

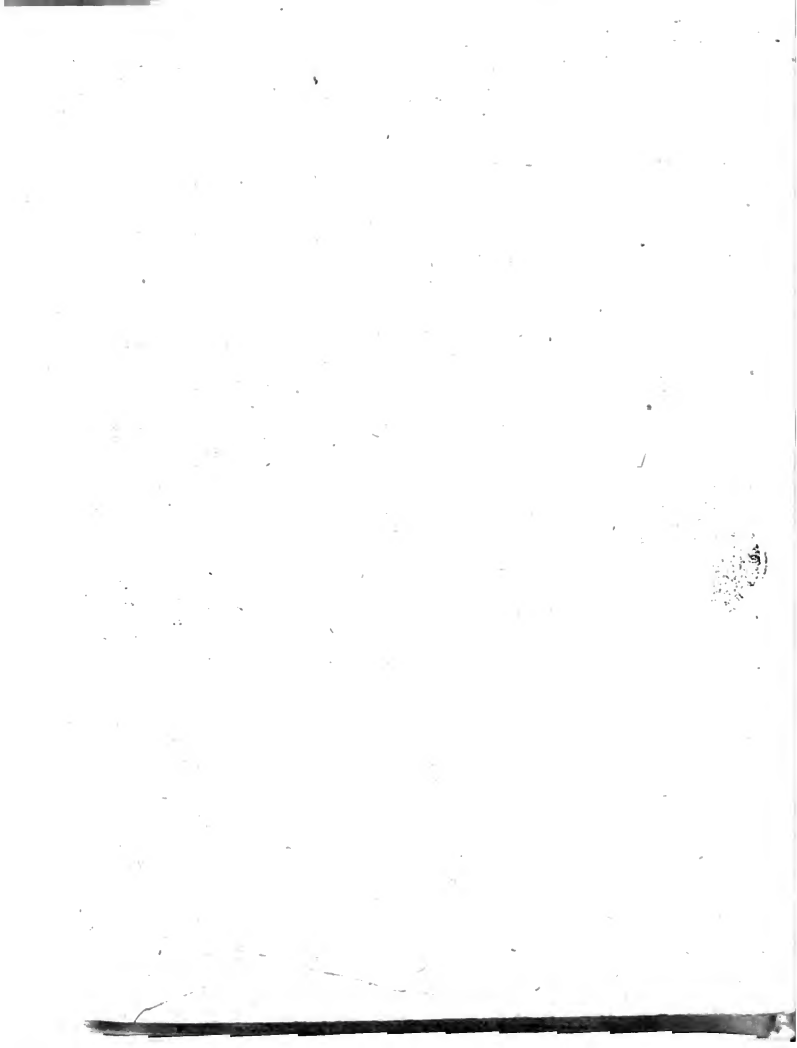

Stan. G. P. G.

MAG 55

9-7-60

DANIELIS GEORGII MORHOFII

POLYHISTOR,

LITERARIUS,
PHILOSOPHICUS

ET

PRACTICUS

CUM ACCESSIONIBUS VIRORUM GLARISSIMORUM
IOANNIS FRICKII ET IOHANNIS MOLLERI,
FLENSBURGENSIS,

EDITIO TERTIA.

TOMUS SECUNDUS

ET

TERTIUS,

SIVE

POLYHISTOR

PHILOSOPHICUS

ET

PRACTICUS.

LUBECE,

SUMTIBUS PETRI BOECKMANNI,

MDCCXXXII,

37-7-B-21

JOHANNIS MOLLERI

FLensburgensis,

Scholæ Patriæ Rectoris,

In

DANIELIS GEORGII MORHOFII,

Viri Summi,

P O L Y H I S T O R I S

Tomos duos Posteriores,

PHILOSOPHICUM ET PRACTICUM,

P R Æ F A T I O.

§. I.

Dia me, L. B., an duo hi *Polyhistoris* Morhofiani Tomi Posteriores publice Orbis Literati, mea qualicunque opera, sistendi essent conspectui, ac *Polyhistori*, qui primum Operis Tomum constituit, *Literario* subjungendi, hæc sisse ancipitem, & invitum ferme, assiduisque Bibliopolæ flagitationibus ægre exoratum, laborem hunc suscepisse, haud disceor. Cum enim Muneris Scholastici occupationes ne tantum quidem succisivi mihi relinquant temporis, quod Scriptis propriis elucubrandis sufficiat, ab alienorum publicatione merito horreo, tallium præsertim, quale Opus hoc Morhofii est posthumum, Editioni nec ab Autoribus suis initio destinatorum, nec idoneorum satis atque maturorum. Certe, quod ipse Morhofius (*T. I. Polyhist. Lib. I., c. 2., §. 27., & c. 16. §. 9.*) de *Commentariolo de Universæ Eruditionis à N. C. propagatione* Conringiano, in argumento versante haud dissimili, ac Uratislaviæ nuper edito, tulit Judicium, cum plane esse *compendiarium, extemporalibus Autori suo natum Dissertationibus, & multis accessionibus augendum*, in hunc etiam quadrat Polyhistorem, ac Tomos præsertim illius posteriores. Primi enim Libros III. priores, a superstite editos, quatuor item reliquos, Lipsiæ, auspiciis Carpzovianis, a Viro Docto ita, licet contra voluntatem auctoris ultimam, reformatos & interpolatos, ut novam plane faciem induerint, istis & accuratioribus longe esse, & pleniores, *αυτοψία* demonstrat. Totum scil. hoc Opus natales suos Prælectionibus debet Academicis, privatim Kilonii, in Studii historię Literario-Librarię Tyronum gratiam, aliquoties institutis, quas ipsūmet nunquam in chartam conjecisse, sed omnia e penu memorię, librorum, secum allatorum, subsidio interdum sublevatę, depromisise, & Auditoribus, sermone, ob inparēs horum in linguę etiam Latinę cognitione profectus, humili ac intellectu facili, ad calamum dictasse, quotquot istis interfuere, poterunt testari. Qualibus in Acroasibus, sive Collegiis, quę

vocant

vocant, Academicis, eum à docentibus ad captum potius Auditorum, quam doctrinæ accuratorem, soleat respici, & *principium* insuper plerumque *ferveat*, *medium sepeat*, *ultima frigeant*, in Morhofianis etiam hūc Recitationibus, præsertim, ubi ad finem paulatim declinant, & ad *σωματοποίησην* ac perfectionem Operis complura deesse, & ubique, nec parem observari accuratorem, nec stylum satis esse castigatum, nemo mirabitur, vel Auctori vitio poterit vertere. Posthuma enim ille hæc suam manum & limam non experta ultimam, iisdem facile verbis excusabit, quibus Dissertationes suas de *Orbis universis Rebuspublicis* Academicas, per Phil. Andr. Oldenburgerum, sub *Thesauri Rerump.* Titulo, ignaro se atque invito, editas, adversus Censuras easdem, in *Admonitione* de iis peculiari, Herm. Conringius, Germanorum suæ ætatis doctissimus, A. 1675. vindicavit: *Nihil horum calamo a me fuit conceptum, -- omnia ex tempore, & solius memoria beneficio dissertata sunt. Quoniam vero captus Auditorum, tanto in promiscuo numero, multum diversus, universi autem juvenilis ætatis essent, & satis industrii quidem, tyrones tamen: hinc officii mei esse duxi, ita temperare semper sermonem, ne vel illi audiendo, vel ego verba faciendo, operam perderemus.* Itaque ego quidem semper continere me coactus fui infra rerum sublimitatem, interque angustos limites, ad prolixiora autem & majora quæque digressum duntaxat intendere. Quotiescunque vero, ut fieri solet, ne sic quidem omnes me satis assequi observabam, repetenda mihi eadem subinde fuerunt, idque aliis atque aliis verbis, pro meo in docendo nunquam non usitato more. Nec enim licuit in extemporaneis illis Dissertationibus elegantiam Latini sermonis affectare, quinimo existimavi, sufficere, si perspicue omnia auribus juvenilibus proponerentur. - Enimvero cruda isthac omnia erant, non abs me ipso calamo tradita, sed ad captum & usum eorum tantum, qui præsentem me audiebant, quorum nemo non juvenis, & hæcenus ejusmodi rerum rudis, composita & accommodata. Qualia sua nemo sani cordis solet publicare. Sed nec Conringiano Operi huic opus est patrocinio, ad cuius nævos palliandos atque excusandos Lectores cordatos vel sola illa, quæ Autor ipse *Tomi I.* inseruit Proœmio, Apologemata facile permovebunt.

§. II. At, inquires, si posthuma hæc talia erant, Editionem illorum Autorem moribundum non debuissè permittere, sed haud eadem, quæ Tyronibus, Orbi etiam Erudito & Posteritati convenire, posthumasque Scriptorum similium, à J. Henr. Bœclero, Aug. Buchnero, aliisque Viris doctis, relictorum, Publicationes, in ipso etiam hoc *Polyhistore*, a se passim esse improbatas, memorem, serio potius, cum Conringio, impedire atque prohibere, imo Maronis exemplo, Labores hujusmodi affectos, nec limam ullam passos, igni addicere. Verum enimvero, Auctori, si vel maxime in Foetum hunc suum, immaturum quidem, nec satis exasciatum, sed ob plurimas tamen Observationes in Scientiis singulis præclaras, & vel sola Judicia de Autoribus omnis generis accurata, summo in pretio habendum, rigidiori sævire sententia, in voluntatis ultimæ tabulis, voluisset, neutiquam illud fuisse integrum, si in Operis conditionem ac Fata accuratius inquires, facile observabis. Libri Tomi Primi priores,

ces, ab Autore recensiti, castigati ac locupletati, ipso superstite, jam prodierant. Horum, summo cum applausu ab Orbe Literato exceptorum, Continuationem, etsi haud æque accuratam, cum sperari talis ab Autore valetudinario vix posset, non Bibliopola solum, quocum de toto Opere publicando erat transactum, jure velut suo exigebat, sed Lectores etiam numerosi, & hos inter Viri complures Eruditissimi, quibus salivam illi moverant, velut *ἑρπιδιῶναι* assidui, cupide, & tantum non importune, efflagitabant. Quibus etsi Autor, rigidus certe suorum Censor, cum triennio post Primitias Operis luce donatus publica, Lubecæ morbo decumberet fatali, morem gerere noluisse, verendum tamen erat, ne, quod Conringio superstiti, ipsi post fata accideret, Sôciique Lucipetæ, aut alii Prælectionum suarum MSSarum, per omnem jampridem divagantium Germaniam, Possessores imperiti, è mendoso eas exemplo, *erratis plurimis & vitiis, tam rerum ipsarum, quam sermonis, haud tolerandis, sedatas*, imo mancas quoque forsitan ac mutilas, aut centonibus alienis interpolatas, vel suis in Orbis Eruditi conspectum protruderent ingratiis. Quale fatum sinistrum ejus de *Epistolis conscribendis, Argutiarum disciplina, aliisque Argumentis, Commentationes, ob importunitatem Tenebrionum quorundam temerariam, effugere non potuisse, nemo ignorat*. His ille causis, & amicorum precibus, adductus, Bibliopola Lubecensi moribundus, Partes Operis residuas, ab Homine Erudito accurate prius revisas atque emendatas, è MSSis evulgandi potestatem quidem concessit, sed diserte simul ceu Amici, qui morienti adfuerunt, restantur Lubecenses, ne quid alienum Laboribus suis admisceretur, interdixit. Quod mandatum ejus ultimum, cur à Viro docto, qui, Frid. Bened. Carpzovii, Peirescii Germanici, auspiciis, *Libros IV. Tomi I. posteriores*, satis aliquin dextre & accurate, futuræ preparavit Editioni, sit neglectum, & plurinia Autoris Textui Additamenta, imo integrâ Capita, egregia quidem omnia & luculenta, sed scorsim tamen rectius adjicienda, absque ullo signo *διαρρήτων*, quid Morhofio; quidve ipsi debeatur, edocente, temere immixta, causam me justam videre nullam, in Operis totius *Prolegomenis* jam monui.

§. III. Ego, cui religio fuit, hac in parte à voluntate Autoris ultima discedere, cum à Bibliopola, ut curam novæ hujus Operis integri Editionis in me susciperem, ægre licet, essem persuasus, *Tomum Primum Literarium*, dimidia sui parte jam ante editum, reliqua autem hactenus *ἀνέκδοτα*, quæ par erat accuratione, perlegi, a mendis, partim Typographicis, partim Graphicis, repurgavi, & in Paragraphos distinctum Caputum Summariis (quæ soli Libri IV. posteriores exigebant) instruxi, *Hypemnematisque* pauculis *Historico-Criticis*, ac *Prolegomenis* de Autoris Vita, in Literis Meritis, Scriptisque omnibus, & hoc præsertim Comm. Polyhistorico, prolixioribus, illustravi. In Tomis duobus, qui primam jam sequuntur, Posterioribus, *Philosophico & Practico*, recensendis, longe plus laboris fuit exartandum, molestiæque devorandum. Cum enim Apographum Lectionum de *Autorum Notitia* Academicarum, quod Morhofius (cujus naktum superesse *Ἀυτῶν ἑσφον* jam nonui) in suos de-

scribi usus a Studioſo curaverat, & non niſi paucis in locis *ἰδιόχειρ* correxerat, mihi tranſmiſſum, longe eſſet mendoliſſimum, ter quaterve illud niſi quam accuratiſſime fuit perlegendum, & tam cum Codicibus MSSis eandem aliis, quam cum *Prælectionibus* Autoris *Polyhiſtoricis*, in eodem verſantibus argumento, ſedulo conferendum, In hac collatione occupatus, Sphalmata Scribæ innumera, tum alia, tum Orthographica præcipue in Nominibus Autorum propriis, turpiter depravatis, quæ ceteris erant crebriora, ſuſtuli, Solocécimos, qui incuria ejuſdem paſſim irreperant, Syntacticeos emendavi, Lacunas aliquot e MSS, aliis ſupplevi, & Cognominibus Scriptorum, quæ ſæpiſſime ſola allegabantur, Prænominia adjeci, Textum deinde Librorum, Sectionum Capitumque ſingulorum, in Paragraphos diſtinxi, brevibuſque Inſtruxi Lemmatis ſive Summariis, & Additamenta Autoris propria (mea enim nulla Textui ſunt admixta,) quæ vel in Margine manu ejus inveniebam annotata, ac præ ceteris minoris pretii Obſervationibus (in MSSa hæc, ceu Locos quosdam Communes, congeſtis) luce digna judicabam, vel e *Prælectionibus*, uti ipſemet juſſerat, ſeligipotant *Polyhiſtoricis*, locis ſuis inferui. Quæ non pauca eſſe, totumque *Librum Tomi II. Tertium Ματαίστερον*, de Artibus Divinatoriis ac Magia (quarum nulla in *Lectionibus de Notitia Autorum* occurrit Hiſtoria, in ſolis obvia *Polyhiſtoricis*) breviter differentem, his accenſendum, MSti utriuſque Poſſeſſores *Ἀυτοψία* docebit. In Locum *Libri Secundi* Tomi ejuſdem, ſive *Polyhiſtoris Phyſici*, qui, *Ματαίστερον* præcedens, campum Diſciplinæ hujus, Philoſophicarum omnium præſtantiſſimæ & jucundiſſimæ, ampliſſimum, præcipuis tantum aliquot illius Scriptoriſ obiter reſenſitis, Judiciis que de iſtis e *Naturali* excerptis ac repetitis *Hiſtoria*, paucis emetiri velle videatur paſſibus ipſam illam, Bibliopola ſic volente (ego enim ſeorſim edi nuauiſſem) ſubſtitui *Hiſtoriam Naturalem*, Opus bipartitum prolixum, nec eruditum ſolum, ſed &, in Cauſis Phænomenorum Naturalium veſtigandis, perquam ingenioſum. Quod, ab Autore duobus diverſis, ſoliſ itidem memoriæ beneficio, propoſitum Colligiis, eodem quo reliqua, ſtudio revidi, contuli, emendavi, Autorum Prænominibus auxi, in Paragraphos diſtinxi, Summariis exornavi & e *Prælectionibus de Notitia Autorum* ac *Polyhiſtoricis* pauculiſque Morhoſii ipſius Notis marginalibus *αὐτογράφοις*, hinc inde ſupplevi & locupletavi. Exhibentur tibi proinde, L. B., unico hoc Volumine, *τὰ πᾶν* Morhoſii, tum *Polyhiſtor* integer, aliis ad *Πολυῖςοιαν* viam oſtenſurus regiam, tum *Hiſtoria Naturalis*, Methodo Ecceſtica, genioque Seculi noſtri, in Phyſicis perquam euſioſa, ſed in Magiſtri nullius verba juranti, congrua, dexteritate ſingulari concinnata, Opera, non quidem omnibus numeris abſoluta, & juſta, quam ſuperſtes abhibiturus fuiſſet, accuratione exaſciata, ſed publica tamen luce, ob plurima, quibus ſcatent, præclare monita, & ſclerter obſervata, nihilominus digniſſima. Quibus uti meum nihil imminſcui, ita privata aliquot Dogmata, Phyſica præcipue (de Anima ſc. Mundi, Tranſmutatione Metallorum, &c.) & ſingularia de Scriptoriſ nonnullis Judicia, paucorum forte applauſum meritura, magnamque partem nimio, quo ſtagnat,

grabat, Chymiae Secretioris studio imputanda, Autori me suo relinquere, nec patrociniū illorum suscipere, profiteor. Quæ in Bibliopola ac Tyronum Hist. Lit. gratiam, seorsim adjecti *Hypomnemata* paucula *Historico-Critica*, partim lapsus Autoris Historicos modeste emendant, ac ea, de quibus dubitavit, confirmant aut refellunt, partim Librorum aliquot Historiam, ubi necessum id videbatur, uberiores, novasque & præstantiores Editiones, ac adversarios recentiores, suggerunt, quos velut *ἀνεδόξως*, ille laudavit, in lucem postea prodisse ostendunt, atque *ἀντιπαρα*, aut sine Autorum nominibus allegarorum, Parentes veros detegunt, partim denique alias sistunt Observationes, Locis quibusdam lucis nonnihil foeneraturas. Uberiora totius Operis Supplementa, ipsum illud, si Autorum allegatorum Historiam accuratius persequantur, ceterosque mentione dignos adjungant, mole superatura, quæ mihi, ob temporis penuriam, causasque alias, addere nec libuit, nec licuit, unicuique, cui necessaria ea videbuntur, attexere per me esto integrum. Exstant Scriptores, e quibus magnam ea partem depromi poterunt, in quolibet Scientiarum & Literarum genere Itagogici & Bibliothecarii non pauci, partim ab ipso jam laudati Morhofio, partim vero præteriti, aut post fata demum illius sua edere aggressi, e quibus, Recentissimis inprimis, potiores, aliisque præferendos, Tyronibus obiter commendari, forsitan haud erit inutile.

§. IV. Sic *Polyhistoris Literarii Libro I. Bibliothecario* augendo atque illustrando, præter X. Indices, Phil. Labbei *Bibliotheca Bibliothecarum*, ab Ant. Teissierio auctæ, subjunctos, inservient, quæ, de omni re & Historia Literaria, Val. Henr. Voglerus, in *Introd. in Scriptorum omnis generis bonorum notitiam*, Henr. Meibomius Jun., in *Accessionibus* illi A. 1691. adjectis, & cum novo Augmento A. 1700. recursis, Adr. Bailetus in *Judiciorum de Eruditis Gallicorum Tomis II.* prioribus, & novissime, hoc ipso Anno 1704. Burch. Gotthelfius Struvius, in *Introd. ad Notitiam rei Literariae*, in supplementum Libri hujus Morhofiani scripta, congesserunt. Bibliothecarum Historiam, post Scriptores Autori laudatos, & cum aliis, a J. Joach. Madero ac J. Andr. Schmidio in unum Syntagma congestos, luce aliqua Casp. Sagittarius in *Notitia Bibliothecarum ἀνεδόξως*, & Struvius, tum in *Ep. ad Christoph. Cellarium* peculiari, An. 1696. edita, tum *Introductionis Capite I.*, perfuderunt. MSSorum notitiam accuratiorem, ostensa Scripturæ illorum Seculis diversis diversitate, Joh. Mabillonius in eximio *de re Diplomatica* dedit Opere, &, qui in eodem jam versari Argumento traditur, Joh. Burch. Menkenius, Hist. in Acad. Lips. Professor, pari diligentia porro excolet. MSSorum Ævi veteres Catalogos, post Pöfsevinum, Thomasinum, Labbeum, Lambecium, Spizelium, aliosque Cap. VII. recensitos, è Biblioth. Cæsarea Dan. Nesselius, Lambecii Successor, ex Anglicis & Hybernicis omnibus Edu. Bernhardus, e Cantabrigiensi & Oxoniensi Thom. Jamesius, e Cottoniana Londinensi Thom. Smithus, e Belgicis Aub. Miræus, Ant. Sanderus & Franc. Syerrius, similes autem *ἀνεδόξως* recentiorum Theod. Janfonius hujusque *Bibliotheca Latentis & Promissa* Continuator, Rud. Mart. Meisführerus, publicaverunt.

De Libris damnatis ac prohibitis, illorumque Indicibus, præter Th. Raynaudum & Gabr. Putherbeum (c. 16. §. 28. allegatos,) consulendi Jac. Gretserus, Jesuita, Indicum illorum Patronus, in *Tr. de Jure & more Libros Hæreticos & noxios prohibendi, expurgandi & abolendi* (Ingolst. 1703. in 4.) eorundemque à Protestantibus Adversarii, Dau. Francus in *Tr. de Indicibus Libr. prohibitorum & expurgandorum Papiſticis* erudito (Lips. 1684. in 4.) & Casp. Löscherus in *Schediasm. de Hæreticorum in Scriptores Publicos, præcipue Patres, Latrociniiis* (Martib. 1674. in 4.) Anonymis & Pseudonymis larvæ detraxerunt J. Rhodius, Pet. Scavenius, Frid. Geislerus, & Vinc. Placcius, qui trium illorum Schedas breviores Tractatui suo, Hamburgi A. 1647, edito, adjunxit & immiscuit, Curasque hujus argumenti secundas, ingenti comprehensas Volumine, Gerharo a Mastricht, Syndico Bremensi (quem ipsummet tale Opus nollit à Struvio, c. 4. *Introductio* p. 168., perperam traditur,) publicandas moribundus reliquit. Spicilegia post messem Placcii, aut Symbolas, Operi ejus majori augendo inseruimus, dedere postmodum Joh. Deckerus (in *Conjecturis de Scriptis Adespotis, Pseudepigraphis & Suppositiis*, tertia vice Amst. A. 1686. recusus,) Paulus Vindingius & Pet. Bælius (in *Epistolis Libello Deckheriano adjectis*), J. Frid. Mayerus (in *Diff. ad Placcium Epistolica*, Hamb. 1689. in 4.) Joh. Pet. Jac. Villanius, sive Angelicus Aprosius, Italus (in *la Vifera Alzata*, Parmæ 1689. in 12.,) Joh. Alb. Fabricius (in *Decade Decadum, sive Plagiariorum, & Pseudonymorum Centuria*, Halæ 1689. in 4.,) & novissime Adr. Bailletus (in *Tr. Gallico des Auteurs Deguisez, &c.*, Paris. 1690. in 12.,) Rob. Cori, Andr. Riveti & Joh. Dallai, de Patrum Pseudepigraphis labores ræceo. Scriptorum Homonymorum, & Confusionis illorum, Historiæ Specimen aliquod, una cum Autorum, qui certorum quorundam Prænominiū aut Cognominum Viros Eruditos celebrarunt, indice, mea A. 1697. exhibuit *Homonymoscopia Historico-Critica. De Impossibilibus doctis* Diatriba exstat B. G. Struvii, Jenæ A. 1703. edita, Plagiarios complures, post Steph. Forcatulum & Jac. Thomasiū, Furti coram Orbe Erudito Literarii Theod. Janſonius (in *Opusculis Miscellis*, Amst. 1686. in 8.) & J. Alb. Fabricius, modo laudatus, insinularunt, excusare autem quodammodo, sed haud feliciter, in *Tentamine de Plagio Literario*, Halæ Sax. A. 1701. aggressus est Joh. Conr. Schwartzius. Libros Ethnicorum Mysticos, de quibus seorsum nemo egit, Historiæ singularum Gentium Philosophicæ Scriptores T. II. L. I. enumerati, Judaicos, sive Cabalisticos, J. Franc. Buddeus, in eleganti *ad Philos. Hebr. Introductione* (Halæ 1702. in 8.,) Christianos autem Gothofr. Arnoldus, in *Theologia Mystica Historica* (Francof. eod. A. 1702. in 8.) Gallusque Anonymus (Pet. Poiretus, ni fallor) in *Ep. de Scriptorum Mysticorum præcipuorum Principiis & Characteribus*, isti subjuncta, recensuerunt. Chymicorum notitia, non è Pet. Borelli *Bibliotheca* illorum, Heidelbergæ A. 1656. recusa, futili plane & Rhapsodica, sed ex Ol. Borrichii *de Ortu & Progressu Chymia Diatriba*, *Sapientia Hermetica & Ægyptiorum Vindicta*, & *Conspectu Scriptorum Chemicorum*, Morhofii *de Transmut. Metall.* Epistola, Herm. Conrugiū *de Medicina Hermetica Libris*, Mich. Mayeri *Symbolis Mensæ XII. Natio-*

num Aureis, Thomæ Reinesii *Chymiatría*, & novissimo Celebriorum Scriptorum Chymicorum Syntagmate Genevensi (Borrichii etiam *Diatribam* & *Conspectum*, cum *Epistola*, exhibente, Morhofiana,) quod, sub *Bibliotheca Chémica Curiosa* titulo, J. Jac. Mangetus A. 1702. (in fol.) edidit, est haurienda.

§. V. Historiam Societatum Literariorum omnium Gotfr. Vockerodius, Gymn. Gothani Rector, A. 1687. est aggressus, sed præter *Introductionem* eruditam, & *Sett. I. de Societatibus Antediluvianis*, senæ excusas, nihil hæcenus edidit. Solam jam Europæarum, trecentis plurium, Historiam Christ. Junckerus, Athenæi Schleusingensis Conrector, a se jubet expectari. Scriptores plerique, de Academiis, tum universis in genere, tum singulis speciatim, commentati, a Casp. Thurnianno in *Bibliotheca enumerantur Academica*, Halæ A. 1700. edita, sed haud satis accurata, & Spicilegium aliis relinquire non exiguum. De *Ephemeridibus Eruditiorum* modernis lectu dignum est *Schediasma Historicum* Christ. Junckeri, Lipsiæ A. 1692. (in 12.) excusum, cujus donec Editio locupletior prodeat, de Diariis Anno 1692. recentioribus Henr. Meibomii *Addimenta ad Vogleri Introduct.*, A. 1700. recusa, & B. G. Struvii *Cap. III. Introduct. ad Notit. Rei Lit.*, consuli poterunt. Quorum postremus de Judiciis etiam & Fragmentis Virorum Celebrium Posthumis, ad *Scaligerianorum*, *Thua-naorum* & *Perronianorum*, exemplar catervatim nuper edi ceptis, nec non de Bibliothecis Universalibus, & Historiæ singularum Gentium, Regionum ac Urbium, Literario-Librariæ Scriptoribus (in *Apparatu nostro ad Notitiam Reip. Lit. Geographicam* plenius atque accuratius olim recensendis,) *Capite IV.*, complura Morhofio, vel præterita, vel ignota, concessit. Biographorum, qui in Vitis singulorum Virorum Doctorum describendis fuere occupati, indicem, in *Catalogo Catalogorum*, dedit Ant. Teissierius, sed imperfectum valde, & neutiquam accuratum. Fœminas Eruditas, præter J. C. Capaccium, Jac. Thomassium, J. Bapt. Fregosum, & Ott. Sperlingium (cujus MStum, mihi lectum, luce dignissimum est publica), a Morhofio laudatos, Veteres item, Philochorum Atheniensem, Apollonium Sroicum & Charonem Carthaginensem, jamdudum deperditos, e Recentioribus celebrarunt Joh. Boccatus, Jac. Phil. Bergomensis, Andr. Tiraquellus, Paulus de Ribera, Franc. August. de Chiffa, Joh. Bevekovicius, Hilarion de Coste, Franc. de Grenailles, Joh. Fronto, Joh. Herbinus, Joh. Paschius, Christ. Junckerus, speciatim autem Germanicas Magnus Dan. Omeisius, & Christ. Franc. Paulinus, Danicas Matth. Henr. Schachtius, Hispanicas Joh. Pereſius Moya, Theologicas Joh. Andr. Schmidius, Hæreticas & Fanaticas idem Schmidius ac Joh. Henr. Feustkingius, Medicas Joh. Ulr. Meuxerus, Philosophas Æg. Menagius & Joh. Esbergius, Poëtrias Laur. Legatus & Seb. Kortholtus. De quibus, sicut & Marci Zuerii Boxhornii, Lud. Jacobi a S. Carolo, Vinc. Placcii, Er. Francisci, Georg. Marth, Königii, Corn. a Beughem & Guvoneti, Operibus ejusdem argumenti ineditis aut promissis, locus dicendi se alibi forte offerret commodior. Sic & juvenes puerique ingenii præcocis Eruditi Adr. Bailletum, in *Tr. Gallico des Enfans devenus célèbres par leurs études ou écrits* (Paris, 1683. in 8.), Seb. Kortholtum, in *Tr. de*

Tr. de Eruditis Præcocius, a Baileto, omiffis, brevi prodituro, Ὁ Σίμα ὁ ἄρς eundem Kortholtum in *Diff. Kilonienfi de Studio Senili*, A. 1701. edita, Principes autem Eruditi, (quorum, ficut & Cardinalium, Bibliothecas Lud. Jacobus a S. Carolo, Labbeo teſte, molichatur integras, *Pontificiæ*, a ſe editæ, geminas) Val. Ern. Löffcherum in *Bibliotheca Purpurata*, ſeu Specimine ejus brevi Academico (Witeb. 1698., Georg. Henr. Götzium in *Triga Schediaſmatum de Principibus Concinatoribus, Græceque & Hebraice doctis*, nuperorum, & Sam. Reyherum in *Diff. de Rege Mathematico* (Kil. 1674.), naſti ſunt Encomiaſtas. De fructu Hiſtoriæ Bibliothecariæ Henr. Meibomius, in *Proleg. Acceſſionum ſuarum ad Vogleri Introducſt.*, eleganter diſcruiſit, Inventæ ſeculi noſtri, præter J. Joach. Becherum, collegerunt, & magnam partem antiquioribus poſtliminio vindicarunt, Theod. Janſonius in *Tr. de Inventis Medicis Novantiquis* (Amſt. 1684. in 8.), & in *Rerum Inventarum Onomaſtico, Opuſculis*, A. 1686. publicatis, inſerto, Chriſtoph. Wegleiterus, Theol. Altorfinus, in *Or. de palmariis ſeculi noſtri Inventis*, Ann. 1679. habita, Georg. Paſchius, Philoſophus Kilonienſis, in *Tr. de Curioſis hujus ſeculi Inventis, quorum cultui accuratiori ſucem prætulit Antiquitas*, Editione ſecunda auctiori Lipſiæ Anno 1700. publicato, & Corn. à Beuſghem in *Syllabo recens in re Medica, Phyſica & Chymica, exploratorum*, Amſt. A. 1696. (in 12.) edito, ſed ex Ephemeridibus tantum modernis Medico-Phyſicis, Indicis inſtar, ſine delectu, congeſto. De Epistoſtographis tandem, quos Ultima *Libri I.* Capita recensent, conſerri cum hiſce poſſunt Rol. Mareſii *Epistoſta I. Libri Secundi*, Henr. Meibomii *Addit. ad Introd. Vogleri*, p. 145-155. 179. 180., Magni Dan. Omeiſii *Commentatio de Scriptoribus Epistoſolicis Latinis, Proluſionibus Academicis*, Altorſii A. 1677. (in 12.) editis, adjecta, Ad. Rechenbergii *Schediaſma de Epistoſolarum Viro-rum Clar. & illuſtrium Uſu*, Lipſiæ A. 1693. publicatum, Joh. Franc. Buddei *Diff. de aucta, per recentiffimas Epistoſolarum Colleſtiones, Re Literaria & Eccleſiaſtica Prelimi-naris nupero Epistoſolarum Lutheri Supplemento* A. 1703. præfixa, B. G. Struvii *Introd. ad Notit. Rei Lit.*, c. 4. p. 184-190., ipſiusque Morhoſii *Cap. I. Libri 1. de conſcribenda-rum Epistoſolarum ratione*.

§. VI. *Libro Tomi I. Secundo*, ſive *Methodico*, Supplemata ſuggerent Struvii, toties jam laudati, *Prolegomena de formandorum Studiorum Scriptoribus*, Bapt. Gva-rini de *ordine docendi & ſtudendi Libello*, Jenæ A. 1704. a ſe nuper recensito, præfixa; *Tertio* autem, ſeu *Paraſcevaſtico*, Vinc. Placcii *Caput Libri de Arte Excerptendi*, A. 1689. editi, Primum, Scriptorum hujus Argumenti univerſos, *Judicio* de ſingulis ad-jecto, enumerans. Linguarum, ac Scriptorum in ſingulis Grammaticorum, Clasi-ficorum, aliorumque, Hiſtoriæ, *Libro IV.* propoſita, ſuos itidem habet, è quibus ul-terius illuſtrari poſſit, Autores. E quibus, Orientalium Anaſiſ J. Henr. Hottingeri *Bibliotheca Orientalis*, Heidelb. A. 1658., & Aug. Pfeiſſeri *Introducſtio in Orientem*, Witteb. A. 1670. edita (cui & *Criticam* ejusdem *Sacram, ac Conſultationem de Lexici Bibliici Ebrao-Chaldaici novi editione Epistoſolicam*, Dresdæ A. 1679. extuſam, jungere licebit,) commendari præſertim merentur. De Linguae Græcæ Scriptoribus antiquis,

Antiquis, in IV. Ætates, totidem Anni temporibus comparatas, digestis, Paulus Vindlingius, Hellenismi in Acad. Hafniensi Stator, in *Vere & Æstate Linguae Græcæ*, A. 1693. & 1699. publicatis, cepit commentari, *Autumnus* istis & *Hyemem* haud dudie subiuncturus, uberius autem disseret *Bibliotheca Græca* Joh. Alb. Fabricii, Polyhistoris Eximii, quam, post Joh. Meursium, Leonem Allatum, Joh. Conr. Dietericum, Phil. Labbeum, Humphr. Hodium & Henr. Chr. Henninum, simile quid, sed absque successu, molitos, a se jubet expectari. Editionem hujus accelerari optant, quotquot Musas mecum depereunt Argolicas, & e politissima de *Lexicis Græcis Dissertatione*, *Desadi Decadum* A. 1689. subjuncta (quam in Librum itidem transformabit integrum), quid ab eo in hisce Literis expectandum, jampridem cognoverunt, Grammaticorum & Didacticorum Græcorum Joh. Conr. Dietericus, in *Specillo Chrestomathia Græca*, A. 1649. edito, agit Censorem. Sermonis Latini Grammaticorum & Philologorum Notitia uberior e G. Joh. Vossii *Aristarchi Libro I. & Tr. de Philologia*, Lexicographorum ex Ol. Borrichii de istis Diatriba, Scriptorum autem Classicorum e Casp. Barthii *Commentatione, Lib. 50. Advers. c. 9.* obvia, & *Apparatus* quoque *Philologico* Joh. Mich. Dilherri inserta, Casp. Scioppij de *Scholarum & Studiorum ratione Consultationibus*, Henr. Jul. Scheurlii, *Statua Mercurialis*, Ol. Borrichii *Cogitationibus de Ætatibus L. Lat. & Præstantiorum ejus Scriptorum Conspectu*, ac Joh. Alb. Fabricii, *Biblioth. Latina*, in ipso jam, ni fallor, *Polyhistore* commendatis, iis item Autoribus, qui de Historicis, Oratoribus, Epistolographis Poëtisque Latinis, seorsim sunt commentati, est haurienda. Phil. Caroli *Bibliotheca Romana*, cujus Editionem Christoph. Arnoldus 1663. in *Præfat. Animadversionum* ejusdem in *A. Gellium*, promisit, Altorfii etiamnum, teste Mehlführero, in *Biblioth. Omeisiana* latet *avündosor*. In Criticos, *Lib. V.* sibi vindicantes, Casp. Scioppius, in *Diff. de iis Commentariolo de Arte Critica* præfixa, in horum vero Comites, *Antiquarios* (quorum Phil. Labbeus, in *Mantissa Antiquaria*, tantum egit Nomenclatorem), Romanos præsertim, Joh. Georg. Gravius, in *Tomorum sui Antiquitatum Romanarum. Thesauri* singulorum Prolegomenis, & B. G. Struvius, in *Syntagmatis Antiq. Rom. Quadripartiti* (cujus sola hæcenus *Pars I. de Ritibus Sacris* senæ A. 1701. prodit) Proœmio, Crisim dextere satis exercuerunt. Nec contemnenda est ejusdem Struvii *Bibliotheca Numismatum Antiquorum*, ibidem A. 1693. (in 12ma) excusa, in qua Studii hujus Cultoribus, post Phil. Labbeum (in *Biblioth. Nummaria*) & Car. Patinum (in *Introd. ad Historiam Numismatum*), viam ad adyta ejus monstravit regiam. Quæ *Liber VI.* de Oratoribus ac Rhetoribus habet profanis, Lud. Cresollii *Theatro Veterum Rhetorum ac Oratorum*, & Gerh. Joh. Vossii *Lib. de Rhetoricæ Natura, deque antiquis Sophistis, Rhetoribus & Oratoribus*, Autori jam laudatis, lucem ulteriorem desiderant. Inscriptionum modernarum Artifices Christ. Weisius *Libro I.* sui de istis *Syntagmatis*, Jenæ A. 1688. (in 8.) impressi, Oratores autem Sacros Lud. Bailius, *Bibliotheca Concionatorum*, Parisiis A. 1666. publicata, celebrarunt. Poëtæ, quorum Recensui Critico *Liber VII.* est dicatus, tot invenere Nomenclatores, Encomiastas, Censores,

ut vel sola horum nomina brevitatis studio recitare vix liceat. Ne quid enim dicam de Scriptoribus hujus argumenti Vetusioribus, Tricenarium excedentibus numerum, jam perditis, e Recentioribus Poëtas Græcos Antiquiores celebrantur Pomp. Gauricus, Lil. Greg. Gyraldus, G. Joh. Vossius J. Pet. Lotichius, Tanaqu. Faber, Laur. Crassius, Basil. Kennetus, Ren. Rapinus, Ol. Borrichius, Adr. Bailetus, Jos. Barberius & Georg. Matth. Königius, Latinos autem Veteres, præter Gyraldum, Vossium, Lotichium, Rapinum, Borrichium, Bailetum, & Königium, jam laudatos, Pet. Crintus, Cæs. Scaliger, Honor. Domin. Caramella & Phil. Brietius. De Poëtis Latinis Recentioribus in universum commentati sunt iidem, qui de Antiquis, Gyraldus, Lotichius, Caramella, Rapinus, Borrichius & Königius, de Vernaculis autem Linguarum Europæ Vulgarium, præter Borrichium ac Bailetum, Morhofius noster Parte Scripti de *Lingua & Poësi Germanorum* Germanici Secunda, Solos Italos Recentiores, vel Latinos, vel Vernaculos, vel utrosque, celebrandos sibi sumserunt Alex. Ziliolus, Hartm. Scopperus, Nicol. Francus, Apostolus Zenus, Joh. Franc. Lauredanus, Laur. Crassius, Laur. Legatus, nuperrimusque Poëscos Vulgaris Hetruscæ Viudex, Joh. Marius Crescimbenus, ac, qui circa Dramaticos occupatus tantum fuit, Leo Allatius. Simili instituto Poëtas deprædicarunt Hispanos Lupus Felix de Vega; Arragonicos Joh. Franc. Andr. Uztarrozzius; Gallicos Henr. de Mesmes, Gvilh. Colletetus, & Anonymi duo, qui Selectiorum Poëmatum atque Epigrammatum Vernaculorum Collectiones Lutetiae A. 1692. & 1698. publicarunt; Provinciales Ævi Medii (præter Hugonem de S. Cæsario, Hermantherum Monachum Lirinensem, Hilariura de Martinis, Monachum Massiliensem, Rostagnum Brincolicensem, duosque Anonymos, Labbeo memoratos, sed non visos) Joh. Nostradamus, Joh. Judex, Claud. Falcetus, & Pet. Casanova; Germaniæ Latinos Georg. Fabricius, Joh. Bocerus, Barthol. Bilovius, Vernaculos autem Morhofius (*in Lib. cit.*) Car. Ortlobius, Georg. Neumarkius, Christ. Grubelius, Erdm. Neumeisterus, aliique inter modernos complures; Rhythmopoeos ævi inferioris Teutonicos (*die Meister-Sänger*) Cyr. Spangen' ergius, J. Chr. Wagenfeilius, & W. E. Tenzelius; Vates Thuringos Joh. Weitzius; Anglos Edu. Philips & Wilh. Winstanley, Dramaticos autem Angliæ Langbainius & Car. Gildonus; Scaldros Veteres Arctos Autor Catalogi illorum antiqui Anonymus, Ol. Wormius, Magnus Olavius & Thom. Bartholinus Jun.; Poëtas Daniæ modernos Joh. Olavius; Arabes Abulcasem & Abunazar, ac Letifus tandem Turcicos. Taceo And. Chr. Elchenbachium, qui Poëtas Christianos Sacros, Henr. Muhlium, qui Poëtas Episcopos, Thom. Bartholinum, qui Poëtas Medicos, & Laur. Legatum, qui Poëtrias, Scriptis peculiaribus recensuerunt.

§. VII. TOMI POLYHISTORIS SECUNDI, sive PHILOSOPHICI, Liber I. Philosophiæ, Sectarumque singularum Philosophicarum, Historiam, & hujus Scriptores, exhibens, e Thomæ præcipue Stanleji *Historia* illustrandus est *Poësi philosophica*, omnium, quæ hæcenus prodierunt, absolutissima, Anglice Londini A. 1655. 1687. & 1701. Belgico autem Idiomate (in quod Salom. Borrius eam transfudit)

Lugd.

Lugd. Bat. A. 1702. (in fol.), edita. Latine tantum *Ἀποταγματικὴ* ejus prodit, *Historia* sc. *Philosophiæ Orientalis*, a Joh. Clerico translata, & cum Addit. quibusdam, scorsim Amstelod. A. 1690., *Tomo autem II. Operum* ibidem A. 1698: (in 8.) publicata. Jungi huic, præter Scriptores ab Autore jam allegatos, possunt J. Jac. Frisii *Bibliotheca Philosophorum Classicorum Chronologica* (Tig. 1592. in 4.), Ant. Posslevini *Apparatus ad Philosophiam*, scorsim Vicentiae A. 1599. (in 8.) editus, & *Tomo deinde Biblioth. Selectæ Secundo* (Ven. 1603. in fol.) præmius, Abr. Gravii *Historiæ Philosophicæ Libri IV.* (Franq. 1674. in 8.), Leonh. Cozzandi, Servitæ Brixiani, de *Magisterio Antiquorum Philosophorum Libri VI.* (Genev. 1684. in 12.) Burch. Gotth. Struvii *Biblioth. Philosophica* (Jenæ 1704. in 8.), & Jac. Thomassii *Schediasma*, breve quidem, sed accuratissimum, de *Originibus Historiæ Philosophicæ & Ecclesiasticæ*, Lipsiæ A. 1665. (in 4.), auctiusque Halæ A. 1699. (in 8.) excusum, Scriptores hujus argumenti minutiores, Opera item Majora, a Phil. Labbeo & Æg. Menagio præmissa, ac *Bibliothecæ* Isr. Spachii, Pauli Bolduani, Georg. Draudii & Mart. Lipenii, *Philosophicæ Reales*, prætereo. Omnes hos superabunt, quas J. Franc. Buddeus expectari a se jubet, de singulis Philosophorum Sectis Commentationes, si eadem Historiam illarum ubertate & accurate, qua Hebræorum Philosophiam illustravit, proponere Viro Doctissimo vastitas argumenti permiserit. De *Philosophia Sectaria & Electiva* in genere lectu digna est Diss. Joh. Christoph. Sturmii elegans, Altorfi A. 1679. publicata. *Philosophiæ Hebræorum*, non *Mosaicæ* tantum, sed & *Cabalisticæ* atque *Rabbinicæ*, Historiam & Scriptores luculentius nemo enarravit, quam Buddeus, modo laudatus; in nupera ad *Hist. Philos. Hebr. Introductione*, Halæ Sax. A. 1702. (in 8.) edita. De *Philosophia Barbarica* Chr. Kortholti de *ejus Origine & Progressu Tractatus* (Jenæ 1660. in 4.) de *Chinensi* autem Theoph. Spizellii de *re Sinenſum Literaria* Libellus (Lugd. Bat. 1660. in 12.) Prosp. Intorcetæ *Lib. de Sinarum Scientia Politicæ-Morali* ad mentem Confutii, Sinice Goæ A. 1669., Latine autem *Tomo VII. Comm. Pet. Lambecii de Biblioth. Vindobon.*, editus, Confutii ipsius *Scientia Sinica*, ejusd. Intorcetæ, Phil. Coupletii, Christ. Herdtrichii & Franc. Rougemonti, Jesuitarum, studio Latine exposita, & cum *luculentâ Declaratione Præmiâ*, Parisiis A. 1687. in fol. publicata, Athan. Kircheri *China Monumentis, qua Sacris, qua Profanis, illustrata* (Amst. 1666. in fol.) If. Vossii *Caput XIV. Libri Variarum Observationum*, & Dav. Algoneri *Exerc. de Mathesi Sinica* (Helmst. 1702.) consulantur. *Ægyptiacæ* Cognitioni Heron. Conringii & Ol. Borrichii *Scripta de Medicinâ & Sapientia Hermetis Ægyptiorumque contraria*, Athan. Kircheri *Oedipus Ægyptiacus Quadripartitus* (Romæ 1652. 1654. in fol.) & Abenephii, Medici Hebræi, *Lib. de Veterum Ægyptiorum Disciplinis Arabicus ἀνένδοτος* (quem Kircherus, Welschio in *Exerc. de Vena Medicin.* p. 97., & Alegambio in *Bibl. Jes.* p. 49., testibus, habuit & Latine transtulit,) *Persicæ* autem *Chaldaicæ & Indicæ* (de quibus & Conringius, in *Supplem. Antiq. Acad.* p. 214., sua promisit Meletemata) Thoni Hydi *Historia Religionis Veterum Persarum* (Oxon. A. 1700. in 4.) & Joh. Schmidii

Diff. de Gymnosophistis Indorum (Lipf. 1683,) inservient. Celticæ Germanorum Gallorumque Veterum Philosophiæ Historiam & λέξψαα Joh. Picardus, in *Libris V. de prisca Cætopædia*, inepte doctrinæ omnis origines Galliæ vindicantibus (Parif. 1556. in 4.,) Steph. Forcatulus in *Libris VII. de Gallorum Imperio & Philosophia* (Parif. 1579. in 4.,) Janus Cæcil. Frey in *Philosophia Druidum, Opusculis Variis inserta* (Parif. 1646. in 8.,) Cæf. Egaffius de Boulay in *Historia Veterum Academicarum Galliæ Druidicarum, historia Acad. Parisiensis*, sex Voluminibus Anno 1665. publicatæ, præmissa, Thom. Smith in *Syntagm. de Druidarum Moribus & Institutis* (Lond. 1664. in 8.,) Ulr. Obrechtus in *Exerc. de Philosophia Celtica* (Arg. 1676. in 4.,) El. Pufendorfius, Conr. Sam. Schurtzleischius & Pet. Lagerlofius, in *Diatribis de Druidis*, Lipf. A. 1650. Witcb. A. 1697. & Uplalæ A. 1689. evulgatis, & nescio quis Marfilius (a G. Naudæo, in *Diff. de instruenda Biblioth. p. m.* 117., commendatus,) in Tr. de iisdem inedito, exhibuerunt. Sæctæ Philosophorum Græcorum diversæ Scriptorcs iidem plures, præter eos, quos Morhofius recensuit, invenere Ifagogicos, Historicos & Bibliothecarios, Pythagoræa sc. J. Schilterum, JC. Doctiff., in *Diff. de Disciplina Pythagoræa* Lipfienfi, & M. Joh. Jac. Syrbium, in *Pythagora intra Sindonem noscendo, sive Introd. in Physicam Pythagoræam Historica* (Jen. 1702. in 8.,) Heraclitica Gotfr. Olearium, Prof. Lipf., Epicurea Nicol. Hillium in *Hist. Philos. Epicurææ*, A. 1605., uti fertur, edita, & Trog. Arnkichum, in *IV. Dissert. Kilonienfisibus*, A. 1671. publicatis, Sceptica Mart. Schookium in *Scepticismo* (Gron. 1652. in 8.,) & Joh. Ulr. Wildium in *Pentade Disputationum, quod aliquid scitur*, Lipfienfium, A. 1664. & seqq. propositarum, Platonica pariter atque Aristotelica Ant. Possevinum *P. II. III. & IV. Apparatus Philosophici*, sola autem Platonica Foucherium, Canonicum Divionensem, cujus *Dissertationum de Philosophia Academica Gallicarum Libri IV.* Parisiis, ab A. 1690. ad 1693. (in 12) prodierunt, & plures expectantur. De Doctoribus Scholasticis Jac. Thomafii *Diff. perbrevis*, Lipf. A. 1676. edita, & Or. XII. de *Sæcta Nominalium*, de Cartesianis Adr. Baileti, Valent. Alberti, Pet. Dan. Huetii, & lujus Adversariorum, Scripta, in *Hypomn. ad T. III. l. 1. c. 15. §. 5. & 6.* jam allegata, de Philosophia Paracelsico-Chymica Conringii & Borrichii Amœbæ, aliaque de Chymicis jam ante laudata, de Sæctarum denique in Philosophia diversarum Conciliatoribus Jac. Thomafii *Or. XV. de Syncretismo peripatetico*, J. Bapt. Röschelii, Prof. Phys. Witcb., *Diff. de Philosophia Conciliatrice*, A. 1692. proposita, conferantur.

§. VIII. Historia Physices, ejusque Scriptorum, Literaria Universalis, culturam licet, præ ceteris disciplinis, merita diligentiorē, turpiter hætenus est neglecta, solusque ferme Morhofius, in hac ipsa, quæ *Librum II. Tomi II.* sibi vindicavit, *Historia Naturali*, minus quamvis, ubi ad finem vergit, plena atque accurata, aliquod operæ pretium fecisse videtur. Quæ enim Herm. Conringius, *Introd. ad Philos. Naturalem* Helmft. A. 1657. in 4. edita, attulit licet haud contemnenda, justo tamen sunt pauciora, & quia ævi recentioris Dogmata, Scripta atque Inventa, parcius delibant,

libant, imperfecta. Cornelii vero a Betighem *Bibliographia Medico-Physica*, quæ Amstelod. A. 1681. (in 12.) prodiit, Alphabetica solos Librorum, post A. 1650. editorum, Titulos, absque ullo selectu, enumerat, ac in Librariorum tantum Indicium classem est referenda.

§. IX. Scientiarum, de quibus *Tomi II. Lib. IV*us differit, Mathematicarum Libris Isagogicis & Bibliothecariis, præter Mart. Hortensii *Consilium de Studiis Mathematicis*, Elzevirianæ Scriptorum *de Studiis instituendis* Syllogæ Amstel. A. 1644. incertum, J. Christoph. Sturmii *Diatriben de Mathematicis & Mathematicis* Altorfianam, A. 1678. publicatam, brevem quidem, sed lectu dignam, & Corn. a Betighem *Bibliographiam Mathematicam & Artificiosam* Librorum, qui post A. 1650. prodierunt, Alphabetorum, Amstelod. A. 1688. (in 12.) editam, quos adjungam, non habeo. De Cosmographiis, & diversis illorum Systematis Mundanis, Sam. Reyheri *Diff. de Mundo* (Kil. 1673.) de Geographiis J. Bapt. Riccioli *Geographiæ & Hydrographiæ Reformata* (quæ Bononiæ A. 1661 auctiorque Venet. A. 1672. in fol. prodiit) *Lib. III. Periegeticus & Lib. XI. Onomasticus*, G. J. Vossii *Libri de Philologia Partis II. Cap. XI.*, J. Christoph. Becmanni *Historia Orbis Terrarum Geographica & Civilis* (P. I. Cap. 1. & sub reliquorum initium) & B. G. Struvii *Biblioth. Historica Cap. XXXI.* de Pneumaticis Sam. Reyheri *Diff. de Aere* (Kil. 1668. & 1673.) de Acusticis Ejusdem *Exerc. de Natura & Jure Auditus ac Soni* (Kil. 1693.) de Musicis J. Alb. Bannii *Diff. de Musices Natura & Studio*, in Syntagm. Scriptorum *de Stud. Instit.* Elzeviriano obvia, Joh. Andr. Angelini Bontempi, Perusini, *Historia Musica*, Perusiæ A. 1695. in fol. Italice edita, & in *Actis Erud. M. Majæ Anno 1696.*, commendata, Scriptumque ejusdem Tituli Germanicum, a Wolfg. Casp. Prinzio Dresdæ A. 1690. (in 4.) publicatum, conferri cum his, quos Autor allegavit, poterunt. Historia Computi variarum Gentium ab Æg. Strauchio, in Diatribis hujus Argumenti Witebergenfibus, IV. vero Artium Popularium, Scriptoriæ, Musicæ, Gymnasticæ & Pictoriæ, a Gerh. Joh. Vossio *Lib. peculiari*, eleganter est tradita.

§. X. De Logices Historia & Scriptoribus, post Keckermannum & Vossium, Jac. Frid. Reimannus in Scripto Germanico, sub Titulo *des Critisirenden Geschichte & Entfenders von der Logica ridiculo atque absongo*, Francof. A. 1699. (in 8. publicato cœpit commentari. Dissertationes hujus Argumenti breviores Academicas (quas inter J. Alb. Fabricii *Specimen Historiæ Logicæ Elencticum*, Hamburgi eod. A. 1699. editum, præcipue arridet) prætereò. Uberius illud posthac illustrabunt Joh. Pet. Ludovicus, Prof. Hallensis, in *Polybistore Logico Libris IX* comprehenso, cujus *συμπερασματικὰ Dissertationi de Rationalis Philosophiæ apud Arabes & Turcas Historia*, Speciminis instar A. 1699. prænuissæ, adjecit, & Philosophus Acad. Hafniensis Doctissimus, Sever. Lintrupius, præter *Historiæ Logicæ Breviarium*, *Schediasma quoque de Fatis Metaphysicæ Historicum*, in *Reliquiis Incendii Bergensis p. 47.* nuper pollicitus.

§. XI. Universæ Philosophiæ Practicæ, cujus Partem *Tomi Polybistor. Tertiæ*, si-

ve PRACTICI, *Libri III. priores*, sed minori, quam par erat, studio, pervagantur, Scriptores recenset Vinc. Placcius, in *Epitome Consilii de Studio Philos. Pract. optime instituendo* (Hamb. 1695. in 8.) & Georg. Schulhartus, in *Bibliotheca* (quam *avēditor*, teste Struvio, c. 6. *Biblioth. Philos. p. 102.*, reliquit) *Philosophia Practica Selecta*; solius autem Ethicæ (post Scheurlium & Rachelium) Pet. Resenius, in *Prolegomenis de Quatuor Scriptorum hujus Generibus, Gnouicorum sc., Paradigmaticorum, Apodicticorum & Characteristicorum*, Editioni suæ, *Edda Snorronis Sturlesonii Islandica Hafniensi A. 1665.* præmissis. Specimen hæc esse voluit Operis, de *Ethicæ*, usque ad nostra tempora, per *Scriptores Hebræos, Arabicos, Græcos, Latinos, Italicos, Hispanicos, Gallicos, Germanicos, Anglicos, Danicos, & Islandicos, propagatione*, majoris, cujus jacturam solari poterit Georg. Paschii, Professoris Kilon., *Liber*, quem eadem Methodo dispositum esse observo, de *variis Moralia tradendi formis modisque*, Disputationibus biennio jam proximo ventilari cceptus Academicis, Politicis, Scientiæ illius Regiæ, cultoribus longe plures viam ad adyta illius, & Scriptorum notitiam, præter Naudeum (cujus *Bibliographiam* Georg. Hier. Welschius auctiorem edere, teste Schröckio in *Memor. Welsch. p. 69.*, voluit) Conringium (cujus huc quoque spectat *Diff. de Civili Philosophia, ejurque optimis ac præcipuis Scriptoribus*, Helmstädiæ A. 1673. publicata,) Caselium, Colerum, cæterosque a Morhoso allegatos commemonstrant Hodegi. J. Henr. Boeckleri *Bibliographia Historico-Politico-Philologica Curiosa, ἀναγνώμης* Germanopoli A. 1677. & 1696. (in 8.) excussa, factus est posthumus, affectus potius quam perfectus, atque idcirco informis ac mendosus, ob judicia tamen de variis Scriptoribus haud plane contemnendus, sed cum Libello ejusdem de *Eloquentia Politici*, Argent. A. 1654. edito, sociandus. Accuratiores sunt J. Andr. Bosii, Polyhistoris eximii, *Introd. Generalis ad Notitiam Rerump. Orbis Universi* A. 1676. & *Dissert. duæ de comparanda Prudentiæ & Eloquentiæ Civili Isagogicæ*, A. sequ. 1677. Jenæ, post obitum Autoris, a Georg. Schulbarto publicatæ, & A. 1698. recusat. Quarum uti posterior, in secunda hac Editione (sub nova *Rationis legendi tractandique Historicis, Civilis Vita Scopo accommodata*, Titulo,) auctior comparuit, ita prior *Bibliographiæ* Boecklerianæ, velut Appendix, sed manca, inepte interpolata, & mendis, non minus quam illa, deformis, omissio Autoris nomine, jam ante accesserat. Diatribas quoque de Scriptoribus Politicis Academicas Helmstädiæ Gebh. Theod. Meierus, & Jenæ; J. Georg. Jochius, e-vulgasse perhibentur. Recentiores, qui, ab A. 1651. ad 1680, sua publicantur, Alphabetico enumerat ordine Cornelii a Beſſinghem *Bibliographia*, quæ Amst. A. 1680 (in 12.) proſiit, *Juridico-Politica*, potiores autem ex his nonnullos Censura, rigidiori quidem, sed suis plerumque accurata, sub ficto Eubuli Theodoti Sarmasii nomine, A. 1699., in *Judiciis de XV. novissimis prudentiæ Civilis Scriptoribus*, perſtrinxit *νεωτάτους* Cœnr. Sam. Schurtzſchſchius, quo minus Continuationem iis promissam subjungeret, Crabronum, quos irritaverat, tumultuantium multitudine prohibi-

tus. In Argumentis Politicis specialibus, satis tamen diffusis versantur Casp. Thurmanni *Bibliotheca*, quam vocat, *Statistica*, Autorum, qui de Ratione Status, Principumque Ministris, Consiliariis, Legatis & Bonis Domanielibus, scribere, recensum instituens; Halæ A. 1701. (in 4.) edita, & Gabr. Naudæi *Bibliographia Militaris* e luculento de *Re Militari Syntagma* per Georg. Schubartum, Auctaria quoque pollicitum, decerpta, & seorsim Jenæ Anno 1683. (in 12.) evulgata. Qui de Oeconomicis Scriptoribus in universon egerit, nemo mihi innotuit. *Russica* tamen *Rei Autorum*, quorum *Scripta*, tam extant, quam desiderantur, Græcorum, Latinorum, Arabum, Germanorum, Italarum, Gallorum &c. *Catalogum* a Joach. Cameraio Jun., Poliastro Norib., Opusculis hujus Argumenti nonnullis Norib. A. 1570. (in 4.) a se publicatis, esse subjunctum, Labbeus (in *B. B. p. 174.*) testatur.

§. XII. Ad Historiæ Tractationem, iusto brevior, *Libri IV.* ductu, delati. Scriptoribus hujus Ilagogicis & Bibliothecariis, Vossio (*Libri etiam de Philologia Parte II.* paucis de illa commentato), ejus illustratoribus ac Conscribibus (quos *Hypomnemata* ad hunc lib. nostra plenius enumerant) Wheario item, Reineccio, Bodino, Mothæo, cæterisque ab Autore laudatis, addi itidem haud paucos posse, cum Generales, tum Speciales, observamus. E Generalibus mentionem, præ cæteris, merentur Scripta J. H. Boecleri & J. A. Bosii, paulo ante memorata, Joach. Pastorii duæ de *præcipuis Historiæ Auctoribus Orationes*. (Dant. 1656. in 4.), Burch. Goth. Struvii *Bibliotheca*, quæ Jenæ hoc ipso A. 1704. lucem aspexit, *Historica*, & Corn. a Bëtgheim *Bibliographia Historica, Chronologica & Geographica novissima*, ab A. 1651. ad 1685. (quo Amstelod. in 12. prodit) ordine perducta Alphabeticò. De Historiæ Universalis Scriptoribus plenius Boeclero, ab Autore commendato, disseruit Joh. Andr. Bosius, in *Notitiis illorum, Dissertationibus de Prud. & Eloqu. Civili*, in Editione Anni 1698. Novissima Jenensi, subjuncta, de Lexicis vero Historicis Struvius, in *Introd. ad Notit. Rei Lit.*, c. 4. §. 17., & in *Biblioth. Histor.* c. 13. §. 28., meretur consuli. Historicorum, qui superstites sunt, Græcorum omnium, tam Gentilium, quam Christianorum, Notitiam, ab Herodoto ad Metrophanem usque Smyrnæum pertextam, Casp. Sagittarius, teste Schmidiano Scriptorum ejus *Catalogo*, reliquit ineditam. Scriptores Historiæ Augustæ Imperatorum, tum junctim omnium, tum singulorum, Mich. Hertzius *Parte III. Biblioth. Germanica*, Casp. Sagittarius in *Introd. ad Hist. Eccl.* c. 23. & 24., ac Struvius in *Biblioth. Histor.* c. 5. 6. & 7., Sacro-profanæ autem Pontificum Lud. Jacobus a S. Carolo, Carmelita Gallus, *Libro Posteriori Bibliotheca Pontificia*, Lugd. Gall. A. 1643. (in 4.) editæ, hujusque vestigiis insitens C. Sagittarius, l. c. c. 25. 26. & 27., fusc satis enumerarunt. Ex Historicis, cuivis Regno, Genti ac Regioni propriis, potiores a Joh. Bodino, in *Methodo Historica*, c. 10. H. Conringio in *Lib. de Prud. Civ.* c. 14. Boeclero in *Bibliographia*, Bosio in *Introd. ad Not. Rerump. & Dissertationum de Prud. & Eloqu. Civili*, J. Christoph. Beckmanno in *Historia Orbis Terrarum Geographica & Civili*, aliisque, breviter, a Struvio autem in *Bibliotheca Historica*

Historica paulo fusius, sunt recensiti. Imo nec desunt, qui universos singulorum Regnorum, Populorum, Regionumque, Historiam, ac res cæteras, persecutos, diligentia curiosiori, sollicitè congesserunt, & seorsim, Librisque peculiaribus, accuratius celebrarunt. Quorum cum Recensum pleniorē *Apparatu ad Notitiā Reip. Lit. Geographicam* reservemus, Indicem autem Compendiarium in *Isagoges ad Historiam Chersonesi Cimbrica*, circa Rerum Cimbricarum Scriptores simili Instituto occupatæ, A. 1691. jam dederimus Prolegomenis, breve jam saltem in hoc præteritorum instituemus Spicilegium. Addantur ergo istic enumeratis Encomiasticis ac Nomenclatoribus

HISTORICORUM ROMANORUM Pet. Angelius Bargæus & Adr. Politus in suis *de Ordine Historiæ Romanæ legenda* Libellis, ac Burch. Gotth. Struvius in *Syntagmatis Antiq. Rom. Prolegomenis*.

GALLICORUM Herm. Diet. Meibomius, Hist. Prof. Helmst. *Programmate* de iis prolixo & erudito, A. 1703. edito.

GERMANICORUM idem Meibomius in *Or. Auspic. de genuinis Historiæ German. fontibus*.

MISNICORUM Joh. Conr. Knauthius in *Bibliographia Historicorum Misniæ*, ac *Prodomo Misniæ Illustrata* Latino, in *Prodomo* ejusdem Vernaculo, Dresdæ Anno 1692. edito, promissis.

SILESIACORUM Frid. Lucæ in *Præfat. Memorabilium Silesiæ*, Germanice Francof. Anno 1688. (in 4.) editorum, Godfr. Rohnius in *Epistolis III. de Ineditis quibusdam Historiæ Silesiacæ Scriptoribus*, Uratisl. Anno 1693. & 1694. (in 4.) publicatis, Autorque *Præfationis Silesiographiæ* Nicol. Henelii, quæ hoc ipso A. 1704. prodiit, *Renovata*, Mich. Jos. Fibigerus.

ANGLICORUM Rich. Smitheus in *Elogiis Scriptorum de Rebus Anglicis. Floribus Hist. Eccl. Gentis Anglorum* (Parisi. 1654. in fol.) præfixis, Guilh. Nicholson, Episc. Carleolensis, in *Bibliotheca Angliæ Historica* (*English Historical Library*.) Tomis II. Londini Anno 1696. & 1697. (in 8.) edita Herm. Diet. Meibomius in *Programmate de Historiæ Anglicæ Periodis & præcipuis Scriptoribus* Helmstädiensi, Anno 1702. publicato, & Gilb. Burnetius (de potioribus tantum Hist. Eccl. Scriptoribus judicans) in *Præf. P. I. Hist. Reform. Angl.*

SCOTICORUM Guilh. Nicholsonus in *the Scottish Historical Library* (Londini. 1702. in 8.)

ARCTOORUM Historiæ Ecclesiastico-Literariæ Danicæ, Norwegicæ ac Suedicæ, Prolegomena nostra ad Bibliothecam Septentrionis Eruditi, A. 1699. editam.

ISLANDICORUM Thormodus Torfæus *Capp. VI. prioribus Libri I. Serici Dynastarum & Regum Daniæ, e Monumentis Islandicis*, Hafniæ Ann. 1702. (in 4.) divulgatæ.

De Scriptoribus Genealogicis Jac. Frid. Reimannus, Rect. Scholæ Halberst. in *Historia*

Historia de fatiſ ſtudii Genealogici Literaria (Qvedlinb. 1702. in 8.,) de Heraldicis Thom. Gore in *Catalogo* illorum *Alphabetico* (Oxon. 1675. in 4.,) & Pet. Palliot, Typogr. Divionenſis, in *Prolegomenis Indicis Armorialis*, Divione Anno 1660. (in fol.) Gallico Serm. excuſi, uterque a Labbeo & Teiſerio laudatus, de Fabulis autem Romanenſibus Pet. Dan. Huetius & Georg. Paſchius ſingularibus commentati ſunt Diatribis. Scriptoris Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ Bibliothecariis, J. Andr. Boſio & Sev. Walch. Slutero (cujus *Propyleum Hiſt. Chriſtianæ* Lüneburgi Anno 1696. (in 4.) triplo auctius eſt recuſum,) ab Autore laudatis, jungendi ſunt J. Chriſtoph. Rumeſchius, qui *Schediaſma de Hiſtoria Theologorum Evangelicorum* Spiræ A. 1679. (in 4.) publicavit *Univerſali*, de Eccleſiaſticæ etiam reliquæ ac Patrologicæ Scriptoris priſcis ac modernis diſſerens, ceterisqve omnibus præferendus, Caſp. Sagittarius. Cujus *Introduktionis ad Hiſt. Eccl., & ſingulas ejus partes, poſthumæ* Tomus prior, a Joh. Andr. Schmidio, Theologo πολυμαθητα, Jenæ A. 1694. (in 4.) editus, Scriptis quotqvot in illo proſtant argumento, univerſis uberior, Poſterioris, a Schmidio ſuppleti ac continuati, deſiderium eo vehementius in nobis accendit. Hiſtoriam Reformationis (de cujus ſcribendæ modo & ratione digna eſt lectu J. Henr. Hottingeri *Diſſ. Epiſtopica*, Tiguri Anno 1664. (in 8.) excuſa) Eccleſiaſticam Vito Lud. Seckendorffio & Gilb. Burneto debemus, Literariani autem ab Herm. ab Hardt, Prof. Acad. Juliae Celeberrimo, expectamus, Patrologos Bellarmino & Labbeo, quos Autor memoraffe fuit contentus, longe præſtantes noſtra protulerunt tempora, e Pontificiis ſcil. Ludov. Ellics du Pin, *Nova Scriptorum Eccleſiaſticorum Biblioth. Gallica*, a Matthæo Petitdier *Obſervationibus* impugnata contrariis, Caſim. Oudinum *Supplementi Bellarminiani*, & Nicol. Nourrium *Apparatus ad Bibliothecam Patrum Maximæ Lugdunenſem*, e Reformatis Guilh. Caviu & Henr. Whartonum, *Hiſtoria Scriptorum Eccleſiaſticorum Literaria*, e Lutheranis autem J. Goſt. Olearium *Abaci Patrologici*, & Thom. Ittigium *Bibliotheca Patrum ſeculi I. Apoſtolicorum*, Autores candidos pariter atque eruditos. Conciliorum Editores ac Illuſtratores J. Georg. Dörſcheus Roſtochii A. 1654. Programmata recensuit Academicæ, ſimulque *Iſagogen* pollicitus eſt *Synodologicam*. Scriptorum Judaicorum, quos Chriſtianis Hottingerus alique Syntagmatum H. E. Conditores, admiſceant, Notitia plenior ex Bibliothecis Rabbiniſ J. Buxtorffii & Joh. Plantevitii & J. Franc. Buddei, ad *Philos. Hebr. Hiſtoriam* *Introduktione*, præſertim vero e Jul. Bartolocci IV. *Bibliotheca Magna Rabbiniſ* Voluminibus, Romæ A. 1675. 1678. 1683. & 1693. in fol. excuſis, quintoque *Bibliotheca Latino-Hebraica*, A. 1694. per Car. Joſ. Imbonatum hiſ adjecto, nec non R. Schabthai Ben Joſeph. ידן דורמנטיא (*Labiis Dormientium*,) Opere Hebraico, Amſt. A. 1681. (in 4.) edito (cujus Verſionem fruſtra haſtenus e Septentrione, a Chr. Wormio & Guſt. Peringero, expectavimus Latinam,) eſt hauſienda.

§. XIII. *Polyhiſtor Theologicus, Libro V. Tomi III.* exhibitus, cum nonniſi de Theologia Naturali, Biblico-Exegetica, Thetica & Polemica, nec de hiſ ipſis plene fatiſ

Crowæus sub initium *Elenchi Scriptorum in S. Scr. Alphabetici* Lond. 1672. in 8.) & Pet. Terpagrius in *Prodromo Biblioth. Sacræ* (Hafn. 1680. in 8.) texuerunt, solam autem Operam Biblicorum πολυγλώττων Historiam Chr. Kortholtus *Libri de Variis S. Scr. Editionibus* (seu Versionibus potius) cap. ultimo, & Wilh. Ern. Tenzelius Diatriba peculiari (Witeb. 1686.) fusius exposuere. Versionum Biblicarum Recensius Historico-Criticos, præter Hottingerum & Huetium ab Autore laudatos, Joh. Wouwerius in *Syntagm. de Græca & Latina Bibliorum Interpretatione*, Mich. Waltherus in *Officina Bibl.* Brianus Waltonus in *Apparatu Biblico*, Chr. Kortholtus in *Tr. de variis S. Scr. Editionibus* (in Ed. secunda Kilon. A. 1686. auctiore, quam in prima A. 1668.) & Rich. Simon *Lib. 2. Hist. Crit. V. T.*, ac in *Historia Versionum N. T. Critica*, Gallice Roterod. A. 1690. publicata, exhibuerunt. Quibus utinam accedat Syntagma, quod se de iisdem molitum olim esse, Celeb. Tenzelius nuper (*Seft. X. Biblioth. Curiosa* p. 1008.) significavit. De Chaldaicis Paraphrasibus Scripta exstant Christoph. Helvici & Aug. Pfeifferi peculiariter, de Versionibus Syriacis Diatribæ And. Mülleri (in *Symbolis Syriacis* Col. Brand. 1673.) & Bernh. Pet. Karlii, de Gothica (IV. Evangeliorum) Diss. Georg. Frid. Heupelii (Witeb. 1693.) de Germanicis, tum sequioris ævi Vetustioribus, tum Lutherana, Joh. Frid. Mayeri, Joh. Reiskii & Georg. Frid. Magai, Commentationes, in *Hypomn. ad §. 14.* Libri huius commendatæ, de Gallicis Anonymi *Histoire des Traductions Françaises de l'Ecriture Sainte, tant Manuscrites, qu'imprimées, soit par les Catholiques soit par les Protestans* (Paris. 1692. in 12.) de Danicis Epistola Joh. Wandalini Jun., in *Tr. de Vers. Luth. Germ.* Mayeriano (c. 6. p. 68-72.) obvia, de Suedicis Prolegomena, nuperrimæ Bibliorum Suedicorum Editioni Holmiensii, An. 1703. in fol. excusæ, ab Erico Benzelio, Archiep. Upsaliensi, præfixa, Metaphratarum S. Codicis Metricorum, e quibus Biblia facile congeri poterunt Poëtica, Recensum exhibent Dan. Guilh. Molleri *Luterculus* illorum imperfectus, Joh. Calthilli, Angli, Translationi *Libri Sapientie* Heroicæ, Altorfi A. 1699. (in 8.) editæ, præfixus, & Joh. Georg. Neumanni *Diss. de Metaphrasis, qui N. T. Græco Carmine expresserunt*, Witeb. Anno 1686. publicata. Commentatorum in S. Cod., Libros, que ejus, & horum Capita ac Loca illustriora, Nomenclatores (præter Possellinum, Bolduanum, Draudium, Vuetium, Hottingerum, Gerh. Meierum, Lipenium, aliquos Bibliothecarum, in quibus & hi enumerantur, Theologiarum Architectos) habemus haud paucos, seorsim Indices illorum scribere aggressos, Fabianum scil. Justinianum, Jac. Pamclium, Ang. Roccham, Andr. Schortum, Jac. Zannachium, J. Georg. Dorfcheum, ejusque Generum, Joh. Grambsium (Bibliorum Numeratorum Collectores), ac nuperrimum *Repertorii Bibliici* Compilatores, Henn. Wittenium. Solos Exegetas Britannos, sed prolixè satis, Mart. Kempius, *Lib. I. & II. Bibliotheca Anglorum Theologica*, & cui multa hic debere perhibetur, Verneviliius, Catalogi eorumdem Vernaculi, Lond. A. 1668. (in 8.) excusi, Autor, enumerarunt. Hisce tamen, sola Autorum ac Librorum nomenclatura contentis, ego, qui Historiam

aut Crisim aliquam de singulis, aut potioribus, adjungunt, prætulim, Sixti sc. Senensis *Biblioth. S. Lib. III. & IV.*, Rich. Simonis *Lib. III. Hist. V. T. Critica, & Historiam Criticam Commentariorum N. T. præcipuorum*, Gallice Roterod. A. 1693. evulgatam, Gvilh. Crowæi, Ludimag. in Anglia Croydoniensis, circa Exteros subinde cespitantis, *Elenchum Scriptorum in S. Script. Alphabeticum*, Lond. A. 1672. excusum, & J. Frid. Mayeri *Bibliothecam*, quæ, per aliquot jam annos, publicis in Athenæo Gryphico ventilata Disputationibus, integra nondum prodiit, *Biblicam*. De Concordantiarum Historia & Usu, post Conr. Kircherum, Scriptorem illarum eximium, Andr. Glauchius Libellum edidit singularem, Lipsiæ A. 1694. (in 8.) impressum.

§. XIV. Ab Exegetis Biblicis ad Theologos perginus Polemicos. Hos inter, ex Atheismi Antagonistis, Historiam ejus, post Voëtium, Spizelium & Ant. Reiserum, Autori laudatos, diligentius ceteris persecuti sunt Tob. Wagnerus in *Examine Atheismi Speculativi Elenchtico* (Tub. 1677. in 4.), & qui Zelotis quibusdam moderatior, ab istis Atheismi falso insinulatos, contra Censuram hanc præcipitem, defendit, Imman. Weberus, Prof. Gießenfis, in Libello Vernaculo: *Beurtheilung des Atheistens, wie auch der mehresten deshalb berühmtesten Schrifften*, (Francof. 1697. in 8.). De Naturalismo consulantur Ad. Tribbechovii *Historia* illius, posthuma licet & valde imperfecta, Jenæ A. 1700. (in 4.) a Filio edita, & quod huic accessit, seorsim antea (Kil. 1683. in 4.) & Lips. 1684. in 12.) excusum, Joh. Dieckmanni, Theologi πολυτῶρος, Sched. de *Naturalismo, cum aliorum, tum Joh. Bodini*, elegantissimum, de Indifferentismo autem, cum Historia accuratior nondum prodierit, Casp. Löscheri, Conr. Tyb. Rangonis & Val. Velthemii, Disputt. Academicæ, parce quamvis Historica delibantes. Scriptorum de Religionibus, Sectisque variis, ingens est numerus. Anti-Judaicos, aut de Religione Rebusque Judæorum commentatos, Car. Jos. Imbonati *Bibliotheca Latino-Hebraica*, Romæ A. 1694. (in fol.) edita, plenius aliis enumerat. Hæreseologorum, qui de Hæresibus, vel universis, vel nonnullis, vel singulis, sunt commentati, Seculo XVI. antiquiorum, Noticia e Thoma Ittigii Prolegomenis, quæ Tractatui suo de *Ævi Apostolici, & Apostolico proximi Hæresarchis*, A. 1690. & 1703. præmisit, eruditiss, Antiquiorum vero pariter atque modernorum, e Casp. Sagittarii *Introd. ad Hist. Eccl. Cap. 32. & 33.*, ac Sev. Walth. Sluteri *Propylæo Hist. Christianæ*, (p. 191-242. Edit. Sec.) poterit parari. Inter Scriptores de Religionibus Sectisque Christianismi modernis, Historiam illarum Ecclesiasticam pariter atque Literariam plenius aliis proponunt Conr. Schlüsselfburgius in *Catalogo Hæreticorum*, Libris XIII. Francof. Ann. 1597. & seqq. (in 8.) edito, Joh. Hornbeckius in *Summa Controversiarum*, & Gottfr. Arnoldus in grandi *Historia Ecclesiastico-Hæresologica* Opere Germanico, Tomis IV. haud ita pridem publicato, ille Zelotarum Lutheranorum, iste Reformatorum, hic vero Separatistarum, partibus addictior, ac ὑποθέσει sæpe δαλίωται. Sunt quoque haud pauci, qui Sectarum ævi nostri singularum Historiam, vel solam, vel Discepcionibus Polemicis mistam, accuratius

accuratius proposuerunt, e quibus consuli merentur: I. de PONTIFICIA Mart. Chemnitii *Examen Concil. Trident.*, Joh. Gerhardi *Confectio Catholica*, Phil. Mornei *Mysterium Iniquitatis* (Salmur. 1611. in fol.) Pet. Molinæi *Opus de Novitate Papismi* (de quo in *Hypomn.* dictum est) Gallicum, J. Henr. Heideggeri *Historia Papatus Lud. Maimburgi Historia Lutheranismi & Calvinismi* (sub larva Nicandri ab Hohe-negg) *kata Blaw* reposta (Amst. 1684. in 4.) & G. Calixti *Scripta de Controvv. specialibus luculenta*. II. De JANSENISTICO in ea Schismate, e Pontificiis Phil. Labbei *Biblioth. Anti-Janseniana* (Parisi. 1655. in 4.) & Abbat. du Mas *Histoire des cinq Propositions de Jansenius* (Leod. 1699. in 12.;) e Lutheranis Joh. Ad. Osiandri *Specimen Jansenismi* (Tub. 1666. in 4.) & Ægid. Strauchii *Jur Tertii Orthodoxi circa Causam Jesuitico-Jansenianam* (Witt. 1663. in 4.;) e Reformatis Joh. Henr. Ottii *Or. de causa Jansenitica* (Tig. 1653. in 8.) & Melch. Leydeckeri *de Historia Jansenismi Libri IV.* (Ultraj. 1695. in 8.) e Jansenistis autem ipsis Anonymi *Histoire abrégée du Jansenisme* (Col. 1697. in 8.) & alterius itidem Anonymi (ob diligentissimum Scriptorum utriusque Partis recensum ceteris præferendi) *Histoire Generale du Jansenisme*, Amstclod. Anno 1700. (in 8.) Tomis III. edita. III. De Schismate ejusd QUIETISTICO Gilb. Burneti *Iter Italicum*, & Anonymi *Epistolæ III. Gallicæ de Statu Italiae præsentis*, in supplementum istius editæ (Col. 1688. in 12.) Incerti *Recueil de diverses Pièces, concernant le Quietisme* (Amst. 1688. in 8.) Anonymi *Traité Historique, contenant le Jugement d'un Protestant sur la Theologie Mystique, sur le Quietisme, & sur les Demelez de l'Eveque de Meaux avec l' Archeveque de Cambray* Amst. 1699. in 12.) Joh. Frid. Mayeri *Diff. de Quietistarum Persecutionibus* (Hamb. 1688. in 8.) & Joh. Andr. Schmidii *Diff. de Quietismi Revolutione in Quietistis XIVti & hujus Seculi* (Helmst. 1697. in 4.). IV. De Ecclesia REFORMATA Conr. Schlüsselfburgii *Libri IV. Theologia Calvinistica* (Francof. 1592. & 1610 in 4.) Lud. Maimburgii, Jesuitæ, *Historia Calvinismi Gallica* (Parisi. 1682. in 12.) varique hujus e Reformatis Adversarii, in Sluteri *Propylæo* p. 205. 206. enumerati, Jac. Basnagii *Historia Relig. Reformata Gallica*, Bossuetiano de *Variationibus Ecclesiarum Protestantium* Operi opposita (Tomis II Roterod. 1690 in 12.) ac Henr. Ludolphi Ben-themii *Scripta de Ecclesiarum Scholarumque Angliæ & Belgii Federati statu moderno Germanica* (Lüneb. 1694. & Martisb. 1698. in 8.) de solo autem Certamine Eu-charistico, e Lutheranis *Historia Augustanæ Confessionis*, Ambr. Wolfii *Scripto e jusd. Tituli, per Theologos aliquot, Germanice opposita* (Erfurti 1584. in 4.) & Anonymi *Historie des Sacramentsstreits* (A. 1591. in 4.) e Reformatis autem Edm. Albertini *Libri III. de Eucharistia* (Davent. 1654. in fol.) Lud. Lavateri *Historia de Orig. & Progr. Controv. Sacramentaria*, ab Anno 1529. ad 1563. deducta (Tig. 1672. in 8.) Rudolphique Hospiniani *Historia Sacramentaria* (Tig. 1598. in fol.) V. De REMONSTRANTIBUS *Epistola illorum Ecclesiastica & Theologica*, a Phil. Limburgio & Christ. Hartsoekero Amst. A. 1660. (in 4.) longe vero antiquiores a solo Limburgio

burgio ibid. A. 1684. (in fol.) publicatæ, Ejusd. Limburgii *Historia Vitæ Sim. Episcopii* (Amst. 1701. in 8.) Joh. Utenbogardi *Historia Ecclesiæ Belgii Federati*, ad finem usque Synodi Dordracenæ, vernacula, a Jac. Triglandio, Prof. Leid., opere impugnata contrario, & Gerh. Brandii *Histor. Eccles. Belgicæ*, itidem vernacula, cujus Pars I. (ab A. C. 712, ad 1573.) Amst. Anno 1663., Continuatio hujus (ad A. 1600. ib. An. 1691., Pars II. (ab A. 1600. ad 1618.) ib. 1674. Tertia autem & Quarta, metu Reformationum diutius suppressæ, Rotterodami nuper anno 1704. (in 4.) prodierunt. VI. de SOCINIANIS, & Unitariis reliquis, Christoph. Sandii *Biblioth. Anti-Trinitariorum*, cum Joh. Stoinii Georg. Schiömanni & Andr. Wilsowatii Opusculis, ad eorundem spectantibus Historiam (Froistadii, seu Amst. 1684. in 8.) Stanisł. Lubienicij *Historia Reformationis Polonicæ* (ibid. 1685. in 8.) & Mart. Ruari *duæ Epistolarum Centuriæ* (ib. 1677. & 1681. in 8.). VII. De ANABAPTISTIS, præter J. Henr. Oüi *Annales Anabaptisticos* (Bal. 1672. in 4.) merito ab Autore commendatos, Frid. Spanhemii Sen. *Diatriba de Origine, progressu & Sectis Anabaptistarum*, I. Cloppenburgii Gangrænæ Theologiæ Anabaptisticæ (Franequ. 1656. in 4.) subjuncta, Anonymi *Histoire des Anabaptistes* (Paris. 1699. in 12.) E. M. P. *Ἐπιδήρυμα* *Historia Anabaptistica* (A. 1701. in 8.) J. H. V. P. N., Mennonitæ Batavi, ob candorem in Vitis suorum etiam Gregalium detegendis laude dignissimi, *Beginsel en Voortgang der Geschieden, Schnüringen en verdelsteden, onder de doopgesinden, tot A. 1615.* (Amstel. 1658. in 4.) junctaque eidem Ubb. Philippi *Confessio ultima*, ob parem *Φιλαλήθειαν* commendanda. VIII. De DAV. GEORGIO, ejusque Asseclis, præter Frid. Jessonii *Larvam*, quam Autor laudavit, *Davidi detractam*, Vitaque ejus auctam, Germanice Kil. Ann. 1670. (in 4.) editam, Acad. Basileensis de *Vita illius & Doctrina Narratio* (Witeb. 1559. in 8.) Nicol. Blesdikii, generi Davidis, sed Sectæ desertoris, *Historia* illius (Daventr. 1642. in 8.) ac Jac. Stolterfothii *Biographia* ejusd. Germanice, Lub. A. 1635. (in 4.) edita, & in (hr. Thomasi *Tomo I. Historia Sapientiæ & Stultitiæ* Vernaculo A. 1693. recusa. IX. De ENTHUSIASTIS (quorum Historiam Morhofius quoque & Mart. Schookius olim promiserunt) Nicol. Hunnii *Consideratio Novæ Theologiæ Paracelsicæ & Weigelianæ* Germanica (Witeb. 1622. in 8.) Aug. Pfeifferi *Anti-Enthusiasmus* (Lub. 1692. in 8.) Joh. Hornebekii *Opusculum de Paradoxis & Heterodoxis Weigelianis* (Ultraj. 1646. in 12.) & *Pantheon Anabaptisticum atque Enthusiasticum*, plurimos de illis Scriptores, sed disparis pretii ac fidei, junctim exhibens (Halberst. 1702. in folio.). X. De FANATICIS, Angliæ præsertim Quakeris, Thom. Eduardi, Ecclesiastæ Gospelenis, *Gangrana Errorum, Haresium ac Blasphemiarum illorum*, (Lond. 1646. in 4. Ed. 3.) Honorii Reggii (sive Georg. Hornii) *Tr. de Statu Ecclesiæ Britannicæ hodierno* (Amst. 1646. in 4.) Pet. Gartzii *Puritanischer Glaubens- und Regimentes-Spiegel* (Lips. 1650. in 12.) J. Conr. Danhaueri *Culluvies Quackerprum* (Argent. 1665. in 4.) Anonymi *Histoire Abrée du Quakerisme* (Col. 1692. in 12.) Gerh. Crocchi, Past. Alblasiensis (cæterorum omnium de Tremulis Scrip-

ptorum accuratissimi & moderatissimi) *Historia Quackeriana Libri III.* (An. 1696. in 8. Latine Amstelodami, Berolini autem Germ. editi,) Philaethæ (sive Kolhanfii, Med. Amstelod. Quackeriani) *Necessariæ* in Croesii Lib. *Dilucidationes*, in quibus Errores ejus deteguntur (Amstelod. 1696. in 8.) Joh. item Lassenii, aliorumque, Scripta varia contra Quakeros Germanica, in *Pantheo*, paulo ante memorato, junctim recusa. XI. De JOH. LABADIO, ejusque Cœtu Schismatico, Petri Yvon, Doctoris illius, *Fidelle Narrée des dernières Paroles & dispositions de diverses personnes de l'Eglise de Wiewert* (Amstelod. 1681. in 12.) Anonymi affectæ Labadiani, *Abregé sincere de la Vie, de la conduite & les vrais sentimens de feu Mr. de Labadie*, ad An. usque 1666. pertexta, & a Gotofr. Arnoldo An. 1703., in *Supplem. Hist. Eccl. Germanicis* (p. 199-297.) publicata, Anonymi ejus adversarii *Histoire Curieuse de la Vie de Jean de Labadie* (Hagæ 1670. in 12., Christ. Nifanii *Matæologia Labadiana*, Mindæ Anno 1673. (in 8.) Germanice edita, aliique Scriptores contra Separatistas hosce, P. II. *Isag.* ad *Hist. Cimbr.*, c. 5., p. 121-127., fusius enumerati. XII. De ANTONIA BOURIGNONIA, ejusque Affectis, Vitæ ejus Historia Gallica prolixa, ab ipsa scribi coepa, & ab Anonymo (qui Pet. est Poiretus) continuata, Galliceque seorsim Amstelod. A. 1683., ac T. I. & II. *Opus* Anno 1686. Belgice vero ibid. Anno 1684. (in 8.) excusa, *Testimonia Veritatis de Vita, Moribus ac Scriptis suis*, ab ipsamet collecta & Joh. Berkendalio Germanice opposita, Hulsæque Anno 1673. (in 4.) edita, deinde vero Gallice translata, & *Parte II.*, cæteris Adversariis Sacri Ordinis reposita Holfaticis, aucta, Pet. Poireti Epist. de Vita, Doctrina ac Scriptis Magistræ Gallica, in Bælianis *Reip. Lit. Novellis*, (M. Apr. & Majo A. 1685.) publicatæ, ejusdemque *Monitum*, Relationi de Operibus Antonia, in *Actis Erud. Lips.* (M. Jun. A. 1686.) obviæ Amst. A. 1686. ἀνωρύτως repositum, ex Adversariis autem Viti Lud. Seckendorffii *Defensio* Relationis istius, a se conscriptæ, contra Poiretum (Lips. 1686. in 4.) Georg. Henr. Burgardum *Animadversiones in Errores Bourignonianos Germanicæ*, A. 1674. Slesv. in 4. & Hamb. in 8. publicata, & in *Iterata Narratione*, adversus *Lapidem Bourignonis Lydium*, A. 1677. (Slesv. in 8.) defensæ, Cockburnii Angli *Bourignianiism Detected*, circa A. 1698. evulgatus, aliæque, tum Affectarum, tum Adversariorum, Scripta, in *Isag.* nostra, P. II., c. 6., p. 151-164., recensita. XIII. De aliis Mulieribus Hæreticis ac Fanaticis, J. And. Schmidii *Diff. de Muliere Heterodoxa* (Helmst. 1697. in 4.) & J. Henr. Feulkingii *Gynæceum Hæretico-Fanicum*, Germanice A. 1704. (Francof. in 8.) editum. XIV. De CHILIASTIS Promachi illorum J. Wilh. Petrai, *Nubes Testium Veritatis de Regno Christi Glorioso, Libris III.* exhibita (Francof. 1696. in 4.), ex Adversariis autem Dissertt. Academicæ Gish. Voëtii (T. II. *Disputt. Select.*), Ad. Tribbechovii (Kil. 1667. in 4.), Christoph. Laur. Meelführeri (Giesæ 1673), & Joh. Gvilh. Baicri, Tr. Anonymi qui Dan. Brenius fuit pro Chiliafmo Belgicum adorti (Jenæ 1678.), Augustique Pfeifferi *Anti-Chiliasmus* Germanicus (Ratzeb. 1691. in 8.) XV. De Certaminibus modernis SYNCRETISTICIS Abr. Calovii *Historia Syncretismi* Germa-
nica

nica (Ratzeb. 1658. in 4.), & Conr. Tyb. Rangonis Scriptum ejusd. Tituli Vernaculum bipertitum (1674. & 1680. in 12.) cujus Continuationem reliquisse perhibetur. XVI. De certaminibus PIETISTICIS, e Pietistarum Adversariis, Anonymi Unfug der Pietisten, Scriptum autoritate publica suppressum, & Sam. Schelvigii *Itinerarium Antipietisticum* (Holm. 1695. in 4.), ex adversa autem parte Phil. Jac. Speneri, aliorumque, Apologiæ, Duumviris huic oppositæ, Viti Lud. Seckendorffii *Responsio ad Imaginem Pietismi* Vernacula, cum *Præfat. Historica* Speneri A. 1692. *anonymus* publicata, ipsiusque Speneri *Erzählung, was wegen des Pietismi in Deutschland vorgegangen* (Francof. 1697. in 12.)

§. XV. Scriptores Theologiæ Moralis Gebh. Theod. Meierus in *Introd. sua ad studium ejus universum* (Helmst. 1671. in 4.,) Asceticos autem Mysticosque Gottfr. Arnoldus & Pet. Poiretus A. 1702., ille in *Hist. Theol. Mystica*, hic in *Ep. de Scriptoribus Mysticis*, ei adjecta, recensuerunt. *Opusculorum Asceticorum, quæ inter Patrum reperiuntur Opera*, Indiculum Lucas d' Achery, Mon. Bened., teste Teiserio (in C. C. p. 219.) Parisiis A. 1648. (in 4.) edidit, Ad Oratoriæ tandem Sacræ Historiam spectant, Lud. Bailii, Theol. Paris., *Bibliotheca, Concionatorum illustriorum Vitas continens* (Paris. 1666. in 4.), nec non Catalogi Scriptorum Homileticorum Reales, ab Henn. Wittenio in *Repertorio Homiletico*, & Ephr. Prætorio, in *Biblioth. Homiletica Vernacula* (Lips. 1698. in 4.) sed absque justo selectu, exhibiti. De *Posillis*, quæ barbara voce sic appellantur, *Ecclesiasticis* Diatribe Gottfr. Wegneri nuper Regiomonti prodit. Qualem Librorum, quibus nihil frequentius aut vendibilius, neminem adhuc Bibliothecam, in Plagiariorum tot Sacrorum, quibus in deliciis sunt, gratiam, miror concessisse, labore exiguo plures illorum, non Centurias tantum, sed & Chiliades, conquiri posse, persuasus.

§. XVI. Theologiam *Libro VI. Tomi III.* excipit Jurisprudentia. Hujus Hodegos, & Scriptores Bibliothecarios, cum haud vacet recensere universos, solos ex recentissimis commendo Gotfr. Gvilh. Leibnitium *Methodi discenda docendaque Jurisprudentiæ* (Francof. A. 1668. in 12.) Nic. Christoph. Lynckerum *Instructorii forensis* (Jen. in fol.) Pet. Müllerum *Tr. de Studio Juris tractando* (Duderst. 1670. in 4.,) & Burch. Gotth. Struvium *Biblioth. Juris Selecta*, Jenæ A. 1703., (in 8.) editæ, (quæ c. 1. §. 1. & c. 4. §. 2. alios fusc enumerat,) Autores. Addo, cum a Struvio omittantur, licet ipse non viderim, sed in Ephemeridibus saltem memorari observaverim, Augustini Fontanæ *Amphitheatrum Legale Alphabeticum, seu Bibliothecam Legalem omnium Autorum amplissimam*, IV. Tomis in fol. Parmæ A. 1681. editam, & Dion. Simonis *Nouvelle Bibliothèque Historique & Chronologique des principaux auteurs & interpretes en Droit Civil, Canonique, & particulier de plusieurs États & Provinces, depuis Innerius, avec les Caracteres de leurs esprits, & les jugemens de leurs Ouvrages* (Paris. 1692. in 12.) Henr. Ern. Kestneri *Polyhistor Juridicus* (Francof. 1699. in 4.) Tituli magnificentiæ non respondet. Cui an Joh. Gröningius, *Polyhistorum* itidem *Juridicum*, in Morhofiani Supple-

Supplementum, pollicitus, accuratius sit satisfactorius, Struvius dubitat, nec ipse desinere ausim. Georg. Beieri *Specimina IV. Notitia Autorum Judiciorum*, Lipsiæ quinquennio edita proximo, circa Libros tantum paucos, nullo ordine observato, occupantur, Casp. autem Thurmanni *Bibliotheca Canonica & Duellica A. 1700. Metallica, & Salinaria A. 1702.*, Halæ Sax. editæ, in Argumentis versantur specialibus, & ob laborem potius, quam iudicii, sunt commendandæ. Juris Nat. & Gentium Universalis Scriptorum Notitia, ex Er. Mauritiū *Specimine Dissert. de Principiis J. Publ.*, eximio, sed imperfecto (Tub. 1665. in 4.,) Vinc. Placcii *Epitome Consilii de studio Philosoph. Præf.* (Hamb. 1699. in 8.,) Jac. Frid. Ludovici *Delineatione Historiæ J. Div., Nat., & Positivi Universalis* (Halæ 1701. in 4.,) Joh. Gröningii *Biblioth. J. Gent. Exotica & Europæa.* (Hamb. 1703. in 8.,) & J. Franc. Buddei *Historia J. Nat.*, quæ, Halæ nuper A. 1704, inter *Selecta J. Nat. & Gent.*, auctior recusa, cæteris ob *κρίσις* de singulis accuratam, merito præfertur, est haurienda. Juris Civ. Rom. ejusque Librorum, Historiam & Fata, post Gentilem, Seldenum, Duckium, Gothofredum, Mauritium & Riccium, Autori memoratos, exposuere Sim. a Leuwen in *Narratione de J. Civ. Rom. Origine, Progressu, Usu, Autorit.*, & *varia Editione atque Emendatione*, Jenæ A. 1697. (in 8.) recusa, Joh. Doulatius in *Historia J. Rom. Civ.* (Parisi. 1678. in 12.,) Georg. Schubartus in *Triade Exerc. de Fatis Jurisprud. Romana, ab U. C. ad primos usque Impes.* Jenæ 1696. in 8., & Joh. Vinc. Gravina in *Lib. de ortu & progressu J. Civ.* (Ncap. 1701. in 12., Lipsi. 1704. in 8.,) Plures Struvius c. 4. §. 1. suppeditabit. In auctoritatem illius in Germania, post Conringium (in *Lib. de Orig. J. Germ.*,) in *Biga Disput. de Juris Justinianei receptione atque Autoritate in Germania*, Altorfii Anno 1679. inquisivit Henr. Linckius, Conringio ei longe addictior. Commentatorum in *Instit.* Indicem, in *Subsidio Juris* (Rost. 1659. in 4.,) dedit Chr. Woldenbergius Jctorum Vett. Biographis, hoc Lib., & *T. I. L. l. c. 19. p. 248.*, commendatis, jungendi præ aliis Nic. Henelius in *Comm.* de illis peculiari (Lipsi. 1641. & 1654. in 8.,) & Gvilh. Grotius, qui *Vitas* itidem Jctorum, quorum in *Pandectis* exstant nomina, reliquit, sex lustris post obitum ejus elapsis, a Filio Lugd. Bat. A. 1690. (in 4.) publicatas. Juris Canonici Studiofis, præter Gentilem, Duckium & Rittershusium, adjumento erant Gerh. a Maltricht *Historia J. Can., sive de illius Ortu, Progressu, Incrementis, Collectionibus Autoribus,*, *Tractatio* (Duisb. 1677. in 8.,) Joh. Doulatii *Histoire du Droit Canonique* (Parisi. 1676. in 12.,) & *Prænotionum Canoniarum Libri V.*, quibus *Sacri Juris, atque universi studii Ecclesiastici, principia & adminicula enucleantur* (Parisi. 1687. in 4.,) Joach. Clutenii *Historia J. Can.* (Arg. 1609. in 4.,) Georgiique Wernerii & Huld. Eybenii *Disput.* hujus argumenti Helmstadienses, A. 1669. & 1672. publicatæ. Ad Jur. Can. Orientalis cognitionem Historicam Christoph. Justelli & Gebh. Theod. Meieriduxæ *Præfatt.*, *Codici Canonum Ecclesiæ universæ*, in Edit. A. 1663. Helmstadiensi, præmissæ, & Petri de Marca *de Veteribus Canonum Collectionibus Diatriba, Opusculis ejus Posthumis* (Parisi. 1681. in 8.,) a Steph. Baluzio inserta, manu ducent. De Juris Feudalis Scri-

***

ptoribus

ptoribus Er. Mauricii *Nomenclator* illorum consularum posthumus, e schedis defuncti, ordine Alphab., a Joh. Nic. Hertio congestus, & in *Dissertt.* ejusd. Volumine (Franc. 1692. in 4.) publicatus, singulorum Historiæ Judicia subiungens. In Juris Publici Germanici Hist. Literaria omnes haud dubie idem superasset Mauritius, si Opusci de *hujus Principiis* affectum, amplum atque diffusum, eadem, qua *Specimen* illius, de J. Nat., seu primo agens principio, ac lectissimas de Argumentis J. Publ. variis Dissertationes, doctrinæ copia & *επιρρίσια* perficere licuisset. Iacturam hanc solantur Sam. Rachelii *Introd. ad Jus Publ. Germ.*, præcipuos ejus *Scriptores exhibens* (Amst. 1680. & 1685. in 12.) & J. G. Sæpicii (sive Joh. Georg. Kulpisii) *Diss. de studio J. Publ. recte instituendo, & Scripto-ribus eo pertinentibus*, cum *Epist. de Studiis Juvenis Nobilis Academicis*, A. 1688. & 1700. (in 8.) edita, quam Scripto etiam Racheliano Struvius merito prætulit. Addatur his J. Henr. Boetcleri *Consignatio de Scriptoribus J. Publ. præcipuis posthuma, Notis in Dan. Ottonis Jus Publ. præmissa*, & deinde a Phil. Reinh. Vitriario suis *Instit. J. Publ.* subjun-cta, a Kulpisio pariter atque Struvio laudata. De Juribus Statutariis Germaniæ Herm. Conringius in *Comm. de Origine Juris Germanici Historico*, perquam luculento, tertia vice (post Edit. A. 1643. & 1649. priores) Helmst. An. 1665, cum augmento insigni, publicato, de Danicis Andr. Sev. Vellejus, Pet. Galthius, Pet. Resenius & Otto Sperlingius Jun., in scriptis, (quæ *Prolegomena* nostra ad *Biblioth. Septentr. Erud.*, §. 45. fusius enumerant) ineditis, de Cimbricis, Lubecensi etiam & Hamburgensi, Tr. quo *Isa-gogen ad Hist. Cimbr.* exhibuimus, quadripartitus, de Svedicis Joh. Olai Stierenhök, JC. Aboënsis, in *Libb. II. de Jure Sveonum & Gothorum Vetus* (Holm. 1672. in 4.) Car. Lundius in *Historia Juris Sveo Gothici, & Collatione LL. Sveo-Gothicarum & Atticarum*, prælo maturis, & Laur. Ludenius in duobus. quæ Wittenius memorat (*T. I. D. B.*, ad A. 1654.) hujus argumenti Schediasmatis, Historice sunt commentati. Circa Anglica eodem instituto occupati fuere Joh. Seldenus in *Diss. ad Fletam, & Notis ad Joh. Fortescue Lib. de laudibus Legum Angliæ* (Lond. 1616. in 8.,) Morhofio laudatis, Matthæusque Halcus in *Historia & Analysis Legum Angliæ ἀνέκδοτῳ* (cujus, e Jac. Tyrellii *Hist. Anglica*, Lipsienses, in *Act. Erud. A. 1703. p. 315.* iniecere mentionem,) circa Hispanica autem Gerh. Ern. de Franckenau, Secret. Danicus, in *Sacris Themidis Hispanæ Arcanis, Jurium Legumq. Ortus, Progressus, Varietates & Observantiam, cum præcipuis Glossarum Com-mentariorumque Auctoribus, & Fori Hispanici Praxi hodierna, complexis*, (Hannov. 1703. in 4.) ac quem is laudat, Joh. Lucas Cortesius, Regii Castellæ Senatus Consilia-rius, in *Historia Juris Hispanici* inedita. Gallicorum Historiam qui tradiderit, non- dum inveni, nisi referendus huc sit Joh. Doufatius, qui, in *Historia J. Civ. Rom.*, Gal-lici etiam originem teste Titulo, perstrinxit. *Introductiones ad Praxin forenses*, de Scriptoribus differentes Practicis, Er. Mauritius, ab Autore commendatus, &, post hunc (A. 1694.) Sam. Strykius, Struvio (c. 7. p. 250.) laudatus, dedere, Jcti ambo illustres, quibusque peritiores nemo Hodagos desiderabit.

§. XVII. Dissertatio de Arte Medica perbrevis, quæ toti finem imponit *Poly-histori*,

histori, adeo, fateor, imperfecta est & jejuna, ut vel sola, Acroasibus, quatuor *ultima* plerumque *frigent*, Academicis totum hoc Opus deberi, testetur, & nisi lacuna ista mancum illud reddidisset atque mutilum, luce indigna haud immerito potuisset videri. Supplementa, quibus præ ceteris indiget partibus, longe plurima, præter Herm. Conringii *Introductionem in Artem Medicam*, laudibus, quas à Nostro reportavit, eximiis dignissimam, sed cum Accessionibus præclaris, quibus, in novissima Anni 1688. Editione, Gener cam Autoris haud degener, G.C. Schelhammerus, dexterrime illustravit & continuavit, sociandam, Scriptoresque Bibliothecarios & Biographicos, *b. J. O T. I., Tab. I., c. 18. p. 228. seq.*, memoratos, alii etiam, Opere hoc tum Antiquiores, tum Recentiores, suppeditare poterunt. De illis, præsertim Biographis, & Laboribus quoque hujus generis affectis Th. Reinesii, Æg. Menagii & Phil. Labbei (quibus J. Bapt. Capponus e *T. I. L. I. p. 228.* addi poterit), consulatur Henr. Meibomii Jun. *Epist. de Medicorum Historia Scribenda*, Helmst. 1669. (*in 4.*) edita, Operis inprimis de *Vitis Medicorum*, a Parente *πολυμαθεῖς*, J. Henr. Meibomio, Libris IV., ab O. C. ad A.C. 1450., perducti, ac vero aucti & emendati (quod, post semiseculi ab Autoris obitu intervallum, nondum prodidisse miramur), *σκιαγραφίαν* proponens. Plerosque etiam, tum Biographos, tum Bibliographos Medicos, recensuit, & accurata simul de iis tulit Judicia, Val. Henr. Voglerus. *Cap. 8. Introd. in Notit. Bonor. Scriptorum.* Inter Recentissimos, Bibliothecarum Medicarum auxit numerum Georg. Abr. Merclinus *Lindenio* suo *Renovato* (Norib. 1686. *in 4.*) in quo Lindani Libros *II. de Scriptis Medicis* augere ac continuare (post Conr. ab Hove, *Med. Brem., El. Piiulandum Danum*, & D. Becherum Saxonem, quorum ipse *Labores in præfat.* memorat affectos) aggressus, e suis eos Annot., & Georg. Hier. Welschii Schedis, non solum emendavit, sed & dimidia fere parte amplificatos, Libris plusquam 1700., Vitisque Medicorum brevioribus pene 300., locupletavit. Autoribus de Studio Medico Isagogicis, præter Joh. Rhodium, & alios, *Introd. Conringianæ* a Schelhammero adjectos, Rod. a Castro *Medicus Politicus, sive de Officiis Medico-Politicis Libri IV.* (Hamb. 1614. *in 4.*), Pet. a Castro, Poliatri Veron., *Bibliotheca*, quæ Patavii A. 1654. (*in 12.*) prodit, *Medici Eruditi* (cujus Tituli Scriptum, Castriano locupletius & accuratius, *τὸ πᾶν* G. H. Welschium molitum quoque esse, Schröckiana ejus p. 56. testatur *Memoria*), & Casp. Hüfmanni *Isagoge Medica, Orat. 2. de ratione Medicinam, tum discendi, tum exercendi*, præposita & a Collega Jac. Pancr. Brunone Curæ Varisc. A. 1661. (*in 12.*), cum Supplemento, edita, jungi merentur. Peregrinationis Medicæ Hodegos se Thom. Bartholinus, in *Diatr. elegant.*, Hafn. A. 1674. edita, & Joach. Vitis Wigandus (sive Joh. Val. Willius) in *Triga Dissert. de Philiatorum Germanorum Itineribus* (Frib. 1678. *in 12.*), præbuere peritissimos, *Desiderata Medicinæ* a Georg. Hier. Welschio in *Somnio Vindiciani* (Aug. A. 1676. *in 4.*) sunt recensita. Oblitus pene esse *Historia Artis Medica*, quæ principem inter Modernorum Scripta hujus argumenti locum meretur, Gallice, Amstelod. A. 1702. (*in 4.*) a Dan. Clerico, Med. Geney,

Genæv., editæ, Tribusque Partibus (quarum Prima seorsum Genævæ A. 1699. in 12. prodierat) ad Galeni usque ævum perductæ. In qua cum Autor Celeberrimus Medicinæ Universæ Antiquioris, ejusque Sectarum, Autorum & Propagatorum, Dogmatum item & Scriptorum, singulis propriorum, Historiam summa eruditione, & judicio accurato, proposuerit, præclare utique, si quisquam modernorum, de Arte sua meruisse est censendus, præclarior vero adhuc meritorius, si telam inchoatam, a Galenicis temporibus, ad nostram usque ætatem, pari dexteritate pertextet. E Scriptoribus de singulis Medicinæ Partibus Itagogico-Historicis, Chymicos jam supra recensuimus, Physiologiæ Historiam, & Scriptorum Censuram, in sua ad illam *Introduct.* (Helmst. 1681.) exhibuit G. C. Schellhammerus, *Anatomes vero Origines* A. 1683. Regiomonti, *Dissert. IV.*, ab antiquissimis repetiit temporibus & ad nostra deduxit, Phil. Jac. Hartmannus, Thom. Bartholini *Biblioth. Anatomica*, qua Professorum omnium, tam Vett., quam Recentiorum, Vitas, Inventa, Scripta, & multorum etiam effigies, erat complexus, in Biblioth. ipsius periit incendio, Rei Lit. & Medicæ admodum funesto. Quæ Genævæ A. 1685. in fol. sub eod. Titulo, prodit, *Biblioth. Anatomica*, a Dan. Clerico & J. Jac. Mangeto in *Tomos II.* digesta, Celebriorum recentioris ævi Anatomicorum Tractatus selectiores, junctim recusos, exhibet. *Biblioth. Botanicam*, sub larva Joh. Ant. Buraldi Bonon. A. 1657. (in 24.) editam, Ovidio debemus Montalbano, Prof. Acad. Bonon. Medico, in Placcii *Tr. de Scr. Anon. & Pseudon.* p. 170. detecto. Præcox tandem Medicæ Cultoribus Autores, de morbis commentatos singulis, suggerere Matthias Moronus in *Directorio Medico-Practico*, Lugd. Gall. A. 1647. & 1650. (in 8.) publicato, &, qui istud, a se auctum, Francof. A. 1663. (in 4.) denuo recensuit, Seb. Schefferus, Poliater Francofurtanus. Sed finis aliquando Recensui huic Scriptorum de Arte Medica Historicorum est imponendus, ne in majorem is, quam Autoris nostri de eadem Commentatio justo brevior, molem excrescat. Vale ergo, L. B., & Morhofii, Viri de Re Literaria præclare meriti, Labores justo merum æstimans pretio, de posthumis hisce, illorumque imperfectione, ac nævis aliis, quos emendaturus, si licuisset, erat, benignius judica, memor illorum, quæ ipse, de Operibus ejusmodi affectis, T. I. *Polybist.* hujus, *Lib. I. c. 7. p. 66.*, inculcavit: *Qui imperfecti sunt Libri, neque extremam limam senserunt, & vel ruditer tantum designati, cum Orbe tamen erudito communicandi essent, etiam contra Autorum morientium vota, qui sibi ipsis interdum iniquiores sunt, quam alii, Judices. Apellis tabula, etiam imperfecta, in pretio fuisse: Ita Virorum ingeniosorum opera imperfecta suis Autoribus dedecori non sunt. Ac sint in illis nævi, facile hos excusant non adhibita operi auxilia, tegunt illos, & quodammodo pulchriorer faciunt; opera perfectiora.*

Scribebam Flensburgi Cimbrorum,
M. Decembri Anni
Æræ Christianæ. M. DCC. IV.

JO. MOL-

JOHANNIS MOLLERI

Flensburgo · Cimbri,

Scholæ Patriæ Rectoris,

in

DANIELIS GEORGII MORHOFII,

Polyhistoris inclyti,

P O L Y H I S T O R E M
L I T E R A R I U M
P R O L E G O M E N A,

Autoris Vitæ ac Scriptorum, non Editorum modo,
sed & Ineditorum atque Affectorum, præsertim vero POLY-
HISTORIS hujus, Historiam exhibentia, ac plurimis Virorum Eruditorum
Judiciis, quibus & Autorem, & singulas ejus Lucubrationes, publice
commendarunt, Honorificis illustrantia.

S. I.
POLYHISTORIS (h. e. *Multiscii*) agnomen honorificum solis olim
iis, quos eruditio multiplex pariter atque solida præ aliis nobilitabat, &
supra Literatorum ævi sui vulgus longissime evhebat, nec tamen omni-
bus, fuisse tributum, nemo, in Veterum Monumentis, & Historia Literaria
Antiquiori, vel mediocri versatus diligentia, ignorat. Tales utique fuisse,
quos coævorum illud, aut Posterorum, Judicio reportasse, Joh. Wouwerius nostras,
in eleganti de *Polymathia* Libello (1.), annotavit, ALEXANDER CORNELIUS
(quem Svidas Milesium, Stephanus, alique, Cotyæum fuisse perhibent), Cornelii
Lentuli ex Pædago Libertus, & Grammaticus Syllanis temporibus Romanus,
ac M. TERENTIUS VARRO, Equestri Romæ natus familia, suæque a C. Ju-
lio Cæsare Bibliothecæ, cum dignitatibus, quibus in toga pariter atque sago fun-
ctus erat, amplissimis valedixisset, præfectus. Tales etiam exitere, quos
Idem Alexandro & Varroni adjungit, C. JULIUS HYGINUS, Hispanus,
Augusti Imperatoris Libertus & Bibliothecæ Palatinæ Custos, APIONque,
Ægyptius, Tiberio σύγχρονος, & Alexandrinorum ad Successorem ejus, C.
Caligu-

a

Caligulam, Legatus. Scriptis singuli, in omni ferme Literarum genere, incla-
ruere quamplurimis, quæ, licet pleraque dudum perierint, ab aliis tamen Au-
toribus Vetustis, non sine luculentis illorum Elogiis, frequenter allegantur.
Quæ fute recensere, Vossiiqve, Jonsii, Hanckii, ac aliorum, de iis Analecta
exscribere, cum instituti nostri ratio haud permittat, paucissimis erinius conteni-
ti. ALEXANDER CORNELIUS, Cognomen hoc a Lentulo Patrono mutua-
tus, Vir fuit, Eusebio (2.) teste, πολὺς καὶ πολυμαθής, τοῖς ἰο μὴ πάρεργον
τὴν ἀπὸ παιδείας καρπὸν πεποιμένους ἑλλησιγναριμῶ, αἰ. De VARRONE file-
re propemodum præstat, quam pauca dicere, cum merita ejus, in Literas im-
mortalia, & laudes, quas istis promeruit, Ciceronis, Quintiliani, Augustini, alio-
rumque Ordinis Literarii Principum, invidendæ, vel Libro integro exponi digne
vix possint. Nemo certe, si Lactantium (3.) audias, unquam, ne apud Græcos
quidem, nedum apud Latinos, illo vixit doctior. APIONEM, qui à συγχρότοις
πληθονικῆς jam (Plurimorum Victor) ac Μέχθ (Labor), a Tiberio autem Im-
peratore Cymbalum Mund: ob dotium ingenii præstantiam, diligentiam incre-
dibilem, & famæ magnitudinem, salutabatur, Aulus quoque Gellius (4.),
propter Literas multas, rerumque imprimis Græcarum plurimam atque va-
riam scientiam, extollit. HYGINO eundem Polyhistoris Titulum a co-
ævis fuisse delatum, Wouwerius (5.) & Gerh. Joh. Vossius (Hieronymi
etiam Chronicon Eusebianum; ad A. M. VIII., hunc in finem allegans) (6.),
ex hisce Suetoniani de Illustribus Grammaticis Libelli, verbis c., 20. in Vita
illius, obviis, evincere allaborant: C. Julius Hyginus, Augusti Libertus, natione
Hispanus, etsi nonnulli Alexandrinum putant, & a Casare Romam affectum, Alexan-
dria capta. Studiose & avidè imitatus est Cornelium Alexandrum, Grammaticum
Græcum, quem, propter Antiquitatis notitiam, Polyhistorum multi, quidam Historiam
vocabant. Verum, ne quid dissimulem, iste Suetonii Locus pro Hygino a
Duumviris πολυμαθῶταίς perperam videtur allegari, & Alexandro potius Cor-
nelio, quem ille imitatus est, paulo antea nobis laudato, Polyhistoris agnomen asse-
re. Quod Tobia: etiam Magiro (7.), quanto Alexander apud Romanos habitus fue-
rit in pretio, ex illo probanti, video jam esse observatum. Non indignum interim
eodem Titulo Hyginum fuisse lubentes fatemur, & duo ingenii ipsius Monumenta,
quæ sola e tot injuria temporum amissis supersunt, Literaria, Poëticon nempe Astro-
nomicum & Fabularum Liber, haud obscure testantur.

II. Verum eidem fato ac mutationi Titulus hic Polyhistoris, aliique
ejusdem generis Literarii, fuere obnoxii, cui Politici, Augustis olim, Prin-
cipibus, aliisque Viris illustribus, ceu tanto fastigio proprii, honoris gratia,
a Veteribus attributi. Hos enim nemo ignorat, Seculis posterioribus, &

præfer-

(2) Lib. 9. de Preparat. Evang. 17. (3) L. I. Instit. Divin., c. 6. p. m. 23. (4) L. S. NoB.
Att. c. 14. (5) l. c. (6) Lib I. de Hist. Lat. c. 20., p. 102. (7) in Eponymologie Critico. p. II.

præsertim XVII^{mo} æperrime elapso, laxiore admissò significatione, hominibus subfellii longe inferioris delatos, ira paulatim degenerasse, ut Monarchis, Supremique Ordinis Magnatibus, de novis, quibus ipsi soli gauderent, in istorum locum adfiscendis, hætenus sæpe fuerit & inposterum quoque sit cogitandum. In Republica Literaria, uti dictum, partim stolidæ ambitionis, partim vero *φιλαργυρίας* sordidæ & turpissimæ adulationis vitio, non minor, quod Titulos attinet, invaluit *αταξία*. Graduum certe, quos vocant, Academicorum, solis olim vere Eruditis destinatorum, appellationes, honorificæ sane ac plausibiles, postquam pretio isti venales esse, & dignis atque indignis promiscue conferri, coeperunt, adeo jam eviuerunt, ut Illiterati eas rideant ac contemnant, Eruditissimi quique fastidiant, mulque ex ipsis Professoribus ac Brahevtis, iisdem olim donati, nominibus suis, tanquam parum sibi decoras, adicere dedignentur. *Clarissimi* Titulus, tantæ olim dignationis, ut Viris Consularibus, Provinciarumque Præsidibus, Romæ esset proprius, Seculo autem XVI^{to} solis færmæ Literarii Ordinis Proceribus coeperit tribui, multis jam Literatoribus Unibraticis, illo ob famæ & doctrinæ obscuritatem ne quidem dignis, itidem sordet; fastuosæ autem contra, & Magnatibus merito relinquendæ, *Excellentissimorum* ac *Magnificorum* appellationes etiam ab iis ambitione nonnunquam sibi vindicantur ridicula, in quibus, si dotes spectes ingenii, nil nisi exile & vulgare, nedum magnum aliquid, aut *ταὶ ἀλλὰ ἐξοχήν*, deprehendes. Non est igitur, quod miremur, Polyhistoras etiam, imo *πανόφους* nonnunquam & *πανεπισήμους*, nostra ætate, ab Assentatoribus imperitis, & quid æra lupinis dissent, ignaris, salutari, qui ad Polymathicæ veræ adyta nunquam penetrarunt, sed vel in uno tantum Literarum, sive Elegantiorum, sive Sublimiorum, genere diligentius alijs sunt versati, vel, si pluri- bus vacare libuit, studio illa fugitivo & desultorio, canis instar e Nilo bibentis, obiter tantum delibatur, nullius autem accuratam atque solidam adepti sunt periti- am. Vera nimirum, in Republica etiam Literaria, quod Sallustius Romanæ indignandus olim exprobravit, *rerum Vocabula jam pridem amissimus*, nec Studiorum saltem præmia, sed ipsum etiam eruditionis nomen, & Titulos huic soli debitos, Indocti cum Doctis partiuntur, ac sæpissime illis præripiunt.

III. Non tamen tanta est nostrorum temporum infelicitas, ut nullos amplius habeant, quibus gloriari, quosve Præficus opponere queant, vere Polyhistoras. Decrescit, fateor, ob quotidiana barbariei, & turpissimi doctrinæ solidioris contemptus, incrementa, paulatim illorum numerus, sed nondum tamen omnino disparuit. Inclauere, nostra etiam ætate, inter Germanos, Batavos, Italos, Gallos, Britannos, imo in Cimbria etiam, ac vicino ei Septentrione, & etiamnum, numero licet immutato, supersunt, Heroes nonnulli Literarii, qui accurata totius Polymathicæ peritia, & immortalibus in omne

Literarum genus meritis, Seculi se esse Ornamenta satis superque demonstrarunt, ac Polyhistores, nosi prisco solum illo ac genuino Vocis significato, sed & καλῶς ἐροχῶν, appellari meruerunt. Indicem τῶν ἐροχῶν ἱερῶν siterem, nisi brevitatis studium, & timor indignationis Pseudo-Polyhistorum quorundam, in Republicā φιλοφροσύνας Literaria, ob mentionem sui in illo forte omisam, gravissimæ, calamum sufflaminarent. Unus ergo, ceterorum omnium loco, in scenam prodcat Polyhistor, quem Chersephus hæc Cimbrica Ornamentis Chori sui Literarii adoptivis potioribus accenser, plane eximius, & Titulo isto, præ aliis, extra omnem controversiam, longe dignissimus,

DANIEL GEORGIUS MORHOFIUS.

Polyhistorem hunc Viri jam Eruditi quamplurimi, & hos inter, Polyhistores etiam ætatis nostræ Celeberrimi, suo paulo post loco enumerandi, in Monumentis suis Literariis, publice salutarunt. Polyhistorem Auditores Academici in Cathedra publica, & Museo domestico, Amici autem, in Colloquiis Familiaribus, & Commercio Epistolico, sunt experti. Polyhistorem Scripta tot, quibus omnes ferne Polymathiæ Elegantioris partes insigniter illustravit, ex fasciatissima, nemine Lectorum diffidente, ostendunt, & Posthuma, quæ, manum ac linam Autoris sui ultimam experta, luce publica digna Censoribus videbuntur accuratis (delectum enim hic opus, hæctenus forte interdum neglecto), itidem demonstrabunt. Polyhistorem denique fuisse, vel solus hic *Polyhistor Literarius*, qui tertia nunc vice, & integer quidem, dimidiaque parte jam redditus auctior, Orbi erudito sistitur, cum *Philosophico* & *Præctico*, eum secuturis, testis est omni exceptione major. Longe potiori utique Jure *πνευματικῆς* istam sibi vindicat, quam C. JULII SOLINI, Scriptoris, a quo Noster mutuatus eam esse videtur, Vetusti equidem, sed Eruditioribus minus probati, *Polyhistor*, ex *Historia Naturali* Pliniana, aliisque Veterum laboribus, nec fideliter satis, nec judiciose, compilatus, aut ANT GVBERTI CONTANI, Tolosatis, Jcti, *Polyhistor* miscellæ doctrinæ, sed sex tantum ostensionum, exiguus, cum ejusdem *Questionibus Juris Memorabilibus* A. 1557. editus, ac Hanovizæ A. 1598. (8.) recusus.

IV. Verum de Opere hoc illustri, totiusque Rei Literariæ exhibente Pandectas, ac ceteris Morhofii nostri Laboribus, Fditis, Ineditis, atque Affectis, fusius dicendi, suasque singulis laudes, allegatis hunc in finem Eruditorum Judiciis, admetiendi, commodior postea recurret occasio, ubi Vitæ Viri Summi Historiam brevem atque Synopticam præmiserimus. Prolxiorem equidem, & studio accuratori (quali. Phil. Melanchtonem Joach. Camerarius, & Tychonem Braheum, ac Mæcænatem Gallizæ, Nicol. Fabricium Peirescium, Pet. Gassendus, celebrarunt) concinnatam, Wilh. Ern. Tenzelius, Historiographus Ducum Saxonizæ πολυμαθὴς αἰσθητός, ante decennium,

nium, publice (9.) a me efflagitavit. Verum ignoscet mihi, qua est humani aetate, haud gravate, ni fallor, Vir Celeberrimus, quod desiderio iste suo ab aliis distracto laboribus, nec haecenus sit satisfactum, nec jam satisfiat, sed Palma ista Theologo in Literatura elegantiori versatissimo, HENRICO MUHLIO, communi utriusque Amico, ac Morhofii non Discipulo solum *γυναικα*, interiorisque admissionis domestico, sed & in Professione Kiloniensi Poetica Successori, quem Vitæ Laborumque Præceptoris moliri Historiani, ipsemet paulo post (10.) ex Epistola ejus ad se A. 1692. exarata, significavit, relinquitur. Cujus Meletematis sui Editionem ut Vir Summe Reverendus, de Manibus jam ante Morhofianis venusto Poëmante Elegiaco, iis sacro, (quod Lipsiæ An. 1691. (11.) seorsim prodijt, deinde vero, sub *Libri III. Polyhistoris Literarii* initium, Lübeckæ Anno 1692., & in *Dissertationum Academicarum atque Epistolicarum* Nostri Appendice (12.) Hamburgi A. 1699. est recusum), præclare meritis, maturet, serio eum obtestor. Lenient interim ejus expectationem Schediasmata breviora, parim Biographica, partim Encomiastica, Viri Summi memoriæ a Tanti Nominis Cultoribus, intra Undecennium hoc, a morte ipsius elapsum, consecrata. Hos inter agmen ducit ipse CL. TENZELIUS, cujus Narratio de Morhofii Vita, & in Literas Meritis, compendiaria, ex Henr. Muhlii Epicedio modo laudato, & Epistola ad se Familiari, sermone collecta Germanico, bimestri post obitum τὴ μακαρίῃ tempore vix elapso, in *Dialogis Anni 1691. Mensuris*, M. Septembri, (13.) lucem aspexit publicam. Anno sequenti 1692. MATTHIAS HENRICUS BURKHARDUS, Slesvicensis, Georgii Henrici, Antistitis Regii Segebergensis, Viri eleganter docti, nobisque olim amicissimi, Filius haud degener, sed morte immatura ante quinquennium extinctus, in Nundinarum, sive (uti ipse, ad Nomen Vernaculum Umtschtla alludens. has appellat) *Vertumnalium* Kiloniensium Panegyri Anniversaria, XV. Kal. Febr., Oratiuncula Præceptorem defunctum Panegyrica celebravit haud inæleganti, istique, triennio post (A. 1695). Lübeckæ, & seorsim (14.) excusæ, & Secundæ Trium priorum *Polyhistoris Literarii* Librorum Editioni adjectæ, *Laurus Cimbrica Arescentis*, ad *Busta Morhofii sparsa*, Titulum præfixit. Novissime, A. 1699., in Voluminis *Dissertationum* Nostri *Academicarum atque Epistolicarum*, Junctim Hamburgi publicarum, Appendice (15.), Vitæ Morhofii prodijt Historia, ab ipsomet MORHOFIO, continua narratione, ab Anno Natali 1639 ad 1671., sive ætatis tricesimum secundum, perducta sed Editioni, uti credo, haud destinata. Adjecit isti Amicus Autoris Ἀνάγνωστον (quem *Bibliotheca Morhofiana* forulos ac schedas fere omnes diligenter excussisse, Joh. Burch. Maji testatur *Præfatio*, Studiosum autem Juris fuisse Veteranum, &

(9) In *Dialogis Mensuris Germanicis*, M. Jan. A. 1692. p. 63. (10) M. Jul. A. 1692. p. 603. 604. (11) in fol. (12) p. 138-143. (13) p. 801-808. (14) in 4to. (15) p. 1-48.

τῆς *Μακρίτης* per annos complures domesticum, ab aliis accepti) Continuationem suam, ad A. usque 1691. (qui Nostro fuit Emortualis) laudabili per-textam diligentia, nisi quod ordinem subinde magis concinnum, & delectum accuratorem, desideres. Subiunctus est utrique (16.) CASPAR. THUR-MANNI, Rostochiensis, J. U. D. & Consiliarii olim Saxo-Lauenburgici, Re-censis Scriptorum Morhofii, ac Judiciorum, quæ de Autore pariter atque istis Viri Docti tulerunt, honorificorum, laudabili sane instituto, sed parce nimis, quod Elegia attinet, ex solis ferme Actis Eruditorum Lipsiensibus, Dialogisque Ten-zelianis, ac paucis aliorum Scriptis, deprompta, congestus, cuique, e prole-gomenis hisce nostris, haud exiguum forte accedere poterit Auctarium. Men-tionem etiam aliquam meretur, quæ idem *Dissertationum Academicarum* inserta est *Appendici* (17.), Sylloge locuples Carminum Adoptivorum, quibus Colle-gæ Rostochienses ac Kilonienses, Amicique alii, vel de Titulis ac Dignitatibus Academicis Nostro sunt gratulati, vel in Nuptiis ejus, ac Filiorum Natalibus, Ap-plausum, in Uxoris autem funere *συμπάθειαν* suam, testati, vel Scriptis, ab illo editis, hederam suspenderunt, vel obitum tandem ipsius, Orbi Literato luctuosum, deplorarunt. Suggestit enim & ista, quæ Historiam Vitæ Nostri illustrant, cujus *συναγχαφία* brevem, ex hac *Dissertationum Appendice*, eodem, quo illa prodit, Anno 1699. LIPSIENSES quoque in *Actis Eru-ditorum* (18.), Literatis exhibuerunt. Horum nos exemplo, in Vita eadem exponenda, ipsius potissimum Morhofii Biographiam, ejusque Continuationem se-qvemur *ἀδικοποτον*, ac utriusque narrationes observationibus subinde nostris auge-bimus atque illustrabimus.

V. Natus est MORHOFIUS Wismariæ, Urbe Ducatus Megapolitani vetusta ac munitissima, Portuque insuper egregio & Commertiis maritimiis præsig-ni, Anno Æræ Christianæ Vulgaris 1639. (non 1636., quem Celeb. Tenzelius (19) perperam substituit), diemque Sextum Februarii, Romanis olim nefastum at-que inauspicatum, ortu suo, & Patriæ, & Orbi Literato, faustissimum reddi-dit atque auspiciatissimum. Natalem hunc, cum Socrate, Alexandro Magno (cui idem Emortualis etiam fuisse traditur), Friderico Wilhelmo, Electore Brande-burgico, hujusque Primogenito, Carolo Æmilio, sibi communem, Heroumque pro-inde, & Bellicorum, & Literariorum, foetura jam olim illustrem, ac ab Athenien-sibus præterea, Græcisque ceteris, ob victorias crebras a Persis eodem reporta-tas, inter fortunatissimos relatum, ipsemet, ductu Æliani (20.), quatuor ce-lebravit Carminibus, ad Principes Brandenburgicos, paulo ante laudatos, Geneth-liacis. Quæ cum prolixiora sint, quam ut huc possint a brevitatibus Studiofo trans-

(16) p. 49-60. (17) p. 61-143. (18) *M. Jul. p. 291. 292. 293.* (19) in *Dial. Menfr. German., M. Sept. A. 1691. p. 806.* (20) *L. 2. Var. Hist. c. 26.*

transcribi, in *Operibus* Autoris sui *Poëticis* (21.), ab Elegantiarum huiusmodi Amalüs, evolvi mereretur ac perlegit Patrem habuit *Joachimum Morhofium*, Notarium Publicum, Senatuique Urbano a Iudicii Inferioris Secretis, tenacioris quidem sortis Parentibus in Marchia procreatum Brandeburgica, sed probitate pariter atque doctrina conspicuum; Matrem vero *Aguetem*, Danielis Hintzii, Mercatoris honesti, Fliam. Quæ in huius, Nostro in tenera fato præmaturo erepta infantia, locum successit, *Anna Tabberta*, Frederici Petrai Vidua, Noverca licet esset, affectu tamen vere materno Privignum est profecuta, & Bona sua, Marito omnium Hærede nuncupato, ad ipsum pervenire voluit.

VI. A teneris unguiculis, ductu Parentis (cujus se cura, consilio & informatione, solida variorum Studiorum jecisse fundamenta, Ipse, in Vitæ propriæ Historia, grato agnoscit animo), tum Pietatis Exercitiis, & Læctioni S. Codicis quotidianæ, tum Historiarum etiam, e Versione *Chronici* Caronis Germanica, cognitioni mature assuevit, Musica autem, in qua progressus deinceps fecit insignes, ipsemet, etiam adhuc ἀναλφάβητος, summo opere est delectatus. Primis Latinæ rudimentis ab eodem imbutus est Parente suo, qui e Ludo eum, in quem missus erat, Literario, quod caput Pueri, per Orbilium quandam, fuisse ita læsum esset, ut tubera inde orta, ac præ pudore dissimulata, in febrim illum periculosam conjicerent, domum revocavit, triennioque ipse informavit integro. Isto elapso, Athenæi Wismariensis Urbani (nec enim, vel Scholam Civitatis Roskochiensis Trivalem Anno eum ætatis nono accessisse, a Matth. Henr. Burchardo (22.), nec Lubecensem deinceps frequentasse, a Lipsiensibus (23.), persuaderi, cum ipse neutrius, in Vitæ suæ Historia, mentionem impiciat, patior) commissus Præceptoribus, Rectoris ejus, Joh. Poltzii (Scholæ postea Lubecensis Subrektoris ac tandem Conrektoris), auspiciis, ita, & in soluta, & ligata Oratione, profecit, ut 14. natus annos ea utriusque daret specimina, quæ ab ipsis Ludi Doctores extollebantur. Poltzium hunc non in Vitæ solum Historiam, unicuique se ad Bonos Autores, & Selectiorem Latinitatem, Ductorem habuisse, grava mente est professus, sed & jam ante, A. 1683., in Programme, Studiosi cujusdam Kiloniensis dicato Exequiis (24.), sequenti dignatus Elogio: *Erat Viro illi singularis, in bonis Autoribus enucleandis, Industria, Judicium de iis acerrimum, Græcarum & Latinarum Literarum accurata peritia. Nec præpostera, ut nunc plerumque fit, Juvenes via ducebat, sed ἀεὶ πόρον Bonarum Literarum Viam ad Artes sternebat.* Non autem satis habuit Noster Lingvas, Historiam, Artesque dicendi ac differendi, in prima hac ætate familiares sibi reddidisse, sed Mathematica-

(21) *Libro secundo Charitum* p. 52-56. (22) *in Or. Fun.* p. 7. (23) *in Actis Erud.* M. Jul. A. 1699., p. 291. (24) *V. Programmata, Oratorum subjuncta Fasciculo,* num. 56., p. 775.

maticarum etiam, Arithmeticæ inprimis, Sphæricæ, Geometriæ & Geographiæ, ab Andrea Pauli, Wismariensi, Scholæ Patriæ Subrectore (cujus *The-matorologiam N. T., Radicum & Derivationis Terminationem usum exhibentem*, Lubecæque A. 1661. editam, prælectiones ipsius de *Notitia Autorum Academi-cæ MSSæ*, c. 11. honorifice commendant) non minus feliciter hausit prin-cipia.

VII. Ex Urbe Natali, sedecim natus Annos, d. 7. Mart. A. 1655. Stet-tinum abiit, & in Pædagogium istuc admissus Regium, in Philosophia Joh. Micræ-lium, hujus Rectorem (cujus in se merita nec publice dissimulavit (25.)), in Lingua Hebræa Joach. Fabricium, Superintendentem, in Jurisprudencia autem (cujus jam Tyrocinia, Parentis ductu, absolverat) Joh. Sithmannum, ejus Professore, fideles habuit Hodegos. Nulli tamen Præceptorum Stettinensium plus debuit, aut familiarius se applicuit, quam Henrico Schævio, Kilonia Holsato, Med. Doctori, Literarumque Humaniorum & Poëscos Interpreti Publico, ac Gymnasii tandem Thorunienfis (cui morte immatura A. 1661., æt. 37., est ereptus) Rectori, *Viro*, prout ipse testatur, *ad omnes elegantias factæ, Poëtæque, Musico, Mathematico, Mechanico, & Philosopho Sectæ Car-tesiana* exiniio, cujus Scriptis suis passim mentionem inseruit perquam honorifi-cam (26.). Hujus Doctoris, cui ipse vicissim in deliciis fuit, *χρηστωρύων* fidelem secutus, universæ Matheseos Curriculum absolvit, Physicam doctrinam est ingressus, & in Poëticis diligenter se exercuit. Acres tamen illos primæ ætatis ad Poësin impe-tus, Schævii exemplo in se excitatos, postea freno indiguisse, Judicii que accuratioris lima fuisse emendandos, ipse, in Vitæ suæ Historia, verbis hiscæ ingenue fatetur: *Quoniam Vir ille (Schævius) Statium imitandum sibi unice proposuerat, Ingenio olim suo plus justo indulgens, solam tum scribendi carminis vim sequebar; a qua tandem me ipsum revocabam, judicio maturiore, & Poëtarum antiquorum lectione, monitus. Nam, ut impetus ad Poëticam facultatem illius Viri exemplo magis, quam præceptis, excitati sunt; ita postea felicior Carminis cultura ab Ingenio, Exercitatione & Lectione, succrevit. Scribebam XVI. annorum Adolescens alicui Carmen de dignitate Con-sulari Gratulatorium justæ magnitudinis, cujus dictio Statii, & aliorum arduorum Poëtarum, strophicis tota erat concinnata. Mirifice id nonnullis placebat. Verum ipse & conatus meos postea ridebam, & illos, qui tantopore Carmen illud celebraverant.*

VIII. Biennio (non autem, uti Tenzelio (27.) relatum est, quadrien-nio) Stettini exacto, & Schævio suo (cui *Poculum boni Damonis*, sive Carmen hujus Tituli Apobaterium elegans (28.) discessurus obtulit), & ceteris va-ledixit

(25.) in *Comm. de Lingua & Poësi German. Vernaculo*, P. III., c. 2., p. 482. (26.) V. *Miscell. Poët.* p. 73., *Polyhist. Lit. Lib.* 2. c. 6., p. 374. 375., & *L. 3.*, c. 10., p. 66. 67., *Orat. VIII.* p. 243., & *Comm. de Lingua ac Poësi German.* P. III., p. 620. (27.) in *Dialog. Menstr. M. Sept.* A. 1691., p. 806. (28.) V. illud in *Operibus Nostri Poëticis*, p. 909-914.

ledxit Professoribus, ac, annos natus XIX., d. 29. Maji A. 1657., Rostochium commigravit, Studioque Juridico ductu Henr. Rud. Redekeri, Jac. Seb. Laurenibergii, Henricique imprimis Rahnii (quem Præsidem A. 1658. elegit suæ de *Jure Morborum* Disputationis, proprio Marte conscriptæ, nec vel levissimam ab illo passæ mutationem), incumbere feliciter perrexit. Non tamen isti soli vacabat, sed Polyniathiæ etiam reliquæ, & Poësi, ad qvanti naturæ vehementiori ferebatur instinctu, haud minimam temporis sui partem invidendo adæctiebatur successu, nec exiguo cum famæ, Carminibus argutis atqve venustis qvampulurimis, Latinis ac vernaculis, in Amicorum gratiam, magnamqve partem sub nominibus etiam illorum, publicatis, acquisitæ incremento. Alacriter sponte jam sua, in Stadio hoc Poëtico ad palmam contendenti calcar exemplis atqve hortatibus suis addebant Andr. Tscherningius, Poëseos Professor, *Ερπιδιότης* hujus Auditorum suorum Primicerii, nec multo post Successoris, perpetuus, & Commilitonum, uti olim Scholasticorum Stettinensium, ita nunc Academicorum Rostochiensium intimo, Joh. Rölingius, Lütkenburgo Hofsatus. De quo ipse Pylade, in *Cymbria* fusius celebrando *Literata*, hic tantum notamus, eodem illum, qvo Noster Tscherningio Rostochii successit, Anno 1660. Regiomonti Simoni Dachio, in Professione itidem Poëtica, esse subrogatum, eodemqve cum ipso die, ante discessum, Rostochii supremos Philosophiæ Honores, applaudente, uti postea dicitur, communi utriusque Præceptore, Henr. Schævio, adeptum (29.)

IX. Professionem Poëseos in Academia Rostochiensis, antehac à Nathane Chytræo, Eilhardo Lubino, Joh. Kirchmanno, Pet. Laurenbergio, Viris magni in Rep. Literaria nominis, & quem paulo ante laudavimus, ipse autem accuratius celebravit (30.), Andrea Tscherningio, ornatam, A. 1660., cum lustrum ætatis quartum vix implevisset, raro præcocitatis Literariæ exemplo, Epicedii in Ciconiam Jocularis occasione, obtinuit. Alebat istam, *Adriani* à se nomine donatam, domi suæ Laur. Bodockius, J. U. D. & Rhetor Academicus, qui, cum, d. 25. Oct. A. 1659. creatos a se novos Magistros, aliosque Hospites, solennii excepisset convivio, ab horum uno sub noctem, Avis innocua telo est transfolia. Noster, fatum illius triste miseratus, arcedentibus Amicorum monitis, Lefsu ei Heroico, adjectaque huic Inscriptione pereleganti, parentavit, & utrumque istud Poëmation jocularè eodem Anno editum, Bodockio inscripsit. Qvod cum Josuæ Arndio, Gustaphi Adolphi, Ducis Megapolitani, Proteccllesiæ Aulico, Theologo peritia Literarum

b

Elegan-

(29) V. Morhofii Carmen ad Rölingium, Regiomontum discedentem, Propempticum, in *Poëmatibus Germanicis* p. 111-119., & *Comm. de Lingua ac Poësi Germanicæ*, P. II., c. 9., p. 432. (30.) V. Scanzontes in *Natalem Tscherningii in Miscell. Poët.* p. 47-50., Anagrammata bina, & Scanzontes istorum Interpretes, in ejusdem Obitu, in *Funeribus* p. 12. 13., nec non Elogium Poëmatum illius Germanicorum insignie, in *Comm. de Lingua & Poësi Germanicæ*, P. II., c. 9. p. 428. 429.

Elegantiorum singulari conspicuo, Poëtaeque haud vulgari, esset lectum, adeo placuit, ut Principi suo istud, simulque Autore[m] ejus, antehac sibi ignotum, de nota meliore commendaret (31.) Permotus ista Commendatione Princeps Eruditorum amantissimus, Morhofum, posthabita Palæstra, cui Parens eam destinaverat, forensi, disuadentibus incassum Dav. Mevio, Jcto patriæ percelebri, Martinoque Bückelio, Syndico Lubecensi (Filii simul natu majoris, in Academiis abitur, offerente Ephoriam), Professionem, quæ Tscherningii obitu vacabat, Poëticam modeste anbeuntem, voti confestim A. 1660. fecit compotem. Qvam Musagetæ hujus Illustissimi, Panegyri in Natalem ipsius (d. 26. Febr.) Heroica, paulo ante in Veroaterio recitata Academico, prolixius a se celebrati, benignitatem Oda ille Eucharistica, Sermonem scripta Germanico (52.), deprædicavit. Munus deinde sibi commissum, cum Magistri ante Titulum, una cum Röllingio suo, d. 26. Jul. Brabevta Aug. Varenio, Collega, reportasset. Oratione de *Genio & Spiritu Poëtico* solenni d. 17. Oct. A. 1660., est auspicatus, applaudentibus gemino huic honori, tum Academiæ Rostochiensis Professoribus plerisque, tum Amicis ac Fautoribus aliis (33.). Qvos inter Henr. Schævius, ejus olim in Gymnasio Stettinensi Præceptor, in prolixo *Epiphonemate* ad ipsum & Röllingium, Auditores suos, & Magisterii, & Spartæ Professoriæ, Honoribus eodem tempore potitos, *Heroico*, Castorem & Pollucem Duumviros hosce Doctissimos atque amicissimos salutavit (34.). Quoniam vero annuo, antequam publice doceret, spatio peregrinandi potestatem a Principe suo Noster obtinuerat, exeunte eodem A. 1660. in Bataviam & Angliam abiit, Viros utriusque celebres salutavit, Caroli II., Britanniae Regis, inaugurationi interfuit, suumque applausum Carmine illi testatus est Gratulatorio, & in Academia Oxoniensi, ut Bibliotheca hujus Illustri crederetur, aliquamdiu subsistit. In reditu, Franeqveræ Frisiorum, Supremos Juris utriusque Honores Academicos, a Joh. Jac. Wissenbachio, Athenæi illius Antecessore Primario, sibi collatos, habita d. 26. Sept. A. 1661. Disputatione de *Jure silentii* Inaugurali, Laur. Banckii, Sueci, Jcti Franeqverani, & sui ibidem Hospitis, Collegarumque & Amicorum Rostochiensium, Elogiis compluribus ornata Menicis (35.), haud difficulter examiniit.

X. Rostochium redux, quam nactus erat, Spartam egregie ornavit, non Prælectionibus solum in Claudiani de *Raptu Proserpinae Libros*, aliosque melioris notæ Poëtas, Publicis, sed privatis etiam Acroasibus Juridicis, Oratoriis atque Poëticis, mensaque & hospitio, quod coelebs esset, primum Henr. Rah-

nii,

(31.) V. Epistolas duas ad Bodockium & Arndium Lessui isti A. 1667., in Editione secunda Kiloniensi, prefixas. (32.) V. can. in *Poëmatibus Germanicis*, p. 1 p. 39-42. (33.) Carminum illorum Gratulatoria una cum Alb. Willebrandi, Jcti Rostoch., programme ad Orat. Auspic. Invitatorio, leguntur in *Appendice Dissert. Acad.* p. 68. 77. (34.) *Ibid.* p. 69-72. (35.) V. illa in *Append. Dissert. Acad.* p. 78-83.

nii, Jcti (cui, A. 1662. defuncto, Oratione parentavit publica) eximii, & Casparis deinde Marchii, Professoris Medici, integro usus est quadriennio. Hoc elapso, cum fama doctrinæ ejus multiplicis, ceterarumque ingenii dotium, longe lateque sparsa, in Cimbriam etiam nostram penetrasset, a Christiano Alberto, Duce Holsatico, A. 1665., una cum tribus Collegis, *Christ. Kortholto*, Theologo, *Casp. Marchio*, Medico, & *Matthia Wasmuthio*, Philologo, in Academiam Kiloniensem recens a se conditam, est evocatus, & post missionem a Principibus Megapolitanis ægre impetratam, Doctor in illa publicus eloquentiæ ac Poëseos constitutus. Inaugurationi Athenæi hujus Cimbrici, d. 5. Oct. A. 1665., non interfuit solum, sed & Odis suis in laudem Ferdinandi III. ac Leopoldi, Imperatorum, Fridericique & Christiani Alberti, Holsatiæ Principum, per Musicos Dacales decantatis, & Oratione solenni, die sequenti recitata, illustriorem eandem reddidit. Anno, qui hunc excepit, 1666., d. 22. Jan., quo Gradus Academici Quatuor, quas vocant, Facultatum Candidatis prima vice, sumtu Principis, conferebantur, ipse, Prodecanus Ordinis Philosophici, in locum Mich. Watsoni, Decani, paulo ante defuncti, electus, habita de Causis, ob quas multi ad minus solidam perveniant sapientiam, Oratione eximia, septem Philosophiæ creavit Magistros, Actorumque primæ istius Promotionis Academicæ Historiam, à se conscriptam, una cum Strenis, sub novi Anni initium, Principi, Patronisque & Professoribus Academicæ, distributis, ceterisque *Primitiis Parnassi Kiloniensis Poëticis*, juris fecit publici. Sex Annos Vitæ Kiloniensis priores coelebs, in convictu Casp. Marchii, Professoris Medicæ Artis Primarii, quem Rostochii etiam Hospitem habuerat, exegit. Rectoris Academici Officium, d. 5. April. Anno 1669. prima sibi vice demandatum, Oratione de *Intemperantia in studiis* eleganti est auspicatus, & Semeltribus postea Annorum 1677. 1685. 1690. æstivis denuo administravit; Philosophici vero Ordinis Decanatu Anno jam 1667., & sæpius deinde functus, laurea ejus suprema Juvenes subinde haud paucos exornavit.

XI. Anno 1670., media æstate, sub initium Feriarum Canicularium, iter denuo, Principis permisso, in Bataviam & Angliam, maximo suo fructu, suscepit Literarium, & cum Viris illarum Doctissimis, partim ante duo jam lustra salutatis, partim nunc demum visis, amicitiam vel contraxit, vel renovavit. Ultrajecti Joh. Georgio Grævio familiariter innotuit, magni nominis Critico ac Philologo, Amstelodami autem Theod. Kerckringio, Joh. Swammerdamio (Historiæ Insectorum, quibus muscum ejus instructissimum abundabat, Scrutatori industrio), Mart. Birrio, Matthiæ Slado, ac Justo Schradero, Medicis atque Chymicis celeberrimis. Quibus addi etiam meretur, illiteratus licet, Nicol. Petterus, Oenopola, quem certo & æquali vocis suæ sono, vasa vitrea diversa disrumpentem coram spectavit, istudque Experimentum Societati dein Regiæ Anglicanæ præsens exposuit, ac, Kilonium

reversus, Diatriba Epistolica peculiari luculenter illustravit. Leidæ cum Joh. Frid. Gronovio est conversatus, Hagæ Comitum vero cum Nicol. Heinsio, Constant. Hugenio, Consiliario Principis Arausionensis Intimo (cui, multiplicem ejus expertus favorem, *Horas* postea inscripsit *subsecras Poëticas*) ac Franc. Junio, quo duce Isaaci Vossii, in Anglia absentis, Bibliothecam ac Codices MSSos perlustravit. In prædio Sam. Schaffii, Hagæ vicino, Marquardum Gudium nostratem salutavit, Schaffii tunc Ephorum, postea vero Duci Holfatico, & tandem Regi Daniæ a Consiliis, inspectisque in Bibliotheca ejus locupletissima MSSis plurimis rarioribus, Operibusque Possessoris *avndatois* atque affectis, arctiorem cum illo contraxit familiaritatem, in Cimbria deinceps ab utroque, ad fata usque suprema, continuatam. E Batavia in Angliam iterum transgressus, Londini diutius hæsit, consuetudine potissimum Rob. Boylæi, Philosophorum modernorum facile Principis, Isaaci Vossii, Polyhistoris eximii (cujus beneficio Bibliothecam ipsi videre licuit Regiam), & Henr. Oldenburgii, Societatis Illustris Anglicanæ (in cujus Concessum, hoc Proxenetæ, admissus est Philosophicum) Secretarii, delectatus. Cum ex Anglia in Bataviam maritimo remearet itinere, præsentissimum naufragii, prope Briellam, vix evasit periculum, quod rumori de ipsius in undis æquoreis morte, Holfatiam tunc pervagato, & Epigraphis, quibus inter Amicos, huic credulos, Christianus a Stöcken, Proteccliales Aulicus Futinensis, Germanico, Johannes autem Georgius Pellicerus, Collegii Canonorum Lubecensium Secretarius, Latino Idiomate, superstiti parentarunt, Feralibus (36.), præbuit occasionem. In Batavia veteres amicos denuo salutavit, Pauli Wurtzii, Archistrategi Ordinum Fœderatorum Eruditi, Hufæ Cimbrorum in lucem editi, prolixum expertus est favorem, & Amstelodami tandem ingens, ope divina, vitæ discrimen iterum superavit. Cum enim in Bibliopolio Elzeviriano Libris perlustrandis esset intentus, magna Librorum atque Chartarum moles, quæ trochleis in suprema attrahebatur tabulata, in aream decidit, & tergum ei laterali motu concussit, si vertici incidisset, certissime enecatura.

XII. Cum, finita altera hac peregrinatione, Anno 1671. (ad quem Vitæ suæ Historiam ipsemet perduxit) Kilonium rediisset, vitæ cœlibis pertæsus, uxorem d. 23. Oct. duxit *Margaretam*, Caspari a Deginck. Tremonia Westphali, Lubecensis Reipublicæ Senatoris (quem ad Consularem ejusdem ecclesiam tandem esse dignitatem, Scriptor, qui vitam Nostri, ab ipso inchoatam, pertexuit, Anonymus (37.), & hunc secuti Liptenses (38.), falso perhibent), Fili-

(36) Pelliceri Inscriptionem in obitum Morhosi, falso creditum. recusam invenies in *Append. Dissert. Acad.* p. 91-94. (37.) in *Append. Dissert. Acad.* p. 12. (38.) in *Acta Erud.*, M. Jul. A. 1699., p. 291, 292, 293.

Filiam (39.) Cujus Virtutes cum Maritus ipse, in Programmate, quo Exequias defunctæ, M. Jun. A. 1687., Rectoris Academici nomine, indixit, Funebris (in Programmatum, Orationibus Anno 1698. subjunctorum, Sylloge perperam omisso) (40.), & Collegæ Kilonienses, in Epicediis, memoriæ ejus consecratis (41.), debitis ornaverint laudibus, mentione illarum prolixiori, brevitate studio, superfedemus. Quatuor ex illa suscepit Filios, Casparum nempe Danielem, Primogenitum (eodem, quo Avus paternus Wismariae efferebatur, die octavo Aprilis A. 1675. in lucem Kilonii editum (42.)), Georgium Marquardum, Fridericum, & Ericum Georgium. Quos inter Secundus atque Quartus in ætate decesserunt tenera, Primus vero ac Tertius Patri fuerunt superstites, & Posthuma ejus nonnulla Juris fecerunt publici.

XIII. Ceterum, ut, a rei domesticæ facie, ad munera, quibus Kilonii functus est, revertamur Academica, Professioni geminæ, quam ab A. 1665. ornaverant, Oratorio Poeticæ, post reditum ex Secundo Itinere Literario, aliæ Dignitates, fama ejus subitis progressibus accrescente, sunt adjectæ. Anno enim 1673. Adamo Tribbechovio, Theologo insigni sibi que amicissimo, in Aulam evocato Saxo-Gothanam, in Professione successit Historica. Sequenti autem 1674., Cura scribendorum publico Academiae nomine Programmatum, & sexennio post, A. 1680., Bibliothecæ, cui Sam. Rachelius, Jctus percelebris, hætenus præfuerat, Academicæ Ephoria, a Principe ipsi est commissæ. Historiographi etiam Ducalis Officium eodem, quo Historias docere jussus est, Anno 1673. ei fuisse destinatum, Joh. Adolphi Kielmanni, Aulæ Holsticæ Præsidis, omniumque Ministrorum Ducalium ea tempestate Principis, quem summum Noster habuit Patronum atque Evergetam, Literæ, Slesviga d. 13. Nov. Anno jam dicto, ad eum exaratæ, & inter Schedas defuncti repertæ, ostendunt. Intervēnit tamen aliquid, quod consilia ista irrita redderet.

XIV. Quanta fide, qua item dexteritate & diligentia, singulis, quæ in novellis Cimbriæ Athenis commissæ ipsi sunt, insigni cum samæ harum incremento, & studiosæ Juventutis emolumento, functus sit officiis, satis superque, ne Collegarum & Auditorum allegem testimonia, Prælectiones, quibus, per quinque lustra, Cives Academicos, non in Cratoria solum, Poësi & Historia, sed reliqua etiam Polymathia Elegantiori universa, præclare admodum erudit, Publicæ pariter atque Privatae, demonstrant. Syllabum illarum, e Catalogis Operarum Academicarum Semestribus, Continuator Vitæ ejus Anonymus

(39.) V. Epithalamia Erici Mauriti, Josuz Arndii, Pet. Musæi, Chr. Kortholii, Pauli Sperlingii, Sam. Rachelii, Ad. Tribbechovii, Mich. Kirstenii, & aliorum, in *Appendice Dissert. Acad.* p. 94-97. (40) Recusum istud est in eadem *Append.* p. 113-119. (41) Leguntur hæc Epicedia in eadem *Appendice*, p. 119-126. (42.) V. Carmina Genethliaco-Epicedia Ad. Tribbechovii & Pauli Sperlingii in ejus Natalem, in *Appendice* sæpius laudata, p. 107-112.

nymus operose concessit. Nos prolixo singularum Recensu, cum pleraque infra in *Λεξικῶν* Nostri indice denuo sint memorandæ, studio brevitatis h. l. supercedemus. Addemus tamen, quæ de earum scopo atque instituto in illo ipsemet differuit Programmate, quo, d. 2. Sept. A. 1683., Juventutem Studiosam ad audiendas Lectiones de Argumentis Selectionibus (Paravinitate scil. Liviana, Germanorum in literas Meritis, Juris Romani Historia, τῷ Θεῷ in Disciplinis, aliisque similibus) Acroamaticas & Extraordinarias, semel hebdomadatim habendas, invitabat (43.): Cum *Eloquentiæ*, ait, *Ἡ Historia geminæ atque forvix, ut ita dicam, Partes mihi sint injunctæ, id semper operam dedi, ut earum disciplinarum interiora pro virili excuterem, eaque Auditoribus meis inculcarem. Publicis enim privatisque Lectionibus, toto hoc, quo docui, tempore, Eloquentiæ, tam Solutæ, quam Ligatæ, Partes ita explicui, ut, quæ aliis omiſſa, vel leviter tractata, mihi præ cæteris excolenda sumerem. Nam vel Oratorem Civilem præceptis exemplisque lectionibus exhibui, vel totam Characterographiam, sive de Stylo doctrinam, vel Pathologiam Oratoriam, vel de Arguta dictione, de Excerpti ratione, de Argutis Thematibus sacris eruendis, de Epistolis scribendis, Inventionibus Poëticis, de omni tam Latina, quam Germanica Poësi, ea proposui, quæ publicam aliquando lucem, si ultima illis lima acceſſerit, non spernendo, ut puto, juventutis fructu, videbunt. Interjectis deinde quibusdam, de Historicis suis Laboribus ita discriſit: In Historia, ex quo Eloquentia Professioni illa juncta fuit, ea præ cæteris spectavi, quæ & Civilis usus essent, & ab horum temporum Viris doctissimis nove observata, vel etiam prætermiſſa, aut mea industria, ut se interdum aliqua obtulerunt, notata. Historiam itaque vel universum proposui, vel eam, quæ a Caroli Magni imperio ad nostra se tempora extendit, vel Taciti quædam Commentationibus illustravi; unde nonnulla suo quoque tempore ad Editionem seligenſtur. Neque Literariam Historiam prætermiſimus, cujus bonam partem Lectionibus Publicis de re Bibliothecaria, privatis de Notitia Autorum, expedivimus. Et hunc campum, vastum sane & diffusum, intra tres annos proximos, operoso sane labore bis decurrimus. Naturalem quoque Historiam, ut hodie illa tot Observationum foecunda messe ditata est, tentavimus. Quæ omnia, ubi paulo diligentius tractata, & continuis acceſſionibus perculsa fuerint, prælo, Deo ita volente, subjiciuntur; præsertim, cum non desint, qui ad editionem eorum maturandam impellunt, Viri doctissimi.*

XV. Prælectionibus subinde miscebantur Disputationes, nec non Orationes, tum publico Academiæ nomine, tum aliis ob causas, habitæ. In quibus, uti & Recitationibus Ordinariis, etſi extemporanea dicendi facultate haud pollebat, eorum tamen, quæ præmeditatus erat, elegantia, soliditate, multipliciter eruditione, ac observationum, quas lectionibus suis, e Libris præstantioribus atque rarioribus, in Auditorium a Famulo deportatis, immiscebat, egregiarum copia, istam linguæ tarditatem abunde compensavit.

Ta-

(43.) Recusum est Programma istud in Sylloge Programmatum reliquorum, *Orationibus adjuncta*, n. 93. p. 961. 965., & in *Appendice Dissertationum Academicarum*, p. 28 - 31.

Taceo Programmata, quæ nomine publico frequenter scripsit, & *Orationum Fasciculus*, in adjecta his Appendice, junctim recusa exhibet, non ob rerum minus pondera ac varietatem, quam Styli nitorem, commendanda. Taceo item ingentem illam Carminum varii generis, Latinorum pariter atque Vernaculorum, quæ vel ingenio obsequens proprio, vel Annicorum precibus adactus, quotidie propenodum pangebatur, multitudinem. Quæ sane, siue Inventionis acumen & crebras species arguitas, siue Numerum facilem & Dictionis Poëticæ venustatem, ad Veterum præstantiam proxime accedunt, modernis autem, & Germanorum, & Exterorum, palmam vel dubiam reddunt, vel extorquent. Laboribus his Academicis, quibus Athenæo Cimbrico famam paravit ingentem, inio Chersonesum hanc universam, lumine ipsius adoptivo insigniter illustratam, æternum tibi devinxit, haud contentus, totum etiam Orbem Literarum Scriptis tot exaltissimis atque eruditissimis, in omni ferme Literarum genere editis (ut de affectis atque *àren doctis*, quorum summa ubivis fuit expectatio, fileam), denervit, & in sui rapuit admirationem. Verum de istis uberius differendi infra commodior se offeret occasio.

XVI. Miretur forsitan aliquis, quomodo tot laboribus Academico. Literariis exantlandis, tot Libris & Operibus, non nisi infinita congestis Lectione, elucubrandis, Homo unus, nec longævus admodum, nec firmæ valetudinis sufficeret. Mirarer & ipse, nisi stupenda & incomparabilis Morthosii diligentia ex familiari cum illo mihi innotuisset conversatione. *Totus ille*, uti Biographiæ, ab ipso inchoatæ. Continuator vere affirmat, *in Literis erat & Libris, continuatque Lectioni sic deditus, ut ne citum quidem caperet, vel iter faceret, quin Librum simul legeret, vel evolutum penes se haberet.* Bibliotheca gaudebat locuplete, & Libellis præcipue ac Schediasmaris minutoribus notæ melioris instructissima. His enim, quod cito distrabi soleant, & sæpe nullo postea, ob raritatem, parari pretio possint, cœmendis magis, nec sane immerito, studebat, quam Libris grandioribus, Vastisque Voluminibus, quorum usum vel Bibliothecæ Publicæ, Bibliopolarum Tabernæ, nunquam non hominibus Eruditis concedent. Bibliothecæ hujus (cui, selectum Librorum quod attinet, paucas pares fuisse, Wilh. Ern. Tenzelius (44.), fidem licet tantum alienam, & rumore secutus publicum, vere perhibet) Catalogus, post obitum Possessoris concinnatus, in eam excrevit molem, ut Plagularum numerus Centenarium excederet. Ipse superstes Autores, quorum aliqua possidebat, in Indicem, Cognominum serie observata, digesserat Alphabetici, Materiarum vero, siue Argumentorum, circa quæ Libri occupantur singuli, nullum, præter Memoriam, habebat.

XVII. Hujus tenacitati confusus, studio etiam lecta excerptendi, magno

(44) in *Dial. Menfr. German. M. Jan. A. 1692, p. 63.*

gno utique temporis compendio, parcius vacavit, sed istam ob causam, seu ipsemet fatetur, ἀμαρτήματα subinde μνημονικά evitare haud potuit, in Scriptis, & Prælectionibus imprimis Academicis ἀνυπόδοις, passim obvia. Verba ipsius hac de re adjicio (45.): Ego certe Excerptis congerendis non multum opera me impendisse fateor, etsi aliorum diligentiam laudo, meaque in his negligentia succenseo, magno tamen in lucro reputaturus, si aliorum mihi opera uti concessum fuerit. Nunc ego, memoria promiscua contentus, scribo multa, quæ fallat quidem nonnunquam, & res suas repetenti raro respondeat, plerumque tamen, cum argumenti occasio sollicitat, ultro offerat, & quasi ex capsula depromat. In Carmine etiam condendo, primas Meditationes & Inventiones, sponte sibi, in Enthusiasmum abrepto Poëticum, a solo ingenii suggestas impetu, longe plerumque præstantiores iis esse est expertus, quas artis Poëticæ secutus præcepta, e Locis Fontibusque Inventionum, huic usitatis, studio convirebat laborioso. Qvam ob causam φροντίδας illas προτίξας, τῶν διωτέρων, secus ac in Græcorum traditur proverbio, σοφώτερας, in chartam confestim ne sibi perirent, tumultuaria scriptione antequam de Dispositione & ornamentis cogitaret ulterioribus, conjicere assueverat (46.).

XVIII. Mores Morhofii quod attinet, Ideam illi Viri vere Boni exprimebant, & Symbolo, quod sibi elegerat, familiari (PIETAE, CANDORE, PRUDENTIA) exacte respondebant. Animo enim in Deum erat religioso, &, hypocrysin omnem exofus, pietati vitæque probitati infuscatæ serio studebat. Candor, res licet hoc ævo pene intermortuæ, in Verbis pariter ac Factis illius omnibus, illustres adco spargebat radios, ut ætatis priscæ, sive aureæ, non nostrorum temporum, ferreis pejorum,

quorum sceleri vix invenit ipsa

Nomen, & a nullo posuit Natura metallo,

Hominem esse crederes. In ipso certe, si in quoquam alio, Persiani illi Viri boni Characteres spectabantur:

Compositum Jus Fasque Animi, Sanctique recessus

Mentis, & incoctum generoso Pectus Honesto.

In Conversatione cum aliis modestus erat, comis, & ad officia Humanitatis paratissimus. Sermone quidem, præsertim, si ab ignotis salutaretur, utebatur parcius, Homo quippe natura nec πολύλογος, nec περιαιτούλογος, sed, absque ulla tamen morositate, ad quæstiones singulorum ea regerebat, quæ consummatam solidamque & eruditionem probebant, & Prudentiam. Cum Amicis vero etiam joculari, & Salibus Argutiisque lepidis, quæ & scribenti, & sermones cædenti, nunquam non in promptu erant, certare, quotiescunque res posceret, assueverat.

XIX.

(45.) Lib. III. Polybistor. Lit., cap. I., §. 21. (46.) V. Partem III. Commentarii de Lingua & Poësi Germanica, c. 15., p. 725. 726, 727.

XIX. Tantæ ingenii dotes, tot virtutum decora, uti omnibus Reip. Literariæ Civibus merito eum reddiderunt venerabilem, ita Optimates ejusdem, parîs gloriæ vel jam compotes, vel cupidos, ad amorem ejus non potuerunt non provocare. Natæ hinc ipsi tot cum Viris, & Germaniæ, & Regionum Europæ exterarum, Summis, & ob doctrinam omnigenam inclytis, Amicitia, & cum plerisque literarum etiam commercia. Batavos atque Anglos supra, in secundi itineris Literarii Historia (§. II.), jam recensui, sed Gisbertum tamen Cuperum, summæ in patria dignationis, nec minoris doctrinæ, Virum, ac Jac. Tollium, magni nominis Philologum ac Chymicum, illis, Thomam autem Willisium, Medicum atque Anatomicum Regiæ Londinensis incomparabilem, & Eduardum Bernhardum, Polyhistora Academiæ Oxoniensis Inclytum, his jungendos, præterii. Ex Italis, suis Noster Amicis annumeravit Ant. Magliabechium & Joh. Ciampinum; e Gallis Pet. Dan. Huetium, Ægid. Menagium & Pet. Petium; e Danis Thomam Bartholinum, Vitum Beriagium, Ol. Borrichium, Wilh. Wormium, Pet. Resenium & Hildebrandum ab Horn, Kiloniensem, Regium ex Auditore quondam suo ad Moschos Legatum; in Suecia Ol. Rudbeckium, Ol. Verelium, Laur. Normannum, & ornamantum Regni hujus adoptivum insigæ, Joh. Schefferum; in Livonia Nicolaum & Henningum Wittenios; in Borussia Joh. Röltingium Nostratem & Joh. Pet. Titium. E Germanis, quorum longe major est numerus, brevitatis studio non nisi paucos, & τῶν ἄλλων ἑξῆς, allegabo, Vitum scil. Ludovicum Seckendorffium, Ezech. Spanhemium, Jobum Ludolfum, Gotfr. Guilh. Leibnizium, Frid. Rappoltum, Joh. Andr. Böffium, Frid. Bened. Carpzovium, Henr. Meibomium Juniorem, Ott. Menckenium, Joach. Fellerum, Casp. Vogtium (Wismariæ, Patriæ utrique communis, Consulem), & Heroinam Illustrem atque Eruditissimam, Henriettam Catharinam Gersdorffiam.

XX. Cherfoneus hæc nostra, uti Patronos ei dedit Principes suos Serenissimos, Magnatesque in horum Aulis præcipuos, Joh. scil. Adolphum Kielmannum, Parentem, ejusque tres Filios, Joachimum Alefeldium & Mart. Böckelium in Gottorpiensi, & in Eutinenfi Christianum Cassium, ac haud paucos præterea alios ex Ordine Equestri Proceres, ita Amicos etiam, ex Eruditorum Coetu, conciliavit plurimos. Qvos inter e Slesvicensibus haud prætereundi Marqu. Gudius, ceterorum omnium facile Princeps, Joel Langelottus, Archiater Ducalis, Ad. Olearius, Bibliothecæ Præfectus, Joach. Racheilius, Scholæ Moderator, & Pet. Axegius, Jctus, ceteris jam defunctis superstes; ex Hamburgensibus, Mich. Kirstenius, Mart. Fogelius & Vinc. Placcius, Gymnasii Professores; e Lubecensibus, Henr. Bangertus ac Abrah. Hinckelmannus, Athenæi publici Rectores, & Achilles Daniel Leopoldus, Jctus; e Tanningensibus denique (cum alios, qui diversis in locis vixerunt, fusc jam

enumerare non liceat), Jac. Holstius, doctrinae majoris, quam famæ, Poliater. E Collegis tandem Kiloniensibus, Musæum, Christ. Kortholtium, Paulum Sperlingium & Christoph. Franckium, Theologos, Ericum Mauritium, Sam. Rachelium & Sam. Reyherum, Jctos, Casp. Marchium, Joh. Dan. Majorem & Joh. Nicol. Pechlinum, Medicos, & e Philosophis Ad. Tribbechovium, præ ceteris aestimabat, Kortholtique inprimis, Franckii, Mauriti, Marchii Hospitis, Pechlini (Convictoris sui per annos complures ac Domestici), Tribbechovii, atque Georg. Ern. Heldbergii, Logices Ethicesque Professoris (cui Uxor Soror erat nupta), familiari ac frequentiori delectabatur consuetudine,

XXI. Tot Amicorum, imo Cimbræ totius atque Orbis Literati, votis si fata annuissent, diuturniore haud dubie lucis usura Noster esset gavisus. Sed eadem, quæ tantam illi gloriam Literariam, tantumque in Orbe Erudito nomen, conciliaverat, nimia pene in studiis assiduitas Corpusculi ejus Vires paulatim prostravit, & καχεξία istud lethali afflictum exanime tandem reddidit. Haud parum istam auxit invaletudinem luctus, quo obitum Conjugis, M. Jun. An. 1687. sibi creptæ, prosequatur, inmodicus. Ab eo enim tempore cum langore confectus est pene assiduo, qui in morbum An. 1690. degeneravit periculosum, & lecto aliquamdiu ipsum affixit. Hoc ægre superato, Medici cujusdam intemptivo ac præcipiti consilio obsecutus, ad Acidulas, quarum ope vires se pristinas sperabat recuperaturum, Pyrmontanas Iter A. 1691. suscepit inauspicatum, spreto Amicorum, & hos inter Joh. Dan. Majoris, Medici itidem Experimentissimi, cum indignatione & lacrymis istud dissuadentis, precibus contrariis. Verum, uti æger illas adibat, ita tantum non exanimis relinquebat, & cum, in reditu, Hamburgi fores Andreae Leseri, Mercatoris Literati sibi que amici, pulsaret, his illum vocibus compellabat extremis: *Unde alii Vitam, ego Mortem hausi. Ibo igitur Lubecam ad Socrum ocyus, ut domi ejus moriar. Valeteo mei! Nunquam enim huc redire dabitur.*

Lubecam delatus, paucis post diebus, tricesimo Julii An. C. 1691., æt. 53., Cachexia totius Corporis insanabili, decessit. Exuviae defuncti Monumento Socrus, Margaretæ Degingiae, Sepulchrali, in Aede Lubecensi Catharinæ, ante Chorum extructo, d. 5. Aug. funere illatae sunt amplissimo, quod, præter Aug. Pfeifferum, Ecclesiarum Lubecenium Antistitem, & Enochum Svantenium, Scholæ Rectorem, aliosque in Civitate hac Amicos, plerique etiam Collegæ Kilonienses suis decorarunt Epicediis (47.). Kilonii, in Professione gemina Historico-Oratoria, Joh. Burchardus Majus, Pfortzensis, eodem in Gymnasio Marchionatus Badensis Durlaceno antea functus munere, in Poëtica autem Henr. Mühlis, Bremenensis, Auditor ipsius, Theologiam etiam finit, Linguasque Græcæ & Orientales, docere paulo post iussus, Successor ei obtigit.

XXII. Eccum habes, Lector Benevole, Historiam Vitæ atque Excessus DANIELIS GEORGII MORHOFII, Polyhistori nostrorum temporum plane eximii, compendiosam, quem uti Polymathiæ universæ, Sublimioris pariter atque Elegantioris; peritia insigni excelluisse supra jam asseruimus; ita, haud temere, aut assentandi studio, a nobis id esse factum brevi jam singularum utriusque partium, & Meritorum τῷ Μακαρίῳ in has plurimorum, .Rencensu, ostendemus. Theologiæ sincerioris quam solida instructus fuerit scientia, vel solæ ostendant profundæ de rebus divinis Meditationes, in Carminibus ac Programmatibus Sacris obviæ, non soli in hærentes Theoriæ, sed Praxin etiam Christianam, uti par est, ubique serio inculcantes. Inter Affecta ipsius, suo infra loco enumeranda, Commentaria & Schediasmata Argumenti Theologico-Philosophici, Theologico-Historici ac Theologico-Politici, quæ molitus aliquando est, tibi se offerent complura. Sed consilium de istis perficiendis maturiori ætate abjecit, tum quod sacrum istud multorum assidue de Mysteriis litigandi Cacoethes, cujus vitio Theologia in Matæologiam non raro degenerat, averfaretur, tum ne πολυπραγμοσύνης, in messem alienam falcem immittentis, a Xelotis accusaretur inmodestioribus. Suos ergo in Doctrina Sacra profectus Vitæ ac Morum pietate exprimere, quam Scriptis ambiciose ostentare, maluit, Joh. Frid. Gronovium imitatus, Polyhistorum magni itidem nominis e Cimbria Batavicum, qui a Christophoro Arnoldo, Theologo Noribergensi, de Periocha Josephi, quæ Jesum Servatorem summis decorat laudibus, controversa, rogatus sententiam, ita An. 1651. illi respondit (48): *De loco τῷ ἐλληνιστῇ Ἐβραῖα noli me in palastram istam vocare. Τοῖς μαθηταῖς γραμματὰς res expeditissima est. Sophistis non potest persuaderi, qui statim ad impietatem Bonis Viris objiciendam, & Grammaticos esse Theologos (quam isti in Sophisticen converterunt) ignaros, decurrunt. Hoc Scabigero, Casaubono, Salmasio, accidit. Itaque constitui ansas istas calumniaturis non dare, & Vita potius ac sententiis pietatem, ac siquid in sacris profeci, ostenderè, quam quæstiones, quas sui fori esse putant, tangendo ostentare.*

XXIII. Juris eum Consultissimum fuisse nemo inficiabatur, qui illius potissimum studio juvenem incubuisse, Praxi ejusdem in Palæstra forensi a Parente fuisse destinatum, Doctorisque Titulo mature satis reportato, Scholas, tam Rostochii, quam Kilonii, Juridicas privatim subinde aperuisse, imo & de Morborum ac Silentii Jure Diatribas edidisse eruditus, integros autem, una cum Juris Romani ἱστορίαις, promississe Commentarios, cognoverit. Medicinæ peritiam haud contemnendam, præter Schediasma de Morbis, eorumque Remediis, Juridicum, modo laudatum, tot egregii, quibus Philosophiam Naturalem, hujus matrem, illustravit, Labores, Editi atque Inediti, Autori suo vindicant. Præ ceteris tamen ejus partibus, Chyniam, & imprimis quida-

dem Arcaniorum illam *χρυσοποιητικὴν*, deperit, cujus sicut Junior, in *Epistola de transmutatione Metallorum*, egit Hyperaspisten, ita, accrescente ætate, longe adhuc majori flagravat studio, Operationibus etiam, si diutius vixisset, manum forsitan admoturus. Qvod ab eo factum non esse, Joh. Ludov. Hannemannus, Collega, uti video, dolet, (49.), cum *sub tali fuerit natus constellatione, qua felicem illis exitum promittat, ea præterea pietate, candore & amore in pauperes, qui beneficium hoc ipsi a Deo potuissent impetrare.* Verum istam Chymicorum *ἀσσομύθησιν*, & vanas pollicitationes, parum moramur, nec dissimulamus Nævum Morhosi, ex quo studiis hinc Hermeticis animum applicuit, in nimiam ac superstitionem quandam prolapsi credulitatem, Chymicis plerisque familiarem, cujus vitio Vir cetera *Κριτικῶτατος* Narrationes de his rebus falsas aut incertas pro veris, Scriptaque istius argumenti spuria, Veteribus supposita, pro genuinis, justo audacius subinde venditavit. Qva de re infra, ubi de *Epistola de Transmutatione Metallorum, Libroque Primo Polyhistoris Literarii*, erit dicendum, plura forte monebuntur.

XXIV. Inter Disciplinas Philosophicas, Metaphysicam & Logicam haud quidem neglexit, sed difficilibus tamen, quibus Scholasticorum culpa hodie sca- tent, nugis, facete a se in Poëmæ de Ente Rationis Satyrico explosis, immo- rari ingenio suo merito putavit indignum. Naturalem contra Philosophiam summa excoluit atque illustravit diligentia, Eclecticum ubique agens, nullius in *Magistri verba jurasse additum*, sed Veteres Recentioribus jungentem, & ex illorum Raticiniis, horumque Experimentis, sedulo ex Historia Philosophica Novantiqua collectis, ac judiciose inter se collatis, vero propiora solenter seligentem. Qvod Institutum perpetuo ei arrisisse, præter *Stentorem Ταλαιάνην*, sive ingeniosum de Vitro, certo vocis humanæ sono disrupto, Commentarium (peritæ etiam ipsius Disciplinarum Mathematicarum, Musicæ inprimis & Acusticæ, testem omni exceptione majorem), quas de *Sole Igneo, Metallorum Transmutatione & Sensuum Paradoxis*, publicavit, Diatribæ ostendunt, & *Historia integra Naturalis* Bipartita, luculentius confirmabit. Nec minus de Practica illum Philosophia bene esse meritum, licet nihil propemodum hujus Argumenti a superstite, præter prima *Theologia Gentilis Poëtica* lineamenta, sit editum, patebit, si, quæ de *Heroibus, Bono Viro, Fatoque Politico*, una cum *Polyhistoræ & Polypragmone Civili*, est pol- licitus, aut in Tacitum jam olim commentatus, ultimam Autoris sui manum sunt experta, & in lucem proferri poterunt.

XXV. E Linguis, Hebræam cum Stettini jam familiarem sibi reddidisse, supra est monitum. Græcæ (qua Carmina etiam subinde haud infelicitè exaravit) cognitione paucis, Latinæ autem (cujus dictionis puræ atque urbanæ genium quam accurate perspexerit, vel solus de *Patavinitate Luviana* Com-
menta-

mentarius testabitur) peritia interiori nemini cœvorum fuit secundus. Quid quod primus ferme veras utriusque in Germanica Veteri vestigavit Origines, in Scripto, cujus jacturam merito dolemus, de *Linguarum Græca ac Latine Novitate*, si diutius vixisset, detegendas. Specimen istius, uti & *Originum*, quas expectari a se itidem jussit, *Germanicarum*, perquam luculentum exhibet Commentarius de *Lingua & Poësi Germanorum* Germanicus, An. 1682. juris factus publici. E quo etiam, quantum Vernaculæ sibi Teutonum Linguæ ornandæ atque illustrandæ studium impenderit, nec minus, quantum Belgicæ, Anglicæ (cujus notitia etiam Tyrones Academicos Kilonii aliquoties imbuunt); Danicæ, Svedicæ, Gallicæ, Italicæ, & aliarum Europæarum Vulgarium, peritiam sibi comparaverit, perspicies. Quantum Rhetor fuerit, Opuscula de *Arguta & Copiosa Distione, scribendisque Epistolis*, Posthuma, etsi linam nondum & manum experta ultimam, una cum aliis hujus generis etiamnum *avendois*; Quantum autem Orator ac Poëta, *Orationum & Programmatum Academicorum*, nec non *Carminum* Latinorum atque Germanicorum, integra, quæ in luce publicâ versantur, & applausum Eruditorum omnium meruerunt unanimum, Syntagmata, suis jam §. 15. ornata laudibus, satis superque evincunt.

XXVI. In Historia tandem, quam publice Kilonii docuit, & Re Antiquaria, versatissimum Polyhistorum nostrum fuisse, Schediasmata, quæ de *Theologia Politica, Novo Anno, ejusque Ritibus, ac Principe Medico*, evulgavit, paucula quidem, sed eximia, Lectoribus suis facile persuadebunt, & ut *Historia Cimbrica, Myserii Septentrionis*, ceterorumque affectorum, jacturam eo vehementius dolent, eosdem incitabunt. Nullo tamen Noster ingenii monumento doctrinam suam multiplicem, insignemque simul judicii accurationem, Orbi Literato magis approbavit, quam postremo omnium, *Polyhistore* scilicet triplici, *Literario, Philosophico & Practico*. Quo non solum Historiam, cujus scientissimus erat, Literariam pene universam perscivi, sed suas etiam de omni Literarum genere Observationes, ac Judicia de Scriptoribus, Linguarum, Scientiarum & Artium singulorum, *εξοχως*, e Lectionibus 30. Annorum Academicis, ceterisque Laboribus, quos absolvi a se non posse prævidebat, Affectis, exhibere, est aggressus. Quod Opus, Pandectarum titulo dignum Panfoplicarum, etsi Partis tantum Primæ, sive *Polyhistoris Literarii*, tres Libri priores, qui soli manum Autoris sui ultimam, mortis immaturæ ceteris subtraham violentia, sunt experti, hactenus prodierunt, adeo tamen eruditiss. ferme omnibus, ceu Phidias quoddam signum, placuit, ut reliquorum, e Schedis defuncti & Acroasibus Academicis, tumultuariis licet, & minus perfectis atque accuratis, Editionem flagitare, per aliquot jam lustra, non cessaverint. Quibus illorum votis quatenus jam satisfiat, infra, in *Polyhistoris* hujus Historia, fusius exponetur.

XXVII. Sed erunt forsan, qui hæcenus a nobis de Eruditione Morhofii, in omni Literarum genere, multiplici & præclara, ad Titulum Veri Polyhistoris ei vindicandum, in medium illata, aliorum ævi nostri Polyhistorum ac Hominum Eruditorum Suffragiis, Elogiisque eidem passim tributis, ut fidem eo facilius mereantur, desiderant confirmari. Horum votis, licet a CASP. THURMANNO, Jcto erudito, & Morhofii ipsius laudes (50.) merito, in Sylloge Elogiorum τῆς Μακαρίτης, §. 4. jam commendata, aliquatenus iis sit satisfactum, morem lubentes geremus, præsertim cùm justo pauciora sint, quæ ille concessit, & pleraque nobismet etiam observata. Nec tamen omnia promiscue, ex Analectis nostris, copiam judiciorum istiusmodi honorificorum suppeditantibus ingentem, huc transferibemus, sed potiora tantum, & a Scriptoribus singularum ferme Europæ cultioris gentium ἐξοχλήσεως, aut famam saltem aliquam doctrina haud vulgari jam allecutis, profecta, ceteros obscuriores haud morati, brevitate studio, festigemus.

XXVIII. Agmen ducant ITALI, & hos inter, Jesuitæ duo Romani, doctrina multiplici, Sacra atque Profana, nomen jamdudum celebre ubique terrarum consecuti. Alter horum, ATHANASIVS KIRCHERUS, gente Germanus, in *Phoenurgia Nova*, A. 1673. edita, *Virum Eruditum*, alter autem DANIEL BARTOLUS, Ferrariensis, in *Libro de Sono & Tremoribus Harmonicis*, Sermone Italico Bononiæ A. 1681. excuso (51.), *Autorem Doctum*, Morhofium nostrum salutatur. Loca utriusque integra §. 63. in *Epistola de Scypho Vitreo sive Vocis humane disrupto*, honorifice ab ipsis allegata, Historia, ἀντολέξη recitabuntur. Accedat his tertius BENEDICTUS BACCHINUS, Casinensis, & Ducis Mutinensis Historiographo Theologiæ in Acad. Bononiensi A. 1693. factus Professor, qui, in Ephemeridibus suis Literariis Anni 1692. Parmensibus, Italice exaratis (52.), Epistolæ Viri Illustris, Godofr. Gvilli, Leibnitii ad Ant. Magliabecchium Excerpta, &, in istis, hoc de Morhofio, ejusque *Polyblore*, judicium exhibet, ab Achille Daniele Leopoldo, Jcto Lubecensi eximio, mihi communicatum: *Havendo il Sig. Magliabechi, con sue Lettere al solito dottissime, rilevato alcuni sbagli presidal Morhofio nel suo Polylore, il Sig. Leibnitio gli accorda proceduti dell' imperfetta notizia delle cose, e delle Lingue ad' esso esfrancee, quantumque fosse il Morhofio humo di gran lettione, di vasta eruditione, Poëta egregioe Filosofo buono, esia desiderabili il vedere asita la continuatione dell' opera sodetta, un Tomo di cui manoscritto si dice in istato da uscit posthumo alla luce.*

XXIX. Italos GALLI sequantur. E quibus AUTOR *Continuationis Europæ moderna* (Suite de l' Europe Vivente), quæ Genevæ A. 1671. prodit, ANONYMUS, in Professorum Academiæ Kiloniensis ἐξοχλήσεων Recensu (53.), se-

(53.), sequenti Nostrum dignatus est Elogio : *G. D. Morhof, Professeur en Philosophie, outre sa profonde Erudition, est admirable dans la Poësie, & pour le beau fair de il, & pour la netteté de l'expression.* ÆGID. MENAGIUS, Vatum Galliae modernorum Celeberrimus, Poëmata Morhofiana tanta profecutus est admiratione, ut iocetum cum Germaniae Principem (*Le Premier Poete de l'Allemagne*), in *Anti Baillet* suo (54.), appellare non dubitaverit. Nec minus honorificum est HENR. BASNAGII, Jcti *πνευμαθιστής*, ob religionem patria extorris, in *Diario Gallico Anni 1688. Literario (l'Histoire des Ouvrages des Savans)*, de Scriptis Nostri omnibus Judicium (55.), quæ suo ille Idiomate vocat *Ouvrages remplis d'une Littérature, si agreable, & si curieuse.*

XXX. Inter BATAVOS, JANUS BROUKHUSIUS, Vates & Elegiarum præsertim Artifex cultissimus, cum Anno superiori (1701.) Sebast. Kortholco, Viro Clarissimo, de Professione Academiae Kilonensis gratularetur Poëtica, a Morhofio antehac ornata, sequenti Prædecessorem hunc ipsius celebravit Disticho:

Scilicet his Ingenus quondam Morhofius orsis

Ingenii cepit promovere ditis opes.

THOMAS CREENIUS, Philologus, quem Germania Belgio largita est Fœderato, plurimæ lectionis Doctissimus, in *Animadversionibus* suis, quarum lectione haud parum delector, *Philologicis ac Historicis, Virum eundem salutat* (56.) *Eruditissimum, harumque rerum (ad Historiam spectantium Literariam) apprime prudentem*, ac (57.) *Polyhistorum Celeberrimum*; PETRUS vero RABUS, cui Batavi Ephemerides debent Literarias, patrio scriptas Idiomate (58.), *Enen Bescheidenen van't gilde der Boeckvrijzen.*

XXXI. Nec minus dotes ingenii Morhofiani eximias, & Venæ imprimis Poëticae præstantiam, Noster admiratus est Septentrio. Totum e DANIS allego Censorem Poëtarum, quos inter ipse eminuit, dexterrimum, OLAUM BORRICHIUM, ita (59.) de Nostri Latinis judicantem Poëmatis: *D. G. Morhofii Poëmata ipsa Gratia fuisset videntur, ita, in omni Carminum genere, in omni argumento, lecta ei dictio est, subtile judicium, inaffectata jucunditas, clausula argutissima. Quam secundam & versatilem venam declaravit in Pontici & Accæ nuptiis? Sed &, si Antischediasmata consulantur, si Miscellanea Poëtica, Venerer, Funera, Epigrammata, ubique cura, nitore, lepos & beata ubertas occurrunt.* Germanica JOH. OLAVIUS, Parochus in Jutia Randersienfis, Poëta & ipse venustissimus, in Elegia de Poëtis singularum gentium Vernaculis potioribus, quam Petri Sylvii *Grammaticæ* A. 1685. præmisit *Danica*, versu hoc commendavit Pentametro:

Morhofii purgat Mæsa beata Sliam.

OTTO.

(53.) p. 498. (54.) *Tom. II., p. 71.* (55.) *M. Jun. A. 1688., p. 158.* (56.) *P. I., c. 1. p. 9.* (57.) *P. II., c. 1. p. 18.* (58.) *in Bibliotheca Europæa (dem Boedijal van Europa), Batavice edita, M. Sept. & Oct. A. 1699., p. 252.* (59.) *Diff. IV. de Poëtis Latinis, §. 162. p. 133.*

OTTONI SPERLINGIO Juniori, Icto multiplici doctrina conspicuo, & Augustissimi Danorum Regis Consiliario, in Opere (quod beneficio Auctoris penes me habui), de *Fæminis doctis*, ἀνεκδότα, sed luce publica dignissimo (60), *Princeps ferè audit Seculi nostri Poëta*; FRID. ROSTGARDO autem, Archivi Regii Ephoro (61.), *Celeberrimus Academia Kiloniensis Polyhistor*.

XXXII. E SVECIS, LAUR. NORMANNUS, Theologus Academiae Upsalicensis πολυμαθὴς, in Epist. ad Sam. Reyherum de Nostri Obitu falso credito, M. Apr. A. 1683. scripta (62.), Virum eum salutat, cujus *Fama celebritas, pulcherimis elegantissimi ingenii monumentis, maxime Poëticis, dudum parta, quo in posterum assurgeret, vix habebat, & qui solida certaque nominis immortalitate vivus valensque fruebatur*; in Carmine autem, quo *Hebraismum Matthiæ Wasmuthi Restitutum* celebravit, Panegyrico, Holmiæ A. 1673. edito, *Musam ejusdem Phæbeæ* judicat esse proximam. Collegæ Normanni, JOH. BILBERGIO, Mathematico insigni (63.), *Vir* itidem audit *Celeberrimus, & verum Seculi ornamentum*.

XXXIII. BORUSSORUM de Morhofio judicium exponant MART. KEMPIUS, Bibliothecæ olim Academicæ Regiomontanæ Præfectus (64.); *Elegantissimum Oratorem & Poëtam*, SAMUEL SCHELVIGIUS, Professor Gymnasii Gedanensis Theologus (65.), *Virum summum, & jam pridem Orbis Eruditi admirationem meritum*, ac CHRISTOPH. BEHRIUS, ejusdem Gymnasii Rhetor (66.), *Virum Incomparabilem*, eum appellantes LIVONORUM autem HENNINGUS WITTENIUS, Athenæi patrii Rigensis Professor, scriptis compluribus de Historia Literaria Recentiori non male meritus, a quo in *Decadis III. Memoria Philosophorum Renovata*, ipsius An. 1677. inscriptæ Nontini, frontispicio, *ICtus exactissimus, Vir virtute, prudentia, pietate, Mysteriorum Naturæ maximorum penitiori scientia, perquam inclutus, Seculi Ornamentum, Poëtarum Princeps, Suvavissimum omnis Eruditionis Delicium, Amoeniorumque Literarum Assertor ac Vindex strenuus*, alibi autem (67.) *Polyhistor Ingeniosissimus*, vocatur.

XXXIV. GERMANIAM Noster matrem agnovit, & Scriptis suis ac Laboribus omnis generis Literariis, a contemptu Exterorum supercilioso, cum paucis aliis, vindicavit, magis etiam vindicaturus, si, quam toties promisit, de *Meritis Germanorum in Literas Commutationem* perficere, lucique sistere publicæ, per fata ipsi licuisset. Quis ergo miretur, longe eum plures quam alibi & propemodum innumeros, suorum hic in Literas Meritorum

(60.) num. 195. (61.) in *Præf. Deliciarum Poëtarum Danicorum*. (62.) Ejus Fragmentum Continuator vitæ Morhofii huic, in *Append. Dissert. Acad.* p. 44. 45., inseruit. (63.) *Aphorismis Miscellaneis*, Upsaliæ A. 1688. editis (quos Thurmamnus in *Elog. Morh.* p. 52. allegat.), p. 4. (64.) in *Tr. de Oculis* p. 913. (65.) in *Programmate Job. Pet. Titii, Elog. Professoris*. A. 1698. consecrato Exequiis. (66.) in *Programmate Professionis suæ Auspicali*, A. 1688. publicato. (67.) in *Præfat. Tomi I. Diarii Biograph. Sec. XVII.*

rum præcones, dotiumque ingenii admiratores, invenisse? Nos, instituti memores, potiores feligemus, primunIQUE hos inter locum tribuimus ACTORUM ORBIS ERUDITI, quæ Lipsiæ, per quatuor jam lustra, quotannis prodire, COLLECTORIBUS celeberrimis. Ab his, M. Sept. A. 1682. (68.) Vir vocatur Doctissimus, Germanicorum, Latinorum Græcorumque Carminum venustate nulli Poëtarum secundus, M. Majo autem A. 1683. (69) in Stentoris Ταλαλας Recensu, verbis extollitur sequentibus: *Inter ævi hujus Panepistemonas referendus vel maxime venit D. G. Morhofius, Professor Academia Kiloniensis, celeberrime jamdudum florens. Neque enim intra Themidis, cujus summa Axio-mata jamdudum obtinuit, sese continere potest cancellos, quin libero & excelso animo per latissimos scientiarum linguarumque omnium campos festur, Poëseos quippe & Eloquentiæ, quas publice profitetur, Antiquitatis item omnis, atque uti Philosophia universa, ita Natura imprimis Arcanorum, & olim & recens inventorum, consultissimus. Quibus, sub finem Recensus istius, hæc adduntur; Sed Autorem inspicere ipsum pretium erit opera. Is enim, uti Cornu Copia quoddam est Eruditionum non trivialium, ita legentes quoque sic delectabit, ut ardentissimum in ipsis reliquorum ingenii fatum, quos affectos perfectosque domi fovet, desiderium accendat.* M. Aug. A. 1686. (70.) Prafulgidum ab iisdem Academia Christian-Albertina Lumen est appellatus, & biennio post, M. Oct. A. 1688. (71.), in Summorum Capitum Partis Polyhistoris Literarii prioris Enarratione, hoc mactatus Elogio: *Hanc Eruditionis partem, qua omnes omnium Scientiarum ac Artium Scriptores scrutatur & explorat, commonstrare satagit doctissimus & in omni literarum ac disciplinarum genere probe versatus Autor; qui, cum nihil ferme ignoret, infinitos Libros legerit, & res omnes mente complexus de iisdem eleganter & ornate scribere valeat, uni quasi Systemati universa Eruditionis Apparatum includere, & sub Polyhistoris Elogio, omnem scientiarum complexum, aut Polymathiam, exhibere, instituit. -- Quam provinciam quin Vir omnigena eruditione instructus insigniter exornaturus, & vassum licet argumentum, pro doctrina, qua ingenti valet, digne executurus sit, dubitare nos non sinunt, quos jam dedit, priores duo Libri.*

XXXV. A. 1691., M. Sept. (72.), Mors ejus Literatis hisce verbis est annunciata: *Dissimulare non possumus Celeberrimi & sapius nobis in his Actis ex merito laudati Polyhistoris, lugendum universò Orbi Literato obitum, quippe qui Lubece, d. 30. M. Julii proximi, ex diuturno languore & Cachexia, A. æt. 55., expiravit. A. 1697., M. Jun. (73) sequens de Poëmatibus ipsius, ac Autore simul illorum, judicium legitur honorificum: Inter cæteras felicissimi ingenii Morhofiani dotes, quibus Vir Doctissimus rem Literariam ornavit, & præclaris variisque editis ingenii industriaque monumentis, æternam nominis famam sibi acquisivit, non postrema fuit Carminis pangendi, & scientia, & facultas. Rei quidem Poëtica quæ fuerit in eo scientia, quamque recondita diviniæ hujus Artis cognitio, ex eruditissimo ejus de Germanorum Lingua*

d

& Poësi-

(68.) p. 271. (69.) p. 194. 197. (70.) p. 418. (71.) p. 564. 565. (72.) p. 448. (73.) p. 261.

¶ Poëti discimus Commentarrio. Qua vero polluerit carminis etiam scribendi facultate, & quam dextrum in hac senserit Apollinem, argumento esse poterunt, cum Germanica Carmina, memorato Libro subnexa, tum Latina cumprimis longe plurima diversis temporibus ab eo composita atque edita Poëmata, nunc ab Hæredibus optimo consilio in unum Corpus collecta. An. 1698., M. Jul. (74.), Orationum ejus, junctim editarum, Recensus ita inchoatur: Qui dicendi artes, legesque Carminis, magna, dum viveret, laude professus est, D. G. Morhofius; æternum Kiloniensis Academia Ornamentum, idem & Oratoris, & Poëta, nomen decusque raro exemplo egregie sustinuit; quod nec Ciceroni, nec Virgilio, contigisse scimus &c. Anno tandem 1699. M. Jul. (75.), ubi Voluminis Dissertationum sistitur *συγγραφή*, Elogium hoc plausibile, cum Autore illis commune, observabis: Qui toti Erudito Orbi invidendis ingenii monumentis dudum innotuit, Vir Celeberrimus, D. G. Morhofius, Dissertationibus quoque Academicis, exquisitissimis iis, & admodum solerter elaboratis, famam haud mediocrem assecutus est.

XXXVI Lipsiensibus subjungimus Scriptores reliquos Literariorum, quæ Germanico in Germania prodierunt Idiomate, Ephemeridum *ἡμερησίους*. Hos inter, CHRISTIANUS THOMASJUS, Ictus novellæ Academicæ Saxo-Halenfis Celeberrimus, cujus *παρρησία* in Censuris Literariis *ἀποστοπή* *ἀπολογία*, & adulari nesciæ, nemini non innotuit, Morhofium, in Cogitatis, quibus Libros varios recensuit, *Mensuris Jocoferis* (67). Virum salutavit Doctum, multaque lectionis (Einen gelehrten und vielgelesenen Mann), imo admirandam agnovit (77.) ejus esse Eruditionem, & singulis Germaniæ Academicis Morhofium aliquem exoptavit, a quo solidioris doctrinæ, veræque *πολυμαθείας*, Studia in iis resuscitentur. WILHELM ERNESTI TENZELII, Ducum Saxoniorum Historiographi, Scriptoris *πολλῶν ἄλλων*, ob variam atque reconditam Eruditionem, *ὑπερβολή* (cui alibi etiam (78.) Noster Lumen audit *Academia Kiloniensis Clarissimum*), *Dialogi Mensuri de Libris Recentioribus Vernaculi plurimis*, & admodum luculentis, Polyhistorum hunc Cimbriem passim ornant Elogiis. Recensu *Polyhistoris* ejus *Literarii* illos A. 1689. est exorsus, Nostramque ad scribendum Systema Historiæ Literariæ, præ aliis omnibus esse idoneum, dotibusque necessariis universis, ingenio sc., judicio & doctrina, instructissimum, ad Orbis Literati totius consensum provocans, judicavit (79.), sub finem vero anni ejusdem (80.) Virum salutavit Præstantem, quem non Germani solum, sed & Galli, Angli & Batavi, certatim venerantur. A. 1690., M. Dec. (81.), unum eum sibi instar omnium Academicæ Kiloniensis Professorum esse est professus, & A. seq. 1691., M. Ap. (82.), peculiarem ipsi optavit addici Bibliothecæ, cura sumptuque suo sola illius Scripta *οἰκονομικά* atque Affecta luci expo-

(74) p. 229. (75.) p. 289. (76.) M. Nov. A. 1689., p. 968. (77.) M. Aug. 1688., p. 275. 288. (78.) in *Præfat. Judiciorum at Symbolo Athanasiano*, A. 1687. editorum. (79.) M. Jan. A. 1689. p. 10. (80.) M. Dec., p. 1277. (81) p. 1139. (82.) p. 307.

expositurum publicæ. M. Sept. ejusdem Anni 1691. prolixus admodum est in obitu ejus deplorando, & dotibus meritisque defuncti in Acad. Cimbricam, totamque Remp. Literariam, fule, Epicedii Muhliani ductu, celebratis, voto Editionis Polthumorum ejusdem serio digressioni huic finem imponit (83.). Mense Februarii Anni 1692. (84.), Virtutes illius deprædicat Homileticas, ipsumque, Virum licet extra controversiam *πολυμαθείας*, nihilo tamen minus, Gerh. Joh. Vossii & Herm. conringii prementem vestigia, ab omni fastu atque arrogantia fuisse alienissimum, & in conversatione, cum Doctissimis pariter ac semidoctis, affabilem & humanum, observat. Plura eorundem Dialogorum loca coacervare superfedeo. Clar. ECCARDUS tandem (id enim Scriptoris hujus *Ἀριονύμης* Doctissimi verum esse cognomen perhibent), Menstrua Librorum Recentiorum Excerpta, Hannoverana, Illustris Leibnitii, ante biennium, concinnare aggressus auspiciis, quanti Morhofiana omnia faciat, satis superque ostendit, dum voto Editionis Reliquiarum Polyhistoris sequentia subjunxit, Latine a nobis translata (85.): *quæcumque e calamo Doctissimi profluxere Morhofii, imperfecta licet sint, non possunt tamen non erudita esse atque utilia.*

XXXVII. E Ducatu Brunsvicensi testes *πολυμαθείας* Morhofianæ, præter Musægeram (quem modo laudabamus, cujusque de Nostro judicium §. 18. jam est exhibitum) illius, ac Germaniæ reliquæ, incomparabilem, GOTHOFREDUM GUILH. LEIBNITIIUM, allegamus Polyhistoras duos Academiæ Juliæ Inclytos, JOH. ANDR. SCHMIDIUM, Theologum, & HENRICUM MELBOMIUM, Medicum, utrumque magni merito suo nominis. Quorum prior *Splendidissimum Orbis Literarii Sidus* (86.), & *Magnum Polyhistorum* (87.), posterior autem *Eruditi Orbis & Amicitie suæ Decus* (88.), Poëtamque insignem, & *varia eruditione conspicuum* (89.), τὸν Μακαρίτην appellare non dubitavit.

XXXVIII. Quanta in Ducatu Megapolitano, & Academia Rostochiensis, quibus prima famæ suæ Noster auspicia debuit atque incrementa, de illius, admodum adhuc Juvenis, ingenio ac doctrina fuerit expectatio, præter ANDR. TSCHERNINGII, Antecessoris, Choriambos *Disputationi de Jure Morborum*, A. æt. 19. publicatæ, adjectos (90.), Programma docet LAUR. BODOCKII, Rhetoris Academici, quo publicam Poëmatis in Gustavi Adolphi, Principis sui, Natalem ab eo conditi, recitationem A. 1660. indixit (91.). In isto enim *Juvenis* appellatur *indolis insignis, egregiæ eruditionis, magnæ spei, atque exaggeratæ virtutis & doctrinæ, gloriam Virorum, qui monumen-*

d 2

ta in-

(83.) p. 801-808. (84.) p. 233. (85.) im monatlichen Auszuge aus allerhand Büchern, M. Majo A. 1701., p. 60. (86.) in *Diff. de Muris Hierichuntis cœlopsi* p. 23. (87.) in *Diff. de Psalmo Novo Testamento* p. 6. (88.) in *Præfat. Additamentorum ad V. H. Vogleri Introduct.* in *Notis. Bon. Scriptorum*, p. 122. (89.) in *isdem Addit.* p. 186. (90.) V. eos in *Append. Dissert. Acad. Morhofii* p. 62. 63. (91.) *ibid.* p. 63. 64. 65.

ta ingenii & doctrina per Orbem Literatum disseminarunt, Deo Auspice, aequaturus. Quanto vena ejus Poëtica ibidem fuerit in pretio, AUG. VARENI, Theologi Rostochiensis, ostendit judicium iusto benignius (92.), quod, Maronem a Morhofio ingenio cantuque superari, audacter contendit. Ostendunt JOSUÆ ARNDII, Aulæ Güstroviensis Protecclésiastæ, Elegi, tum illi, quibus de Magistri titulo An. 1660. ei est gratulatus, Distichio (93.) Nostrum compellantes sequenti:

Nam, post quasitar Heins! Grotique Camænas,

Dignior ingenio non erat Urna tuo;

tum Nuptialis, in quibus hoc celebratur Tetrasticho (94):

Ille solet Tiberis quiddam testudine majus,

Et canere ad Grajos Carmina docta senos.

Ille movet, quicquid Germania possidet artis,

Et palmam Batavis reddidit ambiguam.

Nec minoris eum a modernis Roseti Varniaci Professoribus fieri, vel solus testimonio suo evincet JOH. FECHTIUS, Theologus illius Primarius, a quo, in *Prefatione Historia Universalis* Joh. Henr. Boeckleri (95.) *Polyhistor* salutatur *Admirabilis*.

XXXIX. In Superiori Saxonia, c Scholæ Leucoræ Professoribus, GEORG. CASP. KIRCHMAIERUS, Rhetor Seniorque Academicus, *Virum* eum appellavit ingenii admirandi, ad *Physiū & Poësin* maxime ornandum peridoneum (96), *Virum* ad ingeniosa & recondita scrutanda natum, cujusque nihil inaccessum est ingenio (97), ac *Vatem*, cui principem locum Pater Phæbus inter *Seculi nostri* dedit Poëtas (98.) E Novellæ Academiæ Saxo-Halensis Luminibus, plures Morhofianorum in Literas Meritorum allegari merentur Admiratores, VI-TUS LUDOV. SECKENDORFIUS scilicet, primus ejus Cancellarius, & Decus Nobilitatis Eruditæ Æternum, cui (99.) *Noster Vir* audit merito suo longe sibi charissimus, & estimatissimus, in quo habet Germania, quo Genti nostræ gloriam omnigenā & exquisitā Eruditionis, qua ingenii viribus & indefesso studio enit licet, asserat, SAM. item STRYKIUS, JCTus (100.), *Virum* meritis in rem *Literariam Illustrē*, FRID. HOFMANNUS, Medicus (1.), *Virum* supra *Seculi* genium Doctum, & CHRISTOPHORUS CELLARIUS, Philologus excellens (2.), Decus Academiæ Kiloniensis insigne, eundem salutantes.

XL. Sed dudum nos in Tempe sua revocat Misnia, hujusque Ocul-

(92.) in *Epithalamio*, A. 1671. scripto. V. *Append.* cit p. 96. (93.) in *ead.* *Append.* p. 69. (94.) *ibid.* p. 95. (95.) p. 10. apud. *Thurmannum* in *Elog. Morb.* p. 51. (96.) in *Ep. de Nostilica* *constante* p. 20. (97.) in *Comm. de Phosphoris, Natura Lucis & Igne*, p. 31. & 69. (98.) in *Jambis* ad Morhofium, in *Appendice Poëmatum* hujus *Latinorum Adoptiva* p. 938. obviis. (99.) in *Comm. Hist. de Lutherismo*, L. 2., *Secl.* 21., §. 84. (100.) in *Prefat. Biblioth. Academica Casp. Thurmanni*. (1.) in *Exerc. de Cinnabari Antimonii*, c. 65. p. 2. (2.) *Programm.* 50., p. 357.

lus, Lipsia, Morhofianum nomen jampridem venerari assveta. Sub primum mox in Athenas Cimbricas adventum, nascenti ejus famæ FRID. RAPPOLTUS, Poëta ac post Theologus Philuræ eximius, applausum suum, tum aliis Epigrammatis cōmpluribus, tum sequenti testatus est Tetrasticho:

Principis Auspiciis Parnassus in athera surgit:

Carmine Morhosi personat ille gravi.

Pace tua liceat mihi dicere, maxime Princeps:

Parnasi Vates alter Apollo tui est.

Gener Rappolti non degener, & in Poëtica Professione Successor, JOACH. FELLERUS, in Poëmate, quo Magistrorum Promotionem, Lipsiæ A. 1673. factam factam, celebravit, Heroico, Morhofium Virum salutavit,

Quem nostra Aureolum mirantur Secula Phæbum;

in Poëmate de Brabeis Philosophicis simili An. 1691, edito (3), *Astrum Poli Arctoi rutilum, Polyhistorem magnum, &*

Nobile Depositum Cæli, quo Cimbria gaudet,

Quique hodie cluit Aonio Pan magnus in Orbe,

alibi autem (4), *Polyhistorem Kiloniensem incomparabilem.* Novissime etiam *Orationi de Auro Morhofianæ, Lipsiæ A. 1690., auspiciis Carpzovianis, recusæ, Epigramma ad Autorem subjecit, in quo Polyhistor is vocatur maximus & sine pari, Svadaque Cimbrica, & in ultimo tandem Disticho hac compellatur πρῶτος Φωῖσται:*

Nec mirum, docti cum sis Sol Aureus Orbis,

Aurum si promas efficiasque merum.

Par meritis ipsius pretium statuit AD. RECHENBERGIUS, etiamnum Lipsiæ superstes, qui non in aliis solum Scriptis *Summum Polyhistorem (5.), Polyhistorem Excellentissimum (6.), Virumque longe doctissimum, & nunquam sine laude nominandum (7.),* appellat, sed & in Jambis, quos Henr. Muhlîi Honoribus dicavit philosophicis, ita alloquitur (8.),

Salve erudita, qua sub Axe Cimbrico

Hodieque floret, Gentis illustre o Decus.

Ultimum inter Lipsienses locum occupet, qui primum merebatur, FRID. BENED. CARPZOVIVS, Inclytus ille ætatis nostræ Peirescius, in Germanai redivivus, omniumque vere eruditorum, ac, hos inter, Morhosi imprimis, amantissimus, cujus obitum, in Literis ad me Non. Oct. An. 1691. exaratis, hisce verbis deploravit: *Morhofium, Virum Doctissimum, Cimbria subtrahum esse morte inopinata, nemo non dolet Literis bene cupiens.*

d 3

XLI. Ex

- (3.) p. 2. 30. & 42. (4.) in *Præf. scil. ad Tobia Richteri Metaphrasin German. Meditationum Sacrarum Joh. Gerhardi, Meirice A. 1690. evulgatam, & in Or. de Fratribus Calendariis* p. 19. (5.) in *Præf. Obfetricis Animorum Edm. Richerii.* (6.) in *Lib. de Studiis Academicis, Sect. II. c. 1. p. 15. 16.* (7.) *ibid. p. 98.* (8.) *V. Append. Dissert. Acad. Morhosi p. 46.*

XLI. Ex Hassia prodeant Professores duo Academiae Gieslenae Celeberrimi JOH. NICOL. HERTIUS, Jctus, cui Morhofius *Summus* audit *temporibus nostris Poëta*, (9.), & MICH. BERNH. VALENTINUS, Medicus, a quo, in *Declaratione de Physicæ Experimentalis Origine & Progressu* (10.), præcipuis hujus in Germania Illustratoribus merito annumeratur. E Franconia autem JOH. CHRISTOPH. WAGENSEILIUS, Polyhistor Altorfinus, *multa* Nostrum *Lectionis Virum salutaris, cujus Mortalitas potius, quam Vita, finem suum attingit* (Einem vielbelesenen Mann, dessen Sterblichkeit sich mehr, als das Leben; nummehr gesendet (11.)), & ERASMUS FRANCISCI, Ornamentum illud Noribergæ e Cimbria adoptivum, quo (12.) Judice *Vir fuit longe doctissimus, Philologis principibus accensendus, totumque Eruditionis omnigenæ Orbem pervagatus* (Ein Haupteruditer Mann und Haupt-Philologus, der den ganzen Kreis gelehrter Welt durchlauffen, und derowegen nirgends sich lange verweilen wollen). Sed non vacat nobis omnem Germaniam diutius pervagari, & Morhofii Encomiastas in singulis ejus vestigare Provinciis & Civitatibus, Quæ restant ergo Germanorum Elogia, mentione digna, junctim ordine exhibemus Alphabetico:

XLII. TRAJANO BOCCALINO, Scriptori *Περὶ τῶν ἑθνικῶν ἱστοριῶν* *judicii ex Parmasso de Triga Scriptorum Recentiorum* (ipso scil., Matth. Wasmutho & Chr. Thomasio), Constantinopoli A. 1689. editi (13.), *Germanorum audit Decus, Singulare hujus Seculi Ornamentum, Reip. Literaria Præsidium, & ob variam Eruditionem, aliter Eleus Hippias*.

MART. DIFENBACHIO, Ecclesiastæ Mœno-Francofurtano (14.), *Decus Virorum Germania, qui jam vivunt, Eruditorum*.

JOH. GRÖNINGIO, Jcto Wismariensi (15.), *Vir, cujus in Poësi, Philologicis, Historicis & Physicis, Scripta vastissimum ipsius ingenium, & per omnes Literas diffusum, arguunt: Princeps item* (16.) *Polyhistorum populi suffragio, quo nemo majori studio, doctrina & ingenio, ad scribendam Historiam Literariam accessit*.

CHRIST. GRÄBELIO, Gymnasii Mindenensis Rectori (17.), *Vir de Re Literaria optime meritus, & Lumen Academia Christian-Albertina præfulgidum*.

CHRIST. JUNCKERO, Athenæi Schleusingensis Conrectori (18.), *Vir post fata immortalis*,

JOH.

(9.) in *Vita Erici Mauricii*, *Dissert.* hujus præfixa *Academicis*. (10.) *Oitava inter Declarationes reliquis*, p. 82. (11.) im *Berichte von der Meister Singer Kunst* Libello Vernaculo, *Commentationi Latina de Civitate Noribergensi* A. 1697. adjecto. c. 1., p. 452. (12.) in *Scripto Vernaculo contra M. Joh. Mathezum, Jac. Böhmii Hyperaspisten, Apologetico* *gebro, Heene Spott- und Käster Pfeilen*, p. 427. 429. (13.) in 4to. (14.) in *Scripto de Officiis Præceptorum Christianorum Vernacula* (in *Thurmanni Elog. Morhof.* p. 53. allegato) p. 365. (15.) in *Cogitatione de Historia Wismariensi*, M. Apr. Nov. Lit. Lubec. A. 1698., p. 50. (16.) in *Præfat. Tom. I., Relationum Reip. Lit.*, A. 1702. editi. (17.) in *Diff. de Lingua Germanica Veteri & Moderna*, c. 1., p. 4. & 13. (18.) in *Præfat. Tr. de Ephemeridibus Eruditorum*,

JOH. WILH. PETRÆO, Theologo & Præfuli olim Lüneburgensi (19.),
Magnus ille Polyhistor.

JULIO PFLUGIO (20.) *Vir Clarissimus, deque Re Literaria optime meritus.*

JOH. CHRISTOPH. RUMETSCHIO, Gymnasii Spirensis Rectori (22.),
Musarum Delicium & Holsatia Marialis.

JOH. HADR. SLEVOGTIO, Professori Acad. Jenensis Medico (22.),
Vir Ingeniosissimus.

SEV. WALTHERO SLUTERO, præfuli Lauenburgico (23.), *Vir insignis.*

CHRIST. WEISIO, Gymnasiarchæ Zittaviensi (22.), *Vir Magna Exislimationis* (Ein vornehmer Mann).

JAC. WOLFIO, Prof. Medico Jenensi (23.), *Summus Polyhistor, & Vir Sapiens ac Prudens.*

GOTFR. ZEUNERO (24.), *Vir, cui, quod ad πολυμαγνησίας attinet ineffabilem, judicii acrimoniam, paucos jam pares Orbis habet.*

ANONYMO poematum Heliconis Silesiaci Selectiorum (der ausetlesenen Gedichte des Schlesiſchen Helicons), quæ Francofurti A. 1699. prodierunt, Editori (25.), *Vir in omnibus admirandus & portentosa indolis* (unser in allem zum Wunder geworden Morhof).

XLIII. Ex itinere per Europam ferme universam, quod, famæ Morhofianæ, longe lateque diffusæ, secuti vestigia, consecimus, Literario, in CIMBRIAM nostram revertimur, Tanti Viri Lumine, adoptivo licet, per quinque lustra eximie illustratam, dotesque illius ac merita, quod Bona hæc sua nosset, non minus quam gentes exteræ, veneratam. Testes allego, ex LUBECENSIBUS, Celeberrimos NOVORUM MARIS BALTHICI & SEPTENTRIONIS LITERARIORUM Collectores, a quibus cum aliis passim laudibus ornatus est, tum Celeberrimi Academia Kiloniensis Polyhistoris (26.), & Deliciarum, imo Oraculi & Miraculi Septentrionis nostri (27.), invidenda reportavit Elogia. Ab AUG. PFEIFFERO, supremo haud ita pridem Ecclesiarum Lubecensium Antistite (28.), *Clara saluatur spes magna Juvenis, magna Musarum Gloria, vatesque, cujus pectore se vetustas cuncta condidit, parem non habiturus*, a GEORG. HENR. GOETZIO, Theologo, qui Pfeifferi locum nuper occupavit, multæ doctrinæ & lectionis (29.), *Polyhistor Clarissimus ac Eruditiorum facile hodie Princeps*, &, alio in loco (30.), *Magnus & Incomparabilis Polyhistor*,

- (19) in Monumento Wasmuthiano p. 18. (20) in Ep. de Bibliotheca Budensi p. 111. (21) in Aquila Leopoldina p. 103. (22) in Disp. Inaug. de Anthrace pestilenti, §. 33. p. 12. (23.) in Præfat. Edit. posterioris Propylæi Hist. Christianæ. (22) in Oratore Politico, Germanice edito, t. 22. (23) in Progr. Auspicali de 'ΑΥΤΟΔΙΔΑΚΤΟΙΣ, A. 1690. edito, p. 6. & 10. (24) in Parnasso Anni 1692. Autumnali Vernaculo, p. 53. (25) in Præfat. p. 25. (26) M. Jun. A. 1699., p. 184. (27.) M. Jul. A. 1700. p. 170. (28.) in Epicedio. (29.) in Diff. de Scriptorum Ciceronis Lectione, Lipsiæ A. 1699. edita, §. 3. p. 9. (30.) in Principe Hebraice docto p. 4.

flor, ab ENOCHO autem SVANTENIO, Athenæi Scholastici Moderatore Eximio (31.), *Mare Scientiarum Grande*, & *insigne Chori docti Praefidium*. Nec silentio b. l. JOH. GEORG. PELLICERUS, JCtus & Collegii Canoniorum Lubecensium Secretarius, Poëta venustissimus, qui, uti §. 11. jam narratum, falso de obitu ejus rumore deceptus, superstiti Inscriptione Latina ἀμείβετο A. 1671. parentavit, & in hac, *Principem illum Poëtarum, Poëtamque Principum, Vatem divinum, Solem Musarum, Cambriaque Maronem*, appellare haud est veritus (32.).

XLIV. Quanto a Viris Civitatis HAMBURGENSIS Eruditus habitus fuerit in pretio, testis omni exceptione major est VINC. PLACCIUS, omnigenæ Eruditionis gloria plerisque, cum viveret, superior, is non *Decus solum Academiae Kiloniensis Elegantissimum* (33.), *Doctissimum Academiae Kiloniensis Professore* (34.), & *Virum rei Librariæ peritissimum* (35.) in aliis eum Scriptis vocavit publicis, sed in *Jurisconsulto etiam Perfecto* (36.) his verbis est usus: *Morhofius unus erudita cavea magna mihi instar esse potest. Ομόψυχο* huic est Successor longe dignissimus, JOH. ALB. FABRICIUS, in *Decade Scriptorum Recentiorum ἀναγνώσις* Hamburgi A. 1688. edita (37.), sequenti Nostrium dignatus Elogio: *Hunc & Eloquentia, & Poëtor, & Elegantioris omnis Literaturæ, Magistrum merito appellaverim. Quia laus ipsi adeo propria est, ut cum Naturalis Scientia exquisita cognitione, accuratæque Juris Scientia, sit communis. Gratulamur Patriæ nostræ, quod in hoc Viri inveniret, quem Exteris opponere possit. Ejus Polyhistore nihil nostra memoria prodit eruditius. Levia illa, quæ notari forte in illo poterant, ne memoranda quidem esse arbitramur. Succinit Fabricio, qui Lubecæ A. 1689. Epistolam de ejus Decade ad Candidum Philalethen edidit, SINCERUS VERIDICUS, Scriptor ευδωρύμετο, Virum, qui Scientiarum exhausti Oceanum. Καμήλιον Germaniæ in Seculi Decus pariter ac stuporem natum, Magnumque Polyhistorem, supra Bonorum laudem, supra Malorum invidiam, positum, eundem appellare (38.) haud veritus. Succinunt etiam JOH. FRID. MAYERUS (39.) & DETHL. CLUVERUS (40.), Theologus alter, alter Philosophus Civitatis Hamburgensis adoptivus percelebris, quorum utrique *Vir audit Incomparabilis*, illi vero etiam (41.), *Vir laude sua major, & præmature fato, non sibi tantum & Kiloniensi Academiae, sed Musis ipsis, & Literis, quas mirifice ornat, ereptus*.*

XLV. Sed nec in ipsa, cui per tot annos docendo inservit, ACADEMIA Chersonesi hujus KILONIENSI Præsentia, quod sæpe admodum fieri nemo ignorat, famam ejus potuit minuire. Ne quid enim de Studiosis dicam, præstan-

(31.) in *Lessu Alcaico* in obitum ejus. (32.) V. Append. Dissertationum Academicarum Morhofii p. 91-94. (33.) in *Notis ad J. Rhodii Catal. Scriptt. Supposit.* p. 40. (34.) in *Tr. de Scriptt. Anon. detestis* p. 41. (35.) in *Invitat ad Anonymos suos augendos* p. 7. 8. (36.) c. 4., p. 141. (37.) num. 1. (38.) p. 5 (39.) in *Præf. Musæi Ministrorum Ecclesiæ*. (40.) T. I., *Novæ Criseos Temporum* p. 104. (41.) in *Disp. de Codice suo Bibliorum Germanico MSsio* (quam in *Appendice Historiæ Versionis Lutheri invenies*) p. 168.

Præstantissimi quique inter omnium Ordinum Professores, tantum abest, ut hanc ipsi inviderint, ut potius pro virili laudibus non privatis tantum, sed & publicis, auxerint. E Theologis, CHRIST. KORTHOLTUS *Vatem* cum salutavit (42.),

Qualem non ullum doctior Orbis habet,

& (43.) *Lycæi Kiloniensis Decus immortale*; PAULUS autem SPERLINGIUS (44.) *Poëtam Divinum, Carmina toties, æterna cedro merito digna, canentem*; Dulce item (45.) *Seculi Nectar, Ocellumque, Lumen & Decus Poëtarum, cujus Vena Castalin Permessasque Musarum Undas, & Favos vincit Hymettios.* HENR. MUHLII Poëma, quod §. 4. jam laudavimus, Elegiacum, Manibus ejus Sacrum, totum in dotibus ac meritis ipsius in Literas eximiis celebrandis occupatur, & una cum *Præfatione* similis Argumenti in *Opera Nostri Poëtica*, Lubecæ A. 1697. junctim recusa, integrum a Tanti Nominis Cultoribus legi meretur ac relegi. E Collegis Ordinis Juridici, ERICUS MAURITIUS (46.) *Poëtam Ingeniosissimum* & (47.) *Seculi Nostri Gloriam*, SAM. RACHELIUS (48.) *Decus Academiae Holstatiæ eximium*, NICOL. MARTINI (49.) *Decus Sororum Aonidum immortale, Carmine Maronem, Ore Tullium*; e Medicis JOH. DAN. MAJOR (50.) *Vatem Ingeniosissimum*, & (51.) *Magnum Polyhistorum*, e Philosophis denique AD. TRIBBECHOVIUS (52.) *Vatum maximum*, appellavit.

XLVI. Plura accumulare Elogia, quibus Homines Eruditi Polyhistorum hunc Cinibricum suo ornarunt merito, superfedemus, Quæ enim hæctenus sunt recitata, & Titulum hunc ipsi jure deberi, imo communi ferme Literarum consensu decretum esse, ostendunt, & in multiplici ejus Eruditione celebranda, defectu potius, si cum aliorum Judiciis nostra conferantur, quam Excessu, peccatum supra a nobis fuisse, satis superque demonstrant. Si quis plura desiderat, præter Biographos, §. 4. *enumeratos*, Appendices Carminum Adoptivorum, *Disertationum Academicarum atque Epistolicarum Poëmatumque Latinorum*, Collectionibus subjectas, Præfationes iisdem, ceterisque Scriptis Posthumis, a Successoribus præmissas, aliosque Autores, passim deinceps, in Monumentorum ipsius Literariorum Recensu, allegandos, consulat. Nos, alienis eum laudibus haud indigere persuasi, qui. tot Scriptis, omnium consensu præstantissimis, has dudum supergressus, æternatura in Templo Famae Monumenta sibi ipsemet, erexit, ad horum pergitum Historiam, Edita initio, temporum, quibus prodierunt, ordine, enumeraturam, istisque *Ἀνέκδοτα* & *Affecta* subjuncturam.

e

XLVII.

(42.) in *Epithalamio*, ei scripto. (43.) in *Epicedio*. (44.) in *Carmine de primo Academiae Kiloniensis Recloratu Gratulatorio*. (45.) in *Genethliaco in Natalem Primogeniti ejus*. (46.) in *Epigrammate*, *Veneribus Nostri præfixo*. (47.) in *Epithalamio*. (48.) in *Introductio ad Jus Publicum* p. 95. (49.) in *Epicedio*, ipsi atque Uxori scriptis. (50.) in *Deliciis Hybernæ* p. 17. (51.) in *Epistola Disputationi de Aurea Jovis Catena subiecta*. (52.) in *Epithalamio*.

XLVII. Primum, inter Edita, cum Temporum sequi decreverimus ordinem, locum sibi vindicant Poëmata, quæ Anno 1657., octodecim natus annos, publicavit, Juvenilia,

1. *Poculum* scil. *Boni Daemonis*, sive Carmen, quo, Gymnasium Stettinense relinquens, Henrico Schævio, Præceptor, valedixit, Apobaterium, in *Operibus Poëticis* p. 909-914. recusum;

&

2. *Lanx Saturæ*, sive Cento in *Χειρογρονιας*, e Virgilio, Statio & Claudiano, contextus, Andrææque Tscherningio, suo in Professione Poëtica Antecessori, Rostochii inscriptus, quem *Liber Prætermissorum*, in iisdem *Operibus Latinis Poëticis*, A. 1697. legendum denuo exhibuit.

Quibus addi etiam potest, quod biennio ante, A. æt. 16., Patroni cujusdam novis consecravimus Honoribus, Carmen de *Dignitate Consulari* Gratulatorium justæ magnitudinis, de cujus in Stylo Poëtico *Κακογῆλια* Judicium Autoris ipsius, istam damnantis, parum benignum, maturiori latum ætate, §. 7. jam recitavimus. Minuta ista sunt, fateor, nec tanto Poëta, si cum Virili ætate scriptis comparentur, satis digna, ac proinde nonnullis mentione forsitan etiam indigna videbuntur. Verum alia Nostro mens fuit, qui Puerilia ac Juvenilia Magnorum Poëtarum studiose conquisivit, & de Grotianis Heinſianisque hujus generis, inter Poëmata reliqua, in eorum Editionibus plerisque, haud recusis, *Lib. VII. Polybist. Lit. (53.)* judicavit, *servari & ista posse, quod multa bona in illis reperiantur, & deprehendi iisdem succrescens Heroum hujusmodi Literariorum possit perfectio.*

XLVIII. A. 1658. prodiit *Diatriba de Morbis, & eorum Remediis, Juridica*, quam Præſide Henrico Rahnio, Antecessore, publicæ Commilitonum Disquisitioni Rostochii exposuit, in Volumine *Dissertationum Academicarum (54.)* Hamburgi An. 1699. recusa. A se ipso hanc esse elaboratam, & a Rahnio Præſide ne apicem quidem in illa mutatum, Ipse in Vitæ propriæ testatur Historia (55.), plenior, simul monens, ejusdem Argumenti tractationem, sub iusti Voluminis magnitudine, inter Schedas suas delitescere, *Tractatum nempe de Jure & Privilegiis Morbosorum* integram, publice etiam, Anno jam 1664., in *Catalogo Nundinarum Vernalium Lipsiensis (56.)*, proniissum. Et inventus sane ille est in Museo defuncti, sed caractere ita minuto & fugiente, tamque intricata scribendi ratione, exaratus, ut edi non possit. *Vid. Anonymi Continuationem Vitæ ipsius, in Appendice Dissert. Acad. p. 25., ubi etiam p. 61. 62. 63. Joh. Georgii Dorschei, Theologi Celebrerrimi, Henr. Rahnii, Præſidis, & Andr. Tscherningii, in hanc Disputationem Carmina legantur.*

XLIX.

(53.) *Cap. III., §. 15. Confer. Lib. 1. ejusdem c. 7., §. 42.* ubi ita de Heinſianis ac Grotianis hiſce judicat: *Eſt a Virilibus multum discrepant, deletat tamen ſterum illa luxurians, quos tam præclari fruſtus poſtea ſeſuſi ſunt. (54.) p. 2. 50. (55.) in Append. Dissert. Acad. p. 7. (56.) p. 97.*

XLIX. A. 1659. lucem viderunt publicam:

1. *Epigrammatum & Jocorum Centuria Prima, Popularibus dicata*, Rostochii in 8vo. Quam Autor postea, potioribus inde in *Epigrammata Selecta* translatis, abolevit, recudique noluit. Vid. *Anonymi Continuationem Vita ipsius, in Appendice modo laudata p. 25.*

2. *Lessus in Ciconiam ADRIANUM D. Laur. Bodockii*, Carmen Juvenile & Ludicrum ad Bodockium, Rostochii in 4to. Tertia autem vice recusum in *Operibus Poëticis*, junctum Lubecæ A. 1697. editis, in *Libro Jocorum*, p. 877-873. De Occasione, qua Lessum hunc Heroicum, junctamque illi Inscriptionem venustam atque argutissimam, concinnavit, & quo pacto Carmina ista jocularia Viam ipsi, ad Cathedram Academiæ Rostochiensis Poëticam straverint, supra, in *Vitæ Historia*, §. 9., jam est dictum. D. Frid. Rappoltus, Poëta ac Theologus Academiæ Lipsiensis eximius, in Ciconiam hanc ita luit:

Morhosiæ, tristi sic dicta Ciconia Lessu,

Ut Passer Vati, Lesbia pulchra, tuo.

Auguror, hoc major mansura est gloria nostrum,

Passere quo melior est Avis illa levi.

Non ineleganter etiam, sermone licet soluto, Matth. Henr. Burchardus (§7.) argutatur, Morhosiū, Ciconiæ funus cantu vere olorino celebrando, quantus Poëtarum futurus esset Phœnix, Vatem non falsum portendisse. Lessum hunc cum Plagiarius quidam compilasset, & ex eo in *Pirrola sua Encomion*, e *Cupidine* autem Nostri *Argo* in Epithalamion aliquod, pleraque audacter, velut propria transulisset, castigatus ob Furtum istud Literarium est peculiari Epistola, a Nostro ad Jacobum Henricum Pauli, Consiliarium Danicum, exarata, seorsum ab hoc, ignaro Autore, edita, & ad calcem *Collegii Epistolici*, in Editione Anni 1693. Lipsiensis, recusa.

L. A. 1660. publice a Nostro Rostochii, d. 26. Febr., recitatum est Poëma in Natalem hunc *Gustavi Adolphi*, Ducis Megapolitani, Heroicum, Quod seorsim prodidiisse, licet primæ hujus Editionis nullum hæcenus viderim exemplum, Aug. Varenii & Josuæ Arndii Carmina in illud mihi persuadent Encomiastica, una cum Laur. Bodockii, Rhetoris Academici, Programme, quo ejusdem recitationem indixit, in *Dissertationum Academicarum Appendice* (§7.) obvia. Recusum est Lubecæ A. 1697. in *Operum Poëticorum Latinorum Synopsis*, *Libro Chæritum Secundo*, duosque in isto Oëterniones occupat integros.

LI. A. 1661., d. 26. Sept., in Itinere Literario priori, Franequeræ Frisiorum Supremos Juris Utriusque Honores Academicos, sive Doctoris Titulum, Disputatione de *Jure Silentii* examibit Inaugurali, cujus hic est Titulus:

Τὰ πρῶτα *Traſtationis Juridicæ de Jure Silentii, Synopticiſ Theſibus ſummariè delineata*, Franeqveræ 1661. in 4to. Recuſa Hamburgi A. 1699. in *Volumine Diſſertationum Academicarum*, p. 51-70.

Elogia Metrica, quibus D. Laur. Banckius, Jctus Franeqveranus, Aug. Varenius, Henr. Müllerus, Henr. Rahnius & Chriſt. Kleinus, Academiae Roſtochienſis Theologi & Jcti, Theod. Suterus, Urbis Conſul, Michaelqve Kirſtenius & Caſp. Vogtius, illam ornarunt, in Voluminis ejusdem *Appendice*, p. 78-83., leguntur. Curas ſecundas, **πρῶτοις**, hiſce ſubjungendas, ſive Traſtatum Argumenti ejusdem integrum, ſub ſinem illorum, uti & in *Præleſionibus de Notitia Autorum MSSis*, c. 26., promiſſum, vix unquam videbit Orbis Literatus. Inter Schedas enim Autoris defuncti (teſte Vitæ Continuatore p. 25.), multa quidem Auſtaria Diſputationis **αὐτογράφα**, Traſtatuſ deſtinata prolixiori, ſuperſucrunt, ſed ita miſere diſjecta, ut edi vix poſſint.

LII. Eodem A. 1661., cum Roſtochium rediiſſet, Leſſionibus in Claudiſiani de *Raptu Proſerpinae* Libros publicis, M. Novembri inchoatis, præmiſſa ab ipſo eſt *Diſſertatio de Enthufiaſmo ſeu Furore Poëtico*, ibidem, A. eodem 1661. in 4to, teſte Caſp. Thurmanno (53.), inpreſſa, & in *Volumine Diſſertt. Acad.* p. 71-82., recuſa.

Programma, quo Studioſos ad audiendam eam invitavit, Elegiacum in *Miſcellaneis Poëticiſ*, p. 18, 19, 20., occurrit. Non video igitur, cur Henr. Muhlius, in ſua de eodem *Enthufiaſmo Poëtico* Exercitatione (59.), Diſſertatiunculæ hujus, quæ publice legitur, bis deploret jaſtutam. Conſuſiſſe certe eam videtur cum Diatriba ſive Commentario Argumenti ejusdem prolixiori, quem, non ſub hujus ſolum ſinem p. 81., & in **αὐτογράφαις** Scriptorum Suorum Affectorum Indicibus, per Vitæ Continuatorein evulgatis, ſed Parte etiam II. Operis de *Lingua ac Poëſi Germanica Vernaculi* (60.), imo & in *Catalogo Nundinarum Anni 1664. Vernalium Lipſienſi* (61.), pollicitus Noſter quidem eſt, ſed nunquam abſolvit.

LIII. A. 1662. prodierunt.

1. *Theologia Gentiliſ Politica Diſſertatio Prima, de Divinitate Principum*. Roſtochii in 4to. Recuſa A. 1699. in *Volumine Diſſertationum*, p. 82-112., una cum Diſſertatione (quam in Priori p. 14. promiſit) *Secunda de Tituliſ Principum Diviniſ*, e Mſto tunc primum edita, ſed ſub ſinem mutila.

Reliqua Pars *Theologiæ hujus Gentiliſ Politicæ* (qua Principum viventium Cultum Divinum atqve Idololatricum perſcendere Autor conſtituerat) nec lucem vidit, nec abſoluta a Noſtro eſſe videtur.

2. *Memoria Henrici Rahni, Academia Roſtochienſis Jcti, publica Oratione celebrata*. Roſtochii in 4to. Miror, hanc in Orationum Noſtri Syntagmate, Hamburgi A. 1698. excuſo, locum non inveniriſſe.

3. *Que-*

(58) in *Elog. Morhof.* p. 55. (59.) *Proæmio* p. 7., & §. 12., p. 21. 22. (60.) *cap. I.*, p. 201. (61.) *pag. 37.*

3. *Querela Halecis ad Neptuni Tribunal, Carmen Jocularé*. Rostochii in 4to. Recusa inter *Opera Nostri Poëtica*, in *Libro Jocorum*, p. 873-880.

LIV. A. 1663. lucem viderunt publicam:

1. *Prosphonema in Christiani Kortholti* (Professoris tunc Rostochiensis, & dein Kiloniensis) *Summus in Theologia Honores* (in quo de Philosophiæ ac Theologiæ Concordia, Promotionumque in Academiis Theologicarum Ritibus, describitur), Rostochii impressum, & Hamburgi, A. 1699., in *Volum. Dissert. Acad.* p. 117-126., recusum.
2. *Diatrise Philologica de Novo Anno, ejusque Ritibus*, a Joh. Gothardo a Böckeln, Ratzeburgensi, Auditore ipsius, & Acad. Juliæ deinceps Jurisconsulto, Rostochii A. 1663. in 4to. edita, quam sibi Noster, e Lectionibus quippe suis privatis a Bückelio congestam, in *Prælectionibus Polyhistoricis MSS.*, c. 15., postliminio vindicavit.

LV. Eodem An. 1663., vel sequenti 1664., prodisse videtur:

Carmen de Ente Rationis Heroicum Jocularé, Matthiæ Wasmutho, Logices in Acad. Rostochiensis, Linguarumque postea Orientalium ac Theologiæ in Kiloniensis Patria, Professori, inscriptum, quod Rostochii primo, & deinde Kilonii, utrobique sine Anni mentione, in 4to est editum, tertiaque vice Lubecæ An. 1697. inter *Opera Poëtica* reliqua, in *Libro Jocorum*, p. 381-400., recusum. In Editionis Secundæ Kiloniensis *Præfatione* refert Autor, se, quæ in hoc Poëmatio joculariter de Entium Rationis in Cerebro, per *aidia* illa, quorum Speciem Anatomici istic deprehenderunt, propagatione finxerit, serio deinde a Roberto Fluddio, Angliæ Philosopho, in *Mystica Cerebri Anatome*, asserta, Arcanisque annumerata, reperisse.

LVI. Ultimum Scriptorum Nostri Rostochiensium est:

Princeps Medicus, sive Dissertatio Historico-Medica de Curatione Strumarum, quæ a Regibus Angliæ & Galliæ fit, eruditissima, Rostochii An. 1665. in 4to edita, & Hamburgi An. 1699., in *Volumine Dissert. Acad.*, p. 127-160., denuo impressa, cujus Editionem, auctiorem; in *Historia Naturali MS.*, P. II., c. 8., & Scriptorum Affectuum Indicibus, promissit.

Sententiam Autoris, miraculosas esse has Regum Angliæ & Galliæ Curationes persuasi, refellere aggressus est Joh. Joach. Zentgravius, Argentinenis, Theologus jam Academiæ patriæ Primarius, in *Bigæ Disputationum de Taëtu Strumoforum Regis Francia*, Wittebergæ A. 1669. & 1675. editarum, *Disp. II.*, §. 2. & seqq.

LVI. Inter Scripta Kiloniensia, Rostochiensibus, ut numero, & dignitate, superiora, primus illis locus debetur, quæ Novellæ Academiæ Cimbriæ Inaugurationi, An. 1664. exeunte, & sequenti 1666. incunte, Soluta pariter atque Ligata Oratione, insigni cum Applausu, consecravit. Ad Classen τῶν Ἀμειψίων pertinent:

1. *Oratio Panegyrica*, in laudem Christiani Alberti, Ducis Holstiae, Kiloniensis Academiae Fundatoris, in hujus Inauguratione, d. 6. Oct. An. 1665, recitata, in Alex. Julii Torquati Chiliarchae Svedici, *Historiae Inaugurationis* istius, quæ Slesvigæ A. 1666. in fol. prodit, *Appendice* primum evulgata, ac inter *Orationes* deinde Nostri reliquas, in earum Syntagmate, An. 1698. Hamburgi edito, num. 1, p. 1-33., recusa.
2. *Descriptio Actorum Promotionis*, in omnibus Facultatibus Academiae Kiloniensis, Principalibus Auspiciis & Sumptibus, d. 22. Jan. An. 1666. instituta, omniumque, quæ cum iis sunt connexa. Accedunt, præter alia, *Vota* illius Pythagorica seu Lusuf Extemporaneus, de Numero Candidatorum Primæ Promotionis, in tribus Facultatibus Superioribus Ternario, in Philosophica autem Septenario, Petrique Musæi, Theologi, Erici Mauriti, J. Cri. Casp. Marchii, Medici, ac ipsius Morhofii, *Orationes* in eadem Promotione recitatae. Prodiere hæc omnia, & seorsim Kilonii An. 1666. in fol., & in Alex. Jul. Torquati *Appendice* modo laudata, Slesvigæ eodem An. 1666. edita, novissimeque Hamburgi An. 1699. in *Volumine Dissert. Acad.* p. 161-234., tertia vice sunt recusa.
3. *Oratio de tribus Causis*, ob quas multi ad minus solidam aliquam Sapientiam perveniant (Ignavia scil., Philastia & Discordia), in Promotionis Magistrorum Primæ Actu, d. 22. Jan. A. 1666. ab eo, Ordinis Philosophici Pro-Decano, recitata, quæ non solum in *Descriptionis Actorum Promotionis* istius Editionibus duabus prioribus, An. 1666. impressis, ac modo laudatis, compareret, sed & in *Orationum Syntagmate* (num. 2., p. 33-61.) lucem denuo An. 1698. vidit publicam.

Numeris adstricto Sermone Natales Academiae hujus celebrant:

1. *Epigrammata Sex* in Academiae Kiloniensis, & Quatuor ejus Facultatum, Insignia, in Torquati *Historia inaugurationis* p. 110. 111. obvia.
  2. *IV. Oda Concertantes* in laudem Ferdinandi III. & Leopoldi, Imperatorum, Fridericique & Christiani Alberti, Ducum Holstae-Gottorpiensium, scriptæ, ab Augustino Pflegero, Chori Ducalis Præfecto, Modis ornatæ Musicis, & in Academiae Inauguratione d. 5. Oct. A. 1665. decantatæ, quæ in *Historia Torquati Appendice* comparent.
  3. *Strena Poëtica*, sub initium Anni 1666., Principi, Patronis & Professoribus Academiae, distributæ, & a Torquato in eadem publicatæ *Appendice*, in *Volumine* autem *Dissert. Acad.* (p. 182-188.) Hamburgi An. 1699. recusa.
- Et, quæ hæc omnia junctim (sed Odas tamen absque Modis Musicis Pflegerianis) exhibent, aliaque insuper Carmina complura, eodem tempore scripta, complectuntur:

4. *Primitia Parnassi Kiloniensis*, Joh. Adolpho Kielmanno, Ministro Aulae Holsticæ Primario, inscriptæ, ac Kilonii An. 1666. (licet nulla hujus in Titulo occurrat mentio) in 8vo, impressæ, An. 1697. in Syntagmate *Operum Poëti-*

Poëticorum Lubecensi (p. 581-620.) denuo publicatæ, quas Frid. Rappoltus, Prof. Lipsiensis, eleganti commendavit Epigrammate Encomiastico, supra §. 40. jam recitato.

LVIII. Proximo Quinquennio (ab An. 1666. ad 1671.) sex alii Poëmatum Nostri Latinorum Fasciculi lucem viderunt publicam, omnes, in eadem Collectione Operum Poëticorum Lubecensi, An. 1697. recusi:

1. *Miscellanea Poëtica*, &c, quæ istis accesserunt, *Epigrammata Selecta*, utraque Bibliothecæ Ducum Holsaticorum Gottorpiensi inscripta. Kilonii A. 1666, in 8vo.

In *Miscellanea* Frid. Rappoltus, modo laudatus, ita ludit:

Singula quæ condis, cur Miscellanea ponis?

Lauta an congestis secla imitare cibis?

Visa meo certe est Olla hac Miscella palato,

Coenari solis digna sed Olla Diis.

Epigrammata autem Selecta hoc commendavit Tetrasticho:

Quæ selecta tibi, mihi sunt Epigrammata lecta,

Et jucunda bonis, & piperata malis.

Nempe Epigrammaticos atas non una lepores,

Nec vendis mordax Bibilis una piper.

2. *Venerum*, sive Epithalamiorum, Liber Joh. Adolpho Kielmanno inscriptus, Elogiisque Collegarum, Erici Mauricii & Ad. Tribbechovii, ornatus Mettrici, Kilonii 1667. in 8vo.

Veneres Nova, sive Epithalamia Recentiora, Augusto Friderico, Episcopo Lubecensi, Ducique Holsatico, dedicata, ibidem Anno demum 1675. (licet in Titulo non exprimatur) in 8vo. prodierunt.

3. *Funerum Liber*, sive Epicedia, Christiano Cassio, Ministrorum Episcopi Lubecensis, modo laudati, Primicerio, inscripta. Kilonii 1667. in 8vo. Adjecta est Elegia Ad. Tribbechovii Encomiastica.

4. *Autoschediasmata Poëtica*, sine Titulo, aut Anni (qui 1668. fuisse videtur) indicio, in 8vo excusa.

5. *Epigrammatum Libri II.*, prior Joeli Langellotto, Archiatro Holsato-Gottorpiensi, posterior Casp. Vogtio, Civitatis patriæ Wismariensis Consuli, inscriptus. Kilonii, sine Anni mentione, in 8vo.

6. *Horæ Subsecivæ Poëtica*, ad Constant. Hugenum, Consiliarum Principis Auriaci Intimum. Kilonii 1671. in 8vo.

Judicia Eruditorum de Poëmatibus hisce Latinis honorifica Recensui Syntagmatis omnium Lubecensis, qui infra suo loco exhibetur, reservamus.

LIX. A. 1667. exeunte, Principi suo, Christiano Alberto, Duci Holsato-Gottorpiensi, nuptias cum Friderica Amalia, Friderici III. Danorum Monarchæ Augustissimi, Filia, celebranti, publico Academiæ Kiloniensis nomine, Oratione soluta pariter atque ligata, gratulabatur, istaque occasione edebantur.

1. *Venus*

1. *Venus Cimbrica*, seu Poëma Heroicum in Nuptias istas Ducales, Academiae scriptum nomine, adjectaque huic Epigrammata aliquot, eidem Feltivitati dicata. Kilonii 1667. in fol. Recusa An. 1675. in *Veneribus Novis*, ac A. 1697. in *Operibus Poëticis*.
  2. *Panegyricus in Nuptiis Augustissimis Christ. Alberti, Ducis Slesvici & Holsatiae, ac Fridericae Amaliae, Friderici III., Dan. & Norw. Regis, Filiae, M. Dec. A. 1667., publico Universitatis Kiloniensis nomine, dictus*. Kilonii 1667. in fol. Recusus in *Syntagmate Orationum*, Hamburgi A. 1698. edito, num. 3., p. 61-106.
- Vincentii Fabricii nostratis, Consulis Gedanensis, non Jcti solum, sed Philologi etiam & Poëtae imprimis ἐγκωμιάται, eodem A. 1667. Warsoviae, in Regni Polonici Comitibus, extincti, Memoriae, hortante Christ. Cassio, Consiliario Episcopi Lubecensis Intimo, Communi utriusque Amico, consecravit.
- Manes Fabricianos*, seu Poëma prolixum Elegiacum, & Epigrammata quaedam, in Obitu ejus. Kilonii An. 1667. in fol., excusa, recusa autem, tum sub finem *Operum* Fabricii, Lipsiae A. 1685. in 8vo junctim editorum (inter *Adoptiva* p. 805-818.), tum in Morhofii ipsius *Operibus Poëticis*, Lubecae An. 1697. impressis, *Libro III. Manium*.

LX. Anno sequenti 1668. ipsimet Inscriptione parentavit duarum plagarum elegantissima, cujus hic est Titulus:

Nenia Funeralis in Annum 1668. expirantem, Lusus Epigraphicus. Kil. in fol. A. 1669. prodiit ipsius

Venus Alphabetaria in Nuptias Laur. Gutzmeri, Pastoris Ratzeburgensis, & Helenae a Nedden, Ratzeburgi in fol. excusa, & in *Veneribus* deinde *Novis* An. 1675., in *Operibus* autem *Poëticis* An. 1697., recusa; Poëma Elegiacum, omnium, quae in Amicorum scripsit gratiam, prolixissimum, Literarumque Alphabeti ordine Cogitata varia Erotica, per integras quinque plagulas, coacervans argutissima, de quo, in Jambis ad Sponsae Fratrem, Apollum Fridericum a Nedden, J. U. Lic. & Principis Megapolitani Secretarium, ita est praefatus:

En, quod petebas, Carmen! en ipsum Librum!
Inusitata quem mihi fecunditas,
Et mira quaedam Lusuum felicitas,
Et profluentis ingeni velocitas,
Et ista nominis tui jucunditas,
Et ista lucis optima festivitas,
Et oris ista pervicax dicacitas,
Calamique non sistentis improbus furor,
Et excitata mentis efferus calor,
Tot ampliarunt versibus, tot paginis.

LXI. Anni 1670. partem maximam Itineri secundo ad Anglos & Batavos Literario Noster impendit. Ex isto Kilonium A. 1671. redux, Opuscula quædam Roberti Boylei, Naturæ Scrutatoris felicissimi & incomparabilis, quorum in Anglia familiariter erat conversatus, Physica Latino donavit Idiomate, istamque versionem, nomine suo dissimulato, sub hoc edidit Titulo:

Rob. Boylei Introductio ad Historiam Qualitatum Particularium: Cui subnectuntur Tractatus de Cosmicis Rerum Qualitatibus, de Cosmicis suspicionibus, de Temperie Subterraneorum Regionum, de Temperie Submarinarum Regionum, de Fundo Maris; ex Anglico in Latinum Sermonem conversi. Hamburgi A. 1671. in 12mo.

Bina ipsismet in Versionem hanc suam ἀνάρτυρον Epigrammata in *Horis subsecivis Poëticis*, p. 3. 4., leguntur.

LXII. Ipse deinde, in Scrutinio Naturæ Arcanorum Curiosiori, Boyleium, aliosque Philosophiæ Experimentalis Instauratores feliciter æmulatus Lynceos, complura, & luculenta quidem ac præstantissima, illius subinde publicavit Specimina. Quorum primum, breve quidem, sed neutiquam poenitendum, fuit

Disputatio de Sole Igneo Academica, Kilonii A. 1672. in 4to edita, & Hamburgi A. 1699., in *Volumine Dissertt. Acad.* (p. 235. 244.), recusa, quam Georg. Casp. Kirchmayerus (62.), aliique honorifice passim commendant,

LXIII. Excepit hanc, eodem A. 1662.,

Epistola de Scypho Vitreo, per certum Vocis Humanæ sonum rupto, ad Johannem Danielem Majorem; Professore Medicum Kiloniensem, scripta, & ultra sex excurrentes Quaterniones, quæ Kilonii, An. jam dicto 1662. in 4to prodiiit.

Istam, Scyphorum Vitreorum, a Nicolao Pettero, Oenopola Amstelodamensi, certo & æquali vocis suæ sono, An. 1670., se præsentē, disruptorum, Historiam proponentem, & Ratiociniis Physico-Mathematicis ingeniose illustrantem, Autor *Ephemeridibus* Curiosorum Germaniæ *Physico-Medicis Miscellaneis* inferre primum parabat, sed deinde, cum in motem spe majorem excrevisset, seorsum edere maluit. Quam vendibilis fuerit, quantoque excepta sit applausu, Exemplorum illius intra breve admodum tempus distractio, & hinc orta raritas, abunde testantur. De utraque, præter Lipsienses (63.) & Erasimum Francisci (64.), istumque allegantem Cl. Tentzelium (65.), Joh. Christianus Frommannus, Medicus & Professor Coburgensis, An. jam 1675., in *Tr. de Fascinatione* (66.), sequentia annotavit: *Vocum verborumque efficaciam naturalem primo limine confirmare videtur elegans Experimentum*

f

mentum

(62.) In *Commentatione de Phosphoris, Natura Lucis & Igne* p. 31. (36.) in *Abis Erud.*, M. Mayo An. 1683., p. 195. (64.) in *Annot. ad Baronis a Valvasor Gloriam Ducatus Carnioli Vernaculam Germanicis*, L. 4., c. 50. (65.) in *Dialog. Menstr. German.*, M. Dec. A. 1689., p. 1277. (66.) *Lib. III. Part. III. Sect. 2., c. 3., §. 4., p. 985. 986.*

mentum Excell. & Clarissimi Dn. D. Danielis Georgii Morhofii, Prof. Kilon. Celebrerrimi in Epistola, quam inscripsit de Scypho Vitreo, per certum humanæ vocis sonum rupto, Kiloni A. 1672. edita. Argumenti raritate Angli, sua natura curiosi, ducti, prope Exemplarium, Hamburgi venalium, coemptione, & in Angliam transportatione, istorum raritatem in Germania pepererunt, ut rara sit inter Literatos Germanos Epistola ista. Nec defuit, qui vix editam in Belgicum transfunderet. Idioma, istoque luci publicæ, Amstelodami A. 1673. in 8vo, sub hoc expone-ret Titulo : D. G. Morhoffs Brieff over het Breken van een Glasfomer door seker menschetif Gelsuyt. De qua Anonymi Versione, Notulisque passim interpersis, Noster (in Præfatione Stentoris Ταλονκλάση) iudicat, satis quidem illum concinne in labore hoc esse versatum, nisi quod in nonnullis mentem suam non satis sit affecutus, & in ipsa Experimenti Historia, de fracto per sonum Diapason vitro, dissentiat. E Germanis, præter Joh. Christ. Frommannum (cujus verba paulo ante exhibuimus), publice Epistolam hæc commendarunt Christophorus Wegleiterus, Theologus Altorfinus (67.), & M. Theod. Kirchnayerus, Ordinis Philosophici Wittebergen-sis Assessor, qui Schediasmate de Viribus Toni Consoni admirandis! Academi-co, Wittebergæ eodem, quo illa, An. 1672. edito (68.); hoc de ea tulit Judicium : In hac videas multa rara ac curiosa, quæ famam Viri amplificant, quanquam ipse de se fateatur, quod magnam partem acceperit ab Anglis. E Danis, Erasmus Bartholinus, Medicus & Mathematicus Acad. Hafniensis Eximius, in Disp. (quam Casp. Thurmmanus (69.) allegat) de Problematis Geometricis, eodem A. 1672. publicata (70.). Ex Italis autem, præter Joh. Cinellum, Bibliothecæ Volantis Scriptorem (71.), Athanasius Kircherus & Daniel Bartholus. Jesuitæ duo longe doctissimi, & in Philosophia Naturali præ aliis egregie versati. Quos inter ille, in Phonurgia Nova, de prodigijs Tonorum Effectibus, Campidonæ A. 1673. in fol. edita, facta experimenti hujus de Vitro per vocem Petter-rupto mentione, sequentia adjecit : *Causam hujus rei anxie sane inquire-re conatus est Eruditus Vir, Dan. Georg. Morhofius, in Opusculo supra citato. Sed adhuc sub judice lis est, compluribus id tentantibus quidem, sed non cum eò, quem spe-rabant, successu.* Alter, Dan. Bartolus in Libro Italico de Sono & Tremoribus Harmonicis, Bononiæ An. 1681. evulgato (72), omnes in partes idem Experi-mentum versat, & magna Observationum Nostri parte adducta, complu-ribus aliis, tum ratiociniis, tum Experimentis, illustrat, sed Argumenta Epistolæ Morhofianæ, & Philosophiæ Democriteæ Principiis deducta, fasti-dit, his, inter alia, verbis utens, Nostro (non parum se iis affici, in Præfat. Stentoris Ταλονκλάση, falso) perquam honorificis : *Io havea scritto fin qui, ne altro*

(67.) in Or. de palmaris Seculi nostri Inventis p. 43. (68.) cap. 2., §. 3. (69.) in Elog. Morhof. p. 56. (70.) p. 5. (71.) Parte illius Prima, Florentiæ A. 1676. edita, & in Morho-fii ipsius Stentore Ταλονκλάση p. 19. laudata. (72.) Tr. III., c. 8.

altro mi rimaneva che aggiungere; quando mi si die', dopo lusingamente cercatolo, a vedere un trattato, sotto nome di lettera di Daniel Georgi Morhof de Scypho vitreo per certum humana vocis sonum rupto. Lettolo avidamente, ne giudicai dritto l'Autore, e l'opera piena d'eruditione e d'ingegno. Vidi in essa havervi del favorevole, e del contrario a me, oltre al filosofare, ch'egli adoperava, didotto dà principi d'un tal moderno Sissema Democritico riformato, che a me non va punto pel verso.

LXIV. Noster, partim tot Eruditorum Encomiis; & de raritate Epistolæ querelis, partim vero scrupulis, a Kircherò (cui, in *Diff. de Paradoxis Sensuum* (73.), nonnulla jam A. 1676. regeffit) circa experimenti certitudinem, ab interprete Belgico circa nonnullas ejusdem circumstantias, & a Bartolo circa Philosophemata Democritea, sibi motis, instigatus, Laborem suum, ut & istis, & his, satisfaceret, revidere, decennio a prima Editione jam elapso, decrevit. Revisionem aggressus, plurimis eundem Accessionibus ita locupletavit, ut Editionis prioris magnitudinem sextuplo excederet, atque ex Epistola in Tractatum prolixorem, 18. distinctum Capitibus, esset mutandus, qui A. 1683. sub hoc prodit Titolo:

Stentor Ταλακλάσης; seu *Dissertatio Epistolica de Scypho Vitreo per sonum vocis humana rupto*, ad D. Joh. Dan. Majorem, in qua imprimis natura Soni non parum illustratur, Editio Secunda, Emendatio & Auctior, Kilonii 1683. in 4to (1½ Alphab.).

Stentoris istius (Hamburgi An. 1699., in *Volum. Dissertt. Acad.* p. 329-445., recusis) Recensum prolixiorem Lipsienses (74.), Ephemerides Eruditorum Gallicæ (75.) & Christ. Franc. Paulinus (76.) exhibuerunt, quos consuli a curiosis jubemus. Lipsienses hoc eum ornant Elogio: *Natura Mystagogum esse Morbosum, vel solus hic Libellus locupletissimus potest esse testis. Omnia enim in idò allegationibus rarissimorum Autorum, omnia Experimentis recentissimis sunt plena, nec ullum eorum sine acuta atque accurata disquisitione a perspicacissimo hoc Viro dimittitur. - Autorems inspicere ipsum pretium erit opera. Is enim, uti Cornu Copiæ quoddam est eruditionum non trivialium, ita legentes quoque sic delectabit, ut ardentissimum in ipsis reliquorum ingenii fatuum, quos affectus perfectosque domi sovet, desiderium accendat. Commendant præterea eundem Sam. Reyherus, Autoris Collega, Acusticam hunc maxime illustrasse judicans (77.), Chr. Franc. Paulinus (78.) & Joh. Hadr. Slevogtius, Professor Acad. Jenensis Medicus (79.) cui Tractatus audit Eruditissimus.*

LXV. Sed ad Annum 1672. revertamur, quo, præter Physica ista, jam recensita, in lucem etiam prodit

Oratio de Intemperantia in Studiis, & Eruditorum, qui ex ea oriuntur, Morbis,
f 2

(73.) p. 18. (74.) in *Actis Erud.*, M. Majo A. 1683., p. 194-197. (75.) in *Philosophischen Fegeabend* c. 99., p. 874-878. (77.) in *Diff. de Natura & Jure Auditus*, c. 3., p. 7. (78.) loco citato. (79.) in *Disp. Inaug. de Anthrace Pestilenti*, §. 33., p. 12.

bir, triennio ante, M. Apr. A. 1669., sub auspicio Rectoratus Academici, habita Kilonii in 4to, Hamburgi deinde A. 1698., in *Orationum Syntagmate* (p. 106-143.), recusa.

Commendari hujus Lectio omnibus meretur Literatis, non ob doctrinam solum & Styli Oratorii Elegantiam haud vulgarem, sed etiam, & potissimum quidem, ob sapientiam, qua Vicia Eruditorum Epidemica nonnulla, horumque causas, cordate detegit, Literariam rariorem, Cujus intuitu Jac. Thomassii, Polyhistoris Athenarum Misniae Celeberrimi (80.), & Ant. Iteri (81.) albos jam reportavit calculos.

LXVI. Anno 1673. Orbis Eruditi conspectum subiit

Epistola de Transmutatione Metallorum, ad Joëlem Langelottum, Serenissimi Cimbriorum Principis Archiatrum, Hamburgi in 8vo publicata, & 10. constans ostensionibus, quæ in Volumine etiam *Dissertationum Academicarum atque Epistoliarum*, ibidem A. 1699. excuso, locum suum pag. 245-302. invenit, a D. Joh. Jac. Mangeto *Libro Bibliotheca Chemica Curiosa*, Genevæ hoc ipso A. 1702. editæ, Primo, uti Lipfenses narrant, itidem est inserta.

Scripta est illa rogatu Langelotti, cum hujus argumenti nonnulla, ac, in Colloquio de ipsius *Epistola ad Naturæ Curiosos*, cum eo communicata. Historiam persequitur non Scriptorum solum Chymicorum *ἑρμῶν*, sed Adeptorum etiam, quos vocant, Celebriorum, factarumque per istos Transmutationum Metallicarum, & subinde ad alia quædam Secreta Chymicæ Artis digreditur. Auctiorem longe illius Editionem Autorem esse meditatam, & Scriptorum ipsius Affectorum Index *Ἀυτογράφου*, in Vitæ Continuatione ab Anonymo publicatus, testatur, & Joh. Ludov. Hannemannus (82.) confirmat, simulque, ultimis Vitæ Annis, tum quoad Historiarum Circumstantias, tum quoad experimenta & Principia, multa melius edoctum, mentem in non paucis, refert, mutasse. *Lacinia*, quas se aliquando *purpura huic esse assuturum*, idem Hannemannus pollicetur, jacturam Supplementorum Autoris ipsius vix resarcient. Quorum si spes nulla superest, Epistola hæc, tot Observationibus referta eximiis, Lectori cuivis Erudito, vel sine illis, uti hactenus, ita porro etiam, sese approbabit. Merito enim illa a Vinc. Placcio vocatur *Doctissima* (83.), *Elegantissima* (84.), *Leclique jucundissima*, & multa scitu non inutilia continens (85.) ab Henn. autem Wittenio (86.) & Chr. Wilh. Eybenio (87.) *Libellus perelegans*, & a Christoph. præterea Wegleitero (88.) Phil.

(80.) in *Tr. de Plagio Literario*, §. 285. 288. 334. 634. (81.) in *Synopsi Philosophiæ Moralis*, L. 3. c. 3., p. 158. (82.) in *Ovo Hermetico-Paracelsico* p. 133. (83.) in *Notis ad Job. Rhodii Catal. Scriptorum Supposititiorum* p. 41. (84.) in *Tr. de Script. Anon. & Pseudon.* p. 159. (85.) in *eod. Tractat.* p. 42. (86.) *Dec. IX. Memor. Philos. Renov.* p. 628. (87.) in *Eponomologio Critico* Tob. Magiri Aucto p. 743.

(88.), Phil. Jac. Hartmanno, Acad. Regiomontanæ Medico percelebri (circa Succini licet Physiologiam modeste a Nostro dissentiente, suiq̃ue dissensus rationes adjuncte) (89.), Mich. Bernh. Valentino (90.), aliisque pluribus, commendatur. Unum hunc, in Libello, cetera pulcherrimo, nævum observes, qṽod Autor, nimio in Chymiam indulgens affectui, justum, circa Transmutationum Metallicarum Narrationes, non ubique adhibuerit delectum, nec a credulitatis vitio, in ista *χρυσοποιίας* & Adeptorum Historia, plane sit immunis. Id qṽod Viro etiam Illustri, Godofredo Gvilhelmo Leibnitio, est notatum, qvi, teste Celeb. Tenzelio (91.), pleraq̃ue Transmutationum, quas illa exhibet, Historias suspectas esse, nonnullas etiam manifesto falsas, Autori ipsi, paulo anteqṽam obiret, significavit.

LXVII. Anno 1675. Juris Noster publici fecit

Veneres Novas, de quibus §. 58. jam dictum;

Sequenti autem 1676.

Dissertationem de Paradoxis Sensuum Academicam, scorsim Kilonii, & hoc Anno, &, novennio post, A. 1686., in 4to impressam, A. 1699. autem, in Volumine Dissert. Acad. (p. 303-328.), tertia vice Hamburgi reculam, *ellegantissimam* utique (ceu vere Christoph. Wegleiterus (92.) judicavit), & Observationibus Experimentisque Physicis Selectioribus scatentem.

Digna itaq̃ue est, quam dolemus, Jactura *Libri*, in qṽem Diatriben hanc transformare, Accessionibus plurimis adjectis, voluit, de *Paradoxis Sensuum* integri, non in Scriptorum tantum Affectorum Indice, sed *Stentore* etiam *Ταλονλάτῃ* (93.), a superstite promissi.

LXVIII. Sexennio sequenti, qṽo nubeculæ quædam turbarum Bellicarum Cimbricæ Ducalis, & Musarum Kiloniensium, Tranquillitati subinde erant infestæ, nihil Morhofianum, præter Programmata, Carmina & Schediasmata hujusmodi, quæ recensere haud vacat, minutiora, lucem vidit publicam. Reddita autem Chersoneso huic Pace & Principum suorum Concordia, ad Scriptiones etiam Noster Eruditas rediit, & A. 1682. junctim, ob argumenti cognationem, Sermone Germanico, duo, quæ sola isto elucubravir, ingenii monumenta typis (in 8vo) evulgavit Kiloniensibus, junctim etiam ab Hæredibus (qvi ex Autoris illa codice emendarunt, passimq̃ue auxerunt, ac nova insuper Præfatione instruxerunt) Lubecæ A. 1700. in 8vo denuo recensita. Primum istorum est:

Der Unterricht von der Deutschen Sprache und Poësie, deren Ursprunge, Fortgange und Lehrsätzen, woben auch von der reimenden Poeterey
f 3 der

(88.) in *Or. de palmariis Seculi nostri Inventis* p. 42. (89.) *Libro II. Historia Succini Præsidi* Francofurti A. 1677. editæ, locis compluribus, (90.) *Diff. V. Epistolica de Lusu & Erroribus Naturæ* p. 173. (91.) in *Dial. Menstr. German.*, M. OB. A. 1692., p. 837. (92.) in *Orat. cit.* 42. (93.) p. 142.

der Ausländer mit mehrern gehandelt wird. (h. e. *Commentarius de Germanorum Lingua ac Poësi, hujusque Ortu Progressu & Præceptis, in quo etiam de Poësi Exterorum Rythmica fufius differtur.*)

Tractatus hic Vernaculus, Operis de Lingua & Poësi Germanica Latini plenioris, sed (affectu tantum, nec unquam sperandi) Prodomus, qui e Prolegomenis, Poëmatum Germanicorum præmittendis Syntagnati, in Librum ipsis Poëmatibus duplo majorem, teste Præfatione, excrevit, tribus absolvitur Partibus. Harum Prima, de Lingua agens Germanica, eamque, & Boreales illi cognatas, antiquitate, & Græcam, & Latinam, superare, inio has Germanicæ esse originis, luculenter (etsi longe compendiosius, quam in affecto *Originum Germanicarum* Opere, idem argumentum fufius persequuturo, facere decreverat) ostendit. Eo sine Autor Capite I. de Linguae Germanicæ Præstantia & Vetultate generatim differt, Cap. II. Græcam & Latinam illa esse recentiores, Illis autem voces Græcas & Latinas quamplurimas a Scythico-Germanicis Veteribus ortum traxisse, ostendit, Cap. IV. V. & VI. Fontes Derivationis Vocum cujuslibet Linguae genuinos commonstrat, & VIImo tandem Cognationem Vocum Græcarum & Latinarum, hominem ejusque partes & membra, denotantium, cum Germanicis ejusdem significationis exponit. Partis Secundæ, de Poëseos Germanicæ commentantis Origine & Progressu, Capita Quinque priora Poëseos Gentium Europæ aliarum, Gallorum scilicet, Italarum, Hispanorum, Anglorum & Belgarum, Rythmicæ sistant Historiam & Faciem Antiquam pariter atque modernam, Vltim & VIIIum Poëseos Germanicæ Ætatem Primam, ad Caroli Magni usque Imperium, ac Secundam, ad Mart. Opirii porrectam tempora, VIIIum Gentium Arctoarum Poësin, & Nonum denique Tertiam Germanicæ Ætatem, quæ in nostra incidit tempora, considerant. Partis Tertiæ, Germanorum Artem ipsam proponentis Poëticam, Caput I. de Linguae Germanicæ ad Poësin agit aptitudine, II. III. IV. & V. de ejusdem Orthographia, Etymologia, Syntaxi & Profodia, VI. de Numero Poëtico, VII. VIII. IX. & X. de Rythmis eorumque Necessitate, Origine & Qualitatibus, XI. & XII. de variis Versuum, Stropharum Carminumque, Generibus, XIII. de Inventionibus Poëticis, XIV. de Poëmatibus Heroicis, XV. de Odis, XVI. de Comœdiis & Tragediis, ac XVII. tandem de Epigrammatibus. Sub finem totius Commentarii adjectæ sunt Henrici Schævii (quem Noster in Gymnasio Stettinensi, uti supra, in Vitæ Historia, §. 7., jam est relatam, habuit Præceptorem) Metaphrases XVII. priorum Odarum Libri Primi Horatianarum Metrico-Germanicæ, variis Carminum generibus elaboratæ. Pleniorum Operis cedro dignissimi desiderantem noticiam ad Recensum illius ablegamus proptam, & perquam honorificum, in *Actis Eruditorum Lipsiensibus*, M. Sept. A. 1682. (94.) obvium,

vium, & qui isti sua debet, Adr. Bailetum, Scriptorem Judiciorum de Eruditis Gallicum (95.). Lipsienfes (96.) his illud verbis extollunt: *Cum de Latinorum Lingua & Poësi multi Commentarios scripserint, Poësin etiam Germanicam quidam in Artem redegerint, ac certis legibus astrinxerint, deque Lingua Germanorum diversorum Autorum extent Monumenta: nullum tamen præstantiori ingenio, ac majori eruditionis variorisque doctrinæ copia, conditum fuit hoc Opusculo, quod, vernaculo Idiomate scriptum, Germanicis suis Poëmatibus, in unum collectis Fascem, & Kilonii hoc anno editis, præmisti Doctissimus Morhofius, Latinorum etiam Græcorumque Carminum Venustate nulli Poëtarum secundus.* Alibi iidem *Libellum aureolum* (97.), & *Commentarium Eruditissimum* (98.), salutant, Quanti Erasmus Francisci, plurimæ Lectionis, ac singularis in sermone Germanico Eloquentiæ pariter atque Elegantix, Scriptor, istud fecerit, verba Epistolæ ejus ad Willi. Ern. Tenzelium Vernaculæ docent sequentia (99.), Latine a nobis translata: *Dn. Morhofium valde admiror, diversisque Viris Illustribus pulcherrimum ejus de Lingua & Poësi Germanica Commentarium, præ aliis hujus generis Scriptis, de nota meliore commendavi.* Joh. Christoph. Wagenfeilio (100.) *Liber audit laude dignissimus.* (*Ein Preiswürdigstes Buch*), Joh. Frid. Mayero (1.) *Præstantissimus*, Joach. Fellerio (2.) *Opusculum Aureum*, & Christ. Grübclio (3.) *Tractatus Eruditus*, Henr. Meibonium Juniolem (4.), aliosque plures, non minus honorifica Laborem hunc Nostri mentione dignatos, brevitatis studio, allegare supersedeo,

XLIX. Commentario huic de Lingva & Poësi Germanica eximio, in utraque Editione, & Kiloniensi Anni 1682., & Lubecensi Anni 1700., ista paulo auctiori, ob Argumenti, uti jam monitum, affinitatem, subjungitur alterum Nostri Scriptum Vernaculum, sive Poëmatum Germanicorum Sylloge, pari applausu excepta:

Die Teutsche Gedichte.

Pleraque seorsim jam ante prodierunt, omnia autem junctim excusa Eruditis in hoc sistuntur Syntagmate, Trium, in quas dispescitur, Partium, Prima, quæ Argumenti sunt. Gratulatorii, secunda Funebria, & Tertia denique Miscellanea non unius generis, Sacra atque Profana, cum Odis atque Epigrammatis plurimis, legenda exhibente. Encomiastas ea invenere plurimos, e quibus solos jam allegabo Collectores Actorum Orbis Eruditi Lipsien-

- (95.) *T. IV. des Jugemens des Savans* P. I. p. 117. 118. (96.) p. I. c. p. 271. (97.) *M. Febr. A. 1691. p. 55.* (98.) *M. Jun. A. 1697. p. 261.* (99.) recitat ea Tenzelius in *Dial. Menstr. German.*, *M. Jun. A. 1690. p. 518.* (100.) im Bericht von der Meister Singer Kunst (*sub suæ Commentationis de Civitate Noriberg.*), t. 1. p. 452. (1.) in *Disp. de Codice suo Bibl. Germ. MSO* (in *Append. Hist. Vers. Bibl. Lutheri*) p. 168. (2.) in *Præf. Catalogi MSS. Biblioth. Lips.*, nec non in *Præf. Metaphrascos Mediat.* Joh. Gerhards Richterianæ, *Metrico-Germanica*, A. 1690. edita. (3.) in *Diff. de Lingva Germ. Veteri & moderna*, c. 1. p. 4. (4.) in *Addit. ad Pal. Henr. Vogleri Introd.* p. 186. 189.

plensium Celeberrimos, *Venustatem* illorum *plane eximiam, nativamque, quam pra se ferunt, elegantiam, minus affectatam anxieque quæsitam*, commendantes (5.). Non dissimulo tamen, inter Encomiastas hos non deesse, qui laudibus Censuras, sed ab affectuum forte contagio haud iununes, admisceant, Silcios imprimis, ob prælatum Mart. Opitio suo, Poeseos Vernaculæ Instauratori, Paulum Flemmingium, Nostro subinde minus æquos. Hos inter B. N. (quem Bened. Neukirchium, Silegium, Anonymus alter M. M. (6.) perhibet) s'vavitatem in illis videtur desiderare, in *Partis Poëmatum Christiani ab Hofmannsvaldau Germanicorum Secunda*, Lipsiæ An. 1696. editæ, ita scribens Prolegomenis: Morhof schreibt zwar so lieblich nicht, als gelehrt: Er hat aber sehr wol verstanden, was zu einem Gedichte erfordert wird (7.). M. M. modo allegatus, licentiam eorumdem, in Constructione verborum turbanda, iusto interdum majorem verbis hisce accusat simul & excusat (8.): Die Freyheit, deren er sich bey der Construction, und anderweit, bedienet, ist bey einem Mann von solcher Autorität mehr zu verwundern, als nachzuahmen. Er pfleget auch dergleichen nicht leichtlich zu gebrauchen, es wäre denn, daß eine arttge meditation hinfallen müßte, wo man der Sprache nicht eine kleine Gewalt anthun wolte. Rîsum autem linguæ nostræ Cimbricæ gnaris Censura sua haud dubie extorqvebit M. Joh. Christianus Kunkelius, Uratislavienſis, qui, in *Disputatione de Sileſorum in Germanica Poëſi præſtantia*, Lipsiæ An. 1698. edita (9.), Flenmingio, ejusque Imitatori Morhofio (cujus tamen Carmina se Germanicæ subinde admiratione prosequi, non diffitetur (10.)), præter duritiæ quoddam genus, *Hoiſatismos* etiam, nescio quos, exprobrat.

LXX. Anno 1683. in lucem prodit

Stentor Ταλαλαςης, Tractatus, cujus Historia §. 64. jam est exposita, Phycus,

Sequenti autem 1684.

Liber de Patavinitate Liviana, ubi & de Urbanitate & Peregrinitate Sermonis Latini univſe agitur, Vito Ludovico Seckendorſio, Electoris tunc Saxonici, Ducisque Saxo-Numburgensis, Confiliario Intimo, ad eandem postea in Aula Brandenburgica dignitatem, cum Cancellarii Novæ Academiæ Halensis conjunctam Officio, ob merita in Rempublicam & Literas Imnortaltalia, erecto, Heroi Eruditissimo, omniumque vere Eruditorum amantissimo, inscriptus, ac Kilonii in 4to excusus, in Volumine autem *Differtationum Academicarum* (p. 471-592.), tribus post lustris, Hamburgi An. 1699. denuo publicatus.

Scripti

- (5.) *M. Sept. A.* 1682. p. 276. 277. (6.) in den unvorgreifflichen Gedanken von deutschen Epigramatis (quæ Lipsiæ A. 1698. prodierunt). c. 2. p. 54. (7.) *lit. b. 5. b.* (8.) *l. c.*, c. 2., p. 60. 61. (9.) §. 8., p. 11. 12. (10.) §. 6., p. 10.

Scripti hujus exaſciatiſſimi Recenſus Hiſtorico-Encomiaſtici prolixiores exhibentur in *Aſtis Eruditorum Lipſienſibus*, M. Dec. 1684. (11.), Abbatis Roquii *Ephemeridibus Eruditorum Anni 1685. Gallicis* (12.), & Pet. Bælii *Novellis Reip. Literaria*, eodem An. 1685. Gallice publicatis (13.) Hos conſulat Autores, qui pleniorẽ Argumenti ejus deſiderat notitiã, Lipſienſes (14.) hanc Libro, per ſe vendibili, hederam ſuſpendunt: De *Sermonis Romani, qui Conſulum, qui Patriciorum, qui Equitum erat, nitore, quam Urbanitatem dixere, doctè graviterque diſſerere*; atatis *Auræa Scriptores ab iniquis obſtreſtantium Cenſuris*, Livium præſertim, *Hiſtoricorum Romanorum Principem, & ipſum Equitem, adverſus Afinium Pollionem, Patavinitatĩ inſimulantem, acriter defendere, ſic ut in animo legentis ſuſpicio impolita diſtinctionis ne minima relinquatur, illuſtris non minus eſt ingenii, quam artis exquiſitæ. Quod cum, in præſenti Scripto, egregie, uti propoſuerat, Clariſſimus Autor præſtiterit, non eſt dubium, quin de bonis ille Literis tanto præclarior mereatur, quanto majori illis ſolent eſſe detrimento, quorum pravum detrahendi ſtudium id agit, ut quacunq; ratione Scriptores Clariſſimos erudito ſeculo ſuſpectior reddat, primamque adeo dicendi regulam corruptam. Interjectis deinde compluribus, eundem Opus appellant nitidum, ac profundioris doctrinæ plenum, in quo multa inveniuntur, quæ cum Antiquitati, Romanæ æque ac Græcæ, tum rerum Hiſpanicarum, Gallicarum & Italicarum notitiæ, plurimum accendunt lucis, judicium de Scriptoris cujuſcunq; generis ac atatis acuiunt, diſcernere Lingvarum Idiotiſmos docent, politiorisq; Literaturæ ſtudio excitando, augendo & ornando, apprime ſerviunt. Abbatis Roquii (15.) hoc de illo eſt Judicium: On trouve icy des Recherches fort curieuſes ſur ce deſaut de Tite Live, & ſur la véritable Urbanité du ſtile Latin. Ægid. Menagius (uti in Menagianis Poſthumis, Amſtelodami A. 1694. editis (16.), refertur) ſequenti eundem dignatus eſt Elogio: J' ai vu un Traité de Morboſius, imprimé depuis peu, ſur la Patavinité de Tite Live, ou il explique tres ſcavamment ce que c' eſt que l'Urbanité & la Peregrinité de la Langue Latine. Cet Ouvrage eſt plein d' Erudition, & de mille choſes curieuſes, ſur cette matiere. Petro Bælio (17.) audit Un Ouvrage Infinité des Recherches tres curieuſes, Thomæ autem Crenio (18.) Liber non inelegans. Aliorum Laudes prætereo, ſolumque adjungo Chriſtophori Cellarii, peritiſſimi atque acuratiſſimi Diſtinctionis Latinae Cenſoris, Judicium de eodem honorificum (19.): Voſſius, Bonifacius, Sigonius, & cumprimis Morboſius, Kilonienſis Academia inſigne Decus, certatim congeſſerunt, quæ ad tuendam tanti Scriptoris (Livii ſc.) famam & ornamentum faciunt: noviſſimus etiam a moroſi Cenſoris, Afinii Pollionis, iniquitate fortiffime nuper defendit, & Patavini hominis Latinitatem vindicavit puriſſimam.*

(11.) p. 570-576. (12.) num. 20., ad d. 25. Jun. p. 318. (13.) M. Apr. A. 1685., p. 444. 445. ac M. Jun., Art. III., p. 609-625. (14.) l. c. (15.) l. c. (16.) p. 190. (17.) l. c. p. 445. (18.) in Notis ad *Traſatus Variorum de Eruditione comparanda* p. 294. (19.) *Proſgramm. L. p. 357.*

LXXI. Sed nec tacenda nobis est, tacere quamvis Oratorem jubeat, *Disputatio elegantissima de Eloquentia in Tacendo*, Kilonii eodem An. 1684. in 4to edita, & Hamburgi A. 1699., in *Volumine Dissertationum Academicarum* (p. 446-470.), recula;

In qua (uti scite Liptiensēs (20.) observarunt) ea commendatur *Oratoris Prudentia*, qua id solum, quod in *Oratione ἐπερησιῶν* est, exprimit, cetera vero, qua vel circa *Inventionem*, vel circa *Elocutionem*, περὶεργα sunt, aut superflua, ab *Argumento*, *Personis*, *Loco*, *Tempore*, *Re*, *aliena*, aut quovis modo inepta, omittit, aut indideta esse cupit. Hujus, præter Gottl. Frid. Seligmannum, Theologum Liptiensem (21.), Vinc. etiam Placcius noster honorificam fecit mentionem, & Doctissimam publice, nec innumrito, vocavit (22.). Recudi etiam Noster, eodem An. 1684., Kilonii in 4to, cum sua ad Pet. Axenium, Ictum & Advocatum Slesvicensē, Virum Doctissimum, sibi quæ amicissimum, Præfatione curavit.

Joh. Laurembergii, Rostochiensis, Mathernatum in Academia Daniæ Sorana Professoris, tum ob Eruditionem in reliquis Polymathiæ Elegantioris Partibus eximiam, tum Venam etiam Poeticam admirabilem, in Orbe Literato Celebrissimi (23.), *Satyram Elegantissimam, qua Rerum Bonarum Abusus, & Vitia quadam Seculi, perstringuntur*, A. 1636. ab ipso editam, una tum ejusdem *Querimonia Daphnorini* (i. e. Laurembergii) de suo & Academia Sorana statu.

Utrumque hoc Poëmatum in Appendice etiam Adoptiva Operum Nostri Poëticorum, Lubecæ An. 1697. junctim impressorum, locum postea invenit.

LXXII. Anno sequenti 1685, in lucem ab eo itidem denuo sunt protractæ:

Nicassi Baxii, Monachi Augustiniani; Medulla Eloquentiæ & Figura aliquot Rhetorica, ex M. T. Cicerone concinnata, Quibus ipsius præmissa est *Præfatio*, qua de omni in Eloquentia excerpēdi ratione agitur, Kilonii 1685. in 3vo.

Quem Libellum quatuor octernionum exiguum uti in Juventutis se usum recudi curasse, in Titulo proficitur, ita eidem etiam *L. 3. Polybist. Lit., c. 7., §. 27.*, de nota meliore commendavit.

LXXIII. An. 1686. Lubecæ in 8vo prodit

Otiarum Divinarum, seu Carminum Sacrorum Liber, Programmata complectens Poëtica, seu ἑμμετρα, Festis IV. Anni Solennioribus, publico nomine, in Academia Kiloniensi propolita, integer postea ibidem A. 1697., in Operum Poëticorum omnium Syntagmate, *Libro I. Charitum p. 2-40.*, recusus, Quatuor Pro-

(20.) in *Abis Erud.*, M. Jul. A. 1699., p. 290. (21.) in *Idea Studioſi πολυμαθεύεργα*, Rostochit A. 1685. edita, §. 15. (22.) in *Excerptis Binis Rhetoricarum Accetſionum* p. 175. (23.) V. de illo *Hypemnemata nostra ad Alb. Bartholini Lib. de Scripturis Danis*, p. 279-283.

Programmata priora, Festo τῆς χριστογονίας dicata, Joach. Fellerus, Th. Lic. & Poëseos in Acad. Lipsienſi Profeſſor, ſeorſim An. 1689. Lipſiæ, teſte Continuatore Vitæ Morhofianæ Anonymo, edidit, & Prælectionibus publicis illuſtravit.

LXXIV. A. 1687., quod in Polyhiſtore ſuo revidendo ac Editioni apparando longe eſſet occupatiſſimus, niſi præter Carnina & Programmata aliquot minutura, juris fecit publici. Ex iſtis mentione haud indignum nobis videtur

Programma de eo, quod in Diſciplinis eſt divinum, Feſto Pentecoſtes A. 1687. dicatum, quod non Hamburgi ſolum An. 1698., inter Programmata reliqua, *Orationum* ſubjuncta Syntagmati (p. 551-571.). denuo prodiit, ſed totum etiam ab ipſo Autore (integrum hujus argumenti Commentarium, uti, in Affectorum Recenſu, infra §. 87. monebitur, molito ac politico) *Polyhiſtoris Literarii Libro I.*, paucis ſaltem mutatis, inſertum, *Caput* hujus *XII.* ſibi vindicavit.

De ipſo *Polyhiſtore* Polyhiſtoris noſtri, in *Tomos III.* diviſo, *Tomique* præſertim *Primi*, ſive *Literarii*, duobus Libris prioribus, *Bibliothecario* & *Methodico*, qui lucem An. ſeq. 1688. viderunt publicam, quæ hoc loco eſſent dicenda, cum prolixiorẽ exigant *παράθεσις*, *προλεγόμενων* horum Epilogo commodius reſervabuntur.

LXXV. Anno 1690. Lubecæ in 8vo ἡ Μακαρίτης edidit

Philochryſum, ſeu de *Laudibus Auri* *Orationes* duas, omnis generis *Hominum*, præcipue *Eccleſiaſticorum*, *Vitia* falſe traducentes; Alteram M. Ant. Majoragii, *Rhetoris* ſeculo Superiore *Mediolanenſis* *Inclyti*, in *Orationum* ipſius Syntagmate, ob *παρρηſίαν* haud dubie adverſus *Clericos*, omiſſam, a *Marquardo* Gudio noſtrate, *Viro ſummo*, inter *Ἀνέκδοτα* ejus, una cum altera contra *Gaudentium Merulam Apologetica*, *Mediolani* repertam, & *Ultrajecti* An. 1666. in 4to publicatam, nunc autem, in uſum *Prælectionum* *Publicarum*, cum *Præfatione* ſua, reſuſam; Alteram propriam de eodem *Argumento*, *Kal. Sept.* An. 1699. *Kilonii* recitatam. Ambæ, eodem An. 1690., *Kilonii* (ſive *Lipſiæ* potius, quam *Titulus* quidẽ diſſimulat, ſed *Typi* produnt) in 4to, curante *Frid. Bened. Carpzovio*, *Senatore* ac *Muſagetæ* *Lipſienſi* (cui ab *Autore* erant inſcriptæ), iterum prodierunt, & in *Morhofianarum* etiam *Orationum* *Sylloge*, *Hamburgi* An. 1698. impreſſa, num. 9. § 10., p. 249-366. leguntur.

Utriuſque Recenſum *Vir Celeberr.*, *Wilh. Ern. Tenzelius*, in *Dialogis Menſtruis Vernaculis* (24.), prolixum ſatis exhibuit, *Morhofianam* autem (cujus adverſus *Clericorum Avaritiam* *Invectivas* & *Diſteria* *Autor*, ne *Crabrones* irritaret, *Pontificios* tantum *Majoragii* notare exemplo, in *Præfatione* finxit),

Præter eundem (25.), Vitus Ludov. Seckendorfius (26.), Joach. Fellerus (27.), aliique, insignibus ornavunt Elogiis.

LXXXVI. Anno tandem Emortuali 1691. recudi Kilonii in 8vo, juxta Exemplar A. 1688. Antwerpense, cum Præfatione sua, curavit

Johannis Dekenii, Jesuitæ, *Observationes Poematicas, Exemplis Illustratas*, quarum recensum prolixiorum, laudes illis suas large admittentem, sed nonnulla tamen etiam in iisdem desiderantem, Libro jam *Polyhistoris Literarii Tertio Cap. X.* (28.), exhibuerat. Præter istas, & Rob. Boylii, Joh. Laurembergii, Nicassii Baxii ac M. Ant. Majoragii, Opuscula, §. 61. 71. 72. & 75. jam laudata, Francisci item Quarlesii *Enchiridion Morale*, Anglice scriptum, cujus novam Kilonii, incertum quo Anno, in gratiam Auditorum, se in Lingua ista utentium Magistro, Editionem (in 12mo.) publicavit, Periochasque deinceps haud paucas argutiores, Metris a se redditas Germanicis, *Poëmatum Vernaculorum* An. 1682. inseruit Syntagmati, & Joh. Wallisii *Grammaticam Anglicanam*, eodem fine, nisi memoria mihi imponit, denuo vulgatam, nihil Scriptorum Alienorum atque Adoptivorum ipsius cura in lucem revocatum est publicam. Accenseri tamen Adoptivis istis forsitan etiam meretur Edmundi Richerii, Theologi Sorbonæ Parisiensis Incltyti ac *πολυμαθίας*, *Obsevirix Animorum*, Morhofii hortatu, & ex ipsius Bibliotheca, per Adamum Rechenbergium, Literarum tunc Elegantiorum, nunc autem Sacrarum, in Acad. Lipsiensi Interpretem, Lipsiæ A. 1693, in 12mo, verum mortuo jam Ergodiocta, luci iterum expolita.

LXXXVII. Recensum hactenus exhibuimus Historicum Scriptorum Polyhistoris Nostri, quæ superstes ille edidit, omnium, in quo tamen minutiora pleraque, Carmina scilicet & Programmata sigillatim excusa (quorum nonnulla, Rostochiensia imprimis, in Syntagmate istorum desiderantur), Epistolas quasdam (qualis est illa, quam, ad Olavum Rudbeckium d. 23. Jun. An. 1681. de ipsius exarata Atlantica, in Elogiorum Operis hujus Sylloge, Upsaliæ sine Anni mentione in fol. publicata, reperies,) aliaque istius generis Schediasmata, brevitatis studio omissa esse, haud diffitemur. E quorum numero uti Programmata & Carmina, Latina pariter atque Germanica, junctim jam sunt recusa, ita, ut Epitolarum etiam τὰ Μακρά, omnes ferme, si paucas excipias, Ineditæ, ab Hæredibus primo quoque tempore colligantur, & cum Adoptivis ad Nostrum, Joh. Frid. Gronovii, Joh. Schefferi, J. Georg. Grævii, Nic. Heinssii, Henr. Oldenburgii, Joh. Andr. Bosii, Frid. Rappolti, Ott. Menkenii, aliorumque Hominum Doctissimorum, per illos, Interprete Vitæ Parentis Continuatore (29.), jam promissis, &, præter unicum Gravianam, duasque Oldenburgianas, itidem etiani-

(25.) l. c. §. 43. (26.) in *Comm. de Lutheranismo*, Lib. III., Sess. 21., §. 84. (27.) in *Epigrammate peculiari* Editioni Lipsiensi subjuncto, e quo §. 40. nonnulla attulimus. (28.) p. 73. 74. (29.) in *Appendice Voluminis Dissertationum Academicarum* p. 42.

etiamnum *ἀνεκδότοις*, lucem propediem videant publicam, serio optamus. Grævia, quam dixi, Hamburgo d. 22. Jul. A. 1678. scripta, in Biographiæ Nostri propriæ Continuatione legitur *ἀδεσπότης* (30.), duæ autem Henr. Oldenburgii, Societatis Regiæ Anglicanæ Secretarii, Londini A. 1672. & 1673. exarata, in *Epistolarum* Viri Illustris, Marqu. Gudii, a Petro Burmanno Ultrajecti A. 1697. editarum, Adoptiva jam prodierunt Appendice (31.).

LXXVIII. Inter Monumenta ingenii Morhofiani Posthuma, quorum enumerationem, ordine Scriptionis sic exigente, jam aggredimur, primum sibi locum vindicat:

Polyhistoris Literarii Liber Tertius, sive παρασκευαστικὸς, de Excerptandi ratione; Lubecæ, Anno ab Autoris Obitu proximo 1692., in 4to, excusus, cujus mentio prolixior, in totius Operis Polyhistorici Historia, paulo post recurret. Hunc Anno sequenti 1693. excepit:

Commentatio de Disciplina Argutiarum, sine Loci mentione in 12mo edita. Constat ea Tribus Sectionibus, & Lectiones Nostri de *Arguta Dictione Academicæ*, quas ille publice quidem, in *Commentario de Lingua & Poësi Germanica Vernaculo* (32.), Literatis jam erat pollicitus, sed facie haud dubie, si vixisset, longe cultior, ac limam expertas accuratam, dedisset, in lucem, in scis Hæredibus, incertum a quo, protrusas, multisque Sphalmatis Graphicis & Typographicis (uti in *Homonymoscopia* jam nostra (33.) est monitum) foedatas, exhibet. Recensum ejus sistunt Lipsienses, in *Actis Eruditorum*, M. Sept. A. 1693. (34.), inque isto (35.), *Opusculum* hoc, ut solent, quæ Morhofium agnoscunt Parentem, eruditione plane singulari, egregiisque Animadversionibus, maxime Oratoriis, esse referunt, pronunciant. Thomas Crenius (36.) *Commentationem* vocat *Doctissimam*, M. M. autem, Scrip-
tor *κρηττώμενος*, de Epigrammatis commentatus Germanicis (37.), *Libellum* brevem quidem, sed luculentum (Eine zwar kurze, doch wol ausgearbeitete Schrift.)

LXXIX. Eodem A. 1693., Lipsiæ in 12o. prodit:

Collegium Epistolicum, ab Autore, cum in vivis esset Studiis tantum privatis Auditorum suorum destinatum, jam vero, ob summum variumque usum, publica luce donatum. Accessit *Epistola* ejusdem (de qua §. 49. jam dictum) in *Plagiarium* quendam suum *Invektiva*.

Primum hanc editionem, furtim factam, cujus menda foedissima & admodum numerosa, præter me (38.), Celeberr. Tenzelius, complura illorum enumerans & corrigens (39.), & Vitæ Morhofii Continuator (40.), obelo notarunt.

§ 3

- (30.) in eadem *Append. Dissert. Acad.* p. 43. 44. (31.) num. 39. & 40., p. 73. 74. (32.) P. III., c. 5. p. 541., & c. 17. p. 757. (33.) *Secl. I.*, c. 1., §. 7., p. 16. (34.) p. 399-402. (35.) p. 400. (36.) P. I. *Animadvers.* c. 7., §. 4., p. 122. (37.) in den unvorgreiflichen Gedanken von deutschen Epigrammatis, quæ Lipsiæ A. 1698. prodierunt. c. 3., p. 97. 98. (38.) in *Homonymosf. I. c.* (39.) in *Dialogis Menstruis Germanicis*, M. Aug. A. 1693. pag. 680-683. (40.) in *Append. Dissert. Acad.* p. 27.

tarunt, exceptis altera Lubecensis, a Joh. Burch. Majo, Successore Autoris, Anno sequ. 1694., curata, Præfatione nova ac Indicibus instructa, & auctor pariter atque emendatior, in 8vo, sub novo hoc evulgata Titulo:

Libellus de ratione conscribendarum Epistolarum, a mendis Editionis Lipsiensis innumeris a J. B. Majo repurgatus. Ascefferunt nova quædam Exempla.

Recensum Libelli, ex Editione priori, invenies in *Actis Eruditorum Lipsiensibus*, M. Apr. A. 1693. (41.), & Tenzellii *Dialogis Mensuris Vernaculis*, M. Augusto Anni ejusdem (42.), Qui, ob nervosam Præceptorum breviter, & Exemplorum Observationumque egregiarum copiam, inagni illum, a Christiano etiam Weisio de nota meliore, antequam ederetur, commendatum (43.), merito æstimat,

LXXX. A. 1694. publice comparuerunt

D. G. Morhofii *CVIII. Quæstiones Chymicæ, ex variis Autoribus Chymicis collectæ, cum Responsionibus & Solutionibus* (Enigmata Chymicorum magis plerumque intricantibus, quam explicantibus) Joh. Ludov. Hannemannii, Prof. Physici Kiloniensis, *Ovo hujus Hermetico-Paracelsico*, quod vocat, sive de *Auro Tractatui*, Francofurti A. 1694. in 8vo excuso, insertæ (44.)

Quæ nusquam a Nostro promissæ, nec in Scriptorum Affectorum Indicibus memoratæ, si vel maxime Parentem cum agnoscant in privatos tamen solum usus, subitaneo consilio, uti Cordati Lectores facile perspiciant, absque justa cura, in chartam sunt conjectæ, nunquam vero publicæ luci destinatæ, nec proinde in eam ab Editore temere fuerunt protrudendæ. *Ætæva* certe potius istæ sunt, quam fætus justæ maturitatis *γῆρος*, ac nova proinde earum, se ita locupletandarum, ut tres absolvant Centurias, justoque præterea illustrandarum Commentario, quam, p. 283. pollicetur, Editione Exegetes modo dictus, absque ulla Orbis Eruditi indignatione supersedere poterit.

LXXXI. Triennio post lucem publicam, uni inclusa Syntagmati, junctim denuo viderunt, quæ antea, vel singulatim excusa, vel, in Fasciculos minores congesta, diversis ipsemet vulgarat temporibus,

Opera Poëtica Latina omnia, in unum collata, ad Autoris mentem-disposita, & ab Hæredibus, cum Cosp. Dan. Morhofii, Filii, Elegia ad Fridericum, Ducem Holsatiæ, Dedicatoria, Henricique Muhlîi, Supremi Ecclesiarum Cimbria Ducalium Antistitis, Præfatione de Poësi ac Poëtis Latinis, edita, Lubecæ 1697. in 8vo.

Editio hæc Carminum Latinorum omnium Posthuma (qualem ipse etiam Autor, adiacu superstes, Anno jam 1683, in *Programmate ad Lectiones Acroamaticas Invitatorio*, est pollicitus) exhibet:

I. Cha-

(41.) p. 164. 165. (42.) p. 680-683. (43.) in *Oratore Politico, Germanice edito*, p. 22. (44) p. 251-284.

1. *Charitum Libros III.* (quorum Primus *Otia Divina*, §. 73. memoratay Secundus Carmina Gratulatoria ad Leopoldum Imperatorem, Carolum II. & Wilhelmum III., Reges Angliæ, Frid. Wilhelmum, Electorem Brandenburgicum; Christ. Albertum, Ducem Holfatiæ, Gustavum Adolphum, Principem Megapolitanum, Ferd. Fürstenbergium, Episc. Monasteriensem, Christianum, Comitem a Ranzou, Henriettamque Catharinam Gersdorfiam, Heroinam Gentis Frisicæ doctissimam, Tertius autem Poëmatia ejusdem generis ad Joh. Adolphum Kielmannum, Aulæ Gottorpiensis Præsidem, aliosque Viros Nobiles, Doctos & Indoctos, complectitur), p. 1-251.
2. *Veneres Antiquas*, p. 253-336.
3. *Veneres Novas*, p. 337-438.
4. *Manium, seu Epicediorum Libros III.* (quorum Primus, sub *Funerum* titulo An. 1667. jam prodierat, reliqui duo ex Epicediis, singulatim antea publicatis, nunc demum sunt congesti), p. 439-580.
5. *Primittas Parnassii Kiloniensis*, p. 581-620.
6. *Autoschediasmata Poëtica*, p. 261-652.
7. *Horas Subsecivas Poëticas*, p. 653-688.
8. *Miscellanea Poëtica, & Epigrammata Selecta*, p. 689-826.
9. *Epigrammatum Libros II.*, p. 827-856.
10. *Jocorum Librum* (quo *Lessus in Ciconiam Adrianum*, *Querela Halecir*, & *Carmen de Ente Rationis*, continentur), p. 857-900.
11. *Prætermissa*, p. 901-931.
12. *Adoptiva quadam*, partim honori Autoris sacra, partim ab eo edita (& hæc inter Joh. Laurembergii *Satyram & Querimoniam Daphnorini*, A. 1685. scorsim publicatas), p. 931-967.

Proluxioris Syntagmatis hujus (cujus Fasciculorum plerorūque Editiones, hanc antegressæ, §. 49. 50. 53. 55. 57. 58. 59. 60. 67. 71. & 72. a nobis sunt enumeratæ), Præfationisque simul Muhlianz, Recensus sibiunt Lipsienses in *Astir Eruditorum*, M. Jun. A. 1697. (46.), & Pet. Rabus in *Bibliotheca Europæ Belgica* (dem Boecktaal van Europa) M. Sept. & Oct. An. 1699. (47.). Ceterum, quanta Venam Morhofii Poëtici, & Carmina inprimis hæc Latina, admiratione prosecuti sint Eruditissimi Temporum nostrorum, & in Poësi etiam Exercitatisissimi Scriptores, Lipsienses, Godof. Gvili. Leibnitii, Æg. Menagii, Ol. Borrichii, Henr. Meibomii, Aug. Varenii, Josuæ Arndii, Frid. Rappolti, Er. Mauriti, Chr. Kortholti, Ott. Sperlingii, Laur. Normanni, Georg. Casp. Kirchmayeri, Joach. Felleri, Joh. Nicol. Hertii, Pauli Sperlingii, Ad. Tribbechovii, Henr. Muhlii, aliorumque præterea complurium, judicia de illa pariter atque hisce perquam honorifica, imo pene invidenda, quæ,

iii

in elogiorum Autoris ipsius recensu, §. 23-46., longa cumulavimus serie, abunde, imo ἀναπλήρωτες, evincunt. Pauca jam istis, quæ denuo huc transcribere non vacat, addemus, quibus ipsam hanc Poëmatum Latinorum omnium Collectionem Viri Eruditi commendarunt. Henr. Muhlius, in *Præfatione* illius, Carmina Morhofiana omnium quidem præstantissimis accenferi non posse, cum ab Erroribus suis ac nævis non sint immunita; agnoscit, imo nonnulla e Syntagmate hoc merito eliminari debuisse judicat, pleraque tamen, ob Verborum Curam, Numerorum sollicitudinem, Sententiarum Acumen, Argutiarum Lumina ac Gemmas, laborem studiumque incredibile iis impensum, & accuratam imprimis Veterum Imitationem, prolixè deprædicat. Sed, quid vetat Verba ejus nonnulla ἀπολέξην adjicere, a Celeb. etiam Tenzelio repetita? Licet, ait, fortasse in id, quod optavit, fastigium non ascenderit, licet tanta elegantia & puritas, vel sobrietas quoque & facilitas, in hisce ejus Carminibus ubique non adsit, uberem tamen quandam a natura venam, & divinum quoddam ingenium, & bonorum lectionem Scriptorem, usque quaque perspicitis. - - Licet nonnulla ei exciderint, a quibus mallem abstinuisset, Carminibus tamen suis semper aliquid argutum, quod Lectorem alliciat, aut eruditum, & quod διδασκαλίαν habet, aut morale, aut Politicum, interfert. Et ad inveniendâ venusta Argumenta ingenium nusquam deest, nec ad ordinandâ Judicium. Sed nec Eloquentiæ facultas adest, nec Sermonis puritas & suavitas. Vis & elegantia in clausula fere arguta & aculeata, quam Noster summo opere captabat, nec lepores detestabatur ac Sales, aut alios ingenii lusus, sed doctos, sed urbanos, & qui ab Antiquorum elegantissimis non recedunt. Lipsienses (43.) Muhlianum hoc Judicium suo approbaverunt calculo, Carmina Morhofii cultissima, & Argumenti, Metri atque Inventionis varietate cum paucis comparanda, vocarunt, Jocorumque imprimis Librum Poëmata eruditissimisque Salibus respersa complecti judicarunt. Tenzelius denique (49.) optime eadem censet esse elaborata, & ingeniosas præsertim Epigrammatum Inventiones admiratur, in quibus eum, Const. Hugenium & Pet. Francium, sed alium aliter, excellere, Mich. etiam Filizius, Lufatus, haud ita pridem pronunciavit (50.).

LXXXII. Poëmatum Syntagma, Anno mox sequenti 1698., excepit haud dissimilis eorum ingenii Morhofiani Monumentorum, quæ Solutæ etiani Eloquentiæ palmam Autori suo vindicant, Collectio.

Orationes scilicet & *Programmata*, in Celeberrima *Holsatorum Academia Kiloniensis* publice propostæ, utraque nunc cura *Filiorum* collecta & publicata, cum *Indicibus* necessariis. Hamburgi 1698. in 8vo.

Decem

(43.) *l. c. p. 264.* (49.) *l. c. p. 535.* (50.) *Corollario V. Speciminis Analæctorum ad Ol. Borrichii Dissertationes de Poëtis.*

Decem in Syntagmate hoc exhibentur. Orationes (quas inter Quinta, Sexta, Septima & Octava, in isto demum prodierunt, reliquæ autem jam ante singulatim, uti suis dictum est locis, erant editæ):

1. Or. in Academiæ Kilonienfis Inauguratione, d. 6. Oct. An. 1665. habita, p. 1. 33.
  2. Or. de Causis, ob quas multi ad minus solidam aliquam sapientiam perveniant, d. 22. Jan. An. 1666., in primæ Magistrorum Promotionis Actu recitata, p. 33-61.
  3. Panegyricus in nuptias Christiani Alberti, Ducis Holstatiæ, M. Dec. A. 1667, dictus, p. 61-100.
  4. Or. de Intemperantia in Studiis, & Eruditorum, qui ex ea oriuntur, Morbis, in aditu Rectoratus Academici, M. Apr. A. 1669. habita, p. 106-143.
  5. Or. de Viro Bono, ad mentem Philosophorum Gentilium, in promotione Magistrorum, M. Oct. A. 1669., habita, p. 144-164.
  6. Or. de Otio Sapientibus dando, in Rectoratus aditu, M. Apr. A. 1677, dicta, p. 164-188.
  7. Or. de Literarum in Republica Utilitate, in aditu tertii Rectoratus, d. 5. Oct. A. 1684., habita, p. 188-213.
  8. Or. de Fructibus in Holstatiæ, Urbemque Kilonium, ex Academia redundantibus, in aditu Quarti Rectoratus, M. Apr. A. 1690., habita, p. 213-249.
  9. Or. de Auro, Kal. Sept. A. 1690. recitata, p. 249-304.
  10. M. Ant. Majoragii *Philochrysus*, seu *Or. de Auro, a Nostro edita*, p. 304-366.
- Orationibus Programmatum (quorum, publico Academiæ nomine, scribendorum cura, Anno demum 1674., mandato Ducali, Nostro est commissa, quibusque paucula forte aliena a se insculsi esse immista, Filii in Præfatione sciuntur) integra subiungitur Centuria, Octo sistens Festo *Χριστογονίας* consecrata, Undecim Paschalia, totidem Pentecostalia, totidem quoque de Angelis Michaelitica, XXXI. Exequialia, & XXIX. alia variorum Argumentorum Academica, publico partim, partim privato nomine, vulgata, pleraque erudita pariter atque elegantissima, ac ab Autore jam ipso (teste Matth. Henr. Burchardo (51.) Editioni, quod luce ei digna viderentur, destinata. *Συναρραφίας* totius hujus Sylloges, in *Actis* quoque *Eruditorum*, M. Jul. A. 1698. (52.), sistant Liptiensis, qui Programmata multa elegantique censent esse eruditione referta, de Orationibus autem hoc ferunt Judicium: *Orationibus, cum in Genere Demonstrativo, vel Loco Communi, versentur nec tam ad persuadendum, quam ad delectandum, sint compositæ, exquisitorem Auditor adhibuit cultum, genusque dicendi selectus est argutius, auribusque horum tem-*

h

porum

porum accommodatum, in quo Poëticum nonnunquam decorem relucere voluit, ex inferiorum Literarum Myroibecio petita quadam subinde aspergens ornamenta, quibus doctas aures teneret caperetque.

LXXXIII. Post edita Poëmatum, Orationumque & Programmatum, quæ modo recensuimus, Syntagmata, pari instituto, reliqua etiam Nostri Scripta Latina, præter Polybistorem, Libellosque de Disciplina Argutiarum, scribendis Epistolis & Dilatatione Oratoria, Posthumos, omnia, quæ superstes ipse diversis seorsim publicaverat temporibus, in Volumen redacta unicum, junctim Anno 1699, sub hoc prodierunt Titulo:

Dissertationes Academica & Epistolica, quibus rariora quadam Argumenta eruditè tractantur, in unum omnes Volumen collata, & Consensu Filiorum edita. Accessit Autoris Vita, quæ tum Lectiones ejus Academicas, tum Scripta Editæ & Edenda, Elogia item ac Judicia Clarorum Virorum, exhibet. Additi quoque sunt, præter Joh. Burch. Maji Præfationem, Indices accurati & locupletissimi. Hamburgi An. 1699. in 4to.

Continentur hoc Volumine (quale Celeberr. Tenzelius (53.), Anno jam 1692. (53.), ob Dissertationum Morhofianarum, elegantissimis, uti vere judicat, Observationibus scatentium, raritatem, congeri optavit) Scripta Nostri sequentia, seorsum ante excusa, suisque jam locis fufius supra recensita ac celebrata:

1. Diatriba Juridica de Morbis, & eorum Remediis, p. 2-50.
2. Disp. Jurid. Inaug. de Jure Silentii, p. 51-70.
3. Diss. de Enthusiasmo seu Furore Poëtico, p. 71-82.
4. Theologiæ Gentilis Politicæ Dissert. Prima de Divinitate Principum, cui nunc demum e MSto adjecta est Secunda de Titulis Principum Divinis, hæctenus ἀνέκδοτῳ, sed sub finem mutila, p. 82-117.
5. Prophonema in Summos honores Theologicos Christ. Kortholti p. 117-126.
6. Diss. de Principe Medico, p. 127-160.
7. Descriptio Actorum primæ Promotionis Academicæ Kiloniensis, p. 161-234.
8. Disp. de Sole Igneo, p. 235-244.
9. Epistola de Metallorum Transmutatione, p. 245-302.
10. Disp. de Paradoxis Sensuum, p. 303-328.
11. Stentor Ταλακλάσσης, seu Tr. de Scypho Vitreo, per certum Vocis Humanæ Sonum rupto, p. 329-445.

Undecim hæc, jam ante edita, & Annorum, quibus primam viderant lucem, ordine disposita, Tria sequuntur Meletemata, hæctenus ἀνέκδοτα:

1. Diss. de Quinta Essentia, Catholico Morborum Remedio, adversus morbos quosvis,

quosvis, cum omnes a Spirituum prava dispositione proficiscantur, non nisi Spiritualia Remedia, sive Quintas Essentias, adhiberi debere, ostendens, quam Dethlevis Crusius, J. U. C., Autoris in Civitate Hamburgensi Amicus, privatim ab hoc olim sibi communicatam, ut ederetur, Bibliopolæ tradidit. (595-605.)

2. *Epistola*, qua juvenem, in Academia viventem, hortatus est ad Disputationem de Latinitate Digestorum, de qua ipsi, eam culpanti, cum Professoribus lis erat Juridicis, abrumpendam (p. 605-611.)
3. *Dissertationis de Meritis Germanorum in Literas* (cujus paulo post, inter Afsecta, prolixior fiet mentio) Fragmentum, & solum ferme Exordium, inter schedas Studiosi cujusdam, qui ex ore dictanti publice id exceperat, repertum (p. 612-616.)

Accedit tandem Appendix, Vitam Morhofii, ab ipsomet inchoatam, & ad An. 1671. pertextam (p. 1-48.), Elogia Morhofii, & Scriptorum ejus nonnulla, a Casp. Thurmanno collecta (p. 49-60.), & Carminum tandem Adoptivorum, in Honorem Nostri scriptorum, Syllogen copiosam (p. 61-143.), exhibens. De quibus Voluminis hujus Accessionibus cum supra, §. 4. & 27., fusius jam sit dictum, h. l. ulterius quicquam addi non videtur necessarium. Consuli cetera de Dissertationibus hisce Morhofianis etiam merentur Lipsienses (quibus *Exquisitissima* audiunt & *admodum solerter elaborata*), in *Actis Eruditorum*, M. Jul. A. 1699. (54), prolixiorem, & Lubecenses, in *Novis Septentrionis & Maris Baltici Literariis*, M. Jun. Anni ejusdem (55.), breviorum illarum sistentes Recensum.

LXXXIV. Ultimum inter omnia Polyhistoris Nostri Monumenta Literaria, hætenus & ab illo superstiti, & a defuncti Hæredibus, Juris facta publici, occupant, quæ, superiore denum An. 1701., Lubecæ in 8vo prodierunt,

Deliciae Oratoriæ Intimioris, sive Liber de Dilatatione & Amplificatione Oratoria: Opusculum c Lectionibus de hoc Argumento Academicis, An. 1683. & 1691. habitis, enatum, & in tres Partes divisum, cujus *Συναρραφία* accuratiorem Laudesque, in *Actis Eruditorum Lipsiensibus*, M. Aug. A. 1701. (56.), *Novis Septentrionis & Maris Baltici Literariis Lubecensibus*, M. Apr. A. 1701. (57.), & Cl. Eccardi *Excerptis Librorum Recentiorum*, quæ Hannoveræ prodeunt, *Menstruis Germanicis*, M. Majo Anni ejusdem, invenies (§8.).

LXXXV. Enumeratis hætenus satis fusc Scriptis Morhofianis, quæ lucem jam aspexere, publiceque leguntur, omnibus, ad *Ἀνέκδοτα* atque Affecta nobis est pergendum. Horum Catalogum prolixum, quo LXXI. hujus generis recensentur Meletemata, ex aliquot Indicibus Autoris ipsius *ἀνέκδοτα* congestum, Vitæ ejus Continuator Anonymus, in *Voluminis Dissertationum*

h 2.

tationum Academicarum Appendice, exhibuit (59.). Verum tumultuarius ille est, nulloque, vel Argumentorum, vel Annorum ac temporum, ordine collectus, haud pauca, passim a τῷ Μακρίτῃ, tam in Lucubrationibus Editis, quam Prælectionibus Academicis ἀνεκδότοις, promissa, omittit, nec quænam illorum, vel Editioni sint matura, vel imperfecta aut inchoata, vel Calamo saltem, nunquam iis admoto, destinata, verbulo ullo significat. Id quod Continuatore illum, qui, teste Joh. Burch. Maji *Præfatione, Bibliotheca Morhofiana Forulos ac Schedas fere omnes diligenter excussit*, facere omnino decuisset, præsertim cum Literæ ad Celb. Tenzelium Muhlianæ (60.), multa superesse, quorum prima saltem lineamenta Autor duxerit, plura, quæ inter chartas confusa turbataque reperiuntur, nos edocuerint. His Catalogi istius defectibus ut pro Virili medeamur, aliis Monumentorum Nostri Ineditorum atque Affectorum Indicem Tripartitum substituamus, Classe prima Ἀνέκδοτα, quæ adhuc supersunt, vel si perire, ab Autore tamen sunt elucubrata, Secunda autem, quæ ab eodem in Scriptis quidem suis, Catalogisque Nundinalibus publicis, sunt promissa, sed vel plane derelicta deinceps, vel saltem inchoata, enumeraturum, & Asterisci Notam singulis, quorum nulla apud Vitæ Continuatore occurrit mentio, præfixurum, Tertiaque tandem Classe, quæ e solo illius nobis innotuere Catalogo, prioribus subjuncturum. Potiorum Titulis aliæ subinde etiam Observationes Miscellæ adjiciuntur, quas Lectoribus non ingratis fore speramus.

LXXXVI. Ad Classẽm ergo Primam τῶν Ἀνέκδοτων, quæ etiamnum supersunt, vel si forte perire, ab Autore, uti certò constant, elucubrata fuerunt, limam tamen pleraque accuratiorem desiderant, referantur:

1. *Polyhistoris* Tomi Primi, sive *Literarii*, Libri IV. Posteriores (Quartus scilicet, Quintus, Sextus atque Septimus), Editioni jam parati, Tomi item duo reliqui, Secundus & Tertius, sive *Philosophicus* & *Præcticus*, e *Prælectionibus de Notitiâ Autorum* atque *Polyhistoricis* congerendi atque excerpendi, congruoque ordine digerendi, subinde etiam Notis ac Emendationibus illustrandi. Plura de iis, in totius Operis Historia accuratiori, paulo post dicentur.
- * 2. *Prælectiones Polyhistoricæ*, An. 1672, habitæ, & XVII. Capitibus (quorum Indicem infra, §. 90., in *Polyhistoris*, ex iis congesti, sistemus Recensu) comprehensæ, haud diversæ, ni fallor, a *Lectionibus de Re Bibliothecaria Publicis*, quarum A. 1683., in *Programmate ad Acroamaticas Invitatorio*, & mentionem ipsemet fecit, & Editionem promissit.
3. *Prælectiones de Notitiâ Autorum*, e *Polyhistoricis*, alio dispositis ordine, passimque auctis ac interpolatis, enatæ, bisque, ab A. 1680. ad 1683., Auditori-

ditoribus propositæ. Historiam illarum, & Capitum, quibus constant, XXVII. Indicem (ab Anonymo etiam Vitæ Morhofianæ Continuatore (60.), & Christ. Thomasio (61.) publice jam exhibitum), §. 90., in mox secuturo *Polybistoris* offendes Recensu.

- * 4. *Isagoge Jurisprudentiæ Romanæ*, A. 1675. privatim Auditoribus proposita, quæ Editioni parata esse, A. 1683., in *Programmate ad Lectiones Acroamaticas* Invitatorio, significavit.
- * 5. *Mnemonicæ Juris*, Voces exhibens Mnemonicas, singulis Institutionum & Decretalium Titulis accommodatas, quarum ope isti, earumque numeri, memoriæ possunt imprimi. De Artificio ejus Vid. *Lib. 2. Polyhist. Lit.*, c. 6. §. 55. 56.
- 6. *Comm. de Jure & Privilegiis Morbosorum*, c. Disp. hujus Argumenti Academi-
ca, paulatim aucta, enatus, de quo §. 48. fusius jam est dictum.
- 7. *Tr. de Jure Silentii*, de quo consulenda sunt, quæ in Historia Disputationis
Nostri de eodem Argumento Inauguralis, hujus Prodrumi, §. 51., monuimus.
- 8. *Historia Naturalis*, prout hodie fecunda tot Observationum mense est ditata, in
Collegio Bipartito privatim A. 1675. & 1676. proposita, sive *Polyhist. in*
(quo Titulo in Continuatoris Vitæ Morhofianæ gaudet Catalogo) *Phy-*
ficus, Veterum & Recentiorum Sectarum Placita proponens & conferens, & Ve-
tera Novaque Inventa, per omnes Corporum Naturalium Species, recensens.
Pars Prima Physicam generatim considerat, diversasque Hypotheses Physicas
Philosophorum, tum Veterum (Hebræorum sc., Mosis & *Μωσαιστικῶν*,
Ægyptiorum, Chinesium, Pythagoræorum, Democriteorum, Epicureorum,
Platonicorum, Stoicorum, Peripateticorum, Jonicorum, Scepticorum), tum
Recentiorum (Bernh. Telepii, Franc. Patricii, Hier. Cardani, Thomæ Campa-
nellæ, Rob. Fluddi, Thomæ Hobbessii, Theophrasti Paracelsi & Chymicorum,
Ren. Cartesii & Affectarum ejus, aliorumque Novatorum), una cum Sectarum
singularum Historia, & subjuncta Veteres Modernosque conciliandi Methodo,
proponit. Posterior, de singulis Physicæ Specialis Capitibus, Philo-
sophorum Veteris atque nostri ævi Sententias diversas, potissimum
autem Recentiorum Experimenta & Observationes, exponit, Metho-
doque Eclectica, nec Autoritati Veterum, nec Affectui in Modernos,
obnoxia, solerter & judiciose examinat. Prolixum singulorum Cap-
itum utriusque Partis Indicem Continuator Vitæ Morhofianæ Anony-
mus (62.) exhibuit, Editionem vero Autor ipse A. quidem 1683., in

(60.) in *Append. Dissert. Acad. Morhofi* p. 32. 33. 34. (61.) in *Cogitatis Mensuris de Libris*
varii generis Jocoferiis, M. Aug. A. 1688., p. 275-279. (62.) in *Append. Dissert. Acad.*
p. 34-37.

Programmate ad Lectt. Acroam. Invitatorio, promissit, sed dein, mente mutata, nucleum ejus *Polyhistori* inferere maluit *Philosophico*. Verum, nec hoc effectum ipsi dare, per morsem immaturam, licuit. Nos luce illam publica, accurate tamen prius revisam atque emendatam, dignissimam esse, cum Erasmo Francisci (63.), censemus, a quo Elogium *Eines trefflichen und sich würdigen Werkes*, so verhoffentlich noch in Druck kommen wird (h. e. *Operis egregii, & Editionem, cujus nec spes desit, meriti*), reportavit.

- *9. *Collegium Historicum*.
- *10. *Introductio ad Historiam*, sive *Lectiones Academicæ de Scriptoribus*, quorum ad Prudentiam Civilem Usus est, Historicis, A. 1673. 1677. & 1683. Auditoribus propositæ.
- *11. *Lectiones in Taciti Annales, & Vitam Agricolæ*, A. 1674, & 1675. publice habitæ, e quibus nonnulla ad Editionem a se selectum iri, in *Programmate ad Lectt. Acroam. Invitatorio*, A. 1683. promissit.
- *12. *Genealogia Familiae Brokthorfforum Equestris Holsaticæ*, Piscium etiam Volantium (qualem hujus ostentant Insignia) Historiam persequens, quam a Nostro, postulatæ Caji Laurentii, Comitæ a Brokthorff, Anno circiter 1687., esse conscriptam, & *avéndeſor* ab hoc asservari, e Joh. Lud. Hannemannii Literis, in *Additt. ad Partem II. Itagogen in Hist. Cimbr. p. 215.*, est indicatum.
- *13. *Lectiones Methodico-Præcticae de legendis, imitandis & excerpendis Linguae Latinae Autoribus*, A. 1675. publice, & A. 1685. privatim, habitæ.
- 14. *Tr. de Pura Dictione*, *Lectionibus Publicis* A. 1688. 1689. & 1690. propositus, ab Autore A. 1684. (in *Lib. de Patavinitate Liviana*), & ab Hæredibus decennio post (in *Catal. Nund. Vern. Lips. A. 1694. p. 13.*), Orbi Literato promissus, cujus Editionis desiderium Lipsienses, in *Actis Erud.* (64.) dudum sunt profecti.
- 15. *Characterographia, seu Commentatio de Stylo, ejusque Exercitiis*, in *Catal. Nund. Autumn. A. 1668. Lips. p. 25.*, & *Programmate ad Lectt. Acroam. Invitatorio*, A. 1683. publicato, promissa.
- 16. *Prælectiones de Differentia Styli Poëtici & Oratorii*, A. 1670. & 1682. habitæ.
- 17. *Periodologia, sive Tr. de Periodo Oratoria & Poëtica*, quem publicis A. 1686, & 1687. *Lectionibus* proposuit, cujusque Editionem Hæredes, in *Catalogis Nundinalibus, Vernali A. 1694., p. 13., & Autumnali A. 1696. p. 40.*, expectari a se jufferunt.
- 18. *Prælectiones Publicæ Oratoriæ*, A. 1669 habitæ.
- *19. *Collegium Oratorium Theoretico-Præcticum*.

20. *Manu-*

(62.) in *Append. Dissert. Acad. p. 43-37.* (63.) in den gebrochenen Spott- und Laster-Pfeilen M. Joh. Matthxi, p. 430. (64.) M. Dec. A. 1684., p. 575.

20. *Manuductio ad Eloquentiam Civilem, sive Orator, & Præceptis, & Exemplis perpetuis lectionisque, adornatus, cujus spem fecit A. 1683., Progr. Inuit. ad Lectt. Acroamaticar.*

*21. *Nova Rhetorices Elementa, in Tyrannum & Adultiorum gratiam concinnata, in quibus ductu Aristotelis & Christoph. Schraderi, de præcipua Rhetoricæ Parte, in reliquis Compendiis hætenus omissa, Enthymematum sc. Inventione, diligentius agitur, ac Figuræ, ceteraque ad Ornatum Orationis spectantia, in concinniore rediguntur Ordinem. Promissa sunt A. 1683., sub finem Programmat. modo laudati, & A. 1684., publicis proposita Lectionibus.*

22. *Collegium Oratorium Sacrum, de Methodo Themata arguta, & Sacro Textu eruent. di, Exemplis singularum Periocharum Evangelicarum, Diebus Dominicis ac Festis Proprium, illustratum, cujus spem A. 1683. in eodem fecit Programmate. Hand diversæ ab hoc sunt, uti credo, quas Vitæ Continuator in suo memorat Catalogo, Sacra in Dies Dominicos Meditationes, Dissertatione de Eloquentia Ecclesiastica sipatæ.*

*23. *Logica Oratoria, A. 1677. privatis proposita Auditoribus.*

24. *Pathologia Oratoria, XVI. Capitibus comprehensa, & A. 1667. Auditoribus dictata Publicis, cujus Editionem A. 1683., in Progr. ad Lectt. Acroam. Invitatorio, promissit.*

*25. *Collegium Poëticum Theoretico-Præcticum, Rostochii A. 1662., & dein Kilonii etiam aliquoties, habitum, hujus συλλαβῆς sinit Autoris Programma 83. (Rostochii A. 1661. publicatum), p. 930-935. Editionem optant Lipsienses in Actis Erud., M. Dec. A. 1684., p. 575.*

26. *Hermathen Poëtica, seu Lib. de Inventionibus poëticis, Lectionibus Academicis A. 1667. propositus, & Parte III. Commentarii de Lingua & Poësi Germanica, c. 13. p. 650., ac in Progr. Inuit. ad Lectt. Acroam., promissus.*

*27. *Lexicon Latinitatis Poëticae magni in scribendo Carmine usus, Auditoribus A. 1670. dictatum. Specimen ejus, sive Idea de Translati Libri III. Polyhistoris Literarii, c. 11. p. 74-III., legitur.*

*28. *Oratio de Genio & Spiritu Poëtico, qua, d. 17. Oct. A. 1660., Professionem Poëticam Rostochii est auspicatus, ab ipomet in Diss. de Enthusiasmo Poëtico allegata (65.)*

*29. *Manuductio ad Excerptum, Auditoribus proposita privatis, cujus editionem A. 1683., in Progr. Inuit. ad Lectt. Acroam., promissit, Nucleumque postea Libro Polyhistoris Literarii Tertio inseruit.*

Hæc sunt, quæ absoluta ab Autore esse, & inedita adhuc latere, vel certò mihi constar, vel probabili suspicor conjectura. Monendum tamen denuo, pleraque Lectionibus Academicis absolvi extemporaneis, limam accuratio-

rem

rem & manum ultimam Autoris sui non expertis, nec proinde omnia promiscue luce publica esse digna.

LXXXVII. Classi Secundæ affectorum, ab Autore, in Scriptis suis, Catalogisque publicis, promissorum quidem, sed deinceps, vel plane derelictorum, vel ad finem haud perductorum, a nobis vindicantur:

1. *Tr. de eo, quod Divinum est in Disciplinis*, in *Progr. Invit. ad Lectt. Acroam.* A. 1683. pronissus. Primas illius Lineas *Programma* exhibet ejusdem Argumenti Pentecostale, A. 1687. publicatum, & A. 1689. *Libro I. Polyhistoris Literarii*, c. 12., An. 1698. autem in *Programmatum Sylloge*, recusum, de quo §. 74. jam nonnulla diximus.
- * 2. *Comm. de Infelice Eruditionis hoc nostro tempore statu*, quem meditatus esse a Joh. Ludov. Hannemann, in *Præf. Ovi Hermetico-Paracelsici* (66.), perhibetur.
3. *Tractatus de Germanorum in Rem Literariam Meritis*, supercilioso Exterorum opponendus contemptui, quem non solum *Parte II. Commentarii de Lingua & Poësi Germanica*, c. 2. p. 248, in *Progr. Invit. ad Lectt. Acroam. Invitatorio*, *Lib. I. Polyhist. Lit.*, c. 13. §. 33. c. 16. §. 56., ac c. 18. §. 50., publice est pollicitus, sed Lectionibus etiam Academicis A. 1686. coepit proponere, & *Polyhistori* suo, uti Schema illius, eodem A. 1686. publicatum, ostendit, Appendicis instar voluit adjungere. Sed pertexere illi telam inchoatam, Opusque tot Eruditorum Voris expetitur (cujus solum superest Exordium, inter schedas Studiosi, qui e distantis ore in Auditorio exceperat publico, repertum, & in *Dissertationum Academicarum Volumine* (67.) A. 1699. excusum) feliciter absolvere, non licuit. Testem allego Henr. Muhlium, Successorem, qui, in Epistola ad Wilh. Ern. Tenzelium, A. 1692., d. 30. Martii, ita de illo scripsit (67.): *De Meritis Germanorum spes votumque plane decollabit. Non enim nisi paucula, quæ Consilium Institutumque hujus Argumenti aperiant raptim, & sine cura, in chartam conjecit. Argumentum ejus idem Muhlius, in Poëmate Manibus Nostri Sacro, hisce Elegis eleganter exponit:*

*Invidet nobis Batavus, sint Gallus & Anglus,
Nomina Teutonicis non satis aqua Viris:
Hic Nostris adstat meritis, parat ille Theatrum,
Quo prostant titulis conspicienda suis.
Civibus ille sudet doctis, ne fama laboret,
Et patria Laudis gloria prisca cadat.*

Quanta

(65.) *lit. B. 2. a.* (67.) p. 612.-616. Conf. de illo §. 83. (68.) V. Tenzelii *Dial. Menstr. Germ. M. Jul. A.* 1692. p. 603.

Quanta ejus fuerit inter Eruditos expectatio, Celeb. Tenzellius (69.), Theod. Janfonius (70.), Bernh. Pet. Karlius (71.), vel soli, ut alios taceam, docebunt. Jacturam ejusdem Lipsienfes (quibus *Opus audit Utilissimum, totique Genti Teutonica maxime gloriosum*) (72.), Henr. Muhlius (73.), Casp. Thurmannus (74.), Georg. Henr. Gützius (75.), Joh. Burch. Majus (76.), alique, serio deplorant.

4. *Diff. de Christianismo Veteri, quid ille & Philosophorum Gentilium docendi modo, Moribus & Dogmatibus, traxerit, in Catalogo Lectionum Kiloniensium Academicarum Semestri A. 1673. promissa.*
5. *Opus plenum & accuratum de ortu & progressu Theologiae, Enthusiasticæ, quod A. 1662., Diff. I. Theologia Gentilis Politica p. 48., a se jussit expectari.*
- * 6. *Comm. de Principiis Naturæ Incognitis, de quo ita Ipsemet, in Stentore Ταλαντα p. 44. scripsit: Fatendum sane est, in Causarum investigatione plus saepe subesse difficultatis, etiam in minimis, quam credant Lyncei illi minutiarum Speculatores. Quæ me causa aliquando impellebat, ut de Principiis Naturæ incognitis Commentarium meditarer, per omnia Naturalis Scientia Capita demonstraturus, sine Principii alicujus incogniti subsidio extricare nos his difficultatibus non posse, ac nullam, hunc uique in diem, Sectam satis validor his nodis cuneos admoveere.*
7. *Epistola de Transmutatione Metallorum Editio nova, longeque auctior, quam molitum eum esse, præter Vitæ Continuatorem, testis est J. Lud. Hannemannus, in Ovo Hermetico-Paracelsico p. 133. In cujus Libri Appendice, p. 12., cdi etiam optat Chronicon Chemiæ Adeptæ, quod quidam Colonnellus studio & opera Magni Morhosi concinnavit & collegit. Confer, quæ §. 66. de hac Epistola jam diximus.*
8. *Dissertationis de Principe Medico, Rostochii A. 1665. publicatæ (de qua §. 36. consulenda), Editio nova auctior, P. II. Hist. Nat. MS., c. 8. promissa.*
9. *Dissertationis de Paradoxis Sensuum, A. 1676. Kilonii evulgatæ, editio nova longe auctior, sive Liber hujus Argumenti integer, in Stentore Ταλαντα p. 142. promissus, uti §. 67. jam est monitum.*
10. *Commentatio πλανισµος de Ungue, in Catal. Nund. Vern. A. 1664. Lips., p. 37. promissa, sed nunquam (licet factum illud esse Georg. Matth. Königius in Biblioth. Veteri & Nova, falso tradat) edita.*
11. *Idea Viri Boni, ad Theologiam seu Philosophiam Veterem Gentilem adumbrata, quam in Catal. Nund. Vern. A. 1664. Lips., p. 37., promisit. Nucleum ejus sistit*

(69) i.e., *M. Sept. A. 1691., p. 757-758. 801., & M. Mart. 1692. p. 270. (70.) in Biblioth. Promissa, & Latente p. 37. (71.) in Diff. de Germania Literis Artibusque nulli regioni secunda, Rostochii A. 1698. edita, p. 2. 6. 7. 48. (72.) in Adis Erud., M. Jul. A. 1699., p. 291. (73.) in Poëm. cit. p. 7. (74.) in Biblioth. Acad. p. 61. (75.) in Diff. de Principiis Hebraice doctop. 4. (76.) in Prefat. Dissertt. Academicarum Morhosi,*

sistit *Oratio V. de Viro Bono, ad mentem Philosophorum Gentilium*, A. 1669, habita, de qua §. 82, consulenda.

12. *Commentatio de Herosibus*, promissa *Diff. I. Theol. Politica* p. 24.

* 13. *Homiletica Erudita*, Præcepta Conversationis Eruditæ exhibitura, quam se scribere aliquando voluisse, sed dein consilium istud abjecisse, *Libri I. Polyhistoris Literarii Cap. XV.* (quod totum in Sciagraphia Laboris hujus sistenda occupatur) significavit. Jacturam Operis istius Morhofiani Christ. Dav. Funcius, Göllicensis (Autorem *Eruditorum, dum viveret, facile Principem salutans*), prolixè, in *Vindictis Seculi Nostri*, Francofurti A. 1696. editis, p. 331. 332., deplorat.

14. *Polyhistor Civilis*, de singulis Disciplinis, quatenus eæ Viro Civili addiscendæ, promissus in *Catal. Nund. Lips. A. 1664. Vernal*, p. 37.

* 15. *Polypragmon Civilis*, quem in eodem *Catalogo* p. 37. est pollicitus, & Georg. Matth. Königius, in *Biblioth. Vet. & Nova*, perperam Scriptis Nostri Editis accensuit.

* 16. *Theologia Gentilis Politica*, de cultu Principum Idololatriæ & genuino, cujus duæ priores tantum lucem viderunt Dissertationes, §. 53. memoratæ, plena autem Tractatio, in *Catalogo* eodem, p. 37., est promissa.

17. *Diff. de Fato Politico*, quam *Diff. I. Theol. Gent. Polit.* p. 19. ase jussit expectari.

18. *Mysterium Septentrionis*, seu *Diff. Theologica, Physica & Politica de Terra Septentrionali*, promissa non solum in *Catal. cit. A. 1664.*, p. 37., sed etiam *P. II. Hist. Nat. MS.*, c. 27. Causam derelicti Laboris istius, in *Ep. ad Ol. Rudbeckium de ejus Atlantica*, §. 77. jam laudata, hisce verbis exposuit: Ego, jam in juventute mea, non abfimilis argumenti colligere quædam cæpi, *Librum aliquando concinnaturus, cujus iste Titulus: Mysterium Septentrionis.* Sed jacuit per bene multos Annos Labor iste. Ego vero nunc in finis gaudeo, confirmari in multis meas istas suspiciones tuis, pene dixeram, Demonstrationibus. Multa enim domi habes Argumenta, quæ lucem his Cogitationibus adferre possunt, Exteris incognita. Omnia itaque mea abjicio: omnino enim, post Roscium hunc, saltare stultum foret atque temerarium. Confer de Labore hoc affecto Wilh. Ern. Tenzelium in *Dial. Menstr. Germ.*, M. Febr. A. 1690. p. 174., & Henr. Muhlhum in *Poëmate Manibus Morhofianis Sacro* p. 6. honorifica illum dignatos mentione.

* 19. *Liber de Cimbrorum Coloniis in Italiam, ante Urbem Conditam*, missis, de quo ita ipse *Orat. VIII.*, p. 221. 222. Neque sane, quo præ Cimbris multum glorientur, habent Romani, quos ego nostris, & nobilitate gentis, & antiquitate, minores judico, si non omnino falsa sunt, quæ de nostrorum Hominum in Italiam Coloniis, jam ante ipsam Urbem Conditam eo missis, non obscura hariolatione observavi. Tanta est, & Populorum, & Urbium, & Fluminum, & Nominum,

cum Cimbrica Gentis Nominibus affinitas, ut hæc mihi attentius contemplanti sæpe admirationem excuserit, nemo vero, casu ac forte fortuna contigisse, persuasurus sit. Quas meas Conjecturas etsi forte quidam superciliosi Censores contemserint, ego tamen aliquo numero habendas, minimeque contemnendas esse, existimo; cum, non tenui aut jejuna aliqua Dissertatiuncula, sed vel integro Libro, ejus rei veritatem me asserturum confidam.

- * 20. *Historia Holsatica*, quam Literis mandare, a Joh. Adolpho Kielmanno, Seniore, Ministro Ducis Holsatici Primario (Historici etiam Ducalis pollicito dignitatem), aliisque Aulicis Gottorpiensibus, persuasus, aliquando decreverat. Verum, cum Συναγχασία ejus jam concinnasset, mentem mutavit, Monitis adductus Friderici, Comitis ab Alefeld, Proregis tunc Cimbrici, Summiq[ue] postea Aulæ Danicæ Cancellarii, quam periculosa[rum] plenum opus alexæ, Dissidia Regum Danicorum & Ducum Holsaticorum perpetua traditurus, aggredieretur, quantamq[ue] Danorum, si Principis sui causam tuendam susciperet, adversus se concitaturus esset indignationem, prudenter inculcantis. Confer, quæ hanc in rem a nobis jam sunt dicta *P. I. Isagoges ad Hist. Cimb.*, c. 7. §. 15., p. 135.
21. *Syntagma Antiquarium de Pileo*, a Matth. Henr. Burchardo etiam, in *Ör. Fun. Morhofio habita* p. 15., memoratum.
22. *Commentatio de Enthusiasmo Poëtico plenior & prolixior*, de qua supra §. 52., in *Dissertatiunculæ ejusdem Argumenti brevioris Recensu*, abunde jam est dictum.
23. *Philosophia Alphabetaria*, in qua de Literarum natura, & varia apud varias gentes pronuntiacione, agere constituerat. Vid. *Lib. 2. Polyhist. Literarii*, c. 3., §. 31., Theod. Janfonii *Biblioth. Promissum & Latentem* p. 37., & *Catal. Nund. Vern. A. 1664. Lips.* p. 37.
24. *Diff. de Characteribus Linguarum*, sub finem *Dissertationis de Enthusiasmo* (in *Volum. Dissert. Acad.* p. 81.) promissa.
- * 25. *Tr. de Particularum Lingua Latina Usu & Sensu investigando*, cujus speciem fecit L. 3., *Polyhist. Lit.*, c. 2. §. 18., ubi Argumentum hoc minime, prout debebat, esse excutium, queritur.
- * 26. *Diff. de Linguarum Græcæ & Latine Novitate*, qua Germanicam illis esse antiquiorem, imo utriusque matrem, ostendere voluit. Vid. *P. I. Commentarii de Lingua & Poësi Germanica*, c. 1. p. 4. De hac ita Sam. Rachelius in *Introd. in Jus Publ.* p. 95.: Quod si Morhofius noster, eximium *Academia Holsatica Decus*, de *Græcæ & Latine Linguarum novitate, & Originibus Germanicis*, scribendi consilium persecutus fuisset, recondita Eruditionis Opus ab illo expectandum fuisset: Nunc, cum Amico hanc operam se commendasse nunciet, cumq[ue] procul dubio ope & consilio adjuvet, vel sic etiam bene merebitur.

27. *Origines Germanica*, Opus ejusdem cum Dissertatione præcedenti Argumenti plenius, ad cujus elaborationem materiam se copiosam jam conquisivisse, sed vereri, ut vita sua illi sufficiat, in *Præfatione Commentarii de Lingua & Poësi Germanica Vernaculi* (cujus Pars Prima Lineamenta ejusdem sistit atque Specimen,) A. 1682. significavit. Editionem illarum, præter Sam. Rachelium (cujus Judicium de iis honorificum modo recitavimus), Joh. Ludov. Præfchius (suam Nostri suffragio confirmans sententiam) in *Diff. altera de Origine Lingvæ Latine Germanica*, Ratisbonæ A. 1689. edita, M. Christ. Grütbelius, in *Diff. de Lingua Germanica Veteri & Moderna*, c. 1., p. 13. Ludolphus Neocorus in *Biblioth. Librorum Novorum*, M. Aug. & Sept. A. 1697., p. 323., aliique, cupide efflagitarunt. Imo & ante istos Ad. Tribbechovius, Autoris Collega, *Exerc. II. Anti-Baroniana*, Sect. V., p. 60., ita scribens: *Quod si Viri Clarissimi, D. G. Morhofi, Collegæ ac Amici nostri conjunctissimi, Philologemata Teutonica, quæ parat, lucem aliquando aspexerint, de cognatione Linguarum Occidentalium nemo amplius dubitabit.*

28. *Diff. de Mannis Germanorum*, promissa Parte I. *Comm. de Lingua & Poësi Germanica* c. 7., p. 131.

* 29. *Ars Poëtica Germanorum*, peculiari Opere Latino tradenda, quam, in *Commentarii ejusdem de Lingua & Poësi Germanica Vernaculi* (Parte Tertia hujus Præfatum exhibentis) *Præfatione*, a se jussit expectari.

LXXXVIII. E solo tandem Continuatoris Vitæ Morhofianæ ἀναγώνῳ Indice Scriptorum τῶν Μαθητῶν Affectorum, ut ad Classē horum Tertiā pergāmus, nobis innouerunt:

1. Bibliotheca, seu de Libris Autorum Elogia politica.
2. Aristarchus Librarius, seu Tr. de Titulis Librorum.
3. Tr. de Arcanis Dominationis in Re Literaria.
4. Tr. de Imagine Dei ex Gentilium Doctrina.
5. Henr. Mori Tr. de Immortalitate Animæ, e Lingua Anglica Latine versus, cum *Diff. Præliminari*.
6. Kenelmi Digbæi Observationes in Thomæ Brownii *Religionem Medici*, e Lingua Anglica Latine versæ, Notisque illustratæ.
7. Tr. de Religione Politici.
8. Prolusiones Juridicæ de Studio Juris, ejusque Principiis.
9. Tr. de Soloecismis Juridicis.
10. De Consensu Gentium.
11. De Physiognomix Usu in Jurisprudencia.
12. De Poena Furti, ex Jure Naturæ & Gentium.
13. De Arresto Cadaverum.
14. De Falsationibus Relationum & Celatione Mortis.
15. Exercitationes Physicæ.
16. De Fascino Oculorum.

17. De Arte Oblivionis.
18. De Rerum omnium Circulatione.
19. Thesaurus Politicus Universalis.
20. Justi Lipsii Politica, cum Annotationibus Herculis Catti, e La Italica Latine versis.
21. De Magia Politica.
22. De Triumpho ante Victoriam.
23. Diff. de Vestitu Civili.
24. Diff. de Novo Anno (diversa ab illa, quam sub nomine Joh. Goth. Bœckelii produsse §. 54. diximus.)
25. De Hydrolatria.
26. Syntagma de Poculo.
27. Volumen Orationum panegyricarum, a Viris Clarissimis sparsim antehac editarum (quarum plerasque *Libro VI. Polyhistoris Literarii Oratorio c. 3., §. 6.,* fuse enumeravit).
28. *Vervecum Patria*, Satyra.
29. De Virtutibus & Vitiis Carminis Germanici.
30. Lib. de Arte Epigrammatica & Epigraphica, cum Exemplis.
31. Liber Epitaphiorum Jocularium.
32. Vestiarium Epigrammaticum.
33. De Varia Poëtarum Fortuna.
34. Diff. *παράδοχος* de Aquæ Potu Poëtis præscribendo.
35. Vindiciæ Statii contra Alex. Rossæum.
36. Thesaurus Adagiorum Universalis.
37. Diff. de Lingua Universalis.
38. Specimen Philologiæ Teutonicæ.
39. Dissertationes variæ Philologicæ Germanicæ.
40. Die Nothwendige Thorheit (*Stultitia Necessaria*), Satyra in ineptos Amantium mores Vernacula.

LXXXIX. Locum inter Scripta, quæ hætenus recensuimus, Morhofiana, Edita pariter atque inedita & Affecta, ultimum, uti plus semel jam significatum est, Viri Summi destinavimus

POLYHISTORI, sive de Notitia Autorum & Rerum Commentariis, quibus præterea Varia ad omnes Disciplinas Consilia & Subsidia proponuntur.

Factum id a nobis, non solum, quod mole pariter atque Argumenti dignitate cetera omnia superat, & *πολυϊστορίαν* Autoris sui longe istis luculentius, ac plane *ἀντιστήρηται*, demonstrat, sed etiam, quod illi, ac Novæ pleniorique, Tomi ejusdem Primi, sive Literarii, Editioni, commendandis Prolegomena hæc, Bibliopolæ, cujus sumtu is denno prodit, Lubecensis rogatu, potissimum sunt destinata. Accedit, quod Opus hoc grande Scri-

ptis tam Editis, quam Ineditis Affectisqve, jure queat accenseri; illis quidem ob Libros Tres priores, ante duo jam lustra, & quod excedit, excusos, his autem ob Partes residuas, luce publica, vel nunc demum, vel nondum, donatas.

XC. In POLYHISTOREM hunc (quem eundem esse credo cum *Encyclopædia Bibliothecaria*, de re *Bibliothecaria in universum* & de præstantissimis in omni Doctrina Autoribus, a Nostro in *αὐτογράφω* Scriptorum Affectorum Indice promissa) Autor, tanquam in Pandectas Literario-Philosophicas, omnium suarum per lustra ferme sex Lectionum Academicarum (quas sigillatim, uti olim constituerat, publicare, per adversam sibi valetudinem, fataqve imminentia, haud fore integrum, facile prævidebat) Nucleum, aliasqve in Historia Literario-Libraria, & Polymathia universa, Observationes, constipare in animum, quinquennio ante obitum circiter, induxit. Fundum tamen ejus præcipuum esse voluit *Lectiones Polyhistoricas*, Anno jam 1672. habitas, & quæ ex hisce, passim auctis, interpolatis atqve immutatis, natæ ipsi sunt, de *Notitia Autorum* Acroasēs privatas prolixiores, his ab Anno 1680. ad 1683., in Auditorum gratiam, institutas. *Polyhistorica* XVII. absolvuntur Capitibus, quorum I. de Re agit Bibliothecaria, & LLCC. Bibliothecariis, II. de LLCC. Scriptoribus in genere, III. de Discipulis in universum, easqve tractandi Methodo, IV. de Linguis in genere, & Scriptura, V. de Lingua Græca, VI. de Lingua Latina, VII. de Eloquentia, VIII. de Eloquentia Sacra, IX. de Poësi, X. de Philosophia Naturali, XI. de Artibus Divinatoriis & Magia, XII. de Philosophia Morali, XIII. de Oeconomica, XIV. de Politica, XV. de Historia, XVI. de Artibus Mathematicis, ac XVII. tandem de Logica atque Metaphysica, *Lectiones* autem de *Notitia Autorum*, *Polyhistoricas* & posteriores, & uberiorēs, XXVII. constant Capitibus, quorum I. de Scriptoribus disserit, in genere de re Literaria commentatis, II. de Scriptotibus Historiæ Literariæ, III. de Scriptoribus Bibliothecariis, IV. de Catalogorum Scriptoribus, V. de Vitarum Scriptoribus, VI. de Fructu Historiæ Bibliothecariæ, VII. de Locorum Communium Scriptoribus, VIII. de Epistolographis, IX. de Historiæ Philosophicæ Scriptoribus, ipsisqve Philosophis Sectarum omnium, Antiquis pariter atque Modernis, X. de Linguarum Scriptoribus, XI. de Lexicographis, XII. de Grammaticis, XIII. de Lingvæ Latine Scriptoribus, XIV. de Criticis, XV. de Antiquariis, XVI. de Rhetoribus Oratoribusque Profanis, XVII. de Oratoribus Sacris, XVIII. de Poëtis, XIX. de Scriptoribus Physicis, XX. de Mathematicis, XXI. de Ethicis, XXII. de Politicis & Oeconomicis, XXIII. de Historicis, XXIV. de Logicis & Metaphysicis, XXV. de Theologicis, XXVI. de Juridicis, XXVII. vero, sive ultimum, de Medicis,

XCI. Has de *Notitia Autorum* Lectiones, iisdem pene verbis, quibus Auditoribus olim erant propositæ, in *Polyhistore* suo exhibere, sed per singulas tamē partes prius refingere, & Observationibus suis atqve Auctariis,

clariis, tum Disciplinas atque Res ipsas illustraturis, tum Scriptores illarum potiores, addita de singulis *Κρίσις* accurata, enarraturis, ex *Historia* (de qua §. 86. dictum) *Naturali Appendix*, ceterisque Acroasibus Academicis, Publicis ac Privatis, locupletare, decreverat. Quem Laborem etsi serio, summaque animi contentione, rogatu Amicorum sit aggressus, & per annos aliquot, satis festinanter, quod haud procul a vitæ se sine abesse sentiret, suæque ab aliis, post obitum, inculta atque impolita nollet evulgari, continuaverit, perficere tamen non potuit, sed Octo tantum Prioribus Capitibus (quæ *Libros Polyhistoris Literarii Primum, Secundum Tertiumque*, sibi vindicarunt) absolutis, illi est immortalis. Schema totius Operis hoc A. 1686. publicavit, a Vitæ Continuatore Anonymo (77.) & Casp. Thurmanno (78.) repetitum:

POLYHISTOR,

feu

De Notitia Scriptorum & Rerum Libri XII, quorum

I. *Bibliothecarius*, de Re Bibliothecaria in universum, de Subsidiiis ad Notitiam Autorum & Historiæ Literariæ parandam, Epistolarum, Vitarum, Locorum Communium, Scriptoribus.

II. *Methodicus*, de Pædagogia Regiæ & Vulgari, variis parandarum Scientiarum Methodis, tum legitimis, tum illegitimis, variis item Compendiis & Subsidiiis Mnemonicis, Excerptis instituendis, &c.

III. *Grammaticus*, de Linguis variis, & illarum Scriptoribus Grammaticis.

IV. *Criticus*, de Critice in genere, Linguarum Græcæ ac Latinæ Autoribus, & Scriptoribus Criticis.

V. *Rhetoricus*, de Rhetoricis Scriptoribus, Oratoribus Antiquis ac Novis, Rhetorica Sacra & Civili, Pura & Arguta Dictione, Periodo, Epistolis, varioque ad omnem Eloquentiam Apparatu.

VI. *Poëticus*, de Poëtis Græcis ac Latinis, in quo etiam varia ad Poësin Adminicula, & Latinitatis Poëticæ Inventionumque Poëticarum Lexica, ac plurima alia, nova quadam ratione, proponuntur.

VII. *Philosophicus*, de Scriptoribus Philosophicis, Antiquis & Recentioribus, Scholasticis imprimis, pro Sectarum varietate, Metaphysicis, Logicis.

VIII. *Physicus*, de Sectis Physicorum, Antiquis & Recentioribus, Specialium item Argumentorum Scriptoribus, & nostrorum Temporum Inventis.

IX. *Ματαιότης*, de Artibus Vanis, Superstitiosis & Dæmoniatis, earumque Propagatoribus & Scriptoribus.

X. *Mathe-*

(77.) *In Append. Dissert. Acad. p. 31. 32.* (78.) *in Elogiis Morhof. ibid. p. 58. 59.*

X. *Mathematicus*, de Matheſeos Diſciplinæ Scriptoribus, præcipue iis, qui poſt Voſſii & Riccioli tempora innotuerunt, variisque noſtrorum temporum Inventis.

XI. *Præcticus*, de Philoſophiæ Moralis, Civilis, Oeconomicae, Scriptoribus, variisque ad Societatem Civilem feliciter tuendam Adminiculis.

XII. *Hiſtoricus*, de Scriptoribus Hiſtoricis, illisque cum fructu tractandis, Opus e XX. Annorum Laboribus Academicis collectum, & ad omnes Artes ac Diſciplinæ accuratius noſcendas ac tractandas utiliſſimum.

Appendicis loco addetur *Diſſertatio de Germanorum in Rem Literariam Meritis*.

XIII. Ab hoc Schematiſmo, quoad Ordinem, uti a Vitæ Continuatore (79.) jam eſt monitum, paululum deinde Noſtrum receſſiſſe, oſtendit Sciagraphia Operis, in tres Tomos dividendi, Recentior, quam *Præſationi* duorum priorum *Polyhiſtoris Literarii* Librorum A. 1688. hiſce verbis inferuit: *Totum Opus a me in Tres Tomos tribuetur, quorum Primus Polyhiſtoris Literarij, Secundus Philoſophici, Tertius Præctici Titulo appellabitur. Nunc Prima Pars Tomi Primi, atque adeo duo Libri, Bibliothecarius & Methodicus, in lucem prodeunt, quos ceteri ſuo ordine & tempore ſequentur, & quidem in Polyhiſtore Literario Liber Grammaticus, Criticus, Oratorius & Poeticus, in ceteris Tomis reliquæ Philoſophiæ Partes. Sed nec iſti Sciagraphiæ ita arte iulæſit, quin Excerptorum Doctrinæ, Libro Polyhiſtoris Literarii Secundo tradendæ, peculiarem deinde tribueret, Tertium ſcil., ſive παρασκευαστικόν, poſt Fata Autoris A. 1692. editum, atque ita Tomum Primum Libro Septimo augeret. An Capita Tria Commentationis de Notitia Autorum ævendendiſſe ultima, de Scriptoribus agentia Theologicis, Juridicis & Medicis, Polyhiſtoris ſui partem eſſe voluerit, haud immerito dubites, cum nullam plane illorum, in Schematiſmiſ modo laudatis, fecerit mentionem.*

XIII. Lucem hætenus publicam vidit Pars tantum Operis hujus Tripartiti perexigua, Tomi ſc. Primi, ſive *Polyhiſtoris Literarii*, Libri III. Priores, Quos inter *Primus* atque *Secundus*, *Bibliothecarius* nempe ac *Methodicus*, ab Autore ſuperſtite Lubecæ A. 1688. in 4to ſunt editi, & adjecto Tertio (de quo mox dicetur), præfixaque Joh. Burch. Maji, Profeſſoris Kilonienſis, Præſatione nova breviori (in qua ſuos in Opus Morhofianum Indices, ſeorſim edendos, promiſit), ſubjuncta vero Matthiæ Henr. Burcharði Or. *Funebris*, Autori habita, auctiores (uti Titulus jaſtat) ibidem A. 1695. in 4to re-cuſi. *Bibliothecarius* XXV. abſolvitur Capitibus, quorum I. agi de Polymathia, II. de Hiſtoria Literaria, III. de Bibliothecis, earumque erigendarum cauſis, IV. de Bibliothecarum erigendarum Mediis atque Ornatu V. de earumdem

earundem Ordine atque Eversionibus, VI. de Bibliothecariis, & Notitia Bibliothecaria paranda, VII. de MSSis, VIII. de Libris Damnatis, IX. de Pseudonymis, Anonymis & Plagiariis, X. de Libris Mysticis & Secretis, XI. de Libris Physicis Secretioribus, præcipue Chymicis, XII. (de quo §. 74. dicta conferantur) de eo, quod in Disciplinis est divinum, XIII. de Collegiis Secretis, XIV. de aliis Eruditorum Societatibus, XV. de Conversatione Erudita, XVI. de Scriptoribus ad Rem Librariam & Historiam Literariam pertinentibus, XVII. de Scriptoribus Bibliothecariis, XVIII. de Catalogorum Scriptoribus, XIX. de Vitarum Scriptoribus, XX. de Fructu Historiæ Literariæ, XXI. & XXII. de Locorum Communium Scriptoribus & Polygraphis, XXIII. & XXIV. de Epistolarum Scriptoribus, XXV. de Epistolis Eruditorum Ineditis. *Liber II., sive Methodicus*, Capita XVI. complectitur, quorum I. de Ingeniorum commentatur Delectu, II. de Scholis, Bonarum Mentium Officinis, III. de Facultatum Animi Subsidiis, IV. de Subsidiis dirigendi Judicii, V. de Arte Lulliana, similibusque Inventis, VI. de Memoriarum Subsidiis, VII. de Methodis Studiorum variis, VIII. de variis in doctrina paranda Compendiis, IX. de Methodo Lingvas, Latinam præcipue ac Græcam, discendi, X. de Curriculo Scholastico, XI. de Curriculo Academicò, XII. de Pædagogia Regia, XIII. XIV. & XV. de Exercitationibus in Oratione Soluta, quarum Exempla Imitatione expressa adjiciuntur, XVI. de Exercitationibus in Oratione Ligata. Pleniorem Argumentorum Libri Utriusque Recensum, & aliquam simul Operis totius affecti, e Præfatione, *συνοψια*, plerique Scriptores Ephemeridum Literariarum Moderni in Pensis suis exhibuerunt Menstruis, Lipsienses sc. in *Actis Eruditorum*, M. Oct. A. 1688., p. 564-568., Parisienses in *Diario Erud. Gallico* A. 1691., num. 38. & 39., p. 671-692., Parmenses (a Parisiensibus laudati) in *Diario Eruditorum Italico* (*Le Giornal de Letterati*) An. 1689., num. 9. Pet. Bælius in *Novellis Reip. Literariæ Gallicis*, M. Majo A. 1688., p. 575. 576., Henr. Basnagius in *P. Histoire des Ouvrages des Sçavans*, M. Jun. A. 1688., p. 158-178., Joh. Clericus *T. XIII. de la Bibliothèque Universelle & Historiq.*, M. Apr. A. 1689., p. 1-39., Chr. Thomasius in *Cogitatis de Libris Recentioribus Jocoleris Mensuris*, Germanice editis, M. Aug. A. 1688., p. 275-289., & M. Nov. ejusd. *Anni ferme integro*, p. 583. & seqq., Wilh. Ern. Tenzelius in *Dialogis Mensuris*, itidem Germanicis, *Anni 1689.*, M. Jan. p. 4-115., & M. Mart. p. 254-303., ac Joh. Gröningius (si jungi is, præter Capitulum Indicem vix quicquam suggerens, modo enumeratis meretur), *Tomo I. Relationum Reip. Literariæ*, A. 1702. edito, Sect. I., *Relat. II. & III.* p. 11. 12. 13. 14. Qvos, *ὑπομνηματὶς* de Libris his Morhofianis honorifice differentes ac judicantes, quibus plura de illorum Instituto ac Methodo addiscere volupe est, consulant.

XCIV. Duobus hisce Libris, ab ipso Autore luce donatis publica, Anno ab obitu ejus proximo accessit *Tertius* ejusdem *Tomi Primi, vel Polyhistoris Literarii*, sive *κατασκευασμένης*, XIII. is Capitibus, non de Excerptis solum ratione in genere, sed Specialibus etiam Excerptis, I'hraeologicis, Lexicis, Criticis, Exegeticis, Antiquariis, Oratoriis quadruplicibus, Poëticis, & ad Disciplinas pertinentibus, adjectis plerorum-

que Exemplis, commentatur, ac, sub *Partis Secunda Polyhistoris* Titulo minus accurately, Lubeczæ, A. 1692. in 4to, cum Henr. Muhlii Epicedio, Manibus Morhofianis Sacro, est excusus, ibidemque, una cum Libris II. præcedentibus, A. 1695., seorsum autem A. 1698., reculus.

XCV. Partes *Polyhistoris* residuas, Tomi scilicet Primi Libros IV. Posteriores (Grammaticum, Criticum, Oratorium & Poëticum), Tomosque Secundum & Tertium integros, Philosophiæ, ejusque Disciplinis, Theoreticis pariter atque Practicis, Logicæ item, Artibus Divinatoriis Magicisque, & Historiæ, dicatos, quod attinet, in lucem quidem illæ, cum Autor moribundus fieri id permiserit, è *Prælectionibus de Notitiis Autorum* &c. quæ jungendæ his sunt, *Polyhistoricis*, proferentur, verum (si Reliquias *Tomus I.*, prælo jam a Lipsiensibus, uti mox indicabitur, paratas, excipias) neutiquam ea, quam & argumenti dignitas exigit, & ab Autore Orbis Eruditus expectavit, vel ἀκριβεία, vel perfectione, Lectoribus se commendabunt. Cum enim Prælectiones istæ Academicæ extemporaneæ maximam partem fuerint, nec eo studio, quod Monumenta Literaria, publicæ luci destinata, exigunt, elaboratæ, sed minore, uti fieri solet, cura & solius ferme memoriæ penu depromptæ, & Auditoribus dictatæ, Autor vero moribundus, Colloquio cum D. Achille Daniele Leopoldo familiari, inseri atque addi suis quicquani, quod suum non esset, ab Editoribus vetuerit, non poterit sane ab his (nisi Lipsienfium exemplo, voluntatis illius ultimæ sint incuriosi) ullo evitari pacto, quo minus iusta passim accuratio, sæpissime autem plenior de Argumentis nobilioribus, nec mutila adeo ἐργασία, a Censoribus rigidis, in istis, & sæpe quidem, desideretur. Non tamen, ob nævos istos, luce publica censendæ sunt indignæ, sed Opus potius utilissimum, morte Autoris immatura interruptum, a Viris Eruditis ea, quam voluntas hujus ultima permittit, diligentia, emendatis lapsibus, & Autoris Mnemonicis, & Auditorum (quorum solæ supersunt Scriptiones, Hypomnematis passim Marginalibus a τῷ Μαμαρίῳ auctæ atque illustratæ, nullum autem ipsius Ἀντίγραφον) Graphicis, satis numerosis, Supplementisque necessariis seorsim, sub finem paginarum singularum, Scholiorum instar, adjectis, pertexti meretur & continuari.

XCVI. Exantlare hunc Laborem, in Orbis Literati gratiam, Henr. Muhlius initio decreverat, Morhofii & Discipulus, & in Professione Poëtica Kilonienfii Successor, uti, præter Celeberr. Tenzelium, Literis ipfiusmet eadē re certiorē redditum (80.) ac Bibliopolani, qui suis A. 1692. sumptibus *Librum Tertium Polyhistoris* edidit *Literarii*, Lubecenfem (81.), Frid. Bened. Carpzovii, Senatoris Lipsienfis, de Literis optime meriti, ac mihi, dum viveret, amicissimū, Epistola, Non, Oct. A. 1691. exarata, hisce me verbis edocuit: *De Polyhistoris continuatione sollicitus erit Henr. Muhlius, qui me certum esse jussit, in Literas jam ab Autore integrum hunc Librum esse missum.* Post Muhlium, quem occupationes nuncrum diversorum multiplices, aliæque insuper causæ, promissis satisfacere non patiebantur, Continuationis istius curam, ab Hæredibus Autoris Anno circiter

1694.

(80.) in *Dialog. Menslr. Germ.*, M. Sept. A. 1691. p. 807. 808., & M. Jul. A. 1692. p. 603.
(81.) in ipsius *Præfatione*.

1694. sibi commissam, Joh. Burch. Majus in se suscepit, Athenæi Cimbrici Rhetor atque Historicus, & in gemina hac Professione Morhofii itidem Successor. Cum vero & ille, nova Librorum, jam antehac excusorum, Editione, A. 1695, cum suo publicata Proœmio, contentus, Partem residuam *ἀνέδοτος*, ob causas mihi ignotas, negligeret, itum est tandem a Bibliopola ad Polyhistorem Lipsiensem modo laudatum, Frid. Bened. Carpzovium, Virum de Commodis Reip. Literariæ pronovendis assidue sollicitum, & Morhofii Morhofianorumque omnium amantissimum. Is, qua erat humanitate, ut pertexendi Operis curam gereret, facile se passus exorari, cum ipsemet Labori huic vacare non posset, Juveni Erudito (quem M. Joh. Frickium, Ulmensem, Collegii Lipsiensis Philosophici Assessorem, e Diatribis aliquot Academicis, luculentis varix Autoris sui doctrinæ testibus, mihi cognitum, fuisse, ab Amico sum edoctus) cum suis exantlandum auspiciis demandavit. Factum hoc Annis 1698. & 1699., quibus publice etiam *Novorum Literariorum Lubecensium Collectores* (82.), & Vitæ Morhofianæ Continuator (83.), *Polyhistoris* Partium reliquarum Editionem a Lipsiensibus, & Viro hos inter *Magno, deque Re Literaria dudum meritisimo*, expectandam esse significarunt. Et dextre sane atque præclare Frickius, ductum secutus Carpzovianum, suo functus est officio, Librosque *Polyhistoris Literarii* Quatuor Posteriores (ulterius enim, sive ob mortem Carpzovii, Eruditis omnibus fluctuosam, sive alias ob causas, telam Continuationis ceptæ haud pertexuit, ac perperam proinde a τὰ δὲ ἄλλα, meam de *Helmoldo Diatriben*, cum Lubecæ haud ita pridem excuderetur, temere interpolare aggresso, §. 1., *Morhofiana omnia studio Carpzovii in ordinem esse redacta*, traditum), e Schediæ sive Prælectionibus defuncti Academicis, sedulo pariter atque judiciose congestis, & in congruum redactos ordinem Bibliopolæ Lubecensi transiisit. Primus horum, qui *Polyhistoris Literarii* est Quartus, & *Grammatici* Titulo ab Autore donatus, Capitibus constat XIV., quorum I. de Linguis agit & Scriptura in genere. II. de variis Scripturæ modis, III. de Lingua Universali & Primæva, IV. de Vulgaribus Europæis, V. de Orientalibus, VI. de Græca, VII. de Lexicographis & Glossariis Græcæ antiquioribus, VIII. de Lexicographis ejusdem Recentioribus, IX. de Lingua Latina, X. de illius Grammaticis, XI. autem, XII, XIII. & XIV. de Latinis Etatium Auræ, Argentæ, Aenæ & Ferreæ, Autoribus. Liber V., sive *Criticus*, duo tantum Capita de Scriptoris Criticis & Antiquariis continet. Sextus, sive *Oratorius*, IV. Capitibus, 1. Scriptores Rhetoricos, 2. Oratores antiquos, & solos quidem ferre Græcos (quod Latinorum Historia Lib. IVto, inter hujus Lingvæ Scriptores, jam esset proposita), 3. Oratores Recentiores, 4. Rhetores & Oratores Sacros; Septimus autem, sive *Poëticus* tribus Capitibus, 1. Scriptores Artis poëticæ, 2. Poëtas Veteres Græcos, 3. Poëtas Recentiores, partim celebrat justisque ornat laudibus, partim Virgula perstringit Censoria. Unum istud forte haud immerito desideres, quod Continuationis hujus Collector, ultimæ Morhofii voluntatis, sive ignarus, sive immemor & incuriosus, Textui Autoris Auctaria atque Supplementa, vel sua, vel Carpzoviana, eaque crebra satis & copiosa, ubique ita

immiscuerit, ut Lectorum, qui prælectiones Autoris non viderunt MSSas, nemo hæc ab isto queat discernere, & suum cuique vindicare. Libri sane Sexti Caput Secundum de Græciæ Oratoribus, & Septimi Alterum de ejusdem Poëtis, tota Continuatori Lipsiensi debentur, cum nihil ferme de utrisque, in Prælectionibus Morhofianis mancis hic atque imperfectis, sit annotatum. In ceteris autem Capitibus Libri imprimis *Quarti Grammatici* (in sequentibus enim parcior talium occurrit seges), *Supplementa* ista tantundem sæpe spatii, quantum ipse Textus, imo plus interdum, occupant. Erudita omnia esse fateor, & Nomine Morhofiano adeo haud indigna, ut Autoris ipsius Commentationibus extemporaneis præferri sæpe mereantur, imo & ad Notitiam Autorum, de quibus agitur, plenam atque accuratam necessaria. Præstitisset tamen, me iudice, seorsim illa Textui subjungi, tum ut Morhofii satisfieret desiderio, tum ut a Lectore quovis, quid huic, quid item Continuatori, debeatur, accurate posset dignosci. Lucem ista Continuatio, a me, Bibliopolæ Lubecensis rogatu, revisa, passim emendata, in Paragraphos distincta, Capitum singulorum instructa Summariis, & Hypomnematis Historico-Criticis subitanis subinde illustrata, una cum Libris Tribus *Polyhistoris Literariis* prioribus, simul tertia vice recudendis, & Hypomnematum aliquot meorum accessione itidem locupletandis, propediem videbit publicam. Accedent mea hæc in Opus totum Prolegomena, Vitæ simul & Scriptorum Autoris Historiam cum Judiciis Eruditorum de illo pariter atque hisce honorificis, complexa. Quatuor hos Tomi I. Libros residuos Tomi duo *Polyhistoris* Posteriores, *Philosophicus* (in Quinque Libros, Philosophico-Historicum, Metaphysico-Logicum, Physicum, Mathematicum & Μαθηματικὸν commodè dispescendus) & *Præcticus* (Libris Sex vel Septem, quæ Ethicam, Politicam, Oeconomicam, Historiam, Theologiam, Jurisprudentiam & Medicinam, illustrent, exhibiturus), revisi quidem accurate atque emendati, nullibi autem (ut voluntati Autoris ultimæ satis fiat) interpolati, suo tempore sequentur.

XCVII. *Morhofium Illustratum, seu Commentarium in ejus Polyhistorem*, Christ. Matthæus Knefebeckius, JCTus, in *Prodromo Juris Publici Universalis*, A. 1700. Rostochii edito (84.), *Polyhistorem* autem *Bibliothecarium*, sive *Thesauri Polyhistorico-Legalit* Librum I., ea *Methodo adornatum*, ut simul vice *Supplementi in Morhofii Polyhistorem commodè esse queat*, Joh. Gröningius, Wismariensis, J. U. D. Regique in Urbe Patria Protodicalsterii Advocatus & Referendarius, in Catalogo ejusdem Anni 1700. Nundinali (85.), promisit. De Knefebeckii Opere, ubi Lucem illud viderit, ferri poterit Judicium. Gröningius, promissis satisfacturus, Anno 1702. Hamburgi in 8vo edere cepit *Tomum I. Relationum suarum Reip. Literariæ, sive Apparatus ad Historiam Scientiarum & Artium Notitiam Universalem Celebriorum Autorum, Epistolas, Diplomata & Observationes, maxime Antiquarias & Physico-Mathematicas, cum Figuris Aeneis, ea exhibituri Methodo ac Instituto, ut simul vice Supplementi in D. G. Morhofii Polyhistorem esse possit*. Instituti sui rationem, in Proæmio, hisce verbis exponit: *Promissi jam ante biennium, in Catalogo Lipsiensi, Fastos Rei Literariæ seu Continuationem Poly-*

*Polyhistoris Morhofiani. Quo ipso necessitas quadam mihi imposta datam fidem Specimine quodam liberare. Verum ne varietate & multitudinem rerum, quod aliis accidit, forte obruar, rectius me facturum credidi, si omnia in compendium contraberem, & primo quidem Relationes seu apparatus, diversis Tomis, statisque temporibus, divulgarem, & ex eo postea Historiam ipsam, in brevi quasi tabula pictam (qua ad Relationes istas perpetuo se referet, tanquam Referens ad Relatum), Methodo Styloque Historico describerem. Adeo autem præclare de labore hoc suo ipsemet iudicat, ut Relationes istas *συναδικᾷ*, exiguo licet selectu congestas, ac in plerisque Scientiis nihil novi in medium afferentes, sed ab aliis dudum occupata, & ne quidem plene satis aut accurate, iterantes, Lectori se varietate, utilitate & novitate rerum, magis quam Polyhistorum Morhofianum, esse commendaturas, sperare audeat. Quo tanto hiatu an dignum aliquid Promissor hic, Morhofio Cive, ni fallor, quod ad ingenium, iudicium, styli nitorem, & Eruditionem variam atque elegantem, attinet, paulo inferior, attulerit, aliorum esto iudicium.*

XCVIII. Exposita hæcenus satis prolixè *Polyhistoris* Morhofiani Historia, Judicia etiam Virorum Eruditorum de eodem, ac Libris imprimis Tribus jam editis subjun- gemus, sed brevitate studio, pauca tantum ex plurimis. Elogium, quo LIPSIENSES, in Recensu illius, Actis Eruditorum Anni 1688. (86.) inserto, eum dignati sunt, per- quam honorificum, §. 34. maximam partem jam recitavimus. Addi tamen h. l. meren- tur, quæ sub finem Recensu ejusdem (87.) occurrunt: *Omnia, quæ affert Autor, ea Ser- monis elegantia, & multijuga Eruditionis Apparatu, instruit ac exornat, ut a Lectione hujus Libri nemo adeo satur recessurus sit, quin reliquas partes Operis universi, quod animo Auditor doctissimus destinavit, quamprimum conspiciere avidè expectat.* CHRIST. THOMASIUS, in Cogitatis de Libris Recentioribus Jocoferiis, Germanice publicatis (88.), suam de eodem sententiam verbis expromit sequentibus: *Ich muß bekennen, daß mich des Herrn Morhofs sein Polyhistor unvergleichlich afficiret hat, daß ich, bey dessen Lesung öftters gestuffet und beklaget habe, daß nicht jede von unsern Teutschen Academien zum wenigsten einen Morhof hat. Er paulo post (89.): Gott lasse diesen gelehrten Mann so lange leben, bis er die höchstblühliche und nützliche Arbeit vollendet hat. Vielleicht wird dadurch der Weg gehahnet, durch welchen die Pe- danterey und Unwissenheit, die sich bißher, unter der Larve einer ansehnlichen und gra- vitätischen Gelahrtheit, in die Academien eingeschlichen, und das Directorium ge- führt, ihren Abzug hinwiderum zu nehmen gezwungen wird. Ich habe nur den tau- sendsten Theil, oder, so zu sagen, die kleinsten Atomos, von dem, was gut und gelehrt in diesem Polyhistore ist, angemerket. Es ist keine Seite, ja fast keine Zeile nicht, im ganzen ersten Buche, daraus nicht eine verwundersame Gelahrtheit dieses Mannes her- vorleuchtet. Wann sein Polyhistor fertig ist, so dürfen wir den Frankosen mit ihrem Baillet die Spitze bieten, &c. Wilh. Ern. Tenzelius his Opus istud laudibus, in Dialogis Vernaculis Menstruis, dignatur (90.): Ich habe solches Buch schon mehr als einmahl durch,*

k 3

durchgelesen, und gefällt mir je länger je mehr, so daß ich glaube, der bekante Vers, wenn er jemahls wahr gewesen ist, wird hier am gewissten erfüllt: *Lectio lecta placet, decio repetita placebit.* Denn so oft ich den Polyhistoren ansehe, so oft lerne ich etwas mehr daraus. Et p. 153.: Die Buch ist von solcher Importanz, daß man unter tausenden nicht eines finden würde, daß demselben gleich käme. Hicce Ephemeridum Germaniae Literariorum Scriptoris Belgicarum Autor, Pet. Rabus (91.), ett ἀνέστησθε ita ingvienti Zijn (Morkosii) Boock, *Polyhistor Literatur*, waarin hy van Schryvers en Boockjaalen berigt gaf, tot behulp van een volslage Letterkünde, was alleen magtig hem tot Hoofdmak van't Gilde der Boekwuijzen te behelpen; als ziinde een wijsse Proef van zijn Bedrevenheid, in allerley Oude en nieuwe Schriften, waarmed men kan komen tot de Kennisse van al, wat in't gemeen best der Geletterden omgant, en ver metgierige Zielen noodig is te wotten. Wel heb ick ut dat Werck geleert, huften Twisfel oock zeer veel met mi; en gedenc ick dickwils an de Worden van zefter geleerd Professor, dat he de beste Anlegging van zijne Boeckoffeningen het gezeyde Boeck van Morkhof alleen danck wijsk. Similia Ephemeridum, quibus Polyhistoris Morkhofiani Recensus insertus est, Exoticarum, §. 92. enumeratarum, de illo Judicia. prolixitatis tædio, non vacat exscribere. Sed nec alii Viri Eruditi, a quibus obiter tantum in Scriptis suis est allegatus, quantillum facerent, dissimularunt. Vicentio Placcio (92.) *Eruditissimus* ille audit, *Doctissimus, Curiosissimus, Elegantissimus & summo Reip. Literariae bono editus, Lectu dignissimus*, ac (93.) *curiosa raræque doctrina plenissimus*, Henn, Wittenio (94.) *Opus Incomparabile*, Jac Wolfio, Prof. Medico Senensi (95.), *Limatissimus*, Joh. Bilbergo, *Mathematico Uplandensi* (96.), *Elegantissimus*, Georg. Götzio (97.) *Scriptum Eruditum, & ab Eruditis hætenus, ut meretur, magnificis celebratum laudibus*, Joh. Alb. Fabricio (98.) *Liber, quo nihil nostra memoria prodiit eruditius*. Commendatur præterea honorifice (ut Encomiastas obscuriores taccamus) ab Henr. Meibomio Jun., *locis Additamentorum ad Val. Henr. Vogleri Introd. in Notit. Bon. Scriptt. compluribus*, Nicol. Christoph. Linckero, J. C. J. Senensi, imperfectum eum esse, ob mortem Autoris, dolente, in *Instructorii Forensis Introitu* (99.), Erasmo Francisci, in *Scripto contra M. Joh. Matthæum Vernaculo* (100.), aliisque pluribus, partim jam a Casp. Thurmanno, in *Elogiorum Morhofianorum Sylloge ac Bibliotheca Academica* (1.), allegatis, quos illaudatos præterire, ad finem Schediasmatis hujus adspirantes, cogimur.

XCIX. Nec tamen Operi, tot nato Admiratores, ut nullum ejusdem generis aliud majori, nostris temporibus, exceptum fuerit applausu, sui defuere Censores. Ipsi Duumviri, quorum laudes illius invidendas §. præcedenti recitavimus, Celeberrimi, Christ. Thomasi & Wilh. Ern.

Ten-

- (91.) in Boockjaal van Europa, *M. Sept. & Oct. A. 1699.*, p. 252. 253. (92.) in *Lib. de Arto Excerptandi* p. 2. 11. 17. 19. 20. (93.) in *Invitatione ad Anonymos suos augendos* p. 7. 8. (94.) in *Præf. Tom. I. Diarii Biograph. Sec. XVI.* (95.) in *Progr. Aurod. d. p. 6.* (96.) in *Aphor. Miscell.* A. 1688., editis (quos C. Thurm. in *Elog. Morh.* p. 52. allegat) p. 4. (97.) in *Diff. de Lell. Cic.* §. 3. p. 9. (98.) in *Dec. Scriptt. Recent.* n. 1. (99.) *lit. D. 1. b.* (100.) V. die gebrochene Spott- und Lasterperseile M. Joh. Matthæi p. 429. (1.) p. 71. 72.

Tenzelius, in suis ejusdem Recensibus, §. 93. allegatis, passim ab Autore, *ἰνκαίρις ἀκρίβης*, dissentiunt, nonnullosque simul Errores ipsius Historicos detexerunt. Qualia *παρορμήματα*, in Hypomnematis etiam ad istud nostris Historico-Criticis, quorum supra facta est mentio, subinde sunt notata. Sed Nævi adeo exiles, a quibus nemo immunem se, quanta cumque accusatione adhibita, in illius inolis atque Argumenti Opere, præstabit, Faciei illius pulcherrimæ nullam conciliant deformitatem, fassusque est, in Præfatione, ipse Morhofius, *non pauca, vel a describentis manu, vel sua etiam sefinatione, Sphalmata, fortasse etiam ἀμαρτήματα μνημονικά*, quibusdam in locis irrepfisse, quæ, manum extremam poscentibus Nundinis, non sollicitè adeo a se consignari poterint. Majoris momenti est *Ἐγκλημα*, quo nonnulli nimiam Autori sefinationem obiciunt, & hujus vitio accusationem atque concinnitatem debitam *Polyhistori* deesse arbitrantur. Celeberr. Tenzelius scilicet, qui (2) *miram* adeo, scribit, *arguere propterantiam*, & Nicol. Christ. Lynckerus, Antecessor Jenensis, cui (3.) Liber Primus, sive Bibliothecarius, *satis disjuncta & inæqualis disciplina* esse videtur. Ipsemet sane haud dissiteor, Autorem, si otio abundasset necessario, Prælectionibus illis de *Notitiis Autorum*, e quibus hoc Opus enatum est, extemporaneis linam passim adhibere potuisse accuratorem, multaque in *Polyhistori* plenius, multa exactius, multa dilucidius & ordine meliori, quam factum est, in Scriptorum præsertim & Argumentorum, de quibus disseruit, Historia, proponere. Verum enim vero, ut taceam, non fuisse ei propositum, omnia, quæ de singulis, vel Argumentis, vel Autoribus afferri possent, undecunque corradere, sed suas ipsius potissimum, in quolibet Literaturæ genere, proniere Observationes, propriaque de Scriptoribus illorum, quos legisset, exhibere iudicia, tot, cum Laborem hunc aggredieretur, curis premebatur atque negotiis, tanti assicta ac dubia erat valetudine, tamque exiguum sibi videbat restare Vitæ spatium, ut Oceano adeo vasto sese committere, cupido etiam atque volenti, laud fuerit integrum, imo hac quoque Methodo, quam elegit, compendiaris & minus exacta, vix tres priores Libros, strenue licet opus ceptum urgenti, absolvere licuerit. Ipse causam suam, in *Præfatione*, verbis jam dixit sequentibus: *Esst multa elaboratius enucleatiusque Opus hoc dari poterat; neque enim, quam debebam, poteramque, aliis sæpe rebus discentis, impendi curam; erunt tamen in illis, utut subito calore effusis, non pauca, quæ juvare Juventutis studia possunt, in quibus, si non accuratissimi Judicis, saltem boni Judicis, munere desungar. Scripta sum hæc plane eo, quo Joach. Fortius libros scribi voluit, modo. Quæ hic chartis illevis, vix interdum relecta, Tabellario deportanda dedi, exscripsit illa, ut a calamis venerant, Typographus. His sæpe Academicæ & Domesticæ Negotia, Curæ familiares ex obitu carissimæ Uxoris, Valetudo non semper commoda, moras injecerunt, ut jam præcipitati, jam interrupti labores, rigidiori Examini & ulteriori limæ, locum non reliquerint. Spectat huc & alterum Apologema, Lib. I. c. 16. §. 1. seq. Nunc ad Autores ipsos pervenimus, quorum recensionem non magno Apparatu & Pompa instituemus, sed præcipua quædam de iis monebimus, quæ τῆς παλυμαθίας Studiofis imprimis profutura existimamus. Neque enim Nomenclatoris hic partibus fungimur, qui & Vitas, & tempora, & Libros Autorum, justa serie recensent, quo labore alii desunguntur, sed ad solum nos usum respicimus, quem in cognitione rerum præfixum sibi habere bonarum Literarum Cultores debent. Cum primum Scholis privatis illa proponeremus, pleraque, quæ in sequentibus de Autoribus dicemus, ex memoria, sine ullo Libro Commentario, aut operosa meditatione,*

(2.) in *Dial. Menstr. Germ. M. Febr. d. 1689.*, p. 198
lit. E. 1.

(3.) in *Instru. A. Forensis Instru. §. 7.*

tatione, nobis deprompta sunt, ut optime norunt, qui tum illis interfuerunt. Non displicuit ille Viris Eruditis, utut extemporalis, Labor, qui ejus editionem sapissime vixere, & nunc quidem Juventutis precipue commodo illa publici juris facimus, interjectis nonnullis, qua sub manu, cum illa concinnaremus, nata sunt. Professori Academiæ Batavicz, qui, in Colloquio cum Henr. Muhlio, Belgium perlustrante, familiari, tum multa alia in Polyhistori reprehendit, tum Methodum imprimis Veteres, in soluta pariter atque ligata oratione imitandi, Lib. II., c. 13. 14. 15. & 16., commonstratum, tanquam operam minutiorem, patidam ac ad pueros alegandam, superciliose notavit, a Celeberrimo Muhlio, in Præfatione Operum Morhofii Politicorum, A. 1697. jam est responsum. Sed & ipse Morhofius *παρὲνθασα* hanc suam (quam seorsim forte edi præstitisset, nisi Autor omnium suarum Lectionum Academicarum Nucleum in Polyhistori, mortem propinquam prælagiens, decrevisset consipare) in Præfatione ita excusat: *Ubi de Exercitationibus agitur, copiosior in exemplis fui, quoniam e re juventutis, cui omnis mea Opera dicata est, fore credidi, si illa paulo plenius proponerem. Qua in re a peritis & aquis æstimatoribus veniam me facile impetraturum confido.*

C. Studium Chymiz nimium, quod Libri I. Capita X. & XI., de Scriptioribus agentia Mysticis ac Chymicis ubique produunt, non à Tenzelio solum (4.), sed & me ipso, in *Homonymocopia*, quod, hujus vitio, in Scriptorum Veterum Chymicorum *Ψευδωνυμία* adversus Reineium, Contrarium, aliosque, Vindicis, subinde cæcutierit, passim (5) ostendente, notatum, cum aliis Viris Magnis, Errori eodem amabili, sive delectatis, sive dementatis, Nostro fuit commune, & vel hoc nomine excusationem admittit. Huic Chymiz amori imputandum est etiam mitius, non de Paracelsi solum, aliisque in numerum Fanaticorum vulgo relatis, sed Jacobo etiam imprimis Böhmi, Sutore famæ inter Theologos ambigux illiterato, ejusque Scriptis Sacris, Judicium, Lib. I. c. 10. §. 28., obviunt, quod ab hujus Patronis, Frid. Breclingio (6), Andr. Stiibelio (7), aliisque, honorifice passim allegatur, ab Erasino autem Francisci, Adversario ejusdem (8.), opereose, partim in censum detorqueatur commodiorem, partim vero impugnatur. Verum hos aliosque natos, in Opere tantæ molis, Argumentique adeo diffusi ac multiplicis, nemo Cordatus morabitur, aut in partem interpretabitur pejorem, sed, *Homerum etiam quandoque dormire, imo fas esse in Opere longo somnum obrepere*, a Vate Venusino edoctus, suum Autori *πολυμαθία* suam, suum Volumini eximio, & tot Eruditissimorum quorumvis candidos promerito calculos, nihilominus statuet pretium.

- - Ubi plura nitent in LIBRO, non ego paucis
Offendar maculis, quas non incuria fudit,
Verum humana parum, cavuit natura.

Quod ejusdem Lyrici Romani Judicium sapiens te, L. B., mecum esse approbaturum, & grata mente posthumos, qui in lucem jam prodeunt, Morhofii τὰ Μακροτάτα Labores Polyhistoricos, essi ultimam Autoris limani non expertos, perlecturum, nullus dubito. Scripsi Flensburgi Cimbrorum, exeunte Anno

Æræ Christ. MDCCII.

(4.) in *Dial. Mensfr. Germ. M. Jan. A. 1689.* p. 45. & *sq. ac M. Febr.* p. 197. 198. (5) *Señ. II. c. 2.* §. 17., p. 264., §. 18. p. 269. c. 3. §. 79. p. 351., c. 5. §. 35. p. 475. §. 70. p. 520., & c. 6. §. 83. p. 611. 612. (6) in *Anti-Calov.* (7) in *Append. Jud. de Aug. Pfeifferi Septicismi Spener. Germ.* p. 157. (8) in *den gebrochten Spott und Lästereien* M. Joh. Mathzi, Scripto A. 1692. edito, p. 427-431.

D. G. MORHOFI
POLYHISTORIS
TOMUS II.
 SIVE
POLYHISTOR PHILOSOPHICUS.
LIB. I.
PHILOSOPHICO - HISTORICUS.

CAP. I.

DE HISTORIA PHILOSOPHIÆ IN GENERE, AC IN
 SPECIE BARBARICÆ POPULORUM ORIENTALIVM ET SEPTENTRIO-
 NALIVM, EJUSQUE SCRIPTORIBUS.

- §. I. *Inter Scriptores Hist. Philosophicæ Universalis familiam ducit Diogenes Laërtius, cujus Editio Menagiana præ aliis commendatur. 2. Sequuntur hunc Eunapius Sardinus. 3. Hefychius Milesius, Illustris agnomine sive Titulo a Græcis Latinizantibus donatus. 4. Gerh. Job. Vossius, cujus Libri de Philosophia ac Philosophorum Sectis, Posthumi & ferme affecti tantum, deplora-*
 Tom. II. (A) *tur*

natur imperfectio. 5. Georg. Hornius, *cujus non Historia solum Philosophica, sed Scripta etiam reliqua, tanquam Extemporalia & minus accurata, exploduntur.* 6. Job. Jonsius, *ob diligentiam commendatus, & aliis praeclusus.* 7. Bened. Pererius, *ob nimium Sectae Aristotelicae studium in aliis iniquior.* 8. Theoph. Galeus, *post Aug. Steuchum Philosophiam Gentilem universam ex Hebraea derivans, sed hoc in conatu nonnunquam impingens.* 9. Philosophiae Barbaricae Historiam tradidit Otto Heurnius. 10. Indica Veteris Palladius, Ambrosius, & Anonymus quidam, ab Edv. Bisseo junctim editi. 11. Indica Brachmanum moderna Abr. Rogerius, hujusque Interpres & Commentator Christoph. Arnoldus (*de reliquarum etiam Asia, Africa & America, Gentium Philosophia consulendus,*) & Anonymus Scriptor Theologiae Indorum Indicis avindor. 12. Aegyptiaca & Chaldaica, e Scriptis Hermetis Trimegisti & Zoroastri reliquis (*de quorum γνῶσις controversa Judicium suscipitur, adjecta brevi de Trinitate Platonica atque Aristotelica παραβόλη,*) Franc. Patricius (*Novator in Philosophia ineptus*) & Job. Jessenius. 13. Septentrionalium Populorum (*quibus omnis Sapientia primas Origines Ol. Rudbeckius, Georg. Striernhelmius, alique Sveci ob studium Antiquitatum patriarum obiter laudati, vindicare non dubitant*) Philosophia & Doctrina Sacra Snorro Sturlesonius, in Edda Islandorum, a Pet. Resenio edita, ac Ol. Wormius in Literatura Runica.

DIOGENES LAERTIUS Familiam merito ducit, quem nisi ex antiquis haberemus, qui de Philosophorum Sectis & placitis aliquid scripssisset, pauca de Philosophis antiquis constarent. Nunc sane habendae in pretio sunt superstites hae & naufragio tabulae, & diligenter perquirenda sunt, quae apud ipsum consignata habemus. Non possunt illo libro carere, qui Philosophiae genuinae & antiquae operam dant. Ab his incunabulis arcessenda sunt Veterum dogmata, à Recentioribus recto, ita in orbem abeunt omnia, veteresque opiniones, quasi ex ruderibus & cineribus resuscitatae, vel novitatis aliqua specie obrudi solent. Facile est hujus historiae gnaro omnium in Philosophia Novatorum sententias ad sua revocare principia. Extant multorum in hunc Auctorem Commentationes, Henrici Stephani, Isaaci & Merici Casaubonorum, Thomae Aldobrandini, & demum Aegidii Menagii, qui perpetuos in hunc Auctorem Commentarios scripsit, & ex historiis rem philosophicam diligenti collatione illustravit. Edidit ille Diogenem, cum suis & aliorum Commentariis, Londini anno 1664. in fol. (a) quam tamen editionem Auctor ipse improbare visus est, ob

Erra-

(a) Editio, quae h. l. memoratur, Diogenis Laërtii Menagiana Graeco-Latina, longe inferior pariter atque auctor Amstelod. a. 1692. in 4. duobus recusa Voluminibus, praeter Ver-

Errorum multitudinem, novam in Gallia se editurum minatus, quæ tamen ex illo tempore nondum comparuit. Recudere in Germania voluerunt Opus aliqui, quod caro nimis vendunt Angli, sed deterruit hætenus illos opinor, quod novam & locupletiorẽ à Menagio metuerent Editionem. Paravit etiam Salmasius Comm. in Lærtium, teste Laur. Crasso *T. II. Elog. p. 211.*

EUNAPIUS. Sub Theodosio M. vixit Eunapius, Sardibus natus, unde Sardi-
nus quoque dicitur; scripsit *Vitas Philosophorum & Sophistarum*, sed pauca sunt in
illo libro ex tanto Oceano hausta; Editus est Antwerpiae in octavo, typis Plantinia-
nis, anno 1568. & Coloniae Allobrogum A. 1616. (b) cum MScriptis pluribus compa-
ratus. Accedunt ejusdem Auctoris Legationes è Bibliotheca Andr. Schotti. Nemo
hætenus fuit è Philosophorum & Criticorum scholis, qui aliquam huic Operi operam im-
pendere voluerit, quæ tamen non inutilis futura esset. Notas tamen in Eunapium
molitus est Pet. Lambecius, Codice usus manu Scaligeri notato. Vid. Lib. VI. de
Biblioth. Vindobon. p. 263.

HESYCHIUS ILLUSTRIVS Milesius. Hefychius Milesius, Illustris habuit
Titulum, quem Græci sua lingua efferebant ita: ἡλυσίος, ut nobilis νοβίλιος;
fidelis Φιδέλιος, Cardinalis καρδινάλιος. Peccant itaque, qui hoc quasi cognomen
ipsi tribuunt. Vixit sub Anastasio, Justino & Justiniano. Scripsit de iis, qui cru-
(A) 2 ditione

Versionem Ambrosii Camalduenfis, a Viro Doctiss. Marco Meibomio (qui totius quo-
que Editionis curam gessit), nunc demum suppletam & emendatam, *Notas* Aldobrandini
& utriusque Casauboni, ac *Observationes*, quæ multis hic accessionibus denuo locupletatæ
comparent, Menagianas, novas exhibet Meibomii & Joach. Kühnii, Philologi Argenti-
nenfis, *Annotationes*, Menagii de *Mulieribus Philosophis Syntagma*, Editionum priorum
omnium Præfationes & Epistolas Dedicatorias, XXIV. Philosophorum Imagines, e Num-
mis, Marmoribus aut Gemmis, deprimptas, Olympiodori *Vitam Platonis*, Thomæ
Galei *Varias* in Diogenem *Lectiones*, & Indices denique Joh. Clerici in illum pariter atque
Commentatores. Prolixiorẽ illius Recensum V. in *Actis Erud. Lips. M. Jul. an. 1692.*
p. 315-319. & ceteris plerisque Literariis ejusd. an. 1692. Ephemeridibus, Gallicis ac
Belgicis. De Editionibus Lærtii, quæ, præter geminam hanc Menagianam prodire,
Græca Una, Græco-Latinis VIII. totidemque Latinis, Versionibus item Gallica Franc.
Fougerolii, Italica Joh. Felicii Astolfi, Germanica (Augustæ Anno jam 1490. excusa)
& Belgica, Dan. Heinsii, Pet. Lambecii & Joh. Bapt. Lantini, Curæ Divionensis Senatoris,
Commentationibus in eum, partim affectis, partim ineditis, ceterisque ad Autoris pariter
atque operis Historiam spectantibus uberiores, locus se dicendi commodior in *Apparatu*
ad Notitiam Reip. Literaria Geographicam, Eunapium etiam & Hefychium Lærtio co-
mites iuncturo, posthac offeret. Conferri interea de illo possunt Gerh. Joh. Vossius *L. 2. de*
Hist. Græcis c. 13. Joh. Jonsius *L. 3. de Scr. Hist. Philof. c. 12.* Thom. Popeblount in *Cen-*
sura Auctorum p. 158. 159. & Æg. Menagii, ceterorumque Editorum, ad Editiones suas
Prolegomena.

- (b) Eunapii (de quo Vossius *l. c. Lib. 2. c. 18. p. 252.* Jonsius *l. c. L. 3. c. 17.* Popeblountius p. 261.
262. & Mart. Hancsius. *L. 2. de Rer. Rom. Scripturibus, P. I. c. 9. p. 100-109.* consulendi)
Vitarum, ex MSitis pluribus emendatarum, novas editiones Græco-Latinas haud ita pridem
polliciti sunt Viri Celeberrimi, Rich. Bentleius, Anglus, Philostratorum eas adiuncturus O-
peribus, & Joh. Alb. Fabricius, Prof. Hamburgensis,

ditione floruerunt, libellum exiguum, quem Hadrianus Junius (c) in linguam Latinam convertit, & breves aliquas notas addidit; Editus est Antwerpiae Anno 1572. in 8vo typo Plantiniano. Scripsit & in illum Notulas Ioh. Meursius, Vir de omni Græca antiquitate optime meritus.

- 4 GERH. JOH. VOSSIUS. Dolendum est, virum hunc nobis ereptum fuisse, antequam perfecerat, quos moliebatur, libros. Nemo enim majori cura accessit ad omnem Philosophiam, & ejus historiam, tum quahistoriam, tum qua dogmata, è fontibus & incunabulis suis arcessenda. Immortuus est Operi de *Philosophia & Philosophorum Sectis*; exiguo sane libello, si cum materiae amplitudine compares. Edidit filius ejus, Isaacus Opus, hoc (d) affectum potius, quam effectum, Hagæ Comitum an. 1657. in 4to. Quare mirum non est, toties ipsum notari à Scriptoribus posterioribus, qui accuratius rem illam pensitarunt, quamquam exigui illorum numerus, & pene nemo hactenus fuerit, qui hoc argumentum pro dignitate tractarit. Est tamen alterius præ altero diligentia & cura laudanda. Ponenda itaque hactenus inter desiderata vera & perfecta Historia philosophica.

- 5 GEORGIUS HORNIUS. Scripsit & ille *Historiam Philosophicam* libris 7: in qua veterum philosophorum doctrinam proponit, & cum novis quoque confert, sed in veteribus indiligens & inaccuratus, nonnunquam in digressiones supervacuas dilabitur, ut extemporalis potius, quam cura aliqua scriptus, liber videatur. Nam pene omnia istius Viri scripta sunt *divoggedi adumata*, à calamo ad typum statim propulsa; omnia enim ex memoria depromsit, vix aliquo libro consulto. Quæ de recentioribus afferuntur, itidem exigua sunt, nec magna cura conscripta (e), legi tamen & conferri cum aliis potest in istius argumenti ubertate, & defectu scriptorum, undecunque corradendi sunt, qui quadam in parte exornare illam materiam conati sunt. Editus est ille liber Lugd. Batav. anno 1655. in 4to.

- 6 JOH. JONSIUS. (f) Holfatus ille fuit, Rector scholæ Rensburgensis, qui de *Scripto-*

- (e) Hefychii (de quo Vossius *L. 2. c. 22. p. 268. 269.* Jonsius *L. 3. c. 19.* Hænekius in *Lib. de Scr. Rer. Byzant. P. 1. c. 4. p. 142-145.* Ovil. Cavius *P. II. Hist. Lit. Str. Eccl.* p. 108 i. 9. & *Homonymescopia nostra, P. II. c. 5. §. 38. p. 478. 479.* plura docebunt) Libellum, post Hadr. Junium, Græcæ & Latine, ediderunt Henr. Stephanus Lugd. an. 1593. in 12. & qui Junii *Castigationes*, Henr. Stephani *Animadversiones, Notasque* suas, inio ipsius quoque Hefychii *de Rebus Constantinopolitanis* Opusculum, ac Bessarionis *Epistolam Græco-Berberum*, illi adjecit, Joh. Meursius Senior, Lugd. Bat. an. 1613. in 8.
- (d) Vossii hic Libellus & seorsim est reclusus, cum Joh. Jacobo a Ryssel Continuatione, sed itidem nec plena satis, nec accurata, Lipsiæ 1690. in 4to & cum reliquis ejus Operibus. *Tome* illorum *Tertio*, Amstelod. an. 1701. in fol.
- (e) D-Georg. Hornio, ejusque *Historia Philosophica*, haud mitius Autore nostro judicium, & merito quidem, tulerunt Joh. Jonsius *L. 3. Scr. Hist. Philos. c. 20 p. 315* Jac. Thomassius in *Diss. de Doctores Scholasticis* §. 15. C. S. Schurtzheischi in *Judicio de Novissimis Præd. Civ. Scriptoribus*, num. 12. Thom. Crenius *P. III. Animadv. Philol. & Histor. c. 4. p. 178* 179. & Burch. Gouh. Struvius in *Biblioth. Philos. c. 3 p. 40*.
- (f) Quæ in laudem Joh. Jonsii nostratis, & Scripti hujus, cujus Editioni an. 1659. munere

Scriptoribus Historiæ Philosophicæ Libb. 4. scripsit, Francof. anno 1659. editos in 4to; qui, si diutius vixisset, omnes, credo, in argumento Scriptores superasset. Diligentissimus enim & accuratissimus ille fuit Inquisitor veterum scriptorum. Hornius & Vossius frequenter ipsi vapulant. Multa ipsi Menagius debet in Comment. Laërtianis, apud quem utramque ille paginam facit. Magna diligentia Veteres super hoc argumento Scriptores, Editos, Ineditos, recensuit.

BENEDICTUS PERERIVS. Jesuita doctiss. fuit, cujus extant *Commentationes in Genesim* (quibus cum fructu usus est Sam. Bochartus in *Geographiæ suæ sacrae*) & *Libris 15. de communibus rerum naturalium principiis & affectionibus*, Coloniae anno 1595. in 8vo editi, ubi lib. 4. antiquorum Philosophorum placita, secundum Sectas, exponit, earumque Auctores. Habentur autem illic tantum Physica, in quibus recensendis diligenter versatur, illa quoque refutans pro asserenda Aristotelis doctrina, cum studeat aliquantulum, in Veterum sententiis recte ponendis vacillare aliquando videtur.

THEOPHILUS GALEUS. Edidit librum titulo *Philosophia Generalis*, in cujus prima parte agit de ortu & progressu Philosophiæ, ejusque traductione è sacris fontibus. Id enim unice illic agit, ut demonstret, Philosophorum sententias & Sectas ex veteri Hebræorum Philosophia & Theologia fuisse derivatas. Id argumentum plenius exsequutus est in alio libro, qui Anglica lingua in 4to editus est, sub tit. *The court of gentils*, i. e. *Aula Gentilium*: argumentum quidem præclarum, hoc est, dignum, in quo se exercent ingenia elegantia. Galeus quidem laudandus ob illum conatum, qui hoc in argumento multos tamen antecessores habet, quibus non paucâ debet, e. g. Augustinum Steuchium in *libris de perenni Philosophia*, aliosque, qui data occasione aliqua particulatim tractarunt. Utiliss. tamen liber est, quod hic quasi in unum conspectum omnia congesta sunt. Sed & ille tamen nimium interdum partibus suis favere videtur, & ad Scholam Judaicam trahere, quæ aliunde originem habent. Solet autem id familiare esse in argumento aliquo versantibus, ut in thesæos suæ gratiam quidvis asserant & credant. Liber ille Latinus editus est Londini anno 1676. in 8. Ceterum Auctor ille diligentia suæ specimina plura edidit, & novam Editionem Herodoti non ita pridem procuravit.

OTTO HEURNIUS, Profess. Leidenfis Medicus, Vir doctus, scripsit *Barbarica Philosophia Antiquitatum libb. 2.* quorum primus inscribitur *Chaldaicus*, alter *Indicus*; Multa illic habet collecta ex antiquis Autoribus, de Chaldæorum & Indorum Philosophiis & Philosophia ac Magia, quam secundum partes distinguit in Asiaticam, Africanam & Europæam. Allata sunt multa ex Autoribus loca proluxiora, quæ pene totum librum conficiunt; sed tamen utile est, illa sic junctim collecta habere. Ipse paucâ admodum de suo affert, nuda recitatione contentus. Liber editus est in 12. ex Officina Plantiniana anno 1600.

(A) 3

PAL-

Prorectoris in Urbis ad Moenium Francosurtanæ fungens Athenæo, fato immaturo est immortuus, Cedro dignissimi moneri & congeri a nobis possent, quamplurima, *Cimbria Literata*, brevitatis studio, reservamus.

10 PALLADIUS. Indorum Philosophia, vel exiguis, vel fabulosis Autoribus, prodita est; pauca ejus vestigia habemus apud Strabonem lib. 15. Plin. l. 7. c. 2. Plutarchum in *Vita Alexandri*; Arrianum de *expeditione Alexandri* lib. 7. & eundem in *Indicis*; Apulejum in *floridis*; Clementem Alexandrinum l. 3. *Stromatum*; Porphyrium de *abstinentia* l. 4. Philostratum in *Vita Apollonii* l. 3. c. 4. & 5. Palladius autem de *gentibus Indię & Brachmanibus* singularem lib. scripsit, quem edidit Eduardus Bissæus, Eqves Auratus, è Bibliotheca Regia Anglica, Græce & Latine, Londini anno 1665. in 4to. Qvis Palladius fuerit (g) vid. Vossium de *Historicis Græcis* lib. 2. c. 19. p. 255. & lib. 3. p. 397. Baronium anno 388. & illa, quæ Bissæus proponit, Testimonia. Addidit quoque S. Ambrosii Tractatum de *locis, doctrina ac moribus Brachmanum*, item cujusdam *Descriptionem* Latinam de *Brachmanis*, tum primum ab se editam. Optime versatus est in colligendis fragmentis obscuræ alioquin & paucis cognitæ Philosophiæ, è quibus tamen aliqua ejus vestigia deprehendere licet. In tenebris enim versantibus vel exigua lucis structura jucunda est.

11 ABRAHAMUS ROGERIUS (h). Batavus ille fuit, & lingva patria scripsit de philosophia & religione Brachmanum hodiernorum. Quondam in his terris peregrinatus, & admixtus ad Brachmanum conversationem, multa ex illis expiscatus est, quæ deinde in librum Commentarium conjecit, ut erant ipsi dicta. Incertum itaque, an illa Veteribus dogmatibus ex asse respondeant. Verosimile enim est, ut apud omnes nationes quidam Sectarum & doctrinarum orbis est, ita & apud Indos fuisse. Observare tamen licet præcipua quædam, ut Metempsychosin Pythagoricam, hodieque illis superstitiose creditam, neque secuta adeo omnia relatione tradi verosimile est, cum peregrini homines, nec philosophiæ studiis imbuti, nec lingua satis prompti, sinistre interdum, vel accipiant nonnulla, vel interpretentur. Illum librum in Germanicam linguam convertit CHRISTOPHORUS ARNOLDI, Profess. & Ecclesiastes Noriberg. addito parallelismo ceterarum gentium Orientalium, in religione ac philosophia; quæ labor utilissimus est, & quasi compendio quodam proponit omnem Asiaticam, Americanam & Africanam, Idololatriam, & doctrinam in naturalibus,

(g) Palladius hic (cuius *Tr. de Gentibus Indię & Brachmanibus* Lucas quoque Hollsenius, in *Systemate Geographorum Græcorum Minorum*, edere voluit) an idem sit, uti Morhofium credidisse è Vossii & Baronii allegationibus apparet, cum Palladio Galata, ex Monacho Palæstinæ Episcopo, sub Sec. V. initium, Helenopolitano, ac tandem Asponensi, *Historia Lausaca* Autore, adhuc sub iudice lis est, de qua V. Gvilh. Cavi *Hist. Lit. Ser. Eccl.* p. 205. Ambrosii *Tr. de Brachmanibus*, seu Præsule Mediolanensi indignum, Monachi Congreg. S. Mauri Benedictini, in novissimam suam Operum huius Editionem, noluerunt admitttere.

(h) Abr. Rogerius Ecclesiastes Batavorum, in Littore Indię Coromandensi, ab an. 1630. per decennium, fuit Palaccattensis, ac, in patriam reversus, Goudæ a. 1649. obiit. Libri eius Editio prima Belgica, ab A. VV. ICTO, curata, & notis illustrata erudit. Amstelod. A. 1651. prodit in 8. Conf. de illo *Polyhistoris* huius *T. I. L. I. c. 13. §. 27.* & adde iudicium Herm. Conringii honorificum, in *Antiquit. Acad. Supplem. V. p. 214.* obvium.

libus, Tit. libri est: *Asiatisches / Afrikanisches / und Amerikanisches Heidenthum*. Rogeri libellus præmittitur, cum tit. *Offene Thûr zu dem verborgenen Heidenthum*. Cetera adduntur à Christoph. Arnoldo. Liber editus est Norimbergæ anno 1663, in 8vo. Inveni quoque in Catalogo rarissimorum librorum Corn. Lerkii, qui nunc Hafniæ venduntur, inter MScriptos unum, cui tit. *Vanimavubry, Theologia Indorum, tomis tribus*. Crediderim Virum illum, qui diu in Hispania vixit, Regis nomine Legatus, in hunc librum incidisse apud peregrinatorem quendam, & ipsa lingua Indica esse scriptum.

FRANCISCI PATRICII HERMES & ZOROASTER (i). Ægyptiorum & Chaldeæorum prima apud omnes fama est, quibus adjungendi quoque Thraces, A Barbaris illis prima sapientiæ initia, siue ab Hebræis ad illas pervenerint, siue è traditionibus Majorum, quorum cum Patribus primævis conversatio fuit; sed obscure omnia & incerta fide referuntur. Id quidem verissimum est, extitisse illos Philosophos, & fuisse illorum scripta diligenter à posteris servata, sed postmodum ab iis, in quorum manus inciderant, interpolata, vel plane falsa illis supposita. Fuerunt tamen, qui fragmenta aliqua ejus Philosophiæ collegerunt. Hermes quidem, quem antiquissima alias Ægyptiorum Philosophorum faciunt, fuit ejus nominis Magnas apud illos Philosophos; sed, an genuina sint, quæ sub ejus nomine circumferuntur, affirmari non potest. Publicavit Franc. Patricius Hermetis Trismegisti libellos 20. una cum ejus fragmentis, quæ habentur in *nova ejus de universis philosophia*. Non desunt, qui existimant, multa esse in illis, vel à Christianis primis conficta, vel aliunde etiam supposita, quam litem definire vix nostrum erit. Videantur, qui de scriptis Hermetis disquisitiones instituerunt, Kircherus in *Oedipo Ægyptiaco*; J. Henr. Urfinus in peculiari libro; Ol. Borrichius in libris adversus Conringium de *Hermetica Medicina* scriptis. Cautè in illis rebus procedendum est, neque statim omnia pro falsis & confictis habenda, ubi historia deficit; nam nec in gentibus ceteris, extra Græcos & Romanos, & nec in illis quidem, certe explorata rerum initia. Nos ad Zoroastrem venimus, de cujus ætate, nomine, natione, omnia sunt controversa. Aliqui Bactrianum, aliqui Medum aut Medo-Persam, faciunt; ætas ejus ad Abrahami tempora vulgo refertur, genus etiam diversum assignatur; quæ omnia diligentissime collegit Joh. Marshamus, Eques Auratus

(i) De Hermete Trismegisto & Zoroastre, illorumque Monumentis, Autori etiam [T. I. L. I. c. 10. §§ 7. 9. sq. c. 11. §. 6. & c. 13. §. 14. sq. memoratis, quæ moneri h. l. potuissent, ex *Homonymiscope* nostræ, Judicia etiam Autorum aliorum, fusius de iis commentatorum, ex ibentis, P. II. c. 2. §. 16. § 17. p. 255-267. repeti malumus. Zoroastri Historiam haud ita pridem Thomas quoque Hydius, in *Historia Religionis Veterum Persarum*, Oxoniæ an. 1700. edita, egregie illustravit. De Trinitate Gentilium, inprimis Platonica, cuius h. l. facta est mentio, conferri meretur Gothofr. Vogtii, Scholæ olim Hamburg. Rectoris, *Exerc. Historica de Sacrosanctæ unitus Divinitatis Triade ex sententia Gentilium, præcipue Græcorum*, cum ante, tum post Christum natum, Rostochii an. 1675, in 4to. excusâ.

ratus Anglus, in *Canone suo Chronico Egyptiaco, Hebraico & Græco*, pag. 144. 145. Editionis Lipsienfis, qui tamen nihil definit in tanta incertitudine. Persæ ipsum pro Patre Magorum habent, ac præceptorem Pythagoræ facit Apulejus. Mentio ejus multa, & magna apud antiquos Auctores fama. Sic recensentur passim ap. Platonem, & Platonicos, præcipue recentiores (quod suspicionem alicujus corruptionis arguat,) ejus sententiæ. Hæ sententiæ, undecunque collectæ, uno volumine editæ fuerunt superiore seculo in Gallia. Sexaginta enim Oracula, à Juliano quodam Chaldæo Græcè facta, Parisiis excusa sunt anno circiter 1530. in quibus ipsa pene Christiana fides, mysteriumque Trinitatis proponitur; quam ob causam suspicati fuerunt multi, pia quadam fraude hic actum fuisse, & supposita quædam à Christianis ad convincendos Gentiles. Clarior enim illic Trinitatis notitia, quam in ipso V. Testamento. Sed aliter tamen dicendum est, si inspiciamus scripta Platonica, in quibus Trinitatis quædam Idea similiter repræsentatur, quæ non aliunde, quam è talibus libris hausta videtur. Platonis Platoniorumque sententias omnes de Trinitate principiorum collegit diligentissime Augustinus Steuchus integro libro secundo de *perenni philosophia*, ubi collationem instituit Platonice hujus doctrinæ cum mysterio Christianorum: Voluit & Scaliger in libro de *Sublimitate*; *Exercitatione* 365. *sect.* 3. ex Aristotele aliquam Trinitatis Ideam exstruere, quæ ipse ea de re videri potest. Hujus Aristotelicæ cum Platonica Collationem instituit Henr. Morus in *scholiis capituli 28. Enciridii sui Metaphysici*, qui & è Cabalisticis doctrinam de Trinitate adducit, in *descriptione tabularum Cabalisticarum* p. 464. Legi etiam potest If. Casaubonus in *Exercitationibus suis Anti-Baronianis*, qui de hujus generis scriptis, & Sibyllinis versibus, peculiarem disquisitionem instituit. Ex stylo & dictione multa colligi possunt. Zoroastris illa Oracula, cum Auctario sententiarum, ex antiquis auctoribus collecta, edidit Franc. Patricius, vir doctissimus, de quo infra plura dicemus. Is *novam de universis philosophiam* scripsit ad Pontificem Gregorium XIV., ejusque successores, qua illud agebat, ut, excusso è manibus juventutis Aristotele, Platonica philosophia restitueretur. Quod ut obtineret, monstravit primo, Aristotelis libros esse mutilos & supposititios, ac veteribus surreptos, integro libro in fol. cui tit. *Dicussiones Peripatetica.* Edidit postea aliquos tractatus philosophicos, quos complexus est uno libro, cui tit. *Nova de Universis Philosophia*, edito Ferrariz, anno 1591. in fol. Hic, non per motum, ut Aristotelica methodus facit, sed per lucem & lumina, ad primam causam ascendere conatur. Nolo quicquam jam de ejus conatu judicare; Id certum est, illum potius hac doctrina Enthusiastas philosophos effecturum, quam methodo aliqua institutos; quæ tamen in re scholastica necessaria est. Certe, si ejus philosophia in scholas fuisset recepta, nec Doctores, quod docere possent, habuissent, nec discipuli, quod discerent, & meras in ista via lucis tenebras invenissent. Ut itaque omnia ex ovo accersit, ita Zoroastris Oracula præmisit cum aliquo Commentario. Hæc Zoroastræa doctrina peculiari libro triennio post est comprehensa à JOH. JESSENIO à JESSEN, Philosopho

& Medico Pragenſi, viro quidem docto, ſed qui fatorum violentia tandem ſuccubuit in Executione Pragenſi. Liber aliquoties editus eſt. Una ejus editio Wittebergæ prodiit anno 1593. in 8vo, qui ſub *Zoroaſtris* titulo promittit novam, brevem, veramque de univerſo Philoſophiam. Vide de nomine Zoroaſtris Menagium in *Commentario ad Diog. Laërtium* p. 3.

SNORRONIS STURLÆ EDDA ISLANDORUM. Ad barbarorum Philoſophos referendi quoque ſunt Septentrionum filii; neque enim credat quis, adeo frigidum ſanguinem circa præcordia illis obſiſſe, ut nec ipſi aliquam Philoſophiæ partem attigerint. Si audinus recentiores Sveciæ Criticos, pene inter primos fuere, qui philoſophiam alios docuerint; quicquid enim de Orphei dogmatibus traditur, id à ſe proſectum putant, namque illum, ut popularem ſuum, laudat Rudbeckius in *Atlantico* ſuis. Non eſt nunc locus, ea omnia ſub examen revocandi. Ut in tenebris interdum aliqua palpamus, ita & in his fabularum nubibus aliquam interdum veritatem apprehendimus, quanquam metus ſit, ne interdum nubem pro ſunone amplectamur. Latitant tamen aliqua in Septentrionis præſcis monumentis, quæ omnem & Græcam & Latinam antiquitatem longe ſuperant. OL. RUDBECKIUS certe vir ingenioſiſſimus eſt, & quæ illic magno apparatu & molimine e tricis iſtis evolvit, ſi non ſrenam, creperam tamen lucem oſtendunt. Incumbunt nunc in Antiquitatum Septentrionalium ſtudio præ cæteris Sveci; apud quos ſingulare Collegium hoc ſcopo inſtitutum eſt. Eſt illic Profeſſor Septentrionalium linguarum, Runicæ, & antiquæ Gothicæ, OLAUS VERELIUS, vir doctiſſimus, cujus extant multi in Gothica aliquot monumenta Commentarii. Olim in animo habuit GEORGIUS STIERNHELMIUS, Nobilis Svecus, ſingulare aliquod ſyſtema philoſophiæ & literaturæ iſtius veteris ſub tit. *Runæ Specie*, ſed labori illi immortuus eſt, & poſt mortem ejus tantum apparuerunt vagæ ſchedulæ, quas in ordinem redigere nemo potuit, ut in literis ad me datis teſtatur vir clariſſimus Joh. Schefferus, cujus extat in ſimili argumento (*Uſſalia antiqua*) præclarum antiquitatum iſtarum ſpecimen. Edidit quidem Stiernhelmus *Synopſin* ipſius *Runæ*, in qua habentur nuda illa capita totius tractationis, promiſerat quoque, in aliis quibusdam ſchedis ſuis, hiſtoricas tractationes de ortu veterum Gothorum & Scytharum, adverſus Cluverium & alios, ſed intra ſpem & titulos omnia ſubſtiterunt. E *Synopſi* illa apparet certe, magna illum agitaſſe animo, quæ ſi probare omnia ſufficenter potuiſſet, Sveciæ genti ſc totas deberent linguæ Hebraica, Græca, Romana; imo Græci Idololatriam & Theologiam ſuam cum illis communes haberent. Quæ quidem non omnia fruſtra dicuntur; eſt enim inſignis locus apud Diod. Siculum, l. c. 47. qui diſertis verbis teſtatur commercia Orientalium & Græcorum cum Hyperboreis, & de Religione inter Græcos & Hyperboreos communi. Diodorus vero Siculus, qui Bibliothecas veterum perreptaverat, multa invenit in aliorum ſcriptis, quæ alias hodie ignorarentur. Idem teſtantur non obſcure veteres illæ Septentrionalium fabulæ, quæ anno 1215. in unum corpus compactæ ſunt à Snorronc Sturla, ſub tit. *Edda Islandorum*, i. e. Philoſophia Is-

landorum. Fuit vero Snorro Sturla Islandiæ νομφύλαξ. Ex antiquis codicibus MScriptis Bibliothecæ Regiæ illam edidit, & notulas quasdam adjecit PETRUS JON. RESENIUS, Juris & Ethices Profess. & Consul Hafniensis, Anno 1665. in 4to; (k) illa autem omnia dudum fuerunt ante Snorronem istum, qui ex antiquis gentis monumentis illa collegit. Ceterum tota ejus libri historia & argumentum, cum Sectis aliorum Philosophorum collatum, habetur in præfatione illa Reseniana. Verum, ut audio, Sveci habent, quæ in ea editione improbent, & si recte memini, novam pollicentur. Ex istis vero fabulis manifeste patet Asiænorum in Septentrionem adventus, cultus Deorum, Solis, Martis, Jovis, reconduntur multæ Mosaicæ historia, sed miris fabulis deturpatæ: legitur & illic de diluvio universali. Ex illis, tanquam fragmentis & laciniis, colligi quadantenus potest illorum hominum Philosophia naturalis & moraliis, & de Diis illorum doctrina. Trahi in subsidium potest Olai Wormii *Traſſatus de literatura Runica*, ubi habentur vetera aliqua Carmina Runica, in laudem virorum fortium scripta.

CAP. II.

DE PHILOSOPHIÆ PYTHAGORICÆ HISTORIA,
EJUSQUE SCRIPTORIBUS.

- §. 1. *HOs inter eminet Job. Schefferus, Opus de Philosophia hac vastum molitius, cujus Prodomus est Liber de ejus Natura ac Constitutione, A. 1664. editum.*
 2. *Jungendi huic Jamblicus (ineptum natus Interpretem Job. Arcerium,) & Malchus, sive Porphyrius, de Vita Pythagoræ, & prior etiam de Mysteriorum Ægyptiorum, Mysticaque eorundem Theologia, commentati, Origenes, Autor Φιλοσοφμένων, inter Codd. Luca Holsteini (quorum Editio desideratur) reliquorum MSSos.* 3. *Ocellus Lucanus, Scriptor Libelli de Natura Universi, ab Aristotele compilati, solus e Pæt. Pythagoricis superstes, ejusque Editores ac Commentatores, quos inter Car. Eman. Vizzanius eminet; Timæi item Locrensis Fragmentum de Anima Mundi & natura dubium:*
 4. *Nicomachus & Jamblicus, qui Arithmeticam ex sensu Pythagoræ proposuerunt. Qua occasione de doctrina Numerorum Pythagorica (a Job. Mcur-*

(k) De Edda utraque, Antiquiori Sæmundi Sigfusonii, Sec. XI, & recentiori Snorronis Sturlesonii, Sec. XIII. congesta, præter Reseniana lujus Prolegomena, consuli possunt, quæ in *Isagege mea ad Hist. Cimbr. P. II. c. 1. p. 4. §. 6. in Homonymoscopia. P. I. c. 1 §. 5. p. 11. 12. & in Hypomnematis ad Alb. Bartholini Lib. de Script. Dan. p. 378-379-404-408* istorumque *Spicilegio p. 41. 46. 47.* fuisse sunt allata. De Ol. Rudbeckio, Ol. Verelio & Georg. Stiernhelmio, illorumque Scriptis & Sententiis Paradoxis, Job. Schefferi *Suecia Litterata*, & mea ad hanc *Hypomnemata*, locis suis, conferantur. Stiernhelmii *Runa Suecica Capitulum Synopsis* Morhofius, in *Tr. Germanico de Lingua & Poesi Germanica*, P. I, c. 1. pag. 11-18. integram Lectoribus suis exhibuit,

Menſio & Pet. Bungo illuſtrata, a Johanne Heydon vero, Enthuſiaſta Anglo, ad necromantiam detorta,) quam Hebræorum Cabala debuiſſe creditur, Sinenſium per Lineas philoſophandi Methodo, Pulſumque Medicinæ, & Tetraſtus tandem Pythagorica, ab Erb. Weigelio explicata, haud pauca inſperguntur. 5. Philoſtratus, Scriptor Vita Apollonii Thyanaï, Pythagorici, de cujus Miraculis, an Magica arte patrata, an vero in Chriſtianorum invidiam conſecta ſint, in utramque partem diſputatur. 6. Franc. Georgius, cujus Harmonia inundi anſam ſuggerente, Pythagoræorum Harmonica Univerſi Proporio (a Job. Pico, Rob. Fluddio & Henr. Mobrio, etiam deſenſa,) & Chimarici Orbium Cæleſtium Conſentus, impugnantur, ſimulque de miranda Muſices vi & efficacia diſſeritur. 7. Ambr. Rhodii Dial. de Transmigratione Animarum Pythagorica, in cujus, Ægyptiis quoque & Indi credita, Fontes, Senſum & Veritatem, obiter inquiritur. 8. Carmina Aurea, Pythagoræ vulgo adſcripta (de quorum Autore controverſo, ac Editionibus, nonnulla monentur,) & Hieroclis Pythagoræi in illa Commentarius. 9. Paganini Gaudenii (cujus extemporaliſ in ſcribendo notatur feſtinatio) Diſſ. de Pythagorica Animarum Transmutatione.

Procedimus jam ad Sectas Philoſophorum, inter quas primo loco referenda eſt illa, quæ dicitur ITALICA, cujus Autor PYTHAGORAS habetur; nam eorum, qui ante Pythagoram vixerunt, obſcura eſt fama & doctrina, quamquam & ipſius Pythagoræ dogmata non adeo in aprico ſint, omnibuſque pateant. Fuit tamen JOH. SCHEFFERUS, vir Celeberrimus, Academiæ Upſal. Prof. qui, juſſu Chriſtinæ Reginæ, philoſophiam Pythagoricam integro Syſtemate complecti conatus eſt, Gaſcendi exemplo, qui Epicuream doctrinam, & ſuperſtitibus ejus philoſophiæ monumentis, in unum corpus compegit. Cui tamen, ad extruendum hoc Syſtema, plus materiæ fuit, quam Scheffero, qui vel e Platonis & Ariſtotelis ſcriptis, vel e Jamblichii vita Pythagoræ, & ſimilibus ſcriptoribus, per meras lacrimas & fragmenta, colligere illam debuit. Sed dolendum eſt, integrum opus non conſpexiſſe, ipſo vivente, lucem: ejus autem magnam partem ſupereſſe, & Catalogus Operum ejus, & literæ ad me ſcriptæ, teſtantur. Non habemus nunc niſi prodromum vaſti Operis, *librum de natura & conſtitutione Philoſophiæ Pythagoricæ*, qui prodiit Upſaliæ in 8. an. 1664. (1) Quo

•(B) 2

(1) Joh. Schefferi (in *Hypomnematis* noſtris ad Sveciam ipſius *Literatam* p. 456-463. ſuſius celebrati) *Lib. de natura & conſtitutione Philoſophiæ Pythagoricæ*, denuo, adjectis Pythagoræ *Carminibus Aureis*, excuſus Wittebergæ an. 1701. in 8. cum *Præſat.* Contr. Sam. Schurtzleiſchii prodiit. Jæc. Thomaſio (in *Schediaſm. Hiſtor.* §. 13. p. 5.) *Aureum* is audit. Schurtzleiſchio autem (in *Præſat. cit.*) permiſiſ, & reconcordia eruditionis plenus, qui magnum Autori nomen famamque conſecit. Inediti hæcenus latent, & manum ultimam (teſte Sveciæ ipſius *Literatæ* p. 300.) deſiderant. Ejusdem Pythagoræ, ſen de *Vita Pythagoræ Liber*, *Tr. de Claris Pythagoræi.* & *Libri*

Quo in lib. *ὡς ἐν κεφαλῇ*, & velut per summam, philosophiæ Pythagoricæ capita quædam proponuntur.

- 2 JAMBlichUS & MALCHUS. Ad historiam Philosophiæ Pythagoricæ prodest, nosse illos, qui Vitam istius Philosophi conscripserunt. Extat Jamblichi Chalciden-
sis de *vita Pythagoræ* liber, Græce & Latine editus à Joh. Arcerio in 4to, anno 1598.
Hunc habemus quasi indicem paucorum ejus dogmatum; sed libri tantum duo infel-
liciter ab Arcerio editi, plena mendis omnia, inepte non nunquam conversa, ut mi-
rari faris non possum, neminem hætenus fuisse e sagacissimis Criticis, qui huic Auctori
limam addere voluerit: sed difficile est, ex ipsis fontibus suis & principiis aliquid
eruere. Libros ejus quatuor MScriptos habuit Lucas Holstenius, ut patet ex Indicu-
lo illo MScriptorum Holstenianorum, quem mecum communicavit Amicus. (m) Jun-
gendus est huic libro Jamblichi alter de *mystica Ægyptiorum Theologia*, sed quem
icidem in Bibliotheca sua ineditum servavit Holstenius, diversum, ut apparet; ab illo,
qui de *mysteriis Ægyptiorum* à Jamblichio scriptus est, quem Thomas Galeus, An-
gulus, nuper edidit Oxoniæ, Anno 1678. una cum Notis suis, in quo multa habentur,
quæ pertinent ad veterem illam Pythagoricorum & Ægyptiorum doctrinam,
multa de omnium spirituum & dæmonum negotio. Extat & Malchi (n) de *vita Py-
thagoræ* liber, editus à Conrado Rittershusio cum notis, Altorfi anno 1610. in 8vo.
Porphyrii quoque liber extat de *vita Pythagoræ*, quem, cum aliis ejus Opusculis,
in lucem dedit Holstenius, Romæ in 8vo anno 1630. qui cum plura alia MSta volu-
mina possederit, hætenus inedita, optandum sane esset, ut MStorum illorum hæ-
tenus operam istorum Editioni impenderet. Inter quæ, ut obiter hoc memorem, habentur
quoque Origenis *Philosophumena*, liber de *variis Veterum Philosophorum sectis &
opinionibus*, in quo procul dubio multa latent ejus argumenti. Fuit Origenes,
χαλκίεργος inde dictus, incredibilis librorum expugnator & scriptor, præterea do-
ctissimus, & veteris philosophiæ etiam in Christianismo, ultra quam patet, tenax.
Ceterum & *Vita Pythagoræ*, à Jamblichio scripta, cum novâ Versione & Notis, pro-
mittitur ab illo Thoma Gale, qui librum de *mysteriis Ægyptiorum* edidit.

OCEL-

bri III. de *Philosophia Pythagorica*. Idem Argumentum; sed brevius, illustrant
Joh. Schilterus, Jctus hodie Argentinenſis, in *Diff. de Disciplina Pythagoræ*, Lipsiæ
in 4. edita, & sub finem *Manuductionis* illius ad *Philosophiam moralem*, Jenæ an.
1676. in 8. recusa, ac M Joh. Jac. Syrius, Ord Philol. Jen Adjunctus, in *Pythagora*,
intra *Sindonem nescendo*, seu *Historica in Physicam Pythagoram Introductione*, quæ
Jenæ an. 1702. in 8. prodijt.

(m) Codicum Luce Holſtenii ineditorum Indicem, qui b. l. allegatur, integrum invenies
T. I. Polyhist. L. I. c. 7. §. 66.

(n) Malchus & Porphyrius perperam ab Autore, tanquam duo diversi totidem diversorum
de Vita Pythagoræ Librorum Auctores, laudantur, cum, qui sub Malchi nomine, curan-
te Rittershusio, prodijt, idem sit cum Holſteniano, Porphyrii inserto Opusculi. Phi-
losophus scilicet Sec. III. Faganus, gente Syrus, Nomen suum MALCHI vernaculum, Re-

OCELLUS LUCANUS. (o) Fuit ille antiquissimus philosophus Pythagoricus, qui ante Aristotelem de *natura universi* scripsit. Hunc superstitem habemus penè solum ex Autoribus doctrinæ Pythagoricæ. Extat & quoddam Timæi Locrensis fragmentum *de anima mundi & natura*, editum Parisiis anno 1555. in 8. sed non usque adeo plenam meretur fidem. Hujus Ocelli Lucani scriptum genuinum est; Edidit Ludovicus Nogarola cum notis; & postea Carolus Emanuel Vizzanii, Bononensis, qui diligentissime contulit, quos nancisci potuit MStos Codices, & meliores Editiones; prodierat tamen ante Nogarolæ opera, qui Venetiis anno 1559. ediderat. Latine tantum prodit Lugduni anno 1541. Gvilhelmo Christiano interprete, ut ideoque primus non sit Nogarola, qui in linguam Latinam convertit, ut ipse jactat. Impressit postea ipsum illud exemplar Commelinus anno 1596. Optimus Comm. in illum Autorem est Vizzanii, nam Nogarolæ breves tantum notæ sunt. Emendavit itaque Autor ille tum ipsam Versionem, tum Paraphrasin, addidit & Commentarios pleniores, quibus argumentum philosophicum illustratur ulterius locis Platonicijs & Aristotelicijs. Hujus Ocelli passim sunt ap. Græcos Encomia, & apud ipsum Aristotelem. Illud, quod de *natura Universi* scripsit, totum pene Aristoteles exscripsit, ut vel ex uno hoc pateat, non adeo falsos esse, qui Aristoteli plagia, in veteres Philosophos commissa, imputant. Omnia enim, quæ pro æternitate mundi apud Aristotelem argumenta occurrunt, ex his fontibus hauriuntur, ut conferenti patebit. Si alios habemus aliorum Philosophorum & hujus ipsius libros superstites, plura fortassis observare liceret. Editus est Vizzanii Commentarius Amstel. anno 1661. in 4to.

JAMBLICHII Chalcidensis *Introductio in Nicomachi Arithmeticam & de fato*. 4 Fuisse è Pythagorica schola Jamblichum, notum est, & Nicomachum quoque. Is scripsit Arithmeticam ex sensu Pythagoricorum, cujus MStum, cum scholiis marginalibus antiquis, habebatur in Bibliotheca Holsteniana. Illum Auctorem edidit Samuel Tennulius, Belga, qui primus è Codice Memmiano descripsit, cum Codice Regiæ Bibliothecæ Gallicæ, Romanoque contulit, Latine vertit, notisque illustravit. Incipit vero liber ille à libro quarto, nam ceteris editis traditur Vita Pythagoræ. Liber quartus certe, qui unicus hic est, ut tit. promittit, Introductionem in Arithmeticam Nicomachi continet. Ipsa vero Nicomachi Arithmetica integra habentur in Bibliotheca Holsteniana, quæ hætenus edita esse mihi non constat. Vide Tennulium p. 67. in notis. Extant quidem Notæ Joach. Camerarii in duos libb. Arithmeticæ Nicomachi,

(B) 3

chi,

Regem significans, hortu Dionysii Casii Longini, Præceptoris, cum Græco POR-PHYRII, a purpura, velle Reum propria, derivato, e mutavit, velut, ex Eunapio. alisque, in *Homonymosopia* nostra, P. 3. c. 4 § 3 p. 806. 807. est ostensum.

(o) Ocelli Lucani de *Universi Natura*, & Timæi Locri de *Anima mundi & Natura*, Opuscula, Græce & Latine denovo sunt recensita, N.isque illustrata, à Thoma Galeo, in *Opusculorum Veterum Atythologorum, Physicorum & Ethicorum*, collectione, Cantabrigiæ an. 1671. & Amstelod. an. 1668. in 8. publicata.

chi, doctæ & laboriosæ, quas adjecit Tennulius suæ Editioni. De isto Nicomacho legatur Tennulius in *notis* pag. 64, 65, 66. Utilis esse liber ille potest ad intellectum Pythagoricæ Philosophiæ, quæ in numeris tota versatur. Edita sunt hæc Arithmetica etiam Lutetiæ anno 1538. teste Vossio de *scientiis Mathematicis*, c. 10. §. 1. Extat & alter hujus Jamblichi liber, cui titulus: *Arithmetica Theologumena*, qui editus est ibid. anno 1543. quo plenius traditur, quod ad Philosophiam de numeris Pythagoricam pertinet. Non inepta est illorum sententia, qui hanc numerorum doctrinam Hebræis, & eorum Cabalæ, debuisse Pythagoram existimant, ut late explicare contendit Henr. Mohr, in *Cabala* sua, Anglica lingua scripta, ubi plurima dogmata Pythagoræa confert cum Hebræorum dogmatibus, atque ipsam adeo doctrinam de solis quiete, quam è Judæorum schola hausisse Pythagoram ostendit. Non est omnino in vulgus notum, quid Pythagoras symbolica hac numerorum doctrina notare voluerit; nam è lacinis & fragmentis illa utamque conjicere possumus. Galeus, ut omnia, ad Hebræos deducit ejus dogmata. Ego tamen, quod numeros attinet, existimo, Pythagoram illis usum fuisse, ut Ideis suis Platonem, formis Aristotelem, lineis suis Chinenfes. Res enim eodem recidit, an verbo quodam nationali, an signis, exprimantur rerum differentię; ad conceptum enim mentis omnia tantum referuntur. Martinus Martinus, in *Decade* sua *prima Historia Sinica*, sub initium, ubi de Philosophia Sinensium agit, illorum philosophandi per lineas modum plenius describit. Quatuor sc. lineas comminiscuntur, & ex earum vario positu (variantur autem septuagies) de potestatibus naturalibus argumentantur; quod si quis numeris efficere velit, res eodem recidit. Peripateticus efferre possit per illas suas formas formarum, & quæ nascuntur ab illis, generales, speciales, & subordinatas. Similia sunt illis pene & longe petita in re Medica principia, ubi omnis Anatomies ignari, suas tamen de venis observationes, omni Medicorum choro inauditas, tradunt; de pulsibus nescio quæ Meteora comminiscuntur, quibus tamen illi mirifice, ut fama est, proficiunt. Nam & sedes & causæ morbi solo pulsu explorant, ac feliciter non nunquam pronuntiant ac medentur, ut vel hinc pateat, de Medicis etiam verum esse, quod de Vatribus non nemo; *Omnium optime qui conjecerit, hunc Vatem perbibeto optimum*. Andr. Cleyerus (p) aliquis nuper mysteria hæc nobis revelavit, quæ, ubi in lucem protracta sunt, risum potius, quam applausum, merentur, ac merito pudorem illis incutiunt, qui Europææ Medicinæ hujus perfectionem objicere non sunt veriti. Quantum ex antiquis autoribus cognita est, numerorum illorum formalium doctrina

(p) Andr. Cleyeri, Castellis Hassi, Med. Lic. & Societatis Indicæ in Nova Batavia Archiatri, *Specimen Medicina Sinica*, sex Autorum diversorum, partim Chinenfium, partim Europæorum, Opuscula, ad mentem Chinenfium, Medica, de pulsibus morborumque Indicis ex linguæ coloribus & affectionibus agentia, complectens, prodiit Francos. an. 1682. in 4. Recensum ejus V. in *Actis Erud. Lips. M. Oß. an. 1682.* p. 301. 302. Georg. Hieron. Wesselius etiam de *Medicina Sinensium Relationem Historicam Medico-Politicam* voluit edere, teste Luca Schröckio in *ejus Memoria* p. 75.

doctrinam Pythagoricam magna diligentia est exsecutus Joh. Meursius, in *Denario suo Pythagorico*, qui diligentissime investigavit e Græcis Philosophis, quæ ad illum pertinent. His addi potest *Petrus Bungus* in *libro de mysteriis numerorum*, qui & Pythagorica illa concessit, quanquam non isto ordine, acturatione & diligentia, quam Meursius. Plenius quidem & copiosius hoc argumentum tractavit, sed multa addit non ex Pythagoricis fontibus hausta, sed è Cabalistarum & Enthusiatarum scriptis, qui in hoc argumento valde sunt operosi. Aliqui ad ipsam Magiam & spiritum evocationem extendunt doctrinam hanc de numeris, quod facit Joh. Heydon, Enthusiasta Anglicus, in libro, cui tit. *The Rose Crucian infallibile Axiomata, or, Generall Rules to know allthings past, present and to come*, Londini A. 1661. in 8vo edito. Ejusdem Autoris plura extant de Harmonia mundi, quibus multa magnifica promittuntur; hæc tamen omnia imputantur doctrinæ Pythagoricæ, ac nemo inter Enthusiastas tam absurdus est novis sententiis & somniis, quæ non velit ex antiquissimis Philosophis, S. Scriptura, & Cabala Hebræorum, deducere. Qui homines suis sensibus & speculationibus permittendi sunt, ut Achivus ille Horatianus, qui ab amabili insaniam per Medicum revocari volebat. Tetractus Pythagorici, quaternarius numerus, in magna veneratione apud Pythagoram, ejusque sectas, fuit: hinc per illum numerum juramenta ipsis concepta. Sunt, qui hoc ad Tetragrammaton Hebræorum referunt. Erhardus Weigelius, Prof. Acad. Jenensis celeberrimus, multus est in Tetractus hac Pythagorica explicanda & demonstranda, cujus extant varia super hoc argumento Opuscula, diversis temporibus edita. Est ejus *Σεῦδεις Pythagorica*, quæ laborat è numeris realibus demonstrare existentiam Dei, item de *Corpore, divini numinis charactere demonstrativo* alii *Dissertatio*, ubi multa de quaternis principiis cujusunque cognoscibilis. Quod Jamblichum attinet, editus ille est Amhemii anno 1668. in 4to.

PHILOSTRATUS de vitâ Apollonii. Apollonius Thyanæus è Pythagoricorum quoque Secta fuit, homo verè *δαίμων*, de quo multa miranda prædicant passim historiæ, hujusque historiam ac res gestas ad examen revocavit Johan. Francisc. Picus Mirandola l. 7. de *rerum prænotione* cap. 10. Illum omnes Magiæ recessus perperasse fama est, nam & vetitæ Magiæ illum operam dedisse asserunt. Si veræ fuit historiæ, mortuos ille excitavit, disparuit in media hominum turba, vidit, quæ locis remotissimis fierent. Quæ omnia vix absque Magiæ infamis suspitione peragi ab illo potuerunt. Omnes hominem innocentissimæ vitæ & morum faciunt, nec desunt etiam inter Patres antiquos, qui tam stupenda opera beneficio interioris scientiæ naturalis illum patrasse existimant. Memorabile est, quod Aelius Lampridius, in *Alexandri Severi vita*, scribit, ipsum in Larario suo optimos quosque viros & animos sanctiores coluisse, in quibus Apollonium, Christum, Abrahamum & Orpheum, habebat, quibus quotidie sacra faciebat. Memorabile item est, quod Flavius Vopiscus, in *Aureliano* refert, Apollonii Imaginem Aurelianus, Thyanam, patriam ejus, expugnaturum, monuisse, ne faceret. Quæ dum recenset Vopiscus, quasi sacro quodam

furore abreptus in hæc verba crumpit; *hæc ego à gravibus viris comperi & in illa bibliotheca libris relegi, & pro Majestate Apollonii magis credidi. Quid enim illo Viro sanctius, venerabilius, antiquius diviniusque inter homines fuit? Ille mortui reddidit vitam, ille multa ultra homines & fecit, & dixit, quæ qui vellet nosse, Græcos legat libros, qui de ejus Vita conscripti sunt. Ipse autem, si vita suppetat, & ipsius viri favori usquequaque placuerit, breviter saltem tanti viri facta in literas mittam, non quod illius viri gesta munere mei sermonis indigeant, sed ut ea, quæ miranda sunt, omnium voce prædicentur.* Incomparabile hoc atque invidendum istius viri elogium est. Ex Pythagoræ illum schola fuisse constat, & antiqua Magorum disciplina imbutum. Illum Talismanis usum fuisse, præcipue auctor est ille, qui de Talismanis dissertationem scripsit Gallica lingua, quæ reperitur inter varia illa librorum Gallicorum, quæ sub tit. *Mercre galant* prodierunt, & quæ dem Tomonono, *Mense Januario Anni 1680. p. 177* (prodeunt vero singulis mensibus aliquot Tomi talium librorum Parisiis, qui continent Dissertationes elegantiores de rebus, vel naturalibus, vel moralibus, tum & Carmina elegantiora.) In medio nunc relinquo, an impostoris titulo salutandus sit. Certe à Magiæ infamis suspitione illum purgare laborat Gabr. Naudæus in doctissima *Apologia sua*, quæ Gallica lingua scripta est pro viris illis, qui falso accusati fuerunt Magiæ, c. 12. Ubi non Apollonium tantum, sed & Pythagoram, Orphicum, & Zoroastrem, a Magiâ defendit; quod vero Apollonii ista miracula attinet, non fortassis adeo absurde existimat Naudæus, suffragante Huetio in *Demonstrat. Evang.* conficta hæc potius fuisse ab illis, qui in invidiam Christiani nominis amplificare hujus res gestas & opera voluerunt, ne haberent Christiani, quod sibi objicerent. Conjectura ejus inde formatur, Philostratum, qui vitam ejus scripsit, adeo pene in omnibus observasse parallelismum Christi & Apollonii miraculorum, quem ille luculentius illic instituit. Cateroquin Apollonium Virum fuisse probum & honestum autumat, & maximæ in rebus naturalibus experientiæ. (q) *Vita Apollonii* a Philostrato scripta Græcè & Latine prodit Venetiis in fol. Anno 1502. In Gallicam linguam convertit, qui multos Autores alios, Blasius Vigenerius; quam versionem ad exemplar Græcum emendavit Federicus Morellus, Lector & interpret Regius, & Commentariis prolixis illustravit Artus Thomas,

- (q) De Vitæ Apollonii Thyaxi Scriptoris, Damide Assyrio, Hierocle, Philof. Alexandrino, Maximo Ægiensi, Moeragene, Nicomacho, Sidonio Apollinari, Sotericho Oasite, Taseio Victoriano, Fl. Vopisco, & Philostrato Lemnio, consulendus omnino est Joh. Jonsius in *Libb. IV. de Scr. Hist. Philos. locis in Indice designatis*. Philostrati utriusque (& Senioris hujus, & Junioris, Utriusque Lemnii) Operum & in illis Vita etiam Apollonii, Editiones novas Græco-Latinas, cum MSS. collatas, emendatas, Notisque, tum propriis, tum aliorum (& has inter Salmastianis quoque), auctas, Rich. Bentlejus (Apollonii Epistolas XCI. Eunapii Vitas Sophistarum & Philosophorum, suamque de Apollonio & Philostratis Diatriben, iisdem adjecturus) & Henr. Muhius, ante aliquot jam Lustra, publice sunt polliciti, neuter autem promissus hætenus satisfecit.

Thomas, sed qui paulum licentius evagantur. Editus ille liber est Parisiis anno 1611. in 4to majori.

FRANCISCUS GEORGIUS, VENETUS. Inter Pythagoræ dogmata illud 6
fuit præcipuum, totum mundum hunc certo numero, pondere & mensura, condi-
tum fuisse. Hinc harmonica universi quædam proportio ab ipso excogitata, inde
concentus orbium cœlestium confecti, de quibus multa operose commentati sunt &
veteres, & recentiores. Omnes enim species consonantiarum harmonicarum ad
proportionem corporum cœlestium aptatæ, de quibus multa cumulat Kircherus in
Oedipo Ægyptiaco, Tomo 2do, parte 2da, classe 7ma, sect. 7. c. 3. Multa hic miri-
fica & monstrosa extruuntur dogmata: posse per illam harmoniam, si quis recte in-
telligat, cœlum terræ misceri, ipsosque spiritus & res inanimatas moveri & trahi,
quæ omnia nunc suo loco persequimur. Quanquam quidem negari non possit, Mu-
sicæ admirandam esse vim, in moderandis hominum animis, imo & in morbis cu-
randis. Notum enim est, beneficio Musicæ pestem fuisse curatam, & curari hodie,
qui à tarantulis mordentur. Per accidens tamen hic videtur tantum Musica quicquam
conferre, licet in tarantulis singulare aliquid & paradoxon esse videatur, non facile
ingenio humano explicandum, quod suspicionem laticantium plurium in sono af-
fectionum injicere posset. Fuit in Anglia, qui experimentum cepit, quomodo per
Musicam certi generis, & certæ formæ, cicurari bestiæ possint; neque desunt etiam
vulgo exempla, capi stupida & bruta animalia posse certo soni genere, qui aptus est
movere spiritus animales. Ita Delphines afficiuntur voce *Simonis*, & notantur non
nulli, asinum imprimis affici voce *Martini*, semperque respondere, si voce hac ap-
pelletur. Sed hæc extra scopum nostrum sunt constituta. Audaciora sunt, quæ
hinc educunt Pythagoricæ scholæ sectatores, magnam esse Musicæ vim, etiam in res
animatas, imo in ipsos spiritus. Ipsa denique harmonica proportio mundi videtur
plus ingenii ac phantasiæ habere, quam veri. Quam enim ineptum hoc est, mundi
ætates distribuere per tonos, orbes cœlestes, per varias harmonicas proportionem.
Denique concentus ipsi, qui nostris auribus non possunt audiri, nescio quid puerilis
commenti, aut anilis fabulæ, sapere videntur. Quanquam Thomas Campanella,
in libro de sensu rerum inanimatarum, spe illa teneatur, fore aliquando artifices,
qui, ut oculi telescopiis armari possunt, ita pro auribus singulare instrumentum ali-
quod ἀκυστικὸν parent, quo audiri possint concentus orbium cœlestium. Notum
quidem est, Hispanos tale aliquod instrumentum, quod ipsi *Sarbadana* vocant, pro-
acuendo auditu habere. Idem quoque efficit tuba Stentorophonica, auribus appo-
sita, sed concentum orbium cœlestium nondum audivimus. Magna cura & labore
totam hanc doctrinam deduxit, vasto libro, FRANCISCUS GEORGIUS, VENETUS, qui
& seorsim prodit, & junctim cum omnibus Scriptoribus Cabalisticis, editis Basilæ
anno 1587. in fol. aliquot tomis. Infinita hic sunt somnia & commenta. Tota
enim κοσμογραφία & χρονολογία secundum Musica principia instituta est, in qui-
bus qui veritatem quærat, aut philosophiam aliquam solidam, is certe nubem pro-

Junone amplectetur. Scripserat & ante illum, in simili argumento, Joh. Picus Mirandula, qui magnus fuit Cabalisticorum Auctorum anator; omnes enim libri ejus pleni sunt his commentis. Rob. Fluddius, totus quantus *ᾠδοῦσι φθ*, omnem suam Medicinam & Physicam in Monochordo collocat, cujus mensura apta ipsi est omnium rerum omnes interiores qualitates demonstrare. Henr. Mohr quoque, in *Cabala sua Philosophica*, & ejus *Appendice*, operosus admodum est in Pythagoricis de mundi Systemate hypothefibus cum Judaeorum Cabala conciliandis; nam c. 5. *Appendici*, n. 3. Emblemata vestimenti Aaronis cum hypothefibus Pythagoræis confert, & proportionem illam harmonicam, Pythagoræis tam diligenter excultam, in vestimento illo, quasi per Euclidæam aliquam demonstrationem, ostendere laborat. Multa hinc de Tetractus Pythagorica, quasi primo illo harmoniæ fundamento, de quo Dissertatio quoque reperitur, hæcenus inedita, inter schediasmata Joh. Andr. Bosii, ut patet è Catalogo MScriptorum Bosianorum, quem mecum communicavit Amicus. Illum crediderim accuratius aliquid hac de re tradidisse.

- 7 AMBROSII RHODII (r) *Dialogue de transmigratione animarum Pythagorica*. Inter præcipua Pythagoræ dogmata, in vulgus celebrata, est animarum transmigration, sive *μετεμψύχωσις*, cujus an autor primus fuerit Pythagoras, incertum. Apud Ægyptios certe & Indos primum hanc obtinuisse sententiam, è locis non nullis veterum Auctorum pater. Vulgo quidem à Pythagora ad Indos hoc dogma pervenisse creditur, nam hodieque apud illos viget. Sed verum tamen est, ante Pythagoram Ægyptiis & Indis hanc fuisse doctrinam; incertum, cui genti præcipue assignari debeat. De sensu hujus opinionis varie disputatum fuit inter Philosophos. Aliqui *συμβολικόν τι* subesse huic doctrinæ crediderunt, ut fere omnibus cæteris Pythagoræ dogmatibus, cujus hodie supersunt Symbola, & Jamblichio morali explicatione illustrata; & post illum à Broaldo & Politiano. Hac in sententia Galeus est, cujus videri possunt explicationes l. 2. c. 3. §. 5. Ego vero existimarem, non fuisse Pythagoræ tropicam hujus doctrinæ acceptionem, sed veram. Est & in eadem sententia AMBROSII RHODII, cujus extat *Dialogus de transmigratione animarum Pythagorica*, Hafniæ anno 1638. editus in 8avo. Multus ille est in ventilandis variis de hac *μετεμψύχωσι* opinionibus, ac tandem suam profert sententiam, quatenus ea concipi & defendi possit. Sed ita ille non Pythagoricam, sed suam sententiam, proposuit; quæ hic adducit de mutationibus animalium, insectorum & similia, speciosa quidem sunt, sed durum est, hinc ad animas hominum consequentias formare. Si enim vel maxime statuas triplicem in homine animam, liberaliores quodammodo esse possumus, atque unam ex iis vel bovi, vel asino, velut, ab

(r) De Ambr. hoc Rhodio Juniore, ejusque Scriptis, V. *Hypomnemata nostra ad Alb. Rarholini Lib. de Ser. Dan. p. 157.* Professor fuit Gymnasii in Norvegia Christianienfis Physico-Mathematicus, urbisque Poliatæ, patria autem Kembergenfis Saxo.

ab intestato relinquere. Sed tamen habet illa sententia nescio quid paradoxî, quæ animas in nobis multiplicat. Mihi hic illustrandus è Platonismo Pythagoras videtur. Platonis hæc erat sententia, animam humanam post mortem certa subire vehicula, prout se in corpore gesserit, vel æthericum, vel ærium, vel terrestre: animas, voluptatibus corporis immerfas, in brutam naturam degenerasse, atque ita post mortem ærem hunc sublunarem terrestrem habere pro vehiculo. Hac doctrina præsupposita (nam Platonica Philosophia Pythagoricæ quasi propagata est,) non à vero alienum videtur, statuisse Pythagoram talem animam, vehiculo aërio-terrestri huc illuc volutam, tandem in brutum aliquod corpus incidere, pro cælo forte cavea aliqua aut hara donandam; cum contra mentes, per continuas speculationes in ætheris naturam subtilitatæ & abstractæ, post mortem dignam meditationibus suis sedem in æthere ipso nanciscantur, atque ita fiant *Deosidæ*, qui finis ultimus est philosophiæ Pythagoricæ.

PYTHAGORÆ *carmina aurea*. Tandem & illa prodeant, Pythagoræ quæstem vulgo inscripta, non vero ab illo, sed ab aliquo, Pythagoricæ scholæ discipulo, scripta; sapere tamen ejus scholam videntur, ob summam brevitatem, & argumenti sublimitatem; vere enim *aurea* vocanda sunt, quicumque demum scripserit. Suidas Pythagoræ adscribit, Gellius toti scholæ Pythagoricæ, quæ breves has sententias, quibus moralem doctrinam proponere consueverat Pythagoras, ex ore loquentis exceperit, unde postea ad posteros illæ propagatæ. Alii existimant, ideo Pythagoræ carmina dici, quod; si non essent, illo tamen Autore digna videantur. Aliquoties illa edita sunt. Inter veteres editiones utilissima omnium est, quæ à Michæle Nandro, communi Germaniæ præceptore, in scholarum usum, cum explicationibus & notis utilissimis, curata est, adjectis Phocylidis & Theognidis *sententiis*, proditque Basileæ anno 1559. in 4to. In hæc carmina extat Commentarius Hieroclis, qui Philosophus Pythagoricus fuit Juliani tempore, ut vel hinc appareat, illorum jam tum Autorem creditum fuisse Pythagoram; prodit ejus editio in 8avo. Parisiis, Græcè & Latine, anno 1583. Latine tantum in 4to, Romæ anno 1594. & Lugduni in 12mo; omnium optima editio est, quæ prodit Londini, cum notis Merici Casauboni eruditissimis, anno 1665. in 8avo.

PAGANINUS GAUDENTIUS *de Pythagorica animarum transmutatione*. 9
Quodnam de illo viro Judicium ferendum, satis pater è *dedicatione Adoptivorum Carminum* Nicolai Heinssii, ubi characterem ejus describit, quod limæ ac lituræ impatiens, magnoque impetu, scribat, ut pro lutulento interdum, minusque nitido, à popularibus suis habeatur. Satis id ostendit ejus *Instar Academicum*, in quo varia sunt, nec inchoata satis, nec absoluta. Hæc *Dissertatio* ejus prodit Pisis in 4to anno 1641.

CAP. III. DE PHILOSOPHIÆ SOCRATICÆ SCRIPTORIBUS.

§. 1. *Socrates, Philosophia Practica, quam Theoretica, studiosior, immerito à Petr. Pomponatio Atheismi accusatur. Nihil vel pauca scripsit. Epistolæ sub ejus nomine a Leone Allatio publicata, Xenophontis de illo Scripta. 2. Joh. Lud. Balzacii lib. Gallicus de Vita Socratis (cui Versio librorum Xenophontis de eodem accessit) & Socrates Christianus commendantur, & de Deo Socratis, similibusque aliorum eruditorum, ac Hieron. præsertim Cardani, geniti, quos Gabr. Naudæus pro ipsorum habuit figmentis, disquirunt. 3. Cebetis Tabula ἀνθρώπων ἐστὶν Philosophia Socratica, cum Epistæ Enchiridio, præcipuum & ferme unicum. Joh. Elschmanni editio illius πολύγλωττος posthuma, & Aug. Mastardi in eandem Dissertationes, celebrantur.*

Socraticæ scholæ quanta fuerit olim dignitas & autoritas, non opus est, ut hic prolixè recenseatur. Pauca vel nihil ipse Socrates scripsit, quanquam fuerint olim plures ex ejus discipulis, qui de ejus vita rebusque gestis aliquid consignarint. Tenuia tamen hæc tantum sunt fragmenta, è quibus apparet, quantus ille vir fuerit. Contemplativas scientias non usque excoluit aut excolere voluit, cum videret, quantis difficultatibus omnia essent obsepta, ideoque ad moralem & civilem doctrinam totum se contulit, & quandam vitæ sanctimoniam. Hujus doctrinæ vestigia passim deprehendas in scriptis Platonis, in quibus ille sæpe sub persona Socratis loquitur. Notum est, illum supplicio fuisse affectum ab Atheniensibus, quod ipsorum Deos sperneret, ideoque illum Pet. Pomponatius, in libro de incantationibus, ipse Atheus, ut Atheismi Patronum commendat, ac Platonem existimat, eam ob causam, ne sibi exitio esset illa libertas, religionem & dæmonum cultum præ se tulisse; quæ tamen manifesta calumnia est. Contempsit Deos Atheniensium Socrates, ut idola, interim meliora de divinis rebus edoctus, ut patet è Platonis *Phædone*, ubi mortem ejus describit. Schola ejus in varias postea Sectas se divisit, quæ ex illo omnes ludo prodierunt. Aliquas Socratis & Socraticorum Epistolas Græcè & Latine publicavit, cum notis suis, Leo Allatius (s) editas Parisiis in 4to, anno 1637. *Apologetis Socratis* scripsere olim Xenophon, alique ejus discipuli; tum & Xenophon de *Socratis memorabilibus dictis & factis Libros IV.*

JOH.

- (s) Dialogum Leonis Allatii de Scriptis Socratis, Socratis Epistolis & Socraticorum an. 1637. annexum, in quo varia Philosopho huic ingenii monumenta, contra Plutarchi, aliorumque veterum, sententiam, vindicavit, examini erudito subjecit Gothofr. Olearius, L. Gr. in Aead. Lipsi. Professor doctissimus, in Exerc. peculiari, Lipsiæ an. 1696, in 4to, excusa. De I vñ, Xenophonte, cæterisque Socratis Apologetis, V. Joh. Jonlii *Lib. I. de Ser. Hist. Philos. c. 7. p. 35.*

JOH. LUD. BALZACUS *de Vita Socratis*. (c) Vir inter Gallos doctissimus *de* 2
vita Socratis libellum Gallica lingua scripsit, quo ille diligentissime collegit, quic-
 quid rerum Socraticarum apud Autores antiquos reperiri potuit. Addidit Xenophon-
 tis Opus *de rebus memorabilibus Socratis*, à se in Gallicam linguam conversum, ad-
 jecit quoque tabulas Chronologicas, ad illustrandam Socratis vitam, ut hinc uno
 quasi conspectu pateat viri istius historia. Multa illic lectu digna, inprimis de Deo
 vel genio Socratis, de quo Apulejus quoque libellum scripsit. Multa illic affect de
 hoc argumento curiosa, de quo præterea legi potest Naudæus in *Apologia sua cap.*
 13. ubi de omnibus illis geniis agit, qui assignati fuerunt Socrati, Aristoteli, Plotino,
 Porphyrio, Jamblichio, Scaligero & Cardano, existimatque, illos fuisse inter arcana
 philosophica, idque confinxisse ipsos, ut se eo venerabiliores redderent. Quod Car-
 danum attingit, de illo pluribus agit in Vita ejus, quam præmisit Operibus Cardani,
 in unum aliquod corpus à se collectis; nam potius ad calliditatem Cardani, quam
 ad malitiam aut magiam ejus, refert. At erat ille vir mirificæ superstitionis, in
 quo magna dementiæ & sapientiæ mistura fuit; interdum enim ultra aniculas deli-
 rat, interdum ultra hominum sapit, prout sua habuit intervalla. Ubi foris aliqua
 crepuit, strepitus aliqui auditi, ille ad genium suum omnia retulit, ut facile est in-
 geniis melancholicis, quale ipsi fuit, quidvis fingere. Prodiit Balzaci liber Parisiis
 anno 1650. in 8avo. Scripsit & idem *Socratem Christianum* Gallica lingua, quo libro
 continentur varii Discursus Theologico-morales, de argumentis, in quibus Philoso-
 phiæ Socraticæ cum Christianismo convenit, ubi multa tamen in Pontificiorum favo-
 rem. Editus Arnheimiæ anno 1675. in 12mo.

CEBETIS *Tabula*. Cebes, Thebanus, Philosophus Socraticus fuit, cujus ex- 3
 tat hodieque *Tabula*, qua vitæ humanæ conditio velut sub fabula aliqua depingi-
 tur, quod genuinum esse Socraticæ scholæ specimen facile videri potest, cum So-
 crates fuerit in istis rebus fingendis mire ingeniosus, lepidus etiam & facetus, unde
 & *εἰρων* dictus est. Hujus *Tabulæ* extant multæ editiones & commentarii, è quibus
 illa optima, quæ prodiit Græca, Latina Arabicque linguas conjunctim, cum paraphrasi
 Arabica Joh. Elichmanni, edita in 4to Lugdun. Batav. anno 1640. Memorabilis est
 illa præfatio, quam præmisit Salmasius, qua dolet obitum Elichmanni, viri in Orientali-
 bus versatissimi, & multa præclaræ olim specimina daturi, si supervivisset. Fatetur
 ingenue illic, incomparabilia fuisse hujus viri erga se merita, in adjuvandis suis studiis
 Orientalibus, quibus ipsi ad res maximas indagandas subsidio fuit; inprimis consideratu
 dignum est, quod, cum Persicæ linguæ secreta penetraverit, præ cæteris omnibus sin-
 gulari libro offendere voluerit, Persicæ & Germanicæ affinitatem, imo Græcæ origines

(C) 3

cx

(t) Balzaci *de Socratis vita* libello jungi meretur Christ. Hoffmanni ab Hoffmannswaldau,
 Senatus Uratislaviensis Præfides, *Entstehender Socrates*, sive *Scriptum de Morte ejus*, ac
 Sermonibus cygneis, Germanicum Prosaico-Metricum, *Phædonis* Platonici ductu doctri-
 nam etiam Socratis Philosophico-Theologicam, non ineleganter exponens, quod una
 cum reliquis vatis eximii Poematis vernaculis, aliquoties jam prodit.

ex Scythica lingua. Habentur quoque illic singularia quædam de versionibus Arabicis Græcorum Philosophorum, quibus illæ vitiiis redudent, quæve oscitantia ex incogitantia factæ. Sed de his illic plura legi possunt, ubi præterea multa conferuntur paraphræcos Arabicæ & textus Græci loca. Solet ipsi jungi Epicteti *Enchiridion*, quod itidem scholæ Socraticæ opus est, in quod extant Simplicii & Arriani Commentarii, qui pleni sunt prudentiæ & doctrinæ moralis. In Cebetis *tabulam* extat elegans Commentarius, vel potius Dissertationes miscellaneæ Augustini Mascardi, viri doctissimi, qui Cubicularius fuit Urbani VIII. Cujus & extant aliæ Dissertationes morales, Latinae, Italicae ac Poëmata argutissima. Liber ille saepe recusus est in Italia; una editio Venetiis prodit in *stavo*, anno 1643. In Germanicam linguam nuper conversus est, proditque Francof. anno 1671. in *12mo*. Autor versionis illic non apparet. De Cebete ipso pluribus agit Mascardi ad lectorem *prefatio*. De Epicteto plura dicentur, ubi ad Scriptores Philosophiæ Stoicæ pervenimus, quæ genuina est & princeps Socraticæ propago.

CAP. IV. DE PHILOSOPHIÆ STOICÆ SCRIPTORIBUS.

1. *Stoici, e Socratis Schola progressi, multos Romanorum, & in his Senecam, atque JCtos ferme omnes, Sc̃la sua habuerunt affectas.* 2. *Judicium de Jussi Lipsii* Manufectione ad Philof. Stoicam, & Physiologia Stoica, ac *Casp. Scioppii* Elementis Philof. Moralis Stoicæ, e *Lipso* contractis. 3. *De Jac. Thomasi* Dissertationibus Stoicis. 4. *Elogium* insigne *M. Aurel. Antonini*, *Imp.* Operis ejus τὸν εἰς ἑαυτὸν, ac editionis hujus, a *Thoma Gatakero A. 1652.* cum *luculento Comm.* publicata. 5. *Commendatur Epicteti Enchiridion, ejusque, uti & Commentariorum illius, Arriani (cujus MS. etiam de Romanorum Exercitiis laudatur Equestribus) ac Simplicii, editiones ac interpretes enumerantur.*

I **E** Socratis schola Zeno prodit, pater atque autor Stoicæ Philosophiæ, quæ qua in re à Socratica differat, non adco scitur. Quandoquidem Socrates ipse nihil scripsit, & Theoreticæ disciplinæ ab eo negligenter habitæ, dici non potest, an Stoicorum schola hic suas, an vero Socratis sententias profiteatur. Fuerunt Stoicæ Philosophiæ addicti olim maximæ autoritatis viri, & quia à vulgo segregati honestiorem vitam sequebantur, Principes in Rep. Rom. & postea Seneca, qui Stoicam doctrinam, tam Moralem, quam Physicam, in libris suis excoluit, quamquam non methodo aliqua didactica, sed perpetuis dissertationibus. Post illa tempora JCti plerique omnes Stoicæ Philosophiæ erant addicti, cujus vestigia passim in Digestis deprehendas, ac notarunt loca non pauca alii JCti, in quibus Stoicisimi aliqua apparet ratio.

LIPSI

LIPSIJ *Manuductio ad Philosophiam* Stoicam. Inter dogmaticos libros, quos 2
Justus Lipsius scripsit, præ cæteris laudem inerentur ejus *Manuductio ad Philosophiam
Stoicam*, & deinde ipsa ejus *Philosophia Stoica*. Cum enim Justus Lipsius vehemen-
ter delectaretur lectione Senecæ, eam sibi operam sumsit, ut præcipue è Seneca,
hincque ex aliis Philosophiæ Stoicæ Scriptoribus, corpus aliquod concinnaret, &
ad certa principia deduceret. Non est plenior in hoc argumento scriptor, & qui
accuratius hanc doctrinam tractarit. Nam, quamquam Caspar Scioppius *Elemen-
ta Philosophia Stoica moralis* scripserit, quæ edita sunt Moguntiæ in 8avo anno 1606.
tamen partem ejus Philosophiæ, nimirum moralem, tantum attigit, & attigit tan-
tum, nam in compendium traxit, quicquid à Lipsio scriptum prolixius erat. A-
liud de Philosophia Stoica universa opus Scioppium esse molitum, Autor Vitæ P.
Sarprii testatur.

JACOBUS THOMASIVS. Etiam ille doctrinam Stoicam, post Lipsium, 3
illustravit ulterius, præcipua enim Philosophiæ Stoicæ capita, imprimis illa, quæ ad
Physiologiam pertinent, singularibus dissertationibus persecutus est, e. g. Stoicam
mundi exultionem: annum magnum; æternitatem mundi; doctrinam de Deo, fato,
chao Stoicorum; de immortalitate animarum; pluralitate mundorum, & hominibus
redivivis, de quibus ille prolixè & more suo erudite, è variis Scriptoribus, agit, in-
terferit quoque Dissertationem de quatuor Græcorum Sectis præcipuis. Lipsiæ
anno 1676. in 4to *Dissertationes hæc Stoica* prodierunt.

MARCUS AURELIUS ANTONINUS. Veniunt nunc quoque in ordinem 4
nostrum Imperatores. M. Aur. Antoninus, Philosophiæ Stoicæ addictus, vir incul-
patæ vitæ, & inter Ethnicos quasi quidam Deus, magna sanctimonia, quam ipse præ-
ter naturam suam, quæ ipsi contigerat optima, debebat Philosophiæ Stoicæ. Ejus
extant lib. 12. τὰν εἰς αὐτὸν, de rebus suis, sive de iis, quæ ad se pertinere cen-
sebat. (u) Editi illi sunt aliquoties, primum cum Merici Casauboni notis in 8avo, postea
cum elaboratissimo Commentario Thomæ Gatakeri, viri doctissimi, cujus extant va-
ria scripta, eaque omnia doctissima, ut *Adversaria sacra*, *Cinnus*, aliæque. Opera illa,
quam in Antoninum impendit Gatakerus, plane egregia est. Primum præmisit
luculentam Dissertationem de disciplina Stoica, in qua eam confert cum Peripatetica
& Academica Vetere, Epicurea, &c. Variæ lectiones notantur in margine, paral-
lelismus Autorum, in Antonino occurrentium, ad minutias usque eos ostendit, lateri
appositus. Denique Commentarii uberissimi, aliorum Philosophorum sententias
Græcæ,

(*) Recusi sunt novissime M. Antonini Imp. *Libri de rebus suis XII. Græcæ*, cum versione
Latina & Commentario Thomæ Gatakeri, adjectisque huic notis Merici Casauboni &
Guill. Xylandri, inter Opera Gatakeri *Critica*, junctim denuo Trajecti ad Rhenum
an. 1698. in fol. cum Præfat. Herm. Witsii, Theologi Ultrajectini, publicata. Ano-
nymy versio illorum Italica Romæ anno 1675. in 12. Gallicæ autem Andr. Dacæxii & An-
noæ Fabræ, conjugum doctissimorum, notis aucta, tum Lutetiæ, tum Amstelæd. an.
1691. in 12. prodit.

Græcas, Latinas, Antonini effatis respondentes, magno cumulo congerunt, ut librum hunc non immerito Pandectas doctrinæ moralis Stoicæ dicere possis; prodiit ille Cantabrigiæ in 4to, anno 1652.

5. **EPICTETI Enchiridion.** Epictetus, Philosophus Stoicus, iudice Gellio, Stoicorum maximus, vixit sub Domitiano, Stoicæque Ethicæ doctrinam compendiolo quodam proposuit. In illum Commentarii antiqui extant Arriani, qui Epicteti fuit discipulus, & sub Adriano floruit. Scripserat idem de vita Epicteti, præceptoris sui, quod opus injuria temporis periit. Arriani Commentarius in ipsum prodiit aliquoties in 4to, Basilicæ anno 1554. Latine & Græce, Latine Basilicæ in 8avo. Prodiit itidem Genevæ Græce & Latine anno 1594.; sed editio non satis correctæ est. In eundem Epictetum extat Simplicii Commentarius, qui Græce prodiit in 4to, Venetiis anno 1528. Latine versus ab Angelo Caninio Venetiis in fol. anno 1569. Optima editio ejus prodiit, cum Versione Hieronymi Woldij, & Commentario Claudii Salmasii, Lugd. Batav. in 4to, anno 1640. Arriani, cujus mentio nunc facta est, ut hoc etiam memorem, aliud extat opus MScriptum, & ineditum hactenus, de *veterum Romanorum Exercitiis Equestribus*, quod inter libros MStos Bibliothecæ Holstenianæ apparet. In eadem Bibliotheca extat Zenonis, & reliquorum Stoicorum, Philosophiæ moralis compendium.

CAP. V. DE PHILOSOPHIÆ EPICURÆ SCRIPTORIBUS.

- §. 1. **E**Picuri Secta Stoicæ fuit invisa, & variis ab hac calumniis impetita, magis tamen, quam hæc, profana. In Theoreticis Epicurus Democritum est secutus, Philosophiæ Experimentalis Doctorem eximium, cui an MStrum debeat Chymicum, quod Titulo Physicorum & Mylticorum Democriti superest, disquiritur, judiciumque de illo fertur benignius. Commendatur Pet. Gassendi de Vita, Moribus & Doctrina Epicuri Liber. 2. T. Lucretius Carus, Poëmate de Rerum Natura, in sex Libros diviso, Epicuri Philosophiam complexus laudatur, & de Editoribus ejus ac Exegetis simul fertur judicium, de Hub. Gifanio benignius, de Dan. Pareo autem, Tanagu. Fabro & Joh. Nardio, sequius. Laus Aonii Palearii, Styli Lucretiani & Ciceroniani imitatoris felicissimi. 3. Pet. Gassendi, moderni Philos. Epicuræ instauratoris, ac Operis ipsius de illa, sive Commentarii in lib. X. Diog. Laërtii elogium, Bernerii Epitome istius. 4. Job. Franc. Grandis Dissertationum Philosophicarum prima, Physicæ Epicuræ opposita, commendatur. 5. Gualtberi Charletoni Physiologia Epicuro - Gassendo - Charletoniana. 6. Jordanus Brunus, in libro de Immenso & Innumerabilibus, Solium & Mundo-

mundorum pluralitatem, cum Epicuro, defendit, sed vivicomburio hanc luit audaciam. 7. Rob. Boyleus doctrinæ Epicuri de atomis corpuscularis, post Cartesium, instaurator. Artificium ejus ossa emolliendi, & in cibum convertendi.

EPICURUS Gargettius, Athenienſis Philoſophus, Sectam condidit de ſuo nomine, Stoicis plane adverſam, inter quos perpetua olim bella fuerunt. Hinc mutua orta fuerunt convitia, cum ſchola Stoicorum infeſtaretur Epicureos, & Epicurci Stoicos. Notum eſt, quænam vulgo ſit de Epicureis opinio, quaſi ſc. voluptatem omnem pro ſine habeant, cum alii contra Epicurum defendant, qui exiſtimant, illum per voluptatem non corpoream iſtam, ſed animi intellexiſſe. Quicquid tandem ejus ſit, profana magis fuit Epicuri, quam Stoicorum, Philoſophia, ut per certa capita oſtendit Gaſakerus in deſta illa Diſſertatione præliminari ſuper Commentarium in Antoninum. Quod doctrinam contemplativam attinet, veterem illam Democriti ſententiam ſecutus eſt, quanquam veroliſmile ſit, illum ſuis quibusdam dogmatibus interpolaviſſe, vel adulteriſſe. Democriti ſcriptorum nihil extat, niſi pauca aliqua, quæ tamen dubiæ fidei habentur. Id certum eſt, fuiſſe illum Philoſophum maximum, magnæ in rebus naturalibus experientiæ. Certum eſt, Ariſtotelem multa ex eo deſcripſiſſe, qui, ut in experimentis totus erat, ita niſil quicquam definiit, niſi quod ipſe ſatis exploraveat. Plinius auctor eſt, ejus libros multa habere de gemmis, unionibus, metallis, ut hinc ſuſpicio aliqua multis oriatur, fuiſſe inter primos artis Chymicæ propagatores. Quam ſuſpicionem firmat libellus, qui ſub ejus nomine Mſtus (x) circumfertur Græca lingua, cum illo tit. *Democriti Phyſica & Myſtica*, qui in linguam latinam converſus prodiit, ſi recte memini, Venetiis. Extat, cum aliis Artis *χρυσουργικῆς* ſcriptoribus Græcis, in Bibliotheca Regia Pariſienſi, unde titulos illorum Auctorum excerptit Labbæus in ſua *Bibliotheca Mſorum*, & multa Exemplaria tranſumpta fuerunt, Viennenſe & Altenburgenſe. Quod extremum ad manus meas pervenit, mecum ab Amico communicatum, cum Annotamentis marginalibus Thomæ Reineſii, qui verba Græca, inemendate ſcripta, vel correxit, vel explèuit. Diſſert tamen illud exemplar à Regio Pariſienſi Mſto, ut notavit ipſe Reineſius, in Diſſertatione de his Scriptoribus Mſcripta. Quod enim Salmaſius in *Commentario ſuo in Solinum*, ex exemplari Regio adducit de unionibus parvis, in magnos converrendis, in Altenburgenſi Codice plane non apparet, ideoque aliqua ſui parte mutilatum oportet fuiſſe librum, nec bona fide deſcriptum. Quicquid jam ſit de illis Scriptoribus, & Democriti ipſius opuſculo, non definiri libri iſtius autoritas poteſt. Incertum

Tom. II.

(D)

enim

(x) De Mſto. quod Democriti nomen præfert, Chymico confer *poſybiſtoris* hujus P. I. L. I. C. IX. §§. 31. ſqq. de dogmatis vero Democriti Philoſophicis Joh. Chryſoſt. Magneni *Democritum Revivificentem, ſive de Democriti Vita & Philoſophia libellum*. Lugd. Bat. an. 1648, & Hagæ an. 1658, in 12mo. editum.

enim, an ab illo scriptum, quoque tempore. Qui acutius hic se videre putant Critici, è stylo judicant, non esse illius ætatis factum, qua Democritus vivebat. Adversus quos tamen, quæ excipiat, habet Borrichius, in *Diff. sua de ortu & progressu Chymia adversus Conringium*, & in libro, quo plenius rem omnem de his scriptoribus persequitur, quem adversus Conringium iterata vice scripsit, sub titulo *Sapientia Hermetis, Egyptiorum & Chymicorum, a Conringii Animadversionibus vindicata*. Equidem non omnem ipsi auctoritatem detraxerim: quod enim stylum attinet, notum est, talia, quæ in Commentariis scribi solent, rudi tantum sermone delineari solere. Deinde, si non ab ipso Democrito, fortassis ab aliquo discipulorum ejus potuerunt consignari, & quasi per manus tradi. Sed illa nunc mittimus, tanquam extra scopum nostrum constituta, & ad Scriptores Philosophiæ Epicuræ procedimus, quandoquidem Democriteæ Philosophiæ nihil restat. Qui vitam Epicuri, ejusque scholæ historiam, plenius nosse desiderat, ille adeat singularem Pet. Gassendi librum, quem *de Vita, moribus & doctrina Epicuri*, scripsit, editum Hagæ Comitum in 4to, anno 1656.

2. **TITUS LUCRETIVS CARUS** (y) Philosophus potius quam Poëta, sed cuius tamen purissima latinitas est, quem non immerito magni faciunt, tam veteres, quam recentiores. Etiam sylvam ejus cæcidit Virgilius, uti ex multis locis deprehendimus, quod argumento est, magni ipsum ei fuisse æstimatum. Nemo est ex antiquis, qui doctrinam Epicuræam integro opere complexus sit, uti Lucretius. Nam Diog. Laërtius, l. 10, tantum per lacinias & fragmenta ejus doctrinam colligif. Lucretii variae sunt editiones, & quidem inter eos, qui Autorem ipsum ratione textus emacularunt, præcipuus est præstantissimus ille Jctus, Obertus Gifaninus, cujus extant alia multa in alios Autores Commentaria. Nam, quod illum plagio quædam Mureto subripuisse tradunt, in invidiam ejus, ut puto, confectum est. Dedit ille indicem in Lucretium, qui simul explicat ipsum textum Lucretianum. Editus liber est Lugdun. Batav. ex Officina Plantiniana anno 1595. in 8. Est & alia editio Danielis Parei, quæ prodit Francof. anno 1631. in 8. qui merus est plagarius Gifanii. Notus est enim inter Philologos vir ille, ut fucus aliena ad pabula. Edidit *Lexicon Lucretianum*, editioni suæ additum, quod ex Gifanio compilatum est, pauculis quibusdam non magni momenti additis. Adjecit Scip. Capiti *libros 2.* carmine scriptos, *de principiis rerum.* & Aonii Palearii lib. 3. itidem carmine scriptos, *de immortalitate anime*, dictione tali, quæ Lucretianam ad vivum exprimit. Fuit enim

(y) De Lucretio plura *Tomi I. Lib. IVus, Cap. XI.* jam exposuit. De plagii crimine, Commentatori ejus, Hub. Giphanio, objecto, V. Jac. Thomasi *Tr. de Plagio Literario*, §. 445-448. Anglicis versibus Lucretium reddidit, adjectisque notis, Oxoniæ A. 1682. in 8vo publicavit, & deinceps ipsum quoque textum Latinum, interpretatione sua & annotationibus illustratum, ibidem an. 1695. in 8vo. edidit, Thomas Creechius. Collegii omnium Animarum Oxoniensis Socius, eodem, quo Lucretius, fato, ἀντρέχρη, ob amoris impatientiam, haud ita pridem, uti fertur, extinctus.

enim illo viro inter recentiores nemo Ciceroni qua dictionem similior, quod ex Orationibus & Epistolis ejus patet. In carmine hoc expressit Lucretium. Edidit quoque Lucretium Tanaquil Faber Salmurii anno 1662. in 4to, cum notis suis, ubi ille, more suo, multa audaacter corrigit, vir quidem alias doctissimus, sed critica sua virgula nimium censorius. Nam in MStorum defectu parce ingenio permittenda est licentia. Arque hi sunt, quorum in Lucretium extant labores Philologici. Physicum Commentarium in illum scripsit Joh. Nardius, qui prodit Florent. anno 1647. in 4to. Sed strictior tamen est pro materiæ amplitudine, in quam si diffundere se voluisset autor, majus ille opus concinnasset. Ejus multa alias extant scripta Physiologica, sed quæ non videntur spirare illam *ακριβειαν*, quam seculi nostri perspicacitas requirit.

PETRUS GASSENDUS. Per compendium, & quasi per lancem saturam, 3 exhibuerat Philosophiam Epicuri Diog. Laërtius lib. 10. Ex his igitur fragmentis, & Lucretiano Poëmate, magno molimine concinnavit Systema aliquod Philosophiæ Epicuræ Pet. Gassendus, quod est instar Commentarii in librum illum decimum Diog. Laërtii. Multa hic sunt prolixè disputata in omnibus argumentis, tam Physicis, quam Metaphysicis & Moralibus, vel pro Epicuri doctrina, vel aduersus illam, ubi illa Christianismo, vel communibus Philosophorum placitis, repugnat. Adjicitur in fine *Syntagma Epicuræ Philosophiæ*, quo, & compendiosius, & ornatiùs, illa proponitur. Magno aliòquin ingenio & apparatu liber ille scriptus est, proditque in fol. Lugduni, anno 1649. & cum ceteris ejus Operibus, junctim editis. Ceterum hic vir est summus Philosophiæ Epicuræ inter recentiores restaurator, quam & ipse ex animi sententia amplexus est. Cetera ejus scripta philosophica, mole non minima, Epicuri principia pro fundamento ponunt, præterquam in illis argumentis & hypotheseis, in quibus ipse ab ejus sententia divortium facit. Prodit non ita pridem Gallica lingua Philosophia Gassendi Epicuræ, in compendium contracta, de qua legi possunt Ephemeridum Gallicarum Scriptores. (2)

JOH. FRANCISCUS GRANDIS. Hujus viri extant *Dissertationes* aliquot 4 *Philosophicæ & Criticæ*, Paris. anno 1658. in 4to editæ. Earum prima est aduersus Epicuram Philosophiam, ad Pet. Gassendum scripta. Multa habentur in illa Dissertatione curiosa & non vulgaria, quæ doctrinam Epicuram de atomis & inani (D) 2

- (2) Epitomator Philosophiæ Gassendi Epicuræ, h. l. memoratus quidem, sed haud nomenatus, est Franc. Bernerius, Principis Viduæ Aurelianensis Consiliarius & Archiater, cujus *Abregé de la Philosophie de Gassendi*, Lugd. Gall. an. 1678. in 8vo. ac reuís emendataque ibid an. 1684. in 12mo. VII Tomis prodit. Exstant & ejusdem *Doutes sur quelques uns des principaux Chapitres de son Abregé de la Philosophie de Gassendi* ed. Paris. an. 1683. 12mo. V. Corn. a Beüghem *Appar. ad Hist. Lit. Nouv. Conspect.* l. p. 47. & loca Ephemeridum Literariorum isthic allegata. Fuisse autem Bernerium hunc Gassendi comitem indivulsum, & Amicum intimum, Sam. Sorbierius in *Vita Gassendi* testatur. V. hanc in Wittenii *Dec. VI. Memor. Philos.* p. 224.

inani, unde totus orbis componitur, eorumque motu, impugnant. Nam principia illa ad rerum constitutionem, & specierum productionem, non sufficientia monstrat, & ex ipso Lucretio aliquod principium divinius, & quasi supernaturale, ostendit, quo opus sit in digestionem rerum, & specierum fabrica. Errare itaque Epicurum demonstrat, qui ex fortuito atomorum concursu omnia vult produci.

- 5 GVALTERUS CHARLETON. Ille post Gassendum in theatrum hoc venit, & ex Epicuri Paralipomenis, Gassendi dissertationibus, & suis hypothesebus, Systema aliquod confecit, cui tit. *Physiologie Epicure - Gassendo - Charletoniana, or a fabric of science natural, upon the hypothesis of atoms*, editum Londini anno 1654. in fol. Ejus quamquam plurima sunt à Gassendo desumpta, non pauca tamen ipsi adjecit rerum & experimentorum novorum, quæ ad hypothesein de atomis explicuit. Fuit & antea doctrina de atomis tractata à Joh. Chrysof. Magneno in *Democrito suo redivivo*.

6 JORDANUS BRUNUS, NOLANUS. Inter dogmata Democriti etiam illud fuit de pluralitate mundorum, imo illorum infinitate, quod argumentum Jordanus Brunus, Nolanus, reassumit, cujus inter Opera extat *liber de immenso & innumerabilibus, sive de universo & mundis*. Quo in libro doctrinam hanc de multis solibus, & multis terris, summa cum cura proposuit, hac methodo, ut primum præmittat carmen, deinde scholia subjungat, quibus argumenta, pro thesi sua adducta, ulterius firmare intendit. Ille vero in Italia tandem vivicomburio sententiæ suæ audaciam huius, quamquam non desunt, qui alia de causa supplicio hoc affectum fuisse existimant. Alioquin thesis ipsius plerisque Astrolegis nunc placet, qui stellas fixas habent pro solibus, quibus singulis suæ circumponuntur lunæ, vel terræ, nobis invisibiles. Editus ille liber est Francof. anno 1591. in 8avo, cum aliis quibusdam ejus operibus, quæ nescio quid Cabalistici, aut Lulliani, sapiunt. His enim rebus videtur fuisse addictus. Prolixe illic de mundis disputat adversus Aristotelem, pro immensitate & infinitate mundi, in infinito sc. spatio, infinita esse finite mobilia statuit, infinitos soles (fixas stellas) & tellures (planetas), & non esse compertum planetarum numerum circa hunc solem, neque spectabilem circa alios. Istam illic sententiam multis argumentis propugnat, quæ ibi proluxe legi possunt. Hanc ille sententiam primus videri vult in medium protulisse è recentioribus, quamquam post Copernicum in theatrum venerit. (aa)

RO-

- (aa) Sententiam de pluralitate mundorum novissime, & majori quidem, quam omnes alii, conatu, audacia & curiositate, propugnavit Christ. Hugenius, Mathematicus Bataviæ celeberrimus, in *Korpoſceps sive Conjecturis de Terris Cælestibus, earumque ornatu*, scripto posthumo, Hagæ Comitum an. 1698. in 4to edito, cujus recensum, tum in reliquis Ephemeridibus nuperis Literariis, tum in Actis Erud. Lips. M. Octobr. an. 1698. p. 448-455. Censuram autem in *Memoriis Jesuitarum Treveriensibus Mensis Annii* (nisi memoria me fallit) 1702. invenies. Dialogum etiam pro eadem Gallicum edidit Dn. de Fontenelles, Academiæ Parisiensi Scientiarum Regiæ nunc a Secretis, in Linguam quoque nuper translatum Germanicam Gallicè prodijt Amstelod. an. 1687. in 12mo sub Tit. *Entretiens sur la Pluralité des Mondes*.

ROBERTUS BOYLIUS. Inter dogmata Democriti fuit illud de minimis rerum particulis, unde omnia consent in rerum natura, quæ sententia nunc præ cæteris ita exculsa est, ut addi vix quicquam posse videatur. De Cartesio res notissima est, quam ille particularum etiam minimarum figuræ dimensus fuerit, atque inde operationes naturæ plurimas deducat. Hoc argumentum nemo nunc melius exposuit, quam Robertus Boyleus, qui ingenio addens experientiam, multa in hac doctrina abstrusa patefecit. Ejus libri pene omnes, quos scripsit (scripsit autem multos,) super doctrina corpusculari, ut vocat, fundati sunt. *Liber ejus de Origine formarum, Chymista Scepticus, & Tr. de frigore*, multas habent curiosissimas demonstrationes, quæ omnes procedunt è conditione particularum, varic mutatarum, figuratarum, & in se incidentium, in quibus adeo operosus & diligens est, ut omnium superaret industriam. Speciatim quoque scripsit *de natura effluviis, eorum determinatione & mira subtilitate, motu etiam particularum in solidis & apparenter quiescentibus corporibus*, etiam compactissimis, ut in gemmis, lapidibus, metallis, ossibus, quæ postrema nunc, novo artificio *πνευματικῶ*, ita in minimis suis attenuare docuit, ut in substantiam cartilagineam ac mollem è dura illa convertantur, & vel ipsi homini in cibum cedere possint. Quod elegans quidem est & curiosum, sed in fraudem canum, inventum.

CAP. VI. DE SCRIPTORIBUS SCEPTICIS.

§. I. *Sceptici e Schola Socratis & Academicorum sunt progressi. Nicol. Cabasila, Cl. Ptolomai, Mar. Mersenni & Malebranchii, contra eos Scripta. Scilam hanc amplexi sunt Lucianus, Thomas. Hobbesius & Bened. Spinosus. Falso contra Scepticismi accusantur Ren. Cartesius, Henr. Corn. Agrippa, modernique Philosophi Experimentales, quibus Jos. Glanvil, in Sceptici scientifica, patrocinatur. 2. Scepticismum defenderunt Sex. Empiricus. 3. Et, inter modernos, etsi haud serio, Franc. Sanchez, a Dan. Hartnaccio impugnatus.*

Venimus ad philosophiam SCEPTICAM veterum, sive Pyrrhoniæ, à Pyrrhone, ejus Philosophiæ auctore, ita dictam, qui Scepticorum princeps fuit. Videtur hæc Secta ex Academicis prognata. Socrates enim, Academicorum princeps, primus fuit, qui ex modestia & neglectu contemplativarum disciplinarum nihil sciri posse asserbat; quanquam non desint, qui hoc per Ironiam illum fecisse arbitrantur, quasi scientiam dissimulando simulaverit, renunciendo sc. iis, quos manifesto sciebat, ut ea, quæ nesciebat, scire etiam putaretur. Tota autem hæc Secta primum orta videtur à vanitate & jactantia, quod & notat Verulamius de *Augm. scientiarum l. 5. cap. 2.* eosque, qui eloquentia floruerunt, hanc fere sibi Sectam sumpsisse, ut in utramque partem copiose disputando gloriam assequerentur.

tur. Contra illos Scepticos extant veterum nonnullorum Patrum declamationes, uti testatur Lambecius *Commentariorum de Bibliotheca Vindobonensi* l. 5. pag. 212. Codice 276. ubi de MStis Græcis agit. Laudat illic Nicolai Cabasilæ, Archi-Episcopi Theſſalonicenſis, *Dissertationem de Criterio veritatis*, sive de facultate & instrumento judicandi, quid sit verum, contra Pyrrhonem, Scepticorum principem. Est & Claudii Ptolomæi peculiaris tractatus *περί κριτηρίῳ καὶ ἡγεμονικῶν*, de *judicandi facultate & animi principatu*, qui reperitur MStus inter libros Lucæ Holſte-
nii, & ab Ismaele Bulialdo Græce & Latine editus est Parisiis, apud Cramoisiſ in 4to, Anno 1663. In eodem illo Codice MSto, quem laudat Lambecius, extat ejusdem Cabasilæ *solutio argumentorum quinque contra Rhetoricam, sive artem dicen-*
di, quæ à scepticis proponuntur. Sed de istis ineditis nullum formari judicium potest, notari tamen debent, si fortassis aliquando in Bibliothecas incidamus, ubi reconduntur. Fuit & Lucianus isti Sectæ addictus, cujus argumenta multa sunt in ipsius libris. Solebant enim Sceptici omnia false ridere, de omnibus rebus in utramque partem disputare, nihil ut certum asseverare. Audio &, è recentioribus, Marinum Merſennum, virum alioquin doctissimum, ut ex ejus libris editis constat, & Mathematicum solertissimum, totam hanc Scepticorum doctrinam singulari libro *de Veritate scientiarum*, Gallice scripto, à capite ad calcem refutasse. Quem cum ipse non viderim, est enim rarior, ut pene omnes istius viri libri, remitto ad Sorellum, qui, in *Scientia sua Universalis*, quædam in compendium ex illo redegit. De capitibus, quæ spectant ad doctrinam Scepticorum, evolvi etiam meretur Malebranchius, autor *Dissertationum Gallicarum*, quibus tit. *la Recherche de la vérité*; ubi de illis, quæ ad doctrinam de sensibus spectant, & de eorum erroribus, prolixè agit, eosque distinctè proposuit. Palmarium enim argumentum Scepticorum in illo situm est, quod sensus nostros non rectè affici demonstrare velint, illos variis modis errare ratione objecti & sensorii, quo fundamento sublato, omnium disciplinarum & rerum incertitudinem se confecisse existimarunt. In hoc itaque omnis opéra ponenda est, ut sensuum demonstraretur evidentia, unde omne principium demonstrationis dependet, quo sublato, omnes scientiæ essent sublatae. Sed facillimo negotio illis responderi potest, ut qui meris sophismatibus & parallelismis sententiam suam defensum eunt. Ex hac tamen Camarina hauriunt hodie, qui impia dogmata, tam qua Dei cognitionem, quam qua mores, tradunt, Hobbeseus & Spinoſa. Ambo enim, in eodem ludo ad nequitiam docti, veterem illam cramben recoquunt, coque subtilius venenum iis miscunt, quo magis Mathematicis disciplinis fuerint exculti. Sed absurditatem illarum sententiarum deprehendere facile est illi, qui solidam huic negotio affert doctrinam, interiorem scilicet philosophiæ, non veteris tantum, sed & recentiorum Sectarum, & Matheſeos peritiam. Non referendi tamen sunt ad hanc classem, qui ideo de rebus dubitant, ut scientiam sibi forment veram & solidam, quemadmodum fecit Cartesius, cujus hoc primum principium est, de omnibus rebus aliquando dubitandum esse. Nam qui ideo Scepticum illum facere volunt, injurii in ipsum

ipsum sunt: nihil enim ille magis quærit, quam demonstrationis evidentiam. Ac demonstrari facile possit, ex omnibus Philosophis antiquis, Platone & Aristotele, plane idem illos docuisse. Eodem modo Societas Angliæ Regia omnia illa seponit præjudicia veteris Physicæ, ut certas conclusiones inveniat & demonstraret. Quo fine Josephus Glanvil librum scripsit Anglica lingua, cui tit: *Sceptis scientifica, adversus vanitates Dogmaticorum*, editum Londini in 4to anno 1665. Scopus ejus Autoris in hoc opere est, ut monstraret, quam multa sint incognita in ratione, nec ulla arte cognosci possint, illis tamen viam esse sternendam per ea, quæ manifestis demonstrari possunt argumentis. Neque pertinet ad hanc classẽ Henricus Cornelius Agrippa, cujus extat de *Vanitate Scientiarum* liber, doctus profecto & laboriosus. Voluit enim potius abusus & ineptias scientiarum Satyrico sale defricare, quam, illas plane nihili esse, ostendere.

SEXTUS EMPIRICUS. Sextus ille quis fuerit, ubi & quando vixerit, non 2
fatis certum. Alexandria quidam vixisse volunt. Ille quidem, in scriptis suis, multis in locis innuit, ubi non vixerit, nusquam autem disertis verbis ait, ubi vixerit, ac nescivit fortasse Scepticus, an illic viveret, ubi vivebat. De ordine Pyrrhonorum doctorum & successione Laërtius agit *lib. 9.* Sed parum hæc res ad nos pertinet. Prolixe admodum de ejus ætate disputat Jonsius, de *scriptoribus historia Philosophica lib. 3. cap. 12.* Hujus Sexti Empirici Opera omnia extant Græcæ & Latine edita Paris. in fol. anno 1601. & Genevæ 1621. *Pyrrhoniana* ejus *Hypotheses* Lat. ling. seorsum sunt editæ ab Henr. Stephano cum notis, in 8vo anno 1562. Opus *adversus Mathematicos* Latine est editum a Gentiano Herveto in fol. Paris. anno 1569. Ceterum Opera ejus Omnia Græco-Latinâ rara sunt, operæque pretium faceret, si quis è Criticorum familia ista recudi faceret & emendatius ederet.

FRANCISCUS SANCHEZ. Fuit ille Doctor Medicus, & in Acad. Tolosana 3
Prof. Regius, qui Tractatum scripsit, ut tit. habet, *de multum nobili & prima universalis scientia, quod nihil scitur.* Libellus est exiguus, sed qui in compendium traxit pleraque Scepticorum argumenta, argute satis & nervose. Aliquoties editus est, & in 4to quidem Lugduni apud Gryphum anno 1581. Postea Francofurti in 8vo anno 1618. Cui editioni additus est libellus Maturini Simonii, Jcti, de *litteris pereuntibus.* Est etiam alia quædam Roterodamensis editio, si recte memini. Sc. is quoque vir è Medicorum gente novi aliquid sapere visus est. Plerumque enim Medici, vel in Theologia, vel Philosophia, novaturiunt. Non putarem tamen, adeo serio rem suam egisse Franciscum nostrum, cumque potius scriptiõis suæ habuisse finem, ut exagitaret Scholasticos, eorumque Philosophiam, ostenderetque, nihilo nos certiores fieri ex eorum scriptis, & longe incertiores esse, quam dudum. Multa sane in illo scripto sana sunt & arguta, quanquam non omnia probem. Adversus auctoritatem passim pugnat, & Aristotelem, qui si Scepticismus est, facile ipsi hujus delicti gratiam fecerim. Novissima ejus editio, una cum refutatione Danielis Hartnaccii, prodit Stettini in 12mo anno 1665. sub. tit. *Sanchez aliquid Sciens.* Addi-

Additæ sunt textui notæ refutatorię, & præmissa est Historia breviuscula Scepticismi veteris & recentis, quæ tamen longe plenius tradi potest. Nam, qui hæcenus hoc argumentum tractarunt, è Scriptoribus Historię Philosophicę, parci admodum in eo sunt. M. Gabr. Wedderkopf Argentorati Disputationem habuit de *Scepticismo Veteri & Recentiori* A. 1664.

CAP. VII.

DE PHILOSOPHIÆ PLATONICÆ
SCRIPTORIBUS.

S. I. *PLato Dogmata, a Socrate accepta, cum Barbaricis & Pythagoricis miscevit: multos Patrum primæ Ecclesię Sectatores habuit. Operum illius editiones & commentatores. Scripta ejusdem supposititia. Plagii in Timæum falso accusatur. 2. Isagogas in Philosophiam Platonis scripsere Job. Bapt. Bernardus, & ante hunc Alcinos, collationes autem ejusdem cum Aristotelica Georg. Gemistus, Georg. Trapezuntius (in Platonem perquam maledicus, & a Bessarione Card. refutatus,) Pet. Benbus, Jac. Mazonius, Seb. Foxius, Lud. de Morainoillier & Gabr. Buratellus. Plato pie est philosophatus, Athei quæ contrarius. 3. Speusippi, successoris Platonis, quem Aristoteles permagni fecit, scripta. 4. Platonici reliqui celebriores, scriptique etiamnum superantibus, inclyti, Plotinus sc. & Origines. 5. Proclus, de cujus scriptis, editis ac ineditis, paulo differitur uberius. 6. Maximus Tyrinus; 7. Plutarchus, 8. Numenius. 9. Chalcidius. 10. Apulejus, Damascius, Hermias, Olympiodorus, Syrtianus, Herennius, Sallustius. 11. Philo Judæus, si non Platonicus, Platonizans tamen. 12. Mich. Psellus, cujus, aliorumque Platoniorum, de Demonibus doctrina, magia est affinis. 13. Franc. Jos. Borri, in eadem de Demonibus doctrina, πλατωνική. 14. Nec non Auctor libelli le Comte de Gabliu, Georg. Pißorius, aliique. 15. Recentiores Platonici, Marssius Ficinus, ad magiam proclivior. 16. Job. & Job. Franc. Pici, Comites Mirandulani. 17. Gabr. Buratellus, de quo, ceterisque Aristotelis cum Platone conciliatoribus, fertur judicium. 18. Scipio Agnellus, doctrina Platonis de ideis, contra Aristotelem, propugnator eximius, & Job. Marcus Marci, ejusdem instaurator. 19. Henr. Morus, Philosophus Platonico-Cartesianus, animarum etiam cum Christoph. Sandio, & Anonymo Lucis Orientalis Autore, patrocinatus præexistentiæ, per Jac. Thomassium impugnata. 20. Leo Hebreus, doctrina Platonis de amore exegesis. 21. Dan. Heinsius, cujus Poëma de Contemptu Mortis, Platonis congruens doctrina, commendatur. 22. Indiculus Autorum, de Historia Dogmaticæ Sectæ Platonice consulendorum.*

Escho-

E Schola Socratica PLATONIS Philosophia prodiit, quanquam alii Platonem incusent, quasi miscuerit Socraticam doctrinam cum Barbara & Pythagorica. Exprobrat hoc ipsi Xenophon, ipse Socratis auditor Epistola quadam, ad Æschinem Socraticum scripta, quæ legi potest apud Eusebium in *preparatione Evangelica*, lib. 24. & Stobæum in *Sermone de Diis*. Longe autem ille à Scepticis non abest, quem imputare illi nonnulli voluerunt, à quo illum excusat Verulamius, in *novo Organo* l. II. *Aphor.* p. 67. Claud. Berigardus, in *Circulo suo Pisano*, *Circulo tertio part. I.* Platoniciam Philosophiam partim Pythagoricæ, partim Peripateticæ, similem facit; sublatis enim Ideis, quas impugnat Aristoteles, in ceteris tantum verbis & ratione considerandi differre ait; de quibus omnibus nunc disputare non est nostri instituti. De dignitate ejus Philosophiæ præ Aristotelica, aut earum convenientia inter se, integris Voluminibus agitur à multis, de quibus plura in sequentibus. Nos hic tantum, *ὡς ἐν κεφαλαίῳ*, quædam de Platoniciâ doctrinâ afferemus, nam Historiam ejus integram non teximus: quam velim tamen à quopiam contexti. Non habemus Autorem ullum, qui Platonis Platoniorum omnium Historiam, Vitas, Scripta, iusto ordine congesterit & digesserit, qui tamen vehementer faceret ad Philosophiæ illius illustrationem. In Aristotele sollicitiores fuere nonnulli, quanquam tamen neque de illo omnia ea, qua poterant, diligentia tractata sint. Et magni tamen intererat, tum ad Ecclesiasticam Historiam, tum ad Philosophicam, geminæ hujus Sectæ ortus & progressus nosse accuratius, quandoquidem Patrum quorundam etiam in sacris opinionibus multum ex his fontibus hauserunt. Platonismus primis Christianis Patribus ad multa singularia faciem prætulit, multi ex hoc fonte errores propullularunt; quam ob causam accuratius indaganda sunt omnia, quæ in negotio hoc indagari possunt. Quod Platonis Opera attinet, aliquot eorum editiones prodierunt. Est Græco-Latinâ à Marfilio Ficino edita, cum argumentis & commentariis, in *fol.* Lugd. anno 1590. Item Francof. anno 1602. Melior vero est editio, quæ duobus Volum. in *fol.* prodiiit, cum interpretatione Joh. Serrani, ejusque notis, in *fol.* apud Henr. Stephanum, anno 1578. (bb) Inter Libros ejus singulares, *Timæus* prodiiit seorsim, cum Commentariis nonnullorum, extantque *libri 10. Commentariorum in Timæum Platonis* Pauli Beni, ne quid de aliis nunc dicam. In *libros de Rep.* extat *Paraphrasis* Averrois, quam in Lat. linguam convertit Jacobus Mantinus, Medicus Hebræus, editam una cum Francisci Philicphi *libris 5. de Morali Philosophia & (disciplina)*. Non pauca quoque sunt suppositicia, quæ Platoni adscribuntur, quorum aliqua addita sunt Operibus ejus. Fuerunt & olim alii ejus adulterini Dialogi, quos recenset Diogen. Laërtius, sed qui amplius non extant. Emendatissima est editio Platonis illa, quæ Græca tantum lingua prodiiit, cum Procli *Commentariis in Timæum*, Basilææ anno 1534. in *fol.* Fuerunt, qui Platonem etiam plagii inculcarunt, quod Timæo doctrinam de anima mundi

Tom. II.

(E)

mundi

(bb) Digna est, cujus hic mentio fiat, Andr. Dacerii, Acad. Francicæ Socii, versio Operum Platonis Gallica, cum notis elegantibus, Parisi an. 1699. in 12mo cdi coepta.

mundi furrpauerit, qui tamen injurii in illum sunt. Neque enim plagarius dicendus est, qui profitetur nomen, unde cepit.

- 2 Auctores ad doctrinam Platonice *ἡγεμονίας* sunt, tam Græci, quam Latini, tam veteres, quam recentiores, omnium autem Platoniorum syllabum, operumque illorum enarrationem, quanquam valde imperfectam, præmisit *Seminario suo Philosophie Platonice* Lugd. Gall. A. 1599. in fol. excuso, Joh. Baptista Bernhardus. Extat aliquoties in lucem edita Alcinoi *Introduçtio in Philosophiam Platonis*, Græce in 8vo, anno 1521: apud Aldum Manutium (quæ est edito correctissima,) Græce & Latine à Dan. Heinsio, una cum ejus *notis*, Lugd. Batav. in 8vo. Editus est idem liber cum Commentariis Dion. Lambini Paris. in 4to, anno 1557. & cum Commentariis Joh. Carpentarii in 4to, Paris. duobus voluminibus. Georgius Gemistius, cui Plethonis cognomen datum est ab amore Platonis, ut existimant, scripsit librum Græca lingua *de Platonice & Aristotelice Philosophie differentia*, qui prodiiit Basileæ anno 1574. in 4to Latine, & Veneriis, una cum Bernhardini Donati, Veronenfis, *paraphrasi*, in 8vo, in linguam Latinam translatus à Georgio Charcandro, qui Basileensem editionem Latinam procuravit. Hujus Autoris plurima alia sunt scripta, partim edita, partim inedita, partim Philosophici, partim Historici argumenti, de quibus ulterius videri potest Leo Allatius in *libro de Georgio Claris*. Georgius Trapezantius *Comparisonem Platonis & Aristotelis* instituit, qua Aristotelem Platone longo intervallo superiorem esse contendit, qui liber Veneriis editus est anno 1528. in 8vo. Quod vero in Platonem vehementer maledicus esset, permovit ejus rei indignitas celebratissimum Cardinalem Bessarionem, ut, dissimulato Trapezantii nomine, Calumniatori Platonis libris quatuor responderet, quibus sapientiam Platonis atque doctrinam, & probitatem morum, exponit. Addit porro quintum superioribus librum, in quo Trapezantii errores in interpretatione legum Platonis refutavit, ostenditque, illum non intellexisse Platonem. Addidit quoque *Disputationem* suam *de natura & arte*, in eundem Trapezantium scriptam, quæ omnia Veneriis prodierunt in fol. apud Aldum, anno 1503. Ceterum de Georgio Trapezantio itidem legendus est idem Leo Allatius libro citato: de Bessarione autem ejusque operibus aliis, ad Philosophiam spectantibus, Jac. Gaddius in *libro de Scriptoribus*, sub tit. *Bessarionis*. Scripsit & Pet. Bembus *Apologiam Platonis, & Dissertationem* in ejus opera, quæ tamen hæcenus inedita sunt, eodem referente Gaddio. Post illa tempora sequuti sunt alii complures, qui hoc argumentum copiose tractarunt, de convenientia & diversitate Philosophiæ Platonice & Aristotelicæ. De consensu utriusque singularem librum scripsit Jacobus Mazonius, (de quo v. Erythræi *Pinacorb. l. p. 68.*) tum & Sebastianus Foxius Hispalensis, qui utriusque consensum tantum ad Philosophiam naturalem restrinxit, & editus est Wittebergæ anno 1589. in 8vo. Idem Autor in *Phædonem* Platonis, & *libros* ejus *de Rep.* prolixos scripsit Commentarios, in fol. editos Basileæ anno 1554. & anno 1556. E recentioribus quoque aliquis Ludovicus de Morainuillier d' Orgeville

Doctör

Doctor Sorbonicus, *Examen Philosophiæ Platonice* edidit Maclovie anno 1650. in 8vo, quo in libro universam Philosophiam Platoniam speculativam, quam sub nomine Dialecticæ comprehendit, sub examen vocat, additis nonnunquam Parallelis Peripateticis. Est ille liber velut summarium & brevium Philosophiæ Platonicæ, cujus maxima pars versatur in Theologia & Metaphysica. Causas enim externas, efficientem & finalem, in philosophando magis respexit, quam materialem & formalem, rerum sc. missionem ac generationem. Pie sane in illis dogmatibus philosophatus. Nam Spinosa, & alii profani ac Athei, omnem finalem causam à natura eliminare laborant, ut ingenii humani commentum, qua sublata facile ipsa efficiens tollitur, Deus. *De controversiis Platonis & Aristotelis præcipuis* Gabriel Buratellus librum itidem scripsit, qui prodiiit Venetiis anno 1573. in 8vo.

SPEUSIPPUS. Inter primos Platonis successores fuit, ejusque ex sorore nepos. De illo, librisque ejus, fufius agit Laërtius *lib. 4.* Pauca ab illo habemus: Aristoteles illum magni fecit, ejusque libros maximo pretio emit, teste eodem Laërtio. Laudat ipsum quoque Aristoteles in Metaphysicis. Scripsit *de Philosophiâ*, scripsit itidem *Encomium Platonis & Librum de cæna Platonis*, quorum nomina tantum supersunt. *De disquisitionibus* tamen Platonis superest libellus sub ejus nomine editus, Parisi lingua Græca, qui jungitur Alcino de doctrina Platonis.

PLOTINUS. Plotinus è Platoniorum schola libros scripsit, qui hodie supersunt; vixit sub Alexandro Severo, fuitque discipulus Ammonii Alexandrini, in cujus ludo Origenes quoque fuit institutus, qui in scriptis suis Theologicis Platonismi vestigia ubique ostendit. Fuit tamen inter Peripateticos connumeratus iste Ammonius, credo, quod ipse se talem profiteretur. Nam, ut Hierocles apud Photium testatur *Codice 251.* primus fuit, qui Aristotelem à Platone non dissentire ostendit. Addit porro, utramque illum Sectam edoctum, Philosophiam à contentionibus liberam tradidisse suis Auditoribus. Ejus Opera præ aliis omnibus vehementer illustrant doctrinam Platoniam, quæ Græcè & Latine edita sunt Basilæ in fol. à Massilio Ficino anno 1580.

PROCLUS. (cc) Celebratissimus Operibus suis Proclus est, cujus adhuc hodie libri extant plurimi, quanquam & multi ejus sint perempti. Vixit Theodosii & (E) 2 Leo-

(cc) De Proclo, ejusque Scriptis, consulenda omnino est ab horum amassius Marini Neapolitani *Vita Procli*, nonnulla, sicut antehac a Guilh. Xylandro & Æmil. Porro, sed altera Parte de *Virtutibus Procli Theoreticis ac Theurgicis*, è Cod. Biblioth. Guidanzæ MSto nunc primum eruta, auctior, atque adeo integra, Hamburgi an. 1700. in 4to a Joh. Alb. Fabricio, Polyhistor eximio, edita, ac versione Latina, notis, *Prolegomenis* de Proclo & Marino, *Elenchoque Scriptorum Procli* accuratissimo, illustrata. Ex MSSis Procli Holstenianis, h. l. memoratis, in Bibliothecam Hamburgensem, beneficio Holstenii Professoris, cum aliis pluribus Codd. ineditis, Platoniorum præcipue transierunt Procli *Elementa Theologica* (cum Guilh. de Morbeca versione illorum Latina), Tres *Μὲν Βιβλίοι & Comm. in Platonis Alcibiadem*, nec non Nicolai, Episc. Methonenfis in Procli *Elementa Theologica-Explicationes & Animadversiones*.

Leonis Thracis ætate. Scholam ejus, præceptores & discipulos, prolixè describit Jonsius de *Scriptoribus Historia Philosophica* l. 3. c. 18. Edidit, præter Philosophica, quædam Grammatica & Poëtica, sub titulo *χρησμοθεσίας*, unde Excerptum nobis servavit Photius in *Bibliotheca*, *tomice* 239. quod cum And. Schotti versione, & Petri Joh. Nunneshii *notis*, seorsim proditit Hanovizæ in 4to anno 1615. additum Andree Schotti *Observationibus Humanis*. Operum ejus Philosophicorum variz sunt editiones, neque omnia simul & junctim edita. Editæ est ejus *Explicatio Platonis ex Timæo*, ubi de animarum generatione agitur, Latina lingua, cum Numerorum Harmoniarumque figuris, interpretete Nicolao Leonicensi in fol. Parisiis anno 1580. Prodiit idem liber, cum *Enarratione difficultium questionum in Politica Platoni*, in fol. Basileæ anno 1584. Ejusdem *Elementa Theologica & Physica*, Latine a Francisco Patricio versa, prodierunt in 4to Ferrariæ anno 1583. Ejusdem in *Theologiam Platonis Commentarius*, una cum ejus *Vita* a Marino Neapolitano descripta, proditit Græce & Latine, vertente Æmilio Porto, & sumptus suppeditante Serenissimo gloriosæ memoriæ Principe Holfatico, JOHANNE ADOLPHO, à Typographico Frobeniano, Hamburgi A. 1618. in fol. Multa ejusdem Autoris adhuc hodie supersunt *ἀνεκδοτα*, quæ in lucem protrahi mererentur. Reperiuntur nonnulla inter Codices MStos Holfstentii. Sant in illis Procli *Elementa Theologica* Latine, ex vetri versione Fratris Guilhelmi de Morbeca, Archiepiscopi Corinthii, cum ejusdem *Demonstrationibus* in fol. Habentur & ejusdem libri 3. *singulares*, sive *μυροβιβλοι*, primus de *decem dubitationibus circa providentiam*; secundus de *providentia & fato*. & *eo quod in nobis*, ad Theodorum Mechanicum, tertius de *malorum subsistentia*, Latine translati ab eodem Interprete, Guilhelmo de Morbeca. Extant itidem varii ejusdem Commentarii in *Platonis Dialogos*, ut & in *Alcibiadem priorem*, Græce, in *Parmenidem* ejus libri 7. Græce in fol. in ejusdem *Cratylum scholia* Græce in 8vo. Extant & ejusdem *Dissertationes in Remp. Platonis* Græce, hætenus non editæ. Non dubito, multos alios passim in Bibliothecis supersesse, scripsit enim plurimos, sed negliguntur jam illi, neque digna eorum cura habetur, cum præ Platonica triumphet Peripatetica Philosophia. Non tamen inutile est, vel titulos illorum librorum notasse, quanquam ipsos inspicere non liceat. Datur enim nonnunquam ex insperato occasio in libros illos incidendi, in Bibliothecis præsertim publicis.

MAXIMUS TYRIUS, Philosophus Platonicus, & Marci Antonini præceptor, scripsit varias *Dissertationes Philosophicas*, quæ *sermonum* nomine Græca lingua editæ sunt. Scripsit & de *Homero*, & quamnam apud ipsum vetus Philosophia sit; an Socrates rectè Apologiam detrectaverit. *Sermones* ejus è Græco in linguam Latinam convertit Cosmus Paccius, Archiepiscopus Florentinus, cujus Interpretationis Látina editio proditit anno 1557. in 8vo. Optima autem ejus Autoris editio est, quæ Græca & Latina lingua simul proditit, cum interpretatione & notis Dan. Heinsii, Lugd. Batav. in 8avo anno 1607. Jungitur huic Maximo Tyrio Alcinoui *liber de doctrina Platonica*.

PLU-

PLUTARCHUS. Plutarchus vetus collector est variarum rerum, cujus industria multa nobis sunt conservata, etiam in Philosophicis, quorum alioquin non superesset memoria: ejus extat Dissertatio de placitū Philosophorum, ubi velut per lanceam futuram proponit varias Philosophorum veterum sententias. Ejusdem extant *questiones Platonice*, & Commentarius de anima procreatione, quæ in *Timæo* Platonis describitur, in quibus omnia illa dogmata Platonice recenset, quamquam breviter admodum. Sunt & de aliarum Sectarum dogmatibus illius libelli singulares, ut de *Stoicorum repugnantibus*, de *communibus notitiis adversus Stoicos Dissertatio*, ne sapienter quidem vivi posse secundum *Epicuri decreta*; item de *Socratis genio*, quæ omnia, ut fragmenta vetustatis, magni facere debemus.

NUMENIUS, Philosophus Pythagoricus & Platonicus, sub Lucio Vero & M. Antonino floruit, cujus multi olim libri fuerunt, nunc pauci supersunt. Ejus olim de *Platonis & Academicorum discrepantia* liber fuit, quem laudat Eusebius lib. 14. *preparationis Evangelicæ*, atque inde argumenta recenset. Scripsit & περὶ τῆς ἀθανάτου aliquot libros: librum de immortalitate anima (quem laudat Origines lib. 5. contra Celsum.) Item de anima. Ejus nominis & alius fuit ab illo diversus, & alius quidam Rhetor; Vide Jonstium de *Scriptoribus historiæ philosophicæ* l. 3. c. 10. Ex illo cepisse multa Plotinum existimant, quam ob causam Amelius, itidem Platonicus Commentator & Philosophus, librum scripsit de *differentia Plotini & Numenii* teste Jonstio loco citato.

CHALCIDIUS. Est & is inter Sectatores Platonicos. Ejus *Commentarius in Timæum* editus est a Joh. Meursio novissime, Lugd. Batav. Græce cum notis, in 4to, & olim Parisiis anno 1579. in 4to. Magnificum huic viro elogium suspenderit Barthius *Advers. lib. 48. c. 8.* Nemo, inquit, melius profuisse seculo nostro videtur, quam Chalcidius, homo ita Christianus, ut alium cum non potuisse esse evincatur, ita Philosophus, ut videri velit, rationibus solis niti velle.

APULEJUS. Inter Philosophos quoque Platonicos Apulejus est, cujus varia argumenta illuc spectant, ut videre est in libris ejus. Ejus extant variae editiones, de quibus L. 4. *Polybist. Lit. c. 13.* est actum. Varii extant præterea Scriptores Platonici inediti & editi, tam Compendiarii, quam Paraphrastici & Commentatores. Inter Manuscripta Holsteniana sunt Damascii περὶ ἀρχῶν sive de principiis questionum & solutionum, Græce in fol. quod magnum & præclarum opus in isto Holstenii Indice judicatur. Extant illic Hermiæ Philosophi in *Phædonem* Platonis *scholiorum* lib. 3. Græce in fol. qui & in Latinam linguam conversi sunt a Marsilio Ficino; sed nec versio illa edita est. Extant Olympiodori *Commentarii in Phædonem* Platonis de immortalitate anima Græce in fol. & ejusdem *Commentarius in Gorgiam* Platonis, Græce in fol. Extat Siriani Platonici, in *Metaphysicam Aristotelis* *Commentarius*, cujus objectionibus contra Pythagoram & Platonem respondet, Græce in fol. Extant Herennii Philosophi *Metaphysica*, quod est elegans Theologiæ

Platonice compendium, Græce *in fol.* Item Ægidii, Cardinalis Viterbiensis, *Commentaria in librum sententiarum ad mentem Platonis*, quibus univërfa Theologia Platonis luculenter exponitur, Latine *in fol.*

Sallustii Opera Græca a Leone Allatio Græce & Latine edita sunt Lugd. Batav. in 4to, in quæ extant notæ Lucæ Holstenii. (dd)

- II PHILONIS JUDÆI Opera. Philonum multi fuisse olim; fuit Philo è Pyrrhonis schola, fuit aliquis Aristoteli familiaris Pythagoricus, & multi alii, quorum opera non sunt amplius salva. Fuit & Alexandrinus, Judæus ille, qui Caji Imperatoris tempore vixit, de quo vulgo creditur illum Platonicum esse. Extant multa ejus opera Philosophici argumenti, quæ quodammodo convenire cum Platoniorum doctrina videntur. Hinc vulgatum de illo judicium: *Aut Philo platonizat, aut Plato philonizat.* Multa quoque ex ejus libris excerptit Johan. Baptista Bernhardus in *Seminario* suo; sed aliter tamen videtur viris doctis, qui libros ejus, Platonicum genium non spirare existimant: qua in sententia quoque est Jonsius (ce) *Historia Philosophica lib. 3. c. 4.* ubi multa de aliis Philonibus. In multis tamen eadem videtur dicere cum Platonis, sive ex Platone illa hauserit, sive è communi fonte cum Platonis. Vero enim est simile, recentiores Platonicos multa è Rabbiorum & doctorum Judæorum, scriptis hausisse, uti Plato ipse è sacris literis. Ejus Opera per partes Græce Latineque sunt edita, sed junctim, Francofurt. cum Variorum Versionibus Latinis, curante Dav. Hoeschelio, A. 1587. *in fol.*

- II MICH. PSELLUS. Etiam hic inter Platonicos multa nos de Dæmonibus arcana, an in illorum ludo institutus, nescio, docuit, neque enim è divina, ut puto, revelatione habuit. Multum sc. rei Platonis cum Dæmonibus fuit, de illorum tutela, evocatione, familiaritate, pleni sunt omnes Platoniorum libri, de ordine inter ipsos, de distinctione secundum elementa, mirabilia sunt illorum commenta, quæ ad Magiam fenestram aperire posse videntur. Pselli *Dialog. de demonibus, & eorum operatione*, est è Græco versus à Petro Morello, Parisiis in 8vo anno 1577. prodit; hinc altera editio Græco-Latina, cum notis Gilberti Gaulmini, viri doctissimi, Parisiis anno 1615. in 8avo. (ff)

La

(dd) Damascii, Hermiae, Olympiodori, Syriani & Ægydii Viterbiensis, Opera, b. l. enumerata, inter Codices MSS. Hollenianos, in Biblioth. Urbis Hamburgensis Publica, olim se mihi obtulerunt. Sallustii, Philosophi, non Platonici, sed Cynici, unicum tantum exstat de *Diis & Mando opusculum*, Græce, cum Versione Leonis Allatii, & Lucæ Holstenii *Observationibus*, a Gabr. Naudæo Romæ an. 1638. in 8. editum, Lugd. Bat. an. 1639. in 12. recensum, & tandem à Thoma Galeo *Opusculis Veterum Myrthologicis, Ethicis & Physicis*, Cantabr. an. 1671. ac de novo Amstelod. an. 1688. (in 8.) a se publicatis, insertum.

(ce) *Pro Philonis Judæi Platonismo*, Exercitationem, adversus Joh. Jonssii *Cap. IV. Liber III. de Scr. Hist. Philos.* peculiarem Lipsiæ an. 1693. in 4to edidit Joh. Alb. Fabricius, Gymn. Hamb. nunc Professor.

(ff) Mich. Pselli de *Operatione Dæmonum* Dialogus, cum Gilb. Gaulmini Versione & Notis

La Clave del Gabinetto del Borri. Subjungo hunc librum Pfello *de Dæmonibus*, quia in eodem argumento versatur. Quis Franciscus Josephus Borri fuerit, notum puto esse omnibus, multorum arcanorum Physicorum possessor, sed tamen & summus impostor. De hujus Vita & Dogmatibus exiit liber iste, impressus Coloniae, ut titulus habet, anno 1681. in quo multa referuntur de doctrina ejus circa Dæmones, quæ cum Platoniciis & Paracelsistis mire conveniunt. Dici non potest, quam liber ille plenus sit his næniis. Plura alia illic habentur de transmutatione metallorum, quam ipse tamen nescivit; Instructio item Politica ad Fridericum III. Daniæ Regem, qua ratione is cives suos in obsequio continere debeat. Additur quoque Vita ejus.

Le COMTE de GABLIS. Quisquis Autor illius libri fuerit (est autem Gallica lingua editus Amstel. anno 1571. ad exemplar Parisiense recusus), mire illi cum *Clave Borriana* convenit. Profitetur titulus, multa illic agi de scientiis secretis, sed revera nihil aliud facit, quam ut Magiam & conversationem cum Dæmonibus probet & doceat, Cabalæ titulo illam honestans. Sed multi tales libri sunt, de quibus ut nimium solliciti simus, non est necesse. Multa de hoc argumento habentur quoque apud Georgium Pictorium, in libello *de Daemonum sublunarium ortu, potestate, miraculis, & quomodo pellendi*; qui libellus additus est *Sermonibus* ejus *convivalibus*, Basilæ editis. Legi quoque potest Joh. Bodinus in sua *Demonomania*. Sed hæc non adeo sunt hujus loci.

MARSILIUS FICINUS, Florentinus, insignis Philosophus Platonici suo tempore fuit, & Medicus, cui editionem Platonis debemus, non quidem omnium accuratissimam, sed tamen non contemnendam. Quia enim potius Dogmaticus fuit & Philosophus, quam Philologus & Criticus, mirum non est, si in Platonis textu interpretando non usque adeo scopum tetigerit. Scripsit ille plurima Opuscula, fundamentis Platoniciis superstructa, tam Theologica, quam Medica & Philosophica, v. g. *librum de Christianâ religione*, cujus doctrinam cum Philosophia Platonica conjungit, earumque convenientiam monstrat. Scripsit & *de immortalitate animarum libros* 16. quibus titulum *Theologia Platonica* fecit. Multa illic memorabilia continentur, quorum usus esse potest ad hoc argumentum illustrandum; disputat enim adversus Epicureos & Atheos. Scripsit & *de raptu Pauli in celum tertium*, & *de nativitate Christi æterna & temporali*; libros item Medicos *de sanitatæ tuenda, & vitæ producenda, ac librum de vitæ calius comparanda*, qui Magici aliquid sapere videtur. Docet enim in eo, quomodo vitæ nostra instituenda sit, ut astrorum nobis assignatorum constitutioni sit conformis. In eo libro per imagines Astrologicas mira se facturum confidit, quem se refutaturum fuisse dicit.

Notis, novissime a Dan. Hasenmüllero, Prof. Kiloniensi, an. 1688. Kiloniæ vi. est recensitus, Verum Editionem hanc, & Textum Pfellii, & *Notas* Gualmini, mendis deformasse plurimis, recte jam monuit Joh. Clericus T. XV. *Biblioth. Univers. Historiæ, Gallicæ* editæ, M. CC. A. 1689. p. 117. 118.

dicat Johannes Francisc. Picus Mirandula *l. 7. de rerum pronotione c. 10.* nisi id ob singularem cum illo amicitiam intermisset. Plurimæ sunt ejus Epistolæ, quibus omnibus Philosophiæ Platonici argumenta tractantur. Tomus Operum ejus secundus continet Commentationes in Platonem ipsum, & in Platonicos aliquos, editus Basileæ in fol. anno 1576.

- 16 **COMITUM MIRANDULANORUM Opera.** Johannes Picus, & Joh. Franciscus Picus, Mirandulani Comites, magnum suo tempore nomen sibi pepererunt, editis in lucem libris Philosophici & Cabalistici argumenti, præprimis vero Joh. Picus, qui admodum juvenis magna ingenii sui specimina edidit. Interdum certe in libris suis platonizat, sed plurima tamen è Judæorum Philosophia hausit, ut indicio sunt Opera ejus varia, quæ Cabalisticum quid sapiunt. Scripsit *adversus Astrologos* acutissimum librum, cui respondit quidem Lucius aliquis Bellantius, sed dispari ingenio. Juvenis mortuus est anno 32. ætatis, quod illi tempus Astrologi in vindicationem artis suæ prædixerant. Ejus *Heptaplus* agit de constitutione mundi, in quo non pauca sunt Cabalistica. Est vero Commentarius in opus sex dierum; Joh. Pici Opera junctim prodierunt anno 1504. Argentorati in fol. Joh. Francisc. Pici Opera quoque non pauca sunt, liber egregius *de pronotione rerum*; *Examen item vanitatis doctrinæ gentium*, *libri de studio humane, ac divine Philosophiæ*, & alia nonnulla, quæ omnia, cum Fratr. (gg) Operibus, junctim prodierunt Basileæ ex Officina Henr. Petreana in fol. anno 1573. Liber aliquin rarus est.

- 17 **GABRIEL BURATELLUS.** Fuit ordinis Eremitarum, cujus extat *conciliatio præcipuarum controversiarum Aristotelis & Platonis*. Multa ille Autor in tit. promittit, nam diu *desideratum opus* vocat, & à veteribus & recentioribus *pollicitum, non tamen absolutum*; procedit per pleraque doctrinæ Platoniciæ capita, ab Ideis incipiens. Sed & ille potius suo, quam Autorum, ingenio rem egit, ut solent plerumque omnes conciliatores, qui suo ingenio quomodocunque subveniunt difficultatibus. Fuerunt vero & ante illum, & post illum non pauci, qui hac in re operam præstiterunt, ut nesciam sane, quid ille præcipue hoc in negotio fecerit. (hh) Aristotelem dissenisse à Platone, verum certe est, ac patet ex ejus scriptis, an vere, an cavillandi studio, incertum. Certe & Pet. Ramus Platonis causam adversus Aristotelem agit, mea quidem sententia non infeliciter; nam in multis è diametro distat Platoni Aristoteles. Pleraque enim, quæ Plato de mundi causa efficiente, de animarum immortalitate, vel è traditionibus majorum, vel è suo ingenio, docuerat, vel

(gg) Joh. Franc. Picus perperam hic Joh. Pici Frater appellatur, cum nepos ejus potius ex Fratre Galento fuerit, uti ipsemet in Vita Patris, *Operibus* illius præfixa, testatur. *Libros* ejus duos de studio humane ac divine Philosophiæ Joh. Franc. Buddens, Prof. Acad. Halensis *πολυμάθητος*, scilicet nuper cum *Præfat.* sua, Halæ Saxonum an. 1702. in 12. curavit recudi.

(hh) De Conciliatoribus Platonis & Aristotelis sulsus egit Joh. Bapt. Röschehus, Phys. Prof. Witteb., in *Disp. de Philosophia Conciliatrice*, ed. Witteb. 1691. in 4.

vel refutat, vel dissimulatione quadam negligit, ut vel è silentio ejus appareat, quidnam ipsi de multis animi fuerit. Prodiit Buratelli liber in 8. Venetiis anno 1573.

SCIPIO AGNELLUS. De ideis multa docuit Plato. Cum enim mundum in-18
telligibilem alium à sensibili constitueret, contra quam nunc faciunt profani nostri scioi, qui totam naturam sensuum humanorum objectum constituunt, atque ultra sensum quicquam esse in natura negant, ideas quasdam rerum confinxit, quasi spirituales omnium productorum corporum effectrices. Subtilis est illa Platonis disputatione, in quam ductu ipsius naturæ pervenit, cum sensum ad rerum demonstrationem non sufficere videret. Multus est in illa sententia refutanda Aristoteles, qui tamen sensum Platonis non recte cepisse multis videtur. Totam hanc doctrinam, adversus Aristotelem, pro Platone, libro doctissimo propugnavit SCIPIO AGNELLUS. Nihil est omisum, quod ad hanc doctrinam pertinet, ab illo. Liber rarior est, & in paucorum manibus, Venetiis in 4to, anno 1615. editus. Notari ille unice pro hoc argumento potest, ac vehementer laudatur à multis istius temporis scriptoribus. Simile quid resuscitare videtur Joh. Marcus Marci, Med. & Consil. Cæsareus, Professorque Pragenfis, in libro suo de Ideis operatricibus, (cujus Prægæ An. 1635. in 4to. editi, hic est titulus: *Idearum Operatricium Idea, seu Detectio & Hypothesis illius occulta Virtutis, quæ semina fecunda, & ex iisdem corpora Organica producit*) finxit & ille quasdam ideas rerum, rebus ipsis connatas, aut ipsis immerfas, unde omne agendi principium dependeat. Scripsit & idem Autor *Philologiam veterem Restitutam*, Prægæ An. 1662. in qua idem Argumentum pluribus persequitur. Sed dolendum est, specialem partem libri de *Ideis operatricibus* post mortem ipsius Autoris, intercidiisse, in qua multa tractaturus erat de Plantarum palingenesia, & multis aliis naturæ miraculis, quorum ille causas ideis suis querit. Differt tamen ejus sententia à Platonica, quod ille intelligibiles suas ideas faciat, hic etiam ad sensus reducat.

HENRICUS MOORE. E recentioribus scriptoribus Philosophiam professus 19
est, è Platonis & Cartesii dogmatibus mixtam, quod mirum alicui videri possit, Philosophiam, quæ meris demonstrationibus, ad Mathematica & sensuum principia institutis, utitur, misceri posse cum Philosophia, quæ tota consistit in abstractionibus & speculationibus. Sed tamen ille in multis non adeo infeliciter procedit. Nam & Cartesii non omnia probat; sed, ubi ille deficit & subsistit, è Platonis principiis intellectualibus quasi supplet, quo non pertingit Cartesii Philosophia. Quod animæ originem attinet, Platoniam sententiam de præexistentia animarum defendit integro libro, Anglica lingua scripto, de *immortalitate anime*, qui nunc in Linguam Latinam, cum reliquis ejus Operibus, conversus est. Nimis longum esset, recensere, quæ ille Argumenta pro animarum præexistentia afferat, adversus creationem & traducem disputans. Cæpit hæc controversia, jam pridem sopita, nunc iterum agitari inter Philosophos & Theologos, neque desunt ad stipulatores & refutatores. Idem argumentum à Christophoro Sandio, Sociniano, pertractatum est, in *Traictatu de origine anime*

anima, Cosmopoli anno 1671. in 8vo. In illo libro nihil aliud agit Autor, quam ut coarctet sententias parallelas, quæ stabiliant hanc de animarum præexistentia opinionem, è S. Scriptura, (quæ tamen valde detorta est) è Platone & Platonis, Patribus, Rabbini. Adversus illum Tractatum Orationem scripsit JAC. THOMASIVS, Lipsiæ anno 1674. editam, qua & Autorem illum, & totam hanc doctrinam, refutat, prolixèque demonstrat, quam periculosi & graves errores ex hac doctrina proveniant. (ii) Ex adverso alii fuerunt, qui hac doctrina magnam origini animarum lucem accensam existimarent. Extat Autor quidam Anglicus, sed Anonymus, qui libellum scripsit Anglica lingua, cui titulum fecit: *Lux Orientalis, sive inquisitio in opinionem Orientalium sapientum*, Londini anno 1662. in 8vo. Toto libro Autor ille, quisquis sit, demonstrare intendit, doctrinam hanc esse clavem mysteriorum providentiæ divine, cum Thomasius in Oratione sua ostendat, nihil magis in providentiam divinam impingere, quam hoc dogma. Henrici MOORI Opera Philosophica Latina Londini prodierunt anno 1679. in fol. Anglica autem Lond. An. 1662. in fol.

- 20 LEO HEBRÆUS *de Amore*. Etiam hic inter Platonicos recensetur, qui *de Amore dialogos* 3. scripsit. Notum est, Platonem Dialogos aliquot de amore scripsisse, in quibus sunt multa de Pulchro memorabilia, quæ è principiis & fontibus sacris hausta videntur. Multa sunt sane divine de amore Dei dicta, & de amore hominum inter se, multa recitat Plato de Socratis amore illis in dialogis, quem male audire ob amorem suum notum est; sed sunt, qui illum defendunt, de quo legi potest *Vita Socratis*, à Balzaco scripta. Hanc sententiam Platonis de amore, omnemque ejus doctrinam, plenissime persecutus est Leo Hebræus in *tribus* illis de *Amore Dialogis*, quos nitida Latinitate donavit Joh. Carolus Saracenus. Editus est liber ille Venetiis anno 1564. in 8.

- 21 DAN. HEINSIVS *de Contemptu Mortis*. Partem hanc doctrinæ Platonice, quæ in contemplatione mortis consistit, adco eleganti Carmine complexus est Dan. Heinsius, ut addi nihil possit. Virgiliano sane carmini comparat non immerito acerrimus rerum illarum judex, Buchnerus in *libro de commutata dicendi ratione*. Argumentum hujus poematis hoc est, quod, cum Plato Philosophiam per meditationem mortis definiaverit, ille hanc ejus doctrinam, ex omnibus libris, confirmaverit, progrediendo ab abstractionibus animi per Philosophiam ad intelligibilia, monstransque, quomodo animus noster à corpore paulatim submovendus sit ad contemplationem pluri æterni, quod mortem vocat Plato. Continetur illis libris pene tota doctrina mora-

- (iii) Sandianum *de Origine animæ* Libellum impugnavit etiam, post Thomasium, D. Balth. Bebelius, Theologus tunc Argentinenſis, in *Exerc. adversus Præexistentiam Animarum Humanarum, errorem Christoph. Sandii & Anonymi cujusdam, novorum Originistarum*, Argent. an. 1675. in 8vo edita, Jac. Thomasi Oratio, inter reliquas ejus *Orationes*, Lipsiæ an. 1683. in 8vo. junctim publicatas, num. 20. pag. 47. 49. est recusa.

moralis & Theologia Platonica, qui ideo commendandi sunt præ ceteris, quod utile dulci miscant, & suavitate carminis res abstrusissimas proponant. Editi sunt iki seorsim Lugd. Batav. in 4to, anno 1621. & junctim cum aliis ejusdem Poëmatibus.

Atque hæc dicta sunt de Scriptoribus Philosophiæ Platonicæ, de quibus longe plura dici poterant, sed nos ad omnia singularia descendere non possumus. De Interpretibus Platonis, eorumque Editionibus specialibus, singulari libro legi potest Philippus Labbæus, de quo plura dicemus, cum de Scriptoribus Peripateticis agemus. De dogmatibus Platonis agit Galæus l. 3. c. 1. & 2. Videndus quoque est Jac. Thomafius in *Dissertationibus suis Stoicis*, supra citatis; nec non Samuel Parkerus in *Tentaminibus Physico-Theologicis*, ubi de anima mundi ex Platonis agit, l. 2. c. 1. & 2. & demonstrat, veteres Philosophos animam mundi pro supremo numine habuisse. Utinam pervenissent ad posteros notæ illæ, quas doctissimus ille Paulus Sarpius in Platonem, omniumque Sectarum fragmenta, scripsit, de quibus legi potest Fulgentius in *Vita* ejus p. 130. 131. Scripsit & doctissimus Jesuita Rhenatus Rapinus librum *de comparatione Aristotelis & Platonis*, ubi omnes illos Auctores recenset, qui cursus Philosophicos scripserunt, quorum nemo ipsi cum Aristotele confrendus videtur; nam Aristotelem præfert Platoni. Videri quoque potest Hier. Cardanus in singulari libro *de clarorum virorum vita, & libris, & de hominum aliquorum illustriorum judicio*, ubi de Platone, Aristotele, aliisque, agit. Reperiatur is Tomo 10. Operum, à Naudæo publicatorum.

CAP. VIII.

DE ARISTOTELE, SCRIPTORIBUSQUE DE SECTA AC PHILOSOPHIA PERIPATETICA ISAGOGICIS AC HISTORICIS.

- §. 1. *Philosophia Aristotelica Monarchica ferme hæcenus gavisæ est autoritate. Librorum Aristotelis Versiones auctori sequiori ineptæ Philosophiam Scholasticam, seu abortum, sunt enixæ. Job. Jonsii & Job. Reukii in Historia Peripatetica Conatus. Inter editiones Aristotelis excellunt due Parisienses, quarum recensio brevis exhibetur. Inter Vita autem ejus Scriptores Diog. Laërtius & Ammonius, a Pet. Job. Nannesio egregie illustratus. Nunniesii ipsius & Guilb. Vadalii scripta de Philosophia Aristotelis Isagogica commendantur. 2. Jobannis de Launoy Libri de varia Aristotelis Fortuna Argumentum. 3. Conpelli Discussionum Peripateticarum Franc. Patricii, omnia, ad Aristotelis pertinentia notitiam, accurate persequuntur, sed maligno simul animo criminantium, Compendiarii. Aristoteles a plagii crimine absolvitur, & ob methodum luculentam commendatur. 4. De Theod. Angelutii, quem Patricius adversarium, & Franc. Mucii, quem hyperaspisten est natus, Scri-*

pñ censura. 5. Phil. Labbei Consecutus Interpretum Platonis & Aristotelis Græcorum. 6. Discrimen Librorum Aristotelis Εξωτερικῶν & Ἀκροαματικῶν, ex Oñ. Ferrarij Libro de Sermonibus Exotericis addiscendum.

PROcedimus nunc ad ARISTOTELEM, & Philosophiam Aristotelicam; quæ postquam diu, Platonica etiam, in Christianismo regnauerat, ita tandem occupavit omnium animos & scholas, ut religioni duceretur, vel latum unguem ab ea discedere. Scro librorum Aristotelis notitia ad nos pervenit, non nisi post captam à Turca Constantinopolin. Fuere quidem jam olim aliquot Aristotelis libri, vel ex Arabico in Latinum sermonem conversi, quod curatum fuit à Fridrico II. Imp. uti fusius deducit Conringius in *Antiquitatibus Academicis*, (Diff. III. p. 95. 96. 97. & in *Supplem. p. 343. 344. 349. 350.*) vel ex paucis quibusdam Græcis exemplaribus quarundam disciplinarum admodum corrupte in linguam Latinam translatis, ab hominibus nec Græcæ, nec Latine linguae, satis peritis, quorum tantum quatuor istius temporis numerat Antonius Wood in *Antiquitatibus Oxoniensibus*, qui ortum & progressum Philosophiæ Peripateticæ & Scholasticæ diligentissime tradit. Primi enim ejus natales in Parisiensi & Oxoniensi Academicis. Hinc elaborata est Philosophia, qualis ex lacunis istis hauriri poterat. Ex Aristotele, male intellecto, & versionibus ineptis deturpato, omne hoc Philosophiæ genus primum prodit. Unde conjici facile potest, quam bella proles è tam stulta sit matre nata. Videre exinde possumus, quam multi ingenii sui commenta pro Aristotelicis dogmatibus venditarint. Sed de illis hic multa afferre nostri non est instituti. Ad Aristotelem ipsum venimus, cujus vita, doctrina, libri, Philosophorum ab illo prodeuntium familia, accurate essent pernoscentia. Sed nihil hæcenus habemus, quod implere desiderium nostrum possit. Molitus est JON. JONSIUS, vir doctissimus, *Historiam Peripateticam*, cujus tamen non nisi *partis prima prima dissertatio* lucem vidit, qua illud tantum argumentum tractatur, qui Aristoteli fuerint *ἐμῶνυμοι*, & unde ejus Secta Peripatetica sit appellata; prodit ea Hamburgi anno 1652. in 4to. Observavi in *Catalogis Francofurtensibus*, Johannem Reiskium aliquid de historia Peripatetica scripsisse, sed nihil ejus vidi. Aristotelis Opera varie edita sunt, quorum editiones omnes recensere nihil attinet. Videatur Israel Spachius in *Nomenclatore Philosophico* pag. 80. Est vero editio omnium optima, cæterisque præferenda, quæ Parisiis prodit anno 1639. in fol. duobus Voluminibus. Interpretationes Aristotelis sunt ab Hadriano Turnebo, Isaaco Casaubono, & Julio Pacio. Accessit *Synopsis analytica univærsæ doctrinæ Peripateticæ*, autore GUILHELMO DU VALLIO, qui in hac editione Commentariolos quosdam ad Synopsin addidit. Succesit huic editioni alia, itidem Parisiensis, quæ melior tamen priori est & auctior, quod adjectus fuerit Index geminus, alter Autorum, qui suis lucubrationibus Aristotelis libros illustrarunt; alter, quo declaratur, quid sit à quoque è superioribus Interpretibus in singulas Aristotelicæ Philosophiæ partes scriptum, collectus à Paschale Gallo, è Bibliothecæ

bliotheca Gesneri: præmissa est Operi Aristotelis Vita, autore Diogene Laërtio scripta, & altera ab autore Ammonio. (kk) Hanc, ab Ammonio scriptam, edidit, cum copiosis & eruditis scholiis, Petrus Joh. Nunnescius, qui liber ad historiam Aristotelis accuratius noscendam facit, editus Lugd. Batav. in 8avo, anno 1621, junctusque ejusdem Autoris libro *de Studio Philosophico*, quo ille exponit consilium de recte conficiendo Peripateticæ Philosophiæ.

JOHANNIS LAUNOY *Lib. de varia Aristotelis fortuna in Acad. præsertim Parisiensi.* Constantiensis hic patria, & Theologus Parisiensis historiam hanc scripsit, sed breviter admodum, nec adeo magno apparatu, quæ exponit ortus & occasus intervallares Philosophiæ Aristotelicæ. Ordinate omnia instituit, eundo per secula, octoque observavit vices, quibus hæc Philosophia Aristotelis, vel occidit, vel novas vires acquisivit. Videas ex illo longa serie, quam consistendum libris Aristotelis fuerit cum Ecclesiæ & Conciliorum decretis, quorum sententia nonnumquam combusti sunt publice, obnitentibus temper Scholasticis Doctoribus, qui Ecclesiæ & Pontificibus tandem invitit eos obrulerunt. Accurate hic quoque recensetur fortuna, quæ illi à Pet. Ramo obtigit, totaque illa impugnationis Ramistica Historia. Hagæ Comitum in 4to, anno 1656. libellus hic prodit.

FRANCISCUS PATRICIUS. *Discussionum Peripateticarum Tomos quatuor* scripsit, in quibus magna cum cura omnia, quæ ad Aristotelis notitiam pertinent, proposuit, sed partium tamen studio ductus. Hinc Conringii est judicium, ex omnibus hostibus Aristotelis optime Patricium de illo esse meritum, in Philosophiæ ejus Historia recensenda. Iniquo enim in Aristotelem animo erat, veteremque, ut vocat, Philosophiam reducere in animo habebat; *Tomo 1.* agit de Aristotelis vita, moribus, libris, auditoribus, sectatoribus, Interpretum Sectis, philosophandi ratione, *libris 13.* cui omnia, quæ potest, adjunxit, ad invidiam Aristoteli, ejusque scriptis, faciendam, dum libros ejus negat esse genuinos, sed corruptos & supposititios esse ait, & dum illum plagiorum arguit, de quibus legi etiam potest Thomasius, in *libro suo de plagio literario. §. 364. & 365.* *Tomo 2.* agit de Aristotelis cum Platone, aliisque veteribus Philosophis, à multis promissa, (ut titulus habet) a nemine edita, in omni Philosophiæ genere, Concordia, *libris 8.* Illic unum opus est Patricii, ut ostendat, nihil ab Aristotele dictum esse aut excogitatum hypothesium verarum, quarum non essent in aliis quoque Philosophis vestigia. Ista tamen in injuriam istius Philosophi afferre non debebat; nihil enim facilius est, quam talia loca congerere. Quod si nunc excuteremus omnium novorum hypothèses, nihil in illis inveniretur principiorum, quæ non in veteribus etiam legantur Philosophis, cum nemo tamen dicere possit, illos ex laciniis istis tale quoddam corpus collegisse. Talia enim casu eveniunt, ac possibile est, homines, de una eademque re sollicitos, in similes incidere cogitationes; rerum enim conceptus iidem sunt. *Tomo tertio* Aristotelis

(F) 3

cum

(kk) Ammonii *Vita Aristotelis* (quam alii Joh. Philopono tribuunt), cum *Scholiis* Pet. Joh. Nunnescii, scilicet Heinsii ad an. 1666, in 4to, est recusa.

cum Platone, aliisque veteribus discordiam persequitur *libris 7.* ubi omnia rapit in sinistram partem, quæ ab Aristotele disputata fuerunt adversus veteres, & illa, tanquam frivola & cavillatoria, traducit. Cujus generis quamquam aliqua apud illum sunt, in omnibus tamen indistincte non reprehendendus est Aristoteles: quod si enim ille lucem Philosophiæ non intulisset methodo aliqua ordinata, in Platonis Dialogis, ac veterum fragmentis, velut incondita aliqua sylva, errassemus. Nunc ab illo in aliquam tamen viam ducti, agnoscamus beneficium, neque calumniemur. Nisi enim is manum operi tam vasto admovisset, non haberent recentiores tela; quibus adversus ipsum pugnarent. *Tomus quartus* denique, audax plane, totusque hypocriticus, rigidam instituit in Aristotelis dogmata censuram, *libri 10.* Condonemus huic egregio viro contumaciam. Liber certe ejus cum fructu legi potest, qui editus est Basilæ anno 1581. *in fol.*

- 4 PHILIPPUS LABBÆUS. Locum etiam in hoc Peripateticorum senatu habet Labbæus, non tamen ut Senator, sed ut Nomenclator & Apparitor. Scripsit ille *brevem conspectum*, ut vocat, *Aristotelis & Platonis, Græcorum Interpretum Aristotelicorum & Platoniorum, eorumque editionum.* Utilis ille liber est ad indicium Autorum, in re ipsa alioquin parum sapit. Editus est Parisiis, ex Officina Cramoissiana, anno 1657. *in 4to.* Promisit novam & locupletiore ejus editionem, cum titulo *Synagmatis Philologici Græcorum Aristotelis Interpretum*, quibus additurus est aliorum Philosophorum veterum Interpretes, & præterea Andreae Schotti *judicium de Aristotelicorum Operum Interpretibus Græcis & Latinis Bibliotheca Bibliothecarum, pag. 7. editionis Parisiensis, anni 1664.*

- 5 FRANCISCUS MUCIUS, Consentinus, fuit hyperaspistes Patricii. Irritaverat enim scripto suo Patricius Theodori Angelutii calamum, qui adversus Patricium scripsit. Opus ipsum Angelutii vidi quidem, sed non videtur par esse huic viro opugnando. Franc. Mucii libri *Dissertationum* quinque sunt, Ferrariæ, anno 1588. *in 4. editi, in quibus*, ut titulus habet, *pene universa Aristotelis Philosophia in examen adducitur.* Mihi tamen non videtur Opus respondere tam amplo titulo.

- 6 OCTAVIANI FERRARIJ *Liber de sermonibus Exotericis.* Vir fuit ille doctissimus, & hanc Dissertationem de *sermonibus Exotericis* scripsit, quæ prodiit Vennetiis, anno 1575. *in 4to* Tota hæc Dissertatio facit ad elucidationem Aristotelicorum scriptorum. Notum scilicet est, distingui Aristotelis libros in Exotericos & Acroamaticos. Exoterici libri erant illi, qui non scripti erant ad genuinos discipulos, sed in promiscuum multorum usum. Discipuli itaque Aristotelis quasi in duas classes divisi, in quibus erudiendis duplici est usus ordine, etiam diverso tempore. Ammonius alios libros facit *διαλογικούς*, alios *αὐτοπροσώπων*. Hinc colligitur, Exotericos libros per dialogos fuisse scriptos, quemadmodum libri Platonis; & hi libri Exoterici præterea vocabantur *ἐγκύκλιοι*, quasi scilicet ideo editi, ut vulgo scilicet ac in circulis legerentur. Accuratiorum istorum librorum disquisitionem Ferrarius

in libro laudato habet. Sed edita postea est altera hujus libelli editio, plenior & auctior, quæ recusa est in Germania cura Melchioris Goldasti, à quo præfixa est præliminaris Epistola *de Cryptica veterum Philosophorum disciplina*. Titulus libri est: *Clavis Philosophiæ Peripatetica Aristotelica*. Addita est Dissertationi de sermonibus Exotericis altera ejus Auctoris, *de disciplina ἐγκυκλίῃ*, ubi multa sunt similis argumenti. Editus est liber Francof. anno 1606.

CAP. IX. DE INTERPRETIBUS ARISTOTELIS GRÆCIS.

§. I. *Censura de Interpretibus Aristotelis generalis.* Græci Latini sunt præferendi. Latini sæpe ejus doctrinam depravarunt ignorantia Lingua Græcæ, Philosopho perquam necessaria. Laus notarum Joach. Jungii in Aristotelem marginalium ἀνεκδότων. 2. Theophrasti, Aristotelis discipuli atque successoris, scripta, horumque editiones & exægetæ. 3. Inter Græcos Aristotelis Interpretes eminent Alex. Aphrodisæus, 4. Themistius. 5. Job. Philoponus. 6. Simplicius. 7. Aspasius, Eustratius, Michael Ephesius, Andronicus Rhodius. 8. Mich. Psellus. 9. Georg. Pachymerius. 10. Porphyrius, Ammonius Hermeas, Dexippus, Theod. Metochita. Singularum scripta, translatores & editiones, enumerantur.

Aristotelicæ scholæ multi fuerunt Interpretes, Græci, Arabes, Latini, de quibus omnibus singulatim discere nimis prolixum foret; nos præstantiores seligemus. Id in universum notandum; Aristotelis scripta in re philosophica potiora omnibus Interpretibus habentur; plerique enim ex illis peregrinos sensus in illum inferunt. Græci enim Interpretes omnibus sunt præferendi; nam Latini, inprimis posteriores, vehementer corruerunt doctrinam Peripateticam, qui non legerint, vel legere potuerint, Aristotelem in ipsis fontibus suis, ejusque Interpretes Græcos; magna autem est inter illos diversitas, si quis doctrinas inter se conferat. Accurata linguæ Græcæ notitia habenda est Philosopho. Nisi enim veteres Autores, primos Philosophiæ fundatores, legere possit, totus ille Philosophi titulus precarius est. Legerat olim Aristotelem magna cura JOACHIMUS JUNGIVS, quanquam à doctrina Peripatetica alienus, magnus tamen Philosophus. Vidi, ut hoc obiter memorem, Aristotelis editionem Parisiensem, perpetuis ejus notis marginalibus MStis illustratam, quam thesauri loco se habere dicebat Martinus Fogelius, cujus Bibliotheca ad Ducem Hannoveranum pervenit. Moliabatur ejus editionem Fogelius, sed ipse præmaturo fato huic consilio præreptus fuit.

THEOPHRASTUS. Geminus Aristotelis discipulus Theophrastus fuit, qui 2
omni-

omnium Peripateticorum discipulorum princeps merito habendus est. Hujus viri si libri extarent omnes, ab illo scripti, Bibliothecam unus faceret, nam paucos tantum illorum superstites habemus. Qui injuria temporis intercederunt, tam multi sunt, ut è titulis folis integrum libellum confecerit Johannes Meursius. Editus est sub tit. *Theophrasti* libellus ille Lugd. Batav. anno 1640. in 12. Adduntur *Lectiones* ejus *Theophrasteæ*, in quibus explicantur quædam obscuriora, quæ in libris *Theophrasti* superstitibus occurrunt. Libri ejus superstites, tam junctim, quam seorsim, variis editionibus prodierunt. Opera omnia Græca lingua prodierunt in fol. Basileæ, anno 1541. Græco-Latina itidem in fol. ex recensione Dan. Heinsii, Lugd. Batav. anno 1613. quædam autem ejus Opuscula junctim, Interpretibus Daniele Furlano & Adriano Turnebo, quibus accessit liber *de spiritu innato*, qui Aristoteli vulgo tribuitur, e Bibliotheca Joh. Vincentii Pinelli, multarum linguarum & scientiarum peritissimi, Hanoviz in fol. anno 1605. Libri quidam alii ejus seorsim sunt editi, cum nonnullorum Commentariis, ut liber *de Plantarum causis*, in quem extant J. Cæs. Scaligeri præstantissimi Commentarii. In eundem librum Commentarium scripsit Joh. Bodæus à Stapel, Lugdun. Batav. A. 1644. in fol. editum, qui aliquanto rarior est. *Characteres* *Theophrasti Ethici & Politici*, aureus libellus, editus est cum Commentario Isaaci Casauboni, liber ad omnem vitam civilem & conversationem utilissimus. Nova ejus editio prodiiit Brunswigæ, curante Beckensleinio, anno 1659.

3 ALEXANDER APHRODISÆUS. Retenscimus præcipuos quosdam Aristotelis Interpretes, neque enim omnium instituere indicem possumus. Editiones illorum Autenticæ rarissimæ sunt, Græca enim exemplaria vel Venetiis ap. Aldum, vel Florentiæ, vel Parisiis, vel Basileæ, edita. Aldina autem, ut omnes Græci Codices, ab Aldo editi, optima sunt. Vixit seculo tertio Alex. Aphrodiseus, & multa scripsit in libris Aristotelis, ut in *priora Analytica*, quæ Græce prodierunt apud Aldum anno 1520. in folio, & in 4to Florentiæ; in *Topica*, quæ itidem prodierunt Græce ap. Aldum in fol. Venetiis anno 1520. Latine autem, interpretre M. Ant. Mureto, in 4to, Ingolstadtii anno 1602. in 4to. libros *Meteorologicorum*, Interprete Piccolominæo, Venetiis in fol. Anno 1540. Item *de mixtionæ Græce in fol.* Scripsit *questiones Naturales de anima, & Morales*, quæ editæ sunt Venetiis, anno 1596. in fol. & *de fato*, qui liber prodiiit, cum Versione Latina Hieronymi Bagolini, Venetiis, anno 1541. in fol. Scripsit item in *librum de sensu & sensibili*, qui Comm. prodiiit Græce in fol. apud Aldum, anno 1527. Item in 12. libros Aristotelis *de prima Philosophia*, qui Latine prodierunt, translati à Joh. Genesio Sepulveda, Parisiis in fol. anno 1536. Scripsit & *Problemata*, quæ in fol. prodierunt apud Aldum, Venetiis anno 1503. & cum *problematis* Aristotelis ex editione Friderici Sylburgii, in 4to.

THEMISTIUS. Vixit ille seculo 4to, multaque scripsit Opera in Aristotelem, quæ ab Aldo Græce edita sunt. Ejus Latinæ versiones *Paraphraseon* in Aristotelis *posteriora Physica*, *libros de anima*, *memoria & reminiscencia*, *somno & vigi-*

vigilia, insomniis & divinatione per somnum, Interprete Hermolao Barbaro, prodire, viro elegantissimo; additæ sunt *Lucubrationes in quadam Themistii obscuriora loca, & solutiones contradictionum*, Marci Antonii Zimaræ. Themistii comm. *de anima*, à Ludovico Nogarola, Veronensi, Latinitate donatus, & scholiis illustratus, prodit Venetiis apud Scotum, anno 1560. *in fol.* Scripsit idem Themistius *Paraphrasin in libros 12. Aristotelis de prima Philosophia*, quam in Latinam linguam convertit Moyſes Finzius, Venetiis anno 1558. *in fol.* apud Hieronymum Scotum, & *Paraphrasin in libros de Celo*, quæ in Latinam Linguam conversa a Moyſe Alarino, Hebræo, *in fol.* Venetiis prodit.

JOHANNES PHILOPONUS, Grammaticus. Fuit ille inter celebratissimos Aristotelis Interpretes, vixitque seculo quinto, quem alii tamen locant in seculo sexto. Dicitur ille fuit, ob multitudinem operum, Philoponus, tanquam laboris amans, multa enim variaque scripsit in Aristotelis Opera. Ejus extat *Commentarius in priora Analytica*, Græce editus *in fol.* anno 1536. in Latinam vero conversus à Lucilio Philatheo, apud Scotum, anno 1560. *in fol.* In posteriora *Analytica* prodit *Commentarius* Græce apud Aldum, una cum aliis quibusdam Commentatoribus, anno 1534. *in fol.* Idem *Commentarius* in linguam Latinam conversus, Venetiis apud hæredes Hieronymi Scoti, anno 1586. Ejusdem *Explanatio in libros quatuor Physicorum, Aristotelis*, in linguam Latinam conversa à Johann Baptista Rafavio, Novariensi, Venetiis, apud Vincentium Valgrifium, *in fol.* anno 1569. Ejusdem *Commentaria in libros Aristotelis de generatione & corruptione*, è Colloquiis Ammonii Hermæ, qui itidem Commentator Aristotelis fuit, propriisque ejus considerationibus, ab Hieronymo Bragolino in Latinam linguam conversa, prodierunt Venetiis apud Hieronymum Scotum *in fol.* anno 1559. *Commentarius in primum Meteororum* Aristotelis, à Joh. Baptista Camozio conversus, prodit cum Olympiodori in *Meteora Aristotelis commentariis*, Venetiis apud Scotum, anno 1567. *in fol.* *Annotationes in 3. Aristotelis libros de anima*, è Dissertationibus Ammonii Hermæ, & propriis meditationibus, Latine An. 1581. Venetiis, apud hæredes Hieronymi Scoti *in fol.* Apud Scotum hunc, ejusque hæredes, potissimi Peripateticorum Commentarii prodierunt, quasi scilicet ille, qui à tenebris nomen habebat, destinatus esset, ut lucem his scriptis conciliaret.

SIMPLICIUS. Præstantissimus Aristotelis Interpres est, qui & in Epictetum scripsit elegantissimum Commentarium. Ejus multa extant in Aristotelem *Commentaria*. Jonsius Semplicium facit coætaneum Johannis Philoponi, qui seculo 5to vixit, cum Semplicius referatur ad seculum septimum; sed ætas illorum Interpretum non usque adeo explorata est. Ejus extat *Commentarius in κατηγορίας sive predicamenta*, in Latinam linguam conversus à Justo Vellio, Peripatetico magni nominis. Addita sunt Latina summaria, & præfixa singulis capitibus; prodierunt Græce & Latine Basileæ, anno 1551. *in fol.* apud Michaëlem Isengrinum. Illud de Operibus Semplicii notandum est, neminem diligentius exponere atque enarrare sententias, tam Aristotelis, quam aliorum, qui ab Aristotele dissentiant. Est vero hæc editio Basileensis longe

correctior, quam est Veneta, quæ anno 1499. prodiit; diligenter enim omnia enumerata sunt. Extate ejusdem *Commentarius in 8. libros Physicæ Auscultationis*, qui cum ipso textu Græco Aristotelis prodiit Venetiis in fol. apud Aldum, Anno 1526. & Interprete Lucilio Philaltheo, Latine in fol. Venetiis, apud hæredes Hier. Scoti, anno 1587. quæ ultima editio melior est priore illa, quæ apud ipsum Scotum prodierat anno 1566. Venetiis. Nam hæc posterior à Johanne Vincentio à Collibus diligentiore cura est recognita, & marginalibus Annotationibus illustrata, textus ipse ordinatius distinctus, summaria præfixa, tabulæque additæ in fine, in quibus insigniora Simplicii dicta examinantur & explicantur. Apud eundem Scotum prodierat anno 1543. Latine conversus Simplicii *Commentarius in predicamenta Aristotelis*, non à Justo Vellio curatus, sed à Sebastiano Foscareno, Venetiis in fol. Ejusdem Simplicii *Commentaria in libros Aristotelis de celo*, prodierunt itidem Venetiis, apud hæredes Hieron. Scoti, anno 1584. *Commentaria in 3. Aristotelis libros de anima*, ab Evangelista Lungo, Asulano, in linguam Latinam translata, Venetiis, apud eosdem, anno 1587. in fol. Græcus autem textus, cum ipso textu Aristotelis Venetiis in fol. apud Aldum, anno 1527. qui Aldus ejusdem etiam in 4. libros de celo *Commentarium*, cum textu Aristotelis Græco, Venetiis in fol. edidit, anno 1526. quem in linguam Latinam verterat Guilielmus Morbecus, cujus Versio prodiit Venetiis, anno 1540. Sed correctior est illa, & diligentius cum Codicibus Græcis collata, proditque anno 1584. cujus mentionem supra fecimus, non refertur tamen, quis illam editionem procuraverit. Simplicii *Commentarium in Epileptum* Angelus Caninius, magnum illud in Græcalingua nomen, in linguam Latinam convertit; editio illius procurata est Venetiis in fol. apud Hieronymum Scotum, anno 1569. sed longe melior est, quam procuravit Cl. Salmasius, cujus supra c. 4. §. 4. mentionem fecimus.

7

ASPASIUS, EUSTRATIUS & MICHAEL EPHESIUS. Commentatores illi sunt in *Ethica* Aristotelis, cum Aristotele ipso jungendi. Nam cum Aristoteles in *Ethicis* brevis sit & parvus, præclaram illi accessionem faciunt egregio huic Opcri. Aspasius circa initia seculi secundi floruisse traditur, cujus discipulo Galenus adolescens magistro usus fuit. Meminerit ejus Aphrodisæus in *Commentariis ad lib. 1. Metaph.* & Simplicius ad lib. 1. *Phys.* Scripserat idem Aspasius *Commentaria in Categoras Aristotelis*, testibus Galeno, Boethio & Simplicio. Eustratius itidem in *Ethica* commentatus est, quem viri docti male passim cum Eustathio confundunt, (II) præprimis Franciscus Patricius, accuratus alioquin rerum Aristotelicarum inquisitor, & è Conringii judicio, omnium Aristotelis hostium optime de Aristotele meritis, in ejus Philosophiæ historia recensenda. Nam & Græca Editio Aldina, & Feliciani translata, expressè Eustratii nomen præferunt, quod & apparet in *Catalogo MStorum Bibliorh. Florentinae*, ab Henrico Ernstio publicato. Refertur ejus ætas ad seculum decimum, & illa tempora,

(II) De Eustratii & Eustathii ob Paronomasiam confusionem, nec non *Commentariis in Ethica & Analytica Posteriora* Eustratio, Presb. circa an. 560. Constantinopolitano, per Calim. Oudinum perperam tribuitis, Conf. *Homonymosopia mæz* P. II. c. 5. § 30. p. 464. 465.

pora, cum in Græcorum imperio Philosophiæ studia, auspiciis Bardæ Cæsaris, renascerentur. Ejusdem Eultratii extant doctissima *Commentaria in posteriora Analytica*, quorum Græca editio prodit apud Aldum Venetiis, una cum Johan. Grammatici, & incerti Autoris, in eadem *Commentariis*, anno 1534. Eadem Latine vertit Andreas Gratiolus, Michaël Ephesus itidem. Vixit post seculum X. scripsitque in *Ethicam* Aristotelis. Ejusdem extant præterea *Commentarii in 4. libros Aristotelis de partibus animalium*, quos Petrus Victorius è Bibliotheca Medicæa edidit, quique ab aliis Philopono adscribuntur, nec non *Expositiones in parva naturalia* ab Aldo editæ, & Latine à Philatheo & Gesnero versæ, quarum MSta supersunt in Bibliothecis Medicæa & Bavaria. Hi sunt Commentatores in *Ethicam* Aristotelis, Triumviri præstantissimi, olim seorsim, tam Græce, quam Latine, editi. Est vero magna adhuc circa capita illarum commentationum controversia. Autores enim nonnunquam permutantur, & uni adscribitur, quod adscribi alteri debebat, qua de re videantur Sam. Rachelius in *Introductione in Philosophiam monstem Aristotelis*, & Conringius in *præfatione Interpretum Græcorum super Aristotelis Opus Ethicum*, à Sam. Rachelio editorum. Edidit vero ille hos tres interpretes, è translatione Joh. Bernardi Feliciani, Helmstadii in 4to, anno 1662. Extat & Andronici Rhodii Paraphrasis Græco-Latina, interprete Daniele Heinio, in 4to edita Lugd. Batav. anno 1607. Eultratii ceterorumque *Commentaria in libros Ethicorum* Græce prodierunt in fol. Venetiis apud Aldum, anno 1536. Habuit in animo Joh. And. Bosius novam horum interpretum editionem, sed morte præventus illam non publicavit.

MICHAEL PSELLUS Seculo XI^{mo} vixit, qui in Aristotelis libros multos scripsit. Fuit alicquin Pythagoricæ Platonicæque Philosophiæ deditus, uti testatur opus ejus de *Operatione Demoniorum*, de quo supra, ejusque *Lyra Pythagorica Diagramma*, quod hodie MStum in Gallia servari testatur Phil. Labbæus in *Bibliotheca nova MStorum fol. 114*. Ejus extat *Metaphrasis 2. libb. posteriorum analyticorum*, in Latinam linguam conversa ab Emanuele Margunio, Venet. in 8vo, apud Juntas, anno 1575. *Commentarius in librum de interpretatione*, Græce editus ab Aldo, anno 1503. in fol. & *Commentarii in Physicorum libros*, qui à Joh. Bapt. Camozio in Latinam linguam sunt conversi, Venet. anno 1554. in fol.

GEORGIUS PACHYMERIUS, Constantinopoli oriundus, & in Nicænorum sacerdotum numerum cooptatus, claruit sub Michaële & Andronico Palæologis, Fuit epitomator Aristotelis. Nam pene in universam Aristotelis Philosophiam *Epitomen* confecit, quæ à Phil. Becchio, Philosopho & Medico, in Latinum sermonem est conversa, editaque Basil. anno 1560. in fol. ap. Frobenium. Becchius ille magnam curam huic operi impendit. Opus illud, in varias partes scissum, variis in locis prodit, jam Græce, jam Latine, quarum omnium accuratam recensionem instituit Leo Allatius in *Diatribe de claris Georgiis*.

Atque hi sunt ferme celebriores Græci interpretes. Sunt præterea alii quidam, non usque adeo publici & vulgares, neque tam necessarii usus, Porphyrius in *Categorias*

Græce in 4to prodit, Parisiis anno 1543. Latine ex interpretatione Feliciani in fol. anno 1566. Ammonii Hermæ *Commentarius in 10. Categorias* Græce Venet. anno 1503. apud Aldum, in fol. Ejusdem *Commentarius in 5. voces Porphyrii*, Græce in 8. Venet. anno 1545. Extat Dexippi *Defensio predicamentorum adversus Plotinum*, Latine conversa à Feliciano, in 8vo, Parisi. anno 1549. Est Theodori Metochitæ *Paraphrasis in Physica Aristotelis*, à Gentiano Herveto in Latinam linguam conversa, in 4to, Basil. anno 1549. Aphrodisæi *Problemata*, quorum mentionem supra fecimus, edita sunt Venet. apud Aldum, in fol. anno 1503. Ejus Alexandri magnum olim fuit nomen, ut pene non Aristotelicus haberetur, qui non esset Alexandreus. Solent jungi cum Aristotelis *problematis*, in quæ absolutissimum *Commentarium in fol.* scripsit Ludovicus Septalius.

CAP. X. DE INTERPRETIBUS ARISTOTELIS ARABICIS.

§. I. *ARABUM diligentia, in Græcorum scriptis, & speciatim Aristotele, lingua sua donandis, commendatur, sed plurimis simul monetur, versiones istas scaterere pseudopunctis.* 2. *Mentione præ aliis digni Averroës, 3. Avicenna, Alfarrabius, Jac. Alkindus.*

ARABES Aristotelis Philosophiam diligentissime coluerunt. Nam Platonis & Aristotelis libros omnes in suam linguam converterunt, fuitque Aristotelicorum scriptorum major apud illos notitia, quam apud Italos & Gallos. Legendus est Jost. Leo Africanus in *libro de Vita Philosophorum Arabum*, (mm) quem, è Bibliotheca Florentina erutum, primus edidit J. Henr. Hottingerus, & *Bibliothecario* suo inseruit. Ubi de quodam Johanne Mesue, Chaldæo, refert, illum in linguam Arabicam convertisse Opera Aristotelis. Videatur etiam Hottingerus in *Historia Eccl. Seculi IX.* Plus igitur circa illa tempora Arabica versio viguit, quam ipse Textus Græcus, præsertim cum interdiceretur publice apud Arabes Græcæ linguæ usus. Hinc itaque factum est, ut, Friderici II. tempore, Aristotelis scripta partim de Arabico, partim de Græco, Latina reddita fuerint, qua de re videatur Conringius *Antiquitarum Academicarum Dissertatione 3. p. 95. & seqq.* Quid in universum de Arabicis illis versionibus sentiendum; docet Salmastius, in *præfatione ad Tabulam*

Ce-

(mm) De Abennedîn, Ibn. Casta, Abn Alhasii, Joh. Leone, aliisque Philosophorum Arabum biographis & encomiastis vernaculis, in *Apparatu ad notitiam reip. literar. geographicam*, fustius dicitur. E Christianis, de illorum Philosophiæ studio, & philosophandi ratione, consuli possunt J. Henr. Hottingerus in *Biblioth. Orientali c. 3.* Sam. Schelgvigius in *Or. Inaug. de Philosophia Turcica* (Dant. 1686. in 4to.) Gust. Peringerus in *Historia lingua & eruditionis Arabum* (Upsal, 1694. in 8vo.) & *Historia rationalis Philosophia apud Arabes & Turcas*, in Acad. Halensis, Præside Joh. Pct. Ludovico, an. 1699, ab Henr. Balth. Seelmanno, Stasfurdienſi, propoſita.

Cebetis. Arabes enim, ait, tum tempora, cum & Græci verterent, magistros illos habuere, qui Græcam istius temporis linguam vix recte intelligerent. Regnante apud Arabes Abbafidarum familia, sub regno Almamoni, Chalifarum septimi, omnium scientiarum studia floruerunt, tuncque certatim in versiones à Græcis incubuerunt, anno à Christo nato 900. cum barbaries summa, tam Græcam, quam Latinam linguam invasisset. Hinc infinitos esse ait in translationibus Arabum errores, & multas sententias falsas Autoribus affictas. Ita in Operibus Avicennæ, è Græcis Dioscoridis & Galeni, falsa sunt interpretamenta. Credibile itaque est, alios Autores non fuisse melius habitos, ut vix nobis promittere possimus, quod nonnulli volunt, è linguæ Arabicæ thesauris notabilem aliquam scientiarum emendationem.

Præcipuus inter Arabes interpretes est AVERROES Cordubensis, cujus exstant in omnia Aristotelis opera commentarii, ex arabica in linguam latinam conversi à Jacobo Mantino, quibus *annotationes* R. Levi Gersonidis in libros *Logicos*, & nota Bernardini Tomitani in *Averrois & Aristotelis dicta*, additæ, prodierunt Venet. in 8vo, duodecim voluminibus, anno 1575. Exstant quoque ejus in libros *Platonis de Rep. pamphyses*, de quibus supra. De Averroë qui plura velit, legat Jac. Gaddium in *libro de scriptoribus non Ecclesiasticis*, Tomo 1. p. 50. qui & in eodem libro, sub tit. *Aristotelis*, multa de ipso, & ejus interpretibus, congestit. Fuit vero impius homo Averroës, & profanis sententiis plenus. Adversus illum *libros* 46. scripsit Ambrosius Leo, (nn) quos laudat Erasmus lib. 10. *Epistola* 29. Sed illi lucem, ut opinor, non viderunt.

AVICENNA itidem Arabs scriptor est, cujus Opuscula quædam de *Logica*, de *calo & mundo*, de *animalibus*, de *intelligentiâ*, in fol. prodierunt, literis antiquis Gothicis; Opera omnia vero cum interpretibus, Venet. anno 1523. Tomis 5. in fol. Ejus medica seorsim quoque edita sunt. Spectant huc quoque ALFARABIUS de *intelligentiâ*, & JACOBUS ALKINDIUS de *gradibus rerum*, editus in fol. Argentor. anno 1532. De Avicenna videatur judicium Rhodigini lib. *antiquæ lectionum*, cap. 2. ubi parum honorifice de ipso judicat, ut qui mutilaverit Aristotelis sensus, & multa commenticia in ipsum intulerit. Legendus etiam Gaddius lib. *citato* p. 55. Multum certe turbantur Arabicæ illæ interpretationes Philosophiam. Multa enim impia per illas invecsta, de quibus conqueritur Piccartus in *dissertatione de origine & progressu Philosophia Aristotelica*, pag. 40. 41. 42.

CAP. XI. DE INTERPRETIBUS ARISTOTELIS LATINIS.

§. I. *H*orum primicerius est Sever. Boëthius. 2. Sequuntur hunc longa serie, præter Scholasticos, Cap. XIII. enumerandos, de quibus generatim hic fertur judicium.

(G) 3

(nn) Ambrosii Leonis Nolani, *Castigationes in Averroem* revera Venetiis anno 1517. prodidisse, testis est Jos. Simlerus in *Biblioth. p. 30.* addens, *librum eas esse magnum, ac totius Philosophia Thesaurum, quosdam quasi commentarios in singulos Aristotelis Libros ordine exhibentem.*

cium. 3. E recentioribus, Aug. Niphus. 4. Pet. Pomponatius, doctor Atheismi, quem ipse ac discipulus ejus, Jul. Cas. Vaninus, nec non Thom. Campanella, dum impugnare videri volunt, infirmis resistentes argumentis, leſtori potius commendant. 5. Apollinaris Offredus. 6. Franc. Vicomercatus. 7. Job. Franc. Burana. 8. Job. Paulus Pernumia. 9. M. Ant. Majoragius, de cujus etiam scriptis aliis quadam adduntur. 10. Ant. Montecatinus. 11. Dan. Barbarus. 12. Lucil. Philalebeus. 13. Dan. Furlanus. 14. Lud. Septalius. 15. M. Ant. Flaminius. 16. Tarquinius Gallutius, plagiarius. 17. Philosophi Acad. Lovaniensis. 18. Acad. Veneta (de cujus historia quadam adduntur) Professores. 19. Jac. Mazonius, homo indolis & memoria portentose. 20. Franc. Varabius. 21. Franc. Toletus. 22. Franc. Roborrellus, contra Thuani censuram defensus. 23. Jac. Schegkius. 24. Don. Acciajolus, (Job. Argyropoli plagiarius) & Felix Accorombonus. 25. Andr. Casalpinus. 26. Nicol. Taurillus. 27. Ant. Scaynus. 28. Sim. Simonius & Job. Neldelius. 29. Caesar Cremoninus & Pet. Job. Nunneſius. 30. Philosophi Altorſini, §. 26. etiam jam commendati, Philippus Scherbis (cujus, uti & Aug. Buchneri, Posthumorum editores, nullo usi delectu, obiter notantur,) Ern. Sonerus & Mich. Piccartus. 31. Jul. Pallamedes & Job. Bapt. Bernbardinus, indicum in Aristotelem Scriptores, 32. Interpretes Aristotelis diversum seſtati sunt institutum, diversaque usi methodo. Herm. Conringii Laudationes Aristotelis. Def. Erasmi Roterodami Epistola de scriptis ejus.

SEVERINUS BOETHIUS. Inter INTERPRETES LATINOS principem locum merito obtinet Sever. Boethius, cujus extant præclari super varia Philosophiæ argumenta Commentarii. Vixit seculo VII. jam barbariem trahente sermone Latino, Cassiodori æqualis. Ejus Opera omnia, quorum maxima pars ad Logicam doctrinam pertinet, edita sunt junctim in fol. Basil. ap. Henr. Petri, anno 1570. Gencere fuit illustris, de quo videri potest prolixè præfatio Petri Bertii ad Rutgerum Boetzelcerium ab Asperen, quæ præmittitur editioni variorum Operis de *consolatione Philosophiæ*, (oo) Lugdun. Batav. ex officina Hackiana, anno 1671. in 8vo, cum integris notis Sitzmanni & Vallini. In hac præfat. enarrantur omnia ejus Opera, quæ scripsit in Logicis, Rhetoricis, Arithmeticis, Musicis, Geometricis, Metaphysicis, Mechanicis.

Hujus

- (oo) Non possum h. l. laude defraudare debita, quam ingenti cum delectatione, per multos jam annos, volvi ac revolvi, metaphrasin librorum Boethii de *Consolatione Philosophiæ* Germanicam, longe elegantissimam, quæ *ἀνακρίσεις* Solisbaci an. 1667. in 12mo prodiiit, Autorem vero agnoscit virum illustrem, & omnigena eruditione famam adeptum jam pridem immortalem, Christ. Knorrrium a Rosenroth, Sileſium, Ministrum Aulæ Solisbaccensis principem. Hanc certe, tum ob prærogativas alias haud vulgares, tum ob intra vernacula, Boethianis ferme superiora, & nulli non Poëtarum Germaniæ modernorum palmam vensuſtatis ingenioſæ, inque Autoris mente accurate exprimenda felicissimæ, du-biam redditura, omnibus aliis Boethii versionibus cum Chr. Henr. Passelio (in *Observati. in Periecham de Jnnonis caliditate Homerica* p. 480.) præferre nullus dubito.

Hujus viri magna fuit eruditio, Caspare Barthio iudice, *lib. 17. c. 13. Advers.* Ejus *Ingenium neque ante se multos, neque post se aliquem toto Romani Imperii tempore habuit similem*. Plura illo loco de Jani Bernartii & Theod. Sitzmanni editionibus invenies, qui in libros ejus *de consolatione Philosophia* commentati sunt. Idem, *libro 24. c. 15. flumen Romani sermonis apud hunc fere solum remansisse*, judicat. Legatur elegantissima Epistola, quam Cassiodorus *l. 1. variarum num. 45.* Boëthio inscribit. Scaliger *l. 6. Poët. c. 5.* de Boëthio ita judicat: *Valla docet Boëthium Latine loqui, at Boëthius Vallam bene sapere.*

Recensebimus nunc, & Latinis recentioribus, potiores Interpretes & Commentatores. Omnium enim inire numerum res nostri laboris non est. Parum curamus illos, qui in tenebris seculi Barbari in Aristotelem quicquam commentati sunt, quamquam tamen in iis delectus etiam aliquis habendus est. Nam Scholastici Doctores, quos hæc ætas tulit, non sunt in univèrsum spernendi, de quibus, post enumeratos Latinos Interpretes, pluribus agemus. Licet enim ætate hos præcedant, præferendi tamen sunt, qui pressius Aristotelis vestigia sequuntur, à quibus magno sæpe intervallo absint Doctores Scholastici. Non defuerunt, qui in utramque partem de illis disputarunt. Extant Epistolæ mutuae Joh. Pici Mirandulani & Hermolai Barbari, quorum ille Scholasticos Doctores defendit, hic impugnavit. Recudi fecit Epistolas illas in Germania Philippus Melanchthon, adjectis dispositionibus. Sed Hermolaus Barbarus potius Latinitatem spectabat, quæ in hoc argumento attendenda non erat. Sed de iis plura in sequentibus. Nunc interpretes videamus.

AUGUSTINUS NIPHUS. Philosophus pro tempore clarissimus fuit, cujus extant varia scripta, neque cultu sermonis ille destitutus. Extant *Commentarii in Aristotelis 8. libros Topicorum*, editi Venet. in fol. apud Hieron. Scotum, anno 1559. *Expositio in Aristotelis Elenchorum librum*, quæ prodit itidem Venet. apud eundem, anno 1567. in fol. *Commentarii in plures alios Aristotelis libros; Expositiones in ejus Metaphysica*, quæ prodierunt Venet. in fol. anno 1547. *Commentarius in libros de animalibus* ibidem, item *in libros de anima*, Venet. apud Juntas, anno 1544. in fol. *Commentarius in parva naturalia* in fol. apud eosdem, anno 1540. *Commentarius in Meteorologica*, Venetiis anno 1559. in fol.; *in libros 8. Physicorum*, Venet. in fol. anno 1543.; *in librum de Interpretatione Expositio* Venet. anno 1537. in fol. *in libros posteriorum Analyticorum*, in folio, Venet. anno 1553.; *in lib. 3. Rhetorices Aristotelis*, in fol. Venet. anno 1537. Hæc fere sunt Opera illa, quæ in Aristotelis libros scripsit Niphus. De ceteris ejus Operibus agemus, cum ad argumenta illorum pervenimus.

PETRUS POMPONATIUS. Omnes, me quidem iudice, argutia superavit Pomponatius, qua abusus etiam ultra, quam par est, videtur. Inter primos fere ille est, qui Atheismi semina sparsit, prodit ex ejus schola Jul. Cæs. Vaninus, extremo ob Atheismum supplicio affectus, cujus sententia & hypothefes in *Dialogis* conspiciuntur, qui cum privilegio Regis Christianissimi prodierunt, cum ipse titulus *Deum Natu-*

Naturam præferat, quæ verba in ipso privilegio repetuntur. Atque hic perpetuo Dialogo inter se & Pomponatium sermonem instituit. Ita enim solent procedere hujus nequitiae professores, ut, sub reciproci sermonis involucrio, cum objectiones injiciunt, doctrinæ suæ interiora proponant. Moventur illic dubia, & segnitè respondetur, dum vel ad auctoritatem Ecclesiæ confugiunt, vel ad alia argumenta dubiis inferiora. Vaniniana illa argumenta notari tamen possunt in Thomæ Campanellæ *Atheismo Triumphato*. Eandem viam insistit Pomponatius, omnium magister, & cujus pharetra omnia illa tela defuncta sunt, quibus nunc utuntur Spinosa & Hobbesii, & quicumque in uno illo ludo ad nequitiam docti sunt. Vel unus ejus *liber de Incantationibus* multa producit ad hoc argumentum facientia. Acutissime è principis peripateticis disputat, objectiones formando, iis respondendo, ac alias iterum Objectiones, Objectionumque responsiones, superinducendo. Scripserat autem librum illum, occasione quorundam obfessorum, quorum ille actiones ad *ἐνεργείας* quasdam occultas naturales reducere voluit, quæ ejus verissima sententia fuit, quam incrustavit specie auctoritatis Ecclesiastica, cujus censuræ ille omnia sua subjecit, ultro ipsi reformationem thesium suarum concedens. Extat etiam ejus *de immortalitate animarum* Tractatus, quem ego nunquam vidi. Alioquin & in Aristotelem Commentarii aliquot ab eo scripti sunt. Extant quoque ejus *Dubitationes*, Venet. in fol. anno 1553. editæ, in quibus multa Aristotelis illustrat. Ego vero nihil ejus, præterquam *de Incantatione librum*, legi.

5

APOLLINARIS OFFREDUS. Celebris ille in Aristotelis præsertim Analytica Commentator, magna diligentia omnia evoluit. Fuit ex illustri familia apud Cremonenses, unde prodierunt viri, non armis solum, sed & literis, illustres, consilii quoque publicis apud Italiæ Principes admoti. Hujus quoque familiæ fuit Offredus de Offredis, celebris Jctus. Hujus Apollinaris nostri passim meminerunt Historici Itali. Erat enim Medicus & Philosophus præstantissimus, qui famam suo tempore magnam spargebat. Ejus extant *Commentaria* absolutissima in *posteriora Analytica*, una cum *questionibus in posteriorum Analyticorum librum I.* In Aristotelis sensibus penetrandis argutus fuit. Ita autem disposuit Commentaria sua, ut primum Aristotelis verba evolveret, atque thesin veram ostenderet, deinde questionibus disputationibusque, tam in ipso Aristotele, quam in Interpretibus ejus, inquisitis, omnia illustraret. Edidit Commentarium illum Thomas Vachellius, Bibliopola, Cremonæ anno 1551. impensas subministrante Christophoro Præconio. Ejus Operis Historiam recensit Joh. Ant. Honoratus in *prefat.* Multa de istius viri laudibus scripsit Hieron. Vida, Poëta Italus. Scripti sunt plures ab illo Commentarii, in *librum Aristotelis de anima*, pluresque alii, quos typis paratos esse ait Honoratus, in dicta *prefat.* ubi illos brevi edendos promittit. Sed nunc quidem dicere non possum, an illi, & quando, prodierint. (pp) Rariores enim illi libri sunt, neque nunc facile in Bibliothecis comparent.

FRAN-

(pp) Apollinaris Offredi *Comment. in Lib. Aristotelis de Anima* impressum esse, testatur Jos. Simlerus in *Biblioth. p. 5.*

FRANCISCUS VICOMERCATUS. Mediolanensis ille fuit, & Parisiensis Academiae Prof. Commentator Aristotelis celeberrimus. In varios Aristotelis libros scripsit, quibus ille diligentiam singularem impendit. Nam fontes ipsos curiose rimatus, adhibitis in consilium Græcis Interpretibus, id operam dedit, ut mentem Aristotelis accurate indagaret. Versiones depravatas Aristotelis ipse correxit, imo alias substituit. Adduxit præterea, quæ ornamēto esse poterant, ut superaret omnium, tam Græcorum, quam Arabum, industriam. Denique & hoc in ipso laudandum est, quod cultiori sermone Philosophica dogmata proponat. Ejus extant *Commentarii in 8. libros Physicorum Aristotelis*, quos ipse è Græco in Latinum convertit; Græcæ enim linguæ peritissimus fuit, & Philosophiam Parisiis Græcæ professus est. Prodiierunt Venet. apud hæredes Hier. Scoti, anno 1584, in fol. Ejusdem extant *Commentarii in libros Meteorologicorum Aristotelis*, quos ipse etiam è Græco in Latinum convertit, editi Venet. in fol. apud Hier. Scotum, anno 1565. Addita est ipsius Autoris præfatio, in qua consilium Commentationum suarum exponit. Extant *Commentarii in Aristotelis lib. 3. de anima*, editi Venet. in fol. apud hæredes Hier. Scoti, anno 1574. Addita est ejusdem *de anima rationali Peripatetica* Dissertatio.

JOHANNES FRANCISCUS BURANA. Veronensis ille fuit, optimusque Philosophus, qui in Aristotelis libros priorum *Analyticorum* perspicacissimos Commentarios scripsit, librosque ipsos è Græco in Latinum sermonem ipse convertit. Additi sunt Hieronymi Bagolini, Veronensis, in eosdem libros *breves Annotationes*. In hoc viro illud laudandum est, quod summa diligentia omnium Interpretum & Commentatorum Græcorum, Arabum, Latinorum, explicationes & sententias congesserit, sua addita censura & judicio. Editi sunt illi Commentarii Venet. apud Hier. Scotum, anno 1567.

JOH. PAULUS PERNUMIA. Fuit ille Medicus Philosophusque Patavinus, cujus extat *Aristotelis Philosophia naturalis, ordine definitivo tradita, quod à nullo hæcenus factum* (ita titulus habet). Liber ille in tenebris latitaverat, à tuncis fere consumtus, quem in lucem protraxit Simon Galignanus de Carera, suisque typis publicavit Patavii, anno 1570, in fol. Inscripsit autem Opus Johanni Sambuco.

MARCUS ANTONIUS MAJORAGIUS, vir, cujus historia vel ex Orationibus ejus nota est, magnæ doctrinæ, Philosophusque cultissimus. Linguæ Latinæ hitor singularis in illo fuit, quod vel ex libello ejus posthumo patet, quo castigat ejusdam Gaudentii Merulæ Latinitatem. Hujus extant varii Commentarii in Aristotelis libros, in libros scilicet *de Celo*, Basil. in fol. apud Oporinum, anno 1554. & in libros *de generatione & interitu*, in fol. ibidem editi. Multa sunt ab illo viro scripta, quæ lucem non viderunt, quæque in Bibliothecis virorum doctorum passim latitant MScripta. Memini ab illo elegantem *Commentarium in quatuor Georg. Virgiliti* libros scriptum, quem servat Bibliotheca Gudiana.

ANTONIUS MONTECATINUS. Ferrariensis ille fuit, cujus extant *Commentarii in 8. avum Aristotelis Naturalium librum*. Ita vero Commentarios suos. instituit,

tuit, ut primum ponat argumentum textus, huic subjungat Textum Græcum cum Versione Latina, additis in margine variis lectionibus, illis subjungit Explanacionem uberiorem, Explanacioni deinde scholia. Impressus est liber ille Ferrariæ, apud Benedictum Mamarellum, anno 1591. in fol. Edidit idem *Commentarium in librum Aristotelis de anima*, adjunctis *scholiis, questionibus & digressionibus in Averröem*, in fol. Ferrariæ anno 1576.

II DANIEL BARBARUS. Patritius ille Venetus fuit, vir doctissimus. Scripsit multa varii argumenti, & inter illa *Commentarium in Porphyrii Isagogen*, qui editus est Venet. in 4to. apud Aldum, anno 1542.

12 LUCILIUS PHILALTHEUS. Medicus ille fuit & Philosophus, qui multa Aristotelis convertit in Lat. sermonem, cujus ille culturam magni fecit; quod testantur Epistolæ ejus, plane ad Romanæ Latinitatis genium scriptæ, de quibus supra diximus. Ejus extant *Commentarii in libros Aristotelis de Celo*, qui prodierunt Venet. in fol. ap. Valgrisiū, anno 1565.

13 DANIEL FURLANUS, Cretensis, è gente mendaci; Philosophus tamen doctissimus, quod ostendunt *Commentarii ejus in Theophrasti Opera*, è Pinelli Bibliotheca editi, de quibus supra egimus. Is scripsit *Commentarium in Aristotelis librum de animalibus, & problemata* ejusdem, qui prodit Venet. in 8. anno 1574.

14 LUDOVICUS SEPTALIUSM edicus ille fuit & Philosophus maximi nominis, cujus extant multi libri Politici argumenti, inter quos est ille, quem *de ratione status* scripsit Italico sermone, sed in Latinam linguam conversum edidit Joh. Garmerus, Poliatæ Hamburgensis. Edidit & in *Aristotelis Problemata Commentarium*, uberissimum & locupletissimum, multa rerum varietate refertum, & variis disquisitionibus disputationibusque physicis instructum. Prodiit Francof. anno 1602. in fol.

15 MARCUS ANTONIUS FLAMINIUS. Vir ille doctissimus, Poëta quoque Latinus elegans, Italus fuit, cujus, præter Poëmata, extant varia Opuscula, interque illa *Paraphrasis quædam in Aristotelis libros de prima Philosophia*, edita in 8. Parif. anno 1547.

16 TARQVINIUS GALLUTIUS. Jesuita ille fuit. Scripsit varios libros, stylo cultos, quod testantur ejus *Orationes*, quæ de singularibus & elegantibus argumentis scriptæ in lucem prodierunt. De iis dictum alio loco. Ceterum in Philosophia non usque adeo virum se ostendit, non indoctus ille quidem, sed in argumento, quod tractavit, multa aliis sublegit. Edidit ille *Commentarium in Ethica Aristotelis*, una cum eorundem Interpretatione Latina, qui prodit duobus Voluminibus in fol. Parif. ap. Cramoisiis, anno 1632. & 1645. Ille, ut magnificum pararet Opus, omnium quætus excussit. Quod Textus explicationem attinet; è Gifanio, doctissimo *Ethicorum* Aristotelis Interprete, pleraque exscripsit. Quæstiones, quas adjecit, pleraque è Scholasticis sunt congestæ.

17 LOVANIENSES. Edita sunt in Aristotelis libros *Commentaria* ab integris Collegiis, & habemus talia multa. Rarior vero est *Commentarius*, quem in *Isagogen* Por-

Porphirii, & in omnes libros Aristotelis de Dialectica, ediderunt Philosophi Academia Lovaniensis, cujus 3tia editio prodiit Lovan. anno 1568. in fol. ap. haeredes Arnoldi Birckmanni. Illorum Lovaniensium mentionem facit Pet. Joh. Nunnescius, in *Oratione de causis obscuritatis Aristotelis, ejusque remediis*. Sed eodem in loco, & laudat illos, & vituperat. Nam, cum l. c. dicit, quod multa addita fuerint, & observata à nonnullis in Aristotelis libros, per se obscuros, laudat Lovanienses, qui in Logica rationem definiendi & dividendi accuratorem tradiderint. In eodem autem libro pag. 234. ait, Lovanienses *accuratius aliquid in Commentariis suis scribere magis voluisse, quam potuisse*. Laudat & illic civem suum Joh. Gelidam, quem vocat *doctissimum Philosophum, & in Aristotele multum exercitatum*, qui addiderit multa, quæ desissent Aristoteli, detraxerit, quæ redundarent, quem tamen ego nunquam vidi.

ACADEMIÆ VENETÆ Professores. Multæ sunt in Italia à viris Principibus institutæ Academiae, quas ita vocant, quarum quidem non illa dignitas est, quæ ap. Germanos. Neque enim jurisdictione gaudent, aut privilegiis sunt munitæ, sed sunt societates virorum doctorum, vel ad omnes scientias, vel ad aliquas excolendas, institutæ. Talis Academia instituta erat Venetiis à Friderico Baduario, qui in Germania pro Veneta Rep. Legati munere fungebatur. Quicquid itaque ab Academicis illis in universum, vel ab uno, scribebatur, nomine omnium edebatur, ac sunt permulti optimi libri, sed qui raro ad nos perveniunt, ab his Academicis editi. Talis est *explanatio nova Topicorum Aristotelis*, anno 1559. edita, typo eleganti Venetiis. Ex eadem Academia prodierunt multa alia, imprimis Federici Delphini, Medici & Philosophi, *de fluxu & refluxu maris Tr.* quem ediderunt Medici Academiae Venetæ. In cujus libri præfatione plura habentur de institutione & consilio hujus Academiae.

JACOBUS MAZONIUS. Portentum hominis fuit, Philosophus suo tempore ad omnem palastram paratus, magna cum laude docuit, Disputator promptissimus & acerrimus. Nam 1519. *placita* Aristotelis & Platonis pro thesibus publice proposuerat, quibus Aristotelem & Platonem defendebat, omnium expectans tela, omnes in pugnam vocans. Cum objiceretur illi, quod Doctoris titulo careret, & septem annos sibi præscribi videret, sex menses postulavit, quibus elapsis, cum stupore omnium ad omnia quæstia respondit. Integras ex Aristotele paginas memoriter recitavit. Mille aureorum stipendio conductus à Cardinali Aldobrandino, ut Philosophiam Aristotelis in Gymnasio Romano proficeretur, sibi ipsi vitam præcipitavit, ultra consuetam in cibis temperantiam lautioribus epulis admotus. Scripsit ille varia, & imprimis laboravit in conciliando cum Aristotele Platone. Perpetua ipsi cum Francisco Patricio lis fuit, illo Aristotelem impugnante, hoc Mazonio defendente, ac, nisi scribendi finem fecisset Patricius, ille respondendo nunquam fuisset fatigatus. Extant ejus in *Aristotelem, & Platonis universam Philosophiam, præludia*, edita Venet. in fol. anno 1597. Ubi & ille demonstrat, Platonis Aristotelisque principia ex uno eodemque fonte hausta. Plura de Mazonio videantur ap. Erythræum in *Pinacotheca l. p.* 65-68.

FRANCISCUS VATABLUS. Hunc Hebræi ipsi Lutetiæ Hebraicas literas

profitemem admirati sunt. Circumferuntur ejus *note in V. T.* ab auditoribus è prælegentis ore exceptæ. Nam ipse, sive naturali pigritia, quæ ipsi exprobrata est, sive morte præventus, nihil omnino scripsit. Testatur hæc de ipso Thuanus, ad annum 1547. Multa ex Aristotele in linguam Latinam transtulit, ac supersunt aliqua ejus *Sebelia* cum *Paraphrasi* in libros 8. *Physicorum*, quæ edita sunt in *sol. Paris.* anno 1531.

- 21 FRANCISCUS TOLETUS, Cordubæ natus in Hispania, & Philosophiæ Professor in prima adolescentia factus, multa scripsit in Aristotelem, aliis multum laudata. Meminit ejus Thuanus ad annum 1596. Extant ejus *Commentaria in lib. 8. Physicorum, una cum questionibus*, Venet. 1573. in 4to edita, it. in *librum de generatione & corruptione*, ibidem excusa; *Commentaria in Logica Aristotelis, una cum questionibus*, in 4to, Colon. anno 1583. ac in *libros de anima Commentaria*, Colon. in 4to, anno 1576.

- 22 FRANCISCUS ROORTELLUS. Si judicium Thuani audimus, ad annum 1567. magno ille cum strepitu Patavii & Bononia professor, majorem de se opinionem excitavit, quam implevit; quod quidem judicium ego paulo acerbius putem. Nam quæ scripsit in libros Aristotelis de *Poëtica* & *Rhetoricis*, non sunt adco contemnenda. Multum enim illis boni inest, præcipue *Commentariis Rhetoricis*, in quibus multa de figuris occurrunt; de dictionis character, alias non observata. Invidiam, ut puto, ipsi concitarunt controversiæ inter illum & Scaligerum agitatæ, in rebus philologicis, cum quo ille comparandus non erat. Scripsit & in *Politica Aristotelis Dissp.* Venet. in 4to editas.

- 23 JACOBUS SCHEGKIUS. Vero ille cognomine *Deginus* dictus, cum hoc Patris agnomine istud permutavit. Prof. fuit Tubingenfis, Aristotelisque Philosophiam singulari cura excoluit. Medicæ Artis Doctor factus, nunquam Medicinam. exercuit; sed continuis lucubrationibus & meditationibus in cæcitatem incidit, & ex eo tempore majorem studiis, quam antea, operam impendit, in lucem edens libros, cum ipse luce careret. Optimos enim libros conscripsit, tam Philosophicos, quam Medicos. Nam in *Philosophiam naturalem Aristotelis Disputationes* scripsit. Ex Aristotelis *libris de anima*, & *Simplicii Commentariis*, interpretationes excerptit. Ariani *Dissertationes in Epictetum* Latine vertit. Edidit libros 15. de *Demonstratione*, qui loco *Commentarii* locupletissimi sunt, in duos posteriorum *Analyticorum libros*. Addidit *Commentaria cum annotationibus & repetitionibus in Organi Aristotelis libros, ad artem partem analyticam pertinentes, in librum de Categoriis, de interpretatione, & duos Analyticorum priorum*. Scripsit item *Commentarium in Libb. 7. & 8. Topicorum*, quibus perfecta & absoluta definiendi ars tractatur. Scripsit etiam Theologicos libros Eristicos, & Medicos plurimos, quorum titulos, cum reliqua ejus vita, vide ap. Melch. Adamum in *Vita Medicorum Germanorum*, in vita hujus Autoris, p. 290-301.

- 24 DONATUS ACCIAJOLUS, vel Accievolus, celebris Aristotelis interpres, Florentinus, scripsit in *Ethica & Politica Aristotelis*. *Politica impressa sunt* Venet. anno 1566. in 8vo, si recte memini, una cum *Ethicis*. Fuit præterea vir in rep. occupatissimus.

mus. Multa Plutarchi convertit. *Caroli M.* quoque *Vitam* scripsit, quæ solet addi *Vitæ* Plutarchi. Vehementer illum laudant Jacobus Piccolomineus, & Erasmus quoque in *Ciceroniano* suo. Refert de illo Vossius, *l. 3. de Historicis Lat. p. 624. Editionis novissime*, fuisse illum auditorem Johannis Argyropuli, Byzantini, qui multa Aristotelis, sub *παραγγεσθαι* literarum, in Latinam linguam convertit, Romæque ejus Opera prælegit, & *Commentaria*, in *Nicomachica Aristotelis*, non Acciajoli esse, sed prælectiones Argyropuli, ab Acciajolo descriptas, inque lucem emissas. Ad huc potest Felix Accorombonus, qui itidem fuit Commentator & interpret Aristotelis, inque *Ethica Nicomachica Aristotelis Commentarium* scripsit. Scripsit & de *Controversiâ inter Platonicos, Aristotelicos & Galenum*; qui liber, una cum aliis ejus, editus est in fol. Romæ, anno 1603. Scripsit & librum, cui tit. *Vera mens Aristotelis, & dilucidissima in omnia Aristotelis opera explanatio*; qui cum priori prodiit. Patria Eugubinus fuit.

ANDREAS CÆSALPINUS, Aretinus, Medicus & Philosophus suo tempore²⁵ celebris. Scripsit *questionum Peripateticarum libros 5.* ad Fr. Medicen, Hetruriz Ducem. Fuit Prof. Academiæ Pisanz. Liber editus est Venet. ap. Juntas, anno 1593. in 4to. Continentur in illo variz quæstiones Physicæ, præprimis ex Aristotele deductæ, quibus immiscentur nonnullæ Logicæ & Metaphysicæ. Adjicitur libellus, qui inscribitur: *Demonum investigatio peripatetica*, ad Pet. Jac. Borbonium, Archiepiscopum Pisanum, ubi è principiis Aristotelicis de dæmonibus agit, ac Galenum refutat, in credendis dæmonibus plane non superstitiosum.

NICOLAUS TAURELLUS. Fuit ille Medicus & Philosophus Altorfianus,²⁶ maximi, cum viveret, nominis. Habuit Academia Altorfina præstantissimos semper viros, præprimis Philosophos, qui solida semper principia sectati fuerunt, & Aristotelicam doctrinam, veteresque Philosophos, dogmatibus suis expresserunt. Cæterum Taurellum hunc Cæsalpino subjungo, quod ipsius insolentiora dogmata discusserit singulari libro, cui tit. *Alpes Cæsæ*. Scripsit & de *mundi æternitate* peculiarem librum, quo omnium veterum Philosophorum argumenta inter se confert. Scripsit & alia quædam contra Piccolomineum, *Discussiones sc. Physicæ de mundo*; it. *Discussiones Physicæ & Metaphysicæ de cælo, adversus eundem*. Adde his *Triumphum Philosophiæ, sive Metaphysicæ philosophandi methodum*, qua, è notitiis menti inditis, firmissimas demonstrationes deducere laborat. Scripsit & alia Medica, de quibus videatur Melch. Adami in *Vitæ Medicorum Germanorum*, p. 403. 404.

ANTONIUS SCAYNUS. Etiam ejus extant commentationes in Aristotelis²⁷ quorundam libros. Fuit Salodiensis, ex agro Brixiano. Scripsit *Expositionem in 8. Aristotelis Physicorum libros*, quæ edita est Francof. anno 1607. in 4to; *Commentarium in libros Metaphysicæ Aristotelis*, qui prodiit Romæ in fol. anno 1587. *Paraphrasin in Aristotelis libros de anima*, cum *Annotationibus*, quæ edita est in fol. anno 1599. & in *Politica Aristotelis Pamphrasin*, cum *Annotationibus & dubiis, aliisque Dissertationibus de a gumentis civilibus*, lingua Italica, Romæ in 4to, anno 1578.

28 SIMON SIMONIUS, Lucensis Italicus, exulavit è patria ob religionem profugus. Lipsiam enim concessit, ubi Academiam illam docuit *Ἀριστοτελῆσαν*, ac exemplo suo, & præceptis, ad solidiorem Philosophiam Analyticam viam monstravit. Multæ illi cum Jac. Schegkio fuere controversiæ, etiam in religionis negotio, qui tamen nimis indigne se ipsos tractant, cum uterque fuerit Philosophiæ maximo decori. Scripsit ille *Commentarium in Ethica Aristotelis*, qui prodiit Genevæ in 4to, anno 1567. apud Crispinum. Scripsit & in Aristotelis *librum de sensuum instrumentis, & de his, quæ sub sensum cadunt*, & alium *Commentarium in librum ejus de memoria & reminiscencia*, qui prodiit Genevæ, ap. Crispinum, in fol. anno 1566. Ex ejus schola prodiit JOH. NELDELIUS, doctior præceptore discipulus, uti judicat Conringius. Fuit & ipse Profess. Acad. Lipsiensis. Ejus extat præclarus liber, cui tit. *Institutio de usu Organi Aristotelici in disciplinis omnibus*, cujus postrema Editio Helmstadii prodiit in 4to, anno 1666. cura M. Henrici Crellii, & cum præfatione Herm. Conringii, qui egregium ipsi Elogium suspendit. Quanquam in Arte Analytica in multis ab illo se dissentire dicit, de qua plenius se acturum in ipsa Arte sua *Analytica* promisit, quæ tamen lucem hæctenus non vidit, & fortassis non videbit.

29 CÆSAR CREMONINUS. Fuit in Academia Patavina Philosophiæ Prof. cujus extat egregius liber de *Padiæ Aristotelicæ*, quo continetur Introductio ad Aristotelis naturalem Philosophiam, & quasi *Ἀγαθὴν ὁρίσιν* universæ Physices Peripateticæ. Additur *explanatio præmii librorum de Physico auditu*. Prodiit ille liber Patavii, apud Melch. Novellum, anno 1569. in fol. Digni sunt isti libri, qui diligenter legantur. Pauci enim sunt, qui *παιδείαν* Aristotelicam tractarunt. Hic quidem speciatim ad Physicam se restringit; Nunnelius autem, cujus supra facta est mentio, magis se diffundit, cujus utilissimus liber est, quem de *currículo Philosophiæ Peripateticæ* scripsit. Elegantissima est ejus *Oratio de causis obscuritatis Aristotelis, earumque remediis*, in qua ingenue defectus Philosophiæ Aristotelicæ notat, neque laudes ejus dissimulat. Plenior ejus editio est, quæ in 4to, prodiit, Helmstadii anno 1667.

30 PHILOSOPHI ALTORFINI. E Germanis præcipua laude affiendi sunt Altorfini, ut qui Philosophiam Aristotelicam præclaris ingenii monumentis illustrarunt, PHILIPPUS SCHERBIUS, ERNESTUS SONERUS, MICHAEL PICCARTUS, quorum extant Scripta varia, eleganti ingenii acumine & stylo non inculto scripta. Breviores illorum Disputationes & Theses publicatæ sunt uno fasciculo a JOH. PAULO FELWINGERO, Metaphysices & Logices in Altorfina Academ. Professore, Norimbergæ, anno 1644. in 4to. Inter quas est elegantissima Scherbii *Disputatio pro Philosophia Peripateticæ adversus Ramissas*, adeo brevis, nervosa, elegans, neque sine flore Eloquentiæ, ut vel vasto libro accuratius aliquid scribi non posset. Adduntur varix Scherbii & Soneri *Orationes*. Prodierunt etiam ejusdem Scherbii Disputationes quædam, sub tit. *Thesium Philosophicarum* editæ, & in unum corpus redactæ, Helmstadii in 4to anno 1659. Inter quas prima est *de libris Aristotelis Aroamaticis & Exotericis*, qua in compendium

dium trahuntur, quæ Octavianus Ferrarius integro libro produxerat. Editus quoque fuit Philippi Scherbi *Commentarius posthumus in Aristotelis libros de Rep.* Francof. anno 1610. Sed ille plane non respondet famæ istius viri; ex schedis enim auditorum hoc, quicquid est notarum, collectum fuit, quod editum est à Schönwetteris, Bibliopoli, ut fieri plerumque solet, cum hæredes, lucri captandi causa, omnia, quæ possunt, scripta corradiunt, & Typographi facile sumtus & opera impendunt. Quod vel videas ex Aug. Buchneri scriptis, quorum multa in viri istius opprobrium eduntur, uti Joh. Barclaji *Icon animorum*, cum ejus *Notis* plane puerilibus, & ad tyrocinia scholarum relegandis. Questus est ea de re nuper Georg. Casp. Kirchmaierus in singulari programme. Michaëlis Piccarti multa quoque extant doctissima, imprimis aureus ille in *Aristotelis Politica Commentarius*, ubi ille vros Aristotelis sensus enucleate exponit, ac confert cum interpretibus & commentatoribus. Optima ejus editio prodiit Jenæ, anno 1659. in 8vo. Vir ille non solum Philosophiæ, sed & Philologiæ, peritissimus fuit, quod ostendunt ejus *Pericula Critica* (exiguus libellus), à Joh. Sauberto Jun. denuo publicata, Helmst. 1663. in 4to. Exstant & ejus *Orationes* varii & singularis argumenti, inter quas una est de *Origine Germanorum*, qua ostendere laborat, Germanos esse Persarum fratres, argumentis profecto non futilibus, quanquam Christoph. Ad. Rupertus, ejusdem Academiæ Prof. illam opinionem se refutaturum, in quadam ad Georg. Richterum Epistola, minetur, quem tamen Richter, Piccarto consensiens, in aliam sententiam adducere laborat. Ejusdem viri doctissimi extat *Isagoge in lectionem Aristotelis*, elegans libellus, quo carere non potest, qui solidioris Philosophiæ cultor est. Scripsit illam juvenis, ideoque quadam parte deficit, ac optandum sane fuisset, ut à viro fuisset suppleta. Queritur de eo Conringius, qui præfationem ultimæ editioni præmisit, in qua quanquam multa apud Piccartum esse dicit, à quibus ipse dissentiat, præcipue in Politicis, unicum tamen in hoc genere scriptorum laudat & agnoscit. Habetur in illo libro, ut Titulus promittit, *Hypotyposis totius Philosophiæ Aristotelis*, qua series & ordo librorum, scopus & subjectum, divisio in capita, breviter & succincte proponuntur. Iteratam ejus editionem procuravit Johannes Conradus Durrius, Theologiæ & Philosophiæ Moralis in Acad. Altorf. Prof. cujus præmissa quoque est præfatio. Additur & Piccarti *Oratio de ratione interpretandi*. Editus est liber Altorfii, anno 1565. in 8vo.

JULIUS PALLAMEDES, Medicus. Imponemus tandem finem Commentatoribus Aristotelicis, quanquam non omnes enarraverimus. Superfunt Commentarii adhuc multi, nemini ignoti, tam ab integris Collegiis, quam à Philosophis singularibus scripti. Cui ignota sunt Franc. Piccolominei, Franc. Zabarellæ, Pet. Fonseca Comimbriensis, Mexicanorum &c. Opera? Sed de iis, cum ad speciales disciplinas perventum erit, fusius dicemus. Subjungimus vero hunc *Pallamedem* Commentatoribus Aristotelis, qui Indicem scripsit in Aristotelis libros *Physicorum, Metaphysicorum & Ethicorum*; Titulus libri est: *Tabula, sive Compendium, explicans omnia*

omnia ea, quæ in Aristotelis & Averrois Libris de naturali, morali ac divina Philosophia tractari possunt; nec non de generatione ac historia animalium brevis Epilogus. Editus est liber Venet. anno 1571. *in fol.* apud Juntas. Indices tales utilissimi sunt; illorum enim subsidio indagari interdum aliqua possunt, quæ alias industriam nostram fugerent. Sed modicus admodum ille Index est, & fortassis à JOH. BAPT. BERNHARDINO in *Seminarium* suum collatus; nemo enim hactenus mihi innotuit, præter duos illos, qui Indicem in Aristotelem confecerit. Imperfectus quidem uterque Index est, sed tamen ob meliorem defectum uti ipsis possumus. Bernhardini *Seminarium Philosophia Aristotelica* Lugd. Gall. anno 1599. *in fol.* editum, præter Aristotelem, omnes quoque Interpretes & Commentatores, quos ipse habuit, ad Indicem retulit, sed parum ex tanto numero decerpit. Si enim ex illis omnibus justus Index conficiendus esset, duo vel tria Volumina *in fol.* non sufficerint.

32 Atque hæc dicta sunt de Aristotele, ejusque Commentatoribus. In quo viro laudando multorum versatur industria. Legi possunt Herm. Conringii Orationes, quas in laudem Aristotelis scripsit, quæque amplius deservunt comparere in Bibliop. lis. Prior illarum inscripta est Cancellario Arnoldo Engelbrecht, & edita Helmst. anno 1633. Altera inscripta est Casp. Barlæo, eodemque anno edita; ad cujus dedicationem Responsoria Epistola reperitur inter Epistolas Barlæanas. Præfationes istarum Orationum habentur in Epistolis Conringianis. Interpretes Aristotelis varie rem agunt, quidam in verbis defudant Criticorum more, quod faciunt aliquando A'pasius & Themistius: aliqui paraphrasin instituunt verborum, ut faciunt Andronicus & idem Themistius; alii in peregrinam linguam verterunt, ut Arabes, & qui ex illis in linguam Latinam transfuderunt. Quod res attinet, aliqui synoptice scribunt, ut Simplicius; alii præcipua quædam dogmata sibi sublegunt, ut Porphyrius & Dexippus *de categoriis*; alii in epitomen redegerunt, ut Pachymerius, Damascenus, Nicéphorus Blemmydas; aliqui varias quæstiones congesserunt, ut Alexander Aphrodisæus; alii stricture & censuras sibi sumpserunt in Aristotelis dogmata, aut, ea cum aliis Philosophorum contulerunt, suo interposito judicio. Prout itaque quilibet rem suam tractaverit, ita uti illo quis potest. De Aristotelis libris in universum, quinam inter illos genuini sint, quinam supposititii, & de nonnullis Aristotelis Interpretibus ac Commentatoribus, luculenta extat Epistola Erasmi *lib. 28. num. 13.* ad Joh. Morum, Thomæ filium, scripta, in qua omnes ejus libros, tam superstites quam perditos recenset, deque singulis fert judicium; de Editionibus quoque Aldinis & Bebelianis judicat, quarum illas, ut nitidissimas ac accuratissimas, quidem commendat, Bebelianas tamen, quod minori pretio parabiles sunt, non contemnendas esse existimat. Tum Joh. Morum instigat & hortatur, ut philosophari diligenter pergat, vel sororum suarum exemplo incitatus.

CAP. XII. DE ARISTOTELIS IMPUGNATORIBUS.

§ 1. *Veteres omittuntur. Inter recentiores eminent, post Franc. Patricium (de quo c. 8. §. 3. dictum,) Pet. Ramus, in optimos quosque veterum injurius, Novator in Logica & Rhetorica ineptus, in Physica vero imperitus, Rud. Agricola & Lud. Vivus in nonnullis secutus vestigia, de cujus vita, scriptis, affectis, adversariis & hypemphistiis, plura cumulantur. 2. Guilb. Postellus, partim ob ærograviæ, partim ob Pomponatii, aliorumque Atheorum, abusum Aristotelis, huic infensor. 3. Pet. Gassendus, cujus Exercitationes Paradoxicæ adversus Aristoteleos, opus imperfectum, ob temeritatem juvenilem, & cavillandi studium, notantur. 4. Thom. Campanella, de cujus vita, fati adversus, ingenio portentoso, doctrina multiplici, novaturandi in scientiis singulis libidine, scriptis potioribus, & opinionibus, quibus plerumque scitent, Paradoxis, fuse differtur. 5. David Gorlaeus, cujus Exercitationum Philosophicarum brevis sistitur Sciagraphia. 6. Henr. Ernstius, cujus Σόφος Ἀσόφος, quam leviter in Philosophia versatus fuerit, ostendit. 7. Judicium Venerale de novatoribus Philosophicis, aliam, quam Aristoteles, viam ingressis.*

PETRUS RAMUS. Nolo hic prolixè recensere veteres Autores, qui Aristotelem impugnarunt, quidve adversus illum publice nonnunquam actum fuerit, de quibus singulis prolixè Joh. Launoy videatur, in libro de varia Aristotelis fortuna. De Francisco Patricio supra c. 8. §. 3. diximus. Nunc ad Ramum venimus, qui suo tempore magno conatu id agebat, ut, ejecto è scholis Aristotele, sua Philosophia substitueretur. Magnos ille tumultus strepitusque fecit in Gallia, fretus præsidio Cardinalis Caroli Lotharingii. Profess. quoque Eloquentiæ Regius illic fuit, & Mathematicarum disciplinarum. Tardior & serior accessit ad literas, aliquo quidem ingenio, sed in plurimis sciolus & cavillator, veteribus Autoribus, iisque optimis, sine causa bellum indixit, adeo, ut nec Cicero ipse, Eloquentiæ Romanæ Princeps, cujus ille umbram non refert, dentes ejus effugere ponerit. Est vero certissimum stultissimæ *δοκονοσιφίας* argumentum, omnium seculorum judicia spernere, & viris, in exemplum positis, & ab omnibus in pretio habitis, detrectare. In Dialecticis præcipue reperisse sibi visus est, non quod pueri in faba, cum rem plane eandem nova & inepta methodo, novisque vocabulis, dixit, ejecta doctrina necessaria de Demonstratione & Elenchis sophisticis, sensusque Aristotelis, quos non intellexit, depravavit. In Rhetoricis eiecit maxime necessariam de Inventionis partem, quæ in Enthymematibus Oratoriis consistit, cor itaque & caput hujus disciplinæ abiecit, reliquis servatis. *Minare*, inquit Joh. Riolanus, Medicus acutissimus, in præfatione *Tractatus de Physica principiis, stipendiarium bene dicendi Professore in male dicendo bonas horas consumere, bonaque destruere omnia, nihil*

adificare, eoque magis, quod hoc faciat tam libere, ne dicam, impudenter, ut in hoc Regis stipendium militare videatur. In Physicis quanquam corrigi Aristoteles poterat, tantum abest, ut ipse hoc fecerit, ut potius depravarit. Cum Aristotelem redarguit, adversus veteres Philosophos disputantem, audiendum ego illum existimo, sed ut tenuem aliquem disputatorem & qui in re ipsa parum possit. Nihil autem facilius est, quam dubiis implere omnia, nisi quis solidiora possit asserere. Riolo eodem in loco iudice, Petr. Ramus, *Physica sacra vix initiatum, Physicus videri vult, gradumque sibi munit ad gloriam, cum ruina, cujus umbram referre, vel si se ruperit, non possit.* Liber, in quo novitates ejus proponuntur, præcipue ille est, cui titulum fecit: *Scholæ in Artes liberales*, qui prodiit Basil. in fol. anno 1559. Proponuntur illic Grammatica, Rhetorica, Dialectica, Physica, Metaphysica. Controversiæ inter ipsum, & Aristotelicos, magno conatu agitatæ sunt utramque in partem. Pro sua Philosophia ipse Orationes nonnullas conscripsit, quæ & illi Operi junctæ sunt, & seorsum editæ Parisiis, anno 1551. in 8vo. Adversus illas Orationes editæ sunt aliæ ab Aristotelis defensoribus, v. g. Joachimi Perionii *pro Aristotele in Petrum Ramum Orationes duæ*, editæ Parisiis, anno 1543. in 8vo. Est & Petr. Gallandii, Latinarum literarum Professoris Regii, *pro schola Parisiensi, contra novam Academiam Pet. Rami, Oratio*, edita Lutetiæ, anno 1551. Habuit ille discipulos plurimos, & hyperaspistas, inter quos præcipui sunt Joh. Thomas Freigius Jctus Germanus, vir alias non indoctus, qui multum laboris, in reformandis ad mentem Rami disciplinis, insumpsit, & tabulis, divisionibus, subdivisionibus, Philosophiam discerpfit. Tum & Henningus Rennemannus, Jctus Germanus, qui pro ejus Philosophia Apologiam scripsit, Francof. anno 1598. in 8vo editam. Irrepsit in Germaniæ Academiis hæc hæresis, & Westphaliani pene totam occuparat. Helmstadio continuus quasi disputationibus eam in exilium misit Cornelius Martini, pene unicus tum temporis partium Aristotelicarum, adversus Novatores illos, adsector. Ceterum de Secta Ramorum vid. Hornium in *Historia Philosophica*, l. 6. c. 11. & Launoijum *libro sæpe citato*. Ejecta fuit & tandem illa Philosophia ex Gallia, publico Regis Francisci decreto, quod Helmst. recusum est. Vitam ejus singulari libro descripsit Nicolaus Nancelius, discipulus ejus, quæ edita est cum ejusdem Nancelii Orationibus anno 1599. Videatur & Keckermannus in *præcognitorum Logicorum Tractatu 2do*, ubi plura de origine Sectæ Ramificæ, ejusque incrementis. Gratiam huic viro conciliavit mediocris quædam facundia, qua polliuit. Cum Jac. Schegkio ipsi quoque res fuit, inprimis in Dialecticis Disputationibus, & extat Petri Rami *Defensio sui adversus Schegkium. Rami Orationes, Præfationes & Epistola*, Marpurgi sunt editæ in 8vo, anno 1609. cum Vita ejusdem, à Joh. Thoma Freigio conscripta, è quibus tota illa historia tumultuum in Philosophiæ regno quasi compendio disci potest. Id dici in excusationem Rami potest, primum illum non fuisse, qui in rebus multis ab Aristotele disenserit. Nam RUDOLPHUS AGRICOLA, vir suo tempore maximus, & primus literarum in Germania restaurator, in libris suis *de inventione*, quasdam hypotheses ponit, quæ

Rami-

Ramificis illis ita similes sunt, ut ex illo quasi depromsisse videatur. Nam, quod inventionem Rhetoricam attinet, eam quoque ad Locos Dialecticos reducit, ac prolixè disputat de eo, quod omnia Enthymemata Rhetorica ad locos Topicos reduci possint. Idem in Rhetoricis suis dicebat Ramus. Habuit & Lupovicus Vives quasdam sententias in libris suis Philosophicis, quæ cum Ramificis convenire videntur. Barthol. Keckermannus sane, in libro superius citato, cum excusat, quod his Autoribus nova multa induxerit.

GUILHELMUS POSTELLUS. Inter professos Aristotelis hostes ille nunc-
 randus est. Convertit enim in Latinam linguam librum, qui inscribitur: *Iustini Martyris everso Aristotelicorum dogmatum*, quem Carolo, Cardinali Lotharingio, nuncupavit. Præmittitur huic libro virulenta præfatio, qua damnat omnem Aristotelis Philosophiam, tanquam Sophisticæ & Atheismi camarinam. Memorabile est, neque adeo à vero alicum, quod de Pomponatio habet: *Eo impietatis procelli sunt multi, ut, quod publice non auderent, ob legum severitatem, sub Aristotelis nomine ausi sine prosteri, ut proximis istis annis perditissimus quidam nebulo, Pomponatius, cum summo Italie probro ausus sit, scriptis, etiam summis Pontificibus oblati, & tantum non suasis, conari, ut ex Aristotele demonstraret, mortales esse animas. Et ita bellua illa invaluit in ea impietate, ut etiam in gloria ponant quidam Parisiis ejus doctrinæ Interpretes, se Perretti & Pomponatii esse discipulos.* Hæc quidem Postellus, cujus laudanda pietas est, sed judicio plane vir ille non valuit, quod ostendunt multa ejus deliræ sententiæ & feedi errores, quorum multi magnique sunt in libris illis, quos scripsit de *Orbis terra Concordia*, & de *Nativitate Mediatoris ultimi*. Quo postremo libro, qui rarissimus est, insanas fovet sententias in Theologia, & eo denique insanæ processit, ut se mediatorem scæminarum jactaret, uti Christus fuit virorum. Videtur Sammarthanus in *Elogiis Gallorum, Lib. III.*

PETRUS GASSENDUS. Magno impetu Aristotelem adortus est Pet. Gassen-
 dus, vir maximi ingenii, sed juvenili quadam præcipitantia in hæc consilia adductus. Judicium de eo format Honoratus Faber, Philosophus nostri temporis acutissimus, & qui Aristotelem ex ipso Aristotele interpretari docuit, quod inductus juvenili audacia, alia quadam causa privata, quam ibi allegat, istam viam instituerit, qua ad famam perveniret. Senem tamen pœnitentia ductum fuisse, idem restatur Faber. Titulus libri ita habet: *Exercitationes Paradoxicæ adversus Aristoteles, in quibus præcipua totius doctrinæ Peripateticæ fundamenta excutuntur, opiniones vero, aut nove, aut è vetustioribus obsoletæ, stabiliuntur.* (99) Editus est liber anno 1649. Amstel. apud Elzevirium, in 8vo, & Hagæ anno 1656. in 4to. Inscriptus autem librum *adversus Aristoteles*, non ipsum Aristotelem, ad effugiendam invidiam. Toto autem hoc libro nihil aliud agit, quam ut ostendat, Philosophiam Aristotelicam esse spuriam, Sophisti-

(I) 2

cam,

(99) Gassendi *Exercitationes contra Aristoteles* Disputationibus Elencticis Rosiochii an. 1698. & seqq. impugnavit M. Henr. Alcan. Engelke, de quibus, cum non legerim, judicium ferre nequeo.

eam, pejorem histrionica, rixosam, altercationibus horridam, barbaram, tyrannicam, ignavam, nulla autoritate, incertam item & obscuram, superfluis & alienis scatentem, falsitatibus, impietatibus, calumniis & contradictionibus, plenam. Hæc in genere contra doctrinam Peripateticam scribit. Libro secundo roto, sex exercitationibus, Aristotelis Analyticam impugnat, eamque totam vult esse rerum inutilium farraginem, quæ inepte rerum classes in 10. Categorias distinguat, & futiliter multa de propositionibus & utraque Analyfi tradat. Addit, nullam dari posse demonstrationem, vel definitionem Aristotelicam. Ceteros 5. libros, nimirum in *libros Physicorum, de corpore simplici, de mixtis, in Metaphysica, & moralem Aristotelis Philosophiam*, teste Honorato Fabri, ex consilio amicorum suppressit. Quam telam suam cum non posset abolvere, vituperare Aristotelem amplius sine dedecore, ad alterum extremum delapsus, Epicurum laudare, ejusque Philosophiam illustrare cœpit. In ejus Exercitationes *Apologeticum pro Aristotele* scripsit hujus olim Academiae Professor, MICH. WATSONIUS, qui in schedis ejus adhuc delitescit, nec in lucem prodit. Meras sane cavillationes in *Exercitationibus* illis deprehendas, dum vel methodum inculcat, vel contradictiones aliquas venatur; qualia sunt repertu facilissima in omnibus scriptoribus.

4 THOMAS CAMPANELLA. Mirum & portentosum iltius viri ingenium fuit, ad omnia factum & natum. Philosophus, Theologus, Medicus, Mathematicus, & quid non? Editi ab ipso sunt multi libri. Longe plures, & integram pene Bibliothecam scripsit, quorum Catalogum ipse singulari libello complexus est, qui reperitur in Tomo illo Autorum, qui de *studiis instituendis* scripserunt, & in lucem editi sunt anno 1645. in Batavis. Scriptus autem est ille libellus ad Gabrielem Naudæum. Ordinis Prædicatorum fuit Monachus, omnium pene scientiarum ad suos sensus reformator, à Peripateticis principiis diversissimus, quæ data occasione semper impugnat; non tamen adeo inter professos Aristotelis hostes. Multorum invidiam in se provocavit, cum omnes disputationibus suis fatigaret. Cum Theologis aliquando bellum ingressus, omnem miseriam suam & calamitatem inde hausit. Multa magnaque animo molitus est, non in scientiis solum, sed & in rebus civilibus. Ajunt enim, novum regnum illum animo agitalle, nisi forte ab invidis ejus hoc confectum. Perduellionis tamen & magiæ reus factus, sub Inquisitorum ungues pervenit, ubi acerbæ habitus est omni suppliciorum & tormentorum genere. Magiæ in ipso crimen inculabant, qui impossibile crediderunt, tantum doctrinæ vim ab uno homine posse comprehendere. Dubitandum non est de falsitate hujus objecti criminis, si vera sunt, quæ refert de eo Bœclerus in *Elogio Christophori Forstneri*; quod valde memorabile est, neque sine magiæ adminiculo fieri potuit: ipse enim Forstnerum, nunquam antea visum, nomine suo compellavit, & multa de futuris edocuit. Bernh. Telefii doctrinam avidè propugnandam susceperat, qui novas hypotheses Physicæ adversus Aristotelem confecerat, de quibus in *Physicis* agemus. Multos æquales suos acerbè tractavit, Joh. Bapt. Portam præcipue, cui plagii crimen impingit, cum accusans, quod multa e MStis suis descripserit, *Disquisitionum Physiologicarum quæstione, articulo 5. in Appendice*. Scripsit multa, quæ partim Parisiis,

risit, partim Francof. in Germania, prodierunt. In Hispania enim cum viveret, ob acerrimos Inquisitores, qui Philosophicas etiam causas ad fidei tribunal revocabant, non poterat sua propagare: præterea obstinatissimi Aristotelis propugnatores, & scholasticæ Philosophiæ semper fuere Hispani, ideoque, quæ edere voluit, amicis dedit, ut alibi edenda curarent. Multa itaque Campanellianorum Operum publicavit in Germania **TOBIAS ADAMI**, qui in eum inter peregrinandum inciderat, homo varia doctrina instructus, & postea Principum Saxoniorum consiliis admodum, de quo videri potest Tob. *Schmidt, in der Zwifcher Chronike! Tom. I. p. 503.* Ubi inter alios patriæ suæ viros doctos, etiam hunc Campanellianorum Operum editorem nominat. E quibus præcipuum est *Philosophia Rationalis*. Habet autem illa partes quinque, Grammaticam, Dialecticam, Rhetoricam, Poëticam, Historiographiam, juxta propria principia. In singulis mirificus Novator est, ut velin Grammaticis Metaphysicas subtilitates sectetur, de quibus multa moneri possent, si ratio instituti permetteret. Logica mire miscet omnia. Multa illuc pertrahuntur, quæ ad Metaphysicam proprie spectant. Miras habet rerum definitiones & divisiones, de quibus ipse videatur. In Rhetoricis ad nova capita doctrinam Enrhymericam reducit, & nescio quas *primalitates*, ut vocat, comminiscitur, in quibus contradicit Aristoteli sine ratione, saltem ut contradixisse videatur. Negat adversus Aristotelem, Rhetoricam esse germen Logicæ, quia Logica sit omnium scientiarum Organon; negat, esse artem benedicendi, cum contingat & Grammaticum, & Physicum, & Poëtam, & Theologum, in arte sua bene dicere, non per Rhetoricam, sed per Logicam. Definit ergo Rhetoricam, quod sit ars instrumentalis, ad suadendum bonum, & dissuadendum malum, dicendo; quo nihil aliud agit, quam ipse Aristoteles, & ipsum illud bene dicere requirit, non distinguens finem externum & internum. Stulte negat, Rhetorices Objectum esse omnem quæstionem, quod ille facit suasionem boni, & dissuasionem mali cum illa, si pro persuasione accipiantur, sensu generali, finem tantum externum constituent Rhetorices, si sensu speciali, finem unius causarum generis, nempe deliberativi. Ineptæ itaque subtilitates illæ sunt. In Poëticis non melius versatur, aut majori judicio, cæcus judicans de coloribus. Edita *Philosophia* est illa *Rationalis* (ne quis expectet aliam Irrationalem) Parisiis in 4to. anno 1638. Scripsit & *Disquisitiones Physiologicas in fol.* editas Parisiis, in quibus multa habentur non spernenda. Adversus Aristotelem passim insurgit, quæstiones multas proponit abditas & abstrusas, in quibus tamen parum sæpe præstat, remittendo nos ad qualitates & elementa, quæ sunt consuetæ illa ignorantie ap. Physicos asyla. In istis *Disquisitionibus* nihil tam absurde asserit, quod non ex S. Scriptura, aut antiquis Patribus, probare velit, illorum autoritatem paradoxis sententiis suis prætendens. Edidit & *libros 4. de sensu rerum & Magia*. Curavit illorum editionem Tobias Adami in Germania; vocat ipse librum hunc suum *partem mirabilem Occulta Philosophia*, ubi demonstratur, mundum esse Dei vivant statum, beneque cognoscentem, omnesque illius partes, partiumque particulas, sensu donatas esse, alias clariori, alias obscuriori, quantus sufficit ipsarum conserva-

tioni ac totius, in quo consentiunt, & vere omnium naturæ arcanorum rationes aperiantur. O felices nos, qui jam nihil ignoramus! Simili ratione insaniebat Joh. Bapt. Helmontius, qui, præter sensum, etiam phantasiam omnibus rebus adscribebat. Ita non truncos amplius stipitesque habebimus, & phantasiam etiam habebunt statuae, in quibus cerebrum desiderabat vulpes Æsopica. Sed bonus Campanella, cum hæc scriberet, novum ignorantiae asylum aperuit, fingendo novum aliquem sensum, quem admodum Peripatetici qualitates suas, ut haberet colores, quibus omnia incrustaret. Abundabat sc. sensu Campanella, ut omnibus largiretur de suo. Sed aliud latitat arcanum; defendi hac velut orci galea omnis Magia potest, quod ex libro 4. hujus Operis videas. Per eum enim aër sentit, & nobiscum consentit, atque ideo, quicquid nos cogitamus, etiam aër cogitat, qui & verba nostra accipit & sentit; prout itaque affectus à nobis aër est, ita & alii intelligere hanc arcanam aëris communicationem possunt. Hinc operationibus magneticis, incantationibus, similibusque, via sternitur. Editus est liber Francofurt. in 4to. anno 1620. Scripsit & libros 7. *Astrologicorum, in quibus. ut tit. habet, Astrologia, omni superstitione Arabum & Judaeorum eliminata, physiologicè tractatur, secundum sacram scripturam & doctrinam S. Thomæ & Alberti, & summorum Theologorum.* Edidit hos libros Francof. in 4to. anno 1630. superstitiones, ut mihi quidem videtur, superstitionibus augens. Habentur tamen multa in illis, è Physicis deprompta, tempestatum indicia. Liber ultimus agit *de facto Astrologico vitando*, quod nemini Astrologorum hæcenus in mentem venerat; sed vitare illud per hypotheses suas Astrologicas docuit, adeoque fatum elusit. Scripsit & *Atheismum Triumphatum, & de Gentilismo non retinendo, prædestinatione, electione & reprobatione, & auxiliis divine gratiæ, Centonem Thomisticum, adversus Lutheri & Calvinii affectus*, adeoque Thomas ipse Thomam hyperapisten accepit. In *Atheismo Triumphato* sibi opponit argumenta, in uno latere Atheorum, in altero suas responsiones, quæ non adeo sunt operosæ, & paululum frigidiores. Liber *de Gentilismo non retinendo*, adversus Aristotelem directus est, in quo hæc capita pertractat, scientias instaurari debere post Græcorum & Latinorum Gentilium Philosophiam, quod necesse sit contra Aristotelem sentire & agere, ob profana & impia ejus dogmata, quæ recenset, quod utile sit Aristoteli contradicere, exemplo Patrum, quos allegat. Thomam quoque ipsum ab Aristotele dissentientem facit, qui Aristotelem non habeat pro optimo Philosophorum, ac ipse non sit Peripateticus, uti multis locis probare contendit. Callide autem Thomam prætexit suis sententiis, ne tantum in se deriveret invidiæ. Editi sunt libri illi, quorum mentionem feci, Paris. anno 1636. in 4to. Scripsit & *Medicinalium libros 7. juxta propria principia*, qui prodierunt Lugd. anno 1635. in 4to. in quibus nova multa, à reliquis Medicis diversa, habet. Scripsit & in Politicis aliqua, scilicet *de arcanis Dominationis Hispanica, & consilium de Belgio iterum subjugando.* Edidit & aliqua in moralibus, de quibus tamen omnibus tenendum est judicium Boetii, in *Commentario in Taciti Annales p. 101.* Editionis in 8. Editæ est Campanellæ *Realis Philosophia Epilogistica*

libro 4. in qua continentur Physiologica & Moralia, in quibus mirabili methodo etiam de morbis, & febrium familia, agit, Politica, quibus addit *Civitatem solâ*, ut Ideam Reip. Philosophicæ, ac Oeconomicæ; quæ omnia edita sunt, curante Tobia Adami, Francof. *in 4to.* anno 1623. Post hanc Philosophiam, 4 illis partibus constantem, Parisiis *in fol.* aliam edidit, anno 1637. Petro Seguicrio, Gallia Magno Cancellario, inscriptam, ubi immiscet varias quæstiones, quæ in *Philosophia Epilogistica* non habentur, ipsa quoque dogmata fusius proponit, in omnibus penè Aristotelem vellicans & reprehendens. Ubi in physicis interdum afferuntur aliqua non vulgaria, è quibus fortassis alii quædam ceperunt. E. g. causam intumescentiæ maris non lunæ vult adscribi, sed soli, & objecti nibus Galilæi prolixè respondet. Illud, ut novum, H. Vossius, *in libro de motu marium*, prodidit, causam ætus marini in solis motum conferens, quod jam tum ante ipsum fecerat Campanella, vel ipsi non visus, vel dissimulatus.

DAVID GORLÆUS, Ultrajectinus. Scripsit ille *Exercitationes Philosophicas*, 5 quibus *universa fere discutitur Philosophia Theoretica, & plurima ac præcipua Peripateticorum dogmata evertuntur*, ita enim tit. habet. Exiguus liber est, sed tamen cum aliquo ingenio scriptus. Incipit à Philosophia in genere, hincque ad Metaphysicam & Logicam pergens, multa illic statuit à Peripateticis discrepantia. Procedit deinde ad Physicam, in quibus suas sequitur hypothèses Aristotelicasque impugnât. Quorum præcipuæ sunt illæ: cælum nihil aliud esse, quam extensionem aëris; duo fecit mixtorum elementa, terram & aquam; ignem e numero elementorum excludit, merumque facit accidens, quod etiam primarium Cartesianorum dogmatum est. Editus est ille liber Lugdun. Batav. post mortem Auctoris, anno 1620.

HENRICUS ERNSTIUS. Etiam ille Philosophorum Ordini Censor intervenit, ipse Philologus potius, quam Philosophus, sed non adeo quicquam in Philosophia tentavit, quam quod Aristotelem in iudicium vocaverit plurimosque adversus illum testes produxerit. Tit. est libri *σόφος ἀσόφος, sive Dissertatio de re summe omniumque difficillima, nempe de vera Philosophia, vocisque ejus abusu, profanis Philosophis non sine gravi consilio opposita*. Diligentissime Autor hic collegit, quicquid adversus Aristotelem, tum à Theologis & Patribus, tum à Philosophis recentioribus, scriptum est, quo major etiam liber colligi poterat. Satis autem ostendit in ea Autor, parum se Philosophiæ sacris imbutum. Prodiit Hamburgi, anno 1665. & 1668. in 8vo.

Poterant sub hunc tit. plures revocari; sunt enim multi, qui adversus principia Aristotelica philosophantur. Quoniam vero non adco data opera Aristotelem impugnant, & professos se ejus hostes gerunt, ideo a nobis ad Novatores referuntur in Philosophia. Nam ad illam accuratius indagandam, cum semper excitata fuerint ingenia erectiora, non exiguo numero, hanc Philosophiæ partem ingressi sunt multi, qui aliam ab Aristotele viam secuti sunt, quos ego minime reprehendendos existimo, si quid rectius Aristotele in medium afferre potuerunt, ut possint sane multa, licet multi

multi nihilo meliorem doctrinam Physicam fecerint suis commentis. Ut pene satius sit, ab Aristotelis latere, non discedere, via scilicet illi communi, quam aliorum manufectione in, nescio quas, sylvas inconditas & horrida tesqua dilabi. Sed de illis, ubi ad Physicam perveniunt.

CAP. XIII.

DE DOCTORIBUS SCHOLASTICIS IN GENERE, ET NOMINALIBUS IN SPECIE.

- S. I. *Aristotelis illi Philosophiam, ob lingue Græcæ imperitiâ, corruerunt, & neglectis partibus præcipuis, circa solas Notiones fuere occupati. Commentati de illis sunt historice Joh. Henr. Alstedius, Joh. Ad. Osiander, G. Hornius, Joh. Lud. Vives, cæterisque præferendus Ad. Tribbechovius. 2. Primus illorum fuit, non Lanfrancus, sed Joh. Rucelinus, Nominalium Autor, quorum, nec inter semetipfos concordium, de universalium existentia disceptationia cum Realibus, Historia exponitur, & inter Platonicos, Stoicos & Aristotelicos, eandem jam olim viguisse ostenditur. Gabr. Nsudei de Philos. Scholastica Ortu digressio allegata. Nominalium Secta, a Guilhelmo Occam Anno 1320. instaurata, & Anno 1673. ab Anonymo Anglo resuscitata, præcipui recensentur ac celebrantur doctores, 3. Guilh. scil. Occam, 4. Rich. Suisset, ab Hier. Cardano & J. C. Scaligero, summopere commendatus, a Joh. Pico autem (contra quem h. l. defenditur,) & Joh. Lud. Vive ob subtilitates ineptas, exagimatus. 5. Greg. de Arimino. 6. Gabr. Biel. 7. Pet. de Alliaco. 8. Joh. Gerson. 9. Joh. Major. Mart. de Magistris, Joh. Celaya, Hier. ab Hangesto. 10. Joh. Raulinus, Jac. Almainus, Georg. & Pet. de Bruxellis, Joh. Dullard, Joh. Buridanus, Marsilius de Inghen, Thom. Bricot, Casp. Lachs, Ant. Coronell, Henr. & Joh. Altensteigii. 11. Alii ejusd. avi complures, è recentioribus Rod. Arriaga & Joh. Salabertus. 12. Erasmi de Nominalibus, cæterisque Scholasticis, judicicia. Nominalium, & ducis horum, Guilh. Occami, Pontificem Imperatori subjicientium, cum Realibus, Oxonia, alibique locorum, contentiones. Ludovici XI. Regis Gallie, editum contra Nominales, A. 1473. promulgatum. 13. Nominalibus perpetuum accensentur Marinus Nizolius (de cujus novaturandi in Philosophia libidine, hostile in Aristotelem animo, plura adduntur) & Thom. Hobbesius. 14. Georg. Calixti de Scholasticis judicium benignius.*

Procedimus nunc ad Philosophorum genus, neque Aristotelicum plane, nec ab Aristotele omnino diversum. Scil. hi Aristotelis quidem Philosophiam professi, parum ex ipso, & interpretibus ejus Græcis, sapere potuerunt: cum ipsi Græcæ linguæ ignari fuerint. Quicquid è Boëtio, Latino Aristotelis Commen-

Commentatore, ac sordidis quibusdam Aristotelicorum librorum ex Arabico Versionibus Latinis, haurire potuerunt, illud, pro ingenii sui acumine, & seculi istius genio, exornarunt, & quoddam Philosophiæ corpus nobis inde fecerunt, quod instar simiæ illius Claudianæ, *claro deforme esset amictu*. Parum ab illis præstitum est in Physicis & Mathematicis; in illis enim accuratior omnino indagatio instituenda erat. In solo notionum regno triumpharunt mirificis perplexisque subtilitatibus omnia implicantes, in quibus extricandis licet cerebrum quis ruperit, nihilo tamen in re ipsa sapientior erit. Historia si accuratior esset à quopiam instituta ortus progressusque dogmatum illorum, non parum illud faceret ad Theologiam & Philosophiam. Sed, ut ipsi confusum aliquod Philosophiæ chaos proponunt, ita & historia eorum tota tenebrosa est. Chronologiam Scholasticorum Doctorum dedit JOH. HENR. ALSTEDIUS in *Chronologia*, ubi in tres ætates distinguit; primam à Lanfranco ad Albertum M. secundam ab Alberto M. usque ad Durandum; tertiam à Durando ad Lutherum. Prodesse etiam huic instituto poterit Catalogus Scholasticorum, propositus à JOH. ADAMO OSIANDRO in *Chronomaxi sua Historica*, ubi & Scholasticos per successionem temporum in tabula disposuit, per sex scil. latera. In primo est nomen Autoris; in secundo nationis; in tertio Ordinis, quem professi; in quarto dignitas; in quinto tempus, quo floruerunt; in sexto Scripta illorum recensentur. Videatur quoque HORNIIUS *l. 6. Hist. Philosophica*. Legi etiam potest JOH. LUD. VIVES in *libro de causis corruptarum disciplinarum*, & præ ceteris omnibus, qui argumentum hoc cum cura tractavit, Ad. Tribbechovius, in *libro de Doctoribus Scholasticis, & corrupta per eos divinarum humanarumque rerum scientia*. (IT)

Primus Doctorum Scholasticorum, quantum constat, fuit JOH. RUCELINUS, Britannus (Angli enim in his subtilitatibus valde solliciti fuerunt,) quem inter Scholasticos non video numerari ab Osiandro, neque ab Alstedio, qui quidem altius origines Scholasticorum incipit, ordiendo à Lanfranco, Archiepiscopo Cantuariensi, qui vixit anno 1050. Sed illi, quos nominant, non videntur ad Scholasticos esse referendi. Quæ enim illi scripserunt, Theologica sunt, neque ex illa schola, quæ postea prodiit. Fuerunt autem primo Doctores Scholastici Philosophi, quos secuta est postea Theologia Scholastica. Neque enim Theologia ordinari poterat, antequam ejus principia essent à Philosophis determinata. Refert & Alstedius Gratianum, Monachum Benedictinum, inter illos, qui collegit Canones sacros, quo tamen non referri debere videbatur. Sola enim illa Collectio in Scholasticorum numero non ponit. Primæ itaque debentur Joh. Rucelino, Nominalis Sectæ primo auctori propagatorique. Notum enim est, Scholasticos fuisse distinctos in Nominales & Reales, & ex utriusque sectæ placitis acerrima inter illos fuisse orta bella, ac nonnumquam

Tom. II.

(K)

quam

(IT) Ad. Tribbechovii de *Doctoribus Scholasticis Libro*, Giesæ an. 1665. in 4to edito, jungi merentur, qui primas doctrinæ Scholasticorum origines accuratius aliis velligant, Jac. Thomasi de *Doctoribus Scholasticis Latinæ* Dissertationcula, Lipsiæ an. 1676. in 4to excusa, ac Oratio XII. de *Secta Nominalium*.

quam etiam inter discipulos cruenta. Campus autem harum velitationum erat Dialectica: hanc quoniam habebant à Boëtio Latino sermone traditam, in illam omnem operam impenderunt. Atque hæc dissidia in reliquis disciplinis, imo ipsam Theologiam, postea penetrabant, cum illi, qui se Reales appellabant, Nominales, velut hæreticos, averfarentur. Anselmus certe appellavit hæreticos Dialecticos. Tota res versabatur in doctrina de existentia universalium, quæ ad Metaphysicos potius, quam Logicos, referenda. Alii non existere universalia autumabant, alii habere in re ipsa fundamentum, adeoque illi Nominales, hi Reales, vocabantur. Non fuit vero hæc doctrina primum in istorum cerebellis nata, sed jam tum in veterum Philosophorum scholis agitata. Qui ante Platonem erant Philosophi, negabant quid in rebus universale esse, sed omnia fluere, ac nihil esse stabile. Plato ideas suas in scenam produxit, velut eorum, quæ sensu percipimus, exemplaria æterna, quæ essent tanquam universalia ante res. Has impugnavit postea Aristoteles, ac ipsa universalia, quasi rebus innumera, tradidit. Stoici autem putabant, tum demum existere, cum cogitatio illa fingeret. Triplex ita hoc universalium genus, *ante multa, in multis, & post multa*; ac fuit, ob hanc distinctionem, in ipsis etiam Scholasticis Nominalibus differentia. Reales Scholastici Nominales inculcabant Stoicis, cum vicissim Nominales Reales arguerent, quod Platonica somnia propagarent. Ac erant inter utrosque, tam Nominales, quam Reales, qui sententias suas utrique, tam Platoni, quam Aristoteli, accommodabant, ut fuerunt, qui, Aristotelem & Platonem inter se non dissentire, integris libris docuerunt. Convenientiam concordiamque Nominalium cum Platonis dogmatibus aliqui quoque observarunt. Inter Reales quoque erant, qui Platonem habebant in deliciis. Postea vero, cum universa Realium natio Thomistarum præcipue ac Scotistarum factionibus censeretur, aboliti pene toti fuerunt Nominales, quorum usque ad hæc tempora quasi tres erant familie. Aliqui, ut Rucelinus, universalia meras esse voces docuerunt. Alii iterum in solo intellectu posuerunt, atque meros animi conceptus esse autumarunt, quos Conceptuales aliqui vocant, & à Nominalibus distinguunt, quanquam alii etiam confundant. Alii fuerunt, qui universalia quæsierunt, non tam in vocibus, quam in sermonibus integris, quod Joh. Sarisburiensis adscribit Pet. Abelardo; quo quid intelligat ille, mihi non satis liquet. Vocati sunt præterea Nominales illi Verbales, Terministæ, Connotatistæ; vocati sunt etiam ab aliquibus Tyrones, nam Reales se pro Veteranis habebant. Nominalibus hoc in ore erat Axioma: *non esse multiplicanda entia præter necessitatem*. Reales vicissim Nominales reprehendebant, ob miram illam Entium avaritiam, quam tamen natura non amet. Obiciebant illis, quod multas veritates interemissent. Atque hæc inter illos contentio perpetua fuit, quæ inter studiosos Parisenses (nam Parisiis & Oxoniæ qd. regnum erat illorum) in cruenta prælia prorupit, de quibus non verum erat illud Hesiodi: *ἄγαν δ' ἐπὶ ἡδὲ βροτῶν*. Est enim illa pulchra præcipue inter studiosos, modo non sit cruenta. De origine progressuque Scholasticæ Philosophiæ & Theologiæ legi potest Gabriel Naudæus

in *Additionibus ad Hiftoriam Ludovici XI. p. 151-164.* qui refert primam hujus originem ad tempora Joh. Damafcenii, Græci fcriptoris, unde poftca ad Latinos etiam pervenit, Petrum Abclardum, ejusque difcipulum, Petrum Lombardum, qui Theologica dogmata his fophisnatibus inçruftarunt, de quibus Joh. Sarisberienfis *lib. 1. metalogici, cap. 3.* conqueritur. Nominalium tamen fchola à Rucelino primum orta, cujus mentionem nullam facit Qfander in *Chronotaxi* fua, prima tum partes habuit, quæ poftca anno 1320. in Guilhclmo Occamo revixit, quem ideo primum nonnulli autorem Nominalium faciunt. Ppocuit vero ille Oxonii circa tempus illud, plurimaque fcripfit, tam in Theologicis, quam in Philofophicis. Quare omnem hanc Nominalium doëtrinam Angli fibi tribuunt, utpote ab Anglis primum introductam, & ab Occamo reftauratam. Prodiit Oxonii libellus anno 1673. in *12mo*, fub tit. *Ars rationis, ad mentem Nominalium.* Autor non eft additus, quantum tamen videtur, reftituere nunc in Anglia Nominalem doëtrinam conatur, quam vehementer illic laudat, ac fubtilitate & perfpicuitate reliquis omnes fuperare gloriatur. Sed labor illius viri vel in Logicis ipfis valde imperfectus eft, & in Hiftoria Nominalium, quam præmiſit, deficit. Nulla enim apud ipſum Rucclini mentio, qui tamen primus Nominalium eft, & ipſe Britannus, & aliquot feculis ante Occanum vixerat. Tum & alios omiſit poſteriorum temporum, qui tamen maximæ celeberratis erant, atque inter illos Rich. Sviſſetum, Calculatorem, cui tam mirifica elogia fufpendunt Cardanus & Scaliger, uti poſtea videbimus. Breviter itaque recenſebimus Nominales Scholaſticos, quantum de iis expiſcari poſſumus. Primi illi à Rucclino ſcriptores obſcuri ſunt, nèque indagari poſſunt. Qui poſt D. Thomam vixerunt, quorum princeps eſt Gvilhelmus Occamus, Realibus quidem Philoſophis poſteriores ſunt, ſed tamen Rucclini, tanquam antecſſoris, doëtrinam propagarunt; quanquam & in ipſum Thomam, qui ad Nominalium Sectam non pertinet, Commentarios plerique ſcripſerint, cujus in ſuos ſenſus pleraque detorſerunt, ut hodieque ſunt multi, qui ipſum Ariſtoſelem in ſuos ſenſus cogunt.

GUILHELMUS DE OCCAM, ſive OCCAMUS. Vixit circa annum Chriſti 1320. 3
diſtus *Doëtor Invincibilis*; ſcripſit Theologica multa: Lib. *de ſacramento altaris*, editum Pariſiis in 12. anno 1513. *Annotationes in 4tum librum ſententiarum D. Thomæ*, & *Centiloquium Theologicum*, in fol. editum Lugd. Gall. anno 1594. Scripſit & quædam ad Jurisdictionem Imperialem & Eccleſiaſticam ſpectantia, quæ reperiuntur in Collectaneis Goldaſti, quæ *de Monarchia Imperii* collegit. Ejus Opera edidit Marcus de Benevento, qui in præſatione teſtatur, quod ſi apud Deos *nexus Logica invenirentur*, nullius, niſi Occami, viri doëtiſſimi, ſolutione uti dignarentur.

RICHARDUS SVISSET. Hic quanti nominis fuerit, vix credi poteſt, atque 4
adeo tamen ignoratur, ut vix in Bibliotheca aliqua ejus nomen ſuperſit, ut teſtatur Gabriel Naudæus in *Diſſertatione ſua de inſtrueda Bibliotheca pag. 86.* ubi miratur ille, in nulla Bibliotheca viſa ſibi eſſe ejus Opera, quæ tamen adeo commendat Scaliger. Nomen ejus vocatur à Scaligero Richardus Sviſſet, cum cognomine *Calculus*.

latoris. Gabriel Naudæus, qui, in *Diff. de instr. Bibliothec.* illum Richardum vocaverat, in *Additionibus ad historiam Ludovici XI.* p. 214. vocat Rogerium Svissetum, qui Monachus Cisterciensis salutatur in Edicto quodam Regis Galliarum. Vocatus autem fuit vero nomine, Anglica lingua, *Swinthead*, i. e. *caput porcinum*, sive *os porci*, quod postea nomen in Svissetum converterunt. Men ionem quoque ejus fecit Vossius in *libro de scientiâ Mathematicâ* c. 18. p. 78. qui Johannem Svissetum vocat, quod prænomen ipsi quoque tribuit Gaddius in *lib. de scriptoribus*. Sed erravit hic Vossius, qui, Calculatoris nomine inductus, ipsum ad Mathematicos retulit. Dicit enim, quod Logistices agrum excolerit, & ab eximia artis hujus peritia dictus fuerit Calculator, præterea ne unicum quidem ejus librum citat: quem super hoc argumento scripserit, sed solummodo ex Cardani *lib. 16. de subtilitate* ejus elogium recenset. Unde patet, ex sua conjectura cum hoc ipsi tribuisse: præterea nec annum, quo vixit, addidit, ut mirum sit, adeo ignorari celebratum Scaligeri nomen. Calculator vocatus est, ob subtilitates suas; ita enim Ludovicus Vives l. 5. de *corruptis artibus*: *Invelte sunt cavillationes stultarum subtilitatum, quas ipsi Calculationes vocant.* Scaliger *Exerc. 324.* de hoc Svisseto ait, illum *excessisse modum humani ingenii*, & *Exercit. 340.* ita de illo scribit: *Hic vir tam acute scripsit, ut à paucis plene & pro meritis intelligatur, dignus profecto, quem neque senium senem faceret, neque nature lex privaret vita. Illi viro maximo multa debeo, plura debiturus, si per ingenii mei imbecillitatem licuisset, non enim leviter in ejus campo nos exercuimus.* Et hic ramen Svissetus adeo ignoratus fuit, ut frustra illum in omnibus Bibliothecis quæfiverit Naudæus. Sed mirari merito debemus varietatem sententiarum & judiciorum. Quem enim adeo in cœlum evehit laudibus Scaliger, illum, ut summum nugatorem, elevant Joh. Picus & Ludovicus Vives, hic *libro 5. de corruptarum artium causis* (ubi illi Rogerii nomen tribuit), ille autem subtilitates ejus vocat *quiquilias Svisseticas, quæ nihil ad sciendum, vel ad usum, conferunt.* Prolixior ejus locus adducitur à Gaddio de *scriptoribus* Tom. 2. pag. 326. Ejus an quicquam editum sit, diu inquisivi, sed inveni tandem de *reactione Tractatum*, quem vellicare videtur Joh. Picus *dicto loco*, editus est ille liber hoc tit. *Richardi Svisseti quaestio de reactione, Venet. apud Octavianum Scotum, anno 1520. in fol.* Plura de illius scriptis expiscari non licuit. Ceterum Picus exagitat infinitas ejus subtilitates, de motu uniformi, difformi, uniformiter difformi, difformiter difformi, de infinite raris aut densis, de hora secta in partes proportionales aut hec illo proportionis genere. Picus illa inventa esse dicit *ab orisiois hominibus, aliarum rerum omnium inscientibus, ad exercendum in scholis guttur, ne tacendo obduceretur sua.* Hæc Picus, vir utique non obesse narit, adversus Scaligerum, tot Autorum Hypercriticum, judicare non est veritus. Sed, si meam hic sententiam dicere licet, judicio, quantum ex titulo hujus libri colligere possum, rem illam non contemni debere. Motus enim doctrina infinitis modificationibus constat, in quibus si idonee ingenium exercuit Svissetus, profecto condemnandus non est. Qui diceret

eret Picus, si hodie vidēret subtilissimas illas speculationes Cartesiorum, Boylii, atque aliorum circa varios motus particularum? At hæc tamen ingenii profecto mera commenta non sunt, sed re ipsa fundata.

GREGORIUS de ARIMINO. Etiam ille inter Nominales celebratur, ipsi 5
Occamo subtilitate non cedens. Hoc enim elogium illi tribuit editor *Logica Nominalium*, Anonymus Anglus. Edidit *Theologica & Philosophica* varii argumenti, quæ raro in Bibliothecis comparent.

GABRIEL BIEL. Vixit circa annum Christi 1470. Scripsit *Theologica & 6*
Philosophica, Occami *libros in sententias* in *Epitomen* redegit, & ubi ipse vel nimis obscurus, vel brevis, de suo addidit, ac interpretatus est mentem ejus. Commentarius ejus in Sententiarum libros editus est in 4. Brixiae, anno 1574. tribus Voluminibus. Edidit & in Theologicis *Expositionem Canonis Missæ*, in fol. Parisiis. Prodiit quoque eodem Autore *liber de monetis*, cum Notis Marquardi Frecheri, Lugd. anno 1605. Fuit autem natione Germanus.

PETRUS de ALLIACO, Cardinalis Cameracensis, suo sæculo doctissimus ha- 7
bitus, vixit anno 1404. qui tamen aliquid elegantius sapere videtur. Nam & in Mathematicis se exercuit, scripsitque *librum de sphaera mundi*, qui editus est in fol. Parisiis. Edidit *Commentarios* in varios Aristotelis libros. *Comment. in libros Meteorum*, qui prodiit Venet. anno 1509. in fol. Scripsit & Theologicos *Tractatus, Meditationes* sc. in 7. *Psalmos Penitentiales*, quæ prodierunt Parisiis in 12. anno 1545. *Lib. de reformatione Ecclesiæ*, & *de squaloribus Ecclesiæ Romanæ*, editum Basilæ, anno 1551. *Commentarium super libros sententiarum*, una cum laudibus *Theologiæ*, editum in 4to. anno 1505. Lugd. ac *Tractatum exponibilem de anima* in 4to. Paris. 1494.

JOHANNES GERSON, Cancellarius Parisiensis, cujus extant varia Opera, 8
tam Theologica, quam Philosophica. Erasmus de eo l. 19. Ep. 95: *Gersonis quedam Opuscula legi juvenis, nec omnino displicuit.* Ejus Opera edita sunt in fol. Paris. 4tuor Voluminibus primum, & deinde auctiora atque castigatiora, anno 1606. in fol. Scripsit *de probatione spirituum Tractatum*, (ss) qui reperitur in Jacobi Sprengeri *Malleo maleficarum; Regulas morales, quæ editæ sunt Parisiis in 12.; Lib. de Valore Excommunicationis* (Latine & Italice); *de Imitatione Christi Tractatum*, qui editus est Venet. in 8avo. anno 1540. Edidit & illa quædam Opuscula Politica, quæ collecta sunt à Goldasto in *Monarchia Imperii*.

JOHANNES MAJOR. Scripsit & ille Opuscula quædam, quæ edi solent cum Ope- 9
ribus Gersonis, partim Philosophica, partim Theologica. Nescio, an idem sit, (tt) qui scripsit

(K) 3

Hifo

(ss) Joh. Gersonis Opuscula *de discernendis veris Visionibus à falsis, & probatione Spirituum*, occasione Controversiæ de Revelationibus Aseburgianis, Auspiciis Rud. Augusti, Ducis Brunsvic, Helmstadii an, 1692. in 8. ab Hermanno ab Harde, Professore celeberrimo, denuo sunt edita.

(tt) Joh. Major, Hadingtoniensis Scotus; Th. D. Parisiis an, 1528. superstes & *Commentarii*

Historiam Majoris Britannia, quæ edita est Paris. anno 1521. Edidit *Comm. in 4tama sententiarum*, Parisiis anno 1616. in fol. De illo vide Gaddium *Tom. 1do de scriptoribus* p. 55. Recensebo nunc, quasi per lancem, saturam, illos, qui sequuntur. Quis enim in turbo ordinem observet? Est MARTINUS de MAGISTRIS, Ludovico XI. à confessionibus & Eleemosynis, qui præter Theologica, scripsit librum *de consequentiis in vera divinaque Nominalium Via*, quem laudat Naudæus in *Additionibus ad historiam Ludovici XI.* Ejus Opera, duobus Voluminibus in fol. *super 4. virtutes Cardinales*, impressa sunt Paris. anno 1491. Scripsit & *Commentarium super salve Regina, Oracionem S. Bernardi.* Vocatus fuit è schola Parisiensi à Rege Ludovico, ut historiam scriberet. Vide de eo Epistolas Trithemii. JOH. CELAYA Doct. Parisiensis dictus fuit, quoniam Parisiis ad instituendam Universitatem Valentiam in Hispaniam evocatus est. Scripsit *Commentarium in libros Aristotelis de natura, una cum questionibus*, qui editus est Paris. in fol. anno 1507. apud Emundum Febreum. Sequuntur jam multi, nomine solo mihi noti, uti HIERON. AB HANGESTO, cujus aliquod Opuscula memorat Israël Spachius, sine loco & tempore impressionis, quare dubito, an ipse viderit. *De causis* ille scripsisse dicitur, & *de proportionibus*, p. 345. & 354. Ejus quoque extant *Moralia*, Paris. edita, apud Joh. Parvum, anno 1519. in folio.

IO JOHANNIS RAULINI aliqua etiam prodierunt in Philosophicis & Theologicis, cujus *Sermones* impressi sunt Paris. in 8avo. anno 1642. duobus Voluminibus. Solebant autem illi sermonibus suis miscere scholasticas subtilitates, quem morem reprehendit Erasmus l. 5. *Epistola* 27. p. 322. *Editionis Londinensis*, JACOBUS ALMAIN Opuscula quoque scripsit, tam Theologica, quam Philosophica, quæ cum Gersonis, Majoris & Petri de Alliaco, *Opusculis*, junctim eduntur. Extant ejus *Tractatus de Autoritate Ecclesie contra Thomam*; *Expositio circa decisiones questionum Guilhelmi Occam super potestate Papa*, in 8. Paris. anno 1537. Nam hæc controversia tum maxime agitata fuit à Nominalibus, de potestate civili adversus Papam, & contra dicebant illis Reales, de qua re in sequentibus plura. GEORGIUS & PETRUS BRUXELLENSIS ad hanc quoque familiam pertinent. Scripserunt aliqua in Aristotelem & Petrum Hispanum; & quidem Georgius in *Petri Hispani tractatus Logicos questiones*, Lugd. editas, una cum Petro Hispano, anno 1509. apud Jannotium de Campis; *Expositionem in Logicam Aristotelis per omnes Organi partes*, quæ prodiit Lugd. anno 1504. ap. Stephanum Gryad. Fuit alias dictus Crocard, teste Spachio in *Nomenclatore* pag. 629. Petrus de Bruxellis questiones in Physica Aristotelis scripsit, editas Parisiis ap. Joh. Parvum, anno 1521. Scripsit & in *libros Aristotelis de anima Commentarium*, qui prodiit, una cum ejus *questionibus in Physicam*, ibid. anno 1521. in fol. JOH. DULLARD, cujus extant *questiones, in libros Aristotelis de celo* Parisiis editæ

rarii in *Lib. Sentent. & Historia Britannica*, Autor est, V. Simleri *Biblioth. p. 393.* Bellarm. de *Ser. Eccl.* p. 307. Labbeum de *iisdem*, T. I. p. 591. Vosii L. 3. de *Hisp. Lat.* P. I. c. 13. p. 687.

edita in fol. JOH. BURIDANI in *Pólitica Aristotelis Commentarius* prodit in 4to, Oxonii annó 1640. Scripsit & *Logicam*, & in *Aristotelis Ethica quaestiones*. MAR-
SILIUS DE INGHEN, cujus an quicquam editum sit, ignoro; quæ scripsit Opera Phi-
losophica, habebantur manu ipsius Autoris scripta in Bibliotheca Heidelbergensi, teste
Israële Spachio in *Nomenclatore*, pag. 31. & 241. THOMÆ BRICOT, Francisco. I. Regi
Galliæ ad Concionibus, Commentaria juncta sunt Georgii Bruxellensis *quaestionibus*,
& quidem ad Petri Hispani *Tractatum Logicum* & ad *Organon* Aristotelis. Est &
ejusdem *Epitome Physices*, cujus meminit Spachius in *Nomenclatore Philosophico*,
pag. 608. CASP. LACHS scripsit nonnulla de *Syllogismo*, Parisiis edita, & in Arithme-
ticis quædam, nisi forte fallitur Spachius, qui illic retulit ipsum, ductus *supputatio-*
num titulo, quo nomine tum temporis non numerorum doctrina, sed Scholastico-
rum Nominalium subtilitates, veniebant. ANTONIUS CORONEL scripsit in 12. *capita*
libri primi poster. Analyticorum, qui *Commentarius* prodit Paris. in fol. HENRICUS
ALTENSTEIG cujus fuerit, equidem dicere non possum, quidve scripserit, novi tamen
illum fecisse *Indicem in Thomam*, & si recte memini, alios quoque Scholasticos, qui
uui esse possunt illis, qui in hoc sterquilinio aurum quarunt. Est & alius quidam
JOH. ALTENSTEIG, qui *Artem Epistolandi* scripsit, è cujus libri titulo satis apparet,
quale hic elegantiarum cornu copiæ lateat. Idem scripsit *de vocabulis barbaris*,
ipse barbarus. Editus est liber ille anno 1512. Hagenoæ in 4to. per circumspectum
virum, Rinnemannum.

Superfunt alii, quorum ego libros nunc quidem enumerare non possum, AL-
bertus de Saxonia, Guilielmus de Rubione, Adamus Godsam, Robertus Holcot,
Geryasius Wain Szevus, Caspar Hentesberg, quibus omnibus quoque accenset Editor
ille *Logica Nominalium* RODERICUM ARRIAGAM, de quo dicit, illum profiteri se qui-
dem Nominalem, sed eorum fundamenta non intellexisse. Facit & mentionem cu-
jusdam JOH. SALABERTI, qui defensionem Nominalium nuper suscepit, & *Logicam*
in Nominalium via lingua Gallica ediderit, quem tamen ego hætenus non vidi.
Ceterum autor ille *Logica* Anglus, quisquis est, toties a nobis citatus, in terminis,
& eorum formalitatibus, mire se fatigat. In quibus tamen meo quidem judicio,
fatis subtilium tricarum est, quarum usus aliquis in negotio Eristico esse possit.

Atque hæc de Nominalibus Scholasticis dicta sunt, quorum Secta magna olim
in celebritate fuit. Suo tempore illam floruisse testatur Erasmus in *Epistolis* l. 19.
ep. 9. p. 20. B: cujus sunt varia de toto Scholasticorum genere judicia, qui tamen
adeo aduerso ab illis animo est. Non enim explodit illos, sed corrigi optat, &
totam hanc Theologiam & Philosophiam accessione veteris veræque literaturæ locu-
pletiores & castigatiores reddi cupit. Videatur ille l. 1. ep. 22. p. 14. C. l. 11. ep.
15. p. 564. D. l. 19. ep. 38. p. 859. E. l. 18. ep. 8. p. 1647. F. Origo Nominalium, quæ
Rucclino à quibusdam tribuitur, ab aliis ad Petrum Abelardum refertur. Sed parum
quidem hæc ad nos. Sunt enim illa vetera & obsoleta. Occurrit alter ille, si non
primus, est, sed qui hodie inter primos tamen habetur, uti Johannes Duns, Scotus,

Realium suo tempore antesignanus fuit, inter quos duos, Occamum & Dunsium Scotum, acerbæ fuerunt lites & controversiæ, quarum tempus incidit in annum 1343. quo illæ dissensiones, in Oxoniensi Academia ortæ, totam illam universitatem in duas factiones distraxerunt, Aquilonarium & Australium, quæ nomina jam olim factiosa, accedente novæ factionis titulo, vehementius recruduerunt. Australes Occamo, Septentrionales Dunsio favebant. Neque substitit intra pulveres scholasticos illa disceptatio, ac intra Angliæ fines, sed & in Galliam propagata est. Nam Occamus, in gratiam Ludovici Bavari, adversus Pontificem Rom. sententiam hanc publice defendebat, quod jurisdictio Ecclesiastica civili debeat subjacere, quod argumentum illo tempore discutere, erat ulcus tangere. Designatur tamen Avenione in Gallia huic palæstræ scholasticæ campus, rem acriter adversus Occamum agentibus; tum Gallis, tum popularibus etiam Anglicis, qui stabant à Pontificiorum sententia. Illis tamen omnibus superior Occamus *Doctoris Invincibilis* titulum reportavit, quasi in præmium illi è titulis Cæsareis cesserit. Ac magnam Pontificiæ tyrannidi plagam intulit, cum hoc dogma à scholæ ejus sectatoribus propagaretur amplius, & Imperatoribus Rom. cederet in magnum beneficium. Plebs enim, his Doctorum disputationibus commota, in dubium cœpit vocare jura Pontificis, & Imperatorum adherere partibus. Hæc disputatio nonnunquam in cruentos confictus abiit, & in Academia Oxoniensi Boreales sibi alium, alium Australes, Cancellarium petiverunt, qui & dati sunt utrique parti. Atque ita divortio illo scissa fuit Academia, sed res tamen iterum conciliata fuit, uti plenius describit Antonius Wood in *Historia & Antiq. universitatis Oxoniensis, ad annum supra dictum 1343.* Atque hanc ob causam credo in odium istud incurrit Nominalium Secta, dum passim adversus illos concitarentur primum Scotistæ, & qui Scotistarum partibus favebant, Magnates & Principes. Eo tandem res deducta est, ut anno 1473. Rex Galliæ, Ludovicus XI, edicto publico damnaverit omnium Nominalium doctrinam, in quo disertis verbis referuntur Guillelmus Occam, Monachus Cisterciensis, quem Suissetum Naudæus interpretatur, de Arimino, Buridanus, Petrus de Alliaco, Marfilus Inghen, Adamus Dorp, Albertus de Saxonia, quorum scripta rejiciuntur, commendantur vero & permittuntur D. Thomas, Albertus Magnus, Ægidius de Roma, Alexander de Hallis, quem alii *Alas* vocant. Copia istius edicti, ex Archivo Academiæ Parisiensis producitur a Gabriele Naudæo, in *Additionibus ad Historiam Ludovici XI. à p. 203. usque ad p. 224.* Omnes etiam nomen Nominalium & doctrinam eorum ejurare jussi sunt tam Doctores, quam Magistri & Cives Academiæ. Confiscati quoque sunt omnes Nominalium libri. Quam ob causam, puto, factum est, ut nunc tam pauci illorum Autorum libri existant, ac difficulter etiam in instructissimis Bibliothecis reperiantur.

23 Antequam vero ad Reales accedam, unum adhuc monendum duxi de MARIO NIZOLIO, quem inter Nominales refert Godfr. Gvilh. Leibnitzius, qui ejus librum *de veris principiis & vera ratione philosophandi, contra Pseudophilosophos*, recudi fecit Francofurt. anno 1670. in 4to, in *Dissertatione preliminaris* operis illius. Tum & ipse

ipse Autor; in fine capituli 6. l. i. diferte fe ipsum Nominalibus annumerat. Dicit enim, se Occami doctrinam & opinionem de Universalibus esse defensurum, non tamen tanquam Aristotelicam & Peripateticam, quod Aristoteles sine ulla dubitatione existimavit, & posuerit Universalia Realia, sed tanquam veram & communi omnium, tam Græcorum, quam Latinorum, recte loquentium, sermoni consentaneam. Sed ille quidem ad Nominalem referri non potest, quippe qui Aristotelem semper & in omnibus impugnat, quod non faciunt Nominales, qui Aristotelem in partes suas pertrahunt. Nam, quod Nizolius ait, Aristotelem Universalia Realia facere, id diferte ex ipso nunquam probabit. Quod vero Nizolium attinet, ejus sunt acerbæ adversus omnes sui temporis Philosophos declamationes: irritatus fuit ille à M. Ant. Majoragio, cum ab ipso rerum philosophicarum plane rudis haberetur; ideoque ut famam suam vindicaret, aggressus est omnes istius ætatis Philosophos, & Aristotelis profectum hostem se contestatus, totam & Aristotelis & Aristotelicorum doctrinam, ut sophisticam, traducens. Voluit vero ille omnem Philosophiam ad Oratoriam, Physicam & Logicam, reducere, cui fini immanem apparatus argumentorum struit. In Universalium doctrina ipse adeo à Nominalibus discrepat, ut plane aliam sententiam proponat; Universalia enim tantum habet pro collectione singularium, seu inductione, quod non dicunt Nominales. Multa sane tricatur adversus doctrinam Aristotelicam, de quibus ipse videri potest. Olim rarior erat ipsius liber, nunc à Leibnitzio editus parabilior est, qui breves notulas interspersit, quibus ejus doctrinam nonnunquam sub censuram vocat. Addidit ille utilissimam præfationem, de instituto operis & optima Philosophi dictione, & Epistolam de Aristotele Recentioribus conciliabili, brevem quidem, sed doctam; spectat vero præcipue ad Physica. Summum, sed ineptissimum, Nizolii argumentum, quasi Achillæum, hoc est, nullam esse Dialecticam, si universalia non sint realia, cum tamen ipsi Nominales Dialectica Aristotelis usi sint. Et recte quidem; nam, licet in nominibus saltem, secundum illorum sententiam vera hæc sint, nihilominus tamen seorsim ita tractanda, quoniam nominibus istis in explicandis rebus utimur. Accenset Nominalibus Leibnitzius in eadem præfatione THOMAM HOBBIUM, quem ille ipso Occamo Nominaliorem, & plus quam Nominalem vocat, qui non contentus cum Nominalibus Universalia ad nomina reducere, ipsam rerum veritatem ait in nominibus consistere, ac, quod majus est, pendere ab arbitrio humano. Quæ bella ejus sententia, quanquam laudat eam Leibnitzius, monstri aliquid alit, ac plane nequam est. Immania enim ex uno summo paradoxo fluunt absurda. Logica certe, quam tractat Hobbesius, à vocibus & terminis incipit, nec communi illa methodo procedit.

Hæc de Nominalibus sufficiant. Quod doctrinam Scholasticorum in universum attinet, legendus omnino de illis est Georg. Calixtus in *Apparatu Theologico, cap. de statu, studiis & Doctoribus Ecclesie, pag. 139. & seqq.* ubi secundum seriem Ordinum sacrorum, ὡς ἐν ἐπιτομῇ, recenset Doctores Scholasticos, & utilissima quædam de eorum scriptis & usu affert, illud inprimis in ipsis laudans, quod, in

capitalibus istis diffidiis suis, & in maximo sua tuendi studio, non nisi rationibus & argumentis pugnent, omnibus convitiis & maledictis abstineant, quod non faciant nostrorum temporum Theologi. Sed responderi poterit Calixto, non usque adeo profecisse hos homines in caninæ Eloquentiæ apparatu, quo instructius est nostrum seculum. Quia enim bene dicere non poterant barbari homines, nec male dicere didicerunt; nisi enim elegantia ingenii & styli ornet cavillos, frigida omnia erunt & infusa. Ejus tamen doctrinæ studium magnopere illic commendat, monstratque, quid in illa fugere, quid amplecti, debeamus.

CAP. XIV. DE SCHOLASTICIS REALIBUS.

§. I. **P**Rinceps horum est Pet. Lombardus, de cujus Vita, Libris Sententiarum, & scriptis aliis, plura afferuntur, Scholasticosque simul antiquiores & recentiores intermediis multo esse saniores, monetur. Sequuntur Alex. ab Hales, primus in Sententias Commentator, Pet. Comestor. 2. Albertus Magnus, de cujus Vita, rerum naturalium peritia, ob quam Magia est infimulatus, inferiori, πολυγυαφία, scriptis genuinis ac supposititiis, discipulisque, pluribus differtur. 3. Thom. Aquinas. 4. Bonaventura. 5. Matth. Aquarius, D. Thoma interpret recentior. 6. Durandus a S. Portiano, & Guisli. Duranto, Speculatore, distinguendus. 7. Eg. Romanus. 8. Joh. Duns, Scotus, à quo Scotista orti, quorum lites cum Thomistis obiter tanguntur. 9. Hier. de Fernariis, LL. CC. in Scoti Opera Scriptor. 10. Ant. Sirellus & Franc. Aretinus, Formalitatum Scoti Collectores. 11. Job. Ponzius, Curriculi Philosophiæ Scotistici compilator. 12. Claud. Frossen, Philosophiæ Scotistica illustrator, Paulus Leonhardus, Jesuitarum Thomam sectantium encomiastes. 13. Barthol. Mastrius & Bonav. Bellutus, doctrinæ Scoti vindices. Job. Ponzius plagii à Mastrio accusatur. 14. Job. de Rada, Thoma ac Scoti conciliator. 15. Joh. Lalemandet, controversiarum inter Thomistas & Scotistas, Nominales & Reales, arbiter. Judicium ejus de doctrinæ Nominalium & Realium differentia, uti & de Arte Lulliana. 16. Mart. Meurisse, Metaphysicus Scotista. 17. Petrus Hispanus, ejusque Summularum Logicarum Commentatores, Job. Verjorius & Pet. Tarræsius. 18. Domin. de Flandria, Thomista. 19. Job. à S. Thoma, Thomista. 20. Mich. Zancardus, Thomista. 21. Domin. Bannez, Thomista. 22. Nicol. de Orbellis, Scotista. 23. Barthol. à Medina, & quem is valde extollit, Franc. Viçtoria, Thomista. 24. Job. Paulus Nazarius, Thomista. 25. Did. Nugnotabezudo, Thomista. 26. Domin. à Soto, Thomista. 27. Jac. Granadus, Thomista. 28. Collegium Complutense Thomisticum. 29. Franc. Murcia, hujus epitomator. 30. Paulus Vallius, Thomista. 31. Eustach. à S.

à S. Paulo. 32. Bernb. Morisani. 33. Paulinus Soncinus. 34. Rol. de Sorbona, Sorbone Parisiensis conditor. 35. Sylv. Prierias, Thomista. 36. Balib. Tellez, Thomista. 37. Franc. Mayro, Scotista. 38. Franc. Sylvest. 39. Matr. Borull. & Paulus Leonbardus, de Scientia Media commentari. 40. Pet. Hurtadus de Mendoza. 41. Franc. à Vittoria. 42. Gabr. Vasquez, Thomista. 43. Franc. Suarez. 44. Ant. Ruvio, Thomista, à cognomine Erasmi adversario distinguendus. 45. Greg. de Valentia, Thomista. 46. Franc. de Oviedo, Thomista. 47. Rodericus de Arriaga. 48. Ant. Polus, Novator in doctrina de Anima, & sententia Aristotelis de Via Lactea defensor ineptus. 49. Phil. à Sanctiss. Trinitate, Thomista. 50. Christ. Javellus, Thomista. 51. Jac. Fournenc, Novator in doctrina de Anima, quam materialem esse, & se ipsam multiplicare, conjicit. Qua occasione Cl. Sabnassi Digressio Historica de Doctrina Psychologica commendatur. 52. Pet. à S. Joseph, Thomista. 53. Did. Mañus. 54. Melch. Cornau. 55. Joh. Schulerus, Semi-Scholasticus Cartesianus. 56. Did. Alvarez. 57. Greg. Sayrus, Casuista. 58. 59. 60. Lud. Molina, Joh. de Lugo & Leonb. Lessius, Jesuita, de Justitia & Jure commentari. 61. Joh. Azorius, Casuista. 62. Ang. à Claudio, Casuista Thomisticus. 63. Jac. Zabarella, à Joach. Jungio impugnatus. 64. Franc. Tietelmannus. 65. Ant. Scaynus, qui Alex. Aphrodisai Comm. in Metaph. Aristotelis judicatus esse supposititium. 66. Joh. Bapt. Montorius. 67. Rob. Balfourens. 68. Joh. Cotunius, non Interpres solum Aristotelis, sed Epigrammatographus insignis. 69. Jul. Pacius. 70. Hub. Gifanius. 71. Ant. Roccus (de cujus Tr. de Immortalitate Animæ, materialitatem ejus adstruente, fertur judicium,) Interpretibus Aristotelis potius, quam Scholasticis, una cum VI. precedentibus, §. 65-70. celebratus, accensendus. 72. Christoph. Einderus, doctrina Scholasticorum censor. 73. Plerique Scholasticorum Angli aut Hispani fuere, quod à Guilh. Cambdeno Gallis est exprobratum.

AD REALES SCHOLASTICOS accedimus, quorum princeps PETRUS LOMBARDUS habetur, peculiari nomine Magister sententiarum dictus: scripsit enim *Sententias*. Fuit Episcopus Parisiensis, & anno 1140. vixisse creditur. Frater Gratiani & Petri Comestoris, è cujus ipso nomine quis crediderit non fuisse jejunum Philosophum. Hos ex adulterio quidam natos volunt, quanquam dubia plane fide; plane enim diversæ nationis fuisse, quidam opinantur. De Pet. Lombardo dubitatur, an genuinus fuerit *Sententiarum* Autor; putatur enim à Pet. Abelardo confectum fuisse hoc Opus, cui ille per plagum surripuerit, Refertur quoque ad quendam Bandinum; sed obscura illa omnia sunt. Sunt in isto Lombardo multa sana, quibus Pontificiorum doctrina impugnari potest. Erasmus quoque, l. 28. ep. 8. p. 1634. B. opus illud genuinum esse Lombardi, in dubium vocat. Frid. Spanheimius, in *Epitome Isagoges ad Historiam N. T.* p. 685. Lombardum Damascenum imita-

imitatum fuisse, existimat. Fuit autem Joh. Damascenus Græcus, Græceque scripsit, anno C. 730. Ad ejus imitationem Lombardus, pari arte ac methodo, parique instituto, in compendium redegit Theologiam ejus temporis, collatis sententiis Patrum; quem inter Latinos secuti postea fuerunt Lanfrancus, Anselmus, & Hugo de Sancto Victore. Prodierunt Petri Lombardi *Sententie* Lovanii, anno 1576. in 4to, & Paris. in 8vo, anno 1577. Scripsit itidem in *Psalms Commentarium*, qui prodiit Paris. in fol. anno 1541. & alium in *Paulum*, qui itidem prodiit in fol. anno 1537. Hæc prima Scholasticorum ætas; multo tamen sanior fuit media illa ætate: prima enim rerum harum tractatio non tantum sordium admistum habuit, utpote quæ fonti erat propior. Aristotelis enim vel parca est, vel nulla, in Theologicis mentio. Postea vero Dogmata Theologica adeo intricata & implexa fuerunt Aristotelis sententiis, ut pene nullus esset scripturæ locus. Recentior illa Scholasticorum ætas, cum seculo cultiori, cultior quoque ipsa facta est, & nunc quidem, in Commentariis super Thomam, Scotum, Pet. Hispanum, scriptis, plus doctrinæ ostentat, & plus scripturæ, quod olim adeo in votis habebat Erasmus, ut politior literatura accederet his ingenii commentis, non omnino vanis & rejiciendis, si saniore via docerentur. Primus in Lombardum commentatus est ALEX. HAIENSIS, vel DE HALES, qui vixit seculo sequenti, anno 1245. dictus *Doctor Irrefragabilis* & *Fons vite*, qui & præterea librum scripsit de Autoritate Verbi Dei, editum Paris. in 8. anno 1542. PETRUS COMESTOR, sive *Manducator*, Gallis *Le Mangeur* dictus, Magister Philosophiæ Scholasticæ, & ideo Comestor dictus, quod omnes Scholasticos devoraverit, quem elegantius Latina lingua helluonem librorum dicemus. (uu) Scripsit vero *Historiam V. & N. T.* additis multis traditionibus & fabulis. *Historia* hæc *Scholastica* prodiit in 8vo. Lugd. anno 1543.

- 2 ALBERTUS MAGNUS. Prodeat nunc Germanicæ gentis decus, ALBERTUS, merito *Magnus* dictus, omnium illorum argutiorum Scholasticorum princeps & pater, Thomæ Aquinatis præceptor, è cujus fonte omnes pene rivulos suos derivarunt ut ille ex Alberti M. Oceano. Fuit ille genere illustis, ortum trahens è Sveviæ Regulis, docuit Parisiis & Colonix Agrippinæ, ac unus pene Bibliothecam scripsit, cujus omnes Tomi 200. marcarum pretio constant. Fuit ille vir argutus, nec in nudis specu-

(uu) De Petro Comestore nonnulla hic minus accurate traduntur. Non solet is *Philosophus*, sed *Historia Scholastica*, *Magister* salutari, nec agnomen obtinuit *Comestor*, quod omnes, devoraverit *Scholasticos*, sed potius (quæ verba sunt Joh. Trithemii, à Georg. Calisto, in *Tr. de Autoris S. Scriptura* P. II. §. 78. p. 142. aliisque repetita), quod *Scriptorum* auctoritates, in suis *Sermonibus* & *Opusculis*, crebrius allegaret, quas in ventrem memoria manducando repessisset. Aliter ad agnomen hoc alluditur in Epitaphio ejus sequenti, quod teste Franc. Sverterio in *Delictis Orbis Christiani* p. 789. in Æde S. Victoris Parisiensis legitur:

*Petrus eram, quem petra regit, distusque Comestor,
Nunc comedor. Vivus docui, nec cesso docere
Mortuus, ut dicat, qui me vides incineratum
Quod summus, ille fuit, erimus quandoque, quod hic est.*

speculationibus substitit, ut ceteri faciunt Scholastici, sed multa impendit in res Naturales & Mathematicas, quarum ad miraculum fuit peritus, adeo ut pro Mago ab imperitis haberetur; in quam suspensionem facile apud ineruditos ingeniosior quis incurrit. Scripsit de Arithmetica, Musica, Geometria, Astrologia, de quibus omnibus parum solliciti fuerunt ceteri. Formatio illius capitis aenci Mechanica, quod loqui potuit, arguit interiorem Mechanices & Anatomies peritiam, isto seculo plane inusitatam. A magiæ suspitione strenue ipsum defendit Naudæus, in *Apologia Virorum doctorum, magiæ infimulorum*. Ad illum solet referri secunda Scholasticorum ætas. Opera ejus, quæ scripsit, recensentur à Joh. Jac. Boissardo in *Iconibus Virorum Illustrum*. Præter Commentarios in libros sacros, & philosophica, scripsit *Commentarium super sententias Lombardi & Summam Theologiæ. Liber de secretis mulierum* & nonnulla alia, creduntur ipsi affingi. Publicata quoque sunt Chymica scripta sub ejus nomine, quæ supposititia putat Naudæus, cui hac quidem in re fidem non habeo. Nam ille Chymicorum hostis est: ac fuit tum temporis apud multos arcaniorum rerum naturalium scientia, quam nunc in aprico sepositam habere putant lyncei nostri. Fuit Episcopus Ratisbonensis. Discipulos, ut diximus, habuit Thomam Aquinatem & Bonaventuram, qui Scholasticam illam doctrinam suo tempore authenticam fecerunt, de cujus usu in Theologia, ut obiter hoc memorem, elegantissimam Orationem scripsit Franc. Vovassor, è S. I., quæ est inter reliquas ejus *Orationes decima*.

D. THOMAS AQUINAS. Alpha Scholasticorum, cui horribilia passim elogia suspenduntur à suis. Nam ex hominum ordine semotum plane Angelum faciunt, & pene Deum. Familiaris enim ejus titulus, ut omnibus quasi quidam Character tunc temporis imprimebatur, est, quod vocetur *Doctor Angelicus*. In ipsis Pontificum Decretis maxima ejus leguntur elogia. Vocatur *plus, quam Salomon, Interpres divine voluntatis, matutinus Lucifer, quasi Luna sapientia & moribus, & veluti Sol oriens mundo*. Solis autem clogium mirificæ placuit cuidam Aetzelbergero Rettenbachensi, qui Panegyricum in ipsum scripsit, in quo, ut Solem ostenderet esse Thomam suum, per duodecim cœli domos deduxit pro ingenii sui acuminè, quidque, in singulis illis signis, hoc signo dignum præstiterit Hercules ille, ostendit, cujus itidem feruntur 12. labores. Panegyricus ille editus est Patavii, anno 1642. in 4. typis Pauli Frambotti. Ejus vita extat, à Monacho quodam descripta, in Bibliotheca nostra Kiloniensi, in qua mirificæ sunt fabulæ de miraculis ejus. Opera, quæ scripsit, & magna & multa sunt, quæ 18 Tomis in fol. compinguntur. Librorum illorum titulos recenset Autor *Historia Ecclesiastica Gotbar. pag. 648*. Editæ autem sunt Opera illa omnia Romæ in fol. anno 1570. Partes illorum Operum, & libri singulares, diversis locis plurimi editi sunt, & quidem caractere Gothico. *Summa ejus Theologiæ*, Lovaniensium & Duacensium Theologorum opera castigatio, & à falsis S. Patrum citationibus repurgata, prodiit Lugd. anno 1655. in fol. apud Johann. Baptistam Devenet, cum 5. Indicibus, primo locorum scripturæ, secundo locorum Communium, tertio rerum aliarum, quarto Refutatorio Hæreticorum, quin-

quinto Practico ad Evangelia & Epistolas. Atque hæc sunt Theologiæ Scholasticæ quasi altera Biblia.

4. **BONAVENTURA.** Fuit & ille discipulus Alberti M. & tandem Cardinalis, cujus extant *Commentarii in Lombardi libros sententiarum*, in quos ipse etiam Thomas, & multi alii, sequentibus temporibus scripserunt. Scripsit varia Opera Theologica, quæ recentitur in *Compendio Historia Ecclesiastica Gothano*, pag. 648. & edita sunt 4. in fol. voluminibus, vel 3. Tomis, è Typographeo Vaticano, Romæ anno 1588. Prodiere & Opuscula quædam seorsim per Henricum Sedulium, Antwerpia in 4. anno 1660. in quibus & liber ejus *de vita S. Francisci. Commentarius in libros sententiarum* Norimbergæ prodiit, apud Anton. Coberger, anno 1500. caractere Gothico.

5. **MATTHÆUS AQUARIUS.** Longe quidem ab his distat ille in Gymnasio Neapolitano Metaphysices Professor, sed tamen nunc nobis recitatur, tanquam Index quidam & Interpres D. Thomæ. Scripsit enim utilissimum in hoc genere librum, cui titulus est: *Formalitates juxta Doctrinam Doctoris Angelici*. Quo in libro agit de terminis Thomæ usitatis. Prodiit ille, cura Alphonsi de Marcho, Aversani, Neapoli anno 1605. in fol.

6. **DURANDUS à SANCTO PORTIANO.** Etiam ille inter antiquos Heroas Scholasticos est, vixitque anno 1320. Scripsit *Commentariorum libros 4. in Petri Lombardi sententias Theologicas*, primum per Nicolaum à Martumbos, & postea per alios quosdam Doctores, emendatos, qui prodierunt Antwerpia, anno 1567. in fol. Ejus meminit Trithemius in *Catalogo scriptorum Ecclesiasticorum*. Fuit Ordinis prædicantium, & Anicienſis Ecclesiæ Episcopus, quem *magnum Declamato-rem sermonum* ille facit. Solent cum illo quidam confundere Speculatorem, cui Guilhelmi Durantii nomen est. (xx) Ille Speculum Juridicum scripsit, quam ob causam *speculator* vocatur, quo continentur, quæ ad processum & fori observantiam spectant.

7. **ÆGIDIUS ROMANUS**, Ordinis S. Augustini, & illustri generis: Vixit anno 1290. Fuit Thomæ auditor, ejus defensor accerrimus, multaque in illius dogmata scripsit, sed tamen illa Commentariis suis super Aristotelis quosdam libros immiscuit. Ejus extat *Commentarius in libb. 8. Physicorum, de celo, de generatione & corruptione, in libros Meteororum, de anima, parva Naturalia*, editus in 8. Urscellis anno 1604. *Quæstiones illius Metaphysicales* Venet. prodierunt anno 1501. d. 7. Octobris. *Commentarius in Rhetoricam vero Aristotelis*, una cum Alpharabii *Compendiosa Declaratione*; addita quoque Aristotelis *Poëtica*, cum Averrois in eandem *summa*. In his tamen sordibus aliqua invenias sæpe, quæ non spernas, imprimis in argumento illo, ubi de moribus & affectibus agit Aristoteles. Editus est *Commentarius* ille an. 1515. Venetiis in fol. caractere Gothico. Scripsit & *Quodlibetum variarum questionum*, editum

(xx) De Durandi à S. Portiano confusione cum Guil. Duranto, aliisque ὁμωνύμοις, plura invenies in *Homonymosopia* nostra, P. II. c. 6. §. 33. p. 556. 557.

editum Venetiis anno 1502. in fol. Adduntur Operi *Theoremata* ejusdem *de corpore Christi*, & Guilhelmi Occami *Tractatus de Sacramento Altaris*. Peculiare illi elogium tribuitur, quod appellatur Doctor fundatissimus. Habent enim omnes Scholastici suos titulos. (yy) Bonaventura, cujus supra mentionem fecimus, vocabatur *Seraphicus*, an forte in invidiam Thomæ, qui *Angelicus*, & hujus Seraphici præceptor.

JOHANNES DUNS, SCOTUS. Vixit ille eodem tempore, cognomenque 8 habuit *Doctoris & Magistri subtilis*, à quo orta est peculiaris Scotistarum Secta, uti à Thoma Thomistarum. Perpetuus fuit Thomæ impugnator, habuitque suos assecclas & cum Thoma conciliatores. Legi potest ejus singulare elogium inter inscriptiones Petri Labbe, uti & alia aliorum, Alberti scilicet, Thomæ & Bonaventuræ, argutiora, quam merebatur horum hominum barbaries. Ejus sunt *Commentarii in Lombardi sententias*, editi caractere Gothico in 4to. quatuor Voluminibus, Venet. anno 1481. De ceteris ejus Operibus vid. Abr. Bzovii *Annales*, Tomo 15. p. 765. ubi habetur Apologia pro Bzovio, contra editorem Operum Scoti. *Recentior Commentariorum in sententias*, ceterorumque operum Scoti, editio procurata est ab Hugone Cavello. Atque ille est, quem impugnavit Bzovius; pro Cavello vero & Scoto Apologiam iis præfixit Hugo Magnesium, ejusdem Ordinis Minor; prodiit hæc novissima editio Coloniz anno 1635. Causæ, ob quas impugnata fuit doctrina Scoti, inultæ sunt, inprimis assertio illa de immaculata Virginis conceptione, impugnata præmissis à Jansenio. Historia illarum litium habetur in *præfatione ad lectorem*, quam præmisit Apologia suæ Hugo Magnesium, in qua potissima, quæ ad has controversias spectant, recensentur.

MAGISTER HIERONYMUS de FERRARIIS. Utilissimus ejus viri liber 9 est, & Indicem præstat in Joh. Scoti Opera, cujus titulus: *Loci Communes ex libris sententiarum, & Quodlibeticis Johann. Duns, Scoti, diligentissime collecti*, in quibus non solum omnia, quæ sunt scitu digna, per modum Repertorii indicantur, sed etiam sententiæ, ad dogmata, & Casuum decisiones, pertinentes, continentur, adjectis propositionibus à Scoto contra D. Thomam assumtis, quas Johann Capreolus confutavit, asterisco demonstratis. Opus hoc usui futurum est non solum illis, qui Scoti, sed & qui Thomæ doctrinam profitentur. Singulis lemmatibus, vel sententiis adjiciuntur Notæ quædam. Ita SP. significat Scoti propriam opinionem, T. significat Thomæ sententiam; per P. H. notatur Aristotelis Opinio; per A. U. Avicennæ sententia; per C. O. M. Commentator Averrois, per O. P. vel, O. P. I. N. notantur aliorum opiniones, quæ a Scoto reprobantur. Literæ D. U. B. notant dubitationes, opinionibus insertas. Denique hoc opus ita comparatum est, ut omnibus Scoti editionibus adaptari possit. Autor est Mag. Hieron. de Ferrariis Fontanus, Viglevenensis, Ordinis prædicantium, excususque est liber Venet. anno 1597. in 4to, apud Joh. Baptistam & Joh. Bernhardum Sessam. Errores typographici multi admitti sunt,

(yy) De Scholasticorum Titulis, sive Agnominibus Hyperbolicis, plura congestissimè in Homonymoscopia, P. III. cap. V. §. 10. 11. 12. p. 878-884. Conferatur de iisdem Adr. Baileus, T. I. des Jugeurs des Savans, P. I. cap. 5. p. 204-217. in rationes etiam Agnominum, Scholasticis potioribus impostorum, inquirens.

sunt, ob Typothetarum incuriam, quos excusat Typographus. Præmissa est huic libro præfatio erudita Gascilini Regifelmi, qua Theologiam Scholasticam adversus hæreticos, ut vocat, defendit. Docta est, & multa habentur in illa ad historiam Philosophiæ Scholasticæ illustrandam utilia.

- IO FRANCISCUS ARETINUS. Produximus supra Autorem, qui *Formalitatem D. Thomæ* scripserat, i. c. Expositionem de terminis Thomæ usurpatis. Ad eundem modum de *Formalitatibus* Scoti scripsit quidam Mag. Antonius Siretus, in quem *librum Commentarium* alium edidit Franciscus Aretinus, Ordinis Minorum de Observantia Generalis Definitor, ac Hetruriæ Ducis Theologus ac Confessionarius, in quo, ut tit. habet, *difficultates quamplurimæ & controversiæ, quæ inter Scotistas versantur, facillime resolutissimeque explicantur* prodiit ille liber Venet. ap. Joh. Antonium & Jac. de Francis, anno 1606. in 4to.

- II JOHANNES PONZIUS. Ut Thomas habuit dogmatum suorum epitomatores, de quibus in seqq. plura, ita & Scotus. Nam, post multorum Commentarios in Scotum, & conciliationes cum Thoma, de quibus in seqq. agemus, Joh. Ponzius, Corcagia Hibernus, Ordinis fratrum Minorum, S. Theologiæ Lector jubilatus, & olim in Collegio Romano vel Isidori primarius Prof. *Curriculum Philosophicum ex doctrina Scoti* concinnavit, cui tit. *Philosophiæ ad mentem Scoti. Cursus integer, primum editus in Collegio Rom. fratrum Minorum Hibernorum*, postea ab ipso Autore, in conventu magno Parisiensi, recognitus, insuperque morali Philosophiæ, variisque Editionibus, locupletatus; prodiit Lugd. ap. Joh. Antonium Huguetanum, & Marcum Anton. Ravau, an. 1559. in fol. Proponit autem in isto libro non tantum doctrinam & thesin Scoti, sed & adversus adversarios defendit.

- 12 CLAUDIUS FRASSEN. Persequemur nunc Autores aliquos præcipuos, qui doctrinam Scoti dogmatice proposuerunt. Inter eos est CL. Frassen, Minorita Peronensis, & in majori conventu Parisiensi Philosophiæ Prof. Is librum edidit, cui tit. *Philosophiæ Academica, quam ex selectissimis Aristotelicis & Scotistis, rationibus ac sententiis, brevi ac perspicua methodo, adornavit.* Liber ille editus est Paris. sumptibus Dionysii Therri, in 4to. anno 1657. Laborat in illo Autor iste, ut strictam breviteratem cum solida claritate connectat, omisissis Autorum prolixis allegationibus, quæ apud Scholasticos istius temporis pene ita in morem abierunt, ut nunc apud Jctos. Breviter quoque defendit Scotum suum, vindicareque ab impugnationibus aliorum. Thomistæ & Scotistæ pertinaces inter se habuerunt controversias, de quibus, earumque historia, videatur passim Antonius Wood in *Historia Universitatis Oxoniensis*. Jesuitæ tamen præcipue Thomæ doctrinam secuti sunt, quos ob eam causam vehementer commendat Paulus Leonardus, Hibernus, Prof. Theologiæ Menapiensis, in libro *Responsionum ad Expositiones recentium quorundam Theologorum, contra scientiam mediam* (qui prodiit anno 1644. in 4. Lugd.) Parte 2da, sect. 12; ubi omnem Jesuitarum Thomistarum familiam, Svaregium, Molinam, Vásquezium, Gregorium de Valencia, Fonseca, aliosque Thomæ Commentatores, plenis buccis laudat.

Idem Autor, *part. 3. sect. 5. n. 23. & part. 2. sect. 12. n. 19.* plura habet de veteribus Thomæ adversariis, & *ib. n. 54. & 58.* de Thomistarum recentiorum heterodoxia, & à veteribus discrepantia, quæ omnia ad historiam horum hominum accuratius pernoscentiam pertinent.

BARTHOLOMÆUS MASTRIUS. Barth. Matrius de Meldula, & Bonaventura Bellutus de Catana, ille Ordinis Minorum, hic Siciliæ provincialis ejusdem Ordinis, ediderunt junctim *Disputationes in Organon Aristotelis, quibus ab adversariis veteribus Scoti Logica vindicatur*, quarum altera editio prodiit Venet. ap. Marcum Ginammum, anno 1646. in 4to. Præmissa est huic libro præliminaris quædam Dissertatiuncula de doctrina Scotistica, cœlitus & humanitus approbata & commendata, in qua recensentur omnes miraculose apparitiones & monitiones de doctrina illa, de quibus ipsi Autores viderint. Allegantur multa virorum doctorum & illustrium elogia, quæ omnia ad historiam hujus doctrinæ conducere possunt. Ejusdem Mastrii, sed non cum fratre suo juncti, extant *Disputationes in 12. libb. Aristotelis Metaphysicorum*, in quibus Scoti Metaphysica doctrina vindicatur, editæ Venetiis anno 1646. in 4to. In præfatione ad Lectorem de Pontio Scotista, de quo supra vidimus, queritur, quod in *curso suo Philosophico*, nomine suo suppresso, sua quædam descripsit, & in quibusdam se nominatim insectatus fuerit. *Tomus posterior Metaphysicorum* anno sequenti 1647. est editus. Ejusdem extant *Disputationes in libros de calo & Meteoris*, quibus itidem Scotum defendit, cujus laboris ille socium habet Bonaventuram Bellutum. Editæ sunt illæ Venet. ap. Marcum Givanium, anno 1640.

JOHANNES de RADA, Arragonius, Episcopus Pactensis, & in Salmanticensi Academia Theol. Prof. conciliatorem agit inter Thomam & Scotum, in controversiis Theologicis; Tit. est: *Controversia Theologica inter S. Thomam & Scotum super 4. libb. sententiarum, in quibus pugnantes sententia referuntur, potiores difficultates elucidantur, & responsiones & argumenta Scoti rejiciuntur*. Autoris hujus consilium expositum vide in præfatione hujus libri, cujus partes sunt 4; prodierunt autem Coloniae Agripp. anno 1620. in 4to. ap. Joh. Crithium. Liber utilissimus est, & in hoc argumento palmarius.

JOHANNES LALEMANDET. Etiam ille conciliator inter Thomistas & Scotistas est, qui tamen ea libertate utitur, ut neutri se sectæ interdum applicet, suasque sententias proponat ac stabiliat, destructis communium opinionum fundamentis. Fuit ille Burgundus Sequanus, & Ordinis Minorum S. Francisci de Paula per Germaniam, Bohemiam & Moraviam Provincialis. Ejus extant *Decisiones Philosophicæ*; ita enim inscribit. Earum partes sunt tres, prima de *Logica*, secunda de *Physica*, tertia de *Metaphysica*. *Logica & Physica* prodiit Monachii in fol. apud hæredes Cornelii Leyserii, anno 1644. *Metaphysica* ibidem anno 1645. Liber ille utilissimus est, nam quasi per compendium proponit omnem doctrinam Thomistarum, Scotistarum & Nominalium. Quod Nominales attinet, distinctissime illorum proposuit sententias, earumque differentias à ceteris, suo interposito ubique judicio, ut equidem non meminerim, ab alio quodam Autore simile quid factum. Parti ejus primæ, *Logica*,

sc. adjicitur *Examen Dialecticæ Aristotelicæ, Nominalium, Realium, Ramæ, & Lullianæ*, de quibus singulis ille utilissima attulit. De initio Nominalium, & de ejus doctrinæ differentia à Realibus, agit prolixè. Nominales sc. ait disputare de rerum conceptibus, terminis & nominibus; de rebus ipsis Reales, e. g. cum de homine disputatur, Nominales intelligunt conceptum naturæ humanæ, vel nomen & terminum *homo*: Reales vero naturam humanam ipsam. Comparat itaque Reales & Nominales illis, qui vel absolute summam supputant, vel calculi utuntur. Nominales, ait, terminis pro rebus ipsis uti, ut si Arithmeticus velit uti calculis ad summam aureorum eliciendam: Reales vero ipsos aureos nummos numerare & subducere. Mentionem hic facit de veteribus quibusdam Sectis Scholasticorum, nunc abolitis, quæ apud ipsum prolixius legantur. Adducit deinde omnia illa capita sententiarum per partes, in quibus Nominales à Realibus discrepant, & in quibus consentiunt. Hæc ubi recensuit, singulis suum judicium subnectit. De doctrina Rami & Lullii omnia in utramque partem argumenta adducit, & quod Lullium attinet, non quidem è diametro Aristoteli contrarium, sed generaliores quosdam terminos commentum, recte judicat, illam doctrinam potius inservire extemporali & tumultuario sermoni, quam accuratæ & philosophicæ disputationi. In Physicis & Metaphysicis subjicit semper quoque Nominalium doctrinam Thomisticæ ac Scotisticæ, ut hic Autor instar omnium esse possit. In Nominalium Sectæ dogmatibus, ut & in ceteris, qui junxerit Sectarum illarum dogmata, nemo hæcenus fuit.

- 16 M. MEURISSE. Frater Martinus Meurisse, Royensis, Ordinis Minorum Doctor, & Prof. Theologus Parisiensis, *Metaphysicam* scriptit *ad mentem Doctoris subtilis*; Tit. libri est: *Rerum Metaphysicarum libri 3.* Prodiit Paris. ap. Dion. Moreau in 4to, anno 1623. Cui Operi magnifica elogia suspenduntur ab encomiastis, Poëtis nonnullis non contemnendis.

- 17 PETRUS HISPANUS. Inter antiquiores ille est, ac nescio quomodo præteritus, tam Osiandro, quam Alstedio, in Scholasticorum Chronologia. Floruit anno 1272. Episcopus Tusculanus à nonnullis habetur. Helvicus illum postea Pontificem factum esse ait, de quo tamen, certo quod pronunciem, non habeo; Gaddius certe dignitatis ejus non ineminit, qui talia tamen diligenter annotare solet. (22) Celebris est *libro summularum*, quo nomine innuitur Compendium aliquod Summæ. Suis enim libris Compendium Dialectices proponit, cum alit integra opera summæ vocent. Hinc solet Summulator dici. In eum extant diverforum Commentarii, Joh. Verforii, Prof. Colonienfis, & Petri Tartarcti, Parisiensis. Petri Hispani *Summule Logicales*, cum Verforii *expositiōe*, & *Parva Logica*; eidem adscripta, prodierunt Colon.

ap.

- (22) Petrum hunc Hispanum, Ulyssipponensem, ex Episcopo Tusculano an. 1276 Romanum esse factum Pontificem, & Johannis XIX. (XXI vel XXII. juxta alios) nomen assumpsisse, ostendit autem spatium ab electione vix elapso obiisse, extra dubitationis aliam esse positum, & Historiæ Pontificum Scriptores universi testantur. E quibus solum jam allego Lud. Jacobum à S. Carolo *Lib. I. Biblioth. Pontificia* p. 137. quod de Scriptis ejus plura, quam alii, congesterit.

ap. Anron. Hieradr, anno 1622. in 4to. Petrus Tartaretus, qui fuit Scotista, *Commentarium* in hujus *Summulas* scripsit, qui, uti & reliqua ejusdem Tartareti Opera Philosophica, Physica, Metaphysica, seu *Commentarius in libb. Aristotelis naturales, Metaphysicos, & morales*, prodierunt Venet. in 8vo, anno 1621. apud Jac. Sansinam. *Moralia* ejusdem publicavit Jodocus Badius Ascensius. De universis Petri Hispani Operibus vid. Gaddium p. 265.

DOMINICUS de FLANDRIA. Inter acerrimos D. Thomæ propugnatores hic fuit, qui, quo tempore vixerit, certo definire non possum. Verosimile est, illum Johanni Capreolo fuisse æqualem, (aaa) oriundo ex inferiore Germania, qui anno 1410. vixit. In Lombardia Ordinis fuit prædicatorum, & ibidem factus est Regens Bononiensis. Docuit multis in locis, ac scripsit in Aristotelis libb. pene omnes, ut & in Thomam, multos Commentarios, qui injuria temporum perierunt. Certe non est ex minimis in Thomam Commentatoribus, neque adeo sordidus, ut alii istius temporis scriptores. Aristotelem, Albertum M. & Thomam, unice sequitur, quem adversus Scotum & Scotistas acerrime defendit, & in Pseudo-Thomistas ubique insurgit. Catalogus omnium eorum, quæ scripsit, non exstat. In illis tamen, quæ servata sunt,prehenduntur *Tractatus, vel Commentarii in Aristotelis libros Logicos omnes, libros Physicos, de celo, de generatione & anima, parva naturalia, Ethica & Politica*. Composuit quoque *questiones quodlibeticas*, & Commentatores etiam Vett. Aristotelis sedulo volvit, & contulit. In Alberto M. multus est, quem diligenter legit, ubique ejus auctoritate fultus. Quæ supersunt ejus Metaphysica, *Commentarios* scil. in XII. libb. *Aristotelis Metaphysicorum*, in lucem edidit F. Cosmós Morelles, Theologus Colonienfis, & per illas terras Generalis Apostolicus Inquisitor, magna cura & diligentia, una cum *questionibus* ejus. Falsas citationes locorum Thomæ, & Aristotelis, aliorumque, expungit, genuinas substituit. In Aristotelem & Thomam juravit iste Autor. Nam Scoto, ac omnibus Anti-Thomistis, acerrime se opposuit. Editus est liber ille Coloniae Agrippinae, typis Arnoldi Kempensis, & Francof. apud Anton. Hierath, anno 1621. in fol. Vel ideo in pretio debet haberi hic Autor, quod Germanus sit.

JOHANNES à S. THOMA. Fuit ille Olyssipponensis, Ordinis Prædicatorum, Professor in Complutensi olim Universitate, postea in Salmaticensi, Theologicus. Scripsit *Cursum Philosophicum Thomisticum, ad exactam veram, & genuinam Aristotelis & Doct. Angelici mentem*. Partes ejus 3. sunt. Prima continentur Dialecticæ Dispp. omisiss alienis & prolixis citationibus; secunda parte agit de physicis; de Metaphysicis vero & anima in 3ia parte. Librum illum emendatiorem in lucem edidit Thomas de Sarria, Compellanus, Ordinis prædicatorum, Colon Agripp. apud Mynchingum, anno 1638. in 4to, qui maximis illum elogiis ornat in libri præfatione. Ac sane non contemnendam operam posuisse in hoc opere Autor ille videtur.

(M) 2

Nam

(aaa) Dominicus de Flandria, teste Simlero in *Biblioth. p. 173.* circa A. G. 1512. floruit, nec proinde Joh. Capreoli, quem A. 1415. vixisse ex eodem (p. 352.) & Trithemio constat, fuit æqualis, sed integro ferme seculo recentior.

Nam secundum hujus scholæ propria ordinate procedit, & multa in illa brevitate complectitur.

- 20 MICHAEL ZANARDUS, Bergomensis ex Urgnano, SS. Theologiæ Lector, ac Ordinis prædicantium, inter Commentatores Thomæ laudatur, in cujus libros non paucâ scripsit, testibus illis, qui Censuram ejus *Physicæ & Metaphysicæ* præposuerunt. Ad meam notitiam pervenerunt *Commentarius ejus cum questionibus ac dubiis, in 8. libb. Physicorum Aristor.* ubi diligens est in dubiis movendis, iisque resolvendis, quibus uti possunt, qui in hoc scientiæ genere disputaturi sunt ex principiis Aristotelicis. Eidem methodo insistit in *Metaphysicâ*, in quibus principia Thomæ, ab antiquis & recentt. impugnatoribus, defendit. Liber editus est Colon. Agripp. apud Woetzerum, anno 1622. in 4to.

- 21 DOMINICUS BANEZ. Fuit & hic Ordinis Prædicantium, Professor Theologiæ primarius, in Salmaticensi Academia, patria Mondragonensis. Scripsit in nonnulla Theologiæ Thomæ, & quidem in *primam partem summa* ejus, *uque ad 64. questionem*. Scripsit item in *secundam secundæ, de fide, spe, & charitate Commentaria*, quæ ad *questionem 46.* pertingunt. Uterque liber prodiiit Lugd. apud Stephanum Michaëlem, anno 1588. in fol. Inter celebres alias habetur *Commentatores*, ac fit magni à suis. Ejusdem exstant *institutiones minores Dialecticæ*, quas *summulas* vocant, quæ editæ sunt Coloniae anno 1617. in 4to.

- 22 NICOLAUS DE ORBELLIS, Ordinis Minorum, vixit anno 1455. Fuit Scotista. Scoti enim doctrinam defendit, & in meliorem ordinem redegit. Scripsit *Compendium super sententias*, elegantiora Doct. subtilis dicta summatim complectens. Edidit *Compendium* illud in lucem Lodoicus Hunnonius, Nerdus, qui non sine clogio illius meminit, addito etiam Epigrammate non omnino inepto. Si ipsius judicio accedimus, illa, quæ à Scoto confuso quodam ordine digesta sunt, hic adeo succincte, ordinate, & lepide, in ordinem redegit, ut singula verba singulis fere quadrare videantur sententiis. Editum est *Compendium* hoc Parisiis, apud Johann. Pet. anno 1511. in 8vo.

- 23 BARTHOLOM. à MEDINA, Ord. Prædicantium, in Salmaticensi Academ. Theologus primarius, *Expositiones in Thomam* scripsit. Et quidem exstat ejus *Expositio in primam secundæ*, quæ edita est Venetiis anno 1550. in fol. Præfatio ejus præfixa encomium Thomæ continet, & illorum, qui ex Hispanis Thomisticam doctrinam illustrarunt, in quibus ille celebrat Franciscum Victoriam, in Salmaticensi Academia professorem, *qui praeclarus eruditione, ingenio, eloquentia, abditâ Thomæ arcana discipulis patefecerit, ut se ipsum superasse videatur*, imo qui *Hispaniam primus Theologizare docuerit*. Nolo recensere omnia, quæ ille prolixè in laudem ejus adducit. Quibus etiam hoc accedere potest, quod primus in his libris Grotio viam aperuerit, *de pace & bello* Opus suum suscipienti. Laudat præterea Dominicum de Soto, hujus Francisci Victoriam discipulum primarium, Melch. Canum, Episcopum Canariensem, Soto majorem, Pennam, Mantium, qui multa quidem in Thomam

nam reliquerunt, sed inedita. *Expositio ejus in tertiam D. Thomæ partem*, usque ad *questionem LX.* completens *tertium librum sententiarum*, edita est Venet. anno 1582. in fol.

JOHANNES PAULUS NAZARIUS, Cremonensis, Ord. Prædicat. itidem in-¹⁹ter Commentatores est Thomæ. Ejus extant *Commentarii & controversie in partem primam. D. Thomæ.* Fuit Theologiæ D. Bononiæ Collegiatus, & tunc, cum *Commentaria* hæc scriberet, in Academiâ Bononiensi tertium Regens. Multa super Thomam scripsit, ut testatur ejus præfatio. Non enim tantum Theologica, sed & Philosophica, prælegit. Diligens est in Autorum sententiis citandis, pro Thomâ faciendis, & in Thomasticis defendendis. Prodiit Bononiæ, anno. 1619. in fol.

DIDACUS NUGNO CABEZUDO, Hispanus, Ord. Prædicator. SS. Theo-²⁰logiæ Magister, & in Collegio D. Gregorii Vallisolitano Regens primarius, *Commentaria scholastica* scripsit in *tertiam S. Thomæ de Sacramentis Ecclesiæ*, duobus Tomis comprehensa, cum aliis 4. Tractatibus, primo de *auctoritate Pontificis & Conciliorum*, secundo de *indulgentiis*, tertio de *auxiliis divine gratiæ* (de quo argumento veterum postea fuit aliquid scribere ab ipsis Pontificibus) quarto de *bullis Pontificiis, quas vocant Cruciatas*. Adjiciuntur 3. indices. Editus est lib. Colon. Agrippinæ, in fol. apud Petrum Cholinum, anno 1630.

DOMINICUS à Soto, Segovienſis, Prædicat. familiæ Theologus, cujus supra²¹ §. 23. mentionem fecimus, & quem adeo in præfatione sua commendabat Barthol. de Medina, vocans ejus commentarios *divinos*. Ejus extant multa, tam Philosophica & Moralia, quam Theologica: *Commentarii in Porphyrii Isagogen, Aristotelis Categorias, & libb. de demonstratione, una cum questionibus* editi sunt Venet. ex officina Dominici Guerrei, & Joh. Baptistæ fratrum, anno 1587. in 4to. Scripsit præterea *Commentarium in libb. 4. sententiarum, cum quæst.* editum Venetiis, anno 1569. in 4to. & Lovan. anno 1573. item *questiones in Aristotelis libb. physicorum*, Venetiis, anno 1582. in 4to. *Commentarium in Epistolam Pauli ad Romanos, & libb. 3. de naturâ & gratiâ*, editos Venetiis, anno 1547. in 4to. & Lugduni in fol. anno 1581.; nec non libb. X. *Commentariorum de justitiâ & jure*, omnibus notissimos, quibus acceſſerunt *libri de juratione & adjuratione*. Prodiierunt Venet. anno 1600. in fol.

JACOBUS GRANADUS, Gaditanus, è Societate Jesu, Theologiæ Prof.²² scripsit *Commentarios in summam S. Thomæ*, multum æſtimatos. In *primam ejus partem*, extant 3. Tomi, editi à Cramoſio Muſſiponti in 4to. anno 1624. & Hiſpali, apud Franc. à Lyra, anno 1623. in fol. (bbb)

COLLEGIUM COMPLUTENSE. Celeberrima illius *Commentaria in Thomâ*²³
(M) 3 doſtri-

(bbb) Jac Granadi in *Summam Thomæ Tomi Quartus & Quintus, Primam Secundam abſolventes, & Sextus ad Secundam Secundam de Virtutibus Theologicis*, Hiſpali an. 1631. in fol. prodierunt. Secuti sunt hos Septimus & Octavus in *Partem Tertiam*. V. Nathan, Sothwelli *Biblioth. Jeshuiticam* p. 367. 368.

doctrinam Philosophicam prodierunt sub. Tit: *Disputationum in Aristotelis Dialecticam*, *Philosophiam naturalem*, 3. libb. de anima & *Metaphysica*. *Disputationes in Dialecticam & Philosophiam naturalem* prodierunt Lugduni anno 1650. in fol. *Metaphysica* quasi in supplementum totius Cursus Philosophici addita videntur. Autor præfigitur Blasius à S. Conceptione, Carmelita Excalceatus, Lugd. anno 1651. in fol.

- 29 FRANC. MURCIAS DE LA LIANA. Franc. Murcias de Liana scripsit *Cursum Philosophicum*, sive *Disputationes circa cursum Aristotelis Philosophicum*, selectas ex subtiliore doctrina *Academia Complutensis*. In partes 3. illum dispefcuit Cursum, ut plerique, epitomator majoris istius Operis, quanquam ipse non pauca adjecerit. Prodiit Colon. Agripp. in 4to. A. 1641. apud Wilhelmum Friesen.

- 30 PAULUS VALLIUS. Romanus ille fuit, & è Soc. Jesu. Scripsit *Philosophiam secundum Aristotelem & Scholasticos*, Thomam præcipue, in X. distinctam Tomos. Logica prodiit duobus Tomis, Lugd. ap. Ludovicum Prost. A. 1622. in fol. Vastissimum est Opus, in quod conjecit omnia pene Scholasticorum dogmata; diligentissime enim conferuntur & congeruntur. Ceteri Tomi in universam Philosophiam, an & quando prodierunt, nunc equidem dicere non possum. (ccc)

- 31 EUSTACHIUS à S. PAULO. Ex Congregatione Fulienfi Ordinis Cisterciensis. Scripsit *Summam Philosophiæ quadripartitam*, quæ agit de Dialecticis, Physicis, Moralibus & Metaphysicis. Singulis partibus singulos Tomos tribuit. Est hæc quasi Breviarium & Epitome Philosophiæ Scholasticæ. Editus liber est Paris. apud Carolum Castellanum, anno 1614. in 8vo. Joh. Ad. Scherzerus in compendium redegit, in *Breviario Eustachiano Philosophico*, Lipsiæ A. 1663. in 12. excuso.

- 32 BERNHARDUS MORISANUS, Drensis Hibernus, scripsit in *Aristotelis Physicam*, *Logicam*, & *Erbicam Apotelesma*, quo Controversiæ, tam veteres, quam novæ, ex mente Aristotelis & Scholasticorum, deciduntur. Editus liber ille est Francofurti, apud Petrum Marechallum, A. 1625. in 4to.

- 33 PAULUS SONCINAS, Ordinis Prædicatorum, *Quæstiones Metaphysicas* acutissimas scripsit, quibus Thomæ diluuntur Scotique pleraque dubia. Editæ sunt Urscillis, in Archi-Episcopatu Moguntino, ap. Antonium Hieratium, A. 1622. in 4to.

- 34 ROBERTUS de SORBONA. Ejus mentionem b. l. facio, non, quod ipse quicquam scripserit, (ddd) sed quod instituerit pro Scholasticis, qui Theologiæ vacarent,

(ccc) Pauli Vallii *Tomos VIII.* reliquos in universam Philosophiam, mors illius, Perusii. eodem, quo priores duo prodierunt, an, 1622. defuncti, intervexit, V. Nathan. Sothwellii *Biblioth. Jesuit* p. 654. 655.

(ddd) Rob. de Sorbona, Canonicus Svesionensis & Parisiensis, Ludovicoque IX. R. Gall. à Confessionibus, Sorbonæ Parisiensis medio Sec. XIII. fundator, ipse etiam nonnulla (quæ Autorem nostrum latuisse videntur) scripsit, *Opuscula* sc. duo de *Conscientia & Confessione*, nec non *Iter ad Paradisum*, *Bibliotheca Patrum Parisiensis*, à Marg. Eignxo anno 1589. denuo publicatæ, *Tom. V.* novissimæ autem *Lugdunensis Tomo XXV.* obvia.

carent, Parisiis Collegium, quod hodie vocatur Collegium Sorbonæ. Ista enim ejus liberalitas etiam causa fuit, ut Theologia Scholastica propagata fuerit præ ceteris. Vide ejus elogium apud *Gaddium* p. 329.

SYLVESTER PERIERIAS, Pedemontanus fuit, & ibidem docuit, scripsit³⁵ que multa, tam Theologica, quam Philosophica, nonnulla quoque Juridica. Scoto imprimis infensus, *Malleum Scotistarum* scripsit, & *Defensionem doctrina* D. Thomæ. Fuit Antagonista Lutheri, una cum Cajetano. Idem Professor Patavinus, & postea Romanus est factus.

BALTHASAR TELLEZ, Lusitanus Ulyssipponensis, è Soc. Jesu, primarius³⁶ Ulyssippone Theologiæ Professor. Ejus existat *summa Philosophia universa*, Cancellario Franciæ, Petro Seguierio, inscripta ab Antonio Bertierio, qui librum illum in lucem edidit. Docuerat olim in Comimbricensi Academia. Commendari is liber debet, quod præcipue spectat ad usum Philosophiæ in Theologia. Immiscet enim quæstiones Theologicas, quæ & illo tempore inter Philosophos agitabantur. In omnibus Thomam sequens, sed ita tamen, ut Scholasticorum quoque jungat sententias, & aliquid ex elegantiore etiam literatura. In doctrina enim Physica, quicquid è veteribus Poëtis, Virgilio & Lucretio, ad suum pertrahere argumentum potuit, non onusit. Partes ejus *Summa* 4. sunt, editaque est Parisiis anno 1644. in 8vo.

FRANCISCUS MAYRO, Natione Gallus, Scoti discipulus, è Franciscano³⁷ rum familia suo tempore celebris. Joh. Picus enim in Apologia sua, judicat illum *Magistri sui, Scoti, famam & ingenium amulari*. Trithemius quoque appellat *doctissimum*, & majori ornat elogio, quam ipsum Occamum. Peculiare cognomen *Doctōris illuminati* accepit. Vixit Anno 1320. *De primo principio* scripsit, & de *Univocatione, formalitate ac Quodlibeta*. Vide de eo Gadd. p. 38. de *Scriptoribus*.

FRANCISCUS SYLVESTER, Ferrariensis, Ord. Prædicat. Generalis, Theo³⁸logus, ac Philosophus, inter alia *quæstiones* scripsit in 3. libb. *Aristotelis de anima*, quas *additionibus* suis, aliisque *quæstionibus philosophicis*, illustravit Matthæus Aquarius, in Neapolitano Gymnasio Prof. cujus supra §. 5. mentionem fecimus. Editus est liber Vener. A. 1629. ap. Scotum.

MATTHIAS BORRUL, Valentinus, è Societate Jesu, de *divina scientia su*³⁹ *rurorum contingentium, præcipue media*, scripsit, quod opus prodiit Lugd. A. 1656. in 4to. Respondet hic aliorum dubitationibus & controversiis; est enim hoc argumentum præcipue difficultatibus plurimis implexum. De consilio hujus Operis vid. præfatio ejus ad lectorem. Jungi illi potest Pauli Leonhardi scriptum de *Scientia Media*, qui Hibernus fuit, in quo respondet explicationibus recentr. Theologorum, contra scientiam mediam. Qui liber prodiit Lugduni, Anno 1644. in 4to. Scientiam ejus litis dabit præfatio ad Lectorem, & pars prima ipsius Operis.

PETRUS HURTADUS DE MENDOZA, e Societate Jesu, magni nomi⁴⁰nis Scholasticus è Recentr. scripsit *Cursum Philosophicum*, qui rarior est, de quo
nunc

nunc dicere non possum, quando editus sit, (ccc) Ejus sententiæ & opiniones citantur passim ab aliis. In Theologicis exstant ejus *Disputationes de Deo-Homine*, sive *de Incarnatione Filii Dei*, magna diligentia conscriptæ, in quibus omnes illæ controversiæ, à Scholasticis agitatæ, vel ab hæreticis motæ, operose excutuntur. Opus illud est excusum Antwerpæ, apud Martinum Nothium, in fol. A. 1634. Fuit ille Salmanticensis Academiæ Professor Theologus primarius.

- 41 FRANCISCUS à VICTORIA. Ejus supra §. 23. mentionem fecimus. Fuit Hispanus, Ordinis S. Dominici, cujus exstant multa, tam Theologica, quam Philosophica scripta. In Theologicis scripsit *Summam Sacrorum Ecclesiæ*, quæ edita est Antwerpæ, anno 1562. in 12mo. nec non Venetiis, additis multis quæstionibus & Conciliorum Decretis, præsertim Tridentini, studio Thomæ Choves, & Antwerpæ, apud Petrum Bellutum, anno 1558. in 12mo. Scripsit & *Prælectionum Tomos duos*, qui prodierunt Antwerpæ in 8vo, Ingolstadiæ A. 1580. in 8vo. & Lugduni A. 1557. & 1586. in 8vo. Illi rarissimi sunt, & magno, quod scio, pretio venditi. Magna illi elogia tribuuntur à Medina. Sunt, qui eo usum fuisse Grotium in multis autumant, quanquam raro ille allegetur. Nisi me fallit memoria, ejus mentio est facta in *prolegomenis librorum de Jure Belli ac Pacis*, editionis novissimæ, quæ cum Gronovii notis nuperrime in lucem prodit.

- 42 GABRIEL VASQUEZ, Bellomontanus, præcipui inter Theologos Scholasticos nominis, scripsit in *Summam Thomæ*, & quidem, si recte memini, in plerasque ejus partes. Nisi me fallit memoria, deficit *secunda secunda*. (ff). Quatuor vasta sunt hæc Volumina, in fol. compacta, plures autem Tomi. Editi sunt Antwerp. anno 1621. sed priores editiones imperfectæ prodierunt Colon. in fol. ap. Anton. Hieratum, anno 1599. & 1600. Scripsit item *de cultu adorationis libb. 3.* qui editi sunt Moguntiæ, apud Anton. Albinum, anno 1660. in 8vo. Exstant quoque ejusdem *Disputat. Metaphysica, desumptæ ex variis locis Operum ejus*, quæ prodierunt Antwerpæ, A. 1618. in 8vo. Continentur illo libro pleræque Dispp. Metaphysicæ, quæ usum suum habent in Theologia, sed quæ tamen argumenta ex Philosophicis ducunt, quales sunt Controversiæ de Communicatione Idiomatum, de unione naturarum humanæ & divinæ, de Personarum distinctione, de Dei existentia adversus Atheos, & demonstratione existentie ejus adversus ipsos nonnullos Scholasticos, similiaque alia, cujus Operis nullam facit mentionem Valerius Andræ Taxander in *Catalogo Clarorum Hisp. Scriptorum*, uti nec ceterorum ejus Operum. Collegit enim tantum ex *Catalogo mundinarum Francof. Scriptorum* suos, quorum illic parca seges

(ccc) Pet. Hurtadi de Mendoza *Commentarios in universam Philosophiam*, sexto minimum reclusos, posterioribus editionibus. ab an. 1624 auctiores & correctiores prædiisse, Sothwellus in *Biblioth. Jesuit.* p. 677.

(ff) Inter *Opera Gabr. Vasquezii, Tomis X.* Lugduni an. 1620. in fol. ubique junctim edita, VII. etiam occurrunt *Opuscula Moralia, ad Secundam Secundæ D. Thomæ prælectionem*, V. Sothwelli *Biblioth. Jesuit.* p. 272.

Ieges est. Accuratio de Hispanicis illis Scholasticis notitia habetur in accuratissimo Opere *Hispanica Bibliotheca*, quam Romæ publicavit Nicolaus Antonius.

FRANCISCUS SVAREZ, Magnus Doctor, & Sacra anchora Pontificiorum, qui & nostræ religionis hominibus magno ului esse potest in omni Theologia controversa, cujus ille quasi quidam Oceanus est. Vasta ab illo scripta sunt Opera, quæ Tomis XVI. constant. De quibus hoc notandum, posteriores Tomos anticipare annos editionis priorum, quod hanc ob causam factum est. Cum censuræ rigide tales libri apud Pontificios committuntur, incidunt nonnunquam dubia, de quibus ipsis inter se diutius aliquando est disputandum. Hinc factum est, ut posteriores libri interdum citius ex ipsorum censura lucem aspexerint. Scriptis autem in omnes pene libros Thomæ Theologicos, certe in Summæ partes omnes. Prodicunt Mogunt. in fol. ab anno 1619. usque ad 1629. Ordo autem Tomorum, ut dixi, plane interversus est. Tertius anno 1619. primus anno 1622. prodit. *Metaphysica* ejus *Disputationes* editæ sunt Tomis duobus, Mogunt. A. 1614. in fol. Fuit Granatenfis, & Theologiæ Professor in Academia Conimbric. Magna illi elogia suspendunt ejus Ordinis homines. Jam enim vocant *Oculum populi Catholici*, jam *universi orbis Magistrum*. Præter hæc in *Thomam Commentaria*, scripsit & alios libros egregios, inter quos est *liber de legibus*, & *legislatione*, JCtis utilis, in fol. scripsit & *de auxilio divina gratia*, & *Defensionem fidei Catholicae adversus Jacobum, Angliæ Regem*, & *adversus Anglicanæ Sæcæ errores*, cum *Responsione ad Apologiam pro juramento fidelitatis*; quod Opus prodit in fol. Col. A. 1614. Plura de ejus libris videantur apud Alegambium in *Bibliotheca Parrum Soc. Jesu*, ubi Scholasticorum Jesuitarum familia Opera satis accurate recensentur.

ANTONIUS RUBIUS, vel RUBIO, Rhodensis, Theologiæ D. è Soc. Jesu docuit in Mexicana Indiæ Occidentalis Academia, tam Philosophiam, quam Theologiam, annos amplius XX. unde novus Orbis veterem beavit aliqua *Logica*, quæ *Mexicana* dicitur. Complutique est edita, & dehinc Colon. Agripp. recula, apud Arnoldum Mylium, anno 1605. in 4to. Satis ille prolixus Commentarius in Logicam est, ubi coacervat pene omnium Doctorum sententias, tum quæ pro sua faciunt, tum quas prolixis Dispp. refutat. Editi sunt postea alii ab illo libri, in omnes Philosophiæ partes, sed modo quodam compendiario. Nam Dialectica in questionibus breves contracta, ad quas breviter respondetur, omisiss prolixis illis Dispp. quæ in *Logica* illa *Mexicana* apparent, sive *Commentarii in Universam Aristotelis Dialecticam* (ita enim titulus habet,) editi sunt Colon. Agripp. anno 1624. apud Johannis Critii hæredes, in 4to. *Commentarii in 8. libb. Aristotelis de Physico auditu una cum dubiis*, & *questionibus*, Col. Agripp. apud eosd. anno 1624. in 4. *Commentarii in libb. Aristotelis de celo & mundo*, itidem cum *questionibus*, & *dubiis*, Coloniae anno 1626. in 4to. *Commentarii in lib. Aristotelis de ortu & interitu*, ead. methodo scripti, ibidem anno 1634. in 4to. *Commentarii in lib. Aristotelis de anima*, Colon. 1644. in 4to, apud Johannem Critium. Sequitur autem in omnibus

bus sententiam Thomæ. Alius est ab hoc Antonius Rubio, seu Antonius Ruvius, Legionensis, Ordinis S. Francisci, qui scripsit *Affertiones Catholice, adversus Erasmi in operibus passim occurrentes errores, libru IX.* editas Salmanticæ, apud Canovam. anno 1568. in fol.

- 45 GREGORIUS DE VALENTIA. Etiam ille inter Heroës Scholasticos est, cujus celebratissimum nomen tum apud Pontificios, tum apud nostros, est. Fuit Jesuita Hispanus, scripsitque vastos *Commentarios in Thoma summam*, qui Tomis constant 4. & primo quidem Ingolstadtii prodierunt, sed postea Lugduni, anno 1619. Scripsit & *controversiarum Libb. adversus Lutheranos & Calvinianos*, magno junctim Volumine editos, & alia minuta quædam Opera, quæ Lugduni junctim sunt excusa; scripsit *Analyfin fidei Catholica* (ubi agit de Ecclesia Pontificia, traditionibus &c.) de *vera Majestate Christi*, de *S. Trinitate*, & *aliquos libros de Idololatria*, optimum sane scriptum. De illo amplius videri potest Alegambius, in *Scriptoribus Societat. Jesu.*

- 46 FRANCISCUS DE OVIEDO, Madritanus, è Societate Jesu, *Cursum Philosophicum* conscripsit, qui aliquoties editus est. Prima editio prodit Lugduni anno 1651. in fol. altera ibidem, anno 1663. quæ & melior est, & auctior. Nam respondet in illa ad nonnullas Roderici Arriagæ vellicationes, inter quem & ipsum perpetua videtur esse æmulatio. Sed sunt tamen illi Scholasticorum optimi habendi, quippe qui non auctoritatibus veterum unice nituntur, sed recentt. quoque Auctorum doctrinam, & experientiam, suis principiis accommodant. Scripsit Oviedus tamen in *summam D. Thomæ*, in *primam* sc. ejus *partem*, *primam secundæ*, & *secundam secundæ*, quæ Tomis tribus prodierunt. *Commentarius in primam secundæ* editus est Lugduni anno 1646. in fol. *Comments. in secundam secundæ* Lugd. 1651. in fol. Fuit Theologiæ Prof. in Collegio Complutensi, vir certe laude sua dignissimus, & qui Compendium pene esse possit omnium ante se Scholasticorum.

- 47 RODERICUS DE ARRIAGA, Hispanus Lucronienfis, è Soc. Jesu, Prof. in Pragensi Universitate, cujus viri Laudes à multis & merito quidem celebrantur, arguitque eas ipsa Operum Philosophicorum editio, quæ quater prodierunt, scripsit *Cursum Philosophicum*, cujus 5ta editio prodit Lugd. anno 1653. apud Claudium Prost, in folio. Hoc ejus Opus curiosius elegantiusque videtur scriptum esse, quam ceterorum in hoc genere, præsertim, cum ad observata recentt. sæpe respiciat, quod & ipse se facturum in *præfat.* pollicetur, exemplo Franc. Svarzeii, quem *hujus sæculi Gigantem inter Scholasticos* appellat. Sequitur & suas quasdam sententias, à reliquis Scholasticis discrepantes, sed magis in Compendium sua trahit, quam Oviedus, qui prolixior est. Ejus existant *Disputationes Theologica in summam Thomæ*, 8. Tomis, qui prodierunt Antwerpæ, ab anno 1643. ad annum 1655. quo ultimus in folio est editus.

- 48 ANTONIUS POLUS, Venetus, scripsit, ut tit. habet, *novum veritatis lumen in libb. Aristotelis de anima*, à nullo unquam Peripatetico ita perfecte cognitum, quod prodit Venet. apud Sim. Galignanum de Carera, anno 1588. in 4to, & toti

toti Cardinalium Collegio inscriptum est. Videtur hic esse Novator, & quidem satis argutus, qui ubique Aristotelem, ejusque Interpretes, cum Scholasticis confert, & singulis pene paginis, jam in Thoma, jam in Interpretationibus, atisque Scholasticis, aliquid reprehendit, ac quasi interdum eos contemptui habet. Scripsit item *Abbreviationem veritatis animæ rationalis, 7. librâ explicatam*, quæ prodit apud eundem, Venet. anno 1588. inscriptaque est Gregorio XIII. Pontifici, ubi multæ ventilantur controversiæ de origine animæ, ejusque immortalitate, & similes, in quibus profunda opus est speculatione. Scripsit *Dilucidationem veritatis, in Proæmium Physicorum Aristotelis, à nullo unquam peripatetico* (ut titulus habet) *explicatam*, in qua habentur nonnulla de methodo & cognoscendi principiis. Scripsit etiam *Digressionem de Circulo læteo, in defensionem Aristotelis; adversus omnes Peripateticos*. Quo certe, nescio, quid sibi velit ille, qui Aristotelem hac quidem in parte defendit, qua maxime falsus est. Quis enim unquam Mathematicorum concedet, illi in meteoris locum esse? Qui ab Aristotele hic dissentiant, vel Scholastici, vel Interpretes, vera dicunt, quique adversus illos pro Aristotele pugnant, hac quidem in parte delirant. Frustra itaque ab illo respondetur Scholasticorum opinionibus, cum omnes tæci sint, qui Aristotelis sententiæ suppetias ferre argutiunculis suis volunt.

PHILIPPUS à Sanctissima Trinitate, Carmelitarum Discalceatorum Provinciæ⁴⁹ sanctæ Theresiæ in Gallia Provincialis, scripsit *Summam Philosophicam ex mera Aristotelis & Thomæ doctrina, juxta legitimam Scholæ Thomisticæ intelligentiam*, quæ edita est Colon. Agripp. apud Wilhelmum Friesen, anno 1665. in 8vo. Et ille quidem ita sequitur Thomæ vestigia, ut & *Philosophicam* suam *summam*, ad methodum & rationem *summa Theologica* Thomisticæ dividere voluerit. Uti enim ille *summam Theologicam* in 3. partes, ita hic *Philosophicam* in totidem divisit. Quomodo etiam Thomas secundum partem, ob prolixitatem, divisit in *primam*, & *secundam secundam*, ita hic quoque secutus est ordinem Thomæ in proponendis quæstionibus & Articulis, à quo se ne latum quidem ungulam discessurum pollicetur.

CHRYSOSTOMUS JAVELLUS, Canapitijs, Ordinis Prædicatorum, varios⁵⁰ libb. scripsit in Philosophiam Aristotelis, quam pene totam suis illustravit commentariis. Frequens ejus apud Scholasticos nomen est. Scripsit *Commentarios in Logicam Aristotelis*, qui prodierunt Venet. anno 1650. in fol. Comm. in libb. *Aristotelis Physicos ac Metaphysicos*, Venet. anno 1555. in 8vo; in *libros Aristotelis de anima quæstiones*, ibidem in 8vo; nec non in *Aristotelis libros physicos quæstiones*, in quibus resolvuntur dubia Aristotelis, & Commentatoris ejus, Averrois, ac deciduntur juxta Thomisticum dogma, Venet. anno 1555. in 8vo. Scripsit & *Institutiones divinas & Christianas moralis Philosophiæ*, in partes 8. divisas, Venet. 1566. in 8vo. Omnium illorum librorum, si recte memini, Collectio instituta est, ac uno Volumine edita, in folio. Sed non succurrit jam, ubi prodierit. Vidi in Bibliotheca Academiæ Rostochiensis.

JACOBUS FOURNENC, Presbyter Congregationis Oratoriæ Dni Jesu, Doct.⁵¹
(N) 2 Theo-

Theologus, scripsit *Universæ Philosophiæ Synopsin accuratissimam*, ut titulus habet, in qua sinceriorem Aristotelis doctrinam, cum mente Platonis, passim explicat & illustrat, & cum Oribodoxis Doctorum sententiis concinnat. Edita est Parisiis, Anno 1655. in 4to, continetque *Logicam, Physicam & libb. de anima*. Jungit ille veteribus Scholasticis recentt. atque ex horum doctrina non pauca assumit ad Operis sui complementum. In doctrina de animæ origine diligenter recenset, atque examinat omnium sententias, ac suam quoque timide subindicat, quæ nova est, vel saltem innovata. Nam *cap. §. 3.* ubi refutat doctrinam illorum, qui animas propagari statuunt, aliquam sententiam proponit, quæ in eo consistit, quod putet esse etiam quandam materialitatem spirituum, secundum quam dici possint principium aliquod seminale habere, propter quod in illis requiri possit multiplicatio individuorum sub eadem specie. Terminis rem involvit, sed illud vult dicere, spiritus sua quadam ratione ex se producere posse spiritus, atque ita animam humanam producere posse aliam. Quare addit; *qui sic sentiunt, haud scio, an efficaciter à quoquam refelli possint; quia tamen singularis sententia est, paucosque patronos habet, nolo illam, tanquam certam, asserere; sua cuique sententia sedeat.* Hæc ille, qui plures ibi coacervat profundæ speculationis quæstiones de anima, in quibus, præ ceteris, præceteris, audiri Scholastici debent. Cum enim res illa consistat in meris speculationibus, in quo regno illi triumphant, illorum iudicii aliquid est tribuendum. Non est ulla homine dignior meditatio, cujus quantum sciri potest, perquirendum nobis merito est, tum quoad dogmaticam partem, tum quoad Historicam. Hanc omnium optime tradidit Cl. Salmasius in *Commentario in Epictetum, & Simplicium*, ubi magna cum industria veterum Philosophorum, Aristotelis, Pythagoræ, Platonis, Epicuri, sententias de anima, ejus partibus, potentiis, origine, *μετεμψυχώσεις*, immortalitate, congestit, prætereaque, ut hoc obiter moncam, de differentia Exotericorum & Acroamaticorum Aristotelis librorum differuit, à pag. 226. usque ad p. 244. multa monens de libris & Interpret. præcipuis Aristotelis, aliis non animadverta.

52

PETRUS à SANCTO JOSEPHO, Fulienfis, Compendiator est Philosophiæ, & Theologiæ Scholasticæ, non contemnendus. Quantum in se fuit, in succinctam & perspicuam brevitate conferre laboravit omnem illam doctrinam, cui tamen ex ingenio suo nova quædam subtilia cogitata addidit. Ejus libelli Parisiis primum prodierunt, postea recusi sunt in Germania aliquot Tomis, in 12mo. Scripsit *Ideam Philosophiæ naturalis, sive Physicæ*, Coloniz itidem editam, anno eodem. *Idea Philosophiæ Moralæ* prodit ibidem eodem anno. De anima separata, ejus cognitione, modo existendi, communicatione cum Angelis, aliisque animabus, quæ scripsit, arguta sane sunt, & lectu digna. In Ethicis, ad propria actionum, quæ pertinent, ad bonitatem vel malitiam actionum humanarum, & succinctè & eleganter, è Scholasticis sunt disputata, Thoma præcipuis, quem sequi præ ceteris videtur. Nam & exstat

ab illo scripta *Defensio S. Thomæ, adversus recentiores quosd. Scholasticos, qui prædeterminationem physicam ad actus liberos illi falso asserunt*, edita Lugduni, anno 1633. in 8vo.

DIDACUS MASIUS, Ordinis Prædicatorum, Philosophiæ & Theologiæ D.⁵³ ejusdemque Professor. ac D. Thomæ Interpres (his enim titulis se ipsum insignit,) edidit *Commentarios in universam Aristotelis Philosophiam, una cum questionibus, quæ à Philosophis agitantur*. Sed in illo libro, cui generalem istum fecerat titulum, nihil aliud, præter Physicam, duobus Tomis tractat, Aristotelem, ejusque Interpretes, Græcos & Latinos, diligenter se legisse ostendit, illorum dissidia accurate recensens, quibus addidit Thomam, & recentt. Aristotelis Commentatores, ac Paraphrastos, Methodi suæ rationes uberius in præfatione ad Lectorem exponit. Editus ille liber est Col. Agripp. A. 1628. in 4to.

MELCHIOR CORNÆUS, Theologiæ Prof. in Universitate Herbipolensi, e 54 Societate Jesu, scripsit *Curriculum Philosophiæ Peripatetica, uti hoc tempore in Scholis decurri solet, multis figuris & curiositatibus, & Mathesi peritis, & ad Physicam reductis, illustratum*; sic enim titulus librî habet. Est vero illud quasi aliquid mistum è Philosophia Scholastica & Mathesi, non corpus, sed σκέλετον; vere enim etiam in isto suo *Curriculo* omnia percurrit. Quæ enim spectant ad Logicam & Metaphysicam, in brevia quædam Axiomata ac quæstiones redegit. Non multum scilicet ipsis rebus, quas tractat, se immergens, sed velut litus tantum legens, novitatem operi conciliare voluit, additis quibusdam è Mathesi demonstrationibus, sed levibus illis, & vulgo obviis. Nam pene omnes Mathematicos partes percurret, & ad Physicam trahit, quantum ex illis, vel applicare, vel capere potest. Cum enim ad Planetas pervenit in *Curriculo* illo suo Physico, ubicunque potest, excurrit, & fere extra oleas vagatur, in ipso suo curriculo in viam & ordinem redigendus. Quam enim inconcinne tota Horologiorum Sciaticorum doctrina ad materiam de elementis, & de astris, refertur? Cetera, ex Mathematicis fundo in Physicis agrum translata, non aptam illic coloniam inveniunt. Quicquid tamen sit, si non alia re, certe nova quidem Operis forma se commendare voluit, ut solent nova veste induti, qui aliorum oculos in se convertere volunt. Prodiit Herbipoli, A. 1657. in 4to.

JOHANNES SCHULLERUS. An hunc Scholasticis accenseam, ignoro. 55 Se ipsum inter Scholasticos reponit, ac fuit Anti-Peripateticus, & quidem Cartesianus. Quoniam vero more tractandi singulari usus est, & ubique Scholasticos, in quibus illi à Cartesio non dissentiant, sequitur, quasi Semi-Scholasticus nobis sit Cartesianus. Fuit ille Philosophiæ Prof. in Gymnasio Bredano, ibidemque Pastor Ecclesiæ. Scripsit *Philosophiam nova Methodo explicatam*, cujus pars prior continet libris sex Metaphysicam, Theologiam naturalem, Angelographiam, Psychologiam, Logicam, Ethicam; pars posterior continet Physicam. Uti in parte prima Scholasticos quosdam Autores in medium adducit, suæ sententiæ suffragantes, ita in Physicis quoque omni sæpe conatu hoc agit, ut inveniat in illis sententias sibi adtipulantes. Utilis

iste liber erit illis, qui utramque, tam Aristotelicam, quam Cartesianam Philosophiam, jungere volunt, & cognoscere. Ubique etiam usum in Theologia ostendere laborat. Editus est liber Hagæ Com. apud Adrianum Vlacquium, anno 1663.

- 56 DIDACUS ALVAREZ, Medinensis, Archiepiscopus Tranenſis & Salpensis; ex Ordine Prædicatorum. Scripsit *de Auxiliis divine gratiæ, & humani arbitrii viribus & libertate, ac legitima ejus cum efficacia eorundem auxiliorum concordia*; Editus est liber Lugduni, ap. Horatium Cardonum, anno 1611, in 4to. Argumentum hujus libri est difficile & intricatissimum, dubiisque plenum. Ex. D. Augustino, & Thoma, præcipua solent afferri ad has Controversias, in quibus timide tamen, & magna cum cautione, procedendum. Inhibita est illa disputandi libertas ab ipso Pontifice, nec scilicet illæ Dissp. in hæresin aliquam erumperent. Paulus Leonhardus quem supra §. 39. citavimus, in ejusd. argumenti scripto, doctrinam controversiarum illarum recensuit diligenter.

- 57 GREGORIUS SAYRUS, Anglus, Ordinis D. Benedicti Congregationis Casinensis, Cœnobique S. Justinæ de Padua Monachus, scripsit librum, cui titulus: *Clavis Regia Sacerdotum, Casuum Conscientiæ, S. Theologiæ Moralis Thesauri, locos omnes aperiens, in quibus præcipue Canonistarum & Summistarum difficultates, ad communem praxin pertinentes, deciduntur & explicantur*. Operosus ille est in præceptis ac regulis ponendis, secundum quas conscientiæ casus examinari debeant, quo in argumento diligenter satis versatur. Prima ejus libri pars illa potissimum tractat, quæ ad Theologicam disquisitionem pertinent, quanquam & de homicidio, & autocheiria, quædam ventilentur, quæ ad forum pertinent, & in illo usum habent. Altera ejus pars potissimum ad Jurisprudentiæ usum facit. Agit enim ibi de dominio, possessione, furto, rapina, restitutione in genere & in particulari, de Judiciis, Advocatis & Notariis. Circa quæ multa argumenta profert, quæ ad circumstantias fori pertinent, potestque velut Indicis loco in multis haberi. Diligentissimus enim est in Autorum locis cumulandis. Adjecit porro Indicem quintuplicem, quo commode uti possumus. Liber prodit in fol. Veneriis, A. 1605. ap. Barettum.

- 58 LUDOVICUS MOLINA. Qui est dictus Hylas? Is est, qui omnes Jctorum paginas complet, & velut Oraculum à multis consultitur. Fuit quondam primarius in Academia Eborensi Profess. Theologiæ, & Soc. Jesu. Scripsit *de justitiâ & jure Tomos VI.* qui prodierunt novissime Moguntiæ, ap. Schönwetterum, A. 1659. Ediderat olim etiam *in partem primam D. Thomæ Commentarios*. Complexus est his libris *de justitiâ* pene omnia, quæ spectant ad jurisprudentiam, ex Thoma, & Scholasticis, plena manu adducens, quæ ad illustrationem jurium ex principiis moralibus pertinent. Nemo est, qui horum librorum utilitatem ignorat.

- 59 JOHANNES de LUGO, Hispalensis, è Societate Jesu, in Collegio Rom. olim Theologiæ Profess. & idem Cardinalis, *de justitiâ & jure* operosos quoque Commentarios scripsit. Initium fecit ille Commentationum suarum à *Tertia summe Theologica Thomistica parte*, ac processit ad *Secundam secundæ*, ex qua parte, qua Tho-

Thomas virtutes pertractat, unicam tantum, justitiam, sibi pertractandam assumpsit. Procedit per omnia jurisprudentiæ capita, & post Molinam & Lessium, scripsit, sed ita tamen rem suam instituit, ut magis è Theologorum & Scholasticorum fontibus sua hauriat, quam è Jurisprudentiæ fundo, ac tamen ad Conciliorum Canones, & Capitula Juris Canonici, se referat. Ubi occasio fert, ex Jure Civili Romanorum quædam assumpsit, sed ita tamen, ut magis Interpretes ejus audiat, quam leges ipsas è fontibus suis interpretetur. Prodiit editio novissima Lugduni, A. 1652. *in fol.* Idem scripsit de *Incarnatione Domini Dissp. Scholasticas*, quæ prodierunt Lugduni, A. 1623. *in fol.*

LEONHARDUS LESSIUS, è Soc. Jesu, Theologiæ in Academia Lovaniensi 60 Prof. scripsit *de justitia & jure, cæterisque Virtutibus Cardinalibus libb. quatuor, ad secundam secundæ D. Thomæ, à questione 47. usque ad 171.* Prior vtro prodiit separatus Tractatus *de justitia & jure*, cui etiam accuratorem operam impendisse videtur. Ultima editio prodiit Lugduni, A. 1653. *in fol.* Accessere Tractationes duæ ad defensionem hujus Operis; una, *de monte pietatis*, quæ ab ipso Lessio scripta, defendit quandam suam sententiam, occurrentem in libris *de justitia*, de monte pietatis, cujus occasionem peperit Controversia, à Moralistis instituta. Altera tractatio militat pro defensione quarundam thesium Lessii, quæ libro 2. cap. XI. dubio 20. & cap. 49. dubio 9. occurrunt, de licito usu acquiocationum, & mentalium restrictionum, quæ à Johanne Barnesio impugnatur, propugnantur à Theophilo Raynaudo. Titulus Dissertationis est: *Splendor Veritatis moralis, collatus cum tenebris mendacii, ac nubilo acquiocationis ac mentalis restrictionis.* Multa in illa Dissertatione utilia occurrunt, ad illustrandam hanc doctrinam, quam Jesuitarum, si Diis placet, solertia nobis perperit, de qua alibi pluribus dicemus.

JOHANNES AZORIUS. Etiam ille inter principes moralis doctrinæ est 61 recensendus, cujus existant *Institutionum Moralium partes 3.* in quibus universæ quæstiones, ad conscientiam recte aut prave factorum pertinentes, tractantur. Fuit Loricatus, è Soc. Jesu, & hoc Opus magna diligentia conscripsit, non è principiis Aristotelicis & Thomisticis tantum (Thomæ enim, ut omnes, methodum sequitur,) sed adhibitis in consilium Juris Canonici ac Civilis Interpretibus, & Scriptura ipsa. Prodiit liber ille Brixiae, A. 1617. ap. Franciscum Thebaldinum, *in fol.* Altera pars autem Mediolani, eod. anno, ap. hæredes Pacifici Pontii & Johannem Baptistam Piccium. Tertia denique eod. anno, ap. Thebaldinum.

SUMMA ANGELICA de CASIBUS CONSCIENTIÆ. Angelus de Cla-62 vasio, Ordinis Minorum Vicarius Generalis, compilavit ex Operibus Thomæ Indicem aliquem generalem Casuum, qui occurrunt, & decisi sunt, in Thomæ Operibus, sub titulis *Locorum CC.* Utilissimus sane liber est, ac operæ pretium profecto faceret, quod his adjiceret omnes Thomæ Commentatores, atque ex illis Locos Universales Casuales efficeret. Prodesse hic liber & Theologis & Jctis potest. Quod si in Jure tales LL. CC. Practicos Casuum civilium haberemus, magni profecto usus res esset.

Sed

Sed tanta est Objecti illius vastitas, ut facile deterreat cum, qui hunc laborem suscipere velit. Editus est liber ille Argentinæ, anno 1502. in 4to. majori caractere Gothico.

- 63 JACOCUS ZABARELLA Patavinus, nemini ignotus Autor, de quo prolixè verba facere opus non est. Scripsit in Logicis & Physicis, de anima, multa, omnibus celebrata Peripareticis. Edidit illius Opera integra Johannes Ludov. Havenreuterus, Medicus & Philosophus in Academia Argentorat. Francofurt. ap. hæredes Lazari Refneri, anno 1623. in 4to. Adversus illum Joach. Jungius, Rector Hamburg. Gymnasii, in Physicis aliquot Dispp. scripsit, in quibus doctrinam ejus, & sub ejus nomine omnem Peripareticam, exagitat. Aggessus autem est ille, quæ de principis corporis naturalis, & de missionis natura, apud illum habentur. Cum ingenium Jungius haberet mechanicum, & Mathematicum, accuratius physicas illas res est contemplatus, quam fecerunt Homines Scholastici.

- 64 FRANCISCUS TITELMANNUS, Ordinis Fratr. Minorum, Theologiæ apud Lovanienses Professor, scripsit *Summam Aristotelici Organi cum Scholasticis collati*, editam Lugd. A. 1480, sub titulo *Dialecticarum considerationum*.

- 65 ANTONIUS SCAYNUS. Autor ille non est ex Scholasticis, sed ex Aristotelis Interpret. optimis, cujus supra obiter Cap. XI. §. 27. mentionem fecimus. Subjungo tamen hic, & misceo Scholasticis, cum aliis nonnullis, ob argumenti affinitatem, cum supra omiserim. Edidit is *Paraphrasin in XIV. Libb. Metaphys. Aristotelis*, Romæ, apud Barthol. Gassum, anno 1581. in fol. Præmisit Operi luculentam præfationem, in qua multa continentur, quæ pertinent ad doctrinam *Libb. Aristotelis Metaphys.* Inter alia capite VII. occurrit ejus Observatio de Alexandri Aphrodisiensis *Commentario in libb. Metaphys. Aristotelis*, quem ait perperam ipsi adscribi, atque hanc suam sententiam adstruit adversus Sepulvedam. Censet itaque alterius cujusdam Alexandri, aut forte Mich. Ephesii, librum esse.

- 66 JOH. BAPTISTA MONLORIUS, Valentinus Bokayrentanus, Canonicus Oriolanus, non ignobilis Aristotelis Interpretes Latinus, scripsit in Aristotelis *Analytica priora*, quæ latinitate donavit, ac *paraphrasin & Scholia* addidit. Quibus Corinthis loco adjecti sunt ejusd. Autoris Libri duo, unus de *ἐντελεχεία*, alter de *ὑνι- versis*, vel, ut alii vocant, *Universalibus*, in quo præcipue docet, universalis esse in rebus, sine mentis operatione, adversus Nominales. Alioquin perspicue, eleganterque, pro argumenti condicione, scribit. Prodiit Francof. in 4to. A. 1593. ap. Joh. Wechelium.

- 67 ROBERTUS BALFOUREUS. Præclarus ille Aristotelis Interpretes est, cujus exstant *Commentarii in libb. Aristotelis Philosophicor.*, è quibus notiores sunt illi, quos in *libb. Ethicorum* scripsit. Scotus est natione, planamque viam insistit, & Aristotelem ex seipso explicat, non pauca elegantioris literaturæ adspersens. Scripsit & *Commentarium in Organum Logicum*. *Commentarius in Ethica Aristotelis* editus est Burdigalæ, A. 1620. in 4to.

JOHANNES COTTUNIVS in Patavina Academia Philosophus, scripsit varia, 68
interque illa *Commentar. luculentissimum in Aristotelis libb. Physicorum.* Præmisit
questiones Proæmiales utilissimas huic Operi suo, quarum primaria est Historia de
Aristotele, ex ipso illo libro. Omnia hic adducit in Aristotelis laudem argumenta,
additis etiam iis, quæ in contrarium afferuntur, & quidem non pauca Francisci
Patricii refutat, quæ ipse Aristoteli objecerat. Sane diligens adeo fuit in describendo
à capite ad calcem Aristotele, ut ne quidem crura ejus omiserit. Certe diligen-
tissimus ille Autor est in omnibus Aristotelicis examinandis, & cum Aristotelicis,
præcipue Græcis Interpret. conferendis. Nam Græcæ linguæ peritissimus fuit, ut te-
stantur ejus *Epigrammata, Græca lingua conscripta*, quæ Patavii edita sunt in lucem in
4to, anno 1653. Inter quæ exstant varia encomiastica in viros Europæ eruditos,
unumque in laudes Herm. Conringii. Ceterum & de *Aristotele universa Epigrammati-
ca* integrum scripsit librum, quem aliquoties à viris doctis laudatum inveni, & in
Catalogis Bibliothecarum nominatum. *Commentarius in libb. Aristotelis physicos* pro-
diit Patavii, apud Paulum Frambortum, in fol. A. 1648.

JULIVS PACIVS. Ille inter JCtos Philosophus, nec è vulgo, quod rarum in 69
illis est. Scripsit in libb. Aristotelis nonnullos, eosque è Græco in Latinam vertit
linguam, elegantioribusque Notis illustravit. Scripsit in Aristotelis libb. *Logicos*
omnes, quos è libris Mstris emendavit, ac vertit, ac perpetuis notis, tabulisque Syn-
opticis illustravit. Insigniter fuit Dialecticæ peritus, quod satis eruditis illis in jure
Scriptis ostendit. Scripsit quoque Notas in libb. *Physicorum* Aristotelis, quæ si recte
memini, Francof. editæ sunt. *Commentarius in Logicos libb.* prodiit Francof. ap. hære-
des Wechelii, in 4to, anno 1597.

HUBERTVS GIFANIVS. Jungimus Pacio Gifanium, in Philosophia Practica 70
parem, in Philologia, Criticisque, superiorem. Par certe nobile JCtorum, qui ac-
curatiora ad Jurisprudentiam studia attulerunt, quam nunc vulgo fit, cum plane illotis
ad illam acceditur manibus. Scripsit elegantissimos *Commentarios in Ethica & Po-
litica* Aristotelis, in 8vo editos, in quibus textum Aristotelis emendat, paraphrasi
illustrat, & simul Diffp. ad argumentum accommodatis, è Philosophorum veterum
recentiorumque Scholis.

ANTONTVS ROCCVS. Etiam hic inter interpretes Aristotelis supra omiffus, 71
merito sibi hunc locum vindicat, in primis numerandus, quanquam postremo hic
loco ponitur. Pauca ejus cognita sunt, ac rariora, quæ scripsit. In libb. *Physico-
rum Aristotelis* Commentarium edidit, quem nondum vidi, sed si ex altero quodam
ejus Tractatu de immortalitate animæ est æstimandus, nihil illi deesse credo acu-
minis, ad rem illam, quam tractat. Pro ratione tamen, & genio istius Philosophiæ.
Tractatus ille ultimus, quem nominavi, hoc titulo prodiit: *Anima Rationalis Im-
mortalitas, simul cum ipsius vera propagatione ex semine, via quadam sublimi pe-
ripatetica, non hactenus per Aristotelem signata vestigiis.* Hæc enim elogia ipse
Operi suo suspendit, & in præfatione ad Lectorem, regiam hanc viam unicamque

recte circa animæ rationalis immortalitatem philosophandi vocat. Ipse hæc de suo Opere prædicat, sponderque, lectorem non discessurum, quin in partes suas pertrahatur. Equidem fateor, nihil deesse ipsi argutarum ratiocinationum, è principiis peripateticis deductarum, sed, quantum mihi videtur, pressius urget, & subministrat argumenta, quæ materialitatem quandam animæ inferre possint, dum sua quadam ratione illam è materia productionem asserit. Quæ vero conclusiones hæc præsupposita sequantur, facile per se quis intelligit; nam quæ ad spiritualitatem animæ probandam vulgo habentur argumenta, tum ex revelatione, tum ex natura, petita, frigide ab ipso tractantur. Hypotheses autem ipsius omnes paradoxologiam & à communi peripateticorum ac Philosophorum sententia heterodoxiam, sapiunt. Liber prodiiit Francof. apud Fridericum Hertz, anno 1644. Petro Mauroceno, Senatori Veneto, ab Aut. inscriptis. Qui si extra Germaniam non prodiiit, videtur ob censuræ rigorem imprimi non potuisse; nec tamen ejus quicquam refertur in illa editione.

72 CHRISTOPHORUS BINDERUS. Subjungimus hunc omnibus nostris Scholasticis Scriptoribus. Nam de *Scholastica Theologia* in universum scriptis, egitque de ejus causis, origine, progressu, ac methodo legendi scholasticos, deque corruptelis Theologiæ, ab illis institutis. Fuit Theologiæ D. & Ecclesiastes Aulae Württembergicæ. Prodiit liber Tubingæ, anno 1614. in 4to.

Atque hæc de Scholasticis DD. dixisse sufficit, quorum plurimi fuerunt Hispani & Angli, exceptis Alberto & Thoma, aliisque nonnullis. Sed numero tamen hæ nationes videntur vincere. Certe magnam Gentis Anglicæ gloriam, hanc judicat patriæ suæ Panceyristes, Guilielmus Cambdenus, qui in libro rarissimo, Anglicaque lingua scripto, cui titulus: *Remaines concerning Britain*, edito Londini, anno 1657. in 4to, p. 14. enarrat omnes illos terræ suæ filios, & invidiam Gallorum monstrat, jam ab omni ævo Anglos fuisse Gallorum pædagogos. Cum tamen hi se pene totius Orbis magistros venditent. Nam Joh. Piccartus, in *Cetlopedia* sua, data opera id egit, ut omnium artium scientiam, ipsasque literas, à Gallis in universum genus humanum profectas, ostendat. Nimirum omnes gentes *πατριδωμανία* laborant, ut difficile sit inter illas federe arbitrum.

CAP. XV.

DE NOVATORIBUS IN PHILOSOPHIA.

5. 1. *P*lerique illorum Aristotelica se opposuere Tyrannidi, & in Physicis præcipue fuere occupati; diverso licet scopo atque genio. 2. Celebriores alii sunt Bernh. Telesius, & qui hujus nonnulla sua fecit, Franc. Patricius. Illius scripta & dogmata Physica recensentur: hujus autem ineptia exploduntur. 3. Hier. Cardanus, de cujus πολυγرافία, ingenio ob stulticiam cum sapientia mixturam vario, certamine cum Jul. Cæs. Scaligero, Scriptis Physicis, opinionibusque illorum Paradoxia, Physiognomia ei supposita, genio familiari, Arca-

Arcanis Prudentiæ Civilis, *avaritia*, & *Atheismo* ei imputato, differtur.

4. *Carpenarius* Anglus, Philosophiæ Liberæ Scriptor. 5. *Renatus Cartesius*, cujus *Vita Sellaque Historiam*, sed baud plene satis, *Joban. Tepelius* & *Job. Christoph.* *Sturmius* sunt persecuti. 6. *Epicurum* in nonnullis sequitur, *Atheismi* tamen immerito accusatur, licet *Ben. Spinoza*, aliique *Athei*, *Dogmaticis* ejus sint abusi. Lites ei à *Güb. Voetio*, aliisque *Theologiæ* more. *Sam. Marefi* Scriptum de abusu *Philosophiæ* ejus. 7. *Fundamentum Philosophiæ* ejus, cujus vitia, illorumque cause, è *Job. Bapt. Hamelio* & *Henr. Moro*, notantur. 8. *Scripta* quadam *Cartesii* potiori commendantur, *Dioptrica*, sc. *Lib. de Passionibus Animæ*, *Epistolæ*, *Tr. de Homine*, *Mechanica*, & *Chorca in Natalem Christi* *Augustæ Poëtica*. 9. *Epitomatores Philosophiæ Cartesii*, *Henr. Regius*, *Tattinghofius*, *Franc. Bayle*, *Ant. le Grand* (de cujus *Scriptis* plura afferuntur) ac *Jac. Rohault*. 10. *Commentatores* in eum *Job. de Raey*, *Dan. Lipsorpius* (doctrinam de motu, una cum *Job. Alph. Borello* & *Christ. Hugenio*, accuratius persecutus) & *Dn. de Cordemoy*. 11. *Cartesii principia* cum *Aristotelicis* miscuerunt & conciliarunt *Honor. Faber* & *Adr. Heerebord*, cum *Mosaicis* autem, labore vano ac inutili, *Job. Amerpoel* & *Dn. des Fourneilles*, bruta sensu carere, *Gomezii Pereira* ante eum docuit. 12. *Franc. Wilh. Lib. Baro de Nüland*, *Novator* in *Physica Anti-Cartesiana*. 13. *Thom. Hobbesius*, *Novator* in omni *Philosophia*, ac *Epicureismi* instaurator, doctus quidem, sed in *Literas* pariter atque *Religionem* injurius. A *Job. Wallisio* errorum in *Mathesi* puerilium est convictus. *Physicam* suam *Epicuream* (de qua *Honor. Fabri* additur judicium) è doctrina de *Motu*, nec tamen primus, derivat. 14. *Elementorum* ejus *Philosophiæ* ac *Leviathanis*, *Tyrannidi* ac *Atheismo* viam sternentium, *Historia* & *Recensus*. 15. *Problemata* ipsius *Physica* è *Rob. Boyle* confutata. *Indoles* ejus morosa & contentiosa. *Politica* ejus à *Gallia* avide excepta. *Adversarii* Angli & *Belgæ*. *Vita* ipsius *Historia* a *Georgios*. Ex ipso *Atheismi* sui principia hausit *Bened. Spinoza*. *Thomæ* nomen plerique *Novatoribus* proprium. 16. *Theophrastus Paracelsus*, homo illiteratus, sed ingeniosus, *Philosophiæ*, *Medicinæ*, ipsiusque *Theologiæ*, *Reformator*, *Magiæ* suspectus, *Enthusiastarum* *Recc. parens*, *Comm. ejus* *MSS.* in *IV. Evangelia*. *Sam. Siderocratis* *LL. CC.* *Sententia* ejus. 17. *Job. Espagnetius*, *Chymicus* ingeniosus, de cujus *χρῦσι* *Nominis* *Anagrammatica*, *Scriptis* *Chymicis*, *Paradoxiisque* illorum *Physicis*, & in his pluralitate *mundorum*, breviter agitur. 18. *Job. Amosius Comenius*, *Novator* in *universa Pansophia*, *Enthusiastico* affinis, cujus *Janna. L. Lat.* aliæque *Scripta Didactica*, tanquam *Barbara* & minus *Latina*, rejiciuntur. 19. *Physicæ* ipsius ad *Lumen Divinum* ex *Gen. c. I.* reformatæ, *nova Principia* & *Dogmata*, una cum *Libello* de *Frigore frigido*, iidem exploduntur. *Recollecta illa* sunt à *Job. Bayero*, *Comenio paulo accuratiore*.

Post absolutos Scholasticos, hos in medium adducimus, veteris Scholæ novaturientes discipulos. Horum aliquam partem jam supra Cap. XII. adduximus, ubi agebamus de Scriptoribus Antiperipateticis. Plerique enim, occasione affectatæ Tyrannidis Peripateticæ, rebellionem in hoc regno tentarunt, ut solent in republ. res novas moliri, qui fastidioso premuntur imperio. Ceterum Novatorum illorum non est unus idemque genius; aliqui illorum cum ratione insanunt, quidam toti sunt inepti, nec quicquam novi, præter techninorum varietates, in Philosophiam intulerunt, qui rectius fecissent, si domi compressis sedissent manibus, aut pinxissent cucurbitas, quam ut tam inficetas turbas excitarent. Gloriosæ venatio multos abripuit, paucos veritatis studium instigavit. Factum vero fuit à rebus naturalibus initium. Nam, cum illæ in sensus incurrerent, ac in notionibus plerique & speculationibus subsisterent Scholasticorum, ad sensus viam reducere demonstrationes suas laborarunt, & in singularibus exercere ingenium, ut expeditior esset Universalium doctrina.

2. Primus itaque, qui laudem aliquam hoc conatu quæsit, est BERNHARDINUS TELESIIUS. Consentinus is fuit ex Oppido Calabriae, scripsitque Opus *de Rev. natura*, juxta propria principia, quod in *libb. IX.* dispecuit, editos Neapoli, apud Horatium Sardanum, anno 1587. in *fol.* Thuanus tradit, cum à Patruo suo, Antonio, Philosophiæ suæ dogmata accepisse, qui, si recte memini, Opusculum aliquod scripsit *de Corona*, aliaque nonnulla Phisici argumenti. Scripsit & idem Bernhardinus Telesius alia quædam Opuscula, librum sc. unicum *de hiis, quæ in aëre sunt, de terra moribus*, qui prodiiit Neapoli, anno 1570. in *4to*, item *de Colorum* (quos omnes è principiiis caloris & frigoris deducit) *generatione*, qui eodem anno Neapoli editus est in *4to*, tum *de natura maris librum unicum*, (falsum illud esse natura contra Aristotelem disputantem, aquam vero elementorum numero ejicientem) ibidem anno 1570. in *4to*. Autor hic, ut præ se fert, in *proæmio libri de natura rerum*, ad sensum reducere vult dogmata sua. Primo libro demonstrat, solem à calore, terram à frigore constitutam, omnemque operandi facultatem illis inde provenire. Calorem, frigus, & materiam, tria principia esse ait, in quibus omnia consistant, variasque fieri diversasque operationes ratione locorum, in quibus illæ sunt, ac temperie & moderatione frigoris. Hinc siccitatem, & humiditatem, deducit, & mare solis calore è terra produci ostendit. Lib. 2. contra Aristotelem disputat de communi materia, de coelo, an igne sit naturæ, an calor & frigus sint substantiæ. Tercio libro impugnât qualitates elementares, siccitatem à calore provenire negat, quia calor liquefacit, humiditatem à frigore, quia frigus exsiccat. Rationibus etiam ostendere vult, omnem aquam sua natura esse calidam, ignem summe humidum; 4. humores in corporibus negat, ignem etiam & aërem à mistione corporum excludit. Quarto libro multa de calore solis disputat, multa de motu cælorum, & primo motore. Quinto Aristotelis de anima humana sententiam impugnât, ejusque potentias & facultates scrutatur. In sexto de generationibus animalium & plantarum agit,

in quo non adeo multa reperiuntur, à communibus sententiis dissentientia. In octavo de sensibus interioribus, passionibus animi, virtutibus & vitiis, multa adversus Aristotelem philosophatur. Hæc fere sunt præcipua ejus Philosophiæ capp. in quibus cum studio novaturire quis non videt? Hujus quædam principia sua fecit Franc. Patricius. Calorem enim & frigus operandi principia retinet, addidit vero spatium, lucem & fluorem. Sed is magis intricavit sua dogmata, quam ipse Telesius, & pro rerum veritate nebulas aliquas Platonicas captrat, quibus & sibi, & Lectoribus, tenebras offundit. Nullam enim veræ methodi, & artis Analyticæ, lucem illic comprehendens. Vid. quæ de Patricio *Cap. VIII. §. 3. & 4.* fusius sunt exposita.

HIERONYMUS CARDANUS, Mediolanensis, portentum ingenii insignis, 3 intuitu mixtæ cum sapientia stultitiæ. Novator in multis & Polygraphus, si quis alius. Tot enim libb. scripsit, ut & de *sua libris* ipse librum conscripserit, quo recenset tempora & occasiones librorum, à se scriptorum. Tria statuit elementa, aërem, aquam & terram: ignem sublunarem videt, astra calida magis & minus statuit; quæ in libris suis de *subtilitate & varietate* fuscè deduxit. In quibus multa continentur egregia, multa immiscentur ridicula, ut fuit ejus hominis ingenium per dilucida intervalla summe stultum, summeque intelligens. Scripsit præterea vastos libb. in omni philosophiæ genere, Philologicos, Logicos, Morales, Physicos, Politicos, Astrologicos, quos X. Voluminibus in fol. collectos, atque hætenus magnam partem ineditos, edidit Carolus Sponius, moderante Gabr. Naudæo, Lugdun. anno 1663. Physici sunt ejus libri, quos modo nominavimus, quibus est addenda *Allo prima in Calumniatorem librorum de subtilitate*. Hos Julius Cæsar Scaliger, vir aliquin summius, impugnaverat contradicendi pruritu magis, & vana gloria, ductus, quam rei ipsius veritate. In multis enim potius sophistam & cavillatorem egit, quam Philosophum, ac defendit Cardanum in non paucis Joh. Sperlingius in *Meditat. in Scalig. de subtilitate*, quæ prodierunt Wittebergæ, anno 1656. in 8vo. Sunt porro inter Opera ejus *Physica libris de secretis, de gemmis, & de coloribus, de vitali aqua sive aëbre, de fulgure, de natura liber*, hætenus ineditus, *de immortalitate animarum, Θεογνώσων liber primus, sive de tranquillitate*, itidem hætenus ineditus, *Θεογνώσων liber secundus, sive dialogus de vita producenda; Θεογνώσων lib. 5. sive de anima immortalitate, Θεογνώσων lib. 4. seu de Contemplatione, Θεογνώσων lib. 5. hyperboreorum*, de quibus multas illic speculationes habet. Magna enim passim prædicatio est apud vect. hyperboreorum, per quos Svecos esse intelligendos, nuper nos docere voluit Olaus Rudbeckius in *Atlantica* sua. Ceterum & tres illi Θεογνώσων libri tum primum sunt editi. Scripsit porro de *aceti natum, Problematum sectiones VII. Discorso di Vacuo*, Italica lingua, *Discorso, Si la qualita puo trapassare, de subiecto in subiecto*, qui quatuor tantum hætenus fuerant MSSi. Prodiit ejus *Physiognomia* scorsim Gallico sermone, in quam ex Italico est conversa. Sed vix mihi videtur genuinum esse Opus, quanquam ejus nomen mentiatur; nam lucri potius causa Bibliopolis id

factum crediderim. Valde enim adstrictus & brevis, præter morem suum, in illo est, neque omisissent, credo, hoc Opus inter cetera ejus edere, si pro genuino habuissent. Sed miror tamen, nullam ejus mentionem fieri in *Vita Cardani*, à Naudæo scripta, ubi diligenter omnia recenset, quæ ad Operum ejus Historiam pertinent. Multa in illo sibi excusat, multa etiam reprehendit. Quæ de genio suo, in *Physogn.* ista alibi que passim, recenset Cardanus, pro confectis habet Naudæus, & ad inanem ostentationem comparatis. Putavit enim hoc figmento se gratiam plebis aucupaturum, vel doctrinæ suæ auctoritatem conciliaturum, ut videretur quasi per Enthusiasmum scripsisse, quæ scripsit. Fuit, sicut miri ac variabilis ingenii, ita miræ quoque fortunæ. Multas cum Medicis conflictationes habuit, ipse Medicus, quorum fraudibus, artibus, calumniis pleni sunt ejusdem libb. omnes. Habuit etiam non contemnendam rerum civilium sapientiam, quod mireris in homine perpetuis speculationibus, & Scholasticis rebus, addicto, tum in plerisque actionibus suis infelice, nec rerum suarum provido. Scilicet cum tempus sibi non sumeret de rebus suis cogitandi, majus aliena curandi otium habuit; ac sunt sæpe homines, qui, cum sibi non sapiant, aliis tamen sapiunt. Edidit *lib. de Arcanis prudentia civilis*, Lugd. anno 1635. in 12mo, excusum, & Helmstadii recusum, cui *Proxoneta* dedit titulum, qui sane in societate civili versantibus est utilissimus, & nihil pene non habet fraudium, artium, technarum, quibus uti vulgo inter homines solemus, & ob quas adeo commendatur ab hominibus profanis. *Homo ille Politicus*, à quodam Pacifico à Lapide, & postea à Christoph. Pellero sub *Politici scelerati* titulo, editus. Laudatur Cardanus ab his, culpatur ab illis. Sunt, qui Atheismi illum crimine onerant, quod quidem non adeo è scriptis ejus elucet, quorum indicio quis interdum illum Fanaticum, & Enthusiasticum, habuerit, quanquam & Enthusiasticus quidam Atheismus sit. Inamitius item de illo judicium tulit Franciscus Sanchez in *Commentario ad Aristotelem de divinatione per somnium*, p. 139. & 257. Ridicula quoque de illo habetur Historia. Cum Bilib. Pirkheimerus honoris causa illum in Italia inviseret, hunc ille excipiens statim rogavit, an secum ferret pecuniam, cum vero is, miratus quæsti absurditatem, nihil præter necessaria sibi itineris esse subsidia responderet, recessit ipsi Cardanus, se non curare Transalpinos, nisi pecuniam sibi adferrent. Et, *ex illo tempore*, inquit Pirkheimerus, non *Cardanum*, sed *καρδαίων*, appellabam. De vita sua librisque propriis ipse scripsit.

4 CARPENTARIUS, Anglus ille fuit, scripsitque librum, cui tit. *Philosophia libera*, qua singulares & paradoxas sententias proponit, qualia e. g. illa sunt: Non dari naturales noticias, locum esse nihil, omnes res ex nihilo fieri, sensus non posse errare, ignem esse humidum, omnia elementa esse gravia, & similia. Non memini, ubi & quando editus ille liber. (ggg)

RENA-

(ggg) Nathanaëlis Carpentarii *Philosophia Libera*, triplici Exercitationum Decade proposita, in qua, adversus hujus temporis Philosophos, Dogmata quadam novâ discutuntur, prodiit Londini an. 1672. in 8vo.

RENATUS de CARTES, seu CARTESIUS, si quis alius, præcipuum inter Novatores nomen meretur. Neque enim ipse sibi tantum sapere voluit, sed & Sectam sui nominis condidit, quæ per totum Belgium, Angliam, Galliamque, & multas Germaniæ partes, se propagavit. Qui hujus viri vitam (hhh) descripserit, secundum omnes circumstantias, non est. Exigua tamen hinc illinc habentur ejusd. monumenta. Neque omnes pari consilio de ipso scripsere. Quidam enim ejus hostes multa de ipso perperam retulerunt, inprimis, quod spectat dogmata ejus. Philosophia simul & Vita illius aliquo modo adumbrata est à M. Joh. Tepelio, cujus exstat super hoc argumento libellus, Noribergæ in 12mo. editus, anno 1674. Agit vero in illo Opusculo primum de Aut. ipso, & occasione, qua inductus ad Philosophiam se applicuerit. Agit deinde de scriptis Cartesii, tum & de principiis Philosophiæ Cartesianæ. Hinc de adjunctis ejus Philosophiæ; postea de oppugnationibus, & propugnationibus ejus, item de judiciis virorum doctorum super Secta Cartesianâ. Exstat quoque Joh. Christophori Sturmii, Profess. Altorfini, brevis *Dissertatio de Cartesianis & Cartesianismo*, Altorfii A. 1677. in 4to. excusa. Sed & in illa de Aut. & Historia ejus vitæ, parum habetur, sed potius quædam de ejus doctrina tractantur.

Longa esset mihi enarranda Historia, si omnia, quæ huc spectant, in medium proferre velim. Ex Epicuri & Jordani Bruni Dogmatibus quædam reassumpisse videtur, quæ tamen ita perpoliit meditationibus suis, ut nova esse videantur. Primam illi litrem movere cœperunt Theologi, (iii) quibus nova plerumque hæreseos suspi-

cione

(hhh) Desideriis Morhosi, de vitæ Cartesii Historia fusius atque accuratius exponenda, satisfactum jam est ab Adr. Baiteto, Biblioth. Lamoignonianæ Parisiensis præfecto, cujus Opus de ista Gallicum prolixum, sub Tit: *La Vie de Mr. des Cartes*, Lutetiae an. 1691. in 4. Tomis duobus, prodit. Συναγραφὰς ejus Encomiasticam, præter alios Ephemeridum Anni 1692. Literariorum Scriptores Lipsienses, in *Affis Erud.* 4. 1692. M. Jun. p. 281. 291. exhibuerunt. Publicata est, biennio post, ab eodem Autore, Parisiis an. 1693. in 12. operis hujus sui majoris Epitome, Compendiarium Vitæ Cartesii sistens Historiam, & hoc insignita Titulo: *La Vie de Mr. des Cartes, contenant l' Historie de sa Philosophie, & de ses autres Ouvrages, & aussi ce qui luy est arrivé de plus remarquable, pendant le cours de sa Vie.*

(iii) Præter Theologos Reformatos, quorum plurimi, contra Cartesium & Cartesianos, suos strinxere calamos, è Lutheranis eos impugnant Valent. Alberti, Theologus Lipsiensis, in *Disp. inaugural. de Cartesianismo & Coccejanismo*, Belgio molestitis, quæ Διπλὴν Καππὰ inscribitur, Lipsiæ an. 1678. in 4to. edita, & Joh. Ad. Osiander, Acad. Tubing. Cancellarius, in *considerationum in Dogmata Cartesianorum Theologica Collegio*, Tubingæ an. 1684. in 8vo. publicato; E Pontificiis autem contra eosdem in-furrexit Pet. Dan. Huetius, Episc. Abrincensis in Gallia, in *Censura Philosophiæ Cartesianæ*, Parisiis an. 1689. in 12mo. publicata, & an. sequ. 1690. riclmstadii in 4. curante Henr. Meibomio Jun. recusa. Cui tamen, è Cartesianis modernis, D. Andr. Petermannus, Med. Prof. Lipsi. *Vindicacionem Philosophiæ Cartesianæ*, & Joh. Eberh. Schwelgingius, Prof. Brunensis, *Exercitationes Cathedrales*, an. 1690. Job. Sahotanus autem,

Philo-

cione laborare videntur: ac sunt in Belgio, qui Atheum, & pene ipsi Vanino similem, faciunt. Doceri certe illic Philosophia ejus primum prohibita, ac Aristotelica prælegi jussa. Sed ita Cartesiani Aristotelem prælegerunt, ut totum ad Cartesii mentem reformarent. Resuscitata illa lis nupperrime fuit, & magna in Academia Leidensi dissidia etiam inter ipsos Theologos inde enata, quod, Cartesianismi prætextu, ipse Atheismus novam speciem sumplisset. Prodierunt infames illi Ben. Spinosæ, aliorumque libri, qui omnes impingebant Cartesio suas sententias. Hinc ille in invidiam incurrit, qua facile, ut puto, se vivus expeditisset. Nam, post mortem ejus, quidvis in illum rejicere poterant ejus discipuli. Habemus, qui ex Aristotele, & Peripatetica Philosophia, nefanda dogmata produxerunt; neque tamen ob eam causam eversa est Peripatetica Philosophia. Facillimum enim est, alio detorquere sententias, & è principiis, male applicatis, educere conclusiones, Autori istorum inficiandas. In arenam cum ipso primus descendit Gisb. Voëtius, huic impar aggressor Achilli, adversus quem Philosophiam suam mascule defendit. Irreperunt tamen in hanc Philosophiam, ut dixi, abusus, de quibus peculiari libro Samuel Marsilius monuit Theol. ac Philosophiæ studiosos. Titulus ejus est: *De abusu Philosophiæ Cartesianæ subrepente, & evitando in rebus Theologicis, ac fidei.*

7 Primus, quem in lucem edidit, Liber de *Methodo* fuit, quo viam sternebat dogmatibus suis, quem postea subsecuti sunt libri *Physici*. Tota illa Doctrina fundata est super figuris corporum, & motu, in quibus admirabilis ejus solertia est. Omnes illas recensere hypothèses, res est ab instituto nostro aliena. Vid. Joh. Bapt. du Hamel *lib. 1. de consensu Vet. & Novæ Philosophiæ, nono capite*, ubi prolixè recenset, quæ pro veris ipse habet, & quæ videantur aliena; ac principia Cartesii ita ait cum rebus ipsis coherere, corporumque omnium vires, tum occultas, tum magis obvias, ita explicare, alla non esse naturæ primordia, vel doctissimus quisque facile dejeraret. HENRICUS MOOR, Anglus, vir ingeniosus, aliquantulum ad Platonismum inclinans, cuique frequens fuit cum Cartesio Epistolarum commercium (quæ adhuc leguntur inter *Opera ejus Philosophica*), singularem quandam Epistolam inter illas habet, quæ quam diligentissime hypothèses Cartesianas recenset, simulque ea, in quibus ingenio suo nimis indulgisse Cartesium credidit. Quos ejus Errores ille ad 3. capita reducit, nimirum (1.) ad simplicem, nudamque inadvertentiam, (2.) ad nimium, seu prudentiæ, seu honestæ astutiæ, studium, & denique (3.) ad enormem quandam Mathematicæ certitudinis, ac necessitatis, in singulis suis conclusionibus, affectationem. Ad 2dum caput refert illud de brutis animalibus, quæ inanimatas machinas, & insensata Automata fingit Cartesius; quod comminisci debuit, ne brutorum animas, pariter ac nostras, è sua philosophandi ratione, concluderet immortales. Cartesianam hanc sententiam nuper singulari libro propugnavit Anton. de Grand, in *lib. de Carentia sensus*

Philosophus Franequeranus, *Exetasis Censura Hueriana*, an. 1691. editam, reposuerunt. V. *Acta Erud. Lips. M. Fan. an. 1692. p. 8-17. & M. Sept. an. 1691. p. 431-435.* Gallico eidem Scripto respondit Pet. Silvanus Regis Paris, an. 1691. in 12mo.

sensus brutorum. Pertinet & huc illud, de non investigandis finibus earum rerum, quas in naturæ complexu videmus, quo præcavit spinosas quasdam quaestiones, quæ circa eam rem solent formari. Ad 3. caput refert, quod rarefactionem, & condensationem, fieri ad modum spongiæ crederet, nempe distantiam, sive spatium, & corpus idem esse realiter, nec ullam ullibi fingi posse extensionem, quæ non sit realis alicujus corporis affectio. Cui fundamento totam doctrinam de immensis, numero, & magnitudine, vorticibus, deque particulis primi elementi in infinitum divisibilibus, superstruit. Refert & huc commentum illud de formatione particularum striatarum, earumque motu, qui non sit plus minusve motus in natura uno tempore, quam alio. Sed illa, cum refutatione operosa, apud Morum legi possunt, qui quidem Vacuum illud, Cartesio negatum, ideo impugnat, quod in hypothesebus suis extensionem ne quidem à natura spiritalia excludat, ut videre est in libris ejus *de immortalitate animæ*, ubi spiritui finito, & animæ separatæ, figuram ovalem adscribit, & in libris *Metaphysicis*, ubi omne illud, quod arte solet fieri, Vacuum, aëre non repletum, quod materiam tamen subtiliorem esse vult Cartesius, pro immateriali principio agnoscit, & pene ipsum Deum facit.

Cartesii Opera prodierunt aliquoties junctim & seorsim in Belgio, ut omnibus notum est. *Dioptrice* ejus accuratissimum est Opus, & magno ingenio conscriptum, ubi doctrina de meteoris solidissime explicatur. Libellus ejus de *Passionibus animæ*, qui, & junctim, & seorsim, prodit, in affectuum doctrina egregia multa docet, quatenus moralia principia cum Physicis conveniunt. Post mortem prodierunt quoque nonnulla ejus, (kkk) ut *Epistole*, in quibus multa specialia principiorum suorum explicat, & alia multa occurrunt, quæ ad Historiam Philosophiæ ipsius spectant. Editus est quoque *lib. de Homine* à quodam Florentio Schylio, ex Gallico in Latinum conversus. Sed hunc librum postea pleniorē edidit, & accuratius conversum, Dn. de Clerfilius. Vult huic libro Cartesius addere *Tractatum de mente humana*, verum non eo pervenit. Quare hanc operam in se suscepit Ludov. de la Forge, cujus liber Bremæ prodit in 4to. Ceterum de tota summa Philosophiæ Cartesianæ multa habentur cognita digna, in præfatione libri istius *de homine*, editus Clerfiliensianæ. Reliquit & *Tractatum de Mechanica*, Gallica lingua scriptum, quem in linguam Latinam convertit D. Joh. Dan. Major. Ceterum nec Poëticæ artis rudis fuit. Habeo enim, inter Schediasmata mea, Choream, Gallice *Ballet* dictam super Natalem Reginæ Christiænæ, *La Naissance de la paix*, quam in Germanicam linguam convertit Joh. Freishemius.

Tom. II.

(P)

9 Fuere

(kkk) Quæ novissime Amstelod. an. 1701. in 4. prodit. Collectio *Opusculorum* Cartesii *Posthumorum*, Physicorum & Mathematicorum, partim Gallicæ, partim Latine, scriptorum, præter *Diff. de Lumine*, & aliis *Objectis sensuum primariis* (Fragmentum *Tractatus de Mundo*, ab Autore suppressi) & *Explicationem Machinarum Mechanicarum*, jam ante editas, *Regulas ad directionem Ingenii*, *Inquisitionem Veritatis per Lumen Naturale*, *Primas cogitationes circa generationem Animalium*, & *de Saporibus*, *Excerptaque à MSS. Algebraicis*, hæcenus *avendo* scæ, uno fascie completitur. De singulis V. Recensum hujus Sylloges, in *Actis Erud. Lips. M. Dec. an. 1701. p. 532-543.*

- 9 Fuere multi, qui ejus doctrinam, vel in compendium redegerunt, vel Commentariis illustrarunt, vel suis dogmatibus miscuerunt. E primo genere est HENRICUS REGIUS, cujus exstant *Fundamenta Physicæ*, in quibus doctrinam Cartesianam proposuit, sed non satis recte perceptam, & Additionibus quibusdam, quas Cartesio sublegebat, auctum. Queritur de illo passim Cartesius in *Epistolis*. Editæ sunt Amstel. A. 1646 in 4to. Est & quidam JOH. TATTINUS SOFIUS, qui *Clavem Philosophiæ Cartesianæ* scripsit. FRANC. BAYLE Gallica lingua complexus est ejus doctrinam, libro, qui inscribitur; *le Systeme general de la Philosophie*, (III) edito Anno 1669. Tolosæ in fol. XI. Capitibus pertractat Metaphysicam, Logicam, Principia naturalis Philosophiæ, doctrinam productorum in visceribus terræ, Meteororum, sensibilibus qualitatibus, plantarum, animalium, hominum, humanarum passionum, & denique Ethicam. ANTONIUS LE GRAND *Philosophiam Veterum à mente Renati des Cartes, more Scholastico, breviter digestam*, scripsit, quæ Londini edita est A. 1671. in 12mo. Scripsit idem Autor *Institutionem Philosophicam* uberiorem, qua omnes partes Philosophiæ ex mente Cartesii explicat, & methodo Dialectica tradit, & stylo perspicuo. Liber ille ante annos X. in 8vo. prodiiit Londini, A. 1672. & nuperime anno elapso auctior ibidem in 4to. postquam Norimbergæ recudi coeperat Anno 1679. in 8vo. Ejus quoque exstat *Historia Naturalis*, quæ quasi pars specialis est *Institutionum Physicarum*, in qua experimentis agit, & ratiociniis. Prodiit illa Lond. anno 1673. in 8vo. & Norimbergæ recusa est. Credo illam auctiorem aliquando prodituram. Nam argumentum illud infinitis modis augeri potest. Scripsit & *Vindicationem pro Philosophia Cartesianâ contra Sam. Parkerum*, quæ hoc Anno 1682. prodiiit Londini, in 8vo. & tangit præcipuas ejus cum Theologis & Philosophis controversias. Ante non fuit Cartesianæ Philosophiæ addictus Autor ille; scripsit enim Gallica lingua librum, cui titulus: *L'Homme sans passion*, quo veterem illum Stoicismum defendit, & serio quidem. Quam suam doctrinam ipse postea refutavit, postquam Cartesianæ Philosophiæ addictus esse cepit. Cartesius enim hanc doctrinam accuratius, quam ullus Vett. Philosophorum, è principijs suis eruit, uti liber ejus *de Passionibus animæ* ostendit. Scripsit & JACOBUS ROHAULT *Traitéum Physicum*, Gallica lingua Paris. A. 1671. excusum, Amstelodami v. A. 1672. recusum, in 12mo. Autor ille, postea in linguam Latinam è Theophilo Boneto conversus, prodiiit, adjectis Antonii le Grand Animadversionibus in eum, Londin. in 8vo. A. 1682.

- 10 Qui Commentariis Cartesium suis illustrarunt, non pauci fuere apud Batavos. Est illic JOH. DE RAEY, Prof. Physicæ, primum Leydenfis, nunc Amstelodamensis, qui perpetuas in illum *Dissep.* edidit. Seorsim, sub ejus nomine, prodiiit *Clavis Philosophiæ Naturalis Aristotelica Cartesianæ*, liber ad intelligentiam principiorum Cartesianorum neces-

(III) Præter *Systema Philosophicum Generale* Gallicum, Franc. Bayle, Med. D. & Prof. Tolosanæ, Latine, triennio abhinc, Tolosæ an. 1700 in 4. Tomis Tribus, *Institutiones Physicas, ad Usum Scholarum*, publicavit, de quarum Methodo, Hypothesibus & Dogmatibus, tum à lii Epimeridum Literariorum Scriptores moderni, tum Lipsienses, in *Actis Erud.* an. 1702. M. Sept. p. 387-391. & M. Oct. p. 452-457. possunt consuli.

necessarius, Lugd. Batav. 1677. editus altera vice auctior, in 4to. Ceteris omnibus illum ego prætulerim. Fuit enim Discipulus Cartesii assiduus, & præterea singularis ingenii & judicii. DANIEL LIPSTORIUS edidit quoque *Specimina Philosophiæ Cartesianæ*, (Lugd. Batav. A. 1653. in 4to.) in quibus præcipue doctrinam de motu enucleatim proponit, & ad certas regulas reducere laborat. Quod argumentum multorum jam ingenia sollicita habet, imprimis JOH. ALPHONSUM BORELLUM, Italum, virum singularis & acutissimi ingenii, qui *de motu, & vi percussionis, librum* edidit, & novissime alios *de motu animali*, in quibus omnium motuum in animalibus causas ostendit, & quidem è principiis Mathematicis & Mechanicis. Sunt, qui Cartesii istas Regulas de motu non parum sollicitant, easque maximam partem falsas pronunciant, quod Cartesius potius hic Mathematicas rationes motus abstracti spectavit, quam motum ipsum corporibus concretum. Ideoque hoc negotium præ ceteris magna diligentia excoluit CHRISTIANUS HUGENIUS, qui, globis è varia materia confectis, atque inter se collisis, motus & impulsus doctrinam novis Axiomatibus proposuit, uti in *Altiis Anglicis Societ. Regiæ* legitur. Aliqua etiam hujus argumenti habet FRANC. WILH. BARO DE NÜLAND, in *Physicæ suæ Elementis*. Est quidam CORDEMOY, qui Gallica lingua libros scripsit, alterum *de Discrimine Corporis & animæ*, (*Le Discernement du Corps & de l'Âme*. V. Oldenb. *Transacti* p. 306. & *T. II. Ephém. Gall.* p. 258.) in quo corporis & animæ proprietates & operationes, quatenus inter se communicant, ostendere laborat; alterum *de Verbo*, in quo de natura omnis loquelæ prolixè agit. Uterque libellus, conversus in Latinam linguam, prodiiit Genevæ, in 12mo.

Qui Cartesianæ tandem principia suis miscuerunt, multi sunt, præcipue in Angliâ. HONORATUS FABER, qui nostro tempore è Soc. Jesu Philosophiæ Cursum scripsit, in Physicis omnia, quæ potest, novorum dogmatum confert cum veteribus. Aristotelem certe, nova aliqua, & inusitata inter suos methodo, secutus est, quam ob causam etiam male auditus suis, quasi Cartesianismum sectaretur. A quo tamen crinine se defendit in *tribus de hypothesi suâ Philosophicâ Epistolis*, Moguntiæ in 12mo, editis, anno 1674. Per omnia enim Physicæ capp. procedens, ostendit, in quibus à Cartesio differat, & in quibus consentiat. Certe in doctrina de formis non adeo ab ipso diversus est, ut qui ostendat, jam tum Aristotelem in eadem fuisse sententia. Nusquam enim Aristoteles formas dixit substantias, quanquam *σώματα* appellet i. e. substantiales, quæ substantiam perficiant. Parallelismum, & dissensum Aristotelicæ & Cartesianæ Philosophiæ ostendit ADRIANUS HEERBORD in *Philosophia suâ naturali*, quæ edita est Lugd. Bat. anno 1643. in 8vo, cujus & plures exstant libri. Sed hoc potissimum Philosophiam naturalem proposuit. Fuit quidam JOH. AB AMERPOEL, qui Cartesianæ principia cum Mosaicis contulit, in *Cartesio suo Mosaizante*, Leovardiz edito, anno 1669. in 12mo. Similis argumenti liber Gallica est lingua scriptus à quodam DES FOURNEILLES, quo Systematis Cartesiani cum Mosaico convenientiam, ejusque opinionem de anima brutorum nihil periculosi habere, ostendit. Sed solent interdum homines suo sensu ita abundare, ut de illo aliis etiam largiantur, quod & hic factum esse crediderim.

Neque enim puto, Cartesium, cum primum in meditationes principiorum suorum incidere, Moſen antea evoluisse atque ex eo conclusiones formasse. Postquam ſemel illæ formatae erant, ingenio facile erat viam comminisci, qua utraque jungeretur. Perpetuus autem ille, qui inter res ipsas Analogismus est, in opinionibus etiam conciliandis valere potest. Quod attinet Cartesii doctrinam de Anima brutorum, quod ipsa plane non sentiant, fuit jam dudum ante ipsum GOMEZIUS PEREIRA, Philosophus ac Medicus Hispanus, qui librum edidit, cui titulus: *Antoniana Margarita*, quem ipse sic vocavit à nominibus Parentum suorum. In illo eadem doctrina proponitur de carentia sensus brutorum. Plura de ipso videri possunt apud Nicolaum Antonium in *Bibliotheca Hispanica*, & apud Vossium libro Terrio de *Idololatria Gentili*, c. 41. p. 939. 940. Ed. Francof.

- 12 Cartesianas hypothesen, non pauci sunt, qui ventilant, è quibus tamen illi, qui doctrinae ejus fundum non attingunt, infelicitè versantur. Nisi enim quis omnis rei Mathematicae gnarus sit, & mentem Cartesii ex ipsis scriptis assecutus fuerit, nihil plane agit. Est quidam FRANC. WILHELMUS, LIBER BARO NÜLAND, qui *Elementa Physica* scripsit, sive *nova Philosophiae principia*, in quibus, ut titulus habet: *Cartesianorum principiorum falsitas ostenditur, ipsiusque errores, ac paralogismi ad oculum demonstrantur*. Lib. editus est in 12mo, Hagæ Com. anno 1669. Promittit plura adversus Cartesium, etiam Metaphysica, quæ an ex illo tempore prodierint, mihi non liquet. Exiguus libellus est, quo Cartesium refutat, vix 4. foliorum. Is non à corpore, Cartesianæ Physicæ principio, sed ipso adco nihilo, incipit, ac ostendere vult demonstrationes, quibus evinci possit, mundum esse è nihilo creatum, atque hoc suum nihilum ille infinito æquivalere contendit. Finitum ens medium proportionale inter nihil & infinitum ipsi est, cujus ille Mathematicas demonstrationes vult reddere. Vacuum contra Cartesium admittit in natura, corporis Physici rationem formalem, non in extensione, aut doctrinali dimensione, sed in densitate, ac raritate, constituit. Hinc ad motum unicum Dei, Supremi Entis, in productione corporum instrumentum, procedit, cujus regulas etiam à Cartesio diversas habet.

- 13 THOM. HOBBEſIUS, Malmesburiensis Anglus, Regis Britanniae hodierni quondam Præceptor, magnus in Philosophia omni Novator, tantoque pejor, quo propius fidem & religionem affigit. Nullus hoc seculo exstitit crassior crudiorque Epicureismi propagator, doctus quidem, & rei Mathematicæ intelligens, unde pleraque principiis suis accommodavit. Scholasticam doctrinam omnem contempsit: passim enim traducit DD. Academicos. Omnium scientiarum reformator videri voluit, sed infelicitè in multis est versatus. Quod enim Mathematica attinet, in quibus ille sibi triumphare aliisque visus est, in hoc suo velut fundo, adortus est ipsum JOH. WALLISIUS, Professor Mathem. Oxoniensis, vir celeberrimus, ac pueriles errores ipsi ostendit. Honoratus Fabri, in *secunda Epistolarum*, quas modo laudavimus, n. 16. de ejus Philosophia ita judicat, cum vix quicquam addidisse de suo rei physicae, nisi quantum ex Epicureismo desumpserit, nihil, nisi corpus, & corporis modum, concipi à nobis posse, credens,

dens, uno motu, positu, figura, ac mole, omnia perfici. Inane, dixit, esse incorporeum, & ipsam cognitionem merum esse motum, animamque corpoream. Hæc tam bella principia, quam infamibus paradoxis fenestram pandant, dici non potest. Quod Physica attinet, è doctrina de motu omnia demonstrare allaborat, atque, in *Epistola ad Sorbierum*, libro de natura aëris præfixa, primum se jactat, qui ita in physicis philosophari docuerit. De quo vereor, ne litem illi Cartesius, alique, moveant, ne quid de veteribus dicam, Epicuro & Aristotele. Uterque certe in motu rationem operationum naturalium posuit. Aristoteli natura ipsa principium motus definitur. Hobbesii Opera omnia prodierunt Amstelod. anno 1668.

Elementa Philosophiæ scripsit, atque in III. Sectiones divisit, primam de corpore, 14 secundam de homine, tertiam de cive. PRIORIS SECTIONIS partes ille facit IV. Prima illi dicitur *Computatio*, seu *Logica*, ubi de Philosophia in genere agit & de nominibus. Pars secunda est ipsi Philosophia prima, ubi agit de loco & tempore, corpore & accidente, causa & effectu, potentia & actu. Pars tertia agit de rationibus magnitudinum & motuum, ubi integra Geometria & Statica tractatur. Pars quarta agit de naturæ Phenomenis, (1.) de sensu & animali motu, (2.) de universo & de sideribus, (3.) de luce, calore, & coloribus (4.) de frigore, vento, glacie, &c. (5.) de sono, sapere & tactu (6.) de gravitate. SECTIONE SECUNDA de homine, pauca admodum affert de ejus constitutione & natura; in argumentum enim de natura visionis incidens totam pene Opticam proponit, quæ doctrina bene ab ipso est exculta. In TERTIA SECTIONE de Cive, novam sibi viam invenisse visus est, qua demonstraret Monarchiam. Liber ille paradoxis sententiis est plenissimus, & velut quidam earum promicondus. Alter ille, qui ipsi subjunctus est, sub *Leviathanis* nomine prædiit, ipsoque titulo arguente monstri aliquid alere videtur. Continentur in illis libb. principia Tyrannidis, & Atheismi. Ex ejus schola certe BENED. SPINOSA prædiit, & quicumque ejus in Batavia partes sequuntur. Editus etiam fuit *Leviathan* ejus Belgica lingua, & ex Anglica in illam conversus est ab Abr. Berkelio, viro docto, & editis in aliquot Autt. Græcos Commentariis celebri, qua in editione aliqua habentur, quæ non sunt in Latina. Belgica editio prædiit Amstelodami, anno 1667. in 8vo.

Scripsit præterea *Problemata* quædam *Physica*, per modum Dialogi, in quibus pleraquæ suarum hypothesium Physicarum proponit: sed ita quidem exceptus est in nonnullis à ROBERTO BOYLIO, ut gloriari amplius de his hypothesibus suis non possit. Fuit illi continua cum Philosophis ceteris contentio. Vivebat, sapiebatque sibi quasi extra societatem constitutus, morosus homo, omnia carpens & reprehendens, in exilium aliquando missus, urgente Clero, postea tamen revocatus. Conatus Regiæ Societatis contempsit, ideoque adversus illum sæpe conclamatum est. Boyleus certe & Wallisius ipsi ostenderunt, satis modice apud illum *habere philosophiam*, quod ille lemmatis instar imagini suæ adscribi curaverat: *En quam modice habuit Philosophia!* Acerbiores in ipsum popularium, quam ceterorum, censuræ fuerunt. In Gallia ejus Philosophia Civilis magno cum applausu est excepta, ac libri, illuc spectantes, in lingua

Gallicam conversi, curante Sam. Sorbierio, Historiographo Regio. Vernacula lingua multi sunt, qui adversus ipsum scripserunt integra Volumina. E Latinis cogniti nobis sunt SETHUS WARDUS, qui *Exercitationem in Thoma Hobbesii Philosophiam* scripsit, quæ strictim ejus Paradoxa recenset, & refutat. Prodiit Liber Oxoniæ A. 1656. in 8vo; scripsit adversus ipsum RICH. CUMBERLAND, in argumento de jure naturæ, librum satis operose, & cum diligentia, conscriptum. Deinde JOH. TEMPLERUS Theologica ejus dogmata præcipue exagitavit, Theses & Antitheses distincta methodo sibi subordinans, ex quo vel uno summaria dogmatum ejus cognitio haberi potest. Est & quidam GISEBERTUS COCQUIUS, qui librum scripsit, cui titulus: *Hobbes Elenchomenus, seu Vindicta pro lege, imperio, & religione*, excusum Ultrajecti, A. 1668. in 12mo. (mmi) *Vita* Hobbesii nuper prodiit, qua continentur pleraque, quæ ad historiam ejus spectant. Recensentur ejus libri; additur Carmen aliquod clumbe, cujus ipse Autor est, quo Vitam suam describit variis fortunæ vicissitudinibus fluctuantem. Ex Hobbesii fontibus BENED. SPINOSA hausit, cujus *Ethica* aliique libelli, ab ipso scripti, vestigia ejus Philosophiæ fuerunt, ita tamen discrepant, quod, quæ Hobbesius in arcanis habuit, ille profiteatur palam, atque ita plane non regat Atheismum. Exstat *Epistola* apud Spinosam, qua ipse exponit differentiam suorum Hobbesianorum dogmatum. Atque hæc de Thoma Hobbesio dicta sunt, de quo etiam hoc, quod ridiculum esse possit, observo, plerisque illis Novatoribus Thomæ nomen esse.

- 16 PHIL. AUREOLUS THEOPHRASTUS PARACELSUS von Hohenheim. Mirabile huic homini, ut nomen, ita ingenium fuit, novus quasi literati Orbis Cometa, Novator in Theologia, & Philosophia, ipse pene illiteratus, i. e. nulla Scholastica doctrina imbutus. Mira huic animi, sed plane sylvestris, fertilitas, tot nova peperit dogmata perpetua Theologorum & Philosophorum, offendicula. Magna tamen in ipso mentis vis fuit, magna Arcanorum naturæ cognitio, quo factum est, ut Medicinam in novam aliquam speciem transfunderet. Gloriarī tamen Germani hoc nomine possunt. Hujus enim artibus pene tota Schola Medicorum Galenica de sua dejecta est dignitate. Quod si viro illi contigisset in juventute literarum cultura, quibus ornasset suam doctrinam, non majus habuisset Germania Nomen. Quanquam nec *avτοδιδακτος* fuit Paracelsus, sed præcipua doctrinæ suæ Isaaci Hollandi scriptis ineditis, unde multa cum descripsisse quidam volunt, & Doctoris ejusdam Chymici informationi, debuit. Nunc sordes illæ monstrosorum terminorum, quorum est ipse Autor, infamant ejus doctrinam, & magiæ etiam suspectam reddunt. Nam Magorum sacra delibasse ipsum apparet, à qua suspitione bona tamen fide illum liberat Gabr. Naudæus. Æquius quoque de illo judicabunt, qui, scripta ejus omnia esse posthuma, nec à vivo quicquam literis com-

(mmi) *Vita Thoma Hobbesii* *αὐτοβίωτος* prodiit Carolepoli, apud Eleutherium Anglicum, sub signo Veritatis, an. 1681. in 12mo. Autorem, qui nominis sui literas initiales R. B. prælationi subiecit, non alium esse credo, quam Radulphum Bathurst, Collegii Trinit. Oxoniensis Socium, cujus in laudem Hobbesii, ac Libelli ejus de *Natura Hominis*, Jambis elegantes, una cum Abrah. Cowley carmine simili Anglico, *Vite* huic sunt præfixi.

comprehensum, consideraverint. Quod si manus à Theologia abstinuisset, minus in se derivasset invidiæ. Nam extant non solum inter Opera ejus edita, multa Theologica, sed inter inedita etiam. Et adhuc supersunt in *IV. Evangelistas Commentaria*, quæ lingua Germanica scripta, in Bibliotheca Isaaci Vossii latitant, in qua ipse ego vidi. Est quasi pater Enthusiastarum Recentt. qui è Theologia & Philosophia quasi mixtum aliquod chaos confecerunt, unde VAL. WEIGELIUS multa hausit, & qui ex ejus Schola prodierunt. Quo nomine ipse quoque JOH. ARNDIUS in suspensionem est tractus, qui alicubi in libris suis *vom Wahren Christenthum* honorificam Paracelsi mentionem facit, sed defensio est peculiari scripto ab Henr. Varenio, Augusti parente. De Paracelsi Operibus, omnique Chymicorum illa doctrina, prolixius ago in *Episula de Transmutatione Metallorum*, ubi tota historia Autt. Chymicorum proponitur. Exstat libellus quidam Germanicus, cui titulus: *Cyclopædia Paracelsica Christiana*, à quodam SAMUELE SIDEROCRATE collectus, qui sub titulis Locorum collocat sententias Paracelsi, easque cum dictis S. Scripturæ conjungit. Impressus est liber ille Nirdgendsheimii, anno 1583. in 4to.

JOHANNES ESPAGNET. Autor hic totus quantus Chymicus est, sed ex illis, qui subtilitatem aliquam & ingenium attulerunt ad hanc doctrinam. Fuit Præses Parlamenti Burdigalensis. Nomen suum non præfigit, nisi Anagrammate involutum: *Ipse mea est in Agno*; & item alio: *Penes nos unda Tagi*. Libros scripsit duos, quorum alter titulum habet: *Enchiridion Physices restructa*; alter: *Arcanum Hermetici Philosophia*. Primus liber per theses conscriptus est, proponiturque dogmata magni momenti & ponderis. Ignem & ærem, è numero Elementorum excludit. Mundos innumerabiles agnoscere quoque videtur, quod fecerunt ante ipsum Jordanus Brunus, & Thom. Campanella, eamque sententiam cum Scriptura S. conciliare nititur. Ceterum plana est scribendi ejus ratio, inque dogmatibus admodum perspicua, & in hoc primo libro quasi viam sternit, & principia ordinat ad Opus *Arcani Hermetici*. Altero Lib. Chymicorum doctrinam, quantum per ipsa artis mysteria licet, distincte, enucleateque proponit, sine tritis, ut ante ipsum multi. Liber prodiit aliquoties recusus, nunc autem rarior; nihil vero in omnibus exemplaribus illius mutatur. Unum ex illis prodiit Rhotomagi, anno 1647. in 16mo.

JOHANNES AMOS COMENIUS. Notissimus ille est vel pueris, qui nondum ære lavantur. Nam variis suis scriptis aliquam ostendit novaturiendi pruriginem. Instituit novum philosophandi genus, atque omnem doctrinam & Philosophiam, à capite ad calcem, reformare voluit. *Panosophiam* enim molitus est, ac pene ad umbilicum perduxerat, cum ipsi, in patriæ suæ eversione, scriptum illud periret. Prodromum tamen ejus in lucem edidit, quem secuta sunt nonnulla alia Philosophici argumenti, quæ Amstelodami edita sunt, in *fol.* In Theologia ad Enthusiastum accedere est visus, ac licet cum Calvinianis habuit in argumento Visionum Prophetiarum, & millenarii Apocalypticæ. In re Scholastica varias excogitavit methodos, diversus à se ipso interdum, & consiliis suis distractus, quæ ego neque damnaverim, neque probaverim penitus. In aliquibus ipse errores suosprehendit. Quod Grammatica præcepta attinet, & Gram-

matica

maticam Latinæ linguæ culturam, ejus aliqua ratio habetur, *Ipuræ & solidæ latinitatis* nulla. Scætet barbarisimis ipsius *Janua*, frustra ab ipso defensa. Nam ipsa *Apologia* ejus, altera *Apologia* indigeret. *Grammatica* ejus *elegans* adeo non meretur illud nomen, ut plus turbet puram latinitatem. *Janua* ejus, utut compendium linguæ haberi possit, & nominum ac verborum simul junctorum, sanæ tamen structuræ, quæ consistit in connexionem verborum, usu particularum, & forma periodorum, nulla illi haberi potest Idea. Quare jejunum ac macilentum sermonem pueris, à prima ætate, instillavit, cum succiplenus magis, & nervosus, sermo hauriri possit ex integro aliquo sermone, justis suis membris & commatibus concinnato, qui typus plus imprimit animo, quam illa rerum multitudo, quanquam distinctissima.

- 19 Exstat ejus *Physica ad lumen divinum reformata*, in qua Philosophiæ naturalis principia & cap. *Gen. Imo* deducit. Laudo pietatem Viri, quæ tamen una non conficiet rem omnem. Neque enim ex illis principiis deducere omnia possumus, ac fuere forte alia principia totius systematis, cum crearetur, ac è quibusdam creatis producerentur nova, quam nunc, cum per viam generationis philosophandum est. Lucem primævam, materiam, & spiritum, tria statui mundi principia, secutus auctoritatem Sacri Codicis, sed nunc de principiis alia dicenda erant: quanquam, quod lucem attinet, audiendum ego illum esse existimem. Nihil enim illa mirabilius, ac dedit illa forte certis quibusdam corporibus sua principia, an omnibus, incertum. An itaque statui possit principium, non facile Comenius evincet. His suis principiis confusus, securo pede procedit, & ex motu & qualitatibus quibusdam rerum affectiones deducit. Sub quibus tamen omnibus nil adeo solidi est, ut pectus saturare vera aliqua demonstratione possit. Resert etiam huc doctrinam de Angelis, quæ ad Physicam proprie non spectat. Nam ipsi tres tribuit partes, corpus, spiritum & animam, auctoritate Apost. 1. *ad Thess. 1. 23*. Spiritum illum autem in homine habet, quasi colonum aliquem ex illo mundi spiritu, quem è Sacris agnoscit, pro quo etiam Apologiam scripsit singularem. Scripsit & *Tractatum de frigore*, sed satis quidem frigide; nihil enim accuratioris demonstrationis illi inest, quam apud Boylium invenias, qui de eodem argumento lingua Anglica scripsit. Ejus hypotheses secutus est magna ex parte JOH. BAYERUS, in lib. illo, quem inscribit *Oslum & Arrium natura*, editum Cassoviæ in Hungaria, Anno 1662. in 8avo. Ille quidem operosior est ipso Comenio, & magna cum diligentia massas & formas distinxit suas, sed si rem recte perpenderit, nihil præter terminos, & nomina, sed plane nova, inveneris, quibus nihil subest demonstrationis. Poterant hic plures adduci Novatores, sed consultius visum est, illos ad Autores Physicos remitti. Illam enim Philosophiæ partem præcipue aggressi sunt, Autores vero, qui Encyclopædias scripserunt, & veterem Philosophiam nova methodo proposuerunt, *Tomi 1. Lib. 2. c. 5. & 7.* jam enumeravimus, nec istic allata huc denuo transcribemus.

D. G. MORHOFII
POLYHISTORIS
 TOMUS II.
PHILOSOPHICI
 LIB. II.

SIVE
POLYHISTOR PHYSICUS,
 in PARTES II. divisus.

PARTIS PRIMÆ

CAP. I.

QUOMODO HISTORIA NATURALIS SIT IN-
STITUENDA, E MENTE FRANC. BACONIS VERULAMII, ET
EJUS SEQUENTIUM VESTIGIA.

§. I. *IN natura scrutinio duplici potissimum ratione peccatur, vel sensibus nimium tribuendo, vel nimiam argumentandi subtilitatem sectando. Hac ratione peccatum est ab Aristotele, à Democrito autem corpora in atomos scindendo, & his solis inbarendo. 2. Franc. Baconis Verulamii, cui tanquam bodægo, magnam partem debetur, quicquid ab anglis, aliisque, in philosophia experimentalis hactenus est præstitum, divisio historie naturalis in narrativam, que sola hactenus est excolta, & inductivam, ab omnibus ferme neglectam, deque ista diligentius excolenda consilium. 3. Consilium hoc secuta societas regia anglicana studium historie illius inductivæ non infeliciter capis excolere. 4. Partitio Verulamiana Historiæ Nat. inductivæ in historiam: 1. Generationum*

Tom. II.

(2)

2. Pra-

2. *Pratergenerationum*, sive monstrorum (quibus etiam veneficia, divinationesque, possunt adjungi.) 3. *Immutationem per Artem*, qua occasione prolixè de Artibus Mechanicis, cognitione illarum accuratiori Philosopho necessaria, huiusque paranda modis, & Scriptis eo facientibus (inter quæ Thevenatii Opus affectuum eminet,) differitur, & quanto Artes vel sordidissima Philosopho possint esse usui, exemplo Libri de Fermentatione, à Thoma Willisso scripti, ostenditur. 5. *Historie Immutationum Mechanicæ pars etiam est Historia Falsationum*. 6. *Artium Mechanicarum summus in Physica usus exemplis & experimentis variis demonstratur*. Transmutatio ferri in cuprum possibile, Cupri cum ferro, stanni cum argento, aqua frigida & glaciæ cum stanno fuso, infociabilitas. Aurum admodum extensibile. Frumentum filiginis pro fundi diversitate nobilius, vel ignobilius. Panes igne, seu lentiori, seu fortiori, cocti, majus, & idem quidem semper, pondus acquirunt. Sebaldi Mülleræ de Fraudibus Pistorum Libellus. Bas. Valentinus curiosus Cocture Salium observator. 7. *Historia Naturalis, ex Inductiva & Narrativa mixta, commendatur*. Quanti usus sint aliorum in conversatione erudita relationes, exemplo Rob. Boylei, plus justo licet creduli, ostenditur. 8. *Appendices Historiæ Naturalis sunt Problemata Physica (qualia Aristoteles & Alex. Tassonus scripsere), & Placita Philosophorum, quorum cognitionis utilitas extollitur, & veterum inventa, operaque naturalia, hodiernis preferenda, suffragio Merici Casauboni confirmatur*. 9. *Inquirendum etiam in errores vulgares eorumque causas, de quibus Thom. Browne, Jac. Primerosius & Mericus Casaubonus scripsere*. 10. *Notanda sunt inventa atque experimenta certa, res irem dependite, & pro impossibilibus, hucque proximis, vulgo habita*. 11. *Utilitas Museorum Naturalium & Historiæ illorum, à quorum Collectoribus, in herbariis vivis consiciendis, aliisque minutis congerendis, Vitiis aliarum etiam scientiarum cultoribus familiari, sæpe peccatur*. 12. *Job. Dan. Majoris Opus de Museis hæc Historicum affectum, Consilium Autoris de Historiæ Museorum Universalis, accurate observato rerum naturalium, in iis latentium, ordine, conferibenda. Laus Musei metallici Ulyssis Aldrovandi. Consilium Veralamii Crypticum de Gazophylaciis rerum naturalium distinctis adornandis, & per homines idoneos augendis & dirigendis, ex Atlantide Nova prolixè repetitum*. 13. *Secuta est istud magna ex parte Societas Regiæ Anglicanæ, cujus Historiam edidit Thom. Sprat, in Veralanium, Gentes alias, quibus Anglos, & tempora antiquiora, quibus nostram ætatem, palmam in Studio Physico extolendo præripuisse jactat, iniquior. Ambitio Anglorum Literaria inanis, in Jos. Glanvilio quoque, Soc. Regiæ Encomiastæ, notata. Opponentur utrique Mer. Casaubonus & Henr. Stubbe, Angli, antiquorum contra Societatem banc, quam plagis etiam accusant, vindices*. 14. *Arts à natiuitate surdos ac mutos informandi, quam Angli, tanquam à Job. Wallisso & Wilb. Holdero inventam,*

sibi vindicant, jam ante à Job. Paulo Bonetto, Rud. Agricola, aliisque, est proposita. 15. Societatis Regie Anglicanae ortus, progressus, constitutio, & methodus in res naturales inquirendi. Abr. Cowteji Poëma, quo ei præfuit. 16. Alibi etiam Gentium Collegia istiusmodi Physica instituta, à quibus Relationes de Rebus Naturalibus Medicisve quotannis eduntur. Tales sunt Romana, Florentina, Gallica J. Bapt. Dionysii (Gentibus aliis plerumque debentes.) Anglicana Henr. Oldenburgii, Hafnienses, & Germanica tandem (de quibus durius fertur iudicium) Academiæ Naturæ Curiosorum. Germania Chymici alios omnes superant, ac proinde, ut suas edant Observ. optatur. Germanorum in-doles inquisitiva à Tb. Spræto celebrata. 17. Commendatur Magni Pegelii Thesaurus Rerum Selectarum, A. 1604. editus, in quo multa nostra ætatis inventa jam proposuit, & ad studium Philosophiæ Experimentalis alios excitare est canatus. 18. Proceditur ad methodum experimenta indagandi, ingensque in ista Artis Analytica, & Locorum Dialecticorum, usus, contra Thom. Spræatium asseritur. Sed Analytica ista, cum propagine sua, Arte Inventiva, inter desiderata refertur. Commendantur Scriptores ei inservientes, Verulamius, Autor Artis cogitandi, & Rob. Boyleus. 19. Verulamii partitio Artis Experimentalis, & septem modi experimenta capiendi, cum variis illorum exemplis. 20. Reducuntur isti ad Locos Dialecticos Generales, & in alios vicissim Locos Specialiores subdividuntur. 21. Quibus inveniendis & ordinandis mire inservit Index Categoricalis. 22. Modus inartificialis experimenta capiendi, ex solo casu pendens, & Chymiciæ familiaris. Huc perperam à Verulamo refertur ignis in corpora operatio. Cujus occasione complura adduntur de præstantia stupendisque effectibus Destillationis Clausæ, quæ natura etiam ipsa utitur in Generatione Animalium & Metallorum. Hanc, secretiori Chymie propriam, à nemine adhuc tentatam esse, falso credit Verulamius. 23. Verulamii partitio Philosophiæ Naturalis. 24. Doctrina de Fabrica Universarum hætenus est exulta, & humano ingenio vix comprehensibilis. Ad eam spectat Rob. Boylei Lib. de Cosmicis Rerum Affectionibus. Ob hujus ignorantiam causæ latent multorum Phaenomenon naturalium, qualia Astrologia divinatrix haud parce suppeditat. 25. Physicæ Sparsæ, sive Specialis, Subdivisio Verulamiana, cujus occasione, quam insufficientes sint Hypotheses Modernorum, ex materia sive corpusculorum schematismis, vel motu etiam, omnia deducuntur, inculcatur. 26. Metaphysica Physica Verulamii causas rerum formales (de quarum cognoscendarum ratione Autor differit, addito nivis exemplo, & finales scrutatur. 27. Physicæ Operativæ partes illi sunt Mechanica & Magia Naturalis. 28. Appendix autem & ministra Philosophiæ Naturalis, Mathesis, cui dum Moderni, præeuntibus Democrito & Pythagora, imperium in istam vindicant, non minus peccant, quam Peripatetici, Logica idem asserentes. 19. Elogium Verulamii, & Scriptorum ejus Physicorum.

Cum nihil sit inter omnia Objecta inquisitione dignius, quam universa hæc rerum natura, omni ope laborandum est, ut ejus cognitionem habeamus, quam fieri potest, perfectissimam. In illa à tot jam seculis laboratum est, laborant etiam nunc viri Eruditi & Illustres. Quandoquidem vero varia hominum præjudicia varietateni sententiarum induxerunt, ideoque in tot sententiarum fluctuationibus incerti sumus, quid sequamur, quid fugiamus, inque omnibus illis pene, quod capita, tot sensus, habemus. Sensus quidem, quo maxime duci debebamus, deserit sæpe nos & fallit. Deserit, nam sensus interdum stupent in apprehensione rerum, quæ, vel exilitate sua, vel vastitate, captum excedunt. Fallit sæpe sensus in ipsa illa apprehensione: unde observatio indiligens & inæqualis est, sistiturque intellectui materia aliqua vitiosa, cui, tanquam fundamento, superstruuntur falsa Axiomata & principia. Altera parte peccat argumentandi nimia subtilitas, quæ potius perplexiora reddet omnia, quam expedit. Natura enim ferimur ad assensum, ut tædia inquisitionum circa individua subterfugiamus: hinc ex qualicunque apprehensione argumentari statim incipimus à particularibus, qui communis est Elenchus, quo vulgo peccatur. Oriuntur hinc meræ notiones, & aliquod in Physica Sophisticum philosophandi genus, dum cupimus potius conceptus nostros in naturam inferre, quam illos ipsos ex natura formare. Suo vitio laborat Aristotelis Physica, qui è principiis Logicis Physicam potius nobis dedit, quam ex ipsis principiis Physicis. Intellectus humanus per naturam suam fertur ad abstracta, atque ea, quæ fluxa sunt, fingit esse constantia. Sed abstractio tamen illa, dum figit animum in ista contemplatione, quam sibi ex natura imperfecta formavit, simul ab ipsis principiis naturæ abducit. Quo modo laudandus præ Aristotele est Democritus, qui, ut in materia maneret, maluit secare naturam, quam inde abstrahere. Aristoteles vero ad generatiles formarum conceptus quosdam dilabitur, dimissa è manibus materia. Sed & ipse Democritus non minus peccavit, dum in Atomos scindebat materiam: non enim respiciebat ad massas corporum naturalium, & ad fabricam illorum mutuam, unde tot oriuntur in natura *Φαινόμενα*, per simplices istos particularum conceptus non explicabilia.

2 Hos aliosque defectus sentimus in indagatione causarum naturalium, quos sub nomine Idolorum, in *Novo suo Organo*, proponit BACO VERULAMINUS; & prolixè explicat, quam ob causam de remedio his hominum morbis querendo, quoad ejus fieri potuit, fuerit sollicitissimus. Ac commentus est viam aliquam maxime planam & naturalem, qua per Inductiones, sibi subordinatas, ad principia deveniret. Hanc ille Historiam naturalem Inductivam vocat, cujus ille rudimenta aliquot exemplis, in *Historia Ventorum*, & in *Historia vitæ & mortis*, magna cum cura, proponit. Ubi non satis mirari possumus profunditatem istius ingenii, in methodo indagandæ veritatis, ac experimentorum inveniendorum. Unde certe, qui hodie tot libros implent, quam plurimum hausere suarum cogitationum. Id enim facile expeditum dabo, nihil nunc præclari ab Anglis isto in argumento scribi, & pro singularibus cogitationibus vendi-

venditari, cujus vestigia non inveniantur apud Verulamium, passim in scriptis ejus. Ille enim, aliis negotiis impeditus, digito quasi offendit vias, quas agmine facto jam occupant multi, ac sibi inventionis gloriam tribuunt. Longe certe vultius ingenium hujus viri est, quam eorum, qui in leviculo experimento tot triumphos canunt. Hic enim promptuaria sunt & fodinae, ut ita dicam, praeclararum cogitationum, illi ab uno quodam & exiguo experimento statim plerumque universam rerum naturam suspendunt, quod jam praeviderat ante Baconus futurum *lib. 1. novi Organi, Apborismo 64.* Ex mente itaque Baconis Historia Naturæ, respectu usus & intentionis, dividitur in *Narrativam & Inductivam.* *Narrativam* illam vocant, quæ non certis fundamentis superstructa est, sed hinc inde vagatur, omnia consignans, quacunque ratione accepta & tradita, saltem ut aliquid sciatur, quo animus oblectetur & suaves officinae menti illinantur. Quo etiam argumento pene omnes, quotquot nunc Historias naturales scribunt, versantur. Nulla enim in illis vera est inductio, aut Topica aliqua specialis inquisitio, sed omnia sine discrimine, vera, falsa, ficta, in censum & ordinem referunt. Sed hi longe absunt à Philosophiæ naturalis penetralibus, nisi quod Chaos aliquod forment, cui lumen mentis infusum ordinarius aliquod Systema conficere potest, rejectis illis, quæ falsa sunt & inania. De his *cap. 2.* plura dicemus. *Inductiva historia* merito inter desiderata Verulamio ponitur. Nullus enim ante illum fuit, cui vel in mentem venit tale quid comminisci, & revera tamen absque ista via, utut laboriosa, vix quicquam præclari præstatur in doctrina Physica. Et quamquam ante Verulamium fuerint viri solertissimi, qui novis quibusdam rationibus explicare tentarunt naturam; illis tamen vel naturæ ductus hanc viam investigationis aperuit, vel ipsi, in imperfectione sua subsistentes, Theatricam Philosophiam, more majorum, nobis construxerunt, cœu talem, quæ ad auctoritatem opinionibus faciendam, & sectas instituendas, fuit adornata. Quamquam etiam ipse Baconus ad optatum finem cogitata sua perducere non potuerit, immensitate argumenti victus. Nam unius illud opus esse ipse pernegat; sed multorum tantum esse, qui uno consilio ducuntur, & qui suntus, tanto operi pares, sufficere possunt. Frustra itaque dicit tentari, nisi Regis auspiciis res procedat. Fatendum tamen est, lineamenta, ab illo ducta, ansam dedisse posteris, ut colores illis adderent. Colores dico: nam sane non parum mihi videtur à via ista regia defecti, quam præscriperat Verulamius.

Consilio hujus viri debemus tamen, quicquid hæcenus præstitum est in Societate Anglica. Ideam enim istam sibi proposuerunt, quam in libris duxerat Verulamius. Hinc videmus, in *Historia Societatis Regiæ*, primum in institutione ipsa Verulamianam istam methodum indagandi experimenta luculentius propositam. Adduntur certi quidam inquisitionum Articuli, circa Subjecta quædam naturalia, more Baconiano concepti, quales sunt Inquisitiones circa gemmas Orientales (quæ tamen non ex natura ipsa, sed ex relationibus artificum petiæ,) Inquisitiones circa variationes tempestatum, Inquisitiones circa confectionem vinorum, circa ponderum diversitatem, circa cocturam nitri, circa confectionem pulveris pyrii, circa proxin artis tin-

ſtoriz, circa generationem oſtreorum, quomodo apud Verulamium Inquiſitiones de ventis, de duratione rerum, vita & morte, de natura gravis & levis, duri & molliſ, ſonorum, corporum metallicorum, &c. reperiuntur. Quod ſi hac ratione à viris iſtis circa omnia naturæ Subjecta laboretur, poſſet aliquando univerſaliſſimum Opus Hiſtoriz naturalis conſci, ut ab initio ſibi propoſuerunt, niſi in illa obſtacula inciderint, quæ vel a communi ingenii humani labe oriuntur, aut in particularitate experimenterum, quæ præjudicare ſolet axiomatibus univerſalibus, ſubſtiterint, omnia ad unius vel alterius Subjecti normam redigentes, quæ ſedulo caveri jubebat Verulamius.

Hiſtoriam ſuam Inductivam ita partitur Verulamius. Primum Hiſtoriam generationum Hiſtoriz ſuæ primam partem conſtituit, cui partes ſubordinatas ſubjungit: 1. Hiſtoriam cœleſtium, quorſum Cœli *Φαινόμενα* pertinent, 2. Meteororum, 3. Terræ & maris, quæ ſunt univerſi partes integrales, 4. Maſſarum materiæ communium, ſive Collegiorum majorum, ut vocat, quæ vulgo Elementa dicuntur, ratione ſuæ totalitatis, ut ita loquar, communiumque earum affectionum, ſeu ſpecierum minorum. Speciales titulos, ſingulis capitibus generalibus ſubordinatos, ipſe dedit in *Paraſceve ad hiſtoriam naturalem*, quæ ſubjungitur *Novo* ejus *Organo*. Huic generationum hiſtoriz addit alteram prætergenerationum; nam tripliciter naturam conſiderat, ſecundum quam conſiderationem hiſtoriam etiam partitur. *Imo* in Libertate ſua, quo pertinet hiſtoria generationum, *Ido* in Erroribus ſuis, quo ſpectat hiſtoria prætergenerationum, ſive monſtrorum, qualem hæcenus nos habere negat: nam qui hac de re libri conſcripti ſunt, multa fabuloſa continent, & ſine ordine ac methodo res ſuas proponunt. Oportebat vero omnes prætergenerationum modos generationibus conjungi, ut inde melius innotefceret naturæ operatio, ejusque vel uniformitas, vel diverſitas. Non referendæ tamen ad hanc claſſem ſunt ſuperſtitioſorum narrationum hiſtoriz, quæ ſine fide vulgo circumferuntur. Si quæ tamen certo conſent de maleficiis, fascinationibus, incantationibus, ſomniis, divinationibus, non plane ab hoc ordine excludit, in quantum à cauſis naturalibus errantibus propagata videntur. *Illis* in immutatione ſua, quæ fit per artem. Facit itaque tertiam partem Hiſtoriz naturalis, Hiſtoriam Artium Mechanicarum, optimo proſpecto & præclaro conſilio. Peſſimus enim illorum error eſt, qui indignam Philoſopho putant artium mechanicarum conſiderationem, tum quod ſecundum eorum opinionem, magna diverſitas inter opera naturæ & artis fit, quæ tamen nulla eſt, cum nihil fieri poſſit per artem, quod non mediante natura fiat, tum quod Philoſopho circa ſubjecta ſpecialia verſari indecorum putant. Hinc vero omnis fundi philoſophici calamitas eſt, dum de rerum natura ſecuri, ſecundum rationis perversæ *ἔκδοξα* philoſophamur, ac nihil in communem utilitatem afferre poſſumus ex inanibus ingenii ſpeculationibus. Ea parte ſolidari debet naturæ cognitio ac ſtabiliri; quicquid enim experimentis quotidianis diſci poterit, in lucro deputandum eſt. Unde fit ſæpe, ut ruſtici, nautæ, metalliſſoſes ac Mechanici artiſces, promptius rerum cauſas ſubminiſtrent, quas ſubminiſtrare nequeunt theatrici & cathedrarii Philoſophi.

Indi-

Indignum vero est Philosopho, ea parte superari à vilissimis hominibus. Quare omni ope nitendum est, ut habeamus, quam fieri potest, accuratissimam artium mechanicarum cognitionem, quæ nihil aliud sunt, quam Physica vel Mathesis operativa, & in praxin deducta. Bene hoc intelligebat Aristoteles, qui ad historiam suam naturalium artifices consulēbat. Sed solæ relationes nondum rem omnem absolvunt: multa enim aliter accipimus interdum, quam sunt res ipsæ, ideoque penitior quædam scientia est habenda, non tantum nuda historia. Nec in historia naturali tantum, sed in perfectione intellectus ad omnia etiam vitæ genera ista prodest notitia. Quare semper suadere ego soleo, ut pueris, quamdiu uti ratione discunt, exhibeantur artium mechanicarum artificia, ut modos operandi videant, & instrumentorum nomina discant. Incredibile dictum est, quam perficiat hoc intellectum in apprehensione rerum. Omnium enim rerum quasi præsentēs se sistant ideæ, eoque ingenium paulatim præparatur ad analogiam aut conclusiones ex universali illa notitia faciendas: unde & stabiliuntur axiomata generalia, & via sternitur ad inventiones rerum maximarum, quæ magno esse commodo in vita humana possunt. Nam illa plerumque tenuibus orta sunt principiis. Hic vero nolim superficialiariam aliquam & levissimam scientiam, qualem nobis proponit Alstedius in sua *Encyclopædia*. Illa enim vulgarior tantum & superficialitatenus doctos faciet. Seligendi illi, si qui haberi possunt, qui artes mechanicas libris integris persecuti sunt, ut habemus nonnullos, qui inferius data occasione recensentur: ipsi, quod præcipuum est, artifices consulendi sunt; etiam eorum secretiora inquirenda, quæ diligentissime notanda sunt. E veteribus scriptis nihil horum habemus, vel certe admodum jejuna, cujus causa veteri illi morbo imputanda est, quod scilicet Philosophi infra dignationem suam posita hæc crediderint. Habemus aliqua de agricultura, horticultura, piscatione: de metallicis operationibus nihil, quæ tamen circa nobilissima subiecta, corpora scilicet perfecte mixta, & globi hujus terræque medullas, versantur. Hodie non pauci sunt, qui in isto argumento sollicitiores sunt. Ne quid enim dicam de Societatis Anglicæ conatibus, cujus industria effectum est, ut permulta prodierint, scripta sermone Anglico, ad artes Mechanicas spectantia. Unice hunc fundum occupaturus est, quod ex relationibus amicorum scio, vir illustris, THEVENOTIUS, Gallus, qui historiam aliquam universalem Mechanicam molitur, & præterea, si recte memini, Corpus aliquod scriptorum mechanicorum veterum & recentiorum edidit. Inter artes vero mechanicas præferendæ sunt illæ, quæ corpora naturalia & rerum materialia exhibent, alterant & præparant, ut agricultura, coquinaria, Chymica, tinctoria, vitrificatoria, confectoria, sacchari, pulveris pyrii, ignium artificialium, papyri, &c. Illæ vero tenuioris sunt usus, quæ in subtili usu manuum & instrumentorum consistunt, ut Ars textoria, Architectura, &c. Sed ne fordida quidem artificia hic sunt excipiendæ, & maxime vulgaria, unde sæpe plus discitur, quod ad rem Physicæ facit, quam ex subtilissimis artibus Mathematicis. Cum pulcherrimum suum de fermentatione Tractatum scriberet THOM. WILLISIUS, plus didicit de cellis vinariis & cerevisiariis, quam

è scriptis Philosophorum. Vulgare enim opus fermentationis est, & tamen tanti usus, ut hoc principio corpora naturæ fingere & refingere pro lubitu possimus, & hac in re experimenta muliercularum ac coquorum, magno nobis usui erunt. Nemo enim inter illos est, qui non singulare aliquid observaverit circa artem suam, vel casu, vel alia etiam ratione. Unde sagacior Philosophus depromere potest, quæ sunt in rem suam, universalia scilicet axiomata formare, è quibus deducat similia experimenta.

5 Ad Historiam Artium Mechanicarum ego etiam retulerim, quod omisit Verulamius, *bistoriam falsationum*, quibus uti solent, tum artifices, tum mercatores. Si quis enim curiosius eas inquirere velit, facili negotio, magnum aliquod volumen conscripturus sit, quarum rerum cognitio, præterquam, quod acuat intellectum; & experientiam physicam locupletet, æconomicam etiam prudentiam magna ex parte perficit. Quod si enim noverimus falsationes rerum, eo dilucidior habebimus notitiam artium ipsarum. Opposita vero inter se illustrantur. Utrumque cognitionem naturalem juvat.

6 Si exemplis probare sententiam nostram velimus, integrum volumen facile conficeremus de usu artium mechanicarum in Philosophia naturali. Sed pauca tamen tangemus hoc loco, inque medium afferemus. Disquirunt inter Physicos, an transmutatio ferri in cuprum fieri possit? ajunt multi, multi negant. Et videmus tamen in Hungaria, aliisque locis, per aquas vitriolicas ferri substantiam in substantiam cupri transire. Ferrum scilicet rubiginosum, & usu jam tritum, imponunt aquæ vitriolicæ; illud certo aliquo temporis spatio in pulverem rubiginosum convertitur. Pulvis ille, igne fusorio vexatus, in optimum cuprum funditur, quod jam ante confusionem erat, remanentibus tantum paucis quibusdam facibus metallicæ naturæ & ductibilitatis expertibus. Quantum enim partium Mercurialium in ferro latet, tantum sulphuris cuprei recipit, atque ita revera mutatio in cuprum accidit. Kircherus vero alique transmutationum metallicarum impugnatores, ajunt, è vitriolo præcipitari latens cuprum. Quod falsum esse, paucitas scoriarum remanentium evincit. Quo enim tantum ferri pondus recessit? Refutat tandem experientia fabrilis. Notum enim est omnibus fabris ferrariis, minimam cupri portionem, massæ ferreæ insertam, ubi illa candet ab igne & cuditur, id efficere, ut ferrum undique dissiliat, & hinc illinc spargatur, non sine adstantium periculo. Quod si itaque per præcipitationem cuprum paratum est, quomodo à fabro tractabitur? Jam disquirant Philosophi naturales de transmutatione ipsa, & de ratione difficilis fociationis cupri & ferri. Mirabile enim est, ab exigua particula cupri tantam ferro candenti fragilitatem communicari. Similiter, si multæ argenti libræ fundantur, iisque exiguam quantitatem stanni injiciant, impossibile est argentum naturalem retinere ductibilitatem; fingat, refingat faber, ut volet, nunquam obsequetur malleo. Quare sedulo cavent aurifabri, ne illud misceatur argento, cum cetera metalla misceri facile possint. Hic jam labor est Philosophi, ut inquirat de natura stanni, diffusionem scilicet exiguæ particulæ per tantum

tantam argenti molem, & fragilitate stanni argento communicata. Similiter stanno liquato aqua frigida, vel minima particula glaciæ, non est immittenda, nisi velimus stannum fufum hinc illinc spargi. Huic si pinguis & oleosa immittas, ferrumque madidum inferas, non dissipabitur stannum, sed cum ipso ferro uniectur. Ex hoc artificio discimus, quæ sit convenientia oleosi cum stanno fuso, aquæ vero disconvenientia. Videndum itaque est, qua in re diversitas illa consistat. Bracteatores artificia multa docebunt Philosophum naturalem de auri & argenti natura. Aurum dupla proportionem excedit pene naturam argenti. Qua ex distensione (nam incredibile pene est, in quot folia unus aureus possit extendi) probari etiam potest possibilitas transmutationis metalli ignobilioris in aurum. Pistoriæ artes vulgares sunt, & cuique obviæ: interim, si omnia animadvertas, fermentationis naturam præcipue, multa ex vulgari illo artificio disces. Frumenta, siligo præcipue, ratione fundi, in quo crescat, singulares habent virtutes. Præcipuum & ponderosissimum frumentum siliginis est, quod in fundo arenoso crescit. Secundum locum obtinet, quod in fundo lutofo, Tertium locum, quod in fundo humido. Primum illud nobilissimum est, adeo, ut modius mensuræ Prussicæ C. libras ponderet. Quod frumentum, ubi mola bis comminatum est, XV. libræ fursuris remanent. V. libræ farinæ puræ, si coquantur igne, post fermentationem debitam panem efficiunt VII. librarum: duas enim libras addit portio aquæ, massæ isti quasi incorporata. Quæ massa V. librarum, sive lentiori, sive fortiori igne, coquatur, idem tamen pondus retinet, quæ res inquisitione Philosophi digna est. Nam certe videretur fortiori igne plus aquæ expulsum. Deprehendere ergo vel in illo exemplo libet naturam fixationis, qua per ignem majus pondus corpora acquirunt. Præterea hoc in artificio, si quis illud recte exploratum habeat, detegere facile technas & fraudes pistorum potest, ut detexit aliquis SEBALDUS WÜLLER! ipse pistor, in Opusculo Germanico, cui titulus: *Bäcker-und Müller-Ordnung*. Qui sales coquunt, multa subministrare possunt, ad arcanam & interiorem Physicam spectantia. Nam, pene quot genera salium sunt (quorum magna, tum ratione naturæ, tum ratione fundi, est diversitas), tot sunt præparandi modi. Nemo autem curiosius investigavit, quam BASILIUS VALENTINUS, sive verum illud Autoris nomen, sive fictum sit, in sua *Haligraphia*, quam edidit Joh. Toldenius. Sed pauca ista nobis sufficiant. Nam si singula discutere velimus, magni voluminis illa res esset. Titulos speciales artium Mechanicarum, quorum singularis in Philosophia naturali usus est, vide concinnatos apud Verulamium in *Parsæve ad Historiam naturalem*.

Hoc itaque modo, secundum mentem Baconis instrui debet Historia Naturalis Inductiva. Cum vero Opus illud non unius hominis sit, aditus tamen tentandus est, & quatenus nostra opera res produci potest, producenda. Quod si itaque Historiam ex omni parte Inductivam habere non possumus, conficiamus aliquam ex Inductiva & Narrativa quasi mixtam, ita ut sub ordine corporum naturalium colligamus, quicquid vel experientia nostra inquisivimus, vel relatione inde digna accepimus, vel cogitatione nostra suspicamur; proderunt tamen ista omnia, quanquam imperfecta.

Quam rationem tenent viri eruditi, qui præclari aliquid conantur in Operibus naturæ. Ex omnibus ROBERTI BOYLII libris patet, diligentissimum illum esse conquisitorem Historiæ Naturalis, tum ex experimentis propriis, tum alienis, tum ex amicorum relationibus. Quia in parte credulus nimis videtur vir aliquoquin sagacissimus. Si quis librum ejus legat, quem Anglica lingua scripsit *de Usu Philosophiæ naturalis*, mera hic inveniet experimenta, per historiam quandam, sed confusam, congesta, super quibus, ut habet fecundum ingenium, philosophemata sua instituit. Magna illorum pars in relationibus consistit, quarum fides, si non sit dubia, multum commodi afferre potest in re naturali. Si quis accuratius agere velit, relationes de rebus naturalibus singulari libro seponere possit, & ad ulteriorem dijudicationem reservare. Boylio certe conversatio illa cum tot viris eruditis, popularibus & peregrinis, magnam rerum naturalium lucem accendit, ac solemus interdum expeditiore via duci per relationes, quam per lectiones. Boylii domus commune quasi Oraculum est Gallorum, Belgarum, Germanorum, Italarum, qui ejus nominis fama moti adeunt illum, ac sermones suos miscunt, cogitata & experimenta sæpe promunt. Ex variis illis relationibus, meditationibus, cogitationibus, si inter se ab ingenio profundo conferantur, multa analogismo quodam deprehendi possunt, etiam arcanissima, de quibus fortasse non cogitassemus, nisi hæc subministrata fuisset occasio.

8

Adjungit Baco Verulamius ipsi Doctrinæ physicæ Appendiculas aliquas, quæ potius ad ipsam Historiam Naturalem referendæ videntur. Suntque *primo* Problemata Naturalia, quibus de effectibus naturæ inquiritur & causæ multiplices assignantur. Quate Problematum Specimen, Comm. Lud. Septalic. illustratum absoluto, inter Aristotelis scripta habemus. Suntque non pauci etiam inter recentiores, qui problematice de multis Naturalis Philosophiæ capitibus egerunt, inter quos nunc succurrunt *Alexander Tassonus*, qui librum sub Titulo *Cogitationum diversarum*, lingua Italica edidit. Et ARN. SENGVERDIUS, cujus *Exerc. Physica* de Miscellaneis quibusdam Physicæ Specialis, Amst. anno 1658. in 8vo. editæ, non contemnendæ sunt, ac multa habent alicujus frugis. *Secundo* Placita Philosophorum, quibus complectitur Dubitationes generales circa principia & fabricam hujus universi, quæ res magni usus est. Quanquam enim scientiam per se non pariat, tamen à præjudiciis abstinet, ac libertatem nobis quidvis sentiendi relinquit. Dubitatio, quæ principium est scientiæ, intellectum ad statum inquisitionis reducit, neque enim in dubitationibus subsistendum est, sed cum ob finem dubitationes sciendæ, ut in ipsam scientiam ducamur. Perducimur autem sæpe, si collatis tot sententiis, natura duce, tandem in aliquam dilabamur, quæ vero sit consentanea. Antequam vero dubitatio scientiam pariat, sedulo cavendum est, ne dubitationem ipsam in scientiam convertamus, quæ deinde, accedente autoritate, sectas parit. Quare nos recte fecisse arbitramur, quod Historiæ nostræ Naturalis primam partem constituerimus Historiam illam placitorum, quam inter desiderata refert Baco Verulamius. Eo enim fine id fecimus, ut tum ipsi Historiæ Naturali satisfaciamus, cujus maxima pars in ea re consistit, tum ut

ex collatione mutua aliquam veritatem eliciamus. Id enim deprehendere licet, in tot sententiarum divortiis, aliqua esse, quæ testentur, notiones Philosophorum generalissimas aliquam inter se convenientiam habere, ut studio naturali idem pene accidere videatur, quod accidit Astronomiæ, quæ ex diversis hypotheseibus & Systematibus eadem effecta producit. Ac mirum certe est, olim, cum regnaret Notionalis illa Physica, non defuisse tamen naturæ Artifices, qui, istis principiis nixi, stupenda tamen opera perfecerint, de quibus frustra laborant subtilis isti & lyncei Atomorum spectatores, qui adeo in numerato se habere omnes naturæ potestates existimant, si quippiam ex habitu corporum exteriori deducant. Memorabilis illam in rem est Epistola Merici Casauboni, Isaaci filii, quam ad Petrum Molinæum de Studio Societatis Regiæ in Anglia Anglico sermone scripsit, in qua veterum inventa & artificia cum hodiernis conferens, antiqua ista adeo præfert novis, ut omnes novorum conatus in iis indagandis per sua principia sunt frustranei. Ad Historiam illam placitorum pertinent, non antiquorum tantum Philosophorum sententiæ, quæ ex Historiis philosophicis depromi possunt, aut ex iis, qui sparsim earum mentionem faciunt, ut fasciculo illo Plutarchi de *placitis Philosophorum*, ex citationibus Platonis, ex consultationibus Aristotelis, aliis item, qui incidenter talia tractant, & rebus suis immiscent, sed nec excludendi hic sunt recentiores, qui vel antiquorum Philosophorum dogmata rescussitarunt, novisque argumentis confirmarunt, vel quorundam Philosophorum principia confuderunt. Vix enim hodie quis principia comminiscatur, à Philosophorum veterum Scholis plane discrepantia.

Quarto addenda est Historiæ Naturali Historia Errorum popularium. Quoadmodum enim per errores sapere vulgo solemus, ita & in re naturali magnum scientiæ promovendæ præsidium est, nosse illa, quæ falsa sunt, & sub specie veri intellectui imponunt. Hoc in argumento nemo plenius inter recentiores versatus est, quam THOMAS BROWNE, Anglus, Autor illius libri, qui inscribitur: *Religio Medici*. Is patria lingua librum scripsit hoc Titulo: *Pseudodoxia Epidemica*; doctum sane & elegantem, quem in linguam Belgicam notiore convertit aliquis Johannes Orlandus Amstelodami, anno 1668. in 8vo. editum, & postea etiam alius in Germanicam. Hic primo libro doctè disquirat de causis errorum in rebus naturalibus & particularibus. Neque enim solum errores in Philosophia naturali ostendit, sed & in sententiis quibusdam Historicis, Theologicis, ac in Artibus quoque Mechanicis, quin & in Medicis; quanquam de hoc argumento peculiarem librum scripserit JAC. PRIMERO-SIUS. Legi etiam in illam rem, & conferri cum hoc instituto potest MERICUS CASAU-BONUS, Isaaci filius, in doctissimo libro de *fide rebus naturalibus, civilibus & divinis, habenda, vel non habenda*, quo, Anglica lingua conscripto, ex omni Historia diligenter inquirat in operationes naturæ prodigiosas & singulares; qui liber prodesse magnopere potest hoc negotium tractaturo. Diligenter quoque hac in parte inquirendum est in ipsam errorum causam & originem, ubi enim illa innotuerit, statim cessabit admiratio, & monstra illa opinionum evertentur, quæ ficto alicui prodigio

superfruantur. Eorum maximus est in re naturali numerus. Si quis enim secretorum naturalium Scriptores, qui de occultis Qualitatibus, Sympathia, Antipathia, Fascinis, Magnetismo, tractarunt, diligenter perspexerit, infinitam talium rerum sylvam invenit. Quorum errores facile deteguntur, si in causas eorum inquiretur, quia vel super signatura aliqua externa, vel influxu aliquo astrorum, aut aliqua alia nugari Sympathia, sunt fundati.

XO Quemadmodum Errorum & Dubitationum sylvæ ad scientiam confert, ita earum rerum, quæ jam tum inventæ sunt, & certorum experimentorum, singularis ratio habenda est. Nolim enim hæc misceri cum ceteris. Baco Verulamius Appendicem facit Physicæ operativæ, ad quam pertinet hæc doctrina, cum consideratur in ordine ad operandum. Refertur tamen etiam potest ad Historiam Naturalem, sive partem aliquam seorsim constituat, sive addatur ipsi Historiæ Naturali generali. Baco vocat Inventarium opum humanarum, quo enumerentur omnium hominum bona & fortunæ, sive sint ex fructibus naturæ, sive proventibus artis, quæ jam habentur, & quibus homines fruuntur, adjectis illis, quæ olim fuisse constat, nunc autem perierunt. De quibus integri libri conscripi sunt, à Gvid. Pancirollo, de *Rebus Inventis & Perditis* commentato, aliisque. Addi etiam huic Inventario jubet illa, quæ communi hominum opinione judicantur impossibilia. Illis jubet jungere impossibilibus proxima, ut alterum humanam inventionem acuat, alterum quadantenus dirigat, ut ex his optativis & potentialibus activa promptius deducantur. Jubet quoque seorsim poni exempla experimentorum, quæ maxime *πυλάρχης* sunt, ad aliorum inventionem manu ducunt. Sed de hoc experimentorum genere plura dicemus, ubi de indagatione experimentorum per certa quadam Dialectices principia disseremus.

XI Vidimus hæcenus de subsidiis Historiæ Naturalis à Baco Verulamio, quibus si usi fuerimus, deveniemus tandem in accuratorem Scientiæ naturalis cognitionem. Cujus Objectum est universum illud Systema mundanum, proximum vero, quod sensibus nostris subjicitur, globus terreus, & è globo terreus producta, unde peti Historiam illa debet. Objectum autem hoc proximum etiam adeo est diffusum, ut perstruere unius ingenii oculo nequeat. Compendium cognitionis habebimus, si, quæ in majore hoc mundo dispersa reperiuntur, subiecta rariora in unum aliquem locum congeramus. Quare ad Historiam Naturalem officina aliqua vel thesaurus rerum naturalium requiritur, qui promtuarum instar esse possit, unde Subjecta naturalia depromamus, & in examen deducamus. Sed ex parte tantum prodest ille labor. Cum enim hæc tantum sint quasi fragmenta naturæ, & à matrice sua avulsa, perfectam ex illis cognitionem habere non possumus, quanquam iis juvari conatus nostri possint. Quemadmodum in scientiis addiscendis libris opus habemus, ita in scientia naturali experimentalis uno hoc Volumine opus habemus, cujus Epitomen exhibere nobis potest instructum aliquid rerum naturalium Museum. In iis adornandis, tam viri docti, quam integra Collegia sollicita fuerunt, ac exstant non pauca in variis locis, quæ non exiguo labore congesta sunt. Horum Descriptiones aliquot habemus, inter-

integris Voluminibus traditas, Museum sc. Calceolarianum, Museum Wormianum, Aldrovandinum, &c. quibus Icones rerum naturalium exhibentur, & Dissertationes super rebus naturalibus instituuntur. Hi libri Indicum instar esse possunt, ac Musea ipsa sunt quasi Loci quidam Communes naturæ, si bene ordinata sint, & in Classes suas distincta. Sed & in illis supersticiosior quorundam diligentia esse solet, in quibusdam naturæ inanibus nimis occupatorum. Tales enim reduvias potius & ungues, ut proverbio dicitur, quam caput, curant. Quid enim prodest ad rerum naturam cognoscendam, adeo accurate depictas habere omnes plantarum species, ut sunt multi, qui Herbaria viva magno sumtu adornant, nullo alio fine, quam ut speculentur varios materię schematicos, quos natura in ejus superficie duxit. Parum enim adjumenti ad rem Physicam ex minuta illa cura confertur, tempus autem inutiliter consumitur, quod poterat utilius impendi aliis laboribus. Nimium omnibus disciplinis accedit, aliqua in parte nugari, ac minatiæ quædam in singulis occurrunt, quibus sæpe nos ac alios, maximo temporis & sententiæ ipsius damno, detinemus. Qualis ingenii nostri abusus tot superflua peperit in omni scientiarum genere, de quibus eliminandis, ne dum augendis, sollicitissimos nos esse oportet.

Museum Historiam generalem magna diligentia per Compendium dedit ¹² Clarissimus Collega noster, J. DAN. MAJOR, in scripto illo Germanico, cui titulus: *Seefahrt nach der neuen Welt / num. 49*. Integrum autem de iis Opus jam præ manibus habet. (a) Desiderarem vero alium quendam laborem circa Musea, nim. ut

(R) 3

ex

- (a) Operis de Museum Naturalium Historia Germanica a D. Joh. Dan. Majore promissu, & Tractatus plures, quam 30 complexuri, Tractatus quatuor tantum prioris Kilonii an. 1674. & 75. in fol. prodierunt. Primus sc. Generalis (*Umvorgreifliches Bedendeq von Kunst- und Naturalien-Kammern ingemein*) Mich. Bernh. Valentini *Museo Museum*, mox laudando, nuper etiam adjectus, & tres speciales de Museis, 3. Americanis & Asiaticis, 2. Africanis, Constantinopolitanis, Melitenisibus & Siculis, 3 Neapolitanis, & Antiquioribus Romanis. Reliquos, a Gueth. Chr. Schelhammerd (*in Addit. ad Conringii Introduct. in Ars. Med. p. 294*), aliisque, publice, sed frustra hactenus, efflagitatos, an Autor absolverit, dubito. Extant & ejusdem *Bibliotheca sine Libris*, Schediasma aliquot quaternionum exiguum, *avavupous*, sine Loci Temporisque mentione, editum, in quo itidem de Rerum Naturalium Museis, eorumque usu multilici, disserit, nec non Præma ejusdem argumenti vernaculum, Kilonii an. 1679. in fol sub Tit. *Großter Reichthum / zusammen gebracht aus den meisten Theilen der Welt. oder Pöetischer Interims-Discurs von Kunst- und Naturalien-Kammern*) editum, & Dav. Schelhammero. Biblioth. postea Hamburgensis Præfeto, inscriptum. Molliatur Schelhammerus ille Opus, quale a Morhofio b. l. desideratur, de Subjectis Naturæ prioribus, in Museis, alibique, obviis, Physico-Historicum Germanicum, cuius *UAn* MStam, e variis Museum Descriptionibus & Itinerariis congestam, J. Dan. Major, modo allegatus, multis quidem & Hyperbolicis, in Præfat. sua extollit laudibus, Amico forte, a quo Museum suum haud parum esse locupletatum fatetur, hoc pacto gratiam relaturus, ego autem, qui eandem sæpius inspexi, curioso hujus Seculi genio

ex jam editis Museorum Descriptionibus unum aliquod conficiamus, ut sub uno in-
 ruitu fisti possint subiecta naturæ, hinc illinc congesta, eorumque diversitates & con-
 venientiæ notari. Sed oporteret exquisitum observari ordinem, qualis labor pro-
 dedisse maximopere possit in inquisitione rerum naturalium. Si e.g. solum Regnum
 minerale per Classēs ita distributum, secundum species illas, quæ in Museis servan-
 tur, haberemus; magnæ certe utilitatis res esset. Nam percipere omnes terræ sinus
 unius hominis opus non est, ac ea est, rerum mineralium infinitas, ut vel multi ho-
 mines tanto operi pares non sint. Quare in lucro deputare possemus, si, quæ jam
 ab aliis sunt congesta, conferantur & expendantur. In hoc argumento præire no-
 bis poterit ULYSSES ALDROVANDI *Museum Metallicum*, quod post mortem ejus edi-
 tum est. Longe instructiora haberemus naturæ gazophylacia, vel potius ipsum na-
 turæ & mundi simulachrum, si rerum naturalium subiecta per certas domos habe-
 remus disposita; & vivas quasdam operationum naturalium imitationes. Cujus ga-
 zophylacii instruendi rationem dedit Baco Verulamius in elegantissima illa fabula
Novæ Atlantis. Ubi, quemadmodum Thom. Morus *Utopiam* suam, ita ille civita-
 tem aliquam sapientum describit, ubi sit & regimen Politicum perfectissimum, &
 omnium scientiarum summa perfectio. Eo certe fine fabulam hanc scripsit, ut doce-
 ret nos, quemadmodum institui illa omnia possint. Fingit hic certa conclavia, cer-
 tasque domos, certis naturæ operationibus adaptatas: (1) Cavernas amplas & pro-
 fundas diversæ profunditatis, quibus utantur novi illi cives ad mineras naturales i-
 mitandas, & ad prolongandam vitam, pro Eremitis, qui illic habitare cupiunt;
 (2) Sepulchras corporum naturalium, ubi Cæmenta conduntur, quemadmodum
 Chineses condunt procellanam suam: alias item cavernas pro variis stercorationi-
 bus & fimis; (3) Turres præaltas diversæ altitudinis pro speculatione Meteororum
 & habitationibus Eremitarum, qui vitam producere cupiunt; (4) Lacus magnos &
 salfos, in quibus pisces varii generis generentur, ac opera quedam maritima pera-
 gantur; (5) Putcos artificiales, ad imitationem naturalium, vitriolo, sulphure, ni-
 tro, aliisque mineralibus tinctos; (6) Ædificia pro imitamentis & representationi-
 bus variorum Meteororum; (7) Cubicula vario aëre impleta, qui ad libitum stringi-
 tur & temperatur, pro curationibus morborum; (8) Balnea varia, ex diversis tin-
 cturis præparata; (9) Pomaria & hortos, qui arbores & fructus ferant, artificiis
 certis varios; (10) Septa & vivaria pro bestiis & avibus, in quibus novæ anima-
 lium species per mutuas admisiones producantur; (11) Loca generationi insecto-
 rum destinata; (12) Domos pro conficiendis variis potionum generibus, ex variis
 vegetabilium speciebus, certo temporis spacio & modo fermentatis; Potibus etiam
 Medi-

genio satisfacturam esse, præsertim cum Autor ejus judicio haud admodum valeret,
 persuadere mihi vix potui. Novissime, hoc ipso Anno 1704. simile Opus, Lingua
 Germanica, Francfurti in fol. a Mich. Bernh. Valentino, Prof. Acad. Gissenensis Medi-
 co, est publicatum, sub Tit. *Musei Myrstorum* sive der vollständigen Schaubühne aller
Materialien und Specereyen. Cujus, mihi donum visi, recensum exhibent *Alta Erudi-
 torum Lipsiensia*, M. Aug. an. 1704. p. 363. 364.

Medicatis inveniendis ex variis vegetabilium infusionibus ; Panibus quoque ex variis granis, radicibus, nucibus, glandibus, carnibus & piscibus, conficiendis (13) Dispensatoria & officinas pharmacorum ; (14) Officinas varias Artium Mechanicarum ; (15) Fornaces varias, quibus opera generationis & vegetationis perficiantur, & pulli excludantur ; (16) Domus perspectivæ, ubi exhibeantur varia artificia optica, demonstrationes umbrarum & imaginum, irides artificiales, &c. (17) Domos sonorum, ubi omnis generis Instrumenta Musica recondantur, soni varii repercutiantur, augeantur, deferantur ; (18) Domos fustium & odorum ac saporum, ubi odores naturales imitatione ex rebus variis exprimuntur, saporum quoque artificiales misturæ parantur ; (19) Domus Machinarum, pro motuum variis operibus in natura imitandis, ut sunt motus animalium, ratione volatus, ratione actionum naturalium, ac denique omnes alii motus, quibus commoditati & necessitati subvenitur ; (20) Domum Mathematicam, pro Instrumentis Mathematicis & Astronomicis ; (21) Domum præstigiarum, ubi exhibentur varæ illusiones & fallaciæ sensuum. Hæc ille prolixè illic enumerat, faventerque pro ingenio suo expendit, non, quod eo modo putet à privato quopiam instrui posse naturæ opes, sed, quod à Magnatibus aut Regibus, (quanquam nec unus Rex, nec unum regnum suffecerit,) tam vastum naturæ gazophylacium instrui posse putet, quo in effectum dentur, quæ ille jucundissima hac idea præscripsit. Subjungit porro varias functiones & munera Sociorum, qui in Collegio hoc naturæ operationes exercent. Aliqui illi nominantur, qui ad externos navigent, qui quæcunque rariora importent, qui illi vocantur Mercatores lucis. Tres facit Depredatores, qui experimenta, quæ in libris inveniuntur, colligant, Tres, qui nova experimenta inveniant, quos vocat fossores. Tres, qui experimenta in ordinem redigant, ut inde eliciantur Observationes & Axiomata, quos Divisores vocat. Tres, qui ex experimentis sociorum nova inventa comminiscantur, ad usum vitæ spectantia, ac naturales divinationes eliciant ; hos Evergetas vocat. Tres alios, qui ex experimentis novis naturam quandam altiorent indagent ; hos Lampades vocat. Tres, qui experimenta persequantur, ac eorum successus referant ; hos Insitores vocat. Tres, qui ex experimentis Observationes & Axiomata, prævia consultatione, forment, hos Interpretes naturæ appellat. Multa præterea assert de Ornamentis istius Societatis, moribus atque legibus, quæ illis prolixè legi possunt.

Ex hac imaginaria sapientum civitate, quam ille ex ingenio suo finxit, ortum tamen postmodum est consilium istud apud Anglos, instituendi Societatem aliquam, certis quibusdam Legibus, Regiisque auspiciis, ad inquirendum in opera naturæ, & certitudinem Historiæ Naturalis in solido locandam. De ejus ortu ac progressu aliquid nobis dicendum, ac repetenda quædam breviter sunt ex *Historia* istius Societatis, quam peculiari libro, Anglica lingua, descripsit Lond. A. 1667. in 4to, Thomas Spraat, (b)

postea

(b) Thomæ Sprathii, Episcopi jam ab A. 1684. Roffensis, *Historia Societatis Regiæ*, ante biennium, Anglice, sed nulla sui parte auctior, Londini an. 1702. in 4 est recusa. *Συναγωγὰς* ejus etiam invenies in Henr. Oldenburgii *Transact. Philos. M. Jul. A. 1667.*

postea in linguam Gallicam converso, ac Genevæ A. 1669. in 8vo, recuso. Agit primum is prolixè de veterum defectibus in Philosophia Naturali, cum quibus hodierni seculi felicitatem confert, initium faciens à Baconè Verulamio, quem laudibus maximis, ut decebat, ornat, aliqua tamen in illo desiderat, quod sibi ipsam Historiam Naturalem attinet. De quo tamen ita ego existimo, nullum inter hodiernos esse, qui ad tanti viri ingenium accedat. Primos Anglos esse jactat, qui in Studio naturali tale quid tentarint, qua in re tamen nimium genti suæ indulget. Nam & in Italia ante ea tempora, Collegia fuerunt, quorum inter alia etiam hoc institutum fuit, ut excolerent naturam. Qua de re plenius aliquando nos docebit liber, quem de *Physicis Italia* sub manu habet MARTINUS FOGELIUS, Professor Gymnasii Hamburgensis, ipse Historiæ Naturalis indagator accuratissimus. In eo vero nimis ille Autor est, & non ferendus, quod suorum temporum studia præferat aliis gentibus antiquioribus. Quot enim sunt, & quam magna, veterum inventa, tum in Natura, tum in artibus Mechanicis, de quibus vix per nebulam, nobis constat? Quare merito virgula critica notantur socii isti à Merico Casaubono, qui in *Epistola* supra citata modestè illis objicit veterum solertiam, totque inventa alia, quibus illi similia nondum dederint. Sed familiare hoc in illa gente est, invidere alienæ gloriæ, sibi omnia tribuere, aliarum gentium, præcipue Germanorum, studia elevare & contemnere, unde tamen sæpe illi multa depromunt, quibus libri illorum turgent, quod facile vel integro Volumine demonstrari possit. Ac aliqua ex parte demonstravit HENRICUS STUBBE, ipse Anglus, qui libros contra Societatem Anglicam scripsit, in quibus, multa aliis subrepta, multa jam tum ab antiquis tradita, ostendit, quorum illi Authores se gerunt. Scripsit vero is, motus Thraonisismo ejusdam Josephi Glanvil, qui Tractatum scripserat, cui titulus: *Plus ultra*, quo omnem antiquitatem præ novis illis Philosophis despectui habuit. Huic Stubbjus opposuit alium Tractatum, cui titulus: *The plus ultra reduced to non plus*; ubi multa novorum inventorum examinat, eaque cum veterum doctrinis confert. Negari tamen nequit, illum in quibusdam affectibus indulgere & præjudiciis, quanquam multa etiam sint, quæ ille jure perstringit.

14

Exemplum evidens nos etiam daturi sumus. (c) Vindicarunt Angli sibi inventionem

A. 1667. p. 407-411. Edit. Lips. ABſc. Erud. Lips. M. Mart. A. 1703. p. 104-109. & Chr. Junckeri Tr. de *Diariis Erud.* p. 17. 18. Opposuit illi Henr. Stubbe *Specimen of some Animadversions upon the History of the Royal Society*, editum Lond. A. 1670. in 4to.

- (c) De Arte hac surdos informandi, ejusque Scriptoris, fusius disseruit Morhofius in *Diff. de Paradoxis Sensuum*, c. 3. p. 19. 20. & L. 2. Polyhist. Lib. c. 3. § 13. seqq. Addendus est istis Scriptoris Joh. Conr. Ammannus, Sclafshusius Helvetius, Med. D. qui non solum *Surdum Loquentem, seu Methodum, qua, qui surdus natus est, loqui discere possit*, Amstelodam. 1692. in 12. Latine, ac Harlemi Belgice, edidit, in Chr. Thomasi *Historia Sapientia & Stultitia*, M. Nov. A. 1693. p. 180-224. Latine recusam, sed & in Elsera Kolartia, Petri Kolarti, Mercatoris Harlemensis (cui Opusculum ejus est inscriptum,) filia à nativitate surda, legere pariter atque loqui à se edocta, Methodum illam in praxin feliciter deduxit. V. Pet. Rabi *Biblioth. Europæam*, Belgice editam, M. Sept. 1708. p. 1692, & Wilh. Ern. Tenzelii *Dialogus Menstruus*, M. Jan. A. 1693. p. 37-56.

tionem cujusdam artis, qua aliqua à nativitate surdus, & per consequens mutus, informari possit per visum, ut sic satis expedite loqui discat, & ex motu labiorum ipsum vocum sonum intelligat. Scripsit super hac re prolixam Epistolam JOH. WALLISIUS, quæ in *Transactionibus Anglicis* extat. Scripsit & aliquis WILH. HOLDERUS Anglico sermone librum, cui Titulus: *Elementa Sermonis*, quo idem argumentum tractat. Illi in cœlum extolluntur in *Transactionibus*, & editor illarum libellum Wallisii *de ratione sermonis & pronuntiationis, quem Grammatica Anglica* suæ addidit, quique fundamentum sternit huic arti, vehementer laudat, quasi ante illum nemo existeret, qui naturam & potestatem literarum describeret. Cum tamen Hieronymus Fabricius ab Aquapendente id singulari libro longe curiosius exsequutus fuerit, & PETRUS MONTANUS, Sacerdos Batavus, in libro, cui titulus, *de Sprete-Runsi*. De arte vero ipsa informandi mutos liber satis prolixus conscriptus est, lingua Hispanica, à JOHANNÉ PAULO BONETTO, quo omnis illa methodus perspicue proponitur, & in rem ipsam ab illo deducta est. Imo antiquior illa ars esse videtur, si conferas, quæ habet Rudolphus Agricola lib. 3. *de inventione, cap. ultimo*. Hujus tamen hominis ille ne unico quidem verbo mentionem facit. Sed hæc quasi obiter hic dicta sonto. Plura fortassis dabimus, ubi ad ipsam Tractationem veniemus.

Origo Societatis Regiæ Anglicæ primum ex eo exitit, quod in Academia Oxoniensi viri quidam ingeniosi privatum tale aliquod Experimentale Studium instituerint, inter quos fuere *Serbus Wardus, Rob. Boyleus, Job. Wilkii, Thom. Willis, Joban. Wallisius, Christophorus & Matthæus Wrenii*, insignis & scriptis omnes celebres. Illorum fama cum perveniret ad Gallos, ipsi Academiam Parisiensem, quæ in linguæ Gallicæ culturam instituta erat, ad studium rerum naturalium transtulerunt; ut refert Thomas Spraat. Oxonio Londinum studium rerum naturalium deductum est cum viris istis, Londinum abeuntibus, ad quorum numerum accessio facta a multis Londonensibus, tam Proceribus, quam Philosophis, usque dum Regiis auspiciis Anno 1660, illa Societas instituta est, teste Diplomate illo, quod inserit *Historia* suæ THOMAS SPRAATUS, quod privilegia Collegii, insignia, scepra, sigillum, illis tribuit. Antequam illa omnia adornabantur, prodierat Scriptum ab ABRAHAMO COWLEO, Poëta insigni, & in ceteris Medicinæ & Philosophiæ partibus insigniter erudito, quod suppedirabat consilia pro Studio Experimentali propagando. (Reperitur inter *Poëmata ejus Anglica*, Lond. A. 1669. in fol. publicata, p. 43.) Bene hic quidem omnia disposita, secundum officia Præsidis, Præfectorum seu Professorum, Artificum &c. Munia quoque singulorum certis legibus eleganter definita, unde postea, teste Thoma Spraat, Societatis Regiæ membra aliqua in rem Collegii sui verterunt. Sed quoniam is sumptus nimios impendi volebat in singulos Officiales, eorumque numerum nimium auxerat, inconveniens illi putabant, & quadantenus etiam impossibile, ejus consilium sequi. Neque enim certos redditus habet illa Societas, nisi aliqua donaria, ex liberalitate Procerum, & quæ à singulis Sociis, cum primum admittuntur, & deinde in singulas hebdomadas, contribuantur. Qui fundus quoniam in incerto locatus est, mihi quidem

dem non adeo diuturnus videtur, nec suffecturus omnibus impensis, præsertim, si studia ab initio fervida, pro more hominum, paulatim refrigerint. Quod enim hic Thomas Spræus philosophatur de experimentis in natura, per modica etiam subsidia capiendis, mihi credibile non viderur. Admittuntur ad istam societatem cujusque professionis, nationis, religionis homines, vel Mercatores etiam & Mechanici, si curiosiores sint, & rem naturalem juvare experimentis possint. Consilium eorum est, his experimentis Historiæ Naturalis certitudinem in solido locare. Methodus inquirendi ista est, ut non multis, sed uni, hoc subjectum, aliis aliud, examinandum proponatur, quæ postea in medium conferuntur. Inquisitio in remotiora subjecta naturæ intulitur per Commertium Epistolare cum hominibus, qui illis in locis vivunt, vel Residentibus Anglicis, qui & ipsi pene omnes in Membris Societatis sunt, vel aliis viris eruditis. Semel in hebdomade conveniunt, cujus Convventus Præses aliquis temporarius est constitutus. Assessores illi sunt viginti & unus, qui ex numero Sociorum per sortem eliguntur. Sociorum indefinitus numerus, Secretarii duo sunt, qui literas prælegant, aut exponant exponenda, aut proponant certa deliberationis capita, de quibus singuli sententias suas pronunciant, dirigente ita Præsede. Nulla certa principia Philosophica illis præscribuntur. De principiis enim omnibus securi investigari tantum naturam ipsam jubent. Experientia enim simplex est & una, quæ, ut in facto consistit, ita refertur ab Inquisitoribus & Curatoribus experimenterum, ad id speciatim constitutis. De principiis differtur omnis contemplatio, usque dum ita sit exulta Historia experimentalis, ut certi rerum suarum esse possint. Commercia literaria circa negotia naturalia perpetua habent cum Gallis, cum Italis & Florentinis. Nam & apud illos, auspiciis magni Ducis Hetruriz, institutum est tale aliquod Collegium Naturale, unde liber etiam, *Ducalium Experimentorum* Tirulo, prodiit. Artes Mechanicas adeo in societatem hujus studii receperunt, ut & Professorem artium Mechanicarum constituerit Rex, qui statis temporibus publicas lectiones de iis haberet, quod consilium vehementer laudat Thomas Spræus. Cetera hujus Societatis Statuta legi apud illum Autorem possunt, cum Exemplis variorum capitum, quæ in consilium deducta sunt, & super quibus inquisitiones suas formarunt hujus Collegii Assessores. Enarrantur illic etiam varia instrumenta, quæ in usum hujus Studii comparata sunt vel, eo tempore, cum scriberet, inventa consiliis & ope Sociorum. (d)

Post-

- (d) Cum iis, quæ *h. I. & seq. §. 16.* de Societatibus Eruditorum afferuntur, in Naturæ occupatis scrutinio, conferri possunt, quæ *T. I. Polyhist. L. I. c. 14.* de iisdem jam sunt observata, de Actis & Observationibus illarum, quæ ejusdem Libri c. 16. §. 34. *seqq.* breviter sunt monita, & Supplementum longe uberimum, cui capiendis Hypomnemata nostra non sufficiunt, è Chr. Junckeri *Schediasmate de Ephemeridibus, sive Diariis Eruditorum Historico*, Lipsiæ a. 1692. in 12mo publicato, aliisque Scriptoribus nuperis, desiderant. Fallitur vero Auctor, dum *h. I.* Thomæ Spræii secutus auctoritatem, Academiam Francicam, ad Gallicæ linguæ culturam, Card. Richelii auspiciis erectam, ad Rudium rerum naturalium, à Gallis, Anglos æmulantibus, translatam esse perhibet. Fran-

Postquam ab Anglis consilia Naturalis Historiæ restaurandæ suscepta, & primo, 6
 statim tempore res non infeliciter cederet, viam patefecerunt ceteris etiam nationi-
 bus similia facitandi. Quanquam jam tum apud Italos, antequam Angli id cogita-
 rent, talia consilia suscepta, Longe tamen acrius in id incubuerunt, postquam viam
 hanc tentarunt Angli, qui commercio isto literario eorum industriam primum exci-
 tarunt. Prodeunt Romæ singulis mensibus Relationes de rebus naturalibus, ut fit in
 Anglia. Sed rarius eæ ad nos exportantur. Quæ Florentiæ, circa naturam præsertim
 aeris & vacui, Magni Ducis auspiciis, ingeniosa experimenta tentata sunt, singulari
 libro illic prodierunt Anno 1668. (*in fol.*) cui Titulus: *Discorsus Saggi Academici,
 di Naturali Esperienze fatti nell' Accademia del Cimento.* In Gallia similiter talia
 Collegia sunt instituta. Postquam enim *Ephemerides Eruditorum*, quas ediderant, in
 defectu abiere, loco earum meræ Relationes Physicæ, quæ constant experimen-
 tis, tam in Gallia, quam extra Galliam, inventis, itidem statim temporibus prodeunt,
 scribente illas J. Bapt. Dionysio, Regio Medico, quibus Titulus *Memoires concernant les
 Arts & les Sciences.* Sed pleraque in illis sunt peregrina; nisi enim haberent, quod
 ab Italis vel Anglis transcriberent, vix momenti alicujus esset, quod in lucem profe-
 runt. Anglicæ Relationes singulis mensibus eduntur, in quibus multa etiam peregrina,
 sed plura tamen, quam in Gallicis, domestica. Addi etiam illis solent Recen-
 siones librorum, qui circa argumenta naturalia scribuntur. Sed in iis tamen non
 ille delectus adhibetur, qui adhiberi debebat. Multa enim omittunt, quæ affectu
 aliquo ducti, credo, omittunt adversus Germanos, multa referunt in censum illum,
 quæ nullius pretii sunt. Editor illarum Relationum non tamen vult contineri illis
 Acta Societatis Regiæ, sed Opus aliquod privatum, à sua tamen industria profectum,
 vocari cupit. Quam ob causam succenset illis, qui in Latinam linguam transferentes
 Titulum libro dedere: *Acta Societatis Regiæ.* Societas enim Regia, quæ in Colle-
 gio ipso observata sunt, hæcenus celat. Versiones harum *Transactionum* plane non
 sunt accuratæ, imprimis, quæ à Joh. Sterpino editæ sunt. Melior aliquantulum illa
 est, quæ à Christophoro Sandio nuper continuata est; utriusque Defectus & Errores
 monstravit ipse Auctor Anglicarum Relationum, Henr. Oldenburgius, versionem no-
 vam Latinam Operis proprii, si diutius vixisset, daturus. *Hafnienfes Medici*, ad imi-
 tationem Germanorum & Anglorum, singulis annis *Acta* quædam edunt, quibus Re-
 rum Medicarum & Physicarum Historiæ singulares continentur. In Germania *Collegi-
 um Naturæ Curiosorum* singulis annis magnam Observationum sylvam edit, quæ
 hinc illinc corroduntur, quibus tamen molitionibus scopus iste non obtinetur, qui
 quærebatur, accurata scilicet aliqua Historia Naturalis. Sublestum enim Relationum &

(S) 2

Ober-

Francica enim ista, etiamnum superflua, nunquam alia, quam Linguae Gallicæ & Litera-
 rum elegantiorum studia, excoluit. Quæ vero circa res Naturales occupatur, Academi-
 ca Scientiarum & Artium Regia, à Ludov. XIV. Rege a. 1666. excitata, ab ista plane
 est diversa. De Scripturibus Historiæ illius, Joh. Baptist. Hamelio & Fontenellio, ad
 T. I. L. I. c. 14. ad §. 42. jam nonnulla attulimus.

Observationum fundamentum est, quod ab aliena manu habemus. Quemadmodum enim in Grammaticis prurigo quædam est, Regulas conficiendi, & in Dialecticis distinctiones inveniendi & terminos; ita in Physicis etiam morbus quidam invaluit, novas semper Observationes cudendi, quæ non raro producant ex libidine aliqua paradoxologiæ, & novaturiendi studio magis, quam veritatis, à quibus nisi temperetur, veteris morbi recidivam patiemur, ut pro historiis fabulas habeamus. Neque dicam de Observationibus ipsis, quæ sic sparsim comparatæ sunt, è quibus nulla certitudo Axiomatum formari potest. In Germanis vero desidero præprimis temperantiam aliquam in Commentariis & in opinionum Locis Communibus, quibus illi Annales suos inspissant, quibus potius lumini officitur, quam lux aliqua accenditur. Id ego serio optarem, ut uno sensu aliquo ducerentur omnes in experimentorum methodo. Latitant enim certe in Germania apud Operarios Chymicos, qui vere sunt insignes, & quibus similes in nulla gente reperiuntur, experimenta, quæ si in lucem protraherentur, multis modis superare possent aliarum Gentium conatus. Ac solent tales homines solertiores esse, quam qui scholas nimis sapiunt, præjudiciisque assueti, intentatam experimentorum viam habent. Quod si quis sagacior Philosophus eorum arcana perreptaverit, mirum in modum posset locupletare doctrinam Physicam. Candidus sane ea parte videtur Scriptor *Historia Societatis Anglicæ*, Thomas Spraat, qui indolem illam inquisitivam Germanorum præ ceteris gentibus laudat, ut gloriæ ducat genti suæ ex Germanica natione esse propagatam, atque ex illius origine illam indolem transfusam; ob quod ingenium certe testimonium ceteris popularibus suis anteferendum est.

- 17 Atque hæc hæcenus de Institutione certorum Collegiorum, ad Philosophiam Experimentalem propagandam. De quo consilio sero nunc demum, ante hos quindecim annos, (utinam serio!) cogitatum est. Quamquam non defuerint, etiam sub initium hujus Seculi, qui ista consilia animo agitarint, sed tamen, ut sunt homines suæ salutis sæpe negligentissimi, non audiri fuerunt. *Magnus Pegelii, Professor Rostochiensis*, Anno 1604. libellum in lucem edidit, cui Titulum fecit: *Theſaurum rerum ſeleſitarum, magnarum, dignarum, utilium, ſuavium, pro generis humani ſalutæ oblatum*. Quo in libello Autor ille varia, tam in studio naturali, quam in ceteris disciplinis & omnibus artibus mechanicis, inventa proponit, à se excogitata, & cum iis communicanda, qui sumtus in illa impendere, & labori suo mercedem statuere, non detrectaverint. Multa in his invenio, de quibus vir ille cogitavit, jam tuum suo tempore, de quibus hodie nunc disquiritur, ac inventa magno triumpho à nonnullis ducuntur. Hic inter cetera pollicitus est, consilia se subministraturum, quomodo à Magistratu, Magnatibus, Communitatibus, Urbibus, deputandi & sustentandi nonnulli, qui utilissimas res inveniant, & inventa præclare ulterius experiantur; quod sic fieri possit, ut etiam homo unus, & diebus paucis, & domi quidem, longe utiliora experiatur & exequatur, quam Alexander M. dum animalibus indagandis pro arte impendisse scribitur 400000. Coronatorum, & aبلغasse per terrarum orbem ter

ter mille homines. De quo labore recte judicat idem Autor; non mereri istam laudem, quæ vulgo illi tribuitur, & tanto sumptu plane indignum esse, quo longe perfectior haberi historia poterat. Atque ita, vel in mediis tenebris sæpe inveniuntur ingenia, quæ nonnunquam lucem per nebulam videant, ipsa vero à caligine invidia; paupertatis & avaritiæ opprimantur.

Hactenus de Historiæ Naturalis propagatione, ex mente Baconis Verulamii, fu-
18
sus dicimus; reliquum jam est, ut de Methodo inveniendi experimenta, adeoque nova aliqua Dialectica Physica, quædam in medium afferamus, tam ex Baconis, quam aliorum recentiorum Philosophorum, sententia.

Quemadmodum rerum inventio consistit in conjunctione rerum similium, & separatione dissimilium, quæ certos quosdam Locos habet in Logicis, Generales sc. Titulos, quorum indicio mens dirigatur in combinationibus rerum; ita similiter procedere in omni negotio possumus. Quomodo in Logicis Loci isti ad Argumentorum inventionem ducunt, ita deducere etiam nos possunt ad inventionem rerum. Atque in eo præcipue usus Logices consistit, vulgo ignoratus, cujus ministerio non in argumentis tantum, sed etiam in quibuscunque negotiis, uti possumus, modo rem non intra generales illos terminos concludamus, sed ad specialiora nos diffundamus. Quod negotium nostrum attinet, Artem sc. Experimenta indagandi, illa certe fundamentum in Locis istis habet, quanquam Thomas Spraat, *Historia Societatis Anglicæ* Scriptor pag. 89. impossibile existimet, ad Artis regulas revocare Experimentiam, propter infinitas, quæ rem variant, circumstantias. Quem tamen ego audiendum esse non existimo. Utut enim verum sit, multis modis variari rerum circumstantias posse, dari tamen certi quidam conceptus possunt, secundum quos mentis operationes dirigantur. Si singularia & infinita illa velimus respicere, eadem in ceteris quoque scientiis deprehendemus, in quibus tamen à generalioribus principiis & Axiomatibus formandis ab ista rerum multitudine non deterremur. Magnus certe artis Analyticæ, sive Combinatoricæ, ut quidam vocant, per omnes disciplinas, omniaque negotia humana, usus est, si modo illam certa methodo definitam ac præceptionibus descriptam haberemus. Sed hactenus inter desiderata illa referri debet, optandumque esset, ut de ea dispicerent eruditi. Hujus certe propago Ars inventiva est, quam desiderari queritur Verulamius; vel potius illa ipsa est. Sub hac Arte inventiva multo maxima comprehenduntur. Et Verulamius quidem, *lib. 5. de scientiarum augmentis, cap. 2.* primo loco ponit Artem inventivam ipsarum artium, seu mechanicarum, seu liberalium: quæcunque enim de artibus habemus, casu potius & necessitate, quam consilio, inventa sunt. Et erat tamen in Arte illa rationis fundata methodus, qua Artes ipsas invenire poteramus, ut prolixè demonstrat Verulamius. Qui hic vero mentis errores evitandi sunt, prolixè disquirunt idem Verulamius in suo *Novo Organo*, & Autor ille Gallus Anonymus, qui lingua vernacula novam aliquam Logicam, quam *artem cogitandi* vocat, scripsit, *part. I. cap. 8. 9. 10. 11.* Ubi de idearum claritate & distinctione, ac eorundem obscuritate & confusione, ejusque confusionis remediis,

agit. (Liber ille in Latinam versus linguam. prodit Lugdun. Batav. anno 1674. *in 8vo.*) Legi etiam in illam rem potest, animusque eo præmuniri contra errores, libellus doctissimus Roberti Boylii *de infido Experimentorum successu*, ubi in causas errorum inquiri, ac, proposita multorum exemplorum farragine, ostendit, quam sepe minima circumstantia, ac vix interdum vel sagacissimo animadversa, experimenti eventum vel dubium fecerit, vel plane nullum.

- 19 Ars ista experimenta indagandi Verulamio vocatur ars judicii & directionis, cujus ille duas partes constituit. Nam vel procedere dicit ab experimentis ad axiomata, vel ab experimentis ad Axiomata, quas & ipsa nova experimenta designant. Priorem harum partium experientiam literatam nominat. Posteriorem vero interpretationem naturæ, quam ille Hermeneuticam Physicam, ut peculiarem aliquam disciplinam, libello, cui titulus *Novum Organum*, proponit, quæ in universalibus formandis sollicita est, cum prior illa circa singularia occupetur, non minori etiam artificio, quanquam posteriorem priori huic præferat Verulamius. Modos ipse præscribit experimenta capiendi, non quidem secundum ordinem Dialecticæ instructos, sed qui facile ad illum reduci possunt; specialiores enim locos ostendit, omisis generalibus illis, quibus tamen hi subternuntur. Primus modus experimenta indagandi illi est experimenti variatio. Illam instituit (1) in materia, si sc. in materia simili idem experimentum suscipiatur. E. g. Confectio papyri ex linteo usitata est, idem in serico tentandum, uti papyrum conficiunt Chineses. Infinito in arboribus fructiferis in usu est, quid si idem tentetur in arboribus sylvestribus, in floribus? Huc etiam pertinet, quando in subiecto variatio instituitur, ut si, ad exemplum furculi, trunco arboris insiti, semen cepæ capiti alterius cepæ viridi indatur. (2) Variatio experimenti fit ratione causæ efficientis. E. g. Radii solares, per vitrum missi, calorem augment, an idem præsent radii lunares, tentandum? Item an fumus calefactus? quod tentarunt nonnulli, & similem eventum senserunt, teste Honorato Fabri. Variatio experimenti fit (3) in quanto: multiplicata enim quantitate creditur augeri virtus. E. g. Globus plumbeus unius libræ decem pulsuum spatio ad terram descendit, quot pulsuum spatio globus centum librarum? Secundus modus ipsi est productio experimenti, quæ duplex est, ratione quantitatis continuæ, vel discretæ. Ratione hujus est repetitio, ratione illius extensio. E. g. Spiritus vini, unica distillatione vires acquirit, annon majores acquirat pluribus distillationibus? Magnes ferrum integrum trahit; num etiam frustum Magnetis in dissolutione ferri immersum ferrum ad se allicit? Tertius modus est illi translatio experimenti, uberrimus sane & pene princeps. Est vero ille triplex: aut à natura vel casu in artem, aut ab arte vel practica alia in aliam; aut à parte alicujus artis in partem diversam ejusdem. Primæ translationi pleræque artes mechanicæ originem debent. Exemplum esse potest Iridum artificiosarum ad exemplum naturalis imitatio, modus distillandi ad imbrum imitationem institutus, tonitrua & fulgura ad imitationem naturalium instituta, per ministerium singularis illius casus, qui Monacho Cimbro, Barth. Schwartzio, acciderat.

Plura

Plura artificialium imitationum in natura exempla vide apud Sorellum in *Scientia Universali*, libro Gallice scripto, *variis Capicibus*. Secundæ translationis exempla hæc: Specillis sensus visus juvari potest, an & sensus auditus instrumento aliquo ἀγγεῖον, quale experimentum hodie detectum est, ac descripsit Kircherus in sua *Phonurgia*, qui se autorem inventionis contra Anglos asserit. Cadavera per balsamationes conservantur, annon & corpora viva? Sigillorum impressio arti Typographicæ viam ostendit. Tertiæ translationis, quæ parum à secunda differt, exempla multa in Medicina dari possunt. E. g. Si experimenta partis Medicinæ de curationibus morborum ad partes de tuenda sanitate & prolongatione vitæ, transferantur. Quartus modus illi est inversio experimenti, cum sc. contrarium ejus, quod experimento constat, probatur. E. g. calidum per specula intenditur, nun etiam frigidum? Per ignem distillationes institui possunt, num etiam per res frigidas, nivem, glaciem, &c.? quale experimentum Magni Ducis Hetruriæ refert *du Hamel in libro de affectionibus*. Quintus modus illi est compulsio experimenti, quam vocat, ubi urgetur & producit experimentum ad annihilationem, vel privationem virtutis. Quomodo nihil novi indagatur, sed natura rei per negationem & contrarium deprehenditur. E. g. Magnes ferrum trahit. Vexentur jam ferrum & magnes, ut amplius non fiat attractio, unde quodammodo deprehenditur, in quo natura magnetismi consistat. Ac deprehenderunt sane, qui de magnete inquisitiones instituerunt. Sextus illi modus est applicatio experimenti, quæ illi est ingeniosa experimenti traductio ad experimentum aliud quoddam utile. E. g. Aurum plus ponderis, & minus dimensionis habet, quam argentum, aqua, quam vinum; ab hoc traducatur experimentum Archimedis, ut ex mensura impleta, & pondere excepto, possis dignoscere, quantum argenti auro fuerit admixtum, quantum aquæ vino. Thermometra pro mensura aëris calidi vel frigidi inventa sunt, an etiam pro mensura liquorum talia inveniri possunt? Septimus illi modus est copulatio experimenti, quæ est. experimentorum, applicationum potius experimenti, nexus & carena, ut cum singula profutura non fuissent, ad aliquem usum connexa valeant. E. g. Si rosas aut fructus serotinos habere cupis, fiet hoc, si gemmas præcociore avellas. Idem fiet; si radices usque ad ver adultum denudes, & aëri exponas: at multo magis, si jungas utrumque. Refrigerant glacies & nitrum, juncta magis refrigerant. Spiritus vini vegetabilia facile recludit; idem Spiritus salis Tartari facit; si jungas utrumque, fortius habebis vegetabilium solutivum.

Hos Baco Verulamius modos proponit, quos si recte consideraverimus, omnes 20 à generalibus illis locis Dialecticis petitos inveniemus. Ex loco causarum procedit variatio experimenti, ratione materiæ & efficientis. Ex loco effectuum productio experimenti. E loco similium translatio experimenti. E loco contrariorum compulsio experimenti, ejusque inversio. Ex loco cognatorum est applicatio experimenti & copula. Ex his ille fontibus modos particulares producit, qui generales tamén dicendi sunt, si respiciamus Topica ejus particularia, quæ nihil aliud sunt, quam loca quædam inventionis & inquisitionis particularibus subjectis appropriata, five

sive mixturæ quædam è Logica & materia ipsa. Illa autem omnia esse disjunctissima certum est. Particulares enim loci isti ratione subjecti valde variant, nec simul & semel excogitari possunt. Quemadmodum enim cum ipsis inventis comparatum est, ut cum ætate crescant, ac dies diem doceat, ita etiam cum inveniendi arte; semper enim aliqua cogitata incidunt, quæ prima vel illustrent, vel interdum etiam tollunt. Quæ omnia quidem generales quosdam locos habere possunt. Sed quoniam subjectorum, ut ita dicam, quædam infinitas est, multis modis particulares isti conceptus, generalibus subordinati, variari possunt.

21 Atque hic ego præter vulgares istos Locos Dialecticos, Indicem quendam categoricum commendarem, de cujus infinitate in inveniendis argutiis plura sibi dixi. Cum enim inventio rerum requirat magnam rerum sylvam & farraginem, optime nobis cognitam, ista vero confusissima sit, nisi quodam filo Ariadnao ducamur, ejus instar esse posse puto Locos istos decem, ut vocant, Prædicamentorum, non, quod illam rerum omnium partitionem habeam omnium accuratissimam, sed quod tamen melius sit, aliquas habere rerum classes & series, quæ indicis loco fungantur, secundum quem cogitata nostra dirigamus. Index itaque categoricus ὕλην aliquam sive sylvam rerum nobis suggerit, Dialectica argumentandi modum præscribit, ut sic utriusque ministerio in cognitionem rerum devenianus, quæ faciliari, supra quam credat aliquis, hac methodo potest. Quanquam enim Index ille Categoricus inveniendis Enthymematibus argutis propositus sit, adeoque ad artem dicendi spectet, tamen nihil prohibet, eundem etiam ad artem meditandi referre. Nam & in ipsis Interrogationibus & Inquisitionibus, quæ sunt meditationum nostrarum consecutaria, elucet ista vis animi & rerum combinatio. Nam, ut Plato ait, qui aliquid quærit, id ipsum, quod quærit, generali quadam notione comprehendit. Exempli hic instar esse possunt *Topica illa particularia*, sive articuli inquisitionis, quos de variis naturæ subjectis proposuit Baco Verulamius, ut de gravi & levi, *lib. de scientiarum augmentis 5. cap. 3.* de ventis, peculiari libro, cui titulus: *Historia Ventorum*, de vita & morte, libro, cui titulus: *Historia Vitæ & Mortis*, de denso & raro, de Sympathia & Antipathia rerum, de Sale, Sulphure & Mercurio: super quibus subjectis generalia quædam meditata ac imperfecta reliquit, quæ adduntur *Historia ejus ventorum*. Illorum Topicorum particularium inventio è Categoriis mihi quidem desumi posse videtur, ut facile demonstrari posset, si ulterius huic rei insistere vellemus. De Indice vero illo Categorico legi possunt, quæ in Lectionibus supra citatis, *de Argum. Dictione cap. 6. p. 108.* diximus, unde facilius patebit, qui ejus usus in præsentî negotio constirui debeat. Cujus subsidio si instructi sumus, non opus erit ad artem Lullianam, aut Combinatoriam, de quibus magnifica adeo promittunt nonnulli, recurrere. Omnia enim faciliori negotio, per notiores illas vias, expediri possunt.

22 Est etiam alius quidam modus experimenta capiendi inartificialis, vel irrationalis, quem sortes *experimenti* vocat Verulamius, cum aliquid experiri velle animam subit, non, quia aut ratio, aut aliud experimentum, te ad illud deducat, sed quia similis res nondum tentata fuit. Qui modus, quanquam absurdus videatur, tamen etiam hic

hic, ut in practicis fieri solet, etiam audaces fortuna juvat, & sæpe occasio datur novis rebus inveniendis. Hunc in ordinem referas illos, qui circa Chrysopœiam laborant: illi, quando nullis principiis fulti sunt, neque artem per traditionem acceperunt, cum ex ingenio suo aliquid tentare audent, casu nonnunquam in aliqua experimenta incidunt, quæ frustra omni studio & opera indagassent. Exemplum hujus ponit Verulamius in operatione ignis super aliquod corpus naturale, in qua alterum horum semper evenit, ut aut aliquid evolet, aut saltem fiat separatio partium localis, & ad nonnullam distantiam, ut in distillatione, ubi fæces subsident, vapores in receptacula congregantur. Huic opponit distillationem clausam, quam neminem mortaliū adhuc tentasse ait. Sed & exemplum hoc non quadrat, nam certe inter maxime rationales modos ille poni debet, & ipsa illa distillatio clausa jamdudum ab hominibus tentata est. Id autem verum est, minime esse vulgarem hanc operationem, & omnium artificiosissimam, atque unice secretam Chymicam, qua perpetrari in re naturali stupenda opera possunt, ad ipsius naturæ imitationem, quæ h. m. in generationibus rerum omnium operatur. Nec certe fallitur Verulamius, quando ait, vim caloris, si intra claustra corporis sua in alterando facinora edat, cum nec fiat jactura corporis, nec liberatio, tunc demum hunc materiæ Proteum, velut manicis detentum, ad complures transformationes adacturam, si modo calor ita temperetur & alternetur, ut non fiat vasorum contractio. Recte etiam Verulamius hanc rem naturæ affimulat, ubi calor operatur. Has operationes instituit natura in generationibus omnium rerum. In generationibus animalium distillatio clausa est, vel in utero, vel in ovo, quo posteriori exemplo ad oculum demonstrari potest, & demonstrata est à nonnullis. In generationibus Metallicis idem processus est: in carceribus enim terræ sursum deorsum moventur Spiritus metallici, si vapores Mercuriales & sulphurei, quos *Witterung* coruscationum nomine appellant Metallici. Eorum continuo ascensu & descensu fit illa metallica nistio, & metallorum generatio, vel puriorum, vel impuriorum, prout, vel munditia, vel immunditia loci genialis, vel solis absentia & propinquitas, vel concurrerunt ad operationes naturæ, vel eas deseruerunt. Receptacula illa venarum, quæ vitrorum instar sunt, montibus superinjectis hermetice, ut ita loquar, sigillata sunt. Qui Metallorum imitationem intendunt Chymici, ac productionem eorum per artem, similem distillationem clausam principiorum metallicorum præscribunt, ut videre est in scriptis illis, quæ genuina esse, vel ex historia, vel ex collatione mutua, deprehendimus. Illic omnes operationes ocluso vase instituuntur, vaporibus diversorum principiorum metallicorum continuo ascensu descensuque operationes mutuas edentibus. Similes operationes in rebus vegetabilibus institui possunt, & qui plantarum resuscitationes in vitro exhibere volunt, clauso vitro prius operationes illas instituerunt. Neque dicam de diuturnis digestionibus, quæ itidem clauso vase fiunt, quibus magnæ parantur medicinæ. Quare immerito Verulamius, ut rem insolitam inducit, & intentatam distillationem hanc clausam, quæ certe est Chymia illa secretior, à vulgari ista distans, quantum

cœlum à terra. Vulgaris enim illa ad destruendas res, aut depravandas, inventa est, hæc vero ad generandas, meliorandas & transformandas res conducit. Prior illa violento igne, vel exterminat subtiles spiritus, vel empyreumate inficit, & peregrinitatem quandam sulphuris impuri admiscet, qua plus nocet, quam commodum infertur Medicinæ: hæc vero blando igne & diuturno intima misti corporis invadit, vincula unionis missionis solvit, ac reformare & refingere apta nata est. His experimenta indagandi modis Baconianis jungenda sunt, quæ ab eodem Autore proponuntur in *Novo Organo*, quod id agit, ut ex naturæ experimentis formare doceat Axiomata Universalia, per aliquam artem Hermeneuticam, cujus principia, à Dialecticis quidem desumpta, suam autem quandam formam & limites fortiuntur, è subjectis, circa quæ versantur. De qua naturæ interpretatione, ut vocat, legi potest liber ille, neque enim nostrum est, omnia ista huc adducere.

23 Præmissis igitur jam omnibus illis, quæ aditum parare ad Physicam Universalem possunt, videamus, qua ratione scientiam Physicæ partiatur Verulamius, quaque Methodo, in illa docenda discendaque uti nos velit. Primum Naturalem Philosophiam dividit in Speculativam & Practicam, quas geminas ejus partes constituit. In prima docet inquisitionem causarum, in altera productionem effectuum; altera naturæ viscera scrutatur; altera naturam veluti super incudem efformat. Ulterius partem speculativam de natura dividit in Physicam Specialem & Metaphysicam. Ubi illud notandum, Metaphysicæ acceptionem illi alio sensu venire, quam vulgo nos capimus. Per Metaphysicam enim in Physicis intelligit, quæ abstracta magis & constantia sunt. Per Physicam, quæ materiæ immersa sunt & mobilia. Physica illi supponunt existentiam tantum & motum, & naturalem necessitatem: Metaphysica etiam mentem & ideam. Physica est illi, quæ inquit de efficiente & materia: Metaphysica, quæ de forma & fine. Physicam iterum partitur in doctrinas tres, in naturam, in unum collectam, aut fusam, aut sparsam. Colligitur vero in unum natura, aut propter communia rerum omnium principia, aut propter unicam integram universi fabricam, quæ naturæ unio duas parit Physicæ partes, unam de principiis rerum, alteram de fabrica universi, sive de mundo. Tres itaque partes hæc sunt (1) de principiis rerum (2) de mundo, sive de fabrica rerum, (3) de Natura multiplici sive sparsa.

24 De singulis quædam tractantur communiter apud Physicos, sed quanta accurate, judicare facile omnes possunt. Certe doctrina illa de fabrica rerum parum fuit exulta, quæ tamen nostri est usus in doctrina physica: quanquam & obsistat imbecillitas sensuum humanorum, qui ideas ejus distinctas & accuratas animo sistere non possunt, ob vastitatem objecti, ejusque occultationem. Suspicionem tamen aliqua attingere possumus, & dedit hæc Verulamii speculatio (quanquam ipse dissimulet) Roberto Boyle occasionem scribendi de *Cosmicis rerum qualitatibus*, seu de iis affectionibus naturalibus, quæ corporibus ratione Systematis mundani, & nexus competunt, sive in Globo hoc terraqueo solo eæ affectiones fundentur, in massis sc. illis majoribus, ut vocat Verulamius, aqua, aër &c. sive ad Globum hunc Terræ, vel

vel ejus partes, pertineant; ex operationibus ceterorum corporum mundanorum in hunc terræ Globum perductæ. Quæ pars Physicæ cum pateat latissime, cum sit à sensibus remotissima, nisi forte ex effectu quædam divinemus, mirum non est, à nobis non posse apprehendi effectus ex his causis propagatas, ut fortassis plurimi sunt in natura. Et videmus quodammodo in influxibus corporum Planetariorum in hunc globum terræque, quorum effectus passim deprehendunt illi opifices, quorum operationes vel circa massam aqueam, vel circa massam terræ versantur, e. g. Nautæ, Agricoltæ, metallifossore, quibus observationes interdum aliquæ è re ipsa nascuntur, quarum tamen adeo determinata veritas non est, ut nec falli interdum possint. Referenda etiam huc est Astrologia illa divinatoria Naturalis, quæ adeo incerta & fallax est; & esse tamen aliquam, in natura fundatam, tam ratio ipsa dicitur, quam eventus confirmat. Accedit etiam huic naturalis quædam hominum circa universalia fœcordia. Plurimi enim, in minutiis & particulis rerum occupati, non adeo simul respiciunt ad hujus universi machinam, cujus intuitu, si cogitationes extolleremus, aliam interdum naturæ faciem videremus, & quædam in certiora è considerationibus illis formaremus, quam nunc quidem novimus. Hinc possemus certiores tempestatum regulas formare, cometas prædicere, frigidam vel calidam aëris temperiem prænoscere, si ad habitudinem aëris, aquarum, terræ, semper respiceremus, & collationibus mutuis, ac observationibus, in locis diversis habitis à plurimis, angustiaë unius ingenii subveniremus. Quod quidem instituerunt focii Angli, sed an effectum daturi sint, dies docebit. Ratione Astrologiæ cogitationes quasdam proponit Verulamius, *de augmentis Scientiarum lib. 3. cap. 4.* quæ legi illic possunt.

Physicam Sparfam, sive de varietate rerum, rursus in duas partes dividit, Physicam sc. de concretis, & Physicam de naturis. Altera inquit de substantiis, cum omni varietate suorum accidentium; altera de accidentium; altera de accidentibus per omnem varietatem substantiarum. E. g. Si inquiretur de leone, quercu, &c. illa plura & diversa accidentia suffulciunt. Contra si inquiretur de calore & gravitate, illa plurimis distinctis substantiis insunt. Quandoquidem vero omnis Physica quasi media est inter Historiam Naturalem & Metaphysicam, prior pars Historiæ Naturali propior est, posterior Metaphysicæ. Physica autem concreta eandem subit divisionem, quam Historia Naturalis; ut enim Historia Naturalis factum ipsum perscrutatur; ita Physica concreta causas inquit, adeoque circa omnes illas rerum classes versatur, circa quas versari Historiam Naturalem jam tum supra diximus. Physica vero de Naturis, sive abstracta, in duas partes dividitur, in doctrinam de Schematissimis materiæ, & in doctrinam de motibus. Schematissimi materiæ sunt densum, rarum, grave, leve &c. Motuum vero genera multa sunt; sunt enim vel simplices, vel compositi, & ratione schematissimorum materiæ varii. De quorum speciebus singulis nolumus repetere, quæ prolixè Verulamius loco habet, jam supra citato. Id vero mirabile est, Verulamium ea jam animo complexum esse, quorum particulas excolendas sibi sumserunt recentiores, & his, velut principiis & fundamentis, doctrinam Physicam inædificarunt.

ficarunt. Sunt hodie, qui in Schematistis materiæ omnia ponunt Physices principia; omnesque ex iis rerum formas educunt. Sunt, qui in motu similiter universam Philosophiæ Naturalis doctrinam fundant, atque ex illo omnium *Φαινόμενα* naturalium rationes reddere laborant. Quo in argumento versantur illi, qui corpuscularem Physicam profitentur, omniaque è particulis deducunt, G. G. Leibnitzius, in *nova Motus Theoria*, & J. Alph. Borellus in *lib. de vi percussionis*, & in alio, quem promissit *de motu animali*. Hi, quanquam eleganter, ac plane Mathematicè demonstrare velint effecta naturæ, quo quidem nomine laudandi sunt, mihi tamen partem tantum aliquam Philosophiæ Naturalis comprehendere videntur, nec universalia aliqua statuere principia. Externa illi naturalium operationum vestigia legunt, regulis Mathematicis adjuti; sed interiora rerum illis modis demonstrari, à vero valde alienum est. Rectius itaque Verulamius hanc tantum partem constituit magnæ & universalis istius scientiæ Physicæ, qua tamen nondum omnis naturæ fundus exhaustus est, eritque, ubi non minus illi Lyncei laborabunt particularum & motuum suorum determinationibus, quam Peripatetici formis suis & qualitatibus, de quibus in progressu nostri Operis plura dicenda erunt. Interim videmus Verulamium jamdudum præcepisse animo illa, in quibus novi illi Scriptores triumphant.

26 Metaphysicæ assignavit Baco inquisitionem causarum formalium & finalium. Causas formales quod attinet, de iis vulgo invaluit opinio, nulla eas humana diligentia inveniri posse. Plato eas à materia abstractas speculabatur, non in materia determinatas. Unde factum, quod ad speculationes Theologicas diverteret, quibus Naturalem suam Philosophiam corripit. Substantiarum quoque formæ perplexæ sunt & intricatæ, quas ad tempus seponi jubet Baco, explicatis prius simplicioris naturæ formis. Ita formæ Schematistarum materiæ & motuum, quas primæ Classis appellat Baco, citius inveniri possunt, quod, velut literæ Alphabeti, essentias & formas omnium Substantiarum conficiant. Inquiratur itaque de forma hujus vel illius soni, de forma densi, rari, calidi, frigidi, &c. & deprehendemus ea ratione substantiarum ipsarum formas. E. g. Si inquiratur in causam albedinis in nive, redditur illa, quod sit subtilis intermixtio aeris cum aqua; hæc autem non est forma albedinis, cum aer etiam pulveri, vitro aut crystallo, intermixtus albedinem similiter præcet, non minus, quam si admisceatur aquæ. Verum causa illa efficiens tantum est. At vero forma illa, corpora duo diaphora intermixta, portionibus eorum opticis simplici ordine, sive æqualiter, collocatis, constituere albedinem. Pars secunda Metaphysicæ Verulamio (cujus hanc distinctionem immerito ridet H. Conringius *Diff. Phys. I. Th. 3.*) est finalium causarum inquisitio, quæ interdum in Physicis pro causis Physicis à nonnullis venditantur. In quem lapidem Plato, Aristoteles & Galenus sæpe offendunt.

27 Doctrina Operativa naturalis in Mechanicam & Magiam dividitur; quæ respondent partibus Speculativæ, Physicæ Mechanicæ, Metaphysicæ Magiæ. Mechanicæ usus est quam latissimus; sed ars illa non ita tradita, ut tradi quidem poterat & deberet.

De ea superius quædam diximus. Magia vero naturalis est, quæ cognitionem formarum abditarum ad opera admiranda deducit. Quæ pars itidem non est pro dignitate exulta, nisi velimus superstitiosas aliquas traditiones & observationes eo nomine salutare.

Utrique, tam Speculativæ, quam Operativæ Physicæ, magnam Appendicem Mathematicam statuit Verulamius, eamque inter Appendices potius poni debere putar, quam inter scientias substantivas, magis tamen Metaphysicæ Philosophiæ Naturali subordinat, quam Physicæ. Quantitas enim, quæ subiectum est Mathematicæ, materiæ applicata, velut dosis naturæ est, & plurimorum effectuum in rebus naturalibus productrix. Ideoque inter formas essentielles eam ponit Verulamius, quarum doctrinam ille ad Physicam Metaphysicam rejecit. Appendicem autem facit eam, hanc ob causam, ut delitiæ & fastus Mathematicorum retundantur, qui Mathesin Physicæ fere imperare cupiunt. Quo morbo, si verum fateri velimus, laborant hodie recentiorum illa dogmata Physica: hodie enim pene omnis Physices scientia Mathematica est, subtilis quidem in iis affectionibus demonstrandis, quæ ad Matheseos ministerium referri præ ceteris possunt. At in causis internis indagandis æque laborant, ut Peripatetici, quorum contrarius quidem morbus est. Nam ut hi Mathematicam Physicæ Dominam constituunt, ita illi Logicam: hi naturam externæ considerant, ratione solius quanti, unius tantum formæ; illi conceptibus notionalibus omnia metiuntur. Media hic via tenenda est, & quid natura ipsa velit, discipendum potius. Propriorem tamen ad naturæ claustra aditum habent, qui Mathematica, velut Indice aliquo, utuntur, in qua tamen iis non subsistendum est, & ipsa penetralia percipienda. Veteres isti, qui vixerunt ante Platonis & Aristotelis tempora, eadem principia secuti sunt. Nam de Democrito notum est, in figuris Atomorum illum principia varietatis rerum collocasse. Pythagoras naturam rerum ex numeris constitui asserbat. Non itaque novus ille modus philosophandi est, sed jamdudum ab antiquis traditus.

Hæ Franc. Baconis Verulamii, Viri Illustris & maximi ingenii, de amplianda cognitione Philosophiæ Naturalis, sunt meditationes. Qui, sicut in *Libris de Argumentis Scientiarum, Novo Organo & Atlantide recta*, methodum illam primus detexit, ita in *Historia Ventorum, Historia Vita & Mortis, Historia densi & rari, Historia de sono & auditu, Articulis Questionum circa Mineralia, & Topica Inquisitione de Magnete*, ipsa praxi viam ostendit, methodique istius dedit specimina. *Historia Gravitationis & Levitatis* periiit. *Sylva Sylvarum* farrago est Experimentorum Naturalium, quæ, tam ipse, quam alii, instituerunt, quibus tamen in omnibus fides haberi nequit. Nulla enim in illis *axiōthea* est, & post mortem ejus, si recte meminini, Anglicæ primum prodierunt: hujus viri ingenium magnæ mihi semper admirationi fuit. Profundum enim, expeditum & diffusum est per omnia. Aristotelis sententias in multis sequitur. Neque enim novaturus, nisi cum necessitas, demonstrationis ratio, & experientia, illud postulant. Neque tamen in autoritatibus insanit. Plura de illo vid. in *Ephemeridibus Gallicis* A. 1666. p. 225-228. Ed. Lat.

CAP. II. DE LOCORUM COMMUNIIUM IN PHILOSOPHIA NATURALI SCRIPTORIBUS.

5. 1. *Pleni Autores hi sunt narrationibus falsis atque incertis, & à tyronibus proinde non legendi.* 2. *Pertinent ad hanc Classẽm C. Plinius Major, qui ob diligentiam commendatur, & contra recentiorum criminationes defenditur.* 3. *Solinus, in quem Cl. Salmastii exstant Exercitationes Eruditissima, sed festinanter nimis, ac sine delectu, scripte. Similes in Plinium ab eodem sunt promisse.* 4. *Vinc. Bellovacensis & Gerb. Job. Vossius, ille exigui, hic summi pretii Scriptor.* 5. *Ferrantes Imperatus, cui Nic. Anton. Stelliola labores suos 100. Scutatis vendidit ac transcriptis; Georg. Hornius, Scriptor prolecarium.* 7. *E. Nierembergii fabulosus.* 6. *Epistolographi Physici, Paulus Sarpus, Nic. Fabricius Peirescius, Fort. Licetus, Thom. Bartholinus & Sam. Sorbierius.* 7. *Dialogorum Physicorum, & Itinerariorum quorundam, Scriptores, præsertim Cl. Beringardus, Job. Bodinus, Monconius & Thevenotius.* 8. *Observationum (in quibus opus esse delectu monetur) Scriptores, Pet. Bellonius (Pet. Gyllio, Domino suo, eas suffuratus) Job. Rud. Camerarius, aliique.* 9. *Observationes integrarum Societatum Physicarum, imprimis Collegii Naturæ Curiosorum Germanici, de quibus denuo sequius fertur iudicium.* *Insparguntur nonnulla de Acad. Lynceorum Romana, & fundatore ejus, Aug. Cesio.* 10. *Polygraphi Physici, Hier. Cardanus, Ul. Aldrovandus, Athan. Kircherus, Fort. Licetus, P. Gassendus &c.* 11. *Scriptores Physici Miscellanei variorum generum, Hier. Cardani & J. C. Scaligeri Scripta contraria.*

AD LOCORUM COMMUNIIUM *Scriptores* accedimus, seu Autores illos, qui farragines aliquas rerum naturalium congescerunt, quorum noticia aliqua habenda, non quod ex iis multum profecturi simus (plausura enim mendaciorum, superstitionum, falsarum relationum, ac animalium fabularum, illic reperimus, sed quoniam argumenta naturæ tractaverunt, & varietate sua occasionem aliis cogitationibus subministrare possunt. Nam hic primum esto principium; dubitare, si non de omnibus, saltem de plurimis. Et prodesse tamen nonnunquam ipsa dubitatio potest, quia in veram rei naturam sæpe deducimur, casu aliquo, vel errore, vel forte: nolim tamen admittatur ad illorum Autorum lectionem tyro, cui nulla adhuc via strata est ad Philosophiam Naturalem, miris enim modis demerabit ingenium ac falsis implebit præjudiciis. Verum, si jam Mathematices sit peritior, & notitiam habeat Physicorum principiorum, tam veterum, quam recentiorum, cautius in illis versabitur. Quanquam enim nondum exactam habeat Philosophiæ Naturalis scientiam, & fortassis nunquam, ob rei vastitatem, habiturus sit, ali-quod tamen illi apparebit veritatis crepusculum, ut melius certiusque mentis oculos ad
varias

varias illas narratiunculas reflectat, & accuratius de rerum veritate iudicium formet.

Inter veteres habemus, post Aristotelem, cujus extat *Historia Animalium*, & *liber mirabilium Auscultationum*, PLINII *Historiam Naturalem*, qui mirabili brevitate, ac stylo ad summa rerum capita recensenda facto, res vastas, & pene infinitas, complexus est. Quam ob causam Rol. Marefius *Lib. 2. Ep. 26.* Plinii paucos de Animalibus libros pluris facit, quam Gesneri & Aldrovandi de iis infinitos, quod Plinius omnia egregio ordine complexus sit, & singula in suas classes apte distribuerit, quæ vero ex aliis decerpfit, digesta, & stylo quasi concocta, sua quodammodo fecerit. Ei licentius nonnulli è recentioribus insultant, quam æquum est. Nam certa magna illi gratia habenda est, quod conservaverit nobis memoriam multarum rerum, quæ alias intercidissent. Apud illum enim consignata invenimus multa veterum Philosophorum, tum placita, tum inventa, de quibus profundum apud alios silentium est. Nec est, quod de fabulosis quibusdam traditionibus nonnulli conquerantur, nam certè ego puto, in illis hodiernis Observationum Scriptoribus plus fabularum esse, quam in Plinio. Ex ingenio autem iste nihil finxit, sed, fidem veterum scriptorum secutus, ad posteros propagavit ea fide, qua à majoribus acceperat. At hodierni illi nostri Observatores sæpe mentiuntur, ut novam aliquam observationem cudant, sæpe rerum circumstantias non recte pensitant, & ut manum de rebus formant iudicium, ita incertum nobis gignunt experimentum. Sed & multa fabulosa habentur in Plinio, quæ non sunt. Sæpe enim ipsi, laborantes ignorantia, alios inculsamus male fidei, cum nos ipsi potius culpandi eramus; quod probari in Plinio non paucis in locis poterat, si nostri res esset instituti. Utinam nobis fata non invidissent Claudii Salmasii *Exercitationem de scriptis Plinianis*, quam editurus fuisset, nisi morte immatura subreptus fuisset, cujusque mentio extat in Catalogo Operum ejus, quem nobis reliquit *Laurentius Crassus Tomo 2. Elogiorum*.

Plinii epitomator SOLINUS est, cujus extat *Polyhistor*, quem *Salmasius* uberrimis vastissimisque Commentariis explicavit, qui liber Locorum Communium instar esse potest. Omnia enim vir ille doctissimus, quæ apud veteres de similibus argumentis tradita erant, collegit, suo ubique intersperso iudicio. Sed, quoniam ille festinanter plerumque scribebat, ut uberrimo ingenio nulla sufficeret manus, nec vel verborum, vel rerum, modum nosset, multa illi exciderunt, quæ & ipse noverat melius, & rectius alio die tradebat, quæque facile evitasset, si paululum modo attendisset animum. Quod Gronovii iudicium de hoc viro, *lib. 1. de pecunia Veteri, c. 41.* ut in Philologicis, ita etiam in his verum est. Nam multa etiam hic miscuit, quæ poterat opportunius alio tempore & loco dixisse. Sed quoniam hic vastitatem & multitudinem habebat objectorum, sponte ingenium ejus in tam varia excurrit. *Exercitationes* ejus *Pliniane*, quas passim in hoc Commentario premitit, lucem non conspexerunt, mors enim istas molientem prævenit. Multa in illis de herbis & plantis dicturus fuisset, & aliquanto plenius accuratiusque, quam fecerant ante illum Scriptores illarum rerum, ac ipse Jul. Cæs. Scaliger in *Comment. de Plantis* eruditissimo.

E re-

4 E recentioribus naturalium rerum Collectoribus habemus VINCENTII BEL-
LOVACENSIS *Speculum naturale*, partem Quadripartiti operis unam, quem in *Mo-
rali Speculo*, velut exscriptorem Divi Thomæ, accusat Jac. Thomasius, in *libro de
plagio literario* §. 574. In *Speculo* etiam *Naturali* totum fere Plinium exscripsit, aliqua
tamen è suorum temporum Scriptoribus addidit. Sed parum in illo Autore est doctrinæ
elegantioris. Longe luculentius Opus est GERH. JOH. VOSSII, quod *Physiologiam Cbristia-
nam* inscribit, ac addi solet ejus libris *de Idololatria*, quod ego quidem quam plenissimum
habeo inter illa, quæ Historiam Naturalem Narrativam complectuntur. Omnes enim re-
rum classes perambulat, & quæ ad illas pertinent, diligenter ex Auctoribus colligit.

5 Editus quoque Italica lingua Neapoli, A. 1599. in fol. liber est FERRANTIS
IMPERATI, *Neapolitani*, cui titulus: *Historia naturalis*, qui, antequam Venetiis,
anno 1672. est recusus, magno pretio sæpe redemptus est ob raritatem. Liber est
multa diligentia scriptus, ideoque præ ceteris commendandus, quod partem Operati-
vam Physicæ plenius, quam ceteri, dederit; qua ratione prodesse plurimum potest.
Quamquam tamen & ille, quod res metallicas imprimis attinet, è Germanis, Georg.
Agricola præcipue, pleraque exscripserit. Adjutus fuit in Opere suo à præstantissi-
mis sui temporis viris, Joh. Vincentio Pinello imprimis, maximi ingenii & multa-
rum literarum viro, cujus in rebus naturalibus peritiam ex *Via* ejus, à Paulo Gual-
do scripta, discere possumus. Habuit & alios laboris socios, aut consultores potius,
Petrum Andream Matthiolum, Melchiorem Guilandinum, Bartholomæum Maran-
tam, Jacobum Antonium Cortusium, Ulysses Aldrovandum, Carolum Clusium,
Casparum Bauhinum, Fabium Columnam & Nicolaum Antonium Stelliolam, quos
ipse Auctores in præfatione libri sui nominat, ut consultores suos. Sed sunt, qui hunc
postremum scriptorem verum hujus libri Autorem vocant; is enim 100. scutatos ac-
cepit ab Imperato, ut nemini illi suum præfigere permitteret, quod prodidit typo-
graphus in libelli Stelliolæ, quem de *Telescopio* scripserat, præfatione, vid. Nicolaum
Guibertum de murrhinis c. I. in fine. Plura de eo dicit MARTINUS VOGELIUS in *Histo-
ria Lynceorum*, quam typis paratam habet. Sed quicquid sit de vero Autore, liber
tamen ipse bonus est, vehementer etiam commendatus Antonio Nardo, qui & ipse
multa scripsit in Historia Naturali, ac in quodam lib. Italico inedito, qui in Ducis
Florentini Bibliotheca asservatur, cui titulus: *Scene Toscane*, magnificum Ferranti Im-
perato elogium suspendit, in eo laudans veritatem experientorum. MICH. NEANDRI,
Rect. Ilfeld. viri docti, *Physica* sive *Sylloge Physicarum rerum eruditaram*, Lipsiæ
A. 1591. in 8vo prodit. Multa in ea habentur erudita Physica & Medica, sed mera
tantum Collectanea. JOH. EUSEB. NIEREMBERGH *Hist. Naturalis* in fol. edita, multa
habet de variis rebus, imprimis orbis alterius Exoticis. Sed sunt, qui Autorem in
multis fabulosam existimant. GEORGI HORNI *Historia naturalis* Leidæ A. 1670.
in 12mo edita, magnifico isto titulo jejuna admodum 17. foliorum liber est, qui
facile somnianti alicui, & aliud agenti, excidere possit. Ne quid dicam de iis,
quæ hic falsa recensentur.

Scripterunt etiam non pauci sub Epistolarum forma res varias naturales, qui 6
 primum locum inter Miscellaneos scriptores obtinent. Priores enim, quos nominavi,
 Ordinem naturæ sequuntur, & per singulas rerum Classes naturæ historica colligunt.
 Inter EPISTOLOGRAPHOS PHYSICOS primo loco recensebo *Pauli Sarpii*, Auto-
 ris illius, qui *Historiam Concilii Tridentini* scripsit, *Epistolas* de rebus Physicis, quæ
 tamen lucem nunquam aspexerunt, magno Philosophorum malo. Non enim facile
 ingenium fuit, quod magis penetraret in arcana, tam Politica, quam naturalia. Pri-
 mus certe circulationis sanguinis Autor fuit, & experimenta ista publice Venetiis
 ostendit. Falso proinde iactant Angli, se ejus esse inventores, quibus id Anglus ipse,
 Henricus Stubbe, objicit, in libro illo, quem contra Societatem Regiam scripsit.
 Refert autem id in *Vita Patriæ Pauli Fulgentius*, in qua etiam de summo ejus ingenio
 in rebus Mathematicis, & de his ipsis Epistolis Physicis, p. 232. & 233. *vers. Gallicæ*
 agit. Similiter EPISTOLÆ PEYRESCIANÆ (c) de variis rebus Physicis magnum nobis
 lumen in Historia Naturali accendere possent, si aliquando ederentur, quas in Bibliotheca
 sua diligentissime servavit Petrus Putcanus, Consiliarius Regis Galliarum, teste Nicolao
 Rigaltio, in *Vita ejus* p. 500. ubi de illis ista habet: *Præterea servavit Nicolai Fabri*
Peyrescii, Senatoris Aquensis, Epistolarum ad se atque Jacobum fratrem volumina duo
grandia, quibus continentur ad naturalis historia, totiusque literature notitiam, obser-
vationes elegantissimæ. Quis autem vir Peyrescius fuerit, constat ex *Vita*, quam Petr.
 Gassendus scripsit. Ubi, inter cetera Opera & studia, multum cum rebus naturalibus
 impendisse & operæ & temporis, deprehendimus. Jungi his possunt FORTUNII LICETI
Quæstia per Epistolas, vastissimo viri ingenio, cujus extant magna volumina, tam in
 Medicina, quam in Philosophia Naturali, de rebus Philosophicis scripta. Et quan-
 quam ille Peripareticæ Philosophiæ sit addictus, adeo quidem, ut vel integrum librum
 de pietate Aristotelis scripserit, ejusque sententias, quanquam falsas, cum recentiorum
 hypothesebus conciliare conatus fuerit, multa tamen apud illum reperiuntur curiosissi-
 ma, & magno studio conquisita & elaborata. Nostros temporibus diligentissimus
 fuit, in Epistolis Physicis & Medicis conscribendis, THOMAS BARTHOLOMÆUS, vir in au-
 genda scientia naturali sagacissimus, cujus prodierunt *IV. illarum Centuria*, Hafniæ in
 8vo, duæ quidem priores A. 1663. totidem vero posteriores A. 1667. Scripsit &
 Autor Gallus, SAM. DE SORBIERE *Epistolas Physicas*, quæ tamen non tantæ accuratio-
 nis mihi videntur. Levius enim de rebus & Autoribus format judicium. Quo nomi-
 ne vapulat Anglis, qui *litterarium* ejus *Anglicum*, Gallica lingua scriptum, non satis
 benigne, ut æquum etiam erat, exceperunt, & passim illi ignorantiam & incogitant-
 iam objecerunt.

Epistolographis accensendi sunt, qui DIALOGOS scripsere, quibus complexi 7
 sunt res naturales, quorum aliqui sunt inter Scriptores Exoticos, Italos, Gallos, Hispanos.
 Tom. II (U) nos.

(c) Nicol. Fabr. Peyrescii *Epistolarum* editionem Galli propediem à se jubent expectari, uti è Novis
 Literariis, vel Jac. Bernhardi, vel Jesuitarum Trevoriensium, haud ita pridem sum edoctus.

nos. Sic SIM. MAIOLI *Dies Caniculares* de variis naturæ subjectis, per modum Dialogi, agunt. Sic CLAUD. BERIGARDUS, Philos. Patavinus doctissimus, profundissimi vir ingenii & iudicii, in *Circulo Pisano*, qui Patavii A. 1661. in 4to prodit, è Vett. & Recentt. Philosophis, perpetuo Dialogo inter Charileum, Philosophiæ Peripat. defenforem, & Aristæum, Anaximandri principia proponentem, omnis Philosophiæ Naturalis penetrabilia rimatur. Joh. quoque BEDINUS, sicut in omnibus, ita & in Physicis, Novator, in *Theatro Univerſæ Naturæ*, Lugd. A. 1596. in 8vo edito, de variis naturæ argumentis sub forma Dialogi disserit, & hac styli forma eo commodius paradoxas monstrosasque opiniones suas, ope objectionum, proponit, in quibus plus sæpe theſeos est, quam ubi veram Theſin suam ostendit. Inter Hispanos habemus TORQUEMADÆ *Dialogos*, qui postea in linguam Germanicam sunt conversi. ITINERARIORUM SCRIPTORES nonnulli etiam non sunt negligendi, inter quos excellit MONCONIUS, (f) cujus extant Gallica lingua *Itineraria* per Orientem, totamque Europam: in quibus diligenter notavit, quicquid rerum naturalium apud omnes gentes observavit, quicquid mechanicarum rerum à peritis artificibus obtinere potuit, quos omnes in itinere suo compellavit, nec omisit colloquia cum viris doctis & Philosophis naturalibus instituta. Medica etiam multa & Chymica immisceat, quorum tamen certa adeo non sunt experimenta. Ipse enim omnia, prout tradita sunt, velut per lancem saturam, congestit, suis postea experimentis exploranda. Sed, quoniam morte præmatura præreptus est, omnia sine discrimine, quæ in scriniis ejus reperta fuerat, edita sunt, quorum si ipse vivus arbitrer fuisset, majore fortassis cura scriptum haberemus opus. Interim laudanda vehementer est hujus viri industria, qui vel sic prodesse non parum studio naturali potest. Laudari etiam, ob diligentiam in naturalibus, merentur Pet. de la Valle *Itinerarium*, Anonymi *Historia Insularum Antillenſium*, Guilh. Piſonis *de India utriusque Re Naturali & Medica Libri XIV.* & vastissima Er. Francisci Volumina Germanica, Norib. *infol.* edita, in quibus, labore utilissimo, ex Itinerariis variis, Sinensibus inprimis & Indicis, omnia naturalia & artificialia collegit, ac sub unum conspectum produxit. *Thevenotius* in *Itinerariis* suis curiosior est. Ipse enim sua edidit observata, ac cum judicio omnia digessit, à quo, ut jam supra dixi, speranda nobis est aliquando accuratior rerum Mechanicarum Historia.

8 Tandem & OBSERVATIONUM *Scriptores* huc pertinent, qui præ ceteris magni faciendi sunt, si fidem illam, quam debebant, adhibuerint rebus suis. Et hodiernum quidem seculum, quod in experimentis capiendis deliciari nunc quodammodo videtur, supra modum fecundum est istis Scriptoribus, sed in his oportet magno cum delectu versari. Non enim temere admittenda eorum experimenta, aut Historicis eorum fides habenda, nisi natura etiam nos fecerit certiores. Habuimus & superiori seculo, qui Observationes scripserunt, inprimis in Medicinalibus, quibus naturalia nonnunquam sunt mista. Sed in illis non est *ἀκριβεια* illa observata, quam obser-

vare

(f) Germanicam Hodoeporicorum Monconyſii Versionem dedit M. Christ. Junckerus, Gymn. Schleusing. Corrector, excusam Augustæ a. 1696. in 4to.

vare debent, qui talia scribunt. Ideoque, velut narratiunculæ quædam sub certa fide traditæ, sunt accipiendæ, in quorum enarratione nos tempus terere nolumus. Mihi præ omnibus aliis arrident GEORG. HIER. WELSCHI Scripta hujus generis, ob deletum pariter atque doctrinam accuratissimam. Quibus addi meretur, quæ ROB. BOYLIIUS in Lib. Anglico: *The Usefulness of the Natural Philosophie* (Ox. 1664. in 4to), & altero *Occasional Reflexions*, de variis Rebus Naturalibus observavit. Extant PETRI BELLONII *Observationes de rebus naturalibus exoticis*, quas è Gallicis Latinas fecit Carolus Clusius, ediditque Antverpiæ, anno 1586. sed quas subreptas ab illo Domino suo fuisse, cujus peregrinationum comes erat, fama est, de qua vidcri possunt Scævola Sammarthani *Lib. I. Elogiorum pag. 24* & Thuanus *lib. 16. Hist. fol. 333*. In quibus nonnulla sunt fide digna, meræ enim sunt Historiæ ab illo, vel Domino ejus, Petro Gyllo, congestæ. JOH. RUDOLPHUS CAMERARIUS *Centurias 17. Memorabilium Medicina, & mirabilium naturæ Arcanorum*, collegit, in quibus etiam occurrunt multa non spernenda. Longe tamen plurima sunt è lacunis superstitionum & traditionum hausta, aut ex trivio deprompta.

Hodie huic fini *totæ* COLLEGIA instituta sunt in Italia, Anglia & Germania, in quibus in medium consulitur de re naturali per experimenta augenda. Habuerunt priora etiam tempora, apud Italos, talia Collegia, in quibus laudari præ ceteris meretur *Academia Lynceorum*, (g) à Principe Angelo Cæsio, acerrimo rerum naturalium & Mathematicarum indagatore, instituta, in qua tamen potius scribendis libris, quam novis inventis, opera dabatur. Passim enim collegit homines doctos, inopia oppreffos, sumtusque iis liberaliter suppeditavit, ut aliquid scriberent. Ipse Nardi Antonii Recchi librum *rerum novæ Hispaniæ*, suis sumptibus, in lucem edidit, de quo videri possunt amplius Erythræus *Pinacotheca tertia, num. 23.* & Joh. Baptista Porta in præfatione *libri*, quem de *diffillatione* conscripsit. De eodem Angelo Cæsio, ejusque Academia, liberalitate & scriptis vide Collegæ nostri Clariss. D.J. Dan. Majoris *Annot. I. ad Fabii Columnæ Opusculum de Purpura*. Qui Columna ipse membrum hujus Collegii fuit. Scripsit ipse Cæsius volumen ingens, quod *Naturæ Theatrum* inscribit, & multa alia, de quibus eodem loco videri Erythræus potest. Sunt & hodie Romæ & Florentiæ Collegia quædam instituta, unde Observationes prodierunt libris singularibus. Et Florentini quidem ærem & vacuum variis tentaminibus explorarunt, nec legi facile quicquam curiosius potest circa hoc argumentum, quanquam & Angli, Robertus Boyleus præprimis, multa in illa re præstiterint. De Gallicis & Anglicis Collegiis, unde hodieque Observationes, vel mensuræ, vel annuæ, prodeunt, jam supra dictum est. Germanorum Societas magna parit singulis annis Observationum volumina, è quibus

(U) 2

fi

- (g) De Academia Lynceorum, & Principe Cæsio, ejus fundatore, fusius jam disseruit Noster T. I. *Polyhist. Lib. I. c. 14. §. 18. seqq.* Ubi recte monuit, incertum esse, an fundatio ejus Federico Cæsio Parenti, pro quo Aug. Favoritus & Joh. Dan. Major, an vero Angelo Filio, pro quo Erythræus, ipseque & Henn. Wittenius, hunc secuti, militent, debeat. Conferri quoque possunt, quæ nos hac de lite observavimus in *Homonymoscopia. P. III. c. 7. §. 22. p. 657. 658. 659.*

si quis in compendium traxerit nova illa, & quorum illi se primos inventores, vel observatores venditare possunt, exiguum quis libellum ex ista Scriptorum mole facile confecerit. Apud Danos quotannis quoque *Alta Hafniensis* prodeunt, in quibus non pauca etiam curiosa, sed & non immerito delectum aliquem desideres. Et habet sane illa Collectio, è locis tam diversis, Autorum cujuscunque generis aliquid incerti. Inter eos enim sæpe sunt homines aliqua tantum prurigne famæ laborantes, qui, cum & ipsi Principum miseri Archivis percipiant, aliquid corradunt Observatiuncularum, quibus interdum plus mendacii subesse deprehendas, quam veritatis.

XO Autores POLYGRAPHI in hunc etiam censum referendi sunt, suntque illi, qui pene in omnibus Naturalis Philosophiæ argumentis scripserunt. Inter quos referendus est HIERONYMUS CARDANUS, magni ingenii Autor, in quo, mirabili vicissitudine, summam sapientiam dementiæ mistam invenies. Nullum pene tam naturalis, quam moralis Philosophiæ, caput est, nulla Medicinæ & Mathematicæ pars, quam ille non Commentariis suis attigerit, doctis utique & laboriosis. Sed mira est hominis illius sæpe vanitas in somniis, ostentis, prodigiis, præfagiis astrorum ac geniorum, fingendis: Ejus Opera omnia, decem in folio Voluminibus, edita sunt à Gabr. Naudæo in Gallia. ULYSSES ALDROVANDUS quidam in scribendis libris Hercules fuit, nullum enim naturalis Philosophiæ Caput est, quod non Commentario prosecutus fuerit. Vastum Operum ejus Catalogum vide apud Joh. Imperialem in *Musæo suo*, & Lauræntium Crassum in *Elogiis Hominum litterarum*. ATHAN. KIRCHERUM etiam Herculem (qui unius noctis concubitu cum 50. scæminis totidem genuisse filios dicitur) inter Scriptores, si librorum numerum videas, vocaveris. Non tamen omnes, qua debebant, accuratione sunt scripti. *Mundus Subterr.* non pauca habet Experimenta, non tamen accurate semper proposita. Multa in illis falsa, multa ex aliis transcripta, denique multi ligna sua in hanc sylvam contulerunt. FORTUNUS LICETUS referendus etiam inter illos est, cujus Operum Catalogum apud Crassum habemus, *part. I. pag. 294. & 295.* Similiter & PET. GASSENDUS multos scripsit in Philosophia naturali libros, cujus Opera aliquot Voluminibus congesta sunt, quorum Titulos vide apud eundem Crassum, *Part. I. pag. 300.* De Caroli Clusii Operibus vero *Part. II. pag. 40.*

XI PROBLEMATUM PHYSICORUM Scriptores huc quoque pertinent, de quibus jam tum dictum *priori Capite*. Quibus nunc addo librum CASPARI DE REIES, quam scripsit sub Titulo, *Campus Elysius jucundarum questionum*. Extant quoque Germanica lingua GOTHOFREDI VOGTII Problemata quædam Physica, non contemnenda. Legenda etiam est PET. MEXIÆ Sylva, Hispanico quidem sermone scripta, sed nunc in Germanicum conversa. ERASMUS BARTHOLINUS, qui pauca quidem scripsit, sed docta & selecta, nec vulgari modo tractata, sed orationis flore vestita, in *Librum 29. XIII. Academicarum de Natura Mirabilibus*, Hafn. A. 1674. in 4to excusum, congestit, quas seorsim ediderat, *Dissertatiunculas de Figura & Poris Corporum, Figuræ Nivæ, vi consuetudinis*, aliasque lectu dignissimas. E Placitorum Philosophicorum Scri-

Scriptoribus spectat huc etiam *Doxoscopia Physica* JOACH. JUNGII, varias Antiquorum & Recentiorum de rebus Naturalibus exhibens atque examinans sententias, quam post Autoris mortem edidit Mart. Fogelius, Hamb. A. 1662. in 4to. MARCI FRID. WENDELINI, Viri diligentissimi, *Contemplationum Physicarum Libri*, Physicam generalem, & ex speciali, Tractationem de Mundo & Stellis, continentes, qui Francofurti, A. 1649. in 8vo. prodierunt, utiles itidem sunt ad cognoscendas variorum Autorum, & Scholasticorum quoque, sententias, quorum argumenta diligenter Autor collegit, & in se contulit. HENR. KIPPINGII *Institutiones Physicae* titulum istum non merentur, cum LL. CC. tantum coarverint. Uti tamen Libro illo cum fructu possumus, cum non pauca notata digna subministret, & sententias aliorum diligenter colligat. GEORG. HORNII *Arca Moysi* generalem quandam rerum *συναγχαΐαν*, sub VII. dierum Operibus, delineat, additis nonnullis è Chymia, Physica, reliquisque Scientiis, inter se mixtis. Reperiuntur in illis quaedam, verbotenus ex aliis Autoribus Compendiariis (qualis etiam Hornius in omnibus est) descripta. Qui Memorabilia & Magica naturalia scribere, quoque huc referendi, uti Levinus Lemnius, J. Jac. Weckerus, Antonius Mizaldus, Wolfg. Hildebrandus, Mart. Schmuckius, J. Bapt. Porta, Casp. Schottus, (Scriptorum Kircheri promus condus, & ex istis pleraque compilans,) in *Thaumaturgo Mathematico & Physico, Jocosoriarumque Artis & Naturae*, Joh. Jonstonus (Autor in Collectaneis Rer. Nat. non contemnendus,) in *Θαυματουργικῇ Naturali*, de quibus quid sit sentiendum, peti è superiori potest capite. Spectant & huc, qui de varietatibus & subtilitatibus naturae scripserunt, Hier. Cardanus, & Jul. Cæs. Scaliger, qui adversus Cardanum insurrexit, refutatus tamen postea à Cardano, in quem certe injurius in multis fuit. Vindicat Cardanum in nonnullis Joh. Sperlingius, in *Meditationibus super Subtilitates Scaligeri*. Scaligerum multa hausisse ex aliis, præcipue ex Joh. Leone, Autor est Vossius de origine Idolatriæ; Vid. Thomafium de *plagio literario*, §. 536. De Muscorum Scriptoribus superiori cap. actum est, & de illis, qui errores vulgo refutarunt. Multa quoque ad Historiam Medicam & Physicam spectantia Manuscripta Volumina recententur lib. 6. *Commentariorum de Bibliotheca Vindobonensi, Part. II.* à Pet. Lambecio, quæ hic referre nimis esset operosum &c.

CAP. III.

DE PHYSICA MOSAICA, EJUSQUE INTERPRETIBUS, VETERIBUS ET RECENTIORIBUS.

- §. 1. *Invectiva in pietatem scientiarum omnium principia in S. Scriptura vestigantium ineptiam, & hinc orta Fanaticorum somnia.*
2. *Historia Creationis Mosaica fabricam quidem universi illustrat, sed certum ac adæquata Physica principia non proponit. Diverse Spiritus, qui aquis incubuit, interpretationes.*
3. *Vestigia Historie Creationis in Philosophis Gentilium, maxime Platonis.*
4. *Ex Philosophis modernis, Moysi Narrationes Physicas Cartesianis applicaverunt.*

Principiis Job. Amerpoel. Lud. de Beaufort & Henr. Morus, suis Rob. Fluddius, Aristotelici Physica Christiana Scriptores. 5. Novum autem ex iisdem Systema Physicum effinxerunt Joban. Amosus Comenius & Job. Bayerus, quorum tria principia (Materia sc. Mosaica, Spiritus & Lux) reliquaque Philosophemata παραδοξα, prolixè recensentur ac confutantur. 6. Job. Henr. Hottingeri, Bened. Pererii & Claud. Berirardi in Historiam Creationis Commentationes, Johannique Espagnetii Enchiridion Physicæ Restitutæ, Mosaica legens vestigia, commendantur. 7. Cabalistarum, Franc. Georgii, Henr. Mori, &c. Interpretationes Paradoxe. 8. Enthusiastica Æg. Gutmanni, Jac. Böhmii (de quo, & Assecla ejus, Quir. Kühlmanno, fufius disseritur,) Joh. Heydoni, Job. Sophr. Kozackii. 9. Scriptores alii in Historiam Creationis Miscellanei.

A Ccedimus nunc ad principia Philosophiæ naturalis exhibenda, ex variis variarum gentium sententiis. Quandoquidem vero inter illas primum jure tenent Hebræi, & qui Theaurum illum possident librorum divinitus inspiratorum, libros Moysi præcipue, Scriptoris antiquissimi, unde sua hausisse videntur, qui propius abfunt ab ejus ætate, Philosophi, merito jam primo loco differimus de PHYSICA ista MOSAICA, disquisituri, an in Historia illa Creationis, à Mose scripta, tradantur principia adæquata & sufficientia, quibus superstrui Philosophia naturalis possit. Ac primo hic sancta quorundam simplicitas notanda est, qui, incepta pietate, ac superstitione potius, quam ingenio, ducti, omnium scientiarum principia in sacra Scriptura putant esse recondita, qua opinione quidam imbuti integras Encyclopædias Biblicas nobis pepererunt. Sed satis quidem patet, homines illos non distinctas habere rerum ideas, nec ingenium illis esse aptum natum ad conceptus de rebus formandos. Neque enim cum in finem tradita est Scriptura sacra, ut scientias inde discamus. Quam enim ridiculum est, ex aliquot locis, ubi, data occasione, mentio fit nonnullarum rerum ad scientias pertinentium, principia quædam Methodica educere. Cui viæ si quis insistere velit, eadem ratione è Corpore Juris & Physicæ, & Ethicæ, & Politicæ, & nescio quid non, concinnabit; ut sunt sane, qui magno ac inepto conatu magnas istas nugas egerunt. Quidam enim in Jurisprudentia tradenda principia Grammatica, Rhetorica, Physica, Medica, Theologica, adeoque omnium disciplinarum, indagarunt, quæ illi utcumque educunt è locis quibusdam, eorum argumentorum quædam forte attingentibus. Idem alii forte in Hippocrate, vel etiam aliis Autoribus, præstiterunt. Multæ hinc certe ortæ sunt ineptiæ, non Judæorum ac Rabbiorum tantum; quibus solenne est, in singulis apicibus mysteria quærere, sed & Fanaticorum hominum, qui priori seculo mira somnia excogitarunt, quibus infecerunt Philosophiam naturalem, vel è verbis Scripturæ Sacræ, male intellectis, vel sensibus quibusdam, in ipsam Scripturam Sacram illatis. Ac sunt plerique illorum hominum artis Analyticæ ignarissimi, cumque destituantur vera interpretandi scientia, ea quæ interdum populari sensu, in libris sacris dicuntur, vel

vel etiam Metaphorico, illi alieno capiunt. Quare cavendum est ne, dum in sacris literis quippiam rerum naturalium quærimus, somnia nostra potius inferamus.

Quod jam attinet *Historiam Creationis*; pertinet illa quidem ad contemplationem Physicam, ita tamen, ut Theologicæ potius considerationis, quam Philosophicæ, sit. Nam certe, qui hic vera, adæquata & sufficientia Physices principia querunt, frustra quidem laborare mihi videntur. Quoniam enim natura, nunc in istum ordinem redacta, alia, generationis scilicet via incedit, ad quam principia naturalia dirigenda etiam sunt, ex sola Creationis historia rem omnem non conficiemus, quamquam negari id non possit, quoad σύνταξιν hujus universi inde desumi multa posse. Specialia vero Corpora naturalia quomodo mixta vel composita sint, nunquam inde discemus. Fueruntque alia certe principia mundi creandi, quam nunc sunt Corporum naturalium creatorum. Deus enim ex nihilo creaverat universi hujus principia, unde postea producta esse omnia corpora apud Moysen quidem legimus, sed quomodo, ac qua ratione, producta, illic non traditur. Præterea magna hic est in Interpretatione ambiguitas. Quando enim *Spiritum* dicit Moyses *incubuisse aquis*, aliqui Spiritum Sanctum, aliqui principium aliquod naturale activum & universi hujus constitutivum simul ac digestivum, aliqui ventum, intelligunt. Qui Physicam Mosaicam stricte sequuntur, generale hoc Spiritus vel Animæ mundi principium, quasi certum & θεόπνευστον, admittunt, de quo nunc disserendi locus non est.

Philosophi Gentiles, Mosi viciniore, non obscura habent Mosaicarum traditionum vestigia, quorum loca Parallela diligentissime congeffit in *Commentario* ad hæc loca doctissimo *Augustinus Steuchus*. Legi & Hugo GROTIUS potest in *libris de Veritate Religionis*, ac *Notis in eosdem*, ubi ex Scriptis aliorum Orientalium populorum, Gentilium dogmata ostendit, cum Mose convenientia. Et videtur hinc Platoniorum & Pythagorcorum Schola exhausta, qui ad causas externas in Physicis pleraque referunt, quemadmodum & Moyses facit, qui non tam internas rerum causas proponit, quam externas, earumque externum ordinem & dispositionem. Hinc apud Platonicos tam multa est disputatio de Deo, de Ideis, & similibus rebus, quæ ad Theologiam potius naturalem, quam ad Physicam, pertinere videntur.

Fuerunt tamen nonnulli è recentioribus, qui ex Historia illa Creationis doctrinam Physicam fabricari conati sunt, qui quidem principia aliqua generalia ex Historia Creationis assumunt, suo tamen modo quodam explicata, & ad suos sensus tractata. In specialibus tantum abest, ut proponant sententiam aut mentem priorum Capitum Geneleos, ut novas etiam sententias suas ad illa generalia principia reducere moliantur. Hinc pene omnes Physicorum sectæ reducere principia sua ad Mosaicam illa, si id velint, possunt. *Cartesius* certe, quem ego Philosophiam nunquam ad mentem Moysi instituisse credo, aut cum illam scriberet, illuc respexisse (requirit enim animum præjudiciis omnino liberum,) in eas tamen cogitationes devenit, ut Moysen secundum Philosophiam suam explicare volucrit, quod patet ex Epistolis ejus, *Tomo 2. Ep. 24. & 53. ad Merjennum*. Idem postea integro libro, *Leovard.*

vard. 1669. in 12. tentavit JOHANNES AMERPOEL, Groninga Frisius, quem inscribit *Cartesium Mosaizantem*, quo in libello, velit, nolit, Cartesius mosaizat. LUDOVICUS etiam DE BEAUFORT, Paris. Med. D. in *Cosmopœia sua divina*, sive. *fabrica mundi explicata*, Leidæ A. 1656. in 12. edita, Cartesium non inconcinne in multis conciliat cum iis, quæ apud Moysen dicuntur. Henr. Moor, Anglus, Philosophus Platoniorum Cartesianus, in *Defensione sua Cabale Philosophicæ*, quam Anglicæ lingua scripsit, principia illa gemina, quæ ponuntur à Mose, Cælum & Terram, ad mentem Cartesii explicat: vocem enim $\aleph$ interpretatur secundum principium Cartesianum; *abe-rem*, quia vox illa *Schamajim*, secundum Rabbinos, composita ex $\aleph$ ignis & ν aqua, quæ Etymologia, vel allusio vocis, occultiore quadam Cabala exprimere principium istud Cartesianum videtur. Terram ex Textu Hebraico Planetam facit, ab unctione, vel extinctione, dictum, quod sententiam Cartesii stabilire possit, terram nostram aliquando fuisse solem, qui, igne extincto, degeneraverit in Planetam, de quo infra fortassis plura. Qui dogmatica methodo complexus fuerit principia Mosaica, neminem novi, quam Comenius, &, qui ejus principia secutus est, Johan. Baierum. Rob. enim Fluddius, in *Philosophia Mosaica* sua, confusus est, & cælum terræ miscet, omnia pervagando. Lamb. Danæus, Contr. Aslacus, Joh. Henr. Alstedius (in *Triumpho seu Encyclopædia Biblica*, ed. Francof. 1625. in 8vo, c. 9. ac alii, qui *Physicam Christianam* scripserunt, nulla certa principia sequuntur, sed vel Interpretes sunt priorum Capitum Genesios, vel Physicam Aristotelicam & vulgarem ad Mosaica illa reducunt.

- 5 JOHANNES AMOSUS COMENIUS, (b) quantum memini, primus est, qui in *Physica ad lumen divinum reformata*, Amstelod. An. 1643. in 12. publicata, principia quædam distinxerit. Ad sensum enim Moysis recte se statuere putat tria principia, *Materiam*, *Spiritum* & *Lucem*, quorum fundamentum in primi capitis Genes. verbis quærit. Sed unde ille novit, primam mundi materiam, sive Chaos, fuisse finem vel vaporem? quidve opus est, peculiare aliquod principium statuere lucem? Neque enim vel ullo apice indicatum est, Lucem principium esse Corporum naturalium. De Spiritu seu anima mundi, quanquam concedamus, quomodo omnium corporum formæ ex uno hoc Spiritu resultant? Hominem non ad animalium, sed ad Spirituum classem reducit, nulla quidem, ut ego capio, causa. Sed quæ in Comenio obscura sunt, aut non satis expedita, illa à JOH. BAYERO, in lib. quem inscribit *Optium seu Atrium Nature*, Cassoviæ in Hungaria, A. 1662. in 8vo, edito, prolixius explicantur. Primum principium, quod vocat massam Mosaicam, *Cap. I.* exponit, cujus facit statum duplicem, statum Creationis primæ, respectu cujus universalis dicitur: alium Creationis secundæ, secundum quem particularis dicitur. Primus ille status diem primum duravit, hodieque nullus est; alter ille status est Constitutio Massæ sub peculiaribus formarum distinctarum characteribus, posterioribus Creationis diebus

(b) Confer cum *b. I.* quæ de Comenii & Bayeri Principiis & Dogmatis Physicis, lib. præced. l. c. 15. §. 18. & 19. jam sunt allata.

diebus introductus, qui status hodieque durat, unde in massas illas particulares aquae, terrae, mineralium, &c. distincta est. Ejus varietatem proponit ex varietate corporum principalium. Unde sicut corpora vel primordialia sunt, vel seminalia, ita massam corporum, vel primordiale, vel seminale, facit; ratione corporis, cui competit, facit vel nativam, vel adventitiam, vel permanentem, vel fluxam. Pergit deinde Axiomata statuendo, quibus demonstrat, massam in unione Spiritus & Lucis constituere corpus. Massam illam informem fingit: sed tamen instar fumi & vaporis discontinuam, cum Comenio, *Axiomate* 14. *cap. I.* & tamen *Axiom.* 16. massam mundi partibus suis coherentem undique facit, quam tamen statim *Axiom.* 6. porosam statuit; quæ quomodo consistere simul possint, ego quidem non video. Et illa cetera, quæ de massa proponit, potius ex suo ingenio finxit, quam ex verbis Moysis accepit. Namque illa omnia & de materia sua dicere possunt Peripatetici & Cartesiani, & quicumque alii Philosophi, qui principium aliquod passivum, ut statuere debent, statuent, quod sive massam Mosaicam voces, sive naturam subjacentem, ut Bayerus, sive Materiam, ut Peripatetici, sive Atomos, ut Democritus, omnia in idem recidunt. Alterum Bayero principium est Natura fabricans, sub qua comprehendit Deum, Spiritum vitalem, Mosaicum Plasmatorem, & extrinsecos patratores. Ita enim sollicitè illos distinguit, non Moysis, sed suis insistens vestigiis. Neque enim video, quæ ratio sit distinguendi patratores extrinsecos ab ipso Spiritu vitali. Ex illis enim facit alium patratorem extrinsecum cujusque Individui in specie certa. Hunc facit, vel solitariū, vel totalem, qui sine concursu alterius concausæ sufficiens sit ad semetipsum seminaliter per novorum individuorum generationem propagandum & multiplicandum, vel focium, vel partialem, qui sine concursu alterius causæ id præstare non potest. Spiritum vitalem ex incubatione Spiritus S. super materiam Mosaicam trahere originem, asserit, quod adeo novum est ipsius commentum. Nam de uno tantum Spiritu mentio fit in verbis Moysis, sive intelligendus sit ille Spiritus Sanctus, sive Spiritus mundi, qui, quod incubatione productus fuerit, cum revelatione non constet, neque nos capere possumus, nec Bayerus definire potest. Spiritus vitæ universalis constituitur agens creatum & finitum ab illo, quod naturas corporeas, secundum assignatas ideas, efformet. Tale vero agens in natura esse, multis adhuc disputationibus obnoxium est. Quis vero ideas illas formet, secundum quas operetur illud agens, scire velim? An Deus id facit? Ita ad omnium rerum generationem speciali Dei concursu opus est, ac ipsius formæ vicem Deus subit. Si ab agente ipso ideas formantur, intelligentiam illud faciat necesse est. Quæ sententia Arabum & Judæorum etiam fuit, quam inducere nobis religio est; maximis enim & periculosis difficultatibus subjacet ista doctrina, quæque Magiam profitentur, perpetuum in illo dogmate patrociniū sibi quærent. Hanc naturam fabricantem particularem, quam Spiritum vitalem vocat, facit, vel internam & immediatam, vel externam & mediatam. Internam ac immediatam vocat Auram illam vitalem, seu Spiritum vitæ (quem Sapientem etiam appellat, unde intelligentiam illum hunc facere certum est) actuosum

ac penetrantem, quique omnia exequatur in particularibus corporibus formandis, omnia penetret, ordinet, formet. Hunc Spiritum vitalem etiam Plasticum vocat, quem ratione subsectorum varie dividit, ut itaque entia præter necessitatem multiplicare videatur, cum alios accersat patratores Spiritus. Nam cum internus ille Spiritus ea jam tum potestate sit præditus, & plasticus discretis verbis ab illo vocetur; quid opus est ad alias causas hic recurrere? Spiritus illi vitæ est vel universalis, vel particularis, specificus scil. & individualis, alius Spiritus vitalis illi est natus & perennis, qui cum corpore incipit & perdurat, alius adventitius & fluxus, qui extrinsecus advenit corpori, & nativo Spiritui sese commiscet, alius primordialis, qui eadem in statu, quem in creatione acceperunt, conservat. Alius est illi Spiritus vitæ supra-cœlestis, aquarum scil. supra cœlos positarum, de quibus an certi quid ille definire possit, non video. Primum enim de ipsis aquis supra-cœlestibus magna sunt sententiarum divortia, dum aliqui per illas nubes intelligunt, aliqui aquarum molem, supra omne cœlum sidereum constitutam, ex verbis Moysis arbitratur; quæ tamen sententia maximis urgeatur difficultatibus, cum nec cœli, nec siderum, ista sit figura & vicinitas, ut putant forte illi, qui huic sententiæ adstipulantur. Alius illi Spiritus vitæ sidereus est, per quem intelligit Spiritum aethri cujusvis, per universam massam sideream diffusum; alius illi est Spiritus Elementaris substantificus, qui in Elementis habitat & agit; alius Spiritus Elementaris modificativus, qui in principiis Chymicis resideat, & modificationem corporum faciat, cum adhuc tamen ipsa 4. Elementorum doctrina, & trium principiorum Chymicorum, non sit adeo in tuto posita, ut certissimæ ac æternæ veritatis sit. Multa possunt contra quaternionem istum dici. Tria Chymicorum principia impugnavit integro libro *Robertus Boyleus*, cui titulum fecit: *Chymista Scepticus*. Alius illi est Spiritus vitæ feminilis. Atque hinc per omnia naturæ subiecta Spiritum vitalem suum discepsit, eaque omnia de hoc Spiritu affirmat; quæ de formis suis Peripatetici, quanquam contra illas disputet, quæ tamen, excepto solo nomine, omnia habent communia. Nam quanquam ille, *cap. 2. Axiom. 21.* prolixè ostendere laboraret, in quibus doctrina Peripateticorum à sua differat, pauca tamen illa sunt, & vix attendenda, nisi quod ille Spiritus suos corpora esse negat, sed vere Spiritus ait esse, ab Angelis & mente humana secundum gradus distinctos, qua in opinione nova quædam habet, & hætenus in Physicorum scholis inaudita. Reliquæ ejus differentiæ potius in opinionibus illis fundantur, quas ipse in verba Moysis induxit. Huic Spiritui porro omnes operationes in corporibus adscribit, & inter eas fermentationem, de cujus efficacia, secundum principia sua, pluribus agit. Tertium principium, Lucem scil. constituit naturam ministrantem, quam facit inter Massam & Spiritum incandiam, instrumentum universale nature ad omnes spirituum functiones & massæ adaptationes. Hanc lucem, ratione status sui, dividit in primogeniam sive universalem, & ortam sive caracterizatam. Hujus munia & ministerium constituit in motu, agitatione & vibratione, quam alii Spiritui potius adscriberent, quippe cui tales ipse operationes tribuit, quæ absque motu esse nequeunt. Lucem hanc facit, vel evibram-

tricem,

tricem, seu quæ ex interioribus corporis sese agitatur versus peripheriam, quam evibrationem colorem dicit, vel introvibratricem, sive quæ corpus ingressa agat se versus interiora, sive centrum corporis, unde frigus in corporibus oriri asserit. Quæ distinctio vereor ne à multis impugnetur, imprimis recentioribus illis, qui Lucis naturam omnem in motu corporum certo constituunt, ac nihil illi substantiæ subesse existimant. Eandem lucem iterum, ratione subsectorum, dividit pene eodem modo, quo massam & spiritum diviserat; quæ omnia, an non Spiritui, naturam impellenti & moventi, tribui possint, dispiciant alii. Nam certe inter principia corporum constitutiva ut numeremus, nulla nos necessitas cogit, atque omnes istas operationes speciales jam tum tribuerat spiritui Bayerus. Nam *Axiom. ult. cap. 3.* à luce provenire dicit Dispositionem & Ordinem totius mundi, quod ipse jam de Spiritu vitali affirmaverat, in prioribus *cap. 4. 5. 6. 7. 8. 9.* Varia etiam ponit, quæ vel principiorum esse loco vult, vel instrumenti vice fungi. *Cap. 4.* naturam dirigentem proponit, seu Ideam, dotes naturarum fabricantem, quæ omnia præsupponere intelligentiam in Spiritu vitæ videntur, & Metaphysicum potius quid sapere, quam vere Physicum. Sunt enim quidam rerum modi aut affectiones universalissimæ, quæ potius in conceptu hominum fundantur, quam veræ affectiones Physicæ sunt, quæ de corpore naturali, ut naturali, prædicari possunt. *Cap. 5.* proponit naturam sigillatam, seu characterem corporum discretivum ac determinativum, ubi agit de schematizans materiæ, & de configurationibus corporum naturalium. Atque hæc necessario consequuntur ipsam corporis naturalis constitutionem, quæ per formam supervenientem, ut ait ille, determinatur. Quod cum ait, aliud quoddam principium constituit, præter tria illa: Massam, Spiritum & Lucem, quibus, inter se operantibus, potius illa configuratio totius & partium tribuenda est, quam ulli alteri formæ. Video tamen formam illi esse potius configurationem sive dispositionem certæ portionis trium principiorum, nempe configurationem Massæ, concentrationem Spirituum, & temperamentum Lucis, in unione ac penetratione mutua. Quare nihil aliud est illi forma, quam notio quædam & conceptus de rebus, qui nihil realitatis involvit. Quorsum ergo opus est, tam anxie distinguere formas earumque proprietates, constituendo aliam genericam, aliam specificam & individualement, aliam totalem, aliam partialem; quales conceptus tantum confundunt noticias rerum naturalium, ut in his, velut in causis, sæpe acquiescamus, nec interiora rerum perscrutemur? Quid opus est, tot formas partiales subordinatas, graduales, accidentales, secundarias ac ministrantes distinguere, cum tamen omnes nihil aliud esse arbitretur, quam configurationem massæ, concentrationem Spirituum & temperamentum lucis? quæ cum explicare ipse non queat, multo minus eorum varietates distinguere, quid opus est in his foris, nulli usui futuris, tempus perdere? *Cap. 6.* agit de dotibus, seu naturis ornantibus ac instruendis, sub quibus nominibus intelligit proprietates, & constitutiones, nec non facultates, tum receptivas, tum impressivas, corporum universales unitas. Unitas vocat, quia ab omnibus principiis, simul sumtis, oriuntur, quo intelligimus, alias esse

disjunctas, quæ ratione principiorum singulorum competunt. Dotes corporum, quæ à massa proveniunt, sunt ipsi extensio, expositio, terminus, figura, continuïtas, contiguitas, situs; & hinc facultates receptivas totidem constituit, extensibilitatem, ex-
porrigibilitatem, terminabilitatem, figurabilitatem, continuabilitatem, contiguabilitatem, situabilitatem, quo quidem conatu magno magnæ mihi nugæ agi videntur. Cum enim Massa sit natura subjacens secundum ipsum, habeatque se mere passive; quæ est hic subtilitas, invenire qualitates impressivas & receptivas, cum materia per se nihil agat, omnis vero actio sit à Spiritu, sive à luce, aut ab utrisque. Denique nihil reale involvunt istæ facultates receptivæ, ac mera tantum sunt nomina, inerti quodam mentis conceptu prognerata. Cur etiam soli massæ tribuantur extensio, terminus, figura, nec simul etiam luci, ego quidem non capere possum, cum & lux, secundum ipsum, sit substantia, nec tamen Spiritus, ergo corpus, quoniam in sensus incurrere & ipse concedit, & natura testatur; ideoque tribui etiam illi possunt istæ dotes vel qualitates, quas ille massæ tantum proprias facit. Proprietates ab altero principio, Spiritu, provenientes, facit vitam, cognitionem, cupiditatem, vim, nixum sive conatum, operationem, de quibus singulis differere prolixum nimis foret. Absurditatem interim rei istius vel ex eo videmus, quod generalem hunc Canonem formet: *Omne Corpus gaudet vita, cognitione & sapientia, appetitu, vi & nixu, & operatione.* Qui si verus est, omnia corpora naturalia intelligentiam habebunt, quod quam absurdum sit statuere, quilibet videt, & longe quidem absurdius, quam istam Campanellæ sententiam, qui animam sensitivam omnibus tribuebat corporibus. Sed ista consecraria fluunt ex isto principio Spiritus universalis, quem semel intelligentem fecerat Autor noster. Ideoque, dato uno absurdo, plura sequi necesse erat. Per illum itaque bruta non tantum intelligunt, quod *παράδοξον* aliis statuebatur, sed & omnia corpora naturalia. De reliquis dotibus, scil. lucis, aliisque unitis affectionibus principiorum junctorum, quas facit Entitatem ac Subsistentiam, numerum, locum, &c. dicere nihil attinet, cum quilibet videat, illas potius ad Dialecticam & Metaphysicam, quam ad Philosophiam naturalem, pertinere. Dum *Cap. 8vo* de Naturis stimulantibus ac moventibus agit, nimirum amore & averfatione, cupiditatibus & fuga, illæ quoque præsupponere Spiritum suum intelligentem videntur. Hactenus enim locutionis istæ in Physicis, fuga vacui, Anthipathia & Sympathia, Magnetismus, nuda nomina sanioribus habita sunt, & potius quædam ignorantie velamenta, quam naturales causæ. Poëtis potius, qui fingere & Metaphoris uti gaudent, istæ locutiones formulæ sunt transcribendæ. Longum esset, recensere speciales istas distinctiones amorum & averfationum, quæ dicis tantum causa omnes adductæ sunt. Quando *Cap. 9.* de Naturis consociatis, sive conspirationibus & hostilitatibus naturæ agit, in iis etiam *αλληγορεῖν* videtur Physicus noster, quanquam in aliqua contemperatione corporum, ratione effluviis, quædam fortasse sunt recondita, quorum nos accuratam adeo scientiam non habemus, quæ tamen omnia in motu aliquo singulari, nobis incognito, consistunt, de quibus in sequentibus forte plura dicemus.

Atque hæc sunt pleraque illa Capita summa, quæ ex Bayero recensuimus, de quibus judicium facile ferri potest. Si quis jam ulterius velit nosse, quæ à Commentatoribus in Capita illa Geneseos adferuntur, adeat eos ipsos, ut sunt sanc eorum permulti, tam Judæi, quam Christiani. Judæorum sententias circa singula pene verba magna cura adduxit singulari libro *Historie Creationis* J. HENR. HOTTINGERUS, qui usui esse potest in sententiis Judæorum, circa multa Philosophiæ naturalis Capita, noscendis. Adhiberi etiam BEN. PERERIUS in *Genesin* potest, doctus sane liber, quique Physica plurima persequitur. Legatur etiam CLAUDII BERIGARDI *Dissertatio de Literarum Sacrarum autoritate circa mundi originem*, & altera *de Origine mundi ex Literis Sacris*, quæ habentur in *Circulo* ejus *Pisano*, libro eruditissimo, in quo perpetuo Dialogo veterum recentiorumque principia consert, atque expendit. Autor ille Anonymus, (JOH. ESPAGNETUS) qui *Enchiridion Physica restituta*, Rhotomag. A. 1647. in 1610 editum, scripsit, libellum splendidi Tituli, Mosen in plerisque sequitur ita, ut ubi commode fieri potest, quicquid ab illo traditum est, inter principia reponat, ita tamen moderetur, ut doctrinam Chymicam ex iisdem simul principiis deducat. Quo fine adjungit libellum, quem vocat *Arcanum Hermeticum*, quo confectionem magni Arcani Physici docet. Ac ratio quidem ejus scribendi distincta admodum & plana est, & longe explicatior, quam eorum, qui vulgo in hoc argumento versantur.

Quod si etiam Enthusiastas queramus, certe nulla fertilior seges fuit, in qua Enthusiasticas illas suas contemplationes figerent nonnulli, quam Caput I. Geneseos. Fuerunt in nostris, qui Rabbiorum nonnulla somnia resuscitarent. Et sunt integris libris congesti Cabalistici Scriptores recentiores, qui mira hic circa Hexæmeron comminiscuntur, è quibus nomino nunc FRANCISCUM GEORGIUM, Venetum, qui *Harmoniam mundi* scripsit, mundumque in certos Tomos distinxit, veteres illas Pythagoreorum & Platoniorum fabulas de mundi Systemate repetens, & sacris Scripturæ locis passim abutens. Pertinent etiam huc PAULI RICCI *Agricultura Cælestis*, & Joh. Pici Mirandulani nonnulla. HENRICUS MOOR, quem supra nominavimus, *Cabalam* Anglica lingua scripsit *literalem*, *Physicam* & *Moralem*, ubi pro lubitu suo explicat Scripturæ loca, varietate interpretatur. Quam rationem sequi si velimus, nihil certe dici scribere possit, in quod non inferre possemus cogitata quædam nostra. Ut enim perpetua quædam est rerum Analogia, ita nunquam desunt occasiones, quibus, reducere ad hæc vel illa cogitata certa verba ac rerum argumenta possimus.

Superiore Seculo fratres Rosæ Crucis plurimos ejus farinæ libros pepererunt, è quibus integram pene Bibliothecam quis confecerit. Unum nominabo ÆGIPIUM GUTHMANNUM, cujus existat liber, Germanica lingua scriptus, & A. 1619. in 4to primum editus, cui Titulus: *Offenbehrung göttlicher Majestät*. In illo, ex singulis verbis primi Capitis Geneseos, singulos libros extruit, in quibus mirabilia format problemata, sed ad nullum pene directe respondit, ut nescias, quid sibi velit. Tanto sane in pretio habitus olim fuit hic liber, ut centenis uncialibus venderetur. Contra illum Autorem video scripsisse aliquem Christianum Fabricium, ut ex *Catalogo-*

nupero *Francofurtens*i observavi. Extat & alius quidam liber JACOBI Böhmen / hominis plebeji, sed miro interdum Enthufiasmo rapti, ut scriberet libros, non omnino sensu omni destitutos, sed tamen tenebricosos, & qui vix intelligi possint ab aliquo. Is in Genesin commentatus est lingua Germanica, ac librati istum cum Titulo *Myfterii Magni* edidit, quo miscentur Theologica, Physica & Chymica, quæ inter se omnia mire componit, atque ex iis Enthufiasticam quandam Philosophiam, velut Chaos quoddam, condidit. Principia tamen ejus farraginem quasi quandam veterum hæresium exhibent, quæ fasciculo quodam collecta recenset Thom. Gatakerus, in *præfatione Miscellaneorum suorum*. Judicium de hoc homine instituire difficile est. (i) Pium enim fuisse constat, & idiotam, & libri tamen, quos scribit, non omnino rudem illum esse, ostendunt, quanquam pleni sint fanaticorum sensuum. Unde suspicio nonnullorum est, sub ejus nomine scripta fuisse edita, ab aliis vero scripta, quod tamen probari fatis non potest. Instinctu numinis se scripsisse, ipse fateatur, ac fuerunt multi, qui ejus Philosophiam & Theologiam, ut cælo lapsam, venerarentur, Enthufiasta, quorum hominum gregi nuper accessit QUIRINUS KÜHLMANNUS, singularis certe homo ingenii; nam quæ pene in ipsa pueritia scripsit, arguunt magnam ingenii ejus capacitatem. Tum *Prodromus iste quinquennii sui mirabilis*, ut vocat, quo recenset libros, aliquando à se edendos, ostendit illum omni literaturæ genere non mediocriter esse imbutum. Is tamen, cum incideret in scripta Böhmi, adeo istorum lectione fuit quasi intoxicatus, ut continuo nomen Sectæ Enthufiastarum *addiceret*, convitiis omnem Philosophiam ac Theologiam nostratium proscindens. Quem tamen in errorem hunc inductum existimo, quod cum juvenis esset, nec maturum haberet de rebus judicium, scientiam autem variam ac non contemnendam, fastu aliquo istas opinionones, communi hominum judicio adversas, defendendas sibi sumferit. Contra Böhmium scripsisse video etiam Christianum Fabricium. Ceterum Historiam ejus viri vellem quis accuratius consignaret. Extat Anglica lingua cujusdam *Johannis Heydon Harmonia mundi*, ubi Mosaica principia suis fanaticis accommodat, homo, vel stultus, vel majus, ut facile ex ceteris ejus libris quis colligat, illo præsertim, quo, ex doctrina numerorum & characterum, tradere voluit infallibiles regulas cognoscendi præterita, præsentia & futura. JOH. SOPHRONI KOZACKII *Mica Philosophica*, Bremæ A. 1662. in 8vo, excusæ, vix micam aliquam salis habent; nam & illæ fantastica multa multa habent. Germanica lingua scriptæ sunt, & in Historia Geneseos aliquid, more fanatico, arguantur.

- 9 Legi quoque potest Tractatus *de Cabala Hebræorum* Kircheri in *Oedipo Ægyptiaco*, Tom. 2. *Classe 4* ubi omnia illa Physica, quæ ex mente Hebræorum, in libris eorum Cabalisticis, inveniuntur, ex aliis Autoribus, compendio quodam congerit, ac cum Ægyptiorum Hieroglyphicis utcumque componit. Est & Anglus aliquis, qui vernacula lingua Historiam Creationis, ante aliquod annos descripsit, cujus scripti Argu-

(i) De Jac. Böhmi confer judicium Autoris *T. I. L. 2. c. 10. §. 28.* & ad locum istum annotata.

argumenta recensentur in *Actis Societatis Regiæ*. Nomen ipsius Autoris jam non succurrit. Scripsit & aliquis JOH. de MEYEN, Sacerdos Middelburgensis, *Physicam divinam*. Qui tamen Autores locos Communes quosdam potius congerunt, ac nihil propemodum singulare habent, nisi quod ordinem illum Creationis, à Moyse descriptum, sequantur.

CAP. IV. DE PHILOSOPHIA NATURALI ÆGYPTIORUM.

§. I. **D**E Ægyptiorum Doctrina & Philosophia scripsere Herm. Conringius (in Libb. de Medicina Hermetica, *Chymia odio, plus justo eam extenuans,*) Arban. Kircherus (de cujus Oedipo Ægyptiaco sequimur fertur judicium, & Ol. Borrichius, Conringii Antagonista, 2. Principia eorum Physica latent, quod Sacerdotes Philosophiam suam occultarent, & per sola docerent Hieroglyphica. Multum tamen illis Græci debuerunt. Jamblichi Lib. de Mysteriis Ægyptiorum. 3. *Varia Hieroglyphicorum Interpretationes* Laur. Pignorii (Tab. Isiacæ illustratoriæ) Job. Georg. Hermarii (ad magnetem, & pyxidem nauticam, omnia detorquentis) Athan. Kircheri, 4. Mich. Majeri, Pet. Joh. Fabri & Blasii Vigenerii Chymica. Alii de Hieroglyphicis Scriptores. 5. De Hermete Trismegisto, & Scriptis ejus supposititiis, nonnulla. 6. Nihil ex omnibus his certi de Ægyptiorum Philosophia colligi potest. Franc. Patricius, *Physicus Hermetico-Platonius*.

Post Judæos nulla gens est, quæ majorem Philosophiæ, ac omni adeo studio literarum, operam impenderit, quam ÆGYPTII. Non certe isto pretio ac loco habendi, quo habet illos HERM. CONRINGIUS in libris II. de *Hermetica Medicina*, (k) in quibus illos omnis Philosophiæ rudes, aut valde mediocriter ea imbuitos fuisse, contendit, nullo certe idoneo argumento nusus. Mihi quidem pleraque istius libri cum affectu scripsisse videtur, odioque Hermeticæ Medicinæ ductus, quam Ægyptiis vulgo debere opinantur. Et posteriori quidem editione agnosce-re illud ipse videtur, cum ATHAN. KIRCHERO *Oedipum Ægyptiacum* ad manus sibi tum non fuisse queritur, ex quo fortassis aliqua cepisset, instituto suo profutura. Quanquam

(k) Herm. Conringii *Libris II. de Medicina Hermetica*, Helmstadii a. 1648, in 4to primum editis, quibus Chymicorum doctrina, rigidiori subiecta examini, una cum Ægyptiorum Medicina & sapientia omni, tantum non explodebatur, Olaus Borrichius, Chymicorum nostræ ætatis doctissimus, iussu Frideric. III. Daniæ Regis, *Diss.* opposuit de *Ortu & Progressu Chymia*, Hafniæ anno 1668 in 4to excusam. Ad quam cum Conringius in *Apologetico* brevi, iteratæ Operis sui editioni, quæ Helmstadii anno 1669, in 4to auctior pariter atque emendatior præditi, adiecto, respondisset, Borrichius, quinque post, *Hermetis, Ægyptiorum & Chymicorum, Sapientiam, ab Herm. Conringii Animadversionibus vindicantem*, proluxiori Opere, Hafniæ anno 1674, in 4to impresso, & in duos iidem libros diviso, iuris fecit publici.

quam nec istius, vel fidem, vel iudiciū, hic magnopere quis existimare possit, qui præter illa, quæ ex veterum monumentis in omnium manibus sunt, nihil magnopere adfert, nisi quod tamen diligenter ex omnibus Autoribus collegerit, quæ ad rem Ægyptiacam spectant. Ingenio tamen ipse suo quin indulgeat in Hieroglyphicorum explicatione, nullus dubito. Facile enim, ex Analogia & Combinatione rerum, & perpetua Schematismorum comparatione, per conjecturam quædam explicari possunt; qui an revera sensus Ægyptiorum fuerint, non equidem temere dixerim. Ingenium tamen ejus σοφιστικόν in figurarum illarum compositione & dijudicatione laudem suam meretur. Digressiones quoque plurimæ ejus sunt, quibus molem libri auct, sed quæ ad rem Literariam Ægyptiorum non nisi ex accidenti, aut aliqua similitudine, reductæ videntur. Iis vero maxima libri pars occupatur. Ceterum in singulis scientiis, secundum quas partitus est libros suos, eos excelluisse ostendit, locis non paucis, quæ plena manu serit. Legi, post Kircherum, OL. BORRICHI scripta possunt, quibus Contringii *Hermeticam Medicinam* impugnât, primum & alterum, ubi, ex omnibus veteribus Autoribus, loca, quæ pro Ægyptiorum doctrina faciunt, adducit.

2 Ceterum ipsa illorum principia in obscuro latent, quoniam nullos habemus libros, vel paucissimos, qui aliquid ejus rei tangant; nisi forte ex JAMBlich scriptis, cujus extat *de Mysteriis Ægyptiorum liber*, aliquid conjiciendo assequamur, aut ex fragmentis Philosophiæ Pythagoricæ & Platonicæ quædam colligamus, de quibus singularibus capitibus ageatur. Nec fieri etiam facile potuit, ut publicaretur eorum Philosophia, cum ejus mysteria solis sibi servarent Sacerdotes, æterna fide celanda, nec nisi literis ænigmaticis quicquam ejus proderent, quarum singularis & ipsa erat disciplina, nec ab aliis, quam à Sacerdotibus, intelligebatur. Quare quicquam hic certi definire non possumus. Magno semper illam in pretio fuisse Ægyptiorum doctrinam, abunde testantur itinera Græcorum Philosophorum, in Ægyptum suscepta. Unde & plurimam suorum partem depromptam ipsi non dissidentur Græci. Quos Ægyptius quidam Sacerdos, ut est apud Platonem, præ gente sua semper pueros vocabat.

3 Imaginum illarum veterum reliquias habemus in figuris Mensæ Iliacæ, quas exposuit singulari libro LAURENTIUS PIGNORIUS, cujus Commentarii altera editio prodit Amstelodami, A. 1670. in 4to, curante Andrea Frisio. JOH. GEORG. HERVARTUS, in libro suo *de admirandis Theologia Gentili*, de pyxide nautica & magnete illas (imagines) interpretatur; quæ, ut res sacræ, tamdiu custoditæ fuerint ab Ægyptiis. Sed nulla probabilis causa est, quare quis ita sentiat; meritoque ille exploditur a Reinesio in *Var. Lect. & Historumenis Lingue Punicæ*. Kircherus aliam eorum interpretationem adducit, quæ cum reliquis suis consentiat, quas in obeliscis ipse indagaverat, quorum rudera adhuc in Ægypto supersunt nonnulla, Romam magnis sumptibus transportata.

4 Ceterum varîe eorum interpretationes sunt, dum sensus suos fingunt, quicunque illos explicare intendunt. Sunt, qui doctrinam Chymicam illis occultari existi-

existimant, inter quos Mich. Majer¹, qui *Arcana Arcanorum* scripsit. (1) Talem enim Titulum libro dedit, quo omnia illa Mystica Ægyptiaca ad Philosophiam Chymicam, & singulares quosdam sensus judiciose satis, nec more vulgarium Chymicorum, traducit. Qui etsi omnino videtur improbandus, in quibusdam tamen plura ingenio suo tribuit, quam revera invenias in illis Hieroglyphicis. Etiam PET. JOH. FABER in *Panchymico* suo, Gentilium fabulas sensu chymico explicavit, qua in re abundare quemque suo sensu patiamur. BLASIVS VIGENERIVS quoque in *Commentario in Physiofratri tabulas*, diserte satis & prolixè idem Argumentum tractat. De Hieroglyphicis Ægyptiacis Gallica lingua Discursum scripsit PETRUS l' ANGOIT DE BELESTAD. Prodesse etiam ad eorum cognitionem potest *Pyramidologia* JOH. GRAVIV, quæ Anglicæ, Gallicæ & Italica lingua prodiit. Pene omiseram, Horapollinem, Autorem vetustum, sed brevem & obscurum, nominare, cujus hodie quæ reliqua habemus de Hieroglyphicis agunt Ægyptiacis, edita, curante Dav. Hoëschelio.

Inter Philosophos Ægyptiorum HERMES (m) nomine celebratissimo est, cujus scripta doctrinam Ægyptiacam continere putantur. Sed, an illa genuina, & quenam inter illa genuina sint, multum quæritur. Conringius pene in dubium vocat, vixisse aliquando Hermetem, quod tamen temere equidem non negarem; & evicit non contemnendis rationibus Olaus Borrichius in libro isto, quem contra Herm. Conringium scripsit pro Medicina Hermetica. JOH. HENR. URSINUS quoque in *Exercitationibus de Zoroastre & Hermete*, non multum abesse à sententia Conringii videtur, ipse quoque refutatus ab eodem Borrichio. Quæ ejus nomine circumferuntur, & quæ FRANCISCUS PATRICIVS novæ suæ de *Universis Philosophia* adjecit, ab alio quodam videntur supposita, nisi forte fragmenta aliqua hinc inde illinc sparsa lateant. Ejus *Pimander*, cum Commentario horribili & vasto Hannib. Roselli Parisiis in fol. prodiit, sed nugatorio & inepto.

Legi etiam potest Plutarchus in *libro de Iside & Osiride*, in quo aliqua de Philosophia Ægyptiaca tangit. OTTO HEURNIVS quoque in *libro de Philosophia Barbarica Antiquitatibus*, fragmenta quædam hujus Philosophiæ inter cetera collegit. Sed de iis omnibus nullum formari solidum judicium potest, quandoquidem certis principiis illa comprehendendi non possunt, cum omnia fabularum tenebris sint involuta,

Tom. II.

(Y)

luta,

(1) Mich. Majeri, Hofati, Archiatri Cæsarei & Hassici, *Arcana Arcanorum*, h. e. *Hieroglyphica Ægyptico-Græca*, VI. *Libris exposita*, sine loci & anni (quem tamen 1614. fuisse e *Nundinali* ejus didici *Catalogo*) mentione, in 4to prodierunt. Qui & idem Argumentum, diversa licet Methodo, denuo pertraxavit, in *Tr. de Theosophia Ægyptiorum*, ut antiquissima, sic *modica Sacra*, cuius MStum *αὐτοῦ γράφον* in Bibliothec. Acad. Lips. Paulina supersesse, Actorum Orbis Eruditi Lipsiensium Collectores, plura de eodem referentes; M. Jul. A. 1687. p. 393. 394. nos edocuerunt, editionem etiam, Morhofii horratu, uti ipsemet mihi retulit, moliti.

(m) De Hermete complura iam olim a nobis sunt monita, simulque index Autorum aliorum de illo consulendorum, exhibitus, in *Homonymoscopia*, P. II. cap. 24 §. 16. pag. 255-259.

luta, & imagines illæ nullam nobis lucem per se affundant. Ideoque potius ad superstitiones Philosophicas referam, quam ad veram rerum naturalium scientiam, quæ è certis principiis deducenda est, non fabulis, aut imaginum coloribus, delineanda. Inter recentiores FRANCISCUS PATRICIUS in *nova sua de Universalis Philosophia*, aliqua ex parte Hermetica illa dogmata sequitur, vel potius Physicam Hermetico-Platoniam ex vetustis fragmentorum rudcribus concinnat. Sed de his postea dicemus, ubi de Pythagora & Platone agetur, & de Novatoribus illis, qui Aristotelica dogmata singularibus libris insectantur.

CAP. V. DE PHILOSOPHIA NATURALI CHINENSIVM ET INDORUM.

§. I. *Populi Chinenfis, aliis cultioris & antiquioris, doctrina Mosaica Historia vestigia, & aliquid Pythagoricis dogmatibus simile, ostendit. 2. Cognitio ejus è Mart. Martinio, Athan. Kircherò, aliisque rerum Sinenfium Scriptoribus, imprimis tamen è Theoph. Spizelio de re illorum Literaria scripto, est haurienda. 3. Summa Theologia illorum Naturalis & Physica Capita, ratioque per imagines & numeros philosophandi, cum Pythagorais ipsis communis. 4. In hujus originem inquiritur, addito de eadem judicio. 5. Doctrina Chinenfium de quinque elementis, seu rerum principii (aqua, terra, igne, metallo & ligno,) cum commoda ejusdem explicatione. 6. Indorum dogmata Philosophica (inter quæ πετεμψύχως eminet,) Pythagoricis affinia, è Patladio & Abr. Rogerio sunt haurienda. 7. Phœnicum & Persarum doctrina Physica haud satis est cognita.*

Nulla inter reliquas gens adeo culta fuit, quam SINICA, cujus tamen monumenta non nisi sero ad nos pervenerunt, & quidam à Jesuitis, qui, hoc & priori seculo, peregrinationibus suis in hanc terræ partem factis, eorum instituta & doctrinas nobis aperuerunt. Quod si illorum relationibus credendum est, nulla gens antiquior est, aut ex Annalibus suis & fastis certiore computum habet, quam ista. Ceterum & peregrinitas opinionum, ac omnia alia facile ostendunt, Gentem illam à ceteris fuisse sejunctam, nisi quod Historiæ Mosaicæ obscura quædam supersunt vestigia, & aliquid Pythagoricis anigmatibus, numeris, ideis, simile, in eorum opinionibus possit deprehendi. Quanquam, dudum ante Pythagoræ tempora, istæ opiniones obtinuerunt apud Chinenfes.

Fuerunt superiori seculo aliqui Scriptores, qui instituta illius Gentis Politica consignarunt literis; sed de Philosophia eorum pauca ab illis fuerunt memorata, nisi quod MARTINUS MARTINIUS, in *Decade sua prima Sinica Historia*, cujus continuationem frustra forte expectamus, quædam cepit pressus enarrare de Philosophia eorum

eorum naturali, Mathesi, ac Scientia morali. Quæ tria doctrinæ genera unice illi æſtimant, ſpretis vel ignoratis aliis. Ex illo, ceterisque Scriptoribus, in compendium traxit omnem rem literariam & Philoſophiam Chinenſium THEOPH. SPIZELIUS libro ſingulari de *re literaria Chinenſium*, Lugd. Batav. A. 1660. in 12. edito. Poſt illum ſcripſere etiam alii, JOH. HEUHOFFIUS in *Legatione ad Chinenſes*, JOH. ADAMUS SCHALLIUS, in *Relatione de Ortu & progreſſu fidei Orthodoxæ in Regno Sinenſi*, (Vienne 1665. & Ratiſb. 1672. in 8.) qui tamen Sacram Hiſtoriam potiſſimum tractat, & ATHAN. KIRCHERUS, qui in *China Illuſtrata* colligit paſſim, quæ ſecum communicata ſunt à ſui Ordinis Sociis.

De Deo & Angelis aliquam, quanquam ſubobſcuram, habent cognitionem. Spiritus etiam tutelares agnoſcunt, iis urbes dedicant, templa extruunt. Diluvii aliqua apud illos mentio. Cauſa nulla additur. Primum aliquem hominem nominant, quem è Chaos, tanquam ex ovo, natum dicunt, illiusque teſtam, ſive corticem in Cælum, albumen in aërem, vitellum in terram abiſſe. Qua cum Phœnicum doctrina quippiam ſimile habet, à quibus Ovum, ut imago mundi, religioſiſſime in Orgiis Bacchi colebatur. (n) De horis mira comminiſcuntur, & extat quidam liber Sineſicus de *natura*, in quo plena atque perfecta dies, quam naturalem dicimus, diſtribuitur in horas duodecim, ex quibus Orbis univerſi ortum & interitum ira conſciunt, ut horis ſingulis aſſignentur anni decies mille & octingenti. Qua opinione ducti etiam mundo finem ſuum decernunt. De ſingulis horis ſingula habent ſomnia. Hora nona, quæ nobis à meridie ſexta, in Orbe univerſo magnam rerum atque ordinum omnium perturbationem, ingentia bella, regnorum ſeditiones, & hinc publicas calamitates, fore opinantur, donec tandem omnia ad ſuum Chaos, unde exierant, revertantur. Noſtrum hoc, quod agitamur, ævum, ajunt, horam poſt meridiem primam eſſe, vel paulo quid amplius. Ceterum Philoſophia illorum naturalis non uſque adeo abſurda eſt. Chaos initium rerum omnium faciunt & principium. Ex quo materiæ expers, ſive ſpirituale ſummum, procreavit id, quod materia conſtat. Hoc ipſum adſtruunt in duas diſviſum eſſe qualitates, quas *Yn* & *Yang* vocant. *Yn* occultum ſive imperfectum ſonat, *Yang* vero patens ſeu perfectum. Hæc duo quaſi illis principia ſunt. Ex his autem, in ſe ductis, imagines ſive ſigna quatuor, inde octo formas aut ſymbole, prodiſſe. Per imagines illas quatuor Martiniuſ quatuor elementa, vel quatuor principes qualitates, notari putat. Illi vero patens aliud perfectum, aliud imperfectum, occultum itidem aliud perfectum, imperfectum aliud, nominant. Ex octo formis quælibet peculiarem modum habet, quo pingitur, & generales quasdam res ſignificat, ex quibus omnium ſingularium generatio pender atque corruptio. Earum picturam exhibet Martiniuſ *lib. 1.* ſtatim ab initio. Ubi quatuor & ſexaginta ſymbole, ſive imagines, adducit, quarum ſingulæ nomen habent ſingulare, quæ tamen non recenſet. Multa myſteria Chinenſes venantur in his imaginibus, & memorat

(Y) 2

Mar-

(n) Veterum de *Ovo Mundano* ſententias Diſſ. peculiari, Præſide Joh. Andr. Schmidio-Jenæ a. 1693. habita, erudiite expoſuit M. Gottfr. Tenzelius, Arnſtadienſis.

Martinus multos in eo libro sermones esse de generatione & corruptione, de fato, de Astrologia judiciaria, quæ tamen juncuntur disputantur, absque causis atque definitione rerum. Transferunt etiam eosdem numeros & figuras ad divinationes & sortilegia, item ad administrationem & morum disciplinam. Imaginibus certe his & numeris Pythagorici videntur, ante ipsum Pythagoram, qui in ideis & numeris, & figuris, fundamenta Philosophiæ suæ ponebat. Sineses quoque easdem imagines per numeros explicant, & res significatas suis numeris exprimunt, vel paribus, vel imparibus, quomodo Pythagoras etiam omnes rerum formas numeris certis exponerebat.

4 Hæc quasi mystica fuit Chincensium Philosophia, & ut ita dicam, Cabalistica, qualem fere in omni gente observes, quando scilicet rerum causas indagant. Indagatione autem illa ducuntur ad, nescio quæ, abstracta, quæ vel per figuras, vel per numeros, exprimunt utcumque. Cum enim videt mens humana, esse quædam illis corporalibus altiora, & potestates quasdam, hæc inferiora sub se continentes, cum nihil in natura novit magis abstractum à rebus, Spirituum vero nullam notionem habet, ad numeros & figuras delabitur, easque vel ut causas, vel ut signa quædam rerum archetypa, pro veris quibusdam causis venditat. In quibus omnibus non quidem adeo certi quid deprehendas, ut pectus saturare possis, aut aliqua super hoc fundamentum extruere, sed arguunt tamen illud, ferri natura sua omnes gentes ad generales quosdam conceptus, & naturas rerum spirituales sive æternas, quas nunquam explicare conceptibus idoneis non possumus, sufficit tamen eorum conceptuum quasi umbras inhærere menti. Laudari certe ex eo etiam Chincensium ingenia debent, qui, dudum ante Pythagoram & Platonem, nescio quid illi Philosophiæ simile animo speculati sunt. Pythagorici enim & Platonici, ab Ægyptiis, credo, edocti, è Græcis ad efficientem causam potissimum respiciunt, & Physicam quandam Metaphysicam, ut Verulamius vocabat, professi sunt. Qua in re laudandi præ ceteris, Epicuro, Aristotele, qui quidem naturam rerum ratione materiæ potius, causarumque internarum, indagare laborarunt, cetera autem omnia, quasi res nihili, & vana quædam somnia, eliminare. Unde pleraque orta est Aristotelis contra Platonem disputatio, male certe instituta, cum alio respiceret Plato, alio Aristoteles, hic tamen, ut sibi contrarium, refutaret, cum non esset. Qua in re profani aliquid Aristoteles, divinum aliquid sapiebat Plato. Sed de his in Capite de Philosophia Platonica agemus.

5 Jam, ut ad Sineses nostros redeamus, alia etiam illi principia scientiæ naturalis habent, quæ elementa vocant, à nostris quidem discrepantia, non vero usque adeo absurda. Ii vero quinque elementa constituunt, metallum, lignum, aquam, terram & ignem. Rideat fortassis aliquis, Sineses metallum & lignum inter elementa numerare, sed ejus rationes illi habent, quas recenset Martinus. Aqua, dicunt, irrigat & descendit, ignis siccatur & ascendit, lignum erectum & distortum vocatur, metallum ductile levitatisque patiens, terra semina capit, affertque fructus. Irrigans illi & descendens, ajunt, dat salum, siccum & ascendens dat amarum, rectum & distortum facit acidum, ductile & potituræ idoneum mordax facit sive acre, accipiens semina

femina & fructus dans dulce gignit. Has illi faciunt quinque elementorum qualitates ſeu ſapores; in quibus principia rerum naturalium conſtituunt, atque illa principia denominant ex iis ſaltem ſubjectis, in quibus qualitates illæ dominantur. Quod an accurate factum ſit, nunc quidem non diſputo. Interim non magis illi ridendi ſunt, quam qui hodie magno apparatu omnis naturæ principia ſtatuunt acidum & alcali (ſalfum,) & integris libris hoc argumentum defendunt, quorum tamen principiorum inſufficientiam nuper Epiſtola quadam demonſtravit *Job. Bohnius*, Profeſſor Lipſienſis. Ceterum ſi noſtrorum Phyſicorum opiniones excutias, invenias in illis, qui multo abſurdiora docuerunt. Id tamen videmus ex eo, Præctiæ Phyſicæ fuſſe ſcientiſſimos Chinenſes. Quod enim ajunt de natura ſalſi & amari, acidi & acris, illud ſane è Chymicis operationibus hauſiſſe videntur, neque dubito, illa, ſi quis in Sinenſium libris legerit, aliter proponi, quam recenſentur ab hominibus peregrinis, nec linguæ Chinenſes adeo gnaris, & Philoſophia tantum Scholaſtica imbutis, ut ſunt Jeſuitæ. Non vacat ſingula excutere, alioquin Lynceus aliquis etiam obſervare hic poſſet aliquam corporaliſis Philoſophiæ apud Chinenſes notiſſimam. Si quis communi ſenſu interpretaretur hæc elementa, tria naturæ conſtituentia elementa hic obſervet, aquam, ignem & terram, qualia etiam hodie tantum à quibusdam ſtatuuntur, excluſo aëre, quem illi vix inter corpora ſpecifica, nedum inter elementa numerant, ut qui tantum conſtet vaporibus terraqueis, & extrinſecus rei adſit, non inſit. Quod metallum & lignum attinet, ea quis dixerit elementa artificialia illis eſſe, tam late ſuntis vocabulis, ut ſub metalli nomine omnia mineralia capiantur, ſub vegetabiliū nomine omnia excera terræ. Unde certe omnia ſunt opera, quæ artiſices moliuntur. Metallum itaque comprehendet omnia naturæ composita ſubterranea, lignum omnia composita naturæ ſupraterranea, è quibus certe omnia ſunt arte facta ad uſus humanos. Et, ſi quis ita explicuerit, nihil apud Chinenſes & abſurdi in iſta doctrina invenerit.

Chinenſibus adiungi poſſent *Peteres Indi*, (o) quorum peculiare quædam fuerunt circa ſcientiam naturalem ſententiæ; ſed de illis adeo conſuſa omnia, ut nihil quippiam diſtincti colligi inde poſſit; niſi etiam quæ è quorundam Autorum laciniiſ colliguntur. Id tamen conſtat, quantum ex hodiernis Itinerariis patet, aliquid Pythagoriciæ doctrinæ ſimile illas habere. *Μετεμψύχωſιν* enim ſtatuunt, eamque ſibi habent perſuaſiſſimam, adeo ut nulla ferme inter illos ſecta ſit (ſunt autem plurimæ) quæ non pro principio eam ponat. Eſt quidam Græcus Scriptor, *Palladius*, qui de gentibus Indiæ, & Brachmanibus (ita Philoſophi apud illos vocantur) libellum aliquem ſcripſit, quem ex Regia Bibliotheca edidit *Eduardus Biſſeau*, Eques Auratus, in 4to. Londini, anno 1665. Cui additur S. Ambroſii Scriptum de moribus Brachmanum. Plura eorum dogmatum qui ſcire velit, legat *ABRAHAMI ROGERII eröſſnere Chür zum Heydenthum*; qui liber primum Belgico ſermone ab eo conſcriptus, poſtea in Germanicum à *CH-ISTOPHORO ARNOLDO*, Profeſſore Noriber-

(Y) 3

(o) De Indorum Philoſophia, ejuſque Scriptoribus, conferantur, quæ ab Autore *Lib. præced.* l. c. l. §. 10. 11. ſunt dicta, & a nobis ad locum iſtum monita,

genſi, converſus, Norimbergæ prodiit, A. 1663. in 8vo, cum Additamentis, ex aliis Autoribus. Hoc libro continentur omnia iſta, quæ ſpectant, tam ad Theologiam, quam ad Philoſophiam Indorum; miræ ibi occurrunt fabulæ, hic non repetendæ. Cæterum liber eſt jucundus admodum lectu, quo quidem nullus adhuc accuratior prodiit in hoc argumento.

- 7 De PHOENICUM ſententiis, pene doctrinæ Moſaicæ aſſinibus, videri poteſt. Grotius in *Notis ad Libb. ſuos de veritate Religionis Chriſtiane*; De PERSARUM autem Dogmatis Pet. de la Valle in ſuo *Itinerario*, Italice edito, quod in Belgica J. H. Glaſemakeri editione eſt mutilatum, multaquæ, & optima fere, omiſſa. Habet & BARN. BRISSENIUS in *Lib. de regno Perſarum* nonnulla, ex aliis collecta. Sed liber iſte exiguo eſt ſcriptus iudicio, ac multa falſa continet. Sed his, obſcuris admodum, ac vix notis, non immorabimur.

CAP. VI. DE PHILOSOPHIA PYTHAGORICA, EJUSQUE PRINCIPIIS NATURALIBUS.

- S. I. *Altores antiqui, è quibus Philoſophiæ Pythagorica notitia haurienda, re-
cenſentur, Johannisque Schefferi de ejus Natura ac Conſtitutione libel-
lus, Scriptaque de eadem alia promiſſa & aſſecta, commendantur.* 2. *Mater
illa eſt reliquarum omnium Sectarum, cognitioque illius, non ſummopere ſo-
lum utiliſ, ſed & neceſſaria.* 3. *Scriptores de Dogmatibus Pythagoreis veteres,
Philolaus, Didymus, Moderatus Gaditanus, Ariſtoteles, Jamblichus, aliique
una cum Antiphane Comico, iſtorum deſiſſore, dudum deperdiſi.* 4. *Pytha-
goras Pherecydis & Moſi ſiſi diſcipulus, dogmataque ſua variis, ad quæ
excurrit, gentibus, numerorum autem doctrinam Egyptiis debuit.* 5. *Do-
ctrina de numeris Pythagorica, ad Platonicos propagata, γενηκός exponitur.* 6. *Pythagora Sententia de μετεωρολογίαι, magiæque & artium divinandi
peritia. Brutorum vocēs ſermoni humano ab Iſ. Voſſio prelata. Phyſiognomia
Naturalis commendatio.* 7. *Philoſophiæ Pythagorica ſiniſi (ſimilitudo Dei)
duplexque diſiſo.*

I Nter Philoſophos veteres, quorum nobis ſupereſt aliqua notitia, antiquitate ce-
teris facile ſuperior eſt PYTHAGORAS, (p) Cujus nihil habemus, niſi, quod
longo poſt tempore per alios traditum eſt. Ideoque, quæ de ejus dogmatibus
apud illos ſuperſunt, obſcura, ænigmatica, conſuſa, omnia ſunt, quibus, non
dubito, aliena multa acceſſiſſe, ab interpretatione eorum hominum, qui eorum dog-
matum aliqua collegerunt. Peti autem debent lacinix iſtæ è Jamblichi Operibus,
qui *vitam Pythagora* ſcripſit, è Demophili, Democratis & Secundi opusculis, editis.

à Lu-

- (p) Conferendum eſt cum hoc Capite *Secundum Libri I. præcedentis*, de Philoſophia iſdem
agens Pythagorica.

à Luca Holstenio, & Ocelli Lucani libro de natura Universi (quem Lat. vertit, emendavit, & cum Commentario edidit Carolus Emanuel Vizanius, Amstelodami, anno 1661. in 4to) è Porphyrii libro de Abstinentia, Græce Latineque edito, cum notis à Luca Holstenio. Habet & Laërtius aliqua. Laudabilem operam præstitit Vir Clarissimus, JOHANNES SCHEFFERUS, in libro singulari, quem de natura & constitutione Philosophia Italica, sive Pythagorica, jussu Christianæ, Sveconum Reginae, conscripsit. Quo in libello, Upsaliæ A. 1664. in 8vo edito, ea, quæ ad historiam aliquam generalem hujus Philosophiæ pertinent, doctè proponuntur, & è veterum scriptis eliciuntur. Sed dogmata ipsa illic non continentur, quæ majoris laboris sunt, & ut Schefferus in præfatione ait, ejus, qui nullis aliis occupetur curis, & unum hoc agat, qui tamen ipse negotii plus satis habiturus sit. *Secernere enim à veris germanique ejus Philosophia dogmatibus, neque insarcire aliena, diligentia, inquit ille, non est superficialis, aut subitanei laboris.* Utinam, ab ejus viri summa eruditione impetrare possimus eos, quos promissit, libros, unum scilicet de vita Pythagoræ, & alterum de Claris Pythagoricis. De dogmatibus vero ipsis, adeoque integra Pythagoræ Philosophia, ab ipso aliquando opus perfectum, vix est, ut speremus.

Rectè vero is Pythagoricam ante omnes laudat, ut reliquæ Philosophiæ omnis Gentilis matrem & fontem. *Sic persuasum habemus, inquit ille, non plus interesse publico, bonæque literæ, ut, quid Plato, quid Aristoteles, quid Stoici, quid Epicuræi, censuerint de Philosophia, sit perspectum, quam quid Pythagoræ.* Non modo, quia diligenter isthac reputant apparebit, pleraque originem suam habere è Sacris literis, sive bene, sive perperam, intellectu, vel quod ipse illas habuit Pythagoræ, vel quod habuerunt ii, quorum disciplina ipse fuit imbutus ac doctrina: sed & quia Plato, Aristotelesque, Capita & quasi Coriphei quidam omni sapientiæ inter Paganos atque eruditionis, sua habuerunt à Pythagoræ, atque ita tandem sciatur, quibus debeantur initia, quæ à gentibus bene, sanctique doctrinæ convenienter, tradita, tantopere apud eas admiramur & extollimus.

Exiterunt quidem in Philosophia Pythagoræ non pauci Scriptores, qui dogmata ista congesserunt, quorum tamen nihil ad nos pervenit. Et Eusebio quidem nominatur hujus Philosophiæ Scriptor PHILOLAUS, Clementi Alexandrino DIDYMUS, de quo ille ait, quod librum de Philosophia Pythagorica scripserit. Qui Didymus tamen alius forte est, quam iste, cujus Hieronymus mentionem facit, qui περί αἰδέσεων scripsit. Is enim Christianus fuit. Philolaus scripsit Dissertationes Pythagoræ, Eusebio teste, qui Philosophiam Pythagoricam forte eo modo tradidit, quo Ariani in Dissertationibus Epistæri. Quales Pythagoræ Dissertationes scripsit quoque MODERATUS GADITANUS, & quidem libris quinque, quas Scholas vocat, teste Stephano, in voce γάδεια. Aristoteles quoque libros de Pythagorica Philosophia scripsit, teste Jamblichio, qui an Stagirita ille fuerit, dubitari adhuc potest. Quanquam Laërtius, inter libros Stagiritæ, memoret unum περί τῶν πυθαγορείων, & alium τῶν πυθαγορείων, nisi

nisi quis posteriorem librum eum esse putet, quem citat Jamblichus. Prior enim ille fuit contra Pythagoræos scriptus. Theon Smyrnæus Aristotelem quoque citat ἐν τῷ περὶ ἀρρητῶν. Stobæus etiam, in *Eclogiæ Physicæ*, cap. 22. Aristotelis *primum de Philosophia Pythagoræ librum* citat, ut, si non plures, duos saltem fuisse hinc perspicimus; cum ceteri unius tantum libri mentionem faciant. Quod tamen an sufficiens sit argumentum, ut alterum quendam Aristotelem hujus libri Autorem faciamus, quod facit Schefferus, merito dubium mihi videtur. Simplicius quoque *libro I. ἀρροματάων Physicorum*, ejusdæm Eudori meminit. Jamblichus de *Señta Pythagoræ* scripsisse *libros tres* dicitur Gesnero, ex quo hoc Simlerus scripsit de *Pythagorica Señta libros tres, qui, cum Simplicii Commentariis, Roma, in Bibliotheca Vaticana, habentur*. Hos tamen libros aliqui eosdem esse putant, quos de *vita Pythagoræ* scripsit Jamblichus, & tamen Simlerus distinguere videtur. Vossius in *libro de Philosophorum Señtis*, præter illos, quos enumeravimus, Androcyden, Antiphancem & Alexandrum, nominat, quos tamen ad *Symbola* Pythagoræ tantum scripsisse, ex Jamblichis & Clemente discimus. Antiphanes vero Poëta fuit, & Comico sale instituta ejus perfruit, ut ex Athenæi *lib. 6. cap. 16.* apparet. Ut extant multa Comicorum veterum Græcorum ejus argumenti. Cronium, Numenium, Thrasyllum, quædam de hac Philosophia scripsisse, ex Porphyrio discimus. Meminit quoque Laërtius ejusdæm Zenonis, quod scripserit *Pythagorica*; & Clemens ejusdæm Hipparchi; qui tamen omnes Scriptores jamdudum perierunt. Fortassis aliqua habuissimus è Bibliotheca Vaticana, si supervixisset Lucas Holstenius, qui aliqua Jamblichii inedita de Philosophia Pythagorica editurus erat.

- 4 Doctrina hæc Pythagoræ ITALICA vocatur, quod Autor ejus, Pythagoras, illam in Italia docuerit. Cujus Autorem tamen Laërtius Pherecyden facit. Quem sequuntur alii, & ad illum initia hæc referunt, quod is Pythagoræ Præceptor fuerit. Sed Laërtius tamen, ipse sibi contrarius, alibi Italicæ Philosophiæ principem Pythagoram facit. Neque enim Pherecydis & Pythagoræ dogmata adco conveniebant, quanquam ille Præceptor Pythagoræ fuerit. Idco Pythagoras non recessit ab ejus opinionibus, qui non unius hominis dogmata est secutus, sed ab Ægyptiis, Chaldæis, Persis, Indis, quæ hauerat, postea in unum cinnum redegit, & pro suo ingenio interpolavit. Non pauca etiam ab ipsis Judæis, & forte plurima, habuit. Arabes quoque & Phœnices præceptores habuit, de quibus vide Schefferum *libro citato, cap. 4. & 5.* Quibus singularim recenset, quæ dogmata quibus gentibus debeat. Arithmetica & Physica nonnulla didicit à Phœnicibus, speciatim vero à Moëcho aliquo, non Moë, ut legi vult Arcerius, sed vetusto quodam Philosopho, & in rebus naturalibus exercitato, qui primus doctrinam de atomis adinvenit, ejus mentionem facit Strabo *lib. 16.* Meminit ejusdæm & Sextus in *Opere adversus Mathematicos*. Ab Ægyptiis accepit mystica sacra, & noticiam de Deo uno, & Geometriam, & arcana numerorum. Theodoretus Ægyptiis jungit Hebræos, quorum aliqui haud dubie tum erant apud Ægyptios. De numeris testis est Josephus, & præter illum, Apulejus *lib. II. Floridorum*,
ubi

ubi ait, quod ab Ægyptiis acceperit *numerorum adminandas vires*. Schefferus legit *vires*, quanquam ego causam non video, cur aliquid mutari debeat. Intelliguntur enim per illas proportionales certæ. Ægyptii vero occultas quasdam numerorum facultates habebant, quæ secretissimam eorum continebant Philosophiam. Quam philosophandi rationem à Mercurio inventam Trifinegisto apud Ægyptios, scribit Stobæus in *Eclogis Physicis*, cap. 2. Adeoque certum jam est, ab nulla alia gente, quam Ægyptiis, mysticam illam numerorum doctrinam habuisse, quibus postea Philosophiam ipse suam superstruxit. Phœnicum enim Arithmetica longe fuit alia, vulgaris nempe ista & mercatoria; Ægyptiorum vero Philosophica & ad res naturales ac divinas accommodata. Quam, postquam jam alteram à Phœnicibus hausisset, ab Ægyptiis didicit.

Hanc de numeris doctrinam postea ad successores suos propagavit Pythagoras. 5. Atque hinc Plato, ejusque Affectæ, tam multa de numeris suis passim inculcant. Quorsum etiam referenda est doctrina de ideis. Socrates, cujus omnem Philosophiam libris suis complexus est Plato, ex Pythagoræis hausit illam, ut judicat recte Joh. Bapt. Hamelius *Lib. I. de Consensu vet. & novæ Philosophiæ*, c. 3. Secundum enim Pythagoræos unitas & numerus prima rerum exordia statuuntur. Neque numerorum verbo aliud quiddam ab iis diversum intellexere, ex iis quippe ordo, species, modus, distinctio denique omnis repetitur. Per varios numerorum gradus, ab ipsa unitate, qua omnia continentur, usque ad formas rerum sensibiles, descendit. Quas itidem deinceps numeris quibusdam mutabilibus distinguit. Unde patet, Platonicos numeris suis uti, non aliter, quam vulgus Philosophorum suis terminis & notionibus, quarum certe quedam esse debent, quæ vero inter illas rebus ipsis sint adæquatæ, aut essentias earum exprimant, de eo tam acriter disputatur. Porro Platonici, ut corporales res figuris designare solent, ita res spirituales numeris quoque designant. Quod autem, præter numeros intellectuales, vel ideas, alios in ipso Bono, vel Deo, numeros supersensuales plerique Platonici admittant, easque unitates, ut primi Boni effectus quosdam, cum à sua causa, tum inter se, distinctos velint, & quasi innumerabiles quosdam, ut vocant, Deos subsistere, istud per se absurdum est. CHAMBRÆUS, in opusculo de *Philosophia Platonica*, quod nondum publici juris fecit, laudat à citato loco Hamelius: *Est, inquit, in Deo numerus quidam ex unitatibus divinis constans, cum ceteri numeri magis ex rebus, quæ unitatis sunt participes, quam ex ipsis unitatibus sint compositi. Sunt vero divini numeri non absoluti, sed relativi. Nam ad res, quæ fieri possunt, singula unitates, aut idee divina, habitudine quadam rationis referuntur, nec istæ unitates plus, quam ratione, sive cogitatione, differunt. Non enim ex ipsa unitatis Summa, quæ Deus est, fit statim progressus ad numerum absolutum, sed prius necesse est mente concipere relativum quendam numerum, qui suo fonti, ut propior, ita similior, est. Cujus velut partes non scorsim à suo principio disjunctæ, sed in ipso uno, aut Deo, subsistunt.* Hæc Chambræus ex mente Platoniorum disserit, ænigmata ænigmatibus cumulans, ut sunt pleraque ista Platoniorum, qui mira potius student dicere, quam verâ. Et

certe illi numeris suis & ideis eandem fabulam ludunt, quam intricatissimis suis conceptibus & notionibus Scholastici, alla saltem scena instituta.

- 6 Ab iisdem Aegyptiis Pythagoras doctrinam illam de μετεμψυχώσει animarum habuit, de quibus Herodotus *lib. 2.* & Porphyrius; quam sententiam etiam apud Indos aliasque Gentes Orientales, hodieque obtinere videmus. De ea animarum μετεμψυχώσει libellum singularem conscripsit *Ambrosius Rhodius*, qui editus est Hafniae, anno 1638. in 8vo; quo in libello mentem Pythagoræ explicare laborat, & ad saniores aliquam sententiam reducere, fortassis magis ex ingenio suo, quam ex rei veritate. Ceterum, & alios quoque Philosophos ab hac sententia non abhorruisse videmus. Rerum Magicarum doctrinam, quæ in sacrificiis, consecrationibus, & similibus, consistebat, elegantissime & diligentissime præ ceteris excoluit Pythagoras, divinationum etiam varia genera à variis Gentibus accepit, ονειρομαντικά ab Hebræis didicit, scientiam auguralem & divinationem ex thure ab Arabibus habuit, Arabes enim, & Phryges primi sunt, qui excogitarunt aruspicinam, ut Theodoretus testatur. Forte & intellectam sermonum, quibus bestie creduntur uti, arque aves. Apollonius enim, Pythagoræ simia, ab iis artem hanc se hausisse gloriatur, ut testatur Philostratus *lib. 1. c. 14.* Quam artem, credo, hodie etiam callet Vir doctus, (Is. Vossius) qui de *cautu Poëmatum, & viribus Rhythmī*, libellum nuper scripsit, in quo non veritus est asserere, animalibus plus solertiæ inesse, in exprimentis affectionibus vel desiderii, quam ipsi homini; quod inter cetera ejus libri παράδοξα (sunt enim non pauca) reponendum est. Ab Indis Pythagoras habuit Phyllognomiam, cujus singularis propagator fuit, adeo ut discipulos suos, ad artis istius regulas, primum explorarit, an ideoni essent ad disciplinam, an minus. Videatur Philostratus *lib. 3. cap. 5. in Vita Apollonii.* Atque certe illa doctrina non est de nihilo, quatenus Physicis principiis superstructa est, non Planetariis, ac mirabilem plane usum habet in vita civili, si quis ex conversatione crebra cum hominibus majorem sibi acquisivit solertiam. De ejus utilitate legantur, *prefatio* Conringii in opus Scipionis Claramontii *de conjectandis latentibus animi affectibus*, librum ejusdem argumenti insignem sane, & CHAMBRÆUS in libro Gallico *de arte cognoscendi homines. Symbola* Pythagoræ, à Phil. Beroaldo, Ang. Politiano, aliisque explicata, non Moralia solum, sed & Magica quædam, celare mihi videntur. Qualia sunt de corde non edendo (quæ adhuc nefaria inter Orientales magiæ species est, à Pet. de la Vale, *P. V. Itenerar. c. 1.* descripta,) unguibus, ante aram non incidendis, speculo, noctu non intiendo, igne, gladio non fodiendo, &c. quorum multa à Thom. Berouinio, in *Pseudodoxia Epidemica*, exploduntur.

- 7 Finis Pythagoricæ Philosophiæ omnis, quam eo etiam definiebat, erat ομολογία Θεῷ, sive similitudo Dei, quæ divina ejus sententia est, à Platone assumpta, & passim inculcata. Hanc Stoici, Cynici, Epicuræi, quoque arripuerunt, qui virum bonum & sapientem definiabant Deo similem. Ad hunc finem obtinendum media præscribebat, nosse semetipsam, & purgare se ac liberare à sordibus corporis, ut animus ferretur

tur ad cœlestia & divina, atque tum vere Philosophum fieri. Quare & Philosophiæ partes duas faciebat, καθαρτικὴν, sive purgativam, τελικὴν, sive perfectivam. Distinguebat etiam Philosophiam in ἐξωτερικὴν & ἐσωτερικὴν. In Exotericis tradebantur omnia, quæ ad communem vitam pertinebant, practica; In Esotericis, quæ ad naturam & divinam pertinebant, de quorum omnium ordine legatur Schefferus *Cap. 10. integro*; ubi summa cum diligentia omnia illa illustrat, & de modo quoque docendi per Symbola, de quæ ipsis Symbolis Pythagoræorum, pluribus agit.

CAP. VII.

DE PRINCIPIIS PHYSICIS SECUNDUM GRÆCOS,
VARIOSQUE EJUS GENTIS PHILOSOPHOS:AC PRIMUM DE PHILOSOPHIA NATURALI DEMOCRITI
ET EPICURI.

§. I. *Pythagoras omnium Græcia Philosophorum parens fuit. Ab Apulejo tamen quidam illo antiquiores celebrantur. Diversa Græcorum in philosophando instituta.* 2. *Philosophia Græcorum nec præ Barbarica plane est contemnenda, nec, cum Contritio, in Ægyptios injurio, supra illam nimis extollenda. Methodica ejus Tractatio Græcis debetur, imprimis Aristoteli, cujus tamen in Philosophos se priores tyrannia, sophisticæque contra illos disputandi ratio, culpantur. Platonem contra longe fuisse modestiorem, allato utriusque de Parmenide judicio, ostenditur.* 3. *De Philosophia Poëtarum, Orphei (de qua Lib. promissi J. Franc. Grandis,) Homeri &c. quid sentiendum. Nulla hic certa Principia, omnia fabulis involuta, quas nec ipsi intellexerunt. Orpheo & Zoroastri supposita ad Platonis doctrinam proxime accedunt.* 4. *Democritus, more veterum, abstractionibus in Physica abstinuit, & ad ea, quæ sub sensum cadunt, omnia reduxit. Magni ejus Philosophia etiam apud Romanos fuit habita. Principia ejus Physica, Atomus & Vacuum, sua fecit Epicurus.* 5. *Utriusque Philosophiam Naturalem, in Poëmæ de Rerum Natura, proposuit Lucretius, & nuper instauravit Pet. Gassendus (in multis licet dissentiens) ac Gualth. Charletonus.* 6. *Democriti Scriptorum nihil superest, & proinde, quid vere senserit, incertum. De MSSorum, quæ sub ejus nomine supersunt, Chymicorum γυνώσκειν in utramque partem disquiritur.* 7. *Doctrina de Atomis & Vacuo Epicurea, intermixtis subinde animadversionibus, proponitur.* 8. *Eadem, ex Job. Franc. Grandis peculiari Diss. contra illam, refutatur, & Democrito ipsi (qui per Infinitum Inane Deum intellexit) adversa esse ostenditur.* 9. *Παρεξέστας ad Mediam Henr. Mori, Vacuum in Naturam spiritualem transformantia, eandemque Democrito ac Epicuro mentem affingentia, sententiam.* 10. *Doctrina Epicuri Physica, imprimis de motu Atomorum, consutatio ex J. Franc. Grandis, Cicerone, ipsaque*

Lucretio, continuatur. 11. Ex hac Epicuri doctrina fatalitas rerum omnium, aliaque profana Atreorum dogmata, prosuunt. Falso jactatur, eam esse evidentissimam ac sensibus superstructam, cum imaginaria potius sit & absurda. 12. Degeneravit à principiis Democriti. Methodus ejus philosophandi copiosularis utilissima quidem est in rerum naturalium scrutinio, sed à dogmatibus profana, ab ipso confutatis Gassendo, repurganda; nec tamen sine principiis aliis sufficit, cum & Atomis minutissimis ex aliis coaluerint Elementis. 13. Methodo hac utuntur Cartesius, Rob. Boyleus (insigni hic ornatus elogio,) modernique Angliæ Philosophi. Agnoscendum tamen iis aliquod in Natura Deorum, sibi incognitum, ob cujus in Philos. Epicurea neglectum Verulamius Aristotelica sequi maluit Principia.

P Rodierunt è PYTHAGORÆ schola integræ Philosophorum familiæ, atque adeo, quicquid GRÆCIA sapientiæ habuit, huic viro natales suos debet. Quanquam & ante ipsum fuerint nonnulli inter Græcos Philosophi, iique etiam Præceptores Pythagoræ. Sed, quandoquidem etiam illi ex Oriente, & ex Ægypto, doctrinam suam habuerunt, ac fama illorum obscura est, hunc Autorem Philosophiæ apud Græcos, præ ceteris, laudare possumus. *Apulejus* quidem, in *Florida*, *Pherocydem* Syrum, *Anaximandrum* Milesum, *Empimenidem* Cretensem, *Leodamantem*, *Cerophili* discipulum, memorat, quorum omnium admodum exigua est notitia apud veteres Scriptores; fortassis & ipse non accuratam ejus rei notitiam dare potuit, tanto ab illis temporis intervallo disjunctus. Quod enim inter illos etiam *Platonem* numerat, vel ingens mendum est, vel magnus Anachronismus. Quanquam *Lipsius* huic textui subveniat, in *Philosophia Stoica, lib. 1. Dissertat. 6. pro Platone* legens *Piatorem*; quæ emendatio quo fundamento nitatur, non video, nisi solo ingenio *Lipsiano*. Quoniam vero Pythagoræ Philosophia, ob numeros illos, est obscurior, ac nulla certa habet principia, quod ipse nihil scripserit, à discipulis vero ejus omnia vel interpolata sint, vel negligenter tradita; sectabimur jam ceteros è Græca natione Philosophos, quorum distinctiora ad posteros principia pervenerunt, & quidem ita, ut non magnopere de ordine simus solliciti, sed potius ipsum principiorum, ab ipsis positum, ordinem sequamur. In quibus tamen ipsis dijudicandis non parum difficultatis est; aliqui enim principia quædam cum aliis habent communia, alii, præter familiaria sua, adhuc quædam prima supponunt, quidam ænigmaticis locutionibus ista involvunt. Videbimus tamen, ut, quam fieri potest, distinctissime ea proponamus. Ac sunt sæpe inter illos, qui non re ipsa, sed nominibus, seu terminis, tantum differant. Quidam secunda principia pro primis arripiunt, & vice versa: quidam causas externas cum internis confundunt, de quibus omnibus dispiciendum est.

2 Quod attinet in universum *Philosophiam Græcam*, ut non probo, qui nimium illi tribuunt, ita nec audiendi sunt, qui nihil, adeo ut Græcam illam Philosophiam mancā, sophisticā & puerilem existiment, præ occulta illa Orientalium Philosophia

phia & Ægyptiorum; à quibus hausisse Græcos doctrinam suam, certum est. Neque enim temere credo, quod vult clarissimus vir, Conringius, Ægyptiorum istam fuisse ignorantiam in omni disciplinarum genere, ut Græcis præ illis palma debeatur. Quia in re meliora docuit OLAVS BORRICHUS, in nupero illo scripto, quod Conringio opposuit; ubi prolixè per partes examinat, quam fuerit Ægyptiorum in omni doctrina perfecta sapientia. Apud Platonem certe ab Ægyptio Sacerdote Græcis objectum cinus, illos in *Philosophia semper esse pueros*, sive semper discere, nunquam perfectos esse. In eo tamen laudem summam merentur Græci, quod ordinem induxerint in Philosophiam & methodum; ceterorum enim libri vel ad posteros non pervenerunt, vel plane scripti non fuerunt, ac viva tantum voce præcepta Philosophiæ tradita. Quemadmodum & in Græcia, ante Platonis & Aristotelis tempora, nihil quoque libris & præceptis distinctis comprehensum fuit. Aristoteles vero primus methodum aliquam justam disciplinis circumposuit, veterum libros, si qui fuerunt, deprædatus, ut gloriam sibi soli pararet, aut sæpe pugnans contra illos, cum tamen eorum sensus non rectè intelligat. Hinc Verulamius Aristotelem comparat Ottonianis, qui, ut tranquillum habeant regnum, & soli, fratres suos trucidare solent. Quare veterum sententiæ, non ex Aristotelis tantum verbis perpendendæ sunt, qui, propriæ laudi volificans, illas impugnat, vel ex plebis opinione, quam tamen ab his sacris arcebat veteres illi Philosophiæ antesignani, vel sophistica quadam cavillatione. Sed tamen, inquit aliquis, Aristoteli facile fuit, reconditos antiquorum sensus scrutari. Id suspicari quidem licet, sed is forte loquendi genere minime proprio offendebar, quod multis errandi præbuit occasionem, cumque autor novæ doctrinæ haberi veller, ea ambiguitate ad cavillationes abusus est, suamque potius sententiam stabilire voluit, quam veterum obscuritatem illustrare. Plato hoc longe modestior fuit, qui in *Theateto* de Melissi sententia & Parmenidis agens, tantum abest, ut exagitet, ut ignorantiam suam fateri malit, ac de obscuritate illorum conqueri: *Parmenides*, inquit, *acer mihi videtur ac venerandus; olim peradolescens loquutus sum cum illo Sene, & mihi visus est sapientia præditus profunda ac generosa; itaque vereor, ut satis ejus verba capiamus. Quod autem sub verbis tegitur, multo magis nos later.* Unde videmus, ea, quæ Plato non intellexit, Aristotelem, ut cura sua indigna, rejecisse. Eum Aristotelis animum circa Parmenidis doctrinam observavit Bened. Pererius, vir diligentissimus, lib. 4. *Physicorum* cap. 16. *Parmenidem*, inquit ille, *impugnavit, non secundum reconditum sensum, sive iniquum erga eum se præbuerit, cum tamen ejus mentem calleret, sive rectè id fecerit, ut vulgo errandi occasionem præcideret.* Sed de Parmenidis Philosophia in sequentibus plura dicemus.

Lipius inter Germanicæ Philosophiæ partes etiam recenset *Pœticam*, quam ille vetustissimam facit, in qua Musæus, Linus, Orpheus, Hesiodus, Homerus, quos sapientiæ studia coluisse, certum sit. De ORPHEI antiquissima Philosophia & Theologia Johan. Franciscus Grandis, vir eruditissimus Gallus, integrum Tractatum conscripsit, quo, accuratissime veterum illam doctrinam complexum se esse, dicit. Fran-

ciscum Patricium & Augustinum Steuchum primoribus tantum labris degustasse, ait in *præfatione Dissertationum suarum Philosophicarum*. Sed vereor, ne liber ille non sit editus. Hactenus enim nunquam videre licuit. De HOMERO Lipsius Democriti elogium laudat, qui tamen in illo, præter elegantiam Carminum, nil miratur, & Platonis testimonium in *Alcibiade*, ubi ait: *Non debere, qui initiati nondum sapientia, incidere in Homerica Poëmata, ne fabellas censeant Heroem illum scribere*. Sed ut mihi quidem videtur, non opus est, Sectam perculiarem hic constituere; quæcunque enim Poëtæ isti prodiderunt literis de rebus Philosophicis, ex accidenti tantum prodita sunt. Nulla enim certa hic sunt principia, nullus Scētæ Autor, sed pleraque fabulis sunt involuta, quas fortassis ipsi non satis intellexerunt Poëtæ, si quæ abstrusiora sub iis fuerunt recondita. Uti non intellexit Ovidius, qui tamen totam illam fabularum telam ordine pertexuit, Græcos imitatus; Græci vero ipsi etiam aliunde, non ex ingenio suo, depromserunt. Quæ supersunt ex Orphei carminibus, aut ex Zoroastris *Oraculis*, illa, si genuina sunt, recondita quedam, fatcor, habent, quæ tamen Theologica potius sunt, & de Deo, divinis mentibus, animisque, Oracula potius aliqua, quam Philosophiæ naturalis certa principia, loquuntur. Physica tamen quedam de mundo, ejusque ordine, illis insperguntur, non admodum à principiis Platonis aliena. Vid. Franciscum Patricium in *nova de universis Philosophia, Pannagias lib. 10*. Quibus in libris mystica quoque Aegyptiorum ex Platone & Aristotele collegit. Legi etiam possunt ejus *Discussiones Peripateticæ*, in quibus passim de veteris illius Philosophiæ, præ Aristotelica, præstantia agit.

- 4 Nos primo loco, missis ambagibus illis & ænigmatibus, DEMOCRITI *Philosophiam proponemus*. (q) Atque hic statim initio notandum est, veteres illos Philosophos non ausos esse ad materias & formas abstractas rerum naturalium causas reducere, sed ad talia principia, quæ sub sensu cadunt. Maluerunt scilicet illi manere intra carceres naturæ, nec evagari ingenio ad vanas notiones, quemadmodum fecerunt Plato & Aristoteles, qui posterior disputationibus suis veram istam & solidam scientiam naturalem corruptit. Ideoque vel ignem, vel aquam, vel aërem, vel particulas inter principia reposuerunt, quod in sensu illa incidere viderent; quanquam etiam in modo & applicatione erratum ab illis fuit. Democriti nomen maximum fuit apud veteres, nam non suo tantum tempore summo in honore habebatur, sed & ipsius Aristotelis & Platonis schola vigente, apud sapientiores Democriti Philosophia obtinuit, ac Romæ cum maximo plausu exceptam fuisse, Cicero nos docet, qui ejus ubique summa cum laude mentionem facit. Quare existimavit Verulamius, in *fabula de Cupidine*, non Aristotelem & Platonem, sed Genetricem & Attilam, & barbaros, hanc Philosophiam perdidisse. *Postquam enim, inquit, doctrina humana naufragium perpeffa esset, rabule ista Aristotelica & Platonica Philosophia, tanquam materia cujusdam levioris & magis inflata, servata sunt, & ad nos pervenerunt, dum magis*

(q) De Philosophia Democriti & Epicuri dictum etiam jam est *Libri I. præced. Cap. VI.*, cum hoc præsentî conferendo.

magis solida mergerentur, & in oblivionem forte venirent. Hæc Verulamii sententia est de Democrito. Quod jam Philosophiam ipsius attinet, Democritus omnium principia plero & vacuo, sive Atomis & inani, contineri statuit, cujus sententiam suam postea fecit Epicurus, qui diligentius expendens motus & formas Atomorum, ex eorum complexione, connexione & occursu mutuo, omnia formari credidit in hoc universo corpora, omnia *Πανόμια* hinc oriri.

Eam doctrinam inter Latinos erudito carmine comprehendit *Lucretius*, Philosophus potius, quam Poëta, sed qui, ob Latinitatis puritatem, magnopere æstimandus est, quemque Virgilius in multis est imitatus. Eum à Physices Professore in Academia Argentincnsi publicis Lectionibus prælegendum Statuta ejus Academiæ volunt, teste *Bæclero in lib. de Scriptoribus Græcis & Latinis*; quod mirum tamen videri possit, cum sic crude admissa illa principia Epicurea, quemadmodum ea Lucretius proponit, profanum aliquid sapiant. Nostro tempore Philosophiam illam sepultam penè reduxit *Pet. Gassendus* atque diffusio *Commentario*, Lugd. A. 1649. in fol. edito, explicuit, cui addendus est alter ejus *liber de vita & moribus Epicuri*, qui historiam Epicuream complectitur. In ceteris vero dogmatica tractat sub specie *Commentarii in Diogenis Laërtii librum decimum*, quo ille dogmata Epicurea complexus est, collatis semper verbis & rationibus, à Lucretio petitis. Scripsit & BAPTISTA GUARINUS de *Secta Epicurea*, teste Gaddio in libro suo de *Scriptoribus* p. 219. Sed cum nunquam videre memini, nec fortassis cum Gassendi scripto comparari potest, qui ista diligentia omnia inquisivit, ut nemini fortassis alteras curas reliquerit. Gassendus tamen non in omnibus amplectitur Epicuream doctrinam, aut probat, sed in multis contra ipsam disputat. Scripsit idem Gassendus libros Physicos, qui inter reliqua ejus Opera aliquot Tòmis prodierunt, & istis principiis superstructi sunt. Postea GHALTERUS CHARLETON Anglica lingua edidit librum, quem inscribit *Physiologiam Epicuro-Gassendo-Charletonianam, sive Fabricam scientiæ naturalis, ex hypothesis Atomorum, fundata per Epicurum, reparatam per Gassendum, auctam per Charletonum*, quo in libro, Lond. 1654. in fol. excusso totum Systema Physicum ad mentem Epicuri, adornat, cum Gassendus ordinem Diogenis sequutus fuerit. Sed prima tantum ejus *Physica* pars Generalis, cui specialia interdum nonnulla immiscuit, in lucem prodit; an altera prodierit, vel proditura sit, equidem ignoro. Et forte non prodibit, cum, parte ista generali sufficienter explicata, in specialibus rationes facile accommodari possint subjectis. *Democritum Reviviscentem* edidit JOH. CHRISOST. MAGNENUS, Philosophiam autem Epicuri cum Democritica & Theophrastea contulit NIC. HILLIUS libro peculiari, Parisiis edito.

De Democriti scriptis nihil hodie reliquum est, quamvis multa illum scripsisse, 6 ex Aristotele, Plinio, aliisque Scriptoribus, constet. Quare adeo securi esse possumus de ejus principiis, nec determinare nobis licet, an illa cum Epicureis omni ex parte convenient. Nos, ex aliorum tantum traditionibus, Democriti mentem & sententiam colligimus, qui fortassis non recte ceperunt illam, aut non satis bona fide interpretati

pretati sunt. Uni certe Aristoteli, qui aliquoties contra ipsum disputat, fidem habere nolin. Ejus enim fides, ut in ceteris Autorum antiquorum censuris, etiam hic suspecta esset. Extant tamen in Bibliotheca Regis Gallia, & aliis quoque, quædam MSS. quæ Democriti nomen in fronte scriptum habent, & de arte χρυσοποιεῖν agunt. Quædam eorum, Latine à se versa, Domin. Pizimentius Patavi in 8vo edidit. Quædam etiam Ant. Mizaldi *Centuriis Secretorum* sunt adjecta. Sed illa suspecta habent plerique, inprimis Salmasius *ad Solinum*, in *Exercitationibus* suis *Plinianis*, qui, data occasione, aliquot ex illis loca descripsit. Titulos librorum recensent PHIL. LABBEUS in *Bibliotheca MSSorum Regis Gallia*, & THOM. REINESIUS, aliquam iis fidem habens, in *variis suis Lectionibus*, tum & OL. BORRICHIUS in *Hermetica Aegyptiorum Sapientia*, libro, quem nuper adversus Conringium scripsit, qui, genuinos esse Democriti libros, non veretur asserere pag. 68. 69. 70. 71. 72. 73. Cujus argumenta illic legi possunt. Multa etiam ille collegit ex antiquis Scriptoribus de Democriti experimentis, quæ non obscure innuunt, hujus argumenti Democritum nonnulla scripsisse. Operationibus Physicis illum incubuisse, ex multis Autorum locis patet. Sunt & mihi nonnulla Democriti, quæ inscribuntur *Physica & Mystica*, sive *Arcana*, ex Codice Bibliothecæ Altenburgensis descripta, sed ea admodum mendosa sunt, ac multa omissa, præ ceteris illa Unionum artificialium præparatio, cujus meminit Salmasius in *Exercitationibus ad Solinum*, quæ formula in isto exemplari non reperitur.

7 Jam, ut ad principia Philosophiæ Democriticæ redeamus, ea constat ATOMIS & INANI. *Atomi* autem sunt Democrito & Epicuro corpora individua, quæ ita feruntur in infinito inani, ut concursibus inter se cohærescant & efficiant, quæ gignuntur, omnia. Sunt autem Atomi non ita insectiles, ut omnis omnino extensionis sint expertes, non sunt puncta Mathematica, sed Physica, & tota illa Disputatio inepta est & Sophistica, quæ solet à Peripateticis contra existentiam Atomorum adduci. Illa enim divisio in infinitum, quam illi concipiunt, & Atomis opponunt, cum rerum natura pugnat, quæ necessario in minimo aliquo subsistit. Quare & inepta est altera illa quæstio: *Utrum Atomi ex punctis consent Mathematicis?* quam solide refutat JO. BAPT. DU HAMEL, *de consensu vet. & nov. Philosophiæ, lib. I. c. 8.* Quicquid sit, res tandem in inanes & Mathematicas speculationes deducitur, quibus sua illa relinquenda sunt principia, ad demonstrandas rerum quantitates, at illæ non pertinent ad minima Physica, quæ si tu minora adhuc animo concipere possis, ulteriusque dividere, nulla ratione hoc ad Physicum pertinebit. Ut jam explicant, quomodo inter se vinciantur Atomi, varias earum figuras, situm, ordinem, magnitudinem, motus, comminiscuntur. Cartesius autem plane depingit & delineat, quasdam enim rotundas, quasdam quadratas, quasdam alterius figuræ, facit, quod non omnino à rei veritate abhorret, & probare pene licet in minimis corpusculis salium variorum. Ut jam demonstrent, quibus vinculis connectantur, multa comminiscuntur, quæ nulla adeo demonstratione, sed quibusdam conjecturis nituntur, leves Atomi aliarum angulis implicuntur, ramosæ particulæ firmiter cohærent, quibus constare faciunt corpora solida.

solida. In quibus singulis explicandis multa quidem subtilitas est, quæ tamen non usque videtur rem omnem conficere. Nam certe alia debent quædam latere, quæ non expediri possunt sola ista Atomorum compositione: generationes rerum fieri transpositionibus partium, additionibus & subtractionibus, docent, quæ ex semine prodeunt. Sic plantas additione formari arbitrantur, cum parva seminis moles, quicquid invenit sibi simile, sibi conciliat, & fermentationis beneficio in suam commutat naturam. Quæ omnia dici quidem ita possunt, sed profecto nondum satis explicari. Omnes porro qualitates non nisi Atomorum quædam effluvia sunt Epicuro. Illud vero nescio quomodo fatuum est & profanum, omnia illa corpora produci ex fortuito quodam Atomorum motu, cum ubivis necessitatem summam videamus. Alterum Democriti principium est *Inane*, vel Vacuum, idque est, vel patens illud infinitum, vel dispersum, & quodammodo in rebus disseminatum. Vacuum admitti debere in natura existimant hujus hypotheseos assertores, quoniam motus corporum cessaret, si omnia plena corporibus essent. Probat iidem vacuum ex rarefactione & condensatione, de quibus *in Cap. de Vacuo* pluribus agemus. Principia itaque hujus Philosophiæ sunt infinitæ Atomæ, & infinitum Inane. Atomæ, secundum Epicureorum sententiam, compingi in unum corpus non possunt, nisi virtute illius Inanis infiniti.

Adversus has Epicureæ Philosophiæ hypotheses percruditam Dissertationem 8 scripsit JOHANNES FRANCISCUS GRANDIS, ipsique hujus Philosophiæ propugnatori, Gassendo, inscripsit, inter *varias* ejus *Dissertat. Philos. & Criticas*, Paris. A. 1658, *in 4to* editas, primo loco obviæ. Atque primus is ostendit, infinitatem Atomorum & vacuitatis à Lucretio, non citra insignem paralogismum, constitui, & contra mentem Democriti, qui per infinitum illud ipsum Deum intellexerit, non vero, quem admodum recentiores Epicurei, spatium aliquod inane, in quo moveri & compingi corpora naturalia possint, atque adeo majora corporum naturalium Systemata, sive Mundi. Tale vero infinitum Inane per ipsam rationem & naturam dari non posse, ex intimiore Philosophia illic disputat, & concipi tale quid non posse statuit, imo pugnare ejus conceptum cum mente ostendit. Multo minus hæc infinitas locum habebit, si & Atomorum infinitas accedat. Nam illa infinitas quomodo adæquabit infinitatem spatii, cumque utrobique principia sua sint & fines, quæ repugnant infinito, quomodo ista infinitas fingi aut concipi potest? Nullus itaque motus fieret, quoniam motus omnis terminos habet, tum à quo, tum ad quem. Principium vero hic ubi, vel in quo, ponendum est, si vacuum hoc & inane statuatur. Namque in ipso, ut plane nihilo, nulla causa esse potest, quæ moveat, atque ita illud Inane corpus esse deberet, in vacuo vero quies potius perpetua esset, quam motus. Nulla enim illic actio, nullus impulsus, atque ita iners & otiosa esset tota rerum natura. Inane enim, qua Inane, nec gravitatem habet, nec levitatem, neque sursum, neque deorsum importat, atque adeo ab omni locorum differentia alienum est: ac proinde motus, qui omnis localis est, causa existere nequit. Quod vero existimant illi, absque vacuo motum.

motum nullum esse, ejus plane contrarium verum est. Nam, quando corpus loco movetur, illud proximum expellit; hoc rursus aliud protrudit, donec motu quodam circulari locus, à primo corpore derelictus, ab altero occupetur. Rem itam eleganter demonstrat Cartesius exemplis globorum, in orbem dispositorum, & explicatius, ad mentem Cartesii, proponit DAN. LIPSTORIUS in *Speciminibus* Philosophiæ Cartesianæ. Quod attinet Vacuum, rebus interspersum, suis etiam difficultatibus laborat. Nam solent afferri hic quædam specimina, quibus suam sententiam stabilitum eunt Vacui propugnatores; de quibus inferius pluribus agemus; nam hic ista alieno loco proponuntur; in ipsa autem Tractatione affectionum naturalium convenientius in medium adducentur. Ex rarefactione & condensatione iidem Vacui experimenta fumunt; quæ res majori difficultati subjacet. Oportet enim in rarefactione & condensatione attingere se particulas propius & rursus discedere; in ista vero recessione admittenda sunt quædam spatia, quæ non sint plena particulis istius corporis, quod dilatatur. Atque hodie machinam aliquam invenit ROBERTUS BOYLIUS, qua aërem pro lubitu rarefacere potest; atque adeo ad numerum, mensuram & proportionem, Sed de his inferius agemus. Quod infinitum illud inane attinet, hoc, uti diximus, impugnat Joh. Franciscus Grandis, atque à Democrito ait longe aliud quid dehortatum fuisse, ipsum scil. Deum; qua ratione mentem ætheream illam & Spiritum, de quo adeo multa Platonici, per hoc intelligendum, asserit. Id multis Philosophorum testimoniis confirmat, ipsius præcipue Democriti, ex Clemente, juxta Eusebium de *preparatione, Evangelica lib. 13.* Quocum eadem sentit Hippocrates, coætaneus Democriti. Ipsum Lucretium sibi contrarium adducit, qui ultra Atomos & Inane, tandem tertiam aliquam naturam, ipsius veritatis necessitate coactus, statuit, lib. 2. scribens:

*Denique caelesti sumus omnes semine oriundi :
Omnibus ille idem pater est, unde alma liquentes
Humorum guttas mater cum Terra recepit.
Ista parit latas segetes, arbusque lata,
Et genus humanum, &c.*

Atque ita Autor ille de hoc Inani Epicureo judicat; à quo tamen abire videtur HENRICUS MORRUS, in *Enchiridio suo Metaphysico, part. 1. c. 8. num. 3. sive de rebus incorporeis succincta & luculenta Dissertatione*, qui quasi mediam sententiam amplectitur. Is scil. toto illo libro hoc agit, ut demonstret experimentis naturalibus, & tota rerum natura petitis, esse aliquid Extensum immobile, à mobili materia distinctum, non imaginarium quiddam, sed reale saltem, quod scil. non sit corpus, sed tamen reale aliquid & extensum, quod ille spiritualis naturæ vel divinæ etiam esse asserere non veretur, inque hunc suum sensum Democriti sententiam rapit, qui principia duo vera ac realia statuat, Atomos & Inane, reliqua vero omnia non res esse, sed apparentias tantum in sensibus nostris excitatas. Rursus ex Diogene Laërtio adducit locum, ubi Epicurus vacuum & locum vocat naturam intangibilem, vel, ut ille interpretatur,

pretatur, incorpoream; ideoque secundum Epicureorum sensum, per illud inane intelligit naturam aliquam spiritalem. Quæ tamen iste secundum sensum interpretatur. Omnes enim principium illud alterum Epicureum non aliter, quam sub ratione privationis alicujus, aut nihili, concipiunt, estque in eadem sententia Lucretius, cujus manifesta adduci possunt testimonia. Adducit quoque testimonium Pythagoræorum ex Aristotele, qui spatium tale vacuum describunt, quod ex infinito est spiritu, totumque universum permeat, sic, ut respirare mundus dicatur in hoc spatio. Verum, cum nec librum, nec caput, apud Aristotelem nominet, non habemus, quod de illo judicemus. Si ejus sensum sequeremur, facile cum ceteris conciliare hanc doctrinam Epicuream possemus.

Pergit Joh. Franciscus Grandis, atque, ultra tertiam hanc naturam, à Lucretio concessam, quartam adhuc ab eodem concedi ostendit contra Gassendum, qui ista Lucretii loca, studio, an casu, in *Philosophia sua Epicurea* omisit, lib. 3.

Quarta quoque his igitur quadam natura necesse est,

Attribuatur, ea est omnino nominis experta,

Qua neque mobilitas quicquam, neque tenuius, existat.

Inde calor, motus, & venti cæca potestas

Accipit inde aër, inde omnia mobilitantur.

Quibus ex verbis patet, absque natura aliqua impellente & movente nihil fieri in natura, quo tamen principio communis illa Epicurea Philosophia destituitur, quæ præter Inane & Atomos nihil agnoscit. Illas Atomos dicunt esse æternas & increatas, quas creatas tamen esse, ex concessa Atomorum figura probatum in Grandis. Harum Atomorum motus fortuitus esse statuitur ab Epicureis, unde omnia proveniant corpora, eorumque vicissitudines & alterationes. Sed nec fortuitus motus potest esse à se ipso, aut ab Inani illo, ac, si esset, res statas & definitas omnibus suis numeris perficere non posset. Atomos istas, non specie, sed figura duntaxat, positione, motu & pondere inter se differre statuunt, quod rerum varietati & generationi explicandæ non sufficere, recte ait Hamelius *de consensu veteris & novæ Philosophiæ*, lib. I. c. 8. Porro illa Atomorum ab Epicureis statuta *συνεργεία*, vel nihil dicit, vel aliquam Atomorum, ratione actionis & passionis, differentiam arguit, quod à diversis esse principii patet. JOANNES ALPHONSUS BORELLUS, in *libro suo de motu corporum*, cum in varias partes verfasset doctrinam de motu, super particularum principii fundatam, quo se vertat, nescit, nisi statuatur, inter particulas inertes & materiales alias particulas vividas, spirituales, impellentes, & vi movendi præditas. Ideoque tandem omnibus istis, qui ex corpusculari Philosophia omnia se naturæ miracula explanata dare posse credunt, ad naturam aliquam superiorem, principium spiritale, configendum est, sine quo humano intellectui actiones naturæ concipere, impossibile plane est. Quod palmarium itidem argumentum est Johannis Francisci Grandis, qui toto illo libro suo demonstrare laborat, illum ab Epicureis confectum Atomorum motum per rerum naturam nullum esse posse. Primo enim, propter infinitatem & soliditatem Atomorum,

ab Epicureis statutam, nullum posse eorum motum fieri asserit. Ex natura enim finitatis & soliditatis Atomorum concursionem nullam, nullum earum fluorem, nullum pondus, posituram nullam, dari posse evincit, adeoque contra Epicurcos non contemnendis rationibus, & quæ Mathematicam sapiunt demonstrationem, probat, ex ipsis eorum hypothesibus sequi immobilitatem potius Atomorum, quam mobilitatem. Ulterius illud, ex discussione specierum motus, quas Atomis suis tribuunt Epicurei, elicitur. Alias deorsum moveri dicunt, & ad perpendicularum, alias per declinationem, alias sursum per motum impulsioneis. Primus ille motus ratione ponderis est, alter per compulsam alterutrius Atomorum, & tertius quasi inter illos medius. Ex istis motuum speciebus varios iterum specialiorum motuum modulos comminiscuntur. Motui deorsum subjiciunt transpositionem, accessum, ablationem, incesum, detritionem. Atque ista princeps motuum species est Epicuro, qua motum corporibus impertiri statuit, & Lucretius hinc ait:

Quod vacuum per inane deorsum cuncta feruntur.

Motui sursum, qui à percussione fit, subjiciunt contrarium concursum, recessum, refluxum, sive reflexionem, compulsionem, appositionem, permutationem, supradjectionem. Ex utriusque hujus motus sursum & deorsum speciebus fieri mundum autumant. Heracliti apud Laërtium similitudinem ducunt à corpusculis illis minimis, quæ in sole observamus, sursum deorsum motis, quod puerile admodum ad rem illam confirmandam argumentum est. Tertio motui mixto & obliquo subjiciunt concretionem, condensationem, Synodon Atomorum, complexionem, affixionem, collisionem, coaccervationem, cum sc. casu Atomi sunt compactæ in has, quas cernimus, formas. Cum vero plus aut minus spatiorum intercipitur, oriuntur illæ qualitatés Atomorum. Cum vero parum, & citra magnam inclinationem, coalescunt, hinc oritur positio & fixio; si major sit inclinatio, tumores & configurationes oriuntur. Atque hunc declinationis motum omnium compositionum naturalium, sive generationum, principium statuit Epicurus. Lucretius perplexas atomos vocat. Contra totam hanc philosophandi rationem elegantissime, & ut puto, solidissime, disputat Cic. lib. 1. de finibus, qui locus, quoniam prolixior est, illic legi potest. Recte Cicero rem totam pueriliter fictam judicat, & si verum fateri velimus, multum illis dogmatibus forte subtilitatis inest, parum veritatis. Et, quanquam tales Atomorum motus, minimarumque particularum fluxus dentur in rerum natura, (ut secundum principia Epicurea dari non possunt, dari autem posse in natura, seu mundo, jam constituto, nihil repugnat,) ex istis tamen Atomorum fluxibus & repercussionibus universum hoc constituere ineptum est, & nulla verè specie demonstrabile. Velim enim concipiat mihi aliquis istud Inane Epicureum infinitum, seu longitudinum, altitudinum & latitudinum, infinitatem quandam, quanquam nec ita loqui liceat, cum illæ quantitatum finitarum affectiones sint, quem in illo finget mihi motum spontaneum Atomorum primo deorsum, cum in infinito isto spatio nihil sit, quod sursum & deorsum dici possit, ac termini isti relativi sint, ac modi rerum, ex situ, tantum respectu nostri

nostri, rebus impositi. Quomodo reflectent ac resilient, cum quælibet Atomus ex ipsa doctrina Epicurea vi propria *non possit sursum ferri, sursumque meare*, quæ verba sunt Lucretii? Quomodo itaque impellet retro, si vis nulla est sursum meandi. Illa enim sursum-motio fieri debet per impulsum rei, se non sursum ferentis; quæ quomodo inter se constare possint, demonstrari nullatenus potest. Vim hujus ratiocinii eleganter ob oculos ponit Cicero *in lib. de fato*, qui locus legi præ ceteris meretur.

Magis ridicula est, quæ ex ipsis principiis deducitur, feralis rerum aliqua necessitas & fatum, cuius causa omnis in Atomis Epicuro ponitur. Hinc animi etiam essentiam & virtutes omnes compingit, & artes in homine, qua infania temere majorum esse non dixerim. Triumphiant tamen apud multos perniciofa hæc dogmata, vana subtilitatis specie imponentia hominum animis, quæ lubentes accipiunt novaturientes, & qui in parte gloriæ ponunt, divina omnia speciose in dubium vocare, immortalitatem animæ impugnare, dæmones pro ludibriis sensuum habere, quales sententiarum rivuli ex Epicurea hac Camarina promanant. Et hæc tamen Philosophia, ut evidentissimam, se jactat, quia sensibus superstructa est; cum tamen, si rem perpendamus, ex ipsis illis Epicuri principiis pateat, non tam in sensu, quam in vanis & quibusdam imaginariis hypothefibus, eam Philosophiam positam esse. Quando enim de natura Atomorum differunt, nullas Atomis suis qualitates assignant; neque enim ignis scintillis, neque aquæ guttis, neque auræ bullis, &c. similes sunt; neque calidæ aut frigidæ, aut densæ vel raræ, sed omnes ejusdem speciei: quod certe, si imaginarium non est, non video; quid ita vocandum sit; & magis certe est, quam materiæ & formæ reliquorum Philosophorum. Res certe ipsa inexplicabilis & absurda est, quod & Hamelius *loco supra citato* ait.

Atque hæc pene sunt istius Philosophiæ dogmata, quæ tamen degenerasse à veteri ista Democritea, etiam ego dixerim. Non enim usque adeo tota illa absurda est, quin magnam obtineat vim in demonstrandis affectionibus quibusdam naturalibus, quarum ratio ad sensum manifestius patet ex doctrina corpusculari. Retinere itaque corpuscularem hanc Philosophiam possumus, & cum utilitate maxima in explicandis rebus, modo abscondandas stultas illas & profanas Epicuri sententias. Quomodo tractavit eam Gassendus in *Physicis* suis, ubi proponit quidem Epicuri sententiam, ac, quæ defendi possunt, defendit, sed ita, ut refutet Epicuri profana dogmata: *primo*, quod non detur alia natura incorporea, præter inane, (*Physices Sect. 3. memb. 2. lib. 14. c. 3. & sect. 1. lib. 4. c. 34.*) *2.* quod infinitos mundos statuatur (*sect. 1. lib. 1. c. 2.*) *3.* quod mundus sit æternus, (*ibid. lib. 4. c. 5. & 6.*) *4.* quod Deum faciat naturæ corporæ, nec curare res humanas statuatur, (*sect. 1. physices, lib. 4. c. 2. 3. 4. 5. 6. 5.* quod ex nihilo nihil fieri, vi etiam divina, neget, *sect. 1. lib. 3. c. 1. & lib. 4. c. 5.* Si quis dogmata Epicuri in compendium contracta velit, legat *Syntagma Philosophiæ Epicureæ*, à Gassendo scriptum. Nobis, ut dixi, utilis esse doctrina illa potest in explicationibus multis phænomenorum naturalium; nec tamen in Atomis, velut in principiis, consistere possumus, cum & ipsa illa minima Elementa sua habeant. Si enim e. g. in

minutissimas partes aurum quis dissolveret per artificium chymicum, minutissima tamen ejus particula adhuc composita erit, ex diversis quibusdam principiis combinata. Similiter in minutissima lactis particula serum erit & coagulum. Atque ita certe in omnibus corporibus naturalibus minutissimis diversitas quædam principiorum adhuc dari poterit, ut in simplicibus istis particulis minime subsistere possimus, ac pro veris principiis illas agnoscere. Illas vero fingere ad ingenium Epicuri, meræ notionis res est, non naturæ.

- 13 Assumunt hodie, qui philosophantur circa res naturales, à Democriti & Epicuri schola, particularum principia. Accepit ea etiam Cartesius, non tamen, ut uideat super his Philosophiam suam fundaret; quanquam & in multis conveniat. Nemo tamen hanc doctrinam subtilius & plenius executus est illo, de ejus principiis singulari capite infra videbimus. Angli in experimentis suis ubique istam Atomorum doctrinam profitentur, quanquam incertum adhuc sit, quæ statuant principia, neque unum omnes sentiant; sed observant tamen hanc sensus in rationibus naturæ methodum, & *Πανόμεια* naturæ, qua possunt, perspicuitate ob oculos ponere laborant. Sed ut hæc se belle habeant omnia, unico isto deficiunt omnes, obscuro isto, incognito isto, quorum non penetrant Lyncei isti oculi; ideale dico illud, formale illud, το *Ἰδεον*, quod in natura est, quod supponendum tamen necessario. Nam in nudis particulis omnium rerum causas sufficientes nunquam daturi sumus; quod bene perspexit Verulamius, sagacissimus rerum naturalium scrutator, qui in particulis illis Philosophiæ naturalis principia non posuit, & præ illis Peripatetica potius amplecti voluit. Satis intelligens, qua erat mentis perspicacitate, animum tamen saturari non posse his rationum quasi nebulis quibusdam; quanquam & in vulgaribus illis non distinctas etiam præcipuorum notiones habemus. Interim tamen subtilissima utilissimaque illa est de corpusculis doctrina, cui, velut naturæ cortici, inhære tantisper possumus, donec interiora rerum doceamur. Præ ceteris legi super hoc argumento possunt, quæ singulari nuper libro proposuit insignis ille per *Σταγειραν* Philosophus ROBERTUS BOYLIIUS, in *Exercitationibus suis de Athmo-Sphæris corporum consistentium, deque mira subtilitate, determinata natura & insigni vi effluviurum*, aliaque ejus viri scripta, quæ in manibus omnium versantur. Is enim præ omnibus ita contemplationem experimentis junxit, illam super his fundavit, hæc ex illa confirmavit, ut merito sociorum suorum ANTESIGNANUS habeatur.

CAP. IV. DE PRINCIPIIS SECTÆ STOICÆ PHYSICIS.

- S. 1. *Philosophia Stoicorum Moralis Scriptores, Epictetus ejusque Commentatores, Arrianus & Simplicius, à Cl. Salmasio, & M. Antoninus Imp., à Thoma Gatakero, insigniter illustrati, Casp. Scioppius, Ant. le Grand, Univerſe autem illorum*

rum Philosophia, ac Naturalis inprimis, Justus Lipsius. 2. Philosophemata Stoicorum de rerum principiis (Deo ac Materia,) corporum mutationibus & motu, vacuo, mundo, ejusque ἐκπύρεσις. 3. De sile igneo, astris, igne, aëre, oceano, terra, ventis, mundo, ejusque interitu. 4. De homine Μυρογόσπερ, meteoris, anima, intellectu tabula rase simili, sensibus, voce, discrimine inter animas stultorum & sapientum posthumo, anima, quod ignea sit, in undis interitu (de quo Jac. Thomafius & Pet. Lalena scripsere,) sextoque sensu, titillatione scil. venerea (de qua idem Thomafius.) Pietas doctrina illorum de Deo commendatur.

STOICÆ Philosophia (r) nihil restat, nisi quæ ex Plutarcho, Stobæo, Seneca, & Scriptoribus de vitis Philosophorum, ut laccra Hippolyti membra, in unum corpus colligimus. Plura tamen ejus Philosophiæ, quantum ad moralia spectant, restant, quæ supersunt in Epicteto, cujus *Enchiridion* optimis notis exposuit ARRIANUS, Græce Latineque editum Genevæ, A. 1594. in octavo, & Romæ à Luca Holstenio, nec non SIMPLICIUS, in quem, & Epictetum ipsum, extant uberissimi Commentarii Salmasiani. Idem Salmasius *Exercitationum de Philosophia Stoica, in Simplicium & Epictetum, partem alteram*, cum *Prolegomenis* uberimis de manu ductione ad eandem Philosophiam, affectam habuit, teste Crasso, in *Elogiis hominum literatorum, in Elogio Salmasii, Tomo 2. p. 211.* Extat & MARCI ANTONINI, Imperatoris, liber de *rebus suis*, (τὰν εἰς ἑαυτὸν) ad se ipsum Græce scriptus, plenus morali doctrina Stoicorum, scriptum plane aureum, inque cum aureus plane *Commentarius THOMÆ GATAKERI*, Cantabr. A. 1652. in 4to excusus, quem ego promptuarium veteris doctrinæ moralis non immerito appellare possum, adeo diligenter sententias Antonini, è Stoicorum scriniis depromptas, cum ceteris Philosophis contulit, non quidem, ut longas de iis disputationes institueret, sed breviter tantum testimonia adduceret, quæ hunc fundum occupaturo mirifice prodesse possunt. Præmisit *Diff. de disciplina Stoica, cum ceteris Sectis collata*, & var. LL. in margine notavit. In eundem post Gatakerum & Mericum Casaubonum (cuius editio, cum Notis adjectis, in 8vo prodit, Salmasius quoque *Commentarium* editurus erat, referente eodem Crasso, loco citato. Idem quoque, sub elogio Dan. Heinsii, *Tom. 2. p. 219.* eum de Stoica Philosophia scripsisse testatur, quem tamen librum non vidi. Scripsit & CASPARIUS SCIOPIUS *Elementa Philosophiæ Stoicæ Moraliæ*, exiguum libellum, qui editus est in 8vo A. 1606. Moguntiæ, de quo multa jactitaverat apud Patrem Paulum Servitum, ut habetur in *vita ejus*, à Fulgentio scripta *Editiois Gallicæ p. 193.* Sed is moralia tantum attingit, & Justus Lipsii est Epitomator. Legi etiam possunt, quæ circa doctrinam de affectibus scripsit, è mente Stoicorum, ANTONIUS LE GRAND, in libro Gallico: *P Homme sans Passions (Homo absque affectibus.)* Sed ista, quoniam nostri fori non sunt, omittimus. Præ ceteris Philosophiam omnem Stoicam, ac totam Physio-

(r) Confer cum hoc præcedentis Libri 1, Caput IV. de Philosophia Stoica,

Physiologiam, duobus libris complexus est, *Manuductione* sc. *ad Stoicam Philosophiam*, & *Physiologia Stoica*, Justus Lipsius, qui ordinata methodo ex Autoribus collegit omnia, atque in justum systema compegit. Qui labor valde utilis est ad hujus Sectæ dogmata, ortum eorum & progressum, & quicquid eo pertinet, intelligendum.

- 2 Conveniunt vero dogmata Physica Stoicorum in quibusdam cum Platonis sententiis. Duo statuunt *principia*, *Deum* & *materiam*; utrumque mundum vocant, illum intelligibilem & incorporeum, hunc corporeum, illum causam efficientem, hunc patientem. Illum naturam etiam vocant, & quidem potissimum, quæ continet mundum omnem, eumque tuctur summa ratione. Hunc Animam etiam mundi dicunt, mentem sapientiamque divinam corporibus omnibus immerfam. Solet & ipse mundus Deus Stoicis vocari. Breviter: id statuerunt, Deum esse omnia, & in omnibus, unde & animam nostram *divine aure particulam* vocarunt, quasi Dei, seu mundi intelligibilis, vel animæ hujus mundi (ea enim illis sunt Synonyma) *ἀποτομήν*; quam ob causam Vossius monet, Christianis non licere ea uti descriptione Animæ rationalis, ut quæ principia hæc Stoica præsupponat. Alterum principium statuebant *materiam*, eamque æternam, quæ nec augeatur, nec minuat, cujus sectio in infinitum fit, nec tamen ipsa infinita, sitque continua. Tertium quoque principium idearum eos agnovisse, Lipsius negat, contra eos, qui id existimant. Cum enim Deum ponant, quid opus ideas ponere, quæ sunt in Deo? Mutationes & alterationes corporum continuis conversionibus fieri existimant; ita ut primum Elementa vulgaria illa inter se transmutentur; reliqua corpora mista ajunt per generalem transmutationem Elementorum & corporum fieri. Conversio rerum vel æqualis est, vel inæqualis, vel perpetua. Quare distinctionem faciebant inter compositionem, misturam, temperamentum & confusionem, quas omnes species secundum certos gradus, ac materiarum naturas distinguebant. De motu corporum eadem pene sentiebant, quæ Epicurei; primos motus faciebant, rectum & obliquum, unde reliqui generentur. Motus versus centrum est, quem illi omnibus corporibus, imprimis ponderosis, adscribunt, levia etiam corpuscula ad suum centrum properare ajebant; mundum in vacuo librari existimabant, animal esse statuebant, sensui & ratione præditum. Mundum ab universo distinguebant, universum enim esse cum vacuo infinitum putabant, totum sine vacuo mundum. Unde eorum effatum hoc à Plutarcho exagitatum est, *universum corpus non esse*. Ideoque illi per universum intelligunt id, quod inane vocant Epicurci. Epicurei quidem laxè & ubique rebus mixtum asseruere; Stoici vero restrictius, in mundo nihil esse vacui, extra vero eum infinitum illud esse. Causa illa statuendi hæc illis fuit, quod mundus in vacuum resolveretur per *ἐκπύρωσιν*, sive conflagrationem. Imo & Pythagoras ipse, tantum vacui esse extra mundum ajebat, ut respirare coelum possit, esse enim ipsum igneum. Sed hæc forte rationes à Plutarcho non rectè intellectæ sunt, sunt enim absurdæ. Quod vero *ἐκπύρωσιν* illam attinet, sciendum est, Stoicos magnam mundi æstatem & hyemem statuere; hanc

hanc fieri existimant per generale aliquod diluvium, illam per generalem aliquam mundi conflagrationem, quam causam Lipsius facit, quare universum illud infinitum vacuum extra mundum statuerent, ut scilicet esset locus, quorsum concederent particula mundi, per conflagrationem resolutæ.

Solem faciunt præstantissimam ætheris partem, & mundanæ animæ *ἡγεμονικόν*, 3
esse etiam igneum credunt, quoniam omnia, quæ ignis, præstat. Ignem autem duplicem statuunt: ignem artificialem, & inartificialem. Artificialem eum vocant, qui auget res & conservat, qualis in plantis est, & in animalibus, cujus generis solem esse existimant. Vide, quæ nos in *Dissertatione nostræ de Sole igneo* diximus, ubi, ignem illum nihil, vel parum, differre ab ipso igne Elementari, probatum ivimus. Nec Stoicorum alia sententia videtur, quanquam aliqui eos ita interpretentur. Nam de astris ipsi fatentur, teste Laërtio, nutrirî atque ali, solem quidem è magno mari, lunam ex aquis dulcibus. Sed ista somnia sunt, & judicia eorum, qui rerum Astronomicarum ignari sunt. Errorem hunc refutavimus in dicta Dissertatione. Aërem primo frigidum vocant Stoici, contra Aristotelem, qui calidum eum facit. Oceanum duplicem faciunt, priorem vocant ipsum rerum magnum originale Oceanum, qui terram ab ortu ad occasum mediam dividit sub ipsa Zona torrida, sive æquatore: alterum, qui, ab illo ortus, eandem terræ partem mediam secat, ab Austro in Septentriones. Itaque, secundum illos, duplici hoc Oceano tota terra scinditur in partes quatuor, seu toridem insulas. Terram matrem vocant, inde generationem ajunt cœpisse, tanquam à centro, eam etiam animal faciunt. Seneca *questionum naturalium lib. 6. c. 14.* ventos animam terræ vocat. Hippocrates, *lib. de flatibus*, Spiritum lunæ fundamentum, & terræ vehiculum, vocat; an ad mentem Stoicorum, non facile patet. Sulpicio etiam quædam est, alterum Orbem eis fuisse cognitum. Mundum, uti dixi, duplicem faciunt, quare aliquis æternus dicitur, aliquis corruptibilis; per alterum enim mundum, nihil aliud, quam ipsum Deum, intelligere videntur. Id vero notabile est, duplicem eos interitum corruptibilis mundi statuere, alterum per diluvium, alterum per ignem. Quæ sententia sua convenire cum Oraculis Scripturæ videntur. Legi potest *Hier. Magii* liber, quem de *conflagratione mundi* conscripsit, quo omnes Gentilium sententias in hoc argumento collegit. Heraclitum quoque & Epitureos eandem fovere sententiam, demonstrat Lipsius *Physiologie Stoicæ, Dissertatione 23*.

Hominem *μικροκοσμον* primi, quod sciam, fecerunt, quare non adeo exhibenda est ista doctrina à nonnullis, qui illam comparationem, ut futilem, rident. De Meteoris Seneca prolixè admodum egit, secundum Stoicorum mentem, qui ipse potius ea de re legatur. Animæ sedem in corde, vel in præcordiis, statuunt; animæ principem partem, intellectum, tabulæ rascæ adsimilant, quæ omnium formarum & characterum sit capax. Animam non in facultates, sed in partes, dividunt, quinque sensus principes quinque partes vocant. Visum vocant Spiritum, qui tendit à sede rationis ad oculos. Auditus est Spiritus, qui tendit ad aures; odoratus, qui ad

nares; gustus, qui ad linguam; tactus, qui ad superficies sensibiles rerum tendit. Sextam partem animæ constituunt in semine, septimam in voce, in qua etiam illi idealæ & spiritale quid agnoscunt, quod format acernus, depressiones & elevationes, similesque figuras vocum, imo quod persuadet. Nulla enim sit persuasio, nisi talis character animi & affectuum imprimatur omnibus sermonis apicibus, mediante lingua, quæ eundem characterem sibi similem imprimat animo audientis, spiritusque animales eodem motu vellicet, qui fuit insitus isti, qui primum pronunciavit. Legi super hoc argumento potest CORDEMOY in libro, Gallica lingua scripto, *de la parole (de verbo)*. A marum disparẽ conditionem faciunt. Quemadmodum enim Terentius: *Dii bo ! homo homini quid præstat ?* ita illi, animam animæ præstare, sentiunt. Stultorum animas non esse perpetuas, credunt, & cum corpore interire, existimant. Plutarchus tamen aliter interpretatur eorum mentem; ille enim dicit, animas stultorum & timidorum curare quidem aliquantum temporis, sed vagari circa corpora, & ad occursum præstantium & fortium animarum pavescere, ac metuere, ne ab illis absorbeantur, vel in ærem evanescent, cum animæ hominum magnanimorum sua vi subsistant. Atque isto sapientes præ stultis gaudent privilegio, quod animas habeant validas, post mortem superstites, non quidem æternum, sed per magnas mundi ætates, & vel ad universi hujus usque interitum, si animæ ad istum sublimitatis gradum fuerint evectæ. Easdem animas, ut ut maxime sint sublimes, quoniam igneæ, secundum illos, sunt naturæ, aquis perire posse crediderunt. Unde nihil miserabilius Heroibus habitum fuit, quam si naufragio ipsis percundum. Ideoque mæhuerunt, sub instans naufragii periculum, gladio perire; ut scilicet cum sanguine exiret anima in auras, quam aquis suffocari. Qua de re integram vide *Disputat.* Clarissimi Viri, JACOBI THOMASII, *de morte in undis*. Sed ante illum scripserat, quod fortassis non advertit, PETRUS LASÆNA, Jureconsultus Neapolitanus, *de iis, qui aquis pereunt*, integram librum, quem laudat Crassus in *Elogiis hominum literatorum*, part. i. p. 233. Idem Thomasius *de Sensu sexto, Titillatione scilicet venerea, integram Disputationem*, scripsit, quem Stoicis etiam statui, supra diximus. Quod doctrinam de Deo attinet, si abstrahas inde istam eorum sententiam, quæ materiæ immersum illum statuunt, inter Gentiles nemo pie magis de Deo sensit, quod testari multa loca apud Senecam possunt. Mortalitas & interitus animarum hodieque à Socinianis statuitur, quæ parte si rectiora scripissent, nulla inter gentiles Philosophiæ Secta speciosior futura fuisset.

CAP. IX.

DE PRINCIPIIS PYRRHONIORUM ET SCEPTICORUM PHYSICIS.

S. I. Scepticismum Scriptis propugnare Sex. Empiricus, impugnare vero Nic. Cabasilus & Cl. Prodomaur. Sceptici fuere Lucianus & Academici, Socrates vero tantum εἰρωνικός. Origo hujus sectæ fuit inanis jactantia, Oratoresque illi

illi imprimis additi. Absolvuntur à Scepticismo, qui scientiarum imperfectionem & ineptias detexerunt, Henr. Corn. Agrippa, Nic. Cusanus, Franc. Sanchez. 2. Absolvuntur etiam Rén. Cartesius, Societas Regia Anglicana, alique Moderni, dubitationem de rebus omnibus professi philosophicam, de cuius, à Josepho Glanvil etiam defensa, necessitate differitur. 3. Scepticismus antiquus via fuit ad Atheismum, nec Philosophia, sed Sophistica, ipsos sensus absurde ejuans. Thom. Hobbesius ab illo laud immunis. 4. Argumenta Scepticorum pro rerum omnium incertitudine, & contra demonstrationem, causas ac motum, 5. Sensuum παραπαρατα certitudini rerum non obesse, ostenditur, & Mar. Merfenni Tr. de veritate scientiarum commendatur.

Procedimus ad Philosophiam SCEPTICAM (s) veterum, cujus principia adhuc supersunt in SEXTO EMPIRICO, cujus tres elegantissimi & acutissimi extant libelli, quibus omnia Philosophorum placita in dubium vocantur, & nihil omnino certi in rebus relinquitur. Ejus Opera Græce Latineque edita sunt Paris. A. 1601. & Genève A. 1621. ab Henrico Stephano. STOBÆUS quoque è veteribus Philosophis ea, quæ huc spectant, collegit. Contra illos extant veterum nonnullorum Patrum Declamationes, ut testatur Lambecius *Commentariorum de Bibliotheca Vindobonensi, lib. 5. p. 212. Cod. 267.* ubi de MSS. Græcis agit. Reperitur in Bibliotheca illa NICOLAI CABASILÆ, Archi-Episcopi Thessalonicensis, Dissertatio de *κατηρίδις Veritatis*, sive de facultate & instrumento judicandi; quid sit verum, contra Pyrrhonem, Scepticorum Principem. Est & Claudii Ptolomæi peculiaris Tractatus *περί κατηρίδος καὶ ὑπομονῆς*, de judicandi facultate & animi principatu, ab Ismaële Bualdo Græce & Latine editus, Parisiis, apud Cramoylios, in 4to, anno 1663, qui liber pene Titulo priori isti respondet. Sed quia neutrum vidi librum, quid de iis pronunciarı debeat, non liquet. In eodem illo Codice MSto extat ejusdem Cabasilæ *solutio argumentorum quinque contra Rhetoricam, sive artem dicendi*, quæ à Scepticis proponuntur. Fuit & LUCIANUS istæ Sectæ addictus. Accedunt etiam pene eorum dogmatibus Academici, quanquam nonnulli existiment, Socratem, Academicorum principem, cum scientiæ certitudinem à se amoveret, per ironiam tantum hoc fecisse, & scientiam dissimulando simulasse, renunciando scil. iis, quæ manifesto sciebat, ut eodem, quæ nesciebat, scire etiam putaretur. Hanc ego Sectam à vanitate & jactantia originem sumisse crediderim, & notat Verulamius, *lib. 5. de augmentis scientiarum, cap. 2.* eos, qui eloquentia floruerunt, hanc fere Sectam sibi sumisse, ut in utramque partem copiose differendo gloriam assequerentur. Unde à via illa recta, per quam ad veritatem pergere debuissent, tanquam ad deambulationes quasdam amoenas, animi causa institutas, deflexum sit. Cujus commatis etiam illa sunt, quæ HENR. CORNELIUS AGRIPPA de *Vanitate scientiarum*, libro docto & laborioso, scripsit, quem ad Scepticos eam ob causam non retulerim, cum declamationis atque ostentationis

(Bb) 2

(s) De Scriptis, & illorum Philosophia, cõseratur præcedentis Libri 1, Caput VII.

rationis gratia liber ille scriptus tantum videatur, atque ut vitia doctorum & imperfectionem scientiarum ostendat, quod ipse non dissitetur Agrippa. Neque etiam in recentiore Academiâ, quam Cicero amplexus est, illa incertitudo scientiarum pro universalî, atque adeo solida & vera, habita fuit, & eo quidem sensu non improbandus est conatus illorum, qui, ad ostendendam scientiarum imperfectionem, similia quædam scribere. Qui enim imperfectas dicunt scientias, non ideo statim negant illas, sed admonent homines de ulteriori indagatione. Extat NICOL. CUSANT, Cardinalis, doctissimus *de docta ignorantia* liber, qui inter cetera ejus Opera, junctim edita, reperitur, quo imperfectionem humanæ sapientiæ, præ divina & occulta illa, demonstrare laborat. Extat & FRANCISCI SANCHEZ *Tractatus de eo, quod nihil scitur*, quo Scholasticorum ineptias exagitare voluit.

2. Similiter & Scepticis accensendi non sunt, qui ideo dogmaticam veterum Philosophiam rejiciunt, quod ipsi nolint admittere, nisi quæ sua experientia habeant comprobata. Scripsit JOSEPHUS GLANVIL Anglica lingua *σκέψιν scientificam*, Londini A. 1665. in 4to excusam, qua omnem doctrinam dogmaticam impugnat, eamque vanam esse & ignorantie matrem, ostendit. Idem & consilium Societatis Regiæ Anglicæ, nulla principia Physica agnoscens, nisi quæ experientia comprobavit; quod vel Symbolo illo suo: *Nullius in verba*, ostendit. Idem Cartesius propositum habuit, quam ob causam hæc ejus postulata sunt: omnia præjudicia exuenda esse, de omnibus aliquando dubitandum, quæ ejus assertiones invisæ multum fuerint Theologis, præcipue, qui Regulam istam: de omnibus dubitandum, ut impietatis plenam, incusarunt. Sed frustra quidem illi contra Cartesium eo pugnant, quod sensum ejus non recte capiant, vel capere nolint. Neque enim dubitat Cartesius, aut dubitari vult de omnibus, ut sit in dubitatione ista persistendum, sed ut sciat, & certas conclusiones demonstraret. Nulla enim scientia certa est, nisi dubitatio præcesserit, quæ animum in utramque partem versat, usque dum ad certas conclusiones feratur. Quare, cum vult probare existentiam Dei Cartesius, primum dubitat de Deo. Neque enim rationes & argumenta ejus existentiae invenientur, nisi tollamus illa, quæ dubiam faciunt sententiam; illa autem quomodo tolli possunt, nisi ista dubitatio animo concipiatur? quod certe faciendum est omnibus illis, velint, nolint, qui contra Atheos disputant. Cum enim eorum argumenta refutaturi sunt, animo illa habere debent præmeditata. Dum igitur cogitat ista animus, nihil determinat, seu dubitat, usque dum per collationes rationum certam conclusionem eliciat. Idem factum habuit Societas Regia Anglicæ, non semel à Theologis impugnata, quod crederent, ista accuratiore rerum naturalium indagine detrahi aliquid mysteriis divinis, aut dubitationibus istis, atque incertis principiis, aliqua etiam in Theologiam derivari, quo certe falsi fuere homines, doctrinam omnem non nisi sanctâ quadam simplicitate metientes. Eos tamen, ut ad sanio rem mentem reduceret, idem Jos. GLANVIL librum singularem scripsit Titulo *Philosophia pie*, (Lond. 1671. in 8vo,) quo ostendit, non adversari religioni novam istam Philosophiam Experimentalem. Sed de istis dubitationibus *capite primo* etiam dixi.

Sce-

Scepticorum veterum Philosophia longe fuit alia, & revera Atheismum pro
 scopo habuit. Ii enim omnium, tam naturalium, quam moralium rerum incertitudinem
 professi, quid aliud animo volvere potuerunt, quam omnis religionis &
 virtutis contentum, quæ perniciosissima dogmata etiam hoc tempore in multorum
 animis hærent, qui, sub specioso libertatis cujusdam in philosophando titulo, omnia
 divina humanaque pervertunt. Ex professo tamen, nemo est, qui Philosophiam
 Scepticam profiteatur. Si modo Philosophia vocanda est, quæ potius est opinio
 aliqua inconstans, nata ab hominibus vagis, vanis ac malitiosis. Aliqua certe ex illis
 principia assumptæ videtur Hobbessius, de quibus nunc prolixius agendi locus non
 est. Si dogmata eorum excutere velimus, omnia Sophismatibus plena inveniemus,
 quibus animis imbecillis imponunt. Quæ major potest esse dementia, quam ipsos
 sensus suos ejurare? Omnes enim sensuum perceptiones calumniabantur, unde &
 scientias simul evelebant, quæ ab iis pendent, cum debuissent potius sensuum defe-
 ctus corrigere, qui oriuntur, vel ex erroribus mentis, vel contumacia, vel pravis de-
 monstracionibus & modis ratiocinandi, ex perceptione sensuum perperam institutis.

Rationes, quæ Scepticos movebant, ut nihil certi in rebus esse crederent, eæ
 præcipue erant, quod multæ essent ambiguitates in cognitione rerum, quarum decem
 faciebant genera. Primum illis erat magna illa sensuum diversitas in animalibus,
 tum qua voluptatem, tum qua dolorem, quodque non habeant æqualem omnium
 apprehensionem, quod impedimentum adferat consensui nostro, quem vel huic, vel
 alteri parti, applicamus. Homines aliqua in deliciis habent, quæ animalia averfan-
 tur; cicuta in alimentum cedit pecori, venenum est homini. Secundum genus
 ambiguitatis illis petitur à diversitate naturarum in homine, pro variis ejus complexio-
 nibus; unde, quod alii nocet, alii commodat; ideoque & in eo se consentire sensus
 judicio non posse existimant. Tertium genus illis ducitur à differentia Organorum
 sensoriorum. Quibusdam dulce est, quod aliis amarum, bene olet quibusdam, quod
 aliis male; alii ex hoc loco melius vident, quam ex illo. Quartum genus ducitur
 illis à vicissitudine affectuum humanorum, qui mutantur secundum ætates, condi-
 tiones, statum sanum vel morbidum. Quintum genus illis petitur à legum & con-
 suetudinum diversitate, secundum persuasiones fabulosas, aut Philosophorum quo-
 rundam auctoritates, quod principium se ad moralia præcipue extendit, honestum &
 inhonestum, summumque Bonum, de quibus sunt variis nationibus variæ sententiæ;
 quod principium utinam nec hodie multorum animos insideret. Insidet saltem
 magna parte illos, qui præclaram illam Hobbessii Moralem & Civilem Philosophiam
 profitentur. Sextum genus est quibusdam à diversitate, quæ est inter objecta & me-
 dia sensuum, unde iterum incertitudo. Ita aer, vel crassius, vel tenebrosius, vel sub-
 tilis, vel luminosus, vel calidus, vel frigidus, mutat & colores & odores. Septimum
 genus pertinet ad diversitatem locorum & situum, quam habent objecta, eorum
 approximationem & elongationem, quæ faciunt apparere res vel nimis grandes, vel
 nimis parvas, jam quadratas, jam rotundas, jam rectas & obliquas. Unde illi colli-

gunt, nihil etiam accurate de illis sensu judicari posse. Octavum genus illis desumitur à diversa quantitate & qualitate omnium rerum vel in defectu, vel in excessu, consideratarum, unde variae ejus sunt operationes. Nonum genus petitur ab iis rebus, quæ accidunt contra ordinarium naturæ cursum, ut prodigia & monstra. Unde ea dubitatio suboriri possit, annon potius eo modo se res habere debeant, non vero modo communi, quia illud, quod perfectum est, non adeo commune est, quam quod imperfectum. Decimum genus illis à relationibus rerum sumitur, quæ, quoniam sint in rerum natura variae ac pene infinitæ, impediunt veram rerum apprehensionem, adeo, ut qualitates illæ, quæ attribuntur rebus, nonnisi comparate tales sint, & saltem in modo aliquo relationibus subsistant, ipsæ vero nihil Essentiale & Substantiale habeant, quæ eorum dubitatio aliquid etiam ex vero habet. In vulgari enim Philosophia quæ de formis & qualitatibus rerum referuntur, parum realitatis habent, ac multa inter illas nonnisi modi aliqui existendi sunt, aut termini relativi, qui nullam in nobis scientiam fundamentalem, præter conceptum illum notionalem, gignunt, de quibus prolixè videatur Rob. Boyleus in *libro suo de origine formarum*. Hæc pene generalia illorum sunt dubia circa rerum apprehensiones, unde certe nihil sciri posse colligunt. Quibus accedunt etiam istæ perpetuæ Philosophorum discordiæ in questionibus & sententiis, pro quibus tamen illi suo seculo acerrime pugnabant, quæque interdum ab omnibus excipiebantur, quasi extra omnem controversiam positæ, ut: Doctrina de motu solis, terræ, mundi æternitas, & similia. Multas præterea formant ambiguitates in progressu questionum ac sententiarum ab una ad aliam, quarum non sit finis, cum incertum probetur per æque incertum, ac omnia se invicem sustineant, quorum uno negato, vel in dubium vocato, collabantur omnia. Omnia præterea Axiomata dogmatica in dubium vocant, ut adeo nullam conclusionem & demonstrationem firmitatem concedant. In isto vero rerum circulo & rationum reciprocatione, quarum tamen nulla certa sit, non sibi, quod pectus saturaret, invenire videntur, ipsam illam adeo decantatam demonstrationem, ejusque necessitatem, non agnoscunt. Nam dicunt: Demonstratio fit de rebus demonstratis ad demonstrandam, quod si illa fiat de rebus demonstratis, una demonstratio opus habet alia, atque ita progressus erit ad infinitum; sed si demonstratio fiat de rebus ad demonstrandum, atque inter illas unum vel plura inveniantur, quæ repugnant primis, demonstratio nulla tota erit. Denique dicunt: qui vult comprehendere demonstrationem, necessarium illi esse, ut possit judicare & scire, quid sit judicium. Et ut sciatur, quid sit judicium, scire debet, quid sit demonstratio, eaque comprehendendi, ita ut unum se referens ad aliud, alterumque se ipsum non comprehendat, ideoque nulla sit demonstratio. Amplius dicunt, quod non possumus comprehendere res sensibiles per sensibiles, quoniam illæ æqualiter subjectæ sunt sensui, neque intelligibiles per intelligibiles, quoniam illæ æqualiter subjectæ sunt intellectui, quodque h. m. non possit discerni verum à falso. Abolent porro etiam causas argutantes, quod si causa existentiam habeat, effectus quoque causæ habeat suam essentiam, vel ante vel post generationem aut corruptionem,

nem, vel durante illa, quoque res ex eo, sive causa sit, s. effectus, non plus realitatis acquirat, ideoque nullam causam, neque effectum. Motum rebus inesse negant, quoniam, si esset, necesse esset rem motam se movere in loco, in quo est, vel in illo, in quo non est: utrumque vero esse impossibile, quoniam res nulla simul possit moveri & quiescere in loco, ubi est, quoniam esse in loco est illic subsistere & commorari. Quod itaque non moveatur, vel in loco, ubi sit, vel in loco, ubi non sit, atque ita nullus sit motus.

Sed non opus est omnia ista Sophismata diligentius inquirere, quæ facili negotio refutantur. Quod enim *παρορμήματα* sensuum attinet, non ea sunt tanti, ut propterea sensus omnes sint ejurandi, quandoquidem errores facile ad regulas revocari possunt, ut fieri solet ab iis, qui circa disciplinas, sensibus certis dicatas, versantur. Qui visus naturam explicant, abunde errores oculorum demonstrant, ut ab illis nihil falsi metuendum sit. Quæ circa sonos versatur disciplina, proponit etiam & emendat circa illum sensum errata. Similiter & in reliquis sensibus, si accedat ratiocinatio, non est metus, cuiquam facile ab erroribus illis imponi. Legatur Marinus Mercennus in Tractatu, Gallice scripto de *veritate Scientiarum*, ubi prolixè Sophismata ista refutat.

CAP. X.

DE SECTÆ JONICÆ PRINCIPIIS, CUJUS AUTOR THALES MILESIUS.

§. I. *A*quam omnium rerum principium esse, statuere Thales ac Jonici, & ante istos, uti quibusdam placet, Poëta ac Egyptii, quibus Nilus, terram fecundans, hujus sententia præbuisse fertur occasionem. Fecunditas Egypti non à sola Nili aqua, sed particulis nitrosis, isti mixtū, derivanda. Rabbiorum Commentum de aqua masculina & feminina, guttaque masculina, Nilum fecundante, à Chambræi Relatione de Nubeculis, Nilo incubantibus, illustratur. Oculis Tauri (Nubecula) in Insula S. Helena Tempestatis Prodromus. 2. Argumenta Thaletis pro sua de Aqua, unico rerum omnium principio, sententia. Istam solam non sufficere, monetur. Resuscitarunt nostris temporibus eandem opinionem Job. Bapt. Helmontius, falso de Chymarico suo liquore Alcahest, omnia in aquam inspidam reducente, gloriatus. 3. Bernh. Palissy (contra quem pro alio præter aquam principio κατ' ἀνδραγίων disputatur,) nec non Rob. Boyle & Nic. Steno, primam gemmarum metallorumque substantiam l'iquidam esse statuentes. 4. In Scrutinio principiorum nature Pythagoræ & Platonis intellectum, Aristotelici & Epicurei phantasiā, Thales autem aquam, Anaximenes aërem, & Heraclitus ignem, principium constituentes unicum, sensum duces sunt secuti. De singulis judicium Autoris additur.

THA.

THALES MILESIUS, Jonicæ Sectæ Coryphæus, *Aquam* rerum principium (t) statuit, Deum autem esse eam mentem, quæ ex aquis cuncta fingeret, ut ait Cic. *lib. 1. de natura Deorum c. 25.* Thaletem postea sequuti sunt HIPPO & HIPPIAS, simulque dixerunt, mundum fuisse à Deo conditum non ex nihilo, sed ex illa materia, informi quidem, sed æterna. Quod etiam Moli tribuere videtur Marfilus Ficinus. Cur vero Thales materiam universi dixerit aquam, rationem affert Aristoteles *lib. 1. Metaph. c. 3.* quia nutrimentum omnium videtur humidum, atque ideo (inquit) *quidam existimant, Veteres Theologos ita sensisse, qui Orcanum & Thetyn generationis parentes esse cecinerunt, Deos quoque per aquam jurare solitos.* Johannes Picus, hanc opinionem ortum ab Ægyptiis habuisse, existimat, dum ex Nilo inundante fecunditatem augurabantur. Proinde neque Hebræos, neque Thaletem, hujus fuisse sententiæ Autores primos. Quoniam enim Ægyptii, statis anni temporibus, Nilum terram inundare videbant, ex ista vero inundatione proveniebant ex terra omnia, atque generabantur, ideo aquam hanc principium rerum crediderunt. Sed tamen ejus rei non sunt adeo certa documenta, neque à veteribus quicquam traditum est de hac Ægyptiorum doctrina. Non poterant certe ex eo magis illud conjicere, quam è pluviis ceteræ gentes, quarum beneficio propagantur omnia vegetabilia. Sed non ab sola tamen aqua generationem istam fieri, facile quidem ipsi potuissent deprehendere, si rem accuratius intueri voluissent. Illa enim fecunditas agri Ægyptiaci, non ab aqua sola est, sed à quibusdam particulis nitrosis, aquæ isti mistis; unde observatum est hodie, fecunditatem illam nitro potius deberi, quam ipsi aquæ. Elegans illud est, nec adeo absque fundamento, Cabalistarum commentum, qui duplicem faciunt aquam, masculinam & femininam. Femininas vocant aquas inferiores, masculinas superiores, quo nomine pluviam & rorem, appellant. Quam ob causam Baad Tobb. *Haavez fol. 28. Colum. 4.* citante Wagenfcilio in *Comment. in Sotam p. 308.* problema illud instituit, unde Nilo ista fecunditas, cum sit saltem aliqua femina, non masculina, atque respondet ex Rabbini suis, Deum annis singulis, circa solstitium, M. Junio, dejicere guttam unam pilæ magnitudine ex aquis masculinis in medium Nilum, quæ gutta ita se habeat ad Nilum, ut fermentum ad massam, unde omnes aquæ Nili efficiantur masculæ, quam guttam annuam Abrahamum precibus à Deo impetrasse existimant. Quod commentum quanquam lepidum sit, & pro more istius gentis confictum videatur, non frustra tamen conficta est illa aquarum masculinarum & foeminarum, superiorum & inferiorum, distinctio. Ab aquis enim pluvialibus, particulis salinis imprægnatis, existit illa fecunditas. Quod vero Rabbinii somniant de gutta aquæ masculæ, singulis annis, solstitii tempore Nilo immisâ, etiam id commentum ali-

(t) Historiam & Examen Sententiæ de Aqua rerum omnium Principio nov-antiquæ invenies etiam in Ad. Rechenbergii *Philosophemate, an Aqua tantum sit omnium Corporum Materia & Principium primum?* Lipsiæ anno 1676. in 4to edito, & in Morhofii ipsius *Epist. de Transmut. Metallorum p. 12-28.*

aliquid ex vero habere videtur, si vera sunt, quæ observat DE LA CHAMBRE in libro suo, Gallice scripto de *Incremento Nili*. Eo scilicet anni tempore, quo inundationes fiunt, quod in solstitium incidit, aliquibus locis observatas fuisse nubeculas aliquas, incubantes Nilo, quibus ille causam illam effervescentiæ in Nilo adscribit. Et notum est, unius in nubeculæ exiguæ spatium spiritosæ materiæ vim magnam concentrari posse, ut patet ex ea nubecula, quam *Oculum Tauri* vocant nautæ, quæ in summo fastigio montis, quem à planitie *Zaffel Berg* vocant, in Insula Helenæ, primum exhibere se solet sereno cœlo, Oculi Taurini magnitudine vel figura, ad cuius conspectum trepidant statim nautæ, velut ad signum furiosissimæ tempestatis, quam *Orcan* solent appellare. Esset itaque ista nubecula velut fermentum aliquod aëris, quem admodum nubeculæ circa Nilum ejus aquæ fermentum esse videntur. Sed ista obiter.

Undecunque ergo prodierit hæc doctrina, Thales tamen eam sententiam inter 2 Philosophos primus propagavit, cujus amplectendæ rationes forte illas habuit, quia rerum generationes fiunt in humido, ac alimenta sunt ab humido. Quas rationes prolixè adducit & exponit Verulamius in *fabula sua de Cupidine*, qua Parmenidis, Thaletis & Democriti dogmata examinat. Junxerat vero Thales aquæ mentem, quæ ex aqua fecerat omnia. Sed quomodo omnia ex aqua fiant, secundum ejus mentem, non est adeo manifestum. Nam oportuit, ut mens ex illa aqua fecerneret omnes substantias, ad hujus mundi constructionem. Non enim quicquam ex nihilo fieri putavit, neque transmutationem ex materia statuit, quam ante Platonem nemo sententiam amplexus est. Qua ratione itaque sola aqua possit esse principium corporum mistorum, non satis patet. Repugnare enim naturæ mistionis videtur simplicitas, ac mistio omnis diversæ principia præsupponit. Crassior itaque hæc & ad rudes sensus excogitata Philosophia videtur, quam tamen nostro tempore resuscitarunt nonnulli à Chymicorum ordine, J. Bapt. Helmontius præ ceteris, qui, in libris suis Medicis & Phycis, doctrinam illam de aqua, omnium rerum principio, tam rationibus philosophicis, quam ex Experimentalis Philosophia petitis, confirmare laborat. Rationes vero ejus & experimenta incerta admodum sunt; nam quod de falice assert, nihil plane probat. Liqueur autem ille primævus, quem *Alcabeft* vocat, per quem omnes res materiales in aquam inspidam reduci possint, tantis laudibus apud illum decantatus, quoniam nemini mortalium, qui cognitus quidem sit, fuit ostensus, imo ne ipsi quidem filio, Franc. Mercurio Helmontio, uti ab ipso in Anglia accepi, unquam visus, nihil probare certi potuit. Ne quid dicam de Helmontio, sibi ipsi contrario, qui fæces è corporibus remanere aliquo in loco dicit, alibi omnem substantiam in aquam abire pronunciat. De eo prolixius egi in *Dissertatione mea de Metallorum transmutatione*. Veterum Scholæ Chymicæ inauditus ille liquor fuit, primumque à Paracello, Chymico novitio, ac prioribus longe inferiori, memoratus, &, si rem ipsam consideres, repugnare omnino rerum naturæ videtur. Accedo certe illorum sententiæ, qui hoc Sophisma putant Medicum, quo novæ doctrinæ, & gratiam aliquam, conciliare

ciliare voluerit, tam Paracelsus, quam Helmontius, longe isto speciosior in astruendis Liquoris sui Alcahestici dotibus. Me quidem iudicē, distinctæ sunt liquidarum & consistentium rerum naturæ, ac, licet hæ nonnunquam per illas vinculis, quibus cohererent, exsolvantur, ut dissipatæ oculorum aciem effugiant, nunquam tamen inter se commutantur, nec ab illis principia & originem trahunt.

- 3 BERNH. PALISSY Gallus, figulus illiteratus, sed ingeniosus tamen, patria lingua libros conscripsit *de natura fontium, metallis, gemmis*, ubi ex aquis omnia vult produci, aquas tamen duas statuit, alteram materialem, alteram congelantem. Quæ si quis recte perpendat, diversitatem hinc principiorum agnoscat. Quando enim duplicis generis aquas facit, necesse est, alteram illam aquam diversum quid esse à priori, atque adeo non ratione aquæ, sed ratione alterius cujusdam principii, differre à priori. Aqua enim, per se considerata, elementum est, simplicisque naturæ. Ergo vel non est propria hæc locutio, si aqua statuitur primum omnium rerum principium, vel involvuntur sub aqua ista diversa principia, quæ expedita tamen atque inter se distincta haberi oportebat. Non repugnabo, si quis aquam vehiculum omnium mistorum corporum statuatur, & quasi gluten aliquod, mediumque, quo uniuntur miscibilia. Sed ex ea sola fieri aliquid posse, non credo: fiet enim ex illa vel per transmutationem materiæ, quæ si concederetur, quereretur alius, in quo principium conmutationis consisteret? neque enim per se materia aquæ in materiam alteram abit. Si confugiant ad aliam particularum dispositionem, quæram ulterius, unde ista dispositio variata? Atomi enim & minutissimæ particule corporis simplicis & singularis omnes sibi sunt similes; ergo aliud quid accedere debet ad aliam materiam producendam. Qui nuper *de Gemmis* libellum edidit *Robertus Boyleus*, gemmarum substantiam primam liquidam esse statuit. De crystallis, metallis idem statuit subtilissimus *Nicol. Steno*, in *Prodomo libri sui de solido, intra solidum naturaliter contento*, cujus ego sententiam in citata Dissertatione mea prolixius impugno, à p. 17. ad 20. quæ huc transcribere nolo.

- 4 Quemadmodum aquam Thales omnium rerum principium, ita *aërem* ANAXIMENES (u) delegit, eadem, qua ille, ratione ductus. Nam & ipse principium substantiarum unicum statuere voluit, quod eo certius esse putavit, quo illud universalius est, latiusque se extendit. Subtilius illud quidem principium Thaletis, sed quod æque sensum habet pro fundamento, atque adeo certiorē viani eligere voluit præ imaginaria illa ceterorum. Scilicet ita cum istis variantibus Philosophorum principis comparatum est, quemadmodum pro varietate facultatum illarum in homine, quæ perci-

(u) De Anaximene, ejusque Philosophia, Diss. ni fallor, peculiari, Jenæ edita, fuscè disse-ruit celeberrimus Philosophus pariter atque Theologus, Joh. Andr. Schmidius. Heracliti Dogmata Physica proponunt, & eleganter illustrant Gottfr. Olearii, L. Gr. Prof. Lips. Dissert. duæ, altera *de Principio rerum Naturalium ex mente Heracliti*, anno 1697. altera vero *de Rerum Naturalium Genesi, ex mente ejusdem*, anno 1702. Lipsiæ publicata.

percipiunt rerum naturam, habemus in nobis intelligentiam, habemus phantasmam, habemus denique sensum. Qui principia naturæ ex fonte intellectus deducunt, ad causas æternas, invariabiles, animum intendunt, nec tam in internis rerum causis, quam in externis, contemplationes figunt, quorum ex ordine sunt Pythagoræi & Platonici. Alter ille ordo, qui phantasmam ducem sequitur, quasi medius inter illos est, qui intellectum, & qui sensum sequuntur. Cum enim vident, esse in natura subtiliora quædam principia, quam ut in sensus incurrant, ideo ad notiones aliquas generales, confugiunt, materiam sc. & formam, quæ demonstrari in natura nequeunt, concipi autem animo possunt, vel ad minutas aliquas & insensibiles particulas, earumque figuras & motus, quæ æque sensu quidem non possunt percipi, nisi per longinquas aliquas conclusiones & consequentias, magis tamen ipsi fundare in re ipsa principia sua cupiunt, quam ii, qui generales istas materiæ & formarum notiones sequuntur, quibus pene nihil aliud dicitur, quam prædicamentis Logicis, quæ per se nihil realitatis habent, sed velut indices quidam sunt, & rerum receptacula. Pari modo in forma & materia nihil aliud est, quam generalis quidam conceptus, qui fundamentum quidem in natura habet, nihil vero demonstrat, neque scientiam aliquam in nobis gignit. Nihil enim aliud iis vocibus innuitur, quam esse aliquod in natura principium passivum, quod vocatur materia, & activum, quod vocatur forma; qualia vero ista sint, aut quo nomine vocentur, quomodo se habeant ad se invicem, nihil per hæc principia intelligo. Qui sensum ducem sequuntur, ii quatuor illas corporum massas præ oculis habent, quæ cum maximam universi hujus partem complere vident, vel unum ex iis eligunt rerum principium, vel etiam diversa assumunt, unde misceantur. Atque ita Thales aquam, quod maximam Globi hujus terreni partem implere videret, generarique omnia ejus opera animadverteret, principium rerum statuebat. Ita Anaximenes ærem, heraclitus ignem, aliqui terram statuebant. Qui ita ponunt principia, tribus videntur ordinibus distingui, aliqui infinita, vel innumerable saltem constituunt principia, jam tum specificata, & ad sua corpora destinata, quibus proinde non opus est alio quodam commento ad corporum distinctionem. Habent enim naturam, jam tum in ipsis principiis disgregatam, qua in sententia Epicurus & Democritus, cum suis affectis sunt, qui tamen magis phantasmata speculantur, sed quæ in sensibus tantum sunt magna parte fundata. Secundus ordo illorum est, qui plura constituunt rerum principia, sensibus obvia, corporumque diversitatem ponunt in temperamento & missione, quorum sententia quidem ceteris videtur anteferenda. Tertius ordo eorum est, qui unum idemque invariabile ponunt principium, corporum tamen naturalium distinctionem deducunt à variatione hujus principii, figura, posituque diverso. Qua in sententia Thales fuit, quam tamen sententiam, ut veritati consentaneam, amplecti non possumus, ob rationes, quas jam supra allegavimus, præferentes opinionem illam, quæ diversitates principiorum sensibilibus statuit. Quæ an in elementis illis quatuor reponenda sint, dicemus, cum de iis sermo nobis erit. Quod Anaximenem attinet, habuit ille validiores etiam causas, quam

Thales, quas fufius deducit Verulamius in *fab. de Cupidine* pag. 656. Ejus principia Carmine complexus est Scipio Capitiuus.

CAP. XI.

DE PLATONICÆ PHILOSOPHIÆ PRINCIPIIS,
EJUS ILLUSTRATORIBUS VETERIBUS ET NOVIS, CONSENSUQUE
VEL DISSENSU AB ARISTOTELE.

§. I. *Philosophiam suam Plato à Socrate preceptore hausit, sed Barbarica mixtura adulteravit. Socrates Physica parum excoluit. Scriptores de Philosophia Socratica, Hier. Cardanus, Job. Lud. Balzacus & Aug. Mascardus. Physica Socratica Scepticismo fuit affinis, non item Platonica, licet ἀκαταληκτικὴν aliquam statuat. 2. Mistum Philosophiæ Platonica ex Heraclitica, Pythagoræa & Socratica; differentia autem ab Aristotelica, si ideas seponas, ferme tantum verbalis. Conciliatores utrinque Jac. Mazonius, Bernb. Donatus, Seb. Foxius, & his antiquior Georg. Gemistius. Platonis Apologetæ Beslarion & Pet. Bembus, Plagium in Timeum ac Mosen falso ei objicitur. 3. Dialogi quidam Platoni suppositi. Editiones operum ejus potiores. Commentatorum notitiæ à J. Bap. Bernhardt Seminario Philosophiæ Platonice haurienda. Præcipui inter eos sunt Plotinus (Numenii plagiarium,) Proclus, Maximus Tyrinus, Alcinous, Sallustius, Mich. Psellus, Chalcidius, Paulus Be-nius. 4. Platonis eloquentia, ob festivitatem pariter atque magnificentiā, commendatur. 5. Physica ejus parum ab Aristotelica differt, ac Naturalem Theologiam sibi subternit atque immiscet. 6. Philosophemata Platonica nimis subtilia de rerum principiis (Deo, idea & materia,) causisque, ac mundis totidem. 7. Doctrina de anima mundi, qua sensu Platonico rejicitur, saniori autem admittitur ac defenditur. Trahitur huc à Paulo Sarpio, eam ob causam periclitato, alii-que, Locus Gen. I. 2. Mosaicus. Cavendus ejus abusus multiplex in ignorantia causarum pallianda, in Diis duobus fingendis (quod Platoni à Sam. Parkero immerito objicitur,) & Physica Enthusiastica, Astrologia divinatorice, magia, medicinæque superstitione, defendendū. 8. Platonis ἀποσέδεκα notatur. Convenientiam doctrinæ ipsius cum Mose, S. Literis & Christianorum dogmatibus, ab Henr. Moro defensam, Sam. Parkerus, in Censura Philosophiæ Platonice, ac Diss. de Trinitate Platonica, impugnavit, sed incassum. 9. Sententia Platonis de elementis. 10. Doctrina de animarum præexisten-tia, à Christoph. Sandio & Henrico Moro resuscitata, à Jac. v. Thomasio & Parkero consummata. 11. Philosophia Platonica Speculationibus Metaphysicis nimis indulget. Illustrant eam Dan. Heinsii Poëma de Contemptu Mortis, & Henr. Mori Scripta plurima, etiam Theologicus Platonismus Patrum, & Origenis præsertim Heterodoxus, Casp. Barthii Lib. affectus de Christianismo Epiëcti.*

A Sc.

(x) **A** Sectæ Jonicæ conditore Thalete promanavit SOCRATICA, cujus Socrates autor fuit: quæ tamen Philosophia hinc in varias Sectas abiit, cum scilicet discipuli Socratis ipsi diversa sentirent, atque incertum esset, quenam genuina Socratis principia. Nihil enim literis ipse mandavit, sed omnia apud discipulos ejus ex ore ejus prolata asserabantur. PLATO certe, qui discipulus Socratis erat præcipuus, male audiit nonnullis, qui Socrate uno contenti erant, quod miscella sua Philosophia corruperit genuinam, quam à Socrate acceperat, maximeque Barbarica, Ægyptiaca, & Pythagoræa, quæ ab alio fonte profluxerant. Hanc mixturam Xenophon ipse, Socratis auditor, exprobrat Platoni, in *Epistola* quadam, ad *Æschinem Socraticum* scripta, quæ legi potest apud Eusebium, in *preparatione Evangelica lib. 24.* & Stobæum in *Sermone de Diis*. Physices tamen negligentior fuisse videtur, cujus quidem junior adhuc incredibili cupiditate ductus fuit, senior vero factus, ut dubiam, incertam atque inutilem, repudiavit. vid. Euseb. *lib. 1. præparat. c. 5.* Lactant. *lib. 3. c. 21.* Quare morali studio præ ceteris se dedit. Ceterum de Philosophia Socratica legi potest Hier. Cardani *liber de Studio Socratis*, qui reperitur in *primo ejus Operum Tomo*. Legi etiam potest JOH. LUD. BALZACUS in libro, quem de *vita Socratis* Gallica lingua scripsit. Et in alio, quem *Socratem Christianum* inscribit; ubi dogmata ejus moralia cum Christiana fide confert. Est & quoddam AUGUSTINI MASCARDI Manuscriptum, hæctenus ineditum, in *genio de Socrate per la Corte*, cujus meminit Crassus in *Elogiis hominum Literatorum, part. 1. p. 257.* Sed illa ad nos non pertinent, qui Physica tantum querimus. In quibus cum quidpiam è Scepticismo traxisse, jam supra innuimus, quem Scepticismum Media Academia in multis amplexa est. vid. Vossium de *Sectis Philosophorum cap. 20.* ubi de variis Scepticorum differentiis agit. Quare non crediderim ego, in Physicis præ ceteris secutum fuisse Platonem præceptorem suum, Socratem. Longe enim à Scepticismo abest, quanquam ejus quædam ἀκαταλυσία & inquisitio vaga sit, quam Verulamius, in *novo Organo, lib. 1. Aphorismo 67.* cum primo credit introduxisse, tanquam per jocum & Ironiam, in odium veterum Sophistarum, qui nihil tam verebantur, quam ne dubitare de re aliqua viderentur, bono quidem instituto, non ut in ista ἀκαταλυσία subsisteret, ut fecit nova Academia. Atque ita ille existimat, vel eam ob causam, quod per ambages longas rem ipsam dicat, nec modo aliquo dogmatico proponat. Cerre Verulamius, Socratem non aliam ob causam dubitasse, ait, quam ut eo sapientior haberetur, atque eo occultiora scire videretur, quod etiam illa, quæ manifesta sunt, scire se negaret.

Si Laërtium audimus in *vita Platoni*, & Hesychium Illustrum, Philosophia Platonis ex Heraclitica, Pythagorica & Socratica mista fuit. In iis, quæ sensibus percipiuntur, Heracliti partes secutus est; in iis, quæ mente comprehenduntur, Pythagoram; in rebus civilibus, Socratem. Patet itaque inde, in Philosophia naturali Stoicorum sententias eum præ ceteris amplexum, quanquam ita Philosophiam suam naturallem

(Cc) 3

turallem

(x) Cum hoc Capite conferatur præcedentis *Libri 1. Septimum, de Philosophia Platonica.*

turalem instituerit, ut subinde commisceret abstractas illas animi notiones & ænigmati-
ca Pythagoræorum commenta, atque ex iis unum quasi cinnum conficeret.

- 2 Ipse Aristoteles, *1. Metaph. c. 7.* Philosophiam Platoniam partim similem Pythagoricæ agnoscit, & Claudius Beringardus, in *Circulo suo Pisano, Circ. 3. part. 1.* Platoniam Philosophiam partim Pythagoricæ, partim Peripateticæ, similem facit. *Sublati enim Idei*, inquit, *quas impugnât Aristoteles, fere in ceteris videntur differre verbis, & ratione considerandi.* Arguit Aristoteles Platonem, quod putarit, materiam non distingui à privatione & esse non Ens, unde sequatur, omnia fieri ex non Ente, & præterea materiam esse ex se, postea vero dicit, cum vocasse materiam matrem & causam eorum, quæ fiunt, privationem vero neglexisse, ut maleficam & non Ens, quod intelligi, nisi diverso sensu, nequit. Ita, *lib. 2. Metaph.* principia rerum apud Platonem ait esse numeros & figuras, alio vero loco *magnum & parvum* esse materiam, *unum* autem ideam sive formam, quæ arguunt, litem hanc in verbis tantum esse positam. Materia dissensus pars inter Aristotelem & Platonem sita est in illa de Ideis doctrina, quam ex Pythagoræorum scholis hausisse videtur. Et fuerunt sane tam Pythagoræ, quam Platonis, dogmata pro iisdem habita, *vid. Barth. Adversar. lib. 53. c. 13.* Sed injuriam in Idearum doctrina factam fuisse Platoni, jam dudum ab aliis ostensum est, ac legi potest super hoc argumento, liber, quem Scipio Agnellus de *Idei* conscripsit. Alioquin negotium hoc conciliationis inter Platonem & Aristotelem multi tractarunt. Integrum librum de *consensu Aristotelica & Platonica Philosophia* conscripsit Jacobus Mazonius, Bernhardinus Donatus librum de *Platonica & Aristotelica Philosophia differentia*, Sebastianus Foxius *Tr. de Platonis & Aristotelis consensione in Philos. Naturali*, Witteb. A. 1589. in 8vo editum. Hubertus Foliet quoque de *nonnullis, in quibus Plato ab Aristotele reprehenditur*, Dissertationem edidit Romæ, anno 1574. in 4to. Seb. Basso, in *Libb. 12. Philos. Naturalis adversus Aristotelem*, in quibus abstracta veterum Physiologia restauratur, & Aristotelis errores solidis rationibus refelluntur, dogmata quoque Platonis nonnulla, inprimis istud de Anima Mundi, contra Peripateticos defendit. Et, quem primo loco debuissim nominare, iis, quos recensui, longe antiquior, Georg. Gernisthus, in *Opusculo de differentia Philosophia Platonica & Aristotelica*. Non defuerunt etiam ex antiquioribus, qui Platonis dogmata impugnarunt. Atque contra unum eorum (GEORG. TRAPEZUNTII, qui *comparationem Platonis & Aristotelis*, in Platonem injuriam, ediderat, Venetiis A. 1523. in 8vo, excusam) BESSARION, Cardinalis, eruditum illum librum in *Calumniatorem Platonis* scripsit, Venetiis ap. Aldum A. 1503. in fol. impressum. De quo Bessarione, ejusque Operibus, ad Philosophiam Platoniam spectantibus, legi potest Gaddius in *libro de Scriptoribus, sub Tit. Bessarionis*. Scripserat & Pet. Bembus *Apologiam Platonis, & Dissertationes in ejus Opera*, quæ tamen hæctenus sunt inedita, eodem referente Gaddio. De ordine in legendis libris Platoniciis adhibendo scripserunt Marfilus Ficinus, Johannes Serranus, Franciscus Patricius, Paulus Benius. Qui Platonem plagii incusant, injuriam illi faciunt. Nam quod à Timæo doctrinam de Anima mundi habuisse

habuisse existimant, verum id quidem est, sed aperte nomen Autoris laudat, in *Dialogi* sui fronte, quem totum ex ejus sententia concinnavit. Neque statim eam ob causam plagiarii dicendi sunt, qui sententias cum aliis habent communes. Quod Moyſi multa ſurripuerit, pernegat Paulus Benius *lib. X. Commentarii in Timæum Platonis. Nihil unquam inveni*, inquit ille, *apud Platōnem, quod deprehendere potuerim ex una Moyſis Hiſtoria fuiſſe expreſſum, in multa vero inciſi, ob quæ exiſtimem eam legiſſe nunquam.* Legi quoque Hier. Cardanus poteſt, in eo libro, quem *de clarorum hominum vita, & de illuſtrium Antiquorum judicio* ſcripſit, ubi agit de Platone, Reperitur autem liber ille in Operum ejus *Tomo X.*

Reperiuntur inter Opera ejus Suppoſitiſſimi aliquot *Dialogi*, à quibus, qui inſcribi-
 tur Axiochus, Aſchynis Socratici eſſe ſcribitur à Suida in *vocibus Axiochus & Aſchynes.*
 Habentur & plures alii, qui in fine Operum ejus ſolent poni. Fuerunt & alii adulterini
 ejus *Dialogi*, quos recenset Diogenes Laërtius, ſed qui amplius non extant. Opera
 Platonis quam emendatiſſima prodierunt Baſilicæ, cum Procli Commentario in Ti-
 mæum, A. 1534. ſed Græcè tantum. Latine una cum Græco Textu edita ſunt ab
 Henrico Stephano, & cum *Commentariis* Joh. Serrani A. 1578. quod optima eſt
 editio. Ceteroquin & Lugdini A. 1590. prodiit, cum argumentis perpetuis & *Com-
 mentariis* Marſilii Ficini, cujus etiam ſeorſim extant opera, aliquot Voluminibus in
 folio edita, quibus Philoſophiam Platonicam per partes illuſtravit. Interpretum vero
 & Commentatorum veterum & recentiorum magnus eſt numerus, quos omnes re-
 cenſere operoſum nimis eſſet. Legi poteſt Nomenclator iſtorum Autorum Johan-
 nes Baptiſta Bernhardus in *Seminario Philoſophiæ Platonica*, ut vocat, libro uti-
 liſſimo, quo è Platone & Platoniciſ omnibus, Græcis & Latinis, Arabicis, veteribus &
 recentioribus, Interpretibus & Commentatoribus, doctrinas Platonis collegit, utinam
 meliori ordine & diſtinctione, nam quaſi chaos aliquod conſectum eſt. Utiliter ta-
 men liber iſte, & ad varios uſus, adhiberi poteſt, neque enim plenius aliquod Opus
 & ordinatius hætenus exſtat, & in multis indicis loco eſſe poteſt. Præcipui tamen
 ex interpretibus ejus ſequentes ſunt. PLOTINUS, cujus *Enneades* Græcè & Latine Baſi-
 licæ excudit Henricus Petri; quem tamen plagium in Numenium commiſiſſe, aliqui
 putarunt. Quod crimen ut reſelleret AMELIUS, itidem Platoniciſ Commentator &
 Philoſophus, librum ſcripſit de differentia doctrinæ Plotini & Numenii, teſte Joſio
lib. 3. de Scripſoribus Hiſtoria Philoſophica. c. 10. p. 246. Procli *Elementa Theologiæ &
 Phyſicæ* idem Petri edidit, *libros autem ſex in Platonis Philoſophiam* Græcè Latineque
 Amilius Portus. Quæ editio Hamburgi prodiit, ſuntus ſuppeditante Sereniſſimo Fri-
 derico, Hoſſatæ Principe, glorioſæ memoriæ. MAXIMUS TYRIUS & ALCINOUS, Græcè
 & Latine editi à Daniele Heinfio in *oſtavo*, Leidæ A. 1607. una cum *notis* ejus.
 SALLUSTIUS à Leone Allatio Græcè Latineque editus Lugduni Batavorum; in quem
 etiam extant *Notæ* Lucæ Hoſſtenii. MICHAËLLI opuſcula *de Damonibus & Magia,*
 & APULEJ quædam huc etiam ſpectant; nam & iſ Platoniciſ fuit. Ceterum Com-
 mentatores in libros Platonis ſingulares, *Timæum* præcipue, quo Phyſica ejus principia
 potiſſi-

potissimum continentur, multi sunt, tam veteres, quam recentiores, quorum Catalogum satis copiosum videas licet in *Nomenclatore Philosophico* Ifr. Spachii p. 32. 33. 34. PAULUS BENIUS in Platonis *Timæum* legi meretur. Commendat eum Crallius in *Elogiis hominum literatorum*, part. 2. pag. 83. CHALCIDIUS in eum *Commentarium* edidit Joh. Meurfius, magnificum ejus viri elogium vid. ap. Barth. *Advers. lib. 48. c. 8.* Nemo, inquit, melius profuisse seculo nostro videtur, quam Chalcidius fecit, homo ita Christianus, ut alium non potuisse eum esse evincatur, ita Philosophus, ut videri velit sese rationibus solis niti velle. Legi etiam potest Plutarchus in *Timæo Platonis*, & in *questionibus Platoniciis*. Jungi etiam huic possunt nonnulli Commentatores in Ciceronis *Timæum*. Legi & in eam rem merentur Petri Rami *Adversaria de Platonis Philosophia*; Carpentarii *Commentaria*, Johannis Pici & Joh. Francisci Mirandulanorum *Opera*, qui Platonica dogmata itidem illustrarunt.

- 4 Quod eloquentiam ejus attinet, eam multis laudibus extollunt nonnulli, aliqui etiam habent, quæ in ea desiderant, Plato, Socratis discipulus, ejus quoque in dicendo festivitatem & elegantiam retinuit, quod nec ipse dissimulat. Quam ut accuratius retineret, Dialogo sua proponere maluit, ut esset huic festivitati & elegantiae in dicendo commodior locus. Sed & magnificentia quædam suaviloquentiæ juncta fuit, quarum virtutem commendationem prolixam, omnemque, quæ super hoc argumento instituitur, Disputationem, vid. apud Franc. Vavassorem in *lib. de ludicra Dictione* p. 41. ubi de Socratis quoque libris disserit. Quæ aliqui in illo desiderant, examinat & refutat Leo Allatius in *lib. de Erroribus magnorum virorum in dicendo*, cap. 4. p. 41. & seqq.

- 5 Sed illa ad nos nunc non pertinent, qui Physica tantum sectamur, in quibus, si excipiantur, quæ Pythagoricis debet, non adeo differre ejus Philosophiam à Peripatetica, Claudius Beringardus dicebat, quod quidem non usque adeo improbabile est. Plato rem omnem à prima & principe causa ordinat, quam illi Deum vel Mundum intellectualem vocant. Theologiam itaque naturalem, vel Metaphysicam, eo scilicet sensu, quo veteres eam acceperunt, cum illa disciplina, quæ rerum naturalium affectiones docet, vel confundit, vel ab ea non separat. Quoniam itaque Deus, mens illa suprema, principium naturæ est, ideo præsupponere voluit Plato hanc causam, ut, cognito isto naturæ principio, in rerum naturalium causas inquireret. Platonis ergo Philosophia considerari debet, tanquam complexus aliquis scientiarum, quarum omnium initium Theologia est, atque adeo primum illud, unde dependent omnia. Hanc itaque Philosophiæ partem, ut fundamentalem, ceteris subternit, atque ita innectit, ut discrimen vix deprehendi queat. Quam ob causam Platonici divine statuunt, Philosophiæ rationem omnem contemplatione Dei comprehendendi, atque hominis finem ponunt in *ἐξουσιᾷ τῶ Θεοῦ, in similitudine Dei*. Alterum Theoreticæ Philosophiæ & principium & finis est, alterum Practicæ. Omnis itaque ejus Philosophia huc dirigitur, pie quidem & recte, sed possunt tamen ceteræ scientiarum partes distingui & seorsim tractari, absque consideratione causæ primæ, quæ extra corpora naturalia constituenda est, nisi veli-

mus, cum Stoicis, Deum formam esse, corporibus naturalibus immerfam. Quomodo ipsi, teste Seneca *Ep. 54.* duo principia agnoscunt, causam & materiam, causæ nomine accepto pro eo, quod operatur cum ratione in natura. A qua tamen sententia alienos nos esse oportet, ut quam multa obscura in Theologia sequantur.

Duplicia itaque apud Platonem abserbare licet principia Physica, secundum 6
variā naturæ considerationem. Consideratur enim natura, vel ut creanda est universalis à Deo, vel ut illa, quæ jam creata est, alteratur per generationes, corruptiones, aliasque affectiones, quæ posterior acceptio à Peripateticis, aliisque Philosophi, attenditur, ac principia Physica secundum eam acceptionem diriguntur. Apud Platonem vero distinguuntur quidem illa principia naturæ, vario hoc modo considerata; ita tamen temperat ista, ut posteriora illa prioribus innectat semper & committat. Priori consideratione naturæ, quantum ex Platone ipso & à Platoniciis patet, tria illi sunt principia, Deus, idea & materia. Deus scilicet effectrix illa causa est universalis. Idea essentiam & speciem largitur, quam materia contrahit & singularem efficit. Est vero idea à Deo ipso, non re, sed ratione distincta. Ubi non adeo liquet, an Plato materiam Deo coævam faciat, an vero ab ipso creatam. Posterius non videtur, quoniam inter principia ponit; sed ista, si ita sentit, condonanda ipsi sunt. Causas Platonici quinque statuunt, & Proclus ita discriminat. *Effectrix*, inquit, *causa est id, à quo, Exemplaris id, ad quod, finalis id, propter quod, formalis id, quo, materia id, ex quo, vel in quo, res sunt.* Effectrix vero & exemplaris causa, quamquam nonnullis confunduntur, aliis tamen distinguuntur, quoniam ad efficientem executionem, ad exemplarem directionem, quemadmodum ad finalem intentionem, referunt. Sed hæc subtilius paululum dicuntur, & ad Metaphysicos rejicienda sunt. Platonici enim in illis causis suis hic Metaphysicos potius agunt, quam Physicos. Porro Platonici gradibus quibusdam ad Deum conscendunt, Deum supra omnia locant, cui subferunt intellectualem mundum, huic subjiciunt rationalem, huic iterum mundum seminarium sive naturam, infimum faciunt mundum sensibilem. In Deo omnia sunt illis, mundus intelligibilis plenus est ideis, quem certe cur ab isto, Deo, distinxerint, causa nulla est, realis mundus plenus est rationibus, vel idearum formulis, natura feminibus, materia simulachris & imaginibus rerum, quo nomine illi formas sensibiles designant. Tres itaque causæ principes sunt illis rerum omnium, Deus, à quo unitas, mens, ex qua ordo & pulchritudo, anima, quæ motu & vita omnia continet, quæ certe singula majorem subtilitatem, quam erat necessum, præ se ferunt, ac entia etiam præter necessitatem multiplicant. Cur enim mundus intellectualis, sive mens, à Deo distinguatur, non video, neque etiam ideæ ab ipso Deo differunt. Licet Dion. Petavius, diversum aliquid à Deo illas statui à Platoniciis, longa Disputatione contendat, *T. I. Dogm. Theol. Lib. 4. c. 9.* Rationalis mundus ex intelligibili illis procedit, velut lumen à luce, natura foeta feminibus ex rationali, ut calor ex splendore, dimanat. Sensibilis ex naturali & seminario mundo non aliter, atque è calore vitali generatio proficiscitur. Hæc omnia ita illis ordinata sunt, & per quasdam quasi

tribus & classes disposita, sive ab ipso Platone hæc inventa sint, sive à majoribus ita hauserat. In iis quidem non sunt, quæ adeo quis improbet, sed tamen ista particio naturæ an ita se habeat, nec potius imaginaria multa comprehendat, definiri non potest. Quorsum etiam pertinet, tot distinctiones, quasi quorundam Orbium, facere, ubi necesse est, multas concipere substantias, quasi separatas, quæ an existant in rerum natura, incertum est. Nolo hic coaccervare, quæ de primo, uno & bono, differunt Platonici, quæ de ideis, quas percipi existimavit Plato, ea ratione ductus, quod incertam de rebus scientiam habeamus, nisi species quædam perfectæ animo cernantur. Quæ de numeris, de pulchritudine, amore, in quibus plane *ἡεολογέειν* videtur, pulchra quidem ac speciosa proponit, ita sunt à vulgaribus sensibus separata, ita è peregrinis ratiocinationibus collecta, & tricis quibusdam complicata, ut non adeo quid distincte inde concipi possit.

- 7 Mundum Animalem Plato vocat totum istud universum, quod, ut animal, considerat, eique animam quandam, per omnes partes insulam, affingit. Ex quo iterum patet, nimium laborasse Platonem in corporibus naturalibus ad universales illas idearum classes, mente conceptarum, reducendis. Absurdum illi scilicet visum est, partem aliquam mundi vivere, non vero totum, cum mundus generet animantes, neque illud, quod experts animi sit, generare possit animalia. Atque hæc Platonis vera sententia est, in *Timæo*, universum hoc animal vocantis, quod contineret reliquas animantes, quibus comprehendebat etiam omnes orbis cœlestes; quæ vero magnas absurditates implicat. Quid enim est absurdius, quam fingere animal, ex aliis infinitis compositum? quo idoneo argumento probari poterit, esse aliquam mundi animam intelligentem rationalem, à Deo diversam, quæ tamen nec esset Angelus? nulla certe id ratione evinci potest, nec revelatione; quæ omnia portentis potius, quam ratione sunt similia. Stoici quidem animam mundi etiam agnoverunt, sed ea ipsa Deum notabant, quem tamen alium ab anima mundi facit Plato. Fortassis & Pythagoræorum illa sententia est. Sed de illorum Philosophia nihil adeo distincte doceri potest. Quod si Plato per istam mundi animam (y) intelligere velit Spiritum quandam æthereum, rationibus feminariis foetum, per partes universi dispersum, non esset adeo ob istam sententiam reprehendendus, quique illum rejiciunt, nihil possunt nobis reponere, quod notius sit, animoque distinctius concipi possit. Præterea omnes ii, qui nobis principia Physica posuerunt, ac ipsi quoque Peripatetici aliud quoddam comminiscuntur commune principium, quo confugiunt, quando per quatuor Elementa

- (y) Quæ pro animæ mundi existentia Autor Chymicæ secretioris, tantopere sibi dilectæ, Mystas secutus, & ab istis in devia subinde abducens fule, licet aliis modestius differit, paucissimis haud dubie probabuntur, & maximam partem dudum a multis sunt confutata. E quibus solum indicasse jam sufficiat Ad. Rechenbergium, Theologum Lipsiensem, argumentum illud ex professo, in *Diss. de Anima Mundi*, Lipsiæ anno 1678, edita, percutum. De anima mundi Stoicorum, & eo ipso, eiusque differentia à Platonica, *Diatribe* legatur Jacob. Thomasi accuratissima in *Dissertat. Stoicis*, num. 14. pag. 177-227.

menta rem non possunt expedire. Quare quantum aliquod, five quintam essentiam, ut vulgo vocant, comminiscuntur, quæ inter quatuor illa Elementa quasi dominetur, illisque præsideat, eorum vero temperamentum quoddam excellentius comprehendat. Cartesiani quoque, cum fingunt subtilem istam materiam, per omnes mundi partes diffusam, quæque ex sole potissimum profuatur, non videntur multum ab hac sententia diffidere. Nam & Platonici sol quasi Regina istius animæ habetur, ut multis probat Johannes Franciscus Grandis in *Dissertatione sua de Epicuri Philosophia*. Quare imperite faciunt, qui hanc doctrinam de Spiritu mundi, non Platonico, sed saniori sensu, acceptam, ut rem inanem, vel impiam, ridet & rejiciunt, quam aliqui etiam ipso in Moyse fundatam volunt, & per Spiritum illum, qui aquis incubabat, hunc Spiritum æthereum intelligunt. In quorum etiam numero sancti Patres sunt, & multi quoque Theologorum, quanquam aliqui locum hunc de Spiritu S. explicant. Periculosa ex eo lis aliquando mota fuit Patri PAULO SARPIO, doctissimo illi *Historia Concilii Tridentini* Scriptori, à nescio quo inquisitore, qui negaverit Sacram Trinitatem ex *1. Genes. cap.* posse probari. Qua de re legi potest Fulgentius in ejus *vita*, in Gallicum sermonem conversa, p. 31. Et oritur sane ex coagmentatione illa partium universi quædam contemperatio, ac qualitates quædam universales, quarum effectus interdum videmus, causas vero animo comprehendere non possumus. Vid. quæ in eam rem disserit Rob. Boyleus in lib. de Cosmicis qualitatibus. Atque in istarum rerum causas cum inquiritur, ad tale aliquod universale principium confugiendum est. Quorsum enim etiam se vertant omnes illi, qui singularia Physices principia commenti sunt, vident tamen, se rem non posse expedire, nisi ad naturam aliquam communem operatricem in operibus confugiant, ut supra ex Lucretio vidimus, qui ex Atomis suis expedire se non potest, nisi *Ἰσὸν ἀπὸ μηχανῆς* arcescat, naturam scil. aliquam ætheream, subtilem, quam agnoscere necessitas interdum nos jubet, cum in rationibus specialibus dandis deficiamus. Quo tamen nolim probare, quorundam vel superstitionem, vel locordiam, qui, Tragedos imitati, ut illi ad componendas turbas Deum è machina evocant; ita ad communem aliquam causam confugiunt. Quanquam etiam peccare forte imbecillitas nostri intellectus potest, cum oculis lynceis rerum viscera nos penetraturos confidimus, specialissimas illis causas indagaturi. Nos certe enim circa particulam aliquam & portiunculam Philosophi sumus, & exiguis animi nostri cancellis non includimus universum illud, nec penetrare possumus ingenii acie, quod tot vasta corpora inter se cohæreant; annon quædam eorum inter se sit conciliatio, mutuaque operatio, quæ in occultis se exerat aliquando, nonnunquam in secula extendatur. Multis certe ex illa Platonico-rum doctrina sententia hæc de anima mundi inhæsit, unde fortassis non de nihilo est, quod observat Samuel Parkerus, gentilium idololatriam pene omnem ad istam mundi animam respexisse. Vid. ejus *Tentamina Physico-Theologica* contra Atheos & Epicuræos, lib. 2. c. 1. § 2. Ex eodem etiam principio *ἡλιοκρατείας* ortam esse, illic probat, quandoquidem sol sedes istius animæ à Philosophis sit habitus, Non tamen credi-

derim, quod iste putat, à Platone geminum Numen statui, ut geminum mundum fingit, visibilem & intellectualem, nisi forte ita interpreteris, ut per secundarium illum Deum intelligat genium, vel mentem aliquam: ita enim in Timæo: *Deus intellectualis & potens Deum sibi sufficientem & perfectissimum genuit, s. mundum.* Et Origines, contra Celsum lib. 5. ita Platonis mentem interpretatur; dicit enim, Stoicos facere mundum Deum primum, Platonicos vero secundarium, Platonem autem supremum Deum extra pomœria mundi abegisse, Justinus, in *Cohortatione ad Græcos*, ait. Sed illis omnibus vel sanior sensus, vel perversior, à varia interpretatione accedere potest. Plato enim ea omnia sermonibus suis implicuit, ut interdum mens ejus non recte deprehendi possit. Et quoniam elegantiam sermonis sectatus est, non fortasse ita expressit animi sensa, ut Philosophus in illis pedem figere tuto possit. Ab Interpretum vero commentis toti etiam pendere non possumus; nam & vetus illud hic obtrinet: *Quot capita, tot sensus*; raroque Philosophia adeo ilibata & incorrupta servatur. Solet enim ab interpretibus, novarum rerum cupidis, & vana gloria se jactantibus, illis aliquid affingi, aut per consequentias, non recte institutas, aliquid colligi, quod forte doctores ipsi & antesignano in mentem non venit, ut abunde ex Aristotele, & ejus interpretibus patet. Id vero negari nequit, super ista mundi anima, si ea intellectu prædita statuatur, fundatam fuisse, & adhuc fundari, illam Enthusiastarum Physicam, quæ se plerumque in ista principia resolvit. Ex hoc fonte fluunt actiones in natura magneticæ, Sympatheticæ, Astrologia divinatricis, etiam circa actiones morales & contingentes, Oracula, Imagines Talismanicæ, & omnis denique Magia. Nullæ sunt adeo nefandæ præstigiæ, nulla tam superstitiosa & stulta doctrina est, cui patrocinium ex hac opinione peti non possit. Ex ea magnam partem etiam oritur superstitiosa Medicina, tam quæ olim ex incubationibus originem traxit, quam quæ hodie, per transplantationes, irrorationes, infeminationes, ac similes operationes incertas ac fallaces, conficitur. De quibus videri possunt, quæ ejus Medicinæ propugnator Anglus, SAMUEL BOULTON, sua lingua *de Medicina Magico-Physica* scripsit. Sed, ista omnia hic alieno loco excutere, non est necessarium.

8. Nos Platonis tantum sententias breviter recensemus, quantum ad Physicam spectant; nam de cæteris non sumus jam solliciti, quamquam ipse omnia commiscuerit, & continuo sermone implicuerit, nulla usus legitima methodo, aut argumentis demonstrativis, quam ejus *ἀποδοξαι* taxat, ac compluribus exemplis probat JOHANNES BAPTISTA CRISPUS, in *Quinario suo primo de Ethnicis Philosophiis, caute legendis*. Quem librum vehementer commendat in eo negotio Samuel Parkerus in sua *Philosophia Platonica Censura*, libro Anglicè scripto, & Oxoniæ A. 1667. edito, elegantis sane & lectu digno, quo doctrinam Platonis Ethicam, Logicam, Theologicam, breviter complexus est, in Physica vero recensenda non eam adhibuit diligentiam, quam poterat. Egit etiam illic de convenientia Platonis & Moyfis, ubi examinat, an ista sit revera talis, qualis habetur vulgo, atque ad partes negantium concedit; quo tacite etiam tangere videtur Henricum Mohr, qui in *Cabala sua Philo-*
sophica

phica super Cap. I. Genes. consensum illum Platonis & Moysis sæpe urget. Sed mit-
tamus istam Platonis Physicam, ut ita loquamur, Metaphysicam, quæ tamen vel ideo
laudem meretur, quod nemo majori studio in ea versatus fuerit, Aristoteles vero eam
contentisuisse videatur, cum Plato tamen ita in illa versatus fuerit, ut multa in eo
sint, quæ consonare cum sacris literis & dogmatibus Christianis videntur, utur Samuel
Parkerus in *Tentaminibus suis Physico-Theologicis, lib. 2. c. 3.* existimet, Gentilium Phi-
losophiam & Historiam plerumque Sacræ Historiæ perperam accommodari; rerum vero
Græcarum & Hebræarum præcariam & commentitiam existimet analogiam, quod
vel fortuita illa esse potuerit, in ista varietate historiarum & sententiarum, ut fieri non
possit, quin analogiam interdum inter se habeant; quam tamen sæpe admodum exi-
guam arripiant, tum *Aug. Steuchus in libro de perenni Philosophia*, quo Trinitatis
mysterium è Platonis ostendere laborat (vid. *Dissertatio Parkeri Anglicæ de Trinitate
Platonica*,) tum Vossius & Bochartus. Qui tamen rem ipsam sine affectibus con-
sideraturus est, is interdum identitatem aliquam conceptuum mirabitur.

Quod jam ipsam istam, strictè ita dictam, Physicam attinet, quæ versatur cir-
ca naturam hanc inferiorem, quatenus illa generationibus & alterationibus est subje-
cta, Platoniorum doctrina non adeo differt à Peripatetica. Nam, & materiam, &
formam, mundi sensibilis principia cum Aristotele agnoscit. Ex materia & forma pro-
ducit quatuor Elementa, quorum singulis proprias figuras assignat, pyramidalem igni,
figuram octaëdram aëri, figuram icosaëdram, ex viginti triangulari, aquæ, terræ de-
nique figuram cubicam, cælo autem dedecaëdram. Quæ philosophandi ratio per
figuras istas non omnino omni ratione destituta est, & fundamentum aliquod videtur
habere in ipsa natura eorum corporum. Quanquam ista *ὡς ἐν πλάτῳ* tantum di-
cantur, neque adeo quicquam definiat Plato circa figuras illas in minimis particulis,
quo reducendi essent illi conceptus, si vellemus aliquam iis inesse firmitatem.

Ex ista figurarum variatione, credo, Elementorum etiam varias vires & actio-
nes deducit. Elementa enim facit, vel subtilia, vel crassa, vel acuta, vel obtusa,
mobilia vel immobilia. Ignis illi subtilis est & mobilis, terra è contrario crassa, obtusa
& immobilis, aër subtilis, obtusus & mobilis, aqua crassa, obtusa, mobilis.

De natura animæ multa quoque philosophatus est Plato, quæ non sunt reliquis
Philosophis conformia, quamquam hic Platoniorum interpretationes & commenta-
ria longius abeant, quam ipse Plato. Doctrina de præexistentia animæ Platoni quo-
que imputatur, & à Platonis commentatoribus multis argumentis propugnatur,
quam etiam hodie defendendam susceperunt nonnulli. Ac fuit imprimis circa illud ar-
gumentum diligens CHRISTOPHORUS SANDIUS, qui, in libello suo de *origine animæ*,
non ita pridem omnia illa loca, è Platonis, Patribus, imo ipsa etiam Scriptura
Sacra, quæ huc trahi posse videntur, cumulavit, atque objectionibus nonnullis respon-
dit; in quo tamen ille nimium sibi nonnunquam indulget, nec satis bona fide in lo-
cis illis versatur. Legi possunt, quæ nuper animadvertit in illum Autorem in *Omtio-
ne sua de præexistentia animæ* Clariss. JAC. THOMASUS. Inter Anglos multi sunt hu-
jus

jus doctrinae patrocinatores, & HENRICUS quidem MOHR, in Tractatu, Anglica lingua scripto, de *Immortalitate animae*, multis argumentis eam probare doctrinam laborat, & in reliquis quoque Platonica illa de natura animae dogmata amplectitur. Legi etiam possunt, quae Samuel Parkerus, in *lib. citato*, contra illam animae praëxistentiam affert.

II Ceterum longe plura sunt specialiora dogmata Platonis, quae omnia docere nimis operosa res esset, omnia autem eo tendunt, ut mira potius videatur ejus doctrina, quam vera, seu quae demonstrata sit recte, & percipi distincte possit. Omnia enim Allegoriis suis, suisque de amore, pulchro & bono notionibus implicat, quae aptae potius sunt, animum in excessum quandam evocare, quam rebus ipsis applicare. Quare eum, cum ita phantasmata speculetur potius, quam sensum sequatur, vel Poëtam, vel Metaphysicum, appellaverim potius, quam Physicum. Qui Philosophiam illam Metaphysicam Platonice carmine comprehensam velit, legat elegantissimos Dan. Heinsii libros de *contemptu mortis*, ubi in synopsis quadam exhibetur ejus doctrina de anima, adeoque tota ejus Philosophia contemplativa & practica. Quos libros stylo Virgiliano scriptos recte judicavit Buchnerus, in *lib. de commutata dictione*. Versibus Anglicis eam proposuit Henricus Mohr, is scilicet, cujus exstant tot libri, de Philosophia Platonica scripti. Idem quoque Autor libros Theologici argumenti non paucos scripsit, nempe *Inquisitionem in mysterium Iniquitatis, continentem veram Ideam Antichristianismi*; item *Explanationem grandis mysterii Trinitatis*, quibus itidem Platonica sua dogmata passim immiscet; *Dialogos item de Deo*. In quibus Operibus totus in eo est, ut Philosophiam Platonice repraesentet, velut Christianismo maxime accommodatam. Ac est revera in multis non exigua convenientia, quae impulit etiam sanctos Patres, ut Philosophiam Platonice praeter ceteris sequerentur. Quanquam & ansam dederit multis heterodoxa sentiendi, uti Samuel Parkerus in *Examine Theologiae Platonice* pluribus annotat. Origines certe documento est, quanto in pretio olim ista Philosophia fuerit, qui, ejus principiis imbutus, ad Theologiae mysteria multa attulit, quae etiam pro heterodoxis habentur. Tale quid ex Philosophia Stoica promiserat Casp. Barthius *Adversus lib. 3. c. 10. ubi de Christianismo Epicteti* librum se scripturum pollicetur, quo plurima Epicteti dicta & scripta ex doctrina Apostolorum oriunda demonstraturus erat. Sed nos, missa Platonis schola, ad Peripateticam nos convertimus.

CAP. XII.

DE PRINCIPIIS PHYSICIS ARISTOTELIS, VARIISQUE EJUS TAM PROPUGNATORIBUS, QUAM IMPUGNATORIBUS.

§. I. *Aristotelica Philosophia facta varia, à Job. Launoy exposita. Operum Aristotelis editio optima est Casauboniana. Plagii reus est. Scripta de ipso, librariusque ejus ac Philosophia, Historico-Isagogica Ammonii, Pet. Joh. Nunnesei, OET.*

Ol. Ferrarii, Phil. Labbei, Andr. Schotti, Pasch. Galli, &c. 2. Pra ceteris commendantur Franc. Patricii Discussiones Peripateticæ. De Libris Aristotelis suppositiis, nec non Metaphysicis, nonnulla. Interpretibus ejus baud se cure nimis fidendum. Job. Cratonis prudens de nova Operum illius editione consilium. Commendantur Joach. Jungii Notæ in Aristot. inedita, Paulique Sarpii in eundem, ac Philosophos alios, affecta. 3. Pra ceteris Physica Aristotelica Illustratoribus, commendatur Honoratus Fabri, ob methodum philosophandi ex ipso Aristotele, neglectis Interpretibus, accuratam; eundemque cum recentiorum inventis & experimentis solerter conciliantem. 4. Commentatores alii in Libb. Physicos à Spacio enumerantur. 5. De Theophrasti, qui Aristotelis fuit successor, scriptis, eorumque Exegetis, nonnulla. Honor. Fabri denuo commendatur, & de corruptelis Philosophia Aristotelica per Interpretes indoctos, Scholasticosque, diseritur. Confirmantur illa testimoniis Rogeri Baconi, ob interiorum Physices ac Matheos peritiam, eximiamque inventa, celebri, simulque de primis Interpretibus Aristotelis Latinis, Scriptorumque ejus in Scolas reductione, agitur. Inspurguntur quadam de Telescopiis Bacono ante 5. jam secula, imo, teste illo, C. Julio Cesari etiam, cognitiss. 7. Impugnatores Aristotelis moderni, Pet. Ramus in primis & Pet. Gassendus, censura acriori perstringuntur, ac criminationes illorum γενικός consulantur, adjectis judiciis Hon. Fabri de Gassendo, ac Joh. Riolani de Ramo, parum benignis. 8. Aristoteles, contra veteres, qui vel unum tantum (cum Parmenide,) vel infinita statuerunt rerum naturalium principia, insurgens, subtilissime disputat & incassum. 9. Rejiciuntur tria Aristotelis principia, materia prima, forma & privatio, spinosæque inprimis ipsius & Scholasticorum sublimitates ac disceptationes perplexa de materia prima (per quam Deum non intellexit) recensentur, & una cum Henr. Mobri materia prima spiritali, ex Atomis constata, exploduntur. 10. Scriptores de Aristotelis & Platonis consensu vel dissensu. Antiquissimus inter Christianos Aristotelis Antagonista fuit Justinus Martyr, cujus libelli argumentum enarratur.

2) **V**Eninus nunc ad ARISTOTELICAM Philosophiam, quæ, postquam diu Platonica etiam in Christianismo regnauerat, ita tandem invasit omnium animos & scholas, ut religioni pene duceretur, vel latum unguem ab illa discedere. Fata vero habuit varia, variasque vicissitudines, quas erudito suo libro de varia Aristotelis fortuna in Academia Parisiensi, Hagæ A. 1650. in 4to excuso, prolixè recenset JOH. LAUNOYUS, quem super hoc argumento legisse non erit inconsultum. De eo, ejusque Interpretibus generatim quadam prænotabimus, antequam

(2) Cum hoc capite conferenda sunt Libr. præced. Primi Capita sex integra, VIII. scil. de Philosophia Aristotelica, IX. X. & XI. de Aristotelis Interpretibus, XII. de ejusdem Impugnatoribus, & XIII. ac XIV. de Doctoribus Scholasticis,

quam ad ipsa ejus principia Physica perveniamus. Aristotelis Opera II. Casauboni industria quam optime sunt edita, cum suis, Adr. Turnebi Juliique Pacii Versionibus, *Volum. II.* Parisiis anno 1639. in fol. estque sine dubio illa editio, de cujus publicatione consuluerat Jos. Scaligerum Henricus Stephanus, socer Casauboni, Epistola Gallica, quæ reperitur inter *Epistolas Gallicas, ad Josephum Scaligerum scriptas*, ac uno volumine in Belgio editas. De ipso Aristotele gravis solet esse disputatio, an sua pleraque surripuerit, de qua imputatione videatur Thomasius, in *libro suo de plagio*, §. 364. Egit vero diffuso libro de hoc argumento FRANCISCUS PATRICIUS, quem *Discussiones Peripateticas* inscribit, acerbior, ut videtur, aliquanto quidem in Aristotelem, sed tamen in multis à vero forte non discedens. *Vitam* Aristotelis Annonius, seu JOH. PHILOPONUS, Interpretes ejus, descripsit, quem cum eruditis Scholiis, edidit Petrus Johannes Nunnescius, qui etiam in *libro de studio Philosophico, seu de recte conficiendo curriculo Peripateticæ Philosophiæ*, multa habet, quæ pertinent ad Historiam librorum Aristotelicorum. Lugduni is Batavorum anno 1621. in octavo prodit, Jungi etiam huic potest liber Octaviani Ferrarii de *Sermonibus Exotericis*, in quo & multa de libris Aristotelis, & ejus Interpretibus, occurrunt, Venetiis A. 1575. in 4to editus, & à Melch. Golapto Francof. A. 1606. denuo publicatus, cum *prefat. de Disciplina Veterum Philosophorum Cryptica*. Promisit & Philippus Labbaeus, in *Bibliotheca Veterum Philosophorum Cryptica*. pag. 7. *Synagma Philologicum de Græcis Aristotelis Interpretibus*, cui additurus est Andrcæ Schotti *Judicium de variis Aristotelicorum Operum Interpretibus Græcis Latinisque*. Pertinet & huc Index geminus, alter Autorum, qui suis laboribus & lucubrationibus Aristotelis libros illustrare conati sunt, alter, quo declaratur, quid sit à quoque ex interpretibus in singulos Aristotelicæ Philosophiæ partes scriptum, collectus à Paschali Gallo è *Bibliotheca Gesneri*, ac subjunctus editioni Operum Aristotelis Casaubonianæ. Consuli quoque potest Jacobus Gaddius in *libro suo de Scriporibus Tomo I.* p. 46. ubi prolixius agit de ejus Interpretibus, de Averroë pag. 50. de Avicenna pag. 55. de Boëtio pag. 72. de Johanne Grammatico Philopono p. 203. 204. 205. Legantur quoque Cardanus de *Virorum Clarorum vita & libris, Operum Tomo 10.* Conringius in *Antiquitatum suarum Academic. supplemento* p. 233. 238.

Præ ceteris legi possunt FRANCISCI PATRICII *Discussiones*, ubi de Aristotelicorum librorum ordine, γνησιότητι, omnibusque, quæ eo pertinent, prolixè differtur, tum de Interpretibus etiam, Sectis, principiis, luculenter agitur, quæ cum veterum principiis conferuntur. Nemo enim temere est, qui accuratiorem diligentiam eo in argumento præstiterit, nisi quis forte suspectum Autorem habeat ex eo, quod Aristotelicæ Philosophiæ paululum infensior sit. Sed sunt tamen, hoc non obstante, multa erudita, ad historiam universæ Philosophiæ Peripateticæ facientia, quæ legi illic & conferri possunt. Nam si omnia, quæ ad Aristotelem & Aristotelicos pertinent, vel in compendium contrahere velimus, non pagellarum aliquot, sed inter voluminis res esset. An vero tot libri, quot ille vult, suppositi sint, nec ipsius Aristotelis, de eo adhuc dispendium est. Multæ enim circa eam rem Disputationes sunt,

sunt nondum satis dijudicatae & compositae. Recenset PHIL. JAC. MAUSSACUS, in *Dissertatione Critica ad Harpocratonis Lexicon* pag. 382. aliquos libros Aristotelis controversos, de quibus tamen ille nihil definit. De libris *Metaphysicis* Aristotelis publice combustis, velut aliquo haesum fomite, legi potest Naudæus in *Additionibus ad historiam Ludovici Undecimi*, pag. 155. Ex Academia Svecica etiam publica lege exulare jussi sunt. Qui Aristotelis Philosophiam, ejusque sententias, perdiscere cupiunt, eos lingua Græca non vulgariter oportet esse instructos; nam qui ex Interpretibus tantum sapiunt, non possunt veram Aristotelis mentem indagare. Ii enim & sibi sapere plerumque volunt, cum interpretantur Aristotelem, & suam mentem in illum inferunt. Quare recte Medicus doctissimus, JOHANNES CRATO à CRAFTHIEM, in Epistola ad Fridericum Sylburgium scripta super editione Aristotelis, quæ est in *Centuria Epistolarum Philologicarum*, quas Goldastus uno volumine edidit, octogesima prima, judicat: *Qui in Aristotelem ita in lucem emiseric, ut in eo clare perspiciantur, quacunq; scripsit, vel conjectura eorum, a quibus ipse Aristoteles didicic, assequantur, vel eorum, quos ipse docuit: præterea intelligatur, quo loco quidque docuerit, quoties, ad quod propositum, usus sit eodem verbo & phrasi: iste, inquam, ea præstabit, quæ hæcenus à nullo præstita sunt.* Sequitur in eadem Epistola porro consilium ejus Autoris, quæ ratione edi vellet Aristotelis scripta. Quod, quoniam prolixius est, illic legi potest. Est vero omnium pulcherrimum, & si hac methodo Aristoteles ederetur, longe profecto minore cum tædio legerentur ejus libri, atque distinctius omnia collocata haberemus. Qualem editionem si habuerint Aristotelis-Studiofi, facile carere Interpretibus possent, atque sic, ait Crato, *ocasio respondendi daretur scripto Patricii, quo Aristotelem privatæ possessione multorum librorum, de quibus hæcenus Schola Græca, Arabica & Latina eum cognoverunt possessorem.* Quod de Indicibus ait, præclarum est; in primo enim Indice materias omnes selectas annotari vult, secundum tria illa capita, *quid, quotuplex & quale.* Secundo Indice vellet colligi omnes locos similes & contradicentes in Aristotele. Tertius colligat, quibus locis Aristoteles esset usus iisdem verbis & phrasi, præsertim obscurioribus, ut ita per collationem eliciatur eorum sensus; quod si fieret, carere poteramus *Lexico* Henrici Stephani, qui non omnia satis observavit. Concordantiæ etiam, ut ita dicam, Aristotelis & Platonis, quas ad marginem vult apponi, magno usui esse possunt. Notari etiam hic potest, superesse Hamburgi ap. Virum Clariss. MARTINUM FOGELIUM, *Notas* MSS. marginales Joachimi Jungii in Aristotelem, doctas atque eruditionis plenissimas, ut fuit ille naturalis scientiæ præprimis ac Mathematicarum acerrimus indagator, sed qui in plurimis ab Aristotele dissentit. Sed pleraque in Aristotele loca quam diligentissime contulit & examinavit. Edentur, ea, si typographus erit, qui impensas erogabit. Utinam etiam edita illa fuissent, quæ PAULUS SARPIS, doctissimus Vir, non tantum in Aristotelem, sed & in Platonem, ceterarumque Sectarum fragmenta, scripsit, quæ Autor *vita* ejus prolixè commendat p. 130. & 131.

Recentioribus Physicis, qui gustum aliquem habent elegantioris in Physicis
Tom. II. (Ec) doctri-

doctrinæ, & experimenterum in hoc negotio non sunt ignari, unice commendari potest, HONORATUS FABRI, Jesuita, qui Hypotheses suas Philosophicas principiis Aristotelis inædificavit, non ad mentem Arabum & Scholasticorum, sed ad nativum. & proprium literæ, textus & verborum sensum, ut ipse ait in *Epistola secunda ad Pardesium scripta*, num. 4. *Secl. 4.* Contendo, inquit ille, ac denuncio palam, meam hypothesin vere Aristotelicam, & me fere in omnibus Peripateticum esse, de quo certe nemo ambiget, qui rem intellexerit ac serio ponderaverit; nihil enim alios moror, qui nec me, nec Aristotelem, norunt. Erat vero viro isti ea protestatione opus, quandoquidem, ut Novator & Epicureus, vel Cartesianus, à sui Ordinis hominibus accusabatur, quam ut à se suspicionem averteret, tres scripsit Epistolas ad Pardesium, ejusdem societatis hominem, quibus se parum Aristotelicum, non tamen ex mente Arabum & Scholasticorum, esse ostendit. Excipit tamen, quæ ad religionem, quæ ad corpora cœlestia, quæ ad novæ quædam experimenta pertinent, in quibus liberum se esse profitetur, & veritatem ubique diligere, sive illam in Aristotele, sive in Epicuro, exproret. Cujus viri scripta si quis legerit, mirabitur, si adeo discrepantes à Peripateticorum vulgo sententias invenerit. Nam & in ipsis principiis plane alia interdum ex Aristotelis textu educit, quam vulgo Interpretes, modo vero tractandi utitur Mathematico, & per propositiones incedit. Causa certe non est, quare Aristotelem deseramus, si hoc modo in Physicis philosophemur. Decantatas illas Peripateticorum formas rerum substantiales in Aristotele non invenit, ideoque nec illam sententiam approbat. Ceterum perspicuitas ejus in docendo, & peritia in omnis generis experimentis, quæ semper immisceat suis propositionibus, mihi præ ceteris vehementer placeant, quicquid etiam sit de principiis, quibus adeo accommodat novissima illa inventa, ut non nimium morosus acquiescere illis possit, præsertim cum & in primis principiiis vix habeant, quare gloriantur præ Aristotele ceteri. Omnes enim hic in tenebris palpitant. Operis ejus *Physici Tomi IV. priores* editi sunt Lugd. Gall. A. 1670. in 4to. *Quintus* autem, sive *Ultimus*, ante istos ibid. A. 1666. in 4to. Jungenda autem iis est *Metaphysica* ipsius, Principia Physices explicans, & de Extensione, Motu, Figura, Tempore, similibusque, in abstracto agens, quoniam sine hac Physica ejus non possunt intelligi. Scripsit idem *Dialogos* quoque *Physicos*, quibus id. præcipue agit, ut novorum Physicorum inventa cum Aristotele conciliet, quam ob causam illi singulariter commendandi sunt. Scripsit etiam *Opticam*, plana & perspicua methodo traditam.

- 4 De ceteris Aristotelis libris, præter Physicos, nunc non sumus solliciti. In libros Physici argumenti Commentatores veteres ac recentiores videri possunt ap. Ifr. Spachium, in *Nomenclatore Philosophico*, à pag. 605. ad 608. In *libris de Generatione, corruptione, mixtione, mundo, celo, mari, meteoris, anima, sensibus, animalium historia*, commentatores vide à p. 617. ad 636. in *problemata* p. 707. in quæ etiam extat operosus Commentarius Ludovici Septalii, in fol.

- 5 E Schola Peripatetica veteri etiam THEOPHRASTUS est, cujus *Opera* Græce, Latine

Latineque, adornata sunt à Daniele Heinsio. Edidit vero cum *Commentario* multos ejus libros Daniel Furlanus, cujus *Commentarii* ex Bibliotheca J. Vinc. Pinelli prodierunt. In *libros* ejus de *somniis & plantis* seorsim extat Comment. Julii Cæsaris Scaligeri. Ceterum magnam librorum copiam scripsit Autor iste. Suntque in Aristotelis Operibus multi libri, qui huic Theophrasto adscribi solent. De ejus *libris* integram *Dissertationem* conscripsit Johannes Meursius, qua ex Autoribus veteribus collegit tantum titulos librorum, quos Theophrastus scripsit. *Libros* ejus de *Odoribus* notis suis auxit Adr. Turnebus. De ceteris Aristotelis Interpretibus, tam veteribus, quam recentioribus, legantur libri, quos supra laudavimus. In Phycis vero omnibus aliis, qui ejus doctrinam sequuntur, præpono Honorati Fabri *Opera*, qui Aristotelem ex ipso fonte interpretatur ejusque Philosophiam, non ex versionibus Arabum, vel Latinorum, sed ex ipso ejus textu, proponit. Quam adeo discrepare inter se nemini mirum esse debet, siquidem ex historia observaverit, quam sero in lucem protracta fuerint Aristotelis scripta, quam segniter, quam inficete, quam barbare, conversa fuerint à Monachis, linguae Græcæ & Latine imperitis. Quos tamen Scholastici sequuti sunt, qui sublesto fundamento superstruentes firma non potuerunt superimponere fastigia, cum aliter sensus caperent, quam sentiret Aristoteles, ex alieno sensu vero diversa orirentur absurda. Sic, accedentibus monstrosis illis sententiis, quas ipsi excogitarunt, & in Aristotelem intulerant, non potuerunt hinc nisi multa absurda consequi.

Sed fortassis operæ pretium fuerit, illi rei aliquantulum inhærere, ut pateat ortus & progressus istius Philosophiæ Scholasticæ, quæ cum vulgo Peripatetica habeatur, nihilominus est quam Peripatetica sæpe, sed longe in diversas vias abit. Ejus rei testem possumus fide dignum appellare ROGERUM BACONUM, qui circa annum Christi 1270. vixit, & in MStis libris *Compendii Studii Theologie*, in *libris Communium naturalium*, in *Epistola ad Clementem IV. Papam*, & in *opere de utilitate Scientiarum*, aliquam Philosophiæ istorum, temporum historiam recenset. Hi libelli in Bibliotheca Oxoniensi asservantur, à viro illo conscripti, qui suo tempore, in ipsa illa crassissima barbarie, summus fuit rerum naturalium & Mathematicarum, imo omnium pene disciplinarum, doctor, ut hodieque in Phycis & Mathematicis, præ lyceis illis recentioribus, palmam ferat, quippe qui illa sciverit, illa inventa jam tum possederit vel excogitarit ipse, quæ suo tempore, ob ignorantiam humanam pro Magicis habebantur, nostra vero ætate vel primum inventa sunt, & magno in pretio habentur, vel inter desiderata adhuc reponuntur. In *Compendio sue Theologie* Baconus ait: *Tarde venit aliquid de Philosophia Aristotelis in usum Latinorum, quia naturalis Philosophia ejus & Metaphysica, & Commentaria Averrois, & aliorum, his temporibus nostris translata sunt, & Parisiis excommunicabantur anno Domini 1237. propter æternitatem mundi & temporis, & propter librum de Divinatione somniorum, qui est tertius de somno & vigilia, & propter multa erronea translata.* In libro de utilitate *Scientiarum*: *Una est*, inquit (causa scil. imperfectionis in Philosophia,) *quia Opera* (Ec) 2 *Ari-*

*Aristotelis non fuerunt translata in linguam Latinam, nec ab aliquo Latinorum composita, & ideo non fuit mirum, si eorum non aestimabant valorem. Platonis enim libros doctores omnes assumebant in manibus, quoniam translati fuerunt, nec inveniebantur in Græco. Sed libri Aristotelis non fuerunt tum temporis translati. Nam Augustinus primus fuit translator & expositor Aristotelis. Sed in minore & primo libellorum suorum, videlicet predicamentorum. Nec fuit Philosophia Aristotelis tunc temporis Græcis nota, nec Arabibus, sicut prius factum est, & ideo sancti, sicut alii, ignoraverunt Philosophiam Aristotelis, cujus usum non habebant, laudabant tamen Platonem, & quoniam intellexerunt, quod Aristoteles persequutus est Platonicas sententias, Aristotelem in multis reprobant, & dicunt, ipsum hereses congregasse, sicut Augustinus dicit. Reperiuntur hæc Baconi loca apud Antonium à Wood in Historia & Antiquitatibus Universitatis Oxoniensis, lib. I. ad annum 1272. Ubi Autor ille recenset primos ejus temporis Aristotelis Interpretes, Guiljelmum de Morbeck, natione Brabantinum, fratrem primo Predicatore, & inde Poenitentiarium Pontificis; Cancellarium, & Episcopum in Græcia Corinthiacum, qui, instante S. Thoma Aquinate, Philosophiam Aristotelicam Latine reddidit, circa annum 1271. Analytica scilicet Aristotelica, reliquasque Organi partes. Ante annum ab illo, quem modo nominavi, quadragesimum, perpauci Interpretes fuerunt, qui in Academia Oxoniensi Logicæ Peripateticæ partem aliquam explicuere, S. Edmundus, Archiepiscopus Cantuariensis, Magister Hugo, Johannes Blond, qui anno 1227. & 1232. vixerunt. Ante tamen illa tempora Johannes Scotus, tempore Alfredi, Robertus Pullenius circa annum 1146. Simeon Dunchmenfis A. 1164. Johannes Sarisberienfis, Johannes Hantwillus, sive Architenius, vel commentarios scripsere Philosophiæ Aristotelicæ, vel in Philosophia Aristotelica gradus & honores ambierunt in Academia Oxoniensi, qui tamen etiam Aristotelis versiones nullas, nisi aliquas corruptissimas, habuerunt. Postquam vero jus Cæsareum anno 1149. doceri, tam Oxoniæ, quam Parisiis, cepit, adeo deseruit omne Philosophiæ studium, & Theologiæ quoque; ut unice legibus Romanis incumbere, unde divitiis & honores expectabant omnes. Quam causam præcipuum ponit Baconus desertæ Philosophiæ, & corruptarum artium, atque in eam passim in Commentariis suis MStis acerbè declamat. Hinc quasi postliminio restituebatur Philosophia Aristotelica, adeo ut hominibus istius temporis quasi novus videretur Aristoteles, ac tum primum in noticiam hominum perductus. Qui tamen, præterquam, quod omnia per versiones erant corrupta, suspicione gravatus est, quasi Christianismo obesset ejus studium, de quo queritur idem Baconus in opere antea citato. Qui erant ignorantiores, etiam Magiam subesse suspicabantur. Qui doctiores erant, & exemplaria Aristotelis possidebant, vel ob invidiam supprimebant, vel ipsi ignorabant thesauros suos. Quæ exemplarium penuria etiam causa fuit minus cultæ Philosophiæ Aristotelicæ, & ab ætate Michaëlis Scoti, h. c. anno 1230. ingens fuit. Dogmata autem Philosophiæ vere arcana erant, & omisissæ tam artis, quam naturæ admirandis, vilissima quævis, eaque segniter, & per partes, convertebantur in Latinum sermonem, ut integra capita, imo integri sæpe libri, in *Physicis*, *Metaphysicis**

et & Logicis, deessent. Hujus autem generis peccata in materia potissimum Physica frequentiora fuerunt, partim quod non intelligerent linguam Græcam, partim quod nec rem ipsam, quæ intelligi absque perfecta Græcæ linguæ cognitione non poterat. Baconio enim recensente, in *Epistola ad Clementem Papam*, vix quatuor illo tempore viri fuerunt, qui linguæ Græcæ aliquam notitiam habuerint. Quæ erant Latine redita, ut erant admodum pauca, illa ad literatorum plebem haud devenerant; quæ erant jampridem factæ versiones, vulgo etiam non innotuerant. Qui vero eo tempore vertendis, vel potius corrupendis, bonis Autoribus operam commodarunt, recensente Bacono, fuerunt Gerhardus Cremonensis, Michaël Scotus, Alfredus Anglicus, sive Philosophus, Hermannus Alemannus, Guilielmus Flemming, Magister Paraficius, de quibus singulis prolixius agit *eo in loco* Antonius à Wood. Rei Mathematicæ profundissima erat ignorantia, atque Baconus *de Perspectiva*, neminem ante annum 1267. aliquid præstitisse, Parisiis vero nihil ea de re usque ad illud tempus innotuisse, imo Latinos omnes disciplinam hanc penitus ignorare, si tres in Anglia excipias. Addit quoque, in *opere de perspectiva*, Julium Cæsarem telescopii opæ à Gallicano littore portus Angliæ urbesque maritimas spectasse, cum bellum in cam mediteretur, quod certe scire vellem, quo argumento probaret. Nam historiæ omnes silent, & vulgo telescopiorum inventio admodum recens habetur, quæ tamen non est. Nam Baco jam tum telescopium habuit, atque eo usus est, nec tamen se ejus inventorem jactat, ideoque jam ante tempora Baconis Tubum Opticum fuisse inventum necesse est, cujus tamen notitia nulla habetur. Illi certe antiqua visæ est ejus origo, cum ad Julii Cæsaris etiam tempora reducat. Latent sane interdum aliqua arcana apud unum alterumve, quæ quia in publicum non proferuntur, vel non esse, vel periisse, putantur. Baconi usus Tubi Optici Magiæ crimen peperit. Is vero, ut Opticam suam tueretur, non modo *ῥαυρατρυγία* illis, quæ ad visum pertinent, statuit, sed, in *Opere minori ad Clementem IV.* ait, *omnia stiri per Perspectivam, quoniam omnes rerum actiones sunt secundum specierum & virtutum multiplicationem, ab agentibus hujus mundi in materiis patientes & leges hujusmodi multiplicationem non sciuntur, nisi à Perspectiva, nec alibi sunt tradita adhib; cum tamen non solum sint communes actioni in visum, sed in omnem sensum, & in totam mundi machinam, & in celestibus, & inferioribus.* Quæ verba Baconis aliquid in recessu habere videntur, & principia quædam ponere artibus quibusdam arcanioribus, aut curiosioribus; sed tamen nihil sinisterius suspicandum est, cum, quæ illic habeantur, ulterius non sint ad manus. Quæ autem ex eo hic affert Antonius à Wood, illa satis sane explicari possunt. Sed ista obiter omnia, quæ tamen non inutiliter hic adducta sunt. Ad Aristotelem nostrum redimus, ejusque Philosophiam, quæ sequentibus temporibus majores vires sumisit, cum libri ejus è Græco in Latinum converterentur à viris doctissimis, unde postea sensus Aristotelici melius potuerunt indagari. Postquam Constantinopolis capta est, ex ista ruina edificatæ sunt literæ in Occidente, adeoque Græciæ calamitati debemus renatas bonas literas. Græci enim homines eruditi in

Italiam concefferunt, & honorum Autorum copiam secum adduxerunt. Unde postea & correctiora fuerunt exemplaria, & versiones datæ accuratiores: quod & recte notat Gabriel Naudæus in *addicionibus ad historiam Ludovici Undecimi*.

7 Passim itaque per Scholas regnavit tum Aristoteles, nisi quod subinde etiam quidam existerint, qui ejus doctrinam impugnarent, non omnes æque docti. Quod Physicam ejus spectat, illam quidem adeo non omnibus placuisse, facile credi potest, cum multa in illa contineantur, quæ se omnibus commendare non possunt. Sed qui omnia in Aristotele rejicere & carpere voluerunt, ii homines vel arrogantes mihi nimium videntur, ac parum observantes majorum, vel etiam imperiti. Quo enim imperitiores sunt homines, præsertim ingeniosi, quod non omnia perreptarunt hujus Philosophiæ latibula, eo promptiores illi sunt ad dicam aliis, etiam summis nominibus, scribendam. Non erat, quare PETRUS RAMUS adeo in omnibus saggillaret Aristotelem, qui ipse non meliora, imo longe minora, dedit. Quamquam in *Scholiis Physicis*, quæ contra Aristotelem disseruit, fidem aliquam merentur. Legi illæ possunt, nam continetur in illis exacta disquisitio eorum, in quibus à veteribus divortium fecit Aristoteles. Cujus status controversiæ, disputandi methodum, argumenta producta, secundum omnes partes ampliter examinat. Contra vero ejus principia ubique pugnat, adeoque veterum sententias ab istis imputationibus absolvit, quibus eas oneraverat Aristoteles. De ceteris disciplinis, præter Physicam, nihil nunc dicemus, quandoquidem ad nos jam non spectant. In iis vero facile quidem primum, ut ego puto, Aristoteli concedere poteramus, præsertim, quod Practicas disciplinas & Dialecticam attinet, quam immerito quidem, ut mihi videtur, adortus est PET. GASSENDUS in *Exercitationibus* suis, ut vocat, *adversus Aristotelicos*, in quibus tamen acerba & plena injuriarum omnia. Omnia enim impugnat, nihil sani ab Aristotele dictum esse vult, totam Aristotelicam Philosophiam spuriam esse, Sophisticam, pejorem histronica, rixosam duntaxat & altercationibus horridam, chimæricam, barbaram, tyrannicam, ignavam, nulla auctoritate, incertam, obscuram, multis defectibus, insufficientem, superfluis & alienis scatentem, falsitatibus, impietatibus, calumniis & contradictionibus plenam, toto libro I. *Exercitationum Anti-Peripateticarum* deducit. *Secundo libro* Analyticam Aristotelis aggreditur, ut quæ nihil, nisi frivola commenta & deliria, contineat, inepte rerum classes in decem categorias distinguat, futiliter, superflue & ridicule multa de propositionibus, & de utraque Analysis, tradat. Addit, nullam dari posse demonstrationem, vel definitionem Aristotelicam, nullamque scientiam, concluditque, Pyrrhonios, qui nihil sciri posse profiterentur, naturæ non esse injurios. Reliquos 5. libros, nimirum in *ἀρχαίων Physicam*, in *libros de corpore simplicis*, in vulgares *Tractatus de mixtis*, in *Metaphysicam* & *monalem Philosophiam*, omisit de amicorum consilio, eo quod, propter prioris libri editionem, Peripatetici non parum stomacharentur, quorum patientia abuti veritus est, teste Honorato Fabri, in *Epistola ad Paradesium secunda*. Qui eo in loco ita de isto Gassendi scripto judicat: *Ex hac provincia Gassendus multam laudem non reulit. Non tamen desunt*

qui

qui velint, nec ego ipse abnuerim, juvenilis ætatis ardore ac genio, & averso animo, quo semper in Stagiritam fuit, hoc indulgendum esse. Omitto aliam causam Gymnasticam, nostris Gallo-Provincialibus satis compertam, qua factum sit aquis sextiis, sicuti Bajone, & etiam alibi, ut alienius à novis Magistris animus in eam doctrinam, quam ipsi tradebant, refunderetur. Idem superius; Nihil moror, inquit, seminiolos quosdam, qui, cum sint levioris armatura homines; Stagiritam, ejusque organum, ut futile & inutile quicquam, vellicare non cessant. Sed ne sutor ultra crepidam; quanquam forte acerbius illud melius quadraret: Sui Minervam. Nihil unquam solidius, nihil felicius, nihil præstantius, excogitatum & ab hominis ingenio partum est; nihil ibi falsum & futile, nulla ibi contradictio vel ineptia, ut perperam Gassendus exprobrat. Quod viri istius judicium potius amplecti velim, quam Gassendi sententiam, qui, cavillatorem tantum agens, meliora nos non docuit, quod facillimum esse quis nescit? Inprimis in veterum illorum Autorum Scriptis, qui, cum una illa contextus serie scribant, nec Methodo Scholastica, per theses & regulas, sententias suas proponant, facile *ἀπὸ δόξας* cujusdam argui possunt, quod tantis viris exprobrare velle, leve nimis est, & futile, cum iis gratiæ potius agendæ essent, quod tantarum rerum thesauros nobis conservaverint. Quis enim ante Aristotelem unquam de Dialecticis præceptis, in ordinem redigendis, cogitavit? & is tamen ita ordinavit omnia, ut, qui ingenium istius non miretur, aut beneficium æstimet, improbus profecto & ingratus sit. Absque enim illo fuisset, nemo fortassis extitisset, qui Dialectices præcepta, ac artem istam Analyticam, vel primoribus rudimentis delineasset. Quod si tam pulchro operi nævi quidam inhaerent, non ideo exclamare statim debemus, librum esse ineptum & insulsum. Qui boni viri, si absque Aristotele essent, quem nunquam attente legerunt, in re ista magis muti essent, quam pisces. Nunc, cum primus is nobis fontem aperuit, antea ignoratum, novi quidam Dialectici in rivulis suis, quos ab isto fonte derivaverunt, soliti triumphare volunt. De Ramo recte judicat Joh. Riolanus in præfatione *Instituti de Principiis Physicis*: Petrus Ramus, inquit, *Physicis Sacris vix initiatus, Physicus videri vult, quodumque sibi munus ad gloriam, cum ejus ruina, cujus umbram referre, vel si se ruperit, non possit.* De Physicis quanquam non adeo nunc dicam, in ceteris tamen tam acerbè tractari à Ramo Aristotelem, res est intolerabilis. Et in ipsis tamen Physicis habemus præclara multa, præcipue *historiam ejus animalium*, quibus certe, velut thesauro quodam parato, uti nunc possumus. Quod in generalibus principiis sint, quæ desiderant nonnulli, res profecto tanti non est, ut conjurationem aliquam instituantus contra Aristotelem, aut excindere cum omnibus armis cupiamus. Nemo enim ista, vel veterum, vel recentiorum Philosophorum, ita firmaverit, ut nulli disputationi sint obnoxia. Urget ista fatalis quædam obscuritas, humano ingenio vix pervestigabilis, quod in aliquibus notionum aut conceptuum generalium umbris conquiscescit, lucem vero ipsam veritatis non assequetur. Sufficit illi, quædam ejus sentire crepuscula, & sub crepera ista luce prominentes veritatis radios: interim in Empirica illa speciali exerceat se, quantum potest. Qui Aristoteli ob *ἀπὸ δόξας* indi-

indignantur, tanta non ista est, quam isti putant; iis responsum velim, quod Salma-
sius, *in praefatione funeri Hellenistici*, reprehensoribus suis objiciebat, *pretiosiora esse
auri frustra, temere per acervum congesta, quam plumbi laminas, specioso quodam
artificio fabrefactas & expeditas.*

8 Nos, missa historia Peripatetica, ad principia Physicæ Aristotelicæ pedem mo-
venius, cujus commodum esse potest compendium FRIDEMANNI BECHMANNI *Systema
Physicum*, in usum Gymnasii Gothani conscriptum, & Jenæ A. 1664. in 8vo, non
addito Autoris nomine, impressum. Succincte enim omnia comprehendit, & passim
nova inventa, sententiasque recentiorum, immiscet. Principia Physicæ positurus
Aristoteles, prolixè primum disputat contra veteres, inprimis ideo eos reprehendens,
quod nulla statuerint adæquata Physices principia. In quo parum sincere cum egisse,
non recte proponendo illorum sententias, aut peregrinas illis sententias affingendo,
etiam ii suspicantur, qui ceteroquin Peripateticæ Philosophiæ sunt addicti. Veteres
autem Philosophi ab Aristotele in eo reprehenduntur, quod vel unum statuerint
omnium principium, vel infinita. Unum principium *Parmenides* ex sententia Ari-
stotelis statuebat, idemque immobile; sed tamen vel ex ipso Aristotele patet, eum
principia inter se contraria definivisse, calidum & frigidum. E quo patet, non adeo
absurdum fuisse Parmenidem, ut nec fuerint omnes illi, quos reprehendit Aristoteles,
ut unum statuerent principium, unde omnia constituerentur; nisi per unum illud
principium forte intellexerint causam efficientem, vel materiam naturantem, ut Scho-
lastici loquuntur. Aut, si unum aliquod statuerunt, statuerunt vel universum aliquid,
aërem, aquam, quod in se contineret contraria, aut quod principiis rerum constituti-
vis esset pro vehiculo. Qui infinita statuerunt principia, non tamen exclusisse pu-
tandi sunt universaliora quædam corpora, aut massas corporum, ex Atomis confor-
mibus compositorum, quæ misti partes principales facerent. Argumenta Aristo-
telis, quibus pugnat contra unitatem principiorum & infinitatem principiorum, sunt
ista: Si unum esset principium, nihil esset in natura contrarium, nulla corporum
mistio aut generatio, quæ tamen omnia procedant ex principiis contrariis. Cum
enim principia sint, quæ non fiant ex se invicem, neque ex aliis, sed ex iis omnia,
necesse igitur est, ut omnia, quæ in natura fiant, sint contraria. Quando vero con-
sideramus rationem, in qua ponit fundamentum contrarietatis Aristoteles, ea admo-
dum est imbecilla. Forma enim & privatio illi statuantur duo contraria principia,
quæ qua ratione contraria dici possint, nisi conceptu tantum, non video. Nam sane
privatio nullo modo locum meretur inter principia, ut purum aliquod non Ens, cu-
jus nullæ sunt affectiones. Et sane, si in eo constitisset ratio contrarietatis princi-
piorum, quam facile fuisset veteribus, etiam privationem suis principiis subternere.
Nam & ipse dicere possum, privationem esse principium eorum etiam, quæ sunt sola
primorum corporum congregatione. Ut enim partes alicujus misti dissimilares adunian-
tur, oportet prius non esse congregatas. An verisimile est, aliquem tam hebe-
tem futurum, qui nesciat, vestem non esse confutam, ut consuatur, lucernam non esse
accen-

accensam, ut accendatur? Quare privationem recte despexit Plato. Nec Veteribus ista subtilitas in mentem venit, quibus illa oppositio principiorum consistebat in substantiarum consensu atque dissensu, qui tantum ratione distinguebatur à rebus ipsis. Proprie tamen ille consensus, vel dissensus, inter principia non reponebatur, quæ illa potius sunt, quæ vere, realiter & intrinsece constituunt corpus. Unde patet, male disputare Aristotelem contra Veteres, tum quod pervertat illorum sententias, tum quod ratio illa, qua pugnat, minus sententiam suam stabiliat, quam Veterum illorum sententiæ ipsius Aristotelis opinionem confirmant, qui clarius, mea sententia, & rectius viderunt, in quo consisteret principiorum contrarietas, quam adeo exaggerat Aristoteles, & velut relum ab ipso hoste petitum, longeminori robore retorquet. Contra illos, qui infinita statuunt principia, hoc argumento pugnat: Quoniam infiniti nulla sit scientia, ac proinde nulla Physica, utpote cujus principia nesciantur. Quod argumentum quidem, si eo sensu capiant veteres, quo proponit Aristoteles, satis stringit. Quid vero, si illi negent, infinita se statuisse? Quid si illi infinitas substantias, ad unum infinitum dissimilare reductas, sciri posse contendant, quod vel ipse Aristoteles concessit, qui nec ipse omnes rerum formas mente comprehendit, sed ad unam reducit. Deinde & querere hic posset nonnemo: An natura, quasi conciliabunda, in universi hujus molitione, hoc sibi proposuerit, nihil sibi esse efficiendum, quod superaret humanam intelligentiam, deliberansque secum, an principia finitis, an infinitis, uteretur, tandem statuerit, infinitum esse amovendum, propterea, quod sciri non possit. Infinita autem forte etiam ipsi non statuerent, quæ nullo comprehensa essent numero, sed, quæ magno & vasto essent numero, quæ proprie non dicenda essent infinita, essent enim terminabilia. Dubitarent etiam aliqui, an absolute ad ista principia redigenda sint corpora naturalia, quæ generatim præscribit Aristoteles, an non quoque specialiora sint principia certarum specierum & certorum corporum. Quæ infinita si quis dixerit, habito ad multitudinem rerum creatarum, & corporum multorum, respectu, non absurdus adeo esset. Quo forte sensu aliqui inter Veteres acceptum voluerunt, cum infinita statuerent principia, quæ quanquam ad generale illam materię & formæ notionem reduci omnia possunt, atque adeo istis conceptis terminis ista infinitas describi, nihil tamen veri huic scientiæ subest, neque est accurata quædam rei cognitio, ut merito usurpes hic illud Poëtæ:

Pergula pictorum; veri nihil, omnia fista.

Quod si etiam ad quaternarium Elementorum omnia reduxeris, nihilo eris sapientior. Nam & hic omnia perplexa & obscura. Neque enim certi esse possumus, qua ratione ad hujus vel illius mixtionem Elementa, aut qua proportionem, misceantur, neque verosimile est, si naturam rerum consulamus, ex Elementorum corpusculis (quorum & numerus ipse disputationi subjacet) πρώταις composita esse mista. Quid enim vetat, naturam in mixtione rerum uti propioribus quibusdam principiis, quam Elementis, in quorum indagatione præ ceteris versari industria Philosophi debebat, neque ista consideratio adeo eliminari, ut quæ vel non deceret Philosophum, vel ob

infinitatem suam excederet intellectum ejus. Si quis in subterraneis corporibus consideret mineralium species pene infinitas, non est verosimile, illas ex Elementis compositas esse à natura, sed à corporibus quibusdam propinquioribus, quæ tamen ad hujus vel illius mineralis compositionem principii se insit habent. Hinc recte à Physicis recentioribus quibusdam, corpora quædam composita habentur, quædam decomposita, id est, quæ è compositis iterum sunt composita, quemadmodum beneficio ignis, per artem, interdum conficere possumus nova aliqua corpora, quæ & ipsa externa facie & modo operandi ab iis differunt, è quibus sunt composita. Ita eodem modo in natura fieri, atque in regno isto subterraneo, valde est verosimile. Quare, qui ista omnia indagare volet, non quidem omnia explorabit, sed tamen fortassis aliqua, atque ex hoc suo examine discet, ad intelligentiam specialissimam Physicam opus sibi esse infinitis, ut ita dicamus, principiis, quæ in ordinem tamen, per Analogismum ingenii institutum, reduci possunt. Atque ista causa est, quod rerum naturam in ipso fundo suo occupare nonnulli maluerint, ferro & igne eam aggressi, quam, generalibus quibusdam conceptibus freti, à præconceptis quibusdam opinionibus rerum naturalium veritate fraudari.

- 9 Aristoteli principia generationis tria constituuntur, *materia, forma & privatio*, de quibus omnia confusa sunt & intricatissima, totque hic sunt spinosæ Scholasticorum difficultates, ut cerebrum prius ruperis, quam monstruosos istos animo conceptus comprehendas, quos ubi omnes ad vivum secueris, & in omnes partes verfaris, nihil adeo colliges, quod satisfacere animo possit. De prima materia, Dii boni! quam sunt mirabiles sententiæ, *quas non sani esse hominis, non sanus juret Orestes*, quod è fluctuatione Interpretum facile deprehendas. Materia prima Aristoteli est & non est, Entes larva & simulachrum, nihil actu, omnia potestate, formarum omnium avida, nullius tenax, generationis & corruptionis subiectum, cum ipsa sit ingenerabilis & incorruptibilis. Atque istæ materiæ primæ descriptiones, velut laceræ quædam Hippolyti membra, undique ex Aristotelis textibus colliguntur, nullo enim in loco integram ejus definitionem proposuit, quam fortassis nec ipse dare potuit, nec alii daturi sunt. Aliquando eam definit primum potentia corpus sensibile, interdum illam non omnimodo forma constitutam, sed etiam nullo Entis genere conclusam exhibet, adeo, ut neque sit quid, hoc est, substantia, neque quantum, neque quale, neque quicquam eorum, quibus Ens determinatur. In Physicis ita definit: *Subiectum uniuscujusque, ex quo fit aliquid, cum insit, non secundum accidens*; quæ verba *ex quo insit*, quid sibi velint, non satis patet, nisi forte eam ob causam sunt adjecta, ut distingueret à materia transiente, ut est vinum respectu acceti. Addit, *non secundum accidens*, ut ostendat, ex materia & forma unum per se, hoc est, unius essentiae corpus, non aggregatum quoddam per accidens, constatum. Interpretes Aristotelici novos hic nodos nectunt, & Thomistæ quidem materiam ita esse puram potentiam existimant, ut omnis omnino actus & existentiae sit expers. Alii negant, materiam omni actu, saltem Metaphysico, sive Existentia, esse destitutam. Quæ omnia si quis inter se contulerit, nihil

tot subtilitatibus subesse deprehendit, quam conceptum aliquem materiæ, qui merum sit aliquod Ens rationis, nec amplius quicquam inferat, quam summa illa rerum genera, quæ Dialecticis statuuntur, quæ non sunt nisi conceptus de rebus, cum in finem adornati, ut sub eorum classibus res distingui, & in ordinem redigi possint. Quæ si quis pro principiis rerum habiturus esset, is certe nihil diceret, ut sane ex tot subtilibus de materia & forma disputationibus nihil firmi solidique possit demonstrari. Ex hac perplexa Aristotelis, de materia prima, sententia aliqui existimarunt, Aristotelem per materiam primam intelligere Deum. Scholastici quidem persuadere nobis volunt, quod Aristoteles materiæ primæ creationem ex nihilo agnovit. Sed certum est, Aristotelem illam, non coeternam tantum Deo, sed increatam etiam statuisse; ac Scholastici quidem ex Aristotele voluerunt reddere Christianum. Ex Aristotele tamen non patet, illum materiam primam pro Deo habuisse. Quamquam enim de illa occurrant apud Aristotelem prædicata ingenerabilitatis & incorruptibilitatis: tamen alterum ille agnoscit principium incorporeum, activum, formosum, consilii plenum, fontem boni, atque ira duo statuit principia æterna, quorum unum, quod modo nominavi, Dei nomine vocatur, alterum illa materia prima est, principium scil. corporeum, passivum, informe, brutum. Satis itaque ex eo patet, non eam fuisse mentem Aristotelis; quamquam etiam non determinet, quid sit ista materia sua prima. Nam, si materiam chaoticam intelligat, non certe conveniunt illi prædicata ista, alias sibi contraria. Nec video, qua ratione tunc Subjectum generationis dici possit. Qui *Metaphysicas contemplationes* scripsit, HENRICUS MOHR, Anglus, totus illo libro in eo est, ut demonstraret, esse aliquod in natura immobile, quod non corpus sit, & tamen extensum, quoniam extensio ejus animadverti possit, saltem in iis partibus, quibus non continentur ab eo distinctæ. Illud à materia mobili distinguit, atque adeo putat, rem esse spiritalem, si non ipsum Deum. Hanc tamen non esse materiam primam Aristotelicam, nec subtilem Cartesianam, contendit, sed aliquod à materia distinctum principium immateriale, imo ipsum Deum, quod nescio, quomodo auribus Christianorum insolens est & durum. Id autem miror, quod corporis notionem huc excludat, cum tamen extensum agnoscat. Sed is, ut ex libro ejus *de immortalitate animæ* patet, nec extensionem spiritibus negat, quos eadem ratione etiam corpora, cum Tertulliano, poterat dixisse, & cum populari suo, Hobbesio. Ille vero materiam primam describit per Physicarum Monadum, (i. e. particularum, adeo minutarum, ut ulterius dividi non possint, vel in partes discerni) congeries homogeneas, quæ se invicem penetrare non possunt, nec suapte natura coherere, quæque quantumvis contiguæ sint, sint tamen actu solutæ, & quamquam moveri queunt, quiescentes sunt nihilominus & immotæ. Hæc ejus materia prima nihil differt ab Atomis Epicureis, & quodammodo etiam cum Aristotelica convenit, quam licet ille genus generalissimum omnium rerum corporearum potius, quam veram ac realem materiam, existimet, non male tamen possunt prædicata illa Aristotelis etiam in hanc conferri. Eo tamen maxime differunt, quod materiam suam primam mobilem faciat,

cum contra faciat Aristoteles. Illud infinitum vero extensum immobile facit, unde jam velim explicet nobis, à quo principio motus communicetur materiæ; illud enim infinitum extensum immobile est, ac proinde movendi vim non habet. Mea quidem sententia materia prima Peripatetica, ut nudum aliquod signum & chimæra, ejiciatur è Phycis. Quæ enim necessitas nos cogit, aliam fingere materiam primam, quam Elementa, ut si quæ sint alia corpora simplicia, in qua ultimo mixta resolvuntur, cum ex iis cuncta prodierint. Nam, si quis de corporibus simplicibus querere velit, è qua materia illa sint composita, inutiliter queret. In mixto corpore tantum queritur illa proportio materiæ & formæ, in simplici vero Elemento nihil materiæ aut formæ locum obtinebit, cum illius partes omnes homogeneæ. Quis in materiam & formam eas secabit? quis demonstrabit? cogitatione cum Aristotele quidem complecti possumus materiam aliquam communem, Protei instar in omnes naturas versatilem, sed illa nullo modo explicari potest aut concipi. Et quid opus est, materiam istam communem fingere, cum Elementa possint esse prima corpora, ac primo ira creata, ut non statim ad materiam aliquam, vel formam generaliore, nobis abeundum sit, ac debet sane terminus quidam esse inter conceptus & res. Iste est ingenii humani morbus, ut nunquam possit subsistere. Ubi in prima incidit, priora illis, si non invenit, fingit, cum necessario in aliquo subsistendum sit, nisi velimus abire extra naturam sensibilem, super quam tamen fundanda sunt naturæ principia. Ex hac tamen communitate & universitate materiæ, quæ in natura non reperitur, sed in ingenio tantum Aristotelis sita est, multa sequuta sunt per totam Philosophiam Aristotelis paradoxa, quæ, si absque hac materia prima essent, facile ruerent, ac ruunt etiam facile, quandoquidem ejus nulla certa est demonstratio. Huic doctrinæ superstructa est illa Elementorum transmutatio; magnum doctrinæ Peripateticæ principium, super quo multa etiam alia fundantur. At ista Elementorum transmutatio, nec re ipsa demonstrabilis est, nec habet in natura fundamentum, ideoque omnia illa, quæ huic doctrinæ superstruuntur, sublesta sunt & infirma. De quibus omnibus hoc in loco, ubi generalia tantum persequimur, differendi locus non est.

¶ Qui diversitatem doctrinæ Peripateticæ & Platonice quasi compendio nosse cupit, legat Autores, quos supra nominavimus, qui de differentia Philosophiæ Aristotelicæ & Platonice scripserunt, aut conciliare utriusque sententiam laborarunt. Gabr. Buratellus, in *conciliatione plurimarum Controversiarum Aristotelis cum Platone*, potissimas ejus controversias, per theses & antitheses proponit. Indicalum eorum, in quibus differunt Aristoteles & Plato, texuit etiam Sorcellus in *Scientia sua Universalis, capite de iis, qui contra Aristotelem scripserunt*. Inter eos, qui contra Aristotelem scripserunt, ex Ecclesiæ Patribus antiquis, est S. Justinus, Philosophus & Martyr, qui ex *Apologia, pro Christianis* scripta, satis celebris & notus est. Is scilicet partem aliquam religionis interpretatus est, impugnare Philosophiam Aristotelis, quam, ut profanam, & errorum ac hæresium promiscuam, à Christianis hominibus rejiciendam esse vult. Ac primo quidem incertitudinem principiorum Physicorum, non Aristotelis tantum, sed

sed & reliquorum Philosophorum, ob oculos ponit. Quo argumento persuadere vult, ut potius amplectamur, quæ de re Physica in S. literis docemur, quam quæ à Philosophis, ac imprimis ab Aristotele, docentur, sibi repugnantia, falsa & sophistica. Pergit & inde ad reliqua ejus principia & dogmata, eaque doctè satis, & philosophicis etiam argumentis, refutat, ut proinde, qui nuper admodum contra Aristotelem scripserunt, falso sibi gloriam novationis illius vindicent. Apud Justinum enim jam tum potissimum philosophica illa dogmata examinata sunt, ac prolixè disputata. E recentioribus multi extiterunt, qui Aristotelis doctrinam factò agmine impugnarunt, de quibus *Capp. seqq.* videbimus.

CAP. XIII.

DE RECENTIORIBUS IN DOCTRINA PHYSICA
NOVATORIBUS, QUI AB ARISTOTELE DIVORTIUM FECERUNT, ET
PRIMO QUIDEM DE BERNHARDINO TELESIO, EJUSQUE
PRINCIPIIS.

§. I. *Philosophia Aristotelica Naturalis a quo sequenti Monarchia, & per Æg. Romanum, aliosque Scholasticos, corruptela. 2. Primus eam inter recentiores impugnavit, ac Parmenidis vicissim Physicam, duoque principia, ignem & terram, in lucem revocavit, Bernhardinus Telesius, modestè tamen imperfectionem speculationum suarum confessus. Verulamii de illo, ejusque navis, judicium. 3. Antagonistam Telesius habuit Martum, hyperbysen autem adversus hunc Thom. Campanellam. 4. Dogmatum Telesii de duobus principijs, calore, sive igne, calo, & frigore, terræ proprio, materiaque, quam, velut tertium, his adjungit, qualitibus item horum ac missionibus, indeque derivandis omnibus naturæ operationibus ac phenomenis, recensio prolixior, cui subinde Verulamii ac Autoris de iis judicia insperguntur. 5. Censura Generalis de principiorum naturalium fabricatoribus, defectibus illorum ac vitiiis, horumque causis, & principiorum verorum inventionis difficultate pene insuperabili. 6. Censura & refutatio specialis principiorum Physicorum Telesii, cui laus ejus & errorum excusatio subiungitur, adjectis Aristotelis & Cartesii de verorum naturæ principiorum impervestigabilitate confessionibus.*

Recpta fuit Peripatetica Philosophia, pene sola & unica, per universi orbis Academiæ, tanta quidem superstitione, ut piaculo simile haberetur, vel latum unguem ab illa discessisse. Quamquam tamen & illi, qui se Peripateticos jactabant, ipsi nesciebant interdum veras Aristotelis sententias, aut, velut ænigmata aliqua, ex suo ingenio explicabant, omniaque incrustabant ineptis questionibus & vitilitigiis, quæ plena manu spargebant Scholastici, subtiles quidem rerum notionalium speculatores, sed revera solidæ Philosophiæ, præcipue naturalis, corruptores.

ruptores. Non potui sæpe sine risu legere, quæ Ægidius Romanus, inter Scholasticos illos non è postremis, in doctrina physica sua molitur: Deus bone! quot hic de materia prima, formis & privatione futilis & inanes leguntur controversiæ, in quibus adeo sudat ille homo, *diruit, ædificat, mutat quadrata rotundâ*, ut, in ista rerum & cogitationum perplexitate, quid sibi velit, non capias. Illi tamen homines tum temporis triumphos ducebant, & mire sibi placebant Philosophia hac imaginaria. Quare cum literarum lux affulgeret, paulatim imminuta est horum hominum autoritas, atque isto opinionum regno sunt dejecti, quanquam Aristotelis tamen nomen venerabile semper fuit.

2. Tandem etiam ejus doctrina à nonnullis in dubium vocata est, atque inter illos, qui Philosophiam ejus naturalem impugnaverunt, primo loco memorandus est BERNHARDINUS TELESIIUS, (aa) Consentinus Italus, cujus extat *de rerum natura, juxta principia propria, Commentarius*, distinctus, qui prodiit Neapoli in folio, anno 1587. Laudari hic Autor vel eam ob causam potest, quod primus ausus fuerit lacertos erigere adversus homines illos, qui uni Aristoteli omnia tribuebant, atque nihil alios sapere credebant. Sequutus est vero, ut omnes Novatores, sententiam aliquam veterem, quam assumpsit, & ratiociniis suis firmavit quasi & fundavit adversus Aristotelem. Nihil enim ab istis Novatoribus dictum est, aut operosis etiam Commentariis inculcatum, quod non alicui veterum in mentem venerit, quorum licet Systemata integra non habeamus, quæ ab iis suo tempore concepta fuisse, & in Scholis inculcata, credibile est, fragmenta tamen aliqua nobis servarunt, tum Laërtius, tum Plutarchus, è quibus sagacitas ingenii, per combinationes rerum, & progressum mentis ab universalibus ad specialia, facile potuit novum aliquid Systema conficere. Noster Telesius Parmenidis sententiam sequutus est. Is scilicet duo principia rerum statuerebat, ignem sive cælum, & terram. Solem & sidera verum ignem esse assererat, eumque purum & limpidum, non degenerem istum, qualis apud nos est. Ceterum principiorum ejus perexigua est memoria, nisi forte in libello illo, quem Plutarchus *de primo frigido* conscripsit, aliqua Philosophiæ ejus continentur, quæ forte ab homine Scholæ Parmenidis additæ exscripsit Plutarchus. Nam, ut recte judicat Verulamius, acutiora in isto libro & firmiora habentur, quam solent esse istius Autoris, qui ea vulgavit, atque iis excitatum putat idem Autor Telesium, ut ea studiose arripcret, & strenue persequeretur, in suis *de natura rerum* Commentariis. Eum tamen Autorem, judicat, destruendo, quam austruendo, esse meliorem. Multis enim dubiis adeo se involvit, ut expedire sese non possit. Estque inter illos, judice Verulamio, qui, cum prius opinantur, quam experiuntur, ubi ad res particulares ventum est, ingenio & rebus abutuntur, atque tam ingenium, quam res, misere lacerant & torquent. Quare & ipse Telesius, quasi desperabundus, hanc imperfectionem suorum principiorum testatur, ac voto præterea ulteriorem culturam expetit. In modis rerum, &

gene-

(aa) De Bernhardino Telesio, ejusque Hypothesibus Physicis confer *Tomus hujus Secundi Lib. I. cap. 15. §. 2.*

generationibus earum, & mitionibus, multa esse obscura; fatetur, ac minime inquirenda, quæque homini nulla innotescere queat ratione. *Utinam*, inquit, *id otio fruens, & perspicaciori ingenio pradii, & quibus in summa tranquillitate rerum naturam perscrutari licuerit, assequantur, ut homines non omnium modo scientes, sed omnium fere potentes, fiant.* Qua ingenua sua confessione laudandus est Vir doctissimus, præ illis, qui omnino impossibile statuunt, ut id assequantur homines, quod ipsi principiis suis assequi non potuerunt.

Adversus illum scripsit librum, undecim annorum labore confectum, *Mariba*, 3
 teste Erythræo, *Pinacotheca I. Imagine 21.* Quem undecim mensium scripto refutavit Thomas Campanella, acerrimus Telesii propugnator, ut testatur Erythræus, *ead. loco.* Telesii, inquit ille, *nomine audito, ejus Philosophi librum, intra paucos dies decoravit, ejusque philosophandi rationem penitus perspexit atque probavit. Nec mora, undecim mensibus ad Mariba librum, undecim annorum labore studioque contra Telesium exaratum, rescripsit.* Qui libri an lucem publicam aspexerint, me equidem laret, Neque enim quicquam ejus rei mihi cognitum est. Si in lucem prodiiissent, multa utique præclara ex ea velitatione discere poteramus. Subtile enim admodum est Campanellæ ingenium, atque amplissime per omnia scientiarum latibula extensum, de quo speciatim nobis dicendum erit.

Nunc ad Telesium redimus, ejusque principia breviter atque summatim recens- 4
 bebimus. Primas constituit formas & substantias, quæ tamen incorporeæ sint, calorem & frigus, quibus corpus tamen largiatur materia, quæ utriusque naturæ ex æquo sit susceptiva, ac omnis actionis experts. Lucem vocat calorem dissipatum, quæ iterum possit per constipationem sui fieri sensibilis, opacitatem vocat destitutionem & confusionem naturæ radiantis ex frigore. Rarum & densum quasi caloris & frigoris texturæ illi sunt, à calore raritas, à frigore densitas. Hinc vel proclivitas ad motum, vel ad quietem. Duobus itaque his principiis sociat quasi quædam naturas, priori calidum, lucidum, rarum, mobile, alteri oppositas, frigidum, opacum, densum, immobile. Naturas primi ordinis (caloris scil.) eminenter tales, ponit in sole, cœlo & sideribus. Naturas alterius principii in terra. Cœlum enim est è summo calore, materia rarissima & lucidissima, illi confectum: terra ex frigore quasi constipata atque condensata. In cœlo dominari caloris naturam ait integram, & ab omni insultu principii contrarii liberam; quanquam secundum magis & minus variat: corpora enim stellata intensius calere, inter stellaria remissius; ipsas etiam stellas aliis alias esse ardentiores, citra tamen frigidi receptionem; recipere enim diversitatem naturæ, non contrarietatem, de quo judicium ferri non possit ex igne nostro communi. Cœlo competere quoque luciditatem, itidem secundum magis & minus, alias enim cœli partes lucidiores esse aliis; etiam stellas, quod viæ lacteæ exemplo confirmat. Cœlum quoque habere substantiam tenuem & raram, sed tamen alia parte materiæ magis explicatam, alia minus explicatam, fortiri. Cœlo motum esse proprium, circularem naturam quidem suam, sed qui tamen etiam ab isto ordine nonnunquam divertat.

Nam

Nam vel latrone, vel incitatione, vel obliquitate, differre, ut sit vel celerior, vel tardior, vel spiralis, ex quo motu postea, accessionis scil. solis & recessionis, causas generationis & corruptionis deducit. Ex opposito terræ quoque portionem illam frigidam intemperatam atque integram adscribit, quæ nunquam penetret ad sedem caloris cœli; in ejus vero superficie, quæ quasi cortex vel crusta terræ est, generationis lilum fundum ponit, in quo velut extremo, concurrant quasi & confligant geminæ istæ naturæ, unde ex subactione materiæ fiant ista corpora, quæ fieri videmus, ita, ut singula, sive illa sint vegetabilia, sive mineralia, aliquid in se cœli vel caloris, recipiant, cœlum contra aliquid frigidi, è quorum subactione mutua tandem corpus aliquod concreseat; cum pura ista elementa caloris in summa cœli parte, frigidi in ipso centro terræ, conserventur. Atque sic quasi in regni sui inferioribus secunda pace fruuntur, cum circa fines perpetuum bellum sit, atque ex eo, prout victoria cesserit, corpora fiunt, in quibus vel frigus dominatur, vel calor. Ex pacto enim, & æquali aliquo foedere, nihil fieri statuit. Sed imbellius principium necessario servit, validius prædominatur. Ubi tamen aliquid etiam dotis & facultatis tribuere materiæ videtur Telesius, quanquam titubanter id faciat, & cum hæcificatione. Ulterius modum tradit Telesius, quomodo ex ista lucta tam fecunda generatio fieri possit; quem ut definiat, primum causas ponit, quare terra jamdudum à sole destructa non sit, vel destructa non possit, cum unum quodque principium semper sibi simile laboret reddere alterum, sol, quantum in se est, terram laboret convertere in solem; ac terra vice versa solem in terram. Causas itaque impediētes hujus mutationis reponit, 1. in distantia, 2. declinatione radiorum solis à perpendiculari. 3. Obliquitate motus solis per zodiacum. 4. Celeritate motus solaris. 5. Contiguitate corporum inter solem & terram, quibus intermediantibus quasi franguntur & fatigantur caloris vires. Ex istis causis varias sortitur operationes calor, vehementer inæquales, & diversas, & perplexas. Fit autem ista operatio, vel per vim caloris, vel per dispositionem materiæ, vel per modum subactionis, quæ tria, inter se connexa, sibi ipsis quasi concause sunt. Calor differt vi, copia, mora, medio, successione. Successio variatur accedentia, recedentia, intentione, remissione, saltu, gradu, reditu, vel repetitione, per majora aut minora intervalla. Prout itaque calores variant, ita etiam operantur. Ipsi quoque calores inter se, prout gradu differunt, majores minores absorbent; qui aliquid cum frigore commune habere videntur, aut cum ipso conspirare. Copia caloris demonstrari potest, vel in multiplicatione radiorum solis, vel in perpendicularitate. Mora quoque caloris quantum efficiat, diversitas climatum ostendit, in quibus mora rependit calorem, quem alia parte perpendicularitas efficiebat. Medii singularis efficacia est in deferendo calore, unde tot tempestates oriuntur, tot aëris dispositiones sunt, vel salubres, vel noxiæ. Ipsa caloris successio, per motum solis, tot generationum causa est illi. Absque ea enim si esset, non posset tanta esse rerum varietas & vicissitudo. Per eam enim corpus solis se omnibus terræ partibus accommodat, & vicissitudine illa efficit, ut nulla ejus pars calore careat, quod Aristoteles quo-

quoque vidit, qui generationem & corruptionem rerum viæ obliquæ solis tribuit. In eo tamen reprehenditur à Teleſio, quod generationem ſeorſim accidentiæ, corruptionem recedentiæ tribuat, cum utramque utrique conjunctim tribuere debuiffet. Nam, ut accidentia ſolis quædam generat, ita viciffim quædam corrumpit, quemadmodum & recedentia ſolis facit.

Hujus effigiem quandam & imaginem in igne noſtro habemus, inter quos calores nulla *ερεσπονετα* eſt, niſi quod miniſterio noſtro gradus illi produci non poſſint, aut caloris iſtius viciffitudines ita temperari, quemadmodum ſolaris calor circa terræ corpus diſpenſatur. Contraria principii, frigidi ſcil., nulla eſt accurata apud hunc Autorem diſpenſatio, niſi forte ea, quæ de materiæ diſpoſitione dixerat, eo referri velit. Sed tamen diſtincta hæc conſiderandi ratio eſt. Diſtincta enim eſt natura materiæ, & illi, quaſi tertium aliquod principium, prioribus additur. Quare in eo ſupplet hic Verulamius Autoris Philoſophiam, & oſtendit, quid de frigidi natura dicere ſpeciatiim potuiſſet, atque ex ea principiis ſuis accommodare. De materia vero non ſatis certum eſt, an non dotes aliquas Autor illi adſcribat. Quantum enim ex ejus aſſertis patet, non mere paſſive ſe habet materia, ſed aliquid conſert ad conſtitutionem corporis operandam. Qualitates vero generales materiæ Teleſio in eo conſiſtunt, ut actionem caloris promoveat, impediatur, mutetur. Differentias autem conſtituit quadruplices. Prima eſt ex calore præinexiſtente, aut non præinexiſtente. Exiſtimat enim Teleſius, nullum eſſe corpus, cui non inſit aliquid caloris, qui ab adventu calore ad actiones ſuas peragendas excitetur ſuo iſto modulo; quare quemadmodum, vel major, vel minor, ille calor eſt, eo tardior vel celerior eſt caloris externi conceptus. Secunda differentia eſt ex copia vel paucitate materiæ; ſi enim denſa fuerit, caloris vires augentur & intenduntur, ſi laxior, diſperguntur. Tertia differentia ſumitur ex ſubactione materiæ, quæ ſecundum gradus ſuos multiplex eſt. Hos gradus conſtituit: Primo lentorem, quem vocat materiæ diſpoſitionem, qua illa compreſſionis & extensionis patiens, fluxibilis ac ductibilis eſt, ac majorem violentiam ſuſtinere apta. Secundus illi gradus eſt mollities, cum corpus levi etiam impuſſioni cedit. Tertius illi gradus eſt viſcoſitas, ſ. tenacitas, quæ principium quoddam floris eſt. Quartus gradus eſt ipſe fluor, quando facile movetur corpus, atque ægre definitur & conſiſtit. Quintus gradus eſt vapor, cum corpus attenuatur in intaſtile. Sextus gradus eſt halitus, qui vapor magis eſt attenuatus. Septimus ær ipſe eſt, quem calore nativo præditum eſſe, ſtatuit Teleſius. Quarta differentiæ ratio eſt ex clauſura vel apertura corporis ſubacti; aliter enim calor in compacta, aliter in poroſa corpora, operatur. Hic vero ſatagit Teleſius, ut omnia principiis ſuis accommodet, ut expediat modum divortii & ſeparationis qualitatum ſuarum primarum connaturalium, caloris, lucis, tenuitytis & mobilitatis, & quaternionis oppoſitiæ, prout corporibus accidunt. Aliqua enim corpora ſunt calida, & tamen denſa, quieta, nigra. Aliqua ita permutant has naturas, ut, quomodo expediri iſta poſſint, non facile invenias. Hac in parte infelices fuiſſe Teleſii conatus, tum Verulamius ait, tum ipſe

Autor fatetur iis verbis, quæ supra adduximus. Porro subactionis modus triplici dogmate Telestii absolvitur. Primum est, quod omnis effectus in corpore naturali victoria & prædominantia constituitur, non vero æquali potentia. Secundum est, quod calor actione propria corpora semper veritat in Ens humidum. Calori enim non siccitatem adscribit Telestius, sed humiditatem, quare per illum flamma est omnium humidissima, quod facillime cedat, & ægre consistat. Itaque, ait, calorem humidum perpetuo allicere, depascere, extendere: contra frigus agere omnia in siccitatem, concretionem, duritiem. Quam ob causam succenset Aristoteli, quod non recte siccitatem cum calore copulaverit. Quod vero interdum desiccantur corpora per calorem, id fieri, dicit Telestius, per accidens, in corpore scil. dissimilari, partibus, partim tenuibus, partim crassis, constante, cliciendo per attenuationem primo partes tenuiores, unde crassiores se constringant, quæ tamen & ipsæ in humidum cedant, si violentiori igne urgeantur, quod exemplo laterum probat, quorum partes tenuiores primum per ignem attenuantur & ejiciantur; si vero fortior calor accesserit, latericia substantia in vitrum tandem abeat, quod absque fluore confici non potest. Tertium dogma perspicue distinguit subactionis modum, qui duplex est, vel rejiciendo, vel vertendo, quando scil. calidum & frigidum magna mole concurrunt, tum sequitur ejectionis (Entia enim loco moventur & impelluntur,) ubi vero minori quantitate res geritur, tum sequitur versio: tum enim interimuntur Entia, & naturam potius, quam locum, mutant. Hujus rei exemplum exhibet in regionibus aëris superioribus, qui frigidiores reperiuntur, quam sunt illæ, quæ terræ propiores. In illis enim locis, ubi ad sedem primi calidi propius perventum est, calorem, se colligentem, universam frigoris vim simul ejicere & detrudere, ait, unde & similiter vice versa in terra fieri possit, quod calores vehementiores in profundo ejus sint, quam in superficie. Alter ejus canon est, quod in aperto sequitur ejectionis, in clauso versio, quod probat exemplo vasorum occlusorum, in quibus emissio corporis attenuati, sive spiritus, impedita, isque retrusus, corpora per fermentationem alterat. Quod idem etiam fit, si corpus adeo compactum est, ut egredi spiritus non possit. Atque ista fere sunt, quæ Telestio circa rerum principia visa sunt, quæ cum Parmenidis principiis fortasse conveniunt, nisi quod Telestius illis materiam addidit, in qua quanquam Verulamius eum Peripateticis notionibus depravatum esse ostendit, tamen; ut mihi videtur, rem aliter expedire non potuit. Nec enim video, quomodo se explicaret Telestius suis principiis, nisi & materiam agnosceret, quæ quidem frigido suo adeo implicata est, ut separari ab invicem non possint. Neque enim, quid frigidum sit, extra materiam demonstrare potest Telestius, neque etiam ipsam materiam ita distinctam explicare novit, nisi ex illis affectionibus, quæ consequuntur materiam, lentore, viscositate, duritie, mollicie, & similibus.

5 Quod Verulamii judicium attinet, is quidem magnificat ingenium hujus viri, ut certe absque ingenio confici non potest, quæ de objecto aliquo quasi recens formatur disciplina, ita enim recto vocari potest. Nam à tot seculis regnaverat Philosophia,

sophia, vel Peripatetica, vel Platonica, à cujus principiis cum diversum Systema meditaretur Telestus, in omnes partes versare debuit oculos, ne principia, semel ab ipso posita, fallerent. Sed & in eundem is lapidem impegit, in quem pene omnes, Ple-rique enim primo ponunt principia, atque ut illorum principiorum jacturam non faciant, eaque vera esse ostendant; non ingenium rebus, sed res ingenio, accommodant, cum potius contraria ratione agendum esset. Id vero, ut recte fiat, præstari humano ingenio, ob infinitatem rerum, vix potest. Quanquam proficere aliquo modo possimus, si illa experiundi cura inter multos dividatur, quæ & ipsa res non pauca habet obstacula. Præterea cum dupliciter considerari universa rerum natura possit, vel quatenus Systemate aliquo est ordinata, suisque connexa globis ex orbibus, tanquam partibus, & hujus globi terraquei massis majoribus, vel quatenus species aliqua corporum naturalium producantur, in quibus tam pene Physicorum opera versatur, cum consideratio hujus universi Systematica, & affectiones istæ, quæ universo huic, ob Systematicam compositionem, insunt, comprehendi humano ingenio ægre possint, omnis eorum industria circa minuta ista occupatur. Et, si vel maxime eorum aliquam habeamus notitiam, particularis illa tantum erit, ac nullis adeo certis principiis fundata, quæ tamen nemo non est, qui jactet, ideoque ingenio nostro succurrimus imbecillitati nostræ, & hoc quasi fucò & palpo nobis blandimur, quasi certa quedam & universalia principia in solido locaverimus, cum illa speciem quidem veri habeant, sola tamen humani ingenii, ac notionum inde dependentium, norma exigantur. Quam mirum non est falli, cum & ipsi sensus nostri sæpe fallantur. Sed de his frustra forte instituitur querela, cum veteres istæ nanæ sint, & ab omnibus decantatæ. Est tamen earum ratio habenda iis, qui adeo glorioso animo Mathematicam totius Physices eruditionem jactant. Quare, ut pene omnes, ita & Telestus, in hoc vitium incidit. Omnes, qui secundum sensum solum philosophantur, materiæ æternitatem asserunt. Tria videntur esse dogmata, quæ ex fide nobis constant: Primum, materia creata ex nihilo; hic stupet & horret omnis sensus & intellectus: Secundum,eductio Systematis per verbum omnipotentia. Qui enim secundum sensum philosophantur, statuunt ex potentia materiæ omnia fuisse in Schematismos illos reducta; Tertium, quod Schematismus ille, ante lapsum Adami, fuerit optimus. Sed Philosophiæ illæ vulgares ad nullum horum ascendunt. Hæc quoniam magna fundamenta sunt, necesse est, illum, qui istuc non respicit, in multis aliter sentire. Et, si vel extra revelationis principium consideretur hoc universum, quis animo comprehendere potest, quinam post multos seculorum decursus futuri sint universi hujus Schematismi. Aliqua Platoniorum & Stoicorum ea in re cura fuit, sed omnia mira caligine sunt involuta, & potius in conceptibus quibusdam inanibus hic indulgetur, cum certi nihil determinari possit. In principiis Philosophiæ naturalis id cavendum imprimis est, ne ex non Entibus Entia faciamus, aut ex non principiis principia. Abstracta itaque, & universales quidam conceptus non sunt Entia ac proinde non sunt principia. Tum & Entia corruptibilia non possunt principii locum obtinere; quare

cum tot sint rerum corruptiones & alterationes, necessarium est, ut unum aliquod sit immutabile & immobile, ac velut centrum aliquod, quod vel potentiale aliquid est, vel minimum. At potentiale esse non potest, id enim actu ipso non est, nec potest esse unum respectu omnium illorum corporum, quæ in actum deducuntur. Præterea etiam nihil ponit realitatis, ut principii locum tenere possit, cui quis secure possit superstruere. Ergo natura ipsa nos compellit ad minimum, quod revera esse in natura videmus, cum cetera tantum sint ingenio conficta, atque illud potentiale, de quo loquebamur, idem sit abstractum, ut quod actum. omnem negat, potentiam omnem continet. In minimo itaque sensui acquiescendum est, nisi quis forte nulla principia velit, sed unum corpus alteri principium esse statuatur, legem vero. atque ordinem mutationis tantum constantia esse & æterna. Quam sententiam Verulamius meliorem dicit, quam eam, quæ principiis abstractis nititur, quæ æterna statuunt homines, cum sint tantum phantastica, & ab ingenio humano conficta. Eo enim modo dicit, exitum tamen aliquem earum rerum esse, ut res ita ferantur in circulum, atque in orbem mutantur. Cum in principiis notionalibus, tanquam in perpetuo labyrintho, semper occasio nos aliosque vexandi & fallendi subministratur. Quæ sententia Verulamii, quanquam non spernenda sit, vereor tamen, ne illa abutantur Sceptici, qui fortuitam omnium rerum generationem & constitutionem, ut fundamentum, subternere solent nefariis hypothesebus; facile enim ex supposita ista sententia, etiam constans ille ordo, quem hic principiorum permutatio sociaverat Verulamius, labefacteretur.

- 6 Sed ad Telesium nostrum redeamus. Is certamen principiorum suorum tot varietati rerum procreandæ instituit, quæ quidem concertatio non æquis partibus videtur esse disposita. Nam certe inter cælum & terram non est ista proportio æqualis, quanquam terra compactum corpus sit, cælum extensum. Illa extensio infinitis modis superat massam terræ compactam, quæ ne punctum quidem implet comparata immensis cælorum orbibus. Quis etiam certa nobis fide tradet, omnem materiam solidam fuisse in unicum corpus terræ compactam. Nam, quæ nobis vicina est, luna, quasi altera quædam terra est, & corpus opacum, ut oculis, perspicillo armatis, deprehendi potest. Quid jam de ceteris cæli orbibus pronunciandum est, qui, ut à visu nostro distant longissime, ita eorum vel tenuitas, vel opacitas, dijudicari nequit. Neque dicam, esse multos in hoc expanso globos, qui videri nequeunt, & generari interdum novos, non in sublunari tantum regione, sed etiam extra orbem Planetarium. Ut itaque ex eo satis pateat, frustra esse Telesium, in unicum terræ corpus omnem massam solidam compingentem; ne dicam de ipso sole, *diaphanum* esse nobis, nemo temere affirmabit, suntque hodie, qui serio istam sententiam tuentur, corpus solare constare materia tenacissima & compactissima, à perpetuo igne subacta, & ut Chymicorum more loquar, fixa. Adduxerunt Telesium in has sententias præconceptæ opiniones, è Peripateticis, vel aliis, haustæ, de mira cælestium corporum subtilitate, calore & quinta quadam essentia, à corporum mistorum, elementarium natura exaltata & abstracta; quod tamen non nisi ex ingenio nostro dependet, qui omnia

omnia alia nobis imaginamur, quam illic revera sunt. Quid enim de natura horum corporum pronunciemus, qui neque motum, neque ordinationem mutuam apprehendimus, quod tamen oculorum est, ut testantur varia illa à multis confecta Systemata. Præterea, si, ex Telestii sententia, totum cælum, cum omnibus illis sideribus, igneum esset, mirum, quod ex tot ignium constipatione jamdudum hæc terra flammis non sit absorpta, & in istud humidum suum, flammam scil. redacta, ad quod, quantum in se est, ignis reducere laborat contrarium principium. Nisi Telestio his hypothesebus, succurramus Jordani Bruni sententiæ, quæ etiam nonnullis aliis placuit, multos soles, multas terras, statuentis, ita, ut ista concreatio calidi & frigidi, & corporum exinde resultantium productio, intra orbem planetarium compingatur. Sed tum in heterodoxas facile sententias delabemur, neque tamen secure & certe satis de eo quicquam definiri potest. Neque recte mensuram iniisse videtur Telestius, cum poneret frontibus adversis pugnancia principia, cælum & terram: illud *πρῶτον δεικνὺν* caloris, vel ipsum potius ignem; hoc *πρῶτον δεικνὺν* frigidi, ratione ipsius pugne mutue, unde illa corporum diversitas oritur. Oporteret enim tela utrinque perungere & ferire scopos suos; quod de sole quidem verum est, ac reliquis corporibus cælestibus, quorum efficacia ad intima terræ penetrat; quanquam etiam multi sint, qui præfracte id negent. An vero terra vires suas usque ad solem & reliqua corpora cælestia pertendat, de eo magna dubitandi ratio est. Videre itaque hinc licet, quam inæqualibus armis, & Telestii sententia, in hoc naturæ campo, pugnetur, imo ne quidem pugnetur, cum arma ipsa eminus subsistant. At vero in ipsis etiam principiis calidi & frigidi quomodo acquiescere quis possit, non video, cum & illa sola non sufficiant; sunt enim in natura nonnullæ actiones & effectus, quæ ad calorem & frigus reduci non possunt. Nam quod Telestius ait de materia, quod fervet se & sustineat, & potius ad rationem quanti, quam ad formam & actionem pertineat, atque adeo eam neque calori, neque frigori, deputer, eo ostendit, aliquid etiam virtutis inesse materiæ, qua ejus destruitibilitas impeditur, quaque renititur operationi caloris contrariæ. Ut igitur immerito ex agentium numero excludatur, utque plus pene agat, quam ipsa ejus agentia, atque, ut Verulamius loquitur, ex hypothesi Telestiana, merum fatum & necessitatem inferre videatur: Sunt etiam naturæ nonnullæ, quarum calor & frigus effectus sunt & consecutaria, neque per excitationem caloris præinexistentis, aut caloris adventitii, sed prorsus in ipso isto puncto, generantur, ut ex Chymicis operationibus constat. Quorsum referre etiam possis, quod observatur in *Actis Hafniensibus*, Tom. I. observ. 71. duos spiritus frigidos, invicem confusos, flammam edere. Deinde multa sunt, quæ à calore & frigore originem ducunt, ac procedunt ab illis, tanquam ab efficiente & organo, non tanquam à causa propria & interna. Denique conjugatio illa quatuor connaturalium, quam instituit Telestius, omnino permiscetur & confunditur. De quibus omnibus singulatim dicere nunc non possumus. Laudandus tamen est Telestius, ut vir amans veritatis, & nonnullorum placitorum emendator, atque adeo ut primus inter

eos, qui brutæ autoritati & opinionum regno se opposuerunt. Neque vitio vertendum ei est, quod, cum in multis satis bene se habeant dogmata ejus, & argutus sit & subtilis, inprimis cum redarguit Peripateticorum argumentationes, in quibusdam deficiat: quæ fors omnibus illis Novatoribus communis est. Utut enim se torqueant in cognitione rerum, aliqua forte, minutiora scil. & particularia, sic satis interdum cognoscent, cum vero ad rerum summam perventum est, & universalia principia, magna sæpe spe decidunt, adeoque multa sunt, quæ certitudini isti opponi possunt. Perplacet nobis ingenua summorum Philosophorum confessio, alterius principis veterum, alterius recentiorum antesignani, Aristotelis & Cartesii. Aristoteles enim, in *Meteorolog. lib. 1. cap. 7.* evidenter ostendit, de iis, quæ sensui pervia non sunt, satis esse juxta rationem demonstratum, si ad id, quod fieri possit, ea reducantur. Unde patet, Aristotelem maluisse in rebus sensum excedentibus opinari, cum scire non liceret. Sed tamen insignis ille paralogismus erat, à possibilitate ad existentiam rei argumentari. Similiter & Cartesius, ingeniosissimus ille principiorum ex addito extructor, hoc Philosophiam suam Corollario claudit: *Quamvis forte hoc pacto intelligatur, quomodo omnes res naturales fieri potuerint, non tamen ideo concludi debet, ipsas revera sic factas esse; & satis à me præstitum esse putabo, si tantum ea, quæ scripsi, talia sint, ut omnibus nature phenomenis accurate respondeant; hoc enim ad usum vite sufficiet.* Quam ingenuam viri illius subtilissimi confessionem, vellem considerarent isti è Schola ejus discipuli, qui mordicus adeo defendunt Cartesii sententias, & in præjudiciū sæpe fidei Christianæ eas ulterius tendunt, quam ipse voluit extensas, ac meras in naturalibus demonstrationes jactant, præ quibus dissentientes contemnunt, quasi recta ratione non uterentur, nisi Cartesiana utantur. Ipse enim longe modestior fuit suarum sententiarum æstimator.

CAP. XIV.

DE FRANC. PATRITII, THOMÆ CAMPANELLÆ
ETHIERON. CARDANI, PRINCIPIIS PHYSICIS.

S. I. *Franc. Patritii eruditio & Scripta varii generis plurima. Justi Lipsii in Parallelos ejus Militares plagium. In Physicis Aristoteli se opposuit, & Bernb. Teleii principia duo, frigus & calorem, amplexus, lucem bis, sparium & fluorem, superaddidit. Philosophandi ratione utitur intricata & ἀπερὶστος. Adversarios habuit Theod. Angelurium & Jac. Mazonium. 2. Hier. Cardani ingenium portentosum, mixtaque doctrina ac sapientia stultitia. Demon familiaris falso ab eo jactatus. Controversia cum J. C. Scaligero, sophistice ipsum aggresso. Dogmata Physica singularia. Scripta Physica. Metoposcopia illi supposita. Jactantia ejus de Inventis suis contra Plagiarios. Thema Christi Natalitium aliis ab eo subreptum. Liber de Vita propria. Laus Proxenetæ ejus de Arcanis Politicis. 3. Thoma Campanella ingenium mirabile suspitione Magia*

Magia oneratum à Theologia adversariis, Diss. ejus de Libris propriis. Paradoxon de sensu rerum omnium, Lib. peculiari ab illo defensum, susus resusatur, & artibus Magicis patrocinari perhibetur. Scripta ejus reliqua potiori recensentur, opinionionesque Physica & Astrologica singulares obelo notantur.

QUædam Telefii principia sua fecit FRANCISCUS PATRICIUS, (bb) Philosophus utique non contemnendus, humaniorum quoque artium peritissimus, & quod mirandum est, negotiis plurimis districtus & occupatissimus, tot ac tam varia scripsit. Præter Philosophica, in Rhetoricis, Poëticis, arte militari, multa scripsit Italica lingua. *Paralleli ejus Miliaries*, ut vocat, magnam eruditionem continent. Confert enim militiam veterem cum nova. Quo libro magnum fundum subministravit Justo Lipsio, qui illum in aliam orationis faciem convertens, pene totum exscripsit, quod & Josephus Scaliger alicubi in *suis Epistolâ* observat, esse eadem de re aliquid inter *Excerpta* ejus consignatum. Magnam certe ingenium ostendit in *Discussionibus Peripateticis* , in quibus, vel integros libros, Aristoteli falso adscriptos, monstrat, vel omnia aliis Philosophis erepta. Quas Aristotelis sententias cum convulsisset primum, substituit deinde *novam* suam *de universo Philosophiam* , in qua principia caloris & frigoris retinet ex Telefio, sed lucem, spatium & fluorem, addit, ut principia oberrantia. In luce vero, ut principio primo visibilibus, copiosius admodum est & prolixius, quam una cum tenebris faciem caloris & frigoris constituit, ut loquitur, eorum vero operationes, motum & quietem. Coeli rotunditatem & orbes, eorumque densitatem, vel tenuitatem, contra Aristotelem negat. Ignem sublunarem explodit, & IV. corporum Qualitates. Sed is magis intricavit sua dogmata, quam ipse Telefius, & interdum nebulas aliquas Platonicas potius captat, quam rei veritatem sectatur. Ad autoritatem tamen veterum omnium Philosophorum provocat, illisque Philosophiam suam consentaneam, atque adeo veram illam & unicam, asserit, ac Pontifici Gregorio XIV. & futuris omnibus Pontificibus Maximis, eam ob causam inscribit, ut, ejectione à scholis Aristotele, veram illam veterem Philosophiam ac divinam, se illam tradente, introducerent. Nihil tamen effecit, neque enim Aristotelis autoritatem convellere potuit, quæ alius radices egerat, & Patronos tunc temporis habebat maximos. Neque sane causa erat, quare, relicta Aristotelica, Patricianam illam Philosophiam amplecterentur, quæ discursibus quibusdam constabat, non vero in istam Methodum redacta erat, quam tamen poterat jactare Aristotelica Philosophia. Perpetuas habuit cum *Theodoro Angelutio* , Philosopho ac Medico Patavino, de naturali Philosophia, & cum *Jacobo Mazonio* de morali, controversias, suntque ab illis libri Eristici conscripti, qui in Bibliothecis passim latent, neque adeo ad multorum conspectum veniunt. In Rhetoricis, Poëticis ac Mathematicis, multa nova meditatus est; de *Historia scribenda* etiam Dialogos scripsit, & *Commentarium in Polybium de Militia Romanorum* . Protulit et tenebris antiquitatis

Com-

(bb) De Patricio Confer *T. II. L. 4. c. 8. S. 3. & 4. ac 6. 15. S. 2.*

Commentarium Græcum Joh. Philoponi *Metaphysicam Aristotelis*, quem etiam in Latinam conversum à se emisit. Unde videri satis potest, magnum fuisse hujus viri & vastum ingenium, per reconditas etiam scientias diffusum, quod tamen in Physicis contemplationibus sagacitate multum concederet Telelio. Vix enim fieri potest, ut actionibus, per tam vastas meditationes distractus, ac ubique habitans, uno in fundo habitare totus possit.

² HIERONYMUS CARDANUS, (cc) inter lumina seculi merito numerandus, Philosophiæ naturalis suo tempore magister fuit, vir prodigiosus in omnibus omnino scientiis, Medicus, Mathematicus, Theologus, Philosophus, quod ostendunt vasta ejus volumina, curante Gabr. Naudæo, decem Tomis *in folio*, congesta, in quibus ut multa sane sunt acutissima, ac profundi judicii specimina, ita non pauca valde stulta & inepta. Quoniam enim Melancholici ingenii homo erat Cardanus, multa divinationibus, somniis, ostentis, auguriis, tribuebat, in quæ ad anilem usque superstitionem pronus fuit, ut in suspicionem Magiæ veniret nonnullis, quod adeo sæpe in scriptis suis Demonium illud suum nominet, velut monitorem aliquem & doctorem suum. Qua imputatione tamen cum liberat Naudæus, tum in *Apologia sua omnium Magiæ accusatorum*, tum in *vita ipsius Cardani*. Ac res sane ipsa ostendit, vel ridiculam fuisse viri istius persuasionem, vel stultam istum gloriam affectasse, si persuadere posset hominibus, à genio se quodam, atque adeo divinitus, doceri. Ubi foris crepuit, ubi tumultus aliqui nocturno tempore in ædibus auditi, ubi somnium aliquod habuit emphaticum, omne id genio suo monitori tribuit Cardanus. Quod si semel aliquis memorabilis eventus ista præfagia sua erat subsecutus, quod tamen casu contingere poterat, statim genium suum appellabat, atque ab eo hæc omnia proficisci credebat. Quod si ridicula hæc quis suo loco habeat, in ceteris admodum cordatus, eruditus & sagax est. Nam certe, quæ Jul. Caf. Scaliger contra illum adducit, meris sunt sophismatibus & cavillationibus plena, quanquam arguta & docta. Iis tamen respondit adhuc, cum viveret, Cardanus, quanquam eloquentia & ingenii acumine Scaligero inferior, libro, cui Titulum fecit: *Actio prima in calumniatorem librorum de Subtilitate*. Ceterum, ut quædam de principiis ejus attingamus, de iis obiter tantum notitia haberi potest, cum Systema Physicum integrum non adornarit, ac potius in argumentis quibusdam specialibus occupatus fuerit. Quantum tamen ex istis ejus libris colligitur, hæc præcipua sunt ejus dogmata. Tria tantum Elementa constituit, ærem, aquam & terram: ignem sublunarem ridet, astra minus magisque calida statuit. De quibus sententiis in *libris suis de Subtilitate ac varietate rerum*, pluribus agit. Nam in iis *pleraque naturalis doctrina capit* attingit. Physici argumenti libros permultos scripsit, præter dictos *de subtilitate & varietate rerum*, quorum maxima pars hætenus inedita fuit, edita vero à Gabr. Naudæo in voluminibus omnium Operum; suntque inter eos *liber de Secretis, de aqua vitali, sive æthere, Θεογονίαν libri de tranquillitate, vita producenda & anima immortalitate &c. de aceris natura, de vacuo.*

Actio.

Metoposcopia, quæ seorsim prodiit Gallica lingua, Cardani non videtur esse, & ab alio potius conficta, titulusque Cardani operi præfixus, ut eo vendibilis esset. Ceterum magnifice admodum de se sensit Cardanus *Lib. 7. de rer. variet. c. 33.* Negat, se quicquam, ab aliis inventum, sibi adscribere, cum sufficiant sibi propria; conqueritur potius *lib. 1. de subtil. fol. 14.* esse, qui Cardani nomine suppresso, inventa ipsius sibi vindicent, atque hos *amentes* vocat, qui nescirent, inventa Cardani talia esse, ut à nullo inveniri potuerint, qui non jam fama egregia cognitus esset. Id quoque Naudæus de eo judicat, in vita ejus. Thema natalitium Christi Salvatoris, ab eo confectum, quod tamen dudum ante illum ab aliis jam confectum erat, quod tenaciter dissimulavit; quamquam à censura Ecclesiastica vehementer vexatus, ut solus haberet inventi hujus vel gloriam, vel audaciam. Ignem quoque sublunarem ante illum jam impugnarat Laurent. Valla *lib. 1. Dialect. c. 11.* Sed id fortassis fugere potuit Cardanum. Si recte memini, etiam Telesius de eo quid monuerat. Legipoteest ipsius Cardani liber, quem de *vita propria & libris suis* scripsit, quo multa continentur ejus viri consilia, multa machinamenta in rebus naturalibus, multa etiam stulta & inepta. In Politicis & moralibus divina profecto sunt, quæ scripsit, nec credidisset aliquis, hominem Scholasticum in tam profundas speculationes de rebus practicis se immerdisse. Liber ejus de *Arcanis prudentiæ civilis*, quem *Proxenetam* inscribit, aureus est, & multa continet dolorum & stratagematum, quorum usus est in vita civili.

THOMAS CAMPANELLA, (dd) Ordinis Prædicatorum, mirabilis ingenii & fortunæ homo, omnium pene scientiarum ad suos sensus reformator, acerrimi tamen ingenii, ut multorum invidiam & calumnias in se provocarit. Occasionem, qua inclaruit primo ejus fama, ostendit Janus Nicius Erythræus *Pinacotheca prima, Imagine 21.*; scilicet in disputationem cum Theologis inciderat, qui cum ægre ferrent, ignorantiam suam à Campanella taxari, & argumentis convinci, magnas illi turbas concitarunt apud Quæsitores fidei, illum Magiæ incusantes, quasi ope Dæmonis sciret, quod sciret ea, quæ ignorarent Theologi. De libris ejus extat integra Dissertatio, quæ edita est inter varios illos Autores, qui de *studiis instituendis* scripserunt, ac uno Volumine Amstelod. anno 1645. in 12. prodierunt. Scripsit de *sensu rerum librum*, in quo omnibus omnino rebus sensum tribuit, & iis, quæ inanimatæ vulgo habentur. Cujus paradoxæ opinionis palmarium argumentum est, quod, quoniam effectus sentiunt, ideo & causæ, ac propterea Elementa ac mundus sentiunt. Cui quidem responderi facile potest, neque enim animalia ideo sentiunt, quia ex Elementis composita sunt, sed quia Spiritus ille sentiens per traducem, mediante semine, propagatus est. Quod si ad primum animalis ortum respicit tempore creationis, neque sic efficitur, ex Elementis composita esse animalia; quæ & ipsa à multis in dubium vocantur, & si vel maxime essent, tamen neque tum primum animalibus principium dedisse, credibile est. Potuit enim idea aliqua, vel spiritus quidam corporeus, per omnipotentiam divinam, ex nihilo productus, causam primis animalibus dedisse. Neque sane

Tom. II.

(Hh)

à Phi-

à Philosopho expediri potest aut debet, quomodo corpora per creationem facta fuerint; id enim ad aliud forum pertinet. Neque hic canon perpetuæ veritatis est: *Illud, quod est in effectibus, esse etiam in causis*, præcipue causis, corpus aliquod constituentibus intrinsece. Namque ex ignobilioribus, inter se mixtis, interdum nobilius aliquid exsurgit. Sic e. g. ex variis nutrimentis animalium, sæno, frumentis, &c. sanguis generatur & Spiritus animales longe nobilioris naturæ, quam illud erat corpus, unde sunt fabricati: in iis enim apud animalia sensus consistit. Prolixe evincit Gassendus in *Philosophia sua Epicurea*, ex rebus insensibilibus posse fieri sensiles, quod immerito refutat Antonius le Grand in *libro de carentia sensuum & cognitionis in brutis*, pag. 49. Sensum quoque ita definit, ut nec discursum à sensu excludat; quomodo totum mundum animal facit, omnesque ejus partes. Hinc aërem quoque sentire statuit. Quo fundamento posito, nihil tam absurdum est, quod non patrociniū ex ista hypothesi inveniat. Prædicere itaque futura, videre absentia possumus, quoniam sentit & intelligit aër, qui nostro sensui illa communicat. Jam itaque specula magica, & quicquid est divinationum, hac hypothesi salvantur. Cui finis etiam videtur hunc Tractatum scripsisse, ut patet ex *libro ejus ultimo*, qui est de Magia. Porro etiam illi, qui occultas interdum causas, vel ob stuporem non assequuntur, vel ob ignaviam assequi nolunt, pulcherrimum hic ignorantie asylum inveniunt, si ad sensum communem vel aëris, vel alterius Elementi, referant, quod ipsi explicare non possunt. Illos ridet Campanella, qui propterea sentire corpora negant, quod non habent sentiendi organa. Quod quidem argumentum, non, ut ille putat, adeo absurdum est. Sensus enim referant se ad sensoria organa: atque ubi illa non sunt, nescio quomodo sensus ipsi concedi possint. Quod enim audimus, quod videmus, id mediantibus organis nostris dijudicamus, quare de corporibus, iis organis destitutis, dicere non possumus, ea audire, videre aut sentire. Nec video, quomodo ex motu aliquo corporum, vel interno, vel externo, sensus illis tribui possit, cujus formalem rationem in contractu statuebat Campanella. *Non propterea*, inquit ille, *vento negandus est motus, quod careat pedibus, non igni manducatio, quod careat dentibus*. Quæ argumentationes admodum clunbes sunt. Non enim omnis motus à sensu dependet. Qui igni manducationem tribueret, insanus esset, nisi poetice loquatur ac tropice. Ignis enim movet tantum particulas congenere; quod quomodo manducationi comparari debeat, non video. Plantis quoque sensum adscribit, eam etiam ob causam, quod habeant organa sentiendi, fibras, nervos, succum nutritium. Cui etiam sententiæ adsupulatum fuisse nuper Franciscum Redum in *lib. de generatione insectorum* pag. 258. apparet; scripsit item Campanella *Disquisitiones Physiologicas*, magnum volumen, Parisiis in folio editum, in quo multa continentur rara ac curiosa. Scripsit in *Philosophiam realem Epilogisticam*, ut vocat, constantem partibus quatuor, quarum prima est *Physiologia*. Hic locum & materiam inter principia ponit, calorem & frigus principia activa statuit, in quo Telusum sequitur. Vanitatibus Astrologicis supra modum fuit deditus, & ipse nova quædam principia in illis exco-

excogitavit; Non enim satis ante nugarum erat. Scriptis & singularem *de fato Astrologico evinendo* librum, quod argumentum nemini hactenus Astrologorum in mentem venerat. Sed vitare illud, per ipsas suas hypothèses Astrologicas, docuit, adeoque fatum fato elusit. Referente Erythraeo, scriptis *ingens Opus de reformatione scientiarum*, decem in codices divisum; quorum singuli plures in partes distribuuntur. Non memini vero, illud opus ea serie prodixisse. Quae ab illo edita sunt, carptim & per partes prodire, non illo, sed Tobia quodam Adamo curante. Aliqua etiam à Jac. Gaffarello edita sunt Medicinalia ejus, in quibus multa nova, uti in omnibus ejus, occurrunt. *Grammatica* ejus, *Logica*, *Ethica*, *Politica*, scorsim prodierunt, quae plena sunt variis novitatibus. In *Ethicis* quoque sensu suo abundat, ubi, nescio, quia intemperie abreptus, de morbis, & omnium febrium familia, tractare instituit, quem ego quidem non exiguum ejus morbum existimo. De *Politica* ejus vide judicium apud Bœclerum in *Comment. ad Taciti Annales*, pag. 101.

CAP. XV.

DE JORDANI BRUNI, ALIORUMQUE RECEN-
TIORUM, PRINCIPIIS.

- §. I. *Jordanus Brunus*, multitudinis mundorum & solium innumera assertor, sententiam hanc vivicomburio luit. Pluralitatem mundorum, ac lune, aliorumque planetarum, cum terra *ἰσορροῦνται*, ante illum Nic. Cusanus & Nic. Copernicus, post ipsum autem Galileus à Galilaïs (palinodiam canere coactus,) Job. Keplerus, Athan. Kircherus, Thom. Campanella, alique Mathematici, iidem defenderunt. 2. 3. David Gorlaeus & Carpentarius, Novatores Physici, quorum Paradoxa recensentur. 4. Thom. Hobbesius, Novator, tum in scientiis aliis, tum in Physica, in qua omnia à motu, non tamen primus, uti jactat, derivavit. Dogmata paradoxa & profana plurima, ipsumque Scepticismum Moralem, propugnat. Elementorum ejus Philosophicorum recensio Summaria. 5. Rob. Fluddius, cujus Philosophia est Enthusiastica. Somnia ejus picturaeque nugaces de causis morborum, principia illius Catholica Medico-Physica sunt virtutis Septentrionalis & virtutis Australis, sive rarefactio & condensatio, quae Ken. Digheo etiam arriiserunt. Magicarum rerum in eo studium. Cogitationes à Genitalibus cerebri crediti produci, eadem ratione, qua Morbosus in Carm. de Ente Rationis jocosè sinxerat. Ridicula divisio morborum. De principii ipsius naturalibus, confuse admodum exposita, judicium. Adversarii ejus, Pet. Gassendus, Mar. Merfennus & Euseb. à S. Justo. 6. Henr. de Rochaz, Gallus, Physica à Chymia Reformator, cui aqua est omnium corporum materia. Alia ejus paradoxa. 7. Gvilb. Gilbertus, Anglus, Dan. Sennerius & Job. Sperlingius.

JORDANUS BRUNUS, (cc) Nelanus, sub superioris seculi exitum, partim prosa, partim carmine, explicuit sua principia, Lucretium eo imitatus, qui carmine Physicam suam doctrinam proposuerat, quanquam à Lucretiano stylo, quem imitatur, multum discrepet. Ejus doctrina, in *libro de immensis & innumerabilibus, seu de Universo & Mundo*, proposita, toto libro (carmine scripto, Scholiis autem soluta oratione illustrato, & Francofurt. A. 1591. in 8vo edito) id agit, multos esse mundos, imo innumerabiles, quos in duas tamen classes distribuit, aliquos soles vocans, aliquos terras. Stellas fixas, ait, meros esse soles, sua congenita luce radiantes. Reliqua corpora, quæ aliena luce splendent, sive illa videri possint oculis, sive ob distantiam non videri, terras vocat. Singulis solibus suas esse vult lunas, unde singulare aliquod Systema conficiatur. Ita sol, stella fixa, plures sibi adjunctas habet lunas, sive terras: venerem, lunam in specie dictam, Martem; qui planetæ omnes secundum phases variantur; unde constat, corpora esse lunari similia. Atque istorum Systematum infinita esse pronunciat; in quibus ut primaria illa corpora solis & terræ se habent, ut principia activa & passiva, ita & partes illorum corporum varias ex illo conflictu alterationes subire existimat. Non sunt ejus fundamenta & rationes omnino nihili aut ridiculæ. Subtiliter enim ubique disputat, & versantur in ista sententia Galilæus, alique Mathematici, qui, quanquam non ita disertis verbis omnia pronunciant, tacite tamen cum illo conspirant. Sed ille miser vivicomburio sententiarum suarum audaciam luit; in quo magnam ei factam injuriam esse credo; neque enim Atheismi crimine suspectum cum scripta ejus faciunt. Orti circa ea tempora sunt Mathematici, qui totum Orbis Systema reformarunt, Nic. Copernicus & Galilæus. Et Copernicus quidem, jam ante Brunum, quippiam de Systemate suo publicaverat, quo posteriorem se alicubi conqueritur Brunus, cum prior ipse in cogitationes istas deveniret. Sed tamen ante Nicolaus Cusanus, Cardinalis, similibus quibusdam cogitationibus animum dederat. Neuter tamen ex illis ad Mathematicas demonstrationes rem deduxit, ut eo quidem nomine Copernico gloria sua salva sit. Qua de re ulterius legi potest Petrus Gassendus in *descriptione vite ejus*, uberrime instituta. Copernicus terræ motum diurnum circa axem, annum in orbem, ac tertium libratorium, attribuit soli, in centro mundi constituto. Galilæus postea, in *Dialogo suo*, rationibus hanc sententiam probatum ivit, qui orbem terræ à corpore lunari nihil differre vult, omnesque objectiones refutat. Scripsit & Joh. Keplerus opuscula aliqua pro motu terræ, inter quæ illud est, quod inscribitur *Somnium Kepleri, sive Opus posthumum de Astronomia lunari*, in quo habetur descriptio cujusdam fabulosi itineris versus lunam, & multa dicuntur de facie terræ, quomodo apparere possit in luna versantibus, quæque illic animalia habitare possint. Ad ejus imitationem Athan. Kircherum *Iter suum Ecstaticum* confecisse verosimile est, librorum suorum omnium,

me

(cc) De Jordano Bruno, & modernis pluralitatis mundorum defensoribus, conf. *Tom. II. Lib. I. c. 5. §. 6.* & illic annotat.

me iudice, optimum, in quo à Genio Cosmico ad varios orbes cœlestes se deductum scribit, ac multa illic notasse & vidisse incredibilia. Quo ex figmento tamen apparet, eam quoque Kircheri esse sententiam, quod corpora illa cœlestia non sint ita simplicia, ut vulgo creditur, sed suis quoque ex Elementis composita. Varios passim insultus omnes à Theologis, ac Galilæus quidem adactus fuit, ut palinodiam caneret, Cujus *Apologiam* tamen Thom. Campanella scripsit, & Sebastianus Montanus, Carmelita. Ac Campanella quidem ex sacris literis novos illos lunares vel lunaticos homines probare contendit. Sed ista ad principia Physica proprie non spectant. Incurrit etiam Kircherus Religiosorum quorundam censuram, adversus quos *Apologiam pro itinere Ecstatico* edidit Casp. Schottus, Herbip. 1668. in 4to. Joci tantum gratia scriptus est liber Lusitanicus de homine lunari, in aliis etiam linguas translatus, (de Mann in de Man) Belgiceque excusus Amst. A. 1651. in 12. Autor tamen figmento illo, habitari posse lunam, ostendere voluit.

DAVID GORLÆUS, (ff) Ultrajectinus, *Exercitationes Philosophicas* scripsit, 2 quæ editæ sunt post mortem ejus, Lugduni Batavorum, Anno 1620. in 8vo, in quibus *plurima*, ut Titulus habet, *Peripateticorum dogmata evertit*. Postquam de Metaphysicis egit, ad Physica procedit, agitque de proprietatibus corporum secundum variorum sententias, partim novas, partim innovatas. Formas Substantiales Peripateticorum negat, duo tamen Elementa, terram & aquam, constituit, ignem, è substantiarum classe extrusum, accidentibus adscribit, cœlum nihil, nisi aërem expansum, esse vult.

NATHANAEL CARPENTARIUS, (gg) Anglus, ut quidam volunt, *Philosophiam liberam*, uti vocat, scripsit, in qua multa paradoxa adstruuntur, quæ revera istud nomen merentur. Notitias naturales negat, locum nihil esse ait, omnes res ex nihilo fieri contendit, ignem humidum facit, Telesium in eo secutus, omnibusque Elementis gravitatem tribuit. In quibus, ut multa paradoxa sunt, ita non pauca vero consentanea. 3

THOMAS HOBBSIUS, (hh) Anglus, in Physicis, Mathematicis, Moralibus ac Politicis, nova dogmata multa invenit. Quod Physica attinet, è doctrina de motu omnia demonstrare laborat, atque, in *Epistola ad Sam. Sorbierium, Tractatu de natura aëris præfixa*, primum se jactat, qui ita in Physicis philosophari docuerit, de quo vereor, ne illi litem Cartesius, alique, moveant. Ceterum de hoc Autore in universum tenendum, mirabilem esse ingenii ejus ad paradoxologias propensionem, quanquam ab illo non pauca sint argute excogitata & inventa, in Mathematicis præcipue, in quibus tamen Joh. Wallisio, Mathematicos Professori Oxoniensi, sæpe vapulat. Longe tamen plura in illo sunt erronea, profana, & quædam, nescio quomodo, fanatica. Ejus Opera omnia prodierunt Amstelodami apud Blauwinum, anno 1668. 4

(Hh) 3

(ff) De Dav. Gorlæo Conf. *T. II. L. I. c. 12. §. 5.*

(gg) De Nathan Carpentario Conf. *T. II. L. I. c. 15. §. 4.*

(hh) De Hobbesio Confer *T. II. Lib. I. c. 15. §. 13. 14. 15.*

in 410. Indicem in ea debemus Achilli Epsteinio. *Elementa Philosophia* scripsit, atque in III. Sectiones divisit, *primam de Corpore, secundam de Homine, tertiam de Cive*. Prioris Sectionis partes facit quatuor. Prima illi dicitur computatio, sive Logica, ubi de Philosophia agit in genere (cujus plane ineptam suppeditat definitionem,) de vocabulis (quorum refert notionum doctrinam, prædicabilia ac prædicamenta,) de Propositione (ubi de Enunciationibus, Aequipollentia &c.) de Syllogismo, de Methodo. Pars II. Philosophiæ illi prima est, quam in locum secundum coniecit, eam forte ob causam, quod partem primam, velut Vocabularium aliquod & Lexicon Philosophiæ haberet. Hic agit primo de loco & tempore, uno, numero, toto, parte, infinito, minimo; Secundo de corpore & accidente, ubi de magnitudine, loco, pleno, vacuo, continuo, contiguo, motu & speciebus quantitatis; Tertio de causa & effectu, ubi de actione, passione & principio; Quarto de potentia & actu; Quinto de eodem & diverso; Sexto de quantitate; Septimo de Analogismo, ubi de proportionibus Arithmeticis & Geometricis Mathematico modo agit; Octavo de recto, curvo, angulo & figura. Pars Tertia de rationibus motuum & magnitudinum agit, ubi integra Geometria & Statica tractatur; Pars quarta de natura & ejus phænomenes, ubi primo de sensione & motu animali; Secundo de universo & sideribus; Tertio de luce & calore, & coloribus; Quarto de frigore, vento, glacie, &c. Quinto de sono, odore, sapore & tactu; Sexto de gravitate. Sectione secunda de homine pauca admodum habet, de ipsius constitutione & natura, plura toto libro de natura visionis affert, & plane *ἀπερίσπτος* integram Optices doctrinam proponit, quanquam negari non possit, doctrinam illam bene ab ipso esse exultam. In Tertia Sectione de cive, novam sibi viam invenisse visus est, qua demonstraret Monarchiam. Liber ille paradoxis sententiis plenissimus est, uti & alter, qui illi subjungitur sub Titulo *Leviathanis*, in quo monstrosa proponuntur dogmata, tam Theologica, quam Physica & civilia. Si vero verum fateri velimus, ille Scepticismi Moralis propagator est, quo perniciosior doctrina in societatem civilem inferri non potest. Multos habuit è popularibus suis Antagonistas, de quibus hic disserendi locus non est.

5 Fuerunt etiam ex Anglis alii Novatores, tum etiam è Gallis, quorum adeo celebre nomen non est; neque adeo nova quædam principia invenerunt, quam è Veteribus quædam recoxerint, aut alia forma proposuerint. Quidam etiam confuse omnia tractarunt, & partem tantum aliquam doctrinæ naturalis attigerunt. Fuit pene Enthusiasta in Philosophia naturali ROBERTUS FLUDDIUS, Vir cetera magni & profundi ingenii, qui multa veterum Rabbiorum & Cabalistarum dogmata resuscitavit, multa ipse commentus est, ut habebat ingenium phantasmatum valde sæcundum, quod vel mirabiles illæ picturæ, quibus cum ordinem creationis rerum repræsentat, tum alias operationes naturales, innuunt. Inprimis ridiculus est, quomodo de causis morborum philosophatur, ubi aliquod sanitatis fatalitium depingit, atque circa quemlibet fatalitii angulum angelos custodes disponit, & morborum quasi avertuncos, quorum etiam nomina novit, *cum digitos unguesque suos*, in magnam,

credo, eorum familiaritatem admissus; his opponit è Dæmonum grege Genios illos morbosos, qui à partibus ventorum cardinalium morbos singularum plagarum genio familiares immittunt, omnes nigro ore squalentes & larvatos, & *nescio quos vultus imitantia signa ferarum*. Illic vermiculi quidam barbati apparent, vel locustæ, vel crabrones, atque hic singuli pene morbi suas figuras habent; tanti est sapere. In omnibus his commentis non tamen nihil plane est, quod laudari mereatur. Fuit enim in illo ingenium *μυχανικύτατον*. In omni Matheseos parte quædam scripsit, ac nova etiam non pauca invenit, quæ postea Kircherò, aliisque, in prædam cesserunt. Duo principia illi sunt quasi Catholica, in quibus universam Physicam suam & Medicinam fundat, virtus Septentrionalis & Australis, secundum quas omnia disponit. Virtus Septentrionalis est illi principium condensans, virtus Australis principium rarefaciens. Quod idem est, ac si quis rarefactionem & condensationem principia Physices statuatur, quod fecit Kenelmus Digbæus, qui paulum aliter hoc in argumento versatus est, & pulchrius principia ista ornavit, atque omnia Physices *Φαινόμενα* adduxit, in *Demonstratione immortalitatis animæ rationalis*, Anglice scripta, & Latine etiam Parisi A. 1651. in fol. ac Francof. in 8vo. cum gemina *Prefat. Metaphysica* Thomæ Angli, Digbæo *εμψύψη*, edita, *Traçtatu priori*. Cui *Demonstrationi Libros V. Institutionum Peripateticarum* addidit, ut manifestiorem redderet suæ Philosophiæ (quam ad mentem veteris Peripateticæ institutam vult esse) cum Aristotelica convenientiam. Ac sunt profecto, in quibus Digbæo, quam Cartesio, maxime subscribere, etsi hic in aliis oculatior fuerit. Idem est, ac si quis calorem & frigus principia naturæ statuatur, vel ignem & terram secundum Telesium, adeoque hic non nisi terminis variatur. Unde videmus, etiam in naturali Philosophia cramben eandem sæpius recoqui, ac easdem carnes opponi, variatis jusculis. Roberti Fluddii *Opera* aliquot Voluminibus collecta sunt, ac edita Londini, sed rariores sunt quidam ejus *Operum Tomi*, quod Magica quedam in illis contineantur, quibus vehementer addictus fuit Fluddius, quo nomine etiam male apud populares suos audivit. Primæ quoque illorum editiones sunt optimæ, quod in posterioribus multa sint omissa, *Philosophia Mosaica*, Goudæ A. 1638. in fol. impressa rarius est, & inter Pontificios prohibita. Nullam non divinationis genus attingit, ac non parum iis tribuit. In Astrologicis, in diebus Electitiis, in furtis inquirendis, & similibus variis vetitisque artibus, sua quædam præcepta ponit. Cogitandi modum in nobis & speculationes illas rationum, mirifice quodam in loco, videlicet in libro *de mystica cerebri Anatome*, ob oculos ponit. Solent ab Anatomicis illic delineari genitalia membra utriusque sexus, quod processus quidam & sinus, cum in modum, figurati sint. Hic Fluddius invenit, non quod pueri in faba, illic dicit generari cogitationes; quod mihi mirum visum est, cum ego aliquando *joculare carmen de Ente rationis* scriberem, &, ferente ita genio carminis, joci gratia finxissem, illic generari Entia rationis, posset, cum incidi in istum Fluddii librum, quod ne somniando quidem cogitavem, invenisse

me, serio hæc asseri à Fluddio. Tota ejus Medicina mirabilibus referta est paradoxis, mirabiles habet morborum definitiones & divisiones. Legatur liber ejus *de morbi Essentia*. Ratione totius Macrocosmi dividit morbos in Empyricos, athereos, Elementares, tenebrosos, in plaga Septentrionali procreatos, tenebrosos, ex plaga occidentali ortos, præternaturales æstuosos, ad plagam meridionalem spectantes. Ergo Sphærica nunc opus habemus, ut intelligamus morborum naturam. Fundat vero omnem hanc Philosophiam suam supra Septentrionalem & Australem potentiam in natura, ut jam dixi, cujus mensuram quasi ob oculos ponit Thermoscopium. Ex eo omnium rerum pene causas deducere laborat. Urinarum ac pulsum mysterium ex eodem Thermoscopio demonstrat. Vera autem & ordinata ejus principia ista sunt. Principia illi sunt vel primaria, vel secundaria. Primaria sunt tenebræ, sive materia prima. Materia omnium rerum secunda sunt aquæ. Lux divina illi est essentia centralissima, omnia creans, informans, vivificans & movens. Secundaria illi principia sunt, vel activa, ut calor & frigus, vel passiva, ut humiditas & siccitas. Sympathiam lucis, Antipathiam tenebrarum sobolem facit, Spiritum quoque atque animam mundi statuit. Quæ omnia, quam sint confusa, quivis videt. Neque enim ordinata illa inter se sunt, aut satis coherent, neque ullam demonstrandi vim habent. Quid enim causæ subest, quare tenebras inter principia ponat, quæ mera sunt privatio, ut adeo ineptum sit, materiam illas facere. Quando principia activa frigus & calorem facit, in eo *ἐνσώφως* est Teleio, qui tamen multo elegantius principia ista sua deducit. Passiva principia, humiditas & siccitas, non separata sunt à prioribus, qualitates enim sunt, quæ calorem & frigus consequuntur. Porro Sympathiæ & Antipathiæ nomina non sunt, nisi nomina, atque nihil positivi in natura notant, quare inepte, vel ad lucem, vel ad tenebras, referuntur. Non desuere, qui ejus Philosophiam oppugnant, Pet. Gassendus & Marinus Mercennus, Galli, multo illo quidem in Disputationibus præstantiores, Eusebius de Sancto Justo, ut se vocat ficto nomine, librum itidem contra illum scripsit, quo hæreseos, impietatis, ignorantie, illum accusat. Fraternitati Rosæ Criticis etiam se immiscuit Fluddius, pro qua *Apologiam*, sub ficto nomine *Rudolphi Orre*, scripsit.

- 6 Inter Gallos etiam fuit aliquis HENRICUS de ROCHAZ, in Physicis Novator, sed è Chymicorum familia, qui aliqua ex Bernh. Palissio, aliqua ex Nuyfementii principii de sale universali, desumpsisse videtur. Scripsit quædam *de Aquis Metallicis, ac secretis sodinarum Metallicarum*, quibus docuit rationem acidulas artificiales conficendi. Librum edidit Gallica lingua sub *Physica Reformata* Titulo, cujus in principio refutat errores vulgares circa Elementa. Neminem esse statuit, qui primam omnium rerum compositionem nosse possit, nisi Deo creanti adfuerit, omniumque testis *ἀπώπτης* existit. Soli itaque Deo perfectam omnium rerum cognitionem esse ait. Nobis tantum à posteriori, scil. per *ἀνάλυσιν*, res nosse datum esse, quæ scil. secundum principia Chymica instituenda. Porro demonstrat illa, quæ vulgo habent

habentur Elementa, præcipue vero ignem & aërem, non ingredi constitutionem misti. Deinde de principiis uberius agit; salem facit principium, corpora consolidans, quod in vegetabilibus oleum, pinguedinem in animalibus, sulphur in metallis, statuit. Quod Mercurius illi in metallis, aqua & humor est in reliquis corporibus. Aqua illi omnis nutritionis principium. Nec opus esse putat, ut terra illi immisceatur, neque immisceri poris posse, quam opinionem tamen falsam esse existimo. Aquam vero se corporificare per spiritum aliquem vitæ insitum. Ulterius totam terram ex aqua confectam esse autumat, neque Deum duplicem, sed simplicem tantum materiam creasse, quæ aqua fuerit. Cumque dicatur *Genes. I.* Spiritum, incubantem aquis, divisionem fecisse inter aquas & aquas, ex eo aquam omnia fuisse probare contendit; qua tamen interpretatione falsus esse mihi videtur, cum dicatur illic à Deo non sola tantum aqua, sed terra & aqua, creata. Corporum positivas qualitates facit calorem & humiditatem, siccitatem & frigus privationes statuit. In altera parte operis sui morborum causas, è tribus Chymicorum principiis, deducit, & quomodo secundum eadem fieri in illis Medicina possit, tradit.

GVLH. GILBERTUS, Glocestriensis Anglus, Medicus Regius, in *Philosophia nova de Mundo nostro sublunari*, Amstelod. ap. Elzevirium, anno 1654. ia 4to. edita, etiam Novator est in Physicis, ab Aristotele dissentiens. Impugnat enim Elementorum Quaternarium, transmutationem & mixturam, vacuumque statuit duplex, separabile & inseparabile. Ad doctrinam Magneticam, quam (uti *P. II. c. 32. §. 2.* dicitur) primus cum cura excoluit, specialia multa in Physicis reduxit speculationibus. Ita enim solet fieri à multis, immoderatus in una affectione demonstranda versantibus, ut eam deinde ad omnia referant, similes illi Philosopho Musico, qui animam per harmoniam definebat, taxatus ideo à Cicerone, quod nollet ab arte sua discere. In cælo & sideribus Gilbertus non agnoscit quintam aliquam naturam & essentiam immutabilem, sed generari illic & mutari statuit corpora. De fluxu quoque & refluxu maris multa habet non spernenda. *Dan. Sennerti* Physica ab Aristotelica non adeo differt, nisi quod materiam primam, mutationem Elementorum, & similia specialia dogmata, impugnet. Eam *Job. Sperlings* Wittebergæ professor est non sine applausu. Sed potius ille declamat, quam demonstrat, nec ad ἀκριβειαν Cartesianorum, methodumque demonstrandi Mathematicam, accedit, sed semper formas, qualitates occultas, sympathias, & similia ignorantie vocabula, pro rationibus affert.

CAP. XVI.

DE PARACELSO, EJUSQUE SECTÆ
PRINCIPIIS.

§. I. *Phil. Aureolus Theophrastus Paracelsus magia falso accusatus. Dotes ingenii ejus, & in Medicinam merita. Πολυπραγμοσύνη in Theologicis excusatur.*

Tom. II.

(II)

fatut. 2. Doctrina ejus ac Chymicorum de tribus corporum mistorum, in qua resoluti eadem iterum possunt, principiis, Sulphure, Mercurio, &, quem ipse primus super addidit, Sale, Metallorumque speciatim ab his productione, explicatur & defenditur. 3. Illustrantur hactenus dicta exemplo spiritus vini, de quo, an in priorem vini statum reduci possit, disquiruntur. 4. Continuatut defensio principiorum Chymicorum contra horum Adversarios, & Rob. praesertim Boylei Chymiam Scepticum. 5. Historia Chymiae de Conringii & Borrichii Scriptis contrariis, Autorisque de Transmut. metall. Epistola, haurienda esse monetur, & de Chymicis Graecis alexandotois, Thomaque Reinsii in illos Notis, quaedam adduntur.

PEnultimus ille, quem nominavimus, *Henricus de Rochaz*, è PARACELSI (ii). Schola fuit, qui circa id tempus mirabilem aliquam Philosophiam & Theologiam instituit, ad cujus exortum, velut ad novi cujusdam fideris exortum, omnes sunt excitati. De vita ejus viri, moribus & studiis, multa traduntur ab aliis, integris libris. Laudatur enim ab his, culpatur ab illis, nec defuere, qui Magiae crimen illi imputarunt, à quo tamen illum liberat Gabr. Naudæus in *Apologia hominum eruditorum, pro Magis habitorum*; ac solet esse hoc familiare convitium in viros singulari doctrina & inventis illustres. Ipsi Chymiae veteris Professores, Andr. Libavius (in *Exam. Philosophiae recentis*,) alique, ipsum, tanquam Sophistam, exclusum iverc. H. Conringius, in *Libb. de Med. Hermet.* parum aequè de illo judicat, sed, ut fieri nonnunquam solet, studio partium abrepti, ne quidem virtutes laudare possumus. Recensuit is quidem, è Melch. Adami *vitis Med.* nonnulla in ignominiam Paracelsi ab aliis dicta, sed ea subticuit, quæ erant in laudem. Fuisse in Paracelso maximum ingenium, ac perspicacissimum ad res naturales contemplandas, nemo certe negare poterit, qui quidem sine affectu judicaturus est. Magnam quoque lucem arti Medicæ intulisse certum est, quanquam ringantur & fremant sectæ adversariorum. Si manus à Theologia abstinuisset, neque dogmata sua ad fanaticam aliquam & Enthusiasticam Philosophiam extendisset, plus sibi laudis, invidiæ minus, parasset. Sed ferenda sunt in homine, in exemplum certe seculi nato, levia illa vitia, & grato animo accipienda, quæ ille in genus humanum contulit beneficia. De mirabilibus ejus remediis in morbis desperatis plurima sunt experimenta, quorum aliquot consignavit Melchior Adami in *lib. de vitis Medicorum Germanorum*.

Physicam doctrinam ad tria illa vulgo decantata principia redeget, Sale, Sulphur & Mercurium, quibus omnia mista corpora, velut Elementis quibusdam, constare credit, in quæ etiam arte resolvi possint. Quod certe non inepte, aut imperite admodum dictum est. Primus tamen ille fuit, qui veterem illa principia metallica ad corpora omnia mista extendit, addito insuper principio salis. Et quidem vetus illa Chymicorum Schola duo agnoscebat principia, quibus metalla constabant, Sulphur

(ii) De Paracelso, ejusque Philosophia & Medicina, Confer. *Tom. II. Lib. I. c. 15. §. 16.*

phur & Mercurium, quorum inter se mistura efficerentur corpora ista, quæ metalla vocamus. Sunt vero illis Sulphur & Mercurius non nisi vapores diversi, quorum mutuo complexu oritur primum metallum aliquod immaturum & volatile, quod deinde, pro ratione caloris, à quo excoquitur, pro puritate vel impuritate loci, in quo producit, varias aliquas species subit. Nam, ubi vapores illi purissimi sunt, citra aliquam peregrinorum salium, vel terrarum impurarum accessionem, aurum fit & argentum, ubi vero accidunt impura Sulphura, & externa corpora metallica, conficiuntur impuriore, qualia sunt cetera illa præter aurum & argentum. Est vero illis unus idemque in omnibus metallis Mercurius, seu aqua quædam metallica, aquæ elementari toto genere dissimilis, quæque nomen aquæ non nisi improprie habet, & ob quandam analogiam, quoniam scil. respectu suorum compositorum se habet, ut aqua, quæ in illo dissolvuntur, quemadmodum corpora cetera in aquam, unde composita sunt, paulatim dissolvi possunt, quia ea quasi glutinis cujusdam instar est, quo compinguntur corpora illa supraterranea, debilius mista, quam corpora metallica. At vero metalla, quæ singularem aliquam classem rerum naturalium constituunt, & quasi radices sunt, vel medulla hujus massæ terræquæ, propiora quædam & sibi vernacula habent principia, Mercurium scil. aquam illam metallicam, sive viscositatem illam mineralem, quæ quasi materia communis est omnium metallorum. Sulphur vero, alterum illud principium, est pinguedo aliqua mineralis, vel oleaginositas metallica, non combustibilis, qualis est in corporibus supraterraneis, debilius mistis, & facile resolubilibus, sed incombusibilis, & quasi ipse ignis corporalis, nullo alio igne combustibilis & superabilis. Illud purissimum in auro est, impuritates quasdam habet in argento, summam vero feculentiam in ceteris metallis, quibus parum sulphuris incorrupti & incombusibilis inest, & pleraque aduri & comburi possunt sulphure illo impuro combustibili. Hæc principia nemo è veteribus omni corpori naturali, præter Paracelsum, attribuit, qui tertium aliquod principium, Salem, addidit, quod nesciebat Chymicorum veterum Schola. In metallis enim, quanquam salis etiam termino nunquam utantur, nullus proprie sal est, qui non simul sit sulphur vel Mercurius. Paracelsus tria hæc principia primus, uti dixi, ad omnia corpora naturalia refert, illa scil. quæ mista sunt. In quo certe non est adeo reprehendendus. Est enim quidam Analogismus corporum naturalium, ac reperitur in ceteris corporibus sua quadam ratione, quod reperitur in metallis. Quanquam in animalium & vegetabilium ordine aliis illa nominibus sint appellanda. Quare Mercurii nomine significatur illud, quod humidum est in corporibus, præcipue vero illud, quod volatile, ut in plantis & animalibus spiritus, atque in fermentatis liquoribus cerevisia & vino, qui omnium primi distillatione separantur. Hunc aliqui cum sulphure confundunt, quod scil. utrique & calor, & motus, & volatilitas, conveniat. Sed est tamen omnino inter Sulphur & Mercurium distinctio. Quanquam enim Mercurius & Sulphur in spiritibus sæpe conjungantur, differunt tamen partes istius spiritus. Partes enim oleaginosæ & pingues subtiliores, quæ Sulphuris nomine veniunt, una

cum spiritu propelluntur. In Mercurio itaque humor est, in sulphure pinguedo, in sale fixitas quædam & soliditas. Tria hæc ferme demonstrari possunt in uno quoque corpore misto, si analysis per ignem instituat, quæ distincta illa mista principia nobis producit. Quæ principia inter se possunt misceri quasi & confundi, nam nulla pars spiritualis, sive Mercurialis adeo solitaria est, quin habeat sibi adjunctas partes aliquas sulphureas, imo etiam salinas. Raro enim ita separantur partes istæ, ut non vicinas etiam abradant. Sic in oleis etiam sales volatiles habemus aut in spiritibus, ut exinde pateat, ita divisa esse & confusa inter se ista principia, ut non omnia simul solvantur, sed conjuncta etiam remaneant. Ideoque singula illa tria principia partes habent volatiles & fixas, particulas scil. magis vel minus mobiles. Quæ autem inter omnes quam maxime sunt mobiles, illæ omnium sunt purissimæ & præstantissimæ.

3

Distigui ergo cum in modum corpora mista posse, ipsa *ἀνάλυσιν* per ignem docet, quæ certe non videtur novas species producere, quæ quorundam sententia est, sed illa, quæ latitabant, in conspectum proferre, separatis illis, quæ fœculenta erant & non nisi crassam aliquam molem & materiam exhibent. Quis enim existimet, e. g. spiritum vini esse speciem, ab ipso vino diversam, vel per ignem demum productam? Quod enim nobis objiciebat aliquando homo, istius sententiæ patronus, posse scil. ex spiritu vini & aqua iterum vinum fieri, si misceantur, quandoquidem novam speciem non velimus admittere, id ridiculum est. Vinum enim, cum liquor sit fermentatus & fermentationis beneficio ita mistus, vinculo hoc soluto per solam misturam in priorem statum reduci non potest. Est enim hæc confusio tantum liquorum inter se, fermentatio vero minimarum particularum inter se translocatio, interno aliquo motu excitata, quæ si reddi posset per artificium spiritui vini & phlegmati, inter se mistis, ac illæ etiam particulæ reponi, quæ in auras evolarunt, nova iterum fermentatione vinum produci posse non dubito. Quanquam proportio illarum partium deprehensu difficilis foret. Atque rem non omnino impossibilem esse, vel ex eo patet, quod, si liquori, ex uvis expresso, aliqua spiritus vini nobilissimi pars additur, vinum multo generosius evadat, auctis scil. istis spiritibus internis, in liquore contentis, per accessionem externorum. Quomodo in vino præparando multa sunt arcana, magnum profecto habitura momentum in re naturali, si ea omnia scirentur. Multa adhuc latitare existimo, quæ deprehensa magno commodo esse possent.

4

Argutias itaque tantum captare mihi videntur & sophismata, qui tria ista corporis misti principia impugnant, quæ quanquam per se prima non sint, sunt tamen prima ratione missionis; ex iis enim proxime constant corpora, atque in illa proxime resolvi possunt, ut novas hic species produci non sit credendum. Nam, cum leni igne, eo scil. quo natura in compositionibus & generationibus rerum utitur, mista illa dissolvuntur, nihil aliud infertur partibus misti corporis, quam motus, ideoque simul ac calor incipit, incipiunt moveri in misto corpore particulæ maxime mobiles, quarum motus sensim continuatur calore continuato, ideoque divisio fit
inter

inter partes, quæ constituebant totum illud, quarum partium distinctionem ex ipsa specie externa, & proprietatibus ejus, deprehendere possumus, ideoque nihil novi hic generatur, sed, quod ignotum erat, detegitur. Quod si vero ignis instituatul ultra modum, violentus sit & destructivus, tum partes maxime mobiles, vel avolant, vel, si clausæ sunt, inficiuntur mistura reliquarum partium magis fixarum, per illam vim contra naturam suam propullarum. Neque dicam de fuliginibus ligni vel carbonum, ex intenso illo igne particulis propullis pro minima commissis, unde *ἐκπρίσσει* quæ aliquod peregrinum infertur partibus destillatis. Atque tum certe, cum omnes inter se partes confunduntur, quasi nova aliqua species videtur produci. Atque in istis principiis nobis subsistendum est, naturam corporum mistorum indagaturis. Nam, si ad remotiora aliqua transimus, quibus etiam ista principia constant, nihil amplius sensu deprehendimus, sed ex intelligentia rerum nobis fingimus, sive ab Atomis illa arcessamus, sive à quibusdam formis, quæ omnia dubitationis & fictionum plena sunt Principiorum Chymicorum insufficientiam integro libro, cui titulum *Chymistæ Sceptici* facit, demonstrare voluit ROBERTUS BOYLE, argutus quidem ille & ingeniosus, sed à quo tamen ego dissentire malo. Nam, nisi aliquis finis modusque argutarum statuitur, pro rebus tandem ipsis umbras captabimus, & inania quædam simulchra. Subsistere autem nos posse, in istorum natura deprehendenda, his in principiis, arbitror. Quamquam non negem, esse *Φαινόμενα* naturalia, in quibus ulterius progrediendum est. Sed in iis, cum possumus quædam vi ingenii, non falso examinare, deprehendere; multa tamen sunt, in quibus ingenio tantum locus relictus est, cujus fiducia freti causas, vel damus, vel rejicimus.

Nolo nunc quicquam de veterum illa doctrina chymica prolixius differere, cum id abunde à nobis prælitum sit in Epistola, quam de *transmutatione Metallorum* scripsimus. Legi possunt in illo argumento libri in utramque partem scripti, Hermannus Conringius in *Medicina Hermetica*, qui aliquanto iniquior est in Chymiam veterum & recentiorum, & Olaus Borrichius in doctissimo libro, quem de *ortu & progressu Chymie* edidit, ac alio, quem adversus Conringium scripsit de *sapientia Egyptiorum*, in quibus operosus est in refutandis Conringii sententiis. Hic prolixè disquiritur de primis in ista doctrina Scriptoribus, quando illi vixerint, quosque libros ediderint. (kk) Si Autores Græca lingua in Bibliothecis, Regia Parisiensi & Augustana asservati fuerunt, atque eo forte tempore in Italiam & Galliam importati sunt, cum anno Christi 1453. everso Imperio Constantinopolitano, Græci exules, Bessarion, Chrysoloras, Lascaris, Argyropulus, in Italiam & Galliam confugerunt. Ex codice Augustano codex Bibliothecæ Altenburgensis descriptus est, quem ex ista Bibliotheca, per amicum sumus adepti, multis in partibus mutilum. Nam in eo non inveniuntur, quæ Salmasius in codice Parisiensi legerat de artificiali unionum confectio-

(li) 3

ctioe

(kk) De MSSis Chymicis Græcis vetustis, etiamnum reliquis, Autor *Tom. I. Lib. I. cap. XI.* prolixius differuit. De Herm. Conringii & Ol. Borrichii Scriptis de Chymia contrarius paulo ante, *ad Lib. hujus Cap. IV. § 1.* quædam sunt annotata.

ctione. Notas Thomas Reinesius margini adjecit, ac multa loca emendavit, addita quoque est ejusdem de ætate horum Autorum Dissertatio. Vetustissimi Autores in Annum Christi 400. incidunt. Nam, quæ sub Democriti nomine prodire, supposititia habent omnes; quamquam Borrichius non omnino supposititia esse velit, sed extitisse quædam ejus generis scripta, veterum quorundam autoritatibus probare contendit. De recentioribus hujus Studii cultoribus legi amplius potest Epistola nostra.

CAP. XVII. DE PHILOSOPHIA NATURALI RENATI CARTESII, ET ASSECLARUM.

- §. I. *L*au Cartesii. Philosophia ejus immerito Theologis suspecta, & Atheismi, cui Aristotelica potius viam sternit, insimulata. Asseclarum ejus dogmata impia Cartesio non imputanda. Judicium de Gisb. Voëtio. 2. Cartesii quatuor de philosophandi ratione Regule, & Libro de Methodo, & Philosophemata ejusdem Physica, Generalia & Specialia à Principiis Philosophiæ, breviter recensentur. 3. Scripta illius reliqua enumerantur, illorumque Editores, 4. Philosophia item illius Epitomatores & Scriptores Systematici, Henr. Regius, Jac. Robault, Job. Tattingshof, Franc. Bayle, Ant. le Grand. 5. Commentatores in eandem, Job. Claubergius, Dan. Lipsiorpius, Jac. Robault, Cordemous, Thom. Cornelius, Job. de Raey. 6. Cartesiana Principia suis miscuerunt Rob. Boyleus & G. G. Leibnitius. 7. Adversarii potiores Philosophia Cartesiana, præter Scholasticos, Franc. Wilb. Baro de Nyland, & in motus præsertim doctrina, Gallus Anonymus, Job. Alpb. Borellus & Henr. Morus, ad Enthusiasmum proclivis. 8. Cartesiana Physices mira subtilitas laudatur, sed & incertitudo simul agnoscitur. 9. Henr. Mori judicium de nevus illius, vel à simplici inadvertentia, vel ab astutia honesta studio, vel à nimia Mathematica certitudinis affectatione, ortis, exemplis, dogmatum de brutis automatis insensatis, causis finalibus non investigandis, motus causa efficiente & mensura, aliisque, illustratum.

Accedimus jam ad decantatissimam nostri seculi Philosophiam, cujus Autor RENATUS CARTESIUS, (II) Gallus, perspicacissimi vir ingenii, & Mathematicorum studiorum peritissimus, quorum ministerio in omnibus Physices hypothesibus usus est. Variis agitata fuit fatis, cum primum oriretur, laudata ab his, culpata ab illis, adversarios tamen nata est plurimos, inprimis Theologos, qui, nescio quas, insidias sibi ab illa metuebant, in quo tamen falsos eos fuisse, res ipsa docet. Quod enim illi maxime impugnant, adeo planum & perspicuum est,

ut

(II) De Renato Cartesio, ejusque Doctrina & Secta Philosophica, Confer T. II. Lib. I. c. 15.
§ 5-12.

ut sensus suos negent, qui adversum ista loquuntur. Quamquam non negem, quosdam è Cartesii Discipulis latius extendere illa, quam ipse olim Cartesius, satis quidem in sententiis suis modestus. Quod tantum abest ut Cartesio imputari possit, ut pene hoc cum omnibus commune habeat. Nihil enim à quoquam dici potest, quod non in sensus pravos possit corrumpi, ubi malum ingenium accesserit. Sane ex ipsis Peripateticorum principiis fuisse, qui Atheismum, qui animæ mortalitatem, propugnarent, cum alii tamen, & ipsi quidem Theologi, ex iisdem principiis, diversa doceant. Non possunt certe Cartesius & Affectus præstare, quod infamis ille Dissertator *de Philosophiæ Scripturæ Interprete* (Eleutheropoli A. 1666. in 4.) Cartesianæ principia ad dogmata sua Theologica Paradoxa detorqueat. Cui Ludov. Wolzogenius, Prof. Traject. Libello eximio *de Scripturarum Interprete* mascule respondit, ac paucis pagellis Nicol. Arnoldi in *Theologia Philosophiæ Domina*, Franq. 1667. in 12. Prudens est & necessaria circa abusum Philos. Cartesianæ *Admonitio* Balth. Beckeri, Doct. Theologi, Vefaliæ 1668. in 12. edita. Qua cum conferri possunt, quæ de vero ejusd. usu Sam. Marefius, Brunius & Pet. ab Andlo scripserunt. Fuit vero ista Cartesii Philosophia magis istis criminationibus subiecta, quod ad sensum, magis doctrinam suam reduxerit, atque cum normam hypotheseon suarum constituerit. In quo quidem ille nihil perperam facit; nam qui alia ratione naturam speculatur, in multa fanatica & inania incidat necesse est. Sed qui illud, per imperitiam suam, non assequerentur, mirros statim clamores excitabant de perverfis quibusdam & hæreticis sententiis. Id certe ex omnibus constat Cartesii scriptis, neminem majori studio & conatu in id incubuisse, ut demonstraret animæ humanæ immaterialitatem, & per consequens immortalitatem, & existentiam Dei; quæ duo certe capita ostendant, longe illum abfuisse ab isto crimine, quod illi imputabant adversarii. Nemo enim è veteribus illis, nec Aristoteles ipse, cujus passim principia in Scholis recepta sunt, id data opera egit. Omnia enim apud illum super hoc argumento sunt tenebricosa, suspecta, ambigua, & jam in hunc, jam in illum sensum, flecti possunt. Unde non desunt, qui expressis verbis asserant, Aristotelem statuisse animam hominis mortalem. Magis forte pius est Cartesius, quam illi, qui Cartesianam Dei in nobis Ideam scriptis impugnant. Quorum spectat Lib. cujusd. Steph. Ezeckii, qui, in *prima sua veritate defensione* (Traj. 1666. in 12.) acerbe istoc nomine Cartesium, ejusque affectus, perstringit. Quod historiam vitæ & Operum Cartesii attinet, prodiit non ita pridem libellus aliquis singularis de hoc argumento scriptus à M. Joh. Tepelio. In quo simul exponuntur variæ ejus constitutiones cum Theologis, è quibus præ ceteris habuit antagonistam Gisbertum Voëtium, hominem quidem magnæ quidem doctrinæ & variæ, sed nulla perspicacitate animi præditum.

Primum Opus, quod Cartesius scripsit, *liber fuit de Methodo*, quo IV. Regulis omnem philosophandi rationem complexus est. Prima est, ut nihil unquam veridmittatur, nisi quod quis certo & evidenter verum esse cognoscat. Secunda, ut difficultates, quas esset examinaturus, in tot partes divideret, quot expediret, ad illas com-

commodius resolvendas. Tertia, ut cogitationes ordine promoveret, incipiendo à rebus simplicissimis, & paulatim ad difficiliorum & magis compositorum cognitionem ascendendo. Quarta, ut perfecte singula enumeraret, & ad omnia circumspiceret, in mediis quærendis, & difficultatibus percurrendis. Primum ex eo, quod dubitet & cogitet, demonstrat, quod sit, unde existentia sui, & dubitatione de rerum essentis, ad demonstrationem excellentioris naturæ, divinæ scilicet procedit, naturalium rationem ex arte factis explicat, cum formas illas substantiales non agnoscat. Potissima vero naturæ phænomena è solo motu, & habitudine partium, explicari posse demonstrat. Natura nihil illi aliud est, quam corpus, quod trinam dimensionem habet, sequestrata omni ratione duritiæ, asperitatis, gravitatis, &c. cum sola trina dimensio illi corpus constituat. Hinc vacuum, ut impossibile, in natura dari negat, formam in solo homine substantialem agnoscit, cum anima humana sola sit actionum humanarum conscia atque per se operetur. Ceterarum rerum formæ nihil aliud illi sunt, quam accidentium congeries. Inter accidentia principem locum tenet motus, tum quies, figura, situs, magnitudo. Tria illi sunt Elementa. Primum Elementum est materia quædam subtilissima, perniciosissime agitata, fluida, nullius figuræ tenax, sed quæ facile corporum adjacentium figuras induat. Illud in sole, stellis, igne & lucidis corporibus, potissimum regnare ait, & meatus corporum occlusissimos pervadere. Secundum Elementum ipsi ex globulis minutissimis componitur, quod ætheream substantiam efficit. Tertium ex materia densiori, & particulis ramosis, aut aliter figuratis componitur. E quibus partibus crassioribus terra, aqua, ær, omniaque mixta corpora, componuntur. Ex primo illo & secundo Elemento vortices suos efformat. Cœlestis enim materia, quæ globulis secundi Elementi constat, circa centrum commune tota in orbem vertitur, & quantum potest, à centro removeri nititur, & nisi proximi vortices obsisterent, hinc magis ac magis recederet. Unaquæque autem stella proprium sibi vorticem & cœlum vindicat, in cujus medio celerrime agitur. Uniuscuique vortici sui sunt poli & cardines. Vortex, in quo nos sumus, quique Planetas omnes complectitur, sex aut pluribus vorticibus ita circumdatur, ut motum sibi impressum, quam potest maxime, tueatur. Ex vorticibus illis, qui duobus istis Elementis constant, primo scilicet illo, materia subtilissima & globulis illis æthereis, tertium prodit Elementum, quod solares maculas, cometas, & errantes stellas efficit. Id, ex angulis, & velut scobe, secundi Elementi concisum, partes non habet æquabiles, sed aliæ aliis sunt crassiores. Singula prolixius ab ipso Autore explicantur, quomodo maculæ in sole fiant, quomodo cometae generentur, Planetæ facti sint. Hinc, Planetas novos novos Soles generare posse successu temporis, probare contendit. Quæ an ita se habeant, definire certo non possumus, quanquam sint summa subtilitate & verisimilitudine omnia excogitata. Ex iis principiis Mathematica ratione naturalia effecta deducere laborat, & quas occultas Physici habent affectiones corporum, magnetismos, sympathias, antipathias. Eam doctrinam præcipue in libro *Principiorum Philosophiæ* complexus est.

Scriptis præterea de *Geometricis*, de *Opticis*, libros elegantissimos, libros etiam 3
 de *Meteoris*. Ejus de *Passionibus animæ* aureus liber est, Amstel. A. 1650. in 12.
 editus. Prodiierunt itidem variae ejus *Epistolæ*, tum Gallicæ, tum in Latinam linguam
 conversæ, quibus controversiæ, tam Physicæ, quam Mathematicæ & Morales, discu-
 tiuntur. De quibus Oldenburgius in *Transact.* p. 392. 810. & T. III. *Ephem. Gall.* p. 26.
 consulatur. Tractatus ejus de *homine*, multa continet, à vulgaris Anatomicorum
 opinionibus discrepantia, qui primum Gallica lingua prodit, & in Latinam postea
 conversus à Florentio Schuylio, cujus præfatio (in Edit. Leidenf. A. 1664. in 4to)
 multa de rebus Cartesianis monet. Quoniam vero morte præventus absolvere non po-
 tuit, LUDOVICUS FORGIUS, Med. Parisiensis, addidit alteram partem libro, Gallica
 lingua scripto, de *anima hominis*, in quo secundum eadem principia doctrinam de
 anima explicat, cuique longam præfationem de Cartesii doctrina, non nova, sed cum
 antiquis Autoribus, ipsoque Augustino, conveniente, præmittit.

Fuerunt hinc multi, qui ejus doctrinam, vel in Compendium redegerunt, 4
 vel Commentariis illustrarunt, vel cum suis dogmatibus miscuerunt. E primo genere
 sunt Henricus Regius in *fundamentis Physicis suis*, Jacobus de Rohault, Joh. Tatting-
 hof in *Clave Philosophiæ Cartesianæ*, Franciscus Bayle in lib. Gallico, qui inscribitur
Systema Generale Philosophiæ, excusus Tolosæ in fol. anno 1669. Qui undecim capi-
 tibus pertractat Metaphysicæ, Logicæ, principia naturalis Philosophiæ, doctrinam pro-
 ductorum in visceribus terræ, meteororum, sensibilibus qualitatibus, plantarum, ani-
 malium, hominis, humanarum passionum, & denique Ethicæ. Antonius le Grand *Phi-*
losophiam veterum, à mente Renati de Cartes, more scholastico breviter digestam,
 scripsit, quæ Londini edita est Anno 1671. Sed superiori anno elegans & luculentum
 Systema totius Philosophiæ Cartesianæ in lucem dedit, quod præ ceteris commendo,
 ut quod summa diligentia & perspicuitate dogmata Cartesianæ proponit. Cui jungi po-
 test *Historia ejus naturalis*, in qua, per singula Physices capita, phenomenorum Phy-
 sicorum rationes à Cartesii Philosophia deducit. Scripsit & idem de *carentia sensus &*
cognitionis in brutis, ad mentem & sententiam Cartesii.

Qui Commentariis illustrarunt, multi sunt, præcipue Joh. Claubergius in *Medi-* 5
ationibus, pamphrasi, Ontosophia, Physica, Logica, Gilbertus (mm) in *Physiologia, seu*
Philosophia nova, (Amstel. A. 1651. in 4to edita) Dan. Liptorpheus in *Speciminibus*
Philosophiæ Cartesianæ, in quibus doctrinam motus præcipue tradit. Jacobus Rohault
 in *Tractatu suo Gallico-Physico*, Parisius anno 1674. edito, & postea etiam Batavis
 recuso, Cartesianæ principia pluribus deducit, & prima in parte contra Peripa-
 teticos & Scholasticos defendit: Corderæus, doctissimus autor Gallus, populari lin-
 gua Tractatum edidit de *differentia animæ & corporis*, ex mente Cartesii, elegantissi-
 mum & subtilissimum Opus, quemadmodum & alterum, quod de *verbo* scripsit.

Tom. II.

(Kk)

Scripsit

(mm) Quo jure Gvill, Gilbertus, Cap. XV. 7. inter Novatores relatus, Commentatoribus Car-
 tesii accenseatur, anno 1596. demum nati, cum diu ante hunc inclaruerit, & Opus suum,
 de *Magnete*, anno jam 1600. Londini ediderit, non video.

Scriptit & Thomas Cornelius, Consentinus, *Progymnasmatum Physica*, ad inentem Cartesii, *de ratione philosophandi, de rerum initii, de universitate, de sole, de generatione hominis, de nutritione & vita*, Francof. A. 1665. in 12. recusa. Adversus Aristotelem sæpe disputat, interdum quoque adv. Cartesium, quem ex Jordani Bruni hypothesebus quædam desumpisse, *Progymn. III. de Universitate*, ostendit. Longe vero plures sunt, quos omnes enumerare opus non est. In Belgia olim Lugduni, nunc Amstelodami, Joh. de Racy celebratissimus Philosophiæ Cartesianæ Doctor est, cujus multa extant, quæ doctrinam Cartesii illustrent, scripta.

6 Qui Cartesiana principia suis, vel aliorum principiis miscuerunt, non pauci sunt. Inter Anglos præcipuus est ROBERTUS BOYLE, qui, in libris suis *de origine formarum, formis subordinatis, qualitatibus Cosmicis, coloribus, &c.* Cartesianas sententias, quod doctrinam corpuscularem atinet, & phænomena naturalia, è motu procedentia, amplectitur, cum interim multa ejus Autoris rejiciat. Motum, è quo Cartesius multam deducit doctrinam, quatenus phænomena naturalia inde dependent, diligenter evolvit Godfr. Gvilh. Leibnitius in *hypothese sua Physica nova*, qua phænomenorum naturalium plerorumque causas ab unico quodam universali motu, in globo nostro supposito, repetit, & in *Theoria motus abstracti, sive rationibus motuum universalibus, à sensu, & phænomenis inde dependentibus*. Quos duos libellos Societati Regiæ Anglicæ, & Acad. Regiæ Francicæ, inscripsit, Moguntia A. 1671. in 12. editos, & in Angliā, jussu Societatis Regiæ, recusos.

7 Cartesiana principia impugnant Scholastici quidem multi, sed, cum è suis hypothesebus contra Cartesianos disputant, nec Cartesium satis capiunt, nec solide refellunt. Eidem viæ demonstrativæ insistere oportet, si quis contra Cartesium agere velit. Quare illos ne nominabimus quidem. Qui solidiora demonstrationibus Cartesianis opponere volunt, pauci sunt. Sunt tamen, qui, contra specialia ejus dogmata, aliqua comminiscuntur. Est quidam Franciscus Wilhelmus, liber Baro de Nyland, qui *Elementa Physica* scripsit, seu *nova Philosophiæ principia, quibus Cartesii principiorum falsitas ostenditur, ipsiusque errores ac paralogismi ad oculum demonstrantur & refutantur* (ita titulus scil. jactitat :) Liber editus est Hagæ Comitum anno 1669. & digna, quæ de illo consulatur, censura Tschirnhausii in *Medicina mentis*, pag. 131. Is non à corpore, Cartesianæ Physicæ principio, sed ipso nihilo, incipit, quod infinito æquipollere contendit, & mundi ex nihilo creationem demonstrare laborat: quod certe est *atomorum*, & ante ipsum nemo tentavit. Aristotelico principio: *nihil ex nihilo fieri*, adversa fronte repugnat. Finitum Ens medium proportionale inter nihil & infinitum facit, quod Mathematica demonstratione ponere ob oculos anritur. Vacuum contra Cartesium admittit in natura, corporis physici rationem formalem in densitate & duritie constituit, contra quam Cartesius, qui trinam dimensionem formæ in corporis rationem esse vult; hinc ad motum unicum Dei, supremi Entis, in productione corporum instrumentum, procedit. Cujus regulas habet à Cartesio diversas, quæ recensentur in *Actu societatis Regiæ Anglicæ p. 2167.* Quid de sententia ejus

ejus sentiat Christianus, Hugenius, legi potest in *Epistola*, libello ejus præfixa. Quod motus vero regulas attinet, à Cartesio præscriptas, eas etiam alii impugnavit. Gallus quidam Anonymus de *Motu locali Dissertationem*, Anno 1670. scripsit, qui regulas tradidit, à Cartesianis discrepantes, de quibus videantur *Acta Societatis Anglicæ* p. 2110. Scripsit & Johannes Alphonfus Borellus, Italus, de *vi percussionis* Tractatum, in quo occurrunt regulæ, à Cartesianis diversæ, convenientes vero cum Francisci Wilhelmi hypothesebus, quod & ipse fatetur, quanquam librum ante à se visum neget. Est & Henricus Mohre, Cantabrigiensis, qui *Enchiridion Metaphysicum*, sive *Dissertationem de rebus incorporeis*, conscripsit, sub literis nominis initialibus, H. M. editam Londini, Anno 1671. in 4to. In quo *Φαινόμενα* naturalia à Mechanicis causis, ut vult Cartesius, produci negat, sed necessarias existimat esse quasdam immateriales essentias, s. Spiritus, ad motum in natura producendum. Cartesium reprehendit, quod Definitionem motus non philosophicam dederit, quæ omni sensui & facultati rationali repugnat. Demonstrat, quod sit aliquod extensum immobile, non apparenter tantum, sed & vere, existens, distinctum ab omni materia mobili, quod spirituale & immateriale facit, totum universum omnemque materiam penetrans & sustentans, quodque, ab omni cogitatione nostra independens sit, & quodammodo divinum. Ergo spatium illud, quod vulgo vacuum possit vocari, Cartesio vero corpus, sive materia est, ob extensionem, ille revera distinctum ab omni materia facit, & spiritum incorporeum, affirmans, se ea via, qua Cartesius Deum è mundo excluderit, introduxisse iterum. Quæ sententia ejus nescio quomodo peregrina & insolita est. Neque verum est, exclusisse Cartesium Deum è mundo, quando illum non sub extensione concepit. Eam enim differentiam faciebat inter spiritum & corpus, in quo etiam consentit cum omnibus Philosophis sanioribus. Henricus Mohre vero extensionem etiam spiritui competere ait, qui in *libro suo de immortalitate animæ* prolixè ea de re agit, multisque capitibus ostendit, spiritus non esse extensione omni destitutos, adeo quidem, ut animæ humanæ, separata à corpore suo, figuram ovalem vel rotundam tribuat, quod certe nescio quid Enthusiasticum sapit, neque ulla ratione à quoquam demonstrari potest.

Atque hæc de Philosophia Cartesiana dixisse sufficiat, de qua, si meum qualecunque judicium esset interponendum, ita quidem existimo, nullam unquam subtiliorem à quoquam esse Philosophiam traditam, quæque magis conetur naturam in ipsis suis principiis deprehendere, quæ ministerio sensuum ita alte sunt excitata, ut profundius quidem mens humana penetrare non possit. Quam enim subtilia sunt, quæ de materia subtili, de vorticibus hujus universi, excogitavit Cartesius, verisimilime? è quibus hypothesebus occulta illa naturæ *Φαινόμενα*, inter quæ præcipuum est motus Magneticus, demonstrare contendit. Quanquam ista non adeo certa sint, ut nullus dubitationi amplius locus relictus sit, puto tamen, generales istos conceptus satis bene se habere, & verissimos esse, licet in omnibus illis fortassis natura ipsa non respondeat. Quæ enim inde deducit de solium generationibus, eorumque com-

mutationibus in terras, quæ de cometis habet, illa quidem omnia admirabiliter excogitata sunt, & fortassis ita se habent, sed fides tamen earum rerum indubitata non est, ut quæ humano ingenio deprehendi non potest, ob vastitatem objecti, ob diuturnitatem temporum, ob distantiam locorum, ob inbecillitatem ipsius naturæ & mentis nostræ humanæ, quæ, inclusa hoc corpore, ministerio sensuum tantum apprehendit, & vel separata, fortassis non omnes illos universi recessus capit.

- 9 HENRICUS MOHRE peculiarem scripsit *Epistolam*, quæ reperitur inter *Opera* ejus *Philosophica*, de *Philosophia Cartesiana*, in qua vehementer eam laudat quidem, & adversus stolidos & imperitos censors defendit, sed tamen aliqua deprehendere sibi visus est, in quibus dissentire malit à Cartesianis hypothesebus, vel iis diffidere, quæ ad tria genera reducit, nimirum vel ad simplicem nudamque inadvertentiam, qualis in omnes fere mortales cadere solet, vel ad nimium, sive prudentiæ, sive honestæ cujusdam astutiæ, studium, vel denique ad enormem quandam Mathematicæ certitudinis ac necessitatis in singulis suis conclusionibus affectationem. Singulorum capitum exempla fusc illic recenset. Ad secundum genus refert exemplum illud de brutis animantibus, quæ inanimas machinas, insensataque *αὐτίματα* Cartesius esse fingit, quod illi lepidum commentum necesse fuit comminisci, ne brutorum animas pariter, ac nostras, ex sua philosophandi ratione, concluderet immortales. Cum enim firmiter teneret, & ut principium indubitatæ fidei poneret, ne vilissimum quidem cogitandi actum in materiam cadere, qualitercunque etiam modificatam, si agnovisset sensum inesse brutis, debuisset etiam concedere, inesse illis substantiam, realiter à materia distinctam, h. e. animam immortalem. Maluit itaque sensu privare bruta, quam turbari quæstiunculis odiosis hominum captiosorum de animarum brutorum statu post mortem. Igitur putat Morus, illi potius hoc velut *κρησφύγετον* fuisse assumendum, non autem veram ejus aut seriam fuisse sententiam; quod conjicere etiam liceat ex verbis Epistolæ alicujus ad Henricum Morum scriptæ, ubi ait Cartesius: *Quamvis pro demonstrato habeam, probari non posse, aliquam esse in brutis cogitationem, non ideo puto posse demonstrari, nullam esse, quia mens humana illorum corda non pervadit.* Similiter etiam huc pertinet illud, *Principiorum part. 3. Articulus 2.* de non investigandis finibus earum rerum, quas in naturæ complexu videmus. Quo monito sibi præcavit ab importunis sciscitationibus, quas de corporibus cœlestibus urgere nonnulli possent, e. g. cur Deus tot soles crearet, quibus luceant, amon in Planetis omnibus bruta animantia essent, sive homines? Ad tertium genus permulta Cartesianæ Philosophiæ deduci possunt & refert Henricus Morus illam Cartesii magnificam pollicitationem de conclusionibus ex mechanica motus necessitate, per universam suam Philosophiam deducendis. Neque enim putavit se satis securum Cartesius de certitudine eorum modorum, quibus naturæ *Φαινόμενα* fieri asserit, si divina consilia, (quæ variis modis eadem *Φαινόμενα* exhibere possunt) cum materiæ motusque legibus miscerentur. Ad rotationem illam vorticum tam arti-

artificialem, quamque ille expediri putat posse solius materiæ & motus conditionibus, altior causa & diviniore requiri debere videtur. Nam, ut recte notat Henricus Morus, nunquam esset motus adeo exactus & ordinarius, si ad solum principium Mechanicum illa referantur. Refert etiam huc scrupulosum illud, ut vocat, principium, quod ne tantillo quidem plus minusve motus sit in rerum universitate, uno tempore, quam alio. Cujus dogmatis ratio certa dari non potest, neque aliter illud considerari, quam hypothesis aliqua Mathematica, quæ assumenda est, ut affectiones corporum cœlestium demonstrantur. Ita Cartesio assumendum fuit hoc principium, quoniam ex motu omnia naturæ *Φαινόμενα* deducitur erat, quod tamen an sit in rerum natura fundatum, vehementer dubitari potest. Quod enim ait Cartesius, nec genios, nec animam humanam, materiam posse movere, sed motus ejus duntaxat versus hanc vel illam partem determinare, credi non facile potest, cum certe, si vini habeant sistendi ac dirigendi motum, etiam movendi potentia privandi non videantur. Interim tamen nihil vetat, ex motu isto principio pulcherrime plurimorum phenomenorum naturam explicari; fieri enim pleraque motu in natura videmus, quicquid etiam de causis moventibus sit. Quod si cum his reliquorum Philosophorum dogmata conferamus, nihil plane isti dicunt, talium phenomenorum causas rogari, quas tamen supplet Cartesius. De ceteris videatur ipsa Henrici Mori Epistola, ubi prolixè recenset, quid in Cartesiana Philosophia proponatur, pietati & religioni maxime conveniens, adeo ut Platonum etiam videri possit, quibus dogmatibus in Physicis nihil religiosius est.

CAP. XVIII.

DE CONSENSU ET DISSENSU VETERUM ET RECENTIORUM, EORUMQUE CONCILIATIONE.

- §. 1. *Philosophi, circa principia Physica dissentientes, vel sensum sequuntur ducem, vel intellectum.* 2. *Sensum cognitione confusa secuti sunt veteres qui vel totum hoc universum, (teste baud satū tuta fidei Aristotele) vel unum ex 4. Elementis, principium rerum esse unicum statuerunt, quorum sententia dextrè contra detorsiones Aristotelis explicantur, & facile conciliari posse ostenduntur.* 3. *Sensum, accuratiori tamen indagatione prævia, secuti sunt Democritei & Epicurei, atomorum patroni, qui tamen, si se trices omnibus expediri velint, mentem aliquam, vel naturam Ætheream, Architecti vice fungentem, cum Democrito & Lucretio, adungere coguntur, quo pacto ab aliis eos parum dissentire, & Philosophiam hanc corpuscularem magno usui esse, docetur, admissis tamen de ejus imperfectione, & modo legitime utendi, monitis.* 4. *Intellectum ducem secuti sunt Pythagorici, numeris, Platonici ideis ac anima mundi, Aristotelici formis ac notionibus, omnia, sed perperam, tribuentes.* 5. *Conciliabuntur hi cum sensualibus, si sensus deficiens intellectus subsidio utatur.*
- (Kk) 3

utatur. Quamvis nec hoc pacto perfecta rerum naturalium notitia unquam sit speranda. Elogium Joh. Bapt. Hamelii.

E Narravimus hæcenus varias Physicorum veterum & recentiorum sententias, quæ inter se discrepare maxime videntur, ut difficillimum sit, in illa fluctuatione animorum veritatem indagare. Ajunthi, illi negant, alii deliberandum censent, atque ita nulla certitudo est, nulla veritas. Aliqui fibi conspirare faciunt alienas sententias, & hypotheses ex suo ingenio interpretantur, vel etiam vi quadam in sensus suos detorquent. Quoniam enim Analogismus rerum perpetuus est, ideo facile tali interpretationi locus relinquitur, quoniam item conceptus nonnullorum generales sunt, facile applicari possunt aliis quibusdam specialioribus. Nos jam in superioribus capitibus, non pauca adduximus, quæ ad præsentis Dissertationis argumentum pertinent. Quæ legi possunt, ne hic otiose repetantur. Hoc vero loco quasi suam eorum inibimus, ac rationes, ut ita dicam, omnium sententiarum subducemus. Quod nunc expeditius fieri potest, postquam variorum sententiæ jam tum propositæ sunt. Quantum itaque è collectione omnium illorum, quæ diximus, patet, duplici primum in ordine collocandi sunt Autores, qui Philosophiæ naturalis principia tradiderunt. Vel enim sensum sequuntur ducem, vel intellectum. Quæ duo quanquam se jungi à se non possunt, nam intellectus beneficio etiam illa argumenta cudentur, quæ ad sensum spectant; eam tamen ob causam hanc distinctionem facimus, quod aliqui magis intellectum sequuntur.

2 Qui *sensum* sequuntur, vel ea principia agnoscunt, quæ cognitione confusa prima esse vident; vel determinatiore indagatione, non sine opificio aliquo externo, in illa inquirunt. Qui id, quod ante pedes est, tantum vident, & confusa tantum præmeditatione ducuntur, ea, quæ oculis patent, ad principiorum classem redigunt. Quorum in numero collocare quis illos possit è veteribus, qui unum rerum principium statuebant, idque infinitum, aut hoc universum, quod oculis apparet. Quo nomine aliquos è veteribus reprehendit Aristoteles, qui tamen falsam potius sententiam asserere judicandus est, cum, ex iis neminem tam absurdum fuisse, credibile sit, qui non distinctius & determinatius de principiis locutus sit. Nam, ut supra jam diximus, qui unum principium statuebant, vel intelligebant causam efficientem, mentem aliquam, sive Deum ipsum, vel unum aliquod dissimulare, quod haberet tamen in se substantias aliquas primas & simplices, ceterorum mixtorum corporum causas. Quod dum aiebant, diversitatem agnoscebant principiorum, quanquam ordinem & numerum eorum non inibant, quem forte inire, distante ipsa rerum natura, non poterant. Multa quidem subtiliter Aristoteles de principiis in universum dissevit. Ea enim esse vel unum, vel plura, dicit. Si unum, vel finitum, vel infinitum, utrumque vel mobile, vel immobile. Si plura, vel finita, vel infinita. Si finita, vel binario, vel quaternario numero comprehensa. Si infinita, vel essentia inter se distincta, vel figuris tantum. De qua ejus argumentatione non est, ut magnopere solliciti simus, saltem illud ex eo,

ut

ut verum, agnoscendum est, principia debere esse plura, non unum. In quo non tam dissentientes, quam consentientes habet veteres, ut itaque male contra illos disputet. Nam qui unum aliquod agnoverunt principium è veteribus, considerarunt illud potius, tanquam subjectum aliquod mistionis primarium, non tanquam causam aliquam internam, quanquam nihil vetat, etiam causis internis accedere posse. Ita aliqui aquam, aliqui aërem, aliqui terram, aliqui etiam ignem, universale hoc statuebant principium, non quod unice constituere corpus credebant, neque enim aliud ex eodem fieri poterat; sed quod vel vehiculi loco erat, & pars etiam ejus aliqua cederet in materiam, ut terra & aqua; vel quod princeps operationum & motus causa esset in quolibet mixto, ut ignis & aër: quandoquidem has substantias maxime simplices, & motu præditas, sensu deprehendimus. Qui omnes, quanquam sententiis discrepare videantur, re ipsa tamen unum idemque sentiunt, cum pateat ex eorum sententia, duobus debere constare principiis corpus quodlibet, uno, quod materiam subterneret, sive illud aqua, sive terra sit, (nam facile ita sentientes in gratiam redigemus, cum terra beneficio aquæ id obtinere videatur, ut mistionem subire possit, perpetuum certe terræ & aquæ sit conjugium:) altero, quod sit substantia aliqua efficax, movens & mobilis, omnium operationum in misto causa, sive id ab aëre, sive ab igne, petant, quorum corporum naturæ sunt affines, & mutuis vicibus sustentantur.

Quandoquidem vero id sensu comprehendi non potest, sed intellectu colligitur, quæ tamen collectio fundamentum in re ipsa habet, non contenti eo alii alia indagaverunt principia, quibus illa mistorum diversitas magis probari possit. Nam, quanquam sensu deprehendere possumus, esse aliquod in mistis principium crassius, solidius, quietum, iners, stupidum; aliud vero maxime movens & mobile, efficax, operans: non possumus tamen illa nisi non in omnibus communibus signare materiæ & formæ, principique passivi & activi. Sed, quid in unoquoque misto corpore sit illud, quod materiam vocamus, atque illud, quod formam, demonstrare non possumus. Quare aliam viam ingressi sunt nonnulli, quodque se non posse explicare videbant, ob rerum infinitatem, ex alia iterum infinitate remedium huic suæ ignorantie petierunt. Statuebant enim infinitas illas numero Atomos, easque omnes uniformes & congeneres, omnium mistorum corporum causas, idem à sensu suo, ducti dicam, an seducti? Nam, cum deprehendere poterant etiam sensu suo, naturam rerum esse quasi in continuo flexu, crescere corpora atque decrescere, videbantque id insensibilium particularum, vel accessione, vel recessu, fieri, in eas cogitationes adducti sunt, ut corpora omnia mista non alio modo generari, aut interire, existimarent. Igitur varias fingebant motus species, qui ex Epicuri schola erant, quibus expediri orbium omnium, omniumque mistorum corporum, compositionem posse credebant, accedentibus & recedentibus, per inania sua spatia corpusculis illis minutis. Atque ita quidem certos hac sua sententia se putabant, ut quæ alii ad spiritus reducebant & mentis operationes, illi è fluxu corpusculorum suorum determinare magno conatu nite-

niterentur. Sed de iis plenius actum est in *Cap. de Epicureis*, quo dubia non pauca in medium adduximus, quæ istarum hypotheseum rationes infringant, hic non repetenda. Id certum est, expedire se Atomorum suarum tricus non posse Epicureos, nisi ætheream etiam aliquam naturam in subsidium vocent, principium scilicet, quod sensu nostro comprehendere non potest; cuius rei veritas, vel invito Lucretio, istam sententiam expressit. Quique ante Epicurum Democritus hanc philosophandi rationem instituerat, mentem non exclusit, & spiritum aliquem, rerum architectum. Idem & Borello videbatur, de quo *loco supra citato*. Qui jam corpuscularem hanc doctrinam amplectuntur, non adeo dissident à ceteris, ut componi cum illis nequeant, quanquam Epicurus aliquanto longius recedat, qui tamen, vel invitus, etiam in aliorum castra compellitur. Neque enim, quia corpora mista resolvi possunt in minimas particulas, certo modo figuratas, atque è talibus iterum componi, ideo negandum est, è propioribus principiis, quatuor scilicet Elementis, aut principiis chymicis, ea componi posse. Resolutio enim corporum in minima non impedit illam è principiis propioribus combinationem, sed substantia tantum corporum imminuitur per alterationem quantitatis, ac possunt etiam in minimis particulis vel diversa esse genera corpusculorum ad corporis compositionem destinatorum, vel singula ista corpuscula adhuc sibi adjuncta habent alia, quorum commistione componitur totum corpus. Quocunque jam modo consideremus particulas minimas, videmus quidem in illas resolvi corpora posse, sed solo sensu eorum etiam corpusculorum inter se differentias non deprehendimus, nisi eas sensu examinemus, cum in eo statim sunt, ut ob conglotationem suam cadere sub sensum possint. Quomodo illas detegit nonnunquam ars Chymica, in quo tamen non usque adeo etiam conquiescere possumus, cum raro, vel nunquam, ita puræ sint partes illæ, quas ignis sæcernit, quin ex aliis etiam participant. Sed ex eo, quod præcipuum est & præponderat, facile colligimus diversitatem. Ideoque non contradicunt aliis, qui corpuscularem doctrinam sequuntur, qui tamen in eo peccant, quod è solis corpusculis omnium corporum mistiones, & rerum causas, deducant. Sed tenenda est tamen firmiter corpusculorum illa doctrina, sine qua multa nescirentur in Physicis, inprimis operationes istæ, quæ è minimorum corporum figuris dependent. Hinc enim varias affectiones sortiuntur corpora, si vel è particulis globosis, vel hamatis, vel oblongis, consistant; quarum affectionum ratio pulcherrime ob oculos poni potest illa particularum figuratione. Sed, an ea sola omnia expediri possint, ego non dixerim. Quanquam enim minima certo modo sint figurata, non tamen determinabimus, an omnia corporis alicujus minima pari modo sint figurata, annon è diversis particulis consistant corpora? annon aliud quid adsit, sensu non perceptibile, quod hanc vel illam qualiterque impertiat, quanquam mediante certa aliqua figura corpusculari operetur? Quiescendum itaque est in hac particularum sententia, ubi sensus subsistunt. Subsistunt autem sensus, cum nulla demonstratione, quæ sub sensum cadat, ac necessaria aliqua consequentia, conclusio evinci potest. Quare tum suspicionibus & conjecturis locus est,

est, quarum iterum certi quidam gradus sunt. Aliquæ enim, quo propius ad sensus accedunt, aut probabilioribus argumentis colliguntur, reliquis præferendæ. Ac sensus interdum phænomena naturalia, ubi sensus nostri hebetiores sunt, quare ad eorum mensuram non sunt exigenda. Ita canes odorari possunt vestigia fugientis leporis ad dies etiam aliquot interdum, quod hominibus negatum est. Fieri tamen hoc beneficio particularum minimarum, è corpore animalis exeuntium, verosimillimum est, cum aliter id accidere non posse videamus. Multa sunt in orbibus cœlestibus phænomena, de quibus, non nisi per suspiciones & conjecturas, philosophari possumus, quoniam objectum vastitate sua excedit sensuum facultates, ideoque hic à partibus ad partes, vel ad universum argumentandum est, & ex analogis rerum deducenda sunt, si non omni ex parte vera, tamen verosimillima. Quorum etiam referenda sunt ista in natura phænomena, fluxus & refluxus maris; conversio magnetis ad polos, &c. quæ ex universalioribus causis dependent, quam nos comprehendere possumus. Conversionem magnetis ad polos Cartesius ingeniosissime explicuit è vorticum suorum cœlestium natura: & Boylius quoque in libro suo de suspicionibus Cosmicis, qui ad certum effluviorum fluxum causam illam refert.

Succedat jam altera Philosophorum familia, qui plus ad *intellectum*, quam ad sensum, referunt. Nam, cum viderent, à sensibus suis se destitui, nec sine causa suspicarentur, subesse aliquod altius & sublimius principium, quod in sensus non nisi à posteriori incurreret, eo deducti sunt, ut substantias aliquas spirituales, vel ex ingenio suo fingerent, vel nudis quibusdam conceptibus & notionibus quocunque modo hanc solarentur ignorantiam. Et Plato quidem hic mundum suum intellectualem & ideas, & animam mundi, confingit. Stoici ipsi materiæ Deum immerferunt. Plato, undecunque hauserit ista sua mysteria, magis ad causam efficientem, quam ad compositionem corporum respexit, & Theologum potius in Physicis, quam Philosophum agere videtur. Nihil tamen ex eo certi colligitur, ac omnia tantum conjecturis sunt & suspitionibus plena. Ideas quod attinet, quas è recentioribus Joh. Marcus Marci in *Philosophia sua veteri restituta* amplexus est, & ad rerum causas explicandas adduxit, eæ certe sunt veluti nebulae pictæ in pariete, & mera quædam phantasmata, ad solandam ignorantiam nostram inventa. Pythagorici numeris exprimebant rerum essentias, velut quibusdam terminis & conceptibus, ut fecit Aristoteles. Neque enim numeri possunt esse rerum principia, sed quasi vestigia aliqua & indices. Peripatetici formas suas invenerunt, de quibus mira illi comminiscuntur, quæ, credo, Aristoteli ipsi in mentem non venerunt. Sunt vero illa inexplicabilia & tricarum plena. Non negaverim equidem, esse aliquid in corporibus mistis substantiale, activum, movens, sed quod tales conceptus, quales Peripatetici de iis passim habent, fundati in rerum natura sint, nemo facile crediderit: quales sunt formarum tam accuratæ divisiones & subordinationes, & canones illi, vulgaria Scholæ Cymbala, qui officinam Metaphysicam potius, quam Physicam, spirant, ac in demonstrationibus effectuum Physicorum nihil plane efficiunt.

Ex his itaque patet, duplici ordine tantum esse distinctas Philosophorum sectas, atque ad eos reduci etiam posse: ipsos vero ordines inter se etiam conciliari posse, modo desistant ab excessu illo suo in sententiis. Ubi deficit sensus, recurrendum quidem ad intellectum est, ita tamen, ut illo solo non simus contenti. Mutua debent esse ministeria, nec in solo sensu subsistendum est; quanquam intellectus interdum nos fallat. Quocunque tamen modo rem instituamus, nunquam tamen deerit, quod explicari humano ingenio non potest, & ad materiæ opificem, ejusque arcanam hujus universi oeconomiam, referendum est. Ceterum legi in hoc argumento meretur *liber de consensu veteris & novæ Philosophiæ*, Oxoniæ Anno 1668. in 8vo. editus à Joh. Bapt. du Hamel, Gallo, Viro doctissimo, qui magna cum cura sua tractat, & ex optimis seligit optima, pulchro quoque orationis flore doctrinam suam vestiens.

CAP. XIX.

DE RECTA PRINCIPIORUM PHYSICORUM
CONSTITUTIONE.

- §. 1. *Methodus Philosophandi Eclectica in Physicis commendatur.* 2. *Omniū phenomenon naturalium non possunt dari demonstrationes, ob defectum principii cujusdam spiritualis incogniti.* 3. *Circa corporum cælestium naturam, solis vestigandam conjecturâ, Cartesii, vel aliorum, sententia maxime probabiles ceteris præferenda.* 4. *Principii spiritualis Operativi (anima mundi, sive geniorum, sive cujusunque alterius) necessitas inculcatur. Principia Aristotelica, dextre ab Honor. Fabri explicata, in Disputationibus Scholasticis possunt retineri.* 5. *Ad mixtorum naturam indagandam utilis est Atomorum doctrina, nec tamen sola sufficit. Addende sunt, principiorum instar, massæ Globi terreni majores, sive IV. Elementa (de quorum singulis disseritur, & ignem aëremque Elementorum numero excludi non posse demonstratur,) nec non etiam principia Chymica, licet nec horum ope omnia possint expediri.* 6. *Plura mixtorum principia, per Analysin illorum, & experientiam, sunt indaganda. Cognitio Physicæ manca semper erit & imperfecta.*

Quod si jam recta principiorum Physicorum ratio incunda est, id primæ hypotheseos loco assumendum nobis est, in nullius sectæ placita absolute jurandum esse, nec illa omnia ejuranda; quandoquidem ita comparatæ sunt res humanæ, ut non omnia omnes videant, ideo quasi succenturiandæ sunt sententiis sententiæ, atque, ubi una deficit, reponendum ex altera.

Secundo supponendum est, impossibile esse, omnium phenomenon naturalium Mathematicas dare demonstrationes, quanquam allaborandum sit, ut eas, quoad ejus fieri possit, habeamus. Si omnium inter se sectarum principia conferamus in
uno

uno aliquo, incognito scil. principio deficiunt, quod naturæ plus quam corporeæ & spiritualis esse probabilibus argumentis colligitur, non vero ita demonstratur, ut satisfacere plenæ cognitioni possit.

Tertio, Philosophia circa corporum cœlestium constitutionem, & naturam stellarum fixarum, folis, planetarum ceterorum, cometarum, novarum stellarum, cum nonnisi ex suspitionibus & conjuncturis hauriri possit, præferendæ sunt sententiæ, quæ omnium sunt verosimillimæ. Quare hac in parte quidem audiendum putarem Cartesium cum istis suis vorticibus & orbium conversionibus; quanquam non omnia, quæ ille de tribus suis Elementis, licet ingeniose, præsupponit, probeam, quæ quidem subtilis agnosci potest: non enim puto eam quicquam differre ab æthere, vel quinto illo elemento Peripateticorum. Secundum ejus & tertium Elementum redigi etiam ad communia principia potest.

Quarto, cum intellectuality principia ponenda etiam sint in natura, poni potest principium aliquod spirituale Operativum, quod tamen cum Stoicis Deum, immersum materiæ, & operantem, non audebimus appellare, quanquam fortassis, cum concursu divino generali omnia fiant, etiam speciale aliquid accidere in natura possit, quod fieri nos non existimamus, semper ad alias causas reducentes, ne videamur veteri aliquo & universali principio ignorantie effugium quærere. Nec satis quidem scimus, an cum Platonici animam mundi statuamus, aut cum aliis genios quosdam & intelligentias, vel totius mundi, vel orbium cœlestium, præfides: id enim, si ita est, vel revelatione debet esse cognitum, vel suspitione aliqua conjicitur. Abstracta illa Aristotelis principia, quæ Metaphysica potius sunt, quam physica, seu universalia quædam de rebus formata, qualia sunt materia & forma, cum regulæ Lesbiæ instar applicari omni hypothese possint, in gratiam eorum, qui disputationes scholasticas æstimaunt, retineri possunt, modo commode ex mente Aristotelis, non ejus interpretum, explicentur, atque ita applicentur ad rerum naturam, ne plane omni reali fundamento destituantur: quomodo doctrina de formis, earumque speciebus, harumqueeductio è materia & subordinatio, satis commode explicari potest. Uti fecit illud Honoratus Fabri in *Physicis*, ubi eleganter demonstrat, quomodo sint substantiales, quanquam non sint substantiæ: qua interpretatione sua veram Aristotelis mentem se putat assecutum. Legi etiam potest Hamelius *de consensu veteris & novæ Philosophiæ, lib. 1. cap. 7.*

Verum, cum præcipua Physicæ scientiæ pars sit corporum mistorum naturam & rationem cognoscere, ea enim sensibus propria sunt, eas Philosophorum sectas perlustremus, qui ad sensuum ductum philosophantur. Atque hic quidam sensum summam, quam possunt, subtilitatem sequuntur in particulis; quare omnis illa particularum doctrina, è mente Democriti, Epicuri, Cartesii, conferenda & examinanda est. Cum enim mistio fiat inter res diversas per minima, videndum nobis est, ut deprehendamus, in quo diversitas illa materialium consistat, & quomodo illa mixtio per minima fiat, explicandum, quæ quasi divina quædam manus est. Non tamen in il-

lis subsistendum esse putem, aut hærendum in Epicuri Schola, qui nullam aliam mitionem agnoscit, quam minimorum corpusculorum compaginationem. Ea quidem concedenda est, sed non sola explet rationem mixtionis. Nam ad mixtionem diversa corpora requiruntur, non particulae multae congeneres. In minima corpuscula resolvi accidit corpori; neque ex eo statim inferendum est: igitur ex iis *πρῶτος* & immediate componitur. Possunt enim minima corpuscula in diversas partes coire, atque hæ partes demum ad mitionem corporis referendæ sunt. Illa vero corporis in minima corpuscula resolutio continua, effluviorum illam doctrinam illustrat atque unice determinat, quæ qualitatum nomine vulgo efferunt Peripatetici, unde omnes sensationes contingunt, ac multæ etiam aliæ in natura operationes. Ex hac itaque doctrina novimus, odoratum, saporem &c. fieri per effluvia corpusculorum è corporibus, quanquam tamen, licet illa jam sciamus, nondum satis nobis cognitum sit, quid in iis particulis talem motum imprimat sensorium; an sola illa particularum figura acuminibus suis pungens papillas nerveas acicularum instar, vel an aliud quippiam reconditum sit. Hic enim subsistere nos rerum natura jubet. Quandoquidem ergo, ut vidimus, è particularum hypothese, non tam ratio formalis mitionis radicalis dependet, quam aliquis tantum mitionis modus exterior, ideo superest inquirendum Physico, quænam occurrant in rerum universitate corpora prima, unde verosimile sit cetera nasci & misceri. Circumferenti itaque sensus suos per hunc, qui ante pedes est, terræ globum, magnæ aliquæ massæ congeneris materiæ videntur, & inter se commistæ, & seorsim collectæ, quas collegia majora vocat Verulamius. Iis velut matricibus quibusdam inhaerent, atque ex earum fundo educuntur corpora illa mista, sive illa subterranea, sive superterranea, sive maritima sint, atque eæ massæ, quæ in oculos incurrunt, sunt terra & aqua. Nam duas illas naturas, vehementer esse inter se diversas, vel ruditer inspicienti oculo patet; quanquam illæ sint ratione aliarum rerum, quas qualitates nonnulli falso vocant, vel potius corporum illis immistorum, licet accidentaliter, diversissimæ. Sic aquæ sunt vel salæ, vel amaræ, vel acidæ, &c. Terræ quoque vehementer discrepant. Sed, si puræ sint utriusque corporis massæ, eas tamen diversas esse, & maxime simplices, ratio nos credere jubet, quanquam difficillima sit corporum illorum depuratio, ob minimorum corpusculorum admixtionem. Sed his alii duo adhuc addiderunt alia corpora simplicia, ærem nim. atque ignem. Et quidem massa æris etiam sub sensum, quanquam subtiliorem, cadit, quæ globum hunc terraqueum circumvestit, & variis experimentis deprehendi potest essentia distincta à reliquis. Ut itaque falsi sint, qui existimant, ærem nihil esse aliud, quam congeriem effluviorum terreorum atque aquæorum, quibus quidem refertus est ær ille circumterraneus impurius, sed essentiam ejus totam non absolvit. Oportebat enim illis subesse quasi solum quoddam, cui inhaerent, massam scil. aliquam pro sua natura etiam solidam & fucci plenam, quam deprehendere possumus ex ejus pressione sive renitentia, quæ certe non esset, nisi massa illa tota sibi esset similis; quemadmodum aqua, quanquam multis

multis modis tenuior. Quod ignem attinet, ejus massas singulares non adeo animadvertimus, nisi quis pro illis habere velit ignes illos subterrancos, aut ejus massam in corpore solari reponat, quod omnis caloris in natura causam principem esse videmus, unde participet globus ille terrenus, ac reliqui Planetæ. Sed de igne, cum semper in materia sit, determinari nihil potest, utrum detur aliqua substantia pura simplex, quam ignis nomine vocare possumus. Nunquam enim absque materia est, quam movet, & sunt, qui in ipso sole materiam aliquam liquefacto auro similem supponant. Quare ne quidem inter substantias aliqui numerant, sed motus aliquam speciem faciunt, à quibus tamen ego dissidere nolo. Nullam ego causam video, quare ab antiquis discedendum sit. Nam licet demonstrare non possim purum ignis corpus, quid tum postea? Potest lux ignis esse depuratus non urns, e. g. radius solaris, qui tamen, si per refractiones multiplicetur, in ignem abit & comburere incipit: non enim comburit ignis purior, sed crassior, & tum comburit proprie, quando in corpus incurrit, quod habet particulas congenere, facile mobiles, quomodo in singulis corporibus, tum animalibus, tum vegetabilibus, vel metallis, inest aliquid vel lucis, vel pinguis atque olcosi, quod ignem inspissatum dicas, quod, ubi extenuatur per motum, sua sponte lucere incipit, atque ita de præsentia sua testatur. Mea itaque sententia hæc est: nullam nos habere causam, quare veterem illam doctrinam de quatuor Elementis immutatam velimus, cum certe meliora non possint dare, qui eam doctrinam impugnant. Ignem inesse omnibus corporibus, ex omni mistorum corporum genere videmus, quanquam aliis magis, aliis minus. In animalibus ignem esse, nemo negabit, qui calidum esse sanguinem novit. Ex vegetabilibus præcipuis spiritus vel olea produci possunt, quæ flammam concipiunt, ubi igni admoveas. Similiter & metallis sua sunt sulphura. Aërem aliqui excluderunt ex Elementorum numero, quod non aptus sit missioni, quia poros pervadit, & corpori tantum adest, non inest. Quæ tamen falsa sunt. Multa enim sunt corpora, quæ aëri non patent, cum pertranseant etiam liquorès certi. Sunt in quibusdam corporibus spiritus volatiles, qui tamen in corporibus tenentur, & aëreæ plane sunt naturæ. Terram & aquam puto omnes in corporibus agnoscere. Qui tria principia chymica propiora statuunt, illi parum differunt sententia. Nam in istis eadem Elementa dominantur, ignis scilicet & aër in spiritu & oleo: aqua in phlegmate, terra in sale, quanquam videamus hic aliqua corpora propiora missioni. Sed qui ex iis principiis plus se demonstraturos credunt de operationibus naturæ, quam è quatuor Elementis, falluntur. Si quis enim quærat, unde virtus magnetis, quæ se ad septentrionem convertit, unde vita in plantis, sensus in animalibus? nullum mihi aliquis causam, vel è quatuor Elementis, vel è tribus principiis chymicis, dabit. Neque enim omnium naturæ operationum causæ è causis, corpora constitutibus, deduci semper possunt, aliqua enim extus adveniunt.

Sexto demum & ultimo corpora ipsa mista per experientiam, secundum naturæ methodum instituendam, resolvenda sunt, atque quid singulis insit, indagandum, quod

quod si fecerimus, inveniemus, primordia corporum mistorum non esse quidem numero infinita, sed longe plura, quam numerantur. Neque enim, si aliqua è quatuor Elementis, eorumque mixtionem, dependeant, omnia inde deprehendere prædicanda sunt. Neque enim explicabit mihi Physicus, quomodo sapor, odores, aliæque qualitates, ex iis possint educi, quæ tamen è tribus chymicis principiis commode deduci possunt. Longe plures sunt qualitates nobis incognitæ, quæ non magis è principiis chymicis, quam è quatuor Elementis, deducuntur. Unde non est absurdum, nova illis principia adjicere. Fortassis etiam in quatuor Elementis, vel tribus principiis Chymicorum, velut in capsulis quibusdam, latent illa corporum semina, quæ humana industria tota investigari nequeunt. Ideoque cum omnia tentavimus, & plura nostro ingenio in lucem dedimus, semper nobis supererunt aliqua, in quibus necessario nobis hærendum est, deficiente in nobis sensu, ac fallente, & quasi oculis nostris se subducente, quæ in latibulis suis delitescere amat, natura.

LIBRI SECUNDI,
SIVE
POLYHISTORIS PHYSICI,
PARTIS SECUNDÆ
CAP. I.
DE PRINCIPIIS CORPORIS NATURALIS,
SECUNDUM ARISTOTELEM
ET RECENTIORES.

- §. 1. *P* Principia Physica veteres ante Aristotelem ex sensu rerum ipso formabant. Aristoteles vero ex solo intellectu, tria sc. notionalia, materiam, formam & privationem. 2. Aristotelis spinose subtilitates, & Interpretum ejus nugæ difficiles, de Materia prima, quibus ignorantia creationis ansam præbuit. Nonnullis Materia prima est ipse Deus, quem per Vacuum etiam Henr. Morus intelligit. 3. Impugnarunt Aristotelis Materiam primam, & principia reliqua, Patres Ecclesiastici, Thom. Campanella, Franc. Patritius, Pet. Ramus, FF. Botii, Adr. Herebordus, & Dav. Gorlaeus, omnia ex nihilo generari, & in nihilum denuo resolvi, absurde arbitratus. 4. De materia prima creationis Autoris judicium, & Rabbiorum somnia, trices Aristotelicis similia. 5. Job. Amosi Comenii & Theophr. Paracelsi opiniones de eadem ineptæ. 6. Cartesii, corpus sive extensum Materiam primam constituentis, sententia, à Franc.

à Franc. Wilhelmo, Barone de Nüland, parum feliciter impugnata. 7. De Formis substantialibus in utramque partem, & contra Aristotelicos, earum patronos, & contra Philosophos corpusculares, qui metas accidentales substituant, disputatur, Liberque Rob. Boylii de formarum origine laudatur. 8. Job. Amosi Comenii de Luce primæva, fonte formarum, & Job. Marci de Ideis Substantialibus, opiniones. Ejusdem Marci παραδοξος de anima, post mortem in corpore superstitæ, illiusque consecraria magis adhuc absurda. Verum de formis tam hominum, quam animalium brutorum, & corporum reliquorum, doctrina. 9. De variis formarum divisionibus & subdivisionibus judicium. Privatio, tertium Aristotelis principium, exploditur. Scriptores quidam de Principiis.

Postquam absolvimus varias Dd. sententias, & sectarum, tam veterum, quam recentiorum, hypotheses omnes recensuimus, super quibus illi Philosophiam naturalem exstruunt, devenimus jam ad specialia Philosophiæ naturalis capita, inter quæ primum est DE PRINCIPIIS CORPORIS NATURALIS.

Principia corporum naturalium, ut vidimus, veteres Philosophi, ante Aristotelem, non ex intellectu suo formabant, sed ex ipso sensu rerum. Scilicet, ut judicat recte Verulamius in *Dissert. de principiis atque originibus*, illa ætate regnum nondum prædicamenta acceperant, ut potuisset principium illud materiæ abstractæ latere sub fide & tutela prædicamenti substantiæ. Itaque nemo ausus est confingere materiam aliquam plane phantasticam, sed principium statuerunt secundum sensum aliquod Ens verum, modum autem ejus dispensandi phantasticum. Aristoteles defectum quidem notans aliquem Antecessorum suorum in principiis naturæ ponendis, non enim sensu expediri omnia posse videbat, ad alterum extremum prolapsus est, & principia corporis naturalis pene in ratione sola constituit. Meliori certe jure Logica illa vel Metaphysica possunt dici principia, quam Physica, nihil enim aliud sunt, quam Termini & Notiones quædam abstractæ, in quibus intelligendis primum est magna difficultas, major in applicatione ad res ipsas. Statuuntur autem illi tria: *Materia, forma & privatio*.

Materiam dividit in primam & secundam. De materia prima quam abstrusus est & reconditus ejus intellectus? Sane, si Aristotelis loca consulas, non videntur tam absurda, ut sunt per Interpretum nonnullorum commentarios. Nam illorum quoque capita sunt, tot sensus. *Lib. 1. Phys. c. 19.* inquit: *Materiam voco primam uniuscujusque subiectum, ex quo inexistente fit; & 7. Metaph. c. 3.* Dico autem materiam, quæ per se ipsam neque quid, neque quantum, neque aliud quippiam dicitur, quibus Ens determinatur. *Lib. 4. Phys. c. 2.* vocat materiam διασχυα τῶ περιεργος, extensionem seu dimensionem magnitudinis, dicitque, eam à forma contineri & à superficie determinari. Hæc ejus de materia effata sano quodam sensu explicari possunt, sed

sed mirum est, quam varient hic Interpretes, quibus nos recensendis non immorabimur. Vid. Joh. Bapt. du Hamel *de Consensu vet. & novæ Philosophiæ*, lib. I. c. 6. n. 6. 7. & 8. & Claudius Berirgardus in *Circulo Pisano*, Circ. 4. ubi principia secundum Aristotelem, ex ipso & Interpretibus exponit. In hoc tamen conveniunt Aristoteles & Interpretes, quod materia prima sit pura potentia, non habeat propriam existentiam, non sit Ens proprie loquendo, non sit proprie nihil, nec tamen aliquid, quæ certe omnia effata mirabiliter cerebrum vexant. Conciliationem inter illa tentaturi Conimbricenses se eleganter munere suo functos esse arbitrantur, si dicant, materiæ primæ naturam eam esse, ut non possit sciri. Quasi forte Articulus fidei, aut mysterium aliquod sit. Honoratus Fabri, solertissimus alias Aristotelis Interpres & Conciliator cum recentioribus, commentis Arabum & reliquorum Interpretum rejectis, solis verbis Aristotelis insistit, quanquam in multis, dicis, ut videtur, potius gratia, ne scil. à regulis suæ societatis abeat, quam ut vere ita sentiat. Defenduntur tamen illi propositiones istæ de materia prima, *Tom. III. Phys. tr. 5. lib. 1. propof. 19. & seqq.* Sed cautior tamen is mavult Metaphysicæ esse considerationis, quam Physicæ. Nam id in *Epistola, ad Paradesium scripta*, alicubi fatetur, cum illi objiceretur, quod negaret materiam primam.

Causa, quod Aristoteles ita fluctet in materia prima, nulla alia est, quam quod creationis ignarus æternitatem mundi statuerit. Hinc necessum erat, illum dilabi ad vaga quædam & inexplicabilia principia, ignorato primo illo principio. Imo sunt & gentilium Philosophis, qui, cum nescirent rerum primordia, eo tandem devenere, ut materiam primam statuerent esse Deum, quod Alex. Epicureus, teste Alberto Magno, *lib. 1. Phys. tract. 3. c. 13.* statuit. Fuit quoque inter hæreticos Dynantius quidam, cujus eadem fuit sententia, in Conciliis damnata. Compendio explicuit illud dogma sing. Dissert. Jacobus Thomasius.

Non melior certe istis videtur esse *Henricus Mohr*, Anglus, qui vacuum illud in natura spatium, quod dari credit & probat, ipsum esse Deum contendit, spisso super hoc negotio libro scripto, qui *Enchiridion Metaphysicum, seu de rebus corporeis luculenta Dissertatio*, inscribitur.

- 3 Ut ad Aristotelem redeamus, is materiam primam, ut vidimus, tanquam puram potentiam considerat, quæ non sit Ens actû, tribuit illi prædicata *deusata*, quæ explicari nullo modo possunt, nisi tricas ex tricis velisnectere, & rem explicatione ipsa perplicatiorem reddere. Hinc Aristotelis sententiæ magno agmine se opposuerunt multi, tum ex Patribus antiquis, tum recentioribus Philosophis. Patres antiquos, eorumque sententias de materia Aristotelica fusc adducit Thom. Campanella in *Diquisitionibus Physiologicis*, cui id propositum fuit, ut sententiarum suarum novitati, quam suspectam suæ religionis hominibus sciebat, auctoritatem à S. Patribus conciliaret. Eos enim semper dogmatibus suis prætexit, callido satis consilio. Franciscus Patricius, in *Dicuss. Peripat.* & in *nova sua Philosophia*, magno conatu impugnavit hæc dogmata. Pet. Ramus in *scholiis Physicis* satis argutis argumentis contra ea militat.

Botiorum quoque Fratrum, Gerhardi & Arnoldi, Hollandorum, *Philosophia Naturalis reformata*, toto illo libro, Dublin. A. 1641. edito in 4to, nihil aliud agit, quam ut principia Aristotelica impugnet, & accurate quidem in hoc argumento versatur, Aristotelem cum suis Interpretibus & Scholasticis conferens, cum alii plurimi, qui Aristotelem refutarunt, non tam ipsum Aristotelem, quam ejus Commentatores, sint aggressi. E novissimis Adrianus Herebord, in *Philosophia naturali capitibus prioribus*, sollicitè argumenta omnia congessit, unde depromere possunt, qui doctrinam hanc Aristotelis impugnare volunt, Cartesiana-sententia semper subiecta. David Gorlaeus quoque *Exercit. Physic. 14.* ita Aristotelis principia de materia & forma, impugnat, ut plane à Physicorum schola rejiciat illos terminos, nullamque materiam & formam, qualiscunque illa sit, agnoscat. Ait enim, omnia corpora naturalia esse simplicia, nullum componi, proinde neque materia, neque forma, opus esse, imo neque generationem iis principiis indigere. Novum enim plane & inauditum dogma proponit *Exerc. 5. sect. 1.* Quæcunque sunt, ex nihilo fieri, quæ intereunt, in nihilum interire, imo eo devenit, ut statuatur, creaturam posse aliquid ex nihilo facere. Miror certe, à Theologis illi dicam non fuisse scriptam, homini Philosopho quidem satis arguto, sed in hoc *παράδοξον*, quam æquum erat. Laudem certe meretur, quod ante Cartesium ista viderit, quæ postea Cartesius dogmata sua esse voluit. Ignem enim accidentibus adscribit, substantiarum classe exclusum. Sed in eo, quod ex nihilo fieri omnia, quæ generantur, existimat, magis Sophistam agere videtur, quam Aristoteles & Scholastici, qui materiam primam defendunt. Operæ pretium est, ea argumenta legere & conferre. Nobis hic prolixioribus esse non licet.

Ut nostram sententiam tandem explicemus: Materia & forma generales conceptus sunt duorum principiorum inter se contrarium, quæ existere in natura necesse est, illis quæ nominibus possunt appellari, quanquam rei natura nihilo clarius iis terminis exponatur, quam si termino Entis, vel Substantiæ exprimamus. Materiam primam quod attinet, illam aliquam fuisse & existisse verissimum est, non autem sensu Aristotelico. Fuit enim mundi universalis quædam materia, unde postea corpora naturalia formata sunt, quæ aut qualis fuerit, explicare nobis non licet. Rabbinis pene Aristoteli similia comminiscuntur: putant enim, illam esse non tam corpus, quam umbram immensam, non tam rem, quam rei imaginem opacissimam, aut Entis larvam quandam fuliginosam: ex remotissimo illo principio, abyssum quandam caliginosam informem ac indigestam, proximam elementorum & mundi materiam, Deum eduxisse, quæ omnia fanatica sunt, & Enthusiastici plena. Nam certe si Cabalistas consulamus, mira hic quidem deprehendemus somnia, sed rei parum. Compendio quodam illa contraxerunt Hottingerus in *Hexæmetro suo*, & Henricus Mohr in *conjectura Cabalistica*, Rabbinis nihil sanior.

Joh. Amos Comenius, in *Physica sua*, materiam statuit triplicem, tres sc. massas rudes materiæ, spiritus & lucis, sed primam tamen materiam facit vaporem sive fumum, quem ait fuisse dispersarum Atomorum chaos; sed tamen antea dicit, abyssum

fuisse à Deo creatam; tantum enim materiae Deus produxit, quantum ad explendam abyssum sufficiebat. Si jam interrogemus illum, quidnam sit illa abyssus, dicet nobis, spatium esse; quæro jam iterum, corpus sit, an nihil? Corpus esse debebat, quia est extensum, & quoniam Deus creavit. Substantia enim terminus creationis. Ergo materia prima est ante materiam primam, quod certe implicat. Si abyssum vult materiam primam esse, spatium illud scilicet extensum, cum Cartesio illi convenit, nam qui *Cartesium Moisaizantem* scripsit, Joh. Amerpol, in eo Cartesium Mosis ὁμόψυχον (consentaneum) facit. Mira hic quoque comminiscitur pro more suo Paracelsus, qui mysterium hoc magnum vocat, nihil aliud tamen nominare novit, quam materiam aliquam, seu principium, in quo conclusæ sunt omnes creaturæ, intra cælum comprehensæ; qui forsan Orphei aliquod ovum somniavit.

- 6 Cartesio materia prima nihil aliud est, quam corpus, seu extensum aliquod, extensionem enim facit formalem rationem corporis. Antequam Deus mundum creavit, secundum eum nihil erat, quod quomodo se habuerit, cogitando assequi non possumus. Igitur spatium quoque & expansum nullum fuit, sed id spatium vel expansum postea à Deo factum, idque oppositum est nihilo illi, quod erat ante mundum conditum. Solum hoc spatium substantiam materialem, materiam, quantum & corpus appellat. Deinde Deum hoc spatium variis in locis variis proprietatibus exornasse, ut totum quidem hoc expansum sit mobile, divisibile, figurabile, certum aut motum, duritiem, levitatem, asperitatem, figuram, non nisi certæ hujus expansi portioni, quæ species deinde conformes constituit, indidisse, extra has proprietates materiam informem esse. Hæc Cartesii sententia, laudata ab his, culpata ab illis fuit. Non ita pridem aliquis Franciscus Wilhelmus, Liber Baro de Nüland, Ord. Johannæi Eques, Commendatorque Rotwilensis, Insulæ Gaditanæ Proprinceps, ac Regis Hispaniæ, Electorisque Brandeb. Vicetribunus, in libello abs se Hagæ A. 1669. edito, cui titulus: *Elementa Physica* Cartesianorum principiorum falsitatem, ipsiusque parallogismos, ut vocat, ostendere laboravit, in quibus, contra Cartesium, formalem rationem corporis in pondere & duritie ponit, quam ponebat in extensione Cartesius. Illud autem quod extra corpus est, extensum, non materiam, sed nihilum, ipse vocat, idque vacuum esse & extitisse ante mundum. Non vacat, ejus argumenta recensere, quæ multum, vel vacui, vel nihili, habere videntur; certe αἰνύματα illa sunt, & nescio quid paradoxii involvunt.

- 7 E. tenebris materiae emergentes ad jucundiorem de *forma* doctrinam venimus. Illa vulgo alterum corporis principium constitutivum ponitur. Mira de ea Aristoteles, mirabiliora Interpretes, produnt. Dicunt, esse substantiam, sed nemini perspectam, unum aliquod per se esse, cujus in puncto hæreat, esse principium activum, quod per se sit causa actionum & operationum, quasdam earum esse partiales, quasdam totius, &c. Tota illa res multis difficultatibus plena est. Nam quanquam non problem omnia illa commenta Peripateticorum de formis, Metaphysica potius, quam

quam Physica, non pauca tamen sunt, quæ negotium⁴ facessant, argumenta iis, qui formas mere accidentales, secundum Philosophos corpusculares, statuant. Quam diligentissime omnia Peripateticorum Argumenta pro his collegerunt Fratres Botii in *Philosophia Naturali reformatâ*, c. 1. sect. 3. Generatio tamen animalium ac vegetatio aliunde videntur ortum, quam ex motu materiæ, habere. Nam certe veniendum est ad aliquod principium movens in natura, sive id commune sit, sive certis corporibus proprium. Quare necessario tandem omnes corpusculares Philosophi ad aliquam substantiam subtilem & spiritalem confugere debent, tanquam *ἑὸν ἀπὸ μηχανῆς*, qua difficultatibus suis se expediant. In corporibus miscibilibus verosimile est, multa fieri sola proportionem, vicinitate, & quacunque compositione materiarum, quæ à formis substantialibus deducere summa esset stulticia. Quod ad oculum nobis monstrat Chymia, quæ in tot formas fingit & refingit corpora, nullo alio, quam ignis, ministerio, & variarum inter se materiarum applicatione, quod doctissimo libro ad oculum demonstravit celeberrimus Boyleus, quem de *origine formarum & qualitatibus* inscribit, Anglice editum Oxoniæ A. 1667. in 8vo, qui secundum corpuscularium mentem solidissime scriptus, magnam accendere lucem poterit formarum naturam scrutaturo, & omnia experimentis confirmat. Sententiam de Accidentalitate formarum brevissime, cum dubiis contra illam, complexus est Gvilh. Pembelius, Oxoniæ 1669. in 12. Conf. Joh. Bapt. du Hamel in *Lib. de manifestis & occultis corporum affectionibus*, in quo, Boyleum secutus, omnem Qualitatum familiam, à formis Substantialibus resultantium, perpulchre ad doctrinam corpuscularem trahit. Adde Boylei *Lib. de Cosmicis qualitatibus*, cum præmissa *Introd. ad Hist. qualitatibus Particularium*. Ceterum in animalium generatione, & plantarum productione, substantiali aliquod principium videtur agnoscendum, & in aliis quoque miscibilibus diversæ portiones particularum sunt; quarum aliquæ agiles, mobiles, activæ, quasi formæ imaginem, aliæ immobiles, quietæ & inertes, quasi materiam exhibent, ut videre est in nonnullis corporibus, in quibus arte chymica possunt separari diversæ illæ materiæ portiones. In generatione & vegetatione substantia impellens & movens, & ad certam rationem & mensuram operans, debet agnosci. Fernelius formas omnes à cælo existimat proficisci, ea potissimum ratione motus; quod animantes, ex putredine ortæ, aliunde formari non possint, quæ sententia non admodum discordare à Cartesiana videtur, quæ materiæ cælesti suæ, vel subtili, omnia adscribit, quæ formis suis tribuunt alii. Aliqui putant, demonstrari formarum substantiam posse ex eo, quod è plantis incineratis resuscitari idea quædam, vel vapor possit, formam plantæ repræsentans, quod certe non contemnendum esset argumentum, si experimenti fides certa est. Joh. Marcus Marci certe multum illi tribuit, qui in libris *de veteri Philosophia & de Ideis Operatricibus* formis istis vehementer patrocinatur. Sed ille, Ideis suis nimis forte confidens, plus inanum speculationum & notionum habet, quam forte ipse credit. Honoratus Fabri, Peripateticus Autor, hac tamen in doctrina quodammodo cum Cartesio facere videtur; discrete enim dicit, formam potius substantialem esse

esse dicendam, quam substantiam. Neque enim Aristoteles discretis verbis substantiam appellat, & in libro de plantis nullam formam vegetativam substantiam agnoscit.

8 Joh. Amos. Comenius, & alii quidam recentiores, lucem primævam fontem formarum faciunt, atque ex ea derivant principium illud constitutivum & operativum in natura. Atque hi certe dicunt, se eas habere pro substantiis solidioribus, quam ipse habet Aristoteles. Job. Marcus Marci sane in ea est sententia, quod formæ rerum substantiæ sint, à Deo creatæ, quæ etiam extra materiam & subiectum suum subsistere possint, imo quæ adeo tenaciter inhæreant subiecto, ut, quanquam corpus organicum conturbatum omnino sit, ipsi tamen pulvisculo ejus adhuc junctæ sint, & has angustiore Idearum nomine salutatur, sed tamen à Deo creatarum, cum Platonici facerent suas Deo coæternas. Quo principio semel posito, necesse est, multa sequi paradoxa, quanquam is nonnulla in natura phenomena, quæ supernaturalia habemus, si fatis certa eorum fides est, ita explicat, ut à suis principiis ultro fluere videantur. Nam cum præsupponit, posse animam in animalis demortui corpore supersistere esse, mira hinc sequuntur consecutaria. Hinc enim spectra illa, mortuorum imagines præ se ferentia, hinc multas operationes magicas, quas operationes naturales appellat, defendit. Sed sibi ipsi objicit, an patrociniū ergo magiæ in se suscipere velit. Respondet negando, quod quamvis naturaliter tantum agant etiam magi, tamen intentio eorum dirigatur ad supernaturalia illicito modo faciendā. Nihil ergo obstat, quo minus ferro, igni, &c. puniri possint. Hinc transplantationes, magnetismos, & similia, deducit, ac ex hoc principio salvat mirabiles illas Pontificiorum historias, de quibusdam per aliquot annos ecstatis, iterumque ad se redeuntibus. Hinc defendit, cadavera hominum ad speciem posse tamen intus vivere, (quod demonstrare conatur per illos, qui in sepulchro inventi indusia, vestimenta, digitos, &c. vocarunt) imo esse aliquos post longam temporis & annorum moram resuscitados. Hinc aliquos inediam ad aliquot annos tolerasse, quæ miraculis omnia, quam naturalibus effectis, similiora sunt: quinimo tota magia omnesque præstigiæ, hac doctrina salvari possunt. Ex hoc suo principio explicat celebre illud phasma, quod Morgana (a) dicitur, de quo Kircherus in arte lucis & umbra, à quo tamen Marci dissentit, putans, esse ibi ideas quorundam animalium demortuorum. Vid. Marci *Philosophia vetus restituta*, Præf. A. 1662. edita P. 3. Sect. 6. subsect. 3. & P. 4. subsect. 1. Nos hic malumus ἐνέχεν; nam in re dubia, obscura & recondita, definire nihil possumus. Certiora nos malumus sequi principia, ea scilicet quæ sensus implent, & pectus saturant: Esse in corporibus,

(a) De Morgana, Phasmatæ æstivo, quod ad Fretum Siculum, prope Rhegium, Calabriae Oppidum, media æstate crebro spectatur, & Theatrum quoddam rerum plurimarum atque diversissimarum, mira varietate ac vicissitudine sibi invicem succedentium, in aëre vaporoso exhibet, consulatur Athan. Kircherus (in repercussionem umbraticam illorum, quæ in terris exstant aut geruntur, causam ejus referens) in *Arte Magna Lucis & Umbra*, Lib. XP. II. c. 1. & qui hunc allegat, Joh. Christoph. Beccmannus in *Historia Orbis Terrarum Parte I. Geographica*, c. 3. p. 34.

bus, præcipue, quæ animata dicimus, substantiam vegetantem, moventem, impellentem, sive illa communis sit materiæ cujusdam coelestis propago, sive subjecto alicui propria, quæ tamen, compage corporis soluta, redeat ad suum integrum. In homine mens semper eximia est, nec ad ceterorum corporum leges & modos componenda. In reliquis corporibus, vel perfecte, vel imperfecte mistis, partes quasdam materiæ volatiles agnoscimus esse, formæ speciem præ se ferentes, & semper particulas quietas impellentes & vellicantes, multa tamen in illis fieri folius particularum translocationis beneficio, alterius materiæ combinatione. Quis nescit, quam varia sint naturæ per artem producta in officinis chymicis, imprimis in salibus, mineralibus mediis & metallis? Ea in officina globi hujus terræquei subterranea pari ratione fieri posse, nullum est dubium. Ex iis autem species singulares constituere, & substantiales aliquas formas illis tribuere, ineptum esset. Imo multa, quæ fieri videmus in corporibus viventibus, & nos vulgo peculiari cuidam formæ adscribimus, sola translocatione & commutatione particularum effici possunt, quod dilucidis rationibus ob oculos ponit Boylius, in suo *de origine form.* libello.

Sunt porro nonnulli tam anxie in hac formarum doctrina seduli, ut formas, iterum in alias formas particulares, has iterum in novas, dividant, & subdividant, quasi familiam aliquam & exercitum instructuri. Nemo in iis diligentior est, quam Joh. Beierus in *Atrio suo natura*. Si terminorum tantum res agitur, distinctionis gratia quædam divisio agnoscerda est, prout in corporibus mistis variarum particularum congeries est, jam hoc, jam illo modo, motarum, quas sub imagine alicujus formæ notiones nostræ concipere possunt.

Tertium principium ab Aristotele statuitur *privatio*, quam ad generationem refert. De ea nihil omnino dicturi sumus. Principium enim plane nugatorium est, & subtilitate sua ineptum. Refutatus in eo Aristoteles est ab ipsis discipulis suis! Legantur Botii Fratres in *Philosophia Naturali reformatâ, cap. 1. sect. 4.* Ceterum de *Principiis corporis naturalis*, secundum Aristotelis mentem, præ ceteris legendum eommodo lib. Bened. Pererii *de communibus rerum naturalium principiis & affectionibus*. Neque enim adeo ineptus est, ut multi Peripatetici, variæque doctrinæ studiis imbutus, veterum Philosophorum opiniones cum Peripateticis conjungit, quæque apud Scholasticos sunt bona, in unum quasi cogit, & ea omnia inter se conciliat. Prodiit is Coloniae A. 1585. in 8vo. Joh. Sperlingius, in Libello *de Principiis Corporum*, doctrinam Aristotelicam impugnât, & speciatim Materiæ primæ existentiam. Quod & dudum ante eum fecerunt Franc. Patritius T. IV. *Dicuss. Peripat. Lib. 3.* Phil. Melanchton L. 2. *Rudim. Phys. pag. 175.* P. Ramus L. 1. *Schol. Phys. c. 9.* ac Nicol. Taurellus L. 2. *Alpium Casarum, p. 286. 592.* & P. II. *de rer. æternitate p. 420.* De *Principiis mixtorum naturalium* Dn. du Clos, Consil. & Med. R. Galliæ, Diss. edidit Gallicam ingeniosam, & brevi nervositate conspicuam, Amstelod. A. 1680. in 12mo. Librum vero Anglicum elegantem Nehem. Grew. Londini A. 1675. in 12mo.

CAP. II.

DE CAUSIS EXTERNIS, ET DE IIS, QUÆ ILLUC PERTINENT, NEC NON DE MONSTRIS.

§. I. *DE causa natura efficiente, Deo, in Physica non agendum, uti à Platone est factum, sed in Theologia. Eadem est ratio causa finalis. 2. Eati item, casus & fortune. 3. De Monstris in Physica, sed speciali, omnino agendum, cum magna sit hujus doctrine utilitas. Causa illorum, & de hiis Job. Marci Marci Corn. Gemma & Mericus Casaubonus sunt commentati. Alii de monstris Scriptores. 4. Judicium de presagiis Monstrorum, de quibus Corn. Gemma & Mericus Casaubonus sunt commentati. Alii de monstris Scriptores. 5. Monstra humana, Pygmaei, virunculi subterranei, homunculi metallici, &c. Scriptores de iis. 6. Gigantum priscorum existentia conceditur, gentes autem illorum integras fuisse negatur. Fabula quaedam & Scriptores de iis. 7. Hermaproditus, qualis Adamus fuisse falso creditur. Hirci Latiferi. 8. Centauri & Satyri fictitii. Homines marini sunt animalia aquatica.*

Multi hic operosi sunt in *causa efficiente & finali*, quarum tamen tractatio, ad Physicam plane non pertinet, sed ad Theologiam potius. Quod enim efficientem causam attinet, quæ Deus est, de eo Physicus, qua Physicus, nihil, quod agat, habet, nisi forte cum quibusdam Deum in partes etiam corporum naturalium vocare velit, ex nonnullorum Philosophorum placito. Quales sunt, qui Deum à rebus creatis non differre statuebant, vel ipsam materiam primam Deum faciebant, vel Deum formam omnium rerum statuebant, quorum sententiæ è Christianorum Scholis merito sunt rejectæ. Inter veteres Plato in Philosophia naturali Theologus est; in Deo enim & Ideis suis operosissimus est, de quo cum parte priori prolixius disseruerimus, nihil hic repetimus. Causa finalis itidem refertur ad Deum, ad cujus gloriam universum hoc conditum est, ob quem finem homo naturam cognoscit.

De *fortuna, casu & fato* impertinens plane est in Physicis doctrina, quæ causas Physicas, non morales, considerat. Quæ casu fiunt, fortuita sunt, nec ad scientiam spectant, quæ res æternas & necessarias pro objecto habet, nisi forte circa casus accidunt aliqua, quæ contemplationi physicæ animum præbere possunt. Quemadmodum multa inventa casu sunt, quæ magna meditatione non potuissent excogitari, sed id hoc modo sit, ut aliquid ignoranti accadat, cujus postea causas veras deprehendit. Nihil itaque imputandum est casui, qui eo modo scientiam parere potest, quemadmodum apud JCros error jus facit, & ineptus esset, qui errorem inter principia juris poneret. Idem dicendum est de Physicis, qui quæstiunculis suis se discipulosque suos hic fatigant. Fortuna per se nihil aliud est, & ad Physicam pariter non pertinet. Si enim omnium rerum causa dari posset, esset fortuna. Ad morales Auctores

tores releganda est, si qua est ejus tractatio. Quare inutiles sunt quæstionculæ de fortuna Medici, quas hic nonnullos congestisse video. Generalis enim & vulgo nota est regula: *Fortunam stultorum esse*, quod & maxima sui parte verum est.

De *Monstris* tan en aliud videtur d cend im, quæ per errores causarum naturalium facta sunt, quanquam vulgo præter naturæ intentionem esse dicant, atque adeo natura causa per accidens monstrorum sit. Sed in eo tamen errare illi videntur, necessarias enim causas præsupponunt, quibus positis, non potuerunt alia nasci corpora. Nam vel in animalibus imaginationis idea aliter determinavit spiritus plasticos, aut materia deficiens spiritum influxui se subduxit, aut ejus copia inutili pondere gravavit, ut itaque omni ex parte necessaria sit causa, necessariusque effectus, ac frustra sint illi, & rhetoricari potius videantur, qui hic de intentione naturæ multum philosophantur. Conimbricenses in *Comm. Phys. p. 438*, & Joh. Bodinus *L. 1. Theatri Nature p. 32*. monstra facere, ajunt, ad pulchritudinem universi. Quod ego non facile dixerim, cum error potius naturæ sint. Locus autem monstris in physicis debetur, sed ad specialissimam Physices partem illa rejicienda sunt, non, quod alii faciunt, ad generalem, & causarum tractationem, ac puto eorum naturam majore cura perlustrandam, quam corporum, quæ legitimo naturæ ordine facta sunt. Nam in excessibus illis naturæ sæpe rimari possumus occultos illos processus operantis naturæ. In animalium corporibus, per accuratam Anatomem, multa possunt deprehendi in monstris, unde judicium fieri possit confirmatius de usu partium adæquato in corporibus, ordinate structis. Joh. Marcus Marci singularem hic diligentiam exhibuit *cap. 4. Libri de Ideis operatricibus*, ubi pictis quibusdam schematimsis, & Mathematica quadam ratione, ob oculos ponere voluit, quomodo radii plastici monstrorum generationi causam dent, si scilicet species, vel propter obstaculum, aut defectum materiæ, non possint expedite evolvi, aut inæquales faciant progressus, analogismo quodam refractionum radiorum lucidorum, per reflexiones & refractiones varias obliquatorum, in vi spiritus plastica adumbranda usus. Quod quanquam ingeniosum sit, nihil enim magis ad animæ naturam accedit, aut ejus speciem nobis exhibet, quam lux, speciesque ejus (propaginem certe lucis animas omnes facit Gualth. Charletonus in *Tract. de orig. animarum*, est tamen æque obscurum, nec ideo clariorem habemus ideam generationis.

Magna monstrorum fami'ia est, ad omnia enim corpora se extendunt, sunt- 4 que hic, qui pietatem potius, quam Philosophicas rationes ostendunt; multi etiam monstrorum causam ad extraordinaria opera divina referunt, quos ego quidem sensu suo abundare patior. Aliqui eo devenire, ut, tanquam ad artis quædam principia, revocarit præfagia ex monstris. Id agit Cornelius Gemma, Prof. Med. Lovan. in *libro Artis Cosmo-Critica, seu de natura divinis characterismis*, quo in Opere, Antverpiæ A. 1575. in 8vo edito, multis de præsignificationibus monstrorum agit, illa, tanquam opera, à Deo extra ordinem facta, considerans. Idem argumentum tractavit ex parte Mericus Casaubonus, Isaacii filius, in libro Anglice scripto *de fide rectus*

rebus naturalibus, civilibus & divinis, vel habenda, vel non habenda, ubi monstrorum quoque doctrinam & prodigiorum *Lib. I.* hujus tractationis partem facit. Cornelius Gemma ex Analogia mundanarum partium modum ostendere laborat, quo de præfagiis ex monstris capiendis judicium iniiri possit. Peculiares *de monstris* libros scripsere *Ulysses Aldrovandus*, *Mart. Weinrichius*, *fortunius Licetus*, *Fridericus Bonaventura*, *Job. Schenckius*, *Andr. Laurentius*, *Car. Stengelius*, qui circa specialia versantur, & monstrorum varia genera, cum Schematicis, exhibent.

- 5 In hominum genere solet de *Gigantibus & Pygmæis* quæri, an inter monstra referri debeant. De Pygmæis plurima fabulosa narrantur, quorum integram gentem aliqui memorant, quos falsos tamen esse, dubium non est. Vid. *Casp. Schottus in Physica curiosa lib. 3. cap. 7.* *Johannes Eusebius Nierembergius in Hist. naturali lib. 5. c. 16. 17. 18.* *Weinrichius de Monstris c. 21.* *Licetus de Monstr. lib. 2. c. 23.* *Joh. Casp. in Lib. de Monstris c. 12.* *Casp. Bartholinus* (qui eos ex Ezech. XXVII. 11. adstruere voluit) libello peculiari, & *Conimbricensis Lib. 2. Comm. Phys. cap. 9. Qu. 5. Art. 3.* Ii quidem, integras gentes ex iis constituisse, frustra nobis persuadere laborant: Casu quidem nascuntur exiguæ stature homines, qui inter monstra referendi, non tamen totæ gentes, uti recte judicavit *Hier. Cardanus in lib. de Variet. Rerum c. 40.* & *Steph. Theopulus L. 6. Contemplat. Acad. p. 224.* *Homunculi subterranei* in eorum classem non referendi, quos nonnulli fingunt, & de quibus miræ solent ab aniculis historię narrari. Solent illis habitacula subterranea assignare, quorsum infantes nonnunquam abducant. Notissima est historia de pueris *Hamelensibus*, quam fabulam tamen esse ostendit, *Groningæ A. 1662. in 12.* *Martinus Schockius*, peculiari Disquisit. Historica, quam tamen alium iterum refutasse fama est. (b) Esse vero dæmones & spiritus in fodinis versantes, negari non potest. Nam constans est illa omnium metallisofforum relatio. De iis integrum librum scripsit *Georg. Agricola*, & habuere quoque Dissertationes *Caspar Posnerus* Jenæ, & *Job. Henr. Rumpelius* quidam Lipsiæ, ac vellem historias ejus generis omnes accurate, cum omnibus circumstantiis, notari. Nam solent metallisoffores secretissima ista habere, superstitione illa inducti, male multatari nimiam curiositatem suam. Valde autem faceret ad existentiam & naturam spirituum cognoscendam & convincendos illos homines, qui omnia

- (b) *Mart. Schockii Fabula Hamelensi* (ita enim is librum suum appellat, *M. Sam. Erichii, Scholæ Hamelensis Rectoris, Exodo Hamelensi*, Germanice, ad Narrationis vulgaræ veritatem allerendam, anno 1655. *Hannoveræ in suo*, editæ, *Groningæ anno 1662. oppositum*) *M. Theod. Kirchmayerus*, *Ord. Philos. Witteb. Adjunctus, Historiam Witebergæ an. 1671. (in 4to.)* reposuit *Hamelensem*, seu *Diff. de Inauspicato liberorum Hamelensium egressu*, nec multo post *Franc. Wörgerus, Ecclesiastes Lubec. Historiam Hamelensem contra M. Schockii fabulam Hamelensem defensam*, *Hamb. an. 1683. in 12.* De *Homunculis Scotiæ, sive Angliæ Occidentalis, Subterraneis* *Guil. Neubrigenfis (Lib. I. Hist. Angl. c. 27.)* Narrationem, addito iudicio suo, recitat *Athan. Kircherus, in Mando Subterr. L. 8. c. 3.* & ex isto repetit *J. Christoph. Beermannus in Hist. Orbis Terr. P. I. Geographica c. 9. p. 207-212.*

omnia de spiritibus sine discrimine pro fabulis habent. Mira passim in fodinis Norwegiæ accidere hominibus per istos homunculos, fama constans est, & narravit quædam de iis, in *Actis Hafniensibus*, Ol. Borrichius. Aliter judicandum de iis hominibus, quos sub terra educatos victitalse referunt Historiæ Scoticæ, & ex iis Athan. Kircherus in *Mundo subterraneo*. De omnibus his, quæ ad monstrorum classem referri posse videntur, aut sub phantasmatis alicujus specie pro monstris habentur, videri potest Joh. Prætorius in *suo Anthropodemo Plutonico*; qui liber, etsi inepte scriptus, magnam tamen farraginem historiarum ex omnibus Scriptoribus colligit. Editus est Magdeburgi A. 1666. in 8vo. Magna in Autore ejus fuit misturascientiæ & dementiæ.

De Gigantibus multæ sunt itidem veterum historiæ, plurimam partem, ut arbitror, falsæ, de quibus Joh. Chassanio in *Lib. de Gigantibus, illorumque Reliquiis*, consulendus. Eos, fuisse negant Joh. Goropius Becanus in *Gigantomachia* sua, & Kircherus in *Mundo subterraneo, sect. 2, qu. 2*. At testes habemus ejus rei sacras literas. Gentes Gigantum integras fuisse, non facile dixerim, quanquam id multi velint. Ratione Clîmatis variare tamen staturam hominum, cognitum est, sed ad immanem Gigantum proceritatem gentes integras excrevisse, verosimile non est. Errant etiam, qui existimant, homines primorum temporum fuisse Gigantes, & Rabbinii quidem ita delirant, ut Adamum fuisse credant ejus staturæ, quæ ab una terræ plaga se extenderet ad alteram. Successu seculorum cum, decrefcente natura, decrevisse etiam homines arbitrantur, refutati à Joh. Jonstono, in *Lib. de Constantia Natura*, nullam antediluvianæ ætati, in corporibus valentioribus generandi, concedente prærogativam. Quod si verum est, non homines tantum, sed & cetera animalia majora esse debebant. Si homo 60. cubitos longus erat, equus elephantis instar esse debuit; sed merito ridetur ista sententia à Joh. Marco Marci *l.c.* Ubi existimat, veteres arte quadam imaginativa effecisse, ut procerioris essent staturæ homines, quam sententiam suo loco relinquimus. De Gigantibus Nephilim antediluvianis elegans extat Dissertatio J. Henr. Heideggeri, *Exercitat. II. Hissor. Patriarch.* ubi proluxe, adductis argumentis, pro Gigantum existentia pugnat, & secus sententiarum argumenta refutat. De iisdem Nephilim conf. Jac. Boulduci *Lib. de Ecclesia Dei ante Legem*, & Th. Bogani *Calum Orientis, de Gigantibus* autem, qui gemunt sub aquis, *Job. XXV. 6*. Zach. Bogani *Diff. accuratam Epistolarem*, præfixam Edmundi Dickinsoni *Delphis Phœnicissantibus*, Francofurt. A. 1669. in 8vo. Fuisse inter Germanos veteres Gigantæ proceritatis homines, probant J. Jac. Chiffletius *part. I. Vespontionis, c. 17.* & Herm. Conringius in *libro de habitus corporum Germanic. causis*.

Porro etiam *Hermaphroditi* inter monstra censendi sunt, de quibus proluxe agit Joh. Ben. Sinibaldus in *γυναικωνογενεα, seu de hominis generatione Decatevecho, lib. 2. tr. I. c. 5. & 6.* Monstruosa itaque eorum est sententia, imo ipsi monstra sunt, qui Adamum nobis Androgynum (c) fecerunt, quam sententiam Rabinicam resuscitatum Tom. II. (N n) cuidam

(c) Adamum Androgynum fuisse, & facultate absque conjugē generandi præditum, novissime docuit

quidam videmus. Curiosam Hermaphroditi descriptionem *V. Transact. Philos.* 32. pag. 624. Similia quoque exempla Hermaphroditorum in brutorum genere occurrunt. Sed iis accensenda non sunt exempla illa de hircis, quorum testibus adnata fuerunt ubera, lac copiosum stillantia. Joh. Sophronius Kozackius, *cap. 8. lib. 5. Horologii*, sc. Dresdæ hircum vidisse talem, testatur, cui fidem non dedissem, nisi fide dignus vir mihi narrasset, fuisse quendam Regni Succici Senatorem, qui convivis suis caseum hircinum apponere consueverit, è lacte hirci confectum. Inquisivit ille vir apud rusticos, an simile quid unquam viderint, qui responderunt, solere hircis in senectute manumulam sub scroto nasci, quæ primum serum, postea lac funderet, si crebro mulgeretur. Incidi postea in Sinibaldum, qui, *Genanthropie libr. 4. tr. 2. c. 6. p. 566.* refert, ex Aristotele & Peucero, de hircis lactiferis. Exemplum quoque extat in Schotti *Physica Curiosa*. Quæ si vera sunt, falso Virgilio inter operas fruticeas positum est: *mulgere hircos & jungere vulpes.*

8

Specialium monstrorum humanorum exempla per Anatomen explorata, passim extant in *Actis Societatis Anglicæ*. De *Centauris* & *Saiyris* res omnino ficta videntur. De *Nymphis*, *Syrenibus*, *Trytonibus*, multæ extant historiæ, quæ si veræ sunt, inter monstra referendi non sunt, sed ad animalia aquatica referendi. Theophrastus Paracelsus mira hic somnia comminiscitur, & Gallicus aliquis Auctor Anonymus, qui non ita pridem prodiiit. Sed illa exempla ad lusus dæmonum referenda sunt. Nam quod ajunt, homines submaritimos tandem eo deductos, ut loquerentur, iuno artem textoriam discerent, ejus rei fides certe mihi dubia est. Si artes edocti sunt, nihil novum est, nam & simiæ possunt doceri. Quod loquelam attinet, forte & ipsa ad psittacorum modum fuit instituta. Syrcnis alicujus Anatomen dedit Franciscus Rhedus in *Experimentis naturalibus*.

CAP. III.

DE AFFECTIONIBUS CORPORUM COMMUNIBUS,
ET PRIMO QUIDEM DE QVANTITATE.

- S. I. *Peripateticorum de his altercationes.* 2. *Quantitatis corporum consideratio accuratior summe necessaria, sed à Peripateticis neglecta. Matheos usus in illa maximus.* 3. *Quantitatis divisio.* 4. *Mundi infinitas, de qua variorum allegantur sententiæ, rejicitur.* Jordani Bruni dogma de mundi pluribus, imo infinitis. 5. *Corporum divisibilitas, etiam in Atomos, pro quibus*

docuit (*in præf. libri de Novo Cælo & Nova terra Gallici*, A. 1679. edidit) & visione id sibi cœlica revelatum esse jactavit Antonia Bourignonnia, notata, ob fanaticum hoc delirium, à Pct. Bælio *T. I. Dictionarii Historico-Critici*, P. I. p. 94. 95. Et aliis Adversariis, Jacobum etiam Böhmiæ, tanquam illi (*in Myst. Magno*, c. 18. & *in Lib. de triplici Vita* c. 6.) *ομνύον* culpantibus.

quibus contra Aristotelem pugnatur, & inter Scriptores de iis præcipue commendatur Cartesius. Minimis istis considerandis inserviunt microscopia, & microscopia, tum aliorum, tum imprimis Rob. Hookii, observationes. Usus doctrinæ de particulis istis minimis insignis. 6. Judicium de Kenelmi Digbæi divisione quantitativæ, & à substantia distinctione Methaphysica. 7. Corporum impenetrabilitas missionem particularum non prohibet.

Postquam causas consideravimus, ad AFFECTIONES CORPORUM COMMUNES descendimus, quales sunt, quantitas, motus certus, cui quies opponitur, qualitas, tan elementaris, quarum quæcunque alia, quibus juxta rei constitutionem & naturam accedunt locus & tempus. De quibus in Peripateticorum scholis insanæ sunt & Cimmeriis tenebris tenebricosiores altercationes, in quibus parum solidi quis invenit.

Quod *quantitatem* attinet, ea ita corpori inhæret, ut non sit ab illo distincta, certe semper cum corpore est, ac primum illud, quod animus noster cognoscit, mediante sensu. Quare magna est opera impendenda hujus contemplationi, & paulo accuratior, quam vulgo in Peripateticorum scholis fit, qui pene piaculum ducunt, si quippiam è Mathematicorum scholis in hanc doctrinam transferant, solis imaginariis contemplationibus & notionibus contenti; cum tamen sine exacta Matheſeos cognitione nunquam solida hujus affectionis noticia haberi possit, imo multa contingant in natura phenomena, quæ cum alii ex superficialiis quibusdam speculationibus explicare frustra laborent, tota possunt è Mathematica doctrina explicari. Cui certe in acceptis ferenda sunt, quæ hæcenus accuratius in Philosophia naturali indagata habemus. Cujus exemplum insigne nobis dedit Cartesius, qui, quod hanc partem spectat, inter omnes Physicos familiam ducit.

Quantitas est prima materiæ affectio, imo ipsa materia; non enim nisi ratione differunt. Quantitas est, vel continua, vel discreta, Illius formalis ratio consistit in extensione, hujus in numero. Quæ quantitatis species tantum æquivoca est: in extensione enim quantitas omnis consistit.

Quantitas consideratur primo ratione universi totius, scil. mundani corporis, & quæri tum solet, quousque illa extensio corporum pertendat. Ubi de *Infinito* magna est Physicorum disputatio, de quo Cartesius libellum scripsit, de *maximo & minimo* autem Opusculum perelegans Nicolaus, Card. Cusanus, è quo multa Kircherus in *Oed. Egypt.* exscripsit. Vetus illa controversia est, & magna rationum subtilitate agitata, quarum compendium è veteribus & recentioribus exhibet Claud. Berirgardus, *Circ. 7. P. 1.* Ab Aristotele infinitum impugnatum fuit, ab aliis statutum: sed repugnat aliud præter Deum statui. Cartesius in has controversias se non immittit, & extra Physices objectum esse existimat, & vere quidem. Stantibus enim Theologiæ principiis, infinitum aliquod in natura admitti non potest, nisi naturam ipsam Deam facere velimus. Franc. Wilh. Liber Baro de Nuland hic nihilum

suura

(Nn) 2

suum nobis obtrudit, quod cum infinito ipsi pari passu ambulat, in eo non novam fovens sententiam, sed Epicuri scholam sapiens. Is enim ex corpore & inani mundum compingebat, inane vero illud ipsum erat illi nihilum, de quo vid. prolixè Gassendus in *Physica Epicuræa*. Liber Baro de Nüland p. 12. *Elem. suor. Physic. Mathematica* aliqua demonstratione, & Nihili ad infinitum proportionem ostendere laborat, in qua illum suo sensu abundare permittamus. Nos quidem nulla necessitas cogit, ut pro demonstratione accipiamus. Alii quantitatem corporum mundanorum discretam etiam infinitam faciunt, ut *Jordanus Brunus*, qui innumcrabiles mundos statuit, de quo suo loco agemus. De quantitate corporum principalium, globorum coelestium, massæ terrestris & aquæ, hic dici quidem aliqua poterant, sed remittimus ad Mathematicos, ubi illa plenius demonstrantur.

(Hic Jordanus Brunus statuit, plures esse mundos, & quidem infinitos, si non actu, tamen potentia, & stellas in via lactea soles esse putat, quod & ipse Cartesius facit. Crematus propterea est Brunus, quamvis Atheismi accusari non potuerit.)

- 5 Quantitatem sequitur *divisibilitas*: quod enim extensum est corpus, in partes quoque divisibile est. Ex sunt, vel sensibiles, vel insensibiles. De sensibilibus nulla controversia est, de insensibilibus magna. Nam Aristoteles Atomos negat, & Peripatetici, sed sophisticis potius, quam veris argumentis, quæ inter se conferunt & examinant vulgares etiam Physici, tamen natura sane oportet aliquid ultimum esse, quod non amplius sit divisibile. Quid animo vel notionibus fiat, non curat Physica, qua Physica. Tota igitur de *Atomis & particulis* doctrina huc spectat, de quibus singulari libro egit Joh. Chrysof. Magnenus, nec non de *poris corporum*, de quibus Er. Bartholini extat Tractatus, excusus Hafnæ in 8. Nemo autem subtilius & explicatius omnem particularum doctrinam proposuit, quam Cartesius. Cui jungi velim etiam è Peripateticis Honoratum Fabri, *Tom. I. Physic.* quo de statu corporum ex ratione quantitatis agit. Omnes illæ affectiones, durities, fluor, viscositas, lævor, varietas, densitas, &c. à nemine melius explicantur, quam à Cartesio, qui in particularum conditione sive figura omnem illarum affectionum rationem querit. Et ipse, cum de iis agit, Aristoteles necesse habet, ad illas confugere, ut aliquid exemplis demonstrare possem. Legatur Ant. Grandis in *Institutione Philosophiæ Cartesiana, part. 4.* qui facilitate insigni Cartesiana principia explicat. Quanta Atomorum & minimorum effluviis vis sit, & quam multæ operationes naturales ex iis dependant, nemo plenius exequitur, quam Rob. Boyleus in *libro de mira subtilitate & insigni vi effluviis*, Londini 1673. in 12. Pertinet huc minimorum speculatio per microscopia instituta, quæ multa detegit in corporibus, quæ ad varias spectant affectiones, sive conformationem totius, sive rationem superficiæ, colores, &c. Italus quidam Fontana primus Microscopiorum fuit inventor, post hunc Pet. Borellus de *minimorum phænomenis Microscopicis* aliquot observationes, Hagæ A. 1656. editas, scripsit. Post illos absolutissimam Rob. Hooke, Vir maximi ingenii, & in rebus natu-

naturalibus tum acutum, quam Aquila, cernens, *Micrographiam* dedit, Londini A. 1667. in fol. Anglice hic liber est conscriptus, multisque ornatus figuris aeneis & Dissertt. Physicis elegantibus. Henrici Poweri exstant quoque *Microscopica* (quæ Figurarum tamen delineatione carent) *Observationes*, Lond. 1664. in 4to. Commendat quoque Georg. Hieronymus Welschius in *Addendis ad Hecatotheam secundam* Germani cujusdam Microscopicas observationes, quas ille admirabiles vocat. Ceterum doctrinæ hujus maximus usus est in Physicis: in omnibus enim naturæ operationibus quasi deprehendi vestigia ejus possunt in minimarum particularum figuris observatis, ut ex Opere illo Hokiano abunde patet. Ne quid nunc dicam de admirabili illa proportionem, quam deprehendere etiam in minimis corpusculis possumus. Unde Boylius, in libro *Anglico de utilitate naturalis Philosophiæ* p. 38. & seqq. eleganti discursu proportionem illam vermiculi, qui *Acari* vocatur, quo esse nihil potest minutius, confert proportioni, quæ est in Elephantæ, atque illum huic præferre non veretur. Comparat ibidem vastitatem balenæ cum vermiculis, in aceto detectis.

EDV. DIGBÆUS aliam habet quantitatis divisionem, quam ipse Metaphysicam appellat. Distinguit enim inter substantiam & quantitatem. Substantiam dicit unam eandemque, quantitatem autem variari, unde fiat, ut corpus aliquod varias subeat alterationes, jamque se majus, jam minus, fiat. Atque hæc principia substantiæ raritati & densitati, quibus affectionibus generalibus omnem doctrinam physicam superstruit. *Non possumus intelligere*, inquit Tr. 1. c. 3. *quo pacto major sit proportio quantitatis, quam substantiæ, vel contra, substantiæ, quam quantitatis, nisi realis inter utramque divisibilitas intercedat, multoque adhuc difficilius est intellectu, quomodo res eadem nunc majorem, alias minorem quantitatis proportionem habeat, nisi major minorve proportio ab ea separari possit, seu nisi vera sit divisibilitas inter quantitatem & substantiam, quod ut principis, causæ huic principis, ostenderem, necessarium foret, alius adhuc, & ista, ut sic dicam, Metaphysica viscera penetrare.* Hæc Digbæus, quem tamen nihil novi hic docuisse video, quam, quod vulgo distinguat inter corpus, & inter effluvia corporum, quod extra illas Metaphysicas speculationes concipi rectius possunt, ut ad eorum intellectum iis non sit opus. Nec video, quomodo distinctio inter substantiam & quantitatem hic commode locum habeat, cum & substantia corporis, quam vocat, ipsa per se quanta sit, effluvia vero particularum, vel corporis rarefacti majores portiones, non definant substantiæ esse, & suas habere singulæ quantitates. Nihil itaque, ut mihi quidem videtur, hac subtilitate demonstratum est.

Aliud quoque quantitatis consequens est impenetrabilitas; Canon enim est, *non dari penetrationem dimensionum*. Ille autem non prohibet particularum inter se mixtionem: alia enim mixtio est, alia penetratio. Sunt autem quædam ita apta nata misceri, ut pene penetrare se videantur. Circa quæ multæ considerationis sunt naturalia phenomena, de quibus *Cap. de mixtione* pluribus agemus.

CAP. IV.

DE LOCO, UBI ET DE VACUO, VARIISQUE CIRCA
VACUUM EXPERIMENTIS.

S. 1. *DE Loco doctrina Aristotelis (quæ exploditur,) Cartesii & Pet. Gassendi, Epicurum secuti. Nihil aliud est locus, quam mera relatio. Theoria ejus utilitas in Physicis. 2. Vacuum in natura defendunt Epicurei, Gassendus, Valerianus Magnus, & alii Recentt. impugnant autem, post Aristotelicos, Cartesiani (& hos inter inprimis Ant. le Grand,) Th. Hobbesius, & plerique Philosophi ceteri. 3. Spatium aëre vacuum posse dari, constat à Scriptis & Experimentis Rob. Boylei, Ott. Gverickii & Florentinorum, de hoc argumento, de quibus judicium additur. 4. Franc. Lana Ars ope Globorum Metallicorum, aëre evacuatorum, per aërem volandi & navigandi, à G. G. Leibnitio commendata & emendata, à Phil. Lobmeiero autem, plagiaro Lana, pro suo venditata invento, examinatur, & in praxin deduci haud posse ostenditur.*

QUoniam corpus naturale quantitatem habet finitam, LOCUS illi competit, quem affectionem corporum externam faciunt. Non opus est, ut hic tempus teramus inutilibus Peripateticorum disputationibus, quorum sunt ad speciem quidem subtiles controversiæ, sed revera nihil habentes solidi. Vid. Berirgardus *Circ. Pisan.* 8. ubi Aristotelis doctrina in utramque partem excutitur. Tota res tandem in prædicamentales quosdam conceptus abit. Nuda itaque relatio est, refertur enim ad aliud; jam vero relatio nihil aliud est, quam modus aliquis Entis; ex eo scil. quod corpus habeat respectum ad aliorum corporum situm, ex eo locum habere dicitur, & inde denominatus terminis localibus corpora naturalia, quæ nos non in universum, sed comparate, ratione sensuum & aliorum corporum, consideramus. Aristoteles quidem locum definit per superficiem immobilem, ut significetur, locum non simul moveri cum corpore locato, quo sane quid dicatur, non constat. Nam certe locus aliqujus rei, si est superficies corporis adherentis, oportet illam superficiem moveri, moto corpore. Cartesius locum duplicem facit, primo internum, per quem vocat spatium, trina sua dimensione constans, secundo externum, per quem intelligit superficiem, vel corporis ambientis terminum. Gassendus concedit, locum esse quantitatem, seu spatium, trina dimensione constans, illud tamen facit incorporeum. Dimensiones enim ille facit alias corporeas, alias spatiales, illas verorum corporum, trinam dimensionem habentium, has istius spatii, cujus aliqua dimensio à terminis corporum, vel adjacentium, vel circumjacentium, nobis concipitur, revera autem nihil est. Atque in eo sententiam Epicuri sequitur, qui totam mundi compagem ex corpore & vacuo fabricatur, quorum aliquod extra corpora est, aliquod ipsis corporibus interspersum, atque huic vacuo, rebus intersperso, localitatem corporum & motum adscribit, id scil. esse, in quo corpora quiescant & moveantur.

Neque

Neque enim motum in natura fieri posse existimat, nisi per vacuum; *omnia enim*, inquit, *quiescerent, quoniam, si vacuum non esset, corpus corpori obflaret*, de quo postea dicemus. Quod si plenitudo mundi statuitur, ut à plerisque Philosophis fit, nihil certe locus est, nisi mera *χώρα*. Si enim locus definitur per spatium, quæro, quid sit spatium. Dicit Cartesius & omnes, esse extensum, quare locus esse non potest, ipsum enim corpus est, & habet locum. Quoniam ergo corpus non potest esse in corpore, quia non datur penetratio dimensionum, nullum corpus in spatio, vel in se ipso, contineri potest. Aut itaque locus, cum Epicureis, per vacuum spatium definiri debet, aut nihil est, nisi mera relatio, quod postremum verum ego esse existimo. Magnæ tamen utilitatis est hæc doctrina in Physicis, quoniam respectiva illa corporum locatio magnam ad operationes naturales momentum habet. Magna enim est corporum naturalium consensio & dissensio ratione situs, quem habent. Magna solis virtus in terram est, quoniam eo in loco consistit, quam non haberet, si esset remotior. Si Sirius staret in loco solis, fortassis easdem operationes sentiremus, quas nunc sentimus à sole; certe Sirii & solis conjunctio duplicare illorum virtutem videtur. Ita vicinitas vel remotio agentium in natura magnos præstant effectus. De loco totius mundi more suo philosophatur Val. Weigelius, in Lib. Germ. *vom Orte der Welt* / Halæ Sax. in 4to edito, sed nihil demonstrat.

Offert hic se de VACUO agendi occasio, de quo varie sentiunt Philosophi. Plerique illud non admittunt in natura. Contra sunt alii, qui naturam salvam esse non posse putant, nisi illud admittatur. Quid Epicurci statuerint, jam diximus, quorum dubiis respondet Ant. Grandis in *Historia naturalium corporum*, Ari. 2. & 3. Demonstrat illic, non opus esse inani spatio, ut corpora quiescant aut moveantur, nam in omni motu integrum corporum circulum simul moveri docet, Mathematica plane demonstratione. Ut itaque non opus sit, ad Vacuum aliquod recurrere. Respondet quoque experimentis illis, quæ Gassendus adducit ad vacuitates in corporibus demonstrandas. Ad quem lectores remitto; perspicue enim & distincte dubia illa proponit & solvit. Nam assert Gassendus inter alia experimenta & hoc, quod, si quis accipiat vas quoddam, aqua ferme repletum, & tantum salis communis addat, ut plane sit repletum, tunc adhuc varii alii sales, alumen, nitrum, &c. addi possint, ex quo Vacuum vult demonstrare. Cartesiani Peripateticorum exemplo, nullum item Vacuum in natura agnoscunt; illi enim materia sua subtili omnia complent. Hobbesius in *lib. de Aëre*, ne aërem quidem excludi è spatio aliquo posse concedit, quanquam experimentis, ut ego quidem arbitror, contrariis convictus. Valerianus Magnus (in *Philosophia* etiam sua Aristotelis, in *Logicis* pariter atque *Physicis*, contrarius,) peculiari libro, Varaviae A. 1648. in 8vo edito, Vacuum adstruit, rationibus è thermometro petitis, quæ ulterius à Marino Merfeno experimentis illustrantur, Vistorio item Torricello, Is. Vossio (*Lib. de Naturis Luvæ* c. 9. ac 10.) & aliis. Defendunt quoque Vacuum Joach. Jungius in *Doxoscopia*, P. 2. s. 1. c. 5. *distin.* 6. David Derodon in *Physica* sua *Contracta*, P. 1. c. 7. Lud. de Beaufort in *Cosmopæia*; Joh. Phocyl. Hol-

warda in *Physica Novantiqua*, c. 2. Liber Baro Nüland in *novis Physica Elementis*.

ROBERTUS BOYLIUS, in variis libris *de aëris vi Elastica*, *de ejus rarefactione & condensatione*, ac in *novis Experimentis de aëre*, Anglice scriptis, quæ *Ætlii Philosophicis Anglicis* inserta sunt, non quidem simpliciter Vacuum agnoscere vult, dari tamen in natura posse spatium aëre vacuum contendit; imo eo devenit, ut certo instrumento gradus istius rarefactionis ad mensuram vocarit. Experimenta alia multa monstravit OTTO GUERICKIUS, Consul Magdeb: magnus affectionum naturalium per principia Mechanica demonstrandarum Artifex, qui plenissimos *de Vacuo* Commentarios in folio scripsit, quo in libro multa complexus est, illuc non pertinentia. Nam totum pene mundi Systema illic exponit, & super suis demonstrationibus fundare voluit, quæ tamen pertinent tantum ad singulares quasdam corporum naturalium affectiones, præcipue Vacuum & rerum Magnetismum. Certum est autem, Virum illum in Germania cogitasse de istis inventis diu, antequam alibi istarum Demonstrationum quicquam institutum fuit. Liber quidem ejus A. 1672. demum prodit, sed Casp. Schottus in *Technica Curiosa*, præcipuam ejus partem, velut per Epitomen, A. 1664. in prægultum jam dederat. Varia sunt & curiosa experimenta circa eam materiam, in *Dicursibus Florentinis*, *Saggi Academici* dictis. Magni sunt momenti omnia hæc experimenta, ac imprimis Boyliana, quia inter omnes majorem operam contemplationi huic Boyleus impendit. Is scil. varia speculatus est naturæ phænomena, corporumque locorum in tali-aliquo vacuo, ratione omnium qualitatum, varios effectus inde expertus, quorum causas accuratas nec ipse dare potest. Adco latent nos, quæ in profundo naturæ sunt. Quod si accuratius ista omnia indagari possent, mirabiles possent inde effectus deduci. Vacuum aliquod spatium dari, tale sc. in quo non sit aër, certis experimentis demonstrari potest, nisi forte quis existimaverit, aërem adeo rarefieri posse, & tamen implere idem spatium, quod cum rerum natura pugnat. Neque enim corpus minus fieri potest se ipso, aut majus, nisi per alterius corporis vel expulsum, vel insinuationem. Si aër crassior est atque consipatur, ut in sclopëtis *πνευματικῶς*, debet id fieri per approximationem partium, à se distantium, quarum distantia concipi non potest, nisi quod vacua quædam illis fuisse interspersa, talc, quod aër subtilius ipsi cederet, compressione facta. Quemadmodum in spongia fieri videmus, cujus partes ad se accedunt in compressione, aër expulso, qui antea foraminula illa complebat, è latere tamen superfluit, seu conatu resistendi, & in priorem statum reponendi, si libertas detur. Eadem ratio est thermometrorum, baroscopiorum, &c. de quibus in *Cap. de aëre* prolixius dicemus. Nihilominus tamen Franc. Linus, in *Tr. de Corporum inseparabilitate*, post Ant. Deussingium & Honor. Fabrum (in *Tr. de Vacuo*,) experimenta ista pro Vacuo, tam Torricelliana, quam Magdeburgica & Boyliana, impugnavit, aliisque illorum causis detectis Vacuum naturaliter dari posse negavit, Aristotelicam autem de Rarefactione sententiam, tam contra vacuitatem, quam corpusculorum, assertores, sibi visus est demonstrasse. Sed huic à Rob. Boyleo est responsum. Exstat & Göl. Klereki *Lil. de plenitudine mundi*,

mundi, quo Philosophia Cartesiana, ea etiam in parte, defenditur. Joh. Marcus Marci, in *Lib. de Iride* p. 54. Vacuum quinto Elemento compleri contendit. Quomodo hinc de levitate quoque & gravitate aëris judicium institui possit, *Cap. de aëre* videbimus.

Occasione tamen hujus doctrinæ incidit, quod aliquis, hoc fundamento fretus, 4 machinam aliquam meditatus fuerit, quæ, sublevata in, aërem proportionatum, ali-quod onus secum trahere posset, quod pro lubitu navicula esse possit, vel corporibus aliis, vel hominibus, referta, servata tamen ponderum proportionem. Est is FRAN-ciscus LANA, Italus, cujus liber Italica lingua scriptus, *Prodromo ad arte maestra* (Brixiae A. 1670. in fol.) c. 2. 3. varia à se experimenta excogitata proponit, sed plera-que inania, ac in inanibus speculationibus fundata, nec ad praxin deducta. Inter ea habetur illud quoque c. 6. *quomodo possit fabricari navis, quæ per aërem eat, cum remis & velis*. Fundamentum ejus hoc est præcipuum: quod supponat, dari posse globum aliquem, è laminis metallicis confectum, cujus contentus aër ipso globo gravior sit, quod ille calculo Euclideo, ex proportionem Diametri ad peripheriam ducto, evincere laborat. Præsupponit porro, aërem, in tali globo contentum, graviorem ipso globo, si inde extrahatur per artificia nunc nota, effecturum, ut globus ille sursum feratur, quemadmodum, si intra aquam globum talem quis haberet, aqua vacuum, globus ille ascensurus sit in superficiem aquæ. Globus illos multiplicat pro ratione ponderis appendendi. Hæc ejus Viri sententia est, quæ tamen gravissimis dubiis urgetur. Ne quid enim dicam de calculo isto Euclideo, valde vereor, ne ille, in abstracto ita for-matus, in materia deficiat, præsertim in tanta metalli & ipsius aëris proportionis & ponderis incertitudine. Neque enim laminæ metallicæ adeo exacte proportionem ponderis servare possunt, & ipsa crassities metallica obstare videtur. Quod si nimis tenuis illa lamina esset, difficile exhauriri aër posset, qui est conatus omnium maxi-mus, adeo ut laminæ non nisi exacte rotundæ, & aliquo modo etiam crassæ, hanc vim sustinere possint. Quadrata forma laminæ etiam crassæ hoc conatu, velut pan-nus, complicatur. Denique & ipsa adunitio laminarum multum difficultatis habet, nam non ita illa exacte fieri potest, ut non rimula aliqua supersit, qua superstita tota res in nihilum recideret. Præterea etiam illud Lanæ præsuppositum, de ascensione talis globi, nondum probatum mihi videtur hoc fundamento; longe enim alia ratio est corporis, inter aquam conclusi, quam ejus, quod in aëre est. Illud enim termi-num suum facile assequitur, superficiem scil. aquæ, quem vero in aëre terminum asse-qui possit globus talis, non video, &, nisi me oninia fallunt, pressio ipsa Atmosphæræ impediret ejus ascensionem: illa enim, æqualiter omnibus lateribus incubans, non admitteret ejus ascensionem. Plura de hoc Navigio volatili J. Chr. Sturmii in *Collegio suo Curioso*. Vocarunt quoque Angli sub examen. Sed frustra, ut mihi qui-dem videtur, omnes illi conatus erunt. Miror Gottf. Wilh. Leibnitium, Virum in-geniosum Germanum, in *Hypothesi sua nova Physica*, probasse hæc fundamenta Lanæ. Diserte enim ille p. 25. ait, si quid arte humana parari queat aëre levius, spem esse, per-veniri ad artem volandi posse; ubi & recenset Lanæ sententiam, quam & H. Vossii esse

ait: Si detur vas concavum, tam grande, ut aër intus conclusus continenti, seu vasi, per se sumpto, præponderet, aëre tum exantlato ascensurum illud vas in aërem, Calculos tamen Lanæ non recte ductos ait, aliumque substituit, quem rectius processurum putat. Caute tamen addit tandem: *Sed an bulla (ita vocat vasa illa) tanta magnitudinis commode feri, & penitus, & sine ruptura, exhauriri & durare possint, ego in me non susceperim.* Illud Lanæ Commentum nuper nonnemo sibi tribuere ausus est, manifesti plagii facile arguendus, Philippus Lohmeier, sc. Prof. Rintel. in *Dissertatione* non ita pridem, *de arte volandi per aërem*, edita. Omnia enim pene verba ex Lana descripsit, nulla ejus mentione facta, seque Autorem tanti arcani jactat, ac Principes ad elaborationem ejus machinæ invitat. Apud Ott. Guerikium, quodam in loco, legere memini paratum sibi fuisse recipientem vitreum, cujus peripheriam aëre contento leviolem fuisse ait, nescio quo calculo suo & mensura usus. Nulla vero illic mentio est, in aërem ascendisse globum istum.

CAP. V. DE TEMPORE.

- §. 1. *Tempus ad Physicam non pertinet, nisi quatenus durationem rerum designat. Durationis bujus cognitio usum habet in Physica & Medicina multiplicem. Franc. Baconis Verulamii Historia Vitæ & Mortis, & Job. Grauntii Bils of the mortality, in hoc argumento commendantur. 2. Quæstio de Interitu Orbium & Globorum integrorum affirmative deciditur. Stoicorum hac de re doctrina. Scriptores de interitu mundi, gentilibus credito. 3. Diluvii universalis ab If. Vossio Mathematicè impugnata, à Nicol. autem Stenónio demonstrata. Possibilitas conflagrationis Globi Terraquei ex Physica itidem ostenditur. Summa difficultas in corporum, non solum maximorum, sed etiam minimorum, temporibus investigandis. 4. Scriptores varii de vitæ termino & prologatione, uti & longevitate. 5. De Cadaverum corruptionis tempore, vitæ, in iis à Job. Marci Marci sententia superstitæ, quorundam item incorruptibilitate & cruentatione miraculosa, monita. Th. Kerkringii præservatio cadaverum per succinum.*

INter externas corporum affectiones TEMPUS quoque refertur, quod quidem per se ad Physicam non pertinet, nisi in quantum ex duratione rerum judicium aliquod de constitutione corporum iniri possit. Aristoteli definitur tempus *numerus motus secundum prius & posterius*; sed ea Mathematica potius definitio est. Neque solum ad motum refertur tempus, physice consideratum, sed Mathematicæ, quando scil. ex ratione motus solaris, vel aliorum corporum cœlestium, mensura temporis initur. Ideoque temporis consideratio, quatenus mensura est, ad Physicam non pertinet, nisi in quantum nobis designat durationem rerum. Sola enim rerum

rerum duratio spectatur Physico. Quæstiones hinc solent formari: *An tempus fuerit anse sidera & mundum conditum?* quod suo modo concedi potest. *Quomodo differat æternitas à tempore Physico?* quæ inutilis quæstio est, à nobis non expedienda. Habemus & in Mathematicis Mensuras, Horologia scil. secundum quæ computari tempora possunt, de quibus Mathematici consulantur. Ad durationem rerum pervestigandam non est nobis opus illis minutis, sufficit hic latior calculus. Est vero illa durationum historia in natura maximi usus, unde iudicium de mixtura & textura corporum fieri potest, quomodo sc. illa inter se compacta sint, quo ordine, qua proportionem. Nam eorum omnium aliqua signa apparent in duratione eorum. Iudicium hinc quoque de corruptione corporum institui potest. Inprimis observari possunt fatales illæ corporum periodi & termini, quos Deus ipsis præscripsit, ipsaque non excedunt. Multum quoque cognitionis inde accrescet doctrinæ Medicæ, si historia quædam institueretur durationum vitæ & mortis distinctorum hominum, sub vario cœli climate positorum, in montibus, sylvis, locis paludosis, arenosis, metallicis, calidis, frigidis, habitantium. Prævit in hoc labore Magnus Verulamius, cujus extat *Historia vitæ & mortis*, magno ingenii conatu scripta. Utile quoque erit historias ipsas in aliqua societate vita functorum notare, quo scil. genere morbi, qua ætate, pericrint. Id fecit ex Anglis, libro, cui tit. *Bills of the mortality* (i. e. *Naturales & Politicæ Observationes super schedulas mortalitatis Anglicas, sive Catalogos hebdomadales natorum & mortuorum*) Johannes Graunt, qui perpetuum catalogum texuit omnium hominum certo morbi mortisque genere mortuorum & natorum, unde educit multa consuetaria, tam Politicis & Statui, quam Medicis & Physicis, utilia. Prodiit Liber iste (cujus Argumenta *Tomo II. Ephem. Gall. p. 352. & seqq.* enarrantur) Oxoniæ A 1665. in 8vo. Similiter in omnibus corporibus naturalibus procedere licet à summis ad ima, ad methodum illam, à Verulamio præscriptam.

Pertinet huc quoque quæstio *de interitu & corruptione integrorum orbium & 2 globorum*, cujus esse vicissitudines veteres quoque sentire, qui idem illis fatum esse voluerunt, quod partibus eorum. Et sane generationes illæ novarum stellarum & cometarum non obscurum argumentum præbent, nova quædam corpora, in vasto hoc aëris vel ætheris Oceano, vel vorticibus, ut appellat Cartesius, nasci posse, quemadmodum in mari Insulæ nascuntur per materiæ cujusdam congeriem, in unum aliquem locum compactæ. Non omnia etiam in orbibus ætheris esse æterna & constantia, nunc credere incipimus, postquam Mathematici demonstrationibus suis fidem fecerunt. Stoici olim mundi interitum etiam statuebant, sive generalem quandam *ἐκπύρωσιν & κατακλυσμὸν*, æstatem scil. atque hyemem universalem, quæ per vices redirent, ut ita mundus secundum externam sui compositionem tantum interiret, non ratione substantiæ. De hac Stoica mundi exustione quid sentiendum sit, legi potest Jac. Thomasius in pecul. *Dissert.* qua Epicurisin & collationem instituit cum Christianorum doctrina, mundi interitum statuente. Vid. quoque Hier. Magius, qui de *exustione mundi* singularem librum scripsit, & quæ Alphonsus Pandulphus ex omni-

bus, tam Gentilibus, quam Christianis Scriptoribus, *libro de fine mundi*, concessit.

3 Ceterum, quod globum terraqueum attinet, impossibile non est, illum has vices subire. Quomodo diluvium toti huic globo accidere potuerit, subtilissima methodo demonstravit Nicolaus Stenonis, in *Prodromo Dissertationis suae de solido, intra solidum naturaliter contento*. Qua ratione illorum argutatiumculæ retundi possunt, qui Mathematicis rationibus universalitatem diluvii impugnant. Quod fecit singulari libro Isaacus Vossius, quanquam nomen Dissertationi non proposuerit. Ita quoque igne conflagrare posse globum terrenum simili ratione non est impossibile, si æstuaria illa subterranea vires acquisiverint, & vicinas partes, maxime inflammabiles, corripiendo totum tandem globum incendiant. Cum enim maxima terræ pars metallica sit, imo ea, quæ centro propiora sunt, ipsissimum metallum fustum existimem, impossibile non est, colligatione partium metallicarum facta, corticem hunc externum, quem terram vocamus, cum appendicibus suis, facile in cineres abiturum. Fuit quoque Cartesius in illa sententia, terram successu temporis mutari in solem posse, quod fieret forte hac conflagratione; solem vero mutari in terram vel planetam posse, ubi maculæ, quas sensim attrahit, prævaluerint, ut corpus solare crustam aliquam terream sibi obducatur. Illa hic obiter de corruptionibus corporum & massarum universi dicta sunt, in quibus sensu suo quemcumque abundare patimur, ab experientia nihil adjuti, sola enim suspitione tantum quædam divinamus, cum unius hominis, & multorum millium, ætates non sufficiant ad has observationes. Objecti enim vastitas, & infinitas, & longinquitas, & diuturnitas, magna sunt philosophantium obstacula, qui in particulis tantum sæpe laborant, & vix sapiunt, quoniam universi hujus connexio illos latet. Unde multæ dependent operationes, multa phænomena naturæ, in quorum causis inveniendis ætatem & vitam consumimus, oleumque & operam perdimus. Quæ difficultas magnorum corporum, eadem minimorum est, nam & in horum temporibus observandis maximus profecto labor est. Quis fungi unius noctis propaginem satis mihi explicet, & texturam ejus aliquot horis elaboratam, ut pene visui petere posset, nisi cognitioni nostræ quasi sponte subduceret natura. In vita Ephemeris insecti, quam Joh. Schwannmerdammius Belgice descripsit, quæ non miracula observes?

4 Pertinet quoque hac doctrina de Terminis vitæ humanæ & de vita proroganda, & longevitate Patriarcharum, circa quæ argumenta plurimæ occurrunt difficultates, integris Disputationibus & Libris à quibusdam deductæ. *De Vita & Morte* Matth. Flacius Jun. Librum scripsit non contemnendum.

De Terminis vitæ Joh. Beverovicus Viros doctissimos sui temporis exercuit, quæ Theo-

NB. Subsequens Hypomn. referatur ad pag. præced. lin. 20. ad vocem *Graunni*.

(d) Graunni Exemplum, laudabili instituto, in Germania imitari sunt Collegæ Academicæ Naturæ Curiosorum Uratislavienses, qui *Historiam Morborum*, in Civitate sua singulis annis graffatorum, Egrorumque istis correptorum ac mortuorum, an. 1699. incognitam, ad præsentem usque, quotannis continuaverunt.

Theologos, qua Medicos, quorum Responsa singulari volumine (Leidæ A. 1636. in 4to) sunt congesta, & lectu digna ob varia dubia, omni ex parte nota. (c)

Quod *longevitatem Patriarcharum* attinet, aliorumque hominum, legendi sunt Verulamius in sua *Historia vite & mortis*, Joh. Henr. Heideggerus peculiari *Dissertatione*, quæ habetur in ejus *Patriarcharum historia*, & Henr. Meibomius Jun. in singulari *Epistola de longævitâ*.

Quod *vitam prorogandam* attinet, Medicos habemus, qui ex artis suæ principiis integros libros eo de argumento scripsere. Physicis quoque rationibus & Medicis usus est, in libro sæpius laudato, Verulamius, cujus liber multarum aliarum cogitationum semina tradere videtur. Ita enim omnia complexus est generali sua contemplatione, ut singula ejus libri viam sternant ulterioribus cogitationibus. Hier. Cardanus quoque libro 2. *Θεογονίας*, qui occurrit in *Operum* ejus Tomo 2. argumentum hoc de vita proroganda tractat. Legi quoque possunt *Acta Anglicana Regiæ Societatis* p. 1179. ubi de eodem argumento discutitur.

Potest hic quoque disquisitio institui de tempore, quo cadavera vel hominum, vel brutorum corrumpi solent. Joh. Marcus Marci quidem vitam etiam cadaveribus reliquam facit, ac per tempus aliquod satis longum incorruptibilia ea manere posse credit, quoniam existimat, ecstasin pati posse homines, quæ annos plures durare possit, unde corpora hominum cadaveribus similia quidem videantur, revera autem vivant. vid. *Philosophia vet. Restit. P. 4. subsect. 1. & 2.* Multa hinc deducit paradoxa, quæ suo loco relinquimus. Videatur quoque Christ. Frid. Germannus in libro de *Miraculis mortuorum*, Lipsiæ A. 1670. edito. Quod corpus totum, vel corporis partes aliquas, incorruptibiles, attinet, ego multa hic superstitiosa & fabulosa subesse existimo. Ceterum existimantur cadavera violenta morte perentorum inconsumpta manere, cujus rei exemplum memorabile extat apud Melchiorem Adamum, in *visis JCorum in vita Hutteni* p. 17. Ipse Huttenus ad Arnoldum de Glauberg, JCurum Francofurtiensem, scribit: *Rem admirandam, & cujus prope nullius fides capax sit, vidisses, quartum jam annum defossum corpus non consumptum, non putrefactum, totam adhuc faciem cognoscibilem, quin etiam sanguine commaduit attactum. En igitur innocentia testimonium.* Fuit ille Joh. Huttenus à familia Uldarici, in prælio quodam occisus, de quo prolixior ibi narratur historia. Quid arte fieri possit, non jam inoratur. Theod. Kerckringius hodie succinum ita temperat, & coquit, ut tota cadavera, quanta quanta sunt, ejus circumfusione à corruptione præservet.

Habet infantem undiquaque succino circumfusus, quem adhuc integrum & sine corruptione servat, foetum item bimestrem.

(Oo) 3

CAP.

(c) Præter Beverovicianam Schediasmatum de *Termine Vita* Syllogen, alia etiam Lipsiæ ann. 1691. in 8 curante Hieron. Dicelio, Prof. Publ. prodit, in qua Dan. Henrici, Theologus Lipsiensis, Liber de Argumento isto integer, aliorumque Theologorum Lutheranorum, Eg. Hunnii, Joh. Majoris, Balth. Menzeri, Justi Feurbornii & Joh. Guilh. Bæjeri, de eodem Dissertationes, junctim exhibentur.

CAP. VI. DE MOTU CORPORUM, ET PARTICULARUM IN CORPORIBUS.

S. I. *M*otus doctrinam recentiores Mathematicæ explicant, & ex ea, post Epicureos, omnia ferme Phænomena naturalia deducunt. Sed Principium hoc est insufficiens. 2. Aristoteles intricatissime de eo philosophatur, distinctius autem & luculentius Cartesiani, quorum doctrina, ex ipso Cartesio & Dan. Lipstorphio, fusa proponitur. 3. Subjungitur ejusdem censura, quedam dubia, quedam falsa in ea esse, ostendens. 4. Motus varie subdivisiones. 5. G. G. Leibnitii theoria Motus abstracti, & hypothesis Physica, huic superstructa, commendantur. 6. Nec non Scripta de Motu Joh. Alph. Borelli, quocumq; Franc. Wilb. L. B. de Nüland, ferme eadem docet. Wilb. item Petti nova hypothesis, & Joach. Jungii de Motu MStum. 7. E sola Motus doctrina omnia natura Phænomena non possunt explicari. 8. Pauca de Quietē, & Intestinis motibus particularum in solidis quiescentibus, à Rob. Boyle de hijs Scripto, adduntur. 9. Doctrina de fermentatione in Physicis & Medicis utilis, ac Scriptores præcipui.

AD affectiones externas MOTUM & Quietem referunt vulgo Physici. Affectio enim externa corporis naturalis est moveri & quiescere. De motu hoc multa dici possunt, & sunt, qui omnes naturæ operationes in eo fundant. Recentiores methodo Mathematica plane hic procedunt, ut, positis definitionibus, petita aliqua sive postulata tradant, his impetratis regulas certas, vel axiomata, conficiant, quibus, ut certis & indubitatis, explicari posse putant ea, quæ habemus in natura phænomena, omnesque naturæ operationes. Hinc formam, & formales actiones & vitales, deducunt, & quicquid præterea in corporibus activum est. Epicurii è veteribus primi sunt, qui motum particularum horsum, vorsum, sursum, deorsum, motum concurrentiæ, &c. animo concipiebant, ut inde corporum rationem demonstrarent. Subtiliter illi quidem multa de hoc motu disseruere, & quæ usum aliquem obtinere possunt in demonstratione rerum, solo tamen illo principio frustra confidimus, ut *Cap. de Secta Epicureorum* pluribus diximus. Videri quoque Joh. Franciscus Grandis potest, in singulari *Diatribæ adversus Epicureos*, ad Gassendum, eorum defensores, scripta.

² Aristoteles quoque multa de motu tradit, imo naturam per principium motus definit. In toto vero hoc argumento, quod in Mathematicorum scholis tractandum erat, Metaphysicis speculationibus omnia involvit, ut certe, quid velit sibi, expeditu admodum sit difficile. Quis enim Oedipus satis mihi explicet illam motus definitionem: *Motus est actus Entis in potentia, quatenus in potentia*? Infinitæ sunt hic Interpretum speculationes, ipsis verbis Aristotelicis intricatiore. Nihil attinet in re
inani

inani tempus & operam perdere. Longe distinctius Cartesius motum nobis definit: *Motus est translatio unius partis materie, sive unius corporis, ex vicinia eorum corporum, quæ illud immediate contingunt, & tanquam quiescentia spectantur, in viciniam aliorum.* Vid. ejus *part. 2. principiorum Philosophicorum*, §. 15. Hinc *quies*, motui contraria existens, nihil aliud est, quam *ejus absentia*, *ibid. p. 27. & 37. Determinatio motus est, quæ mobile à termino à quo, ad certum terminum ad quem, promittitur.* *Communicatio vel propagatio motus est actio, quæ motus ex una parte materie in aliam, vel quiescentem, vel tardius aut aliter motam, transfertur.* Atque hæ definitiones sunt expediti sensus, quas capere quilibet potest; explicant enim naturam motus localis, extra quem nullus alius datur, quanquam Aristoteles motum localem ab aliis quibusdam speciebus distinxit, quales sunt augmentatio & diminutio, generatio, corruptio, &c. Quæ ipsæ species tamen motu locali peraguntur, & si recentiores audimus, omnis ejus formalis ratio in particularum motu, ejusque determinatione consistit, quod tamen suo loco nunc relinquimus. Nos quidem, materię generationem & compactionem mediante motu tali fieri, agnoscimus, sed determinationem istius motus à sublimiori principio dependere existimamus. Postquam has definitiones motus in solido collocavit Cartesius, postulata hinc aliqua & axiomata format, quæ distinctius ordinat DAN. LIPSTORPIUS in *speciminibus Philosophiæ Cartesianæ*. Petit enim, ut (1) concipiamus vacuum spatium, seu corpus, quod motus aliorum corporum nulla ratione impediret, nec juvaret; (2) petit, ut duo corpora perfecte dura, & à reliquis omnibus sic divisa, concipiantur, ut eorum motus à nullis alijs circumjacentibus impediretur, nec juvaretur; (3) petit, ut dua illa corpora perfecte dura, & à reliquis omnibus divisa, inter se indirectim, à sinistra versus dextram, committantur; (4) petit, ut in iis magnitudo & velocitas accurate exanimentur & seorsim spectentur; (5) petit, ut, depositis sensuum præjudiciis, pura mente consideretur, quid futurum sit in eorum mutuo concursu; (6) petit denique, ut, veritate distincte percepta, Philosophi considerent, esse à ratione plane alienum, propter sola sensuum præjudicia & experientias, in medio heterogeneo, & opæ corporum non exacte durorum, nec perfecte solidorum, factas, ea, quæ à puro intellectu clare & distincte percipiuntur, in dubium revocare.

Hinc Axiomata & regulas communes deducit: (1) Deus omnium est motuum, qui sunt eruntque in mundo, causa generalis. (2) Deus in principio mundi materiam creavit, & tantum motus illi impressit, quanto illi opus fuit ad rerum productionem, quam hætenus conservat. (3) Hinc esse, quod omne corpus, quantum in se est, in eodem statu maneat simplex & indivisum, nec unquam, nisi à causis externis mutetur. (4) Et sic id, quod quiescit, perseveraturum semper in quiete sua, nisi externo impetu loco pulsus fuerit. (5) Ubi vero corpus aliquod moveri cepit, tandem moveri eadem celeritate, quandiu nihil occurrit, quod vel imminuit, vel sistit, ejus impetum. (6) Ex eo porro educit, omnem naturam esse conservatricem sui, & nihil tendere ad sui ipsius destructionem. (7) Omnem motum ex se ipso esse rectum,

rectum, & ideo circulariter mora tendere semper, ut recedant à centro circuli, quem describunt. (8) Corpus motum, alteri occurrens, si minorem vim habeat ad per-
gendum secundum lineam rectam, quam hoc alterum ad ei resistendum, nihil amissurum de suo motu, sed solam motus determinationem perditurum. (9) Si occur-
rat corpori minus forti ad resistendum, quam ipsum sit ad movendum, tam illud se
commoturum, & tantum de suo motu amissurum, quantum in alterum corpus trans-
fert. (10) Si occurrat corpori æquali, & æque velociter mobili, solam motus deter-
minationem amissurum. (11) Si vero occurrat corpori plane æquali, sed quiescenti,
utrumque sui effectus partem sortiturum dimidiam, h. e. partem sui motus communi-
caturum cum residuo reflectendam.

- 3 Hæc ex mente Cartesii Lipsiorpius prolixè proponit in libro, à nobis laudato,
quod pleraque Mathematicæ veritati inniti videntur. An vero in Physicis pro ab-
solute veris & demonstrativis habenda sint, non parum dubitationis est. Nam aliqua
vel ex hypothesi tantum dicuntur, e. g. nullum motum cessare semel inceptum, nisi
propagetur eadem quantitate, omnem materiam subtilem recedere à sua Sphæra per
lineam rectam, quod circa nos vacuum nullum sit, in quo moveri possunt corpora,
ut proinde difficilis ejus probatio sit. Quædam ex iis falsa omnino esse videntur,
e. g. motus cetera quantitate mundo indicus, ut nullus novus oriatur, sed tantum tran-
seat de uno corpore in aliud, & quantum uni accedit, tantum alteri decedat. Instantias
plurimas dedit Ludovicus Beaufort in *Cosmopæia divina* pag. 65. Unicus ille ani-
malium spontaneus motus falsitatis arguit hanc hypothesin. Cum enim animalia,
antea quiescentia, incipiunt subito vehementer moveri, quæritur, à quo talis motus
iis communicetur, & cui decedat. Denique quis neget, corpus aliquod immediate
moveri posse ab aliquo Spiritu, Angelo vel Dæmone? Homo quoque, immediate
à mente excitatus, se libere determinat ad motum, vel quietem. Hæc postremæ
sunt, sed validissimæ objectiones Beaufortii: Nam ad ceteras regeri non pauca pos-
sunt. Ideoque ex his speculationibus, plane Mathematicis, & à materia abstractis,
tantum afferendum est ad naturæ phænomena demonstranda, quantum ipsa natura
admittit. Multa quidem notionibus nostris præsupponere possumus, quæ satis qui-
dem expedita nobis videantur, multum tamen difficultatis habeant, ubi rei ipsi appli-
cueris. Certe, quæ de propagatione motus semel incepti, Cartesiani tradunt, in-
signem & apertissimum habent in natura usum; statuendum tamen est, eum aliquan-
do etiam cessare posse. Omnis enim motus propagatur cum gradu aliquo deficien-
tiæ ad quietem.

- 4 Motus varie subdividi possunt, & secundum varios respectus considerari. Nam
secundum gradus alius est, vel celer, vel tardus, vel mediocris. Secundum causas
est vel spontaneus, vel violentus, vel insitus, vel propagatus. Secundum terminos
alius est vel rectus, vel circularis, vel mixtus. Rectus iterum est vel horizontalis,
vel perpendicularis, vel obliquus. Ex his variæ aliæ species oriuntur, tractatio, vectio,
fuctio, frictio, pulsio, trusio, cursus, volatus, natatus, reptatio, pressio, volutatio, rotatio,
refra-

refractio, distillatio sive evaporatio, discombinatio, ferratio, terebratio; & si quæ sunt his cognatæ species aliæ.

Non ita pridem GODFR. GVILH. LEIBNITIUS *Theoriam motus abstracti, seu rationes motuum universales, à sensu & Phænomenis independentes*, edidit, qui exiguis libellus magna industria omnem motus rationem, secundum omnes figuras, positus, modos, explicat, ut profecto plus ille perfecit exiguis istis foliis, quam alii vastis libris. Huic *Theoria* superstruit *Hypothesin Physicam novam*, in qua Phænomenorum naturæ plerorumque causas ab unico quodam universali motu, in globo nostro supposito, neque Tychonicis, neque Copernicanis aspernando, repetit. Plena sunt omnia subtili ingenio, & in multis quasi ex abdito eruit nonnulla, de quibus non cogitarunt alii. Hanc suam doctrinam Societati Anglicæ dedicavit, quæ in pretio quoque habuit, & recudi à Typographo suo fecit. In *Actis Societatis* quædam habentur Joh. Wallisii ad ejus *Hypothesin* monita, quæ illic legi possunt.

Non ita pridem etiam JOHANNES ALPHONSUS BORELLUS, (f) Prof. Pisanus, Mathematices Physicesque peritissimus Vir, ac singulari judicii & ingenii acuminis in naturalibus pollens, de *vi percussiois* vastum librum edidit in 4. acutum & laboriosum, in quo omnem illam motus doctrinam ad certas quasdam regulas revocavit, in multis cum Cartesianis convenientes. Quibus regulis semel positis, procedit deinde ad demonstrationem multorum in natura phænomenorum, ac specialibus exemplis illustrat, quæ generalibus regulis conceperat. Dignus sane est liber ille, qui cum Cartesio Leibnitioque jungatur, ut ita collatis omnium sententiis videamus, in quibus convenient, in quibus differant. Omnibus certe in illo genere Scriptoribus palmam præripit, & nil ferme addi potest ejus subtilitati. Post Borelli Tractatum editum Franciscus Wilhelmus, Liber Baro de Nüland, in *Elementis suis Physicis*, vel *novæ Philosophiæ principis*, in multis Cartesio contradixit. Nam Cartesium motus naturam non intellexisse ait, per se nullum motum circularem dari, corpora circulariter mota non conari recedere à centro, regulas quoque motus habet, cum Borellianis in multis convenientes, quod se infcio tamen contigisse memorat, Borellum tamen ipsum paralogismo-

(Pp)

- (f) Joh. Alph. Borelli, Neapolitani, Acad. Pisane Mathematici, *Tractatum de Vi Percussiois*, Bononiz an. 1667. in 4. editum, & cum *Responsionibus ad animadversiones Stephani de Angelis*, auctorem Leidæ an. 1686. in 4. reculum, *Librumque de Motionibus Naturalibus, a gravitate pendentibus*, Regiojulian. 1670. & Leidæ an. 1686. in 4. impressum, excepit tandem *Opus de Animalium Motu posthumum* Bipartitum, Romæ An. 1680. & 1681. in 4. publicatum. Recensus singulorum prolixiores quære in Ephemeridibus listorum, quibus lucem aspexere, temporum Literariis, quarum Loca Corn. à Beüghem, in *Const. 1. Apparatus ad Hist. Liter. Noviss.* p. 60. 61. suggeret. Joach. Jungii *Phænomenica*, seu *Doctrina de Motu Locali*, cujus, etiamnum ineditæ, honorifica etiam mentio, in Henr. Oldenburgii *Transact. Philos. Soc. Angl. M. Apr. A. 1669. p. m. 148.* & G. G. Leibnitii *Theoria Motus abstracti* p. 33. est injecta, Hamburgi an. 1688. ni fallor, in 4. curante Henr. Sivero, Prof. Gymnasii Mathematico, & Autoris discipulo, prodit, à Siveri autem successore, Bath. Menzero, ibid. an. 1699. in 4. dequo est recensita, & Joh. Ad. Tassii *W. Opusculis Mathematicis* adjecta.

logismorum nonnullorum accusat in motus demonstrationibus. Ceterum & ipse Borellus de motu animali librum, quem editum nunc esse audio, promisit, quo forte non minus subtilia & curiosa continebuntur. Quæ in natura contingant generationes & fermentationes, ex hypothesebus suis satis concinne explicat. Superest & Joach. Jungii *Lib. de Motu* posthumus, quem discipulorum aliquis Editioni paratum servat. Urgent hanc vehementer Angli, à quibus magni Jungius æstimatur. Et fuit sane Vir sublimis ingenii, quique naturalium rerum causas, accuratiori, quam vulgo hætenus factum, oculo inspexerat, ac multa ad Mathematicas leges revocaverat. *Novam Hypothesin Motus Elastici* Wilh. Petrus è Soc. Reg. Angl. adjecit Libello suo de *Uso duplicata proportionia in singularibus quibudam*, Londini A. 1674. in 12mo excuso. Multa is habet curiosa, quæ spectant ad doctrinam Motus, cujus varia proponit Experimenta specialia, duplicando Motuum propositiones. Quæ de primo motore apud Peripateticos sunt controversiæ, legi possunt apud Berirgardum in *Circulo Pisano*, ubi & de motu projectorum prolixè agitur.

7 Mihi quidem non videntur omnia illa indistincte posse ad motus doctrinam referri naturæ Phænomena. Utut enim subtiliter ista sint excogitata, non tamen omnes absolvent rationum numeros. Est præterea aliquod in natura super illos motus constitutum principium determinans, quod qui non observat, in specialibus nonnullis exemplis, is nihil videt. Borellus istis suis Regulis explicare se tamen non potest, nisi concedat, esse particulas quasdam in natura, quæ per se ipsas moveantur, & moveant alias. Ad id extremum demum deveniendum est, sive sit illud materia subtilis, sive aliud quod in natura spiritale principium.

8 Restat nunc, ut etiam de QUIETE aliqua dicamus. *Quies nihil aliud est, quam absentia motus, in quo statu corpora per se sunt, motus vero illis accidit.* Atque hic, si argumentum hoc pressius consideremus, profunda sane illa inquisitio est, quæ corpora quiescant, & quatenus quiescant, an, cum tota quiescant, etiam partes eorum moveantur. Quod si rem rectè consideraverimus, nullum corpus tam densum & ponderosum inveniemus, in cujus, ut ita dicam, visceribus, & abscessibus recessibus, non dentur intestini quidam particularum motus. Nemo rem illam attentius consideravit, quam Rob. Boyleus in *Dissertatione de intestinis motibus particularum in solidis quiescentibus*, ubi exemplis gemmarum, vitri, lapidum, marmorum, lignorum ostendit, tot affectionibus ista corpora esse obnoxia, ob inobservatum quendam motum particularum, in illis delitescentium, quæ, cum in motu sunt, vel provocantur à vicinis corporibus, particulas sibi connexas iterum movere incipiunt. Illustria sunt exempla illa, quæ de maculis in gemmis notat ad solis motum mobilibus.

9 Pertinet huc etiam doctrina *Fermentationis*, quæ maximi in Physicis usus est, cujusque veram indolem ac naturam quisquis accurate sciverit, eum perfectissimum rerum Naturalium habebit Indagatorem. Omnes enim naturæ mutationes, alterationes, generationes, corruptiones, non nisi fermentatione fiunt. Ejus artifex sola atque unica est Chymia illa sublimior, quæ flammis agentibus, modo naturæ æmulo,
par-

particulas corporum quiescentes novit excitare, ut in alium statum deducantur, ipsamque speciem naturalem, vel corpus, in aliud transmutent. Fermentatio, sive à causis externis, sive ab internis, oriatur, unica est & fecundissima morborum genitrix. Ratio ejus plane abstrusa est. Pauca de illa habent Veteres, quæ Herm. Conringius & Mart. Schookius, in Dissert. de ea adferunt, Thom. Willisius, magno labore, in cellis vinariis & cerevisiariis, variis Opificum officinis, Experimenta, Fermentationis doctrinam illustrantia, collegit, sed, quia principia quinque, ab omnibus aliis Physicis diversa, statuit, sententiam suam impugnari vidit, tum ab Anglis, tum à Mart. Kergero, Germano, cujus libellus, Witcb. 1663. in 4to. editus, non est omnino contemnendus, & multa attulit Willisio prætermissa. Febres totæ in fermentatione consistunt, quam si quis compescere norit, his facile medebitur. Qua de re diligentissime actum à Willisio in *Diatribis II. de Ferment. & Febribus*. Ziegleri Scriptum de *Fermentatione rerum omnium Germanicum* Titulo, magnifica multa pollicenti, haud respondet. Non res enim dat, sed verba, obscura sæpe & ænigmatica, nec experimentis sua confirmat, quæ tamen unice hic desiderabantur.

CAP. VII. DE QUALITATIBUS.

1. *Motus Qualitas est non tantum externa, sed etiam interna.* 2. *Peripateticorum doctrina de Qualitatibus exploditur.* 3. *Pleraque Qualitates à situ, figura, motu & missione, oriuntur, quod diversis ostenditur exemplis.* 4. *Divisiones Qualitatum Peripatetica.* 5. *In specie agitur de Raritate & Densitate.* 6. *De Humiditate, Siccitate, Fluiditate, Firmitate, Mollitie, Viscositate, Flexilitate, Rigiditate, Levitate, Asperitate.*

Vidimus de motu, quæ quidem præcipua est inter qualitates corporum naturalium, quoniam, ut vidimus, recentiores nonnulli super ejus hypothesi omnem doctrinam Physicam extruunt, Maluimus tamen nos distinguere, methodum vulgatam sequentes eorum, qui motum affectionem externam faciunt corporum, & distinguunt à qualitatibus reliquis, quas internas vocant, à forma illa substantiali sua procedentes, quanquam & motus possit esse internus, atque adeo intestinus, ut, quiescente solido, vel toto corpore, quædam tamen particula ejus in continuo motu sint, ut *cap. priori diximus*. Quod si observassent ii, qui motum affectionem externam faciunt, cautius puto distinxissent species motus. Accedit, quod qualitates omnes illæ, quas observamus in corporibus, non sine motu fiant. Fiunt enim pleræque solâ partium translocatione, quæ nihil aliud est, quam motus, ideoque nunc cum neriis larvis & chimæris res est, fictis scil. illis Entitatibus, quas schola Peripateticorum introduxit, formæ suæ substantialis prolem, ut ii quidem putant, non degenerem.

Quod si Aristotelicos jam rogamus, quid sit Qualitas, perbellam nobis definitionem moliantur; *qualitas* sc. *est, qua res qualis dicitur*. Multum sane hac definitione

tione proficimus. Idem est, ac si quis interrogatus: quid est humor, calor, frigus? responderet: est id, quo quid humidum, calidum, frigidum est. Multæ in Peripateticorum Scholis sunt disputationes de qualitatibus illis. Disquiritur scilicet an substantiæ sola ratione distinguantur, an qualitates primæ sint, an secundæ? an qualitas qualitatem producere possit; quæ omnia cum dicuntur, nuda aliqua vocabula & notionem audimus, nihil rei. D. Thomas qualitatem melius tamen definiit per *modum seu determinationem substantiæ*, quod propius ad recentiorum doctrinam accedit. Si enim satis demonstratur, qualitates illas omnes esse relativas & respectivas, & referre se, vel ad alia corpora, vel ad nostros sensus, quod innumerabilibus exemplis illa illustravit Rob. Boyleus in *lib. de orig. form. & qualitarum*, ut cornea illi fibra sit, qui dissentire ab eo velit. Nugatoria itaque omnia illa sunt, omnes illæ disputationes Peripateticorum; an educantur è subiecto qualitates? an ex uno in aliud migrant, an qualitates intendi possint & remitti? Hinc, cum de causis alicujus proprii vel insoliti affectus queritur, specifica vel occulta qualitas solet prætexi, quarum prima nihilo sumus doctiores, altera nihil dicitur. Ideo enim quærebatur, quod occulta qualitas inter causas allegari potest, ut *sequenti Cap.* videbimus.

3

Natura itaque Qualitarum in eo consistit, quod ex diverso materiæ, ejus particularum, motu, quiete, quantitate, situ, figura formetur: nihil enim tam abstrusum est, quod eorum ope non cruat. Clavis seram penetrat & aperit ob figuram illam, sine aliqua peculiari forma. Ita particule penetrant interdum sola figura sua, atque hac ratione agunt, quod nos adscribimus certæ formæ. Mercurii sublimati particule interimunt hominem, non ob qualitatem aliquam venenatam, ut quidam autumant, sed quod particule ejus summe acutæ compungant tenebras viscerum partes, unde ex infinitis vulnusculis tandem inflammationes sequuntur, & ipsa mors; crudus vero Mercurius nihil horum efficit, cum alia sit partium figuratio, nec aciem salinam habet. Videmus, quam solo motu sæpe mutantur res, sola applicatione diversorum corporum. Aqua marina sola partium agitatione colorem mutat. Videmus liquores limpidissimos, una mistos, in momento alios colores acquirere, vel nigrescere, vel rubescere, vel inter se exaltare. Sic cyathus, aqua tepida si impleatur, & foliorum senæ manipulus immergatur, mox, mixtione peracta, aliquot olei tartari guttulæ infundantur, tota illico aqua rubescet, cum nullus insit aquæ, foliis, aut oleo rubor. Pomum, qua parte percussum est, sapore & colore immutatur. Fructus hæc acabi digitis tactus amarescit, antea dulcis, ubi certe nemo somnare poterit de nova qualitate, vel immissa, vel emissa. Fuit non ita pridem inter Anglos, qui duo sicca ea proportionem miscere novit, ut, qua velit hora, in incendium apertum erumpant & flammam concipiant, quod factum sola particularum mixtione fuit. (*) Hæc & similia exempla magno numero apud Boyleum, in eo, quem laudavimus, libro, legi possunt, & qui ejus Dissertationes in Compendium traxit, J. Bapt. du Hamel in *libro de corporum affectionibus*, c. 1. & 2.

(*) Hanc artem etiam calluit Morhofius, sibi tamen sub fide silentii concredidam.

Qui

Qui Regi Angliæ eam aperuit, præmium magnum reportavit, &, ut nunquam divulgaret, sub poena Capitali ei injunctum est.

Descendendum jam nobis esset ad qualitatum illas species, quas vulgo faciunt Peripatetici, & alii Philosophi. Quoniam vero inter illas quædam solent ad elementa referri, quæ *prima* ob eam causam dicuntur & *Elementares*, aliquæ secundum sensus distinguuntur, unde qualitates etiam *sensiles* dicuntur, reservabimus earum uberio-rem tractationem istis capitibus. Hic tantum eas recensebimus qualitates, quas ex materia dependere præcipue volumus, & ad sensum tactus alias referre. Inter eas est *gravitas & levitas*, de quibus agemus *cap. de aëre, & terra*; *calor & frigus*, de quibus agemus, quando ad *caput de igne* pervenimus.

Supereff. primo *Raritas*, quæ est qualitas tactilis, per quam inter alicujus cor-
poris particulas multum materiæ heterogenæ intercedit, sive illa sit aqua, aër, sive
materia subtilis. Talia corpora sunt spongia, vapores, tophus, &c. Hic simplex est
istius qualitatæ conceptus & rei conformis. Contra *Densitas* est, qua corporis parti-
culæ ita sunt sibi junctæ, ut parum materiæ heterogenæ iis intercedat, ut aurum,
Mercurius, marmor. Hinc est, quod valvæ arida tempestate facile claudantur, ægre,
humida & pluviosa, quod clavis ferrea candescens foramen suum non subeat, quod
frigida subit; quod multum materiæ heterogenæ intercedat. Ita quoque in Ther-
mometris aër condensatur & rarefcit, materia subtili subeunte per poros vitri. Dig-
næus subtilius philosophatur in hac affectione corporum, quam necesse est, quæ ipsi
tanti fuit, ut totam doctrinam Physicam illi superstrueret. Sed de ejus sententia in
superioribus diximus.

Inter has qualitates porro est *Humiditas*, per quam corporis alicujus particula
facile alterius corporis superficiem manifeste adhærescunt, & in poros ejus leniter pe-
netrant, ut aqua, vinum & oleum. Cui contraria *Siccitas* est, cujus particula non
facile adhærescunt, ut sabulum, Mercurius, qui tamen ratione auri qualitatem hanc
deponere videtur. Illi enim adhæret, illud penetrat. Referenda huc est *Fluiditas*
& *Firmitas*, de quibus integrum librum scripsit Rob. Boyleus, cui tit. *Historia fluidi-
tatis & firmitatis*. Quo libro omnia corpora ad examen vocantur, quæ vel natura
sunt fluida & firma, vel per artem fieri talia possunt. Chymici enim eas qualitates
pro arbitrio suo possunt exigere & reducere. In natura maximum illud, & miraculo
simile est, aquam fluidam in momento sisti posse & firmitatem acquirere, de quo
pluribus dicemus, cum de *Calore & Frigore* agemus. *Mollities* cum flore coincidit,
estque qualitas, per quam particulae alicujus corporis ita sibi adhærent, ut facile suo
loco dimoveri, tactuique undiquaque cedentes in omnem dimensionem & figuram
variari possint. Huic affinis est *Viscositas*, per quam mobile est corpus & molle, non
vero cum fluore. *Flexibilitas* est, per quam corporis alicujus particulae, salvo inter
se situ, cohesione & vicinia, multæ simul in aliam plagam, poris variatis, converti
possunt. Qualia sunt fila metallica, vimina recentia, membranæ, &c. *Rigiditas*, nisi
est, per quam corporis alicujus particulae ita sibi adhærent, ut poros suos variari, nisi

per partium quarundam rupturam & separationem, non admittant, ut chalybs induratus, testa ovorum, &c. *Lævitas* est, per quam corporis alicujus superficies ita est conformata, ut particulæ ejus æquali protuberantia, sine sensibilibus poris ac anfractibus, consistant, tactumque nihil remorentur. Talia sunt speculum, metallum politum, glacies &c. *Asperitas* est, per quam corporis alicujus superficies ita est comparata, ut particulæ ejus inæquali protuberantia emineant, porosque & anfractus, quibus tactum sensibilibus remoratur, admittat, ut sunt cortices arborum &c. Notandum tamen est, illas qualitates omnes secundum sensus nostros se ita habere: nam si microscopium quis inspiciat, illa, quæ lævissima oculis videntur, tamen per specilla scabra apparent & inæqualis superficiei. Ratio est, in iis, quæ poliuntur, polituram illam fieri per pulveres durissimos, quorum grana ita duci nequeunt, quin sulcos quosdam post se relinquant. Videri id ex puncto acus potest, quam depinxit nobis, secundum apparentiam in *suo Microscopio* Rob. Hookius. Et hæc asperitas superficiei, quanquam sensibus nostris non appareat, negari tamen non debet. Non enim sensus nostri sufficiunt ad corporum affectiones detegendas, & in iis sæpe hallucinantur. Polita corpora fortius, quam aspera, agere & resistere putat Ant. le Grand in *historia naturali*, exemplo cultorum & ensium, qui, ærugine obducti, minus scindunt aut penetrant, quam dum politi nitent, quod ratione aciei verum non est. Nam hæc, utut tenuissima & rectissima ad visum, habet tamen quandam scabritiem ac superficiem serratam, cujus beneficio sectio perficitur.

Harum Qualitatum & similium cognitio, multum prodest ad phænomenorum naturalium rationes inveniendas. De quibus in progressu pluribus agendi locus erit. Nullis itaque Qualitatibus manifestis, ad occultas progredimur.

CAP. VIII. DE QUALITATIBUS OCCULTIS.

- S. 1. *Doctrina de Qualitatibus occultis à Physicis est eliminanda, etsi certissimum sit, plurimas dari qualitates Physicas, omnibus Nature scrutatoribus occultas & impervestigabiles.* 2. *Alb. Kyperi ineptæ illarum divisiones exploduntur. Omnes ad sensus referri nequeunt. Judicium de exemplis illarum generale.* 3. *De Sympathiis & Antipathiis, & Curationibus, quæ bis inniuntur, Morborum Medicis, Theatro item Scriptorum hujus Argumenti Sympathetico, ac Medicina Magica Sam. Boultoni, censura.* 4. *De Transplantationibus Morborum, unguento Armario, pulvere Sympathetico. Ken. Digbei, & Franc. Job. Burrbi artificio humorum oculis restituendorum.* 5. *De Transfusione sanguinis, & J. Bapt. Dionysii insausis circa hanc conatibus.* 6. *De Curationibus per tactum Regum Gallie & Anglia, Ensalmaudorum Hispania, Proles septima Mascule, Americanorum, Valentini Greatreak Hyberni, &c. it. de Flagellatione, alius Venerei Incentivo.* 7. *De Induratione & Invulnerabilitate*

itate corporum, magica potius, quam naturali, à Job. Ern. Burggravio incepte defensa, à Gabr. Naudæo autem perperam negata, nec non de Imaginibus Talismanicis, illarumque Hyperpistis, Jac. Gassarello, & gladio, (qualem Guss. Adolph. R. Suec. habuisse fingitur) sub certa constellatione confectis. 8. De Fascino, quod argumentum J. C. Frommannus illustravit. 9. De Virgula divina, Metallorum Indice. 10. De Antipathiis generalia quedam, & specialia de Cæsii Aversatione, Cædaverumque cruentatione. 11. Vera Qualitates occultæ sunt, quæ humano ingenio sunt impervestigabiles.

VEnimus ad QUALITATES OCCULTAS, vexatissimum Physicorum argumentum, de quibus multa dici possunt: Eæ vero per se à Physicis eliminandæ sunt: quid enim rei cum qualitatibus occultis est scientiæ, quæ docet rem per causas cognoscere, si qualitatibus occultis locus est. Physices scilicet negotium est, ut demonstret, inesse affectiones rebus, idque per causas debet facere. Jam autem qualitates occultæ sunt non-Entia, nihil enim illo termino dicitur; quare ridiculi profecto sunt, qui causam alicujus affectionis rogari, qualitate occultæ nos absolvent, quod idem est, ac si dicant, ignorare se ejus rei causam. Terminus ille itaque est, cum multis aliis ejusdem farinae, Magnetismis, Antipathiis, Sympathiis, &c. modestum ignorantiae obvelamentum. Quod cum dico, saltem eos reprehendo, qui pro causis hos terminos allegant, illos vero plane non reprehendo, qui inesse ajunt corporibus qualitates, quas perfecte cognoscere non possumus, atque ideo revera occultas, quas negare velle summæ esset impudentiæ & arrogantiae. Et ego quidem hunc magistrum viderim, qui omnium causas manifestas dare se posse confidat. Fortassis nobis sunt plures qualitates occultæ, quam credant aliqui Lyncei naturæ Speculatores, qui in extremo tandem deficiunt, & universali aliqua causa ignorantiam suam salvant. Cartesiani in materia subtili vexatissimarum questionum effugium inveniunt, aliqui in Archæo quodam universali aut spiritu mundi, aliqui ad Deum ipsum recurrunt, quem vel formam rerum informantem faciunt, vel aliquas primas indidisse materiæ creatæ proprietates, existimant, quæ adhuc dum durant. Ita profecto est, ut omnes ferme qualitates ultimo in occultas nobis definant: nam etiam si ab Elementorum qualitatibus (si tot essent, quot vulgo volunt) manifestæ deduci possent, res tamen æque dubia esset, unde Elementa istas suas qualitates possiderent. Qualitates, quæ ex diverso materiæ ejusque particularum motu oriuntur, & manifestæ nobis dicuntur, si attentius speculatus fueris, aliqua sui parte erunt occultæ; quædam enim ex illis, vel ad certam motus speciem, nobis cognitam, deduci non possunt, vel occultum est, quid particulas moveat, cur aliæ aliæque species alium atque alium particularum motum ament, ac aliter aliterque determinentur. Ideoque in plurimis ad ordinationem Dei in primæva creatione recurrendum est, quod, ejus scilicet directione, species variæ hoc vel illo modo formentur. Præterea multæ quoque

qualitates sunt in natura, quæ sensus nostri mensuram excedunt, ob objecti vastitatem vel infinitatem. Verosimile enim est, multas corporum, à nobis remotorum, esse operationes, quarum effectum interdum percipimus, causas vero indagare non possumus. Possunt quoque in massis corporum, quatenus scil. massæ sunt, esse peculiaris quædam, quæ intelligere nos non possumus, qualis in mari est fluxus & refluxus, & multa alia, quæ jure possunt inter qualitates occultas referri. Quantum itaque est, quod scimus de rebus, in superficie & cortice rerum hæremus, & ne quidem hunc totum pernoscamus.

2. Producamus tamen hic aliquas qualitatatum occultarum, quæ vulgo eo nomine salutantur, & monstremus, eas vel non esse occultas, ac ad manifestas posse reduci, vel esse superstitiosas & falsas, vel esse occultas. Quomodo subdividi qualitates occultæ debeant, aliqui sunt solliciti, interque eos *Alb. Kyperus*. Sed quæ possunt esse species rei, quæ per se occulta est? Ille tamen dividit à subjectis qualitatatum propriis, ut alias faciat mineralium, alias plantarum, alias animalium, quæ rursus subdividuntur; sed ita pene totam Physicam ad qualitatatum occultarum titulum revocabimus. Aliter dividit ex Adjunctis, unde facit alias Sympathicas, alias Antipathicas, illas ob convenientiam & similitudinem, unionem præstantes, has ob disconvenientiam & contrarietatem, à se invicem secedentes. Sed ad has classes omnes tamen referri non possunt. Aliam divisionis rationem sumit ab effectis, ubi alia occulta qualitas est attractiva ferri, alia cathartica sive purgans in medicamentis, alia deletoria in venenis, alia aliud quid præstans. Quam divisionis rationem si sequimur, quot erunt qualitates occultæ, tot erunt species qualitatatum occultarum; nam in qualitatibus occultis nihil, præter effectum, videmus, & ex hoc, causa non cognita, qualitatatem occultam esse judicamus. Superstitiosa hæc & inutilis diligentia est, ac parum refert, quo ordine illa proponantur. Rectius forte quis faceret, si ad sensus nostros referrentur qualitates occultæ, ad quos tamen omnes referri non possunt: quædam enim corpora mutuas inter se invicem affectiones habent, quæ ad sensus nostros non referuntur, quales sunt e. g. tractio ferri à magnete, conversio acus magneticæ ad polum. Hæc enim quanquam visu percipiamus, non tamen ad visum proprie referuntur, ceu partem aliquam suæ operationis. Præstat itaque sine discrimine illas enarrare.

Exempla Qualitatatum occultarum, uti dixi, magnam partem fabulosa sunt, magnam partem fundatas etiam in natura rationes habent, quædam etiam revera titulum istum merentur. Eorum Syllogem aliquando collegit Mich. Watsonius in *Unione Sapientie P. II. Sect. 3. c. 1.* quorum vel rationes ipse dat, quanquam non semper adæquatas, vel, ut ridicula & falsa explodit. Sed minuta illa missa faciemus, ac notioribus tantum insisteremus.

3. Primo loco ponemus *Sympathicas & Antipathicas* operationes. Sympathia & Antipathia Termini generales sunt, & nihil aliud, quam Termini, si iis causam aliquam sufficientem exprimere volumus. Alioquin negari non debet esse in natura rerum

rerum fundatam aliquam corporum convenientiam & inconvenientiam, secundum quam multa fieri phænomena in natura possunt, ut ita revera causa illa possit assignari, si modo constet modus ille, quo corpora illa sibi convenient vel non convenient. Nam quanquam Termini illi pure relativi videntur, termini tamen ejus relationis reales sunt & fundamenta. Ut itaque hac ratione aliquid realitatis agnosci debeat, cum omnes ceteræ qualitates pene in sola relatione & modo consistent. Nihil itaque diximus, nisi modum illum simul demonstramus, & digitum eo intendimus, ut percipere illum possimus. Innumera sunt, quæ ad has classes universales pertinent Sympathiarum & Antipathiarum, ut vastis etiam libris ea proponantur. Nam, sub *Theatri Sympathetici* titulo, Norimbergæ A. 1662. in 4to prodierunt, edentibus Endteris, omnes illi Auctores, qui de Antipathiis & Sympathiis scripserunt, uno libro collecti. Et versatur quoque eo in argumento Athan. Kircheri liber, Amst. 1667. excusus in 12mo. cui titulus: *Magneticum natura Regnum*. Sed in *Theatro* illo infinita sunt mendacia & aniles superstitiones, quam Camarinam aliquis nolim moveat. Sylvestri Rattray *Aditum ad occultas Sympathie & Antipathie causas inveniendas, per principia Philosophia naturalis, ex fermentorum artificiosa Anatomia hausta, patefactus*, qui in *Theatro* hoc occurrit, nil omnino habet, quod Titulo isti satisfaciat. Exhibetur illic Catalogus rerum & Actionum Syn- & Antipatheticarum, temere è secretorum Scriptoribus congestus. Nihil causæ innititur, quanquam Titulus promittat, cujus pollicitationem ex fermentorum doctrina falsam & absurdam esse, res ipsa ostendit. Nulla autem fecundior his nugis est, quam Ars Medica. Illa enim, ut imperitis hominibus, mulierculis & olitoribus, somniis & incubationibus, primam suam originem debet, ita factum est, ut multa immigraverint in illam, quibus sola patrocinator superstitio, cujus præsidio multa interdum feliciter effectum sortiuntur, supplente persuasione nostra, vel natura, quæ expectabantur à nugacissimis remediis. Interdum casu fit, ut in iis veri aliquid deprehendatur. Spectant ad hanc Classem curationes Sympatheticæ & Magneticæ, per transplantationes, insitiones, irrationes, quas describit Samuel Boulton in libro Anglico, cui titulus: *Medicina Magica, sed tamen Physica*, quo in libro rationes adducere laborat, & principia, unde tales vulgo creditæ operationes oriuntur. In quibus tamen principis ponendis magna nobis dubitatio est. Nam, quæ ille pro principis & Axiomatibus habet, illa non minus dubia sunt, ac ipsæ operationes. Multa sane possunt adversus illa adferri magni ponderis dubia. Quæ enim ille pro veris & indubitatis supponit, illa non sunt extra omnem controversiam posita, aut ita demonstrabilia, ut pro principis haberi debeant. Quis enim demonstrabit nobis, inter sanguinem, sudorem & excrementa, corporaque, unde illa deprompta sunt, esse quandam mutua passionem & actionem. Certe ad Experimenta provocare, ex iis fidem his principis asserere, non possumus, ob summam operationum inconstantiam & incertitudinem, cum certi interdum esse non possumus, an non casu interdum aliqua eveniant, quæ illi ex principis his deducunt.

Transplantationes quod attinet, sunt multi, qui mirabiles earum effectus pollicentur, sed revera, quid præstitum sit à multis, non apparet, Febricularum curationes

nes ajunt interdum feliciter iis factas, sed earum facilis est etiam per naturam curatio, solamque abstinentiam & persuasionem, si leves illæ sint, nec inveteratæ. Ut falso itaque transplantationi ascribatur, quod sua sponte evenit; neque illa causerum hic est connexio. Vid. Andr. Tenzelii *Medicina Diabatica* & Jac. Lupii liber, cui tit. *Schätkammer der Natur*; qui Autores mutuo se exscribunt, & in quibus magna talium rerum farrago continetur. Pleni sunt omnes secretorum & arcanorum Scriptores; sed in iis pene, quod lineæ, tot sunt mendacia. Ad hanc Classẽ unguentum Armarium & pulvis Sympatheticus Digbæanus, è vitriolo confectus, quoque pertinet. Id unguentum Armarium etiam veteribus in usu fuisse, cognoscas ex Barthio, *Advers. colum.* 1770. A plerisque habitum semper fuit pro re diabolica & magica, vel saltem impostoria, donec tandem Kenelmus Digbæus, in libro suo *de pulvere Sympathetico* naturales rationes in medium attulit, quibus qualitercunque salvat illas operationes, adducta magna exemplorum farragine, quorum non omnis certa fides est. Extiterunt & alii Autores, qui ea de re Dissertationes scripserunt. Pulveris tamen illius vires Ant. Deusingius, Medicus Groninganus, in dubium vocavit, scripto super hoc argumento peculiari libro. Sed infelicitè contra illum militant, & ille, & Joh. Frid. Helvetius (Homo exigui iudicii, & circumforancæ tantum doctrinæ) in *Theatridio Herculis triumphantis*, Hagæ A. 1663. in 8vo Belgice edito. Mihi quidem si sententia promenda esset, dubia admodum res tota videtur. Quod Digbæum enim attinet, scio, admodum credulum fuisse illum, nec experimentorum fides mihi adeo certa est, ut qui noverim, aliquos nullo cum fructu eo usos. Quod si succellus aliquis interdum apparuit, potuisset naturæ id beneficio fieri, quæ sua sponte ad vulnèrum consolidationem properat, ut in animalibus fieri videmus, modo ab injuria externi aëris custodiantur, quod & hic faciendum est. In brutis certe videmus, parum turbare externi aëris injurias vulnèrum, etiã gravium interdum, curationem. Idem certe hic fieri mihi videtur, quod in restitutione oculorum, quorum humores digitis expressi erant. Eos se restituisse per singularem aquam Chelidonix, gloriabatur Franciscus Josephus Burrhus, cujus extat super hoc argumento *Epistola*, quod alii postmodum simplici aqua fecere, restituente natura eos humores, non arte.

5 Nescio, an huc referam eam, quæ fit per *transfusionem sanguinis*, curationem; (g) ea enim per priores operationes extendere se potest. Alius enim sanguis iterum succedit, qui sanguis, si purior est, necessario immutationem aliquam facit in corpore. Non pauca ejus rei specimina cepit JOH. BAPT. DIONYSIUS, Medicus Regius Gallus,

(g) De Transfusoria Medicina dñs nostra ætare esse disceptatum, & scripta in utramque partem prodissse plurima, nemo ignorat. Quæ cum omnia recenseri Instituti ratio haud permittat, solam jam commendamus, quæ ceterorum nucleum, in folia paucissima contractum, exhibet, Joh. Christophi Sturmii, Philosophi Acad. Altorfinae eximii, *Dissertationem de Transfusi Sanguinis Historia, Methodo ac Artificio, Effectibus item & Phenomenis*, Academicam, Altorfii an. 1676, in 4, excusam. Cujus judicium de illa cum Morhofiano pene congruit.

Gallus, quæ extant *In Actis Philosophicis Anglicis*, sed, postquam tristior eventus bonam spem destituit, communi quasi suffragio recessum ab isto arcano est, & bono Dionysio ab aliis Medicis lis mota de homicidio, à quo tamen is absolvere se omnibus argumentis laborat. Ceterum res illa vetustior est, quam vulgo creditur, nam, sub initium hujus seculi, anno 1618. jam tum ANDR. LIBAVIUS ejus mentionem fecit, &, si recte memini, apud Marsilium Ficinum, *in libro de vita calius comparanda*, aliqua legi ejus generis. Sed deferenda tamen non esset res meo judicio, nec spernenda, & in maleficis, aut morti damnatis, capienda specimina; non enim destituitur verisimilitudine, sed, in experimentorum defectu, quilibet in se periculum fieri grave existimat. Sine fermentatione mistio illa sanguinis diversi non erit; ubi enim diversi generis humores conveniunt, sanguis corruptus miscetur cum sano, aut cum residuis illis humoribus parata erit fermentatio, ut solent alias diversi humores facile in fermentationem abire, & per eam tandem uniri. Id forte etiam fieri posset in hac mixtura. Verendum tamen esset, ne nimia illa fermentatione tota vita simul expellatur.

Referri etiam huc debet ea, quæ fit per *tactum manuum*, Curatio, qualis, à 6
Regibus Angliæ & Galliæ facta, certas morborum species curare perhibetur. In causis ejus inquirendum merito est, num vere id fiat, an vero Sophisma aliquod politicum intercedat; solet enim Aulicorum fucus in Axiomate Regio exaggerando non esse infrequens. Quod à Vespasiano factum est, Grotius *lib. de Verit. Relig.* speciali gratiæ divinæ adscribere non dubitat. Adrianum simulato egisse, ipse Spartianus fatetur. De Regibus Galliæ & Angliæ prolixè egi in Disputatione mea, cui titulus: *Princeps Medicus.* (h) In Gallis (quorum curationis historiam Andr. Laurentius peculiari de *Strumis* Libello describit) certe rem non esse absque fucò, facile ostendunt fabulæ illæ de Ampella coelitus missa, cujus efficaciam illam potentiam adscribunt in Regibus. Pro Angliæ Regina, Elisabètha, Guilielmus Tooker singularem librum scripsit, quo idem charisma ipsi adscribere, & conquistis undecunque argumentis
(Qq) 2 asse-

- (h) Sententiam Morhossii, *in Principe Medico*, Rostochii an. 1665. edito, & in *Volumine Dissert.* Hamburgi an. 1699. reculo, miraculosas esse Regum Angliæ & Galliæ curationes arbitrari, refutandam sibi sumpsit D. Joh. Joach. Zentgrafius, Prof. Acad. Argent. Theologus, *in Biga Dissertat. de Tactu Strumiferorum Regis Franciæ*, Witteb. A. 1669. habitatum, *Disp. II. §. 2. & seqq.* Ipsi etiam Autorem eandem mutasse, ex h. l. facile perspicies. Narrationem de Valentino Greatreat, aliisque Medicis seculi elapsi *Θαυματουργοῖς*, prolixiorè & accuratiorè, judicio de iisdem cordato illustraram, Joh. Nicol. Pechlini, Consilarii & Archiatri Holsatici, nobis amicissimi, *Observationum Physico-Medicarum Liber III n. 31. & 32. p. 476-493.* exhibet. Commendatur inter istos, nomine licet suppresso, & Joh. Thamsenius, Ripensis Cimber, Mercator in vicinia nostra Hufensis, ac dein Fridrichladensis, qui Miraculis huiusmodi Medicis quamplurimis, circa an. 1681. inclauit. Vir pius & honestus, cujus Historiam, Libello peculiari Vernaculo, Lipsiæ an. 1671 in 12. impresso, traditam, fusiùs quoque repetiit Gottfr. Arnoldus, *in Opere Historiæ Ecclesiasticæ & Hæresicologicæ Germanicæ, T. III. c. 24. p. 242. 243. & T. IV. Sect. III. n. 18. p. 775-776.* nec non in *Vitis Fidelium Vernaculis*, Halæ an. 1701. editis, p. 1091-1103.

asserere laborat, exagitatus eam ob causam à Delrio, *lib. 1. c. 3. quæst. 4. Disqq. Mag. & Balzacio, in Principe suo, §. 63.* Sunt hodie in Hispania *Enfalmadori*, vel *Salvadori*, vel *Salutadores*, qui vi orationum, saliva, halitu, tactu, suctione, morbis medentur, de quibus peculiari libro *de Enfalmis* egit Emanuel de Valle de Moura, Hispanice scripto, & conferri quoque possunt Mart. Delrius *L. 1. Disquis. Mag. c. 3. qv. 4.* Theoph. Raynaudus *de Stigmatibus sacr. & prof. Sess. II. c. 4. p. 317.* & Pet. Pomponatius in *Lib. de Incantat. c. 4.* Idem ajunt de prole septima mascula, citra interruptionem nata, strumas curandi facultate sc. eam præditam, cujus rei veritatem testatur Vir alias minime vanus, Thomas Willisius, in *Anatome cerebri c. 20. p. 159.* sed omnem rem ad persuasionem refert. Apud Americanos talem per suctionem & tactum curandi modum frequentem esse, testatur Barleus in *Descriptione rerum sub Mauritio gestarum in Brasilia p. 204.* Fuit non ita pridem apud Anglos Nobilis quidam Hybernus, VALENTINUS GREATBRAIN, qui multas curationes instituit morborum gravissimorum solo tactu & compressione, quarum historia peculiari libello edita est Londini anno 1666. in 4to, ac inscripta Rob. Boylio, qui aliquod tamen eis pretium statuit. Addita sunt præterea multa testimonia, tam ægrotorum, quam Virorum Illustrum. Sed is Londino excedere jussus est autoritate Regia, forte, quod invidiosa illa Regi curatio esset, qui ipse tactu curat. Memorat etiam notabiles quasdam observationes, de morbis tactu & frictione curatis, Henricus Oldenburgius in *Actis Societatis Philosophiæ p. 206. & seqq.* ex communicatione Boylii, quem vide in *lib. de Utilitate Experimentalis Philosophiæ, Sess. 2. c. 15.* ubi rationes ejus rei fuisse proponit. Omnes scil. motus animales, suctionem, lationem, succussionem deducit. Refertur & ibi de quodam fabro ferrario, qui manu sua ventrem mulcens vomitionem parare poterat, si nates mulceret, laxiorem alvum, si pedes, levamen à podagra. Henr. Morus, in *Dis. urfu Anglico de Enthusiasmo*, Enthusiastas naturaliter tactu curare posse credit, suasque rationes p. 42. recitat. Forte & huc referri possit, quod aliqui actum venerem exercere non possint, nisi probe fustigati, cui tamen rei rationes Physicæ subsunt, quas legere possumus in singulari Joh. Henr. Meibomii de hoc argumento *Epistola*, cui additæ sunt Henr. Meibomii filii *Observationes quadam*, uti & Thomæ Bartholini, in Editione tertia Harnicnsi A. 1670. in 8vo.

7 Ad occultas qualitates aliqui etiam referunt, quod corpora animalium vel herbis, vel rebus arte factis, aut imaginibus Astrologicis, muniri possint contra vim externam, gladium sectiones, aut globulorum ictus, de qua re multæ circumferuntur historiæ, quas aliqui pro veris habent, aliqui in dubium vocant. Possibilitatem ejus rei voluit ostendere Joh. Ern. Burggravius in suo *Achille Panoplo redivivo, sive Panoplia Physico-Vulcania, qua in prælio Philoplos in hostem educitur sacer & inviolabilis.* Raritas argumenti facile invitet Lectorem, qui tamen admissus mire se ludi videbit ineptis & alienis digressionibus, paralogismis perpetuis, quique nihil minus, quam id, probant, cujus gratia liber ille scriptus erat. Mæa quidem sententia operæ pretium non tulit Gabriel Naudæus, qui in libro suo *de studio militari, lib. 1. sess. 32.*

cum

eum (non à Burggravio, sed ab alio, huic gratificaturo, uti offendit, scriptum) refutat; habet tamen multum doctrinæ ista Dissertatio, quæ ab ovo repetit originem hujus opinionis, qua possibile habetur, invulnerabiles aliquos fieri posse. In eo autem displicet, quod rem totam neget, quam factam tamen fuisse verisimile est, nisi velimus omnium historicarum fidem in dubium vocare. Et ego quidem, non nisi ope Dæmonum, hoc factum fuisse, crediderim, in quam sententiam difficulter descendit Naudæus, non inagnus rerum, quas omnes pro vanis & fictis habet, Dæmoniacarum æstimator. Prolixe illic de sigillis, characteribus, & Talismanicis imaginibus, agit, quibus obtinere aliqui voluere hanc corporum suorum soliditatem. De Talismanicis imaginibus multa alias fabulantur nonnulli, tanquam iis magna effici possint miracula, semperque illæ fuisse inter superstitionum supellestem ab Orientalibus ad nos propagatæ. Tota earum ratio & operatio ex influxu stellarum deducitur, aut spiritus ejusdem mundani informatione. Integri sunt super hoc argumentum Libri conscripti; præ ceteris vero legi hic potest Jac. Gaffarelli liber Gall. cui tit. *Curiositates Inaudita*, A. 1650. in 8. editus, qui omnia corrasit, indigna relatu, quæ ad patrocinium illis præstandum pertinent. Nuper ille in linguam Latinam conversus est; & notis variis, etiam Elencticis, auctus à Greg. Michaëlis. Sed & jam ante in Gallia à nonnemeine, teste Sorello in *Bibliotheca Gallica*, erat refutatus. Extat etiam Jul. Reichelti de *Amuletis* liber. Fabulantur quoque de gladiis, sub certis constellationibus fabricatis, quibus miracula præstari aliqui posse credunt. In vita Joh. Bapt. Morini Astrologi, quæ *Astrologia* ejus *Gallica* præfixa est, refertur, talem habuisse gladium Gustavum Adolphum, Regem Sveciæ, quem Morinus ab aliquo sibi venditum emerit; quæ ego tamen mendacia esse existimo. Ceterum, quod solidationem corporum attinet, ista quibusdam naturalibus etiam mediis fieri posse creditur, quorum ego simplicitatem satis mirari non possum, qui in corporis ejusdam naturalis potestate credunt esse positum, ut textura cutis & carnis nostræ immutetur, quæ immutatio si fieret, cornam totam & callosam cutem iis esse oporteret, qui hoc præsidio utuntur, quod tamen factum fuisse non audivimus, neque posset ista immutatio tam subito, & tam brevi tempore fieri, ac postea cutis redire in priorem statum. Absurdi itaque omnino sunt, qui id fieri putant posse, vel *Ægagropila*, vel aliis quibusdam herbis, quarum omnium diligentissimam mentionem facit Frommannus, in *libro de fascinatione*. Legi quoque potest Georg. Hier. Welschii *liber de Ægagropila*, qui fortassis ea de re plenius tractat, nam mihi tantum aliqua pars istius libri lecta est. Sigillis & imaginibus per se nihil efficitur, nisi majore aliqua potentia armatis. Valde itaque vereor, ne Dæmon aliquis sub istis larvis lateat. Si principia Campanellæ, aut Joh. Marci Marci siceremur, facile talia salvari possent, vel per sensum illum Universalem Campanellæ, vel per Ideas Marcianas; ego tamen ab illis opinionibus manum potius amoverim, veritus *ignes suppositos cineri dolose*. Nostri instituti non est, pluribus de iis hic agere, alioqui integri voluminis res esset. Vid. Chiffletii *Commentarius in Macarii Abraxas*, ubi multa de iis sigillis, aliisque magicis ineptiis.

ineptiis. Pleni sunt talium etiam nugarum libri Henr. Corn. Agrippæ *de occulta Philosophia*, Costaben Arabis, *Tr. de Ligaturis Physicis*, ab Arn. Villanovano *Lat. versus*, Bernh. Penoti *Denarius Medicus*, & Constant. Albini, Villanovenensis, *Magia Astrologica, seu Clavis Sympatbie VII. Metallorum, & VII. Selectorum Lapidum, ad Planetas*, Parisiis A. 1611. edita, qua ratio conficiendi sigilla, ad varios effectus obtinendos, una cum precibus, characteribus, similibusque ineptiis, recensetur. Impugnavit istam characterum efficaciam Ol. Borrichius in Diss. peculiari *de Cabala Characterali*, Hafn. A. 1649. in 12. excusa.

- 8 Doctrina *de Fascino* ad hanc quoque classem pertinet, de qua percularibus libris agunt Leonh. Vairius & Gutierrez, ac novissime post illos, J. Christ. Frommannus, Med. D. & Prof. Coburg. vastissimo libro, Norib. A. 1675. in 4to edito, quem omnium superstitionum anilium Pandectas dixeris; non facile enim quicquam prætermisit. Et ille quidem fascinum, secundum omnes sensus, pertractavit. Hic aliqua vere naturalia subesse existimem, uti oculorum fascino, multa tamen in illis superstitiosa, multa Dæmoniaca sunt. Non audiendi certe, qui ad Operationes naturales omnia ista referunt, cum Morini, Astrologi Galli, Filius, qui totum Orientem peragravit, ut omne genus artium Magicarum addisceret, hasque naturales esse, Libris editis se demonstraturum promittit.

- 9 De *virgula divina* etiam hic agendi locus est, de qua multa dubia sunt, an naturalis illa sit operatio, an Dæmoniaca. Mihi quidem, ut verum fatear, non liquet. Nam cum de rei ipsius veritate nondum sum certus, frustra in causas inquiratur. Est vero virgula illa bifurcata, unius anni proles; hanc excindunt aliqui, non sine magicis incantationibus & ceremoniis, ex Corylo aliqui, aliqui ex aliis arboribus, illas decerpunt, aliqui indistincte à quibusvis arboribus. Georg. Agricola, diligentissimus rerum metallicarum Scriptor, rem non sine concursu Dæmonis peragi putat: Solent quoque dicem solstitiali sectioni huic deligere, quod equidem supersticiosum non est; nam & in aliis, vel herbis, vel arboribus, tale tempus cum fructu observatur. Consistit enim tum in vigore suo rerum natura, calore solis & rectis ejus radiis excitata. Figuram ejus exhibet Pct. Molinaus, *Physicorum lib. 5. c. 7.* ubi modum quoque describit, quomodo teneri debeat, & admoveri locis illis, quibus suspicio est, latere venas metallicas. Quod si arbores tales, è quibus excindi debet furculus iste bifurcatus, extreverint in fundo metallico, rei aliqua verisimilitudo esset, verti posse ad vapores virgam. Sed ad metalla, extra suas venas constituta, verti virgulam, res mira sane, si vera est. Miror, non plus experientiæ hic dari, & adeo latere istius rei fidem. Extant *Disputatiuncula* aliquæ Joh. Sperlingii & Theod. Kirchmaieri *de hac virgula*, quæ tamen nihil novi nos docent, & pactum cum Dæmone implicitum subesse, cum Georg. Agricola, agnoscunt.

- 10 *Antipathiarum* etiam multa sunt exempla, quorum aliqua fabulosa sunt, aliqua naturalibus causis expediri possunt, aliqua inter veras occultas qualitates referenda. Fabulosa sunt, quæ de pelle lupi & ovis referunt, fabulosa quoque multa alia. Medici inter-

interdum multa talia observant in ægrotis, aut in iis subjectis, quibus Medicinam adhibent. Mirabilia enim earum Antipathiarum exempla passim invenimus. Sunt, qui ad campanæ sonitum deliquium patiuntur, ad gladium evaginatum animo concidunt. Fuit apud Anglos foemina, quæ, tonitru audito, vomebat, & alvo laxabatur, quod fieri forte ob conternationem potuit, & accidere talia potuere, si mater, in utero gestans, istis quondam rebus perterrefacta, earum ideas foetui impressit; unde plurimas antipathiarum species ortas ego crediderim. De averfatione casei in quibusdam mira quoque est ratio, conatus tamen ad causas naturales est reducere Mart. Schookius, singulari libello *de averfatione casei*, Groningæ A. 1668. in 12mo edito. Solet quoque hæmorrhagia cadaverum inter singularia Antipathia specimina referri, quæ opinio adeo firmas radices egit, ut inter signa judicialia quoque nonnullis admixta fuerit, & quædam judicii divini species habita, quibus ego temere non accesserim; facilis est enim cadaverum, violenta morte percussorum, cruentatio spontanea. Recens enim sanguis est, & nullo morbo correptus. Tuetur tamen hanc sententiam Joh. Marci Marci in *Philosophia vet. Restituta, toto cap. de hæmorrhagia cadaverum*. Olim in judiciis majorum nostrorum magni æstimata fuit illa probatio, ut patet ex iis, quæ supersunt nobis, legibus vetustis.

Ad occultas Qualitates, quæ vere tales sunt, referri debent omnes illæ, quæ proveniunt ex objecto, quod sensibus capi non potest, vel ob vastitatem suam, vel ob remotionem nimiam. Non enim est credibile, cum videamus, minutis etiam corporibus, imo corporum partibus, inesse affectiones, non inesse illas totis massis & globis, e. g. toti massæ aqueæ, toti massæ æreæ, globis hujus universi, quorum corporum omnium operationes deprehendi à nobis non possunt, quibus fortasse multa adscribi debent, quæ fieri in natura videmus, nec tamen ad certas causas reduci possunt. Possunt quoque in magno hoc æris Oceano disseminatæ esse multæ corporum particulae, quæ, hoc vel illo motu accedente, varias mutationes faciant, vel in aliis corporibus, vel in nostris quoque, quorum causæ deprehendi non possunt. Unde ego existimo, accidere sæpe animalibus, hominibusque morbos quosdam inauditos & insolitos, quibus curandis Medici omnia frustra adhibent consilia. Quam vim vasta illa corpora, per ærem dispersa, vel in terrenum hunc globum totum, vel in aliquas ejus partes, aut certas quasdam ejus massas, terram videlicet & aquam, ærem, animalia & homines, habere non possumus, fallente nos experientia & observationibus, quas longinquitas temporum facile eludit. Nam de Astrologicis dogmatibus non omnia credere possumus, quamquam nec omnia rejicere. Fortassis enim aliqua per revelationem, majoribus nostris factam, pervenire ad posteros, aut hodie Innotescunt, vel bonorum, vel malorum spirituum, prodicione. Nam quæ Salmasius, in *Diatribe sua adversus Astrologiam*, contra naturales etiam effectus astrorum assert, inepta sunt, & nullius ponderis. De his plenius agit, & primus est, cui de argumento hoc dicere in mentem venit Rob. Boyleus in libro *de Systematicis vel Cosmicis*

micie rerum qualitibus, & in altero, de suspitionibus Cosmicis, quibus plura continentur, hanc doctrinam illustrantia. (i)

CAP. IX. DE MAGIA.

§. I. Magia Naturalis existentia ostenditur. Discrimen vera à falsa. Illa nihil aliud est, quam Physica secretior operativa, & natura imitatrix. 2. Thom. Campanella & Job. Marcus Marci Magia Naturalis nomine, ad vetite patrocini-um, abutuntur. Scriptorum Cabalisticorum & Chymicorum leſio diſſuadetur, obſcuritasque culparur. Magia diviſio.

VIdimus priori Capite aliqua de Qualitatibus occultis, reſtat, ut jam aliquid etiam de MAGIA dicamus, quam dari naturalem nemo negare auſit, niſi qui in Phyſicis omnia ita explorata eſſe putat, ut nihil ſit occultæ Qualitatis. Quod cum falſum eſſe priori capite viderimus, & plus ſit qualitatum occultarum, quam forte credimus; omnino quædam Phyſices etiam pars erit, quæ circa illas verſabitur. Verulamius, *lib. 3. de augmentis ſcientiarum*, quandam Phyſices Metaphyſicam conſtituit, quæ occupata ſit in contemplatione formarum, atque in relatione ad illas. Magiam ille eſſe Phyſices partem exiſtimat. Metaphyſicæ enim Phyſicæ Magiam ſubordinat, eſtque, illo definiente, *Magia ſcientia, quæ cognitionem formarum abditarum ad opera admiranda deducat, atque, quod dici ſolet, aſſiva cum paſſiva compingendo, magnalia naturæ manifeſtat*. Eſt itaque Magia nihil aliud, quam Phyſica abſcondita, quam qui agnoſcunt, certe poſſiſſimam Phyſices partem in abſconditis verſari concedere debent. Talis itaque Philoſophia cum detur, & paucis, quos æquus amavit Jupiter, cognita ſit, iis ſc. qui admirabilibus inventis humanum genus locupletarunt, non putandum eſt, omnes illos, qui naturalis magiæ nomen mentiuntur in libris, magna pompa conſcriptis, eſſe ex eorum hominum familia. Multi enim Thyriſigeri ſunt, pauci Bacchi. Superſtitioſæ enim obſervationes de Sympathiis & Antipathiis rerum, atque de occultis & ſpecificis proprietatibus, & frivola ut plurimum experimenta, potius occultandi artificio ac larva, quam rei ipſa, admiranda, ut loquitur Verulamius, non abſolvunt ſplendidum Magiæ nomen; ac tantum diſtare Verulamio videntur à vera Magiæ ſcientia, quam libri Rerum geſtarum Arthuri ex Britannia, & hujusmodi Heroum umbratiliū, à Commentariis Julii Cæſaris. Manifeſtum enim eſt, Cæſarem majora revera pertraſſe, quam illi de Heroibus ſuis

(i) Rob. Boylii Scripta de Cosmicis rerum Qualitatibus, & Cosmicis ſuſpicionibus, h. l. commendata, nec non de Temperie Subterranearum & Submarinarum Regionum, Fundoque Mariæ, Schediaſmata, Introductioni ad Hiſtoriam Qualitatum Particularium annexa, Anglice prodierunt Oxoniæ an. 1670. in 8vo, Latine autem (Interprete Morhofio noſtro, qui Nomen tamen ſuum in Verſione illa, uti, in Prolegomenis Polyhiſtorii hujus, à nobis jam eſt monitum, profiteri noluſit) Hamburgi an. 1671. in 12mo.

luis confingere aucti sunt, sed modis faciendi minime fabulosi. Hujusmodi doctrinas eleganter comparat fabulæ de Ixione, eamque levem & degenerem Magiam naturalem similem facit soporiferis quibusdam Medicamentis, quæ somnum conciliant, atque inter dormiendum læta & placentia sompia immittunt. Cum enim spectra quædam objiciant & larvas proprietatum specificarum, velut coelo lapsarum, his occupati homines à veris causis indagandis abstinant. Esse quædam, ut in omnibus scientiis, ita & in Physica, recondita, colligere multis indiciis possumus, ac ita mihi semper visum est: aliqua posse sciri in natura, eam tamen scientiam non omnibus esse utilem; ideoque Deum, qui providentia omnes res humanas tractat, etiam in eo prospexisse hominum salutem, quod non omnibus ingeniis velit etiam obvia occultiora quædam naturæ miracula, quibus illa abuti possint, si sibi relinquerentur. Fabrica divina & universi hujus constructio, ut ubivis operantis Dei vestigia persentiscere possimus. Videmus in natura multa mirabili & occulto modo fieri, omniaque illa opera generationem omnium corporum, in quibus indagandis utut vexemus cerebrum, utut sæpe nobis blandiamur specie aliqua conceptus, observabimus denique, nobis, quo plus progressi sumus, plus restare vitæ. Sollicitanda tamen interim natura est oculis emissitiis, omnia venanda, omnes perquirendi sinus, an alicubi deprehendere possimus naturæ proportionem in mixturis corporum, prima corporum elementa, & rationem constitutionis eorum. Idque non sola inani speculatione efficitur, sed manus injicienda operi est, & ad naturæ methodum, quam diligentissime nobis observandam, instituenda imitatio. Quare recte Verulamius partem alteram operativæ Physicæ facit, cum alteram fecisset Mechanicam, sapienti sane in eo usus consilio. Ubi itaque continua operatione mirabiles quosdam in natura effectus produximus, persistendum isto in cæpto est, ut fabricare nobis certa principia possimus. Neque enim principia prius nobis præsupponenda sunt, antequam de effectibus ipsis nobis constet. Vehementer enim falli possumus, &, uno posito absurdo, sequentur infinita.

THOMAS CAMPANELLA, sagacissimi quidem ingenii Vir, sed qui ultra speculationes in natura non processerat, ut occultis aliquid sapere videretur, viam commensus est, qua mirabilibus & inauditis arcanis fidem faceret. Ut ergo, quicquid magicarum rerum est, salvaret, etiam earum, quæ non sine spirituum & dæmonum interventu agi creduntur, *de sensu rerum libros tres* præmisit quarto, qui *de Magia* inscribitur. In quo mirabilia multa proponit, ultro jam ex istis, quæ posuerat, principiis, fluentia. In quibus tamen omnibus, cum quantivis pretii esse quis credat, nihil solidi & veri inest. Quam multis enim mirabilibus conclusionibus principia illa occasionem suppeditant; aëri inesse sensum, aërem affici rebus præsentibus futurisque, atque nobis eas communicare; aërem esse vehiculum sententiarum, quæ animalibus sunt inclusæ? Quo uno principio posito, omnibus prædictionibus, fascinationibus, omnibusque præstigiis, fundamentum suppositum est. Imo ex hac Magia, multa fieri posse, miracula & transmutationes corporum, existimat. Sed illum tan-

tum in imaginariis rebus versari, facile videas ex illo exemplorum apparatu, quæ passim adducit: Sunt enim omnia illa multam partem ficta & fabulosa & ex lacunis traditionum anilium, aut scriptorum de secretis, petita. Multa possunt ad longe alias causas referri, quam ipse retulit, quoniam effectus ipsos & rationes operandi non satis exploratas habuit. JOH. MARCUS MARCI cum eo sane in multis conspirat, & quicquid Campanella è sensu suo rerum educit, hic ex Ideis suis extruit. Sed rectius sane faciemus, si imaginaria illa relinquamus, præoccupant enim animum præjudiciis, & rectoribus contemplationibus, super ipsa operatione fundatis, eum subtrahunt. Eadem ex causa suaserim, ut à Cabalisticis Scriptoribus manum abstineamus, de quibus magna quidem fama est, inprimis *de libris MSS. Ebrae*, quos Judæi adhuc possidere dicuntur. Utut enim forte aliquid iis subsit, non tamen omnes in sensibus occultis pervestigandis sunt Oedipi. Ideoque relinquenda sunt ænigmata Scriptoribus suis, & non legantur, quia nolunt intelligi. Quod si quis exactum & multis laboribus exercitatum habeat ingenium, discere fortassis aliquid ex istis libris posset, sed magno, ut puto, temporis dispendio, magnaue animi afflictione. Quod idem dictum velim de Autoribus Chymicis; quanquam enim transmutatio metallorum inter summa Magiæ secreta sit, à quibusdam indubiis possessoribus ejus arcani, multis ænigmatibus & verborum sensuumque ambagibus, descripta, oleum tamen & operam perdes, si vel totam ætatem huic studio infunderis, & tamen internecinis vigiliis & laboribus tandem nihil profeceris. Ideoque intemperantiæ species quædam est, plus scire velle, quam possis scire. Nolo hic quicquam dicere de Magiæ divisionibus in *calestem, ceremonialem, naturalem, demoniacam*, & exempla, quæ à vulgaribus Physicis etiam referuntur, hic cumulare. Integri super hoc argumento libri conscripti sunt. Videantur Mart. Delrii *Diquisitiones Magica*, Mericus Casaubonus *de fide rebus naturalibus & civilibus, vel habenda, vel non habenda*, Henr. Kippingius *in Instit. Physic. l. 2. c. 7.*

CAP. X.

DE PRINCIPIIS IN NATURA MECHANICIS.

§. I. *Qualitates Corporum, à Motu & Figura orientes, à Principiis Mechanicis sunt explicande. 2. Factum id à Joh. Wallisio in Controversia, cur Aqua in loco naturali non gravet? à Cartesio in Operationibus Brutorum explicandis.*

Cum viderimus maximam partem Qualitatum in corporibus fugere sensum, & intellectum, ideo sinamus consueque tectam hanc naturæ faciem, usque dum solertia nostra aliquid ex ea detegamus, & contemplemur altera ex parte naturam, quam sc. sensibus patet, per affectionem aliquam externam. Summa & princeps omnium affectionum est motus. Figura quoque operationibus in natura multis dat originem. Ideoque verisimile est, ex figura & motu maximam par-

partem qualitatum manifestarum, in quantum manifestæ sunt, demonstrari posse. In quo tamen etiam magnos ingenio nostro limites positos esse videmus. Eousque enim ista nostra procedit speculatio, quousque sensum non excedunt corpora. Ideoque oculi ipsi, utut ignei, & specillis armati, in minimis corporum deprehendis vacillant, & suspicaci ingenio suppleant, in quibus minima non respondent sensui. Atque hæc principia vere sunt principia mechanica. Mechanica enim consistit in motu & figura. Ex utriusque enim combinatione diversa tot pulcherrima artis spectacula nasci videmus, ut negari non debeat, naturam simili motu procedere in corporum suorum formationibus, & in effectibus suis producendis. Nemo hoc luculentius depinxit nobis, quam Leibnizius in *Theoria sua Motus abstracti*, in qua mira brevitate recenset, quam varia fieri possint in natura per combinationem figuræ & motus; & Borellus, in *libro de vi percussione*, eo processit, ut in ipsis minimis etiam particulis agnosceret diversitatem harum figurarum, ut quasdam vectis habere figuram diceret, quasdam cuneorum, & ex varia figurarum-istarum mistura inexpectatos sæpe effectus subsequi. Sic quod vitrum rotundæ formæ rumpi possit tono confono, imputandum est minimis vitri particulis, quæ tenues quædam sunt armillulæ inflexiles, quæ motu totius corporis, vel potius materiæ subtilis aut æthereæ, quæ in spatiis vitri habitat, constringuntur, usque dum frangantur. Vid. pluribus Borellus in *lib. citato*. Sed subtilior est illa Philosophia, quam ut demonstratio ejus Mechanica in sensus incurrere possit. Nihilominus tamen intentata ejus consideratio facit, ut suspitionibus etiam scopum nostrum seriamus, quæ interdum multis magnisque inventis occasionem præbuerunt. Sic multi sunt in natura mirabiles effectus, de quorum causis acerrima disputatio est, distractis in varias sententias Scholasticis & Physicis naturæ Practicis, quæ tamen sæpe solo Mechanico quodam principio, aut necessitate dispositionis cujusdam, vel superfici, vel totius corporis, feliciter expediri possunt.

Magna controversia fuit, *cur aqua non gravet illum, qui sub aqua ambulat, cum tamen magni ponderis moles illi incumbat.* Hic varia commenti sunt nonnulli, aliqui causam dedere, quod aqua in naturali suo loco non gravet. Nunc item illam solide & eleganter decidit Joh. Wallisius in *Dicursu suo Anglico de gravitate & gravatione*, in quo ex principiis Mechanicis demonstrat, non posse aliter rem se habere. Cartesius operationes animalium omnis generis soli dispositioni organicæ adscribit, quæ tamen omnia formis suis Peripatetici. Hinc omnia illi admirabilia brutorum opera deducunt. Vid. Anton. le Grand in *libro de cognitione Brutorum*. Et aliquam ejus rei verisimilitudinem esse ostendunt statux illæ à quibusdam confectæ, quæ vocem humanam imitari potuerunt, qualem Albert. Magnus confecisse dicitur.

CAP. XI. DE MUNDO.

§. 1. *DE Mundo in Physica speciali agendum.* 2. *Mundi triplex acceptio. De Materia ejus, & constituendi (Nihil scil. vel Chao,) & constituti, sententiam*
(Rr) 2

rum varietas. 3. Aeternitas ejus à Philosophiâ Ethnicâ, & Hæreticâ quibundam, credita. Argumenti pro istâ Aristotelici, è Motus doctrina deprompti, Refutatio. 4. Sententia Platoniorum, Aristotelicorum, Stoicorum & Epicureorum, de coæternitate Dei & Materia, Mundique ex hac ortu, recensentur & conferuntur, addito de singulis judicio. 5. Mundorum Infinitas & Pluralitas, ab Epicuro, Metrodoro, & aliis Veteribus, propugnata, ab Aristotele futilibus impugnatur Argumentis. Favent illi etiam Origenes, Cabalista Judei, Nic. Cusanus, Card. & Recentioribus, Nic. Copernicus, Gvilb. Postellus, Thom. Campanella, Gal. à Galilei, Cartesius, alique Philosophi, omnes Stellas fixas Soles, Planetas vero Terras, esse, persuasi. Ex professo eam defendit Jord. Brunus, vivicomburio eam ob causam affectus. Obstant illi dubia Theologica, quibus Campanella satisfacere conatur. In utramque partem complura hic ab Autore, ab illa haud admodum alieno, afferuntur. 6. Argumenta, quibus nonnulli, seposita revelatione, è rationis lumine, novitatem mundi evincere conantur, ab Historia Antiquioris defectu, & artium novitate, petita, uti & aliud, quo, Interitum ejusdem esse possibile è Natura senio ac defectibus ostendere allaborant, iusto infirmiora esse monetur. 7. Commendantur Scriptores varii de Mundi Origine & Conformatione, quos inter de Ocello Lucano, Pythagorico, fusiis agitur. 8. Cartesianorum de Fabrica Mundi, ejusque ratione, sententia recensetur, addito judicio. 9. Scriptores de variis Mundi Systematibus Astronomicis. Ath. Kircheri Iter per Orbes Cœlestes Ecstaticum. Mundi divisiones supervacaneæ. 10. Controversia de Aquâ Supracœlestibus non est fori Theologici. Proprie sic dictæ non dantur, sed intelliguntur per eas Aquæ nubium.

Postquam consideravimus generalia Philosophiæ naturalis, perveniendum jam nobis est ad specialia corpora. Et, quoniam de principiis & affectionibus corporum in communi egimus, nunc inter corporum species primum ponemus MUNDUM, cujus tractationem quidam solent ad extremum reservare, cum in Physica speciali non nisi de Specialibus agi velint. Sed, cum omnes species, simul sumptæ, sint mundus, ac omnes illæ species, quatenus uno aliquo Systemate sunt concinnatæ, aliquid habeant ab ipsis singulis speciebus diversum, sc. affectiones quasdam ex ipsâ Systematica coordinatione emanantes, necessarium est, scorsim de eo agi, ac parum refert, sive id primo, sive postremo loco, fiat.

2. *Mundum* cum dicimus, controversum est, quid eo Termino denotemus: nam vulgari acceptione, non est unus hujus Termini sensus. Aliqui globum hunc terrarumque intelligunt tantum, exclusis reliquis partibus; aliqui Systema totum Planetarium, estque illis mundus, qui terminatur planetis, inter quos & terra est, circumvolutus circa centrum suum, Solen. Aliqui complexum omnium corporum telluris hujus, planetarum, omniumque Stellarum fixarum, dicunt, cum mundum dicunt. Nos ultimo sensu accipiemus, & primum enarrabimus sententias veterum Philosophorum,

rum, de hujus Universi, quatenus in illo ordine apparet, causis. Et quidem etiam hic, quemadmodum in reliquis corporibus, considerare possumus materiam & formam. Quod Materiam attinet, alia erat mundi constituendi, scil. *nihil negativum*. Quamvis quidam hic chaos substituant, dicantque, mundum mediate ex nihilo conditum esse. Quæ sententia, cum contradictionem invehat, dicunt tandem, modum ex nihilo per indispositionem factum. Quod *nihil*, an non sit *aliquid*, expendendum est. Alia est materia Mundi constituti, quæ secundum Cartesium magnum illud spatium extensum est, omnibus speciebus subsans. Ceterum multæ hic sunt veterum recentiorumque controversiæ, de ista prima mundi materia, & vidimus jam tum in *primo cap.* varias Auctorum sententias. Ex revelatione nobis constat, mundum quidem conditum esse, ac habere principium; sed de materia prima nihil constat, ideoque vel ratione ipsa percipienda est, vel videndum, quid è veterum Philosophorum sententiis, à fide & ratione non alienum, exsculpi possit.

Hic vero se Oceanus aperit infinitarum disputationum. Quoniam enim illi speculationibus suis relictis erant, ac nihil illis revelatum, ubi pedem figerent, non invenerunt. Id tamen ratione sibi assequi visi sunt, quod æternum aliquod agnoscant in mundo. Deum enim & materiam omnes æternam agnoverunt, è quacunque deum Philosophorum familia fuerint. Ac fuere inter Christianos etiam Hæretici, qui idem dixere, eo freti argumento, quod nusquam apud Moysen dicatur, Deum creasse cælum & terram ex nihilo. In eo autem fuit magna sententiarum diversitas, quando & quomodo aspectabilis ille mundus ortus fuerit. ARISTOTELES totum hunc, quantus est, æternum facit, & semper cum Deo existentem, unico hoc & palpiario, ut sibi videtur, innixus argumento, quod sc. motus non possit esse, nisi æternus. *Motus, inquit, est actus mobilis, qui requirit movens & mobile existens. Vel igitur motus semper fuit, vel incepit aliquando.* Si semper fuit, habet, quod vult, Aristoteles, semper enim movens & mobile simul natura fuerunt cum motu. Si aliquando incepit, antequam inciperet, mobile & movens, vel erant, vel non erant. Si non erant, ergo facta sunt aliquo motu præcedente primo, & sic dabitur motus prior primo, quod est absurdum. Si erant, & tamen unum non movebatur, & alterum non movebat, vel utrumque erat proxime potens, vel non erat. Si erat, nulla videtur ratio, cur movens non moveret, & mobile non moveretur; si non erat, ergo redacta sunt ad potentiam proximam aliquo motu; & sic iterum dabitur motus prior primo. Dicendum est ergo secundum Aristotelem, motum esse æternum, simulque primum motorum, & mobile ipsum, i. e. cælum. Hoc quidem Aristotelis argumentum satis subtile est, sed tamen non conficiet eo hujus universi æternitatem. Facile enim respondere potest Aristoteli querenti: cum nullus existeret motus, unde sit, ut existeret aliquando, & quæ ejus causa esse potuit? Concessa enim ejus hypothefi, quod motus requiratur movens & mobile, dicendum est, motum non semper fuisse, sed aliquando incepisse; & ante primum motum fuisse quidem primum motorem, non autem mobile. Ad id, quod quaeritur, an utrumque, priusquam daretur motus, esset proxime potens?

potens? respondendum est: Mobile, cum nullo modo existeret, non fuisse proxime potens; Potentem vero fuisse motum, qui omnia habuit ad movendum requisita. Non sequitur tamen ex hoc, motum semper fuisse. Tale enim argumentum nihil concludit in agentibus liberis, quæ positis omnibus ad agendum requisitis, possunt non agere. Neque demonstratur hoc argumento Aristotelico unus numero motus æternus & continuus, sed probatur fuisse semper aliquem motum in infinita corporum multitudine, neque fieri potuisse, ut omnia simul quiescerent. Atque ita Aristoteles de mundi hujus constitutione judicabat.

- 4 PLATO itidem Deum & Materiam statuebat æternam, quorum neutrum sit alterius procreatrix causa. Materię necessitatem maximam omnes sectæ dabant, Deo libertatem tanto minorem quisque ex iis sectis, quanto arctius cum materia conne-cteret aut ei immergeret. Plato credidit, mundum ex libro Dei cum materiæ congressu exitisse. Platoni itaque maxime, inter Philosophos Gentiles, liberrimum agens Deus est; cum Aristoteles & Stoici fatalem aliquam necessitatem hujus nexus inter Deum & materiam statuerent. Platonici itaque Deus fabro similis est, à sylva sua per vasta spatia distracto; hic, quamdiu volet, quiescet, ubi cupido venit exercendæ artis, movebit se ad sylvam, & instrumentis suis tantum ejus fabricabit, quantum aptum est recipere Ideas suas. Stoici Deum plane mundo immergebant, & faciebant eum formam mundi informantem, cum Aristoteles faceret formam assistentem. Illi autem ita immersum putant omni materiæ, ut nulla plane illi libertas competat; fati enim vinculis irretitus est, ut nassa pisces. Solus inter eos Plato rectius quid sensit, quanquam ipse & materiam æternam faceret, & pervaciorem, quam ut in omnibus pro lubitu Deus operari potuerit, & mundum, semel conditum, nunquam interituum statuerit. Stoici mundum quidem interituum credebant, sed per vices tamen iterum exoriturum. Quanquam enim & Cataclysmum & Ecpyrosin statuebant, negebant tamen unquam à modo separari ejus animam, pristinum illud systema suum iterum elaboraturam. Imo Aristoteles ipse, *lib. 1. de celo c. 10* eos, qui jam ipsius tempore, per vices dissolvi mundum & reintegrari disputabant, revera mundi æternitatem adfructe judicat, ætatibus tanquam per circulum redeuntibus. Eorum sententiam Jac. Thomasius sub figura Ovi & Gallinæ, in circulo positorum, repræsentat. Epicurus plane in alia secessit, & mundum credidit ortum à se ipso, lucstantibus ab æterno tamdiu Atomis, donec ad extremum illa, quantumvis temeraria, libratio, formam exprimeret mundi. Atque hæc materia mundi à Deo illi deserta habetur, quem, à materia æterno privilegio abjectum, sua solum beatitudine frui jubet. Inter hos globos, fortuita Atomorum libratione congestos, fortunam quasi intermediam statuit Epicurus, i. e. necessitatem quandam materiæ, omnem rationem excludentem. Et hæc quidem absurdissima ex omnibus Sectis sententia est, & omnium impiissima, quæ quidem subtilitatis aliquid habere videtur, in isto Atomorum motu curiosius explicando; sed, cum in ipsis principiis impingat, non possunt hinc nisi infinita absurda sequi, quanquam is in quibusdam fati sit argutus. De variarum Secta-

rum,

rum, circa originem mundi, sententiis, vid. Beringardum *part. 3. Circ. Pisano 2. § 3.* & Jac. Thomafium in *Exercitationibus de Stoica mundi exuſione, Diff. 2. 3. 4. 14. 16. 17.* In quibus agit de Ariſtotelica, Platonica, Stoica, mundi æternitate, & de Deo Stoico, forma mundi informante. Et illæ quidem ſunt ſententiæ præcipuorum Philoſophorum de origine mundi & conſtitutione ejus prima, è quibus tantum capere poſſumus, quantum revelationi non repugnat, modo in eo nobis temperemus, ne quid ſtatuiamus temere, quod ſacris literis adverſari ulla ratione poſſit. Nam de æternitate materiæ nihil nobis affirmandum eſt, de modo ipſius conditionis huius univerſi tantum ex Platonismo capiemus, quantum non contrariatur ſacris literis. Liberriſſimam ſcil. voluntatem divinam ex eo retinere poſſumus, abjicere vero iſtam materię æternitatem & perviciaciam. Stoicorum Hypotheſes in eo rejiciendæ, quod Deum ita adſtringant ad materiã, ut omnia in illa agat. Epicuri ſententia de Atomis non omnino abſurda eſt, imo multum ſubtilitatis habet, ſed tamen in ea conquieſcere non poſſumus. Fortuitus ille particularum concurſus totus profanus eſt, & contra rationem introductus.

Illud Epicuri dogma, quod non unum, ſed infinitos mundos ſtatueret, preſſius à nobis conſiderandum eſt, cum, ad hanc ſuam ſententiam ſtabiliendam, non vulgaribus utatur rationibus. Quando vero is plures mundos ſtatuit, non putandum eſt, eum intelligere mundos eo ſignificatu, quo ſc. illo termino denotatur complexus omnium orbium cœleſtium, ſed intelligere illum tantum ſingulares illos globos, quos mundos vocat, & infinitos ait per vaſtum hoc ſpatium ſparſos. Etiam Metrodorus olim dicebat, tam eſſe abſurdum, dari mundum unum in infinito, quam in latitudinis unicam ſpicam reperiri. Cui ſententiæ, extra Epicuri ſcholam, eo vetuſtiores fuere addiſti, ut proinde exiſtimandum non ſit, primum Epicurum ejus ſententiæ autorem eſſe. Contra illos diſputat Ariſtoteles, ſed inutilibus argumentis. Nam & oſtendere nititur, mundum ita eſſe unum, ut eo plures eſſe non poſſint, quam ſententiam ne Chriſtiani quidem Philoſophi approbant. Quid enim prohibeat, Deum poſſe plures mundos creare, ſi velit? Quam leve illud argumentum eſt: ſi danrur, inquit, plures mundi, terra unius feretur ad terram alterius naturaliter vel violenter. Non primum, alioquin violenter in perpetuo centro detineretur: violentus eſt enim ille terminus, unde ſit motus naturalis, non ſecundum, quia ſi movetur violenter, ibi etiam quieſceret violenter, quod falſum eſſet, ſiquidem ibi eſſet in centro. Præſupponit hic Ariſtoteles unum commune toti univerſo centrum, illi vero, qui pluralitatem mundorum tuentur, tot centra agnoſcant, quot mundos. Nec ulla ratio eſt, quare, ſi plures terræ eſſent, mutuus inter ſe collapsus fieret. Terræ enim, extra orbem ſuum poſitæ, vel ut Cartefius loquitur, vorticem, intra ſe cohibent ſui materiã, nec evagari illam patiuntur, ut nullus itaque ejus metus ſit, quod metuit Ariſtoteles, qui rationem gravitatis recte penetraſſe non videtur. Nam vel ex ejus ſola ratione perſpecta refutabitur argumentum. Non enim eſt inſita quædam qualitas & virtus gravitas, aut ad terram ſolam debet reſtringi, ita ut virtus illi inſit magnetica, quæ pura Chi-

Chimæra est. Proprie enim nihil grave, nihil leve est in natura, sed prout, vel magis, vel minus, cedit prementī athmosphæræ, ita diversitas aliqua in pondere observatur, quod extra hunc locum aliter se haberet. Hæc Aristotelis argumenta, ut inania sunt, & nihil probant, nollem tamen contrariam sententiam meam facere, ut quæ multas involvit difficultates adversus sacræ Scripturæ auctoritatem. Quod si per mundos intelligamus corpora diversa, quæ in hoc universo occurrunt, non est, quod magnopere sententiam illam reprobemus. At Aristoteles, cum mundum unum dicit, totum hunc complexum omnium stellarum & telluris intelligit, tellure pro centro universi supposita, cujus sententiæ absurditas jam satis solide demonstrata à Mathematicis est. Et forte sic unitatem mundi statuere possumus, etiam cum plures statuimus. Aristoteles eo magis pronus in suam sententiam fuit, quod putaret, astra habere quantam quandam Essentiam, subtilioremque, quam ut materia eorum terræ esse similis possit. Sed & hoc in dubium vocarunt Mathematici, & accedunt iis quoque è Physicis nonnulli, qui astra, præcipue Planetas, solc excepto, corpora esse putant, terreno corpori non adeo dissimilia. Id Galilæus dixit, quanquam timidius, & ex parte quoque Cartesius, qui tamen plus materiæ ætheræ & subtilis illic agnoscere videtur. Sed, utut sit, qui in ista sententia sunt, à pluralitate mundorum videntur non alieni; multos enim soles & terras statuunt, quod dum faciunt, plures mundos agnoscunt. Galilæus & Cartesius omnes stellas fixas habent pro solibus, qui circumpositas habeant terras suas, sive planetas, ob nimiam longinquitatem, & mutuati-tium lumen, nobis non spectabiles. Quemadmodum enim Sol noster circumpositos sibi habeat Planetas, cum quibus unum Systema, vel mundum planetarium, conficit, ita verisimile illi dicunt esse, omnes Stellas fixas, cujusmodi quosdam, sua habere peculiaria Systemata, quod qui dicunt, necessario debent multos mundos agnoscere, rem sane demonstratu & creditu facilem, si cum Scriptura res transigi possit. Ea sola difficultas ergo est, *an illic homines habitent, an pro illis Christus satisfecerit*, si illic existant. Quibus dubiis obviam ire laborat Thomas Campanella in *Disquisitionibus Physiol.* adeo in hanc sententiam proclivis, ut & è quibusdam Scripturæ locis stabilire tentet thesin suam & ex sanctis Patribus. Ad Theologica illa argumenta respondet, Deum cum terræ incolis foedus pepigisse, ejusque solum memoriam voluisse extare, de ceteris nos securos esse posse. Fortassis & illic homines sanctos innocentesque, & in statu incorrupto, remansisse quis dixerit, ut satisfactione Christi non indigeant, quanquam Origenes, acris plurium mundorum propugnator, Christum per orbés successive natum passumque fuisse, dixerit. Is enim mundos innumerabiles, æternis sibi seculis succedentes, credidit, ex veteri Gentilium, vel antiquiori Philosophia illud dogma mutuatus. A quo neque Judæorum Cabalistsæ abhorrent, ut judaizare hac in parte etiam videatur Gvillh. Postellus, in *lib. de nativitate Salvatoris ultima*. Superiori Seculo JORDANUS BRUNUS, Nolanus, singulari libro illud dogma resuscitavit, plausibilibus satis argumentis in medium adductis, qui tamen scripti sui audaciam misceat vivicomburio luit. In quo injuriâ illi factam existimo, quia aperte

ex eo quidem libro Atheismi convici non potest; idque dixit, quod ante eum Cardinalis Nicol. Cusanus docuerat, & Copernicus, ejusdem sententiæ Patronus, à quo sibi ereptam queritur suæ opinionis prærogativam. Is enim sententiam suam prior edidit, cum disserret adhuc Jordanus Brunus. Argumenta ejus libri hæc sunt præcipua: coelos non esse, sed æthereum unum spatium circa omnia alia; sicut circa tellurem & solem, duo item esse aliorum genera, soles & tellures, nullam esse Universi finitatem aut ultimam mundi superficiem, neque tellurem, neque ullum quippiam corpus esse in medio, cometas esse planetas omnino & tellures, seu mundos, esse ex perfectionis hujus mundi pluralitatem mundorum, omnes mundos esse dissolubiles, esse plura specie distincta infinita in infinito universo, in infinito spatio infinita esse finite mobilia, infinitos esse soles, seu infinitas fixas Stellas, & Tellures seu Planetas, & non esse compertum Planetarum numerum circa hunc Solem, neque spectabilem circa alios, universum esse infiguratum, mundos vero necessario figuratos & finitos, tellurem ita esse astrum maculosum, & in cœlo positum respectu lunæ, quemadmodum luna respectu telluris, tellurem totam habitabilem esse, intus & extra, & innumera- bilia animantium complecti, tum nobis sensibilem, tum occultorum, genera. Hæc ille prolixè eo in libro argumentis suis deducit, de quibus liberum esto omnibus judi- cium. Certe multa sunt in illo homine arguta & subtilia.

De Mundi-exordio aliqui etiam ex signis argumentantur, quibus tamen non inest magna probandi ratio. Certe fabricatore mundi hæc machina, summo ordine disposita, præsupponit, quo tempore autem ille ortus sit, natura ipsa nos docere non potest. Aliqui argumentantur de novitate mundi ex defectu historiæ. *Si mundus æternus est, inquit, omnique principio caruit, cur non historia supersunt? Cur artes omnes tam noviter sunt inventæ?* nam earum omnium inventarum tempora & Autores constant nobis ex historiis, quæ certe constare non deberent, si tam antiquus esset mundus. Quibusdam responderi potest, etiam esse aliquot gentes, Chaldaeos & Chineses, qui longiorem annorum memoriam, in fastis suis, consignatam habent, quam ex sacrarum literarum computo cogi possunt. Quod Chineses attinet, Martinus Martinus, sagacissimus rerum Chinesium indagator, adeo se hic torquet, ut, quomodo nodum solvere hunc possit, nesciat. Ab altera parte stat summa Historicorum Chinesium & accurata fides, qua accuratiorem nulla gens historiis suis adhibuit, ab altera S. Scripturæ Auctoritas. Martinus certe rem intricatam & perplexam relinquit. Sunt porro multa obstacula, quæ Historiæ defectum efficiunt. Nam potuere diluvii eruptione, velut aquis letheis, multa mergi. Artium quoque sunt periodi per intervalla redeantes, neque credendum est, quod nunc inventum est, olim, vel non esse inventum, vel non potuisse inveniri. Migrationes gentium, bella, pestes, incendia, multa confundunt & tollunt, ut vix aliquarum rerum memoria super sit. Non est itaque hoc satis idoneum argumentum pro novitate mundi. Id quoque non firmum argumentum est, cum, ut interitum mundi ostendant possibilem, è naturæ defectibus argumentantur, & miror, hoc argumentum Antonio Grandi placere potuisse;

tuiffe, quod singulari & erudito libro oppugnavit Joh. Jonstionius *de naturâ constantia*, Amstelod. A. 1634. in 12. excuso, ubi omnia defectuum naturalium argumenta singulatim explicat, singulaque refutat.

7. Quæ porro spectant ad doctrinam de Mundo, ejus origine, totaque coordinatione, ea prolixè explicantur à Berirgardo, *part. 2. Circ. Pif. 1. 2. 3. 4.* ubi digressio singularis instituitur de literarum S. autoritate, circa mundi originem, quæ magno ului esse potest in hoc argumento. Quod argumentum de æternitate mundi spectat, legantur Caroli Emanuclis Vizzanii *Commentarii in Ocellum Lucanum de Universâ Natura*; qui Ocellus Lucanus, Pythagoræ discipulus, ante Aristotelem, hoc ipsum scripserat, quanquam & suspicio est quorundam, hanc doctrinam fuisse ab Aristotele desumptam, & ab invido deinde subjectam, ficto nomine Ocelli Pythagorici. Fieri enim non potuisse arbitrantur, ut ille liber Aristoteli non lectus fuerit, aut inspectus, qui tamen opinionem illam de mundo æterno non sibi adscribit. Citatur tamen Ocellus à Philone *lib. de mundo non interituro*. Legi potest & Beaufortius *in libro de Cosmopœia divina*, ubi ad mentem Cartesii c. 1. Genes. explicat. In Scriptoribus Rabbinicis, Cabalisticis, & ejus farinae hominibus, multa habentur somnia, & ineptæ de mundi hujus concinnatione & conformatione opiniones, quas hic legere aut congerere non est necessum. Videantur Auctores Cabalistici, uno volumine comprehensi, interque eos Francisci Georgii *liber de Harmonia mundi*. Vid. & Henricus Morum *in Conjecturis suis Cabalisticis*. Multa sunt quoque Fratrum Roscæ Crucis somnia, quæ libro singulari explicuit Ægidius Gutmann, cui tit. *Offenbahrung Göttlicher Majestät.*

8. Cartesiani, in mundi Systemate ordinando, alia quadam ratione procedunt. Illis, in prima mundi creatione, Deus dicitur universam corporis molem ex nihilo produxisse. In secunda (nam illi duas quasi creationes faciunt) communem illam & informem materiam divisit in plures velut provincias, variis eam formis & figuris ornavit, diversasque facultates ei concessit, non sine materiæ motu. Communis omnium materia, in mundi origine, vehementi motu fuit agitata, qui hodie cum materia perdurat. Partes ejus materiæ minutissimæ & magis concitatæ primum fecerunt elementum, quod, instar pulveris aut scobis tenuissimæ, ex aliarum partium abrasione, profectum est. Cum exilia ista corpora motus impressioni non obfent, neque alia aliis sint implicita, sed omnino divisa, quam citissime ea moveri necessum est. Secundum elementum prodiit ex infinitis fere & minutissimis globulis, qui minus permiciter cidentur, & prima agitatione quasi tornati fuere, ac mutuo contactu spatiosa quædam reliquere non omnino vacua, sed primi Elementi velut polline completa. Tertium Elementum continet communis materiæ partes crassiores & ramosas, alias aliis implicatas, quæ concessere in terram, Planetas, & Elementa vulgariter ita vocata, quæ ex tertio illo elemento constant. Jam illis primum elementum, in centro cujuspiam mundi, seu vorticis, inquieto motu agitatum, globulos æthereos in rectas lineas protrudit, qui, cum visus organum feriunt, luminis & caloris sen-

fenfum procreant. Illos globulos majores esse ajunt, quo longius à sole, seu centro mundi, distant. Cœlestis materia, quæ globulis secundi elementi constar, circa centrum commune tota in orbem vertitur, &, quantum potest, à centro abire nititur, &, nisi proximi vortices obfisterent, magis imagisque recederet. Globuli illi cœlestes, collisione mutua attriti, minus, quam ante, loci occupant, cumque jam aliquantum à centro sui vorticis recesserint, primum elementum, ut mole minimum, sic raptissime incitatum, medium locum, ab ætherea substantia relictum, implet, major enim est & uberior primi elementi copia, quam globulorum anfractibus vel interstitiis complendis sufficiat. Quod igitur reliquum est hujus tenuissimæ scobis, in medium vortices confluit, & solem efficit, cujus partes tenuissimæ & divisæ seorsim instar flammæ moventur, atque ætheream substantiam in rectas lineas undiquaque premunt, in qua pressione luminis natura illis consistit. Ista flamma, in medio nostri vorticis, aut cœli, accensa, pabulo non eget, neque enim alieno subiecto, ut ignis noster, insidet, neque in vicinum aëra dissipatur, sed tamen hæc materia ex aliis in alios vortices, commeat. Jam unaquæque stella sibi proprium vorticem, aut cœlum vindicat, & in illius medio celerrime agitur. Unicuique vortici sui sunt poli aut cardines, circa quos vertitur, sua est Ecliptica, seu maximus circulus, quem motu suo describit. Alii vortices aliis sunt majores, atque ita dispositi, ut quam minime se impediunt. Is itaque vortex, in quo sumus, quique planetas complectitur, sex aut pluribus vorticibus ita circumdatur, ut motum, sibi impressum, quam potest maxime, tueatur. Primum elementum, per interstitia globorum recta propulsum, &, qua celerrimus est motus, nempe ab Ecliptica unius vorticis, emissum, facile subibit alium vorticem per eas partes, quæ sunt polis proximæ, ubi minor est resistentia, hinc ad centrum illius vorticis confluit, ut vortex id, quod deperditum est, refarciat. Itaque per polos hujus cœli, ex aliis vorticibus, materia primi elementi continenter elabitur, & ad polum oppositum properaret, nisi materia secundi elementi obfisteret. Secundi elementi materia in orbem quidem agitur, sed in alios vortices non prorumpit. Hæc sunt Cartesiorum de Systemate mundi cogitata, è quibus compendio quodam proposuit eorum doctrinam J. Bapt. du Hamel *de Consensu V. S. N. Philosophia lib. 1. cult.* Et sane plena quidem subtilitatis est hæc sententia, sed habet tamen & permulta dubia, neque ita demonstrata est à Cartesio, ut res ita se habere possit, quæ tota suspicionibus ingeniosis nititur. Interim ille phænomena nonnulla cœlestia satis feliciter his hypothesebus suis explicat.

Quod varia mundi Systemata attinet, notissimum est, differre in eo, tum Astrologos, tum Physicos. Et Physici quidem eam rem ad se pertinere non putant; quo ordine, quave serie corpora mundana se exhibeant. Aliter Systema suum disponit Ptolomæus, aliter Copernicus, aliter Tycho, de quibus videantur libri Hypotheseon Astronomicarum, Galilæus Galilæi *in Dialogo de mundi Systemate*, Dan. Lipstori *in Vero Mundi Systemate*, Petrus Gassendus *in Astronomia sua*, Anton. Deusingius *in vero mundi Systemate*; præ, omnibus v. J. Bapt. Ricciolus *in Almagesto suo* quod

quod Opus rei Astronomicae Pandectas dixeris. Nobis enim hic extra institutum nostrum posita est hujus rei tractatio. Qui imaginarias speculationes velit super natura & constitutione omnium orbium coelestium, is legat Athan. Kircheri librum, cui tit. *Iter Estaticum*, in quo, sub ficto quodam itinere per caeli orbes, Duce Angelo Cosmiele facto, narrat, quae sibi illic visa sint. Et hunc ego librum optimum è Kircherianis esse, nec sine ingenio scriptum, existimo. Apologiam pro illo, contra Religiosorum quorundam censuras, Casp. Schottus, Jesuita, edidit. Quantum ad usum Phycicum, mundum solent dividere (1) in species generabiles & ingenerabiles, sive perpetuas & mutabiles; (2) in supralunares & sublunares; (3) in caelos & stellas; (4) in tria elementa, ut distinguunt Cartesiani. Sed, me judice, supervacaneum est, hic nimis esse sollicitum: quomodo enim satis accurate distinguemus, quorum conditionis & naturae ignari sumus.

10 Est & hic locus quaestioni *de aquis supracaelestibus*, de quibus magna controversia est, magna opinionum sunt divortia, quae enarrata legere possumus apud Bened. Pererium in *Comment. ad cap. I. Gen.* Lud. Beaufortium in *Cosmopoeia divina, sect. 2. c. 1.* Sunt, qui partem Heterodoxias hodie faciunt, si quis negare ausit, aquas dari supracaelestes, eo sensu, quo ipsi accipiunt. Adeo Theologi hanc litem etiam ad se pertinere putarunt, quos satius esset manus abstinere ab iis doctrinis, quae per se è sacris literis principia sua & auctoritatem non habent. Certe res inexplicabilis est, fingere aliquas aquas, extimam caeli superficiem circumdantes, quae illic nulli usui essent, & ratione nulla ibi concipi possunt. Cum enim figura mundi extrema non uno aliquo termino contineatur, & Mathematici ad oculum demonstrent, stellas esse corpora, non caelo, ut plano alicui, infixa, sed diversis altitudinibus, à se remota, & inter ea minima visu altissima, concipi non potest, quomodo aqua hic quasi superfundi possit, atque omnes orbes circumdare. Malim itaque cum illis facere, qui aquas supracaelestes interpretantur eas, quae supra eam caeli partem sunt, quam regionem aëris vulgo dicunt, eas scilicet quae nubibus continentur. Notum enim est, vocem *caeli* apud Hebraeos etiam aëris regiones denotare, cum vocant *pluviam caeli*, *aves caeli*. Quales aquae etiam aliis corporibus possunt circumdari, ut ita, respectu terrae nostrae, etiam illae aquae, quae in Atmosphæris orbium coelestium continentur, aquae supracaelestes suo modo dici possint.

CAP. XII DE COELO ET STELLIS.

S. I. *Aristotelis de Caelo commenta exploduntur. Caelum visibile est substantia aëris tenuissima, Empyreum merum figmentum, locus autem beatorum humano ingenio impervestigabilis. 2. Stelle sunt, vel Planetae, vel Fixae (quibus etiam Sol accensendus.) Planetae, uti in luna observatum, corpora sunt composita*
ser-

terreno simillima. 3. Stellarum Fixarum natura parum explorata. Veteres eas cum sole igneas esse credebant. Stoici ac Pet. Bourdin vapores maris pabulum illis assignarunt. Non sunt corpora simplicia. Sol Honorato Fabri aurum liquidum. 4. Varie de Stellis novis & Cometis sententia. De Stanisł. Lubienicij Theatro Cometicò sequitur, de Joh. Hevelij autem Cometographia præclare, judicatur. Cometa ab Ott. Guericke, & aliis, prædicti. Effectus illorum naturales. Solis & Luna macule. 5. Planeta plures, quam septem. Saturni & Jovis satellites. 6. Nec Astrorum omnium (uti contrarie de Sole, Saturno, Marte & Luna, docent observationes) Figura est Sphærica, nec omnia moventur. Motus duo contrarii absurde iis afficti. 7. Luna lucem tantum mutuatitiam habet, forte & Venus. 8. Via Lactea, Aristoteli falso Meteorum credita, innumerum continet stellarum multitudinem. Fort. Licet si figmentum duplici Via Lactee. Cometa multi illic orti. 9. Astrorum, & Lune præsertim, in terrestria influxus ascribitur. Ant. Mizaldi de hoc scripta, parum accurata. De Artis Astrologica principis, certitudine controversa, Adversariis (inprimis Cl. Salmasio) & Patronis Physicis, Placido de Titiis, J. Bapt. Morino & Thoma Campanella, judicium.

DE COELO apud Aristotelem mirabilia sunt commenta, quorum fides, nec I
per revelationem, nec per argumenta demonstrata est, ut itaque mirum sit, superesse hodie, qui velint ejus sententiis applicare animum. Cœlum ei est substantia æterna & simplex; tribuit etiam illi soliditatem plus, quam adamantinam; facit memorabile & incorruptibile. Soliditatem in cœlis probat, quoniam, attrito aëre ab eorum latione, calor & lumen generatur, & his orbibus aut infixas esse stellas, claves aliquos, & eorum motu moveri, quo certe quid ineptius dici possit, non video. Ac miror J. Bapt. Morinum, Astronomum è recentioribus Galilæum, in eo assentiri Aristoteli, & nunc in tanta rei Mathematicæ luce voluisse defendere, quasi vero Deus, ad Archimedis instar, vitream aliquam Sphæram conficere necesse habeat. Hinc opus ille habuit motoribus suis, quos ad machinas suas alligaret, ut canes nos solemus machinæ versatili, qua veru circumducitur. Nolo ejus argumentis, aut refutationibus illorum, immorari. Non enim operæ pretium facturi sumus. Legantur, quæ in utramque partem discceptantur ap. Berengardum Circ. Pif. 5. P. 2. Nobis cælum nihil aliud est, quam substantia aëris tenuissima, seu illa sit specie distincta ab illo aëre, qui terram ambit, seu ejusdem cum illo nature. Quantum ratiociniis probabilibus colligitur, non nisi gradu aliquo differt ab hoc aëre, qui terram ambit. Puerile itaque est, imaginari sibi hic certum aliquem orbem, vel sphæram, vel concavum aliquod, cui astra sunt infixa. Ubique cœlum est, & tam illud, quod terram circumdat, quam quod reliquos corporum cœlestium globos. Cœlum, quod vulgo *Empyreum* vocamus, est itidem inter suavia ingenii nostri commenta; locum autem determinare velle, ubi *sedes beatorum* sit, nostræ non est res
(Ss) 3 sapien-

sapientiæ. Non enim determinato tali loco indiget Deus, sed, ubicunque vult, cœlum suum facit. Ubi Deus, ibi cœlum, sedes illa beatorum. Quomodo enim in manu Domini sint animæ piorum, id à sensibus & speculationibus nostris longe est remotum. Vid. Gisb. Voëtii de hoc argumento Tractatus, Gorichemi A. 1666. in 8vo editus.

² STELLAS quod attinet, quas Aristoteles definiebat partes densiores sui orbis, de iis etiam pronunciare nihil nos certi possumus, quamvis tamen discrimen manifestum sentiamus inter Planetas & Stellæ fixas, in quarum numerum recentiores Mathematici etiam Solem referunt. Planetæ enim, quorum naturam ex vicina nobis Luna perdiscere possumus, non videntur differre à corpore hoc telluris, & ex suis quibusdam elementis compacti, his telluris elementis non dissimilibus. Ideoque sua via illa somnia sunt, quæ nonnulli sibi imaginantur, de simplici aliorum indistincte omnium natura, & compositionis omnis experte. Id enim in luna oculis, tubo armatis, manifeste perspicere possumus, esse illic partes quasdam solidas & fluidas, quod jam ad compositionem demonstrandam sufficere potest. Quanquam fabulis accenseam, quod refert Gassendus, in *vita Peirescii*, de Cornelio Drebelio, qui tubum parare potuerit, quo oppida & fortalicia lunaria potuerit conspicer.

³ De Stellis fixis major est dubitatio, an illæ adeo sint simplicis naturæ, ut quidam volunt. Cartesius in eo pene cum Aristotele sentit, quod faciat Solis & Stellarum fixarum partes simplicissimas. Veterum Philosophorum schola atra omnia faciebat ignea, aliqui Solem ferro vel lapidi candenti assimilabant. Epicurus quoque in ea sententia erat, in qua explicanda Gassendus operam suam impendit. Idem Stoici quoque dicebant, qui tamen illis pabulum conficiebant ex vaporibus maritimis. Qua in sententia fatis quidem illi absurdi. Vid. Jac. Thomasi *Diaguis. sing. de vaporibus nutrimento siderum*, quæ inter *Exercitationes* ejus *Stoicas* una est. Eandem quoque sententiam defendit peculiari libro Paris. A. 1646. in 8vo edito, Autor Anonymus (Petrus Bourdin,) cui tit. *Sol flamma, seu de Sole, ut flamma est, ejusque pabulo*, in quo mira, sed inepta, diligentia, pabulum Solis, secundum zonas & regiones aëris, distinguit. An vero Solis, & ceterarum Stellarum fixarum, substantia adeo simplex sit, res disquisitione digna est. Sane non veteres tantum, sed & recentiorum nonnulli, mistum corpus esse fateantur, quod certe, heterogeneas partes sibi habeat additas, ut è maculis videre licet, ac videtur ignis illis esse cum viscida substantia quadam mistus. Quam ob causam Honoratus Fabri, Solem, si aliquid è mixtis sublunaribus, hætenus cognitis, non nisi aurum liquidum, pronunciat. De ea re prolixius agimus in *Dissertatione nostra de Sole igneo*. Videatur etiam Franciscus Patritius in *nova sua de Universis Philosophia, lib. 15. an sidera sint ignes* & lib. 19. *de Sole*, ubi prolixius de eo argumento agitur.

De cetero, quod stellæ attinet, non nisi per conjecturas dicere possumus. Supervacaneum itaque est, hic quærere de materia vel forma stellarum, cum nihil ea de re determinare possumus.

⁴ Aristotelicorum sententia erat, nihil generari, nihil corrumpi posse in cœlo. Sed

Sed illa fabula est jamdudum explosa, cum aliud arguant Cometæ & novæ Stellæ, nisi forte cum Aristotele omnes Cometæ velimus habere pro sublunaribus. Quod novas stellas attinet, ex sententia Cartesiana earum origo à macularum dissolutione pendet, quæ ita aliquando sideri superinducuntur, ut omnes illius radios sua densitate aut duritie impediant, si vero stella liberetur iis maculis, novæ stellæ imago apparet, quæ forte ante multa secula non visa fuerat. Alii existimant, viciniorum positum in causa esse, ut stellæ appareant, olim non conspicuæ. De Geminiani Montanari, Mathematici Patavini, Observationibus, de duabus secundi fulgoris stellis in Argo Navi, Bayero B. & V. signatis, quæ A. 1667. penitus evanuerunt, atque, ne vestigio quidem relicto, è cœlo decesserunt, paucis post annis vulgatis, v. Car. Patini *Lyceum Patavinum* p. III. in *vita Montanari*. Qui & pluribus circa alias stellas observationibus, in Opere, quod molitus est, Italico, de *P. Instabilitate del Firmamento*, confirmare id voluisse perhibetur. Secundum Cartesii sententiam stellæ nonnunquam in planetam & cometam degenerant, quod quomodo accidere possit, perspicue Ant. le Grand in *Historia sua naturali*, part. 3. art. 7. n. 5. & art. 11. docet, ubi de Cometarum generatione agit. Sed ea omnia solis in contemplationibus consistunt, nec certis argumentis demonstrari possunt, ideoque incertum est omne, quicquid de hoc negotio docetur, disputatur, scribitur. Quæ ad rem Cometicam pertinent, & varias eruditorum super Cometarum ortu sententias, vastissimo libro congeffit STANISLAUS LUBIENICUS, cui tit. *Theatri Cometicæ* fecit. Sed liber ille naturam subiecti sui imitatur. Uti enim Cometæ compacti sunt ex vaporibus & fumis, ita liber ille multa habet inutilia, & ab argumento aliena, cui caudam tam longam fecere Epistolæ variorum præter rem accumulata & insertæ. Habemus & JOH. HEVELII (qui unus hoc seculo omnium Antecessorum diligentiam in laboribus vicit cœlestibus, imo cœlum & stellas in accuratorem redegit ordinem, Mathematicis ac Mechanicis principiis omnia sua superstruens) tum *Prodromum Cometicum*, tum *Cometographiam*, sive ingeniosum de Cometis opus. Ejus sententiam, quoniam liber ad manus non est, exponere hic nequeo. Nisi fallor, causam ortus Cometarum refert ad Planetarum effluvia, extra suam Atmosphæram, inque unum corpus, conglobata, è quibus Cometæ Lunares, Solares, Joviales, nascantur. (k) Ex quo principio aliqui Cometarum ortus etiam prædicere ausi sunt, & quidem non infelici conatu, ejus rei exemplum de ANZIO Gallo, qui ex Observationibus suis motum, tam primi, quam secundi Cometæ, præ-

(k) Sententiam Joh. Hevelii de Ortu Cometarum ex Planetarum Effluviis, & perspicue proposuit, & adversus Pet. Petrium (Cometas sidera esse semilucida, stellis reliquis *Ομοιογία & κορυφα*, sed, certa demum annorum periodo absoluta, visui nostro iterum iterumque obvia, fluentem) egregie astruxit, Joh. Christoph. Sturmii in *Diff. Cometarum Naturam, Motum & Originem*, secundum duas hodie Celeberrimos Joh. Hevelii & P. Periri Hypotheses, declarante, Altorfii an. 681. in 4to edita. Quo Anno ibidem & altera Mathematici ejusdem Celeberrimi, & in immensa ista Scriptorum de Come-

prædixit, & in paucis fefellit, extat in *Actu Regiæ Societ. Anglicæ*, cui Schematismum is suum transmiserat. De Ottone Gverikio, Consule Magdeb, referunt, cum ex thermoscopio prædixisse ortum alicujus Cometæ. Generantur autem Cometæ, non in orbe sublunari, ut voluit Aristoteles, sed inter ipsas stellas fixas, unde falso ab Aristotele inter Meteora referuntur. De Cometarum præsignificationibus non est hic disserendi locus. Astrologi antiquum suum obtinent, & in omnibus arcana quædam veniuntur. Mutationes quasdam naturales per eos contingere, non est omnino improbabile. Non enim sine impressione magna esse potest, si tam vastum corpus extra suos vortices feratur. Editæ sunt super hac controversia variæ à variis Dissertationes, quas in *Theatro suo Comico* congeffit Lubienicius. Virorum Doctorum contra Astrologorum, de Cometis non nisi infausta portententibus, ineptas Dissertationes collegit, & junctim edidit, J. Andr. Bosius. Eodem spectant J. Georg. Grævii *Or. de Cometis, contra Vulgi Opinionem, eos esse malorum nuncios*, Trajecti A. 1665. in 4to, cum Andr. Dudithii libello ejusd, argumenti, excusa, Gotfr. Wendelini *Telesologia Cometica*, & Vinc. Gvinisii, Jesuitæ, *Or. de Comete Felicitate*, quæ in *Allocutionibus* ejus legitur. De Solis maculis & Lunæ legendus est Hevelius in sua *Selenographia*. Cartesii sententiam perspicue exponit Ant. le Grand loco citato, art. 9.

5. Planetarum numerus ad septenarium vulgo reducitur, in quo tamen falli nos ostendunt Telescopia; habent enim inter Planetas nonnulli satellites quosdam, ut vocant, qui quasi Planetarum Planetæ sunt. Saturnus ex tribus stellis compositus videtur, ut ex varia ejus facie colligi potest, jam enim rotundus est, jam ovalis seu cum angulis, quæ sunt lunulæ quasi duæ, quibus utrinque stipatur. In hoc Systemate Saturni explorando Christianus Hugenius multum temporis impendit, qui *Ephemeridas* certas eorum motuum consignare laboravit. Eriam Jupiter habet Satellites, quas Circum-Joviales vocant, quanquam alii novem sibi detexisse visi sunt. De iis videtur Galilæus in *Nuncio suo Sidereo*, & Simen Marius in *Mundo Joviali*. Forte & plures in vicinia sunt Planetæ, nobis hæcenus inobservati.

6. Peripateticorum schola omnibus astris figuram Sphæricam inesse existimabat, sed falsum id esse hodiernorum Astrologorum experientia docet. Vidit enim Galilæus Galilæi, & post ipsum innumeri alii perspicaces ac lyncei Viri, telescopio invento, id in Planetis jam fefellisse, atque inde incertum quoque in ipsis stellis fixis factum. Sol namque spectatus fuit ovali figura, de qua videatur Christoph. Scheinerus in *Sole Elliptico*. Saturnus duabus lunulis vel ansis stipatus apparet, quanquam id sphalma visus

Cometis multitudine, unice à nobis jam commendandi, prodiit, huic iungenda, an *Es* quæ mala Cometa nuperus Terris, aut illaturus ipsemet influxu Physico, aut aliunde iusto Dei judicio inferenda portendere sattem *Es* præsignificare credendus sit, ea, quæ Christianum decet Philosophum, libertate decernens, *Σ Κωμῳποιανείας* vanitatem luculenter ostendens. Quæ & ex ipsis Theologis, Joh. Olearium, S. Lit. in Acad. Lips. Professorem, eodem Anno, in *Diff. de Manice Cometica*, lectu dignissima, Antagonistam invenit dextrimum.

visus esse potest, ob vicinitatem Satellitum, quos adeo distincte, ob nimiam distantiam, videre non possumus. Mars instar montis turbinata figura ac pyramidalis conspicitur. Luna anfractuosa tota est, partibusque eminentioribus ac depressioribus tumet ac subsidet, de qua antea egimus, & legi potest Hevelius, & qui ante illum scripsit, Galilæus in *Nuntio suo Sidereo*. De singulis vide Matthæum *Higgarten in detectione dioptica corporum Planetariorum*, & Liptorpium in *Copernico Redivivo* c. 3. Stellæ omnes moveri, Peripaticorum Schola ait, recentiores autem vehementer dubitant. De Planetis dubium quidem non est, sed de stellis fixis magna est disputatio inter Copernicæos & alios, quorum illi terram moveri asserunt, stellis fixis in extrema sphaera, ac Sole in centro universi, jugiter quiescentibus. De qua sententia videbimus *cap. de Terra*. Quod singulorum Planetarum motus attinet, docent nos libri Astronomici, qui hypotheses suas prolixè satis proponunt. Ab externo principio illos, & omnes stellas, moveri Aristoteles credebatur, & quidem ab intelligentiis, quæ orbibus suis, veluti rotæ cuidam, affixæ, semper illos volverent, ut Diogenes dolium suum. Sed inepta sunt argumenta, quibus illa confirmantur. Id quoque falsum est, quod duos contrarios motus astris tribuerint. Serio enim id defendere velle, non est fide dignum, ac aliqua ratione verisimile. Ex hypothesi Mathematica, ad intellectum quarundam demonstrationum, talia fingere licitum est. Id vero ad Physicas veritates transferri non debet. Sicut enim nullum corpus simul ad dextram & lævam moveri potest sine motu interrupto, aut ipso corpore rupto, ita de stellis illud ne cogitando quidem concipi potest, solique tarditati corporis, cuius motus ad aliud comparatur, adscribendum est. Huic figmento originem dat fabula de raptu Sphaerarum, se mutuo ambientium, ubi exteriores tyrannidem exercent in subditas seu inferiores, cum potius omnes stellæ libero gaudeant motu, ita tamen, ne ordinatis suis semitis excident.

Dubitari etiam de Stellis solet, *an omnes lucem habeant propriam*. Ac de Sole quidem, & Stellis fixis, res expedita est: de Planetis dubitari solet, quoniam, quæ proxima nobis luna est, sub Eclipsi, ubi nimirum præpeditur terræ intercessione, quominus Sol apertos in eam radios derivare possit, obscuram & subruffam lucem retinet, quæ tamen ipsa lunæ non vernacula esse, sed per reflexionem peregrinæ lucis excitari creditur. Nimirum simplices sunt, qui ex eo credunt, lunæ lumen inesse proprium, quod Scriptura sacra illam *lumen minus* vocet. Nam ea appellatio lunæ etiam competere potest, quatenus mutuatio lumine splendet. Quomodo res se cum aliis Planetis habeat, definiri humano ingenio non potest, num illis insita quædam lux sit, aut omnis mutuatio. Certe Venus æque phases suas monstrat, ac luna, ut itaque verisimile sit, non aliam esse corporis ejus constitutionem, quam quæ est corporis lunaris. De cetero verum ego existimo, quod Rob. Boyleus, in *libro de Cosm. qualis*, ait, in motibus corporum cœlestium nimirum nos esse credulos, & rectiorem nobis ordinem atque accuratiorem imaginari, quam is revera est. Neque enim hypotheses Astronomicæ adeo fallere non possunt, ut, quæ extra Systema Planetarium sunt, certitudine Mathematica determinent.

Galaxia, seu *via lactea*, Aristoteli olim inter meteora recenscebatur, & vapor aliquis credebatur, cum tamen observationes hodiernorum Astrologorum doceant, esse numerosam fixarum stellarum multitudinem, quæ ita sibi sint vicinæ parvæque, ut incertam ac quasi nebulosam lucem, aspectui relinquant, quas immenso spatio à nobis, & à Te invicem, remotas rationes optice fati docent. Certe sola illa via lactea probabilitatem faciat eorum sententiæ, qui multa & infinita Systemata Planetaria statuunt. Humanum enim ingenium succumbit cogitationi isti, si ad tam vasta corpora dirigitur, & in eorum utilitatem & necessitatem inquirat, cui fini tam vasta corpora, tam innumerabilia, si illi vacua, & non nisi ad ornamentum cœli inventa. Vid. Schemata viæ lacteæ apud Galilæum in *Nuncio Sidereo*. Id vero lepidum est de Fort. Liceto, Aristotelis magno defensore, qui, ut salvaret ejus sententiam, quam de via lactea habet, duplicem facit viam lacteam: aliam æream, aliam ætheream. Ne scil. Aristoteles mendacii argueretur, tam monstruosam sententiam comminisci voluit, quæ, ne minima quidem rei veritate, probabilis potest reddi. Unde enim orirentur vapores adeo constantes hyberno tempore, ubi maxime serenus ær est, & quid opus est duplicem illam statuere, cum nullus inter ætheream & æream illam Galaxiam nexus esse possit. Veterum sententia erat, animos Heroum sedes suas illic capere, qua de re prolixè Manilius & Scaliger in *Comment. in Manilium*. Observatum est, Cometarum multorum natales circa hanc Galaxiam fuisse, quod argumento est, multa illic quasi conspata esse corpora, quæ, ob nimiam illam vicinitatem, extra orbitas suas interdum ferantur. Sententias varias de *via lactea* uno libello congestit Ludolph. Georg. Lundenius, Helmstadii A. 1665. in 4to excuso.

9. Locus hic quoque esset, de effectibus Astrorum differendi, an eorum aliquis in terræ globum sit influxus. Eum esse naturæ non repugnat, & ratio sana suadet, & aliqua etiam experientia testatur. Una luna indicio esse potest, magnam esse vim suam in aëris alterationibus & aquæ, frustra hoc negante H. Vossio in *libro de Motu marium & ventorum*, quem vel rustici & nautæ refutant, Marium enim motus & aëris, vel dirigente, vel ministrante illa, sunt, modo nobis non satis intelligibili. Unde accidit, ut, quæ vulgo observata habentur, non sint tam certæ veritatis, ut fallere aliquando non possint. Possunt enim aliæ æque potentes causæ intercedere, quæ effectum interdum suspendunt, quem alioquin, positis iisdem principiis, consecutum fuisse vidimus. De Sympathia lunæ cum corporibus terrestribus Anton. Mizaldus scripsit singularem librum Gallicum, (*Secret de la Lune*, Paris. 1571 in 8vo). De Planetarum ceterorum viribus in *Planetologia* sua (Lugd. Gall. 1551. in 4to) idem scripsit, sed sunt illa ex vulgaribus fabulis collecta & errata. Idem quoque *Æromantiam* scripsit; in qua de Tempestatum præsagiis agit: qui liber digna indignaque miscet. Et pleraque certe ejus viri inanibus potius opinionibus, quam solidæ demonstrationi, inniuntur. Quid stellis in animos hominum, in mores & in fortunas eorum liceat, res est perplexa, & non satis dijudicata. Principia certe artis Astrologicæ, unde nata primum sint, dici non potest. Eorum verisimilitudinem re-
futare

futare non est res operosa, ut illi, qui integris libris hoc fecerunt, parum gloriæ hinc, me quidem iudice, habeant. Sunt Joh. Picus Mirandula, Tob. Wagnerus, Frid. Spanhemius in *Dubiis Evangelicis* (quanquam is tamen argumentis cruditoribus pugnat,) Claud. Salmasius in *Diatribis de Astrologia antiqua*, qui totus in ratiociniis suis ineptus est, & Grammaticis potius, quam Philosophicis argumentis, pugnat. Aliquid tamen iis subesse veri experientia testatur, ut facile perspicitur, qui rem ipsam tentabit. De principiis res se, ut velit, habeat, quæ ego existimarem per revelationem aliquam hominibus fuisse communicata. Temperamenta moresque hominum ab interno dependent principio. Ideoque facile fieri potest, ut à Planeta aliquo concitetur in homine illa vis, quæ ad tale temperamentum, talesque mores disponat, & ista quidem astra non operantur, per se & primario, sed per consequentiam. De Fortunis hominum multa puto esse incerta, ut illa, quæ ad naturam pertinent, aliquam veri speciem habeant, quod in morbis ad oculum videre possumus, qui ex lunæ positione & configuratione, vel augeri, vel decrescere, solent. Fuit quidem Placidus de Titis, qui, in *Astrologia sua*, (in qua satis est subtilitatis, parum solidæ demonstrationis,) influxus stellarum rationibus Physicis voluit demonstrare; is enim ex luce stellarum, variisque radiorum configurationibus & temperaturis, voluit quasdam conclusiones deducere, pro determinatione quorundam effectuum. Joh. Bapt. Morinus quoque, in *Astrologia Gallica sua*, pene iisdem principiis insistit, & vehementer se torquet in distinctione domorum cœlestium, dignitatibusque & debilitatibus Planetarum ex Physica vel Mathematica demonstrandis. Sed omnis illa res in meris hariolationibus consistit, & eo majus operæ pretium fecit, qui ingeniosius suspicatus est. Thom. Campanella, ingeniosus alias talium disciplinarum rimator, libros 7. *Astrologicorum* scripsit, quibus se Astrologiam, omni superstitione Arabum & Judæorum eliminata, physice tractasse ait, singularemque librum addidit *de Siderali fato vitando*, quo sane fatum fato cluisse videtur, sed solertiam tamen suam ea in re prodidit.

CAP. XIII. DE ELEMENTIS.

§. 1. *Cognitio nostra globi Terræque superficialia tantum est. Terra & Aqua prima mistorum sunt Elementa.* 2. Errant, & qui Elementum unicum statuerunt, veteres (quoque Aristotelem sententiam banc illis affinxisse, credit Pet. Ramus,) & Philosophi corpusculares, qui infinita. Minimorum missionis ratio inexplicabilis. 3. *Vestiganda sunt Elementa corporum, non remota, quorum ingens est obscuritas, sed proxima. De principiis Chymicis, & Rob. Boylei Chymista. Sceptico, judicium.* 4. *Nec non de tribus Elementis Cartesii.* 5. *Examen doctrinae, de 4. Elementis, ac 4. primis eorum Qualitatibus, Aristotelica, Honoratque Fabri pro hac Argumentorum.* 6. *Ad Missionem duo Elementa requiruntur contraria, siccum & humidum.* 7. *Scrutinii Missionis*

nia necessitas. Trica de illa Aristotelica Veterum doctrina sanior. Mixtionis Chymica cum Naturali collatio. 8. Mixtionis varia species & divisiones. 9. J. Bapt. Helmontii & aliorum, opinio de Aqua, Elemento unico, rejicitur. 10. Scriptores de Elementis legendi.

A Coelo in terram descendimus, tanquam orbem nostrum, omnium parentem & matricem, circa quem tantum hæret Philosophia naturalis, imo circa cujus corticem tantum occupata est. Quantum enim phænomenorum naturalium apparet, vel circa superficiem terræ, vel in regione illa aëris, superfici terræ proxima, vel in corporibus animalium, vel in plantis; id tantum qualecunque objectum est nostræ Philosophiæ. Ceterum circa interiora hujus globi, & specierum illic in abdito latentium, profunda nobis est ignorantia ac insuperabilis, cum nemo, vel oculis, vel ingenio, pertingere eo queat. Quantum enim rerum metallicarum scimus, id vel alienæ fidei debemus, vel incertis quibusdam experimentis, institutis circa illa corpora, è matrice sua cruta, & artis accessione, & peregrinorum agentium applicatione quasi in novam formam redacta, ut mirum non sit, si istorum corporum natalibus adeo cœcutiamus, &, nescio, qua imaginaria Elementorum mixtura qualitercunque ignorantia nostræ subveniamus. Quando jam itaque specierum, vel corporum, ad hunc terrestrem globum pertinentium, constitutio inquirenda est; solemus primo de principiis illorum esse solliciti, internis sc. illis, quæ in constitutionem eorum ingrediuntur. Jam ergo, cum globum hunc consideramus, duas in illo invenimus massas præcipuas, & conformitate quadam naturæ suæ collectas, *Terram* sc. & *Aquam*. Ista duo corpora, ut universalialia, intuemur, ac sensu comprehendimus. Quare verisimile est, primas esse materias eorum, quæ ex terra, productæ sunt, & summa quedam elementa, quæ ad mixtionem ex ipsa texturæ suæ ratione apta videntur. Satis ergo, ut arbitror demonstrari potest, remotissima corporum principia esse salutanda.

² Non enim audiendi sunt, qui unum aliquod principium statuerunt, quod fecerunt è veteribus Philosophis aliqui, sunt enim, qui aquam, sunt, qui terram, sunt, qui ignem, sunt, qui aërem faciunt principium corporum. Contra eos argumentis factis stringentibus pugnavit Aristoteles, recte demonstrans, contrarietatem debere inesse principiis. Unitatem vero nihil habere in se contrarii. Quanquam Petrus Ramus, in *pralectionibus suis Physicis*, Aristoteli imputet cavillationem aliquam, ut qui noluerit intelligere sententiam veterum, Demonstrat enim illic, non statuisse veteres unum aliquod homogœneum principium, sed partibus dissimilariibus scatens. Ideoque, cum Aquam dixere unum elementum, id agnoverunt quasi principium aliquod & gluten partium, sed tamen & alias partes & principia agnoverunt. Idem de iis dicendum, qui reliqua, aërem, ignem & terram, unicam elementum habuerunt. Fuerunt & alii, qui infinita corporum principia statuebant. In ea sententia fuere Corpusculares Philosophi, qui non aliam corporum mixtionem agnoscebant, quam ex

Ato-

Atomis, diversa inter se figura & forma præditis. Contra quos etiam pugnat Aristoteles, quos & ego ab hac doctrina eliminandos esse censeo. Naturam enim ultra suos terminos producant, & principia in iis sedibus quærunt, in quibus sensui sunt impervestigabilia. Quanquam enim non diffitear, multa corporum phænomena dependere à minimarum particularum conditionibus: tamen id affirmare non possumus, missionem corporum talem vel talem esse, ob minimas particulas, ita inter se comparatas. Et quanquam corpora per extremam resolutionem in ejus naturæ particulas abire possint, non sequetur tamen ex eo, ab initio statim adfuisse tales particulas, quæ corpus istud conficerent. Possunt enim diversa quædam corpora, velut principia, esse in tertia quadam specie constituenda, ubi non est tam de particulis inquirendum, quam de ipsis corporibus diversis, quibus accidit in tales vel tales particulas resolvi, vel ita per minima sua misceri. Quod si itaque cognoverim duo illa principia, ultra contemplationem est nostram & sensuum apprehensionem, quomodo minima istorum corporum sese complectantur. Id enim sponte sua evenit, & est quidam nexus & relatio corporum quorundam inter se, nullo nobis ingenio explorabilis, quam permittere naturæ debemus, satis docti, modo principia ipsa cognoverimus.

Quo magis ergo à sensibus recesserimus in doctrina Elementorum, eo minus certitudinis se nobis offert. Animus enim, à materia abstractus, speculatione quadam, in se reflexa, multa concipiet, quæ tamen adeo absolutæ veritatis non sunt, ut in his acquiescere possimus. Et id forte positum est extra ingenii nostri conditionem, ut Elementa rerum *πρώτως* prima definire ulla cogitatione possimus. Abcundum enim est ad aliquas notiones abstractas communes, universales, quibus tamen nihil effectum est, quam ut ingeniosa aliqua verisimilitudine exprimamus ea, quorum veras rationes assequi non possumus. Nihil itaque nimium, aut à re ipsa alienum, dixerò, si hunc Physicorum laborem Sisyphæum dixerim, & in se redeuntem, ac incertum. Sufficit nobis, si in mixtionibus corporum ea indagare possimus principia, quæ illa immediate constituunt, & tum, ut puto, officio nostro egregie functi fuerimus, relicta imaginariis & Cathedrariis Philosophis illa, quæ viget in scholis, infructuosa contemplatione & altercatione. Sic multa sunt à corporibus naturalibus, imo pleaque, quæ ex principiis istis communibus Elementaribus quomodo compacta sint, nulla ratione perspexeris. Ac possunt forte aliqua propiora corpora dari, ex quibus proxime componitur corpus aliquod, quæ rectius quis Elementa dixerit, quanquam non sint istius simplicitatis, quam vulgo tribuunt Elementis. Certe Chymicorum principia in quibusdam propius ferire scopum videntur, quam quæ vulgo habentur de Elementis dogmata: sed tamen & in illis multa speculationibus incertis sunt suffulta, & generali aliqua notione nos æque in obscuro retinent. De iis *Parte I.* egi aliquanto prolixius, unde repeti possunt, in quantum ad præsens negotium pertinent. Nolim tamen facile omnia probare, quæ adversus tria illa principia assert Boylius in *Chymica suo Sceptico*, cujus scripti scopus omnis in eo versatur, ut monstraret, non es-

se adæquata illa principia, & esse iis aliqua priora, quod posterius equidem non negaverim, ut qui existimem, nobis in cognitione rerum naturalium non opus esse subtilibus illis principiis, quæ sensu dijudicari non possunt, quanquam illa forte revera dentur, sed Philosopho naturæ Practico consideranda potius esse principia in ordine ad missionem, qua parte quo sagaciores erimus, magis in viscera naturæ penetrabimus, quam si extra eam abducti, ad subtiliora quædam & altiora animum extollamus, de proximis securi. Hinc nihilo doctiores sumus in Physicis his speculationibus, & vincimur interdum operariorum experientia.

4 Tria illa Cartesii Elementa satis sunt subtiliter excogitata, quanquam 3. illa ex uno resultare videantur. Vult enim, mundi initio totum Universi spatium à materia creata, ex cubis constante, fuisse occupatum, quorum singuli cum circa axem converterentur, ita superficies tornata fuit, ut pars in globos abierit, pars in quædam ramenta, pars denique in striata quædam corpuscula, ex hujusmodi ramentorum plexu contexta. In quibus singulis magnis dubiis locus relinquitur. Nam à quo motus ille turbinationis est? cur potius in unam, quam in aliam partem? denique videndum, an non motus unius cubi motum alterius impediat, & an ramenta decisa ita convenire possint, ut nullas vacuitates relinquant, quas Cartesius tamen penitus rejicit. Præterea omnia hæc hypothetica sunt, & nullis necessariis rationibus ita demonstrari possunt, ut assensum nobis extorqueant.

5 Quod vulgatam illam doctrinam de Elementis attinet, sciendum est, illam non esse adeo antiquam, ut quidam existimant, cum Aristotele antiquiores longe alia senserint, quibus aliqua ex iis in Elementa assumpta sunt, non autem eo ordine quatuor illa, quæ quidem satis sollicitè ab Aristotele disposita sunt, & ferme ad numerum & pondus omnia revocata, ne quid sc. periret è principibus illis 4. qualitativibus, quas velut satellites adjungit suis Elementis; cum tamen & ipsa Elementa, quatenus Elementa, & Qualitates istæ Elementares multum habeant difficultatis. E recentioribus hanc Aristotelis doctrinam magno molimine & apparatu, & doctius, quam ceteri ejus Interpretes, proposuit Honoratus Fabri, *Tom. 2. Phys. Tr. 5 lib. 2.* cujus tamen argumenta eodem labore & ingenio, quo adstruuntur, destrui possunt. Ut quaternarium Elementorum nobis probet, argumentum ducit à primis 4. qualitativibus, &, ut primas qualitates probet, argumentum ducit à primis 4. Elementis, harum 4. qualitatum receptaculis. Ut itaque demonstratio hæc in circulum abeat, & principium suum petat. Neque enim ulla ratio nos cogit, has qualitates absolute primas facere, cum & aliæ esse possint non minus primæ, atque istæ, quas si quis negare velit inesse πρώτας corporibus suis, non difficilis illi labor futurus sit. Quam enim ob causam debet esse aqua frigidum in summo, terra elementum siccum in summo, cum certe demonstrari satis possit, aquam, cum summe frigida est, quasi in aliam speciem abire, & formam suam deponere, quando sc. in glaciem abit, quod fieri, interventu alterius corporis, verosimile est. Ut itaque summum frigus per se non insit aquæ, sed fortassis terræ, ut quibusdam placuit, inprimis Bernhardino Telefio, qui calorem & frigus

frigus duo Elementa statuit, quorum ille cœlo, & corporibus cœlestibus, competit, hoc terræ, quæ duo mutuo inter se concursu, actione & reactione, consanciant nobis corpora naturalia. Ne quid nunc dicam de qualitatibus ipsis, in se consideratis, quarum natura omnis in relatione ad nostros sensus subsistit, & in modo aliquo materiæ, unde nulla probatio desumi potest ad quaternarium Elementorum numerum, constituendum. Si enim illæ Qualitates nec simpliciter primæ sunt, si multæ aliæ sunt Qualitates, quæ æque primæ possunt saluari, (nam ideo hæ primæ dicuntur, quoniam primo insunt Elementis,) nullâ ratione ex iis probari potest quaternarius numerus Elementorum, sine manifesta petitione principii. Ubi negavero quaternarium Elementorum, negavi etiam primas illas qualitates, quatenus primas; ubi has negavero, simul negabo quaternarium Elementorum. Eandem firmitatem habent reliqua illa argumenta, ab Honorato Fabri adducta, sc. ex illarum primarum, qualitarum conjugatione, vel combinatione. His enim negatis eo ordine, quo statuuntur, frustra sumus solliciti de earum conjugatione vel combinatione. Neque triplex ille corporum status quaternarium nobis probabit. Sunt, inquit Honoratus Fabri, duo status oppositi, tertius medius; oppositi, sunt spirabilis & durus, medius vero liquidus. Spirabilis inest aëri, durus terræ, liquidus aquæ. En tria Elementa! Ut autem hæc inter se uniantur, communi ac primæva fibula indigent, quam facit ignem. Ergo jam per illum sic demonstrata habemus 4. Elementa; cum tamen illi responderi possit, non esse nobis opus statibus illis ad quaternarium Elementorum demonstrandum. Quæ enim dura sunt, sunt dura per se, quæ liquida, liquida, neque est illorum oppositio hic in examen vocanda. Spirabilitas aëri plane accidit, nec ad corporum compositionem quicquam facit, quibus aër vel in superficie hæret, poros pervadit, corpori per partes adhærens, non autem commistus. Quod autem igne fibulatore illi tres status opus habeant, neque id satis apparet, cum, ad diversas partes conglutinandas, sufficere humor possit, vel aqua. Ignis autem, quem aliqui ne substantiam quidem esse volunt, nulla manifesta ratione dici potest ingredi in substantiam corporis, ut qui corpora potius destruat, si vehemens sit, nisi in quantum motu suo movere primum particulas diversarum partiū potest, usque dum intra se recedant & comprimantur, atque ita uniantur, quam unionem ignis, ut instrumentum parare potest, non ut Elementum. Præterea multa sunt corpora, quæ mediante frigore miscentur, nec fibulatore igne indigent.

Hæc, uti dixi, omnia problemata sunt, & in utramque partem disputari possunt, in quibus cuivis liberam sententiam relinquendam esse existimo, ut qui una hypothefi non plus proficiet, quam altera, modo id sciverimus, principia esse diversa & contraria, quorum mistio nobis corpus aliquod constituat. Illa enim necessario supponenda sunt, si mistionem in natura admittamus. Eam autem esse, sensus nostri nos convincunt, & severa illa ignis anatomie. Illa elementa naturæ sunt sicca & humida; Non facile enim mistio institui potest, nisi habeamus corpora ejus naturæ. Sicca sunt discontinua; humida partes habet continuas & contiguas, quæ quasi glutine

tine quodam colligant particulas discontinuas sicci, iisque sibi associatis massam unam conficiunt, quemadmodum e. g. videre est in gypso pulverisato, cui aqua affusa in lapidis soliditatem partes adunat.

7 In hujus mistionis natura bene cognoscenda pars magna, imo unica, Physices sita est, huic explorandæ omnis impendenda opera est. Nam, quantum illius scimus, tantum etiam de natura scimus. Quid si Peripateticorum scholam consulimus, Deus bone! quantæ hic sunt tricæ, quam varii, sed inanes, conceptus de alteratione & commutatione elementorum? quanta hic est qualitatum primarum, ut vocant, & quam sollicitè quæsitæ distributio & proportio? quæ cum ad unguem omnia perdidiceris, nihil doctior meliorque, in cognoscenda rerum natura, evades. Cum Aristotelici omne negotium in qualitatibus suis ponrent, veteres tamen ante Aristotelem Philosophi rectius sensere. Statuebant illi primas aliquas substantias simplices, liquidas omnes, alias magis, alias minus, pro naturali partium adhæione. Ex portionibus simplicium substantiarum, aliarum cum aliis copulatione, mutuoque complexu, fabricabantur semina specierum compositarum, quæ, suscepto paulatim incremento, perficiuntur. In subsidium suæ mistionis demonstrandæ vocarunt etiam particularum figuras, quæ omnia arguunt, oculatiores illos fuisse, quam Aristotelicos. De mistione, secundum Aristotelem & antiquos, vid. Beringardum *Circ. Pisano 15. P. 3.* ubi prolixè admodum, & allatis exemplis, doctrinam eorum explicat, inprimis è Chymicorum operationibus. Chymia enim vera mistionis addiscendæ schola est, sive resolvamus corpora in sua principia, sive commistione & conjunctione diversorum corporum, nova quædam producta efficiamus, quæ quanquam species nolint appellare Physici, sunt tamen ab ipsis non magnopere distinctæ, cum videamus, naturam eodem modo procedere, ut nos procedimus in artificialibus productis, in quibus tamen omnia naturalia sunt, quoniam agentia ad patientia applicantur, eorumque operationes mutux soli naturæ relinquuntur. In eo vero natura artem superat, quod perfectiori & lentiori modo agat, quem si imitari arte, possemus, eadem ratione, eodem gradu, miscere corpora possemus.

8 Mistio illa corporum fieri variis rationibus potest. Fieri enim mixtio potest vel respectu corporum mixtorum, vel ratione modi, quo miscentur. Respectu corporum mixtorum, mistio distingui duplici via potest, scilicet in eam, quæ fit per conjugationem, vel quæ fit per proportionem. Per conjugationem intelligitur certa mixtura quorundam principiorum talium, quæ iterum triplici ratione variat, (1) ratione numeri, ut cum unum corpus componitur duobus, aliud tribus, aliud 4. aliud 5. principiis; (2) ratione speciei, ubi quanquam sit conjunctio ejusdem numeri, non sit tamen ejusdem speciei; (3) cum differunt inter se, & ratione numeri, & ratione speciei. Solis his mistionibus, absque concursu imaginariæ cujusdam formæ, produci possunt varia illa corpora naturalis mundi, cum semel natura præparatas habet varias illas materias, quibus mixturæ illæ fiunt. (2) Mixtura principiorum etiam proportionem variare potest, seu diversis quantitibus diversorum principiorum, vel par-

partium, inter se mixtarum. E. g. si quantitas unius se habeat, ut quinque ad decem, alterius, ut quinque ad quindecim, & iterum alterius, ut quinque ad viginti, &c. vel si in uno sit proportio quinque ad sex, in secundo sex ad 7. in tertio 7. ad 8. per quas proportionem mixtura innumerabiliter variari potest.

Ratione modi conjunctionis omnia corpora misceri possunt, vel per mediationem, vel per contactum. Omnis contactus, sive compositorum, sive Atomorum, non alia ratione fieri potest, quam qua respondet illarum figuris, cujus tres modos concipere possumus, (1) per contactum in puncto, ut cum duæ particulae globulares, vel alio modo gibbosæ, sibi occurrunt, (2) si per contactum in plano, ut in conjunctione triangularium, vel quadrangulorum laterum particularum; (3) per contactum in concavo, ut quando particula admittitur in concavo, vel in foramine, particulae alterius. Primus modus vocari potest oppositio, secundus applicatio, tertius receptio, vel intrusio, qui ultimus modus exprimit nobis mixturam per mediationem. His generalibus quibusdam notionibus Mathematicis concipi ratio mixturae potest: in quibus tamen ita acquiescere non possumus, ut jam interiorem missionis naturam recte percipiamus. Nam latitant in principiis & corporibus ipsis occulta quædam consensiones & dissensiones, quibus fit, ut aliqua misceantur, aliqua misceri repugnent, quæ humano ingenio explorari non possunt, sola autem experientia disci.

Qui unum Elementum statuunt, rationem missionis non intelligere videntur, aut si illud unum videtur, revera habet in se partes heterogeneas & diversas, ad missionem aptas. Quidam è veteribus aquam statuebant Elementum commune omnium, quam doctrinam reassumere Joh. Bapt. Helmontius, Henr. de Rochaz, ac alii nonnulli. Helmontius ad experimenta provocat, quo falli tamen ipsum certum est. Quod enim ostendit, salicem omne suum incrementum ex aqua habuisse, falsum ego puto. Aquæ enim, quæ ad rigandum adhibebatur, immixtæ erant particulae heterogeneæ, ab aqua diversæ, quæ non minus, quam aqua, salici aliquid contulerunt.

Quod ceteras illas de Elementis controversias attinet, quas nulla dies componet; de iis præcipue legi velim J. Bapt. du Hamel *de consensu veteris & novæ Philosophiæ*, Berirgardum *part. 2. & 3. Circ. Pij.* & Honoratum fabri loco *superius citato*, qui, seposita scabritie illa Scholastica, & illa terminorum stribligine, elegantius, secundum Aristotelis & veterum Philosophorum mentem, philosophantur, eorumque rationes & momenta inter se componunt. Casp. Contareni, Cardinalis cetera doctissimi, *Libri V. de Elementis, & eorum missionibus*, Peripateticis & Platonis principiis potissimum indulgent, sed parum habent, quod sapiat interiorem aliquam *αρχήν*. Prodierunt Leide A. 1633. in 12. Sperlingiani, vel Sennertiani, quaternarium quidem Elementorum numerum retinent, sed diversa tamen ab Aristotele in nonnullis sentiunt. Eorum de Elementis doctrinam Henr. Schævius scripto peculiariter, adhuc *ἀντιδότης*, impugnavit. Exstat & Corn. Drebbelii *de Elementis liber*, in Lingu. Germ. quoque conversus, Magistri rerum naturalium & artificialium insignis, quique multis magni Arcani Philosophici possessor fuit habitus. In eo multa arcana
Tom. II. (Uu) innuit

innuit rarissima, quæ ex Elementis possint confieri, mirabilesque in natura effectus habeant. Multa habet de natura ventorum, pluviarum, aliorumque meteororum, inprimis autem laudat Quintam suam æris Essentiam, miræ, in resocillandis ægris, & respirationibus sub mari sublevandis, efficaciam. Descriptionem ejus quandam vid. in Monconisii *Itinerario*, P. II. p. 33. ubi, uti & p. 40. plura de Drebbelio, ejusque genero, D. Kauffero, omnium Arcanorum Soceri, post mortem illius reliquorum (longe enim plura cum ipso expirarunt,) possessore, leguntur.

CAP. XIV.

DE LUCE.

- §. I. *Lux in Principiorum & Elementorum naturalium numerum à Franc. Patritio, aliisque, relata. 2. Controversia, an lux sit substantia, vel accidens, adductis partibus utriusque Autoribus & argumentis, prolixè ventilatur. Autor substantiam credentibus favet, & J. Bapt. Hamelii simul de pabulo solis sententiam rejicit. 3. Pergitur in astruenda, contra Cartesium, Is. Vossium, aliosque, lucis & radiorum solarium substantialitate, diluendūque illorum objectionibus. Obiter quedam de vermiculo Acari adduntur. 4. Lucis Natura impervestigabilis. Nihil tamen inest divini. Male prætexitur Irradiationibus, Curationibus, Prædictionibus, aliisque Actionibus & Prestigiis superstitiosis aut Magicis. 5. Inquisitio in causas Luminis lapidis Bononiensis, lignorum putridorum, carnis agnina, aliorumque corporum in tenebris lucentium. Thome Bartholini Lib. de Luce Animalium commendatur. 6. Causa visus acutioris Noctuarum, hominum quorundam, aliorumque animalium, noctu videntium. 7. Adamas Regis Angliæ mirabiliter lucens & scintillans.*

Postquam de Elementis generatim egimus, veniamus nunc ad corpora illa, quæ Elementa vulgo habentur. Et in eorum ordine primum merito ponimus LUCEM, qua nihil est in tota natura admirabilius, & quo magis sensibus nostris patet, eo magis natura ejus obscura est. Quidam, sequuti doctrinam Mosaicam, lucem illam primigeniam, quam Deus condidisse primo dicitur, vel ut quintum aliquod Ens, quatuor Elementis superadditum, atque ea in ordinem redigens & miscens, habent, vel inter ipsa Elementa referunt. Ac fuere inter Philosophos veteres ejusdem aliqui sententiæ, quam omni conatu resuscitare laborat Franc. Patritius in *Nova de universis Philosophia*, quo in libro, ut ipse titulus innuit, per lucem & lumina ad primam causam ascendere laborat. Idem quoque pro principio præcipuo agnoscit Auctor ille, qui scripsit *Enchiridion Physicæ restructuræ*. Joh. Amosus Comenius quoque inter principia sua recenset. Quorum sententiæ eundem non omnino refragabor, ut quæ satis est verisimilis, & autoritate etiam sacrarum literarum fundata.

M ulta

Multa tamen passim adferuntur dubia, & integris libris agitantur, de natura lucis, an sc. illa substantiis, an accidentibus, accensenda; quod ultimum si verum esset, non recte inter principia referretur. Si omnia ea argumenta, quæ ab utraque parte referuntur, recensere velimus, non exigui certe laboris res esset; sunt enim & numero multa, & subtilia. Aristoteles inter qualitates refert, & Cartesius è recentioribus Philosophis, nullam vult esse ejus distinctam naturam, nisi quod solo motu fiat, ideoque, secundum illum, inter accidentia numeranda est. Illi enim lux est motus, quo corpora luminosa materiam subtilem quaqua-versum, secundum lineas rectas, à se propellunt, quo conatu globulos secundi elementis circumjacentes premunt, è quibus inferiores in superiores impingunt, ac ultimi demum, qui corporis lucidi superficiem incumbunt, materiam subtilem, omnia spatia inter partes aquæ, aëris, terræ, replentem, propellunt. Alii contra substantiam esse volunt lucem, inter quos è Recentioribus nominandus Kenelmus Digbæus, qui, *Tract. I. de natura Corporum* c. 6. 7. prolixè de hoc argumento agit, lucemque ignem rarefactum esse, imò generari, corrumpi, & in pulverem præcipitari posse, asserit. Quod non credo. Potuerunt enim alia corpuscula adventitia isto igne illuc attrahi & calcinari. Præcipuum ejus argumentum est ejus cum igne convenientia. Controversiam hanc vastissimo libro in utramque partem exsecutus est Franc. Maria Grimaldus in *Physico-Mathesi de lumine, coloribus & iride*, Bononiæ A. 1665. in 4. excusa. Ubi lib. 1. asseruntur experimenta & rationes pro substantialitate luminis, lib. 2. dissolvuntur argumenta in primo adducta, & probabiliter sustineri posse docetur sententia Peripatetica de accidentalitate luminis. Pro substantialitate luminis præcipua sunt argumenta; quod reflectatur, quod fieri non possit, si non corpus esset, quod radii solares concentrari in ardentissimum ignem possint. Ut sunt in Gallia artifices, qui specula parare possunt, quibus solis, etiam hyberni, radii ita per refractiones multiplicari possint, ut ignem pariant, qui metalla & lapides in momento liquare possit, cujus rei testis est du Hamel, lib. de *Affect.* c. XI. Quod certe fieri sine corporeitate radiorum nequit. Idem procedere etiam in radiis, è calente furno speculo ustorio exceptis, testatur Honoratus Fabri. Qui in contraria sententia sunt, ut potissimum argumenta afferunt, pro accidentalitate luminis, quod, si lumen corpus sit, impossibile sit, ut mittatur per poros compactorum corporum, quale vitrum est, ut momento temporis diffundatur; sic etiam eventurum, ut venti diffarent corpuscula illa lucida, ut sol non sufficeret infinitorum illorum corpusculorum expulsionem: Impossibile esse, ut per unum aliquod punctum possint transmitti tam distincti & varii variorum corporum colores, quod præ ceteris urget H. Vossius, substantialitatis luminis Impugnator. Nam inter illum, Pet. Petitem, & Joh. Brunium integris libris illæ controversiæ agitatae sunt. Sed tamen eorum argumenta non sunt ejus certitudinis, ut alteram illam sententiam plane evertant, quanquam, ut verum fatear, turbare possint non nihil. J. Bapt. Hamelius, præstantissimus sane Philosophus, & qui omnium Auctorum recentiorum sententias bene inter se contulit, postquam in *Astronomia sua Physica*,

illam de accidentalitate luminis sententiam secutus erat, in *libro de Affectionibus c. XI*, ita immutat sententiam, ut substantiale quoddam effluvium, cum perpetua motione conjunctum, existimet. In *libro de Astron. Physica* mediam secutum opinionem se dicit, quæ inter substantiam & motionem est, sed illa nihil aliud est, quam qualitas, atque adeo merum accidens. In posterioribus autem cogitationibus substantiam esse lumen agnovit, quod sua mole donetur, quod cum dispendio atque imminutione corporis lucidi fluat, quod omnes corporum affectiones subeat, & iisdem legibus ac cetera corporum moveatur, quod ejusdem cum igne originis sit. In quo quidem recte illi sentire existimo, sed, quod existimet, lucem, cum dispendio atque imminutione corporis lucidi, fluere, id probari mihi non potest. Nihili enim mihi videtur ista contra substantialitatem luminis objectio, quod impossibile sit, corpus lucidum indefinenter corpora lucida spargere, absque sua consumptione, cum ista actio evibrationis radiorum, in Sole præcipue, semper perpetua sit & constans, atque intra certum ambitum finiatur, extra quem corpuscula illa lucida non divagentur; ideoque continua est illa radiorum expulsiō; qui eadem via, qua expelluntur, recipi possunt, ut nihil tandem de substantia Solis pereat. Quare mirum mihi visum fuit, potuisse in illam sententiam incidere virum doctissimum, ut aliquo pabulo Solem indigere credat, quo resciceretur ignis deperditus, in eo sequens Stoicorum sententiam. Putat ille, non ex terra solum, sed ex planetariis etiam corporibus egredi pingues quosdam halitus, quos in ignis sui pabulum attrahat Sol, unde macularum ortum in Sole esse existimat, quod mihi certe contra ordinem naturæ factum videretur, qui nequiquam credere possum, aliquod vicinorum illorum corporum, & quidem crassiores fæces, in Solis globum posse recidere. Neque certe illo figmento opus est, cum sibi possit constare per se lux, per eosdem canales revertens, quibus emittebatur. Est enim Sol quasi fomes & receptaculum omnis lucis Systematis hujus Planetarii, in quo vivimus, & quemadmodum è mari procedunt fluvii & vapores, qui in pluvias resolvuntur, iterumque ad mare tendunt, eodem modo à Solis corpore emittitur lux, & intra illud iterum recipitur. Nihil itaque obstaculi est ab hac objectione.

B Cum Cartesius lucis naturam in sola motuum pulsione consistere dicit, certe non ita expedita res est, ut quidem Ant. Grandis existimat, qui neminem è Philosophis, tam veteribus, quam recentioribus, melius lucis naturam, quam Cartesium, explicuisse contendit. Nam quanquam dici illa & animo fingi possunt, tamen, si quis urgeat motum ipsum, & rationem motus, non pauca inveniet dubia, quibus, quomodo extricare se possit, non video. Si enim corpus lucidum pellit globulos circumstantes, quæritur, quomodo pulsio ista fieri possit, aut quomodo sola ista pulsio lucem nobis facere possit, absque emanatione substantiæ alicujus. Fieri id modo quodam representativo, ut in speculis fieri solet, nihil est dicere, cum quæri amplius possit, quomodo representatio illa corporis lucidi concipi possit, absque communicatione substantialis effluvi. Igitur non est adeo perspicuum Cartesianum illud de luce

luce dogma. Reliqua dubia contra substantialitatem lucis allata, non sunt istius firmitatis, ut illi quidem patant. Quod enim ajunt, radios ventis debere diffari, si essent corpora; Resp. vel deficere sensum nostri visus in eo, vel obstarē pulsionem illam radiorum continuam, quanquam illa non sit adeo fortis, ut variato medio resistere possit. Hinc videmus, radios, per vapores & crassiores aërem cadentes, infringi, prohibente transitu illū rectum crassitudine materiæ, unde parallaxes oriuntur. Videmus id quoque in vitro, reflecti radios, ut tandem in centrum concurrant, qui per aërem paralleli vissent, ex quo substantialitas radiorum, ut puto, satis demonstrari potest. Venti enim, qui in infima aëris regione plerumque verfantur, non possunt inhibere vim tantæ pulsionis, quæ ultra hanc atmosphæram in Sole potentissima est, ex quo æqualiter omni ex parte propellantur radii. Quanquam tamen neque dicere nos possumus, annon in ea regione, in qua venti dominantur, inflectatur ille radiorum cursus rectus, quos projicere in alios locos venti non possunt, cum æqualis sit lucis circumfusio, & sicubi radii alicubi intercepti sunt, illi ne pelli loco possint, obstat universalis illa & constans pulso. Quod, per vitrum radii transire possint, non est argumentum eorum accidentalitatis. Nullum enim est vitrum tam compactum, ut poros non habeat, quicquid etiam neget Vossius; licet illi crassiori aëre forte non sint penetrabiles, luci tamen non obsistent. Imo experimento demonstratum est, etiam liquores aliquos transudare vitrum posse, ut aliquo in loco observat Borrichius. Quod in instanti moveantur radii, non est quoque ad argumenta accidentalitatis referendum; non enim puto, sensum visus adæquatam esse motionis lucidæ mensuram, cui quanquam in instanti moveri videatur, tamen falli ille potest, & in ipsa illa celeritate tamen successiva aliqua ratio movendi concipi. Atque id colligi potest à corporibus lucidis, non iusta distantia à visu nostro remotis; ab iis enim radii evibrati tandem deficiunt, usque dum corpus ipsum lucidum in nebulosam aliquam substantiam converti videatur. Ex eo itaque, quod terminum hujus motus videamus, colligere licet, non esse motum pure simultaneum, sed successivum. Quod enim per gradus distinctæ lucis visioni eripitur, per gradus motum fuisse concipi potest. Ut itaque graduale illud lucis incrementum & decrementum istam motus successionem satis exprimat. Solum illud Vossii argumentum subtile est, & magnæ difficultatis, cum ait, impossibile esse, ut corpora lucida, è vastis corporibus, spatio magno interjecto, effluentia, in uno aliquo puncto Mathematico cameræ obscuræ, vel oculi nostri, subsistere possint. Cui resp. ideo substantiam lucis omnium esse mirabilissimam, quæ ad naturam spiritalem proxime accedere videtur, unde adductæ gentes divinitatis characterem in illa quæaverunt, & omnium sagacissimæ Heliolatram pro cultu religioso habuere, quæ certe inter omnes minime absurde sunt, & vix aliam viam, sibi relicta, sequi potuerunt. vid. Joh. Franc. Grandis *Dissertatio elegans de divinis nominibus soli attributis*. Cum itaque, post spiritalem substantiam, nihil sit in natura excellentius luce, nemo mirari debet, eam in tam arctum locum compingi posse, quod certissimum summæ subtilitatis argumentum est.

Quod si sensus nostros hic in iudicium ducimus, certe succumbere illi tantæ subtilitati videntur, qui in minimis vermiculis tam mirabilem structuram, adeoque perfectam & concinnam, videre per specillum possunt, cum non v. deant, extra ejus adminiculum. Si quis *Acari* vermiculum consideret, punctum nudo oculo videbit, & motum ægre deprehendet; at per specillum mirificam videbit variorum membrorum structuram, adeo elegantem & concinnam, ut mirari quis satis non possit, cumque antea punctum tantum videret, nunc videt partes tot extra partes. Quod si itaque, in corpore tam exili ea tamen varietas & distinctio est, ac minima hujus corpusculi pars tamen substantia, mirum profecto non est, in uno aliquo puncto lucido (quod ego tamen non Mathematicam dixerim) posse tot corporum colores contineri. Qui per pulsionem & motionem naturam lucis exponunt, illi profecto habebunt, quod agant, si ad hypotheses suas phenomenon hoc explicare debeant; quæ enim confusio uno in puncto eriretur, si sola pulsio propagare lucem, & cum luce colores, deberet?

- 4 Atque hæc quidem de Luce, velut in tenebris palpitantes, philosophamur. Ultra humanum ingenium est ejus vera solidaque demonstratio. Metiri quidem radios ars nos docet, & ex eorum combinatione, vel refractione, mirabilia phaenomena producere, quæ omnia certa sunt & satis explorata, ac Mathematicorum regulis definiuntur. At, in natura lucis exploranda, vel omnes Argi & Lyncei cæci sunt. Non possum tamen illorum sententiæ accedere, qui divini aliquid luci omnino subesse existimant, atque hinc operationes suas, quas fieri per irradiationem ajunt, salvant. Ita sunt, qui credunt, radios stellarum certam quasi figi arte posse in certis metallis & lapidibus, qui item irradiatione sua medeantur morbis, & vim illam stellarum, quæ in luce consistit, suo ministerio in homines transfundant. Hinc infinita sunt figmenta Talismanicarum Imaginum, Amuletorum, Periaptorum, hinc tot virtutes tribuuntur gemmis nonnullis, in quibus nihil nisi superstitionem deprehendere possumus, quantumcunque conatu defendat hanc doctrinam Joh. Marcus Marci, in gratiam Paracelsi & Helmontii. Eidem principio superstruuntur tot artes curiosæ & prædictiones nonnullarum rerum. Sunt, qui in crystalis, speculis, unguibus, ostendunt imagines certas, vel personarum, vel certarum rerum aut actionum, quales præstigias nonnulli audent excusare, & naturam lucis diviniorem & præsciam eventuum, ac consciam, omnium eorum, quæ aguntur, effectricem, prætexere, quos facile nos sibi sapere patimur. Nobis securior & certior sapientiæ via placet.

- 5 Pertinet doctrina quoque hæc de Luce variorum corporum. Sunt enim in natura corpora quædam, quæ apta nata sunt per se lucere, præcipue in tenebris, e. g. *Lapis Bononionsis*, qui Soli expositus ad tempus aliquod ita lumine imbuitur, ut in tenebris luceat, de quo videantur *Acta Soc. Anglicæ* p. 375. & 362. ubi & de aliis corporibus lucidis examina instituuntur. De Lapide, qui *Oculus Mundi* dicitur, & prout magis vel minus aqua imbuitur, transparens fit, simulac vero humor evaporat, priori calori restituitur, experimenta, ratione variationis ponderum, varia vid. in *Hist. Soc.*

Soc. Regia p. 230. Edit. Angl. De vermiculis lucentibus in ostreis agitur in *Art. Angl. p. 203.* De Muscis lucentibus in Jamaica *ib. p. 706.* In iisdem *p. 611.* multa de ligno, de piscibus lucentibus, uti & *p. 581.* ubi demonstratur, lumen istis demi posse ab exhausto aëre. Scil. in vase vitreo, cui aër subtrahi potest, lignum putridum, subducto aëre, non lucet, aëre iterum admissso lucet. Causam hujus si quis indagare velit, mire certe vexabit ingenium. Quod Lapidem Bononiensem attinet, is à Sole, vel igne, lucem illam accipit, ut vel ex eo appareat, aliquid substantiæ inesse lumini, neque solo motu rem expediri. Habet enim lapis Bononiensis forte talem superficiei texturam, ut diu servet lucem, sed in quo res ista proprie consistat, nemo fortassis accurate determinabit. Quod ligna putrida, squamæque piscium, luceant, id adscribunt Cartesiani itidem partibus celeri & intestino motu agitantis. Id enim fieri ajunt in putredine, quæ fermentationem novam præsupponit. Fermentatio vero nulla, absque aliquo calore est, magis vel minus sensibili, unde lucem sequi posse verosimile sit. Carnis aginæ, in tenebris lucentis, causa non satis indagari potest, quamquam illa ansam dederit THOMÆ BARTHOLINO, ut integrum librum de luce animalium conscriberet, satis curiosum & doctum. Plurima enim illic habet singularia, lucis animalium exempla, sed, in causis ejus indagandis, nec per illum, nec per alios, multum profecimus. Additus illi libro est Conr. Gesneri rarissimus quondam libellus de *varia & admirandis herbis lunariis & rebus noctu lucentibus.*

Hinc est, quod aliqua etiam animalia noctu vident, & homines nonnulli noctu in mediis tenebris distincte legere possint characteres scriptos, ob lucem aliquam oculis insitam. Et ii quidem ita videre videntur, quod sc. luce oculorum suorum illustrent simul, & medium, & objectum, ad certam quandam distantiam. Quoniam enim visio fit, non solum per receptionem radiorum objecti lucidi & colorati, sed & per emissionem radiorum, ex oculis evibratorum, verosimile est, quibusdam hominibus & animalibus validiores esse radiorum evibrationes, quam sunt corporum lucidorum vel coloratorum, ut ex eo fieri possit, illos in tenebris nonnunquam videre, cum ex fomno experrectis collecti vapores moveri derepente incipiunt, quod & in quodam, cum febri maligna laboraret, factum fuisse notat Boylius. Animalia, quæ noctu vident, ut noctuæ, validam habent ex oculis evibrationem, unde fit, ut de die minus vident, quoniam solis lux turbat radios oculorum, quemadmodum majus lumen obfuscet minus.

De corporibus lucidis, per artem factis, quæ idem præstant, quod lapis Bononiensis, infra pluribus agendi locus erit. De Adamante singulari, qui nunc penes Magnæ Britanniæ Regem est, multa adfert, ratione lucis ejus, singularia experimenta Robertus Boyle in *lib. de coloribus.* E quibus illud memorabile est, quod duro corpore, ut tegula aut ferrei styli acie, aut digitis ipsis, arctius pressus radiet, & scintillas emittat, igni admotus, aut accensæ candelæ, tenuem, sed debilem admodum & momentaneam, lucem spargat. Quod exemplum illustrat illam noctuarum visionem debiliorem de die, fortiorem de nocte. Idem Adamas, affrictus panno, fere ut

ut lignum putridum lucebat, at terreno aut duro corpori, cum motu celeri & reciproco, affricus, vegetiorem multo lucem vibrabat, quam etiam aquæ immerfus diu retinuit.

CAP. XV. DE COLORIBUS,

§. I. *Colores propago lucis. Distinguuntur in Reales & Emphaticos. Reales certo quodam sensu dari, contra Cartesianos, ostenduntur. 2. Aristotelici ab Elementorum mixtione, & Chymici à sulphure suo, colores omnes derivantes, refutantur. Scriptores de coloribus, Franc. Maria Grimaldus, Is. Newtonus, Rob. Boyleus. 3. Ratio albedinis, nivis exemplo illustrata. Censura de Goffr. Vogtii Diss. contra nivis albedinem. 4. Ratio nigredinis & Calorum medicorum.*

DE COLORIBUS hoc loco agere malui, quoniam lucis propago sunt, quam alio quodam minus conveniente. Vulgo ad titulum Qualitatum sensibilibum referunt etiam colores; sed rectius, me iudice, ad lucem illi referentur, quanquam alii ipsam lucem ad qualitates sensibiles referant. Colores vulgo distinguuntur in *Reales & Emphaticos*, quam distinctionem aliqui exhibent, inprimis Cartesiani, qui nullos putant esse Reales colores, rei sc. insitos, sed omnes habent Emphaticos, sc. qui formantur tantum in superficiebus corporum per refractionem radiorum lucidorum, eorumque in superficie modificationem. Ita nullum putant inesse corpori colorem, sed lucis appulsu tantum apparere. Quod quanquam negari non possit, existimo tamen, distinctionem illam non esse rejiciendam, ut exprimamus colorum gradus, quos in corporibus observamus. Nam certe negari nequit, inesse quibusdam corporibus peculiarem illam & perpetuam superficiæ dispositionem pro hoc vel illo colore, qui ad distinctionem alterius, qui vel adventitius est, aut momentaneus, aut facile separabilis, realis dici potest. Ita e. g. aurum fustum perpetuo, quamdiu in statu illo manet, flavum colorem habet, per spiritum salis in minimas particulas solum nigrorubicundum colorem obtinet, sed igni iterum subjectum fusorio pristinum colorem recuperat. Unde apparet, colorem illum perpetuo esse auro naturalem atque realem. Emphatici vero colores illi possunt appellari, qui non perpetuo insunt rei, sed ex certo posito & motu varias formantur radiorum in superficie corporum reflexiones & refractiones, ut in collis columbarum & anatum fit, aliisque corporibus naturalibus. Illud interim certum verumque manet, colores omnes formari pro ratione dispositionis superficialium, ita, ut quædam corpora vix unquam mutant speciem coloris, quamvis subinde gradus admittant, ut in pannis e. g. rubris apparet, aliisque tinctis, quædam omnes colores pro diversa vel visus, vel lucis, applicatione, recipiant, quod in prismate potissimum videre est.

Peripatetici, cum colorum naturam nobis demonstrari petimus, ad Elementa sua nos ablegant. Ex eorum sc. mistionibus putant illi varietatem colorum oriri. Sed Apollo nobis ex iis crit, & Phyllida solus habebit, qui modum nobis monstrare poterit, quomodo ista Elementorum mistio gignere nobis varietatem colorum possit. Chymici quoque nonnulli indistincte sulphuri suo originem & naturam colorum adscribunt, non felicius sane, quam Peripatetici. Satis enim habebunt, quod agant, si explicatius proponere sententiam suam jubebuntur. Nam imaginario aliquo conceptu non patiuntur se absolvi, qui accurate in rerum causas inquirunt. Ne quid enim dicam de incertitudine ipsorum trium principiorum, de qua prolixè egit in *Chymista suo sceptico* Boyleus, vellem aliquis rationem doceat, quomodo omnes colores ex principio sulphuris, vel oleaginositatis, oriri possunt, cum & cetera duo principia non sint sine colore, aut certe colorem habere possint. Id quidem concedi potest, quosdam colores esse cum quibusdam rebus connexos, ut ex eo facile induci possimus, quo credamus, eas esse causas talium colorum, cum sint potius subiecta. Ita sulphurea & oleosa in rubrum colorem facile abeunt, imo omnia olea chymica, vi ignis expressa, rubent, aut, si non rubent ab initio, tractu temporis rubescere incipiunt. Omnis diuturna quoque digestio rubrum solet colorem inducere, quod non à sulphure, aut oleaginoso principio, per se evenit, sed ab agitatione partium per ignem, qui in illo figere aliquas sui particulas videtur, & colore isto flavo vel subrubro tingere, ut videmus in oleis ac spiritu etiam vini, qui per magnam ignis violentiam pelluntur, fortius aliquod & rubicundius Empyreuma induci, seu hoc fiat à partibus spirituosius vehementius agitatis per ignem, seu à fæcibus forti illo ignis pulsu simul subvectis, & adustione quadam spiritus subtiliores insipientibus, cum contra, quæ leni igne solent evaporari, Chrysellinum plane & album colorem soleant acquirere. Videmus spiritus varios mistos, & olea, per se nullius coloris, ex mistione certum aliquem colorem in momento acquirere, ut hinc pateat, non soli sulphuri adscribendam esse tincturam corporum, quanquam pati nos possimus, ut vel Elementis, vel propriis Chymicis, aliquid in hac parte imputetur, quod tamen inter causas colorum veras adæquatas poni non potest, quorum primi natales à luce, ejusque varia reflectione, repetendi sunt. Quæ in re forte prodesse possunt, quæ Franc. Maria Grimaldus, in *sua Physico-Mathesi de coloribus* habet. Longe vero subtiliora sunt, quæ Is. Newtonius, Medicus Anglus, non ita pridem circa colorum phænomena observavit, qui singularum rationem accuratam, è principiis Opticis, deducere laboravit, cujus tentamina referuntur in *Actis Soc. Angl. novissimis*. De cetero, quæ ad colorum doctrinam pertinent, tam in abstracto, quam in concreto, toto libro de *Coloribus* diligenter explicuit ROBERTUS BOYLEUS, in quo de coloribus, non tam de naturalibus, corporalibusque principiis, quam de artificialibus, & ex mistura certorum liqvorum comparatis, magna industria agit. Quæ compendio complexus est Hamelius *lib. de Affectionibus c. 12. & 13.* Initia quidem tantum Historiæ de coloribus naturalis Boyleus exhibuit, sed plura tamen docuit, quam qui vastos de eo argumento libros scripserunt, omnibusque aliis est accuratior.

Qvod album colorem attinet, oritur ille ex continuitate corporis diaphani interrupta. Sic aqua in spumam agitur, vitrum crystallinum, - ignis vi calefactum, & aqua restinctum, tot fissuris solvitur, ut candidum appareat, vitrum confusum in partes minutissimas candidum apparet. Unde ratio albedinis patet; alba enim quæ sunt, innumeris particulis constant, quæ cum sint pellucidæ, tamen, ob figuram aut exiguitatem, lumen, seu quædam specula, regerunt. Duo sc. Boylio iudice, sunt, quæ corpori albedinem conciliant, primum, ut parvas habeat & innumeras superficies, quæ sic lucem excipiant, ut illam, velut totidem specula, reflectant, adeo ut, nec refractione, nec umbrarum permissione, ut in aliis coloribus fit, lux ipsa diluatur; alterum est, ut lex pene tota, quæ in corpus incidit, reflectatur, nulla intus subeat, aut intra poros coerceretur; sic enim alba corpora confusam velut lucis imaginem exhibent. Exemplum primi modi manifestum in nive videmus. Illæ, quæ prius erant, guttulæ aquæ diaphanæ, in summa ista tenuitate congelascunt, & sunt per se singula nivium fragmenta perspicua, sed compactæ & turbatæ inter se, ob varis minimorum figuras speculares, candidæ apparent, cum lux in singulis superficieculis terminatur & reflectitur. Hanc ob causam Gotofr. Voigtius, in *Dissert. de nivis albedine*, nivem albam esse negat, quod non sit realis in illa color, sed emphaticus, qui tamen eo ostendit, se interiorum colorum naturam non satis habere exploratam.

4 Ex natura albedinis patet & ratio nigredinis. Nam, si alba corpora partes sic habent aptatas, ut incidentes radios magna copia extrorsum regerant, nigra vel pauciores reflectent, vel multo plures intra cœcos meatus recondent, aut propter partium asperitatem, in qua Democritus rationem nigredinis ponebat, radii, repetitis intra partes corporis reflexionibus, fracti, & variis umbris diluti, ita languescunt, ut visus organo nullum motum imprimant. Quæcunque certe nigredinis causa sit, id manifeste observare possumus, nullos vel paucissimos à nigro corpore radios reflecti. Nam in crepusculo corpora nigra conclavis alicujus plane non videmus, alba autem videmus, quoniam lucem, etiam tenuem, reflectunt. Eam ob causam dici potest, nigrum colorem proprie non videri, nisi per accidens, quoniam radios nullos spargit, per quos fit visio. De ceteris coloribus, eorumque generatione, hic fusius non disseremus, quoniam vulgares etiam libelli ad nauseam talia inculcant. Qui accuratius de iis judicare velit, pictorum tabernas adeat, ac ex iis colorum missiones discat. Omnes enim ab albedine, nigredini permixta, oriuntur, quanquam & inde submisiones aliquæ sint, quæ varios possunt sine nomine colores producere.

CAP. XVI. DE IGNE.

§. I. *Ignis à Luce densitate tantum differt.* 2. *Ignem corpus esse, contra Cartesium, Dav. Gorlaeum & Is. Vossium, inter accidentia referentes, docetur, veterumque & recentiorum consensus allegatur.* Rob. Boylei Tr. MS. de Igne eo

consumptus. 3. Ignis Sublunaris ficticius. Ignis subterranei. Ignis potentiales. Incendia spontanea. Arcana Incendiariorum investiganda. 4. Job. Mayow de essentia Ignis Nitro-aërea, ejusque per missionem cum particulis sulphureis propagatione, opinio proponitur & confirmatur.

PRæmissa de Luce doctrina, ad IGNEM venio, quem inter Elementa numerari pene coquis ipsis notum est, licet ex horum classe Hier. Cardanus, Clem. Timplerus, Franc. Patritius, Adr. Heerebordus, Lamb. Danaeus, Casp. Bartholinus, Henr. Nollius, Dav. Gorlaeus, Ath. Kircherus, Joach. Jungius, Thom. Willilius, aliique Philosophi, illum ejiciant. A luce differre non videtur, nisi densitate aliqua, ut sit luce quasi solidius quoddam corpus, & quasi sustentaculum aliquod & fomes lucis. Qui lucem corpus esse statuunt, necessario etiam statuere debent, ignem esse corpus. Eam enim ob causam lucem inter corpora referunt, quod habeant ignem rarefactum. Qui Cabalæ aliquam auctoritatem agnoscunt, non fortassis, quod pueri in faba, reperisse se credere possint, si observaverint, apud Hebræos lucem & ignem eadem voce esse. Lux enim illis אֵשׁ, Ignis אֵשׁ vocatur. In altero punctum illud distinctivum quasi ventri vocis immersum est, in altero vocis superius apponitur, quo innui possit, illic materialem magis esse ignem, in altero magis abstractum.

Cartesianis, quoniam lux nihil nisi motus est, ignis quoque nihil aliud, quam motus est, atque ideo non inter substantias, sed inter accidentia, refertur. Hæc sententia jam ante Cartesium Davidi Gorlaeo, in *Exerc. Philosoph.* defensa fuit, qui, *Exerc. 17. Sect. 3.* multis argumentis probare illud laborat. Cartesii quidem argumenta non sunt alia, quod sc. præter motum, nihil in igne concipi possit. Nam, cum particulæ alicujus corporis varie agitantur, & mutuo atteruntur, tactui nostro propter discontinuationem dolor accidit. In ligno, aliisque cremabilibus, propagato & continuato motu, qui in scintillam per affricctionem validam introductus est, exturbantur humida, atteruntur reliqua ad cineres usque ad calcem, qui ad talem motum sunt inhabiles. Similiter in aliis corporibus motum talem aliquem excitari posse ajunt, quem ignem vocant. Hinc calorem etiam ab igne non distinguunt. Illum in animalibus non nisi à pulsu cordis derivant. Ignis culinaris ex siliçe per motum excitatur, & propagatur in materiam habilem, ita ut in pinguibus ac humidis flamma ac lux in vapore tali accendatur. Ita scil. illi de igne philosophantur, quos ego sensu suo abundare facile patior, modo non existiment, se ita sententiam suam demonstrare, ut ab illa abire piaculum sit. Ego quidem malim insistere veteri sententiæ, & inter corpora referre ignem, ex quorum classe solus ille motus eum non emovebit. Neque enim statim inferendum est, cum nos nihil præter motum videamus, non subesse aliud quoddam hujus motus subjectum. Vetuli Philosophi omnes ignem inter corpora retulerunt, cumque primum elementum fecerunt. Pythagoras, ab igne primum factum esse mundum, censebat. Empedocles in factione mundi di-

cebat, primum secretum fuisse ætherem, deinde ignem, post terram, solem ex igne, reliqua circa terram, quæ sunt condensata, coisse ex reliquis. Plato igni peculiarem etiam figuram adscribit, ut omnibus elementis. Bernhardinus Telecius, inter recentiores, adco ignem corpus esse vult, ut inter duo elementa ignem cum frigore ponat. Propendere etiam in hanc sententiam videtur sagacissimus naturæ indagator, Robertus Boyleus, *qui Experimentis quibusdam novis* ostendit, posse partes ignis & flammæ reddi stabiles ponderabilesque. Vidit ille & observavit corpora aliqua pondere aucta fuisse, quibus nihil præter torturam ignis accesserat. Unde probabiliter colligi potest, aliquam accessionem ex ipso igne corporibus factam fuisse, nisi quis dicere velit, compactiora corpora beneficio ignis reddita per propiorem partium ad se accessionem, & eam ob causam ponderosiora facta. Ut videmus corpus interdum gravius fieri posse se ipso, exemplo punicis, qui integer levior est, quam in pulverem contritus. Vid. super hac controversia de accidentalitate vel substantialitate ignis M. Vossius *in libro de natura & proprietate lucis*, c. 2. qui inter accidentia refert, & adversus illum Pet. Petitus, qui in contraria est sententia. Argumenta utrinque subtilissima adferuntur. Vellem superesset *Tractatus* Rob. Boylei *de igne*, qui igne consumtus est in incendio Londinensi. Is fortassis multa nos docere posset, quæ aliis in mentem non venissent.

3

Ignis sublunaris Peripateticorum figmentum est, cujus si aliquis locus assignandus est, ut ceterorum elementorum, circa solem, vel in sole potius ipso, quærendus est, quanquam & subterranea habeamus æstuaria, & integra ignita maria, ut in incendiis montium sæpe videmus, de quibus infra pluribus agemus. De variis ignis operationibus multa dici possunt, in quibus ingenii solertiam passim exercent Philosophi naturales, sed nobis illa non omnia possunt excuti. Præ ceteris commendo hic Honoratum Fabri *lib. 2. Tract. 5.* ubi propositionibus doctis, & Mathematica methode concinnatis, ignis operationes explicat, & inprimis, quæ ad corpoream ignis naturam demonstrandam pertinent, sollicitè conquisivit. De ignibus potentialibus, quos vocant, multa sunt subtilissima, tum ab aliis inventa, tum multa supersunt ab aliis inveniendæ, de quibus, & damno & commodo hominum, multa extundi possunt. Opportuum est hic monere, fuisse aliquem apud Anglos, qui duo siccæ corpora, sed pulverisata, ita miscere potuerit, ut, quo puncto temporis ipse vellet, in flammam manifestam erumperent. Ita enim proportionem Corporum illorum temperare novebat. Quare non est impossibile, oriri sæpe posse incendia ex causis occultis, nobisque incognitis, nulla nostra culpa, quorum aliqua proferuntur exempla ab Autore aliquo Gallo, qui super incendio quodam, quod in Galliis contigit, Disquisitionem edidit; cujus Summa recensetur in novissimis *Ephemeridibus*. Verisimile est, doctrinam hanc multum illustrari posse, si quis omnia Incendiariorum arcana penetrare posset. Sunt enim homines, qui naturæ beneficia in infames sæpe usus convertunt, abominabiles quidem, & supplicii digni, quorum tamen periculo possit augeri res Physica, si ab Inquisitoribus eorum sufficiens adhibeatur diligentia. Ita Athan. Kircherus, *in lib.*

de

de peste, fatetur, se, inquisitioni veneficorum præfectum, magna didicisse sceleratæ hujus artis arcana, nunquam à se in lucem edenda, sed quæ tamen sibi magno in rerum naturalium cognitione subsidio fuerint.

De ratione, qua ignis propagetur, singularis est sententia JOHANNIS MAYOW, 4 Angli, J. U. & Med. Doct. Is, ut essentiam ignis constituit in spiritu nitro-aëreo, ita etiam, propagationem flammæ ejus beneficio fieri, ait. Spiritus nitro-aëreus illi summum est & subtilissimum in natura, quod præcipue sedem suam habet in corpore solari. Illic particulæ nitro-aëreæ, motu velocissimo exagitatae, corpus solare igneumque chaos illi constituunt, hinc illas particulas summe volatiles superiori aëris regioni incumbere ait, ibidemque, pro diverso earum statu, distincta, seu ignis, seu frigoris, elementa constituere. In lumine vero solari rem haud multo secus habere se existimat, ac in illius radiis, ope speculi ustorii collectis. His particulis nitro-aëreis ubi obviant particulæ sulphuræ, accensio fit, ideoque, ad ignem sublunarem conflandum, particularum sulphurearum & nitro-aërearum affluxum perpetuum esse debere, contendit, atque id pabulum vocat ignis. In ignibus autem celestibus rem aliter se habere putat; illos enim motus suos, semel institutos, sine particularum sulphurearum ope, in æternum continuare, unde & ignis, in speculo ustorio collectus, sine sulphurearum consortio ipsi esse creditur. Ququam ego existimem, etiam ex aëre, illas posse particulis nitro-aëris copulari. Hinc facile propagationem ignis demonstrat; nam particulæ nitro-aëreæ sulphuræque, in motu igneo constitutæ, quamplurimas alias, atque istæ insuper alias ejusdem molis eadem velocitate, exagitant. Hæ particulæ accensæ, ut motus suos augeant, corpus aliud aliud, in motu constitutum, fociant, quod earum motum promovet & intendit. Scilicet particulæ sulphuræ, ab igne in partes minutissimas divisæ, in particulas nitro-aëreas, particulis aëris insitas, impingunt, easque in spatia ea impellunt, in quibus materia subtilis motu velocissimo circumgyratur. Particulæ autem nitro-aëreæ sulphuræque intra sphaerulas, quæ à materia ea circumrotata describuntur, impulsæ, ab eadem protinus impelluntur, motuque suo aucto foras protruduntur. Hæc, ut verum fatear, subtilissime sunt excogitata ab illo, quorum veritas pulvere pyrio amplius posset demonstrari. Hic enim particulæ sulphuræ particulis nitosis immediate, & per minima, mistæ sunt, ideoque subitanea ejus est deflagratio. Cui si humidi aliquid miscueris, ob partes discontinuatas, lentior erit deflagratio, cum strepitus aliqua continuatione. In reliquis corporibus, in quibus rariores sunt particulæ sulphuræ, aut heterogeneis multis permixtæ, lentius erit incendium. Hinc ligna viridia difficulter incenduntur, arida vero subito flammam concipiunt & deflagrant, quoniam vicinior illic est particularum sulphurearum & nitrosarum positus, nec cum heterogeneis iis multum luctandum.

CAP. XVII. DE FRIGORE.

§. 1. *Calor & Frigus ad omnes naturæ operationes concurrunt. 2. Frigus non solum ut qualitas & privatio, ex mente Aristotelis, Cardani & Carreſii, est considerandum, sed etiam ut positivum aliquid. 3. Joh. Mayow frigus à particularum Nitro-ærearum motu largiviori, J. Bapt. Hamelius & Seb. Wirsingius à Spiritibus frigorificis, derivant. Experimentum de congelatione Boyleianum. Congelatio per pulveres certos artificialis. Vera causa Frigoris sunt corpuscula salina. 4. Thom. Hobbesii sententia, frigoris & congelationis causam ventis tribuens, refutatur, liberque Rob. Boylei de Frigore commendatur. 5. Frigoris effectus varii, præsertim aquæ attenuatio. Censura de J. Am. Comenii Lib. de Frigore. Frigus & Glacies arte possunt produci. Insecta, hirundines, ciconia, imo & homines nonnulli, post diuturnam congelationem, reviviscunt. J. Nic. Pecblini Lib. bujus argumenti commendatur.*

Contrarium calori FRIGUS est, & secundas ab illo partes merito sibi vindicat, utpote, quorum ministerio utitur, in omnibus pene operationibus suis, natura. Quare non sine causa Magnus Baco Verulamius frigus & calorem, vocat dextram & sinistram naturæ, neque omnino absurdus est Bernhardinus Telesius, qui calorem & frigus duo ponit in natura principia activa, de quorum pugna inter se & victoria nascantur corpora, & plurima naturæ phænomena; quæ enim ex illis pars palmam obtinuerit, alteram partem sibi subjugat, atque ita, vel corpus aliquod constituit, vel aliud quoddam naturæ phenomenon.

2 Eorum, quæ ad frigoris naturam pertinent demonstrandam, subtilissima plane & recondita ratio est. Potest autem varie considerari frigus, primo quatenus qualitas aliqua est, tum meram relationem denotat, & ratione sensus nostri determinatur. Prout enim tactus noster incurrit in corpora, quorum minima vel non moventur, vel tardius moventur, quam particulæ nostri corporis, è diversitate illa motus judicamus, rem esse frigidam, quæ tamen per se nihil aliud agit, quam quod ex lege motus agere debet. Ideoque frigus, quatenus qualitas est, Ens est mere respectivum. Considerari potest secundo frigus, ut privatio caloris, & tum nihil aliud denotat, quam absentiam istius motus minimorum in aliquo corpore, qui inest corpori, quod calidum vocamus. Sunt nonnulli, qui omne frigus habeant pro sola privatione, ut sit nihil aliud, quam caloris absentia, quæ etiam sententia Hier. Cardanus est, qui putat, solo caloris discessu corpora refrigerare, non minus ac aer redditur obscurus, solo corpore luminoso abeunte. Aristoteles inter qualitates suas hæret, cumque definitionem illam rogamus, illam audimus, quod sit qualitas, quæ congreget homogenea & heterogenea; quæ definitione quid dicere velit, obscurum admodum est. Ille enim congregationis actus, ut vocat, quomodo frigori adscribi potest? Quod si qualitas est sola, quæ actio ejus erit in congregatione homogeneorum & heterogeneorum.

neorum? Cartesium si audimus, is nobis ex materia subtili sua subveniet, quasi ex insidiis quibusdam, vel ut *Θεός ἀπὸ μηχανῆς*. Is enim statuit subtilis materiae, sive aetheris, partes majusculas, & validioris motus opifices, calorem procreare, minusculas & debiliores frigus efficere, ut per illum frigus nil aliud sit, quam insensibilium partium, vel quies, vel tardior motus. Ideoque & illi non nisi privationem frigus esse videmus. Verior est illorum sententia, qui positivum aliquid intercedere in frigore existimant, ita, ut, praeter absentiam motus, accedat novum aliquid, vel novae quaedam particulae, quarum missione tam mirabiles mutationes fieri videmus. Quis enim existimet, sola privatione pluvias in nives & grandines mutari, aquam in glaciem, nisi nova aliqua causa accedat, vera & realis? Quam sunt varii & admirabiles frigoris effectus, quomodo rumpuntur vasa metallica, si sola motus cessatio sufficeret ad frigus determinandum? Est itaque frigus, varia consideratione, aut qualitas, sive Ens respectivum, aut privatio, aut positivum aliquid.

Joh. Mayow, cujus superiori capite mentionem fecimus, ut de natura caloris subtiliter admodum, ita & de natura frigoris, disserit. Spiritus enim ejus nitro-aëreus, è solari corpore recedens, motu paulo remissiori commovetur in media aëris regione, cum à sole remotissimus est prope polos, verosimiliter à motu circumgyrationis prorsus cessat, & tum alterum illud frigoris elementum (ita vocat, pene Telestio in eo *ἐμψύχως*) constituit. Hic ait hospitari particulas nitro-aëreas copia satis ampla, quae congelationem vaporum & guttularum pluviarum efficiant. Hae particulae aëreae, illic ob frigus impraegnatae & graviore factae, valde rigidae evadunt, ut jam, non instar telorum erectae, sed rotatim, moveri incipiant. Hae particulae cum descendunt, probabile est, eas non recta deorsum, sed oblique versus polos deferri, cum continuus vaporum ascensus in regione meridionali, ob calorem ibi intensum, aërisque rarefactionem, rectum descensum impediat, à polis autem eas oblique revertentes versus meridiem iter tenere, usque dum ad terram deveniant. Unde rationem ait dari posse, cur ventus septentrionalis maxime siccus frigidusque sit, in quantum sc. aërem, particulis nitro-aëreis gravidum, secum rapit; quoniam tamen & experientia notum sit, non septentrionalem tantum ventum, sed & contrarios, frigus inducere, quod ex posito regionum determinandum est. Nam quibus ad Austrum surgunt montes altissimi, nivibus tecti, iis Austri frigora inducit. Atque hanc aëris continuum esse circulationem, Mayowius putat, ut particulae aëreae spiritu nitro-aëreo aëmate in altum tollantur, ibidemque eodem denuo impraegnatae, inde ad inferiora revertantur. Quicquid jam sit de hac sententia, seu spiritum illum nitro-aëreum statuamus, sive non, illud manifestum est, deportari per aërem corpuscula, quorum intervntu congelatio fit, & frigus oritur, idque positivum illud est, quod in frigore reperi diximus. Neque absurdum est, cum J. Bapt. Hamelio statuere spiritus aliquos frigorificos. Non enim existimandum est, illic tantum esse spiritus, ubi calor est: nam & frigida corpuscula aequè celeriter moveri posse, vel paulo etiam tardius, nihil vetat, sive per se illa moveantur, sive ventorum, aut materiae subtilis vehiculo.

Video etiam Seb. Wirdigium, in suo *de spiritibus* libello, frigus quoque inter spiritus referre, quo referri meliori jure potest, quam tenebræ. Talia corpuscula revera ad frigefactionem requiri, ostendit luculento experimento Boyleus. Is enim, aërem folle ventilans, nullam mutationem sensit in thermoscopio, simul ac vero nivem & glaciem orificio apposuit, statim, ubi afflavit thermoscopium, aër in illo fuit congelatus vel condensatus. Imo ipsa artificialis congelatio id ostendit, & arcanum illud Ducis Mantuæ, qui pulverem habet, certo modo præparatum, qui possit aquam media æstate vertere in glaciem. Cujus naturæ forte is quoque pulvis fuerit, cujus mentionem facio in *Epistola de Scypho vitreo rupto*, qui aquam in tam solidam substantiam convertere potuit, ut crystalli inde & gemmæ potuerint efformari, genuinis non multum dissimiles. Id quidem difficulter dici potest, quoniam ipsam historiam satis veram putem, quippe quam ex ore Boylei ipse habeo. Causa itaque frigoris & congelationis est corpus aliquod novum, & principium aliquod salinum, quod per minima miscetur aliis corporibus, liquidis præcipue, quæ minima illa corpuscula facile intra sinus suos recipiunt; tum liquidæ partes cujusvis misti, vel humidi, quæ congelare itidem possunt, ita ut in nonnullis locis ligna quoque ipsa congelare soleant, imo lapides rumpi.

- 6 Apparet itaque ex eo, quam inepta sit & absurda sententia Thomæ Hobbesii, qui, in *libro de corpore, cap. 28. art. 6.* omnem rationem frigoris & congelationis ponit in motu aëris directo, quem ventum vocat, à Sole productum, primum sub ipsa solis sphaera & linea, & hinc propagatum ad utrosque polos. Quam rem ut demonstret, schema aliquod ob oculos pingit, quomodo sc. per Solem moveatur aër, aëris motus, seu ventus, moveat deinde aquam, usque dum sub locis polo vicinis in grumos quosdam condensetur, atque ita congelatur. Quæ certe sententia, utut ad speciem ingeniosa videatur, tamen falsissima est, & in ipsius effectus demonstratione plane inexplicabilis. Ne quid enim dicam, quam non sit illud satis certum, omnem ventum à Sole fieri, veritati plane repugnat, ad frigus & congelationem ventum requiri, ut causam, quoniam concomitans interdum esse possit, ut putent, Hobbesium fallacia causæ hic sibi imposuisse. Exemplum, quod affert de sufflatione forti ex ore compresso, illam frigus efficere, cum halitus ex ore aperto sit calidus, nihil probat. Qualis enim aër externus est, qui semper frigidior est intra fauces concluso, talis ille sentitur pulsus à flatu oris exeunte. Effet vero calidus ille flatus, si aër esset calidus, ut observare in hypocaustis & balneis possumus, ubi aër ore compresso protrusus non infrigidatur, sed magis calefacit. Jam vero explicet nobis Hobbesius, quomodo venti à Sole producantur; certe non possunt aliter, quam per calorem produci, & eo in loco, ubi producerentur, oporteret esse intensissimum frigus, quod tamen est illis in locis, ubi motus istos oportet decrefcere, ut longius propagatos. Ergo debet aut aliud quid accedere ex isto loco, quo appellant, quod congelandi potentia illos imbuat. Miserum quoque est responsum ad instantiam illam de artificiali congelatione, ubi dicit, ventum aliquem exire nive & confusis salibus, qui

qvi transfret vitrum vel metallum, & quidem insensibiliter. Quæ certe manifesto sunt falsa, ut vel uno hoc experimento refutari possit tota ejus doctrina. Reclamat etiam experientia. Longe penetrantius frigus est aëre tranquillo, quam turbulento & ventis commoto, imo congelascunt aquæ in ipsis penetralibus domus, in ipsis vasis vitreis, etiam hermetice sigillatis, quo ne tenuissimus quidem ventus potest accedere. Non immerito itaque sagacissimus Rob. Boyleus exagitat illam Hobbesii sententiam in *Appendice libri istius*, quem *de frigore* conscripsit, Londini A. 1665. in 8vo Anglice editi, & adeo accurati, ut parum addi possit videatur. Multa, & plus quam ducenta experimenta instituit circa varios liqvores, quorum summa capita referuntur in *Actis Soc. Angl. Edit. Lips. Latina p. 6. § 35.*

Frigoris effectus varii sunt, aliqua corpora condensat, aliqua attenuat, in aliqua nullam plane efficaciam habet, quod accidere oportet, ob singularem corpusculorum dispositionem. Aër condensatur, aqua attenuatur & distenditur, ut ex eo patet, quod valida etiam vasa lapidea & metallica rumpantur, si aqua iis infusa congeletur. Imo notandum est, bombardas majores rumpi posse, si aqua, illis infusa, in glaciem mutetur. Ex quo apparet, particulis, aquam subeuntibus, Elaterem inesse. Hinc etiam est, quod aqua glaciata levior sit aqua non congelata. Ceterum omnia illa nimis proluxa sunt, quam ut hic possint recenseri. Vid. Boyleus, &, qvi in compendium, cum traxit, du Hamel in *libr. de affect.* Scripsit & JOH. AMOS COMENIUS *librum de frigore*, de quo operose hic nolumus disserere; non enim est istius *αγγίστας*, quam habet liber Boylei. Habetur in *Actis Societatis Angl. p. 195.* experimentum novum, ostendens, quomodo in momento notabilis frigoris gradus possit produci, sine usu nivis, glaciæ, grandinis, venti, aut nitri, idque quovis anni tempore. Paratur id materia quadam ex sale Ammoniaco extracta. Eorund. *Act. p. 313.* adferuntur quædam remedia contra frigus. Ubi mihi recordatio in mentem incidit cujusdam Artificis, qui jactabat, se corpora humana, vel contra Novæ-Zemblæ frigora munire velle. De glaciæ artificiali multa reperiuntur curiosa in *Experimentis Florentinis*, à cap. 34. ad 42. quorum aliqua recensentur in *Actis Angl. Societ.* recentioribus, nondum in Latinam linguam conversis, p. 1020. De corporibus insectorum illud memorabile est, illa non interire per frigus, sed ad auram tepidiorem reviviscere, quod & de hirundinibus & ciconiis menioræ produnt. Sunt, qui historiis quibusdam, quas à fide dignis hominibus acceperunt, inducti, existiment, similia in hominibus aliquibus facta fuisse, qui non per horas, sed per dies aliquam multos, &, si recte memini, menses, aqua suffocati & congelati, iterum in vitam revocati fuerint. De quibus Exemplis vid. clarissimi Collegæ D. J. Nicol. Pechlini, *liber de Aëris atque Alimentis defectu.* Refert quoque Beckerus, sub finem *Disputationis de frigore*, anno 1618. Nobilem Matronam Wenzelikiam, Trestii in Moravia Dominam, famulum, quarto post congelationem die repertum, ad vitam hoc modo revocasse. Primum corpus gelidæ aquæ imposuit, usque dum glaciæ è corpore evocata, corporique obducta fuit, postea in locum calidum transportavit, orique infudit calidum aromatibus conditum juscu-

lum, ut ita respirare tandem coeperit, & ad vitam redire. Nescio, an fide digna sit historia, nam, nec unde habeat, refert Autor, neque satis circumstantias alias examinat. Credo illum ex Comenio *de frigore cepisse*.

CAP. XVIII. DE AERE.

S. I. *Aër Diogeni Apolloniata Deus, & rerum omnium materia, Rob. Hookio, aliisque modernis, Tinctura tantum aliquas particularum Terraquearum. Distinctio horum inter Aërem sive Atmosphaeram & Aetherem, admitti potest, modo utrumque corpus esse concedant. Vacuum, absolute tale, arte produci posse negatur. 2. Unde varia aëris constitutio, salubris praecipue & insalubris? 3. De Condensatione & Rarefactione aëris Bernh. Varenii & Rob. Boylei observationes. 4. Thermometra, ad inquirendam istam, inventa, vel à Corn. Drebbelio, vel à Rob. Fluddio. Varia horum species recensentur. Fluddius omnem suam in istis fundat Philosophiam. 5. Aër gravis est, etiam in loco naturali, non minus, quam aqua. Falsum est, Elementa in loco proprio non gravare. Cur aqua non gravet in fundo maris? 6. Modi aëris gravitatem explorandi, Baroscopia ab Evang. Torricellio inventa. Variæ illorum species ac Phenomena. If. Vossii Aeroscopium, & Ott. Gverickii Viranculum, Baroscopia inclusus (qui, an Comeram praxiderit, dubitatur,) ventos & tempestates praesagiverunt. Quod etiam herba Chinesis Chifung, facere perhibetur. 7. Consilium de Aeromantia ista, per experimenta crebra, ad aliquam perducenda certitudinem. Laudantur Principis cujusdam Germani Tempestatum Ephemerides. 8. Nautarum, Russicorum, Metallicorum, praesagia tempestatum. Talia Ant. Mizaldus in Aeromantia colligit. 9. Hygrocopia humiditatis siccitatisque aëris praesaga. Variæ illorum species. Cur idem praesent cornu cervina in Aula Taurinensi?*

I AD AEREM accedimus, cui aliqui plus, quam Elemento, aliqui minus, quam Elemento, tribuunt, aliqui ne quidem inter species corporum locum relinquunt. E veteribus Diogenes Apolloniates aërem Deum fecit, si Ciceroni lib. 1. *de natura Deorum* credimus. Augustinus, lib. 8. *de C. D. c.* 2. vult, illum aërem agnovisse pro materia omnium rerum, & compotem divinae rationis. Theodoretus quoque & Eusebius ajunt, illum statuisse densum aërem & rarecentem mundos gignere. Sic autem ajunt fecisse mundos, aut factos putavisse, universo motu huc atque illuc, & rarefacto, & condensato, ubi coincidebat, quod densum erat, fecisse constellationem, & sic reliqua secundum eandem rationem levissimâ ordine sursum sumto fecisse Solem. Quæ coincidunt pene cum Cartesii dogmatibus, cujus varii vortices videntur ad ejus imitationem confecti. Aliqui ne quidem inter certas species nume-

numerare voluerunt aërem, estque inter illos etiam Rob. Hookius, qui in *Micrographia sua* statuit, aërem nihil esse aliud, quam tincturam & solutionem quendam particularum, ex terra & aqua prodeuntium, quæ in æthere exsolvuntur, & continentur moventur, fere ut parum salis aut pigmenti multum aquæ inficit. Atque, ut hoc pigmenti arte potest separari, sic aër ab æthere secernitur, atque ita, secundum ejus sententiam, aër nihil aliud esset, quam particulae aqueo-terreæ diffusæ, quarum sustentaculum esset æther. Quæ tamen sententia vera esse non videtur. Nam hyemis tempore particulae istæ, maximam partem aqueæ, in aquam concreverunt; liquida enim particulae, aliis junctæ, primum in guttas, hinc in glaciem, verterentur. Accedit, quod continuatatem hujus corporis, & quendam fluxum ad mensuram revocare possumus, quod fieri non posset, si corpus esset non continuum, vel discontiguum. Qui aërem non habent, nisi pro effluviis aqueo-terreis, illi, atmospheræ nomine contenti, quicquid reliquum est, ætheris nomine complectuntur. A qua sententia nec Boyleum alienum esse video, qui, fumum intra vas vitreum cogens, exhausto prius aëre, subsidere fumum observavit instar aquæ undulantis, quique admotum igne in Cylindrum se erexit, iterum recidentem igne substracto. Alii ætherem ab aëre differre nolunt, nisi ratione puritatis, cum quibus nos non multum litigabimus, modo nobis concedant, esse aliquod corpus crassius, aliquod rarius, quod globum hunc terræ quicumque ambit, seu jam specie distincta sint illa corpora, seu gradu tantum differant. Nam plane vacuum esse, non facile asserendum, neque ullis instrumentis id ita potest demonstrari, ut nullus dubitationi locus sit relictus. Vitro certe aërem excludi posse, experientia nos docet, an æther vero excludi possit, vel alia quædam materia subtilis, dici non potest, cum videamus, aliqua in illis spatiis fieri, quæ non possunt concipi fieri in vacuo, quanquam aliqua, quæ aërem videntur propius tangere, abesse possint. Ita aëris exhaustio extinxit lumen in corporibus lucentibus, de quo videntur Experimenta Boylei in *Actis Societ. Regiæ p. 474. Edit. Lips.* Ceterum, quod absolute vacuum dici possit, nec aëre, nec æthere, plenum, dari non potest, nisi forte velimus illud agnoscere in lacrymis vitreis, seu vitro stillatio (*Springgläsern*) quarum accuratiorem examinationem instituere passim Autores Anglici, Merettus in *notis super Anton. Nerum de Arte vitriaria*, præcipue vero Hookius in *Micrographia sua*, & quibus collegit, suis Observationibus additis, Collega noster clarissimus, D. Sam. Reyherus in *libro suo de Aëre*.

Ex heterogeneorum particularum mixtura oritur varia aëris constitutio, hinc ille vel salubris est, vel noxius, vel gravior, vel levior, vel falsior, vel nitrosior, vel sulphureus magis, prout illa loca, quibus imminet, se habent. Unde & corpora, cum aërem spirantia, variis mutationibus sunt subiecta, prout sc. ille ratione loci, accessus & recessus solis, mutatur. Hinc observat Baco Verulamius, in *Histor. vita & moris*, eos, qui in montanis habitant, quoniam aërem spirant puriorem, vivaciores esse iis, qui in vallibus habitant, aut in locis paludosis.

Aër rarefieri & condensari potest. Cum enim spongiosus sit, habeatque vacua spatia, ut per compressionem demonstrari potest, potest aliquando minus, aliquando

majus spatium occupare. Condensatur vel per frigus, vel per compressionem violentam. De condensatione per frigus superiori cap. egimus. Condensationis per compressionem exemplum habemus in sclopeto pneumatico, in quo aër, referente Bernh. Varenio, *Geograph. general. lib. 12. c. 19.* adeo condensari potest, ut sexagesimam tantum partem prioris spatii occupet. Rarefactio aëris fit vel per calorem, vel per certas aliquas machinas. Si Varenio credimus, dilatari potest aër, ut spatium occupet septuagies majus, quam antea, quanquam Boyleus, *lib. de vi Elastica aëris, Experim. 36.* affirmet, se ad dimidium tantum istius gradus pervenire potuisse, cujus fides explorator est, quam omnium aliorum, quia in aëris gravitate, vel levitate exploranda multum temporis consumit, & ad eam subtilitatem rem redegit, ut mensuram proportionis instituire potuerit, secundum quam aër, vel condensetur, vel rarefiat.

Ad hanc rarefactionem vel condensationem aëris inquirendam, inventa sunt singularia quaedam instrumenta, quæ *Thermometra* appellantur, quorum inventionem aliqui CORN. DREBBELIO, Batavo, magne in Physicis & Mathematicis Artifici, aliqui ROBERTO FLUDDIO, tribuunt, qui sane illorum inventor videri vult, & in iis quasi omnem Philosophiam suam fundat. Nam in singulis paginis pene apud illum occurrunt eorum imagines, commode incommode adductæ. Is in potentia condensante & rarefaciente, Septentrionali vel Australi, ut loquitur, causam omnium naturalium operationum collocat, atque hoc velut instrumentum habuit rarefactionis & condensationis demonstrandæ, imo totam quasi sphaeram, cum omnibus suis circulis, in hoc instrumento ob oculos positam esse voluit. Sed, ut multa in illo Autore Enthusiasmum potius, quam demonstrationes, sapiunt, ita & in hoc ignoscendum illi est, si genio suo paulo liberius indulserit. Thermometrorum variae sunt species. Simplicissima sunt, quibus Fluddius utitur, & ruditer distincta. Subtiliores modos Recentiores invenerunt, & ex iis Boyleus, cujus descriptionem communicavit nobiscum J. Bapt. du Hamel *de corporum affectionibus lib. 1. c. 4. n. 14.* Nam in vulgaribus illis Thermoscopiis multus erroris locus relictus est. Simplicia thermometra constituunt phialæ vitreæ, quarum extremitas aquæ immersa est, in quibus externus aër, aquæ incumbens, alterationes suas aëri interno communicare potest. Prout enim aër externus, vel gravior sit, vel levior, & per consequens, vel rarior, vel densior, ita aquam sibi subjectam pellit, atque hæc iterum aërem inclusum aquæ. Alia thermoscopia sunt utrinque clausa, in quæ externus aër non tantum impressionis habet, quanquam aliqui existiment, certiora in iis sumi posse caloris & frigoris documenta, quæ non ita accurate observari possint in iis thermometris, quorum extremitas vasi aqua pleno immersa est. In iis enim aër externus, pondere suo gravans aquam, sibi subjectam, pondere suo turbat subtiliora caloris & frigoris indicia, ad quæ cognoscenda aër, intra vitreos canales inclusus, sufficere possit, cum frigoris & caloris externi tanta vis sit, quæ penetrare statim vitrum possit, ut exigua ista aëris portio eodem modo afficiatur, quo exterior aër, quanquam ipse in
lua

sua substantia penetrare vitrum non possit. Materia enim subtilis, aëris quasi vehiculum, istarum alterationum & motuum propagatrix quædam est, cui nihil pene claudi potest. De Thermoscopiis illis refert Monconsius, in suo *Itinerario*; Robert. Boyleum integrum Tractatum scripsisse, sed quem ego hæctenus non inveni, nec in Indicibus librorum, ab eo conscriptorum, consignatum memini. Eset sane operæ pretium, si quis talem in se laborem suscipere velit, quem Boyle nemo posset melius in se suscipere. Utur enim multum vulgo confidant Physici in istis instrumentis, non pauca tamen urgent eas demonstrationes dubia, in quæ ulterius inquirendum esset. Habentur passim aliqua apud Boyleum, in ejus scriptis de vi aëris *Elastica*, & in *Aëtis Soc. Angl.* Hamelius, lib. 1. de affection. corpor. c. 4. ex Boylei scriptis collegit, quæ ad hanc doctrinam pertinent, adjectis simul iconibus. Legatur & Sam. Reyheri *Diff. de aëre*, cap. 2. ubi de aliquot eorum speciebus agit. Vid. porro J. Chr. Sturmii in *Collegio suo Curioso*, Tentamine 9. & in *Auctario ad illud Tentamen* Franciscus Lana quoque in *Prodrogo all' Arte Magistra*, c. 7. & 8. ubi novas aliquas thermoscopii inventiones habet.

Aër vulgo levis habetur, sed is gravis est, & æque gravat corpora sibi subjecta, ac aqua. Qui enim statuunt, elementa in suo loco non gravare, falluntur. Et in toto, & per partes, elementa gravant. De Aqua vulgo creditur, non gravare illam corpora, sibi subjecta, vel potius corpora in aqua versantia, ut si quis Urinator, in fundo maris stans, non observat aquam superincumbentem sibi esse gravem, quamquam moles aquarum à capite, seu ad superficiem aquæ, extans longe superet pondere ipsum corpus. Hinc solent ad illud confugere: *Elementa non gravare in locis propriis, in aliis vero non naturalibus gravare*; quod falsum est. Nam, si vastum aliquod vas sit aqua plenum, in illius fundo homo jacentis non gravabitur, nec tamen est aqua in loco proprio, si quis vero in utre, vel vase, portaverit aquam, satis sentiet ejus pondus. Causa vero, quod in fundo maris non gravet aqua, est partium fluentium continuïtas. Ille enim, sibi junctæ, & se mutuo sustententes, quasi fornix faciunt, & pondus illud intra se quasi reflectunt, quod satis sentiretur, si locus in aqua dari posset aqua vacuus, vas forte aliquod, cui per foramen aliquod immitteretur aqua. Eodem modo res se habet cum aëre; nam & ille gravis est, & quasdam gravitatis suæ vices habet, ut levior alio tempore sit, alio gravior.

Ista gravitas aëris variis modis exploratur. Aliqui per lances explorant, ut vesicas suillas, nunc inflatas, & aëre multo confertas, nunc flaccidas, ad bilancem examinent. Excogitatum quoque singulare quoddam instrumentum, quod *Baroscopium* vocant, cujus inventio prima tribuitur EVANGELISTÆ TORRICELLIO, Magni Ducis Hetruriæ Mathematico, qui singularem de eo invento *Epistolam* divulgavit. Hinc ad alios quoque dimanavit idem inventum, & à multis tentatum est, cujus historiam accurate describit Sturmii in *Colleg. Curioso*, in *Auctario tertii Tentaminis*. Solet in hoc Baroscopio, pro aqua argentum vivum adhiberi. Illud orificio, quod apertum est, infunditur, & hinc inversum vitrum vasculo, quod argento vivo im-

pletum est, immergitur, clauso prius orificio, ne aër ingrediatur, dum immergitur. Solent aliqui tubum vitreum, non vasculo alicui immergere, sed ab altera parte incurvatum ita liberum relinquere, quomodo Hookius, in *Micrographia sua*, Baroscopium suum efformavit, addito quodam indice, qui gradus levitatis & gravitatis ostendat, pondere aliquo ductus. Schematismum ejus Baroscopii, qui Hookium non habet, videat apud Reyherum in *Traict. de aère c. 11.* vid. quoque Sturmii in *Collegio curioso Tentam. 3.* ubi plures habet Baroscopiorum Schematismos. Observatum est in Baroscopio, quanto altius illud in aërem evchitur, conscensis altissimis montibus turribusque, tanto magis deprimi Mercurium intra tubulum, & contra tanto altius ascendere, quanto id profundiori loco constitutum est, item, cum serenior aër est, & purgator, depressiorem esse, cum pluviosus, aut nubilus, & tempestates minatur, altius evchii in tubulum Mercurium. Hujus Baroscopii beneficio aliqui tempestates præcognosci posse existimant, & Is. Vossius *lib. de motu marium, c. 29. Aëroscopium* construere docet, quod à nemine, ut inquit, hactenus observatum est. Certe idem hydrargyri fistulas illius impleri inuit, ut ex copateat, à Baroscopio illud non esse diversum. Observasse is se dicit, quando procella, vel ventus, in mari oritur, deprimi altitudinem hydrargyri, idque exacte ad mensuram ingruentis tempestatis, ventis vero à tellure venientibus ascendere denuo observavit. Hoc instrumentum tantæ utilitatis esse existimat, ut nesciat, an ullum magis idoneum ad prævidendas tempestates possit excogitari. Vossius certe, ut à plurimis accepi, vatem quandam ventorum se gessit, ac aliquoties à nautis consultus non fessellit. Tale aliquod Baroscopii genus invenisse dicitur OTTO GVERIKIUS, Consul Magdeb. qui in vitro, in quo humor absconditus erat, *virunculum* aliquem formavit, tempestatum significatorem, quem etiam cometam inde prædixisse volunt; quod casu ego potius factum existimo, cum sententia ejus de cometis, quæ illos avulsas tempestates facit, non videatur probabilis. Naturale aliquod Aëroscopium exhibet nobis, si verum est, quod referunt Scriptores, herba *Chifung*, quæ reperitur in provincia Chinenfi Quangton; ea enim nautis ostendere perhibetur, quo mense, & quot roto anno sint futuræ tempestates; idque colligunt ex nodulis, sive geniculis. Quo enim nodi pauciores sunt, eo pauciores illo anno tempestates esse dicunt; ex distantia autem nodorum à radice scire aut colligere se posse autumant, quo mense quælibet accidere tempestas debeat. Digna certe inquisitione res illa esset, &, si veritas ejus constaret, in causas inquirendum. Sed fortassis aliquid etiam indulgendum superpositionibus vulgi, in quas pròni sunt Chineses.

7

Magna alioquin res esset, si præciri istæ mutationes aëris accurate possent, & redigi fortassis res ad aliquas regulas posset, si tentamina talia multiplicarentur, ratione instrumentorum. Nam omnibus Thermometrorum, Baroscopiorum & Hygroscopiorum, speciebus res simul tentanda esset. Tum ratione locorum; deberent enim tentamina institui à multis, sub eodem & diversis climatibus, jam in locis montanis, jam in campis apertis, jam in vallibus, & locis subteraneis, jam in mari, jam

in

in locis paludosis, arenosis & similibus. Tum ratione temporum experimenta capi deberent, alia sole oriente, alia culminante, alia occidente, alia noctu, silente luna vel lucente, alia verno tempore, alia æstivo, alia hyberno, alia pluvio, alia sereno aëre. Ex iis singuli Observatores diligenter variationes graduum in instrumentis observent & consignent. Inde collatio fiat singulorum, & regulæ hinc constituantur. Methodum aliquam indagandæ prænotionis talis in tempestatibus præscripserunt Angli, cujus specimen vide in *Historia Soc. Regiæ p. 1073*. Notantur illic semper variationes thermoscopiorum ad *συνδυας* lunares, quas multum posse in tempestatibus verosimile est. Hoc pacto si res instituat, credibile est, aliquid nos profecturos, nisi tædia objectorum tam variorum conatum illum superarint. Fuit & aliquis, si recte memini, Princeps Germanus, qui Ephemerides tempestatum, per annos aliquot, germanica lingua scripsit, quæ sub *Historiæ Uranologica Uranophili Cyriandri* titulo editæ sunt in 4to. Qui labor quanquam tædiosus, non tamen inutilis est. Nam ex multa & varia observatione aliquid interdum discimus. Si modo ventorum omnium causas & ortus haberemus satis exploratos, felicius etiâ judicare in præfagiis illis possemus.

Nautis præcipue & Agricolis solent aliqua observari, & nautæ magnas tempestates, vel subitaneas & graves, plerumque indicio aliquo prænoscent; Ex monte, qui *Tappfelberg* dicitur, in Insula Helenæ, cum exiguis aliquis vapor primum & longinquo oriri videtur, statim nautæ sciunt, eo tempestatem præsignificari atrocissimam. Ea enim nubes semper in majores sphaeras se volutat, tandemque maximo impetu aërem & aquam concutit. Legatur de iis tempestatibus, & quibusdam earum prænotionibus, Bernhardus Varenius in *Geograph. Gen.* Solent, qui in fodinis laborant, multis horis præscire venturam tempestatem, pluvias, tonitrua, idque ex aëris subterranei gravitate. Cum enim omnes aëris mutationes principium suum in vaporibus terræ habeant, necessum est, tales primos deprehendi ab iis, qui sub terrâ vivunt. Hujus rei eadem est, quæ thermoscopiorum, ratio. Aër enim montibus inclusus, easdem variationes subit, quas in thermoscopia. Et sunt montes quidam, qui diversis temporibus aërem internum expirant, & externum absorbent, ut in Italia mons Cæsiurum, quod à rarefactione & condensatione aëris, per accessum & recessum solis, fieri oportet. Vulgares illas prænoscentiarum tempestatum regulas, rusticis & nautis familiares, junctis simul Astrologicis Observationibus, edidit Antonius MIZALDUS, sub tit. *Æromantie*, Francos. A. 1613. in 12mo recusæ. In quibus quanquam fabulosa multa reperiantur & superstitiosa, non tamen inutilis labor est; nam feligi ex iis possunt, quæ vero videntur similiora.

Est & alia Instrumenti species, quæ aëris natura explicari solet & inde dependentes aëris mutationes, quod vocatur *Hygroskopium*, quo humiditas vel siccitas aëris exploratur. Eorum Hygroskopiorum variae sunt formæ, & solent ad explorationem adhiberi corpora imbibendis humoribus apta, ut sunt funiculi, chordæ, spicæ avenacæ. In aula Taurinensi suspensa cornu cervina certum futuræ tempestatis aut mutationis in aëre indicium dedere, prout in hunc vel istum mundi angulum con-

converterentur, cujus rei meminit Stürmius in *Colleg. Curioso, Tentam.* 14. Sed illud non cornibus, verum funiculo potius, adscribendum fuit, ipseque autor circello ligneo, chorda tenui suspenso, idem expertus est, vid. eundem *ibid. Phenom.* 3. Franc. Lana, *c.* 7. *libri sui*, illud balance tentat, vid. eund. *Phenom.* 3. & 4. & Lanam ipsum *c.* 8. Cujus tamen sal nitratum calcinatum non videtur idoneum esse explorandæ humiditatis instrumentum, quoniam totum illud corpus successu temporis in liquorem abit, atque ita, ratione massæ suæ, ejusque conformationis, pondus acquirere videtur. Habet & Lana aliud explorandæ humiditatis Instrumentum. Unam enim chordam inter verticillos tendit, alteram protendit pondere appenso, ut ejusdem soni sint, unde differentiam humiditatis æreæ ex diversitate soni judicat. Sed dubium & incertum illud esse, recte monet Stürmius *eodem in loco*. Est & aliud Hygroscopicorum genus, Georgio Sinclaro (Scoto,) in *libro de hygroscopio, Dial.* 1. vehementer celebratum, qui in ejus rei causis indagandis vehementer sollicitus est. Fufius hic describere illud nolo, quoniam Stürmius, *eod. loco*, *Phenom.* 6. 7. & in *Auxiliario*, satis prolixè istud descripsit. Vid. & Kircherus *lib. 3. Artis Magnetice, cap. 3. p. 2.* & Schottus in *Mechanico-Hydraulico-Pneumatica P. 2. Cl. 1. c. 3. Mach.* 4. Paratur illud ex spica avenacea, quod experimentum eandem causam habere videtur cum virga ex corylo, quæ igni adnota intra foramina sponte volvitur. Idem Stürmius aliud quoddam instrumentum Hygroscopicum invenit, quod describit *phan.* 8. Sed idem variatur tantum ratione aliquorum accidentium, æque enim, ut cætera, chorda dirigitur.

CAP. XIX. DE AQUA.

- §. I. *Aqua verum est Elementum. Affectiones ejus, fluiditas, humiditas, figura minimorum (quam falso cubicam Hon. Fabri facit.) 2. Frigus, cujus tamen non est πρῶτον δεικτικόν. 3. Aqua vulgares impure. Pure an dentur, dubium. Salubres fore, non letales, si dentur, contra Hon. Fabri, ostenditur. 4. Mistio cum corporibus impervestigabiles, gravitatio, motus internus. Aqua Tamefis spiritum ardentem emittit.*

VEnimus ad AQUAM, corpus magnæ extensionis in globo hoc terraqueo, patetque sane ex ipso aspectu, esse hoc inter prima corpora numerandum, cum massam aliquam universalem constituat. Inter Elementa refertur, & à veteribus nonnullis unicum statuitur Elementum, de quo supra pluribus egimus. Aqua, ratione texture suæ, has qualitates habet: Est fluida, habet enim partes facile mobiles, quam qualitatē aliqui in eminenti gradu aëri tribuunt; humida est, quoniam poris & vacuitatibus facile adhæret. Puncta ejus minima, sublata omni determinatione extrinseca, cubica facit Honoratus Fabri, quod quanquam prolixo ratiocinio Geometrico probare nitatur *lib. 2. tr. 5. prop.* 210. non video tamen adeo

adeo necessarias hujus asserti rationes. Crediderim enim, terræ potius particulis cubicam figuram esse aptam, nec video, quomodo cum mollitie & fluiditate consistere cubica figura possit: De ratione enim formali fluiditatis est, ut protendatur materia.

Constituunt aliqui Aquam *πρῶτον δεκτικὸν* frigoris, putant sc. aquam frigidam esse in summo, & nullum aliud dari in natura corpus, quod magis frigidum sit, quam aqua. Unde etiam concludunt, ea, quæ habent plus frigoris, corpora, plus habere in se aquæ; quod sane absurdum est, sequens ex primo illo absurdo posito. Cum enim frigus non sit per se subsistens aliquod, aut corpori alicui insit vere, ineptum est, facere aliquam rem summum frigoris receptaculum, cum frigus qualitas respectiva sit, ad sensus tantum relata. Nam quancquam in congelationibus intercedat substantia quædam, tamen non possumus vere dicere, illam substantiam esse frigus, quamvis facit, ut mista corporibus liquidis, quietem aliquam iis inducat summam, ad cuius tactum cum motum nullum sentimus, frigidam rem dicimus. Deinde, quis dicere auit, crystallos, lapides, metalla, ad tactum satis frigida, plus aquæ habere in se, quia frigida nobis per tactum existimantur. Nullius momenti sunt, quæ Peripatetici, aliique Philosophi, super hoc asserto prolixè contendunt, quæ luculenta Dissertatione discussit Rob. Boyleius in *Historia Experimentalis de Frigore*, tit. 17.

Aqua, in naturali suo statu, parum vel nihil contrahi potest. Potest autem facile & valde rarefieri. Differunt Aquæ elementares ab aquis illis vulgaribus impuris; nollem tamen dicere cum Honorato Fabri, specie illas differre. An vero aquæ tales puræ dari possint, non facile dixerim. Nulla enim aqua adeo pura est, quæ non aliquid uliginis admixtum habet. Aqua vero pura nulla sapore & odore debet esse prædita, qualem, si detur, nollem ego, cum Honor. Fabri, *loc. citato prop. 221.* præsentissimum venenum dicere, cujus asserti ratio fundatur in ista aquæ falso credita frigoris prærogativa. Putat enim, suo frigore calorem vitam extingueram, sanguinem congelaturam, suæque subtilitate totum corporis complexum, atque adeo intimas medullas, penetraturam ope rarefactionis. Hinc dubitat, an aqua illa stygis, cujus haustu Alexandrum M. extinctum dicunt, ad puram aquam propius accesserit, cum saltem in hoc aquæ puræ similis fuerit. Qvo ego quidem metu bonum Honoratum facile absolverim, ut qui existimem, aquam talem, si detur, potius Medicinæ loco futuram, quam veneni. Nam videmus vulgo, aquas, quo limpidiores, eo saniores haberi, quo magis sæculentas, eo magis noxias. Existimem, ego, magnam refocillandi potentiam habituram aquam talem, quippe cui inesset purior aliquis spiritus nitro-aëreus, si Mayowii principiis standum. Sunt ceteroquin, aquæ omnes, etiam quæ limpida nobis habentur invisibilibus facibus occupatæ, quas putrefactio detegit, post putrefactionem vero si distilletur aqua, non facile iterum corrumpetur, si vase bene clauso servetur. Rorem, si putrescat, videmus producere omnis generis vermiculos & insecta.

4 Hæc nobis dicta sunt de Aqua, quatenus Elementum habetur. Quomodo enim ingrediatur in missionem corporum, altius reconditum est, quam humana solertia indagari possit. Quod aquam spectat, quatenus massa integra est, varias habet affectiones, tam cognitæ nobis, quam incognitas. Inter eas est gravidatio aquæ, de qua nobis superiori capite aliqua dicta sunt. Legatur de ea scriptum luculentissimum *Job. Wallisii*, qui Mathematicis rationibus eam demonstratum ivit. Altera affectio nobis in oculis incurrens est motus, qui quo manifestior est, eo magis perplexas & absconditas causas habet. Intellego autem internos motus marium, quorum spectat præcipuus fluxus & refluxus, ne quid dicam de aliis incognitis & inobservatis. Quod si aquæ, secundum proprietates suas & missiones cum heterogeneis corpusculis, considerari deberent, res infinita esset, sed tamen magnæ utilitatis. Singulis enim fontibus inest nativa quædam indoles à fundo, vel aëre in illos propagata. Cujus noticiam, quancquam confusam, proponit Leonh. Thurnheuserus *in lib. germ. de aquis*. Notat Boylius de aqua Tancisina, illam, diu clausam servatam, si aperiatur, spiritum ardentem emittere, seu qui tenuem aliquam flammam ab admodum lucerna rapiat. Forte id adscribendum est fundo ejus fluvii cretaceo.

CAP. XX.

DE MARI, EJUSQUE INPRIMIS FLUXU ET
REFLUXU, FONTIBUS ITEM,
FLUVIIS ET THERMIS.

§ 1. *Mare à ceteris aquis specie diversum perperam facit Honor. Fabri.* 2. *Scriptores de Mari.* Ejus affectiones quadam, salsedo inprimis & facultas nauseam excitandi. Remedium nauseæ. 3. *Maris Fluxus & Refluxus.* De causa ejus varia sententia, cum veterum, tum recentiorum, Scaligeri, Seb. Bassonis, Verulamii, Gal. Galilai, Job. Wallisii, Theod. Moreti, addito de iis, & præcipuis argumenti hujus Scriptorum, judicio. 4. *Verisimilima judicatur illorum opinio, qui ad luna pressionem, ac simul motum terra, eam referunt.* Cartesii, Job. Wallisii & Honor. Fabri, diversa circa hanc hypotheses. If. Vossii sententia de sole æstus marini causa, à Thoma Campanella hausta, exploditur. Observationes circa illum diligenter instituenda, quales Angli & Bernh. Varenius jam dederunt. Pauli Sarpii de eodem Epistola jactura. 5. *Cause inundationum, tum Maris, tum Nili, & Scriptores de iis.* Diluvii universalis, ab If. Vossio impugnati, possibilitas Physicis rationibus à Nic. Stenone est ostensa. 6. *De Fundo Maris (qui aque salsam & frigidam habet aquam ac superficies) Lib. Rob. Boyleii.* Ejusd. Historia Naturalis Maris affecta. 7. *De Mariis, & aquarum, pondere, colore, aliisque proprietatibus, Monconisi, Anglorum & Bernh. Varenii, observationes.* 8. *Fontium origo e vaporibus, plu-*
viii

viu & mari. Originem marinam If. Vossius impugnat, Joach. Burferus defendit. Salsedo ab aqua marina separari potest. Fontes Artificiales. 9. Scriptores de fluxu singularibus, & inprimis de Nili origine. 10. De Aquâ subterraneâ. II. Miscellanea de aquis; & speciatim de Iberniâ, earumque ortu.

MARE Honoratus Fabri facit mixtum imperfectum aqueum, in quo Elementum aquæ aliis sensibilibus prævalere videatur, ideoque specie diversum à ceteris aquis; quod mihi non satis aptum videtur. Si enim ita velimus distinguere corpora, pene, quot fontes, tot aquæ species haberemus. Omnes enim fontes singularem habent naturam quandam dependentem ab heterogencis commixtis, & si aquas ita velimus distinguere, certe aërem etiam ita distinguere deberemus. Quod enim mare falsum est, illud à solis admisione est, quem extrahi inde posse per artificium, & per naturam, videmus. Salem tamen illum statim ab initio creationis illi mistum fuisse dici debet. Quod si statim aqua specie diversa esset, facile ipsi species novas facere possemus & multiplicare Entia. Si communi sale aquam communem imprægnamus, videmus statim nova aliqua Phænomena, quæ in communi aqua non deprehendas. Ova in communi aqua merguntur, in aqua falsa natant, unde ratio patet, quare majores naves non adeo per flumina navigare possint, quam per maria. Nolim tamen idcirco dicere, aquam, sale imprægnatam, specie esse diversam à ceteris aquis.

Generales quasdam *Dissertationes* de mari edidit Franequeræ A. 1651. in 8vo, 2 Nic. AMAMA, Sixtini Fil. quibus tit. fecit *Decadû Dissertationum marinarum*, sed in iis pleræque Scholasticæ sunt & proletriæ disputationes. De falsedine maris prolixè agit HONORATUS FABRI, *Tract. 6. lib. 3.* ubi & de aliis quibusdam ejus affectionibus, quales sunt, æstate, fervente æstu, mare falsius esse, unde sub Æquatore, & Zona torrida, mare falsius esse dicit, cujus ratio hæc est, quod calor solis vapores aqueos attollat, & partes facile mobiles volatiles reddat, relicta materia trassiori salina, marinam aquam ad ignem extinguendum minus aptam esse, aquam marinam, pinguiorem esse, aquam falsam vino dulci supernatare, aquam maris ad nauseam provocare. Cujus causæ motui, & foetori navis & auræ marinæ, adscribi debent, illæ enim junctæ possunt concurrere ad nauseam excitandam, quanquam & singulæ interdum nauseam excitare possunt. (Conf. Ad. Olcarii *Itin. Pers. lib. 1. c. 2. pag. 6.* qui id soli motui tribuit, & Jac. Pontanum, in *Bellar. Att. p. 124.* foetori maris id tribuentem, refutat.) Hujus nausæ remedium arcanum suppeditat Alexander de Rhodes in *Hist. Tunchinensi*: si scil. quis pisciculum, ab alio pisce devoratum, torreat, atque edat. Cujus periculum facere potest, qui velit. Ego fidejussorem boni effectus me non præstiterim: mihi enim vel ipse pisciculus satis nausæ faceret.

Princeps maris phænomenon est fluxus & refluxus ejus, cui immergitur, quo absorbetur omnis humani ingenii solertia. Vid. *Diff. Belmontis Cagnoli de fluxu & refluxu maris*, Romæ habitam, & Diatr. elegantem in *cogitatis & visis* Verculamii, (Zz) 2 nec

nec non aliam Sorrelli *in scientia universali*. Quicquid hic dicimus, per conjecturas tantum colligimus, quarum ex sunt meliores, quæ verosimiliores. Antiqui varie se torserunt in indagatione hujus phaenomeni, & Pythagorei ac Stoici spiritum quendam terrestrem excoGITarunt, hujus fluxus causam. Eadem Platonis opinio fuit, qui aquam è tartaro, vi spiritus, emitti & recipi dixit. Nimirum terram, velut animal aliquod, conceperunt, quod spiritum emitteret & reciperet. Aristoteles quoque spiritum aliquem æstus causam agnovit: ait enim, à sole & igne subterraneo multum in terra generari spiritum, cujus vim immensam ait æstimandam, non tantum ex iis, quæ sunt in magno mundo, sed & in parvo, h. e. in corpore animalium, *lib. 2. de meteor. cap. de Terra motu*. Jul. Cas. Scaliger, in hac de fluxu maris doctrina, totus fluctuat, nec, quam in partem se vertat, novit, aliquam tamen causam assignat dominio illi, quod luna habet in aquas, externum tamen principium agnoscit potius, quam internum. Ita enim argumentatur: Si ab interno principio motus procedat, mare animal esse, quæ argumentatio non satis procedit. Tandem eo tota ejus speculatio finitur, ut ignorantiam suam fateatur. Qui ignibus subterraneis adscribunt causam illius, inconsiderate id faciunt. Non enim ab agentibus dubiis, & non perpetuis, motus tam constans posset propagari, qui, vel ipso oculo judice, magis videtur per pulsionem fieri, quam per rarefactionem, à qua si procederet motus ille, tumultuarius esset, interruptus, nec sibi per certa intervalla ac mensuras constans. Seb. Basso tribuit spiritibus quibusdam mari contentis, quorum concitatione effervescent aquæ, perinde, ut in animali accendi febrilem materiam videmus. Qui etiam nescio quam animalis Idæam, de terra sibi impressam, habet, ut omnes illi, qui hanc maris circumvolutionem circulationi sanguinis in corpore humano comparant, vid. Phil. Jac. Sachsius *in Oceano Macromicrocosmico, seu Diss. de analogo motu Aquarum ex & ad Oceanum, & sanguinis ex & ad cor* (Uratisl. 1664. in 8vo,) & Franciscus Follius à Puppis *in Recreatione Physica de sanguinis ac omnium viventium universali analogica circulatione*. (ed. Florent. 1665. in 8vo.) Vexillarius, acerrimus alioquin rerum naturalium indagator, vehementer hoc in argumento fluctuat; nam primum longa est illi disputatio de variis motibus marium, & hinc examinat Analogismum cum lunæ motu, quem tamen ipse in causa hujus motus esse agnoscere non vult, ad internos potius aquæ motus, & generales totius orbis, quam ad specialem lunæ pulsionem, confugiens. Unde de motibus maris sexhorario, menstruo, semimenstruo, senectri, varie judicat, nec ad unum illos principium, sed ad varias causas, refert, eum tamen ista varietas hic potius turbet, quam expediat. Ut itaque longe incertiores simus, quam pridem. Primus GALILEUS GALILEI, Vir summi ingenii & judicii, aliquid majus animo concepit: is enim ad motum terræ retulit fluxum maris. Quoniam enim terræ globus, secundum ejus hypotheses, motum habet annum diurnum, ex eo pendere ait inæqualem illum maris motum. Assertionis principium vulgari experimento comprobat, quod videamus lineam rectam, si ab æquali motu.

motu transit ad incitatioem aut repressioem, aut ad repentinam quietem, illico totam concitari in unam partem, & relabi in contrariam. Hanc hypothesin Galilaei Joh. Wallisius, acutissimus Mathematicus, in *Diss. de fluxu & refluxu maris*, quae habetur in *Actis Anglicis* p. 204. summe rationalem causam vocat, non excludendos tamen putat motus lunares, ad determinandas periodos aestus marini. Quid vero contra illam Galilaei sententiam inferri possit, proluxa disputatione recensetur apud Beringardum P. 5. *Circ. Pis.* ita tamen, ut magnificis Elogiis semper cum ornet Theodorus Morctus in *Tr. Physico - Mathematico de aestu maris*, Antwerpiae A. 1665. in 4to excusso, ad virtutem lunae magneticam, & luminosam istam aquarum elevationem, refert, quod nihil est dicere. Sonorae enim voces illae sunt, quibus nihil causae subest.

Id certe verosimilius conjecturis apprehendere possumus, cum videamus globum hunc terrae cum maxima suae massae parte aqua circumdari & interfundi, motum maris esse aliquem, quia corpus fluidum est. Distinguiamus etiam facile motum superficiei a motu totius, qui a ventis procedit. In hoc vero motu, quando videmus, totam maris massam moveri, nulla deprehensibili externa vi compulsam, qualis est ventorum, recte & firmiter inde colligimus, motum hunc debere procedere, vel per inclinationem totius globi, vel per pulsionem corporis, quod corpori terrae mole sua pene respondet. Per inclinationem si fit, ejus ratio petenda est ex motu terrae; per pulsionem si fit, a nullo alio corpore, quam a luna, fieri talis motus potest: quoniam vicinus ille planeta est, & brevior circulo circa terram volvitur. Vid. Federici Delphini Lib. integrum, Patavii A. 1559. in 4to, editum, quo fluxus & refluxus maris cum luna convenientiam demonstravit. Movet vero tale corpus omnia corpora, sibi obstantia, facile mobilia. Obstat autem primo materia coelestis vel aether, motu suo perveniens etiam ad lunam, hinc aer gravior, quem excipit aqua, sphaerica figura sua terram ambiens. Moto itaque corpore lunari, movetur aether; movetur aer, & omnium ultimo aqua, terminus illius motionis, & quasi ultimus in rota ista circulus. Accedit motus illius tenor quidam & aequalitas, quam non ab alio, quam a continuo movente, vel premente, posse procedere ratio dicitur. Quae in isto motu inaequalitas est, potest & determinari observatione accurata. Nam, quod in fluviis, vel maribus, per insulas interfusis, aut inter angusta litora coarctatis, inaequalitas quaedam sentitur, ab altera illa inaequalitate decedens, id tribuendum est litoribus aut obicibus, ad quos alliduntur marini fluctus. Haec omnia cum consideraret Cartesius, commentus est facilem aliquam methodum, qua reciprocationem illam maris nobis demonstraret. A pressione enim lunae, & motu coelestis materiae ascensum & descensum maris deducit. Quoniam enim vastum corpus luna est, omniaque loca corporibus repleta sunt, igitur nova corpora non aliter admittuntur, quam ut priora situ suo detrudant, cogantque alio se extendere. Hypothesin illam Cartesianam perspicue ob oculos posuit Anton. le Grand, in *Instr. Physic. P. 6. Art. 12. & Historia sua naturali*, ubi de specialibus aestuum phaenomenis

pluribus agit, quæ nos, cum prolixiora sunt, hic excutere omnia non possumus. Ex ista pressione lunæ per se patet, & ex schematismo depicto, cur maris æstus bis in die fiat. Luna enim verticalis alicui puncto pressione sua pellit aquas, quæ in extremo pressioni suæ, quod quadrantem circiter globi implet, altissimæ, atque ita, in gyrum acta lunæ, per vices aqua deprimitur & tollitur. In his Cartesius fati, ut puto, explicuit rem totam, nisi forte è motu terræ, quem Galilæus in causa æstuum esse dicebat, quædam assumenda sint ad inæqualitates æstuum determinandas. Satisfacere tamen non potuit Isaac Vossio Cartesius, qui, in *libro de motu marium & ventorum*, (Hagæ A. 1663. in 4to edito,) in omnia alia dilabitur. Is enim omnes, etiam maximas intumescencias marium, vel à tantilla caloris aquæ intensiōne produci posse putat, qui soli potius, quam lunæ, adscribendus sit. Videatur is *cap. II. 12. & 13.* præcipue, ubi rem istam prolixe proponit, ratiociniis insuper quibusdam è Stathmica petitis, quæ tamen impingere ait Wallisius in principia istius artis, loco sæpius citato. Non enim se consentire huic hypothesi posse ait, quod inter maximum minimumque maris tumorem vix unius pedis perpendicularis intercedat discrimen. Wallisius itaque judicat, se nihil in toto libro invenire, quod suam sibi sententiam mutare possit. Quod historica attinet, de iis suspicatur Wallisius, ea ad propositum suum torsisse eum potius, quam ut securi esse possimus de eorum veritate. Manet itaque in illa sententia, esse lunæ adscribendam causam fluxus & refluxus maris, non soli, ideoque commune quoddam centrum gravitatis terræ & lunæ posuit pro explicandis phænomenis illis. Scil. terra & luna corpora illi sunt adeo connexa, ut unius motus motum alterius analogice sequatur, luna observante terram, ut centrum periodici sui motus. Ideoque considerari posse putat, ut unum corpus, vel potius ut unum aggregatum corporum, habentium unum commune centrum gravitatis, quod centrum est in recta linea, connectente illorum respective centra, ita divisa, ut ejus partes se habeant in reciproca proportionē ad gravitates duorum corporum. Supponit Wallisius, terram & lunam, simul junctas, ut unum corpus circumvolvi circa solem, in magno orbe motus annui, & ex hac suppositione motum æstimat illum motu communis centri gravitatis utrorumque corporum. In Stathmicis enim, ait, æstimari corpus, aut aggregatum corporum, moveri deorsum, sursum, aut quovis alio modo, quo ejus commune centrum gravitatis illo motu movetur, quomocumque etiam partes inter se loca mutant. Linea itaque motus annui describitur non centro terræ, ut ii existimant, qui constituunt terram primarium, & lunam secundarium planetam, nec centro lunæ, ut ii, qui lunam primarium & terram secundarium planetam, faciunt, sed communi centro gravitatis corporum terræ & lunæ, ut unius aggregati. Ex hac hypothesi varietatem ille æstuum deducere prolixis & quodammodo perplexis ratiociniis laborat, in quibus tamen non sibi ipsi omni ex parte satisfacit, cum historica æstuum cognitione se non satis instructum esse fateatur. Ideoque, ut conjecturam tantum suam proponit, & viro-
rum eruditorum dubitationes ultro provocat, quarum aliquæ in *Actis* referuntur *An-*

glacis, una cum Responſionibus ad illas. *Vid. p. 219. 234. 235. 518.* Honoratus Fabri, *Tom. 3. Phyiics, Tr. 6. lib. 3.* magna induſtria totam hanc doctrinam proponit. Ad lunam tamen cauſam non refert intumeſcentiæ maris, ſed eam occaſionem tantum appellat, quæ certe ſubtilitas hic non eſt magnopere attendenda. Situm lunæ in cauſa eſſe dicit, ut aëris, ſuperficiem terræ ambiētis, niſus ſit inæqualis. Scil. lunæ globus ſphæræ gravitationis habet: Habet & terra, quarum utrarumque ſphærarum gravitationis comuni tangente gaudere dicit; unde inæqualitas aëris, & cum ſequentis aquæ, ſeqvatur. Quæ opinio non multum à Walliſiana diſſerre videtur. Ceterum ſpeciales circa æſtus marinos obſervationes, earumque cauſas, centenis propoſitionibus, & multis ſchematicis, perſeqvitur, ut non credam, facile quenvquam majore induſtria rem iſtam examinaſſe. Pro fundamento tamen hic ſubſternendæ ſunt obſervationes à variis, in variis locis, magna cum attentione, inſtitutæ. Qvomodo æſtus ſecundum tabulas obſervandi, præſcribitur in *Actis Angl. Societ. p. 18.* De varietate æſtum in Inſulis Occidentalibus Scotiæ vid. eadem *Acta p. 40.* De varietate eorum in Bermudis, (in Scotia) *p. 460. & 664.* De æſtum vero tempore extat Epistoſta Henrici Philippi ad Walliſium in *Actis p. 540.* E quibus videmus, multum adhuc ſupereſſe in inqviſitione ipſius rei, anteqvam definitivam de vera æſtum cauſa ſententiam dicere poſſimus. Jungi etiam iis obſervationibus poſſunt, quæ Bernh. Varenius notavit in *Geographia generali*, cujus nullam mentionem fieri ab iſtis Inqviſitoribus miror. Subſiſtemus itaque in generali illa ſententia, lunam vel ſolam, vel terræ junctam, & cum ea in motu communicantem, horum æſtum cauſam eſſe, ſecuri interim de ſpecialibus illis, usque dum longa dies, & perfectior cognitio eorum, accuratas demonſtrationes manifeſtaverint. Nam, vel illis, ut manifeſtis cauſis, adſcribendum eſt hoc phænomenon, vel ad qualitates quasdam Coſmicas, nobis incognitas, recurrendum. Utinam ſupereſſet Epistoſta, quam ſuper hoc argumento ſcripſit Pater Paulus Sarpius, & adeo deſiderat Scriptor *vita ejus p. 131. 133. Edit. Gall.* Qvod Voſſii ſententiam attinet, qvi in Sole cauſam æſtum ponit, ea non eſt nova ejus opinio, ſed ante illum prolixè Thom. Campanella, in *Diquiſitionibus Phyiologicis, quæſt. 20. Art. 3.* pro ſole pugnavit, ac Galilæi obſjectionibus reſpondit.

Sunt & aliî motus maris, à Septentrione ad Auſtrum, ab Auſtro ad Septentrionem, ab Ortu in Occaſum, ab Occaſu in Ortum, de quibus Voſſius pluribus agit, & Honor. Eabri *loco citato, propoſ. 101.*

E motibus marium, ſi ſolito fuerint majores, inundationes oriuntur, quas Venetianus pocula lethæa humani generis vocat. Eas obtingere nonnunquam videmus, an caſu, an ſucceſſione aliqva periodica, non facile definiri poteſt; nam non ſunt omnium inundationum accuratæ hitoriæ obſervatæ, nec obſervari recte poſſunt ab hominibus, in extremo periculo conſtitutis, quare in illis nihil definire poſſumus. Verofiſimile eſt, illas interdum, ſi non ſint admodum magnæ, oriri ex nimia pluviarum & nivium mole, tempeſtatibus & procellis inſolitæ, nonnunquam à vi aliqua

Figva interna, cum sc. aliqva qvasi fermentatio aqvarum est. Neqve enim adeo absurdum est, ut putat quidem H. Vossius, in libro de Nili, & aliorum fluminum origine contra Chambræum disputans, à fermento aliqvo nitroso intumescere Nilum. Id enim fit eo tempore, qvo spiritus ille nitro-aëreus agitare totam naturam solet. Vossius vero omnem illam inundationem à continuis illo tempore in Æthiopia pluviis oriri putat, ut omnes omnino fontes. Dignum sane est, accuratius inquirere, & in ortum Nili, & in inundationem istam. Nitrositatis indicium eo tempore manifestum argumentum est, ex glebis terræ, eo tempore ponderosioribus, quam ante, adeo ut incolæ exinde mensuram inundationis capere possint. Vide in *Act. Angl. p. 192. 193.* rationes & argumenta summam enarrata, quibus Chambræus sententiam suam (in *dissursu Gallico de causis Inundationis Nili*) stabilire conatur, quam & examinat Th. Campanella *Diquis. Physiol. quest. 20. art. 5. in Appendice.* Ceterum, quod ad Nilum, ejusque inundationes, spectat, legi potest Marcus Frid. Wendelinus in *Admirandis Nili*, & Joh. Bapt. Scortia *lib. de natura & incremento Nili*, Lugd. Gall. A. 1617. in 8vo editus. Videantur & observationes de incremento Nili in *Itinerario Monconisii, P. I. p. 158. 197. & 268.* & Anonymi Lib. Anglicus, Lond. A. 1669. in 8vo editus, sub Tit. *Asbort Relation of the River Nile.* De Diluvio universalis naturalibus rationibus possibili supra quædam diximus, & Nic. Stenonis *prodrum libri de solido intra solidum naturaliter contento* laudavimus, qui nova quadam ratione argumenta pro demonstranda universalitate ista invenit, quæ illic legantur. Sufficit nobis verosimilitudo demonstrata, ut habeamus, quæ opponere possimus temerariis sacrarum literarum impugnatoribus. Isaaci Vossii certe, quæquam se non nomet, argumenta contra universalitatem diluvii non sunt tam invicta, imo plus absurditatis in se habent, quam ipse forsitan existimet. Conf. *Tr. de Diluvii universalitate*, Genevæ A. 1667. in 12. editum, cum *lib. de origine Animalium* Abr. Myllii, cujus an & ille foetus sit, incertum est, cum nomen Autoris non addatur. Quibus ex causis inundationes particulares contingere possint, & quæ olim fuerint in Belgio inundationes, singulari libello deducit Mart. Schokius, Groningæ A. 1652. in 12. excusæ.

Proprietatis maris, vel in genere considerati, vel specialium, quorundam, si omnes, quæ referri possunt, tractare hic velimus, non paginæ aliquot, sed volumina, nobis essent scribenda. Quomodo mare comparatum sit in fundo ratione frigoris, Rob. Boyle ostendit, è relationibus Urinatorum peritissimorum, in libello *de fundo maris, & temperie submaritimarum regionum*, ubi notat, falsum esse, quod vulgo dicitur, & à Georg. etiam Fournierio, *L. 9. Hydrograph. c. 26.* acriter multisque rationibus, sed in cassum, defenditur, minus esse frigidum & falsum mare in fundo, (1)

(1) Maris hyberno tempore congelati, & glaciem, & aquam glaciæ proximam, dulcem esse, mediam modice tantum salum, infimam autem, & fundo propiorem, adeo salum, ut unus Cantharus, sive IV. Libræ Romanæ istius aquæ, igni appositæ, & in vapo-

cum contrarium verum sit. Illud autem verum est, non esse tam rapidum aquæ motum in medio maris, & in fundo, quam est in superficie. Ceterum præ manibus habuit Boyleus absolutam aliquam historiam naturalem maris, cujus summa capita recensentur in *Actis Angl.* p. 255.

De Diversarum aquarum proprietatibus, ratione ponderum, videantur observata Monconisii in *Itinerario* p. 227. 449. 278. 282. part. 2. De pondere aquæ congelatæ vid. *eund.* p. 278. part. 2. De ponderibus aliorum liquorum p. 449. Qvomodo aqua ponderanda sit, methodus præscribitur apud eundem p. 27. & 28. De diverso pondere aquæ marinæ vid. in *Actis Anglicis Transactionem* 4. p. 442. edit. Angl. Ibid. plura habentur de discriminibus aquæ marinæ & fontanæ p. 565. & 701. De varietate colorum in maribus diversis vid. *ead. Act. Angl.* p. 496. Multa alia, quæ ad doctrinam de mari spectant, tam Geographica, quam Physica, habentur in *Geographia generali* Bernh. Varenii c. 12. 13. 14. quæ omnia hic speciatim enarrare non licet.

De fontibus, & eorum ortu, peculiariter quoque hic agi debebat, de quo varientes sunt Physicorum sententiæ, tam Veterum, quam Recentiorum. Aristoteles fontes oriri putat ex aëre incluso & vaporibus à sole elevatis, inque aquam conversis. Alii ex concursu pluviarum, vel aquarum nivalium, fontes generari putant; quam sententiam If. Vossius integro libro demonstrandam reassumpsit, eorumque sententiam refutavit, qui è mari oriri flumina volunt, per percolationem, ita ut salugo in terra remaneat, & purior aquæ substantia scaturiat. Eam enim sententiam legibus naturæ adversam putat, & contra principia hydraulica esse, imo totos illos tubos subterraneos fictos & imaginarios habet. Percolari per terram falsedinem posse experimento alias probatum est, quanquam & alii modi sint falsedinem illam separandi. Fuit enim Gallus aliquis nobilis, qui coram Rege experimentum ejus fecit per distillationem. Modus describitur in *Act. Angl. recentioribus* p. 1048. Ut proinde impossibile non sit, ex mari posse oriri fontes dulces. Honoratus Fabri *Tom. 2. tr. 6. lib. 3. Phys. sue, propos. 105.* ægre etiam adducitur, ut ex mari pervenire fontes putet, cujus rationes illic legantur, quanquam, ut mihi quidem videtur, non usque adeo iis rem conficiat. Quanquam enim verum non sit, esse intra terræ viscera tales quosdam tubos, aut machinas aliquas hydraulicas, tamen ita præfracte negari non potest, potuisse aliquos ductus subterraneos casu fieri intra terræ viscera, per quos pellatur aqua. Qvod autem fontium scaturigines attingit, quæ è mon-

Tom. II.

(Aaa)

mon-

vaporem redactæ, Salis Marini unciam unam, cum sesquicrupulo, reliquerint, d. 6. Februarii. A. c. 1706. in portu Kilonensi, deprehendit Sam. Reyherus, Acad. Kilon. JCtus & Mathematicus. Vid. ejus Historiam elegantem *Novi sui Experimenti de Aqua Marina Dulcedine*, in qua causam hujus dulcedinis ab aquæ compressione, & salis gravitate, repetit, novasque rationes salis cogendi, & aquæ marinæ edulcorandæ, è Phænomeno hoc derivari posse ostendit.

montibus oriuntur, illæ cum mari continuæ esse non possunt, alioquin aqua, quæ gravis est, ascenderet, absque ullo exteriori impulsu. Fieri tamen id per accidens potest, si superficies maris sit altior quoviam terræ tractu, quo posito, fieri potest, ut aqua maris, per laxiores spongiosæ terræ partes se insinuans, in scaturigines alicubi erumpat. Mihi hac in re probaretur illa sententia, non omnium fontium esse eadem origines. Aliqui oriuntur è pluviis, aliqui forte ex vaporibus liqvescentibus, quod quomodo fieri possit, non absurde exponit Fabri *l. cit. propos. 104.* Et memini ipse tale exemplum, cum flueret in superficie montis rivulus quidam, in effossione terræ nullam se aquam exhibuisse, sed tantum vapores quosdam. Aliquos Honoratus Fabri ex aëre liqvescente oriri putat, cui tamen assentiri non possum, nisi per aërem liqvescentem velit intelligere pluviam. Aër enim per se non mutatur in aquam, aut meros vapores & effluvia aquæ, nisi in pluvias omnes condensentur, ad fontes producendos aptos esse non credo. Qui ad Angelos motores recurrunt, aut ad influxum siderum, illi certe præter necessitatem superstitiosi sunt in natura. Quomodo per artificium fieri fons possit, docet nos Joh. Majow *lib. de Salenitro c. 15. p. 256.* Quo experimento evincere vult, ab aquis pluviis oriri posse fontes. Argumentum de origine fontium integro libello, (Hafnizæ A. 1639. in 8.) pertractavit JOACHIMUS BURSERUS, quo omnium sententias examinat, & dubia circa singulas sententias operose discutit, qui tamen fontium ex mari ortum magno conatu propugnat & imprimis c. 22. maximæ illi difficultati satisfacere laborat, quomodo aqua marina ad fontium officia adscendere possit, quæ an hydraulicis legibus satisfaciant, Mathematici viderint. Jungi Bursero potest scriptor Gallus Anonymus Libelli de origine fontium, Paris, anno 1674. in 12. editi, qui utilissimus est, & Physicorum omnium opinionibus recensitis & examinatis, suam tandem de origine illorum à nivibus & pluviis addidit. De Aquis Mineralibus vid. *observations sur les eaux minerales de plusieurs provinces de France, faites en l'Academie Royale des sciences, en l'année 1670. & 1671.* per le Sieur de Clos, A. 1675. in 12. editas.

- 9 Spectat huc consideratio fontium specialium, Nili, Danubii, Rheni &c. tam ratione ortus illorum, quam ratione ceterarum proprietatum. De Tiberi And. Baccius tres libros Italica lingua scripsit. (m) De origine Nili, hæcenus abstrusa omnia & recondita. Marcus Frid. Wendelinus, in *Admirandis Nili* Francof. A. 1623. in 8vo editis, multorum sententias recenset. Vide tamen, quæ assert ex nonnullis Orient-

(m) Veros Nili Natales, in Regno Habessinæ Gojam, Petrus Pays, Jesuita, Tellis *durón* 75, an. 1618. detexit, Gregorii autem Habessini, ac aliorum, suffragiis fufius confirmavit Iobus Ludolphus in *Historia Æthiopica*, Francof. an. 1681. edita, *Lib. I. c. 7.* & §. nec non in *Commentario* ad hanc *Historiam*, anno 1691. ibidem publicato. Charta ejus Æthiopiz Chorographica, ab Arnoldo. promissa, *Lib. I. Hist. Æthiopica*, modo memoratæ, *Cap. IV.* est inserta. Conf. de Nili, in regno Go'am, Fontibus brevius differentem Joh. Christoph. Beccmannum in *Historia Orbis Terrarum Geographica*, cap. 3. P. 4. §. 16. p. 59. 60.

Orientalibus Scriptoribus Joh. Christoph. Wagenfeilius *Comment. in Solan. p. 306. 307. 308.* & Christophorus Arnoldi *in notis ad eum Commentarium*, sub finem additis, p. 1179. ubi promittit D. Hiobi Ludolphi Chartam Æthiopiæ, inque ea veram Nili originem. De *Rheni Alveis* videatur Phil. Cluverii scriptum. Sunt & multi alii, qui singulorum quorundam fontium historiam scripsere, sed ea cura magis ad Geographos pertinet: in quantum tamen ex iis quid capi potest de ortu eorum, variis mutationibus, inundationibus, occlusionibus, referri potest ad doctrinam Physicam.

Multa hic etiam de aquis subterraneis dici possent, quarum magna est copia per viscera terræ diffusa, quæ multum negotii facessere solent fossoribus, qui peculiaribus Machinis eas ab uno in alium locum transferre norunt. De earum utilitate videndus Augustus Hauptmann in Tract. Germ. cui tit. *Wasser-Schatz*, quo demonstrat, quantum illæ conferant ad mineralium productionem, ac Lib. alius Germ. Leonh. Thurnheuseri, rerum metall. maxime gnari, adeoque præ aliis commendandi. Closii, Scriptoris Galli, paulo ante jam facta est mentio.

Possent hic multa de puteis, de situ fontium, de aestibus fontium, de proprietatibus quibusdam aquarum, quatenus illæ corpori humano prosint, vel obsint, de signis aquæ latentis, de miraculosis quibusdam & singularibus fontium proprietatibus, quarum multæ fabulosæ sunt, de fontibus & aquis tempestuosos, de fluminum, cursu, & similibus, dici, de quibus omnibus legi velim Honorat. Fabri, qui singulari brevitate complexus est omnia. De aquis tempestuosos videatur Kircherus in *Mundo subterraneo*. De Thermis multa etiam hic dici possent. De iis scripsit integrum librum Andr. Baccius, & de specialibus nonnullis varii Auctores egere, qui legi possunt omnes & examinari. BERNH. VARENIUS quoque admodum diligens fuit in aquarum mineralium speciebus & proprietatibus enarrandis *Geogr. Generalis c. 17. toto, postquam c. 16. § 15.* multis de fluviis, lacubus, stagnis & paludibus, egerat. Multa is, in *Geographia hac Generali*, de terris ac maribus plene atque eleganter tradidit. Optandumque esset, ut simili labore Geographiam specialem potuisset persequi. Sed morte immatura præventus pericere opus institutum non potuit. Thermarum ortum aliqui tribuant ignibus subterraneis; sed rectior esse videtur sententia Johannis Mayovii, qui Jordanum, popularem suum, sequutus, Thermarum incalcescentiam à fermentatione, in terræ visceribus alicubi excitata, provenire existimat, ita sc. ut particulæ aëreæ, una cum aquis pluvialibus (cum quibus illæ magna copia miscentur,) in altam tellurem descendentes, ibidem mineræ salino-sulphureæ occurrentes, æthum admodum intensum in eadem excitent, & demum aquarum scaturigines, æsthum admodum intensum, eo modo exæstuante, profluentes, thermas constituent. Vide *Tractatum ejus de Sale-nitro, cap. 15.* ubi de Thermis Bathoniensibus agit.

CAP. XXI. DE TERRA.

§. 1. *Terra, imo Sabulum quoque, non est Elementum, sed corpus compositum. Cinis residuus pars ejus est purior, & maxime Elementarii. 2. Terram & cineres omnino in aquam posse abire, darique liquorem omnia in banc resolventem, contra J. Bapt. Helmontium, & alios, aquam rerum omnium materiam statuentes, negatur. 3. Mathematica affectiones Terra recensentur, & pro motu terra Copernicano, contra quietis ejus Patronos, nonnulla congeruntur. 4. Jos. Ant. Gonzalezii opinio de duplici terra. 5. Terra vis magnetica & variatio quoad Clima- ta. Spelunca subterranea. Fabula de terra Septentrionali, de qua Diss. promit- titur. 6. Varia terrarum species, cespites, Porcellana Chineses è terra Creta- cea confecta. 7. Terra cultura. De illa consulendi Scriptores Geoponici veteres & Job. Evelynus. Jos. Lucarelli nova Machina, simul arans & seminans. 8. E gustu & odore terra loca à nonnullis, ubi debebant, explorata.*

Accedimus ad TERRAM, quam quartum Elementum faciunt. Quomodo vero comparata esse illa debeat, ut Elementum nobis conficiat, certe tam est ambiguum, ut ostendi illud facile non possit; quod enim nos terræ nomine salutamus, tantum abest, ut elementum sit, ut ipsum potius elementatum & compositum. Nulla enim est terræ species inter omnes illas, quam simplicis corporis titulo honorare possimus, nisi quis forte sabulum Elementum terræ nobis exprimere putet. Ajunt enim, eo puriorem esse terram, quo propior centro sit, exteriorem vero hanc crustam esse metallis succisque mineralium permixtam, unde varia ejus proprietates oriantur, quo profundius vero fossores terram scrutentur, eo plus fabuli illos invenire. Quod ego universaliter verum esse non existimo, neque enim, quod uno forte in loco observatum est, perpetuam nobis regulam facit. Crediderim enim ego, plus metallici inesse terræ, quo magis ad centrum terræ accedimus. Quicquid vero scilicet esto, sabulum illic reperiri, falluntur illi, qui id pro terreo Elemento accipiunt. Sabulum enim est corpus aliquod compositum, habetque in se materiam lapideam, quale sabulum, ut in minutissimas partes sit concisum, non tamen corporis simplicis nomine potest saluari. Quod si aliquod tale corpus datur, ut certe dari debet, substantia quædam prima arida, nunquam forte id oculis exhiberi potest, nisi quis cineres, post calcinationem fortem & validam residuos, hoc nomine appellare velit. Quamquam & hic aliqui erunt, qui cinerem productum aliquod ignis potius, quam corpus naturale, habebunt, quibus tamen ego non accedo. Inesse enim revera tales particulas corporibus, nec ab igne produci, manifestis sane rationibus deprehendere possumus. Ignis enim nihil novi producit, sed separat tantum corpuscula heterogenea, varie inter se mixta, residuo illo, in quod imperium suum exercere non potest, quod vel cinerem, vel salem fixum, appellare possu-

possumus. Alius terram appellaret elementarem illam; dari enim terra pura debet, quia datur impura. Si cespites bituminosos quis combusserit, cineres remanent, antea terra erat impura, particulis sulphureis plena; illæ, ubi per ignem deflagrarunt, illud, quod aridum est, remanet, igne insuperabile. Terram enim puram non esse inflammabilem volunt Physici, non esse exhalabilem, non posse comprimi, non posse liqvari, qualia omnia dici possunt de cineribus residuis. Certe terræ puræ elementaris ideam non alia notione concepere. Sed illa nunc missa faciamus. De reliquis, quæ ad terram, quatenus Elementum est, spectant, videatur Honoratus Fabri, *Tom. 2. Tr. 5. lib. 2.* ubi de punctis minimis terræ, aliisque proprietatibus, prolixè agit.

Qui terram ex Elementorum ordine eliminant, quod ii faciunt, qui aquam omnium rerum principium ponunt, ut inter veteres Thales, inter recentiores Helmontius & alii, ii inepto argumento utuntur: putant enim, quoniam terra & cineres in aquam tandem abeant, terram pro Elemento non habendam esse, sed potius aquam. In quo tamen eos falli existimo. Falsa enim hypothæsi nituntur, quasi cineres & terra quævis in aquas abeant reall' immutatione; quanquam enim dispersi possint minima eorum per substantiam aquæ, tamen dicendum non est, mutari particulas illas in aquam. Quo magis mirum mihi videtur, posse dari menstruum aliquod universale, quod omnia in aquam inspidam vertat & solvat, cum naturæ ipsi repugnet, tale quid dari. In tanta enim diversitate structuræ partium in corporibus naturalibus (aliter enim vegetabilia, aliter mineralia, aliter animalia, & hic iterum aliæ species aliter texturam suam fortiuntur,) unum dari posse liqorem, omnibus corporibus solvendis aptum, res monstro similis videtur, nisi forte dicere velimus, esse aliquod quasi gluten universale in omnium corporum particulis, quod liqoris hujus affusione solvatur, residuis ceteris portionibus. Sed iidem ajunt, omnia abire in aquam, quod magis mirum videtur, & sibi ipsi contrariantur hujus liqoris Patroni. Helmontius enim alicubi nihil remanere dicit, alicubi fæces aliquas remanere ait. Sed iis tandem fœcibus quid fiet? E. illæ generali hujus liqoris imperio non continebuntur. Ego mera hæc sophismata habeo, vel ad offentandam doctissimam, vel ad suspicionem secretorum artificiorum fovendam, inventa. Nunquam enim vel fando accepimus, aliquem oculis suis vidisse experimentum, quod tamen de aliis dicere possumus.

Terra, quatenus globum cum aqua efficit, Mathematicæ considerationis est, & tum affectiones ejus à Mathematicis excutiuntur, quibus nos non immorabimur: sunt enim extra institutum nostrum, quanquam aliquatenus eæ etiam pertineant ad Physicam considerationem. Disquiri potest de Telluris figura in universum, de loco telluris in mundi Systemate, de dimensione & magnitudine telluris, de substantia ejus & constitutione, de motu telluris, de quibus singulis magno studio egit Bernh. Varenius, qui Mathematicis Physica miscet. Quod Terræ motum spectat, is magno conatu olim defensu est, & Nicol. Copernico reductus, postquam per tot secula sententia illa quasi obdormiverat. Est tamen illa verosimillima, iisque rationibus

fundatur, quæ pene demonstrandi aliquam vim habent. Honoratus Fabri, præter Ecclesiasticam auctoritatem, vix aliquid opponere novit huic sententiæ, quæ olim maximis etiam Mathematicis obstitit, ne ex animi sententia loquerentur, multis etiam periculosa fuit. De motu ipso, ejusque varietate, in vulgaribus etiam compendiis Physicis legitur. Triplex illius motus statuitur: 1. diurnus, 2. annuus, 3. inclinationis, à Copernico. Singulorum motuum rationes explicate proposuit Petrus Gasfendus *Institutionum Astronomic. lib. 3. c. 1. & 2.* Ex quo in Physicam suam excerpit illa Fridem. Bechmannus. Rationes, tam pro motu, quam pro quiete terræ, variae à variis afferuntur, de quibus singulis agere nos hic non possumus. Quæ pro quiete terræ à sensu afferuntur argumenta, ridicula sunt & inepta. Ad scripturæ testimonium respondet Dan. Lipstoriup in *Copernico suo Redivivo*, qui hanc litem reasumfit, & argumenta inter se contulit. Aliqua pro quiete terræ congestit Henr. Kippingius *lib. 4. c. 7 Instit. Physic.* sed nullius momenti. Motum terræ diurnum, ante aliquot annos, Franc. Travaginus (Italus,) è quibusdam observationibus, à se factis, in terræ motu Ragusiano, demonstrare voluit, de quo, capite de terræ motu, agemus. Robertus Hookius non ita pridem aliam motus terræ probandi rationem instituit ex observationibus quibusdam parallaxeos, de quibus legi ipse Auctor potest, in *Comamine suo*, Latine Anno 1679. in 4to Lipsiæ recuso. Terræ editiora montes vocantur, de quibus Varenius videri potest.

4 An terra ista, quam calcamus, eadem sit cum antediluviana, video dubitare autorem quendam Hispanum, Josephum Antonium Gonzalez de Salas, in *Dissertatione paradoxæ de duplici viventium terra*, Amst. A. 1650. in 4to edita, quam ipse *mirabilem* appellat. Putat enim, terram antediluvianam, vel plane aliam esse ab hac nostra, vel saltem novam esse superficiem, quæ ante diluvium non erat. Argumenta ejus excussit J. Henr. Heideggerus in *historia Patriarcharum, Exerc. de diluvio*. Micrælius de *Praadamitis* p. 70. ita de eo judicat: *Gonzalez de Salas hanc suam opinionem jactat, tanquam novum repertum, cum nostris Ecclesiis, si nonnulla excipias, in quibus sua sibi habeat, hæc ipsa sententia jam à Luthero sit probata in Gen. c. 2.* De Terra, & Terrestrium corporum textura, de diversis corporum terræ stratis, de productione montium, similibusque, subtiliter admodum differit Nic. Steno de *solido intra solidum naturaliter contento*.

5 Inter affectiones, quæ terræ competunt, ut globo alicui, est verticitas, sive vis ad polos converfiva, vel vis magnetica. Nihil enim aliud terram, quam magnetem magnum, esse, dudum demonstrare laboravit Gvili. Gilbertus in suo de *Magnete* libro, ut taceam aliorum experimenta. Ratione situs ad plagas cœli, prout sc. pars aliqua terræ soli, vel inagis, vel minus est, variae sunt terræ affectiones, ipse quoque aër & effluvia, è terra emanantia, variationes suas fortiuntur. Quicquid itaque variationis in terra observari potest ratione climatam, huc pertinet, cui fini instituuntur observationes in variis orbis locis, ac methodus ejus rei passim præscribitur in *Societat. Regia historia*. Qui Itincraria curiosiora scripsere, non etiam sunt spernendi, è quibus Monconifianum ceteris præstat. Pertinet etiam huc considera-
tio

rio locorum subterrancorum, cryptarum, specuum, inter quas referri debet specus Baumanniana, de qua M. Henr. Eckstormius librum scripsit, & D. Joh. Dan. Major alium pollicetur. Vid. & Kirch. in *Mundo subterraneo*, ubi plurium talium cryptarum meminit. De constitutione metalli-fodinarum & venarum, per quas ducuntur metalla, operæ pretium est accuratiorem notitiam habere. Vid. Steno, in *libro citato*, prolixè omnes illas terræ facies examinans. Aliqua sunt terræ Septentrionali propria, aliqua Australi. De *septentrionali terra* mirificæ sunt multorum fabulæ, de quibus aliquando *peculiari Dissertatione* agam. (n) Volunt Septentrionem primum esse creatum, inde ignem oriturum, qui mundum destruet, ibi appariturum Christum in judicio, sub ipso polo, vel circiter, esse paradysum, magnam illic esse auri copiam, sedem esse illic ignis infernalis, habitari à Dæmonibus, in terram deturbatis.

Dicenda etiam hic quædam essent de variis terræ speciebus. Variæ enim illæ 6 sunt, sed earum distinctio in vulgaribus etiam Physices Compendiis solet haberi, ubi de mineralibus agunt. Nemo diligentius omnes congeffit Ferrante Imperato, in *Historia sua Naturali*. Varia etiam dici possent de usibus talium terrarum, qui sunt, vel Medici, vel Oeconomici. De cespitibus bituminosis, (Torff) Mariscis antiquius appellatis, vid. Barth. in *Advers.* 2215. Martinus Schokius, Vir diligentissimus, doctissimus, & multæ lectionis, sed cujus pleraque cura extemporalis sunt scripta) integro libro egit de hoc argumento, Groningæ anno 1658. in 12. excuso, ubi multa curiosa, tam Physica, quam Oeconomica, continentur. Gallicum de iisdem cespitibus Tractatum Car. Patinus edidit Paris. A. 1663. in 4to. Porcellanæ Chinensum ex terra singulari cretacea vel alba, per vitrificationem, conficiuntur, & falsa est opinio eorum, qui ex excrementis humanis, vel ossibus, aut alia materia, fieri putarunt. Modum parandi porcellanas tradunt Kircherus in *China Illustr.* & Joh. Neuhoffius in *Itinerario Chinenfi*.

Accd. Salmuth Tom. 2. *Rer. mem. ad Panciroll. lib. 2.* & Andr. Müllerus in *Casaja p. 76.*

Potest etiam terra considerari, ut vegetationis & agriculturæ subjectum, & ratione ejus, variis signis & qualitatibus, ejus vel bonitas, vel ineptitudo, cognoscitur, 7 de quibus prolixè agunt *Geoponici Auctores* veteres, quorum accuratior editio optanda esset, quam moliri dicuntur Angli. In Gudiana Bibliotheca Exemplar est collatum cum MSS. Codicibus, quod integras periodos habet, quæ in vulgatis Editionibus non reperiuntur. Jungendi sunt illis Latini Auctores, Columella, Varro, Palladius, & si qui forte è Recentioribus hoc argumentum tractant. Superiori anno in

(n) Eiusdem cum Dissert. à Morhofio promissa, sed non absoluta, Argumenti Tractatum Physico-Historicum, sub *Borea* Titulo edendum, expectari nunc à se jubet D. Otto Sperlingius Jun. Augustissimi Regis Danicæ Consiliarius VII. ejus Capitulum argumenta V. in *Novis Literariis Lubecensibus*, M. Majo A. 1703. p. 113.

in Anglia prodiit lingua Anglica Joh. Evelini *Discursus Philosophicus de Terra, quantum refertur ad vegetationem & propagationem plantarum*, quo de omnis generis stercorationibus agitur. Inventa quoque, ut hoc obiter moncam, est nova quædam machina, quæ simul arare, ferere & sulcos componere possit, Londiniquæ in Collegio Greshamiensi asservatur. Ejus descriptio habetur in ejusdem Joh. Evelini literis, quæ habentur in *Actis Angl. p. 1056. & seqq.* Ejus instrumenti Inventor est Eques Hispanus, Don Joseph Lucatello.

- 8 Ceterum de terræ variis qualitatibus, quæ illi ex permissione heterogencorum corporum insunt, multa dici possunt, quibus specialibus non immorabimur. Id saltem, quod memorabile videri potest, hic notari velim, fuisse homines, qui gustu distinguere terras potuerint, & odore, atque ex iis certo prædicere, quo in loco versarentur. Vid. *Dissertationem nostram de paradoxis Sensuum*, c. 4. ed. Kil. A. 1676.

CAP. XXII.

DE USU PRIMORUM CORPORUM,
SEU ELEMENTORUM.

- S. I. *Accommodatio Elementorum ad usus humanos, per mutuam applicationem*
 1. *Aëris Exercitatio. Artificium Aëronauticum. Franc. Lana, J. Chr. Sturmii, Honor. Fabri, Rog. Baconis, Magni Pegelii circa illud Experimenta & consilia, & judicium de praxi ejus periculosa. Pegelii, Consilium de conclavi Medico, vario aëre replendo.* 3. *Aque usus Mechanicus. Scriptores Hydraulici. Statua sonantes, aliæque Instrumenta Musica, aqua animata. Scriptores de Artificio liquores varios evomendi, artibusque Natatoria & Urinatoria.* 4. *Terra usus non tam multiplex, ac aëris & aquæ.* 5. *Ignis usus ingens, imprimis in Chymia, cujus laudes decantantur. Artificia veterum Chymicorum, ignis ope parata, præsertim Lampades sepulchrales perpetuæ, in quarum causam inquiritur. Phosphori Modernorum (Chr. Ad. Balduini, Joh. Kunckelii, &c.) Artificiales, & Scriptores de iis.*

- I **Q**uoniam in hoc globo terreo habitamus, & circumposita habemus varia illa corporum naturalium genera, inque iis quotidie mutua actione passionisque multa fieri videmus, in eo quoque laborare nos debemus, ut & nos, applicatione mutua corporum, usum vitæ civilis perficiamus, sive id per principia Mechanica, sive per naturalia, efficiatur. Primum itaque ad massas corporum universales respiciamus, aërem, aquam & terram, quæ tria corpora varia ratione usibus nostris accommodari possunt.

- 2 Quod aërem primo attinet, de ejus quibusdam utilitatibus jam supra aliqua diximus. Nunc, ut de quibusdam specialibus dicamus, id imprimis consideratione dignum est, quod aër extrahi possit certis quibusdam spatiis, & beneficio hujus va-
- cuitatis

cuitatis multæ mirabiles operationes fieri. Multa dependent ex gravitate & levitate aëris, quæ si exacte scirentur, mirabiles possent ex iis effectus produci. Huic certe principio Franc. Lana superstruit illam inventionem artificii Aëronautici, de quo supra pluribus egimus: nunc autem addimus, idem fuisse artificium exanimatum à Joh. Christophoro Sturmio, *Colleg. Curios. Tentam.* 10. qvi hujus rei possibilitatem aliquam agnoscere videtur, alioque quodam experimento illo subvenit. Qvod enim Franc. Lana in aëre experiri voluit, id ille in aqua tentavit, eoqve modo naviculam formavit è plumbo tantæ gravitatis, ut mergeretur in aqua, huic naviculæ, per funiculum duplicem, æquali longitudine propendentem, Sphæras vitreas connexit, aëre quidem plenas, sed aqua vacuas, à quibus Sphæris pendula navicula libere intra aquam natavit. Hujus rei rationem ex eo deducit, quod utriusque sphærulæ vitreæ tota substantia notabiliter esset levior ea aquæ mole, quæ singulas adimpleret, unde absente aqua, & sphæricularum cavo ab aëre occupato, totum compositum è vitro & aëre, intus concluso, levius fuit aqua, atqve ideo necessario supra aquam natavit. Cum jam simili ratione talem navem aëream commentus fuerit Lana, putat, non impossibile esse, ut res illa procedat, modo sphæræ illæ ita comparari possint, ut aër illis extrahatur. Honoratus Fabri, *Physices Tract.* 1. lib. 2. *propos.* 246. per tubos amplos, aëre copioso & compresso refertos, obtineri posse sperat, quod Lana per evacuatos globos confectum vult. Is, occasione illa, qua tradit, modum parandi jacula, quæ sursum instar pyriorum missilium ferantur, non sulphureo pulvere, sed aëre compresso focta, inter varia alia artificia, tandem subjungit: *Uti autem aliquid mirabilius addam, potest esse tanta vis aëris, intra tubum majorem compressi, ut magnum pondus, tubo junctum, secum attollat. Hinc, si affigatur paulo major clavus & sedes pensili, in qua homo sedeat, cum clavum ipsum ad libitum regere, & quoquo versum torquere possit, sedens impune volabit per aërem, & quod majus est, aëra rursus, intruso Embolo, opera organi mechanici, comprimere posset, dum sc. prioris impetus vi sursum ferretur. Hinc diu per multas horas per medium aëra ambulabit, quo nihil fere mirabilius esse potest.* Hæc Honor. Fabri ita proponit, ut invideere videatur, si parabile esset tantum arcanum: non enim explicatè innuit, quomodo machina talis construi possit. Rogero Bacono, homini ad miraculum in Physicis & Mathematicis perito, in *Epistola illa de operibus secretis artis & naturæ, atque nullitate Magiæ*, simile aliquod instrumentum indicatum fuit, sed quod in artificiali aliquo motu fundatum est: *Possumt*, inquit, *fieri instrumenta volandi, ut homo sedens in medio instrumenti revolvens aliquod ingenium (machinam) quo ale artificialiter composita aërem verberent, ad modum avis volanti.* Plura illic habentur ab illo indicata artificia, ab usu aëris provenientia. In his tamen aliquid moliri admodum grave est. Nam, ubi nullus rei successus est, Inventor pro gloria reportabit nñsum & contemptum. Excidere autem ille sine suo potest, si vel minima aliqua circumstantia rem vitiaverit, imo praxis ipsa difficultates ostendet, de quibus non cogitatum est, cum speculationi indulgeremus. Qvare & Honor. Fabri monitum.

suæ propositioni addit, se, licet theoretice loquendo hæc verissima sint, nemini auctorem esse velle, ut periculum faciat, & veniat aliquando ad praxin. Varii sunt alii usus aëris in organis pneumaticis, statuis loquentibus, in sonorum directione, de quibus singulis dicere non possumus. Videantur multa de iis in Sam. Reyheri *Dissertatione de aëre*. Unicum adhuc meminisse operæ pretium est, de conclavi aliquo parando, quod repleti posset, quo velis, aëre, fumo, halitibus juvenum vigentium, variis item liquorum, certis morbis medentium, odoribus, ut peregrini aëris nihil accedat, quibus corpus ægrum, dum respiratione perpetua quasi in spirituum suorum familiam adoptat salutare odores, sanitati restitatur. Proposuit illud Magnus Pegelius in *Theaur. rer. select. p. 108. qvi & p. 123.* cujusdam navigii aërei meminit.

3 Aqvæ usus, tum mechanicus, tum naturalis, multiplex est. De naturali usu non erimus hic solliciti. Quod Mechanicum attinet, varius ille est, pro ratione aquæ, vel compressæ vel attenuatæ, unde mirabiles operationes possunt in natura fieri, Est vero huic usui dicata peculiaris ars hydraulica, quam hodie magnopere excultam habemus. Caspar Schottus singulari libro potissima artificia collegit. Legi etiam possunt Rob. Boylii *Paradoxa Hydrostatica*. Statuæ sonantes antiquitus etiam factæ sunt, mediante aqua, & docet Kircherus, in *arte sua Musica*, talem statuam conficere, quæ ad solis ortum incipiat cantillare, veteri illi Memnoniæ similis. Fabricarunt etiam veteres alia instrumenta musica, aqua, quemadmodum nostra aëre, animata. Talis organi meminere Vitruvius & Hero, è quibus, secundum illorum mentem, Systema hoc descripsit Isaac Vossius in *libro de poematum cantu & viribus hybemi p. 100.* quod apud illum prolixè explicatum videatur. Magnifice sane illud deprædicat Vossius, illudque Organis aëreis longe præstantius esse contendit. Artificium hydraulicum est forte & illud, quo quis, epota prius aqua, omnis generis vina & liquores potuit evomere, de quo, si recte memini, aliqua prodidit Scottus in *Joco-feriis artis & natura*. Simile tamen huic videtur fuisse illud, quod Magnus Pegelius pag. 125. *Theauri sui præposuit*; ex eodem certe principio deductum. Pertinet & huc ars Natatoria & Urinatoria, cujus singularia notare accurate conveniret. Etmundus Digbæus de *arte natandi & urinandi* librum scripsisse dicitur, sed nunquam mihi videre hunc licuit. Erycius Putcanus etiam de *natatu* scripsit teste Crasso in *Elog. hom. literatorum*, P. 1. p. 328. Sed & illum nunquam vidi, & fortassis ille, quæ ætem ipsam spectant, non attigit. De Thermais per artem faciendis passim tradunt recentiores Scriptores.

4 Quod Terram spectat, quantus ejus usus sit, satis in propatulo est, inprimis in iis, in quibus ratione ponderis operationes instituendæ sunt. Non tamen tam variis usibus illa patet, quam aër, vel aqua, corpora subtiliora, quæ fluore suo omnes in partes versari possunt, & eam ob causam multis mechanicis operationibus occasionem dare.

5 Quod Ignem attinet, ejus usus tantus est in natura, ut major esse non possit. Ille promus condus est omnium Secretorum, ille solvit corpora & componit, ne quid dicam

dicam de vulgariſibus uſibus. Tota Chymia, cum omni apparatu ſuo, ad illum pertinet, quæ arte diviniuſ & præſtantiuſ nihil excogitatum eſt: illa enim quaſi imitari opera Dei & naturæ videtur, *deſtruit, ædificat, mutat quadrata rotundis*, fingit & reſingit omnia. Ignium variæ origines & formæ, & modi producendi tam variuſ ſunt & multi, ut magno volumine quuſ non ſatis explicet. Utinam Rob. Boylei habereniuſ eo de argumento ſcriptum, quod flammis periiit, multa ab illo doceremur. Antiquiſ accuratiorem fuiſſe ignium cognitionem, hiſtoriæ demonſtrant, multa enim admiranda ſecretorum ignium cognitione efficere potuerunt, quæ nos imitari non poſſumus; quod maniſeſtum argumentum eſt, pluſ illos operationibuſ practiciſ chymicis dediſſe, quam nos forte credimus. Imo lampades illæ ardentes & lucentes, in ſepulchriſ repertæ, teſtari ea de re poſſunt, de quibuſ varie à nonnulliſ diſſeritur, nemo autem inter illoſ expromere veram eorum ignium rationem potuit. Videantur omneſ ſententiæ congeſtæ apud Sorcellum in ſua *ſcientia Uniuerſali*, Tom. 3, pag. 68. Hermolauſ Barbaruſ certe inter ſecreta chymica eoſ igneſ retulit, & ex auro paratuſ fuiſſe liquorem oleoſum exiſtimat, qui potuerit intra vitrum concluſuſ & incenſuſ ardere & lucere, admiſſo autem aëre ſtatim extinctuſ fuerit, quod quidem tenere dici non poteſt. Vid. Claudii Guichardi diſcurſuſ in libro ſuo, Gallice ſcripto, *de Ritibuſ funerealibuſ Græcorum & Romanorum*, de hiſ lampadibuſ ſepulchralibuſ & ſubterraneis. Non crediderim ego, quod aliqui putant, illuſ fuiſſe illiſ phaſmate alioquo; nam certe conſtant eſt multorum de ea re traditio. Chymicæ arti adſcribendum certe eſt tale artificiuſ, quanquam non æque in auro illud quærendum crediderim. Plura ſunt fortaliſſ naturaſ ſubjecta, quæ, debito modo præparata, lucem ſpargere poſſunt. Suntque variorum ſuper hac re cogitationeſ, quibuſ tamen omniſ nihil certi ineſt, niſi quod nuper admodum ab artificibuſ quibuſdam productum in lucem fuerit per artem chymicam tale aliquod naturaſ phaenomenon, quod poſſibilitatem talium ignium oſtendat. Materia haud dubie nitruſ eſt, è quo præparari poſſunt, quæ lucida ſunt, quanquam non adeo clare & diſtincte. Qua in ſententia confirmor à Joh. Mayovio, qui lucem omnem particulis ſuiſ nitro-aëreicſ adſcribere non veretur. Et quidem Chr. Ad. Balduinuſ Phosphorum Hermeticum produxit, ſive magnetem aliquem luminarem, præparatum aliquod chymicum, quod ex aëre illuminato lumen ſuum mutuatur. Nuperrime autem alia quædam materia præparata per artem eſt, quæ, illita corpori, illud in tenebriſ radiare facit. Eſt & alia materia inventa, quæ, vitro hermetice ſigillato incluſa, per viceſ & interval-la lumen emittit, quæ propterea Phosphori fulgurantiſ nomine ſalutatur. Experimentum hoc offendiſ Electori Brandenburgenſi DANIEL CRAFTIG, cujuſ notitiã dedit Joh. Sig. Elſholtziuſ in ſchediaſmate quodam *de Phosphoriſ quatuor*. Ejuſ vero inventorem JOH. KUNCKELIUM, Sereniſſ. Sax. Electori à laboribuſ Chymicis, laudat Georg. Caſp. Kirchmaieruſ in ſua *Noſtiluca conſtante*, in qua huiuſ inventi occaſione, multa alia de perennibuſ lucerniſ aſſert.

CAP. XXIII.
DE METEORIS AEREIS, PRÆCIPUE
DE VENTIS.

§. I. *Meteororum nomen inadequatum est, & terra motibus perperam tribuitur.*
 2. *Meteororum aëreorum origo, extra aërem, a sole & ignibus subterraneis.*
Fossilium & Chymia cognitio ad tractationem de iis necessaria. J. Bapt. Hamelii
Tr. de utriusque laudatur. 3. *De ventis legenda Verulamii (ob merita simul in scientiam naturalem commendati) Historia Ventorum, & Hon. Fabri de iisdem Tractatio.* 4. *Pila Æolia ventorum generationem adumbrat. Aqua subterranea presentia illorum index.* 5. *Ventorum varia divisiones & affectiones. Directe Borealis, à nautis haud observatus, finem mundo, uti credunt, afferet. Angeli ventorum præfides, juxta Rob. Fluddium. Vortices aërei. Anemometri inventum.* Cav. Malapertii de ventis Poëma laudatur.

Vidimus massas universales globi hujus, aërem, aquam & terram, prima illa corpora, quæ universim collecta habemus. Iis, quæ talibus, quatenus scilicet integræ corporum massæ sunt, suæ sunt quædam passiones, variis à causis excitatæ, certæ suntfigurationes, debilesque mixturæ. Unde phasinata nonnunquam aliqua apparent, motusque excitantur, quibus omnibus Meteororum nomen imponere placuit Aristoteli an adequatum, an minus, (uti ipsi Honorato Fabri est visum, mixta imperfecta vocare illa malenti) nunc non disputo; facile enim in Terminis convenire possumus. Quamquam absurdum videatur, ea meteororum nomine vocare, quæ non supra, sed infra nos sunt, ut terræ motus, qui inter meteora tamen referuntur.

2. Nos primum de AERIS METEORIS agemus: quamquam non ita distincta sit singulorum meteororum natura, ut ab uno simpliciter Elemento dependeant. Quæ enim in aëre sunt, non ex solo aëre proveniunt, sed originem suam, partim ignibus subterraneis, partim exhalationibus maritimis adscribunt. Meteora itaque aërea potius à subjecto, in quo sentiuntur, vocanda sunt. Aër per se quivictus esset, nisi lacesseretur, vel sole, vel ignibus subterraneis, qui iis in locis potentiores sunt, in quibus multæ sunt metallifodinæ. Ideoque in illis locis longe est frequentior apparitio cujuscunque generis meteororum, plura sunt illic fulgura, venti, dracones volantes, & similia, velut quædam producta naturalis officinæ chymicæ. Quare meteororum talium natura intelligi accurate non potest, nisi cognita fossilium & metallorum natura, & laboribus chymicis, qui circa ea institui solent. Natura enim, in magnis illis montium furnis, idem agit, quod artifex in suis. Quare recte fecit præstantissimus Vir, J. BAPT. DU HAMEL, Philosophus & diligentissimus, & acutissimus, qui meteororum & fossilium naturam conjunctim explicuit in suo de

meteoris

meteoris & fossilibus libro, Paris. in 4. edito, qui ad meteororum naturam probe pernoscendam adeo aptus est, ut nullus liber majorem lucem accendat.

Quod ad meteora aërea attinet, principem in illis locum tenet VENTUS, 3 commotio aëris violenta, sensibus facile percepta, sed originis admodum obscuræ, nisi quantum conjecturis assequimur. Nemo in eum majori diligentia & sollicitudine, non tam inquisivit, quam inquirere docuit, ac Magnus BACON VECULAMUS in sua *ventorum Historia*, quanquam tamen in multis historica suppeditet, quibus an. secure satis credere possumus, non equidem dixerim. Fuit isti Viro vastum & capacissimum ingenium, quod credo universæ naturæ pervestigandæ sufficisse, nisi negotiis civilibus fuisset impeditus; eam tamen tradidit inquirendi methodum, ut multis ad inquirendum sit campus uberrimus patefactus. Unica illa *ventorum Historia* incredibilem ejus sagacitatem & diligentiam satis ostendit, ad cujus ductum infinita notari & observari possunt, ad hoc argumentum pertinentia. Non est nostri instituti, singula, quæ ad singulorum ventorum indolem pertinent, exponere, id enim tum à Veculamio, tum à Bernh. Varenio in *Geographia generali*, abunde præstitum est, quibus addatur Honor. Fabri in *Physices Tract. 6. lib. 4. integro*, ubi, quæ ad causas ventorum spectant, & proprietates eorum, dilucide exponit. Tota origo ventorum dependet à rarefactione, condensatione & compressione aëris, quæ generales causæ sunt, quibus occasio ab aliis corporibus suppeditatur. Nemo, quam Honor. Fabri, magis plana via procedit, minusque in hac doctrina extra viam rapitur.

Generationem ventorum ostendunt aliqui per machinam, fabris ac artificibus 4 quibusdam haud ignotam, quam *pilsam Æoliam* dicunt, estque globus æneus, undiqueque clausus, uno saltem patente foramine perexiguo. Hic ad ignem probe calefit, & immergitur frigidæ, ubi paulatim insugit nonnihil aquæ, deinde cum operatio institui debet, apponitur globus igni, ut calefiat modice, tunc aqua resoluta exhalat, fitque ventus, qui instar follis, per multas horas, ignem exfuscitare potest. Similiter & in natura fieri credibile est, aqua vel aëre, aut utraque simul, in angustias contrusus, & per exiguos hiatus exitum molientibus. Sane observatio illa, quæ reperitur in *Aëris Anglicis p. 387. Edit. Lips.* idem ostendit. Vicennali Experientia quis didicerat, quotiescunque deprehensa in fossione locorum subterraneorum aqua fuerit, nunquam fuisse destitutam aëre vel vento, aqua autem non inventa vix tantum aëris illis superfuisse, quantum ad respirationem & ventilationem candellæ ardentis sufficeret. Quando vero magna copia aquæ inventa fuerit, operariis de ea derivanda sollicitis, simul ac ad illum horizontis parallelissimum perventum fuerit, ut aqua inceperit devolvi, inclusum aërem, seu ventum, in aqua stagnante fragore, adeo horribili erupisse, ut crederes displodi tormentum, tantaque violentia, ut omnia secum abriperet, ipsas dissolvendo rupes, vel aliquam multum distantes. Ex qua observatione patet, aëri incluso & compresso magnam esse violentiam, qui, si per

tenues vias montium exeat, durare in isto ventositatis statu eo usque potest, dum, è latere aëris compressi remisso, in æqualem statum ille se composuerit.

5. Venti quidam sunt ordinarii & perpetui, quidam periodici, quidam ad certos cœli cardines divisi, quidam ex imis terræ cavernis prorumpunt, quidam desuper irruunt, ut venti septentrionales. De quibus omnibus legantur Verulamius, Varenius, Honoratus Fabri, & Isaacus Vossius in libro de motu marium & ventorum. Id fortassis, ut superfluum aliquod, memorare possum, quod narrasse mihi nautas memini, nunquam se ventum directe septentrionalem invenisse, sed semper uno gradu, vel ad Orientem, vel ad Occidentem, inclinantem. Estque quædam illis persuasio, finem mundi futurum, cum ex septentrionis angulo spiret. Robertus Fluddius, ut in multis aliis, ita & in his, vel fanaticus, vel superstitiosus est. Nam Angelos, vel bonos, vel malos, facit ventorum præfides & diribitores. Illòs scil. quasi in fortalio collocat, ventos jaculantes in orbem; cum ventis veniunt omnia larvarum & morborum genera. Quod ad vortices illos aëreos attinet, qui Anglis *Spout* dicuntur, eos nemo accuratius, iconibus etiam additis, descripsit quam Joh. Mayow in *Traët. de Sale-nitro cap. II.* Quantitas ventorum singulari instrumento mensurari potest, quod repræsentatur in *Albis Philosophicis Anglicis p. 358.* Ubi Iconismus ejus simul habetur; sed non est adeo accurate descriptum, ut satis ejus structura pateat. Si quis utile dulci miscere velit, is legat Caroli Malapertii poemata eruditum de ventis, *Lib. II.* constans, quod reperitur in poematibus Jesuitarum, uno volumine congestis, sive *Parnasso Poëtico Soc. Jesu*, Antwerpiae A. 1616. in 12. excuso. In eo etiam simul Tempesta anni 1606. Belgica describitur. Plures de ventis Autores vid. in Is. Spachii *Nomenclat. Philos. p. 624-626.* Quibus addi possunt Joh. Placentini & Christoph. Notnagelii de ventis insolitatis anni 1660. *Dissertationes Physico-Mathematicæ.*

CAP. XXIV. DE METEORIS IGNEIS.

§. I. *Origo illorum è terra exhalationibus accensis. Ignis fatui, lambentes, istisque similes, & incendia ab his improvisa.* 3. Cometa, juxta Aristotelem & Claramontium, sunt Meteora, juxta Anonymum mali genii, juxta Tb. Bartholinum abscessus universi. Stan. Lubienicii & J. Ad. Oshandri scripta de iis. 4. Aristotelis, de fulguris per Antiperistasin accensione, sententia contra Honoratum Fabrum defenditur. 5. Cartesius & Job. Mayovius, fulgur & tonitru à nubium congelatarum lapsu derivantes, refutantur, veraque illorum origo è vaporibus sulphureo-nitrosi astruitur. 6. Vulgi circa illa superstitiones, una cum sententia Bodini, Helmontii & Lutheri, de Diabolo, illorum Autore, improbara. Miscella de iisdem, ac effectibus illorum, nec non lapidibus fulminaribus, Scriptoribusque hujus argumenti, observationes. 7. Scriptores de Meteoris in genere, præcipue igneis.

METEO-

METEORA IGNEA, quæ ita vocantur, originem suam debent exhalationibus pinguibus, è terra elevatis, seu per vim ignium subterraneorum, seu per calorem Solis. Tales exhalationes æstatis præsertim tempore admodum frequentes sunt, & cum accenduntur, vel à situ, vel à figura sua peculiare aliquod nomen fortiuntur, quanquam forte nihil inter se differant.

Exhalationes viscosæ, quæ non procul à terra incenduntur, ignes fatui solent appellari, Germanis *Feuersteine* de quibus mira fabulatur vulgus, quod se. insequentes fugiant, fugientes insequantur, in præcipitia deducant, quæ tamen magnam partem superstitiosa & fabulosa sunt. Et sunt illi ignibus lambentibus quasi similes, quo nomine appellantur exhalationes corporum animalium accensæ, ut fit nonnunquam in hominibus & equis, quanquam & his superstitio misceatur. Sunt & multæ aliæ talium ignium species, in quibus operosum esse non necesse est, cum eorum accensio sit fortuita, & pene non differant causis. Sulphuræ enim exhalationes, ubi paulo vehementius motæ sunt, statim flammam concipiunt, & hi ignes noctu magis, quam die, sunt visibiles, quod lumen majus minus obfuscat, quanquam & in die æque deflare possint tales vapores. Unde videmus, quam parata sit sæpe incendiis causa, præcipue æstatis tempore; sæpe enim in aëre, ubi minime credas, aliquid talium exhalationum delitescit, sæpe incurrunt illæ in alia corpora, unde mutuo tritu ignes educuntur. Novi, nocte serena, tempore æstatis, incensum fuisse fœni aggerem per vapores quosdam sulphureos, noctu in aëre vagantes, & vicinas ex eo domos conflagrasse. Scripsit Gallus aliquis Observationem de incendiis, ex improvise ortis, quorum nulla manifesta causa esset. Ejus in novissimis Gall. *Ephemeridibus* fit mentio.

Aristoteles Meteoris etiam *Cometas*, accenset, de quibus supra egimus. Is enim sublunares omnes habuit Cometas, quod falsum tamen est; quanquam Scipio Claramontius, Mathematicus excellentissimus, Aristotelis partes tueri non veritus fuerit in libro de Universo, adversus præstantissimos Mathematicos, domesticis pugnant principiiis. Varias de Cometarum ortu sententias congestit is, quem supra laudavi, Stanisł. Lubienitius in *Theatro Cometico*, omnia ad doctrinam Cometicam spectantia corradens. Malim ego legere Joh. Ad. Osiandri *Diff. brevem de Stella Magorum*, in qua brevissime omnes de Cometis sententias recenset. Non tamen absunt hic superstitiones nonnullorum. Nam Anonymus aliquis, qui se *Mercurium Platonizantem* (o) vocat, in libello, A. 1662. in 12. edito, cui tit. *Cometa malus Genius*, demonstrare vult, Cometas malos esse angelos, quemadmodum stellæ boni sint angeli. Thom. Bartholinus, è schola Medica, naturam Cometarum explicuit satis quidem inge-

(o) Sub *Mercurii Platonizantis* nomine delituit Mich. Fraunius, J. U. D. Com. Pal. Caf. & Marchionis Durlaco-Badensis Consil. Aulicus, qui eandem *Diff. de Cometa Malo Genio*, cum aliis Observationibus, rum judicio de Cometa Anni 1680. auctiorem, Nomen suo præfixo, Francof. A. 1682. in 12mo, curavit recudi.

ingenioſe; Cometæ enim comparat abſceſſibus ulcerum, in *Conſilio Medico de Cometa*, Hafniæ A. 1665. edito, in qvo tamen magis ingenio indulgere voluiſſe, quam veritati, videtur.

- 4 Inter omnia Meteora ignea omnium mirabiliſſimum eſt *Fulgur*, (de qvo Lib. exſtat Hier. Cardani) & *Tonitru*, in cujus cauſis explicandis, multæ ſunt Philoſophorum fluctuationes. Id quidem manifeſtum eſt, accendi aliquos vapores ſulphureos, occultum vero, qvomodo fiat iſte impetus. Peripatetici volunt, accendi fulgur per aliquam Antiperiſtaſin, qvod Honor. Fabri rejicit, qvanqvam id ſuo tamen modo tolerari poſſit. Non ſimplicem hic accenſionem eſſe, omnes circumſtantiæ nos docent; illa enim celeritas & vibratio oculis apparens, illi mirabiles effectus, innuunt, exploſionem aliquam eſſe cum iſta occasione conjunctam. Qvod quidem negat fieri poſſe Hon. Fabri, mihi autem non adeo abſurdum videtur, qvi exiſtimo, in nubibus fieri poſſe ſeparationem qvandam partium, ita ut particulæ qvædam ſulphureæ, vel ſulphureæ ac nitroſæ ſimul, uno aliquo loco junctim conſiſtant, circumdata crassiſſis qvibusdam nubibus aqvæis, qvæ ſatis quidem molis circumponere poſſunt particulis incluſis, atqve illas premere, ut non aliter hic teneantur, atqve in tubo qvodam metallico. Illæ ut accendantur, facile fieri poteſt; motu enim interno agitari poſſunt, vel extrinſecus advenire ſulphureæ qvædam exhalationes, in aſſam illam particularum ſulphureo-nitroſarum accendentes, qvæ ſtatim cum impetu diſploduntur.

- 5 Joh. Mayow violentam qvandam concuſſionem hujus flammæ cauſam agnoſcit, ſed tamen illam procedentem à nubium ſuperiorum, condenſatarum & congelatarum, lapſu. In qvo ille Carteſium ſeqvitur, qvi hanc cauſam in tonitru aſſignavit. Simile illud, qvod dat, plane mihi non exprimere fulguris naturam videtur; ſi ſilicum minutiffimarum congeries immenſa concuſſione adeo valide exagiteretur, ut ex particulis ejusdem innumeris, invicem alliſis, ignis ſcientillæ pene infinitæ excuterentur, ita flamma qvædam levior, per totam ſilicium congeriem propagata, ſubito accenderentur. Ita exiſtimat ille particulas nitro-æreas, inter particulas æreas diſſeminatas, ob violentam atmophæræ concuſſionem, in motum talem concitari poſſe, qvi ad lucem excitandam requiritur. Sed, ut verum fatear, in hiſ ſpeculationibus pluſ mihi ſubtilitatis, qvam veritatis inſeſe videtur. Ex lapſu certe nubium tam inſolitas operationes deducere, res mihi incredibilis videtur, qvi illum lapſum nubium plane imaginarium eſſe exiſtimo. Qvanqvam enim in nubibus congelari poſſunt aqvæ, non ſunt tamen illæ molis continuæ, ſed per minutiffimas partes ſparſæ, & in ære libratae, unde cadere non poſſunt à ſe invicem avulſæ, qvemadmodum corpora contigua, ſed continua qvadam inclinatione deorſum ferentur, ſine aliquo ſtrepitu notabili, unde non poteſt cauſa tonitrûs deduci prima (qvanqvam non negem, ad propagationem ſoni poſſe contribuere, multo minus fulgur, qvod qvomodo ex congelatorum corporum collifione oriri poſſit, nec ſenſibus, nec ratione, percipio. Videmus ſanc, & ſentimus, ærem tempore tonitrûs calidum

dum ad squalorem usque, quod arguit certe, particulas esse sulphureas in aëre. Videmus, spiritus uitri & tartari, in vitro mistos, adeo exaltuare, ut cum disrptione vitri displodantur. Cur idem non fieri potest in vaporibus ejusdem naturæ, qui nihil aliud sunt, quam spiritus sulphurei & nitrosi rarefacti? quid prohibet, illos in unum locum compingi posse intra cavum aliquod nubis densioris, cum ipsi tum gravitatem aëris satis sentiamus? videmus ipsi, quod fulgura in terram ipsam penetrent, cum quibus tamen conjunctas esse non videmus nubes quasdam glaciales. Si vel sensus nostros consulamus, non aliter apprehendere possumus naturam fulguris & tonitrus, quam ut statuamus, primum materiam aliquam sulphureo-nitrosam explodi, secundo ab hac explosione subitanea impetum primum fieri in nubes densas, & in omnem, quaquæ patet, aërem, per quem prima illa concussio, multiplicatis circulis, ut in omnibus sonis fieri solet, propagatur. Hinc allisio frequens est, & repercussio soni ad montes & ædificia editiora, quæ multiplicata repercussio efficit nobis continuatam istius soni. Ac fuit fortassis prima illa aëris sub explosione concussio non adeo valida, quæ dehinc ex repercussione sonum tam formidabilem parit. Illustrat rem hanc experimentum à Varenio, *Geograph. Gen. lib. 1. p. 385*, allatum, è Davidis Frilichii observatione quadam, de Hungariæ monte Carpatho. Is, in summitate rupis editissimæ, quæ etiam Alpes vinceret altitudine, tranquillum plane & subtilem aërem offendit, ut ne pili quidem motum sentiret, cum tamen in depressioribus montibus ventum vehementem expertus fuisset. Explosit illic sclopetum, quod non majorem sonitum primum præ se tulit, quam si tigillum, vel bacillum, confregisset, post intervallum autem temporis murmur prolixum invaluit, inferioresque montis partes, convalles & sylvas, oplevit. Descendendo intra convalles, cum iterum sclopetum exoneraret, major & horribilior fragor, quam ex tormento capacissimo, ortus fuit, veritusque ille est, ne totus mons concussus secum corrueret, & duravit hic sonus per semiquadrantem horæ, usque dum abstrusissimas cavernas penetrasset, ad quas aër undique multiplicatus resiliit. Ex ista observatione satis patet, sonum illum in tonitru posse è non adeo forti explosione oriri, & repercussione tantum ita intendi. Non itaque confugiendum est ad imaginarios illos nubium lapsus, quos in tonitru fingit Cartesius, inductus analogia istius soni, quem nives, è fumis montibus deciduæ, efficiunt tonitruî similem, è cujus tamen nivis lapsu nubium lapsum fingere non possumus.

Nullum est in tota natura phenomenon, quod magis attonitos reddat animos vulgi, in rerum causis indagandis ignari, multa quoque superstitionibus data sunt. Quid in mentem venerit, nescio, certe à superstitione parum abest, quod Diabolum faciat causam tonitrus, quod & Helmontius fecit. Bodinus tamen Dæmones elementares fingit, quibus, una cum Strozza, tonitrua, & meteora reliqua, adscribit in suo *Theatro naturæ*. Etiam Lutherus, in *Comm. in Gen.* (si recte meminimus) omnia Meteora, præter Iridem & Cometam, à Diabolo esse dicit. Est & nonnullorum superstitio, per incantationes sagarum posse excitari tonitrua & grandines, aliasque

tempestates, ad quas avertendas superstitio alia remedia invenit. Contra quam hominum opinionem profanam insurgit S. Agobardus singulari quadam Dissertatione, quæ reperitur inter opera ejus, à Stephano Baluzio edita, *Tom. 1. p. 145.* Legi potest circa naturam fulminis Gualth. Charletoni *Inquisitio Anatomico - Physica prima*, quæ Anatomen pueri coelo tacti instituit, Londini A. 1665. in 8vo edita, in qua multa curiosa. Solent & hic de lapidibus fulminaribus quæri, quales extare aliqui credunt, aliqui plane pro fabula habent. Sane Charletonus rem totam habet proficta, quæ, si naturam ipsam considerare velimus, ejusque operandi methodum, non potuit generari in nubibus. Qui vulgo ostendi solent, è terra plerumque effodiuntur, unde suspicio est, radios fulminares, terram penetrantes, arenam, quam forte offendunt, in talem aliquam massam lapideam, per vitrificationem quandam, colligere. Historica de fulmine multa videantur ap. Vossium *lib. 3. de orsu & progressu Idololatriæ, c. 7.* De variis fulminum generibus, & mirabilibus operationibus, legatur prolixius is, quem laudavi, Charletonus, & Honor. Fabri *Tr. 6. lib. 5. prop. 4.* Videantur & variæ observationes in *Actis societatis Anglicæ p. 446.* de quadam foemina, quæ tonitru audito, in choleram incidebat, perseverans in vomitu & profluvio ventris, quoad durabat tempestas. Nec indigna lectu est relatio de miris fulguris effectibus Stralsundiae *ib. p. 2084.* Artificialia etiam fulmina, ex nitro & tartaro, arte excitari possunt Chymica. Tale est auri fulminantis Phenomenon, cujus per tartarum fit præparatio. Sed & absque tartaro hoc potest parari.

De reliquis Meteoris ignitis non attinet multa dicere. Illa enim ab aliis Physicis prolixè satis tractantur, & sunt eorum causæ satis manifestæ. Legi possunt, qui de Meteoris in universum scripserunt, Libertus Fromondus, &, qui illo longe accuratior est, Nicol. Cabæus, &, post illos omnes, J. Bapr. du Hamel *in loco superius citato.* De Meteororum causis Theod. Osius, in *Sylvæ suæ novarum Opinionum*, (Francof. 1669. in 12.) *cap. 9.* more suo quædam philosophatur, quibus non est, ut immoremur.

CAP. XXV.

DE IRIDE, AC RELIQUIS METEORIS EMPHATICIS.

§. 1. *Iris, & colores ejus, è radiorum solarium refractione orti, considerationis sunt Opticæ. Scripta Job. Marci Marci & Franc. Maria Grimaldi de ea commentantur. 2. Figura ejus circularis. Iris secundaria. Irides artificiales in aqua guttis & prismate. 3. Parheli, & reliqua Meteora emphatica.*

INter Meteora emphatica IRIS præcipuum locum tenet; pulcherrimum aëris phenomenon. Circa cujus considerationem tota doctrina Optica impendenda est, tota refractionum & reflexionum doctrina huc pertinet. Mirabilis enim il-

la radiorum solis in guttis singulis nubis rorantis refraction & reflexio omnem colorum familiam parit, nigredine & albedine excepta. Tota itaque hujus Phænomeni consideratio videtur ad Opticam esse remittenda. Nam, cum ipso intuitu Iridis colorum ista generatio fiat per radiorum illas reflexiones, tota ad illam doctrinam pertinet. Quæ speculationes tam sunt ingeniosæ & multæ, ut integrorum librorum materiam quibusdam suppeditaverint. Præcipue magna industria singula ejus argumenti delineata sunt à JOH. MARCO MARCI in libro Pragæ A. 1648. edito, cui titulus: *Thaumantias, seu de arcu cælesti*; ubi de Iridum positu, concentricitate, variis coloribus, variis apparitionibus, de Iridibus lunaribus, halonibus, similibusque phænomenis, prolixè admodum agit, & pene omnem Opticæ doctrinam, omnem de natura lucis & colorum contemplationem, exhaurit. Post, illum nuper FRANC. MARIA GRIMALDUS, in sua *Physico-Mathesi de lumine, coloribus & iride*, Bononiæ A. 1665. in 4to edita, post præmissam generalem de luce tractationem, totum librum insumit in explicatione iridis, velut cujusdam complementi totius hujus doctrinæ, quæ omnia, si hic enarrare vellemus specialius, multum nobis temporis infundendum esset.

Duo sunt in Iride consideranda: Circularis illa figura, colores, & ordo colorum. Figura illa circularis & arcuata nobis apparet, & quidem semicirculum æquans. Qvodd si quis esset in supremo aëre, & oculus inter solem & roridam nubem statueretur, integrum orbem videret. Certum autem est, unicuique suam iridem videri. Iris etiam secundaria est, quando radii, infimo guttarum quadranti incidentes, post duas refractiones, & totidem reflexiones, sub iisdem conjugationibus, sub majore tamen elevationis angulo, emergunt, atque oculo incidunt. Igitur eosdem colores, ordine tamen inverso, exhibent. Videatur quoque Honor. Fabri *Tr. 3. Physic. lib. I. de coloribus, propos. 210. 207. 208. & Tr. 6. lib. 4. prop. 11.* Ubi speciales quasdam quæstiones adducit & resolvit, absurdas autem quorundam opiniones de iride inversa, & aliis, rejicit. Possunt iridis colores exprimi per artem hydraulicam, ubi eadem ratione in guttis singulis solis imago se conspiciendam præbet, & colores iidem apparent. Eadem ratio vitri est, quod Prisma vocatur; prout enim illud varie vertitur & invertitur, colores variegati apparent, quorum productionem idem Honoratus Fabri locis laudatis docet.

Qvodd attinet alia *Meteora*, quæ EMPHATICA dici solent, qualia sunt Parhelii, virgæ, corona seu halo, aurora Borealis, vorago vel hiatus, de iis omnibus non possunt adeo multa dici, quæ non jam pridem sint ab aliis dicta. Et satis eorum natura patet, si naturam Iridis habeamus satis exploratam, aut reflexionum ac refractionum doctrinam ex Opticis probe teneamus. De Parheliis vide *Observationes in Actis Soc. Angl. p. 953. Edit. Angl. & p. 1065.* ubi schematismus etiam additur. Videatur quoque de his omnibus Honor. Fabri *Tr. 6. lib. 4. prop. 8. p. 10. 11.*

CAP. XXVI. DE IGNIBUS SUBTERRANEIS ET TERRÆ MOTU.

- §. 1. *Ignium subterraneorum existentia & causa diversa. Scriptores varii de montium ignivomorum incendiis. 2. Terra motuum causa (quarum præcipua est ignis subterraneus,) differentia, sonus mugitui similis, effectus & præsagia. 3. Franc. Travagini observationes de terra motu Ragusiano, quibus motum terra diurnum astruere conatur.*

Solent aliqui IGNES SUBTERRANEOS, quæquam improprie, ad Metecora revocare, uti & TERRÆ MOTUM, de quibus hoc loco nobis quædam dicenda sunt. Esse ignem subterraneum experientia testatur, passim enim ille grassatur per totum terrarum orbem, ut ex montibus ignivomis videre possumus, & ex integris quibusdam torrentibus igneis, quos nuper in Ætnæ incendio observatos fuisse, fama est. Sunt tales ignes subterranei vel casu aliquo accensi per ignem fodinæ alicui injectum, uti à pastoribus aliquando fodinis carbonum ignis admovetur, qui, semel accensus, cum pabulum nonnunquam deficiat, inextinctus deinde manet, & per intervalla, prout major minorque accedit ventilatio, vel incrementum, vel decrevit, vel etiam fulminis afflatu ignis excitari potuit, vel ex aliqua collisione, aut effervescentia corporum, vel potuit ille ab initio mundi perdurasse. Id certum est, magna esse in terra ignium receptacula, quæ æstuaria vocat Kircherus in *Mundo subterraneo*, ubi nobis ea ad oculum depingit, quæ tamen ipse non viderat, nisi quantum vidit in Ætnæ illo incendio novissimo, illo scilicet de quo Paulus Bocca, in libro, cui tit. *Recherches Curieuses*, magna diligentia egit. Vide & *Acta Soc. Angl. pag. 967. Ed. Angl.* De incendio Vesuviano scripsit Joh. Baptista Masculus, teste Crasso in *Elog. hom. Erud. P. I. p. 353.* & Antonius Santorellus, teste eod. *p. 295.* Vinc. Alfarii *Vesuvius Ardens* Romæ anno 1632. Jul. Cæs. Braccini autem *Trattato dell' Incendio, fatto nel Vesuvio*, Neapoli eod. A. in 4to prodit. Scripsit &, occasione incendiis Vesuviani Petrus Castellus, Medicus Romanus, librum, cui tit. *Incendio del Monte Vesuvio*, Romæ Anno 1632. in 4to editum, de omnibus locis ardentibus, differentiis ignium eorum, signis, prognosticis, remediis. Scripsit & nuper THOMAS ITTIGIUS *Lucubrationes* aliquas de *Montium Incendiis* Lipsiæ anno 1671. in 8vo excusas, in quibus omnium terrarum montes ignivomos recenset, & quicquid ab Autoribus de iis traditum est, colligit, tam historiarum, quam causarum. Qui tamen, ut apparet, Castellum non legit, nimisque prolixus est in digressionibus & citationibus, parum interdum ad rem facientibus. Conferri quoque possunt Mart. Schokii de *Vesuvio ardente* Disputationes.

2. Ex incendiis ignium subterraneorum *terra motus* oriri solet, quæquam non ex folis

solis, nam ex aliis etiam causis terræ motus oriri possunt. Habent tamen & illæ pro causa remota, si non proxima, ignem subterraneum. Quando enim halitus comprimuntur uno in loco, quando venti in subterraneos specus intruduntur, unde exitum invenire non possunt; quando aquæ cavernarum capacitatem occupant totam, postea rarefactæ exitum quærentes; id fieri tamen non potest absque ope ignis subterranei, absque quo si esset, omnia quiescerent. Principi itaque huic causæ imputandus est terræ motus, ceteris quasi secundariis. Scripsit aliquis homo militaris, Alex. Achilles Tr. germanicum *von den Grund-Ursachen der Erdbeben* / in quo causam illorum vere ad spirituum mineralium mutuum inter se refert conflictum. Nam qui, cum Bodino, ad Genios motores confugiunt, citra necessitatem superstitiosi sunt. Sunt & multæ aliæ super hac re fabulæ, quibus non est, ut immoremur. Terræ motuum genera secundum causas differunt. Qui à solo igne excitantur, omnium sunt validissimi, qui ab aqua aut halitu procedunt, eundem quidem ignem præsupponunt, sed non tam potentem & copiosum, ideoque remissior in illis motus est. Aliqui terræ motus distinguunt ex varietate ipsius motus, cum vel terra tremit, vel diversi terrarum tractus invicem arietant, vel quando movetur terra navigii instar. Sed inutilis est illa divisio, & ex accidente desumpta, quæ nullam facit veram & specificam differentiam, & solet motus determinationem suam ab ipsa locorum conditione adipisci. Solet terræ motum fragor quidam & mugitus comitari, qui sonus eodem modo formatur, quemadmodum tonitru in nubibus, nisi, quod conclusio aeris lentius trahat sonum, & in se reflectat, unde mugitus similis fit, qui in tonitru per novos impetus semper videtur frangi. Terribilior autem sonus omnis videtur in loco occluso, unde fieri credo, ut lapillus, fontibus injectus, specu quodam conclusis, tantos tumultus excitet, de quo tam mira vel fabulantur, vel memorant, nonnulli. Effectus terræ motui varii tribui solent. Ædificia evertit, facit, ut terræ tractus aliquando situm mutet, ut tecta inter se arietare videantur, ut integræ civitates absorbeantur, ut novi lacus, vel nova flumina, prodeant, ut montes assurgant, ut pestilens aliquis halitus aerem inficiat. Sunt & certa signa vel præfagia terræ motuum, de quibus prolixè agit Petrus Castellus, in libro supra laudato, è quo in Compendium traxisse videtur Honor. Fabri *tr. 6. lib. 2. propof. 22. & seqq.* qui & de terræ motu artificiali *prop. 30.* agit, ejusque rationes cum naturali comparat.

Ex hoc terræ motu FRANC. TRAVAGINUS argumentum nuper petiit, quo motum terræ diurnum probare voluit. Is sc. in terræ motu Raguliano, maximo illo & memorabili, singularia quædam observavit Phenomena, quæ ille contingere non potuisse putat, nisi statuatur terræ motus diurnus: Observavit ille, (1) terram motam fuisse ab occidente ad orientem, & reciproce ab oriente in occidentem, ita tamen, ut succussionem non senserit. (2) Observavit, canales omnes, ab oriente ad occidentem recta linea deductos, undas suas secundum eandem lineam refluas ac reciprocas habuisse, in canalibus vero, qui à septentrione ad meridiem ducuntur, easdem undas fuisse laterales ab una ripa ad aliam, seu ab oriente ad occidentem. (3) Ob-

servavit, quod Campanilia, atque aliae fabricae erectiores, eodem modo vibratae fuerint, & quicquid ex domorum laquearibus aliquo fune ligatum pependit. Id observavit ille Venetiis in Museo suo, cum Ragusae terrae motus vis esset maxima, eo vero in loco duplicem illi motum observarunt, unum motum succussionis, quo terra ab imo in altum succutiebatur, & alterum motum lateralem, quo terra videbatur deferri ab occidente in orientem. Et hunc terrae motum lateralem, ut appellat is, accipit in argumentum probandi motus diurni terrae. Ab ipso enim motu, qui per succussionem fit, illum non procedere, argumentis, è Mechanica petitis, demonstrare laborat, ideoque existimat, motu per succussionem tam vasta terrae portione, vorticem, in quo terra deferitur, tumori huic obvium terrae ultra centrum motu occurrere velut obici cuidam, & illum motum ab oriente ad occidentem efficere, quem durante terrae globo in statu quieto, observare non possumus, quemadmodum is, qui in cymba quadam dormiens secundo flumine deferitur, ubi vero obex obicitur cymbae, tum demum observat, ex variato motu vel impedito, illum, quo antea deferrebat, qui in ista cymba quietus aderat. Haec fundamenta sunt, quibus illam sententiam suam superstruit, quam ut probet, varias ex Mechanica demonstrationes adducit, quae quidem ipsae in se aliquo loco haberi merentur, sed quoniam ipsius observationis non adeo certi esse possumus, ne quod fortassis Autorem fecellerit, ideo inter conjecturas referenda est illa observatio.

CAP. XXVII. DE METEORIS AQUEIS.

- §. 1. *Natura & Phenomena nubium.* 2. *Nebula & pluviae, inprimis prodigiosae.* 3. *Speciatim pluvia ranarum filitiae.* 4. *Roris, de quo Job. Nardii Lib. commendatur, & Rabbiorum commentum de aqua masculina Nilum fecundante explicatur.* 5. *Cujus occasione digressio instituitur de plantarum florumque refuscitatione, ope roris, aut artificii aliis, imaginaria, & Franc. Lana productione illorum absque semine, quae in dubium vocantur, nec non anguillarum beneficio roris procreatione.* 6. *Natura & historia productorum roris, mellis scil.* 7. *Sacchari,* 8. *& Manna, de quo Magnenus & Salmastius scripsere.* 9. *Nivis origo, figura varia, Hexagonismus, usus Medicus, a Thoma Bartheolino expositus, albedo emphatica, à Gottfr. Vogtio illustrata, fecundandi. Sal nivis liquida subito coagulans. Glacies ex nive artificiales. Spiritus vini ope nivis, absque igne, destillatur.* 10. *Grandinis formatio, portentosa saepe magnitudo, figura ovalis, liquefactio subita, harumque cause.* 11. *Pruina e rore concreto formatio.* 12. *Judicia de Scriptoris Meteorologicis, praesertim Nic. Cabeo, Lib. Frumondo, Rob. Fluddio. Ren. Cartesio, J. Bapt. Hamelio. & Mich. Watsono.*

AD METEORA AQUEA pertinet primo *nubes*, quæ *nihil est aliud, quam congeries halituum cum aliquo densitatis gradu, quam aëris in illa producit.* Tamdiu sursum tendit, quamdiu frigori occurrenti non sistitur, libratur tamen in aëre, nec deorsum eadit, quoniam gravior est aër, ut inepti sint, qui nubes vel à Deo, vel ab Angelo, vel ab aliqua magnetica vi, sustineri putant. Nubium altitudo varia est, prout ipsæ graviiores vel leviores sunt. Pluviosæ enim nubes terræ sunt viciniiores, quam siccæ. Varii sunt earum colores, vel prout soli objectæ sunt, vel ut aquæ, nivis, grandinis multum admixtum habent, sed de iis vulgares etiam Physici.

Pertinet & huc *nebula*, crassior scilicet nubes, quæ terræ incubat. Quas nebulas præcipue habent loca illa, quæ magnam roris vini habere solent, ut palustria & fluviatilia. Pluvia ex vapore concrevit, cujus analogiam in aquis distillatis habemus. Eodem enim modo vapores ascendentes resolvuntur. Totus scilicet globus terreus magnam æstivum est, unde vapores humidi sursum lati tandem frigore cohibente colliquecunt, & in guttulas conglomerati decidunt in terram, quod intra ipsa terræ viscera fieri nonnunquam solet, testibus metallifossoribus. Circa ipsam pluviam, & ejus rationem non admodum multa sunt consideranda, res enim manifesta est, & per se patet. Qvod vero nonnulla adjuncta ejus attinet, præfagia pluvie, salutiferos vel pestiferos effectus, ventos, eas vel efficientes, vel impeditentes, de iis Henor. Fabri videatur, *tr. 6. lib. 3. propof. 118.* Differt vero pluvia à communi aqua multis modis. Nam prout solum se habet, unde educti fuerint vapores, si illud palustre vel uliginosum, foetebit interdum pluvia, si arnosum, purior erit illa, semper tamen plus habet admixtum salis nitrosi, vel alterius etiam salis, si tellus subiecta illo abundet. Videmus etiam in quibusdam terræ partibus pluvias maculare vestes & corpora, ubi fortassis nimius solis æstus plus salinarum particularum illis miscuerit. Verosimile quoque est, multa per aërem vagantia minima insecta, vel eorum ova ac semina misceri cum aqua pluvia, unde forte est, quod in papilionibus mutatur fuerint pluvie guttæ. De quibus habetur in *Actis societ. Angl. p. 402. Edit. Angl.* Idem in ore observatum fuisse, monstrant Thomæ Henshaw observationes, quæ referuntur in *Actis Angl. p. 25.* De prodigiosis pluviis (p.) multa à multis solent dici, sed plurima in iis fabulosa sunt & superstitiosa. Qvod & lacte, sanguine, plucrit, id coloris tantum specie fucum aliquibus fecit; possunt enim pluvie multa misceri, si ex terra evehantur, possunt contrarii nonnunquam spiritus salini, quales multi habentur in nubibus, tales colores producere, quos vulgus ex coloris similitudine judicat vel lacteos, vel

(p) De *Pluvia Prodigiosa* vide Dissertat. peculiarem D. Val. Alberti, Lipsiæ an 1667. & 1674. editam; de *Pluvia sanguinea* Joh. Christoph. Beermannum, in *Diff. de Prodigis sanguinis* in Acad. ad Viadrum Francfurtana an. 1676. habita, *Cap. I. Phenomena* ejus à Causis Naturalibus soletter derivantem; de rubris Papilionum Excrementis, an. 1608: in Gallia pro pluvia habitis sanguinea, Pet. Gallendi *Lib. II. de vita Persepii p. m. 66. 67.*

vel sanguinolentos. Qvod lapidibus, frumentis, muribus, piscibus, imo vitulis etiam, pueris, narrationes sunt, quæ fidem superant; ideoque ad aniles fabulas relegandæ. Vulgo enim facile fucus sit, in causâ Elenchis frequenti.

- 3 Pertinet & huc illa opinio quorundam, quod ranis pluat, suntque, qui se *αυτοπτας* testes profiteantur, quos tamen & ego falli credo. Joh. Marcus Marci hic iterum in Ideis suis præsidium quærit: putat enim, ideas, per pluviam delatas, statim ut in terram cadunt, corpus sibi quoddam ex limo fabricari. Qvod certe nimis Metaphysicum est, ne dicam superstitiosum. Franciscus Rhedi, Patritius Aretinus, in libro doctissimo de insectis, idem argumentum etiam tractat, cujus hæc sententia est: Ranae illæ, quas, decidente pluvia, videmus, diebus aliquot ante lapsum pluviae, natæ sunt, & in sicco morantes inter dumera & saxa, vel terræ cavitates delitescunt, & quia terræ concolores sunt, subsidentes & immotæ à pulvere haud facile discernuntur. Cujus ille evidens argumentum adducit, quod stomachum plenum cibi, & intestina plena excrementorum, eo ipso, quo natæ creduntur, momento habent. Adducit & hujus suæ sententiæ confirmatorem Theophrastum Eresium, Aristotelis discipulum, cujus libelli titulus & argumentum in Bibliotheca Photiana refertur. *περὶ τῶν ἀθρόως φαινομένων ζώων, de animalibus subito apparentibus.* Mihi videtur illa valde verosimilis ratio, cui addi hoc potest, odere pluviae & roris evocari plerumque ista animalcula, uti & lumbricos; istis enim succis, veluti lacte aliquo, nutriuntur. Honor. Fabri *Tract. 6. lib. 3. propof. 118. §. 17.* statuit non quidem, cum pluvia decidere ranas, sed tamen post lapsum guttarum generari; quod mihi certe verosimile nulla ratione videtur. Non enim video, quæ ratione pene in instanti corpus aliquod generari possit, quod habet partes suas organicas, & non est minimæ quantitatis, ut certe successione aliqua temporis opus sit, dum partes tot producuntur. Remittit nos ad librum suum de animalibus, qui nunc non est ad manus.

- 4 Inter Meteora aqvea Ros quoque est, qui parum differt à pluvia, nisi quod videatur magis imprægnatus spiritibus salinis & nitrosis. Ejus vis frequentior autumno & verno tempore, quia major tunc humor in aëre regnat, solis vero calor temperatior est, ut non statim consumat. Nubilo & ventoso cœlo non apparet, tum quod venti vapores dissipent, tum quod una cum nubibus elevetur. Si acrimonium nimiam admixtum habet, nocet interdum frugibus. Tempore plenilunii major est roris copia, statim post occasum solis cadit. De illo elegantem *Disquisitionem physicam* peculiarem scripsit Johan. Nardius, Florentinus, Florentinæ Anno 1642. in quo juris factam publici, in quo libello multa curiosa, ad rorem spectantia, disquiruntur. Multum autem facit ad vegetationem plantarum, & ad fecundationem illarum, quoniam multum salis nitrosi admixtum habet. Hinc Cabalistæ rorem & pluviam vocant aquas superiores & masculinas, aquas vero inferiores, ut flumina, aquas fœmininas. Quare Baal Tobh Haarez fol. 23. Col. 4. de Nilo fluvio ita, vel fabulatur, vel argutatur: Deum singulis annis, circa solstitium, M. Junio, dejicere guttam

guttam unam, pilæ magnitudine ex aquis masculis in medium Nilum, quæ gutta se habeat, ut fermentum ad massam. Omnes enim aquas Nili efficit masculas, ut proinde Ægyptus non egeat pluviis. Hanc guttam dicit Abrahamum precibus suis impetrasse. Fabulosum sane illud & superstitiosum apparet, nullibi enim fecundius est, quam apud Rabbinos, nugarum promptuarium. Mire tamen convenit cum illis, qui observant, circa solstitium nubeculam aliquam primum incubare exiguum Nilo fluvio, unde effervere ille incipiat. Quoniam tam multa heterogeneorum copulaculorum admixta sunt rori, resolutione artificiosa, & salia, & spiritus inde elici possunt, ad nitri naturam accedentes, atque inde vis tanta vegetandi in rore est, ob summam nitri volatilisationem, quod principium fecundans est terræ, atque ita penitissime se insinuat fibrillis plantarum. Ex sale roris menstruum aliqui conficere laborant, quod aurum solvere possit. Vid. Henr. Nollius in *Hermetica Medicina*, & Nardius in *disso libro*.

Rori etiam adscribenda est, si quæ est, *Plantarum resuscitatio*: (q) Notum enim est, celebrari à Chymicis quandam plantæ è cineribus reproductionem, de qua multis dubitatum fuit, & dubia adhuc supersunt de vera reali productione, quam nemo, quod quidem cognitum sit hæcenus, præstare potuit, nisi quod historiæ quædam circumferantur, quibus fides haberi nequit. Potest tamen beneficio roris bona quantitas feminis herbæ vel floris alicujus, per infusionem continuam & calcinationem, ad solem, in vitro clauso, ita præparari, ut, adnoto postea igne cineri, idea floris vel herbæ, per vapores præsentetur in vitro, quæ tamen species, remoto calore, iterum concidit. Modum illum Jac. Gaffarellus descripsit quodam in libro, ac inde Kircherus in *Mundo subterraneo*, lib. II. sect. 4. pag. 414. & Harsdörfferus Tom. II. (Ddd) in

- (q) De Resuscitatione plantarum Jac. Gaffarellus egit *P. II. Curiositatum Inauditarum*, Cap. V § 9. p. 97. 98. 99. sed solam Medici Poloni Historiam, è Quercetano, in patrocinium ejus, allegavit. Plura de eadem Collecanea exhibet Commentator Gaffarelli, Greg. Michaelis, in *Notis ad h. l. num. 55. p. 249-253*. Phenomenon Memoris Lavendulæ, è Salibus suis resuscitati, D. Joh. Dan. Major, Morhofii Collega, Kilonii M. Aug. an 1676, in Vitris duobus, Experimento spectavit fortuito, & eodem Anno, in *Diff. de Erumnis Gigantum* c. 4. §. 47. 48. 49. fufius descripsit, adjectis ejusdem Schematibus, ac Tetraſticho ſequenti:

En redit ex gemino memoroſa Lavendula Vitro,

Quæ prius in terram verſa ſalemque fuit.

Pulverulenta olim ſit corpora noſtra redibunt:

Et Salia arcana quid Deitatis habent.

Gottfr. Vogtio, Resuscitationem hanc impugnanti, responsum est ab Ol. Borrichio in *Sapientia Hermetis & Ægyptiorum vindicata*, Lib. II. c. 5. §. 9. p. 359-368. Ubi fufius ejus veritatem allruit, sed plantarum tamen imagines tantum, non veras plantas, hoc Artificio Chémico exhiberi fatetur. Conferri de hoc etiam Argumento meretur Henr. Meibomii Jun. *Epistola* erudita ad Theoph. Spizelium, de *Chémicorum Artificiis*, quæ à nonnullis *Phænomenis Naturalibus*, Resurrectionem Mortuorum illustrantibus, adduntur, Spizelii *Considerationi Corporis Gloriosi*, Noribergæ an. 1662, in 8. excuſæ, præfixa.

in den *Mathematischen Erquickstunden*. Paracelsus quoque, *lib. 6. de natura rerum*, ex ligni combusti cineribus plantam excitare docet, & modum aliquem præscribit confuse admodum, quo certe quid effici possit, dici non potest, nec credo ab ipso Paracelso fuisse tentatum. *Jos. Quercetanus* refert de Medico Cracoviensi, qui pulverem habuerit ex plantæ cujusvis partibus, pluribus quam 30. vitris contentum, admota lucerna plantam, omnibus partibus absolutam, succrescentem exhibentem. Refert & *Petr. Borellus Cent. 3. obs. 71.* fuisse peregrinum quendam Parisiis, qui in vasibus sigillatis rosæ, tulipæ, & aliorum florum, aqua semiplenis, resuscitationes, quinque assiduum pretio, admoto igne, ostenderit. Habet & idem exempla alia. *Petr. Serpius, Urbani VIII. Medicus*, conspexit rosam ex cineribus ultis, solerti & ingenioso artificio excultis & elaboratis, 24. horis natam, adultam profectamque. Vid. *Traict. de Natura & Artis Miraculis*. His illi exemplis probant ejus rei possibilitatem, quam, nisi ipsi mihi aspiciendi copia datur, non possum facile mihi persuadere.

Sane, quod fumos & vapores, ideam floris repræsentantes, attinet, non præfracte equidem negaverim, posse talem speciem exhiberi, sed scio tamen, quam nobis ipsis sæpe imponamus, ut videre nos credamus, quæ videre cupimus. Quam enim facile est, in fumo volubili, ascendente, descendente, aliquas species sibi imaginari, ut in nubibus solemus. Quod Borellus, *Cent. 3. Observ. p. 279.* refert, pomorum succum congelatum mali figuram exhibuisse, id certe novum non est, & nihil miraculi habet. Novimus enim congelationes omnes virgatas esse & striatas, ut videmus in vaporibus fenestræ congelatis, quas figuras Borellus, observator alias non satis Lynceus, pro mali quadam figura potuit accipere. Simile & illud est, quod in conditura fructus Ribium, saccharo confecta, vidit multas figuras, folia ejus arboris optime referentes. Oleaginosa enim omnia facile in tales formas abeunt, in circulos multos & globulos, quos etiam circumspectus observator pro foliis arborum veneratur. Incidit hic mihi in memoriam aliud artificium Franc. Lanæ, Jesuitæ, in *lib. septimo citato*, de floribus & fructibus sine semine productis. Is. sc. bonam quantitatem florum de pomis aurantiis indidit dimidiæ libræ olei amygdalarum dulcium, cum exiguo alumine, qui vitro bene custodito & observato, Soli per mensem sunt oppositi, usque dum putrescerent. Post mensem oleum imprægnatum in alia vasa vitrea effudit, & seposuit, ubi proximo vere vidit enatos flores, & postea media æstate fructus, poma scil. minutula ejusdem coloris & odoris cum pomis aurantiis. Mira certe illa esset metamorphosis, quæ plane mihi non sit verosimilis, ut multa alia ejus Autoris.

De Plantæ resuscitatione ex cineribus legi potest Athan. Kircherus *L. 12. Mundi Subterr. Sect. 4. p. 414.* qui ipse testatur, exhibuisse se Reginæ Christianæ phenomenon illud, illam vero incuriosam, cum è manibus dimitteret, vitrum illud fregisse, & simul artificium perdidisse. Kircherus de eo integrum librum pollicitus est. De cetero, quæ pertinent ad hujus experimenti vel veritatem, vel falsitatem, & alia similia, concessit singulari *Dissertatione de resurrectione plantarum* Gortfr. Voigtiius, quæ

qvæ reperitur in *Curiostratibus* ejus *Physicis*. Notari etiam debet fingulare illud arcanum *producendi anguillas* M. Majo, beneficio roris, qvod agricolas, duobus cespitibus graminosis ac rorulentis, sibi in margine piscinæ superimpositis, in Belgio efficere, in itinere meo didici, referentibus id nonnullis, qvibus non credidissim, nisi postea, in Abrahami Mylii scriptum *de origine animalium* incidens, idem illic experimentum legissim *pag. 101.* qvod hactenus nemini è Scriptoribus naturalibus observatum est, si J. Bapt. Portam exceperis. Verba Mylii in *Ep. de Transmutat. Metall. p. 38. 39.* recitavi. Verosimile hoc experimentum videtur, qvod nullum in anguillis reperitur semen, nulla organa generationis, ac multa proinde de illarum origine Scriptoribus Historiæ Naturalis fuerit Disputatio, qvæ jam sublata esset, si veritas sua huic experimento constaret.

Habet & Ros sua qvædam producta, de qvibus etiam hic agendum. Est vero inter illa primum *mel*, qvod ex rore constare, vel in rore contineri, sensibus assèqui possumus, si scil. vapore abeunte, observaverimus, subsidere in vasis fundo materiam mellei penitus coloris, odoris atqve saporis. Est scil. aliqua oleaginositas, ex terra per calorem elevata, & partim ex aère decedit in caliculas florum, partim etiam per caules florum, è terra percolatur. Utrumqve scil. aliquid ad generationem mellis, caulis floris, & ros decedens in florem, unde etiam fit, qvod mella tam varia habeamus. E thymo, cityso, ac rore marino, parantur optima mella. Mel ab apibus colligitur tantum, ut plurimis videtur, non formatur per concoctionem aliquam in earum utriculis, qvod aliis placet. Mel enim, extra apum operam, à natura generari satis constat, imo & alia sunt animalcula mellilega. Tradidit olim *Eudoxus Gnidius*, in Africa qvandam esse gentem, qvæ supra Syrtis & Carthaginem incolat, *Gyzanteres* vocatam, qvæ hanc exerceat artem, ut flores colligat, melqve copiose ex iis conficiat. De Medicamentis ex melle, aliisque ex melle comparatis liqvoribus, de melle rosido & aëreo, qvod in Indiæ qvibusdam locis pluit, multa vide utiliter collecta apud Nardium, à *cap. 25. usque ad 75.*

Inter producta Roris etiam *Saccharum* est, qvod non aliud est, quam mel. Indicum, humana opera paratum, quanquam & sponte sua in cannis nasci solcat, & ubi plane maturuerint cannæ, liquidum inde exstillet. Sed solent plerumqve non expectare illud tempus, & cannis exprimere succum illum dulcem, qvem igne coquant, saccharumqve vocant barbara voce. De hujus saccharæ cannæ cultura, omnique apparatu, ad confectionem sacchari spectante, multa vide memorantem Casp. Barlaam in *Descriptione rerum sub Mauritio in Brasilia gestarum.*

Manna itidem productum Roris est, quanquam alii potius refinam arborum velint. Non ubiqve enim reperitur, sed vel in certo aliquo gramine, vel in certis qvibusdam arborum foliis. Varias habet illud distinctiones secundum loca, in qvibus colligitur, secundum arbores, in qvibus apparet.

Manna Calabricum inter optima censetur. De variis ejus speciebus legatur Jo. Chrysof. Magnenus singulari libro, & Jo. Nardius *de rore, c. 36. & seqq.* Scriptorum quoque

quoque erat *Traſſatum de Saccharo & Manna* Cl. Salmaſius, teſte Laur. Craſſo in *Elogiis hominum Literatorum*, Tom. 2. part. III. Qui nuper demum Ultrajeſti A. 1689. in ſol. editus eſt in Appendice Soliniani Commentarii noviffimæ editionis. Scriptit etiam *de Manna & Saccharo* Libellos peculiaries Ant. Deuſingius, ſed is, more ſuo, Locos Communes potius coacervat, quam experimenta, aut aliquid de ſuo, aſſert. *De Sacchari & auri convenientia* Tr. edidit Joh. Tackius, Prof. Med. Giſſenſus.

Inter aquea Metcra etiam *Nix* referenda eſt. Eſt autem illa vaporis, non, ut Honor. Fabri vult, quædam ſpuma, ſed potius ipſe vapor congelatus. Namque, nubes rorans, ſubitaneo frigore correpta, eo modo congelatur, ut in nive videmus. Quoniam enim particulæ humoris non ſunt unitæ, ſed ita diſperſæ, ut ſolent eſſe in vaporibus, ideo ſtatim frigus, occupans particulas, in multos globulos glaciales caſ convertit, quæ deinde ſibi appoſitæ varias figuras fortiuntur, vel ſtellarum, ita ut ſinguli radii quaſi arboſcere videantur, vel ſphæularum, inter quas ſunt aliquæ ſemiſphærulæ, conî, cylindri, quæ omnia à diverſis turbinacionibus oriri Honoratus Fabri ait, quas vel admixtus halitus, vel ventus, imprimit. Totum enim caſui tribuendum eſſe hoc exiſtimat. Spicula autem rigida in nive, quemadmodum & in pruina, & radii illi arboſcentes, eandem cauſam habent cum quolibet congelatione; ſemper enim, ubi humor rarior eſt, vel ſuperficiæ aſſuſus, ut in ſeneftris, videmus in varios radiis abiſſe materiam. Cum enim fluxus ille aque ſiſtitur, partes ab ſe diſcedunt, quarum contiguitas de natura fluxus erat. Abſcedentibus à ſe partibus, cum tamen humor omnis rectis conſtet particulis, ſibi junctis, in rectos quosdam ramos & radios humor videtur diſcedere. Sæpe etiam ventus, pro ratione pulſus ſui & fluxus ſibi coextendit humorem, & in ipſa coextenſione illum ſigat in glaciem. Hæc omnia explicari ſatis commode poſſunt. Quod vero hexagonam illam figuram attinet, quæ in nive conſpicitur, mirabili illa varietate ludentem; id tanti non eſſe putat Honor. Fabri, cum tamen ego maximi rem habeam momenti. Verofiſſimilla illa ratio eſt, quod, cum quælibet gutta ſphæricam figuram repræſentet, in omni autem congelatione ſiat diſcontiguitas partium, illa autem ſubito contingat, & æqualiter premat globulos, neceſſario ſphærica illa figura diſcontinuata abit in ramos aliquos figuræ ſphæricæ proportionales. Primum enim ex globulo ſit planities rotunda, preſſione enim corpusculorum glaciarum. complanatur ſphæra in orbem rotundum. Eo complanato, cum partes à ſe divelluntur æqualiter, ita ut à centro verſus peripheriam ſignentur illi ramuli. Eſt tamen res magnæ multæque ſpeculationis mira illa formarum varietas & figura præciſe ſexangularis; nam ex ratione allata, poterat in plures lineas diſſolvi globulus ille. Vid. Erasmus Bârtholinus in *ſing. Diſſert. de figura nivis*, (quæ ſecunda eſt in *2. q. Acad. de Natura mirabilibus*.) & diligentiffimus minutarum naturæ rerum ſcrutator, Rob. Hookius, in *Micrographia* pag. 88. ubi eleganti præterea diſcurſu, & plane Mathematico, illuſtrat ſexangularem iſam congelandi rationem, quæ certe adeo accurata eſt, tamque affabre facta, ut

nulla

nulla ars illam solertiam in minimis assequatur, quam in natura majorem esse fateamur necesse est, quam ingenium apprehendere potest. Videmus tamen sexangularem illam figuram naturæ familiarem in multis operationibus. Ita apis format sibi domicilia hexagona, in crystallis & salibus easdem figuras nonnunquam deprehendimus, quas soli casui adscribere non possumus, cum videamus tam constantem naturæ processum. Hæc, in genere de formatione nivis dicta, satis illustrent cognitionem ejus, in quantum illa haberi potest. Sunt vero multa alia, quæ circa nivem, quæri solent, quæ integro libro proponuntur à Thoma Bartholino in *Traктatu de Usu Medico nivis*, ubi Medica præprimis ab illo disquiruntur, in quibus ut nos detineamur, non est opus. Primum, quod accidit nivis, *candor* est, qui nivis quidem per se non competit, sed quatenus superficiei varix floccorum sibi superimpositæ, ex varix lucis reflexione candorem aliquem oculis repræsentant, tantæ quidem efficaciæ, ut excœcare animalia hominesque possit, si frequentius in nivis conspectu versentur. Hinc Gotfr. Voigtius in *Curiositatibus suis Physicis* problema de albedine nivis proposuit, quam non realem inesse nivis ex adducta ratione existimat, sed emphaticam, cum tamen emphatici colores eo magis colores sint, quo propius ad naturam lucis perveniant, & ex prima radiorum lucidorum missione oriuntur. (r) Quamquam non negem, differre illos colores ab iis, qui constantius inhærere materiæ videntur, essentia tamen ratione nihil inter se differunt. Nivem agros fecundare observant Agricola, & ratio ejus in promptu est, quoniam multum nitrosi salis inest nivis, ut & separari illud per artem Chymicam possit. Nihil autem nitro præstantius est ad fecundandos agros. Refert Thomas Bartholinus de Sale quodam, ex nive confecto, qui in momento possit coagulare res liquidas, qualem se vidisse testatur Hamelius in *libro de affectionibus corporum*. Nos quidem non vidimus, sed rem à vero alienam esse non putamus, cum videamus, beneficio nivis vel in media ætate, cum additione salis, vel sine eo, artificialem glaciem parari posse, quod aliqui etiam glacie ipsa efficiunt, sed majorem tamen particularum glacialium copiam nivis inesse existimamus. De pulvere coagulatorio, quo gemmæ formatae fuerunt, vide *Epistolam nostram de Scypho vitreo per sonum rupto*, quæ si vera est historia, alterius originis pulvis ille esse videtur. Notari etiam illud cuilibet de nive potest, posse spiritum vini beneficio nivis distillari, absque igne, sola nive alembico superimposita, idque fecisse Magnum Hettruræ Ducem testatur J. Bapt. du Hamel, *lib. de affect. corporum, cap. de frigore*.

(Ddd) 3

Grando

(r) Gothofr. Vogtius, Scholatum olim Güssroviensis & Hamburgensis Rector, Albedinem Nivis realem non impugnavit, in *Curiositatibus*, ubi h. l. traditur, *Physicis*, Güssrovii an. 1668. in 8. & Lipsiæ an. 1698. in 12. excusis, sed *Dissertatione Philosophica* contra illam peculiari & satis proluxa, quæ Rostochii an. 1669. in 8. seorsim prodit, De *Figura Nivis Sexangula* concessi etiam potest Joh. Kepleri, Mathematici Cæsarei, *Struma sive Dissertatiuncula* ad Joh. Matth. Wackerum, in Casp. Dornayli *Amphisbeatro Sapiensia Socratica Jocoferia*, Tom. I. p. 751-757. recula.

Grando à nive in eo differt, quod primum quidem in guttula insensibili congelatur, novarum deinde partium accessione crescat. Primum enim subtiles globuli concreti, quando decidunt, ex humore, cui in descensu occurrunt, semper novam accessionem habent, & quasi novis quibusdam tunicis induuntur, ut in candelarum formatione fieri solet, quæ repetita immersione novam semper crassitiem acquirunt. Vulgo solent infimæ aëris regioni generationem grandinis adscribere, ex eo argumento, quoniam in altissimis montibus nives quidem inveniantur, nunquam vero grando, quod quidem aliqua ratione verum est. Nam quanquam grando nivi ab initio non sit multum dissimilis, in descensu ex occurfu particularum humidarum in sphericam illam figuram convertitur, quæ semper increfcit, prout terræ vicinior est. Hinc in dissectione grandinis varias invenire licet crustulas, & quasi tunicas glaciales, per intervalla sibi circumpositas, pari modo, ut in candelis abscedere solent tunicae illæ sebaceæ, è multis immerdionibus coagmentatæ, in centro autem grandinis invenire licet substantiam molliorem nivi propemodum similem, quæ substantia primum principium grandini dedit. Solet interdum portentosæ magnitudinis grando decidere, quod vel ita fit, ut ventus, cum nivem è sublimi in inferiora præcipitat, plurimos ejus floccos simul compellat, & gelu in unam massam confringat, vel etiam in ipsis nubibus portiones quædam aquarum congelentur, atque ita decident, nisi velimus statuere integras nubes posse esse congelatas, & in unam massam per frigus constrictas, quarum interdum ruptura & casus fiat; sed rarior est talium frustorum de cælo lapsus. Alioquin omnis grando, etiam molis majoris, sphericæ figuræ esse solet, vel ovalis, quod argumento est, non alio modo, quam communem grandinem, formari, sed vel altius cecidisse, vel plus humoris obvium habuisse, unde crassitiem istam acquisierit. Nam ventis illud adscribendum, quod Antonius Grandis facit, vix videtur verosimile, tum enim hyeme frequentiores spectaremus grandines & majores; cum æstâtè magis spectemus. Solet facile liquefcere grando, quoniam humidior aërem inferiorem offendit, & certum esse argumentum frigoris cessaturi, si hyeme grando cadat post intensum frigus. Indicat enim, aërem circumterranæum magis esse humidum, quam frigidum.

II *Pruina* nihil aliud est, quam ros concretus, ut enim è pluvia grando, è vapore nix, ita è rore pruina fit. Nisi enim ex rore fieret, ex aëre cadentem videremus, quod nunquam fit, sed quando vapor è terra surgit, corporum superficiebus adheret, & occurfu aëris frigidi in striolas aliquas, vel spicula glacialia, abit, quorum bases sint latiores ob liquationem humoris descendentis. Quando enim assurgit vapor, cum partibus superioribus allinitur, quod restat humoris nondum concreti, defluit in basin.

II Atque hæc de Meteoris in universum dixisse sufficiat, quorum naturam putaverim satis esse declaratam, ut non opus sit diutius his inhaerere. Specialia enim omnia tangere nostri non est instituti, & satis illa per se intelliguntur, bene cognitis generalibus. Integri quidem libri de hoc argumento conscripti, sed plus semper in illis

illis nugarum est, quam veræ rationis. NIC. CABÆUS, in *Comm. in Aristotelis Lib. de Meteoris*, inter Scholasticos & Peripateticos diligentissimus optimusque est, LIBERTUS FROMONDUS, in *Libris VI. Meteorologicis*, Antwerpæ A. 1627. in 4to excussus, mirus nugator, quem passim exagitat, data occasione, Honor. Fabri. ROBERTUS FLUDDIUS etiam *Meteorologiam Cosmicam* scripsit, sed is more suo nubes & irania captat, *παράδοξολογείν* potius amat, quam veras rerum causas dare. Subtilissimus in iis CARTESIUS est, cujus iudicio, quod Optices peritissimus fucrit, multum tribuitur, & unice post illum legendus, qui magna diligentia totam illam doctrinam excussit, JOH. BAPT. DU HAMEL in *libro de Meteoris & fossilibus*. Est enim meteororum & fossilium magna inter se cognatio. Multi ad meteo-
ra referunt, quæ illuc non spectant. Sic MICH. WATSONIUS in *unione sapientie* pag. 371. eo refert heterogenea illa, quæ in humano corpore solent generari: lucem carnis ovillæ in obscuro cubicali angulo, aliaque prodigiosa. Sed ea ratione omnia naturæ phænomena ad meteo-
ra possunt referri.

CAP. XXIIII.

DE ALTERATIONE, GENERATIONE ET CORRUPTIONE CORPORUM.

- §. I. *Ensuum doctrina Aristotelica intricatissima de istis. 2. Inprimis subtilitatum inutilium de Alteratione. 3. Nec non de Generatione.*

QUOD hoc capite nobis tractatur, id non hoc loco videbatur demum tractandum, sed potius eo in loco, ubi de elementis, & elementorum qualitatibus, agebamus. Sed quoniam illic de mixture à nobis actum est, non videbatur admodum necessarium, multa de hoc argumento verba perdere. Nam, quæ hætenus è corporibus physicis tractavimus, illa sola mixture absolvi possunt, ut & cetera illa corpora, ut non sit necessum, inutilibus istis & perplexis liti-
culis Peripateticorum nos immittere, quas illi super hoc argumento mira fecunditate pariunt. Quoniam enim, velut exercitus, qualitates suas disponunt, adversus se pugnantes, ex varia illa qualitatum combinatione & reactione multa invenerunt singularia commenta, quæ ubi quis omnia magna cum molestia devoraverit, non inveniet tamen, quod pectus saturet. Quare non male fecit Joh. Sperlingius, quod ex *Institutionibus suis Physicis* rejecerit alterationem illam peripateticam.

Media via procedit Honor. Fabri, qui semper Aristotelem cum recentioribus Philosophis conciliare tentat. Nam, quæ apud illum egregia sunt, ex corpusculari Philosophia ad hanc doctrinam sunt desumpta. Distinguit enim alterationes corporum ratione statuum sensibilibus, ut ex raritate & densitate, ex mutatione ordinis & situs partium, ut cum partium positus diversus, vel opacitatem, vel perspicuitatem adfert corporibus, atque ideo illa alterat, ex figuræ mutatione in corpusculis sive par-
ticu-

riculis, ex quibus corpora constant; id, quod probat ex Aristotele *lib. 1. de Genem. c. 4. text. 23.* Ex motu item & agitatione, ex compressione & tensione. Atque hæc omnia satis bene, neque opus erat ad alias qualitates confugere alterationis quasi directrices. Ut tamen etiam Peripateticæ doctrinæ satisfaciatur, multa circa qualitatum ipsarum potentias philosophatur, quæ Metaphysicis speculationibus, quam Physicis demonstrationibus videntur propiora, ingeniosa tamen, & ad sententiam Aristotelis stabilendam argute & subtiliter inventa. Hinc non adeo opus erat istis Axiomatibus: *Qualitas alterativa non agit in proprium subiectum: Agens potest esse magis vel minus alterativum. Ubi agens reparatur secundum aliam qualitatem, contrariam illi, secundum quam agit, illa forma est capax intensiori, cujus effectus formalis major vel minor esse potest; intensio causa effectum auget ad intra & ad extra; extensio cause non auget effectum ad intra sc. intensive, sed ad extra.* Hæc omnia arguunt, nescio quam superstitiosam sollicitudinem, quæ in demonstrationibus Physicis nihil proficimus, sunt enim vel notioncs quædam generales, quas nemo in dubium vocat, vel termini quidam inutiliter multiplicati, in quorum multiplicatione admodum sollicita est hæc Peripateticorum Philosophia. Quid enim opus est, tam sollicitè distinguere principia alterationis, ne dicam inepte? Tria enim principia intrinseca alterationis faciunt, quæ sunt 1. *privatio. 2. forma accidentalis vel alterativa. 3. Subiectum commune.* Nam absque illis terminis res tamen expediri potest. Privatio & forma alterativa nuda sunt nomina, ne quid dicam de privatione, quæ nihil est in se, & inepte inter principia refertur: Communitas subiecti per se patet, quoniam & hic de subiecto, & varietate istius subiecti, multa est & intricata disputatio. Ideoque rectius, meo iudicio, faciunt, qui inconditam hanc terminorum sylvam relinquunt, & in *figura, motu, ordine partium*, acquiescunt. Ea enim sub sensu referri possunt, cum cetera sint otiosorum hominum vitilitigia.

3 De *Generatione* in communi agi etiam solet à Peripateticis, quæ illis definitur mutatio à privatione formæ substantialis ad formam substantialem in materia. Sed quoniam formarum substantialium existentia nondum satis est demonstrata, illis sublati, de tota hac definitione actum erit, ideoque non opus est, ut omnes illas controversias Peripateticorum de principiis generationis, de educatione formæ à materia, de privatione, & plura alia recenscamus. Commodior nobis de generatione agendi locus erit, ubi de *animalibus* agemus. Nam in reliquis corporibus generatione opus non habemus, quam ita generaliter accipiunt Peripatetici. Cum docent, quomodo mistio fiat, qualitates suas elementares in ordinem redigunt, ex illa temperie diversum aliquid ab elementis generari ajunt, vel elementa converti in naturam vincentis, cum in modum, quo materia combustibilis in ignem convertitur. Quæ tamen omnia otiose sunt concepta, & nulla idonea ratione demonstrari possunt. Nos missa faciemus sterilia illa commenta, & postquam de corporibus imperfecte mixtis egimus, quæ non tam mista, quam alterata, magnam partem dici debent, ad corpora, quæ vocant, perfecte mixta descendemus.

CAP. XXIX.
DE MINERALIBUS IN GENERE, ET AUTORIBUS,
QUI ILLORUM HISTORIAM
SCRIPSERUNT.

- §. I. *Metallorum & Mineralium missionis ratio, ejusque investiganda difficultas. 2. Illorum præ aliis corporibus prerogativa, & gradus diversi. 3. Judicium generale de historia illorum Scriptoribus, & Germanorum in hanc meritum. 4. Job. Websteri Metallographia commendatur, & Metallographi præcipui, in tres classes Speculatorum, Chymicorum & Observatorum, distributi, ex ista recensentur.*

A Corporibus, quæ imperfecte mixta vocantur, progredimur ad illa, quæ perfecte mixta, quorum in classe primum sibi locum venditant **METALLA & MINERALIA**. Quoniam enim illa materiæ maxime consistentis sunt, & durabilitatem aliquam ipsa particularum suarum textura præ se ferunt, artius compacta & particulis suis inter se connexa videntur, neque tam facile destrui possunt, quam alia naturæ corpora subterranea. Ipse certe locus natalis eorum arguit, plus illa ex Elemento suo, in quo nata sunt, trahere, quam reliqua corpora. Massa enim terrestris in eis præcipua videtur, præ reliquorum, si qua forte sunt, Elementorum portionibus. Quoniam itaque rerum crassioris substantiæ difficilior & diuturnior approximatio est, ideoque mistura particularum in iis corporibus multo est difficilior & arcanior, quam in ceteris corporibus, quorum missiones deprehendi aliqua ratione possunt per resolutionem vel naturæ, vel artis. At in his longe abstrusior est omnis illarum mistura, & sicut à sensibus nostris quam longissime corpora illa sunt remota, in locis tenebrosos abdita, quorsum paucis hominibus, iisque plerumque operariis & idiotis, penetrare datum est, ductusque & canales naturæ, per quas colliguntur eorum primogeniæ partes, tam alte sunt radicati, mirum non est, si cœciat hic intellectus noster, in obviis etiam quibuscunque superficiaria contentus cognitione. Eam ob causam perfecte mixta, nec male sane, vocantur, quamquam perfectæ istius missionis cognitio longe sit imperfectissima, maximi tamen usus, si haberi vel aliqua ex parte possit. Ut vel eam solam ob causam impossibile ego existimem, ignorata mineralium natura, reliquorum corporum perfectam adipisci cognitionem, ne quid de astris dicam. Illa locus ipse sensui nostro subduxit, reliqua corpora omnia à massa hac terraqueæ origines suas habent, & intra atmosphæram globi terreni propaginem vicissitudinis suæ sortiuntur; Metecora ortum suum in globo terreno habent, & ut in superioribus vidimus, sine fossilium scientia non recte permoscuntur. Cetera omnia, quæ accidunt plantis, arboribus, animalibus, quin ex terra varias vices subeant, dubium non est. Nam & semina, pro ratione terrarum, quandam crescendi promptitudinem habent, & indolem suam sustentant, vel

E salibus metallicis, & præcipue vitrioli, plerumque terræ istæ præcipuas suas qualitates habent, & vel solum vitriolum varii coloris mire ludit in tingendis terris, quæquæ & quibusdam Mercuriales quædam qualitates, aut sulphuræ, inesse possint, de quibus singulis hic agere nimis foret prolixum, cum, præter vulgata, & ab aliis notata, vix afferre quicquam possimus. Legi potest GERH. JOH. VOSSIUS in *Philosophia Christiana*, qui, ut pleraque Philosophiæ naturalis capita complexus est, ita & hoc in argumento collegit, quæ, vel apud veteres, vel apud Scriptores sui temporis, inveniebantur rariora. Medici quibusdam earum speciebus magnam vim tribuunt, quam quidem in dubium vocare nolum; certum tamen est, plus sæpe inesse iis rebus superstitionis, quam veræ experientiæ. Quot non de gemmis circumferuntur superstitiones, quibus tamen Viros etiam doctissimos passim implere libros videas?

CAP. XXXI.

DE LAPIDIBUS, EORUMQUE GENERATIONE,
PETREFACTIONE ET CORPORIBUS
PETREFACTIS.

§. I. *Methodus detegende constitutionis corporum, præcipue subterraneorum, per Analysin, commendata.* 2. *Observata illa est à Nicolao Steyonio in Pro-dromo Dissertationis de solido intra solidum naturaliter contento, cujus prolixus exhibetur recensio.* 3. *Stemonis, Bernb. Palissii, Henr. de Rochaz & Thoma Schirlei, de crystallis & lapidibus ex aqua concretis, sententia.* 4. *Refutatur ea, & ad generationem lapidum, crystallorum, metallorum, præter aquam, succum etiam viscosum requiri, ostenditur.* 5. *Quid de corporibus petrefactis judicandum, dubiis magnam partem, & non genuinis.*

Quandoquidem Mineralia terræ producta sunt, ideo considerandum nobis primo erit; an illa terræ producta dicantur, vel ratione loci, vel ratione cause. Terram autem locum præbere mineralibus in confesso est, causam, an præbeat, incertum, ita, ut ab ea sola dependeat. Ex ejus tamen consideratione in aliquam causæ cognitionem deduci possumus per viam *διαλύσεως*, quæquam tutissime proceditur in corporum constitutionibus detegendis. Aliquam certe cognationem cum loco, cui connexa sunt, habent corpora, aut aliquod facere indicium possunt primæ illius compactionis, minimum illud, an ex solido, an ex liquido, concreverint corpora, eo in statu reperta; ubi figura superficialium & ratio contiguitatis in corporibus in consilium adhiberi debent, atque ex iis iudicium institui de prima partium illarum coagmentatione. Non nemini, istam methodum ab ullo Physicorum fuisse tentatam, cum tamen simplicissima sit, & maxime naturalis, ac demonstrativa. Iis enim quasi vestigiis quibusdam, à natura impressis, incedendum
(Ecc) 3

dum est, cum alioquin diffusa difficilisque sit earum rerum comprehensio. Quemadmodum sc. in animalis naturæ cognitione procedimus, ut per anatomen indagemus primas humorum secretiones, liqvidorum à consistentibus intervalla, ichnographias ramulorum, quas natura delineavit quasi quædam stamina texturæ totius corporis, postea nova occasione materiæ vel consolidanda, vel extendenda, vel novis corporibus incrustanda; simili modo in productis subterraneis procedi posse nullum est dubium, si modo ita semel simulque objici oculis possint tam vastæ corporaturæ, quæ seculis solent demum elaborari, & intra terræ carceres formantur, ingenio humano non perspicuos, & forte non alia intelligentia cognoscibiles, quam quæ ipsa hæc ordinavit, & primum illum motum impertita est.

2 Devenit tamen ad illas cogitationes non ita pridem subtilissimus Vir, NICOL. STENONIS, acutissimi homo ingenii, qui multa vidit in rerum natura, in quibus alii cœcutiunt. Is, occasione quæstionis, à Magno Hetruriæ Duce sibi propositæ, de conchyliis & rebus maritimis, in locis mediterraneis repertis, Dissertationem instituit *de solido intra solidum naturaliter contento*, cujus ille *prodromum* edidit, ex quo, velut ex ungue, leonem judicare possumus. In tota illa Dissertatione id præcipue agit & tractat, quomodo corpora illa varia, quæ sub terra reperiuntur, concreverint. Id ut explicet, magna diligentia considerat locum eorum, in quo reperiuntur, quomodo scilicet illa corpora includat, quibus superficiebus illa contingat, an planis & lævigatis, an asperis, an totis, an quibusdam earum partibus, è quorum omnium accurata collectione Mathematicis rationibus demonstrare laborat, quomodo hæc corpora, secundum has vel illas superficies, ita figurata in hoc loco potuerint coagmenrari. Atque in iis omnibus ita procedit, ut, positis quibusdam propositionibus, quasi Mathematicis, sententiæ suæ, velut quædam conclusiopes, ex iis sequantur. Illud problema Universale ejus est, quod tota *secunda parte Dissertationis suæ* pertractat, cujusque in *Prodromo suo* tantum, velut lemmatis alicujus, meminit: *Dato corpore, certa figura pradiio, & juxta leges naturæ productio, in ipso corpore argumenta invenire, locum & modum productionis detegentia*. Propositiones ejus simplicissimæ sunt, ex quibus conclusiones suas educit. Prima est: Si corpus solidum alio corpore solido undique ambitur, illud ex iis primo induruit, quod, in mutuo contactu, sua superficie alterius superficie proprietates exprimit. Hinc consecutaria sua educit: (1) In illis terris, vel fixis, quæ undique circumdant & continent crystallos, marcasitas, testas animalium, & alia corpora, levi superficie prædita, jam tum induruisse illa corpora, quo tempore terrarum saxorumque, illa continentium, materia etiamnum fluida erat, adeoque ex illis colligi posse, non terras vel saxa produxisse contenta in illis corpora, imo ne quidem extitisse, quo tempore eadem corpora ibidem producta fuerunt. Colligit (2): Si crystallus crystallo, marcasita marcasitæ, includitur, jam tum induruisse contenta illa corpora, quando corporum continentium pars etiamnum fluida erat. Colligit (3), in illis terris & saxis, quibus testæ crystallinæ, argenti, antimonii, &c. continentur, continentia corpora jam tum induruisse, quo tempore

con-

nonnunquam omittit, superflua multa coacervat, cramben coctam multoties reco-
 quit, nova parca manu ferit, multa ex aliis Autoribus describit, in multis impingit,
 ac ipsis cinifonibus deridendum se præbet. Referendi etiam huc sunt Musæorum
 scriptores, ut Olaus Wormius & Ulysses Aldrovandus, quorum ille in *Museo* suo me-
 tallicas quasdam species adduxit, hic integrum *Museum metallicum* scripsit. Sed
 sunt ii Auctores non alio, quam Nomenclatorum nomine vocandi, ut qui indicant
 tantum res metallicas, parum de iis judicant, plus tamen conferunt utilitatis ad me-
 tallorum cognitionem, quam soli Speculatores. Websterus ad tertiam classem No-
 menclatores quidem refert metallicos, qui tamen potius ad primam essent referendi,
 quanquam Aldrovandi nullam mentionem fecerit, quem puto illi fuisse incognitum. In
 secunda classe ponit *Scriptores Mysticos* seu *Chymicos*, quorum iterum duas classes
 facit, primam illorum, qui de vulgari Chymia scripsere, quos enumerat, Jos. Qver-
 cetanum, J. Dan. Mylium, Joh. Beguinum, Ang. Salani. Joh. Pet. Fabrum, Henr.
 Nollum, And. Libavium, è tam vasto numero, cum longe plures nominare potuis-
 set, imo sexcentos. Sed tamen illi ad Mysticos Scriptores non pertinebant. Ad il-
 los, qui de Mystica Chymie parte, transmutatione sc. metallica, scripserunt, refert
 Moricem Romanum, Arnoldum de villa nova, Albertum M. Raymundum Lul-
 lium, Rogerum Baconem, Thomam Northonum, Georgium Riplæum, Auctores
Rosarii Philosophorum & Musei Hermetici, Mich. Sendivogium, Bernhardum Tre-
 visanum, Basilium Valentinum, Theophr. Paracelsum, J. Bapt. Helmontium. Sed
 hi longe paucissimi sunt ex vasto illorum numero. Plura nos de his Auctoribus
 diximus in *Epistola* nostra de *metallorum transmutatione*. In tertia classe ponit *Ob-*
servatores experimentales, qui ipsi accesserunt fodinas, & historiam omnium ope-
 rum metallicorum scribunt, quorum princeps est GEORGIUS AGRICOLA, Vir doctissi-
 mus, qui maxima diligentia omnem rem metallicam, omnesque operationes, per-
 secutus est, primusque inter Germanos in opere *de re metallica* (Basil. 1561. in fol.) &
Lib. de ortu ac causis subterraneorum (Witteb. 1612. in 8vo.) cum cura hoc argu-
 mentum tractavit. Secundas tribuit JOH. MATTHESIO, qui, in *Sarepta sua*, Concio-
 nibus quædam immiscuit metallica. Tertias JOHANNI KENTMANNO, qui scripsit
Nomenclaturam fossilium inventorum in Misnia, aut aliis regionibus. Hinc CASPA-
 RUM SCHWENCKFELD nominat, qui scripsit *Catalogum fossilium Silesie*, CHRISTOPHORUM
 ENCELIIUM, qui librum reliquit *de re metallica*, vehementer ipsi laudatum, &
 ANDREAM SOLEAM, à Meicero commendatum, cujus est liber germanicus *von Ur-*
sprung der Metallen / qui sub Bas. Valentini nomine prodiit. Ceteri, quos nominat,
 huc non pertinent. In hac tamen classe, præcipuos aliquos omisit, nempe LAZA-
 RI ERKERT, (omnium optimi & fidelissimi observatoris) *Probiere Buch* / quo ne-
 mo luculentius *Erkenntnis* metallicas descripsit, CHRISTOPHORUM LÖHNISEN, qui
 Germanica lingua *von Bergwerken* scripsit, ipse artifex metallarius, & prolixus in
 eo argumento, PET. ALBINI *Weisnische Berg & Chronick* / quo in libro recensetur
 fossilium Misnicorum historia, quam diligentissime, à prima origine per annos suos
 (Ecc) 2 de-

contentorum corporum materia etiamnum fluida erat, adeoque marcasitas primum productos esse, inde lapides, quibus includuntur marcasitæ, tandem venas mineralium, quæ lapidum fissuras replent. Tertia ejus propositio hæc est; si corpus solidum secundum naturæ leges productum est, è fluido productum est. Crescit illud, dum particulis ejus novæ apponuntur particulæ, ab externo fluido secreta. Fieri autem appositionem hanc, vel à fluido externo immediate, ait, vel mediante fluido interno, uno vel pluribus, quæ omnia eleganter illustrat, comparatione corporis humani cum productis terræ instituta. In omnibus locum productionis accurate inspicendum docet, i. e. corpora vicina, quæ ad inclusorum productorum figuras componenda.

De *crystalli productione* multa subtiliter disquisit Steno, an inter fluidum & fluidum, vel inter fluidum & solidum, an vero in ipso fluido, producatur. Nam è fluido productam esse, dubium illi nullum est, frigore tamen concretam, at è cineribus, ignis vi, in vitrum exultam negat. Putat enim, etiam absque ignis violentia fieri vitrum posse, etiam humano artificio, modo quis instituat accuratam analysin faxorum, in quorum cavitatibus optimæ crystalli formantur. Certum enim esse putat, ut ex fluido concrevit Crystallus, sic in fluidum eandem posse resolvi, modo quis verum naturæ menstruum imitari norit; fluidum autem, in quo crystallus crescit, eodem modo se habere ad crystallum, quomodo aqua communis se habet ad salem. Ejusdem sententiæ plures alii quoque sunt. Nam Bernhardus Palissy, Gallus, libro patria lingua scripto *de natura fontium, metallis, &c.* ex aquis metalla, & lapides produci vult; aquas autem duas statuit, alteram materialem, alteram congelantem. Henricus de Rochaz, popularis ejus, qui de eodem argumento etiam aliquæ scripsit, aquam quidem materiale rerum principium facit, sed salem illi adjungit, principium consolidans corpora. Thomas Schirley, in peculiari libro *de causis lapidum*, eos oriri putat ex aqua & seminibus suis, quod certe est nihil dicere. Nam illa semina nos quærebamus.

Ut sententiam meam aperiam, nec lapides, nec metalla, è sola aqua simplici posse produci credo. Metalla, quia corpora habeo secundum mista, quæ decomposita alii vocant, in partibus suis constituentibus, primo mistis, agnoscunt fortassis liquorum primogenium, sed qui in ipsa specifica metallorum productione non apparet. Quod ad crystallorum ex aqua concretionem spectat, nondum ita illa expedita est, ut putabat Srenonius, non pauca enim supersunt dubia. Ipsa earum fragilitas testatur, minus inesse iis humoris, quam ipsis metallis. Bernhardus Palissy per aquam congelantem nihil aliud, quam salem intelligit, ut explicat Sorellas, aut aliquam substantiam lapidificam & incrustantem, quæ ab aquæ natura diversa est, ut vel inde pateat, crystallum non esse corpus *ὁμοιομερές*, seu similem partium. Peirescius, teste Gassendo *in ejus vita*, crassam satis communium lapidum misturam invenit, quando ex aqua limum viscosum eruit, ad contactum aeris in lapidem abeuntem. Ita poterant & in metallis diversi succi, vel terræ, sed natura purioris, nascere. Si aquarum vestigia in crystallorum incunabulis invenit Srenonius, non sequitur tamen,

tamen, inde fuisse productas crystallos. Nam poterant aquæ vehiculorum vice fungi, quæ materias earum constitutivas ad loca illa deferrent, extra autem corpus ipsum consistebant. Tum & illa assertio, crystallos posse per liquorem solvi, quia ex liquore productæ sunt, admodum incerta est, cum non perpetuum sit, ex solventibus rem aliquam esse productam, & non satis certum, crystallos solvi posse. Necessario itaque materia lapidum nobis reponenda est in succo aliquo specifico, & per naturam ita preparato. Quod certo cum dicimus, profiteri non erubescimus, non satisfacere illam rationem curiosis ingeniis; sed servanda illa est, usque dum meliorem doceant alii. Nam ex subtilitatibus illis, quas affert Stenonius, utut satis argutæ sint, & mathematico plane ordine procedant, nondum tamen res confecta est. Quamquam id libenter concedamus, inter prima lapidum elementa aquæ esse præcipuam partem, sed, cum in natura mistionis multa consistant, ideo oportet, ex solido aliquo principio, & ex aqua, primo materiam mediæ naturæ, instar succi esse inspissatam, quæ postea in lapidis duritiem abiit, humore arctius cum particulis arcuatis unito. Aliquam certe ideam talis mistionis in operibus gypsatis deprehendere possumus, quæ, sola affusa aqua, in duritiem aliquam abeunt, non tamen satis constantem, quoniam abest viscositas illa, quæ magis continet partes. Unde videmus, cum oleo imbuitur ista materia, vel aqua glutinosa, eam duritiem lapideam acquirere. In ceteris vero lapidibus durities illa & tenacitas, non ab aqua sola, non à particulis terreis, sed à quadam viscositate est, in quam multis, vel circulationibus, vel aliis misturis nobis incognitis, aquam illam natura inspissavit, vel multo tritu particulas magis illi uniens, vel tertium etiam aliquod unctuosæ naturæ, nobis incognitum, illi addens. Ut itaque ex eo appareat, nihil verosimilius dici, quam si succum lapidescentem proximam lapidis materiam faciamus. Processus iste, quomodo verosimiliter succus ille producatur à natura, satis ingeniose describitur ab Honor. Fabri *tr. 7. prop. 7.* qui & in ceteris rariorum lapidum, communium, ut marmorum, lapidis Lydii, silicum, cotis, pumicis, tophi, calculi in corpore humano, texturam magna industria explicat.

- 5 Quod petrificata corpora attinet, certum est, esse quosdam fontes, qui lapideam naturam videantur induere rebus non lapideis, & ostenduntur multa in muscis passim corpora petrefacta, quæ omnia tamen ego non genuina esse existimo. Nam & raritatem aliquam, aut novitatem, fraudibus doctis interdum venari solemus, ut veritatem Theologi interdum fraudibus piis. In illa omnia specialius inquirendum est. Utut enim non negem, incrustari quædam corpora posse crusta aliqua lapidea, tota tamen, quanta quanta sunt, mutari in lapides posse, res est credita admodum difficilis, nisi forte tanta sit copia particularum lapidescentium, ut ita penetrent minimos etiam corporum recessus, & singulis particulis se circumponant. Sed, neque tunc tamen concipere possumus, quomodo substantia nova, & satis ponderosa & multa, eidem corpori miseri possit, salva manente ejus figura, nisi forte novæ illæ particulæ adve-

advenientes simul confringant molliores quasdam corporum immutandorum particulas.
Vid. D. Joh. Dan. Majoris *Epistola de Corporibus petrefactis.* (†)

CAP. XXXII. DE MAGNETE.

- §. I. *Virium ejus causam reddere arduum, quæ nec ad internam virtutem, cum J. C. Scaligero, nec ad similitudinem ejus ac ferri, est referenda.* 2. *Guilb. Gilberti Lib. de Magnete, ac Observati. de virtute totius globi terrestris Magnetica, indeque enata magnetica recentiorum Philosophia, à Nic. Cabao, Nic. Zucchio, Jac. Grundamico & Athan. Kirckero, exculta.* 3. *Ren. Cartesii & Hon. Fabri, vires Magnetis ad effluvia externa referentium, sententia recensetur & approbatur.* 4. *Diquiritur, an magnes, igne candefactus, vim ferri attrituam amittat. Variatio declinationum acus magnetica.* 5. *Judicium de Vinc. Leotaudii Magnetologia. Alii de Magnete Scriptores, Henr. Nicolai, Laur. Reael, Verulamius, Petrus, Job. Frid. Herwarti de eodem ineptia.*

INter reliqua lapidum genera facile palmam, ob mirabilem suam virtutem, reportat MAGNES. Occasionem certe præbuit vastis voluminibus, quibus quidem operose satis inquiritur de iis, quæ circa illum notanda sunt, e. g. de *conversione ad septentrionem, declinatione*, aliisque mechanicis artificiis, quæ super virtute magnetis fundantur. In veris autem causis earum rerum indagandis, præter occultas aliquas qualitates, nihil magnopere scitu necessarium nos docuere. Jul. Cæs. Scaliger, mirum quantum subtilis, adeo acutum non cernit, ut veram virium magneticarum causam nos docere possit. Nihil enim aliud ab illo accepimus, quam, quod ab interna potius virtute, quam externa, existimet, motum illum procedere, veluti movetur catulus ad mammillam, & anima nostra ad beatitudinem, ab initio principio, quod summi boni appetit fruitionem. Qvalis Philosophia, & quidem tam sancta, mirum, quomodo in lapides jam sit propagata. Tantum sc. abest, ut ab interna virtute procedat, ut ab externa potius illud provenire longe sit verius, ut è sequentibus videbimus. Aliqui solam similitudinem, in Sympathia, quæ inter magnetem est & ferrum, pro causa nobis venditarunt, quod certe nihil est dicere, cum sic in ceteris etiam corporibus similitudo eodem effectus parere debeat.

Primus in hoc argumento diligenter excolendo fuit Anglus, WILHELMUS GILBERT.

Tom. II.

(Fff)

Tus,

- (†) D. Joh. Dan. Majoris, Prof. Medicæ Kiloniensis, *Diff. quæ b. l. allegatur, De Canceris & serpentibus petrefactis, ad D. Phil. Jac. Sachsum, Epistolica, una cum Sachsi Responsoria de Miranda Lapidum Natura, Jenæ 1664. in 8vo prodit. Pollicetur in ea, & breviter p. 13. ac seqq. delineat, Lithologiam, sive Tr. de Corporibus Petrefactis integrum, quem tamen absolutum ab illo esse vix credo.*

rus, qui in experimenta super uno hoc subiecto mire accurata quingvagina nummorum millia, ut Harvæus refert, impendit, edito in lucem libro, (cui Tit. *Philosophia nova de Magnete, Magneticisque Corporibus, & de magno Magnete Tellure* Amstel. 1600. in fol.) quo primus demonstravit, virtutem magneticam terrestri globo à natura insitam, atque adeo terram magnum esse magnetem, ut magnes est parva tellurella. Quæ observatio, quancquam integram magnetis naturam non demonstrat, viam tamen pandit ad cogitationes quasdam secretiores, & latius patentis. Nam ex eo id sequitur, virtutem illam latius diffusam esse, quam in solo illo lapide, ut fides amplius non habeatur fabulis illis veterum, nescio quas magneticas rupes fingentium, aut coeli cujusdam plagam, & sideris cujusdam influxum in rei hujus causam vocantium. Quos inter Rogerius Baconus quoque est, qui, in *Ep. de virtutibus Magneticis*, cœlum terræ miscet, à cœlo virtutes istas derivando, cum posset à Terra. Statim ergo, post Gilbertum, quasi nova quædam de magneticis Philosophia cudi cœpit, ut sunt hodieque multi homines ita animati, qui una super observatione tota sæpe Physices Systemata fundant. Gilbertus nihil asseruit, nisi quæ experimentis comprobata fuerunt. Postea illum tamen insecuti sunt Nic. Cabæus, Nic. Zucchius, Jac. Grandamicus, Athan. Kircherus, Jesuitæ, qui vasta de re magnetica Opera ediderunt, id præcipue agentes, inprimis Cabæus & Zucchius, ut ad principia, juxta Philosophiæ leges, reducerent Gilbertiana experimenta. Grandamicus singulari Opusculo terræ immobilitatem ex virtute magnetica demonstrare conatus est. Quod scriptum ejus Henr. Power refutavit *Parte III. Philosophia Specialis*, Lond. A. 1664. in 4to editæ. Kircherus, sicut solet, per omnia hujus tractationis cognata se diffudit, nam non solum anteriorum scriptorum ratiocinia collegit, sed & omnia, quæ in natura analogiam quandam magneticam præ se ferunt, eo retulit, additis variis laboribus mechanicis, ex operationibus magnetismi erutis.

3 Post tot tamen labores non satis inquisita fuit magnetis natura, & nihilominus obscura relicta fuerunt earum operationum principia. E modernis, Kenelmus Digbæus magnetem credidit ex atomis generari, ab utroque polo fluentibus, ac per emanationem operari, quæ sententia mihi haud probatur. Præ ceteris aliquid sapere hic visus est *Cartesius*, latius vibrans mentis sagacissimæ oculos, quam alii ante ipsum Scriptores. Observavit ille sc. virtutem illam, quæ ferrum attrahit magnes, aut in polum convertitur, non in ipso esse magnete, nisi solummodo passive: Principium autem dirigens, & motum illum exercens, extra ipsum, vel lapidem, vel ferrum, esse constitutum. Per illum itaque pro certo positum est, externam aliquam naturam fluidam ea via ferri ab austro scil. ad septentrionem, eamque poris magnetis, vel ferri, ita se insinuare, ut simul secum in eandem viam dirigat, quæ postea etiam remanet in minimis particulis magnetis, quæ ferro affricantur. Ex eodem principio censenda est provenire virtus illa attractrix. Materia enim fluida, per magnetis poros transiens, dum ferrum offendit, simili ratione per ferri poros transire laborans, dum non recte sibi oppositos incurrit, eos ita dirigit, ut accedere ad magnetem fer-

rum

rum videatur, & accedente subinde nova particularum copia, & poris recta via oppositis, particulæ illæ striatæ quasi ferrum induant, atque ita firmiter magneti ipsi apponant. Id enim certum est, magnetis & ferri esse pene eandem substantiam, unde *Honor. Fabri* magnetem facit corpus mixtum ex materia lapidea & metallica. Et hic doctiss. utique & sagaciss. Vir eandem hypothesin Cartesianam sequitur, quamvis aliter proponat. Id autem ita exacte & mathematica plane ratione facit, ut indubium vocari non possit, *Tract. 7. lib. 1. propos. 34.* Postquam multis aliis viam muniverat suæ assertioni, hac analogia rem demonstrat. *Cogita*, inquit, *suberis frustum innumeris fere acubus ferreis, magnetica vi instructis, in parallelis, quanquam insensibilibus, confixum, illud haud dubie suos polos, suosque aspectus, habebit, &c.* Qvo certe exemplo elegantissime illustrare totam hanc materiam videtur, quamvis in materiam striatam Cartesianam propendere non videatur. Interim tamen simile aliquid principium agnoscere videtur. Sed tamen non tam generale ac universale, quale Cartesius. Proponit autem totam hanc doctrinam admodum luculenter & perspicue, & plane methodo mathematica, ut sane rectiore via & plandore nemo facile hic procedere possit.

Cetera, quæ spectant ad magnetem, declinationes ejus, divisiones secundum polos, & alia, mathematica plane sunt, vel mechanica, & sollicite jam tum ab aliis notata. Multa præterea fabulosa referri solent de magnete. Solent & illud inter observata referre, vim omnem suam deponere magnetem, si igne candefiat, quod tamen non usque adeo verum esse, produnt *Alia Philosophica Anglicæ p. 406. Edit. Lips.* Quamquam *Honor. Fabri* rem extra controversiam esse existimat. Eatenus tamen veritas constat huic observato, quod scilicet virtus illa attrahendi in magnete aliqua ex parte fuerit imminuta, ac potuit fortassis magnes ille fuisse validior, quam isti, in quibus alii experimenta fecere, qui totam hanc vim omnino deposuerunt. Nam inter magnetes magnam esse differentiam, multi Autores notant. Ceterum in declinationibus acus magneticæ mira est varietas, ut eam sæpe notavit *Rob. Boyle*, in exiguis milliariis notabiliter variasse, cujus ille causam adequatam dare non potuit. In *Alia Philosophicæ Anglicæ* multæ, quæ variationem illam spectant, passim sunt Observationes.

Scriptit & *VINCENTIUS LEOTAUDIUS Magnetologiam*, Lugd. Gall. A. 1668. in 4to editam, in qua, ut titulus habet, exponitur nova de magneticis Philosophia, quæ tamen mihi quidem non multum adferre videtur novi, sed doctrinam hanc intricatiorem, quam ante fuit, relinquere. Accurate tamen omnia illa artificia magnetica exponit, & lib. 1. cap. 4. prolixè agit de vi magnetica ferro communicanda absque magnete, unde probat ille totius terræ virtutem esse magneticam. Congessit quoque *Henr. Nicolai*, in exigua Diss. (Dant. 1641. in 4to,) varias de hoc argumento quæstiones. *Laur. Reel*, celeberr. Batavorum Navarchus, Amstelod. A. 1651. in 8vo edidit, *Onderfinding van de Magnetsteen / en de magnetische Kracht der IJzeren* Libellum quidem exiguum, sed in quo experimenta non contemnenda, notisque

Latinis à Casp. Barlæo illustratum, ab erroribus tamen suis haud immunem. Inter post-huma Verulamii peculiaris reperitur *Inquisitio de Magnete*, in qua cogitata sua profert, & Qq. exponit, ad quas institui Experimenta Magnetica possint, qvales etiam in *Transact, Angl.* passim leguntur. Dn. Petiti, bellicis in Gallia munitionibus præfecti, *Diss. de Magnetica declinatione, ejusque variatione, Astronomia Physica* J. Bapt. Hanciclii est addita. Legi etiam merentur, qvæ de motu in natura magnetico J. Alb. Borellus, sub finem Operis *de vi Percussionis*, philosophatur. Ingeniose stultus fuit JOH. FRID. HERWARTUS, qvi in *Adminandis Ethnicæ Theologiae mysteriis propalatis*, Ingolstadt. A. 1623. in 4to editis, Magnetem olim pro Deo cultum, Philosophiamque Magneticam, & Mysterium Pyxidis Nauticæ, sub omnibus Gentilium fabulis à sacerdotibus fuisse occultata, operose evincere est conatus. Qvovidem nihil poterat excogitari stultius, cum ne minimum quidem apud Autt. veteres Pyxidis istius notetur vestigium.

CAP. XXXIII. DE LAPIDIBUS PRETIOSIS.

- §. I. *Gemmarum præstantia & prerogativa præ lapidibus. Varii de illis Scriptores.*
 2. *Ceteris præfertur Rob. Boyleus, cujus sententia de Gemmarum generatione, constitutione & solutione, cum Nic. Stenonio ipsi ferme communis, recensetur.*
 3. *Quid de Gemmarum viribus & motu intestino judicandum?* 4. *De Adamantibus, ceterisque Gemmarum speciebus, nonnulla.* 5. *De Margaritis item,* 6. *Ac Coralliis, Lignoque fossili.*

VIdimus plebejos lapides, veniamus ad Regios, & ob raritatem præ ceteris æstimandos. Sunt enim sane nobilioris naturæ & compositionis, neque à solo pretio & æstimatione dignitatem suam accipiunt. Mistio enim longe perfectior est, & singularis eorum textura arguit longinquitatem productionis, & cam ob causam naturam nobiliorem. Nisi enim particulae subtiliores essent, & longo tempore longisque circulationibus naturæ excoctæ, & in talem massam subactæ, non tam splendida forma & durabili corpore apparerent; nulla enim alia corpora his virtutibus prædita videmus. De iis Scriptores sunt multi, sed innumeris fabulis referti, ut vix liqueat, quid in illis sincerum sit, aut pro vero & demonstrato debeat haberi. Anshelmus Boëtius à Boot, Marbodaëus, Franc. Ruauus, Hier. Cardanus, Joh. de Laet, Albertus M., integros de illis libros scripserunt, inter quos Boëtii à Boot liber optimus videtur; reliqui enim miris sunt fabulis & superflitionibus referti. Nuper etiam aliquis Thom. Nicolotius, Anglus, de eo argumento scripsit, qvi liber in Germanicam quoque linguam conversus est. Ul. Aldrovandus quoque in *Museo Metallico* varias earum species, cum Iconibus, repræsentat, sed is de formis & figuris earum magis sollicitus. Prodiit ante aliquot annos liber Gallica lingua;

lingua, exiguus quidem, sed magnæ utilitatis, sub Tit. *Histoire des Joyaux, & des Principales Richesses de l'Orient & de l'Occident, par le Sr. Chappuzeau*, cujus argumentum *Transact. Angl. p. 429. & seqq.* recensent. Ex eo enim bene perdisci potest res gemmaria, quoad notas loci natalitii, & rationem valoris.

Post illos omnes Rob. Boyleus, sagacissimus naturæ Indagator, singularem libellum scripsit *de origine & virtutibus gemmarum*, elegantem satis & curiosum, cujus hæc sententia est; Gemmas pellucidas aliquando substantias liquidas fuisse ait, quæ si tincturis quibusdam mineralibus, dum fluidæ vel molles sunt, imbuantur, colores, pro ratione mineralis obviæ, acquirant. In opacis geminis, cujus generis sunt Hæmatitæ, Jaspides Onyches, similesque lapilli, terram, metallicis succis imprægnatam, accessione liqvoris petrescentis, seu spiritus petrifici, in lapidis formam coagulari putat, & hos spiritus petrificos opinatur aliquando ascendere in forma vaporum. Unde probabiliter deducit, non tantum diversas virtutes medicinales talium lapidum, sed & alias quasdam illorum qualitates, ut colorem, gravitatem. Hinc evenire existimat in lapidibus alterius generis, vel Marcasitis, vel ipsis vegetabilibus & animalibus substantiis, repertos fuisse alios lapides. Quandoquidem substantiæ illæ facile concipi possunt terræ inclusæ, dum adhuc essent terra mineralis vel limus, & postea thecæ quasi inditæ, accessione petrificorum agentium, quæ eas pervaserint. Atque hanc suam sententiam Boyleus, isto in libro, prolixius explicat, in quo in plurimis convenit cum assertionibus Nic. Stenonis. Sed fuit ille, in præfatione ejus libri admodum sollicitus, ut præcaveret suspicionem plagii; nam, cum imprimeretur libellus, Stenoniana se nondum vidisse multis documentis probare illic laboravit. Sunt vero in illo libro singulares Observationes, & magis quidem solidæ, ut mihi videtur, quam Stenonianæ, quæ meritis Mathematicis ratiociniis niti videntur, cum hic in subsidium vocet experimenta artis Chymicæ. Illa præcipue elegans ejus meditatio est, quæ statuit, terram plenam esse menstruis, aliisque liqvoribus variorum generum, è fœdinis, per quas vagantur, variæ imprægnatis, qui in quibusdam casibus vice menstrui fungi, alio vero modo concurrere ad productionem corporum mineralium, possint. Quin ipsam aquam communem variis mineralium effluviis infectam, ut est plerumque (quod Leonh. Thunheuserus peculiari libro *de aquis mineralibus* docet,) id præstare posse credit. Refert quoque, se casu aliquando iucidisse in liqvorum, qui gemmas solvere potuerit, quod certe mihi, nescio quomodo, à vero alienum videtur. Putaverim enim ego, rem arduam forte, & magni in natura prodigii, si quis id præstare posset, & longe illo Alchēsto Helmontiano pretiosiorē. Quæ circa figuras gemmarum philosophatur, pulchre illustrata Chymicis experimentis sunt.

Quod vires gemmarum attinet, illæ cum sint in abdito positæ, erui non facile possunt. Joh. Bapt. Helmontius, & ejus Hyperaspistes, Joh. Marcus Marci, magnam vim ipsi irradiationi tribuunt, in qua tamen tantum latere arcani, ut illi quidem volunt, vix mihi persuadeo. Esse vero in illis incognitas quasdam vires, & non fa-

cile deprehendendas, vel ex iis Observationibus conjicere licet, quas recenset Boyleus in libro suo de *Quiete absoluta corporum*. Observavit enim, in ipsis durissimis corporibus esse particulas quasdam, quæ moveant se à centro ad superficiem. In *Tractatus sui de Coloribus Appendice* refert de quadam Turcoide, in qua macula fuerit, quæ motum habuerit menstruum, ad phases sc. lunæ comparatum.

4 De singulis gemmarum speciebus si agere nobis animus esset, toto Volumine rem non expediremus, & habemus, quos de iis libros legere possumus, à me supra indicatos. De valore earum, & ordine, omnium optime Auctor ille Gallicus egit, ut non necessum sit, ex eo quædam repetere. Adamantes præ omnibus pretium habent, magis ob raritatem, quam ob naturam ceteris præstantiorem. Nam & ceteræ illæ gemmæ ejusdem mixturæ sunt, & pulcherrimi præterea coloris. Quænam illis succedant, ambiguum est, quibusdam pro Smaragdis, aliquibus pro Saphiris, certantibus. Earum omnium natura, species & distinctiones, vel vulgares etiam Auctores Physici & Compendiarii recensent, quibus innumeræ fabulæ & superstitiones sunt permixtæ.

5 De Margaritis, earumque piscatione, consulenda sunt Itineraria Indiæ Orientalis. Habuit & Britannia quondam margaritas, multum olim æstimatas, sed nunc illæ ibi non comparent. Quæritur hic à multis ars majores efficiendi uniones è minutioribus, sed vix puto illud effectum dabitur, cum splendor ille superficiæ externæ nulla possit arte conciliari, licet forte massa aliqua major inde confingi possit. Refert Cl. Salmasius, in *Exercitationibus suis Plinianis ad Solini Polybistora*, in libris illis Græcis MSS. qui de Chymia, & Metallorum transmutatione, in Bibliotheca Regis Galliæ asservantur, recenseri artem aliquam conficiendi uniones artificiales. Sed illa non comparet in Cod. Altenburgensi, cujus inspiciendi mihi copia data est.

6 Coralliorum historiam Johannes Ludovicus Gansius peculiari opusculo pertexit. Eorum etiam mirabilis productio est, & sunt, qui observarunt, ea sub aquis mollia, quod argumento est, ex succo quodam coaluisse. Sed in his omnibus cæca omnis philosophandi industria est, & pene meris conjecturis absolvuntur, quæ circa illa disquirimus. De *Ligno Fossili* Lib. Italicum scripsit Franc. Stellutus, quem sc., cum notis suis, denuo editurum J. Dan. Major est pollicitus.

CAP. XXXIV.

DE VITRO ET GEMMIS ARTIFICIALIBUS.

§. I. De vitro varia, inprimis, an flexibile & ductile confici possit. 2. Gemma è vitro artificiales. Ant. Neri Ars Vitriaria, & Autoris Epistola de Scypho vitreo, per sonum vocis humanæ rupto, laudantur.

VITRUM

VITRUM quoddammodo ad gemmas etiam referri videtur, ob densitatem & compactionem suam, licet arte factum sit, quoniam & natura habeat vitra quædam fossilia. Quod arte paratum est, fragile est. Aliqui per artem flexibile & ductile fieri posse credunt, & adfertur ejus rei historia quædam apud Plinium & Petronium, de artifice quodam, qui Tiberio obtulerit phialam, ex vitro tali ductili paratam. Cujus historię fidem aliqui in dubium, cum Christoph. Meretto, vitrum ductile per artem confici posse negante, vocant, sed immerito, ut opinor. Nam certe non repugnat naturę, talia vitra confieri per additionem materię cujusdam viscosioris metallicę, quę tamen perspicua sit, ac maneat. Ol. Borrichius certe, in *libro suo de ortu & progressu Chymię*, pro exemplo allegat talcum illud Malscoviticum pellucidum, quod non ita fragile est, ut vitra nostra, per vim ignis parata. Chymici vitri flexibilis præparationem magno suo Elixiri solent tribuere, quod naturę sit viscosę, incombustibilis & summe perspicuę, vitroque admixtum talem ei naturam conciliet. Vixit, uti à Viro fide digno accepi, in aulo Joh. Casimiri, Regis Polonię, Nobilis Italus, qui certo quodam spiritu chymico vitrum frigidum ita emollire potuit, ut illi sigilla, tanquam cerę, imprimerentur, manque imagines in eodem formari potuerint. Nummos aliquot, ex eo vitro confectos, Magnatibus donavit Aulicis, quod tamen postea ad naturam suam fragilem rediit. Idem artificium in Angliā etiam quibusdam nunc innotuisse, retulit mihi Henr. Oldenburgius. Nicol. etiam Stenonis, absque ignis opera ut vitra conficiantur, non putat esse impossibile, quod si verum esset, talia vitra ad gemmarum naturam accederent propius, ac gemmę nihil aliud essent, quam vitra metallica. Nostrum autem vitrum, quod, vi ignis, ærem, salem & cineres, in massam aliquam viscosam & lentam fundit, non potest, nisi fragile esse, ut omnia corpora sunt, subitanea aliqua operatione fabrefacta. Non etiam misceri ita particulę possunt, sed violenta fusione statim quasi violentum fortiuntur, à quo discedunt interdum. Levi enim aeris rarefactioni & condensationi, vel sono vocis etiam, videmus ad rupturam patere. Borrichius putat, si salem possimus habere flexilem aliquem, ductibilitatem inde acquiratur vitrum. Nam sal ad fusionem maxime confert, & ad continendas inter se minimas particulas. Sed, quoniam salis communis particulę rigide sunt, dum in igne sunt, fluunt illę quidem, sed frige factę veteri suo rigori restituntur, ideo non potest aliter evenire, quam ut fragile vitrum sit. Quod si pro sale illo communi sal aliquis metallicę naturę possit substitui, aut ipsam illud metallum in salis formam redactum, non dubito, quin res successura sit.

Sed hæcenus quidem frustra in eo negotio laboratum est: quod si perfici posset, parum abesset, quin gemmas ipsis nativis respondentibus perficere opera nostra possemus, cum videamus in vulgari etiam vitro puriori, sed tamen fragili, & non tam pondroso, quam gemmę sunt, adeo per artem, naturę æmulam, posse effigiari gemmarum species, secundum colores suos distinctas, ut fallere interdum ipsos gemmarios negotiatores possint, si non ad omnia examinum genera revocent. Species sane

& fulgor summus conciliari illis potest, non tamen durities. Et hanc quidem artem parandi gemmas fictitias tradidit (u) ANTONIUS NERUS, Florentinus, in elegantissimis suis 7. libris de *arte vitriaria*, Italica lingua scriptis, quos in Latinam linguam vertit Andreas Frisius, ediditque Amst. A. 1668. in 12. cum *notis*, quas Christoph. Merettus, Medicus Anglus, in illos scripserat. Ubi ordine omnia illa legi possunt, quomodo CrySTALLI, SAPHIRI, AMETISTI, GRANATI, & similes, effici possint. Illic enim & instrumenta ejus artis, & omnes apparatus, prolixè describuntur. Plura, quæ ad vitri naturam spectant, recensuimus in *Epistola nostra de Scypho vitreo rupto per certum vocis humana sonum*, ubi memorabiles quædam occurrunt historiæ de gemmis quibusdam artificialibus, ex aqua factis, & præterea alia scitu digna.

CAP. XXXV.

DE METALLORUM GENERATIONE.

- §. 1. *Materiam Metallorum proximam non esse aquam, aut salia, ostenditur. 2. Nec argumentum vivum vulgare, sed longe probabilius Chymicorum [Mercurium (cujus ab isto differentia explicatur) ac sulphur. Generationis metallorum diversorum ex hisce ratio. 3. Quenam sit in'er sulphura auri, argenti, & metallorum impurorum, sicut & vulgare, differentia?*

A Lapidibus ad METALLA venimus, quæ alterius plane texturæ esse, ipsa exterior forma arguit, plus enim viscidum & lentoris habent, quam lapides. Quamquam enim sunt durissima, fragilitatem tamen aliquam habere violentam, pondus eorum arguit, & ad metallicam naturam propius, quam ad vegetabilem accedere. Jam, *quæ metallorum origo sit, quibusque rebus constituantur*, vexatissima quæstio est, cum eorum natales vix humana industria videatur posse rimari. Qui aquam omnium rerum Elementum statuunt, etiam metallis assignant, non quidem falso, fuisse enim aquam remotum primum & prædominans illorum Elementum concedo, jam tamen per alterationes in naturam propiorem, materiam scilicet viscidam & lentam, inspissatam, verosimile est, quæ propinquiore cognatione metallicam naturam attingeret. Nihil itaque prodest nobis, si sciamus vel credamus, ex aqua esse metalla composita; id enim demonstrari ægre potest, ac fortassis fieri potuit,

(u) Antonii Neri Artem Vitriariam, post Christoph. Merettum, illustravit, novisque Inventis solerter auxit Joh. Kunckelius, Chymicus haud ita pridem Germaniæ & Sveciæ, coævus plerisque superior, è Cimbria nostra oriundus, cujus *ars Vitriaria Experimentalis* (vollkommenne Glasmacher Kunst) Germanico Idioma te Lipsiæ an. 1679. in 4to. edita, Parte I. Commentarium in Ant. Neri Libros, & Maretii *Notas*, Experimentalem Inculcentissimum, Parte II. duas experimentorum, ad Artem hanc, aliasque cognatas, spectantium, Centurias, in Appendice autem Historiam Gemmarum Naturalium, & quarundam Artificialium, nec non Margaritarum aliorumque similium Naturæ Cimetiorum Physicam exhibet.

potuit; ut talis materia, lenta & viscosa, simul cum ipsa tellure creata sit, ut necessum non sit, altius procedere. Nam & nimia subtilitate sæpe obstitimus veritati. Aliqui sunt, qui metallorum originem à sale petunt, argumento illo ducti, quod videant corpora metallica à salibus posse discerpi & corrodi, aut, quod nonnulla cognatos habeant sales vitriolicos, ac inter se per vices commutentur, quod tamen neutiquam eorum sententiam confirmat. Non enim valet ista consequentia: quod corrodere potest aliquid, ex eo id componitur. Et vitriola nil aliud sunt, quam corpora metallica & salina mista temperato contubernio, non perpetuo aut radicali. Non vacat quidem res illa admiratione, quod ita corpora secari possint à salibus, ac patet inde magna salium cum mineralibus cognatio, non tamen intima, semper enim divelli possunt levi negotio, cum partes ceteræ essentielles cohæreant. Quæsiiverunt multi in vitriolo, aliqui in nitro, cujus salis potentia magna est in fixissimis quoque metallis vexandis. Quare spiritu rosis auri tinctura elici solet, quoniam in illo est spiritus nitri subtilissimus. Sed hic tantum abrasio est particularum minimarum, ipsæ vero, vel minimæ, essentialem suam misturam retinent.

À salium familia ad metalla itur, inter quæ primum omnium appellari solet. **2**
argentum vivum, mirabilis profecto substantiæ, quæ mille se in formas fingit & refingit, quibuscumque in artibus & experimentis tractata. Id in illo præcipue consideratione dignum est, nullam aliam substantiam inter metalla tanto amore complexi aurum, cui etiam pondere æqualis est, statim enim auro unitur, idque in illo mergitur, cum cetera omnia metalla supernatent, id quod ex amalgamate Mercurii luculenter patet. Qui hanc substantiam inter principia metallorum ponunt, propius absunt à vero, non tamen verum esse principium, uno ore omnes illi dicunt, qui Chymiam istam secretiorem profitentur, atque inter illos Lullius, qui argentum vivum, inter principia metalli ponendum esse judicat, sed à vulgari argento vivo distinguit, ut ovum fecundum ab ovo subventaneo. Illi sc. quando argentum vivum suum, ceu principium metallicum, requirunt, ajunt, esse illud corpus metallicum sanime ductile, lentum & viscosum, ponderosum, ita ut auri pondus æqvot, non currens, ut vulgare argentum vivum, sed tamen in igne summe volatile, & ut uno verbo dicam, talem materiam, quæ nondum aurum & argentum, aut aliud metallum, est, sed rudimentum quasi & embryo metallicus, aurum & argentum immaturum, quod pondere suo dignosci facile possit, summo autem studio ab illis celatur. Hoc primum illis est & materiale principium, quod certe cum ponunt, nihil absurdi comminiscuntur. Ipsa enim compositio & textura metalli arguit, ex tali quadam substantia componi debere metallum. Alterum principium componens metalla *sulphur* vocant, illudque geminum faciunt, *album & rubrum*, prout de albore & rubore metalla participant, vel copiosius, vel purius, vel parcius, vel impurius, admixtum. Atque hæc perfecta metallica substantia, vel illud argentum, vel aurum immaturum, jam tum in prima sua mistura sulphur commixtum habet, ab eoque leviter digestum est, quæ substantia si naturæ Operario permittitur, tandem in aliquod metallum fixum abit per longas digestiones, vel perfectum, ut

ut aurum & argentum, vel imperfectum & impurum, si sulphura sordes aliquas à loco natali contrahant, atque tum stannum, cuprum, ferrum, &c. nascitur. Quæ metalla plus sulphuris impuri, & quam minimum argenti vivi, seu mercurii, habent, non ita sunt ductilia, ut aurum & argentum, aurum præcipue, quod infinite pene dixerim extendi potest. Ab una ergo radice omnia metalla descendunt, tali scil. substantia, quæ ex binis principiis constitutivis leviter commista est.

3 Aurum omnium optimum est, & primum, antequam exaltaretur sulphur, illud candidum fuit, suntque, qui putant, flavum illum auri colorem exui auro posse. Hujus naturam omnes inquirunt, nemo capit. Chymici imprimis, in natalibus ejus investigandis, laborant, verum scientes silent, verba dant ignavi. Exstant Abrahami è Porta Leonis, Medici Hebræi, *Dialogi III. de Auro*, in quibus non solum de auri facultate Medica, sed & specifica ejus ac ceterarum rerum forma, duplicique potestate, qua in mixtis illa operatur omnibus, operose disputatur, Venet. A. 1584. in 4to editi. Nec spernendi Joh. Franc. Pici Mirandulani *Libri III. de Auro*, in quibus multa recensentur transmutationum exempla. Argentum ejusdem cum auro naturæ est, & eodem sulphure gaudet, sed nondum ad ruborem excoctum. Et ista quidem sulphura, quæ ita vocantur, incombustibilia sunt & esse debent, quoniam naturæ metallicæ sunt, perfectioris sc. & fixæ, quæ destrui non possunt & dissipari, ut cetera sulphura vegetabilia vel animalia, quæ in fumum abire, atque dissipari posse, flamma ipsa facile testatur. Combustibile autem sulphur ad compositionem perfectorum metallorum nihil facit: impura quidem metalla ex eo habent plurimum, quare destrui etiam facile per sulphur vulgare possunt. Imo ipsum argentum potest destrui, quod indicio est, non tam purum, vel saltem minus fixum esse in argento sulphur, quam est in auro. An vero natura, diuturna coctione, ex vulgari sulphure possit fixum facere & incombustibile, res est nobis non determinanda.

CAP. XXXVI. DE METALLORUM TRANS- MUTATIONE.

§. I. *Plumbi in stannum, ferri in cuprum, transmutatio* 2. *Metallo- rum imper- fectorum in aurum transmutatio propugnatur, Chymicæque Græci MSi, à Thom. Reinesio emendati, & Ol. Borrichii atque Autoris de χημικαῖς ἱστορίαις scripta, commendantur.*

IN DE TRANSMUTATIONE METALLORUM in universum agere nostri non est instituti. Multa enim circumferuntur experimenta de plumbi in stannum, ferri in cuprum, conversione, de quibus tamen dubiorum plena sunt omnia. Quod plumbum attinet, id depurari coctione in stannum posse, non equidem inficias iverim, quæquam tamen stanni natura admodum sit à reliquis metallis distin-

distincta. Nam plane illi non convenit cum argento, cum plumbo tamen maxime cum illo conveniat, omnisque massa plumbea aliquam portiunculam argenti habeat. De ferri in cuprum mutatione, de qua *P. I. c. I. §. 6.* plura in medium à nobis jam sunt allata, ajunt aliqui, aliqui negant. Lazarus Erckerus, diligentissimus metallurgus, idpro certissimo habet. Sed mittamus illa, ut, vulgaria.

Hic quæstio erit; *an imperfecta metalla in aurum & argentum mutari possint?* Id factum fuisse, tot historiae testantur, quas in dubium vocare non possumus, totque libri fatentur, ut vel mire impudentes esse oporteat, qui orbi ita imposuerunt, vel homines planè pertinaces, qui fidem iis denegare velint, cum naturarum plane non repugnet, quam verosimilitudinem nos in *Dissertatione de metallorum transmutatione* prolixè ostendimus, nec hic denuo inculcabitur. Qvod argumenta inartificialia attinet, auctoritatem scilicet supersunt Manuscripti libri Græci variorum autorum, qui, sub ænigmatibus multis, hanc artem proponunt, habeoque apud me codicem Alrenburgensem, Thoinæ Reinckii manu notatum & emendatum, cum ejus Epistola de ætate & scriptis illorum Auctorum. Cetera, quæ spectant ad historiam hujus rei, prolixè executus est Olaus Borrichius in *libro de ortu & progressu Chymiae*, & in altero *Sapientia Hermetis, Aegyptiorum & Chymicorum vindicata*, quo respondit objectionibus Herm. Conringii. Quibus addi possunt selecta quædam, & cum omnibus circumstantiis enumerata, in nostra *de Metallorum transmutatione, Epistola*. Quibus longe plura addere possemus, si res esset nostri instituti, Athan. Kircheri adversus probabiliteram transmutationem metallicæ argumenta, tam historica, quam philosophica, diligentissime examinavit, & operose solideque refutavit, Valer. Bonvicinus, in *Lance peripænetica adv. Kircherum*, Patav. A. 1676. in 8vo. edita.

CAP. XXXVII.

DE MEDIIS MINERALIBUS.

- §. 1. *Quenam ista, & cur ita dicantur?* 2. *Antimonium, ejus constitutio, usque Chymicus & medicus. Controversia de illo forensis in Gallia. Bas. Valentinus Curtus Triumphalis Antimonii, à Tb. Kerkringio illustratus, commendatur.* 3. *Succinum, cujus natales controversi terra vindicantur, solutioque à Theod. Kerkringio, ad condituram cadaverum, facta esse perhibetur. Succinum Chinesum artificiale.* 4. *Ambra, de cujus ortu varia recensentur sententia.*

MEDIA MINERALIA vocantur, quod mediam obtineant naturam inter metalla & lapides, referuntque illic quidam & terras, & salia, & succos fossiles: sed rectius referuntur hac illæ Mineralium species, quæ nec perfectæ metalla, neque lapides, sunt, & aliquid quidem metallici habent, sed parum Mercurii. Sales & succi à natura metallica paulo longius abeunt, ideoque in ulteriorem locum rejiciendi.

2. Præcipuum inter media mineralia locum habere videtur *Antimonium*; fragilis omnino naturæ, quia parum Mercurii habet, & malleari non potest, quanquam liquari, ut cetera metalla, possit. Quare recte semimetallum vocat Honor. Fabri, qui *Tract. 7. Phys. lib. 2. propof. 60.* ut ceterorum metallorum, ita & hujus, proprietates luculenta brevitate explicuit. Chymici, in ejus natura indaganda, multum operæ infumunt. Aliqui enim nescio quæ arcana transmutationum in eo quærent, quæ tamen in illo frustra quærantur, quoniam corpus est Mercurio pene destitutum, aut admodum exiguum habens, (x) quod tamen materiale principium summum illis & unicum est. Magnæ tamen ejus vires sunt, & multus usus, Varias ejus formas, variæque experimenta, magno labore congestit Basilius Valentinus in libro germanice scripto, cui tit. *Triumph Wagen des Antimonii*, quem in Latinam linguam convertit Theodorus Kerkringius, & Commentariis utilibus illustravit, quibus Basiliانا illa Experimenta partim confirmavit, partim etiam nova adjecit. Prodiit is Amstelod. A. 1671. in 12. Mirifica vi purgante pollet, tum per alvum, tum per vomitum, ad ehirurgicas etiam operas mirifice prodest. Medicamenta & panaceæ passim circumferuntur, ex eo confectæ. In Gallia aliquando ad Tribunal Regis vocatum est, ejusque sententia damnatum, cum illud vero Medici defenderent, iterum admissum fuit, ac extant super hac re in utramque partem scripta, Gallica lingua edita. Reliqua, quæ ad illud spectant, ex officinis Pharmacopæorum petantur. Plura sunt, talia Mineralia, partim salutaria, partim venenosa, Bismutum, Tucia, Zincum, Arsenicum, de quibus singulis legi possunt officinales Scriptores.

3. E succis, qui varii sunt, præ ceteris commendabile est *succinum*, (y) de quo lectu digna est Phil. Jac. Hartmanni, Prof. Med. Regiom. *hifloria Succini, Prussici Physica & Civilis*, Francof. A. 1677. in 8vo edita, & varia de illo adducens Experimenta. Ejus locus natalis valde adhuc dubius. Autor libri *Europe vivante*, nescio quo experimento in medium producto, ex melle oriri putat, & per quandam compositionem, ex tartaro & spiritu vini factam, posse dissolvi, quod plane mihi verosimile non videtur. Non enim dissolvuntur corpora, nisi à similibus. Quare cum gummi aliqvid sit, oportet à viscositate quadam congeneri succinum dissolvi. Aliqui ex mari productum existimant, quidam ex terra, quæ sententia verosimilior videtur, & confirmant illam animalia & insecta terrestria, passim in succino reperta. Id quod D. Joh. D.az Major, *Libro integro. de Natalibus Succini non maritimis*, fusi-

(x) Celare hic Lectores nolo, Autorem, qui *h. l. Antimonium Corpus esse Mercurio pene destitutum, aut admodum exiguum habere*, pronunciavit, sententiam hanc suam postmodum retractasse, Verbis, quæ Codici, quo ipsemet usus est, M^{to} *αὐτόχειρ* ab eo in margine adjecta invenisquentibus: *Hæc falsa sunt; Copiosissimus in eo est Mercurius, Utra è duobus hisce Contradictoriis vera sit, Chymici discipiant.*

(y) Ueberius finem de Succino, ejusque Natalibus, Sententiam A. 1673. Autor exposuit in *Ep. de Transmut. Metallorum*, p. 49-53. à Phil. Jac. Hartmanno, *Libro II. Hifloria Succinæ* diversis in locis, partim calculo suo approbatam, partim vero impugnataam,

sius ostensurum se esse, promisit. Nascitur vero frequenter in locis, ubi pinus & terebinthi crescunt, quod argumento esse possit, à simili quadam viscositate, per terram dispersa, nasci, & à particulis maris salinis coagulari. Multum in co laboratum est, an solvi possit, atque iterum coagulari, quod si fieret, res admodum lucrosa esset. Theodorus Kerckringius hanc sibi artem vindicat, & integra cadavera succino circumfuso condivit, quam solutionem succini ille solo regimine ignis fieri asseverabat, quod persuadere tamen hactenus mihi non potui. Chineses, per artem Chymicam, ex pice & resina arborum, substantiam conficiunt, succino simillimam, teste Martino Martinio in *Atlante Sinico*.

Inter succos quoque terrestres nobiliores est *Ambra*, quæ gryfia est, de cujus natalibus varie disputatur. Aliqui enim excrementum avium quarundam existimant, alii evomi à balanis crediderunt. Videatur *Historia Ambra*, à Justo Fido Klobio edita. Nunc vero Angli invenerunt Ambram, ipsis rupibus in mari adnatam, unde apparet, ex ipsis lapidibus transsudare, vel è terra gigni.

CAP. XXXIIX. DE SALIBUS, ET PRIMVM QUIDEM DE NITRO.

- S. I. *Nitri vis terram facundandi. Censura de Job. Rud. Glauberi Novo Mundi Miraculo & Guilb. Clærckii Historia Nitri.* 2. *Job. Mayow Lib. de Nitro commendatur, ejusque Philosophemata & Experimenta quadam afferuntur.* 3. *Nitrum vitam prolongandi facultate pollet. Pulvis Pyrius è Nitro. Quis ejus inventor, Barthol. Schwarz, an Rog. Baconus?*

Sales ad metallorum familiam è longinquo etiam pertinent, de quibus nunc agemus. Estque inter illos merito numerandum NITRUM, quo nullus magis est per terram & aërem diffusus, ut aliquibus recte sal terræ, aliquibus sal aëreum dicatur. Hoc certe sale tota terra fecundatur, & certa quadam præparatione ita aptari potest, ut unum frumenti granum, illo imbutum, vigintri & amplius spicas producat. Hinc commotus JOH. RUP. GLAUBERUS, Chymicus, in libro suo, quem inscribit *Novum mundi Miraculum*, subiectum aliquod ac menstruum universale in eo quærit, unde, nescio quos, aureos montes pollicitus est. Ceterum, multa sunt in isto libro utilia, quancquam plura suavia somnia, quibus ille sibi & aliis imposuit. Sed mutavit ipse postmodum sententiam. Scripsit de Nitro Anglica lingua GVILH. CLÆRCKIUS, (2) Medicus Regius, Libellum, in quo recenset varios ejus

(2) Guilh. Clærckii *Historia Naturalis Nitri, sive Discursus Philosophicus de Natura, Generatione, Loco, Artificiali Extractione, Virtutibus & Usibus Nitri*, qui Anglice Londini an. 1670. in 8. prodierat, Latine etiam postea est translatus, Hamburgi an. 1675. in 8. editus.

ejus productionis, tam à natura, quam artis ministerio, modos, verum parum præstitit pro dignitate hujus subjecti, nam in natura ejus indaganda exilis à dmodum ipsius opera est.

- 2 Longe doctius, & magno molimine, nuper in ejus materiam inquisivit toto libro JOHANNES MAYOW, qui ostendit, per totam terram & aërem spiritum quendam, quem nitro-aëreum vocat, esse dispersum, unde omnium rerum fermentationes & germinationes deducit. Ille vero nitrum ita describit, quod constet è sale acido, maxime igneo, & insuper Alkali, seu salis Alkali vicem subeunte sale volatili, pure falso. Nam, si nitri Analysis instituitur, spiritus acidus hinc primum destillatur, relicto in retorta nitro fixo, quod si spiritus acidus salii cuique Alkali affundatur, ex mutua congrédientium lucta generabitur, quod igni injectum promte deflagrat. Nitri ergo partes duas statuit; alteram fixam, alteram volatilem, vel potius, ut rectius loquar, species, quancquam revera sunt eadem corpora; quatenus in terra radicatur, sal fixum est, quatenus in aëre circumfertur, sal volatile est. Cum itaque in terra radices suas habeat (omnium enim salium fixorum semina in terra residere ait;) ab aëre promte augetur terra, quæ fixum nitrum habuit, vel ejus semen adhuc habet. Terra enim, ex qua omne nitrum extractum est, si aëri exponatur, per aliquod tempus, tota iterum nitrosa evadit, quod indicat ex aëre propagari nitrum, partibus volatilibus se iterum fixis applicantibus. Hæc ille prolixè isto in libro exponit, ubi, quem ex nitrosis effluviis format, spiritum nitro-aëreum, magno labore & diligentia per operationes naturales, fermentationes, vegetationes, respirationes animalium, &c. circumducit.

- 3 Notandum & hic, quod Franciscus Baconus observat in *historia vite & mortis*, quoridiano usu nitri vitam posse propagari, quare ipse semper cibis admiscuit. Ratio ejus hæc fuit, quod inordinatos spirituum motus sistat ac figat, à quibus tot oriuntur in corpore humano incommoda. Ex nitro, sulphure & carbonibus, pulvis pyrius conficitur, cujus patrocinium suscepit Mich. Maierus in *veris inventis Germanie*, ubi Germanis ejus inventionem asserit. Quam nec ego iis inviderem, nisi in Rog. Baconis, Angli, qui diu ante Barth. Schwartzium vixit, *Epistola de Operibus secretis artis & nature*, jam tum ejus mentio fieret. Quare miror, Guilh. Cambedennum, in *Reliquis Historie Anglicæ*, Anglice scriptis, istam gloriam popularis sui in dubium vocare, & Germanis adscribere.

CAP. XXXIX.

DE SALE COMMUNI, VITRIOLO, CETERISQUE SALIUM SPECIEBUS.

- §. II *Salis communis varia species. Salis usus Physicus & Chymicus. Judicia de Joh. Sophr. Kozackii & Bernb. Gomeſii Scriptis de illo. Vitriolum late in variis corporibus diffusum. Usus ejus Chymicus. Scripta de illo J. G. Trumphi*

phii & J. J. Becheri. 3. Salis Ammoniacy, naturalis pariter atque facilius, descriptio & usus medicus.

Possent & hic de SALE COMMUNI multa dici, quod vel fossile est, vel arte productum. Solet & ipse sol excoquere è mari salem, qui per artem solet facilitari. De modo, quo id fieri consuevit in Gallia, videantur *Acta Anglicana* p. 1025. Præstantissimum alias illud naturæ subiectum est, ac præ ceteris contemplatione dignum, cum permultum faciat ad corporum compositionem, quibus continuitatem tenui & inexplorabili insinuatione conciliat, tam ob figuras suas perpetuas distinctas & singulares, quam ob alias virtutes. Quare in ipso aëre, in ipsis etiam dulcissimis fontibus, imo in ipso rore ac aqua pluvia, & vegetabilibus, habitant insensiles salinæ particulae, quæ manifestari per artem Chymicam possunt, Chymicorum multus in hoc sale labor est. Nam, qui ex eo parantur per artem liquores, mirabilia præstant in metallorum operationibus. Extat cujusdam Johannis Sophronii Kozackii *de Sale* liber, sed oppido insulsus, uti vere Kippingius judicat; pautæ enim in illo sunt alicujus frugis. Scripsit & Bernhardinus Gomefius Miedal *Halographiam* quandam sive *Disceptionem de Sale libris quatuor*, Urfellis A. 1600. in 8vo editos, quorum I. de Sale Physico, II. de Medico, III. de Geniali, seu Jocofo, IV. de Mystico agit; sed in quibus multa sunt aliena & peregrina. Habet tamen etiam quædam sic satis bona, quæ ad naturam salis explicandam pertinent. Ceterum non est ejusdem bonitatis sal, & magna inter species ejus differentia. Marinum enim ceteris est crassius, quæmadmodum & fossile, illud vero, quod è fluviis salinis excoquitur, omnibus ceteris melius.

Vitriolum sal est metallico generi propior, cupri enim & ferri mineris connascitur. Sed & illud longe lateque diffusum est, &, quæmadmodum nitrum, ita & hoc per aërem oberrat, imo & in vegetabilibus ipsis later. Monstravit mihi *Theodorus Kerkringius* quantitatem non exiguam veri & genuini vitrioli, sed admodum impuri, quod ex aëre Amstelodamensi insalubri, multis aquarum falsarum, & soli paludosi, effluviis imprægnato, machinæ cujusdam beneficio, extraxerat. E corticibus juglandis diu coctis, & in locum frigidum sepositis, verum & genuinum vitriolum potest excoqui, quod & arguit nigredo ista, quam succus eorum contrahit. Quercus etiam multum habere vitrioli, vel ipse sapor prodit, & præterea, tum ex acetæ, quod inde conficitur, tum ex sale volatili in fumis ligni quercini supra modum merdace, potest colligi. E quibus exemplis videmus, quam sint naturæ rerum inter se communicabiles, & quanta affinitate se mutuo complectantur. Ceterum magna latent in illo arcana Chymica, varia enim ex eo medicamenta parari possunt, multa item, quæ ad corrodenda metalla inservire possunt, oleum præterea ferventissimum, de quibus omnibus consulantur libri officinales. *De natura vitrioli* librum singularem edidit Joh. Georg. Trumphius aliquis, Anglis quoque in *Actis suis* laudatus. Scripsit & J. Joach. Becherus, si recte memini, *vitrioli* quandam *Anatomem*. Fuere quoque multi, qui in eo quædaverunt arcanum metallorum transmutatorium, & circum-

circumferuntur eam in rem integri processus, sed fabulosa illa sunt omnia & conficta.

³ *Sal Ammoniacus*, seu Armeniacus, naturalis item est & factitius, quique naturalis est, sub arena invenitur, in laminas concretus, & quidem in regione Cyrenaica, colore nigricans & sapore ingratus. Sal est summe volatilis, & maximæ in medicina utilitatis, si per artem chymicam tractetur. Solet etiam per artem fieri ex quinque partibus urinæ humanæ, parte una salis communis, ac parte dimidia fuliginis lignorum, simul coctis ad consumptionem humiditatis. Odoris est gravis, qui admodum percellat nares, imo suffocare posset, si naribus imprudenter hauriatur. Magna enim vis ejus Elastica est, & magnopere se diffundit, ideoque in spiritibus ad se revocandis optimo cum successu adhibetur. Si quod menstruum ex eo paretur subtilius, eique jungantur vegetabilium olea vel succi, momento pene temporis per totum corpus diffundere vim suam potest, & mira nonnunquam in morbis prestare. Sunt & ejus in metallorum præparationibus vires magnæ. Nos, missis salibus, & tota mineralium doctrina, ad vegetabilia nos convertemus.

CAP. XL.

DE PLANTIS ET VEGETATIONE.

- §. 1. *ANIMA Vegetativa Aristotelicorum exploditur. 2. Vera vegetationis & fructificationis plantarum ratio, ex Ken. Digbæi Diss. de illa, qua simul commendatur, exposita, & vitæ exemplo illustrata. 3. Experimenta de Succis arborum nutritii circulatione. Laus Anatomæ Plantarum Marcelli Malpighii. 4. Scriptores de plantis & arboribus varii, præsertim Historici. 5. Scriptores de Plantis Asiaticis & Americanis: Abraham Cowlei Poëma de plantis. 6. Oss. Crollius & J. Bapt. Porta de figuris & signaturis Plantarum, Jac. Böhm de Signaturis rerum.*

E Tellure tandem cluſtati, ea, quæ circa tellurem sunt, ac in superficie ejus hærent, videamus, corpora sc. illa, quæ à seminibus suis continua appositione excrescunt, quam VEGETATIONEM dicimus, quemque actum Peripatetici non absque singulari aliqua anima absolvent. Ab illa enim procedere putant, quod nos nutrire, crescere, florere, fructus ferre, dicimus, & secundum illas varias alterationes partium in plantis, varias huic animæ vegetativæ facultates adscribunt, facultatem sc. nutritivam, auctricem & generatricem. Talem animam vegetativam singulis plantis & arboribus esse specificam volunt. Sed non opus est ad animas hic recurrere, cum demonstrari nulla ratione tales formæ possint. Sufficit hic organica corporum compositio, quæ succum nutritium hoc vel illo modo admittit. Hinc recte Honoratus Fabri, singulari libro, eleganti & curioso, de plantis, Paris. A. 1666. in 4to edito, lib. I, prop. 18. ait, quod forma plantæ nulla sit entitas absoluta, quod illa extra plantam subsistere non possit, & quod proprie non producat.

Magnam

Magnam huic vegetationi lucem affert liber KENELMI DIGBÆI *de vegetatione plantarum*, è Lingva Angl. in Lat. conversus, qvo eleganter processum nutritionis & accretionis e semine demonstrat, cujus Dissertationis argumentum *libro suo de immortalitate animæ* inseruit. Tota illa Dissertatio subtilissima est, & cum accurate legi meretur. Mathematica demonstratione enim ob oculos ponit, qvomodo à primo seminali puncto partes extra partes procedant, partim salibus aëris aut terrestribus evocate, partim pressione aëris & humoris externi, partim calore subterraneo, quæ omnia hic singulatim explicare, nimis esset operosum. Videatur Auctor ille, & cum ipso conferatur Honor. Fabri, qvi partes plantarum, quæ successione excrescunt, optime delineavit, & ut existimo, maxime ad mentem Digbæi. Sive itaqve ex semine, sive ex bulbo, sive ex radice, procedat germen, ita crescit, ut succus terrestris primum se insinuet poris seminum & radicum. Primæ partes madefactæ c latere quodam intumescunt, & vicinas pellunt, atqve ita primum fit ruptura tunicæ, quæ semen includit, & tenues quidam processus, in centro seminis delineati, incipiunt se excreare, atqve ita, suppeditato semper novo succo, continua semper est particularum pulsio, hincqve rami novi succedunt, & folia, & tandem ipsi fructus vel femina, quæ quasi novæ iterum plane sunt, novo quodam umbilico, matrici suæ, innatæ. Totum autem corpus plantæ materiam suam debet succo illi terrestri, salibus quibusdam imprægnato, aut particulis etiam sulphureis. Unde demum fructus nascuntur tam varii saporis. Postquam enim humores insipidi, per truncum & ramulos delati tandem, ubi ad secundam concoctionem veniunt, incipiunt quasi in se ipsis fermentari, & continua illa circulatione in pulpis suis motum promovente, ardore solis particulæ sulphureæ tandem subigunt aqueas, & cum illis novum aliquem liquoris lapidum constituunt. Qvod in vire manifeste videre possumus, in qua succus ille nutritius insipidus, sed tamen jam tum aliquas sulphureas particulas admixtas habens, per fungosam vitis medullam percolatur, ut fieri in lacinis illis solet, quibus herbæ rigantur. Tandem in globulis aut uvulis suis quiescit, atqve illic diuturna solis coctione, salumqve & sulphurum nova semper accessione, sapore illum acquirit.

Qvod jam succum illum nutritium attinet, ejus singularem aliquam esse circulationem, quemadmodum sanguinis in corporibus humanis, aliqui statuunt, & habetur ejus experimentum de Aloë Americana Sarsatifolia, à Chr. Merrerto prolatum & descriptum, in *Actis Philosophicis Anglicis* p. 455. Edit. Angl. Specimina quædam Observationum de circulatione succi hujus nutritii legantur in *Actis Philosophicis Angl.* p. 680. & 800. Edit. Lat. qvo postremo loco elegans exemplum de succo betulæ proponitur. Primus forte de ea cogitavit D. Joh. Dan. Major, (aa) cujus collectanea Tom. II. (Hhh) ea

(aa) Primitias suarum de Circulatione Succi in Plantis Nutritii Meditationum D. Joh. Dan. Major, Med. Prof. Kiln. Anno iam 1669. Academiæ illius Natali, publicæ Eruditorum Censuræ subiecit, in *Diff. Botanica de Planta Monstrosa Gottorpiensi*, Slesvigæ in 4to excusa, p. 20. 27. ubi, novam istam doctrinam à nemine ante se ex professo esse traditam, simul asserit.

ea de re ante aliquod annos vidi, quique non pauca habet experimenta, illac spectantia. Legi etiam de hoc argumento potest Marcellus Malpighius in solertissimo opere *Anatomes Plantarum*, ubi, quæ ad succi hujus circulationem pertinent, summa diligentia exponit, & ceteroquin omnem plantarum familiam, earumque partium structuram, admirabili magis, quam utili subtilitate, exponit, additis simul iconibus.

- 4 Tenendi hic sunt Auctores, qui de generatione, de arboribus, plantis, earumque cultura, scripserunt. Sunt vero hic multi, qui historice magis, quam physice, illud argumentum tractant. Præ ceteris veteres hic Auctores commendandi sunt, qui de plantis scripserunt, *Theophrastus* ac *Dioscorides*. Extat in Theophrastum doctissimus Jul. Cæs. Scaligeri *Commentarius*. Quæ apud Dioscoridem & Plinium occurrunt, ea magnam partem expliantur in Opere Salmasiano in *Solinum* scripto, ubi, quod nomina plantarum attinet, & earum species, eruditissimæ sunt Dissertationes. Inservire huic usui, præter Medicum, etiam potest liber Casp. Hoffmanni de *Officinalibus*. Ceteros Scriptores Botanicos nunc non recensebimus. Legatur Cornigius *Introductione in Medicinam cap. X.* ubi omnium Botanicorum familiam, in quantum tunc temporis patuit, cum cura recenset, intersperso accurato ubique judicio. Fortassis & Simonis Pauli *Opus quadripartitum* aliqua docebit; sed multa illie sunt inutilia & aliena. Æg. Menagius quoque scripsisse se *Botanica* testatur in *observationibus in Malberba poemata* p. 395. Gerh. Joh. Vossius, in *Physiologia sua Christiana*, quanquam etiam medica, magis tamen historica, sectatur. Ulysses Aldrovandus in *Dendrologia* sua Joh. Meursius in *Arboreto* (quo Arbores, Diis Gentilibus olim consecratas, tantum consideravit) sacro, Joh. Henr. Ursinus in *Arboreto Biblico*, Sam. Bochartus (cujus Opus peculiare de *Plantis S. Scripte* expectatur posthumum) in *Appendice Hierozoici*, historica tantum & philologica persequuntur.

- 5 Videri etiam possunt Itineraria varia versus Indias, in quibus si diligentiores fuerint Auctores in rebus peregrinis annotandis, multa ex illis capi possent de herbis, iis in locis crescentibus. De Plantis Chinenfium multa Athan. Kircherus in *China illustrata*, Joh. Neuhoff in *Itinerario Chinenfi*, & Mich. Boym. in *Flora Chinenfi*. Brasilienses plantas Gvillh. Piso singulari Opere recenset. Thevenotius, variis in *Itinerariis*, Gallice scriptis, diligens quoque est earum rerum notator. Auctor quoque Gallus, qui *Insulas Antillas* descripsit, cujus liber Francof. A. 1668. in 12. etiam in Germ. linguam conversus est, diligenter plantarum historiam enarravit. *Plantarum historiam, earumque vires*, elegantibus carminibus, Lond. A. 1668. in 8vo editis, descripsit Abrahamus Cowlaeus, Anglus.

- 6 Solent & hic aliqui esse occupati circa externas plantarum figuras; è quibus judicium de viribus plantæ ferunt. Oswaldus Crollius, è Chymicorum familia, singularem de *signatura illarum* librum scripsit, Joh. Baptista Porta autem primus, quantum memini, plenius paulo hoc argumentum, & magis philosophice, persequutus est in *Pythagoricis suis*, libro doctissimo, Francof. anno 1591. in 8vo excuso. Jac. Böhmnius quoque de *signatura rerum* Tractatum, emisit Germanicum, sed mire, ut omnia

omnia ejus sunt, fanaticum, & in qvo, non tam de plantis, quam de aliis rebus, agit.

CAP. XLI. DE PROPAGATIONE ET MELIORATIONE PLANTARUM.

- S. I. *Artificia, ope nitri, plantas, arbores fruetque, fertiliores reddendi. 2. Progerminationem item illarum è semine & incrementum accelerandi. 3. Agrum ipsum fecundandi. 4. Varia propagationis plantarum & arborum genera. Rob. Scharrockii, Austenii, Job Evelyni, scripta huc spectantia.*

Vidimus superiori capite, quomodo vegetatio in plantis fiat, & quidem beneficio succi nutritii, cujus circulatione, ligniqve inde intumescencia, è certis quibusdam partibus fungosioribus, gemmæ primum protruduntur, & velut novæ aliquæ plantæ, prioribus innascuntur. Ideoque, qvo magis succus ille promovetur, vel ut sit copiosior, vel ut eo vehementius propellatur, eo magis fecunda fit arbor, vel tempus maturitatis præoccupat. Quod si ergo secreta quis quædam artificia noverit, ipsum succum augendi, vel vehementius propellendi, is nova quidem opera & arcana præstare potest in re vegetabili. Cum enim succus ille nutritius multum habeat in se salis volatilis nitrosi, verosimile est, certa quadam illorum salium præparatione, ita disponi semina, vel radices, posse, ut fecundiores sint, vel in ramis, vel in fructibus proferendis. Experimentum ejus rei satis notum est, quoniam, præparatione quædam salis nitri & calcis vivæ, liquor aliquis parari potest, qui, si grano e.g. tritici imbuatur, ut in eo intumescat, ita auctam in eo videbimus vim particularum Elasticam, particulis salinis turgentium, ut ex uno grano plus quam viginti interdum spicæ prodeant, singulæ granis suis constantès. Et fieri illud solet nonnunquam in agris, multo sale nitroso præditis, ut, citra artificium aliquod, prodeant ex uno grano plures spicæ.

Solent etiam jactari quædam artificia de herbis & leguminibus quibusdam, intra tres quatuorve horas è semine producendis. Honor. Fabri tribuit vim illam seminibus aceto maceratis, quod an fieri possit, ambigo. Existimaverim enim, acetum tardare magis potentiam illam vegetativam, quam promovere. Claud. Sorcellus, in sua *Scientia Universalis, cap. de usu & perfectione plantarum*, methodum quoque præscripsit, sed admodum difficilem, quam bona fide communicabo; experiatur, cui otium est ad talia. Recipiat terra perfecte mista cum bono fimo, & addantur cineres mosci; illam massam oportet irrigare succo fimoso multis vicibus, & semper iterum siccare ad solem. Ista terra curiose servetur, postea immittatur vasi cuidam figulino, manibus probe subigatur, & per vices semper succo fimoso irrigetur. Vas illud ponatur super ignem, qui convenienter secundum gradus possit dirigi;

(Hhh) 2

dirigi; huic terræ immittantur femina lactuæ, per noctem succo fimoso, vel alio liqore, macerata, cumque terra siccescit, semper irriganda est aqua pluvia tepida, & exiguo temporis spatio videbimus prodire herbas, & ad visum oculi crescere, cum magna admiratione spectatorum. Hæc experiatur, qui volet. Quod vero intra trium quatuorve horarum spatium fieri possit plantæ productio, id nisi *aurora* *rys*, non facile crediderim. Certe Robertus Scharrockius, qui de *propagatione vegetabilium per concursum artis & naturæ* singularem librum Anglicum, nec inegantem, scripsit, Londini A. 1660. in 8vo editum, testatur, multis experimentis nihil se effecisse, ideoque inter fabulas referre videtur omne id, quod ea de re à quibusdam dicitur.

3 Ad meliorationem plantarum & fructuum pertinet cultura ipsius agri. Eodem enim res recidit, siue liqore aliquo semen extra terram præparetur, siue terra ipsa admitione variorum fermentorum & salium ita præparetur, ut agere in semina possit; mediantibus enim salibus istis fit fecundatio.

4 Propagatio plantarum varia est è semine, radicibus, bulbis, cineribus, è ramis abscissis & terræ insertis, ac è gemmis. Et sunt in singulis suæ quædam observationes, de quibus plena manu rei hortenſis Scriptores agunt. Vel ex inoculationibus & insitionibus apparet, ramos & gemmas novas esse plantas, ut volebat Honor. Fabri; quæ enim parte compinguntur, siue rami, siue gemmæ, quasi incorporatur novo stemmati furculus & gemma, & succo nutritio communi pasci incipit. Videantur de modis meliorandi & propagandi arbores, & plantas, & flores, Scharrockius in eo, quem modo laudavi, libro, & Austenius, iidem Anglus, in *Tractatu de arboribus frugiferis*, ubi & omnes illas propagationis species examinat, & ad experimenta Baconiana, quæ in *Sylva Sylvarum* occurrunt, notas quasdam, non inutiles, adiecit. Hic liber ejus triginta septem annorum experientia ab eo excultus est, editusque Anglice Oxon. anno 1665. in 8vo. Est & nobilis cujusdam Angli, Johannis Evelini, liber, cui titulus *Sylva & Pomona*, Londini in folio editus, quo multa continentur curiosa de plantatione Sylvarum arborumque, ad architecturam præcipue necessariarum, & de cultura arborum frugiferarum. Ejus libri, in Latinam linguam conversi, titulus occurrit in *quodam Francofurtensi Catalogo*, sed nunquam impressum me videri memini.

CAP. XLII.

DE AGRI-VITI-ET HORTI-CULTURA, VINO, ET VARIIS POTUUM GENERIBUS.

1. Scriptores aliquot *Agriculiæ & Horticuliæ veteres ac recentiores*. 2. Scriptores varii, de vite, viticuliæ & vin. 3. De Cerevisia, & potu, ex pomis

ex pomis p̄risque confecto. 4. De re cibaria, calida & frigida potu, Tabaco ac herba Thee.

DE Agri & Horti cultura hoc in loco non inconvenienter agi posset, quandoquidem ad plantarum propagationem, & arborum, Agricultura magnum adfert subsidium. Ob fruges præcipue, quibus vescitur humanum genus, terræ melioratio & cultus considerari debet. Verum, quoniam supra, *Cap. de Terra*, aliqua dixi de hoc argumento, nolo operosus hic esse. Saltem Autores aliquos nominabo, quibus feliciter hoc in genere uti possumus. Sunt *Autores* vetusti *Græci Geoponici*, qui de argumento hoc singularibus libris agunt, quorum plenam & emaculatam editionem admodum desiderant Angli. Sunt & Latini Autores, Palladius, Columella, Varro, qui *de re rustica* singulares Commentarios scripsere, nec omittendus est Virgilius. Inter recentiores commendari debet Caroli Stephani *Prædium, sive de parando & instruendo prædio Lib. utilissimus*, in quo omnia continentur, quæ spectant ad agri & horti-culturam. Ceteros enumeratos vid. in Wolfii Helmhardi, Baronis ab Hohberg, *Præfat. Georgica Curiosa*, Germanice Norib. A. 1682. in fol. editæ. Horticulturam, præter Scriptores rei Rusticæ veteres, qui tamen leviter saltem attingunt, aliqui è recentioribus plenius tradidere. Optimus omnium, tam ratione culturæ soli, quam ornamentorum, videtur Joh. Sig. Elsholtz, in *Lib. Germ. de Horticultura*, in 4to editus. Renatus Rapinus, Jesuita, carmine omnium elegantissimo, & plane Virgiliano, de eadem est commentatus, addita *Diff. brevi de cura hortorum*. Sed nec contemnendus est Pet. Laurembergii *de Horticultura Liber*. Antonii Mizaldi *liber de secretis hortorum* multa quæ em immiscet digna indigna relatu, fabulosa & superstitiosa. Sed verum tamen de illo istud Horatii: *Cum fueres luxulentus, erat, quod tollere vellet.*

Vitis-cultura præ ceteris commendabilis est, cujus historiam prolixo libro descripsit Phil. Jac. Sachsus in sua *Ampelographia*, quo refert omnia, tam Medica, quam Oeconomica. De insignibus viticultura erroribus Augustus Hauptmannus librum scripsit; estque, qui nuper, publicato libello, vineas in Anglia plantari posse, ostendere voluit, Johannes scil. Rosa, Hortulanus Regius, lib. cui titulus: *The English Vineyard vindicated*. Liquor, qui ex uvis exprimitur, vinum vocatur, cujus laudes in omnium ore, ut ipsum in omnium appetitu est. *Historiam natalem vinorum* scripsit Andreas Baccius, deque vino Italico, convivii antiquorum & cerevisiæ, Romæ anno 1596. editam. Potum ejus dissuasit eleganti libello Hadrianus Turnebus, qui, veror, ne surdis narret fabulas; paucis enim placet tam sobria Philosophia. Additur is libro J. Henr. Meibomii *de cerevisiæ*. De modo vina conservandi, ac perditâ recuperandi, ante aliquot annos, autor quidam Anglus scripsit, cujus libri, Lond. A. 1669. in 8vo editi, titulus est: *The mystery of Winemakers.*

Emulus vini potus cerevisia est, Poëtarum Afinus, ut quidam jocabatur, quem admodum vinum Poëtarum equus. De hujus præstantia præ vino extat elegans concertatio *Francisci Guiceti*, Galli, & *Hugonis Grotii*, Belgæ, quorum ille pro vino, alter

alter pro cerevisia scripsit, quoniam ille inficere, hic eleganter. De variis cerevisiis parandi modis vellem historia aliqua conderetur, publice enim utilis esset. De cerevisia librum conscripsit Mart. Schoockius, doctius vero pleniusque illud argumentum tractavit *Johannes Henricus Meibomius*, (Vir, tam in Medicina, quam Historia, doctissimus, qui pauca quidem scripsit, sed eximia) libro singulari, quem filius ejus nuper Helmst. A. 1668. in 4to. edidit, in quo accurate de variis veterum recentiorumque potibus & ebriaminibus, extra vinum, discritur. Habent & cerevisiæ suos morbos, de quorum remediis aliquis Justus Stengel Erfurti A. 1626. edidit *Die bevehrete Bier-Künste* in 8vo. Fuit Anglus nonnemo, qui, unica gutta preparati liquoris rubri, in momento vina & cerevisias corruptas, per fermentationem instantaneam, restituere potuit. Potus vini etiam æmulus ille est, qui ex pomis & piris conficitur, cujus parandi rationem optimam integro libello nuper descripsit Anglus quidam. Titulus libri est, *Vinatum Britannicum*. Addit quoque instrumenti aut molæ alicujus descriptionem, cujus beneficio facile conminui possint poma; aliique fructus, & succus inde commodè extrahi. Dissertationes super hoc argumento institutæ admodum utiles sunt. Omnes enim fructuum species recenset, & de eorum aptitudine, vel ineptitudine, ad potus tales conficiendos, judicat.

Quantum è plantis ad rem cibariam pertinet, argumentum hoc tractant Johannes Bryerimus, Franc. I. Reg. Gall. Medicus, *Libb. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. de re cibaria*, & Ludovicus Nonius in *Diatetico*. De potu calido Jo. Freinshemius dissertationem quam scripsit, ubi de herbis Indorum quibusdam, earumque decoctis, quæ calida bibuntur, etiam agit. Apud Orientales enim frequens calidæ potus est. De gelidi potus abusu Nic. Masinus scripsit. Veteribus etiam incognitum fuit monstruosum ebrietatis genus, quo fumo Tabaci pascimur, sive vescamur eo, sive bibamus. Mirabiles ejus virtutes aliqui in cælum extollunt, aliqui ad tartara illum deprimunt. *Panegyricum* Tabaco scripsit elegantissimum, & quidem poeticum, sive *Hymnum Tabaci*, (nam & tabacus Poëtæ facit, non vinum tantum,) Raphaël Thorius, Medicus Londinensis, *libris duobus*; *Orationem vero de eo* Jac. Tappius, Professor Helmstadiensis; Rex autem contra Britannia, Jacobus I. *integram Declamationem adversus Tabacum*, quæ reperitur inter *Opera* ejus, in folio edita. Extat & Satyra Poëtica lepidissima Jac. Baldæi, Germ. versa, contra abusum Tabaci: *Die trübsene Freundenschaft*. Joh. Tarter fabulam de origine tabaci versibus Belgicis exposuit, elegantissimis. Scripsit & Joh. Neander *Tabacologiam*, & Eg. Eberhardus de *Herba Panacea, seu Tabaco*. Quæ omnia, cum *Lusu* Jacobi Regis, & *Hymno* Thorii, junctim Ultrajecti A. 1664. in 12. prodierunt. De abusu Tabaci & herba Thee D. Sim. Pauli, Archiater Danicus, Argent. A. 1665, & 1681. in 4to *Commentarium* publicavit.

CAP. XLIII.

MISCELLA, QUÆDAM DE HERBIS, PLANTIS
ET ARBORIBUS, EXHIBENS.

§ I. *DE Plantarum viribus Medicis, illarumque causis, Honor. Fabri consulendus.*
 2. *Scriptores de plantis quibusdam singularibus, Malo aureo & Citreo, Tabaco, Moro, Opio, Mandragora, Tulipis, &c.* 3. *De Nepenthe, ut. Homericæ, Urtica & Rosa. Verulamii Sylva Sylvarum commendatur.* 4. *Vires plantarum quarundam Magice exploduntur.*

Quod si omnia illa, quæ de plantis habentur, recensere hic velimus, voluminis illa res esset. Et sunt multa in iis admodum fabulosa, qualia passim in secretorum libris occurrunt, aut in anilibus comitiis solent frequentari. Generatim quod attinet virtutes plantarum, hæ sunt vel medicæ, vel sunt à proprietatibus earum. Quod nonnullæ vi purgante polleant, quod ad vomitum provocent, urinam, sudorem excitent, sanguinem sistant, lac generent, coagulent, abortum provocent, vermes necent atque expellant, ebrietatem concilient, venærem excitent, venenosæ sint, aut venena pellant, id omne provenit ex varia earum temperie, sæpe etiam pendet ex partium dispositione. De his quoniam ad rem medicam pertinent, non est opus, ut multa differamus, quandoquidem illa omnia utili compendio complexus est Honoratus Fabri libro secundo de plantis, ubi rationes illorum physicas succincte recenset.

Nos, quasi per lancem saturam, aliqua enarrabimus de singularibus, earumque scriptoribus. *De cultura pomorum aurorum, & mali Citrei*, Joh. Baptista Ferrarius integrum volumen in folio scripsit; cuius Epitomen dedit Herm. Grubius in *Analysi mali Citrei*, carmine, cui titulus: *Horti Hesperidum*, eandem descripsit Joh. Jovianus Pontanus. De inoculatione arborum mali citrei & aurantii, unde fructus oritur inter geminas specie quasi medius, vid. *Asta Philosophica Anglicana* pag. 553. *Editionis Anglicæ. Culturam Tabaci* Johannes Neander singulari libro descripsit, cum Iconibus, cui additus est hymnus Raphaëlis Thorii. *De abusu Tabaci & herbe Thee* Simon Pauli egit. *De Moro*, quomodo præparari debeat pro alendis bombycibus, de *cerasurum melioratione*, de *Aloë Americana*, (ad cuius historiam spectantia D. Joh. Dan. Major in Scripto de *Aloë Gostorpiensi* diligenter congescit) de varijs vegetabilibus Orientalium, passim *Asta Philosophica Anglicana* egerunt. *De Aromaticis* Tractatum editurus erat Salmasius, teste Crasso in *Elogiis hominum literatorum*, Tom. 2. p. 221. De *Abstinio* & *Croco* singulares libri à quibusdam naturæ curiosis editi sunt. (bb) *De Opio* Joh. Freitagus scripserunt & Georg. Wolfg. Wedelius. Singularem

[bb) De Abstinio, ex Academiæ Naturæ Curiosorum Germaniæ Collegis, huius Præses, D. Joh. Mich. Fehrmæ, Poliatæ Syntfurtensis, edidit *Hierapieram Curiosam, sive Abstinio*

gularẽ qvoqve librũ *de eo* parat Ol. Borrichius, & scripturus qvoqve fuisset rariora quãdam Martinus Fogelius, si vixisset, *De Mandragora radice* multæ sunt. hominum superstitionum fabulæ, & Dissertationem scripsit Jac. Thomafius, satis curiose historiam ejus recensentem, scripserat qvoqve ante illum Sam. Bochartus, ut ipse refert in Hierozoico suo. *De Tulipis* egit peculiari Dissertatione Martinus Schookius.

- 3 *De Nepenthe Homeri* peculiarem librum scripsit Petrus Lafena, Jurisconsultus Neapolitanus, teste Crasso in *Elogiis* pag. 234. part. 1. (cc) *De Nardo & Epirhymo* exstat Joh. Fabri, Medici Romani, *Diff.* adversus Jos. Scaligerum, addita *Scaligero Hypobolima* Scioppii, qva arguit Scaligerum, malo de Croco explicantem versum Propertii *L. 4. El. 31. Terque lavet nostras Spica Cilissa comas.* *Urticam* eleganter delineavit Rob. Hookius in *Micrographia* sua p. 142. repræsentat enim aculeos pungentes, qvi efficiunt ulsulationem illam, simulqve & de aculeis aliarum venenatarum plantarum agit, nec non de succo urticæ, in qvo etiam aculeos deprehendit, quos comparavit cum aculeis insectorum quorundam & crabronum. In *centuria sexta Sylva Sylvarum* Verulamii, & passim per totum librum, experimenta multa, circa fructus & plantas occurrunt, circa earum degenerationem, transmutationem, durationem, excrefcentias, supervetigationes, amplificationes, diminutiones, figurarum variationes. De magna quadam essentia vegetabili, qua assumta plumæ & ungulæ animalibus, pili & ungues hominibus excidunt, videatur Rob. Boyleus in *libro de usu naturalis Philosophiæ.* *De Rosa* Joh. Car. Rosenbergius quidam egit in *Rhodologia*, Argent. A. 1628. in 8vo edita. Sed Panegyrica Physicis misceat, physica vero parce & jejune tractat.

- 4 Multæ qvoqve referri solent herbarum vires secretæ & magicæ, qvales passim in libris secretorum occurrunt. Ita referunt de quadam planta latronibus cognita, quæ ferrum fecerit, serasque aperiat. Referunt de foliis quibusdam ambulantiibus. Referunt de plantis, quæ dæmones fugent. Sed in iis, uti dixi, fabulosa multa, occurrunt & superstitionosa, multa etiam plane sunt nugatoria, quibus non opus est, ut immoremur.

CAP.

Sinthii Historiam Medico-Chymicam, Lipsiæ an. 1668. in 8. de Croco autem D. Joh. Ferd. Hertodius, Medicus in Moravia Brünneus, *Crocologiam, seu Curiosam Croci, Regis Vegetabilium, Enucleationem.* Jenæ 1671. in 8.

- (cc) Exstat etiam recentior Pet. Petiti *Diff. de Nepenthe Homeri, sive de Medicamento Helena, luctum omnemque animi agritudinem abolente, & aliis quibusdam, eadem facultate præditis*, Trajecti an. 1659. in 8 edita à Joh. Georg. Grævio, cui ab autore illa esse inscripta. Conjecit autem ille, per Nepenthes esse intelligendam radicem Oenopiam sive Oenotheram, & de Pet. Lafenæ Libro exiliter judicat. V. *Acta Erud. Lips. M. Nov. A. 1689. p. 575-578.*

CAP. XLIV. DE ZOOPHYTIS, UBI ET DE SENSU PLANTARUM.

- S. I. *Zoophyta describuntur.* 2. *Thom. Campanella & Franc. Rhedi pro sensu plantarum argumenta proponuntur simul & rejiciuntur.* 3. *Ex Zoophytis sensu carere ostenditur fungum quendam marinum, herbam atque arborem pudicam.* 4. *Agnumque vegetabilem Borancz.* 5. *Anseres autem Scholasticos, quos Bernaclas vocant, veras esse aves, ex ovibus prognatas.*

Est quoddam plantarum genus, quod mediæ naturæ inter plantas & animalia esse perhibetur, ZOOPHYTA sc. five Plantanimalia. Dicuntur vero ideo Zoophyta, quod figura & conformatione corporis ad plantas, motu & tactu vero ad animalia accedant, ac potentiam se dilatandi & contrahendi habeant.

Atque hic primo in genere tenendum est, fuisse aliquos, qui omnibus indistincte plantis sensus adscriberent, putarentque, ideo sensum etiam plantis competere, quod in animalibus sentiendi potentiam propagarent, quo argumento præcipue usus est Thom. Campanella in libris suis *de sensu rerum*. Franciscus quoque Rhedus, in *libro de generatione insectorum*, ideo plantis sensum adscripsit, quod inde nascentur animalcula, atque hinc novum aliquod paradoxon constituit, plantas, præter vitam vegetativam, etiam sensitiva gaudere, quæ mediante habiles fiant ad generanda ista animalcula, quæ à se producantur. Habet & hoc pro argumento sentientis naturæ, quod plantæ instar animalium nutriantur, crescant, semenque pariter & fructum producant, & anxie solem ac apertum aërem quærant. Addit præterea: *quis scit? si non magis adeo alte in terra radicata essent, & pedes organaque vocis haberent, annon vitatura essent ledentem, & lase lamentis & versibus dolorem suum testatura.* Quæ certe argumenta omnia magis Poëtica licentia conficta videntur, quam aliquid è vero trahere. Nutritio enim & incrementum non statim sensum infert. Quod si organa vocis haberent, ut ille argumentatur, non jam plantæ amplius essent, sed animalia, idemque valet, ac si argumentarer: Si asinus volat, habet pennas.

Quod vero historiam istius fungi marini attinet, qui ad cultrum admotum se contraxerit & corrugaverit, res est amplius indaganda. Sunt interdum motus quidam in plantis tenerioribus & fungosioribus, qui spontanei videntur, & à facultate quadam sentiendi procedere, cum tamen, si recte rem consideres, motus ille ab externo agente imprimatur. Cujus naturæ sunt illæ, quæ in exemplum adferri solent, plantæ, ut herba viva, quæ ab Arabibus & Persis *Salve* vocatur, & cui Philosophi *pudica* vocabulum indidere. Illa, si levi manu attingatur, illico refugit, contrahiturque, mox, subducta tangentis manu, paulatim erigitur, & priorem situm repetit. Cujus rei causam nemo melius ostendit, quam Henricus Regius, *lib. 4. philosophia*

naturalis, è quo transfumit illam Antonius Grandis in *historia naturali* pag. 305. Ubi pene mathematica demonstratione ostendere laborat, quomodo res illa procedat. Supponit (1) magnam hujus plantæ teneritudinem, quæ levi contactu quodammodo ulceretur & contundatur; (2) nervos quosdam interiores esse exterioribus ampliores, quo fiat, ut halitus ex terra majori copia in superiores foliorum fibrâs transmittantur, quam inferiores; unde, manu superioribus foliorum partibus admota, spiritus in illis partibus contenti per nervos interiores deorsum ferantur: Ex quo postea insequatur illa foliorum contractio & explicatio. Quam rationem prolixius, & secundum omnes particulas, illic explicat. Est & pudifera arbor, ut appellatur, quæ non hominis tantum manum, sed & afflatum ejus, odisse dicitur, atque ad ejus accessum refugere. Qua in re non opus est, ad sensum aliquem confugere. Potest enim variatio aëris, plantam circumstantis, & cum superficie ejus singulari quadam ratione connexi, quæ fieri per halitus admixtos potest, ut ipse expanditur vel contrahitur, superficiem plantæ immutare, ut, contractione quadam ab externo aëre illi incussa, moveri sponte videatur.

4 Referunt quoque de vegetabili quodam Tartariæ, quod agno perquam simile sit, *Boranez* lingua Tartarorum vocatum, de quo Andr. Libavius Diss. egit peculiari. Olcarius in *Itinerario Pers.* lib. 3. c. 2. facit speciem aliquam peponum, figura externa referentem agnum. Caulis umbilico affigitur, quo convertitur, gramen exarescit, quod illi vocant depascere. Ubi maturuit, lanugine quadam, agninæ simili, vestitur. Scaliger addit, etiam pedes illi esse, ungulas, caput & carnem, sapore cancri similem, ex vulnere fluere sanguinem, lupos quoque illi insidiari. Sed non placeet mihi, sensum huic vegetabili attribuere. Similitudo enim animalis non statim facit animal, ut radices quædam, humanam speciem habentes, non statim hominem. Qui sanguis aliquibus visus est, succus forte ruber est, huic fructui, quemadmodum Betis, proprius. Lanuginem etiam alii fructus habent. Gramina exarescunt fortassis, quod succus nutritivus illis subducatur.

5 Referuntur etiam multa de *anseribus Scoticis*, quos in arboribus crescere aliqui existimant, qua opinione Viri etiam docti sibi placuere. Michaël Mayerus, Vir sane doctissimus, singulari libro de *volucris arborea* scripto, & Franc. A. 1619. in 8vo. edito, hujus rei veritatem ostendere voluit, ac multis aliis exemplis in natura confirmare; sed falsus ille est. Nam hodierna experientia docuit nautas, anserculos illos generari more naturali, & quemadmodum aliæ aves generari solent, per exclusionem ex ovis. Nidulantur enim illi in rupibus & desertis septentrionis locis, ubi infinito numero excluduntur anserculi illi, sive anates, quæ *Bernacle* dicuntur. Qvod cum ignorarent homines, quæ ex regi ne provenirent, nescii, finxerunt tam stulta & absurda, ut vel ex spuma maris, quemadmodum Poëtæ Venerem, natos crederent, vel ex conchyliis ostreisque marinis in aves mutatos, imo alii in arboribus crescere putarent, inducti quibusdam indicis, quibus id evincere se posse videbantur. Anatonem earum avium instituit S. ngverdus, qui *Exercitationum Physicarum suarum* 44. testatur,

testatur, plurima se ova in illis saepe observasse. Sunt enim fecundissimæ, ut jam nullum amplius dubium superfit, eas, pari ratione cum ceteris avibus, ex ovibus esse exclusas,

CAP. XLV. DE GENERATIONE ANIMALIUM ET PRIMUM QUIDEM DE INSECTIS.

§. 1. *In Generationis animalium scrutinio perdifficili, rejectis Aristotelicorum trivis, Anatomicorum observationes hæc sunt præferendæ. 2. Commendatur imprimis diligentia Guilb. Harvei, qui seminis masculini nihil in utero deprehendi, observans, nihil istud ad generationem conferre statuit, impugnatus idcirco, sed incassum, à Jano Orbano, sive Job. Vorstio. 3. Animalia omnia, juxta observationes Harvei, imò & homines, uti Theod. Kerckringius detexit, ex ovibus generari ostenditur. 4. Censum de doctrina, cum Peripateticorum de anima brutorum sensitiva, ejusque facultatibus, cum Cartesianorum, istam negantium, omnesque brutorum, quæ automata ipsis sunt, actiones à solo motu derivantium. 5. Admiranda insectorum structura. Historia illorum Scriptores, quos inter recentiorum, Rob. Hookii, J. Bapt. hodierna (qui oculi mulcæ dedis anatomen,) Job. Gædarti, Job. Schwammerdamii (qui apum regem faminam esse observavit,) Franc. Rbedi (generationem negantia dari aquivocam) & Joach. Jungii solertia imprimis laudatur. 6. Unde vermiculorum in caseis multitudo? 7. Judicium de Wilb. Ramsley libro de vermibus corporis humani. Aug. Hauptmanni Mors viva, in vermem eam transformans. 8. Scriptores varii de insectis specialibus, bombycibus, apibus, curculionibus, formicis (quarum spiritus medicamentum est Mnemonicum,) tarantulis, araneis, pulicibus, & locustis, quas comedit Job. Baptista.*

Pervenimus nunc ad materiam omnium difficillimam, ANIMALIUM scilicet GENERATIONEM; quæ quæquam sit vulgo obvia, quæquam ab Anatomicis ita examinata, ut nihil addi à quoquam posse videatur, quo tamen illa explicatior videtur, eo magis, cum ad principia perveniendum, intricata est, & ubique speculatores suos detinet. Non est opus, ut è Peripateticorum scholis anxie repetamus illa, quæ ipsi habent, de subordinatis animarum vegetativæ & sensitivæ ministeriis, quæ illi, quasi diribitores quidam & metatores, ita dispersiuntur, ac si ipsi functionibus istis testes sint propius admissi. Nolumus, quas illi de materia & forma habent, inutiles plane & desperatissimas tricas magno conatu hic recensere. Excutiamus potius Anatomicorum sagaciorum observationes, atque illic vestigia generantis naturæ sequamur, quæ suos secundum subjecta certos terminos & modos habet. De quibus in universum differi non potest.

2 Nemo majorem hic adhibuit diligentiam, quam diligentissimus GVILH. HARVEUS, qui incredibili labore generationis vias, per incubationes ovorum successivas, ita inquisivit, ut addi nihil posse videretur: additis etiam aliis observationibus, quas in gravidis animalibus instituit. Nihilominus tamen, post tot ejus labores, secuti sunt alii, qui acutius quædam viderunt. Demonstravit vero Harveus, adeo nihil seminis masculini in utero fuisse animadversum post ipsam conceptionem, ut statueret, nihil omnino contribuere semen ad generationem animantis. Quæ sententia cum videatur παρὰ τὸ ἔξῃ, aliquibus non est ad palatum, impugnaturque à multis, quamquam plurimi sint, qui illam sequantur. Ideoque Janus Orchamus, vel, qui sub eo ficto nomine latet, JOHANNES VORSTIUS, *conjecturam de generatione animantium* proposuit, observationi isti Harveanæ submissam, & Col. Brandeb. A. 1667. in 12mo editam, quæ in dubium quidem non vult vocare experientiam Harveanam, sed aliqua tamen comminiscitur, quo inter Harveanam & vulgatam sententiam conciliationem quandam instituat, ea ratione motus, ne vetus pervulgataque omnium gentium opinio per sententiam Harveanam concidat. Operose is primum adducit varia scripturæ loca, varia item Hippocratis testimonia, aliorumque Medicorum & Philosophorum, quibus innuitur, semen animantium in ipsum uterum penetrare, atque inde, velut ex materia, foetum fieri. Ideoque, ut salvet & Harveï, & veterem illam sententiam, existimat, materiam seminalem, in uterum delatam, vi caloris in minimas particulas resolveri, ut conspici nequeat, idque statim à tempore congressus, quo Harveus sectiones suas instituit, aliquanto autem post minimas illas particulas rursus colligi, & primo manticæ, inque illa contento liqtori; deinde ipsi foetui, materiam præbere. Quam sententiam suam etiam ex eo firmit, quod Harveus testetur, uteros damarum ac cervarum, primis post coitum temporibus, majores ac crassiores fieri, quod ille fieri existimat ab illa liqtoris seminalis rarefactione & dispersione. Hæc ille Autor operose satis disquiri, quo tamen, ut puto, labore supercedere poterat. Ut enim Harveus non statuat, perungere semen in uterum, tamen spiritum quendam ejus, aut odorem, eo perungere posse non negat. Ideo tamen aliquid seminis illuc transfertur. Nec itaque concidit, per ejus observationes, vetus illa & pervulgata Gentium opinio.

3 Debet vero observatio ejus, circa ova instituta, nobis esse in pretio, cum ovorum illa contemplatio unice illustret doctrinam generationis. Legatur itaque illa diligenter apud Harveum historia, & quicquid ex eo in Epitomen redegit Honoratus Fabri, in libro de *generatione animalium*. Nunc enim solertia recentium Anatomicorum observavit, omne animantium genus ex ovis prodire, & ipsos quoque homines, uti Theodorus Kerckringius, in *Anthropogenia sua Ichnograpbia*, demonstravit. Reperiuntur ea in testiculis, non foeminarum tantum, conjugio aduëtarum, sed etiam virginum, non secus ac fit in gallinis, quæ ova ponunt, etsi ignorent galli consuetudinem. Sunt hæc ova pisi viridis magnitudine. Intus latet humor, qui, sicut aliorum ovorum albumen & vitellus, dum coquitur, indurefcit. Fuerunt & ab aliis, ante Kerck-

Kerckringium, ista ova observata, sed neminem suspicio eo deduxit, ut ex iis formari foetum crederet. Istud ovum, odore feminis masculi foecundatum, ad uterum transit, &, intra spatium duorum vel trium dierum, ad magnitudinem cereali majoris nigri excrevit. Quod directe impugnatur Harveii observationem, qui existimat, in cavitae uteri, per aliquot dies, post coitum, nihil deprehendi. Et haec ova, non à conjugatis tantum, sed & à virginibus, saepissime excerni, praesertim cum sanguinis menstrui fluxu, aut stimulante libidine, ex relationibus nonnullarum notavit Kerckringius. Multum exercuerunt Kerckringianae istae observationes Viros doctos, & statim sunt translatae in linguam Gallicam à Joh. Bapt. Dionysio, Medico Regio, in *memoriis suis spectantibus ad artes & scientias*. Cujus extant super hoc argumentum quaedam, ut vocat, *Reflexiones*, quibus aliqua dubia proponit, ita tamen, ut propendere magis in illam sententiam videatur. Nunc vero illa opinio ita obtinuit, ut pene pro demonstrata habeatur à plurimis, quoniam non desint, qui aliqua super hac doctrina dubia habeant.

Animantibus sensitivam animam tribuunt vulgo Peripatetici, de qua, cujus naturae sit, obscure determinant, in eo tamen conveniunt, naturae esse corporeae, quoniam Joh. Marcus Marci, in quibusdam à Peripateticorum sententiis discedens, eam superflitam velit corpori. Cartesius, alique recentiores, qui formalem rationem animae humanae constituunt in cogitatione, animam sensitivam purum putum figmentum habent, eamque sentiendi facultatem in solo motu putant consistere, & à mechanica corporis dispositione dependere, quae tamen sententia, an vero sit consentanea, non ausim ego determinare. Actiones scilicet illae brutorum, quae in nonnullis reperiuntur, pene humanis similes, videntur testari de aliqua distincta ab ipso corpore essentia, in quam tales actiones cadant. Quoniam enim non desint Cartesiani, quae ad illa respondeant, ea tamen non videntur usque adeo rem omnem conficere. Studiose omnia illa concessit Anton. le Grand in *Dissertatione de carentia sensus & cognitionis in brutis*. Legatur & Henrici Mohri *Epistola*, quam ad Cartesium super hoc argumento scripsit, quae reperitur in *Operibus ejus Philosophicis Latino-Anglicis*, nec non ejusdem *Enchiridion Metaphysicum*, ex sola mechanica materiae dispositione omnes operationes deducentibus oppositum, in primis *cap. 24*. Peripatetici fortassis nimium sapiunt circa animam brutorum investigandam, quando in tot facultates & potentias distinguunt, quae tamen nihil sunt, quam nuda nomina. Cartesiani (quorum sententiam etiam Honor. Fabri, Aristotelicus, in *lib. de plantis ac generatione animalium*, ferme sequitur) nimium hic videntur paradoxi, cum animal non aliter, quam Automaton, considerant, cujus motus interior, quem sensationem dicimus, ab objecto aliquo proveniat. Sed illa lis fortassis in aeternum non decidetur; utrique enim parti sua sunt argumenta, è domesticis principiis formata, quae cum non demonstrari possint, an vera vel falsa sint, aut eam certitudinem habeant, ut statim assensum eliciant, non est, ut aliquam in sententiis istis certitudinem expectemus. Subtilitas enim rei intellectus nostri angustias excedit. Non est verosimile, cum

videamus in vegetabilibus, aut in animalibus ipsis; mirabiles istas partium conformationes, & ex eo occultum aliquod principium movens spiritale agnoscamus, illud in motu animalium tam subtili, qualis est in sensatione, non subesse.

5 Ideoque, missis his, veniimus ad animalium genera, & primo de insectis videbimus, quorum consideratio, pro subtilitate objectorum, subtilior est. Nusquam enim majora naturæ miracula, quam in minimis, conspiciuntur, ut recte dixerit. Boyleus, magis esse admirandam proportionem illam insecti, quod vocatur *Acarus*, quam Elephantii. *Historiam insectorum* singularibus quidem libris habemus traditam à *Conr. Gesnero*, *Ill. Aldrovando*, *Sam. Bocharto*, qui, ut de omnibus animalibus, ita & de insectis, quamquam non omnibus, agunt. Speciali libro de iis egit *Thom. Mouffetus*, Londinensis. Nuperrime vero magis exulta est ista de insectis Philosophia, Microscopiis etiam in subsidium vocatis, quorum ope minutissimorum animalculorum partes sunt detectæ, & quam accuratissime delineatæ. Quod videre licet in Rob. Hookii *Micrographia*, ubi pulicem, pediculum, vermiculos in caseo natos, schematis amplissimis depingit. Johannes Baptista Hodierna Italica lingua scripsit *Anatomiam oculi Muscæ*, ubi diligenter examinat, atque delineat, omnes istius oculi nervulos & maseulos, & quicquid illi adhæret. Descripsit & *insectorum historiam* Belgica lingua, additis iconibus, ad vivum expressis, JOH. GOEDARTUS, Pictor Middelburgensis, quæ in Latinam linguam conversa est & notis illustrata à Joh. de Mey. Sed in ea tamen multa desideranda sunt, non enim illa accurate examinatione omnia, ut qui post ipsum hoc argumentum occuparunt. In multis illum refutat JOHANNES SCHWAMMERDAMMIUS, Vir admirabilis in ista re doctrinæ *P. I. Historia generalis insectorum*, Ultraj. A. 1669. in 4to edita. Quo in libro ille nullam Metamorphosin agnoscit insectorum, ut Goedartus, sed graduale aliquod incrementum. Non credo, vivere nunc virum, qui curiosius omnium insectorum naturam & ortus inquisiverit. Nam ex omnibus terrarum partibus collegit omnia insectorum genera, quorum familiam & species, suis quaslibet scriniis distinctas, non sine admiratione ego vidi. Liqore vero quodam Balsamico corpora insectorum tinxit, ut à corruptione servaret. Mentio ejus, non sine laude, in *Transact. Phil. Soc. Angl. p. 2078* occurrit. Ac affirmavit mihi ille, vel centenis hominibus se negotii satis daturum, si adstiteret sibi, in universali aliquo Opere concinnando, velint. Historiam insecti, quod *Ephemeron* vocatur, nuper scripsit. De apibus quoque singularem lib. paravit, in quo multa proponet singularia, inter quæ etiam hoc, quod apes, quas vulgo *dulciores* & *reges* vocant, & *mases* existimant, *femina* sint. Quod si verum est, perit Politicis præclarum stabiliendæ Monarchiæ virilis & natura exemplum, & naturalis aliqua *yvvaixoxpatia* demonstratur. Obiit Schwammerdammius cum magno rei naturalis damno, qui si seculum vixisset integrum, & singulis annis librum aliquem de insectis edidisset, argumentum tamen totum non exhausisset. Sunt & FRANCISCI RHEDI, Patritii Aretini, *Experimenta circa generationem insectorum*, primum Italica lingua publicata, deinde ab Andrea Frisio in Latinam conversa, & Amstel.

stel. A. 1671. in 12. edita. Quo in libro sustulit omnem æquivocam illam generationem, vulgo creditam, ac nulla vult infecta ex carne nasci, nisi in quantum semina vel ova ab aliis animalculis illic posita sint. Statuit & illic, succum nutritivum plantarum, tam plantæ generationi, quam animalculis è planta producendis, esse aptum. Qua in re, si recte memini, dissentientes habet Schwaimmerdamium, Joach. Jungium, sagacissimum historię insectorum exploratorem (cujus aliqua, nisi fallor, observata de iis super sunt *avēxōta*;) (dd) & alios, nec valde illud probabile est.

De *vermiculis in caseo natis* res mira videtur, eos ex ovo progeneratos, cum videamus totam casei massam, quanta quanta est, in vermes abire, nisi velimus dicere, productis aliquot vermiculis, semper per propagationem novos generari, & casei substantiam paulatim absorbere corrodoendo, ut tandem soli vermes remaneant.

De *vermibus*, præcipue vero illis, *qui in corpore humano generantur*, peculiarem librum scripsit Anglica lingua WILHELMUS RAMSEY, qui editus Londini est anno 1668. in octavo; ubi multa de vermiculis aëreis in morbis epidemiis, & de vermiculis in sanguine existentibus. Omnes scilicet, ille corporis partes perulustrat, demonstraturus, quomodo vermium cause sint, nutrimenta etiam, cibos & potus, examinat, quomodo originem vermibus subministrare possint. Sunt tamen in illo multa aliena, & magno apparatu adducta, quæ ad hoc argumentum non adeo pertinent. Voluit libello peculiari edito, cui titulus: *Mors viva*, (ee) Augustus HAUPTMANNUS demonstrare, morbos omnes, imo mortem ipsam, à vermibus esse, depinxitque ibi vermiculi mortiferi imaginem. Adversus eum nescio quis scripsit *Mortem mortuam*, ejus hypothesein, Christ. Langio, Prof. Medico Lipsienſi, etiam approbatam, refutans.

Bombycum hystoriam curiosâ inquisitione, multisque Anatomicis bombycum observationibus, explicavit Marcellus Malpighius, sagacissimi Vir ingenii, Italus, cujus

(dd) Joach. Jungii de Insectis Observationes, quæ h. l. tanquam *avēxōta* allegantur, prodierunt, sed ab igne, in ædium Vegetianarum incendio, mutilatæ, Hæmbergian. 1691. in 4to sub titulo *Historia Vermium*, è Schedis Auctoris MSis à Joh. Vægetio, aliisque Viris præclaris, fideliter evincta, & Erudito Orbi, quantum perobvenientem calamitatem licuit, à Joh. Garnero communicata. Consuſum illa exhibet Chaos Observationum. Excerptorum & Experimentorum Jungii, relatu partim dignorum, partim indignorum, & ab Autore Editioni magnam partem haud destinatorum, sed, post obitum ejus, è Schedis, sine selectu & ordine congruo, coacervatorum, ac in lucem protrusorum.

(ee) An Aug. Hauptmanni, Medicæ Dresdensis, *Libellus de Viri mortis imagine*, Francofurti an 1650. uti ferunt, editus, & à Morhofio (h. l.) Kircherio, aliisque allegatus, revera unquam prodierit, imo an ob illo sit perfectus, dubitat, & negativam ferme, cum Georg. Wolff, Wedelin (in *Pathol. Medicæ* v. 14. amplèctitur Chr. Franc. Paulinos, Pollater Henacensis. in *Disquisit. Curiosa. an Mors Naturalis plerumque sit substantia Verminea* Quo Scripto in Italia primum, A. circiter 1672. per Athan. Kircherum edito, & nuper Francof. an 1703. in 8vo ab Autore ipso denao recensito, eandem cum Hauptmanno Thesin, post Kircherum (in *Scrutinio Pesti*) & Christ. Langium, Prof. Lips. (in *Animadversionibus in Per. Joh. Fabri Pathologiam Spagyricam*;) delendit, sed parum firmis, uti mihi videtur, argumentis.

jus liber, curante Societate Regia, editus est Londini in 4to. De methodo alendi bombyces, deque negotio serica conficiendi in Gallia, historica extat relatio in *Actis Anglicis* pag. 87-91. M. Hier. Vidæ, Cremonensis, Poëma de iisdem legitur Heroicum, Libris II. comprehensum. Microscopicas observationes circa bombyces, ac jova bombycum, habet Rob. Hockius in *sua Micrographia*. Quæ apud veteres de illis & serico occurrunt, in Ad. Tribbechovii *Disq. de Bombycibus*, Giesse A. 1665. in 4to edita, exhibentur. *Anatomen apis* scripsit Franciscus Stellutus. Extant & de cultura apum, præter quartum Georg. Virgilii, libri integri. Ortum earum ex bovinis excrementis fabulosum putat Franc. Rhedus, verum autem Athan. Kircherus, in *Obilisco* etiam *Pamphilio*, capitis bovini in apibus esse simulacrum, observans. De *Curculionibus*, qui framenta corrumpunt, extat Tractatus germanicus, Berolini anno 1665. in 12. editus, Conradi Tyburtii Rangonis, ubi etiam reperitur remedium eos pellendi. De generatione formicarum, earum ovium, productione, speciebus, usu, plenam satis descriptionem vide in *Transationibus Anglicis* pag. 514. Sæpe ex illis oleum aliquod & spiritus præparari, qui maxime corroborare spiritus creditur, atque memoriam præcipue juvare. Unde adhuc in usu est medicamentum Mnemonicum Petri Laurembergii, quod illo pro memoriæ subsidio commendare solitus est. De *Tarantulis* Athan. Kircherus multa in arte sua habet *magnetica* ac Wolferdus Sengwerdus in peculiari de isto argumento Scripto, quod Lugd. A. 1668. in 12. excusum, cur Angli inter Acta sua retulerint, causam nullam video, non enim magnæ rei est. Mart. Listeri *Tr. de Araneis & cochleis* prodit Londini A. 1678. in 4to De araneis in aëre, unde telæ oriuntur aëreæ, videantur *Transationes Anglica* p. 1014. De *Pulice* Venet. A. 1625. in 12. scriptum prodit peculiare Italicum Johannis Antonii Moschetti. De *locustis*, quas comedit Johannes Baptista, varie sentiunt Autores. Videatur Sam. Bochartus in *Hierozoico*, & Joh. Dan. Majoris *Dissertatio* peculiaris de *myrrha & locustis*, qua sententias omnium congestit. Videatur & Alexander Rossæus in *Arcanis Microcosmi*, in *Appendice*, ubi occurrit refutatio nonnullorum locorum, quæ habentur in *Pseudoxia Epidemica* Thom. Brounii L. 2. c. 1. putatque herbas fuisse, quas comederit Johannes Baptista. In eodem libro & de aliis insectis agitur.

CAP. XLVI.

MISCELLA QUÆDAM DE ANIMALIBUS
CETERIS EXHIBENS.

- §. I. *Judicia de quibusdam historia animalium universalis Scriptoribus, Aristotele, Ul. Aldrovando, Sam. Bocharto, &c.* 2. *Scriptores varii de piscibus in genere, Balenis, Harengo, Quadrupedibus item quibusdam, Viperis, Muribus Norwagicis, Equis.* 3. *De venatione, avibus venaticis, canibus.* 4. *Scriptores quidam de variis animalibus Miscellanei ac Anatomici.* 5. *Artificium oculos restituendi, à Franc. Jos. Burrho tantopere jactatum, antiquum & vulgare esse ostenditur.* Obser-

Observationum circa animalia tantus est numerus, ut integro volumini præbere materiam possit. Nam primum ipsorum animalium vastus est numerus, & observationum deinde, quæ circa illa institui possunt, longe major. *Historiam animalium* inter veteres, præter Ælianum, scripsit *Aristoteles*, quod ejus præstantissimum Opus esse credunt multi; magnam certe pecuniæ vim Alexander M. in illam impendit. Sed in illa tamen multa sunt incerta, multa relationibus non satis securis ad Aristotelem pervenire, ut fieri plerumque in promiscuis illis Annotationibus solet. Quæ habemus vasta Opera nonnullorum Autorum superius à nobis enarrata, illa in alienis & peregrinis plerumque versantur, & inutilibus interdum narrationibus & paginam utramque implent. *Ulyssis Aldrovandi*, post Conr. Gesnerum, maxima fuit diligentia, in varia eruditione circa omnes animalium species congreganda. Sam. Bochartus, in *Hierozoico*, animalia S. Script. eorumque nomina & differentias, collatione cum veteribus recentioribusque Historicis facta, recenset. *Historiam Medicam animalium*, quatenus ex iis medicamenta parantur, scripsit *Guilh. van den Bosche*, Bruxellis A. 1669. in 4to. Nos quasi per lancem saturam, & Autores nonnullos notabimus, & si quid præterea notatu dignum nobis occurret.

Piscium, ut inde incipiamus, historiam persecutus est *Guilh. Rondeletius*, uti & *Hippolytus Salvanus*, in *aquatilium animalium historia*, quæ Romæ anno 1554. prodit. Scripsit & *Paulus Jovius de piscibus Romanis Tractatum*, qui rarus est. Habemus etiam de veteribus fragmenta *Ovidii*. Sed pleraque veterum in historia piscium obscura sunt. Autores omnes de piscatione, veteres & recentiores, *Herm. Conringius* nuper singulari volumine collegit. De *Balenis* earumque captura, observationes leguntur in *Aëlis Anglicis* pag. 232. ac meminere passim piscationis istius itinerariorum septentrionalium Scriptores. De *Harengo* commentatus est *Paulus Neucrantzius*, Medicus Lubec. De *Viperis* peculiare libros scripsere *Moses Charas* & *Marcus Aurelius Severinus*, qui de virtute salis viperini multa attulit. Edidit, & *Franciscus Rhedus Experimenta de viperis*. De *Cervo* extant Tractatus Germanicus *Joh. Agricolæ*, Latinusque *Joh. Andr. Grabii*, ex Academia curiosorum. (ff) De *Muribus Norwagicis* *Thomas Bartholinus* scripsit. De *Equis*, eorum natura & indole, prolixè agunt Autores, qui rem equestrem describunt, ac artem domandi caballos tradunt, qualis est *Ant. Ferrarius* in Lib. Italico: *Cavallo Frenatto*, Venet. A. 1620. in fol. excuso.

De *Arte venandi*, ministris avibus, extant integri veterum libri, qui collecti uno volumine prodierunt Lutetiæ A. 1612. in 4to sub titulo *ἱερακοσοφικόν*, sive *Rai accipiraria scriptores*. Accessit & *κυνοσοφικόν*, sive *liber de curacanis*, uti & Tom. II. (Kkk) Jac.

(ff) Perperam h. l. Olai Wormii, Prof. Medici Hafniensis, *Historia Muris in Norwagia depluentis*, Hafnæ an. 1653. in 4. edita Thomæ tribuitur Bartholino, Autoris Collegæ, qui de Muribus istis peculiare Scriptum haud publicavit.

Jac. Aug. Thuanus carmina de re accipitraria, & præterea alia quædam de generibus falconum. Extant præterea Friderici Secundi Imperatoris *Reliquia*, ubi multa de artificio venandi per falcones. De omni venationum genere *Tractatum*, non minus curiosum, quam utilem, scripsit Belgica lingua PAURUS MERULA in folio, qui addit quibusdam Constitutionibus Juris Belgici, & in ipsa Batavia rarissimus est, ac magno pretio vendi solet. Sunt & Gallica lingua de arte venandi multi libri conscripti, quos inter accuratissimum est scriptum recens: *La Venerie Royale*. Ad venationem canes pertinent, quorum naturæ ac laudes integris decantatæ libris sunt. Habemus è Græcis veteribus Oppiani *Cynegetica*, Græco carmine scripta, in quæ extat doctissimus Conr. Rittershusii Commentarius. Sunt & in Latinis, qui rem venaticam describunt, ac cum Commentario Jani Vlitii Leidæ A. 1653. prodierunt. Est & inter recentiores Pet. Angelius Bargeus, qui *Carmina Cynegetica* scripsit, quæ Gratii carminibus Cynegeticis præferre non dubitat Manutius. Pene prætermiseram Arriani *Cynegeticum*, quem Lucas Holstenius Parisiis A. 1644. edidit, & in Latinam convertit. Extat & Johannis Caji liber, seorsim initio, & postea in Casp. Dornavii *Amphib.* excusus, de canibus Britannicis, eorumque indole.

4 De Elephantis, Pet. Gillius peculiarem librum conscripsit. Extat & laudatio eorum apud Lipsium in *Epistolis*. Decorum captura & pugnis videantur *Alta Anglicana* pag. 328. De Chamaleonte, de partu & congressu viperarum, de lacrymis Crocodili, animalium resurrectione, Gotfr. Vogtius peculiaribus Dissertationibus egit. (gg) Variæ Anatomicæ observationes circa canes, leones, pisces, animalia monstrosa, partes animalium, occurrunt tam in *Transactionibus Anglicis*, quam in *Ephemeridibus Gallicis*, aliisque Medicorum libris observatoriis, Thomæ Bartholini inprimis *Centuriis*, *Epistolis* & *Miscellaneis Ephemeridibus Germanicis* & *Danicis*. In *Actis Anglicis*, sub *Anstomes* titulo, in Indice inveniuntur ordine enumerata, quæ circa Anatomem quorundam animalium observata sunt. De *Cygni cantu* egit Thom. Bartholinus, peculiari libro. Videatur & Æg. Menagius in *Tractatu super Poëmata Malberba* pag. 314.

5 De restitutione oculorum in animalibus per liqorem chelidonie multa magnæque commentatus est Franciscus Josephus Burthius, in *Epistolis suis ad Thomam Bartholinum scriptis*, cum tamen experientia testetur, id fieri quacunque aqua pura & limpida posse. Aristoteles, *lib. 2. de historia animalium cap. 17.* evenire serpentibus idem ait, quod pullis hirundinum, oculis enim serpentum laceratis, subnasci alios referunt. Wagenfeilius in *Sota* pag. 155. illa in dubium vocat, ab Aristotele tradita, sed immerito. Nam idem hoc experimentum fuit, quod hodie observatum est

(gg) Gotfr. Vogtii Diatribæ de Chamaleonte, Congressu & partu Viperarum & Brutorum ex Mortuis resurrectione, una cum duabus aliis de resurrectione Plantarum & Canionæ Cygneæ, junctim in *Curiositatibus Physicis* Gûstrovii an. 1668 in 8. & Lipsiæ an. 1698. in 12. sunt recuse, *Diff.* autem de Lacrymis Crocodili, cum pluribus aliis Zoologicis, ejusdem *Delicis Physicis* Rollochi an. 1671. in 8. editis, inserta.

est in anseribus & canibus, aliisque animalibus, quibus oculi non quidem renascuntur, sed restaurantur, suppeditante ipsa natura humores oculorum deperditos vel expressos. Ceterum in singulis illis recensendis infinita esset opera, Animalium distributiones & classes certas vulgares etiam Physici tradunt, è quibus illæ capi possunt. De ceteris videndi speciales Observatores.

CAP. XLVII. DE HOMINE.

§. I *Hominis præ ceteris animalibus prerogativa, & tractationis de illo amplitudo.*
 1. *Scriptores præcipui de homine integro, ejusque generatione, nutritione & longevitate.* 3. *De Partibus ejusdem ac Membris, Cerebro, Oculis, Visceribus, Medulla Spinali, Musculis, Lingua & Gustu, Membris genitalibus, Pulmonibus.* 4. *De Sanguine, sanguificatione inter cor & hepar controversa, sanguinis transfusione, ac medicina infusoria, cujus inventum plures sibi vindicant.* 5. *De Pili, barba, stercore, crepitu ventris & unguib.* 6. *Scriptores de Anima humana, ejusque immortalitate (quam an Aristoteles, ab Ant. Rocco frustra defendit, statuerit, dubitatur.)* Lud. la Forge, Cordemois, Lud. Vives, Ken. Digbeus (ab Amando Vero impugnatus,) Aon. Palearius, &c. *Controversia de origine animæ. Judicium de Traducæ Patroni. Præexistentiæ Animarum defendunt Henr. Mohrus, & præcipue Christoph. Sandius.*

Animal omnium dignissimum HOMO est, qui Microcosmus à quibusdam dicitur, non quidem adco adæquato nomine, sed quod tamen sensu possit tolerari. Nullum enim est corpus humano elaboratius, quod præter mentem habet sibi junctam, & mirabili modo unitam. Eo enim differre à reliquis animalibus homines in confesso est, quod scilicet mente præ ceteris animantibus præditi sint. Ceterum unum illud objectum amplissimum est, & magnis voluminibus argumentum suppeditare potest. De animo nihil dicimus, nam is extra Physicæ considerationem est. Solum corpus humanum integram doctrinam Medicam sibi vindicat, cujus maxima pars, Anatome, in analysi hujus corporis versatur, de qua extant vastissima Volumina, totque Observationes singulares, præter generales istas Bartholini *Institutiones*, ut vel index earum parere integrum volumen possit. Summarias illas partium corporis delineationes Physici Auctores omnes Anthropologici, præter Anatomicos, qui illud ex professo agunt, operose satis exponunt. Nos persequemur summa quædam & Autorum & rerum capita.

Pulcherrimus est Cartesii liber posthumus, è Gallica in Latinam versus, de *Homine*, cum Ludovici de la Forge *Commentario* Amstelodami A. 1677. in 4to editus, à Claud. Clesfelerio, in quo multa occurrunt nova & notabilia. Prior Editio, à Flor. Schuylio curata, non erat perfecta. Honorati quoque Fabri *Tractatus de homine* non pauca, magna diligentia, nec vulgari modo, compendiose persequitur. Quæ
 (Kkk) 2 ad

ad naturam sexus masculini & foemini, constitutionem partium genitalium, rationem generationis, pertinent, J. Bened. Sinibaldus, in *Geneanthropia* sua (Romæ A. 1642. in fol.) magna cum cura, exponit. De pulchræ prolis habendæ ratione extat elegans carmen Calvidii Læti, *Callipedia, sive de pulchra prole habenda ratione*. Similis argumenti est Jani Huarti, Hispani, *Scrutinii ingeniorum Appendix, quomodo generari ingeniosi & sapientes Liberi possint*, ab Æschacio Majore, cum ipso *Scrutinio*, Lat. versa, Lips. A. 1662. in 8vo. De prole nutrienda Poëma Scævola Sammarthani inter *Delicias Poëtarum Gallorum* invenitur. De *Signaturis factis* egit Martinus Schoockius Dissertatione peculiari, de *hominibus longævus* Epistola prolixa Henr. Meibomius.

3 De *partibus animalium, & earum usu*, Galenus egit singulari libro, in quem extat doctissimus *Commentarius* Casp. Hoffmanni, ubi quam plenissime & disertissime de omnium partium conformatione ac usu, junctis politionis *Literaturæ* subsidii, disseruit. Diverſo instituto Allegorice de membris humanis egit Mich. Mayerus in *civitate corporis humani*, joculare autem de iisdem Poëma, lectuque haud injucundum, Pet. Baart, sub tit. *Geedestemming*, Belgice edidit. De *partibus humani corporis* multa contra Guilh. Harveum disputat Alex. Roslaus, in *Arcanis Microcosmi*, Anglice scriptis. Sed is non felicior in Physicis censor, quam in Poëticis, videtur, in quibus ne sensus quidem Poëtarum capit. *Anatomen cerebri* Marcellus Malpighius, Italus dedit. Extat & Thomæ Willisii liber curiosissimus, *Pathologia cerebri*, summa diligentia conscripta; De *cerebri vero humani proprietatibus* Gualth. Charletoni Dissertatio, quæ una cum *inquisitione de fulmine caeli* Lond. A. 1665. in 8vo edita est. *Oculorum fabricam* accurate describunt Optici, & extat de ea singularis Mart. Hortensii *Dissertatio*. De *Cerebro* pariter atque oculis egit Franc. Jos. Burrhus, in *Epistolis ad Thom. Baribolinum*, quarum *considerationem*, dedit D. J. Dan. Major, & non pauca hujus hominis vana consilia cogitataque vellicavit. De *Coloribus oculorum* Sim. Portii liber prodiit Florentiæ A. 1550. in 4to. De *Nerviis opticis* scripsit Malpighius, cujus omnia præclara sunt, & accuratissimis observationibus eruta. *Viscerum structuram* Malpighius, idem explicatam dedit. *Medulla spinalis Anatomen* Gerh. Blasius. De *Musculis* nemo cruditius scripsit, quam Nicolaus Stenonis in *Myologia* sua, in qua, è Geometricis principiis, eorum motus demonstrare laborat. *Gustus organon* Laur. Bellinus & Marcellus Malpighius accurate examinarunt, demonstrantque, in quo ratio gustus consistat, videl. in papillis nerveis, per totam linguam dispersis, ex quarum contactu illa perceptio sensilis, quam gustum dicimus. De *organis virorum genitalibus* Regnerus Graſius scripsit, qui accuratissimam testiculorum anatomen instituit, innumerabili plexu nervulorum constantium. Publicavit & Joh. de Horne *observationum circa genitalia prodomum*, sed morte præventus totum opus perficere non potuit. De *pulmonibus* extat Thomæ Bartholini peculiaris *Traſtatus*, Hafn. A. 1663. in 8vo editus, in quo demonstravit, omnem pulmonum substantiam consistare vesiculis, quibus aer continetur, cujus beneficio quomodo respiratio

spiratio fiat, peculiaribus libris ostenderunt Joh. Schwammerdammius, Joh. Mayow, & Malach. Thrulston.

De sanguine, ejusque generatione, & generationis loco, diversæ sunt sententiæ; 4
Antiqui hepatis adscribunt, recentiores cordi, quorum Antesignanus Guilh. Harveyus, qui circulationem sanguinis primus in medium adduxit. Unde varia scripta edita sunt, tam pro hepate, quam corde, à Thoma Bartholino, Lud. Bilisio, & tàmpro, quam contra circulationem, quorum historiam sic satis diligenter recenset Mich. Watſonius in *unione sapientia*. *De sanguine*. Joh. Betti quoque Tractatus exstat, multa habens circa ejus generationem notabilia, multa quoque de lacte, qui non multum ab antiquis abire videtur. Plurima circa sanguinem hominum fuerunt experimenta, ratione transfusionis ejus ex uno animalis corpore in aliud, & ratione etiam infusionis, qua liquor aliquis medicamentosus venæ injicitur, de cujus artis inventione lites variæ moventur. Sibi illam vindicat D. Joh. Dan. Major, cujus extat *de Chirurgia infusoria* singularis liber. Joh. Sig. Elsholzjus contra, edita *Clysmatica nova*, sibi tribuit, contra quem Major inventum suum vindicavit. Sed & Galli de eadem Anglis, & hi vicissim illis, litem moverunt. Contra transfusionem sanguinis prodiit Tractatus Ant. Santinelli, cui titulus: *Confusio transfusionis*; ubi multis argumentis eam impugnat, quæ tamen non omnia æque stringunt. Est vero transfusionis inventio antiquior, ac jam tum Andr. Libavii tempore fuit cognita, qui ejus per jocum mentionem facit in *actione contra Henn. Scheunemannum*. De variis corporis partibus extant crudita opuscula Hieronymi Fabricii ab Aquapendente, de quibus, aliisque Anatomicis antiquioribus, in Herm. Conringii *introductione ad artem Medicam* plenior est relatio.

De pilis extat Joh. Tardini liber in Calsp. Dornavii *Amphitheatro* recusus. De 5
barba Marci Antonii Ulmi vastum volumen, Bononiæ A. 1602. in fol. impressum, sub. Tit. *Barba humana Physiologia*, seu *de fine ejus Philosophico & Medico*. Ant. Horomanni *de Barba Dialogus*, & Joh. Pierii Valeriani *Apologia pro Barbis Sacerdotum*, Philologica tantum sectantur. Scripsit & alius, nescio quis, *Medicinam Stercorum*, (hh) qui fortassis, ut Virgilius ex Stercore Ennii, aurum conquisivit. Georg. Segerus, Med. Thorunienſis, *de Crepitu ventris* Tractatum ineditum servat, & summa diligentia omnem ejus naturam rimatus est, non sine perpetuis experimentis. Sed is, ob ignobilitatem argumenti premit librum, nec audet in publicum proferre. De *ungue* ipse librum sub manibus olim habuit. *De affectionibus Capilorum & Unguium*. Vopiscus Fortunatus Plempius peculiari scripto est commentatus.

De Anima tractatio ad Physicam per se quidem non pertinet, sed quatenus à 6
(Kkk) 3 corpore

(hh) Quis ille sit *Medicina Stercorum* Scriptor, à Morhofio b. I. memoratus, ignoro. Lustro post obitum Morhofii elapſo, simile scriptum, Francof. an 1696. in 8. Germanico edidit Idiomate, Christianus Franc. Paulinus, Medicus Ilenacensis, sub Titulo *Pharmacopoliæ Stercoreæ* sive *Haisame Dred. Upothet / wie nemlich mit Roth und Urin / fast alle / ja auch die schworſte giftige Krankheiten und bezauberte Schaden / vony Haupt diß in den Bissen / inn und außertlich / glücklich sind curiret worden / &c.*

corpore distinguenda est. Ut clarior corporis Idea sit, notitia ejus aliqva habenda est, quam suppeditat Lud. de la Forge, Cartesius, in *libro de mente humana*, è Gallica in Latinam linguam converso. Præ ceteris legendus est liber Cordemoyi Galli, quem *de differentia corporis & spiritus* Gallice, elegantem conscripsit. // Lectu etiam dignus est Lud. Vivis *de Anima liber*, non quidem intima Philosophiæ argumenta penitus excutiens, sed eleganter tamen, ut omnia ejus viri, scriptus. Lib. Fromondus *de Anima*, Fort. Licetus *de Ortu anime humanae, & cum corpore coextensione*, ac Sim. Portius *de Mente humana*, bonorum Collectorum vice funguntur. Ceterum *de origine anime, ejusque immortalitate*, ut est plena difficultatis disputatio, ita à Physicis componi & decidi tota non potest. De Aristotele non pauci dubitant, & quidem non absque fundamento credunt, mortalitatem potius animæ statuisse eum, quam immortalitatem, quæ mihi, ex Aristotelicis principiis, eadem facilitate, ac forte majori, destrui, quam astringi, posse videtur. ANT. ROCCUS, autor sublimis ingenii, valto quidem libro contrarium ex Aristotele ostendere voluit, sed tamen ita disputat, ut causam suam potius destituat, quam juvet. Refutationes certe ejus argumentorum, contra immortalitatem animæ ex Aristotele prolatorum, debiliores sunt, quam ut omnem illorum vim elidant. Prodiit iis liber Francofurti A. 1644. in 4to, sub Tit. *Anima rationalis immortalitas, simul cum ipsius vera propagatione ex semine, via quadam sublimi peripatetica, hætenus post Aristotelem non signata vestigiis, Exercitationis Philosophicæ illibataque veritatis gratia, indagata.* KENELMUS quoque DIGBÆUS hoc argumentum tractavit in *Demonstrat. immortalitatis anime rationalis*, Anglice scripta, & Lat. quoque Paris. A. 1651. in fol. & Francof. in 8. edita, qvi, perpetua & natura corporum, eorumque qualitatibus, quarum præcipuas facit raritatem & densitatem, progressionem, functiones animæ, ejusque immortalitatem, monstrare laborat. De principiis ejus primum transacta oportet esse omnia, quæ an omnibus ad palatum futura sint, dubito. Alioquin, qvi illa impugnat, nexum illum tollit. Refutat illum, sed non satis judiciose, singulari libro, A. 1661. in 11. edito, Jesuita quidam, qvi se Amandum Verum nominat (genuinum nomen est Eggesfeld,) sub tit. *Anima triumphans.* Aonius Palearius in *Poëm. de Immort. anime.* ad Lucretii imitationem scripto, Platoniorum sententias præ ceteris sequitur. *De ortu anime per traducem, de præexistentia animarum, de creatione*, multæ sunt controversiæ, suique singulis sententiis patroni. Sententia de traduce apud plures assensum obtinuit, quanquam & illa suis difficultatibus urgeatur, si mordicus tenere velimus nonnullas assertiones, quas de spirituum natura nobis persuasimus. Præexistentiam Angli nonnulli præ ceteris defenderunt, suntque libri Henrici Mohri, Philosophi Platonico-Cartesiani, & aliorum, integri super hoc argumento conscripti. Vid. præsertim Mohri *Lib. de immortalitate anime*, & Sam. Parkeri *Tentamina Theologico-Physica*, in quibus contra præexistentiam disputat. Eam quoque sententiam CHRISTOPHORUS SANDIUS singulari libro *de origine anime* defendit, *Cosmopoli ap. Liberrum Pacificum*, A. 1671. in 8vo. edito, qvi meris testimoniis constat, nihilque aliud agit, quam

quam ut probet, præexistentiam animarum sacris literis esse consentaneam, & plerorumque Patrum ac Philosophorum sententiis comprobata. Platoniorum enim suffragia frequentissima habet. Totus in eo est, ut, non nisi sola hac ratione, difficultates circa animæ originem monstrare possit expediri, quas omnes recenset, & argumentis Adversariorum respondet. Ceterum S. literis & Patribus perverfos sæpe sensus impingit, & non raro Hæreseos suæ spargit semina.

CAP. XLVIII. DE SENSIBUS ANIMALIUM.

S. 1. *Cartesii sententia, bruta sensibus spoliata, improbat. Motus sensationis celerimus vix perveſtigabilis. Job. Alb. Borelli Scripta de motu commendantur. 2. Visum, & cognatas de coloribus, oculis, speculis, lumine, doctrinas, sibi vindicat Opitica. 3. Auditum Acustica. Instrumenta eum adjuvantia. Soni natura & diversitas. Autores huc spectantes. 4. Odoris & odoratus natura. Cur plus eo valeant bruta, quam homines? Doctrina ejus neglecta. 5. Gustus & saporis ratio atque origo à papillis lingua nervis. Scriptores de inedia quorundam prodigiosa. 6. Tactus natura. 7. De sensibus internis rectius Cartesiani docent, quam Aristotelici. Scriptores de imaginatione, quæ Pet. Pomponatius & Jul. Caf. Vaninus contra religionem sunt abusi.*

Nihil est vulgatiſ sensatione; sed ita tamen alte abdita ejus principia, ut in sensationis causis dandis sufficientibus deficiamus. In animalibus sensationem nihil esse, præter motum, Cartesiani ajunt, in homine vero concurrere mentis operationes, ideoque sensum ab intellectu non sejungit Cartesius. Cetera animantia ne sentire quidem existimat, quam sententiam suo loco nos relinquit. Res quidem ipsa fatiſ innuit, sentire illa non solum, sed & percipere ipsum sensum, quod tamen negabat Cartesius, qui, perceptionem sensus intellectus opus esse, putavit. Secundum enim tres gradus naturam sensationis distinxit, ex mente Cartesii, Antoninus le Grand, è quibus gradibus tertium soli homini tribuit. Interim, si externas respiciamus circumstantias, motum quidem omnino deprehendimus subtilissimum, celerissimum, instantaneum, qualis motus quibus principiis dirigatur, res profecto non est adeo expedita, ut quidam existimant. Non dependent omnes illi motus ab objecto externo. Quemadmodum Henr. Regius, in *Philosophia naturali*, lib. 4. c. 16. ex mente Cartesii, fatiſ quidem accurate, descripsit. Sunt enim in brutis quoque animantibus aliqui spontanei motus, à nullo principio determinati. Examinandi tamen interim nobis isti motus, & quantum eorum natura apprehendere possumus, tantum ad illustrationem hujus doctrinæ conferendum. Ken. Digbæus (in *Demonstr. Immort. Animæ*.) & Gualth. Charletomus (in *Physiol. sua*) sensum, & qualitates sensiles, corpora esse statuunt, sed falso. Esto enim, qualitates illas particulas esse minimas, è subiecto expulſas; sensum tamen per se non faciunt, sed quatenus nervos sensorios feriunt. In qua applicatione illorum ad nervos, quæ acci-

accidentalis omnino est, ratio formalis sensus consistit. Si in lucem prodiiisset Johannis Alphonfi Borelli liber *de Moribus animalium* (ii) multa ex eo haurire possemus, ad perfectam sensationis declarationem; satis enim ex libro ejus *de motu projectorum* singularis hujus Viri sagacitas patet. Quæ ad sensum requirantur, tradunt omnes etiam compendiarii Autores. Requiritur scilicet *objecta, media & organa*, de quibus cumulatimne agunt omnes, ideoque non est necessum illa hic repetere.

2 Omnium sensuum nobilissimus est *visus*, cui excolendo integra disciplina inventa est, Optica scilicet vastissimis voluminibus exculsa. Hic acres sunt disputationes de ratione visionis, an fiat per emissionem, an receptionem radiorum, fieri autem per utramque verosimile est. Pertinet huc tota de coloribus doctrina, quæ ad species sensiles aliis refertur. Pertinet huc tota speculorum doctrina, doctrina de oculo item, ejusque partibus, quæ omnia plena manu Optici Autores serunt. Pertinet etiam huc doctrina de lumine. Ut enim visio fiat, medium illuminatum necessarium est.

3 *Auditus* alter sensus externus est, cujus itidem peculiaris disciplina datur, quam ἀκροατικὴν vocare possis, quo generali titulo non musica tantum, quæ versatur circa sonos harmonicos, sed omnes soni, comprehenduntur. Pertinet huc mirabilis illa auris structura, quam Anatomici nobis depingunt. Cæcilii præsertim Folius, Equi. Venetus, cujus extat *Nova interna auris delineatio, ex ratione structura modum Auditus demonstrans*, Venetiis anno 1645. in 4to edita. Cujus organi potentia arte etiam juvari potest. Quale instrumentum habent Hispani, qui, præter perspicilla, sibi familiaria, semper secum portant instrumentum tale, quod auribus apponunt, ut eo distinctius sonum percipiant. Ceterum objectum Auditus, sonus est; oritur vero sonus ex concussione aëris vel aquæ. Variat autem sonus ratione subjectorum, & ratione mediorum. Obtusus enim in aqua sonat corpus, quam in aëre, acutius sonant metalla, quam ligna, quæ omnia explicare velle magni Voluminis res esset. Nemo est, qui naturam sonorum sagacius explicuit, per multas corporum species, quam Honoratus Fabri, qui singularem *de sonis* Tractatum Physicis suis inseruit. Cui addi meretur Franc. Baconis Verulamii *de Sono & audibilibus historia*, licet exigua. Multa Kircherus *in arte sua magna consoni & dissoni* habet, quæ ad naturam Echus spectant. Ea omnia, quia totis disciplinis pertractantur, ab instituto nostro nunc sunt aliena. Pertinet huc etiam omnis illa doctrina *de voce & pronuntiatione*, de quibus legantur Cermodezi *lib. de verbo*, & Petrus Montanus in libro, cui titulus: *De nie & præf. Konst.* Multa possent etiam hic afferri de *surdorum informatione*; sed de iis omnibus dictum est in *Dissertatione nostra de Paradoxis sensuum*, quæ cum in omnium manibus sit, nolumus illa hic repetere.

4 *Odoratus* sensus est, quo distingvimus res secundum odorem. Est odor nihil aliud, quam effluvia subtilissima corporis odorati, per canales narium ad processus mamillares delata, qui præcipue organon constituunt hujus sensationis. Medium est, vel aër, vel aqua, per quod transfunduntur corpuscula illa volatilia. Et hac quidem sensationis parte brutis animan-

(ii) Joh. Alph. Borelli *Opus de Animalium Motu Posthumum* in duas partes divisum, Romæ an. 1680. & 81. in 4. revera prodisse, supra ad Cap. VI. § 6 jam est monitum.

animantibus inferiores sunt homines; longe enim felicius illa distinguunt & dijudicant per odores, quam homines. Cujus diversitatis causa est, quod simpliciore cibo vivant animalia, quam homines, quibus peregrini vapores & halitus semper obsident nares. Hinc fit, ut jejuni magis olfactu polleant. Estque singulare illud exemplum hominis, cujus Dighæus meminit, qui diu in sylvis vivens, ac radicibus & oleribus victitans, canes sagacitate oderandi æquavit. Ceterum illa de odoribus doctrina minus est ceteris sensuum objectis exulta, adeo ut & ipsa odorum formalis ratio nondum sit satis expedita. Aliqui enim salibus velut volatilibus, aliqui sulphuri adscribunt, de quibus vide Joh. Bapt. Hamelium in *libro de affectionibus corporum, integro capite*. Quod mixturem odorum attingit, illa ita non est explorata, ut natura colorum. Colores enim ex mixtura variaproducti, & quomodo illi produci debeant, notum est omnibus, at odorum distinctio nulla talis est. Pet. Servius, in *Lib. de Odoribus*, Romæ anno 1641. in 8vo edito, plenius quidem hoc argumentum aliis tractat, sed non recentiorum Philosophorum principiis est imbutus, quæ qui non degustavit, in odorum scrutinio non satis emunctæ naris est. Joh. Bravi *Lib. de odorum & saporum differentia* Ven. A. 1592. in 8vo prodit.

Gustus organon lingua est, cujus superficies ita comparata est, ut aliorum corpusculorum superficiebus tacta, vel gratum sibi motum, vel ingratum, percipiat, qui sapor dicitur. Sunt autem in superficie linguæ variae papillæ nervæ, quas Marcellus Malpighius & Laur. Bellinus primum detexere, quæ prout afficiuntur à tactu corpusculorum minimorum, ita sapor, vel gratus, vel ingratus, illi objicitur. Horum saporum certi quidam gradus sunt & classes, suntque eorum nomina rectius distincta, quam odorum. Consistit omnis illa diversitas saporum in particularum conditione, quæ papillis nervis illiduntur. Nam Peripatetici, qui ex elementis illam diversitatem deducunt, longinqua nimis sapiunt. De *sapore dulci & amaro* Laur. Gryllus Tr. edidit, Prægæ A. 1566. impressum. De *his, quæ sine alimento vivunt*, exstat Liber Fortunii Liceti, cum quo conferri potest Phil. Sechtlenii *lapis Lydius prodigiosarum inedarum*, Paderbornæ A. 1614. in 12mo editus.

Tactus ignobilissimus omnium sensus habetur, cujus tamen interventu sensus omnes constant. Objectum Tactus sunt qualitates ille-sensiles, quas manibus præcipue, vel toto corpore, deprehendimus, calidum sc. frigidum, humidum, siccum, &c. Medium tactus caro, vel cutis, habetur, organa constituuntur nervi. Quæ per tactum fieri possunt mirabilia, in *citata Dissertatione* prolixius exposuimus, è qua suppleri possunt, quæ hic omittimus.

Habentur & apud Peripateticos *sensus interni*, de quibus illi magna cum cura philosophantur. Sed, si rem recte intuearis, omnia terminorum plena invenies, & parum rei in iis. Magis Cartesiani placent, ac legi potest, quem supra laudavimus, Ludov. de la Forge in *libro de mente humana*, sicut & Cordemoisus in *libro de differentia corporis & anime*. Addatur Cartesius ipse in *libro de passionibus anime*, quo nihil est elegantius & consummatius. De *Imaginatione* Thom. Fienus Libellum scripsit, ac multa habet Pet. Pomponatius in libro profano de *Incantatione*, qui omni magiæ viam struit, & hanc di-

vinis immiscet miraculis. Unde non sine horrore legas, quæ scelesti Præceptoris nequam discipulus, Jul. Cæs. Vaninus, in *Dialogis* suis, ex eo in religionem infert.

CAP. XLIX.

DE SEDE ANIMÆ RATIONALIS.

- §. 1. *V*aria de illa sententia. 2. *Ceteris probabiliores judicantur opiniones Cartesii de glandula pineali, & Nic. Hobokenis de medulla cerebri.* 3. *Conclusio de de difficultate cognitionis sui ipsius, sive Psychologia.*

1 **N**ulla est difficilior inquisitio, quam nexus illius, quem cum corpore ANIMA habet. Tanto enim conatu inquirimus in animam, nec illam, in qua sede invenire debeamus, satis constat. Magna hic disputatio est veterum & recentiorum. Aliqui cum nullam certam sedem agnoscunt, per totum corpus peregrinantur, eamque totam in toto humano corpore, totamque in partibus, ponunt. Mirabili fingendi licentia, hinc aliqui faciunt animam toti corpori coextensam, & extat, *de anima corpori coextensa* elegantissimus & doctissimus liber Pet. Pettii, Parisiis in 8vo editus A. 1665. Aliqui animam in sanguine ponunt, aliqui in spiritibus animalibus. Sed illæ omnes sententiæ vagæ sunt & indeterminatæ. Alii, qui particularem magis sedem quærent, cor regiam animæ faciunt, in quam sententiam loca quædam Scripturæ affrunt.

2 Corde tamen rejecto rectius alii in capite sedem animæ collocant. Sed & hic iterum quæritur, in qua parte capitis ea quærenda sit; variæ enim hic sententiæ sunt. Aliqui eam reponunt in ventriculis cerebri, aliqui, uti Cartesius, in glandula pineali. Hanc glandulam pinealem cum primum detexit Cartesius, non se reperisse existimavit, quod pueri in faba. Ex hujus enim glandulæ motu & percussione omnem putabat cogitandi rationem procedere, quoniam nullum alium ejus usum poterat deprehendere. Sed ostenderunt alium ejus usum Anatomici, interque eos Nic. Hobokenius singulari libro *de sede anime in corpore humano, cap. 5. Art. 6.* Quam sententiam cum refutavisset, cerebri substantiam medullarem tandem illam animæ sedem constituit, postquam omnes aliorum opiniones prolixis dissertationibus excusserat.

3 Tanti scilicet est, se ipsum deprehendere, tam operosum, illud cognoscere, per quod sumus illud, quod sumus, quæ tamen noticia debebat esse omnium supremam. Nos hic pedem figimus, & in hoc, velut culmine naturalis cognitionis consistimus. Mens humana scilicet speculatrix illa est, omnibus superstes, cui soli excolendæ adhibetur omne illud, quod cura nostra discitur, & illam tamen ipsam, non nisi per nebulam, videmus, imo non videmus illam, nisi ipsa, quæ semet in se ipsa, contemplatur.

D. G. MORHOFI
POLYHISTORIS
 TOMI II.
 SIVE
POLYHISTORIS
PHILOSOPHICI,
LIBER III.
 ΜΑΤΑΙΟΤΕΧΝΟΣ,
 DE ARTIBUS DIVINATORIIS
 ET MAGIA.

- S. I. *Scriptores de Divinatione in genere.* 2. *De Divinatione naturali eventuum naturalium.* Astrologorum, & in his Comitibus de Flisco, temeritas culpata. *Predictiones Ecstaticorum.* 3. *Commendatur Divinatio morum & affectuum animi è signis externis, velut Politico utilissima, una cum Scriptoribus de illa precipuis, Jano Huarto, Scip. Claramontio, Aug. Mascardo, Chambræo, Aristotele, Theophrasto, &c.* Divinationem hujusmodi è voce Lud. Cresollius, è risu Prosp. Aldorifus, è temperamento, unguibus & scriptura, Camillus Raldus instituere docuit. 4. *Scriptores Physognomia naturalis de membrorum configuratione, Hon. Nicquetius, Joh. Bapt. Porta, Andr. Otto; De illorum proportionem Job. Sig. Elsholtzius, de Navis idem, Lud. Septalius & Chambræus, de Pede Job. d' Arty.* 5. *Judicium de Metoposcopia & Chiromantia antiquitate. Divinatio veterum ex Salissatione, sive strepitatione membrorum. Hermetii Trimegisti Melomantia. Melampus περί παλαίων. Artemidorus de Manuum inspectione. Jul. Cas. Bulengerus de omnibus & divinationibus.*
- (LII) 2 6. Scri-

6. *Scriptores Metoposcopia & Chiromantia varii recentiores.* Metoposcopia Hier. Cardani an eum autorem agnoscat, dubitatur. Magistri Chiromantie olim creati. 7. *Judicia prolixiora de Job. Belotti & Philippi May Scriptis Chiromanticis.* Hier. Cardani circa omina & divinationes superstitio. Finellus de Maculâ unguium. 8. *Scriptores Onirocritici de Somniis interpretandi, Artemidorus, Synesius ab H. Cardano illustratus, Apomasar, &c.* 9. *Astrologia judiciaria Impugnatores, è quibus præsertim Cl. Salmasii rigor nimius notatur.* Judicium de principiis illius benignius. 10. *Defensores ejusdem, Job. Bapt. Morinus, Job. Heydon (cujus ineptia notantur) & Placidus de Titis.* 11. *Henr. Ranzovii Scripta Astrologica commendantur.* Artis Astrologica Scriptores antiqui, Petosiris, Ptolomæus, Arabes, Proclus Diadochus, Manilius, & recentiores nonnulli. 12. *Astrologia Genethliaca mater pleurarumque artium divinatoricum, & speciatim quidem doctrina imaginum Talismanicarum, quam tradiderunt & defenderunt Const. Albinus, Henr. Corn. Agrippa, Jac. Gassarellus, impugnavit vero Gabr. Naudæus. Fabula de Gustavi Adolphi, Regis Suecia, gladio Talismanico.* 13. *Ex Astrologia profuxit etiam omnis doctrina Magica, imprimis Geomantia, cujus Scriptores aliquor, Guilb. de Mörbeca, & duò Anonymi, recensentur.* Divinatio è jactu cuborum. Chinesium Geomantia Physica, è terra figura & constitutione de incolarum judicans ingenio. 14. *Scriptores Magiei de spirituum conjuratione, divinatione & magia numerorum, ac arte Genium suum familiarem cognoscendi.* 15. *Scriptores varii de Magia Dæmoniacâ. Notantur moderni quidam, ejus existentiam negari ausi, Reginaldus Scotus, Abr. Palingius, & alii. Commendantur, qui istos refutarunt, Henric. Morus, Mericus Casaubonus, Ericus Mauritius.* 16. *Probatio sagarum per aquam, species judiciorum Dei vetustorum. Herm. Conringius illam defendit. Indorum similes modi perjuriam explorandi.* 17. *Medicina magica, & curationes per eam. Varii de his Scriptores. Ensalmadores Hispani. Incantatio serpentum magica, Judaorum cumtiones cabalistica.* 18. *Dæmones sive Genii familiares, An Socrates & Hier. Cardanus vere tales jactarint. Gabr. Naudæi Apologia pro Viris cruditis, Magiæ suspectis, commendatur, Pet. autem Borelli lib. de Vanitate Magiæ promissus contemnitur.*

Postquam PHYSICA absolvimus, ad ea progrediemur, quæ naturam excedere videntur. In eorum numerum ARTES DIVINATORIÆ referendæ sunt, quarum objectum est futura & incognita scire, cum Physici circa res sensui subjectas & manifestas versentur. Sunt vero variae divinationum species, naturales aliæ; aliæ magica, aliæ scita, aliæ illicitæ. De divinationibus generatim, tam licitis, quam illicitis, scripsit, inter veteres, Cicero, in quam exstant multi Commentatores, quos vide in *Nomenclatore Philos. Spachii*. E Recentioribus de iisdem scripsere Casparus Peucerus, Joh. Jac. Boissardus, & Ragusaëus, qui, in *Epistolis in*

gvo de *divinatione* editis; nitido stylo, contra omnem Astrologiam divinatricem, Chirromantiam, Physiognomiam, Geomantiam, &c. pugnat.

De naturali divinatione primum dicemus, quæ consistit in animis hominum, per signa externa naturalia cognoscendis; vel in prædicendis eventibus è causis naturalibus, vel siderum, vel aliorum corporum, qualem passim ab imperitis etiam fieri videmus. Ad alteram hanc speciem pertinent; quæ ex certo Planetarum concursu ac configuratione, de tempestatibus & morbis Epidemicis, prædicuntur. Qvo in argumento versantur Cornelius Gemma, in *libro de natura divinis characteris*, Antonius Mizaldus in *Aëromantia*, Paulus Minerva (de qvo consulendus est Jul. Cæf. Capaccius *lib. 2. Elog. pag. 342. in libro de præfagiendū temporum mutationibus*, & alii, quorum supra mentionem fecimus. Pertinent & huc, quæ ex avium volatu & garritu, rustici observant, non quidem omni, contemnenda. Veterum superstitionis latius se extendit; quam magnam partem ab aliquibus etiam hodie probatam invenias, ac defensam. Videatur Augustinus Niphus de *auguriis*. Spectant & huc Astrologi, qui de periodis Regnorum, ac conversionibus gentium, ex astris philosophantur, qui plerumque certant inter se mendaciis, ac nil, nisi canoras nugæ, proferunt. Qvo in genere Comitibus de Flisco *liber de fato* versatur, in qvo magna se propalare credit mysteria, sed futilia omnia sunt, & nugatur plena. Naturales divinationes de rebus etiam futuris fieri posse ab animo, extra se quasi constituto, non diffiteor, suntque mirabilia ejus rei exempla. Videndus Joh. Franc. Picus Mirandula in *libris de prænotionibus*, & Martinus Schoockius in *libro de Ecclasi*.

Majorem habent certitudinem, quæ de animis hominum è signis externis capiuntur; & hic quidem præcipue circa affectus & passionēs animi indagandas præcipua cura esse debet. Quæ quidem doctrina Politico multis modis esse usui potest, qui ex animorum inclinationibus judicare de omni actione & commodo potest, quid sibi, vel Reipublicæ, è conversatione expectandum. Cujus rei elegans exemplum habemus in *Relatione* Legati cujusdam Veneti de *aula Romana*, ubi Pontificis, omniumque Cardinalium, inclinationes ac temperamenta, studiose persequitur, & perpetua collatione, quæ usui esse possint Reipublicæ Venetæ, quidve singulis expectandum, colligit. Hic inserviunt libri non pauci, ingeniose ac erudite scripti, qualis est *Examen des ingenios para las ciencias*; liber Hispanicus, scriptus à Jano Huarto, in linguam Latinam autem conversus ab Æschatio Majore, sub titulo: *Scrutinium ingeniorum*. Sed versio illa vehementer discrepat ab Hispanico, multa addita sunt, multa omiſsa. Est & egregium Opus Scipionis Claramontii de *conjectandis cujusque moribus & latitantibus animi affectibus*, quod iteratâ editione publicavit Herm. Conringius, qui *incomparabile Opus* vocat, atque in *præfatione* multa utilia in Physiognomix commendationem disserit. Sunt & Augustini Mascardi, Viri elegantissimi ingenii, ac Urbani Octavi Cubicularii, *Dissertationes Romanae de affectibus, sive perturbationibus animi, earumque characteribus*, plenè reconditæ eruditionis, & Ant. Zaræ, Aquilegensis, *Anatomia Ingeniorum & Scientiarum*, Venet. A. 1615.

in 4. edita. Sunt & à Domino de la Chambre libri de eo argumento conscripti, *les Caracteres des passions*, & *P Art de connoitre les hommes*; qvi posterior liber in linguam Germanicam est conversus. Nec spernendus est Tract. Anglicus Anonymi *of the different wills of men*, id est *de varietate ingeniorum*, excusus Londini anno 1669. in 8vo. De voce egit, quæque ex ea signa animi colligi possint, prolixo & doctissimo libro exposuit Ludovicus Cresollius, in *vacationibus autumnalibus, sive de perfecta oratoris actione & pronuntiatione*, Lutetiæ editis A. 1620. in 4to. *Geloscopiam*, sive *divinationem ex risu*, Prop. Aldorisius, Italus, scripsit, à Naudæo in *Bibliogr. Polit.* allegatus, quocum idem forte tractavit argumentum Ludov. Septalius in libro *de risu* inedito. E Veteribus habemus *Physiognomia* Aristotelis, in quæ elegantem *Commentarium* scripsit Camillus Baldus, Italus, qvi & alios libellos reliquit *de humanarum propensionum ex temperamento pronotionibus*, item *de naturalibus ex unguum inspectione præsagii*, & *de ratione cognoscendi mores & qualitates scribendis ex ipsius Epistola, sive divinatione Epistolari*; qui tres Tractatus prodire Bononiæ A. 1664. in 4to. Postremus eorum omnium est curiosissimus, ac jactant, si recte memini, etiam Rabbini quidam talem artem, quæ ex manu scribentis de ingenio hominis præsagia formantur. Qvo forte etiam spectat M. Aur. Severini *Vaticinator*, seu *Tr. de Divinatione literali* ineditus, quem, una cum *Physiognomia Medicinalis Idea*, ei tribuit Laur. Crassus *P. I. Elog. p. 377.* Est & inter Veteres aureus liber, Theophrasti *Characteres*, cum aureo Iacaci Casauboni *Commentario* editus, quem præcipue Politicis commendaverim, quorum hominum ingenia nosse interest.

Ad naturalem divinationem spectat illa etiam Physiognomia, quæ, ex membrorum configuratione, de ingenio hominis judicat. De planetaria postmodum dicemus. Eam eleganter tradidit Honoratus Nicqvetus *libris quatuor*, ubi omnia Physica congerit, separatis nugis planetariis. Est & elegans *Opus Physiognomicum* Johannis Baptistæ Portæ, in quo præcipue curiosa est vultuum humanorum cum animalium vultibus collatio, quorum aliquam harmoniam deprehendet facile, qvi diligentius examinabit. Id vero notandum est, editionem Italicam longe esse locupletio-rem, quam est Latina, Hanoviæ A. 1593. in 8vo impressa. Ex proportionem membrorum oritur etiam quædam divinatio, de qua libellum eruditum conscripsit Joh. Sigism. Elsholtzcius, cui titulum fecit *Anthropometria*, ubi & simul de nævis agit, quomodo sc. ex nævis vultuum, de nævis latentibus in reliquo corpore ferri judicium possit. De illo argumento etiam Ludovicus Septalius libellum scripsit, uti & Dominus de la Chambre. Elsholtzcius ideam seu harmoniam nævorum peculiari pictura ob oculos posuit. *Anthroposcopiam Compendiariam* scripsit aliquis Andreas Otto, ubi judicia de homine colligit, tam naturalia, quam planetaria. Non desunt, qvi etiam divinationes peculiare ex reliquis membris formant, uti ex pectore, ac plantis pedum. *Podoscopiam* appellant. Ac fuit, qvi Anno 19. hujus seculi, Parisiis opusculum edidit, Cardinali Rupefucaltio dedicatum, *de pedis admirandis*, in quo pedum divinitatis habere potam demonstrat, cognitionem ejus necessariam esse, totum esse homi-

hominem, totam hominis animam, rem esse sacram, regulam religionis & nobilitatis, totiusque vitæ nostræ, proinde valde honorandum, nec quicquam dignitati illius derogare podagram. Autor vocatur Johannes de Artis, teste Thoma Bartholino in *Epistola Medicis, Centuria 3. Epistola 76. p. 321.*

Persequemur nunc ceteras Phyllognomia partes, quatenus principiis naturalibus miscet ineptias planetarias. Occurrit hic primo ars divinatric de fronte, quæ *μεταποσκοπία* vocatur, ac solet cum Chiromantia, quæ ex manuum inspectione vaticinatur, conjungi, eademque principia habere. Sunt vero istæ artes non plane destitutæ veteri aliqua autoritate, quæquam illa non tanti est, ut movere aliquem debeat. Artemidorus, qui de *Insomniis* est commentatus, de *Auguriis* etiam & *Manuum inspectione* scripsit, quos libros Græce Aldus edidit, Latine autem à Jano Cornario redditos Frobenius, ex officina sua Basileensi. Vjd. Jacobi Gaddii *Tomum 1. de Scriptoribus non Ecclesiast. p. 49.* Exstat inter Hermetis Trismegisti suppositicia opuscula unum, quod agit de *Melomantia, seu divinatione ex membris humanis*, ubi de Salisfactionibus, Vide Lambec. *lib. 6. Bibliothec. Vindobon. Codice Medico MS. Græco quinquagesimo.* De lincis in manu, certis planetis, dicatis, vestigia sunt in libro Melampodis, Græci Autoris, *περὶ παλμῶν πρὸς Πτολεμαῖον βασιλέα*, in quo de salisfactionibus agit, quomodo vocantur trepidationes membrorum, quod genus peculiare divinationis apud veteres fuit. Illic enim meminit digiti Jovis, Saturni, &c. si in illis fortassis salisfactio contingerit. De quo genere divinationis vide & Jul. Cæs. *Bulengerum de Omnibus libro 4. cap. 2.* cujus hic Autoris mentionem facio, quod veterum deliria circa omnia studiose colligat, quæ & magna pars divinationis apud antiquos fuit. Ceterum idem de *tota divinationis ratione libros VI.* scripsit, qui Specilegia sunt post aliorum accuratos labores. *Opuscula ejus in fol.* Tomis II. collecta sunt, ac Lugd. Gall. A. 1621. edita.

Ut ad *μεταποσκοπίαν* redeam, Autores ejus multi sunt. Editæ est Gallica lingua Hieron. Cardani *μεταποσκοπία*, quam mihi genuinam esse vix persuadeo. Nec edita est inter Cardani Opera omnia, à Gabriele Naudæo promulgata. Fuerunt & plures alii superioris ac hujus seculi Autores, qui simul & *Chiromantias* scripserunt, & Appendicis loco Metoposcopiam tractarunt. Liber Italicus Spontani della *Metoposcopia* accuratius has nugas tractare videtur. De *Chiromantia & Metoposcopia* librum in folio conscripsit Johannes Taisnierius, quem singularem in eâ arte Magistrum esse dicunt, Naudæus autem, in *Bibliogr. Polit.* p. 106. 107. integrum Opus Bartholom. Cochitis plagio sibi tradit vindicasse enormi, de quo etiam Thomafius, in *Tr. de Plag. l. 5. §. 553* potest conferri. Qvin ea fuit priorum temporum vesania, ut peculiæres ejus artis Magistri crearentur, seu videre libet in quibusdam monachorum ea de re libris. Exstat inter vetustiores Autores Doctoris Andree Henrici *Chiromantia* (uti ipse Autor inscribit.) Anno 1538 in 8vo edita est Johannis Digandri *Chyromantia* (simili inscriptione per y,) qui singularia ea in arte principia jactat. Rud. Goclenius, Professor Marpurgensis, eisdem edidit *Chiromantiam*, una cum

Obser-

7 *Observationibus*, per aliquot annos factis. Ex Italis Alex. Achillius, Bononiensis, Prof. Patavinus, teste Jac. Gaddio (*T. I. de Script. non Eccl. p. 18.*) libro peculiari Chiromantiae & Physiognomiae probavit principia. Varios Autores prioris & nostri seculi Chiromanticos uno Volumine collegit quidam Joh. Prætorius, quod inscribit *Theatrum Chiromanticum*, quibus ipse etiam suas adjecit nugas, qui & chartulas luforias Chiromanticas publicavit. Est & aliquis Johannes Kohlmannus, qui Chiromantiae cum Genethliaca arte consensum ob oculos ponere voluit singulari libro, ubi Themata Genethliaca semper cum manuum lineis confert.

Gallus quidam, M. Johannes Belott, qui se Magistrum vocat scientiarum divinarum & celestium, *Chiromantiam* & *Physiognomiam* scripsit, in quibus peculiaria quaedam sunt principia; sed ille etiam Magicas artes immiscet, Geomantiam, Onychomantiam, & artem genium familiarem sibi conciliandi. Liber profanus & impius est, nam Onychomantiam suam ex Judæorum Urim & Thumim deducit. Unde & Geomantiam Gentilium natam fuisse putat Gvili Schickardus in libro de *Jure Regio Hebraeorum*. Nuper aliquis Philippus May *Chiromantiam Medicam* scripsit, quæ Gallica Hagæ anno 1665. & Germanica lingua Dresdæ anno 1670. in 8vo edita est. Is singularem jactat ejus artis experientiam, quæ multorum historiis & relationibus firmatur, quæ si veræ sunt, certe aliud quippiam subesse videtur, quam communia ista principia. Eam vero *Chiromantiam* ad morbos, vulnera & mortem prænuiciandam direxit. Reliqua & *Curiosa*, quam promisit, quæ illa, quæ ad fortunas hominum spectant, tractabit. Multa circa maculas unguium tradit, quarum singularem doctrinam invenisse vult videri. Quæ de morbis & coloribus oculorum præfagiendis habet, non omnino spernenda sunt. Physicas enim rationes habent. Habeo & ejus *Chiromantiam* manuscriptam Germanicam, quæ ab edita in multis discrepat. De *Unguium maculis* Finellus Italus libellum scripsit peculiarem. Quæ ad omina, Physiognomiam & Chiromantiam spectant, in Operibus suis passim tractat Hier. Cardanus, qui mirus fuit talium ineptiarum æstimator, atque ut ingenio fuit summe melancholico, ita finxit sibi, nescio quæ, præfagia & vocibus, crepita januarum atque istis minutis, quibus nonnunquam integras implet paginas.

8 Ad naturalia vaticinia aliqua etiam ex parte pertinent *somnia*, quorum interpretandorum peculiaris inventa ars est, quæ *ὄνειροκριτική* vocatur. Ejus veteres aliquot Autores habemus, inter quos præcipuus est Artethidorus, qui lingua Græca doctissime de *Somniis* scripsit, additis ubique rationibus, & cum notis Nicol. Rigaltii editus est. Scripsit & Synesius *librum de Somniis Græce*, quem Commentario illustravit Hier. Cardanus, in quo adeo diligenter, & cum anxietate quadam conquisitis rationibus, hanc tradit doctrinam, ac si res maximi momenti ageret, & subtilissimam Philosophiæ partem tractaret. Qui liber & in Germanicam linguam est conversus. De Apomafare, sive Achincto potius, Onirocrita Arabe, vid. Barthium *lib. 31. Advers. c. 14.* & ex eo Placcium de *Scr. Pseuton. p. 150. 151.*

9 Extra hominem omnium artium curiosarum & divinatricium fons & origo est Astro-

Astrologia, Judiciaria scilicet, cujus principia à multis sunt ex professo impugnata, Johanne Pico Mirandula (cui responsum est à quodam Lucio Bellantio, de quo, ejusque libro, lege Gaddium *T. I. pag. 91.*) Hieronymo Savanarola, Tobia Wagnero, Pet. Gassendo (*in Philosophia Epicuri*;) carptim vero à plurimis aliis. Illa vero non omnis improbanda est, ut faciunt aliqui, quorum rigor mihi non placet. Cl. Salmasius, in libro de *annis Climactericis, etiam antiqua Astrologia*, nugatoriis argumentis omnium astrorum vim Physicam etiam tollit. Multi ostenduntur principiis, nec autoritate, nec ratione, demonstratis, divisione sc. domuum coelestium, de quibus ego ita sentio: rejici illa non posse, si experientia confirmet, (ut confirmat saepe in effectis naturalibus,) sed accipienda esse, sive à primi seculi hominibus, experientia notata, sive revelatione excepta, ad posteros per traditionem longævam deveniunt. Esse enim quosdam influxus, præcipue solis & lunæ, ratione morborum & vitæ, deprehendere manifesto possumus, & esset profecto homo ineptissimus, qui tam vastis corporibus aliquod effluviolum commercium negare vellet. Qvare, cum vitæ nostræ & ingenii angustia, & corporum istorum distantia, prohibeant, quo minus observare effectus illos possimus, saltem accipiamus tantisper, quæ nobis tradita sunt à majoribus, hominibus non tam absurdis, exploremusque per experientiam earum veritatem, quæ si conspiret, de principiis disputare res erit inutilis.

Astrologiam, non solum *naturalem*, sed & *Genethliacam* quæ circa fortunas hominum versatur, diffuso libro vindicare est molitus Joh. Bapt. Morinus, Gallus, qui speciatim contra Gassendum eam defendit, & quidem omnium doctissime & philosophice (quantum tamen res ipsa permittit,) de principiis hujus artis est commentatus. Est & Anglus aliquis, *Johannes Heydon*, insignis nugator, qui rationibus philosophicis, sed plurimam partem vanis & Cabalisticis, planetarum & fixarum stellarum influxum probare voluit. Placidus de Titis quoque *Dissertationem Physico-Mathematicam de Astrologia* scripsit, in qua omnes influxus ad lucem refert; multisque argumentis probare nititur, effectus tales in corporibus naturalibus provenire posse à luce in corporibus coelestibus, affectionibus istorum imprægnata.

Ceterum librorum, qui ad Astrologiam Genethliacam pertinet, magnus est numerus, quos omnes recensere non licet. Judicia de Astrologis & Astrologia judiciaria congestit peculiari libro *Henricus Ranzovius*, qui & alio scripto omnem illam artem divinatricem in compendium redegit, è variis Autoribus, tam antiquis, quam recentioribus. Inter Antiquiores præter Petosiris, Philosophi Ægyptii, *Epist. Astrologicam ad Nechepsin Regem* (de qua Lambecius *L. 6. Comm. de Biblioth. Vindob. p. 94.* & Otto Hearnius, in *Chaldaicis p. 47.* consulendi,) Ptolomæi sunt scripta, quem passim omnes Arabes sequuntur, qui in isto divinationis genere admodum fuerunt curiosi & superstitiosi. Complura talia Manuscripta Arabica recenset Christ. Ravus in *spolio orientis*, suntque etiam nonnulla in Latinam linguam conversa. Extat & Procli Diadochi *Paraphrasis in quadripartitum Ptolomæi de siderum affectionibus*, à Leone Allatio in Latinam linguam conversa, Lugdunice Bat. A. 1635. in 8vo edita. Inter Latinos Poetas Manilius *Astronomica* scripsit, in quem extant luculenta Jos. Scaligeri

ligeri *Commentariis*. Inter Recentiores Johannes Schonerus, Cypr. Leovitius, Day. Origanus, præcepta ista divinatoria prolixè congefferunt, præter multos alios, quorum nomina recitare supercedo.

12 Ex ista doctrina influxuum cœlestium, tanquam fertilissima segete, orta sunt pleraque omnium artium divinatoricium genera, inter quas prima est vaticinandi ex imaginibus sculptis, iisque in Medicina utendi ad profigandos morbos, ad animalia abigenda, vel congreganda, securitatem loco præstandam, corpus contra ictus muniendum, & victoriam obtinendam. Tales imagines vocatæ fuerunt *Talisman*, & insculptæ potissimum gemmis vel metallis, quorum occultam aliquam cum astris fingunt sympathiam, cujus rationem tradit Constantinus Albinus in *Magia Astrologica*, libro Parisiis A. 1611. impresso, ubi & illa sigilla ac imagines describit. Henr. Cornelius Agrippa, in profano Opere de *occulta Philosophia*, præcipua, quæ ad illam rem spectant, complexus est. Præ ceteris vero, & ex professo doctrinam illam Talismanicam defendendam suscepit Jac. Gaffarellus in *curiositatibus suis inauditis*, libro gallice scripto, ubi ex ipsis etiam S. literis, Rabbīnorum Commentariis, omniumque gentium consensu, earum adstruere veritatem laborat, in eamque rem abutitur *Irim & Thumim*, quorum in Sacris mentio fit, de quibus elegantem Dissertationem conscripsit Joh. Spencerus Anglus, Cantabrigiæ A. 1669. in 8vo, editam. Ex Gaffarello pleraque transcripsit Athan. Kircherus in *Oedipum suum Aegyptiacum*. Multa contra Talismanicæ illas imagines disputat Gabriel Naudæus, in *libro de studio militari*, occasione artis istius, quæ corpus humanum adversus ictus munitur, quam ille totam negat, & ut vanissimorum hominum commentum, explodit. Refertur & in *vita* Joh. Bapt. Morini, quæ *Astrologia* ejus *Gallica* præmittitur, de *gladio Gustavi Adolphi*, R. Sveciæ, quod iisdem signis Talismanicis fuerit insignitus, qui demum in manus Morini incidere, cui ille tam fortia facta adscribere non veretur. Quod ego quidem credere non ausim; puto enim, potius subornatum esse aliquem, qui id vendicaret, ut invidiam aliquam Gustavi Adolphi nomini contraheret.

13 Ex ista doctrina derivandi influxus cœlestes in corpora naturalia & artificialia, prodiit fecundo agmine omnis doctrina Magica. Præsupposito enim isto principio, nihil jam poterat fingi, vel concipi, quod non ex eo regulas aliquas haberet. Hinc nata primum est *Geomantia*, in qua è certo punctorum numero, convenienti loco positurum, divinatio quædam de rebus contingentibus instituitur. Fuerunt, qui artem hanc probarunt, Viri alias non omnino contemnendi, inter quos Rob. Fluddius, Henr. Corn. Agrippa, ac alii nonnulli. Gvillelmi de Morbeca, Clementis IV. Pape, Penitentiarii, Monachi Dominici, qui Procli Institutiones Theologiæ Platoniciæ Latine vertit, *liber de Arte Geomantica* in Biblioth. Casarca MStus reperitur. Vid. Lambecii *Lib. 3 de Biblioth. Vindob. in Append. Additam. 7*. Est quidam, qui Gallica lingua plenum Opus eo de argumento conscripsit, cujus nomen jam non succurrit. Latine prodiit *Opus Geomantie completum* in tres libros distinctum, quorum primus Geomantiam Theoreticam, secundus Præxin, tertius varias è diversis Autoribus decerptas quæstiones, continet, à *Medico quodam Neoterico* Anonymo (ita enim

se vocat,) conscriptum. Ex eo principio sunt Qvæstiones illæ, ad quas responsio per jactum cuberum expecti solet. Solent vero illi confici ex omnibus metallis, varie inter se mistis, ac numeri ad certas constellationes insculpi. Chineses aliam habent Geomantiæ speciem, quæ Physica est, ac quodammodo defendi potest. Qvemadmodum enim è lineamentis externis de ingenio hominis judicatur, ita illi, ex figura terræ, de ingenio atque natura regionis, omniumque incolarum, judicant, quæ de re vide Kircherum in *China illustrata*. Illud vero habet aliquid de vero. Facit enim ad temperamentum hominis loci constitutio, sive is montanus sit, sive in planitie, sive in locis paludosis, sive arenosis ac metalliferis. Ex qualitate enim soli variat natura ciborum, ex natura cibi temperamenta, è temperamentis inclinationes hominum. Hinc in locis montanis solent habitare homines asperi, in locis paludosis homines stupidi, in locis arenosis & calidis ingeniosi.

Alia divinationum genera sunt, quæ recensere nihil attinet, cum apertam Magiam præ se ferant. Hinc conjuratio spirituum per Imagines & numeros, de qua Henr. Corn. Agrippa in *libris de Occulta Philosophia*, & Johannes Heydon in libro, cui titulus: *The Rosse Crucian infallible Axiomata*. Numerorum doctrinam, ac Magiam, quæ per eos exerceri solet, descripsit Petrus Bungus peculiari libro in 4to de *Mysterio Numerorum*. Huc quoque spectat ars cognoscendi Genium suum familiarem è Themate Natalitio, de qua nonnemo scripsit, cujus nomen mihi nunc excidit. Alias divinationum species, earumque principia, tradidit Rob. Fluddius in *Operibus suis*.

Dicenda etiam quædam sunt de *Magia illicita*, sive *Demoniaca*, quæ exercetur per pactum cum Dæmone & spiritibus, idque vel explicitum, vel implicitum. Ad noscendum itaque omne genus istarum nequitiarum conferent *Disquisitiones Magice* Mart. Delrii, *Demonologia* Franc. de Torreblanca, ac Joh. Wieri *Lib. VI. de Præstigiis Dæmonum*. Ac est profecto diligentius inquirendum in omne illud commercium Dæmoniacum, quia nunc sunt homines adeo perficte frontis, ut negent omne illud, & ipsos etiam spiritus malignos. Exstant certe ejus generis libri quidam, qui multis argumentis ea omnia in dubium vocant. Talis est liber in fol. scriptus Anglica lingua à *Reginaldo Scoto*, in quo plurima occurrunt contra Magiæ existentiam argumenta. Est ille etiam in Belgicam linguam conversus, sub titulo: *Offerting van Eöbery*. Sed plenior Editio est ultima Anglica. Est & quidam *Abrahamus Paling*, qui librum similem Belgica lingua conscripsit, Amstelodami anno 1659. in 8vo editum. Anglus insuper aliquis Anonymus exiguo libello, quæcumque impugnare veritatem Magiæ possunt, collegit, omneque negotium conventionis cum Dæmone pro ficto habet, cui ab alio itidem Anonymo, responsum est. Scripsit contra hos Novatores Henricus Morus (is enim Autor esse videtur,) libellum Anglica lingua, cui titulus: *Philosophical Considerations about Witchcraft*, in quo omnia argumenta quæ ab iis in medium produci solent, refutat doctissime, adjecta simul historia de Dæmonis apparitionibus, alicubi in Anglia factis. In eodem argumento versatur etiam Mericus Casaubonus, Isaaci Filius, qui in libro: *Of credulity and incredulity in things divine & spiritual*, operose congerit omnia, quæ de sagis & incantationibus

rationibus habentur, adductis passim historiis, undique excerptis & collectis. Edidit item Autor *Diarium colloqui*, inter aliquos spiritus, & Edv. Kelleum ac Johannem Dee, instituti, *in folio*, eum in finem, ut convinceret Atheos, conversationem istam Dæmoniacam ducentes pro nihilo. Denique quam diligentissime, quicquid ad hoc argumentum pertinet, concessit Ericus Mauritius in *Dissertatione sua de Denunciatione Sagarum*, Gallicis etiam Ephemeridum Scriptoribus, *Ephem. XLI. A. 1666. p. 557. & seqq.* eam ob causam, laudata. De *Conventibus Sagarum* videatur Dissertatio Gotfr. Vogtii in *Deliciis suis Physicis*. Videantur etiam JCTi, qui Tractatus de Sagis scripserunt, ubi multæ solent occurrere de hoc negotio historiæ. Adstantur & illi Autores, qui de Spiritibus, Præstigiis Dæmonum & Lamiis, scripserunt, Joh. Wierus, Georgius Pictorius, Pet. Thyrcus, Nicol. Remigius, Franc. de Torre-Blanca, & Petrus de Lirres, qui Gallica lingua quam plenissime de Spectris, visionibus, Sagarum transformationibus, agit.

16 Commode hic incidit divinatio, quæ circa sagas instituitur per aquam, quæ solet admitti, deficientibus aliis mediis & probationibus, sed quam multi tamen rejiciunt, ac, ut superstitionem, damnant. Est vero ista ratio probandi admodum antiqua, soletque *judicium divinum* vocari. *Ordalum*, à Germanica voce *Orde. Herti* Seculi Barbari Scriptores appellant. Talis quoque fuit probatio per ferrum candens, per prunas, per panem vel cakum consecratum, quod *Cherschund* dicitur. De his judiciis Dei, contra quæ S. Agobardus Tractatum scripsit, multa notarunt eruditissima Henricus Spelmanus in *Archæologia* sua, seu *Glossario*, & Johannes Seldenus in *Notis ad Chronicon aliquod antiquum Anglicum*. Res vero illa mirabilis est, nec defunt multæ historiæ veritatis his modis exploratæ apud antiquos Christianos, ac videtur vel in ipsis sacris literis simile quid injungi de adultera, per aquæ amaræ potum dignoscenda. Non est dubium, hinc quoque originem esse probationis per aquam in sagis, quam cum pene omnes, tam JCTi, quam Theologi, ut rem temerariam, damnant, probat tamen Herm. Conringius in *Disputatione de Judiciis*, argumentis quidem non usque adeo stringentibus, & à generali Dei circa judicia & veritatem providentia petitis, uti & ab historiis ejusmodi probationum. Ac dicitur ille singularem librum, pro defensione hujus probationis, esse molitus. Sunt & apud Indos Orientales similes modi explorandi, *an quis velle junxerit, an vero perjurum fecerit*, quos notavit Phil. Baldæus in *libro van de Indianische Afgaeden*; qui addit *Descriptiōi Zeilanæ & Malabaræ*. Ollam scilicet habent butyro fervente plenam (butyrum enim illis, ut omnia, quæ à vacca proveniunt, res sacra est,) cui si quis impune digitos immiserit, recte jurasse censetur. Alius etiam illis modus est: Condunt serpentes, una cum pomis aureis in vase aliquo, unde si quis pomum extraxerit à serpente illæsus, recte itidem jurasse censetur.

17 Ad Magiam istam Diabolicam, quæ exercetur per pactum cum Dæmone, pertinet etiam, cum per certos characteres, symbola & signa, quæ vel expliciti, vel impliciti argumenta sunt pacti, mirabiles effectus producuntur in natura, quanquam etiam hic peccetur nonnunquam ex superstitione potius, quam malitia. Huc pertinent curationes istæ

stæ per tactus, insufflationes, carmina, insputationes, quibus interdum aliquid etiam naturale subesse potest. Noti eo nomine sunt in Hispania, qui dicuntur *Enfalmadores*, à canendo ita dicti, vel ut *Salutores*, de quibus integrum aliquis Tractatum scripsit. Vide & Theoph. Raynaudum in *libro de Stigmatismo sacro & profano* (ubi, ut hoc obiter addam, curiosa exstat disquisitio de stigmatibus magicis, sive à Dæmone impressis, quæ solent, inter argumenta pacti, cum Dæmone initi, recenseri,) Joh. Jac. Boissardum in *libro de divinatione & Magicis prestigiis, cap. 11.* & Casp. de Reyes in *Campo Elysio jucundarum Quaestionum, quæst. 24.* Simile quid refert Antonius Bietus in *Itinerario versus Franciam Aequinoctialem lib. 3. c. 12.* de morbis per insufflationem curatis; Casp. Barlaeus autem in *Descriptione rerum, sub Mauritio gestarum in Brasilia pag. 204.* de morbis per suctionem à Brasiliensis sublati. De Curatione per Carmina jam apud Homerum mentio fit, unde & *Homerica curatio* dicitur, de qua integrum libellum Galenus scripsit. Qvam stultitiam doctissime refutavit Gabriel Naudæus in *libro de Studio Militari.* Videatur & Ol. Borrichius in *Dissertatione de Cabala Characterali.* Solent & certæ quædam voces adhiberi, pro veneno serpentum mitigando, pro moribus eorum sanandis, aut iis in unum locum convocandis, qua de re vide Bochartum in *Hierozyco, parte 2. libro 3. c. 6.* ubi prolixè de omni ista incantatione serpentum agit, & Joh. Pet. Lotichium in *Commentario in Petronium.* Sed illud forte sibi adscribi potest, quo utuntur isti incantatores. Talis Codex MS. antiquus de *Viperarum generibus & modis incantandi variis*, in Biblioth. Cæsarea Vindobonensi reperitur, teste Lambecio T. 6. *Comm. de illa p. 145.* Confer etiam Caramuelem in *Apparatu Philosophico*, in quo multa de Magia verbali, multa etiam de aliis divinationum speciebus, accurate sunt conquisita. Solent & Judæi hic esse sagaces, qui, nescio, quæ miracula à Cabala sua expectant, de qua vide Joh. Reuchlinum peculiari libro, & Claudium Duretum in *Historia Universali omnium linguarum*, Gallice scripta, in qua multa habentur de divinationibus per nomina, &c.

Spectant & huc Dæmones illi Familiæ, quibus utuntur nequam homines, ut opibus, scientia vel dignitate, ceteros antecellant, suntque, qui nequitia istius præcepta tradere non verentur, quomodo scilicet talis spiritus advocandus sit. Exemplum quoque Socratis sequi se in illa re putant, qui de Dæmonio suo multa jactavit. Jactavit id ipsum Hieronymus Cardanus, quod Gabriel Naudæus, in *vita ipsius*, Melancholico ejus ingenio tribuit. Fuit enim homo, mire deditus omnibus ac ostentis. Cum crepuere fores, cum audita vox aliqua esset, statim illud Genio suo adscriptis. Fuerunt & alii, qui, ut gloriam aliquam singularis scientiæ sibi quærerent, tale quid finxerunt. Fuerunt etiam, quos singularis quædam excellentia ingenii in Magiæ suspicionem apud imperitos homines adduxit, quos defendit eruditissimo libro, Gallice scripto, Gabriel Naudæus. De veritate Magiæ Petrus Borellus librum se parare dicit, in *Observationibus suis*, in quo omnia illa quæ vulgo ostenta credi solent, ad naturales causas sit reducturus. Sed ab isto homine, ut apparet, exigui judicii nihil adeo præclari expectari potest.

D. G. MORHOFI
POLYHISTORIS
 TOMI II.
 SIVE
POLYHISTORIS
PHILOSOPHICI,
LIBER IV.
 SIVE
POLYHISTOR MATHE-
MATICUS.

§. I. *Physica & Matheſeos cognatio. Hiſtoria Mathematicorum Literaria. Scrip-
 tores, Joſ. Blancanus, Hugo Sempilius, Gerh. Job. Voſſius, Job. Bapt. Ric-
 ciolus. 2. Nomenclatores Hiſtorici, Geographorum, Chronologorum, Mu-
 ſicorum, Dan. Pauli Catal. Mapparum Geographicarum. 3. Scriptores En-
 cyclopadiarum, curſuum & Miſcellaneorum Mathematicarum. 4. Hier.
 Vitalis Lexicon Mathematicum, & Job. Micraelii Philoſophicum. Cenfura
 de Lexicis diſciplinarum. 5. Scriptores Arithmetica, Pythagoræorum myſti-
 ca, vulgaris, & ſubtilioris Logarithmica, Algebra item, à Cartefianis præci-
 pue exculta, computationumque (de quibus cenſura additur) Job. Neperi per
 Bacillos, & Boulveri per digitos, ac præctica tandem Italica. 6. Inter Geo-
 metras veteres excellit Euclides, inter Commentatores ejus Chr. Clavius, Job.
 Dee & J. Alph. Borellus, inter modernos Angli, & Job. præſertim Walliſius,
 à Thom. Hobbefio infeliciter impugnatus. Compendiorum & Problematum
 Geometr. Scriptores præcipui. 7. Geodæſia à Germanis, Ars Fortificatoria*

ab iisdem, Belgis, Italis, Gallisque, exculpta, 8. In *Astronomia* Job. Bapt. Riccioli *Almagestum* commendatur. Scriptores de *Systematis Astronomicis*, Dan. Lipstorijs, Ant. Deusingijs &c. novorumque Inventores, Nauta quidam Batavus & Otto à Gvericke. Laus Job. Hevelii, operumque ejus *Astronomicorum*, nec non *Compendiorum* Job. Kepleri, Guilb. Blaeu & Æg. Strauchii. Poëta *Astronomi* Manilius & Georg. Buchananus. Chr. Hugenii *Systema Saturninum*. *Gnomonica* à Joh. Caramuele à Lobkowitz tradita. 9. Scriptores *Optici* potiores, tum *Generales* (inter quos Rog. Baco, Atb. Kircherus, Joh. Christoph. Kolbanus, Hon. Fabri, Ambr. Rhodius & Ren. Cartesius, commendantur,) tum *Speciales* de *refractionibus*, observant. *Microscopici* & *Perspectivi*. 10. Scriptores *Musici*, tum *veteres*, à Marco Meibomio editi, tum è *recent.* Atb. Kircherus, Mar. Mersennus, Hon. Fabri. *Acustica* Pars est *Musica*. 11. *Geographia* diviso, & à *Cosmographia* differentia. In generali sufficit Bernh. Varenius. *Geographi Universales*, è quibus Sansonius precipue commendatur. *Geographi veteres*, Ptolomæus, Stephanus (cujus editores & commentatores recensentur, Pomp. Mela, Luca Holstenii affectum *Geographorum Græcorum Syntagma*. 12. Scriptores de *Mappis Geographicis* conscribendis. *Artificia inepta*. *Geographiam* per chartulas *Lusorias*, aleamque *Königii*, addiscendi, exploduntur. Scriptores *Chorographici*, *Topographici* & *Hydrographici* potiores, judiciumque de iis, ac Georg. Hornii *Geographia Antiqua*. 13. Commendantur *Itineraria* (quorum recensum Autor desiderat historicum, precipue ἐξοχότερα illa Petri della Valle, Monconysii, Thom. Herberti, & volumina ex iis ab Arn. Montano, Erasmo Francisci; & J. Chr. Beckmanno, congesta. 14. Ad. *Tabulas Geographicas*, illarumque errores, redditur, ac *Sansoniana*, *Blaviana* & *Wittriana*, ceteris preferuntur. 15. *Statica* (quam *Medicina* applicuit Sanctior Sanctorius, eique cognata doctrine de *Motu Mechanica* (cui *Principia modernorum Physica* innituntur, *Horologigraphia* item, *Pneumatica* & *Hydraulica*, Scriptores precipui, antiqui & recentiores. 16. *Artium Gymnasticarum*, *Luctatoria*, *Funambulatoria*, *Gladiatoria*, *Natatoria*, &c. uti & *Mechanicarum*, Scriptores. 17. *Ars volandi* à Rog. Bacon, Besnerio, Franc. Lana, & Paulo Gvidotto Burghesio, proposita aut jactata.

Subjungimus *Physicis MATHEMATICOS*. Vehementer enim inter se conspirant *Physica* & *Mathesis*, alteraque alterius opem poscit. Nunc quidem prout exculpta est *Philosophia naturalis*, cæcus est, qui sine *Mathesi* in illa quicquam susceperit sit. Quandoquidem vero de *Scriptoribus Mathematicis*, integri sunt libri conscripti, qui illorum *Catalogum Operaque* exhibent, inutilis labor esset, singulis disciplinis & Auctoribus immorari, atque adeo ab ovo omnia repetere. Nam, si Auctores, qui sic satis diligenter versati sunt in hoc argumento, ad manus sunt,

sint, non opus est nova recensioe, nisi quod prioribus subnecti possint, qui post Veteres illos quicquam in hoc argumento tractarunt. Scripsit Josephus Blancanus, *Mathematicorum Chronologiam*, ab orbe condito, usque ab sua tempora, Bononiæ anno 1625. in 4to editam, additamque *Explicationi locorum Mathematicorum Aristotelis, ex universis ipsius Operibus collectorum*. Meminit Labbæus in *Bibliotheca Bibliothecarum* Hugonis Sempilii, & Andr. Stiborii, qui de eodem argumento libros scripsere, quos hæcenus non vidi. Quam luculentissime tractavit, ad sua usque tempora, hoc argumentum GERH. VOSSIIUS in *libro de universa Mathematicos natura & constitutione*, quem à primis usque temporibus ad sua deduxit, elegans sane Opus, & quod perfectam suppeditat historiam ortæ & auctæ, per temporum intervalla, Mathematicos. Desinit autem ille circa annum hujus seculi 50. circiter, ideoque, qui post illud tenipus quædam in lacem ediderunt, illis subjungendi sunt. Ac suppleri historia illa quâdantenus potest ex JOH. BAPT. RICCIOLLO, qui in plenissimo illo Astronomico opere, quod *Almagestum* inscribit, duplex habet *Chronicon Astronomicum, sive Astrologorum, Cosmographorum ac Polyhistorum, qui Astronomica, vel Cosmographica, propriis assigerunt*. Hujus prior pars, ordine temporum constructa, succincte Auctores enumerat, posterior autem ordine exhibet Alphabetico pleniorum Autorum cognitionem, tam ratione doctrinæ, quam ratione vitæ. Quancquam etiam non omnes Mathematicos, ut titulus habet, hic recenscat, maximam tamen eorum enumerat partem, ut inter generales Scriptores merito illi locus concedatur, qui præter Mathematicos etiam Physicorum recentiorum Catalogos suppeditat. Absoluta certe hic Astronomorum & Astrologorum historia legitur, ut facite carere possimus laboribus Henr. Bruçæi, Henr. Ranzovii & Jac. Ryffii, qui itidem in Astrologis commemorandis occupati fuerunt.

- 2 Scriptæ sunt & Bibliothecæ specialiorum disciplinarum Mathematicarum. *Geographicam* edidit Antonius de Leone Pinello lingua Hispanica, qua rei nauticæ Scriptores diligenter recensentur. Ejus meminit Labbæus in *Bibliotheca Bibliothecarum*. Martinus Scilerus *Chronologorum & Geographorum historiam* totam fere è Vossio exscripsit, sed addidit tamen recentiores nonnullos Autores. De antiquis Geographis videndus est Joh. Wouwerius *Polymath. c. 13*. Ad generalem Geographiæ cognitionem pertinet quoque Tabularum Geographicarum notitia, cui non contemnendam, quancquam imperfectam, operam, impendit Simon Pauli, Bibliopola, in *Catalogo Mapparum* secundum terras & regiones dispositarum, spatio vacuo relicto, quo referri possint, si quæ sunt ab illo neglectæ, ut sunt sane plurimæ. Rectius vero se haberet res, si ab eximio quodam Mathematico & Geographo labor ille susceptus fuisset, qui accuratiorem instituere potuisset delectum, ac rectius de singulis formasset judicium. De Musicis veteribus aliqua scripsit Joh. Meursius in *Prolegomenis Notarum super antiquos Musica Scriptores*. Legi quoque de iis potest Marcus Meibomius in *præfatione Musicorum*, abs se editorum. Gallicos rerum Mathematicarum Scriptores recenset Sorellus in *Bibliotheca sua Gallica*.

Ad generales Mathematicum Scriptores pertinent etiam, qui Encyclopædias Mathematicas scripserunt, quales habemus plurimos. Notissimus est Joh. Henr. Alstedii libellus, qui inscribitur: *Admiranda Mathematica*, sed qui summa tantum tradit principia. Joh. Jac. Heinlini *Synopsis Mathematica* non contemnenda est. Plenior autem est Casparis Schotti *Cursus Mathematicus*, in fol. editus Herbipoli anno 1661. Spectant huc omnes illi Autores, qui Miscellanea Mathematica scripserunt, Marius Bettinus in *Apiario Mathematico*, Bononiæ in fol. (cui multa sublegit Kircherus in Opticis præcipue) Dan. Sventerus in *Deliciis Mathematicis*, Georg. Phil. Harsdörfferus, in *Continuatione earum*, ac similes Auctorum, quorum non pauci tum Gallica, tum Belgica lingua prodierunt.

Referendi quoque huc sunt Lexicorum Scriptores, quale est Hieron. Vitalis *Lexicon Mathematicum*, in 8vo maj. Bononiæ editum, quo terminus omnes Mathematicos, quacunqve in disciplina occurrentes, explicat. Fecit & illud sic satis diligenter Joh. Micrælius in *Lexico suo Philosophico*. Sed displicet mihi, nescio quomodo, omnis illa in disciplinis *Lexicographia*, nisi forte memoriæ causa talis labor commendandus sit. Tyronibus enim ea Methodo scientias proponere non est consultum, ac plane ἀπὸ τοῦ οὐδέν, scientibus vero inutile. De Geographicis Lexicis agemus, ubi de Geographis.

Arithmetica primum locum occupant in Mathesi. De iis inter veteres scriperunt Nicomachus, in quem extat *Commentariu* Jamblichi, Arnhemix anno 1668. in 4to editus, cum Notis Samuelis Tennulii: sed ille persequitur multa de numeris ex Pythagorica doctrina, multa abstrusa continente, quæ non tam spectant ad Mathematica, quam ad nescio quos reconditos magicosque sensus. Qvam doctrinam J. Meursius in *Denario suo Pythagorico*, & Petrus Bungius in *libro de mysteriis numerorum*, tradiderunt quadanrenus. E veteribus persequutus est Arithmetica vulgarẽ Euclides; inter recentiores Pet. Ramus, Pet. Laurembergius, Gerh. Neuville, *Institutiones* scripsere. Nec spernenda est Joh. Micrælii *Arithmetica methodo Erotematica digesta*. Subtiliores Arithmeticæ species, ut *Logisticam* & *Logarithmicam*, Petrus Crügerus, & alii, singularibus libris tradiderunt. Versantur illæ circa stellarum computationes, praxinque earum Joh. Placentinus in *Uranotomia sua* demonstrabit. Conferri quoque potest Casp. Schottus in *Cursu Mathematico*, & Autores, qui Tabulas Sinuum tangentium & secantium ediderunt. *Algebra*, Arabici inventi doctrinam, nostro tempore illustrarunt Viri doctissimi, quos iuter ap. Germanos Mich. Stifelius præ ceteris commendatur. *Isagogen in artem Analyticam, sive Algebra novam*, scripsit Franciscus Vieta. Franciscus quoque à Schoten & Florimundus de Beauce commentati in illam doctrinam sunt, quatenus Geometriæ inservit. Cartesius enim *Geometriam* Gallicè edidit, super principiis Algebraicis fundatam, quam in linguam Latinam conversam, ediderunt illi, cum Commentariis suis Lugd. Batavorum anno 1649. in 4to. Excogitati à nonnullis sunt peculiare computandi modi, quibus compendium aliquod laboriosæ supputationis inire voluerunt, cum tamen illis,

quanquam ingeniosis, difficilior hæc doctrina reddatur. Fuit *Joh. Nepperus*, Scotus, qui modum invenit computandi per Bacillos, qui *virgula Nepperiana* vulgo dicuntur. Ejus rei rationem ipse singulari libro, in fol. scripto, operose proposuit, ex quo Epitomen confecit *Benjamin Ursinus*, Mathematicus Electoris Brandenburgici, Germanica lingua Berolini anno 1623. in 4to editam: sed tanti illa res non est; ut isto cum apparatu tradi mereatur: Facile carere virgulis istis potest, qui ipsius artis principia recte perdidit. Rectius talia è manibus ejicientur juventutis, cui impedimenta sunt exercendi ingenii, quod expeditius labore suo fungetur, si naturali methodo ac ductui relinquitur. Similis est ratio supputandi *per digitos*, libro singulari à *Bouthero* Anglo tradita, è quo aliqua *Georg. Phil. Harsdörferus* in *Secretario Germanico*, & *Delicis* quoque, ni fallor, *Mathematicis*, exscripsit. Longe est felicius Practicæ Italicæ subsidium, de quo apud Italos & Germanos nonnullos Scriptores plenius agitur. Compendium ejus videri poterit ap. *Casp. Schottum* in *Cursu suo Mathematico*.

6 In *Geometricis* habemus ex antiquioribus Euclidem, cujus variaz prodierunt editiones, sed quæ cum Christophori Clavii *Commentariis* prodiit, optima hætenus est; nam luculentæ illic habentur demonstrationes. Edita est Coloniae in 8vo Maj. & cum ceteris ejus Operibus in fol. Scripsit & Anglus aliquis, *Johannes Dee*, *Commentarium* in illum, qui magno in pretio est apud Anglos ipsos. Apud Italos *Jos. Alphonfus Borellus*, Vir doctissimus, scripsit *Euclidem restitutum*, qui ipsum in ordinem redigit, & novas quasdam demonstrationes meliori methodo, quam Euclides ipse fecerat, suppeditat. Autor in magno pretio est apud Viros doctos, ob varia scripta Physica, quæ Mathematicis principiis pleraque fundantur. Nunc ap. Anglos studium illud præ ceteris floret, & quidem *Joh. Wallisus* non pauca invenit ipse nova, quæ magno fastu primum refutare conatus est *Thom. Hobbesius*. Verum, ita is vindicavit nominis sui famam, ut *Hobbesium* quidem errorum suorum pudere debeat. Compendii Geometriæ non contemnendi vice fungi possunt *Joh. à Felden Elementa*, in quibus Problemata Geometrica, sed absque figuris, proposuit, nec non *Joah. Jungii Geometria Empirica*. Varii sunt Autores miscellanei, qui problemata Geometrica scripsere, ut *Dan. Sventerus*, *Wilib. Schnellius*, *Marius Bettinus*, *Casp. Schottus* in variis scriptis suis, præprimis in *Technica curiosa*, *Athan. Kircherus* itidem in multis.

7 *Geodesiam*, Geometriæ propaginem, in Germanica gente multi excoluerunt præ ceteris, quo spectat etiam *Arts Fortificatoria*, Italicis, Belgicis, & Germanicis Scriptoribus præcipue illustrata, quorum nomina hic congerere non est nostri instituti. Multi, inprimis Germani, nimis operose in hoc argumento versantur. Apud Gallos, ut in omnibus rebus, nova nunc inveniuntur, ita multa sunt bellicis his temporibus circa hanc doctrinam ab illis innovata. Nam, ut usus artificem facit, & dies diem docet, ita hac quoque in re factum est. Paulatim enim ab antiqua ruditate, per secula, ars ista incrementa sua acquisivit.

Astronomia à tot seculis est exculta, maximosque semper habuit Antores, Græcos, Egyptios, Arabes, de quibus videndus præcipue est Vossius in Opere suo. Qvod vero doctrinam attinet, præ ceteris omnibus laudandus JOH. BAPT. RICCIOLUS in *Almagesto Novo*, qvo quasi Pandectis quibusdam, omnem doctrinam Astronomicam, ad sua usque tempora, complexus, unus Bibliothecæ instar esse potest. Omnia enim tam vetera, quam nova, recenset & expendit. De variis mundi Systematibus illic omnia videas, secundum Autorum variorum sententias, collecta. Sunt plures alii Autores, qui de orbibus variisque Systematibus integros libros, in utramque partem, & pro Copernicano, & pro Tychoniano, scripserunt. Copernicanum Dan. Liptorpius dissertationibus quibusdam defendit, neque dubito, posse plura Systemata à multis fingi. Erat, ante 20. circiter annos, *Nauta* quidam *Batavus*, qui novum Systema invenerat, multosque strepitus hoc suo invento excitarat. Sed refutatus est plurimis scriptis contrariis, ut tandem Systema hoc cum autore suo interierit. Scriptit & *Antonius Deusingius* librum de *Systematibus variis*, sed is more suo scribit, plurima recitans, raro judicium suum interponens, ac, ubi interponit, plerumque inepte judicat. Quæ superiori seculo agitata fuerint controversiæ circa Systematum varietatem, scriptique libri, de iis videri potest Vossius, & post omnes is, quem dixi, Ricciolus. Referendus ad hos quoque Scriptorum est OTTO GVERICKE, qui in libro suo de *Vacuo*, vastos facit excursus de variis Systematibus, ac inter alia novam de maculis solaribus doctrinam proponit, habens illas pro Planetis circumsolaribus adversus plerorumque omnium Mathematicorum sententias. In plerisque sequitur Nic. Cusanus & Jord. Bruni (qui Soles & terras facit infinitas) principia. Summam in Astronomia gloriam occupavit jam *Job. Hevelius*, Vir obstinatis laboribus, & magno sumtu, in hoc studium excelendum ductus. Ejus *Selenographia* jamdudum prodit, qua orbem lunarem ita detexit, ut si non corpore, saltem oculis, in mappa ejus peregrinari possimus. Tanta enim accuratione maculas ille distinxit, ut superaverit omnium diligentiam. Prodiit ejus *Machina Cælestis in sol* in qua de instrumentis Observatorii, & de varia observandi ratione, agit, promittitque magnum illud Opus suum totius cœli reformationem. Omnia enim fixarum stellarum vera loca, de quibus tam anxie hætenus laboratum, diligentissima observatione, ac tædiofissima calculatione, investigare conatus est. Quem librum lucem aspexisse audio, sed pleaque exemplaria incendio consumta, duobus vel tribus superstitibus, incomparabili rei Mathematicæ damno. Si quis compendia vclit artis Astronomicæ, uti potest Joh. Kepleri *Institutionibus*. Ratione diversarum hypotheseum *Institutiones Astronomicas* scripsit Gvil. Blæu. Nam prima parte secundum hypothesein Ptolomæi per terram quiescentem, altera, secundum Copernici hypothesein, per terram mobilem, philosophatur. Liber ille editus primum est Belgica lingua, in Latinam vero conversus à Marth. Hortensio, Matheseos Prof. in Amstelodamensi Gymnasio. Fuit vero Vir ille magnorum etiam in Geographiam & Astronomiam meritum, machinasque & tabulas multas ipse confecit. Legenda est ejus libri Præfatio, qui prodit anno 1640. Amstelod. in 8vo. Neque Æg. Strauchii *Astrognosis*

contemnenda est, qui & *Astrologiam* in breves Canones redegit. Ad historiam Astronomicam penitus noscendam utilissimæ sunt *vite Tych. Brahei, Nic. Copernici, Job. Regiomontani & Georg. Purbachii*, à Pet. Gassendo editæ. Poetas quoque Astronomos habemus, inter Veteres Manilium, insigni *Comm. Ios. Scaligeri* illustratum, inter Recentiores Georg. Buchanani, qui *de Sphæra Libros V.* eleganti scripsit Carmine. Astronomicas Observationes speciales habemus in *Actis Societatis Regiæ Anglicæ* plurimas, imprimis à Christiano Hugenio institutas, qui nostro tempore *Systema Saturninum* perfectum dedit. Appendix Astronomiæ est *Gnomonica*, sive Ars Sciotericorum formandorum, quam singulari libro magna cum cura tradidit Joh. Caramel à Lobkoviz, in fol. Romæ edito, ut taceam Clavii & aliorum labores.

- 9 Optice multa in Aronomia detexit, cujus varios Autores habemus, tum antiquos, tum novos. Inter antiquos sunt Eudides, Archimedes, Alhazen Arabs, Vitellio, Rogerus Baco, cujus *libri de perspectiva* editi sunt Francofurti anno 1671. in 4to. Fuit ille Vir incomparabilis suo tempore artifex, & multa præstitit in illa arte admiranda, ob quæ in Magiæ suspicionem apud imperitos monachos incurrit. Qui fusius de hoc argumento scripserunt, nostro tempore plurimi sunt. Athan. Kircherus, in *libro de arte lucis & umbræ*, omnia collegit pene ex omnibus, quæ ad hoc argumentum spectant. Compendium omnium eorum practicum, quæ ad artem Catoptricam & Perspectivam pertinent, utilissimum dedit Joh. Christoph. Kolhansius, in *Tractatu Optico* Lipsiæ anno 1663. in 8vo, qui & non ita pridem Germanica lingua *Curiosorum problematum Opticorum librum* publicavit. Honoratus Fabri in *Optica sua*, & in parte *Physicæ*, quæ de perspicuo agit, rem omnem Opticam mirifice illustrat rationibus, tum Physicis, tum Mathematicis. Nec sperendum compendium præbet *Optica* Ambr. Rhodii. Nemo vero subtilior in hac doctrina est, quam Cartesius, qui, in *Dioptricis suis*, peculiaribus contemplationibus hanc artem illustravit. Specialia hujus artis varii sunt Autores, qui describunt. Ita doctrinam refractionum magno studio explicatam dedit Joh. Marcus Marci *libro de Iride*, & Franc. Maria Grimaldus *libro peculiari de luce*. Microscopica speculationes vehemens conducunt ad rem physicam. Primus, quantum scitur, est Franciscus Fontana, de quo Laur. Crassius *T. II. Elog. p. 200.* consulendus) scripsit *novas cælestium terrestriumque observationes*. Post illum Pet. Borellus, Rob. Hookius, aliiqve, hoc argumentum tractarunt. Spectat huc quoque *ars perspectiva*, quam vulgo vocant, sive Scenographica, de qua tum Gallice, tum Germanice, multi scripserunt; Marlois, Lautensack, Jos. Surtensbach/ & alii.

- 10 Musica metitur sonum, ut Optica radium. Alii novam hic doctrinam effingunt Acusticam. Sed non sunt multiplicanda Entia præter necessitatem, cum utraqve doctrina sub voce Musices generali possit contineri. Omnem illam doctrinam, quæ ad artem Musicam spectat, collegit Athan. Kircherus in *Musurgia sua Universalis, sive arte magna dissoni & consoni*, ex qua *Epinomen* quandam confecit lingua Germanica, non contemnendam, Andr. Hirsch. Kircherum in multis reprehendit Mar-

cus Meibomius *veterum Muscorum* editor, qui tamen non omnes edidit. Nam Ptolomæi *Harmonica* apud illum non comparent, quorum tamen superfluit in Bibliothecis Virorum doctorum, Gudiana aliisque, MScripta. Marinus Mercennus *libros Harmonicorum* (kk) tam Latine, quam Gallice, Paris. anno 1648. in fol. edita, in quibus multa, quæ spectant ad Organorum Musicorum fabricam. Legendus quoque est Honoratus Fabri in Tractatu *Physica* suæ, ubi de sonis corporum agit. Multa enim subtiliter disputat. Ceterum Musici Scriptores, tam Theoretici, quam Practici, inter Recentiores plurimi sunt, quos omnes recensere res esset infinita. Nobis sufficiunt illi, qui artem ipsam, ejusque principia, tradunt.

Geographia utilissima est Politico, quare, præ ceteris Mathematicis disciplinis, **II** opera illi danda est. Partibus absolvitur generali & speciali. Generalis principia Geometrica, Astronomica, Arithmetica &c. assumit, quam nemo diligentius exsequutus est, quam Bernh. Varenius in *Geographia sua generali*, qui unus esse instar omnium potest. Ubi simul & artem navigatoriam proponit, ejusque principia ordine recenset, usui futura in Mappis Hydrographicis. A *Geographia* differt *Cosmographia*, quæ latior est disciplina; cælum enim cum terra considerat. Speciales *Geographiæ* partes sunt *Chorographia*, quæ certas orbis partes, *Topographia*, quæ Regiones & urbes, *Hydrographia*, quæ aquas describit. *Geographos* universales & particulares habemus, Abr. Ortelium, Paulum Merulam (tribus tomis in 12.) Pet. Bertium, Autores *Atlantis Majoris & Minoris*. Epitomes vice fungitur Phil. Cluverus, in quem extant Joh. Bunonis *notæ* eruditæ, una cum *Tabulis*. Nicol. Sanfon de Abbeville totam *Geographiam Tabulis* æri incisis publicavit anno 1644. ita quidem, ut Gallica lingua proponeret novam, Latina antiquam *Geographiam*. Nunc vero *Compendium* ejus *Geographicum*; cum mappis nitide pictis, prodit in Germanicam linguam conversum, in quo illud præcipue laudandum, quod accuratus sit in latitudinibus longitudinibusque locorum assignandis, & in Mapparum discrepantiis notandis. Inter veteres *Geographos* habemus Ptolomæum, cujus *Geographiæ libri octo* Græco-Latini, cum *Tabulis* Gerh. Mercatoris, & *castigationibus* Petri Montani, prodierunt, excudente Jodoco Hondio, Francofurti & Amstelodami in fol. Cujus Viri labor nisi servatus nobis fuisset, in magnis tenebris versaretur antiqua historia. Est & Stephanii liber *Græcus de Urbibus*, qui Græcè editus est, ni fallor, ap. Aldum in fol. Prodiit

(Nnn) 3

- (kk) Cl Ptolomæi *Harmonicorum Libri III* MSis ineditis non amplius jam possunt accenseri, cum à Joh. Wallisio, Mathematico Oxoniensi, ex XI. Codicibus MSS. Græcè, cum Versione sua Latina, ac Notis Oxoniæ an. 1682 in 4to sint publicati. Latinam eorundem Versionem Seculo jam XVI. concinnavit Ant. Hermannus Gogava, Graviensis Belgæ, Medicus Italus. An in lucem illa prodierit, Jos. Simlerus *Biblioth. p. 51. 131.* & Val. Andr. Desselius in *Biblioth. Belg. p. 67.* dabiturunt. Certum tamen est, Venetiis an. 1562. una cum Aristoxeni *Harmonicis*. itidem à Gogava Latinitate donatis, esse editam. Græcum Textum à Meibomio, cum pollicito, frustra expectatum, primus dedit Wallisius, de cujus editione *Acta Erud. Lips. M. Febr. 1683. p. 77-80.* merentur consuli.

diit non ita pridem cum operoso *Commentario* Thom. Pinedæ, (II) Judæi Hispani, sed qui multa peregrina immiscet. Versatur adhuc sub prælo altera Stephani Editio cum *Notis* Abrahami Berckelii, quæ per integrum decennium Amstelodami apud Gaesbeckios hæsit, illam ob causam, quod aliam ejus Editionem minetur Jac. Gronovius, ex MScriptis nonnullorum Bibliothecarum auctiorem. Parabat quoque *Commentarium* in Stephanum Salmasius, teste Crasso, *T. II. Elog. pag. 211.* Promiserant etiam Elzevirii Editionem novam hujus Stephani, cum notis Lucæ Holstenii, Viri in re Geographica versatissimi, quod ostendunt *Notæ* ejus posthumæ in Ortelium, Cluverium, &c. quæ Romæ editæ sunt in 8vo anno 1666. An vero Stephanus ille lucem vidcrit, hætenus nescio. Hæbebat Luc. Holstenius in animo justum *Opus Geographorum Græcorum*, cujus Syllabum dedit Lambecius *lib. 1. Biblioth. Vindob. p. 113.* quorum maxima pars nondum edita est in lucem. Pomponium Melam eruditissimis notis illustravit Isaacus Vossius.

- 12 Pertinet huc doctrina conficiendi Mappas Geographicas, quæ singulari libro tradita est à Wilh. Schickardo. Est & quidam Casparus Dauthendey, qui Germanica lingua librum scripsit, cui titulus: *Fundamentum Geographicum*, editum Brunsvigæ anno 1639. in 8vo. Videndus & Casp. Schottus in *curso suo Mathematico*. Qui chartulas luforias Geographicas confecerunt, inepti sunt: De illis, jam tum suo tempore, Matth. Berneggerus in *Oratione de illegitimis scientiæ paranda modis*. Est & quidam Königius, cujus exstat singularis *Methodus per aleam luforiam locorum cognitionem alicui ingendi*, quod ille inventum Imperatori inscripsit. Sed omnis illa res majori cum opera & difficultate agitur, quam si ex mappis quis addiscat, quæ si elegantes sint, & bene coloribus distinctæ, per se artificium Mnemonicum exhibent. Chorographicas & Topographicas descriptiones habemus plurimas, præcipue Europæ partium, quales sunt *Topographia* Matth. Meriani. *Holsatia* habemus accuratissimam *Geographiam*, accurantibus Joh. Meyero & Casp. Dancwerthio, nec alia facile

(II) Thomæ de Pineda Editio Stephani *de Urbibus*, Vers. Lat. & Comm. prolixo instructa, prodiit Amst. A. 1678. in fol. Lucæ Holstenii *Notæ & Cassigationes in Stephanum posthuma*, edente, cum Scymni Chii *Fragmentis*, & suis aliquot Appendicibus Theodor. Ryckio, Prof. Leidensi, Lugd. Bat. A. 1684 in fol. Editio autem novissima ipsius Stephani, è Codd. Palatinis, per Cl. Salmasium collatis, è MSro Vossiano, cura Abr. Berckelii, restituta, suppleta, & Versione Latina, integroque *Commentario illustrata*, una cum Jac. Gronovii *Notis*, ac Variis Cod. Perusini Lætionibus, Ibid. An. 1688. in fol. *Fragmenta* aliquot Abr. Berckelii Lugd. Bat. A. 1674. in 8. & Jac. Gronovius ibid. A. 1681. in 4. cum Versionibus suis & Animadversionibus Speciminum instar, Editioni huic post mortem Berckelii à Gronovio curatæ, jam præmiserant. Pomponii Melæ Editionem Vossianam, Hagæ A. 1658. in 4. excusam, exceperunt, & acerbè simul castigarunt, duæ Jac. Gronovii, Lugd. Bat. A. 1685. & 1696. in 8 publicatæ. Quarum priori *Ἀναγνώµη* If. Vossius, in *Appendice Observationum ad Melam*, Londini A. 1686. in 4. edita pari styli acerbitate respondit, non minori à Gronovio iterum, in Edit. sua posteriori (præter Negas Nummis etiam illustrata, exceptus,

cile erit ullius Provinciæ adeo accurata delineatio. Non ita pridem omnium Galliarum urbium *Topographia* prodiit, sed adeo generalis, ut de particularibus nihil doceat. Est & *Theatrum Britannicum* Joh. Spedi, qvo Regionum Britannicæ mappæ generales & speciales accuratissime recensentur, una cum descriptione. *Orbem Marisimum* describit Claud. Barthol. Morisottus, qvi liber plura promittit, quam præstat. *Hydrographiam* Georg. Fournierius scripsit. *Germaniam & Italiam* magnis Voluminibus explicuit Phil. Cluverius, qvi & specialem de *Reno* librum scripsit. Thomas Dempsterus, Scotus, septem elegantissimos libros de *Hetruria regali* scriptos reliquit, qvi nondum editi, summa Magni Hetruriæ Ducis cura asservantur, teste Erythreo in *Pinacotheca* l. n. 9. pag. 25. 26. *Geographiam antiquam* optimis pulcherrimisqve tabulis illustravit Georgius Hornius, editis Amstelod. anno 1657. in fol. Liber ille ad intelligentiam Historiæ, tam sacræ, quam profanæ, est utilissimus.

Itineraria magnam etiam Geographiæ partem faciunt, & quidem *Indicarum* 13 *Navigationum* Tomos habemus integros, quos non jucundum solum, sed & utile, est legere. *Americam* Arnoldus Montanus ex Itinerariis descriptam uno Volumine dedit, cum pulcherrimis Iconibus, Amstel. 1671. in fol. Suntqve, qvi hodie in reliquis orbis partibus similia faciunt, sed non pari omnes judicio in hoc argumento versantur. Talium Itinerariorum perfectam conficere historiam summe esset utile. Inter Anglos aliquis est HERBERTUS, qvi populari lingua potissima recenset itineraria, præcipue tamen ea, quæ in Anglicam linguam sunt conversa, sed non accuratum illorum init numerum. Valde enim imperfectus labor est. Sorellus in *Bibliotheca Gallica* ea recenset, quæ Gallica lingua scripta sunt, ut sane plurima: sed accuratus labor hæcenus plane desideratur. Monconysii, Galli, & Petri de la Valle *Itineraria* magna sunt cum cura conscripta. Apud illum multa colliguntur rerum naturalium & Artificialium, quas in itinere suo deprehendit. Sed opus posthumum est, fuissetqve majori cura elaboratum, si supervixisset Autor. Prodiit Lugd. Gall. anno 1665. in 4to. Petrus de la valle diligentissime descripsit, quæ ad statum civilem & Ecclesiasticum, præsertim Asiaticum, spectant, qvi in Germ. linguam nunc est conversus. Thomæ Herberti *Hodoeponici* editio paranda est Anglica. Nam versio Belgica intergras portiones omisit, quibus tamen optima continentur. Dies me deficeret, si omnes recensere Itinerariorum Scriptores, mihi tantum cognitos, velim. Eorum usus potest esse maximus ad res varias, si excerpantur illa, quæ usui nostro inservire possant. Habentur illic Geographica, Politica, Naturalia, Oeconomica, & quæ ad commercia spectant, de quibus omnibus nos doceri consultum est. Hunc in finem, Erasmus Francisci libros aliquos scripsit, quibus, ex Itinerariis præcipuis, pleraqve talia colligit. Et expedit profecto tales instituire Locos Communes, tam ex antiquis, quam recentioribus Geographis, & Itinerariorum Scriptoribus, ut fecit Joh. Christoph. Beckmannus in *Historia sua orbis terrarum geographica & civili*.

Tabulas Geographicas quod attinet, earum magna est varietas, multæqve hallu- 14
cina-

cinaciones. Nunc reliquis præferuntur Sanfonianæ, quanquam in illis tamen non paucos errores mihi deprehendere visus sim. Vix sperari labor aliquis accuratus in omnibus ab uno potest. Rectius se res haberet, si uni Viro, Mathematices pefitissimo, quique peregrinando partes illas perlustraverit, quas descripsit, fides haberetur, & secundum ejus delineationem, omnes chartæ instituerentur. Baravi, atque apud illos Blavii & Wittii, præ ceteris famam optimarum delineationum occuparunt. Sane Lucas Holstenius, in *Epistola* quædam ad Lambecium, quæ est libro 6. *Commentariorum de Biblioth. Vindobonensi* p. 241. monet Lambecium, ut præcipue Amstelodami Pinacographiam & Hydrographiam addidiscat, i. e. rationem delineandi tabulas, tam geographicas, quam nauticas. *Cetera enim scientia, ait, ubi vis locorum, be Amsterodami tantum, percipi possunt.* Versatus etiam est Joh. Baptista Ricciolus, in *Geographia & Hydrographia sua Reformata*, Bononiæ A. 1661: in fol. edita, simili in argumento. Delineationes enim locorum accuratiores quomodo haberi possint, tradit. Circumferuntur multæ delineationes urbium, per varias provincias, quarum aliquæ secundum provincias, aliquæ sine ullo accurato ordine, sunt dispositæ; sed tales libri potius scripti sunt, ut oculos oblectent, quam ut accurati censi possint. Hæc omnia secundum provincias recensere res infinita esset.

- 15 Utilissima Mathematices disciplina *Statica* est, quæ circa pondera rerum versatur, cujus magnus est per omnem Physicam usus. Ejus principia, tradita ab ipso Archimede; impressa in fol. in Italia quodam in loco prodierunt. Transtulit hanc doctrinam ad Medicinam pulcherrimo invento *Sanctor Sanctorius*, cujus *Observationes*, quanquam exiguo libello propositæ, à quadraginta tamen annis magna diligentia institutæ sunt. Scripsit etiam Cartesius super hoc argumento quædam Gall. lingua, quæ in Latinam convertit D. Joh. Dan. Major (*de Mathematica.*) Placuit etiam aliis comminisci disciplinam Mathematicam, quam *Kinesicam*, sive Motivam, vocant, quæ tamen sub Statica facile potest comprehendi, quanquam, si vocem videas, generalius objectum habere videatur. Omnes enim motus huc spectant, atque super hanc motus doctrinam Physices principia nunc fere omnes fundant recentiores, qui accuratius volunt indagare causas naturales, ut fecerunt Gottfr. Gvillh. Leibnizius in *Methodo sua nova*, Joh. Alphonfus Borellus in *Tractatu de vi percussione*, Dan. Lipstoriup in *Specimine Philosophia Cartesiana*. Ap. Anglos nunè Joh. Wallisius totus est in his rebus. E veteribus consulantur quoque Aristotelis *Mechanica*, quæ, *Commentariis* illustrata ab Henrico Monantholio, prodierunt in 4to Parisiis anno 1599. & cum Johannis de Gvevara *Commentariis* Romæ in 4to anno 1627. Veteribus *Ægyptiis* maximam fuisse hujus artis peritiam, docent Obelisci, ab illis erecti, ac scripsit de hac *Ægyptiorum* arte singularem Dissertationem Ath. Kircherus, quæ reperitur in *Oedipo ejus Ægyptico*. De qua Italica quoque lingua singularem librum scripsit Dominicus Fontana, qui editus est Romæ

mæ in fol. anno 1590. Inter veteres alioquin de motu scripsit Proclus Diadochus, Græcæ & Latine à Justo Velfio editus Basileæ anno 1545. in 8vo. Galilæus Galilæi Italica lingua scripsit librum de demonstrationibus Mathematicis, ad Mechanicam pertinentibus, & motu locali, cum Appendice de centro gravitatis solidorum, qvi editus est in 4to Lugd. Batav. anno 1638. Extant Petri Gassendi hujus etiam argumenti scripta, de motu perpendicularum, de motu impresso à motore translati, de proportione, qua gravia decidentia accelerantur, quæ scorsim edita sunt Parisiis tum in 8vo, tum in 4to, ap. Cramoisiis anno 1643. & 46. & una cum ceteris ejus Operibus. Scripsit & Gvidus Ubaldis Scholia in duos Archimedis Equiponderantium libros, Pisauri in fol. anno 1588. editos. Est & ab eodem liber Mechanicorum ibid. anno 1577. in fol. editus. Marinus Ghetaldus, quem magni fecit Paulus Sarpus, teste Vita ejus p. 90. & 91. scripsit librum, cui titulus: Promotus Archimedes, sive de variis corporum generibus, gravitate & magnitudine comparati. Prodiit in 4to anno 1605. Spectat huc quoque liber Jordani de ponderibus, Norimb. in 4to anno 1533. editus, cujus correctior est Editio, quæ per Nicolaum Tartaleam procurata est Venetiis in 4to anno 1565. De Horologiorum motu multæ nunc instituuntur Disquisitiones, ac plena sunt Anglorum Acta Societatis de hoc negotio. Nuper Joh. Joach. Becherus publicavit Londini sua de Horologio cogitata. Motus æris & aquæ singulares quoque peperit artes, Pneumaticam & Hydraulicam, illam proponit inter veteres Hero Alexandrinus, cujus spiritalia Latine cum notis prodierunt à Friderico Commandino, in 4to Urbini anno 1575. & Amstelod. An. 1680. Hujus Heronis Geometrica, nunquam hactenus edita, latitant in Bibliotheca Gudiana. Scripsit & Joh. Baptista Porta Pneumaticorum librum, editum in 4to Neapoli A. 1601. Qvi compendium istarum operationum in utra arte velit, legat Casparis Schotti Technicam Curiosam & Hydraulicam.

Referri huc possunt multæ artes particulares Gymnasticæ, quæ motu perficiuntur, atque in eo solo consistunt, ut *Luctatoria*, die *Ringekunst* / quæ consistunt in motu musculorum, & in libramento corporis, quam, è principiis suis crutam, singulari libro Belgico tradidit Nic. Petter, Civis & Oenopola Amstelodamensis, ille sc. qvi scyphos vitreos vocis sono frangere poterat. Editus est Amstel. 1674. in 4to. Spectat huc quoque *ars versoria*, die *Euffspring. Kunst* / & *Funambulatoria*, de qua curiosum librum conscripsit Angelus Tuscanus, lingua Gallica Anno 1599. in 4to editum Parisiis. Referri huc potest etiam *ars Gladiatoria*, quæ pariter in situ & libramento corporis, ac motu brachiorum, consistit. Fucæ jampridem, qvi è circulo, ejusque dimensionibus, totam hanc artem tradere voluerunt, cujus historiam tradidit Henricus à Ginterrot in *Traclatu de veris principiis artis dimicatorie*, Witteb. anno 1579. in 4to edito. Postea vero Gerhardus Thibautius operosissimo libro fundamenta hujus artis, ex circulo demonstratæ, persecutus est, edito Gallicè in fol. anno 1650. Amstelod. ap. Elzevirios, cum Casparis Barlæi carmine Encomiasto.

miastico. Referendæ etiam hac sunt *Ars Natatoria*, de qua Eduardus Dighæus peculiarem tractatum scripsit, *Ars Saltatoria*, & *Ars Torneatoria* (Turnier-Kunst.) Ex his principiis descendunt pleræque artes Mechanicæ, quarum Sciagraphiam dedit in *Encyclopædia* J. Henr. Alstedius, plenius Systema pollicitus est Nicol. Melch. Thevenotius. Aliqua hujus argumenti per lancem saturam concessit Joh. Dan. Major in der *See-Fahrt nach der neuen Welt ohne Schiff und Segel*.

- 17 Ut verbo mentionem faciam *Artis volandi*, fuerunt olim & hodieque, qui illam tentarunt, & quidem Rogerus Baco, in *Epistola de Secretis Artium & Naturæ*, machinas tales fieri contendit, quibus sublevetur corpus humanum. Nuper quoque in Gallia quidam *Besnier* rationem volandi commentus est, cujus machinæ descriptionem videre possumus ap. Scriptorem *Philosophicarum Collectionum Anglicarum* N. 1. Obs. 4. Franciscus quoque Lana simile quid commentus est, cujus methodum fufius explicat J. C. Sturmius in *Collegio Curioso*: Examen fundamentorum illorum vide in *collectionib. Philos. N. 1. Obs. 5.* Memorabile est, quod refert J. Nicius Erythræus *Pinac. 1. N. 68.* de *Paulo Guidoro Burghesio*, homine mirifico, qui dicebat, 14. se esse artibus præditum, atque inter illas arte quoque volandi, sed fame pene enectus nullum ab omnibus auxilium habuit.

D. G. MORHOFI
POLYHISTORIS
 TOMI II.

SIVE
POLYHISTORIS
PHILOSOPHICI,
LIBER V.

SEU
POLYHISTOR LOGICO-
METAPHYSICUS.

DE LOGICIS ET METAPHYSICIS
 SCRIPTORIBUS.

- §. I. *Metaphysica & Logica à Scholasticis præcipue excolta, sed & ineptis suis subtilitatibus corrupta. Aristotelis in his Primatus frustra impugnatur.*
 2. *Commendantur Barib. Keckermanni Præcognita Logica, & G. J. Vossii Lib. de Natura Logices.* 3. *Judicium de Scripto Anonymo Novatoris in Logica Cartesiani (L' Art de Penſer) honorificum. Cartesii primum cognoscendi principium, ex Idea mentis deductum, impugnavit Chr. Dreierus. Ant. le Grand & Job. Schulerus, Novatores iidem in Logica Cartesiani.* 4. *Scriptores varii de Methodo, Interpretatione, Inventione, Demonstratione, & Syllogismo, seorsim commentati, additis subinde judiciis, recensentur.* 5. *Doctrinam de Sophismatibus à Logica non esse eliminandam, contra Pet. Ramum, asseritur. Loci Communes*
 (Ooo) 2 *illorum*

illorum à Disputatoribus contentiosis conficiendi. 6. *Axiomatum, Terminorum & Distinctionum, Scriptores, deque iis, uti & Raym. Lullii Arte Magna & Parva, & Stanislai Mingkii Imaginibus Logico-Mnemonicis, judicium sequiora.* 7. *Logica & Metaphysica cognatio. Metaphysica Veterum Theologia Naturalis. Thoma Campanella Metaphysicorum, paradoxis scatentium, recens.* 8. *Metaphysica moderna subtilitas perplexa & inutilis. E Dan. Stablio & Pet. Musao est addiscenda. Reformatores ejus, Ren Cartesius & Honor. Fabri. De Henr. Mori Enchiridio Metaphysico, Thoma Angli Euclide Metaphysico, aliorumque Gnostologia, Noologia, Hexologia, disciplinis noviter effectis, nec non de Cavalistarum dogmatibus, censura. Lud. Vivis Lib. de prima Philosophia commendantur.*

A Ccedimus nunc ad LOGICOS ET METAPHYSICOS SCRIPTORES, & in iis quidem parcius versabimur, quia supra, ubi de *Philosophia scholastica* egimus, uberrimam istorum Autorum messem dedimus. Omnis vero campus ille est, quem decurrunt cum studio conatuque Scholastici. In hoc illi, velut suo regno, triumpharunt, & plus, quam forte opus erat, ingenio suo indulerunt. Horum enim beneficio magna messis inutilium speculationum in hoc fundo nata est, qua de re exstant multæ doctissimorum Virorum querelæ, & hos inter Lud. Vivis, in libro, quem contra *Pseudo-Dialecticos* scripsit, & in altero de *causis corruptarum artium*. Intemperans sane disciplinarum istarum tractatio doctrinæ plus officit, quam prodest. Refert Nicolaus Antonius, in *Bibliotheca Hispanica*, sub nomine Caspari de Laz, ex Alphonfi Matamori, Hispanensis, *Apologia de Academiis & doctis Hispanie viris*, ortam fuisse isto tempore nugatoriam quandam Dialecticam, cujus beneficio velut præstigias miscere poterant ejus Doctores, quibus tandem Galliarum Rex, Franciscus I. interdicere cathedris debuit. Paulus Sarpius, Vir alioquin doctissimus, non magni illorum hominum fecit doctrinam, teste Fulgentio in *ejus vita*, p. 153 & 154. editionis Gallicæ. ARISTOTELES hic primas obtinet, & non solum primus, sed & omnium optime, Artem Logicam tradidit, quicquid etiam iis videatur, qui Aristotelem impugnaverunt. Nisi enim Aristoteles scripsisset, non fuissent domi illis tela, quibus impugnare ipsum potuissent. Pct. Gassendus, Pct. Ramus, Mar. Nizolius, & quivis alii, quorum jam supra est mentio facta in *libri 1. capite de Notatoribus*, cavillatores potius agunt, quam veros Disputatores & Dialecticos.

2 Successionem Philosophorum, tam antiquorum, quam recentiorum, qui Logices doctrinam excoluerunt, usque ad sua tempora, prolixè satis deduxit Barthol. Keckermannus, in *Præconitiis suis Logicis*, naturam vero & constitutionem Logices, ex mente Aristotelis & Interpp. optime singulari libro exhibuit Gerh. Joh. Vossius, de *Logices & Rhetorices natura*, Hagæ Com. A. 1658. in 4. edito, ubi ordine recenset veteres Aristotelis Logicatorum Commentatores. Utilissimus ille liber est, & quasi in prægustum Aristotelis legi potest.

Inter

Inter recentissimos Novatores Logicos ille est, qui Gallica lingua scripsit librum, cui tit. *L' Art de penser*, sive *Artem cogitandi*, (mm) quæ olim latine reddita quidem fuit, sed imperfecte & mutile, nunc vero denique, è tertia ap. Gallos editione recognita & aucta, Latine à quopiam translata. Cartesius ille Autor est, & passim aliqua miscet, ex hypothësis Cartesianis deprompta, exemplisque Mathematicis frequenter utitur, ad demonstrationis naturam indagandam peridoneis. Dissertationes duas præmittit, quibus consilium hujus novæ suæ Logicæ exponit, & defectus Logicarum vulgarium recenset. In *Dissertatione præliminari secunda* objectionibus quibusdam occurrit, quæ contra hanc Logicam sunt factæ. Multa habet circa apprehensionem novæ excogitata, & illam Idearum doctrinam, de eorum claritate, confusione, ejusque causis. In eo enim Cartesii sententia discrepat à Peripatetica, & omnibus pene antiquis Philosophis, quod principium primum cognitionis non à sensu deducatur, sed ab idea mentis. Nam principium illi primum est: *Cogito, ergo sum*. Quam ejus sententiam eleganti Dissertatione impugnavit CHRISTIANUS DREYERUS, Prof. Theol. Regiom. adjecta *Dialectica Regiomontana, sive Compendio Topicorum Aristotelis*, eleganti sane libro, & ad Rhetoricam bene accommodando, quem edidit nuper Helmstadii Joh. Eberh. Busmannus, qui & antea Hartw. Wichelmanni *Tractatum de Demonstratione* ediderat. Circa doctrinam Syllogisticam Gallicus ille Autor quædam citra necessitatem innovavit, in doctrina de methodo & demonstratione prolixior est, & Mathematicam quandam acurationem quærit. Quisquis ille sit, Vir sane doctissimus fuit, plusque ingenii & judicii ad hanc rem attulit, quam ceteri Novatores omnes. Versio Latina est edita Lond. anno 1674 in 8. Ex mente quidem Cartesii etiam Ant. le Grand, in *Insitutione sua Philosophica*, Logicam proposuit, sed sterilior est illa tractatio. Cartesius vero ipse, in *libro de Methodo* diffusior est, nec ita ad regulas se alligat, velut Autor ille *Artis cogitandi*. Est & quidam Joh. Schulerus, qui Cartesianæ Aristotelicæque Logices velut cinnam quandam fecit singulari in libro, qui reperitur inter ejus *Philosophicas Exercitationes*, Hagæ Com. anno 1663. in 4. editas, libro illarum 5.

Doctrinam de Methodo scorsim excoluere multi, quos commemoratos vide apud Isr. Spachium in *Nomenclatore Philosophico* p. 247. De Interpretatione pauca habemus & apud Vett. & Recc. tractata. Vid. id. Spachius p. 232. Eam doctrinam quam plenissime se daturum, promisit Herm. Conringius, sed hæcenus nihil ejus comparuit. Doctrina de Inventionem magni usus est, tum in Oratoriis, tum in ceteris disciplinis, ac revera latius paret Logices usus, quam quis credat. Nam inventio non solum se extendit ad terminos aliquos inveniendos, sed ad res, imo ipsas scientias inveniendas, ut pulchre ostendit Verculanius in *libro de augmentis scientiarum*, & in *præfatione*

(Ooo) 3

(mm) De Anonymi *L' Art de Penſer* Judicium conferatur honorificum Vinc. Placcii in *Tr. de Scriptoribus Anonymis detectis*, c. 14. p. 110. ubi à nonnullis eam Domino de Trigny (*Grammatica Generalis & Rationabilis vero Autori*) sed incerta conjectura, vindicari tellatur,

zione omnium Operum suorum. E recentioribus doctrinam hanc tractavit RUDOLPHUS AGRICOLA doctē & disertē, sed heterodoxus est, & ab Aristotelis abit sententia. Cui jungendus est Gerh. Bucholdianus, in *libris 3. de amplificationibus & inventionibus*, Lugd. Gall. in 4to. apud Sebastianum Gryphium, an. 1534. impressis. Sunt certe, qvi ex Rudolpho Agricola doctrinæ suæ fundamenta Pet. Ramum hausisse existimant. Pars Logices, de demonstratione agens, magni quoque est usus, de qua Barthol. Viottus edidit 5. libros, ab Andr. Frölingio Helmsidii recensitos, cum præfatione Conringii. Scripsit & ERH. WEIGELIUS *Analysin Aristotelicam ex Euclide restitutam*, in qua Mathematica methodo doctrinam demonstrationis tradit, Jenæ 1658. in 4. Melch. Zeidlerus quoque in hoc argumento quædam scripsit. De Wichelmanno supra dixi. Commendari etiam debent OWENI GÜNTHERI *Methodorum Tractatus duo, continentes totius Artis Logice medullam, facultatem nempe omnium scientiarum ac demonstrationum principia inveniendi, dijudicandique.* Erat vero is Professor Academiæ Juliæ, liberque editus est Helmsidii anno 1586. in 8vo. Doctrina de Syllogismo scorsim à quibusdam est tradita; qvo spectant Jacob. Honoldi *Consideratio Syllogistica*, & Georg. Stengelii *liber de Syllogismo bono & malo.* Vid. Spachius in *Nomenclatore* p. 233.

5 Spectant & huc Autores, qvi de Sophismatibus in specie egerunt, quorum multa est seges, tam Vett. quam Recntt. Vid. Spach. *pag. 288.* Ramus hanc doctrinam plane eliminavit ex institutionibus suis Logicis, sed minus recte, cum non semper, ex generalibus figurarum modorumqve regulis, de sophismate iudicium ferri possit. Probe est tenenda hæc doctrina in primis disputantibus, præcipue cum hac maxime sibi placere soleant Eristici, qvi invenisse se putant in his sæpe, non quod pueri in faba. Consilium itaqve dederim, ut, qvi paulo studiosius his in rebus versaturus est, Locos communes Sophismatum sibi conciat, secundum regulas generales & speciales figurarum, & capita Elenchorum, sub quibus congerat, quicquid ubique invenerit Sophismatum argutiorum, sic ipse non imparatus erit, cum talia objiciantur, ac alios exagitare poterit, qui istis deliciis delectantur. Præire poterit Mellinghausen in *Sylbula Sophisticationum*, & alii Scriptorculi, quos recensere non est operæ pretium.

6 Ad doctrinam Logicam spectant & Regulæ ac Axiomata, in quibus Dan. Stahlius omne punctum tulit: Jac. Honoldus idem quoque argumentum tractavit, verum Stahlius illo est ingeniosior, & accuratius in iis versatur. Honoldus tamen, uti simplicior, ita magis perspicuus. Solent & termini & distinctiones singularibus libris, quasi Lexicis, colligi, *formalitates* vocant Scholastici, è quibus unum, alterumque supra nominavimus. Nec desunt è Recentioribus, qvi hoc in argumento operam aliquam posuerunt. Aliquot terminorum & distinctionum istiusmodi Collectores uno volumine congestit JOH. AD. SCHERZERUS. Quod quidem studium mihi plane displicet, cum malim, terminos ex ipsis fontibus, seu disciplinis, ubi nascuntur, hauriri, quam ordine tumultuario, vel etiam Alphabetico, extra eas, addisci. Dis-

plicent etiam, qui beneficio Mnemonices imaginariæ artem rationis tradunt. Qvalis est Stanisl. Mingk à Weinsheim, cujus libellus Halæ Sax. A. 1659. in 12. prodiit, ac jam supra est memoratus. De Novatoribus supra dixi, inter quos præcipuus est Lullius, cujus exstat *Ars magna & parva*, quoddam è Logicis & Metaphysicis mixtum chaos. De eo judicium supra tulimus.

Logicæ jungenda est Metaphysica, seu Prima Philosophia, quæ disciplinæ mutuas sibi operas tradunt, licet hæc vulgo princeps, illa famula omnium, habeatur. 7 Conspirant tamen illæ inter se, nec recte intelligentur Logices principia, nisi Metaphysicam probe cognitam habueris. Quamquam negari nequit, veteres Philosophos pleraque Metaphysicæ capita ad τὰ Λογικά revocasse, nec ista quidem Methodo, ac apparatu, quo nunc solet fieri, illis tradita. Ad Metaphysicam enim Theologiam naturalem referebant, quæ de causa nomen quoque illud invenit. Plato ad Dialecticam omnem revocavit Metaphysicam, qua etiam methodo conscripsit *Dialecticam Platoniam* Ludov. de Morenvillier de Orgeville, qui liber est editus Anno 1650. Maclovii, sub tit. *Examen Philosophiæ Platonice*. Aristotelis Interpp. & Commentatores Scholasticos supra laudavimus: Scriptores recentiores, qui Scholasticam Metaphysicam ab Aristotelis, ceterorumque Philosophorum, mente diversam, tradidere, magno sunt numero, de quorum aliquibus, jam supra egimus. THOMÆ CAMPANELLE vero mentionem illic omisimus, cujus exstat *Metaphysicarum* ingens in folio opus, Lugduni, si recte memini, in Gallia excusum. Mirus ille, sicut in omnibus, Novator est, & principia aliqua ponit, è quibus mira fluunt consecutaria, ad paradoxas sententias formandas facile accommodanda. Habet sane mirificas opiniones circa doctrinam de origine mundi, ejus æternitate, distributione orbium cœlestium, eorum potentiis, de successione seculorum, de statu animarum, de everfionibus orbium, influxibus astrorum, quæ partim arguta sunt, partim periculosa, & vel hæresin aliquam sapiunt, vel magiam, vel denique stultitiam. Generales affectiones Entis ipsi sunt Potentia, Sapientia & Amor. Per hæc itaque principia ex quolibet per potentiam fit quidlibet, omnia suo modo sapiunt & sentiunt, & intellectu quodam corporeo, ut ita loquar, gaudent, omnia motu suo quodam infuso feruntur ad sibi simile per amorem. E quibus sequitur *sensus ille verum*, de quo integrum ipse librum conscripsit, omnis magiæ fundamentum.

Si verum fatendum est, quedam in illis studiis intemperantia fatigavit Academicas; nam, omisfis solidioribus studiis, & quæ à sensu magis dependent, multi ad notionalia illa dilabuntur, atque tricas è tricis nectunt inexhausto labore, quibus tantum abest, ut juventur cetera studia, ut perplexiora potius reddantur. De Ente, ejusque affectionibus, perplexæ multe sunt quæstionculæ, dediscendæ, si scires. Quæ omnia ad rem Philosophicam non multum adjumenti afferunt, nihil ad Mathesin, parum ad Physicam, ad moralem vero disciplinam & Theologiam alicujus sunt usus, præsertim quoniam nunc hujus fundamenta doctrinis istis pene sunt superstructa. E nostris DAN. STAHLIUS & PET. MUSÆUS præ ceteris commendandi. Non desunt, qui 8 &

& hic viam Scholasticis tritam relinquentes, ad Aristotelis methodum strictiorem, illam doctrinam revocant, quomodo Cartesius *Meditationes suas de prima Philosophia* scripsit, disceptationibus inter viros claros reciprocis confirmatas. Fecit idem Honor. Fabri, qui vestigiis Aristotelicis pressius insitit, nec Physices doctrinam intelligi posse existimat, sine accurata Metaphysices cognitione. Quare generales quosdam terminos Physicos, qui explicari in Physicis debebant, ad Metaphysicam remisit, deque iis quasi in abstracto egit, in Physicis vero illos materiæ & rebus ipsis applicuit, atque affectiones eas in corpore naturali prolixius demonstravit. HENRICUS MOORE *Enchiridion Metaphysica* scripsit, Londini anno 1671. in 4to editum, & nunc cum ceteris ejus operibus reculum, cujus unum hoc opus est, demonstrare, ex rebus corporeis incorporearum existentiam. In postrema editione additamenta quædam adjecit, quibus illustrat hypothefes suas, easque adversus nonnullorum objectiones defendit. Sed ille ab erroribus suis non est immunis, & cum principio suo hylarchico multas difficultates incurret, ipsi non prævisas. Fuit & nonnemo ex Gente Anglica, qui se vocat THOM. ANGLUM ex Albiis Ecast-Saxonem, qui Physica & Metaphysica principia ad demonstrationes Mathematicas revocare voluit, in libro, cui titulus: *Euclides Metaphysicus, sive de principii sapientia*, edito An. 1658. Lond. in 12mo. Is quoque suas quasdam rationes sequitur, & Metaphysicam modo Mathematico, per propositiones suas & consecutaria, tractat, cum tamen natura rei hoc refugere videatur. Verum facile est materiam ab illis propositam, pro lubitu fingere, vel refingere. Gnostologias, Noologias, Hexologias, & nescio quos aliorum Logicorum Logos, hic non attingemus, cum inepta sit disciplinarum aut partium ex iis insigniorum, alibi tractatarum, inutilis repetitio. Quod si, pro diverso considerandi modo, novas statim cudere velimus disciplinas, immanis profecto earum erit numerus. Si quis Platonicos Scriptores, Cabalistas, & similes, velit (nam & illi quodammodo ad Metaphysicam referri possunt,) multa in Joh. Pici Miranduli *Libria*, & *Cabalisticis* inveniet, in unum corpus collectis, sed illi homines mirabilia potius, quam vera, scribunt, ac sibi potius, quam aliis sapiunt, si tamen sapere sibi possunt, qui vix ipsi ænigmata sua intelligunt. Legi etiam potest elegans Ludov. Vivis de *prima Philosophia* libellus, ubi totam illam disciplinam, ex mente veterum Philosophorum, pertractat.

POLYHISTORIS

TO MI TERTII,

SIVE

POLYHISTORIS PRACTICI, LIBER I. ETHICUS.

DE PHILOSOPHIÆ MORALIS SCRIPTORIBUS.

5. 1. *Neglectus Philosophia Moralis. Fragmenta ejus apud Veteres. Barbarica ab Ad. Tribbeckovio exhibita, Poëtica à Theod. Zwingero, Historica (Exempla colligens à Val. Max. & aliis. Henr. Stephani Lib. de harum Differentia. 2. Bibliographi Morales, Henr. Jul. Scheurlius & Sam. Rachelius. Aristotelis inter Moralium Scriptores primatus. Eman. Thesauri, Lud. Septalii & M. Ant. Mureti in eum Commentaria. 3. Ethica Christiana Scriptores, Job. Cicerellus, seu Crellius, Lamb. Danaeus, M. F. Wendelinus, Henr. Morus. 4. Novatores Ethici, quoad Methodum, Adoardus Gualandus, Ren. Cartesius & Thom. Campanella. Corruptores hujus doctrina, & Atheismi Doctores, Thom. Hobbesius & Bened. Spinoza. 5. Ad Ethicam quoque spectant Fabula Morales Poëtarum Veterum (à Verulamio explicata, Dan. item Bartoli, Mercurii Britannici, Thom. Mori, Thom. Campanella, Verulamii, Jani Nicii Erythraei & Jac. Bidermanni, Apologi Morales Æsopi, Er. Mich. Lati, Howelli, & Vulpecula Saxonica Scriptoris, Fabula Romanenses, inprimis Euphyes, Satyra, præsertim Horatiana, & Elogiorum, Vitærum Characterumque, Scriptores. 6. Princeps Ethicorum Aristoteles. Interpretes ejus à Jac. Thomasio recensiti. Systematum, compendiorumque, Scriptores precipui, ac de iis Judicia. 7. Scriptores de Officiis, Cicero cum Commentatoribus in eum Moralibus, Ambrosius, Rob. Scharrockius, & Rob. Sandersonius. 8. Scriptores de officiis Principum, Amicorum, Conjugum, Auditorum, specialibus. 9. De Virtutibus Homileticis, civitate, ac Ritibus Aulicis, quorum accurata observatio Politicis inculcatur, commendato simul J. C. Wagenfeilii de iis Collegio. 10. Scriptores de Virtutibus & Vitiis, Principiis Actionum Humanarum & Summo Bono. II. De Argumentis Moralibus*

Tom. III.

(Ppp)

variis

variis ac miscellis, inter quos Aug. Mascardus inprimis commendatur, una cum Ant. le Grand, Dn. de la Chambre & Scip. Claramontii Scriptis de Affectibus. Doctrina de Officiis, Librique Sam. Puffendorffii de illis imperfectio. 12. Casuum Conscientie Scriptores præcipui, Job. Azorius, Rob. Sanderfonius, Deseffatio doctrina de Æquivocationibus Jesuitica. 13. Necessitas Philosophiæ Moralis, cuius neglectus denno deploratur.

Doctrina de moribus negligentius est excolta, quam par est. Disputationum quidem multum est, sed vivæ validæque doctrinæ parum. Non erimus hic nimis operosi, cum jam tum supra Autores, qui ex Scholasticis huc pertinent, adduxerimus. Ideoque illos prætermittimus. Apud veteres, ante Platonem, non erant nisi tenuia quædam fragmenta sententiarum vel dogmatum, quæ adducunt, re ita ferente, Vitarum Scriptores. Philosophia moralis, ad placita diversarum gentium varia est, & fabulis interdum ac ineptiis multis referta. Operæ tamen pretium est illa colligere, ut fecit quædam ex parte Ad. Tribbechovius, cuius prodiit hoc in loco *Dissertatio de Philosophia morali inter Barbaros*, sed non absolvit hoc argumentum. (a) Multa quoque Poëmatibus fuerunt comprehensa & Carminibus, quorum nonnulla *Stobæus in Eclogis* suis collegit. Fuit & hoc Theodori Zwingeri institutum, qui *Philosophiam Moralem Poëticam*, è Poëtarum Græcorum & Latinorum Scriptis congestam, edidit. Sunt quoque Historiæ ad illustrandam illam scriptæ, ut *Exempla Virtutum & vitiorum* à Val. Maximo, & de Christianis *Valerius Maximus Christianus Balib. Exneri*. Svecorum *Exempla* collegit. *Job. Schefferus* singulari libro. Quibus cum diversis modis virtutes doceantur, differentiam istius doctrinæ ostendere voluit Henricus Stephanus libro *de Aristotelica Ethices ab Historica & Poëtica differentia*, qui additur libro ejus, cuius titulus, *Principium Moritrix Musa*. Quæ in Dissertatione multorum locorum Aristotelis fidelior interpretatio, & quorundam emendatio, ut titulus habet, promittitur, Basilæ 1590. in 8vo.

2. Multa hic dicere possemus de Platonis ac Aristotelis Scriptis, ad Philosophiam moralem pertinentibus, aliisque Veteribus, ut Seneca, Cicerone, Plutarcho, Boëthio, nisi isto nos labore sublevassent Viri Clarissimi, Henr. Julius Scheurlius, Moraliū

(a) Moliebatur Ad. Tribbechovius, Vir doctissimus, cum Ethica adhuc in Acad. Kiloniensi Professione fungeretur, Opus de Philosophia Gentium omnium, Barbararum pariter atque Cultiorum, nec Paganarum minus, quam Judaicæ ac Christianarum, Morali Historico-Dogmaticum. Sed prima tantum hujus A. 1666. (in 4to) prodiit *Dissertatio de Philosophia Morum inter Barbaros Orientales, Sabios sc. Chaldaeos, Persas, Indos, Sineses, Japonenses, Peguanos & Siamenses*, cui venumillam Morhofius noster, in laudem Sapientie Barbaricæ, præfixit Elegiam, in *Autoschediasmaticis Poëticis* p. 15. 16. 17. & in *Operibus Poëticis* p. 636. 637. 638. reeufam. Reliquæ Partes Operis eximii an ab Autore, ad Ephoriam in Aula Saxo-Gothana Ecclesiasticam aliquot post annos avvocato, absolutæ sint, dubito.

ralium quondam ac Civiliū Professor Helmstadii, in *Bibliographia sua Morali*, ad modum *Bibliographia Politicæ* Naudcanæ conscripta, A. 1660. in 4to (b) & Sam. Rachelius in *Introductione ad Philosophiam Moralem*. In his libris quoniam multa ejus argumenti tractantur, supervacaneus labor esset, illa repetere. Aristoteles in Ethicis τὸ Πᾶν est, cujus elegantem *commentariolum*, Italica lingua ab Emanuele Thesauro scriptum, non possum hic præterire. Editus est sub tit. *la Filosofia morale derivata del alto fonte del grande Aristotele*. Optima ejus editio prodiit Taurini 1671. & alia, sed mendosior, Venetiis 1674. utraqve in 12mo. Libros Ethicos Aristotelis Paraphrasi illustrarunt non pauci, inter quos M. Ant. Muretus ceteris videtur præferendus. *Comm. Italici*, à Lud. Septalio in eos scripti, mentio occurrit apud Crassum P. II. Elog. p. 284.

Non desunt, qui ETHICES præcepta ad THEOLOGICÆ dogmata reformarunt. 3 E Socinianis aliquis, qui se *Cirellum* vocat (sub quo Joh. Crellius per Anagr. latet) *Ethicam Christianam* scripsit, alia methodo, quam vulgo fieri solet, institutam, sed in qua passim virus suum propinat. Præmittitur *Aristotelis Ethica ad sacrarum litterarum normam emendata*, & alia Dissertatione præliminari de *Ethnica, Hebræa ac Christiana Virtutis comparatione* agitur. Liber in 4to editus est Selenoburgi, suntibus Asteriorum, typis Venetis, quæ omnia ficta sunt. Videtur tamen in Belgio impressus, annus non additur. Similiter & Lamb. Danæus *Ethicam Christianam* scripsit; Marcus Frid. Wendelinus quoque in *Philosophia sua Morali*, è Theologia multa in Ethicam intulit. Henr. Morus, Anglus, inter alia Scripta Philosophica, *Enchiridion Ethicum* quoque publicavit, Londini in 8vo seorsim, cum ceteris Operibus Londini in fol. editum A. 1679. Et Vir quidem ille insigniter pius, ut vehementer laboravit in Atheismi fundamentis eradicandis, ita in Ethicis ad pietatem pleraque refert; Sententias habet in multis singulares. Editioni ultimæ in fol. adjecta sunt Scholia, quæ non reperiuntur in Editione illa *sub forma 8va*.

Sunt, quibus PECULIARIS quædam METHODUS in tradenda hac disciplina placet. 4 Extat Adoardi Gvalandii, Pisani, Episcopi Cæsarenis, liber, cui tit. *Moralis Philosophia, ac totius Facultatis Civilis, vera & absoluta Methodus*, Romæ editus A. 1604. in fol. Miscetur hic cum Morali Civis doctrina, ac velut unum in conspectum producantur. Nam ad Societatum species, ac jura in Rep. omnem Philosophiam hanc extendit. Cartesius quoque nova multa è Physicis principiis in Moralem doctrinam invexit, ut possunt sane multa, debentque ex illis fontibus in hanc doctrinam derivari. Non modicas etiam turbas excitavit Thomas Hobbes, in libro de *Cive*, & *Leviathane* suo, (quem monstri aliquid alere vel ipse Titulus arguit) cujus sunt multæ profanæ thesēs, quæ viam Atheismo pandunt, omniqve nequitie in Republica.

(Ppp) 2

De

- (b) Recusa est Henr. Julii Scheurlii *Bibliographia Morali*, Helmstadii A. 1686. in 8vo. Sam. Rachelii *Introductio in universam Aristotelis Philosophiam Moralem* seorsim non prodiit, sed Editioni ejus *Ethicorum Aristotelis Nicomacheorum Græco-Latinæ*, Helmst. A. 1660. in 4to publicatæ, est præfixa.

De Libertate, & principiis actionum humanarum multa ejus sunt Paradoxa, quæ tum à Setho Wardo, tum à Joh. Bramhall, peculiari Tractatu, Anglico sermone scripto, cui tit.: *A defence of true liberty* (Londini 1655. in 8vo.) tum à Gisb. Cocqvio, & aliis, refutantur. Herm. Conringius, magnus profecto rerum Civilium Censor, Dogmata ejus *Delinamenta* vocat. Thomas Campanella, in *Moralibus*, suo quoque sensu abundat, aliumque principiorum ordinem struit, qui in Ethicis etiam morbos, febriumque omnium familiam, tractare non veretur, quem quidem insignem ejus morbum ego existimo. Prodiit Liber Francos. A. 1623. in 4to. Et hi quidem omnes, extra Hobbesium, novitatis quadam prurigine laborant. Qui vero Atheismo fundamentum substernunt, in his quasi principiis veneni semina abscondunt, ut fecit sceleratissimus ille BENED. SPINOSA, qui singulari quadam methodi ratione, & quidem Mathematica, Ethicam proposuit, & cum ad evertendam divinam naturam omnia argumenta instrueret, à Deo tamen principium Ethices suæ sumsit. Continetur autem illa *Ethica* simul etiam Physica, subdoleque Autor ille sub hac persona nequitiam suam abscondit. Tollit ille è natura causas omnes finales, illasque nihil nisi humana esse signenta asserit, quod unum est nefariorum ejus dogmatum, quo posita multa sequuntur absurda. Operæ prætium esset, refutari hunc librum ordine illo, quo ipse scripsit, ut refutari sane potest facile, si duo vel tria ejus summa principia, quibus tanquam Orci galca se abscondit, elidantur.

5. Sunt, qui *Pœtico modo*, per FICTIONES & FABULAS, Ethicam doctrinam tradiderunt. Fr. Baco Verulamius quam elegantissime & acutissime Veterum Pœtarum fabulas ad Moralem & Civilem doctrinam applicat in *libro de Sapientia Veterum*. Ita Daniel Bartoli, Italus, libro patria lingua scripto, & Romæ A. 1665. in 12mo edito, sub Tit. *Geographia ad Sensum Moralem reducula*, eleganter, sub Regionum nominibus, & quadam quasi peregrinatione, rem omnem moralem describit. Eodem modo is, qui se *Mercurium Britann.* vocat, orbem quendam Vitorum descripsit, sub tit. *Mundus alter & Idem, sive Terna Australis semper incognita*, Ultrajecti 1643. in 12mo. Similis sunt argumenti *Utopia* Thomæ Mori, Thom. Campanellæ *Civitas Solis*, Verulamii *Nova Atlantis*, quibus quasi quædam Idea hominum, in Rep. viventium, secundum virtutem, depingitur. Ita Janus Nicius Erytraeus, sub *Endemia* fabula, flagitiosos Aulæ Romanæ mores describit. Bemardinus (Bidermannus) in *Utopia* sua simile argumentum tractat, Coloniae edita A. 1649. in 12mo. Multum quoque *Ætopici* & alii reconditi habent Apologi. Quo etiam spectant Erasmi Michælii Lætii *Colloquia Moralia* carmine descripta, quibus Animalia & Arbores inter se de rebus moralibus sermocinantes introducuntur, Basilæe 1573. in 4to. Adde his Howelli, Angli, *Synodum Avium & Remp. Arborum*, Anglice pariter atque Gallice publicatas, in quibus miro lepore Seculi sui Vitia, corumque, qui in Rep. administranda, nequitias commiserunt, mores describit. Adde Fabulam *de Vulpecula* Saxonnicam, sub Apologis istis multum Moralis & Civilis rei completentem. Nec oblivisci hic fas est Fabularum (de quarum Origine Pet. Dan. Huetii exstat Diss. Fa-
bulæ

bulæ Hispanicæ *Zayde*, Gallice Paris A. 1671. in 8vo editæ, præmissa) Romanensium. E quibus præ ceteris commendanda Fabula *Euphyes*, è Lingua Anglica in Belgicam conversa. Possunt denique huc referri omnes illæ Satyræ, quibus publica vicia perstringuntur, & sunt, qui integros illarum libros scripsere, ut Petrus Firmianus in *Gyge Gallo*, & in *Seculi Genio*. Omnes autem superant Satyræ Horatianæ, in quibus tam præclara morum Philosophia recondita est, ut felicius ex illis, quam ex ipsis præceptis, disci possit. Feliciorem enim disciplinam habet Satyra & svauiorem: quod enim est *χαρμηλικόν* in hominum animis & negotiis luculenter, & ad minutias usque, depingitur, quod non observant, nec observare possunt, qui præcepta scribunt.

Elogiorum denique Scriptores etiam hic omittendi non sunt, illorum præprimis, qui Vitas Philosophorum, aliorumque Virorum Illustrum, describunt. In Plutarcho infinita talium seges est; ne quid de ceteris dicam. *Chamæsterum Scriptorum*, ut inter Veteres Theophrastus, inter recentiores Lud. Molinæus, qui tamen illum plane non æquat, ad hanc classem etiam referendi.

Ut ad DOCTRINAM ETHICES, stricte ita dictam, revertamur, Aristoteles cum 6 Interpretibus princeps habendus, de quibus videatur Jac. Thomasius in *Appendice Oratoris*, quæ *Breviario* ejus *Erbico* affixa est. *Institutiones Ethicas*, omnium optimas, Conradus dedit Hornejus, quas cum Aristotelis Textu legendas & conferendas svaferim. Si quis Erotematica Methodo delectetur, non contemnendus est Theoph. Golius: *Breviaria* & *Tabulas* Balth. Cellarius & Jac. Thomasius dederunt. Henr. Kippingius, ut solet, diligens est in sententiis & quæstionibus coacervandis, remittendo semper ad Autores. Ejus *Institutiones Ethicæ*, ut vocat, Bremæ editæ sunt in 4to, ac poterit in illa quoque re prodesse Mare. Frid. Wëndelini *Philosophia moralis*, A. 1647. Francofurti edita in 8vo. Joh. Christophori Beemanni *Linæ Doctrinæ Moralæ* multa habent non spernenda. Hamburgi illam doctrinam præ ceteris excolere laborat Vincentius Placcius, cujus exstat elegans liber *de fructu præcipuæ doctrinæ moralis*, & alter, cujus tit. est: *Nosologia & Medicina moralis*, cujus laboris velut Sciagraphiam quendam tantum dedit. Johannes Franciscus Bonomi scripsit *Democritum, sive Ritus morales*, & Lib. alterum, cui tit. *Heraclitus, seu sctus moralis*, teste Crasso in *Elog. hominum Lit.*, Tom. 2. p. 315. Sed illi ad Ethicam Satyricam & poeticam pertinent.

Ad generales libros morales pertinent illi, qui DE OFFICIIS scripserunt, ut inter Gentiles Cicero, inter Christianos Ambrosius. In illum Commentariorum magna sylvæ est, sed *moralis* in illum *Commentarius* exstat nostri Sam. Rachelii. Promiserant in ipsum suos quoque J. H. Boeckerus & Joh. Schefferus Commentarios, qui an unquam lucem adspæcturi sint, ambigo: Refertur tamen in Catalogo Scriptorum Schefferianorum, qui habetur in ejus *Suecia Literata, sive Commentario de Scriptoribus Suevicis*, post ejus mortem Holmiæ A. 1680. in 8vo edito, tanquam qui ultimam manum dedideret. Est & Roberti Scharrokii liber de *Officiis secundum naturam* int.

in quo ea tractat, quæ ad Jurisprudentiam naturalem pertinent. Quoniam multa aliena & impertinentia admisceat, cujus argumenti liber etiam est de *Obligazione & Conscientia* Rob. Sanderfonii, Oxoniæ A. 1660. in 8vo editus. Magnificum Ciceroni Elogium ex merito suspendit Hier. Cardanus in *lib. de Utilitate ex adversis capiendi* p. 449.

- 8 Specialiores hic sunt libri, qui ARGUMENTA MORALIA SPECIALIA tractant, ut qui de *Officio Principis erga subditos, & vice versa*, scripserunt. De officio inter Potentiores & tenuiores amicos extat elegans Dissertatio Joh. Casæ, quæ reperitur inter *Monumenta ejus Latina*. De officio mariti & femina præclarus liber est Joh. Lud. Vivis. De Officiis Consilarii, Senatorii, Aulici, variorum extant Tractatus. Pertinet huc liber, cujus Tit. *Institutio Viri privati, Politici & Aulici*, è linguis Hispanica, Gall. & Ital. in Latinam conversa, Francofurti 1647. in 8vo. Joach. Pastorii *Institutiones Aulica* è Gallico scripto totæ sunt conversæ.

- 9 Ad hanc doctrinam referre possis, qui de VIRTUTIBUS tractant HOMILETICI. Elegans extat Dissertatio J. Henr. Boccleri de hoc argumento, inter *Dissertationes* ejus *Academicas, de elegantia moris civilis & aulici*. Joh. ii. Casæ *Galateus*, seu de moribus liber, & Steph. Guazzii, de civili conversatione: *Aulicus Balbazaris Cassatione* in Latinam linguam est conversus ab Hieron. Turlero, Witteb. 1569. in 8vo. Apud Gallos magna extat talium Scriptorum copia, quos recenset Sorellus in *Bibliotheca Gallica*, sub tit: *Des livres pour la conduite de la vie dans le monde*. Quid ad gentem Gallicam, ejusque mores, attinet, extat libellus Gallica lingua scriptus, sub tit: *De la civilité, qui se pratique en France*. Viro Civili inprimis minutie illæ usui esse possunt, ac construendi sunt talium rerum curioso velut Loci Communæ quidam, tum secundum gentes, tum secundum varietatem actionum, in Republica, in Comitibus, Legationibus, Inaugurationibus, aliisque solennitatibus festivis, Conviviis publicis, & privatis audientiis. Ac memini, tales libros collectaneos Viris in Republ. versantibus concinnatos, summaque diligentia, velut Arcanum aliquod, custoditos. Plus enim sæpe in his ineptiis latet, & in illo aulico, ut ita loquar, Pedantismo, quam in seria & profunda rerum Civium intelligentia. Tale aliquod *Collegium Rituum ac Civilitatis apud varias gentes* J. Christoph. Wagenseilii, Professor Jurispubl. Altorfinus, Vir eleganter doctus, habuit.

- 10 Ad Generales Ethicos Scriptores pertinent & illi, qui de VIRTUTIBUS & VITIIS scripserunt. Tali titulo liber adscriptus est Aristoteli. Inter Recentiores est Caroli Paschalii *liber de Virtutibus & Vitiis*, Genevæ 1620. in 8vo. Extat & Joach. Pastorii *liber de Characteribus Virtutum & Vitiiorum*, eleganter scriptus. De principio Actionum humanarum peculiares Dissertationes Sam. Rachelius scripsit, Helmsftadii editas, atque ex eo doctrinæ fonte in Theologiam & Jurisprudentiam multi ducuntur rivuli. Quid ad Theologiam huc spectat Eilh. Lubini *Phosphorus de prima causa & Natura mali*. Nec contemnendus est J. Joach. Beccheri Tr. German. *von den eigentlichen Ursachen des Glücks und Unglücks*. Pertinent huc, qui de summo Bono

scorrim

seorsim scripserunt, uti Bernhardus à Mallincrot, qvi peculiari Dissertatione sententias Veterum concessit, addita *Paralipomenis Historia Græca*. Lev. Nicol. Moltkenii *Consolatio Socratis* varia habet ejus argumenti.

Hieronymus Cardanus, in libro de *Utilitate ex adversis capienda*, & aliis quibusdam, moralia argumenta diligentissime illustravit. Conscriptit & Franciscus Petrarcha similis argumenti libellos. De *Nobilitate* Simon Simonius librum scripsit; De *abusu mendacii* Albericus Gentilis elegantem Dissertationem, iis oppositam, qvi omne mendacium, qvòd vulgo jocosum & officiosum dicitur, illicitum atqve adeo peccatum putant. De *Affectibus & perturbationibus animi* Augustinus Mascardus Dissertationes dedit, quæ sub *Prolusionum Ethicarum* titulo prodierunt Parisiis An. 1639. in 4to, item sub alio *Dissertationum Romanarum* titulo, ibid. 1639. in 4to. quarumqve Pars Ilda MSta restat, teste Crasso *P. I. Elog. p. 257*. Hujus viri in Morali Philosophia excolenda singulare fuit studium. Nam exstant etiam Italica lingua scriptæ commentationes ejus *super Tabulam Cebetis*, quæ nunc in Germanicam sunt conversæ. Scripsit & Antonius le Grand, cum nondum esset Cartesianæ Philosophiæ addictus, librum Gallica lingua, cui titulus: *L'homme sans passions, Homo sine affectibus*, Hagæ Comitum 1662. in 12mo. qvo Stoicorum doctrinam propugnavit; sed postea, cum Cartesii sententias sequeretur, Stoicismum hunc abdicavit, qvem Lipsius quoqve in libro suo de *Constantia* assertum ivit, uti & in *Physiologia sua Stoica*, *Censuram animi ingrati* Carolus Paschalius scripsit. Exstat etiam elegans J. Henr. Boëcleri Dissertatio, de *Actione legibus prodita, aut non prodita, adversus ingratos*. Multa sunt talia Scripta specialia Joh. Jov. Pontani, Cardani, Petrarchæ, aliorumqve lingua Latina scripta, longe plura Gallica, Italica, & Hispanica, quæ omnia recitare Voluminis integri res esset. Commode tamen illa maxime, vehementer ad morale studium profutura. Si quis enim diligentius illa legerit, rationemqve omnium accuratam inierit, multa ex illis hauriret, ad universalem aliquam moralem notitiam parandam, & illam de officiis doctrinam diligentius excolendam, quæ mereretur sub disciplinæ alicujus forma proponi, & quidem ordinatus, qvam hactenus factum. Qvi enim scripserunt hactenus de hoc argumento, imperfecte tantum, & per partes id tractarunt. Nuper Samuel Puffendorfius hanc doctrinam singulari libro proposuit, ante aliquot annos edito. Verum ille ad actiones in Republ. justas doctrinam tantum suam restringit; qvi vero de officiis in universum vellet agere, non has tantum officii partes, sed omnes, quarum in societate usus est, pertractare deberet, non ejus tantum, qvòd ex virtute descendit, sed & ejus, qvòd ex decoro. Inter Auctores de affectibus omisi Dominum de la Chambre, Medicum Regium, qvi Gallica lingua elegantem librum scripsit, cui titulus: *Les caractères des Passions*, Amstelod. 1658. in 12mo. Facunde admodum & prolixè hic agit de affectibus, & Physicis quoqve fontibus Characteres eorum clare delineat, poteritqve liber ille tribus disciplinis inservire, Physicæ, Ethicæ & Rhetoricæ. Mentio etiam hic faciendâ est Scipionis Claramontii, cujus exstat aureus plane liber de *Conjelandis latentibus animi*

Animi Affectibus, olim in Italia impressus, nunc Helmstadii, cura Conringii, recusus; cum hujus luculenta in illum Auctorem præfatione. Sed is non tam ad Ethicos, quam ad Physiognomones, pertinet, ad conversationem tamen civilem est accommodatissimus.

- 12 Pertinent & huc, qui CASUS CONSCIENTIÆ scripserunt, quorum multi sunt; & quidem è Scholasticis supra nominavimus nonnullos, qui in his negotiis scrupulosi admodum sunt inspectores. Operæ pretium esset hujus rei aliquam scribi regulam. Nam Casuum est infinitas, & tamen methodica illorum Disquisitio instituenda. Faciem hic præferet is, quem supra commendavi, Joh. Azorius, ac prodesse quodante-nus liber Rob. Sanderfonii *de Obligatione ex Conscientia*, supra nobis laudatus, potest. Pene omiseram Æquivocationis doctrinam, quæ moralem Philosophiam nuper ad modum pestis infestare cœpit, tot ante seculis incognita, & tam præclaris Philosophis non perspecta. Istam scilicet è divino illo ingenio suo, excuderunt nobis Jesuitæ, verum nequitia ludum, imo integris Commentariis & libris propugnaverunt. Operæ pretium fecit Clar. noster, Sam. Rachelius, qui illorum Auctorum aliquos collegit uno libro, ac refutavit, Helmstadii in 4to edito. (c)

- 13 Spectaret & huc JURISPRUDENTIÆ UNIVERSALIS DISCIPLINA, morali Philosophiæ subordinata, de qua, cum agere plenius constituerimus, ubi ad Scriptores Juris pervenimus, hic illos omittimus, & Philosophiæ morali Scriptoribus finem imponimus. Cujus studium non possumus, quin serio commendemus. Jejuna est hujus studii in plerisque Academiis tractatio, plurimis circa notionalem Philosophiam consensentibus, cum hæc tamen faciat ad viros bonos formandos. Scilicet sunt, quæ instant, scientiæ, ut quæ circa notiones intemperantius versantur, quædam peccus etiam saturant, ut rerum naturalium cognitio; ut boni vere simus, uni huic disciplinæ, & post illam Theologiæ, debemus. Conqueritur de hoc defectu non immerito J. Henr. Bœclerus in eleganti *Dissertatiuncula de fatis literariis nostri temporis*, & meliora tempora exoptat. Nos jam ad Politicos properamus.

FINIS LIBRI PRIMI

POLY-

- (c) Doctrinam Jesuitarum de Æquivocatione Sam. Rachelius peculiari Scripto non impugnavit, sed *Probabilitatis, quam Jesuitæ, novique Casuistæ, præcipuum Theologia sua Moralis fundamentum, constituerunt, Examen*, Ludov. Montaltii (sive Blasii Paschalis, sub larva hac absconditi) *Litteris de Morali & Politica Jesuitarum Disciplina Provincialibus*, per Wilh. Wendrookium Latine versis, Notisque Theologicis illustratis, a se autem Helmstadii A. 1664. in 4to denuo editis, subjunxit. Video tamen Herm. Conringium, in Epistola, Syllogæ huic præfixa, Rachelium serio esse hortatum, ut *Jesuitarum etiam Æquivocationes, Restrictiones Mentales, ceteraque monstrofa doctrina Moraliæ capita, Stylo suo pariter confoderet, Herculis Adæxidæ nomen & laudes, eo facto, à grata posteritate mereretur*. Sed monito isti Rachelius, aliis haud dubie Occupationibus deinceps im-peditus, haud obtemperavit.

POLYHISTORIS

TO MI III.

SIVE

POLYHISTORIS PRACTICI, LIBER II. POLITICUS.

DE PRUDENTIÆ CIVILIS SCRIPTORIBUS.

§. I. *Nomenclatores horum & Critici, Gabr. Naudæus, Christoph. Colerus, Herm. Conringius. 2. Systemata Politica omnia imperfecta. Platonis Politica à J. Dod. Aristotelica eundem. Generalia Politices Præcognita à Job. Caselio, Casp. Scioppio, Herm. Conringio, Scriptis tradita peculiaribus. Optimi Politicorum Aristotelis Commentatores Mich. Piccartus, Hub. Giphanius & Dan. Heinsius. 3. Judicia de Institutionibus & Compendiis Politicis Henr. Kippingii, Henn. Arnisaë, M. Z. Boxhornii, Georg. Schönborneri, M. F. Wendelini, Joach. Stephani, Er. Puteani, Franc. Burgersdicii, & Georg. Hornii Notia in hujus Ideam. 4. Censura de Novatoribus Politicis Anti-Aristotelicis, Job. Bodino ac Pet. Greg. Tholasano, Pseudo-Politicis item modernis, Nicol. Machiavello (per Casp. Scioppium defenso, Thomas Hobbesio, & Politici Scelerati Autore. Technæ Pseudo-Politicorum, ab Aristotele jam & Hier. Cardano (in Arcanis Prud. Civ.) observata. 5. Scriptores de Republica Dogmatici, quos inter Andr. Fricius commendatur. Cyr. Strozza Supplem. Politicorum Aristotelis. 6. Necessarii Politico sunt Historici, sed prudentia Civili conspiciuntur, quales sunt Polybius, Jac. Aug. Thuanus, & Victorius Siro, Rerump. item Descriptores Generales, è quibus Aristoteles, alique Veteres, periere. Judicia de hujus Argumenti Laboribus affectis atque ineditis Herm. Conringii, J. H. Bæcleri 7. Andr. Bossii & Bernh. Varenii, nec non de editis Luca de Linda, Georg. Hornii & Christ. Funccii. 7. Specialium Rerump. Descriptores. In Suecia, alibi que, Scripta hujusmodi de Patria Rebus verita. Legatorum de Rebus. Relationes, à Phil. Honorio, Casp. Enflo & Nicol. Bello (Plagiario,) publicata. 8. Vitarum Scriptores & Epistolographi Politici, quales sunt Hugo Grotius, Foxius & Arn. Ossarius. 9. Memoriarum de rebus propriis, aut aliorum Virorum Illustrum, & Actorum Publicorum Collectores. 10. Scriptores de Rebus Politicis Satyrici, & Libelli Famosi. Pasquillorum Romanorum Tomi. Job. Barclaji Euphormio. Scriptores de eo, quod Principum & Rerump. interest. Censura de Anonymi Europe Vivante, & Ducis Robanæ Trutina Statuum Europa. 11. Itineraria Politica. Judicium de Phil. Tom. III.*

(Q99)

Andr.

Andr. Oldenburgeri Itinerario Germanico. 12. *Ex Observationum in Aut. Antiquos Politicarum Scriptoribus commendantur* Chr. Forstnerus, J. H. Bæclerus & Truj. Boccalinus in Tacitum, Nic. Machiavellus, J. Schefferus, Cusp. Facius & J. Gruterus in Livium, Bæclerus & Jac. Zevecotius in Suetonium, Zevecotius & Chr. Ad. Rupertus in Florum, Rupertus in Sallustium & Pellerum. Consilium de Locis Communibus ex iis concinnandis. 13. *Dissertationes Politicæ* J. H. Bæcleri, Diuissit. M. Z. Boxbornii, Orationes Demosthenis, Ipcratii, Ciceronis, & Thoma Lansii, Censura de Lansii Consultatione, & Georg. Hornii Dissertationibus. 14. *Judicia* de Georg. Richieri Aphorismis, Job. Chokieri Thesauro Politico, & Politicis Justii Lipsii, quæ Mart. Berneggerus, J. H. Bæclerus, Herc. Catius & J. Lud. Pmschbius, illustrarunt. Aphorismi Variorum ex Tacito & Floro. Mich. Fetteri Succus Curtianus exsuccus. Justii Lipsii Monita Politica, Job. Boteri Scripta hujus generis varia. 15. *Scriptores de Ratione Status* (Lud. Sepulchri, &c.) de Arcanis Dominationis (Arn. Clapmarus, Cyr. Lentulus, hucque præferendi Gabr. Naudæus & Hier. Cardanus,) ac de Institutione Principis (quos inter Suetus Anonymus, à Job. Scheffero editus, commendatur.) 16. *Scriptores Nomothetice, sive Doctrina de Legibus Gentium, vulgo neglecta, it. de Moribus gentium, quo spectat* Job. Barclaji Icon Animorum. 17. *Scriptores de Ministris Principum* (Silbonius, V. L. à Seckendorf, &c.) de Migrationibus Gentium & Rerump. Excidiis (Job. Bisselius, Mart. Schvokius & Wolfg. Lazius, Historici potius quam Politici, Dn. item de la Cour, & Job. Schildius,) de Periodis Rerump. (Job. Loccenius,) & de Seditionibus (Mart. Schookius, aliique.) 18. *Non negligenda Politica Sacra, Pontificum imprimis. Cognoscenda huic inserviunt* Lud. Maimburgii Historia Lutheranismi, Basil. Hyperetæ Libellus de Aula Romana Artibus, & Pauli Sarpii Historia Concilii Tridentini. 19. *Politica Biblicæ Scriptores, Hispanus nonnemo, Theod. Reinkingius, & Eggefeldius Jesuita, Amandi Veri larva indutus.* 20. *Dissert. Politicæ* Mucelle Georg. Obrechtii, Job. Henr. Bæcleri, Jac. Thomassii, M. Berneggeri & Sam. Puffendorffii, Conclavia Pontificum, Scripta it. alia Job. Calderini, R. H. Schelii, Job. Gen. Sepulveda & Alb. Gentili, commendantur. 21. *Politica quædam in omnibus occurrunt Scriptoribus, etiam in Poëtis Heroicis ac Comicis, Virgilio præsertim & Terentio (quem Hugo Grotius magni aestimavit,) ac ipsis quoque Fabulis.*

POLITICA Architectonica vocatur scientia ab Aristotele, quoniam Reipublicæ regendæ præcepta præscribit. SCRIPTORES ejus recenseri speciatim omnes non possunt, nec opus est, cum jam tum opera illa sublevarint nos Viri doctissimi. (a) Exstat Gabrielis Naudæi *Bibliographia Politica*, præclarus liber,

(a) Gabr. Naudæi *Bibliographia Politica*, Jac. Gassarello, Th. & J. Can. Doctori, Priori ad D. Ægid. Parisino, & Protonot. Apostolico, inscripta, seorsum initio prodit Venet. A. 1633.

ber, quem in Germania recudi fecit Aug. Buchnerus; ac habetur quoque inter Auctores illos, qui Methodos variarum disciplinarum proposuerunt, ac in Belgio junctim prodierunt. Plus justo diligentior videtur Conringio, eaque notasse, quæ præteriri silentio commode poterant. Est & Christoph. Coleri *Epistola de studio Politico*, ejusdem argumenti, quam Dissertationi Naudæanæ addidit Buchnerus, quæ tamen & inter Auctores *de studiis instituendis* reperitur. Additur Hug. Grotii Consilium aliquod, in Epistola ad Legatum Regis Galliæ, Benj. Auberium Maurerium, perscriptum, quod pauca tantum ad Politicam spectantia, quanquam utilia, attingit. Post illos diligentissime hoc argumentum tractavit Hermannus Conringius, in *libro de Civili prudentia*, edito Helmst. 1662. in 4to, c. 14. quo recenset Scripta, ad parandam prudentiam Civilem maxime necessaria, supplens, quæ à Naudæo omissa, addens, quæ doctrinæ civili sunt affinia, ut vix aliquid superesse videatur, nisi Scripta quædam specialia, & quæ post editum hunc librum demum prodierunt, argumenti Politici.

Auctores, qui prudentiam Civilem METHODO DOGMATICA sunt complexi, pauci sunt, qui laudari mereantur, imo pene nulli. Perfectas enim Politicas Institutiones hactenus non habemus, quæque titulum illum tueri possint. Hugo Grotius, de optimo Politices Auctore rogatus, consilium dedit, ut quis Volumen chartæ puræ sibi conficeret, & visa auditaque in illo notaret. Sed illa de specialibus dicta sunt. Oportet vero omnino generalia tenere præcepta. Inter Veteres, ante Platonem, non nili fragmenta habemus. Plato Socraticam Politicam *libris de Republica*, aliisque *Dialogis*, complexus est, sed methodo abstrusiore. Aristoteles tandem omnium optime principia Politica digessit, atque ad Respublicas in Idea consideratas, sed quales dari possunt, applicavit, cujus utinam specialia haberemus Scripta *de Rebus publicis*, magnus utique superesset Veterum Rerumpublicarum quæ Historiam, tum quæ Civilem prudentiam, thesaurus. Generalia istius doctrinæ tractarunt Joh. Caselius in *Propolitico*, Casp. Scioppius in *παιδεία Πολιτικές* (quem optimum ejus & sanissimum librum nominat Naudæus,) Herm. Conringius in *libro de Civili prudentia & Propolitico suis*, qui parum inter se discrepant, ac eadem ferme repetunt. Videtur pene Caselii vestigia in illis legere, quod & Capitulum lemmata ostendunt. Jungi hic debet Caselii *πολιτεύσεσθαι*, quo in libro disserit, quemadmodum primarius aliquis

(Q99) 2

ado-

in 12mo. Recusando inde est, cum aliis similis argumenti Opusculis, Witteb. 1640. in 16to (curante Aug. Buchnero,) Lugd. Bat. A. 1642. in 32mo Et Amstelod. (inter Scriptores *de studiis instituendis*) A. 1645 in 12mo. Quatuor hisce Editionibus, unamque Versione Gallica Challinii, Advocati Regii Carnutenensis, Parisiis A. 1642. in 8vo excusa, à Phil. Labbeo in *Biblioth. Bibliothecarum* p. m. 99. 100. jam memoratis, addenda est Novissima Francfortensis Anno 1673 in 12mo. ab Herm. Conringio curata, quæ simul etiam Hug. Grotii, Ignat. Hannicæ, Joh. Henr. Alstedii, Ægidii à Lancken & Christoph. Coleri, *de studio Politico* Consilia & Epistolas, Casparisque Scioppii *Patriam Politicæ*, Conringii illustratam *Animadversionibus*, eodem fasce complectitur.

adolescens mature & recte educetur ad Rempublicam, Francof. 1631. in 8. De Interpretibus & Versionibus *Politicoorum* Aristotelis Conringius agit peculiari libro, *Introductione in Politica* Aristotelis. Inter Interpretes & Commentatores Recentiores Michaël Piccartus optimus habetur; Hubertus Giphanius verborum sensus accuratius investigat. Paraphrasis Heinsiana ad intelligentiam textus præ ceteris commendari debet.

3 INSTITUTIONES POLITICAS, ut dixi, perfectas hæcenus non habemus. Prodiit quidem eo titulo liber HENRICI KIPPINGII, Bremæ A. 1667. in 4to, sed non implet hujus tituli mensuram. Neque enim omnia Politices capita justo & scientifico ordine tractavit. Multa immiscuntur à scopo aliena, digressionesque prolixiores, non tamen inutiles, ad Physicam doctrinam. Solus Henn. Arnisaus, si à Jurisconsultorum controversiis sibi temperasset, aliquod operæ pretium fecisset. Habemus interim Compendia non omnino spernenda, imo ipsis Institutionibus, quales hæcenus exstant, meliora. Tale est Marci Zuerii Boxhornii, cui jungat aliquis Balth. Cellarium licet. Georg. Schönbornerus, ejusque Epitomator, Marcus Frid. Wendelinus, mirificum aliquod Chaos constituunt mistæ cum Jurisprudencia Politices. Joachimi Stephani *Demonstratio Politicoorum* Rostochii excusa in 8. A. 1576. & deinde Gryphiswaldiæ A. 1599. recusa, non omnino contemnenda est, sed Juridica itidem multa immiscet. Scripsit & *Compendiolum* aliquod Erycius Putcanus ex Aristotele, sed breve admodum, & more isto Laconico excerptum, ac præterea imperfectum. Prodiit illud sub Titulo *Linearum Doctrina Civilis*, & tres tantum Aristotelis Libros absolvit. Est & Franconis Burgersdicii *Idea Politica*, cum *Notis* Georgii Hornii, Lugd. Bat. A. 1668. in 12. edita, sed Hornii *Notæ* extemporales, ut omnia illius Viri, ac exiguo conscriptæ judicio, de quibus tamen Horatianum illud usurpes: *Cum flueret lutulentus, erat, quod tollere velles*. In Burgersdicio denique mediocria omnia, nec illa, quæ esse debebat, accuratio.

4 Qui heterodoxa, & ab Aristotele DIVERSA METHODO, Politicam doctrinam tractarunt, vel ratione ordinis tantum, vel ratione principiorum, differunt. J. Bodinus, quem Naudæus ubique magnum & acutum Politicum crepat, totus diversus est ab Aristotele, de industria sæpe in plano quærens lapides, in quos impingat, & in scirpo nodos. Magnifice etiam ipse de se sentit, & præ se Aristotelem contemnit, in quo tamen, & illum, & alios, vehementer falli certum est. Plus sæpe in una linea Aristotelis prudentiæ politicæ reconditur, quam in integris aliorum dissertationibus, quin ipsi, qui nunc sceleratæ Politices Architecti sunt, legere illa omnia apud Aristotelem possunt, qui artes, tam tyrannicas, quam oligarchicas, non dissimulavit, quibus omnis ille nequitæ ludus superstruitur. Falluntur itaque, qui Nicol. Machiavellum ex suo ingenio tam bellam doctrinam depromisise autumant, quam de Principe proponit, in quem tot exstant Declamationes doctorum, indoctorum, sed tamen defendit peculiari Apologia, qua erat pietate & probitate scil. insignis, Caspar Scioppius. Defendit & aliqua ex parte Herm. Conringius in *Præf. & Notis ad Machiavelli Princi-*

per scriptis, quæ Editio optima est, prodijtque Helmstadii anno 1660. in 4to. Petrus Gregorius Tholosanus alia quoque ab Aristotele incedit via, prolixior in rebus non necessariis, unde in vastum opus liber ejus de *Republ.* excrevit, editus Francof. 1609. in 4to. Thom. Hobbesius in libris de *Cive*, à se scriptis, inepse gloriatur, neminem ante se quidquam Politicæ rei demonstrasse, quæ hominis superbia ab ipsorum dogmatum stultitia non est aliena. Neminem enim ita delirasse puto ante illum. Quamquam non pauci sunt, qui cum isto flagitiose sapere malunt, quam cum aliis recte sentire. Præcipuum & palmarium ejus dogma est: *Natura inter homines, non societatem, sed discordiam, esse institutam, vel, ut ille loquitur, omnium esse in omnes bellum*; ex qua Camarina quæm foetidi fluant rivuli, facile subolfacit, qui non est naris obfæ. Prodierunt quædam Axiomata Politica (revera Scopæ tantum dissolutæ, & promiscuæ quædam Observationes) sub tit. *Politici scelerati*, quæ Christoph. Pellerus refutare voluit, satis ipsa turpitudine sua infamia. Prodicunt eadem singulari libro, sub tit. *Homo Politicus*, auctiora, à quodam Pacifico à Lapide conscripta. Sed non sunt tam rara ejus libri præcepta. Longe enim plura jam tum ab aliis observata videas, præsertim ab Hier. Cardano in *Arcanis prudentiæ Civilis*, libro profecto aureo Helmstadii recuso, in quo multæ occurrunt technæ & fraudes, ab ipso notatæ, quas scire etiam homini probo interdum expedit, ne technis talibus decipiatur.

Multi sunt alii Auctores, qui de *REPUBLICA IN UNIVERSUM* scripserunt, scil. de ea, vel instituenda, vel emendanda, è quibus præ ceteris commendo librum insignem Andr. Fricii de *Republ. emendanda*, editum in fol. Basilæ A. 1559. Quo in libro ad Statum Ecclesiasticum se quoque demittit Autor, pluribusque de ejus emendatione agit. Scripsit Cyriacus Strozza de *Republ. librum* Græce & Latine, quasi in supplementum Aristotelis, qui prodijt etiam una cum Aristotelis Operibus, Parisiis editis. In *Bodinum*, quod supra omisi, *Animadversiones* à nonnullis scriptæ sunt. Ferrius Gallica lingua tales scripsit, Parisiis A. 1580. editas, Apologiam vero, pro Bodino Renatus Herpinus, itidem Gallicam, quæ & converfa est in linguam Latinam. Celebratur & Italicus *Aldi Manutii liber de excellentia Rerumpublicarum*. Joh. Ferrarius Montanus de *Republ. bene instituenda* librum in folio, Basilæ A. 1556. publicavit.

Pertinent ad Auctores Politicos etiam *HISTORICI*; illi enim manus inter se jun- 6
gunt, estque Historia quasi altera Politices manus. Vid. Just. Lipsii *Ep. 61. Centur. Miscell.* de Historicis legendis & excerptendis. Non spectant huc Historici illi Compendiarii, qui Historiam Imperiorum & Monarchiarum scripserunt, pauca enim ex adeo rudi labore depromi possunt. Nam ad Politica sola, & ad rerum causas & eventus, hic respiciendum est. Historia talis Universalis haberi non potest, sed haberi tantum potest illa certorum temporum, quales sunt *Jac. Aug. Thuanii*, (ab Anno 1546. ad 1607 è qua expuncta seorsim postea prodierunt) & *Vittorii Sivi* (ab Anno 1635. ad 1647. Italice, sub *Mercurii* titulo, pari industria pertexta,) certarumque Rerumpublicarum. Qvale Opus scripsit Aristoteles, & ante Aristotelem alii Græci Au-

Stores, quorum quædam supersunt hodie fragmenta, sed exigua. *Polybius* Historiam Universalem in animo habebat, sed exiguam ejus partem tentavit. Videantur *Bæclerus in Dissert. de utilitate ex Historia universalis capienda*, & *H. Casaubonus in Comment.* super auream illam *Polybii præfationem* auro, seorsim edito. Respublicas in universum describendas nostro tempore sibi sumserunt aliqui; sed omnis imperfecta opera est. De scriptoribus illarum veteribus & novis vide *J. Andr. Bosium in Introductione in notitiam Rerumpubl. c. 4. period. 5. 6. 7. 8. 9.* Decurrit nunc illud stadium *HERMANNUS CONRINGIUS*, qui privatis lectionibus, sed tamen extemporali- bus, plerasque omnes Respublicas enarravit. (b) Publicavit illos Commentarios, hæc- tenus Manuscriptos, *Phil. Andr. Oldenburgerus*, invito & reclamante Conringio. Incidit vero in Exemplar, ipso Conringio teste, vitiosum, & nulla cum cura excep- tum. Ipse Manuscriptum exemplar habeo, illo longe plenius. Addidit Olden- burgerus quædam pro more suo, ex *Hornio* aliisque excerpta. Sed, cum alia haberi editio non possit, præstat tamen aliquam habere, quam nullam. Incepit quidem i- pse Conringius hunc laborem (jam enim aliquot folia excusa sunt,) sed non credo, illum tam prolixum Opus absoluturum, aut tantum illi otii esse, ut apponat manum ultimam. Crescit enim cum tempore talis labor, & librorum Exoticiorum, Linguis Gallica, Italica, aliisque editorum, quorum tamen usus hic necessarius est, rarior vi- detur fuisse apud Conringium lectio. Et nunc, post illud Opus, multi novi prodie- runt hujus argumenti libri. Audio & *Joh. Henr. Bæclerus* privatis lectionibus quæ- dam fuisse de hoc argumento commentatum, quæ lucem forte nunquam adspiciet. Suscepit & *Joh. Andr. Bosius*, Prof. Jenensis, laborem similem, sub Titulo *Notitiæ Orbis*, sed telam suam non pertexuit. Habuit & tale aliquid in animo *Bernh. Va- renius in Geographia Speciali*, in *Præf. Generalis* promissa, & fortassis quam accura- tissime rem istam pertractasset. Sed mors improvisa conatum illum intervertit. Et poterunt illi principes in his studiis Viri, præ ceteris, diligentius in hoc labore desu- dare; sed facile animadverteretur etiam illi, quam non sit unus homo per isti labori, propemodum infinito, totiesque repullulanti, & in orbem redeunti. Huc quoque spe- ctant *Archontologia Cosmica*, *Joh. Boteri Imperiorum mundi Catalogus & Descri- ptio* (Col. 1613. in 8vo.) ac *Luca de Linda Descriptio Orbis*, quam Juvenile esse, Opus facile apparet, licet non inutile. Scripsit & *GEORG. HORNII* Opuscula quæ- dam *Orbis Politici & Imperantis*, non quidem contemnenda: sunt enim memoriales libelli,

- (b) Quid in *Theſauro Rerumpublicarum totius Orbis Quadrupartito*, Textum sui de iis Col- legiis, Notis Excerptisque Politicis illustratum, exhibente, ac per *Phil. Andr. Oldenburge- rum* Genevæ A. 1675. in fol. publicato, desideret, quasque ob causas suis illum foetibus accendere non possit, ipse Conringius, in *Admonitione* peculiari, *Helmstadii* eod. A. 1675. in 4to edita, fusius exposuit. Sicut *Georg. Hornii Orbem Politicum* *Otto Menckenius* il- lustravit ac repurgavit, ita *Orbi Imperanti* eandem impendit operam *Menckenii* Collega, *Joach. Fellerus*, Poët Prof. Lipsiensis, cum cujus ille *Animadversionibus* novissime Lipsiæ A. 1693. in 12mo. est recusus.

libelli; nec male ordinati. Non respondent tamen titulo, cum multa, imo potissima, sint omissa, nec pauci illic occurrant errores. A sphalmatibus ergo debent repurgari, ut repurgavit *Orbem* ejus *Politicum* Otto Menkenius, Professor Lipsiensis, Vir doctus, & rerum istarum peritus. Christ. Funccius *Breviarium* ex omnibus contraxit, cui ea debetur laus, quæ omnibus Epitomatoribus.

Inter Speciales RERUM PULL. HISTORIAS quænam præcipue sint laudandæ, longa posset institui Dissertatio. Sed occuparunt jam tum hoc argumentum Conringius in *Prolegomenis Collegii sui*, & Bosius in *Introductione sua*. Accuratiores collegerunt, & forma minuscula ediderunt Elzevirii, Eduntur alioquin variarum Rerumpubl. Historiæ, veteribus illis perfectiores, quas annotare cum prioribus debemus. Ut enim variat Status Civilis per tempora, ita Descriptiones quoque illæ variant, Utriusque vero temporis, tam elapsi quam præsentis, ratio habenda. Unde etiam de futuro statu prudens Politicus conjicere potest. Sed multa isti Auctores dissimulant, quæ non expedit publicari. Est enim Recip. perniciofa omnium Arcanorum Status publicatio, adeo ut in quibusdam regionibus capitali poena prohibitum sit, quicquam de statu, redditibus, & similibus, scribere, unde notitia possit esse accurata Hosti, vel Vicino. (c) Memini, cum apud Suecos aliquis *Epitomen Descriptionis Sueciæ* scriberet, publice prohibitam fuisse vendi, & lege simul edictum, ne quid tale in posterum fieret. Unde Liber rarus est, Aboæ, in Acad. Finlandorum, A. 1650. in 8vo. impressus. Solent quoque circumferri Relationes de Rebus publicis, quales à Legatis conscribi Venetis solent præcipue & Romanis, quarum Tomi illic in Bibliothecis asservantur. Operæ pretium esset, si illæ è tenebris extraherentur; sed raro in lucem prodeant. Earum tamen aliquas publicavit Philippus Honorius in *Thesaurò Politico*, quem Casparus Ensius eodem tit. Latine edidit, junctimque exhibuit Relationes istas, in linguam Latinam ex Italica à se conversas. Edidit & Nicolaus Bellus varias *Dissertationes*, in quibus nihil mutatum est, præter ordinem. Eadem enim in his omnibus libris leguntur. Nicolai Belli Opus editum est Colonia A. 1610. in 8vo. Vide de his Autoribus Jac. Thomafium, in *libro de plagio*, §. 238. in notis. In his relationibus adeo exercitatus erat Paulus Sarpus, ut statim divinare potuerit de Relatione, an vera, an ficta esset. Vid. P. Fulgentii *Vitam ejus* p. 84. Exemplum accuratæ Relationis suppeditare potest Agathi Securi *Relatio notabilia de Aula Romana*, vere notabilis.

VITARUM SCRIPTORES in hoc argumento præcipuum aliquid habent. Prout enim conditio est personæ, quæ in functione publica constituta est, ita ex ejus Vita capere possumus, quod ex usu nostro sit. Diligenter itaque colligendi sunt Auctores, qui Vitas Ministrissimorum, Regum, Imperatorum, Consiliariorum accurate, &

- (c) Auctor *Descriptionis Sueciæ*, vendi in Sueciæ prohibetur, ejus nomen à Morhofio est impressum, fuit Mich. Vexionius Gùldenstolpe, Smalandus, J. U. D. & Prof. tunc Aboensis, postea autem Tribunalis Sueciæ Regii Assessor, de quo Joh. Schefferi *Sueciæ Literata* p. 151, 152, 330, & nostra ad illam *Hypomnemata* p. 394. possunt consuli.

& secundum omnes circumstantias, describunt. Sic è Vitis Borgiæ Ducis Valentini Castrucci, Cromwelli, Wallensteinii (cujus Mortis & Rebellionis Historiam, sub ficto *Gneji Falcidii Donaleri* nomine, edidit Italice Joh. Franc. Lauredanus, teste J. Rhodio in *Catal. Scr. Suppos.* p. 23.) multa discas, quæ ad rem Politicam faciunt. De quibus jam *T. I. Lib. I. c. 19. p. 215. seqq.* quædam diximus. Jungendi illis sunt Epistolarum Politicarum Scriptores, Principum ad Principes, Consiliariorum ad Consiliarios & Principes. Tales Epistolas Grotius multas scripsit, quæ nondum sunt editæ, & quarum multæ adhuc supersse dicuntur apud Blavium, qui illarum Editionem parat; (d) cujus mentionem facit Isaacus Gruterus in *præfat. Cogitatorum* Baconis Verulamii, p. 578. Nic. Rigaltius sane, in *Vita* Pet. Puteani, p. 49. refert de Puteano, illum magna cum cura concessisse Epistolas Foxii & Arn. Ossati, de quibus hoc prædicat Rigaltius, post illam Pauli Sarpii *Tridentinam Historiam* nihil extare, unde queant Aulæ Romanæ artes clarius certiusque pernosci. Conf. de Epistolis Ossati Cardinalis Vitæ ejus, in Laur. Crassi *Elogiis*, *T. II. p. 202.* Tales etiam sunt Epistolæ Italicæ *Principum ad Principes*, & Latine *Virorum Illustrum* in Belgio publicatæ, nec non Aug. Busbequii, Ex. Roterodami, Chr. Fortneri, Pet. Martyris, Ferd. de Pulgar, &c. de quibus *T. I. L. I. c. 23. & 24. distum.*

9 Similes Relationibus sunt MEMORIÆ illæ GALLORUM, quas latine *Commentarios* dicas. Ut enim Cæsar Commentarios appellat, quos ipse de rebus suis scripsit, ita hi *les Memoires*, quod ipsi rerum suarum quasi Annales in illis conficiant. Legendus est de illis Sorellus in *Bibl. Gallica* c. 7. Magnam in illis congerendis curam adhibuit Petrus Puteanus, teste Rigaltio in *ejus Vita*, p. 51. De Card. Bentivoglii *Relationibus* Vid. Crassum *l. c. T. I. p. 262.* & Gaddium *de Script. non Eccles. pag. 77.* Exstant Richelii & Mazarini, Cardinalium, *Memoria*, quibus continetur omnis illorum temporum arcanior Historia, sed non tamen adeo magno scriptæ Judicio. Elegantior est, quæ Gallicè prodiit, *Historia Ducis Monckii*, Consilia & Successum Restitutionis Caroli II. Regis Angliæ, continens. De Legatorum Venetorum Relationibus hoc memoriæ prodidit Lambecius, *Comment. de Vindobonensi Biblioth. lib. I. p. 55.* Hugonem Blotium omnes Venetorum Legatorum Relationibus in unum Volumen collegisse. Spectant huc Frid. Hortleideri & Mich. Casp. Londorpii *Acta Publica*, Pacificationes, similiaque publici argumenti Scripta.

IO Nec omittendi hic sunt libri SATYRICI & APOLOGETICI, de publicis argumentis scripti, imo libelli etiam famosi. In his veritas sæpe nuda & acerba proponitur, in illis aliqua interdum dissimulantur. Solent talia Scripta multa publicari, cum bella inter-

(d) *Epistola* Hug. Grotii, quæ *h. t.* tanquam *avædotos* allegantur, Amstelod. A. 1680. in *fol.* uno jam prodierunt Volumine. Cujus Editionis ab ipso etiam Autore, *T. I. Lib. I. c. 24. §. 21. seqq.* jam facta est mentio. Arnoldi Ossati, Cardinalis, *Epistola Gallicæ*, ex Aula Romana in Regiam Parisiensem missæ, iidem jam sunt editæ, & novissime quidem longe auctiores ac emendatiores, Notisque Historico-Policis à Dn. Amelot de Houllaye illustratæ, Parisiis A. 1697. in *4to maj.*

intercedunt inter Principes, raroque illa colliguntur. Eristica quidem Scripta patient omnibus, non autem adeo scripta famosa. Itali in his valde ingeniosi sunt. Suntque de rebus Romanis Vettustioribus publicati *Pasquillorum Tomi duo*, editi Basil. 1544. in 8. Recentiores audio etiam in unum Volumen congestos, sed nondum editos, quod tanquam Manuscriptum hæctenus inter illarum rerum curiosos versatur. Joh. Barclaji *Euphormio* talis quoque liber est, in quo multa sub fictis nominibus tanguntur Magnatum Vitia. Sunt & Auctores, qui de Utilitatibus (*Interesse*) Regnorum & Rerumpublicarum singulares libros scripserunt, sed totus illorum labor imperfectus est, & mutilus. Anonymus ille Gallus, qui Gallica lingua scripsit, turpissime sepe labitur. Sed & Auctor libri, cui titulus *L' Europe vivante*, proletaria tantum tangit, & quæ nullius momenti. Omnium optima est Ducis de Rohan *Statuum Europe trutina*, quæ è Gallica in Latinam conversa est. *Notas* in illam scripsit Josua Arndius, Gustrovii in svo recusam. Non quidem is omnia plene & perfecte perquirat, sed tamen, cum sensus in illis rebus Viro in publicis exercitissimio profundior esset, de non paucis præclare judicat.

Nec ITINERARIA hic omnino sunt excludenda, præcipue, quæ Statum Civilem accuratius describunt, qualia rarissima sunt: Plerique enim in aliis rebus versantur. Gallicorum Itinerariorum hac in re defectum inculcat Popellinere in *Epist.* quadam Gallica, ad Scaligerum scripta, *lib. 2. Epist.* 70. Hujus commatis Itinerarium scribere volebat Phil. Andr. Oldenburgerus, & titulum *Itinerarii Germanici* libro suo dedit, in quo multa est rerum ineptissimarum sarrago, quibus nonnunquam inmiscentur aliqua notata non indigna; sed Lectore prudente opus est, qui cum judicio illa legere possit. (e)

Non omittendi hic sunt Auctores, qui OBSERVATIONUM SINGULARIUM libros, vel in Historicos, vel seorsim aliquos, ediderunt. Nihil est absolutius Christoph. Forstneri in *Tacitum Observationibus*; quanquam etiam alii multi sunt, ut Scipio Ammiratus, Cauriana, Hannibal Scotus, Matth. Berneggerus, Mich. Virdungus, tam Latini, quam Italici. Omnes tamen Vir ille superat accurata exemplorum veterum recentiorumque collatione. Joh. Henr. Boetleri *Dissertationes in Tacitum & Suetonium* rei Politicæ plenissimæ sunt, ac magno judicio scriptæ. Nicol. Machiavelli in *Livium Dissertationes* profundissimi sunt ingenii & judicii. Exstant quoque Joh. Schefferi in priores libros *Dissertationes*, sub tit. *Regni Romani*. Casp. Facii in *Livium Dissertationes*, Altenburgi, 1617. in 4to prodierunt, non contemnendæ, quanquam prioribus longe inferiores. Jani Gruteri in *Livium & Tacitum Dissertationes* Locos Communes sapiunt, & in parallelis sententiis coacervandis laborant.

Tom. III.

(Rrr)

In

- (e) Phil. Andr. Oldenburgeri *Itinerarium Germania Politicum, modernam præcipuarum Aularum Impetii faciem representans*, sub larva Constantini Germanici, ab illo Cosinopoli in 12mo, sine anni mentione, est publicatum, & ob licentiam quoque, in Vitiis Principum ac Magnatum Aulicorum, notandis, hoc seculo rariorem, multorum Censuras incurrit.

In actionum autem circumstantiis dijudicandis & expendendis Autor non est usque adeo sagax, Jac. Zevecotius in *Florum & Suetonium* non omnino privandus est acutioris iudicii laude, in rerum momentis perquirendis. Etiam Christoph. Ad. Rupertus, in *Commentariis suis in Florum, Pellejum & Sallustium* nonnunquam Politica tangit, sed rarius, in Historicis & Philologicis occupatur. Quid Trajanus Boccalinus in *Comment.* suo *super Tacitum*, Italica lingua scripto, præstiterit, cum nondum legerim, pronunciare nequeo. Olim, tanquam *Κεφαλαίον* servabatur in Eruditorum Bibliothecis, nunc à Blavio editus est, qui è Bibliotheca Gudiana ipsum accepit. Legi de illo possunt Erythræus in *Pinacotheca* I, p. 272, & Crassus in *Elogiis hominum literatorum* P. I. p. 159. Si meo quis uti hic consilio velit, fvaferim, ut quis conficiat generales Locos Communes ex his omnibus Commentatoribus, diligenter Auctorum loca notando; qualis labor si in publicum prodiret, non tam impune furari possent Scriptorculi ceteri, qui de charta in Papyrum scribunt, & ex unius loci parallelismo omnes, quos inveniunt apud Commentatores annotatos, redituro semper in orbem labore, coacervant.

- 13 SINGULARES DISSERTATIONES multi scripsere: Elegantes sunt Joh. Henr. Bœcleri *Dissertationes Academicae*, uno Volumine Argent. 1658. in 8vo comprehensæ. (f) Si quis Dissertationes in utramque partem velit, vel Consultationes potius in causis quibusdam specialibus, in singulari Reipublicæ argumentis versantes, earum elegans specimen exhibet Marcus Zuërius Boxhornius, in *Disquisitionibus politicis*, quibus proponuntur ac deciduntur Casus Politici, annotato semper eventu. Liber editus est Amstelodami A. 1663. in 12. Orationes quoque Politici argumenti huc spectant, quales apud Demosthenem, Ifoeratem & Ciceronem, sunt multæ, & circa generalia & specialia Antiquarum Rerump. occupatæ, magnæque Prudentiæ Civilis arcana, cum à summis Politicis sint conscriptæ, continentes. Inter Recentiores Thom. Lanfius ad hanc classẽ referendus videri posset, sed nihil præter Locos Communes scribit, nec accurato Iudicio Rerump. penitiora investigat, & parum cultus est stylus. Mich. Piccartus, Matth. Berneggerus, scripsere itidem *Dissertationes*, & Georgius quoque Hornius aliquas, quæ junctim editæ sunt Lugd. Batav. 1668. in 12. Reperiuntur hic nonnulla interdum non contemnenda, inprimis, quæ habet de quibusdam Belgii Ducatibus & Urbibus, quancquam hoc argumentum accuratius tractarit Boxhornius, & Martinus Schookius de *statu federati Belgii*. Habet & illic Dissertationes de *Æquocationibus Jesuitarum*, de *Sejanismo*, de *Saracenorum Origine*, de *Academiarum Origine*, &c. Jejuniatem tamen illæ suam satis probant, suntque, nescio quod, Chaos ex Historia, Politica, Geographia, mistum.

Huc

- (f) Recensæ sunt Joh. Henr. Bœcleri *Dissertationes Academicae*, *Commentationibus in Plinii Panegyricum*, ac XIII. Exercitationibus in priori Editione Anni 1658. haud obvis (quas enumeratas vid. in *Actis Erud. Lips. M. Mart. A. 1702. p. 126.*) auctiores redditæ, Argentiniæ 1701. in 4to. Quod Volumen Novus aliarum *Dissertationum*, nec non *Orationum ac Programmatum*, Tomus secutus.

Huc quoque referre possis *APHORISMORUM Scriptores*, quorum Rhapsodias aliquas conscribere Greg. Richter & Joh. Chokierus (in *Thesauro Politico*,) qui Richtero melior est. Ac visus est Lipsium ille imitari voluisse in *Politiciis*, qui, quantum ad principatum spectat, ex optimis Auctoribus, eorumque Aphorismis, concinnare doctrinam suam voluit, uti fecerunt, ad ejus imitationem, postea in Ethicis Janus Gruterus & Gvilh. Mechovius in sua *Paraneticæ*. Optima Justi Lipsii *Politico-rum* Editio est, quæ cum *Notis* Matthiæ Berneggeri, Argentorati prodiit A. 1658. in 12. Exstat quoque in illa J. Henr. Bœcleri singularis *Dissertatio*, excusa A. 1642. in 12. & nunc, si recte memini, nova Editio prodiit, cum Commentariis Matth. Berneggeri, & Bœcleriana Dissertatione. Exstat & in Italicam linguam conversus Lipsii liber, cum *Commentariis exemplorum antiquorum, & recentium Notulis*, Herculis Cati, Ferrariensis Venet. 1618. in 4to. Legi etiam possunt *Notæ* Joh. Lud. Praschii, Viri eruditi, Senatoris Ratisbonensis, in Lipsii *Politica*, Norimb. editæ A. 1666. in 12. Super Tacitum multi sunt, qui Aphorismos scripsere. Ex illo enim, tanquam è quadam Aurifodina, omnem sapientiam civilem eruere se posse putant nonnulli. Exstant Itali cujusdam Aphorismi, præter illos Annibalis Scoti, cujus nomen mihi excidit. Sunt & Hispanica lingua *Aphorismi ex Tacito* sub certis titulis collecti, hac inscriptione: *Anima Taciti*. Est & Joh. Theod. Sprengeri *Tacitus Axiomaticus*, in 12. ex aliis quasi in Epitomen redactus. Ex *Floro Axiomata* confecit quidam Anonymus, qui Ruperti *Commentario* additur. Scripsit & *Succum Curtianum* Mich. Fetterus, sed qui admodum macilentus est, exsuccus & jejunos. Magnæ est prudentiæ, regulas è circumstantiis actionum deducere, neque hoc in ingenium, aliquod Pædagogicum cadit, sed ab ipsis Viris prudentibus, atque in actionibus civilibus exercitatis, demum recte curabitur. Spectant & huc *Monita & Exempla Politica*, à quibusdam conscripta, inter quæ est Justi Lipsii Opusculum præcipuum, quod *Monitorum Politicorum* titulo evulgavit. Non omittendus etiam hic est Joh. Boterus, Italus, cujus exstant varii libri, Italica lingua scripti, inprimis ille, quem *de Politica Illustrium* scripsit, à Conringio in Latinam linguam conversus, ac Helmstadii editus, quo continentur variae Dissertationes de Incrementis Decrementisque Reipublicæ. Scripsit & ille alia nonnulla, uti *de Urbibus*, & *Relationes Universales de toto terrarum Orbe*, editas Venetiis A. 1605. in 4to, quæ, si recte memini, etiam in Latinam linguam sunt conversæ, ac Helmstadii editæ.

Sunt nonnulli Auctores, qui de ARGUMENTIS POLITICIS SPECIALIBUS tractant, quæ se per universam prudentiam Civilem diffundunt; quales sunt, qui de *ratione Status* scripserunt, inter quos optimus videtur Ludovicus Septalius, ex Italica lingua in Latinam conversus à Joh. Garmero, Hamb. A. 1659. in 8vo. & plures alii, de quibus vid. Conring. in *Lib. de Prud. Civili*. His affines sunt Auctores, qui de *Arcanis Dominationis* scripserunt, quod argumentum nemo hæcenus digne tractavit, atque ex Historiis omnium nationum expeditum dedit. Hæc quidem Arn. Clapmarii *Opus de eo argumento scriptum*, ac aliquoties editum, in quod etiam *notæ* à Joh. Christ-

frido Sagittario conscriptæ, Jenæ 1665. in 4to. Præterea etiam à Martino Schoekio editus est in illum *Commentarius*, una cum suis *Appendicibus*, Francof. ad Oder. in 8. 1668. Sed non respondent, tam Autor ipse, quam Commentatores, votis omnium & desiderijs. Non enim, nisi communia ac ordinaria Rerumpubl. acquirendarum tuendarumque media sectantur, à quibus omnino differunt Dominationis Arcana. Nec Cyriaci Lentuli *Arcana Regnorum & Rerumpubl.* illum titulum merentur, cum non nisi vulgarem contineant Locorum Communium farraginem. Accuratus aliquid de eo, argumento commentari incepit Gabriel Naudæus, libro Gallice scripto, sub. tit. *considerations politiques sur les coups d'Etat*, Romæ, 1667. in 12. Ejus Opusculi primum non nisi duodecim exemplaria impressa sunt, atque inter rarissima habitum fuit, usque dum in Belgio est recusum. Postea in Germania editum est cum *Commentario* Gallico cujusdam Lud. Du May A. 1673. in 8. in quo, quæquam non usque adeo abstrusa habeantur, occurrunt tamen nonnulla, ad elucidationem ejus libri non parum facientia. Non pauca in hoc Naudæi libro docentur, quæ Politico prodesse possunt, quæquam multa illius Vir honestus non immerito damnet. Qvis enim adeo perfectæ frontis, ut lanionam illam Parisiensem, tanquam singularem artem Politicam, laudet, quod ille facit, inque ea nihil reprehendit, nisi executionem non satis expeditam. Laudat ibidem Hier. Cardani *Proxenetam*, ac *librum de utilitate ex rebus adversis capienda*, quibus contineantur multæ technæ, tam Politicæ, quam Oeconomicæ, quod & verum est. Fuit enim is Autor, ut ingenio summe melancholico & suspicaci, ita in omnibus etiam rebus perspicaci, & quodammodo divinatorio, quæquam miris etiam nugis & superstitionibus sua ubique in crustet. Qui de *Principis institutione* scripserunt Auctores, huc quoque spectant, de quo argumento, & veteres, & recentiores, habemus plurimos, de quibus videantur Nomenclatores Philosophici. Ante aliquot annos lingua Succica editus est de hoc argumento liber, ante ducentos plus minus annos conscriptus, curante Regni Sveciæ Cancellario, *Magno Gabr. de la Gardie*, cujus existat ad Car. XI. Regem præfatio libro præmissa. Adduntur & Notæ Joh. Schefferi, eruditæ & multum Politici succi habentes. Pleraque sunt à Veteribus Auctoribus excerpta. Editus est liber Holmiæ A. 1669. in fol. (g)

- 16 Refert Conringius inter Generales Politicos Scriptores etiam eos, qui *LEGES VARIARUM GENTIUM* collegerunt, quæ usui esse possunt Politico, cum in doctrinâ Legum variis Rerumpublicarum fornis applicandarum versatur. Paucissimi sunt inter Politicos, qui hoc argumentum tractant; imo nulli. Nomothetice enim segniter tractata est à Politicis, & illa tamen maximam constituit Reipublicæ partem. Quomodo enim leges, quibus Rerumpublicarum formis applicandæ, quibus ille conveniant,

(g) De Sveci Anonymi, qui Sec. XIV. vixit, *Institutione Regia, sive Regimine Regum* Verna- culis, Holmiæ A. 1669 cum Joh. Schefferi *Versione Latina & Notis*, publicato, vid. plu- ra in Schefferi *Sveciæ Literata* p. 9. nostrisque ad illam *Hypomnematis* p. 351. Morho- sius Autorem Seculo integro juniorem, quam, Scheffero teste, fuit, credidisse videtur.

veniant, vel minus, de eo altum est apud Politicos plerumque silentium. Et hæc quidem ita deberet ab illis tractari, ut Jcti h.s. fundamētis superstruere possent. Illi vero nunc in solis Romanis legibus cuiusque formæ applicandis, omnem operam ponunt, cum specialia illa Gentium jura, secundum principia Politica examinanda, longe accuratiorem operam requirant. Plerumque enim tumultuarius hoc est, & ratiociniis, ex legibus Romanis utrunque petitis, leviter incrustatum. Specimen aliquod talis ἀναλύσις legum dedit Herm. Conringius in *Explicatione Legis Unica de studiis urbis Roma & Constantinopolitana*. Referri huc etiam possunt Auctores, qui de MORIBUS GENTIUM scripserunt. Nam & illi multum conferunt ad prudentiam Civilem, vel Legati, vel Hominis in Magistratum constituti. Qvo in genere nihil novi, quod magnopere commendari debeat, præter Joh. Barclaj *Animorum Iconem*. Meminit Gabr. Naudæus in *Bibliographia Politica*, quorundam Auctorum, qui Hispanorum, Gallorum ac Italarum, ingenia quam minutissime delinearunt, sed incognita illa vulgo sunt. Qui curiosius nosse mores variarum gentium velit, sedulo inquirat in omnes ritus, tam privatos, quam publicos, eosque ad certa capita moralium actionum deducat, atque inter se conferat. Unde prudens aliquis facile perspiciet, quæ illis forma regiminis apta, quæ leges commodæ, quid excitare inter illas tumultus possit, &c. Sed ejus rei peculiaris quædam quasi ars est, à Politica distincta, & fundamenta quædam artis Physiognomicæ supponit.

Referri huc possunt etiam illi Auctores, qui de MINISTRIS PRINCIPUM in genere agunt, quales sunt in Gallica lingua multi. Præ ceteris laudo Auctoris Anonymi librum, cujus tit. *le Conseiller d'Etat*, Parisiis A. 1633. in 4to & Domini de Silhon librum, cui tit. *le Ministre d'Etat*, in quo simul integra proponitur Politica, variaque afferuntur memorabilia, editum Amst. 1661. in 12mo tribus Tomis. Elegans quoque liber est German. lingua scriptus Viti Ludov. Seckendorffii, cui tit. *Teutscher Fürstlen Stat* / cujus aliquot Editiones prodierunt, Francof. 1665. in 8vo. De Migrationibus gentium, & excidiis Rerum publ. Historicis quidem Scriptores habemus, paucos vero, quod mallem, Politicos, qui causas mutationum & excidiarum è politicis rationibus deducant. Sunt quidem Joh. Bisselii *Illustres Ruine Rerum publ. & Familiarum*, ac Martini Schoockii *Fatum Republicæ Achæorum & Vejentium*, quo libro causas deducit interitus illorum. De Migrationibus gentium omnia sunt imperfecta. Nam *Wolffg. Lazius*, qui hoc argumentum sibi sumit, plane à scopo Politices dilabitur. Multa vero sunt in Migrationibus gentium consideratu digna, quibus è causis proveniant, item doctrina de *Colonii*, quæ ex illa pendet; de quo argumento neminem digne egisse memini. Pauca quædam habentur, sed eximia, in *Dissertat. Belgicæ de la Cour*, eleganti libro, in quo multa occurrunt ex intima Civili prudentia deprompta. Scriptus autem ille fuit, una cum ceteris ejus, (quales sunt *Consideration van Staat / offte Politische Raagshale*, Amst. Anno 1662. in 12mo & alter *de Interesse Reipubl. Belgicæ*), instinctu Joh. de Witten, Reipubl. causam agit adversus Principem Auriacum, ac fortasse ipse (Wittius) magnam illorum par-

tem confecit. Nam ille, sub cuius nomine prodierunt, *van dem Hofe* / s. de la Cour Mercator fuit. Obiter hic moneo, librum illum Germanicum, cui tit. *Zeiger Welt Regierende Schaubühne* / qui prodit sub nomine *Leuthoffs à Brancenberg*, maximam partem ex Belgico illo, & Conringianis *Rebuspublicis* esse descriptum. Versatur & in eodem argumento, quāquam non toto, *Joh. Schildius*, in *lib. de Coalitione Populorum ac Rerumpubl. in 4to. De Periodis & Conversionibus Rerumpubl.* *Joh. Loccenius* pauca quædam scripsit, & fortassis nos aliquando, in *libro de Fato Civili*, agemus. *De Seditionibus*, quæ vehementer faciunt ad Rerumpubl. mutationes & everfiones, singulari libro egit *Martinus Schookius*, post *Conr. Brunum*, *Claudium Modain*, *Ludov. Foscrium*, (in *Lib. de Remediis opportuni Seditionum*) *Bernhard. Grassiam*, (in *Lib. de Turbulentia Civium*) & *Matth. Drurium* (in *Lib. de Militum audacia reprimenda*). Optimus liber est, proditque *Groningæ, A. 1664. in 8vo.*

- 18 Non dissimulandi hic quoque sunt Scriptores, qui de *REPUBLICÆ & POLITIÆ SACRÆ* tam Historiæ, quam Politicæ, scripsere. Maxima enim rerum Civilium momenta pendent à sacrorum cultu, cui eo studiosius invigilandum, quo rectior est omnis Politicæ, quam cucullus & infula velant. Certe Hierarchiæ Pontificiæ maxima sunt arcana, cujus per omne ævum se extendunt insidiæ. Merentur illa ab ovo recenseri omnia, ut factum est à nostratium nonnullis, imo & ab ipsis Pontificiis, qui inter illos præ ceteris sinceri sunt. Certe, qui superiori anno *Lutheranæ Historiam* descripsit *Gallica lingua Ludov. Maimbourg*, Jesuita, jam aliquoties editam Parisiis, ringente Pontifice, non dissimulat Pontificiorum technas, & errores, quāquam & eandem scabiem Lutheranismum affricet, (Parisiis anno 1682. in 12mo.) Præclarum Opusculum est, quod Germanica lingua edidit, qui se nominat *Basilium Hyperetam*, in 12mo. In quo, utut brevi, plures habentur Politicæ annotationes super religionis negotio, quam in diffusis aliorum Scriptis. Magnam hic quoque lucem accendit *Paulus Sarpus*, in *Hist. Concil. Trid.* qui se *Petrum Suavem Polanum* vocat. Hujus Editionem debemus *Marco Antonio de Dominis*, magno Viro, cujus labores, non quidem absoluti, ad hoc quoque argumentum referri possunt. Suavem illum Polanum, sive Paulum Sarpium, quidam *Scipio Henricus*, libro *Dillingæ* impresso, & *Sforia Pallavicinus*, Cardinalis, sub Censuram vocarunt, atque in illum acerbius sunt inventi. Sed postea aliquis *Cæsar Aquilinius Dissertatunculam* scripsit *de tribus Historicis Concilii Tridentini*, Amstelod. 1662. in 8vo. editam, qua ille, quisquis tandem est, Suavem Polanum adversus Censores illos defendit.

- 19 Non defuerunt, qui ipsas sacras literas ad argumentum Politicum traxerunt, cujus generis liber est Hispanica lingua scriptus *in folio*, ex libris Regum, & Historia Davidica, præcipue concinnatus, fuitque postea etiam à *Theod. Reinkingio* (quem Hispano isti multa debere, qui vidit, asseverabit) idem argumentum tractatum, & à quodam Jesuita *Eggesfeldio*, qui se *Amandum Verum* vocat, in lib. cui tit. *Imperium Politicum, ex sacra Regum Historia descriptum, ad normam hodiernæ Politicæ administrationis, & exemplis utriusque Imperii illustratum.* Liber editus est in

12. An. 1661. non adjecto impressionis loco, sed parum videtur reconditæ doctrinæ habere.

Quod si jam omnia SPECIALIA POLITICES ARGUMENTA percrenſere velimus, quantum ſe nobis objiceret Librorum & Diſſertationum cumulus? Certe integri Voluminis res eſſet. Enarremus velut per lancem ſaturam quædam. Georg. Obrechtii *Secreta Politica*, liberque Germanice ſcriptus von Anſtellung guter Policy, und von billiger Erhöhung der Jähelichen Gefällen, multa habent Reipublicæ utilia monita, Argent. 1644. in 4to. Qvot non ſunt J. Henr. Boecleri *Diſſertationes*, quæ recenſeri non omnes poſſunt, junctim, ſeorſim editæ? Qvot non ſunt Jac. Thomasi de *Ratione Status*, de *Latrocinio gentis in gentem*, aliæque? Matth. Berneggeri exſtant *Vita Veſpaſiani*, ſ. *Speculum boni Principis*, ejusdemque in Svetonii *Cæſarem & Auguſtum Diatriba*. Sam. Puffendorffii varix ſunt *Diſſertationes*, nunc junctim editæ, inter quas una eſt de *Obligatione adverſus Patriam*. Joh. Lud. Praſchii de *Caritate Patriæ* exſtat lib. Norimb. 1662. in 4to. Conclavia Pontificum, Italica lingua ſubinde publicata, magna continent Pontificum arcana. Joh. Calderini *Diſcurſus in regulas Status Joh. Boteri*, Germanica lingua Francof. A. 1657. in 12. editi, non pauca utilia monent. Radbodi Herni. Schellii *Libertas. Publica* aureolus liber eſt, pro ſtatu populari defendendo. Scriptiſt & Joh. Genefius Sepulveda ſpeciales nonnullas *Diſſertatiunculas*, quæ habentur inter ejus *Opera*, junctim edita. Alberici Gentilis exſtant non paucae Diſſertationes, de *potestate Regis absoluta*, de *Vi Civium in Regem ſemper injuſta*; ſed pauca illa ſunt, neque omnia recenſeri poſſunt.

Illud, quaſi Corollarium, hic adjiciemus, inſeſſe omnium ſcriptorum generi aliquid? *Politici*, quod notari poteſt, atque ad uſus noſtros ſeponi, adeo, ut ne Poëtæ, quidem & *Fabulatores* ſint prætermittendi. Epici ac Panegyrici Poëtæ, quales Virgilius & Claudianus, cum Heroas ſuos deſcribunt, multa ex Politicis principiis deſumunt. Ac ſuit aliquis Jeſuita, qui integro libro, & magno apparatu, *Ethicam & Politicam Virgilianam* propoſuit. Qui quancquam incepte verſetur in hoc Argumento, verum tamen eſt, multum latitare in *Æneide* Civilis Prudentiæ, atque ſub uno interdum verbo recondi. Non prætereundi etiam hic ſunt *Comici*, qui, cum integrum Vitæ humanæ Theatrum repræſentent, Actionesque tam civiles, quam domeſticas, quilibet videt, magnum eorum eſſe uſum poſſe in Characteribus hominum deſcribendis. Certe *Comædia ſchola populi eſt*. Hugo Grotius non verebatur in maximis etiam ſuis negotiis Terentii legere fabulas, & rogatus à quopiam, cur id faceret, reſpondit: *Alia in illis legere Pueros, alia Viros*. Fabularum Politicas Interpretationes dedit Franc. Baco Verulamius, Vir profundi ingenii, in *Lib. de Sapientia Veterum*.

FINIS LIBRI SECUNDI.

POLYHISTORIS

TOMI III.

SIVE

POLYHISTORIS PRACTICI, LIBER III. OECONOMICUS.

§. 1. *Doctrina Oeconomica negligenter tractata. Arcana ejus celantur. 2. Scriptores ejus Antiqui, Xenophon, Aristoteles, & Autores Geoponici, Recentiores Lud. Septalius, & pauci alii. Discrimen Oeconomiae Imperantium (à V. L. Serkenдорffio & Georg. Obrechtio illustrata,) ac Privatorum. 3. Consilium de Historia Commerciorum scribenda. Scriptores de Commerciiis Anglicis ac Belgicis. Job. Joab. Becheri Lib. de Rerump. Incrementis & Decrementis commendatur, uti & Gerb. Niveri ac Job. Marquardi de Mercatura Commentarii. 4. Fraudes & Adulterationes Mercatorum Oeconomorumque notandae, Defectusque simul Commerciorum, Regis Galliae Prudentia Oeconomica. Auri Malleatio, inter Defectus Pecuniae apud Germanos causas relata praecipuas. 5. Oeconomus Physicus & Mathematicus Studium commendatur. Casp. Barlei Mercator Sapiens. Censura de Georg. Richteri Axiomatis Oeconomicis.*

Politiciis subjungimus aliqua de OECONOMICIS. Nam & illa pertinent ad Practicam Philosophiam; estque sane dolendum, adeo jacere hanc partem, & frigide tractari, quæ tamen fundamentum sternit omni Reip. & rerum rerum gerendarum suppeditat. Tradita sunt hujus disciplinae principia tantum generalissima, specialia nemo diligenter satis detexit. Cum enim secretiora hujus doctrinae Viris illiteratis magis, quam literatis, cognita sunt, illi vero tantum abest, ut publicata hæc velint, ut potius omni studio celent; pauca sunt, quæ de iis in vulgus dimanant. Ac quemadmodum in Politicis arcana quædam Status sint, ita in Oeconomica, ac in Commerciiis, occulta quædam sunt, quæ ab ipsis gentibus nonnunquam summo studio celantur, si sint talia, quæ ad amplificandas Universitatis opus spectant. Privati etiam non facile alios scire patiuntur, è quibus lucrum captare possunt.

Ex antiquis itaque nihil, quam *Oeconomicon* Xenophontis, ac duos Aristotelis libros habemus, quibus aliqua addidit Leonardus Arctinus, *Commentarios* autem adjecere exiguos Joh. Casus, Jacob. Ludovicus Strebæus, & Jac. Faber. Neque enim memini, ullos esse alios *Commentarios* hujus doctrinae, cujus tamen dignitas tanta est, ut ejus Professore in Academiis constituendum ego quidem arbitrer. *Artem.* Chrematisticam & Cteticam juvenis quibusdam libellis Recentiores aliqui tradiderunt,

runt, sed vix operæ pretium fecerunt. Poterant his addi Geoponici Auctores, Cato, Varro, Columella, Palladius, Constantinus; sed isti tantum partem attigere doctrinæ domesticæ, quatenus ex agris proventus haberi possunt: Deinde rem istam potius Physice, quam Politice tractant. Inter Recentiores neminem novit Gabriel Naudæus, Vir talium rerum peritissimus, in *Bibliographia Politica*, quam Ludov. Septalium, quem *librum de re familiari* scripsisse ait, in quo omnia minute & diligenter persecutus sit, quem ego hactenus non vidi. Addidit alterum, Hieron. Cardanum in *Proxenetæ* & in *libro de utilitate ex adversis capienda*: sed ista tantum pauca sunt, & quædam specialia. Si quis omnem illam artem Oeconomicam omnibus numeris absolutam tradere velit, primum omnes Reipubl. Status sub examen vocare debet, ac modos ostendere, quibus divitiæ domesticæ possint conservari & augeri. Nam conservatio domesticarum opum per prudentem administrationem, fundamentum est omnis artis Oeconomicæ & Chrematisticæ. Ejus aliquam partem attigere Vitus Ludov. à *Seckendorff* in *Teutschen Bürsen, Staat*, & Georg. Obrechtus in *secretis suis Politicis*. Sed hæc potius ad Oeconomiam Principum & Status pertinent, cujus alia ratio incunda est, quam privatorum, quamquam & hæc illis subveniat, illique defraudantur sæpe, si ærarium omnia ad se rapiat. Potior illa ars erit, quæ privatorum Oeconomiam emendare docet. Nam ærarii augendi artes satis per se notæ sunt, nec potest illud laborare, si divites sunt cives.

Quoad *reditus Provinciarum* in genere consideratos, omnia debent circumspici, situs loci, coeli Clima, mariæ, terræ fertilitas, artificum peritia & copia. Deberet Historia, tam generalis, quam specialis, omnium commerciorum, diligenter consignari. In generali notandi essent ortus, progressus, & interitus Commerciorum, migrationes item & fata. In speciali Historia singularum mercium, variis in regionibus provenientium, notitia consignari deberet. Ac essent quidam libri Collectanei faciendi, in quibus colligenda omnia, tum ex Itincrariis novissimis, in quibus nonnunquam multa hujus artis produntur, tum ex relationibus, vel publicis, vel secretis, unde prospicere quis possit, quid in rem suam vertere queat. Denique omnia Commerciorum genera curiosius pervestigari debent, quæ scil. ex Commerciiis rerum naturalium vel artificialium commoda, vel integræ alicui nationi, vel privatis, expectanda, quid conferant in Rempublicam Societates, si instituantur, quarum commoda nunc aliæ etiam, præter Batavos, gentes persenscunt, Galli inprimis, qui novas Societates erexerunt; de quarum Institutione singularis *Dissertatio* Germanica lingua prodiit, à Joh. Christoph. Wagenfeilio scripta. Suadet Baco Verulamius populo alicui, ad opes parandas, ut solers sit in inveniendis novis pannorum generibus variorum colorum, varæque texturæ; quod egregie nunc norunt Galli & Belgæ, quibus magnæ inde parantur divitiæ. Eorum, qui Historiam specialem Commerciorum gentis alicujus scripserunt, neminem novi. Anglica lingua quidem scriptus est liber, cui titulus: *Englands Treasure*, in quo pauca quædam habentur de Anglorum Commerciiis. Belgæ admodum celant artes suas, præter illas, quas celare

non possunt. Non pauca commerciorum Belgicorum secreta publicavit Anonymus in Lib. Belgice scripto, & post in L. Germ. converso, cui Tit. *Anweisung der Heilsamen Politischen Gründe und Maximen der Republique in Holland / A. 1671. in 8.* A Primatē quodam Status Belgici scriptus esse perhibetur, & cum imprimeretur, publico edicto vendi prohibitus, quod quædam publicaret non publicanda. Consultendus & de illis est Leo ab Aizema, cujus vastissimi libri de *negotiis hujus Reipublice civilibus* prodierunt. Multa illic traduntur de Commercii illorum, deque artibus, quas non dissimulant, quibus ad se pettraxerunt ceterarum nationum commercia. Martinus quoque Schookius, in *Belgio suo federato*, hoc argumentum tangit, & multa diligentia plurima minuta persequitur. Scripsit & Germanica lingua Joh. Joachimus Beccherus Discursum Politicum, *von den eigentlichen Ursachen des Auf- und Abnehmens der Städte / Länder und Republikven, in specie, wie ein Land volkreich und nachhafftig zu machen / und in eine rechte Societatem civilem zubringen / qui prodiit Francof. A. 1673. in 8.* Multa continentur in libro illo, tum de Commercii in genere, tum in specie de quibusdam Commerciorum generibus, neque hactenus ullus fuit, qui pleniora aliqua de hoc argumento scripserit. Molitur libri hujus partem alteram, qua varia consilia proponit locupletandi aerarii & Commerciorum augendorum; sed premit hactenus librum illum, præmium aliquod à Magnatibus laboris sui sperans. Sunt præterea Gerhardi Niveri *libri duo de utilitate mercatura*, cum Epistolis intermissis eo spectantibus. Utile quoque hic esse potest Joh. Marquardi *Opus de jure mercatura*, præcipue *pars ejus secunda*, qua continentur Acta, Instrumenta, Privilegia, Imperatorum, Regum & Principum, quæ ad publica commercia, inter gentes agitata, spectant.

4 Utile quoque esset notatas habere, quæ à Mercatoribus solent adhiberi, mercium adulterationes, quarum integram Historiam pertexere quis posset, si diligenter inquirat. De Fraudibus Præfectorum & Oeconomorum (quas ipsi non facile produnt) consuli potest Joh. Wilh. Wundschit *Memoriale Oeconomicum*, Germanice editum, *von den Ambtschreibern / in quo non pauca habentur de illorum officio & artibus, tam licitis, quam illicitis.* Utinam & haberemus publica auctoritate constitutos Censores, qui in unoquoque Regno talia sub examen vocent, qui defectus notent Reipubl. unde fiat, quod opes dissipentur, vel ad alias gentes deriverent commercia. Huic fini constituti sunt à nonnullis Statibus Commerciorum Consiliarii. Omnes vero nunc superat Galliæ Rex, qui immensas opes, ex prudenti administratione Regni sui, & ex prudentia Oeconomica, colligit. Publicavit aliquis Anglica lingua librum, quo demonstrare voluit, Rempubl., Religionem, Commercia, extrema agere, atque iisdem subjecta esse periculis, A. 1671. in 3vo Londini. Ante aliquot annos nonnemo singulari quodam libro in Comitibus Ratisbonensibus exhibito detegere voluit causas defectus pecuniæ in Germania, atque inter illas hanc tanquam præcipuam affert, quod auri malleatores tantum quotannis absument, cujus nullus esset

effet fructus, & incredibilem pecuniæ vim servari posse ostendit, siq̃ista auri malleatio prohibeatur.

Summum erit hoc in Republ. arcanum, ut cives sint, quantum fieri potest, rerum naturalium scientes, ac Mathesin Mechanicamq̃ue non perfunctorie tractarint. Ex ijs, velut duobus quibusdam fontibus, omnes reditus, omnesq̃ue artes, opes congerendi, profluunt. Qvòd fufius prosequi nostri non est instituti. Videatur Casp. Barlæi elegans Oratio: *Mercator sapiens*, qva illud thema prolixè, additis Exemplis & rationibus, deducit. Sunt etiam Auctores, qvi *Axiomata Oeconomica* collegerunt, ut Georg. Richter, qvique de *arte discendi* scripserunt; sed parum ab ijs quidem expectes. Facile enim est, generales quasdam sententias colligere.

FINIS LIBRI TERTII.

POLYHISTORIS

TOMI III

SIVE

POLYHISTORIS PRACTICI,
LIBER IV. HISTORICUS.

DE HISTORIÆ SCRIPTORIBUS.

- §. I. *Altorum Praelectiones de Scriptoribus Historicis inedita. Alii illorum Nomenclatores. Gallorum in Historicis Veteres, Patresq̃ue, Merita.* 2. *Autores, qvi de Historicis scripsere, potiores, Degoreus Wbear, Paulus Bolduanus, ac complures alii, deque hi, ac Lexicographis Historicis, Car. Stephano & Job. Jac. Hoffmanno, judicium.* 3. *Scriptores Artis Historicae, G. J. Vossius, Aug. Mascardus, Franc. Balduinus, Rein. Reineccius, Job. Bodinus, Frid. Tilemannus, J. H. Baclerus, &c. C. Scioppius de Stylo Historico.* 4. *Judicia de Compendiis Historicis Job. Cluveri, J. Micraelii, Christoph. Heidmanni, M. Z. Boxhornii, Jani Gruteri, Job. Sleidani, &c.* 5. *Chronologorum Dissensu. Opera Chronologica Jos. Scaligeri, Dion. Petavii, Serhi Clavissii, &c. Compendia Chr. Helvici, J. Henr. Alstedii & Aeg. Struëbii. Chr. Ad. Ruperti Observati, ad Chr. Besoldi Synopsin Historicam commendantur.* 6. *Chronicorum avi medii sive sequioris, Monasticorum Navi ac Utilitates, Versatissimi in illis fuere Herm. Conringius & Pet. Casanova.* 7. *Chronica*
- (Sss) 2

nica Regionum & Urbium Particularia, & quibus Spirense Christoph. Lehmanni imprimis commendatur. Chronica privatorum Manuscripta publicis interdum praefenda. Job. Barclaji Historia Europae affecta. 8. Vitarum Scriptores. Ant. du Verdier Prosopographia. 9. Historia de Argumentis Specialibus Politicis. Historia Commerciorum à J. H. Baclero desiderata. Ad. Tribbeckovii circa illam, R. H. Schelii & Cl. Salmafii circa Militarem, Tb. Rivii, J. Schefferi & J. H. Bacleri, circa Navalem, Conatus & Labores. 10. Scriptores Genealogici, & quibus Hier. Henningius, & Historici de Familiis Illustribus Nobilibusque, & quibus Tob. Pfannerus praecipue commendatur. 11. Consilium de Locis Communibus & Excerptis Historicis. Judicium de Chronologia J. H. Alstedii. 12. Historia Ecclesiastica Universalis Scriptores, Centuriatores Magdeburgenses, & Casp. Baronius, eorum Compilator. Baronii Continuatores, Epitomatores, Adversarii (Is. Casaubonus, Dav. Blondellus, &c.) & Hypensissa, Is. Casauboni Lib. de Libertate Ecclesiastica editus, cur imperfectus? 13. Compendia Hist. Eccl. praestantiora, Gotthardum V. L. Seckendorffii, Frid. Spanhemii Jun. (cujus etiam introductio ad Geographiam Sacram, & Aub. Mirai Lib. de Statu Orbis Christiani, commendantur,) & Ant. de Godeau. Alex. Tassoni Opus ineditum contra Baronium. J. H. Hottingeri Hist. Ecclesiastica. 14. Historia Ecclesiastica Sec. XVI. & XVII. recentior nondum satis exculca. Judicium de Scriptis Ludov. Maimburgii. Epistola Theologorum à J. H. Hottingero collecta. 15. Christoph. Sandii Nucleus & Systema Historia Ecclesiastica Arianismum sapient. Jac. Ben. Bossueti Dîcursus in Historiam Universalem. 16. Lexicographi Ecclesiastici, Joh. Lud. de la Cerda, Car. du Fresne, Josua Arndius, Domin. Macer, J. Casp. Svicernus. 17. Scriptores Patrologici. Censura de Phil. Labbeo. 18. Scriptores de Episcopis, Sanctis, Martyribus, Ordinibus, Monasticis, Haeticis, Conciliis, aliisque Argumentis Specialioribus vel Miscellaneis, de quibus Joh. Andr. Bosii Schediasma de Notitia Scriptorum Ecclesiasticorum jubetur consuli.

Magna hic se nobis aperit differendi campus, nam vel integri Voluminis res esset, si, quae huc pertinent, complecti recensendo velimus. Habuimus olim Lectiones publicas de Historia Scriptoribus, eoque paritate, quas hic recoquere animus non est. Hic paucula tantum delibabimus, ad utramque HISTORIAM, tam CIVILEM, quam ECCLESIASTICAM, spectantia, & quidem libros compendarios, nam ipsos Historicos ut curiosius persequamur, supervacanea opera est, cum jamdudum in hoc argumento versati sint G. J. Vossius, in Opere de Scriptoribus Historicis, (a) & qui supplementa in illum scripsere, Joh. Hallervordius,

(a) Gerh. Joh. Vossii Libri IV. de Historicis Graecis Lugd. Bat. A. 1623. in 4to, Libri III. de Historicis Latinis ibidem A. 1627. in 4to, prima vice prodierunt. Utrumque deinde Opus in

vordius, Bernh. à Mallincrot, ac Christophorus Sandius; In Ecclesiasticis vero Rob. Bellarminus, ejusque novus Editor, cum insignibus Auctariis, Phil. Labbeus. Quibus specilegia forte non pauca addi possent per singulos Auctores, prout vel dies diem docet,

(Sss) 3

in illo argumento hæcenus incomparabile, longe & emendatius, & auctius, ac posterius quidem tantum non dimidia parte locupletatum, ibidem A. 1651, in 4to lucem denuo adspexit, Francof. A. 1677. in 4to (sed admodum mendose) recusum, ac nuper tandem *Tomo Operum* Autoris sui *Omnium Quarta*, Amstelod. A. 1699. in fol. excuso, insertum. *Paralipomenon ad Libros de Historicis Græcis Centurias V. Discursui suo de Summo Bono subjunxit*, & Coloniz A. 1656. in 4to edidit, Bernh. à Mallincrot, Decanus Monasteriensis, perperam à Theod. Janfonio (in *Biblioth. promissa* p. 30.) inter *Avéndoſa* relatas. Plurima tamen ex hisce in altera Operis Vossiani Editione, A. 1651. ab Iſiaco Filio curata, itidem comparuerunt, ignaro Mallincrotio, qui priori tantum usus fuerat, uti à Morhofio T. I. Polyhist. L. 1. c. 18. §. 60. jam est observatum: *Annotationes ad Historicos Græcos à Vossio recensitas, à Paralipomenis* hisce diversas, quas prælo se jam ante Biennium paratas habuisse, *sub finem Paralip.* significat, nondum prodierunt, & forsitan interciderunt. Quale fatum iniquius, vereor, ne Orbi Literato, jactura irreparabili, itidem subduxerit Thomæ Reinesii *Supplementum eorundem Vossii de Historicis Græcis Librorum*, seu integrum potius in illos *Commentarium*, in quo se *omissa supplevisse, ἀνομήματα* indicasse, & cuius a. ratem, qua liceret, suam assignasse, ipsemet, Ep. 15. & 16. ad Casp. Hofmannum p. 33. 34. licet testatur. Nam & illud ad finem ab Autore esse perductum, & prælum jam provocasse (licet Celeb. Tenzelius in *Dial. A. 1692. Menstr. M. Jul. p. 608.* in dubium hæc vocet,) A. 1657. ipsemet Ep. 21. ad Joh. Vorſium (in Belgio excudi illud curaturum esse Gronovium, addente,) A. 1656. Joh. Andr. Bosius, Ep. 90. ad Reinesium, p. 347. imo A. jam 1649. Joh. Christ. Baro à Boyneburg, Ep. 20. ad Joh. Conr. Dietericum p. 92. significarunt. Ad Latinos Vossii *Historicos* eundem Supplementum itidem parasse, Boyneburgius (ad Reinesii provocans Epistolam) l. c. & Henn. Wittenius *Dec. VII. Memor. Philos. p. 468* testantur. Pari Instituto Ludov. etiam Jacobus a S. Carolo, Cabilonensis, Carmelita Gallus *Paralipomena ad Vossii Historicos Græcos* pariter atque Latinos affecta, & tantum non prælo parata, habuit. Vid. Labbei *Biblioth. Bibliothecarum*, p. m. 249. 254. & El. Sarravii (à Morhofio l. c. allegati) *Epistolæ* p. 267. In solos de *Historicis Latinis Libros* Joh. Hallervordius, Regiomontanus, *Spicilegium* dedit, *majori Supplementorum Operi præmissum*, Jenæ A. 1672. in 8vo Christoph Sandius autem, Neco-Arianorum Promachus, itidem Regiomontanus, *Notas & Animadversiones*, Amstelod. A. 1677. in 12. excusas. Continuationis illarum, sive *Auctarii* in Libros Vossianos, Partis Secundæ instar, iis adjiciendi, quod in *Præf.* pollicitus est, Fragmentum solum inter Schedas desuncti comparuit. Vid. *Biblioth. ejus Anti-Trinitariorum posthumam* p. 172. Henr. Meibomii Jun. in *Erroribus Vossianis Animadversiones*, quarum ipse, in *Addit. ad Val. Henr. Vogleri Introit.* in *Notis. Bow. Ant. p. 184.* spem iniecit, a Filio patrislante, Herm. Di-t. Meibomio, Orbis Literatus, ut jacturam Sandiani Laboris soletur, cupide efflagitat. Balth. Bonifacii, Rhodigini, Episc. Tarvisini, de *XL. Romana Historia Scriptioribus*, ab U. C. ad Car. Mæratem, è Bodino, Vossio, aliisque, *Excerpta* (quæ, sibi licet non visa, Vossius, L. 3. de *Hist. Lat. p. 815.* Edir. Sec. insigni dignatus est Elogio,) una cum Car. Sigonii de iisdem *Judicio*, & Andr. Politi *Ordine Historia Romana legende*, Venetiis A. 1627. in 4to sunt edita, a Joh. Eberh. Busmanno Helmſtadii A. 1674. in 4to. denuo recensita, & a Gaudenzio quoque Roberto *Tom. III. Miscellaneorum Italicorum*, Parmæ A. 1697. in 4to. excuso, inserta.

docet, vel Auctores novi Editionibus antiquis emendandis operam suam impendunt. Successu enim temporum perfectissimæ procurantur Editiones, & nunquam edita & Manuscriptis in vitam quasi revocantur. Olim quidem Germani, nunc vero Galli, & aliqva ex parte etiam Britanni, in Historicis ac Patribus emendandis, nec sumptui parant, nec labori. Qvot non prodicunt in Gallia magnifica Patrum & Historicorum Opera? Habemus *Historia Byzantina Corpus*, Augustum plane & Regium. Habemus in Collectionibus Conciliorum, ceterarumque antiquitatum Ecclesiasticarum Herculeos labores, & profecto eam ob causam Gallis universus literatus Orbis obstrictus est, qvot fontes sapientiæ & Historiæ, tam divinæ, quam humanæ, recludere laborent, cosque, qvoad ejus fieri potest, sinceros nobis suppeditent.

2 Veniamus primum ad HISTORIAM CIVILEM, cujus Scriptores qva Methodo legendi, qvove ordine, à pluribus dictum est. Mihi non displicet exiguus libellus Degorci Whear, Angli, qvi *Relektiones Hyemales*, ut vocat, scripsit, de *Ratione & methodo legendi Historiam Civilem & Ecclesiasticam*. Scripsit & Thom. Dempsterus accurata de unoquoque ætatis cujusvis Historico judicia, teste Erythræo, in ejus Vita, *Pinac. l. p. 26*. Scripsit & Carolus Sigonius de *Romanis Historicis Judicium*, ac Franc. Mottaus Vayerus in libro Gallico de *Veteribus ac præcipuis Historicis, Græcis & Latinis*, agit. Exstant etiam Balth. Bonifacii de *Romana Historia Scriptioribus*, ab *U. C. ad Caroli M. ætatem, Excerpta* à Bodino, Vossio, ac aliis. Mart. Zeileri *Catalogus Historicorum* totus pene à Vossio est exscriptus. Promiserat qvove Lud. Jacobus à S. Carolo *Paralipomena* quædam ad *Vossium de Historicis Græcis & Latinis*, teste Labbeo in *Bibliorb. pag. 118*. quæ equidem edita esse non credo. Præ ceteris commendanda est Pauli Bolduani *Bibliotheca Historica*, sane locupletissima, in qva Historicos & Geographos, tam universales, quam particulares, Vitarum item & Genealogiarum Scriptores, ea recenset Methodo, ut vix accuratior Catalogus dari possit. Addi huic potest *Catalogus Bibliothecæ Cordesianæ*, à Gabr. Naudæo editus, in qvo selecti comparent Historici. Sunt & alii quidam de hoc argumento minuti Auctores, quibus non est opus immorari. Ad generales Historiarum Scriptores referendi etiam Lexicographi Historici, quos quidem hic desideramus. Omnia enim sunt imperfecta & manca. Qvot Carolus Stephanus *Diffionarium* scripsit, tempore omnibus quidem prius est, sed ne nunc quidem, ut à Nicol. Loydo interpolatum est & auctum, omnibus numeris est absolutum. Idem esto Judicium de J. Jac. Hoffmanno, quanquam is *Lexico* suo, tanquam Voragine quadam, omnia absorpsit Geographica, Poëtica, Historica, Genealogica. Utinam prodirent *Thom. Reinesii* in *Carolus Stephanum* labores, accuratior fortassis tunc illa cura esset. (b)

Ad

(b) Inter Lexica Historica Morhofius, sit superstiti illa inspicere licuisset, non omisisset mentionem *Diffionarii Magni Historici* Ludov. Morerii, post tot Editiones alias, à Joh. Clerico a numerosis repurgati erroribus, plurimisque Articulis & Observationibus novis locupletati, ac Ulmaeclii A. 1691, in *fol. IV. Tomis* publicati. Cuius præ novissima Editione Patiensii

Ad ARTEM HISTORICAM pertinet *Gerh. Joh. Vossii* liber hujus argumenti, qui Lugd. Bat. prodit A. 1653. in 4. *Jacobus Mazonius* quoque singulari libro de hoc argumento egit. Omnium vero diligentissime & maxima cum cura Augustinus Mascardus, in Libro Italice scripto, dell' *arte Historica*, Venetiis edito A. 1655. in 12. Erat vero ille Urbani VIII. Cubicularius, Poëta, Oratorque præstantissimus. *Appendicem* ad illam artem Historicam Mascardi scripsit Paulus Pirani da Pefaro, in 4to. editam, Venet. A. 1646. Non contemnenda etiam est Franc. Balduini Jcti *Institutio Historica*, in 12. edita, ubi illa præcipue tanguntur, quæ sunt Juridici argumenti. Addantur his Joh. Jov. Pontani *Dialogus de Historia*, Franciscus Robortellus de *Historica Facultate*, Florent. in 8. 1548. Ant. Riccoboni *de Historia Commentarius*, Venet. 1568. in 8. & Paulus Benius, Eugubinus, qui de *Historia librum* scripsit, editum Venet. 1622. in folio. Elegans est Reineri Reineccii liber, cui tit. *Methodus legendi Historiam sacram & profanam*, editus in folio, Helmstadtii A. 1583. Ejus editio secunda prodit in 4to ibid. anno 1660. Erat Vir ille in studiis versatissimus, magnique suo tempore nominis. Joh. Bodinum pene omiscram, qui primo loco poni debebat. Ejus *Methodus Historiarum*, & seorsum, & cum aliis, edita est; seorsum Argentor. A. 1627. & multis in locis aliis, in 12. cum ceteris vero ejusdem argumenti Scriptoribus, Franc. Patricio, J. Jov. Pontano, Huberto Folieta, Franc. Balduino, Joh. Ant. Viperano, Dav. Chytræo, Cælio Secundo Curione, Simone Grynæo, aliquot Tomis, in 8. Basilæ editis, & ob argumenti conformitatem junctis, prodit. Neque omnino contemnendus Frid. Tilemanni *Discursus Philologicus de Historicorum delectu*, Wittebergæ A. 1597. in 8. editus, qui Bodini tamen in plerisque legit vestigia. Ad Generales Scriptores quoque referendus omnino est ante nobis laudatus Joh. Henr. Boeclerus de *Utilitate ex Historia Universalis Scriptoribus capienda*. Quod Stylum Historicum attinet, legenda est Dissertatio Casp. Scioppii de *Stylo Historico*, quæ jungitur ejus *Insamia Famiani*.

HISTORIÆ UNIVERSALIS multa circumferuntur Compendia, de quibus non est ut multum solliciti simus. Joh. Cluveri, qui ipsis Historicorum Verbis, quasi per Cætonem concinnatis, omnia proponit, *Epitomen Historiæ* ego cætris prætulim, quam

siens Anni 1699, totidem Tomis constante, & ab Advocato quodam Parisiensis (Gauterio; ni fallor) curata Prærogativa ipse Clericus, in Parisinæ (multa suæ debentis) Censurâ, Jac. Bernhardsi *Novellis Reip. Lit. M Febr. A. 1700. Art. 7.* inserta, abunde ostendit. Sed nec oblitus esset Noster *Dictionarii Historico-Critici* accuratissimi, quod Polyhistor *Κριτικῆς* (C), Pet. Bælius, post *Συναγχαΐαν* ejus ac Specimina, A. 1692. in 4to præmissa, *Tom. II. in fol.* Roterodami A. 1696 & in Editione secunda, emendatione pariter æque locupletiore, Tertiæ accessione auctum, ibidem A. 1702. ingenti cum Eruditorum applausu, edidit: Utroque, & Moreriano & Bæliano, Gallico sermone exaratis, haud inferius futurum speramus, & maiori præterea Rerum Germanicarum atque Arctoarum copia illustratis se commendaturum, Germanicum istud, cui Joh. Franc. Buddeus, Professor Acad. Hallensis *πολυμαθίας*, ab aliquot iam annis, sedulo insudat.

quam & alii habeant, quo sint commendandi. (c) Nam Joh. Micraelii *Lexicon*, quod vocat *Historicum*, elegans est, & multa in ista brevitate complectitur, modo corrigantur errores, qui in illo habentur, Chronologici & Genealogici. Christoph. Heidmanni *Epitome Historica*, quousque pervenit, diligenter ex Historiis omnia recenset. Marci Zuerii Boxhornii, quæ vocatur *Chronologia*, non tam Chronologiæ nomen meretur, quam Historiæ Civilis & Ecclesiasticæ quidam index est, ad temporum qualemcunque terminum alligatus. Non enim accuratus in Chronologicis est, admodum præterea imperfectus. Optimum sane est rerum Civilium compendium, nam pleraque Historiæ capita, & quæ dependent ex mutationibus Politicis momenta, attingit. Exstat & Joh. Gualterii *Chronicon Chronicorum*, aliquot *Tomis* in 8. adornatum, cujus Autor perhibetur esse Janus Gruterus, qui nomen suum dissimulavit, quod multa in illo Chronico poneret, non usque adeo secure ponenda. Joh. Sleidanus, ejusque continuatores, Æg. Strauchius & Conr. Sam. Schurtzleischius, exigui compendii loco esse possunt, sed posteriorum illorum labor accuratior est, quam ipsius Sleidani.

5 Historia secundum temporum Calculum instituta, CHRONOLOGIA dicitur, in qua tot pene diversæ sunt sententiæ, quot capita. Desperatus hætenus labor fuit Conciliatio Chronologorum, vehementer enim à se ipsis dissident. Jos. Scaligerum habemus, qui Herculeo plane conatu, ausus est *emendare tempora*; sed habuit multos in hoc negotio adversarios, quorum doctissimus est Jesuita, Dion. Petavius, cujus exstat *Doctrina temporum, in folio, Tomis duobus* concinnata, qua fundamenta sua Chronologica, Scaligerianis Hypothesibus adversa, proponit. Non desuerunt etiam alii, sed minorum gentium Adversarii, qui passim insultarunt Scaligero. Natus tamen ille est rationum suarum propugnatorum, *Serbum Calvisum*, qui super Eclipsium fundamento, consilio propemodum divino, ex Astronomia, per Scaligerum

(c) Joh. Cluveri nostratis, Theologi pariter atque Historici eximii, *Epitoma* merito locum inter Compendia Historica principem Morhofius vindicavit, Judicio hoc suo ἐμὸν φος J. C. Danhauero, J. H. Hottingero, Joh. Hornbeckio, Gisb. Voëtio, Chr. Ad. Ruperto, V. L. Seckendorffio, Henr. Ersilio, Joh. Henr. Ursino, Balth. Bebelio, J. Conr. Durrio, Chr. Schradero, J. Andr. Bosio, Abr. Calovio, Joach. Pallorio, Sam. Rachelio, Theoph. Spizelio, aliisque Viris celeberrimis, diligentiam ejus, accuratorem, fidem, ἀνταρξία, Styli nervosi elegantiam, aliasque dotes egregias, coram deprædicantibus, quorum Judicia in *Cimbria* exhibebuntur *Literata*. N. n. digni igitur sunt, quos morem, duo inter Rhaphodos modernos Historicos Cenfores mustei, quorum alter nimiam in illa notat breviterem; alter vero, Joh. Jonstoni *Historiam Universalem*, ac *Polyhistorem*, a se, si Bibliopolam sumptuum prodigium offendas, continuandum, illi præferens, nescio quam ἀταξία, imperfectionem, Politicesque imperitiam, deprehendisse sibi videtur. Cui hoc Jonstoni ipsius de Scripto Cluveriano judicium est inculcandum. in *Tr. de Natura Constantia* p. 74. 75. obviū: Si de *Universali Historia* loquamur, deduxit eam egregie Joh. Cluverus, Prof. Soranus. Vincere tamen in quibusdam videtur Clariss. Conr. Graferus, Præceptor noster observandus. Qui istos duos, tanquam Pollucem & Castorem, conjunxerit, ei securitatem in turbide alias Historiarum Oceano ausim spondere.

rum suggesto, *Chronologicum Opus* exstruxit, quod Scaliger summis in cœlum effert laudibus. Successerunt sequentibus temporibus plurimi alii, qui novas miscuerunt cum Scaligerianis Hypotheses. Quidam plane in diversas partes abiere, ut Jac. Gordonus, Rob. Boylius, Thom. Lydiat, aliiqve. Aliqui mylticas temporum rationes è sacris eruere laborarunt, uti fecit Joh. Jac. Heinlinus, nec non Hieron. Vecchietus, in vastissimo & sumtuosissimo *Chronologia* suæ Operæ, de quo ille multa mira magnaqve promittit. De illo iudicium vide Erythrai, *Pinac. l. p. 114*. Sed immorari his non est opus, quos somniis suis, doctiorumqve ludibriis, relinqvimus. Vid. de Scriptoribus Chronologicis Vossius in *lib. de Hist. & Mathematicis*; nam hæc doctrina tam ad hos, quam ad alios, pertinet. Usui accommodatissimum est Christoph. Helvici *Theatrum*, qui Scaligeri & Calvisii calculum sequitur. J. Henr. Alstedii *Chronologia*, quāquam eleganti methodo adornata, ut Locorum Communiū Chronol. instar esse possit, multa habet in tempore errata. Ceterum & Æg. Strauchius *Breviarium Chronologicum* scripsit, in quo proponuntur variae quæstiones de argumentis Chronologicis. Omisi inter Historiæ Generalis Compendarios Scriptores Christoph. Ad. Rupertum, cujus extant *Observationes in Synopsin Historicam Christoph. Besoldi*, elegans Opus, in quo invenias nonnunquam reconditiores ad Historiam notas.

Vocantur & CHRONICA, quæ certorum temporum, & certarum Regionum aut Urbium, Historiam tractant, ad perpetuam temporum seriem alligatam. Multa illorum habemus in Historia mediæ ætatis, à Monachis plerumqve scripta, stylo quidem inculto & barbaro, ac mirificis præterea fabulis repleta; quorum tamen cognitio non est spernenda. Ex hoc enim sterquilinio eruenda altis immersa tenebris veritas, ac fuerunt nostro tempore Viri, qui maximum sibi nomen illorum cognitione pepererunt, & ad Historiam illius temporis illustrandam felicissime iis usi sunt. Multa passim in cœnobiis talium Manuscriptorum Chronicorum latent, è quibus ingens Volumen, Gallicam continens Historiam, concinnavit Phil. Labbeus, ac Parisiis edidit in *folio*. Eorum nomina & scripta apud Vossium, ejusqve Suppletore, videre licet. Hoc tempore, in Academia Julia, multa illorum Scriptorum publicarunt, tum Henr. Meibomius, tum Herm. Conringius ac Joh. Joach. Maderus. Et Conringius quidem ex illis magnam juris publici, tam Germanici, quam aliarum gentium, hausit notitiam. Fuit & singulari istius Historiæ Mediæ notitia præditus Petrus Casanova, Gallicus Scriptor, de quo Medonius hæc habet in vita ejus: *Quod ea sagacitate illam perscrutatus sit, ut nihil eorum temporum adeo tenebris obductum fuerit, quod non illustraret, inque illum ordinem omnia redegerit, ut luculento aliquo Opere, sed perfecto, omne ejus Historiæ latifundium exhaustire voluerit*. Sed Fata interceperunt tam præclaro operi, & nobis illud inviderunt. Ceterum & illorum temporum Chronica, aliæqve Opera Chronologica, non levi cura enarrantur in *Bibliotheca Thuana*, p. 265. 266. & seq.

VARIARUM GENTIUM HISTORICOS, qui & statum Rerumpubl. & res gestas describunt

scribunt, diligenter recenset Conringius in *Collegio Manuscripto Rerumpubl.* Debent & notari Historiæ CERTARUM URBUM, quæ vernaculis linguis scriptæ sunt; Et in Germanica quidem lingua tam amplum earum habemus numerum, ut vel integram ex iis Bibliothecam exstruere possimus. Nec facile credat aliquis, quam sint illi Auctores ad juris publici cognitionem utiles. Unum illud Christoph. Lehmanni *Spirense Chronicon*, magna diligentia conscriptum, quid non habet rerum, ad statum Germaniæ perdiscendum, utilium? Solent & latitare passim in Archivis, Seriniisque publicis, vel inprivatorum Bibliothecis Chronica, à privatis conscripta, quæ fidem interdum merentur præ publicis; Solet enim veritas magis nuda in illis proponi. Nam quæ illo sine scribuntur, ut edantur, multa dissimulare necesse habent. Si quis populorum urbiumque Historicos, ordinate collectos velit, & secundum seriem locorum, is utatur Bolduani *Bibliotheca Historica*, & illa, quam supra laudavimus, *Bibliotheca Thwana*, ubi, secundum regiones & urbes, Auctores disponuntur. *Historiam Europæ* totius Italica lingua orsus erat Joh. Barclajus, qui tamen illud Opus non completit. Manuscriptus ille liber adhuc hodie superest, teste Craffo, in ejus Vita, P. I. p. 205.

8 Ad Historicos Scriptores pertinent etiam BIOGRAPHI, sive Prosopographi, qui scripserunt Illustrum Virorum Vitas vel universales, vel particulares. Universales voco, qui multorum Vitas scripserunt, particulares, qui Viri unius Historiam scribunt. Gallica lingua scripsit Ant. du Verdier tria Volumina in folio, sub tit. *Prosopographie Universale*, in qua strictè Vitas & res gestas, quæ Veterum, quæ Recentiorum Virorum Illustrum describit. De ceteris Vitarum Scriptoribus in superioribus, (Tom. I. Lib. I. cap. 19.) multa monuimus, quæ hic non repetemus.

9 Extendit se Historia non tantum ad civiles actiones, aut bellicas, sed & ad res omnes. Sed posterior acceptio nimis lata est; neque ad nos spectat. Historia enim literaria ac naturalis huc non pertinet. Sola rerum civilium Historia hujus argumenti est. Sed magis ad Politicam ipsam spectat Historia PARTIUM ad REMPUBL. PERTINENTIAM, ut si quis Historiam militiæ navalis, commerciorum, bellorum, &c. scripserit: li Auctores mirifice juvant rem Historicam. Nisi enim ob usum Civilem discatur, frustra est Historiæ omnis lectio. Optat Bœclerus in *Dissertatione de Utilitate ex Universalis Historia cognitione capienda*, ut quis integram Commerciorum Historiam concinnare velit, quam intactam hætenus ille esse ait, cum tamen sit Reipubl. utilissima. Ideam quandam ejus singulari Diss. dedit *Ad. Tribbechovius. Historia Militaris* antiqua & nova magnam lucem adfert Historicis, qualem Opus parabat Radbodus Hermannus Schelius, ut videmus in *notis* ejus *ad Castra Polybianæ*. Idem in animo habuit Cl. Salmasius, à Principe Arausionensi ad tale Opus scribendum incitatus, cujus nunc fragmentum superest. *Historiam Navalem*, præter Joh. Schefferum, in *Lib. IV. de Militia Veterum Navali*, Thomas Rivius aliquatenus deduxit, in *Historia sua Navali antiqui, medii, & novi Seculi*: *Historiam medii seculi* ego tantum vidi, ceteræ an & quando prodierunt, æquidem ignoro. Operæ sane pretium

pretium fecerit, si quis perfectum absolutumque hunc laborem dederit. Qvod ad veterem Historiam navalem attinet, ejus summariam delineationem dedit J. Henr. Boeclerus, in Dissertat. quæ inscribitur: *Argo Nova*. Sed reconditum hoc argumentum est, & quoniam destituimur fide dignis monumentis, vix quicquam feliciter efficitur. Dependet alioquin ex hoc labore magnam partem doctrina *de Colonia gentium*, *de Commercio antiqui orbis*, & similia.

GENEALOGIARUM Scriptores ad Historicos specialissimos etiam referendi sunt. 10
Habemus autem & hic Scriptores, tam *generales*, quam *speciales*. De *Romanis Familiis* Joh. Glandorpius *Onomasticon* scripsit, ut supra vidimus, sed est tantum Onomasticon aut Lexicon, non vera Genealogia. Opus optimum, quod hoc in argumento prodit, est Hieron. Henningii *Theatrum Genealogicum*, præclarum Opus & rarum, præcipue Francorum Regum Historia Genealogica cum cura & diligentia deducta est. (d) Illum secuti sunt postea Scriptores multi alii, Ant. Albizius, Nicol. Rittershusius (in quo tamen non pauci sunt errores,) & novissime Phil. Jac. Spenerus. Sunt & Hispanis, Gallis, Italis, sui Scriptores Genealogici, quos non opus est adeo morari, cum illorum usus non sit tanti, nisi forte, quod illustriores Principum familias attinet, qui cum Principibus Germanicis aliqua affinitate juncti sunt. Eos magno numero videre licet in *Bibliotheca Thuana*, Specialium Familiarum Scriptores non pauci sunt, sunt & qui Nobilitatem certæ cujusdam gentis per Genealogias deduxerunt: Qui labor non omnino inutilis est. Quoniam enim & Nobilibus deligi solent Viri ad administrationem, tam Civilem, quam Militarem, ideo specialissima hæc Historia etiam hac in parte juvare doctrinam Politicam potest. Omnino expediret in Germania historiam certorum Principum, Comitum, accuratius describi, neque tantum jejuno illo modo, quo Genealogiæ per tabellas proponuntur, sed methodo quadam pleniore, ut & Historia quædam strictior Genealogiæ adjiciatur. Non contemnendum hujus rei Specimen præbuit Tobias Pfannerus in libello *de præcipuis Principum Germaniæ Familiis*. Possent & Genealogicæ recensionis adjici Pacta Illustrum illarum familiarum, & similia, unde optima esse possit Juris publici cognitio. Historia enim Germaniæ Germanorumque Principum accurata unicam illam præcipuamque Juri publico lucem accendit, hinc dependent omnia.

LOCI COMMUNES HISTORICI & CHRONOLOGICI vel secundum classes rerum, vel secundum classes Rerumpubl. vel secundum seriem temporum, institui possunt, pro scopo cujusvis. Primus ille modus nihil aliud pro fine habet, quam ipsam temporum notitiam in certis quibusdam rebus. Eo modo adornavit *Chronologiam* suam *Alstedius*, quæ & seorsim, & junctim cum ejus Operibus, prodit. Vehementer labor ille prodest ad accuratam omnium rerum historiam, per tempora sua deductam, (Ttt) 2 quem

- (d) Hier. Henningii, Ecclesiastæ Lüneburgensis, *Theatrum* (cui Boeclerus etiam, Bosius, aliique primas in hoc studio decernunt) *Genealogicum* recensere, emendare, supplere & augere, Conr. Balth. Behrens, Medicus Saxonie inferioris eruditus, nisi fallor, ab aliquo iam tempore, hortatu Illustris Leibnicii, est aggressus.

quem si quis ab incunte ætate institutum continuaverit, magnum sibi thesaurum successu temporis comparabit. Opus illud Alstedianum mancum mutilumque est, & indicis tantum loco: multis modis immensum talia augeri possunt. Immiscuit quidem & Gentium Republicarumque Historiam Alstedius, sed illis singularem ego librum destinarem. Prolixius enim tale Opus est, quam ut simul cum ceteris misceri possit. Cum enim ad usum in doctrina civili instituantur talia Excerpta, separatim illa colligenda sunt. Denique qui præcipua rerum momenta ad certum ordinem temporum colligit, sine separatis rerum classibus, illi Chronologiam tantum respiciunt, atque his inservire poterit *Chronologia* M.Z. Boxhornii, quæ ad usum Civilem & Ecclesiasticum accommodata est, ad cujus ductum ista quovque notari possunt, quæ illic non continentur.

12. Veniamus ad HISTORIAM ECCLESIASTICAM, de qua paucula delibanda sunt. Est vero illa vel *totalis*, vel *partialis*. Universalis est vel *diffusa*, vel *compendiaria*. Centuriatores Magdeburgenses primum Universale aliquod Opus instituerunt, quibus ut paria facerent Pontificii, (e) Cæsar Baronius *Annales* suos contexuit, qui, Scaligero Judice, pleraque sumit è Centuriatoribus. *Annales* Baronii continuarunt Abr. Bzovius & Odericus Rainaldus, cujus Tomi 14. editi sunt Romæ in fol. Henr. Spondanus *Epitomen Annalium Baronii* scripsit Parisiis A. 1693. editam in folio. Aug. Torniellus vero *Annales sacros & profanos ab Orbe condito ad Passionem Christi*, Opus quasi prævium Annalibus Baronianis, Francofurti 1611 in folio, editum. In Baronii exiguum Annalium partem extant Is. Casauboni *Exercitationes*, quem laborem continuavit per aliquot annos Dn. Ad. Tribbechovius. Quædam Theologicorum in illis Dogmatum, in quibus Pontificii à nobis diversum sentiunt, recusavit Dn.

- (e) De Cæs. Baronii *Annalium Ecclesiasticorum* Historia, illorumque Epitomatoribus, Metaphrasis. Continuatoribus, Antagonistis, & Hyperaspis, Casp. Sagittarius, in *Intrad. in Hist. Eccl. toto Cap. XIV. p. 282-323*. Joh. Frid. Mayerus, in *Eclogis de fide Baronii & Bellarmini ipsius Pontificii ambigua*, ad Gerb. à Mastricht, *Syndicum Bremensem* (qui iidem in Baronium aliquid molitur,) Amstelod. An. 1697. in 1mo. editis. Joh. Christoph. Rumetschius in *Schediasm. de Universali Theologorum Evangelicorum Historia* p. 46-41. & ad Tribbechovius in *Prolegomenis V. Exercitationum Anti-Baronianarum*, Kilonii An. 1669. in 4to editarum, merentur Consuli. Tribbechovius telam, ab Is. Casaubono inchoatam, ab A. C. XXXIV. Num. 222. ad ejusdem *Annum*. 287. tantum continuavit, deinde vero, in Aulam Gothanæm Kilonio evocatus, abrupit. Quæ in eadem Academia Cimbriæ A. 1677. prodierunt, Christ. Kortholti, Prof. Theologi, *II. Disquisitiones Anti-Baroniane*, de Domo Nazarethico - Lauretana, suffragiis pro Defunctis, Purgatorio, Confirmationis, Ordinis & Extrema Unctionis Sacramentis, Traditionibusque non scriptis, sicut & Octava de cultu Reliquiarum, sentim A. 1680. edita. Loca Baronii de hisce Argumentis, hinc inde decerpta & Collecta, impugnat. De Dav. Bledelli *Animadversionibus* pauculis, ab Andr. Magædeo, Ecclesiastice Bencarnenti, in *Anti-Baronio* suo (ad Tomi I. *Annum* 34. tantum perducto) Leidæ A. 1679. in fol. publicatis, & Joh. Henr. Otii, Prof. Tigurini, *Examine Annalium Baronii perperno*, A. eod. 1679 inchoato, & per tres Centurias (in 4to impressas) continuato, vid. Sagittarium l. c. p. 318-319.

Dn. D. Kortholtus. Parabat *Animadversiones in Baronii Annales* Cl. Salmasius, teste Craſſo in *Elogiis Hominum Litt. T. 2. p. 211*. Idem memorat, à Paulo Benio scriptas esse *Disputationes de Annalibus Baronianis, Part. II. p. 83*. In eodem *Annale* Dav. Blondellus integrum Opus affectum habuisse dicebatur, quæ fama commovit Magistratum Amstelodamensem, ut ex Bibliotheca ejus pararet sibi *Annales* Baronianos magno ære, quibus notæ ab ipso marginales adscriptæ erant, sed tentata tantum ab illo res fuit, neque amplius quicquam sub illius nomine comparuit. Non ita pridem editas illas notas vidi singulari quodam, in folio, libro, sed tenui. Si Casaubonus supervixisset, palmam ab hac palæstra referre potuisset. Ille enim tanto labori erat par, qui ad manus habebat Bibliothecam Regis Galliæ, & ipse cognitione Antiquitatis Ecclesiasticæ instructissimus erat. Nam quamquam ingenio inter nostros etiam multi non destituuntur, deest tamen apparatus librorum huic rei necessarius. Multa à Baronio in subsidium vocantur, quæ vix alibi, quam in Bibliotheca Vaticana, reperias. Post Casaubonum Blondellus huic rei poterat adhiberi, quem ego præ Salmasio ad tale Opus scribendum aptum fuisse crediderim. Qui adversus Casaubonum Vindicias paravit, J. Cæs. Bulengerus & Herib. Rosweidus, nihil habent, in quo cum ipso conferri possunt, & satis illum adversus hos Insultatores defendit Richardus Montacutus. Idem Casaubonus scripsit librum de *Libertate Ecclesiastica*, ab ipso Galliæ Rege incitatus, adversus Pontificem, cujus mentionem facit Colomæsius in *Opusculis suis pag. 127*. quod sc. viderit apud Marquardum Gudium, impressum A. 1607. in 8vo. Nomen Casauboni notaverat in Frontispicio libri Josias Mercerus, Socer Salmasii, sua manu, & sub finem paginarum, quæ procedunt usque ad numerum 264. iterum notavit Mercerus: *ceteris, rebus mutatis, non sunt edita*. Compositis enim Venetorum cum Pontifice litibus, Henricus IV. Rex Galliæ, librum jussit suppressi. Addit ulterius Colomæsius Illustrationem horum verborum ex Jac. Capello, quæ illic legatur; Fragmentum hujus libri notat Placcius, in *Libro de Anonymis c. 2. p. 22*. Melch. Goldastum inseruisse *Monarchia suæ Imperiæ Tom. I. p. 674. seqq.*

COMPENDIARIAM Historiam Ecclesiasticam à nullo habemus ita tractatam, ut illo acquiescere possimus. Non contemnendum est *Historia Ecclesiastica Compendium Gotthanum*, quod à Vito Lud. Seckendorffio & J. Henr. Boeclero concinnatum creditur. Apud Reformatos Frid. Spanhemius operam illam suscepit, qui Historiæ Ecclesiasticæ prima lineamenta duxit, edita A. 1675. Lugd. Batav. in 12mo sub titulo *Introductionis ad Historiam, & Antiquitates sacras, cum Appendicibus, Chorographica, & Critica*. (f) Est vero liber ille: Epitome tantum & prodromus Operis majoris,

(Ttt) 3

(f) Frid. Spanhemii Jun. *Brevis Introductio ad Historiam Sacram utriusque Testamenti, ac præcipue Christianam, ad A. usque Chr. 1518. perducta*. auctior atque emendatior denuo prodiit Leidæ A. 1694. in 4to, Operis autem majoris sive *Introductionis ad Chronologiam & Historiam Sacram, ac præcipue Christianam, ad Tempora usque Reformationis proxima*.

joris, sed optime ad instituendam juventutem comparatus, nam per secula Historiam deducit, sub certis ejus capp. adeo ut statim pateat, quidnam singulis seculis contingerit. E Recentioribus Scriptoribus non pauca adducit, non dissimulans ipsorum, vel scripta, vel scriptorum argumenta. Utilissimus aliquando liber ille major erit, quando prodibit. Idem quoque Autor scripsit *Introductionem ad Geographiam Sacram, Patriarchalem, Israëliticam, & Christianam*, hancque per Romanum omne Imperium, ante & post Constantinum M. & per Provincias Barbaricas, deduxit. Liber ille quasi manus jungit cum Historia Ecclesiastica, cujus non est accurata sine Geographia cognitio. Sumpserat, quod religionem Christianam spectat, & Aubertus Miraeus sibi hoc argumentum tractandum, in libro de *Statu universi Christiani orbis*, ubi Pontificiae religionis per totum terrarum orbem disseminationem historice proponit. Qui liber utilis est ad Pontificiae religionis Politiam accuratius pernoscendam. Quod Indicas Gentes attinet, Joh. Hornbeckius videri potest singulari lib. de *conversione Barbarorum*, Lugd. Batav. in 4. edito. E Pontificiis recentioribus praestantiores non habemus, qui per secula *Historiam Ecclesiasticam* deduxerit, quam Antonium de Godeau, Virum doctissimum & Episcopum, cum sc. qui Psalmos Davidicos in versus elegantissimos Gallicos convertit. Prodiit Gallica Lingua Opus ejus aliquot Tomis in folio, nunc vero recum est in Batavia minutiore Character. Praefatio ejus libri est luculenta, multaque habet de defectibus Scriptorum Historiae Ecclesiasticae. Ingenue enim scribit, ut solent omnes Galli, neque ipsius Baronii errores dissimulat. Solent in illo Itali esse parciores; memini tamen Alexandrum Tassonum, Virum doctissimum Italum, sed tamen & dicacissimum, editioni paratum habuisse librum *della Historia Ecclesiastica & Secolare*, in quo Baronii *Annales* examinat majori libertate, quam aliqui factum vellent, ut ajunt Joh. Bapt. Laurus & Leo Allatius in *Apibus Urbis*. Plura alia circumferuntur Compendia recentiorum Scriptorum, & plures sunt Antiquae Ecclesiasticae Historiae Scriptores, quos secundum ordinem, seriemque suam, recensent Nomenclatores Scriptores Bibliothecarii. Illorum nomina recensere supervacaneum est; quid enim attinet circa lacunas operosum esse, cum habeamus fontes? Exscribunt illi se mutuo. Non praetereundus tamen est Joh. Henr. Hottingerus, cujus *Historia Ecclesiastica* satis quoque diligenter scripta est, imprimis recentior, ubi in tempora Reformationis incidit.

- 14 RECENTIORIS hujus TEMPORIS pleniorē HISTORIAM in Protestantium Ecclesia merito desideramus. (g) Nam licet Joh. Sleidanus initia bene satis complexus fuerit,

cui perpetua etiam Cas. Baronii, & Recentiorum Galliae Pontificiae Scriptorum (Lud. Maimburgii, Nat. Alexandri, &c.) Calligationes sunt immixtae, Tomus I. ab O. C. ad Sec. usque VII. Aera Chr. Ibid. A. 1683. in 4to, Tomusque II. Secula quatuor. Septimum, Octavum, Nonum & Decimum, completens, Ibid. 1687. in 4to *Tomus III.*, ni fallor, duobus prioribus, in Editionis Operum Spanhemii omnium *Tomus I.* Lugd. Bat. A. 1701. in fol. publicato, est adiunctus.

- (g) Primorum Reformationis Temporum Historiam Sleidano longe plenius atque accuratius expulsi.

rit, & Georg. Cœlestinus *Historiam Augustan. Conf.* scripserit, Henr. Höpfnicus quoque *Saxoniam Evangelicam*, multa tamen specialius poterant diduci. Sed neque hic omnia impune scribuntur. Nam, ad subterfugiendam invidiam, non est consultum omnia attingere. E Pontificiis Ludov. Maimbourg hoc tempore omnium Sectarum Historiam scribere aggressus est, & candorem aliquem præ se fert; multa tamen in illo desiderantur. Scripsit is *Historiam Lutheranismi, Historiam Calvinismum* (cujus censuram nuper Theologus Reformatus dedit,) *Historiam Arianismi*, qui libri ad hæc tempora cognoscenda utiles sunt, modo cum judicio legantur; neque enim homini Pontificio per omnia tuto potest credi. Hottingerus in *Bibliothecario quadrupartito* refert, habere se omnium istorum temporum Theologorum MSSas Epistolas, tam Protestantium, quam Reformatorum, quem ille non immerito Thesaurum incomparabilem vocat. Ex his monumentis multa poterant ad talem Historiam illustrandam afferri, sed perierunt omnia hæc molimina in aquis, cum ipso Autore.

Sunt & alia COMPENDIA *Historia Eccl. HÆRETICORUM* scil., à quibus cavendum est. Hos inter præ ceteris nomino Christoph. Sandium, cujus exiit olim *Nucleus*, & postea integrum *Systema Historia*, præcipue primorum seculorum. Operæ pretium faceret, si quis ex Orthodoxis Theologis hujus libri insidias detegeret. Prodiit & nuperrime A. 1681. Lugd. in 4to. & Amstelod. in 12. à Jacobo Benigno Bossueto, Episcopo Condomensi, *Discursus super Historiam Universalem*, Gallica lingua, ad Delphinum, in quo, præter mutationes Imperiorum, Successio religionum etiam proponitur, sed tantum usque ad tempora Caroli M. Non vidi ipse hunc librum, sed Lipsiensis in *Actis suis* A. 1682. p. 215. elogium aliquod illi suspendunt.

Ut in Historia Civili, ita & Ecclesiastica, quædam sunt conscripta LEXICA, facientia ad intellectum Patrum & Conciliorum, in quibus occurrunt sæpe termini, ac voces vulgo ignotæ. Sunt Joh. Ludov. de la Cerda *Adversaria* in hunc finem scripta, nunc vero, postquam Caroli du Fresne *Glossarium* prodiit, omnia puto illi transumpta. Et illa quidem Lexica voces tantum spectant. Sunt vero, qui Ritus & Antiqui-

exposuit Vitus Ludov. à Seekendorf Consil. Int. Saxon. & Brandenb. Heros Literatissimus in *Comm. Historico & Apologetico de Lutheranismi seu de Reformatione Religionis*, Lud. Maimburgii *Historia Lutheranismi* (cujus Libri III. priores Latine simul versi exhibentur) opposito, Librisque III. ab A. 1517. ad 1546. Luthero emortualem, perducto, qui Lipsiæ A. 1692. in fol. prodiit. Henr. Höpfneri, Theologi Lipsi, *Saxonia Evangelica*, jussu Joh. Georgii I. Electoris, Pet. Cutssemii *Saxonia Catholica* opposita, ac Lipsiæ A. 1629. & 1672. in 4to excusa, in Historicis est parior, & dogmatica præcipue persequitur. Nuperrimi Historiæ Seculi XVII. Ecclesiasticæ Scriptores, Joh. Wolfg. Jägerus, Professor Tubing. qui tria tantum Decennia priora A. 1692. & 93. exhibuit, & And. Carolus, Abbas Sangeorgianus in Duc. Würtemberg, totum emensus Seculum, eum, præter Collectaneæ, ex aliis coacervata, eaque maximam partem vulgaria, vix quicquam attulerint, iudicio haud satis accurato in argumento isto sint versati, præjudiciis autem suis plus iusto indulserint, parum ex illo labore gloriæ reportarunt.

tiqvitates simul congerunt per Indicem, ut fecit Josua Arndius, cujus exstat *Lexicon Antiquitatum Ecclesiasticarum*, in 4to. Subjuxit Autor ille etiam Catalogum de præcipuis Scriptoribus Ecclesiasticis, ad Bernhardum usque, à p. 685. ad p. 1086. Est & Italica lingua scriptus liber, cui tit. *Notizia de Vocaboli Ecclesiastici, Con la distribuzione delle Ceremonie, & Origine delle riti sacri, voci barbare, & frasi usitate de sancti Padri, Concilii & Scritture Ecclesiastici, raccolta da Dominico Magri, Maltese*, in Venetia A. 1675. in 4to. Superiori Anno JOH. CASP. SVICERUS, Canonicus & SS. LL. Professor Tigurinus, *Thesaurum Ecclesiasticum* scripsit, è Patt. Græcis ordine Alphabetico concinnatum. XX. Annorum labor est, & colliguntur in illo non Voces solum, sed & varii Ritus Ecclesiastici, dogmata Orthodoxorum & hæreses conferuntur, hodierna item dogmata cum antiquis. Subjicitur Index triplex, unus Autorum, ex quibus ille *Thesaurus* collectus, alter Locorum Scripturæ explicatorum, Tertius rerum & verborum, in toto hoc *Thesauro* occurrentium. Promisit idem Autor in præfatione *Lexicon Græcum minus, & Lexicon Græcum majus, duobus Tomis in fol.* quod à se magno labore collectum esse testatur.

- X7 Qvod si jam ad ipsos SCRIPTORES ECCLESIASTICOS descendere velimus, ratione argumentorum illi essent dispescendi, ac comprehenderentur sic sub nomine Ecclesiasticorum Scriptorum Patres universi, de quibus possent multa dici, tum ratione Editionum, tum ratione mutilationum, tum ratione adulterationum, quod postremum argumentum Joh. Dallæus præ ceteris insigniter tractavit. De Scriptis Patrum. Phil. Labbeus, post Bellarminum, prolixè egit. (h) Ille enim Bellarminum de *Scriptoribus Ecclesiasticis* supplevit, quo carere in hoc argumento non possumus, quamquam Scriptore maledicentissimo, & in Protestantès admodum furioso. Vocetur & in subsidium *Thuana Bibliotheca*, ubi secundum ordinem annorum, recensentur, optimæque Editiones habentur, exceptis iis, quæ post illa demum tempora lucem aspexerunt. Inter quas est Origines, eleganter Latine redditus, & cum Comment. editus, à Pet. Dan. Huetio.

- X8 Huc pertinet Notitiæ *Episcoporum & Episcopatum*, de quibus per singulas gentes extant libri. Adde Autores, qui scripserunt *Vitas Patrum, Sanctorum & Martyrum*, varia illa *Martyrologia*, & qui de *Ordinibus Religiosis* scripsere, deque horum *Canoniis & Collegiis*. Habemus pene singulorum Ordinum Annales, à certis Autoribus scriptos. Franciscanæ familiæ Annales Franc. Gonzaga dedit, Annales Capucinatorum Zach. Boverius, teste

(h) Phil. Labbei de *Scriptoribus Ecclesiasticis* Opere carere jam facilius possumus, postquam alii Argumentum idem maiori, quam ille, & dexteritate, & candore, pertractarunt, è Pontificiis scilicet Ludov. Ellies de Pin & Casim. Oudin (ad Reformatos deinde transgressus.) Theologi Parisienses, & Reformatis autem Angliæ Guilh. Cave, Canon. Windso-riensis, cuius *Historia Scriptorum Ecclesiasticorum*, qui XIII. prioribus ætæ Chr. sæculis floruerunt, *Literaria*, Opus eximium, Lond. A. 1688. in fol. prodiiit, & Henr Whar-tonus, qui luculentam de Seculorum XIV. & XV. Scriptoribus *Appendicem* illi A. seqv. 1689. subiunxit.

ste Crasso in *Elogiis Hom. litt. P. I. p. 142.* (i) Editum & est singulare *Monasticum Anglicum*. Claud. Robertus Galliam Christianam scripsit, in qua agit de Officialibus sacris Galliae, Ferd. Ughellus *Italiam Sacram*, Opus vastissimum, & novem in folio Tomis comprehensum, in quo agit de omnibus Episcopatibus Italiae. Opus laboriosum sane est & doctum. Spectant huc omnes Autores, qui *Haeticorum & Conciliorum historiam* tradiderunt, item qui *historiam dogmatum Ecclesiasticorum, Pontificum & regiminis Ecclesiastici*, consignarunt. Sunt & speciales Scriptores certorum argumentorum, qui Scriptores Universalibus faciem quasi accendunt, v. g. qui de *persecutionibus Ecclesiae* scripserunt, D. Chr. Kortholtus scil. & Joh. Bapt. Masculus (de quo vide Crassum in *Elogiis Hom. Litt. P. I. p. 355.*) qui de *Cruciatibus Martyrum Christianorum* egerunt, de quibus librum singularem Ant. Gallonius scripsit, & multa reperias in *Roma subterranea* Pauli Aringhi, optimo libro, & in quo multa sunt, ad Ecclesiasticas Antiquitates spectantia, loco saepe alieno adducta. Sunt deinde Miscellanei Scriptores variorum *rituum Ecclesiasticorum*, quales sunt Aloyf. Novarinus in suis *Selettis & Schediasmatibus*, J. Bapt. Casalius, J. Steph. Durantius, &c. Sed de his omnibus speciatim agere nostri non est instituti, in universum autem plura de illis disquirere supervacaneum, postquam Joh. Andr. Bossius eruditum *Schediasma de comparanda notitia Scriptorum Ecclesiasticorum*, publicavit, Jenæ A. 1673. in 4to, in quo multa habentur, quæ lucem inferre Scriptorum Ecclesiasticorum lectioni possunt.

FINIS LIBRI QUARTI.

POLYHISTORIS

TOMI III.

SIVE

POLYHISTORIS PRACTICI, LIBER V. THEOLOGICUS.

DE THEOLOGICIS SCRIPTORIBUS.

S. I. *Amplitudo Studii Theologici. In Hist. & Antiqq. Eccl. Pontificii & Reformationis. III.* (Uuu)

(i) *Monasticum Anglicanum*, seu Opus de Cœnobiiis Angliæ Historicum, quod h. l. absque Autorum laudatur indicio, à Gvilh. Bugdale & Rogerio Dodsworth est congestum, tribusque Voluminibus Londini A. 1655. & 1673. in fœd. publicatum.

ti, in Theol. Dogmatica Lutherani, præcellunt. 2. Theologia Naturalis Præscorum fuit Metaphysica, à Platonici præcipue exculta. Plato multa à Judæis & Egyptiis hausit. Jamblichi Lib. de Myseriis Egyptiorum commendatur. 3. Laudantur, qui Theol. Naturalem à Philosophis & Poëtis congesserunt, Marf. Ficinus, Moccenicus, Franc. Patricius, Sibyllinis Oraculis (de quibus quinam scripserint, obiter monetur) addiditior. 4. Aug. Steuchus, cujus Operis de perenni Philosophia, & κοσμοποιίας, insignia adduntur Encomia, Mutius Panfa, Steuchi seculi vestigia (cujus occasione de Nicol. Cusani Scriptis etiam judicatur,) Job. Owenus & Sam. Parckerus, qui diuicrimen Theol. Naturalis & Revelata ostenderunt. 5. Relationes & Judicia de If. Vossii lib. de Oraculis Sibyllinis, in Textum V. T. Hebraicum injurio, & Adversarii ejus, Rich. Simonis, Historia V. T. Critica. 6. Scriptores Theologia Naturalis Methodici potiores, Raym. de Sebonde, Dan. Clafenius, Pet. Musau, Renatusque Cartesius, Atheismi falso accusatus. 7. Recensio Criticus Librorum pro Veritate Relig. Christianæ à Marf. Ficino, Lud. Vive, Er. Rotenodamo, Pet. Ramo, Phil. Mornæo, Hug. Grotio & Pet. Dan. Huetio; editorum. Scripta Patrum contra Gentiles, Hier. autem Magii & Alph. Pandulphi de Conflagratione Mundi. Judicium de Guilb. Postelli Lib. de Orbis Terrarum Concordia. 8. Inter Naturalistas eminent Edu. Herberius, Thom. Hobbesius & Bened. Spinoza, quorum Adversarii recensentur. 9. Scriptores contra Atheos, Gub. Voëtius, Thom. Campanella, Paulus Sarpinus, Henr. Morus, Theoph. Spizelius, Ant. Reiserus, Franc. Cuperus, Sam. Parckerus, Cbr. Joach. Jannus, Job. Lud. Fabricius (Gentium, Atheismi accusatarum, Patronus,) ac de singulis Judicia. Frustra contra Atheos è S. Script. disputatur. 10. Thom. Browne falso Atheismi accusatur. Ejus Religionis Medici, ac Pseudodoxia Epidemica, varie Editiones, Versiones ac Censores. 11. Philosophia S. Scriptura Interpreter, qua Ben. Spinoza tribuitur, dextre à Lud. Wolzogenio, minus dextre à Pet. Senario refutata. Gotfr. à Valle Ars nihil credendi, Bonav. de Periers Cymbalum Mundi, alique Libri Athei. Marini Mersenni Comm. in Genesim commendatur. 12. Argumentum contra Atheos à Scriptis Gentilium Historicum, ab Aug. Steucho, Anonymo Italo, Cbr. Hofmanno & Tob. Pfannero, illustratum. 13. Bibliothecarum Theologicarum Scriptores, Sixtus Senensis, Ant. Possevinus, Paulus Bolduannus, Georg. Dmudius, Gub. Voëtius, Gerb. Meierus, Georg. Calixtus, Sev. Walib. Slufterus, Job. Dallens, Th. Spizelius, & J. H. Hottingerus (cujus Bibliothecarius Quadripartitus, cum G. Calixti Apparatu Theologico, ceteris præfertur.) De singulis Judicia. 14. Inter Bibliorum Editiones eminet πολύγλωττος Anglicana Briani Waltoni, apparatu etiam insigni instructa, Hottingeri de Bibliis El. Hutteri Hebraei Censura. De Versionibus Biblicis P. D. Huetii Libri de Interpretatione legendi. Ejuad. Demonstr. Evangelica, & Cbr. Kortbolli de Canone ac Versionibus Scriptura Tractatus, commendantur. Versio Evangelistarum Gotthica.

ca. 15. *Commentatores S. Scripturae Critici.* Laudantur praeter ceteris Hugo Grotius (in quem Esdras Edzardi scripsit Animadv.) & Matth. Polus, reliquorum Epitomator. Lexica, Concordantiae, Encyclopaedia Biblica. 16. *Commentatores Exegetici.* Paraphrases Er. Roterodami in N. T. ab Edv. Leo, aliisque, impugnatae. Paraphrases Chaldaicae. Interpretationes Cabalifica Henr. Mori, & aliorum. Origenii Comm. in Job. 17. E Locor. Commun. Theol. Scriptoribus Lutheranis, commendantur Phil. Melancthon (cujus Opus, uti & Mart. Bucer Comm. in Psalmos, sub fictis Nominibus, etiam in Italia prodire,) Mart. Chemnitius, Joh. Gerhardus & Job. Musaeus. 18. E Pontificiis autem Dion. Petavius, de cuius non Dogmatibus solum Theologia, sed & Scriptis aliis differitur. 19. Heresium Cognitio ex Epiphanio, Philastrio, aliisque Recentioribus, Scriptorum vero cuiusvis Sectae Symbolicorum ex Hottingero haurienda. 20. Scriptores de Religionibus Sectisque variis, Job. Hoornbeckius, Frid. Spanhemius Jun. (cujus in Cartesianos odium notatur,) Edv. Brerewoodus, J. Andr. Bosius, Alex. Rossaeus, Edv. Sandys, &c. caute, vel ob incuriam, vel partium studium, legendi. 21. E Scriptoribus Anti-Judaicis commendantur Raym. Martini, J. Chr. Wagenfeldius & Wilb. Schickardus. 22. Ex Anti-Mubamedanis J. H. Hottingerus. Alcorani Versiones pleraque fuitiles. Libri Arabum praestantes. Hugo Grotius (in Lib. de Ver. Rel. Chr.) & Jac. Gassarellus plagii in hos à Jac. Sponio accusati, contra quem Grotius defenditur. Job. Seldeni de Rebus Judaeorum Scripta. 23. Scriptores de Graecorum Religione. Consensum ejus cum Pontificia falso jactat Leo Allatius. Major ille est cum Doctrina Protestantium. Vita illorum corruptissima. Biblioth. Jesuitarum Cochinchensis, MS. in Orientalibus refertur. Batavia in praedam cessit. Moscovitarum Religio Graeca corruptior. Notitia ejus ex Itinerariis Augustini, Bar. à Mayerberg, aliorumque, haurienda. Historia Schismatis inter Graecos ac Latinos Scriptores. 24. Ecclesia Pontificia Promachus praecipuus Rob. Bellarminus. Hujus Antagonista, inter quos Dan. Chamierus eminet. 25. Scripta alia contra Pontificios infinita. Laus Pet. Molinaei. 26. Scriptores de Primatu Papae & Regionibus Suburbicariis. Judicia de Cl. Salmasio, Jac. Perronio, Dav. Blondello, Lud. Molinaeo, Jac. Gresfero, Jacobo I. Rege Britanniae (sub cuius larva Is. Casaubonus latere credebatur,) M. Antonio de Dominis, &c. 27. Scriptores de Jure Magistratus circa Sacra, Regimine Ecclesiastico, Episcoporumque illorum potestate, alii item Primatus Pontificii, & Impugnatores, & Propugnatores. Giub. Voëtii L. Canonici mota Ultrajeſtina, Elogium Codicis Theodosiani Jac. Gothofredi. 28. Fraudes Pontificia circa Patrum Opera, Bellarmini inprimis & Caf. Baronii. A quibusnam illa detectae. Scripta Rob. Coci, Job. Dallai, Abr. Sculteti & And. Riveti, de Patribus commendantur, nec non J. G. Dorschei Thomas Aquinas Confessor, & Matth. Flacii Catalogus Testium Veritatis. Simile Opus ex Jure Can. Dorscheus meditabatur. 29. Commendantur Scripta contra Pontificios generalia Job. Meisneri (in-

signiter laudati,) *Job. Forbesii & Sedanensium, specialia item de Justificatione Henr. Höpneri, de S. Cæna & Transubstantiatione Edm. Albertini, Dav. Blondelli, Phil. Mornai, de Imaginibus Job. Dallai & Lamb. Veltbusii (ob moderationem à Reformatis durioribus impugnati,)* de Sacramentis *Job. Dallai. 30. Pugnandum contra Pontificios ex Antiq. Eccl. Factum id à Reformatis, qui Lutheranis proponuntur imitandi. Elogium J. G. Dorschei. 31. De Certaminibus inter Pontificios intestinis, Janseniano & Anti-Jesuitico, nonnulla. Scripserat varia contra illos Satyrica. 32. Miscella quædam de Reformatis, & Schismaticis inter eos, Amyraldistis, Anglicis ac Arminianis. Judicia de Marco Frid. Wendelino & Nicol. Vedelio. 33. Miscella de Socinianis & Neo-Arianis (Christoph. Sandio inprimis ac Mart. Ruaro,) illorumque Antagonistis. 34. Anabaptistarum Annales J. Henr. Ottius publicavit. 35. Chilista quidam (Pet. Senarius, Dan. Brenius, Jul. Sperberus, Andr. ab Hobernsfeld, illorumque Adversarii. 36. Monita de Enthusiasticis, ac speciatim Val. Weigelio, Rosacrucianis, Æg. Guimanno, Jac. Böhmio, Quir. Kublmanno, Dav. Georgio, & Indifferentistis, illorumque Impugnatoribus.*

QUoniam Philosophiam, ejus partes præcipuas, jam recensuimus, ad Facultates ipsas, quas vocant, nos convertimus, & primo quidem ad earum Principem, THEOLOGIAM. Magnus est ille campus, ad quem decurrendum integris opus esset annis, librorum seges infinita est, scribuntur & describuntur toties libri, nec opus est, farraginem illam minorum omnium conquirere, nec Professionis nostræ. Deinde tenerrima est Theologia, in cujus Libb. judicandis facile offendimus, prout studio partium hi vel illi ducuntur. Quare, consultius forte est, manus ab his abstinere, ne ulcera quorundam tangantur. Non desunt Virorum doctorum Labores, qui ad *Haudeclav* Theologicam luculentas præferunt faces, quorum judiciis facile acquiescere possumus. Habemus, tam quoad universam Theologiam, quam ad ejus partes singulas, Autores quasi Hodegetas, modo illos sequamur, qui nos in devia non abripiunt, seu ad sectarum studia non impellunt. Et negari non potest, è Pontificiis, ac Reformatis multos accuratiora quædam indicasse vestigia in Historia & Antiquitate Ecclesiastica, quam factum est à nostris, qui Theologiam Dogmaticam præ ceteris excolendam sibi sumpserunt. Nos, digitum intendisse contenti, ad specialiora non descendemus.

2 Quod attinet igitur præliminaria Theologiæ, agemus de THEOLOGIA NATURALI Autoribusque eam impensus excolentibus. Non pertinet quidem illa ad Theologiam strictè dictam, sed Philosophiæ quasi furculus est, & si rem recte putes, vera illa priscorum Philosophorum Metaphysica, doctrinam de Deo Spiritibusque completa. Illam præ ceteris excoluit Plato, Platonicique pene omnes. Dispersa quidem apud Platonem omnia, sed Sectatores ejus, Proclus, Numenius, aliique, sub Theologiæ nomine, Libb. ex mente Platonis scriptos publicarunt. Seu illam ex se, sive aliunde, habue-

habuerit Plato, multa sunt illic mirifice cum ipsis S. Literis convenientia. Et vero est simillimum, illum à Judæis accepisse plurima, uti ostendit Galeus prolixè in libro Anglice scripto, *Aula Gentilium* (*Court of gentils*;) cujus postrema Editio in 4to. Anglica locupletior est, quam Latina, antea edita. Sed illo solidius pleniusque hoc opus agit Pet. Dan. Huetius in *Demonstratione sua Evangelica*, libro multijuga eruditione referto, de quo infra plura. Verosimile est, & ab Ægyptiis quædam habuisse Platonem, uti videre est præclaro Jamblichi libro *de mysteriis Ægyptiorum*, quem in Linguam Lat. converterum, cum notis suis edidit Thom. Galeus Oxon. An. 1678. in folio. Multa illic de Dæmonibus, eorum Evocatione, familiaritate, cultu, quæ profani aliquid & idololatrici præse ferunt. Sed sunt tamen quædam è limpidioribus fontibus hausta. Nam ad unum Deum omnia tandem reducit Jamblichus, & Dæmonum cultum nihili esse concedit, si apud illum finis in gratia, quod tamen paucissimis contingat. Denique multa sunt adeo sincera, & pia, ut oblectare lectores possint. Lege *Secl. V. c. XXII.*

Orti fuere deinde quidam è Recentioribus, qui semina hujus Theologiæ, per Philosophos, Poëtasque hinc inde dispersæ, velut hylenaliqvam, collegere, & ex iis quasi SYSTEMATA fabricati sunt totius hujus Theologiæ. Atque illi quidem, è sententiis placitisque Philosophorum, jam tum deprehensis, tale quoddam concinnarunt Opus, uti alii, rationis suæ sensus & dictata sequentes, illam vel è Philosophia Peripatetica, vel suis principiis, exædificarunt. Qui Veterum sententias uno Systemate collegerunt, illos equidem laudo, ut qui utilissimam operam posuerunt. Sed indulsit forte illi aliquid præjudicio suo, & harmoniam Christianæ religionis cupidius quæsierunt, quam veritas ipsa admittebat. Non referam nunc Platonicos Commentatores Latinos recentiores, Marsilium Ficinum, Mocenicum, Franc. Patritium, aliosque. Nam Ficinus, in Operibus suis passim, & separato quoque *de Theologia* libro, sed brevius, & ex ingenio suo paulo liberius, recenset. Mocenicus, in libro *de Transitu Hominis ad Deum*, Venet. A. 1558. in fol. edito, præclara multa & ingeniosa assert, quibus ipsa pictatis exercitia, & unionem cum Deo, ex Platone & Aristotele ostendere laborat. Patritius multa ex Scriptis Mercurii, & Oraculis Sibyllinis, arripit pro veris, quæ tamen supposita esse multi demonstrant, & inter illos præcipue David Blondellus in libro Gallice scripto *de Sybillis*, Opere non illa tantum lingua, sed Latina etiam dignissimo. A quo tamen mirum est diversa nunc sentire Isaacum Vossium in libro *de Sybillis*, nuper edito. Edidit & Gallica Lingua Joh. Crassæti, Jesuita, quædam pro veritate Carminum Sibyllinorum, quem laudat. Huetius in *Demonstratione Evangelica*, quanquam cum Blondello potius faciens, sed novissime Joh. Marckius XII. *suis de Sibyllinis Carminibus Disputationibus Spicilegium* adjecit, quo Crassæti sententiam refutavit. (a)

(U t t e) 3

Augu-

(a) Scriptorum de Sibyllis variorum recensum, *Oraculorum*, quæ illis tribuuntur, editiones, aliæque de iisdem *ἄξιονημύμεντα*, vid. in *Homonymosopia* nostra, P. II, c. 2. §. 20 P. 271-277.

AUGUSTINUS STEUCHUS, Eugubinus, præ ceteris omnibus hoc illustravit argumentum, in Libro aureo de *Perenni Philosophia*, cujus ille scopus est, ut ostendat, esse perpetuum Theologiæ Christianæ & Philosophiæ Gentilium concordiam. Hunc librum tanti fecit Julius Cæsar Scaliger, at quanti iudicii Vir! ut secundas ipsi à Sacro Codice partes dederit. Ac memorabilis est Historia, quam refert Jos. Scaliger in prima sua *Epistola* de hoc ipso libro, p. 41. *Editionis Francofurtensis*, quod scilicet Pater suus hominem, desperatissimo Atheismi morbo laborantem, sola hujus libri lectione, non ad saniores tantum mentem revocarit, sed etiam acerrimum fidei Christianæ propugnatorem effecerit. Liber ille prodit scorsim in 4. Basilæ, & cum ceteris ejus Operibus Basil. in fol. A. 1587. editis, in quibus plura continentur ejusdem argumenti. Præ ceteris præclarum Opus est, quod inscripsit de *κοσμοποιία*, quod prolixus est Commentarius in prima Genesios capp. ubi diligentissime ex omnibus, tam Philosophis, quam Poëtis, colligit, quæ spectant ad Historiam creationis mundi, ac nemo, post illum, accuratiorem laborem hac in re præstitit. Laudatus omnibus est, nisi, quod errores pauculos notarit Dionysius Petavius, in *Doctrina sua Theologica*, ubi de omnipræsentia Dei agit. De illo plura vide apud Jac. Gaddium *Tom. II. p. 325*. Notavit & in illo Ben. Pererius quædam in *Commentario in Genesin*. Genserus in *Bibliotheca* testatur, multa illum scripsisse, quæ desiderantur. Post illum Murius PANSA, Philosophus & Medicus, librum scripsit, cui Tit. *de Osculo & Consensu Ethnica & Christiana Philosophiæ*, editum Marpurgi, A. 1605. in 8. cui facile fuit, post Steuchum hoc in argumento versari. Conspirat enim argumentum per omnia, licet non videam, ipsi Steuchum laudatum fuisse, quem tamen eum non legisse vix vero est simile. Unus tamen, quantum memini, locus est in *Admonitione ad lectorem*, ubi Eugubini meminit, jungitque eum cum Cusano, Bessarione & Gemistho, quorum dicit se vestigia secutum, & multa noviter addidisse. At vero jungendus non erat cum ceteris Eugubinus, ut qui plus in hoc argumento præstitit, quam ante illum, vel Cusanus, vel Bessarion. Nic. Cusanus quidem, qui totus Cabalisticæ doctrinæ est immerfus, Germanus Cardinalis, Opera multa scripsit, quæ ex Mathematici, Theologia, & Philosophia Platonica, quasi cinnum faciunt. Abstrusa quidem multa proponit, verum longe abest ab illa veterum Philosophorum & Poëtarum lectione, quam pro fundamento habuit Steuchus. Hoc sane verum est, qui in his argumentis versantur, pleraque ex Steucho depromere. Quibus ego quidem multa addi posse credo. Prima tamen ab illo lineamenta sunt ducta. Post illum laudarem JOH. OWEN, Angli, *Libb. de natura, ortu progressu & studio vera Theologia*, Oxon. A. 1661. in 4. editos. Multa illic erudita sunt, ac primo quidem in ipsa præfatione monstrat, quam differat illa, quæ à Paganorum veterum libris hauritur Theologia, à vera & revelata, & quam fuerit Platonis Philosophia sæpe impedimento præfata Paribus in rebus fidei, adeo ut illius errores in ipsam Theologiam intulerint. *Toto Primo Libro* agit de Theologiæ naturalis corruptione & amissione, & deinde *Libb. seqq.* de Theologia antediluviana (quod argumentum Jac. Boulducas, Capu-

Capucinus, in *Lib. de Ecclesia ante legem*, mirificis fabulis referto, tractavit,) de Theologia Noachica, ortu & progressu Idololatriæ, Theologia Abrahamica & Moisaica, de Theologia Mosaica corruptione & reparatione solenni, & de ejus abolitione ac de Theologia Evangelica. Adde huic SAM. PARKERUM, cujus edita sunt *Tentamina Physico-Theologica*. Multa illic tractantur de Theologiæ Platoniciæ diversitate à revelata. Singulares tamen illic Dissertationes contra Atheos instituit, item contra Epicurcos de Providentia. Idem Anglice librum scripsit hujus argumenti, cui Tit. *The Unreasonableness of Atheism*, in quo argumenta Atheorum breviter examinantur, & ad illa respondetur.

Prodest & scopo huic novissimus ISAACI VOSSII liber, supra nobis memoratus, *qvi de Sibyllinis, aliisque, quæ Christi natalem præcesserunt, Oraculis* agit, A. 1680. Lugd. Bat. in 12. editus. Primarium enim illud argumentum, quod veteres Christiani Patres, tum recentiores Scriptores, utuntur, pro stabilienda Christiana religione, nempe *Sibyllina Oracula*, ipse denuo, contra tot Viros doctos, Casaubonum & Blondellum, asserit, & velut invincibile Testimonium veritatis Christianæ, laudat. Notum est, quæ sint de eis Virorum Doctorum judicia. Scripti sunt de Oraculis Sibyllinis integri libri à Viris doctis, inter quos Danielis Clascii liber quoque est, sed tantam illorum prærogativam nemo hæcenus asseruit. Vossius non dubitat, illa Judæis asserere, & singulari Oratione protreptica, ad illos formata, hortatur, ut tandem Christianam fidem amplectantur, tot testimoniiis convicti. Sed ita ille disputat pro religione Christiana ex hoc argumento, ut fraudi sit illis, qui textus Hebraici Authentiam sustinent. Omnia enim ejus illuc tendunt, ut monstret, Versionem τῶν LXX. ipso Hebraico textu esse potiorē; de qua lite inter ipsum, & alios, magna contentione est disputatum. Huic sc. textus Hebræi nimis æstimationi imputat ille, quod non possint converti Judæi, & Lutheranos præcipue ipsos notat, ceu Lutherum hæreseos damnantes, quod cuncta Hebraica floccifecerit, & pro Commento Rabbinico habuerit. Sed de hac lite illi viderint, ad quos illa pertinet. Adjungit huic Dissertationi suæ *Responsionem ad Objectiones nupera Critica sacra* RICHARDI SIMONIS, cujus prodiit Gallice liber hoc titulo: *Histoire Critique sur le vieux Testament*, ante aliquot annos editus Parisiis. (b) Est vero hic liber ad rogam damnatus

- (b) An veritati sit congrua Autoris narratio de Rich. Simonis *Historia P. T. Critica* Pontificis jussu combusta, & Exemplo ejus unico flammis vix subducto, admodum me dubitare non dissuadet. Nec in præfatione enim Editionis Amstelodamensis, nec alibi, tale quicquam legisse recordeor. Sed & Eruditorum nemo, quam parum Galli fulmina hodie morentur Romana, ignorat. Ceterum *Historiam* hanc *P. T. Criticam*, cujus Editio Gallica Septima An. 1685. Roterodami prodiit, & Versio præterea exstat Latina Natalis Alberti de Verfe a. hiquot post lustris (secus ac Noster est ominatus) exceperunt, *Historia Critica Textus N. T.* An. 1689. *Historia Critica Versionum N. T.* A. 1690. *Historia Critica Commentariorum N. T. præcipuorum* A. 1693, & *novella in Textum & Personæ N. T. Observationes* A. 1695.

tus à Pontifice, & ægre unum exemplum salvatum, quod in Elzevirii manus incidit, statimque Amstelodami recufum est, sine Impressionis loco, & Typographi nomine. Multa illic habentur curiosius inquisita circa Historiam Libb. V. T. quæ multos injicere scrupulos apta sunt. Taxarat ille Autor multa in Vossianis, ad quæ Vossius in Appendice respondet. Habebat in animo idem Autor Historiam N. T. sed illanunc æterno forte premetur silentio. Hæc de Autore hoc obiter dicta sunt, cujus mentio potius spectaret Commentatores Biblicos.

6

Nos in Theologia naturali pergimus, & porro Autores illos recensemus, qui illam è Gentilium placitis illustrant. Hic offerunt se primum illi, qui Philosophica methodo totam hanc doctrinam tractant, inter quos præcipue laudandus RAYMUNDUS DE SEBONDE, Philosophiæ ac Medicinæ D. & Theologiæ Profess. cujus lib. prodiit hoc tit. *Theologia naturalis, seu Liber Creaturarum, sue de homine, & de natura ejus, in quantum est homo, de his, quæ sunt ei necessaria ad cognoscendum Deum & seipsum, & omne debitum, ad quod homo tenetur, & obligatur, tam Deo, quam Proximo, Francofurti A. 1635. in 8vo.* Non parum æstimatur à Grotio, qui ejus aliquot in locis meminit. Non desunt alii è Scholasticis, qui, vel totam hanc doctrinam, vel ex parte, tractant, de quibus partim aliqua supra diximus, partim aliis dicenda relinqvimus. Adhiberi tamen in subsidium hic potest DAN. CLASENI *Theologia Naturalis*, qui Aut. diligentissimus è Scholasticis pleraque collegit, ad hoc argumentum spectantia, ac poterit hic Locorum CC. instar esse. Exstat & D. PETRI MUSÆI *Theologia Naturalis*, hæctenus MSta, & inter Auditorum manus vagatur. Sunt & ex Recentioribus, hanc qui doctrinam methodo à vulgari Scholastica diversa, & secundum sua principia, proponunt, uti facit Cartesius in *Meditationibus suis de Prima Philosophia*, cujus omnis illuc tendit ingenii subtilitas, ut è natura demonstret Dei existentiam animæque immortalitatem. Magnam sane injuriam illi faciunt, qui Atheismi principia illum stabilitum ivisse credunt.

7

Seqvantur hos, qui vocata in subsidium naturali Theologia, religionis Christianæ veritatem demonstrare laborarunt. E quibus forte est primus MARSILIUS FICINUS, qui de *veritate Religionis Christianæ* libellum scripsit, & seorsim, & cum ceteris ejus *Operibus*, editum, sed tenuem admodum, nec magnæ rei. Quantum enim ex Platonis capere potest, tantum instituto suo accommodat. Ludov. Vives dehinc idem argumentum singulari libro tractavit de *veritate fidei Christianæ*, qui Basilicæ editus est Anno 1544. in 12mo, & recufus Lugd. Batav. Anno 1639. Reperitur & inter cetera ejus, *Opera* junctim edita. Scripsit & Erasmus de hoc argumento, sed parvum librum, uti & PET. RAMUS aliquem de *Religione Christiana*, in 8vo, Francofurti 1577. editum. Vives autem elegantius pleniusque rem illam tractat,

Quæ scripta omnia Gallico Idiomate, tria quidem priora Roterodami, postremum autem Parisiis, prodierunt. Taceo Apologetica, quæ Criticæ suæ Sæcæ Anti-Criticis, I. Vossio, Joh. Clerico, aliisque compluribus, reposuit, Schediasmata.

stat, contra Ethnicos, Judæos, Mahumedanos, & perversos Christianos. Post illos plenius PHIL. MORNÆUS de *Plessis*, Nobilis Gallus, in libro de *veritate Religionis Christianæ*, Gallice scripto, hunc fundum occupavit, Lugd. Bat. Latine reddito A. 1607, in 8vo. Liber optimus est, qui argumenta priorum, quanta potuit diligentia, conjunxit, uberius tamen testimoniis indulgens, quorum mihi videor in Steuchi libro deprehendere vestigia. Post hos omnes HUGO GROTIUS eleganti libello rem istam tractavit, exiguo quidem, sed pondere argumentorum pleno. Primo quidem Belgica Lingva scripsit, in usum popularium, sed postea, à Viris magnis rogatus, auxit, & Latine reddidit, additis notis, ad intelligendum textum, necessariis. Non quidem multa ab ipso afferuntur nova, ab aliis nondum tacta, sed plenius tamen nitidiusque omnem argumentorum vim, quasi in arctum, coniegit, eaque elegit, quibus vis aliqua inesset, omnibus denique limatissimum suum judicium addidit, Novissime tandem prodiit Viri Celeberrimi, PET. DAN. HUETII *Demonstratio Evangelica*, Paris, in fol. & eo ipso anno recusa est in Batavis. Liber inscriptus est Delphino, ut illum averteret ab illorum judiciis, qui Christianam religionem plerumque in aulis traducunt. Proceedit Autor methodo Mathematica, per definitiones, & propositiones, putatque se veris uti demonstrativis argumentis, sed qualia rei natura esse permittit, iisque religionis Christianæ capp. confirmat. Pugnat contra Judæos præcipue & Aethios. Postquam capp. fidei Christianæ recensuit, ad historiam Christi, & Libb. Veteris & N. T. certitudinem, ab omnibus dubiis vindicandam procedit, quod argumentum maximam istius libri partem occupat. Nam ad γυνώσκῃ illorum demonstrandam omne studium impendit, examinat omnia V. T. de Christo Oracula omniumque accuratissimum parallelismum instituit, Bened. Spinossæ quoque argumenta & argumentatiunculas subinde vellicat & refutat, eas scil. quæ habentur in *Tractatu* ejus *Theologico - Politico*. Nam posthuma Spinossiana, cum ille scriberet, nondum prodierant. (c) Crediderim ego, post aliquot annos novam ejus libri Editionem, moliturum Autorem. Spectant huc, qui contra Gentiles è Patribus libros scripserunt, uti fecerunt Origines contra *Celsum* (quem in Anglia edidit Cantabr. Ann. 1658. pulcherrimoque *Commentario* illustravit Gvilh. Spencerus, Justinus Martyr in *Apologetica*, Arnobius, Minutius Felix. Argumentum de ultimo judicio, & conflagratione mundi singulari libro, in fol. edito, è Philosophis, ceterisque gentilibus Scriptoribus, illustravit HIER. MAGIUS, Vir doctissimus, Basil. A. 1562. in fol. edito, & quidem ante Steuchum. Non argumentum hoc Steuchus ex parte tantum attingit. Est & alius quidam ALPHONSUS PANDULPHUS, Episcopus Comacensis, qui *Disputationes de fine mundi* scripsit, in quibus, quæ à variis Philosophorum Sectis hoc in Argumentum

Tom. III.

(Xxx)

to

(c) Recte coniecit Morhofius, Pet. Dan. Huetium, Episc. Abrincensem, novam *Demonstrationis suæ Evangelicæ* moliturum esse Editionem. Prodiit enim illa Parisiis A. 1690, in fol. ab Autore non solum recognita & castigata, sed duabus etiam prioribus (Parisii A. 1679. in fol. & Amstelod. A. 1788. in 8vo, excusis) multis in locis auctior reddita, & Apologetica insuper adversus quorundam de Opere hoc censuras Præfatione instructa.

to naturali lumine sunt conjecta, revelantur, & Evangelica Propheticaque doctrina una recipitur & propugnatur, Bonon. 1658. in fol. Scripsit & de veritate Religionis Christianæ GEORG. CALIXTUS. Contra Mahumedanos & Judæos integra Autorum sylva est. Contra illos suo tempore scripturus erat GUILH. POSTELLUS, ac scripsit in libro de Orbis terrarum Concordia, ipse in Orientem profectus Capp. doctrinæ Alcorani diligenter conquisivit, sed, ut erat Viro illi turbidum ingenium, ita parum dextre hoc in argumento versatus est, in errores sæpe incidens, & in diverticula multa excurrens. Adversus Judæos Raymundi Martini *Pugio fidei* præ ceteris placet. Sed de his suo in loco plura.

8 Christianæ Religionis insidiatores pessimi sunt illi, quos à naturali religione. NATURALISTAS vocamus. Horum se nostro tempore major numerus ostendit. Sunt enim ex illis, qui religioni Christianæ colorem ex his rebus quærent, sunt, qui directe eversum eunt. Nota sunt de Vanino ejusque Sæctatoribus omnia. Edv. Herbertus in suis *Libb.* mire lubricus est, & qui ex eodem fonte hauriunt, Thom. Hobbesius, & Ben. Spinoza. Contra Herbertum pauca scripta sunt. Petri Musæi adversus illum exstat docta Dissertatio. Scripsit & quædam adversus illum Joh. Musæus. Hobbesii doctrinam è popularibus magno numero refutarunt Viri non docti solum, sed & pii. Nemo autem Spinoza nequior est, ut patet ex ejus *Tractatu Theologico-Politico*, & *Scriptis posthumis*, inprimis *Ethica*, in qua omne reconditum hominis virus est. Illic enim quasi artem exædificat, & è fundamentis excitat, quæ antea tantum ruditer delineata erant in *Tractatu Theologico-Politico*. In hoc ad evertendam authenticam Sacri Textus argumenta undique congeriuntur; in *Ethica* vera Atheismi fundamenta sternuntur. Optandum esset, ut aliquis eadem hanc refutet methodo, quam ille Mathematicam jactat, & qua usus est in adstruendo Atheismo. Sed hæcenus leviter tantum contra illum pugnatum est, nisi quod Lambertus à Velthusen singularem contra illum Dissertationem scripsit, brevem quidem, sed tamen argutam. Henricus Morus quidem illud tentavit, non autem data opera egit. In Belgio Ultrajectinus Prof. Regnerus à Mansfeld, *Tractatum* ejus *Theologico-Policum* aggressus est, quem tamen, ut Hominem suarum rationum & argumentorum ignarum, rider exhibilatque Spinoza. Neque omittendum est, quod supra diximus, Huetium data occasione in illum in *Demonstratione Evangelica* incurere. Novissime operam illam suscepit Guilielmus à Blyenburg, qui *Ethicam* ejus eadem methodo refutavit.

9 Spectant & huc, qui de ATHEISMO, vel historice, vel dogmatice, vel Elenctice, scripserunt. Exstant in GISB. VOETII *Dissertationibus* quædam de Atheismo, in quibus varia coacervavit, ad hoc argumentum spectantia, sed legendus est cum judicio, quo ipse non adeo utitur. In Scriptis enim suis coacervat sine discrimine digna, indigna, laudat Autores, eorumque loca, sibi interdum non visa, & libb. nunquam editos. Utiles tamen ejus est labor, ob varia Collectanea, quibus interdum feliciter uti possumus. Ejus certe *Disputationes de Atheismo* ansam dederunt aliis, ut de simili argumento scriberent, qui penè omnia illinc cepere, alia tantum

forma

forma Operi addita. De THOM. CAMPANELLE *Atheismo Triumphato* supra diximus, in quo objectiones Atheorum adducit, & è regione illarum ponit responsiones, quæ tamen ipsi objectionibus frigidiores sunt. Et sunt, qui comperit se habere putant, cum moliretur hunc librum Campanella, voluisse illum inscribere *Atheismum Triumphantem*, sed ausum non fuisse, ne rem malam suo sibi jumento accerferet. Utinam prodidiſſet in lucem, quem PAULUS SARPUS molitus fuit, liber hujus argumenti, quod *Atheismus repugnet naturæ humane*, teste Fulgentio p. 134. in *Vita ejus*. Sine dubio enim argutissima produxiſſet argumenta ad Atheismum exſtirpandum. Quantum enim titulus libri arguit, vel ex geneſi hominis, vel ex partium ejus constitutione, argumenta ad Dei existentiam probandam elicere voluit, uti eſt ſane in hoc maximum ad Atheos convincendos præſidium. Certe Henr. Morus, qui *Antidotum adverſus Atheismum* ſcripſit, non aliis uti argumentis voluit. Qui Atheiſmum propagarunt, & libri horum tam editi, quam inediti, ſub exordium hujus Operis, T. I. Lib. I. c. 8. producti ſunt. Feci illic mentionem *Jul. Caſ. Vanini* & *Joh. Bodini*. Uterque *Dialogos* ſcripſit. Illius quidem editi ſunt, ſed raro ſolent vendi, niſi in Auctionibus, & quidem magno pretio. Hujus *Dialogi* non ſunt editi, ſed manuſcripti latent. (d) THEOPH. SPITZELIUS aliquot libellos ſcripſit ad hiſtoriam Atheiſmi ſpectantes, exſcriptos è Voëti *Diſſertatione*. Tum & ANTONIUS REISERUS *Diſſertationem Epistolarem* ſcripſit de *Origine, Progreſſu, & Incremento Atheiſmi*, ubi multa ſcitu digna occurrunt, Auguſtæ Vindel. A. 1669. in 8. editam. FRANCISCUS CUPERUS librum ſcripſit, cui tit. *Arcana Atheiſmi revelata*, Roterodami An. 1676. in 4to. editum. Sed Autor ille non adeo ſincerus mihi viſus eſt. Promittit, ſe multa arcana argumenta propoſiturum, quibus Athei uti ſoleant, & quæ ex converſatione cum illis didicerit. Non video tamen pluſa eſſe ab illo prolata, quam ab aliis in hoc nequitæ ludo anteſignanſis, & ſi quædam ejus loca recte ponderentur, leviter tractare rem ſæpe videtur, & cauſæ bonitatem prodere. Scio, multos eſſe, qui hocce tractant argumentum, & quidem ſpiſſis libris, ſed plerique non ſatis ad hanc cauſam inſtructi, nec iis utentes armis, quibus, ad hanc hydram conſciendam, uti debebant. Solent enim pro fundamento uti locis Scripturæ, quæ non admittunt adverſarii; illam enim ipſi in controverſiam vocant. SAM. PARCERI ſupra mentio eſt facta, cujus *Liber contra Atheiſmum* Anglice editus eſt Lond. A. 1669. in 8. Spectantque huc etiam Ejusdem *Tentamina Phyſico-Theologica*, Londini A. 1665. in 4to.

(Xxx) 2^a edita,

- (d) Joh. Bodini *Dialogorum de Abdiſis rerum ſublimium Arcanis* Mſtorum, & Hiſtoriam elegantem, & Cenſuram accuratam, Theologus dedit πολυμαθές, Joh. Dieckmannus in *Schediaſmate de Joh. Bodini Naturaliſmo Inaugurali*, Kilonii A. 1683. in 4to. publicato. Theophili Spizelii, Eccleſiaſtæ in patria Auguſtani, tria adverſus Atheos prodierunt Opuscula; 1. *Serutinum Atheiſmi Hiſtorico-Ethiologicum*, Auguſtæ A. 1663. in 8vo; 2. *Episto-la de Radice Atheiſmi*, Ad D. Henr. Meibomium Junio-rem, Ibd. A. 1666. in 8vo; 3. *Epist. de Atheiſmo eradicando*, ad Ant. Reiſerum, cui acceſſit *Pimo Literati Hominis Seceſſus*, ibid. 1669. in 8vo. Conſerit etiam poteſt ejusdem *Felix Literatus ex Inſeliciſm Periculis & Caſibus*, ſive de *Pitiis Literatorum Traſſibus*, Auguſtæ A. 1676. in 8vo. editus, cuius *Com-mentatio I.* (p. 89-202.) de *Literatorum quorundam Impietate, ſive Atheiſmo*, diſſerit.

edita, in quibus de mundi æternitate vel origine, Generis humani ortu, Corporis humani structura, Anima Mundi, & similibus Argumentis, contra Atheos, ex principis Physicis, disputatur. Nec omitti debet hoc in loco Domini D. CHRISTOPH. FRANKII Dissertatio, cui tit. *Atheus convulsus*, in qua Atheorum & Epicureorum, argumenta conquiruntur diligentissime, & ad ea respondetur. CHRISTOPHORI JOACH. JANI *Atheus refutatus, & ad veram Religionem conversus* quoque existat, in quo agitur de Atheis, & eorum sectis variis, ac quomodo illi rationibus refutari, & ad veram Christianæ Religionis agnitionem adduci possint. Editus est Jenæ A. 1668. in 4. Verum non ea argumenta adducit, quæ rem omnino conficiant. Procedit per Oppositiones, & Responsiones, & S. Scripturæ loca, cum Responsionibus, simul adducit. Pleraque tamen collegit è Scholasticis, quæ apud illos solent disputari hoc super argumento. Scripsit & JOH. LUD. FABRICIUS, Prof. Heidelbergensis, *Apolegeticum pro genere humano, contra Atheismi calumniam*, quo demonstrare laborat, nullam esse gentem, quæ Atheismi convictio traduci possit, atque adeo omnes adducit, quæ vulgo ejus insimulantur apud Itinerariorum Scriptores & Historicos, demonstratque, illas non posse Atheas dici. Additus est iste *Meditationibus* ejus, Ann. 1663. Heidelb. in 4. editis.

IO Sunt & qui Atheismi crimine infamare volunt Autorem *Religionis Medici*, cui nomen THOMAS BROWNE. Erat is Medicus Londinensis, & male audiebat apud suos de non optima religione, qua calumnia inductus, ut vindicaret nominis sui existimationem, librum scripsit hujus tituli. Scripserat & antea alios quosdam Libb. Theologici argumenti. *Religio autem Medici* Anglice edita fuit, & postea Latine reddita à Joh. Meryweather. In Librum hunc *notas* scripsit Levinus Nicol. Moltkenius, non contemnendas, præfationemque addidit, qua de occasione Scripti, & Autore ipso, plenius agit. Latina editio est publicata Argentorati A. 1665. in 8vo. Ante XII. circiter annos prodiit Liber ille Anglice, auctor ab ipso Autore, & erant quorundam additi Discursus super libri hujus nonnullis argumentis, inter quos præcipue sunt Kenelmi Digbæi *Observationes in Religionem Medici*, quæ etiam seorsim editæ sunt Londini A. 1643. in 8. Quod ejus sententiam & dogmata attinet, quamquam liberius forte judicet de nonnullis religionis Articulis, pro Atheo tamen habere nolum, quod mihi videor ex ejus multis sententiis, quæ serio prolatae sunt, deprehendere. Scripsit & *Censuram* in eam Alex. Rossæus, præcipue tamen in alterum ejus librum, quem Anglice scripsit *de vulgaribus erroribus*, quæ Censura reperitur in libro Rossæi, cui tit. *Arcana Microcosmi*, A. 1652. Lond. in 8. edito. Quod vero attinet hunc Brownii Librum, editus ille olim est Lond. in folio, Anglice sub Titulo *Pseudo-doxia Epidemica*, & postea, Belgice redditus à Joh. Grundal, Amstelodam. A. 1668. in 8. sub Tit. *Wysbryping van vercheden algemeene Dwalingen tes Volks*. Continentur hoc in libro quidem pleraque Physica, sunt tamen & aliqua, quæ ad Theologiam possunt referri.

Feci supra mentionem BENED. SPINOSÆ, & libri ab illo scripti, cui titulus: *Tractatus*

Status Theologico-Politicus. Librum hunc præcesserat alius quidam, hac inscriptione: *Philosophia Scriptura S. Interpres.* Illum huic Autori tribuunt quoque, nam in eo quasi fundamenta ponuntur paradoxarum sententiarum. Liber à multis refutatus est per Belgium, è quibus tamen præ ceteris laudandus est Ludov. Wolzogenius. Liber Spinosa editus est Eleutheropoli, loco ficto, A. 1666. in 4. Respondit huic quidem singulari libro *Petrus Serrarius*, Amstelod. A. 1664. in 4. edito; sed ille non satis philosophica methodo procedit, Vir quidem pius, sed ad convellendas Hæreticorum & adversariorum sententias parum argutus, priorior etiam quodammodo ad Enthufiasmum. Scripsit enim Gallica Lingua librum, quo defendit satis operose Mille annos Apocalypticos. Circumfertur & *Ars nihil credendi*, cujus mentio fit apud Voëtium in *Disputatione de Atheismo*, & apud Spizelium in *Scrutinio Atheismi*. Tribuitur cuidam Gothofredo à Valle. Est & alius Lib. cui tit *Cymbalum mundi*. Hujus meminerunt, tum Voëtius, tum Spizelius, & Autorem ejus faciunt Bonaventuram de Periers. Henricus Stephani ejus quoque meminit in *Apologia Herodoti*, cap. 26. p. 364. Marinus Mercennus in *Genesis* p. 669. vocat eum de Perez. Qvi & ipse Mercennus, in illo *Commentario*, satis curiosus est, in rimandis illis, quæ videntur adversus auctoritatem textus sacri adduci posse. Magna certe diligentia conquisitæ apud illum sunt Objectiones, quæ à profanis hominibus adferri sæpe solent. Neque tantum subsistit in iis, quæ Genesi Mosaica continentur, sed per tota Biblia se diffundit. Argumentum istius libri, qvi *Cymbalum Mundi* vocatur, refertur apud Spizelium. Idem & alterius meminit libri, cujus argumentum, & Tit. *De eo, cur receptum sit Evangelium*. Exsecrabilem esse hunc librum ajunt, qvi videre.

Adversus pestifera horum nebulonum dogmata, quoniam sacras literas con-12 temnunt, nullum est efficacius argumentum, quam quod è Philosophicis, & Historicis gentilibus, contra illos sumitur, quo in genere supra laudatus Steuchus palman fert. Est & alius liber cujusdam Anonymi, cujus meminit Gaddius in *Lib. de Scriptoribus Non Ecclesiasticis*, Tom. I. sub voce *Anonymi*, p. 30. qvo is testimonia de Christo collegerit, loca sc. integra Veterum librorum Græca, Persica, Thracica, Ægyptiaca, Babylonica, Chaldaica, & Italica. De Trinitate etiam, de Verbi in carnem adventu, signis divinis, resurrectione, ascensione, de S. Spiritus ignitis linguis, de Judicio, de Paradiso, Græcos, ceterosque populos, jam tum philosophatos esse, ostendere ille conatur. Exstat & Disputatio CHRISTIANI HOEMANNI, cui tit. *Umbra in luce, seu Consensus & Dissensus religionum profanarum cum veritate Christiana*, Jenæ edita A. 1677. in 4. quæ istud argumentum tractat. Vetus spicilegium, post aliorum messes, superiore Anno TOBIAS PFANNERUS integrum *Systema Theologia* edidit, secundum omnes Locos Theologicos è Gentiliū Philosophorum Scriptis adornatum, qvi, quamvis Duces habuerit ea in re Steuchum, aliosque, eleganti tamen methodo & delectu rem omnem instituit. (c)

(Xxx) 3

Veni-

(c) Ad hanc quoque classem pertinent Pet. Dan. Huetii *Quæstiones Alnetana* (ab Agro, in quo scriptæ

13. Venimus jam ad Autores Philologicos **BIBLIOTHECARIOS**, quorum præmitti notitia debet. Habemus vero perpaucos, imo pene nullos, qui pro dignitate rei hoc argumentum tractarunt. De Sixto Senensi, & Ant. Posslevino supra diximus. Paulus Bosduanus & Georg. Draudius nudi sunt Nomenclatores, imo vix illud nomen merentur. Multi enim in illis sunt errores & sphalmata. E Reformatis habemus quosdam, qui Ideam aliquam ejus Operis animo conceperunt. Et GISEBERTUS quidem VOETIUS librum scripsit, cui tit. *Exercitia & Bibliotheca Studiosi Theologiae*, sed ille, in alienis occupator, ne suum quidem negotium recte curat. (f) Bibliothecam enim

scriptæ sunt, Alnetano ita dictæ,) live *de Concordia Rationis & Fidei Libri III.* Cadomi A. 1690. in 4to editi, & eurate Frid. Bened. Carpzovio, Lipsiæ A. 1692. in 4to. recusi. Cujus Operis eximii, Dialogo inter Autorem & Joh. Bapt. Hamelium, Philosophum Galliæ Celeberrimum, perpetuo concinnati, *Liber I.* Consensum Religionis Christianæ & Sanæ Rationis generatim asserit, suisque Limitibus circumscribit, *Idus* autem in Credendis, live Doctrinæ Christianæ Articulis, ac *Illius* in Agendis, seu Vitæ Morumque præceptis, eundem è Paganorum Philosophia, Histgria & Mythologia, Scriptorumque varii generis Ethniconum Monumentis, speciatim ostendunt. Idem Argumentum pertractare voluit Adamus Tribbechovius, in *Collatione Theologia Gentilis cum Divina*, quam, non tam affectam, quam confectam, esse, Anno jam 1667. in *Historia Chistismi* c. 1. §. 1. est testatus, cujusque Specimen de Statu Animarum post mortem, Fine Seculorum, & Poenis Præmissique æternis, biennio ante, in *Catalogo Nundinarum Anni 1665. Vernalium*, publice promiserat. Sed & *Collationem* præterea *Historiarum S. Codicis cum Fabulis Gentilium* idem à se jussit expectari, cujus prægustum exhibet *Dissert.* elegans, *Veritatem Creationis Mundi, prout à Moysæ est descripta, in Traditionibus Gentium, & Verustissimis Antiquitatis profana Monumentis, ad convincendos Atheos, ostendens.* Kilonii A. 1668. in 4to edita, & in Thomæ Crenii *Fasciculo I. Dissertationum Historico-Philologicarum* Roterod. A. 1691. recusa. In hac sequentia p. 18 de toto offendes Opere, salivam tibi haud dubie motura. *Quod si & tenuis nostra hic allegari Opella mereatur, affirmare certe ausim, ne unicam quidem aliqujus momenti Historiam, sunt autem omnes permagni, in S. Scripturis occurrere, cujus transcriptum exemplum, in profanis Gentium Scriptis, non deprehenderim.* Utinam illud, una cum Val. Henr. Vogleri, Prof. Medici Helmslad. Doctissimi, *Mythologicis* (quæ in simili versata esse argumentum, Casp. Sagittarii, spem Editionis illorum simul injiciens, A. 1675. in *Exerc. ad Fugium Historici Lib. II. c. 1. §. 6. p. 9.* significavit,) in lucem propedici, si vel inaxime lima haud accesserit ultima, protrahatur publicam!

- (f) Gisb. Voëtii *Bibliotheca Studiosi Theologiae* Editio Tertia, quæ Francofurti A. 1685. in 1mo. prodit, ac in Titulo, ceu prioribus auctior atque emendatior, falso commendatur, harum menda, crebrosque Autoris errores, novis cumulavit sphalmatis. Severini Waltheri Slueteri *Propylæum Historiæ Christianæ* multo quidem auctius Lüneburgi A. 1696. in 4to est recusum, sed nihilo tamen minus valde adhuc mancum ac imperfectum. Palmam certe illi extorquet, quæ biennio ante, A. 1694. scil. Jenæ in 4to prodierat, Casp. Sagittarii, eximie eruditionis Theologi atque Historici, *Introductio in Hist. Eccl. & singulas ejus Partes, sive Notitia Scriptorum illius Veterum atque Recentium, cuius Tomum Alterum posthumum*, à Joh. Andr. Schmidio, Theologo Helmsladiensi *ιστορικῶτατος*, recognitum & luculentis auctum Accessionibus, cupide Eruditi expectant, &, ut promissus Vir doctissimus quamprimum satisfaciatur, efflagitant.

enim Studiosi Theologiæ descripturus, omnem, non solum Encyclopædiam Philosophicam, sed & omnia alia, rebus suis immiscet. Præcipue illic obvii crassissimi sunt errores. Venditantur Autores nunquam editi, & qui de argumentis alienis scribere, ille ad sui argumenti Scriptores refert. Editus est ille Lib. Ultraject. A. 1651. in 12. Edidit & Gerh. Meierus, Bremensis, *Bibliothecam Theologicam*, methodo quidem satis concinna, sed admodum tuncisam, nec satis perfectam. E nostris quem nominare possim, nescio, nisi quis Georg. Calixti *Apparatum Theologicum* hunc in censum referat. Sed ille vastius argumentum animo complexus erat, nec tantum de Scriptoribus Theologicis agere in animo habuit, sed de omni Apparatu Theologico in universum. Magnam certe fecimus iacturam in hujus libri defectu, paucula enim tantum attingit, sed profecto eruditissima, & profundam antiquitatis & Historiæ, tam Sacræ, quam Civilis, cognitionem spirantia. Nuper SEVERINUS WALTHERUS SLUTERUS *Propylaum Historiæ Christianæ, seu enarrationem methodicam Scriptorum ad Historiam Ecclesiæ Christianæ, facientium* Francofurti A. 1680. in 12. edidit, sed pauca sunt illa, ac multis modis ampliari possunt, uti forte faciet Autor cum ad curas secundas descendet. Faciunt huc quodammodo Autores, qui de *Uso Patrum* quædam commentantur à variis religionibus, inter quos merito suo commendari debet præstantissimus Joh. Dallæus, cujus de *Uso Patrum, & Pseudonymis & supposititiis* illorum Libri exstant, magna Antiquitatis Ecclesiasticæ cognitione referti. MSSos libros Ecclesiasticos, & Theologicos nonnullos, Theoph. Spicelius dedit in libro, cujus titulus: *Illustrium Bibliothecarum Arcana relecta*, de quo supra egimus. Spectat huc quoque liber Joh. Henr. Hottingeri, quem inscribit *Bibliothecarium Quadrupartitum*. Nam in toto Opere hoc sibi præfixit, ut ostenderet, quomodo Bibliotheca Theologica adornanda sit. Hujus argumenti occasione ad singulas Theologiæ partes procedit, accurate omnia dividens, & potissimum in singulis Autores in dicans. Liber est utilissimus Theologiæ Studio. Nam, ut erat Vir πολυμαθής, ita magna cura conquisivit, quæ quomodocumque ad argumentum, quod tractat, spectant. Pene optinuit est in hoc argumento: nam, & methodo concinna utitur, & ubique judicia sua interspergit non contemnenda.

Nunc procedimus ad fontem ipsum Theologicorum dogmatum, BIBLIA scilicet, codicemque sanctum. Ejus libri quomodo dividantur, notum est omnibus. Multa hic notari possent de variis Bibliorum Editionibus, tum V. tum N. T. variisque Versionibus in linguas varias. Quod Editiones attinet, variæ prostant V. T. vel sine versione, vel cum versionibus, quas enumeratas vide in *Bibliotheca Thuana*, ubi pene omnes illæ Editiones comparent, præter recentiore Anglicam, à Briano Walthono procuratam, cum versionibus omnibus Orientalibus, Græcis & Latinis. Quod magnificum sane Opus Complutensem Codicem, aliosque omnes, longo post se intervallo relinquit, quanquam tamen non defunt, qui & in illa Editione non pauca desiderant. Præmisit Walthonus Tomum integrum, quem vocat *Apparatum*, quo expenduntur omnia illa præliminaria circa textum Hebraicum & Versiones ac contro-

trouersæ circa authentiam Hebraici textus, quod argumentum ante illum inter Lud. Capellum & Joh. Buxtorfium disputatum est, & ante aliquot annos à Domino D. Matthia Wasmutho. *Apparatus* ille in Epitomen è nonneminè redactus est, ac in duodec. editus, usui futuris illis, qui vastum istud Opus parare sibi, vel nolunt, vel non possunt. De ceteris consulendus est Hottingerus, in sua *Bibliotheca Theologica, Lib. I. c. 1.* quo agit de Bibliorum exemplaribus Authenticis, Hebræis Veteris, & Græcis N. T. tam MSSis, quam impressis, & *cap. sequente secundo*, quo agit de Editionibus Polyglottis, (g) omnesque ad examen vocat, iudicio de singulis instituto. Judicat & ibi de Opere Eliæ Hutteri Biblico, quod scil. distinctio Literarum servilium & radicalium, in Textu Hebraico Hutteriano, discentium conatui plus obsit, quam profit. Idem refert, Biblia illa (quæ vulgo Tetraglotta sunt) Noribergæ excusa esse XII. lingvis. Multa hic possent de variis Bibliorum translationibus dici, de quibus peculiari cap. 3. agit Hottingerus, ubi omnium gentium versiones recenset. Qui hoc argumentum plenius tractavit, laudari debet Petrus Dan. Huetius, Vir omnium literarum peritissimus, cujus exstant *de Interpretatione libri duo*, quorum primus agit *de optimo interpretandi genere*, alter *de clari Interpp.* Quamquam autem liber iste in genere, de omni interpretandi & transferendi ratione, agat, de qua nil hætenus erat præceptum, se tamen per omnes disciplinas diffundit, & quidem in singulis, quæ cura quid conversum sit, disquirat, addito ubique limatissimo iudicio. Occasione itaque illa de Bibliorum versionibus etiam plerisque egit, magno hoc in argumento usui futurus. Cui tamen Autori hoc vitio vertere possis, quod inqviior paulo videatur in Germanos. Liber ille, olim Parisiis editus in 4to, erat admodum rarus, sed nunc Stadæ recusus est A. 1680. in 8. Jungi potest huic libro ejusd. Autoris *F demonstratio Evangelica*, cujus supra mentionem fecimus, in qua *γρηγορίου* omniqum Scripturæ librorum ordine ostenditur. De his libris non pauca intercedunt nobis cum Pontificiis controversiæ, de quibus libros singulares scripsit Dominus D. Christ. Kortholtus, alterum *de Canone Scriptura S.* alterum *de variis versionibus*, hic Kilonii editos. (gg) De variis versionibus Germanicis antiquissimis egit Hottingerus. Est & in Gothicam Linguam conversa bona Evangeliorum Pars, quæ à Francisco

(g) De Bibliis Polyglottis, post Hottingerum, falsus commentati sunt, & conferri cum illo merentur, Chr. Kortholtus in *Tr. de Paris S. Script. Editionibus*, Cap. XXI. & Wilh. Ern. Tenzelius in peculiari de iis *Diatriba*, Witteb. A. 1686. in 4to edita.

(gg) De Versionibus Bibliorum Germanicis, ante Lutheri Translationem, concinnatis atque evulgatis, præter eundem Hottingerum (*Lib. II, Biblioth. Quadrip. c. 3. § 2. p. 146-154*) consulendi C. Kortholtus in Edit. posteriore atque auctiore Tractatus modo laudati, c. 25. Joh. Frid. Mayerus in *IV. Dissertationibus, Historia Versionis Bibl. Germanica Lutheri*, Hamburgi A. 1701. excusæ, subjunctis, Joh. Reiskius in *Diff. Epistolica ad Mayerum*, eidem addita, & Georg. Frid. Magnus. Gymnasii Augustani Rector, in *Diff. de Antiquis S. Scriptura Versionibus Germanicis, Augusta excusis*, A. 1690. publicata, cujus recensum Dn. Tenzelius, in *Dial. Menstr. Germ. M. Aug. A. 1692. p. 676-698.* exhibuit.

cisco Junio edita sunt cum Commentariis, quorum & supra mentionem fecimus. (ggg)

Sequuntur COMMENTATORES BIBLICI; qui vel *Critici* sunt vel *Exegetici*. CRITICORUM magnus est numerus, tam illorum, qui in Biblia universa, quam qui in libb. singulares sunt commentati; tum qui de argumentis peculiaribus egerunt. Horum Autorum Syllabum, quasi per lancem saturam, dedit Hottingerus *Lib. I. cap. 5.* ubi agit de *Criticis Bibliis*. Quidam illorum contulerunt inter se Exemplaria MSSa, quidam Versiones, uti Ludov. de Dieu, Arnoldus Botius, Johannes Vickers. In universa Biblia exstant *Commentaria Critica* HUGONIS GROTII, quæ novissime edita sunt 4. *Tomis in folio*, ap. Blavium, cum absolutissimis Indicibus Autorum, rerum, Locorum Scripturæ, quorum maximus in exegeti usus esse potest, exceptis Locis Socinianismum spirantibus. Hoc enim morbo Grotius laborasse dicitur. Prima horum *Commentariorum* Editio sine Indicibus est, ideoque ad usum non ita accommodata. Alteri Editioni, præter Indices, accessere novæ quædam Autoris notæ, & peculiare quidam libri. De his Commentariis hoc notandum est, in Rabbiorum locis citandis, & explicandis, non raro eos fallere. Secutus enim plerumque aliorum fidem est Grotius; linguarum Orientalium, non adeo gnarus. Plurima horum errorum specimina notavit harum literarum peritissimus Dominus *Esdras Edzardus*, quæ ipse mihi aliquando ostendit. Ceteri Commentatores Critici, nec legi ab omnibus, nec enarrari à nobis, omnes possunt. Quare non inutilem laborem suscepit MATTHÆUS POLUS, qui ex omnibus Criticis Scriptoribus extraxit illa, quæ faciunt ad intelligentiam locorum Scripturæ, illaque Bibliis, juxta ordinem librorum, capitum & versiculorum, dispositis, inseruit, annotatis semper Autorum locis. Quamquam Epitomarum, & Compendiorum, inglorius sæpe & noxius labor sit. Vix enim semper ita assequitur mentem Autoris Epitomator. Laudanda tamen illa est opera, quæ multis modis utilis esse potest, ob seriem illam librorum, & ob laboris compendium. Liber ille olim impressus in Anglia, magno constabat pretio, & vix haberi poterat, cujus Exemplaria incendio Londinensi erant absumpta. In Germania itaque recusus est, ac vendi solet XX. circiter Imperialibus. Ad Commentarios Criticos refert Hottingerus & Lexica Biblica, Concordantias & Encyclopædias Sacras, quæ tamen huc non adeo spectare videntur. Concordantiæ enim, etsi utilissimæ sunt ad explicationem Locorum Parallelorum, ad inventiones argumentorum in Homileticis, pro se tamen nihil explicant, sed purum putum Indicem præstant. Encyclopædia

Tom. III.

(Yyy)

pædia

(ggg) De Gothica IV. Evangeliorum Versione, & recentiori illius Editione, post Junianam, & Georg. Stiernhelmio Upsalix An. 1671. in 4to curata, & Translationibus eorundem Vulgata Latina, Svecica & Islandica, παραλληλως adjectis, aucta, vid. Joh. Schefferi *Sveciam Literatam* p. 180. *Hypomnemata* ad illam nostra p. 401. 402. M. Georg. Frid. Heu-pelii, Argentinenfis, *Diss. de Ulphila, seu Versione illius IV. Evangeliorum Gothica*, Witteb. A. 1693. editam, aliosque Autores in *Hypomn.* l. c. allegatos,

pædia tantum abest, ut ad Criticam pertineat, ut inuiciter quæri videatur. De quibus Encyclopædiis quid sentiam, supra aliquoties dixi.

16

EXEGETICI Auctores alterum ab his locum occupant, suntque illi, qui in vero Scripturæ sensu indagando occupantur. Horum magnus est ab omni ævo numerus, quibus recensendis integro libro opus esset. Exegetæ primo sunt, qui Paraphrasin librorum Scripturæ dederunt, qualem laborem in N. T. suscepit ERASMUS, qui cum ceteris ejus Operibus editus est in fol. & in 4to recusus. Multos Vir ille his suis Scriptis contra se provocavit, qui passim quid in interpretationibus ejus desidebant. Nominatim contra illum insurrexit Edvardus Leus, qui *Annotationes in N. T. Erasmi* scripsit, ad quas *Annotationes Responsiones* suas edidit, & *Apologiam paraphrasticos principii Evangelici Johannis: In principio erat sermo*; in qua Paraphrasi deprehendere aliquid sibi visi sunt nonnulli, quod Arianismum saperet. Additæ sunt literæ doctorum Virorum, & ipsius Erasmi, de hoc negotio. Editi sunt hi libri Basilæ, apud Frobenium, A. 1520. in 4to. Scripsit & Alphonfus Henriquez *Defensionem pro Erasmo, contra Edvardum Leum, & Universitatem Parisiensem*, quæ in Classe secunda Indicii Expurgatorii Hispanici perhibetur. Fuerunt Paraphrases illæ diu usitatæ, jamque olim in Synagoga Judaica, estque ille modus interpretandi simplicissimus. Prætereo illas, quas habemus, Orientalium V. T. paraphrases, aliasque interlineares ac Germanicas, qui omnibus sunt notissimæ, & de quibus plenissime agitur apud Scriptores hujus argumenti Bibliothecarios. De Paraphrasis Chaldaicis, præter alios, singulari libro egit Augustus Pfeifferus, Witteb. A. 1665. in 4to edito. Legi & Walthonus in *Apparatu* prolixè potest. Exstant & Paraphrases & Interpretationes quorundam Cabalisticæ & Mysticæ, quæ tantum abest ut sint Exegeses, ut novas potius Exegeses suorum ænigmatum requirant. Nemo in iis fecundior est Judæis, qui miras sunt commenti in primis super Mosis libb. fabulas, & qui è Christianis Enthusiasmo quodam Judaico sunt afflati. Multus in his Interpretationibus mysticis est Henricus Morus, Theologus Anglus, cujus *triplex super Genesin Cabala* existat, *literalis, naturalis, moralis*, mirum è Philosophia Platonica, Cartesianæ, & Rabbiorum traditionibus Chaos. Possunt Exegetæ distingui secundum ætates & religiones. Quod ætates spectat, primo ponendi sunt Patres, qui in Biblia sunt commentati. Hos, secundum ordinem temporum, & seculorum, satis diligenter collocavit Autor *Bibliotheca Thuanæ*, sed illic non habentur alii, quam qui in Bibliotheca Thuanæ continebantur. Reperiuntur & in MSSis Codicibus, *Thuanæ Bibliotheca* subjunctis, Commentatores è Part. Græci & Latini inediti. Multa talium olim Origenes scripserat, καλκόντες hac de causa dictus, quæ pleraque perierunt. (h) Ejus tamen *Commentarium super Job. Evangelicæ*

(h) Editus quidem est Origenis *Comm. in Johannem*, tum Latine, ex Versione Joach. Perizonii, in Antiquioribus Operum ejus Editionibus, tum Græce, in *Exegeticorum, quæ Græce reperiri poterunt*, Editione Anni 1668. Rhotomagensis Græco-Latina, à Pet. Van. Huetio, cum Notis & Observationibus suis publicata. Sed utrobique mutilus est & imperfectus, quippe

vangelium refert se vidisse MStum & integrum, apud Arsenium Calutum, Hieromona-
chum Græcum in urbe Corfa, Jac. Sponius in *Itinerario suo*, P. II, p. 17. *Editione Ger-
manica*, ubi habeatur multa observatu dignissima. Recentiorum temporum Exegetas,
secundum religiones varias, satis diligenter recenset Hottingerus in *Bibliotheca qua-
dripartita*, lib. I. c. 6. ubi de illis plura possunt legi.

Tranfinius ad *Locorum Communium THEOLOGICORUM Scriptores*, quorum pri-17
ma lineamenta duxit Phil. Melanchthon, communis divinæ ac humanæ doctrinæ re-
staurator. Quanto olim in pretio illi habiti fuerint, inde videre est, quod, cum
primo ederentur Venetiis, sub nomine *Philippi de Terra Nigra* impressi, statim di-
stracti fuerint apud ipsos Pontificios, ignaros à Phil. Melancthonem hoc Opus esse pro-
fectum. Quod idem quoque obtigisse Martini Bucer in *Psalmos Commentarius*, notat
Vir doctus Anonymus, in *notis in Scaligeriana Excerpta*, à Tanaqv. Fabro edi-
ta. Nam, sub Nomine Aretii Telini *Commentarii* ille vendebatur Cardinalibus &
Episcopis, magni facientibus illum, sed, cum audivissent, Bucerum ejus verum
esse Autorem, statim suppresserunt librum, & inter damnatos rejecerunt, qui antea
sub fucato nomine mirifice placebat. Post Melancthonem, Locos Communes majore
diligentia excoluit MARTINUS CHEMNITIUS, Vir Ecclesiæ nostræ maximus, cujus O-
pera Pontificios valde sollicitos habuere. Magnam enim Antiquitatis & Historiæ Ec-
clesiasticæ cognitionem Theologico studio junxerat, ut eo nomine facile adversa-
riis superior esset, accedente ad insignem peritiam causæ bonitate. Variæ sunt
Locorum illius Editiones, non bonæ notæ omnes. Quæ in 8vo prodiit, ceteris
est correctior, & altera quoque, quæ Francofurti in 4to. Mendosissima est Witteber-
gensis in folio, & vel recusa mendis suis non destituitur. Scripsit & alia Vir ille, quæ
religionis nostræ Cultoribus in deliciis esse debent, *Harmoniam Evangelicam*, cujus Edi-
tio optima prodiit Francofurti in folio, it. *Examen Concilii Tridentini*, Opus præcla-
rum, & quod maximi faciunt Theologi nostri, crux vero Pontificiorum, qui in ejus
Operibus facile genuinum frangunt. Laudatissimam quoque operam in Locis posuit
JOH. GERHARDUS, Vir multorum laborum, & meritum. Meditatus & olim Locos
Communes fuisse dicitur JOH. MUSÆUS, Theologus Jenensis, imo maximam partem
confecit, fuitque ante aliquot annos, qui, ipso invito, illorum Editionem parabat,
Bibliopola, cujus tamen conatui ipse, cum viveret, intercessit, An nunc habitori-
mus scriptum hoc ejus posthumum, est incertum.

E Pontificiis maximis ornari laudibus debet DIONYSIUS PETAVIUS, Jesuita, Vir 18
summi laboris & judicii, quem unum è Jesuitis sapere judicabat Scaliger, utut ab illo
scriptis Eristicis lacesitus. Scripsit ille *Libros Dogmarum Theologicorum*, quos ad
Locos Communes Theologicos certa ratione referre possimus, etsi ulterius se labor
(Yyy) 2 ejus

quippe in quo, è 32. Tractatibus, quos olim continuit, novem tantum supersunt, uti
Huetius è MSto Biblioth. Regiæ ostendit, *Vid. Ephem. Vir. Erud. Gall. A. 1658. p. 857.
Edit. Lat.*

ejus extendat. Nam & controversias, & quicquid ad doctrinam Theologicam spectat, addidit. Opus hoc ejus *Dogmatum Theologicorum* 4. Tomis in folio prodit Parisiis A. 1610. & seqq. (i) Liber tamen imperfectus est, sed quæ tractavit, si exceperis, in quibus nobis cum Pontificiis controversia est, solida sunt, docta & exposita, ac magno usui futura in argumentis Theologicis. Locus de Trinitate integrum illi in fol. Tomum complet, unde perspicias, quanto molimine & cura rem suam egerit. Dolendum est, non absoluta fuisse omnia, sed pervenisse tantum ipsum ad Locum de Libero Arbitrio. Culta illi elegansque est tractandi ratio, varia eruditione undique aspersa, non horrida illa & Scholastica, frequens antiquorum lectio, in quibus evolvendis & emaculandis multis temporis consumpsit. Edidit enim multos cum notis suis, nempe Epiphanium Paris. 2. volum. in fol. A. 1622. *Appendicemque ad suas notas*, Syncysium cum notis A. 1632. in folio. *Notas in Juliani Apostatae Opera*, edita A. 1634. item *Tr. de potestate consecrandi, Sacerdotibus à Deo concessa*, in 8. Paris. A. 1639. & *Dissertationes Ecclesiasticas de Episcoporum dignitate, & aliis argumentis* Paris. A. 1641, in 8. In Chronologiam scripsit *Opus de doctrina temporum*, 2. volum. in folio editum Paris. A. 1627. apud Cramoysios, quod postea in Epitomen contraxit sub tit. *Rationarii temporum*, & Scaligero opposuit, cui multum facessebat negotii, edidit & *Uranologium*, sive *Systema variorum Aetorum, qui de Sphæra, ac Sideribus, commentati sunt, Græce, cum Latina Interpretatione, & variarum Dissertationum Libb. 7.* Paris. in folio, A. 1630. Unde patet, quantæ doctrinæ Vir fuerit. De Locorum Communium Scriptoribus, tam apud Protestantibus, quam Pontificis & Reformatos, vide Horring. in *Bibliotheca Theologica*, lib. 3. c. 2. 3. 4. *sub singulorum capp. initium.*

19 Theologiæ Polemicæ Scriptores sunt permulti, ratione Sectarum, quorum tangemus celeberrimos. Spectant huc omnes, qui de Hæreticis scripserunt, licet non omnes hæreses ad nostra tempora se extendant. Prodest tamen illarum habere, quoad fieri potest, notitiam accuratissimam. Solent enim plerumque reviviscere hæreses illæ, & à Novatoribus resuscitari. De Epiphani *Opere de Hæresibus*, & Petavii notis in illud, supra diximus. Philastrius *Catalogum Hæreticorum* scripsit, faciundum sane & locupletem. At illi in more positum est, facile hærescos condemnare, ex levibus & innoxiiis quibusdam opinionibus. Catalogus Hæreticorum post illos dedere Centuriatores, sub singulis seculis, & plures alii singularibus libb. uti Joh. Gualterius, (Janus Gruterus) in *Chronico Chronicorum*, Joh. Pontanus in *Catalogo Hære-*

- (i) Parisinæ *Dogmatum* Dionys. Petavii *Theologicorum* Editioni palmam præripuit nupera, quæ A. 1700 in fol. prodit, Antverpiensis, sive potius Amstelodamensis, à Theophilo Alethino (sub culjus larva Joh. Clericus delitescit) Præfatione pro Petavio, adversus Christoph. Sandium, Arianiſmi cum convincere conatum, aliosque Cenſores, Apologetica, ac Notulis, Exegeticis partim, partim Elencticis, aucta, ceterorumque insuper Tractatum Petavii, qui seorsim antea prodierant, Theologicorum accessione locupletata. *Συναγωγὴ* eius vid. in *Actis Erud. Lipsi. M. Majo* A. 1700, p. 230. 231. 232.

Hæreticorum. Florimondus Ræmundus in libro de ortu, progressu, & ruina hæresium hujus seculi (qui è Gallica in Latin. Linguam est conversus A. 1614. Colon. in 4to) Conradus Schlüsselfburgius *Catalogum* quoque *Hæreticorum* scripsit. Expedit hic nosse singulorum, in quacunqve, vel Secta, vel Religione, Doctorum Symbola, Confessiones, Catecheses, quorum libb. copiam insignem in unaquaque habemus religione. Illos autem omnes prætermittimus, cum operam hic laudabilem posuerit Hottingerus lib. 3. c. 1. *Bibliotheca Theologica*, ubi diligentissime agit de Scriptis Symbolicis præcipuarum religionum.

Prænosci hic debent summa Controversiarum capita, quæ præcipue in Ecclesiis nostrorum temporum, & variis sectis, agitantur. Earum *Controversiarum summam* è Reformatis Joh. Hornbeckius dedit libello aliquoties reuso. Præstitit & heic operam compendiariam non ita pridem Frid. Spanhemius in *Introduct. ad controversias selectiores*, Lugd. Batav. A. 1677. in 12. edita, cui libello accesserunt, quæ recentior motæ fuerunt à Naturalistis quibusdam & Atheis in Belgio, controversiæ. Quorum & refert Cartesianos, Hobbesianos, & Spinosianos. Ut de posterioribus nihil dicam, in Cartesium aliquanto iniquior fuit Vir ille, cujus consiliis & impulsu ejecta Belgio fuit Cartesii Philosophia. Et si non negem, recentiores Cartesianos, Cartesii auctoritate & sententiis abusus, multa deduxisse ad religionem, de quibus ne quidem cogitarat Cartesius. Illi nempe reprimendi erant, non omnes Philosophia Cartesianæ extirpanda. Proderit etiam hic EDV. BREWEROODI *Scrutinium Religionum*, breve tamen admodum; ubi omnia controversiarum capp. reperiuntur. Nec omittendus est J. ANDR. BOSIUS in *Dissertatione sua III. de Religionis, & rei literariae, in Europa, ejusque imperiis, statu præsentis*, quæ subjuncta est ejus *Introductioni in Notitiam Rerumpublicarum*. Sunt & Anglica lingua libb. quidam scripti hoc in negotio utiles, uti Alex. Rossæi liber *de Religionibus Orbis*, qui in omnes pene linguas conversus est, Gallicam, Italicam, & Germanicam, & in hanc quidem ab Alberto Reimaro, Lubecensi, sub tit. *der gangen Welt Religionen*. Prodiit Amstelod. A. 1668. cum figuris, in 8. Scripti & *Edvinus Sandys* Anglice de eod. argumento Tr. qui itidem Germanice redditus est in 12. sed plenius hoc argumentum tractatur à Rossæo. Fuit & olim editus Liber Italica lingua hoc Titulo: *Mare Oceano di Tutti le religioni*: sed hunc non vidi. Titulus ejus comparet in *Bibliotheca Cordesiana*. Sed de his Autoribus tenendum est, fuisse interdum incaute, & non satis accurate, hoc in argumento, versatos. Quidam enim aliorum fidem sequuntur, & in ipsis interdum peregrinationibus non satis accuratæ observationes instituuntur. Omnium optimæ relationes haberi possunt e propriis cujusque sectæ Libb. fundamentalibus, & iis, quæ à Theologis notata sunt, quanquam & hi interdum partium studio aliquid dissimulant. Nos brevissime per singulas Sectas nunc cognitæ, & Ecclesiæ nostræ Cultoribus perspicendas, Autores præcipuos ostendemus, eoqve remittimus, ubi plenior illorum haberi copia possit.

De Antiquioribus jam supra est dictum, Judæis scil. & Mahumedanis. Contra

Judæos commendavimus Martini Raymundi *Pugionem fidei, in folio*, (k) in quem exstat elegantissimus *Commentarius* Josephi de Voysin. Illic habentur tela contra Judæos ex ipsorum armamentario desumpta. Liber est utilissimus illis, quibus cum Judæis res est. Nuper & Vir Clar. Joh. Christoph. Wagenfilius Judæorum Libros adversus Christianam fidem, hætenus ineditos, vasto Volumine publicavit ac refutavit, cui Tit. *Tela Ignea Satanae*. Multi è nostris sunt Scriptoribus, qui è Rabbiniis contra Judæos doctrinam Christianam propugnaverunt. Gvilh. Schickardus magni nominis, cum viveret, fuit; majoris vero apud Exteros, quam apud suos populares, cujus Bibliotheca & MSSa posthuma Rex Galliae ære suo redemit, Regiæque Bibliothecæ addidit.

22. MAHUMEDANORUM RELIGIO, ejusque notitia, est petenda ex J. Henr. Hottin-geri *Bibliotheca Orientali*. (l) Alcoranus, quo continentur Religionis Mahumedanæ capp. ex Arabico à nonnullis versus est, sed periti illarum rerum adeo discrepare Versiones ab Authenticis Exemplaribus dicunt, ut multa desint, multa mutilata ac inepte sint conversa. Editus est Gallica etiam lingua, sed nec ille est plenus, & fide dignus. Magna cum difficultate impetrantur ejus exemplaria authentica, sed sunt tamen à Christianis furtim exportata, ac reperiuntur in quorundam Bibliothecis. Multi sunt Arabica Lingva scripti libri de negotio religionis, unde cepisse multa nonnullos nostrorum opinantur aliqui. Acutissimi sunt Disputatores, ut patet è Libris Philosophicis, qui Latine sunt redditi. Testis est Jac. Sponius, Medicus, in *Itinerario per Græciam ac Dalmatiam*, didicisse se è relatione cujusdam popularis sui, esse Arabicam Lingvam Librum quendam scriptum adversus Mahumedanos & Judæos, pro veritate religionis Christianæ, unde potissima Argumenta sua cepit Grotius, quod mihi tamen non sit verosimile. Non enim crediderim, Grotio tam fuisse familiarem Arabicæ Lingvæ usum, ut abuti illa in rem suam potuerit. Solent sæpe talia fingi

- (k) Raymundi Martioi, Barcinonensis, Monachi Sec. XIII, Dominici Eruditi *Umi, Pugionem Fidei adversus Mauros & Judæos*, è MSto Tolosano. Ord. Prædicatorum auspiciis assumptibus, à Franc. Bosquetto, Episc. Lodevensi, & Phil. Jac. Maussaco, Præside Tolosano, cum Notis Josephi de Voysin, Presbyteri & Exsenatoris Burdigalensis, luculentis, Lutetiae A. 1651. in fol. editum, Joh. Bened. Carpzovius, Jun. Acad. Lipsiensis, Theologus, Lipsiæ A. 1687. in fol. non solum cum iisdem Observationibus Voysinianis curavit recudi, sed suam etiam in *Theologiam Judaicam Introductionem*, lectu sane dignissimam, eidem præmisit. Plura de Raymundo, ejusque Opere, & Plagio in istud, cuius Pet. Galatinus accusatur, immani, in *Homonymoscopia nostra* P. II, c. 6. §. 84. p. 612-615. congesta invenies.
- (l) De Alcorani Editionibus (quas inter Hamburgensis Arabica, ad Codd. optimorum fidem, A. 1694. in 4to, per Abrah. Hinckelmannum, Antillitem Catharinæum, publicata, sed Versione destituta, eminere) & Translationibus variis consulendæ sunt, quas hoc ipso A. 1704. in Acad. Alcorfina, Joh. Mich. Langius, Prof. illius Theologus, proposuit, *Dissertationes duæ Historico-Philologico-Theologicae*, Prior sc. de Speciminibus Conatibus variis atque novissimis successibus, doctorum quorundam Virorum, in edendo Alcorano Arabico, ac Posterior de Alcorani Versionibus variis, tam Orientalibus quam Occidentalibus, imprecisè pariter atque apudotais.

ab Hominibus rerum peregrinarum studiosis, ut pretium ac desiderium peregrinæ mercis accendant. Idem, ut obiter hoc memorem, addidit, Jac. Gassarellum, in *Curiostatibus suis inauditis*, pleraque ex libro transcripsisse Arabico ejusdem Argumenti. De sectis Judæorum videndus Joh. Seldenus in *Dissertatione de Anno Civili, & Calendario Veteris Ecclesiæ*, cap. 2. & passim in *Opere de jure natura & gentium secundum disciplinam Hebræorum*, uti & in alio libro de *Synedriis*.

CHRISTIANI in ORIENTALES Græcos, OCCIDENTALES Latinos, dividuntur. Græcorum religio ad nos nunc adeo non spectat. Operæ tamen pretium est, nosse ejus doctrinæ capita. Magnum inter Ecclesias, Latinam & Græcam, esse dissensum, (m) ex Historicis notissimum est, quod vel ex una illa de *Imaginum cultu* controversia patet, quæ miras in Oriente Tragœdias excitavit. Hodierni Græci multum dissident à prisca religione. Fucum itaque fecit, fumosque Ecclesiæ vendidit Latinæ, Leo Allatius, Græcus, Romæ vivens, qui singularem librum scripsit de *Græca & Latine Ecclesiæ consensu perpetuo in 4.* Qvis Græcæ Ecclesiæ sub Turcis sit status, videri potest ex Martini Crusii *Turco-Græcia*, cujus libri octo Basileæ in fol. A. 1584. prodierunt. Vide & *Acta & Scripta Theologorum Wirtenbergensium & Patriarchæ Constantinopolitani*, ab A. 1576. ad annum 1581. sibi mutuo transmissa, in negotio *Augustana Confessionis*. Lib. prodit Witteb. A. 1584. in fol. Unde disci potest, magnam esse Religionis illorum cum Protestantium religione convenientiam. Sed Vita illorum male respondet doctrinæ. Nam, uti Viatores omnes testantur, corruptissime vivunt. Videantur novissime peregrinatores, Joh. Bapt. de Tavernier, & Jac. Spornius. Qvi postremus mentionem facit Consulis cujusdam Gallici, Athenis residentis, qui vastum Opus sub manibus habuit de omni religionis hodierno statu, apud quem multa quoque Veterum MStorum è Theologis Græcis delitescere ait. Multa etiam talium delituisse in Bibliotheca Jesuitarum Cochinchensium, testis est Tavernier in *Itinerariis suis*, eo loco, ubi agit de Belgarum in Asia actionibus. Ubi Belgas, & inprimis Gubernatorem Gour, ut hominem ferocem & rusticum, inculcat, qui sc. in causa fuerit, quod, Jesuitis inde ejectionis, præstantissima illa Bibliotheca, in qua Thesaurus Græcorum Orientalium, Arabicorum Copticorumque MStorum continebatur, militibus & nautis in prædā cessit, cum irreparabili rei Literariæ damno. Hinc se toto illo tempore, quo versatus fuit in his terris, semper deprehendisse aliquem librum MStum, vel apud milites & nautas, vel institores, integros paucos, plurimos vero laceratos & mutilos, eorumque aliquam partem sibi comparasse. Exstant de

(m) Dissidit inter Græcos & Latinos Historiam Frid. Spanhemius Jun. non obiter tantum in *Introduct. ad H. E. b. l.* all-gata, sed fusius etiam, & ex professo, est persecutus in *Exerc. Historico-Theologica de Ecclesiæ Græcæ & Orientalis à Romana & Papali perpetua in hunc diem dissensione*, in V. partes distributa, & cum aliis Pontificiis, tum præcipue Leonis Al-latii Operi, contrarii plane Tituli, de *perpetuo Orientalis & Occidentalis Ecclesiæ Consensu*, h. l. memorato, opposita. Prodit illa foris Lugd. Bat. a. 1694. in 4to. nuperque ibidem *Tom. II. Operum Spanhemii*, in fol. editorum, A. 1703. est recusa.

de hodiernæ Græcæ religionis sub Turcis statu, *Epistola*, à Thoma Smith, Anglo, scriptæ, quæ ante annos sex vel septem Londini in 12. sunt editæ. Græcæ religionis, secundum gentes varias, diversa in quibusdam dogmata sunt. Ex mixtura enim populorum, variis interdum accessionibus doctrina purior in crustata fuit. Notum est, Moscovitas etiam Græcam religionem jactitare, sed in multis admodum deformem. De ejus religionis statu consulendi Itinerariorum Scriptores. Vix enim alios habemus idoneos ejus testes. Nuperrime aliquot prodire Itineraria, in quibus & de religione agitur. Vir illustris, AUGUST. BARO à MAYERSBERG *Itinerarium scriptis Moscoviticum*, A. 1661. in fol. editum, cui multa sunt de rebus Moscoviticis, tam Politicis, quam Ecclesiasticis, inserta. Addit & Leges Russicas, Latine redditas, quibus multa continentur, ex Jure Romano desumpta. Prodiit & in Italia Patavii, ante 3. circiter annos, *Itinerarium Moscoviticum*, sine nomine Autoris in 8. Crediderim tamen, librum hunc esse potius è Scriptoribus ceteris congestum à quopiam, in Bibliopolæ gratiam. Ceterum de iis, quæ ad Theologiam Græcorum spectant dogmatica, à Græcis ipsis tractata, Leo Allatius passim in suis scriptis quædam memorat, & maxima eorum pars exhibita est in *Bibliotheca Thuana* à p. 21. ad p. 46. ubi secundum successionem seculorum, Autorum Græcorum scriptores recensentur, in quibus reperiuntur multi, qui de Controversiis, inter Ecclesiam Latinam & Græcam agitatis, v. g. de cultu Imaginum, de processione Spiritus S. à Filio, singulares libros scripserunt, & immiscentur etiam Scriptores Homiletici. Ceterum & Jesuita Ludov. Maymburgius *Historiam* illam *Schismatis Græcæ Ecclesiæ*, ut vocat, singulari libro pertraxit. Quæ seculis 8vo, 9. & 10. inter Orientalem & Occidentalem Ecclesiam lites fuerint, vide Georg. Calixtum in *Dissertatione singulari, de statu rerum in Ecclesia Occidentali*, quæ addita est *Apparatus* ejus *Theologico*. Jungi huic potest J. Henr. Boeclerus in *Historia seculi IX. & Xmi*. Legi etiam, velut in Compendio, potest Frid. Spanhemius in *Epitome Isagogica ad Historiam N. T.* ubi agit de Ecclesiæ Græcæ statu & dissensione à Latina, *secul. V. p. 465. secul. VI. p. 492. secul. VII. p. 526. secul. VIII. p. 548. secul. IX. p. 581. secul. X. p. 605. secul. XI. p. 638. secul. XII. p. 680*. Nonnunquam quidem tentata est unio inter utramque Ecclesiam, sed frustra, ut ex tot seculorum consensu & successione satis refutetur Leonis Allatii *liber de perpetuo Orientalis & Occidentalis Ecclesiæ consensu*, de cujus libri causis, & Autoris consiliis, vide Spanhemium à pag. 628. ad pag. 685.

24. Pergimus ad PONTIFICIOS, quorum capita doctrinæ breviter à Joh. Andr. Bosio proponuntur in *Dissertatione* supra laudata p. 9. Alii è nostris sunt, qui doctrinam eorum integris libris proponunt; sed veræ illorum sententiæ ex ipsis Pontificiis habendæ sunt. Est inter Pontificios, quasi Hercules quidam, ROBERTUS BELLARMINUS, quo Atlante cœlum suum fulciunt, Vir pius, quod negari nequit, cujus existant aliquot Libri argumenti Moralis & Homiletici, *de ascensione mentis ad Deum*, & *de gemitu columbe*, qui ostendunt animum devotum, sed doctrina ejus est erronea. Fuit patria Politianus, primumque Archi-Episcopus, inde Cardinalis factus, & ut perhibetur,

betur, invitatus ad illam dignitatem pertractus est. Opus *Controversiarum Theologicarum*, quod scripsit, per 40. annos ipsi elimatum traditur. Hoc Opus ejus aggressi, & e Reformatis, & e Lutheranis, sunt multi. E Reformatis præcipuus est *Dan. Chamlerus*, qui in *Panstratia* sua Opus hoc sub Examen vocat. Pars una prodiit Argentorati, altera Francofurti. Sed dolendum est, non potuisse eum totum Opus perficere, *quintum* enim *Tomum* Joh. Henr. Alstedius adjecit. Si Calvinii dogmata exceperis, magnus est hujus libri in nostra quoque usus Ecclesia. Sed totum Opus rarius est, cujus *Epitome* etiam scripta est, quæ in usu esse solet. Post illum, quem merito primo loco ponimus, Bellarminum sunt aggressi multi, sed carptim tantum, & per partes, Gvilh. scil. Amesius in *Bellarmino Enervato*, Contr. Vorstius in *Anti-Bellarmino*, (n) Mart. Chemnitius in *Exam. Concilii Tridentini*, Gvilh. Wittackerus, Anglus, in *Locis de Verbo DEI, & Ecclesia*. Versantur & in manibus Domini D. Christ. Kortholti *Disputationes*, Kilonii habitæ, & excusæ. Colonienfis Editio Bellarmini omnium habetur optima, quæ prodiit A. 1665. in fol.

Ceterum Doctrinam Pontificiorum in genere multi impugnarunt, uti Philippus Morinæus, in *Mysterio Iniquitatis*, sive Historia Papatus (quæ prodiit Salmurii A. 1611. in fol. & contra quam Casp. Scioppius scripsit *Alexipharmacum Regium* A. 1612. in 4.) Gisb. Voëtius in *Desperata Causa Papatus*, (quæ alicujus pretii est) Abr. Calovius in *Mataologia Papistica*, & Pet. Molinæus in *Novitate Papismi* (o) Tom. III. (Zzz) (cui

(n) Perperam b. l. Mart. Chemnitii *Examen Concilii Tridentini*, aliquoties jam ante Annum 1580. tum in fol. tum in 8vo, impressum, scriptis annumeratur, Rob Bellarmini *Controversiarum Operi* oppositis, cujus (Chemnitianum potius *Examen* passim impugnantis) *Tomum I.* Anno demum 1581. *Ilidus* A. 1583. Illius autem A. 1592. prima Editione, teste Nathan. Sothwello, in *Biblioth. Jesuitica* p. 722. prodiit. Christ. Kortholtus, Theologus Kiloniensis, Disputationes suas Anti-Bellarminianas, simul etiam Jac. Gretseri *Defensioni Bellarmini*, & Viti Ebermanni *Bellarmino Vindicato*, oppositas, tribus inclusit Tractatibus, quorum Primus de *Canone S. Scripture* Rostochii A. 1665. & Kilonii A. 1669. Alter de *Variis & Scriptura Editionibus* Kilonii A. 1668. & 1686. Tertius denique de *Lectione Bibliorum in Linguis Vulgo cognitis* ibidem A. 1670. & Plönz A. 1692. in 4to prodiit. Solam autem Primam *Tomus Primi* Bellarminiani de *Verbo Dei* Controversiam, & nequidem totam, absolvit, nec ad sequentes perrexit. De ipso Bellarmino, ac Opere illius, consulantur, è Pontificiis Jac. Fulgattus, & Dan. Bartolus, *Vita* ejus Scriptores, & Nathan. Sothwellus l. c. p. 720. 721. 722. 723. 724. è Lutheranis autem Chr. Kortholtus in *Præf. Tr. de Canone S. Scripture*, & Joh. Frid. Mayerus in *Eclogis de Fide Baronii & Bellarmini ipsi Pontificiis ambigua*, Amstelod. A. 1697. in 12mo. editis.

(o) Pet. Molinæi Senioris Operi de *Novitate Papismi*, contra Card. Petronium Gallie, Genævæ A. 1627. & 1633. Germanice (ex Versione Mart. Stutzgii, Secretarii Electoralis Brandenburgici) Vesaliæ A. 1632. & Belgici Ultraj. A. 1657. in 4to edito, *Antiquitatem Papæ, sive* (Das Alt hergekommenes Papstthum) Sermone Germanico opposuit, & Dillingæ A. 1644. 1645. 1646. in 4to IV. Voluminibus evulgavit, Laur. Forerus, Jesuita, Acad. Dillinganz Cancellarius. De utroque Opere, & Molinæano, & Foreriano, minus benigne indicavit Thom. Reinesius, *Ep. 45. ad Casp. Hofmannum*, p. 379. ita scribens: Στωμύλματα sunt, & ferocinum ingeniorum, cum Veritatis & Caritatis detrimento, infelicia Certamina.

(cui nonnemo è Pontificiis librum 'opposuissè dicitur, *de Antiquitate Papismi*, quo commotus Dux fertur Turrennius, ut ejurata Religione Reformatorum, Pontificiæ se addiceret.) Ceterum præclarus Vir Molinæus fuit, Sedanensis Ecclesiæ Pastor, & Academiæ ejus Professor. Plurima ejus alia existant scripta, tam Philosophica, quam Moralia, & Theologica. Qvod si jam descendere velimus ad omnia spectacula doctrinæ Pontificiæ capita, Bibliotheca scribenda nobis esset. Tot enim sunt, tum Dogmatici ab ipsis Pontificiis libri scripti, tum Eristici à Nostriis & Reformatis, contra Pontificios, & à Pontificiis contra Nostros, ut integro Opere enarrandebeant, Qvod ut fiat aliquando, optandum est. Hactenus enim tantum fragmenta quædam, & lacinias talis Operis habemus.

- 26 Princeps caput est, qvod de Papæ Primatu agit, tot controversiis & libris, ab utraqve parte & satis quidem acerbè, disputatum. Ulcus enim est, qvod sine dolore nequit tangi. Manum huic argumento admovit Claud. Salmasius singulari quodam libro *de Papæ Primatu*, cui, qvod sciam, nemo alium opposuit, sed, me iudice, non adeo subtilis hoc in argumento disputator est, nisi quantum ex Historia adducit, & ex vetustis monumentis, quæ ipse perreptaverat. Inprimis controversia de suburbicariis regionibus, quæ libris singularibus & propugnata, & impugnata est, plene copiosqve ab illo est pertractata, uti & ab Hieron. Alexandro, qui doctissime illas defenderat. Ni fallor, & Jacobus Gothofredus de illis quædam commentatus est. De suburbicariis regionibus Jac. Symondus quoque scripsit, cruditissimus Jesuita Gallus, sed nomen non addidit, & Joh. Dartes, qui & Salmasium *de Primatu Papæ* refutare cœpit. Sed ineptus labor est, & ejus Autor impar congressus Achilli. Idem argumentum, *de Primatu in Ecclesia*, Dav. Blondellus tractavit, & quidem contra Cardinalem Jac. Perronium, illum scilicet, cujus habemus à Fratibus Puteanis Collecta Excerpta, Virum in omni literarum genere exercitatum, sed liber Gallice scriptus, plerisque nostrorum hominum est ignotus. Quantum vero Vir Blondellus fuerit, omnibus notum est. Scripsit & Nicol. Vedelius, è Reformatis librum *de Carbedra Petri Antiochena*, quo illa disquiritur Controversia: *An Roma fuerit Petrus*, qvod erudit in medium allatis argumentis negat. Ejus plura alia sunt ingenii monumenta laudatissima, inter quæ eminet *liber de prudentia Veteris Ecclesiæ*, merito commendandus Ecclesiasticis; sed Opus hoc totum non est absolutum. Tractavit & hoc de primatu Papali Argumentum Ludov. Molinæus, Petri filius, verum Patre ingenio & judicio inferior. Tit. Libri est: *Nova detectio Mysterii iniquitatis*, Hageqve ante XX. ni fallor, annos is est editus. Acerbe hic invehitur in Jurisdictionem Ecclesiasticam, camqve esse existimat, quæ in Sacris Mysterium iniquitatis dicitur. Scripsit idem *Characteres morales*, sed non est magnæ rei liber. Phil. Mornæum, cujus supra mentio facta est, adortus est e Pontificiis Jac. Gretserus, Jesuita, ut doctissimus, ita maledicentissimus, in libro, cui tit. *Mysta Salmuriensis*. Multa vir ille scripsit, quorum vastum Catalogum exhibet Phil. Alegambe in *Catalogo Bibliothecæ Soc. Jesu*. Fuit idem Bellarmini Hyperaspistes, ex-

stant-

stantque contra illum Dispp. D. Kortholti. Venit & JACOBUS, Angliæ Rex, in Census Disputatorum Anti-Pontificiorum, cujus exstat Opus *de Controversiis fidei*, quod quidam Isaaco Casaubono, qui tunc vivebat in Anglia, tribuunt, cum tamen ipse Casaubonus hoc perneget. Occasio tamen hinc data est quibusdam, quæ lacerarent nomen Regium, inprimis Casp. Scioppio, qui *Collyrio* illum *Regio*, Scripto injuriosissimo, beare voluit. Scripsit & Bellarminus contra Jacobum. Vivebat tum in Anglia Vir maximæ doctrinæ & nominis, MARCUS ANTON. DE DOMINIS, Episcopus antea Spalatenſis, cujus exstat laboriosissimum & doctissimum Opus *de Republ. Ecclesiastica*, contra Pontificios, quod primum in Anglia est editum, inde vero Heidelbergæ recusum, promtuarium rerum Theologicarum, ex ipsis visceribus antiquitatis & Historiæ Ecclesiasticæ, erutarum, sed desunt duo libri, uti creditur, ipsius Regis Angliæ Jussu suppressi, quod multa illic invenirentur, quæ Papismum sapere viderentur. Sed miserum hujus Viri fatum fuit, de quo Erythræus in *Pinacotheca III, n. 17*. Nactus etiam est Vir ille Adversarios, & inter eos Nic. Cossicellum, sed defendit. M. Antonium de Dominis Petrus Molinæus, libro Gallice scripto, cui titulus: *Defensio fidei Catholica*, qui hæctenus Latine non est redditus. Scripsit & M. Antonius de Dominis *librum de Primatu Pontificis*, contra Pontificios, qui Gallice editus est in folio, Genevæ, sed rarior est, nec adhuc, ni fallor, Latine translatus. Scripsit & contra Jacobum. Papæ Regem, Jac. Perronius Gallica Lingua. De Guilh. Barclaji libro de *primatu Papæ* videt Erythræum in *Pinacotheca sua*. Scripsit & Dan. Lipstoriupus de *Monarchia Papali* librum in 4.

Ad hoc argumentum illi spectant Autores, qui de JURE MAGISTRATUS CIRCA 27, SACRA, & de *Politicis Ecclesiasticis* in genere agunt. Nam & hoc argumentum de primatu Papæ, ejusque dominatu, omnino tangendum est illis. Multi sunt hic Autores, qui rem illam in utramque partem tractant, ac fuere inter ipsos Pontificios jam olim, qui immensam Pontificum potentiam infregerunt, etiam è Scholasticis, juratis aliogvin Pontificum Parastatis. De Imperio Potestatum summarum circa SACRA, elegantem libellum scripsit Hugo Grotius, qui prodiit Hagæ Com. A. 1661. in 8. Adduntur illi Dav. Blondelli *Dissertatio de jure plebis in regimine Ecclesiastico*, & alia nonnulla. Legendus & in hoc argumento est Petrus de Marca *de Concordia Sacerdotii & Imperii, sive de libertatibus Ecclesia Gallicana*. Sed ille magis circa specialia occupatus est, & circa Gallicæ consuetudines & jura. Liber ille prodiit Paris, in folio, A. 1663. Posthuma quædam vero hujus Viri ante annos aliquot in 12mo. Veteres hujus argumenti Scriptores, Guilhelmi scil. Occami Opera hujus argumenti varia, Johannem Parisiensem de *Potestate Regia ac Papali*, & Antonii de Rosellis *Monarchiam, sive de Potestate Imperatoris & Papæ librum*, videre est apud Melch. Goldastum in *Monarchia S. Rom. Imperii*, ubi collegit hæc, similiaque Opera, utilissimo sane labore. Facile enim talia perire solent. Marquardus quoque Freherus, in *Collectione Rerum Germanicarum*, quædam habet. Multa duobus his libris continentur præterea scripta specialia, spectantia ad controversias super Jurisdictione,

inter Pontifices & Imperatores agitata. *De Politia Civitatis DEI Hierarchie Romane* Theophilus Banco, vel Banosius, ut aliis audit, singularem librum scripsit in 4to, Francofurti A. 1592. Aliquoties hunc citatum inveni, sed non vidi. *De Primatu Petri* Onuphrius Panvinius librum edidit Venet, in 4to A. 1591, de primatu Papa Ulricus Velenus. Marcus Antonius Capellus duas edidit *Disputationes*, primam de summo Pontificatu Divi Petri, secundam de successione Episcopi Romani, uti & materiam de suburbicariis Regionibus explicat, Colon. in 4to A. 1621. Spectant huc Autores, qui de *Episcoporum auctoritate & juribus* agunt, inprimis Joh. Filescius in libro in octavo Paris. A. 1606. edito. Legi & possunt Dionysii Petavii *Disertationes de Episcoporum dignitate*, Paris. A. 1641. in 8vo. Nemo autem, quod attinet historiam, luculentius hoc argumentum tractavit, quam Herm. Conringius in *Disertatione Episcoporum Germanie*, quæ, inter ejus *Juris publici Disputationes*, quadruplo pene auctorior, quam olim edita erat, legitur. E Reformatis Rob. Parkerus, Theologus Anglus, de *Politia Ecclesiastica* librum scripsit, quem aliquot libris postea continuavit Gisbertus Voëtius, acerrimus Hierarchie Pontificiæ Insector, adeo ut vix quicquam jurisdictioni Papali simile pati potuerit in Reformatorum Ecclesia. Magna illi lis cum Canonicis Ultrajectinis fuit, quibus ille controversiam Status movit, bona Ecclesiastica istis usibus non esse impendenda, clamitans. Contra illum Canonici, de quorum fortunis agebatur, in aciem producerunt Martinum Schokium, Voëtii discipulum, qui in libro de *Bonâ Ecclesiasticâ*, Ultrajecti in 4to. edito; controversiam illam pro Canonicis decedit. Commendari ad hæc argumenta, quæ de Jurisdictione Ecclesiastica disputari solent; debet *Codex Theodosianus* cum insignibus notis Jacobi Gothofredi, Jcti & Historici consummatissimi, qui liber & Theologis & Jurisconsultis prodesse potest. Quæ enim illic occurrunt Constitutiones de rebus sacris & Magistratibus sacris, uti occurrunt sane plurimæ, magnam possunt lucem accendere in rebus Ecclesiasticis, quæ illo tempore agitabantur.

28 Et hæc quidem de Primatu, & Jurisdictione Pontificia. Quod si jam porro ad specialia capita descendere vellemus, magnus aperiretur campus. Solent Pontificii præcipua dogmata in Traditione ex PATRIBUS fundare, & his quidem omnem operam impendunt, ac non raro supposititiis, confictis, & mutatis, in rem suam utuntur, præcipue Rob. Bellarminus, cujus *lib. de Scripturis Ecclesiasticis* legi tuto non potest, nisi simul adhibeantur Roberti Coci *Censura*, Andr. Riveti *Criticus Sacer*, ac Joh. Dallæi *liber de Pseudepigraphis*, utilissimus ad cognoscenda scripta Patrum primi temporis, quibus multa tribuuntur supposititia & ficta. Idem agit Cæs. Baronius in magno *Annalium* Opere, qui passim, ubi id commode fieri potest, ex historiarum cursu, ad ipsa dogmata Pontificia digreditur, plerumque auctoritatibus Patrum seu Locis, vel male adductis, vel confictis, superstructa. Ceterum, Patres quod attinet, usum in Theologia eorum Joh. Dallæus, Vir doctissimus, Blondelli discipulus, & deinde Collega, singulari libro ostendit. Est & inter Reformatos ABRAHAMUS SCULTEtus, Theologus Heidelbergensis, qui Fridrici, Electoris Palatini, creati

creati Bohemiæ Regis, Comes fuit, & *Medullam Patrum* scripsit, sed non nisi 4. priora secula absolvit. Hoc in libro id agit, ut demonstret, Patres non stare à Pontificiorum partibus, sed omnem Protestantium & Reformatorum doctrinam in illis magis esse fundatam. Laudandus est & in hac parte ANDR. RIVETUS, cujus supra mentio est facta, qui sex priora secula absolvit. *Criticus* ejus *Sacer* scorsim est editus, & junctim cum *Operibus* ceteris. Vir fuit doctissimus, & judicii præclari. Qvod illi in Patribus fecerunt, hoc in Scholasticis, & eorum Principe, J. GEORGE, DORSCHENS fecit, cujus exstat *Thomas Confessor*, ubi ostendit, doctrinam Protestantium è Thomæ Aquinatis Scriptis posse probari. Idem in animo habuit simile Opus è Jure Canonico, qvod credo affectum apud Hæredes latet, sed lucem non vidit, illo præmortuo. Non omittendus hic MATTHIÆ FLACII *Catalogus Testium veritatis*, ubi colliguntur Testimonia dogmatum fidei. Aliquoties editus est Basilæ & Francofurti. Auctaria, & quædam Notæ super illum sunt scriptæ à J. Conrado Dieterico, Prof. Giesseño, Francof. A. 1666. in 4to. Est quidam è Pontificiis Guilh. Eifengreinus, qui huic *Catalogo* aliud opposuit, qvo conatur illa Testimonia, ad Pontificiorum dogmata stabilienda, reducere, sed nullius est pretii, si cum Flacii *Catalogo* conferatur. Sed tamen est eo laudandus liber ille, qvod multa illic occurrant è non editis Scriptoribus excerpta.

CONTROVERSIARUM cum PONTIFICIS *Synopsis* Joh. Meisnerus scripsit, cujus VI-19 ri pauca sunt scripta, eximia tamen, & multa cruditione referta, qvod testantur omnia, quæ ab illo hætenus sunt edita. Idem scripsit *de Persecutionibus & Martyriis veteris Ecclesiæ, de jure eligendi Pontificem Romanum, de Tyrannicidio*, & aliis quibusdam argumentis. Joh. Forbescius, Theologus Scotus, *Institutiones Historico-Theologicas* edidit, doctum Opus, qvo continentur Controversiæ Pontificiæ non solum, sed & aliæ, Amstelod. A. 1645. in folio, estque inde Epitome quædam concinnata in 8vo. *Sedanensium Disputationum* Volumen etiam hic memorandum est, qvo continentur Controversiæ præcipuæ, quæ Reformatis cum Pontificiis intercedunt. Qvod specialia dogmata attinet, multi sunt Autores, qui ea singularibus libris impugnarunt. Doctrinam *de Justificatione* Henr. Höpferus, Theologus Lipsiensis, Vir doctissimus, pertractavit, cujus scriptorum, antehac editorum, maxima pars nuper est recusa. Doctrinam *de Transsubstantiatione* impugnavit è Reformatis Edmundus Albertinus singulari Opere, Daventriæ excuso. Valde exagitantur Pontificii hoc Opere, nec facile inveniunt, qvod opponant. Idem Argumentum contra Pontificios Claudius Salmasius, sub ficto Simplicii Verini nomine tractavit, ac nemo facile est inter nostros, qui non idem data occasione faciat. Salmasii *Epistola, ad Justum Pacium scripta, de Libro Hug. Grotii posthumo, de Eucharistia*, prodiit in 8vo, Hagiopoli A. 1646. & alter ejus *lib. de Transsubstantiatione*, contra Grotium A. 1646. eod. in loco, in 8vo. Sed illi quidem ita tractant hanc controversiam, ut simul Doctrinam Lutheranorum infringere conentur. Facit hoc Edmundus Albertinus, cui hætenus non scio, à quo-

quam esse responsum. (p) Idem & Salmasius facit, & argumentorum Philosophicorum & Theologicorum non magnus Declarator. Occupatus quoque in illo est David Blondellus in libro Gallice scripto, cui Tit. *Eclaircissement familiale de l'Eucharistie*, A. 1641. in 8vo. Parisiis edito. Phil. Mornæus etiam magnum Opus de *Eucharistia* scripsit. Doctrina de Imaginum cultu doctissime discussa est à Joh. Dallæo, Viro antiquitatum peritissimo, cujus prodiit *de Imaginum cultu lib. & ex intima antiquitate Ecclesiastica productis argumentis*, simulque à ratione & natura desumptis, pugnat. Laudandus hic est etiam Lambertus Veldhusius, qui *de Idololatria, & superstitione scripsit libellum*, qui reperitur inter cetera ejus Opera, junctim edita. Solent autem hoc in argumento Reformati præ ceteris esse morosiores, & omnium acerrime contra Pontificios disputant, à quo rigore paululum remittere videtur Veldhusius, unde Synedrium Belgicum Ultrajectinum habuit quædam, quæ in hunc ejus Tractatum animadverteret. Sed respondit illis Autor peculiari Apologia, quæ *Tractatus de Idololatria* est addita. Doctrinam Pontificiorum de *Sacramentis*, in quibus fingendis illi admodum liberales sunt, Joh. Dallæus quoque adortus est in *lib. de Confirmatione, & extrema unctione*.

- 30 Et his quidem Autoribus felicius uti possumus, quam aliis, qui non istam afferunt ad sua argumenta doctrinam. Promptius contra Pontificios quis pugnat, si quis illos in domo sua adoriatur, in illa ipsa sc. Historia de ANTIQUITATE ECCLESIASTICA. Illa enim præ ceteris turgent, & triumphos sibi ducere videntur. Sed fiere his temporibus è Reformatis (neque enim denegari illis laus ista potest) qui fastum illorum valde retulerunt libris editis doctissimis. Optandum esset, ut & nostri Doctores antiquitates illas majori cura tractarent. Certe quicquid Casaubonus, Blondellus, Dallæus, aliique his similes, ediderunt, in lucem omnium poni meretur. Poterant hic multo plura adferri, sed pleraque notissima sunt, quæ communiter scribi disputarique solent. Habuimus, ante XX. circiter annos, J. GEORG. DORSCHHEIM inter nostros, Virum sane omni armaturæ genere instructum, quo instrui debent, qui sacra hæc

(p) Edmundi Albertini, Ecclesiæ Parisiensis Reformatæ Pastoris, *Opus de Eucharistia, Libris III.* (quorum Primas Reformatorum sententiam argumentis altruit, contrariam simul, tam Pontificiorum, quam Lutheranorum, doctrinas impugnans, Secundus Patrum omnis ævi testimonio eandem confirmare laborat, ac Tertius tandem Certaminum Eucharisticorum exponit Historiam) comprehensum, Daventriæ A. 1654. in fol. edidit Joh. Frid. Gronovius, Criticus & Philologus excellens, transitum suum à Lutheranis ad Reformatos hac ratione, ni fallor, significaturus pariter atque defensorus. Lutheranorum doctrinæ Hyperapistes adversus Albertinum mihi etiam nullus hætenus innotuit, præter Fridemannum Bechmannum, Theologum Jenensem, cujus brevis *Disputatio de Verbo Institutionis Cane Dominice, contra Edm. Albertinum, Inauguralis*, Præside D. Seb. N. emenno proposita, Jenæ 1668 in 4to prodiit, A. 1697 ibid. recusa. De Claud. Salmasii Schediasmatis duobus Anti-Grotrianis, ad Justum Pacium, sub larva *Simplicii Verini*, Hagiopoli (sive Leidæ) A. 1646. editis, Confer Vinc. Placcii *Tr. de Scr. Anon. & Pseudon.* p. 257. 258. Priori responsum est, sub *Justi Pacii* nomine, à Scriptore quodam Pontificio, in *Revisiōe Judicii, sive Responsoris ad Epistolam Simplicii Verini de Libro Hug. Grotii posthumo*, Dicæarchiæ A. 1647. in 8vo impressa.

hæc bella meditantur. Ejus Opera edita pene Bibliothecam efficiunt. Totus eorum Catalogus recensetur in ejus *Programmate funerals*, unde excerpfit, & suum in *Templum Honoris* reposuit Theoph. Spizelius, qui Vitas Theologorum Protestantium congregavit, uti & Henningius Witte in *Theologorum Memorii*. Multa Dorſcheus scripsit contra Pontificios, in *Anti-Corneo suo*, & aliis specialibus libris, contra Calvinianos vero in *lib. de Gratia*. Scripsit & in *Articulos A. C. nonnullos*, quæ omnia sunt selectissima, ac doctissima.

Apud Pontificios Sectæ quoque ortæ fuere JANSENISTARUM & Anti-Jesuiticarum Jansenistæ ab Episcopo Iprensi, *Cornel. Jansenio*, dicuntur, qui, in libro suo posthumo, qui *Augustinus* inscribitur, occasionem huic liti dedit, ex lectione assidua Augustini. Aliquot Articulos de gratia & prædestinatione, Calvinianum aliquid spirantes, defendit. Res in aperta dissidia erupit, fueruntque ab utraque parte libri atroces scripti. Defendebant Jansenii partes Sorbonistæ Parisienses, quibus non adeo religiosa fuit Pontificis veneratio. Jansenistæ Scholasticam Jesuitarum Theologiam Pelagianismi, hi Jansenistas Prædestinatianismi & Calvinianismi accusabant (q) Causam Jansenistarum inter alios Dion. Petavius egit. *Anti-Jesuitas* voco, qui Jesuitarum Doctrinam Moralem, & Theologiam Casualem, ut impiam, blasphemam, legibusque divinis & humanis adversam, damnabant, quibus ipse postea Pontifex assensit, cujus jussu magnus istarum quisquiliarum cumulus confixus, publiceque damnatus est. Scripta Satyrica in Pontificios multa sunt. Ingeniosum est, quod Germanice editum est, (r) *der Römische Bienenkorb* / ut & aliud *von der Esel-Monarchie*. Est & Gallice scriptus liber à quodam, qui se vocat Frangidelphum, cui Tit *Histoire de la mappe-monde Papistique*, ubi sub forma provinciarum & Itinerarii describuntur & exagitantur Pontificia dogmata, Anno 1567. Sunt & Bernhardini Ochini *Apologi*, quibus valde exagitantur Pontifices, Clerici, & Monachi. Sed firmiora solidioraque tela nobis sunt, quam ut tam imbellibus, & minus honestis, contra illos pugnemus.

Procedimus hinc ad CALVINIANOS, quorum doctrinæ capita in Epitome proponit J. Andr. Bosius, in *Dissertatione supra laudata p. 14* Eorum non est unum idemque genus. Nam eodem tempore, quo Jansenistica est controversia orta, inter Mos-

(q) Falso hic traditur, Dion. Petavium causam egisse Jansenistarum, cum illam potius, tum in *Dogmatis Theologicis* (dissimulato licet Jansenii nomine,) tum in Scriptis aliis, præsertim *Dissertationibus de Concilii Tridentini Interpretatione à mente S. Augustini*, acriter impugnaverit, & inter Jesuitas, quorum tota Societas hostili in Jansenistas semper hæcenus fuit animo, eminuerit. Nec de toto Sorbonistarum Collegio recte dicitur, eos Jansenii partes defendisse, cum haud pauci, inde ab initio certaminis, diversa fenserint, & moderni inprimis maximam partem causæ illius, vel adversentur, vel patrocinium denegent.

(r) De *Apiaria Romano*, per Phil. Marnixium, Nobilem Belgam, sub *Jesuwaldi Piscarti* nomine ficticio, Belgice edito, deinde vero ab alio in Linguam Germ. converso, & passim interpolato, Christlingæque A. 1586, in 8vo denuo publicato, vid. Vinc. Placcii *Tr. de Scrip. Anon. & Pseudon.* p. 240. 241.

sen, Amyrædum, & Claudium Testardum, Fridericum item Spanhemium Sen. Andr. Rivetum & Petrum Molinæum, super decreto prædestinationis, & decretorum divinorum natura ac immutabilitate, lis orta est. Differentiam dogmatum illorum, & partis utriusque Hyperaspistas, recenset Bosius, ut non opus sit, quicquam à nobis addi. Ratione externorum rituum, ceremoniarum, & administrationis Ecclesiasticæ, magnæ fuisse in Anglia turbæ, ubi infelicia illa & fatalia dissidia diffundebantur. Ipsi etiam Batavis & Gallis Theologis non satis inter se conveniebat, quibusdam pro Episcopalibus, aliis pro Presbyterariis, causam decidentibus. Ceterum Statum Ecclesiæ Reformatorem in Anglia, cunctaque dissidia & dogmata, nemo luculentius ob oculos ponit, quam *Honorius Reggius* (id est, Georgius Hornius) *de Statu Ecclesiæ Britannicæ hodierno*, Dantisci A. 1648. Doctrinæ capita Calvinistarum à *Marco Frid. Wendelino* breviter sunt proposita, sed tamen non sine iudicio & acumine, quod in hoc libro magis, quam in ceteris ejus libris Philosophicis, appareret. Hactenus non nisi carptim tactus est à nostratibus. (s) Dominus D. *Christoph. Franckius*, ut audio, nunc ejus refutationem molitur, sicut & Sam. Marcii *Systematis Theologici*. E nostris Justus Feuerbornius *Synopsin Errorum Calvinianorum* edidit. Qui è Reformatis contra Pontificios scribere, jam supra nobis indicati sunt, qui & aliqua ex parte rem nostram tuerentur. *Nicolaus Vedelius*, cujus supra mentionem fecimus, multa scripsit præclara, sed in nonnullis à Reformatis recedit. Exortum etiam inter illos fuisse ARMINIANI, à *Jac. Arminio*, Theologo, sic dicti, cui magnificum scripsit Epitaphium Hugo Grotius, quod reperitur inter ejus *Poëmata*. De eorum dogmatibus in Compendio agit Bosius p. 24. *Arcana Arminianismi* Nicol. Vedelius edidit, *Anatomen Arminianismi* Petrus Molinæus, *Considerationem Arminianismi*

- (s) Prodiere jam Kilonii A. 1687. in 4to, quarum Editionis spes h. l. est facta, D. Christoph. Franckii, Theologi Kiloniensis cordatissimi, (hoc ipso A. 1704. defuncti) *Exercitationes X. Anti-Wendelinianæ*, de præcipuis inter Ecclesias Lutheranas & Reformatas Controversiis, *Marci Frid. Wendelini Theologia Christiana, & Exercitationibus Theologicis Vindicibus*, pro illis, adversus D. Joh. Gerhardi Collegium Theologicum Anti-Wendelinianum scriptis, opposita. Remonstrantium Doctrinam idem impugnavit, non solum in Specimine, quod h. l. allegatur, *Controversiarum cum illis*, unicum tantum de S. Scriptura Articulum discutiente, & A. iam 1673. Kilonii in 4to edito, sed & in *Exercitationibus* (quibus & Specimen istud Appendix loco accessit) *Anti-Limburgianis*, de præcipuis inter Lutheranas & Remonstrantes Controversiis, Philippi à Limburg, Remonstrantium modernorum apud Amstelodamenses Promachi, *Theologia Christiana* oppositis, Kilonique A. 1694. in 4to excusis. Quæ Scripta Elenctica τὰ μακρότερά, Theologi non doctissimi solum, sed & iudiciosissimi atque moderatissimi, πολλὰν ἀλλὰν ἐξέλιξα, vel ideo sunt commendanda, quod, sequestrata omni auctoritate humana, tela contra Adversarios, ex solo S. Codicis fænxque rationis argumentario, ne sine accurato delectu, deprompterit, & hoc pacto, soli, quæ trahatur, rei accuratissime inherens, omnibusque, & in Sectas, & in illarum Doctores convitiis & scommatis abstinens, planissimam Controversias Sacras decidendi ac terminandi viam ostenderit.

nianismi Abr. Calovius, Witcb. 1657. Edidit & Dominus D. Christoph. Franckius *Specimen Controversiarum, quæ Lutheranis cum Remonstrantibus intercedunt.*

SOCINIANORUM, & Novorum Arianorum, uti solent dici, seu Neophotinia-³³ norum, dogmata proposita vide apud Bosium. *Disputationem de Ortu & Progressu Arianismi* Joh. Meisnerus scripsit, *Historiam* item *Arianismi* Joh. Frid. Königius, Gryphisw. A. 1654. Notandum hic, extare in Gudiana Bibliotheca *Apologiam* Photini, Græca Lingua scriptam, quæ nunquam edita fuit. *Socinianismum profligatum* Joh. Hornbeckius scripsit, Samuel vero Marcus edidit *Anti-Volkeliū*, ubi contra Joh. Volkeliū defendit Religionem Reformatorem. Nostro tempore Christoph. Sandius, cujus extat *H. E. nucleus, & Paradoxica Explicationes in Evangelia*, passim hæresin suam inculcavit. (t) *Corpus omnium Socinianorum Scriptorum* editum est aliquot Tomis in fol. Amstelodami, dissimulato licet loco, quo continentur omnia Socinianorum hætenus edita Scripta, quibus tamen post hoc tempus alia accesserunt. Novissime prodierunt *Christ. Liberii ejusd. Epistola*, quibus doctrina Socinianorum passim proponitur, & propugnatur, de quo & *T. I. Lib. I.* egimus. Absolutissimum Scriptorum Socinianorum Catalogum dedit Sev. Walth. Sluterus in *Prophæta Historia Christiana*, à p. 186. ad pag. 207. quem ipsi consignaverat Christoph. Sandius, satis illorum noticia instructus. Plerique illorum libri sunt Belgice rediti, ac vidi ego Amstelod. Bibliopolium totum Socinianum, merisque Socinianorum libris, in Linguam Belgicam conversis, constans. Hugō Grotius sub extremum vitæ suæ Socinianismo infectus esse creditur à Martino Ruaro, Dithmarfo, cetera Viro docto. (u) Ejus Ruari *Epistolarum Centuria* Amstelod. A. 1677. in 8vo. edita est, ubi habentur Epistolæ multæ, tam Socinianorum, quam nostrorum quoque Theologorum. Multæ etiam sunt illic Epistolæ Grotianæ, & plurimæ, ad Historiam Socianismi spectantia.

Tom. III.

(Aaaa)

ANABA-

- (t) *Bibliotheca Fratrum Polonorum, quos Unitarios vocant*, Irenopoli (sive Amstelodami) A. 1668. Tomis compluribus in fol. publicata, non continet, uti Morhofius credit, scripta Socinianorum omnia, ad id usque tempus edita, sed sola Fauſti Socini, Joh. Crelii, Jonæ Schlichtingii, Joh. Ludov. Wolzogenii & Andr. Wiffowatii, Opera, & Schlichtingii quidem ac Wiffowatii non nisi Exegetica. Seriem illorum ac Ordinem, sub Autorum singulorum nominibus exhibet Christoph. Sandii Junioris *Bibliotheca Anti-Trinitariorum posthuma*, sive Catalogus singulorum huius Sectæ Scriptorum Vitæ ac Opera recensens, Freieradii (h. e. Amstelod. mi) A. 1683. in 8vo à B. W. (Benedicto, nisi fallor, Wiffowatio, per quem actus est atque interpolatus) in lucem editus, longe certe locupletior & accuratior Indice ejusdem Sandii compendario, per Sev. Walth. Sluterum publicato, quem Morhofius *b. l.* ceu *absolutissimum*, perperam commendavit.

- (u) Matt. Ruarus (de ejus vita ac scriptis in *Cimbria Literata* fusius commentabimur) non Dithmarus fuit, velut ab Autore, & *b. l.* & *T. I. Polyhist. L. I. c. 24 §. 102.* est traditum, sed Crempensis Stormarus, ac Petri, Scholæ Oppidi illius Rectoris, Filius *Centuriam Epistolarum* ejus priorē, A. 1677. editam, quæ Morhofio sola innotuit, quadricenio postsecuta est *posterior*. à Davide Filio Amstelodami A. 1681. in 8vo. publicata.

B⁴ ANABAPTISTARUM discrimina, & dogmata, vide apud *Bosium*. Ceterum quicquid illorum spectat Historiam, *Job. Henr. Otius, in Annalibus Anabaptisticis, A. 1672.* editis in 4to plenissime proposuit, ubi simul omnem Enthusiastarum progeniem recenset. Ille sane Liber ad Historiam istorum hominum unice commendandus est. Dogmata Anabaptistica qui refutarunt, vide apud *Bosium*.

3⁵ CHILIASTARUM non tam peculiaris est Secta, quam opinio certa, per omnes pene Religiones, de mille Annis Apocalypticis, diffusa. Ejus *Historia* copiose propo- sita in Disputatione quadam Ad Tribbechovii. Scripsit & Samuel Mareſius *Chiliasmum enervatum*. Qui vero Chiliasmum defendunt, plurimi sane sunt. Pro illo Gallice Pct. Serarius scripsit librum contra Mosen Amyraldum, A. 1657. in 8vo. Singularem etiam Tractatum pro illo scripsit Dan. Brenius, Socinianus, cujus etiam exstant *Commentarii*, vel potius *Nota in Biblia universa*. Julius Sperberus, in libro Germanico *von den dreÿen Seculis*, idem defendit argumentum, & ultimum illud seculum Spiritus S. seculum vocat. Scripsit jam tum A. 1622. Andr. ab Hobernsfeld *Hierosolyma restituta, seu seculum Spiritus S. igneum, sub presentis magne tribulationis quaternarii finem magno lumine suum accepturum initium, quo etiam mina interitus bestia Romana, & Mahumetismi, ad annum futurum 1624. ex Scriptura S. recensentur, ac deducuntur*. Verum vana hæc sunt & inania somnia.

3⁶ ENTHUSIASTÆ varii sunt generis, quibus an accenseri VALENTINUS WEIGELIUS debeat, aliqui dubitant. Verum tamen est, multos illum habuisse errores, licet Vir cetera pius fuerit. Ejus errores Nicolaus Hunnius singulari libro refutat, Summam ejus dogmatum Bosius *ap. 318. ad 323.* recenset. Scripsit & Theodorus Thummius librum, cui Tit. *Impietas Wigeliana*, Tubingæ 1650. in 4to. Multos occupavit illorum hominum doctrina pietatis specie, & affines ipsis sunt FRATRES ROSÆ CRUCIS, de quibus libro peculiari egit Andr. Libavius. Defendit illos Michaël Mayerus multis libris. Unus ex illis, ÆGIIDIUS GUTMANN, librum scripsit Germ. cui Tit. *Offenbahrung der Göttl. Majestät* in 4to. ubi multa habentur paradoxa. Successu temporis plures propullularunt hujus farinæ homines. (x) Exortus est JACOBUS BÖHME, homo plebejus, sed miri ac singularis ingenii, cujus exstant tam Theologica, quam Philo-

(x) De Jac. Böhmio Autor, & h. l. & alibi (*Tomo sc. I. L. I. c. 10. §. 27. 28. & T. II. Lib. II. P. I. c. 3. §. 8.*) benignius, quam Theologi plerique, judicavit, Chymicorum, Scriptores hujus farinæ *μυσικατέρας* obscuriores adamantium atque excusantium, morem secutus. Operum Böhmii Germanicorum Editionem novissimam, ab Henrico Ammersbachio, nisi memoria fallit, in 4to. euratam, in Germania, non in Belgio, prodixisse, Typi ostendant. Sam. Pomarius, ex professo, libroque peculiari, doctrinam ejus non refutavit, sed in scripto tamen Anti-Gutmanniano vernaculo bipartito, publico Ecclesiastarum Lubecensium. Hamburgensium & Lüneburgensium, nomine A. 1677. & 1679. edito (*Abg:richtigte Lebt: und Schlußschrift gegen den Gutmannischen Offenbahrungs: Patron*, passim vellicavit. D: Dav. Georgio, Joh. Labadio & Antonetta Bourignonis, horumque Sectis & Adversariis, *Isagoge mea ad Hist. Cimbr. P. II. Cap. V. & VI.* Autoreque alii, istic allegati, possunt consuli.

Philosophica, plena abstrusorum sensuumque Cabalisticorum, de quibus quid dici debeat, non liquet. Lutheranae Ecclesiae membrum fuit, totiesque à Theologis nostris in Examen vocatus sic respondit, ut illum damnare non auri sint. Quaecunque ab illo sunt scripta, videntur quasi per Enthusiasinum scripta, nec dissimulavit ipse visiones & somnia sibi divinitus, ut dicebat, oblata. Cetera Vir erat pius, pacificus, nemini molestus, & quotidiano suo labore victitans. Scripsit *prophetias de temporibus ultimis* ineditas, de quibus mira dixerunt, qui eas legerunt. Attingit quaestiones, tam Theologicas, quam Philosophicas utilissimas. Synopsis doctrinae ejus recenset Henr. Morus in Operibus suis Philosophicis, Latine editis, qui damnare non audent Virum hunc. Scripsit inter alia *Responsiones ad 40. quaestiones de anima*, quas ipsi proposuerat Medicus aliquis, qui se plus ab ipso didicisse profitebatur, uno alteroque Colloquio, quam longis per Orientem peregrinationibus. Dignae illae sunt visae Joh. Angelio Werdenhagen, Jcto, ut Latine redderet, & notas suas adjiceret, qui liber est editus Amstelod. A. 1632. in 24. sub Tit. *Psychologia vera*. Nuper incidit in ejus scripta quidam QUIRINUS KUHLMANNUS, Uratislaviensis, juvenis ingeniosus; adeo istorum lectione inescatus, ut se totum Enthusiasino tradiderit, ac ipse librum scripserit, cui Tit. *Neubegeisterter Böhmi*. Scripserat antea *Epistolas duas*, unam de arte Combinatoria, alteram de admirabilibus quibusdam inventis, ad Athan. Kircherum, qui ipsi etiam respondit, literaeque sunt simul editae Lugd. Batav. A. 1674. in 8vo. Edidit & *Prodromum quinquennii mirabili* Lugd. Batav. Ann. 1674. in 8vo. Ubi proponit nova sua in re literaria inventa. Nunc ille per terrarum orbem errat, sui que ingenii homines ubique compellat. Scripsit & *Epistolas Londinenses*, quarum Nona edita est, in qua multa habentur prophetica de ultimis temporibus, Roterod. A. 1679. in 12mo. Doctrinam Böhmi, ejusque Clientum, nuperrime refutandam suscepit *Samuel Pomarius*, Superintend. Lubecensis. Nunc Opera Böhmi junctim recusa prodierunt in Batavia dicuntur. De DAVID JORITIS singulari libro D. Friedericus Jessenius, Pastor Primarius Kiloniensis, egit, qui & Historiam Dav. Georgii deduxit, & doctrinam refutavit. Contra Indifferentes Moses Amyraldus singularem librum scripsit, qui è Gallica Lingua in Germanicam conversus prodit Lipsi. A. 1667. in 12mo. Orientalium Christianorum differentias & dogmata proposuit Bosius *Diff. III. de Statu Europa, Introductioni adjecta*. Multa possent huc alia referri. Novissimis enim his temporibus novi sunt orti Errores, novae Sectae, uti *Labadistarum*, & eorum, qui *Antonettam de Bourignon* sequuntur, de quibus libri editi omnibus sunt cogniti. Nos hic Autores Theologicos seponimus, & ad Jctos progredimur.

FINIS LIBRI QUINTI.

POLYHISTORIS

TOMI III.

SIVE

POLYHISTORIS PRACTICI, LIBER VI. JURIDICUS, DE SCRIPTORIBUS JURIS.

SECT. I.

De Jurisprudentiæ Universalis Scriptoribus.

§. I. *Commendantur Juris Cultori Ethica & Politica Doctrina, & quidem Aristotelica, & Scriptorum de Justitia & Jure Scholasticorum Lectio cum selectis insinuenda.* 2. *Franc. Baconii Verulamii Cogitatorum de Jurisprudentia Universalis imperfectio. Descriptio ejus. Judicia de Adoardi Gualandi Methodo Philosophia Moralis ac Civilis, & Vinc. Turturetti Parallelis Ethico-Legalibus.* 3. *Nec non de Rob. Scharrockii & Sam. Pufendorffii Scriptis de Officiis.* 4. *Thom. Hobbesius, Novator in J. Nat. à Rich. Cumberlando dextre confutatus. Julii Caesaris Conatus de Jure in Artem redigendo frustranei. Justinianus male de Jurisprudentia meritis.* 5. *Elogium Librorum Hug. Grotii de Jure Belli & Pacis. Judicia de Illustratoribus illorum, J. Frid. Gronovio, J. Henr. Bæclero, Casp. Zieglero, Job. Ad. Osiandro, Job. Feldeno, Th. Graswinckelio, Henr. Henningio, J. G. Simone, Sam. Rachelio, nec non de Guilb. Grotii, Mart. Schookii & Jani Klenkii, Libellus de Jure Naturali.* 6. *De Alberici item Gentilis Scriptis de Jure Belli, Job. Seldeni vero, Joach. Hopperi, Sam. Pufendorffii, Dan. Mevii, Rich. Zouchi, Er. Mauriti, Franc. Jul. Chopii & Job. Feldeni, de Jure Nat. & Gentium.* 7. *Commendantur Diod. Thuldeni & Christoph. Ehemii de Principiis Juris Tractatus.* 8. *Lanx saturs Scriptorum de Jura Natura, argumentūque ejus Specialibus, Miscellaneorum.*

Cum Jurisprudentia propago sit Ethices ac Politices, necessario earum illi principia sunt præmittenda; atque in his disciplinis quasi solum & fundus est hujus doctrinæ. Ut hic principia jacta fuerint, ita omne erit, quod illis superstructetur. Genuini hic & limpidissimi fontes turbidissimis lacunis sunt præferendi. Quicquid Aristoteles, ejusque Interpretes, tradiderunt, pro fundamento subterni

substerni debet. Si quis enim ad heterodoxa nonnullorum Novatorum statim in limine digressus fuerit, in errores infinitos paulatim prolabetur. Nolo hic repetere, quæ de doctrina morali supra nobis dicta sunt, quorum non exigua pars Jurisprudentiæ etiam applicari potest. Dixi etiam de iis, qui de Scholasticis argumentum de *Justitia & Jure* uberrimis Commentariis exsecuti sunt Leonh. Lessio, Ludov. Molina, Dominico Soto, aliisque, de quorum usu ad Jurisprudentiam Universalem legi præterea etiam Grotius potest, & Commentator ejus, J. Henr. Boeclerus, ille in *Prolegomenis Operis de Jure Belli & Pacis*, hic in *Prolegomenis Commentarii super illud Opus*. In ista tamen librorum mole excutienda ita est versandum, ut ea tantum seponamus ex illis, quæ spectant ad officia hominum in societate aliqua civili constitutorum, & speciatim, quæ ad Jurisprudentiam pertinent. Nam multa in iis pertractantur, quæ sunt fori Theologici, aut quæ sunt, ad ostentandum ingenium, subtilius potius excogitata, quam ut usum aliquem in vita, & doctrina Civili, habeant.

Franc. Baco Verulamius, in suo *de Augmentis Scientiarum* Opere, inter desiderata² ponebat *Justitiæ Universalis doctrinam*, quam lib. 8. ejus *Operis* quibusdam Aphorismis proponit. Sed in iis nihil aliud invenimus, quam cogitata quædam de Legibus ad certas Reipubl. formas attemperandis, non quidem illa contemnenda, sed quæ tamen tam vastum objectum non exhaustiunt. Pertinent illa tantum ad prudentiam Nomotheticam, quæ particula tantum Jurisprudentiæ Universalis dici potest ac debet. Est itaque Jurisprudentia Universalis mixta quædam de Principiis Ethicis & Politicis disciplina, de quibus deinde deducuntur illa, quæ specialioris objecti sunt. Nescio, an tale quid in animo habuerit APOARDUS GUALANDUS, Pisanus, Episcopus Cæsenas, qui librum scripsit, cui tit. *Moralis Philosophia, ac totius facultatis Civiliæ, vera & absoluta Methodus*, Romæ editum A. 1604. in fol. Latius sane extendit sua objecta, quam sit vulgo ab iis, qui disciplinas has seorsim tractant. Non diffusus est in illis, quæ ad justitiam pertinent, & se in quæstiones ac theses demittit jurisprudentiæ, quæ practicæ disciplinæ, seu Philosophiæ, sunt propiores. Libri ejus octavus & nonus de Justitia, Jure & Legibus agunt, in quibus confusiora paululum videntur esse nonnulla & μικρόλογα. Qui *Parallela Ethica & Legalia* scripsit, *Vincentius Turturettus*, inter Locor. Comm. Scriptores potius est referendus, quam eos, qui iusta methodo deducunt dogmata.

Lucem etiam Jurisprudentiæ Universali commendant *Scriptores de principiis Actionum Humanarum*, item qui de Officiis egerunt, de quibus supra diximus. Ad argumenta Juridica accommodatius illa tractavit ROBERTUS SCHARROCKIUS, Anglus, qui ad Jus Naturæ totam hanc retulit doctrinam, quæ in Germania, cum notis suis recudi fecit Dominus D. Sam. Reyherus in 12. mo. Sed ego quidem in Scharrockio non videor mihi deprehendere hoc argumento dignam ἀκριβειαν. Multa enim miscet digna indigna relatu, adeo ut & jejunam illam liticulam Theologorum Batavorum de *Capillorum habitu* non omiserit, operose ab utraque parte adductis argumentis. Multa generalibus quibusdam Locis Comm. absolvuntur. Adversus Hobbesium non

raro disputat; Accuratus paululum hoc in argumento versatus est SAM. PUFFEN-
DORFIUS, cujus existat libellus *de Officio Hominis & Civis, juxta legem naturalem*.
Sed communiora illa sunt omnia, unde quidem jurisprudentiæ lux accedere potest.
Plurima tamen ex illis in actibus internis terminantur, aut ad eos externos actus re-
feruntur, qui non æque ad justas in civitate actiones pertinent. Accenseri quoque
illis potest ROB. SANDERSONIUS, cujus libellus *de obligatione in conscientia* in Germania
est recusatus.

4 Si NOVATORES vestigemus, THOM. HOBBSIUM habemus, qui, in libris suis ci-
vilis argumenti, profana & paradoxa principia posuit, unde, quod deducit Naturæ
jus, plane aliter formatum est, quam quod ex sanioris Philosophiæ principiis extru-
ctum est. Hunc singulari refutavit Richardus Cumberlandus *Disquis. de LL. Naturæ*,
Lond. A. 1672. edita, diligenter legendus. Illud enim, quod est in Hobbesio
præcipue ulcus, tangit, quo detecto, non est tantus à gangræna ista in progressu ju-
ris metus. Neque enim dicam nunc de ceteris ejus, vel Antagonistis, vel Hypera-
spistis. Non enim facit ad nostrum institutum. De Jure in artem reducendo jam tum
Ciceronis tempore actum fuit, & hoc opus, quasi triumphorum suorum appendi-
cem, Jul. Cæsar affectabat, sed nihil illo tempore actum est, neque quidem perfici
tam exiguo tempore poterat, & in tam vastis Jctorum Voluminibus. Neque
fuit post illa tempora, qui opus hoc aggredi ausus fuerit, quanquam varii fuerint.
Juris Justiniani Compilatores. Ne quid dicam de Justiniano ipso, quem de tota Ju-
risprudentia male meritum esse, non è vulgo Jcti autumant, quod in Compendium,
aut velut ad Locos Comm. redegerit Jctorum sententias. De qua re infra vi-
debimus.

5 HUGO GROTIUS præcipuam Jurisprudentiæ partem, & quidem Universalis, at-
tigit in libris suis *de Jure B. & P.* sed eam partem tam præclare nobis depinxit, ut
nulli sint post hunc Appellem, qui hanc tabulam se absolvere posse confidant. Ac
fane ista in parte, de pace ac bello quæ agit, omnia poterat civitatis tempora & jura
complexi. Frater ejus, *Gualtelmus*, generalem *de principiis Juris naturalis* libel-
lum scripsit, non quidem fratris Operi comparandum, sed tamen non omnino sper-
nendum, cum hætenus neminem habeamus, qui doctrinam illam ista brevitate com-
plexus fuerit, cujus ille lineamenta duxit, licet ad expoliendum minus ingenii ha-
buerit. In Hug. Grotii Opus certatim prodierunt Virorum doctorum Commentarii,
ac nuper ipsius nova editio in Belgio data in lucem est, cum quibusdam *Discretis &*
Notis Joh. Frid. Gronovii, quæ extemporales esse videntur, neque à Gronovio
hunc in finem concinnatæ, ut lucem aliquando adspicerent. Post mortem ejus, ut
soleo fieri, convulsitum est, tam ab Hæredibus, quam à Typographis, quicquid ejus
nomen præfixum habet. Non pauca sunt, in quibus ipse dissentit à Grotio, argu-
menta adversus ipsum velut in aciem producents, ac tangit difficillimas nonnunquam
quæstiones, quorum omnium usus esse potest non contemnendus in his argumentis
versanti. Cœpit in libros Grotii Commentarios, edere J. Henr. Boeclerus, Vir ad
hæc

hæc studia natus, sed pervenit tantum usque ad *Vltimum Caput Lib. II.* Aliqua istius Commentarii latitare apud Hæredes dicuntur, sed, ut ego puto, inelaborata, quorum editionem, credo, omittent Hæredes, *ne turpiter atrum desinat in piscem mulier formosa superne.* Quoniam enim ipse ultimam manum illis non addidit, vix speranda est tanta illorum *expißea.* Post illum plures hoc Opus sunt adorti. Casp. Ziegleri *notæ* breves sunt quidem, sed utilia tamen afferunt, præcipue illa, in quibus vel illustratur Jus Commune, vel ab Autore disceditur. In Theologorum etiam censuras incurrit, Joh. Ad. Osiandri præpimis, qui singularem librum conscripsit, quo impugnatur illa, quæ heterodoxa videntur. Sed facile est in illum lapidem impingere, cum in alienæ religionis Scriptoribus semper insidias metuamus. Scripsit & in Grotium *Aristurus*, Joh. Feldenus, quas data occasione edidit olim Boeclerus. Refutavit has Theod. Graswinckelius, non dignus tamen tanti Viri Hyperaspistes. Exstat & Henr. Henningii *Commentarius* in Grotium, qui impetus magnos ad illam rem attulit. J. Georg. Simon eo utilis est, quod coarctet Auctorum vel consentientium, vel dissentientium, loca. Exstat etiam Val. Velthemii in illum *Commentarius.* Promiserat quoque *Martinus Schoockius* quædam in illum, quæ tamen non viderunt lucem, sed morte ejus sunt intercepta. Dubito autem, an operæ pretium facturus fuisset, nam, quantum ex *Dissertatione* ejus de *Jure naturali* colligere licet, operose quidem satis in hoc argumento, sed non tanto cum delectu, versatur. Erat enim illi plerumque extemporalis librorum scriptio, qualis profecto in tam gravi argumento esse non debet. Videbimus etiam aliquando fortassis Domini Sam. Rachelii labores in Grotium. E Grotii Opère Epitomen aliquam confecit Janus Klenckius, qui libello exiguo titulum suspenderit magnificum, *Institutionum J. naturalis & gentium*, nihil vero aliud agit in illo, quam ut Grotii Pedissequus methodo Erotematica, sententias ejus in Compendium redactas, in usum tyronum proponat. In Batavis primum editus est liber, postea in Germania recusus Jenæ A. 1666. in 12.

Scripserat ante Grotium Albericus Gentilis *libros tres de Jure belli*, duosque de *Jure Romanorum armorum*, doctos equidem & eruditos, nec è jure civili solum, sed & morali, & prudentia Civili, illustratos. Subtilius vero disputavit, & altioribus è principiis eruit sua Grotius, explicatius quoque omnia proposuit, ut merito illi palma præ Alberico debeatur. Æmulatus est Grotium Joh. Seldenus, cujus exstat *de Jure nature & gentium, ex mente Hebræorum*, liber, in Germania recusus, in quo Jus naturale ad Juris Noachidarum capita reduxit. Specialius itaque, & ex unius gentis sensu, de Jure Naturæ Gentiumque hunc scripsit, cui addi debent ejusdem de *Synedrils Hebræorum*, & de *Uxore Hebræica* Libri. Joachimi Hopperi *Sedaardus*, quem Herm. Conringius edidit, ceterique ejus libri, officinam hujus juris sapere videntur. Philosophice certe tractat Iura Iustinianeæ, non contemnendus quidem, sed qui methodo Dialogistica involvit & abscondit sententias, & nescio quid interdum platonizare mihi videtur. Samuel Puffendorffius denique hoc argumentum de jure Naturæ & Gentium speciatim sibi tractandum sumisit. Ediderat

is antea *Elementa Jurisprudentia*, in quibus multa subtiliter disputantur. Plurima ex illis mutata videas ampliore de *jure natura & gentium* Commentario, in quo attentius rem suam agit, & in ipsa Jurisprudentiæ penetralia intimius se demittit, methodo quoque alia utitur. Sunt, qui illum Hobbesii sententias plus æquo sequi opinantur; sed tamen & ipse ab Hobbesio in plurimis dissentit, ac profanas nonnullas ejus sententias masculæ fati impugnat, inter quas & illa est de statu naturæ ex lege. Sunt & Theologi nonnulli, qui in illo Heterodoxa nonnulla reprehendunt, fuitque ipsi acris cum quibusdam decertatio. Primus certe est, qui hujus tituli librum in lucem edidit. Destinaverat quoque hoc argumentum curis suis Dav. Meyius. Affectum enim Opus habuit, cui titulum erat daturus *Jurisprudentia gentium*, sed ultimam illi manum non admovit. Prodiit post obitum ejus liber, cui titulus: *Prodromus Jurisprudentiæ gentium Civilis & Communis*. Sunt quædam hic generales Disputt. de Origine & progressu Juris gentium primævo & secundario, de præceptis naturalibus ex natura derivatis, quibus Jurisprudentiæ hujus latifundium se exhaurire posse putat, & quædam alia de Justitia & Jurisprudentia, potestate Imperantium circa leges &c. Erat vir ille Legum Romanarum, atque hodierni Juris, peritissimus, adeoque huc potissimum respexit, neque ex tam sublimibus principiis rem totam eruit. De *jure gentium miscellaneas aliquas quæstiones* scripsit Richardus Zoucheus, Anglus, in quibus methodus est nulla. Historiam juris naturalis, & præcipuorum ejus capitum, ad mentem Orientalium & Græcorum, brevi Specimine, sed docto & specioso, delineavit Ericus Mauritius, qui tamen, cum hic viveret, de *jure natura* Commentarium plenius sub manu habebat. Franciscus Julius Chopius ad duo Juris Capita, *Potestatem ac Obligationem*, omne jus deduxit, exemplis ejus Rom. petitis, atque hunc suum conatum titulo *Philosophia juris vera* ornavit. Liber editus est Lipsiæ A. 1650. in 4to. Referendus tamen potius est ad illos, qui Jus Justinianicum nova methodo proposuerunt. Joh. Feldenii *Elementa juris universi* ex jure speciali Justiniano exstruunt Jurisprudentiam Universalem, quæ illuc proprie non spectat. Quorum enim pertinet illa tam proluxa tractatio de statu Romanæ Reipubl. de Imperatoribus Romanis? si hæc ita miscere velimus, omnia confundemus.

7 Diodorus Thuldenus, Prof. Lovaniensis, de *principiis Jurisprudentiæ libros IV.* scripsit, in quibus, ex jure Justiniano, generalia quædam de justitia, Jurisprudentia, æquitate, summo Jure, Legibus XII. Tabularum, aliisque Juris Romani speciebus, commentatur, potius ad Historicos juris, quam ad hanc classem referendus, prodierunt Lovanii A. 1655. in 8. Omiseram pene Christoph. Ehemii elegantem librum de *principiis Juris*, in quo ille multa copiose de Jure ordinando disputat, & consilia potius suppeditat, quomodo Jurisprudentiæ Systēma possit adornari.

8 Sunt & quidam *Auctores*, qui in *universum* quædam de Jure Naturæ & Gentium commentantur, non tamen ut Systematicè tractent, sed ad specialia descendant. Spectant huc Joh. Fridericus Hornius de *subiecto juris natura*, Hugo de Roy de *eo, quod justum est*; Samuelis Rachelii *Disputt. varia de jure natura & gentium*. Ne quid

quid dicam hic de Theologis, qui sua quadam ratione Jus Naturæ proponunt, uti Joh. Ad. Osiander in *Typo juris naturæ*. Legendus quoque est Joh. Ludov. Præschius, Senator Ratisbonensis, in *JCio vero & personato*, ubi multa de Jure universali hoc & Justiniano. Si ad argumenta specialia, quæ ex Jure hoc universali deducta sunt, descendere velimus, magnum hic possemus Catalogum illorum texere. Pertinent huc *Traſſatus de dominio maris* Joh. Seldeni, Hug. Grotii, Theod. Graswinckelii, Palatii, Jacobi Gothofredi, Mart. Schookii, H. Grotii *Traſſatus de Æquitate*, novissimæ Editioni Operis de J. B. & P. subnexus, Rich. Zouchæus de *Legati delinquentis Judice competente*, J. Henr. Boecleri & Sam. Puffendorffii *Disſertationes de variis argumentis*, Rob. Scharockius de *variis Incontinentia Speciebus*, H. Grotius de *Imperio ſummarum poteſtatum circa ſacra*, Paulus Sarpius de *jure Aſylorum*, Radbodus Herm. Schelius de *Pace*, Petrus Muſæus de *Pænis*, Jac. Thomafii varia de *Latrocinio gentis ingentem*, de *Duellorum moralitate*, de *juſtitia Belli Punici*, de *Statu ex lege naturali*, Albericus Gentilis de *Vi Civium in Principem ſemper injuſta*, Radbodi Herm. Schelii *Traſſatus de jure Imperii*, ejusdem *Libertas publica, & de Tyrannicidio*, Caſp. Ziegleri *Exercitationes circa Regicidium Anglorum*, Joachimi Stephani *Demonſtrationes Politica*, Joh. Phil. Slevogt de *jure Retorſionis*, Jac. Thomafius de *Oſtraciſmo*, Lamberti Veldhufii *Traſſatus de juſtitia divina & humana*, ejusdem *Traſſatus de naturali pudore & dignitate hominis*, in quo agitur de Inceſtu, Scortatione, Conjugio, Adulterio, Polygamia, ac *Diſſertatione de principiis juſti & decori* (quæ omnia reperiuntur in *Operibus* ejus, Roterod. A. 1680. junctim editis,) Henr. Uffelman de *ſermone, quo homo homini obligatur*, Cl. Salmaſii & Joh. Cloppenburgii *Controverſiæ de re uſuraria*. Hæc, & ſimilia, notatu digna ſunt, nam illuſtrant ſpeciales materias hujus argumenti.

SECT. II.

De Scriptoribus Juris Specialibus, & quidem certarum gentium.

- §. 1. *Jus Hebræorum propoſuerunt & illuſtrarunt Moſes Maimonides, Joh. Seldenus Gvilib. Schickardus (à Cl. Salmaſio plagium paſſus), J. C. Wagenſeilius, & Scriptores de Rep. Hebr. inter quos Pet. Cunaus eminet.* 2. *Anonymi Collatio Antiqva Legum Moſaicarum & Romanarum, & Joſua Arndii Manuale Legum Moſaicarum.* 3. *Jus Egyptiorum* Diod. Siculus, Joh. Lud. Præſchius & Arban. Kircherus, *Leges variarum Gentium Hællænicæ*, 4. *Jus Spartanorum* (ab Egyptiis derivatum) Nicol. Kragius, *Jus Athenienſium* Sam. Petitus, Cl. Salmaſius, Deſid. Hæraldus, Ant. Thyſius, illuſtrarunt.

Inter gentes, quæ jus & leges certo ordine conscripserunt, primi procul dubio sunt Hebræi. Hebraicum autem jus libris Mosis potissimum continetur. Ejus juris partitio varie, tum à Christianis, tum à Rabbinis, instituitur. Ioh. Seldenus occupavit hoc argumentum in libro de jure natura & gentium, juxta disciplinam Hebræorum, cujus præterea alii quoque exstant libri, v. g. *Uxor Hebræa*, *Tr. de successione*, &c. (a) Inter Rabbinos fertur à Mose Maimonide (qui primus ineptire desit inter Rabbinos) collectum esse totum Juris Hebræi Corpus, quod nondum in Linguam Lat. conversum possedit I. Henr. Hottingerus, teste Mauritio de principiis Juris publici, c. 3. n. 24. Quæ ad leges Forenses Hebræorum pertinent, illa Ioh. Seldenus in libb. de Synedriis potissimum tractavit. (α) Jus Hebræorum Regium singulari libro persecutus est præstantissimus Gvilh. Schickardus, unde multa cepit Salmasius, cum adversus Ioh. Miltonum disputaret, licet illud alte dissimulet. Vir ille fuit in Hebræarum antiquitatum cognitione versatissimus, ut ostendunt Scripta ejus edita, inedita vero transiisse in Regis Galliæ Bibliothecam dicuntur. Politiam Iudaicam singularibus libb. describunt, Car. Sigonius, Ioh. Steph. Menochius, Bonnav. Corn. Bertramus, Pet. Cunaus, qui & Ictus, rei literaturæque Hebræicæ peritissimus fuit. Plurima autem, ut ipse fatetur, ex Mose Maimonide desumit, ac fuit sane libellus ille multis adjumento, argumentum hoc magno cum apparatu tractantibus. Iura Pontificum & Sacerdotum Hebræorum Ioh. Seldenus singulari quoque libro deduxit. Quæ ad jus repudii & matrimonii spectant, Ioh. Seldenus attigit in *Uxore Hebræa*; Joh. Christoph. Wagenfeilius vero Prof. Altorfienfis, plenius hoc argumentum deduxit in *Commentario suo super librum Sotæ de Uxore adultera*, cui fortassis plura adhuc in Iudaicis rebus aliquando debebimus.

Leges ipsæ Iudæorum à Mose traditæ sunt in SS. Literis, unde rivulos suos pleræque gentes derivarunt, apud quas exstant harum legum aliqua vestigia. Suntque

- (a) Corpus Juris Hebræi, Mosis Maimonidis, quod J. Henr. Hottingerum possedisse Er. Mauricius testatur, et celebre illud Opus Quadripartitum, Venetiis A. 1574. in fol. excusum, מוסר מן משה מרס, cujus Partium, Librorum & Sectionum singularum, Argumenta, cum Commentatoribus ejusdem Iudaicis, Joh. Buxtorfius in *Biblioth. Rabbinea*, p. 345-349. enumerat, laudes autem Mart. Geierus, in *Ep. Dedic. & Pref. Tr. de Litu Hebrææ nec non ipso Tr.* p. 3. Pet. Cunaus *L. de Rep. Hebrææ* c. 2. p. 11. 12. aliique decantant. Totum Latine nondum prodit: Librorum tamen aliquot & Sectionum Versiones Ludov. Compeigne de Veil, Humphridus Prideaux, aliique, dederunt. Ex hoc Opere, aliisque Scriptoribus Rabbincis, Hottingerus ipse haud parum subsidii habuit, cum *Juris Hebræorum Leges CCLXI. juxta verba & leges Mosaicæ Ordinem atque Seriem digestas & ad Judaicorum mentem, ductu R. Levi Barclonita, propositas*, Tiguri A. 1655. in 4to publicaret; cuius Libri, nec à Mauritio, nec à Morhofio, ullam miror esse factam mentionem. Vid. de illo J. Henr. Heideggeri *Vitam Hottingeri*, ad. A. 1655.

- (α) Wilh. Schickardi *Jus Regium Hebræorum*, Argentinx antehæc A. 1625. in 4to editum, Notis ac Animadversionibus prolixis & inculentis à se illustratum, Lipsiæ A. 1674. in 4to recensit curavit Joh. Bened. Carpzovius Jun. Theologus Lipsiensis.

que in ipsis Romanis Legibus non pauca inde desumpta. (b) Exstat *Mosaicarum & Romanarum Legum Collatio antiqua*; ex integris Vett. Jctorum Libris, ante tempora Justiniani, desumpta. Incerti quidem Autoris, sed magni pretii liber, quod multa in illo inveniamus fragmenta Vett. Jctorum, quæ in *Corporo Juris* non reperiuntur. Edidit illam è Biblioth. sua Pet. Pithæus cum notis suis, Heidelb. A. 1603. in fol. Similis argumenti Scriptum est *Manuale Legum Mosaicarum*, à Josua Arndio scriptum, in quo Catalogum Legum recenset 1. ex partitione Judæorum, 2. ex partitione Christianorum. Parallela è Pentateucho loca adjicit. Specialia quædam juris Hebræorum nonnunquam attigerant Joh. Buxtorfius, Henr. Hottingerus, Aug. Varenius, Joh. Frischmatius in variis Scriptis.

Ab Hebræis ad ÆGYPTIOS progredimur, gentem olim cultissimam, nam ab Hebræis ad illos venisse Leges verisimile est, quoniam Joh. Marshamus, Eques Auranus Anglus, in *Canone suo Chronologico*, ab Ægyptiis ad Hebræos leges & ritus multos pervenisse, existimet, quæ sententia nescio quid profani habet. Ægyptiarum legum Diodorus Siculus in *Bibliotheca* non paucas recenset. Si superessent, quæ Hellanicus περὶ νομικῶν βασιλικῶν, de legibus & moribus Barbarorum scripsit, fortassis & plura de aliis gentibus teneremus. Leges Ægyptiorum, ex Diodoro Siculo, peculiari Dissertatione explicuit, & earum rationes prolixè inquisivit Joh. Ludov. Præschius, Argentor. A. 1657. Legi etiam potest Athan. Kircherus in *Oedipo Ægyptiaco*, parte illa, quæ de Rep. agit.

Ab Ægyptiis ad GRÆCOS, ut omnis pervenit sapientia, ita & Prudentia civilis, & uberrimi ejus fructus, bonæ leges, quas ab illis petiere Legislatores Græcorum, uti multa indicia sunt tam in Spartanæ, quam Atticæ gentis legibus. Nam ex illis habemus aliquæ fragmenta, unde postea Gens Romana non pauca mutuata est, in jure gentis suæ constituendo. Spartanorum quidem leges comprehensæ certo libro non sunt, sed earum tamen lacinias aliquas collegit Nicolaus Kragius in *Rep. Lacedæmoniorum*. Si quis conferat leges illas cum Ægyptiis, exacte sibi respondere animadvertet. Celebre inter Græcos Athenienſium Jus est, cujus plura adhuc supersunt fragmenta, tam in Historicis Græcorum, tum in Oratoribus. Jus vero Athenienſium Civile è Legibus & Plebiscitis maximam partem constabat. Senatus-Consulta, nisi accederet Populi auctoritas, annua tantum erant, quamdiu scilicet harum Legum Latores Reipubl. præessent. Eas Leges, ex Historicis & Oratoribus, sub titulis suis, peculiari Corpore collegit Samuel Pctitus, & *Commentario* doctissimo illustravit, quod Opus Paris. A. 1635. in fol. prodit, in 8vo libb. distinctum. Post illum Juris (Bbbb) 2 hujus

(b) *Collatio Legum Mosaicarum & Romanarum* Antiquæ Autor fuisse perhibetur Lici-
nius Rufinus, non Jctus ille Alex. Severo, Imperatori, cœvus (quocum Noster à Joh.
Bertrando, *Lib. I. de Jurisperiis* p. 180. 181. 182. confunditur), sed alter hujus nomi-
nis, duobus illo seculis Junior, incertum an Jctus jextra Confoverſiam vero Christianus,
Vid. Jac. Gothofredi *Manuale Furiæ*, P. II. c. 2. §. 10. p. 59. 60. 61. Eg. Menagii *Am-
nitates Jur. Civ.* c. 7. & *Homonymicopiam* nostram, P. II. c. 4. §. 56. p. 402. 403.

hujus capita nonnulla illustravit peculiaribus quibusdam libris Claud. Salmasius, cui cum Desiderio Heraldo lites multæ intercesserunt circa nonnulla juris hujus capita. Ejus *Observationes ad jus Atticum, & Romanum, & miscellæ defensiones pro suis observationibus*, prodire Lugd. Bat. A. 1644. & 45. in 4to. Heraldi vero *Jus Atticum cum Romano collarum in fol.* Parisiis. Conferri possent cum his Scriptoribus illi, qui Remp. Atticam descripserunt, Guilh. Postellus & Ant. Thysius, qui brevem aliquam & compendiarium *Juris Attici & Romani companionem* instituit.

SECT. III.

De Libris & Scriptoribus Juris Romani, & quidem illis, qui in Veterem Jurisprudentiam sunt commentati.

- S. I. *Legum Regiarum Fragmenta*, à variis viris doctis collecta & illustrata. Laudatur Diss. Job. Seldeni ad Eketam. 2. *Leges XII. Tabularum*. Editores illarum & Commentatores, inter quos Conr. Rittershusius & Jac. Gothofredus præsertim extolluntur, hujusque Fontes quatuor Juris Civ. commendantur. 3. *Fori Veteris Romani Processum ac Solemnia* Guilb. Budæus, *Formulas Barn. Brissonius*, exposuit. 4. *Leges post XII. Tabb. lata ac receptæ*. *Historia Legum Romanarum Scriptores*. Collectores earundem, Ludov. Charondas, & hoc accuratior Ant. Augustinus. 5. J. Woffg. Freymonii *Symphonia Jur. utr. Chronologica*, Job. Bertrandi *Libri de JCtis Vetr. & Jac. Labitti Indicis Legum Rom. Encomia*. 6. *Lau Cod. Theodosiani* à Jac. Gothofredo editi ac illustrati. 7. *Autores, qui, vel unius JCti Leges omnes, vel ex illustrioribus singulas, seorsim explanarunt*. Lau Frid. Brummeri. *Nummorum, Inscriptionum, & Autorum Criticorum, in Legibus explicandis usus*. 8. *Edicta Prætorum Romanorum annua*. *Edictum perpetuum Salvii Iuliani*. *Fragmenta hujus collecta & illustrata ab Egvio. Barone, Franc. Ranchino, ac præsertim Jac. Gothofredo*. Ejusd. Gothofredi *Comm. in Regulas Iuris* laudatur. 9. *Rubricæ Legum probe attendendæ*. Pauli Sarpii *Pericia Iuris Canonici*. Dav. Blondelli *Pseudo-Isidorus, Iuri Can. oppositus, in παρὰ τοῦ Λαοῦ*. 10. *Secta Veterum ICtorum. Scripta de istis edita Cbr. Ott. à Bökeln.* & Pet. Velasci, affectum Christoph. Ebemii. 11. *Jac. Gothofredi Corpus Antiq. Rom. à Libris Iuris promissum*.

Sub initium Reip. Romanæ, cum Reges rerum potirentur, variæ leges sunt latæ, quæ à Sexto Papirio in unum corpus olim collectæ fuerunt. Illæ vero ad nostra tempora non pervenire. Superfunt tamen aliquæ fragmenta, quæ Antonius Augustinus, Ant. Contius, Franc. Balduinus, Fulvius Ursinus, Pandolphus Pratejus, Franc. Modius, Paulus Manutius, Justus Lipsius, collegunt. E quibus

bus diligentiae laudem præcipuam Urfino adscribit Joh. Seldenus in *Dissertatione ad Fletam* (Fleta est jus anglicum, liber paucis admodum notus,) libro elegantissimo, quo Juris Romani Justiniani Historiam breviter & doctè proponit. Balduinus XVIII. Romuli Leges se habere, ex columna quadam, Romæ in Capitolio olim erecta, affirmat, quod an vero consentaneum sit, dubitarunt Eruditi. Exstant Romuli, Numæ, & Servii Tulli Leges cum aliis quibusdam, quarum capita recenset Dionys. Halicarnassæus, l. 3. c. 5. in fine, & ex illo fufius explicat Christoph. Adamus Rupertus in doctissimo illo *Commentario*, quem in *Enchiridion* Pomponii *de Origine Juris* scripsit cap. 3.

Sequuntur has LEGES XII. TABB. quibus continentur omnia Jurisprudentiæ Romanæ semina. Diligenter itaque omnis earum historia tenenda est. Historiam Legum istarum, atque Leges ipsas, certo ordine dispositas, ediderunt permulti, sed in quibus singuli ingenio suo indulgent. Interpretationes iu illas edidit Joh. Oldendorpius, quem bona, vel potius mala fide, exscripsit Valentinus Forsterus, Dedit & Franc. Balduinus uberrimos in eas *Commentarios*, Franc. item Hotomannus & Jac. Rævardus. Sunt porro & alii, tum JCTi, tum Critici, qui in illas Leges aliquid sunt commentati, & se invicem solent exscribere. Post illos omnes prodiit CONRADUS RITTERSHUSIUS, qui absolutissimum in has Leges dedit Commentarium, cui tit. *Doctædilectior*, qui magnis Elogiis in ipso titulo à filiis Editoribus ornatur. Laudabilis sane est Viri istius diligentia, qui in suis *Commentariis progressum juris recepti*, ex illo jure antiquo, proponit. Prodiit Liber A. 1616. Argentinæ in 4to. Sed desuere, in tanto Interpretum & Commentatorum numero, qui justam Tabularum istarum historiam, seriem, distinctionem, ac collationem accuratam, exhibuerint, ideoque post omnes palmam hanc meritis est JACOBUS GOTHOFREDUS, Dionysii filius, JCTus consummatissimus, qui historiam illarum Legum accuratissimam, in quantum haberi potest, nobis dedit. Legi potest *præfatio* ejus libri, qua exhibetur ratio & consilium, quo usus est in indagando harum Legum ordine, quem sagacissima Critica, tum ex Historicorum locis, tum è Legibus Juris Justiniani, quæ mentionem earum Tabularum, vel disertis verbis, vel obscure, faciunt, eduxit, hunc ordinem Legum per tabulas verba ipsis legum subjiciens, exprimit, addita è regione paraphrasi. Singulis Legibus probationes suas subjungit, & breves notas atque explicationes verborum antiquorum. Editus vero est cum tribus aliis hic liber sub titulo: *Fontes 4. juris Civilis*. Nam Legibus XII. Tabularum addidit *Legum Julia & Papia fragmenta*, *Edicti perpetui & Sabinianorum Librorum ordinem*. Lib. editus est Genevæ Anno 1653. in 4to.

Post Legg. XII. Tabb. accessit *Interpretatio Prudentum & disputatio fori*. Compositæ etiam Actiones; quibus inter se homines disputarent, quarum formulas certas constituerant, earumque Interpretatio ad Collegium Pontificum pertinebat. His formulis magna inerat subtilitas, atque ideo multis fraudibus & technis actiones illæ forenses patebant. Interveniebant certa negotiis solennia, & actus quidam Imagina-
(Bbbb) 3

rii, de quorum origine non esset injucunda disquisitionis. A Græcis ad Romanos illa fluxisse verosimile est; Nam & in Iure Attico multa talia deprehendas, & in antiquissimis quoque barbararum gentium Legibus, ut in Verustissimis illis Gothicis, (de quibus Ioh. Olai Stierenhüeck, in libro de jure antiquo Sævo-Gothico, & in ceteris quoque juribus. Quod processum veterem spectat, illum doctè, pro more suo, executus est Gvilh. Budæus singulari libro, qui non parum lucis huic negotio accendit. Ac confert sane ad ipsam Veteris juris Theoriam, nosse veterem illum agendi morem, judiciorum formam, actionum formulas, quæ omnia per universum jus diffunduntur, ac tenebras sæpe offundunt. Barnabæ Briffonii liber de formulis quædam ex parte etiam hic prodesse potest. Reliquias illarum formularum collegit Ioh. Calvinus, in Lexico suo Juridico, sub finem.

- 4 Quoniam vero illæ Disputationes non exhauriebant casuum ambages, & lubrica erat illa constituendi juris ratio, ideo quædam Leges tandem sunt lætæ, quæ lura Certa sancirent, XII, Tabularum legibus non comprehensa. Pertinet itaque huc primo omnis illa Legum constituendarum historia, quæ prodesse potest multis modis in Legum sensus & fines inquirenti. Generalis Legum historia pertractatur à Paulo Manutio in Lib. de Legibus, & à Nicol. Grucchio in lib. de Comitibus. Earum Legum copia subinde crescebat, quarum nomina, & summa capita, recensentur à nonnullis, Franc. Hotomanno & Flavio Ursino, qui de Legibus aliqua scripserunt, è quibus excerpsit Legum nomina Ioh. Calvinus, & sub finem Lexici sui proposuit ordine Alphabetico. Harum Legum accurata est habenda Chronologia, unde dependet notitia, quo tempore, quam ob rationem & causam illæ sint constitutæ. Veteres Romanas Leges Ludov. Charondas collegit, in quo tamen multi sunt errores. Nam fumos, sibi non satis cauto & attento venditos, lectori rursus vendidit, & multa addidit suppositicia. Nam, ut in ceteris Inscriptionibus, ita & in Legibus antiquis, non paucæ fuerunt doctorum Virorum fraudes. Multa postea ipse correxit. Charondas in Editione recentiore, quæ An. 1575. Parisiis est excusa. Prodiit postea Antonii Augustini liber doctissimus de Legibus & singulis Juris Consulibus, in quem existant Fulvii Ursini notæ, in quibus sæpe à Charondæ sententiis disceditur. Ejusdem etiam existant Observationes & Emendationes, quibus varia Iuris Iustiniani loca illustrantur.

- 5 Prodesse hic potest, quod Chronologiam attinet, lib. Ioh. Wolfgangi Freymónii, quem inscripsit Symphoniam Juris utriusque Chronologicam, in qua, perpetua serie, primo numeri Olympiadum, secundo Imperatorum, tertio Anni ab U. C. quarto Consules, quinto Anni à nato Christo, sexto ICTi, septimo Pontifices, hinc anni Pontificalia, menses, & dies, collateraliter ponuntur. Sub Imperatoribus ponuntur Leges, quæ ab illis constitutæ, & loca Pandectarum & Codicis, ubi earum, fit mentio, sub ICTis Libri, quos scripserunt, & Leges, quæ ex illis libris sub diversis habentur titulis, ex Iacobo Labitto excerptæ. Sed non perduxit hanc Chronologiam suam ultra tempora Iustiniani. Lib. Francofurti A. 1584. in fol. est editus. Hoc Frey-

Freymonii Opus utilissimum est ad Historiam Legum tenendam; ut eo pleniores habeamus, jungi potest illi JOH. BERTRANDUS, qui de JCtis scripsit, & JCtis singulis Commentarios, ab iis scriptos, subjecit. Liber olim rarissimus, nunc est recusus Lugd. Batav. A. 1675. in 8. Sed imperfectus tamen haecenus ille labor est, & alium quendam desiderat Virum doctum, qui plenius hoc argumentum pertractet. (c) Promisit certe ÆGIDIUS MENAGIUS *Historiam JCtorum Veterum*, an unquam edenda in lucem sit, dies docebit. Interim Bertrandi liber commendari debet, ob defectum melioris. Ad Historiam Legum deinde JACOBI LABITTI liber facit, qui compilavit *Indicem Legum omnium, quæ in Pandectis continentur*, in quo singulae ad singulos JCtorum libros, ex quibus desumptæ sunt, referuntur, loca item omnia, quibus JCti in *Pandectis*, & *Justiniano Codice*, & *Institutionibus*, & *Novellis*, citantur. Adjicitur *Dissertatio* de usu Indicis, quæ representatur, quomodo, in conciliandis Legibus & interpretandis, magno cum fructu illo uti possimus. Exempla afferuntur non pauca, è quibus de ceteris judicium potest fieri. Præclarus profecto est labor, qui plus utilitatis habet in recessu, quam in fronte promittit. Liber ille olim rarior fuit, nunc recusus est Lugd. Bat. A. 1674. in 8.

Longe plenior viam monstravit nobis JAC. GOTHOFREDUS in absolutissimo suo *Codicis Theodosiani* Opere, cui præmisit accuratam illam *Codicis Theodosiani Chronologiam*, unde statim institui possunt Collationes temporum. Chronologiæ subjecit *Historiam*, vel *Chronicon Historicum* circa singulas Leges, quo notantur omnia memorabilia, quæ circa illud tempus gesta sunt in Rep. Unde statim ratio potest iniri de lege ipsa, & inquiri in ejus causas per prudentiam Nomotheticam, præsertim si in subsidium adhibeantur ceteri ejus Indices, uti *Notitia dignitatum Codicis Theodosiani*, *Prosopographia Cod. Theod.* *Topographia Cod. Theod.* quæ omnia si quis junxerit, in omnes angulos & recessus Legum penetrare potest. Qualem laborem si in *Digestis* haberemus, infinita hæc esset utilitas. Lib. editus est Lugd. Gall. A. 1665. in fol. VI. Tomis.

Sunt, qui CERTAS quasdam LEGES, vel certi cujusdam JCti Leges omnes, in unum Corpus collegerunt. Ita Jac. Cujacius Papiniani & Modestini Leges unum in corpus collegit, quod & alii fecerunt, Franc. Balduinus, Ant. Contius, &c. in aliis JCtis. Separatas quoque Leges explicarunt nonnulli JCti. Ita ad *Legem Juliam Majestatis* scripsit Ant. Contius, ad *Legem Juliam de Aduheriis*, Barn. Brissonius ad *Legem Vellejam* Antonius Augustinus. Franc. Balduinus *Legum Falcidia*, *Julia*, *Papia*, *Poppeia*, *Rhodia*, *Aquila*, capita collegit, quæ Basil. A. 1569. in 8. sunt edita. Jac. quoque Gothofredus speciales Leges explicandas sibi sumisr, quæ sub *Opusculo*

(c) Desiderio Morhofii, de Vitis JCtorum, post Joh. Bertrandum, ab aliò Viro docto plenius & accuratius conscribendis, satisfactum iam aliquatenus videtur, postquam Gvillii. Grotii (Hugonis fratris germani) *Vite JCtorum, quorum in Pandectis exstant nomina, posthumo*, Bertrandi, aliorumque, in eodem argumento versatorum, errores sæpissime castigantes, Lugd. Bat. A. 1690. in 4to prodierunt.

pascuorum nomine seorsim sunt edita. Johannes Richardus *Indicem Autorum*, qui in *Leges Speciales* scripserunt, collegit, qui Pandectis Florentinis præmittitur. Frid. Brummerus *Commentarium ad Legem Cinciam* scripsit, Juvenis magnæ spei, sed cum in Gallia peregrinaretur, infelici fato aquis submersus. Edictus ille est Parisiis, ac Joh. Bapt. Colberto inscriptus. Exstat & Hermanni Conringii *Comment. in Legem primam Unicam Codicis de studiis Urbis Constantinopolitana & Roma*. Non parum illustrant Legum notitiam Nummi & Inscriptiones. Nam in nummis illustrium familiarum Romanarum legi solent nomina legum ab ipsis latarum, ut proluxe ostendit Ezech. Spanhenius, in *libro de præstantia & usu Numismatum antiquorum, dissertatione 6ta*. Similiter & ex Inscriptionibus antiquis multa possumus colligere, quæ ad cognitionem Legum antiquarum pertinent. Hujus rei multa vestigia deprehendere possumus in *Inscriptionibus Gruterianis*, ac suaserim ego, ut quis ex illis Autoribus conficiat Excerpta quædam, ad Leges certas pertinentia. Critici quoque Scriptores & Antiquarii, ac Philologi, quorum exstant Commentarii in Historicis Veteres Romanos, magnam suppeditare possunt huic rei lucem, quos si quis legat, diligenter, atque ex iis colligat, quæ de singulis Legibus observarunt, præclaram habebit sylvam, unde cogitata non vulgaria exprimat.

8 Quoniam Legibus in Rep. Romana decidi omnia non poterant, Prætores inter Cives jus dicebant. Illi Edictum, sive Juris formulam, è Legibus Romanis constituiebant initio magistratus. Illa Edicta erant annua, quæ necessitas & usus in Republica tandem fecit perpetua. Collectum itaque ex omnibus Edictis est *Edictum perpetuum*, quod licet ante Hadrianum obtinuerit, tamen sub illo Salvius Julianus majori diligentia collegit sub suis titulis, idque interpretatus est. Atque illud quasi fundus quidam est, unde istæ Pandectarum Lacinie à Compileribus sunt desumptæ. Si id hodie superstes esset, multum lucis haberemus in intellectu Legum multarum. Quoniam vero iniquitate Compilerum Juris Justinianeï surreptum nobis est illud Opus, proderit tamen non leviter, si è sparsis illis fragmentis ordinem Edicti Perpetui recolligamus, quoad ejus fieri potest. Quod quidem tentavit Eguinarius Baro in *libris Manualium*, & postea Franc. Guilielmus Ranchinus, qui tamen secundum Justinianeum ordinem capita *Edicti* disposuit, cum disponere debuisset secundum verum illum & genuinum ordinem. Ideo hanc operam quoque suscepit Jac. Gothofredus, mirabili Stochasmo (conjectura) usus in ordine illo solemter eruendo è Veterum Jctorum Commentariis, ad Edictum Julianum Ulpiani, Pauli, Caji, Callistrati, Pomponii, & cæterorum, unde fragmenta plurima in Pandectas sunt deprompta. Quam feriem, à se erutam & concinnatam, aliquot tabulis proposuit, quæ habentur inter fontes ejus 4. *Juris civilis*. Quis ejus rei usus sit, exemplis illic plurimis docet Autor, & perpetuis exemplis *Commentario suo doctissimo super Tit. de ff. Regulis Juris*, in quo communes Regulas proponit, quæ sunt flosculi, ex omni Jurisprudentiæ fundo excerpti, secundum ordinem Edicti Perpetui, è cujus Interpretationibus desumptæ sunt. Infinita enim sunt vulgo doctorum in interpretatione Regularum illarum paroramatæ.

Summa

Summa oranis interpretationis Regula etiam jure judicanda est, respiciamus semper ad TIT. & RUBRICAS, unde Leges desumptæ sunt, quæquam AD. RIECIUS in *Tractatu suo Rhapsodico* p. 49. illos reprehendat, & speciatim Jac. Cujacium, quod nimis superstitiose inhæreat Rubricis, sub quibus olim Leges collocatæ fuerunt. Cujus ego quidem judicium hac in parte parum æstimo. Laudabo potius PAULI SARPII exemplum, illius scil. qvi *Concilii Tridentini Historiam* scripsit, de quo Fulgentius, in *vita* ejus Ital. Lingua scripta, hæc memorat: Miraculo simile fuisse, quod sciret accuratissime singulorum Canonum tempora, nomina, unde ea petita, errores, vel rationes, quibus impulsu scripserunt eos Pontifices. Qvov in Jure Canonico eo magis necessarium est, quod multa illic habeantur suppositicia & per fraudem inventa, ut demonstravit Opere suo doctissimo, quod *Pseudo-Isidorum* inscripsit DAV. BLONDELLUS, Vir istarum rerum peritissimus. Qvi liber, ad sectionem Juris Canonici summe utilis, sed rarus est, ac optandum, ut recuderetur. Nam Pontificias technas ita detegit, ut ne ipsi quidem Pontificii adversus ipsum hircere ausing. 10

De SECTIS JCTORUM VETERUM & eorum *diversis opinionibus*, qvi singulari libro scripserit, neminem hætenus habemus. Qvov ad hoc argumentum spectat, colligendum est ex Tit. de *Origine juris*, & *successione Prudentum*, & Commentatoribus super illum Tit. tum & è Bertrando de *Jctorum vitiis*. Ex iis omnibus, quæ spectant ad hoc argumentum, collegit, & doctissimis Dissertationibus illustravit Christ. Otto à Bückeln, in singulari *Disputatione de diversis Jctorum Sectis*, quæ cum aliis ejus *Opusculis* est recula in Batavia in 12mo. Habuerat in animo illud argumentum Christoph. Ehemius, Vir doctissimus, Consiliarius Palatinus, qvi *librum* scripsit de *principiis juris*. Promittit enim ille ibi, se de *Sectis Jctorum, eorumque opinionibus*, aliquando librum editurum. Sed ille non prodiit in lucem. Ex Hispanis est nonnemo, qvi se vocat Don Pedro de Velasco & Medivilla, qvi *Caji & Proculi, aliorumque Juris veteris Autorum apertas rixas, & implacabiles concertationes* (ita inscribitur liber) edidit Salmanticæ, A. 1625. in 4to. Sed ipse hunc non vidi, à Nicolao Antonio in *Bibliotheca Hispanica* notatum.

Ad veterum Jurisprudentiam pertineret etiam ille labor, si, quæ in Jure sunt obsoleta, & ad antiquitatem potius, quam Jurisprudentiam, pertinent, singulari libro colligerentur. Hæuit in animo Jacobus Gothofredus singulare *Corpus Antiquitatum Romanorum*, è libris Juris concinnandum, cuius ille ideam, & dispositionem, dedit in *prefatione Tractatus de 4. Juris Civilis fontibus*.

SECT. IV.

De Scriptoribus ad Juris Historiam pertinentibus.

- §. I. *Quantum* hac conferant Historici Veteres, qvi tempore latarum legum vixerunt. 2. Procopii Historia Justiniani Imp. Arcana. Hypemphisa Justiniani contra

eam, Job. Eichelius, Thom. Rivius & Gabr. Trivoriua. *Historia Justiniani Scrip-
tores Moderni*, Hub. Giphanius, Franc. Guyetus & Franc. Balduinus. *Triboniani in
Jure compilando Errores*. J. Jac. Wissenbachii *Emblemata illius*. Job. Chiffletii
Apol. pro Juris Utr. Architectis. 3. *Scriptores de libris Juris*, Job. Seldenus, Ad.
Riccius, Arib. Duck, Herm. Conringius, Alb. Gentilius, &c. 4. *Historiam Juris
Rom. tradunt Tit. 2. L. I. Pandect. de Orig. Juris*, ejusque *Commematores*, Chr.
Ad. Rupertus (omnium optimus,) Val. Forsterius (Plagiarius J. Oldendorpii) M. A.
Muretus, Vent. Cacus, Rein. Bachovius, Ant. Garro, Joh. Sithmannus, Arn.
Vinnius, Sim. Leewius, *Iudicia de singulis*. Jac. Gothofredi *Manualis Juris
Elogium*. *Fragmenta Instituti. Caji Hier. Aleander & Jac. Oiselius* (hujus Plagia-
rius,) *Autores vero de Finibus regendis*, Adr. Turnebus, Nic. Rigaltius & Wilh.
Goetsius, illustrarunt. 5. *Constitutionum Imperatoriarum Codices*, Hermogenia-
nus, Gregorianus (quorum nonnisi *Fragmenta restant*,) & Theodosianus, etiam-
num, una cum Aniani *Breviario illius*, superstes. Theodosiani, post alios à Jac.
Gothofredo editi, *Autoritas controversa*. Congestus ex istis est *Codex Iustinianeus*,
de quo, ac 50. *Decisionibus ei adjectis*, breviter differitur. 6. *Sicut & de Pan-
dectis*. 7. *De Institutionibus*, & Theophili *Græca illarum Paraphrasi*. 8. *De No-
vellis item ac Authenticis*, quarum be Irnerio falso tribuuntur. I. Smucbii &
J. Jac. Wissenbachii *Dissertationes de iis contraria*. 9. *Autores quidam de Libris
Corporis Juris Justiniani*. Hujus Editiones optima à Dion. Gothofredo & Sim. Lee-
wio curata. 10. *Juriprudentiæ Græco-Romanæ Monumenta*. *Libri Juris Justini-
ani Græce reddit*. XI. *Basilicorum Libri LX*. Horum, uti & Editionum eorun-
dem, à Gentiano Herveto & Car. Hann. Fabrotto curatarum; *Historia*. Jac.
Cujacii *Versio Lat. affecta*, *Glossæ in illa Græca*, à Job. Leunclavio & Car. Labbeo
publicate Ios. Maria Swarczii *Notitia Basilicorum*.

Libri ad Historiam Juris pertinentes sunt vel illi, qui viam ad Historiam Juris
sternunt, vel qui ipsam Historiam Juris tradunt. Ad Historiam itaque Ju-
ris recte intelligendam commendandi sunt Autores Historici, qui illo
tempore vixerunt, quo leges latæ fuerunt. Ad *Codicis & Novellarum ju-
ra*, *Historia Augusta Scriptores*, & reliquorum Cæsarum res gestæ debent esse co-
gnitæ. Ad *Ius Feudale* confert subsidium historia mediorum temporum, quæque
à Barbaris, & Semi-Latinis Scriptoribus monumenta nobis relicta sunt. Ad *Ius
Pontificium* conferunt Historiæ Ecclesiasticæ Scriptores. Qui ad Historiam liberæ
Reip. Romanæ Scriptores spectant, in recensendis iis non est opus, ut tempus tera-
mus, cum abunde de illis constet.

2. Ipsius JUSTINIANI Historiæ accuratior est habenda, cum ex Historicis aliis istius
temporis, tum inprimis Procopii *Historia Arcana*, quam edidit Nicol. Alemannus,
& Helmstadii recudi fecit Joh. Eichelius. Quo in libro multa recensentur de ambi-
tione & avaritia istius Imperatoris, deoque occasionibus nonnullarum Legum. Scrip-
psit

pſit *Animadverſiones* in iſtam *Hiſtoriam arcanam Eichelii*, quibus mendacia nonnulla contra Juſtinianum detegit, & refellit. Scripſit & Thom. Rivius, Jctus Anglus, *Juſtiniani deſenſionem adverſus Alemannum*, & Gabriel Trivorius *Obſervationes Apologeticam ad Inſcriptionem Orationis ad Antecſores*, ſſ. Juſtiniani præpoſitæ. Scripſit & Hub. Giſanius *de Juſtiniano Imperatore Commentarium*, qvo Hiſtoriam omnem Juſtiniani, tam rerum geſtarum, quam Legum conditarum, compendio complexus eſt. Quibus addi poteſt Franc. Gyveti *Juſtinianus Magnus*. Utrumque hunc librum junctim edidit Chriſtoph. Arnoldus, Norimb. 1660. in 12. Spectat huc quoque Franc. Balduini *Juſtinianus, ſeu libri 4. Commentariorum de jure novo*, 8vo libro pertextitur Hiſtoria omnium illarum Conſtitutionum, quæ à Juſtiniano ſunt conceptæ. Liber impreſſus eſt Genev. An. 1596. in 8vo. Scripſit idem Autor alium librum, cui titulus *Conſtanti M.* qvo antiquum jus eſt perſecutus, cetera ejusdem Autoris, ut *Commentarius de Jurisprudencia Mutiana*, ac ſimiles, multum conferunt ad inſtitutum præſens. Præſatio ejus in *Juſtinianum* non paucas habet de Triboniano quæſelas, cujus errata non pauca facere in Jure compilando, quam ob cauſam vehementer exagitur à nonnullis Jctis. Ejus *Emblemata*, ſeu Lacinix, quas inſeruit textui Juris, ſingulari libro ſunt collectæ à Ioh. Iac. Wiſſenbachio, ſub tit. *Emblemata Triboniani*. Ioh. Chiſetius *Apologeticam Diſſertationem* ſcripſit *pro jure utriusque Archiepſcſi, Juſtiniano, Triboniano, Gratiano, & ſanſto Raymundo*, quæ edita eſt Antwerp. A. 1651. Sed mera ſunt excerpta ex Autoribus, qui ab utraque parte rem illam ventilaverunt, nihilque omnino ſingulare illi ineſt. Qvod Hiſtoriam Juſtiniani attinet, meretur quoque legi Chriſtoph. Adamus Rupertus in *Synopſi Hiſtoriæ uniuerſaliæ Beſoldianæ, cap. XV.*

De Libris Juris, in univerſum etiam aliqui ſcripſere. Præ ceteris hic commendandus eſt Seldenus in *Diſſertatione ad Fletam*. Multa in illa de ortu & progreſſu Juris Juſtiniani, deque uſu ejus, tam antiquo quam recenti, in foro Anglico, A. 1647. in 4to Londini illa prodiit. Iungi poſſunt huic Eriſi Mauriti *Diſſertatio de libris Juris*, Ioach. Hagemeyer de eodem argumento, Adamus Riccius in *Tractatu Rhapsodico de libris Juris Rom. tam Civilis, quam Canonici, tam Orientalis, quam Occidentalis, nec non præcipuorum Municipalium in Germania receptorum jurum qvanitate, & qualitate*. Qui hoc argumentum utcumque tractavit longe majoris apparatus, ſi titulum ſpectes. Habet & non pauca Anton Wood, in *Antiquitatibus ſuis Oxoniensibus*, de propagatione Juris, tam Civilis, quam Canonici, per Europæum Orbem, cum in iſta tempora incidit, quæ illi Hiſtoriæ reſpondent. Denique elegans eſt liber Arthuri Duck *de Auctoritate Juris Civilis*, in qvo de tempore receptionis, & progreſſu Juris Juſtiniani apud Europæas gentes, plenius agitur. Tractavit & ex parte argumentum hoc Herm. Conringius in *libro de Origine Juris Germanici*, cujus occasione in controverſias cum Ioh. Ott. Tabore incidit. Legi etiam debet, quem pene omiſeram, Albericus Gentilis in *Diſſertatione de libris Juris Civilis*.

illustravit, Paris. A. 1614. Sed luculentissimam illis operam, post illud tempus, impendit Gvilielmus Goeſius, Jctus Batavus, qvi Autores illos denuo, cum uberrimis notis & Emendationibus suis publicavit in 4to. si recte memini, Lugd. Batavorum. De ceteris legatur ipse Gothofredus.

Imperatoriarum Constitutionum, ante Justinianum promulgatarum, Reliquiæ 5
à Jac. Gothofredo memorantur *Cap. 3.* quas ille Codicibus aliquot comprehendit, *Codice* nimirum *Hermogeniano, Gregoriano & Theodosiano. Gregoriani & Hermogeniani Codicis* fragmenta exstare aliqui negant, exstare tamen ait Jac. Gothofredus in *Prolegomenis Commentarii super Codicem Theodosianum, c. 1.* ac integris illis usum fuisse probat Augustinum, *lib. 2. ad Potentiam de adulterio, c. 8.* Auctor *Collationis Legum Mosaicarum* sæpe ex illis fragmenta quædam citat. Ad horum Codicum exemplum *Codex* postea *Theodosianus* est editus, in quem conjectæ fuerunt Christianorum Imperatorum Constitutiones. De iis, quæ pertinent ad Historiam hujus Codicis, agit Seldenus in *Dissertatione ad Fletam c. 5. §. 2.* & omnium uberrime Jac. Gothofredus in *Prolegomenis in Codicem Theodosianum*, quem ille cum optimis *Commentariis* in lucem edidit. Hujus Codicis usus & autoritas per Orientem & Occidentem magnus etiam fuit. In Italia sub Ostro-Gothis, & sub Vandalis in Africa, auctoritatem suam habuissè, è Cassiodoro præcipue patet. *Breviarium Codicis Theodosiani* postea factum fuit per Arcianum jubente Alarico, in quo multa fuerunt interpolata, quanquam non tantum *Codicis Theodosiani* discrepantiam, & *Breviarii* fuisse Gothofredus autumat. Quid de *Codice* illo *Theodosiano*, quem habemus, sentiendum sit, dubitant Eruditi: vid. Seldenum in *Diff. sua c. 5.* & Er. Mauritium in *Dissput. de libris juris, Thesi 5.* Miror tamen, ejus Controversiæ nullum exstare vestigium apud Gothofredum, in *Comm. super Cod. hunc*. Nam certe in *Prolegomenis*, ubi de hujus *Codiciis* editionibus variis, earumque vel probatione, vel rejectione, deberet institui disputatio, nihil apparet ejus rei. In *Manuali* suo à Joh. Fichardo publicatum esse ait *Breviarium* illud Anianeum. Postea Joh. Tilius *Libros VIII. posteriores* integros, non jam ab Aniano decurtatos, postremo libro mutilo, edidit. Deinde Jac. Cujacius *librum 7mum & 8vum* integros cruit, *quinque priores, & initium sexti*, sibi eruendos adhuc esse ait, quorum *Breviarium* Anianeum hætenus tantum habemus. An vero illi integri sint & incorrupti in hoc *Codice Theodosiano*, dicere non possum. Antonius quidem Marvillius, ejus *Commentarii* Editor, in *Prefatione* monet, contineri hoc Codice certissimas & incorruptas septem Imperatorum Constitutiones, sed Autor ipse passim à Barbarorum manu mutilatas esse agnoscit. De ipso *Codice Theodosiano* nolo esse prolixior, cum abunde de illo disserant, tum ipse Gothofredus, tum Anton. Marvillius, *Codicis* ejus Editor. *Codex Justinianus & Codice Theodosiano* potissimum, *Gregoriano, & Hermogeniano*, collectus, ac altera vice editus est, ac promulgatus, cum Tit. *repetite prælectionis*, qui est ille, quem hodie habemus. In isto *Codice* multa esse Compilatorum errata ostendit Gothofredus in *Prolegomenis Comment. super Codicem Theodosianum, c. 4.* Additæ sunt

sunt *Codici Justiniano reperta prælectionis 50. Decisiones*, in quas exstant *Commentarii* eruditi Edmundi Merilli & Joh. Strauchii. Quod controversiam spectat de Prærogativa *Codici* & ff. videantur Mauritius in *Dissertatione de libris juris*, *Thef. XIV.* & multi alii.

6 PANDECTÆ è Responsis Juris-Consultorum Veterum sunt collectæ. Illarum Editio aliis duplex, aliis triplex est. Vide Riccium in *libro Rhapodico*, num. 36. & Joachimum Hagemcyerum de *auctoritate Juris Civil.* c. 4. Hasce tamen præcessisse alias notat Mauritius, qvem de iis pluribus vide. *Pandectas* Florentinas non dubitat Politianus scriptas esse ætate Justiniani, mutata autem non pauca fuisse in editionibus ad Autographum Florentinum (c) procuratis, notant multi, quæ in aliis editionibus lincolis sunt inclusa. Vid. Albericus Gentilis *Dissert. de libris juris cap. 4.* Oportandum sane esset, ut Critici, qui tamen & Jcti, serio in istum laborem incumbenter, & omnia ista variantia loca diligenter conferrent, unde profecto non exigua redundaret in Jurisprudentiam utilitas. Joh. Leuvenclavius memorat, *Pandectas* in Turcicam quoque Linguam esse conversas.

7 Dum *Pandectæ* conficiuntur, INSTITUTIONES quoque jussu Justiniani scriptæ sunt. Illæ *Institutiones* è Caji Jcti *Institutionibus* sunt confectæ, ut supra vidimus. *Institutionum* exstat Græca Theophili *paraphrasis*, qui utiliter interdum explicat quædam *Institutionum* loca, sed in multis tamen fallit. *Institutionum* Caji etiam 4. olim libri fuisse, cum hodie duos tantum habeamus Theophili. Editio optima est illa, quam Carolus Hannibal Fabrotius, Antecessor Aquilexensis, è tribus MSSis Codicibus Bibliothecæ Regiæ Parisiensis, recensuit, ac Scholiis Græcis auxit, qui & Jac. Curtii Latinam interpretationem emendavit, & notas adjecit, A. 1638. in 4to.

8 Novissimum Jus Justinianeum est, quod NOVELLIS continetur. Fuerunt autem illæ Græce scriptæ, easque Græca Lingua edidit Gregorius Halcander, Norimb. A. 1531. quam inscutæ sunt plurimæ Editiones. Vid. de illis Gothofredus in *Manuali* & Mauritius in *Dissertatione sæpius citata*. Ceterum è Novellis illis Epitomæ quædam, sub *Authenticarum* nomine Titt. Codicis accensentur, quæ fidem non merentur, nisi Novellis suis conspirent. Ex *Authentica* vulgo Irnerio tribuuntur. Quod falso tamen fieri docuit crudita Dissertatione Joh. Strauchius, cui tit. fecit: *Irnerius non errans*. Edidit & Joh. Jac. Wissenbachius *Syllogen errorum Irnerianorum*, quæ fidem Irnerii, ut non integram semper, arguit; sed & ille hac hypothese nititur, quævis Irnerius harum *Authenticarum* Autor fuerit.

Reli-

(c) *Emendationum in Pandectas, juxta Florentinum Exemplar examinatorum*, Specimen Criticum, in tribus Justiniani Præfationibus, & Indice Jurisconsultorum Veterum *Pandectarum* Operi præmissis, Lugd. Batav. A. 1685. in 8vo dedit Laur. Theod. Gronovius, Joh. Friderici Filii natu minor, qui, in itinere Italico Florentiæ, per integrum Quadrimestre, MSum istud pervolverat, & cum Editionibus impressis contulerat, inque ipsas *Pandectas* similem laborem est pollicitus. Laudes & simul Censuram Speciminis istius vid. in *Actis Erud. Lips. M. Nov.* A. 1685. p. 331, 332.

Reliqua, quæ pertinent ad auctoritatem & progressum Juris Justiniani, disputata uberius sunt apud Arthurum Duck peculiari libro, Joh. Seldenum in *Dissert. ad Fletam*, & in *notis super librum* Joh. Fortescue de laudibus Legum Angliæ, in quibus prolixè inquiritur, quando & quousque Jus Justinianum valorem acquisierit in Regno Angliæ. Adde his Hermannum Conringium in *libro de Origine Juris Germanici*. Atque hoc Jus Justinianum vulgo sub nomine *Corporis Juris Civilis* venit, cujus Editiones varix olim fuere, & nunc sunt, cum notis, & sine notis. Dionysii Gothofredi elegantes super textum ejus Juris *notæ* sunt, ad parallelismum, & Antithesin Legum valde utiles. Ac certe laudem meritis hoc labore est Vir ille, quanquam tenuiter admodum de eo judicet Bandius *alicubi in Epistolis*. Optima est editio novissima, quam procurarunt Elzevirii, Simonis Lewii aliorumque, *notis* aucta. *Corpus Juris Glossatum* ad practicos usus est accommodatius, quod quinque in fol. Tomis constat.

Sequitur *Juriprudentia GRÆCO-ROMANA*, quandoquidem Constantinus M. uni-IO
versa Græcia potius, eam Romanorum Legibus imbuir, ut Imperii sedes, & totius Orientis Caput eodem jure regeretur, quo Civitas gentium doctrina. Opus itaque erat; ut Jure uteretur in Græcam Linguam translatum. Hinc Græca Lingua pleraque Constitutiones compositæ, *Pandectarum libri* 50. comprehensæ, Græce redditæ etiam Justiniani ætate à Thalelæo, è cujus interpretatione multa in Basilicis superesse observant Anton. Augustinus & Jac. Cujacius. De *Codice Justiniano* idem alii dicunt. De Novellarum versionibus prolixè agit Jos. Maria Svarelius in *Notitia Basilicorum*.

Post Justinianum BASILIUS MACEDO Opus novum Jurisprudentiæ est meditatus, II
& cum filiis, Constantino & Leone Philosopho, rem aggressus, unde LIBRI *Βασιλικών* à Basilio dicti sunt, in 6. Volumina distincti, & libros 60. Diu latuere illi libri, sed, cum ad Cujacii manus pervenirent, ille feliciter in emendandis Juris textibus iis usus est, adeo, ut quidam æstimarent, contra bonam fidem eum fuisse versatum in illis. Quam ab illo suspicionem avertit Fabrotus in *Editionis Basilicorum præfatione ad Lectorem*, ubi prolixè de ea re agit. *Basilicorum libros* primum indicavit Viglius Zwichemus, edidit vero Latine Gentianus Hervetus, Paris. A. 1557. in fol. Tomos eorum duos, quos ab Antonio Augustino acceperat. Jac. Cujacius deinde librorum aliquorum versionem promissit, qui tamen promissa, ob mortem intervenientem, non implevit, multum dolente eam ob rem Fabrotto. Nam Gentianus Hervetus multa sphalmata admisit in versione, quia non erat Jctus. Prodiunt tamen utcumque libri X. in lucem. Postea Rex Gallix, qui è Cujaciana Bibliotheca integrum sibi Opus comparaverat, id negotii dedit Cancellario, Petro Seguierio, ut in lucem produceret omnes *Βασιλικών* libros. Quare, curante illo, in Lat. Linguam convertit Car. Hann. Fabrotus, Jctorum Aqvifextiensium Decanus. Prodiit Opus integrum Parisiis A. 1640. apud Cramoissios. Est vero Opus non in sex, ut olim, sed 7. ab illo Tomos divisum. Verum è 60. *Libris* supersunt solum 41. perie-

perierunt 19. & 31. 38. 43. 44. 49. usque ad 60. Qvod pulcherrimi Operis vulnus sanavit Fabrottus, vel è Synopsi βασιλικῶν, tantum edita, vel ex Theodoro Hieropolita nondum publica luce donato, vel ex Constantino Harmenopulo, cum Regis Codicibus collato. Sunt vero *Basilica* compilata è Justiniani Cod. ff. *Instit. Nov.* & Edictis, quæ supersunt, è Justini Junioris, Tiberii, Zenonis, & aliorum Imperatorum, atque ipsius Macedonis, Novellis, è *Paratitulis* ac *Glossis*, quas Veteres JCTi scripserunt, quarum 3. *libros* edidit Joh. Leuencavius, & ex aliis nonnullorum JCTorum ejus temporis & priorum Scriptis. Causa autem, cur Opus βασιλικῶν susceptum fuerit, illa est, ut quæ in Operibus Justiniani, in variis libris *Institutionum*, ff. *Cod. & Nov.* dispersa habentur, in unum Corpus & Syttema colligerentur, quantum & vanæ ejusdæ gloriolæ cupiditas Basilium incitavit, à quo primum institutum fuit Opus, teste Cedreno. Filius vero Leo Philosophus perfecit, ac postea Constantinus Porphyrogenetus, Leonis filius, prælectione repetita edidit. In Opus illud variorum JCTorum Commentarii & Glossæ exstant, circa eadem tempora scriptæ, de quibus legi potest Josephus Maria Suaresius in *Notitia βασιλικῶν* ad Urbanum VIII. Pontificem, scripta, quæ præfixa est editioni βασιλικῶν Fabrottianæ. In qua ille relationes instituit non solum de libris βασιλικῶν, sed & aliis Græcis Scriptis Juridicis, quæ vel in Vaticana, vel aliis Bibliothecis, latent. Cum quæ conferri potest Lambecius in *Comm. suo de Bibliotheca Vindobonensi, Tomo VI.* qui de JCTis agit. De reliquis libris Græcæ Jurisprudentiæ (sunt enim multa Compendia & Manualia scripta) vid. Jacobus Gothofredus in *Manuali* suo, & Suaresius *l. c.* Edidit Car. Labbeus *Glossarium Juris Græci*, Paris. A. 1606. in 8vo. quibus in Glossis illa habentur verba & termini Græci, qui in *Basilicis* reperiuntur. Sed pleniores eas exstare apud Jac. Sirmondum testis est Jacobus Gothofredus *lib. 2.*

SECT. V.

De Commentatoribus Juris Justiniani, qui nova illud Methodo proponunt.

§. I. *Judicium de Jure Justiniani ἀμεθοδεία, & Novatoribus, hanc emendare aggressis, in genere.* 2. *Speciatim vero de Franc. Connano.* 3. *Nicol. Vigelio, in Praxi etiam Novatore, variisque illius Scriptis.* 4. *De Iob. Cornfio & Petro Gregorio Tholosano.* 5. *De Henn. Rennemannno, Iob. Kleinschmidio, & aliis.* 6. *De Novatoribus, Corpus Juri reconcinare aggressis.*

QUandoquidem Jus Justinianicum ἀμεθοδεία laborare multis visum est, Novatores non pauci orti sunt, qui *singulari* METHODO illud tradere voluerunt, & tamen isto conatu suo nihil aliud efficiunt, quam ut soli in scholis

lis relinquantur. Est quidem sua Jurisprudentiæ, ut Scriptoribus Legum Romanarum, cum circa Speciale aliquod Jus versentur, methodus, illud autem cum methodo ista comprehendi non possit, consultius est viam, quæ est præscripta, sequi, quam nova aliqua via erroribus ansum dare. Methodica tractatio potius ad illam universalem & naturalem Jurisprudentiam pertinet.

FRANC. CONNANUS libellorum supplicum Magister in regno Galliæ, Jus Civile Romanum *X. Libris* proposuit, sua quidem methodo, & ordine, sed retinet triplicem illam objectorum juris distinctionem. Elegans illud Opus est, nam diffuse explicat Leges, rationibus è fontibus Juris Naturæ deductis, & contraria sæpe solvit. Speciale enim Syllabum Legum contrariarum, quæ in Opere illo conciliantur, *Commentariis* suis subjunxit. Vehementer commendat illum librum Franc. Hotomannus.

NIC. VIGELIUS, Ictus Hassus, singularem aliquam methodum excogitavit, quæ omnia complecteretur, *Lus Civile, Pontificium, Controversum*, eo modo, ut jus omne primo in generales Libros discescat, Libros in Titulos, Titulos in certas quasdam Sectiones, Sectiones in Regulas suas, Regulas in Exceptiones, Exceptiones iterum in Replicationes, quæ omnia per breviam axiomata & enunciata proponit, addita semper Legge, quo remittat Lectorem. Feliciter quidem uti possumus his, tanquam Locis Communibus, in iure interpretando, & in causis fori agendis; sed excidit tamen illo consilio Vigelius, quod vellet Libros suos à Statibus Imperii approbari, ut Jura, secundum ordinem illum reciperentur, docerentur, administrarentur. In Praxi novam itidem methodum instituit, cui fini edidit Tr. Germanicum *Richterbüchlein* in quo certam præcibit judicandi methodum. Scripsit & *Præcticam forenses*, methodo suæ novæ adaptatam. Sed ut fieri solet in rebus novis, adversus illum est conclamatum ab Advocatis, cum, tanquam praxeos imperitum & processum, traducentibus. Quibus ut responderet, & Praxeos etiam scientiam ostenderet, *Responsorum Juris Centurias* 4. edidit, ubi, ratione methodi suæ, Casum proponit, deinde subjungit disputationem, & ultimo sententiam, semper se referens ad suam *Methodum* vel *Juris Civilis*, vel *Pontificii* vel *Controversi*. Ad hunc modum etiam publicavit librum utilissimum, quem inscribit *Luria Repertorium*, quo in libro velat indicem proponit, vel directorium aliquod instituit, secundum quod rationes, certis Casibus competentes, investigari, instituique possint. Addidit Opusculo huic *Disputationes XX. Casuarum*, quibus illustrat suum consilium. Mibi quidem vehementer placuit illa methodus; mira in illo est brevis, semper se in textibus Juris fundat, Dispp. & Dissentientes Autores addit, quin habet Casum in terminis decisum, neque, more aliorum Ictorum evagatur per generalia illa Iuris Brocardica, quibus vulgo ita obruantur Consilia & Responsa, ut, si aliena ab iis, quæ ad rem pertinent, separaveris, aliquot interdum Lineis comprehendi totum negotium possit.

Ioh. Corasius, Ictus Gallus, *de Iure Codicis in artem redigendo* Commentarium etiam scripserat, sed in quo generalia tantum continentur. Neque enim certam methodum præcibit, sed tantum in genere diserit de definitione & divisione

luris, de bono & æquo, Justitiæ divisione, tribus Juris præceptis, & similibus argumentis. Exstat & PETRI GREGORII THOLOSANI *Syntagma Juris Universi, atque Legum omnium pene gentium ac Rerum publ. uti tit. habet, in quo divini & humani juris totius naturali ac nova metodo, ordineque, materiam universalem & singularium rerum, simulque judicia, explicat.* Quo magnifico & splendido titulo quis non rem magnam agi credat? sed, si verum dicere velimus, nihil aliud hac methodo est effectum, quam ut ordo sit turbator. Tria illa Juris principia & objecta retinet, sed in illa res personis anteposit, futili quadam ratione ductus, quoniam voluerit sequi naturam rerum, Res autem Corporales, & incorporales, in Opere sex dierum, primum sint productæ, postea vero homo primum creatus. Quæ certe admodum ridicula est ratio, quasi Jctus Physicam aliquam proponeret, vel secundum Clases, aut Scalas Prædicamentalem, disponi valde ad Leges pertineret.

5 HENR. RENNEMANNUS simili pene modo *Jurisprudentiam suam Romano-Germanicam* instituit. Nam, cum ipse ex Ramistis fuerit, qui omnia divisionibus & subdivisionibus concinnare solent, in Jure, secundum singulas disciplinas, principia statuit Metaphysica, Logica, Physica, Rhetorica, Grammatica, Mathematica, atque ad ea reducit, quæ quadam ratione eo perducì possunt; quod sane nihil aliud est, quam tempore & otio abuti. Hugo Donellus, Herm. Vultejus, Joh. Althusius, singuli novam aliquam Jurisprudentiæ Methodum faciunt. JOH. KLEINSCHMIT, in *præcognitis Jurisprudentiæ* 6. Tractatibus distinctis, in forma disciplinæ, proposuit Jurisprudentiam, sed ille potius *propositiōem* aliquam scripsit, quam Systema Juris. Quid porro Joachimus Stephani in *Arte Juris*, Joh. Reblan in *suo Hodegeta*, aliique præstiterint, singulatim dicere nimis operosum foret. Supervacaneus ille est labor, ac potest sufficere ordo, quem in Pandectis habemus. Si quis memoriæ causa ordinem quendam requirat, eligat sibi ex Autoribus, qui Jus totum Schematisms sunt complexi, unum aliquem, quem sequatur, sive Henr. Hahnium, sive I. Ottonem Taborem, perinde hoc erit.

6 Frustra quoque solliciti sunt, qui *rationem Corporis Juris, reconcinmandi* (f) propon-

(f) *Rationem Corporis Juris reconcinmandi* Anonymus quidam, sine loci temporisque indicio, in 12. edidit. Occasionem hæc præbuit Viro illustri, Gottfr. Ovilh. Leibnitio, ejusdem Tituli, sed diversæ sententiæ, libellum, sub *Veridici de Justiniani larva*, A. 1669. in 12. publicandi, seu prodromum *Corporis Juris*, quod tunc molibatur, *Reconcinmati*, Septennio post, A. 1676. in 12. prodiit Justini Nomici, 78 *Ψευδωρύμης, Consilium novissimum & facillimum de incertitudine & ambiguitate Juris tollenda, seu novo Codice faciundo*, Hænovæ A. 1679. in 12. cum W. B. R. C. H. *Examine* illius, recusum. De singulis hiis Scriptis, aliisque similibus, longe benignius, quam Morhofius, tolit judicium, simulque quæ in iis desideraret, indicavit, & sua, de reconcinnatione illa ad Ordinem Institutionum, consilia exposuit Vinc. Placcius. breviter initio in *Tr. de Scr. Anon. & Pseudon.* P. 1. c. 3. p. 34. 35. ac. fusius deinde in *Epistola Curiosi super Questionibus eruditis variis de Tempore sub Nictæ Spilis* per Græcam proprii Metaphrasin effuso nomine, Verona: An. 1781. in 12. publicata.

proponere voluerunt publice, ut tale aliquod Corpus Iuris, quo illi ordine disposuerint Leges, concinnaretur, idque publice ab omnibus reciperetur. Sed caruit illud Consilium successu, ut facile quis prudens conjicere potuit. Turbarentur, & Tribunalia, & Cathedræ, hujus rei novitate, quæ usum, vel plane nullum, vel exiguum, habitura esset. Nam, quod Autores illi promittunt, se in Legibus ipsis facturos, id jam dudum à Commentatoribus in Legibus, & Paratitorum Scriptoris, est præstitum.

SECT. VI.

De Libris ad Protheoriam Iuris facientibus.

- S. I. *Bibliothecarum Iuridicarum Scriptores, Ioh. Eichardus, Guido Pancirollus, Ioh. Bechtoldus, Mart. Lipenius, Casp. Thurmamnus, Corn. à Relighem, ac de iis iudicia. 2. Commentatores in Tit. ff. de Verb. Signif. Lexicographi, Glossariorum in Leges Exoticas Scriptores, & Particularum Iuris Explanatores. 3. Autores de Interpretatione Iuris, & qui Dialecticas scripsere Iuridicas 4. Regularum Iuris Commentatores, quorum vitia deteguntur. Optimus hos inter Iac. Gothofredus Collectores Brocardicorum. Horum Emendatio à G. G. Leibnizio promissa.*

UT propius ad ipsos Autores Juridicos veniamus, notandi hic sunt primo *Scriptores* Juris Bibliothecarii, qui vel generatim de omnibus Scriptoris, vel speciatim de Juridicis, egere. De illis abunde supra est dictum. De his pauca sunt, quæ dici possunt. Ioh. Eichardus, Guido Pancirollus, aliiqve nonnulli, jejune totam hanc rem tractarunt. Paulo plenius, & cum majori fructu Ioh. Bechtoldus in *Locis suis Comm. Iuridicis*, nam secundum Titulos materiarum disposuit Autores. Verum nec hic omnia satis accurata sunt & sincera. Parum quoque hoc argumentum ornavit Martinus Lipenius, cujus existat *Biblioth. Manualis Iuridica*, qui liber non est illa *auxiliæ* conscriptus, quæ scribi debebat. Non enim tale negotium suscipi debet ab homine extra Jurisprudentiæ Sacra constituto. Putarim ego, perfectum talem laborem non nisi ab optimo Jcto fieri posse. Accuratiore procul dubio erunt, quæ *Casp. Thurmamnus* promissit, Bibliothecas Juris, secundum Jurisprudentiæ insigniores partes partiturus. Edet enim *Bibliothecam Processualem, Criminalem, Testamentariam*, & sic deinceps. (g)

(Dddd) 2

Ante

publicata, tota *Quæst. I* Nec multo post specimen suæ idem exhibuit Methodi, in *Justiniani Institutionibus Reconcinnatis*, Francofurti A. 1682. in 8vo excusis. Decidant Litem istam, ad quos ea spectat, Jurisconsulti, peritiam Nomotheticæ accuratiore instructi.

- (g) E Casp. Thurmanni Bibliothecis Juridicis Specialibus Halæ Saxonum in 4to jam prodierunt, A. 1700. *Academica, Canonica* (de Canonici, ac illorum Collegiis) & *Duellica*, A. 1701. *Statistica*, ac, A. 1702. *Salinaria & Metallica*, laudatæ ab his, culpatae ab illis.

Ante aliquot annos quidam Cornel. à Beughem scripsit *Bibliographiam Juridicam & Politicam*, qua continentur libri, qui prodierunt ab An. 1651. ad Annum 1680. Amsterdami 1680. in 12. Idem Autor promittit *Bibliothecam materiarum nov-antiquam*.

2 Sequuntur Autores, qui circa Verba & Terminos sunt occupati. Quo pertinent primo omnes illi Autores, qui in *Tit. ff. de Verborum Significatione* sunt commentati, Barth. Brissonus præcipue & alii, uno Volumine junctim editi, deinde qui Lexica scripserunt, qualia complura sunt scripta. E quibus omnia collegit *Joh. Calvinus*, qui Lexicographorum ante se Annotationes plerumque integras, Operi suo inseruit. Multa possent hic suppleri, si à Viris rei Philologicæ & Jurisprudentiæ peritis negotium hoc tractaretur. Glossaria Legum Exoticarum, ubi illud Frid. Lindenbrogii, item Feudalium terminorum Lexica, Godfr. Wendelini *Glossarium Legis Salicæ*, ad Ius Codicis non pertinent, usui tamen esse possint in Iuribus Barbaris versanti, uti & Joh. Loccenii *Lexicon Juris Sæo-Gothici* in 8vo. Pertinent huc Autores, qui particularum Juris usum explicuerunt, uti *Christoph. Phil. Richter*, in libro *de significatione Adverbiorum juris*, & Joh. Srauchius in libro *de Particulis juris* quarum usus, cum in theoria, tum in praxi, permagnus est. Pertinent huc *Christoph. Besoldus* in *Thesauri practico*, à Chr. Lud. Dichterro aucto, Paulus Matth. *Wehnerus* in *Practiciis Observationibus*, Joh. Jac. Speidelius in *Speculo*, qui Autt. terminos Juris consuetudinarii, statutarii, & practicos, cumulant, sed & multa aliena inferciunt.

3 Ad Protheoriam Juris pertinent Autores, qui de Interpretatione scripserunt, & spectant huc primo, qui in genere de Interpretatione Legum agunt, Joh. Eichelius in *singulari libro de Interpretatione juris*, Nomicus Pacemutus (i. e. Vincentius Placcius) in *JCio perfecto*, Joh. Ludov. Praschius in *JCro Vero & personato*. Sunt deinde Autores, qui *Dialecticas Juris* scripserunt, magno numero, Franc. Horomanus, Mart. Schickardus, Joh. Thom. Freigius, Matthias Stephani, Nicol. Vigelius, Daniel Otto, Nicol. Everhardus (cujus *Synopsis* conscripsit Georg. Adamus Brunnerus,) qui tamen istis laboribus suis nil minus docuerunt, quam interpretationem Juris. Legendum de iis judicium Dav. Mevii in *præfatione in prodromum Juris N. & G.*

4 Huic interpretationi inserviunt Juris Regulæ, quarum in *Pandectis* peculiaris titulus magnam habet Commentatorum sylvam. E quibus omnium optimus est Jac. Gothofredus. Nam plerique omnes imperite in explicatione Regularum versantur. Sed Gothofredus ostendit, è quibus fontibus illæ desumptæ, & quomodo ex illis interpretandæ sint. Sunt &, qui *Juris Regulas prætermittas* scripserunt, ut Rysewick, quorum refert interdum, quæ apud JCtos reperiuntur indefinita effata, Prodiit in 8. paucis notus liber. Sed in his Axiomatibus caute procedendum est, neque, ut universalialia, accipienda, quæ respectu certo dicuntur. Ita enim à particulari argumentamur, quo sophismate nihil est frequentius, abesse vero à Regulis juris

juris debet, quantum fieri potest. Est enim omnis definitio (universale effatum) injure periculosa. Sunt præterea alii, qui nova illis Axiomata addiderunt à Doctoribus & Practicis, & pene tot Regulas & sententias Juris confecerunt, ut mole sua ipsam Jus exæquent, uti Aug. Barbosa in *Axiomatibus* à Joh. Ott. Taborè locupletatus. *Brocardica* appellant, ut dignum habeant elegantis ipsi nomen, perpetua Caufidicorum crepitacula. Eorum Brocardicorum reformationem promisit Autor *Methodi nova Jurisprudentia* Godfr. Guilh. Leibnitius, ad perfectam universalitatem se omnia reducurum sperans, qui ne spe sua excidat, valde vereor. Quæ enim vere universalia sunt, pauca sunt, neque cum tanta turba & apparatu comparent.

SECT. VII.

De Singulorum Juris Librorum Interpretibus.

- §. I. *Judicium de Antiquis Corporis Juris Glossatoribus.* 2. De notis in istud Dion. Gothofredi & Sim. Lwii. 3. Ad Institutiones Notæ Marginales sufficiunt. Prolixi in eas Commentatores vituperantur, uti & JCorum se mutuo exscribendi Cacoëthes. *Judicia de Comm. Contr. Rittershusii, J. Borcholti, Rein. Bachovii, & Arn. Vinnii* (è Bachovio sua mutuati.) 3. Commentatores in *Pandectas* perpetui Job. Brunnemannus & J. Otto Tabor, in fragmenta quorundam JCorum Jac. Cujacius, in *Leges insigniores* Paulus Bussi. 4. *Paratitla* (cujus Vocis significatio fusiùs evolvitur) in *Pand. Matth. Wesenbecii*, ab Henr. Hahnio & R. Bachovio illustrata. 5. Commentatores ff. Critici, Guilh. Budew, Petrus Costalius, Paulus Bussi, Pet. Gravina, Princepsque omnium Jac. Cujacius. Job. Steckii contra hos Liber. *Judicium de Comm. Hug. Donelli*, ejusque Epitomatorè, Ostr. Hiligero. 6. *Systemata Juridica*, *Pandectarum ordine disposita*, Bernb. Schotani & J. Jac. Wissenbachii, hucque addendum Collegium Argentoratense. 7. *Diod. Thuldeni Comm. insignis in ff. promissus*, Scriptaque alia edita. Necessitas conjunctionis *Theoria & Praxeos in Jure*. Pet. Denaisii de *Advocatorum imperitorum multitudine Apoptegma*. 8. Alii *Systematum & Disputationum Jurid. juxta Methodum Digestorum*, Scriptores, Franc. Duarenus, Georg. Ad. Siruvius, Joach. Schnobelius, & Hier. Treutlerius (Rein. Bachovium Censorem nativus.) M. Ant. Delrio & Pet. Brossai *Miscellanea Scriptorum Juris sive Loca Communes ad Pandectas & Codicem*. 9. Commentatores in *Codicem* præstantiores, Jac. Gothofredus (in *Cod. Theod. omnium optimus*), Azo, Rich. Malumbrus, Hub. Giphanius (cujus *Eruditio* laudatur,) Diod. Thuldenus, Lud. Grempius, Ant. Perez, J. J. Wissenbachius, Matth. Wesenbecius, Job. Brunnemannus. 10. *Iac. Cujacti Paratitla in Cod. Ant. Matthæi Elogium* illorum. 11. *Ordinem Codicis sequuntur Ant. Faber* (de quo, & Censore ejus importuno, Rein. Bachovio, obiter scriitur *judicium*), in *Cod. Fabriano & Paulus Christineus in Decisionibus*. 12. *Novellarum* Inter-

Interpretes, Conr. Rittershusius & Pet. Gudelinus. Lingva Græca ad illarum lectionem necessaria. 13. Ius Canonicum Orientale, Conciliorum constans Canonibus, Photii Nomocanon, & Christoph. Iustelli Biblioth. 1. Can. completuntur 14. Nonnulla de I. Can. Occidentali, sive Pontificio, eiusque Compilatoribus (Gratiano & Raymundo) & Illustratoribus. Decretum Gratiani jussu Greg. XII. emendatum. Pet. Ciacconii Castigationes deperdita. Ant. Augustini de Emendatione illa Dialogi. Dav. Blondelli Pseudo-Isidorus, Epistolis Decretalibus oppositus. Forma Processus hodierni è I. Can. est derivata. 15. Iuris Feudalis in Publico Necessitas, Vulgare Ius Feud. àpud Fodoy. Complura de Ant. Mericuttii nova illius Collectione. Scriptores ejusdem alii complures, quos inter Conr. Rittershusius & Thom. Craigius præcipue commendantur, Stylus Iur. Feudalis Barbarus. Terminos ejus explicant Glossariorum Scriptores, quorum Princeps est Car. du Fresne. 17. Iob. Strauchii Amœnitates Iuris Canonici, & Casp. Ziegleri de eodem labor, commendantur.

Dicendum nunc aliquid de INTERPRETIBUS Insignioribus *librorum juris*. Et quidem Corpus illud Legum Romanarum nactum est plurimos Interpretes, cum quorum notis prodit in lucem. *Glossatores* illi veteres multa quidem ad libros Juris notarunt, sed quoniam nulla historia ac philosophia erant imbuti, & præterea artis Hermeneuticæ instrumentis destituti, multa protulerunt inepta, in quibus tamen reperiuntur utilissima quædam, ad praxin spectantia. Occurrunt etiam aliqua, quæ ad ipsius Juris & Legum explicationem pertinent, & veluti conjectando proferuntur. Bartolus Cajus, in præfatione *Commentariorum Iuris* Franc. Connani, eleganter comparat Glossatorum Iuris Volumina, & eorum lectores, iis, qui in metalli fodinis operantur, quibus est magna opera infumenda, ut, inter tot excrementa & scorias, aliquam auri particulam inveniant. Eorum tamen usus non est contemnendus, ut profuerunt sane in multis Hug. Grotio, cum Opus de I. B. & P. conficeret. Multi quoque, qui tot hodie in Iure novos libros parturiunt, non exiguum partem illis debent. Multa quoque plenius & accuratius pertractare possent, si legissent Vett. illos libros. Veneremur itaque illos, ut solemus Opera vetusta in pretio habere, non ob elegantiam, sed quod in ruditate illa antiqua lateat aliquid, quod usui esse possit.

2. Dionysii Gothofredi Notulæ sunt elegantes; nam è Cujacio, aliisque ejus temporis Criticis & ICTis, textuum emendationes notat, locaque parallela, & contrarias Leges. Hodie auctiores illæ notæ in Editione nova Batavica occurrunt, quam Simon Læwius paravit, qui è Salmasio, aliisque Criticis Autoribus, utilissimas prioribus notas adjecit.

2. In libros Iuris speciatim scripserunt multi. Quot non sunt in Institutiones Commentarii? atque hic, si ullibi, mos est ICTis familiaris, se mutuo exscribere. Iac. Cujacii quidem est sententia, *Institutiones vix Interprete indigere, nisi breviusculo*

sculo marginali. Quæ sententia & mihi placet. Magnam enim confusionem pariunt spissi isti Commentarii, & fusiores disputationes Juris, è ff. in Elementa Juris illatæ. Quæ in re pravus nonnullorum mos est, qui ex omni Jure, Divino, Humano, Cæsareo, Canonico, Statutario, Praxi ipsa, & Processu, varia coarcevant ad Institutionum Textum, quales sunt Joh. Schneidewini & Casp. Manzii *Commentarii*. Quorsum enim attinet, in Elementa Juris ista omnia congerere, atque ita multiplicare inutiliter labores, necessario suo loco & tempore repetendos. Conr. Rittershusii *Commentarius* eruditus est, & ad interpretationem verborum & textus multum confere commodi. Joh. Borcholti quoque planus est *Commentarius*, & è Cujacio, plurimisque optimis JCtis, congestus. Reinerus Bachovius in subtilitatibus Juris venandis curiosior, quam esse oportet. In prima illa Juris institutione tyronibus non est legendus, commendandusque pro illo Arn. Vinnius, quoniam Bachovium pene omnibus paginis exscribat, in eo tamen laudandus, quod quæ apud Bachovium sunt obscuriora, dilucidius & distinctius proponat. Infiniti denique sunt in *Institutionibus* Commentarii, quos omnes recensere, tempore esset abuti, cum verum hic sit vetus illud: *unum novis, omnes novis*. Si unum habeamus, eumque optimum, aut jungamus illi alterum subtiliorem disputatorem, quid opus est de variis nominibus & titulis esse sollicitum?

In PANDECTAS perpetuum *Commentarium* non habuimus, antequam Joh. Brunemannus Opus suum publicavit; sed nescio, an perpetuos tales Commentarios scribere utile sit, cum possit res brevius expediri. Multa enim in legibus ipsis sunt supervacanea, multa repetita, quibus vestigiis si Commentator insitit, multa illum repetere necesse est, atque ita *Commentarium* inutiliter augere. Jac. Cujacius aliam quandam methodum instituit. Nam JCtorum Responsa, ut Pauli, Papiniani, Modestini, in unum Volumen collegit, atque ita in JCtorum singulorum fragmenta est commentatus. Quod ad Historiam quidem Juris egregie conducit, sed methodum turbat vulgatam. Inediti sunt hæcenus Joh. Ott. Taboris *perpetui Commentarii in Leges singulas*, qui ab hæredibus premuntur, usque dum Bibliopolam liberaliorem invenerint. In aliquas Leges insigniores *Paulus Bursius* est commentatus.

PARATITLARES *Scriptores* omnium in manu sunt. Matth. Wesenbecii *Paratitla* utilissima sunt, quæ postea Commentariis suis, tum Rein. Bachovius, tum Henr. Hahnus, illustrarunt. Eo tamen effecerunt, ut non amplius essent *Paratitla*, quæ proprie sunt, uti Justinianus Imperator in *Prefatione de concept. ff. ait*, *Indices tantummodo Legum*. Dicuntur autem *Paratitla*, quod sint appendices titulorum; Alii vocant *supplementa titulorum*, notas scilicet quibus ex reliquis titulis supplentur ea, quæ ad titulum præsentem pertinere videntur. Ut recte dixerit Matthæus Monachus in *fragmento*, edito ab Antonio Augustino, *Paratitla esse repletiones titulorum, i. e. indices Legum, quæ ex ceteris titulis ad unum subtiliter revocari possunt*. Idem & Car. Hannibal Fabrotius ait, in *notis ad Collectionem Constitutionum Ecclesiasticarum*.

fasticarum, ubi Cujacium reprehendit, quod ignoraverit, quid essent Paratitla. Illi enim Paratitla non nisi summaria habentur, quod & ipse suis Paratitlis, quæ in ff. & Cod. Theodos. scripsit, ostendit. Jac. Gothofredus quoque in Cod. Theod. multis monstravit speciminibus, quid sint Paratitla. De Paratitlis vide ulterius Æg. Menagium in *Amoenitatibus Juris Civ. cap. 15*. Ceterum Paratitla ista, si recte sint instituta, optimi Commentarii instar esse possunt, si constet de sensu verborum. Nil enim melius explicatur, quam si res cum re ipsa conferatur.

Commentatores ff. CRITICI & PHILOGICI hic etiam magnum habent numerum & usum. Guil. Budæi *Comment. in τὰ πρώτα* utilissimus est ad intellectum Legum, quam diligentissime enim vetera illa explicat, quibus si destituereimur, in multis esset hallucinandum. Petrus Costalius *Aversaria* scripsit, in quibus collegit ex ff. Leges notabiliores, & ad illas est commentatus. Optimus Autor & rarus, editus Col. A. 1560. Idem fecerunt Paulus Badius, cujus exstant *Subtilitates in ff.* quo in libro difficiliore Leges explicat, & Petrus Grævius, in *Exercitationibus super difficiles Leges*, Ultraj. in 8vo. editis. Criticorum in Legibus tractandis audaciam reprehendit Joh. Steckius in *Observationibus Anticriticis Juris, s. Vindicationibus Legum à Corruptelis Criticorum & Neotericorum Interpretum*, qui liber, Basileæ editus A. 1627. in 4to, multa continet scitu dignissima. Jac. Cujacius primus hanc viam emendandi Jura est ingressus, & æmulos ob illam causam est aliquos nactus, qui libris Criticis illum exceperunt. Sed ita se adversus illos defendit Cujacius, ut facile appareat discrimen. Hugo Donellus Jus Codicis luculentis *Comm.* illustravit, methodum tamen ff. paululum immutans. Hunc nimis prolixum enucleavit Oswaldus Hilligerus, cujus liber ad usum est expeditior. Ego tamen malim ipsius Donelli *Commentariis* uti.

6 Aliqui secundum ff. *methodum* omnes Libros Juris disposuerunt, quo modo procedit Bernh. Schotanus in *Examine suo Juridico & in Collegio*, quod tamen non est absolutum. In *Examine* per Erotemara omnia proponit, quod liber est commodus pro informatione prima. Joh. Jac. Wissenbachius, in *Dispp. suis ad ff. insigniores Legg. & contrav.* perspicue & brevissime omnia proposuit, leges contrarias interdum feliciter conciliat, diligenter & cum cura enumerando varias Jctorum sententias & interpretationes. Additur his *Dispp. Comment. in tit. de V. S. & R. J.* Celebre quoque est *Collegium Juris Argentoratense*, quod secundum ff. concinnatum est methodum, per varios Auctores, dirigente tamen Iusto Meyero, Jcto doctissimo, uti patet ex *Endoxis* illis, quæ addidit *Collegio Argentoratensi*. Adjecit etiam *notas* suas Joh. Otto Tabor. Opus certe locuples est, & magna cura congestum. Pleraque omnia ex aliis Juris Libris, imo & nonnunquam ex Jure Publico, Feudali & Canonico, immiscentur. Atque eo fine scriptum est, ut exhiberet velut Digesta universalia Juris. Ex eo *Compendium* adornatum est à Greg. Biccio. Nam vastus ille liber exercitiis primis juventutis non adeo commodus esse videtur.

7 Promisit & Diodorus Thuldenus, Jctus Lovanienfis, Vir, non in Jure solum, sed

sed & in aliis doctrinis, eleganter doctus, *Comm. in ff. Iuris Methodicum, Ætiologicum, Analogicum & Pragmaticum* (ita enim titulus habet.) Non crediderim tamen, lucem illum vidisse. Saltem Titulus ille apparet inter reliqua ejus Opera istis præfixus, quantum tamen ex illo apparet, optima methodo conceptus esse videtur. Nam & causas Legum, & Analogilimum, & praxin, illo ostendere voluit, quæ omnia si conjungantur, felicissime res succedet. Rari sunt illi JCTi, qui illa omnia ab ipsis fundamentis conjungunt. Sterilis est omnis Ætiologica, & Analogica cognitio, nisi accedat usus & praxis, rursusque praxis suo est fundamento destituta, ac infelicitissime tractatur, si cognitio methodica non præcesserit. Hinc est, quod *Petrus Denaïsus*, Assessor Cameræ Spirensis, JCTus doctissimus, teste Melch. Adamo in *ejus vita*, solitus est dicere, se vix tres quatuorve vidisse Advocatos, qui supra rabularum nomen fuerint, quique statum controversiarum probe intellexerint, & ex fundamentis Juris suorum Clientum causas agere novint. Ceterum Thuldenus ille, quem modo laudavi, plures alios in Jure libros scripsit, in quibus eminent *libri ejus P. de Causis ac Remediis corruptorum judiciorum*, qui Colonia editi sunt A. 1624. in 4to, item *libri duo de Iuriprudencia extemporali, s. de Regulis Iuris*, Lovanii primum editi in 4to. A. 1629. qui deinde, tertia parte auctiores recusi, ibidem prodierunt. A. 1643.

Franc. Duareni *Disputationes Iuris* pleraque complectuntur, quæ spectant ad Jus universum. Vir fuit doctus, qui tamen Thuano ex Æmari Ranconetti schedis multa petivisse dicitur. Georg. Ad. Srurvii *Iuriprudencia* notior est, quam ut quicquam de ea dici opus sit. Hodie plerumque pro libro compendiariorum universi Juris habetur. Solet enim sic fieri, ut liber alicujus JCTi, qui famam aliquam est promeritus, in usus publicos adhibeatur. Joach. Schnobelii breves *Disputationunculae*, non tamen cum cura scriptæ, in Academiis Germaniæ plerumque Thesium loco inservire solent, quibus Jus universum ὡς ἐν ἐπιτομῇ disputandum proponitur. Ceterorum Scriptorum Compendiariorum, nec finis, nec modus est, quibus recensendis ut immoremur, vix operæ est pretium. Unicum ut addam, Locorum Communium in Jure Exegeticorum ideam dedit *Marcus Antonius Delrio*, cui postea augmenta insignia adjecit Petrus Brossæus, JCTus, quæ prodierunt Lugd. apud Sam. Crispinum, A. 1606. in 4to, sub tit. *Miscellanea Scriptorum universi Iuris Civ. duobus Tomis distincta, ex optimis Autoribus & Interpretibus Iuris, quæ sparsim ab illis alieno loco notata, sub ordinem Titulorum & Legum Digestorum & Cod. ad suas Leges relata*. Qualis labor si commendaretur ab illis, res magnæ sane utilitatis foret. Illi Autores tantum digitum intendunt, viamque ostendunt. Hieron. Treutleri *Disputationes* omisimus, qui inter Compendiarios est referendus, ac frequentari solet passim in Academiis. Optimum est in illo, quod controversias ad sedes, & genera sua, revocavit, quarum definitiones & divisiones perpetuis JCTorum Autoritatibus confirmat, non dissimulatis etiam illis, qui dissentiunt. Laudari itaque Treutlerus debet tanquam Locor. Commun. Collector. Illius Theses enim non tantum habent ponderis

deris aut curæ. Præcipue ratio habenda est Autorum illorum, quos citat, quorum loca & legenda sunt, & relenda quoque, ac cum Autoris Thesis conferenda, in quibus tamen multa sunt improbanda, multa per errorem & incuriam admissa. Natus est Hypercriticism & censorem satis rigidum, Reinerum Bachovium, cujus exstant in illum *Commentaria*, non quod Autor ipsi dignus visus fuerit, quem *Commentario* illustraret, sed quod hic quasi signentur loca, & vestigia universæ Jurisprudentiæ ducantur.

- 9 In *CODICEM* exstant multorum labores. Omnium antesignanus est Jac. Gothofredus, qui Hirculeum pene laborem in *Cod. Theodos.* infussit, è quo fonte *Justinianeus* profluxit. Tam operosa hujus Viri fuit industria, ut omnium conatus unus vinceret. Nemo *Codicis* textum in ipsis incunabilis suis intelligit, nisi ab hoc Autore monstrata via sit. Omnem enim singularum Legum historiam accuratissime & aberrime deduxit. Noti sunt Veterum Autorum labores; Azonis & Richardi Mahumbræ. Ille rudis adhuc, & impolitus, & hic non contemnendo *Commentario* quidem *Cod.* illustravit, sed superavit illum Recentiorum diligentia. Scripsit Hubertus Giphanius *Enarrationes & Commentarios* in 8. *Libros Cod.* non quidem in Leges omnes, sed tamen in celebriores & difficiliore, in quibus non solum abstrusiores Antinomias & Controversias, tam Scholasticas, quam Forenses, sed legum etiam ipsarum sensus explicat. Liber editus est Francofurti ad Moenum A. 1631. in 4to. Quantum autem Vir Giphanius fuerit, nemini est ignotum, Heros sane inter JCTos Germanos, qui doctrinam multiplicem, multarumque linguarum peritiam, ad juris scientiam attulit. Non immerito Johannes Strauchius (ipse JCTus Germaniæ doctissimus) *Germaniæ* illum *Cujacium* vocat in *Diff. sua de Beryto*. Diodorus Thuldenus, in Academia Lovan. Antecessor, *Comment. ad Cod. Justinianum* scripsit non spernendum, qui editus est A. 1651. Lovan. in fol. in quo sensa legum cujusque tituli illustrantur, ac quæstiones adjiciuntur, quæ in judiciis frequentiores occurrunt. Selecta sunt, quæ illic habentur, quanquam non omnia sint absoluta & perfecta. Compendiarium laborem in *Cod.* scripsit Ludov. Grempius, cujus exstat *Cod. Justiniani methodica tractatio*, Francofurti, A. 1593. cura Jacobi Schegkii edita. Ille vero brevis tantum est; & per Erotemata simplicia, atque in usum juventutis formata, Jurisprudentiam *Cod.* proponit. Plenior est *Comm.* Antonii Perezii, qui post ceteros omnes illum edidit, adjunctus & posterioribus tribus Libris, qui vulgo alias omitti solent. Non enim adeo ad rem forensensem pertinent, sed pleraque illa jam in usu esse desierunt, & ad Veterem Jurisdictionis Romanæ formam spectant (non tamen vetustissimam.) J. Jac. Wissenbachius ad *Cod.* etiam nonnulla scripsit, sed, pro suo more, non ad singulas Leges commentatus est, sed excerpta quædam difficultiorum Legum dedit, quarum sententias & controversas diligenti Autorum collatione sic satis investigavit. Quæ Matth. Wesenbecius in *Cod.* scripsit, mutila sunt, & manca, Joh. Brunnemannius ad practicos usus potissimum est referendus.

10 JAC. CUIACIUS Paratitla *Cod.* scripsit, Libellum exiguum, quem omnes JCTi mi-

rrifice

ritice laudant. Anton, Matthæus, Jctus certe non obefæ naris, in sua *Oratione IV. p. 103.* magnam illi suspendit Elogium, cujus hæc sunt verba: *Omnium lucubrationes, etiam, qui juxta Commentaria scripserunt, Viri Excellentissimi, Jac. Cujacii, indefessa contentio supergressa est, cujus aureum Paratitlorum Opus apud sapientes in tanta est admiratione, ut in reliquis quidem scriptis alios, in Paratitlis autem Cod. se ipsum superasse visus sit.* Hotomannus certe, quanquam emulus illi, ac prope inimicus, tamen sine invidia ac simpliciter adversarii vires æstimans, tanti id Opus fecit, ut filium, Job. Hotomannum, peregre ob studia profecturum, cum Davidis Psalmis, Paratitla ejus perpetuo in itinere circumferre jufferit.

Fuerunt, qui secundum ordinem & seriem TIT. COD. privatim aliqua sibi promptuaria concinnarunt, quorum deinde specimina publice ediderunt, uti Paulus Christinæus, & Anton, Faber, magni Viri nominis. Et hic quidem, cujus, tam in Theoria, quam in Praxi, superiori seculo celebrata fuit ἀκριβεια, Codicem publicavit, qui Fabrianus ab ejus nomine dicitur. Hunc adeo mihi quondam commendavit Dav. Mevius, ut hunc sibi unicum ad praxin fuisse magistrum diceret. Claritas nominis ejus movit Rein, Bachovium, ut adversus illum libros scriberet. Nam Opus aliquod adversus ipsum edidit, in quo integram Chiliadem errorum ejus observavit. Sed fuerunt alii, qui ipsum adversus Bachovium defenderunt. Erat enim Bachovio quodammodo Sophisticum ingenium. Insignis quidem fuit ejus eruditio, tam in Historia, quam in Jure, sed importunus erat aliorum Censor, & libidine contradicendi motus, sæpe lites movit non necessarias, sæpe etiam falsas plane sententias sectatus est, sæpe loca Legum, ex suis conjecturis, pro corruptis habuit, sæpe etiam in ipsos Jctos Veteres, sæpe in Tribonianum, injurius. In praxi certe juridica non magnopere est aliis æstimatus. Sæpe enim Consuetudines fori in alia omnia abeunt, quod cum observant homines, in rem illam intenti, sæpe excursu illarum, admittere aliqua debent, quæ manifeste contra Jura esse clamavit Jctus, Scholæ tantum assuetus. Pleraque ejus subtilitates, in erroribus Fabri notatis, in eo versantur, ut notet actionem non recte institutam, vel alteri non recte militam, quæ omnia, si quidem ex indole Romani Juris æstimaveris, recte se habere possint, si vero ex usu & observatione forensi, nonnunquam alia ratio est incunda. Paulus Christinæus itidem *Decisiones supremorum tribunalium*, non fortuito & temere confusas, sed juxta ordine Codicis diligenter & accurate digestas, edidit, cujus Viri nomen inter Practicos satis est celebratum.

Ad NOVELLAS CONSTITUTIONUM pergitur. Earum optimum habemus Interpretem Rittershusium, Virum, non in Juris scientia tantum, sed in omni elegantiori literatura versatissimum. Huic jungendus Pet. Gudelinus in *Jure novissimo*, qui Jus illud Novellarum, inprimis, ubi discrepat à ceteris Juribus, diligenter collegit, ac ea inter se contulit. De *Novellis Constitutionum* quando illæ editæ, deque Imperatorum Novellis, quæ Juris auctoritatem non habent, uti Leonis, aliorumque, legendus est Ios. Maria Suarefius, in *Notitia βασιλικῶν*, præmissa Operi ipsi βασιλικῶν, (Eccc) 2 quod

quod edidit in Gallia Car. Hann. Fabrottus. Ceterum quoniam omnes Novellæ Græca Lingua sunt conscriptæ, vel inde videmus, quam utilis sit Jcto Græca Lingua notitia. Cum enim novissima Jura his contineantur, & illa auctoritatem suam in Græca Lingua habeant, necessum est, eos, qui è Versione tantum sapiunt, in multis titubare. Quinimo in ipsis Versionibus plurimi sunt errores passim à Viris doctis notati. De variis interpretationibus & Interpretibus Novellarum vid. Er. Mauritius in *Dissert. de Libris Juris*, Thef. 16. ubi pluribus ea de re agit.

13 CANONICI JURIS Historia & Interpp. probe quoque notandi sunt. Et quidem Jus Canonicum quoque duplex est, illud, quod in Oriente obtinuit sub Imperatoribus Græcis, & quod deinde Pontificia auctoritate à Compilatoribus est collectum. Atque illius non fuit ista auctoritas, quæ Juris Canonici Pontificii, constititque Canonibus Conciliorum Græca Lingua scriptis. Edidit Photius *Nomocanonem*, quo pleraque comprehenduntur, quem illustravit Græco Commentario suo Theodorus Balsamon. Postea autem Christoph. Justellus, Vir doctissimus, quicquid nancisci potuit Veterum Canonum, & hunc ipsum *Nomocanonem* Photii, uno libro in folio collegit, sub Tit. *Bibliotheca Juris Canonici*. Liber rarissimus est, & magno pretio venditur, sed in quo multa continentur, quæ spectant ad disciplinam Ecclesiasticam Veterum, ut ita non ratione Juris tantum, sed & ratione Historiæ Ecclesiasticæ, professe possit.

14 JURIS CANONICI Pontificii nullam habemus hæcenus historiam (h) accurate scriptam, præter paucula illa, quæ notarunt Albericus Gentilis in *Dissertatione de libris J. Civ. & Can.* Arthurus Duck in *Lib. de auctoritate J. Can. & Contr.* Rittershusius in *lib. de Dissert. J. Civ. & Can.* qui liber utilissimus est Juris Studiofis, præcipua enim capita tractat, in quibus abijt Jus Canonicum à Civili. Ceteri, qui peculiare aliquas Dissertationum scribere, ut sunt nonnulli, vix aliud afferunt, quam quod è citatis modo libris concinnarunt. Compilatores hujus Juris præcipui sunt Gratianus Monachus, & Raymundus, Capellanus Gregorii Noni. Ille *Decretum* congestit, hic *Decretales*. Varia de his Compilatoribus Judicia compilavit Joh. Chiffletius in *Apologetica Dissertatione de Juris utriusque Architectis*; sed nihil ab illo solidi affertur, quod facere possit ad defensionem illorum, mera enim tantum ex Autoribus Excerpta sunt. Gratiani *Decretum*, cum multis scateat mendis, institutum fuit à Gregorio XIII. quoddam Virorum doctorem Consilium eum in finem, ut operam suam conferrent in emendandum Decretum. Illi Concilio adhibitus quoque fuit Pet. Ciacconius, Philologus magni nominis Hispanus, quem plura, quam ceteros omnes, contulisse ad hanc emendationem, ait Andreas Schottus, quæ tamen Casti-

(h) *Historiam Juris Canonici* (quam inter Desiderata Jurisprudentiæ refert Morhofius) sive de Progressu, Incrementis, Collectionibus Autoribusque Juris Ecclesiastici & Pontificii, Tractationem, Duisburgi A. 1777. in 8vo edidit Gerh. à Maltrich, Rcip. nunc Brepensis Syndicus, de qua, mihi licet non visa, ob doctrinam Autoris insignem & multiplicem, optima quæque ominor.

Castigationes lucem non adspexerunt, ipso teste. Discissæ enim fuerunt istæ paginæ à Ciaconio; quorundam rumoribus offenso, quasi ad se rapere omnem Editionis laudem vellet. Exstant & Antonii Augullini *Dialogi de Emendatione Gratiani*, Opus eximium, quodque ad Juris Can. intelligentiam magnam afferre lucem possit, non ita pridem reculum in Batavis. Multum quoque operæ posuit, in supposititiis quibusdam Pontificum Epistolis confingendis, Vir in Antiquitatis cognitione versatissimus, *Dav. Blondellus*, cujus exstat Pseudo-Isidorus, præclarum, sed rarum Opus. Hi sunt præcipui Autores, quos ad historiam istius Juris commendare possum. Commentatorum in Ius Pontificium integra est sylva, cui me non immittam; neque enim necesse est, in iis nimis esse operosum. Si enim capita illa, in quibus Ius Civile differt à Canonico, cognita habeamus, non est, quod moremur cetera. Forma tamen processus hodierni tota ex Iure Can. est, quam ob causam Commentatores hujus argumenti ex Iure Can. bene delegisse non parum ad praxin ipsam conferret. Ceteram de Proëssibus ipsis, eorumque Scriptoribus, integrum quis Volumen facile conficere possit, ac promissit inter ceteras Iuris Bibliothecas Bibliothecam quoque *Processualem* Casp. Thurmmanus.

IUS FEUDALE non est perfunctorie tractandum iis, qui Ius publicum accuratius tractare volunt. Cum enim cetera Iura pleraque sint privata, hæc Feudalia se immiscent rebus Principum, & alte ex historia sunt repetenda, in qua non vulgariter doctum esse oportet, & quidem usque ab ævo Caroli M. qui Iura Principum est tractaturus. Quod habemus in Corpore Iuris Ius Feudale, sine methodo certa & ordine conscriptum est. Ejus collectio postrema ab *Antonio de Prato Veteri* facta fuit, quam & à Friderico III. Imperatore probatam aliqui volunt. (i) Multa sunt Ictorum loca, quibus Autor ille desideratur. Hoc Opus inciderat olim in manus *Eriici Mauriti*, in hac quondam Academia Prof. nunc Cameræ Spirensis Assessoris, quod ille, velut singularem Thesaurum, sæpe mihi ostendit, ac editioni destinavit, quæ an unquam sit proditura, ambigo. Nomen integum Autoris est *Antonius Mericatus de Prato Veteri*. Mentionem facit ejus *Mauritius in Disputatione de Libris Juris, Thesi 24. & 25.* ac ostendit, quam discrepent multa apud illum à vulgari textu. Quod vero attinet hujus Juris Interpretes, pene non sunt pauciores illi, quam ipsi juris Civilis Interpretes, diversa enim methodo omnes utuntur. Aliqui scripserunt Epitomas, Compendia, Methodos, Analyses, Synopses. Aliqui celebriora & utiliora ejus Juris loca illustrarunt. Alii novum ordinem fabricati sunt, relicta Librorum

(Eece) 3

Feuda-

- (i) Ant. Mericatus de Prato Veteri, Jcti Bononiensis, *Collectio Nova Juris Feudalis*, A. 1418. jussu Collegii Juridici Bononiensis, conscripta, in Libros VI. digesta, & à Frid. III. Imp. uti fertur, approbata, cujus Editionem tor Jcti desiderarunt, & Er. Mauritius à Codice suo pollicitus eundem est, sed non exhibuit, post obitum tandem ejus, à Codice Regio Parisiensis, cujante Joh. Schiltero, Jcto Argentinenfi, prodit, & subjuncta ab hoc *Essai de Juris Alemanni Feudalis, Commentario* à se illustrato, & Argent. A. 1696. in 4to excuso. Historiam ejusd. Sam. Reyherus, Jctus Kil. Dissertatiuncula peculiari, hoc ipso A. 1704. edita salsus enarravit.

Feudalium serie. Aliqui Controversias, & Quæstiones insigniores tractarunt, uti Hartmannus Pistorius, & Andr. Fachinæus. Inter Compendiarios præcipuum locum meretur Conr. Rittershusius, qui *Partitiones Iuris Feudalis* scripsit, in duos Libros distributas, & Marpurgi A. 1615. editas. Methodus, quæ utitur, est simplex, & ad informandum aptissima. Proponit enim Erotematice totum illud Jus, perpetuo instituto sermone inter Discipulum & Magistrum. Autores aliquot præcipuos, qui de Feudis scripsere, sed Compendiarios tantum & breviores, Gvili. scil. Fornerium, Anc. Contium, Marqv. Freherum, &c. Francof. A. 1668. in 12. collegit uno libello Magnus Wedderkopfsius. Interpretum alioquin magnus est numerus. Rittershusius è Veteribus celebrat Andream de Isernia, Jac. Alvarottum, Jac. Ardixio, Jac. de Belvifo. E Recentioribus ceteris præferri solent Henr. Rosenthal *de Feudis*, & Ludolphus Schraderus. *De Regalibus* Henr. Bocerus scripsit, quod idem argumentum est Iuris Feudalis. Edidit & *Dispp.* aliquas *Feudales* in lucem Joh. Borcholt, quem Rittershusius Præceptorem suum laudat. Matthæus de afflicis, Uldaricus Zasius, Petrus Rebuffus, Joh. Schneidewinus, Matth. Wessenbecius, Nic. Vigelius, Hermannus Vultejus, super Jus Feudale omnes scripserunt, sed hi postremi pro more suo methodum immutarunt. Consilia Feudalia ceteris immiscuere multi, uti Joachimus Mynsingerus, & Andr. Gailius. Sunt & peregrini Autores, Galli, Itali, Hispani, qui Jura Feudalia ex Consuetudine suæ gentis interpretantur, uti Carolus Molinæus in suis *Consuetudinibus Parisiensibus*, & Casanova, Vir in omni antiquitate doctissimus, in singulari quodam Opere *de Gallia Feudis*, à quo plura habuissimus, nisi improvisa mors ejus Conatus interrupisset. Anglicum Jus Feudale, quod continetur Jure illo Anglico, quod *Fleta* inscribitur, totum, quatenus per Scotiam, Angliam, & partem Galliarum, obtinet, diffuso libro explicuit Thom. Craigius de Riccartum, in lib. cui tit. *Jus Feudale, tribus libris comprehensum*. Eruditus ille est liber, neque tam Jura & Consuetudines Scotiarum, quam omne in universum Feudale Jus complexus, & locis non solum Juris Civ. illustravit, sed & Exemplis è variis gentibus petitis antiquis & recentibus. Editus est Lond. in fol. A. 1655.

16 Ceterum ad Juris Feudalis intelligentiam pleniorē nova quasi lingua opus est. Nam Autores mediæ ætatis, de quorum fontibus petenda sunt illa Jura Exotica, Anglica, Gallica, tum & ipsam Jus Feudale, quod inter Iuris libros habetur, suos quosdam terminos habent, quos nemo intelligit, nisi qui lectioni Librorum istorum, est assuetus. Excutienda itaque sunt Glossaria Barbararum Vorum, quas collegerunt Frid. Lindebrogius, Henr. Spelmannus in *Archæologia sua*, Gothofredus Wendelinus in *Glossario Vorum Legis Salicæ*, Gerh. Ioh. Vossius in *Glossæmatis* suis, & qui instar omnium est, Carolus du Fresne in *Glossario Scriptorum, mediæ & infimæ ætatis*, qui liber quasi Oceanus est omnium illorum Glossariorum minorum & particularium. Nam Autor ille, Herculeo plane labore, totum illud Augiæ stabulum, non repurgavit, sed complevit, accurate congesto omni hoc Latinitatis Sterquilinio. Explicavit & Franc. Hotomanus voces Feudales quasdam notiores, quæ Explicationes addi solent Lexico Ioh. Calvini.

Non

Non pauca eorum, quæ ad Jus Feudale spectant, habentur in Johannis Strauchii *Amenitatis Juris Canon.* quas ille ad exemplum Æg. Menagii scripsit, qui de *Amenitatis Juris Civ.* librum ediderat. Ceterum liber ille Strauchii multa quoque habet rariora, quæ ad Juris Canonici interpretationem pertinent. Supra eum omisimus, uti & *Casp. Zieglerum*, qui de *Jure Canonico* scripsit, & multa erudita, ad historiam ejus pertinentia, notavit.

SECT. VIII.

De Controversiarum & Argumentorum Specialium Scriptoribus.

- §. I. *Multitudo hujus generis Scriptorum & Plagia frequentia.* De *Ioh. Jac. Speidelio*, *Seb. Navio* & *Dav. Döringio*, *Locorum Communium in hoc genere Collectorum*, *Censura*. 2. *Legum*, quæ sibi contrariari videntur, *Conciliatores*, *Nicol. de Passeribus*, *Iul. Pacius* & *Eberh. Bronchorstius*. *Quanam ad Conciliationem hanc requirantur.* *Iac. Goshofredi* Opus hujus argumenti promissum. 3. De *Hier. Treutlero*, *Helfr. Ulr. Hunnio*, *Rein. Bachovio* & *Steph. Forcatulo*, *Controversiarum Juridicarum Scriptoribus*, *Judicia*. 4. *Nec non de variis Lectionibus Juris Guid. Pancirolli* & *Phil. Iac. Maußaci*, de *Antinomii* *Hub. Giphanii* & *Ant. Matthæi*, *Dissertationibus Bernh. Sutbolzi*, *Nic. Vigelii* *Methodo Juris Controversi*, *Arn. Vinnii* *Quæstionibus Selectis*, *Ferd. Vasquez* *Q. g. Illustribus*, *And. Fachinæ* & *Bachovii* *Junioris* *Controversiis*, ac *Gerh. Noodti* *Probabilibus*. 5. *Inter Argumentorum Specialium Scriptores quidam Titulos rariores ridicule afficiant.* *Scriptores de Juribus Ægrotorum.* *Autoria Tr. affectus de Jure Silentii.*

Magnum mihi maris æquor arandum, si huic me Oceano immiserim. Integra istorum Autorum Bibliotheca posset concinnari, & JOH. JAC. SPEIDELIUS sane librum vastum in folio concinnavit à solis quæstionum controversarum Titulis, qui utilissimus est, sed solum se Nomenclatorem exhibet. Si quis esset, qui quæstionibus illis subjiceret Autores, vel affirmantes, vel negantes, non male meretur de studio Juris. Neminem enim hæcenus habemus, qui rem illam susceperit, aut qui ad illam suscipiendam aptus fuerit. Oportet enim aliquo judicio esse instructum, qui illum laborem suscipit, neque promiscua debet allegare nomina & loca, quæ si excusseris, parum solidæ frugis illic invenias. Ita enim moris est vulgo apud Jocos, ut de charta in papyrum scribant inepta, futilia, supervacanea, thesm ipsam, vel patum, vel nil attingentia. Subsidio hic quidem sunt nonnulli Autores, uti *SEB. NÆVIUS* in suo *Systemate*, diligens in Autorum variis sententiis conglobandis super singulas tam ff. quam *Cod. Leges* & *Institt. §. §.* non quidem contemnendus, & cujus non exigui usus esse possit. Sed tamen ille etiam laborat morbo confusionis, quo plerique omnes. *DAV. DÖRINGIUS* Collectanea quædam instituebat Juridica sub titulo

titulo *Bibliotheca*, quæ non tam Controversias, quam omnia sine discrimine congerat. Nondum vero absolvit integram Literam A. cujus dimidia circiter pars, grandem in folio librum dedit, unde hariolari facile licet, quantum Chaos futurum fuisset, quod restabat.

- 2 Inter **CONTROVERSIARUM SCRIPTORES** primum locum sibi vindicant, qui de contrariis Legibus scripserunt, quæ in re pene omnes adeo inepte versantur, ut plus tenebrarum, quam lucis afferant huic argumento. Est aliquis Nicol. de Passeribus, qui confarcinavit *librum Antinomiarum*, indoctum & inutilissimum. Nihil enim solidi affert ad conciliationem Legum, omnia sunt cerebrina, & imaginaria commenta, quædam etiam ridenda. Iul. Pacius & Eb. Bronckhorstius paulo accuratius hoc argumentum tractarunt, sed multa aliis, imo plurima, excutienda reliquerunt. Dignissimus certe labor esset, quem susciperet non vulgaris ingenii ICtus. Requiritur enim ad rem illam perfecta Historiæ & Jur. Rom. cognitio, non ex Interpretibus, sed ex ipsis fontibus, unde Leges istæ profluxerunt, quarum accurata analysis ad methodum Hermeneuticam est instituenda. Iac. Gothofredus promiserat in his suam operam, sed morte præventus nihil præstitit. Fuisset vero unus inter ceteros omnes par huic labori Hercules. Meminit ejus in *Manuali suo Iuridico*.

- 3 **HIERR. TREUTLERUS** cujus supra fecimus mentionem, *Compendium* quondam concinnavit omnium illarum *Disputationum*, quæ in Ius Civ. incidunt. Hunc quasi Hodegetam constituerunt sibi in Academiis, & exstant nonnullorum vasti & prælixi super illum libri. **HELFRICUS ULRICUS HUNNIUS** vastum in illud Opus scripsit, satis quidem perspicuum, sed tamen & in multis jejunum, & plane destitutum illa *ακριβεία*, quæ requireretur in acuto Disputatore. Coacervat argumenta futilia sæpe & supervacanea, & ne quid desit verborum, forma syllogistica proponit, quasi tam stupidi essent homines, ut ab illo demum Syllogismum fabricare docendi sint. Solet tyronibus esse in deliciis, qui inde cramben suam, toties coctam, recoquunt. **REINERUS BACHOVIVS** subtilitate peccat, uti ille simplicitate, & nodos interdum in scirpo quærit & lapides in via plana, ut in illos impingat. Omnia tamen ejus acumen Philosophicum sapiunt, & erectioribus ingeniis sunt scripta. Pene omiseram hic **STEPHANUM FORCATULUM**, ICtum Gallum non exigui nominis, qui inter ceteros *Necromantiam* scripsit, monstrosi quidem tituli librum, sed in quo tamen multæ Leges controversæ deciduntur. Introducit autem Veteres ICtos perpetua Dissertatione inter se sermocinantes & Legum suarum causam dicentes, earumque argumenta in utramque partem ventilantes. Quæ causa est, quod *Necromantie* Titulum libro huic donet, Umbras quasi ICtorum è tumulis suis excitans. Autor non omnino hebetis ingenii, nisi quod abripiatur nonnunquam, nescio quibus Ecstatis cogitationibus, circa Legum interpretationem, ac librorum Iuris distributionem, è quibus tamen ingenium elucet. Opera ejus junctim prodierunt Parisiis in fol.

- 4 Qui *varias LEGUM LECTIONES* in Jure scripserunt, hæc quoque referendi sunt; faciunt enim ad sensus Legum veros indagandos. Guido Pancirollus *Ihesaurum* talium

lium *Lectionum* scripsit, ac negotium hoc utilissimum est, quoniam non adeo usque obvium. Editurus quoque erat Phil. Jac. Maussacus *Lectionum Juris libros*, in quibus Romanam Jurisprudentiam ex Atheniensium illustraturus erat, ut ejus rei Specimina quædam exhibuit in *Dissertatione*, quæ additur *Dictionario Harpocratonis*, ab illo edito. Feliciter sane emendantur sæpe ex illis subsidiis Leges Juris Civilis & Feudalis. *Antinomias* Hub. Giphanius scripsit, quæ tamen illum titulum non merentur. Cum enim diversa Jura illa sint, à diversis Compileribus congesta, non est, quod *Antinomias* in illis quæramus, quæ conciliari debeant. ANTONIUS MATTHÆI, ut multos in scripto nodos quæsit, ita quoque varias in Jure Antinomias indagavit, à quibus superfedere potuisset. Novator ille in methodo est, ac fundamenta Juris aliter locanda esse autumat. Scripsit enim singularem librum de fundamentis *Juris aliter jaciendis, quam vulgo jacta sunt*. Qvi Tractatus seorsim editus est, proditque junctim cum aliis ejusdem libb. sub tit. *Collegia Juris* 6. Vid. Poppius ab Aizema in suis *Dissertationibus Juris lib. I. c. 4. Dissertationes* BERNH. SUTHOLTI sunt accuratæ & elegantes, ac dolendum est, Virum illum non potuisse plus operæ impendere Juris studio, immaturi fatis abreptum. Nunc & aliorum notæ in illum sunt scriptæ. NICOLAUS VIGELIUS scripsit *Methodum Juris Civ. Controversi*, librum utilissimum, & praxi inprimis servientem. Summa enim brevitate, & elegantissimo ordine, materias Juris adornavit, & controversa non tam Legum, quam Doctorum, brevibus quasi lemmatibus proposuit, semper additis locis Jctorum. Magno profecto, si quicquam, usui esse potest hic liber. ARNOLDI VINNI *Quæstiones selectæ*, seorsim editæ, plenius & majori accurate deductæ sunt, quam cetera ejus scripta, in quibus plerumque fucus aliena ad pabula est, scriniorum Bachovianorum præcipue magnus Compiler. Sunt & FERD. VASQUEZII *Quæstiones Illustres* magna diligentia & exacte discussæ, ut solent esse plerumque Hispanorum Scripta, ubi accuratius rem suam agunt. Hispanorum enim Ingenium profundum est, apud quos permulta experimenta ad Juris exercitiam accedunt. Qvi illi operam impendunt, certum habent annorum numerum præfinitum, antequam ad Doctoris titulum adspirare audeant, neque statim ad tribunalia admittuntur, nisi primum probe perspecta sit illorum Juris peritia. Scripsit & ANDR. FACHINÆUS *Controversias Illustres*, quæ per totum Jus se diffundunt, suntque non pauci alii, qui in variis Juris argumentis se exercuerunt, quorum nos numerum inire non possumus. Est illa cura reservanda Juridicæ Bibliothecæ integræ. Bachovii filius etiam aliquæ scripsit de *variis Juris Interpretationibus*, sed exigua illa sunt, neque ad patris exacte adspirant. Prodiere non ita pridem GERH. NOODTII, Professoris Neomagenfis, *Probabilia*, in quibus continentur multa rariora in Legibus explicata, emendata, & illustrata. Vir enim ille accuratiorem cognitionem ad Juris intelligentiam, affert, & Philologiæ præterea sacris imbutus est.

De specialibus materiis infiniti sunt, qui scribere. Sunt vero materiæ illæ vel directe Juridicæ, ac sedes suas habent in Titulis certis, vel Legibus, vel per totum Jus sunt diffusæ. Ubi explodenda & ridenda est obscura quorundam diligentia, qui si themata aliqua adornari possint peregrini tituli, mire sibi plaudunt, ut sunt aliqui, qui

de 4. Elementis scripserunt, & ad 4. Elementa pene totum Jus referunt, quo labore nullus potest esse nugator. Qvis enim in objectis Juris quærat dispositionem rerum, quasi Physicam aliquam scripturus. Hoc est, jura fori confundere, ut jura culinae confundit coquus. Sunt tamen speciales interdum materiæ, de quibus certæ Leges non sunt constitutæ, de quibus tamen argumentis Juris tractari aliquid potest. Illorum Autores probe sunt notandi. Sic e. g. de *Juribus agroorum* non exstant peculiæ, vel tituli, vel Leges. De iis tamen integro Libro egit *Thomas Aëlius*, & postea *Paulus Zacchias in Questionibus Medico-Legalibus*. Sic de *simulacris contractibus* nusquam in Jure expresse quid ponitur; de iis tamen integros libros scripsere Jcti. Et talia sane occurrunt multa, de quibus incidere possunt Quæstiones & Controversiæ Juridicæ. De *Jure silentii* nusquam expresse quid traditur, & tamen hæc materia per totum Jus est diffusa, de qua nos *Disputationem Inauguralem* scripsimus, & fortassis aliquando integrum Tractatum sumus scripturi. Materiæ vulgares, & ubivis obviæ, notatæ sunt à Scriptoribus Bibliothecarum Juridarum, præprimis Joh. Bechtoldo, quanquam is mutilus sit, & multis modis augeri possit.

SECT. IX.

De Juris Publici Scriptoribus.

§. I. *Jus Publicum Vetus Romanum* Scriptores de Magistratibus Romanis, & *Cod. Theodosianus* Jac. Gothofredi, illustrant. 2. *Modernum Germanicum Historicum* avi medii, *Scripta Imperii Romano-Germ. Publica*, *Eristica de Controversiis Illustribus*, *Jus Feudale*, imprimis vero *Car. IV. Imp. Aurea Bulla*, *Ordinationes Judiciorum Cameralis & Imperialis Aulici*, *Anonymi Grundfeste des H. Röm. Reiches* / *Car. Sigonii Historia Imperii Occidentalis*, & *Chr. Lebmanni Chronicon Spirense*. 3. *Scriptores J. Publ. Universales*, *J. Limnau*, *Dan. Otto*, &c. *Laus Notitiæ S. Rom. Imperii J. Henr. Böcleri*. 4. *Dissertationes Speciales Herm. Conringii & Joh. Strauchii*. 5. *De Statu Imperii Romani Scripta Sev. à Monzambano & Hippolyti à Lapide*. *Disputationes Er. Mauricii*, & aliorum, de *Argumentis J. Publ. ab Abasv. Fritschio collecta*. 6. *Judicia de Scriptis Henn. Arnisei & Chr. Esoldi*. *Consilium de ratione adducendi Juris Publici Germanici*. *Perperam illud à Jctis ad normam Juris Romani exigitur*.

1. **A**D PUBLICUM Jus accedimus. Illud vero duplex est; *Vetus Romanum & Modernum Germanicum*. Utriusque fundus sunt *Historia*, & *Constitutiones*. *Historia* Veteris Juris Publici imprimis ad Magistratus est referenda. Debent itaque libri esse cogniti, qui agunt de Notitia Officiorum Domus Augustæ, tam Occidentalis, quam Orientalis. De illis dixi quædam superius, ubi agebam de Antiquitatibus Romanis, quæ hic repetere non est opus. Ceterum ad Jurisprudentiam Justinianeam Publicam illustrandam *Codex Theodosianus*, à Jac. Gothofredo illustratus, tantam afferre lucem potest, ut non indigeamus multum aliorum opera.

2. Eos potius spectabimus, qui magis in nostrum usum sunt. *Juris Publici Germanici*

manici Scriptorum fundus, ut dixi, petendus est ex Historia mediæ ævi, à Caroli M. usque temporibus. Quicquid est Germanicarum rerum collectum à variis Autoribus variis Tomis, à Beato sc. Rhenano, Chr. Urstizio, Ioh. Pistorio, Sim. Schardio, &c. id omne huc pertinet, Dehinc Autores, qui Constitutiones & Jura collegerunt, tam Vetusiora, quam Recentiora, uti *Melch. Goldastus in Constitutionibus Politicis, Recessus Imperii* (de quibus legi potest Er. Mauritius singulari *Disputatione*), *Capitulationes Imperii, Instrumenta pacis, Negotiationes religiose*, & similia. Pertinent huc Scripta super controversiis Principum in diversis illorum familiis, quorum aliquod specimen nuper exhibuit *Tobias Pfannerus*. Qui ad Historiam Germaniæ pertinent, ac singulorum Principatum & Urbium libri, collecti sunt à Mich. Hertzio in *Biblioth. Germanica*. Fundamentum Iuris Publici Germanici ex parte constituit Jus Feudale, quatenus scilicet spectat ad controversias Principum super terris & possessionibus eorum. (k) Quod attinet Jura Imperatorum & Principum, legem fundamentalem præbet *Aurea Bulla* Caroli IV. super quam sunt commentati Nicol. Mylerus, Domin. Arumæus, Gerlacus Buxtorfius. Est & elegans liber Germanicus, *Grundfeste des Heil Römischen Reichs*, Liber optimus, & qui magnam lucem affert huic argumento. (l) Ad Judicia publica pertinent Ordinatio Cameralis, in quam exstant variorum Commentarii, Ordinatio Aulici Judicii, de quo *Disputationem* conscripsit Er. Mauritius. Hæc, uti dixi, omnia fundamentum subternunt Iuri Publico, de quibus plenius Sam. Rachelius in *Introductione ad Jus Publicum Germanicum*. c. 8. 9. 10. Duo optimi libri sunt, quorum usus se per omne Jus Publicum diffundit, Car. Sigonii *Historia Imperii Occidentalis*, & *Comm. de Statu Italiae*, ac Christoph. Lehmanni *Chronicon Spirense*, quibus aliqui felicissime usi sunt in Iuris Publici argumentis pertractandis.

SCRIPTORES IURIS PUBLICI, tam universales, quam particulares, varii sunt. Diffusum Opus dedit *Ioh. Limnaeus*, sed mera sunt Collectanea, unde quis ædificium quasi construere possit satis concinnum, si subsidia omnia conjungat. Compendia habemus multa, sed revera parum bonæ frugis in illis est. Notissimus est liber Danielis Ottonis, qui multa è Politicis admiscuit, super quem exstant J. Henr. Bücleri quædam Commentatiunculæ. Sunt *Georgius Brautlachs, Wilb. Beckerus, Car. Scharf Schmid, Herm. Hermes, Theod. Sprengerus*, sed, ut dixi, non implet omnem illam, quam sibi quis promiserit, *ἀκριβειαν*. Optimum laborem impendit J. Henr. BÜCLERUS, qui *Notitiam Sacri Rom. Imperii* scripsit Liber ille, Argentorati. A. 1678. in 4to editus, Indicem tantum habet materiarum Juris Publici, sed utilissima tamen est illa delineatio, semper enim addit Autores, unde peti omnia possunt. Quod si Büclero tempus superfuisset, facili negotio ex illa Ichnographia integrum Opus concinnasset. Qui nunc talem laborem forte molirentur, subsidia abunde in hoc libro haberent. (FFFF) 2 Spec-

(k) *Bibliotheca sua Germanica*, Erfurti A. 1679. in fol. editæ, novam & longe auctiorem Mich. Hertzius, Hist. olim Prof. Erfurtenfis, promissit Editionem, in Sciagraphia hujus peculiari. Lipsiæ A. 1693. in 4to excusit. Sed nondum illa prodiiit.

(l) De Libro Vernaculo *Grundfeste des H. Röm. Reichs*, sub scilicet nomine Eitelii Fridericii ab Herden, Franc. A. 1663. in 8vo edito, quem nonnulli Joh. Sch. vartzkopffio, Cancellario Aulæ Guelphicæ, alii Heidenreichio, Consiliario Saxonico, alii aliis, vindicant, vid. Vinc. Placcii *Tr. de Scr. A. non. & Pseud.* p. 206. & Joh. Deckheri *Conjecturas de Scriptis Adestis* p. 125. 124.

Speciales Dissertationes varii argumenti scripsit HERM. CONRINGIUS, qui maxima cum laude Juris Publici Professionem sustinuit Helmstädi, Continent vero illæ Dissertationes pleraque Juris Publici capita, ut proinde vera fundamenta ex his solide sterni queant. Idem Vir insignem scripsit *Commentarium in Jac. Lampadii Ius Publicum*, quo in libro illa habentur suo loco posita, quæ in *Dissertationibus* fusi sunt deducta. Scripsit & JOHANNES STRAUCHIUS *Exercitationes Exotericas*, in quibus ille præcipua Juris Publici capita pertractat. Multa illic, quæ ad negotium religionis spectant, & controversias, superiori seculo inter Principes agitata, quarum historia summaria habetur apud Sleidanum, in *Commentariis de Statu religionis*, sed hic plenius deducuntur omnia, cumque omnibus fundamentis & argumentis partium.

QVOD STATUM IMPERII ROM. attinet, varii de illo sunt Libri scripti, in quibus non tam magnifice de illo sentitur, quam sentiunt ICTI ipsi. Sever. Monzambani *Exercitationes* cuius sunt notæ, in quas multorum extant Observationes. (m) Ante illum multa scripsit in præjudicium Domus Austriacæ nonnemo, qui se vocat *Hippolyrum à Lapide*, & peculiari libro est refutatus à Joh. Schlietero. De variis materiis specialibus varii sunt libri editi, v. g. de Regalibus, de Austregis, de Archi-Cancellariis Imperii (de quibus scripsit Bernh. Mallincrocius, Decanus Monasteriensis,) de Judiciis Imperii, &c. Disputationes sparsim editas varii argumenti collegit Ahasv. Erikschius, in quibus pene omnes Erici Mauricii habentur, qui magna cum diligentia argumenta Juris Publici persequutus est, (n) ut testantur Dispp. ejus de *Electoralibus & Comitibus Electoralibus*, de *Matricula Imperii*, de *Recessibus Imperii*, de *Judicio Aulico*, de *Judicio Rotbilenfi*, de *Secularisatione* (quæ tamen non ab ipso scripta est, sed cui ille subsidia commodavit.) Cetera, quæ circumferuntur, non habent istum antiquitatis & eruditionis gustum.

HENN. ARNÆI pene oblitus sum, cujus exstant Scripta non pauca, ad Ius Publicum pertinentia. Fuit ille Vir doctissimus, & in Politicis non vulgariter versatus, sed evenit illi, quod vulgo solet ICTis, qui multa solent inter se miscere & confundere, quod & unice in illo reprehendit Conringius. Par aliqvando erat futurus tam Civili prudentiæ, quam Iuri Publico. CHRISTOPH. RESOLDI multa quoque habemus scripta, sed & ille luctatus est, & digna indigna relatu, prout ipsi visum est, coagmentat. Nos quidem Iuris Publici Studioſo non svadebimus, ut in Scriptorum illorum lectione omne tempus perdat, & inanem operam impendat. A capite & fonte omnia arceſſat. Historia primum mediæ temporis, deinde quæ à Caroli V. tempore procedit, & tandem

(m) De Severino Monzambano (quem non alium fuisse, quam Sam. Pufendorfium, nemo hodie dubitat, licet ipse seetum hunc pro suo agnoscere aliquamdiu noluerit) vid. Placcium de *Anon. & Pseudon.* p. 228. & Joh. Deckheri *Conjecturas de Scr. Adsp.* p. 86. Quis autem sub Hippolyti à Lapide larva delituerit, duumviri illi dissensu suo ex incerto reddere incertius. Ille p. 208. Joh. Joach. Rusdorsio, Elect. Palatini Consiliario, hic autem, p. 70-73. Joach. Dranseio, Legato in Aula Brandeb. Succico, scriptum Hippolyti vindicat.

(n) Erici Mauricii variz de Argumentis Juris Publ. Dissertationes, una cum ceteris Juris Feudalis & Privati, junctim prodierunt in Syntagmate *Opusculorum* ejus, à Joh. Nicol. Hertzio Jcto Gießenſi, Francof. 1692. in 4to publicato.

tandem recentior, fundus ille est, super quo ædificari debet omnis illa doctrina, jactis in subsidium Legibus illis, quæ ad Statum publicum pertinent, de quibus jam supra à nobis est dictum. Intemperies illa nonnullorum est, qui Juris Publici Dispp. ad Juris Rom. normam exigant, atque inde controversias decidunt. Atque in illum lapidem plerique Ictorum offundunt, quod nihil sapiunt extra forum suum. At vero aliis legibus Jura publica definienda sunt, & illæ quidem ad statum Imperii Germanici pertinent, de quo certe nil disponit Jus Civile. Denique, quæ sunt in Jure Civili Juris Publici argumenta, ad longe aliam familiam pertinent. Vetus enim illud Jus Publicum Rom. nihil habet cum nostro commercii. Quare non inutilis solum illa est opera, sed & damnosa & noxia, cum perversi imprimantur Tyronibus conceptus.

SECT. X.

De Juris Statutarii Scriptoribus.

- §. I. *Quid sint Statuta. Ad Notitiam Juris Statutarii Germanici commendantur Frid. Lindebrogii Codex Legum Antiquarum, & Herm. Conringii Liber de Origine Juris Germ. 2. Scriptores alii de Consuetudinibus & Statutis, tum generales, tum speciales de Belgicis. 3. De Juribus item Germaniæ Statutariis posterioribus, Bavarico, Saxónico, Lubecensi (per Dav. Mevium præcipue illustrato,) & c. Holstæicis quoque, Danicis & Suevicis. 4. Consilium de Harmonia Statutorum, & Judicium de Henr. Gieseberti Iustiniano Harmonico.*

Præter Jus Civile, JURA STATUTARIA cuique sua tenenda sunt. Sunt vero Statuta Leges Rerumpublicarum speciales, quæ à communi Jure abeunt, atque illis tum opera singularis danda est, cum Jus Civile probe habebimus cognitum. Jura ista Statutaria multa sunt, & fuerunt olim. Referrî huc possunt omnes illæ Leges Gothorum, Burgundiorum, &c. quas uno Volumine comprehendit *Frid. Lindenbrogius*, qui & *Glossarium* in illas scripsit. De singulis illis Juribus magna cura & industria egit *Herm. Conringius*, in libro de *Origine Juris Germanici*, ubi inprimis Germanica Jura, eorumque Origines, diligentissime excussit.

Sunt præterea, præter Statuta, suis quoque locis CONSVETUDINES, i. e. Jura non scripta, quæ communi quoque Juri derogant. Scripsit Lud. Carbo de Bello legali inter Legem & Consuetudines, ubi doctrina illa, quatenus convenient, & discrepent à Legibus, eleganter proponitur. De Statutis in genere qui scripsere, nonnulli sunt, ut Paulus Voëtius in *Tractatu de Statutis*, eorumque Concurfu, qui & *Commentarium in Institutiones* edidit, ubi perpetuo illustrat textum Statutis Batavici. Quod Jus Batavicum si quis scire velit, legere potest huic fini utilem librum Hug. Grotii, *Inleyding in de Hollandsche Rechts-Verbondenheit*. De Statutis in universum elegantem Dissertationem scripsit Wolsf. Ad. Lauterbachius, *Tractatum* Buccius. Statuta variarum gentium qui velit omnia nosse, multum laboris & operæ insumere oportet. Gallica Statuta & Consuetudines singularibus libris conscripta sunt, uti & Hispanica & Italica, de quibus non opus est ut solliciti simus. (Ffff) 3

Tantum Germanica præstantiora nosse oportet, horumque à Jure Communi differentiam. Habemus in tota Germania pene, quot Urbes, tot *Jura singularia*, nisi quod tamen illa præcipue habeat unum aliquod Jus Statutarium, quod in multis locis receptum est. Ita Jus est *Bavaricum*, cujus *Institutiones* scripsit Sebast. Khraiferus, easque cum *Institutionibus* Juris Rom. contulit, ita ut è latere sibi responderia poneret, hinc Jus Romanum, inde Bavaricum. Habemus *Illmenſe*, *Svevicum*, *Magdeburgense*, &c. Præcipua vero sunt, & quæ quam latissime dominantur, *Saxonicum* & *Lubecense*. *Saxonici* Juris diversitatem à Civili singularibus libris ostenderunt multi. Georgius Schultzius *Synopsin* confecit *Institutionum Juris Civilis*, & semper addidit discrepantiam Juris Saxonici. Bened. Carpzovius, tam theoretica, quam practica, Juris Saxonici, in libris suis, passim inculcat. Jus *Francofurtanum* ab aliquo Schultzio editum est. *Lubecense* latissime dominatur, tam intra, quam extra Germaniam, & receptum est pene ab omnibus Balthici maris accolis. In illud insignem *Commentarium* edidit Dav. Mevius, cujus præfatio de Origine hujus Juris multa docet. *Commentarius* ipse discrepantiam à Jure Communi passim & ubique inculcat, è quo in Compendium contraxit Frid. Movius exiguæ libello. Doctrinam de differentia Juris Lubec. & Civilis & Ant. Dan. Sonnemann (Præfide Sam. Stryckio) peculiari Dissertatione, Andr. item Bilderbeckius & Paulus Kochius, Schediasmatis brevioribus, exposuerunt, (o) Habemus hic in Holsatia Jus *Dithmaricum* & Jus Provinciale, in Dania Statuta sunt singularia (*das Lows-Buch*) super quibus omnibus Practicorum multa sunt observata. Habet & Svecia sua Jura Statutaria, quæ cum *Commentario* edidit Joh. Loccenius, qui & *Lexicon Juris Suevo-Gothici* scripsit.

4 Horum Statutorum omnium si quis HARMONIAM velit, operosa quidem res esset, sed tamen utilis. Moliebatur hanc HENR. GIESEBERTUS, (p) qui, postquam *Commentarium* in Jus *Dithmaricum* scripserat, *Iustinianum Harmonicum* edidit, *Commentarium* scilicet in *Institutiones Juris*, additis Locis variorum Statutorum, quæ concordant, vel discrepant à communi Jure. Sed velim illam rem à quopiam tractari, qui sit Nomotheiticæ peritus, atque ex ejus principiis doctrinam illam Statutorum proponat. Nam Gieseberti opera tantum tumultuaria est, neque multum rem istam ornat. Quorsum enim facit, loca parallela tam sollicitè notasse? Rectius esset, si discrepantiæ cum majori cura notarentur. Giesebertus quidem majora animo movit, sed hic ipsi tamen subsistendum fuit.

- (o) De Juris Lubecensis Historia, Editionibus & Exegetis, fuse disseruimus in *Isagoge ad Hist. Chersonesi Cimbrica*. P. IV. cap. VI. p. 493-505 de Jure Dithmarsico ibidem Cap. XII. §. 6. 7. p. 635. 636. 637 de Juribus autem ceteris Slesvigo-Hollaticis Provincialibus, tum Antiquis, tum Modernis, ac præsertim de Nomocanone Jutici (dem Jütischen Nomocanone) & Constitutione Judiciaria Slesvigo-Hollatici Provinciali dec. *Chrestima Hoi cinche Landgerichte* (Oednuug) h. l. allegavi. Parte ejusd. *Isag.* Prima, toto Cap. XV. p. 246-282.
- (p) De Henr. Gieseberti, Jcti Dithmarsici, Scriptis, quibus i. rimum Statutorum complurium Collationem qualemcumque exhibuit, diversis, *Harmonia* scilicet. *Statutorum Practica* in *Jus Dithmaricum Periculis duobus*, Lubec A. 1651. & Hamb 1692 *Iustiniani Harmonia* Lubec A. 1670. & *Deuteronomio Harmonica* Francof. 1677 in 4to editis, nonnulli diximus P. IV. *Isag. ad Hist. Cimbr.* Cap. XII §. 7. p. 636. 637. plura in *Cimbria Liberata* altaturi.

fuit. Ceterum, qui juris est studiosus, id operam dare debet, ne in Jure patrio sit hospes, & diligenter notare parallelismos, & discrepantias sui juris à communi, factis etiam super hac re certis Locis Communibus. Diligenter in istis notentur quoque Præjudicia & Consuetudines non scriptæ, quorum usus in praxi longe est maximus.

SECT. XI.

De Scriptoribus Juris Practicis.

- §. 1. *IN quo Praxis Juridica consistat. Jac. Gothofredi Ars Causandi promissa. Defensio Jac. Cujacii, & Theoreticorum, quibus Praxeos imperitia objicitur. 2. Praxis, & ex Experientia, & ex Libris, discenda. Scriptores de Processu Judiciario, & Stylo Curia, Lexicorum item & Axiomatum Practicorum Collectores, 3. Autores, qui Praxin & Processum Camera Imperialis docuerunt & illustrarunt, præcipui. 4. Diversitas Praxeos Saxonica, Lubecensis (& Dav. Mevii Decisionibus haurienda) ac Holsato-Slesvicensis. Scripta de Jure Obstagii, Ratio Experientia in Praxi forensi paranda.*

AD Scriptores tandem PRACTICOS accedimus, qui veluti duces sunt ad usum fori. Est vero praxis ista, quæ factis applicat generalia Juris præcepta, & Leges ac thesin ad hypothesein transfert. Hanc artem ut recte teneat, prænosse debet Juris Studiosus, quomodo Ius factis debeat applicari, i. e. quomodo casus aliquis ex Legibus formandus. Hæc enim quasi præexercitamenta sunt tyronum, & in Theoria prius probe excutienda. Neque adeo nulla ad hanc rem opus est peritia, ut quidam existimant, sed tenenda est quædam ratio, quomodo facta Legibus quasi commensurari debeant. Certe tanti fecit hanc rem IAC. GOTHOFREDUS, ut proponeret sibi scribendum peculiarem *Causandi Artem*, ut vocat. Cui fini seponere jubet Leges singulares & practicabiles, seorsim locandas, & diligenter excutiendas. Sed non prodiit illius Liber, qui magnam certe lucem accendere Iuris Studiosis potuisset. Credunt vulgo, Theoreticos Juris pessimos fuisse Practicos, in quo tamen falluntur. Nam certe, quod IAC. Cujacium attinet, quem testatur Ios. Scaliger in praxi plane fuisse imperitum, falsum apparet ex eo, quod reliquerit inter Opera sua *Consultationes*, magno cum ingenio & Iudicio scriptas.

Praxin illam discendi duplex est ratio, una ex experientia, altera ex libris. Prior illa sine dubio præferenda posteriori; Posterior vero non solum utilis est, sed & necessaria. Cum enim tædiosum sit, & nimis prolixum, experientia sola sapere, ideo etiam ad libros est confugiendum. Illud vero, quod doceri potest, processus forma est. Iam vero quædam ejus sunt generalia, quæ inculcant omnes processus Iudiciarii Scriptores, quibus, inter Veteres, ceteris est præferendus Gvilielh. Durandus in suo *Speculo Juris*, è Recentioribus Gotfr. Fibigius, Ioh. Georg. Nicolai & Ioach. Christ. Kochius, quanquam & Ille eo Ummius non sit sua laude privandus. Ioh. Oldendorpius *Actionum Formulas*, omnemque proponendi & excipiendi Methodum proposuit. Est & *Praxis aurea* Ioh. Petri Ferrarientis, in qua similia habentur. Specialia processuum continet Stylus Curia, qui constat.

stat Juribus quibusdam non-scriptis, ex Actibus Judiciariis ortus, & ille quidem libris consignari solet. Atque iste est, qui diversitatem in praxi efficit, quæ tam multa, tamque varia est. Ille, si non experientia ipsa, ex Observationibus Judiciorum, quas varii scripserunt Auctores, habendus est. Prodesse etiam hic possunt illi, qui *Practica Lexica* scripserunt, uti J. Jac. Speidelius, Chr. Besoldus, Paul. Matth. Wehnerus, de quibus ante dictum est, tum & Axiomatum Scriptores, ut Aug. Barbosa, ejusque locupletator, L. Otto Tabor, Arn. Rygerus in *Thesauro practico*, cum *Addit.* Ahasv. Fritschii recuso.

3 Praxis in Germaniâ florentissima est, in *Imperatoria Camera*, cujus primum *Ordinatio* prænotanda est, varietque ejus Editiones, deinde præcipui ejus Observatores, And. Gailius, Joach. Mynsingerus, & in Galliam scriptæ Eberhardi Fabricii *Repetitiones*, in Mynsingerum autem Weiperti Lud. Fabricii *Observationes*. Succedunt postea Scriptores, qui Observationes Practicas Camerales, Decisiones, Symphoremata Supplicationum, Relationes, Vota, scripserunt. De processu Camerali singulares libros scripsere Neumeierus, & Joh. Forsterus. Exstant Gvilhelmi Rodingii *Pandectæ Camerales*, Jacobi Blumii *Processus Cameralis, Sententias Camerales* spissis in fol. Voluminibus collegit Chr. Barthius. *Chiliadem sententiarum recentiorum* publicavit Jac. Blumius. Scripsit & Pet. Denaisius *Methodum Cameralem*. De quibus singulis nolo esse prolixior, cum doctissime & prolixè de iis omnibus egerit Ericus Mauritius in *Consiliorum Kilon. præfatione ad Lectorem*, ubi ille proponit *Introductionem* quendam ad *Praxin*. (q)

4 Praxis Saxonici Juris & Lubecensis idem diversa est, & sua quædam habet observanda, de quibus idem *loco cit.* agit. Juris Lubec. praxis doceri discique non potest plenius, quam ex libris *Dav. Mevii*, præcipue vero ex ejus *Decisionibus*, quæ nunc junctim sunt editæ, continentque plerumque Controversias Jure Lubec. decidendas. Quoniam enim Jus hoc est receptum à plerisque Civitatibus, quæ Svecico regimini subsunt, ideo argumenta litium talibus è causis plerumque oriuntur, quæ Jure Lubec. sunt decidendæ. In Holsatia viventi, vel in Ducatu Slesvicensi, alia praxeos ratio est observanda. Processum hic moderatur Ordinatio Provincialis (*Cont.gerichts-Ordnung*). Sunt & hinc introducti consuetudine certi quidam Processus Rusticorum, de quibus inter illos solos ratio constat. Est & Jus, quod continetur Libro dicto *das Leubuch* / quod in Ducatu Slesvicensi processum moderatur. Multum quoque hic variat praxin *Obstagii Jus*, de quo exstant *Constitutio Haderslebiensis*, utilissimus Joh. Ottonis Taboris liber, & Frid. Reinbohtii *Diff. Inauguralis*. Longe vero plurima relinquuntur exercitio ipsi, quod omni doctrinæ prævalet. Quare in rem ipsam veniendum est, Judicia frequentanda, audiendi Advocatorum ex utraque parte Recessus, quos vocant, ponderandæ Judicium sententiæ, atque ex illorum omnium collatione haurienda est illa, quæ nobis usus esse potest, Praxis, in qua tandem subsistendum.

POLY-

- (q) Erici Mauriti *Introductio in Praxin Forensem*, præsertim Cimbricam, non solum, Præfationis instar, *Specimini* ejus *Consiliorum Kiloniensium*, Kiloniæ A. 1669. in 4to excuso, est præmissa, sed A. 1692. etiam Francofurti, in *Dissertationum* illius Volumine (p. 337-388) & A. 1696. Kiloniæ, sub finem *Introductionis* Joh. Fuchsi in *Processum Holsaticum*, recula.

POLYHISTORIS

TOMI III.

SIVE

POLYHISTORIS PRACTICI,
LIBER VII. MEDICUS,

DE SCRIPTORIBUS MEDICIS.

- §. 1. *Causa brevitatis ejus. Elogium insigne Introductionis ad Artem Medicam Herm. Conringii.* 2. *Hippocratis Editiones optimæ. Casp. Hoffmanni in Galenum, Thomæ Bartholini & Jac. Hofstii in Corn. Celsum, Joh. Rhodii in Scribonium Largum, Jos. Scaligeri in Paulum Æginetam, Labores inediti commendantur. Veterum Medicorum Lectio Philiatric utilisissima.* 3. *Bibliothecarum Medicarum Scriptores Pasch. Gallus, J. G. Schenckius, J. Ant. à Linden, Isr. Spachius, Mart. Lipenius, Corn. à Beüghem.* 4. *Inter Autores Physiologicos, Honor. Fabri Lib. de Homine, & Thomæ Bartholini Anatome, præcipuè commendantur.* 5. *Scriptores aliquot Botanici potiores, Benj. Priolivana in Historia Plantarum promissa.* 6. *Moderna in Medicina Dogmatica novaturiendi prurigo, & Sectarum multitudo.* 7. *In Praxi Chymica Conr. Gesneri Evonymus, Joh. Zwelferi Pharmacopœa, & Joh. Joach. Beccheri Scripta commendantur.*

REstaret jam; ut de Medicis quædam afferremus. Quia verò & Tractatio illa satis proluxa est, & pauci sunt Medicinæ Cultores, ac plurima jam ab aliis dicta, remittam tantum ad illos Autores, unde accuratior instructio haberi potest. Et quidem, quod attinet Manuductionem ad universum Medicum Studium, non pauci sunt, qui Methodos varias præscribunt. Varia quoque antiquitus fuit medendi ratio, unde variæ Medicorum sectæ natæ sunt, quarum historia integris est Voluminibus pertractata. Ut mittam alios, unus instar omnium esse potest HERMANNUS CONRINGIUS, cujus *Introductio ad artem Medicam* exstat, sub forma Disputationis comprehensa, & à Seb. Scheffero, jam Medico Francofur-tano, publicè Helmstadii defensa; liber sane aureus, quo continetur Historia & Veteris Medicinæ, & Sectarum, & Autorum, tam veterum, quam recentiorum, qui omnes Medicinæ partes illustrarunt, (a) Utinam VIR ille ultimam manum addidisset

Tomus III. (Gggg) huic

(a) *Supplementa Conringianæ in Universam Artem Medicam, singulasque ejus Partes, Introductionis, Helmstadii A. 1654. in 4to excusæ, à Morhofio b. l. desiderata, quæ Autori ipsi, per senectutem, & occupationes plurimas, dare non licuit, post obitum illius dedit*
Gener

huic scripto, & quæ ipsi defunt, peregrinorum, & post illa tempora editorum Librorum, supplevisset, non posset labor utilior dari. Quare artis Medicæ Studiosus hunc Librum cum cura legat, judicia de Autoribus perpendat, nova addat Autorum nomina, sic facili negotio accuratam rei Medicæ historiam sibi comparabit. De solis Chymicis iniquis ferre videtur judicium.

2

AUTORES MEDICI potiores veteres sunt *Hippocrates & Galenus*. (b) Hippocratis in fol. Editio Græco-Latina Francofurti, ni fallor, prodit, & alia in 8vo, curante Joh. Ant. Lindano, Lugduni Batavorum. Galenus nondum prodit accurata & emendata alicujus viri docti opera. Casp. Hoffmannus, Altorfianus Professor, promiserat novam Editionem Galeni, cum accurato in Opera ejus *Commentario*, sed non potuit vivus nancisci Typographum, qui impendere sumptus vellet; latet adhuc in Bibliotheca Joh. Georgii Volckamneri, Medici Norimbergensis, vixque erit, ut lucem olim videat. *Commentarius* ejus in *Galeni Librum de usu partium* cruditissimus in fol. prodit, ante multos jam annos. Cornelius Celsus Scriptor Latinissimus, Medicorum Cicero vulgò dictus, eleganti compendio rem medicam complexus est. Sed nulla hæctenus ejus Editio prodit, quæ Eruditis placet; Optima est, quæ Antwerpiae, ex officina Plantiniana, in 4to prodit. In illum *Commentarium* moliebatur Thomas Bartholinus, qui incendio Bibliothecæ ejus absumptus est. Novam quoque ejus Editionem in animo habuit Jacobus Holstius, Medicus Tönningensis, nunc mortuus, Vir alioquin doctissimus. Hujus ego vidi *Emendationes*, & apud me vidit Joh. Georg. Grævius, qui Editionem valde urgebat. Nam placebant illi, quanquam plerumque conjecturis ille suis niteretur, Manuscriptis codicibus destitutus. Præter Emendationes illas adornatas habebat super hunc Autorem *Commentarios Medicos, Grammaticos, Philologicos*, magnâ curâ confectos. Bene mererentur de ejus Viri fama, si ederent, hæredes. Scribonius Largus etiam inter veteres Latios fuit, in quem *Commentarium & Indicem* Joh. Rhodius scripsit, qui, ut arbitror, incendio Bibliothecæ Bartholinianæ etiam consumptus est. Paulus Ægineta, Græcus, itidem mendose est editus. Ejus exemplar est in Bibliotheca Gudiana, manu Jos. Scaligeri correctum, & emendatum. Nolo jam de cæteris minoris famæ Medicis veteribus quicquam dicere, licet consultum tamen sit, aliquam etiam illis operam impendere. Plerique nunc alto supercilio hos contemnunt Autores, à sola novitate & emperia decus artis suæ exspe-

Gener ejus Excellentissimus, tantoque Socero dignissimus, Güntherus Christoph, Schellhammerus, Med. D. & antehac in Julia & Jenensi, nunc autem in Kiloniensi Academia, Professor Celeberrimus, qui illam, pari a se dexteritate *Additamentis necessariis, & Serie Scriptorum præcipuorum ad nostra tempora continuata*, aulam A. 1688. denuo publicavit, & Joh. Rhodii insuper, aliorumque principum Medicorum, Commentationes similis argumenti breviores, Appendicis instar, ei adjecit.

- (b) Novissimam Editionem Operum Hippocratis pariter atque Galeni omnium, & emendatorum, & magnam partem etiam translatorum, Græco-Latinam, in XIII. Tomos, secundum diversas Medicinæ partes, digestam, Parisiis A. 1680. in fol. publicavit Renatus Charterius, Vindocinensis, Doctor Medicus Parisiensis.

expectantes. Qui vero Doctorum Medicorum nomen tueri volunt, & hos debent jungere Recentioribus. Sæpe enim accidit, ut inveniamus aliqua in veteribus illis, quæ, ut nova, ab aliis venditantur, quoniam Veteres Autores nunquam illis lecti sunt aut cogniti.

Commentatorum in Hippocratem & Galenum magna sylva est, quos recensent **AUTORES BIBLIOTHECARI** hujus facultatis, Paschalis Gallus, Joh. Georg. Schenckius in *Bibliothecis Medicis*, Israel Spachius in *Nomenclatore Medico*, & post illos Joh. Antonides Lindanus, qui novissime *Scriptorum Medicorum syllabum* congeffit, usque ad sua tempora, sic satis perfectum (c) Quamquam multa in illo desiderat & reprehendit Val. Hen. Voglerus in *Introductione ad notitiam Autorum*. Post illos omnes telam hanc iterum orsus est, vel potius alio ordine retexit, Martinus Lipenius, in *Bibliotheca Materiali Medica*. Sub titulis enim materiarum Autores digessit; sed multa illic sunt manca, multa & sphalmata occurrunt. Optandum esset, ut à quodam Rei Medicæ non solum, sed & Philologicæ, perito talis labor susciperetur. Qui in Medicina & Physicis novissime prodierunt libri ab Anno 1650. ad præsentem, eorum Catalogum texuit Cornelius à Beughem, qui non ita pridem prodiiit.

Quod jam attinet Medicinæ partes, princeps illarum est **PHYSIOLOGIA**. In Autoribus illius recensendis, non est, quod prolixius simus, cum jam supra in Physicis bonam eorum partem attigerimus. Classes Physiologiæ variæ constitui possunt, pro ratione subjectorum. Primò historia animalium, quatenus ad historiam Medicam spectat, ratione Anatomicæ, morborum & remediorum probe notanda est, & Autores illi diligenter conquirendi sunt, qui de his argumentis scripserunt. Tum historia Hominis, & Autores circa hominis Anatomem occupati, & doctrina plantarum, quæ omnia hoc tempore ita sunt exulta, ut vix quicquam addi posse videatur. De *Homine*, & *Plantis*, in genere, Honor. Fabri libro peculiari egit, quo illa pene continentur omnia, quæ ad philosophiam spectant, & Medica nonnunquam attinguntur. Circa *hominis Anatomem*, ejusque partium, tot sunt operosæ Recentiorum demonstrationes à quibus pleraque collegit, & in systema redegit, Thoni. Bartholinus, additis & suis Observationibus, cujus Liber Anatomicus toties est recoctus & reformatus, ad experimenta recentiorum temporum.

Res **BOTANICA** ad superstitionem hodie exulta est. Nam Marcellus Malpighius *novam Plantarum Anatomem* magna cura publicavit, uti & Nehemias Grewius, licet hic labor ad rem Medicam parum conducatur. Usus Plantarum Medicos qui scripserunt,

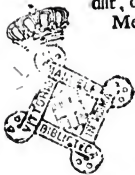
(c) Joh. Antonidæ à Linden, Med. D. & in Acad. Lugduno-Batava Professoris, *Libros de Scriptis Medicis duos*, quorum prior sub Autorum ea suorum Nominibus, Alphabetica serie collocatis, Posterior verò sub Argumentorum, quæ tractant, titulis, disposuit, Amstelod. A. 1637. & 1651. in 8vo editos, tertiaque vice ibidem A. 1662. in 8vo maj. longe auctiores ab ipso Autore recensitos, quarta Editione a se continuatos & dimidia pene parte amplificados, Noribergæ A. 1686. in 4to, sub *Lindenii Renovati* Titulo publicavit Georg. Abrah. Merclinus Med. D. & Reipublicæ Noribergenſis Poliater.

pservunt, tot sunt, tamque varii, ut recensendis illis liber integer sit impendendus. Notus est Jac. Theod. Tabernæ Montani Liber, nec non Simonis Pauli *Quadrupartitum Botanicum*, quod usus Medicos diligenter notavit, varia etiam ad rem illam non pertinentia immiscens. De veteribus Autoribus consule Conringium. Multa observanda vetustaque circa plantas recenset Jul. Cæs. Scaliger in *Comment. in Theophrastum, de Plantis*, qui prodiit repetita Editione, unâ cum Joh. Bodæi à Stapel *Commentariis*. Legendus quoque Cl. Salmasius est in *Commentario in Solini Polyhistorum*. Denique promiserat & Benjamin Priolus in *Appendice Historiæ suæ Gallicæ, Opus absolutum de re omni plantarum, Veterum, Recentiorum, Exoticarum, Patriarum, & indignatur aliis*, qui hanc sibi operam præpauerint. Sed homo ille est ineptus, ut *Historia ipsa*, ab illo scripta, testatur. Vix crediderim, præclari aliquid ab illo expectandum. Subiecta naturalia, quæ in Officinis habentur, variis quoque *Commentariis* sunt illustrata. Exstat Casp. Hofmanni singularis *de Officinalibus Liber*, præclarus & eruditus; & non multis cognitus. Vixisset utinam magnum Germaniæ Decus, Georg. Hieron. Welschius, nullam non Medicinæ partem per illum habuisse nunc exultam.

6 QVI INSTITUTIONES scripsere, magno habemus numero. Olim Dan. Sennertus Princeps illorum habebatur, nunc, reformata novis Observationibus toties Medicinæ, *scinditur incertum studia in contraria vulgus*, variosque singuli sibi duces eligunt; prout principia admiserunt, vel certorum Doctorum elegerunt scholas. Nam pene quotannis vel nova Methodus prodit, vel principia caduntur singularia. Aliqui J. Bapt. Helmontii adhærent doctrinæ, quæ è diametro sæpe Veteribus adversa est. Aliqui Chymicam sequuntur Methodum, & in his multi quoque sunt suis principiis & opinionibus divisi. Sunt, qui inter hos amicitiam spondent, & gryphes jungere quis laborant, de quibus omnibus differendi locus nunc non est.

7 PRACTICORUM Autorum innumerus est numerus, eorum scilicet, qui Observationes, Consilia, formulas Remediorum, scripserunt, è quibus, qui diligens velit esse Medicus, magnam Excerptorum potest congerere sylvam. Præxes Chymicæ sunt institutæ multæ, & habentur libri integri, qui præparare docent variis generis medicamentis modo Chymico. Olim Contr. Gesnerus talem præstitit operam in libro, qui inscribitur *Euonymus*, quo collegit potissimas, quæ suo tempore circumferebantur, Operationum Chymicarum, tum officinalium, tum arcaniorum, formulas. Nostro tempore Joh. Zwelfferus, in sua *Pharmacopœa*, illas collegit, unde plura exscripsit Febure, Gallus, in Chymico suo Opere, Gallice scripto. Colligere autem talia infinita quis potest, è Relationibus & notitiis Chymicorum. Nuperrime talis liber prodit, curante J. Joach. Becchero, cui Tit. *Chymischer Glückshaffen*. Atque hæc de Medicina dixisse sufficiant. Finem jam hic Lectionibus nostris *de Notitia Autorum* imponimus, Deoque, pro Opere ad istum perducto, gratias agimus.

F I N I S.

INDEX I. AUTORUM,

in quo

Primus Numerus major TOMUM, secundus minor
LIBRUM Tomi, tertius CAPUT Libri, quar-
tu; PARAGRAPHOS denotat.

NB. Asteriscus (*) Partem secundam Libri secundi
Tom. II. indicat.

Belardus (<i>Petrus</i>) II, 1, 14, 1.	Alberti (<i>Johannes Baptista</i>) 1, 1, 14, 10.
Acciajolus (<i>Donatus</i>) II, 1, 11, 24.	(<i>Johannes Michael</i>) I, 2, 6, 33.
Accorombonus (<i>Felix</i>) II, 1, 11, 24.	Albertinus (<i>Edmundus</i>) III, 5, 1, 29.
Achilles (<i>Alexander</i>) II, 2*, 26, 2. II, 3, 1, 6.	Albertis (<i>Albertus ab</i>) I, 6, 1, 17.
Aëtius (<i>Thomas</i>) III, 6, 8, 5.	Albertus Magnus II, 1, 14, 2.
Adami (<i>Melchior</i>) I, 1, 17, 11.	Albinus (<i>Constantinus</i>) II, 3, 1, 12.
(<i>Tobias</i>) II, 1, 12, 4. II, 2, 14, 3.	(<i>Petrus</i>) II, 2*, 29, 4.
Æmilius (<i>Antiquus</i>) I, 6, 3, 4.	Alciatus (<i>Andreas</i>) I, 2, 25, 2 I, 1, 5, 27.
Agnellus (<i>Scipio</i>) II, 1, 7, 18. II, 2, 11, 2.	Alyconius (<i>Petrus</i>) I, 7, 3, 5.
Agricola (<i>Georgius</i>) I, 1, 22, 14. & 15.	Adoresius (<i>Prosp.</i>) II, 1, 1, 3.
(<i>Johannes</i>) II, 2*, 2, 5. II, 2*, 8, 9. II, 2*, 29, 4.	Aldrovandus (<i>Ulysses</i>) II, 2, 1, 12. II, 2, 2, 5. & 10. II, 2*, 2, 4. II, 2*, 29, 4.
(<i>Rudolphus</i>) I, 1, 23, 39. I, 2, 2, 14.	II, 2*, 40, 4. II, 2*, 46, 1.
I, 2, 3, 16. II, 1, 12, 1.	Aleander (<i>Hieronymus</i>) III, 6, 4, 4.
II, 2, 1, 14. II, 5, 1, 4.	Alegambe (<i>Philippus</i>) I, 1, 18, 54.
Agrippa (<i>Cornelius</i>) I, 1, 11, 3. I, 1, 12, 3. I, 2, 5, 31.	Alemannus (<i>Nicolaus</i>) I, 5, 2, 6. III, 6, 4, 2.
II, 1, 6, 1. II, 2, 2, 1. II, 3, 1, 12. & 13. seq.	Allatius (<i>Leo</i>) I, 1, 16, 26. I, 1, 9, 4. I, 1, 11, 54.
Aizema (<i>Leo de</i>) III, 3, 1, 3.	I, 6, 1, 30. III, 5, 1, 23.
(Hh hh)	Alliaco (<i>Petrus de</i>) II, 1, 13, 7.
	Almainus (<i>Jacobus</i>) II, 1, 13, 10.
	Almelovenius (<i>Theodorus Isaacus</i>) I, 4, 2, 6.
	I, 4, 12, 7.
	Aloysius

I N D E X

- Aloysius (*Petrus*) I, 6, 4, 13, I, 7, 3, 4.
 Alfarius (*Vincentius*) II, 2*, 26, 1.
 Alstedius (*Johannes Henricus*) I, 2, 5, 27.
     I, 2, 5, 55, I, 2, 6, 3, 4, I, 2, 7, 74, seq.
     II, 1, 13, 1, II, 2, 3, 4, II, 4, 1, 3, &
     16, III, 4, 1, 11.
 Altensteig (*Johannes*) II, 1, 13, 10.
 Althammerus (*Andreas*) I, 4, 4, 4.
 Althufius (*Johannes*) III, 6, 5, 5.
 Alvarez (*Didacus*) II, 1, 14, 56.
     (*Emanuel*) I, 4, 10, 3.
 Amama (*Nicolaus*) II, 2*, 20, 2.
 Ambianensis (*Georgius*) I, 4, 14, 4.
 Amelotius (*Jacobus*) I, 1, 3, 19.
 Amerpoel (*Johannes ab*) II, 1, 15, 11, II, 2,
     3, 4, II, 2*, 1, 5.
 Amesius (*Guilhelmus*) III, 5, 1, 24.
 Amman (*Johannes Conradus*) I, 4, 1, 6.
 Amuseus (*Romulus*) I, 1, 25, 38.
 Amyraldus (*Moses*) III, 5, 1, 3, 2, & 3, 6.
 Andreas (*Valerius*) I, 1, 13, 36, seqq.
 Andrelinus (*Faustus*) I, 1, 21, 109.
 Angelotus (*Angelus*) I, 1, 5, 43.
 Angelus (*Michael*) de bonarota, I, 1, 25, 23.
 Angelutius (*Theodorus*) II, 1, 8, 4.
     II, 2, 14, 1.
 Angerianus (*Hieronymus*) I, 7, 3, 4.
 Anglerus (*Petrus Martyr*) I, 1, 24, 48.
 Anglus (*Thomas*) I, 2, 8, 5, II, 5, 1, 8.
 Anniius (*Peterbientis*) I, 1, 6, 33.
 Antonio (*Carolus a S.*) I, 7, 1, 12.
 Antonius (*Marcus*) II, 2*, 47, 55.
     (*Nicolaus*) I, 1, 8, 31, I, 1, 18, 3, 2.
     I, 2, 3, 24, I, 6, 4, 6, I, 7, 1, 8.
     II, 1, 14, 42.
 Aphrodiensis (*Alexander*) I, 1, 1, 10, I, 1, 2, 10.
 Aphrodifæus (*Alexander*) II, 1, 9, 3.
 Apoftolius (*Michael*) I, 1, 2, 187.
 Aproliius (*Angelicus*) I, 1, 14, 25.
     I, 1, 5, 14.
 Aquarius (*Matthæus*) II, 1, 4, 5, & 38.
 Aquilinius (*Caspar*) III, 2, 1, 18.
 Aquinas (*Thomas*) I, 2, 1, 45, II, 1, 14, 8.
 Arcerius (*Johannes*) II, 1, 2, 2.
 Aresius (*Paulus*) I, 6, 4, 7.
 Aretinus (*Leonbardus*) I, 1, 23, 29.
     I, 1, 7, 16, III, 3, 1, 2.
 Arias (*Franciscus*) I, 6, 4, 27.
 Arimino (*Gregorius de*) II, 1, 13, 5.
 Aringhus (*Paulus*) II, 4, 1, 18.
 Armunius (*Jacobus*) III, 5, 1, 32.
 Arndius (*Johannes*) II, 1, 15, 16.
     (*Jofua*) I, 1, 19, 45, III, 2, 1, 10.
     III, 4, 1, 16, III, 6, 2, 2.
 Arnifæus (*Henningus*) III, 2, 1, 3.
     III, 6, 9, 6.
 Arnoldi (*Chriftophorus*) I, 1, 7, 59.
     I, 1, 24, 85, I, 4, 10, I, 1, 4, 12, 10.
     II, 2*, 20, 9.
     (*Nicolaus*) II, 2, 17, 1.
 Aretinus (*Franciscus*) II, 1, 14, 10.
 Arriaga (*Rodericus*) II, 1, 13, 11.
     II, 1, 14, 47.
 Artus (*Johannes de*) II, 3, 1, 4.
 Arumæus (*Dominicus*) III, 6, 9, 2.
 Afchamus (*Rogerus*) I, 2, 23, 62, I, 2, 13, 17.
 Aslacus (*Conradus*) II, 2, 3, 4.
 Afulanus (*Andreas*) I, 7, 2, 24.
 Avancinus (*Nicolaus*) I, 6, 3, 10, I, 6, 4, 14.
 Auguftinus (*Antonius*) III, 6, 3, 4, & 7.
     III, 6, 7, 14.
 Avila (*Johannes de*) I, 6, 4, 26.
 Auratus (*Johannes*) I, 1, 10, 33, I, 7, 3, 6.
 Aurifpa (*Johannes*) I, 7, 2, 13.
 Aultenius ( ) II, 2*, 41, 4.
 Auftriacus (*Johannes*) I, 2, 6, 41.
 Axenius (*Petrus*) I, 1, 19, 9, I, 2, 5, 5.
 Azevedo (*Job. Velafquez de*) I, 2, 6, 35.
 Azorins (*Johannes*) II, 1, 14, 61.
     III, 1, 1, 12.
     Baart

AUTORUM.

A aart (<i>Petrus</i>)	II, 2*, 47, 3.	Bargæus (<i>Petrus Angelus</i>)	I, 5, 2, 5.
Baccius (<i>Andreas</i>)	II, 2*, 20, 9.		II, 2*, 46, 3.
	II, 2*, 42, 2.	Barlæus (<i>Caspar</i>)	I, 1, 24, 54, 1, 15, 12.
Bachovius (<i>Reinerus</i>)	III, 6, 4, 4.		1, 6, 3, 4, 1, 7, 3, 8. & 9, 12.
	III, 6, 7, 3. & 4, 8. & 11, III, 6, 8, 3.		II, 2*, 27, 7. II, 3, 1, 17, III, 3, 11, 5.
Backhufius (<i>Arnoldus</i>)	I, 2, 6, 3.	Barnes (<i>Joſua</i>)	I, 7, 1, 10, 1, 7, 2, 7.
Baco (<i>Franciſcus</i>)	II, 2*, 38, 3.	Barneſius (<i>Joſannes</i>)	II, 1, 14, 60.
(<i>Rogerus</i>)	I, 1, 2, 1, 2, 1, 2, 6, 6, 7, 1, 1, 5, 2, 6.	Baro (<i>Egvinarius</i>)	III, 6, 3, 8.
	II, 2, 1, 2, 6, II, 2*, 2, 2, II, 2*, 3, 2, 2.	Baronius (<i>Cæſar</i>)	III, 4, 1, 2, III, 5, 1, 2, 8.
	II, 2*, 3, 8, 3, II, 4, 1, 2, & 17.	Barthius (<i>Caspar</i>)	I, 1, 9, 28, 1, 4, 12, 12.
Bælius (<i>Petrus</i>)	I, 1, 16, 4, 6.		1, 4, 1, 3, 9, 1, 7, 1, 6, & 15. 1, 7, 3, 12.
Bailius (<i>Ludovicus</i>)	I, 5, 4, 9.	Bartholinus (<i>Albertus</i>)	1, 18, 4, 6.
Barilletus (<i>Adrianus</i>)	I, 1, 16, 55. 1, 7, 1, 15.	(<i>Barolus</i>)	1, 5, 2, 9, 1, 6, 3, 6.
Balbinus (<i>Bobuſlaus</i>)	1, 7, 1, 19.	(<i>Caspar</i>)	1, 5, 2, 8, II, 2*, 2, 5.
Baldæus (<i>Philippus</i>)	II, 2, 1, 16.	(<i>Eraſmus</i>)	1, 1, 2, 0, 1, 2, 3, 12.
Baldwinus (<i>Benedictus</i>)	II, 2*, 15, 2, 9.		1, 6, 3, 6, II, 2, 2, 11.
(<i>Chriſt. Adamus</i>)	II, 2*, 22, 5.		II, 2*, 3, 5, II, 2*, 2, 7, 9.
(<i>Franciſcus</i>)	1, 4, 14, 9, III, 4, 1, 3.	(<i>Thom.</i>)	I, 1, 16, 7. 1, 1, 18, 46. 1, 1, 24, 16.
	III, 6, 3, 1, & 2, 7, III, 6, 4, 2.		1, 3, 1, 3, 4, 9, 1, 5, 2, 8. 1, 4, 12, 7.
(<i>Fridericus</i>)	1, 6, 4, 2, 3.		1, 5, 2, 8, & 9, 14, 1, 6, 3, 3.
Baldus (<i>Bernbardus</i>)	1, 1, 25, 34, 1, 4, 4, 2.		1, 7, 3, 17, II, 2, 2, 6, II, 2*, 14, 5.
	1, 7, 3, 4.		II, 2*, 24, 3. II, 2*, 27, 9.
(<i>Camillus</i>)	1, 1, 2, 4, 5, 3.		II, 2*, 46, 2. II, 2*, 47, 3.
(<i>Jacobus</i>)	1, 7, 3, 9. & 10, 16.		III, 7, 1, 2, & 4.
	II, 2*, 42, 4.	Bartoli (<i>Daniel</i>)	III, 1, 1, 5.
Baleus (<i>Joſannes</i>)	1, 1, 18, 42.	Bartoloccius (<i>Julius</i>)	1, 1, 6, 29. 1, 4, 5, 5.
Balfourens (<i>Robertus</i>)	II, 1, 14, 67.	Bartolus (<i>Daniel</i>)	1, 1, 16, 67. 1, 6, 4, 15.
Balzacus (<i>Joſannes Ludovicus</i>)	1, 1, 24, 24.	Bary (<i>Renatus</i>)	1, 6, 1, 3, 1.
	1, 7, 1, 10, II, 1, 3, 2, II, 2, 11, 1.	Baſſo (<i>Sebaſtianus</i>)	II, 2, 11, 2.
Bangius (<i>Thomas</i>)	1, 4, 10, 8, 1, 4, 1, 10.		II, 2*, 20, 3.
	II, 2*, 2, 6.	Batleſius (<i>Gvilielmus</i>)	1, 4, 10, 10.
Bannez (<i>Dominicus</i>)	II, 1, 14, 21.		1, 1, 19, 20.
Banoſius (<i>Theophilus</i>)	III, 5, 1, 27.	Baudius (<i>Dominicus</i>)	1, 1, 24, 86. 1, 6, 3, 4.
Baptiſta (<i>Joſannes</i>)	II, 1, 4, 15.		1, 7, 3, 12. & 19.
Barbarus (<i>Daniel</i>)	II, 1, 11, 11.	Baxius (<i>Nicaſius</i>)	1, 3, 7, 28.
(<i>Hermolaus</i>)	1, 1, 2, 3, 3. II, 1, 11, 2.	Bayerus (<i>Joſannes</i>)	II, 1, 15, 19, II, 2, 3, 5.
	II, 2*, 22, 5.	Bayſius (<i>Lazarus</i>)	1, 5, 2, 9. & 13.
Barbofa (<i>Auguſt.</i>)	1, 7, 1, 14. III, 6, 6, 4.	Bayle (<i>Franciſcus</i>)	II, 2, 15, 9, II, 2, 17, 4.
	III, 6, 11, 2.	Beaufort (<i>Ludov. de</i>)	II, 2, 3, 4. II, 2*, 4, 2.
Barclajus (<i>Job.</i>)	II, 1, 1, 30. III, 2, 1, 10. & 16.		II, 2*, 6, 3, II, 2*, 11, 7, & 10.
		(Hhhh) 2	Beaune

I N D E X

- Beaune (*Florimundus de*) II, 4, 1, 5.
 Becanus (*Job. Georgius*) I, 4, 3, 4.
 Beccherus (*Job. Joachimus*) I, 1, 20, 17.
 I, 1, 14, 46. I, 4, 9, 6. I, 2, 4, 3, 2.
 I, 4, 2, 5. II, 2*, 30, 2. II, 2*, 3, 9, 2.
 II, 4, 1, 15. III, 1, 1, 10. III, 3, 1, 3.
 III, 7, 1, 7.
 B  chius (*Philippus*) II, 1, 9, 9.
 Bechmannus (*Friedemannus*) II, 2, 12, 8.
 II, 2*, 2, 1, 3.
 Bechtoldus (*Johannes*) III, 6, 6, 1.
 III, 6, 8, 5.
 Beckerus (*Balthasar*) II, 2, 17, 1.
 (*Wilhelmus*) III, 6, 9, 3.
 Becmannus (*Christianus*) I, 4, 9, 1.
 I, 1, 2, 4, 11, 1.
 (*Job. Christophorus*) II, 4, 1, 13.
 III, 1, 1, 6.
 Beguinus (*Johannes*) II, 2*, 2, 9, 4.
 Bellingen (*Fleury de*) I, 1, 1, 10.
 Bellarminus (*Robertus*) III, 4, 1, 1.
 III, 5, 1, 24. & 28.
 Bellinus (*Laurentius*) II, 2*, 47, 3.
 Bellonius (*Petrus*) II, 2, 2, 8.
 Bellovacensis (*Vincentius*) Episcopus, I, 1,
 2, 1, 22.
 Bellus (*Nicolaus*) III, 2, 1, 7.
 Bellatus (*Bonaventura*) II, 1, 1, 4, 3.
 Belot (*Jean*) I, 2, 5, 58. II, 3, 1, 7.
 Belurgerius (*Claudius*) I, 7, 2, 2.
 Bembus (*Petrus*) I, 1, 23, 38. II, 1, 7, 2.
 II, 2, 11, 2.
 Benius (*Paulus*) I, 4, 4, 16. II, 2, 11, 3.
 III, 4, 1, 12.
 Bentlejus (*Richardus*) I, 4, 7, 6. I, 7, 2, 17.
 Benzius (*Johannes*) I, 1, 21, 74. & 119.
 I, 2, 4, 3, 0. I, 4, 8, 8. I, 3, 2, 14.
 I, 6, 1, 2, 1.
 Berchorius (*Petrus*) I, 6, 4, 16.
 Beringius (*Vitus*) I, 6, 3, 6.
 Beringardus (*Claudius*) I, 1, 8, 5. II, 2, 2, 7.
 II, 2, 3, 6. II, 2, 11, 2.
 Berlucius (*Johannes Antonius*) I, 1, 2, 1, 7, 2.
 Benardus (*Johannes Baptista*) I, 1, 2, 1, 28.
 II, 1, 7, 2. II, 1, 1, 3, 1.
 Berneggerus (*Matthias*) I, 1, 2, 4, 83. I, 4, 1, 3, 3.
 I, 6, 3, 3. II, 4, 1, 12. III, 2, 1, 14. & 20.
 Beroaldus (*Philippus*) I, 2, 8, 5, 5.
 Bersmannus (*Gregorius*) I, 7, 1, 19.
 Bertholdus (*Petrus*) I, 5, 2, 6.
 Bertilius (*Canutus*) I, 1, 2, 4, 6, 7.
 Bertius (*Petrus*) II, 4, 1, 11.
 Bertrandus (*Bernhardus*) I, 7, 2, 2, 2.
 (*Johannes*) I, 1, 19, 66. III, 6, 3, 5.
 B  fner I, 4, 4, 12. II, 4, 1, 17.
 B  fner (*Christophorus*) III, 6, 6, 2.
 III, 6, 9, 6. III, 6, 11, 2.
 Betti (*Johannes*) II, 2*, 4, 7, 4.
 Bettinus (*Marius*) II, 4, 1, 3.
 Beverovitus (*Johannes*) II, 2*, 5, 4.
 Beughem (*Carolus d*) III, 6, 6, 1.
 (*Cornelius d*) I, 1, 16, 45.
 Beyerlingius (*Laurentius*) I, 1, 18, 65. III, 6, 1, 3.
 I, 1, 2, 1, 23.
 Beza (*Theodorus*) I, 7, 3, 5.
 Bibliander (*Theodorus*) I, 4, 1, 10.
 I, 4, 3, 10. I, 4, 4, 2.
 Biccus (*Gregorius*) III, 6, 7, 6.
 Bidermannus (*Jacobus*) I, 7, 3, 9. & 11.
 III, 1, 1, 5.
 Biel (*Gabriel*) II, 1, 1, 3, 6.
 Bietus (*Antonius*) II, 3, 1, 17.
 Bilderbeckius (*Andreas*) III, 6, 10, 3.
 Billius (*Jacobus*) I, 4, 6, 11.
 Bilsius (*Ludovicus*) II, 2*, 47, 4.
 Binderus (*Christophorus*) II, 1, 14, 72.
 Bisciola (*Latius*) I, 2, 1, 46.
 Bissius (*Eduardus*) II, 1, 1, 10.
 Bisselius (*Johannes*) I, 7, 3, 9.
 III, 2, 1, 17.
 Bister

A U T O R U M.

- Bifterfeldius (Johannes Henricus)** I, 2, 5.
 39, & 61.
Blaeu (Gvilhelmus) II, 4, 1, 8.
Blancanus (Jofephus) II, 4, 1, 1.
Blancardus (Nicolaus) I, 4, 7, 5.
Blanchot (Petrus) I, 1, 17, 2, 2.
Blafius (Gerhardus) II, 2*, 4, 7, 3.
Blommertius (Auguft.) I, 6, 3, 6.
Blondellus (David) I, 1, 18, 7, 0. III, 4, 1, 12.
 III, 5, 1, 3, & 26. III, 5, 1, 2, 7, & 29.
 III, 6, 3, 9. III, 6, 7, 14.
 (Francifcus) I, 7, 2, 10.
Blotius (Hugo) III, 2, 1, 9.
Blumius (Arnoldus) I, 1, 2, 5, 10.
 (Jacobus) III, 6, 1, 1, 3.
 (Reinholdus) I, 1, 2, 5, 10.
Blyenburg (Gvilhelmus) III, 5, 1, 8.
Boccalinus (Trajanus) I, 1, 9, 11, 1, 16, 65.
 I, 4, 13, 4. III, 2, 1, 12.
Bocco (Paulus) II, 2*, 26, 1.
Rocerus (Henricus) III, 6, 7, 15.
Bochartus (Samuel) I, 4, 3, 3. I, 5, 1, 11.
 II, 2*, 40, 4. II, 2*, 43, 2.
 II, 2*, 45, 8. II, 2*, 46, 1.
 II, 3, 1, 17.
Böckeln (Chrift, Otto) III, 6, 3, 10.
Böclerus (Johannes Henricus) I, 2, 1, 3, 9.
 I, 1, 12, 35. I, 4, 1, 3, 4, 1, 4, 6, 19.
 I, 4, 7, 1, 1, 6, 3, 3. & 6. III, 1, 1, 7.
 & 9, 11. & 13. III, 2, 1, 6. & 12.
 13, 14. & 20. III, 4, 1, 3, & 7, 13.
 III, 5, 1, 23. III, 6, 1, 5. & 8.
 II, 6, 9, 3.
Bodinus (Johannes) I, 1, 8, 7. II, 2, 2, 7.
 III, 2, 1, 4. III, 4, 1, 3.
 III, 5, 1, 9.
Boëthius (Severinus) II, 1, 1, 1, 1.
Boëtianus (Stephanus) I, 2, 8, 55.
Bogamus (Zacharias) I, 4, 6, 20. I, 5, 2, 1, 76.
 II, 2*, 2, 6.
- Bohlius (Samuel)** I, 4, 5, 3.
Böhmius (Jacobus) I, 1, 10, 27. II, 2, 3, 8.
 II, 2*, 40, 6. III, 5, 1, 36.
Bohoritzius (Adamus) I, 4, 3, 3.
Boiffardus (Johannes Jacobus) I, 1, 19, 49.
 II, 1, 14, 2. II, 3, 1, 1, 13, 1, 17.
Boldonus (Othavins) I, 4, 14, 26.
 I, 6, 3, 11.
Bolduanus (Paulus) I, 1, 18, 22. III, 4, 1, 2.
 III, 5, 1, 13.
Bolius (Jacobus) I, 4, 5, 19.
Bonamicus (Lazarus) I, 1, 25, 38.
Bonaventura II, 1, 4, 4.
Boncampagnus (Hieronymus) I, 6, 3, 11.
Boncianus (Antonius) I, 1, 23, 64.
Bonetonius (Johannes) I, 7, 3, 11.
Bongarfius (Jacobus) I, 1, 4, 90.
Bonifacius (Balthafar) I, 1, 1, 34. I, 1, 2, 5, 38.
 I, 5, 2, 15. I, 7, 3, 17. III, 4, 1, 2.
Bonnæus (Francifcus) I, 1, 1, 10.
 I, 2, 5, 2.
Bonnetus (Johannes Paulus) I, 2, 3, 21.
Bonomi (Johannes Francifcus) III, 1, 1, 6.
Bönvicinus (Valerius) II, 2*, 36, 2.
Borbonius (Nicolaus) I, 2, 8, 55. I, 7, 3, 3.
Borcholtus (Johannes) III, 6, 7, 3. & 15.
Borellus (Johannes Alphonsus) II, 1, 15, 10.
 II, 2, 1, 25. II, 2, 7, 10. II, 2, 17, 7.
 II, 4, 1, 6. II, 4, 1, 15. II, 2*, 6, 6.
 II, 2*, 48, 1.
 (Petrus) II, 2*, 355. II, 3, 1, 18.
 II, 4, 1, 9.
Borgias (Cæfar) Dux Valentinus I, 1, 19, 28.
Borri (Francifcus Jofephus) II, 1, 7, 13.
Borrichius (Olaus) I, 3, 13, 49. I, 4, 3, 7.
 I, 7, 1, 16. I, 7, 2, 1. I, 4, 9, 15.
 II, 1, 1, 12. II, 2, 4, 1. & 5. II, 2, 7, 2.
 & 6. II, 2, 16. 5. II, 2*, 2, 5.
 II, 2*, 34, 1. II, 2*, 36, 2. II, 2*,
 43, 2. II, 3, 1, 17.
Borro-

I N D E X

- Beaune (*Florimundus de*) II, 4, 1, 5.
 Becanus (*Job. Georgius*) I, 4, 3, 4.
 Beccherus (*Job. Joachimus*) I, 2, 10, 17.
     I, 1, 1, 4, 4, 6. I, 4, 9, 6. I, 2, 4, 3, 2.
     I, 4, 2, 5, 11, 2*, 30, 2, 11, 2*, 3, 9, 2.
     II, 4, 1, 1, 5, III, 1, 1, 10. III, 3, 1, 3.
     III, 7, 1, 7.
 Becchius (*Philippus*) II, 1, 9, 9.
 Bechmannus (*Friedemannus*) II, 2, 12, 8.
     II, 2*, 2, 1, 3.
 Bechtoldus (*Jobannes*) III, 6, 6, 1.
     III, 6, 8, 5.
 Beckerus (*Balthasar*) II, 2, 17, 1.
     (*Wilhelmus*) III, 6, 9, 3.
 Becmannus (*Christianus*) I, 4, 9, 4.
     I, 1, 2, 4, 11, 1.
     (*Job. Christophorus*) II, 4, 1, 13.
     III, 1, 1, 6.
 Beguinus (*Jobannes*) II, 2*, 2, 9, 4.
 Belingen (*Fleury de*) I, 1, 2, 1, 10.
 Bellarminus (*Robertus*) III, 4, 1, 1.
     III, 5, 1, 2, 4. & 28.
 Bellinus (*Laurentius*) II, 2*, 47, 3.
 Bellonius (*Petrus*) II, 2, 2, 8.
 Bellovacensis (*Vincentius*) Episcopus, I, 1,
     2, 1, 22.
 Bellus (*Nicolaus*) III, 2, 1, 7.
 Bellatus (*Bonaventura*) II, 1, 1, 4, 3.
 Belot (*Jean*) I, 2, 5, 5, 8, II, 3, 1, 7.
 Belurgerius (*Claudius*) I, 7, 2, 2.
 Bambus (*Petrus*) I, 1, 2, 3, 3, 9. II, 1, 7, 2.
     II, 2, 11, 2.
 Benius (*Paulus*) I, 4, 4, 16, II, 2, 1, 1, 3.
     III, 4, 1, 12.
 Bentlejus (*Richardus*) I, 4, 7, 6, 1, 7, 2, 17.
 Benzius (*Jobannes*) I, 1, 21, 7, 4. & 11, 9.
     I, 2, 4, 30, I, 4, 8, 8. I, 3, 2, 14.
     I, 6, 1, 2, 1.
 Berchorius (*Petrus*) I, 6, 4, 16.
 Beringius (*Petrus*) I, 6, 3, 6.
 Beringardus (*Claudius*) I, 1, 8, 5. II, 2, 2, 7.
     II, 2, 3, 6, 11, 2, 1, 2.
 Berlucius (*Jobannes Antonius*) I, 1, 2, 1, 7, 2.
 Benardus (*Jobannes Baptista*) I, 1, 2, 1, 2, 8.
     II, 1, 7, 2, 11, 1, 1, 1, 1.
 Berneggerus (*Matthias*) I, 1, 2, 4, 8, 3, 1, 4, 3, 3.
     I, 6, 3, 3, 11, 4, 1, 12. III, 2, 1, 14, & 20.
 Beroaldus (*Philippus*) I, 2, 8, 5, 5.
 Bersmannus (*Gregorius*) I, 7, 1, 19.
 Bertholdus (*Petrus*) I, 5, 2, 6.
 Bertilius (*Canutus*) I, 1, 2, 4, 6, 7.
 Bertius (*Petrus*) II, 4, 1, 1, 1.
 Bertrandus (*Bernhardus*) I, 7, 2, 2, 2.
     (*Jobannes*) I, 1, 19, 6, 6. III, 6, 3, 5.
 Befnier I, 4, 4, 12. II, 4, 1, 17.
 Besknecht (*Christophorus*) III, 6, 6, 2.
     III, 6, 9, 6, III, 6, 11, 2.
 Betti (*Jobannes*) II, 2*, 47, 4.
 Bettinus (*Marius*) II, 4, 1, 3.
 Beverovitus (*Jobannes*) II, 2*, 5, 4.
 Beughem (*Carolus d*) III, 6, 6, 1.
     (*Cornelius d*) I, 1, 16, 4, 5.
     I, 1, 18, 6, 5. III, 6, 1, 3.
 Beyerlingius (*Laurentius*) I, 1, 2, 1, 23.
 Beza (*Theodorus*) I, 7, 3, 5.
 Bibliander (*Theodorus*) I, 4, 1, 10.
     I, 4, 3, 10. I, 4, 4, 2.
 Biccus (*Gregorius*) III, 6, 7, 6.
 Bidermannus (*Jacobus*) I, 7, 3, 9. & 11.
     III, 1, 1, 5.
 Biel (*Gabriel*) II, 1, 13, 6.
 Bictus (*Anthonius*) II, 3, 1, 17.
 Bilderbeckius (*Andreas*) III, 6, 10, 3.
 Billius (*Jacobus*) I, 4, 6, 11.
 Bilsius (*Ludovicus*) II, 2*, 47, 4.
 Binderus (*Christophorus*) II, 1, 14, 72.
 Bisciola (*Leotius*) I, 1, 2, 1, 4, 6.
 Bisslaus (*Eduardus*) II, 1, 1, 10.
 Bisselius (*Jobannes*) I, 7, 3, 9.
     III, 2, 1, 17.
     Bifter-

A U T O R U M.

- Bifterfeldius** (*Johannes Henricus*) I, 2, 5.
39, & 61.
- Blaeu** (*Gvilhelmus*) II, 4, 1, 8.
- Blancanus** (*Josephus*) II, 4, 1, 1.
- Blancardus** (*Nicolaus*) I, 4, 7, 5.
- Blanchot** (*Petrus*) I, 1, 17, 22.
- Blafius** (*Gerhardus*) II, 2*, 4, 7, 3.
- Blommertius** (*August.*) I, 6, 3, 6.
- Blondellus** (*David*) I, 1, 18, 70. III, 4, 1, 12.
III, 5, 1, 3, & 26. III, 5, 1, 27, & 29.
III, 6, 3, 9. III, 6, 7, 14.
- (*Franciscus*) I, 7, 2, 10.
- Blotius** (*Hugo*) III, 2, 1, 9.
- Blumius** (*Arnoldus*) I, 1, 2, 5, 10.
- (*Jacobus*) III, 6, 1, 1, 3.
- (*Reinboldus*) I, 1, 2, 5, 10.
- Blyenburg** (*Gvilhelmus*) III, 5, 1, 8.
- Boccalinus** (*Trajanus*) I, 1, 9, 11, 1, 16, 65.
I, 4, 13, 4. III, 2, 1, 12.
- Bocco** (*Paulus*) II, 2*, 26, 1.
- Bocerus** (*Henricus*) III, 6, 7, 15.
- Bochartus** (*Samuel*) I, 4, 3, 3. I, 5, 1, 11.
II, 2*, 40, 4. II, 2*, 43, 2.
II, 2*, 45, 8. II, 2*, 46, 1.
II, 3, 1, 17.
- Böckeln** (*Cbrist. Otto.*) III, 6, 3, 10.
- Böclerus** (*Johannes Henricus*) I, 2, 13, 9.
I, 1, 12, 35. I, 4, 13, 4. I, 4, 6, 19.
I, 4, 7, 1. I, 6, 3, 3. & 6. III, 1, 1, 7.
& 9, 11. & 13. III, 2, 1, 6. & 12.
13, 14. & 20. III, 4, 1, 3, & 7, 13.
III, 5, 1, 23. III, 6, 1, 5. & 8.
II, 6, 9, 3.
- Bodinus** (*Johannes*) I, 1, 8, 7. II, 2, 2, 7.
III, 2, 1, 4. III, 4, 1, 3.
III, 5, 1, 9.
- Boëthius** (*Syverinus*) II, 1, 1, 1, 1.
- Boëtianus** (*Stephanus*) I, 2, 8, 55.
- Bogamus** (*Zacharias*) I, 4, 6, 20. I, 1, 21, 76.
II, 2*, 2, 6.
- Bohlius** (*Samuel*) I, 4, 5, 3.
- Böhmius** (*Jacobus*) I, 1, 10, 27. II, 2, 3, 8.
II, 2*, 40, 6. III, 5, 1, 36.
- Bohoritzius** (*Adamus*) I, 4, 3, 3.
- Boiffardus** (*Johannes Jacobus*) I, 1, 19, 49.
II, 1, 14, 2. II, 3, 1, 11, 3, 1, 17.
- Boldonus** (*Othavius*) I, 4, 14, 26.
I, 6, 3, 11.
- Bolduanus** (*Paulus*) I, 1, 18, 22. III, 4, 1, 2.
III, 5, 1, 13.
- Bolius** (*Jacobus*) I, 4, 6, 19.
- Bonamicus** (*Lazarus*) I, 1, 2, 5, 38.
- Bonaventura** II, 1, 14, 4.
- Boncampagnus** (*Hieronymus*) I, 6, 3, 11.
- Boncianus** (*Antonius*) I, 1, 23, 64.
- Bonefonius** (*Johannes*) I, 7, 3, 11.
- Bongarfius** (*Jacobus*) I, 1, 49, 0.
- Bonifacius** (*Balthasar*) I, 1, 1, 34. I, 1, 2, 5, 38.
I, 5, 2, 15. I, 7, 3, 17. III, 4, 1, 2.
I, 1, 1, 10.
- Bonnæus** (*Franciscus*) I, 2, 5, 2.
- Bonnetus** (*Johannes Paulus*) I, 2, 3, 21.
- Bonomi** (*Johannes Franciscus*) III, 1, 1, 6.
- Bönvincinus** (*Valerius*) II, 2*, 36, 2.
- Borbonius** (*Nicolaus*) I, 2, 8, 55. I, 7, 3, 3.
- Borcholtus** (*Johannes*) III, 6, 7, 3. & 15.
- Borellus** (*Johannes Alphonsus*) II, 1, 15, 10.
II, 2, 1, 25. II, 2, 7, 10. II, 2, 17, 7.
II, 4, 1, 6. II, 4, 1, 15. II, 2*, 6, 6.
II, 2*, 48, 1.
- (*Petrus*) II, 2*, 35. II, 3, 1, 18.
II, 4, 1, 9.
- Borgias** (*Cesar*) Dux Valentinus, I, 1, 19, 28.
- Borri** (*Franciscus Josephus*) II, 1, 7, 13.
- Borrichius** (*Olaus*) I, 3, 13, 49. I, 4, 3, 7.
I, 7, 1, 16. I, 7, 2, 1. I, 4, 9, 15.
II, 1, 1, 2. II, 2, 4. I, 8, 5. II, 2, 7, 2.
& 6. II, 2, 16, 5. II, 2*, 2, 5.
II, 2*, 34, 1. II, 2*, 36, 2. II, 2*,
43, 2. II, 3, 1, 17.

(Hhhh) 3

Borro-

I N D E X

- Borromæus (*Fridericus*) Cardinalis, I, 1, 14,
34, 1, 6, 4, 9.
- Borrul (*Matthias*) II, 1, 14, 3, 9.
- Bosche (*Gvillielmus van den*) II, 2*, 46, 1.
- Boschius (*Petrus*) I, 6, 4, 2, 9.
- Bosius (*Antonius*) I, 5, 2, 5.
- (*Johannes Andreas*) I, 1, 7, 4, 4.
- II, 2*, 12, 4. III, 2, 1, 6. & 7.
- III, 4, 1, 18. III, 5, 1, 20. & 3, 2.
- Bossu (*Renatus le*) I, 7, 1, 13.
- Bosvetus (*Jacobus Benignus*) III, 4, 5, 15.
- Boterus (*Johannes*) III, 2, 1, 14. & 20.
- Botius (*Arnoldus*) II, 2*, 1, 3.
- III, 5, 1, 15.
- (*Gerhardus*) II, 2*, 1, 3.
- Bottifanga (*Julius Cesar*) I, 1, 1, 6.
- Boverius (*Zacharias*) III, 4, 1, 18.
- Bouhors (*Dominicus*) I, 6, 1, 13.
- Boulay (*Cesar Egassius du*) I, 1, 16, 7, 4.
- Boulducus (*Jacobus*) II, 2*, 2, 6.
- III, 5, 1, 4.
- Boultonus (*Samuel*) I, 3, 1, 3, 50. II, 2, 11, 7.
- II, 2*, 8, 3.
- Bourdin (*Petrus*) II, 2*, 12, 3.
- Boxhornius (*M. Zuerius*) I, 1, 2, 4, 4. & 9, 5.
- I, 4, 3, 3. I, 6, 1, 2, 5. I, 6, 3, 4. III,
- 2, 1, 3, & 13. III, 4, 1, 4. & 11.
- Boyle (*Robertus*) I, 1, 1, 2, 1, 6, 4, 20.
- II, 1, 5, 7. II, 1, 15, 15. II, 2, 1, 7.
- & 15, 18. II, 2, 2, 8. & 9. II, 2, 7, 8.
- & 13. II, 2, 10, 3. II, 2, 16, 4.
- II, 2, 17, 6. II, 2*, 1, 7. II, 2*, 2, 5.
- II, 2*, 4, 3. II, 6, 8. II, 2*, 8, 11.
- II, 2*, 13, 3. II, 2*, 15, 2. II, 2*, 16, 2.
- II, 2*, 17, 4. II, 2*, 18, 3. II, 2*, 20, 6.
- II, 2*, 3, 3, 2. III, 4, 1, 5.
- Boym (*Michael*) II, 2*, 40, 5.
- Braccinus (*Julius Cesar*) II, 2*, 26, 1.
- Bramhall (*Johannes*) III, 1, 1, 4.
- Brasicanus (*Alexander*) I, 1, 17, 3, 6.
- Brautlacht (*Georgius*) III, 6, 9, 3.
- Breiffac (*Dn. de*) I, 2, 5, 6, 2.
- Brenius (*Daniel*) III, 5, 1, 3, 5.
- Berewodus (*Eduardus*) I, 4, 3, 10.
- III, 5, 1, 20.
- II, 1, 13, 10.
- Bricot (*Thomas*) I, 4, 9, 20. II, 2, 5, 7.
- III, 6, 3, 3. & 7.
- Brisonius (*Barnabas*) III, 6, 8, 2.
- Bronchorstius (*Eberhardus*) III, 6, 7, 8.
- Brossæus (*Petrus*) II, 2, 1, 9. III, 5, 1, 10.
- Browne (*Thomas*) III, 6, 3, 7.
- Brummerus (*Fridericus*) I, 3, 10, 3. I, 6, 3, 13.
- Brun (*Laurentius le*) I, 7, 1, 7, 1, 7, 3, 8.
- Brunnemannus (*Johannes*) III, 6, 7, 3, & 9.
- (*Samuel*) I, 1, 21, 10, 2.
- Bruno (*Henricus*) I, 7, 3, 4.
- Brunus (*Jordanus*) I, 2, 5, 2, 9. I, 1, 8, 22.
- I, 2, 6, 12. II, 1, 5, 5. II, 2, 1, 5, 4.
- II, 2*, 3, 4. II, 2*, 11, 5.
- Brufonius (*Lutius Domitius*) I, 1, 21, 5, 8.
- Brutus (*Job. Michael*) I, 3, 6, 2, 3.
- I, 1, 24, 12, 1.
- Bruxelius (*Georgius de*) II, 1, 13, 10.
- (*Petrus de*) II, 1, 1, 3, 10.
- Bruxius (*Adamus*) I, 2, 6, 4, 3.
- Bucellenus (*Johannes*) I, 7, 1, 1, 9.
- Bucerus (*Martinus*) III, 5, 1, 17.
- Buchananus (*Georgius*) I, 7, 3, 8. & 10.
- II, 4, 1, 8.
- Bucherius (*Egidius*) I, 5, 2, 6.
- Buchnerus (*Angustus*) I, 4, 9, 16. I, 1, 2, 4, 9, 9.
- I, 6, 1, 15. I, 6, 3, 3. II, 1, 11, 30.
- III, 2, 1, 1.
- Bucholdianus (*Gerhardus*) II, 5, 1, 4.
- Budæus (*Gviltelmus*) I, 4, 8, 3. I, 1, 4, 20.
- I, 1, 6, 10. III, 6, 7, 5.
- Bulacherus (*Nicolaus*) I, 2, 6, 5, 6.
- Bulengerus (*Julius Cesar*) I, 5, 1, 7.
- I, 5, 2, 7, & 12. I, 4, 11, 3, 1, 5. III, 4, 1, 12.
- Bullart

A U T O R U M.

- Bullart (*Isaacus*) I, 1, 19, 56.
 I, 6, 4, 6.
 Bulwer (*Johannes*) I, 4, 1, 17.
 Bungus (*Petrus*) II, 1, 2, 4. II, 3, 1, 14.
 II, 4, 1, 5.
 Buno (*Johannes*) I, 2, 6, 53.
 II, 4, 1, 11.
 Buræus (*Johannes*) I, 4, 3, 3.
 Burana (*Johannes Franciscus*) II, 1, 1, 17.
 Buratellus (*Gabriel*) II, 1, 7, 2. & 17.
 II, 2, 12, 10.
 Burgersdicius (*Franco*) III, 2, 1, 3.
 Burggravius (*Johannes Ernestus*) II, 2*, 8, 7.
 Burghesius (*Paulus Gvidotus*) II, 4, 1, 17.
 Burgius (*Alexander*) I, 1, 5, 25.
 Buridanus (*Johannes*) II, 1, 13, 10.
 Burrhus (*Franciscus Joephus*) I, 3, 13, 25.
 II, 2*, 8, 4. II, 2*, 46, 5.
 II, 2*, 47, 3.
 Burferus (*Joarimus*) II, 2*, 20, 8.
 Burtonus (*Gvilbelmus*) I, 4, 5, 9.
 Bury (*Richardus de*) I, 1, 4, 11.
 I, 1, 17, 3.
 Buschius (*Hermannus*) I, 1, 2, 3, 19.
 Busius (*Paulus*) III, 6, 7, 3. & 5.
 Buffiere (*Johannes*) I, 7, 3, 8.
 Buxtorfius (*Gerlacus*) III, 6, 9, 2.
 (*Johannes*) I, 4, 5, 5. III, 6, 2, 2.
 Bythnerus (*Johannes Ernestus*) I, 1, 10, 10.
 Bzovius (*Abram*) III, 4, 1, 12.
C Abæus (*Nicolaus*) II, 2*, 47, 7. II, 2*, 27.
 12, 11*, 3, 2, 2.
 Cabasila (*Nicolaus*) II, 1, 6, 1.
 II, 2, 9, 1.
 Cabezudo (*Didacus Nugno*) II, 1, 14, 25.
 Cabillavius (*Balduins*) I, 7, 3, 9.
 Cæcus (*Ventura*) III, 6, 4, 4.
 Cælius (*Johannes*) I, 7, 3, 3.
 Cæfalpinus (*Andreas*) II, 1, 11, 25.
 Cæsar (*Cajus Julius*) I, 4, 11, 9.
 Cæsius (*Angellus*) Dux aquæ Spartæ, I, 1, 14.
 18. seq. II, 2, 2, 9.
 (*Philippus*) I, 7, 3, 13.
 Cæsonius (*Dominicus*) I, 1, 24, 108.
 Cagnolus (*Bilmones*) I, 1, 15, 25.
 Caille (*Job. dela*) I, 4, 2, 6.
 Cajus (*Johannes*) I, 4, 6, 18.
 Calcagninus (*Cælius*) I, 1, 24, 105.
 I, 4, 11, 7.
 Calderinus (*Johannes*) III, 2, 1, 20.
 Calentius (*Elisus*) I, 7, 3, 8.
 Calepinus (*Ambrosius*) I, 4, 9, 9.
 Calixtus (*Georgius*) I, 5, 2, 14. II, 1, 13, 14.
 III, 5, 1, 7 & 13, 23.
 Callimachus (*Cyrenæus*) I, 1, 6, 4.
 Calovius (*Abram*) III, 5, 1, 25. & 23.
 Calvinus (*Johannes*) I, 1, 24, 100. III, 6, 3, 3.
 & 4. III, 6, 6, 2.
 Calvissius (*Serbus*) III, 4, 1, 5.
 Cambdenus (*Gvilicelmus*) I, 4, 4, 19.
 II, 1, 14, 73. II, 2*, 38, 3.
 Camerarius (*Joachimus*) I, 1, 19, 6. & 34.
 I, 1, 23, 54. II, 4, 8, 4.
 (*Johannes Rudolphus*) II, 2, 2, 8.
 (*Philippus*) I, 1, 21, 49.
 Camers (*Parinus Phavorinus*) I, 4, 8, 2.
 Camillus (*Julius*) I, 2, 6, 25. seqq.
 I, 7, 1, 9.
 Campanella (*Thomas*) I, 1, 19, 44. I, 1, 22, 31.
 I, 1, 11, 2. II, 1, 12, 4. II, 2, 14, 3.
 II, 2*, 1, 3. II, 3*, 9, 2. II, 11, 5.
 II, 2*, 12, 9. II, 2*, 20, 4. II, 2*, 44.
 2. II, 5, 1, 7. III, 1, 1, 4. & 5.
 III, 5, 1, 9.
 Caninius (*Angelus*) I, 4, 6, 6.
 Cantelius (*Petrus Josephus*) I, 5, 2, 4.
 Canterus (*Gvilicelmus*) I, 1, 18, 10. I, 5, 1, 8.
 I, 7, 2, 22.
 Canteclatus (*Carolus*) I, 6, 2, 18.
 Canutus (*Bertilius*) I, 1, 24, 67.
 Capac-

INDEX

- Capaccius (*Julius Caesar*) 1, 19, 58.
 Capella (*Martianus*) 1 2, 7, 72.
 Capellus (*Marcus Antonius*) 111, 5, 1, 27.
 (*Jacobus*) 1, 4, 6, 20.
 Caponus (*Johannes Baptista*) 1, 1, 16, 12.
 1, 1, 18, 66.
 Caramuel (*Johannes*) 1, 6, 3, 7.
 11, 3, 1, 17.
 Carco (*Ludovicus*) 1, 6, 4, 7. 111, 6, 10, 2.
 Cardanus (*Heronymus*) 1, 1, 25, 36, 11, 1, 7, 22.
 11, 1, 15, 3. 11, 2, 2, 10. & 11.
 11, 2, 1, 1, 11, 2, 1, 4, 2, 11, 2, 17, 2.
 11, 3, 1, 6. & 7, 8. & 13. 11, 1, 1, 7.
 & 1, 1, 111, 2, 1, 4, 111, 3, 1, 2.
 Cardonas (*Johannes Baptista*) 1, 1, 17, 21.
 Carettonius (*Fridericus*) 1, 6, 3, 8.
 Carpentarius (*Nathanael*) 11, 1, 15, 4.
 11, 2, 15, 3.
 Carpvovius (*Benedictus*) 111, 6, 10, 3.
 Carrega (*Johannes Nicolaus Saulius*) 1, 1, 24, 93.
 Carrion (*Emanuel Ramirerius de*) 1, 4, 1, 16.
 (*Ludovicus*) 1, 4, 1, 2.
 Cartesius (*Renatus*) 1, 1, 24, 31. 1, 2, 7, 22.
 11, 1, 6, 1, 11, 1, 15, 5. 11, 2, 3, 4.
 11, 2, 1, 6, 11, 2, 4, 0, 4, 11, 2, 3, 2, 3.
 111, 5, 1, 6.
 Carvalho (*Ludovicus Alphonfus de*) 1, 7, 1, 7.
 Cafa (*Johannes*) 1, 1, 23, 3, 8, & 58.
 1, 1, 19, 46, 1, 7, 3, 17, 111, 1, 1, 8, & 9.
 Cafalio (*Johannes Baptista*) 111, 4, 1, 18.
 Cafa nova (*M. Antonius*) 1, 1, 18, 20.
 1, 7, 3, 4.
 (*Petrus*) 111, 4, 1, 6. 111, 6, 7, 15.
 Cafaubonus (*Isaacus*) 1, 1, 23, 67, 1, 4, 6, 19.
 1, 4, 12, 1, 3, 1, 5, 1, 14. 1, 7, 1, 11.
 11, 1, 1, 12. 111, 4, 1, 12.
 111, 5, 1, 26.
 (*Mericus*) 1, 4, 1, 5, 1, 4, 3, 9.
 1, 4, 12, 1, 3, 11, 1, 1, 11, 2, 1, 8.
 & 9. 11, 2, 1, 13. 11, 2, 2, 4.
 11, 3, 1, 15.
 Cascales (*Franciscus*) 1, 7, 1, 4.
 Cafelius (*Johannes*) 1, 1, 24, 41, 1, 2, 1, 1, 10.
 1, 7, 1, 1, 111, 2, 1, 2.
 Castalio (*Josephus*) 1, 5, 1, 11.
 Castellanus (*Petrus*) 1, 5, 2, 6, 11, 2, 2, 6, 1.
 Castilioneus (*Balthasar*) 111, 1, 1, 9.
 Cafus (*Johannes*) 111, 3, 1, 2.
 Cavalerius (*Johannes Baptista*) 1, 5, 2, 14.
 Caufinus (*Nicolaus*) 1, 4, 2, 1, 6, 1, 17.
 Celaya (*Johannes*) 11, 1, 13, 9.
 Cellarius (*Balthasar*) 111, 5, 1, 6.
 111, 2, 1, 3.
 (*Christophorus*) 1, 4, 2, 16.
 1, 4, 12, 14. 1, 4, 1, 3, 2.
 Celfus (*Cornelius*) 111, 7, 1, 2.
 Cerda (*Ludovicus de la*) 1, 4, 14, 4.
 111, 4, 1, 16.
 (*Melchior*) 1, 6, 1, 25.
 Chambre (*de la*) 11, 3, 1, 3. & 4.
 111, 1, 1, 11.
 Chamierus (*Daniel*) 111, 5, 1, 24.
 Charleton (*Gualtherus*) 11, 1, 5, 5.
 11, 2, 7, 5, 11, 2, 2, 4, 6.
 11, 2, 47, 3.
 Charondas (*Ludovicus*) 111, 6, 3, 4.
 Chaffanio (*Johannes*) 11, 2, 2, 5, & 6.
 Chekus (*Johannes*) 1, 4, 6, 18.
 Chemnitius (*Martinus*) 111, 5, 1, 17, & 24.
 Chêne f. Quercetanus (*Andreas du*) 1, 1, 18, 24.
 Chiffletius (*Henricus Thomas*) 1, 5, 2, 9.
 111, 6, 7, 14.
 (*Johannes Jacobus*) 11, 2, 2, 6.
 111, 6, 4, 2.
 Chimentellius (*Valerius*) 1, 5, 2, 10. & 15.
 Chacro-

A U T O R U M.

Chæroboscus (<i>Georgius</i>)	I, 7, 1, 18.	Cælestinus (<i>Georgius</i>)	III, 4, 1, 14.
Chokierus (<i>Johannes</i>)	III, 2, 1, 6.	Coffetellus (<i>Nicolaus</i>)	III, 5, 1, 26.
Chopius (<i>Franciscus Julius</i>)	III, 6, 1, 6.	Colerus (<i>Christophorus</i>)	III, 2, 1, 1.
Choul (<i>Gvilielmus du</i>)	I, 5, 2, 6.	Colomesius (<i>Paulus</i>)	I, 1, 5, 27, 1, 4, 5, 5.
Christinæus (<i>Paulus</i>)	III, 6, 7, 11.		I, 7, 2, 1.
Ciacconius (<i>Petrus</i>)	I, 4, 11, 9, 1, 5, 2, 11.	Colornus (<i>Abraham</i>)	I, 4, 2, 4.
	III, 6, 7, 14.	Columna (<i>Fabius</i>)	II, 2, 2, 5.
Ciampolus (<i>Johannes</i>)	Florentinus,	Comenius (<i>Johannes Amosius</i>)	I, 4, 10, 10.
	I, 1, 15, 22.		II, 1, 15, 18, II, 2, 3, 5, II, 2*, 1, 5.
Ciccræus (<i>Franciscus</i>)	I, 1, 25, 38.		& 8, II, 2*, 14, 1, II, 2*, 17, 5.
Cinellus (<i>Johannes</i>)	I, 1, 18, 74.	Comestor (<i>Petrus</i>)	II, 1, 14, 1.
Cirvelo (<i>Petrus</i>)	I, 2, 5, 37.	Comirius (<i>Johannes</i>)	I, 1, 15, 25.
Cittadinus (<i>Celsus</i>)	I, 4, 9, 2.	Connanus (<i>Franciscus</i>)	III, 6, 5, 2.
Clajus (<i>Johannes</i>)	I, 4, 4, 7.	Conringius (<i>Hermannus</i>)	I, 1, 2, 28.
Clapmarius (<i>Arnoldus</i>)	III, 2, 1, 15.		I, 1, 16, 6, & 72, I, 1, 24, 32, II, 1.
Claramontius (<i>Scipio</i>)	I, 1, 15, 55.		II, 28, & 32, II, 2, 4, 1, & 5, II, 2.
	II, 2*, 24, 3, II, 3, 1, 3.		7, 2, II, 2, 16, 5, II, 2*, 2, 6, II, 2*,
	III, 1, 1, 11.		6, 9, II, 2*, 46, 2, II, 3, 1, 16, II, 5.
Clarkius (<i>Johannes</i>)	I, 6, 1, 27.		1, 4, III, 1, 1, 4, III, 2, 1, 1, & 2, 6, 7,
(<i>Wilhelmus</i>)	II, 2*, 38, 1.		& 16, III, 4, 1, 6, & 7, III, 5, 1, 27.
Clasenius (<i>Daniel</i>)	III, 5, 1, 5, & 6.		III, 6, 3, 7, III, 6, 4, 3, & 9, III, 6,
Clavasio (<i>Angelus d</i>)	II, 1, 14, 62.		9, 4, III, 6, 10, 1, III, 7, 1, 1.
Claubergius (<i>Johannes</i>)	I, 4, 4, 6.	Constantinus (<i>Robertus</i>)	I, 4, 8, 7.
	II, 2, 17, 5.		I, 1, 18, 10.
Claudius (<i>Johannes</i>)	I, 6, 4, 29.	Contarenus (<i>Caspar</i>)	II, 2*, 13, 10.
Claverus (<i>Jacobus</i>)	I, 1, 15, 25.	Copernicus (<i>Nicolaus</i>)	II, 2, 15, 1.
Clemens (<i>Claudius</i>)	I, 1, 17, 8, 1, 2, 5, 33.	Coppinus (<i>Aquilinus</i>)	I, 1, 24, 73.
Clenardus (<i>Nicolaus</i>)	I, 1, 15, 48, I, 4, 6, 7.	Corasius (<i>Johannes</i>)	III, 6, 5, 4.
Clericus (<i>Johannes</i>)	I, 1, 16, 48, 1, 4, 1, 4.	Corderus (<i>Baltasar</i>)	I, 1, 17, 36.
	1, 4, 12, 14.	Cordefius (<i>Johannes</i>)	I, 1, 3, 6.
Cloppenburgius (<i>Johannes</i>)	III, 6, 1, 8.		I, 1, 18, 69.
Clofen (<i>Caspar</i>)	I, 2, 6, 61.	Cordus (<i>Junius</i>)	II, 1, 19, 5.
Clusius (<i>Carolus</i>)	II, 2, 2, 5.	Cornæus (<i>Melchior</i>)	II, 1, 14, 54.
Clutinus (<i>Carolus</i>)	I, 6, 2, 8.	Cornelius (<i>Petrus</i>)	I, 7, 1, 9.
Cluverius (<i>Philippus</i>)	I, 4, 3, 3, II, 2*, 20, 9.	(<i>Thomas</i>)	II, 2, 17, 5.
	II, 4, 1, 11, & 12.	Coronel (<i>Antonius</i>)	II, 1, 13, 10.
Cluverus (<i>Johannes</i>)	III, 4, 1, 4.	Corradus (<i>Sebastianus</i>)	I, 1, 25, 28, I, 4, 11, 7.
Cocquius (<i>Gisbertus</i>)	II, 1, 15, 15.		I, 4, 9, 3.
	III, 1, 1, 4.	(<i>Quintus Marius</i>)	I, 4, 10, 7.
Cocus (<i>Robertus</i>)	III, 5, 1, 28.	Correa (<i>Thomas</i>)	I, 7, 1, 4, & 7, 12, & 13.
		(<i>Iiii</i>)	Cor-

I N D E X

- Cortufius (*Jacobus Antonius*) II, 2, 2, 5.
 Costalius (*Petrus*) III, 6, 7, 5.
 Cotterius (*Mattheus*) I, 4, 6, 19.
 Cottunius (*Johannes*) II, 1, 14, 68.
 Cowleus (*Abraham*) I, 1, 14, 45.
 I, 2, 1, 32. I, 7, 3, 8. II, 2, 1, 15.
 II, 2*, 40, 5.
 Crafftheim (*Job. Crato à*) I, 1, 25, 39, seq.
 II, 2, 12, 2.
 Craffius (*Daniel*) II, 2*, 22, 5.
 Craigius (*Thomas*) III, 6, 7, 15.
 Craffetius (*Johannes*) III, 5, 1, 3.
 Craffus (*Laurentius*) I, 1, 19, 52.
 (*Nicolaus*) I, 1, 19, 52.
 Crauferus (*Georgius*) I, 4, 9, 20.
 Crellius (*Johannes*) III, 1, 1, 3.
 Cremoninus (*Cesar*) II, 1, 11, 29.
 Crefollus (*Ludovicus*) I, 1, 21, 1, 4, 6, 1.
 I, 6, 1, 17. I, 6, 4, 11. II, 3, 1, 3.
 Creftonus (*Johannes*) I, 4, 8, 1.
 Crinitus (*Petrus*) I, 7, 2, 1.
 Croix de la Maine v. Crucimannus.
 Crojus (*Johannes*) I, 4, 6, 19. I, 7, 1, 10.
 I, 7, 2, 3.
 Crollius (*Oswaldus*) II, 2*, 40, 6.
 Crowæus (*Gvilhelmus*) I, 6, 4, 22.
 Cruciger (*Georgius*) I, 4, 3, 8.
 Crucimanius (*Franciscus Grudeus*) I, 1, 18.
 22, I, 1, 4, 8. I, 1, 5, 2.
 Crucius (*Jacobus*) I, 6, 3, 5.
 Crügerus (*Petrus*) II, 4, 1, 5.
 Crufius (*Martinus*) I, 4, 6, 13.
 III, 5, 1, 23.
 Cruyce (*Job. Baptiftayan de*) I, 6, 3, 10.
 Cujacius (*Jacobus*) I, 5, 1, 8. III, 6, 3, 7.
 III, 6, 4, 5, & 11. III, 6, 7, 3. & 5.
 III, 6, 7, 10.
 Cuirot (*Adrian le*) I, 2, 6, 40.
 Cumberland (*Richardus*) II, 1, 15, 15.
 III, 6, 1, 4.
 Cunæus (*Petrus*) I, 6, 2, 17. I, 6, 3, 4.
 III, 6, 2, 1.
 Cuperus (*Franciscus*) III, 5, 1, 9.
 (*Gisbertus*) I, 5, 1, 13.
 Curterius (*Johannes*) I, 7, 2, 13.
 Cufa (*Nicolaus de*) Cardinalis I, 1, 11, 3.
 II, 2, 15, 1. III, 5, 1, 4.
 Cygne (*Martinus du*) I, 6, 1, 17.
 Cynthius (*Aloysius*) I, 1, 21, 113.
 Cypræus (*Paulus*) I, 1, 25, 8.
 Daceria (*Anna*) I, 7, 2, 12, & 17.
 Dacerius (*Andreas*) I, 4, 11, 15. I, 7, 1, 3.
 Dairval (*Bandelotius de*) I, 2, 7, 39.
 I, 4, 1, 10.
 Dalburg (*Job. Camerarius de*) I, 4, 4, 4.
 Dalen (*Antonius van*) I, 5, 2, 6.
 Dalgarn (*Georgius*) I, 2, 6, 83.
 I, 4, 2, 5.
 Dallæus (*Johannes*) I, 1, 9, 9. I, 6, 4, 29.
 III, 4, 1, 17. III, 5, 1, 13. & 28. seq.
 Dangalieres (*Antonius*) I, 4, 6, 17.
 Danaus (*Lambertus*) II, 2, 3, 4.
 III, 1, 1, 3.
 Daniel (*Petrus*) I, 4, 7, 13.
 Dartes (*Johannes*) III, 5, 1, 26.
 Daffiliander (*Theophilus*) I, 1, 21, 3.
 Daffovius (*Theodorus*) I, 4, 6, 19.
 Dati (*Carolus*) I, 1, 19, 73.
 Datus (*Augustinus*) I, 4, 10, 11.
 Daumius (*Chriftianus*) I, 4, 9, 4. I, 1, 23, 66.
 I, 1, 1, 19. I, 1, 25, 11.
 Dausquius (*Claudius*) I, 4, 9, 1.
 Dauthendey (*Calpar*) II, 4, 1, 12.
 Decimator (*Henricus*) I, 4, 9, 13.
 Deckherus (*Johannes*) I, 1, 16, 71.
 Delphinus (*Fridericus*) II, 1, 11, 18.
 II, 2*, 20, 4.
 Delrio (*Martinus*) I, 1, 21, 94.
 II, 3, 1, 15.
 Dempfte-

Dempsterus (Thomas)	1, 1, 15, 37, 1, 1, 18, 45.	Döringius (David)	III, 6, 8, 1.
	1, 5, 2, 4. II, 2, 1, 12. III, 42, 1, 2.	Dornavius (Caspar)	1, 1, 21, 45.
Denaifus (Petrus)	III, 6, 5, 7, 7. III, 6, 1, 1, 3.	Dörschhaus (Job. Georgius)	III, 5, 1, 2, 8. & 30.
Denores (Jofan)	1, 7, 3, 9.	Doufa (Janus)	1, 7, 3, 9. & 16.
Dero don (David)	II, 2*, 4, 2.	Dransfeld (Jussus d)	1, 1, 2, 4, 4, 5.
Deffelius (Falerius Andreas)	1, 1, 18, 3, 6.	Draudius (Georgius)	1, 1, 18, 1, 3.
Devarius (Mattheus)	1, 4, 6, 9.		III, 5, 1, 1, 3.
Deufingius (Antonius)	II, 2*, 4, 3. II, 2*, 8, 4.	Draxe (Thomas)	1, 1, 2, 1, 1, 2.
	II, 2*, 2, 7, 8. II, 4, 1, 8.	Drebelius (Cornelius)	II, 2*, 12, 2, 11, 2*, 1, 3, 10.
Diadochus (Proclus)	II, 4, 1, 1, 5.		II, 2*, 8, 4.
Dibuadius (Christophorus)	1, 1, 2, 1, 8, 4.	Dresserus (Mattheus)	1, 4, 6, 1.
Dickius (Leopoldus)	1, 2, 2, 2, 6.	Drexelius (Hieremias)	1, 6, 4, 1, 5.
Dieckmannus (Johannes)	1, 1, 8, 9.	Dreyer (Christianus)	II, 5, 1, 3.
Dietericus (Johannes Conradus)	1, 3, 10, 1, 2.	Diurius (Marth.)	III, 2, 1, 1, 7.
	1, 4, 6, 3. & 1, 5, 1, 4, 3, 8, 6, 1, 6, 4, 2, 3.	Dryden (Johannes)	1, 4, 4, 1, 9.
	III, 5, 1, 2, 8.		1, 7, 1, 10.
(Job. Theodorus)	1, 1, 6, 6, 0.	Duarenus (Franciscus)	III, 6, 7, 8.
Ditherrus (Christ. Ludovicus)	III, 6, 6, 2.	Duck (Ariburus)	II, 6, 4, 3.
Dietl (Ludovicus de)	III, 5, 1, 1, 5.	Dudineck (Jodocus d)	1, 1, 1, 7, 1, 7.
Digander (Johannes)	II, 3, 1, 6.	Dudithius (Andreas)	1, 6, 1, 6.
Digbæus (Edmundus)	II, 2*, 2, 2, 3.		II, 2*, 1, 2, 4.
(Eduardus)	II, 4, 1, 1, 5.	Dulcis (Ludovicus)	1, 2, 6, 3, 3.
(Everhardus)	1, 2, 7, 2, 1.	Dullard (Johannes)	II, 1, 1, 3, 10.
(Kenelmus)	II, 2, 1, 5, 5. II, 2*, 3, 6.	Duns (Johannes)	II, 1, 1, 3, 1, 2.
	II, 2*, 8, 4. II, 2*, 1, 4, 2. II, 2*, 3, 2, 3.	Duportus (Jacobus)	1, 1, 2, 1, 7, 5. 1, 4, 6, 1, 1.
	II, 2*, 4, 0, 2. II, 2*, 4, 7, 6. II, 2*,		1, 7, 2, 2.
	48, 1, III, 5, 1, 10.	Durandus (Guilielmus)	III, 5, 1, 2.
Dinnerus (Conradus)	1, 7, 1, 1, 9.	Durantius (Job Stephanus)	III, 4, 1, 1, 8.
Dionysius (Job. Baptista)	II, 2, 1, 1, 6.	Duretus (Claudius)	1, 4, 3, 10, II, 3, 1, 1, 7.
	II, 2*, 8, 5. II, 2*, 4, 5, 3.		
Dodwellus (Henricus)	1, 4, 12, 5. 1, 4, 1, 3, 3.	Eberhardus (Ægidius)	II, 2*, 4, 2, 4.
Doletus (Stephanus)	1, 4, 9, 1, 1.	Ebertus (Adamus)	1, 1, 1, 6, 6, 5.
Dominis (Marcus Antonius de)	III, 5, 1, 2, 6.	Eberus (Paulus)	1, 2, 2, 2, 6.
Donatus (Alexander)	1, 5, 2, 5.	Eckstormius (Henricus)	II, 2*, 2, 1, 5.
(Bernhardus)	II, 2, 1, 1, 2.	Edzardi (Eldas)	III, 5, 1, 3, 5.
(Hieronymus)	1, 6, 3, 5.	EGgetfeldius ( )	III, 2, 1, 1, 9.
Donellus (Hugo)	III, 6, 5, 5. III, 6, 7, 5.	Ehemius (Christophorus)	II, 6, 1, 7.
Donius (Johannes Baptista)	1, 5, 2, 9.		III, 6, 3, 10.
Donne (Johannes)	1, 1, 9, 1, 4, 1, 1, 2, 4, 1, 8.	Eichelius (Johannes)	III, 6, 4, 2.
	1, 6, 4, 1, 8.		III, 5, 6, 3.

I N D E X

Eisengreinius (*Guilielmus*) III, 5, 1, 28.
 Elchmannus (*Johannes*) I, 4, 3, 3, 1, 4, 5, 6.
     & 9. II, 1, 1, 3, 3.
 Elmenhorstius (*Geverhardus*) I, 4, 14, 3.
 Elsholtzius (*Johannes Sigismundus*) II, 2*,
     22, 5. II, 2*, 42, 1. II, 2*, 47, 4.
     II, 3, 1, 4.
 Encelius (*Christophorus*) II, 2*, 29, 4.
 Engelbrecht (*Jacobus*) I, 4, 9, 6.
 Ensius (*Calpar*) III, 2, 1, 7.
 Eparchus (*Antonius*) I, 4, 6, 4.
 Erasmus Roterodamus I, 1, 2, 1, 67, 1, 1, 2, 3.
     15. seqq. & 42. I, 6, 1, 2, 1, 6, 4, 2.
     II, 1, 1, 1, 3, 2. III, 5, 1, 7, & 16.
 Ericus (*Johannes Petrus*) I, 4, 3, 5.
 Erkerus (*Lazarus*) II, 2*, 29, 4.
     II, 2*, 36, 1.
 Ernstius (*Henricus*) I, 1, 24, 43, 1, 4, 2, 3.
     II, 1, 12, 6.
 Erpenius (*Thomas*) I, 1, 2, 1, 13.
 Erythraeus (*Janus Vicius*) Nomen fictum,
     verum Joh. Victorius Rossius.
     I, 1, 19, 60. I, 1, 24, 9. I, 6, 3, 8.
     I, 6, 4, 9. III, 1, 1, 5.
 Espagnetus (*Johannes*) II, 1, 15, 17.
     II, 2, 3, 6.
 Espinel (*Vincentius de*) I, 7, 1, 4.
 Evelinus (*Johannes*) II, 2*, 21, 7.
     II, 2*, 41, 4.
 Everhardus (*Nicolaus*) III, 6, 6, 3.
 Eybenius (*Christianus Wilhelmus*)
     I, 1, 16, 54.
 Eycrinus (*Eucharis*) I, 1, 21, 110.
 Ezeckius (*Stephanus*) II, 2, 17, 1.

Faber (*Antonius*) III, 6, 7, 11.
     (*Basilus*) I, 3, 2, 28. I, 4, 9, 16.
     (*Jacobus*) III, 3, 1, 2.
     (*Johannes*) II, 2*, 43, 3.
     (*Johannes Albertus*) I, 4, 7, 1.

(*Johannes Petrus*) I, 1, 11, 17. I, 5, 1, 7.
     I, 5, 2, 12. II, 2, 4, 4. II, 2*, 29, 4.
 (Tanquil) I, 1, 16, 36. & 58.
     I, 1, 24, 36. I, 5, 1, 13. I, 6, 1, 6.
     I, 7, 1, 11. I, 5, 2.
 Fabrettus (*Raphael*) I, 4, 14, 25.
 Fabri (*Honoratus*) II, 1, 15, 11. & 13.
     II, 1, 2, 3. & 7. II, 2, 19, 4. II, 2*, 1, 7.
     II, 2*, 13, 5. & 10. II, 2*, 19, 1, & 3.
     II, 2*, 20, 1. & 4. & 8. II, 2*, 22, 2.
     II, 2*, 23, 3. II, 2*, 24, 4. II, 2*, 27, 12.
     II, 2*, 28, 2. II, 2*, 32, 3. II, 2*, 40, 1.
     II, 2*, 43, 1. II, 4, 1, 9. & 10. II, 5, 1.
     8. III, 7, 5, 4.
 Fabricius (*Christianus*) II, 2, 3, 8.
     (*Franciscus*) I, 1, 2, 3, 6. I, 4, 1, 7.
     (*Georgius*) I, 4, 14, 17. I, 5, 2, 5.
     (*Hieronymus*) I, 2, 3, 31.
     (*Johannes Albertus*) I, 7, 2, 21.
     I, 4, 11, 1.
     (*Johannes Ludovicus*) III, 5, 1, 9.
     (*Vincentius*) I, 1, 2, 3, 3. I, 1, 24, 114.
     I, 7, 1, 19. I, 7, 3, 9. & 10.
     (*Weiperrus Ludov.*) III, 6, 1, 1, 3.
 Fabrottus (*Car. Hannibal*) III, 6, 4, 7. & 11.
     III, 6, 7, 4.
 Fachinaeus (*Andreas*) III, 6, 8, 4.
 Fachsius (*Modestinus*) II, 2*, 29, 4.
 Facius (*Calpar*) III, 2, 1, 12.
 Fæx (*Johannes*) I, 5, 2, 8.
 Farnabius (*Thomas*) I, 6, 1, 27.
 Fauchetus (*Claudius*) I, 1, 18, 19.
 Faunus (*Lucius*) I, 5, 2, 5.
 Favoritus (*Augustinus*) I, 1, 14, 20.
 Feind (*Bartoldus*) I, 3, 4, 17.
 Felden (*Johannes*) II, 4, 1, 6. III, 6, 1, 5. & 6.
 Fellerus (*Joachimus*) I, 3, 10, 43. I, 7, 1, 14.
 Ferrarius (*Hieronymus de*) II, 1, 14, 9.
 Ferrarius (*Antonius*) II, 2*, 46, 2.
     (*Franc. Bernardinus*) I, 5, 2, 15.

Johan.

A U T O R U M.

(<i>Johannes Baptista</i>)	II, 2*, 43, 2.	Fontius (<i>Barthol.</i>)	I, 4, 12, 13.
(<i>Othavius</i>)	I, 1, 24, 109. I, 4, 4, 17.	Forbesius (<i>Johannes</i>)	III, 5, 1, 29.
	I, 5, 2, 9. I, 6, 3, 6. & II, 1, 8, 6.	Forcatulus (<i>Stephanus</i>)	III, 6, 8, 3.
	II, 2, 12, 1.	Forge (<i>Ludovicus de la</i>)	II, 1, 15, 8.
Ferro (<i>Giopanni f. Johannes</i>)	I, 1, 21, 60.		II, 2, 17, 3. II, 2*, 47, 6.
	I, 1, 14, 14. & 37.	Försterus (<i>Johannes</i>)	III, 6, 1, 13.
Fetterus (<i>Michael</i>)	III, 2, 1, 14.	(<i>Valentinus</i>)	III, 6, 3, 2.
Feurbornius (<i>Justus</i>)	III, 5, 1, 32.		III, 6, 4, 4.
Fibigius (<i>Gustofredus</i>)	III, 6, 11, 2.	Forstnerus (<i>Christophorus</i>)	I, 1, 19, 42.
Fichardus (<i>Johannes</i>)	III, 6, 3, 7.		I, 4, 13, 4. II, 1, 12, 4.
	III, 6, 6, 1.	Fosserius (<i>Ludovicus</i>)	III, 2, 1, 12.
Fichetus (<i>Alexander</i>)	I, 15, 28.	Fossius (<i>Matthias</i>)	III, 2, 1, 17.
	I, 1, 21, 118. I, 2, 5, 8.	Fournenc (<i>Jacobus</i>)	I, 6, 3, 6.
Ficinus (<i>Marsilius</i>)	I, 1, 23, 40. I, 1, 11, 3.	Fournierus (<i>Georgius</i>)	II, 1, 14, 51.
	II, 1, 7, 15. II, 2, 10, 1.		II, 2*, 20, 6.
	III, 5, 1, 3. & 7.	Foxius (<i>Sebastianus</i>)	II, 4, 1, 12.
Frigelius (<i>Edmundus</i>)	I, 5, 2, 9.		II, 1, 7, 2.
Figulus (<i>Sebast.</i>)	I, 6, 1, 23.	Fracaftorius (<i>Hieron.</i>)	II, 2, 11, 2.
Filefacius (<i>Johannes</i>)	III, 5, 1, 27.		I, 7, 3, 8.
Firmianus (<i>Petrus</i>)	III, 1, 1, 5.	Francisci (<i>Erasmus</i>)	II, 2, 2, 7.
Flacius (<i>Matthias</i>)	I, 1, 4, 24. II, 2*, 5, 4.		II, 4, 1, 13.
	III, 5, 1, 28.	Francius (<i>Petrus</i>)	I, 7, 3, 9.
Flaminius (<i>Marcus Antonius</i>)	II, 1, 11, 5.	Franck (<i>Sebastianus</i>)	I, 2, 1, 10.
Flandria (<i>Dominicus de</i>)	II, 1, 1, 18.	Franckius (<i>Christophorus</i>)	III, 5, 1, 9. & 32.
Fleury (<i>Claude</i>)	I, 2, 7, 86.	Francus (<i>Daniel</i>)	I, 1, 8, 27.
Flisco (<i>Comes de</i>)	II, 3, 1, 2.	(<i>Georgius</i>)	I, 1, 11, 13.
Florettus (<i>Benedictus</i>)	I, 4, 4, 17.	(<i>Nicolaus</i>)	I, 4, 2, 6.
Floridus (<i>Franciscus</i>)	I, 4, 14, 3. I, 5, 1, 8.	Frassen (<i>Claudius</i>)	II, 1, 14, 12.
Fluddius (<i>Robertus</i>)	I, 2, 7, 64. II, 1, 2, 6.	Freherus (<i>Marquardus</i>)	I, 4, 4, 8.
	II, 2, 3, 4. II, 2, 15, 5. II, 2*, 18, 4.		III, 5, 1, 27.
	II, 2*, 23, 5. II, 2*, 27, 12.	Freigius (<i>Johannes Thomas</i>)	I, 1, 21, 114.
	II, 3, 1, 13.		II, 1, 12, 1. III, 6, 6, 3.
Fogelius (<i>Martinus</i>)	I, 1, 7, 43. I, 3, 1, 12.	Freinshemius (<i>Johannes</i>)	I, 4, 12, 14.
	II, 1, 9, 1. II, 2, 1, 13. II, 2, 12, 2.		I, 4, 13, 4. I, 6, 3, 3. II, 2*, 42, 4.
	II, 2*, 43, 2.	Freitagius (<i>Johannes</i>)	II, 2*, 43, 2.
Folieta (<i>Hubertus</i>)	II, 2, 11, 2.	Frêne (<i>Carolus du</i>)	I, 4, 4, 12. I, 4, 8, 11.
Folius (<i>Cacilius</i>)	II, 2*, 48, 3.		& 12. I, 4, 9, 18. III, 4, 1, 16.
Fontana (<i>Dominicus</i>)	II, 4, 1, 15.		III, 6, 7, 16.
(<i>Franciscus</i>)	II, 4, 1, 9.	(<i>Raphael</i>)	I, 1, 18, 69.
(<i>Publius</i>)	I, 7, 3, 8.	Frey (<i>Janus Cacilius</i>)	I, 2, 5, 51. I, 2, 6, 74.
			I, 1, 13, 33. I, 6, 1, 18.
		(liii) 3	Freymo-

I N D E X

- Freymonius (*Joh. Wolffgangus*) III, 6, 3, 5.
 Fricius (*Andreas*) III, 2, 1, 5.
 Frischlinus (*Nicodemus*) I, 2, 10, 25, 1, 4, 5, 13.
     I, 4, 10, 10, 1, 7, 3, 15.
 Frischmuthius (*Johannes*) III, 6, 2, 2.
 Frischius (*Joachimus*) I, 2, 6, 84.
 Frisius (*Johannes Jacobus*) I, 1, 18, 10.
     (*Johannes*) I, 4, 9, 11.
 Fritschius (*Abasverus*) III, 6, 9, 5.
 Frölichius (*David*) II, 2*, 24, 5.
 Frommannus (*J. Christ.*) II, 2*, 8, 8.
 Fromondus (*Libertus*) II, 2*, 24, 7.
     II, 2*, 2, 7, 12.
 Fruterius (*Lucas*) I, 4, 14, 1.
 Fuggerus (*Ulricus*) I, 1, 4, 17, 1, 1, 7, 27.
 Fulvius (*Andreas*) I, 5, 2, 5.
 Funecius (*Christ.*) III, 2, 1, 6.
 Fungerus (*Johannes*) I, 4, 9, 4.
 Fureterius (*Antonius*) I, 4, 4, 13.
 Furlanus (*Daniel*) II, 1, 1, 1, 13.
 Fürstenbergius (*Ferdinandus*) I, 7, 3, 9.

G Addius (*Jacobus*) I, 1, 16, 18, 1, 4, 11, 13.
     I, 4, 12, 8, 1, 4, 13, 10, 1, 6, 2, 17.
     I, 6, 3, 10, 1, 7, 2, 1, 11, 1, 7, 2.
 Gaffarellus (*Jacobus*) I, 4, 10, 11, 2, 1, 4, 3.
     II, 2*, 8, 7. II, 2*, 27, 5, 11, 3, 1, 12.
 Gailius (*Andreas*) III, 6, 7, 15. III, 6, 11, 3.
 Gaislerus (*Fridericus*) I, 1, 16, 70.
 Galeus (*Theophilus*) II, 1, 1, 18. III, 5, 1, 2.
 Galifaxis (*Galileus* 4) II, 2, 15, 1. II, 2*, 10, 3.
     II, 4, 1, 15.
 Gallandius (*Petrus*) II, 2, 12, 1.
 Gallonius (*Antonius*) I, 5, 2, 14.
     III, 4, 1, 18.
 Gallucius (*Tarquinius*) I, 1, 1, 12.
     II, 1, 1, 16.
 Gallus (*Paschalius*) II, 2, 12, 1.
     III, 7, 1, 3.
     (*Thomas*) I, 4, 7, 9, 11, 1, 2, 2.

     (*Vincentius*) I, 7, 1, 12.
 Gambarella (*Augustinus*) I, 6, 1, 2, 3.
 Gansius (*Joh. Lucaovicus*) II, 2*, 3, 3, 6.
 Garceus (*Johannes*) I, 2, 2, 6.
 Gardie (*Magnus Gabriel de la*) III, 2, 1, 15.
 Gariglianus (*Pompejus*) I, 1, 15, 60.
 Garmannus (*Christ. Fridericus*) II, 2*, 5, 5.
 Garro (*Antonius*) III, 6, 4, 4.
 Garzonius (*Thomas*) I, 1, 12, 3, 1.
 Gassendus (*Petrus*) II, 1, 5, 1, 8, 3, 11, 1, 12, 3.
     II, 2, 2, 10. II, 2, 7, 5. II, 2, 12, 7.
     II, 2*, 4, 2, 11, 2*, 2, 1, 3, 11, 4, 1, 5.
     II, 5, 1, 1.
 Gatakerus (*Thomas*) I, 1, 2, 2, 2. I, 4, 6, 19.
     I, 5, 1, 1, 1. II, 1, 4, 4, 11, 2, 8, 1.
 Gaudentius (*Paganinus*) I, 4, 1, 3, 9.
 Gauricus (*Pomponius*) I, 7, 2, 1.
 Gaza (*Theodorus*) I, 4, 6, 4.
 Gelenius (*Sigismundus*) I, 4, 3, 9.
 Gelida (*Johannes*) II, 1, 1, 1, 17.
 Gemistus (*Georgius*) II, 1, 7, 2, 11, 2, 1, 1, 2.
 Gemma (*Cornelius*) I, 2, 5, 3, 9. II, 2*, 2, 4.
     II, 3, 1, 2.
 Gentilis (*Albericus*) I, 2, 9, 3. III, 1, 1, 1, 1.
     III, 2, 1, 20. III, 6, 1, 6, 8, 11, 6, 4, 3.
     III, 6, 4, 6. III, 6, 7, 14.
     (*Robertus*) I, 2, 9, 3. seqq.
 Gentius (*Georgius*) I, 4, 5, 1.
 Georgius (*David*) III, 5, 1, 3, 6.
     (*Franciscus*) II, 1, 2, 6, 11, 2, 3, 7.
     II, 2*, 1, 1, 7.
 Gerhardus (*Johannes*) III, 5, 1, 17.
 Germain (*Michael*) I, 2, 3, 40.
 Germanicus (*Caesar*) I, 4, 12, 13.
 Gerson (*Johannes*) II, 1, 1, 3, 8.
 Gessnerus (*Conradus*) I, 1, 18, 5. I, 4, 3, 9.
     I, 4, 4, 5. II, 2*, 14, 5, 11, 1, 7.
 Gesvaldus (*Philippus*) I, 2, 6, 35.
 Ghetaldus (*Marinus*) II, 4, 1, 15.
 Ghilinus (*Hieronymus*) I, 1, 19, 54.
     Gibson

A U T O R U M.

- Gibson (*Edmundus*) I, 4, 13, 3.
 Giesebertus (*Henricus*) III, 6, 10, 4.
 Gifanius (*Hubertus*) I, 4, 11, 12, 1, 4, 14, 2.
 & 14. I, 4, 9, 20. II, 1, 5, 2. III, 1, 14, 70.
 III, 2, 1, 2. III, 6, 4, 2. III, 6, 7, 9,
 III, 6, 8, 4.
 Gilbertus (*Gvilielmus*) II, 2, 15, 7. II, 2, 17, 5.
 II, 2*, 2 I, 5, II, 2*, 3, 2, 2.
 Gillius (*Petrus*) II, 2*, 46, 4.
 Glandorpius (*Johannes*) I, 5, 2, 5.
 III, 4, 1, 10.
 Glanvil (*Josepbus*) II, 1, 6, 1. II, 2, 1, 13.
 II, 2, 9, 2.
 Glassius (*Salomon*) I, 6, 4, 23.
 Glauberus (*Job. Rudolphus*) II, 2*, 38, 1.
 Glonerus (*Samuel*) I, 7, 1, 16.
 Goelenius (*Rudolphus*) I, 1, 21, 8. I, 1, 4, 4, 5.
 II, 3, 1, 6.
 Godeau (*Antonius*) III, 4, 1, 13.
 Godeschalcus (*Johannes*) I, 4, 9, 20.
 Goedartus (*Johannes*) II, 2*, 45, 5.
 Goefius (*Wilhelmus*) I, 2, 1, 35.
 III, 6, 4, 4.
 Goldastus (*Melchior*) I, 1, 23, 56. I, 4, 1, 3.
 I, 4, 4, 8. III, 6, 9, 2.
 Golius (*Jacobus*) I, 4, 5, 6.
 Gomefius (*Bernhardus*) II, 2*, 39, 1.
 Gonzaga (*Franciscus*) III, 4, 1, 18.
 Gonzalez (*Josepbus Antonius*) II, 2*, 21, 4.
 Gordonus (*Jacobus*) III, 4, 1, 5.
 Gorlaeus (*Abraham*) I, 5, 2, 9.
 (*David*) II, 1, 12, 5. II, 2, 15, 2.
 II, 2*, 1, 3. II, 2*, 16, 2.
 Gothofredus (*Dionysius*) I, 4, 10, 2. III, 6,
 4, 9. III, 6, 7, 2.
 (*Jacobus*) I, 1, 21, 4. I, 1, 6, 2, 19.
 III, 5, 1, 26. III, 6, 1, 8. III, 6, 3,
 2, 6, 7, 8. & II, III, 4, 4, 8, 5.
 III, 6, 6, 4. III, 6, 7, 9. III, 6, 8, 2.
 III, 6, 9, 1. III, 6, 11, 1,
 Grabius (*Job. Andreas*) II, 2*, 46, 2.
 Gracianus (*Hieronymus*) I, 6, 4, 27.
 Gravius (*Job. Georgius*) I, 4, 13, 6, & 13.
 I, 5, 1, 13. I, 5, 2, 14. & 16. II, 2*, 12, 4.
 III, 7, 1, 2.
 (*Petrus*) III, 6, 7, 5.
 (*Theodorus*) I, 7, 2, 17.
 Grafius (*Regnerus*) II, 2*, 47, 3.
 Gramigna (*Vincentius*) I, 1, 15, 12. & 39.
 Granadus (*Jacobus*) II, 1, 14, 27.
 Granatenfis (*Ludovicus*) I, 16, 4, 25.
 Grand (*Antonius le*) II, 1, 15, 7. & 9. II, 2, 8, 1.
 II, 2, 17, 4. II, 2*, 20, 4. II, 2*, 45, 4.
 II, 5, 1, 3. III, 1, 1, 1.
 Grandamiens (*Jacobus*) II, 2*, 32, 2.
 Grandis (*Job. Franciscus*) I, 1, 13, 8.
 I, 4, 6, 3. I, 6, 1, 3. II, 1, 5, 4.
 II, 2, 7, 3. 8. & 10. II, 2, 1, 17.
 Grassia (*Bernhardus*) III, 2, 1, 17.
 Graswinckelius (*Theodorus*) III, 6, 1, 5. & 8.
 Gratianus (*Antonius Maria*) I, 1, 19, 47.
 III, 6, 7, 14.
 Gravina (*Dominicus*) I, 7, 3, 4.
 (*Job. Vincentius*) I, 6, 3, 5.
 (*Petrus*) I, 6, 3, 5.
 Gravius (*Johannes*) II, 2, 4, 4.
 Grauntius (*Johannes*) II, 2*, 5, 1.
 Greatreak (*Valentinus*) I, 1, 12, 28.
 II, 2*, 8, 6.
 Gregorius (*Petrus*) vid. Tholosanus.
 Gremptius (*Ludovicus*) III, 6, 7, 9.
 Gretferus (*Jacobus*) I, 5, 2, 8. & 14.
 Grew (*Nehemias*) II, 2*, 1, 9. III, 7, 1, 5.
 Grimaldus (*Franciscus Maria*) II, 2*, 14, 2.
 II, 2*, 15, 2. II, 2*, 25, 1. II, 4, 1, 9.
 Gronovius (*Jacobus*) I, 4, 7, 5. I, 4, 12, 8. &
 11, 1, 4, 14, 12. I, 5, 1, 13.
 (*Johannes Fridericus*) I, 4, 13, 4.
 I, 4, 14, 19. & 22. I, 5, 1, 12.
 I, 6, 3, 6. III, 6, 1, 5.
 Grotius

INDEX

- Grotius (*Guilielmus*) III, 6, 1, 5.
     (*Hugo*) I, 1, 21, 1, 1, 7, 42.
     I, 4, 4, 8, 1, 7, 3, 2, & 8. II, 2, 3, 3.
     II, 2*, 42, 3. III, 2, 1, 1, & 2, 8.
     & 21. III, 5, 1, 7. III, 5, 1, 15, 27.
     & 33. III, 6, 1, 5. & 8. III, 6, 10, 2.
     Grotus (*Aloysius*) I, 1, 24, 127.
     Gruchius (*Nicolaus*) I, 5, 2, 7.
     III, 6, 3, 4.
     Grunius (*Johannes*) I, 2, 2, 26.
     Gruterus (*Janus*) I, 1, 15, 41. I, 1, 21, 26.
     I, 1, 3, 29. I, 4, 2, 4, 1, 4, 14, 26.
     I, 5, 1, 4. III, 2, 1, 12, & 14.
     (*Isaacus*) I, 1, 24, 21. III, 2, 1, 8.
     (*Petrus*) I, 1, 24, 57.
     Gvalandus (*Adoardus*) III, 1, 1, 4.
     III, 6, 1, 2.
     Gvaldus (*Galeazius*) I, 1, 19, 53.
     (*Paulus*) I, 1, 19, 19.
     Gvaltherus (*Georgius*) I, 4, 14, 26.
     (*Johannes*) III, 4, 1, 4.
     III, 5, 1, 19.
     Gvarinus (*Johannes Baptista*) I, 4, 12, 9.
     I, 7, 1, 9.
     Gvazzus (*Stephanus*) III, 1, 1, 9.
     Gudelinius (*Petrus*) III, 6, 7, 12.
     Gudius (*Marquardus*) I, 1, 7, 67. I, 1, 2, 5, 15.
     I, 1, 24, 71. I, 4, 7, 9. I, 4, 12, 4.
     I, 4, 14, 26.
     Gverickius (*Otto*) II, 1*, 4, 3. II, 2*, 12, 4.
     II, 2*, 18, 6. II, 4, 1, 8.
     Gvevarra (*Petrus de*) I, 2, 5, 36.
     Gvichardus (*Claudius*) I, 5, 2, 8.
     II, 2*, 22, 5.
     Gvidiccionius (*Johannes*) I, 7, 2, 1.
     Gvietus (*Franciscus*) I, 1, 24, 29. I, 4, 6, 3.
     II, 2*, 42, 3. III, 6, 4, 2.
     Gvilandinus (*Melchior*) II, 2, 2, 5.
     Gvinifius (*Vincentius*) II, 2*, 12, 4.
     Gvionius (*Jacobus*) I, 1, 19, 8. seq.
- Güldebeck (*Sebastianus*) I, 7, 2, 9.
     Guilielmus (*Laurentius*) I, 2, 6, 33.
     Günterrot (*Henricus*) II, 4, 1, 16.
     Güntherus (*Owenus*) II, 5, 1, 4.
     I, 2, 7, 4.
     Gütherius (*Jacobus*) I, 5, 2, 5.
     Gutmannus (*Egidius*) II, 2, 3, 8. II, 2*, 11, 7.
     III, 5, 1, 36.
     Guybertus (*Nicolaus*) I, 5, 2, 13.
     Gyraldus (*Lilius*) I, 2, 6, 29. I, 5, 2, 6.
     I, 7, 1, 14. I, 7, 2, 1.
     (*Lilius Gregorius*) I, 5, 2, 6, & 8.
     I, 7, 1, 17.
- H**agemeyer (*Joachimus*) III, 6, 43.
     Hagius (*Johannes*) I, 1, 19, 38.
     Hahnus (*Henricus*) III, 6, 5, 5.
     III, 6, 7, 4.
     Hales (*Alexander de*) II, 1, 14, 1.
     Hall (*Josephus*) I, 6, 4, 19.
     Hallevordus (*Johannes*) I, 1, 18, 10.
     III, 4, 1, 1.
     Hamelius (*Johannes Baptista*) II, 1, 15, 7.
     II, 2, 18, 5. II, 2*, 1, 7. II, 2*, 13, 10.
     II, 2*, 14, 2. II, 2*, 17, 3. II, 2*, 23, 2.
     II, 2*, 24, 7. II, 2*, 27, 12.
     Hammondus (*Henricus*) I, 6, 4, 21.
     Hancock (*Martinus*) I, 1, 19, 50.
     Hangefto (*Hieronymus ab*) II, 1, 13, 9.
     Hansenius (*Johannes Baptista*) I, 5, 2, 15.
     Harduinus (*Johannes*) I, 4, 13, 1.
     I, 6, 2, 21.
     Harsdörfferus (*Georg. Philip.*) I, 4, 4, 7.
     II, 4, 1, 3, & 5.
     Hartmannus (*Philippus Jacobus*) II, 2*, 37, 3.
     Hartnaccius (*Daniel*) II, 1, 6, 3.
     Hartungus (*Johannes*) I, 7, 2, 18.
     Harwarus (*Guilhelmus*) II, 2*, 45, 2.
     II, 2*, 47, 4.
     Haven-

AUTORUM.

Haventeuterus (<i>Johannes Ludovicus</i>)	I, 2, 2, 24.	(<i>Thomas</i>)	II, 4, 1, 13.
Hauptmann (<i>Augustus</i>)	II, 2*, 20, 10.	Herebort (<i>Adrianus</i>)	II, 2*, 1, 3.
	II, 2*, 42, 2. II, 2*, 45, 7.	Heresbachius (<i>Conradus</i>)	I, 2, 12, 4.
Hauteville (<i>Nicolaus de</i>)	I, 2, 5, 38.	Hermes (<i>Hermannus</i>)	III, 6, 9, 3.
Hayne (<i>Thomas</i>)	I, 4, 3, 8.	Hero (<i>Alexandrinus</i>)	II, 4, 1, 15.
Hebraus (<i>Leo</i>)	II, 1, 7, 20.	Herpinus (<i>Renatus</i>)	III, 2, 1, 5.
Heerbord (<i>Adrianus</i>)	II, 1, 15, 11.	Hertzius (<i>Micbael</i>)	III, 6, 9, 2.
Hegius (<i>Alexander</i>)	I, 2, 2, 16.	Hervetus (<i>Gentianus</i>)	III, 6, 4, 11.
Heideggerus (<i>Johannes Henricus</i>)	I, 2, 2, 32. II, 2*, 2, 6. II, 2*, 5, 4.	Herwartus (<i>Job. Fridericus</i>)	I, 5, 2, 6.
	II, 2*, 21, 4.	(<i>Johannes Georgius</i>)	II, 2*, 3, 2, 5.
Heidmannus (<i>Christophorus</i>)	III, 4, 1, 4.	Hessius (<i>Eobanus</i>)	II, 2, 4, 3.
Heinl (<i>Johannes</i>)	I, 2, 6, 61.		I, 1, 19, 35.
Heinlius (<i>Johannes Jacobus</i>)	II, 4, 1, 3.		I, 1, 24, 18.
	III, 4, 1, 5.	Hevelius (<i>Johannes</i>)	II, 2*, 1, 2, 4. II, 4, 1, 8.
Heinsius (<i>Daniel</i>)	I, 1, 24, 88. I, 1, 7, 42.	Heurnius (<i>Otto</i>)	I, 1, 13, 33. II, 1, 1, 9.
	I, 4, 6, 19. I, 4, 11, 15. I, 5, 1, 2.	Heydon (<i>Johannes</i>)	II, 1, 2, 4. II, 2, 3, 8.
	I, 6, 3, 4. I, 7, 1, 10. & II, 1, 7, 3, 8.		II, 3, 1, 10. & I, 4.
	& 9, 14. & 15. II, 1, 7, 6. & 21.	Hide (<i>Thomas</i>)	I, 1, 17, 31. I, 1, 16, 70.
	II, 2, 11, 11.	Hildebrandus (<i>Joachimus</i>)	I, 5, 2, 8.
(<i>Nicolaus</i>)	I, 1, 24, 115. I, 4, 11, 16.	(<i>Wolfgangus</i>)	II, 2, 2, 11.
	I, 4, 12, 10. I, 4, 13, 8.	Hilligerus (<i>Oswaldus</i>)	III, 6, 7, 5.
Heldt (<i>Balthasar</i>)	I, 1, 25, 6.	Hillius (<i>Nicolaus</i>)	II, 2, 7, 5.
Helmontius (<i>Johannes Baptista</i>)	II, 1, 12, 4.	Hirsch (<i>Andreas</i>)	II, 4, 1, 10.
	II, 2, 10, 2. II, 2*, 13, 9. II, 2*, 21, 2.	Hirsgarten (<i>Matthaus</i>)	II, 2*, 12, 6.
	II, 2*, 33, 3.	Hispans (<i>Petrus</i>)	II, 1, 14, 17.
Helvetius (<i>Johannes Fridericus</i>)	II, 2*, 8, 4.	Hobbesius (<i>Thomas</i>)	II, 1, 13, 13. II, 1, 15, 13.
Helvicus (<i>Christophorus</i>)	III, 4, 1, 5.		II, 2, 9, 3. II, 2, 15, 4. II, 2*, 4, 2.
Henischiuss (<i>Georgius</i>)	I, 1, 21, 110.		II, 2*, 17, 4. III, 1, 1, 4. III, 2, 1, 4.
	I, 4, 4, 8.		III, 5, 1, 8. III, 6, 1, 4.
Henke lius (<i>Balthasar</i>)	I, 1, 24, 94.	Hobernfeld (<i>Andreas ab</i>)	III, 5, 1, 35.
Henningius (<i>Heronymus</i>)	III, 4, 1, 10.	Hobokenius (<i>Nicolaus</i>)	II, 2*, 49, 2.
Henninius (<i>Henricus Christianus</i>)	I, 4, 6, 17.	Hodierna (<i>Johannes Baptista</i>)	II, 2*, 45, 5.
Henrici (<i>Andreas</i>)	II, 3, 1, 6.	Hoefcheliuss (<i>David</i>)	I, 1, 7, 25. I, 1, 2, 1.
Henricus (<i>Scipio</i>)	III, 2, 1, 18.	Hofmannus (<i>Caspar</i>)	I, 1, 24, 85. I, 5, 1, 9.
Henriquez (<i>Alphonfus</i>)	III, 5, 1, 16.		II, 2*, 40, 4. II, 2*, 47, 3. III, 7, 1, 2 & 5.
Heraldus (<i>Desiderius</i>)	I, 5, 1, 13.	(<i>Christianus</i>)	III, 5, 1, 12.
	III, 6, 2, 4.	(<i>Fridericus</i>)	I, 7, 3, 3.
Herbertus (<i>Eduardus</i>)	I, 5, 2, 6. III, 5, 1, 8.	(<i>Job. Jacobus</i>)	III, 4, 1, 2.
		Hohberg (<i>Wolffius Helmbardus Baro ab</i>)	II, 2*, 42, 1.
			Hokius

(Kkkk)

INDEX

- Hokius** (*Robertus*) II, 2*, 3, 5, II, 2*, 43, 3.
 II, 2*, 4, 5, & 8. II, 2*, 3, 5.
 II, 2*, 18, I, II, 2*, 2, 13, II, 2*, 27.
 9, II, 4, 1, 9.
- Horderus** (*William*) I, 4, 1, 5, II, 2, 1, 14.
- Hollandus** (*Isaacus*) II, 1, 1, 5, 16.
- Holstenius** (*Lucas*) I, 1, 7, 66, I, 4, 7, 7.
 I, 4, 1, 2, 14, I, 4, 1, 3, 10, I, 4, 14, 17.
 II, 1, 2, 2, II, 4, 1, 1, 1, 8, & 14.
- Holstius** (*Jacobus*) I, 4, 1, 2, 7, III, 7, 1, 2.
- Höltzlin** (*Jeremias*) I, 2, 10, 9, I, 2, 10, 14.
 I, 7, 2, 18.
- Holwarda** (*Johannes Phocyl.*) II, 2*, 4, 2.
- Honoldus** (*Jacobus*) II, 5, 1, 4, & 6.
- Honorius** (*Philippus*) III, 2, 1, 7.
- Höpferner** (*Henricus*) III, 4, 1, 4, III, 5, 1, 29.
- Hopperus** (*Joachimus*) I, 1, 2, 4, 13, 6.
 III, 6, 1, 6.
- Hornbekius** (*Johannes*) III, 5, 1, 20, & 33.
- Hornebekius** (*Johannes*) III, 5, 1, 20, & 33.
- Horne** (*Johannes de*) II, 2*, 47, 3.
- Hornejus** (*Conradus*) III, 1, 1, 6.
- Hornius** (*Georgius*) I, 4, 14, 10, II, 1, 1, 5.
 II, 2, 2, 5, & II, 4, 1, 1, 12, III, 2,
 1, 6, & 13, III, 5, 1, 3, 2.
 (*Johannes Fridericus*) III, 6, 1, 8.
- Horion** (*Johannes*) I, 4, 1, 1, 1.
- Hortensius** (*Martinus*) II, 2*, 47, 3.
 II, 4, 1, 8.
- Hortleder** (*Fridericus*) III, 2, 1, 9.
- Hoschius** (*Sidronius*) I, 7, 3, 9.
- Hospinianus** (*Johannes*) I, 2, 5, 61.
- Hospitalius** (*Michael*) I, 4, 11, 3.
- Hotemannus** (*Antonius*) I, 5, 2, 9.
 (*Franciscus*) I, 5, 2, 7, III, 6, 3, 2.
 & 4, III, 6, 6, 3.
- (*Johannes*) III, 6, 7, 10.
- Höttingerus** (*Johannes Henricus*) I, 1, 1, 6.
 I, 4, 5, 5, II, 2, 3, 6, II, 2*, 1, 4, III, 4,
 1, 1, 3, III, 4, 1, 13, III, 5, 1, 13, & 14.
 15, & 22, III, 6, 2, 2.
- Hovel** (*Jacobus*) I, 1, 21, 107, I, 1, 24, & 26,
 97, I, 4, 4, 14, III, 1, 1, 5.
- Huartus** (*Janus*) II, 2*, 47, 2, II, 3, 1, 3.
- Huetius** (*Petrus Daniel*) I, 1, 9, 2, 9.
 I, 7, 3, 10, & 16, & 20, III, 1, 1, 5,
 III, 5, 1, 7, & 14.
- Hugenius** (*Christianus*) I, 1, 24, 71, II, 1, 1.
 15, 10, II, 2*, 12, 5, II, 4, 1, 8.
 (*Constantinus*) I, 1, 21, 105, I, 7, 3, 3.
- Hugo** (*Hermannus*) I, 4, 1, 9, I, 5, 2, 10.
 I, 7, 3, 9.
 (*Jacobus*) I, 4, 3, 5.
- Hugues** (*Jacobus*) I, 6, 1, 13.
- Hunnius** (*Helfricus Ulricus*) III, 6, 8, 3.
 (*Nicolaus*) III, 5, 1, 36.
- Husfaye** (*Arnelor de*) I, 1, 19, 43.
- Huttenus** (*Uldaricus*) I, 1, 2, 3, 43.
 II, 2*, 5, 5.
- Hutterus** (*Elias*) III, 5, 1, 14.
- Hyginus** (*C. Julius*) I, 1, 6, 5, I, 4, 12, 2.
- Hypereta** (*Basilus*) III, 2, 1, 18.
- Hyperius** (*Andreas*) I, 6, 4, 6.
- Jacobus** (*Ludovicus*) I, 1, 3, 9, I, 1, 6, 14.
 I, 1, 17, 10, I, 1, 18, 26.
- Janfenius** (*Cornelius*) III, 5, 1, 31.
- Januarius** (*Janus*) I, 2, 5, 37.
- Janus** (*Christoph. Joachimus*) III, 5, 1, 9.
- Javellus** (*Chrysothomus*) II, 1, 14, 50.
- Jessenius** (*Fridericus*) III, 5, 1, 36.
 (*Johannes*) I, 1, 10, 11, II, 1, 1, 12.
- Imbonatus** (*Carolus Josephus*) I, 4, 5, 5.
- Imperatus** (*Ferrantes*) II, 2, 2, 5.
 II, 2*, 30, 1.
- Imperialis** (*Johannes Vincenzius*) I, 1, 19, 51.
 I, 1, 24, 93.
- Inchoferus** (*Melchior*) I, 4, 9, 3.
- Ines** (*Albertus ab*) I, 6, 3, 11, I, 7, 3, 4, & 10.
- Ingen** (*Martilius de*) II, 1, 13, 10.
- Inghiramus** (*Curtius*) I, 1, 9, 4.
 Jolius

A U T O R U M.

Jolius (<i>Jacobus</i>)	l, 7, 3, 3.	Kippingius (<i>Henricus</i>)	l, 5, 2, 4, ll, 2, 2, I, I.
Jonfius (<i>Johannes</i>)	l, 1, 9, 5, ll, 1, 1, 6.		ll, 2*, 2, 1, 3, ll, 1, 1, 6, ll, 2, 1, 3.
	ll, 1, 8, 1.	Kircherus (<i>Athanasius</i>)	l, 2, 5, 4, 1, 4, 2, 1.
Jonftonus (<i>Arcturus</i>)	l, 7, 3, 9.		l, 4, 5, 7, ll, 2, 2, 10, ll, 2, 4, 1. & 3.
(<i>Johannes</i>)	ll, 2, 2, I, 1, ll, 2*, 2, 6.		ll, 2, 5, 2. ll, 2, 1, 5, 1. ll, 2*, 8, 3.
	ll, 2*, I, 1, 6.		ll, 2*, I, 1, 9, ll, 2*, 2, 9, 4, ll, 2*, 3, 2.
Jordanus (<i>Hieronymus</i>)	l, 1, 12, 2, 8.		2, ll, 2*, 40, 5, ll, 4, 1, 9. & 10, 1, 5.
	ll, 4, 1, 1, 5.	Kirchmannus (<i>Johannes</i>)	l, 5, 2, 8, feq.
Joris (<i>David</i>)	ll, 5, 1, 3, 6.	Kirchmayerus (<i>Georgius Caspar</i>)	ll, 1, 1, 3, 0.
Joseph (<i>Petrus à Sancto</i>)	ll, 1, 14, 5, 2.		ll, 2*, 2, 2, 5.
Jovius (<i>Paulus</i>)	ll, 2*, 4, 6, 2.	Kleinschmidius (<i>Johannes</i>)	ll, 6, 5, 5.
Ittigius (<i>Thomas</i>)	ll, 2*, 2, 6, 1.	Klenckius (<i>Janus</i>)	ll, 6, 1, 5.
Juglaris (<i>Aloisius</i>)	l, 6, 3, 1, 1.	Klerckius (<i>Gilbertus</i>)	ll, 2*, 4, 3.
Julianus (<i>Salvius</i>)	ll, 6, 3, 8.	Klobius (<i>Justus Fridericus</i>)	ll, 2*, 3, 7, 4.
Jungen (<i>Maximilianus zum</i>)	l, 1, 7, 4, 9.	Knittelius (<i>Caspar</i>)	l, 2, 5, 4, 3.
Jungius (<i>Joachimus</i>)	ll, 1, 9, 1, ll, 1, 14, 6, 3.	Knorrius (<i>Christianus</i>)	l, 4, 14, 2, 3.
	ll, 2, 2, 1, 1, ll, 2, 12, 2, ll, 2*, 4, 2.	Kochius (<i>Joach. Christ.</i>)	ll, 6, 1, 2.
	ll, 2*, 6, 6, ll, 2*, 4, 5, 5.	(<i>Paulus</i>)	ll, 6, 10, 3.
Julus (<i>Adrianus</i>)	l, 4, 6, 5, l, 4, 9, 6.	Kohlhanfus (<i>J. Christoph.</i>)	ll, 4, 1, 9.
	l, 7, 2, 2.	Kohlmannus (<i>Johannes</i>)	ll, 3, 1, 6.
(<i>Franciscus</i>)	l, 1, 16, 7, 2, l, 1, 19, 7, 2.	Königius (<i>Georgius Matthias</i>)	l, 1, 18, 1, 5.
	l, 5, 2, 14.		l, 4, 9, 1, 5, l, 7, 1, 19.
(<i>Melchior</i>)	l, 1, 24, 12, 1, l, 3, 9, 4, 0.	(<i>Johannes Fridericus</i>)	ll, 5, 1, 3, 3.
	l, 6, 3, 5.	Kortholtus (<i>Christianus</i>)	ll, 4, 1, 12. & 18.
Justellus (<i>Christophorus</i>)	ll, 6, 7, 1, 3.		ll, 5, 1, 14. & 24.
Justo (<i>Eusebius de Sancto</i>)	ll, 2, 1, 5, 5.	Kozaccius (<i>Johannes Sophr.</i>)	ll, 2, 3, 8.
Izquierdo (<i>Sebastianus</i>)	l, 2, 5, 3, 4.		ll, 2*, 3, 9, 1.
		Kragius (<i>Nicolaus</i>)	ll, 6, 2, 4.
K Eckermannus (<i>Bartholomaeus</i>)	ll, 5, 1, 2.	Kriegsmannus (<i>Christianus</i>)	l, 2, 5, 3, 9.
Kentmannus (<i>Johannes</i>)	ll, 2*, 2, 9, 4.	Kuhlmannus (<i>Quirinus</i>)	l, 1, 20, 5.
Keplerus (<i>Johannes</i>)	ll, 2, 1, 5, 1.		l, 2, 5, 6, 3, ll, 2, 3, 8, ll, 5, 1, 3, 6.
	ll, 4, 1, 8.	Kühnius (<i>Joachimus</i>)	l, 4, 7, 4.
Kerckringius (<i>Theodorus</i>)	ll, 2*, 5, 5, 5.	Kunkelius (<i>Johannes</i>)	ll, 2*, 2, 2, 5.
	ll, 2*, 3, 7, 2. ll, 2*, 3, 9, 2.	Kyperus (<i>Albertus</i>)	ll, 2*, 8, 2.
	ll, 2*, 4, 5, 3.		
Kerger (<i>Martinus</i>)	ll, 2*, 6, 9.	L Abata (<i>Franciscus</i>)	l, 6, 4, 12.
Kero ( )	l, 4, 4, 4.	Labbaeus (<i>Carolus</i>)	l, 4, 7, 13, ll, 6, 4, 11.
Keuchenius (<i>Robertus</i>)	l, 7, 3, 1, 7.	(<i>Petrus</i>)	l, 6, 3, 1, 1.
Khraiferus (<i>Sebastianus</i>)	ll, 6, 10, 3.	(<i>Philippus</i>)	l, 1, 18, 3. & 27, l, 1, 16.
Kilianus (<i>Cornelius</i>)	l, 4, 4, 8.		20, l, 4, 6, 17, l, 5, 2, 2.
		(Kkkk) 2	ll, 1,

INDEX

- II, 1, 7, 22. II, 2, 8, 5, II, 2, 12, 1.
 III, 4, 1, 6, & 17.
 Labittus (*Jacobus*) III, 6, 3, 5.
 Labourerius (*Johannes*) I, 4, 4, 10.
 Lachs (*Calpar*) II, 1, 1, 3, 10.
 Latus (*Calvidius*) II, 2, 47, 2.
 (Erasmus Michaelius) I, 7, 3, 17.
 III, 1, 1, 5.
 Lagus (*Matthaus*) I, 4, 12, 12.
 Lalemandet (*Johannes*) II, 1, 1, 4, 15.
 Lambecius (*Petrus*) I, 1, 2, 5, 1, 16, 77.
 I, 1, 7, 28, 1, 14, 13, 10, 1, 4, 14, 2.
 I, 4, 5, 2.
 Lamparterus (*Gregorius*) I, 1, 25, 17.
 Lamplugh (*Gvilielmus*) I, 4, 3, 8.
 Lana (*Franciscus*) I, 2, 3, 24 II, 2*, 4, 4.
 II, 2*, 2, 2, 2 II, 2*, 2, 7, 5, II, 1, 1, 17.
 Langen (*Rudolphus*) I, 2, 2, 14.
 Langius (*Josephus*) I, 1, 2, 1, 25 & 73.
 Langston (*Johannes*) I, 1, 2, 1, 111.
 Lanlius (*Thomas*) I, 6, 3, 3. III, 2, 1, 13.
 Lantinus (*Johannes Baptista*) I, 5, 2, 9.
 Lapide (*Hyppolitus*) III, 6, 9, 5.
 Lascaris (*Johannes*) I, 4, 6, 4.
 Lafena (*Petrus*) II, 2, 8, 4. I, 4, 4, 6, 19.
 II, 2*, 43, 3.
 Latinus (*Larinus*) I, 1, 24, 5. I, 5, 1, 13.
 Laud (*Gvilielmus*) I, 1, 8, 9.
 Lavinheta (*Bernhardus de*) I, 2, 5, 27.
 Launoy (*Johannes*) II, 1, 8, 2, II, 2, 12, 1.
 Lauredanus (*Job. Franciscus*) III, 2, 1, 8.
 Laurenbergius (*Janus Wilhelmus*) I, 4, 9, 5.
 (Petrus) I, 2, 6, 61. II, 2*, 42, 1.
 II, 2*, 45, 8, II, 4, 1, 5.
 Laurentius (*Andreas*) II, 2*, 2, 4.
 II, 2*, 8, 6.
 (Josephus) I, 1, 2, 1, 38, 1, 1, 24, 75.
 II, 3, 5, 20.
 Laurus (*Jacobus*) I, 5, 2, 5.
 (Job. Baptista) I, 1, 24, 59, 1, 1, 9, 21.
 Lauterbachius. (*Wolfgangus Adamus*) III, 6, 10, 2.
 I, 6, 1, 18.
 Lauxmin (*Sigismundus*) I, 4, 12, 5. I, 5, 2, 7.
 Lazius (*Wolfgangus*) III, 2, 1, 17.
 I, 2, 6, 7.
 Lectius (*Jacobus*) I, 4, 5, 3.
 Ledebuhrius (*Calpar*) III, 5, 4, 4, III, 6, 7, 2.
 Leewius (*Simon*) I, 1, 2, 1, 110.
 Lehmannus (*Christophorus*) III, 4, 1, 7. III, 6, 9, 2.
 Leibnitius (*Gothofrodus Gvilielmus*) I, 2.
 5, 6, 1. II, 1, 13, 13. II, 2, 1, 25.
 II, 2, 17, 6. II, 2*, 4, 1, 11, 2*,
 6, 5, II, 4, 2, 15. III, 6, 6, 4.
 Leichnerus (*Eckhardus*) I, 2, 7, 92.
 Leickherus (*Fridericus Jacobus*) I, 1, 19, 67.
 Leigh (*Eduardus*) I, 1, 18, 42.
 Lemnius (*Levinus*) II, 2, 2, 11.
 Lentulus (*Cyriacus*) III, 2, 1, 5.
 Leonardus (*Paulus*) II, 1, 14, 12. & 39. & 56.
 Leontinus (*Georgius*) I, 6, 2, 3.
 Leotadius (*Vincentius*) II, 2*, 3, 25.
 Lerkius (*Cornelius*) II, 1, 1, 11.
 Lessius (*Leonhardus*) II, 1, 14, 60.
 Letus (*Gregorius*) I, 1, 14, 14, 1, 18, 30.
 Leus (*Eduardus*) III, 5, 1, 16.
 Leuwenclausius (*Johannes*) III, 6, 4, 6. & 11.
 Libavius (*Andreas*) II, 2, 16, 1. II, 2, 29, 4.
 II, 2*, 44, 4. II, 2*, 47, 4. III, 5, 1, 36.
 Liberius (*Christ.*) III, 5, 1, 33.
 Licetus (*Fortunius*) I, 1, 24, 6, 1, 1, 22, 7.
 I, 5, 2, 9. II, 2*, 4, 11, 2*, 12, 8.
 II, 2, 2, 6. & 10.
 Ligorius (*Pyrrhus*) I, 1, 25, 33.
 Lilius (*Georgius*) I, 1, 18, 43.
 (Gvilielmus) I, 1, 18, 43.
 Limnaeus (*Johannes*) III, 6, 9, 3.
 Linacer (*Thomas*) I, 4, 10, 10.
 Lindemannus (*Laurentius*) I, 2, 2, 26.
 Linden (*Job. Antonius*) III, 7, 1, 3.
 Linden-

A U T O R U M.

Lindenbrogius (<i>Fridericus</i>)	I, 1, 24, 28.	Ludovicus (<i>Laurentius</i>)	I, 2, 26.
	I, 1, 25, 10, I, 4, 4, 8. III, 6, 6, 2.	Lugo (<i>Johannes de</i>)	II, 1, 14, 59.
	III, 6, 7, 16. III, 6, 10, 1.	Lullius (<i>Raimundus</i>)	I, 2, 5, 4.
Lingelsheimius (<i>Georg Michael</i>)	I, 1, 24, 90.	Lundenius (<i>Ludolph Georgius</i>)	II, 2*, 12, 8.
Lingendius (<i>Claudius</i>)	I, 6, 4, 28.	Lundius (<i>Zacharias</i>)	I, 1, 25, 7, 1, 7, 3, 17.
Linus (<i>Franciscus</i>)	II, 2*, 4, 3.	Lupus (<i>Jacobus</i>)	II, 2*, 8, 4.
Lipenius (<i>Martinus</i>)	I, 1, 18, 16. III, 6, 6, 1.	Lutherus (<i>Martinus</i>)	I, 4, 4, 5.
	III, 7, 1, 3.	Lycosthenes (<i>Conradus</i>)	I, 1, 21, 23, & 54.
Lippfus (<i>Justus</i>)	I, 1, 17, 9. I, 1, 24, 63.		I, 1, 18, 10.
	I, 4, 5, 9, 1, 5, 2, 5. & 10. & 12.		
	I, 6, 3, 4. II, 1, 4, 1. II, 2, 8, 1.		
	III, 2, 1, 14.		
Liptorpius (<i>Daniel</i>)	II, 1, 15, 10. I, 2, 7, 8.		
	I, 2, 17, 5. II, 2*, 6, 2. II, 2*, 11, 9.		
	II, 2*, 21, 3. II, 4, 1, 8. & 15.		
	III, 5, 1, 26.		
Lirtes (<i>Petrus de</i>)	II, 3, 1, 15.		
Listerus (<i>Martinus</i>)	II, 2*, 4, 5.		
Lobkowitz (<i>Johannes Caramuel</i>)	I, 1, 8, 56.		
	I, 2, 6, 9, 2. II, 4, 1, 5, 8.		
Lobo (<i>Alphonfus</i>)	I, 6, 4, 27.		
Loccenius (<i>Johannes</i>)	III, 2, 1, 17. III, 6, 6, 2.		
	III, 6, 10, 3.		
Löhneisen (<i>Christophorus</i>)	II, 2*, 29, 4.		
Lombardus (<i>Petrus</i>)	II, 1, 14, 1.		
Lomejer (<i>Johannes</i>)	I, 1, 17, 14.		
	II, 2*, 4, 4.		
Londorpius (<i>Michael Caspar</i>)	III, 2, 1, 9.		
Longus (<i>Georgius</i>)	I, 5, 2, 9.		
Loredanus (<i>Job. Franciscus</i>)	I, 1, 14, 25.		
Löschner (<i>Caspar</i>)	I, 1, 7, 52.		
Lotichius (<i>Johannes Petrus</i>)	I, 1, 19, 40.		
	I, 4, 12, 10. II, 3, 1, 17.		
(<i>Petrus</i>)	I, 7, 3, 9. I, 1, 19, 38.		
Lubienicius (<i>Stanislaus</i>)	II, 2*, 12, 4.		
	II, 2*, 24, 3.		
Lubinus (<i>Eilhardus</i>)	I, 4, 9, 5. I, 4, 12, 13.		
	III, 1, 1, 10.		
Lucatellus (<i>Josephus</i>)	II, 2*, 21, 7.		
Ludolphus (<i>Hieb</i>)	II, 2*, 20, 9.		
		Abillon (<i>Johannes</i>)	I, 2, 7, 40.
		Maccius (<i>Sebastianus</i>)	I, 4, 14, 26.
			I, 6, 1, 29.
		Macedus (<i>Franciscus</i>)	I, 1, 6, 33. I, 1, 22, 27.
			I, 7, 1, 7.
		Machiavellus (<i>Nicolaus</i>)	I, 7, 1, 9.
			III, 2, 1, 4. III, 2, 1, 12.
		Macignus (<i>Mattheus</i>)	I, 1, 25, 30.
		Maderus (<i>Johannes Joachimus</i>)	I, 5, 2, 8.
		Madridius (<i>Alphonsus</i>)	I, 6, 4, 27.
		Magirus (<i>Tobias</i>)	I, 1, 16, 54. I, 1, 21, 27.
			I, 4, 9, 16.
		Magius (<i>Hieronymus</i>)	I, 5, 1, 13. II, 2, 8, 3.
			II, 2*, 5, 2. III, 5, 1, 7.
		Magnenus (<i>Johannes Chrysof.</i>)	II, 2, 7, 5.
			II, 2*, 3, 5. II, 2*, 27, 8.
		Magnus (<i>Valerianus</i>)	II, 2, 4, 2.
		Maimbourg (<i>Ludovicus</i>)	III, 2, 1, 18.
			III, 4, 1, 14. III, 5, 1, 23.
		Maimonides (<i>Moses</i>)	III, 6, 2, 1.
		Majolus (<i>Simon</i>)	I, 1, 2, 147.
		Major (<i>Johannes</i>)	I, 1, 13, 9.
		(<i>Johannes Daniel</i>)	II, 2, 1, 12.
			II, 2, 2, 9. II, 2*, 21, 5. II, 2*, 37, 3.
			II, 2*, 40, 3. II, 2*, 45, 8. II, 2*,
			47, 3, & 4. II, 4, 1, 16.
		Majoragiſ (<i>M. Antonius</i>)	I, 4, 1, 17.
			I, 6, 3, 1. II, 1, 1, 16.
		Majus (<i>Johannes Henricus</i>)	I, 1, 19, 37.
		(<i>Thomas</i>)	I, 4, 12, 9.
		(Kkkk) 3	Malago-

I N D E X

Malagonellius (<i>Antonius</i>)	I,6,3,5.	Margotius (<i>Lanfrancus</i>)	I,1,2,4,5,1.
Malapertius (<i>Carolus</i>)	II,2*,2,3,5.	Marianus (<i>Andreas</i>)	I,5,2,5.
Maliabecus (<i>Antonius</i>)	I,1,1,5,5,9.	Martinus (<i>Johannes Baptista</i>)	I,1,1,4,17.
Mallincrot (<i>Bernhardus</i>)	I,1,1,8,60.	Markius (<i>Johannes</i>)	III,5,1,3.
	I,4,1,5,1,4,2,6,III,1,1,10.	Marlianus (<i>Johannes Bartholomaeus</i>)	I,5,2,5.
	III,4,1,1. III,6,9,5.	Marquardus (<i>Johannes</i>)	III,3,1,3.
Malonefius (<i>Carolus</i>)	I,6,1,6.	Marshamus (<i>Johannes</i>)	III,6,2,3.
Malpighius (<i>Marcellus</i>)	II,2*,4,0,3.	Martinengus (<i>Ascanius</i>)	I,1,2,1,16.
	II,2*,4,5,8-II,2*,4,7,3. III,7,1,5.	Martini (<i>Cornelius</i>)	II,1,1,2,1.
Malumbra (<i>Richardus</i>)	III,6,7,9.		(<i>Raymundus</i>) III,5,1,7. III,5,1,2,1.
Mancinus (<i>Johannes Baptista</i>)	I,6,3,7.	Martinus (<i>Martinus</i>)	II,2,5,2.
	(<i>Paulus</i>) I,1,1,4,17.		(<i>Matth.</i>) I,4,9,4.
Manelphus (<i>Johannes</i>)	I,5,2,11.	Martinus (<i>Franciscus</i>)	I,1,2,4,5,8.
Manilius (<i>Marcus</i>)	I,4,1,2,1.	Martius (<i>Galeottus</i>)	I,1,2,1,4,2.
Mansfeld (<i>Regnerus</i>)	III,5,1,8.	Marzal (<i>Franciscus</i>)	I,2,5,3,7.
Manfus (<i>Johannes Baptista</i>)	I,1,1,4,3,1,4,4.	Mascardus (<i>Angustinus</i>)	I,1,1,4,17.
Manutius (<i>Alanus</i>)	I,1,3,5,1,1,2,4,1,2,8.		I,1,9,2,0. I,4,4,17. I,6,1,2,9.
	I,2,8,5,5,1,4,9,2,1,1,7,2,8.		I,6,3,7,1,7,3,3. I,7,4,3,8. II,1,3,3.
	III,2,1,5.		II,2,1,1,1. II,3,1,3. III,1,1,1,1.
(<i>Paulus</i>)	I,1,2,4,1,2,4,1,1,2,5,3,9.		III,4,1,3.
	I,1,2,3,5,7. I,5,2,7. III,6,3,4.	Masculus (<i>Johannes Baptista</i>)	I,6,3,1,3.
Manzius (<i>Calpar</i>)	III,6,7,3.		III,4,1,1,8.
Marafiotus (<i>Hieronymus</i>)	I,2,5,2,6,8,4,1.	Masenius (<i>Jacobus</i>)	I,5,2,4,1,6,1,1,7.
Maranta (<i>Bartholomaeus</i>)	II,2,2,5.		I,6,3,3,3. & I,2,1,6,4,1,4. I,7,1,7.
Marca (<i>Petrus de</i>)	III,5,1,2,7.		& I,7,1,7,3,1,5.
Marchesius (<i>Marcellus</i>)	I,1,1,5,3,0.	Masius (<i>Nicolaus</i>)	II,2*,4,2,4.
Marchina (<i>Marta</i>)	I,2,8,5,3.	Masius (<i>Didacus</i>)	II,1,1,4,5,3.
Marchisettus (<i>Jacobus</i>)	I,2,8,5,4.	Massonius (<i>Johannes Papirius</i>)	I,1,1,9,5,7.
Marci (<i>Job. Marcus</i>)	II,1,7,18. II,2*,1,7.	Mastrius (<i>Bartholomaeus</i>)	II,1,1,4,1,3.
	& 8, II,2*,2,3. II,2*,4,3. II,2*,5,5.	Matina (<i>Leo</i>)	I,6,3,1,1.
	II,2*,1,9,2. II,2*,1,4,4. II,2*,2,5,1.	Matthaeus (<i>Antonius</i>)	III,6,7,10.
	II,2*,2,7,3. II,2*,3,3,3. II,2*,4,5,4.		III,6,8,4.
	II,4,1,9.		(<i>Johannes</i>) I,2,2,2,6.
Marcilius (<i>Theodorus</i>)	I,5,2,1,0.	Matthaeus (<i>Johannes</i>)	II,2*,2,9,4.
Mare (<i>Philiberius de la</i>)	I,1,1,9,8. feq.	Matthias (<i>Johannes</i>)	I,4,1,0,9.
Marefcottus (<i>Agesilaus</i>)	I,5,2,9.	Matthiolus (<i>Petrus Andreas</i>)	II,2,2,5.
Marefius (<i>Rolandus</i>)	I,1,1,1,1,1,1,1,3,4.	Mauritius (<i>Ericus</i>)	II,3,1,1,5. III,6,1,6.
	I,1,1,4,3,8,1,1,1,1,1,1,2,3,10.		III,6,4,3. & 5. III,6,7,1,5. III,6.
	(<i>Samuel</i>) II,1,1,5,6.		9,2. III,6,1,1,3.
	III,5,1,3,3. & 3,5.		Maurus

A U T O R U M

- Maurus (Rabanus)** I, 4, 4, 4.
Mausflacus (Philippus Jacobus) I, 4, 1, 2.
 I, 4, 7, 1, & 5. I, 5, 1, 2.
 III, 6, 8, 4.
Maximus (Valerius) III, 1, 1, 1.
Maxvellus (Gvilhelmus) I, 1, 11, 13.
May (Philippus) II, 3, 1, 7.
Mayfartus (Johannes Matth.) I, 6, 1, 26.
Mayow (Johannes) II, 2*, 16, 4. II, 2*, 17, 3.
 II, 2*, 20, 11. II, 2*, 23, 5. II, 2*,
 24, 5. II, 2, 38, 2. II, 2*, 47, 3.
Meyro (Franciscus) II, 1, 14, 37.
Mazonius (Jacobus) II, 1, 7, 2. II, 1, 11, 19.
 II, 2, 11, 2. III, 4, 1, 3.
Mazza (Thomas) I, 1, 6, 33.
Mechovius (Gvilhelmus) I, 2, 29.
 I, 6, 1, 9. III, 2, 1, 14.
 III, 2, 1, 14.
Medina (Bartholomaeus) II, 1, 14, 23.
Meibomius (Henricus) I, 7, 3, 14. I, 2, 16, 12.
 seq. III, 4, 1, 6.
(Jo. Henricus) I, 1, 18, 66. II, 2*, 42,
 2. seq.
(Marcus) II, 4, 1, 2. & 10.
Meierus (Gerbardus) III, 5, 1, 13.
(Jacobus) I, 1, 21, 113.
(Justus) III, 6, 7, 6.
(Michael) I, 1, 13, 3. I, 1, 11, 17.
 II, 2, 4, 4. II, 2*, 38, 3. II, 2*, 44,
 5. II, 2*, 47, 3. III, 5, 1, 36.
Meisnerus (Johannes) III, 5, 1, 29, & 33.
Mekerchus (Adolphus) I, 4, 6, 18.
Melanchthon (Philippus) I, 1, 16, 51.
 I, 1, 19, 33. I, 2, 1, 12. I, 6, 3, 3.
 I, 7, 2, 10. III, 5, 1, 17.
Meliffus (Paulus) I, 7, 3, 10.
Mellinghausen ( ) II, 5, 1, 5.
Melsen (Jobaunes de) II, 2, 3, 9.
Menagius (Egidius) I, 18, 66. I, 1, 19, 66.
 I, 4, 4, 4. & 17. I, 4, 6, 3. I, 5, 1, 14.
- I, 7, 1, 10. & 13, 15. & 21. I, 7, 3, 9,
 & 20. II, 1, 1, 1, 1. II, 2*, 40, 4.
 III, 6, 3, 5. III, 6, 7, 17.
Menckenius (Otto) I, 1, 10, 43.
 III, 2, 1, 6.
Mendoza (Didacus) I, 1, 4, 22.
(Petrus Hurtadus de) II, 1, 14, 40.
Menochius (Johannes Seephanus)
 I, 1, 21, 49.
Menzinus (Benedictus) I, 1, 1, 13.
 I, 1, 15, 34.
Mercerus (Josias) III, 4, 1, 12.
(Nicolaus) I, 7, 1, 12.
Mercurialis (Hieronymus) I, 5, 2, 12.
Merettus (Christophorus) II, 2*, 34, 1.
 II, 2*, 40, 3.
Merianus (Matthias) II, 4, 1, 12.
Mericutius (Antonius) III, 6, 7, 15.
Merillius (Edmundus) III, 6, 4, 5.
Merryweather (Johannes) I, 3, 6, 9.
Merfennus (Martinus) II, 1, 6, 1. II, 2, 9, 5.
 II, 2, 15, 5. II, 4, 1, 10.
 III, 5, 1, 11.
Merula (Paulus) II, 2*, 46, 3. II, 4, 1, 11.
Messanensis (Thomas) I, 1, 2, 12.
Metochita (Theodorus) II, 1, 9, 10.
Mevius (David) III, 6, 1, 6. III, 6, 10, 3.
 III, 6, 11, 4.
Meurisse (Martinus) II, 1, 14, 16.
Meursius (Johannes) I, 1, 18, 38. I, 1, 25, 8.
 I, 4, 6, 17. I, 4, 8, 11. I, 5, 1, 13.
 I, 5, 2, 3, & 7, 8. & 12. I, 7, 1, 10.
 I, 7, 2, 22. II, 1, 1, 3. II, 1, 2, 4.
 II, 1, 7, 9. II, 1, 2, 2. II, 2, 12, 5.
 II, 2*, 40, 4. II, 4, 1, 2, & 5.
Mexia (Petrus) II, 2, 2, 10.
Meyersberg (Augustus Baro) III, 5, 1, 23.
Michaëlis (Gregorius) II, 2*, 3, 7.
Micraëlius (Johannes) II, 4, 1, 4. & 5.
 III, 4, 1, 4.
Micyllus

I N D E X

- Micyllus (*Jacobus*) 1, 7, 1, 10.
 Miltonus (*Johannes*) 1, 1, 24, 80. 1, 4, 4, 19.
     1, 7, 3, 17.
 Minerva (*Paulus*) 11, 3, 1, 2.
 Minshew (*Johannes*) 1, 4, 4, 19.
 Miræus (*Aubertus*) 1, 1, 18, 39.
     11, 4, 1, 13.
 Mirandula (*Johannes Picus*) 1, 1, 15, 54.
     1, 1, 2, 3, 4. 1, 2, 6, 8. 11, 1, 2, 6.
     11, 2*, 35, 3. 11, 3, 1, 2, & 9.
 Mirus (*Martinus*) 1, 2, 2, 26.
 Mizaldus (*Antonius*) 11, 2, 2, 11. 11, 2, 7, 6.
     11, 2*, 12, 9. 11, 2*, 42, 1. 11, 3, 1, 2.
 Mocenicus ( ) 111, 5, 1, 3.
 Modius (*Franciscus*) 1, 5, 2, 15.
 Modonefius (*Jacobus Martinus*) 1, 2, 8, 53.
 Molinaus (*Carolus*) 111, 6, 7, 15.
     (*Ludovicus*) 11, 1, 14, 58. 111, 5, 1, 26.
     (*Petrus*) 1, 6, 4, 17. 1, 7, 3, 17.
     111, 1, 1, 5. 111, 5, 1, 25, & 32.
 Molinettus (*Claudius*) 1, 4, 1, 10.
     1, 4, 2, 6.
 Molinus (*Franciscus*) 1, 2, 6, 9.
 Mollerus (*Johannes*) 1, 1, 18, 47.
     1, 1, 25, 9.
 Mollnar (*Albertus*) 1, 2, 2, 31.
 Moltkenius (*Levinus Nicolaus*) 111, 1, 1, 10.
     111, 5, 1, 10.
 Monachus (*Matthæus*) 111, 6, 7, 4.
 Moncurtius (*Ægidius*) 1, 2, 5, 39.
 Monleus (*Franciscus*) 1, 2, 6, 33.
 Monlorius (*Johannes Baptista*) 11, 1, 14, 66.
 Monofinius (*Angelus*) 1, 1, 21, 97.
 Montacutius (*Richardus*) 111, 4, 1, 12.
 Montalbanus (*Johannes Petrus*) 1, 7, 1, 8.
 Montanarus (*Geminianus*) 11, 2*, 12, 4.
 Montanus (*Arnoldus*) 11, 4, 1, 13.
     (*Johannes Ferrarius*) 111, 2, 1, 5.
     (*Petrus*) 1, 2, 3, 31. 11, 2*, 48, 3.
 Montecatinus (*Antonius*) 11, 1, 11, 10.
 Montuus (*Petrus*) 1, 2, 5, 6.
 Monzambanus (*Severinus*) 111, 6, 9, 5.
 Morainvillier (*Ludovicus de*) 11, 1, 7, 2.
 Morales (*Ambrosius*) 1, 2, 3, 24.
 Morbeca (*Gvilhelmus de*) 11, 3, 1, 13.
 Morellus (*Fridericus*) 1, 6, 2, 19.
 Morestellus (*Petrus*) 1, 2, 5, 39.
 Moretus (*Theodorus*) 11, 2*, 20, 3.
 Morinus (*Johannes Baptista*) 11, 2*, 8, 7.
     11, 2*, 12, 9. 11, 3, 1, 10.
 Morisfanus (*Bernhardus*) 11, 14, 32.
 Morisottus (*Claudius*) 1, 1, 14, 15.
     11, 4, 1, 12.
 Mormius (*Petrus*) 1, 1, 2, 27. 1, 1, 3, 35. 11, 1, 1, 1.
 Mornæus (*Philippus*) 111, 5, 1, 7. & 25, 29.
 Morfinus (*Maximilianus*) 1, 2, 2, 26.
 Mortius (*Jochimus*) 1, 1, 2, 3, 71.
 Morus (*Alexander*) 1, 1, 24, 2. 1, 6, 3, 6.
     1, 6, 4, 29. 1, 7, 3, 8.
     1, 1, 12, 12. 11, 1, 1, 12.
     11, 1, 2, 6. 11, 1, 7, 2. 11, 1, 15, 7.
     11, 2, 3, 4. & 7. 11, 2, 7, 9. 11, 2, 11, 8.
     & 10. 11, 2, 12, 9. 11, 2, 17, 7.
     & 9. 11, 2*, 1, 2 & 4. 11, 2*, 45, 4.
     11, 2*, 47, 6. 11, 3, 1, 5. 11, 5, 1, 8.
     111, 1, 1, 3. & 5. 111, 5, 1, 8. & 9. 16.
     & 36.
     (*Johannes*) 11, 1, 11, 32.
     (*Thomas*) 1, 1, 2, 3, 42.
 Moschellus (*Job. Antonius*) 11, 2*, 45, 8.
 Mouffetus (*Thomas*) 11, 2*, 45, 5.
 Movius (*Fridericus*) 111, 6, 10, 3.
 Mucius (*Franciscus*) 11, 1, 8, 4.
 Muddendorpius (*Franciscus Junius*) 1, 1, 16, 72.
 Müllerus (*Andreas*) 1, 4, 2, 5.
     (*Sebaldus*) 11, 2, 1, 6.
 Murcias (*Franciscus*) 11, 1, 14, 29.
 Muretus (*M. Antonius*) 1, 4, 11, 3.
     111, 6, 4, 4.
     (*Thomas*)

AUTORUM.

Murnerus (*Thomas*) I, 2, 6, 89.
 Musæus (*Johannes*) III, 5, 1, 8. & 17.
 (*Petrus*) II, 5, 1, 8. III, 5, 1, 6, & 8.

Musius (*Cornelius*) III, 6, 1, 8.
 Mutius (*Macarius*) I, 6, 4, 6.
 Mylæus (*Christophorus*) I, 7, 1, 5.
 I, 1, 2, 4.
 I, 2, 4, 26.

Mylerus (*Nicolaus*) III, 6, 9, 2.
 Mylius (*Abrahamus*) I, 4, 3, 2.
 II, 2*, 27, 5.

(*Job. Daniel*) II, 2*, 29, 4.
 Mynfingerus (*Joachimus*) III, 5, 7, 15.
 III, 6, 11, 3.

Nævius (*Sebastianus*) III, 5, 8, 1.
 Nancelius (*Nicolaus*) I, 6, 3, 5.
 II, 1, 12, 1.

Nardius (*Johannes*) I, 1, 14, 30. II, 1, 5, 2.
 II, 2*, 27, 4, & 8.

Nardus (*Antonijs*) II, 2, 2, 5.
 Naudæus (*Gabriel*) I, 1, 2, 7. I, 1, 16, 7, 8.
 I, 1, 17, 5. I, 1, 24, 5. I, 4, 1, 3.

I, 4, 2, 6. I, 5, 2, 10. II, 1, 13, 2.
 II, 1, 14, 2. II, 3, 1, 12. & 17. sq.
 III, 2, 1, 1, & 15.

Naugerus (*Andreas*) I, 4, 11, 13.
 Nazarius (*Franciscus*) I, 1, 16, 39.
 (*Johannes Paulus*) II, 1, 14, 24.

Neander (*Johannes*) II, 2*, 42, 4.
 II, 2*, 43, 2.

(*Michael*) I, 1, 18, 11. I, 1, 21, 77.
 I, 2, 10, 12. I, 4, 4, 1, 4, 5, 2.
 I, 4, 6, 8. & 11. II, 2, 2, 5. II, 2,

6, 8.

Neldelius (*Johannes*) I, 2, 8, 2. II, 1, 11, 28.
 Nepperus (*Johannes*) II, 4, 1, 5.

Nerus (*Antonijs*) II, 2*, 34, 2.
 Noucrantzius (*Paulus*) II, 2*, 46, 2.

Neudorffius (*Ægidius*) I, 2, 6, 6, 3.

Neuhofius (*Johannes*) II, 2, 5, 2.
 II, 2*, 40, 5.

Neuhufius (*Rein.*) I, 6, 3, 5. I, 7, 3, 17.
 Neutonius (*Isaacus*) II, 2*, 15, 2.

Nicolai (*Henricus*) II, 2*, 32, 5.
 (*Johannes Georgius*) III, 6, 11, 2.

Nicolotius (*Thomas*) II, 2*, 33, 1.
 Nicquetius (*Honoratus*) II, 3, 1, 4.

Niendalius (*Laurentius*) I, 2, 16, 3, 1.
 Nierembergii (*Job. Eusebius*) I, 6, 4, 12.

II, 2, 2, 5.
 Niefs (*Johannes*) I, 4, 9, 3.

Nigronus (*Julius*) I, 5, 2, 9.
 Niphus (*Augustinus*) II, 1, 11, 3.

Nirmuthanus (*Christianus*) I, 4, 3, 8.
 Niverus (*Gerhardus*) III, 3, 1, 3.

Nizolius (*Marius*) I, 1, 25, 26. I, 4, 9, 12.
 I, 4, 11, 7. II, 1, 13, 3. II, 5, 1, 1.

Nodotius (*Franciscus*) I, 4, 12, 10.
 Nollius (*Henricus*) II, 2, 27, 4. II, 2*, 29, 4.

Nomefseus (*Nicolaus*) I, 7, 1, 19.
 Noodtius (*Gerhardus*) III, 6, 8, 4.

Normannus (*Laurentius*) I, 3, 7, 7.
 Nostradamus (*Michael*) I, 1, 10, 32.

Notnagelii (*Christophorus*) II, 2*, 23, 5.
 Novarinus (*Alecyus*) I, 1, 21, 95. I, 6, 4, 12.

III, 4, 1, 18.
 Nuceriensis (*Johannes Ægidius*) I, 1, 21, 101.

Nunnecius (*Augustinus*) delgadillo.
 I, 2, 5, 36.

(*Ferdinandus*) I, 1, 21, 103.
 (*Petrus Johannes*) I, 6, 1, 23. II, 1, 8,

I, 11, 1, 17. & 29. II, 2, 12, 1.

Nyland (*Franciscus Wilhelmus Baro de*)
 II, 1, 15, 10. & 12. II, 2, 17, 7.

II, 2*, 1, 6. II, 2*, 2, 4. II, 2*, 6, 6.

OBrechtus (*Georgius*) III, 2, 1, 20. III, 3, 1, 2.

Occam (*Gustelmus*) II, 2, 1, 13, 2. & 3.
 III, 5, 1, 27.

(LI II) Ochunus

I N D E X

- Ochinus (*Bernhardinus*) III, 5, 1, 3 I.
 Ofredus (*Apollinarius*) II, 1, 1, 1, 5.
 Ogerius (*Carolus*) I, 1, 20, 18.
 Otelius (*Jacobus*) I, 4, 14, 9. III, 6, 4, 4.
 Oldenburg (*Henricus*) I, 1, 16, 34. II, 2, 1, 16.
 II, 2*, 8, 6. II, 2*, 34, 1.
 Oldenburgerus (*Phil. Andr.*) III, 2, 1, 6. & u.
 Oldendorpius (*Johannes*) III, 6, 3, 2.
 III, 6, 1, 1, 2.
 Olearius (*Adamus*) I, 1, 24, 79.
 Omphalius (*Jacobus*) I, 1, 24, 11 I.
 I, 6, 1, 2 I.
 Orbellis (*Nicolaus de*) II, 1, 14, 22.
 Origamus (*David*) II, 3, 1, 1.
 Ortelius (*Abrahamus*) II, 4, 1, 11.
 Osiander (*Johannes Adamus*) II, 1, 13, 1.
 II, 2*, 24, 3. III, 6, 1, 5. & 8.
 Ofius (*Theodorus*) I, 2, 7, 50. II, 2*, 24, 7.
 Offolinskus (*Georgius*) I, 6, 3, 6.
 Oftenfeldius (*Christianus*) I, 6, 3, 6.
 Ottius (*Johannes Henricus*) I, 4, 4, 14.
 III, 5, 1, 34.
 Otto (*Andreas*) II, 3, 1, 4.
 (*Daniel*) III, 6, 6, 3. III, 6, 9, 3.
 Oudan (*Joachimus*) I, 5, 2, 2.
 Oviedo (*Franciscus de*) II, 1, 14, 46.
 Owenus (*Johannes*) III, 5, 1, 4.

P Achimerius (*Georgius*) II, 1, 9, 9.
 Pacius (*Julius*) I, 2, 5, 32. II, 1, 14, 69.
 III, 6, 8, 2.
 Pajot (*Carolus*) I, 6, 1, 27.
 Palafoxius (*Johannes*) I, 6, 4, 27.
 Palamedes (*Julius*) II, 1, 11, 31.
 Palcarius (*Aonius*) I, 1, 23, 55. I, 1, 25, 36.
 I, 3, 9, 13. II, 1, 5, 2.
 Palingius (*Abrahamus*) II, 3, 1, 15.
 Palissy (*Bernhardus*) II, 2*, 10, 3.
 II, 2*, 3, 3.
 Palladius (*Andreas*) I, 4, 11, 9.

 Pallavicinus (*Sfortia*) III, 2, 1, 18.
 Palmerius (*Jacobus*) I, 5, 1, 9.
 Pancirollus (*Guido*) I, 1, 19, 66. I, 1, 21, 51.
 I, 5, 2, 7. III, 6, 6, 1. III, 6, 8, 4.
 Pandulffus (*Alphonfus*) II, 2*, 5, 2.
 III, 5, 1, 7.
 Panicarola (*Franciscus*) I, 6, 1, 3. I, 6, 4, 5.
 Panfa (*Murius*) I, 1, 17, 18. & 25.
 III, 5, 1, 4.
 Panvinius (*Onuphrius*) I, 1, 17, 36. I, 5, 2, 5.
 & 8, & 15. III, 5, 1, 27.
 Paracelsus (*Theophrastus*) I, 1, 10, 26.
 II, 1, 15, 16. II, 2*, 1, 5.
 II, 2*, 27, 5.
 Paræus (*Daniel*) I, 4, 13, 3. I, 5, 1, 4.
 II, 1, 5, 2.
 (*Johannes Philippus*) I, 4, 6, 11.
 (*Philippus*) I, 6, 1, 24.
 Parckerus (*Robertus*) III, 5, 1, 27.
 (*Samuel*) II, 1, 7, 22. II, 2, 11, 7.
 & 8. III, 5, 1, 4. & 9.
 Parthafius (*Janus*) I, 1, 25, 37. I, 1, 22, 7.
 I, 1, 24, 8.
 Parthenius (*Bernardinus*) I, 2, 16, 20. & 35.
 I, 7, 1, 14. & 15.
 Paschalius (*Carolus*) I, 5, 2, 8. & 12.
 III, 1, 1, 10. & 11.
 (*Valentinus*) I, 5, 2, 13.
 Passeribus (*Nicolaus de*) III, 6, 8, 2.
 Pastorius (*Joachimus*) I, 6, 3, 6. I, 7, 3, 17.
 III, 1, 1, 8. & 10.
 Patinus (*Carolus*) I, 4, 13, 13.
 II, 2*, 21, 6.
 (*Guido*) I, 1, 15, 23. I, 1, 24, 96.
 I, 1, 5, 18. I, 1, 9, 61. I, 1, 7, 64.
 Patricius (*Franciscus*) II, 1, 1, 12. II, 1, 8, 3.
 II, 1, 15, 2. II, 2, 4, 5. & 6. II, 2, 7, 3.
 II, 2, 12, 2. II, 2, 14, 1. II, 2*, 1, 3.
 & 9. II, 2*, 14, 1. III, 5, 1, 3.
 Pauli (*Andreas*) II, 4, 9, 6.
 (*Simon*)

A U T O R U M.

(Simon)	11, 2*, 40, 4, 11, 2*, 42, 4.	Petramellarius (Johannes Antonius)	1, 6, 3, 13.
	11, 4, 1, 2, 11, 7, 1, 5.	Petrarcha (Franciscus)	1, 1, 23, 27, 1, 1, 8, 20.
Paulo (Eustachius à S.)	11, 1, 14, 31.		1, 1, 22, 12, 1, 1, 1, 1, 1.
Pearsonius (Johannes)	1, 4, 7, 3.	Petri (Eridericus)	1, 2, 1, 1, 10.
Pechlinus (Job. Nicolaus)	11, 2*, 17, 5.	Petter (Nicolaus)	11, 4, 1, 16.
Pegelius (Magnus)	1, 1, 2, 26, 1, 2, 9, 26.	Peucerus (Casspar)	11, 3, 1, 1.
	11, 2, 1, 17, 11, 2*, 22, 2.	Pfannerus (Tobias)	1, 5, 2, 6, 11, 4, 1, 10.
Peirescius (Nicolaus Fabricius)	1, 4, 5, 6.		11, 5, 1, 12, 11, 6, 9, 2.
	1, 4, 2, 4, 11, 2, 2, 6.	Pfeifferus (Augustus)	11, 5, 1, 1, 16.
Peiskerus (Georgius Christophorus)	1, 4, 4, 6.	(Job. Philippus)	1, 5, 2, 3.
Pelissonius (Paulus)	1, 1, 19, 68.	Pfochenius (Sebastianus)	1, 4, 6, 19.
Pellegrinus (Camillus)	1, 7, 1, 13.	Phædrus (Thomas)	1, 1, 2, 5, 35.
Pellerus (Christophorus)	11, 2, 1, 4.	(Titus)	1, 4, 12, 4.
Pellius (Johannes)	1, 1, 10, 21.	Phalereus (Demetrius)	1, 1, 6, 3.
Paraldus (Guilielmus)	1, 6, 4, 12.	Philaltheus (Lucilius)	1, 1, 2, 4, 7, 4.
Pereira (Gomezius)	11, 1, 15, 11.		11, 1, 1, 1, 1, 12.
Pererius (Benedictus)	11, 1, 15, 7.	Photius (Patriarcha Constantinopolitanus)	1, 1, 16, 13, 11, 6, 7, 13.
	11, 2, 8, 5, 6, 11, 2, 7, 2, 11, 2*, 1, 9.	Piccardus (Johannes)	1, 4, 4, 11.
	11, 2*, 11, 10.		11, 1, 1, 4, 73.
Perecius (Antonius)	1, 1, 24, 13, 4.	Piccartus (Michael)	1, 4, 12, 8, 1, 6, 3, 3.
	11, 6, 7, 9.		11, 1, 11, 30, 11, 2, 1, 2.
(Didacus)	1, 6, 4, 27.	Piccolominus (Alexander)	1, 2, 8, 4, 5.
Periers (Bonaventura de)	1, 1, 8, 16.	Pichon (Julianus)	1, 4, 13, 3.
	11, 5, 1, 11.	Picinellus (Philippus)	1, 1, 2, 1, 61.
Perionius (Joachimus)	1, 4, 4, 11, 1, 5, 2, 7.	Pictorius (Georgius)	11, 1, 7, 14.
	11, 1, 12, 1.		11, 3, 1, 15.
Perumia (Job. Paulus)	11, 1, 11, 8.	Picus (Johannes)	11, 1, 7, 16, 11, 1, 11, 2.
Perottus (Nicolaus)	1, 4, 9, 9.		11, 1, 14, 37, 11, 2, 10, 1.
Perronius (Jacobus)	11, 5, 1, 26.	(Johannes Franciscus)	1, 1, 1, 1, 3.
Perus (Johannes Dominicus)	1, 1, 12, 13.		11, 1, 7, 16.
Pesquetus (Orlandus)	1, 1, 21, 100.	Pieruccius (Job. Michael)	1, 1, 7, 41.
Petavius (Dionysius)	1, 6, 2, 18, 8, 21.	Pignorius (Laurentius)	1, 1, 24, 30.
	11, 2, 11, 6, 11, 4, 1, 5, 11, 5, 1, 4.		1, 1, 7, 34, 1, 2, 7, 1, 6, 3, 11.
	8, 1, 11, 5, 5, 1, 27.		11, 2, 4, 3.
Petitus (Petrus)	1, 4, 12, 10, 1, 7, 1, 14.	Pinellus (Johannes Vincentius)	1, 1, 1, 8.
	11, 2*, 16, 2, 11, 2*, 32, 5.		1, 1, 3, 19, 1, 19, 1, 15, 5, 1.
(Samuel)	1, 5, 1, 11.		11, 2, 2, 5.
	11, 6, 2, 4.	Piso (Guilielmus)	11, 2, 2, 7, 11, 2*, 40, 5.
Petra (Gabriel)	1, 6, 1, 6.	(Lili) 2	Pistorius

I N D E X

Pistorius (<i>Johannes</i>)	I, 1, 25, 5.	Poffardus (<i>Wilhelmus</i>)	I, 5, 2, 7.
	III, 6, 9, 2.	Poffelius (<i>Johannes</i>)	I, 4, 6, 11.
Pithæus (<i>Petrus</i>)	I, 4, 13, 3, 1, 6, 19.	Poffevinus (<i>Antonius</i>)	I, 1, 16, 14, & 21.
	III, 6, 2, 2.		I, 7, 1, 6.
Pitifcus (<i>Samuel</i>)	I, 4, 12, 1, 4, 1, 4, 13, 13.	Pofnerus (<i>Caspar</i>)	II, 2, 2, 5.
Pitæus (<i>Johannes</i>)	I, 1, 18, 4, 2.	Postellus (<i>Gviltelmus</i>)	I, 1, 8, 11, 1, 6, 18.
Pizimentius (<i>Dominicus</i>)	II, 2, 7, 6.		I, 4, 1, 9, 1, 4, 5, 11, 1, 12, 2.
Placcius (<i>Valentinus</i>)	I, 1, 16, 4, & 70.		II, 2*, 1, 15, III, 5, 1, 7.
	I, 2, 5, 99.	Potterus (<i>Johannes</i>)	I, 7, 2, 22.
(<i>Vincentius</i>)	III, 1, 1, 6.	Powerus (<i>Henricus</i>)	II, 2*, 3, 5.
	III, 6, 6, 3.		II, 2*, 3, 2, 2.
Placentinus (<i>Johannes</i>)	II, 2*, 2, 3, 5.	Prætorius (<i>Godefridus</i>)	I, 2, 2, 2, 5.
	II, 4, 1, 5.	(<i>Johannes</i>)	H, 2*, 2, 5, II, 3, 1, 6.
Plantavitius (<i>Johannes</i>)	I, 4, 5, 5.	(<i>Stephanus</i>)	I, 2, 2, 26.
Pleurius (<i>Stephanus</i>)	I, 7, 3, 4.	Præschius (<i>Johannes Ludovicus</i>)	I, 7, 3, 8.
Politianus (<i>Angelus</i>)	I, 1, 2, 3, 30.		& 15, III, 2, 1, 14, & 20, III, 6, 1, 8.
Pollux (<i>Julius</i>)	I, 4, 7, 4.		III, 6, 2, 3, III, 6, 6, 3.
Polus (<i>Antonius</i>)	II, 1, 14, 48.	Prato (<i>Antonius de</i>)	III, 6, 7, 15.
(<i>Matthæus</i>)	III, 5, 1, 15.	Priceus (<i>Johannes</i>)	I, 4, 14, 3.
Pomarius (<i>Samuel</i>)	III, 5, 1, 36.		I, 4, 6, 19.
Pomey (<i>Franciscus</i>)	I, 2, 5, 80.	Prierias (<i>Sylvester</i>)	II, 1, 14, 35.
	I, 7, 1, 17.	Primerolius (<i>Jacobus</i>)	II, 2, 1, 9.
Pomponatus (<i>Petrus</i>)	II, 1, 11, 4.	Priolus (<i>Benjamin</i>)	I, 1, 16, 11, 13, 13, 41.
	II, 2*, 48, 7.		III, 7, 1, 5.
Pona (<i>Franciscus</i>)	I, 6, 3, 11.	Probus (<i>Valerius</i>)	I, 4, 2, 3.
Pontanus (<i>Jacobus</i>)	I, 1, 2, 1, 35, 1, 7, 1, 7.	Pfellus (<i>Michael</i>)	I, 1, 1, 15, II, 1, 9, 8.
(<i>Johannes</i>)	III, 5, 1, 19.		II, 2, 1, 1, 3.
(<i>Jovianus</i>)	I, 1, 14, 1, 7, 3, 9, & 11.	Puffendorfius (<i>Samuel</i>)	III, 1, 1, 1, 1.
	II, 2*, 4, 3, 2, III, 4, 13.		III, 2, 1, 20, III, 6, 1, 3, & 6, & 8.
(<i>Ludovicus</i>)	I, 6, 4, 27.	Puhtherbeus (<i>Gabriel</i>)	I, 1, 16, 28.
Pontius (<i>Johannes</i>)	II, 1, 14, 11.	Pulmannus (<i>Theodorus</i>)	I, 4, 12, 9.
(<i>Petrus</i>)	I, 2, 3, 23, 1, 4, 1, 6.	Puppio (<i>Franciscus Follus d</i>)	II, 2*, 20, 3.
Porcadius (<i>Thomas</i>)	I, 5, 2, 8.	Puteanus (<i>Ericius</i>)	I, 1, 24, 33, I, 1, 7, 2.
Porta (<i>Johannes Baptista</i>)	I, 4, 2, 3.		I, 5, 2, 6, & 11, I, 6, 3, 4, & 6.
	II, 2, 2, 9, & 11, II, 2*, 40, 6.		II, 2*, 22, 3, III, 2, 1, 3.
	II, 3, 1, 4, 11, 1, 15.	(<i>Petrus</i>)	I, 1, 3, 18, I, 1, 19, 26.
Portius (<i>Simon</i>)	I, 4, 6, 14, 1, 4, 8, 1, 1.		III, 2, 1, 9.
Portnerus (<i>Johannes Albericus</i>)	I, 4, 6, 3.	Putschius (<i>Elias</i>)	I, 4, 10, 2.
Portus (<i>Emilius</i>)	I, 4, 8, 10.	Pyrckhaimerus (<i>Hilarius</i>)	I, 1, 15, 40.
(<i>Franciscus</i>)	I, 7, 1, 10.		

Quaræus

A U T O R U M.

- Q**uarræus (*Johannes*) 1,1,19,9.
 Quenstedt (*Job. Andreas*) 11,1,18,17.
 Quercetanus (*Andreas*) 1,1,18,24.
 (*Josua*) 11,2*,27,5,11,2*,29,4.
 Quillet (*Claudius*) 1,2,1,8.
- R**abirius (*Junius*) 1,5,2,15.
 Rachelius (*Joachimus*) 1,7,3,4.
 (*Samuel*) 11,1,9,7,11,1,1,2.
 111,1,1,7, & 10,111,1,1,12.
 111,6,1,5, & 8,111,6,9,2.
- Rada (*Johannes de*) 11,1,14,14.
 Radau (*Michael*) 1,6,1,18.
 Raderus (*Matth.*) 1,4,13,11.
 Ravardus (*Jacobus*) 111,6,3,2.
 Ragufarus ( ) 11,3,1,1.
 Rainaldus (*Odericus*) 111,4,1,12.
 Ramiresius (*Emanuel*) 1,2,3,25.
 (*Laurentius*) 1,1,21,48,11,4,13,11.
 1,5,1,1,3.
 Ramsey (*Wilhelmus*) 11,2*,45,7.
 Ramus (*Petrus*) 1,2,7,17,11,1,7,17.
 11,1,12,1,11,2,12,7,11,2*,1,3.
 11,2*,13,2,11,4,1,5,11,5,1,1.
 11,5,1,5,111,5,1,7.
- Ranchinus (*Franciscus*) 111,6,3,8.
 Rango (*Conr. Tiburtius*) 1,5,2,9,11,2*,45,8.
 Ranzovius (*Henricus*) 11,3,1,11.
 Rapichius (*Jovita*) 1,6,1,21.
 Rapinus (*Renatus*) 1,4,11,14,1,4,13,3.
 1,6,1,31,1,6,4,8,1,7,1,3, & 13.
 1,7,3,8,11,1,7,22, 11,2*,42,1.
- Rappoltius (*Fridericus*) 1,7,3,8.
 Ratichius (*Wolfgangus*) 1,2,10,28.
 Rattray (*Sylvester*) 11,2*,8,3.
 Ravelin (*Franciscus Martinus*) 1,2,6,33.
 Ravennas (*Petrus*) 1,2,6,33.
 Ravissius (*Johannes*) 1,1,21,37,1,7,1,19.
 Raulinus (*Johannes*) 11,1,13,10.
- Ray (*Johannes*) 1,1,21,3,11,1,15,10.
 11,2,1,7,5.
- Raymundus, *Cappellanus Gregorii Noxi*,
 111,6,7,14.
 Raynaudus (*Theophilus*) 1,1,16,28.
 11,1,14,60,11,3,1,17.
- Reael (*Laurentius*) 11,2*,32,5.
 Rebuffus (*Petrus*) 111,6,7,15.
 Recchus (*Nardus Antonius*) 11,2,2,9.
 Regius (*Henricus*) 11,1,15,9,11,2,17,4.
 11,2*,44,3.
 Reicheltus (*Julius*) 11,2*,8,7.
 Rejes (*Caspar de*) 1,1,21,48,11,2,2,10.
 11,3,1,17.
- Reimarus (*Albertus*) 111,5,1,20.
 Reinbothius (*Fridericus*) 111,6,1,4.
 Reineccius (*Reinerns*) 111,4,1,3.
 Reinesius (*Thomas*) 1,1,23,65,1,1,11,19.
 1,4,14,16,1,4,4,9,1,4,5,8.
 1,4,7,3,1,5,1,9, 11,2,7,6.
 11,2,16,5,11,2*,36,2,111,4,1,2.
- Reinkingius (*Theodorus*) 111,2,1,19.
 Reiserus (*Antonius*) 1,1,5,16,1,1,7,26.
 111,5,1,9.
- Reiskius (*Johannes*) 11,1,8,1.
 Remigius (*Nicolaus*) 11,3,1,15.
 Renaudotius (*Theophrastus*) 1,2,7,60.
 Rennemannus (*Henningus*) 11,1,12,1.
 11,6,5,5.
- Resenius (*Petrus Johannes*) 11,1,1,13.
 Reuchlinus (*Johannes*) 1,1,19,36.
 11,3,1,17.
- Revius (*Jacobus*) 1,1,23,71.
 Reygerus (*Arnoldus*) 111,6,11,2.
 Reyherus (*Samuel*) 11,2*,18,1,11,2*,22,2.
 111,6,3,3.
- Rhedi (*Franciscus*) 11,2*,27,3,11,2*,44,2.
 11,2*,45,5, & 8.
- Rhenanus (*Beatus*) 1,1,22,14,111,6,9,2.
 (LIII) 3 Rhe-

INDEX

- Rhenius (*Johannes*) 1,2,10,3,8.
Rhodiginus (*Ludovicus Caelius*) 1,1,21,50.
Rhodius (*Ambrosius*) 1,1,2,7,11,2,6,6.
(*Anthonicus*) 11,4,1,9.
(*Johannes*) 1,4,1,2,7,1,4,1,4,13.
1,5,2,13,11,7,1,2.
Rhodomannus (*Laurentius*) 1,4,6,3, & 8.
Ribadeneira (*Petrus*) 1,1,18,5,4.
Ricciolus (*Johannes Baptista*) 11,4,1,1,
& 8, & 14.
Riccius (*Adamus*) 111,6,4,3.
(*Bartholomaeus*) 1,3,10,10.
(*Paulus*) 11,2,3,7.
Riccobonus (*Antonius*) 1,1,1,4,2,7.
111,4,1,3.
Ricerius (*Mutius*) 1,7,3,8.
Richerius (*Edmundus*) 1,2,2,3,0.
1,1,16,74,1,4,10,1,6,1,2,1.
Richterus (*Christophorus Philippus*)
111,6,6,2.
(*Georgius*) 1,1,16,5,1,1,1,24,84.
1,1,7,58,111,3,1,5,111,2,1,14.
Ridderus (*Franciscus*) 1,1,16,6,9.
Riera (*Johannes de*) 1,2,5,26.
Rieros (*Juan Soropan de*) 1,1,21,105.
Rigaltius (*Nicolaus*) 1,4,8,11,1,4,14,4.
111,2,1,8,111,6,4,4.
Riguez (*Robertus*) 1,4,1,2,5.
Ringelbergius (*Jochimus Fortius*) 1,1,1,8.
1,1,2,2,3,3,1,2,7,8.
1,6,1,3.
Riolanus (*Johannes*) 11,1,12,1.
111,2,12,7.
Rittershusius (*Conradus*) 1,6,4,4.
111,6,3,2,111,6,7,3, & 12.
111,6,7,14, & 15.
(*Nicolaus*) 111,4,1,10.
Rivetius (*Andreas*) 111,5,1,28, & 32.
Rivinus (*Andreas*) 1,5,1,9.
Rivius (*Johannes*) 1,1,21,15,1,1,2,3,6.
1,2,2,2,5,1,3,4,2,8,1,4,10,10.
(*Thomas*) 111,4,1,9,111,6,4,2.
Robertsonus (*Gvilielmus*) 1,4,8,7.
Robertus (*Glaudius*) 111,4,1,18.
Robertellus (*Franciscus*) 1,1,24,116.
1,5,1,2,1,5,2,5,1,7,1,1,1.
11,1,1,1,2,2,111,4,1,3.
Roccus (*Antonius*) 11,1,14,7,1.
11,2*,4,7,6.
Rocha (*Angelus*) 1,1,17,26,1,5,2,1,3.
Rochaz (*Henricus de*) 11,2,15,6.
11,2*,3,1,3.
Rodericus (*Alphonfus*) 1,6,4,27.
(*Stephanus*) 1,2,3,24.
Rodingius (*Gvilielmus*) 111,6,1,3.
Rogerus (*Abrahamus*) 11,1,1,11.
11,2,5,6.
Rohault (*Jacobus*) 11,1,1,9.
11,2,17,4, & 5.
Romanus (*Aegidius*) 11,1,14,7.
Rondeletius (*Gvilielmus*) 11,2*,46,2.
Rorarius (*Hieronymus*) 1,4,1,3.
1,4,4,16.
Rosa (*Johannes*) 11,2*,42,2.
Rosellus (*Antonius de*) 111,5,1,27.
Rosenbergius (*Job. Carolus*) 11,2*,43,3.
Rosenthal (*Henricus*) 111,6,7,15.
Rosinus (*Johannes*) 1,5,2,4.
Rossæus (*Alexander*) 1,7,1,19,11,2*,45,8.
11,2*,47,3,111,5,1,10, & 20.
Rosselius (*Cosmus*) 1,2,6,24.
Rossius (*Job. Victorius*) vid. Errythæus.
Rosweidus (*Herib.*) 111,4,1,12.
Rotniarius (*Valentinus*) 1,1,2,1,8,1.
Roxas (*Augustinus de*) 1,7,1,8.
Ruarus (*Martinus*) 1,1,24,104.
111,5,1,33.
1,5,2,9.
Rubius

A U T O R U M

- Rubius** (*Antonius*) II, 1, 14, 44.
Rucelius (*Johannes*) II, 1, 13, 2.
Rudbackius (*Olaus*) I, 4, 3, 3.
     II, 1, 1, 13.
Rue (*Carolus de la*) I, 2, 16, 22.
Rumpelius (*Job. Henricus*) II, 2*, 2, 5.
Rupertus (*Christoph. Adamus*) I, 1, 23, 65.
     I, 4, 12, 6. I, 6, 3, 5. II, 1, 11, 30.
     III, 2, 1, 12. III, 4, 1, 5. III, 6, 3, 1.
     III, 6, 4, 2. & 4.
Rutgerfius (*Janus*) I, 2, 9, 7. I, 4, 37, 13. I, 5, 1, 11.
Ryccuius (*Justus*) I, 1, 24, 107.
     I, 5, 2, 5.
Rykius (*Theodorus*) I, 4, 7, 7. I, 4, 13, 4.
S**Achinus** (*Franciscus*) I, 3, 1, 4. & 9. I, 3, 1, 26.
Sachsius (*Philippus Jacobus*) II, 2*, 20, 3.
     II, 2*, 42, 2.
Sacratus (*Paulus*) I, 1, 24, 106.
Sadeler (*Egidius*) I, 5, 2, 5.
     (*Rudolphus*) I, 6, 1, 32.
Sævilus (*Henricus*) I, 5, 2, 10.
Sagittarius (*Job. Christfried*) III, 2, 1, 5.
Salabertus (*Johannes*) II, 1, 13, 11.
Salas (*Johannes Antonius Gonzalez de*)
     I, 7, 1, 7.
Salefius (*Franciscus*) I, 6, 4, 14.
Sallustius (*Crispus*) I, 4, 1, 8.
Salmáfius (*Claudius*) I, 1, 24, 13. I, 1, 3, 29.
     I, 1, 7, 10. I, 2, 8, 55. I, 4, 6, 16 & 17. & 19.
     I, 5, 1, 12. I, 5, 2, 10. I, 7, 1, 10. II, 1, 14,
     5 I. II, 2, 2, 2. & 3. II, 2*, 12, 9. II, 2*,
     27, 8. III, 4, 1, 9. & 22. III, 5, 1, 26.
     III, 5, 1, 29. III, 6, 2, 1. & 4.
Salvianus (*Gaspar*) I, 1, 14, 17.
Sambucus (*Johannes*) I, 7, 3, 4.
Sammarthanus (*Abelius*) I, 1, 19, 62.
     (*Scavola f. Gancherius*) I, 1, 19, 62.
     I, 7, 3, 8.
Sanchez (*Franciscus*) II, 1, 6, 3, II, 2, 9, 1.
     (*Petrus Hieronymus*) de Lizaraco
         I, 2, 5, 35.
         I, 4, 6, 14.
         I, 4, 10, 3.
Sanctius (*Franciscus*)
Sanctorius (*Sanctor.*) II, 4, 1, 5.
Sanderus (*Antonius*) I, 1, 18, 35.
     I, 1, 3, 27.
Sanderfonius (*Robertus*) I, 1, 1, 7. & 12.
     III, 6, 1, 3.
Sandius (*Christophorus*) I, 1, 18, 60.
     II, 1, 7, 19. II, 2, 11, 10.
     II, 2*, 47, 6. III, 4, 1, 1. & 15.
     III, 5, 1, 33.
Sandys (*Eduinus*) III, 5, 1, 20.
Sannazarius (*Aelius*) I, 7, 3, 8.
Sanfon (*Nicolaus*) II, 4, 1, 11. & 14.
Santinellus (*Antonius*) II, 2*, 47, 4.
Sarbievius (*Matth. Casimirus*) I, 7, 3, 3.
     & 10.
Sarpis (*Paulus*) I, 1, 19, 21. seq. I, 1, 24, 19.
     I, 1, 15, 53. I, 3, 1, 23. II, 1, 7, 22.
     II, 2, 2, 6. II, 2, 11, 7. II, 2, 12, 2.
     II, 2*, 20, 4. II, 5, 1, 1. III, 2, 1, 7.
     & 18. III, 5, 1, 9. III, 6, 3, 9.
Sarravius (*Claudius*) I, 1, 24, 2. I, 1, 16, 57.
     I, 4, 6, 1.
Savanarola (*Politianus*) I, 1, 15, 54.
Saubertus (*Johannes*) I, 5, 2, 6.
Sautel (*Petrus Justus*) I, 7, 3, 4.
Sayrus (*Gregorius*) II, 1, 14, 57.
Scalichius (*Paulus*) I, 1, 11, 4.
     I, 2, 5, 28.
Scaliger (*Josephus*) I, 1, 21, 113. I, 1, 23, 71.
     I, 4, 1, 9. I, 7, 2, 1. I, 7, 2, 2.
     III, 4, 1, 5. III, 7, 1, 2.
     (*Julius Caesar*) I, 1, 23, 70. I, 6, 3, 2.
     I, 7, 1, 6. I, 4, 9, 2. I, 7, 3, 2. & 12.
     II, 1, 15, 3. II, 2, 2, 11. II, 2*, 3, 25.
     III, 5, 1, 4. I, 4, 10, 5.
Scapula (*Johannes*) I, 4, 8, 6.
Scarrochia

INDEX

- Scarrochia (*Margarica*) I, 1, 14, 22.
 Scaynus (*Anonius*) II, 1, 11, 27 II, 1, 14, 65.
 Scharvius (*Henricus*) I, 2, 6, 63 I, 3, 10, 14.
 I, 4, 3, 7, 1, 4, 9, 6. I, 4, 13, 9.
 I, 4, 6, 15, 1, 7, 1, 17. II, 2*, 13, 10.
 Schallius (*Johannes Adamus*) II, 2, 5, 2.
 Schardius (*Simon*) III, 6, 9, 2.
 Scharrockius (*Robertus*) II, 2*, 41, 2, 8.
 III, 1, 1, 7. III, 6, 1, 3, 8, 2.
 Scharfchmid (*Carolus*) III, 6, 9, 3.
 Schefferus (*Johannes*) I, 1, 18, 48.
 I, 4, 12, 20. I, 5, 2, 9, 8, 10, 13, 8.
 I, 4, 1, 6, 1, 8, 8, 21. I, 6, 3, 6, 11, 1.
 2, 1. III, 1, 1, 1, 8, 7. III, 4, 1, 9.
 Schegkius (*Jacobus*) II, 1, 11, 23.
 Scheimerus (*Christophorus*) II, 2*, 12, 6.
 Scheldonus (*Gilbertus*) I, 1, 4, 16.
 Schelius (*Radodus Hermannus*) III, 4, 1, 9.
 III, 2, 1, 20. III, 6, 1, 8.
 Schelton (*Thomas*) I, 4, 2, 4.
 Schenckelius (*Lambertus*) I, 2, 6, 38.
 Schenckius (*J. G.*) III, 7, 1, 3.
 Scherbius (*Philippus*) I, 2, 8, 2. II, 1, 11, 30.
 Scherley (*Thomas*) II, 2*, 3, 1, 3.
 Scherzerus (*Johannes Adamus*) II, 1, 14, 31.
 II, 5, 1, 6.
 Scheurlius (*Henricus Julius*) III, 1, 1, 2.
 Schickardus (*Wilhelmus*) I, 1, 24, 83.
 III, 6, 2, 1.
 Schildius (*Johannes*) III, 2, 1, 17.
 Schlüsselbergius (*Conradus*) II, 5, 1, 19.
 Schlüterus (*Johannes*) III, 6, 9, 5.
 (*Severinus Walchertus*) III, 5, 1, 13.
 8, 33.
 Schmidius (*Erasmus*) I, 4, 6, 9, 1, 7, 2, 10.
 Schmuckius (*Martinus*) II, 2, 2, 11.
 Schneidewinus (*Johannes*) III, 6, 7, 3, 8, 15.
 Schnobelius (*Joachimus*) I, 1, 6, 7, 8.
 Schönsleder (*Wolfgangus*) I, 6, 1, 24.
 I, 4, 9, 20. II, 4, 1, 12, 11, 5, 1, 21.
 Schonæus (*Cornelius*) I, 7, 3, 15.
 Schönbornerus (*Georgius*) III, 2, 1, 3.
 Schonerus (*Johannes*) II, 3, 1, 11.
 Schookius (*Martinus*) I, 4, 6, 19, 1, 6, 3, 4.
 II, 2*, 2, 5, 11, 2*, 6, 9, 11, 2*, 8, 10.
 II, 2*, 2, 1, 6. II, 2*, 4, 3, 2. II, 2*,
 47, 2. II, 3, 1, 2. III, 2, 1, 17.
 III, 3, 1, 3. III, 5, 1, 27.
 III, 6, 1, 5.
 Schorus (*Anonius*) I, 4, 6, 11.
 I, 4, 9, 12, 8, 20.
 Schotanus (*Bernbárdus*) III, 6, 7, 6.
 Schöten (*Franciscus*) II, 4, 1, 5.
 Schottelius (*Justus Georgius*) I, 4, 4, 7.
 Schottus (*Andreas*) I, 1, 18, 3, 1, 15, 2, 1, 85.
 I, 5, 1, 10.
 (*Colpaz*) I, 2, 5, 61. II, 2, 2, 11.
 II, 2*, 4, 3. II, 2*, 11, 9.
 II, 4, 5, 3, 8, 5, 8, 15.
 Schraderus (*Christophorus*) I, 6, 1, 2.
 I, 6, 1, 25, 1, 6, 3, 3.
 I, 6, 4, 1.
 (*Laurentius*) I, 4, 1, 10.
 Schrevelius (*Cornelius*) I, 2, 2, 28.
 I, 4, 8, 10.
 Schrieckius (*Adrianus*) I, 4, 3, 4.
 Schrökius (*Lucas*) I, 1, 2, 1, 40.
 Schülerus (*Johannes*) II, 1, 14, 5, 5.
 II, 5, 1, 3.
 Schultzius (*Georgius*) III, 6, 1, 0, 3.
 Schuppius (*Johannes Balthasar*) I, 6, 3, 3.
 Schuren (*Gerhardus de*) I, 4, 4, 4.
 Schurtzfeischius (*Conradus Samuel*)
 III, 4, 1, 4.
 Schwammerdammius (*Johannes*) II, 2*,
 45, 5. II, 2*, 47, 4.
 II, 2*, 5, 3.
 Schwartzius (*Bartholomeus*) II, 2*, 3, 8, 3.
 Schwartzkopius (*Johannes*) I, 1, 7, 49.
 Schwenckfeld (*Calpaz*) II, 2*, 29, 4.
 Schwen-

A U T O R U M.

Schvventerus (<i>Daniel</i>)	I, 4, 2, 4.	Servius (<i>Petrus</i>)	I, 5, 2, 5.
Scioppius (<i>Caſpar</i>)	I, 1, 16, 25. I, 4, 5, 2.		II, 2*, 48, 4.
	I, 4, 9, 12. I, 4, 9, 19.	Severinus (<i>M. Aurelius</i>)	II, 3, 1, 3.
	I, 4, 10, 4. I, 6, 1, 29.	Seyboldus (<i>Johannes Georgius</i>)	I, 4, 10, 10.
	II, 1, 4, 2. II, 2, 8, 1.	Siberus (<i>Adamus</i>)	I, 1, 16, 63. I, 2, 4, 116.
	III, 2, 1, 2. III, 4, 1, 3.		I, 4, 9, 13. I, 6, 3, 3.
	III, 5, 1, 25.	Sibſcota (<i>Georgius</i>)	I, 2, 3, 15.
(<i>Franciſcus</i>)	I, 1, 17, 36.	Siderocrates (<i>Samuel</i>)	II, 1, 15, 16.
(<i>Johannes</i>)	I, 4, 4, 7.	Sidonius (<i>Apollinaris</i>)	I, 1, 23, 25.
Scotus (<i>Johannes Duns</i>)	II, 1, 14, 8.	Sigonius (<i>Carolus</i>)	I, 4, 11, 3.
Scriviſius (<i>Petrus</i>)	I, 1, 24, 82.		I, 5, 2, 7. I, 6, 1, 28.
	I, 1, 12, 8.		III, 4, 1, 2.
Scultetus (<i>Abrahamus</i>)	III, 5, 1, 28.	(<i>Fridericus</i>)	I, 1, 16, 58.
Seberus (<i>Wolffgangus</i>)	I, 4, 7, 4.	Silhon ( )	III, 2, 1, 17.
	I, 7, 2, 2.	Simlerus (<i>Jofias</i>)	I, 1, 12, 10.
Sebonde (<i>Raymundus de</i>)	III, 5, 1, 6.	Simon (<i>Johannes Georgius</i>)	III, 6, 1, 5.
Sechtlenius (<i>Philippus</i>)	II, 2*, 43, 5.	Simonius (<i>Richardus</i>)	I, 4, 1, 4. I, 4, 6, 19.
Seckendorſius (<i>Vitus Ludovicus</i>)	III, 2, 1, 17.		III, 5, 1, 5.
	III, 3, 1, 2. III, 4, 1, 13.	(<i>Simonius</i>)	II, 1, 11, 28.
Secundus (<i>Johannes</i>)	I, 7, 3, 9.		III, 1, 1, 11.
Segerus (<i>Georgius</i>)	II, 2*, 47, 5.	Sinclarus (<i>Georgius</i>)	II, 2*, 12, 9.
Segvierius (<i>Petrus</i>)	I, 1, 19, 57. III, 6, 4, 11.	Sinibaldus (<i>Johannes Benediſtus</i>)	II, 2*, 2.
Seldenus (<i>Johannes</i>)	I, 4, 14, 26.		7. II, 2*, 47, 2.
	II, 3, 1, 16. III, 5, 1, 22.	Sireſtus (<i>Antonius</i>)	II, 1, 14, 10.
	III, 6, 1, 6. & 8. III, 6, 2, 1.	Sirmondus (<i>Jacobus</i>)	III, 5, 1, 26.
	III, 6, 3, 1. III, 6, 4, 3. & 5.	Sithmannus (<i>Johannes</i>)	III, 6, 4, 4.
	III, 6, 4, 9.	Skinnerus (<i>Stephanus</i>)	I, 4, 3, 9.
Selenus (<i>Auguſtus</i>)	I, 4, 2, 4.	Sleidanus (<i>Johannes</i>)	III, 4, 1, 4. & 14.
Sempilius (<i>Hugo</i>)	II, 4, 1, 1.	Slevogt (<i>Johannes Philippus</i>)	III, 6, 1, 3.
Sengverdius (<i>Arnoldus</i>)	II, 2, 1, 8.	Smetius (<i>Johannes</i>)	I, 5, 2, 13.
(<i>Wolferdus</i>)	II, 2*, 45, 8.	Smidenſtaht (<i>Hartvicus</i>)	I, 1, 25, 12.
Sennertus (<i>Daniel</i>)	II, 2, 15, 7.		I, 2, 13, 21.
Septalius (<i>Ludovicus</i>)	II, 1, 11, 14.	Smith (<i>Thomas</i>)	I, 4, 6, 18.
	II, 3, 1, 3. & 4. III, 2, 1, 15.		III, 5, 1, 23.
	III, 3, 1, 2.	Solea (<i>Andreas</i>)	II, 2, 29, 4.
Sepulveda (<i>Johannes Geneſius</i>)	I, 1, 24, 53.	Sommerus (<i>Gvilielmus</i>)	I, 4, 4, 9.
	III, 2, 1, 20.	Soncinus (<i>Paulus</i>)	II, 1, 14, 33.
Serre (<i>Petrus dela</i>)	I, 6, 4, 17. III, 5, 1.	Sonerus (<i>Erneſtus</i>)	II, 1, 11, 30.
	II, 1, 8, 35.	Sonnemann (<i>Antonius Daniel</i>)	III, 6, 10, 3.
		(<i>Mmmm</i>)	Sor-

I N D E X

Sorbierius (<i>Samuel</i>)	I, 1, 21, 44. II, 1, 2, 6.	Spitzellius (<i>Theophilus</i>)	I, 1, 16, 68. I, 1, 17, 20. I, 1, 7, 21. II, 2, 5, 2. III, 5, 19. III, 5, 1, 3. & 30.
Sorbona (<i>Robertus de</i>)	II, 1, 14, 34.	Spondanus (<i>Henricus</i>)	I, 1, 16, 14. III, 4, 1, 12.
Sorellus (<i>Claudius</i>)	I, 1, 28, 25. II, 2, 1, 19. II, 2*, 41, 2.	Sponius (<i>Jacobus</i>)	I, 4, 14, 26. III, 5, 1, 16. & 22. 8 & 23.
Soto (<i>Dominicus a</i>)	II, 1, 14, 26.	Spraat (<i>Thomas</i>)	I, 1, 24, 133. I, 1, 14, 44. I, 2, 1, 32. I, 4, 4, 19. II, 2, 1, 13. & 18.
Sotwellus (<i>Nathanael</i>)	I, 1, 18, 54.	Sprengerus (<i>Job. Theodorus</i>)	III, 2, 1, 14. III, 6, 9, 3.
Soufa (<i>Emanuel Faria de</i>)	I, 7, 1, 7.	Stahlius (<i>Daniel</i>)	II, 5, 1, 6. & 8. I, 1, 18, 49.
Spachius (<i>Israel</i>)	I, 1, 18, 58. I, 6, 1, 2. II, 1, 8, 1. II, 2*, 23, 5. II, 5, 1, 4. III, 7, 1, 3.	Staravolfcius (<i>Siman</i>)	I, 6, 2, 26.
Spadius (<i>Johannes Baptista</i>)	I, 7, 3, 14.	Starckius (<i>Johannes</i>)	I, 7, 1, 4.
Spangenbergius (<i>Johannes</i>)	I, 2, 6, 41.	Stadius (<i>Achilles</i>)	I, 2, 5, 52.
Spanhemius (<i>Ezechie</i>)	I, 4, 5, 2. I, 5, 2, 2. & 9. I, 6, 2, 18. I, 6, 3, 6. I, 7, 1, 1. & 17. III, 6, 3, 7.	Staudilg (<i>Uldaricus</i>)	III, 6, 7, 5.
(<i>Fridericus</i>)	II, 1, 1, 4, 1. II, 2*, 12, 9. III, 4, 1, 13. III, 5, 1, 20. & 23. 8 & 2.	Steckius (<i>Johannes</i>)	I, 6, 4, 10.
Spedus (<i>Johannes</i>)	II, 4, 1, 12.	Stella (<i>Didacus</i>)	I, 7, 3, 8. seq.
Speelmannus (<i>Henricus</i>)	I, 4, 4, 9. I, 5, 2, 10. II, 3, 1, 16. III, 6, 7, 16.	(<i>Julius Caesar</i>)	I, 2, 8, 55.
Speidelius (<i>Johannes Jacobus</i>)	III, 6, 6, 2. III, 6, 8, 1. III, 6, 11, 2.	(<i>Ludovicus</i>)	II, 2, 2, 5.
Spencerus (<i>Johannes</i>)	II, 3, 1, 12.	Stelliola (<i>Nicolaus Antonius</i>)	II, 2*, 3, 3, 6. II, 2*, 4, 5, 8.
Spenerus (<i>Philippus Jacobus</i>)	III, 4, 1, 10.	Stellutus (<i>Franciscus</i>)	II, 2*, 2, 4. II, 5, 1, 4.
Sperberus (<i>Julius</i>)	III, 5, 1, 35.	Stengelius (<i>Carolus</i>)	II, 2*, 4, 2, 3. II, 2, 10, 3.
Sperlingius (<i>Johannes</i>)	II, 2, 2, 11. II, 2, 15, 7. II, 2*, 1, 9. I, 1, 19, 59.	(<i>Georgius</i>)	II, 2*, 20, 5.
(<i>Orto</i>)	I, 7, 1, 15.	(<i>Justus</i>)	II, 2*, 21, 4. II, 2*, 3, 1, 2. & 3. II, 2*, 3, 3, 2. II, 2*, 3, 4, 1. II, 2*, 4, 7, 3.
Speronius (<i>Spero</i>)	I, 1, 8, 15.	Steno (<i>Nicolaus</i>)	II, 2*, 42, 1.
Spinosa (<i>Benedictus</i>)	I, 1, 6, 24. II, 1, 15, 15. III, 1, 1, 4. III, 5, 1, 8. 8 & 11.	Stephani (<i>Carolus</i>)	I, 7, 1, 17. II, 2*, 3, 1, 2. III, 3, 1, 2.
		(<i>Henricus</i>)	I, 1, 21, 14. I, 1, 22, 34. I, 1, 7, 27. I, 4, 4, 11. I, 4, 6, 16. & 19. I, 4, 14, 2. I, 4,

A U T O R U M.

- 1,4,7,13. 1,4,8,6,1,5,1,2.
1,7,1,10. 1,7,2,1,2.&8.
& 25. 1,7,3,14. 1,1,1,1.
111,1,1,1.
(*Joachimus*) 111,2,1,3,111,6,1,8.
(*Matthias*) 111,6,6,3.
(*Robertus*) 11,1,9,17.
1,7,2,21.
Steuchus (*Augustinus*) 11,1,1,12. 11,2,3,3.
11,2,7,3,11,2,11,8. 111,5,1,4.
& 12.
Stierenhoeck (*Johannes Olaus*) 111,6,3,3.
Stiernhelm (*Georgius*) 1,4,3,3.
11,1,1,13.
Stifelius (*Michael*) 11,4,1,5.
Stöcken (*Gerhardus von*) 1,1,16,5,2.
Stockfleth (*Henricus Arnoldus*) 1,5,2,15.
Stolbergius (*Balthasar*) 1,4,6,19.
Stöffelius (*Johannes*) 1,2,2,26.
Strada (*Famianus*) 1,6,3,13.
Stratius (*Antonius*) 1,7,3,3.
Strauchius (*Ægidius*) 11,4,1,8.
111,4,1,4. & 5.
(*Johannes*) 111,6,4,5, & 8.
111,6,6,2. 111,6,7,17.
111,6,9,4.
Stræbæus (*Jacobus Ludovicus*) 1,4,10,11.
1,6,1,21. 111,3,1,2.
Strigelius (*Victorinus*) 1,2,2,26.
Strobandius (*Henricus*) 1,2,2,23.
Strozza (*Cyricus*) 111,2,1,5.
(*Johannes Baptista*) 1,1,4,29.
Struvius (*Georgius Adamus*) 111,6,7,8.
Stubbe (*Henricus*) 11,2,1,13. 11,2,2,6.
Struckius (*Johannes Guilielmus*) 1,5,2,6.
& 11.
Sturla (*Snorro*) 11,1,1,13.
Sturmius (*Johannes*) 1,1,2,3,63.
1,1,24,35. 1,2,2,19,1,2,
13,15,1,6,1,4, & 12. 11,1,15,5.
11,2*,18,9.
(*Job. Christophorus*) 11,2*,22,2.
Svarefius (*Josephus Maria*) 1,1,6,14.
1,5,2,6,111,6,4,11.
Svarez (*Franciscus*) 11,1,4,43.
(*Johannes Baptista*) de Salazat,
1,1,11,17.
Sventerus (*Daniel*) 11,4,1,3.
Svicerus (*Johannes Caspar*) 1,4,8,9.
111,4,1,16.
Sviffet (*Richardus*) 1,1,2,13.
11,1,13,4.
Sultholtus (*Bernhardus*) 111,6,8,4.
Sufanæus (*Robertus*) 1,1,2,1,13.
1,6,1,23.
Sufius (*Nicolaus*) 1,6,1,21.
Swertius (*Franciscus*) 1,1,18,37.
Sylvester (*Franciscus*) 11,1,14,38.
Sylvius (*Franciscus*) 1,4,10,11. 11,4,14,5.
Synefius ( ) 11,3,1,8.
T Abermontanus (*Jacobus Theodorus*)
111,7,1,5.
Tabor (*J. Otte*) 111,6,5,5. 111,6,7,3.
111,6,1,1,2.
Tackius (*Johannes*) 11,2*,27,8.
Taffinus (*Petrus*) 1,5,2,6.
Taisnierius (*Johannes*) 11,3,1,6.
Tängel (*Lucas*) 1,2,2,26.
Tappius (*Jacobus*) 11,2*,42,4.
Tardinus (*Johannes*) 11,2*,47,5.
Tartaretus (*Petrus*) 11,1,14,17.
Tarter (*Johannes*) 11,2*,42,4.
1,1,21,32.
Tossanus (*Alexander*) 1,1,2,23. 11,2,1,8.
111,4,1,13.
Tassus (*Torquatus*) 1,4,4,16.
1,7,1,13.
(Mmmm) 2 Tattingham-

Tattinghofius (<i>Johannes</i>)	II, 1, 15, 9.	(<i>Thomas</i>)	I, 1, 19, 28.
	II, 2, 17, 4.		I, 4, 4, 19.
Taubmannus (<i>Fridericus</i>)	I, 7, 3, 11.	Thomsonus (<i>Richardus</i>)	I, 4, 7, 9.
Tavernier (<i>Johannes Baptista de</i>)	III, 5, 1, 2, 3.	Thorius (<i>Raphael</i>)	I, 7, 3, 16.
	II, 1, 11, 26.		II, 2*, 4, 2, 4.
Taurellus (<i>Nicolaus</i>)	I, 1, 18, 3 1.	Thruston (<i>Malacbius</i>)	II, 2*, 4, 7, 3.
Taxander (<i>Valerius Andreas</i>)	I, 1, 16, 5, 3.	Thuanus (<i>Jacobus Augustus</i>)	I, 1, 2, 1, 2.
Teifflierius (<i>Antonius</i>)	I, 1, 18, 4.		I, 7, 3, 8. III, 2, 1, 6.
	II, 1, 1, 2, 4.	Thuldenus (<i>Diodorus</i>)	III, 6, 1, 7.
Telefius (<i>Bernbardus</i>)	II, 1, 1, 5, 2. II, 2*, 16, 2.	Tummius (<i>Theodorus</i>)	III, 5, 1, 3, 6.
		Thurmannus (<i>Calpar</i>)	I, 1, 18, 6, 4.
Tellez (<i>Balibasar</i>)	II, 1, 1, 4, 17.		III, 6, 6, 1. III, 6, 7, 14.
Templerus (<i>Johannes</i>)	II, 1, 15, 5.	Thurnheuserus (<i>Leonhardus</i>)	II, 2*, 19, 4.
Tengnagelius (<i>Sebastianus</i>)	I, 4, 5, 4.		II, 2*, 20, 10.
Tenzelius (<i>Andreas</i>)	II, 2*, 8, 4.	Thyfius (<i>Antonius</i>)	III, 6, 2, 4.
Tepelius (<i>Johannes</i>)	II, 1, 1, 5, 5.	Tilebomenius (<i>Johannes Cajus</i>)	I, 4, 12, 10.
	II, 2, 17, 1.	Tilemannus (<i>Fridericus</i>)	III, 4, 1, 3.
Tefmarus (<i>Johannes</i>)	I, 6, 1, 2, 5.	Titelmannus (<i>Franciscus</i>)	II, 1, 14, 6, 4.
Testardus (<i>Claudius</i>)	III, 5, 1, 3, 2.	Titus (<i>Placidus de</i>)	II, 2*, 12, 9.
Theobaldus (<i>Zacharias</i>)	II, 2*, 29, 4.		II, 3, 1, 10.
Thefaurus (<i>Emanuel</i>)	I, 2, 5, 3.	Titus (<i>Johannes Petrus</i>)	I, 7, 3, 17.
	I, 2, 3, 17. I, 6, 3, 7. & 10.		I, 4, 9, 17. & 19.
	III, 1, 1, 2.	Toletus (<i>Franciscus</i>)	II, 1, 1, 1, 2, 1.
Thevenotius ( )	I, 1, 1, 7. II, 2*, 40, 5.	Tollius (<i>Jacobus</i>)	I, 1, 1, 17. & 57.
	II, 4, 1, 16.		I, 4, 1, 14. I, 4, 14, 15.
Thevetus (<i>Andreas</i>)	I, 1, 19, 5, 5.	Toocker (<i>Gvilhelmus</i>)	II, 2*, 8, 6.
Tibautius (<i>Gerbardus</i>)	II, 4, 1, 16.	Toppius (<i>Nicolaus</i>)	I, 4, 4, 17.
Thilo (<i>Valentinus</i>)	I, 6, 1, 16. I, 6, 3, 6.	Torniellus (<i>August.</i>)	III, 4, 1, 12.
Tholofanus (<i>Petrus Georgius</i>)	I, 2, 5, 30.	Torreblanca (<i>Franciscus de</i>)	II, 3, 1, 15.
	III, 2, 1, 4. III, 6, 5, 4.	Torrentius (<i>Levinus</i>)	I, 7, 3, 10.
Thoma (<i>Johannes a S.</i>)	II, 1, 1, 4, 19.	Torricellius (<i>Evangelista</i>)	II, 2*, 18, 6.
Thomafinus (<i>Philippus Jacobus</i>)	I, 5, 2, 10.	Trapezuntius (<i>Georgius</i>)	I, 6, 1, 19.
	& II, 1, 6, 3, 13.		II, 1, 7, 2. II, 2, 1, 1, 2.
Thomafius (<i>Jacobus</i>)	I, 4, 9, 16.	Travaginus (<i>Franciscus</i>)	II, 2*, 2, 1, 3.
	I, 4, 1, 3, 2. II, 1, 4, 3. II,		II, 2*, 26, 3.
	I, 7, 19. & 22. II, 2, 8, 4.	Traulou (<i>Justinianus</i>)	I, 1, 14, 4, 8.
	II, 2, 11, 10. II, 2*, 5, 2.	Teutlerus (<i>Hieronymus</i>)	III, 6, 7, 8.
	II, 2*, 43, 2. III, 1, 1, 6.		III, 6, 8, 3.
	III, 2, 1, 20. III, 6, 1, 8.	Tribechovius (<i>Adamus</i>)	II, 1, 13, 1.
			II, 2*,

A U T O R U M

	II, 2*, 4, 5, 8. III, 1, 1, 1, III, 4, 1, 9, & 12. III, 5, 1, 3, 5.	Vallius (<i>Paulus</i>)	II, 1, 14, 30.
Trivorius (<i>Gabriel</i>)	III, 6, 4, 2.	Vanius (<i>Julius Caesar</i>)	I, 1, 8, 17. II, 1, 11, 4.
Trivultius (<i>Casus</i>)	I, 1, 2, 5, 2, 2.		III, 5, 1, 9.
Tronfarellus (<i>Oelavus</i>)	I, 1, 1, 2, 2.	Varentius (<i>Augustus</i>)	I, 4, 5, 3.
Trumphius (<i>Johannes Georgius</i>)	II, 2*, 3, 9, 2.		III, 6, 2, 2.
Tfcheringius (<i>Andreas</i>)	I, 1, 2, 1, 11, 3.	(<i>Bernhardus</i>)	II, 2*, 1, 8, 3.
Tfchirnhaus (<i>Ehrenfried Waltherus von</i>)			II, 4, 1, 10. III, 2, 1, 6.
	I, 3, 14, 13, & 49. I, 2, 7, 2, 5.	(<i>Henricus</i>)	II, 1, 1, 5, 16.
Tfchonderus (<i>Jeremias</i>)	I, 4, 6, 1, 2.	Varinus (<i>Julius</i>)	I, 1, 2, 1, 28.
Tudelenfis (<i>Benjamin</i>)	I, 1, 6, 2, 5.	Vafarus (<i>Georgius</i>)	I, 1, 1, 9, 70.
Tuldenus (<i>Diodorus</i>)	I, 2, 1, 3, 6.	Vasquez (<i>Ferdinandus</i>)	III, 6, 8, 4.
	III, 6, 7, 7, & 9.	(<i>Gabriel</i>)	II, 1, 14, 42.
Tunigius (<i>Gerhardus</i>)	I, 2, 9, 3, 7.	Vatablus (<i>Franciscus</i>)	II, 1, 1, 1, 20.
Turnebus (<i>Adrianus</i>)	II, 2*, 4, 2, 2.	Vavaffor (<i>Franciscus</i>)	I, 1, 23, 18. I, 4, 9, 19.
	III, 6, 4, 4.		I, 6, 1, 17. I, 6, 3, 9. I, 7, 1, 3. & 12.
Turnerus (<i>Robertus</i>)	I, 1, 2, 4, 11, 6.		I, 7, 3, 3, & 8.
Turturettus (<i>Vincentius</i>)	III, 6, 1, 2.	Vayerus (<i>Mottaus</i>)	I, 1, 3, 8. I, 1, 1, 5, 2, 5.
Tufcanus (<i>Angelus</i>)	II, 4, 1, 16.		I, 2, 9, 28. III, 4, 1, 2.
Twaites (<i>Eduardus</i>)	I, 7, 2, 2, 1.	Ubaldu (<i>Gvidus</i>)	II, 4, 1, 15.
Tzetzes (<i>Johannes</i>)	I, 4, 6, 5, 1, 7, 1, 5.	Ubelius (<i>Stephanus</i>)	I, 6, 1, 23.
(<i>Isaacus</i>)	I, 7, 1, 5.	Vecchietus (<i>Iheronymus</i>)	III, 4, 1, 5.
	I, 7, 2, 22.	Vechnerus (<i>Daniel</i>)	I, 3, 10, 47.
			I, 4, 6, 14.
V Aldes (<i>Johannes de</i>)	I, 6, 4, 24.	Veftianus (<i>Jacobus</i>)	I, 1, 2, 4, 9, 1.
Valdus (<i>Augustus</i>)	I, 1, 2, 5, 2, 4.	Vedelius (<i>Nicolaus</i>)	III, 5, 1, 2, 6. & 3, 2.
Valentia (<i>Gregorius de</i>)	II, 1, 14, 4, 5.	Vega (<i>Lupus Felix de</i>)	I, 7, 1, 8.
Valentinus (<i>Bafilius</i>)	I, 1, 9, 2, 5.	Velaſcus (<i>Petrus</i>)	III, 6, 3, 10.
	II, 2, 1, 6. II, 2*, 3, 7, 2.	Veldhufen (<i>Lambertus</i>)	III, 5, 1, 8. & 29.
Valerianus (<i>Johannes Pierius</i>)	I, 4, 2, 1.		III, 6, 1, 8.
Valeſius (<i>Hadrianus</i>)	I, 4, 14, 12.	Velenus (<i>Ulricus</i>)	III, 5, 1, 27.
	I, 5, 1, 14.	Velfchius vid <i>Welfchius</i>	
(<i>Henricus</i>)	I, 4, 14, 12. I, 5, 1, 14.	Velferus (<i>Marcus</i>)	I, 1, 7, 2, 5.
	I, 4, 7, 5.		I, 1, 18, 67.
Valla (<i>Laurentius</i>)	I, 4, 10, 6.	Velthemius (<i>Valentinus</i>)	III, 6, 1, 5.
Valla (<i>Gorbofredus</i>)	I, 1, 18, 6.	Verdierius (<i>Antonius</i>)	I, 1, 16, 23.
	III, 5, 1, 11.		I, 1, 18, 10. & 2, 1, 4, 4, 10, 15. &
(<i>Petrus de la</i>)	I, 4, 5, 9. II, 2, 2, 7.		I, 7, 1, 4, 7, 11. III, 4, 1, 8.
	II, 2, 5, 7. II, 4, 1, 3.	(<i>Claudius</i>)	I, 1, 6, 13. I, 1, 16, 23.
			I, 4, 14, 3. I, 7, 3, 20.
		(Mmmm) 3	Verelius

INDEX

- Verelius (Olau)** II, 1, 1, 13.
Verulamius (Franciscus Baco) I, 1, 2, 3.
     I, 1, 14, 12. I, 2, 7, 45. & 93.
     II, 2, 1, 2, & 18. II, 2*, 5, 1, & 4.
     II, 2*, 20, 2, 3, 3. II, 2*, 3, 2, 3.
     II, 2*, 3, 2, 5, III, 1, 1, 5, III, 2, 1.
     21. III, 3, 1, 3. III, 6, 1, 2.
Uffelmannus (Henricus) III, 6, 1, 8.
Ughellus (Ferdinandus) III, 4, 1, 18.
Vicommeratus (Franciscus) II, 1, 1, 6.
Victoria (Franciscus) II, 1, 14, 23. & 4.
Vida (M. Hieronymus) I, 7, 3, 8.
     II, 2*, 45, 8.
Vieta (Franciscus) II, 4, 1, 5.
Vigelius (Nicolaus) III, 6, 5, 3.
     III, 6, 6, 3. III, 6, 7, 15.
     III, 6, 8, 4.
Vignerius (Blasius) I, 1, 17, 11, 2, 4, 4.
Vigerus (Franciscus) I, 4, 6, 10.
Villafanus (Stephanus Lambere) I, 1, 9, 20.
     I, 6, 3, 1, 1, 7, 3, 3.
Villavincenzo (Laurentius à) I, 6, 4, 6.
Vincenius (Petrus) I, 2, 2, 26.
Vindingius (Erasmus) I, 4, 5, 7.
Vineis (Petrus de) I, 1, 24, 137.
Vinetus (Elias) I, 1, 14, 15.
Vinnius (Arnoldus) III, 6, 4, 4.
     III, 6, 7, 3. III, 6, 8, 4.
Viottus (Bartholomaeus) II, 5, 1, 4.
Virdungus (Michael) I, 6, 3, 3.
Vitalis (Hieronymus) II, 4, 1, 4.
Viterbiensis (Annius) I, 1, 6, 3, 3.
Vives (Johannes Ludovicus) I, 5, 1, 20.
     II, 1, 1, 3, 1, 1, 1, 1, 8.
     (Ludovicus) I, 1, 2, 10. I, 2, 2, 3, 4.
     II, 1, 1, 2, 1, 1, 1, 1, 3, 4. II, 5, 1, 8.
     III, 5, 1, 7.
Vizzanius (Carolus Emanuel) II, 2*, 1, 7.
Uliutius (Johannes) I, 4, 1, 2, 12.
- Voetius (Gisbertus)** I, 1, 2, 1, 30.
     II, 1, 1, 5, 6. II, 2, 1, 7, 1.
     II, 2*, 1, 2, 1, III, 5, 1, 9.
     & 13, 2, 5. & 27.
Vogelius (Ezechiel) I, 2, 10, 33.
Voglerus (Valentinus Henricus) I, 1, 16, 3.
     I, 2, 2, 3, 5. III, 7, 1, 3.
Vogtius (Gothofredus) II, 2, 2, 10.
     II, 2*, 1, 5, 3. II, 2*, 27, 5. & 9.
Volaterranus (Raphael) I, 7, 2, 1.
Vollandus (Johannes) I, 1, 2, 1, 7, 8.
Vorstius (Conradus) III, 5, 1, 24.
     (Johannes) I, 1, 2, 1, 90. I, 4, 9, 17.
     II, 2*, 4, 5, 2.
Vossius (Dionysius) I, 6, 3, 6.
     (Gerhardus Johannes) I, 1, 18, 59.
     I, 1, 2, 1, 2, 9, 1, 4, 4, 9. I, 4, 8, 14.
     I, 4, 9, 4. & 17. I, 4, 10, 8.
     I, 6, 1, 2, 1, 7, 1, 17. I, 7, 2, 1.
     II, 1, 1, 4. II, 2*, 30, 3. II, 4, 1, 1.
     II, 5, 1, 2. III, 4, 1, 1. & 3.
     III, 6, 7, 16.
     (Isaacus) I, 1, 7, 65. I, 1, 9, 10.
     I, 4, 4, 10. I, 4, 6, 17. seqq.
     I, 4, 12, 11. I, 7, 1, 14. II, 2, 6, 6.
     II, 2*, 5, 3. II, 2*, 18, 6. II, 2*, 20.
     5. III, 5, 1, 1, 5.
Uppendorffius (Johannes) I, 2, 6, 79.
Urbanus Bellunensis, I, 4, 6, 7.
Urfatus (Sertorius) I, 4, 2, 3.
Urfinus (Benjamin) II, 4, 1, 5.
     (Fulvius) I, 7, 2, 25. III, 6, 3, 1.
     (Johannes Henricus) II, 1, 1, 12.
     II, 2, 4, 5. II, 2*, 40, 4.
Urtifius (Cbr.) III, 6, 9, 2.
Urfus (Aurelius) I, 7, 3, 4.
Vultejus (Hermannus) III, 6, 5, 5.
     III, 6, 7, 15.

Wagenfei-

A U T O R U M.

- W** Agenfeilius (*Christophorus*) 1,4,5,5.
1,4,6,2. II,2*,20,9. III,1,1,9.
III,3,1,3. III,5,1,2,13. III,6.
2,1.
- Wagnerus (*Tobias*) II,2*,12,9.
II,3,1,9.
- Wallifius (*Johannes*) 1,4,1,5. 1,4,4,19.
II,1,1,3,13. II,2,1,14. 8,15.
II,2,15,4. II,2*,10,2. II,2*,
19,4. II,2*,20,3. 8,4. II,4,1,
6. 8,15.
- Wallius (*Jacobus*) 1,2,16,21. 1,7,3,9.
- Waltonus (*Brianus*) 1,4,1,4.
III,5,1,14.
- Wardus (*Serbus*) II,1,1,5,15.
II,2,1,15. III,1,1,4.
- Warner (*Levinus*) 1,1,2,1,11,3.
- Wasmuthus (*Matthias*) 1,2,6,65.
1,4,5,3. III,5,1,14.
- Watfonus (*Michael*) 1,1,2,1,5,2.
II,1,2,3. II,2*,27,12.
II,2*,47,4.
- Webbe (*Johannes*) 1,4,3,2.
(*Jofas*) 1,7,1,19.
- Websterus (*Johannes*) II,2*,29,4.
- Weckerus (*Johannes Jacobus*) II,2,2,1.
- Wedderkopff (*Gabriel*) II,1,6,3.
(*Magnus*) III,6,7,15.
- Wedelius (*Georgius Wolffg.*) II,2*,43,2.
- Wehnerus (*Paulus Matth.*) III,6,6,2.
III,5,11,2.
- Weigelius (*Erhardus*) 1,2,7,11.
II,5,1,4.
(*Valentinus*) II,1,15,16.
III,5,1,36.
- Weinrichius (*Martinus*) II,2*,2,4.
(*Melchior*) 1,7,1,19.
- Weinsheim (*Stanislaus Minck a*)
II,5,1,6.
- Weifius (*Christianus*) 1,6,1,32.
1,6,3,12.
- Wellerus (*Jacobus*) 1,4,6,14.
- Welfchius (*Georgius Hieronymus*) 1,1,6,3,8.
1,1,21,39. 1,1,21,64. 1,3,5,16.
II,2,2,8. II,2*,3,5. II,2*,8,7.
- Wendelinus (*Marcus Fridericus*) 1,2,10,41.
1,4,9,16. II,2,2,11. II,2*,20,5.
& 9. III,1,1,3. & 6. III,2,1,3.
III,5,1,32.
- (*Gothofredus*) 1,4,4,9. II,2*,12,4.
III,6,6,2. III,6,7,16.
- Werdenhagen (*Johannes Angelus*) 1,1,
10,28. III,5,1,36.
- Wefenbecius (*Matth.*) III,6,7,4.
& 9. & 15.
- Wettstenius (*Job. Rudolphus*) 1,4,6,18.
- Whear (*Degorius*) III,4,1,2.
- Whitlock (*Richardus*) 1,6,4,19.
- Wichelmannus (*Hartwig*) II,5,1,3.
- Widerbrancus (*Fridericus*) 1,2,2,26.
- Widlerus (*Marcus*) 1,4,4,5.
- Wierus (*Johannes*) II,3,1,15.
- Wilckius (*Johannes*) 1,4,2,4, & 5.
II,2,1,15.
- Willichius (*Jodocus*) 1,2,2,26.
- Willifius (*Thomas*) 1,3,2,4. 1,4,4,4.
1,4,2,4.
II,2,1,4. & 15. II,2*,6,9.
II,2*,8,6. II,2*,47,3.
- Winckler (*Paulus*) 1,1,2,1,10.
- Wickelmannus (*)* 1,2,6,48.
- Winsemius (*Pierius*) 1,6,3,6. 1,7,3,8 & 9.
& 17.
- Winftanleus (*William*) 1,1,19,68.
- Wirdigius (*Sebastianus*) 1,1,11,14.
II,2*,17,3.
- Wiffenbachius (*Job. Jacobus*) III,6,4,2.
& 8. III,6,7,6. & 9.
- Witt-

INDEX AUTORUM.

Witrackerus (<i>Gvilhelmus</i>)	III, 5, 1, 24.	Zanardus (<i>Michael</i>)	II, 1, 14, 20.
Witte (<i>Henningus</i>)	I, 1, 18, 52. III, 5, 1, 30.	Zura (<i>Antonius</i>)	II, 3, 1, 3.
(<i>Jobannes de</i>)	III, 2, 1, 17.	Zafatinus (<i>Jobannes</i>)	I, 7, 3, 4.
Wolfius (<i>Hieronymus</i>)	I, 2, 2, 25.	Zafius (<i>Uldaricus</i>)	III, 5, 7, 15.
	I, 6, 2, 8.	Zehnerus (<i>Joachimus</i>)	I, 1, 2, 1, 9, 1.
Wolzogenius (<i>Ludovicus</i>)	I, 6, 4, 3.	Zeidlerus (<i>Melchior</i>)	I, 6, 4, 4.
	II, 2, 17, 1. III, 5, 1, 11.		II, 5, 1, 4.
Wood (<i>Antonius</i>)	I, 1, 4, 15.	Zeilerus (<i>Martinus</i>)	I, 1, 18, 59.
	I, 1, 16, 75. I, 1, 18, 44.		I, 1, 24, 72. II, 4, 1, 2.
	II, 1, 8, 1. II, 1, 13, 12.		III, 4, 1, 2.
	II, 1, 14, 12. II, 2, 12, 6.	Zevecotius (<i>Jacobus</i>)	I, 4, 13, 13.
	III, 6, 4, 3.		III, 2, 1, 12.
Wormius (<i>Olaus</i>)	I, 4, 3, 3. II, 1, 1, 13.	Zieglerus (<i>Caspar</i>)	III, 6, 1, 5. & 8.
	II, 2*, 29, 4.		III, 6, 7, 17.
Wouuuerius (<i>Jobannes</i>)	I, 1, 1, 18.	Zimmermannus (<i>Matthias</i>)	I, 1, 6, 37.
	I, 1, 24, 76. I, 4, 1, 1. & 2.	Zinzerlingius (<i>Job. Bernhardus</i>)	I, 4, 4, 8.
	I, 4, 7, 1, 1, 4, 12, 9. I, 5, 1, 2.	Zoucheus (<i>Ricardus</i>)	III, 6, 1, 6. & 8.
	I, 6, 3, 6.	Zucchi (<i>Bartholomeus</i>)	I, 1, 24, 125.
Wreen (<i>Christophorus</i>)	II, 2, 1, 15.	(<i>Nicolaus</i>)	II, 2*, 32, 2.
(<i>Matthaus</i>)	II, 2, 1, 15.	Zwelferus (<i>Jobannes</i>)	III, 7, 1, 7.
Wundschius (<i>Job. Wilhelmus</i>)	III, 3, 1, 4.	Zwichemus (<i>Viglius</i>)	I, 1, 24, 136.
X Ylandes (<i>Gvilhelmus</i>)	I, 4, 11, 15.		III, 6, 4, 11.
Z Abarella (<i>Jacobus</i>)	II, 1, 14, 63.	Zwingerus (<i>Jacobus</i>)	I, 4, 6, 16.
Zacchias (<i>Raulus</i>)	III, 6, 8, 5.	(<i>Theodorus</i>)	I, 1, 21, 23.
			III, 1, 1, 1.

INDEX-

INDEX II. RERUM.

Primus Numerus major TOMUM, secundus minor

LIBRUM TOMI, tertius CAPUT LIBRI, quartus PARAGRAPHOS denotat.

Asterisfei Nota (*) partem secundam lib. II. Tom. II. indicat,

A A. Brahami è *Porta Leonis Dialogi de Auro recensentur.* II, 2*, 35, 3. *liber, Sepher jetzira, i. e. liber formationis apud Judeos circumfertur* I, 1, 10, 23. *variis Commentariis illustratus, ib.*

Rogeri janua, vid. Rogeri.

ab Abrahamo an libri scripti sint & extent.

I, 1, 6, 23.

consentur oriundi *Bramines, vid. Bramines.*

Academia della *Lefina, f. subula, Florentie*

I, 1, 14, 35. seqq.

Veneta, à quo instituta, II, 1, 11, 18.

edidit *Explanatorem novam*

Topicorum Aristot. & librum

de fluxu refluxu maris, ib.

Universalis Philadelphica. vid.

Samaritanorum.

Academix à *Carolo M. primitus instituta*

I, 1, 14, 10.

Eruditorum ad prisca doctrine col-

lapsa restitutionem Roma pri-

mum instituta sunt sub Paulo II.

Pontifice, I, 1, 14, 15.

Italica, & quidem

Florentina, I, 1, 14, 28. seqq.

Neapolitana, I, 1, 14, 31. seqq.

II, 2, 1, 16.

Patavina, I, 1, 14, 27.

Romana, I, 1, 14, 16. seqq.

Venetæ, I, 1, 14, 25. seqq.

& plures, I, 1, 14, 34. ex his

multi prodierunt egregii libri, quorum exigua apud nos est notitia, I, 1, 18, 29. de illis Historica quadam notantur, II, 1, 11, 18.

Naturæ Curiosorum durius Judicium experiuntur, II, 2, 1, 16.

II, 2, 2, 9.

Oxonienfis historia ab Antonio

Wood est descripta, I, 1, 16, 75.

seq. III, 6, 43.

Parisenses, vid. Gallorum

Academiæ Cognomina & tituli varii in-

quiruntur à Job. Ferro I, 1, 14, 37.

multis displicent & videntur, I, 1, 9,

26. I, 1, 14, 37. & 41. inprimis Pinello,

I, 1, 9, 26. I, 1, 14, 37. illarum Utilitas,

I, 1, 14, 38. Fata I, 1, 14, 39. Forma, Le-

ges, & Institutio, I, 1, 14, 40. de illa-

rum optimo statu scripsit Edm. Ri-

chberius, I, 1, 16, 74. Parisensium fru-

ctus in augendis scientiis cur bæle-

nus sit exiguus, I, 1, 14, 43.

In Academiis mali mores & vitia è Scholis

propagantur. I, 2, 2, 8. I, 2,

11, 1. seqq.

ad illas lento gradu festinandum,

I, 2, 10, 46. I, 2, 11, 5. seqq.

in Academiis cur bælenus parum in rerum

naturalium studiis & Mathe-

maticis effestum sit, I, 1, 14, 11. seqq.

in Academiis Scholastica studia baud ne-

gligenda. I, 2, 11, 7. seqq.

de Academiis Gallix scripsit historiam du

Boulay, I, 1, 16, 72. qui liber uti-

li-

(Nnnn)

INDEX II. RERUM.

*lissimus habetur ex judicio Bail-
leti, ibid.*
de Academicis *quiritatibus scripsit quædā
Conringius, vid. Conringius.
Sed in specialioribus deficit, in
quibus historia Academicarum
manca & sterilis.* I, 1, 16, 72.
*qua opera à Viro prudenti &
dactō suscipienda esset.*
I, 1, 16, 73.
Academicis studiis *qua fundamenta sub-
sternenda,* I, 2, 11, 19.
Academicorum honorum *facilis collatio
taxatur.* I, 2, 11, 22.
*in mores censura quorundam acer-
bior,* I, 2, 11, 2. seq.
Acarus II, 2*, 14, 3.
de Accentibus Græcis *Scriptores recensentur,*
I, 4, 6, 17.
Acciajoli (Donati) in Aristot. libri, *cete-
raque ejus scripta adducuntur,*
II, 1, 11, 24.
plagium notatur, II, 1, 11, 24.
Accorombonus *multa scripsit in Aristot.*
II, 1, 11, 24.
Achillis (Alexandri) liber Germ. von den
Grund & Ursachen der Erdbes-
bungen *breviter recensetur*
II, 2*, 26, 2.
Acroamatica methodus I, 2, 7, 48. & 102.
Acta Eruditorum Lipsiensium I, 1, 16, 42.
Hafnienſia II, 2, 1, 16. II, 2, 2, 9.
Actorum publicorum *conservatio & custo-
dia prima Bibliothecarum oc-
caso fuit,* I, 1, 3, 11. I, 1, 6, 8.
apud Chineses unica cum fuit.
I, 1, 3, 12.
*Collectio, Politices Studioſo magno-
perè proficua,* I, 1, 9, 27.
Custodes apud Romanos, I, 1, 6, 5. & 8.

*MSSorum de Statu Germanico
magnus in Bibliotheca Guel-
ferbytanā numerus servatur,*
I, 1, 7, 49. I, 1, 3, 16.
Acustica est pars Musica II, 4, 1, 10.
Adagia Anglica I, 1, 21, 106.
Arabica I, 1, 21, 113.
Belgica I, 1, 21, 102.
differunt à Græcis I, 1, 21, 63.
excerpta ex Horat. lib. 1. Sat. 1. I, 3, 6, 32.
ex Virgilio Eclog. 1. I, 3, 6, 29.
Gallica I, 1, 21, 101.
Germanica *qui conſeſſerint,* I, 1, 2, 110.
Græco - Latina Mich. Apostoli
I, 1, 21, 87.
Græcorum collecta publicavit Andr.
Schottus cum notis I, 1, 21, 85.
Hebræa, arguta & multa sapientia
recondita I, 1, 21, 89.
Hispanica I, 1, 21, 103.
ex Homero collegit Jacobus Duportus
I, 1, 21, 15. *è Virgilio Valentinus*
Rotmarus, I, 1, 21, 81. *it. Barlan-*
dus & Her. Clœcius, I, 1, 21, 82.
Italica argutissima I, 1, 21, 96. seq.
qui collegerint I, 1, 21, 97. seq.
ex Juvenali & Horatio utiliter quo-
que colligi possunt, I, 1, 21, 82.
Omnium gentium omnibus non con-
veniunt I, 1, 21, 86.
Persica I, 1, 21, 113.
Ratione usus & finis tantum conve-
niunt. I, 1, 21, 65.
Sacra V. & N. T. nondum dignè satis
excussa, I, 1, 21, 88. *qui scripserint*
I, 1, 21, 89. seq.
ex Adagiis meris conscripta Epistola & O-
ratiuncula, I, 1, 21, 109.
Adagiorum Collectanea quomodo instituenda
I, 3, 6, 25.
Col.

INDEX II RERUM.

Collector primus fuit Erasmus Rot-
terdamus. I, 1, 21, 67. *defenditur*
hic contra Cesium Rhodiginium
& Verdierum. I, 1, 21, 68. & 69.
Colligendorum studium est necessa-
rium, & maximi usus,
 I, 1, 21, 62. & 66. & 99.
Corpus Harmonicum promissit Kubi-
mannus. I, 1, 21, 65. I, 2, 5, 64. &
 70.
Opus Panglossium promissit Wel-
schius. I, 1, 21, 64.
Scriptores plures referuntur.
 I, 1, 21, 113.
Adamus Regis Angliæ mirabiliter lucens &
scintillans II, 2*, 14, 7. *ob rarita-*
tem pretiosus II, 2*, 33, 4.
Adami (Melch) Vita Doctorum Germano-
rum. I, 1, 18, 51. I, 1, 17, 11. I, 1, 19, 49.
Adamoliterarum inventionem quidam tri-
buant. I, 4, 1, 10.
staturam ingentem tribuunt Rabi-
bini. II, 2*, 2, 6.
Adamum Androgynum fuisse quidam cen-
suerunt, II, 2*, 2, 7.
Adamus an tabula consignavit Creationis
initia hominis lapsum, & pro-
missionem Divinam. I, 1, 6, 16.
Advsfectione corporis motus, affectus, &c.
ad miraculum usque coerceri
possunt. I, 2, 3, 3. *seqq.*
de Adverbis quinam scripserint. I, 6, 1, 23.
Adversaria de omnibus, quæ legimus, au-
dimus, videmus, cogitamus sunt
paranda. I, 3, 1, 22. I, 3, 13, 5. *seqq.*
magis sunt necessaria quam excer-
ptorum libri. I, 3, 1, 27.
quasi ephemeridem, excerpta, Calen-
darium, & codicem, more mer-
catorum, dixeris I, 3, 1, 26.

Adversariorum utilitas exemplis ostendi-
tur. I, 3, 1, 23. *seqq.*
de Advocatis effarum Denaisii III, 6, 7, 7.
Ægineta à Stalgero correctus fuit in Ei-
blæib. Gudiana III, 7, 1, 2.
de Ægrotorum iuribus quinam egerint,
 III, 6, 8, 5.
Ægyptiæ Bibliotheca antiquæ & magnificæ
 I, 1, 6, 30.
Ægypti sacunditas non à solâ Nili aquâ
 II, 2, 10, 1.
Ægyptii aquam omnium rerum principium
esse statuerunt II, 2, 10, 1.
in Principibus suis eruditissimè dili-
gentissimi fuere I, 2, 2, 2.
libros sacros studiose occultabant.
 I, 1, 10, 8.
Sacerdotibus commiserunt astra pu-
blica literis consignanda I, 1, 3, 12.
etiam librorum curam I, 1, 6, 3.
 & 30.
ab Ægyptiis ad Grecos multa natura arca-
na venerunt I, 1, 6, 30. I, 1, 10, 6.
 II, 2, 4, 2.
Ægyptiorum Doctrina Theurgica arcanis
plurimis repleta. I, 1, 10, 6. & 8.
erat Hermetis s. Mercurii colum-
na consignata, vid. Hermes.
Doctrinam & Philosophiam qui-
nam descripserint. II, 2, 4, 1.
plus iusto extenuavit Conringius.
 II, 2, 4, 1.
Hieroglyphica, vid. Hieroglyphica
& Literæ,
Leges recenset Diodorus Siculus, &
ex illo Præfixius. III, 6, 2, 3.
Principia Physica latent. II, 2, 4, 2.
Secreta Collegia I, 1, 13, 3. *seqq.*
de Ægyptiorum Philosophiâ nihil certi col-
ligi potest. II, 2, 4, 6.
 (Nnnn) 2 *Ælius*

INDEX II. RERUM.

- Ælius Ariftides** *multas Oraciones fcripfit, libellos Rhetoricos, nec non Phificam.* I, 6, 2, 16. *de illius arte dicendi iudicium.* I, 6, 2, 16.
- Ælius Lampridius & Spartianus** *Historia Augufta Scriptores,* I, 4, 14, 7.
- Æquivocationum doctrina** *Jefuicula rejicitur,* III, 1, 1, 12.
- Aër** *extrahi poteft* II, 2*, 22, 2.
gravis eß II, 2*, 18, 5.
de Aëre difcurfus II, 2*, 19, 5.
Aëre vacuum fpacium poteft dari II, 2*, 4, 3.
Aërem Deum, & omnium rerum materiam, ftatuit Diogenes Apolloniatas, II, 2*, 18, 1.
poße refereßi & condenfari probant Observaciones l'arenii & Boylei II, 2*, 18, 3.
pro tincturâ particularum terraquearum habet Hokiuf. II, 2*, 18, 1.
- Aëris conftitutio** *falubris & infalubris unde.* II, 2*, 18, 2.
& ætheris diftinctio quomodo admitti poffit. II, 2*, 18, 1.
gravitas variis modis exploratur II, 2*, 18, 6.
rarefactio & condenfatio quomodo fiant, docetur II, 2*, 18, 3.
ficcitatem & humiditatem præfagiunt Hydroscofia II, 2*, 18, 9.
utilitates quibusdam experimentis fpecialibus demonftrantur. II, 2*, 22, 2.
Aëronautiam ad certitudinem perducendi confilium datur. II, 2*, 18, 7.
edidit Mizaldus, vid. Mizaldus.
- Aëronauticum artificio** II, 2*, 22, 2.
de Aëronautico artificio iudicium fertur. II, 2*, 22, 2.
- Aërofcopium** *Poffi ventos & tempeftates præfagivit.* II, 2*, 18, 6.
- Æfchines** *Demofthene in dicendo fuit inferior.* I, 6, 2, 7.
- Æfchinis exilium** *unde* I, 6, 2, 7.
Orationes laudantur, earumque ditiones recensentur. ib.
quarta Oratio, Deliacus infcripta; falfo illi tribuitur, ib.
- Æfchylus,** *inter Tragicos Græcos primus, laudatur.* I, 7, 2, 5.
multas Tragædias, quarum pauca fuperfunt, fcripfit, earumque emendationes, & editiones recensentur. I, 7, 2, 5.
- Æfopi fabula** III, 1, 1, 5.
- Ætatis auræ Scriptores** *recensentur.* I, 4, 11, 4. feqq.
- Æthereorum Academia** *Patavii à Scipione Gonzaga inftituta.* I, 1, 14, 27.
- Æthici Cosmographia** *commemoratur.* I, 4, 11, 18.
- Æthiopica Abyffinorum bibliotheca** *10000 librorum, filia & fabulofa eß.* I, 1, 6, 26.
- Affabilitas & humanitas** *maximè animos allicit.* I, 1, 5, 38. feq.
- de Affectibus animi** *latentibus conjectandæ librum fcripfit Scipio Claramontius.* I, 1, 5, 55.
hominum doctrinam pleniffimè tractavit Ariftot. 2. Rhetor. c. 1. feqq. ibique Schraderus Comm. & alii. I, 3, 2, 32. I, 1, 5, 6. I, 3, 2, 33.
- Scriptores** III, 1, 1, 11.
- Affectiones Corporum,** *de quæ iis alterationes Peripateticorum* II, 2*, 3, 1.
- Affectus & mores hominum** *varii recensentur.* I, 1, 5, 16.
exercitatione ad miraculum uque coerceri poffunt. I, 2, 3, 5.
- Affectuum & morum imitatio** *Pœtis ante omnia*

INDEX II. RERUM.

- omnia convenit, I, 3, 10, 29. in hoc
excellit Virgilius, & post hunc
Ovidius. I, 3, 10, 30.
excerpta, vid. Excerpta.
nostrorum cognitio, vid. Characteris-
mus.
Affirmandi vel negandi formulæ I, 3, 7, 19. f.
Agnellus (Scipio) Doctrina Platonis de Ideis
contra Aristotelem, propugnator
fuit eximius II, 1, 7, 18.
Agricola (Rudolphus) ex Italiâ in Westpha-
liam deductus, ludos literarios
ibidem instituit. I, 2, 2, 14.
in libris suis de Inventionem quasdam
hypotheses ponit, Ramificatis simi-
les. II, 1, 1, 2, 2.
Agricolæ (Georgii) Scripta in Re Metallicâ
laudantur. II, 2*, 29, 4.
de Agriculturâ quinam scripserint,
II, 2*, 2, 7, 11, 2*, 42, 1.
Agri secundatio quomodo fiat, II, 2*, 4, 3.
Agrippæ (Henr. Cornelii) singularis ars
ὡκυμαθείας, I, 1, 12, 3, 1, 2, 7, 55.
de Occultâ Philosophiâ II, 3, 1, 12.
de Vanitate scientiarum liber,
II, 1, 16, 1, 1, 2, 9, 1.
Aizema (Leonis ab) lib. de Negotiis Belgici
vilibus recensetur III, 3, 1, 3.
Ἀκκυσίων instrumentum Hispanorū. II, 1, 2, 6.
Alberti Magni vita rerum naturalium peri-
tia, πολυγρφία, scripta genuina
& discipuli recensentur. II, 1, 14, 2.
Albertini lib. de Transsubstantiatione com-
mendatur. III, 5, 1, 29.
Albertis (Alberti ab) Thesaurus Eloquentiæ
Sacre & profane I, 6, 1, 17.
Albertus Magnus iniquè Magia insinua-
tur, I, 1, 8, 25, II, 1, 14, 2.
Albini (Constantini) Magia Astrologica re-
censetur. II, 3, 1, 12.
(Petri) Meißnische Berg Chronick
II, 2*, 29, 4.
Alcarus Stasistica scriptis I, 7, 2, 12.
Alcahest, liquor, Helmontio laudatur.
II, 2, 10, 2.
Alciati emblemata in magno pretio habita.
I, 7, 3, 5. illorum Interpretes &
Commentatores I, 7, 3, 5.
Alcinoi Introductio in Philosophiam Plato-
nis II, 1, 7, 2.
Alcman, Poëta Lyricus, commemoratur, I, 7,
2, 12. morbo pediculari periit, ib.
ejus fragmenta collegit & edidit Ste-
phanus I, 7, 2, 12.
Alcoranus quid significet I, 1, 11, 8. ejus Ver-
siones pleræq; sunt fuitiles. III, 5, 1, 22.
Aldrete (Bernhardi) Origen, y Principio de
la lengua Castellana recensetur,
I, 4, 4, 18.
Aldrovandus edidit Dendrologiâ II, 2*,
40, 4. Historiam animalium
II, 2*, 46, 1.
Museum metallicum, II, 2*, 29, 4.
Polygraphus fuit II, 2, 2, 10.
de Aleâ Veterum quinam scripserint. I, 5, 2, 12.
Alexander Severus, Imperator, in Larario
privato coluisse dicitur, Chri-
stum, Abrahamum, Orpheum, A-
pollonium, I, 1, 13, 18.
Alexandri VII, Pape, Poëmata laudantur.
I, 7, 3, 9.
Alexandrinum Museum, vid. Museum.
Alfarabius de Intelligentiâ scripsit. II, 1, 10, 3.
Algebra Doctrina à Cartesiano exculta,
II, 4, 1, 5.
Scriptores II, 4, 1, 5.
Alirunæ Francorum, Gothorum & Septen-
trionis I, 1, 10, 18.
Alkin-

INDEX II. RERUM.

- Alkindius *de gradibus rerum commentatus est* II, 1, 10, 3.
- Allatii (Leonis) *Diff. Hist. de Erroribus magnorum Virorum in dicendo recensetur.* I, 6, 1, 30. vid. Leo Allatius
- Allegationum *abusus reprehenditur, & plures alii.* I, 1, 22, 10. & 13. hoc nomine *ſci* male audiunt. I, 1, 22, 11
- Alliaco (Petri de) *Scripta enumerantur.* II, 1, 13, 7.
- Almaini (Iacobi) *Scripta habentur.* II, 1, 13, 10.
- Aloë Gortorpiensis à *Mayore descripta.* II, 2*, 4, 3, 2.
- Aloyſiæ Sygæ nomine *Satyræ Sotadica falſo circumſertur.* I, 1, 8, 30. ſeqq.
- virtutes & laudes* I, 1, 8, 31.
- Aloyſii (Petri) *Encomium* I, 6, 4, 13.
- Epigrammata commendantur.* I, 7, 3, 4.
- Alphabetorum *variorum Collectores.* I, 4, 1, 10.
- Alſtedii *admiranda Mathematica.* II, 4, 1, 3.
- Chronologia* I, 3, 13, 31. III, 4, 1, 5. & 11.
- Clavis artiſ Lulliana* I, 2, 5, 40. *Harmonia Philoſophiæ Ariſtotelico-Lulliana* I, 1, 5, 40.
- Conſilium pro copiâ rerum & verborum per Alphabetæ Lulliana recensetur.* I, 2, 5, 55. ſeqq. *commendatur* I, 2, 5, 57.
- diligentia in artibus mechanicis ad principia redigendis.* I, 2, 7, 76.
- Encyclopædia recensetur.* I, 2, 7, 74. ſq.
- Encyclopædia Bîblica.* I, 2, 7, 79.
- Alſtedius magnus Rayn. Lullii *hyperſtyles fuit.* I, 2, 5, 40.
- Altenburgenſis *Codex Chymicus,* vid. Chymia.
- Altenſteig (Jobannes) *ſcripſit artem Episto-landi, & de Vocabulis barbaris* II, 1, 13, 10.
- de Alteratione *Corporum multa inutiles Peripateticorum ſunt ſubtilitates.* II, 2*, 28, 2.
- Althamerus in *Scholiis ad Tacitũ, Germanos antiquos Græcæ lingue non omnino ignoros fuiſſe oſtendit.* I, 4, 4, 4.
- Altorfinorum *Philophorum labores in Ariſtotelem laudantur.* II, 1, 11, 30. à quonam publicati *ibid.*
- Alvarez (Didaci) *lib. de auxiliis divina gratia, liberi arbitrii viribus & libertate recensetur.* II, 1, 14, 56.
- Ambitioſi & *philautiâ infecti deſcribuntur.* I, 1, 15, 11. ſeq.
- Ambraë natales *reſeruntur.* II, 2*, 37, 4.
- Ambroſiiſt. d. loci, *doctrinæ ac moribus Brachmanum,* à Biſſæo editus. II, 1, 1, 10.
- Americani *Auſtrales ab Egyptiis, Septentrionales à Chinenſibus & Japonenſibus deſcendiſſe videntur.* I, 1, 5, 25.
- Americanis *per caſum curandi modus frequens eſt.* II, 2*, 8, 6.
- Amerpoel (Job. ab) in *Carteſio Moſaizante Carteſiana principia cum Moſaiciſ conſert.* II, 1, 15, 11.
- II, 2, 3, 4.
- de Amicorum *Officiis ſcripſit Caſa.* III, 1, 1, 8.
- de Amneſtia *Diff. Bückleri.* I, 4, 12, 5.
- Amplificatio *Orationis in quo conſiſtat,* I, 3, 7, 6. ſeqq. *per exaggerationem* I, 3, 7, 26. *per πλεγαγιασµὸν, περιβόλην & περιστάνειν,* I, 3, 7, 24. *exemplo ex Oratiōe Cic. præ Marcellō docetur,* I, 3, 7, 25. & 30. *per Synonyma* I, 3, 7, 7. ſeqq.
- Ampli-

INDEX II. RERUM.

- Amplicatoria excerpta**, vid. *Excerpta*.
Amyraldi, aliorumque Reformatorum lites Ill, 5, 1, 32.
Anabaptistarum Annales Octius publicavit. Ill, 5, 1, 34.
Anacreontis fragmenta collegit & edidit Stephanus 1, 7, 2, 12.
varia editiones 1, 7, 2, 12.
virtutes & vitia 1, 7, 2, 12.
Ἀναγνώσαι Christianorum per Anagnostas Loci Communes colligendi. 1, 1, 2, 12, 1, 1, 2, 19.
Anagramma ex nomine Calepinus. 1, 4, 9, 9.
Anagrammata primus scripsit Auratus. 1, 7, 3, 6.
Anagrammatistarum vulgus incipiens expulsum. 1, 7, 3, 6.
Analoga ars Knittelii 1, 2, 5, 45. *ad meditationem & rerum varietates maxime proficit.* 1, 2, 5, 82. *explicitius proponitur ab Uldarico Staudigl* 1, 2, 5, 52.
Anatomen hominis descripsit Bartholini. Ill, 7, 1, 4.
Anatomici Scriptores Ill, 2*, 46, 4.
Angeli Casii, Ducis aque Sparæ Romani, egregia Scripta. 1, 1, 14, 19.
Angelici Aposphi Bibliotheca. 1, 1, 5, 14.
 1, 1, 14, 25.
de Angelutii scriptis censura fertur. Ill, 1, 8, 4.
Angelus Angelotus ob nimiam loquacitatem in conversatione molestissimus, 1, 1, 15, 43.
de Angeriani Epigrammatibus iudicium Gaddai. 1, 7, 3, 4.
Angli in ætærico scribendi genere alii sunt superiores 1, 6, 4, 13.
Angli (Thomæ) Euclides Metaphysicus 1, 2, 8, 5, 11, 5, 1, 8.
Angliæ Regum curationes per tædum Ill, 2*, 8, 6.
Anglica adagia. 1, 1, 21, 106.
gens in consignandis ingeniorum monumentis negligens fuit. 1, 1, 18, 41. seqq.
Societas regia. vid. *Societas*.
Anglicæ Relationes, an Alia Societatis regia contineant Ill, 2, 1, 16.
Anglicana Ecclesiæ Schismata. Ill, 5, 1, 36.
statum descripsit Hornius Ill, 5, 1, 32.
Anglicorum Scriptorum Compilatores Baleus, Pitsens & Edu. Leigh. 1, 1, 18, 42.
in Scripturam Compilatores Croxanus & Anonymus 1, 6, 4, 22.
Anglicum Monasticum Ill, 4, 1, 18.
Anglorum ambitio literaria inanis iactantur Ill, 2, 1, 13.
Commercia Ill, 3, 1, 3.
plagiarum an sine Galli 1, 6, 4, 30.
Anguillarum productio ope voris fieri potest Ill, 2*, 27, 5.
de Animâ mundi doctrina sensu Platónico rejicitur, saniori autem admittitur Ill, 2, 11, 7.
Scriptores recensentur Ill, 2*, 47, 6.
Vegetativâ sententia Aristotelicorum exploditur. Ill, 2*, 40, 1.
Animæ immortalitatem an crediderit Aristoteles, dubium est Ill, 2*, 47, 6.
præexistentiam statuunt Angli Ill, 2*, 47, 6.
propagationem per traducem defendere difficultate non caret. Ill, 2*, 47, 6.
sedes est controversa Ill, 2*, 49, 1.
probabiliter inglandulâ pineali, vel medullâ cerebri, ponitur. Ill, 2*, 49, 2.
 Anima-

INDEX II. RERUM.

- Animarum post mortem in corpore existentiam statuit Marci II, 2*, 1, 8. præexistentiam defendit Henr. Morus, II, 1, 7, 19. II, 2, 11, 10. banc impugnauit Jac. Thomastus, II, 1, 7, 19. II, 2, 11, 10. transmutatio, vid. *μετεμψυχωσις*.
 Animas Materiales esse, & seipsas multiplicare, coniecit Fournenc, II, 1, 14, 51. item Antonius Roccus, II, 1, 14, 71.
 Animalia in tenebris lucentia. II, 2*, 1, 5.
 in Animalium Generatione scrutanda Anatomiconum Observationes sunt attendende. vid. Generatio.
 de Animalium Historia universalis Scrip-
 toribus quibusdam iudicia habentur, II, 2*, 46, 1.
 Animantibus brutis rationem quidam tribuunt, I, 4, 1, 3.
 de Animantium brutorum animâ lites, II, 2*, 45, 4.
 Animi facultates quibusdam adminiculis excitande sunt, I, 2, 3, 1. seqq.
 de Animis sententia Stoicorum II, 2, 8, 4. Sultorum & sapientum II, 2, 8, 4.
 Animosorum Academia Parauit ab Afcanio Marsinengo, Abbate, instituta I, 1, 14, 27.
 Annianus Breviarium Codicis Theodosiani jussu Alarici consecit. III, 6, 4, 5.
 de Annis, reliquisque temporibus, quinam scripserint, I, 5, 2, 6.
 Annus Viterbiensis, Ordinis Prædicatorum, laudatur, I, 1, 6, 33. edidit Beroffi Libros, & Commentariis illustrauit I, 1, 6, 33. defenditur à Thomâ Mazzâ, I, 1, 6, 33. à Postello lib. de Etrusca lingua Origine I, 1, 10, 12.
 de Anno Novo gratulationes Poëtica I, 3, 12, 19. seqq. & 26.
 de Annulis quinam scripserint I, 5, 2, 9.
 Anonymi autores, I, 1, 9, 27 à Literatis inda-
 gandi commendantur. I, 1, 9, 28.
 Anonymi Anglici liber the Holy Duty of men, recensetur, I, 6, 4, 21. Index Scrip-
 torum Anglicorum, præcipue Moralium, super P. & N. T. I, 6, 4, 22. Lux Orientalis. II, 1, 7, 19. de Va-
 rietate ingeniorum liber. II, 3, 1, 3. Englands Treasure. III, 3, 1, 3.
 Ars rationis ad mentem Nominalium II, 1, 3, 2.
 Belgici Anweisung der heilsamen Po-
 litischen Gründe und Maximen
 der Republique in Holland. III, 3, 1, 3.
 Certamen ludicrum Homeri & Hesiodi, I, 7, 1, 5.
 Cometa malus Genius II, 2*, 24, 3.
 Descriptio Latina de Brachmanis. II, 1, 1, 10.
 Gallici Grammatica Latina laudatur, I, 4, 10, 9. lib. de la connoissance des
 bons livres &c. recensetur, & Sorel-
 lo attribuitur. I, 1, 16, 8. & 9. lib. le
 Comte de Gablis, refertur. II, 1, 7, 14.
 it. Ars cogitandi. II, 2, 1, 18 II, 5, 1, 3. de
 Origine fontium. II, 2*, 20, 8. de ar-
 te Geomantica. II, 3, 1, 13. Conseil r d
 Eslat. III, 2, 1, 17.
 Jesuite Ethica & Politica Virgiliana
 III, 2, 1, 11.
 Indici, Theologia Indorum II, 1, 1, 11.
 Itali, collectio testimoniorum Gentilium
 de Christo, Trinitate &c. III, 5, 1, 12.
 Monumenta Regum Hungaria I, 6, 3, 13.
 Politicus sceleratus. III, 2, 1, 4.
 Suedici lib. de Institutione Principis, III, 2, 1, 15.
 Anscres Scotici, Bernacla, vera sunt aues, II, 2*, 44, 5.
 Antedi-

INDEX II. RERUM.

Antediluviana Monumenta & libri. I, 1, 6, 15. seq.
 Antediluviani Monarchæ Aegyptiorum & Arabum. I, 1, 6, 16.
 de Antediluvianis bibliothecis Diff. I, 1, 17, 2.
 Antediluvianorum Imperia Chaldaeorum I, 1, 6, 16.
 Anthologia Maximi Planudis I, 7, 2, 26.
 Antimonii Constitutio, Usus Chymicus & Medicus. II, 2*, 37, 2.
 Currus triumphalis Valentini illustratus à Kerckringio, laudatur. II, 2*, 37, 2.
 de Antimonio Controversia forensis fuit in Galliâ. II, 2*, 37, 2.
 de Antipathii & Sympathii censura fitur. II, 2*, 8, 3. Generalia quedam notantur. II, 2*, 8, 10.
 Antiphon præclarus fuit Orator. I, 6, 2, 4.
 Antiquaria excerpta, vid Excerpta.
 Antiquarii Scriptores recensentur. I, 5, 2, 1. f.
 ex Antiquitate Ecclesiastica contra Pontificios pugnantium. III, 5, 1, 36.
 Antiquitates Convivales Stuckii I, 5, 2, 11.
 de Antiquitatibus Græcis Latinisq; Scriptores. I, 5, 2, 3. & 6.
 Romanis quinam scripserint. I, 5, 2, 4.
 Antiquitatum Idea Hieron. Welfchii laudatur. I, 1, 21, 40.
 patriarcharum studiosissimi sunt Suetii. II, 1, 13, 13.
 Romanorum Compendia scripsere Musenius & Cantelius, I, 5, 2, 4.
 Antiquorum Contemptores & Vindices. II, 2, 1, 13.
 de Antithetis quinam scripserint. I, 6, 1, 23.
 Antonii, Imperatoris, Opus τὸν εἰς αὐτὸν, bujusque editio, à Gatakero, procurata valde laudatur. I, 1, 22, 2. II, 1, 4, 4. II, 2, 8, 2.

Antonius (Nicolaus) Bibliothecam Hispanicam magnâ diligentia scriptis. I, 1, 2, 31. qui liber recensetur & commendatur. I, 1, 18, 32.
 Comædiam Hispanicam ejusq; Infaustum, Lupum Felicem de Vega, Græcis atque Latinis Comicis Tragicave Veteribus minus rellè prætulit. I, 7, 1, 8.
 Apes Literarie. I, 1, 15, 15.
 Aphorismorum Scriptores. III, 2, 1, 14.
 Aphrodisæi Comm. in Arist. Metaphys. supposititium esse judicat Scaynus. II, 1, 14, 65.
 Scripta in Arist. libb. recensentur. II, 1, 9, 3.
 Aphthonii Progymnasmata, & de iis judicium. I, 6, 1, 8.
 Apis anatonem scripsit Stellatus. II, 2*, 45, 8.
 de iis librum paravit Schwammerdammius II, 2*, 45, 5. illarum cultura & ortus II, 2*, 45, 8. earum reges, sive duces, sunt semina II, 2*, 45, 5.
 Apollinarij Verso Psalterii laudatur. I, 7, 2, 27.
 Apollodorus antediluvianorum temporum Scriptor. I, 1, 6, 16.
 Apollonii Argonautica laudata ab his, culpata ab illis. I, 7, 2, 18. ejus Scholiastes. I, 4, 6, 5. I, 7, 2, 18. varie ejus editiones. I, 7, 2, 18.
 Thyanæi miracula, an magicâ arte peracta, an verò in Christianorum invdiam consilia sint disquiruntur. II, 1, 2, 5.
 Varia ejus mimula recensentur. ib.
 Apollonius Thyanæus cum Chaldeis & Braminibus Indiâ conversatus fuit. I, 1, 13, 15. seq. ab his laudatur, culpatur ab illis. I, 1, 13, 17. seqq.

INDEX II. RERUM.

- 17, seqq. an arte quadam uno
tempore pluribus in locis videre
potuerit. I, 1, 13, 25. Collegium
Gymnosophistarum in Aethiopia
adit. I, 1, 13, 28.
- Aprofi (Angelici) elogium infigne. I, 1, 5, 14.
- Apuleji Censores benigni & rigidi. I, 4, 14, 3.
- Commentatores & Editores. I, 4, 14, 3.
- II, 1, 7, 10.
- ineptus sermonis Character taxatur.
I, 4, 14, 3.
- Aqua cur non gravet sub aquis ambulancem
II, 2*, 10, 2. II, 2*, 18, 5.
- divina inter μυστικὰ Chymice
artis refertur. I, 1, 11, 53.
- est fluida & humida. II, 2*, 19, 1.
- est frigida. II, 2*, 19, 2.
- est verum elementum. II, 2*, 19, 1.
- & terra sunt prima elementa misto-
rum. II, 2*, 13, 1.
- marina ad ignem extinguendum
minus apta. II, 2*, 20, 2.
- non est materia proxima metallorum.
II, 2*, 35, 1.
- non est πρῶτον δεικνὸν frigoris.
II, 2*, 19, 2.
- pura an detur, dubium est. II, 2*, 19, 3.
- pura si detur, salubris foret, non le-
thalis. II, 2*, 19, 3.
- sola ad omnium rerum principium
non sufficit. II, 2, 10, 2.
- subterranea. II, 2*, 20, 10.
- subterranea presentie Ventorum in-
dex. II, 2*, 32, 4.
- Vorticosa. I, 1, 16, 50.
- Vulgaris impur. II, 2*, 19, 1.
- Aquæ figuram falso facit cubicam Hon. Fa-
bri. II, 2*, 19, 1.
- frigida & flanni fusi infociabilitas
afferitur. II, 2, 1, 6.
- Masculine guttam Nilum foecun-
dare fingunt Rabbini. II, 2, 10, 1.
- II, 2*, 27, 4.
- mistio cum Corporibus est imperve-
stibilis. II, 2*, 19, 4.
- motus & gravidatio. II, 2*, 19, 4.
- supra-caelestes non dantur. II, 2*, 11, 10.
- usus mechanicus ostenditur. II, 2*, 22, 3.
- Aquam duplicem faciunt Rabbini. II, 2, 10, 1.
- idem facit Palissy. II, 2*, 31, 3. seq.
- elementum unicum statuit Helmon-
tius. II, 2*, 13, 9.
- omnium rerum principium esse sta-
tuere Thales Milesius, Jonici, &c.
II, 2, 10, 1. seq.
- Aquarius (Matthaus) scripsit Formalitates
juxta doctrinam Doctoris An-
gelici. II, 1, 14, 5.
- de Aquarum Colore, pondere, aliisq; proprie-
tatibus Observationes institue-
runt Angli alique. II, 2*, 20, 7.
- per Aquas absque periculo ambulandi ars,
vid. Urinatoria.
- de Aquis Miscellanea. II, 2*, 20, 11.
- supra-caelestibus controversia non est
fori Theologici. II, 2*, 11, 10.
- Aquinas (Thomas) vid. Thomas.
- horribilibus à suis afficitur elogiis.
II, 1, 14, 3.
- Aquinatis Vita & Opera horumque editio-
nes recensentur. II, 1, 14, 3.
- de Ara scripsit Boreholdus. I, 5, 2, 6.
- Arabes in Astrologia admodum curiosi fue-
runt. II, 3, 1, 11.
- Arabice lingua in vocibus est luxuries. I, 4,
5, 6. Lexica. I, 4, 4, 6. usus multi-
plex. I, 4, 5, 6.
- Arabicorum MSSorum conquirendorum
studium laudatur. I, 4, 5, 6.
- borum astimium, à Conringio impu-

INDEX II. RERUM.

- impugnatum, defenditur. ib.*
Arabum diligentia in Græcorum Scriptis, & speciatim Aristotele, lingua sua donandis, commendatur. II, 1, 10.
 I. quæ Versiones plurimis tamen sciantur *Περὶ ἑρμηνείας*, ibid.
 libri sunt præstantes. III, 5, 1, 22.
Sapientium collegia. I, 1, 13 30. seqq.
Aranæ æræa unde oriantur. II, 2*, 45, 8.
Aratus Interpretes Græcos & Latinos habet.
 I, 7, 2, 20.
 non omnibus Latinis vilipensus.
 I, 7, 2, 20.
Phænomena scripsit. I, 7, 2, 20.
Arbores, ope nitri, fertiliores reddi possunt.
 II, 2*, 41, 1.
 quot modis propagari possint. II, 2*, 41, 4.
de Arboribus Scriptores recensentur.
 II, 2*, 40, 4.
Arcana Gentiliū theurgica, vid. Gentilium.
 interrogandi arte haud raro deteguntur.
 I, 1, 15, 55.
 majora Rosi sunt: Motus perpetuus, ars transmutatoria, Medicina universalis. I, 1, 13, 37. seqq.
 minora Rosiana recensentur. I, 1, 13, 44. seqq.
Natura non statim pro præigiis habenda. I, 1, 13, 21. seqq.
 Rosiana plurima à Petro Mornio divulgata.
 I, 1, 13, 35.
 scientiarum summo olim studio rella.
 I, 1, 2, 20.
 studiorum suorum sibi quisq. servet, aliena autem, si potest, expiscetur.
 I, 1, 15, 29.
ob Arcana secretionis, omnibus non propaganda, inter gentes monachos Collegia suere secreta. I, 1, 13, 1. seqq.
 omnia erant enigmatibus, fabulis, hieroglyphicis, mythologiis involuta, ib. §. 2.
Arcanas scientias Græci Philosophi ab Ægyptiis Sacerdotibus hausierunt.
 I, 1, 6, 39.
Arcani summi Physici cognitio non omnibus à Deo promittitur. I, 1, 12, 27.
 I, 1, 13, 25. seqq.
 in Arcanis credendis, vel non credendis, mediâ vitâ sapientioribus incedendum.
 I, 1, 10, 3. I, 1, 13, 16.
Archelaus, vetus Philosophus & Chemicus.
 I, 1, 1, 29.
de Archi-Cancellariis Malincrot scripsit.
 III, 6, 9, 5.
Archiva olim Chartaria, & Arthenica, vel Arthenica dicebantur, I, 1, 3, 13. seqq.
de Archivis scripsit Bonifacius. I, 5, 2, 15.
Ardeliones qui vocentur. I, 2, 8, 10.
Aresii Arte di predicar bene.
 I, 6, 4, 7.
 Lezioni, Sermoni è Omioni diverse.
 I, 6, 4, 7.
Aretini (Laurentij) epistole multum de statu Curie Romane habent. I, 1, 2, 3, 29.
Argenti & stanni infociabilitas asseritur.
 II, 2, 1, 6.
Argentum vivum vulgare non est materia proxima metallorum. II, 2*, 35, 2.
 quomodo differat à Mercurio Chymicorum. ibid.
Argillæ in ferrum transmutatio, à Becchero credita, impugnatur. II, 2*, 30, 2.
Argumenta Mornia, vid. Moralia.
Argutiarum intempestivi aucupes à variis falsè perstringuntur. I, 6, 3, 8.
Arianismi historiam quinam scripserint.
 III, 5, 1, 33.
Aringhi Roma subterranea, laudatur.
 III, 4, 1, 18.
Aristides, vid. Ælius.
 (Oooo) 2 Aristopha-

INDEX II. RERUM.

Aristophanes primus ποροδία, accentus
& Cola invenit. I, 17, 10, & 12.

Aristophanis astimatores & commentatores.
I, 7, 2, 8.

Comædiarum editiones, emendationes
& Scholia Græca. I, 7, 2, 8.

Vicia & laudes. I, 7, 2, 8.

in Aristotelem nota ineditæ Jungii commen-
dantur. II, 1, 9, 1. II, 2, 12, 2.

Aristoteles antiquissimus & præcipuus ar-
tis Poeticæ magister. I, 7, 1, 2.

defenditur contra Censures. I, 7, 1, 2.

Ethicorum Princeps. III, 1, 1, 6.

Logicam omnium optimè tradidit.
II, 5, 1, 1.

plagii reus est II, 2, 12, 1.

Rhetorum Græcorum Princeps. I, 6, 1, 2.

triginta duos numeravit Jonsiiur.
I, 1, 9, 5.

Aristotelica Axiomata lib. 2. Rhetor. pro in-
dagandis affectibus & moribus

hominum commendantur. I, 1, 15,

6. cum delectu tamen sunt adbi-
benda, ne in loquacitate defle-
sant. I, 2, 5, 18.

Philosophia ab Alexandro Aphrodi-
ensi resuscitata. I, 1, 2, 10. hæte-
na Monarchia ferme gavisæ

auctoritate. II, 1, 8, 1. II, 2, 1, 3, 1.

olim maxime ab uminosa. I, 1, 2, 10.

pariè ab interpp. interpolata.

ibid. causa est corruptionis Theo-
logie Scholasticorum ibid.

Principia in Dissp. Scholasticis reti-
neri possunt. II, 2, 19, 4.

Trinitas, vid. Trinitas.

Aristotelicæ methodi Sællatores.
I, 2, 8, 1. seq.

Philosophia Corruptela unde.
II, 2, 12, 5, & 6. II, 2, 13, 1. illius

termini in Academiis non temere
movendi. I, 2, 11, 28. fama ejus va-
ria lob. Launay exposuit. II, 2, 12, 1.

Aristotelicorum doctrina de qualitatibus
exploditur. II, 2*, 7, 2. & aliorum

sententiæ de coæternitate Dei &
materia recensentur & conse-
runtur. II, 2*, 11, 4.

Aristotelis Analiticam male impugnât Ni-
zolu, vid. Demonstratio.

antagonista inter Christianos anti-
quissimus est Justinus Martyr.
II, 2, 12, 10.

Commenta de Cælo exploduntur.
II, 2*, 12, 1.

Commentatores II, 2, 12, 4. inter quos
præcipuos Hon. Fabri II, 2, 12, 3.

de pietate adversus Deum & homi-
nes librum scripsit Fortūnus Li-
cerus. I, 1, 24, 7.

Editiones Parisiensis sunt optime.
II, 1, 8, 1.

Fortunam variam peculiari libro
descripsit Job. Launoy. II, 1, 8, 2.

Impugnatores recensentur. II, 1, 12,
1. II, 2, 12, 6. & consumuntur. II,
2, 12, 7.

Interpretes Arabici. II, 1, 10, 1. Gra-
ci. II, 1, 9, 3. seqq. Latini. II, 1, 1, 1,
1. seqq. II, 2, 12, 6.

Interpretibus baud securè fiden-
dum. II, 2, 12, 2.

librorum ἱστορικῶν & ἀρχαίων
discrimen ex Ferrarii lib.
de sermonibus exoticis addi-
sciendum. II, 1, 8, 6. Versiones

ineptæ Philosophicæ Scholasti-
cam sunt enixe. II, 1, 8, 1.

Mechanica, eorumque Commenta-
tores. II, 4, 1, 15.

nimis

INDEX II. RERUM.

nimius sectator fuit Licetus. I, 1, 24, 7.
 Operum optima editio Casaubonia.
 na. II, 2, 12, 1.
 Philosophiam naturalem impugnauit
 Teleſius. II, 2, 13, 2.
 Poëtica ejusque Commentatores, E-
 ditores & Interpretes. I, 2, 16, 6.
 I, 7, 1, 3. d. hū judicia Rapini &
 Doceri ſibi inuicem contraria
 afferuntur. I, 7, 1, 3.
 Politica iuxta 9. doc. III, 2, 1, 2.
 Politicorum Commentatores optimi.
 III, 2, 1, 2.
 ſententia de eternitate mundi re-
 futatur. II, 2*, 11, 3.
 ſeueritas de viā laica. II, 2*, 11, 8.
 tria rerum principia reſciuntur.
 II, 2, 12, 9.
 Tyrannia in Philoſophos ſe priores,
 ſophiſticæ, contra illos diſputandi
 ratio. II, 2, 7, 2. II, 2, 12, 8. ſeq.
 Vita Scriptores. II, 2, 12, 1.
 de Ariſtotelis & Platonis Conciliatoribus ju-
 diciū fertur. II, 1, 7, 17. conſenſu
 & diſſenſu Scriptores recenſen-
 tur. II, 2, 12, 10.
 Hiſtoria animalium judiciū fer-
 tur. II, 2*, 46, 1.
 Interpretibus Græci & Latini cen-
 ſura generalis. II, 1, 9, 1.
 libri ac philoſophiæ Scriptores Hi-
 ſtorico-Iſagogici recenſentur.
 II, 2, 12, 1. ſeq.
 libri ſuppoſitiſſimi ac metaphyſiciſſi
 nonnulli Scriptiſſi epiſtolæ ſcrip-
 ſit Erasmuſ. II, 1, 11, 32.
 in Ariſtotelis laudem Orationes Coniungii.
 II, 1, 11, 32.
 leſionem Iſagoge Piccarti lauda-
 tur. II, 1, 11, 30.

libros Rhetoricos Comm. recenſen-
 tur. I, 6, 2, 2.
 Arithmetica Scriptores. II, 4, 1, 5.
 Arlenſis (Peiri) de Scudalupis Opus de
 Sympathiā ſeptem meteororum,
 ſeptem lapidum, & ſeptem pla-
 netarum, plurima continent ſe-
 creta. I, 1, 11, 11.
 de Armillis Veſterum ſcripſit Baribolinuſ.
 I, 5, 2, 9.
 contra Arminianos quinam ſcripſerint.
 III, 5, 1, 32.
 Arndius (Johannes A. Paracelliſmi ſuſpicio-
 ne liberatur. II, 1, 15, 16.
 (Joſua) Lexicon Antiquitatum Ec-
 cleſiaſticarum ſcripſit. III, 4, 1, 16.
 Manuale item Legum Moſaica-
 rum. III, 6, 2, 2.
 de Arnſaci Scriptis judiciū fertur. III, 6, 9, 6.
 Arnobii libri X. aduerſus Gentes, eorumque
 editiones. I, 4, 14, 10.
 ſtylus. I, 4, 14, 10.
 Arnobius Lucretii imitator. I, 4, 14, 10.
 Arnoldi Aſiatiſches, Aſtricanſches, nnd
 Americanſches Hendenhūnt
 laudatur. II, 1, 1, 11.
 Arretinus (Franciſcuſ) formalitatum Scotti
 Collector. II, 1, 14, 10.
 Arriaga (Roderici de) Curſus Philoſophicus
 præ ceteris laudatur. II, 1, 14, 47.
 Diſputationes Theologicae in Sum-
 mam Thomæ recenſentur. ibid.
 Ars Analytica in metodo experimenta in-
 dagandi magnum uſum habet,
 ſed deſideratur. II, 2, 1, 18.
 de ingenio hominum & ſcripturæ di-
 uinandi à Camillo tradita.
 I, 4, 1, 10.
 genium familiarem cognoscendi ad
 magiam pertinent. II, 3, 14.
 inventiva

INDEX II. RERUM.

- inventiva desideratur.* II, 1, 18.
liberos sapientes gignendi, vid. Liberos
nihil credendi. III, 5, 1, 11.
transmutatoria Rosii. I, 13, 40. f.
ad Artes liberales junctim excolendas natu-
râ duce incitamus. I, 1, 8.
vid. Polymathia.
Artibus, seu hominibus & imperiis, suus est
ortus, suus que occasus. I, 1, 2, 21.
Artis Criticæ cum Grammaticâ cognatio &
multiplex usus. I, 5, 1, 1. *Scriptores*
Historici & Methodici recensentur.
I, 5, 1, 2.
est non semper artis, regulis insistere.
I, 2, 5, 19.
& naturæ theatrum, vid. Naturæ.
Gymnastica Scriptor est Mercuria-
lis. I, 5, 2, 12.
Poëtica Scriptores enumerantur.
I, 7, 1, 12. seqq.
Artium inventioni certæ revolutiones & pe-
riodi divinitus constituuntur. I, 1, 12, 4.
liberalium inter se quadam est co-
gnatio. I, 1, 1, 3.
mechanicarum scientia an Philosopho
sit necessaria, vid. Mechanicæ.
scientiarum & literarum fortuna
plerumque à Regibus & Principi-
bis dependet. I, 1, 2, 17. I, 1, 14, 1.
Artemidorus de insomnia, auguriis, & ma-
num inspectione lib. edidit. II, 3, 1, 5.
Artificum, architectorum, pictorum, &c. vi-
ta utiliter scribuntur. I, 19, 69. f.
quod à Germanis malè negligitur.
I, 1, 19, 71.
Arty depictis admirandis scripsit. II, 3, 1, 4.
Aruspicina à quibus primum excogitata.
II, 2, 6, 6.
Ascetici Scriptores Hispanici recensentur.
I, 6, 4, 24. seqq.
- Aschamus (Rogerus) Anglus, epistolas ele-*
gantes scripsit. I, 1, 23, 62.
Aspasii Commentaria commemorantur.
II, 1, 9, 7.
Asperitas describitur. II, 2, 7, 6.
Astris duo contrarii motus absurdè affingun-
tur. II, 2, 12, 6. *illorum omnium*
nec figura est spherica, nec motus
datur, ibid. horum in terrestria
influxus adstruitur. II, 2, 12, 9.
de Astris sententia Stoicorum. II, 2, 8, 3.
Astrologia divinatorix phenomena natum-
lia baud parce suppeditat. II, 2, 1, 24.
Genethliaca est max. plerarumq. ar-
tium divinatorium. II, 2, 1, 12.
judiciaria à quibusdam impugnatur.
II, 3, 1, 9.
& quidem nimis rigide à Salmasio.
II, 3, 1, 9.
de principiis illius benigne judicatur.
ibid. à quibusdam defenditur, qui re-
cententur. II, 3, 1, 10.
duxit doctrinam Magicam. II, 3, 1, 13.
Astrologica Scriptæ antiquorum commemo-
rantur. II, 3, 1, 11.
Ranzovii commendantur. ibid.
Specula, in quibus futura cernant,
an fabrefieri possint. I, 1, 10, 34.
de Astrologiæ artis principiis, certitudine
controversa, adversariis & Patronis
Physicis judicium fertur. II, 2, 12, 9.
Astrologorum temeritas culpatur. II, 3, 1, 2.
Astronomiæ peritiam ex Luciano hauriri
posse, contra Insulanum negat
Scaliger. I, 4, 1, 9.
Scriptorum præcipuus est Ricciolus.
II, 4, 1, 8.
Astronomica Compendia quinam scripse-
rint. II, 4, 1, 8.
Astronomicorum Systematum Scriptores,
& no-

INDEX II. RERUM.

& novorum inventores. vid. Systema-
 Athei à conversatione sunt removendi. I, 15,
 18. illorum Scripta primo loco inter
 damnatos libros numeranda I, 1, 8, 2.
 quorum quadam minuta recensentur. I, 1, 8, 16. III, 5, 1, 11.
 contra illos è Scripturâ S. frustra
 disputatur. III, 5, 1, 9. è Scriptis
 autem gentilium argumentum
 Historicum est efficacissimum III, 5,
 I, 12.
 Atheismi calumnia multis familiaris.
 I, 1, 8, 14.
 falsò accusatur Galenus. I, 1, 8, 13.
 Thom. Browne. III, 5, 1, 10. Jordanus
 Brunus I, 1, 8, 22. Cartesius II, 1, 5, 6.
 II, 2, 17, 1. III, 5, 1, 6.
 Insuspicionem apud imperitos facile
 incurritur. I, 1, 8, 12.
 propugnator Spinoza. vid. Spinoza.
 Scriptores recensentur. III, 5, 1, 7.
 Atheismum Triumphatum scripsit Campanella.
 II, 1, 12, 4. III, 5, 1, 9.
 Atheistæ, Vaninus, Pomponatius, Porcius,
 &c. I, 1, 8, 17. seqq. II, 1, 11, 4. ut
 & Autor libri historie populorum
 Severambes. I, 1, 8, 23.
 Athenæum, celebre Rome auditorium.
 I, 1, 3, 14.
 Ἀθηνῶνα festa.
 I, 1, 3, 14.
 Atheniensium jus. III, 6, 2, 4. quinam illi
 strârunt. ibid.
 Atomi ex aliis coaluerunt elementis.
 II, 2, -, 12.
 per microscopia consider. vi possunt.
 II, 2*, 3, 5.
 de Atomis Doctrina Epicuri & Democriti.
 II, 2, 7, 7. II, 2, 18, 3. refutatur ex
 Franc. Job. Granais dissertatione

II, 2, 7, 8. & 10. ex hac doctrinâ
 fatalitas rerum omnium, aliâq;
 profana atque corum damna pro-
 fluunt. II, 2, 7, 11. utilis quidem
 ad Mixtorum naturam indagandam,
 non tam. n. sola sufficit.
 II, 2, 19, 5.
 Doctrina insignem habet usum. II, 2*, 3, 5.
 quinam scripserint. II, 2*, 3, 5.
 Atomorum doctrinam in Experimentis suis
 proficitur moderni Angli. II, 2, 7, 13.
 Cartesius & Boyleus, ibid.
 existentia contra Aristot. defenditur.
 II, 2*, 3, 5.
 motus confutatur è Cicerone aliisq;
 II, 2, 7, 10.
 Avancinus edidit Oraciones, nec non Collecta
 è IV. Evangelistis de Virâ & Do-
 ctrinâ Dom. nostri Jesu Christi
 I, 6, 4, 14.
 in Poësi Lyrica interdum illatus,
 I, 7, 3, 19.
 Avaux, Comes Legatus Reg. Gall. Gronovio
 pro Educatione Livii 1000. Im-
 periales dedit. I, 1, 25, 20. Daven-
 triæ pedes ad Gronovium, tum e-
 loquentiam ibi docentem, ivit. ib.
 de Auctionum Origine, ratione ac solemnibus
 scripsit Rabirius. I, 5, 2, 15.
 Auctores finum regandorum cum Observa-
 tionibus edidit Rigaltius. I, 4, 14, 25.
 Græci cum delectu juvenum sunt
 proponendi. I, 4, 18, 13.
 Homonymi. I, 1, 9, 5.
 illustrium Criticorum manu n. rati in
 pretio habentur. I, 1, 7, 35. I, 1, 18, 70.
 Latini in certis aetates distinguuntur
 I, 4, 11, 3.
 de Auctoribus judicia. I, 1, 6, 37. baud raro
 sunt varia & diversa. I, 1, 22, 16. seqq.
 scribere

INDEX II. RERUM.

- scribere periculosares est. I, 1, 16, 10.
lingua Latine, eorumque optimis editionibus, quinam scripserint. I, 4, 11, 1.
non est iudicium grassandum. I, 1, 24, 12.
- Auctorum** νοθέων vel γνησιότητα, unde Critici iudicent. I, 1, 24, 1.
notitia panglotta Welfschij. I, 1, 6, 39.
quenam editiones optima. I, 4, 11, 2.
- de Auctorum Veterum** editionibus Gallicis iudicium. I, 4, 11, 15.
in Auctorum notitiam introductio. I, 1, 15, 1, f.
- Auditus arte** juvari potest. II, 2*, 47, 3.
- Avemanni** (Dan.) Hodegeta Horatianus. I, 4, 11, 15.
- Averroës omnia Aristotelis Opera ex Arabica in Latinam Linguam** convertit. II, 1, 10, 2. ejusd. impietas notatur. ibid.
- Aves venatice.** II, 2*, 46, 3.
- de Auguriis** scripsit Artemidorus. vid. Artemidorus.
- Augustini** (Antonii) Dialogi de emendatione Gratiani laudantur. III, 6, 7, 14.
Lib. de Legibus & singulis Juris Consultu commendatur. III, 6, 7, 4.
- Augustinus** αὐτοδιδάκτω. I, 1, 1, 14.
- Augustus, Brunspicensis Dux, ob singularem βασιλογραφίαν** celebris. I, 1, 3, 22. Bibliothecam locupletissimam instituit. vid. Bibliotheca.
- Avicennæ Opera** recensentur. II, 1, 10, 3. de eo sinistrè judicat Rhodiginus. ibid.
- Avila** (Job. de) insignis in dicendo & scribendo efficacia laudatur. I, 6, 4, 26.
- Aulici ritus.** vid. Ritus.
- Aurea bulla** est fundamentum juris Imperatorum & Principum. III, 6, 9, 2.
ejus commentatores. ibid.
pom. vid. Ferrarius.
- Aurelianensis parum feliciter Tacitum emendavit.** I, 4, 13, 4.
- Auri natum nemo capit.** II, 2*, 35, 3. vid. χρυσόπινα.
- Auris structura à Folio delineata.** II, 2*, 48, 3.
- de Auro** scriptores recensentur. II, 2*, 35, 3.
- Aurum admodum extensibile est.** II, 2, 1, 6.
- de Ausonii Latinitate & Poësi** iudicia varia. I, 4, 14, 15. editionum optima Tollerii. ibid.
- Auspicii vox** quid denotet. I, 3, 4, 13.
- Austenii** tr. de arboribus frugiferis recensentur. II, 2*, 41, 4.
- Austriacæ domus Cimelion, annulus aureus** victoria futura prænuncius. I, 1, 12, 33.
- Αὐτοδιδάκτα** ingenia quædam sunt a natura I, 2, 1, 17.
- Αὐτοδιδάκτοι** plerumque sunt Novatores. I, 1, 1, 15.
- Αὐτοδιδάκτων** Exempla. I, 1, 1, 14.
- Αὐτοχρησίαν** certis casibus licitam esse affirmavit Job. Donne. I, 6, 4, 18.
- Axiomata Logica** Stablius & Honoldus scripserunt. II, 5, 1, 6.
- Axiomatum Prædicatorum Scriptores** III, 6, 11, 2.
- Axorii Institutiones Morales** laudantur. II, 1, 14, 61.

B

- Bacchylides, Poëta Lyricus,** laudatur, I, 7, 2, 12. exigua ejus frustula hodie supersunt. ibid.
- Baccius Vinorum historiam natalem** scripsit. II, 2*, 42, 2.
- Bacharii Flavisse Poëtica.** I, 7, 1, 19.
- de Bachovio** iudicium fertur. III, 6, 4, 4.
- III, 6, 7, 3, & 11.
- Bachovius jun. de variis juris Interpretationibus** scripsit. III, 6, 8, 4.
- Baco** (Rogerus) artis mnemonica beneficio triiduum

INDEX II. RERUM.

- triduum informationem linguæ
 addiscendis præfixit. I, 2, 6, 67. sq.
 de Perspectiva libros edidit. II, 4, 1, 9.
 inventor pulveris pyrii fuit. II, 2*, 38, 3.
 testatur Philosophiam Aristot. à
 Scholasticis corruptam. II, 2, 12, 6.
 tradit artificium æronauticum.
 II, 2*, 22, 2.
 Vir subtilissimi ingenii. I, 1, 2, 12.
 Baconis (Rogeri) libri cum Franciscanorum
 bibliothecâ in Angliâ perierunt.
 I, 1, 5, 26.
 Bælii (Petri) *Novelles de la Republique des
 Lettres.* I, 1, 16, 46.
 Bailletus bibliotheca Lamoniane Bibliothe-
 carius I, 1, 5, 13. I, 1, 16, 55.
 in Germanos iniquior est. I, 1, 16, 56.
 Vastum Opus scripsit sub tit. *juge-
 mens des Scavans sur les princi-
 paux ouvrages des Auteurs.* I, 1,
 16, 55. quod laudatur, & ejus
 Tom. Imus recensetur. I, 1, 16, 56.
 Bailii liber, *Sapientia foris prædicans,* re-
 censetur. I, 6, 4, 9.
 de Balanis, earumque captivâ. II, 2*, 46, 2.
 Baldei (Jacobi) *Ode libri de Vanitate mundi
 & de philomela.* I, 7, 3, 10.
 Balduini (Francisci) *Institutio Historicæ.*
 III, 4, 1, 3.
 Justinianus & Constantinus M.
 III, 6, 4, 2.
 (Friderici) *Adventus Christi Typicus &
 Passio Typica* laudantur. I, 6, 4, 23.
 Baldus (Bernhard.) laudatur à Gaddio.
 I, 4, 11, 17. in omni genere carmi-
 num excelluit. I, 7, 3, 4.
 (Camillus) de *Divinatione Epistolari*
 lib. scripsit. I, 4, 1, 10.
 Balfourei (Robert.) libri enumerantur.
 II, 1, 14, 67.
 Balzacii epistola laudantur. I, 1, 24, 24. seqq.
 liber de Socratis vitâ recensetur. II, 1, 3, 2.
 lites cum Henfio. I, 7, 1, 10. harum arbi-
 trium sibi sumpsit Salmasius, ibid. de
 illius judicium, ibid.
 Socrates Christianus. II, 1, 3, 3.
 de Balzaco varia judicium. I, 1, 24, 27. seqq.
 Balzacus adversus Howelium, Anglum, de-
 fenditur. I, 1, 24, 26.
 Bangii (Thomæ) *Cælum Orientis alio titulo
 excusum.* I, 4, 1, 10.
Observationes Philologica laudan-
 tur. I, 4, 10, 8.
Sententia de literarum origine. I, 4, 1, 10.
 Bannez in nonnulla Theologia Thomæ scripsit,
 atq; institutiones minores Dia-
 lecticas edidit. II, 1, 14, 21.
 Baptistæ (Jof.) epigrammata celebrantur.
 I, 7, 3, 4.
 de Baptistæ Poëmatibus censura fertur.
 I, 7, 3, 8.
 de Barbâ quinam scripserint. I, 5, 2, 9.
 II, 2*, 47, 5.
 Barbara secula pristina quedam acuta in-
 genia tulerunt. I, 1, 2, 11. seqq. ces-
 saverunt tandem literis rena-
 scentibus. I, 1, 2, 15. seqq.
 Barbari (Dion.) *Comment. in Porphyrii Isagogen.*
 II, 1, 11, 11.
 Barbaries Magnatum socordia & hominum
 pravâ indole hodie ferè reducitur
 I, 1, 2, 17.
 Seculorum pristinorum. I, 1, 2, 10.
 Barbarorum hominum stridiginem elegan-
 ter depinxit Uldar. Huttenus in
 Epist. Obscur. Virorum. I, 1, 23, 43.
 Barboſæ Axiomatâ à Tabore sunt locupletata
 III, 6, 6, 4.
 liber de jure Ecclesiastico ab alio scri-
 ptus est. I, 9, 19.
 (Pppp) Barclaji

INDEX II. RERUM.

- Barclaji *Argenis & Euphormio.* I, 7, 3, 20.
Argenida continuavit Mouchenbergius. I, 7, 3, 20.
Historia Europa tantum est affecta. III, 4, 1, 7.
Barlaci *Epistole ob argutias & urbanitatem lectu digna.* I, 1, 24, 56. seq.
Genus dicendi. I, 6, 3, 4.
Mercator sapiens. III, 3, 1, 5.
Barlarus *misere perit.* I, 1, 15, 12. I, 1, 2, 55.
Philosophus & Poeta praestantissimus fuit. I, 1, 24, 55.
Poeta fuit Claudianus. I, 7, 3, 8.
Barlatservant *apud Hispanos quis* I, 2, 3, 22.
Baronii (Bonav.) *Poemata certa lege laudantur.* I, 7, 3, 8.
Stylus improbat. I, 6, 3, 2.
(Cas.) *Annales, eorumque Continuatores, Epitomatores, Adversarii & Hyperastisia.* III, 4, 1, 12. *illos omnium optime continere potuissent Blondellus & Casaubonus ibid.*
Fraudes circa Patrum Opera conspiciuntur in ejus Annalibus. III, 5, 1, 28.
Baroscopia a Torricellio sunt inventa. II, 2*, 18, 6. *illorum varie species ac phaenomena.* ibid.
Barthii *Adversaria deq; illis judicium.* I, 5, 1, 10.
Sententia de plagio Scaligeri est falsa. I, 7, 1, 6.
Stylus. I, 1, 23, 46
in Barthium (Casp.) horrendum mendacium. I, 1, 15, 56.
Bartholini (Erasmi) *Diff. de arcanis scientiarum laudatur.* I, 1, 2, 20.
Diff. de consuetudine I, 2, 3, 12.
lib. quast. XIII. Acad. de Natura Astralibus. II, 2, 2, 11.
panegyricus in Nuptias Christ. Alb. & Friderica Amalia. I, 6, 3, 6.
er. de pulmonibus recensetur. II, 2*, 47, 3.
(Ibome) *Anatome.* III, 7, 1, 4.
Carmina commendantur. I, 7, 3, 17.
Catalogus Danorum Scriptorum imperfectus est. I, 1, 18, 46.
Comm. de libris legendis recensetur. I, 1, 16, 70.
Comm. in Celsum laudatur. I, 4, 1, 27. III, 7, 1, 2.
epistole. I, 1, 24, 16. II, 2, 2, 5.
liber de luc. e animalium. II, 2*, 14, 5.
Orationes. I, 6, 3, 3.
Sententia de Cometis. II, 2*, 24, 3.
Bartoli (Dan.) *Character hominis literati recensetur.* I, 1, 16, 67.
Geographia Moralis laudatur I, 6, 4, 15. III, 1, 1, 5.
Bartolocci *Bibliotheca Rabbinica:* I, 1, 6, 29.
I, 1, 10, 23. I, 4, 5, 5.
Bary (Renatus) *edidit librum la Rhetorique Francoise.* I, 6, 1, 31.
Basilicorum *libri quoniam.* III, 6, 4, 11. *illorum ut & editionum eorum historia.* ib.
eorum Versio Latina Cujatii tantum est affecta. ibid. *unde desumpti & cur confecti.* ibid.
Basilii (Valent.) *Chymici, nomen, verum an fictum sit.* I, 1, 9, 25. *liber de incrementis & decrementis metallorum.* ib. *Curru triumphalis Antimonij.* II, 2*, 37, 2.
Basso (Sebast.) *Maris fluxum & refluxum tribuit spiritibus mari contentis.* III, 2*, 20, 3.
Batavas *athenas scripserunt Suerius & Meusius.* I, 1, 18, 37. seq.
Batavi-

INDEX II. RERUM.

Batavicum *Jus* vid. *Jus*.
 Batavorum *incuriosa* *notitia* *suorum* *scrip-*
torum *notatur*. I, 1, 18, 34.
 Batei *janua* *prae* *Januâ* *Comenii* *commenda-*
tur. I, 2, 4, 18.
 Bavarici *Juris* *institutiones* *scripsit* *Kbraise-*
rus. III, 6, 10, 3.
 Baudii (*Dom*) *Amores* *ab* *Heinsio* *pungun-*
tur I, 1, 24, 88.
ut *&* *Scrivero*. I, 1, 24, 89.
Epistole *colorem* *è* *Plauti* *argutius*
trahunt. I, 1, 24, 87.
Stylus. I, 1, 24, 87. I, 6, 3, 4.
Vitis. I, 1, 24, 88.
 Baudius (*Dom*) *fuit* *pœta* *in* *Jambis* *felicif-*
simus. I, 1, 24, 86. I, 7, 3, 12.
 Baumanniana *Specus*. vid. *Specus*.
 Bayeri *Osium* *S. Arium* *natura*.
 II, 1, 15, 9. II, 2, 3, 5.
Philosophometa *παράδοξον* *prolixè* *re-*
cententur *ac* *confutantur*. II, 2, 3, 5.
 Baysius (*Lazarus*) *de* *vasculis* *&* *potulis* *scri-*
psit. I, 5, 2, 13.
 Bayle (*Francisci*) *Systema* *generale* *Philoso-*
phie *recensetur*. II, 1, 15, 9.
 II, 2, 17, 4.
 Beaufortius *de* *Cosmopœiâ* *divinâ* *scripsit*.
 II, 2, 11, 7.
 Becani (*Job*, *Georg*) *de* *primatu* *lingua* *Cim-*
brica *risu* *digna* *sententia*
 I, 4, 3, 4.
Origines *Antwerpiane*. I, 4, 3, 4.
 Beccheri *Charactèrographia* *universalis*.
 I, 2, 5, 44. I, 4, 2, 5.
 Chymischer *Glücks* *Hafen*. III, 7, 1, 7.
 lib. von den eigentlichen Ursachen
 des Glücks und Unglücks III, 1,
 1, 10. von den eigentlichen Ursa-
 chen des Auf- und Abnehmens
 der Städte, Länder &c. III, 3, 1, 3.

Methodus *didactica* *recensetur*. I, 2,
 4, 34. seq. *&* *laudatur*. I, 2, 4, 37.
 I, 4, 9, 6.
Methodus *mechanica* *practica* *pro-*
missa. I, 2, 4, 42.
Novum Organon pro verborum *Co-*
pia *&c.* *recensetur*. I, 2, 4, 32,
 I, 3, 2, 13. *hujus Organi* *usus* *in*
Inventione *ostenditur*. I, 2, 4, 33.
Stulta *sapientia* *&* *sapiens* *stultitia*
 I, 1, 20, 17.
de *Beccherio* *judicium*. I, 4, 2, 5,
 Beccherus *argille* *transmutationem* *in* *fer-*
rum *falso* *credidit*. II, 2, 3, 30, 2.
versatili *ingenio* *suit* *præditus*. I, 2, 4, 37.
 Becmanni *Lineæ* *Doctrina* *Moralis* *laudat-*
ur. III, 1, 1, 6.
 Benii (*Pauli*) *Rhetorica* *Controversiæ*.
 I, 6, 1, 12.
 Bejerlingii *theatrum* *Vitæ* *humane*. I, 1, 1, 23.
 Belgicæ *linguæ* *primatum* *peculiari* *libro*
asserit *Mylius*. vid. *Mylius*.
de *Belgicorum* *Commerciorum* *Secretis* *libri*
recensentur. III, 3, 1, 3.
 Bellarmini *liber* *de* *Scriptoribus* *Ecclesiasticis*
tutò *legion* *potest* *sine* *ensu-*
ra *Coci*. III, 5, 1, 28.
patria, *pietas*, *dignitas* *&* *scripta*.
 III, 5, 1, 24.
 Bellarminus *adversarium* *habuit* *Chamie-*
rum, *aliosque*. III, 5, 1, 24.
Pontificorum *est* *Promachus*. III, 5, 1, 24.
 Bellonius (*Petrus*) *Observationes* *suas* *Domini*
no *suo* *suffragatus* *est*. II, 2, 2, 8.
 Bellovacensis *Episcopi*, *Vincenzii*, *specula*, *do-*
ctrinale, *naturale*, *morale* *&* *historia-*
le, *recensentur*. I, 1, 21, 22. II, 2, 2, 4.
 Bellunenensis (*Urhani*) *Institutiones* *Gramma-*
tica. I, 4, 6, 7.
 Bellu.

INDEX IL RERUM.

- Bellutus** (*Bonav.*) *doctrinam Scoti vindica-*
vit. II, 1, 14, 13.
- Beloti** l' *Oeuvre des Oeuvres &c. recensetur.*
I, 2, 5, 58.
- Belotus** (*Joh.*) *Artem ex Lullio memorati-*
vam producit, sed mancam &
mutilam. I, 2, 6, 22.
Chiromantiam & Physiognomiam
scripsit. II, 3, 1, 7.
- Belurgerii** *insanus in Homerū amor.* I, 7, 2, 2.
- Bembi**, *Card. Stylus laudatur.* I, 1, 2, 3, 38.
Vita à Job. Casā scripta I, 1, 19, 46.
- Benzii** (*Joh.*) *libri de figuris*
methodus colligendi. I, 3, 2, 14. seqq.
cui utiliter jungitur Schönfled-
ri Apparus. I, 3, 2, 25.
Thesaurus Elocutionis Omsorie Gra-
co-Latinus recensetur. I, 4, 8, 8.
- Berchorii** (*Petri*) *Dictionarium Monile, &*
Reductorium Monile recensetur
I, 6, 4, 16.
- Beringii** *Oratio de Historiā.* I, 6, 3, 6.
- Berirgardi** (*Claudii*) *Circulus Pisanus.*
II, 2, 2, 7.
- Berlucii** (*Job. Antonii*) *Adagia selecta.*
I, 1, 2, 1, 72.
- Bernaclæ** *Scotici anseres, vere sunt aves.*
II, 2*, 4, 4, 5.
- Bernardi** (*Job. Bapt.*) *Seminarium totius*
Philosophiæ Aristotelicæ & Pla-
tonicæ recensetur. I, 1, 2, 1, 28. II, 1,
11, 3, 1, 11, 2, 11, 3.
- Berneggeri** *Orationes laudantur.* I, 6, 3, 3.
- Berneggerus** *quandoque plagii reus est.*
I, 2, 5, 10, 1, 2, 6, 98.
- Beroaldus** (*Phil.*) *præposterus Apuleji imi-*
tator. I, 4, 1, 4, 3.
- Berosi** *fragmenta ex Armeniā allata, & ad*
Annium pervenisse statuit Pösch-
lus. I, 10, 12.
- Berosus** *antediluvianorum temporum Scri-*
ptor. I, 1, 6, 16.
fuit Sacerdos Chaldaus. I, 1, 6, 32.
scripsit paulo ante Alexandri M. tem-
pore libros tres rerum Chaldaico-
Affyriacarum. I, 1, 6, 32. quos edi-
dit & Comm. illustravit Annii Vi-
terbiensis. I, 1, 6, 33, I, 1, 9, 2.
- Berfmanni** (*Gregor.*) *Calligraphia Ovidiana*
I, 7, 1, 19.
- Bertrandi** *liber de Juris - Consultis Veteribus*
laudatur. III, 6, 3, 5.
- Besnierius** *de Reunione linguarum per Lati-*
nam librum scripsit. I, 4, 3, 6.
- de Besoldi** *scriptis judicii fertur.* III, 6, 9, 6.
- Bessarionis**, *Patriarchæ Constantinop. &*
Cardinalis legato, Bibliotheca
Venera insigniter locupletata I, 1,
4, 18. *quā de re epistola ejus re-*
censetur. I, 1, 17, 4.
- Beughem** (*Cornelii*) *Bibliographia Juridica*
& politica. III, 6, 6, 1.
Bibliographia Physico-Medica. I, 1, 18, 66.
Bibliographias omnium Faculta-
rum, & plura elegantia scripta
promisit. I, 1, 18, 65. seqq.
Catalogus libb. Physicorum & Me-
dicorum. III, 7, 1, 3.
Liber la France scavante recensetur.
I, 1, 16, 45.
- de Bezæ** (*Theodori*) *Emblematibus Judicium*
fertur. I, 7, 3, 5.
- Bibliander** (*Theod.*) *ob peritiam plurium lin-*
guarum laudatur. I, 4, 4, 2.
- de Bibliis**, *eorumq; editionibus agit Hotting-*
gerus. III, 5, 1, 14.
- in Bibliopolas Baravos** *invektiva.* I, 4, 11, 2.
- cum Bibliopolis** *conversatio Augustino Bar-*
bosa maxime utilis fuit. I, 1, 15,
48. I, 1, 4, 9.
Bibliorum

INDEX II. RERUM.

Bibliorum Commentatores Critici, III, 5, 1, 15.
Exegetici, III, 5, 1, 16.
inter Editiones eminet πολυλογος
Anglicana Walthoni, III, 5, 1, 14
cui præmisit Apparatum, *ibid.*

Bibliotheca Abyssina 1000, *librorum fabulosa*
est, I, 1, 6, 26.

Aldi Manutii, I, 1, 3, 5.

Angelici Aprosii, I, 1, 5, 14.

Augusti, Brunsvicensis Ducis, I, 1, 3, 22.

descripta est à Conringio, sub tit.

Bibliotheca Augusta, in qua septem ad-

miranda ostendit, I, 1, 17, 34. I, 1, 3,

22. *ob acta publica MSSa Germa-*

nica celebratur, I, 1, 7, 49. I, 1, 3, 16.

eius ordolaudatur, I, 1, 5, 10.

Budensis, partim à Turcis distracta

partim ad Vindobonensem & Guel-

ferbytanam Biblioth. pervenit,

I, 1, 4, 20. I, 1, 7, 56. I, 1, 17, 34.

εμψυχος, viva, & mortua, I, 1, 3, 1.

Heidelbergensis, I, 1, 4, 17. *huius spo-*

liis Vaticana aucta dicitur, *ibid.*

Jesuitarum Cochniensis, Batavia in

pradam cessit, III, 5, 1, 23.

Jesuitici ordinis, I, 1, 18, 54.

librorum centum Principi sufficit,

I, 1, 3, 8. I, 1, 5, 18. *imo duorum,*

vel quatuor tantum, I, 1, 5, 18.

Marquardi Gudii, vid. Gudii,

Matthie Hunniada, incomparabilis,

I, 1, 5, 21.

Oxonienfis penè tota ex legato & do-

nationibus congesta, I, 1, 4, 15. *seq.*

vid. Oxonienfis.

Processualis à Thurmanno promissa,

III, 6, 7, 14.

Regis Gallie à Bibliotheca Medicea

Florentina crevit, I, 1, 7, 35. *crevit*

à biblioth. Raph. Trichet da Fr.

ne, I, 1, 18, 69. *nec non Thuanii* *ib.*

plenissimo catalogo summâ indu-

striâ describetur, I, 1, 17, 35.

Scriptorum Sacri Ordinis Cisterci-

ensis, I, 1, 18, 55.

Thuana, à MSSorum venustate, &

preisio insigni commendatur, I, 1,

21, 2, 1, 17, 21. *magnopretio bibli-*

otheca Regia accessit, I, 1, 18, 69.

Vaticana à quibus autoribus sit de-

scripta, I, 1, 17, 25. *seqq. & 36. non*

magnopere estimatur à Josepho

Scalgero, qui illi Florentinam &

Parisianam Regiam præferit, I, 1, 17,

24. *spoliis Heidelbergensis biblio-*

theca aucta dicitur, I, 1, 5, 20.

I, 1, 7, 55. I, 1, 17, 24.

Veneta, I, 1, 3, 19. *aucta legato Cardi-*

nalis Bessarionis, I, 1, 4, 18.

Vindobonensis locupletissima, I, 1, 2, 6.

I, 1, 7, 28. *de illâ Comment. Lam-*

becii, vid. Lambecii.

Universalis Historica, I, 1, 16, 48.

Volantæ Joh. Crinelli laudatur,

I, 1, 18, 74. I, 1, 21, 31.

de Bibliothecâ instruendâ liber Gabrielis

Naudæ Gallicè scriptus, I, 1, 2, 7.

I, 1, 17, 5.

Bibliothecæ actorum publicorum sunt scri-

nia, I, 1, 3, 11. *seqq.* I, 1, 6, 8.

artium sunt quasi promiscunde,

I, 1, 2, 24. I, 1, 3, 28. *seqq.*

Collegii Parisiensis Societatis Jesu Sy-

stema laudatur, I, 1, 17, 37.

Humphridiana fata, I, 1, 4, 15.

librorum primi & secundi templi an-

extent, I, 1, 6, 14. I, 1, 17, 3,

seqq.

magistri & bibliothecarii minores

apud Gallos distincti sunt, I, 1, 6, 10.

ordo

INDEX II. RERUM.

ordo certus est. I, 1, 5, 1. non tamen
nimis auxius. I, 1, 5, 7.
Perfarum. I, 1, 6, 34.
Pbiladelphl Alexandrina quinam
præfuerint. I, 1, 6, 3. seq.
Philosophica & historica concinan-
da series à Lambecio sibi præfixa.
vid. Lambecius.
πολύσμων est nomen. I, 1, 3, 2.
publicæ sunt, vel private. I, 1, 3, 3.
Système Collegii Parisiensis Soc. Jes.
I, 1, 17, 37.
Tbuane Catalogus. I, 1, 18, 69. *Ordo.*
I, 1, 5, 11.
veteres Ægyptiorum, Chaldeorum
&c. I, 1, 6, 30. seqq.
universali ordo. I, 1, 5, 15. seqq.
Bibliothecam primus è Græciâ Aristot. colle-
gisse dicitur. I, 1, 2, 24.
Bibliothecaria cognitio est polyhistori neces-
saria. I, 1, 6, 12. I, 1, 17, 1. I, 1, 20, 1.
seq. in quo consistat. I, 1, 6, 2. seq.
excerpta. vid. *Excerpta.*
furta. I, 1, 4, 22. seqq.
notitia. I, 1, 6, 12. I, 1, 20, 3. *Locorum*
Communium quasi imaginem
exhibet. I, 1, 21, 1.
Bibliothecariæ rei studium ineptè à Claudio
Verdiero improbat. I, 1, 6, 13.
Bibliothecarii Ecclesiæ Romanæ olim Cancell-
arii dicti. I, 1, 6, 7. seq. *fuere et-*
iam cum Episcopis pari dignitate
I, 1, 6, 8.
Ecclesiarum Cathedralium. I, 1, 6, 8.
Chartophylaces dicti. I, 1, 6, 9.
Bibliothecariorum amplissima olim digni-
tas. I, 1, 6, 1.
Bibliothecarum Catalogi Reales. vid. *Cata-*
logi.
deperritarum Scriptores. I, 1, 5, 29, f.

erigendarum Causa. I, 1, 3, 11. seq. *cura*
Principibus maxime incumbit.
I, 1, 3, 10. & 21. & 21. media. I, 1,
4, 1. seqq. hæc sunt vel legitima vel
luculosa & inhonestæ. I, 1, 4, 19.
aversio à favore militari. I, 1, 5, 19. seq.
I, 1, 4, 21. seq. à superstitione. I, 1, 5, 23.
à barbarie & ruditate hominum. I,
1, 5, 22. à dissidio religionis. I, 1, 5, 26.
ab incendio. I, 1, 5, 28.
Juridicarum Scriptores, & de iis judi-
cia. III, 6, 6, 1.
Medicarum Scriptores. III, 7, 1, 3.
Ordo, à Croix de la Main præscri-
ptus. confusus est & inconcinuus
I, 1, 5, 2. I, 1, 18, 22. varius à va-
riis traditur. I, 1, 5, 3. seq. I, 1, 17, 6.
à Naudeo datus est commodissi-
mus. I, 1, 5, 7. *quasi imaginem LL.*
CC. exhibere debet. I, 1, 21, 1. seqq.
Ornatus ne sit nimis. I, 1, 4, 26. &
31. Optimus constitit in sculptis
vel pictis imaginibus virorum do-
ctorum. I, 1, 4, 27. *optimus est à*
charactè & typis. I, 1, 14, 28.
Theologicarum Scriptores recensentur.
III, 5, 1, 13.
usus publicus. I, 1, 3, 25. seqq.
Bibliothecas duas Romæ Hilarius Papa o-
mnium primus instituit. I, 1, 3, 15.
Bibliothecis apud Reges Franciæ quinam
præfuerint. I, 1, 6, 6.
apud Romanos quinam. I, 1, 6, 5.
do Bibliothecis Parisinis & Gallicis gloriatio
Ludovici Jacobi. I, 1, 3, 9. *refellit*
I, 1, 27, 12. I, 1, 3, 9.
variis qui sparsim egerunt Autores
recensentur. I, 1, 17, 36.
in Bibliothecis MSSorum usus difficulter
conceditur. I, 1, 3, 27.
B, 3, 10.

INDEX II. RERUM.

- Βιβλογραφία *quorundam Privatorum reprehenditur.* I, 1, 3, 4. seq.
à Pinello quoque improbat. I, 1, 3, 7. excusatur. I, 1, 3, 23. seq.
- Βιβλοφιλία *Principum quorundam.* I, 1, 3, 21. seq.
- Bidermanni *Herodiados libri tres.* I, 7, 3, 9.
Sylvula Hendecasyllaborum. I, 7, 3, 11.
- Biel (*Gabr.*) *Scripta enumerantur.* II, 1, 13, 6.
- Binderus (*Christoph.*) *de Theologia Scholastica scriptis.* II, 1, 14, 72.
- Biographicum *Diarium Wittenii.* I, 1, 18, 52.
- Biographi *veteres & recentiores, vid. vitam Scriptores.*
- Bion *Poëta Bucolicus.* I, 7, 2, 16.
- Bisfiolæ (*Laurentii*) *Hora succisive recensentur.* I, 1, 21, 46.
- Bissellii (*Joh.*) *Delicia Verne & æstive.* I, 7, 3, 9.
illustres ruine Rerum. & Familiarum, III, 2, 1, 17.
- Blaëu *Institutiones Astronomicæ.* II, 4, 1, 8.
- Blancanus (*Joseph.*) *Chronologiam Mathematicorum scripsit.* II, 4, 1, 1.
- Blommertii *Panegyricus in Ordines Hollandia.* I, 6, 3, 6.
- Blondelii *Notas in Baronii Annales magno are paravit Magistratus Amstel.* III, 4, 1, 12.
Pseudo-Isidorus Juri Canonico oppositus laudatur. III, 6, 3, 9. III, 6, 7, 14.
- Boccalini (*Traiani*) *Relationes è Parnasso Cardinali Cajetano, ut vero auctori, tribuuntur.* I, 1, 9, 11. I, 1, 16, 65.
Relationes in Tacitum. III, 2, 1, 12.
- Boccalino *liber Relationum mortem violentam paravit.* I, 1, 9, 11.
- Die Bockheiligen, *gens prope Prussiam, Willigii ante Graciam lingua corrupta usa est.* I, 4, 4, 4.
- Bocharti (*Sam.*) *Geographia S. Critica Observationibus referta.* I, 5, 1, 11.
Hierozoicon. I, 5, 1, 11. II, 2*, 46, 1.
de Plantis S. Scriptura Opus posthumum expectatur. II, 2*, 46, 2.
- Böcleri *Commentarii in Grotium.* III, 6, 1, 5.
Diff. de lingua N. T. Originali laudatur. I, 4, 6, 19.
Dissert. Academica. III, 2, 1, 13.
Dissert. in Tacitum & Suetonium. III, 2, 1, 12.
- Editio Cornelii Nepotis est nitidissima* I, 4, 11, 10. *cujus Index male à Vorstio auctus, ib.*
- Minervæ tyrocinium, sive praxis-Böcleriane Institutionis examinatur.* I, 2, 13, 9. seqq.
- Notitia S. R. Imperii.* III, 6, 9, 3.
Orationes. I, 6, 3, 3.
Sceptum Apollinis. I, 6, 3, 6.
- Bodini *Dialogus de abditis rerum sublimium arcanis reverà extat.* I, 1, 8, 8.
I, 3, 3, 53. impietatis arguitur. I, 1, 8, 9. *è Chartis Coropæi & Posselli, colloquium quorundam Venetorum de Religionibus, continentibus, originem traxit.* I, 1, 8, 10.
Plagium. I, 7, 2, 24.
- de Bodino Novatore Politico, judicium fertur.* III, 2, 1, 4.
- Bodinus *Methodum Historiarum editit.* III, 4, 1, 3.
in Theatro universanatura sub forma Dialogi scripsit. II, 2, 2, 7.
- Boëthii *Elogium.* I, 4, 14, 23. II, 1, 11, 1.
libellus de Consolatione Philosophiæ commendatur. I, 4, 14, 23. II, 1, 11, 1.
ejus editiones. ibid.
- Operum editores recensentur.* II, 1, 11, 1.
 Böhl

INDEX II. RERUM.

- Bohlil (Sam.) *de radicibus doctrina & Lexi-*
con MSSum. I, 4, 5, 4.
 Böhmii *Doctrinam refutavit Pomarius.*
 I, 5, 1, 3, 6.
 Böhmii (Jacobi) *mirabile ingenium & va-*
ria scripta. III, 5, 1, 3, 6, 1, 10, 2, 2.
Myserium magnum. II, 2, 3, 8.
Visiones & vita. III, 5, 1, 3, 6.
 de Böhmio *ejusque libris judicium.* I, 1, 10, 2, 8.
 II, 2, 3, 8.
 Böhmii *Philosophus Teutonicus distus.*
 I, 1, 13, 27.
in Scriptis suis Pythagorica dogmata
spirare videtur. I, 1, 10, 28.
de signaturâ rerum scripsit. II, 2*, 4, 6.
 Bohorizii (Ad.) *de Slavonicâ linguâ lib. com-*
mendatur. I, 4, 3, 3.
 Boldonius (Octavius) *Epigraphicam scripsit,*
de quâ judicium fertur. I, 6, 3, 11.
 Bolduani (Pauli) *Bibliotheca Historica re-*
censetur. III, 4, 1, 2.
illa laudatur inter ceteros. I, 1, 18, 12.
 III, 4, 1, 7.
 de Bombycibus *Scriptores quinam.* II, 2*, 14, 5.
 Bonaventura *scripsit Commentarios in Lom-*
bardi libros Sententiarum, nec
non alia Opem. II, 1, 14, 14.
Semplicius unde dicatur. II, 1, 14, 7.
 Boncampagni *Seculum Momi.* I, 6, 3, 11.
 Bonciarius (Antonius) *Patrem suum 47. an-*
nos natum, latinis literis imbutum. I,
 1, 23, 64. *Mureti discipulus fuit.* ib.
 Bonefonii (Job.) *Carmina laudantur à Sca-*
ligero. I, 7, 3, 11.
 Bongarsii *Scripta commendantur.* I, 1, 24, 90.
 Bonifacii (Balthasaris) *Historia ludica lau-*
datur. I, 1, 21, 34.
Poëmata, I, 7, 3, 17.
Scripta infinita sola penè bibliothecam
facere possunt. I, 1, 22, 34.
 Bonifacius *de Roman. Hist. Scriptoris scri-*
psit. III, 4, 1, 2.
 Bonnetus (Job. Paulus) *artem, multos &*
surdos à naturâ ad loquendum
instituenti, publicasse dicitur.
 I, 2, 3, 21. seqq. II, 2, 1, 14.
 Bononiensis *lapis luminis causa inquiri-*
tur. II, 2*, 14, 5.
 de Bono *Summo Scriptores.* III, 1, 1, 10.
 Bonvicini *Lanx Peripatetica adversus Kir-*
cherum scripta. II, 2*, 36, 2.
 Boranez *herba agno similis, non est verum*
animal. II, 2*, 44, 4.
 Borbonii (Nicolai) *Epigrammata.* I, 7, 3, 3.
 Borcholti *Comment. laudatur.* III, 6, 7, 3.
 Borelli *lib. de vanitate Magie promissus re-*
jicitur. II, 3, 1, 18.
Scripta de motu commendantur.
 II, 2*, 48, 1.
 Borellus (J. Alph.) *in lib. de Vi percussio-*
nis tradit de motu regulas, à Cartesio
diversas. II, 2, 17, 7. *hic liber lau-*
datur. II, 2*, 6, 6.
Scriptis Euclidem restitutum. II, 4, 1, 6.
 Borgia (Casarii) *Ducis Valentini Vita à Tho-*
ma Thomasio Herica, officinam pan-
dit scelerum & nequitiarum.
 I, 1, 19, 28.
 Borri (Franc. Josephus) *in doctrinâ de Demo-*
nibus Πλατωνίσει. II, 1, 7, 13.
de ejus vitâ & dogmatibus liber pro-
dit, qui recensetur. ibid.
 Borrichii (Oldi) *Cogitationes de variis Lati-*
næ Linguae aratibus. I, 4, 9, 15.
Diff. de Causis diversitatibus linguarum
1, 4, 3, 7. de Cabalâ Characterali.
 II, 2*, 8, 7. *de Lexicorum Latino-*
rum jejunitate. I, 4, 9, 7.
Lib. de Poëtiâ. I, 7, 2, 1.
 libb.

INDEX II. RERUM.

- Libb. de Ortu & progressu Chimiæ,*
nec non de sapientiâ Egyptio-
rum. II, 2, 16, 5.
Lingua Pharmacopœorum. I, 7, 1, 10.
Parnassus in nuce. I, 7, 1, 16.
Borrichius Conringii Antagonista fuit.
 II, 2, 4, 11.
Borromæus (Frid.) scripsit lib. de Sacris no-
strorum temporum Oratoribus.
 I, 6, 4, 9.
Borru (Matthia) de divinâ scientiâ futuro-
rum contingentium, præcipue
media, lib. II, 1, 14, 39.
Bosii editio Cornelii est absolutissima. I, 4, 11, 10.
lib. de notitiâ orbis affectus. III, 2, 1, 6.
Schediasma de comparandâ notitiâ
Scriptorum Ecclesiasticorum lau-
datur. III, 4, 1, 18.
Scripta varia inedita. I, 1, 7, 44.
Bosvetii Discursus super historiam universa-
lem laudatur III, 4, 1, 15.
Botanica excerpta. I, 3, 13, 41.
Botanici Scriptores. II, 2*, 40, 4. III, 7, 1, 5.
Boteri Scripta varia Politica. III, 2, 1, 14.
Botii Philosophia Naturalis reformata re-
censetur. II, 2*, 1, 3.
Bottifanga (Jul. Cesar) præter artium libe-
ralium peritiam etiam illiberali-
bus erat instructissimus. I, 1, 1, 6.
Bouhourfii lamaniere de bien penser sur les
Ouvrages de l'esprit. I, 4, 13, 4.
 I, 6, 1, 3 I.
de Boultoni Medicinâ Magicâ judicium fer-
tur. II, 2*, 8, 3.
Boulverii ratio supputandi per digitos im-
probatur. II, 4, 1, 5.
Bourdin (Petri) Sol flamma. II, 2*, 12, 3.
Boxhornii de Chronologiâ judicium fertur.
 III, 4, 1, 4.
dicendigenus. I, 6, 3, 4.
- Disquisitiones politica.* III, 2, 1, 13.
Dissert. de Græcorum, Romanorum
& Germanorum lingua, earum-
que Symphonia. I, 4, 3, 3.
Epistole à Sarravio carpuntur. I, 1,
 24, 4. *venustate tamen non ca-*
rent. I, 1, 24, 25.
Idea Oratorum. I, 6, 1, 25.
Origines Gallicæ. I, 4, 3, 3.
Boyllii (Rob.) artificium ossa emolliendi & in
cibum convertendi. II, 2*, 3, 5.
Chimista Scepticus. II, 2, 16, 4. *de hoc*
judicium fertur II, 2*, 13, 3.
experimentum de congelatione. II, 2*,
 17, 3.
historia fluiditatis & firmitatis.
 II, 2*, 7, 6.
lib. de Coloribus. II, 2*, 15, 2.
de formarum Origine. II, 2, 1, 7.
de frigore commendatur. II, 2*,
 17, 4. *de igne, consumtus est igne*
 II, 2*, 16, 2. *de infido Experimen-*
torum successu. II, 2, 1, 18.
maris historia naturalis affecta defi-
deratur. II, 2*, 20, 7.
Of the Seraphic love, or motives and
incentives to the love of God. I,
 6, 4, 20. *hujus libri occasio. ibid.*
sententia de gemmis recensetur.
 II, 2*, 33, 2.
de usu Philosophiæ naturalis. II, 2, 1,
 7. *in hoc libro nimiam suam cre-*
dulitatem ostendit. ibid.
Boyllius (Rob.) doctrinæ Epicuri, de Atomis,
instaurator fuit, multis de eâ li-
bri divulgatis. II, 1, 5, 7. II, 2, 7, 13.
 II, 2*, 3, 5.
de fundo maris scripsit. II, 2*, 20, 6.
de qualitatibus rerum Chymicis.
 II, 2, 1, 24.
Scriptis

INDEX II. RERUM.

- Scriptis & experimentis demonstravit, spatium aëre vacuum posse dari.* II, 2*, 4, 3.
- de Brachmanibus quinam scripserint.* II, 1, 1, 10. seq.
- Brachmanum colloquia cum Apollonio Thyanao instituta.* I, 1, 13, 27.
- dolia ventorum & imbrum an sabulosa sint.* I, 1, 13, 20. seq.
- Brachminum f. Braminum collegium & arcanum.* I, 1, 13, 16.
- Brachygraphica ars.* I, 4, 2, 4. I, 2, 6, 87.
- Brahæi (Tichonis) vitam descripsit Gassindus.* I, 1, 17, 18.
- Bramines Indorum, qf. Abramines, ab Abrahamo dicti & oriundi censentur* I, 1, 10, 13. I, 1, 13, 16. I, 1, 6, 23.
- Breiffaci Rotæ pro experientia militari laudantur.* I, 2, 5, 62.
- Brerewoodus Scrutinium religionum scripsit.* III, 5, 1, 20.
- Briffonii lib. de formulis & solennibus populæ Romani verbis laudatur.* I, 4, 9, 20. III, 6, 3, 3.
- de regno Persarum.* II, 2, 5, 7.
- Brocardica quid sint.* III, 6, 6, 4. *eorum reformationem promissit Leibnitiuss.* ib.
- Broun (Thomas) Atheismi falsò accusatur.* III, 5, 1, 10.
- pseudodoxiam epidemicam edidit.* I, 2, 7, 98. II, 2, 1, 9. III, 5, 1, 10.
- Brummeri Commentarius ad Leg. Cinciam & triste fatum recensentur.* III, 5, 3, 7.
- Brun (Laurentii de) Eloquentia Poëtica.* I, 7, 1, 7.
- Inscriptiones sunt elegantes.* I, 6, 3, 13.
- Virgilius Christianus.* I, 7, 3, 8.
- Brunnemanni Comm. perpetuus in Pandectas.* III, 6, 7, 3. *adproxim referendus.* III, 6, 7, 39.
- Brunnerus (Mart.) Thoma Magistri librum novâ editione publicare voluit.* -I, 4, 6, 4.
- Brunonis (Henrici) epigrammata sub titulo Mengel-moos prodierunt.* I, 7, 3, 4.
- Brunus (Jordanus) ab atheismo excusatur, ignis tamen supplicio affectus.* I, 1, 8, 22. II, 1, 5, 6. II, 2, 15, 1.
- libros obscuros & enigmaticos, ad memoriam artificialem pertinentes, scripsit.* I, 2, 6, 12. seqq.
- magnus fuit artis Lullianæ propugnator.* I, 2, 5, 29.
- ad normam Lullii scripsit artificium perorand.* I, 2, 5, 54.
- Ob doctrinam de pluralitate mundorum & solium, in libro de immenso & innumerabilibus, defensam, vivi omburio affectus.* II, 1, 5, 6. II, 2, 15, 1. II, 2*, 3, 4.
- II, 2*, 11, 5. argumenta præcipua libri de pluralitate mundorum recensentur.* II, 2*, 11, 5.
- Brufonii facietiarum & exemplorum libri à Lycosthene editi.* I, 1, 21, 58.
- Bruta plus valent odore, quam homines.* vid.
- Odor. sensu carere, quinam docuerint.* II, 1, 15, 11. II, 2, 17, 9.
- II, 2*, 45, 4. hac doctrina improbat.* II, 2*, 48, 1.
- de Brutorum animâ sensiva lites.* vid. Animantia.
- Brutorum Voces sermoni humano præferri Isaacus Vossius.* II, 2, 6, 6.
- Bruxellenfès (Georgius & Petrus) quidam scripserint.* II, 1, 13, 10.
- Bucellini Officina epithetorum* I, 7, 1, 19.
- Buceri Comm. in Psalmos sub fîcto nomine in Italiâ prodit* III, 5, 1, 17.
- Buchananus laudatur.* I, 7, 3, 8. *è recentiori* bus

INDEX II. RERUM.

- bua Poëtarum Lyricorum opti-
ma.* 1,7,3,10.
- Buchneri *Editores posthumi, nullo usi dele-
ctu, notantur.* 11,11,30.
- lib. de commutata dicendi ratione.* 1,6,1,15.
- Orationes.* 1,6,3,3
- Stylus.* 1,2,24,99.
- Buchnerus *epistolis & variis Scriptis celebris* 1,1,24,99.
- Poëta suo tempore inter Germanos princeps.* 1,1,24,99.
- Budæi *Commentarii Græcæ Linguae destiffi-
mi.* 1,4,8,3.
- Commentarius in Jā pēta com-
mendatur.* 11,6,7,5.
- elogium ob eruditionem insigne.* 1,4,8,3.
- Budæus *in humanioribus literis duod-
dant.* 1,1,1,14.
- processum & solennia fori Romani
veteris descripsit.* 111,6,3,3.
- Buisardi *vite virorum illustrium cum Iconi-
bus.* 1,1,19,49.
- Bulengerus *scripsit de cminibus & divinationi-
bus.* 11,3,1,5.
- de picturâ plasti-
câ & statuaria.* 1,5,2,14.
- Bulla aurea vid. aurea.
- Bullart (Isaaci) *Academia scientiarum.* 1,1,19,56.
- Bungi (Petri) *liber de mysteriis numerorum.* 11,1,2,4.
- Bunonis (Job.) *varii labores mnemonici
laudantur.* 1,2,6,53.
- Buranæ (Job. Francisci) *in Aristot. Com-
mentarii.* 11,1,11,17.
- Buratellus *scripsit Conciliationem præcipua-
rum Controversiarum Aristot. &
Platonis.* 11,1,7,17.
- de quo libro
fertur judicium, ibid.*
- de Burgersdicii Ideâ Politicâ judicatur.* 111,2,1,3.
- Burggravius *indurationem & invulnerabili-
tatem corporum ut possibilem
defendit.* 11,2*,8,7.
- Burghesius *multis licet artibus præditus, ab
omnibus tamen nullum habuit
auxilium.* 11,4,1,17.
- Burgius (Alexander) *nimius fame affecta-
tor.* 1,1,15,25.
- Buri (Richardus de) *ob auctoritatem, quâ pol-
luit, bibliothecam suam auxit.* 1,1,4,11.
- Philobiblion, librum elegantissimum
& rarissimum scripsit.* 1,1,17,33.
- Burrhus (Franc. Josephus) *magnopere iactat
artificium oculos restituendi.* 11,2*,46,5.
- Burferi *lib. de Origine fontium recensetur.* 11,2*,20,8.
- Busii *Subtilitates in ff.* 111,6,7,5.
- Busiere *Scanderbegua.* 1,7,3,8.
- Bythneri (Job. Ernesti) *Grammatica lau-
datur.* 1,4,10,10.
- C.
- Abala *judeorum Theologia Mystica di-
citur* 1,1,10,23.
- Theo - Philosophica recentiorum
quorundam.* 1,2,7,63.
- de Cabala veterum qui scripserint.* 1,1,10,23.
- 1,2,7,56.*
- Cabalæ *literaria mysteria.* 1,1,12,6.
- de Cabalistarum dogmatibus censura.* 11,5,1,8.
- Cabalistarum *linea viridis.* 1,2,7,54.
- methodus enigmatica.* 1,2,7,55.
- ad egregie in literis proficendum
multum profuit.* 1,2,7,58.
- à Seba-
lichiore collecta.* 1,2,7,57.
- Cabalisticæ *Paraphrases.* 111,5,1,16.
- (Q999) 2 Cabalistici

INDEX II. RERUM.

- Cabalistici *Autores quasi viam sternunt* Cæsar (Julius) *jus in artem redigere frustra conatus est.* III, 6, 1, 4.
magia naturali. I, 1, 1, 1.
libri fuere Hebræorum theosophici à Manutio Historici Latinorum omnibus præsertur. I, 4, 1, 9.
secreti. I, 1, 10, 23. multa rerum Librorum de Bello Gallico an sit autor. I, 4, 1, 9.
naturalium, & secretiorum Metaphysica mysteria continent. I, 1, 6, 28. I, 1, 7, 61. ab Esdra LXX scripti dicuntur. I, 1, 6, 28. I, 1, 10, 23.
ex Abrahami libro, Sepher jetzira, hausti perhibentur. I, 1, 10, 23.
Cabalisticorum *Scriptorum lectio dissuadetur & obscuritas taxatur.* II, 2*, 9, 3.
Cabafilæ (Nicolas) *Diff. de Criterio veritatis* II, 1, 6, 1. II, 2, 9, 1.
Cabezudo (Didacus Nugno) *Comm. Scholastica scriptis in tertiam partem S. Thomæ, alioque tr.* II, 1, 14, 25.
Cadavera *per succinum præservavit Kerckringius* II, 2*, 5, 5.
Cadaverum *Corruptionis tempus.* II, 2*, 5, 5.
cruentatio f. hemorrhagia non est signum judiciale. II, 2*, 8, 10.
quorundam incorruptibilitas II, 2*, 5, 5.
vitam asserit Marci II, 2*, 5, 5.
Cæcitatem *continuis lucubrationibus contraxit Schegkii* II, 1, 11, 23.
Cæcus *libros edidit.* II, 1, 11, 23. *carmina, epistolæ & Orationes scripsit.* I, 1, 24, 127.
de Cælii *Epigrammatibus judicium fertur.* I, 7, 3, 3.
Cælii Rhodigini *liber.* Vid. Rhodiginus.
Cæsalpini *quinque libri quaestionum Peripateticarum recensentur.* II, 1, 11, 25.
dogmata discusse Taurillus. II, 1, 11, 26.
Cæsar Germanicus *Arati Phænomena Latino carmine expressit.* I, 4, 12, 3.
Cæsar (Julius) *jus in artem redigere frustra conatus est.* III, 6, 1, 4.
à Manutio *Historici Latinorum omnibus præsertur.* I, 4, 1, 9.
Librorum *de Bello Gallico an sit autor.* I, 4, 1, 9.
horum *stylus & fides vindicantur.* ibid. *varia editiones, ibid.*
Cæsi (Angeli) *Natura theatrum.* II, 2, 2, 9.
Cagnoli, *Abbatis, fastuosa doctrina referunt.* I, 1, 15, 25.
Cajetanus, *Cardinalis, autor Relationum Bocalini creditur.* I, 9, 11.
Caji, *Institutionum fragmenta quinam illustrant.* III, 6, 4, 4, & 7.
de Calceo *Bened. Balduinus scripsit.* I, 5, 2, 9.
pro Calefaciendis *Conclavibus inventum novum.* I, 1, 20, 20.
Calepinus *in Lexico suo est mæus Perotti descriptor.* I, 4, 9, 9.
de Calidæ *potu scripsit Freinsheimius.* II, 2*, 4, 2, 4.
Caliphæ, *Ægypti Dynastæ, doctos Viros & Judæos, Christianos, omnibusque gentibus convocarunt, Græcosque libros potissimos in Arab. Lingv. verti curarunt.* I, 1, 11, 39.
Calixti (Georg.) *Apparatus Theologicus inter alia de Doctoribus Scholasticis agit.* II, 1, 13, 14. III, 5, 1, 13.
judicium benignius de Scholasticis. ibid.
Caligraphiâ *an puer necessario sit instruendus.* I, 2, 9, 45. I, 2, 10, 14. & 23.
excellens an ad speculativas scientias sit inhabilis. I, 2, 1, 29.
Callimachus *juxta Svidam polygraphus.* I, 7, 2, 17.
Quando viverit. ibid.
Callipædia *Calvisii Latini.* I, 2, 1, 8.
Calor

INDEX II. RERUM.

Calor & frigus ad omnes naturæ operationes concurrunt. II, 2*, 17, 1.

de Calore dogma Telestis recensetur. II, 2, 13, 4.

Calpurnii *Bucolica* ad Nemesianū. I, 4, 14, 6.

Calvinianisimi exstirpatio in Gallia à Nostradamus prædicta. I, 1, 10, 35.

Calvisii *Opus Chronologicū* laudatur. III, 4, 1, 5.

Camera Imperialis praxin & processum quinam descriperint. III, 6, 11, 3.

Camerarius (Joach.) *Commentarios* urriūque lingua edidit. I, 4, 8, 4.

inter Germania Heroas literarios meritò recensendus. I, 1, 23, 54.

I, 4, 8, 4.

Scripta multa limatissima, ut & epistolas edidit. I, 2, 23, 54.

Vitam Melambtonis egregiè descripsit. I, 1, 19, 34.

Camerarius (Job. Rud.) collegit XVII. *Centurias memorabilium medicinarum*. II, 2, 2, 8.

Camilli *Idea Theatri*. I, 7, 1, 9.

Camillus (Julius) *Theatrum Universitatis instituit*, I, 2, 6, 27. quod à Riccio laudatur. I, 2, 6, 28. à Gyraldo contemnitur. I, 2, 6, 29. & displicuisse sibi Sturmio dicit. I, 2, 6, 31.

Campanella *Astrologicorum libros* scripsit. II, 2*, 12, 9.

Atheismum triumphatum edidit. III, 5, 1, 9.

mirus in omnibus rebus, etiam in Rhetoricâ, novator, I, 6, 1, 12. nomine *Magia naturalis* abutitur ad veteris patrocinium.

II, 2*, 9, 2.

portentosi ingenii homo. I, 1, 22, 31.

II, 1, 12, 4. II, 2, 14, 3.

sane polygraphus, ut ipse librum de libro suo scripserit. I, 1, 22, 31.

Campanellæ *Opiniones mirificæ* recensentur. II, 5, 1, 7. resuscitantur. II, 2, 14, 13.

Opus Metaphysicum laudatur. I, 1, 11, 2. II, 5, 1, 7.

Vaticinium de Christi. Förstneri bonoribus. I, 1, 19, 44.

Vita, fata adversa, de stirina multiplex, novaturus libido, scripta potiora, & opiniones paradoxæ recensentur. II, 1, 12, 4. II, 2, 14, 3.

de Campanis ac tintinnabulis quinam scripserint. I, 5, 2, 13.

Cancellariorum *Origo, dignitatisque incrementum*. I, 1, 6, 7. seq.

de Canibus *Scriptores in genere & in specie*. II, 2*, 46, 3.

Caninii (Angeli) *Hellenismus* laudatur. I, 4, 6, 6.

Canonicorum *Collegia nil nisi Scholæ fuerunt*. I, 1, 14, 9.

Canonicum *Jus Orientale* quinam collegerint, & ex quibus confisterit. III, 6, 7, 13.

Occidentale Pontificium. III, 6, 7, 14. *hujus Juris Compilatores*, ibid. & III, 6, 7, 17.

Cantellii *Compendium Antiquitatum Romanarum* laudatur. I, 5, 2, 4.

Canteri (Guilb.) *libellus variarum lectionum*. I, 5, 1, 8.

novæ lectiones, ibid. *Syntagma de ratione emendandi Græcos Autores* ibid.

Capaccii *elogia illustrium mulierum & virorum*. I, 1, 19, 58.

Capella *Encyclopædiam* scripsit. I, 4, 14, 22.

Capellæ *Commentatores & Editores*. I, 4, 14, 22.

stylus taxatur, ibid.

(Q999) 3

de

INDEX II. RERUM.

de Capillamentis scripsit Rango. I, 5, 2, 9.
 Capriciosa ingenia qua dicantur. I, 2, 1, 4, 1.
 Capucinatorum annales dedit Boverius.
 III, 4, 1, 18.
 Caramuelis (Job.) Encyclopædia Sacra.
 I, 6, 4, 7.
 Carbo (Ludov.) bellum legale inter legem &
 consuetudines scripsit. III, 6, 10, 2.
 lib. cui tit. bonus Orator. I, 6, 4, 7.
 Cardani adversarius fuit Scaliger. II, 2, 1, 11.
 II, 2, 1, 4, 2.
 Comm. in Syneſii lib. de Somniis.
 II, 3, 1, 8.
 dogmata Physica. II, 2, 1, 4, 2.
 fortuna II, 1, 15, 3.
 jaſtancia de inventis ſuis. II, 2, 1, 4, 2.
 ingenium portentofum fuit.
 II, 2, 1, 4, 2. III, 2, 1, 15.
 liber de arcanis prudentie Civilis.
 II, 2, 15, 3. III, 2, 1, 4.
 de ſtudio Socratis. II, 2, 1, 1, 1.
 de vitâ propriâ II, 2, 1, 4, 2.
 Metopſcopiâ ſcriptum ſuppoſititium
 eſſe creditur. II, 1, 15, 3. II, 2, 1, 4, 2.
 II, 3, 1, 5.
 plagium. II, 2, 2, 1, 1.
 Proxenetæ laudatur. II, 2, 1, 4, 2.
 Scripta Phyſica recenſentur. II, 1, 15, 3.
 II, 2, 1, 4, 2.
 Superſtitio circa omina & Divina-
 tiones. II, 3, 1, 7.
 Cardanus Atheiſmi reus cenſetur I, 1, 8, 6.
 ſeq. I, 1, 12, 7. II, 1, 15, 3.
 Demonem familiarem jaſtavit.
 II, 2, 1, 4, 2. II, 3, 1, 18.
 fuit polygraphus. II, 1, 15, 3.
 homo doctus, multa tamen ſtultitia
 ſpecimina dedit I, 1, 15, 40.
 II, 1, 15, 3. II, 2, 2, 10.
 II, 2, 1, 4, 2.

Ob lucri cupiditatem neceſſario
 diſtus. I, 1, 15, 40. II, 1, 15, 3.
 ob πολυγροφας affeſſationem ex-
 agitur à Scaligero. I, 1, 22, 29.
 adverſus quem deſenditur.
 I, 1, 22, 30.
 ſingulari moroſitate, imo ſtultitia,
 exemplo notatur. I, 1, 15, 40.
 Cardonæ (Job. Bapt.) lib. de regiâ S. Lau-
 rentii bibliothecâ laudatur.
 I, 1, 17, 21.
 Carettonius ab Erythraeo ridetur ob intem-
 peſtivum argutiarii uſum. I, 6, 3, 8.
 Carmelitarum Londinenſis Bibliotheca, me-
 rito MSSis conſtans, perit.
 I, 1, 5, 26.
 Carmina aurea. vid. Pythagoras.
 Macaronica quædam. I, 7, 3, 19.
 Coecej & Baudii, ibid.
 Carminis conſcribendi praxi. I, 2, 16, 35. ſqq.
 Carminum ἐπιμικτῶν Scriptores recenſen-
 tur. I, 7, 3, 14.
 Carnis agnita lucis cauſa indagari non
 poteſt. II, 2*, 14, 5.
 Carpentarii Philoſophia libem paradoxis ſen-
 tentiis ſcater. II, 1, 15, 4. II, 2, 15, 3.
 Carrionis (Ludov.) notas in Gellium perſe-
 ctas imperſectas edidit Stephanus.
 I, 4, 14, 2.
 Cartefianæ Philoſophiæ adverſarii potiores,
 II, 2, 17, 7. fundamentum & vi-
 tia. II, 1, 15, 7.
 Phyſices mira ſubtilitas atq; incerti-
 tudo. II, 2, 17, 8. de hujus navis,
 ex diverſis cauſis ortis, judicium
 Mori, variis exemplis dogma-
 tum, illuſtratum. II, 2, 17, 9.
 Cartefiani brutorum actiones à ſolo motu
 derivant. II, 2*, 45, 4. improban-
 tur. II, 2*, 48, 1.
 Nova.

INDEX II. RERUM.

Novatores in Logica. II, 5, 1, 3.
Cartesianorum sententia de fabricâ mundi recensetur, & de illâ judicium fertur. II, 2*, 11, 8.
in Cartesianosodium Spanhemii. III, 5, 1, 20.
Cartesii affectuum dogmata impia ipsi non imputanda. II, 2, 17, 1.
Commentatores. II, 1, 15, 10, 11, 2, 17, 5.
doctrina de Motu. II, 2*, 6, 2, de hac judicium fertur. II, 2*, 6, 3.
doctrina optimè ex epistolis ejus intelligi potest. I, 1, 24, 31.
dubitatio philosophica de rebus omnibus defenditur. II, 2, 9, 2.
elogium. II, 2, 17, 1.
epitomatores. II, 1, 15, 9, 11, 2, 17, 4.
lib. de Homine commendatur & recensetur. II, 2*, 47, 2.
Meditationes de primâ Philosophiâ III, 5, 1, 6.
Philosophemata Physica generalia & specialia. II, 2, 7, 2.
Philosophia è vest. Philosophorum fontibus profluxit. I, 1, 2, 19, 1, 1, 24, 31.
Principia, quinam suis miscuerit. II, 1, 15, 11, II, 3, 17, 6.
Principium primum: cogito, ergo sum, impugnatur à Dryero. II, 5, 1, 3.
quatuor regule de philosophandi ratione recensentur. II, 2, 7, 2.
sententia de fluxus & refluxus maris causâ. II, 2*, 20, 4, de igne. II, 2*, 16, 2, de lucis naturâ adducitur & refellitur. II, 2*, 14, 3, de materiâ primâ, à Barone de Nyland parum feliciter impugnatur. II, 2*, 1, 6.
Scripta potiora. II, 1, 15, 8, II, 2, 1, 2, & 3.
Vita Seclaque historiam non satis

plenè Tepelius & Sturmius persecuti sunt. II, 2, 17, 1, II, 1, 15, 5.
Cartesio lites sunt motæ a Voëtio, aliisque Theol. sed immerito. II, 2, 17, 1, II, 1, 15, 6.
Cartesius Atheismi immeritò accusatur. II, 1, 15, 6, II, 2, 17, 1, III, 5, 1, 6, in doctrinâ opticâ subtilis est. II, 4, 1, 9.
Magnetis virtutem ad externa effluvia refert. II, 2*, 3, 2, 3.
Mosen secundum Philosophiam suam explicare voluit. II, 2, 3, 4.
Præcipuus scriptor de Atomis. II, 2*, 2, 5.
Carvallo (Alphonso) lib. de dignitate & præstantiâ Poëseos. I, 7, 1, 7.
Casa (Job.) an scripserit de Sodomitæ laudibus. I, 6, 3, 1.
Casæ (Job.) Carmina. I, 7, 3, 17.
monumenta Latina ob styli elegantiam laudantur. I, 6, 3, 1.
Casanova de feudis Gallie scripsit III, 6, 7, 15.
Epigrammatum Scriptor. I, 7, 3, 4.
maximam Chronicarum Monastichorum habuit notitiam. III, 4, 1, 6.
Casauboni annotationes in Athenai Dipsopisæ libros. I, 5, 1, 14.
Commentatio de quatuor lingg. Hebr. Græcâ, Lat. & Saxonica. I, 4, 3, 9.
epistola recensentur. I, 1, 23, 67, 199.
error in deducendâ Linguâ Saxonica è Græcâ. I, 4, 3, 9.
& Scaligeri commercium literarium I, 1, 15, 58.
exercitationes in Baron. continuavit Tribbeckovius. III, 4, 1, 12.
liber de fide rebus naturalibus, civilibus

INDEX II RERUM.

- libus & divinis, habenda, vel non
habenda, recensetur. II, 2, 1, 9.
II, 2*, 2, 4.
liber de libertate Ecclesiasticâ, jussu
Reg. Galliascriptus, postea sup-
pressus. III, 4, 1, 12.
tr. de Satyrâ Græcorum Poëti &
Romanorum Satyrâ. I, 7, 1, 11.
Cafaubono Corona Regina, s. Panegyricus
in Jacobum I. Britannie Regem
falso adscribitur. I, 1, 8, 35.
Cafaubonus (Isaacus) laudatur. I, 5, 1, 14.
(Mericus) contra Atheos existentiam
Magiæ defendit. II, 3, 1, 15.
de Casei aversatione scripsit Schoockius.
II, 2*, 8, 10. ejus Vermiculi. vid.
Vermiculi.
Caselianum Opus epistolicum à Dransfeldio
editum. I, 24, 45.
Caselii elogium. I, 1, 24, 42. seqq.
epistole incite. I, 1, 24, 46.
liber de ludo literario rectè aperi-
do recensetur. I, 2, 10, 21. seqq.
Orationes laudantur. I, 6, 3, 3.
Caselio Academia Helmstad. ensis suos pro-
gressus in studiis debet. I, 1, 24, 42.
Caselius πολιτευόμενος III, 2, 1, 2.
Cassiodori Opera edita & emendata.
I, 4, 14, 24.
de Castalionis variis lectionibus Mauris
verba notatu digna. I, 5, 1, 11.
Castillonius singulari pullebat eloquentiâ
I, 6, 4, 28.
de Casu doctrina ad physicam non pertinet.
II, 2*, 2, 2.
Casus Conscientiæ Gregorii Sayri, aliorum-
que recensentur. II, 1, 14, 57. seqq.
III, 1, 1, 12.
Catalogi bibliotheca Oxoniensis I, 1, 17, 30. f.
I, 1, 18, 44.
bibliothecarum quarundam publi-
carum. I, 1, 18, 67.
librorum utiliter colliguntur.
I, 1, 4, 8. seqq. I, 1, 18, 1.
officinales I, 1, 18, 71.
privatorum I, 1, 18, 69. & 70.
reales bibliothecarum sunt utilissimi.
I, 1, 5, 9. seqq. I, 1, 17, 32.
universalis omnium Auctorum Phy-
sicorum utilitas. I, 1, 20, 11.
Catalogorum dispositio & forma. I, 1, 18, 2.
notitia Polyhistori tam necessaria,
quàm peregrinato Mapparum
Geographicarum cognitio I, 1, 18, 1.
Scriptores recensentur I, 1, 18, 3. f.
Catalogus Bibliotheca Cardestiana lauda-
tur. I, 1, 18, 69.
omnium Auctorum in singulis disci-
plinis quomodo conficiendus.
I, 1, 20, 7. seqq.
Categoriarum usus in inventiendo & ampli-
ficando. I, 2, 5, 3. & 47. seqq.
Categoriarum usus. vid. Prædicamenta.
Categoricus Index Emanuelis Thesauri.
I, 2, 5, 3. & 46.
Cato (M. Porcius) libros Originum & de
Re Rustica scripsit. I, 4, 11, 4.
& Moralium Distichorum autore
differre, ibid.
Catullianis manibus quotannis tria Mar-
tialis exemplaria immolavit Nau-
gerius. I, 4, 11, 13.
Catulli Censores iniquissimi. I, 4, 11, 13.
editiones variae, ibid.
laudibus nimium studet Muretus ib.
Catullis, Tibullus, Propertius, junctim edi-
ti, I, 4, 11, 13.
multis obscenitatibus scatent, ibid.
non accedunt ad vilitatem O-
vidianam. ibid.

INDEX II. RERUM.

- Cavalerius (*Job. Bapt.*) *Iconismos antiquarum statuarum collegit.* I, 5, 2, 14.
- Causæ *efficientis & finalis tractatio ad Physicam non pertinet.* II, 2*, 2, 1.
- Causarum *formalium cognoscendum ratio proponitur.* II, 2, 1, 26.
- Causini (*Nicol.*) *lib. de eloquentia sacra & profana.* I, 6, 1, 17.
- de Symbolica Aegyptiorum sapientia.* I, 4, 2, 1.
- Cebetis *Tabula ejusq; editiones & Commentarii.* II, 1, 3, 3. *in illam Differ. Elichmanni & Maschardi.* ibid.
- Celsi *Opera à variis edita, & tamen mendiosa plena.* I, 4, 12, 7.
- in Celsum Commentarii inediti recensentur.* I, 4, 12, 7. III, 7, 1, 2.
- Celsus *ob castissimam latinitatem laudatur.* I, 4, 12, 7. III, 7, 1, 2.
- Censorini *lib. de Die Natali.* I, 4, 14, 5.
- ejus Editio ones.* ibid.
- Censuras *de auctoribus scribere periculosum est.* I, 1, 16, 10.
- qui scripserint.* I, 1, 16, 11. *seqq.*
- Centones *à Poëtis congerendi modum quoniam invenerit.* I, 7, 3, 14.
- Centuriatores *Magdeburgenses.* III, 4, 1, 12.
- Cerda (*Melch.* de la) *Campi eloquentia.* I, 6, 1, 26.
- de Cerebro *humano quinam scripserint.* II, 2*, 4, 7, 3.
- Cerevisiæ *Scriptores.* II, 2*, 4, 2, 2, & 3.
- de Cerevisiæ *parande variis modis, historia optatur.* II, 2*, 4, 2, 3.
- præstantia præ vino certatum sustinetur Guicem & Grocium.* I, 1, 24, 29.
- II, 2*, 4, 2, 3.*
- Cerevisias *corruptas Anglus quidam in momento restituere potuit.* II, 2*, 4, 2, 3.
- de Cervo *Scriptores.* II, 2*, 46, 2.
- de Cespitibus *bituminosis (Zorff) quinam scripserint.* II, 2*, 21, 6.
- Chalcidii *Comm. in Timæum, & elogium.* II, 1, 7, 9.
- Chaldaicarum rerum *Scriptor Berosus vetustissimus vid. Berosus.*
- Chaldaicæ *Paraphrases.* vid. *Paraphrases.*
- Chaldæorum *antiquitatum exigua apud nos est notitia.* I, 1, 10, 12.
- Collegia per multa secula Babylonia fuere.* I, 1, 13, 15.
- Imperia antediluviana.* I, 1, 6, 16.
- rei literaria antiquissima monumenta.* I, 1, 6, 31.
- de Chamaeleonte *agit Voigtius.* II, 2*, 46, 4.
- de la Chambre *scripsit les Caractères des passions, & l'Art de connoître les hommes.* II, 3, 1, 3. III, 1, 1, 11.
- Chamieri *Panstratia, ut Opus utilissimum & rarissimum, laudatur.* III, 5, 1, 24.
- Chappuzeau *liber Gallicus de Gemmis commendatur.* II, 2*, 33, 1.
- Character *animi etiam à minimis cognoscitur.* I, 1, 19, 5.
- universalis, s. Lingua Pbi ophica Dalgarii.* I, 2, 6, 83.
- Characteres *Ἡρώδης virorum doctorum Erythraus magna cura expressit.* I, 1, 19, 61.
- hominum ex historicis, commendatis, Satyris, magis noscuntur, quam ex omnibus Philosophia moralis partibus.* I, 2, 1, 15. I, 3, 9, 27.
- hominum nosse juventuti summè utile est.* I, 1, 8, 32.
- hominum qua ratione distinguend.* I, 3, 9, 23.
- de Characteribus *hominum scripsit Tibon (Rrrr)* pbra-

INDEX II. RERUM.

pb. alius, aliq. I, 1, 15, 6. I, 3, 9, 25.
 II, 3, 1, 3, 1, 5. III, 1, 1, 5.
Characterisimos morum & affectuum Teren-
ti norum & Terentii Comædia
notavit Chytræus. I, 3, 9, 31.
Characterisimus f. cognitio affectuum & mo-
rum hominum unde peti debeat
 I, 1, 15, 6. I, 1, 9, 25. II, 3, 1, 3.
Politico utilissima est. II, 3, 1, 3.
Characterum & signorum usus promemoria
juvanda. I, 2, 6, 82. seq.
hominum usus. I, 3, 13, 15.
Charletoni (Gualteri) Physiologia Epicuro-
Gassendo - Charletoniana recen-
setur. II, 1, 5, 5. II, 2, 7, 5.
de Charondæ lib. de legibus Rom. antiquis
judicium fertur. III, 6, 3, 4.
Chartiludia in Geographiâ parum utilitate
habent. II, 4, 1, 12.
mnemonica quibus in disciplinis u-
sui esse possint. I, 2, 5, 89. seqq.
Chemnitii (Mart.) Loci Theologici laudan-
tur. III, 5, 1, 17. eorum editio
quanam sit optima, ibid.
Scripta reliqua. ibid.
Chifletii Diss. Apologetica pro Juri utrinq;
Architectu. III, 6, 2, 2. III, 6, 7, 14.
Chiliasani Hyperaspides. III, 5, 1, 35.
Chiliastarum descriptio. III, 5, 1, 35.
historiam tractat Tribbechovius. ibid.
Chinenſe Itinerarium Nienboſi. vid. Nien-
hof.
Chinenſes per artem Chymicam succinum
conficiunt. II, 2, 37, 3.
Philosophiam naturalem, mathesein,
& scientiam moralem, tantum
astimant. II, 2, 5, 2.
verba & sensus uno aliquo Chari-
tere expriment. I, 2, 5, 81.
Chinenſium acumen in oculis Philoso-

phiâ. I, 2, 7, 53. seq.
doctrina de quinque elementis non
adeo absurda. II, 2, 5, 5.
doctrina Moſaica historia vestigia
& Pythagorica dogmatibus ali-
quid simile, ostendit. II, 2, 5, 1.
doctrinam quinam deſcripſerint.
 II, 2, 5, 2.
gens alia cultior & antiquior.
 II, 2, 5, 1.
geomancia Phſica ex terra figurâ
& constitutione de ingenio in-
colarum judicat. II, 3, 1, 13.
Herba Chifung tempeſtates præſa-
gire dicitur. II, 2, 18, 6.
industria in aëlis publicis conſer-
vandis. I, 1, 3, 12.
industria informandis moribus ju-
venit laudatur. I, 2, 2, 4.
libri penè omnes à Tyranno Chio ex-
uſti. I, 1, 5, 21.
Methodus docendi per lineas.
 I, 2, 7, 51.
Philosophia jussu Regis Gallie à
Donsuti fontibus publicata recen-
setur. I, 2, 7, 52. I, 2, 12, 27.
plantas quinam deſcripſerint.
 II, 2, 40, 5.
ratio per numeros & imagines phi-
loſophandi. II, 2, 5, 3. ejus origo,
 & de eadem judicium. II, 2, 5, 4.
Reges astrologia cognitionem præ-
alitis affectant. I, 2, 12, 26.
Theologia naturalis, & Phſica ſum-
ma capita. II, 2, 5, 3.
vasa cuprea futuros casus tremore
ſignificantia. I, 1, 10, 31. I, 1, 12, 33.
universale principium LI, quod no-
taverit. I, 2, 7, 54. denotat idem,
 quod Cavalistarum linea viridis. ib.
 Chiro-

INDEX II. RERUM.

Chiromantia antiquitas. II, 3, 1, 5.
Magistri Olim creatio. II, 3, 1, 6.
 Chirurgia infusoria à Pegelio olim ostensa. I, 1, 2, 27.
 de Chockieri *Thesauro Politico* iudicium fertur. III, 2, 1, 14.
 Chopii *para juris Philosophia.* III, 6, 1, 6.
 Chrematistica artis fundamentum. III, 3, 1, 2.
 Christinai (Pauli) *Decisiones* laudantur. III, 6, 7, 11.
 Chronica privata publicis interdum praerenda. III, 4, 1, 7.
 Chronicon Chronicorum à Grutero scriptum. III, 4, 1, 4.
 Chronicorum maximam notitiam habere Conringius & Casanova. III, 4, 1, 6.
Monasticorum navi & utilitates. III, 4, 1, 6.
Regionum & urbium particularium maxima est utilitas. III, 4, 1, 7.
 Chronologica excerpta. I, 3, 13, 31.
Opera Scaligeri, aliquorumque laudantur. III, 4, 1, 5.
 Chronologica tabule Marcelli recensentur. I, 2, 6, 77.
 Chronologorum maximus est dissensus. III, 4, 1, 5.
Nomenclatores historici. II, 3, 1, 2.
ἡγεμονία defenditur. II, 2*, 36, 2. ejus historia Scriptores commendantur. ib.
 Chimia historia unde habuenda. II, 2*, 16, 5.
laudes. II, 2*, 22, 5.
Scriptores alexandrosi. II, 2, 16, 5. *Petrus.* I, 1, 11, 18. *reperiuntur in Codice Altenburgenſi, it. bibliothecâ Vindobonensi.* I, 1, 11, 19.
sunt tamen valde mutili & vitiosè scripti, ib. sunt partim Ethnici, partim Christiani. I, 1, 11.

20. à Reinesio ordine recensentur & de istis iudicium interponitur I, 1, 11, 21. seqq.
 Chimiam Aegyptii Calipha praecipui, magnâ industriâ excoluerunt. I, 1, 11, 39.
miseram artem vocat Reinesius, quae sancta & divina potius dicenda est. I, 1, 11, 43.
 Chimica arcana continent gentilium mythologia. I, 1, 11, 7.
excerpta. I, 3, 13, 42.
in arte magnus mysta fuit Trythemi. I, 1, 13, 25.
Scientia vetusta. I, 1, 11, 16.
Scripta anonyma varia recensentur. I, 1, 11, 53. *ut tandem uno volumine edantur, optandum esset.* I, 1, 11, 54. seqq. *alexandrosi multa perierunt.* I, 1, 11, 56.
studia sub ipsâ barbarie in Germaniâ, Galliâ, Italiâ disseminata fuere, inque Monasteriis latuerunt. I, 1, 11, 39.
 in Chimica praxi Gesneri Euonymus, aliique commendantur. III, 7, 1, 7.
 Chimicae artis *Χημεία* Manveli Imp. per somnium significata. I, 1, 11, 44.
 Chimicam doctrinam Hierophycis occultari nonnulli existimant. II, 2, 4, 4.
 Chimici Germania alios superant. II, 2, 1, 6.
in experimenta casu nonnunquam incidunt. II, 2, 1, 22.
 in Chimicis Operationibus magnâ cautellâ est opus. I, 3, 13, 44.
rebus magnum Rabbiorum antiquorum studium fuit. I, 1, 11, 57.
 Chimicorum arcanorum Scriptores plerique

INDEX II. RERUM.

- rumque sēta nominibus utuntur. I, 1, 9, 24. I, 1, 11, 16.
 principia explicantur & defenduntur. II, 2, 16, 2. seqq.
 Scriptorum lectio diffunditur, & obscuritas culpat. II, 2*, 9, 2.
 tria principia ad mistorum naturam indagandam non sufficiunt. II, 2, 19, 5.
 Ciacconii Castigationes Decreti Gratiani deperdita. III, 6, 7, 14.
 ingenium depingitur. I, 4, 11, 9.
 nota in Casarem per plagium à Fulv. Ursino edita. I, 4, 11, 9.
 sagacitas in emendandis Autoribus. ibid.
 Ciampoli Florentini seipsum extollentis & alios contemnētis insania. I, 1, 15, 22.
 de Cibaria requinam scripserint. II, 2*, 42, 4.
 Cicero de artificiali memoria scripsisse dicitur. I, 2, 6, 7.
 græcæ linguæ non fuit ignarus. I, 4, 11, 7.
 in pangendi versibus parum felix. I, 4, 11, 7.
 nonnulla juvenis scripsit, quæ senex improbavit. I, 1, 23, 13.
 omnis eloquentia, etiam sacre fons est. I, 2, 11, 11. I, 4, 11, 7.
 adversus Ciceronem anticipando xā scripsit Majoragiū. I, 1, 25, 27.
 in Ciceronem quadam licentius dixit Erasmus. I, 1, 23, 15.
 Ciceroni malè præfert Plautus a Jeremiâ Hölzlin. I, 2, 10, 15.
 Ciceroniana Consolatio à Sigonio supposita. I, 1, 9, 7. I, 4, 11, 3.
 Ciceroniani κακίγηλοι ab Erasmo notati. I, 1, 23, 14.
 Thesauri. I, 4, 9, 12.
 Ciceronis Censorum varii. I, 1, 23, 18. I, 4, 11, 7.
 & Demosthenis comparatio. I, 6, 2, 8. I, 4, 11, 7.
 Editores & Commentatores. I, 4, 11, 7.
 epistole laudantur. I, 1, 23, 12. & 20.
 epistola ad Atticum ob prudentiam politicam imprimis commendanda. I, 1, 23, 19.
 epistolarum eloquentia defenditur à Pontano contra Novatores nonnullos. I, 1, 23, 13.
 epistole à quibusdam Plinii jun. epistolæ anteponuntur, sed malè. I, 1, 23, 21.
 imitator accuratissimus fuit Palearius. I, 1, 23, 55.
 libri Rhetorici, eorumque Commentatores. I, 6, 1, 9.
 magnus æstimator fuit Buchnerus. I, 1, 24, 99.
 Officia. III, 1, 1, 7. laudantur à Cardano. ibid.
 Oratio pro Marcello resolvitur. I, 3, 7, 25.
 Stylus optime expressit Manutius. I, 1, 23, 57. ii. Janus Nicius Erythraeus. I, 1, 24, 9. seqq.
 Vitam quinam descripserint. I, 4, 11, 7.
 in Ciceronis Officina Disquisitiones scripsit Calcagninus; Ciceronem a. defendit Majoragiū. I, 1, 25, 26. I, 4, 11, 7.
 Cimbriam literarum meditatur Job. Molle- rus. I, 1, 18, 47. quod Opus recensetur. ibid.
 Cimbrica linguæ ridiculè primatū tribuunt Becanus & Schrieckius. I, 4, 3, 4.
 Cimeliotheca bibliothecis addi solent. I, 1, 6, 11.
 Cinelli

INDEX II. RERUM.

- Cinelli *bibliotheca volante*. I, 1, 18, 74.
I, 1, 21, 31.
- Cineres *in aquam posse abire negatur*. II, 2*, 21, 2.
- Cinis *residuum pariter est purior, & maxime elementaris*. II, 2* 21, 1.
- Cisterciensis *Ordinis scriptorum bibliotheca*. I, 1, 18, 55.
- Civilitatis *ac rituum aulicorum observatio Politico est necessaria*. III, 1, 1, 9.
Scriptores. *ibid*.
- Civitas *eruditorum instituenda, ubi solo usu & conversatione lingua Latina addiscatur*. *vid. Latina lingua*.
- Clapmarii *lib. de arcana dominationu*. III, 2, 1, 15.
- Claramontius *de conjunctandis conjug, moribus & latitantibus animi affectibus scripsit*. II, 3, 1, 3. III, 1, 1, 11.
- Clarckii *Historia nitri*. II, 2*, 38, 1.
lib. de transitionum Rhetoricarum formulis rejicitur. I, 6, 1, 27.
- Clasenii *Theologia naturalis*. III, 5, 1, 6.
- Clavasio (*Angeli à*) *Summa Angelica de Casibus Conscientie laudatur*. II, 1, 1, 4, 62.
- Claudiani *Opera eorumque editiones*. I, 4, 1, 16.
Poësis & stylus. *ibid*.
- Claudianus *gentilis fuit*. I, 1, 14, 10.
- Claveri (*Jacobi*) *inepta de Equaria & gloria affectatio*. I, 1, 15, 25.
- Clementis (*Claudi*) *Museum, s. instructio bibliotheca tam publica, quam privata*. I, 1, 17, 8.
- Clenardi *informatio Grammatica per conversationem*. I, 1, 15, 48.
institutiones lingue Græcæ memorantur. I, 4, 6, 7.
sententia de Curio ex genuniorum
- Latinorum Auctorum numero excludendo*. I, 4, 12, 4.
- Cleopatæ *& Anteni, ut & Sorani n edicti, epistola mutua, an genuina sint*. I, 1, 11, 50.
Scripta Chymica incerta fidei sunt. I, 1, 11, 49.
- de Clos *de principiis mixtorum naturalium scripsit*. II, 2*, 1, 9.
- Cluniacensis *Ordinis bibliotheca in Ducatu Burgundico, MSSu plenissima, per Calvinianos perit*. I, 1, 5, 26.
- de Cluveri *epitome Historiarum judicium fertur*. III, 4, 1, 4.
- Cochinenfis *bibliotheca Jesuitarum Batavis in predam cessit*. III, 5, 1, 23.
- Cocquius (*Gubertus*) *scripsit Hobbesum elenchomenum*. II, 1, 15, 15.
- Codex *justinianus congestus est è Codice Theodosiano*. III, 6, 4, 5.
Theodosianus cum notis Gorbosfredi laudatur. III, 5, 1, 27. III, 6, 3, 6.
III, 6, 7, 9.
- in Codicem *Commentatores prastantiores*. III, 6, 7, 9.
Paratitla Cujacii Matthæus laudat. III, 6, 7, 10.
- Codices *constitutionum Imperatoriarum recensentur*. III, 6, 4, 5.
- Codicis *Theodosiani autoritas est controversa*. III, 6, 4, 5.
Prevarium. *ibid*.
historia. *ibid*.
- de Coko *Telesi dogmata recensentur*. II, 2, 13, 4. *refutantur*. *ibid*.
Aristotelis Commenta exploduntur. II, 2*, 12, 1.
- Cælum *beatorum humano ingenio imperferum bile*. II, 2*, 12, 1.
empyreum est figmentum. *ibid*.
(Rrrr) 3. *visibile*

INDEX L RERUM.

- visibile est substantia aëris tenuiss-
ma. ibid.
- Cogitata sunt notanda. vid. Adversaria.
- Cogitationes à genitalibus Cerebri produci
credit Fluddius. II, 2, 15, 5.
- Cointus Smyrneus de Troja excidio & redi-
tu Græcorum scripsit. I, 7, 2, 23.
- Colletanea, vid. Excerpta.
- Collegia Arabum. I, 1, 13, 30.
- Ægyptiorum. I, 1, 13, 3. seqq.
- Brachmanum. I, 1, 13, 16.
- Eruditarum varia. vid. Academia.
- Eumolpidarum. I, 1, 13, 10.
- Gentilium secreta varia recensentur à Mejero. I, 1, 13, 3.
- Græcorum. I, 1, 13, 3. seqq.
- Magorum. I, 1, 13, 13.
- Mauorum. I, 1, 13, 31.
- Ocultæ naturæ arcanis indagandis
dedita. I, 1, 13, 51.
- Pythagæorum. I, 1, 13, 29.
- Samotheum. I, 1, 13, 12.
- Collegii Rosani historia. I, 1, 13, 35. seqq.
- Collegiorum quorundam cognomina inusi-
tata & ridicula multis displicent.
I, 1, 9, 26. I, 1, 14, 37. seq. & 41.
- Collegium Druidum. I, 1, 13, 32.
- Fraternitatis Reseæ Crucis. I, 1, 13, 34.
- Gymnæopæstiarum. I, 1, 13, 28.
- hierosophicum Spicelii. I, 1, 14, 47.
- juridicum Argentoratense.
III, 6, 7, 6.
- pro indagandâ veritate Tsbirn
hausit. I, 1, 14, 49.
- psychosopæstiarum Beccheri. I, 1, 14, 46.
- Samaritanorum. I, 1, 14, 43.
- Colloquia Litteratorum quomodo sint insti-
tuta ex consilio Perulamii. I, 1,
15, 49. seqq. exemplo Pinellii &
Pauli Sarprii. I, 1, 15, 51. seqq.
- Colloquiis cum eruditâ nata sunt Scali-
geriana, Peronia, Tbuanea, Colo-
mesti opuscula literaria. I, 1, 15, 56.
- Colloquiorum cum viris doctis in peregrina-
tione fructus. I, 1, 14, 54.
- Colomesii Claviæ epistolæ Scaligeri &
Cassaubon. I, 1, 23, 7. & 69.
- Gallia Orientalis. I, 1, 14, 55.
- Colores distinguuntur in reales & empha-
ticos. II, 2*, 15, 1.
- à mixtione elementorum falso deri-
vant Aristotelici, à sulphure suo
Chimici. II, 2*, 15, 2.
- propago lucis. II, 2*, 15, 1.
- quomodo formentur. ibid.
- reales dari contra Cartesianos o-
stenditur. ibid.
- de Coloribus Scriptores. II, 2*, 15, 2.
- Coloris albi origo demonstratur. II, 2*, 15, 3.
- ratio exemplo nivis illustratur. ib.
- nigri ratio explicatur. II, 2*, 15, 4.
- Colorni (Abr.) Scotographia Italica. I, 4, 2, 4.
- Colvius (Petrus) calcemula illius perit.
- I, 4, 14, 3.
- Columnæ à Setho posita. I, 1, 6, 16.
- Coluthus de rapto Helena scripsit. I, 7, 2, 23.
- de Coma quinam scripserint. I, 5, 2, 9.
- Combinatoria ars Kircheri. I, 2, 5, 41.
- à Kublmanno imperfectionis ar-
guitur. I, 2, 5, 66.
- Knittelii. I, 2, 5, 44. peculiari differ-
tatione à Leibnitio descripta.
I, 2, 5, 61.
- Combinatoria ars in quacunque partem
versetur, aliud nihil est, quàm
Logices propago. I, 2, 5, 78.
- tabula Knittelii. I, 2, 5, 41.
- Combinatoriæ artis fontibus procedit
Franc. Pomey artificium Rhetor-
ices. I, 2, 5, 80.
- de

INDEX II. RERUM.

de Combinatoriis rotis suis magna jactat
Kubliannus. I, 2, 5, 68. & 72.

Comenianæ Janna loco commendatur Ja-
nua Batei. I, 2, 4, 18. I, 4, 10, 10.

Comenii Janna, utpote vocibus ac phrasibus
barbaris stans, è scholis est eli-
minanda. I, 2, 4, 19. I, 4, 10, 10. II,
I, 15, 8. & ne emendata quidem
in Scholis admittenda. I, 2, 10, 32.

Opinio de luce primarâ formarum
fonte. II, 2*, 1, 8.

Orbis sensualium pictas rerum co-
gnitioni inservire potest. I, 2, 4, 28.
Ieqq. etsi multa in eo improbat
Beckerus. I, 2, 4, 37. & 42.

Philosophemata pauciora prolixè
recensentur ac consulantur.

II, 2, 3, 5.

Physica ad lumen divinum refor-
mata, nec non tr. de frigore ex-
pleantur. II, 2, 15, 9. II, 2, 3, 5.

de Comenii ludis Comicis quid sit sentien-
dum. I, 2, 4, 4, 4.

Comenius de frigore librum scripsit.

II, 2*, 17, 5.

novatur in universâ philosophiâ, &
Enthusiasmo affinis fuit.

II, I, 15, 18.

tria principia ad sensum Mosis se-
rectè statuere putavit. II, 2, 3, 5.

II, 2*, 1, 2.

Comestor unde nomen habeat, & quid scri-
pserit. II, I, 1, 1.

Cometæ juxta Aristot. sunt meteora; juxta
anonymum mali genii; juxta
Barbolinum abscessus universi.

II, 2*, 24, 3.

Cometarum effectus naturales. II, 2*, 12, 4.
multorum natalis circa viam lacte-
am fuit. II, 2*, 12, 8.

Ortus prædicti. II, 2*, 12, 4.
præsignificationes quinam descri-
pserit. II, 2*, 12, 4.

Scriptores. II, 2*, 12, 4.

Comicae adiones ad prudentiam so-man-
dam faciunt. I, 2, 4, 43.

commendantur a Ferulamio. I, 2,
4, 45. ut & Tanazul Fabro.

I, 2, 9, 48.

in juventute scholastica non sunt
omittende. I, 2, 4, 43.

Comici Poetæ. I, 7, 2, 8.

recentiores recensentur. I, 7, 3, 15.

vita: humana speculum represen-
tant. I, 3, 9, 18. & 24. quod ex-
emplo probatur è Terentii A-
delphi. Act. 1. Sc. 1. I, 3, 9, 25.

Cominii oda elegans. vid. Condaus.

Commentatores Biblici Critici. III, 5, 1 15.
Exegenci. III, 5, 1, 16.

Commerciorum Anglicorum & Belgico-
rum Scriptores. III, 3, 1, 3.

defectus sunt notandi. III, 3, 1, 4.

historia à Bæclero desiderata.
III, 4, 1, 9.

quomodo scribenda. III, 3, 1, 3.

Complutensis Collegii Disputationes in Arist.
Dialecticam, Philosoph. naturam-
lem &c. recensentur. II, 1, 14, 28.

Epitomator. Franc. Murcias.
II, 1, 14, 19.

Computatio per bacillos ac digitos. II, 4, 1, 5.

le Comte de Gablis liber incerti auctoris.
II, 1, 7, 14.

de Conclavi medico, vario aëre replendo, Pe-
gelius consilium dedit. II, 2, 22, 2.

Concordantiarum biblicarum usu.
III, 5, 1, 15.

ad Condaum, Principem, oda elegans Co-
minii usu lauta. I, 2, 16, 43.

Consta-

INDEX II. RERUM.

- Conflagrationis globi terraquei possibilitas & Physica ostenditur. II, 2*, 5, 3.
 Congelatio per certos pulveres artificialis datur. II, 2*, 17, 3. ejus veracitas, ibid.
 de Congelatione experimentum Boyleianum II, 2*, 17, 3.
 de Congelatis invitam revocatis historiam memorabiles. II, 2*, 17, 5. vid. Frigore.
 Connani lib. de jure Civili Romano laudatur III, 6, 5, 2.
 Connexionum artificium docuit Jac. Huges. I, 6, 1, 18.
 Conringii antiquitates academice. I, 1, 14, 10. I, 1, 16, 71.
     Comment. in Lampadii jus publicum. III, 6, 9, 4.
     Diff. de constitutione Episcoporum Germaniae. III, 5, 1, 27.
     Diff. juris publici pleraque Capp. continent. III, 6, 9, 4.
     elogium. I, 1, 16, 31.
     epistole & prefationes. I, 1, 24, 32.
     de eruditionis propagine liber. I, 1, 16, 6.
     Introductio ad artem Medicam laudatur. III, 7, 1, 1.
     lectiones privatae de omnibus Rebus publicis ipso invito editae. III, 2, 1, 6.
     lib. ἀνέκδοτ. & de Scriptoris. I, 1, 2, 28. I, 1, 16, 5. seq.
     lib. de Civili Prudentia III, 2, 1, 1.
     lib. de Medicina Hermetica. II, 2, 16, 5.
     lib. de Origine juris Germanici. III, 6, 10, 1.
     notitia Chronicorum Monasticorum fuit maxima. III, 4, 1, 6.
     Orationes in laudem Aristotelis. II, 1, 11, 32.
     Volumen auctores, de piscibus agentes, complectentes. II, 2*, 46, 2.
 Conringius Sagarum probationem per aquam defendit. II, 3, 1, 6.
 de Consiliariis quinam scripserint III, 2, 1, 7.
 Constantini Porphyrogenetae excerpta utilissima. I, 1, 21, 9. I, 3, 13, 18.
     (Roberti) Thesaurus Graecae linguae. I, 4, 8, 7.
 Constitutionum Imperatoriarum Codices, vid. Codices.
 de Consuetudinibus quinam scripserint. III, 6, 10, 2.
 Contarini (Cass.) lib. V. de Elementis, eorumque missionibus taxantur. II, 2*, 13, 10.
     Vita à Joh. Casa scripta. I, 1, 19, 46.
 Contemptum quae nobis parare possunt, ante omnia vitanda. I, 1, 15, 30.
 Contentiosa ingenia. I, 1, 15, 13. & 36. seq.
 Contractus simulati. III, 6, 8, 5.
 Controversiarum Juridicarum Scriptores. III, 6, 8, 1.
     Theologicarum Scriptores. III, 5, 1, 20.
 Converterendi ars & disciplina tradipotes, I, 1, 15, 2. & 4.
     latius patet, quam doctrina de officio. I, 1, 15, 3.
     ex quibus principia formanda sit. I, 1, 15, 4.
 de Converterendi arte certa regule traduntur. I, 1, 15, 18. seqq.
 Conversatio Civilis. III, 1, 1, 9.
     cum eruditis magnum ad informationem subsidium est. I, 1, 15, 47.
     I, 2, 7, 39. I, 2, 8, 24.
     eruditorum mutua rem literariam augeat I, 1, 15, 1. & 47.
     eruditorum per epistolas I, 1, 15, 57.
     quae & illi utuntur, qui se nunquam

INDEX II. RERUM.

- quam viderunt, exemplo Scaligeri & Casauboni. ibid. in quâ & diligentissimus fuit Pinellus. I, 1, 15, 58. ne & Ant. Maliabecus. I, 1, 15, 59.
- Conversazione sola an lingua ad disci possit. vid. Latina.
- ex Conversatione sola Grammaticam in formationem instituit Clenardus. I, 1, 15, 48.
- in Conversatione obsequius nec contentio- sus esto. I, 1, 15, 35. seqq. exem- plis docetur. I, 1, 15, 37.
- quâq; suum ingenium noscat. I, 1, 15, 7. ut & aliorum. I, 1, 15, 16.
- ut homo est, ita morem gerat. I, 1, 15, 33. seqq.
- Conversationalis erudite ratio è vitis viro- rum doctorum formari quam maxime potest. I, 1, 19, 1.
- finis & utilitas. I, 1, 15, 60.
- Convivii præfati reliquæ Puteani. I, 5, 2, 11.
- de Conviviis quinam scripserint. I, 5, 2, 11.
- Copernici digma de motu terre. II, 2, 15, 1.
- Coppinus (Aquilinus) in nubibus speculan- dis mirè ingeniosus. I, 1, 24, 73.
- Coralliorum productio est mirabilis. II, 2*, 33, 6.
- Corasii, de jure Codicis in artem redigendo Commentarius recensetur. III, 6, 5, 4.
- Cordemoy Discurs physique de la partie lau- datur. I, 4, 1, 5. II, 1, 15, 10. II, 2, 17, 5.
- tr. de differentia animæ & corporis. II, 2, 17, 5.
- Cordefii (Job.) studium librorum colligen- dorum. I, 1, 3, 6.
- Cornæi (Melchioris) Curriculum philoso- phia Peripatetica recensetur, deg- eo judicium fertur. II, 1, 14, 54.
- Cornelii Pœsis Dramatica censura subji- citur. I, 7, 1, 9.
- Progymnasmata physica. II, 2, 17, 5.
- Cornelius Nepos vid. Nepos.
- Cornua Cervina in aulâ Taurinensi futuram tempestatem indicârunt. II, 2*, 18, 9.
- Coronæ Panibotheca describitur I, 3, 13, 53.
- de Coronis nuptialibus scriptis Maderus maximam partem è Paschalis. I, 5, 2, 8.
- Corpora in tenebris lucentia. II, 2*, 14, 5.
- mista ex Sale, Sulphure & Mercurio constare defenditur. II, 2, 16, 2.
- de Corporibus putrefactis, magnam partem ductis & non genuinis, quid ju- dicandum. II, 2*, 31, 5.
- ex Corporis temperamento ingeniorum & animorum vis non raro depen- det. vid. Ingenium.
- Corporum alterationes inutiliter variè di- viduntur. II, 2*, 28, 2.
- impenetrabilitas mixtionem particu- larum non prohibet. II, 2*, 3, 7.
- minimorum mixtionis ratio inex- plicabilis est. II, 2*, 13, 2.
- mutationes quomodo fiant secundum mentem Stoicorum. II, 2, 8, 2.
- subterraneorum constitutio per a- nalytin dectegi potest. II, 2*, 31, 1.
- translatio momentanea de loco ad lo- cum, an arte aliquâ fieri possit. I, 1, 13, 25. seqq.
- circa Corporum Cælestium naturam, solis vestigandam conjecturis, Cartesii zela'tiorum sententia, vero simili- ma, præferende. II, 2, 19, 3.
- mixtorum naturam indagandam utilis quidem atomorum doctri- na, non tamen sola sufficit. II, 2, 19, 5.
- (Ssss) Cor-

INDEX II. RERUM.

- Corpus, *vois varia acceptiones.* I, 3, 4, 12.
 Corpus Juris à veteribus Glossatoribus illustratum. III, 6, 7, 1.
judicium de iis. ibid.
 in Corpus Juris nota Godofredi & Leuwii laudantur. III, 6, 7, 2.
 Corradi copiamini sermonis. I, 4, 10, 7.
Vita Ciceronis. I, 4, 11, 7.
 Correa (Thom.) de Elegiâ liber. I, 7, 1, 13.
Oratio de antiquitate dignitateque Poëseos & Poëtarum differentia I, 7, 1, 7.
 Correctorio munere quinam fungi debeant I, 4, 2, 6.
 Costalii (Petri) Adversaria. III, 6, 7, 5.
 Cottunius (Job.) interpres Aristot. & Epigrammatographus insignis. II, 1, 14, 68.
 Cour (de la) Dissert. Belgica aliq. Scriptis laudantur. III, 2, 1, 17.
 Cowley (Abrah.) de Plantis poemata Latina scripsit. I, 7, 3, 8.
 II, 2*, 40, 5.
 Crabrones literarii. I, 1, 15, 15.
 Crasheim (Jo. Cratonis) consilium de novâ Aristotelis editione. II, 2, 12, 2.
 Craigii jus feudale, tribus libris comprehensum. III, 6, 7, 15.
 Crasii (Laurentii) elogium hominum literatorum recensentur & laudantur I, 1, 19, 52.
 Crauserus Scintillus Julianas Schoro debet. I, 4, 19, 20.
 Creationis historia principia Physica certa ac adequata non proponit. II, 2, 3, 2.
hujus vestigia in Philosophiâ gentiliū, maxime Platonis reperiuntur. II, 2, 3, 3.
 ex Creationis historiâ Physicam doctrinam fabricari quidâ conati sunt II, 2, 3, 4.
 in Creationis historiam Commentationes Höttingeri aliorumq. II, 2, 3, 7.
Interpretationes Cabalistarum paradoxæ. II, 2, 3, 7. *Enthusiasticæ.* II, 2, 3, 8. *Scriptores Miscellanei.* II, 2, 3, 9.
 Crellii (Job.) Ethica Christiana. II, 1, 1, 3.
 Cremonini padia Aristotelica laudantur & recensentur. II, 1, 11, 29.
 de Crepitu ventris Segerus scripsit. II, 2*, 47, 5.
 Cresollii Anthologia seu Decas de selectis piorum hominum virtutibus. I, 6, 4, 11.
Calumnia in Melanchthonem. vid. Melanchthonem.
mystagogus, seu de sacrorum hominum disciplinâ. I, 6, 4, 11.
Vacationes Autumnales de perfectâ Oratoris actione & pronunciatione. I, 6, 1, 17. II, 2, 1, 3.
 Crestonus (Job.) Lexicon Græco-Latinum edidit. I, 4, 8, 1.
 Criniti (Petri) libri de Poësis Latina. I, 7, 2, 1.
 Critica biblia. I, 3, 5, 12.
excerpta. vid. Excerpta.
pericula Piccarti laudantur II, 1, 11, 30.
Socratica. vid. Socrates.
 Criticâ facis Gruteriana indices laudantur. I, 3, 5, 8. seq.
 Criticam artem qui descripserint. I, 1, 7, 6. seqq.
 Critices maxima pars quâ in re consistit. I, 3, 6, 12.
 Critici in Belgio præstantissimi. I, 5, 1, 13.
 in Critico σοφισμῷ alii aliis oculatiores. I, 1, 7, 3.
 Criticorum diversa classes recensentur. I, 5, 1, 5.
illustrium

INDEX II. RERUM.

illustrium manu notati libri in pretio habentur. I, 1, 7, 35.
industria ex stylo & idiotismus vobiscum *αὐτοῦ τοῦ γινώσκοντος* auctorum con-
 jicere novit. I, 1, 9, 4.
miscellaneorum Scriptores potissimi.
 I, 5, 1, 5, seqq.
quorundam intemperies à Maresio
notatur. I, 3, 5, 21.
de Crocodili lacrymis scripsit Voigtius.
 II, 2*, 46, 4.
Crollius designatur plantarum. II, 2*, 40, 6.
Crowai elenchus interpretum Scripturae.
 I, 6, 4, 22.
de Cruce quinam scripserint. I, 5, 2, 14.
Crucigeri (Georg.) Harmonia Graeca, Latina,
& Germanice Linguae.
 I, 4, 3, 8.
Crucii Orationes cur legende. I, 6, 3, 5.
Crucimanius (Franc. Grudau) f. Sieur de
la Croix du Maine, multos libros
bibliothecarios affectos habuit.
 I, 1, 18, 22. seq. à primâ juven-
 tute historiae bibliothecariae Gallica
 se totum impendit. I, 1, 18, 23.
Crucis rosae Fratres, vid. Fratres.
Cruyce (Job. Bapt. vande) est plagarius.
 I, 6, 3, 10.
Cryptographia Augusti Seleni. vid. Selenus.
ad Crytallorum generationem prater a-
quam etiam succus viscus re-
quiritur. II, 2*, 31, 4.
de Crytallorum productione sententia Ste-
nonis. II, 2*, 31, 3.
de Cuborum jactu divinationi inservitur.
 II, 3, 1, 13.
Cujacii adversarii. III, 6, 7, 5.
eruditio laudatur. I, 5, 1, 8.
methodus singularis in Commen-
tario. III, 6, 7, 3.

Observationes super textu juru.
 I, 5, 1, 8.
Paratitla in Codicem. III, 6, 7, 10.
Cujacius αὐτοδίδακτος in jurisprudentiâ
suit. I, 1, 1, 14.
basilicorum libros possedit. III, 6, 4, 11.
contra imperitiam Praxeos sibi ob-
jectam defenditur. III, 6, 11, 1.
Cunæi Orationes laudantur. I, 6, 3, 4.
Peritia in Hebraea literaturâ.
 III, 6, 2, 1.
de Cuperi arcanis Atheismi revelatis judi-
cium fertur. III, 5, 1, 9.
Cuperti Apotheosis Homeri & nota in La-
Etancium de moribus Persecu-
torum. I, 5, 1, 13.
Observationum liber. I, 5, 1, 13.
Cuprum cum ferro sociari nequit. II, 2, 1, 6.
in ferrum an mutari queat.
 II, 2*, 36, 1.
Curationes Cabalisticae Judaeorum. II, 3, 1, 17.
per Magiam. II, 3, 1, 17.
per caelum. II, 2*, 8, 6.
per transfusionem sanguinis.
 II, 2*, 8, 5.
per transplantationem, pulverem
sympatheticum, &c. II, 2*, 8, 4.
de Curationibus Sympatheticis & Magneti-
cis censura. II, 2*, 8, 3.
de Curculionibus libellum scripsit Rango.
 II, 2*, 45, 8.
Curiosus, ultraquam decet, in conversatio-
ne ne esto. I, 1, 15, 44.
de Curribus & Re vehiculariâ quinam scri-
pserint. I, 5, 2, 13.
Cursum Philosophicum scripserint Job. à S.
Thomâ. II, 1, 14, 9. *Franciscus*
Murcia. II, 1, 14, 29. *Petrus Hur-*
tadus de Mendoza. II, 1, 14, 40.
Franc. de Oviedo. II, 1, 14, 46. *Re-*
dericus

INDEX II. RERUM.

- dericus de Arriaga* II, 1, 14, 47.
Curtii dictio laudatur. I, 4, 12, 4.
 editiones recensentur. ibid.
 historia falsò à nonnecmine suppositi-
 onis arguitur. I, 1, 9, 6.
 de stylo judicia Barthii & Buchneri.
 I, 4, 12, 14.
Curtium è genuinorum Latinorum Auto-
 rum numero excludere allaborat
 Clericus. I, 4, 12, 4.
Cusani de docta ignorantia liber. II, 2, 9, 1.
 de Scriptis iudicium. III, 5, 1, 4.
Cygne (Martini du) *Explanatio Rhetorica*.
 I, 6, 1, 17.
 de Cygne cantu egit Bartholinus. II, 2, 46, 4.
Cymbalum mundi, lib. tribuitur Bonaven-
 tura de Periers. III, 5, 1, 11.
Cyrilli Alexandrini *Lexiconeditti*. I, 4, 7, 11.
 D.
DAcéri *Commentatio in Aristot. Poëticam*
 omnibus præferitur. I, 7, 1, 3.
Versio Gallica Horatii. I, 4, 11, 15.
Dæmones familiares, vid. Genii.
Dairval (Corol. Cas. Baudelotii de) *liber de l'*
utile des Voyages, & l'avantage
que la recherche des antiquitez
procure aux sçavans. I, 4, 1, 9.
Dalburg (Joh. Camerarii de) *studium in lin-*
gua Germanica investiganda
laudatur. I, 4, 4, 1.
Dargarni (Georg.) *ars signorum*. I, 4, 2, 5.
lingue universalis affecta. vid. Lin-
 gua.
Dallæi lib. de *Confirmatione & extremâ un-*
ctione. III, 5, 1, 29.
 de *Imaginum cultu*. III, 5, 1, 29.
 de *usu Patrum, & Pseudonymis &*
supposititiis illorum. III, 5, 1, 13.
 & 28.
Damascii lib. *in edictis Nèpi ἀρχών*. II, 1, 7, 10.
Danckwertii *Chorographia Holsatiae est ac-*
curatissima. II, 4, 1, 12.
Dania *statuta singularia habet*. III, 6, 10, 3.
Danorum Monumenta Wormii. vid. Wor-
 mius.
Scriptorum Catalogi, à Bartholinis
fratribus editi, sunt imperfecti.
 I, 1, 18, 46.
Daretis Phrygiæ libb. 6. de bello Trajano falso
 creduntur à Cornelio translati.
 I, 4, 11, 10.
Daumii *Indices latine lingue analogiæ*
promissi. I, 4, 9, 4.
Lexicon Vocum mediæ ævi. vid.
 Lexicon.
 rr. de causis amissarum quarundam
 latine lingue radicum &c.
 I, 4, 9, 4.
Dausquii (Claudii) *Orthographia antiqui*
novique Latii. I, 4, 9, 1.
Decifratoria ars quænam. I, 4, 2, 4. *opposita*
Cryptographiæ. ibid. *liber Galli-*
cus in eam rem editus. ibid.
 de *Decimatoris Sylvâ Vocabulorum sequius*
iudicium fertur. I, 4, 9, 13.
Deckenii *Observationes Poëticae*. I, 3, 10, 43. f.
Deckeri *liber de scriptis adæptis*. I, 1, 16, 71.
Declamandi morem in Sibolæ Mæjorgius
reduxit. I, 6, 3, 1.
Dedicatoriarum epistolarum collectiones
susduntur. I, 1, 24, 34.
Dedicatorii Carminis exempla. I, 3, 12, 52.
Defectus suos absconderi prudentis est.
 I, 1, 15, 26.
Defectuum occultandorum tres latebras
tradit Verulamius. I, 3, 15, 7. a-
 lias ostendit Fichetus. I, 1, 15, 28.
Dei manus & præsentia in omnibus naturæ
operibus deprehenditur, & præ-
dicanda est. I, 1, 12, 8.
 &

INDEX II. RERUM.

& materie muntique coaternita-
 tem nonnullæ felle statuerunt.
 II, 2*, 11, 4.
 Deistæ Deum unum admittere contenti, ce-
 tem Christiana mysteria pro fa-
 bulis habent. I, 1, 8, 11.
 de Deliciis Poëtarum Scotorum, Italoꝝ Gal-
 lorum & Germanorum judicium. I, 7, 3, 8.
 Delphinus (Freder.) fluxus & refluxus maris
 convenientiam cum lunâ integro
 libro demonstravit. II, 2*, 20, 4.
 Demetrii Phaler. lib. περὶ ἐμπνεύσεως hodie-
 num exeat. I, 1, 6, 3. qui malè illi
 adscribitur. I, 1, 6, 3. in hunc Com-
 mentatores. ibid.
 Opuscula, quibus præcepta continen-
 tur de membris & incisus, de pe-
 riodis. &c. recensentur. I, 6, 3, 1.
 Demetrius Phalereus Alexandrina Phila-
 delphi bibliotheca præfuit. I, 1, 6, 3.
 ab Atheniensibus malè habitus in
 Ægyptum exul profugit. I, 1, 6, 3.
 Democriti de Atomis & Vacuo doctrina.
 II, 2, 7, 7.
 doctrina physica exponitur. II, 2, 7, 4.
 hac magni apud Romanos fuit
 habitus. ibid.
 elogium. II, 1, 5, 1.
 Ἐννεαγέφυματος & ἑξακόττα αὐτῶν
 quid sit. I, 1, 11, 32. seqq.
 pharmacum fortunatos & sapien-
 tes homines efficiendi. I, 2, 1, 6.
 principia physica sua fecit Epicurus.
 II, 2, 7, 4.
 scripta physica, mystica s. arcana, an
 supposititia sint. I, 1, 11, 31. seqq.
 II, 1, 5, 1.
 Scriptorum nihil superest, & proin-
 de incertum, quid verè senserit.
 II, 2, 7, 6.

sub nomino, MSSa Chimica super-
 sunt, de quorum γυναικῶν
 disquirunt. II, 2, 7, 6.
 Democritus in Persiam profectus dicitur,
 ut ab Obstane artem Chemicam edo-
 ceretur. I, 1, 11, 29. & 35.
 riviviscens. II, 2, 7, 5.
 Demonstrandi omnem rationem, ab Aristote-
 le luculenter traditam, è medio
 tollere ausus est Nizolius. I, 2, 7,
 14. ob quod reprehenditur. I, 2, 7,
 15. qui tamen in multis quæ-
 sionibus habet Ramum. I, 2, 7, 17.
 de Demonstratione quinam scripserint.
 II, 5, 1, 4.
 Demosthenis Comparationem cum Cicerone
 quidam instituerunt. I, 6, 2, 8.
 Orationibus artis oratoria sublimi-
 tas inest. I, 6, 2, 8.
 Orationibus Prudentia Civilis inest.
 III, 2, 1, 13.
 Oratorum editores & Commenta-
 tores. I, 6, 2, 8.
 Dempsterus à ferocitate & morositate nota-
 tur. I, 1, 15, 37. I, 1, 18, 45.
 in historiâ ecclesiasticâ Scotice gen-
 tis non satis bonâ fide versatus ex-
 istimatur. I, 1, 18, 45.
 Denasii assutium de Advocatis. III, 6, 7, 7.
 de Densitate agitur. II, 2*, 7, 5.
 de Deo sententia Stoicorum. II, 2, 8, 2.
 Desselii (Valerii Andree) Bibliotheca Batava
 laudatur. I, 1, 18, 36. seqq.
 Destillatione clausa in generatione anima-
 lium & metallorum natura uti-
 tur. II, 2, 1, 22.
 Destillationem clausam à nemine certam
 fuisse falso credit Verulamius.
 II, 2, 1, 22.
 Destil-

INDEX II. RERUM.

- Destillationis clausa prestantia stupendiq;
 effectus. *ibid.*
 Devarii (*Matth.*) *lib. de particulis græcæ*
lingua laudatur. I,4,6,9.
 Deusingius de *Systematibus variis librum*
scripsit. II,4,1,8.
 Dexippi *defensio predicamentorum adver-*
sus Plotinum. II,1,9,10.
 Dialectica. *vid.* Logica.
 de Dialectis *Græcorum Scriptores.* I,4,6,16.
 de Dialecto *Hellenisticâ prolixior certami-*
num Literariorum historia re-
censetur. I,4,6,19.
 Dialogorum *Physicorum Scriptores.* II,2,2,7.
 Dictionarium *Harmonicum Christiani*
Nirmuthani. I,4,3,8.
 de Dictione *iudiciâ à Favassore impugnata,*
judicium. I,6,3,9.
modernorum in Inscriptionibus ali-
isque Orationibus, argutiarum
plus justo studiosâ, censura. I,6,3,8.
 Didactica *est propago doctrina de methodo.*
methodus Beccheri recensetur. I,2,4,12,
 4,34. *seqq. laudatur.* I,2,4,37.
 de Die natali *liber Cenforini.* I,4,14,5.
 Diecmanni *Diff. de Naturalismo Job. Bodi-*
ni. I,1,8,9.
 Dieterici (*Job. Conr.*) *Analysis Evangelio-*
rum laudatur. I,6,4,23.
Opus Χρηστομαθεïa Græcâ affectum.
 I,4,6,15.
Græcæ Lingua peritia. I,4,8,6.
 Digander (*Job.*) *Chiromantiam scripsit.*
 II,3,1,6.
 Digbæi (*Kenelm*) *Demonstratio immortali-*
tatis animæ rationalis. II,2,15,5.
 II,2*,47,6.
lib. de vegetatione plantarum lau-
datur. II,2*,40,2.
 Digbæus (*Kenel.*) *magnetem ex atomis ge-*
nerari credit. II,2*,32,3.
quantitatis divisionem Metaphysicam
tradit. II,2*,3,6.
 Dilatatio *Orationis. vid.* Amplificatio.
 Dilationis *enthymematica exemplum.*
 I,2,14,23.
periodica exemplum. I,2,14,2.
 Diluvii *Scriptores,* II,2*,20,5.
universalitatem mathematicè im-
pugnavit Pappus; Stenonius au-
tem demonstravit. II,2*,5,3.
 II,2*,20,5.
 Dinarchi *Orationes & Vita.* I,6,2,10.
 Diogenes *Laërtius inter Historia Philoso-*
phica Scriptores primarius. II,1,
 1,1, multis ejus sunt *Commenta-*
tores, quos inter laudatur Me-
nagius. II,1,1,1. I,5,1,14.
 Dionis *Prusænsis Orationes, earumq; edi-*
tiones, & vita. I,6,2,14.
 Dionysii *Areopagite scripta Theologica &*
mystica. I,1,10,25.
Halicarnassæi ars Rhetorica, aliag;
scripta. I,6,1,4.
Longini Cassii liber περὶ τῆς ὀψῆς lau-
datur, ejusq; editores, interpretes
& illustratores recensentur. I,6,1,6.
 Dionysius *Longinus Cassius quisnam fuerit.*
 I,6,1,6. I,6,2,17.
Periegetes unde cognomen habeat.
 I,7,2,21. *Latinos & Græcos in-*
terpretes nactus est. ibid. ejus
editiones varia. ibid.
 Disciplinarum *Lexica. vid.* Lexica.
 Discourfus *Physique de parole Cordemoy.*
 I,4,1,5.
 Dispu-

INDEX II. RERUM.

- Disputacia ingenia molestissima. I, 1, 15, 36. seqq.
- Disputandi ratio vetus per interrogationes. I, 1, 15, 55.
- Disputationes selectioris argumenti sedulo colligenda. I, 1, 21, 31.
- syronum faceret gruum & pygmeorum aciei comparantur a Caselio I, 2, 10, 48. I, 2, 11, 16. & mera pestis juvenitatis sunt. I, 2, 11, 15.
- Dissertationes Politica miscellae. III, 2, 1, 20.
- Distinctiones Philosophicas colligendi studium improbat. II, 5, 1, 6.
- Dithmarsecum jus. III, 6, 10, 3.
- Divina spir. Sancti gratia divinam & veram Christianam philosophiam nos docet. I, 1, 12, 38.
- Divinatio e membris & navis corporum. II, 3, 1, 4.
- morum & affectuum animi e signis externis commendatur. II, 3, 1, 3.
- naturalis in quo consistat. II, 3, 1, 2.
- de Divinatione in genere Scriptores. II, 3, 1, 1.
- naturali Scriptores in specie. II, 3, 1, 2.
- Divinationis variae species recensentur. II, 3, 1, 1.
- Divinum quid disciplina & scientia omnes circumferunt. I, 1, 12, 1. seqq.
- etiam in ipsa discendi methodo deprehenditur. I, 1, 12, 2.
- quid in rebus civilibus & Rerum publ. mutationibus reperitur. I, 1, 12, 29.
- Divitias quomodo incolae provinciarum & urbium acquirere possint. II, 3, 1, 3.
- Docendi munus Academicis non negligendum. I, 2, 1, 24. quod tamen cautela fieri iudicatur. II, 2, 11, 25.
- Docendi munus quomodo obducendum. I, 2, 8, 28.
- Docendo discere solemus. I, 2, 8, 27. & 29.
- Doctorem virorum fama detrahere malitia & infamia signum est. I, 1, 15, 21. f.
- Doletus in Comm. suis Lat. Lingua subtilis Stephani plagiarium. I, 4, 9, 11.
- Dolia ventorum & imbrium apud Brachmanes Indos. I, 1, 13, 20. seqq.
- de Dominationis arcanis quoniam scripserint. III, 2, 1, 15.
- de Domino maris agunt Seldenus, Grotius, alique. III, 6, 1, 8.
- Dominis (Marc. Anton. de) lib. de primatu Papa rarior est. III, 5, 1, 26.
- Opus de Republ. Ecclesiastica contra Pontificios laudatur. III, 5, 1, 26.
- de Donariis & Strenis Scriptores. I, 5, 2, 10.
- Donati Orationes. I, 6, 3, 5.
- de Donelli Commentarii eorum, Epitomatore iudicium. III, 6, 7, 5.
- Donne (Johannis) Sermones sacri. I, 6, 4, 18.
- sententia singularis de avtoxeipia. ibid.
- Döringius Collectaneorum suorum Juridicorum partem edidit. III, 6, 8, 1.
- Dornavii (Cas.) ambitratrum sapientiae Socraticae iocoserie laudatur. I, 1, 21, 45.
- Dörfchei scriptorumque ejus elogium. III, 5, 1, 30.
- (Thomas) Confessor demonstrat, e Thomas Aquinatis scriptis Protestantium doctrinam probari posse. II, 5, 1, 28.
- de Doufæ (Jani) Elegia iudicium feritur. I, 7, 3, 9.
- Satyris censura habetur. I, 7, 3, 16.
- Δοξομαγία quorundam nimia reprehenditur. I, 1, 15, 25.
- Dra-

INDEX II. RERUM.

- Dracontii *Poëta etas & editiones* I, 2, 14, 18.
 Draudit (Georgii) *bibliotheca classica recensetur.* I, 1, 18, 13. *seq. de illâ judicium fertur.* III, 5, 1, 13.
 Draxii (Thomæ) *bibliotheca scholastica laudatur.* I, 1, 21, 112.
 Drebbelii *de Elementis lib. breviter recensetur.* II, 2*, 13, 10.
 Drebbelii *quibusdam est thermometerum inventor.* II, 2*, 18, 4.
 Drexelii *libri laudantur.* I, 6, 4, 15.
 Dreyerus *primum principium Cartesii ex I. deâ mentis deductum impugnât.* II, 5, 1, 3.
 Druides *Celtarum, Gallorum & Germanorum fuere Theologi & Philosophi.* I, 1, 10, 21. I, 1, 13, 33.
eadem docuerunt, que veteres Aegyptii, Magi, Chaldei. I, 11, 3, 33.
sacrum cultum purissimum habuerunt. I, 1, 13, 33.
 Dryden (Job.) *An Essay of Dramatick Poësy.* I, 7, 1, 10.
 Duaremus *in Dissp. suis juris multa Rancor-netto debet.* III, 6, 7, 8.
 Dubitationis *utilitas extollitur.* II, 2, 1, 8.
 II, 2, 9, 2.
 Duck (Arthuri) *de autoritate juris Civilis scripsit.* III, 6, 4, 3.
 Dudinck (Jadociâ) *Palladium Apollinis & Palladis.* I, 1, 17, 17.
 Duns (Johannes) *autor fuit sectæ Scotistarum.* II, 1, 14, 8.
 Duporti (Jacobi) *Gnomologia Homeri.* I, 1, 21, 75. I, 4, 6, 11. I, 7, 2, 2.
 Durandus à S. Portano *lib. IV. Comment. scripsit, & à Duranto, Speculatore, distinguendus.* II, 1, 14, 6.
 Durationis rerum *cognitio maximum usum habet in Physica & Medicina.* II, 2*, 5, 1.
 Duret (Claudii) *Thresor de l'Histoire des Lan-gues decet univers.* I, 4, 3, 10.
 E.
 Eberhardus (Ægid.) *de herbâ panacæâ, s. tabaco, scripsit.* II, 2*, 42, 4.
 Ecclesiæ *Orientalis lites quinam descripserint.* III, 5, 1, 23.
 Ecstaticorum *predictiones mirabiles.* II, 3, 1, 2.
 Edicta Romanorum *Prætorum annua erant.* III, 6, 3, 8.
 Edicti *perpetui Salvii Juliani fragmenta quidam collegerunt.* III, 6, 3, 8.
 Editiones *Autorum quænam optime.* I, 4, 1, 2.
 Educatio *juventutis, vid. juvenitus.*
 Eggefeldii *imperium Politicum, ex Sacra Regum historia descriptum.* II, 2, 1, 19.
 Ehemii *lib. de principiis juris.* III, 6, 1, 7.
Opus affectum de Seltis juris Con-sultorum. III, 6, 3, 10.
 Eichelii *animadversiones in Procopii histo-riam Justiniani arcanam.* III, 6, 4, 2.
liber de interpretatione juris. III, 6, 6, 3.
 Eifengreinii *Catalogus Flacii Catalogo Testi-um Veritatis oppositus.* III, 5, 1, 28.
 Elegantiarum *expressiones in latinitate cum judicio adhibenda.* I, 3, 6, 4. *seqq.*
Scriptores. I, 4, 10, 11.
 Elementa *corporum proxima, non autem re-mota, sunt investiganda.* II, 2*, 13, 3.
duo statuit Gortius. II, 2, 15, 2.
infinita Philosophi Corpuseculares. II, 2*, 13, 2.
quinq. statuit Chineses. II, 2, 5, 5.
in suo loco gravant. II, 2*, 18, 2.
tria ponit Cartesius. II, 2, 18, 2.

INDEX II. RERUM.

adufus humanos accommodari poffunt. II, 2*, 2, 2, feqq.
de Elementis quatuor, ac quatuor primis
eorum qualitatibus doctrina Ari-
stotelica, & pro hac Hon. Fabri ar-
gumenta examinantur. II, 2*, 13, 5.
quintam Scriptoris legendi.

	II, 2*, 13, 10.
<i>sententia Platonis.</i>	II, 2, 11, 9.
<i>singulis differitur.</i>	II, 2, 19, 5.
<i>tribus Cartesii iudicium fertur.</i>	

Elementorum numero excludi non possunt
ignis & aër.

quatuor unum rerum principium
statuerunt Veteres. II, 2, 18, 2.

Elementum unicum statuerunt Veteres.
II, 2*, 13, 2. aquam speciatim
Helmontius, quod rejicitur.

Eleusinia sacra apud Athenienses Erechtheus
Egyptus instituit in honorem
Cereris.

Eleufiniorum *facrorum Leges & arcana*
I, I, I, I, I.
præfides perpetui fuere Eumolpide.

I, I, I, IO.
Elichmannes *Arabicum Lexicon* scripsit.
I, 4, 8, 6, it. *Diff. in Cebetis Tabu-*

lam, quæ commendatur. II, 1, 3, 3
Persicæ linguae cum Germanâ con-
venientiam ascendere voluit.

Elogiorum Scriptores. I, 1, 19, 51. seqq. I, 1, 23, 2. III, 1, 1, 5. & Vicarum scriptoribus differunt. I, 1, 19, 15. & eam plenam fidem non merentur

Eloquentia ad juris prudentiam quam maxime prodest.

*pollentes an raro singulari intellectu
sint praediti.* I, 2, 1, 37.

Eloquentiæ apparatus Schönsleideri, 1, 6, 1, 24.
nova methodus rhetoricam Aristotelicam & Lullianam complectens
anonymi. 1, 2, 5, 57.

Origo est vocum deletas. I, 3, 2, 3 f.
I, 3, 3, 1.

*studium male bodie in Academia
negligitur.* I, 2, II, II.

*virtus maxima est, non plus dicere,
quàm decet.* I, 3, 10, 30.

I, I, I 2, IO. seq.

*de Eloquentiæ corruptæ causis Dialogus
variis adscribitur.* I, 6, 2, 12.

*Sacræ palma, certamen Hispanes
inter & Italos.* L, 6, 4, 6.

Elzholtzii *antropometria*. II, 3, 1, 4.
Clysmatica nova. II, 2*, 47, 4.

lib. de Agriculturâ, II, 2*, 42, I.
 olemata sunt similia per picturam re-

presentata. I, i, 21, 59.
de Emblematibus & emblematographis ju-

dicium. I, 6, 4, 7.
Emblematum Collectanea profunt ad Poë-

matum inventiones, & quam-
cunque orationem. I, 1, 21, 59.

Scriptores. 1, 7, 3, 5.
Scriptores Italos collegit Giovanni-

*Ferri in lib. cui tit. Teatro de im
prese, qui recensetur. I, 1, 21, 60.*

Et in alio lib. qui inscribitur
Umbrae apparentes. ib. idem fecit

Piccinellus in mundo suo Symbo
lico. 1,1,2,61

Ufus nimis improbat. 1,6,4,7
1,7,3,5

Εγκύκλια μαθήματα. I, 2, 7, 105

(Tttt)   Encyclo.

INDEX II. RERUM.

Encyclopædia *Alstedii*. vid. *Alstedii*.
 & *cognatio artium liberalium* da-
 tur. I, 1, 1, 3.
f. scientia universalis an detur.
 — I, 2, 7, 70. seqq.
Welschii. vid. *Welschii*.
 de Encyclopædiâ *Oratio elegans Tarquini*
Gallucii laudatur. I, 1, 1, 12.
 Encyclopædiæ *Biblica*. III, 5, 1, 15
Scriptores. I, 2, 7, 70. seqq.
Scriptores à verâ πολιμασίᾳ
gloriâ accendi. I, 1, 1, 22.
 Encyclopædiarum *Mathematicarum Scri-*
ptores. II, 4, 1, 3.
 Engelbrechti (*Jacobi*) *Complementum La-*
tina Lingua. I, 4, 9, 6.
 Εὐσεβίου καὶ τῶν πατέρων *De-*
moctrii quid sit. I, 1, 1, 32. seqq.
non malè exponitur ac arsenico.
 — I, 1, 11, 33.
 Ennii *fragmenta tantum supersunt.*
 — I, 4, 11, 4.
 de Ennio *judicia.* I, 4, 11, 4.
 Enochii *libri an extant.* I, 1, 6, 17. seqq.
à Noacho in arcâ diluvii sollicitè cu-
stoditi traduntur. I, 1, 6, 22.
 Ensaladorum *Hispanie cunctiones.*
 — II, 2*, 8, 6. II, 3, 1, 17.
 Εὐθυμίου Πότρίου *vid. Poëta.*
 Enthusiastæ *varii recensentur, illorumque*
impugnatores. III, 5, 1, 36.
 Enthymemata *Oratoria quodammodo diffe-*
runt à Poëticis. I, 3, 10, 28.
 Enthymematica *excerpta vid. Excerpta.*
 Enthymematicæ *Dilatationis exemplum.*
 — I, 2, 14, 23.
 Ephemeribus *Amstelodamenses, quarum*
autor Job. Clericus dicitur.
 — I, 1, 16, +8.
 Danorum. I, 1, 16, +1.

Germanorum. I, 1, 16, 41.
Hamburgenses. I, 1, 16, 50.
Lipsienses. I, 1, 16, 42.
Parmenses. I, 1, 16, +9.
Tempestatum. vid. *Tempestatum*.
 Ephemeridum *Gallicarum primus auctor*
sunt Hedovillius. I, 1, 16, 36.
alii hunc secuti. I, 1, 16, 37. vid.
Journals.
Italicarum scriptores. I, 1, 16, 38. seqq.
Litterarum scriptores. I, 1, 16, 32. I.
scopos diversos sibi proposuerunt.
 — I, 1, 16, 34. seqq.
 Ephesus (*Μιθ.*) *scripsit in Ethica Aristot.*
ejusq. lib. 4. de partibus anima-
lum. II, 1, 9, 7.
 Epicedia I, 3, 12, 37. seqq.
 Epichremata *Hermogenis è quibus locis de-*
sumantur. I, 3, 12, 2. seqq.
 de Epico *Carmine quinam scripserint.*
 — I, 7, 1, 13.
 Epicteti *Enchiridion, ejus Commentarii.*
 — II, 1, 3, 3. II, 1, 4, 5. II, 2, 8, 1.
 Epicureorum & *aliorum sententia de Con-*
temnitate Dei & materia recen-
sentur & conferuntur. II, 2*,
 — I, 1, 4.
 Epicuri *doctrina de atomis & vacuo* II, 2, 7,
 7. II, 2, 12, 3. *confutatur.* II, 2, 7,
 8. & 10. *origo est fatalitatis omni-*
um rerum, aliorumq. Atteorum
dogmatum. II, 2, 7, 11. *est imagi-*
naria & absurda ibid. degenem-
vit à principis Demetrii.
 — II, 2, 7, 12.
 Secta *Stoica fuit invisa.* II, 1, 5, 1.
 Sententia *de infinitate & pluralitate*
mundorum ab Aristot. fusilibus
argumentis impugnatur.
 — II, 2*, II, 5.
 Epicurus

INDEX II. RERUM.

Epicurus in theoreticis Democritum est secutus. II, 1, 5, 1. II, 2, 7, 4.
Epigrammata Græca collegit Maximus Planudæ. I, 7, 2, 26. *varie illorum editiones. ibid.*
Epigrammaticæ artis scriptores. I, 7, 1, 12.
Epigrammatum Scriptores. I, 7, 3, 2.
Scriptor insignis Cottunius. II, 1, 14, 68.
de Episcoporum potestate & juribus quinam scripserint. III, 5, 1, 27.
Epistola adhortatoria. I, 2, 15, 12.
Commendatoria. I, 2, 15, 1. seqq.
Conciliatoria. I, 2, 15, 20.
Consolatoria. I, 2, 15, 22. seqq.
Consultatoria. I, 2, 15, 16.
eucharistica. I, 2, 15, 30.
exposulatoria. I, 2, 15, 34.
gmutatoria. I, 2, 15, 26. seqq.
laudatoria. I, 2, 15, 32.
nunciatoria. I, 2, 15, 38.
Officiosa. I, 2, 15, 18.
petitoria. I, 2, 15, 8. seqq.
querula. I, 2, 15, 36.
reprehensoria. I, 2, 15, 33.
suasoria. I, 2, 15, 14.
Epistola Barlei & Francisci Marcini facietii & urbanitate referta. I, 1, 24, 56. seqq.
Bruti ab elegantia commendantur. I, 3, 6, 23.
Ciceronis vid. Cicero.
Erasmii recensentur & laudantur. I, 1, 23, 48.
feminarum eruditarum. I, 1, 24, 117.
Græcorum veterum. I, 1, 23, 11.
Japonicæ & Indicæ. I, 1, 24, 122.
cum Indice contentorum sunt edende. I, 1, 23, 8. I, 1, 24, 21. & 23.
Inedite virorum doctorum. I, 1, 25, 1. seqq.

MScæ Theologorum ab Hottingere collecta. III, 4, 1, 14.
MSScæ virorum d. Horum celebrium cimelia sunt quarundam Bibliothecarum. I, 1, 7, 45. seqq.
quam plurime recensentur. I, 1, 25, 1. seqq.
Manutii & Mureti inter se comparantur. I, 1, 23, 57. & 60.
Mathematica mutua Schikardi & Berneggeri. I, 1, 24, 83.
Mutua Bongarsii & Lingelsheimi. I, 1, 24, 90.
de Negotiis societatis Jesu. I, 1, 24, 131.
Obscurorum virorum scripta ab Uldarico Huttano. I, 1, 23, 43.
Patrum nonnullorum. I, 1, 23, 24.
Perigrinatorum. I, 1, 24, 132.
Physici argumenti laudantur. I, 1, 20, 19.
Politici argumenti præmissis commendatur. I, 24, 48. seqq.
cum Responsoriis, & juxta seriem temporum sunt edende. I, 1, 23, 5. & 6. I, 1, 24, 2.
Satyrice du Sienn B. P. dit du jonquier. I, 1, 24, 104.
Seneca. vid. Seneca.
Sidonii Apollinaris recensentur. I, 1, 23, 25.
sunt colloquia absentium. I, 1, 23, 2.
Theologorum variorum referuntur. I, 1, 24, 100. seqq.
Variorum autorum. I, 1, 23, 1. seqq.
Epistolarum Commmercium ad historiam literariam multum prodest. I, 1, 23, 3. I, 1, 25, 3. sq. *periculo & difficultate non carere docetur.* I, 1, 25, 4.
 (Tttt) 2 *Miscella-*

INDEX II. RERUM.

Miscellaneorum collectanea. I, 1, 24, 121, I, 1, 25, 111.
Politicarum stylus & usus. I, 1, 24, 48. seqq. III, 2, 1, 8.
Scriptores in quo differunt à biographis. I, 1, 23, 2.
in Epistolarum commercio quâ methodo usus sit Pinellus. I, 1, 15, 58.
Epistolas Ecclesiasticas antiquorum qui scripserint. I, 1, 24, 130.
Medicas qui scripserint. I, 1, 24, 129.
per Epistolas conversatio eruditorum. I, 1, 23, 2, I, 1, 15, 57.
Epistolica collectanea. Excerpta. I, 3, 9, 38. seqq.
Epistolicae formulae. I, 3, 9, 42. seqq.
de Epistolis Balzaci & aliorum Gallorum iniquius iudicat Jacob Howelius. Anglus. I, 1, 24, 26.
in Epistolis familiaribus plurima latent rei literariae arcana. I, 1, 25, 3, I, 1, 24, 17.
Epistolographi Physici. II, 2, 2, 6.
Politici. III, 2, 1, 8.
Præcipui recensentur. I, 1, 23, 4. seqq. I, 1, 24, 1. seqq.
Epithalmaica Carmina. I, 3, 12, 29. seqq.
Epithetorum Collectores. I, 7, 1, 19.
Scriptores. I, 6, 1, 23.
de Equis quinam scripserint. II, 2*, 46, 2.
Erasmi apophthegmatum liber per invidiam à Pontificiis Paulo Manutio tribuitur. I, 1, 21, 55.
Collectanea adagiorum contra Rbodiginum & Verdierum defenduntur. I, 1, 21, 67. seqq.
elogium. I, 1, 23, 48. seqq.
epistole sunt elegantes. I, 1, 23, 48.
industria in MSis indaganda. I, 1, 7, 15.

lib. de Copiâ Verborum & rerum laudatur. I, 4, 10, 11. I, 6, 1, 21.
lib. de ratione concionandi recensetur. I, 6, 4, 2.
Panegyricus ad Burgund. Principem. I, 6, 3, 6.
Pamphrases in N. T. ab Ed. Leo, aliq. impugnatae. III, 5, 1, 16.
de Scholasticis iudicia. II, 1, 13, 12.
Stylus. vid. Stylus.
Erasmi barbarici felicissimus prostrator fuit. I, 1, 23, 42.
in Ciceronem quædam inclementius dixit. I, 1, 23, 15. acerbè ob id à J. C. Scaligero reprehensus. I, 1, 23, 16. & 70. cuius tamen acerbitalis eum postea penituit. I, 1, 23, 17.
ob Scholasticos labores, μνησθλογ. à Cavillatoribus nominatus. I, 2, 13, 23.
utilissimos de instituendâ juventute libellos edidit. I, 2, 2, 13.
ut Locorum Communium Collector à Scaligero traducitur. I, 1, 22, 14.
Erathosthenes à variâ doctrinâ πένταθλο. & Philologus dictus. I, 1, 6, 4.
Eremitæ Literarii quinam. I, 1, 15, 20.
Ericus (Job. Petrus) παράδοξος in erudit. literarum Adamicarum principiis. I, 4, 1, 10.
renatum è mysterio principum Philologicum scripsit. I, 4, 1, 10, I, 4, 3, 5.
Erkenii Probiæ Buch laudatur. II, 2*, 29, 4.
Ernstii αὐτοῦ αὐτοῦ illum in Philosophiâ parum versatum fuisse, ostendit. II, 1, 12, 6.
Erotiani Lexicon Dictionum Hippocratis. I, 4, 7, 8.
Errores populares nosse expedit. II, 2, 1, 9.
Eruditæ

INDEX II. RERUM.

Erudita *Famine*. vid. *Femina*.
 Eruditi ob simplicitatem & stultitiam non
 raro contemti habentur. I, 1, 15, 30.
 Eruditorum Academia. vid. Academia.
Alta Lipsiensis. I, 1, 16, 42.
Amicitiam ambiens ipse eruditus
est. I, 1, 15, 19.
Conversazione mutuâ res literaria
augetur. vid. *Conversatio*.
Sermones familiares. vid. *Sermones*.
 Erythraei Epistola stylo cultissimo sunt scri-
 pta. I, 1, 21, 9. seq.
Eudemia fabula. III, 1, 1, 5.
libri vel absoluti, vel inchoati recen-
sentur à Sylburgio. I, 4, 11, 12.
nomen fictum. I, 1, 19, 60.
pinacotheca Virorum illustrium. I, 1, 19, 60.
de Sacris Documentis & reliquis O-
peribus iudicium. I, 6, 4, 13.
 Erythræus adversus Marefi iniquam censu-
 ram defenditur. I, 1, 19, 61. it. ad-
 versus Reinesii censura. I, 1, 24, 9. f.
 Esdræ libri 70. de Cabalisticis secretis an
 extent. I, 1, 6, 28. I, 1, 10, 23.
 Espagneti Enchiridion Physica restituta re-
 censetur. II, 2, 3, 6.
libri duo commemorantur. II, 1, 15, 17.
 Ethica doctrina fabulâ tradita. III, 1, 1, 5. ju-
 ris Cultori necessaria. III, 6, 1, 1.
 Ethicæ Christiana Scriptores. III, 1, 1, 3. Nova-
 tores & Corruptores. III, 1, 1, 4.
 Ethicorum princeps est Aristoteles. III, 1, 1, 6.
 Etruscæ antiquitates Prosperi, falsitatis &
 suppositionis à Leone Allatio ar-
 guuntur. I, 1, 9, 3. f. à Curtio In-
 ghiramo in lucem protrahit cen-
 sentur. I, 1, 9, 4.
 Etrusci Haruspices. I, 1, 10, 30.
 Etymologia ridicula Job. Petri Erici.
 I, 4, 3, 5.

Etymologiam Latina Lingua tam Veteres
 quàm recentiores pertraxerunt.
 I, 4, 9, 2.
 Etymologicum Græcum Magnum lauda-
 tur, ejusq. Autor ignoratur. I, 4,
 7, 2. M. Sium ejus possedit Possius,
 ibid.
 Evangeliorum liber Otfridi Weissenbur-
 genfis à Flacio mendace editus
 sub tit. Evangelien Buch in
 altfrändischen Reymen &c.
 I, 4, 4, 3.
 de Evangelistâ (Job. Bapt.) orationibus ju-
 dicio fertur. I, 6, 3, 2.
 de Eucharistiâ scripserunt Blondellus & Mor-
 neus. III, 5, 1, 29.
 Eucharistici Carminis exempla. I, 3, 12, 49.
 Euclides Geometrarum veterum est optimus.
 II, 4, 1, 6. Commentatores ejus
 recensentur, ibid.
 Evelini Discursus Philosophicus de terrâ.
 II, 2*, 21, 7.
 Sylva & Pomona. II, 2*, 41, 4.
 Evuasia in quibus consistat. I, 2, 1, 16. & 52.
 omnibus ingenii non inest. ibid.
 variis adminiculis excitari potest.
 I, 2, 2, 20.
 Evuasia & Evuasia an, & quomodo diffe-
 rant. I, 2, 1, 10. ab ingenio differunt.
 I, 2, 1, 11. est duplex. I, 2, 1, 12.
 Evuasia pro Conditione varia hominum di-
 rigenda est. I, 2, 1, 15.
 Eumolpidæ cur sacrorum Eleusiniarum
 Praefides fuerint. I, 1, 13, 10.
 Eunapius scripsit vitas Philosophorum & So-
 phistarum. II, 1, 1, 20.
 Euripides Poeta Græcorum Tragicus. I, 7, 2, 7.
 Euripidis Tragediarum editiones Versiones
 emendationes & Scholia. I, 7, 2, 7.
 Eurypæ

INDEX II. RERUM.

Europæ totius Historia à Baelajo incepta,
sed non absoluta. III, 4, 1, 7.
Statuum trutina Ducis de Rohan.
 III, 2, 1, 10.
Europe vivant Anonymi Gallici. III, 2, 1, 10.
Euthatius in Homerum commentatus est
 I, 4, 6, 5.
Eustratius malè cum Eustatbio confunditur.
 II, 1, 9, 7. *Scripta ejus in Aristot.*
ibid.
Exaggeratio Orationis in quo consistat.
 I, 3, 7, 26.
Excerpendi methodum & consilia qui Au-
tores tradiderint. I, 3, 1, 8. seq.
studium malè à nonnullis impugna-
tur. I, 3, 1, 3. seq.
in Excerpendo modus non adeò curiosus ef-
se debet. I, 3, 1, 19. I, 3, 2, 26.
Excerpta Adagialis. I, 3, 6, 24. seq.
affectuum. I, 3, 9, 33. *exemplo docen-*
tur. I, 3, 9, 34.
amplificatoria. I, 3, 7, 4. seqq. *vid.*
Amplificatio.
Antiquaria Criticè jungi possunt.
 I, 3, 5, 17. *quid continere debe-*
ant. I, 3, 5, 18. *quomodo concin-*
nandi. I, 3, 5, 19.
bibliothecaria utilissima. I, 1, 6, 35.
quomodo instituenda. I, 1, 6, 36.
characterum s. morum. I, 3, 9, 16. seqq.
exemplo è Terentii Adelphi do-
centur. I, 3, 9, 26.
Constantini Porphyrogenetæ. *vid.*
Constantini.
Critica. I, 3, 5, 1. seqq. *cui usui servi-*
ant ibid. *quomodo adornanda.*
ibid.
Disciplinarum. I, 3, 1, 3, 2. seqq.
Exegerica. I, 3, 5, 1. seqq. *quomodo*
adornandi. *ibid.* *cui usui servi-*
ant. *ibid.*

Facultatum omnium. I, 3, 1, 3, 32.
Lexicorum & Observatoriorum e-
xempla. I, 3, 4, 5. seqq.
Observatoria quænam verba, quas-
que formulas, continere debeant.
 I, 3, 4, 13. seqq.
Orationis copiose. I, 3, 7, 1. seqq.
Orationis ornate. I, 3, 6, 1. seqq.
Oratoria enthymematica. I, 3, 9, 1.
 seqq. *non solum in civilibus sed &*
in sacris orationibus utilitatem
habent. I, 3, 9, 3. *& quidem in o-*
mnium causarum genere. I, 3, 9, 5.
 seqq. *probatur exemplo è Cicer.*
Orat. pro L. Murena. I, 3, 9, 11.
& pro Cæcinnâ. I, 3, 9, 12.
Oratoria systematica. I, 3, 8, 1. seqq.
Perroniana. *vid.* Perronius.
Pœtica. I, 3, 10, 1. seqq. *vel sunt Pœ-*
tiæ peculiaris. I, 3, 10, 2. seqq. *vel*
cum Rhetoribus communis.
 I, 3, 10, 24.
Scaligeriana. *vid.* Scaliger.
Variis omnibus appellantur.
 I, 1, 21, 20.
Verborum & Phræseologica ante o-
mnia paranda. I, 3, 2, 1. seqq. *quo-*
modo adornanda. I, 3, 2, 3. seqq.
cujus rei varia variorum aucto-
rum judicia traduntur & consilia.
 I, 3, 2, 6. seqq. *Quintilianæ senten-*
tiæ rejiciuntur. I, 3, 2, 32. seqq. *Jul.*
Pollucis diligentia laudatur.
 I, 3, 2, 34.
Vocum singularum quomodo insti-
tuenda ex consilio Thomasi. I, 3,
 3, 3. seqq. *horum utilitas.* I, 3, 3, 8.
 seqq. *quis scripserint.* I, 3, 4, 1. seqq.
Excerptorum antiquariorum liber.
 I, 1, 21, 40.
exege-

Excerptorum antiquariorum liber.

INDEX II. RERUM.

exegeticorum utilitas in Legibus Romanis. I, 3, 5, 10. *in Medicis.* I, 3, 5, 13. *in Theologicis.* I, 3, 5, 12. *libris iungenda sunt Adversaria.* vid. *Adversaria.*
necessitas. I, 3, 1, 1. seqq.
scriptores recentiores. I, 1, 21, 21.
Veteres. I, 1, 21, 20.
utilitas. I, 3, 1, 7. I, 3, 13, 13.
Exegetica Excerpta. vid. *Excerpta.* & *Excerptorum.*
Exegetici Commentatores Bibliorum recensentur. III, 5, 1, 16.
Exercitatione ad styli formationem maxime opus est. I, 2, 13, 1. seqq.
multa insolita in moribus, affectibus & appetitu, addisci possunt. I, 2, 3, 3. seqq.
etiam facultates animi & intellectus excitari possunt. I, 3, 3, 2. & 8.
Exercitationis & consuetudinis vim inredibilem peculiari diff. descripsit Erasmi. Bartholini. I, 2, 3, 12.
Exoterica methodus. I, 2, 7, 48. & 102.
Experimenta ad historiam naturalem sunt referenda. II, 2, 1, 10.
Experimentorum capiendorum septemmodi à Perulamio propositi recensentur. II, 2, 1, 19. sq. *alius modus inartificialis commemoratur, Cbymicus familiaris.* II, 2, 1, 22.
iudagandorum methodus. II, 2, 1, 18.
hic in signum usum præstant Loci Dialectici & Ars Analytica. ibid.
Expurgatorii Indices. vid. *Indices.*
Extemporales Cogitationes non negligende. I, 2, 8, 39.
Extemporalis Orationis formande artificia. I, 6, 74. seqq.

Exeringii (Eubarrii) Copia proverbiorum. I, 1, 21, 110.

Ezechielis Propheta sepulchrum. I, 1, 6, 25.
 F.

Faber (Tanaquil.) cum filia sua Anna ad desertionem à Reformata ad Pontificiam Religionem transiit. I, 7, 2, 2. *Anacreontis & Sapphus Carmina emendavit, notisque illustravit, versionem autem molitus est.* I, 7, 2, 12. *in Græciæ fuit autodidaxi.* I, 1, 1, 14.

Fabretti (Raphaëlis) Supplementum Græcæ rianum ac Reinesianum. I, 4, 14, 26.

Fabri (Antonii) adversaria sui Bachovius. III, 6, 7, 11.
Codex Fabrianus commendatur. III, 6, 7, 11.

(Basilii) loci observationum ex Epistolis Ciceronis recensentur. I, 3, 2, 28. seqq.

Thesaurum eruditionis scholastica imperfectum Buchnerum, aliquæ auxerunt. I, 4, 9, 16.

(Honorati) Argumenta pro doctrinâ Aristot. de quatuor Elementis & quatuor illorum qualitatibus examinantur. II, 2*, 13, 5.

Consilium circa artificium aeronauticum. II, 2*, 22, 2.

Lib. de Homine. II, 2*, 47, 2.
 III, 7, 1, 4.

Lib. de Plantis. II, 2*, 40, 1.
 II, 2*, 43, 1.

Sententia de pluvii rararum. II, 2*, 27, 3.

Sententia de vi magnetis recensetur, & approbatur. II, 2*, 32, 3.

INDEX II. RERUM.

- tr. de Sonis.* II, 2*, 48, 3.
(Tanagillis) Audacia in corrigenda autoribus notatur. I, 1, 24, 38.
     II, 1, 5, 2.
Elogium. I, 1, 24, 36. seqq.
Epistola Critica. I, 5, 1, 13. *Philologica.* I, 1, 24, 36.
Filia patrifans. I, 1, 24, 40, 1, 2, 9, 51.
edidit Florum. I, 4, 13, 6. *Aristophanem etiam in Gall. Ling. transulit.* I, 7, 2, 8.
Filius 14. annorum auctorum optimorum lectione instructus. I, 2, 9, 45. seqq.
de Eutilimae Poëticae liber laudatur. I, 7, 1, 1.
Informandi methodus in Græcâ & Latinâ Linguâ. I, 2, 9, 44. seqq.
Journal du Journal. vid. Journal.
Lib. de Religionum unione nec Pontificiis nec Reformatis placuit. I, 1, 24, 39.
Lib. de Vitâ Græcorum Poëtarum. I, 7, 2, 1.
Fabri (Honoratus) Aqua figuram falso cubicam facit. II, 2*, 19, 1.
Mare diversum specie facit à ceteris aquis. II, 2*, 20, 1.
Maria intumescencia causam non agnoscit lunam. II, 2*, 20, 4.
Metaphysices Reformatior. II, 5, 1, 8.
Suspicionem Cartesiansismi à se emolitus est. II, 1, 15, 11.
Fabricii Apologeticum pro genere humano contra Atheismi calumniam. III, 5, 1, 9.
     I, 4, 11, 7.
Fabula de Vulpeculâ. III, 1, 1, 5.
Fabulæ Morales ad Erbicam spectant. III, 1, 1, 5.
- Romanenses III, 1, 1, 5. barum (vulgò Romans) Scriptores.* I, 7, 3, 20.
Fachinæus Controversias illustres scripsit. III, 6, 8, 4.
Facii Dissert. in Livium laudantur. III, 2, 1, 12.
Falsationum historia integrum volumin conficere. I, 2, 1, 5.
Fama sapientiam & eruditionem semper committatur. I, 1, 15, 60.
Famæ doctorum virorum detrabere summa malitiæ & insitiæ signum est. I, 1, 15, 21. seqq. I, 1, 17, 27.
Famam honestè aucupari, ut & ostentare, viro erudito indecorum non est. I, 1, 15, 24.
Fames prodigiosa. II, 2*, 48, 5.
Familiares eruditorum sermones, in vitiis auctoribus, non temere edendi. I, 1, 16, 61. seqq.
Familiarum illustrium & nobilium Historici laudantur. III, 4, 1, 10.
Fancheti (Claudii) Poëtarum Gallorum Historia. I, 1, 18, 19. huic Franc. Petrarchamultum debet. I, 1, 18, 20. ab Ant. Verdiero edita est. I, 1, 18, 21.
Farnabii Index Rhetoricus. I, 6, 1, 17.
de Fascino doctrinam præcipuè illustravit Frommannus. II, 2*, 8, 8.
de Fastis Romanorum quinam scripserunt. I, 5, 2, 6.
Fata sua habent discipline & scientia. I, 1, 22, 25. ut & libri. I, 1, 22, 26.
Fati Theatrum scribere voluit Böcklerus, sed non absolvit. I, 1, 12, 35.
Via in Regnorum Principumq; causis præcipuè deprehenditur. I, 1, 12, 35.
Via in terrarum & regionum cognitione se exferit. I, 1, 12, 36. de

INDEX II, RERUM.

- de Fato doctrina non pertinet ad Physicam*
II, 2*, 2, 2. scripsit Elisco. vid.
Elisco.
- de Fato Civili scribere voluit Auctor.*
III, 2, 1, 17.
- Febres in fermentatione consistunt* II, 2*, 6, 9.
quomodo curari possint. II, 2*, 8, 4.
- Feind (Bartholdus) Hortum Comicum edi-
dit.* I, 3, 4, 17.
- Feldeni elementa juris universi.* III, 6, 1, 6.
structura in Grotium. III, 6, 1, 5.
- Fermentationes doctrina maximum in Phy-
sicis & Medicis usum habet.* II,
2*, 6, 9. de eâ Scriptores præci-
pui. ibid.
- Ferrarii (Octavii) Inscriptiones.* I, 6, 3, 11.
lib. de sermonibus exotericis.
II, 1, 8, 6. II, 2, 1, 2, 1.
Prolusiones. I, 6, 3, 1.
- Ferrarius (Hieron. de) scripsit Locos Commu-
nes in Scoti Opera.* II, 1, 14, 9.
- Ferrarius de Acclamationibus Libb. VIII. e-
didit.* I, 5, 2, 15.
*de Cultura pomorum aureorum &
Mali Citrei.* II, 2*, 4, 3, 2.
*de Re Festiaria scripsit librum, quem
continuavit Rubenius.* I, 5, 2, 9.
- Ferri sociabilitas cum Cupro impossibilis.*
II, 2, 1, 5.
transmutatio in cuprum possibilis. ib.
- Ferro (Giovanni) Teatro d' imprese recen-
setur.* I, 1, 21, 60.
- Festinatio nimia in studiis ante omnia vi-
tanda.* I, 2, 8, 50. seqq.
- de Festis quinam scripserint.* I, 5, 2, 6.
- Fetteri succu Curtiani est exsucco.* III, 2, 1, 4.
- Feudalejus ad noticiam juris publici neces-
sarium* III, 6, 7, 15. *est à p. 9. edo.*
ibid. *collectionem illius instituit*
Mercurius, alijs. ibid. *ejus In-
terpretes.* ibid.
- Feurbornius Synepsin Errorum Calviniano-
rum edidit.* III, 5, 1, 3, 2.
- Ficini (Marfilii) Scripta plurima recensen-
tur.* II, 1, 7, 15.
Theologia. III, 5, 1, 3.
- Ficinus (Marfilii) Philosophus Platonius ad
Magiam proclivior fuit* II, 1, 7, 15.
de Veritate Religionis Christianæ
scripsit. III, 5, 1, 7.
- Figelius (Edm.) quisnam fuerit.* I, 5, 2, 14.
de Statuis & Statuariis scripsit. ib.
- Figulus (Seb.) de Epithetis.* I, 6, 1, 23.
- Figuræ & formulæ Orationis quomodo diffe-
rant.* I, 3, 7, 14. seqq.
sententiarum & affectuum. I, 3, 7, 14. f.
- de Finibus regundis Scriptores quinam illu-
strarint.* III, 6, 4, 4.
- Finnica gentis Scriptores.* I, 1, 18, 8.
de Firmitate agitur. II, 2*, 7, 6.
- Flacci Argonautica.* I, 4, 13, 8.
felicitas in Epico Carmine. ibid.
- Flacci (Matth.) Catalogus Testium veritatis
cum notis Dieterici.* III, 5, 1, 24.
furtum bibliothecarium. I, 1, 4, 24.
- Flagellatio nonnullis altius Venerei incenti-
vum.* II, 2*, 8, 6.
- Flaminii (Marci Ant.) Paraphrasis in Arist.
libros de prima Philosophia.*
II, 1, 11, 15.
- Flandria (Dominicus ac) D. Thema acerrimi
fuit propugnator.* II, 1, 14, 18.
ejus scripta, quæ supersunt,
recensentur. ibid.
- Fleta est Jus Anglicum.* III, 6, 3, 1.
- Flexilitas quid sit.* II, 2*, 7, 6.
- Elisco librum de Fato scripsit, de quo judi-
cium ferretur.* II, 3, 1, 2.
- Florentina Academia.* I, 1, 14, 28. seqq. II, 2,
1, 15. *Relationes Physica.* II, 2, 1, 16.
- Flori de ditione judicium.* I, 4, 13, 6.
(Uuuu) Editio-

INDEX II. RERUM.

- Dracontii *Poëta etas & editiones* I, 4, 14, 18.
 Draudit (*Georgii*) *bibliotheca classica recensetur.* I, 1, 18, 13. *seq. de illâ judicium fertur.* III, 5, 1, 13.
 Draxii (*Thomæ*) *bibliotheca scholastica laudatur.* I, 1, 2, 1, 112.
 Drebbelii *de Elementis lib. breviter recensetur.* II, 2*, 13, 10.
 Drebbelius *quibudam est thermometrorum inventor.* II, 2*, 18, 4.
 Drexelii *libri laudantur.* I, 6, 4, 15.
 Dreyerus *primum principium Cartesii ex I. deâ menti deductum impugnat.* II, 5, 1, 3.
 Druides *Celtarum, Gallorum & Germanorum fuere Theologi & Philosophi.* I, 1, 10, 21. I, 1, 13, 33.
eadem docuerunt, quæ veteres Aegyptii, Magi, Chaldaei. I, 11, 3, 33.
sacrum cultum purissimum habuerunt. I, 1, 13, 33.
 Dryden (*Joh.*) *An Essay of Dramatick Poësy.* I, 7, 1, 10.
 Duarenus *in Dissp. suâ juris multa Rantectio debet.* III, 6, 7, 8.
 Dubitationis *utilitas extollitur.* II, 2, 1, 8.
 Duck (*Arthurus*) *de autoritate juris Civilis scripsit.* III, 6, 4, 3.
 Dudinck (*Jodoci à*) *Palladium Apollinis & Palladis.* I, 1, 17, 17.
 Duns (*Johannes*) *autor fuit sectæ Scotistarum.* II, 1, 14, 8.
 Duporti (*Jacobi*) *Gnomologia Homeri.* I, 1, 21, 75. I, 4, 6, 11. I, 7, 2, 2.
 Durandus *à S. Portano lib. IV. Comment. scripsit, & à Duranto, Speculatore, distinguendus.* II, 1, 14, 6.
 Durationis rerum *cognitio maximum usum habet in Physica & Medicina.* II, 2*, 5, 1.
 Duret (*Claudii*) *Thresor de l' Histoiredes langues de cet univers.* I, 4, 3, 10.
 E.
 Eberhardus (*Ægia.*) *de herbâ panacæâ, s. tabaco, scripsit.* II, 2*, 42, 4.
 Ecclesiæ *Orientalis lites quinam descripserunt.* III, 5, 1, 23.
 Ecstasticorum *predictiones mirabiles.* II, 3, 1, 2.
 Edicta Romanorum *Prætorum annua erant.* III, 6, 3, 8.
 Edicti *perpetui Salvii Juliani fragmenta quidam collegerunt.* III, 6, 3, 8.
 Editiones *Autorum quænam optime.* I, 4, 1, 2.
 Educatio *juventutis, vid. juvenus.*
 Eggefeldii *imperium Politicum, ex Sacrà Regum historiâ descriptum.* III, 2, 1, 19.
 Ehemii *libb. de principiis juris.* III, 6, 1, 7.
Opus affectum de Sectis Juris-Consultorum. III, 6, 3, 10.
 Eicheli *animadversiones in Procopii historiam Justiniani arcanam.* III, 6, 4, 2.
liber de interpretatione juris. III, 6, 6, 3.
 Eifengreinii *Catalogus Flacii Catalogo Testium Veritatis oppositus.* III, 5, 1, 28.
 Elegantiarum *expressiones in latinitate cum judicio adhibende.* I, 3, 6.
 4. *seqq.*
 Scriptores. I, 4, 10, 11.
 Elementa *corporum proxima, non autem remota, sunt investiganda.* II, 2*, 13, 3.
duo statuit Gorgæus. II, 2, 15, 2.
infinita Philosophi Corpusculares. II, 2*, 13, 2.
quinq; statuunt Chineses. II, 2, 5, 5.
in suo loco gravant. II, 2*, 18, 5.
tria ponit Cartesius. II, 2, 17, 2.

INDEX II. RERUM.

Encyclopædia *Alstedii*. vid. *Alstedii*.
 & *cognatio artium liberalium da-*
tur. I, 1, 1, 3.
f. scientia universalis an decur.
 I, 2, 7, 70. seqq.
Welschii. vid. *Welschii*.
de Encyclopædiâ Oratio elegans Tarquini
Gallucii laudatur. I, 1, 1, 12.
Encyclopædiæ Biblicæ. III, 5, 1, 15
Scriptores. I, 2, 7, 70. seqq.
Scriptores à verâ πολυμαθείας
gloriâ arcendi. I, 1, 1, 22.
Encyclopædiarum Mathematicarum Scri-
ptores. II, 4, 1, 3.
Engelbrechti (Jacobi) Complementum La-
tine Lingue. I, 4, 9, 6.
Εὐαγγελισμῶν & τῶν παύλων De-
mocriti quid sit. I, 1, 11, 32. seqq.
non malè exponitur ac arsenico.
 I, 1, 11, 33.
Ennii fragmenta tantum supersunt.
 I, 4, 11, 4.
de Ennio judicâ. I, 4, 1, 4.
Enochi libri an exent. I, 1, 6, 17. seqq.
à Noacho in arcâ diluvii sollicitè cu-
stoditi traduntur. I, 1, 6, 22.
Enfalmadorum Hispaniæ curationes.
 II, 2*, 8, 6, 11, 3, 1, 17.
Εὐθυμιασῶς Poëticus vid. *Poëta*.
Enthusiastæ varii recensentur, illorumque
impugnatores. III, 5, 1, 36.
Enthymemata Oratoria quodammodo dffe-
runt à Poëticis. I, 3, 10, 28.
Enthymematica excerpta vid. *Excerpta*.
Enthymematicæ Dilatationis exemplum.
 I, 2, 14, 23.
Ephemeribus Amstelodamenses, quarum
autor Job. Clericus dicitur.
 I, 1, 16, 48.
Danorum. I, 1, 16, 44.

Germanorum. I, 1, 16, 41.
Hamburgenses. I, 1, 16, 50.
Lipsenses. I, 1, 16, 42.
Parmenses. I, 1, 16, 49.
Tempestatum. vid. *Tempestatum*.
Ephemeridum Gallicarum primus auctor
sunt Hedovillius. I, 1, 16, 36.
alii hunc secuti. I, 1, 16, 37. vid.
Journals.
Italicarum scriptores. I, 1, 16, 38. seqq.
Literarum scriptores. I, 1, 16, 32. 1.
scopos diversos sibi proposuerunt.
 I, 1, 16, 34. seqq.
Ephesius (Miche.) scripsit in Ethica Aristot.
ejusq; lib. 4. de partibus anima-
lum. II, 1, 9, 7.
Epicedia I, 3, 12, 37. seqq.
Epicheremata Hermogenis è quibus locis de-
sumantur. I, 3, 12, 2. seqq.
de Epico Carmine quinam scripserint.
 I, 7, 1, 13.
Epicteti Enchiridion, ejus Commentarii.
 II, 1, 3, 3. II, 1, 4, 5. II, 2, 8, 1.
Epicureorum & aliorum sententia de Coe-
ternitate Dei & materia recen-
sentur & conferuntur. II, 2*,
 I, 4.
Epicuri doctrina de atomis & vacuo II, 2, 7,
 7. II, 2, 8, 3. *consultatur.* II, 2, 7,
 8, & 10. *origo est fatalitatis omni-*
um rerum, aliorumq; Atheorum
dogmatum. II, 2, 7, 11. *est imagi-*
naria & absurda ibid. degenem-
vit à principiis Democriti.
 II, 2, 7, 12.
Sectæ Stoica fuit invisa. II, 1, 5, 1.
Sententia de infinitate & pluralitate
mundorum ab Aristot. subtilibus
argumentis impugnatur.
 II, 2*, II, 5.
Epicurus

INDEX II. RERUM.

Epicurus in theoreticis Democritum est secutus. II, 1, 5, 1. II, 2, 7, 4.

Epigrammata Græca collegit Maximus Planudus. 1, 7, 2, 26. *varia illorum editiones, ibid.*

Epigrammaticæ artis scriptores. 1, 7, 1, 12.

Epigrammatum scriptores. 1, 7, 3, 2.

Scriptor insignis Cottunius. II, 1, 14, 68.

de Episcoporum potestate & juribus quidam scripserunt. III, 5, 1, 27.

Epistola adhortatoria. 1, 2, 15, 12.

Commendatoria. 1, 2, 15, 1. seqq.

Conciliatoria. 1, 2, 15, 20.

Consolatoria. 1, 2, 15, 22. seqq.

Consultatoria. 1, 2, 15, 16.

eucharistica. 1, 2, 15, 30.

exposulatoria. 1, 2, 15, 34.

gmulatoria. 1, 2, 15, 26. seqq.

laudatoria. 1, 2, 15, 32.

nunciatoria. 1, 2, 15, 38.

Officiosa. 1, 2, 15, 18.

petitoria. 1, 2, 15, 8. seqq.

querula. 1, 2, 15, 36.

reprehensoria. 1, 2, 15, 33.

suasoria. 1, 2, 15, 14.

Epistola Bartoli & Francisci Martini facetia

& urbanitate referta.

1, 1, 24, 56. seqq.

Bruti ab elegancia commendantur.

1, 3, 6, 23.

Ciceronis vid. Cicero.

Erasmi recensentur & laudantur.

1, 1, 23, 48.

feminarum eruditæ. 1, 1, 24, 117.

Græcorum veterum. 1, 1, 23, 11.

Japonica & Indica. 1, 1, 24, 122.

cum Indice contentorum sunt edende.

1, 1, 23, 8. 1, 1, 24, 21. & 23.

Inedita virorum doctiorum.

1, 1, 25, 1. seqq.

Asia Theologorum ab Hottingere collecta. III, 4, 1, 14.

MSSæ virorum d. Horum celebrium cimelia sunt quarundam

Bibliothecarum. 1, 1, 7, 45. seqq.

quam plurima recensentur. 1, 1,

25, 1. seqq.

Manutii & Mureti inter se comparantur.

1, 1, 23, 57. & 60.

Mathematica mutua Schikardi &

Berneggeri. 1, 1, 24, 83.

Mutua Bongarsii & Lingelsheimi.

1, 1, 24, 90.

de Negociis societatis Jesu.

1, 1, 24, 131.

Obscurorum virorum scripta ab

Uldarico Hutteno. 1, 1, 23, 43.

Patrum nonnullorum. 1, 1, 23, 24.

Perigrinatorum. 1, 1, 24, 132.

Physici argumenti laudantur.

1, 1, 20, 19.

Politici argumenti præprimis commendatur.

1, 24, 48. seqq.

cum Responsoriis, & juxta seriem

temporum sunt edenda. 1, 1, 23,

5. & 6. 1, 1, 24, 2.

Satyrice du Sienn B. P. dit du jon-

queter. 1, 1, 24, 104.

Seneca. vid. Seneca.

Sidonii Apollinaris recensentur.

1, 1, 23, 25.

sunt colloquia absentium. 1, 1, 23, 2.

Theologorum variorum referuntur.

1, 1, 24, 100. seqq.

Variorum autorum. 1, 1, 23, 1. seqq.

1, 1, 24, 1. seqq.

Epistolarum Commmercium ad historiam liter-

ariam multum prodest. 1, 1, 23,

3. 1, 1, 25, 3. seqq. periculo & diffi-

cultate non carere docetur. 1, 1, 25, 4.

(Titt) 2 *Miscella-*

INDEX II. RERUM.

Miscellaneorum collectanea. I, 1, 24,
121. I, 1, 25, 11.
Politicarum stylus & usus. I, 1, 24,
48. seqq. III, 2, 1, 8.
*Scriptores in quo differunt à biogra-
phis.* I, 1, 23, 2.
*in Epistolarum commercio quâ methodo u-
sus sit Pinellus.* I, 1, 15, 58.
*Epistolas Ecclesiasticas antiquorum qui
scripserint.* I, 1, 24, 130.
Medici qui scripserint. I, 1, 24, 129.
per Epistolas conversatio eruditum.
I, 1, 23, 2. I, 1, 15, 57.
Epistolica collectanea f. Excerpta. I, 3, 9, 38.
seqq.
Epistolica formulae. I, 3, 9, 42. seqq.
*de Epistolis Balzaci & aliorum Gallorum
iniquius judicat Jacob Howeli-
us. Anglus.* I, 1, 24, 26.
*in Epistolis familiaribus plurima latente rei
literaria arcana.* I, 1, 25, 3. I, 1,
24, 17.
Epistolographi Physici. II, 2, 26.
Politici. III, 2, 1, 8.
Præcipui recensentur. I, 1, 23, 1. seqq.
I, 1, 24, 1. seqq.
Epithalmica Carmina. I, 3, 12, 29. seqq.
Epithetorum Collectores. I, 7, 1, 19.
Scriptores. I, 6, 1, 23.
de Equis quinam scripserint. II, 2*, 46, 2.
*Erasmi apophthegmatum liber per invidiam
à Pontificiis Paulo Manutio tri-
buitur.* I, 1, 21, 55.
*Collectanea adagiorum contra Rho-
diginum & Verdicium defen-
duntur.* I, 1, 21, 67. seqq.
elogium. I, 1, 23, 48. seqq.
epistole sunt elegantes. I, 1, 23, 48.
industria in MSis indaganda
I, 1, 7, 15.

*lib. de Copiâ Verborum & rerum
laudatur.* I, 4, 10, 11. I, 6, 1, 21.
*lib. de ratione concionandi recense-
tur.* I, 6, 4, 2.
*Panegyricus ad Burgund. Principi-
pem.* I, 6, 3, 6.
*Paraphrases in N. T. ab Ed. Leo, ali-
iugis impugnate.* III, 5, 1, 16.
de Scholasticis judicia. II, 1, 13, 12.
Stylus. vid. Stylus.
*Erasmus barbarici felicissimus prostrator
fuit.* I, 1, 23, 42.
*in Ciceronem quædam inclementius
dixit.* I, 1, 23, 15. acerbè ob id à
J. C. Scaligero reprehensus. I, 1, 23,
16. & 70. cuius tamen acerbittatis
eum postea penituit. I, 1, 23, 17.
*ob Scholasticos labores, μωρεὶ λόγῳ
à Cavallacribus nominatus*
I, 1, 23, 23.
*utilissimos de instituendâ juventute
libellos edidit.* I, 2, 2, 13.
*ut Locorum Communium Collector
à Scaligero traducitur.* I, 1, 22, 14.
*Eratosthenes à variâ doctrinâ περί αἰσθῆσεως
& Philologus dictus.* I, 1, 6, 4.
Eremitæ Literarii quinam. I, 1, 15, 20.
*Ericus (Joh. Petrus) παρὰ δόξῃ in eru-
dis literarum Adamicarum
principiis.* I, 4, 1, 10.
*renatum è mysterio principium Phi-
lologicum scripsit.* I, 4, 1, 10. I, 4, 3, 5.
Erkeri Probiæ Buch laudatur. II, 2*, 29, 4.
*Ernstii σέφους ἄσους illum in Philoso-
phiâ parum Perfactum fuisse, o-
siendit.* II, 1, 1, 2, 6.
Erotiani Lexicon Dictionum Hippocraticæ.
I, 4, 7, 8.
Errores populares nosse expedit. II, 2, 1, 9.
Eruditæ

INDEX II. RERUM.

- Erudita Femina.** vid. *Fœmina.*
Eruditi ob simplicitatem & stultitiam non raro contemptus habentur. I, 1, 15, 30.
Eruditorum Academia. vid. *Academia.*
Alta Lipsiensis. I, 1, 16, 42.
Amicitiam ambiens ipse eruditus esto. I, 1, 15, 19.
Conversazione mutuâ res literaria augetur. vid. *Conversatio.*
Sermones familiares. vid. *Sermones.*
Erythraei Epistole stylo cultissimo sunt scriptae. I, 1, 2, 1, 9. seq.
Epidemia fabula. III, 1, 1, 5.
libri vel absoluti, vel inchoati recensentur à Sylburgio. I, 4, 11, 12.
nomen fictum. I, 1, 19, 60.
pinacotheca Virorum illustrium. I, 1, 19, 60.
de Sacris Documentis & reliquis Operibus iudicium. I, 6, 4, 13.
Erythræus adversus Maresii iniquam censuram defenditur. I, 1, 19, 61. it. adversus Reinesii censuram. I, 1, 24, 9. f.
Esdræ libri 70. de Cabalisticis secretis an extant. I, 1, 6, 28. I, 1, 10, 23.
Espagnetii Enchiridion Physica restituta recensetur. II, 2, 3, 6.
libri duo commemorantur. II, 1, 15, 17.
Ethica doctrina fabulis tradita. III, 1, 1, 5. iuris Cultori necessaria. III, 6, 1, 1.
Ethicæ Christianæ Scriptores. III, 1, 1, 3. Novatores & Corruptores. III, 1, 1, 4.
Ethicorum princeps est Aristoteles. III, 1, 1, 6.
Etruscæ antiquitates Prosperi, falsitatis & suppositionis à Leone Allatio arguuntur. I, 1, 9, 3. f. à Curcio Inghiramo in lucem protrahuntur. I, 1, 9, 4.
Etrusci Haruspices. I, 1, 10, 30.
Etymologia ridicula Job. Petri Eriici. I, 4, 3, 5.
Etymologiam Latine Lingua tam Veteres quam recentiores pertrallarunt. I, 4, 9, 2.
Etymologicum Græcum Magnum laudatur, ejusq. Autor ignoratur. I, 4, 7, 2. MSum ejus possedit Possius, ibid.
Evangeliorum liber Otfridi Weissenburgensis à Flacio mendaciter editus sub tit. Evangelien Buch in altfrâncischen Reymen &c. I, 4, 4, 30.
de Evangelistâ (Job. Bapt.) orationibus iudicium fertur. I, 6, 3, 2.
de Eucharistiâ scripserunt Blondellus & Morneau. III, 5, 1, 29.
Eucharisticæ Carminis exempla. I, 3, 12, 49.
Euclides Geometrarum veterum est optimus. II, 4, 1, 6. Commentatores ejus recensentur, ibid.
Evelini Discursus Philosophici de terrâ. II, 2*, 21, 7.
Sylva & Pomona. II, 2*, 41, 4.
Evangelia in quibus consistat. I, 2, 1, 16. & 52. omnibus ingenii non inest, ibid.
variis adminiculis excitari potest. I, 2, 2, 2.
Evangelium & Evangelia an, & quomodo differant. I, 2, 1, 10. ab ingenio differ. I, 2, 1, 11. est duplex. I, 2, 1, 12.
Evangelia pro Conditione varia hominum dirigenda est. I, 2, 1, 15.
Eumolpidæ cur sacrorum Eleusiniarum Prasides fuerint. I, 1, 13, 10.
Eunapius scripsit vitas Philosophorum & Sophistarum. II, 1, 1, 2.
Euripides Poeta Græcorum Tragicus. I, 7, 2, 7.
Euripidis Tragediarum editiones Versiones emendationes & Scholia. I, 7, 2, 7.

(Tttt) 3

Eruptæ

INDEX II. RERUM.

Europæ totius Historia à Baccalajo incepta,
sed non absoluta. III, 4, 1, 7.
Statuum truciua Ducis de Roban.
 III, 2, 1, 10.
Europe vivan Anonymi Gallici. III, 2, 1, 10.
Euthatius in Homerum commentatus est
 I, 4, 6, 5.
Eustratius malè cum Eustathio confunditur.
 II, 1, 9, 7. *Scripta ejus in Aristot.*
ibid.
Exaggeratio Orationis in quo consistat.
 I, 3, 7, 26.
Excerpendi methodum & consilia qui Au-
tores iradiderint. I, 3, 1, 8. *seq.*
studium malè à nonnullis impugn-
atur. I, 3, 1, 3. *seq.*
in Excerpendo modus non adeò curiosus es-
se debet. I, 3, 1, 19. I, 3, 2, 26.
Excerpta Adagialis. I, 3, 6, 24. *seq.*
affectuum. I, 3, 9, 33. *exemplo docen-*
tur. I, 3, 9, 34.
amplificatoria. I, 3, 7, 4. *seqq. vid.*
Amplificatio.
Antiquaria Critica jungi possunt.
 I, 3, 5, 17. *quid continere debe-*
ant. I, 3, 5, 18. *quomodo concin-*
anda. I, 3, 5, 19.
bibliothecaria utilissima. I, 1, 6, 35.
quomodo instituenda. I, 1, 6, 36.
characterum, morum. I, 3, 9, 16. *seqq.*
exemplo è Terentii Adelphis do-
centur. I, 3, 9, 26.
Constantini Porphyrogenneta, vid.
Constantini.
Critica. I, 3, 5, 1. *seq. cui usui servi-*
ant. *ibid. quomodo adornanda.*
ibid.
Disciplinarum. I, 3, 13, 2. *seqq.*
Exegerica. I, 3, 5, 1. *seqq. quomodo*
adornanda. *ibid. cui usui servi-*
ant. *ibid.*

Facultatum omnium. I, 3, 13, 32.
Lexicorum & Observatoriorum e-
xempla. I, 3, 4, 5. *seqq.*
Observatoria quam verba, quas-
que formulas, continere debeant.
 I, 3, 4, 13. *seqq.*
Orationis copiose. I, 3, 7, 1. *seqq.*
Orationis ornate. I, 3, 6, 1. *seqq.*
Oratoria entymematica. I, 3, 9, 1.
seqq. non solum in civilibus sed &
in sacris orationibus utilitatem
habent. I, 3, 9, 3. *& quidem in o-*
mni causarum genere. I, 3, 9, 5.
seqq. probatur exemplo è Cicer.
Orat. pro L. Murena. I, 3, 9, 11.
& pro Cæcinnâ. I, 3, 9, 12.
Oratoria systematica. I, 3, 8, 1. *seqq.*
Perroniana. vid. Perronius.
Pœtica. I, 3, 10, 1. *seqq. vel sunt Pœ-*
tis peculiaris. I, 3, 10, 2. *seqq. vel*
cum Rhetoribus communis.
 I, 3, 10, 24.
Scaligeriana. vid. Scaliger.
Variis omnibus appellatur.
 I, 1, 21, 20.
Verborum & Phrasæologica ante o-
mnia paranda. I, 3, 2, 1. *seqq. quo-*
modo adornanda. I, 3, 2, 3. *seqq.*
cujus rei varia variorum aucto-
rum judicia traduntur & consilia.
 I, 3, 2, 6. *seqq. Quintilianus senten-*
tia rejicitur. I, 3, 2, 32. *seq. Jul.*
Pollucis diligentia laudatur.
 I, 3, 2, 34.
Vocum singularum quomodo insti-
tuenda ex consilio Thomasi. I, 3,
 3, 3. *seqq. horum utilitas.* I, 3, 3, 8.
seqq. qui scripserint. I, 3, 4, 1. *seqq.*
Excerptorum antiquariorum liber.
 I, 1, 21, 40.
exege-

INDEX II. RERUM.

exegeticorum utilitas in Legibus Romanis. I, 3, 5, 10. *in Medicis.* I, 3, 5, 13. *in Theologicis.* I, 3, 5, 12. *libris iungenda sunt Adversaria.* vid. *Adversaria.*
necessitas. I, 3, 1, 1. seqq.
scriptores recentiores. I, 1, 21, 21.
Veteres. I, 1, 21, 20.
utilitas. I, 3, 1, 7. I, 3, 13, 13.
Exegetica Excerpta. vid. *Excerpta.* & *Excerptorum.*
Exegetici Commentatores Bibliorum recensentur. III, 5, 1, 16.
Exercitatione ad styli formationem maxime opus est. I, 2, 13, 1. seqq.
multa insolita in metris, affectibus & appetitu, addisci possunt. I, 2, 3, 3. seqq.
etiam facultates animi & intellectus excitari possunt. I, 3, 3, 2. & 8.
Exercitationis & consuetudinis vim incredibilem peculiari diff. descripsit Erasmus. Bartholini. I, 2, 3, 12.
Exoterica methodus. I, 2, 7, 48. & 102.
Experimenta ad historiam naturalem sunt referenda. II, 2, 1, 10.
Experimentorum capiendorum septemmodi à Perulamio propositi recensentur. II, 2, 1, 19. sq. *alius modus inartificialis commemoratur, Chymicis familiaris.* II, 2, 1, 22.
indagandorum methodus. II, 2, 1, 18.
hic insignum usum præstant Loca Dialectici & Ars Analytica. ibid.
Expurgatorii Indices. vid. *Indices.*
Extemporales Cogitationes non negligende. I, 2, 8, 39.
Extemporalis Orationis formande artificia. I, 6, 74. seqq.

Exeringii (Eucharrii) Copia proverborum. I, 1, 21, 110.
Ezechielis Prophetæ sepulchrum. I, 1, 6, 25.
 F.
Faber (Tanaquil.) cum filia sua Anna ad defectionem à Reformatâ ad Pontificiam Religionem tentavit. I, 7, 2, 2. *Anacreontis & Sapphus Carmina emendavit, notisque illustravit, versionem autem molitus est.* I, 7, 2, 12. *in Græci fuit autodidaxi.* I, 1, 1, 1.
Fabretti (Raphaëlis) Supplementum Græcæ rianum ac Reinesianum. I, 4, 14, 26.
Fabri (Antonii) adversaria sui Bachovius. III, 6, 7, 11.
Codex Fabrianus commendatur. III, 6, 7, 11.
(Basilii) loci observationum ex Epistolis Ciceronis recensentur. I, 3, 2, 28. seqq.
Thesaurum eruditionis scholastica imperfectum Buchnerus, aliique auxerunt. I, 4, 9, 16.
(Honorati) Argumenta pro doctrinâ Aristot. de quatuor Elementis & quatuor qualitatibus examinantur. II, 2*, 13, 5.
Consilium circa artificium aeronauticum. II, 2*, 22, 2.
Lib. de Homine. II, 2*, 47, 2.
III, 7, 1, 4.
Lib. de Plantis. II, 2*, 40, 1.
II, 2*, 43, 1.
Sententia de pluvii rararum. II, 2*, 27, 3.
Sententia de vi magnetis recensetur, & approbatur. II, 2*, 32, 3.
 IV. 48

INDEX II. RERUM.

- er. de Sonis.* II, 2*, 48, 3.
(Tanaquilis) Audacia in corrigendis autoribus notatur. I, 1, 24, 38.
 II, 1, 5, 2.
Elogium. I, 1, 24, 36. seqq.
Epistola Critica. I, 5, 1, 13. *Philologica.* I, 1, 24, 36.
Filia patrivissans. I, 1, 24, 40. I, 2, 9, 51.
edidit Florum. I, 4, 13, 6. *Aristophanem etiam in Gall. Ling. transfudit.* I, 7, 2, 8.
Filius 14. annorum auctorum operum lectione instructus. I, 2, 9, 45. seqq.
de Futilitate Poëticae liber laudatur. I, 7, 1, 1.
Informandi methodus in Græcâ & Latinâ Linguâ. I, 2, 9, 44. seqq.
Journal du Journal. vid. *Journal.*
Lib. de Religionum unione nec Pontificiis nec Reformatis placuit. I, 1, 24, 39.
Lib. de Vita Græcorum Poëtarum. I, 7, 2, 1.
Fabri (Honoratus) Aqua figuram falso cubicam facit. II, 2*, 19, 1.
Mare dispersum specie facit à ceteris aquis. II, 2*, 20, 1.
Maris intumescencia causam non agnoscit lunam. II, 2*, 20, 3.
Metaphysices Reformatior. II, 5, 1, 8.
Suspicionem Cartesianismi à se emoluit est. II, 1, 15, 11.
Fabricii Apologeticum pro genere humano contra Atheismi calumniam. III, 5, 1, 9.
Historia Ciceronis. I, 4, 12, 7.
Fabula de Vulpeculâ. III, 1, 1, 5.
Fabulae Morales ad Ethicam spectant. III, 1, 1, 5.
Romanenses IH, I, 1, 5. harum (vulgo Romans) Scriptores. I, 7, 3, 20.
Fachinæus Controversias illustres scripsit. III, 6, 8, 4.
Facii Dissert. in Livium laudatur. III, 2, 1, 12.
Falsationum historia integrum Voluminem conficeret. I, 2, 1, 5.
Fama sapientiam & eruditionem semper comitatur. I, 1, 15, 60.
Fama doctorum virorum detrabere summa malitia & inficitia signum est. I, 15, 21. seqq. I, 1, 17, 27.
Famam honestè aucupari, ut & ostentare, viro erudito indecorum non est. I, 1, 15, 24.
Fames prodigiosa. II, 2*, 48, 5.
Familiares eruditorum sermones, in vitiis auctoribus, non temere edendi. I, 1, 16, 61. seqq.
Familiarum illustrium & nobilium Historicis laudantur. III, 4, 1, 10.
Fancheti (Claudii) Poëtarum Gallorum Historia. I, 1, 18, 19. *huic Franc. Petrarcham multum debet.* I, 1, 18, 20.
ab Ant. Verdiero edita est. I, 1, 18, 21.
Farnabii Index Rhetoricus. I, 6, 1, 17.
de Fascino doctrinam præcipue illustravit Frommannus. II, 2*, 8, 8.
de Fastis Romanorum quinam scripserunt. I, 5, 2, 6.
Fata sua habent discipline & scientia. I, 1, 22, 25. *ut & libri.* I, 1, 22, 26.
Fati Theatrum scribere voluit Böcklerus, sed non absolvit. I, 1, 12, 35.
Via in Regnorum Principum, causis præcipue deprehenditur. I, 1, 12, 35.
Via in terrarum & regionum cognitione se exerit. I, 1, 12, 36.
 de

INDEX II. RERUM.

- de Fato doctrina non pertinet ad Physicam* II, 2*, 2. *scripsit Elisco.* vid. Flisco.
- de Fato Civili scribere voluit Autor.* III, 2, 1, 17.
- Febres in fermentatione consistunt* II, 2*, 6, 9. *quomodo curari possint.* II, 2*, 8, 4.
- Feind (Bartholdus) Hortum Comicum edidit.* I, 3, 4, 17.
- Feldeni elementa juris universi.* III, 6, 1, 6. *scriptura in Grotium.* III, 6, 1, 5.
- Fermentationes doctrina maximum in Physicis & Medicis usum habet.* II, 2*, 6, 9. *de eâ Scriptores præcipui.* ibid.
- Ferrarii (Octavi) Inscriptiones.* I, 6, 3, 1. *lib. de sermonibus exotericis.* II, 1, 8, 6. II, 2, 1, 2, 1. *Prolusiones.* I, 6, 3, 1.
- Ferrariis (Hieron. de) scripsit Locos Communes in Scoti Opera.* II, 1, 14, 9.
- Ferrarius de Acclamationibus Libb. VIII. edidit.* I, 5, 2, 15. *de Cultura pomorum aureorum & Mali Citrei.* II, 2*, 43, 2. *de Re Festiaria scripsit librum, quem continuavit Rubenius.* I, 5, 2, 9.
- Ferri sociabilitas cum Capro impossibilis.* II, 2, 1, 5. *transmutatio in cuprum possibilis.* ib.
- Ferro (Giovanni) Teatro d'impresæ recensetur.* I, 1, 21, 60.
- Festinatio nimia in studiis ante omnia vitanda.* I, 2, 8, 50. seqq.
- de Festis quinam scripserint.* I, 5, 2, 6.
- Fetteri succo Curtiani est exsucco.* III, 2, 1, 4.
- Feudale jus ad notitiam juris publici necessarium* III, 6, 7, 15. *est autem* 9. *et* 10. *ibid. collectionem illius instituit Mercurius, aliq.* ibid. *ejus Interpretes, ibid.*
- Feurbornius Synopsin Errorum Calvinianorum edidit.* III, 5, 1, 32.
- Ficini (Marfilii) Scripta plurima recensentur.* II, 1, 7, 15. *Theologia.* III, 5, 1, 3.
- Ficinus (Marfilii) Philosophus Platonice ad Magiam proclivior fuit* II, 1, 7, 15. *de Veritate Religionis Christianæ scripsit.* III, 5, 1, 7.
- Figrelius (Edm.) quisnam fuerit.* I, 5, 2, 14. *de Statuis & Statuariis scripsit.* ib.
- Figulus (Seb.) de Epithetis.* I, 6, 1, 23.
- Figuræ & formula Orationis quomodo differant.* I, 3, 7, 14. seqq. *sententiarum & affectuum.* I, 3, 7, 14. f.
- de Finibus regulis Scriptores quinam illustrant.* III, 6, 4, 4.
- Finnicæ gentis Scriptores.* I, 1, 18, 38.
- de Firmitate agitur.* II, 2*, 7, 6.
- Flacci Argonautica.* I, 4, 13, 8. *felicitas in Epico Carmine.* ibid.
- Flacci (Matth.) Catalogus Testium veritatis cum notis Dieterici.* III, 5, 1, 24. *furtum bibliothecarium.* I, 1, 4, 24.
- Flagellatio nonnullis altius Venerei incensivum.* II, 2*, 8, 6.
- Flaminii (Marci Ant.) Paraphrasis in Arist. libros de prima Philosophia.* II, 1, 11, 15.
- Flandria (Dominicus ac) D. Thoma acerrimus fuit propugnator.* II, 1, 14, 18. *ejus scripta, quæ supersunt, recensentur.* ibid.
- Fleta est Jus Anglicum.* III, 6, 3, 1.
- Flexibilitas quid sit.* II, 2*, 7, 6.
- Flisco librum de Fato scripsit, de quo judicium feretur.* II, 3, 1, 2.
- Florentina Academia.* I, 1, 14, 28. seqq. II, 2, 1, 15. *Relationes Physica.* II, 2, 1, 16.
- Flori de ditione judicium.* I, 4, 13, 6. *(Uuuu)* Editio.

INDEX II. RERUM.

- Editiones variae.* ibid. Foeminarum doctarum bibliothecam scribere cepit Lud. Jacobus, an ab-
Exscriptor est Josnandes, Gothus. ib. solverit, incertum. I, 1, 17, 13. elo-
 Florus *Historiam Romanam in Compendi-* gia qui scripserint. I, 1, 19, 59. e-
um contraxit. I, 4, 13, 6. xempla. Tanaq. Fabr. filia. I, 1,
 Florum *resuscitatio ope voris, & productio* 24, 40. Olympia Fulvia Moneta.
sine femine, in dubium vocatur. I, 1, 24, 117. Elisabetha Jobanna
 Fluddii (Rob.) *Adversarii.* II, 2, 15, 5. Westonia, Laura Brixiana. I, 1,
Ingenium mirabile, scripta & inven- 24, 118. Aloysia Sygea. I, 1, 3, 1.
ta egregia Mathematica. I, 1, 24, 119.
 I, 2, 7, 64. seqq. II, 2, 15, 5. *Mediatorum se jactavit. Postellus.*
Magicarum rerum studium. II, 1, 2, 2.
 II, 2, 15, 5. Fogelii (Martini lib. de *Physica Italia.*
Philosophia est enthuasiastica. II, 3, 1, 13.
 II, 2, 15, 5. *Scripta varia avēdo, &c.* I, 1, 7, 43.
 II, 2, 15, 5. *Fontes artificiales.* I, 1, 18, 29.
 II, 2, 3, 4. *Fontium Origo ē Vaporibus, pluviis & mari.* II, 2*, 20, 8.
 II, 2, 15, 5. *Originem marinam, à Vossio im-*
 Fluddius (Rob.) *Angelos ventorum Praefides* pugnatam, defendit Burserus.
facit. II, 2*, 23, 5. *Specialium Scriptores.* II, 2*, 20, 9.
Cogitationes à Genitalibus cerebri de Fontium Origine quinquam scripserint.
produci credit. II, 2, 5, 5. II, 2*, 20, 8.
 Duo Principia Catholica; Medico- *de Fontium Origine quinquam scripserint.* II, 2*, 20, 8.
Physica constituit. II, 2, 15, 5. de Forbesii *Instructiones Historico-Theologicæ*
de his judicium fertur. ibid. laudantur. III, 1, 1, 29.
 in Meteorologia Cosmica nubes ca- *Forcatuli Necromantia recensetur.* III, 6, 8, 3.
pat. II, 2*, 27, 2. *Formarum Divisiones & subdivisiones.*
 Morbos ridiculè dividit. II, 2, 15, 5. II, 2*, 1, 9.
 Thermometrorum inventor quibus- *fontem, lucem primævam facit Co-*
dam creditur. II, 2*, 18, 4. manius. II, 2*, 1, 8.
in his omnem suam Philosophi- Formicarum generatio &c. II, 2*, 45, 8. ex il-
am fundat. ibid. lis Oleum & spiritus preparan-
 de Fluiditate agitur, II, 2*, 7, 6. tur. ibid.
 in Fodinis Spiritus s. Damones dari certum *Formis omnia, sed perperam, tribuerunt*
est. II, 2*, 2, 5. Aristotelici. II, 2*, 18, 4.
 Foemina vomuit & alvo laxata est, contru- *de Formis substantialibus in utramque par-*
audito. II, 2*, 8, 10. tem disputatur. II, 2*, 1, 7.
 Foemina cruditè academiis Italicis quocū- *tam hominum, quàm animalium*
recipiuntur. I, 1, 14, 40. bru: o.

INDEX II. RERUM.

- brutorum, & corporum reliquorum vera doctrina. II, 2*, 1, 8.
- Formulae affirmandi vel negandi. I, 3, 7, 19, f.
- Connexionum Periodicarum. I, 3, 4, 24, 1, 3, 8, 14. seqq. vid. Periodica Dialogistica. I, 3, 9, 37.
- Epistolica. I, 3, 7, 24. seqq.
- Orationis systematicae sunt vincula, quibus partes ejus cohaerent. I, 3, 8, 1.
- Poetica. I, 3, 10, 17.
- Volendi, vel noverendi. I, 3, 7, 22. seqq.
- Formulas fori Romani veteris collegit Brifsonius, & post illum Calvinus. III, 6, 3, 3.
- Förstero plagii crimen intendit Rittersbusius. III, 6, 4, 4.
- Förstneri (Christi) Elogium à Bülclero scriptum. I, 1, 19, 42. iniqua censura ab Amelot de Hulsse propostum refellitur. I, 1, 19, 43.
- de Förstnerio & Thoma Campanella singularis historia. I, 1, 19, 44.
- Fortificatoria ars à Germanis, Belgis, Gallis & Italis exculta. II, 4, 1, 7.
- Fortii (Joach.) Consilia paradoxo pro sanitate corporis tuenda. I, 2, 8, 40. sqq.
- sententia paradoxo de penuria praecipuis eligenda. I, 2, 8, 15. vid. Ringelbergius.
- Fortius (Joachimus) Polygraphus affectator. I, 1, 22, 33.
- de Fortuna doctrina ad Physicam non pertinens. II, 2*, 2, 2.
- Fournenc (Jacobi) Synopsis universae Philosophiae recensentur. II, 1, 14, 51. sententia peculiaris de multiplicatione animae. ibid.
- Fracastorius optimus Poeta Epicus laudatur. I, 7, 3, 8.
- Francii (Petri) Elegia de Candia sunt nitidissima. I, 7, 3, 9.
- Franciscanorum Annales Gonzaga dedit. III, 4, 1, 18.
- Francisci (Ensmi) Volumina Germanica laudantur. II, 2, 2, 7.
- Frankenbergs jegiger Welt regierende Schaubühne. III, 2, 1, 17.
- Frankii (Christoph.) Diff. sub tit. Atheus Convictus. III, 5, 1, 9.
- Frankius (Christi.) resurrectionem Wendelini & Marelini molitus est. III, 5, 1, 32.
- Frankfurtanum Jus. III, 6, 10, 3.
- Frassen (Clausii) Philosophia Academica, & selectissimis Aristotelicis & Scotisticis adornata recensetur. II, 1, 14, 12.
- Fratres roscæ crucis eorumque doctrina. I, 1, 13, 34. III, 5, 1, 36. varia variorum judiciorum experti. ibid.
- quorum causam Mich. Meyerus publico scripto egit. I, 1, 13, 34. III, 5, 1, 36. ut & alii. I, 1, 13, 34.
- Freigii (Job. Thomae) Cirronianus recensetur. I, 1, 21, 114.
- Loci Communes uberiores promissi & maxime profuturi, lumen non viderunt. I, 1, 21, 114.
- Freigius (Job. Thomas) propugnator Rami acerrimus. II, 1, 12, 1.
- Freinshemii Diff. de potestate. II, 2*, 42, 4.
- Labor in Tacitum non absolutus. I, 4, 13, 4.
- Orationes laudantur. I, 6, 3, 3.
- Supplementa Liviana recensentur. I, 4, 11, 11.
- Freine (Carolus du) Glossarium ad scriptores mediae & infimae Graecitatis conscripsit. I, 4, 3, 12. III, 6, 7, 16.
- quibus Lexicon in hoc Glossario conscribendo usus sit, ducetur. I, 4, 7, 11.

INDEX II. RERUM.

- Glossarium Latinitatū media aeq. infima scripsit.* I, 4, 9, 18.
- Frey (*Jani Cæcilii*) artificia in extemporali Oratione, memoriter recitanda, recensetur. I, 2, 6, 7, 4. seq. I, 2, 5, 51. I, 6, 1, 18.
- Freymonii *Symphonia Juris utriusq; Chronologica.* III, 6, 3, 5.
- Fricius de Republ. emendanda. III, 2, 1, 5.
- de Frigidipotus abusu scripsit Masinus. II, 2*, 4, 2, 4.
- Frigore ex nelli, invitam revocati. II, 2*, 17, 5.
- de Frigore scripsit Roylius. II, 2*, 17, 4. Comaninus. II, 2*, 17, 5.
- Frigoris causa sunt corpuscula salina. II, 2*, 17, 3. non autem venti.
- effectus sunt varii II, 2*, 17, 5.
- πρωτος δευτερος non est aqua. II, 2*, 19, 2.
- Frigus arte produci potest. II, 2*, 17, 5.
- attenuat aquam. II, 2*, 17, 5.
- & Calor ad omnes naturæ Operationes concurrunt. II, 2*, 17, 1.
- non solum ut qualitas & privatio est considerandum, sed etiam ut positivum aliquid. II, 2*, 17, 2.
- quidam derivant à parti ularum nitro-aerearum motu languidiori, quidam à Spiritibus frigorificis. II, 2*, 17, 3.
- Frischlini *Syntaxis Lat. laudatur.* I, 4, 10, 10.
- Fritschius *Disputationes variorum collegit.* III, 6, 9, 5.
- Frommannus fascini doctrinam illustravit. II, 2*, 8, 8.
- Fromondus in libris suis *Meteorologicis mirus est nugator.* II, 2*, 27, 12.
- ex Fronte *Ars divinatoria*, vid. Metoposcopia
- Frontinus scripsit de *Stratagematibus*, nec non libellos de *Aquæductibus & Cloacis.* I, 4, 13, 5.
- Fruges ope nitri fertiliores reddi possunt. II, 2*, 4, 1, 1.
- Fuci literarii. I, 1, 15, 15.
- Fuggerus (Ultr.) *Bibliothecam Heidelbergensem auxit.* I, 4, 17.
- Henr. Stephani annuo stipendio auit, ut libros Græcos eederet. I, 1, 7, 27.
- Possessor summi arcani Physici Suisse creditur. I, 1, 4, 15.
- Fuldensis *Bibliotheca, ad miraculum plenissima, furore militari perijt.* I, 1, 5, 20.
- Fulgentius vitam Pauli Sarpii scripsit. I, 1, 1, 5. I, 1, 19, 21 seq.
- Fulgur à nubium conglaciarum lapsu falso derivant Mayovius & Cartesius. II, 2*, 24, 5.
- Fulguris accensio per antiperistasin contra Hon. Fabri defenditur. II, 2*, 24, 4.
- Origo est è vaporibus sulphureo-nitrosis. II, 2*, 24, 5.
- de Fulguris miris effectibus Scriptores. II, 2*, 24, 6.
- Fulmina artificialia parari possunt. II, 2*, 2, 1, 6.
- Fulminares Lapides, vid. Lapides.
- de Funambulatoria Anglus Tuscanus scripsit. II, 4, 1, 16.
- Fucci *Breviarium.* III, 2, 1, 6.
- de Funerum ritibus quinam scripserint. I, 5, 2, 8.
- Fungus quidam marinus cur se ad cultrum admotum contraxerit & cor rugaverit, disquiriur. II, 2*, 44, 3.
- Furfurariorum *Academia Florentina ungue nomen traxerit.* I, 1, 14, 28.
- Furlani

INDEX II. RERUM.

Furlani (Dan.) *Commentarius in Aristot. lib. de animalibus.* II, 1, 11, 13.
 de Furore Poët. *quinam scripserint.* I, 7, 1, 14.
 Fürstenbergii (Ferd.) *Pœmata laudantur.* I, 7, 3, 9.
 de Furtis Poëtarum Aretades & Ægidius Menagius scripserunt. I, 7, 1, 15.
 de his iudicia Longini & Auroris. *ibid.* initio furtus singularis versutia Speronii. *ibid.*
 Futurorum *prænotio divinum quid sapit.* I, 1, 12, 26.

G.

Gaddius (Jac.) *Censor Autorum sepe est ineptus.* I, 1, 16, 21.
montes parturiendo non nisi mures parit. I, 1, 18, 6.
in Opere de scriptoribus non Ecclesiasticis iudicia de Autoribus futilia profert. I, 1, 16, 19. & 21.
à Philippo Labæo Scioli Florentinus vocatur. I, 1, 16, 20.
scripsit penè Bibliothecam Librorum ib. Simia Phorii dicitur. I, 1, 16, 18.
 Gaffarelli *Curiositate inouies.* II, 4, 1, 10. II, 2*, 8, 7. II, 3, 1, 12.
 Galaxia *vid.* Via lactea.
 in Galenum labores Hofmanni commendantur. III, 7, 1, 2.
 Galenus *atheismi falso incusatur.* I, 1, 8, 13.
 Galei *Philosophia Generalis.* II, 1, 1, 8.
The Court of gentils. *ib.* & III, 5, 1, 2.
 Galilæi (Gal-læus) *fluxum maris ad terram retulit.* II, 2*, 20, 3.
librum scripsit de demonstrationibus Mathematicis, &c. II, 4, 1, 15.
 Gallefii *Traite de plus belles bibliothèques du monde.* I, 17, 19.
 Galli *cujusdam historia, linguas omnes in*

somno loquentis. I, 2, 9, 28.
 Galli *ab Italii in amicitia colenda differunt.* I, 1, 15, 34.
an sint plagiarum Anglorum, disquiruntur. I, 6, 4, 30.
præ ceteris nationibus Poëtica gloria excellunt. I, 1, 18, 19, seq.
 Gallia Christiana. III, 4, 1, 18.
 Galliarum imperium orbis promittit Postellus, I, 1, 10, 36.
Regis prudentia Oeconomica. III, 3, 1, 4.
Regum curationes per talem. II, 2*, 8, 6.
 Gallica Adagia. I, 1, 2, 101.
Grandiloquentia. I, 1, 24, 27.
natio præ ceteris πολυμαθείας est studiosa. I, 1, 1, 20.
 Gallicarum urbium Topographia. *vid.* Topographia.
 Gallicorum Scriptorum Memoria. *vid.* Mémoires.
 Gallicum Lexicon. *vid.* Vocabularium.
 Gallonii (Ant.) *tr. de Suppliciis & Torturis.* I, 5, 2, 14.
 Gallorum Academia Parisiensis recensentur. I, 1, 14, 42.
 Académie française à Card. Richelieu instituta. I, 1, 14, 41. *descripta à Dn. de Pelissou. ibid. ad culturam & nitorem Gallicæ Lingue instituta. ibid. & quidem ob famam Societatis Acad. Oxoniensis.* I, 1, 14, 44. II, 2, 1, 15. *ab Abbate de S. Germani publicè impugnata.* I, 1, 14, 41.
 Cara *in libris suæ gentis consignandis laudatur.* I, 1, 18, 18. seqq.
 in Historicis veteres Patres; magna sunt merita. III, 4, 1, 10.
 Prophe-

(Uuuu) 3

INDEX II. RERUM.

- Propheta, Nostradamus.* vid. Nostradamus.
- Gallucci (Tarquin.) *Comm. in Erbica Arist.* II, 1, 11, 16.
- Orationes sunt elegantes.* I, 6, 3, 2. II, 1, 11, 6.
- Plagium.* II, 1, 11, 6.
- Gambarella *Antibetorum amica simulas, arbitris Plauto, Terentio, Cicerone, Casare.* I, 6, 1, 23.
- Garruli *molesti speciem praebeat Angelus Angelotus.* I, 1, 15, 43.
- mores describit Horatius lib. I, f. 9.* I, 3, 9, 24.
- Garrullitas *in Conversatione molestissima.* I, 1, 15, 42.
- Gassendi (Petri) *Biographia recensentur.* I, 1, 19, 18.
- Coment. in X. Lib. Laertii.* II, 1, 5, 3.
- Descriptio vitae Peiresciana.* I, 1, 19, 17.
- Exercitationes Paradoxa adversus Aristot.* II, 1, 12, 3. II, 2, 12, 7.
- Lib. de Epicuri vita, moribus & doctrina.* II, 1, 5, 1.
- Lib. de motu perpendicularum.* II, 4, 1, 15.
- Gassendus *Philosophiam naturalem Democratici & Epicuri instauravit.* II, 2, 7, 5.
- Gatakeri *Adversaria, & Animadversionum variarum liber.* I, 5, 1, 11. de eo *judicium.* ibid.
- Comm. in M. Aur. Antonini τὸν εἰς ταύτῃν laudatur.* II, 1, 4, 4.
- Gaudentii *Diff. de Pythagorica animarum transmutatione.* II, 1, 2, 9.
- Festinatione extemporalis inscribendo notatur.* ibid.
- Instar Academicum.* ibid.
- Gazophylacia *nummorum bibliotheca ad dita solita.* I, 1, 6, 11.
- Gelenii (Sigism.) *Lexicon Symphonicum commendatur.* I, 4, 3, 9.
- Gellii *defensor fuit, Stephanus.* I, 4, 14, 2.
- editiones varia.* ibid.
- Gellio *indignitas nosles Parisinas scripsit Stephanus.* I, 4, 14, 2.
- in Gellium notas qui scripserint.* I, 4, 14, 2.
- Gelotoscopia *Aldovisi.* II, 3, 1, 3.
- Gemisti (Georg.) *lib. de Platonica & Aristotelica Philosophia differentia.* II, 1, 7, 2.
- Gemma (Cornelius) *de Arte Cosmo-Critica seu de naturae divinae characteris lib. edit.* II, 2*, 2, 4.
- Gemmae artificiales & vitro.* II, 2*, 3, 4, 2.
- bas parandi artem tradit Nerus.* ib.
- Gemmarum *Constitutio, generatio & solutio juxta Boyleum.* II, 2*, 3, 3, 2.
- Præstantia & prerogativa ostenditur.* II, 2*, 3, 3, 1.
- Scriptores recensentur.* II, 2*, 3, 3, 1.
- Fires, & quid de his judicandum.* II, 2, 3, 3, 3.
- Substantiam primam, liquidam esse statuit Boyleus.* II, 2, 10, 3.
- Genealogici *Scriptores.* III, 1, 1, 10.
- Generatio *animalium ex Anatomicorum Observationibus discenda.* II, 2*, 4, 5, 1.
- non sit à semine, sed ex ovâ.* II, 2*, 4, 5, 2. & 3.
- de Generatione multa Aristotelicorum sunt subtilitates.* II, 2*, 28, 3.
- Generationem *equivocam dari negat Rheldi.* II, 2*, 4, 5, 5.
- in Genesis Commentationes Pererii.* II, 1, 1, 7.
- Genethliaca *Carmina.* vid. Natalis.
- Genii *familiares ad Magiam spectant.* II, 3, 1, 17. an illos Socrates & Cardanus

INDEX II. RERUM.

- nus verè jactarint. *ibid.*
de Genitalibus Virorum quinam scripserint II, 2*, 47, 3.
Genium suum familiarem cognoscendi ars ad Magiam spectat. II, 3, 1, 14.
contra Gentiles Scripta Patrum. III, 5, 1, 7.
Gentilis (Alberici) Diff. de abusu mendacii. III, 1, 1, 11.
Diff. de Libris juris Civilis. III, 6, 4, 3.
Libb. de jure Belli & Romanorum armorum. III, 6, 1, 6.
de Gentilismo non retinendo librum scriptis Campanella. II, 1, 12, 4.
Gentilium Collegia secreta, vid. Collegia.
de Diis & Religione Scriptores. I, 5, 2, 6.
Libri Theologici, f. Theurgici, multa secretioris naturæ arcana continent. I, 1, 10, 5, 1, 13, 2.
Mythologia Chymica arcana continet. I, 1, 11, 17.
Theologia initio satis sincera, cur in ætutem variis superstitionibus sit incrustata. I, 1, 10, 22.
Theurgia arcana Jamblichius libro de Mysteriis Egyptiorum late proponit. I, 1, 10, 6, seq.
Theurgia arcana Compendio in Hermetis f. Mercurii Columnis consignata. I, 1, 10, 9. *à Chaldeis & Indorum Braminibus propagata.* I, 1, 10, 12, seq.
Gentium Leges & mores quinam descripserint. III, 2, 1, 16.
Migrationes. III, 2, 1, 17.
Gentius (Georg.) Liguarum Orientalium cognitionem itineribus suis in Orientem sibi paravit. I, 4, 1, 6.
Geodesia à Germanis exculta. II, 4, 1, 7.
Geographia divisio & differentia à Cosmographia. II, 4, 1, 11.
Geographiam per chartas lusorias & aleam addiscendi artificium est ineptum. II, 4, 1, 12.
Geographica mnemonicæ Königii per aleam usum rejicitur. I, 2, 5, 50.
Geographicus Schematismus Uppendorffii, certis signis notatus, recensetur. I, 2, 6, 79.
Geographorum Nomenclatores Historici. II, 4, 1, 2, & 11.
Geomantia Chinesis Physica è terra figura & constitutione de hominum ingenio judicat. II, 3, 1, 13.
describitur II, 3, 1, 13. *ejus scriptores it.*
Geometria Geom. quid spiras. I, 1, 12, 22.
Geometria compendiorum Scriptores præcipui. II, 4, 1, 6.
studium ingenia maximè excitat. I, 2, 11, 17.
Geoponici autores de agriculturâ scripserunt. II, 2*, 21, 7. II, 2*, 42, 1.
Georgii (Davidi) historiam descripsit, erroresque refutavit Jessenius. III, 5, 1, 36.
(Francisci) Harmoniâ mundæ ansam suggerente, Pythagoræorum Harmonica Universi proportio impugnatur, II, 1, 2, 6, II, 2, 3, 6.
II, 2*, 11, 7.
Gerhardi (Johannes) Loci Theologici. III, 5, 1, 17.
Germanicæ Lingue Antiquitatis Scriptores. I, 4, 4, 3.
Barbariem ad Regulas Grammaticales reducere conatus est Carolus M. absolviq. Otfriedus. *ibid.*
Cultura iis sæculis, quæ barbaries regnabat, non abiecta. I, 4, 4, 4.
Exco-

INDEX II. RERUM.

- Excolenda studium impendit Octfridus alijs. ibid.*
& Persica affinitatem ostendere voluit Elichmannus. II, 1, 3, 3.
Prærogativa præ alijs asseritur. I, 4, 4, 3.
Germanicorum Adagiorum Scriptores. I, 1, 2, 1, 110.
Germanisimi in Oratione Latina quomodo admittendi. I, 3, 4, 19. seqq.
de Germanorum meritis in Rem Licentiam Tractatus Autoris promissus. I, 1, 13, 33. I, 1, 16, 56. I, 1, 18, 50.
Germanorum Historia licentia desideratur I, 1, 18, 50.
incuria in describendis arriusium vitis notatur. I, 1, 19, 71.
indoles inquisitiva laudatur à Sprato. II, 2, 1, 16.
originem demonstrare allaboravit Piccartus. II, 1, 11, 30.
veterum hymni & carmina I, 1, 3, 11.
veterum libri rhythmici. I, 1, 7, 32.
I, 1, 3, 11.
de vitis scripsit Melchior Adami, Witenius & Spitzelius. I, 1, 18, 51. seq.
in Germanos convitia exterorum retunduntur. I, 1, 18, 6. & 50. I, 1, 22, 14.
Gersonis (Johannis) Scripta quadam enumerantur. II, 1, 13, 8.
Gesneri Bibliotheca s. Catalogus universalis I, 1, 18, 10. qui liber à varijs variè auctu & editus est. ibid.
Eponymus. III, 7, 1, 7.
Mitridates. I, 4, 3, 9.
Gesnerus (Conradus) Vir diligentissimus laudatur & contra nonnullorum exterorum censuram defenditur. I, 1, 18, 5. sq. I, 1, 22, 14. sq. & excusatur, I, 1, 18, 7. & ab exteris quibudam candidis magni estimatur II, 1, 18, 7. seqq. I, 1, 22, 15. circa nomina propria Germanorum Virorum æqui & mulierum laboras in Catalogo Operum suorum. I, 4, 4, 5.
Geswaldus (Philippus) Doctrinam de arte mnemonica omnium accuratissime persequitur. I, 2, 6, 45.
Ghetaldi Archimedes promotus. II, 4, 1, 15.
Ghilini (Hieron.) Theatrum hominum licentiarum. I, 1, 19, 54.
Giesebertus Comm. in Jus Dithmarsicnm scripsit. III, 6, 10, 4. de ejus Justiniano Harmonico judicium fertur. ibid.
Gifanii Antinomia viceperantur. III, 6, 8, 4.
Comm. in Ethica & Politica Arist. II, 1, 14, 70.
Comm. de Justiniano Imperatore. III, 6, 4, 2.
de Gifanio ejusque Commentariis judicium. III, 6, 7, 9.
Gifanius in emendando Lucretio plagis immulatur. I, 4, 11, 12.
impudentia accusatur à Scaligero. I, 4, 11, 12.
insigni plagio Gellium editioni paratum. Fruetio surripuit. I, 4, 14, 2.
Gigantes prisca temporibus fuisse conceditur, gentes autem integras fuisse negatur. II, 2*, 2, 6.
de Gigantibus fabule & scriptores II, 2*, 2, 6.
Gignendi liberos sapientes an ars detur. vid. Liberos.
Gilberti (Gvild.) dogmata recensentur. II, 2, 15, 7.
Philosophia nova de Magnete, Magneticiq; corporibus, & de magno Magnete Tellure II, 2*, 3, 2, 2. in

INDEX II. RERUM.

in Physicis novatio. II, 2, 15, 7.
Glacies artificialis II, 2*, 17, 3 & 5, II, 2*, 27, 9.
Gladiatoriae Scriptores. II, 4, 1, 16.
de Gladiatoribus & Amphibeatro Romano
scripsit Lipsius. I, 5, 2, 12.
de Gladiis, sub certa constellatione confectis,
quidam fabulaneur, II, 2*, 8, 7. *but*
refertur gladius Gust. Adolphi. ib.
Gladius Talismanicus Gustavi Adolphi, Reg.
Suec. vid Gustavus.
Glandorpii Onomasticon Historiae Romanae.
I, 5, 2, 5. III, 4, 1, 10.
Glanvii (Jofephi) Lib. Plus ultra. II, 2, 1, 3.
Philosophia pia. II, 2, 9, 2.
Scepſis ſcientifica. II, 1, 6, 1. II, 2, 9, 2.
Glaſſii (Salom.) Explicationes Evang. & E-
piſt. laudantur. I, 6, 4, 23.
de Glauberi novo mundi mimculo cenſura
fertur. II, 2*, 33, 1.
Globi terraeque cognitio tantum ſuperſi-
ciaria eſt. II, 2*, 13, 1.
conflagrationis poſſibilitas eſt phyſica
oſtenditur II, 2*, 3, 5.
de Globorum & Orbium integrorum inte-
ritu, quaſtio affirmantive de-
ciditur. II, 2*, 5, 2.
Gloneri (Sam) Proſodia Laudatur.
I, 7, 1, 16.
Gloſſariorum in Leges exotericas ſcripto-
res. III, 6, 6, 2.
à variis editorum hiſtoria. I, 4, 7, 13.
apud veteres copia. I, 4, 7, 12.
Gloſſarium Juris Graeci Car. Labbei.
III, 6, 4, 11.
Gloſſarum diverſa accepio. I, 4, 7, 12.
Gnomae morales animis puerorum firmitus
haerent. I, 2, 9, 57: *ſtylo tamen te-*
mere non immiſcende. I, 2, 10, 19.
Gnomicae Lobkowitz tradidit. II, 4, 1, 8.
Goclenii Chiromantia. II, 3, 1, 6.

Lexicon Philoſophicum. I, 4, 4, 5.
Godeau Hiſtoria Eccleſiaſtica laudatur.
III, 4, 1, 13.
Goedarti Hiſtoria inſectorum recenſetur.
II, 2*, 45, 5.
Goldaſti Paraneſici veteres. I, 4, 4, 3. *et non*
adeò aquus eſt Scaliger, ibid.
Gomeſii Halographia recenſetur. II, 2*, 39, 1.
Gonzalezii Opinio de duplici terra. II, 2*, 21,
4. de eo judicium Micraelii. ibid.
Gorlæi Daſtyliotheca. I, 5, 2, 9.
Exercitationes Philoſophicae. II, 1,
12, 5. II, 2, 15, 2.
Sententia, omnia ex nihilo generari
& in nihilum denuò reſolvi, eſt
abſurda. II, 2*, 1, 3.
Gothanum Compendium Hiſtoriae Eccleſia-
ſticae. III, 4, 1, 13.
Gothoca Evangelistarum verſio. III, 5, 1, 14.
Ulphila Evangelia ad veteris Linguae
Germaniae monumenta refe-
runtur. I, 4, 4, 3.
Gothofredi (Dionyſii) Nota ſuper Corpus
Juris Civilis laudantur.
III, 6, 4, 9.
(Jacobi) Ars cauſandi promiſſa.
III, 6, 11, 1.
Commentarius in Regulas Juris.
III, 6, 3, 8. III, 6, 6, 4.
Conciliatio Legum promiſſa.
III, 6, 8, 2.
Corpus antiquitatum Rom. e Libris
Juris promiſſum.
III, 6, 3, 11.
Editio atque illuſtratio Codicis
Theodoſiani commendatur.
III, 6, 3, 6. III, 6, 4, 5.
Fontes IV. Juris Civilis.
III, 6, 3, 2. & 8.
Manuale Juris. III, 6, 4, 4.
(Xxxx) Nota

INDEX II. RERUM.

Note ad Corpus Juris. III, 5, 7, 2.
Gottorpiensis Aloë à Majore descripta. vid.
 Aloë.

Bibliotheca Manuscripta. I, 1, 7, 64.
 I, 4, 12, 9.

Græcas ad Literas olim nauscabant omnes in Græcos autores exercitationes Palmerii.
 I, 5, 1, 9.

Græcæ Lingua pronuntiatio historia &
scriptores. I, 4, 6, 18.

Græci Exules, capta Constantinopoli, græca-
rum rerum noticiam in Occi-
dente restaurarunt. I, 1, 2, 16.
 I, 1, 11, 20, II, 2, 12, 6.

Grammatici inediti recensentur.
 I, 4, 6, 4. seqq. moderni laudantur.

I, 4, 6, 14.
in Philosophando diversis institutis
utuntur, II, 2, 7, 1.

Philosophi veteres ab Ægyptiis sa-
cerdotibus arcaniores scientias
hauserunt. I, 1, 6, 30. I, 1, 10, 6. f.
Pythagoram agnoscunt parentem.

II, 2, 7, 1.

Græcia antiqua Jacobi Palmerii. I, 5, 1, 9.
in Græciam Colonia Ægyptiorum ante Or-
pheum sunt deducta. I, 1, 13, 9.

Mysteria ex Ægypto translata sunt
ab Orpheo. I, 1, 13, 6.

Græcorum Leges ab Ægyptiis sunt deriva-
te. III, 6, 2, 4.

de Magistratibus Scriptorum recen-
sentur. I, 5, 2, 7.

Musea. vid. *Musea.*
Philosophia, nec planè contemnen-
da nec nimis extollenda. II, 2, 17, 2.

Pœtarum Lyricorum Pœmata ma-
ximâ ex parte à Græcis Monachis
superstitiosis sunt combusta. I, 1,
 5, 27. quorum ob obscuritatem
 facilius est iactura. I, 1, 8, 28.

Prytanæa vid. *Prytanæa.*

Religio dissidet à Romanâ, non ita à
Protestantiâ religionem. III, 5, 1, 23.

Veterum epistolæ. vid. *Epistolæ.*

Pira est corruptissima. III, 5, 1, 23.

in Græcos autores exercitationes Palmerii.
 I, 5, 1, 9.

Grævius in Thesouro Antiquitatum Roma-
narum potiores de his Scriptores
collegit. I, 5, 2, 16.

Grammatica in quonam propriè consistat.
 I, 4, 1, 1.

Grammaticæ Difficultas non minor est, quam
Metaphysicæ & Logicæ. I, 2, 1,
 29. I, 2, 9, 20. I, 4, 10, 1.

Diviso & partes. I, 4, 1, 2.

Minutius puerorum ingenia non
sunt torquenda. I, 2, 1, 29. seqq.
 I, 2, 10, 14.

Præceptis Principes non sunt mace-
mundi. I, 2, 12, 12. seqq.

Vindicta contra ejus contemtores.
 I, 4, 1, 1.

Grammaticam Germanicam inchoavit Ca-
rolus M. Imp. I, 4, 4, 4.

nullam didicit Scioppius, ut & Co-
rwleus. I, 2, 1, 32.

Grammaticarum tricarum architecti no-
tantur. I, 2, 1, 31. seqq.

Grammatici Græci. vid. *Græci,*
Latini veteres & recentiores.

I, 4, 10, 2 & 3.

Grammaticorum regulæ non subjici debent
boni autores. I, 3, 4, 32.

Granadus (Jacobus) Comm. in Summam
S. Thomæ scripsit. II, 1, 14, 27.

Granatenfis (Lud.) insignis Orator Ecclesi-
asticus, laudatur. I, 6, 4, 25.

scripsit Conciones & Rhetoricam
Ecclesiasticam, nec non Locos
Com-

INDEX II. RERUM.

- Communes, ibid.*
- Grand (*Antonius*) *est Epitomeator Cartesii.* II, 1, 15, 9. *Diff. scriptis decarentia sensus & cognitionis in brutis.* II, 2*, 45, 4. *plura ejus scripta recensentur.* II, 1, 15, 9. II, 2, 8, 1. II, 2, 17, 4. *scriptis librum l' Homme sans passions.* III, 1, 1, 11.
- Grandis (*Joh. Franc.*) *Consilium latinis voces à grecis derivandi.* I, 4, 6, 3. *Dissert. Philosophicarum prima, Physica Epicurea opposita, laudatur.* II, 1, 5, 4. II, 2, 7, 8.
- Grandinis *figura est ovalis.* II, 2*, 27, 10. *formatio quomodo & ubi fiat. ibid. porcentosa (sepe est magnitudo, ibid.*
- Grando *statim liquefit.* II, 2*, 27, 10.
- de Gratia *divine auxilii scriptis Cabezado.* II, 1, 14, 25. *Franc. Suarez.* II, 1, 14, 43. *Didacu Alvarez.* II, 1, 14, 56.
- Gratiani *decretum.* III, 6, 7, 14. *jussu Gregor. XIII. emendatum. ibid.*
- Gratii *Cynegeticon s. de venatione liber mutilus superest.* I, 4, 12, 12. *ejus Editores & Commentatores. ibid.*
- Gratulatio *inventiones de advenu.* I, 3, 12, 51. *in epiniciis.* I, 3, 12, 22. & 27. *in epithalamiis.* I, 3, 12, 29. *seqq. de Doctoratu.* I, 3, 12, 11. *seqq. & 23. miscelle.* I, 3, 12, 28. *de natali.* I, 3, 12, 21. & 24. *de novo anno.* I, 3, 12, 19. *f. de Restoratu academico.* I, 3, 12, 16. *seqq. variant pro varitate dignitatum.* I, 3, 12, 7. *sq. & 23.*
- Gravinae (*Petri*) *Epistole & Orationes.* I, 6, 3, 5.
- Gravina (*Dominicus*) *Epigrammatum Scrip- tor.* I, 7, 3, 4. (*Johann. Vinc.*) *ob dicendi scribendiq; facultatem laudatur.* I, 6, 3, 5.
- Grauntii (*Johannes*) *Bils of the mortality*
- commendatur.* II, 2*, 5, 1.
- Greatreack (*Valentinus*) *ob curationes per tactum sacras Londino expulsus* II, 2*, 8, 6.
- Gregorii Nazianzeni *Poëmata recensentur.* I, 7, 2, 27.
- de Grepitii *translatione Cod. Justiniani me- thodica judicium fertur.* III, 6, 7, 9.
- Gretseri (*Jacobi*) *Opus de Cruce.* I, 5, 2, 14.
- Grimaldi *Physico-Mathestis de lumine, colo- ribus & iride, recensetur.* II, 2*, 14, 2. *laudatur.* II, 2*, 25, 1.
- Gronovii *Dissertationes & nota in Grotium* III, 6, 1, 5.
- Gratulatio ad Principem Anusio- num.* I, 6, 3, 6.
- Libro de sesteriliis, seu de Pecuniâ Veteri Romanorum, iniquior fu- it Salmasius.* I, 5, 1, 12.
- de Notis in Senecam judicium Sarn- vii recensetur.* I, 4, 12, 8.
- Observationum libri tres.* I, 5, 1, 12.
- erga Gronovium *singulari liberalitas & hu- manitas Comitibus Avenaxij. - vid. Avenax.*
- Grotii (*Hugonis*) *Commentaria Critica in universa Biblia.* III, 5, 1, 15.
- Elogium.* I, 1, 2, 3, 48.
- Epigrammata.* I, 7, 3, 2.
- Epistole Politicæ.* III, 2, 1, 8.
- & Gvietilia super præstantia vini & cerevisiæ.* I, 1, 24, 29.
- Intending in de Hollandische Rechts-Geselschaft.* III, 6, 10, 2.
- Librorum de jure Belli & Pacis elo- gium & illustratores.* III, 6, 1, 5.
- Opus epistolicum Πολιτικὴ ἀπο- ραφή.* I, 1, 24, 21. *seqq.*
- Stylus.* I, 1, 23, 46. I, 1, 24, 22. & 51.
- Tragædia, Adamus exul.* I, 7, 3, 15.
- (Xxxx) 2

INDEX II. RERUM.

- de veritate Religionis Christiana li-*
ber. III, 5, 1, 7. *bunc per plagium*
non descripsit ex Arabico libro e-
jus argumenti. III, 5, 1, 2, 2.
(Wilbelmi) de Principiis Juris natu-
ralis judicium fertur. III, 6, 1, 5.
Grotius (Hugo) in Carmine Heroico varius.
 I, 7, 3, 8.
Fabularum Romanensium lectione
delectatus est. I, 7, 3, 20.
à Martino Ruaro in partes Socinia-
norum tractus esse creditur. I, 1,
 24, 102. III, 5, 1, 33.
Phoenix nostris seculi meritis dicendus.
 I, 1, 24, 21.
Grotus (Aloysius) cæcus carmina, orationes
& epistolas elegantes scripsit.
 I, 1, 24, 127.
Grundfest des Hess. Römischen Reichs
lib. Germanicus laudatur. III, 6, 9, 2.
Gruteri (Iulii) Bibliotheca exulum. I, 1, 21, 71.
Dissertationes in Livium & Ta-
citum. III, 2, 1, 12.
Florilegium ethico politicum.
 I, 1, 21, 70.
Humanitas summa. I, 1, 15, 41.
Inscriptiones. I, 4, 14, 26. *hic ad-*
jectæ sunt notæ. I, 4, 24.
Polyzithæa recensetur. I, 1, 21, 26.
Thesaurus Criticus. I, 5, 1, 14.
Gualandi (Adoardi) Moralis Philosophia, ac
totius Facultatis Civilis vera & ab-
soluta methodus. III, 1, 1, 14. *de illa*
judicium fertur. III, 6, 1, 2.
Gualtheri (Johannis) Chronicon Chronico-
rum. III, 4, 14.
Gudolini jus novissimum laudatur.
 III, 6, 5, 12.
Gudii (Marquardi) Bibliotheca privata-
rum omnium Regina dici meretur.
 I, 1, 7, 67. *refertissima MSS. Scian-*
quissimis & rarissimis, ibid. & The-
sauro Epistolarum auctoræ Qv
ineditæ. I, 1, 25, 15. *seqq.*
Elogium. I, 1, 7, 67.
Volumen inscriptionum ineditum.
 I, 4, 14, 26.
Guerickius (Otto) Cometa ortum prædixit.
 II, 2*, 12, 4. II, 2*, 18, 6.
Commentarios de Vacuo edidit.
 II, 2*, 43.
Maculas solares pro planetis
circum solaribus habet. II, 4, 1, 8.
Virunculum formavit tempestatum
significatorem. II, 2*, 18, 6.
Guidiccionii Censura Poëtarum. I, 7, 2, 1.
Guinifii (Vincenzii) Allocutiones Gymnasti-
cæ laudantur. I, 6, 3, 2.
Guntheri (Olivini) tract. duo methodorum
laudantur. I, 2, 7, 4. II, 5, 1, 4.
Gustavus Adolphus, Rex Svec. non habuit
gladium sub certa constellatione
confectum. II, 2*, 8, 7. II, 3, 1, 12.
Gustu terras quidam distinguere potuerunt.
 II, 2*, 21, 8. *de illo quænam scri-*
pserint. II, 2*, 47, 3. II, 2*, 48, 5.
Gustus in quo consistat. III, 2*, 47, 3.
Origō à papillis lingua nervis.
 II, 2*, 48, 5.
Guthmanni lib. Offenbarung Göttlicher
Majestät. II, 2, 3, 8. III, 5, 1, 36.
magno in pretio olim habitus.
 II, 2, 3, 8.
Guyberti (Nicolai) de Murhynis oculis Diss.
 I, 5, 2, 13.
Guyeti Justinianus Magnus. III, 6, 4, 2.
Gymnosophistarum Collegium in Æthiopia.
 I, 1, 13, 28.
Gyraldi Dialogi de Poëtis Græcis & Latinis,
 I, 7, 2, 1.
 Fatum

INDEX II. RERUM.

<i>Fatum recensetur.</i>	I,7,2,1.	Harmoniam linguarum quinam scripserint.	I,4,3,8, & 9.
<i>Historia Deorum.</i>	I,7,1,17.	Harmonica proportio Universi Pythagoraeorum impugnatur.	II,1,2,6.
H.		Harpocratonis Lexicon emendatum notisque illustratum editum.	I,4,7,5.
H Abdarchamani Aegypti, liber de proprietatibus ac virtutibus medicinarum animalium, plantarum & gemmarum.	I,3,13,46.	Hartmanni historia Succini Prussici Physica & Civilis laudatur.	II,2*,37,3.
Hadrianus librum de modis latine loquendi scripsit.	I,4,9,20.	Hartnacci Sanchez aliquid sciens.	II,1,6,3.
Hæmorrhagia cadaverum non est signum judiciale.	II,2*,8,10.	Haryai ante tempora circulationem sanguinis ostendit Paulus Sarpinus.	I,1,19,24.
Hæresium & Hereticorum Scriptores recensentur.	III,5,1,19.	juxta sententiam, generatio non fit ex semine masculino, sed ex ovis.	II,2*,45,2, & 3.
Hafnienſia acta.	II,2,1,16.	Hauptmanni (Augusti) lib. Mors viva.	II,2*,45,7.
Hales (Alexander de) primus in sententias Lombardi Commentator fuit, & lib. de autoritate Verbi Dei scripsit.	II,1,14,1.	lib. Wasser-Schaf.	II,2*,20,10.
Hall (Josephus) Biblicas visiones aliasque opuscula edidit.	I,6,4,19.	Hayne (Thomas) lib. de Harmonia linguarum.	I,4,3,8.
Hamburgensis Ephemerides literaria.	I,1,16,50.	Hebræam Linguam primam omnium atq; universalem nonnulli asserunt.	I,4,3,1.
Hamel (Job. Bapt. du) Lib. de Consensu Veterum & novæ Philosophiæ.	II,2,18,5.	Hebræi Sacerdotibus librorum sacrorum curam commiserunt.	I,1,6,2.
Lib. de Meteoris & fossilibus.	II,2*,23,2. I,2*,27,12.	Hebræorum Cabalistici libri, vid. Cabala.	
Sententia de luce recensetur, de pabulo solis autem rejicitur.	II,2*,14,2.	Jus quinam proposuerint & illustrarint.	III,6,2,1.
Hamelenſium puerorum historia à quibus ventilata sit.	II,2*,2,5.	Schole, vid. Scholæ.	
Hammondi Homibia laudantur.	I,6,1,21.	innegat.	I,1,6,2.
Hanckii libri de Romanorum rerum Scrip- toribus recensentur.	I,1,19,50.	Hebraus (Leo) Doctrina Platonis de Amore exegeres.	II,1,7,20.
de Harengo scripsit Neucranzius.	II,2*,46,2.	Hegingenſis Latini proverbium unde ortum sit.	I,1,2,5,17.
Harmonia Græcæ, Latine & Germanicæ Lingue Crucigeri, vid. Cruciger.	II,1,2,6.	Hegius (Alexander) Erasmus docuit, & ad Belgas & Germanos bonas artes propagavit.	I,2,2,16.
		Heidelbergensis Bibliotheca ab Ottone Henrico, Ecclesie, dedicata fuit, aucta egregie ab Ulrico Fuggeri libera- (Xxxx) 3	litate

INDEX II. RERUM.

- litate.* I, 1, 4, 17. ejus *spoliis Vasica*
na *bibliotheca aucta dicitur.* I, 1,
4, 20. I, 1, 17, 24.
- Heidmanni *Epitome historica laudatur.*
III, 4, 1, 1.
- Heinlini *Synopsis Mathematica.* II, 4, 1, 3.
- Heinsii *Epigrammata.* I, 7, 3, 2.
- Herodes infanticida.* I, 7, 3, 15.
- Lib. de Romanorum Satyræ.* I, 7, 1, 11.
- Libertas saucia.* I, 7, 3, 15.
- Poëma de contemptu mortis.* II, 1, 7,
21. quod in *synopsi quâdam Philo-*
sophiam Platoniam exhibet.
II, 2, 11, 11.
- Stylus.* I, 6, 3, 4.
- Heinsius, *Orator fuit optimus.* I, 6, 3, 4.
- Poëta Epicus.* I, 7, 3, 8.
- Heinsium *inter & Balzaciū lites.* I, 7, 3,
10. *harum arbitrium sibi sum-*
psit Salmasius in epistola ad Men-
agium scripta. ibid.
- Heliodorus, *Chymica artis peritus.* I, 1, 11, 22.
an *Picma Græcum Chymicum Theo-*
doso M. Imperatori inscripserit.
I, 1, 11, 22. & 24.
- Helladii *Lexicon Græcorum.* I, 4, 7, 5.
- Hellani *Leges variarum gentium perdi-*
ta. III, 6, 2, 3.
- Hellmontii (Franc. Mercurij) *Alphabeti verè*
naturalis Hebraici delineatio re-
censetur & refellitur. I, 4, 3, 1.
- Hellmontius (Jeb. Bapt.) *falso gloriatur de*
liquore suo Alcahest. II, 2, 10, 2.
- Helvici *Theatrum laudatur.* III, 4, 1, 5.
- Henckelii, *Consiliarii Svecici, Carcerales e-*
pistole. I, 1, 24, 94.
- Henischii *Thesaurus Lingua Germanica*
non absolvitur. I, 1, 21, 110.
- Henningii *Commentarius in Grotium.*
III, 6, 1, 5
- Theatrum Genealogicum.* III, 4, 1, 10.
- de Henochi *libro variant sententia.*
I, 4, 1, 10.
- Henrici VIII. *Reg. Angl. Vita à Verulamio*
descripta ad prudentiam civilem
multum profecit. I, 1, 19, 31.
- Henrici (Andrea) *Chiromantia.* II, 3, 1, 16.
- Heraclius Ephesus, *αὐτοδιδάκτος.* I, 1, 1, 14.
- Heraldus (Desiderius) *in Scriptis suis multa*
Critica habet. I, 5, 1, 13.
- Herba *pudica, levi manutacta, cur resugit,*
disquirunt. II, 2*, 4, 3.
- Herbarum *in collectione veteres in laudem*
earum, vel numinis, cui sacra e-
rant, hymnum recitare solebant.
I, 1, 11, 9. I, 1, 13, 33.
- Herbas *brevi temporis spatio è semine pro-*
ducendi artificia. II, 2*, 4, 1, 2.
- Herbertus *in colligendis itinerariis minus*
accuratus. II, 4, 1, 13.
- Herculis *labores & fata è Statio collecta.*
I, 3, 10, 15.
- Herenni *Metaphysica.* II, 1, 17, 10.
- Hermaphroditum *inter monstra censendi sunt.*
II, 2*, 2, 7.
- Hermathena *Mechovij recensetur.* I, 2, 10,
43. seqq.
- Hermex (Ammonij) *Comm. in Categorias*
Aristot. II, 1, 9, 10.
- Hermeneutica *artium summa utilitas.*
I, 2, 11, 1, 3. seq.
- Hermes *de Chymicâ arte scripsit.* I, 1, 11, 18.
- Hermetes f. Mercurius *duos celebrabat Æ-*
gyptij, quorum primus Theobvo-
catus, columnas reliquit. I, 1, 10, 7.
- Hermetis *columnis Ægypticorum doctrina*
Theurgica consignata. I, 1, 10, 7.
ex illis Pythagoras & Plato Phi-
losophiam suam transtulerunt.
ibid.

INDEX II. RERUM.

- J.* Mercurij libri Medici & astrologici. I, 1, 10, 7.
Trismegisti vita & scripta, I, 1, 10, 7.
horum 36529. nonnulli numerant. I, 1, 12, 28. quorum 20. una cum fragmentis publicavit Patricius, II, 1, 1, 12. II, 2, 4, 5. de illa quinam Disquisitiones instituerint. II, 1, 1, 12. II, 2, 4, 5. lib. de magnetismia, sympathia, &c. I, 1, 11, 5. melomantia. II, 3, 1, 5. de illius γυνώσκῃ controversa iudicium suspenditur. II, 1, 1, 12.
- Hermia in Phadonem Platonis scholiorum libri tres.* II, 1, 7, 10.
- Hermogenes in juventute optimus fuit Rhe- tor, non vero in virili aetate & senectute.* I, 6, 1, 5.
- Hermogenis Epenthymemata.* I, 3, 12, 4.
Epicheremata. I, 3, 12, 2. seq.
Libri varii, eorumque Commentato- res. I, 6, 1, 5.
- Herodes Sophista laudatur, & unica ejus Oratio recensetur.* I, 6, 2, 15.
- Herodoti Dissilio commendatur.* I, 6, 2, 2.
- Heroes Literarii*, vid. Literarii.
- Heroica Virtus divino impulsu excitatur.* I, 1, 12, 30. seq.
- Herwarti ineptia de magnete recensetur.* II, 2*, 32, 5.
- Hessi (Eobani) Epistole à Camerario collectae laudantur.* I, 1, 24, 48.
Vita à Camerario scripta, I, 1, 19, 35.
- Hevelii Cometographia.* II, 2*, 12, 4.
Selenographia & Machina caelestis. II, 4, 1, 8.
- Heürnii libri duo, Chaldaica & Indici, anti- quitatum Barbarica Philo- sophia, recensentur.* II, 1, 1, 9.
- Heydon (Johannes) astrologiam defendit.* II, 3, 1, 10.
- Doctrinam de numeris ad Necro- mantiam detorsit in libro suo, the Rosae Crucian &c.* II, 1, 2, 4.
Harmoniam mundi scripsit II, 2, 3, 8.
- Hide (Thomas) Catalogum Academiae Oxo- niensis edidit*, I, 1, 17, 31. qui re- censetur. I, 1, 17, 32.
- Hieroglyphica Aegyptiorum in arcaniorem aliquam scientiam tendunt.* I, 1, 12, 18. I, 1, 13, 4. seq.
ad Magnetem & Pyxidem nauticam detorquet Herwartus. II, 2, 4, 3.
Valeriani. I, 4, 2, 1.
- Hieroglyphicae literae Aegyptiorum:* vid. Literae.
- Hieroglyphicis doctrinam Chymicam oc- cultari nonnulli existimant.* II, 2, 4, 4.
- Hieroglyphicorum Interpretationes variae Pignorij & aliorum.* III, 2, 4, 3.
- Scriptores.* vid. Lit. Hieroglyphicae.
Ufus ad Peruvianos, Mexicanos &c. I, 1, 5, 25.
- Hierothei scripta Chimica.* II, 1, 11, 25.
- Himerii Orationes laudantur.* I, 6, 2, 20.
Vita & mors paucis describitur. ibid.
- Hippias Philosophus, omnium quoque opificio- rum erit callentissimus.* I, 1, 1, 5.
- Hippocratis Commentatores ab Autoribus Bibliothecariis proponuntur.* III, 7, 1, 3.
Editiones optima. III, 7, 1, 2.
- Hirci laeseri reperiuntur.* II, 2*, 2, 7.
- Hirundines post diuturnam congelationem reviviscunt.* II, 2*, 17, 5.
- Hispani (Petri) liber Summarum, hujusque libri Commentatores.* II, 1, 14, 17.
- Hispani libri laudantur.* I, 4, 4, 18.
- Hispanica Bibliotheca Nicolai Antemi.* I, 1, 18, 32.
Prover-

INDEX II. RERUM.

- Proverbia.* I, 2, 21, 103. seqq.
- Hispanicorum Scriptorum Catalogi* I, 1, 18, 31.
- Historia aliud nihil est, quam philosophia exemplis utens.* I, 1, 19, 11.
- bibliothecaria sola universali scientia viam sternere potest.* I, 1, 20, 3.
- quibus præcipue capitibus absolvatur.* I, 1, 6, 12.
- commerciorum desideratur à Bacle- ro.* III, 4, 1, 9. *ejus ideam dedit Tribbechovius.* *ibid.*
- divina providentia speculum est.* I, 1, 12, 37.
- ecclesiastica Sec. XVI. & XVII. recen- tior, nondum satis est exculea.* III, 4, 1, 14. *ejus Compendia commemo- rantur.* III, 4, 1, 13.
- literaria à paucis hactenus tractata.* I, 1, 2, 1. seqq. *latius patet quam poly- mathia.* I, 1, 2, 1. à *Bacone Verula- mio quodammodo concepta.* I, 1, 2, 3. à *Stylio* I, 1, 2, 4. *difficiliter perfici- enda.* I, 1, 2, 3. *non tamen desperanda* I, 1, 20, 2. seqq. *dogmatum pices & incrustationes ostendit.* I, 1, 2, 18, & 22. seqq.
- militaris Schelii & Salmasii.* III, 4, 1, 9.
- navalis Rivii, Schefferi & Bacle- ri.* *ibid.*
- universalis à Polybio affecta* III, 2, 1, 6.
- de Historia Onatio Beringii* I, 6, 3, 6.
- Historiæ Augusta Scriptores.* *vid. Scripto- res,*
- bibliothecaria fructus & utilitas.* I, 1, 20, 1. seqq.
- cognitio summè utilis.* I, 2, 11, 18. *in pri- mis Principi necessaria.* I, 2, 12, 16. f
- ecclesiasticæ universalis Scriptores.* III, 4, 1, 12. seqq.
- literaria à Verulamio concepta uti- litas summa.* I, 1, 2, 9. *adornanda consilia proponuntur.* I, 1, 20, 4. f.
- I, 1, 2, 3. seqq. cultum eruditæ ἐμπειρία literaria instructis com- mendatur.* I, 1, 2, 28. seqq. *idea juxta ordinem à Gabr. Naudæo proscriptum concipi potest.* I, 1, 2, 7. *summa delineatio juxta seriem à Petro Lambecio præfixam.* I, 1, 2, 8. seqq. *prodromus à Lam- becio editus.* I, 1, 2, 5. *universale Compendium promissum à Plac- cio.* I, 1, 20, 24.
- magia continent hominum characte- res, quam omnia philosophia mor- alis præcepta.* I, 3, 9, 27.
- Philosophica in genere Scriptores.* II, 1, 1, 2.
- Scriptores.* *vid. Scriptores.* & I, 1, 16, 1. seqq. III, 4, 1, 2.
- universalis Compendia.* III, 4, 1, 4.
- Historiam Civilem & Ecclesiasticam legendi methodum tradit W'hear.* III, 4, 1, 2. & *Reineccius.* III, 4, 1, 3.
- literarum varii autores descripse- runt.* I, 4, 3, 10.
- Historica bibliotheca Bolduani.* I, 1, 18, 12.
- Lambecii.* I, 1, 2, 8.
- excerpta quomodo adornanda.* I, 3, 13, 31.
- Historicæ artis Scriptores recensentur.* III, 4, 1, 3.
- Historici veteres ad historiam juris mul- tum profunt.* III, 6, 4, 1.
- Historicis veteribus edendis magnam Galli impendunt operam.* III, 4, 1, 1.
- Historicus Stylus.* *vid. Stylus.*
- Hobbesii adversarii nominantur.* II, 1, 15, 15.
- III, 1, 1, 4.
- de physica sinistrè judicat Fabri.* II, 1, 15, 13.
- dogma*

INDEX II. RERUM.

- dogma primum. III, 2, 1, 4.
 elementa Philosophia & Leviathan. II, 1, 15, 14. II, 2, 15, 4.
 tyrannidi ac atheismo viam ferunt. II, 1, 15, 14.
 indoles morosa & contentiosa II, 1, 15, 15.
 Philosophia civilis à Gallis avidè excipitur. ibid.
 problemata physica à Boyle confutata. ibid.
 Hobbesius è doctrina de motu omnia demonstrare laborat. II, 2, 15, 4.
 frigoris causam ventis tribuit, sed male. II, 2*, 17, 4.
 in Jure naturali est novator. III, 6, 1, 4.
 in Mathematicorum est convulsus, II, 1, 5, 13.
 novator in omni philosophia, ac Epicureismi instaurator fuit. II, 1, 15, 13.
 in Politicis delinquit. II, 2, 1, 4.
 Hobernfeld scripsit tr. sub tit. Hierosolyma restituta. III, 5, 1, 35.
 Hodiernæ (Jo. Bapt.) anatome oculi muscæ. II, 2*, 45, 5.
 Hoffmanni (Casp.) Labores in Galenum Lib. de officinalibus. I, 7, 2, 2.
 Varia lectiones. I, 5, 1, 9.
 III, 7, 1, 2.
 (Christ.) Diff. umbra in luce III, 5, 1, 12.
 (Frid.) de epigrammatibus judicium I, 7, 3, 3.
 (Job. Jacobi) Lexicon omnia corrigit. III, 4, 1, 2.
 Hohberg (Wolffii Helmhardi Baronis ab) Georgica curiosa. II, 2*, 42, 1.
 Holderi (William) de loquela elementis liber. I, 4, 1, 5. II, 2, 1, 14.
 Holstata Præxis. vid. Præxis.
 Holstenii (Luca) MStorum Codicum editio desideratur. II, 1, 2, 2.
 Holstenius morti vicinus hymnum ex Prudentio recitari voluit. I, 4, 14, 17.
 Holstii (Jacobi) emendationes Celsi & Comm. laudantur. III, 7, 1, 2.
 Hölzlini (Jeremie) Hexæctia Scholastica. I, 2, 10, 9.
 Homeri adversarii. I, 7, 1, 5.
 editiones. I, 7, 2, 2.
 & Hesiodi certamen ludicrum ab anonymo fictum. I, 7, 1, 5.
 exegetæ veteres. I, 7, 2, 2.
 gnomologicam scripsit Jac. Dupontus. I, 1, 2, 1, 75.
 paralipomena scripsit Quintus Calaber. I, 7, 2, 23.
 Patria. I, 7, 2, 2.
 poemata quomodo in literas relata. I, 7, 1, 5.
 Homero cur afflictiore videatur Virgilius. I, 2, 9, 49.
 in Homerum insanus Bulgerii amor. I, 7, 2, 2.
 Hormerus H. braizon à Bogano scriptus. I, 1, 2, 1, 76.
 Poëtarum Græcorum antiquissimus. I, 7, 2, 2.
 poetarum, Historicorum, Philosophorum & Oratorum fons. ibid.
 Homiletica eruata. I, 1, 1, 5, 5.
 de Homine integro Scriptores præcipui. II, 2*, 47, 2.
 sententia Stoicorum. II, 2, 8, 4.
 Homines ex ovibus generari probatur. II, 2*, 45, 3.
 marini sunt animalia aquatica. II, 2*, 2, 7.
 quatuor quasi personis induuntur juxta Stoicorum mentem. I, 2, 1, 14, f.
 quidam unde nocturni videant. II, 2*, 14, 6.
 (Yyyy) Hominis

INDEX II. RERUM.

Hominis *εὐφροία* & *εὐαγρία* vid. *εὐαγρία*.
generatio, nutritio & longevitas.

II, 2*, 47, 2.

intellectus iudicii & imaginationis
rectitudine aestimatur.

I, 2, 1, 19.

partes & membra. II, 2*, 47, 3.
praeter ceteris animalibus est prerogativa.

II, 2*, 47, 1.

ad temperamentem facit loci constitutio.

II, 3, 1, 13.

Hominum Characteres. vid. Characteres.
inclinationes indagandi modus, I, 1,

15, 51. de rebus minutissimis quandoque indagantur,

I, 1, 19, 5.

Homo amplissima considerationis, II, 2*, 47, 1.
non accuratè microcosmus dicitur. ibid.

Homonymi Scriptores à Demetrio Magno,
Laërtio & Meursio recensentur.

I, 1, 25, 5.

Homunculi sub terra educati. II, 2*, 2, 5.
subterranei in monstrorum classem
non sunt referendi. ibid.

Honestas vultu, verbis & facto in conversatione exprimenda est. I, 1, 15, 18.

Hoockii (Rob.) Micrographia laudatur.

II, 2*, 33, 5. II, 2*, 45, 5.

urtica de lineatio elegans. II, 2*, 43, 3.

Höpfnerus Locum de justificatione contra
Pontificios vindicavit III, 5, 1, 29.

Hopperi de libris, iudicium fertur III, 6, 1, 6.

Horatianus Comm. Parisienii rarissimus recensetur.

I, 4, 11, 15.

Horatii adagia ex l. I. sat. I. excerpta I, 3, 6, 3, 2.

ars Poëtica reprehenditur à Scaligero, qui ob id ab aliis castigatur

I, 4, 11, 15. I, 7, 1, 4.

Commentatores. I, 4, 11, 15. I, 7, 1, 4.

encomium. I, 4, 11, 15. I, 7, 3, 10.

epistola IX. lib. I. in sermonem solutum versa.

I, 2, 14, 27.

epode secunda paraphrasis ex Jacobo

Wallio.

I, 2, 16, 21.

Imitatores.

I, 7, 3, 10.

Interpretes.

I, 7, 1, 4.

Odarum quarundam metemphrases

I, 2, 16, 24. seqq.

Satyra ineptè à Verderio reprehenduntur. I, 1, 16, 27. I, 4, 11, 15, adversus quem descendunt. ibid.

Satyra, ut maximè ingeniosa, celebrantur. I, 3, 6, 30. vid. Satyræ.

Horatius in epoda secunda imitatus est Virgilium.

I, 2, 16, 20.

Hori Niliaci Hieroglyphica.

I, 4, 2, 1.

Horneji Conradi Institutiones Etbicae laudantur.

III, 1, 1, 6.

Hornii (Georg.) Arca Moysi.

II, 2, 2, 11.

Dissertationes.

III, 2, 1, 13.

Geographia antiqua laudatur.

II, 4, 1, 12.

Historia naturalis, scriptum proletarium.

II, 2, 2, 5.

Historia Philosophica recensetur.

II, 1, 1, 5.

Orbis Politicus & Imperans, III, 2, 1, 6.

de scriptis omnibus iudicium fertur.

II, 1, 1, 5. III, 2, 1, 3.

Status Ecclesie Britannicae hodiernae

III, 5, 1, 32.

de Horologiiis quinam scripserint. II, 4, 1, 15.

Horticulturæ Scriptores veteres & recentiores. vid. Agricultura.

de Hospitii jure scripsit Thomasinus I, 5, 2, 11.

Hottingeri Bibliothecarius quadripartitus

I, 1, 17, 6. laudatur. III, 5, 1, 13.

Catalogus Scriptorum Anglicorum

I, 6, 4, 18.

Historia ecclesiastica laudatur.

III, 4, 1, 13.

Indices pro Bibliotheca recensentur.

I, 6, 6, 36.

Howellii

INDEX II. RERUM.

- Howelii (Jacobi) *epistole Anglicæ laudantur*, I, 1, 24, 97. *seq. dignissima que in Latinam vel Germanicam linguam converterentur*, ibid. *judicium iniquius de Gallicis & Balzaccianis literis*, I, 1, 24, 26. *Παρομισησθία Anglicæ*, I, 21, 107. *Synodus avium & Respubl. arborum*, III, 1, 1, 5.
- Huartus (Janus) *edidit Scrutinium*, II, 3, 1, 3.
- Huetii (Petri Dan.) *Demonstratio Evangelica*, III, 5, 1, 7. III, 5, 1, 14. *de interpretatione libri duo*, III, 5, 1, 14. *lib. de claris Interpretibus*, I, 1, 9, 29. *Ode laudantur*, I, 7, 3, 10. *Satyra*, I, 7, 3, 16.
- Hugenii *momenta desultoria & poemata subit*, *Koren-blomen*, I, 7, 3, 3.
- Hugonis (Jacobi) *Vera Historia Romana recensetur & rejicitur*, I, 4, 3, 5.
- Hugues (Jacobi) *artificium connexionum & transitionum*, I, 6, 1, 18.
- Humanitas *summa prædicatur in Pinello & Grutero*, I, 1, 15, 41. *ut & Anton. Mali abecco*, I, 1, 15, 59.
- Humiditas *quid sit*, II, 2*, 7, 6.
- Humoristarum *academia Romæ instituta*, I, 1, 14, 16. *seq.*
- Hunnii (Helfrici Ulrici) *Opus in Compendiū Treutleri vituperatur*, III, 6, 8, 3.
- Huttenus (Uldaricus) *scripsit epistolas obsecrorum virorum*, I, 1, 2, 3, 43.
- Hydraulici *Scriptores*, II, 2*, 22, 3. II, 4, 1, 15.
- Hydrographia *Amstelodami præcipue ad disci potest*, II, 4, 1, 14. *ejus Scriptores*, II, 4, 1, 12.
- Hygini (C. Julii) *Astronomicum Poeticum*, I, 4, 12, 2. *ejus editores*, ibid. *Tabularum liber, nec non de Castrametatione*, I, 4, 12, 2.
- Hyginus (C. Julius) *ob antiquitatis notitiam Polybistor vocatus*, I, 1, 6, 5. *ab Augusto Bibliotheca Palatina fuit præfatus*, ibid. I, 4, 12, 1.
- Hygrosopia *siccitatem & humiditatem aeris præfugiant*, II, 2*, 18, 9.
- Hygrosopiorum *varia species recensentur*, II, 2*, 18, 9.
- Hymni *Veterum in colligendis herbis*, vid. Herbarum.
- Hyperetæ *lib. de Aula Romane Artibus laudatur*, III, 2, 1, 18.
- Hyperidis *eloquentia*, I, 6, 2, 9. *Orationes paucissime supersunt*, I, 6, 2, 9.
- Hyperii (Andreae) *libros exscripsit Villavincensius*, I, 6, 4, 6.
- I. **I**acobi I. *Agnia Regiæ Opus de Controversiâ fidei, falso Casaubono tribuitur*, III, 5, 1, 26. *contra illum Scioppius Collyrium Regium dedit*, ib.
- in Jacobum I. *Angl. Reg. Panegyricus virulentus perperam tribuitur Casaubono, ut & Erycio Puteano*, I, 1, 8, 35.
- Jacobi (Ludov.) *Bibliotheca Cardinalitia & Carmelitica*, I, 1, 17, 13. *Familiarum affecta*, I, 1, 18, 26. *Gallica universalis affecta*, ibid. *indigentia in bibliothecis Germanicis recensenda*, I, 1, 17, 16. *Parisina*, I, 1, 18, 26. *Pontificia*, I, 1, 17, 13. *Universalis*, I, 1, 18, 26. *Supplementa ad Opera Vossii de Historiâ*, I, 1, 18, 60.
- Tr. *de Bibliothecâ*, I, 1, 3, 9. I, 1, 6, 14. I, 1, 17, 10. *seqq. in quo tr. plures tam publicas, quam privatas bibliothecas prætermisit*, I, 1, 17, 16.

INDEX II. RERUM.

- Jambici Poeta re censetur. I, 7, 3, 12.
 Jamblichi Arithmetica ex sensu Pythagoricorum. II, 1, 2, 4.
 Arithmetica Theologumena. ib.
 de Mysteriâ Egyptiorum liber. I, 1, 10, 6, seqq. recensentur & laudatur. I, 1, 10, 22.
 de Mysteriâ Egyptiorum Theologia liber. II, 1, 2, 2.
 de Vita Pythagoræ lib. ejus inopis interpres est Arcerius. II, 1, 2, 2.
 II, 2, 6, 1. & 3.
 Jani Atheus refutatus, & ad veram religionem conversus, recensetur. III, 5, 1, 9.
 Janfenistarum lites cum Jesuitis. III, 5, 1, 3 1.
 Javelli (Cbrystissimi) libri, seorsim & junctim editi, commemorantur. II, 1, 14, 50.
 Idearum Operatricum Idea Marci recensetur. II, 1, 7, 18.
 Ideis omnia tribuerunt Platonici. II, 2, 18, 4.
 Idololatria ad populos gentiles ob sacra arcana non intellecta derivata est. I, 1, 13, 2.
 de Idololatria gentilium scriptores recensentur. I, 5, 2, 6.
 Idographia poetice. I, 3, 10, 19, seqq.
 Jesuitici ordinis bibliotheca. I, 1, 18, 55.
 de Igne sententia Stoicorum proponitur. II, 2*, 16, 4. II, 2, 8, 3. recentiorum. II, 2*, 16, 2. Cartesianorum Veterum item & recentiorum. ibid. de illo differitur. II, 2, 19, 5.
 Ignes Lambentes describuntur. II, 2*, 24, 2.
 Potentiales. II, 2*, 16, 3.
 Sepulchrales perpetuos fuisse liquorem oleosum ex auro paratum existimat Hermoldus Barbarus. II, 2*, 22, 5.
 Subterranei dantur. II, 2*, 1*, 3.
 II, 2*, 26, 1.
 & Sulphureis exhalationibus orti, sunt causa incendii. II, 2*, 24, 2.
 de Ignibus fatuus vulgus quæ fabulatur, magnam partem sunt fabulosa. II, 2*, 24, 2.
 montium ignivomorum Scriptores nominantur. II, 2*, 26, 1.
 Ignis densitate tantum differt a luce. II, 2*, 16, 1. est corpus. ib. §. 2. accidentalitatem descendit Vossius, quem impugnat Petrus. II, 2*, 16, 2. subternaris & fillicius, II, 2*, 16, 3. essentiam in Spiritu nitro-aëreo & propagationem flammæ ejus beneficio fieri statuit Major. II, 2*, 16, 4.
 Usus est ingens, inprimis in Chymia, II, 2*, 22, 5. accuratorem cognitionem antiquis fuisse, probant artificia, ejus ope parata. ibid.
 Imagines Talismanicæ. vid. Talismanicæ.
 Imagines in Geographicis an utiliter adhibeantur. I, 2, 6, 50.
 per Imagines philosophandi ratio Chinesibus cum Pythagoræi communis, II, 2, 5, 3. ejus origo & de eadem judicium. ibid. §. 4.
 Imaginum concipiendarum artificium potissima mnemonice artis pars est, I, 2, 6, 69.
 Cultum impugnat Dalleus & Veldhusius Reformati. III, 5, 1, 29.
 Usus in linguis addiscendis. I, 2, 6, 62. seqq. in Theologia, jurisprudentia &c. I, 2, 6, 57. seqq.
 Imaginatio & phantasia intellectus sine judicio inanis est. I, 2, 1, 1.
 intellectus quid sit. ibid. §. 21. ejus operatio. ib. §. 22.
 Imaginatio gradus suos habet, nec in omnibus æqualis est. I, 2, 1, 25.
 judicii

INDEX II. RERUM.

- judicii habentis coercenda, ne insultitiam, vel tandem amentiam desiccat, ibid. § 25. seqq. 38. seqq.*
ab Imaginatione præcipue pendet Oratoria & Poësis ib. §. 33.
de Imaginatione quinam scripserint, II, 2*, 48, 7.
Imaginativa vi pollens intellectu valere potest contra Huarum, I, 2, I, 28. ea pollent ingenia inventiva, ibid. §. 39. seqq.
Imbonati (Caroli Josephi) bibliotheca Latino-Rabbinica egroribus scatet, I, 4, 5, 5.
Imperati (Ferrantis) Historia Naturalis laudatur, II, 2, 2, 5. II, 2*, 30, I. verus hujus auctor creditur Stelliola, II, 2, 2, 5. Plagium ejus narmetur, ib.
Imperatoriarum Constitutionum Codices, III, 6, 4, 5.
Imperialis (Job.) Museum Historicum & Physicum, I, I, 19, 5 I.
de Imperii Romani Statu quinam scripserint, III, 6, 9, 5.
Impetus naturæ arti quandoque præponderat, I, 2, 5, 19.
primi, plerumq, optimi, ibid. §. 21. scripturis aliquid non negligendi, posterioribus tamen cogitationibus expoliendi sunt. I, 2, I, 26.
II, 2, 5, 21. seqq.
de Impostoribus tribus liber an revera extet, I, I, 8, 3.
à quo autore scriptus sit, I, I, 8, 4 & II. cum quovis pretiosiori comparandum vult Salvius, Legatus Svecicus, I, I, 25, 18.
Impostura Literaria recensentur, I, 4, I, 1, 3.
Incantatio serpentum, II, 3, I, 17.
Incendia ex causis occultis oriri possunt, II, 2*, 16, 3, II, 2*, 24, 2.
Incendiariorum arcana sunt investiganda. II, 2*, 16, 3.
Inchoferi historia sacra latinitatis recensetur, I, 4, 9, 3.
Incognitorum Academia apud Venetos à Job. Francisco Loredano instituta, I, I, 14, 25.
Incredulitas hominum efficit, ut multa ignorentur. I, I, 10, 3. I, I, 11, 54. I, I, 13, 16.
Index categoricus valdè laudatur, II, 2, I, 21.
Indi μετεωψύχων statunt. II, 2, 5, 6.
Indices Autorum, quinam commendandi, I, 4, 9, 16.
Excerptorum, I, 3, 13, I. seqq.
Expurgatorii Pontificorum & catalogi librorum prohibitorum pleni affectibus sunt & partium studii inferiunt. I, 8, 27.
Libris subiecti sunt utilissimi. I, I, 6, 36. I, 3, 5, 6.
Indicibus expurgatoriis occupatus Rymundus ipse censuram ecclesiasticam incurrit, I, I, 16, 28.
Indicum Scriptores ad Locorum Communium Collectores referuntur, I, I, 22, 9.
contra Indifferentistas quinam scripserint, III, 5, I, 36.
Indorum philosophi, vid. Bramines.
Indorum dogmata, ex quibus Scripturibus haurienda, II, 2, 5, 6.
modi perjuriam probandi, II, 3, I, 16.
Philosophia a quibus Autoribus descripta, II, I, I, II.
Theologia a Scriptore Indico descripta, sed inedita, II, 2, 110.
de Induratione & invulnerabilitate corporum quid statuendum sit, II, 2*, 8, 7.
(Yyyy) 3
ab Ines

INDEX II. RERUM.

- ab Ines (Alb.) Centuria Lyricorum.* I, 7, 3, 10.
Elogia Regum Polonorum. I, 6, 3, 11.
Epigrammata. I, 7, 3, 4.
Infans quatuor annorum latinam linguam expedite loquitur, vid. Latina.
Infinitum inane Democrito quid fuerit. II, 2, 7, 8. extra Deum non datur. II, 2, 3*, 3, 4.
Ingenia Agilia & celeria. I, 2, 1, 43.
Contentiosa. I, 1, 15, 13.
Disputantia. I, 1, 15, 36. seq.
Heroica. I, 2, 1, 48. cum metallis comparantur. ibid. n. 49.
juveniva vocantur ab Huarto capriciosa, ob similitudinem, quam in investigando cum capris habent. I, 2, 1, 40. seq.
Mediocria & temperata ex utroque. I, 2, 1, 47.
Nugatoria. I, 1, 15, 14.
Phantasia uberiore-pollentia natura quasi ad inventionem variorum rerum feruntur. I, 2, 1, 39. f.
Principum instituendorum precipua sunt discernenda. I, 2, 12, 9.
Quaedam absque doctrina proprio instinctu ad magna procedunt. I, 2, 1, 17. & 50.
quedam quasi fulminea vi omnia perumpunt. I, 1, 12, 2.
Studiis incumbentia sunt vel fuci vel crabones vel apes. I, 1, 15, 15.
Ingenii facultates adminiculis quibundam excitande sunt. I, 2, 3, 1. seqq.
partes precipue sunt iudicium & memoria. I, 2, 4, 1.
Ingeniis omnibus εὐμαθία non inest. vid. εὐμαθία.
prematurs εὐμαθίς haud raro prepollent. I, 2, 8, 58.
- Ingenio magno convenit οὐκ πρὸς πᾶσι μαθήματα.* I, 1, 9, 1, 12, 2.
Ingenii animorumque vis a corporis temperamento non raro dependet. I, 2, 1, 7. a sublimiori tamen principio arcessenda est origo. I, 2, 1, 7.
Dijudicatio non tam praeceptis, quam ipso usu discitur. I, 2, 1, 53.
in Doctrinis precipuis delectus instituendi I, 2, 1, 2. seqq. I, 2, 8, 46. I, 2, 10, 9.
Maturitas plerumque est infelix. I, 2, 8, 54. seqq.
παγκύβωτες varie recensentur. I, 1, 15, 8. seqq. I, 1, 15, 15.
Pracocium exempla referuntur. I, 2, 8, 53. & 55.
Prastantium signa recensentur. I, 2, 1, 51. seqq. de iis temere non judicandum. I, 2, 1, 50.
Scopoli duo recensentur. I, 2, 10, 13. f.
Scrutinium edidit Huartus. II, 3, 1, 3. ut vultuum varie sunt figurae, iudicij cultum in ordinem redigende. I, 1, 15, 7. I, 2, 1, 50.
Ingeniofi homines plerumq; ex improvise impingunt. I, 1, 15, 8.
Ingenium & mores hominum dijudicandi artem docuit Camillus Baldus. I, 4, 1, 10. II, 3, 1, 3.
suum nosceres difficilis est. I, 2, 1, 4. seqq. at necessaria praesertim in conversatione. I, 1, 15, 7.
Versatile, ut Politico, imo Erudito esse debet. I, 1, 15, 33.
Insanus, insanire vocum varie significationes. I, 3, 4, 5. seqq.
Inscriptiones antiquae, Latina pariter & Graecae. I, 4, 1, 4, 26. multis corruptelis in Lingua Latina ansam dede-

INDEX II. RERUM.

dederunt. I, 6, 3, 8. *quomodo ferenda.* ibid. *per illas Panegyricas atq; Historias scribere ineptum.* ibid.

Inscriptionum collectores recensentur.

I, 4, 14, 26.

Origo à Jac. Gaddio, conjectura dubia, à Græcis derivatur. I, 6, 3, 10.

Præcepta quinam dederint. ib. seqq.

Ufus in Legibus explicandis. III, 6, 3, 7.

de Infectis specialibus Scriptores recensentur. II, 2*, 45, 8.

Insectorum admiranda est structura.

II, 2*, 45, 5.

historiam quinam descriperint. ib.

Insomnia. vid. *Somnia.*

Institutio regia sive Principum. vid. *Principium.*

viri privati, Politici & Aulici III, 1, 1, 8.

Institutiones Morales Azorij laudantur.

II, 1, 14, 61.

Instrumenta Musica aquâ animata dantur

II, 2*, 22, 3.

Intelligentia & exercitio omnes discipline continentur.

I, 1, 1, 12.

Intellectus homini judicij & imaginationis relictu dine æstimatur. I, 2, 1, 19.

de Intellectu mens Stoicorum proponitur.

II, 2, 8, 4.

Interpretationis doctrinam quinam descriperint.

II, 5, 1, 4.

Interrogandi arte baud mro arcana deteguntur.

I, 1, 15, 55.

Interrogationum argumentum ars vocatur

Critica Societis. I, 1, 15, 56.

Inventa bodierna nova multa & antiquis incognita suere, iterumq; deperdita.

I, 1, 2, 25. I, 1, 20, 13. II, 2, 1, 8.

plurima magni Pegelij bodie incrustata recensetur. I, 1, 2, 27. I, 1, 20, 13.

sunt notanda, atq; experimenta certa, res item deperdita & proimpossibilibus habita. II, 2, 1, 10.

Inventio gratulatoria. vid. *gratulatoria.* in *carmine dedicatorio.* I, 3, 12, 52.

encomiastico. ibid. §. 53.

epicediis. ibid. §. 37. seqq.

eucharistico. ibid. §. 49.

propemptico. ibid. §. 50.

soferio. ibid. §. 48.

Inventiones plerumque petuntur à locis negotiorum qui continentur versus vulgari: Quis, quid, ubi. &c. I, 3, 12, 3 & 9.

Inventionis & nutiocinationis generalis regula traditur. I, 2, 4, 15.

Inventionum pœticarum hyle traditur. I, 3, 12, 1. seqq. *loci communes quomodo concinnandi.* I, 3, 10, 36.

seqq. *magno usui futuri.* ib. §. 38.

de Inventis quinam scriperint ex antiquis. I, 1, 20, 16.

Inventiva ars ballenus parum exulta.

I, 2, 4, 13. seqq.

a Cardano ex Logica desumpta. I, 2, 5, 2.

Inventorum arcanorum auctores à Magistratibus præmiis dignis excitari debent. I, 1, 20, 15.

Novorum & Antiquorum collectio multum prodest

I, 1, 20, 10. seqq. quorum historiam scripsit Beucherus libro, cui tit.

Stulta Sapientia & sapiens stultitia. I, 1, 20, 17.

variorum observationes peregrinando colligi possunt

I, 1, 20, 18.

Inventum singulare pro calefaciendis con-

clavibus. I, 1, 20, 20.

Inundationes maris & Nili unde. II, 2*, 20, 5.

Scriptores de eâ. ibid.

de Jolii epigrammatibus judicium. I, 7, 3, 3.

Jonica

INDEX II. RERUM.

- Jonicæ *secla principia enarrantur.* II, 2, 10, Italia *sacra.* III, 4, 1, 18.
 1. seqq. Italica *adagia.* I, 1, 2, 1, 96.
 Jonsius (*Job.*) de *Scriptoribus historia Philo-*
sophica scripsit. Libb. IV. II, 1, 1, 6.
ejus in historia Peripatetica co-
natus. II, 1, 3, 1.
 Jonstonius (*Job.*) de *natura constantia scri-*
pfit. II, 2*, 1, 1, 6.
 Joseph (*Petri aS.*) *libelli recensentur.*
 II, 1, 14, 52.
 Journals *des scavans.* I, 1, 16, 37. *obliberiora*
judicia & censuram illorum li-
brorum Tanagvil Faber singula-
rum librum scripsit. tit. jour vel
du journal ou censure de la cen-
sure. I, 1, 16, 36. I, 1, 24, 38. *illa-*
rum ephemeridum Gallicarum
exemplo tales quog, Itali scribere
caperunt. I, 1, 16, 38. seq.
 de *Iride scripta Marci & Grimaldi commen-*
dantur. II, 2*, 25, 1. II, 4, 1, 9.
 Irides *artificiales in aqua guttis & prisina-*
te exhiberi possunt. II, 2*, 25, 2.
 Iridis *consideratio ad Opticam pertinet.*
 II, 2*, 25, 1.
figura est circularis. ibid. §. 2. *colores*
ibid.
 Iris *secundaria describitur.* II, 2*, 25, 2.
 Irnerio *Authentica Novella falso tribuuntur*
 III, 6, 4, 3.
 Isaacus *optimus in Græcia Orator.* I, 5, 2, 5.
 Isocrates *longè clarissimus fuit Orator.* I, 6, 2,
 6. *de ejus ditione judicium.* ibid.
Orationes ubinam prodierint. ib.
illis orationibus magna pruden-
tia civilis inest. III, 2, 1, 13.
 Isidorus *Hispalensis in originibus suis est*
merurabapfodus. I, 4, 9, 2.
 Italia *Gallic in amicitia paranda & conser-*
vanda differunt. I, 1, 15, 34.
 Italia *sacra.* III, 4, 1, 18.
 Italica *adagia.* I, 1, 2, 1, 96.
lingua argutissima est inexplicandis
animi sensibus. ibid.
 Italica *academia.* vid. *Academia.*
ephemerides. I, 1, 16, 38. seqq.
 Italicis de *Scriptoribus collectane Georgii*
Lati recensentur. I, 1, 18, 30.
 Italicum *vocabularium della Crusca lauda-*
tur. vid. *Vocabularium.*
 Italicus *liber la famolissima compagnia della*
Lesina, factus & elegans. I, 1, 14, 36.
 Italarum *judicium de latinicare.* I, 1, 23, 58.
opera in scripturis suis recensendis
imperfecta. I, 1, 18, 28. seq.
scripta raro nos deportantur.
 I, 1, 16, 39. I, 1, 24, 32.
quorundam nimia curiositas in Latina
lingua. I, 2, 9, 7. seq.
 Itineraria *commendantur, eorumq, recensio*
historicus desideratur. II, 4, 1, 13.
ob contenta physica laudantur II, 2, 2, 7.
politica. III, 2, 1, 11.
 Itinerariorum *Scriptores.* II, 4, 1, 13.
Usus est maximus. ibid.
 Itinerarium *M. scovitium.* III, 5, 1, 23.
 Ittigij (*Thoma*) *lucubraciones de montium*
incendiis recensentur. II, 2*, 26, 1.
 Judæis *Græcam linguam discere an licuerit,*
dissquiritur. I, 4, 6, 2.
 Judæorum *curationes cabalisticæ.* II, 3, 1, 17.
Synagoga. vid. *Synagoga.*
 Judæos *contra quinam scripserint.* III, 5, 1, 21.
in Judicando præceptum ne esto. I, 1, 15, 45.
 Judicio *dirigendo Logica subsidia ministrat.*
 I, 2, 4, 6. *sine eo nulla ars vel sci-*
entia recte discitur aut exercetur.
 I, 2, 1, 20.
 Judicium *Disciplinis omnibus summam*
imponit manum. I, 2, 4, 4.
intelle-

INDEX II. RERUM.

- intellectus est vel theoreticum vel practicum.* I, 2, 1, 20. *illud evocavit hoc prudentia virorum.* ibid.
- Juglaris (*Alysi*) *Elogia sacra cum thesauro.* I, 6, 3, 11.
- Juliani *Impemitoria opera, quorum editiones recensentur.* I, 6, 2, 18.
- Julianus (*Salvius*) *Edictum Perpetuum collegit.* III, 6, 3, 8.
- Julius Capitolinus *Historie Augustae* *Scriptor.* I, 4, 14, 7.
- Jungii (*Joach.*) *Disputationes Physicae Zabelle opposita.* II, 1, 14, 63.
Doxoscopia Physica. II, 2, 2, 11.
Liber ineditus de motu *laudatur.* II, 2*, 6, 6.
- Nota inedita in Aristot. commentantur.* II, 1, 9, 1, II, 2, 12, 2.
- Junii (*Hadriani*) *Nomenclator* *laudatur.* I, 4, 9, 6.
(*Melchior*) *Orationes quare legenda.* I, 6, 3, 5.
Scholarhetorica *laudantur.* I, 3, 9, 40.
- Junius (*Franciscus*) *de pictura nec non aliud de pictoribus celebribus in fine opus scripsit.* I, 5, 2, 14.
(*Melchior*) *laudatur, & tyronibus aptior est.* I, 6, 1, 14. *scripsit* *Meribodum eloquentia comparanda.* *Scholas rhetoricas & Resolutionem orationum Ciceronis, it. Rationem animorum conciliandorum ac movendorum.* ibid.
- Jura singularia recensentur. III, 6, 10, 3.
- Juridica *Praxis.* *vid. Praxis.*
- Juridica *Dialectica.* *vid. Dialectica.*
- Juridicam bibliographiam & politicam editit *Cornelius à Beüghem.* I, 1, 16, 65.
qua laudatur. I, 1, 18, 65.
bibliothecam universalem molitus.
- Casparus Thurmannus.* I, 1, 18, 64.
- Juridicarum bibliothecarum *Scriptores & de iis judicia.* III, 6, 6, 1.
controversiarum *Scriptores sunt multi.* III, 6, 8, 1.
- Juridicorum librorum *Scriptores qui colligerint.* I, 1, 18, 63.
- Juris Attici & Romani *comparationem aliqui insinuerunt.* III, 6, 2, 4.
Civ. Corpus est jus Justinianum. III, 6, 4, 9.
ejus editiones quanam optima. ibid.
Cultori Ethica & Politica, imprimis Aristotelica est necessaria. III, 6, 1, 1.
Feudalia Interpretes & Scriptores. III, 6, 7, 15.
stylus est barbarus. III, 6, 7, 16.
terminos explicant Glossariorum *Scriptores.* ibid. *vid. Feudale.*
Obsequii *Scriptores.* III, 6, 11, 4.
Particularium explanatores. III, 6, 6, 2.
Publici fundamentum est ex parte jus Feudale. III, 6, 9, 2. *ratio addiscendi illud.* III, 6, 9, 6, III, 4, 1, 10.
Scriptores recensentur. III, 6, 9, 3.
Regularum Commentatores, eorumque viria. III, 6, 6, 4.
Romani historiam quinam scripserint. III, 6, 4, 4.
- Jurisconsultorum *plagia frequentia.* III, 6, 8, 1.
sectas quinam descripserint. III, 6, 6, 2.
vite à quibus scripta. I, 1, 19, 65, 15.
- Jurisdicatio *Ecclesiastica, quinam de ea scripserint.* III, 5, 1, 27.
- Jurisprudentia *an eloquentia sit psonenda.* I, 3, 9, 11. *sq. ad eam multum prodest eloquentia.* I, 2, 1, 36. *de ea Justinianus male meritus.* III, 6, 1, 4.
(Zzzz) Graco-

INDEX II, RERUM.

- Græco - Romana temporibus Constantiniani M. cæsit.* III, 6, 4, 10.
Romano-Germ. à Rennemanno instituta, de qua censura fertur. III, 6, 5, 5.
Jurisprudentiæ excerpta vel LL. CC. I, 3, 13, 35. seqq.
Græci libri & compendia. III, 6, 4, 11.
universalis Scriptores recensentur. III, 6, 1, 2, seqq.
Jurisprudentiam contra Ciceronis orationem pro L. Muræna peculiari oratione defendit Aonius Palearius. I, 3, 9, 13.
Jus Ægyptiorum. III, 6, 2, 3.
Batavicum è Grætiô addisci potest. III, 6, 10, 2.
Bavaricum. III, 6, 10, 3.
Canonicum. vid. Canonicum.
Danicum. III, 6, 10, 3.
Feudale. vid. Feudale.
Græcorum. III, 6, 2, 4.
Hebræorum, quinam proposuerint & illustrarint. III, 6, 2, 1.
Naturale, ejus Novator Hobbesius. III, 6, 1, 4. *quinam scripserint de eo.* III, 6, 1, 8.
Publicum est duplex. III, 6, 9, 1.
modernum Germanorum ad quod quæ pertineant. ibid.
vetus Romanorum, quinam illustrent. ibid.
ad normam juris Romani à JCtis perperam exigitur. III, 6, 9, 6.
Saxonicum. III, 6, 10, 3.
Statutarium Germanicum descripserunt Conringius & Lindenbrogius alique. III, 6, 8, 1. & 3.
Suecicum. III, 6, 10, 3.
Jus in artem redigere frustra conatus est, Julius Cæsar. III, 6, 1, 4.
- Jusjurandum veterum, de eo scripsit Hanse-nius.* I, 5, 2, 15.
Justellus Bibliothecam juris Canonici collegit. III, 6, 7, 13.
Justiniani juris libri græcè sunt redditi. III, 6, 4, 10.
quædodè contra Novatores descenditur. III, 6, 5, 1.
Justinianæ Codex. vid. Codex.
Justiniani Historia accuratior unde sit habenda. III, 6, 4, 2.
Hyperaspiste ejus & Scriptores. ibid.
Institutiones. III, 6, 4, 4. & 7.
Justini libros Historiarum Philippicarum XLIV. primus edidit Manutius. I, 4, 14, 1. *alia editiones recensentur.* ibid.
Justinus ferrea ætate scripsit, non argentea. I, 4, 14, 1.
Justinus Martyr acerrimus Aristotelis antagonista. II, 2, 12, 10.
de Justitia & jure commentari sunt Molina &c. II, 2, 14, 58. seqq.
Juvenalis varia subiit judicia. I, 4, 13, 10. *O. primus Poëta Satyricus.* ibid. *ejus editiones.* ibid.
Juventutis educatio præcipua Magistratus curasse debet. I, 2, 2, 1. seqq. vid. Magistratus.
educande methodus & præcepta. vid. παιδαγωγία.
Informatio diligens & disciplina summa diligentia ab Imp. I. 1. C. Theod. de studiis liberal. sancita est. I, 2, 2, 9. *id quod Principibus & Magistratibus sedulo imitandum proponitur.* I, 2, 2, 10.
K.
Keckermanni præcognita Logica laudantur. II, 5, 1, 2.
Kentman-

INDEX II. RERUM.

- Kentmannus edidit *Nomenclaturam fossilium inventorum in Misnia, aut aliis Regionibus.* II, 2*, 29, 4.
- Keplerus (*Job.*) *opuscula aliqua pro motu terræ scripsit.* II, 2, 15, 1.
- Kerckringius *artem succinum solvendi sibi vindicat.* II, 2*, 37, 3.
- Homines ex opis generari detexit.* II, 2*, 45, 3.
- de Keuckenij *Musis juvenilibus judicium.* I, 7, 37.
- Khraiseri *Institutiones juris Bavarici.* III, 6, 10, 3.
- Kippingii (*Henr.*) *Recensus Antiquitatum Romanarum novus & methodicus.* I, 5, 2, 4. *Institutiones Physicæ cum censura commemorantur.* II, 2, 2, u.
- de ejus Institutionibus Politicis judicium fertur.* III, 2, 1, 3.
- Kircheri (*Athanas.*) *arca artium non ineptio judicio à Kuhlmanno notatur.* I, 2, 5, 67.
- arcanum steganographicum rejicitur.* I, 2, 5, 69.
- ars analogica laudatur.* I, 2, 5, 45.
- artificium pœticū taxatur.* I, 2, 5, 71.
- de Hieroglyphicis Egyptiorum varia monumenta.* I, 4, 2, 1.
- lter Esotericum laudatur & defenditur.* II, 2, 15, 1. II, 2*, 11, 9.
- magneticum nature regnum improbat.* II, 2*, 38, 3.
- mundi subterraneus sequiori judicio notatur.* II, 2*, 29, 4.
- turris Babel recensetur.* I, 4, 3, 7.
- Kircherus (*Atb.*) *centum Doctor artium appellatur.* I, 2, 5, 41. *artem Lullianam reconcinnavit, quæ inde Kircherio-Lulliana dicitur.* ib. *Quæ commenta tamen futilia & inania sunt.* I, 2, 5, 42. *scripsit Musarhythmicorum lib. Polygraphicum universalem & varias artes.* I, 2, 5, 44. II, 4, 2, 5. *Polygraphus quidem est, sed non in omnibus accuratus.* II, 2, 2, 10. *Conscribitor & Rhapso dista Weßlero dicitur.* II, 2*, 29, 4. *raro via ab aliis non trita ambulat.* I, 2, 5, 42. *scripsit Oedipum Egyptiacum, de quo sequitur fertur judicium.* II, 2, 4, 1.
- de Kleinschmidii *Precognitis jurisprudentia censura habetur.* III, 6, 5, 5.
- Klenckij *de libello institutionum juris naturalis & gentium judicium fertur.* III, 6, 1, 5.
- Klerkius *de plenitudine mundi scripsit.* II, 2*, 4, 3.
- Knittelii (*Cass.*) *compendium artis Lullio-Kircherianæ, sive via Regia ad omnes scientias & artes, recensetur.* I, 2, 5, 43. *seqq.*
- Königii *liber cuius, bibliotheca vetus & recens, non præstat id quod titulus promissit.* I, 1, 18, 15.
- Gazophylacium latinitatis laudatur.* I, 4, 9, 15.
- Tyrocinium Pœticum Græcum.* I, 7, 1, 19.
- Kortholti *de Canone ac versionibus Scripturæ Tractatus commendantur.* III, 5, 1, 14.
- Kozaccij *Micæ Philosophicæ improbantur.* II, 2, 3, 8. *liber de sale est insulsus.* II, 2, 39, 1.
- Kuhlmanni *judicium de arca artium Kircherianæ & aliis ejus scriptis refertur.* I, 2, 5, 67. *tractatio de rotis suis combinatoriis.* I, 2, 5, 68.
- Kuhlmannus *lectione scriptorum Böhmi jintoicatus* (L z z z) 2

INDEX II. RERUM.

- saxicatus fuit.* II, 2, 3, 8. III, 5, 1, 3, 6. *Laetantii inter infinitas ejus editiones praecipua recensentur.* I, 4, 14, 11. *Liber de moribus persecutorum comparat in editione Oxoniensi.* ib. *Poëmata, falsò adscribuntur ei.* ib. *Stylus laudatur.* ibid.
- Latii (Erasmi Mich.) Carminum libri.* I, 7, 3, 17. *Colloquia Moralia.* III, 1, 1, 5. *Lævitās describitur.* II, 2*, 7, 6. *Lalemandet (Job.) de arte Lulliana judicium.* I, 1, 14, 5. *Deeisiones philosophica recensentur.* ib.
- Lambecii (Petri) Commentariorum opus vastum de bibliotheca Vindobonensi.* I, 1, 2, 6. *quod recensetur.* I, 1, 16, 77. *Est fere bibliotheca de bibliotheca.* I, 1, 17, 28. *Prodomus historiae literariae.* I, 1, 2, 5. I, 1, 16, 7. *Series in bibliotheca philosophica & historica concinnanda.* I, 1, 2, 8. *Syntagma historiae literariae promissum, sed morte ejus interceptum.* I, 1, 2, 6. I, 1, 16, 77.
- Lambini plagium in explicando Horatio, a Mureto improbatum, sed ea propter male ab illo exceptum.* I, 4, 11, 15. *in Lampadum sepulchralium perpetuarum causam inquiritur.* II, 2*, 22, 5. *Lamplugh (Gvilielmi) MSS. opus, quo vocabula latina, graeca, anglica cum hebraicis vocibus conferuntur.* servatur in bibliotheca Oxoniensi. I, 4, 3, 8. I, 4, 14, 7.
- Lana (Franc.) ars per aërem volandi & navigandi ope globorum metallicorum examinatur & rejicitur.* II, 2*, 4, 4. II, 2*, 22, 2. *producendi flores sine semine*
- taxicatus fuit.* II, 2, 3, 8. III, 5, 1, 3, 6. *juvenis ingeniosus, sed fanaticus opinionibus imbutus.* I, 1, 20, 5. I, 2, 5, 63. *promisit artes multas, magnas, mirificas quasi Spiritu divino edidit.* ibid. & I, 2, 5, 53. *sequebatur prater titulos nihil producit.* I, 1, 20, 5. I, 2, 5, 78. *de quibus judicium fertur.* I, 2, 5, 78.
- Kühnii (Joach.) nota in Onomasticon Poëticis laudantur.* I, 4, 7, 4. *Kyranni s. Kyrannidarum liber Hermii Trismegisto tribuitur.* I, 1, 11, 6. *est antiquissimus.* I, 1, 11, 8. *sed mancus & mutilus.* I, 1, 11, 9. *variae & Graecae & Latinae linguae editus.* I, 1, 11, 7. *ejus titulus enucleatur.* I, 1, 11, 9.
- L.**
- Labata (Franc.) edidit Aparatum Concionatorium.* I, 6, 4, 12. *Labbaei (Phil.) Conspectus Interpretum Platonis & Aristotelis Graecorum exhibetur cum censura.* II, 1, 8, 5. *Labbaeus (Phil.) in texendis catalogis librorum totam pene vitam consumpsit.* I, 1, 18, 3. *Bibliothecam Bibliothecarum scripsit, qui liber recensetur ibid. auctor ille liber jam editus est ab Anton. Teissiero.* ibid. §. 4. *Fuit homo ad lexica & catalogos conficiendos a natura factus.* ibid. §. 27. *de scriptis Patrum prolixè egit.* III, 4, 1, 7.
- Labbe (Petri) Elogia varii generis recensentur, addita simul censura.* I, 6, 3, 11. *Labitti Index Legum Romanarum laudatur.* III, 6, 3, 5. *Lac, de usquejus oda elegans Cominii ad Principem Condaum.* I, 2, 16, 43.

INDEX II. RERUM.

- mine in dubium vocatur. II, 2*, 27, 5.
- Langii (Josephi) adagia, in certos locos distributa. I, 1, 2, 3, 73. seq.
- Polyanthea. I, 1, 2, 1, 25. seq.
- Langstonis (Job.) liber: lusus poetici latino-anglicani, extat. I, 1, 2, 1, 111.
- Medulla poetes gratæ laudatur. ib.
- Lansii (Thome) Consultationes. III, 2, 1, 13.
- Orationes laudantur. I, 6, 3, 3.
- Laocoontis & liberorum eius à Dracone intersectorum statua. I, 1, 25, 22.
- Lapide (Hyppoliti) Scripta in præjudicium domus Austriacæ à Schliëro refutata. III, 6, 9, 55.
- Lapides ex aqua produci statuit Palissy. II, 2*, 3, 1, 3.
- ex aqua seminibusq; oriri putat Schyrlaus. ibid.
- fulminares profab. habendi. II, 2, 24, 6.
- lucidi. II, 2, 14, 5.
- preiosi. II, 2, 33, 1. seqq.
- Lapidis fulgidissimi & miraculosi historia à Pipino narrata. I, 1, 13, 26. Illius qui oculi mundi dicitur natura. II, 2*, 14, 5.
- ad Lapidum generationem præter aquam etiam succus viscosus requiritur. II, 2*, 3, 1, 4.
- Lappones multas orientalis magiæ reliquias possident. I, 1, 13, 7.
- Latina civitas an institui possit, ubi sola lingua latina in usu sit. I, 2, 9, 22. seqq.
- Lingua beatos in celo usuros statuit Inchoferus. I, 4, 9, 3. Ex solo usu & conversatione addisci quomodo possit, ex consilio Montaigne. I, 1, 15, 48. I, 2, 9, 2. seqq. I, 2, 12, 10. qui Montaigne sive Montanus adversus Sorëllum defenditur. I, 2, 9, 39. seqq. in ea nimia Italorum quorundam industria. I, 2, 9, 7. seqq.
- Latinæ Lingua corruptionis causa. I, 4, 9, 8.
- ephemerides Vogelii rejiciuntur. I, 2, 10, 3, 3.
- etymologiam & origines veteres & recentiores pertractant. I, 4, 9, 7.
- lexicon perfectum dicitur. I, 4, 9, 7.
- methodus discende intra paucorum mensium spatium. I, 2, 9, 35. seqq.
- I, 2, 10, 30. docende jocularis à Clenardo usurpata. I, 2, 10, 34.
- seqq. nova eam docendi. I, 2, 9, 16. seqq. ibid. n. 44. ostensa à Becchero non satis est commoda. I, 2, 10, 39. seqq. I, 2, 9, 31.
- à Tranquillo Fabro quædam tradita. I, 2, 9, 46. it. à Wolfgango Raticchio. I, 2, 10, 28. seqq. & defensa. ibid. §. 30.
- Latinam Linguam loquentis infantis quatuor annorum historia. I, 2, 9, 11. seqq.
- Latinitas à Januis & Portulis malè formatur. I, 2, 10, 31.
- Juris-Consultorum in Pandectis. I, 4, 14, 25. de ea judicium Sanctii ibid.
- Plauti & Terentii à Bartholdo Feind. collecta. I, 3, 4, 17.
- Seneca multis in locis claudicare dicitur. I, 1, 23, 33. à quibus è tenebris in lucem tandem sit promissa. ibid n. 27. seqq.
- ex Latinitate obsoleta quidam orationem contexuerunt. I, 4, 9, 5.
- Latinitatis antiqua Collectores recensentur. I, 4, 9, 5.
- corruptæ Lexicographi. I, 4, 9, 17. f.
- impure quæ causa sit. I, 3, 6, 9. seqq.
- scholæ Gothe edita à Bæilero commendatur, sed accuratè elaborata.

INDEX II. RERUM.

- elaborationem illa desiderat.*
I, 2, 4, 22.
- Latinum (*Hegingenſe*) pro barbaro & ſolocco ſermone latino uſuſatur. I, 1, 25, 17.
proverbium ejus unde ortum. *ibid.*
- Latinus (*Latinus*) vir fuit magna peritia in conciliorum hiſtoriis & in canonibus veteris Eccleſie. I, 1, 24, 5.
Bibliotheca ejus Latina. I, 5, 1, 13.
Epithola & Syllogæ variarum obſervationum recens. I, 1, 24, 5.
- Laudes variarum rerum poëſice. I, 3, 12, 54.
- Laudis affectatio in Studioſo baud reprehendenda. I, 2, 8, 16.
- Launony (*Joh.*) liber de varia Ariſtoreliſ fortuna recensetur. II, 1, 8, 2. II, 2, 12, 1.
- Laurenbergii lib. de agricultura. II, 2*, 42, 1.
- Laurenbergius Antiquarius. I, 4, 9, 5.
- Laurentii (*Joſephi*) Epithole. I, 1, 24, 75.
Polymathia ſive libri 6. varie antiquæ eruditionis laudantur.
I, 1, 21, 38. I, 1, 3, 5.
- Laurentius (*Joh.*) Simia Lipſiana eſt. I, 1, 24, 75.
- Laurus (*Joh. Baptiſt.*) Poëta elegans in plagii crimine deprehenſus, Paſſeratio carmen ſtrenue de Nibilo ſurripit. I, 1, 9, 21. I, 1, 24, 61. edidit poëma de fabricatione calcei ingenioſum. I, 1, 1, 21. ſcripſit de annulo pronubo D. Mariæ Virginis, cujus miracula extollit. I, 1, 24, 62.
- Lauxmin (*Sigiſm.*) praxis oratoria recensetur. I, 6, 1, 18.
- Lectione librorum quomodo inſtituenda. I, 2, 8, 18. ſeqq.
- Lectiones varia Caſtalionis, Ruſſerſi &c. I, 5, 1, 11.
- Legatus de Judice delinquentis competente Bæclerus & Puſſendorffius ſcripſerunt. III, 6, 1, 8.
- Relaciones de Legatis. vid. Relationes.
- Leges XII. Tabularum, earumq; Commentatores. III, 6, 3, 2. poſt illas alia lata ac recepta. III, 6, 3, 4. Papiniani & Modeſtini in unum corpus collegit Cujacius. III, 6, 3, 7. Separatas quidam explicarunt. *ibid.*
- de Legibus Gentium doctrina. vid. Nomenclologica.
- Legum contrariarum Conciliatores. III, 6, 8, 2. Conciliatio quomodo inſtitui poſſit. III, 6, 8, 2. Varias lectiones quinam ſcripſerint. III, 6, 8, 4. Moſaicarum Manu ale Arndij III, 6, 2, 2. Moſaicarum & Romanarum collatio antiqua laudatur. III, 6, 2, 2. Romanarum Colledores & hiſtoria, illarum Scriptores recensentur. III, 6, 3, 4. Interpretatio gemina deſideratur. I, 3, 5, 10. Indicem ſcripſit Labittus. III, 6, 3, 5. notitiam illarum illuſtrant nummi & inſcriptiones. III, 6, 3, 7. Regiarum fragmenta tantum ſuperſunt. III, 6, 3, 1. Rubrica probe attendenda. III, 6, 3, 9.
- Lehmanni (*Chriſtoph.*) Chronicon Spirenſe. III, 4, 1, 7. III, 6, 9, 2. Florilegium politicum commendatur. I, 1, 21, 110.
- Leibnizij Diſſert. de arte combinatoria recensetur & laudatur. I, 2, 5, 61.
- Leibnizius navigium volatile commendavit atq; emendavit, ſed fruſtra II, 2*, 4, 4. edidit Theoriam motus abſtraſti. II, 2*, 6, 5. It. hypotheſin phyſicam novam *ibid.* Brocardicorum reformationem promiſit. III, 6, 6, 4.
- Lentuli Arcana Regnorum & Rerum publicarum. III, 2, 1, 15.

INDEX II. RERUM.

Leo (*Allatii*) de *Græce & Latine Ecclesia*
consensu perpetuo scripsit. III, 5, 1, 23.
 Leonardus (*Pauli*) *Jesuitarum Thomam se-*
clantium est Encomiastes III, 1, 14, 22.
scripsit de scientia media. II, 1, 14, 39.
 Leonis (*Allatii*) *Latiniæ Ferdiero.* I, 1, 16, 26.
Liber cui tit. apesurbane I, 1, 1, 72.
Refusio antiquitatum Eruſcarum
Proſperi commendatur. I, 1, 9, 4.
 Leotandii *Magnetologia recensetur cum*
censura. II, 2*, 32, 5.
della Lesina Academia Florentina. I, 1, 14,
 35. *ſeq. ejus ſcriptum ridiculum*
 I, 1, 14, 36.
 Leſſii (*Leonardi*) de *juſtitia & jure libri*
recensentur. II, 1, 14, 60.
 Lexica *Disciplinarum improbantur.*
 II, 4, 1, 4.
in certos autores incipientibus ſunt
utiſſima. I, 4, 8, 10.
practica juridica. III, 6, 11, 2.
 Lexici *poëtici pro inſtatis ſive metapbo-*
ria idea proponitur una cum in-
dice. I, 3, 11. *per tot.* I, 7, 1, 19.
Statiani exemplum de Hercule.
 I, 3, 10, 15.
 Lexicographi *Eccleſiaſtici.* III, 4, 1, 16.
Græci veteres edii enarrantur. I, 4,
 7, 2. *ſeq. inediti habentur.* I, 1, 7,
 8. *ſeqq.*
Hiſtorici. III, 1, 1, 2.
juridici. III, 6, 6, 2.
Latini avi barbari rudiores recen-
ſentur. I, 4, 2, 8. *avi medij propo-*
nuntur. I, 4, 2, 17.
Lingæ Græco-Barbara moderne
adducuntur. I, 4, 3, 11.
Mathematici. II, 4, 1, 4.
Recentiores reſenſuntur. I, 4, 3, 1. *ſqq.*
 Lexicon *Baſſienſe VII, Auctorum cum*

censura exhibitur. I, 4, 8, 5.
continens voces latine linguae cor-
ruptas & medij avi a Daumio
promiſſum. I, 1, 23, 66. I, 4, 9, 4.
Grammatico - philoſophicum Dal-
garni Angli. I, 2, 6, 83.
Italicum. *vid. Vocabularium.*
perfectum Latine Lingua deest. I,
 4, 9, 7. *qua ratione adornari*
poſſit. I, 4, 9, 16.
Philoſophici Goclenij. *vid. Goclenius.*
Poëticorum translatorum conſcien-
dum multorum autoritatibus
ſuadetur. I, 3, 10, 6.
Poëticum univerſale molitus eſt
Henricus Schævius. I, 3, 10, 14.
Symphonicum Gelenij. I, 4, 3, 9.
Univerſale harmonicum promittit
Kublmannus. I, 2, 5, 70.
 Lexicorum *Græcorum hiſtoria Scriptores*
recensentur. I, 4, 7, 1.
 Libanii *aſſiduus translator fuit Morellius.*
 I, 6, 2, 19.
epiſtola. *ibid.*
operum collectores & editores. *ibid.*
orationes cum judicio Eunapij atq;
Phorij. *ibid.*
vita. *ibid.*
 Libanius *an pro Chriſtiano habendus.*
 I, 6, 2, 19.
 Libelli *ſamoſi veritatem ſæpe nudam & a-*
cerbam proponunt. III, 2, 1, 10.
quando præcipue publicentur. *ibid.*
 Liberos *ſapientes gignendi ars an detur.* I,
 2, 1, 6. *talem fruſtra tradit Hu-*
areus in ſcrutinio ingeniorum, ut
& Quilleſius in ſua Callipadia.
 I, 2, 1, 8. II, 2*, 47, 2.
 ad *Librariam rem pertinentes Scriptores*
recensentur. I, 1, 16, tot.
 Libri

INDEX II. RERUM.

Libri *avédojos Martini Fogelii enumerantur*, I, 1, 7, 43. *Job. Andr. Bosii*, I, 1, 7, 44. & *aliorum doctorum virorum*, I, 1, 4, 4. I, 1, 7, 41. *seqq.*
Anabum sunt prestantes, III, 5, 1, 22.
Atbei, III, 5, 1, 11.
Cabalistici, vid. *Cabalistici*.
Criticorum illustrium manu notati in pretio habentur, I, 1, 7, 35.
Damnati omnium oculis manibusq; baud exponendi, I, 1, 8, 1. tanto magis curiosorum cupiditatem provocant. ib. si ab omnibus legi possent, ex ipsis tela, quibus jugularentur, facile depromerentur, I, 1, 8, 5.
Elogium elegans à Luca de Penna scriptum, I, 1, 3, 24.
Eruditorum cum imperfectis in lucem promovendi, I, 1, 7, 42.
Magici, vid. *Magici*.
Myfici, vid. *Myfici*.
Obsceni merito inter damnatos numerantur, I, 1, 8, 28.
Supposititii, vid. *Supposititii*.
 Libri cum muribus & blattis certant, aut ad *Salsamentarios relegantur*, I, 1, 7, 38. I, 1, 4, 5. *velut in pradam cedunt*, I, 1, 7, 39. I, 1, 9, 17. *seqq.* I, 1, 20, 8. I, 1, 4, 4. *habent sua fata & periodos*, I, 1, 22, 25. *seqq.*
 de Libris *juridicis quinam scripserint*, II, 1, 6, 4, 3.
 Librorum cura, ut orbe proles, a *Magistratu* suscipienda, I, 1, 7, 40.
 in *historiis & disciplinis collectores*, I, 1, 22, 41.
 nitor nimis possessori pudorem excutit, I, 1, 4, 30.
 prohibitorum catalogi plerumq; *ex affectu texuntur*, multaq; sca-

tent *erroribus*, I, 1, 8, 27.
ridiculorum catalogue à Job. Donne lepidè confictus, I, 1, 9, 15.
sacrorum cum apud Hebraeos sacerdotibus commissa, I, 1, 6, 2.
veterum castratores notantur, I, 1, 8, 32.
usu privari pena maxima, I, 1, 3, 24.
 Liceti (*Fortunii*) *extant quæstæ per epistolas*, II, 2, 2, 6. *Figmentum duplicis via lætæ*, II, 2*, 12, 8.
 Licetus (*Fort.*) *inter Polygraphos numerandus*, I, 1, 24, 6. *totus Aristotelicus fuit ad superstitionem uq;*, I, 1, 24, 7. *scripsit librum de pietate Aristotelis adversus Deum & homines*, ibid. & II, 2, 2, 6. a *Gabriele Naudeo laudibus in cælum extollitur*, amore *Peripateticismi*, I, 1, 24, 52.
 Linacii (*Thomæ*) *Libri VI. de emendata structura Latini sermonis laudantur*, I, 4, 10, 10.
 Ligna *putrida unde luceant*, II, 2*, 14, 5.
 de *Ligno fossili Stellutus scripsit*, vid. *Stellutus*.
 Lindæ (*Luca de*) *Descriptio Orbis*, III, 2, 1, 6.
 Lindenbrogii *mirum in modum infensus Jano Wouwerio*, vio. *Wouwerius*.
Codicem Legum antiquarum scripsit, III, 6, 10, 1.
 per *Lineas philosophantur Sineses*, II, 1, 2, 4.
 de *Lineis manum Melampus scripsit*, II, 3, 1, 5.
 Lingendii *eloquentia singularis notatur*, I, 6, 4, 28.
 Lingua *Gallica laudatur*, I, 4, 4, 10.
Germana, vid. *Germanica*.
Græca JCro necessaria, III, 6, 7, 12.
maxime phil. sopbo, II, 1, 9, 1.
Harmonica à Boccherò tentata, I, 2, 6, 8, 5. *seq.*
Hebræa, eam veteres magni nominis viri

INDEX II. RERUM.

- virī esse asserunt.* I, 4, 3, 1.
Ludovica, a Joachimo Frisibio ten-
tata, morte ejus interrupta I, 2, 6, 84.
Philosophica, qua homines diversorum
idiomatum se invicem intel-
ligere possunt. I, 2, 6, 83. *eam mol-*
ius, est Job. Wilkinsius & quidam
Gallus. I, 4, 25.
Vernacula potissimum polienda &
exornanda. I, 1, 14, 38.
Universalis, eam olim extisse vete-
res crediderunt. I, 4, 3, 1. *Qui e-*
am moliantur, in vanum labo-
rant. I, 4, 25. I, 4, 3, 6.
Linguae exoticae an ex conversatione sola ad-
disci possint. I, 2, 9, 3.
Scientiarum sunt vehicula, I, 2, 9, 1.
scribendi ratio singulis pene seculis
mutatur. I, 1, 7, 4.
Linguam Graecam, Hebraeam & Latinam
docuit le Maire infantem 8. vel 9.
annorum. I, 2, 9, 41. seqq.
Linguarum addiscendarum methodus.
I, 2, 9, 1. seqq.
diversitas divinum quid arguit, I, 1, 12, 7.
exoticarum peritia multiplex utili-
tas. I, 4, 1, 1.
Harmonia Scriptores. I, 4, 3, 8. & 9.
Historia Scriptores. ibid. n. 10.
Originem & quaedam earum attri-
buta à Schevio philologicè propo-
sita. I, 4, 3, 7.
peregrinarum usus ab hominibus ol-
sessis & maniacis unde oritur.
I, 1, 12, 8. I, 2, 9, 27. seqq.
primus ortus à Deo. I, 4, 1, 4.
quam antiquissima, an Hebraea,
an Sinensis &c. I, 4, 3, 1.
variarum callentissimi. v. Polyglottia.
pro Linguis addiscendis consilia Fieberti, Bec-
cheri &c. I, 2, 9, 30. seqq. *Egregium*
in his exemplum dedit Tanaquil
Faber. I, 2, 9, 44. seqq.
Linguas omnes in somno loquens Gallus qui-
dam. I, 2, 9, 28.
Linus (Franc.) vacuum naturaliter dari
posse negat. II, 2*, 4, 3.
Lipenii (Mar.) Bibliotheca materialis ju-
ridica inprobatur. III, 5, 6, 1. it.
medica. III, 7, 1, 3.
Catalogi librorum omnium Faculta-
tum recensentur, I, 1, 18, 16 & 63.
Lipsiani Styli κακοῦργοι imitatores taxan-
tur. I, 1, 24, 57. & 65. seqq. *Berth-*
olus Caninius, Petrus Gruterus,
Coelius. I, 1, 24, 67. seqq. *Benjamin*
Priolus. I, 1, 16, 11.
Lipsianus κακοῦργος Josephus Laurenti-
us. I, 1, 21, 38. I, 1, 24, 15. *Petrus*
Gruterus. I, 1, 24, 57.
Lipsiensium Aella eruditorum laudantur.
I, 1, 16, 42. seqq.
Lipfii (Justi) Admiranda urbis Romae. I, 5, 2, 5.
Liber de Cruce. I, 5, 2, 14.
Manuductio ad philosophiam Stoi-
cam laudatur & simul de ea ju-
dicium fertur. II, 1, 4, 1. II, 2, 3, 1.
Monita Politica laudantur III, 2, 1, 14.
Opera critica varia sunt eruditionis.
I, 5, 1, 7.
Opus Politices laudatur. I, 2, 12, 20.
I, 1, 22, 20.
Orationes melioris styli quam epi-
stole. I, 6, 3, 4.
Plagium non injuriā taxatur I, 5, 1, 7.
in Fabricii parallelos militares no-
tatur. II, 2, 14, 1.
Politiconum editio optima & com-
mentatores. III, 2, 1, 14.
Stylus haud imitabilis I, 1, 24, 66. ju-
dicium

INDEX II. RERUM.

- dicium de eo I, 1, 24, 63. infelici-
ter eum imitatus est Puteanus.
I, 6, 3, 4.
- Synagma de Bibliothecis. I, 1, 17, 9.
- de Lipfio iudicium ingenuum. I, 5, 1, 7.
- Lipfiorpii (Dan.) Specimens Philosophia
Cartesiana. II, 2, 17, 5.
- Liquor αὐτοκίνητος sive aqua vorticoſa. I,
1, 16, 50. omnia in aquam resol-
vens non datur. II, 2*, 21, 2.
- Liquores omnis generis evomendi artifi-
cium à Schotto & Pegelio deſcriptum
II, 2*, 22, 3.
- Literæ Hieroglyphicæ Ægyptiorum, earumq;
Scriptores recenſentur. I, 4, 2, 1. II, 2,
4, 4. Æthiopum aliorumq; I, 4, 2, 2.
- Literariæ Ephemerides. vid. Ephemerid.
- Literaria Ars quorum cura & induſtria cre-
verit. I, 1, 25, 38. I, 1, 2, 16. I, 1, 23,
27. ſeqq.
- Hiſtoria. vid. Hiſtoria.
- Scientia & prudentia è vitis viro-
rum eruditiorum præcipue hauritur.
I, 1, 19, 1.
- Literarii Eremitæ qui dicantur. I, 1, 15, 20.
- Heroes. I, 1, 22, 37. I, 1, 23, 54. I, 2, 1,
48. qui ſint. I, 2, 1, 48. tales vix
multi uno ſeculo naſcuntur. ib.
- Literarum Adamicarum, Angelicarum &c.
propugnatores recenſentur &
exploduntur. I, 4, 1, 10.
- Alphabeticarum duſto, characteresq;
Singulis gentibus familiares divi-
num quid ſapiunt. I, 1, 12, 5. ſeq.
- Elementa primo Scioꝝ quid oſtendunt.
I, 1, 12, 5.
- Fortuna plerumque a Magnatibus
dependet. vid. Artium.
- Ortus & inventio, degiis ſententie
varia. I, 4, 1, 9.
- παλιγγενεσία. I, 1, 2, 15. ſeq. primos
ſpiritus debet familia Medicea li-
beralitati & aliis. I, 1, 2, 16. ut &
divino typographia invento.
I, 1, 2, 16.
- de Literis Ionicis, Diſſert. Scaligeri, vid. Sca-
liger. qui ſcripſerint, recenſen-
tur. I, 4, 1, 9.
- Scriptores citantur. I, 4, 1, 9. I, 4, 2, 1.
- Livii Hiſtoria cur diſſicilis ſit pro pueris. I,
2, 9, 50. laudatur. I, 4, 11, 11. ejus e-
ditiones, tranſlationes & vitæ Scri-
ptores recenſentur, annexo de plu-
ribus iudicio. ib. editionum optima
eſt Doujaris I, 4, 11, 11. Libri XLIII,
initium ex vetuſto codice eruit
Herrion ibid. Supplementa Freinſ-
hemii recenſentur. ibid.
- Lobkowicz (Job. Caram.) ſcripta in omni ſci-
entiarum genere laudantur. I,
1, 18, 56. interq; polygraphos nu-
meratur. I, 1, 22, 36.
- Loccenii Comm. in jura Statutaria Specie &
Lexicon juris Socco - Gorbicum.
III, 6, 10, 3.
- Loci Communes, per Amanuenſes non impe-
ritos colligendi. I, 1, 21, 11. & 12.
I, 1, 22, 19. magno in illis colli-
gendis iudicio opus. I, 1, 21, 7. &
modus ſervandus. I, 1, 21, 11.
- doctrina varia, ſunt quali promi-
condi. I, 1, 21, 4.
- in hiſtoriciis, politiis, moraliſis ma-
gnum uſum habent, non æque in
in publicis. I, 1, 22, 19. ſq.
- quidam eos data opera in unum ar-
gumentum exhauriunt. I, 1, 22,
14. ſeqq. quod exemplis monſtra-
tur. ibid. & §. 29.
- Studium eorum male a quibuſdam
con-

INDEX II. RERUM.

- concernitur. I, 1, 21, 5. sq. quorum
iniqua censura refellitur. *ibid.*
- Lociconstitutio** ad hominis temperamen-
tum aliquid facit. II, 3, 1, 13.
doctrina ab Aristotele, Cartesio & Pe-
tro Gassendo, Epicurum secuti
proposita recensetur. II, 2*, 4, 1.
- Locorum Communium Abusus** merito reji-
ciendus. I, 1, 21, 10. sed usus reci-
nendus. I, 1, 21, 11.
- Collectores**, Erasmus, Melancthon,
Gesnerus male à Scaligero sugil-
lantur. I, 1, 22, 14. Dialecticorum
ingens est usus in modo expri-
menta indagandi. II, 2, 1, 18. juri-
dicorum ideas Delrio & Brossæ
dederunt. III, 6, 7, 8. Scriptor est
Bechtoldus. III, 6, 6, 1. Scriptores O-
mniorum sacra. I, 6, 4, 10. seqq. Phi-
losophia Naturalis. II, 2, 2, 1. seqq.
Theologicorum. III, 5, 1, 7. plures
referuntur. I, 1, 21, 20. sqq. *ibid.* §.
115. seqq. I, 1, 22, 1. seqq. vid. Col-
lectores. Titulus adfinitivus luxu-
riant. I, 1, 21, 48. I, 1, 2, 2, 8.
- Locus Relatio** mera est. II, 2*, 4, 1.
- Locustæ** Job. Baptista quas comedit, de
iis varia sententia sunt. II, 2*, 45, 8.
- Logica**, clavis reliquarum scientiarum est.
I, 2, 4, 9.
judicium exercet, & instrumenta o-
mnis scientiarum generi apta sup-
pediat. I, 2, 4, 6. I, 2, 11, 12. seqq.
non in notionum summis generi-
bus & Syllogismi artificio solum,
sed usus ejus latinus diffundit. I, 2,
4, 7. seq. præbet n. usum meditando
differendi & amplificandi. I, 2, 6, 3.
ex ea petit Cardanus artem inventi-
vam. I, 2, 5, 52. à Scholasticis excu-
tur. & ineptia subtilitatibus corru-
pta. II, 5, 1, 1. ab Aristotele omni-
um optima tradita. *ibid.*
- Practica** Uldarici Staudigl. recense-
tur. I, 2, 5, 52.
- Logica & Metaphysica cognatio.** II, 5, 1, 7.
Novatores Cartesiani. II, 5, 1, 3.
- Logicarum artium quatuor** Verulamius
facit. I, 2, 4, 10. quarum dua posteri-
ores è prioribus fluunt. I, 2, 4, 11.
- Löhneisen (Christoph)** scripsit von Berg
werden. II, 2*, 29, 4.
- Lombardi (Petri) Vita**, libri sententiarum
& scripta alia recensentur.
II, 1, 14, 1.
- Lomeierus (Job.)** de bibliothecis scripsit li-
matius ornatusve quam Carme-
lita Jacobus. I, 1, 17, 14. Inveusti-
gationibus tamen est diligentior, quam
in recentioribus. I, 1, 17, 15.
(Philipp.) artem per aërem navi-
gandi & volandi pro sdo invento
falso jactat. II, 2*, 4, 4.
- Longævitas**, Scriptores de ea recensentur.
II, 2*, 5, 3. II, 2*, 47, 2.
- Longinus** vid. Dionysius Longius Cassius.
de Loquelæ elementis liber William Holderi.
I, 4, 1, 5.
- Iotichius (Job.)** Magdeburgensium expu-
gnationem prædixit. I, 1, 19, 41. in-
ter armorum strepitus ipse miles
carmina scripsit. *ibid.* Poëtarum
Germanicorum phœnix. I, 1, 19, 39.
laudatur ab Heinso. *ibid.* §. 40. In
ipso ætatis flore, ætatis an. 32. obiit
ibid. §. 41. felicissimè Ovidium ex-
pressit. I, 7, 3, 9. Ejus commentari-
um Petronium acriter perstrin-
git Goldastus. I, 4, 12, 10.
- Lubecense jus** latissimè dominatur.
III, 6,
(Aaaaa) 2 10, 3.

INDEX II. RERUM.

- 10, 3, in illud Comm. Mevii ibid. e-
jus & Civilis discrepantiam qui-
nam descriperint, ibid. è Mevio o-
ptime disci potest. III, 5, 11, 4.
- Lubienicius Theatrum Cometicum vulga-
vit, de quo sequius judicium fer-
tur. II, 2*, 12, 4.
- Lubini Antiquarius. I, 4, 9, 5.
Phosphorus de prima causa & na-
tura Mali. III, 1, 1, 10.
- Lucanus Poeta varia & diversa Doctorum
judicia subit, quer. censentur. I,
4, 12, 9. ejus editiones commemo-
rantur. ibid. Liber de inversa na-
tura. II, 2, 6, 1.
- Locatellus (Joseph.) novam machinam inve-
nit, quæ simul arare & seminare
potest. II, 2*, 21, 7.
- Lucentia animalia & corpora. II, 2*, 14, 5.
& 7.
- Lucretius libri ejus VI. de Rerum naturalium lau-
dantur. I, 4, 11, 12. II, 1, 5, 2. ejus
editionis variae ibid. de editoribus
& exegeris judicium. II, 1, 5, 2.
Philosophiam naturalem Democri-
ti & Epicuri carmine comprehendit.
II, 2, 7, 5. in Academia Argentora-
tensi publice prælegitur. II, 2, 7, 5.
- Luctatoriam artem singulari libro descripsit
Petterus. II, 4, 1, 16.
- Ludovici XI. Regis Gallie editum contra
Nominales Scholasticos. II, 1, 13, 12.
- Lugo (Job. de) scripsit Commentarios de Ju-
sticia & jure. II, 1, 14, 59. u. Dilep-
Scholasticus de Incarnatione Do-
mini ibid.
- Lullianæ ars reprehensa I, 2, 5, 7, seqq. quæ ei
objiciantur I, 2, 5, 13. ad quæ re-
spondetur. I, 2, 15, 16. seqq. de ealy-
mutius judicant. I, 2, 5, 14. seqq. aly-
- acerbius, I, 2, 5, 8. seqq. potest dici Lo-
gica practica. I, 2, 5, 17. qualem &
edidit Uldaricus Staudigl. I, 2, 5, 52.
consistit in circulis varie per rotas
inter se conversis. I, 2, 5, 24. in quam
cung. partem versetur, aliud nihil
est, quam Logices propagatio. I, 2,
5, 78. de eadem judicium Lale-
mander habetur. II, 1, 14, 5.
- Lulliana prædicata omnia ad prædicamenta
Aristotelis reduci possunt.
I, 2, 5, 53.
- Lullianæ artis clavem scripsit Affedus. I, 2,
5, 25. & 40. de istius septem nota-
vit Kuntelius. I, 2, 5, 47. typus re-
censetur. I, 2, 5, 23.
Propago est ars mnemonica. I, 2, 6, 11.
Uusus moderatus non dissuadetur. I, 2,
5, 79. ex consilio alexandri Eube-
ri non spernendus. I, 2, 5, 81. I, 3, 2,
12. præcipuus usus in docendo se-
xerit. I, 2, 5, 17.
- Lullianam artem multi commentarii illu-
straverunt & interpolaverunt. I,
2, 5, 25. seqq. quorum libri recen-
sentur. ibid. n. 26. seqq.
- Lullianis cum rotis combinatoriis videtur
circulatio illa Gesualti. I, 2, 6, 36.
- de Lullio magnificè sentit Quirinus Kuhl-
mannus. I, 2, 5, 63.
- Lullius (Raimund.) indagacionis rerum stu-
dio sedulo incubuit. I, 2, 5, 4. seqq. co-
sine in eum cessit. ibid. §. 5. an
artem suam ex Arabe Abezelbron
plagio quodamceperit. I, 2, 5, 6. seqq.
I, 2, 7, 59. quos libros scripserit.
I, 2, 5, 24.
- Lullus (Ant.) quos libros scripserit. I, 6, 1, 10.
- Luna figura. II, 2*, 12, 6.
lux tantum mutuatitia. ibid. n. 7.
Influxus

INDEX II. RERUM.

- Influxus in terrestria adstruitur.* II, 2*, 12, 9.
pressio verosimillima astus marini causa. II, 2* 20, 1.
de Lunari homine liber tantum joci gratia scriptus est. II, 2, 15, 1.
Lundenius varias sententias de via lactea uno libello concessit. II, 2*, 12, 8.
Lundii poema. I, 7, 3, 17.
Lutherani in Theologia dogmati a praelunt. III, 5, 1, 1.
Lutheri (Mart.) libellus de Nominibus propriis Germanorum saepius recusatus. I, 4, 4, 5. circa illum in synagoga commisit Rud. Coclenius. *ibid.*
Lux in principiorum & elementeorum naturalium numerum refertur. II, 2, 14, 1.
an substantia vel accidens sit, disquiratur. II, 2, 14, 2. *Substantia defenditur.* *ibid.* & §. 3. nihil divini illi subest. *ib.* §. 4. Irradiationibus, emanationibus, praedictionibus aliisque actionibus & praestigiis superstitiosis aut magicis male praetextatur. *ibid.* *Natura ejus est impervestigabilis.* II, 2*, 14, 4. *causa lapidum hominensis investigatur.* *ibid.* §. 5. *ejus & ignis differentia.* II, 2*, 16, 1.
Lycophronis poema Alexandri seu Cassandrae, ejus interpretes antiqui & recentiores, & editiones annotantur. I, 7, 2, 22.
Lycosthenis (Cornadi) Apeptbtegmata virorum illustrium, ejus pestihumum, Zwingerus sub titulo Vita Humana publicavit. I, 1, 21, 23, & 54.
Similium collectanea laudantur & alia ejus Opera. I, 1, 21, 56. sq.
Lycurgi Orationes a quibusdam editae. I, 6, 2, 11.
Vim & ingenium pauci describitur. *ibid.*
Lyncei in minutas partes singula resolventes resiliuntur. I, 1, 12, 18.
Lynceorum Academia Romae ab Angelo Casio, Duce Aquae Sparta, instituta. I, 1, 14, 18. seqq. vel a Patre ejus Federico. *ibid.* n. 20.
Historiam celebratur Mart. Fegellius, sed ineditam moriens reliquit. I, 1, 18, 29.
Nomen unde ortum. I, 1, 14, 18.
quibus DeOrinis & Studiis incubuerit. I, 1, 14, 21.
Lyfias Orator apud Graecos olim optimus. I, 6, 2, 4. *ejus Orationes.* I, 6, 2, 5.
M.
M Accius inscriptionum veterum studiosus fuit. I, 4, 10, 26.
libros tres de historia scribenda edidit. I, 6, 1, 29.
Macedo (Franc. à S. Augustino) Heros literarius. I, 1, 22, 37. seqq.
Poeta extemporaneus. I, 1, 12, 13.
Polygraphus insignis. I, 1, 22, 37. seqq.
Vir incomparabilis ingenii & judicii. I, 1, 6, 33. *inter singularia avinostri miracula recensendus.* I, 1, 22, 38.
scripsit libros quatuordecim, quorum catalogus refertur. I, 1, 22, 40.
It. artem picturam. I, 1, 17.
Machiavelli (Nicol.) Nicia, Comedia, laudatur. I, 7, 1, 9.
liber de Principe quo sine scriptus. I, 1, 19, 28.
de Machiavello Esendo- Politico judicium refertur. III. I, 4.
judicium imprudens Anton. Possi. ni
(Aaaaa) 3

INDEX II. RERUM.

- ni ostenditur.* I, 16, 22.
 Machina urinatoria vid. Urinatoria.
 Macrobi Opera à quibusdam Commentario illustrata sunt. I, 4, 14, 19.
 Macrobius plagii crimine accusari nequit. ibid.
 Magdeburgenses Centuriatores. III, 4, 1, 12.
 de Magia & rerum sensu librum scripsit Campanella. II, 1, 12, 4.
 Magiæ criminis multi innocentissimi viri reperiuntur. I, 1, 8, 25. *it.* Campanella. II, 1, 12, 4. II, 2, 14, 3. *it.* Theophrastus Paracelsus. II, 2, 16, 1.
 Dæmoniace Scriptores. II, 3, 1, 15.
 Doctores, Albertus Magnus. II, 1, 14, 2.
 Pythagoras. II, 2, 6, 6.
 Naturalis vera discrimina à falso proponitur. II, 2*, 9, 1. *diviso additur* ibid. §. 2. *existentia ostenditur.* II, 2*, 9, 1. *nomine ad vetica periclitium abutuntur* Campanella & Marci. ibid. §. 2.
 Magica Medicina. vid. Medicina.
 Magici libri quorundam referuntur. I, 1, 13. *seqq.* Si pactum cum Dæmone proficantur, merito inter damnatos referuntur. I, 1, 8, 24. *multi falso crediti.* I, 1, 8, 25.
 Magicis libris naturalibus viam quasi sterunt Cabalistici auctores. I, 1, 1, 1.
 Magiri (Tob.) Eponymologium criticum varie auditum. I, 1, 16, 54.
 Polymemon laudatur. I, 1, 21, 27. I, 3, 9, 12.
 Magistratus Græcorum & Romanorum, eorumque Leges, Comitia & Jura quinam descripserint, docetur. I, 5, 2, 7. *cura præcipua circa educationem juventutis.* I, 2, 2, 1. *seqq.*
 de Magistratus jure circa Sacra quinam scripserint. III, 5, 1, 27.
 Magnes igne candefactus an vim attractivam amittat, disquiruntur. II, 2*, 32, 4.
 de Magnete Scripti, recensentur. II, 2*, 32, 5.
 Magnetem ex atomis generari minus recte credit Digbeus. II, 2*, 32.
 Magnetica medicina Maxvelli Scotti. I, 1, 11, 13.
 Magneticam virtutem terrestri globo insitam statuit Gilbertus, quem alii sequuntur. II, 2*, 32, 2.
 Magnetica acus in declinationibus minime variatur. II, 2*, 32, 4.
 Magnetis virium causa nec ad internam virtutem, nec ad similitudinem ejus & ferri est referenda. II, 2*, 32, 1. *sed ad effluvia externa cum Cartesio & Honor. Fabri.* ibid. §. 3.
 Magorum in Persia Collegium. I, 1, 13, 13.
 contra Mahumedanum scripsit Horstingerus. III, 5, 1, 22.
 Maimburgii Historia Lutheranismi Pontificiorum errores & technas non dissimulat. III, 2, 1, 18. *descriptio judicium.* III, 4, 1, 14.
 Maimonidis (Mosis) juris Hebraei corpus. III, 6, 2, 1.
 Majoli Dies caniculares recensentur. II, 2, 2, 7.
 Majoragii Antiparadoxa. vid. Cicero.
 Commentarii varij in Aristotelem & alia scripta inedita. II, 1, 1, 9. *in Virgilij Georgica MSS. I, 1, 25, 32.*
 Liticula cum Nizolio. vid. Nizolii.
 Orationes ob exquisitam latinicam laudantur. I, 6, 3, 1. II, 1, 1, 9. *due de laudibus auri, & apologetica contra Gaudentium Merulam.* I, 1, 25, 31.
 Majoris (Job. Dan.) Dissert. de myrrha & locustis. II, 2*, 45, 8.
 liber de natalibus Succini non maritimis est ineditus. II, 2*, 37, 3.
 le Maire

INDEX II. RERUM.

*de Maire singulari methodo pueram ollenem
eodem tempore Hebraeam, Gra-
cam & Latinam linguam docuit*

I, 2, 9, 41.

*Malagonellii Oraciones & Epistola testan-
tur de ejus sacundia.*

I, 6, 3, 5.

Malapertii poema de ventis laudatur.

I, 2, 23, 5.

Malchi de vita Pythagore liber.

II, 1, 2, 2.

*Mallincrot (Bernh. à) de artu Typographice
ortu & progressu.*

I, 4, 2, 6.

*Malorum hominum vicias describi an utile
sit.*

I, 19, 29.

Malpighii anatome plantarum laudatur.

II, 2*, 40, 3. III, 7, 1, 4.

Malumbræ Comm. in Codicem laudatur.

III, 6, 7, 9.

Mancini Furori della Gioventa.

I, 6, 3, 7.

de Mandragoræ radice quinam scripserint.

II, 2*, 43, 2.

*Manilii Astronomicon mancum, difficile &
obscurum. I, 4, 12, 1. hujus Edi-
tores. ibid.*

*de ante varia variorum opinio re-
censetur. ibid.*

*Manilium emendavit Scaliger, de qua emen-
datione judicium fertur.*

I, 4, 12, 1.

Manna est productum roris. II, 2, 27, 8. Ca-
labricum est optimum. ibid. de illa
quinam scripserint. ibid.*

*Manuscripta antiquissima, utri parte ali-
qua vitiosa in pretio habenda.*

I, 1, 7, 51.

*— bibliotheca Augustana indicant Hô-
schelius & Reiserus.*

I, 1, 7, 25. seq.

Gottorpiensis.

I, 1, 7, 63. seq.

Gudianæ.

I, 1, 25, 30. I, 1, 7, 67.

Lipsienses enarrat Fellerus.

I, 1, 7, 31. seqq.

Noribergensis.

I, 1, 7, 63. seqq.

Thuana.

I, 1, 21, 2. I, 1, 7, 61.

Vaticana.

I, 1, 7, 55.

Vindobonensis à Lambecio narrata.

I, 1, 7, 28. & 56. I, 1, 7, 28.

bibliothecarum Anglicarum.

I, 1, 7, 59.

Gallicarum.

I, 1, 7, 33.

Italicarum.

I, 1, 7, 60.

colligenda in bibliotheca publicis.

I, 1, 7, 50. I, 1, 20, 7.

*Græca plurima è Luca Hoffenij
bibliotheca narrantur.*

I, 1, 7, 66.

*non celanda, sed publicis usibus e-
denda.*

I, 1, 7, 25. & 34.

Orientalium librorum.

I, 1, 7, 33. & 63.

*Politica ad statum Reip. spectantia
in bibliotheca publicis colligenda.*

I, 1, 7, 48. vid. Pinelli.

*Statum Venetum concernentia Pi-
nellus concessit.*

I, 1, 3, 19.

*Virorum doctorum sæpe aliis in præ-
dam cedunt. vid. Lib. avdendo.*

circa ea Magnatum incuria.

I, 1, 2, 17.

Manuscriptæ Epistolæ. vid. Epistolæ.

Nota Wouwerij in Senecam.

I, 4, 12, 9.

*Manuscripti Codices bibliotheca Oxoniensis
numero penè æquare dicuntur*

impressos.

I, 1, 17, 32.

*Manuscriptis Codicibus insidia struuntur per
furta & mutilationes.*

I, 1, 4, 22. f.

Orientalibus bibliotheca Jesuitarum

Cochinensis fuit referta.

III, 5, 1, 23.

*Manuscriptorum antiquitatis notæ à Sal-
masiorum aditæ.*

I, 1, 7, 59. f. & 14. colliguntur

ex ductu Characterum.

I, 1, 7, 4.

æstimatio & pretium.

I, 1, 4, 7. I, 1, 7,

2. f. I, 1, 7, 51. seqq.

Catalogi à variis auctoribus editi.

I, 1,

7, 19. seqq. I, 1, 18, 67. I, 4, 7, 11. vid.

Manu-

INDEX II. RERUM.

- Manuscripta bibliothecæ; & bibliothecarum. ad res ecclesiasticas spectantes à Posservino descripti. I, 1, 16, 22.
- copia in bibliothecis Anglicis laudatur. I, 1, 17, 33.
- custodes olim erant Montachi. I, 1, 7, 17.
- usus difficulter conceditur. I, 1, 3, 27.
- cujus causa inquiritur. I, 1, 7, 54.
- exempla prebent bibliothecæ Hispanicæ. I, 1, 7, 57.
- utilitas in librorum emendationibus. I, 1, 7, 2. seqq. & 15. seq. maxima est in Parium mutationibus detegendis. I, 1, 7, 52.
- Manutii (Aldi) bibliomania nimia. I, 1, 3, 3.
- (Pauli) epistola ad Gratianum à raffheim recensetur. I, 1, 25, 39. seqq. quâ occasione scripta sit. I, 1, 25, 40.
- vocatur regina epistolarum Manutianarum. I, 1, 7, 46. I, 1, 23, 57.
- epistola sunt elegantissima. I, 1, 23, 57.
- inter quas una, manu ejus scripta à Gudio servatur. ibid.
- stylus laudatur. I, 1, 23, 57.
- de Manutio (Paulo) varia judicium. I, 1, 23, 57. f.
- de Manuum inspectione scripsit Artemidorus. II, 3, 15.
- Mapparum Geographicarum optima sunt Sanfoniana, Blaviana, & Wurtiana. II, 4, 1, 14.
- de Mappis Geographicis Simonis Pauli judicium. II, 4, 1, 2. de Sanfoniano. II, 4, 1, 11.
- de iis consiciendis Scriptores. II, 4, 1, 12.
- Marcelli Tabule Chronologica recensentur. I, 2, 6, 77. ut & alia ejus Opera inedita. I, 2, 6, 80.
- Marcellini Commentatores, Editiones & stylus. I, 4, 14, 12.
- Marcellinus historiam Romanorum Imperatorum optimâ fide descripsit. I, 4, 14, 12.
- Marci (Job. Marcus) animam post mortem in corpore superstitem esse statuit. II, 2*, 1, 8.
- de arcu cælesti librum edidit, qui laudatur. II, 2*, 25, 1.
- doctrina Platonice de Ideis instaurator fuit. II, 1, 7, 18.
- magis naturalis nomine abutitur ad veteris patrociniû. II, 2*, 9, 2.
- Philosophiam veterem restitutam scripsit. II, 1, 7, 18.
- sententiam singularem fovet de Ideis substantialibus. II, 2*, 1, 8.
- Mare à ceteris aquis specie non differt. II, 2*, 20, 1.
- in fundo aque salis ac frigidam habet aquam, ac in superficie. II, 2*, 20, 6.
- undè nauseam excitat. II, 2*, 20, 20.
- undè sit falsum. II, 2*, 20, 1. & 2. de eo quinam scripserint. II, 2*, 20, 20.
- Maresii epistola Philologi. a. I, 1, 23, 10.
- liber de abusu Philosophiæ Carresiane. II, 1, 15, 6.
- Margaritas Britannia olim habuit. II, 2*, 33, 5.
- maiores artificiales consiciendi ars non datur. ibid.
- Mariani (Andr.) Epigrammata de Ruinâ urbis Romæ. I, 5, 2, 5.
- D. Mariæ Virginis annulus pronubus mimulosus. I, 1, 24, 62.
- à Marina aqua salsedo separari potest. II, 2*, 20, 8.
- Marini æstus causa. II, 1, 12, 4.
- Marini homines. vid. Homines.
- Maris fluxus & refluxus causa ad Lunæ positionem

INDEX II. RERUM.

- sionem & motum terræ refertur*, Mascardi Diff. de affectibus, siue perturbacionibus animi, earumq; characteribus. II, 3, 1, 3. III, 1, 1, 11.
Diff. in Cebeticâ Tabulam. II, 1, 1, 11.
 de Maris fluxu & refluxu ejusq; causa variorum sententia recensentur cum censura. II, 2*, 20, 3.
Natum scripsit Telestus. II, 1, 15, 2.
Observationes diligenter sunt instituenda, exemplo Anglorum & Varenii. II, 2*, 20, 4.
Scriptores adducuntur. II, 2*, 20, 4.
Veneta Acad. ediderunt librum. I, 1, 11, 18.
*inundationis causa, ejusque Scrip-
 toribus.* II, 2*, 20, 5.
proprietas, ut colore, pondere aliq; variorum observationes. II, 2*, 20, 7.
 de Mariti & femina officio. III, 1, 1, 3.
 Marshamus ab Ægyptio ad Hebræos leges acci-
 ritur pervenisse putat. III, 6, 2, 3.
 Martialis acutissimus Epigrammatum Scrip-
 tor, adversa Criticorum judicicia expertus est. I, 4, 13, 1.
 Castiores & commentatores recensentur. ibid.
 Editio à Gronovio adornata est optima. ibid.
 Martii (Galeotti) liber de doctrina promiscua laudatur. I, 1, 21, 4, 2.
 Libri tres de rebus vulgo incognitis perierunt. I, 1, 21, 4, 3.
 Martis figura. II, 2*, 12, 6.
 Martini Pugio fidei laudatur. III, 5, 1, 21.
 (Franc.) epistola festivitatis plena. I, 1, 24, 58.
 de Martyrum cruciatibus egit Gallonius. III, 4, 1, 18.
 Mascardi Diff. de affectibus, siue perturbacionibus animi, earumq; characteribus. II, 3, 1, 3. III, 1, 1, 11.
 Diff. in Cebeticâ Tabulam. II, 1, 1, 11.
 de Epigrammatibus judicium. I, 7, 3, 3.
 liber della Arte Historica. I, 6, 1, 29.
 de Poëmatibus censura. I, 7, 3, 8.
 Prose vulgari. I, 6, 3, 7.
 Masenii (Jac.) Ars nova Argutiarum tam Epigraphicarum, quam Epigrammaticarum laudatur. II, 4, 1, 1.
 Concionator recensetur. I, 6, 4, 14.
 Exercitationes Oratorie laudantur. I, 6, 3, 3.
 Myrthologia. I, 7, 1, 17.
 Palestina Eloquentia ligata. I, 7, 1, 7.
 Oratoria recensetur. I, 6, 1, 17.
 Styli Romani. ibid.
 Masius (Didacus) edidit Comment. in universam Aristotelis Philosophiam. II, 1, 14, 53.
 Massa Globi terreni majores sunt instar principiorum in mixtorum natura indaganda. II, 2, 19, 5.
 Massonis Elogia scripta. I, 1, 19, 57.
 Mastrius (Barth.) doctrinam Scoti vindicavit. II, 1, 14, 13.
 Materia prima nonnulli est ipse Deus. II, 2*, 1, 2. à quibus impugnetur. ibid. §. 3.
 de Materia prima Creationis judicium. II, 2*, 1, 4. nuga difficilis interpp. Aristot. unde II, 2*, 1, 2. Sententia Rabbonorum. ibid. §. 4. Subtilitates ac disceptationes perplexæ Aristotelis & Scholasticorum recensentur & exploduntur. II, 2, 12, 9.
 de Materie & Dei mundi, coeternitate variorum variarum Sellarum sententia recensentur & conferuntur. II, 2*, 11, 4.
 (Bbb bb) Mathema-

INDEX II. RERUM.

- Mathematica** αὐτοβία, in omnibus incedere non licet. I, 2, 7, 106. I, 2, 8, 4. f. metodo, qua usus Spinosa, ab aliis quoque refutatus est I, 1, 8, 15. I, 2, 7, 107.
Mathematica Excerpta. I, 3, 13, 10. seqq.
Mathematicæ artes acuum ingenium. I, 2, 7, 105.
discipline quadam puerili quoque ætate utiliter disci possunt. I, 2, 10, 48. & merito inter studia παρὰ σπουδαίαν referenda. I, 2, 11, 17.
Mathematicorum artium peritia viro militari necessaria. I, 2, 12, 35.
Pandectarum universalium conficiendarum methodus. I, 1, 20, 21.
Mathematicorum historia literaria Scriptores. II, 4, 1, 1.
Lexicorum Autores. II, 4, 1, 4.
Miscellaneorum Scriptores II, 4, 1, 3.
Mathesis est appendix & ministrum Philosophiæ Naturalis. II, 2, 1, 28.
Mathesis & Physica mutuas sibi operas præstant. I, 1, 13, 11. II, 4, 1, 1.
Matheseos studium Oeconomo commendatur. III, 3, 1, 5.
Usus maximus est in quantitate corporum. II, 2*, 3, 2.
Matina scripsit librum sub titulo: *Unguis Elogiorum Leonis Matina*, de quo iudicium fertur. I, 6, 3, 11.
de Matthæi (Antonii) Antinomii iudicium fertur. III, 6, 8, 4.
tr. de fundamentis iuris aliter iaciendus, quam vulgo iacta sunt. ib.
Matthesius (Job.) Concionibus Sareptanis quadam metallica immiscuit. II, 2*, 29, 4.
Matthias (Job.) Grammaticam Regiam scripsit. I, 4, 10, 9.
Mauri (Rabani) Glossarium Theodiscum in tota Biblia V. & N. Testamenti MSS. refert Lambecius. I, 4, 4, 4.
alia ejus Scripta. ibid. *Perfusa* quadamti. I, 7, 3, 7.
Mauricii *Diff. de libb. juris.* III, 6, 4, 3. *aliæ Dissertationes.* III, 6, 9, 5.
Mauissaci *Lectionum juris libri.* III, 6, 8, 4.
Mauissacus (Phil. Jac.) perpetuus Wouwerii infestator. I, 4, 1, 2. *Morbo quodam notitiam Græcæ lingua perdidit.* I, 4, 7, 5.
Maxime Tyrti scripta cum eorum editione recensentur. II, 1, 7, 6.
May (Phil.) *Chromantia Medica* recensetur. II, 3, 1, 7.
Mayersbergii *Itinerarium Moscoviticum.* III, 5, 1, 23.
Mayow (Job.) *liber de nitro* recensetur & laudatur. II, 2*, 38, 2.
Sententia de essentia ignis nitro æreæ & ejus propagatione. II, 2*, 16, 4.
de frigore, quod derivat à particularum nitro-ærearum motu languidiori. II, 2*, 17, 13.
de fulguris ortu, que refutatur. II, 2*, 24, 5.
de thermarum incallescencia, quam tribuit fermentationi. II, 2*, 20, 11.
Mayroi (Franc.) *Elogia & Scripta* commemorantur. II, 1, 14, 37.
Mazarini memoria. III, 2, 1, 9.
Mazonius (Jac.) in *Aristotelis & Platonis universam Philosophiam* præludia edidit. II, 1, 11, 19. *suit homo indolis & memoriæ portentose.* ib.
scripsit de consensu Aristotelicæ & Platonice Philosophiæ. II, 2, 11, 2.
Mazza (Ibom.) à Fr. Macedo defenditur. I, 1, 6, 33. Mecha

INDEX IL RERUM.

- Mechaberoth Lexicon Hebraum memora-**
tur. I, 4, 5, 1.
- Mechanicæ artes sunt propages artium.**
Matematicarum. I, 1, 1, 7.
- Mechanicæ Kinetica, sive motiva, principia**
modernorum Physica inniuntur.
II, 4, 1, 15.
- Mechanicarum artium cognatio inter se**
nulla. I, 1, 1, 3.
- Cognitionem parandi modus.** II, 2, 1, 4.
- Historia Philosopho non est indigna**
I, 1, 1, 7. II, 2, 1, 4.
- Uusus in Physica demonstratur.** II, 2, 1, 6.
- Mechanicas artes Philosophum quoque sci-**
re debere volunt Stoici. I, 1, 1, 4.
- et Mechanicis principia qualitates corporum**
a motu & figura orientes, sunt
explicande. II, 2*, 10, 1.
- Medica ars tam in corporis structura, quam**
in morbis & remediis Græcorum quid
agnoscat necesse est. I, 1, 12, 28.
- Excerpta s. collectanea.** I, 3, 13, 38. sqq.
- Historia universalis a Job. Bapt. Ca-**
ponopromissa recensetur. I, 18, 66.
- Praxis.** I, 3, 13, 47. sqq. pro varietate
circumstantiarum variat. I, 3, 13, 51.
- Medicæ artis origo.** II, 2*, 8, 3.
- Medicamenta domestica & rustica plebejo-**
rum plus interdum efficiunt, quam
Medici omni sua arte. I, 3, 13, 48.
sqq. I, 1, 12, 28.
- Medicas epistolas qui scripserint.** I, 1, 24, 129.
- Medicina Magica & curationes per eam.**
II, 3, 1, 17. quinam de ea scripse-
rint. ibid.
- Magnetica Maxwelli Scotti.** I, 1, 11, 13.
I, 3, 13, 50.
- Spirituum Sebastiani Wirdigii.** I, 1, 11, 14.
- Universalis Rosii.** I, 1, 13, 43.
- in Medicina Dogmatica moderni novatu-**
riunt. III, 7, 1, 6.
- Medicorum Scriptorum catalogi.** I, 18, 66.
- Veterum lectio Philatriæ est uti-**
lissima. III, 7, 1, 2.
- Medicina (Barth. A) expositiones in Thomam**
scriptæ. II, 1, 14, 23.
- Medullæ spinalis anatomem dedit Blasius.**
II, 2*, 47, 3.
- Meibomius (Henr.) Parodias fecit.** I, 7, 3,
14. I, 2, 16, 13. Centones collegit.
I, 2, 16, 12.
- (Job. Henr.) de Cerevisia librum scri-**
psit. II, 2*, 42, 3. de Vitiis antiquo-
rum Medicorum librorum inedi-
tum scripsit. I, 1, 18, 66.
- (Marcus) Veterum musicorum est**
editor. II, 4, 1, 10.
- de Mejeri (Gerh.) Bibliotheca Theologicæ**
judicium fertur. III, 5, 1, 13.
- Meieri (Mich.) liber, arcana arcanorum**
inscriptus recensetur. II, 2, 4, 4.
- lib. de volucre aërea.** II, 2*, 44, 5.
- Meisarti mellificum Oratorium improbat.**
I, 3, 7, 28. I, 6, 1, 26.
- Meisneri (Job.) liber de persecutionibus &**
martyriis veteris Ecclesiæ, aliq;
scripta laudantur. III, 5, 1, 29.
- Mel producitur à rore.** II, 2*, 27, 6. optimum
quodnam. ib. ab apibus tantum
colligitur. ibid.
- Melanchton adversus impudentes Cresollii**
Jesuicæ calumnias defenditur. I,
1, 1, 21. erat suo tempore communis
Germaniæ Præceptor. I, 1, 16, 51.
de omnibus per Germaniam scbo-
lis bene meritis. I, 2, 2, 12. I, 1, 1, 21.
- Melanchtonianæ Crises de eligendis optimis**
quibusdæ, autoribus. I, 1, 16, 51.
I, 1, 19, 34.
- Melanchtonis Epistola recensentur.** I, 1, 2, 3, 52.
(Bbbbbb) 2 LL, CC.

INDEX II. RERUM.

- L.L. CC. Theologici sub fſſo nomine in Italia prodire.* III, 5, 1, 17.
Orationes laudantur. I, 6, 3, 3.
Stylus, ibid. n. 53. I, 1, 19, 6. & 33.
 III, 2, 1, 9.
Versio Pindari. I, 7, 2, 10.
Vita à Joach. Camerario descripta. I, 1, 19, 6. & 34.
Melissi (Pauli) Ode. I, 7, 3, 10.
Melsen (Job. de) Physicam divinam scripsit. II, 2, 3, 9.
ex Membrorum configuratione & proportionem Physiognomiae auctores quinam scripserint. II, 3, 1, 4.
erepidatione divinarunt veteres. II, 3, 1, 5.
les Memoires Gallicorum Scriptorum. I, 3, 13, 25. à Dionysio Medico scriptæ.
 I, 1, 16, 9. II, 2, 1, 16.
Memoria artificialis propago est artis Lulianæ. I, 2, 4, 11.
naturalis exercitatione quotidiana juvari potest. I, 2, 6, 97. non per imagines solum, sed & per characteres, literas, verba & alia artificia juvatur. I, 2, 6, 70 seqq. quo invento se jactat Winckelmannus.
 ibid §. 73. sine judicio est mutila & manea. I, 2, 4, 3. seqq.
portentosa Mazonii fuit. II, 1, 11, 19.
Robertellum destituit. I, 6, 1, 11.
subministrat judicio materiam, quam subigat, dispense, ordinet. I, 2, 6, 1. est vel naturalis vel artificialis. ibid. §. 6.
Memoriæ artificialis Exempla memorabilia recensentur. I, 2, 4, 8. seqq.
Natales Gracii debentur. I, 2, 4, 6.
Principia & Artem obscurissimis & enigmaticis libris ostendit Jordanus Erunus. I, 2, 6, 12. f. quæ principia re-
 censentur. ibid. §. 14. seqq. principia non nisi divinis Præceptoribus tradita sunt, ne divulgarentur, ib. §. 23. bu-
 jus artis præcepta, qui tradiderunt. vid. Mnemonica.
Memoriæ narrativæ maturæ adjuvendi sunt pueri. I, 2, 3, 11.
Memoriam morbo perdidit Maussacus. I, 4, 7, 5.
Memoriarum de rebus propriis, Virorum illustrium & Auctorum publicorum collectores. III, 2, 1, 9.
Menagii Botanica commemorantur. II, 2*, 40, 4.
Commentarius in Diogenem. I, 5, 1, 14.
Note in Malberbam laudantur. I, 4, 4, 13.
Origines lingue Gallicæ. I, 4, 4, 12.
Menagius Historiam JCorum veterum promissit. III, 6, 3, 5.
Lites cum Baillo aluit. I, 7, 3, 9.
Plagii insinuat a Baillo. I, 7, 1, 15.
Menandri Comædia nupiam reperta, minimum typis non impressa. I, 7, 2, 9.
jacturam illarum magnificat Quintilianus, ibid.
de Mendacii abusu scripsit Gentilis. III, 1, 1, 11.
*Mendoza (Didacus) aurellæ expilatae bibli-
 othecæ Venetæ insinulari possit.* I, 1, 44, 22. seqq.
 (Pet. Hurt. de) cursum philosophicum scripsit. II, 1, 14, 40. ejus Dispp. de Deo-Homine laudantur. ibid.
Mercatorum fraudes & adulterationes notanda. III, 3, 1, 4.
*de Mercatura scripserunt Niverus & Mar-
 quardus.* III, 3, 1, 3.
Mercure galant. II, 1, 2, 5.
Le Mercure se avante. I, 1, 16, 47.
Mercurii Ægyptiorum. vid. Hermes.
 libarii

INDEX II, RERUM.

- librarii.* I, 1, 16, 44. I, 1, 18, 40. *ad librarium noticiam sunt utilissimi.* I, 1, 18, 75. *officinales.* I, 1, 18, 43.
- Mercurius.* vid. *Hermes.*
- Mercurius Britannicus.* III, 1, 1, 5.
- Mercurius Chymicorum probabiliter proxima metallorum est materia cum sulphure.* II, 2*, 35, 2.
- Mercurius.* vid. *Prato Veteri.*
- Merfenni Comm. in Genesin laudatur.*
I, 1, 8, 16. III, 5, 1, 11.
liber de veritate scientiarum. II, 1, 6, 1.
II, 2, 9, 5.
libri harmonicorum. II, 4, 1, 10.
- Merula liber rarissimus de venatione laudatur.* II, 2*, 46, 3.
- Metallorum presagia tempestatum.* II, 2*, 8, 7.
- Metallicos homines darcertum est.* II, 2*, 2, 5.
- Metallographi praecipui Websteri Metallographia recensentur.* II, 2*, 29, 4.
- Metallorum imperfectorum transmutatio in aurum propugnatur.* II, 2*, 36, 2.
materia proxima non est aqua, aut sal. II, 2*, 35, 1. *neg. argentum vivum vulgare, sed Chymicorum Mercurius ac Sulphur.* II, 2*, 35, 2.
mistonis ratio difficulter investigari potest. II, 2*, 29, 1.
- produclio unde fiat.* II, 2, 16.
- substantiam primam liquidam esse statuit Steno.* II, 2, 10, 3.
- Metaphora sons est omnis ornatus & arguta inventionis.* I, 3, 6, 15. & 3, 3. *tamen cum judicio adscribenda.* I, 3, 6, 16. *seqq.*
- Metaphora atatis aureae aurorum praecipuis commendatur.* ib. §. 19. *sq.*
- Poetica plerumque peculiares sunt a solutis.* I, 3, 10, 3.
- Metaphorarum poetiarum Lexicon aliquod diligenter colligendum.* I, 3, 10, 3. *seqq. id quod multis autoritatibus probatur.* I, 3, 10, 6. *seqq. ejus Lexici idea proponitur una cum indice.* I, 3, 11, 1. *seqq.*
- Metaphysica à Campanella ad mentem veterum instituta.* I, 1, 11, 2.
- moderna è Stablio & Musao addiscenda.* II, 5, 1, 8.
- à Scholasticis exculsa & ineptis subtilitatibus corrupta.* II, 5, 1, 1.
- secretior Judaeorum Scriptorum.* I, 1, 6, 18.
- Veterum.* I, 1, 10, 4. *erat Theologia naturalis.* II, 5, 1, 7. III, 5, 1, 2.
- Metaphysica cognatio cum Logica.* II, 5, 1, 7.
- Reformatores Cartesius & Fabri.* II, 5, 1, 8.
- studium oeconomo commendatur.* III, 3, 1, 5.
- subtilitas moderna perplexa est & inutilis.* II, 5, 1, 8.
- Μετὰ φυσικῶς ab Egyptiis & Indis creditur.* II, 1, 2, 7. II, 2, 5, 6. II, 2, 6, 6. *in ejus fontes, sensum & veritatem inquiritur.* II, 1, 2, 7. *de eadem scripsit Rhodius.* II, 2, 6, 6.
- Meteora empirica enumerantur.* II, 2*, 25, 1. *sqq.*
- de Meteoris in genere, praecipue igneis, & riores recensentur.* II, 2*, 24, 7.
- de his judicium feruntur.* II, 2*, 27, 12.
- Meteororum aëreorum origo est a Sole & ignibus subterraneis.* II, 2*, 23, 2.
- ad illorum tractationem sessilium & Chymia cognitio est necessaria.* ibid.
- Ignorum origo à terra exhalationibus accenss.* II, 2*, 24, 1.

INDEX II. RERUM.

- Nomen perpetuum terræ motibus tribuitur.* II, 2*, 23, 1.
- Methodi enigmatica finis & scopus.* I, 2, 7, 63.
- de Methodistis Judicium Marini Sebecki.* I, 2, 7, 99.
- Methodo experimenta indagandi inservit ars analytica.* II, 2, 1, 18.
- de Methodo Aristotelica & Mathematica judicium.* II, 2, 8, 1. seqq.
- Scriptores.* II, 5, 1, 5.
- Methodorum doctrina continetur libris τῶν ἀναλυτικῶν Aristotelis.* I, 2, 7, 5. quam illustrare ex Platone & Galeno annexus est Owenus Guntberus. I, 2, 7, 6. seqq. eam & Erhardus Weigelius in analysi Aristotelica ex Euclide restituta egregie monstravit. I, 2, 7, 11. seqq. alias variè eam tradiderunt. ibid. §. 23. seqq. Inter quos nervosissime Tschirnhausius. ibid. §. 5. seqq.
- Methodum Aristotelicam corrigere ausus est Ramus.* I, 2, 7, 13. quem resutavit Everh. Digbaus. ibid. §. 21.
- Verulamius quomodo partitus sit.* II, 2, 1, 9.
- Methodus Cabalistica.* Vid. Cabala.
- Cartesii nova Aristotelicæ præceptis continetur.* I, 2, 7, 22.
- Chinensium.* Vid. Chinenfes.
- Didactica Becheri.* vid. Didactica.
- Ecclētica in Physicis commendatur.* II, 2, 19, 1.
- Mathematica.* vid. Mathematica.
- Mechanica, practica & gnostica à Becchero promissa, non autem prodit in lucem.* I, 2, 4, 37. & 42.
- Novæ latinæ linguæ docendi.* vid. Latina.
- Pythagorica per numeros.* vid. Numeri.
- Veterum vel acroamatica s. enigmatica vel exotica.* I, 2, 7, 48. ff. I, 2, 7, 102.
- Universalis omnium scientiarum audetur.* I, 2, 7, 68. seqq. I, 2, 7, 101.
- Methodus quid sit.* I, 2, 7, 2. seqq. ipsa discendi Scio quid declarat. I, 12, 2.
- Metochitæ Theodori Pampbris in Aristotelis Physicam.* II, 1, 9, 10.
- Metoposcopia antiquitas.* II, 3, 1, 5.
- Scriptores.* ibid.
- in Metro, errores magnorum Virorum à Barchio aliisq. notati.* I, 7, 1, 16.
- Metrodorus unum mundum dari absurdum statuebat.* II, 2*, 11, 5.
- Mevii Comment. in Jus Lubecense laudatur.* III, 6, 10, 3.
- Juriprudencia gentium affecta.* III, 6, 1, 6.
- Juriprudencia gentium prodromus post obitum prodit.* ibid.
- Meurisse (Marr.) Bibliotheca Attica & Græca inedita desiderantur.* I, 4, 6, 17.
- Libri tres rerum Metaphysicarum.* II, 2, 14, 16.
- Meursii (Job.) Æschylus, Sophocles, Euripides.* I, 7, 1, 10.
- Arboretum.* II, 2*, 40, 4.
- Denarius Pythagoricus.* II, 1, 2, 4.
- Exercitationes Criticæ.* I, 5, 1, 13.
- Græciæ ludibunda.* I, 5, 2, 12.
- Orchestra.* ibid.
- Microscopica.* II, 4, 1, 5.
- Lexicon Historicum.* III, 4, 1, 4.
- Microscopica observationes, tum aliorum, tum imprimis Hookii, laudantur.* II, 2*, 3, 5. II, 4, 1, 9.
- Microscopiorum inventor suis Fontana.* II, 2*, 3, 5. II, 4, 1, 9.
- Militari de studio elegans synagma edidit Gabriel*

INDEX II. RERUM.

- Gabriel Naudaeus.* I, 2, 8, 48.
- Militaris historia.* vid. *Historia.*
- Scientia an jurisprudentia sit praefrendenda.* I, 3, 9, 11, & 13.
- Militiae navalis Scriptores.* I, 5, 2, 10.
- Romanae aliarumq. gentium scriptores.* I, 5, 2, 10.
- Miltonus Salmasio solacismos & barbarismos obijcit, ipse saepe σόλοις & barbarus.* I, 2, 24, 81. *scripsit poemata Anglicae sine ictibus.* ibid. §. 82.
- Mineralia quanam sint & cur ita dicantur, exponitur.* II, 2*, 27, 1.
- Mineralium Excerpta s. collectanea.* I, 3, 13, 43. seqq.
- Historiam multi, quos inter Germani, commendantur, descripserunt.* II, 2*, 29, 3. seq.
- Gratus sunt diversi.* ibid. §. 2.
- Matrix est terra.* II, 2*, 30, 1.
- Mistio difficulter investigari potest.* II, 2*, 29, 1.
- Prærogativa præ aliis corporibus adstruitur.* ibid. §. 2.
- Scriptores à Webstero in tres classes distributi, recensentur.* ibid. §. 4.
- de Mingkii Imaginibus Logico-Mnemoniis sequius judicatur.* II, 5, 1, 6.
- de Ministris Principum Silbonius & Seckendorff scripserunt.* III, 2, 1, 17.
- Minutii (Felicis) Dialogum per errorem cum octavo Arnobii libro prædixisse animadvertit Franc. Baldwinus.* I, 4, 14, 9.
- Minutius (Felix) Dialogum de vanitate Idololatriæ & veritate Religionis Christianae scripsit.* ibid. *avaritiam illustratus & edidit.* ibid.
- Miracula Apollonij Thyanæi recens.* II, 1, 2, 5.
- Miræ liber de statu universi Christiani orbis laudatur.* III, 4, 1, 13.
- Mirandulanorum Comitum Job. Pici & Job. Franc. Pici Opera commemorantur.* II, 1, 7, 16.
- Mistio mineralium & metallorum difficulter investigari potest.* II, 2*, 29, 1.
- de Mistione Aristotelis maxima sunt erica, veterum autem doctrina sanior.* II, 2*, 13, 7.
- Mistionem particularum non prohibet corporum impenetrabilitas.* II, 2*, 3, 7. *ad eam requiruntur humidum & siccum.* II, 2*, 13, 6.
- Mistionis Chymica cum naturali collatio instituitur.* II, 2*, 13, 7.
- Scrutinium maxime est necessarium.* II, 2*, 13, 7.
- Varie species & divisiones adducuntur.* ibid. §. 8.
- Mithridates Gesneri recensetur.* I, 4, 3, 9.
- Mixtorum elementa prima sunt terra & aqua.* II, 2*, 13, 1.
- principia per analysin illorum & experientia sunt indaganda.* II, 2, 19, 6.
- de Mixtorum naturam indagandam utilis atomorum doctrina.* II, 2, 19, 5.
- quidam præterea requiratur.* ibid.
- Mizaldus Aeromantiam scripsit.* II, 2*, 19, 9.
- ii. lib. de secretis hororum.* II, 2*, 42, 1.
- ii. Secret de la Lune & Planetologiam.* II, 2*, 12, 9.
- Mnemonica ars Oratori Ecclesiastico & Civili veheementer prodest.* I, 2, 6, 69.
- optima est, cum in rem præsentem veniunt discipuli.* I, 2, 4, 39. *vid. Memoria In disciplinis philosophicis, in quibus ex connexis principiis*

INDEX II. RERUM.

- piis omnia deducuntur, *supervacanea est.* I, 2, 6, 47. *sqq.* *secus in iis qua in historia & facto consistunt.* I, 2, 6, 50, & 96.
- qua in re consistat.* I, 2, 6, 44. *seqq.*
- Mnemonicæ artificia in linguis utiliter adhibentur. I, 2, 6, 62. *seqq.*
- subsidia in Theologica, Juridica, Medica Facultate qui tradiderint.* I, 2, 6, 51. *seqq.*
- de Mnemonica arte quinam aliqua commentati sint. I, 2, 6, 24. *seqq.*
- Mnemonicæ artis eventus plerumq; fallax est. I, 2, 6, 92. *sq.*
- inventor Simonides.* I, 7, 2, 12.
- Mnemonicam artem baud probant Jac. Leclius & Berneggerus. I, 2, 6, 98.
- Præceptis qui illustrarint.* I, 2, 6, 33. *f. & 45.*
- Mocenici liber de transitu hominis ad Deum laudatur. III, 5, 1, 3.
- Modii (Fr.) *Pandecta triumphales* I, 5, 2, 15.
- Molestus alteri nec verbis nec factis esto. I, 1, 15, 31. *seqq.*
- Molina (Ludov.) de iustitia & jure commentatus est. II, 1, 14, 58.
- Molinæi (Car.) *Consuetudines Parisienses.* III, 6, 7, 15.
- (Ludov.) *Nova desectio mysterii iniquitatis.* III, 5, 1, 26.
- (Pet.) *lib. de pace anima & reliqua ejus Scripta Asctica laudantur.* I, 6, 4, 17.
- tr. de novitate Papismi.* III, 5, 1, 25.
- Molinetti *Historia de fatis literarum Romanarum.* I, 1, 16, 1, 4, 2, 6.
- Monconyffii *itineraria recensentur.* II, 2, 2, 7.
- II, 4, 1, 13.
- Monkii *Ducia historia laudatur.* II, 2, 1, 9.
- Monlorii (Job. Bapt.) *scripta enumerantur.* II, 1, 14, 66.
- Monosinii *Flores Italica lingua laudantur.* I, 1, 21, 97.
- Monstra humana. II, 2*, 2, 5.
- de Monstris in *Physica speciali agendum.* II, 2*, 2, 3.
- Scriptores recensentur.* II, 2*, 2, 4.
- Monstrorum cause. II, 2*, 2, 3.
- Doctrina magna utilitas.* ibid.
- de præsgitiis judicium & commentatores adducuntur.* II, 2*, 2, 4.
- Montalbani *fama posthume.* I, 7, 1, 8.
- Montani *Disserte.* laudat Maresius, conemnit Malebranche. I, 1, 22, 17.
- Montanus (Pet.) *accurato libro belgico de arte pronunciationis scripsit* I, 2, 3.
- 31. recensetur & laudatur.* I, 4, 1, 5.
- Montecatini (Ant.) *Comm. in Aristotelem recensentur.* II, 1, 11, 10.
- Montes *ignivomi.* II, 2*, 2, 6, 1.
- de Montium *incendiis scripserunt* Higius aliique. II, 2*, 2, 6, 1.
- Monzambani *Exercitationes.* III, 6, 9, 5.
- Morauilluillier (Lud. de) *Examen Philosophiæ Platonicæ scripsit.* II, 1, 7, 2.
- Moralia *argumenta quinam scripserint.* III, 1, 1, 11.
- Excerpta.* I, 3, 13, 14. *seqq.*
- in *Moralibus & civilibus, licet ab hominum arbitrio dependant, divinus tamen ordo agnoscendus est.* I, 1, 12, 29. *seqq.*
- Moralis *Philosophia.* vid. *Philosophia.*
- Moralium *Scriptorum lectio commendatur.* III, 1, 1, 11.
- Inter hos Aristoteles primatum tenet.* III, 1, 1, 2.
- Morbear (Guil. de) *liber de arte Geomantica ineditus.* II, 3, 1, 13.
- Morborum *Curationes.* vid. *Curatio.*
- Morbos *ridiculè dividit Fluddius.* II, 2, 15, 5.
- Morellius

INDEX II. RERUM. -

- Morellius *Operum Libanii assiduus fuit* de Morte in unda scripsit Thomastus. II, 2, 8, 4.
translator. I, 6, 3, 19.
 Morem ita geras, ut homo es. I, 1, 15, 33. sq.
 Mores hominum. vid. Characteres.
 Moretus (Theod.) causam fluxus & refluxus maris lune vim magneticam facit. II, 2*, 20, 30.
 Mori (Alexandri) Oratio panegyrica super Venetorum de Turcia victoria. I, 6, 3, 6.
Poëmata laudantur. I, 7, 3, 8.
 (Henr.) Antidotum adversus atheismum. III, 5, 1, 9.
 Cabala literalis, physica & moralis. II, 2, 3, 7. III, 5, 1, 16.
 Enchiridon Ethicum. III, 1, 1, 3.
 Metaphysica, de quo iudicium fertur. II, 5, 1, 8.
 Materia prima spiritualis ex atomis constata, exploditur. II, 2, 12, 9.
 Morini Astronomie Gallicae brevis recenset exhibitur. II, 2*, 12, 9.
 Morinus Astrologiam contra Gassendum defendit. II, 3, 1, 10.
 Morisani (Bernh.) Apotelesma in Aristotelis Logicam, Ethicam & Physicam recensetur. II, 1, 14, 32.
 Morisotti (Claudius) carmina & epistola trita & lutilenta. I, 1, 24, 15.
 Orbis maritimus jejune satio est scriptus. ibid.
 Mormii (Pet.) arcana majora sunt motus perpetuus, ars transmutatoria, medicina universalis. I, 1, 13, 35. sqq.
mathematica. I, 1, 13, 45. sqq.
minora recensentur. I, 1, 13, 44.
plurima detecta è Collegio Rosiano. I, 1, 13, 35. sqq.
 Mornæi liber de Veritate Religionis Chri- stiana laudatur. III, 5, 1, 7.
 de Mortis contemptu poëma Dán. Heinssii commendatur. II, 1, 7, 21.
 Morum Divinatio è signis externis Politico utilisima. II, 3, 1, 3. Scriptores de ea. ibid.
 humanorum cognitio. vid. Characterismus.
 Morus (Henr.) in Enchiridio suo Metaphysico Cartesio contrariatur. II, 2, 17, 7.
 it. in epistola de philosophia Cartesianas. ibid. §. 9.
 Errores Cartesii ad tria capita reduxit. II, 1, 15, 7.
 Magia demoniaca existentiam negantes refutatur. II, 3, 1, 15.
 Mosem ad mentem Cartesii explicat. II, 2, 3, 4. II, 2, 11, 10. II, 2*, 47, 6.
 Philosophiam Platoniam aliquot suis libris immiscuit. II, 2, 11, 11.
 Praeexistentiam animarum defendit integro libro de immortalitate anima. II, 1, 7, 19.
 Vacuum in naturam spirituales transformatur. II, 2, 7, 9.
 Mosaicis ante libros an alii libri existerint. I, 1, 6, 23. sqq.
 Moschi, Bucolici Poëta, carmina à variis edita. I, 7, 2, 15.
 Moscovitarum religio, Græca religione est corruptior. III, 5, 1, 23. discenda ex itinere. ibid.
 Moscoviticum itinerarium. III, 5, 1, 23.
 Mosi convenientiam cum doctrina Platonis impugnavit Parkerus sed in casum. II, 2, 11, 8.
 Narrationes physicas Cartesianas applicaverunt principiis Amerpol & alii. II, 2, 3, 4.
 (Ccccc) Nomen

INDEX II. RERUM.

- Nomen Ericus ridicule deducit* ἀπο τὸ ἐρις. I, 4, 3, 5.
- de Motibus particularum intestinis in solidis quiescentibus agit Boyleus.* II, 2*, 6, 8.
- de Motu Borelli, Nulandi aliorumq; scripta.* II, 2*, 6, 6.
- Intricatissime philosophatur Aristoteles, Cartesius a. & affectu distinctus.* II, 2*, 6, 2. *de quorum doctrina censura habetur.* II, 2*, 6, 3.
- Quinam scripserint.* II, 1, 15, 10. & 13.
- Sententia Stoicorum.* II, 2, 8, 2.
- Motus perpetuus à Rosio inventus.* I, 1, 13, 38. sq.
- Motus qualitas non tantum externa, sed etiam interna.* II, 2*, 7, 1.
- Subdivisiones variae.* II, 2*, 6, 4.
- ex Motus doctrina aeternitatem mundi demonstrare voluit Aristoteles, qui refutatur.* II, 2*, 11, 3.
- Phænomena naturalia fere omnia deducunt recentiores.* II, 2*, 6, 1. *Ex illa non possunt explicari.* II, 2*, 6, 7.
- de Mucii (Francisci) differens censura.* II, 1, 8, 4.
- Mulieres eruditæ. Vid. Fœminæ.*
- Mülleri (Andr.) inventam Brandenburgicum.* I, 4, 3, 2.
- Sinica clavis magno promissa strepitu in fœnum abiit.* I, 4, 2, 5. I, 4, 3, 2.
- Müllerus (Sebald.) de fraudibus piscorum scripsit.* II, 2, 1, 6.
- Mundi acceptio triplex notatur.* II, 2*, 11, 2.
- Aethericas à Philosophis ethnicis & hæreticis quibusdam credita.* ib. §. 3.
- Conflagratio à Stoicis creditur.* II, 2, 8, 1.
- Divisiones superævaneæ.* II, 2*, 11, 9.
- Infinitas rejicitur.* II, 2*, 3, 4.
- de Mundi anima doctrina certis regulis re-*
- jicitur & defenditur.* II, 2, 11, 7.
- Aeternitate scripsit Taurellus.* II, 1, 11, 26.
- Fabrica, doctrina parum exulta, & humano ingenio vix comprehensibilis.* II, 2, 1, 24.
- Interitum mens Stoicorum.* II, 2, 8, 3.
- Materia & Dei coeternitate variae variarum sententia una cum iudicio de singulis.* II, 2*, 11, 4.
- Origine & conformatione Scriptores commendantur.* II, 2*, 11, 7.
- Sphæra librum edidit Petrus de Aliaco.* II, 1, 13, 7.
- de Mundo scripsit Taurellus.* II, 1, 11, 26. *sententia Stoicorum proponitur.* II, 2, 8, 2. *in Physica speciali agendum.* II, 2*, 11, 1.
- Mundorum pluralitas & infinitas ab Epicuro propugnata futilibus argumentis impugnatur ab Aristotele.* II, 2*, 11, 5.
- Et solium multitudinis assertores recententur.* II, 2, 15, 1. II, 2*, 3, 4.
- Mundes quinq; statuunt, Platonici* II, 2, 11, 6.
- Murciæ (Franc.) cursus Philosophicus recensetur.* II, 1, 14, 29.
- Mureti Comm. in leg. de origine juris.* III, 6, 4, 4.
- Impostura literaria.* I, 6, 3, 1. I, 4, 11, 3.
- Stylus elegantissimus.* I, 1, 2, 3, 60. sq.
- Muretus ἀντοδιδάκτλος in arte oratoria.* I, 1, 1, 14.
- Orator fuit exquisitissimus.* I, 6, 3, 1.
- Ut numeri ac periodorum singularis artifex celebratur.* I, 1, 2, 3, 61. II, 6, 3, 1.
- de Muribus scripsit Bartholinus.* II, 2*, 4, 6, 2.
- Musææ Græcorum.* I, 1, 14, 4.
- vocantur hodie quibus natura variæ collecta custodiuntur.* I, 1, 6, 11.
- Musæi*

INDEX II. RERUM.

Musæi (Job.) Loci Theologici MSci. III, 5, 1, 17.
(Pet.) Theologia Naturalis MSta.

III, 5, 1, 6.

de Musæis naturalibus opus affectum Majoris commemoratur. II, 2, 1, 12.

Musæo Alexandrino recepti multo honore affidebantur. I, 1, 14, 7. & bidicebantur Alexandrini, etiam si alia gente oriundi. ibid. §. 8.

Musæorum naturalium Collectores sepe peccant. II, 2, 1, 11.

Historia maxima est utilitas. II, 2, 1, 11.

Historiam universalem conscribendi consilium. II, 2, 1, 12.

Musæum Alexandrinum floruit jam tempore Philadelphi. I, 1, 14, 6. sqq.

Somma in illud apud Athenæum.

I, 1, 14, 8.

Græcia dicebatur Athenæ. I, 1, 14, 4.

Musæus & Orpheus quinam fuerint. I, 7, 2, 4. In Anglicam linguam translatus, ibid.

Musææ oculi anatomen scripsit Hodierna.

II, 2*, 4, 5, 5.

de Musculis agit Steno. II, 2*, 4, 7, 3.

Musica ὄργανον quid continere ostenditur. I, 1, 12, 14.

Musica Instrumenta. Vid. Instrumenta.

Musicæ vis & efficacia. II, 1, 2, 6.

Musli (Corn.) Elogium. I, 6, 4, 6.

Homiliæ lingua Italica scripta laudantur. ibid.

Muti & surdi à natum arte quadam ad loquentum institui possunt. I, 2, 3, 13. sqq. que ars à Paulo Boneto aliisq. descripta. I, 2, 3, 21. sqq. II, 2, 11, 14. contra Aristotelem & Scaligerum defenditur. I, 2, 3, 34.

Experimenta traduntur. I, 2, 3, 17. sqq.

an ars ista recens, inquiritur. I, 2, 3, 16. seqq.

Mylii (Abrab.) liber de communitate lingua Religica cum aliis linguis. I, 2, 3, 4.

Mignione populorum & origine animalium. ibid.

Mylæi (Christoph.) libb. de scribenda universitatis rerum historia. I, 1, 2, 4.

Methodus minus generalis est ac confusa. ibid.

Mystica Theologia cum arcaniori scientia naturali consensus à multis statuitur. I, 1, 11, 43. sq.

Myfici libri Christianorum. I, 1, 10, 24. sqq.

non temere omnes rejiciendi. I, 1, 10, 2. sq.

qui dicuntur. I, 1, 10, 1.

sunt vet theosophici, prophetici vel magici. I, 1, 10, 4.

varii iudiciis subjacent. I, 1, 10, 1.

Mythologia gentilium mem arcana chymica continet. I, 1, 11, 17.

Mythologia Poëtica Scriptores recensentur. I, 7, 1, 17.

N.

de Nævi Systemate iudicium fertur. III, 6, 8, 1.

Nancelii (Job.) Sylus in Declamationibus. I, 6, 3, 5.

de Natali anniversario gratulatio. I, 3, 12, 25.

Poëtica gratulatio. I, 3, 12, 21.

primagratulatio. I, 3, 12, 24.

Natalis Comitii Mythologia. I, 7, 1, 17.

de Natalitiis & Die natali quinam scripserint. I, 5, 2, 8.

Natatoriarum artis Scriptores. II, 2, 22, 3.

II, 4, 1, 16.

Natura tota presentem Dei manum sentit, contra Atheos. I, 1, 12, 16. etiam in minimo insecto. I, 1, 12, 17. sqq.

Natura & artis theatrum utiliter institui possit. I, 2, 4, 40. presertim in academiis

(Ccccc) 2

INDEX II. RERUM.

- demiū & Principum impensis.* I, 2, 4, 39.
in scrutinio quot. modis peccetur. II, 2, 1, 1.
principia varii varia constituerunt. II, 2, 10, 4.
principiorum fabricatores &c. vid. Principiorum.
Naturalis Historia à Bacone Verulamio in duas partes dividitur. II, 2, 1, 1.
seqq. & 23.
ex inductis & narrativa mixta commendatur. II, 2, 1, 7.
quomodo sit instituenda. II, 2, 1, 1. seqq.
Naturalis Historiæ Scriptores multa falsa narrant atq; incerta, ideòq; tyronibus non legendi. II, 2, 2, 1.
Scriptores recensentur. II, 2, 2, 2. seqq.
Naturalismus & Atheismus à Bodino & aliis propugnatus. I, 1, 8, 9. seqq.
Naturalistæ præcipui eorumq; adversarii recensentur. III, 5, 1, 8.
Naturalium in rerum cognitione credulitate potius, quam nimia incredulitate peccandum. I, 1, 10, 3.
perfecta notitia nunquam speranda. II, 2, 18, 4.
Navalis Historia. vid. Historia.
Naudæi Addition à l'Histoire de Louis XI. I, 1, 16, 78.
apologia pro viris eruditis, magis suspectis, commendatur. II, 3, 1, 18.
bibliographia Politica laudatur. III, 2, 1, 1.
considerations politiques sur les coups d'Etat. III, 2, 1, 15.
epistola recensentur. I, 1, 24, 52.
liber de bibliotheca instituenda Gallicè scriptus. I, 1, 2, 7. & 12. qui re. ensetur. I, 1, 17, 5.
synagma de studio militari laudatur. I, 2, 8, 48. II, 3, 1, 12. plures alii libri. I, 1, 16, 79.
Naudæus Bibliothecarius Cardinalis Mazarini & postmodum Reginae Christinae fuit. I, 1, 16, 78. I, 1, 24, 52.
inter Scriptores Historia Literaria meritò recensendus. I, 1, 16, 78.
Talismanicas imagines impugnavit. II, 3, 1, 12.
Naugerus in honorem Catulli quotannis solenne instituit. I, 4, 11, 13.
Marcialem quotannis publice com-burebat. I, 4, 13, 11.
Navigandi & volandi ars per aërem examinatur & rejicitur. II, 2*, 4, 4.
Navigium Aëreum. I, 1, 2, 27.
plumbeum. II, 2*, 22, 2.
submaritimum à Pegelio excogitatum. I, 1, 2, 27.
Naufææ remedium arcanum. II, 2*, 20, 2.
Nautarum præfugia tempestatum. II, 2*, 8, 7.
Nazarii (Francisci) elogium. I, 1, 16, 39.
(Job. Pauli) Commentarii & Controversie in partem primam D. Thomæ. II, 1, 14, 24.
Nazianzenus Gregorius. vid. Gregorius.
Neander (Michaël) communis Germaniæ Præceptor. I, 1, 18, 11.
Pandellus variorum autorum & scriptorum promittit, quod Opus non est editum. ibid.
Neandri (Johannis) Tabzologia. II, 2*, 42, 4.
II, 2*, 43, 2.
(Michaëlis) Consilium de informanda juventute. I, 2, 10, 12. f.
Descriptio orbis terræ. I, 4, 4, 4.
Erotemata Linguae Hebrææ & Grammaticis commendantur. I, 4, 5, 2.
Opera varia laudantur. I, 1, 21, 72. f.
Opinio

INDEX II. RERUM.

Opinio de ortu Germanicae Linguae
Græca, aliq. errores. I,4,4,4.
Syllogerum Physicarum. II,2,2,5.
Neapolitanorum academia. I,14,31. sqq.
Nebula describitur. II,2*,27,2.
Neldelii Institutio de usu organi Aristoteli-
ci in disciplinis omnibus. II,1,1,28.
de Nephente Homerii scripsit Lafena.
 II,2*,43,3.
Nepos Cornelius vulgò Æmilius Probus di-
citur. I,4,11,10.
Nepotis Cornel. libri plurimi perierunt.
 I,4,11,10.
varia editiones, quas inter optima
est Posti. I,4,11,10.
Nepoti Cornelio perperam olim adscripta
est Iseani Historia Belli Troiani.
 I,4,11,10.
Nepperi computandi modus per bacillos im-
probatur. II,4,1,5.
Neri (Antonii) de arte Vitriaria liber.
 II,2*,34,2.
Neühufii Orationes cur legende. I,6,3,5.
Poëmata. I,7,3,17.
Nicandri elogia & scripta, Theriaca sc. &
Alexipharmaca, bonarumq. editio-
nes varia. I,7,2,19.
cum Nicandro Colophonio male confundi-
tur Nicander, Mathematicus.
 I,7,2,20.
Nicomachi Arithmetica ex sensu Pythago-
raorum. II,1,2,4.
Nienhofii Itinerarium Chinesc penè totum
ex aliis autoribus est congestum.
 I,1,24,123.
Nierenbergii Historia naturalis. II,2,2,5.
Scripta & Vita recensentur. I,6,4,12.
de Nigroni (Julii) Orationibus Judicium
fertur. I,6,3,2.
de Nili fecunditate commentum Rabbino-

rum recensetur & illustratur.
 II,2,10,1. II,2*,27,4.
Inundationis causa. II,2*,20,5.
Origine scripserunt Wagenfelsius,
Wendelinus, & alii. II,2*,20,9.
Niphi (Augustini) Comm. in Aristotelem re-
centur. II,1,11,3.
Nirmuthani (Christiani) Dictionarium
Harmonicum. I,4,3,8.
Nitri dua sunt species. II,2*,38,2.
usu vitam posse propagari statuit
Baconus. II,2*,38,3.
de Nitro scripserunt Clarckius & Mayovius.
 II,2*,38,1. sq.
ex Nitro conficitur pulvis pyrius. II,2*,38,3.
Nitrum habet vim terram fecundandi.
 II,2*,38,1.
Juxta Mayovium consistit è sale aci-
do, maxime igneo, & Alkali.
 II,2*,38,2.
plantas, arbores, frugesq. fertiles
reddit. II,2*,41,1.
Nivis albedinem negat Vogtius. II,2*,15,3.
 II,2*,27,9.
figuram descripserunt Bartholinus
& Hockius. II,2*,17,9.
usum medicum monstravit Bartho-
linus. ibid.
Nix agros fecundat. II,2*,27,9.
unde & quomodo formetur. ibid.
Nizolii liber de veris principiis & verà ra-
ione Philosophandi contra Pseu-
do-Philosophos. II,1,13,13.
lii cum Majoragio. I,1,25,26. de hac epi-
sola reprehensoria ad Majoragium
bujusque libri duo reprehensionum
adversus Nizolium. I,1,25,26. seq.
 I,4,11,7. illa à Sebastiano Corrado
 composcit. I,1,25,26. illius occasione
 multa adversus ipsam veritatis ra-
 tionem
 (Ccccc) 3

INDEX II. RERUM.

- tionem disputavit Nicolius. I, 2, 7, 16.
 II, 1, 13, 13.
 novaturcendi in Philosophia libido,
 hostilisq; in Aristotelem animus
 notatur. II, 1, 13, 13.
 observationes in Ciceronem s. The-
 saurus Ciceronianus. I, 4, 9, 12.
 Noachi libros adhuc extare contendit Po-
 stellus. I, 1, 6, 18. & 23.
 à Nuru, Sybillina Carmina deducit
 Postellus. I, 1, 10, 18.
 Noachus in Italiam pervenisse, & sacros ritus
 instaurasse traditur. I, 1, 10, 15.
 Noctux unde noctu videant. II, 2*, 14, 6.
 Nomenclatorum Scriptores recensentur.
 I, 4, 2, 6.
 Nomefsei (Vic.) Parnassus Poeticus. I, 7, 1, 19.
 Nomina & Verba ipsa divinum quid conti-
 nent. I, 1, 12, 6.
 ridicula quorundam Collegiorum.
 vid. Collegia.
 de Nominibus proprio Germanorum libellus
 Lutheri sæpe recusus. vid. Lutherus.
 Nominis certi Scriptores à quibusdam col-
 lecti. I, 1, 18, 57.
 Nominum commutatio incongrua multum
 turbat. I, 1, 9, 26.
 Nomothetica à Politicia est neglecta. III, 2,
 I, 16. ejus Scriptores. ibid.
 Nonni Dionysiacæ. I, 7, 2, 27.
 Paraphrasis Evangelii Johannei, e-
 jusq; editiones præcipuæ. ibid.
 Noodtii Probabilia laudantur. III, 6, 8, 4.
 Nores (Jasôis de) s. Norefsii.
 elogium. I, 7, 1, 9.
 liber: Tractatus in torno, à quæ prin-
 cipii, causæ & accrescenti, ebe-
 la Comædia &c. I, 7, 1, 9.
 lites cum Jo. Bapt. Guarino. ibid.
 Nostradami vaticinia de Gallie & Cetero-
 rum regnorum fati. I, 1, 10, 32. f.
 Vaticinia sub forma tetrastrichorum
 sunt edita. I, 1, 10, 32. integratamen-
 ista tetrastricha non exstat. I, 1, 10, 33.
 Vaticinium de Calumnianismi extir-
 patione in Gallia proximis annis
 impletum. I, 1, 10, 35.
 Vaticinium de Incendio Londinensi, &
 Caroli I. Regis supplicio. I, 1, 10, 32.
 Nostradamus ab Anonymo quodam Gallo in-
 tegro libello apologetico defendi-
 tur. I, 1, 10, 33.
 Gallorum Prophetæ & Poëtæ. I, 1, 10, 12.
 speculis astrologiis ad prædictiones
 usus esse dicitur. I, 1, 10, 34.
 variis variorum judiciis expostus
 est. I, 1, 10, 33.
 Notarii Latinis quinam fuerint. I, 4, 2, 3.
 Notatoria ars apud Romanos in usu fuit.
 I, 2, 6, 82. I, 4, 2, 3.
 apud Sinenses viger. I, 2, 6, 81.
 quid sit. ibid.
 Notariæ s. Notatoriæ artis inventores.
 I, 4, 2, 3.
 Scriptores. ibid.
 Notæ M. Tullii Tyrone à Grutero sunt editæ,
 I, 4, 2, 4.
 Mathematicæ, Astronomicæ, Chy-
 micas, &c. ibid.
 sibi sunt constituendæ. ibid.
 Notis Tullij & Cypriani ex aratum Psalterium
 Argentorati servatur. I, 4, 2, 4.
 Notitia sui ipsius. vid. Ingenium.
 Novæ sæculi nostri inventa. vid. Inventæ.
 Novarini (Aloysii) Scripta elegantia.
 I, 1, 21, 95. I, 6, 4, 12.
 Novatores Ethici. III, 1, 1, 4.
 Itali in arte Rhetorica. I, 6, 1, 18.
 in Logica sunt Cartesiani. II, 5, 1, 3.
 in

INDEX II. RERUM.

in Philosophia. II, 1, 15, 2. fqq.
Politici. III, 2, 1, 4.
de Novatoribus Philosophicis iudicium generale. II, 1, 12, 7. II, 1, 15, 1.
Novellæ authentice perperam Imerio tribuuntur. III, 6, 4, 8. earum *Perfones.* III, 6, 4, 10.
Græcæ scriptæ, ab Haleandro editæ. III, 6, 4, 8.
Novellarum interpretes recensentur. III, 6, 7, 12.
ad Lectionem lingua Græcæ necessaria. ibid.
de Novo anno gratulationes poetica. I, 3, 12, 19. fqq. & 26.
Novus orbis ex nostri orbis partibus propagatus videtur. I, 1, 5, 25.
in Nubibus speculanda mirè ingeniosus & verbosus est Aquilinus Coptinus. I, 1, 24, 73.
Nubium natura & phaenomena. II, 2*, 27, 1.
Nugas meras in disciplinis & studiis quidam sellantur. I, 1, 15, 14.
Numenii Scripta philosophica. II, 1, 7, 8.
Numeri septenarii viriutes. I, 1, 12, 20. fqq.
Numeris multas occultas doctrinas complexus est Pythagoras. I, 2, 7, 49.
Numerorum doctrina divina merito vocanda. I, 1, 12, 19.
à Menysio & Bungo illustrata. II, 1, 2, 4.
à Pythagora imprimis culta. I, 1, 12, 19.
Pythagorica, ad Platonicos propagata, γενικώς exponitur. II, 2, 6, 5. II, 2, 18, 4.
à Theodoro Osio restaurata. I, 2, 7, 50.
per Numeros Magi exerceri solet. II, 3, 1, 14.
philosophandi ratio Chinesibus cum

Pythagoreis communis. I, 2, 7, 51.
II, 2, 5, 3. ejus origo, & de eadem iudicium. II, 2, 5, 4. eam *Ægyptiis debuit Pythagoras.* II, 2, 6, 4.
Nummaria rei Scriptorum, imprimis Ezech. Spanhemii, encomium. I, 5, 2, 2.
Nummorum Gazophylacia bibliothecæ addi solita. I, 1, 6, 11.
usus in Legibus explicandis. III, 6, 3, 7.
de Mundinis Romanorum scripsit Puteanus. I, 5, 2, 6.
Nunnefii Collectio episthetorum à Cicerone. I, 6, 1, 23.
lib. de curriculo Philosophia Peripatetica, nec non Oratio de causis obscuritatis Aristot. &c. II, 1, 11, 29.
de Studio Philosophico liber. II, 1, 8, 1.
II, 2, 12, 1.
Nunnefius omnium Hispanorum optimus fuit Rhetor. I, 6, 1, 23.
Nuptias earumque ritus quinam descripserunt. I, 5, 2, 8. in illas carmina gratulatoria. I, 3, 12, 29. fqq.
Nutu & digitis loquendi ars. I, 4, 1, 7. vid. *Digitus.*
Nyland (Franc. Wilhelmus Barode) Physica elementa scripsit. II, 1, 15, 10. & 12. II, 2, 17, 7. II, 2*, 1, 6.
O
O Brechti Secreta Politica, & liber von Aufstellungen guter Policen &c. laudantur. III, 2, 1, 20.
Obscœni libri inter damnatos merito referuntur. I, 1, 8, 28.
inter Obscœnos boni autores non statim numerandi. I, 1, 8, 32.
Obsequii comitas in conversatione & amicitia paranda multum efficit. I, 1, 15, 35. fqq.
Ob-

INDEX II. RERUM.

- Observationes *integrarum Societatum Physicarum* hodie extant. II, 2, 2, 9.
ex Observationibus *Locos Communes* conficiendi consilium. III, 2, 1, 12.
 Observationum *Politicarum* in antiquos autores, *Scriptores*. III, 2, 1, 12.
Scriptores. II, 2, 2, 8.
 Obsoletarum *Vocum Collectores*. I, 4, 9, 5.
 de *Obstaculis Jure scriptis*. III, 6, 1, 1, 4.
 Occami aliquot libri nominantur. II, 1, 13, 3.
contentiones cum Scholasticis de Pontifice Romano. II, 1, 13, 12.
 de *Oceano sententia Stoicorum*. II, 2, 8, 3.
 Ocelli *Lutani lib. de natura universi, huiusque Edtores & Commentatores*. II, 1, 2, 3. II, 2*, 1, 1, 7.
 Ochini *vitam & mores* descripsit Gratianus. I, 1, 8, 4.
 Oculis *humores restituendi artificium* *jaclavit Burrhus*. II, 2*, 8, 4.
 de *Oculis Scriptores* recensentur. II, 2*, 47, 3.
 Oculos restituendi *artificium antiquum est, & vulgare*. II, 2*, 46, 5.
 Oculus *Tauri (nubecula) in insula S. Helena tempestatis prodromus*. II, 2, 10, 1.
 Odarum *Germanicarum rhythmicarum in Latina Lingua imitatio à quo tentata & inventa*. I, 7, 3, 13.
ad Odarum *Pindaricarum imitationem* *quinam scripserint*. I, 7, 3, 14.
 Odore *cur plus valeant bruta quam homines*. II, 2*, 48, 4.
quidam terras distinguere potuerunt. II, 2*, 21, 8.
 Odoris & Odoratus *doctrina neglecta*. II, 2*, 48, 4.
natura exponitur. ibid.
Scriptores. ibid.
 Oeconomiam *imperatorum & privatorum* *differentia*. III, 3, 1, 2.
Scriptores antiqui & recentiores. ib.
 Oeconomiam *imperatorum illustraverunt Seckendorffius & Obrechtius*. III, 3, 1, 2.
 Oeconomica *doctrina negligenter tractatur, ejusque arcana celantur*. III, 3, 1, 1.
quomodo instituenda. III, 3, 1, 2.
Prudentia Regis Gallia. III, 3, 1, 4.
 Oeconomus *Marbescus & Physices studium commendatur*. III, 3, 1, 5.
 Oeconomorum *fraudes & adulterationes sunt notanda*. III, 3, 1, 4.
 de *Officiis doctrina* *baftenus imperfecta, diligentius excolenda*. III, 1, 1, 11.
Scriptores. vid. Cicero.
Specialibus quinam scripserint. III, 1, 1, 8.
 Offredi (*Apollinaris*) *familia & libri recensentur*. II, 1, 11, 5.
 Oizelius *insignis fuit plagiarium*. I, 4, 14, 5.
κρυπτατης ars à Cornelio Agrippa proposita an detur. I, 1, 12, 3.
 de Oldenburgeri (*Phil. Andrea*) *Itinerario Germanico* *judicium fertur*. III, 2, 1, 11.
 Oldendorpius *Allionum formulas descripsit*. III, 6, 11, 2.
 Olympii *Nemijani Cynegetica*. I, 4, 14, 6.
 Olympiodori *Comm. in Phaedonem Platonis de immortalitate anima, & Comm. in Gorgiam Platonis*. II, 1, 7, 10.
 Olympiodorus, *qui in Zosimi Scripta Chymica commentatus est, quis fuerit, & quo tempore vixerit*. I, 1, 11, 46. f.
 Omphali (*Jacobi*) *lib. de Elocutionis imitatione ac apparatu*. I, 6, 1, 21.
 Onirocritici *Scriptores. vid. Somnia.*
 de *Opificiis omnibus tractatum* *molicbatur Theveno-*

INDEX II. RERUM.

Thevenotius. I, 1, 17.
de Opio quinam scripserint. II, 2*, 42, 2.
Opinionum variarum turbis immergi nunquam ad rerum fundum penetrare possumus. I, 1, 12, 1.
Oppiani Elogium. I, 7, 2, 24.
Halæutica, Cynegetica & Ixeptica. ibid.
Ixeptica an interierint. ibid.
Scriptorum interpretes & editiones. ib.
Optima deis ingenii precocibus haud raro præpollent. I, 2, 8, 58.
Opticæ mirabiles & propemodum divina videntur. I, 1, 12, 23.
Optici Scriptores potiores, tum generales, tum speciales. II, 4, 1, 6.
Orationes Lyſia, Iſai, Andronicus & Antiphanis junctim & ſeparatim editæ. I, 6, 2, 5.
ex obſoletiſ vocibz concinnatæ. I, 4, 9, 5.
Orationis copia & amplificatio in quo conſiſtat. I, 3, 7, 2. ſqq.
copioſa excerpta, oratoria præcipue diſta. I, 3, 7, 1. ſeqq.
ligatæ & ſolutæ diſcrimen. I, 2, 16, 1.
ornatæ excerpta. I, 3, 6, 1. ſqq.
ornatus & cultus in quo conſiſtat. I, 3, 6, 2. ſqq.
Orator extemporaneus Mich. Radau. vid. Radau.
Oratores antiqui, præcipue Græci. I, 6, 2, 3. f.
Gallia potiores. I, 6, 4, 28. ſq.
Græci deperditi à Poſſio celebrati. I, 6, 2, 1.
Hiſpania potiores. I, 6, 4, 24.
Lutherani in Germania. I, 6, 4, 23.
Oprimi intellectu bono quoque valere poſſunt. I, 2, 1, 37.
quomodo legendi. I, 7, 1, 15.
recentiores reſenſentur. I, 6, 3, 1. ſq.

Reformati. I, 6, 4, 17. ſqq.
Sacri. I, 6, 4, 1. ſqq.
Oratoria artiſticia in Sacra literis, imprimis in Pauliniſ epistoſis repeririuntur. I, 6, 4, 1.
ſacultate inſignes omnibus ſtudiis ſunt aptiſſimi. I, 2, 1, 34. ſqq.
non ex Scripſtarum palæſtris naſcitur, ſed divinum quid habet. I, 1, 12, 9.
potiſſimum ab imaginatione pendet. I, 2, 1, 23. ſq.
Praxis Lauxmin. I, 6, 1, 18.
ſacra. I, 3, 13, 34. quomodo differat à Civil. I, 6, 4, 1.
Oratoria Ecclæſiaſtica Scriptores reſenſentur. I, 6, 4, 2. ſqq.
neceſſarius in concionibus. I, 6, 4, 4.
Oratorum Græcorum penuria unde? I, 6, 2, 13.
in cenſum non veniunt Herodorus & Thucydides. I, 6, 2, 2.
ſacrorum cenſores. I, 6, 4, 9.
hiſtoria Bailii. ibid.
varietas. ibid.
Orbellis (Nicolai de) Compendium ſuper ſententiis Scoti. II, 1, 14, 22.
Orbis novus. vid. Novus.
de Orbium & gleborum integrorum interitu quæſtio affirmativè deciditur. II, 2*, 5, 2.
Ordinatio Cameralis & judiciæ Aulicæ. III, 6, 9, 2.
Ordinatorum academia Romæ inſtituta. I, 1, 14, 22.
Origenes Platonis ſeculatoſ fuit. II, 1, 7, 4.
Origenis Commentarius ſuper Evang. Joannis Mſtus. III, 1, 1, 16.
Errores à Platonismo pullularunt. I, 1, 1, 10.
Philosophumena latent inter Mſta (Dddd) volu-

INDEX II. RERUM.

- columna Holstenii.* II, 1, 2, 2.
Originum Antwerpianarum liber Becani. I, 4, 3, 4.
Gallicarum lib. Boxhornii. I, 4, 3, 3.
Orphei antiquissime sapientie dogmata & scripta. I, 1, 10, 14.
de Philosophia quid sentiendum. II, 2, 7, 3.
Philosophiam & Theologiam Joh. Franc. Grandis integro tractatu conscripsit. I, 1, 13, 8.
Orpheus & Musaeus quinam fuerint. I, 7, 2, 4.
ex Aegypto mysteria in Græciam intulit. I, 1, 13, 6. I, 1, 10, 14.
Orthographiae Scriptores. I, 4, 9, 1.
Osiandri (Jo. Ad.) Diff. de stella Magorum laudatur. II, 2*, 2, 4, 3. *lib. contra Grotii lib. de Jure B. & P.* III, 6, 1, 5.
Ossa emolliendi & incibus convertendi artificium. II, 1, 5, 7.
Ossolinskii Orationes. I, 6, 3, 6.
Ostans fragmentum Chymicum cujus auctoris fuerit. I, 1, 11, 27. *sq. an à Christiano quodam scriptum.* I, 1, 11, 30.
Ostenfeldi Laurus Würtembergica. I, 6, 3, 6.
Ostentatio modesta & decora baudreprehendenda. I, 1, 15, 24.
Ostentationis fastuosa & inepte exempla in Jac. Clavero & Cagnolo. I, 1, 15, 25.
Otiorum Academia Neapoli à Job. Bapt. Manso instituta. I, 1, 14, 31.
Ottfridi Weissenburgenfis Evangeliorum liber rhythmo veteri descriptus, & à Elacio Illyrico niendose editus. I, 4, 4, 3. *soluta Psalterii versio asseruat in Bibliotheca Casarea.* *ibid.* ob studium ad Germanicam linguam excolendam laudatur. *ibid.*
Ottius Anabaptistarum annales publicavit. III, 5, 1, 34.
Otto (Antr.) Anthroposcopiam Compendiaris scripsit. II, 3, 1, 4.
(Daniel.) de jure publico. III, 6, 9, 3.
Oudaan (Joachim) lib. Droomse Moosgenheit, breviter recensetur. I, 5, 2, 2.
Ovidii Censores morosi. I, 4, 11, 16.
Commentarices & Editores. *ibid.*
Elogium. I, 4, 11, 16.
Epistole Heroidum absolutum sunt omnia elegantia Romanae Opus. I, 3, 10, 7.
Epistole poetice elegantia etiam cum Cicrone certant. I, 2, 14, 26.
Imitatores. I, 7, 3, 9.
Ovidius à cultissimo ingenio in ornando carmine celebratur. I, 2, 16, 41.
phantasia & ingenio sæpe frena laxat, quæ Virgilius potius judicio moderatur. I, 2, 1, 26. I, 3, 10, 30. *quo ipso in. sæpe placet.* I, 3, 10, 30.
Oviedo (Franc. de) Cursus Philosophicus aliq. scripta recensentur. II, 1, 14, 46.
ex Ovis omnia animalia, imò homines, generantur. II, 2*, 4, 5, 3.
Oweni epigrammata. I, 7, 3, 2. *de illis memorabilia.* *ibid.*
lib. de Natura, ortu, progressu & studio verae Theologiae. III, 5, 1, 4.
Oxonienfis academia Scheldonianæ theatro ornata est. I, 1, 4, 16.
bibliotheca dicitur alias Bodlejana. I, 1, 17, 29. I, 1, 4, 15. *descripta est ab Ant. Wood, ibid. magnis accessionibus aucta & locupletata est.* I, 1, 4, 15. *sq. I, 1, 17, 30.*
bibliotheca Catalogum geminum dedit Thomas Jamesius. I, 1, 17, 30.
Manuscripti Codices numero pene aquare dicuntur impressos. I, 1, 17, 32.
Societas

INDEX II. RERUM.

- Societas experimentalis studii.* I, 1, 14, 44.
Universitas in duas factiones distincta. II, 1, 13, 12.
Universitas historia & antiquitates. vid. Wood.
P.
Pachymerius (Georg.) fuit Epitomator Aristotelis. II, 1, 9, 9.
Pacii (Julii) libb. in Aristotelem. II, 1, 14, 69.
Pactum cum Damon. vid. Magia.
Padagogia nobilem. I, 2, 12, 34.
regia quomodo instituenda. vid. Principum.
Padagogia bone precepta ex antiquis qui tradiderint. I, 2, 2, 11. & recentioribus superioris seculi. I, 2, 2, 12. & 13. I, 2, 10, 12. sqq. vid. Sturmius. it. Scholastica.
novæ methodus commendatur. I, 2, 9, 21.
ad Padagogiam quoque spectat, defectus informationis & corruptelas studiorum evitare. I, 2, 2, 23. de quibus Lud. Vives scripsit. I, 2, 2, 34.
Paideia quæ sit Ferrario. I, 2, 7, 104.
Padotrophia Sammaritani. I, 2, 1, 8.
de Pænula quinam scripserint. I, 5, 2, 9.
Pajot (Caroli) Tyrocinium eloquentiæ improbatur. I, 6, 1, 27.
Palafoxii lites cum Jesuitis. I, 6, 4, 27.
de studiis singularia. ibid.
Palamedes indicem scripsit in Aristotelis libris. II, 1, 11, 31.
Palearius (Aonius) Imitator styli Ciceroniani felicissimus. I, 1, 2, 35. I, 6, 3, 1.
non Ciceroniani solum, sed etiam Lucretiani. II, 1, 5, 2.
Orationem in L. Murenam, Ciceroni contrariam scripsit. I, 6, 3, 1.
Palissy (Bernb.) primam gemmarum metallorumque substantiam liquidam esse statuit. II, 2, 10, 3. II, 2*, 31, 3.
Palladii lib. de gentibus Indiae & Brachmanibus ab Eduardo Lissao editus. II, 1, 1, 10.
Palmerii (Jac.) exercitationes in Græcos Aulores. I, 5, 1, 9.
Græcia antiqua, liber posthumus. ibid.
Pancirolli (Guidonis) memorabilium libri duo. I, 1, 21, 51. supplementum ad illos. I, 1, 21, 52.
thesauros variarum lectionum Legum. III, 6, 8, 4.
Pandectæ Florentine quando scriptæ. III, 6, 4, 6.
in Linguam Turcicam translata. ibid.
quid sint. ibid.
in Pandectas Commentatores recensentur. III, 6, 7, 3.
Pandulphi Disputationes de fine mundi. III, 5, 1, 7.
Panegyrici Carminis exempla. I, 3, 12, 53.
de Panegyricis Ensmi, Wouwerii utriusque & Thilonis judicis. I, 6, 3, 6.
Panegyricorum recentiorum collectio Hanovienfis. I, 6, 3, 6. parsim editorum index. ibid.
Panicularola Concinator eloquentissimus fuit. I, 6, 4, 5.
Demetrii Phalerei librum edidit sub tit. Ilpredicatore; ovvero parafrase &c. ibid.
Panfa (Murtii) lib. de bibliotheca Vaticana. I, 1, 17, 18. in quo pauca memorabilia digna asserit. I, 1, 17, 25.
Osculum & consensu Ethnica & Christiana Philosophia. III, 5, 1, 4.
Πανσοφία in Academiis qui hodie docent, indigni sunt nomine τῆς πολυμαθείας.
 (Dddd) 2

INDEX II. RERUM.

- μαθητας, I, 1, 23. & ad solidam
doctrinam noxii. I, 2, 11, 20.
docentium noxia infania merito pu-
blice coercenda. I, 1, 1, 24.
Pantographicum instrumentum Pegelii &
Scheineri. I, 1, 2, 27.
Pantotheca Coronae describitur. I, 3, 13, 53.
Panvinus (Onuphrius) de Triumphis scri-
psit. I, 5, 2, 14.
de Papia ejusque Vocabulario judicium fertur.
I, 4, 9, 8.
Pappus Alexandrinus, Mathematicus &
Chymicus. I, 1, 11, 23.
Paracelsi steganographicum arcanum, & san-
guine humano parandum, cujus
ope amici se juncti animi sensa
communicare possunt. I, 1, 11, 15.
Paracelsus vid. Theophrastus.
Paraphrases Cabalisticæ. III, 5, 1, 16.
Chaldaicæ. ibid.
Enasni ab Eduardo Leo impugnata
ibid.
Sunt antiquissime. ibid.
Paratitlorum Cujacii in Codicem elogium.
III, 6, 7, 10.
Descriptio. ibid.
Scriptores. ibid.
Paræi (Philippi) Calligraphia. I, 6, 1, 24.
Parænetici Veteres Goldasti. I, 4, 4, 3.
Parckeri Censura Philosophia Platonica.
II, 2, 1, 8.
liber contra Atheismum. III, 5, 1, 9.
librum de Politia Ecclesiastica con-
tinuavit Zaccius. III, 5, 1, 27.
tentamina Physico-Theologica.
III, 5, 1, 4, 8, 9.
Pareii (Dan.) Lexicon Elegantiarum Lucre-
tinarum à Giffanii indice compila-
tum. I, 4, 11, 12. II, 1, 5, 2.
Pareus (Dan.) plagiarus & Criticorum si-
mius. I, 4, 13, 3.
de Parheli Scriptores memorantur.
II, 2*, 25, 3.
Parisienses academia recensentur. I, 1, 14, 2.
41. sq. à Gallezio describuntur.
I, 1, 14, 2.
Parodiarum Scriptores. I, 7, 3, 14.
Parthenii Commentarius Horatianus aliis-
Scripta. I, 4, 1, 15.
de Imitatione Poetica libri. I, 7, 1, 15.
de Particularum inestinis motibus an solida
quiescentibus agit Boylius.
II, 2*, 6, 8.
Particularum Juris explanatores. III, 6, 6, 2.
de Particulis quoniam scripserint. I, 4, 10, 11.
Paschali (Valentini) Carmen facrum de re
Vebicularia. I, 5, 2, 13.
Paschasii Poësis artificiosa. I, 7, 3, 7.
Pasquillorum Tomi duo Romani. II, 2, 1, 10.
de Passeratii Orationibus judicium fertur.
I, 6, 3, 2.
Passeribus (Nicol. de) lib. Antinomiarum
viruperatur. III, 6, 8, 2.
Pastorii Calende Regiæ. I, 6, 3, 6.
Carmina. I, 7, 3, 17.
Institutiones Aulicæ. III, 1, 1, 8.
Orationes ad Angliæ Regem, & de
principis historia auctoris. I, 6, 3, 6.
Patavinæ academia recensentur. I, 1, 14, 27.
I, 1, 9, 26.
Paterculus Historiam Romanam scripsit.
I, 4, 12, 5.
quisnam fuerit. ibid.
Patini elogia Gallica. I, 1, 19, 64.
epistola Gallica laudantur. I, 1, 24, 96.
quibus perpetua in Chymicos & Phar-
macopolas cavilla continentur. ib.
Patino singulis vicibus aurea (Lonicæ d' Or)
orbiculo supponendus oblatas, quo-
ties

INDEX II. RERUM.

- ties cibum cum magnatibus quibusdam capere vellet.* I, 15, 23.
Patinus *vir lepidissimus simul & doctissimus.* de Pecunia veteri Romanorum scripsit *Gronovius.* I, 5, 12.
Patritii (*Franc.*) *adversarii.* II, 2, 14, 1. *disquisitiones Peripateticæ.* II, 1, 12. *harum conspectus compendiarus.* II, 1, 8, 3. *laudantur.* II, 2, 12, 2. II, 2, 14, 1.
eruditio & scripta varii generis plurima. II, 2, 14, 1.
nova de universis philosophia. II, 1, 1, 2.
philosophandi ratio est intricata & æui Sodo. II, 2, 14, 1.
principia physica. *ibid.*
Patritius (*Franciscus*) *in Physicis Aristotelis se opposuit.* II, 2, 14, 1.
mirus in omnibus sermè disciplinis novator. I, 6, 1, 12. *maxime in Philosophia.* II, 1, 1, 22.
Physicus Hermetico-Platonicus fuit. II, 2, 3, 6.
Patrologici Scriptores. II, 4, 1, 17.
Patrum eloquentia. I, 6, 4, 1.
scripta contra gentiles. III, 5, 1, 7.
scripta multis in locis smudulenter mutilata, aut corrupta. I, 1, 7, 52.
idè MSSus codicibus ostendi potest. *ibid.*
Pauli (*Andr.*) *Thematologia Novi Testamenti.* I, 4, 9, 6.
(Simonis) Catalogus Mapparum Geogr. phicarum. II, 4, 1, 2.
lib. de abusu tabaci & Herba Thee. II, *, 42, 4. II, 2*, 43, 2.
quadripartitum Botanicum. III, 7, 1, 5.
de Pauli Apostoli, Rhetorica agit Rittershusius. I, 6, 4, 4.
Paulo (*Eustachii a S.*) *summa philosophia quadripartita recensetur.* II, 1, 14, 31.
Paulania Lexicon. I, 4, 7, 8.
de Pecunia veteri Romanorum scripsit Gronovius. I, 5, 1, 12.
Pecuniæ defectum auri malleatores afferre statuit noxæmo. III, 3, 1, 4.
Pedanterie Cavallerie quid sit. I, 9, 13.
Gallus quid dicatur. I, 1, 15, 25.
de Pedis admirandis scripsit Job. de Arty. II, 3, 1, 4.
Pegelius (*Magnus*) *arcana sua Principibus & Rebuspublicis frustra obtulit.* I, 1, 20, 13.
de arte mnemonica quadam proposuit. I, 2, 6, 37.
consilium suppeditavit de Conclavi Medico, vario aere replendo. II, 2*, 22, 2.
scripsit Thesaurum rerum selectarum, magnarum, dignarum, utilium &c. I, 1, 2, 26. II, 2, 1, 17.
Peirescii epistole de rebus Physicis commentantur. II, 2, 2, 6.
vita à Gassendo conscripta. I, 1, 19, 17.
Pelagius Chymicus quis fuerit. I, 1, 11, 25. *sqq.*
Pentatevcho an libri antiquiores extent. I, 3, 6, 24.
Peraldi (*Guilb.*) *Virtutum vitiorumq. summa laudatur.* I, 6, 4, 12.
Peregrinando varia inventa observantur. I, 1, 20, 18.
Peregrinans viros doctos eorumq. Opera inquirat. I, 1, 21, 2. *sqq.* I, 2, 7, 40.
Peregrinationes doctorum diligenter notanda. I, 1, 18, 4.
Peregrinationis fructus ex Celloquis curis Viris doctis. I, 1, 15, 54. I, 1, 19, 4.
magnus est. I, 2, 7, 38. *sq.*

(Ddddd) 3

Pererii

INDEX II. RERUM.

- Pererii *Commentationes in Genesin.* II, 1, 17.
Lib. de communibus rerum naturalium principis & affectionibus. II, 2*, 1, 9.
Perez (Antonii de) *Comm. ad Cod. Justinianum.* III, 6, 7, 9.
(Didaci) lib. de sacra concionandi ratione. I, 6, 4, 27.
Periodicæ connexiones oratoriae. I, 3, 4, 24.
I, 3, 8, 5. & 14, 19.
poëma de decent. I, 3, 8, 17.
I, 3, 10, 2.
dilatationis exemplum. I, 2, 14, 2.
ad Periodicam connexionem pueri maturæ affuescendi. I, 2, 4, 20. I, 2, 9, 56.
I, 2, 10, 31. I, 2, 13, 5.
de Periodis Scriptores quidam recensentur. I, 6, 1, 3.
Periodorum distinctiones antiquissima exemplaria nullas habent. I, 1, 7, 13.
apud Veteres quæ fuerint. I, 1, 7, 12.
Perionii (Joach.) pro Aristot. in Pet. Ratum orationes duæ. II, 1, 12, 1.
Peritiæ linguarum exoticarum in quovis studiorum genere maxima utilitas. I, 4, 4, 1.
singularia & miraculosa exempla recensentur. I, 4, 4, 2.
Perjuria explorandi modus Indorum. II, 3, 1, 17.
Pernumia (Jo. Pauli) Aristotelis philosophia naturalis ordine definitivo tradita. II, 1, 11, 8.
Perotti (Nicolai) Cornucopia laudantur. I, 4, 9, 9. multos plagiarios habet. ib.
Perpiniani (Petri Job.) Orationes. I, 6, 3, 2.
Perpinianum magni fecit Janus Nicius Erythraeus. I, 6, 3, 2.
Perronia excerpta è quotidianis sermonibus Card. Perroni congesta. I, 1, 16, 60.
Perlarum doctrina Physica non satis cognita. II, 2, 5, 7.
Lexica potiora inedita. I, 4, 5, 9.
Persecutiones Ecclesie descripserunt Kortoltus & Masculus. III, 4, 1, 18.
Persicæ lingue cum Germanica affinitas à nonnullis demonstrata. I, 4, 5, 9.
Persii Satyrica dictio horrida est & obscura. I, 4, 12, 13. à Commentatoribus tamen egregiè illustrata. ibid.
de Personis & Larva scripsit Marsecotus. I, 5, 2, 9.
de Perspectivâ quinam scripserint. II, 4, 1, 9.
Peruviani in America Australi ab Ægyptiis vicinioribus descendisse videntur. I, 1, 5, 25.
Peruvianorum monumenta vetustissima ab imperitis Monachis Hispanicis missè dissipata. I, 1, 5, 24.
Petavii doctrina temporum impugnata Scægerum. III, 4, 1, 5.
encomiam. III, 5, 1, 18.
libri dogmatum. III, 5, 1, 18.
lites cum Salmasio. I, 4, 14, 4.
orationes elegantissima. I, 6, 3, 2.
scripta alia. III, 5, 1, 18.
Petavius homo molestus, disputax & mordax. I, 1, 1, 5, 37.
Petiti (Samuelis) Leges Atticæ. III, 6, 2, 4.
Observationes, variae Lectiones, nec non Miscellanea. I, 5, 1, 11.
Petrancellarii elogia improbantur. I, 6, 3, 13.
Petrarcha multum trahit ex rubiginis suorum temporum. I, 1, 2, 3, 27.
Pretrefactis de corporibus quid judicandum. II, 2*, 3, 1, 5.
Petri Arlensis de Scudalupis lib. de Sympathia septem metallorum &c. singularia continet secreta. I, 1, 11, 12. quorum aliquos recensentur. I, 1, 11, 12.
Petro-

INDEX II. RERUM.

Petroniani fragmenti Codex Dalmaticus an
sit suppositicius. I, 4, 12, 10.
Petronii vita & mors. I, 4, 12, 10.
Petronius morti vicinus impurissimum Saty-
ricum scripsit, sepius cum variis
variorum notis excusum. I, 4, 12,
10. quod totum Albe Regali in-
ventum testatur Nodotius. ibid.
Petterus (Nicol.) Artem Lullatoriam tradi-
dit. II, 4, 1, 16.
Petti (Wilhelm) nova hypothesis motus ela-
stici. II, 2*, 6, 6.
Pfanneri libellus de principis Principum
Germania familia. III, 4, 1, 10.
Systema Theologiae & Gentilium Phi-
losophorum scriptis adornatum.
III, 5, 1, 12.
Phalevcorum Scriptores recensentur.
I, 7, 3, 11.
Phantasia. vid. Imaginatio.
Phantasia omnibus rebus adscripta Hel-
montius. II, 1, 12, 4.
Pharmacopæorum lingua. I, 7, 1, 16.
Phædri (Titi) fabulae sunt elegantissime La-
tinitatibus. I, 4, 12, 4. barum edit. &
Comment. quos inter Marguardi
Cudii Comm. promissus laudatur,
ibid.
Phænomenorum naturalium ignorantia
unde. II, 2, 1, 24. demonstrationes
non possunt dari. II, 2, 19, 2.
Philadelphica academia universalis. vid.
Samaritanorum.
Philalthei (Lucii) Comm. in libb. Aristot. de
Celo. II, 1, 11, 12.
Philavti in alios maledici sunt, exemplo Ci-
amponi Florentini. I, 1, 15, 21. & 22.
plerumq. contentiosi. I, 1, 15, 13.
Philavtia nobis infusa est. I, 2, 1, 5.
Poëtarum. vid. Poëtarum.

quedam honesta est. que in sui fidu-
cia consistit. I, 1, 15, 24. & 12.
Philavtiæ nimia infelicitas. I, 1, 15, 12. e-
xemplis docetur. ibid.
Philippi à sanctissima Trinitate summa Philo-
sophica ex m. m. Aristotelis & Thomæ
doctrina recensetur. II, 1, 14, 49.
Philo Judæus si non Platonici, tamen Plato-
nizans. II, 1, 7, 11. ejus opera jun-
ctim edita. ibid.
Philologica studia in academijs hodie male
negliguntur. I, 2, 11, 9. sqq.
Philologica eruditionis thesaurus est Sal-
masii opus in Solinum. I, 1, 21, 14.
Philosophia in academijs noxia, & probi-
benda. I, 2, 11, 26. sq.
Philoponus unde nomen habet. II, 1, 9, 5.
ejus Scripta in Aristot. ibid.
Philosophandi methodus eclectica in Physi-
cis commendatur. II, 2, 19, 1.
Philosophia Cartesiani & Veterum Philosophia
fluxit. I, 1, 2, 19.
Contemplativa Scilicet quid sapit, unde
& Sæpientia dicitur. I, 1, 12, 15.
male à nauseabundis recentioribus
negligitur. I, 1, 2, 12. & 18.
moralis Barbarica ab Ad. Tribbeckovio
exhibita. III, 1, 1, 1.
est necessaria. III, 1, 1, 13.
est neglecta. III, 1, 1, 1. & 13.
Historica à quibundam tradita.
III, 1, 1, 1.
Poëtica à Zwingerio collecta. III, 1, 1, 1.
naturalis Aegyptiorum. II, 2, 4, 1.
Chinensium & Indorum. II, 2, 5, 1. sqq.
Pythagorica. II, 2, 6, 1. sqq.
Poëtarum. vid. Poëtarum.
rationalis à Campanella edita recense-
tur. II, 1, 12, 4.
S. Scri-

INDEX II. RERUM.

- S. Scriptura interpret, à Wolzogeno refutata.* III, 5, 1, 11.
secreta apud gentes mortuorum suas sibi res à profano vulgo separatas habebat. I, 13, 2.
Philosophia Egyptiaca Scriptores II, 1, 1, 12.
Barbarica historiam tradit Helimius. II, 1, 9.
Chaldaica Scriptores. II, 1, 1, 12.
Epicurea historia. II, 1, 5, 1, 199.
Indice Veteris & modernae Scriptores. II, 1, 1, 10, 19.
Methodica tractatio Graecis debetur. II, 2, 7, 2.
Moralis fragmenta apud Veteres tantum erant. III, 1, 1, 1.
Moralis Scriptores. III, 1, 1, 2.
Novatores Campanella. II, 1, 12, 4.
Patricius. II, 1, 1, 12. & alii. II, 1, 15, 1, 199.
Peripatetica Scriptores Isagogici & Historici. II, 1, 3, 1, 199.
Platonica. II, 1, 6, 1, 199.
Platonica & Aristotelica collationes. II, 1, 7, 2.
Primas origines Sueciae tribuit Olaus Rudbeckius. II, 1, 1, 13.
Pythagorica historia & Scriptores. II, 1, 1, 1, 199.
Septentrionalium populorum historia. II, 1, 1, 13.
Socratica historia. II, 1, 3, 1, 199.
Stoica historia. II, 1, 1, 1, 199.
Universalis historiam quam scripserint. II, 1, 1, 1, 199.
Philosophica bibliotheca Lambecii. I, 1, 2, 8.
Philosophorum veterum & recentiorum consensus & dissensus, eorumque conciliatio. II, 2, 18, 1, 199.
Philostratus vitam Appollonii descripsit. II, 1, 2, 5.
Phocylidis Carmen, non est veteris illius Phocylidis, sed hominis vel Judaei, vel Christiani. I, 7, 2, 14.
Phœnicum doctrina physica haud satis est cognita. II, 2, 5, 7.
Phosphori artificiales. II, 2, 22, 5.
Photii Bibliotheca usque ad 3. Alog. I, 1, 16, 13.
varia judicia subit. I, 1, 16, 14. quâ occasione scripta. I, 1, 16, 15.
Glossarium graecum, badenus medicum. I, 1, 16, 17. I, 4, 7, 9. editio ejus avide expellatur. I, 4, 7, 9.
Nomocanon. I, 1, 16, 16. III, 6, 7, 13.
Smia, Jacobus Gaddus. I, 1, 16, 18.
Photini Apologiam in ditam graecâ lingua exarata, bibliotheca Gudiana habet. III, 5, 1, 33.
Photius in recensione Historia Zefimi refellitur. I, 1, 1, 340 199.
Phraeseologia ex Scriptores aurei seculi struenda. I, 3, 6, 2.
Phraeseologia Excerpta. vid. Excerpta.
Phrases simplices ab expressionibus quid differunt. I, 3, 6, 4. 199. quas libri phraeologicis malè coniungunt. I, 3, 6, 8.
Phrafin Scriptura cum Stylô Homeri quinam contulerint. I, 4, 6, 20.
Phrasium & Epithetorum Poëticorum Collectores. I, 7, 1, 19.
Latine lingua Collectores. I, 4, 2, 20.
selectus instituentus. ibid.
Phrynichi Lexicon est medium. I, 4, 7, 8.
Phyle scripsit Versus jambicos de Animalium proprietate.
Physica. Vid. Naturalis Historia.
Physica Collegia. II, 2, 1, 15.
Excerpta quomodo instituenda. I, 3, 13, 2. 199.
& Mathesis mutuas sibi operas praestant. I, 3, 13, 11.
Mosaica

INDEX II. RERUM.

- Mosaica, ejuq; Interpretes Veteres & recentiores.* II, 2, 3, 1. fqq.
Principia. vid. Principia.
in Physica de quibus non agendū. II, 2*, 2, 1, f.
Physica Christiane Scriptores Narrationes
Mosis Physicas Aristotelicā principia applicarunt. II, 2, 3, 4.
Cognatio cum Matheſi. II, 4, 1, 1.
Cognitio manca ſemper & imperfecta. II, 2, 19, 6.
Hiſtoria naturalis, & Metaphyſica diſſerentiā. II, 2, 1, 25.
Sparsa ſubdiviſio Verulamiana. II, 2, 1, 25.
Studium Oeconomo commendatur. III, 3, 1, 5.
Phyſici Epistoſiographi, & qui Dialogos Phyſicos ſcripſerunt. II, 2, 2, 6. fq.
Phyſiognomia ex membrorum configuratione & proportionē de ingenio hominis judicat. II, 3, 1, 4.
naturalia commendatur. II, 2, 6, 6.
Phyſiognomici Scriptores. I, 15, 4. II, 3, 1, 4.
Phyſiologica Excerpta. I, 3, 13, 40. & 45.
Phyſiologicos inter Autores Fabri & Bartholini commendantur. III, 7, 1, 4.
Piccarti (Mich.) Orationes laudantur. I, 6, 3, 3.
plura ſcripta reſenſentur & commendantur. II, 1, 11, 30.
Piccolomini (Alexandri) lib. della Iſtituzione diſtutta lavita de l' Huomano nobile, &c. I, 2, 8, 45.
Picinelli (Philippi) Mundus Symbolicus. I, 1, 21, 61.
Pictorii (Georg.) lib. de Demonum ſublunarium ortus, poteſtate, miraculis, & quomodo pellendi. II, 1, 7, 14.
de Pictura & Pictoribus quinam ſcripſerint. I, 5, 2, 14.
Picus epistoſa quadam Scholaſticos Doctores defendit. II, 1, 11, 2.
libros Philoſophici & Cabaliſtici argumenti in lucem edidit. II, 1, 7, 16.
notas ſibi conſtituit. I, 4, 2, 4.
Richardum Suſſet ob ineptas ſubtilitates exagitat. II, 1, 1, 3, 4.
Pignorii (Laurentii) Miſcella Elogiorum, Allocutionum &c. I, 6, 3, 11.
Symbola epistoſica laudantur. I, 1, 24, 30.
Pila Aolia ventorum generationem adumbrat. II, 2*, 2, 3, 4.
de Pileo quinam ſcripſerint. I, 5, 2, 9.
de Pilis editiſſ. librum Tardinus. II, 2*, 4, 7, 5.
Pindari Comparatio cum Horatio. I, 7, 2, 10.
Lexicon. ibid.
Verſiones, emendationes & editiones. ib.
cum Pindaro malè conſunditur Pſeudopindarus. I, 7, 2, 10.
Pinelli humanitas ſumma commendatur. I, 1, 15, 41.
manuſcripta in bibliotheca Veneta peculiari conclavi reſoſita. I, 1, 3, 19.
metbodus in commercio epistoſico exercendo. I, 1, 15, 58.
modus indagandi inclinationes hominum. I, 1, 15, 51.
ſagacitas in libris conquiſcenda. I, 1, 4, 5. ſeqq.
vita à Paulo Gualdo deſcripta. I, 1, 19, 9. ſeq.
Pinellus Patavii vivens an nulli academiæ Italia nomen dederit. I, 1, 9, 26.
I, 1, 14, 37.
Piſcium hiſtoriam quinam ſcripſerint. II, 2*, 46, 2.
Piſtorum fraudes detexit Sebalduſ Müller. II, 2, 1, 6.
Pitſeus (Job.) Compiler Job. Balei dictus. I, 1, 18, 42.
(Eeeee) Flaccii

INDEX II. RERUM.

- Placcii Compendium hiftoris literarie uni-*
verfale. I, 1, 20, 24.
excerpta rhetorica. I, 2, 5, 59.
lib. de arte excerptendi. I, 3, 1, 17. sq.
 I, 3, 2, 20. sqq. I, 3, 3, 15.
lib. de fructu præcipuo doctrine Mo-
ralis. III, 1, 1, 6.
lib. de Scriptoribus anonymis & pseu-
donymis. I, 1, 16, 70.
nofologia & medicina moralis.
 III, 1, 1, 6.
ferinium literatum. I, 3, 13, 53.
Placitorum Philofophorum utilitas extolli-
tur. II, 2, 1, 8.
Plagia quædam minutiora notantur. I, 1, 9,
 22. I, 2, 5, 10.
Plagiarii Hifpanorum & Anglorum an fint
Galli. I, 6, 4, 30.
Plagiariorum Librariorum quorundam im-
pudentia. I, 1, 9, 17.
Plagiarium impudentem Pitæum nominat
Burtonus. I, 1, 18, 42.
Πλαγιασμός. I, 3, 7, 15. quatenus conve-
 nientiam cum Περίβολῳ. I, 3, 7, 24.
Πλαγιασµὼν exempla à Ciceronis Oratione
pro M. Marcello. I, 3, 7, 25.
Plagii incusatur Aristoteles. II, 1, 2, 3. à quo
 tamen absolvitur. II, 1, 8, 3.
Förfterus à Rittershusio. III, 6, 4, 4.
Menagius, vid Menagius.
Plato. II, 1, 7, 1. II, 2, 11, 2.
Pontius. II, 1, 14, 13.
Stephanus à Colomesio. I, 7, 2, 12.
Wouverius, vid. Wouverius.
fine Plagii fufpicionem Locorum Communium
Scripta adhiberi poffunt. I, 1, 21, 10.
à Plagio excusatur certa in caufa Berneg-
gerus. I, 2, 6, 98, sq.
de Plagio literario librum fcripfit Thomafius.
 I, 1, 9, 17.
- Plagium Acciajoli.* II, 1, 11, 24.
Angeli Politiani. I, 7, 2, 2.
Eorum, qui aliorum virorum doctorem
fcripta post hunc suo nomine edunt.
 I, 1, 9, 17. sqq. I, 1, 20, 8.
qui è variis autoribus quedam furan-
tur. I, 1, 9, 20.
Gallutii. II, 1, 11, 15.
Lambini. I, 4, 1, 15.
Lipfii. I, 5, 1, 7. II, 2, 14, 1.
Scaligeri. I, 1, 9, 23.
Scioppii infigne. I, 4, 14, 14.
Scioppii aliud nomen. I, 4, 5, 2.
Villovani. I, 7, 3, 3.
Planetæ an moveantur. II, 2*, 12, 6.
an propriam lucem habeant.
 II, 2*, 12, 7.
corpora sunt compofita, terrene fimil-
ima. II, 2*, 12, 2.
plures sunt quam feptem. II, 2*, 12, 7.
Plantæ an habeant fenfum. II, 2*, 44, 2.
ope nitri fertiliores reddi poffunt.
 II, 2*, 41, 1.
quomodo crefcant. II, 2*, 40, 2.
Plantarum Anatome Marcelli Malpighii
laudatur. II, 2*, 40, 3.
Asiaticarum & Americafarum Scri-
ptores. II, 2*, 40, 4. sq.
progerminationem & incrementum
accelerandi methodus. II, 2*, 41, 2.
propagationis varia funt genera.
 II, 2*, 41, 4.
quarundam fingularium Scriptores.
 II, 2*, 43, 2.
refufcitatio ope roris imaginaria efl.
 II, 2*, 27, 5. de hac fcripferunt Kir-
 cherus & Voigtius. ibid.
fignaturæ quinquam defcripferint.
 II, 2*, 40, 6.
 fucci

INDEX II. RERUM.

- succi nutritii singularis est circulatio.* II, 2*, 40, 3.
vires magica. II, 2*, 43, 3.
vires medica. II, 2*, 43, 1.
 Planudis (Maximi) *antologia Græcorum Epigrammatum recensetur.* I, 7, 2, 26.
 Plato *Aristotele fuit modestior.* II, 2, 7, 2.
ejusq; Seditores Theologiam Naturalem excoluerunt. II, 5, 1, 7. III, 5, 1, 2.
multa à Judæis & Egyptiis hausit. ib.
multos Patrum prima Ecclesiæ sectatores habuit. II, 1, 7, 1.
piè philosophatus est, Atheisq; contrarius. ibid.
à Scepticismo imputato excusatur. ib.
Socraticam doctrinam cum Barbaricis & Pythagoricis miscuit. II, 1, 7, 1.
 II, 2, 11, 1.
 Platoni *an imputanda sit sententia de duobus Diis.* II, 2, 11, 7.
imputatur doctrina de præexistentia animarum. II, 2, 11, 10.
 Platonica *Philosophia, cum Christiana Religione commissa, errores varios Theologicos innoxit.* I, 1, 2, 10.
Trinitas. vid. Trinitas.
 Platonica *Philosophiæ Collationes cum Aristotelica quinam scripsint.* II, 1, 7, 2. II, 2, 1, 2.
conspiciunt unde haberi possit. II, 2, 11, 11.
convenientiam cum Mose, ab Henr. More defensam, impugnauit Parkerus. II, 2, 11, 8.
differentia ab Aristotelica tantum verbala. II, 2, 11, 2.
illustratores veteres & nov. ibid.
mystum ex quibus. II, 2, 11, 2.
principia. ibid.
 Platonici *Scriptores inediti & editi recensentur.* II, 1, 7, 10.
 Platoniorum *doctrina de anima mundi.* II, 2, 11, 7.
de Damonibus magia est affinis. II, 1, 7, 12.
de numeris originem debet Pythagoricis. II, 2, 6, 5.
& aliorum sententia de coæternitate Dei & materia recensentur & conferuntur. II, 2*, 11, 4.
philosophemata de rerum principiis & causis quinq; ac totidem mundus nimis sunt subtilia. II, 2, 11, 6.
 Platonis *apud Godeia notatur.* II, 2, 11, 8.
apologia quinam. II, 2, 11, 2.
eloquentia commendatur. II, 2, 11, 4.
operum Editiones, Commentatores & Interpretes. II, 2, 7, 1. II, 2, 11, 3.
philosophia speculationibus nimis indiget. II, 2, 11, 11.
in philosophiam Isagogas scripsere Bernhardus & Aleiconus. II, 1, 7, 2.
physica parum ab Aristotelica differunt. II, 2, 11, 5.
plagium. vid. Plagii.
politica est autem Godeia. III, 2, 1, 2.
scripta suppositicia recensentur. II, 1, 7, 1.
sententia de Elementis. II, 2, 11, 9.
 de Platonis *dogmatibus specialibus quinam egerint.* II, 1, 7, 22.
& Aristotelis conciliatoribus fertur judicium. II, 1, 7, 17.
Editores & Commentatores. I, 4, 11, 5.
 Plauti *fabule cur puerili ætati nondum conveniant.* I, 2, 9, 5. I, 4, 11, 5.
 Plautina *latinitas haud temere usurpanda.* I, 3, 4, 17.
 (Eccccc) 2 lectio

INDEX II. RERUM.

lectio iudicium subactum requirit. ib.
 Plautum Terentio male praeferit Scioppius.
 I, 3, 4, 17. item Lippius. I, 4, 11, 15.
 Plautus male Ciceroni praefertur à Jeremia
 Hölzlhn. I, 2, 10, 15.
 Pleurius (Stephanus) Aëta Christi collecta è
 Centonibus Virgilianis conflavit.
 I, 7, 3, 14.
 Plinii Commentatores, Emendatores & E-
 ditores. I, 1, 13, 1.
 epistole laudantur. I, 1, 23, 20. sq.
 male tamen à nonnullis ipsis episto-
 lis. Ciceronianis anteponuntur.
 ibid.
 historia naturalis. I, 1, 2, 5, 1, 1, 13, 1.
 commendatur & defenditur. II, 2, 2, 2.
 libri XX. de Bellis Germanicis an
 reperiantur in Bibliotheca Au-
 gustana. I, 4, 13, 1.
 locus Hist. Nat. I, 8, c. 6. de litera-
 rum ortu, explicatur. I, 4, 19.
 locus I, 36. c. 5. de Statua Laocoonis
 & liberorum ejus à Dracone in-
 terfectorum, illustratur. I, 1, 25, 22.
 Plinii Caelii Secundi Epistole & Panegyri-
 cus, horumq; editiones & Com-
 ment. I, 4, 13, 2.
 Praceptor fuit Quintilianus.
 I, 4, 13, 3.
 de Plinii Stylo iudicium. vid. Stylus.
 Plotinus plagiarius Numenii. II, 2, 1, 1, 3.
 Sèctator Platonis. II, 1, 7, 4.
 Plumbi transmutatio instannum. II, 2*, 36, 1.
 Plutarchi liber περί τῆ τὰ ἀλγὰ λόγῳ
 χῶν & αἰ.
 I, 4, 1, 3.
 Scripta philosophica recensentur.
 II, 1, 7, 7.
 Pluviae & imbres an per naturalia media in-
 duci possint. I, 1, 13, 20. sqq.
 natura & differentia. II, 2*, 27, 2.

prodigiosa multa fabulosa continente
 II, 2*, 27, 2.
 ranarum, frumenti, &c. sunt filii. ie.
 II, 2*, 27, 2. sq.
 Pneumatica Scriptores. II, 4, 1, 15.
 Poëmata an rhytmis carere possint.
 I, 1, 24, 82.
 quaq; singulares suas habent elegan-
 tias. I, 2, 16, 3, I, 2, 10, 8. & 3 f.
 de Poëmatibus minutioribus egeciis, seorsim
 editis, colligendis, consilium. I, 7, 3, 18.
 de Poëmatum cantu & rhytmis scripse-
 runt Vossius & Barbosa. I, 7, 1, 14.
 Poëseos antiquitas, dignitas & utilitas.
 I, 7, 1, 1.
 Dramatica Scriptores Angli, Galli
 ac Itali. I, 7, 1, 9. sq.
 Germanica, Gallica, Hispanica &
 Italica Scriptores. I, 7, 1, 20.
 Vindicia. I, 7, 1, 1.
 Poësis Danorum prisca Wormii. vid. Wor-
 mius.
 potissimum ab Imaginatione pender.
 I, 2, 1, 23. sq.
 Poëtarum furor quidam divinus est, & ἐν-
 θεσιασμός. I, 1, 12, 12. I, 1, 22, 39.
 I, 7, 1, 14.
 Furta s. plagia peculiari dissertatione
 à Menagio offensa. I, 1, 9, 22. I, 7, 1,
 15. de his iudicia Longini & Au-
 dloris. I, 7, 1, 15.
 Græcorum inter Christianos frag-
 menta à Morello junctim edita.
 I, 7, 2, 27.
 Græcorum veterum abolitio à Mona-
 chis supersticiosus facta. I, 7, 2, 11.
 vid. Græcorum.
 Historia Scriptores antiqui & re-
 centiores, recensentur. I, 7, 2, 1.
 Illucinatorum, ut & extemporantium
 exempla.

INDEX II. RERUM.

exempla. I, 12, 13. I, 22, 39.
lectio ceteris autoribus curpraferenda. I, 2, 9, 55.
Philavria à Gaddio & Parbio notata.
& à Menagio defensa. I, 7, 1, 21.
Philosophorum fragmenta collegit atq; edidit Stephanus. I, 7, 2, 25.
Scotorum, Italorum, Gallorum, & Germanorum deliciae. I, 7, 3, 28.
Septem illustrium poemata. I, 7, 3, 29.
de Poëtarum Orphei, Homeri, &c. Philosphia quid sentiendum. II, 2, 7, 3.
Poëtae Comici. I, 7, 2, 28.
Comici recentiores. I, 7, 3, 15.
Elegiaci veteres & recentiores. I, 7, 3, 29. seqq.
Epici recentiores. I, 7, 3, 28.
etiam Oratorum apparatus utuntur. I, 3, 10, 31. seq.
Latini recentiores. I, 7, 3, 1. seqq.
Eyrici. I, 7, 2, 10. seqq.
phorasmata sua judicio moderari debent. I, 2, 1, 25.
quomodo versari debeant in lectione Oratorum. I, 7, 1, 15.
Tragici potiores. I, 7, 2, 5. seqq.
Poëtica ars non tam praeceptis, quam lectione Poëtarum & exercitio addiscenda est. I, 2, 16, 4. seqq.
facilitate insignes, omnibus studiis sunt aptissimi. I, 2, 1, 34. seq.
gloria Galli pra ceteris nationibus excellunt. I, 1, 18, 19.
phræscologia. I, 3, 10, 16.
phrasis, imò Grammatica & genius, peculiaris est à soluta. I, 3, 10, 2. & 35.
translata. vid. Metaphora.
Poëticae Aristotelis Editores, Interpretes, & Commentatores, de his bis judicium

Rapini & Dacerii sibi contraria. I, 7, 1, 33.
artu Scriptores recensentur. I, 7, 1, 2. sqq. I, 4, 8, 14.
formule. I, 3, 10, 17.
idolographie & prosopographie. I, 3, 10, 19.
inventiones. vid. Inventiones.
paraphrasis exempla. I, 2, 16, 21. sqq.
de Poëtici Tropis scripti Georgius Charoboscus. I, 7, 1, 18.
Poëticum Lexicon. vid. Lexicon.
Poëticus ἐνδοσιασμός in Loricio notatur. I, 1, 19, 41.
Poëtis affectuum & morum ratio imprimis habenda. I, 3, 10, 29.
de Poëtis Graecis Scriptores. I, 4, 8, 14.
quibusdam mediocribus Latinis judicia. I, 7, 3, 17.
Poëtiarum novem Carmina collegit & publicavit Ursinus. I, 7, 2, 25.
Poëtrix famine. I, 1, 14, 40.
Polemica Theologia. vid. Theologia.
Polemo vivus sepultus. I, 6, 2, 15.
Polemonis Laodicensis morbus vitæ, exitus. I, 6, 2, 15.
Orationes, ibid.
Politiam Judaicam quinam descriperint. III, 6, 2, 1.
Politiani Stylus & epistole à multis laudantur. I, 1, 23, 30. à Manutio & aliis culpanitur. I, 1, 23, 32. & 36. seq.
Politiano plagii crimen obiectum fuit. I, 4, 9, 9.
Politica Biblica. III, 2, 1, 19.
excerpta quomodo adornanda. I, 3, 13, 16. sqq.
specialissima. I, 3, 13, 27. seqq.
quædam occurrunt in Virgilio, aliisque. III, 2, 1, 21.
(Eeeee) 3 facta,

INDEX II. RERUM.

- sacra, in primis Pontificum est celtior.*
III, 2, 1, 8. vid. Pontificum.
Systemata sunt imperfecta. III, 2, 1, 2.
quedam tamen commendantur
III, 2, 1, 3.
Politicae Dissertationes miscellae. III, 2, 1, 20.
doctrina juris Cultori est necessaria.
III, 6, 1, 1.
Scriptores. III, 2, 1, 1. & 2. sqq.
Politicarum Observationum in Auctores antiquos Scriptores. III, 2, 1, 12.
notitiarum excerpta I, 1, 1, 3, 2. sqq.
Politici scelerati auctor rejicitur. III, 2, 1, 4.
de Politicis novatoribus Aristotelicis, nec non de Pseudo-Policis censura.
III, 2, 1, 4.
Politico necessarii sunt Historici, prudentia Civili conspicui. III, 2, 1, 6.
Observatio rituum Academicorum est necessaria. III, 1, 1, 9.
Pollio (Trebellius) Historiae Augustae Scriptor.
I, 4, 1, 4, 7.
Pollucis (Julii) Onomasticon recensetur.
I, 4, 7, 4.
de Polonorum Scriptoris centuriam edidit Staravolskius. I, 1, 1, 49.
Polus (Antonius) Novator fuit in doctrina de anima, & sententia Aristot.
de Via Lactea defensor ineptus.
II, 1, 1, 48.
novum veritatis lumen in libb. Aristotelis de anima, aliosq; libros scripsit. ibid.
(Mattheus) Commentator Bibliorum Criticus. III, 5, 1, 15.
Polyantheum Scriptores. I, 1, 2, 1, 24. sqq.
Polyglottia Bibliandri, Baldi, Scaligeri, aliorumq;. I, 4, 1, 2.
Galle dormientis. ibid.
Libunt peste laborantis. ibid.
- Polygraphi multi, tam veteres quam recentiores enumerantur.* I, 1, 2, 28. sqq.
Physici re: ensentur. II, 2, 2, 10.
Polygraphia Kircheri. I, 4, 2, 5.
Trithemii Commentario illustrata ab Augusto Seleno. I, 4, 2, 4.
Polygraphiam inter & Bradigraphiam media via incedendum est. I, 1, 2, 2, 22.
Polygraphiae affectionem in Cardano reprehendit Scaliger. I, 1, 2, 2, 29. adversus quem defenditur. I, 1, 2, 30.
Polygraphorum vitia & desolus. I, 1, 2, 2, 35. sq. I, 1, 16, 20.
Polygraphus fuit Balth. Bonifacius. I, 1, 2, 1, 34. unus multorum seculorum labores in compendium trahere potest. I, 1, 2, 23. exemplo Hippocrati, Aristoteli, Galeni, &c.
I, 1, 2, 24.
Polyhistori cognitio historiae bibliothecaria necessaria est. I, 1, 6, 12.
πολυμαθεις an αρεσινας desecti laborent. I, 1, 1, 10.
αυτοδιδακτοι plerumque optimi. I, 1, 1, 14.
potius id quod deleat, quam quod prodest, in disciplina querunt. I, 1, 1, 16.
Polymathia adversus calumnias quorundam defenditur. I, 1, 1, 17.
quidem sectanda, una tamen ejus pars prae ceteris excolenda. I, 1, 1, 11. seq. I, 2, 8, 10.
tam late non patet, quamlibet florae literariae. I, 1, 2, 1.
de Polymathia librum scripsit Johannes Wowerinus. I, 1, 1, 18.
ad Polymathiam natum dicitur inviti. I, 1, 1, 8. quod contra Huetium & Bonnaum asseritur. I, 1, 1, 10.
Poly-

INDEX II. RERUM.

Polymathia abusus. **I,1,13, sqq.**
 capax est ingenium **humanum.**
I,1,1,2, & 10.
 gloria indigni sunt τὸ ἐγκύκλιον
 δέας Scriptores. **I,1,1,22.** qui
 in Academiis πανσοφίας profici-
 untur. **I,1,1,23.**
 hostis Melanchthon insulse fingitur à
 Cresollio. **I,1,1,21.**
 ineptum quorundam studium repre-
 henditur. **I,1,1,5,2.**
 studia ornanda & suscipienda Rege
 Gallie commendat Eudæus. **I,1,1,20.**
 studiosus certum sibi scopum perscrutare
 debet. **I,2,2,11.**
 studium rebus gerendis baud est ad-
 versum. **I,1,1,2.** mediocribus in-
 genitiis non congruum. **I,1,1,13.**
 studium sedulo tractandum. **I,1,1,1.**
 Pomey (Franc.) novus Rhetoricae Candida-
 tus, altero se candior. **I,6,1,18.**
 pantheon mythicum. **I,7,1,17.**
 à Pomis & piris potus confectus. **II,2*,42,3.**
 de Pomponatio memorabile quoddam ha-
 bet Postellus. **II,1,12,2.**
 Pomponatius Atheista, acutissimus Disputa-
 tor. **I,1,8,28, II,1,11,4.**
 Doctor Atheismi. **II,1,1,4.**
 Magie viam struit in lib. de Incan-
 tatione. **II,2*,48,7.**
 qua scripserit. **II,1,1,4.**
 Pomponii Melæ tres libri de Signis Orbis. **I,4,**
12, 11. de his præclare meruit
 Vossius à Gronovio tamen casti-
 gatus. **ibid.**
 Ponæ (Franc.) Elogia XII. Caesarum **I,6,3, II,**
lib. de Epitaphiis ad morem anti-
 quum efformandis. **ibid.**
 Pontanus (Jacobus) Attica bellaria & Pro-

gymnasmatum scripsit. **I,1,21,35, f.**
 Institutiones item Poëticas. **I,7,1,7.**
 (Jovianus) ob Elegias suas elegantes
 commendatur. **I,7,3,9.**
 Phalevicos scripsit de quibus judici-
 um fertur. **I,7,3,11.**
 Poëta & Philosophus autodidax-
 ico. **I,1,1,14.**
 (Ludovicus) sanctitatis singularis
 affectator. **I,6,4,27.**
 Pontificem Imperatori subjacere debere do-
 cuit Occamus. **II,1,1,3,12.**
 Pontificii in Hist. & Antiq. Ecclesiæ præ-
 cellunt. **III,5,1,1.**
 Pontificiorum certamina intestina Janseniana & Anti-Jesuitica.
III,5,1,31.
 doctrinam multi impugnaverunt.
III,5,1,25.
 fraudes circa Patrum Opera **III,5,1,28.**
 promachus est Bellarming. **III,5,1,24.**
 contra Pontificios ex Antiquitate Ecclesi-
 astica pugnandum. **III,5,1,30.**
 in Pontificios Scripta Satyrica. **III,5,1,31.**
 de Pontificis auctoritate scripsit Capezudo.
II,1,14,25.
 bullis. **ibid.**
 primatu Scriptores. **III,5,1,26. & 27.**
 Pontificum Conclavia. **III,2,1,20.**
 Hebræorum jura Seldenus deduxit.
III,6,2,1.
 Politica est rectior **III,2,1,18.** cognos-
 citur è Maimburgio aliisq. **ibid.**
 Pontius (Johannes) Curriculum Philosophi-
 cum ex doctrina Scoti concinnavit.
II,1,14,11.
 plagii à Mastrio incusatur.
II,1,14,13.
 (Petrus) artem mutos & surdos à
 naturâ ad loquelam insinuandi
 inve-

INDEX II. RERUM.

- invenisse creditur. I,2,3,23. sq. de Præschii Carminibus Heroicis judicium. I,7,3,8.
- Porcellanæ Chinenſium è terrâ Cretæ à conficiuntur. II,2*,21,6.
- Porphyrîi de abſtinentia. II,2,6, 1. Commentarius in Categorias Aſtoſolis. II,1,9,10.
- lib. de Vita Pythagoræ ab Hoſtenio editus. II,1,2,2.
- Panegyricus. I,7,3,7.
- Portæ liber de Phytognomica laudatur. II,2*,40,6. II,3,1,14.
- Portii (Sim.) Lexicon Græco-Barbarum. I,4,8,11.
- Poſſellii (Johannî) Syntaxis Græca & Calligraphia. I,4,6,11.
- Poſſevinus (Anton.) duos libros ſcripſit: bibliothecam ſeleſtam, & apparatus ſacrum, qui recensentur. I,1,16,21. sq. in libro de Poëſi & Piſturu Ethnica &c. Scaligerum bareſeos accuſat. I,7,1,6.
- Poſtelli (Guil.) de Concordia orbis terrarum judicium fertur. III,5,1,7.
- Paſſantia inſana noratur. II,1,12,2.
- Poſtellus Aſtoreti inſenſor ſuit. II,1,12,2.
- auto didax. & in linguarum cognitione. I,1,14. quarum callentiſſimus fuit. I,4,5,1. magnam ſibi illarum notitiam paravit inmeritis ſuis in Orientem. ibid.
- Gallie ſua Imperium Orbis vacinando promiſit. I,1,10,36.
- Heterodoxus in multis, & potius Hæreticus fuit. I,1,8,12.
- in libro de Erruria Originibus multa capita pro veritate Relig. Chriſt. inſerta habet. I,1,8,12.
- inter Deoſtas & atheos reſertur, ſed ſine cauſa. I,1,8,11.
- Judicio non valuit. II,1,12,2.
- Prato Veteri (Antonii, Mericuii de) Collectio juris Feudalis inedita. III,6,7,15.
- Praxeos ſorensis experientia quomodo parari poſſit. III,6,11,4.
- Praxis Camera Imperialis à quibus deſcripta & illuſtrata. III,6,11,3.
- Hoſſato-Sleſvicensis. III,6,11,14.
- Juridica, in quonſm conſiſtat. III,6,11,1. unde diſcenda. III,6,11,2.
- Juris Saxonici & Lubecenſis eſt diverſa. III,6,11,4.
- Præcocium ingeniorum exempla. vid. Ingenua.
- Prædicamentorum fontibus omnia meditando, diſſerendo, ampliſcandi ſui bauriri poſſet. I,2,5,3. qui uſu non demum ab Emanuele Theſauro, in Indice Categorico, ſed ab ipſo Aſtoſt. oſenſus eſt. ibid.
- Prætorii de Antropodemo Platonico judicium fertur. II,2*,21,5.
- Theſtrum Chiromanticum. II,3,1,6.
- Prætorum Romanorum edilæ annui annus. III,6,3,8.
- Prieræ (Sylveſt.) deſenſo doctrine D. Thomæ & malleus Scotiſtarum. II,1,14,35.
- in Principe ante omnia judicium præſtandum. I,2,12,5. ſeqq. maxime doctrina & diſciplinarum cognitione requiritur. I,2,12,3.
- Principem arcanorum naturalium ſcientia maxime ornat. I,2,12,26. sq.
- Principes eruditi eruditos quoq; venerantur. I,1,15,23.
- novorum

INDEX II. RERUM.

novorum inventorum artifices inprimis premiis excitare debent.
 I, 1, 20, 15.
 Principia Aristotelica in Disputationibus Scholasticis retineri possunt.
 II, 2, 19, 4.
 duo in lucem revocavit Telesius.
 II, 2, 13, 2. & 4.
 mechanica in in natura. II, 2, 10, 1. sq.
 mixtorum per analysin illorum & experientiam sunt indaganda. vid. Mixtorum.
 natura varia a variis constituta.
 II, 2, 10, 4. II, 2, 18, 1. sqq.
 physica ex sensu formarum Veteres, ex intellectu Aristoteles. II, 2, 1, 1. II, 2, 18, 1. sqq.
 Principibus primario incumbit cura erigende bibliotheca. vid. Bibliotheca.
 τὸ θεῖον inesse, *fata* eorum varia ostendunt.
 I, 1, 12, 3. 4. sq.
 Principii spiritualis operativi necessitas inculcatur.
 II, 2, 19, 4.
 de Principiis Chemicis judicium. II, 2, 13, 2.
 Scriptores quidam recensentur.
 II, 2, 1, 9.
 de Principio actionum humanarum scripsit Rabelius.
 III, 1, 1, 10.
 Principiorum impervestigabilitatem Aristot. & Cartesius confessi sunt.
 II, 2, 13, 6.
 verorum inventionis difficultas penitus insuperabilis est.
 II, 2, 13, 5.
 de Principiorum naturalium fabricatoribus, defectibus illorum ac vitiis, horumque causis, censura generalis.
 II, 2, 13, 5.
 Principum cum pro viris doctis. vid. Regum.

de institutione quinam scripserint.
 I, 2, 12, 4. III, 2, 1, 15.
 quomodo illa instituenda. I, 2, 12, 1. seqq.
 Magnatumque cura & industria artes & literae crescunt.
 I, 1, 2, 17.
 I, 1, 14, 1.
 Officia.
 III, 1, 1, 8.
 Prioli historia Gallica ab excessu Ludovici XIII. recensetur.
 I, 1, 16, 1.
 de Opere botanico promisso judicium sequitur fertur.
 III, 7, 1, 5.
 Priolus judicium de Scripseribus Graecis & Latinis promissit, ipse judicio exiguo praeditus.
 I, 6, 16, 11.
 Privatio tertium Aristotelis principium, rejicitur.
 II, 2, 1, 9.
 Proaeresius insignis fuit Orator.
 I, 6, 2, 17.
 Probatio antebac instituebatur per ferrum candens, per prunas, per panem, vel caesum consecratum.
 II, 3, 1, 16.
 Problemata physica sunt appendices Historiae Naturalis.
 II, 2, 1, 8.
 Problematum Physicorum cognitio utilis est.
 II, 2, 1, 8.
 Scriptores recensentur.
 II, 2, 2, 10.
 Procellum fori Romani Veteris descripsit Budaus.
 III, 6, 3, 3.
 Processus Camerae Imperialis à quibus descripta.
 III, 6, 11, 3.
 experientia quomodo parari possit.
 III, 6, 11, 4.
 bodierni forma è Jure Canonico est derivata.
 III, 6, 7, 14.
 judicarii Scripseres.
 III, 6, 11, 2.
 de Procliscriptis editis ac ineditis prolixè differitur.
 II, 1, 7, 5.
 Procopii Historia Justiniani Imp. arcana.
 III, 6, 4, 2.
 de

INDEX II. RERUM.

de Prodigijs, qua Roma & in Viciniâ accide-
runt, scripsit libros duos Julius
Obsequens. I,4,14,6.
Prognostica Nostradamus, Galli. I,1,10,3,2,5.
Prolem pulcrâ habendi rationem peculiari
Carminè docuit Lætus. II,2*,47,2.
septimam masculam strumas cura-
re posse tradunt. II,2*,8,6.
de Pronunciatione Græcæ linguæ, historia &
Scriptores. I,4,6,18.
quidam scripserint. II,2*,42,3.
Propemti Carminis exempla. I,3,12,50.
Propheticæ libri Gentium & Rerum publica-
rum. I,1,10,29. fqq.
Profodiarum Scriptores recensentur. I,7,1,16.
Proverbia. vid. Adagia.
Prudenti amator eximius fuit Hostensius.
I,4,14,17.
Editores & Commentatores. ibid.
Pruina è rore concreto formatur. II,2*,27,11.
Prytanæa, in omnibus ferè Græciæ urbibus
fuere. I,1,14,5.
Prytaneum Atheniense splendidissimum.
I,1,14,5.
in Psalmos Commentarius Lombardi.
II,1,14,1.
penitenciales Meditationes Petri de
Alliaco. II,1,13,7.
Psalterium noris Tyronis & Cypriani Argen-
torati servatum, vidit Tristemi-
us. I,4,2,4.
Pseli (Mich.) Dialogus de Damonibus & eo-
rum operatione. II,17,12.
Doctrina magia est affinis. ibid.
Jambi in Vita & virtutes. I,7,2,27.
Libri multi in Aristot. extant. II,1,9,8.
Peritia in arte Chimica. I,1,11,51.
Pseudo-Criticorum nimium pruritus e

mendandi Autores, invectiva.
I,5,1,3.
Pseudonymi Autores. I,1,9,1. fqq.
à Job. Donne, Anglo, lepido Catalogo
recensiti. I,1,9,14. fqq.
libri ridiculi à Thrafonibus literariis
adhiberi soliti. I,1,9,12. fqq.
non sunt, qui causam legitimam ce-
landi nominis habent. I,1,9,24.
Pseudonymis de Scripioribus extat liber
Val. Placcii. I,1,16,70.
titulus libri baud rarò insigniuntur,
ut eo carius vendantur. I,1,11,
52,1,1,9,11.
de Pseudo-Politicis modernis censura.
III,2,1,4.
Pseudo-Politicorum rechina ab Aristotele
jam & Cardano observata.
III,2,1,4.
Psychofophicum Collegium Beccheri.
I,1,14,46.
Ptolomæi Geographia libb. octo Græco-Lati-
ni laudantur. II,4,1,11.
Tr. de judicandi facultate & animi
principatu ineditus. II,1,6,1.
Puerorum institutio privata cur felicior
quandòq; sit, quam publica. I,2,
10,1. fqq. in scholis securior est.
I,2,10,2.
de institutione consilium Böcleri.
I,2,13,9. fqq.
de Puerperio quidam scripserint. I,5,2,8.
Puffendorffii (Sam.) Commentarius de jure
Naturæ & Gentium præstat Ele-
mentis juris prudentiæ. III,6,1,6.
Tr. de Officiis est imperfectus. III,1,
1,11. judicium de eo. III,6,1,3.
de Pulice Moschettus scripsit. II,2*,45,8.
de Pulmonibus Scriptores recensentur.
II,2*,47,3.
Pul-

INDEX II. RERUM.

Pulfuum medicina. II, 1, 2, 4.
 Pulveris pyri inventor Schwarzius dicitur, verè autem fuit Raconus. II, 2*, 3, 8, 3.
 Pulvis pyrius è nitro, sulphure & carbombus conficitur. II, 2*, 3, 8, 3.
 Sympatheticus à Dygbeo defenditur, à Deusingio a, rejicitur. II, 2*, 8, 4.
 de illo judicium confertur, ibid.
 Punctatio, vid. Geomantia.
 Puteani (Erycii) auspicia bibliotheca Lovanienfis. I, 1, 17, 22.
 Linea Doctrina Civilis rejiciuntur. III, 2, 1, 3.
 pompa prophonetica. I, 13, 2, 4, 3.
 purpura Auftriaca. I, 6, 3, 6.
 reliqua convivijs pifci. I, 5, 2, 11.
 (Petri) Collecta Gallica acta publica 40000. libris emta regio Archivo inferta. I, 1, 24, 49.
 Cura insignis in colligendis actis publicis Gallicanis. I, 1, 19, 27.
 I, 1, 24, 49. fqq. I, 1, 3, 18.
 Vita à Rigaltio fcripta. I, 1, 19, 26.
 Puteanus (Erycius) infelix flyli Lipliani imitator. I, 6, 3, 4.
 Pygmæi integram gentem non conftituunt. II, 2*, 2, 5.
 Pyrius pulvis tormentarius fecretus. I, 1, 11, 12.
 vid. Pulvis.
 Pythagoras difcipulus fuit Zabrat. I, 1, 10, 2.
 Pherecydis & Mofebi. II, 2, 6, 4.
 Druidum. I, 1, 10, 21.
 dogmata fua varijs gentibus, doctrinam autem numerorum Ægyptijs debuit. II, 2, 6, 4.
 filitius aurea fcriptis Carmina. I, 7, 2, 13.
 omnium Gracia Philofophorum parens fuit. II, 2, 7, 1.

Pythagoræ aurcum femur, quinquennale filentium, myfteria fingularia offendit. I, 1, 13, 29.
 fententia de μετεμψυχαίσει, magiagg, & artium dipinandi pericia. II, 2, 6, 6.
 Vitam defcripferint Jamblicbus & Malcbus. I, 1, 13, 29.
 Pythagoreorum Harmonica Univerfi proportio, & Chimerici orbium calculum concentus impugnatur. II, 2, 6, 1.
 Pythagorica doctrina de Numeris, ad Platonicos propagata, γενεῶς exponitur. II, 2, 6, 5.
 philofophia, ejus principia naturalia, unde petenda. II, 2, 6, 1. mater eft omnium reliquarum fcllarum. II, 2, 6, 2.
 Pythagoricæ doctrina MSta plurima extant in bibliotheca Hoflenii. I, 1, 7, 66.
 philofophia cognitio non folum utilis, fed etiam neceffaria. II, 2, 6, 2. hiftoria & Scriptores. II, 1, 2, 1. fqq. II, 2, 6, 1. & 3. finis & divifio duplex. II, 2, 6, 7.
 Qualitates occultæ, vere sales, quamam finit. II, 2*, 8, 11.
 omnes ad fenfus referri nequeunt. II, 2*, 8, 2.
 phyfica plurima impervestigabiles dantur. II, 2*, 8, 1.
 de Qualitatibus occultis doctrina à Phificis eft eliminanda. II, 2*, 8, 1.
 Peripateticorum doctrina exploditur. II, 2*, 7, 2.
 Qualitatum Divifiones Peripateticæ. II, 2*, 7, 4. fqq.
 exempla magnam partem fabuloſa. II, 2*, 8, 2.
 (Fffff) 2 o.cul-

INDEX II. RERUM.

- Oculorum inepta divisiones Kyperi reijciuntur.* II, 2*, 8, 2.
- Origo.* II, 2*, 7, 3.
- de Quantitate Syllabarum errores magnorum virorum notati.* I, 7, 1, 16.
- quinam scripserint.* I, 7, 1, 16.
- in Quantitate corporum Matheſeos uſus maximus.* II, 2*, 3, 2.
- Quantitatis corporum conſideratio accuratior ſumme neceſſaria.* II, 2*, 3, 2.
- Diviſio habetur.* II, 2*, 3, 3.
- diviſio.* II, 2*, 3, 6.
- de Quaræo memorabilia hiſtoria recenſetur.* I, 1, 19, 9.
- Queſtedii (Job. And.) dialogus de patriis illuſtrium virorum &c. recenſetur.* I, 1, 13, 17.
- Quercetani (And.) ſ. da Cheſne bibliotheca auctorum hiſtoricorum & topographicoꝝ Franciæ.* I, 1, 18, 24.
- Quies quid ſit.* II, 2*, 6, 8.
- Quillet (Claudius) poëma ſcripſit, cui titulus: Callipedia.* I, 2, 1, 8. *quo liberos ſapientes gignendi artem docet, plus quam decet Abbatem, & ultra quam honeſtas patitur. ibid.*
- Quintiliani annales Henr. Dodwellus ſcripſit.* I, 4, 13, 3.
- elogium.* I, 4, 13, 3. I, 6, 1, 9.
- inſtitutiones oratorie in Conſtanti-enſi Concilio in ſaſamentarii officina reperta, multoties poſtmodum editæ.* I, 4, 13, 3. I, 6, 1, 9.
- nomen declamationes multas, inprimis à Piſthæo emendatas & evulgatas, mentiri docetur.* I, 4, 13, 3.
- Quintus Calaber paralipomena Homeri ſcripſit, quæ veterunt Vellæus & Rhodomannus.* I, 7, 2, 23.
- R** *Abbinica Scripta.* I, 1, 6, 29.
- Rachelli (Joach.) Panegyriſ Menippeæ ad rationes Apophoretorum Martialis inſtituta laudatur.* I, 7, 3, 4.
- (Samuelus) Diſſert. de principio actionum humanarum.* III, 1, 1, 10.
- Introductio ad philoſophiam moralem.* III, 1, 1, 2.
- Rada (Job. de) librum edidit ſub titulo: Controverſiæ Theologiæ inter Thomam & Scotum ſuper quatuor libris ſententiarum &c.* II, 1, 14, 14.
- Radau (Mich.) Orator extemporaneus recenſetur.* I, 6, 1, 18.
- Radium ſolarium ſubſtantialitas defenditur.* II, 2*, 14, 3.
- Raëy (Job. de) claviſ philoſophiæ naturalis Ariſtoteliæ Cartefianiæ.* II, 1, 15, 10.
- Raguſianus terra motus & obſervationes Travagini ex illo.* II, 2*, 26, 3.
- Raimundi (Lullii) ars. Vid. Lullius.*
- Rami (Petri) Bibliotheca in tumultu lanienſi Pariſienſis miſere diſſipata.* I, 1, 5, 26.
- liber de religione Chriſtiana.* III, 1, 5, 17.
- de Ramivira, ſcriptis, affectis, adverſariis & hyperaſiſtis plura habentur.* II, 1, 12, 1.
- Ramirez (Laurentii) de Prado Commentarium in Martialem Sancti eſſe credit Placcius.* I, 4, 3, 11.
- Pentecontarchus.* I, 1, 21, 48. *an ſit auctor ejus libri.* I, 5, 1, 13.
- Ramſey (Wilhelmi) liber de Vermibus in corpore humano recenſetur, addita cenſura.* II, 2*, 45, 7.
- Ramus (Pet.) autodidactus in philoſophia ſtudio.* I, 1, 1, 1. *cenſura*

INDEX II. RERUM.

- censura acriori perstringitur. II, 2, 12, 7.*
 defensor Platonis contra Aristotelem. II, 1, 7, 17.
 de Arinam de Sophismatibus & Logica eliminavit. II, 5, 1, 5.
 impugnator Aristotelis acerrimus. II, 1, 12, 1.
 iudicium (Ricliani) parum benignum expertus. II, 2, 12, 7.
 novator non solum magnus in Dialectica, sed & omni philosophia peritus. I, 2, 7, 27. II, 1, 12, 1.
 originem suorum philosophematum in multis debet Agricola & Ludovico Viv. I, 2, 7, 20. II, 1, 12, 1.
 qua bona habet, ex Aristot. transcripsit. I, 1, 1, 18.
 Ranarum pluvia sunt silitia. II, 2, 2, 7, 3.
 Rapicius (Jovius) de numero oratorio lib. I. scripsit. I, 6, 1, 21.
 Rapini Comparaison d' Homere & de Virgile. I, 4, 11, 14.
 comparatio Demosthenis & Ciceronis. I, 6, 2, 8.
 iudicium de Commentatoribus Poetica Aristotelis, censorem habet Franc. Vavassorem. I, 7, 1, 3.
 Reflexions sur l' Eloquence. I, 6, 1, 31.
 Reflexions sur l' Eloquence de la chaire. I, 6, 4, 8.
 Rapinus (Rensu) de agri- & horticultura commentatus est. II, 2, 42, 1.
 optimus Poeta Epicus. I, 7, 3, 8.
 Rappolti (Frid.) carmina laudantur. I, 7, 3, 8.
 Raritas quid sit, docetur. II, 2, 7, 5.
 Ratione bruta melius uti quam homines demonstrare annuntiat Hier. Romarius. Vid. Rorarius. it. Bruta.
 de Ratione Satus Scriptores. III, 2, 1, 15.
- Ratray de additu patefactio ad occultas sympathias & antipathias causas invenientes censura fertur. II, 2, 8, 3.*
 Ravifii (Job.) Officia laudantur. I, 1, 21, 37. & Conrado Lycosthene audita. I, 1, 21, 57.
 Raymundus Decretales concessit. III, 6, 7, 14.
 Raynaudus (Theoph.) Erotemata de bonis ac malis libris edidit. I, 1, 16, 8.
 a Patino elegiis ornatur. I, 1, 16, 3 C. I.
 in Symbolum Apostolorum impiam censuram scripsit. I, 1, 16, 29. qua censura ipse censuram Ecclesiasticam incurrit. I, 1, 16, 28.
 Razi Hinni fuere secretorum & sapientia propagatores. I, 1, 20, 15. & Noacho in Italia constituti esse dicuntur. ibid.
 Reael (Laur.) de vi Magnetis exiguum libellum scripsit. II, 2, 3, 2, 5.
 Reformati in Historia & Antiquitate praeceles. III, 5, 1, 1. ex illa contra Pontificios pugnant. III, 5, 1, 30.
 de Reformatis & Schismaticis miscella quaedam inter eos. III, 5, 1, 32.
 de Refractionibus Scriptores. II, 4, 1, 9.
 Reges & Principes eruditi eruditos amant. I, 1, 15, 23.
 a Regibus & Principibus plerumq; artium & literarum fortuna dependet. Vid. Artium.
 Regii Henrici fundamenta Physices notantur. II, 1, 15, 29.
 de Regimine Ecclesiastico Scriptores. III, 5, 1, 27.
 de Regionibus Suburbicariis quinam scripsint. III, 5, 1, 26.
 Regularum juris Commentatores, coramq; vitiis. III, 6, 6, 4.
 Regum

INDEX II. RERUM.

Regum & Principum cura esse debet, ut artes liberales earumq; cultores foveant. I, 1, 14, 1. in bibliothecis erigendū. Vid. Bibliotheca. Liberalitas in doctos. I, 1, 14, 7.

Reinesii (Thome) cura in codice Alenburghensi de Scriptoribus chemicis emendando. I, 1, 11, 19. sqq. vid. Chimia.

Epistola recensentur. I, 1, 23, 65.
I, 1, 1, 19.

Historumena lingua Punicā. I, 4, 5, 8.

Lectiones varie ab Andr. Rivino impugnata. I, 1, 1, 19.

Stylus. I, 1, 23, 66.

Reinesius (Thom.) inscriptiones collegit. I, 4, 14, 26.

Reiseri Dissert. Epistolaria de origine, progressu & incremento Atheismi. III, 5, 19.

Reipublicæ omnium arcanorum status publicatio non expedit, nec conceditur. III, 2, 1, 7.

Relationes aliorum in conversatione eruditæ quanti usus sint, exemplo Boylii ostenditur. II, 2, 1, 7.

Legatorum de Rebuspubl. publicata. III, 2, 1, 7.

de rebus naturalibus & medicis variarum gentium recensentur. II, 2, 1, 16.

Relationum à Parnasso autor Tmianus Boccalinus esse non creditur. I, 1, 16, 65.
I, 1, 1, 9, 11.

Religio Græcorum à quibus descripta. III, 5, 1, 23.

Moscovitarum. III, 5, 1, 23.

de Religionibus sectisque variis Scriptores. III, 5, 1, 20. judicium de iis. ibid.

Religionis Græcæ consensum cum Pontificio

falsojælati Allatius. III, 5, 1, 23.

majorem deprehendes cum doctrina Protestantium, ibid.

de Religionis Christiana veritate quinam scripserint. III, 5, 1, 7.

de Rennemanni jurisprudentia Romano-Germanica judicium fertur. III, 6, 5, 5.

de Republica Hebræa Scriptores. III, 6, 2, 1.

de Republica Scriptores dogmatici recensentur. III, 2, 1, 5.

Rerum cognitione pueri a prima ætate sunt imbuendi. I, 2, 4, 16. sqq. qui auctores ad id commodè adhiberi possunt. I, 2, 4, 21. sqq. in primis Comenii orbis sensualium pietus. I, 2, 4, 28.

duo principia statuunt Stoici. II, 2, 8, 2.

de Rerum inventoriis tr. Job. Maubai Lunensis. I, 4, 1, 10.

Rerumpublicarum ἀνακινῶσις & facta divino consilio arbitrii, reguntur. I, 1, 12, 32. sqq.

excidia, facta & periodos quinam descripserint. III, 2, 1, 17.

Scriptores dogmatici recensentur. III, 2, 1, 5.

specialium Scriptores adducuntur. III, 2, 1, 7.

utilitates quinam descripserint. III, 2, 1, 10.

Reuchlinus (Job.) Capnionem a fumo se vocavit, potius à luce phosphorus dicentis. I, 1, 19, 36. Vitam ejus vitæ in primis Job. Henr. Majus eleganter descripsit. I, 1, 19, 37.

Rhedi (Franc.) Experimenta circa generationem insectorum. I, 2, 4, 5, 5.

Sententia de pluvia ranarum ex libro

INDEX II. RERUM.

- bro ejus de insectis adducitur. *II, 2*, 27, 3.*
- Sententia de sensu plantarum. *II, 2*, 44, 2.*
- Rhenius (Job.) non male de re scholastica meritis. *I, 2, 10, 38.*
- Rhetoret anonymi, antiqui a Pitheo collecti. *I, 6, 1, 31.*
- Galli vernaculi recensentur. *I, 6, 1, 31.*
- Germani vernaculi. *I, 6, 1, 32.*
- Graci ab Aldo & Leone Allatio jun. editi recensentur. *I, 6, 1, 7.*
- recentiores. *I, 6, 1, 10.*
- Rhetorica Grammatica & Critices cognitionem praequirat. *I, 6, 1, 1.*
- Trapezuntii laudatur. *I, 6, 1, 19.*
- Rhetorica Excerpta Vincentii Placcii laudatur. *I, 2, 5, 19.* dedit Bernbardus in Thesaurio suo rhetorico. *I, 3, 13, 9.*
- Rhetoricæ Ecclesiasticæ Scriptores recensentur. *I, 6, 4, 2. sqq.*
- Rhetorici Scriptores recensentur. *I, 6, 1, 2. 1.*
- Rhodigini (Lud. Galii) liber lectionum antiquarum laudatur. *I, 2, 21, 50.*
- Litculatum Erasmo Roterod. *I, 1, 21, 68.*
- Rhodiginus fuit J. C. Scaligeri Preceptor. *I, 2, 21, 50.*
- Rhodii (Ambr.) Dialogus de transmigratione animarum Pythagorica recensetur. *II, 1, 2, 7. II, 2, 6, 6.*
- (Job.) Comm. in Scribonium Largum commendatur. *III, 7, 1, 2.*
- lib. de Acta. *I, 5, 2, 13.* it. de ponderibus & mensuris medicis, ibid. *I, 4, 6, 8.*
- Rhythmici versus, *I, 7, 3, 19.*
- de Rhythmis & cantu Scriptores. *I, 7, 1, 14.*
- Riccii sr. de libris juris Romani, tam Civilis, quam Canonici. *III, 6, 4, 3.*
- Riccioli (Job. Bapt.) Almagestum recensetur. *II, 7, 1, 1. & 7.*
- Richardi de Bury Stratagema libros rarissimos colligendi. *I, 1, 4, 11. 19.*
- Richelii Cardinalis consilia omnia rependit Abbas de St. Germain. *I, 1, 14, 41.*
- Richerii (Emundi) liber: Obsterix animorum laudatur. *I, 2, 2, 30.* de figurarum arie & causis eloquentia nec non de arte & causis Rhetorica. *I, 6, 1, 21.*
- Richter (Georg.) Axiomata Oeconomica, de quibus censura fertur. *III, 3, 1, 5.*
- epistola contra maledicentiam Patini defenduntur. *I, 1, 24, 84.* rarioribus argumentis sunt refertæ. *I, 1, 24, 85.*
- lib. de significatione adverbiorum juris. *III, 6, 6, 2.*
- Ridderi (Franc.) historia de eruditione, libris & bibliothecis. *I, 1, 16, 69.*
- Ridiculorum librorum catalogus à Job. Donne lepide confectus. *I, 1, 9, 15.*
- de Rieros liber medicus & proverbii Hispaniis concinnatus. *I, 1, 21, 105.*
- Rigiditas describitur. *II, 2*, 7, 7.*
- Ringelborgii (Joach. Fortii) laus & mirabilis vita condicio. *I, 2, 7, 81. sq.*
- de Rifu egit Septalius peculiari libro *II, 3, 1, 3.*
- ex Rifu divinationem scripsit Aldorsius. *II, 3, 1, 3.*
- Rittershusii Comm. in LL. XII. Tab. laudatur. *III, 6, 3, 2. III, 6, 7, 3.*
- Lib. de differentia juris Civilis & Canonici laudatur. *III, 6, 7, 14.*

INDEX II. RERUM.

- Partitiones juris feudalis commendantur.* III, 6, 7, 15.
Rittershusius optimus Novellarum interpres. III, 6, 7, 12.
Rituum Anticorum observatio Politico inculcatur. III, 1, 1, 9.
Riveti Criticus sacer laudatur. III, 5, 1, 28.
Rivius (Job.) Grammatica VIII, libb. scripsit. I, 4, 10, 10.
LL. CC. philosophicos paravit, sed primus tantum comus editus est. I, 1, 21, 115. è quibus excerpta in verbis recensentur. I, 3, 4, 29, 14.
(Thomas) Defensionem justiniani adversus Alemannum scripsit. III, 6, 4, 2.
Historiam Navalem. III, 4, 1, 9.
Robertelli scripta varia ad Rhetoricam spectantia recensentur. I, 6, 1, 11.
Superbia taxatur. I, 6, 1, 11.
Robertellum oratione panegyrica Carolum V. Imp. laudantem, memoria destituit. I, 6, 1, 11.
Robertellus de Arte Critica scripsit. I, 5, 1, 2.
it, de nominibus Romanorum nec non de Vita & Vita populi Romani. I, 5, 2, 5.
contra Tbuani censuram defenditur. II, 2, 11, 22.
Robertsonus an Thesaurum Græcæ Linguae scripserit, in dubium vocatur. I, 4, 8, 7.
Rocus (Ant.) Comm. edidit in libb. Physicorum Aristotelis. II, 2, 14, 71.
Tr. de immortalitate anime, de quo judicium fertur. ibid. II, 2, 47, 6.
Rochaz (Henr. de) aquam cum sale rerum principum statuit. II, 2, 31, 3.
Rogeri (Abrah.) Janua ad gentilitium. II, 1, 2, 11. II, 2, 5, 6. *est monstris fabula referta.* I, 1, 13, 27.
Lib. lingua patria scriptus de philosophia & Religione Brachmanum. II, 1, 1, 11.
Rohan (Ducis de) Trutina Statuum Europe laudatur. III, 2, 1, 10.
Rohault (Jac.) Tr. physicus comm. monatur. II, 1, 1, 9.
Romanova & vetus Alex. Donati. I, 5, 2, 5.
Subterranea Bostii. I, 5, 2, 5.
de Roma urbe, ejusq. ædificiis, familiis, nominibus, ordinibus & cryptis subterraneis, scriptores. I, 5, 2, 5.
Romanæ Academiæ recensentur. I, 1, 14.
16. 144.
Relationes de rebus naturalibus. II, 2, 1, 16.
Romanensium fabularum (vulgo Romani) Scriptores Græci, Latini veteres & recentiores. I, 7, 3, 20.
Romani (Ægidii) Scripta commemorantur. II, 14, 1, 7.
Romani fori veteris processum & solennia descripsit Budæus. III, 6, 3, 3. *formulas exposuit Brissoniæ. ib.*
juris historiam quinam tradant. III, 6, 4, 4.
de Romanii imperii Statu quinam scripserint. III, 6, 9, 5.
de Romanorum Magistratu, comitiis, legibus & judiciis auctores recensentur. I, 5, 2, 7.
Notis libri recensentur. I, 4, 2, 3.
Religione, sacris, sacrificiis, templis, festis, annis, reliquiis, temporibus, quinam scripserint, docetur. I, 5, 2, 6.
Rorarius (Hier.) demonstrare annuitur, quod animalia bruta ratione melius utantur homine. I, 4, 1, 3.
de

INDEX II, RERUM.

- de Rore scripsit Nardius. I, 2*, 27, 4.
 Roris copia major tempore plenilunii.
 II, 2*, 27, 4.
 differentia a pluvia. *ibid.*
 effectus se ostendit etiam in planta-
 rum si qua est, resurrectione,
ibid. §. 5.
 productum est manna. *ibid.* §. 8.
 ic. mel. *ibid.* §. 6. & Saccharum.
ibid. §. 7.
 vis frequentior autumnus & verno
 tempore. II, 2*, 27, 4.
 Ros nubo tempore non apparet, II, 2*, 27, 4.
 Cabalistis vocatur aqua superior si-
 ve masculina. *ibid.*
 de Rosa egit Rosenbergius. II, 2*, 43, 3.
 Rosarum resurrectionis possibilitatem qui-
 dam probare laborant.
 II, 2*, 27, 5.
 Rosæ crucis fratres. Vid. Fratres.
 Rosiani Collegii arcana. Vid. Mormii.
 historia. I, 1, 13, 35.
 Rosini (Job.) Antiquitates Romana cum
 notis Dempsteri sæpe prodierunt.
 I, 5, 2, 4.
 Rossæi Arcana microcosmi. II, 2*, 45, 8.
 Enchiridion ontiorum & poetium.
 I, 7, 1, 19.
 lib. de religionibus orbis, in omnes pe-
 ne linguas conversus. III, 5, 1, 20.
 Ruarus (Mart.) vir doctissimus, sed Socini-
 anus. I, 1, 24, 102.
 Grotium. in partes Socinianorum
 traxisse creditur, *ib.* & III, 5, 1, 33.
 paterna hereditate in Holfatia ex-
 cidit, ob religionem legibus Im-
 perii vitatam. I, 1, 24, 102.
 Rubenius supplet & emendat Ferrarii Opus
 de re vestiaria, quod hic indigne
 fert. I, 5, 2, 9.
 Rubii (Ant.) cognomen a cognomine adver-
 sarii Erasmi distinguendum.
 II, 1, 14, 44.
 Logica Mexicana, aliisq; libri recen-
 sentur. *ibid.*
 Rubius (Ant.) scripsit assertiones catholicas
 adversus Erasmi errores.
 II, 1, 14, 44.
 Rubricæ LL. probè sunt attendende.
 III, 6, 3, 9.
 Rudbeckius (Olau) in Atlantica sua & Le-
 xico superavit Sciernbielmum.
 I, 4, 3, 3. scripsit & Diss. de lin-
 guarum origine, & aliam de
 Scandia antiquorum Gothorum,
ibid.
 Runam Suecicam Lexicon magnum uniper-
 sale editatus Georgius Stiern-
 bielm.
 I, 4, 3, 3.
 Runica literatura Wormii. Vid. Wormius.
 Ruperti (Christ. Adami) Commentatio in
 Enchiridion Pomponii laudatur.
 III, 6, 4, 4.
 Dissert. & observationes ad Velle-
 jum. III, 2, 1, 12, 1, 4, 12, 6.
 Observationes in Synopsin Histori-
 cam Besoldi commendantur,
 III, 4, 1, 5.
 Orationes quare legende. I, 6, 3, 5.
 Rusticorum præsagiatum tempus II, 2*, 18, 7.
 Rutgerii (Jani) variae Lectiones. I, 5, 1, 11.
 Rutilii Numatiani itinerarium. I, 4, 14, 6.
 Ryflewick prætermittas juris regulas scri-
 psit. III, 6, 6, 4.
 S.
 Abulum non est elementum. II, 2*, 21, 1.
 de Saccharo quinam scripserint.
 II, 2*, 27, 7. & 8.
 Saccharum conficitur ex succo dulci cannis
 expresso. II, 2*, 27, 7.
 (Ggggg) est

INDEX II. RERUM.

est mel Indicum. *ibid.*
De Sacris, Sacrificiis & Sacerdotibus quinam
 scripserint, recensetur. I, 5, 2, 6.
Sachsig Ampelographiam edidit. II, 2*, 4, 2.
Sagarum probatio per aquam. II, 3, 1, 16. a
 Conringio defenditur. *ibid.*
de Sagis quinam scripserint. II, 3, 1, 15.
Sadeler (Rudolphi) Orthographia & Phra-
seologia. I, 6, 1, 32.
Deutsche Rhetorica. *ibid.*
Sal ex nive confici potest liquida in momento
coagulans. II, 2*, 27, 9. non est
materia proxima metallorum.
 II, 2*, 35, 1. communis varias
 habet species. II, 2*, 39, 1. usum
 habet physicum & chymicum. *ib.*
 quomodo coquatur curiose ob-
 servavit Valentinus. II, 2, 1, 6. e-
 jus Scriptores recensentur.
 II, 2*, 39, 1.
Sal Ammoniacus naturalis describitur, nec
 non *salictius.* II, 2*, 39, 3. *Facili-*
tii vis est maxima, praeque in
morbis. *ibid.*
Salas (Job, Ant, Gonzalez de) Viage entrete-
nido. I, 7, 1, 8.
Salesii (Franc.) introductio ad vitam deo-
rum ab Anglis in linguam ver-
naculam versa. I, 6, 4, 14.
Meditationes laudantur. *ibid.*
ex Salutatione divinarum Veteres. II, 3, 1, 5.
Sallustii brevis modo laudatur, modo vi-
superatur. I, 4, 11, 8.
Editiones varia recensentur. *ibid.*
Opera Graeca. II, 1, 7, 10.
Sallustius varis variorum iudicii obnox-
ius. I, 4, 11, 8.
Salmastii Comment. in Arnobium. I, 4, 14, 10.
Diatribe de astrologia antiqua.
 II, 2*, 12, 9.

Digressio historica de doctrina psy-
chologica. II, 1, 14, 51.
Exercitationes Pliniana laudantur.
 I, 4, 13, 1, 15, 1, 12, II, 2, 2, 3.
Hyle jafrica commendatur. I, 3, 5, 15.
Lib. de primatu Papae. III, 5, 1, 26.
Lites cum Petavio. I, 4, 14, 4.
Opus in Solinum, oceanus eruditio-
nis philosophica vocatur.
 I, 1, 2, 1, 14.
quod sine delectu scriptum. II, 2, 2, 3.
Querela de maligno Gronovii ani-
mo. I, 5, 1, 12.
Rigor nimius in astrologiam judi-
ciariam notatur. II, 3, 1, 9.
Salmasius bibliotheca Heidelbergensis usu
prima eruditionis fundamenta jecit.
 I, 1, 3, 29. I, 1, 7, 54.
Criticus fuit insignis. I, 5, 1, 12.
extemporalis fuit, & omnia prout
conceperat, in typographiam misit.
 I, 1, 24, 14.
In defensione causa Anglicana multa
ex Scriptis Schickardi de jure Regio
Hebraeorum hausit. I, 1, 24, 83.
juris Aetici nonnulla capita illustra-
vit. III, 6, 2, 4.
nulla stipendii spe adduci potuit, ut
Richelii historiam scriberet.
 I, 1, 15, 18.
quasi viva MScorum bibliotheca vi-
deri potest. I, 1, 7, 10.
rem vestiarum describere incepit, sed
non absolvit. I, 5, 2, 9. de quo institu-
 to Spanhemii iudicium. *ibid.*
Salomonis Herbarium arabica lingua exte-
re dicitur. I, 5, 6, 27.
de Salomonis libris quidam an adhuc ab-
conditi sint. *ibid.*
Salredo aquae, unde II, 2*, 20, 1. & 2. ab aqua
marina separari potest. *ib.* §. 8.
 de

INDEX II. RERUM.

- de Saltationibus scripsit Meursus. I, 5, 2, 12.
 Samaritanorum Collegium s. academia universalis philadelphica. I, 1, 14, 48.
 pro officiis charitatis erga pauperes & afflictos praestandis, adornanda. ibid.
 Sammarthanorum elogia edita laudantur. II, 4, 1, 11.
 Sammarthanus poema elegans scripsit de paedotrophia. I, 2, 1, 8.
 Samothracum collegia & LL. I, 1, 13, 12.
 collegio heroes veteres Jason, Castor, Pollux, Hercules &c. recepti olim sunt. ibid.
 Sanchez (Franc.) Scepticismum, etsi haud serio, defendit in libro de multo nobili, & prima universalis scientia, quod nihil scitur. II, 1, 6, 3. II, 2, 9, 1.
 Sanctii (Franc.) Minerva laudatur. I, 4, 10, 3.
 Sanctitatem singularem jactavit Pontanus. Vid. Pontanus.
 Sanctiorius Staticam Medicinam applicuit. II, 4, 1, 15.
 Sanderus de Scriptoribus Flandriae, Gandavensibus & Brugensibus scripsit. I, 1, 18, 35.
 Sanderfonius de obligatione & conscientia. III, 1, 1, 7.
 Sandii (Christoph.) Nucleus & Systema Hist. Ecclesiast. Arianismum sapiunt. III, 4, 1, 15. III, 5, 1, 33.
 Sandius (Chr.) Praeexistentiam animae defendit. II, 1, 7, 19. II, 2*, 47, 6. II, 2, 11, 10.
 Sangenesii Elegia laudatur. Satura non item. I, 7, 3, 9. & 16.
 de Sanguine scripsit Betti. II, 2*, 47, 4.
 de Sanguinis Circulatione scripsit Watsonius. II, 2*, 47, 4. quam primum adduxit in medium Harveus. ibid.
 sed ante eum ostendit Paulus Sarpus. I, 1, 19, 24. II, 2, 2, 6. vid. Sarpus.
 Generatione lites. II, 2*, 47, 4.
 Transfusionem. Vid. Transfusio.
 Sanitatis corporis tuenda consilia paradoxa Fortii. I, 2, 8, 40.
 Sannazarius optimus Poeta Epicus. I, 7, 3, 8.
 Sanfonii Geographiae tabulae ari incisae comprehensa laudatur. II, 4, 1, 11.
 Santinelli confusio transfusionis recensetur. II, 2*, 47, 4.
 Sapientes liberos gignendi ars an detur, vid. Liberos.
 Sapientiae divinae & humanae studium sedulo tractandum. I, 1, 1, 1.
 Sapor. vid. Gustus.
 Sappho insignis Poetria fuit, ejusque carmina laudantur. I, 7, 2, 12. quae conquestus Stephanus. ibid.
 de Sarbievii Epigrammatibus judicium. I, 7, 3, 3.
 Sarpis epistola Italica laudatur. I, 1, 19, 25. II, 1, 24, 19. II, 2, 2, 6.
 historia Concilii Tridentini sub nomine Suavis Polani scripta celebratur. I, 1, 19, 22. III, 2, 1, 18. hac historia oppugnata & defensa. III, 2, 1, 18.
 laus ab insigni eruditione & prudentia. I, 1, 19, 24.
 liber affectus, quod atheismus repugnet naturae humanae. III, 5, 1, 9.
 nota affectus in Arist. & alios Philosophos commendantur. II, 2, 12, 2.
 peritiae Juris Canonici plane admiranda. III, 6, 3, 9.
 vita à Fulgentio descripta. I, 1, 19, 21. sq. I, 1, 15, 5.
 de

INDEX II. RERUM.

- de Sarpio iniquum Cardin. Perronii judicium refellitur. I, 1, 24, 20.
- Sarpus Circulationis sanguinis primus auctor. II, 2, 2, 6. vid. Sangvinis.
- Valde ob locum Gen. I, 2. periclitatus. II, 2, 11, 7.
- Sarravii (Claud.) epistola commendantur. I, 1, 24, 2. habent vero lacunas, quæ è bibliotheca Gudiana suppleri possunt. ibid. n. 3. inedita multa de eruditorum laticulis judicia habent. ibid. n. 4.
- Satyra foradica obtusa, pestifera & flammis dignus liber. I, 1, 8, 29. falso à nequam homine Aloyse Sygæ & Meursio adscribitur. I, 1, 8, 30. seq.
- Satyræ genium nemo felicius Horatio expressit. I, 1, 16, 27. I, 3, 6, 30. seq. III, 1, 1, 5.
- imaginem humanæ vitæ representant. I, 3, 9, 24.
- Satyrarum indoles cum gravitate concionatoria inepte comparantur à Claudio Verderio. I, 1, 16, 27.
- Sylloge. I, 3, 12, 56.
- Satyræ & Centauri sunt fictitii. II, 2*, 2, 7.
- Satyrice Scripta ad libellos famulos nonnunquam referenda. I, 1, 8, 33.
- Satyrice recentiores recensentur. I, 7, 3, 16. inter eos nemo Baldo melior. I, 3, 12, 56.
- Scriptores de rebus Politicis. III, 2, 1, 10.
- à Satyricis insultibus nec Reges aut Principes immunes esse possunt. I, 1, 8, 34. exemplo est Jacobus I. Britanniæ Rex. I, 1, 8, 35.
- de Satyris scripta Robortelli, Casauboni, Heinssii, Spanhemii & Rigaltii. I, 7, 1, 11.
- in Satyris magis latent characteres hominum quam in omnibus philosophiæ moralis præceptis. I, 3, 9, 27.
- Saturni figura. II, 2*, 12, 6.
- Sautel scripsit Annum sacrum Poëticum, it. Lusus Poëticos allegoricos. I, 7, 3, 4.
- Saxonici juris diversitatem à Civili ostendit Schulzius. III, 6, 3, 10.
- de illo scripsit Carpozovius. ibid.
- Sayri (Grez.) Casuum conscientia thesauri recensentur. II, 1, 1, 4, 57.
- Scalichii (Pauli) scripta varia enumerantur. I, 1, 1, 4. I, 2, 5, 28. I, 2, 7, 57. seqq.
- Vita describitur. I, 1, 11, 4.
- Scaliger (Josephus) vir maximi in rem literariam meriti. I, 2, 23, 71.
- Scaliger (Jul. Cæs.) nonnunquam virulento scribendi genere usus est. I, 1, 23, 16. & 70.
- Scaliger fame aucupanda gratia adortus est Titium. I, 5, 1, 8.
- de fluxu & refluxu maris fluctuat. II, 2*, 20, 3.
- de Lingua Latina causis scripsit. I, 4, 10, 5.
- Scaligeri (Joseph.) Dissert. de literis Jonicis. I, 4, 1, 9.
- Epistola. I, 1, 23, 71.
- (Jul. Cæs.) Epigrammata. I, 7, 3, 2.
- Epistola & Orationes commendantur. I, 1, 23, 70. I, 6, 3, 2.
- Libri de Re Poëtica sapissime editi. I, 7, 1, 6.
- Opus de Latina Lingua originibus. I, 4, 9, 2.
- Plagium & crimen falsi ac hæreses. I, 7, 1, 6.
- Liber

INDEX II. RERUM.

- Liber de emendatione temporum à* R. Schabtai ben Joseph Labia dormientium
Petavio impugnatus. II, 4, 1, 5. commendantur. I, 4, 5, 5.
- Scaligeri *Oratio de verbo inepti.* I, 1, 23, 70. Schævii (Hebr.) *Dissert. Philologica de o-*
rigine Lingg. I, 4, 3, 7.
- Scaligeri & Casauboni *commercium litera-*
rum. I, 1, 15, 57. *Mythologia.* I, 7, 1, 17.
- Scaligeriana *excerpta continent judicia ex*
conversazione notata. I, 1, 6, 37. *Nomenclator.* I, 4, 9, 6.
- à Puteanis collecta dicuntur. I, 1, 16, 57. I, 1, 19, 26. *quauquam*
à Joh. Vassano collecta dicat Pa-
tinus. I, 1, 16, 59. *sunt vel Scali-*
geriana prima vel altera. I, 1, 16, 58.
- Scaligeriani libri *avéndonci.* I, 1, 4, 4.
- Scapula *plagio quodam Henr. Stephani The-*
saurum in aliam formam rede-
git. I, 1, 9, 17. I, 4, 8, 6.
- Scayni (Ant.) *Commentationis in quosdam*
Aristotelis libb. II, 1, 11, 27.
- Pamphrasis in XIV. libb. Arist. Me-*
taphys. II, 1, 14, 65.
- in Scizontibus *quinam excellat.* I, 7, 3, 12.
- Sceptici *quinam fuerint.* II, 2, 9, 1.
- Scepticismi *Cartesius & Agrippa falso accu-*
santur. II, 1, 6, 1. II, 2, 9, 1. & 2.
- Impugnatores.* II, 2, 9, 1.
- Origo.* II, 2, 9, 1. II, 1, 6, 1.
- Patroni.* II, 1, 6, 2. & 3.
- Propugnatores.* II, 2, 9, 1.
- de Scepticismo *Veteri & Recentiori disputa-*
vit Gabriel Wedderkopff. II, 1, 6, 3.
- Scepticismus *antiqua via fuit ad Athei-*
smum. II, 2, 9, 3. *non est philoso-*
phia, sed sophistica ipsos sensus
absurde ejurans. ibid.
- Scepticorum *argumenta pro rerum omni-*
um incertitudine recensentur. II, 2, 9, 4.
- Secta.* II, 1, 6, 1. *Scriptores contra il-*
lam. ibid.
- R. Schabtai ben Joseph Labia dormientium*
commendantur. I, 4, 5, 5.
- Schævii (Hebr.) *Dissert. Philologica de o-*
rigine Lingg. I, 4, 3, 7.
- Mythologia.* I, 7, 1, 17.
- Nomenclator.* I, 4, 9, 6.
- Pamphrasis & Lexicon Statianum*
perit. I, 4, 13, 9.
- Schallius *Relationem de ori & progressu f-*
dei orthodoxa in regno Sincensi
scripsit. II, 2, 5, 2.
- Scharrockius *de propagatione vegetabilium*
per concursum artis & nature
scripsit. II, 2*, 41, 2. & 4. it. *de effi-*
ciis secundum jus nature. III, 1,
- 1, 7. *de quo judicium.* III, 6, 1, 3.
- Schefferi *Gymnice.* I, 5, 2, 14.
- Gymnasium Styli.* I, 6, 1, 21.
- Lib. de militiana vati.* I, 5, 2, 10. it. *de*
re vehicularia. ibid. n. 13.
- Opus vastum de philosophia Pytha-*
gorica, cujus proclerum tan-
um habemus. II, 1, 2, 1.
- II, 2, 6, 1.
- Orationes due.* I, 6, 3, 6.
- Schegkii (Jac.) *cacitas.* II, 1, 1, 23.
- controversia cum Simonia.* ib. §. 28.
- scripta.* ibid. §. 23.
- Scheldonianum *theatrum Oxonia.*
 I, 1, 4, 16.
- Schellii *Historia militaria affecta.* III, 4, 1, 9.
- Libertas publica laudatur.* III, 2, 1, 10.
- Scheltoni (Thoma) *Tachygnophy or Short-*
witting. I, 4, 2, 4.
- in Schematistis *materia Physices principia*
insufficienter ponuntur. II, 2, 1, 25.
- Schenkelius *artem mnemonicam passim non*
sine insigni lucro doctus & exer-
cuit. I, 2, 6, 38. fqq.
- Scherbii *Disp. pro Philosophia Peripatetica*
 (Ggggg) 3 adver-

INDEX II. RERUM.

- adversus Ramistas laudatur.* II, I, 11, 30.
Editores posthumi nullo usi delectu. II, I, 11, 30.
*de Scherbii Comm. posthumo in Aristotelis libb. de Republica, judicium fer-
 tur.* II, I, 11, 30.
Scheurlii Bibliographia moralis. III, I, 1, 2.
*Scherzeri Breviarium Eustachiano- Philo-
 sophicum commemoratur.* II, I, 14, 31.
*Schickardi Bibliothecam & MSta Rex Gal-
 liae are suas redemit.* III, 5, 1, 21.
Jus Hebraeorum. I, I, 24, 83. III, 6, 2, 1.
*Schickardus (Wrb.) literis judicis prope-
 modum immersus & innutritus.* I, I, 24, 83.
à Salmasio plagium passus. III, 6, 12, 1.
*Schmidii (Erasmii) studium Pindaro impen-
 sum laudatur.* I, 7, 2, 10.
*Schneidewini Comm. in instit. improba-
 tur.* III, 6, 7, 3.
de Schnobellii Dissp. judicium. III, 6, 7, 8.
*Schoenfelder apparatus eloquentiae præce-
 teris commendatur.* I, 3, 2, 5.
 & 31. I, 4, 9, 20. I, 6, 1, 4.
*Scholæ apud Westphalos primum sunt insti-
 tuta per Rudolphum Agricolam.* I, 2, 2, 14. fqq.
Hebraeorum à Prophetis instituta. I, I, 14, 2.
Publica quare privatis preferenda. I, 2, 10, 2. fqq.
*Scholarum & doctrinarum ordinatio, da-
 scelluumq; correctio summam
 prudentiam requirit.* I, 2, 2, 6.
*Institutio nova à Magno Pegelio pro-
 posta.* I, 2, 9, 26.
*Oeconomiam & institutionem variis
 scriptis ornavit Job. Sturmius &
 alii.* I, 2, 2, 26. fqq.
*Vicia & mali mores protruduntur
 in Academiis.* I, 2, 2, 8. I, 2, 11, 1.
 fqq.
*Scholastica Curricula nec nimis amplius, nec
 nimis angustis spatiis includen-
 da.* I, 2, 10, 10. fqq.
Munera cur boni pleriq; de fugiant. I, 2, 2, 8.
Studia nec in Academiis negligenda. I, 2, 11, 7. fqq.
*Scholasticæ informationis commodius insti-
 tuenda regula.* I, 2, 10, 48.
*Philosophie & Theologie originem
 & progressum descripsit Naudæus.* II, I, 13, 2.
*Scholasticam Philosophiam inepta versiones
 Aristotelis enixa sunt.* II, I, 8, 1.
 II, 2, 12, 6.
*Scholastici Doctores antiquiores & recen-
 tiores, inter mediis multo sanio-
 res fuerunt.* II, I, 14, 1. *Nominales
 quinam.* II, I, 13, 2. fqq. *Reales.*
 II, I, 14, 1. fqq.
Philosophiam Aristotelis corruperunt. II, I, 13, 1. II, 2, 12, 6.
de Scholasticis judicium. II, I, 11, 2. *benigni-
 us Gregorius Calixti.* II, I, 13, 14.
*Scholasticorum historiam quinam tradide-
 rint.* II, I, 13, 1.
horridum dicendi genus taxatur. I, 6, 4, 1.
*nominalium & realium discipatio
 de universalium existentia fuit.* II, I, 13, 2.
*nominalium secta à Guiljelmo Occa-
 mo instaurare precipui celebran-
 tur Doctores.* II, I, 13, 2. *contra il-
 lam promulgavit editum Ludo-
 vicus*

INDEX II. RERUM.

- vicus XI. Gallie Rex. II, 1, 13, 12.
 Scriptorum de jure & justitia lectio
 cum selectu instituenda. III, 6, 1, 1.
 Theologia labe Aristotelica infecta.
 I, 1, 2, 10. Vid. Theologia.
 Scholica hexactia Jer. Holzlini recensetur.
 I, 2, 10, 14. seqq.
 Scholis Magistri & moderatores non imperiti,
 sed judicio eximio præditi præficiendi.
 I, 2, 2, 7. I, 2, 10, 48. ut & idonei Ephori.
 I, 2, 10, 7. fqq.
 de Scholis earumq; institutione Scriptores.
 I, 2, 2, 18. fqq.
 in Scholis publicis quare tardiores sunt studiorum
 progressus, quam in privatis.
 I, 2, 1, 54. I, 2, 10, 1. fqq.
 Schonæi Terentius Christianus. I, 7, 3, 15.
 Schoockii (Mart.) Orationes laudantur. I,
 6, 3, 4. de eo iudicium. II, 2*, 21, 6.
 III, 6, 1, 5. Fatum Republicæ Achæ-
 orum & Vejentium. III, 2, 1, 17.
 is, de notis ejus in Grotium promissis.
 III, 6, 1, 5.
 Schorii liber de ratione docenda discendaq;
 Græcæ & Latine lingue laudatur.
 I, 4, 6, 11.
 Phræsæ Latine lingue. I, 4, 9, 20.
 Thesaurus Ciceronianus laudatur.
 I, 4, 9, 12.
 Schotani Examen juridicum & Collegium.
 III, 6, 7, 6.
 Schotti (And.) Adagia Græcorum. I, 1, 2, 1,
 85. sq.
 Observationes humane & Nodi Ciceroniani
 laudantur. I, 5, 1, 10.
 (Calpar.) Cursus Mathematicus. II, 4, 1, 3.
 Schraderi Orationes laudantur. I, 6, 3, 3.
 Specimen orationum Livianarum & Sleidanarum.
 I, 1, 1, 25.
 Schrevelii Palamon s. Diatriba scholasticæ
 recensentur. I, 2, 2, 28.
 I, 4, 8, 10.
 I, 4, 3, 4.
 Lexicon.
 Schrieckii (Adr.) Monitoria, Origines celtica. ibid.
 Schüllerii (Job.) Philosophia, nova methodo
 explicata recensetur. II, 1, 14, 55.
 Schultetus in Mæcilla Patrum demonstrat,
 bos non fuisse a Pontificiorum patribus.
 III, 5, 1, 28.
 Schuppius (Job. Balb.) in Orationibus plagiarius
 est, inq; iis nihil laude dignum habet.
 I, 6, 3, 3.
 Schwammerdammius laudatur. II, 2*, 45,
 5. historia ejus naturalis insecto-
 rum recensetur. II, 2*, 45, 5.
 Schwarzius non fuit inventor putveris pyrii.
 II, 2*, 38, 3.
 Schwenckfeld scripsit Catalogum fossilium
 Silesiæ. II, 2*, 29, 4.
 Schwenkeri (Dan.) Steganographia. I, 4, 2, 4.
 Schyrley lapide ex aqua & seminibus suis
 oriri putat. II, 2*, 31, 3.
 Scientia universalis, vid. Encyclopædia.
 de Scientia divina media commentati sunt
 Matthias Borrut & Paulus Le-
 onbardus. II, 1, 14, 39.
 Scientiæ & disciplina, ut & libri, sua habent
 fata. I, 1, 2, 21. I, 1, 22, 25. fqq.
 Scientiarum Arcana, vid. Arcana.
 omnium principia in Script. S. ine-
 præ investigantur. II, 2, 3, 1.
 parallelismi è temporum serie insti-
 tuendi. I, 1, 2, 20.
 Scioppii Commentarii de Ling. Lat. absolu-
 tissimi, ævendæ, ob præstantiam
 à literatis summe desiderantur.
 I, 1, 7, 41.
 Diatribæ de compendiosa & facili Lin-
 guam

INDEX II. RERUM.

- guam Hebr. & Chald. addiscendi ratione, per plagium Buxtorffio ablata.* I, 4, 5, 2.
Elementa philosophiæ Stoicæ moralis, de quibz judicium. II, 1, 4, 1. II, 2, 8, 1.
Genius maledicus notatur. I, 4, 10, 4.
Grammatica Philosophica. I, 4, 10, 4.
Judicium de Stylo historico. I, 6, 1, 2, 9.
quorundam aliorum. I, 1, 23, 36.
Mercurius bilinguis. I, 2, 4, 21, trilinguis avēndōtos desideratur.
Plagium insigne. I, 4, 14, 14.
Scioppius Priapejorum scriptum impurum edidit. I, 1, 11, 50.
Scoti doctrina quare impugnata. II, 1, 1, 8.
Opera recensentur. ibid.
Scotistarum melleum scripsit Prierias. II, 1, 1, 4, 35.
Scotus auctor sectæ Scotistarum. II, 2, 1, 4, 8.
existentiam magiæ negavit. II, 3, 1, 35.
de Scribendi ratione apud Veteres liber Hermannii Hagonis recensetur. I, 4, 1, 9.
in Scribonium Largum Comm. Rhodii commendatur. III, 7, 1, 2.
Scriptiois occulta ars. I, 1, 2, 4. apud nullos magis quam apud Anglos floruit, eamqz peculiaribus libris exposuerunt. *ibid.*
ejus apud Anglos usus. ibid.
Scriptores Aevi medi, ob historiam non stylum, legendi. I, 4, 14, 25.
Anti judaici. III, 5, 1, 21.
Antiquarii. I, 4, 2, 1. sqq.
Antiquitatum Græcarum & Romanarum notantur. I, 5, 2, 1.
Critici. I, 5, 1, 1. sqq.
Historiæ Augustæ sex. I, 4, 14, 7.
Historici, Politici & Ecclesiastici
quinam. III, 4, 1, 1.
Physici Miscellanei commemorantur. II, 2, 2, 11.
Scriptura divinitio. II, 3, 1, 3.
Scripturæ necessitas & præstantia. I, 4, 1, 8.
Scrutinium linguarum & religionum Brewoodi. I, 4, 3, 10.
Scythicam linguam Gothicæ, Specicæ & marrem esse credidit Salmasius, Roxbormius & alii. I, 4, 3, 3.
Seberi index in Homerum. I, 7, 2, 2.
Sebonde (Raymundi de) Theologia naturalis laudatur. III, 5, 1, 6.
Seckendorffii Teutsche Fürsten-Staat. III, 2, 1, 17.
Sedanensium Disput. Volumen. III, 5, 1, 2, 9.
de Seditioibus Scriptores. III, 2, 1, 17.
Sejugatio illustris figura poetica. I, 3, 10, 46.
Seldeni Dissert. ad Ephem. laudatur. III, 6, 3, 1. II, 6, 4, 3.
Scripta de jure naturæ & gentium ex mente Hebraeorum. III, 6, 1, 6. III, 6, 2, 1. de rebus judæorum. III, 5, 1, 2, 2.
Seleni (Ang.) Cryptographia. I, 4, 2, 4.
de Sellis veterum scripsit Chimentellius. I, 5, 2, 13.
Senecæ Epistola & Scripta laudantur. I, 1, 23, 22. totam philosophiam Stoicam exhibent. *ib.* in quibus LL. CC. ab ipso scripti. I, 1, 22, 6.
Latinitas multis in locis claudicare dicitur. I, 1, 23, 23.
Stylus. Vid. Stylus. cujus imitationem dissuadet Quintilianus. I, 4, 1, 2, 8.
circa Senecam Tragicum dissensus Auctorum imprimis Lipsii & Scaligeri. I, 4, 12, 8.
Senecarum Opera laudantur. I, 4, 12, 8. Editiones illorum variae. *ibid.*
Sengver-

INDEX II. RERUM.

- Sengverdii *Exercitationes Physica* laudantur. II, 2, 1, 8.
- Sennerti *Physica in quibus ab Aristotele differunt*. II, 2, 1, 5, 7.
- Sensationis motus est celerrimus. II, 2*, 48, 1.
- de Sensibus internis rectius docent Cartesiani quam Aristotelici. II, 2*, 48, 7.
- sententia Stoicorum. II, 2, 8, 4.
- Sensum Duce sequuntur quidam Philosophi circa principia physica. I, 2, 18, 1. sqq.
- omnibus rebus a² scriptis Campanella. II, 1, 12, 4.
- Sensus brutorum. Vid. Bruta. non sunt corpora. II, 2*, 47, 1.
- Sensuum παραρρηματα certitudini rerum non obstant. II, 2, 9, 5.
- Septalii (Lud.) lib. de ratione Status, nec non Comm. in Aristot. Problemata. I, 1, 11, 14, it. de re familiari. II, 3, 1, 2.
- Septenarii numeri Virtutes. I, 1, 12, 20. Iq.
- de Septentrionali terra multa sunt fabulae. II, 2*, 21, 5.
- Sepulveda Epistola & Scripta. I, 1, 24, 53.
- Serarius Chiliasa est. III, 5, 1, 11. de quo iudicium. ibid. pro Chiliasmo librum scripsit. III, 5, 1, 35.
- Sermones Eruditorum familiares, invitio autoribus, non temere edendi. I, 1, 16, 61. sqq.
- Sermonis origo à Deo est, non casu aut consensu hominum sortuito. I, 4, 1, 4.
- usus prerogativam hominum brutis ostendit. I, 4, 1, 3.
- Serpentum incantatio. II, 3, 1, 17.
- de Serrani f. de la Serre scriptis iudicium fertur. I, 6, 4, 17.
- de Sestertiis liber Gronovii. I, 5, 1, 12.
- Sethi Columna. I, 1, 6, 16.
- de Severambes populis liber historicus atheismum & naturalismum sapit, ceterum doctus & magna cum scriptus. I, 1, 8, 23.
- Severus Sulpitius. Vid. Sulpitius.
- Sexti Empirici, scepticis in patroni, opera sunt rara. II, 1, 6, 2.
- Sextus Aurelius Victor scripsit libros de Origine gentis Romanae, de Viris illustribus, & de Caesaribus. I, 4, 14, 8.
- de Seyboldi Tyrocinii & Grammaticis sequitur iudicatur. I, 4, 10, 10.
- Siberi (Ad. Tb.) Orationes laudantur. I, 6, 3, 3.
- Sibyllam unam tantum fuisse dicunt Peicus. I, 1, 10, 20.
- Sibyllina Oracula & Versus de Christo an sine supposititia. I, 1, 9, 10. I, 1, 10, 19.
- Sibyllinam doctrinam à Noachi nuni ortum habuisse credit Postellus. I, 1, 10, 18.
- Sibyllinarum origo & numerus incertus. I, 1, 10, 18.
- Sibyllini libri fuere Romanorum prophetici. I, 1, 10, 30.
- Sibyllinorum Scriptorum magna sunt diversitas. I, 1, 10, 19.
- Siccitas quid sit. II, 2*, 7, 6.
- Siderocrates Cyclopediam Paucelsicam Christianam scripsit. II, 1, 15, 16.
- Sidonii Apollinarii Commentatores & Editores. I, 4, 14, 21.
- Epistola & Stylus. ibid.
- Signorum artem scripsit Georg. Dalgarn, Anglus. I, 2, 6, 83. I, 4, 2, 5.
- usus pro memoria juvanda. I, 2, 6, 77. seqq.
- Sigonii Historia Imperii occidentalis & Comm. de Statu Italiae. III, 6, 9, 2.
- libri alii recensentur. I, 5, 2, 7. I, 6, 1, 28.
- (Hhhhh) Sc.

INDEX II. RERUM.

- Sigonius *Ciceroniana consolationis verus*
autor. I, 1, 9, 7.
de Silentii jure Diff. scriptis & Tract. promissis
Autor. III, 6, 8, 5.
 Silentiarii *epigrammata.* I, 7, 2, 27.
 Silhonii *le Ministre d'Etat.* III, 2, 1, 17.
 Siliginis *frumentum, pro fundi diversitate*
nobilius vel ignobilius est. II, 2, 1, 6.
 Silii (Italici) *Commencatores.* I, 4, 13, 7.
de Silio Italico Judicia recensentur. I, 4, 13, 7.
Simile representatur emblematum pictura.
 I, 1, 21, 59.
Similia sunt quasi metaphorarum evolutiones.
 I, 1, 21, 56.
Similitudo Dei finis philosophiae Pythagoricae.
 II, 2, 6, 7.
Similium Collectanea edidit Contr. Lycosthenes.
 I, 1, 21, 56.
 Simmias *Rhodium Bucolicus Poeta.* I, 7, 2, 16.
 Simonides *Poeta Lyricus, ob varia inventa*
scripta & suam characterem
commendatur. I, 7, 2, 12. *de illo*
Gyraldus & Vossius multa con-
ferunt, hujus tamen lapsus nota-
tur. *ibid.* *Fragmenta ejus collegit*
Stephanus. *ibid.*
 Simonii (Simonis) *Comm. in quosdam Arist.*
libb. enumerantur. II, 1, 11, 28.
Controversia cum Schegkio. *ibid.*
 Simonis (Richardi) *Historia P. T. Critica*
multa in Vossiano taxat. III, 5, 1, 5.
 Simplicii *multa in Aristot. Commentaria.*
 II, 1, 9, 6.
 Sinensium *lingua primam antiquitatem*
tribuit Webbius. I, 4, 3, 2.
de Sinensium lingua genio complura asse-
runtur. *ibid.* *ut & de modo phi-*
losophandi per lineas. II, 1, 2, 4.
 Sinibaldi *Generaethropia laudatur.* II, 2*, 47, 2.
 Sinica *Clavis Mülleri in sumum abiit.* *Vid.*
- Müllerus.
de Sithmanni Speculi Romani judicium.
 III, 6, 4, 4.
 Skinneri (Stephani) *Etymologicon Anglica-*
na Lingua recensetur. I, 4, 3, 9.
 Sleidanus *ejusq. Continuatores Strauchius*
& Schurzseisebius commendantur.
 III, 4, 1, 4.
 Slesvicensis. *Praxis, Vid. Praxis.*
de Sluteri Propylaeo Historia Christiana judi-
cium fertur. III, 5, 1, 13.
 Smaragei *tabula, quae maximam magiae*
partem absolvit, in Aegypto cu-
stodita. I, 1, 11, 30.
 Smetii (Job.) *Antiquitates Noviomagenses*
 I, 5, 2, 13.
 Smetio (Henr.) *in Prosodia fides semper ha-*
beri non potest. I, 7, 1, 16.
 Smidenstadii *Opus in LL. CC. oratorios di-*
gestum, sed ineditum laudatur.
 I, 1, 2, 5, 13.
tr. de imitatione Ciceroniana, edius
ibid. §. 14.
 Snorronis (Sturle) *Eda Islandorum à Pe-*
tro Job. Resenio edita & notis au-
cta. II, 1, 1, 13.
 Societas *Anglica Regia ab Abrahamo Cowle*
ante hac quodammodo concepta.
 I, 1, 14, 45. II, 2, 1, 15.
ad culturam physiologia & mathe-
os instituta. I, 1, 14, 44. I, 1, 16, 34.
 II, 2, 1, 3.
originem quam habuerit. I, 1, 14,
 44. II, 2, 1, 13. & 14.
plagii accusatur. II, 2, 1, 13.
à Scepticismo absolvitur. II, 2, 9, 2.
 Societatis *Anglicae Regiae Aetha Oldenburge-*
rus publicavit. I, 1, 16, 34.
satum singulare. II, 2, 9, 2.
historia à Thoma Spraat descripta. II,
 2, 1, 13. *orig.*

INDEX II. RERUM.

- ortus, progressus, constitutio & methodus in res naturales inquirenti. I, 1, 16, 34. II, 2, 1, 15.
- Socinianorum Antagonistæ. III, 5, 1, 33. dogmata quinam descripserint. ib. librorum catalogi. ibid.
- Socrates Atheismi immerito à Pet. Pomponatio accusatur. II, 1, 3, 1. Philosophiæ practica, quam theoretica studiosior fuit. II, 1, 3, 1. Physicarum excoluit. II, 2, 11, 1.
- Socrates Christianus Balzaci. II, 1, 3, 2. II, 2, 11, 1.
- Socratica Critica quenam sit. I, 1, 15, 56.
- Socraticæ philosophiæ Scriptores recensentur. II, 2, 11, 1.
- Socratis apologia à quibus scripta. II, 1, 3, 1. epistola à Leone Allatio publicata. ib. genius s. demonium quodnam fuerit. I, 1, 12, 31. physica scepticismo suis affinis. II, 2, 11, 1. vitam descripsit Balzacus. II, 1, 3, 2.
- Sol quare terram jam dudum non destruxerit, docet Telesius. II, 2, 13, 4.
- de Sole sententiæ Honorati Fabri habentur. II, 2*, 12, 3.
- Stoicorum proponitur. II, 2, 8, 3. Telesii refellitur. II, 2, 13, 6.
- Solea scripsit. vom Ursprung der Metallen. II, 2*, 29, 4.
- Solem æstus marini causam statuit Vossius & ante eum Campanella. II, 2*, 10, 4.
- Solini Polybistorem Commentariis nimis festinanter & sine delectu scriptis explicavit Salmasius. II, 2, 23.
- Solis figura. II, 2*, 12, 6.
- Solium ac mundorum multitudinis innu-mera assertores recensentur. II, 2, 15, 1.
- Soloecismi viri docti haud raro excidunt. I, 1, 24, 81. I, 1, 23, 46. notantur à Scioppio. I, 4, 9, 19.
- Soloecismos in Scaligero & Casaubono notatos Scioppius notavit cum titulo Herculis κρηγοΦόβου. I, 1, 4, 81. Σόλοιμα multa indicat Ant. Matthei, que talia non sunt. I, 3, 4, 31. exciderunt nonnunquam Salmasio. I, 1, 23, 46.
- ΣόλοιμαΦανῶν Veterum. I, 3, 4, 31.
- de Somniis Scriptores recensentur. II, 3, 1, 8.
- Soncinas (Paulus) quaestiones metaphysicas scripsit. II, 1, 14, 33.
- Soni Diversitas & natura. II, 2*, 48, 3. Scriptores. ibid.
- de Sophistis sive Rhetoribus monitum generale. I, 6, 1, 7.
- de Sophismatibus doctrina & Logica non est eliminanda. II, 5, 1, 5.
- Sophismatum LL. CC. consociendi consilium. II, 5, 1, 5.
- Sophocles, antiquissimus Tragoediarum Scriptor, modo laudatur, modo vituperatur. I, 7, 2, 6.
- Sophoclis Editiones, scolia & versiones enumerantur. ibid.
- Scholastes. I, 4, 6, 5.
- contra Sorbierium singularem librum lingua Anglica scripsit Thomas Spraat. I, 1, 24, 133.
- Sorbierius Historiographus Gallia Regis, epistolas eruditissimas variis argumenti scripsit. I, 1, 21, 44. de quibus judicium fertur. II, 2, 2, 6.
- Itinerarium Anglicum edidit. II, 2, 2, 6.
- Gallica lingua scriptum. I, 1, 24, 133.
- Sorbona Parisiensis à Roberto de Sorbona instituta. II, 1, 14, 34.
- Sorelli lib. la Bibliothèque Francoise recensetur. I, 1, 18, 25.
- (Hh h h h) 2 Sorellus

INDEX II. RERUM.

- Sorellus** autor libri anonymi, de la connoissance des bons livres, creditur. I, 1, 16, 9.
consilium cepit de Encyclopaedia Gallica concinnanda, quod vanum est. I, 1, 18, 25. I, 2, 7, 70. fqq.
libros multos alios edidit, Gallica lingua scriptores. I, 1, 18, 25.
Sotadica Satyr. Vid. Satyra.
Soterii Carminis exempla. I, 3, 12, 48.
Soto (Dominici) libri recensentur. II, 1, 14, 26.
Spachjus (Israhel) edidit *Nomenclatorem Scriptorum philosophicorum & philologicorum.* I, 1, 18, 58. item *Nomenclatorem medicum.* ibid.
Spanhemii *Introductio ad historiam &c. laudatur, nec non introductio ad Geographiam sacram.* III, 4, 1, 13. it. ad controversias selectiores. III, 5, 1, 20.
Orationes panegyricae. I, 6, 3, 5.
Spanhemius (Frid.) in *Carsesum* aliquantum iniquior fuit. III, 5, 1, 20.
(Ezech.) de Deorum veterum genealogia & historia scripsit. I, 7, 1, 19.
It. de numismatum usu & praestantia. I, 5, 2, 2.
Spartanorum leges cum Aegyptiis concordant. III, 5, 2, 4.
Spatium aëre vacuum posse dari, constat scriptis & experimentis Boylei, aliorumque. II, 2*, 4, 3.
de Specu Baumanniana scripsit Eckformius. II, 2*, 21, 5.
Specula Astrologica, in quibus futura cernuntur, an dentur. I, 1, 10, 34.
Spedi (Job.) Theatrum Britannicum laudatur. II, 4, 1, 12.
Speldelius est *questionum jurid. controversarum titulus librum continnavit.* III, 6, 8, 1.
Spelunca subterranea. II, 2*, 21, 5.
Sperlingii (Job.) Physica improbat. II, 2, 15, 7.
Sperlingius de Principiis corporum scripsit. II, 2*, 1, 9.
Speronii (Speroni) in expilandis Scriptoribus obscurioribus versitia. I, 7, 1, 15.
Speusippi Scripta recensentur. II, 1, 7, 3.
Spinosa (Bened.) Atheismi infamis prognator. I, 1, 6, 24. pro eo stabiliendo pessima scripta vulgavit. I, 1, 8, 15.
III, 5, 1, 8. hujus principia ex Hobbesio haussit. II, 1, 15, 15. *Pentateuchum à Mose conscriptum esse negat.* I, 1, 5, 24. *refutatus à diversis, praecipue à Rhyenbergio & Pojerero, eadem qua ipse triumphos ducere voluit Mathematica methode profuturus.* I, 1, 18, 15. III, 5, 3, 8.
Erbica de Urine corruptor & atheismi doctor. III, 1, 1, 4. ei tribuitur *philosophia S. Scripturae Interpres.* III, 5, 1, 11.
Spiritus, qui aquis incubuit, diverse sunt interpretationes. II, 2, 3, 2. & 5. II, 2, 11, 7.
Spiritus vinian in priorem vini statum reduci possit, disquiritur. II, 2, 16, 3.
Spiritus in fodinibus versantes dantur. II, 2*, 2, 5.
Spirituum conjuratio ad Magiam pertinet. II, 3, 1, 14.
medicina Sebast. Wirdigii. I, 1, 11, 14.
Spitzelii (Theoph.) Diff. preliminaris laudatur. I, 1, 17, 20.
lib. de re literaria Chinensum. II, 2, 5, 2.
literatus felix & infelix. I, 1, 16, 68.
 III, 5, 1, 13.
 sacra

INDEX L. RERUM.

- sacra bibliothecarum illustrium ar-*
cana detecta. I, 1, 17, 20.
- Sponii (Jac.) *Miscellanea erudita antiqui-*
tatis. I, 4, 14, 26.
- Spraat (Thom.) *Experientiam ad artem regu-*
lam revocare, impossibile existi-
mat. II, 2, 1, 18.
- Historiam Societatis Anglicae Regia*
descripsit. II, 2, 1, 13.
- in Ferulamium & alias gentes ini-*
quior. ibid.
- Stannum *cum argento, aqua frigida & gla-*
cie sociari nequit. II, 2, 1, 6.
- Statice *Laocoontis & liberorum ejus à Dra-*
cone interfectorum. I, 1, 25, 22.
- Statice *Scriptores.* II, 4, 1, 15.
- Statii *carmen encomiasticum in equum Do-*
mitiani resolvitur. I, 2, 16, 40.
- stylis audaciam peculiari Gaudenti-*
us describit libro. I, 4, 13, 9.
- Stattius *laudatur, lectio tamen ejus in prima*
etate dissuadetur. I, 4, 13, 9. *à variis*
cum notis editus. ibid. in Gallicam
linguam translatus. ibid.
- Statuæ *medi ante aqua sonantes antiquitus*
etiam sunt facta. II, 2*, 22, 3.
- de Statuis & statuariis liber Frigilli.* I, 5, 2, 14.
- Statuta *quid sint.* III, 6, 10, 1. *de iis quinam*
scripserint. III, 6, 10, 1. 100.
- Statutarium *Jus. Vid. Jus.*
- de Statutorum Harmonia consilium.*
 III, 6, 10, 4.
- Staudigellii (Udalrici) *Logica Practica re-*
censetur. I, 2, 5, 52.
- Staudii *oratio in Carol. Gustavum.* I, 6, 3, 6.
- Steckii (Job.) *Observationes anti-critice*
juris laudantur. III, 6, 7, 5.
- Steganographia *Schwenkeri. Vid. Schwen-*
terus.
- Steganographica *Schola Schottii.* I, 4, 2, 4.
- Steganographicum *arcanum Kircheri &*
Recheri improbatum à Kublman-
no. I, 2, 5, 69. Paracelsi. Vid. Para-
celsius.
- Stellæ (Did.) *Comm. in Evang. Luca lauda-*
tur, ejusq; variæ editiones recen-
sentur. I, 6, 4, 10.
- Rhetorica Ecclesiastica. ibid.*
- Stellæ *an moveantur.* II, 2*, 12, 6.
- non sunt corpora simplicia.* II, 2*, 12, 3.
- sunt vel planeta, vel fixæ.* II, 2*, 12, 2.
- Stellarum *fixarum natura parum explorata*
licet veteres aliter sentiant.
 II, 2*, 12, 3.
- Stellas *fixas Soles, Planetas vero terras esse,*
putat Cartesius aliq. II, 2*, 11, 5.
- Stellatus *de ligno scissili scripsit.* II, 2*, 33, 6.
- de Stellis novis sententia variæ recensentur.*
 II, 2*, 12, 4.
- Stengeli (Justus) *scripsit die bewehrte*
Bier-Künste. II, 2*, 42, 3.
- Stenonis *Myologia laudatur.* II, 2*, 47, 3.
- Prodromus Dissert. de Solido intra soli-*
lidum contento prolixè recensentur.
 II, 2*, 31, 2.
- Sententia de productione crystalli ex flu-*
id. ib. §. 3. quæ examinatur. ib. §. 4.
- Stephani (Alexandri) *liber chemicus*
negi tñs meydñs naitesqñs tñxñs.
 I, 1, 11, 21. *ex quo multa à variis*
sunt transscripta. I, 1, 11, 22. & 25.
- (Bizantini) *Lexicon, & Judicium de*
eo. I, 4, 7, 7.
- (Caroli) *Dictionarium.* III, 4, 1, 2.
- (Henrici) *lib. de differentia Ethices A-*
ristotelicæ ab Historica & Poëtica.
 III, 1, 1, 1.
- lib. Græcæ de Urbibus.* II, 4, 1, 11.
- Pythographia, & Judicium Vassaf-*
ri de ea. I, 1, 22, 35.
- (Hhhhh) 3 *Thesaur.*

INDEX II. RERUM.

- Thesaurus Græcæ linguae* laudatur. I, 4, 8, 6. *quem in Epitomen contulit S. opula, maximo Stephani malo.* ibid. *Cujus errores detegere voluit, Joh. Conr. Dietericus.* ibid. (Joachimi) *Demonstratio Politicorum* laudatur. III, 2, 1, 3. (Roberti) *Didionarium, s. Thesaurus Linguae Latine.* I, 4, 9, 10. *Elucidarium Poëticum.* I, 7, 1, 17. *Plagiarii multi.* I, 4, 9, 10. & II.
- Stephanum (Henr.) *Uldaricus Enggerus publico stipendio aluit, ut libros gratos ederet.* I, 1, 7, 27.
- Stephanus (Alex. andrinus) *universalia philosophus est vocatus.* I, 1, 11, 21. (Henr.) *Lyricorum Poëtarum, Anacreontis, Alcai & reliquorum fragmenta collegit & edidit.* I, 7, 2, 12.
- Stephonius (Bernard.) *Juxta Erybraum insignis fuit Orator.* I, 6, 3, 2.
- Stercorum *medicinam quinam scripsit.* II, 2*, 47, 5.
- Stefichorus *Lyricus Poëta laudatur.* I, 7, 2, 12. *unde nomen habet.* ibid. *fragmenta ejus collegit Stephanus.* ib.
- Stenchi (Aug.) *νομοπονισία commendatur.* III, 5, 1, 4. *liber de perenni philosophia laudatur* ibid. *quem magnificet Scaliger.* ibid. *notabilis historia de illo ib.*
- Stiernhielmii (Georgii) *Glossarium Ulphilæ Gothicum.* I, 4, 3, 3. *Runa Sæcica, ibid. cui immortalis est.* II, 1, 1, 13.
- Stierenhoeckii *jus antiquum Sæco-Gothicum.* III, 6, 3, 3.
- Stifellii (Mich.) *liber sub titulo: Eine sehr wunderbare Wörter-Recnung, sampt einigen Merck-*
- Zahlen Daniels und der Offenbarung Johannis, recensetur.* I, 4, 2, 6.
- Stockfleth (Henr. Arnold.) *de Campanarum usu scripti.* I, 5, 2, 13.
- Stoecken (Gerh. von) *Tbuanum enucleatum edidit.* I, 1, 16, 52.
- Stoici, *Principes Romanorum & Jerosolymenses omnes, sectæ suæ habuerunt affectus.* I, 2, 4, 1.
- Stoicorum *doctrina de Deo commendatur.* II, 2, 8, 4.
- Philosophemata varia suscipi proponuntur.* II, 2, 8, 2. sqq.
- Philosophia moralis Scriptores atque Commentatores.* II, 2, 8, 1. *Naturalis Scriptor est Justus Lipsius.* ibid.
- Sententia de coeternitate Dei & mundi recensetur & rejicitur.* II, 2*, 11. 4. *juxta quorum sententiam & Philosophus artibus mechanicis instructus esse debet.* I, 1, 4. sqq. & *homines q. quatuor personis indui.* I, 2, 1, 14.
- Stolbergii (Balth.) *opus de puritate Seyli N. T. M. Sæm assertum à Dassovio.* I, 4, 6, 19.
- de Stratii Epigrammatibus Judicium.* I, 7, 3, 3.
- Strauchii (Ægid.) *Astrologia.* II, 4, 1, 8. *Breviarium Chronologicum.* III, 4, 1, 5. (Job.) *Amoenitates Juris Canonici.* III, 6, 7, 17.
- Exercitationes exoterice commendantur.* III, 6, 9, 4.
- Tr. de Particulis Juris.* III, 6, 6, 2.
- Strebaei *lib. de lectione & oratoria verborum collatione.* I, 6, 1, 21.
- Strenæ *novi anni.* I, 3, 12, 20. & 26.
- Strenæ *loco Nihil carmine donatum.* Vid. Laurus.

INDEX II. RERUM.

de Strenis scripsit Marcilius. I, 5, 2, 10.
 Strozze (Job. Bapt.) Academia Florentia
 instituta. I, 1, 14, 29.
 Lib. de Republica. III, 2, 1, 5.
 Struvijurii prudentia laudatur. III, 6, 7, 3.
 Stubbe (Henr.) antiquorum vindex contra
 Josephum Glanvil. II, 2, 1, 13.
 Studia cruda summo cum detrimento Eccle-
 siæ, Republicæ & Scholis intru-
 duntur. I, 2, 11, 21. sq. I, 2, 2, 20.
 in Studiis excolendis finis & personarum nu-
 tio est habenda. I, 2, 1, 15.
 I, 2, 8, 44. I, 2, 12, 1.
 festinatio nimia præcipiis vitanda.
 I, 2, 8, 50.
 Studiorum instituendorum methodos &
 consilia, qui scripserint. I, 2, 7,
 85. sqq. ibid. §. 92. sqq. de iudici-
 um. I, 2, 7, 91. & 99.
 Præcepta & consilia tradita à Jer.
 Höltzlin. I, 2, 10, 14. it. à Fortio
 & Ficheto. I, 2, 8, 9. sqq.
 suorum arcana sibi quisq; servet, &
 aliorum expectetur. I, 1, 15, 29.
 de Studiorum Corruptela scripserunt Lud.
 Vives & Val. Henr. Voglerus.
 I, 2, 2, 34. sq. I, 2, 7, 8.
 de Studiorum instituendorum ratione in sin-
 gulis Disciplinis editæ Disserte.
 in Belgio. I, 2, 2, 27. I, 2, 7, 85. sqq.
 varii autores referuntur. I, 2, 2,
 32. I, 2, 7, 85. sqq.
 Sturmii (Job.) Amicitia singularis cum Ro-
 gero Aschamo. I, 1, 23, 62.
 Diss. de Cartesianis & Cartesianismo
 II, 1, 15, 5.
 Elogium. I, 6, 1, 13.
 Libri adnotatorum spectantes. I, 6, 1, 13.
 Libri de exercitationibus rhetoricis
 laudantur. I, 2, 13, 15.

Methodus excerpenti recensetur.
 I, 3, 2, 7. sqq.
 Præfationes, sub tit. Prolegomeno-
 rum collectæ laudantur. I, 1, 24, 35.
 Scripta ad scholasticam rem pertin-
 entia Henr. Scrobandus suis summi-
 bus uno volumine colligi & recudi
 fecit. I, 2, 2, 23. cui Tom. II. & III. ac-
 cesserunt, varia variorum scripta
 institutionis scholasticæ continentes.
 I, 2, 2, 25. sq.
 Scripta de Oeconomia scholarum re-
 censentur & laudantur. I, 2, 2, 19.
 sqq. I, 2, 10, 18. sqq.
 Sturmii consilii & methodo docendi dis-
 cendi, haud exiguo Reipublicæ ma-
 lo Germanicæ scholæ abierunt.
 I, 2, 2, 20. & 22.
 Sturmii (Job.) Rhetor optimus in pretio
 habendus. I, 2, 3, 63.
 Styli Exercitamenta qua ratione institu-
 da. I, 2, 13, 6. sqq.
 Formatio maxime consistit in exerci-
 tio. I, 2, 13, 1. sqq.
 de Stylo Barthii iudicium. I, 1, 23, 46.
 Baudii. I, 1, 24, 87.
 Buchneri. I, 1, 24, 59.
 Budæi. I, 1, 23, 47.
 Casauboni. I, 1, 23, 68.
 Erasmi. I, 1, 23, 45.
 Grotii. I, 1, 23, 46.
 Laërantii. I, 1, 14, 11.
 Lipsii. I, 1, 24, 63. sqq.
 Quorundam Scioppii iudicium.
 I, 1, 23, 36.
 Statii, Gaudemii iudicium.
 I, 4, 13, 9.
 Stylum turbat autorum varii generis & æ-
 tatis mixtura. I, 2, 13, 11. I, 1, 23,
 45. I, 9, 58.
 Stylus

INDEX II. RERUM.

- Stylus Auctorum Veterum ratione etatis d-*
scripat. I,4,11,3.
Baravorum plerorumq. I,6,3,4.
Bembi. I,1,23,38.
Camerarii. I,1,23,69.
Casauboni. I,1,23,69.
Caseli. I,1,24,47.
Cassiodori. I,1,23,26.
Curie. III,6,11,12.
Erythrai. I,1,24,9.fq.
est vel Narratorius vel Enchymema-
ticus. I,1,13,12.
Gallicus Balzaci. I,1,24,24.
Heinsii. I,6,3,4.
Hermolai Barbari. I,1,23,33.
Historicus descriptus à Scioippo.
 III,4,1,3.
Petrarche. I,1,23,27.
Plinianus expenditur. I,1,23,20. 4
Mich. Neandro laudatur. I,1,
 23, 21. *deior esse censetur stylo*
Seneca. I,1,23,23.
Politiani. I,1,23,30.fqq.
Seneca. I,1,23,23.
Sidonii Apollinaris. I,1,23,25.
Svareffii (Franc.) Opera & Elogia. II,1,14,43.
(Josepb. Mar.) Notitia Basilicorum.
 III,6,4,11.
de Subtilitatibus scripsit Cardanus II,2,2,11.
Succi nutritii circulatio experimentis de-
monstratur. II,2*,40,30.
Succini Chinenfis artificialis preparatio.
 II,2*,37,3.
Natales neg; melli, neg; mari, sed
terra vindicantur. ibid.
Solutio à Kerekringio ad conditu-
ram cadaverum facta. ibid.
Svecia literata Schefferi laudatur. I,1,18,48.
Sveciae jura Scaturaria cum Comm. illustra-
vit Loccenius. III,6,10,3.
- Svedicæ lingua primæva antiquitas asserti-*
tur. I,4,3,3.
Svetonii Editiones varie cum variorum
Comment. recensentur. I,4,13,13.
Sui cognitio difficilis. Vid. Ingenium.
Sviceri (Job. Casp.) Lexicon nec non Thesaurg
Ecclesiasticus. I,4,8,9. III,4,1,16.
de Svidæ Etymologico judicium fertur I,4,7,3.
Sviffet (Rich.) olim Calculator dictus, lauda-
tur à Cardano & Scaligero. I,1,2,
 13.fq. II,1,23,4. *Calculatoris no-*
men unde habeat. II,1,13,4. *Angli-*
câ linguâ vocatur Swinshead. ib.
à Job. Pico & Lud. Vive ob subtili-
tates ineptias exagitur. ibid.
Sulphur Chemicorum probabiliter proxima
metallorum est materia. II,2*,35,2.
Sulphuris, auri, argenti & metallorum dif-
ferentia quanam. II,2*,35,3.
Sulpitia, Poëria, Satyram scripsit. I,4,13,12.
Sulpitii Opem à variis edita commentariisq.
illustrata. I,4,14,20.
Solve. Vid. Herba pudica.
de Summo Bono quinam scripserint. III,15,10.
de Supellectile varia Romanorum Scripto-
res. I,5,2,13.
de Suppliciis & Torturis quinam scripserint.
 I,5,2,14.
Suppositiorum librorum conjectura à Cri-
ticiis ex-stylo, phrasi &c. capitur. I,
 1,9,4. *varie cause recensentur.*
 I,1,9,1.fqq. I,1,11,5,2.
Surdi & muti à natura per assuetudinem &
exercitationem ad loquendum in-
ficiunt possunt. I,2,3,13.fqq. *exem-*
plo probatur. I,4,1,6. *Vid. Muti.*
Surdos & mutos informandi ars à quibus
inventæ. II,2,1,14.
Sufannæ (Huberti) Connubium adverbiorū
Ciceronianorum. I,6,1,23.
 Suffi

INDEX II. RERUM.

Suffi (Nic.) *Lima Ciceroniana*. I, 6, 1, 21.
 Sutholti *Differet. laudantur*. III, 6, 8, 4.
 Sybillina *Oracula veritatem Christianam
 stabilire putat Vossius, Judaicis
 adscribit*. III, 5, 1, 5.
 Sybillinorum *Oraculorum variae Editiones*.
 I, 7, 2, 25.
 de Sybillis *quinam scripserint*. III, 5, 1, 3, & 5.
 Sygæa (Aloysii) *Vid. Aloysia*.
 de Syllogismo *quinam scripserint*. II, 5, 1, 4.
 Sylvester (Franc.) *questiones scripsit in tres
 libb. Aristor. de Anima*. II, 1, 1, 38.
 de Sylvii (Franc.) *Elegantius Ambianis Judi-
 cium fertur*. I, 4, 10, 11.
 Symbolicorum *libb. cognitio ex Hottingero
 baurienda*. III, 5, 1, 19.
 Symmachi *Epistola à quibusnam edita*.
 I, 4, 1, 14.
 Symmachus *sui seculi pene Cicero habitus
 est*. I, 1, 23, 24.
 Sympathetica *Curaciones*. *Vid. Curatio-
 nibus*.
 Sympatheticum *Theatrum*. *Vid. Theatrum*.
 Sympatheticus *Pulvis*. *Vid. Pulvis*.
 de Sympathiis & antipathiis *censura gene-
 mlis fertur*. II, 2*, 8, 3.
 Synagogæ *Judeorum*. I, 1, 14, 3.
 Synesii *in epistolis Chimica artis vestigia
 deprehendantur*. I, 1, 1, 37.
 lib. *de somniis*, Cardani *Comm. illu-
 stratus*. II, 3, 1, 8.
 scibolia *genuina esse adversus Reine-
 sium defenditur*. I, 1, 1, 36. sq.
 testimonium *de Democrito an si ge-
 nuinum*. I, 1, 1, 35. sqq.
 Synonima *Ciceroniana libelli*. I, 6, 1, 23.
 Syriani *Comm. in Metaphysicam Platonis*.
 II, 1, 7, 10.
 Systema *novum astronomicum nauta qui-
 dam Batavus & Otto a Guericke
 invenerunt*. II, 4, 1, 8. *de iis qui-*

nam scripserint. *ibid.*
 Systemata *Juridica Schomani & aliorum*.
 III, 6, 7, 6 & 8.
*singularum disciplinarum universa-
 lia*. I, 1, 20, 22. sq.

T.

Abacus *veteribus incognitus fuit*. II, 2*,
 42, 4. *modo laudatur, modo cul-
 patur, inscriptis vel pro eo vel
 contra cum editis*. *ibid.*
 Tabellæ *Alphabetariae variorum caracte-
 rum variis gentibus usurpatorum*.
 I, 4, 1, 10.
 Taboris *Commentarii in Pandectas sunt e-
 diti*. III, 6, 7, 3.
 Tachygraphica *ars*. I, 2, 6, 8, 7, 1, 4, 2, 3.
 Tachygraphica *artis inventores variis a-
 rtiis perhibentur*. I, 4, 2, 3.
Scriptores. *ibid.*
 Taciti *emendationes sibi à Lipsio surreptas,
 querebatur Muretus*. I, 4, 13, 4.
 ex Tacito *quinam Apborismos excerpterunt*.
 III, 2, 1, 14.
 de Tacito *judicia saniora Ruferti, Bohursii,
 Renati, Rupini*. I, 4, 13, 4.
*sinistra Scioppii, Alciati, Ferreti, cum
 refutatione Vossii*. *ibid.*
 Tacitum *integrum, si interiret, è memoria
 sua restituere non dubitavit Li-
 psius*. I, 4, 13, 4.
 in Tacitum *Commentaria Politica, notisq;
 criticis multi scripserunt, quos
 inter Gronovius præcipue lauda-
 tur*. *ibid.*
 Tacitus *in varias linguas translatus*. I, 4,
 13, 4. *laudatur*. *ibid.*
*non est auctor dialogi de causis cor-
 ruptæ eloquentiæ*. *ibid.*
 Tactu *facile curaciones Regum Angliæ &
 Galliæ, aliorumq;*. II, 2*, 8, 6.
 Tactus *natura explicatur*. II, 2*, 48, 6.
 (liiii) Tailnie-

INDEX II, RERUM.

Taiffnerii *liber de Chiromantia & Metoposcopia* laudatur. II, 3, 1, 6.
 Talifman *fuere imagines gemmæ vel metal-
 lis insculptæ.* II, 3, 1, 12.
 Talifmanicæ *artis doctores & defensores.*
 II, 3, 1, 12.
Impugnator fuit Naudæus. ibid.
 Talifmanicis *imaginibus patrocinator*
Gaffarellus. II, 2*, 8, 7. II, 3, 1, 12.
 Tamefis *aqua spiritum ardentem emittit.*
 II, 2*, 19, 4.
 de Tarantulis *quinam scripserint.* I, 2*, 4, 5, 8.
 Tarquitiani *libri.* I, 1, 10, 16.
 Tartareti (Petri) *libri recensentur.* II, 1, 14, 17.
 Tassi (Torquati) *lib. Discorsi del Poëma Heroico,* laudatur. I, 7, 1, 13.
 Tassoni (Alexandri) *Historia Ecclesiastica
 & secularis contra Baronium*
inedita. III, 4, 1, 13.
*lib. cui tit. Penfieri diverfi. e. varæ cog-
 itationes* laudatur. II, 1, 21, 32.
 II, 2, 1, 8.
panegyricon carnificis reprehenditur.
 I, 1, 21, 33.
*studium quæcunq; scripta, etiam opti-
 ma* carpendi notatur. I, 1, 21, 32.
varia scripta eristica extant. I, 1, 21, 33.
 Tattinghofius *Clavem Philosophiæ Cartesianæ*
scripsit. II, 1, 15, 9.
 Taubmannus (Frid.) *in Phaleucis & Ana-
 creontico carmine festivus est.*
 I, 7, 3, 11.
 Taurellus (Nicolaus) *adversus Casalpium
 & Piccolomineum scripsit, quæ*
scripta habentur. II, 1, 11, 26.
 Teissierus (Ant.) *additamentis auxit Thua-
 nea elogia.* I, 1, 16, 53.
Labbei Bibliothecam bibliothecarum
edidit auctiorem. I, 1, 18, 4.
 Telescopia *quando inventa.* II, 2, 12, 6.
 Telefii (Bernh.) *Antagonista fuit Marta,*

Hyperaspistes autem adversus hunc
Thom. Campanella. II, 2, 13, 3.
 Dogmata *prolixæ cum censura propo-
 nuntur.* II, 2, 13, 4.
 Navi, *de quibus Verulamii judicium.*
 II, 2, 13, 2.
 Principia *physica cum censura & resu-
 tatione, cui tr. laus ejus & novorum*
excusatio subjungitur. II, 2, 13, 6.
 Scripta & dogmata *physica.* II, 1, 15, 2.
 II, 2, 13, 2.
 Tellez (Balth.) *Summam Philosophiæ uni-
 verse scripsit, quæ recensetur.*
 II, 1, 14, 36.
 Tempestatas *an per naturalia media induci
 possint.* I, 1, 13, 20. 199.
*presagiverunt Aëroscopium Vossii &
 Virunculus Gverikii baroscopio in-
 clusus.* II, 2*, 18, 6. *presagium naute,*
rustici, metallici. ibid. n. 7. *idem*
*presisterunt cornua cervina in au-
 la Taurinensi.* ibid. n. 9.
 Tempestatum *Ephemerides Principis cu-
 jusdam Germani laudantur.*
 II, 2*, 18, 7.
 de Templis & *edificiis publicis quinam scri-
 pserint.* I, 5, 2, 6.
 Tempora *corporum maximorum & mini-
 morum difficulter investigari*
possunt. II, 2*, 5, 3.
 Tempus *quatenus ad Physicam pertineat.*
 II, 2*, 5, 1.
 Tepelius (Job.) *Cartesii Philosophiam & vi-
 tam descripsit, sed non plene.*
 II, 1, 15, 5.
 Terentii *Editiones sunt plurimæ, quas inter*
Bæcleri est optima. I, 4, 11, 6.
*Fabulas summo precio aestimavit Lu-
 therus ut & Grotius.* I, 3, 9, 28. 19.
 I, 4, 11, 6. II, 2, 1, 21.
Fabula & latinitas laudantur. I, 4, 11, 6.
 Teren-

INDEX II. RERUM.

- Terentius ab incastitatis crimine vindicatur. I, 5, 32.
 Christianus Schonæi. I, 7, 3, 15.
 de Terminis juris quinam scripserint. III, 6, 6, 2.
 de Terminis vite Scriptores. II, 2*, 5, 4.
 Terminorum Philosophicorum colligendorum studium improbat. II, 5, 1, 6.
 Terra & aqua sunt prima elementa mixtorum. II, 2*, 13, 1.
 hac antecadem cum Antediluviana. II, 2*, 21, 4.
 in aquam non potest abire. II, 2*, 21, 2.
 non est elementum, sed corpus compositum. II, 2*, 21, 1.
 quare à Sole jam dudum destructa non sit. Vid. Sol.
 quatenus succo minerali imbutum, ad mineralia pertinet. II, 2*, 30, 1.
 quod moveatur, est doctrina vero simillima. II, 2*, 21, 3.
 de Terra sententia Sroicorum. II, 2, 8, 3.
 Telestii. II, 2, 13, 4.
 Terræ immobilitatem ex virtute magnetica demonstrare conatur Grandaemicus. II, 2*, 32, 2.
 Loca gustu & odore à nonnullis explorata. II, 2*, 21, 8.
 Motus est triplex. II, 2*, 21, 3.
 Motuum causa, differentia, effectus & presagia recensentur. II, 2*, 26, 2.
 Quies rejicitur. II, 2*, 21, 3.
 Species varia sunt. II, 2*, 21, 6.
 Variatio quoad climata. II, 2*, 21, 5.
 Vires unde. II, 2*, 30, 3.
 Vis magnetica. II, 2*, 21, 5.
 Usus non tam multiplex est quam aeris & aque. II, 2*, 22, 4.
 de Terræ cultum, consulendi sunt Scriptores Geoponici & Evelynus. II, 2*, 21, 7.
 Terræ figura & constitutione de hominum ingenio judicari potest. II, 3, 1, 13.
 in Terræ corpus frustra omnem massam solidam compingit Telestus. II, 2, 13, 6.
 Tertulliani Editiones varia recensentur. I, 4, 14, 4.
 Elogium & vituperium. ibid.
 Testinari (Job.) Rhetoricarum Exercit. libri. IIX. I, 6, 1, 25.
 de Testamenti Novi puritate Scriptores. I, 4, 6, 19.
 Testamentum Novum juventuti quidem proponendum, non tamen excludendi alii auctores Græci. I, 4, 8, 13.
 Tetractys Pythagorica ab Eberh. Weigelio explicata. II, 1, 2, 4.
 τετρακτύς & ἐννεαγώνιστος Democriti quid sit. I, 1, 11, 33.
 Teutonicæ linguae cultores antiqui & recentiores. I, 1, 4, 4. fqq.
 Derivatio à Græca improbat. ibid. fqq.
 Teutonista Gerhardi de Schuren. I, 4, 4, 4.
 Thales Milesius aquam rerum omnium principium esse statuit. II, 2, 10, 1.
 argumenta ejus adducuntur. II, 2, 10, 2.
 Theatrica Actiones. Vid. Comica.
 de Theatro Liber Bulengeri. I, 5, 2, 12.
 Theatrum naturæ & artis. Vid. Naturæ.
 Sympatheticum Enterorum impensis prodit. II, 2*, 8, 3.
 de Thee, herba, scripsit Pauli. II, 2*, 42, 4.
 II, 2*, 43, 2.
 Themistii de diffinitione judicium. I, 6, 2, 21.
 Favor erga Christianos. ibid.
 Opera in Arist. II, 1, 9, 4.
 Scripta eorumque Editores & Comm. ib.
 Vita. ibid.
 Theocriti Patria; carmina, editiones & scholia. I, 7, 2, 16.
 (liiii) 2 Theodo-

INDEX II. RERUM.

- Theodosianus Codex. Vid Codex.
- Theognidis Sententia. I, 7, 2, 15.
- Theologia cum Philosophia Platonica mista, errores vel singulares opinionones introducti. I, 1, 2, 10.
- Gentilium. Vid. Gentilium.
- Naturalis Veterum Metaphysica emt. II, 5, 1, 7. III, 5, 1, 2.
- Scholasticorum ex affinitate Philosophia Aristotelica labem contraxit. I, 1, 2, 10.
- Theologia Chinenſiſumma capita. II, 2, 5, 3.
- Ethnica admiranda mystera descripta ab Herwarto. I, 5, 2, 6.
- Mystica cum arcaniori scientia naturalis consensu. I, 1, 1, 43.
- Naturalis & Philosophia Poeticæ Colloquia laudantur. III, 5, 1, 3. Scriptores potiores recensentur. III, 5, 1, 6.
- Naturalis & Revelata discrimen ostendunt Owenus & Parkerus. III, 5, 1, 4.
- Polemice Scriptores. III, 5, 1, 19.
- Theologica Excerpta quomodo adornanda. I, 3, 13, 32. sqq.
- Theologicorum Scriptorum Bibliothecas qui ediderint. I, 1, 18, 62.
- Theon, Sophista, à Scheffero editus. I, 6, 1, 8.
- Theophili liber de arte colorandi & coquendi vitæ. I, 1, 7, 3, 2.
- Theophrasti, Aristotelis discipuli, scripta. II, 1, 9, 2. II, 2, 12, 5.
- Paracelsi doctrina de tribus corporum mistorum principiis, metallorum, ab his productione explicatur & defenditur. II, 2, 16, 2. πολυπραγμοσύνη in Theologicis excusatur. II, 2, 16, 1. scripta secretioris naturæ & Theologica. I, 1, 10, 26. plura extant quam sunt edita. I, 1, 11, 15.
- I, 1, 10, 26. Sententia inepta de materia prima. II, 2*, 1, 5.
- Theophrastus (Paracelsus) αυτοδιδάκτορ non fuit. II, 1, 15, 16.
- Entusiastarum recentiorum patrens. ibid.
- illiteratus, sed ingeniosus Philosophia Medicina, ipsius, Theologia Reformator. II, 1, 15, 16. II, 2, 16, 1.
- in IV. Evangelistas Commentaria inedita scripsit. II, 1, 15, 16.
- Magia suspectus. ibid. à qua liberatur. II, 2, 16, 1.
- Theosophici libri qui sunt. I, 1, 10, 4. apud gentiles dicuntur Theurgici. ibid.
- Thermarum Ortus unde. II, 2*, 20, 1.
- Thermometra cur & à quibus inventa. II, 2*, 18, 4.
- Thermometrorum varia species recensentur. II, 2*, 18, 4.
- Theſauri (Eman.) lib. Italicus; il Canonicus Aristotelicus laudatur. I, 6, 3, 10.
- Index categoricus. I, 2, 5, 3.
- Inscriptiones de Genealogia Christi & Patriarcharum, & insulae virtutes una cum Caesaribus. I, 6, 3, 10.
- Panegyricorum volumina. I, 6, 3, 7. & 10.
- Plegiarii quinam. I, 6, 3, 10.
- Theſaurus Criticus Gruteri laudatur. I, 5, 1, 4.
- Theſium collectanea secundum tria causarum genera. I, 3, 9, tot.
- Thevenotii itineraria laudantur. II, 2, 2, 7.
- Thevenotius Gallus emulatus de opificiis omnibus molebatur. I, 1, 1, 7.
- I, 2, 7, 77. II, 2, 1, 4.
- Thevetus (Andr.) scripsit imagines & vias viroorum illustrium Gallorum. I, 1, 19, 55.
- Theurgia Veterum fuit Metaphysica. I, 1, 10, 4.
- Theurgia Gentilium libri, multa secretioris naturæ arcana continent. I, 1, 10, 5.
- Theur-

INDEX II. RERUM.

Theurgica *Aegyptiorum doctrina*. Vid. *Aegyptii*.

Thilonis (Valentini) libri in argumento Rhetorico scripti, recensentur. I, 6, 1, 16.

Thomas Aquinas initio cardo ingenio praeditus, unde bovis nomine appellatus fuit. I, 2, 1, 45.

Thomae Dissert. Stoica recensentur. II, 1, 4, 3.

Asterodus excerpenti recensetur. I, 3, 3, 3. fqq. & 16.

Thomafini Inscriptiones Patavinae non confundende cum argutis inscriptionibus. I, 6, 3, 13.

Thomafius de Mandragora radice Diss. script. II, 2, 4, 3, 2.

Sententiam Mori, Sandii & Anonymi de praesistentia animarum impugnavit. II, 7, 1, 19.

de Venerea titillatione. II, 2, 8, 4.

Thomae nomen plerumq; novatoribus proprium. II, 1, 15, 15.

Thorius (Rapbaël) Hymnum Tabaci scripsit. II, 2, 4, 2, 4. II, 2, 4, 3, 2.

le Thresor des Harangues. I, 6, 3, 7.

Thuana Bibliotheca commendatur. I, 1, 21, 2. Vid. Bibliotheca.

Thuanæ Excerpta. I, 1, 16, 60.

Thuani Judicia de Viris doctis. I, 1, 16, 52.

addita mentis aucta à Teissiero. ibid. §. 53.

libri de re accipieraria. I, 7, 3, 8.

Thuanus enucleatus Gerhardi von Stöcken. I, 1, 16, 52.

historiam de vita sua scripsit. I, 1, 19, 12.

Thucydidem decies sua manu scripsit Demosthenes. I, 6, 2, 2.

Thucydidis dictio commendatur. I, 6, 2, 2.

Thuldeni Comm. ad Codicem Justinianum. III, 6, 7, 9. it. in ff. juris promissus, a-

liis; scripta laudantur. III, 6, 7, 7.

libri de Principis juris prudentia commendantur. III, 6, 1, 7.

Thutmannus Bibliothecam universalem juridicam molitus. I, 1, 8, 64. processualem promissit. III, 6, 7, 14.

de Tiberi scripsit And. Baccius. II, 2, 20, 9.

Timaei Locrensis fragmentum de anima mundi & natura dubium est. II, 1, 2, 3.

Titelmannus scripsit Dialecticas considerationes. II, 1, 14, 64.

de Titillatione Venerea scripsit Thomafius. II, 2, 8, 4.

Titius (Placidus de) Astrologiam scripsit. II, 2, 12, 9. II, 3, 1, 10.

Tituli ridiculi & incogniti quorundam Collegiorum merito displicent. I, 1, 2, 26.

Titulos rariores quidam Scriptores ridicule affectant. III, 6, 8, 5.

de Toga, tunica & ciliis veterum scripsit Aldus. I, 5, 2, 9.

Toletus multa in Arist. scripsit, quae recensentur. II, 1, 11, 21.

Tollius (Jac.) Comparationem Virgilii & Homeri instituit. I, 4, 11, 14.

de Tolofani Syntagmate juris universi, atq; LL. omnium pene Gentium ac Rerum publicarum judicium fertur. III, 6, 5, 4.

circa Tonitrua vulgi superstitiones recensentur. II, 2, 24, 6.

Tonitruum auctor non est Diabolus juxta Bodinum, aliosque, neg. Suga. II, 2, 24, 6.

origo vera est e vaporibus sulphureo-nitresis. II, 2, 24, 5.

sonus ex percussione fit formidabilis idq; experimento confirmatur. ibid.

vis mirabilis. II, 2, 8, 10. quam à lapsa nubium

INDEX II. RERUM.

- nubium congelatarum derivant Cartesius & Mayovius. II, 2*, 45, 5.
- Topographia Gallicarum urbium valde generalis extat. II, 4, 1, 12.
- Toppii (Nic.) Bibliotheca Neapolitana &c. recensetur. I, 4, 4, 17.
- Tormentarius pulvis pyrius secretus & maxime noxius. I, 1, 11, 12.
- Torquemada Dialogos scripsit. II, 2, 2, 7.
- de Torquibus aureis scripsit Schefferus. I, 5, 2, 9.
- Tragici Græci potiores sunt Æschylus, Sophocles, & Euripides. I, 7, 2, 5. seqq.
- de Tragœdia & Comœdia Scriptores Hispani recensentur. I, 7, 1, 8. fqq.
- Tragœdiarum Scriptores recentiores. I, 7, 3, 15.
- Trajanus Boccalinus. Vid. Boccalinus.
- Trapezuntii Maledicentia in Platonem in libro de compactione Platonis & Aristotelis à Bessarione recunditur. II, 1, 7, 2.
- Rhetorica laudatur. I, 6, 1, 19.
- Transferri corpora subito de loco ad locum an arte aliqua possint. I, 1, 1, 3, 25. sq.
- Transfusio sanguinis an curationibus morborum inserviat. II, 2*, 8, 5. illius inventionem varii sibi tribuunt. II, 2*, 47, 4. impugnatur autem ibid. circa eam infausti conatus Dionysii. II, 2*, 8, 5.
- Transitionum Rhetoricarum formulæ. Vid. Clarkius.
- Translatorum usus. Vid. Metaphora.
- Transmutatoria ars Rosii. I, 1, 13, 40. fqq.
- de Treutleri Dissp. Judicium fertur. III, 6, 7, 8. III, 6, 8, 3. ejus rigidus Censor fuit Bachovius. ibid.
- Tribonianii Errores in jure compilando. III, 6, 4, 2.
- de Triclinio quinam scripserint. I, 5, 2, 11.
- Trinitas Platonica & Aristotelica. II, 1, 1, 12. prioris collationem cum Myſterio Chriſtianorum inſtituit Steuchus. ibid. & II, 2, 11, 3. posterioris collationem vero cum Platonica Henr. Morus. II, 1, 1, 12.
- Trinitate (Phil. à Sanctiſſima) Vid. Philippus.
- Trismegistus. Vid. Hermes.
- Trithemii Polygraphia. I, 4, 2, 4. in hanc Comm. scripsit Guſtavus Selenus. ibid.
- Trithemius Abbas inique magia inſimulatur. I, 1, 8, 25.
- magnus in Chimica arte fuit myſta. I, 1, 13, 25.
- multum ſibi gratulatus eſt de Tyronis Notis. I, 4, 2, 4.
- de Triumphis quinam ſcripſerint. I, 5, 2, 15.
- Trojæ Excidium. Vid. Tryphiodorus.
- de Trojano Bello carmen heroicum falſo Cornelio adſcribitur, cum verus ejus auctor ſit Iſcanius. I, 4, 11, 10.
- libri VI. Daretii Phrygi falſo creduntur à Cornelio Nepote translati. ibid.
- de Tropis Poëticiſ ſcripſit Georg. Chæroboſcus. I, 7, 1, 18.
- Tryphiodorus de Excidio Trojæ ſcripſit. I, 7, 2, 23.
- Tſchirnhaufii (Ehrenfriedi Walcheri) Conſilium collegii pro indaganda veritate inſtituendi. I, 1, 14, 49.
- Medicina mentis, liber elegans. I, 1, 14, 13. & 49. qui recensetur ex parte. I, 2, 7, 26. fqq.
- Tſchirnhaufius Mathematicis ſtudiis totum ſe

INDEX II. RERUM.

- se applicuit.* I, 2, 7, 27.
- Tschonderi (Jer.) *Systema Grammaticae Graecae* laudatur. I, 4, 5, 12.
- de Tulipis egit *Sebottius*. II, 2*, 43, 2.
- Turnebi (Adr.) *Adversaria* aliaq; eius scripta laudantur. I, 5, 1, 6.
- Faciem* aliquos noctes somniavit *Thuanus*. *ibid.*
- Turnebus *adversus vini potum* dissertationem scripsit. I, 5, 1, 6.
- de Turturetti *Parallelia Ethico-Legalibus* iudicium fertur. III, 6, 1, 2.
- Tuscanus (Angelus) *de arte funambulatoria* scripsit. II, 4, 1, 16.
- Typographi potiores eruditi recensentur. I, 4, 2, 6.
- Typographiae *Abusus* deploratur. I, 4, 2, 6.
- Beneficio* bibliothecae redditae sunt auctiores. I, 1, 4, 25.
- Discrimen* Europae & Sinsium ex *Vossio* ostenditur. *ibid.*
- Elogium*. *ibid.*
- Inventio* variis a variis tribuitur, Germanis tamen vindicatur. I, 4, 2, 6.
- Invento* multum debet literarum in occidente *παλιγγενεσία*. I, 1, 2, 16. an ideo *Mistorum* pretium imminutum sit. I, 1, 7, 2.
- Originem* Batavia suis tribuit *Boxhornius* peculiari libello, cujus argumenta refutat *Naudaeus*, *Addition a l'histoire de Louys*, XI. c. 7. I, 1, 16, 79. I, 4, 2, 6. *idem* agit *Bernb.* a *Mallincrot*. *ibid.*
- Typographorum celeberrimorum eadem notitia esse debet, quae Virorum doctissimorum. I, 1, 7, 37.
- Typorum *Elegantia* multum facit ad commendationem libri. I, 1, 4, 28.
- Superatur* bodie Germania a Belgio & Italia. I, 1, 4, 29.
- Tyronis (M. Tullii) *Nota* mirissima. I, 4, 2, 4.
- istiusmodi notia exaratum *Psalterium* servatur *Argentorati*. I, 4, 2, 4.
- Tzetzes (Joh.) *Politicorum versuum* *Cbilides*. I, 7, 2, 27.
- V.
- de Vacuo & Atomis doctrina *Democriti* & *Epicuri* preponitur. II, 2, 7, 7.
- refutatur. *ibid.* §. 8.
- Sententia* *Stoicorum*. II, 2, 8, 2.
- Vacuum absolute tale, arte produci posse negatur. II, 2*, 18, 1.
- aëre spatium potest dari. II, 2*, 4, 3.
- in natura quidam defendunt, quidam impugnant. II, 2*, 4, 2.
- in naturam spiritualem transformatur *Henr. Morus*. II, 2, 7, 9.
- ipsum Deum esse contendit *Morus*. II, 2*, 1, 2.
- Vadianum commendat *Scaliger*, reprehendit *Vossius*. I, 1, 22, 16.
- Valdes (Joh. de) decem divina considerationes laudantur. I, 6, 4, 24.
- Valdus (Ang.) cum notis suis in *Plinium*, ipse a militibus Hispanis Germanisq; Romam aggressis, misere cruciatus interit. I, 1, 25, 25.
- Valentia (Gregorii de) libri enumerantur. II, 1, 14, 45.
- Valentini Ducis, *Casaris Borgiae*, vita. *Vid.* *Borgiae*.
- Valentinus (Easil.) *vid.* *Basilius*.
- Valeriani (Joh. Pierii) *Hieroglyphica*. I, 4, 2, 1.
- Valerij Maximi Editiones varie recensentur. I, 4, 12, 6.
- Sylus* improbat. *ibid.*
- Valerius Flaccus, *vid.* *Flaccus*.
- Valesiorum (*Hadriani arg.* *Henrici*) scripta *Crius*.

INDEX II. RERUM.

- Critica.* I, 5, 1, 14.
Valla (Lau.) libri elegantiarum facina l. n. gna cum multorum scibulus editi. I, 4, 10, 6.
Valle ((Pet. de la) itinerariorum accuratissimus Scriptor. II, 4, 1, 13.
Vallii (Pauli) Logica. II, 1, 14, 30.
Philosophia secundum Arist. & Scholasticos. ibid.
Vanini Dea Natura. II, 1, 11, 4.
Dialogi raro & magno pretio venduntur. III, 5, 1, 9.
Vaninus ob Atheismum vivo comburio affectus est. I, 1, 8, 17. II, 1, 11, 4.
Varenii (Bernb.) Geographia generalis laudatur. II, 2*, 20, 11. II, 4, 1, 17.
Varini lib. Schola vulgi, dictus, laudatur. I, 1, 21, 98.
thesaurus græcus. I, 4, 8, 2.
de Vasquez (Ferdinandi) questionibus illustribus iudicium feritur. III, 6, 8, 4.
(Gabrielus) multa scripta recensentur. II, 1, 14, 42.
Vatablus in Ebraicis excelluit. nihil scripsit. ibid. II, 1, 11, 20.
Vaticana Bibliotheca. Vid. Bibliotheca.
Vavassoris (Franc.) elogium ab Auauxio scriptum. I, 6, 3, 6.
lib. de Epigrammatibus. I, 7, 1, 12. de
bus iudicium. I, 7, 3, 3.
lib. de ludicra ditione. I, 6, 1, 17.
Orationes ob styli elegantiam laudantur. I, 6, 3, 2.
Ubelii (Steph.) Synonyma Ciceroniana. I, 6, 1, 23.
Vechneri Hellenolexia. I, 4, 6, 14.
Libellus de figuris Poëtica artis studiosis præ ceteris commendatur. I, 3, 10, 47.
Vedelii Anatome Arminianismi. III, 5, 1, 32.
Scripta reliqua laudantur. III, 5, 1, 26.
Vedelius in nonnullis à Reformatu recedit. III, 5, 1, 32.
Petrus Rome fuisse negat. III, 5, 1, 26.
Vega (Lupus Felix de) Comætiæ Hispanica Instaurator. I, 7, 1, 8. laudatur. ibid.
Vegetationis causa non est an ma secundum Aristotelicos. II, 2*, 4C, 1. sed nutritio & accretio è semine, siue ex bulbo, siue è radice. II, 2*, 40, 2.
Vegetii liber de mulo Medicina. I, 4, 14, 13.
libri de re militari. ibid.
in Vegetium emendationes & Lexicon Rhodii in ferali Thom. Barbolini incendio conflagrarunt. I, 4, 14, 13.
Velthufii libellus de idololatria ac superstitione à Synodo Dordracena improbatu, ab autore autem defensu. III, 5, 1, 19.
Velleji Paerculii Historia Romana. Vid. Paeteculus.
Velfschius vid. Welfschius.
Venantii Poëmata, a quibz edita. I, 4, 14, 18.
de Venatione lib. Gratii. Vid. Gratiu.
quinampræterea scripserint. II, 2*, 46, 3.
Venaticæ Aves. Vid. Aves.
Venæ sectione perit Petronius. I, 4, 12, 10.
Venetæ & Vinitana Academia differt. I, 1, 14, 23. fq.
Venetæ Academia. ibid. fqq.
Venetu Senatu Vincentii Pinelli M. Str. Altorum Publ. Venetorum in Bibliotheca peculiari conclavi reposuit. I, 1, 3, 19. I, 1, 19, 19.
Venti & imbres an per naturalia media induci possint. I, 1, 13, 20. fqq.
de Ventis historia ventorum Verulamii & Fabri Tractatu de iisdem. II, 2*, 23, 3.
Poëma Malaperrii laudatur, aliis scriptores recensentur. II, 2*, 23, 5.
Vento-

INDEX II. RERUM.

Ventorum affectiones & divisiones sunt varia.

generationem adumbrat Pila Aëolia.

origo.

præsentiam aqua subterranea indicat.

præsides facit angelos Fluddius.

quantitas certo instrumento mensurari potest. ibid.

Vento directe septentrionalis à nautis haud observatus est.

Venus lucem forte mutuatitiam habet.

de Verborum significatione scripsit Briffonius.

Verdierius (Ant.) Supplementum scripsit in Bibliothecam Gesneri.

Prosopographiam item universalem.

de ejus Catalogo MStorum judicium fertur.

(Claud.) Bibliothecarie rei studium solide & inepte improbat.

scripsit librum sub tit. Censura Ant. Veterum & Recentiorum.

quo phrenesin suam nimis prodidit ibid. sq. & Scioppi censuram incurrit.

stultitia ejus specimina quædam recensentur.

Vermibus morbos omnes, imo mortem ipsam, adscripsit Hauptmann.

de Vermibus in corpore humano quinam scripserint.

Vermiculi in caseo nati, unde sint, disquiri-

sur.

versio Evangelistarum Gorbica.

de Versione LXX. viduali & Ebraice textus authentia lites Vossii aliorumq.

Versiones Autorum eruditæ cura esse debent.

librorum orientalium Hebraicorum & Arabicorum peritissimæ earum linguarum requirunt. ibid.

Versioni Autorum Græcorum latine haud secure fidendum.

Versionum Collationes in Codicis Sacri interpretatione magnum usum habent.

Verfu solo olim oratio & libri distinguebantur.

versus Leonini.

versuum cubicorum, quadratorum, retrogradorum, cabalisticorum &c.

Verulamii Cogitata de juris prudentia universalis sunt imperfecta.

Cogitata de methodo obscuriora sunt.

Consilium crypticum de Gazophylaciis rerum naturalium distinctis adornandis repetitur.

Consilium de historia naturali diligenti- us excolenda suppeditat novum organum.

Societas Regia Anglicana cepit excolere.

Consilium pro concipienda historia literaria.

Divisio Physica Operativa.

Elegium & scriptorum physicorum.

Historia de sono & audibilibus.

(Kkkkk)

II, 2*, 45, 6.

III, 5, 1, 14.

III, 5, 1, 5.

I, 1, 9, 29.

I, 1, 9, 29.

I, 4, 8, 13.

I, 1, 9, 29.

I, 1, 7, 11.

I, 7, 3, 19.

I, 7, 3, 7.

III, 6, 1, 2.

I, 2, 7, 45. sq. & parum utilitatis habere ostenditur. ibid. §. 47.

II, 2, 1, 12.

II, 2, 1, 2.

II, 2, 1, 3. & 13.

I, 1, 2, 3.

II, 2, 1, 27.

II, 2, 1, 29.

II, 2*, 48. 3.

Hi 10-

INDEX II. RERUM.

- Historia vite & mortis laudatur.*
II, 2*, 5, 1.
- Historia ventorum commendatur.*
II, 2*, 23, 2.
- Merita in Scientiam Naturalem.* ibid.
- Partitio Artis experimentalis, & modi experimenta capiendi.* II, 2, 1, 19.
- Partitio Philosophia Naturalis.*
II, 2, 1, 23.
- Physica Metaphysica causas rerum formales & finales scrutatur.* II, 2, 1, 26.
- Sylva sylvarum commendatur.* II, 2*, 43, 3.
- Verulamius Anglia R. Henrici VII. vicem prudentissime descripsit.* I, 1, 19, 30. sq.
- Anglorum bodegus in philosophia experimentalis.* II, 2, 1, 2.
- Historiam natura dividit in Narrativam & induktivam.* II, 2, 1, 2. *banc quomodo partitus sit.* ibid. n. 4.
- in doctrina de fluxu & refluxu maris fluctuat.* II, 2*, 20, 3.
- Primus inter Anglos signum sustulit ad amplificandos scientiarum terminos.* I, 2, 7, 93.
- Vir ποταμὸν ἀντὶ τοῦ ἁλῶντος.* I, 2, 4, 45.
- de Vestitu s. re vestiariis variorum Commentarii recensentur.* I, 5, 2, 9.
- Via lactea Aristoteli falso Meteoron credita.* II, 2*, 12, 8. *innumeram stellarum multitudinem continet.* ibid. *non est duplex juxta Licetum.* ibid. *circa hanc multorum cometarum natalis.* ibid.
- Vicomercati (Franc.) Commentarii in Arist. laudantur & enumerantur.*
II, 1, 11, 6.
- Victor scripsit librum de Origine Gentis Romanae.* Vid. Sextus Aurelius Victor.
- Victoria (Franc.) valde laudatur à Barthol.*
- à Medina.* II, 1, 14, 23. *scripsit summam factorum Ecclesie, nec non praelectionum tomos duos rarissimos.*
ibid. §. 41.
- Victorii (Petri) Elogium.* I, 5, 1, 5.
- Lectiones variae libris XXV. constantes*
ibid. *de quibus judicium Scaligeri.* ibid.
- Vidæ (Hier.) Poëma de bombycibus.* I, 7, 3, 8.
- Vigeli (Mic.) methodus juris Civ. contraversi recensetur.* III, 6, 8, 4.
- methodus singularis, in Jure vel Civili vel Pontificio, excogitata laudatur.*
III, 6, 5, 3.
- scripta varia citantur.* III, 6, 5, 3.
- Vigeri (Franc.) lib. de idiotismi principis lingua Graeca commendatur.*
I, 4, 6, 10.
- Villafanus in poematibus suis manifeste plagii convincitur.* I, 1, 9, 20. I, 6, 3, 11.
- Villavincenzio (Laur. d.) plagium in signo commisit.* I, 6, 4, 6.
- scripsit de formandis sacris Concionibus, & de Interpretatione S. Scripturarum populari.* ibid.
- Villomari (Yvonis) Animadversa in locos controversos Titii.* I, 5, 1, 8. *sub hoc nomine latitat Jos. Scaliger.* ibid.
- Vindobonensis Bibliotheca.* vid. Bibliotheca.
- Vineas in Anglia plantari posse ostendit Rosa.* II, 2*, 42, 3.
- Vinetum Britannicum, anonymi liber recensetur.* II, 2*, 42, 3.
- Vini historiam natalem scripsit Baccius.*
Vid. Baccius.
- potum dissuasi Turnebus.* II, 2*, 42, 2.
- spiritus an in priorem vini statum reduci possit, aequiritur.* II, 2, 16, 3.
- ope nivis, absq. igne destilli non potest.* II, 2*, 27, 9.
- de

INDEX II. RERUM.

de Vini & cerevisia præstantialis poetica in-
cer Gvictum & Grotium. I, 1, 24, 29.
de Vinnii Comm. ad institutiones judicium
fertur. III, 6, 7, 3. u. de quæstio-
nibus selectis. III, 6, 8, 4.
de Vino varii Scriptores recensentur.
II, 2*, 42, 2.
de Viperis quinam scripserint. II, 2*, 46, 2. de
illarum partu & congressu scri-
psit Voigrius. ibid. §. 4.
Virdungi (Mich.) Orationes laudantur.
I, 6, 3, 3.
Virgilianæ imitationis exemplum è Catullo.
I, 2, 16, 17. sqq.
Virgilianus index Erythraei nudas tantum
continet voces. I, 4, 11, 14.
Virgilii Ecloga prima resoluta in suas sen-
tentias & ornamenta. I, 2, 16, 39.
Editiones varia recensentur. I, 4, 11, 14.
imitatores. I, 7, 3, 8.
intempestivi censors reselluntur.
I, 4, 11, 14.
Virgilium imitatus est Horatius in epoda
2da. I, 2, 16, 20.
Virgilius artifex summus in exprimendis
moribus & affectibus. I, 3, 10, 30.
Ciceronem quandoq; imitatus est.
I, 3, 10, 32.
cum Gracii Auctoribus collatus à
Fulvio Ursino. I, 4, 11, 14.
imitatus est Gracos, ceteri Virgilium
sunt imitati. I, 3, 10, 18.
numeri poetici mirus observator.
I, 3, 10, 40.
phantasiam judicio coercet, cui Ovidius
sape frena laxat. I, 2, 1, 26. I, 3, 10, 30.
præstat Homero, ut judicant Scaliger,
Rapinus & Tollius. I, 4, 11, 14. hoc
Barthius modo concedit, modo ne-
gat. ibid.

quos Poetas imitatus sit. I, 2, 16, 15.
de Virgula divina, metallorum indice, disse-
ratur. II, 2*, 8, 9.
Virunculus baroscopio inclusus ventos &
tempestates præagit. II, 2*, 18, 6.
Viscerum structuram exposuit Malpighius.
II, 2*, 47, 3.
Viscositas quid sit. II, 2*, 7, 6.
Visio quomodo fiat. II, 2*, 48, 2.
Visus acutioris nocturnarum hominum quo-
rundam, aliorumq; animalium no-
ctu videntium causa. II, 2*, 14, 6.
doctrina ad Opicam pertinet. II, 2*, 48, 2.
Vitæ Architectorum, pictorum, statuatio-
rum colligende. I, 1, 19, 69. sqq.
fictorum. I, 1, 19, 65. sqq.
malorum hominum an describende
sint. I, 1, 19, 29.
sua hystoriam qui ipsi scripserint.
I, 1, 19, 13. sq.
virorum doctorem etiam in minimis ac-
curate describende. I, 1, 19, 2. quod
contra Maresum asseritur. ib. n. 4.
sqq.
virorum politicorum descriptæ ad co-
gnitionem politica multum confere
I, 1, 19, 11. id quod exemplis demon-
stratur. ibid. §. 12. & 30. sq.
de Vitæ termino & prorogatione quinam
scripserint. II, 2*, 5, 4.
Vitalis (Hier.) Lexicon Mathematicum re-
censetur. II, 4, 1, 4.
Vitarum Scriptores. III, 1, 5, 5. III, 2, 1, 8. III, 4, 1.
8. antiqui. I, 1, 19, 10. & 15. recentio-
res. I, 1, 19, 16. sqq. majorem fidem
merentur, quam elogiorum Scripto-
res. I, 1, 19, 51. ab illis magna in hi-
storia literaria utilitas. I, 1, 19, 1.
de Vite & Viticuli varii Scriptores re-
censentur. II, 2*, 42, 2.
(Kkkkk) 2 Vitem

INDEX II. RERUM.

- Vitem *nitro* propagari posse Baconius statuit. II, 2*, 38, 3.
- Viterbiensis. Vid. Annii.
- de Vitiis & Virtutibus Scriptores. III, 1, 10.
- in Vitis *literarum tria* consideranda proponuntur. I, 1, 19, 7.
- Vitriaria *ars Antonij Neri* laudatur. II, 2*, 34, 2.
- Vitriolum *latet in aere, corticibus juglandis & quercubus*. II, 2*, 39, 2. de illo *Scriptores recensentur*. ibid.
- de Vitro *gemma artificiales*. II, 2*, 34, 2.
- Vitrum *ductile & flexibile confici posse* conceditur contra Merettum. II, 2*, 34, 1.
- fossile datur*. ibid.
- frigidum nobilis quidam Italus spiritu chymico emollire potuit*. ibid.
- nostrum, unde fragile*. ibid.
- stillaticium (vulgo Spring-Blaser)*. II, 2*, 18, 1.
- Vitruvii de Architectura libri X, variis locis à variis editi, & in varias linguas translati. I, 4, 11, 17.
- Commentatores*. ibid.
- de Stylo *judicium Barthij, Sciopij, aliorumq.* ibid.
- Vivis (Lud.) *libelli de emendandis Disciplinis, ut & de causis corruptarum disciplinarum laudantur*. I, 2, 2, 34. I, 1, 2, 10.
- libellus de prima philosophia commentatur*. II, 5, 18.
- liber de officio mariti & semina*. III, 1, 1, 8.
- liber de veritate fidei christiane*. III, 5, 1, 7.
- lucubrationes ejus plurimæ ad Rhetoricam spectantes recensentur*. I, 6, 1, 20.
- Ulpianus Græcus Demosthenis explorator. I, 6, 1, 8.
- Unguento de armario *judicium fertur*. II, 2*, 8, 4.
- de Unguibus *Scriptores*. II, 2*, 47, 5.
- Ungvium de maculis scriptis Finellus. II, 3, 1, 7.
- Universalem doctrinam & scientiam promissit Kuhlmannus, Lullius, Scalichius & alii. I, 1, 20, 5. sq.
- Universales Pandectæ mathematicæ, quomodo confici possint. I, 1, 20, 21. et in aliis disciplinis. ibid. §. 23. & hoc cum summa utilitate. ibid. §. 23.
- Universitatis rerum *idea pueris à prima ætate inculcanda*. I, 2, 4, 16. sqq.
- Universum hoc rerum principum unicum statuerunt veteres. II, 2, 18, 2.
- Vocabularium Gallicum. I, 1, 14, 41.
- Italicum della Crusca laudatur*. I, 1, 14, 28.
- quadragesimo demum anno absolutum est*. ibid. §. 41.
- Vocum singularum excerpta. vid. Excerpta.
- de Voce *signa animi colligi posse docuit Cresolius*. II, 3, 1, 3.
- Vöetii *Dispp. de Atheismo*. III, 5, 1, 9.
- Dispp. selectæ*. I, 1, 21, 30.
- de Vöetii *Bibliotheca studiosi Theologæ judicium fertur*. III, 5, 1, 13.
- Vöetius *litæm movit Canonici Ultrajectinis de bonis Ecclesiasticis*. III, 5, 1, 27.
- emendatum edidit de Statutis eorumq. concursu, nec non Comm. in insit.* III, 6, 10, 2.
- Vir fuit multæ lectionis potius quam judicii*. I, 1, 21, 30. I, 1, 22, 18.
- II, 2, 17, 1. III, 5, 1, 9.
- Wogler (Val. Hen.) *Dissert. de defectu ingeniorum & hodiernis studiorum corruptelis laudantur*. I, 2, 2, 35.
- Introductio universalis in notitiam eujusq. generis bonorum Scriptorum recensentur*. I, 1, 16, 30. f. ejus supplementum à Vincentio Flacciopremittitur. I, 1, 16, 4.
- Voigtius in *Diff. sua de nivis albedine, n. o. m. albam*

INDEX II. RERUM

- bam esse negat.* II, 2*, 15, 3. II, 2*, 27, 9. *scripsit & Diff. de resuscitatione plantarum.* II, 2*, 27, 5.
- Volandi** & *navigandi ars per aërem à Baco-
ne, Besnerio, alijs, proposita &
jactata.* II, 2, 1, 17. *examinatur
& rejicitur.* II, 2*, 4, 4.
- Volendi** *vel nolendi formule.* I, 3, 7, 12. *sq.*
- Vopiscus (Flavius)** *Historie Auguste Scriptor.*
I, 4, 14, 7.
- Vorstius (Job.)** *Conjectulum de generatione
animantium edidit, qua impu-
gnat Harveum.* II, 2*, 45, 2.
- Vortices aëreos** *descripsit Mayow.* II, 2*, 23, 5.
- Vossii (Gerb. Job.)** *diligentia in autoribus
recensendis indefessa laudatur.*
I, 1, 18, 59. *sq.*
- erymologicum laudatur.* I, 4, 9, 4.
- lib. de idololatria & physologia lauda-
tur.* I, 1, 21, 29. II, 2, 2, 4. II, 2*, 30, 3.
- de naturæ Logices.* II, 5, 1, 2.
- de poetis Græcis & Latinis.* I, 1, 18, 61.
- I, 7, 2, 1.
- de universe Matheſeos natura & con-
stitutione commendatur.* II, 4, 1, 1.
- libri de philosophia & philosophorum
ſectis poſthumè imperſectio de-
ploratur.* II, 1, 1, 4.
- libri de viris lætini ſermonis & glosse-
matis latino-barbaris.* I, 4, 9, 17.
- Opus de arte Grammatica valde lau-
datur.* I, 4, 10, 8.
- de Scriptoribus Historicis.* III, 4, 1, 1.
- Scripta variis ſupplementis aucta.*
I, 1, 18, 60.
- Theologia gentilis.* I, 7, 1, 17.
- (Iſaaci) Aëroſcopium. Vid. Aëroſcopium.*
*liber de cantu poematum & viribus ryth-
mi.* I, 7, 1, 14. *qui multa paradoxa
habet. ibid.*
- Vossius (G. J.)** *Sybillina Oracula ut invincibile
veritatis Chriſtiana teſtimonium
laudat.* III, 5, 1, 5. *ſpecialiorem e-
nim librum de Sybillinis aliſque,
quæ Chriſti natalem præceſſerunt,
oraculo, edidit librum.* III, 5, 1, 5.
- (Iſaacus) accidentalitatem ignis
ſtatu.* II, 2*, 16, 2.
- ſtus marini cauſam ponit Solem.*
II, 2*, 20, 4.
- lucis ſubſtantialitatem impugnavit.*
II, 2*, 14, 2. *contra hunc illa de-
ſenditur. ibid. §. 3.*
- Uranologica** *hiſtoria Uranophili Cylindri
laudantur.* II, 2*, 18, 7.
- de Urbani VIII. Odii cenſura.* I, 7, 3, 10.
- Urinaſtoria** *marina, cujus ope per aquas am-
bulare poſſumus à Wagenſeilio in-
venta.* I, 1, 20, 12. *jam tum à Fegeli-
o propoſita.* I, 1, 20, 13. *ut &
Mormio.* I, 1, 20, 14.
- Urinaſtoria** *artiſ Scriptorum recensentur.*
II, 2*, 22, 3.
- Urſini (Fulv.)** *liber de Triclinio Romano.*
I, 5, 2, 11.
- Urſus mirus** *epigrammatum Scriptor.* I, 7, 3, 4.
- Urticam** *eleganter delineavit Hockus.*
II, 2*, 43, 3.
- Vulcatius (Gallicanus)** *Hiſtoria Auguſta
Scriptor.* I, 4, 14, 7.
- de Vuſpecula ſabula Saxonica.* III, 1, 3, 5.
- Vultus boniſſas miriſſe.** *bonitum ſuavem
excitat.* I, 1, 15, 18.
- W.
- W** *Aesbergiorum diligentia in edendis
Mercurius librorum laudatur.* I, 1, 18, 40.
- Wagenſeili** *Commentarii in lib. Sota de u-
xore adultera.* III, 6, 2, 1.
- Tela ignea Satana.* III, 5, 1, 21.
- Wagenſeilius** *Collegium Rituum ac Civili-
(Kkkkk) 3*

INDEX II. RERUM.

- tacti apud varias gentes habuit.* III, 1, 1, 9.
in plagiatos literature Rabbinice
invenitur. I, 4, 5, 5.
Wallensteinii *vita à Gualdo scripta.* I, 1, 19, 45.
Wallisii (Job.) *Diversus de gravitate & gra-*
vatione. II, 2*, 10, 2.
Epistola de ratione sermonis & pron-
unciationis. II, 2, 1, 14.
Grammatica Anglicana est optima.
I, 4, 4, 19.
Testimonium de antiquitate lingua
Germanica. I, 4, 4, 3.
Wallisii (Job.) *causam fluxus & refluxus*
maris motus lunares & terra facit.
II, 2*, 20, 3, & 4.
de literarum natura & pronunciatione
egit. I, 4, 1, 5.
multum valuit in arte Deciftratoria.
I, 4, 2, 4.
Waltoni (Eriani) *editio Bibliorum Anglicana*
πολύλογος est optima. III, 5, 1,
14. *apparatu insigni instructa.* ib.
Watsoni (Mich.) *Apologeticum pro Aristot.*
ineditum. II, 1, 12, 3.
Theatrum variarum rerum in sup-
plementum Pancirolli. scriptum.
I, 1, 21, 52. sq.
Unio sapientia. ibid.
Webbe (Jofia) *carmen hexametrum &*
pentametrum. I, 7, 1, 19.
Webbii (Job.) *lib. Historical Essay, that the*
Language of China is the primiti-
ve Language, recensetur. I, 4, 3, 2.
Websteri (Job.) *Metallographia commenda-*
tur. II, 2*, 29, 4.
Wedelius *de Opio scripsit. Vid. Opium.*
Weigeli (Erhardi) *Analysis Aristot. ex Eu-*
clidis restituta, laudatur. II, 5, 1, 4.
Weigelius (Valent.) *En buxista ab Hunno*
& Thummio refutatus. III, 5, 5, 36.
Weinrichii *Erarirum Poeticum.* I, 7, 1, 19.
Weisii *liber de argutis inscriptionibus lau-*
datur. I, 6, 3, 12.
Politischer Redner. I, 6, 1, 32.
Weitzii *lib. via regia ad linguam latinam,*
recensetur. I, 2, 4, 31.
Welleri (Jac.) *Grammatica Græca commen-*
datur. I, 4, 6, 14.
Welfchius (Georg. Hier.) *Medicus Augusta-*
nus, laudatur. I, 1, 6, 38. I, 1, 21, 39.
multa opera præclara affecta habuit,
qua sæc. viri intercepte. I, 1, 6, 38.
sq. I, 1, 7, 6. & 24. I, 1, 21, 39. & 40.
I, 3, 13, 6. sqq. *padiam in Cyclis*
tradere cepit, sed opus imperfectum
reliquit. I, 2, 7, 80.
Wendelini (Gosfr.) *Glossarium Legis Sali-*
ca. III, 6, 6, 2.
Tenotologia cometica. II, 2*, 12, 4.
(Marci Frid.) *Admiranda Nili citan-*
tur. II, 2*, 20, 9.
Capita doctrina Calvinistarum. III, 5, 1, 32.
Contemplationes physica laudantur.
II, 2, 2, 11.
Medulla latinitatis ex Stephani The-
sauro excerpta laudatur. I, 4, 9, 10.
Wendelinus (M. Fr.) *de Agagropila scripsit.*
II, 2*, 8, 7.
Wesenbeccii *Comm. ad Codicem mutilum est.*
III, 6, 7, 9.
Westphala *gens humaniorum literarum*
tropæa in Germania erexit.
I, 2, 2, 17.
Westphali *primos elegantiorum literarum*
ludos instituerunt. I, 2, 2, 14. sqq.
Whear (Degoreus) *scripsit Relektionen byema-*
les de ratione & methode legendi histo-
riam Civilem & Ecclesiasticam. III, 4, 1, 2.
Whitlok (Rich.) *Zootopia, i. e. observatio-*
nes,

INDEX II. RERUM.

- nes, quibus anatomen vivorum per mortuos tractavit. I, 6, 1, 19.
- Wilkinsii (Job.) lib. de lingua quadam philosophica sub hoc titulo: *An Essay towards a real character, and a philosophical language*, recensetur. I, 4, 2, 5.
- Willeramus, Monachus, scripsit *Paraphrasin Cantici Canticorum*. I, 4, 4, 3. genuinum ejus exemplar asservatur in Bibliotheca Casarea, ibid.
- Willichii methodus excerpti juxta ordinem categoriarum reprobat. I, 3, 2, 4. sqq.
- Willichius Græcam linguam Germani familiarem fuisse credit. I, 4, 4, 4.
- Willis (Thome) the Schoolmaster in the art of Stenography. I, 4, 2, 4.
- Winckleri (Pauli) gute Gedanden s. chilades sententiarum Germanicarum adagialium, laudantur. I, 1, 2, 1, 110.
- Winckelmanni Logica mnemonica improbat. I, 2, 6, 4, 8.
- Proteus. I, 2, 6, 6, 8.
- varia opera mnemonica ab ipso concinnata & edita. I, 2, 6, 5, 4. sqq.
- Winsemii (Pierii) Carmina. I, 7, 3, 17.
- Orationes panegyricæ in Gustavum Adolphum & in excessum Henr. Nassovii &c. I, 6, 3, 6. laudantur. I, 7, 3, 8.
- Wirdigius (Seb.) frigus inter spiritus refert. II, 2*, 17, 3.
- Wissenbachii Comment. ad Cod. just. de quo judicium fertur. III, 6, 7, 9.
- Dispp. ad ff. insigniores Legg. & controu. III, 6, 7, 6.
- Emblemata Triboniana, III, 6, 4, 2.
- Witsenii volumen de Architectura navali. I, 2, 7, 77.
- Witte (Henning.) Biographicum scribere constituit. I, 1, 18, 52.
- Wolzogenius scripsit Omotorem sacrum, qui recensetur. I, 6, 4, 3.
- Wood (Ant.) Historiam & antiquitates Universitatis Oxoniensis scripsit, cuius libri magnus usus est. I, 1, 16, 75. sq. II, 1, 13, 12. III, 6, 4, 3. imperfectus tamen in quibusdam recensendus est. I, 1, 18, 44.
- Wormii (Olai) Monumenta Danica & Litteratura Runica, una cum Lexico ejus lingue & adjecta differt. de prisca Danorum pœsi. I, 4, 3, 3.
- Museum. II, 2*, 29, 4.
- Wormio (O.) controversiam movent Suecl. I, 4, 3, 3.
- Wouwerii duo fuerunt ejusdem nominis, unus Aniverpianus, alter Ham-burgensis. I, 1, 18.
- Wouwerii (Jani) Epistola edita. I, 1, 24, 76.
- inedite multe extant in bibliotheca Gudiana & Hamburgensi. ibid. n. 77.
- lib. de Polymatia, Casaubono surreptus, falso plagii accusatur à Maussaco Gallo. I, 1, 1, 19.
- defenditur à Thomasio & Schockio. ibi nota in Senecam MSS. in bibliotheca Gottorpiensi adservantur. I, 4, 12, 9.
- panegyricus in Christianum II. Daniæ Regem cum judicio Scaligeri. I, 6, 3, 6.
- in Wouwerium amarulentus Lindembrogii epistola ad Pct. Puteanum scripta recensetur. I, 1, 25, 10.
- Wou-

INDEX II. RERUM.

Wouwerius *Lindenbrogium semper infensum habuit, à quo dicitur hominem lacranie nomine (à biubando) I, 1, 24, 78. Plagii ab ipso accusatur ob cr. de umbra. I, 1, 24, 79. it. in aliis scriptis. I, 1, 28, 10.*

Wundschii *Memoriale Oeconomicum.*

III, 3, 1, 4.

Z.

Z Abarellæ (Jac.) *opera integra Joh. Luc. Havenreuerus edidit. II, 1, 14, 63. quem impugnauit Jungius ibid.*

Zabratus *Pythagoram docuit. I, 1, 10, 9.*

Zanardi (Mich.) *Comm. in. 8. libb. Physicorum Arist. & Metaphysica recensetur. II, 1, 14, 20.*

Zara *Anatomiam ingeniorum & scientiarum scripsit. II, 3, 1, 3.*

Zaratini *Epigrammata laudantur. I, 7, 3, 4.*

Zehnerus (Joach.) *Adagiorum sacrorum centurias P. quæ parallelisus illustauit, scripsit. I, 1, 21, 91. it. Similitudines biblicas, cum παραλειπομέναις. ibid. §. 92. sq.*

Zeidleri (Melch.) *Rhetorica Ecclesiastica recensetur. I, 6, 4, 4.*

Zeilerus (Mart.) *Catalogum historicorum & Vossio exscripsit. III, 4, 1, 2.*

Compiler rerum multarum.

I, 1, 24, 72.

Epistolas & itineraria varia scripsit. ibid.

Exscriptor diligens G. J. Vossii. I, 1, 18, 59. I, 1, 24, 72.

πολύγραφος nostri seculi.

I, 1, 24, 72.

Ziegleri *Nota in Grotium. III, 6, 1, 5.*

lib. de jure Canonico laudatur.

III, 6, 7, 17.

scriptum de fermentatione improprie hatur. II, 2*, 6, 9.

Zonaræ *Lexicon Scaliger magno desiderio flagitavit. I, 4, 7, 10.*

Zoophyta *describuntur. II, 2*, 44, 1.*

Zoroaster *Magia occultæ autor perhibetur. I, 1, 13, 14.*

Nomen hoc accepit ab astrorum contemplatione. ibid. §. 51.

Zoroastrem *ab Abrahamo edoctum esse existimat Joh. Jessenius. I, 1, 10, 11.*

Zoroastris *doctrina peculiari libro comprehensa à Joh. Jessenio. II, 1, 1, 12.*

logia s. oracula in quæ scripsit Syriani Magnus & alii. I, 1, 10, 11.

Christianam pene fidem spirant.

II, 1, 1, 12.

scripta I, 1, 10, 9. sqq. quorum aliquos

Joh. Picus habuit. I, 1, 10, 10.

de Zoroastris ætate, nomine & natione omnia sunt incerta. II, 1, 1, 12.

Zosimi *Scripta chymica esse γνήσια adversus Reinesium defenditur. I, 1, 1, 1.*

38. s. in quæ Olympiodorus commentatus est. I, 1, 1, 46.

Zosimus *Occumenes nomen obtinuit, quod ad varios artis chymice recessus se diffuderit. I, 1, 11, 40. an à zosimo Historico diversus. ibid.*

Pezusius Chymicus. I, 1, 1, 26.

Zouchi *de quæstionibus & miscellaneis ex jure Gentium judicium fertur. III, 6, 1, 6.*

Zwelfferus *Pharmacopæam scripsit. III, 7, 1, 7.*

Zwingeri *Philosophia morali Poëtica. III, 1, 1, 1.*

Theatrum vite humana recensetur. I, 1, 21, 23.

quod à Conrado Lycosthene initia sua accepit, ibid. & 54.

